

ئۇيغۇر تىلىنىڭ
سۇراھلىق لۇغىتى

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر تىل - يېزىق
خىزمىتى كومىتېتى لۇغەت بۆلۈمى تۈزگەن

ئا - پ

مىللەتلەر نەشرىياتى

1990

تۈزگۈچىلەر:

ئابلىز ياقۇب، غەنىزات غەيۇرانى، زايىت ھېۋېل، ئىسمائىل قادىر، ھەمىدۇللا
ئابدۇراخمان، ئابلىز گەمەت، پەرھات نۇر.
مەسئۇل مۇھەررىرلەر: ئابلىز ياقۇب، غەنىزات غەيۇرانى.
مەسئۇل كوررېكتور: رىشىت ۋاھىدى.
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: تۇردى قادىر نازدىرى.
خۇش خەتنى يازغۇچى: ئوبۇلقاسىم مۆمىن.

مۇندەرىجە

1	كېرىش سۆز.....
1	لۇغەتنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش ئۇسۇلى
17	لۇغەتتى تۈزۈشتە پايدىلىنىغان مەنبەلەر
	ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى
1	ئا.....
219	ئە.....
328	ب.....
500	پ.....

كىرىش سۆز

«ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى» نىڭ تۈزۈلۈشى ئۇيغۇر تىل - يېزىق تارىخىدا تېخى ئۈنچى قېتىملىق ئىش. مەزكۇر لۇغەتنى تۈزۈشتە، تىلشۇناسلار، ئالىي ۋە ئوتتۇرا دەرىجىلىك مەكتەپلەر ئوقۇتقۇچىلىرى، ئوقۇغۇچىلىرى، ئاخبارات، نەشرىيات خادىملىرى، يازغۇچى، شائىرلار ھەمدە بارلىق ئۇيغۇر تىلىغا قىزىققۇچى كىتابخانلارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ھەمدە ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنى قېلىپلاشتۇرۇش مەقسەت قىلىندى.

«ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى» گە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا كەڭ ئىستېمال قىلىنىۋاتقان 60 مىڭغا يېقىن تۈپ سۆز، ياسالما ۋە قاتقان سۆزلەر، تۇراقلىق بىرىكمىلەر كىرگۈزۈلدى. كىشىلەرگە مەلۇمكى، تىل ئىنسانلارنىڭ ئەڭ مۇھىم ئالاقە ۋاسىتىسى. ئىنسانلارنىڭ بارلىق پائالىيىتى تىلدىن ئايرىلالمايدۇ. تىل جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ مۇھىم بىر ۋاسىتىسى ئىكەن، ئۇ ئۆزىمۇ جەمئىيەت تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ ئۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلىپ بارىدۇ، ھەرقايسى ساھەلەردە مەيدانغا كەلگەن يېڭى شەيئى، يېڭى ئۇقۇملارنى ئۆزىدە ئەكس ئەتتۈرۈپ، ئىنسانلارنىڭ ئالاقە ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلىشىدۇ. تىلنىڭ لۇغەت تەركىبى ھەرقايسى دەۋرلەردىكى ئۆزگىرىشلەرنى ئۆزىدە ناھايىتى تېز ئەكس ئەتتۈرىدىغانلىقى ئۈچۈن، بىر مىللەت تىلىنىڭ ئومۇمىي لېكسىكا تەرەققىياتى شۇ مىللەتنىڭ ماددىي مەدەنىيەت ۋە مەنىۋى مەدەنىيەت تارىخىغا جانلىق گۇۋاھ بولالايدۇ. شۇڭا، بىر مىللەت تىلىنىڭ مۇكەممەلەرەك ئىشلەنگەن ئىزاھلىق لۇغىتى شۇ مىللەتنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت تارىخىدا زور بۇرۇلۇش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئۇيغۇر تىلى ئۇزاق تارىخقا ئىگە بىر تىل. پەقەت ئۇيغۇرلارنىڭ يېزىق، تىل تارىخىنى ۋاراقلاپ كۆرسەكلا V ئەسىردىكى مەڭگۈ تاشلاردىن باشلىنىپ، تاكى XX ئەسىرگىچە بىرنەچچە خىل يېزىق قوللىنىلغان ۋە بۇ يېزىقلاردا نۇرغۇن مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر يېزىلغان ئۇزۇن بىر مۇساپىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ تارىخىي دەۋرلەردە ئۇيغۇر تىلىغا مۇناسىۋەتلىك نۇرغۇنلىغان لۇغەتلىرىمۇ مەيدانغا كەلدى.

ئۇيغۇر لۇغەتچىلىكى ھەققىدە توختالغاندا، بىز ئالدى بىلەن خاقانىيە دەۋرىدە ئۇلۇغ تىلشۇناس مەھمۇت قەشقەرى تۈزگەن «دىۋانۇلۇغاتىت تۈرك» («تۈركىي تىللار دىۋانى»، XI ئەسىر) نى پەخىر بىلەن تىلغا ئالىمىز. بۇنىڭدىن باشقا «ئىدىقۇت مەھكىمىسى سۆزلۈكى» (XIV ئەسىر، مىللەتلەر نەشرىياتى 1984 - يىلى نەشرى)، تالىي ئىمانىيىنىڭ «بەدائىيۇل لۇغەت» (IV ئەسىر)، «ئوبۇشقا لۇغىتى» (XVI ئەسىر)، «بەش تىللىق مانجۇچە لۇغەت» («مانجۇچە - زاڭزۇچە - موڭغۇلچە - ئۇيغۇرچە - خەنزۇچە لۇغەت» XVII ئەسىر) لەرنى كۆرسىتىپ ئۆتۈشكە بولىدۇ. بۇ

لۇغەتلەرنىڭ مەيدانغا كېلىشى شۇ تارىخىي دەۋرلەردىكى ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگىنىش ئۈچۈن بىزنى ناھايىتى قىممەتلىك ماتېرىيال بىلەن تەمىنلىدى. جۈملىدىن، تىلشۇناسلىقنىڭ بىر تارمىقى بولغان لۇغەتشۇناسلىق خىزمىتى جەھەتتە بىزگە مول تەجرىبىلەرنى قالدۇردى.

ئۇيغۇر تىلى لۇغەتچىلىكى XX ئەسىرنىڭ 50-يىللىرىدىن بۇيان زور تەرەققىياتلارغا ئېرىشتى. بۇلاردىن، «ئۇيغۇرچە - خەنزۇچە - رۇسچە لۇغەت» (مىللەتلەر نەشرىياتى، 1953-يىل)، «خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە قىسقىچە لۇغەت» (شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، 1963-يىل)، «خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت» (شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، 1974-يىل)، «خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە تۇراقلىق ئىبارىلەر لۇغىتى» (مىللەتلەر نەشرىياتى، 1979-يىل)، «ئۇيغۇرچە - خەنزۇچە لۇغەت» (شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، 1982-يىل) ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش تىل لۇغىتى، فىزىكا لۇغىتى، ماتېماتىكا لۇغىتى، تىببىي لۇغىتى، ئورمانچىلىق لۇغىتى، نېفىت لۇغىتى، خىمىيە لۇغىتى، تەنتەربىيە لۇغىتى، بىئولو-گىيە لۇغىتى، ئېلېكتر تېخنىكىسى لۇغىتى، سودا لۇغىتى قاتارلىق كۆپلىگەن سېلىشتۇرما كەسىپىي لۇغەتلەرنى كۆرسىتىپ ئۆتۈشكە بولىدۇ. بۇ جەرياندا يەنە بىر قىسىم ئىزاھلىق لۇغەتمۇ مەيدانغا كەلدى. بۇلاردىن «سىياسىي ئىقتىساد لۇغىتى» (شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، 1983-يىل)، «ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق فرازبۆلۈمگىيىلىك بىرىكمىلەر سۆزلۈكى» (شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، 1984-يىل)، «ئۇيغۇر شېۋىلىرى سۆزلۈكى» (مىللەتلەر نەشرىياتى، 1986-يىل)، «ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدىن قىسقىچە سۆزلۈك» (مىللەتلەر نەشرىياتى، 1986-يىل)، «ئەدەبىيات ئاتالغۇلىرى لۇغىتى» (مىللەتلەر نەشرىياتى، 1988-يىل)، «ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى تىلشۇناسلىق ئاتالغۇلىرىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى» (شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، 1989-يىل) لارنى ئاتا ئۆتۈشكە بولىدۇ. بۇنىڭدىن باشقىمۇ نۇرغۇنلىغان ھەر خىل قورال كىتابلار نەشر قىلىندى. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇيغۇر تىلىنىڭ سۆز بايلىقىنى توپلىغان ھەم ئۇنى تەربىيەلەپ يەتكەن، ھەربىر سۆزنىڭ مەنە ئالاھىدىلىكلىرىنى، فونېتىكىلىق، گرامماتىكىلىق، سىنتىسىكىلىق خۇسۇسىيەتلىرىنى كۆرسىتىپ بەرگەن بىرەر مۇكەممەل لۇغەت تېخى مەيدانغا چىقىمىغانىدى. بۇ بىر چوڭ بوشلۇق ئىدى. مانا بۇ «ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى» نى ئىشلەش زۆرۈرىيىتىنى تۇغدۇردى. مەلۇمكى، تىل بىر مىللەتنىڭ بارلىق ئەزاسى ئۈچۈن ئورتاق قورال. كىشىلەر مۇشۇ قورالغا تايىنىپ، بىر-بىرىنى چۈشىنىدۇ، شۇڭا تىلنى توغرا چۈشىنىش، توغرا قوللىنىش ئىنتايىن مۇھىم. بىر مىللەتنىڭ تىلى پۈتمەس-تۈگىمەس خەزىنە ئىكەن، بىر تىلنىڭ ھەممە بايلىقىنى بىلىدىغان بىرەر شەخسنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، ھەرقانداق بىر تىلدا، ئۇنىڭ ئەزالىرى ئۈچۈن ئورتاق بولغان لۇغەت فوندىدىن باشقا، كۆنرىغان سۆزلەر، تارىخىي سۆزلەر، مەلۇم ئەزالار ئۈچۈنلا خاس كەسىپىي سۆزلەر، دىئالېكتلىق پەرقلەر، شەخسلەرگە خاس سىنتىسىكىلىق ئىشلىتىشلەر، قېلىپلاشمىغان تەركىبلەر، ھەتتا خاتا قوللىنىشلارمۇ مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. بۇ ھال ئوقۇش-ئوقۇتۇش، كىنو-تىياتر، رادىئو-تېلېۋىزىيە، ئاخباراتچىلىق، نەشرىياتچىلىق ئىشلىرىدا - قىسقىسى شۇ تىلنى قوللانغۇچى بارلىق كىشىلەرنىڭ كۈندىلىك ئالاقىلىرىدا نۇرغۇن قىيىنچىلىقلارنى پەيدا قىلىدۇ. بۇ قىيىنچىلىقلارنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، ئەدەبىي تىلنىڭ سۆز

بايلىقىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ، ئۇنىڭ مەنە ئالاھىدىلىكلىرىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان، ئىملا، گرامماتىكا ۋە سىنىپلىق نورمىلىرىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان قورال كىتاب ئىنتايىن زۆرۈر بولىدۇ. بۇ قورال كىتاب — ئىزاھلىق لۇغەتتۇر.

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر تىل-يېزىق خىزمىتى كومىتېتى مۇشۇ ئېھتىياجنى ۋە ھازىرقى بار ئىمكانىيەتنى ھېسابقا ئېلىپ، 1978-يىلى «ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى» نى تۈزۈشنى كۈنىئەرتىپكە قويدى ۋە تەييارلىق خىزمەتلىرىنى باشلىدى. 1980-يىلى كومىتېت قارىمىقىدا لۇغەت بۆلۈمى تەسىس قىلىنىپ، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتىنى تۈزۈش ئىشى رەسمىي قولغا ئېلىندى.

«ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى» نى تۈزۈشتە، ئالدى بىلەن ئۇيغۇر تىلىنىڭ قايسى دەۋر ۋە قايسى باسقۇچتىكى تىل لېكسىكىسىنى ئاساس قىلىش كېرەك، دېگەن مەسىلە ھەل قىلىنىشى لازىم ئىدى، ئەلۋەتتە. لۇغەتنى تارىخىي جەريان ۋە باسقۇچلار بىلەن، ھازىرقى ئەدەبىي تىل نورمىسى بىلەن چەكلىمەي تۇرۇپ، ئۇيغۇر تىلىنىڭ بېسىپ ئۆتكەن پۈتۈن تارىخىي جەرياندىكى سۆز بايلىقىنى توپلاپ تۈزۈش مۇمكىن ئىدى. لېكىن بۇ ئىنتايىن مۇشكۈل ھەم نۇرغۇن ئادەم كۈچى، ئۇزاق ۋاقىت، ھەتتا بىرنەچچە ئەۋلادنىڭ تىرىشىپ ئىشلىشىنى تەلەپ قىلاتتى. شۇڭا، ھازىرقى ئەمەلىي ئېھتىياجنى كۆزدە تۇتۇپ، مەزكۇر لۇغەتنى ئىشلەشتە، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا ئىستېمال قىلىنىۋاتقان سۆز بايلىقىنى توپلاش ۋە ئۇنى ئىزاھلاش مەقسەت قىلىندى. بۇ يەردە شۇنى ئەسكەرتىپ ئۆتۈش كېرەككى، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلى XX ئەسىرنىڭ باشلىرىدا باشلانغان بولۇپ، 50-يىللارغىچە كلاسسىك ئۇيغۇر تىلى قېلىپلىرىنى ھازىرقى زامان جانلىق تىلغا يېقىنلاشتۇرۇش ئۇرۇنۇشلىرى باشلانغان، يېڭىچە مەكتەپ مائارىپى يولغا قويۇلغان، ئۇيغۇر تارىخىدا مىخ مەتبەئە مەيدانغا كەلگەن بولسىمۇ، يەنىلا كلاسسىك ئۇيغۇر تىلىنىڭ تەسىرى خېلى كۈچلۈك ئىدى، ئىملا پىرىنسىپلىرى تېخى مۇكەممەلەشمىگەندى، سۆز-ئاتالغۇلار تۇراقلاشمىغان ئىدى. شۇڭا بىز «ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى» ماتېرىياللىرىنى توپلاشتا بۇ باسقۇچتىكى يازما ئەسەرلەر تىلىنى ئانچە ئاساس قىلىپ كەتمەدۇق. بەلكى، جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغاندىن كېيىنكى دەۋرنى ئاساس قىلدۇق. مۇشۇ قىسقىغىنا تارىخىي باسقۇچتا، ئۇيغۇر تىلى زور تەرەققىياتلارغا ئېرىشتى. چۈڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ مىللىي تىل-يېزىققا ئائىت بىر قاتار فاڭجېن-سىياسەتلىرى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىكى ئۇيغۇر خەلقى تىل-يېزىقىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن كەڭ يول ئېچىپ بەردى. ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆز تىل-يېزىقىنى قوللىنىش ۋە راۋاجلاندۇرۇش ھوقۇقى مەملىكىتىمىزنىڭ ئاساسىي قانۇنى ۋە ئاپتونومىيە قانۇنىدا كۈچلۈك گەۋدىلەندۈرۈلدى.

ئۇيغۇر تىل-يېزىقى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى تەۋەسىدە ئاپتونومىيە ھوقۇقىنى يۈرگۈزۈشتىكى قورال قىلىندى. باشلانغۇچ مەكتەپلەردىن ئالىي مەكتەپلەرگىچە ھەرقايسى پەنلەرنىڭ ئۇيغۇر تىلىدىكى دەرسلىكلىرى تۈزۈلدى. ئۇيغۇر تىل-يېزىقىدىكى ئاخبارات، نەشرىيات ئورۇندىلىرى كۆپلەپ تەسىس قىلىندى ھەم كۈچەيتىلدى. رادىئو-تېلېۋىزىيە ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى

ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلى ۋە ئۇنىڭ نۇتۇق شەكلىنىڭ قېلىپلىشىشىنى زور دەرىجىدە ئىلگىرى سۈردى. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ يېزا ئىگىلىك، سانائەت، پەن-تېخنىكا، مائارىپ، مەدەنىيەت قاتارلىق ئىشلىرى مۇشۇ تارىخىي باسقۇچتا ئىلگىرىكىدىن زور دەرىجىدە تەرەققىي قىلدى. بۇ ئۆزگىرىشلەر تىلدا ئۆز ئىپادىسىنى تاپماي قالمايدۇ، ئەلۋەتتە. شۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا، ئۇيغۇر تىلىنىڭ لېكسىكىسىدا كۆپلىگەن ئۆزگىرىشلەر يۈز بەردى، يېڭى سۆز-ئاتالغۇلار كۆپلەپ مەيدانغا كەلدى، نۇرغۇنلىغان سۆزلەرنىڭ مەنىسى كېڭەيدى ۋە تېخىمۇ كۆنكىرىتىلدى، ئۇيغۇر تىلىنىڭ گرامماتىكىلىق قۇرۇلمىسى ۋە سىنتىلىتىكىلىق ۋاسىتىلىرىدىمۇ يېڭى تەرەققىياتلار بولدى. مانا مۇشۇنداق تەرەققىياتلارنى ئۆزىدە ئىپادە قىلىش — «ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى» نىڭ يەتمەكچى بولغان نىشانىدۇر.

«ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى» نى تۈزۈش خىزمىتى تۆۋەندىكىدەك كونكرېت باسقۇچلاردىن ئۆتتى: ئالدى بىلەن، ئۇيغۇر تىلىنىڭ سۆز بايلىقىنى توپلاش ئۈچۈن، ئۇيغۇر تىلىدا نەشىر قىلىنغان گېزىت-ژۇرنال، ئەدەبىي، پەننىي، ئىلمىي، ئاممىباب ئەسەرلەر، دەرسلىكلەر، پارتىيە-ھۆكۈمەت ھۆججەتلىرى ۋە بىر قىسىم تەرجىمە ئەسەرلىرى بولۇپ 400 دىن ئارتۇق كىتاب-ماتېرىيالدىن 500 مىڭدىن ئارتۇق جۈملە كارتۇچكىسى تەييارلاندى ھەم ئۇلاردىن 60 مىڭغا يېقىن سۆز تاللاندى؛ ھازىرقى زامان يېزىق تىلىدا كۆپ ئۇچرىمايدىغان، ئەكسىچە خەلقنىڭ جانلىق تىلىدا ئىستېمال قىلىنىدىغان، ھاياتىي كۈچكە ئىگە سۆزلەرنى توپلاش مەقسىتىدە 1980-يىلى ۋە 1982-يىلى شەرقىي شىنجاڭ ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ رايونىدا ئىككى قېتىم تىل تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلدى؛ ئۇيغۇر تىلىدىكى ئاتالغۇلارنى بىرلىككە كەلتۈرۈش يۈزىسىدىن بىرنەچچە قېتىم ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنلىرى ئۇيۇشتۇرۇلدى؛ كۆپ تەرەپلىمە تەتقىقاتلاردىن كېيىن، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتىنى تۈزۈشنىڭ كونكرېت پىرىنسىپلىرى تۈزۈلدى ھەمدە شۇ پىرىنسىپلار ئاساسىدا 500 گە يېقىن سۆزنىڭ ئىزاھلانغان ئۈلگىسى ئىشلىنىپ، ئۇيغۇر تىلى تەتقىقاتىدا ئەمگەك سىڭدۈرۈۋاتقان مۇتەخەسسسلەرنىڭ مۇھاكىمىسىدىن ئۆتكۈزۈلدى.

«ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى» نىڭ يەنە بىر مۇھىم ۋەزىپىسى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنى قېلىپلاشتۇرۇشتىن ئىبارەت. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر تىل-يېزىق كومىتېتى 1985-يىلى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ قايتا تۈزۈلگەن ۋە تولۇقلانغان ئىملا قائىدىسىنى ئېلان قىلدى. شۇنداقلا ئىملا لۇغىتىمۇ نەشىر قىلىندى. 1988-يىلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى تىل تەتقىقات ئورنى تۈزگەن ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ تەلەپپۇز قائىدىلىرى كومىتېتى تەرىپىدىن ئېلان قىلىندى. «ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى» نى تۈزۈشتە، ئىملا ۋە نۇتۇق فورمىلىرىدا يۇقىرىقى پىرىنسىپلارغا تولۇق ئەمەل قىلىندى. مەزكۇر لۇغەتتە يەنە ھەرقايسى پەنلەرگە ئائىت ئاتالغۇلارمۇ خېلى كۆپ ئۇچرايدۇ. بۇ ئاتالغۇلارنى ئېلىشتا، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر تىلىدىكى ئاتالغۇلارنى قېلىپلاشتۇرۇش، بېكىتىش كومىتېتىنىڭ ئاتالغۇلارنى بېكىتىش پىرىنسىپلىرىغا تولۇق ئەمەل قىلىندى. لۇغەتكە كىرگۈزۈلگەن ئاتالغۇلار يۇقىرىقى كومىتېتنىڭ ھەر ساھە مۇتەخەسسسى-

لىرى قاتناشقان بىرنەچچە قېتىملىق مەخسۇس مۇھاكىمە يىغىنلىرى ئارقىلىق بىرلىككە كەلتۈرۈلۈپ بېكىتىلدى.

ئەدەبىي تىل جانلىق تىلنىڭ ئەڭ يۇقىرى شەكلى. ئەدەبىي تىل خەلقنىڭ جانلىق تىلى ئاساسدا شەكىللەنگەن بولسىمۇ، ئۇ ئىپادىلەش شەكلىنىڭ بايلىقى، يۇقىرى دەرىجىدە قېلىپلاش-قانلىقى بىلەن خەلق تىلىدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. شۇڭا مەزكۇر لۇغەتتە سۆزلەرنىڭ تۈپ مەنىسى، كېڭەيگەن ھەم كۆچمە مەنىلىرىنى ئايرىشتا، سىنىپلىق مۇناسىۋەتنى بىر تەرەپ قىلىشتا شۇنداقلا بۇلارنى مىساللار بىلەن پاكىتلاشتا، رەسمىي نەشر قىلىنغان ئەسەرلەردىكى ئەدەبىي يېزىق تىلى ئۆلچەم قىلىندى. دېمەك، «ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى»نى تۈزۈش جەريانى ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنى قېلىپلاشتۇرۇلۇشىنى يەنىمۇ ئىلگىرى سۈرۈش جەريانى بولدى.

شۇنداقتىمۇ، «ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى» ھەممە جەھەتتىن مۇكەممەل بولۇپ كەتتى، دەپ ئېيتالمايمىز. بۇنداق بىر چوڭ تىپتىكى لۇغەتنى تۈزۈش، ھەر جەھەتتىن ئالغاندا، ئاسان ئىش ئەمەس، ئەلۋەتتە. تىل ئۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلىپ بارىدۇ، شۇڭا تىلنىڭ قېلىپلىشىشىمۇ نىسپىي بولىدۇ، يەنى ئۇ داۋاملىق بۇزۇلۇپ تۇرۇش ھەمدە داۋاملىق قېلىپلاشتۇرۇش جەريانىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىنىڭ فونېتىكا، لېكسىكا، گرامماتىكا جەھەتلىرىدە داۋاملىق ئىزدىنىش، تەتقىق قىلىشقا تېگىشلىك مەسىلىلەرمۇ ئاز ئەمەس، مەلۇم نۇقتىلاردا كۆز قاراش تېخى تولۇق بىرلىككە كەلگىنى يوق. بۇ ھال مەزكۇر لۇغەتنى تۈزۈشتە ئۆز تەسىرىنى كۆرسەتمەي قالمايدى. مەسىلەن، ئۇيغۇر تىلىنىڭ سۆز تۈركۈملىرىنى بۆلۈش جەھەتتە يېڭى كۆز قاراشلار گەۋدىلەندۈرۈلدى، ئۇيغۇر تىلىدىكى كېلىشلەر مەسىلىسىدە يەنىلا ئەنئەنىۋى كۆز قاراش ساقلاپ قېلىندى ۋە باشقىلار. ئۇنىڭدىن باشقا ئۇيغۇر تىلى لېكسىكولوگىيىسى تەتقىقاتى ۋە لۇغەتشۇناسلىق تەتقىقاتى تېخى بىر ئاجىز ھالقا بولۇپ تۇرماقتا. گەرچە ئۇيغۇر تىلىدا كۆپلىگەن لۇغەتلەر ئىشلىنىپ، مەلۇم تەجرىبىلەر ھاسىل قىلىنغان ھەمدە باشقا تىللاردا ئىشلەنگەن ئىزاھلىق لۇغەتلەرنىڭ خېلى زور ياردىمى بولغان بولسىمۇ، باشقىلارنىڭ تەجرىبىلىرىنى ئۆلۈك ھالدا كۆچۈرۈپ كېلىشكە بولمىغانلىقتىن مەزكۇر لۇغەتنى تۈزۈش جەريانى — بىر تەرەپتىن ئۆگىنىش، بىر تەرەپتىن تەتقىقات قىلىش جەريانى بولدى. بۇ جەرياندا، كۆپلىگەن ئەمەلىي مەسىلىلەر ھەل قىلىندى، شۇنداقتىمۇ يولۇققان مەسىلىلەرنىڭ دائىرىسىنىڭ كەڭلىكى، ۋاقىتنىڭ زىچلىقى ۋە باشقا سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن بارلىق مەسىلىلەرنى ئىلمىي، مۇكەممەل ھەل قىلىنىپ كەتتى، دەپ ئېيتقىلىمۇ بولمايدۇ. شۇڭا مەزكۇر لۇغەتتە ياكى ئۇنداق ياكى بۇنداق مەسىلىلەرنىڭ ساقلىنىشى تەبىئىي. شۇنداق بولسىمۇ، لۇغەتنىڭ مەيدانغا كېلىشى ئەدەبىي تىلنى قېلىپلاشتۇرۇشتا تېگىشلىك رول ئويناش بىلەن بىللە تىلشۇناسلىرىمىزغا يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ تەتقىق قىلىش ئۈچۈن ماتېرىيال يەتكۈزۈپ بېرىدۇ دەپ ئىشىنىمىز.

مەزكۇر لۇغەتنىڭ 1-تومىنى تۈزۈش خىزمىتىگە، لۇغەت ئاپتورلىرىدىن باشقا، يەنە بۆلۈمىمىزنىڭ ئىلمىي خادىملىرىدىن ئەسقەر ئابدۇقادىر، بۇھەيرە ئابىلەتۇۋالار قاتناشتى؛ ئۇنىڭدىن باشقا بۇۋەيشخان ئابدۇللا لۇغەتنى ئورگىناللاشتۇرۇش، ماتېرىيال تەييارلاش، رەتلەش قاتارلىق

خىزمەتلەردە ئالاھىدە كۈچ چىقاردى. ئارىسلان ئابلىز، نىجات تۆرەخىمەتلەر لۇغەتنى ئېلېكترونلۇق ھېسابلاش ماشىنىسى بىلەن ئورگىناللاشتۇرۇش ئىشنى مۇۋەپپەقىيەتلىك تاماملىدى. گۈلنار، ئەلانۇرلار ماتېرىيال تەييارلاش خىزمىتىگە ياردەملەشتى.

لۇغەتنىڭ ھەرقايسى پەنلەرگە دائىر ئاتالغۇلىرىنىڭ ئىزاھلىرىنى ئىشلەشتە ھەرقايسى ئالىي مەكتەپ ۋە تەتقىقات ئورۇنلىرىدىكى مۇناسىۋەتلىك پروفېسسور، دوتسېنت، لېكتور، تەتقىقاتچى خادىملارنىڭ قىممەتلىك ئىلمىي تەكلىپلىرى، ئەمەلىي ياردەملىرىگە ئىگە بولدۇق. بىز مۇشۇ مۇناسىۋەت بىلەن بۇ يولداشلارغا ۋە بىزنىڭ ئىشىمىزغا ھەر جەھەتتىن ياردەمدە بولغان باشقا بارلىق يولداشلارغا كۆپ رەھىمەت ئېيتىمىز. كىتابخانلىرىمىزنىڭ مەزكۇر لۇغەتتە ساقلانغان يېتەرسىزلىكلەر ئۈستىدە پىكىر بېرىشنى قىزغىن قارشى ئالىمىز.

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر

تىل-يېزىق خىزمىتى كومىتېتىنىڭ لۇغەت بۆلۈمى.

1989-يىلى 5-ئاي.

لۇغەتنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش ئۇسۇلى

1. ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتىنى ئىشلەشتە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر ئىلى - يېزىق خىزمىتى كومىتېتىنىڭ لۇغەت بۆلۈمى ئازادلىقتىن كېيىن نەشر قىلىنغان ئەدەبىي، ئىجتىمائىي - سىياسىي، ئىلمىي، ئاممىباب ئەسەرلەر: دەرسلىكلەر، گېزىت - ژۇرناللار؛ ماركس، ئېنگېلس، لېنىن، ستالىن، ماۋ زېدۇڭ ئەسەرلىرىنىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى، پارتىيە - ھۆكۈمەت ھۆججەتلىرى ۋە بىر قىسىم ئەدەبىي تەرجىمە ئەسەرلەردىن تاللىغان كارتىلار ئاساسىي مەنبە قىلىندى.

2. لۇغەتكە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا كەڭ قوللىنىلىۋاتقان بارلىق سۆز تۈركۈملىرىگە ئائىت تۈپ سۆزلەر يەنى ئىسىملار (باش، كۆز، سىياسەت، ئەقىل)، سۈپەتلەر (قىزىل، ئېگىز، سۈنئىي، ياخشى)، سانلار (بىر، ئون، يۈز)، مىقدارلار (يۇتۇم، كاپام، سەر، نەپەر، تال)، رەۋىشلىكلەر (بۈگۈن، ئىلگىرى، ناھايىتى، پائال)، ئالماشلار (مەن، بۇ، كىم، ئۆز، ھەممە، ھېچ، كىمدۇ)، پېئىللار (ھاڭماق، تۇرماق)، تەقىلىد سۆزلەر (شار - شۇر، ۋال - ۋۇل، چىم - چىم)، تىركەلمىلەر (ئۈچۈن، ئائىت، قاتارلىق)، باغلىغۇچىلار (ۋە، ھەم، ياكى، ھەتتا، يەنى، جۈھلىدىن)، يۈكلىمىلەر (ھۇ، چۇ، زە، ھە)، ئىسلىقلار (پاھ، ۋايىجان، ئاپلا)، ياسالما سۆزلەر يەنى سىنتېتىك يول بىلەن ياسالغان سۆزلەر (ئىشچى، ئەقىللىق)، ئانالىتىك يول بىلەن ياسالغان سۆزلەردىن قوش سۆزلەر (پۈتمەس - تۈگەمەس، ئاستىن - ئۈستۈن، ئاچ - يالىڭاچ، بالا - چاقا، نان - پان، ئوڭغۇل - دوڭغۇل)، بىرىككەن سۆزلەر (بىلەزۈك، ئاقساقال، تاشپاقا)، «قىل - بول» قاتارلىق سۆزلەرنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ياسالغان پېئىللار (ھۆكۈم قىلماق، پەيدا بولماق)؛ تۇراقلىق بىرىكمىلەر يەنى بىر قىسىم ئۇدۇل مەنىلىك تۇراقلىق بىرىكمىلەر (ئاتوم بومبىسى، قايناش نۇقتىسى)، كۆچمە مەنىلىك تۇراقلىق بىرىكمىلەر (قولى قىسقا، ئاغزىنى ياغلىماق، ھۈشۈك ئاچماق، چىقمايدۇ)، ئادەت سۆزلىرى (ئاق يول بولسۇن، خۇدايىمغا ئاھانەت، ئاتاڭغا نەت)، قاتقان سۆزلەر (كۈندە، بولدى، بوپتۇ، باشلاپ) كىرگۈزۈلدى.

3. قىسقارتىلما سۆزلەر لۇغەتكە ئېلىنمىدى.

4. مەلۇم دىئالېكتقا خاس سۆزلەر تاللاپ كىرگۈزۈلدى. مەسىلەن: جۈجەم، ئايلا، ھەدە،

ھۇت، كات...

5. كونسىرپان سۆزدىن مەلۇم بىرمەزگىلدە مەتبۇئاتتا كۆپ ئىشلىتىلگەنلىرى ئېلىندى.

- مەسلەن: ئىمپېرىيالىزم، باتالىيون، دىۋىزىيە...
6. تارىخىي سۆزلەردىن ھازىرقى ئەدەبىي تىلدا كۆپ ئۇچرايدىغانلىرى تاللاپ ئېلىندى. مەسلەن: يۈزبېشى، ھىگبېشى، تۇرا بېگى، تەيجى، خاقان.
7. بالىلار لېكسىكىسىدىن تۇرمۇشتا كۆپ ئىشلىتىلىدىغانلىرى تاللاپ كىرگۈزۈلدى. مەسلەن: ھەھە، چىشىشا، جوجو، ھام ھام...
8. ئۆزۈندىن بۇيان مەتبۇئاتلاردا ئىملاسى ئىككى خىل بولۇپ كەلگەن سۆزلەرنىڭ ئىملاسى توغرا بولمىغان شەكلى تاللاپ كىرگۈزۈلدى. مەسلەن: ئەۋۋەل، ئاۋال، خوشنا.
9. ئۇيغۇر ئېلىپبەسىنىڭ يەككە ھەرپ شەكىللىرى ۋە ھەرپ ناملىرى كىرگۈزۈلدى. مەسلەن: ئا، ئە، ب، بې، پ، پې، ت، تې...
10. جانلىق تىلدا قوللىنىلمايدىغان، پەقەت يېزىق تىلىدىلا قوللىنىلىدىغان سۆزلەر تاللاپ ئېلىندى. مەسلەن: چەشمە، نەۋقىران، دىلرەبا...
11. پەن-تېخنىكا، ھۈنەر-سەنئەتكە دائىر ئاتالغۇلارنى ئېلىشتا كۆپرەك تولۇق ئوتتۇرا مەلۇمات ئاساس قىلىندى. بەك خاس ئاتالغۇلار كىرگۈزۈلمىدى.
12. مەملىكىتىمىزدىكى مىللەتلەردىن باشقا يەنە خەلقئارادا سانى كۆپرەك بولغان مىللەتلەرنىڭ نامى ئېلىندى.
13. سانلاردىن ئاددىي سانلار ئېلىندى. مەسلەن: نۆل، بىر، ئىككى، يۈز، ھاڭ.
14. دەرىجە ۋە ئۆلچەم سانلار بىردىن تارتىپ يۈزگىچە بولغان ئاددىي سانلار تەرتىپى بويىچە ئېلىندى. مەسلەن: بىرىنچى، ئونىنچى، يۈزىنچى، بىرەيلەن، ئونەيلەن، يۈزەيلەن.
15. تەقلىد ۋە ئىملىق سۆزلەردىن ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا كۆپرەك قوللىنىلىدىغانلىرى تاللاپ ئېلىندى. ئۇلارنىڭ پېئىللىشىمۇ كىرگۈزۈلدى. مەسلەن: گۈر، گۈر-گۈر، گۈرۈلدە-ھەك، ۋال، ۋال-ۋۇل، ۋاللىدەماق...
16. قوپال سۆزلەر ئېلىنىمىدى.
17. يەر، كىشى ئىسىملىرى، ئورگان، ئەسەر ناملىرى ئېلىنىمىدى.
18. پېئىللار ئىسمىداشنىڭ «-ماق // -مەك» شەكلىدە بېرىلدى. مەسلەن: باشلىماق، ئوينىماق، كۈتمەك...
19. «-ش، -ۈش» بىلەن ياسالغان ئىسمىداشلارنىڭ پەقەت ئىسمىغا ئايلانغانلىرى ۋە تۇراقلىق بىرىكمىلەردە باش سۆز بولۇپ كەلگەنلىرى باش ماددا قىلىپ ئېلىندى. مەسلەن: كۆرۈنۈش، بۆلۈش، ئۇرۇش، ئېلىش، كۆپەيتىش، قوشۇش.
20. «-غان، -قان، -گەن، -كەن» بىلەن ياسالغان سۈپەتداشلاردىن باشقا سۆز تۈركۈمىگە ئۆزگەرگەن ياكى تۇراقلىق بىرىكمىلەردە بىرىكمە بېشى بولغانلىرى باش ماددا قىلىپ ئېلىندى. مەسلەن: كەتكەن (كەتكەن ساراڭ)، كېلىشكەن (كېلىشكەن يىگىت).
21. «-ر، -ار، -ەر» بىلەن ياسالغان سۈپەتداشلاردىن تۇراقلىق بىرىكمىلەردە بىرىكمە بېشى بولغانلىرى باش ماددا قىلىپ ئېلىندى. مەسلەن:

ئاقار «ئاقماق» پېتىلىنىڭ سۈپەتدەشى.

ئاقار جىسىم <فىز>

ئاقار جىسىملار ھېخانىكى <فىز>

ئاقار يۇلتۇز <ئاستر>

22. -ر، -ار، -ەر» بىلەن ياسالغان سۈپەتداشلارنىڭ يوقلۇق شەكىللىرىدىن سۈپەت ئورنىدا كېلىپ، دائىم قوللىنىلىدىغانلىرى تاللاپ كىرگۈزۈلدى. مەسىلەن: تېپىلما (ئادەم)، پۈتمەس (دەۋا)، كۆرەلمەس (ئادەم).

23. «-پ، -پ، -ۈپ، -ۈپ» بىلەن ياسالغان رەۋىشداشلاردىن مۇستەقىل مەنىگە ئىگە بولغانلىرى ئېلىندى. مەسىلەن:

باشلاپ ① «باشلىماق» پېتىلىنىڭ رەۋىشداشى. ② رەۋ. ئەڭ ئاۋۋال، ھەممىدىن ئاۋۋال، دەسلەپ، ئەڭ دەسلەپ... ③ تىر (چىقىش كېلىشتىكى سۆزلەردىن كېيىن كەلگەندە) بېرى، بۇيان، ئېتىبارەن، تارتىپ:...

24. «-ا، -ە» بىلەن ياسالغان رەۋىشداشلاردىن پەقەت قوش سۆز ئورنىدا كېلىپ، كۆپ ئىستېمال قىلىنىدىغانلىرى ئېلىندى. مەسىلەن: بارا-بارا، ھاڭا-ھاڭا...

25. «-راق، -رەك» بىلەن ياسالغان سۈپەت دەرىجىلىرى ئېلىندى. مەسىلەن: ياخشىراق، ئوبدانراق، سەترەك...

26. «-دەك، -تەك» قوشۇمچىلىرى قوشۇلغان سۆزلەردىن ئۇدۇل ئوخشىتىشتىن باشقا مەنىگە ئىگە بولغانلىرى ئېلىندى. مەسىلەن:

تىرناق تەك (كەچىك)

ساھاندەك (كۆپ)

مۇزدەك (سوغۇق)

قىلدەك (ئىنچىكە)

ئوتتەك (قىزغىن)

ئالماقاندەك (كەچىك)

تىكەندەك (يالغۇز)

27. «-دىكى» قوشۇمچىسى بىلەن كەلگەن سۆزلەر ئېلىندى. مەسىلەن: ئۆيدىكى،

بازاردىكى، تاغدىكى، كېلىشتىكى...

28. «غۇ، قۇ، گۇ، كۇ» بىلەن كەلگەن ئىسىمداشلارغا «چى» قوشۇمچىسى قوشۇلۇپ ياسالغان سۈپەتلەردىن پەقەت تۇراقلىق بىرىكىمنىڭ باش سۆزى بولۇپ كەلگەنلىرى ئېلىندى. مەسىلەن: بىرىكتۈرگۈچى «بىرىكتۈرمەك» پېتىلىنىڭ بىر خىل سۈپەتداش شەكلى.

29. «-غۇ، -قۇ» بىلەن ياسالغان ئىسىمداشلارغا «-سىز» ئۇلىنىش ئارقىلىق ياسالغان سۈپەتلەردىن پەقەت سۈپەت ئورنىدا كۆپ قوللىنىلىدىغانلىرى تاللاپ ئېلىندى. مەسىلەن: چىدىغۇسىز (ئىسسىق)، يېگۈسىز (ئاچچىق)...

30. ئالماشلارغا «-سىز» ئۇلىنىش ئارقىلىق ياسالغان سۆزلەر ئېلىندى. مەسىلەن: ھەنسۇز،

ھېنىڭسىز، سەنسۇز، سېنىڭسىز...

31. كونكرېت شەيئىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىمداشلارغا «-سىز» قوشۇلۇش ئارقىلىق ياسالغان

سۈپەتلەردىن پەقەتلا شۇ شەيئىلەرگە ئىگە ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدىغانلىرى ئېلىنىدى. مەسىلەن: كۆھۈرسىز، تۆمۈرسىز، تامسىز.

32. ئىسىمداشلارغا، «-ر، -ار، -ەر» بىلەن ياسالغان سۈپەتداشلارغا «-لىق، -لىك، -لۇق، -لۈك» قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىپ ياسالغان سۆزلەردىن كونكرېت مەنىگە ئىگە بولغانلىرى ئېلىنىدى. مەسىلەن: يۈرۈشلۈك، يېيىشلىك، كۆرگۈلۈك، قارتقۇلۇق، يېتەرلىك، دېيەرلىك.

33. «-ر، -ار، -ەر» بىلەن ياسالغان سۈپەتداشلارنىڭ يوقلۇق شەكلىگە «-لىق، -لىك، -لۇق، -لۈك» قوشۇمچىلىرى قوشۇلغانلىرىنىڭ پەقەت كونكرېت مەنىگە ئىگە بولغانلىرىلا كىرگۈزۈلدى. مەسىلەن: كېلىشەمسلىك، كۆرەلمەسلىك.

34. ئىسىملارغا «-لىق، -لىك، -لۇق، -لۈك» قوشۇمچىسى ئۇلىنىپ، كونكرېت مەنىگە ئىگە بولمىغانلىرى ئېلىنىدى. مەسىلەن، فابرىكىلىق، زاۋۇتلىق...

35. «-غۇ، -چە، -قۇ، -چە، -گۇ، -چە، -كۇ، -چە» ۋە «-غا، -چە، -قا، -چە، -گە، -چە، -كە، -چە» قوشۇمچىلىرىدىن كېيىن «-لىق، -لىك» قوشۇلغان قۇرۇلمىلار ئېلىنىدى. مەسىلەن: بارغۇچىلىق، قاققۇچىلىق، كەلگۈچىلىك، بازارغىچىلىك.

36. «-غان، -قان، -گەن، -كەن» بىلەن ياسالغان سۈپەتداشلاردىن كېيىن «-لىق، -لىك، -لۇق، -لۈك» قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىپ كەلگەن سۆزلەر ئېلىنىدى. مەسىلەن: بارغانلىق، باشلىغانلىق، كەتكەنلىك.

37. تۇرغۇن سۆزلەرگە «-لىق، -لىك، -لۇق، -لۈك» قوشۇمچىلىرى قوشۇلۇپ «ئىكەن» مەنىسىنى بەرسە ئېلىنىدى (بۇ سۆز مۇنداق ئەھۋالدا كۆپىنچە III شەخس ئىگىلىك قوشۇمچىسىنى ئېلىپ كېلىدۇ).

38. ۋاقىت ئىسىملىرى، مىقدار ۋە بەزى قورال ناملىرىغا «-چە» قوشۇمچىسى ئۇلىنىپ، مۆلچەرنى بىلدۈرسە (مۇنداق سۆزلەرنىڭ ئالدىدا كۆپىنچە ساناق سانلار كېلىدۇ) ئېلىنىدى. مەسىلەن: (بىر) ھىنۇتچە، (ئون) تونىچە، (تۆت) ھارۋىچە.

39. بەزى ئىسىملارغا «-چە» قوشۇمچىسى ئۇلىنىپ پەرەزنى بىلدۈرگەن سۆزلەر ئېلىنىدى. مەسىلەن، (بۇ) گەپچە، (ھېسابقا) پىكىر دەپچە.

40. «-غۇ، -قۇ، -گۇ، -كۇ» بىلەن ياسالغان ئىسىمداشلارغا «-چە» قوشۇمچىسىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن ياسالغان رەۋىشداشلار ئېلىنىدى. مەسىلەن: بارغۇچە، يازغۇچە، تۇرغۇچە.

41. خاس ئىسىملارغا «-چە» قوشۇمچىسى ئۇلىنىپ، ئوخشىتىش مەنىسىنى بەرسە ئېلىنىدى. مەسىلەن: دېڭىزچە، تۆگىچە، ئېشەكچە.

42. «-غان، -قان، -گەن، -كەن» بىلەن ياسالغان سۈپەتداشلارغا «-چە»، «-سېرى» قوشۇمچىسى ئۇلىنىپ ياسالغان رەۋىشداشلار ئېلىنىدى. مەسىلەن: بارغانچە، يازغانچە، سۆزلىگەنچە، بارغانسېرى، يازغانسېرى، سۆزلىگەنسېرى.

43. «-ش، -ۇش، -ۇش» بىلەن كەلگەن ئىسىمداشلارغا «-چە» قوشۇمچىلىرى قوشۇلۇپ، ئىمكانىيەت چېكىنى بىلدۈرىدىغان سۆزلەر ئېلىنىدى. مەسىلەن: يېزىشىچە، ھېكىشىچە، ئېلىشىچە.

44. كۆپلۈك قوشۇمچىسى بىلەن كېلىپ، بىرەر ئىجتىمائىي گۇرۇھ، مەلۇم تىپ، خاندانلىق، خەلق توپى مەنىلىرىنى بېرىدىغان سۆز ۋە تۇراقلىق بىرىكمىلەر ئېلىنىدى. مەسىلەن: ئاقلار، ئۆكتىچىلەر، قىزىلار، ئۆمۈلگۈچىلەر، ھىكرو ئېلېمېنتلار، قاراخانلار، ئابباسىيلار، خەنزۇلار، ئۇيغۇرلار، سالالار، موڭغۇللار.

45. كۆچمە مەنىلىك تۇراقلىق بىرىكمىلەر ئىلاجى بار شەخسىز ئېلىنىدى. شەخسىز كەلىمەيدىغانلىرى III شەخسنىڭ بىرلىكىدە ئېلىنىدى. مەسىلەن: باش ئاغرىماق، بويۇن تولغىماق، ئاغزى بوغۇش، بازىرى يوق.

46. ئاخىرى پېئىل بىلەن تۈگىگەن كۆچمە مەنىلىك تۇراقلىق بىرىكمىلەر ئىسىمداشنىڭ «-ماق، -مەك» شەكلى بىلەن ئېلىنىدى. مەسىلەن: كۆڭلى بۇزۇلماق، كۆڭۈل بەرمەك.

47. ئىگە-خەۋەرلىك مۇناسىۋەتتە كەلگەن كۆچمە مەنىلىك تۇراقلىق بىرىكمىلەر جۈملىدە تولدۇرغۇچى ۋە تولۇقلىغۇچى مۇناسىۋەتتە كەلسىمۇ، پەقەت ئىگە-خەۋەرلىك مۇناسىۋەتتە كەلگىنى ئېلىنىدى. مەسىلەن:

كۆڭلى بۇزۇلماق (كۆڭلىنى بۇزماق ئەمەس)

باش ئاغرىماق (بېشىنى ئاغرىتماق ئەمەس)

48. سۈپەتداشلارنىڭ بولۇشىز شەكلى بىلەن كەلگەن كۆچمە مەنىلىك تۇراقلىق بىرىكمىلەر «-ماسلىق، -مەسلىك» شەكلىدە بېرىلدى؛ مەسىلەن: قىل سىغماسلىق، تىلى بارماسلىق.

49. مەلۇم بۆلىكىنى ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق مەنىداش بولىدىغان كۆچمە مەنىلىك تۇراقلىق بىرىكمىلەرنىڭ ھەرقايسىسى مۇستەقىل ماددا قىلىپ ئېلىنىدى. مەسىلەن: ئاغزىڭغا ماي، ئاغزىڭغا ياغ، ئاغزىڭغا قەنت.

50. كۆچمە مەنىلىك تۇراقلىق بىرىكمىلەرنىڭ قىسقارغان شەكلىمۇ ئېلىنىدى. مەسىلەن: بىر ياقىدىن باش، بىر يەڭدىن قول چىقارماق، بىر ياقىدىن باش چىقارماق؛ ئەرۋاھى قىرىق گەز ئۇچماق، ئەرۋاھى ئۇچماق.

51. كۆچمە مەنىلىك تۇراقلىق بىرىكمىلەرنىڭ «قىل، ئەت» ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش پېئىللار قوشۇلۇپ ئانالىتىك يول بىلەن پېئىللاشقانلىرى ئېلىنىدى. مەسىلەن: خام خىيال قىلماق، باغرى قان بولماق، ئارا ئوچۇق بولماق.

52. تەرجىمە تىلىدىن خەلق ئاممىسىغا ئۆزلىشىپ كەتكەن بىر قىسىم كۆچمە مەنىلىك تۇراقلىق بىرىكمىلەرمۇ تاللاپ ئېلىنىدى. مەسىلەن: ئارقا ئىشىك، يېشىل چىراغ ياقماق.

53. كۆچمە مەنىلىك تۇراقلىق بىرىكمىلەرنىڭ تۈرلۈك گرامماتىك ۋارىيانتلىرى يەنى شەخس، دەرىجە، يوقلۇق، نۇس ۋارىيانتلىرى ئېلىنىدى.

54. لۇغەتكە كىرگۈزۈلگەن سۆزلەر باش ماددا ۋە ياردەمچى ماددا قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇلدى. باش ماددىغا بارلىق تۈپ سۆزلەر، سىنتېتىك يول بىلەن ياسالغان سۆزلەر، ئانالىتىك يول بىلەن ياسالغان جۈپ سۆزلەر، بىرىكمەن سۆزلەر، قاتقان سۆزلەر كىرگۈزۈلدى. باش ماددا چوڭ قارا ھەرپ بىلەن بېرىلدى. ياردەمچى ماددىغا تۇراقلىق بىرىكمىلەر، ئانالىتىك يول بىلەن پېئىللاشقان

سۆزلەر ئورۇنلاشتۇرۇلدى. ياردەمچى ماددىلار لۇغەتنىڭ ئىزاھاتى بىلەن تەڭ قۇردا سەل چوڭراق قارا ھەرپ بىلەن بېرىلدى.

55. ياردەمچى ماددىلار باش ماددىنىڭ ئاستىغا قويۇلدى. ياردەمچى ماددىلارنى باش ماددىنىڭ ئاستىغا قويۇشتا ئۇنىڭ بىرىنچى سۆزىنىڭ گرامماتىك تۈرلىنىشىگە ئۆتۈشتىن، يىلتىزنىڭ تەركىبىدىكى «ئا، ئە» تاۋۇشلىرىنىڭ ئاجىزلىشىشتىن بۇرۇنقى ھالىتى ئاساس قىلىندى. پەقەت «ئاغىز، باغىر سۆزلىرىنىڭ ئاجىزلاشقان شەكىللىرى «ئېغىز، باغىر» سۆزلىرىنىڭ كەينىگە بېرىلدى. «پ، - پ، - بپ، - ۋپ، - ۋپ» رەۋىشداشلىرى بىلەن باشلانغان ياردەمچى ماددىلار پېئىلنىڭ ئۇنىڭغا مۇناسىپ «-ماق، -مەك» شەكىللىرىنىڭ ئاستىغا قويۇلدى.

56. باش ماددا قاتتىق ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى. بىردىن ئوشۇق ياردەمچى ماددىلارمۇ ئۆزئارا ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى.

57. يېزىلىشى ۋە ئوقۇلۇشى ئوخشاش ئاھاڭداش سۆزلەر ئايرىم ماددا قىلىپ ئېلىنىپ، رىم رەقەملىرى بىلەن ئايرىپ كۆرسىتىلدى. مەسىلەن:

پىستە I	ئى	[پ]	<بوت>
پىستە II	ئى	[پ]	<زوتول>
باشلىماق I			(ئۆيگە...)
باشلىماق II			(ئۆتۈكنى...)

58. يېزىلىشى ئوخشاش، ئەمما ئوقۇلۇشىدا مەلۇم سوزۇق تاۋۇشنى سوزۇپ ئوقۇش ئارقىلىق پەرقلىنىدىغان سۆزلەر ئايرىم-ئايرىم ماددا قىلىپ ئېلىندى. تىرناق ئىچىگە شۇ ماددا يېزىلىپ سوزۇپ ئوقۇلدىغان تاۋۇشتىن كېيىن سوزۇلما سوزۇق بەلگىسى (:) قويۇلدى. مەسىلەن:

ئاچا
ئاچا (ئا : چا)
ئارا
ئارا (ئا : را)

59. بىر قىسىم ئىككى بوغۇملۇق سۆزلەرنىڭ ئىككىنچى بوغۇمىدىكى ئېگىز سوزۇق تاۋۇشلار شۇ سۆزلەرگە قوشۇمچە قوشۇلغاندا، ئۆزىنىڭ ئورغۇسىنى يوقىتىپ تەلەپپۇزدا چۈشۈپ قالىدۇ. تىرناق ئىچىگە شۇ سۆزنىڭ چۈشۈپ قالغاندىن كېيىنكى شەكلى ئۈچىنچى شەخس بىلەن كۆرسىتىپ قويۇلدى. مەسىلەن:

كۆڭۈل	(كۆڭلى)
نەسىل	(نەسلى)
بۇرۇن	(بۇرنى)
جىسىم	(جىسمى)

60. بىر ۋە كۆپ بوغۇملۇق سۆزلەرنىڭ ئاخىرقى بوغۇمىدىكى «ئا» ۋە «ئە» تاۋۇشلىرى قوشۇمچىلار قوشۇلغاندا ئاجىزلاشمىسا، بۇنداق سۆزلەردىن كېيىن تىرناق ئىچىگە ئۇنىڭ

ئاجىزلاشمايدىغان شەكلى ئۈچىنچى شەخستە كۆرسىتىپ قويۇلدى. مەسىلەن:

ئىملا (ئىملاسى)

بەش (بەشى)

ماتا (ماتاسى)

ئەدەبىيات (ئەدەبىياتى):

61. ئۇيغۇر تىلىغا خاس بىرىككەن سۆزلەرنىڭ، باشقا تىللاردىن كىرگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇيغۇر تىلىغا كىرگەندىن كېيىن بىرىككەن شۇنىڭ بىلەن بىللە ھەر ئىككى تەركىبى مۇستەقىل ئىشلىتىلىدىغان بىرىككەن سۆزلەرنىڭ بىرىكىشىدىن بۇرۇنقى مورفېمىلىرى چوڭ تىرناق ئىچىدە بۆلۈپ كۆرسىتىلدى. مەسىلەن:

بۈگۈن رەۋ [بۇ + كۈن]

بالىياتقۇ ئى [بالا + ياتقۇ]

ئالمتاغىل سۈپ [ئالا + تاغىل]

ئاللىقانچە ئال [ئاللا + قانچە]

ئاللىكىم ئال [ئاللا + كىم]

ئاشقازان ئى [ئاش + قازان]

بالايمىپەت ئى [بالا + يى + ئاپەت]

62. لۇغەتكە ئېلىنغان ئۇيغۇر تىلىغا خاس تۈپ سۆزلەرنىڭلا قايسى سۆز تۈركۈمىگە تەۋەلىكىنى كۆرسىتىدىغان قىسقارتىلما سۆزلەر بېرىلدى، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

ئال ئالماش

باغل باغلىغۇچى

پ پېشىل

تەق تەقلىد

تىر تىركەلمە

رەۋ رەۋىش

سان سان

سۈپ سۈپەت

مىق مىقدار سۆز

ئى ئىسىم

ئىم ئىملىق

يۈك يۈكلىمە

63. سۆز تۈركۈملىرىنى بىلدۈرىدىغان قىسقارتىلما ھەممە مەنە تۈرلىرىگە خاس بولسا، بىرىنچى مەنە تۈرىنى كۆرسىتىدىغان رەقەمنىڭ ئالدىغا قويۇلدى، ھەرقايسى مەنىلىرى باشقا- باشقا سۆز تۈركۈملىرىگە خاس بولسا، مەنە تۈرىنى كۆرسىتىدىغان رەقەمدىن كېيىن قويۇلدى.

مەسلەن:

ئاق ① سۇپ. پاختا، قار ياكى سۈت رەڭگىدىكى؛ قارنىڭ ئەكسى ② ... ③ ... ④ ... ⑤ ئى توغرا، ياخشى ئىش، ھەقىقەت: ئاقنى قارا، قارنى ئاق قىلماق...
64. ئۇيغۇر تىلىغا خاس سۆزلەرنىڭ ئېتىمولوگىيىسى بېرىلمەي پەقەت چەتتىن كىرگەن سۆزلەرنىڭ ئېتىمولوگىيىسى بېرىلدى. ئېتىمولوگىيىلىك قىسقارتىلمىلار ئوتتۇرا تىرناق [] ئىچىگە ئېلىندى، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

ئە	[ئە]	ئەرەبچە	[ئەم]	نېمىسچە
پ	[پ]	پارسچە	[فران]	فرانسۇزچە
خەن	[خەن]	خەنزۇچە	[ھىند]	ھىندىچە
ر	[ر]	رۇسچە	[ئىتال]	ئىتالىيانچە
گرېك	[گرېك]	گرېكچە	[ئىنگ]	ئىنگلىزچە
گول	[گول]	گوللاندىيە	[ئىسپان]	ئىسپانچە
لات	[لات]	لاتىنچە		

65. ئەگەر باشقا تىلدىن كىرگەن سۆزگە ئۇيغۇر تىلى قوشۇمچىسى قوشۇلۇپ ياكى ئۇيغۇر تىلىغا خاس سۆزگە باشقا تىللاردىن كىرىپ ئۆزلەشكەن قوشۇمچە قوشۇلۇپ يېڭى سۆز ياسالغان بولسا، مۇنداق سۆزلەرنىڭ ئېتىمولوگىيىسى بېرىلمىدى. مەسلەن: ئىستېمالچى، ئادالەتلىك، ۋاپاسىز، بۇغدايىزار، تىلشۇناس.

66. باشقا تىللاردىن كىرگەن سۆزگە باشقا تىللاردىن كىرىپ ئۆزلەشكەن قوشۇمچە قوشۇ-لۇپ يېڭى سۆز ياسالغان بولسا، مۇنداق سۆزلەرنىڭ تومۇر ۋە قوشۇمچىسىنىڭ ئېتىمولوگىيىسى ئوتتۇرا تىرناق ئىچىگە قوشۇش [+] ئالامىتى بىلەن ئايرىپ كۆرسىتىلدى. مەسلەن: ئادالەتپەرەس [ئە + پ]، دىندار [ئە + پ]، دەرۋەقە [پ + ئە].

67. مەلۇم بىر تىلدىن ئۇيغۇر تىلىغا كىرگەن سۆزنىڭ ئەسلىسى يەنە باشقا بىر تىلدىن كىرىپ ئۆزلەشكەن بولسا، كېلىپ چىقىش بەلگىسى (>) ئارقىلىق كۆرسىتىپ قويۇلدى. مەسلەن:

باھبۇك <[ر>فران]

باندەت <[ر>ئىتال]

68. مەلۇم ئىلىم-پەن ياكى مەلۇم بىر ساھەگە خاس بولغان سۆزلەرگە، زۆرۈر تېپىلغاندا، قىسقارتىلما سۆز بىلەن ئۇنىڭ قايسى پەن ياكى قايسى ساھەگە تەۋە ئىكەنلىكى كۆرسىتىپ قويۇلدى. لۇغەتتە ئىشلىتىلگەن قىسقارتىلما سۆزلەر تۆۋەندىكىچە:

1. <ئارخېئول> ئارخېئولوگىيە

2. <ئانات> ئاناتومىيە

3. <ئاستر> ئاسترونومىيە

4. <ئەد> ئەدەبىيات

5. <بوت> بوتانىكا

6. <بئۇل> بئۇ لوگىيە
7. <بىن> بىناكارلىق
8. <پەلس> پەلسەپە
9. <پىسخول> پىسخولوگىيە
10. <تارىخ> تارىخ
11. <تەن> تەنتەربىيە
12. <تېب> تېببىي ئىلىم
13. <تىل> تىل - يېزىق
14. <تىياتر> تىياتر
15. <جۇغ> جۇغراپىيە
16. <چار> چارلاش - قىددىرىش
17. <خىم> خىمىيە
18. <دىن> دىن
19. <سودا> سودا، تاشقى سودا
20. <سۇ> سۇ ئىشلىرى
21. <س ئىق> سىياسىي ئىقتىساد
22. <فىزىكا> فىزىكا
23. <قاتنى> قاتناش ئىشلىرى
24. <قان> قانۇن ئىشلىرى
25. <كىنو> كىنو ۋە فوتوگرافىيە ئىشلىرى
26. <گ سەن> گۈزەل سەنئەت
27. <گېئول> گېئولوگىيە
28. <لوگ> لوگىكا
29. <مائارىپ> مائارىپ
30. <مات> ماتېماتىكا
31. <ماشىن> ماشىنسازلىق
32. <مەت> مەتبۇئاتچىلىق
33. <مۇزىكا> مۇزىكا
34. <مېتېئور> مېتېئورولوگىيە
35. <ھەرب> ھەربىي ئىشلار
36. <ئورم> ئورمانچىلىق
37. <ئۇس> ئۇسسۇل
38. <ئۆلچ> ئۆلچەش ئىشلىرى

39. <ئىر> ئىرسىيەت
40. <ئىرق> ئىرقشۇناسلىق
69. ئىلىم-پەن ياكى مەلۇم ساھەگە خاس قىسقارتىلما سۆزلەر ھەممە مەنە تۈرىگە خاس بولسا، بىرىنچى مەنە تۈرىنى كۆرسىتىدىغان رەقەمنىڭ ئالدىغا قويۇلدى، پەقەت ئايرىم مەنە تۈرىگىلا خاس بولسا، شۇ مەنە تۈرىنى كۆرسىتىدىغان رەقەمدىن كېيىن قويۇلدى. مەسلەن:
- قوشۇش ① «قوشماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىداش شەكلى.
- ② <مات> ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن ئوشۇق سانلارنىڭ يىغىندىسىنى تېپىش ئەمىلى...
70. سۆزلەرنىڭ ئىستېمال دائىرىسىنى بىلدۈرۈش زۆرۈر تېپىلغاندا قىسقارتىلما سۆز بىلەن ئېنىقلاپ قويۇلدى. بۇ قىسقارتىلما سۆزلەر تۆۋەندىكىچە:
ئاياال	ئايااللارغا خاس سۆزلەر
جان ت	جانلىق تىل
دىئال	دىئالېكت سۆزلىرى
سەلب	سەلبىي مەنىدىكى سۆزلەر
يېزىت	يېزىق تىلى
تىل ھا	تىل-ھاقارەت، قارغىش سۆزلىرى
تار س	تارىخىي سۆز
كونا	كونىرىغان سۆزلەر
بال س	باللار سۆزى
71. لۇغەتكە كىرگۈزۈلگەن ھەر بىر سۆزنىڭ مەنىسى ئېنىق ۋە قىسقا قىلىپ ئىزاھلاندى.
72. لۇغەتتە سۆزلەرنىڭ مەنىلىرىنى بەرگەندە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا كەڭ قوللىنىلىدۇ. ۋاتقان مەنىلىرى ئاساس قىلىندى.
73. بىردىن ئوشۇق مەنىگە ئىگە بولغان سۆزلەرنىڭ ھەر بىر مەنىسى رەت تەرتىپى بويىچە ①، ②...» دېگەن رەقەملەر بىلەن ئايرىلدى. مەسلەن:
- باشلام ئى ① بىر يۈرۈش ئېتىزلارغا ئەڭ باشتا سۇ كىرىدىغان ئېتىز: سۇ ئەمدى باشلامغا چىقىپ تۇراتتى، باشتىن توسۇۋالدى. ② ئېچىق: كۆمدى ئونى باشلامغا، ئۇچۇق قويۇپ بېشىنى، كۆمۈپ بولۇپ چورۇق پوم، غۇچۇرلاتتى چىشىنى.
74. سۆزلەرنىڭ كۆچمە مەنىسى ئايرىم مەنە تۈرى قىلىپ ئېلىنىپ، مەنە بۆلەكلىرىگە قويۇلما-غان رەقەمدىن كېيىن «كۆچمە» دەپ ئەسكەرتىپ قويۇلدى. مەسلەن:
- بۇلغىماق پ ① كىر، پاسكىنا قىلىماق: ئىشچىلاردىن بىرى ئوت ئۆچۈرۈش سۇيۇقلۇقى قاچىسىنىڭ ئاغزىنى تەتۈر تۇتۇپ ئاچقانلىقتىن، سۇيۇقلۇق ئېتىلىپ چىقىپ، ئۆزىنىڭ باش-كۆزىنى بۇلغىۋەتتى. ② كۆچمە. داغ چۈشۈرمەك، قارا سۈركىمەك: بىر كۈنى كەچتە ياسىن ئاكامنىڭ: «پا ھۆكۈمەتنىڭ سۆزىگە كىرمىدىڭ يا مېنىڭ نەسەبىمنى ئاڭلىمىدىڭ،

ئاخىرى ئائىلىمىزنىڭ شەنىنى بۇلغىدىنىڭ» دېگەن سۆزىنى ئاڭلاپ قالدىم. ③ كۆچمە... ④...
بايراقدار ئى ① بايراق كۆتۈرۈپ سەپنىڭ ئالدىدا ماڭىدىغان ئادەم. ② كۆچمە.
 بىرەر ئىجتىمائىي-سىياسىي ھەرىكەت، ئىلغار پىكىر، يېڭىلىق ۋە تەرەققىيپەرۋەرلىكنى ئەمەلگە
 ئاشۇرۇشتا يېتەكچى ياكى ئالدىنقى ئورۇندا تۇرىدىغان، نەمۇنە، ئۈلگە كۆرسىتىدىغان كىشى؛
 باشلامچى: ناۋايى — ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ كاتتا نامايەندىسى، XV ئەسىردىكى ئاسىيا ۋە
 دۇنيا ئەدەبىياتىنىڭ يىرىك ۋەكىللىرىدىن بىرى، تۈركىي تىلىدا سۆزلىشىدىغان مىليونلىغان
 خەلقنىڭ پەخرى، تۈركىي تىلىدا يېزىشنىڭ دەۋر بۆلگۈچ بايراقدارلىرىنىڭ بىرى ۋە چوڭ
 ئۇستاز شائىرى.

75. ئادەتتىكى سۆزلەردە پىرىنسىپ جەھەتتىن سۆزنىڭ ئانا مەنىلىرى ئالدىدا، كېڭەيگەن
 مەنىلىرى ئۇنىڭدىن كېيىن بېرىلدى. ياكى ئەدەبىي تىلدا كەڭ قوللىنىلىدىغان مەنىلىرى ئالدىدا،
 كەم قوللىنىلىدىغان مەنىلىرى ئۇنىڭدىن كېيىن بېرىلدى.

76. ئىلمىي، پەلسەپىۋى، ئىجتىمائىي، سىياسىي ئاتالغۇلارنىڭ مەنىسى ئىلمىي، سىياسىي
 ئەسەرلەردە بېرىلگەن تەرىپلەر ئارقىلىق ئىزاھلاندى. مەسىلەن:

ئاسترونومىيە ئى [ر] <گىرېك> [ئاستر] ئاسمان جىسىملىرىنىڭ ئورنى،
 تارىخى، ھەرىكىتى، شەكلى، قۇرۇلمىسى، خىمىيەلىك تەركىبى، فىزىكىلىق ھالىتى ۋە
 ئۆزگىرىشى، تەرەققىي قىلىشى قاتارلىقلارنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.

77. ئېنسىكلوپېدىيەلىك ئاتالغۇلارنى ئىزاھلاشتا، زۆرۈر تېپىلغاندا بىر سۆزنىڭ لېكسىكىلىق
 مەنىسى ئىزاھلانغاندىن سىرت شۇ سۆزگە مۇناسىۋەتلىك تەرەپلەر قوشۇپ چۈشەندۈرۈلدى.
 مەسىلەن:

ئاچچىق ئوت ئى [ئاچچىق + ئوت] ئاچچىق ئوت ئائىلىسىگە كىرىدىغان كۆپ يىللىق
 سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يەر بېغىرلىغۇچى غولى بار، يوپۇرمىقى ئۈچ قۇلاقلىق مۇرەككەپ
 يوپۇرماق، گۈلى سېرىق، مېۋىسى غوزغا ئوخشاش يۇمىلاق تۈرۈك شەكىللىك؛ تېنى دورا
 قىلىنىدۇ، بەدەننىڭ سىرتىدىن سۈرسە قوتۇر قاتارلىق تېرە كېسەللىرىنى داۋالايدۇ.

78. ئايرىم سۆزلەرنىڭ كىشى ئىسمى، يەر نامى بولۇپ قوللىنىلىشى ئايرىم مەنە تۈزى قىلىپ
 ئېلىندى. مەسىلەن:

باي ① سۈپ. ئىقتىسادىي ئاساسى مۇستەھكەم، ھېچ نەرسىگە موھتاجلىقى يوق؛ نۇرغۇن
 مال-دۇنياسى بار؛ باي مەملىكەت. باي ئادەم. — پولات تاۋلاشتا يېيىلىۋاتقان ئاشلىق،
 خەجلىنىۋاتقان پۇلنى كۆرۈپ ئۆزىمىزنى تەڭداشسىز باي ھېسابلاپتىمەن، — دېدى ھاشىر.
 ② سۈپ... ③ ئى... ④ ئى... ⑤ ئى... ⑥ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى ئاقسۇ
 ۋىلايىتىدىكى بىر ناھىيەنىڭ ئىسمى.

بېزەكلىك ① سۈپ. ئۈستىگە نەقىش ئىشلەنگەن، بېزەكلى بار، بېزەلگەن؛ زىننەتلىك؛
 بېزەكلىك تام. ② سۈپ. بېزەك قىلىشقا بولىدىغان، بېزەك بۇيۇمى قىلىشقا لايىق؛
 ئاممىنە، قارا، قولۇڭغا سالىدىغان بېزەكلىك ئۈچۈن ساپسىرىق ئالتۇن ئالمىنە، ئۇ چاغدا

نېمە دەپسەن؟ ③ ئى. تۇرپان ۋىلايىتىدىكى قەدىمىي يادىكارلىقلار ساقلانغان بىر جاي.
 پازىل [ئە] ① سۈپ. پەزىلەتلىك، ياخشى خۇلق ۋە خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە؛ مەن
 ھاكىم جانابلىرىنى رەھىمدىل، پازىل كىشى دەپ ئاڭلىغان بولساممۇ، تازا ئىشىنىپ كەتمىگە-
 نىدىم،... * ئۇ بىرنەچچە كۈن يول يۈرۈپ بىر شەھەرگە يېتىپ بېرىپتۇ. بۇ نازۇنېمە تلىرى
 مول، ھاۋاسى يېقىملىق، پادىشاھى ئادىل ۋە خەلقى پازىل شەھەر ئىكەن. ② ئەرلەر ئىسمى.
 79. سۆزنىڭ باشقا سۆز تۈركۈمىگە ئۆتۈپ ھاسىل قىلغان يېڭى مەنىسى ئايرىم مەنە تۈرى
 قىلىپ ئېلىندى، ئايرىم مەنە ھاسىل قىلماي پەقەت باشقا سۆز تۈركۈمى ۋەزىپىسىدىلا كەلسە،
 ئىككى خىل سۆز تۈركۈمى ۋەزىپىسىدە كەلگەن جۈملە مىساللىرى ئېلىندى. جۈملە مىساللىرى
 ئارىسىغا ئىككى تىك سىزىق (//) قويۇلدى. مەسىلەن:

ئالتۇن ① ئى <خىم> مېتال ئېلېمېنت، بەلگىسى (Au) (Aurum). رەڭگى قىزغۇچ
 سېرىق، سوزۇلۇشچان، خىمىيىۋى خۇسۇسىيىتى تۇراقلىق، پۇل ۋە زىننەت بۇيۇملىرى ياسىلە-
 دىغان قىممەت باھالىق ئەتىۋار مېتال؛ زەر: ساپ ئالتۇن. * يوقالغان پىچاقنىڭ سېپى ئالتۇن
 (ماقال). * ئۇكا، كۆڭلۈك باشقىچە خۇشەتۇ؟ ئالتۇن ئۇچراپ قالدۇمۇ نېمە؟ * // ئارىسلان:
 — يوقالغان نەرسىلەرنى ئاتامنىڭ ھويلىسىدىن تېپىپ ئەكەلگەندە ئۇنىڭ ئىچىدە ئاشۇ ئالتۇن
 شامدانمۇ بارمىدى؟ — دەپ سوراپتۇ. ② ئى...

بىزار سۈپ [پ] بەزىگەن، توپىغان، زېرىككەن: بىكاردىن خۇدا بىزار (ماقال).
 * بۇ يەردىكى تاغلىقلارنىڭ ھەممىسى دورغىدىن بىزار. * // ئاكا-ئۇكىنىڭ ئازارى بولسىمۇ،
 بىزارى يوق (ماقال).

80. مىللەت ۋە قەبىلە ناملىرىنىڭ بىرلىكى ئىزاھلانماي، كۆپلۈكى ئىزاھلاندى. بىرلىكى
 كۆپلۈكىنىڭ ئىزاھقا كۆرسىتىش بەلگىسى (←) بىلەن ھاۋالە قىلىندى. مەسىلەن:
 ئۇيغۇر ← ئۇيغۇرلار.
 قازاق ← قازاقلار.

81. مەنىداش سۆزلەرنىڭ ئاز قوللىنىلىدىغىنى كۆپ قوللىنىلىدىغىغا، كونسىرغان سۆز
 ھازىرقى قوللىنىۋاتقىنىغا كۆرسىتىش بەلگىسى (←) بىلەن ھاۋالە قىلىندى. مەسىلەن:
 بايام ← بايا.
 دەرەخزار ← دەرەخلىك.
 بىئەدەب ← ئەدەبسىز.
 بىھايا ← ھاياسىز.
 ئىپپىرىئالزىم ← جاھانگىرلىك.

82. بەزى خاس ئىسىملارنىڭ تەڭ قوللىنىلىپ كېلىنگەنلىرى بولسا ئىزاھتىن كېيىن ئەسكەر-
 تىپ قويۇلدى. مەسىلەن:

ئاقكېسەل ئى [ئاق + كېسەل] <تېب> تېرە كېسەللىكى. كۆپرەك تېرىدە
 قارا پىگمېنت شەكىلىنىلەلمەسلىك سەۋەبىدىن پەيدا بولىدۇ. كېسەللىك ئالامىتى: تېرىدە

پارچە - پارچە ئاق داغىلار پەيدا بولىدۇ، ئاغرىمايدۇ ھەم قىچىشمايدۇ. «پېسە» «بەرەس» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

83. پېئىل دەرىجىلىرىدىن باش دەرىجە ئىزاھلاندى. پېئىلنىڭ باشقا دەرىجىلىرى پەقەت گرامماتىكىلىق فورمىدىلا قوللىنىلسا، گرامماتىكىلىق ئىزاھ بويىچە پېئىلنىڭ قايسى دەرىجىسى ئىكەنلىكى كۆرسىتىلدى. مەسىلەن:

پاكىز لەنمەك	«پاكىزلىمەك» پېئىلنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى.
باغلانماق I	«باغلىماق» پېئىلى ①، ②، ③، ④، ⑤ نىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.
ئاز دۇرماق	«ئازماق» پېئىلنىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى.
ئاتلاشماق	«ئاتلىماق» پېئىلنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.
بىلدۈرگۈزمەك	«بىلىمەك» پېئىلنىڭ قوش مەجھۇرىي دەرىجە شەكلى.

84. باش دەرىجىدىكى پېئىل باشقا دەرىجىلەرگە ئىگە بولغاندا ياكى دەرىجىلەر قەۋەتلەنگەندە بەرگەن مەنىلىرى ئەسلىدىكى پېئىل مەنىلىرىگە ئۇيغۇن كەلمىسە، دەرىجىلەنگەندىن كېيىنكى توغرا كەلگەن مەنىلىرى رەقەم بىلەن كۆرسىتىلدى. مەسىلەن:

① «ئاغدۇرماق» پېئىلى ①، ④، ⑤ نىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى: مەن ئۇنىڭغا پەرۋاسىزغىنى كۆز يۈگۈرتتۈم - دە، كۆزۈمنى ئوسمان ئاكىنىڭ سوئاللىرىغا نېمىلەرنىدۇ دەپ غودۇڭشىغىنىچە جاۋاب بېرىۋاتقان ئابدۇللاغا ئاغدۇردۇم. ② كۆچمە... ③ ...

85. پېئىل دەرىجىلەرگە ئىگە بولغاندىن كېيىن گرامماتىكىلىق مەنىدىن باشقا، لېكسىكىلىق مەنە ئاڭلاتسا ئايرىم ئىزاھلاندى. مەسىلەن:

بىلىنمەك ① «بىلىمەك» پېئىلى ③ ④ ⑤ نىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: ئۇنىڭ كىم ئىكەنلىكى ئەمدى بىلىنىدى. * مەن مۇشۇنداق ئون نەچچە سائەتلىك ئۆگىنىش مەشغۇلاتى بىلەن ئۆتكەن ۋاقىتىمنى زايە كېتىۋاتقاندا ھېس قىلىمەن، ئويلىساملا ئالغا باسمايۋاتقاندا بىلىم - لىرىم زادىلا كۆپەيمەيۋاتقاندا بىلىنىدۇ. ② «بىلىمەك» پېئىلنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: كىشىنىڭ زېھنى قۇۋۋىتى بىلىپ بولۇنغان ھەقىقەت ئۈستىدە توختاپ قالمايدۇ، ئۇ ئۈزلۈكسىز تۈردە تېخى بىلىنىمىگەن ھەقىقەت تەرەپكە قاراپ ئىلگىرىلەيدۇ... ③ نامايان بولماق، ئاشكارا بولماق، سېزىلمەك؛ ئەكس ئەتمەك: ئالتۇن ئوتتا، ئادەم مېھنەتتە بىلىنەر (ماقال). * مامۇتكام خۇشال ئىدى. ئۇنىڭ خۇشاللىقى گەپ سۆزدىنلا ئەمەس، چىرايىدىن ھەتتا گەپ قىلغان چاغدىكى ھەرىكەتلىرىدىنمۇ بىلىنىپ تۇراتتى.

86. بەزى پېئىللارنىڭ رەۋىشداشلارغا قوشۇلۇپ بېرىدىغان تۈس مەنىسى، بىر قىسىم تۇرغۇن سۆزلەردىن پېئىل ياساش رولى ھەممە سۆز مەنىلىرىدىن كېيىن بېرىلدى. مەسىلەن:

ئالماق ①... تۇرغۇن سۆزلەرگە قوشۇلۇپ ئۇلارنى پېئىللاشتۇرىدۇ؛ ئەۋج ئالماق. ئارىيەت ئالماق. ئۆچ ئالماق. ② قىساس ئالماق. ھېساب ئالماق. ئەسىر ئالماق. ئىمتىھان ئالماق. ئاش ئالماق.. كۈن ئالماق. رەۋىشداشلار بىلەن بىرىكىپ كېلىپ، تۈس مەنىسىنى بىلىدۇرىدۇ. بۇ چاغدا رەۋىشداش ئاخىرىدىكى «پ» تاۋۇشى «ۋ» تاۋۇشىغا ئۆزگىرىدۇ ۋە

تۆۋەندىكى مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ: (1) ھەرىكەتنىڭ ئوبيېكتى ياكى ئۇنۋىمنىڭ سۇبېكتى تەرەپكە يۆنىلىشى ياكى سۇبېكتى تەۋەلىككە ئۆتۈشنى بىلدۈرىدۇ؛ ئۇلار بۇ يىل ئىككى ئېغىز ئۆي سېتىۋالدى. * ئەپەندىم خېرىدارلارغا سەت كۆرۈنمىسۇن دەپ ئېشىكنىڭ قۇيرۇقىنى كېسىۋېلىپ، خۇرچۇنىغا سېلىۋاپتۇ. (2) سۇبېكتىنىڭ ھەرىكەتتىن مەنپەئەتدار بولۇشىنى بىلدۈرىدۇ؛ بىرئاز ئۇخلىۋال، بۈگۈن ئاخشام يەنە ئىشلەيمىز، — تاماق يېۋىلىپ ئاندىن ئىشلەيلى. (3) ھەرىكەتنىڭ مەلۇم پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئورۇنلىنىپ بولۇشىنى بىلدۈرىدۇ. كۈچۈڭنىڭ باردا ئىشلىۋال. * يامغۇر ياغۇچە ئۆيگە يېتىۋالايلى. (4) ھەرىكەتنىڭ مۇداپىئە ئۈچۈن ياكى قارشىلىق كۆرسىتىش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلىشىنى بىلدۈرىدۇ؛ ئۇ ئولتۇرۇۋېلىپ ماڭغىلى ئۇنىمىدى. * ئۇلار يوغان بىر تاشنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋېلىپ، نەچچە سائەت ئېتىشتى. (5) بەزى پېئىللار بىلەن بىرىكىپ، ھەرىكەتنىڭ يالغاندىن ئورۇندىلىنىشىنى بىلدۈرىدۇ؛ ئۇ دۈشمەن ئەسكەرلىرىنى كۆرۈش بىلەنلا توكۇر كىشى بولۇپ ئاقساقلىۋاپتۇ. * ئاڭلىمىغان بولۇۋېلىپ جىم ئولتۇرغىنىنى قاراڭلا، ئۇنىڭ.

87. كۆچمە مەنىلىك تۇراقلىق بىرىكىمىلەردىن ئۇلارنىڭ ئەسلىدىكى ئۇدۇل مەنىلىرى ئۇچۇق كۆرۈنۈپ تۇرغانلىرىنىڭ ئۇدۇل مەنىلىرىمۇ بېرىلدى. مەسىلەن:
باش ئاغرىماق ① بەدەننىڭ باش قىسمى ئاغرىماق. ② كۆچمە. ئاۋازبىچىلىككە قالماق، تەش-
ۋىشلەنمەك، كۆڭۈلسىزلىككە، دەخمىزىگە يولۇقماق؛ بۇنىڭدىن كېيىن مۇنداق باش ئاغرىيدىغان
ئىشنى ھەرگىز قىلمايلى.

بازىرى كاسات ① خېرىدارى يوق، ئۆتمەيدىغان، سېتىلمايدىغان؛ ئىمىن بېدىكىنىڭ
جاھانسانزلىقىنى مەككەلىكى ئۇلا ئەمەس ئىدى، ناھىيىدە ئۇلاغنىڭ بازىرى كاسات بولغاندىن
كېيىن، ئۇ بوتۇڭلۇق قىلىشقا باشلىدى. ② كۆچمە. ئاممىنىڭ ھىمايىسىدىن ئايرىلغان،
نەزىرىدىن چۈشكەن؛ سولچىلىقنىڭ بازىرى كاسات.

88. سۆزلەرنى ئىزاھلىغاندا مەنە دائىرىسى ياكى ئۇلارنىڭ سىنتاكسىس مۇناسىۋىتىنى چەك-
لەشكە توغرا كەلسە، ئىزاھتىن بۇرۇن ياكى كېيىن تىرناق ئىچىدە ئېنىقلىما بېرىلدى. مەسىلەن:
ئاچ II سۈپ. قېنىق، توق ئەمەس؛ سۇس (رەڭ ھەققىدە)؛ ئاچ يېشىل، ئاچ سېرىق. ئاچ
كۆك. ئاچ قىزىل...

باشلاپ ① «باشلىماق I» پېئىلنىڭ رەۋىشىدىشى. ② رەۋ. ئەڭ ئاۋۋال، ھەممىدىن ئاۋۋال،
دەسلەپ، ئەڭ دەسلەپ؛ بۇ ئىشنى باشلاپ كىم قىلدى؟ ③ تىر (چىقىش كېلىشتىكى سۆزلەر-
دىن كېيىن كەلگەندە) بېرى، بۇيان، ئېتىبارەن، تارتىپ؛ شۇ كۈندىن باشلاپ قادىر،
كېۋىر ئاكىنى ئۆزىگە مەسلىھەتچى قىلىۋالدى. * كامىل شۇ كېچىسى پەقەت ئۇخلىمىدى،
چۈنكى ئۇنىڭ كۆزى قۇم تىققاندا ئاغرىپ كەتتى، ئەتىدىن باشلاپ كۆزىنى ئاچالماستىن
يېتىپ قالدى.

89. ئۆزى مۇستەقىل قوللىنىلماي، پەقەت باشقا سۆزلەر بىلەن بىرىكىپ كەلگەندىلا مەنە
بېرىدىغان سۆزلەر باش سۆز بولغاندا، ئۇنىڭ مەنىسى بىرىكىمگە ھاۋالە قىلىندى. مەسىلەن:

دۇچ — دۇچ كەلمەك.

ۋاز — ۋاز كەچمەك.

ئاتلانتىك — ئاتلانتىك ئوكيان.

90. ئۇزاقتىن بۇيان مەتبۇئاتلاردا ئىملاسى ھەر خىل قوللىنىلىپ كەلگەن سۆزلەرنىڭ باشقا شەكىللىرى ئىملا لۇغىتىدە بىرلىككە كەلتۈرۈلگەن شەكىلگە تۆۋەندىكى ئۇسۇل بىلەن ھاۋالە قىلىندى. مەسىلەن:

ئاۋال (توغرىسى: ئاۋۋال) — ئاۋۋال.

ئەۋۋەل (توغرىسى: ئاۋۋال) — ئاۋۋال.

ئەۋەل (توغرىسى: ئاۋۋال) — ئاۋۋال.

خوشنا (توغرىسى: قوشنا) — قوشنا.

91. لۇغەتكە ئېلىنغان سۆز ۋە تۇراقلىق بىرىكمىلەرنىڭ ھەربىر كونا كىرىپت مەنىلىرىنى، ئۇلارنىڭ سىنتاكسىسلىق مۇناسىۋىتىنى ئىسپاتلايدىغان پاكىتلىق مىساللار كەلتۈرۈلدى.

92. لۇغەت ھەجىمىنىڭ بەك چوڭ بولۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن پەن-تېخنىكا ئاتالغۇلىرى ۋە بىر قىسىم خاس ئىسىملارغا مىسال بېرىلمىدى.

93. مىساللارنىڭ رەت تەرتىپى جەھەتتە ئالدى بىلەن تۇراقلىق ۋە ئەركىن سۆز بىرىكمىلىرى، ئاندىن ماقال-تەمسىللەر، ئۇنىڭدىن كېيىن جۈملە مىساللىرى ئېلىندى. مىسال ئېلىنغان ئەركىن ۋە تۇراقلىق بىرىكمىلەر ئوتتۇرىسىغا چىكىت (.) ، ماقال-تەمسىللەردىن كېيىن تىزناق ئىچىگە (ماقال) دەپ ئەسكەرتىپ قويۇلدى. بىردىن ئۇشۇق جۈملە مىساللىرى ئوتتۇرىسىغا گۈل (*) بەلگىسى قويۇلدى. مەسىلەن:

ئاسماق پ ① بىرەر نەرسىنى ئاستى يەرگە تەگمەيدىغان ھالەتتە باغلىماق، ئىلىماق، ساڭگىلاتماق؛ بېكىتمەك، ئورۇنلاشتۇرماق؛ مارجان ئاسماق. مىلتىق ئاسماق. * ئۆچكىنى ئۆز ئايىقى بىلەن ئاسار (ماقال). * ئوقۇغۇچىلار پاكىز، رەتلىك كىيىنگەن بولۇپ، ھەر خىل سومكىلارنى تۇتقان ۋە بويىنىغا ئاسقان ھالدا نېمىلەرنى يادلاپ ماڭاتتى. ② كۆچمە...

94. سۆزلەر مەنىداش سۆزلەر ۋە سۆز بىرىكمىلىرى بىلەن ئىزاھلانغاندا، تەڭداش ئىزاھلار ئوتتۇرىسىغا پەش قويۇلدى، ئەگەر تەڭداش ئىزاھلارنىڭ بىر تەركىبى قىسمى يەنە تەڭداش بۆلەكلەردىن تۈزۈلگەن بولسا، تەركىبى قىسمىدىكى تەڭداش بۆلەكلەر ئوتتۇرىسىغا پەش (،) سۆزنىڭ مەنىسىگە تەڭ چوڭ تەڭداش بۆلەكلەر ئوتتۇرىسىغا چىكىتلىك پەش (؛) قويۇلدى. ئىزاھ تۈگەپ مىسال ئېلىشقا توغرا كەلگەندە ئىزاھتىن كېيىن قوش چىكىت (؛) قويۇلدى. مىسالدا بېرىلگەن جۈملىلەرنىڭ تىنىش بەلگىلىرى ئەسلى ئەسەردىكى تىنىش بەلگىلىرى بويىچە ساقلاندى. مەسىلەن:

ئاسان سۈپ. [پ] ئىشلىنىشى، ئورۇندىلىشى جەھەتتىن ئانچە قىيىن، مۇرەككەپ بولمىغان ھەم ئانچە كۆپ مېھنەت، كۈچ ۋە بىلىم تەلەپ قىلمايدىغان؛ بوش، يەڭگىل؛ ئىشنىڭ ئاسىنى يوق، قىلالىساڭ قىيىنى يوق (ماقال). * ئادەمنىڭ خاراكتېرىنى ئۆزگەرتىشكە بولىدۇ، «تاغ-

دەريالارنى ئۆزگەرتىش ئاسان، كىشىنىڭ خاراكتېرىنى ئۆزگەرتىشكە تەس» دەيدىغان گەپلەر توغرا ئەمەس.

95. ئېلىنغان مىساللارنىڭ ئىملاسى بىردەك ھازىرقى ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ ئىملا قائىدىسى ۋە ئىملا لۇغىتى بويىچە بىر تەرەپ قىلىندى. شېئىر ۋە ئېلىنغان بەزى مىساللاردا «ئا، ئە» تاۋۇشلىرىنىڭ ئاجىزلاشماسلىقىغا، بەزى گرامماتىكىلىق قوشۇمچىلارنىڭ كونا تەركىبىنىڭ ساقلىنىشىغا يول قويۇلدى.

لۇغەتتى تۈزۈشتە پايدىلىنىلغان مەنبەلەر

1. گېزىت-ژۇرنال ۋە ئەدەبىي توپلاملار

شىنجاڭ گېزىتى، شىنجاڭ ئەدەبىياتى، شىنجاڭ سەنئىتى، تارىم ژۇرنىلى، ئىتتىپاق ژۇرنىلى، ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتى، قەشقەر ئەدەبىياتى، ئىلى دەرياسى، يېڭى قاشتېشى، ئاقسۇ ئەدەبىياتى، تۇرپان ئەدەبىياتى، غەزەل ۋە مۇخەممەسلەر، ھېكايىلار توپلاملىرى.

2. خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى

ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى، ئۇيغۇر خەلق تارىخىي قوشاقلىرى، ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى، ئۇيغۇر خەلق داستانلىرى، ئۇيغۇر خەلق بېيىتلىرى، ئۇيغۇر خەلق مەسەلىلىرى، نەسىردىن ئەپەندى لەتىپىلىرى، خەلق ماقال - تەمسىللىرى، تاللانغان ئەقلىيە سۆزلەر، جامئۇل ھېكايەت، يۈسۈپ ئەخمەت (چۆچەك).

3. تەرجىمە ئەسەرلەر

AQ نىڭ تەرجىمىھالى، ئىسسىق شامال، ئائىلە، ئۈچ پادىشاھلىق ھەققىدە قىسسە، ئىككىنچى قېتىم ئۇچرىشىش، يېڭى باتۇرلار، سۇ بويدا، كۆكۈيۈن، كىم ئەيىبلىك، گورىيېۋ بوۋاي، بوران بالىلىرى، ھاتەم ھەققىدە قىسسە، سەرسانلىق - سەرگەدانلىقتا، قابۇسنامە، ئەمەلىيەت توغرىسىدا، زىددىيەت توغرىسىدا، يېڭى دېموكراتىزم ھەققىدە، خەلق دېموكراتىيىسى دىكتاتورىسى ھەققىدە، ئاممىنىڭ كۆپچىلىكىگە ئىشەنەيلى، كوممۇنىستىك پارتىيە خىتابنامىسى، سوتسىيالىزمنىڭ خىيالىدىن پەنگە راۋاجلىنىشى، دىئالېكتىكا ماتېرىيالىزم ۋە تارىخىي ماتېرىيالىزم، دۆلەت ۋە ئىنقىلاب، ليۇدۋىگ فېيېرباخ ۋە نېمىس كلاسسىك پەلسەپىسى، لېنىنىزم ئاساسلىرى توغرىسىدا، قانۇننىڭ كېلىپ چىقىشى، پسخولوگىيە، پىداگوگىكا.

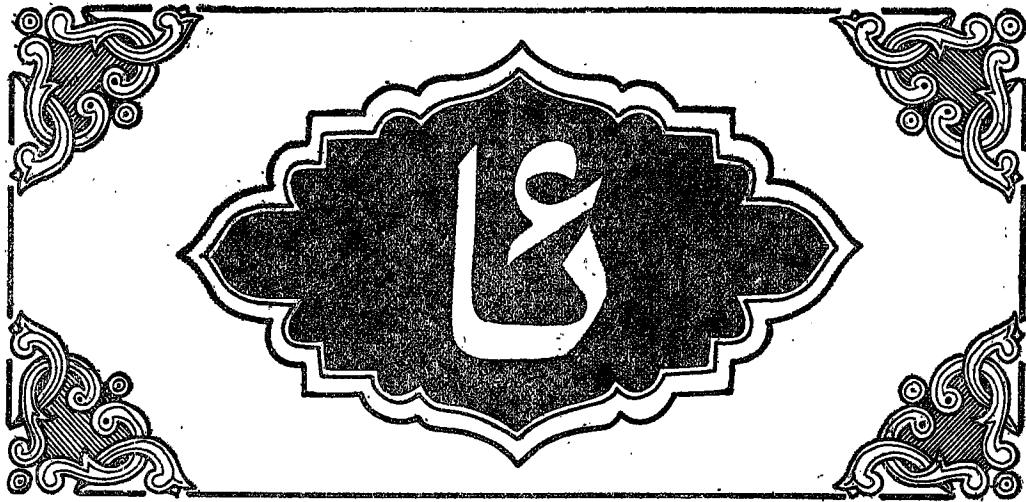
4. پايدىلىنىلغان لۇغەتلەر

ھازىرقى زامان خەنزۇ تىلى لۇغىتى، خەنزۇچە ئوكيانۇس، تۈركچە ئوكيانۇس، ئۆزبېك تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى.

ئۇيغۇر يېزىقىنىڭ ئېلىپبە تەرتىپى

ئا	ب	پ	ت	ج	چ	خ	ئا
د	ز	ژ	س	ش	غ	ف	د
ق	گ	ك	ل	م	ن	ھ	ق
ئو	ئو	ئو	ۋ	ئې	ئى	ي	ئو

ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى

تاپمەن؟

ئابايام (توغرىسى: ئابايا) ← **ئابايا**.
ئابايامقى (توغرىسى: ئابايىقى) ← **ئابايىقى**.
ئابايىقى سۇپ. بايىقىدىن سەل بۇرۇن،
 ئىلگىرى يۈز بەرگەن، سادىر بولغان، كۆرۈل-
 گەن: ئابايىقى گېيىگىنى يەنە دېگەن، ئەمدى بىر
 ئاڭلاپ باقاي.

ئابخاز ← **ئابخازلار**.

ئابخازلار ئى **ئى** <ئىرىق> ئەزەربەيجان
 رېسپۇبلىكىسىنىڭ ئاساسىي ئاھالىسى، ئابخاز
 خەلقى.

ئابدال ئى [ئە] قەلەندەر، دىۋانە، تىلەمچى:
 ئاكام مېنى كىچىكىمدە دائىم «سېنى ئابدالدىن
 سېتىۋالغان» دەپ تېرىكتۈرەتتى.

ئابداللىق ئى. ئابداللارغا خاس ئىش-
 ھەرىكەت، قىلىق: -جاننى نېمىگە لازىم
 قىلسەن، ئابداللىقمۇ؟ -دەپ ۋارقىردى ئۇ.

ئابدۇمىلىك ئى [ئە] <بوت> سۈتلۈك ئوت
 ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر يىللىق ياكى كۆپ
 يىللىق شادا غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى
 چوڭ ۋە ئالقانسىمان يېرىلىدۇ، كونۇسىمان

I ① ئۇيغۇر ئېلىپبەسىنىڭ بىرىنچى
 ھەرىپى. ② شۇ ھەرىپنىڭ نامى. ③ رەت جەھەتتە
 بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان شەيئىنى
 بىلدۈرىدۇ: ئا. سىنىپ. * ئاۋۇ 1 - يىللىق
 ئا «**سىنىپقا** كىرىڭ.

II يۈك. پېتىللارنىڭ ئاخىرىغا ئۆلىنىپ
 تەكىتلەشنى بىلدۈرىدۇ: چاققانراق بولۇڭبا.
 تېز رەك ماڭغىنىبا. - كېلىمەن دەمسىزبا!

III تۇرغۇن سۆزلەردىن پېتىل ياسايد-
 دىغان قوشۇمچە: ياشا=ياشا. قىيىنبا=قىيىن.
 ئويۇنبا=ئويۇن.

IV ئال. جان ت (توغرىسى: ئاۋۇ) ← **ئاۋۇ**
ئاب ئى [پ] يېزىت. سۇ: سەككىز ھەپتە
 سەئىدىنىڭ سەككىز قىسىم گۈل بابىنى، زوقلىنىپ
 كۆرگەندە ئىچتىم جەننەتتىن ئابىنى.

ئابات (توغرىسى: ئاۋات) ← **ئاۋات**.

ئاباد (توغرىسى: ئاۋات) ← **ئاۋات**.

ئابارون (توغرىسى: ئوبورون) ← **ئوبورون**.
ئابايا رەۋ. بايىقىدىن سەل بۇرۇن، ئىلگىرى
 (ۋاقىت ھەققىدە): ئابايا ئوبىلانمايلا ئۇلارنىڭ
 گېيىسىگە خاپا بولۇپتەيمەن. بۇ ئاشپەزلىكتىن نېپە

گۈل رېتىدە چېچەكلەيدۇ. «ئىنەكپىتى» مۇ دېيىلىدۇ.

ئابدىملىك پىلە قۇرتى <زوتول> پەرۋانە ئائىلىسىگە كىرىدۇ، تۇخۇمى ئاقۇچ كۈل رەڭ بولۇپ، لىچىنكىسى سورتىنىڭ ئوخشىماسلىقى بىلەن ھەر خىل رەڭلىك بولىدۇ، ئابدېم-لىكىنىڭ يوپۇرمىقىنى ئوزۇقلۇق قىلىدۇ. لىچىنكىسى يىپەك قۇسۇپ چىقىرىدۇ.

ئابدىملىك پىلەسى ئابدېملىك پىلە قۇرتى قۇسۇپ چىقارغان بىر خىل پىلە، توقۇمىچى-لىقتا خام ئەشيا قىلىنىدۇ.

ئابدىملىك ھېيى ئابدېملىك ئۇرۇقىدىن ئېلىنىدىغان، تىبابەتتە سۈرگە دورىسى، سانائەتتە سىلىقلاش ئۇچۇن ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل ماي.

ئابروي ئى [پ] كىشىلەرنىڭ قىلغان ئىشى ۋە ياخشى خىسلەتلىرى تۈپەيلىدىن جاما-ئەتىجىلىك ئىچىدە تاپقان ھۈرمەت؛ ئىناۋەت، نوپۇز؛ ئابرويى ئالستۇنغا ئال، جاننى كېپەككە سات (ماقال). * بايىز خالۋاپ قول - ئىلكىدە يوق ئادەم بولسىمۇ، لېكىن ئەل ئىچىدە ئۆزىگە تۇشلۇق ئابرويىنى ساقلاپ كەلگەن ۋە ئوڭايلىقچە ھاقارەت-لەنگەن ئادەم ئەمەس ئىدى.

ئابروي قىلماق ھۈرمەت، ئىناۋەت دەپ چۈشەنمەك، ھېسابلىماق، تونۇماق؛ سەمەت ئازغىنا ئىشلىگەن ئىشنى ئابروي قىلىۋېلىپ ھەممە يەردە ماختىنىپ يۈردى.

ئابرويىسى بىر پۇل بولماق ئابرويى، ئىناۋىتى، ھۈرمىتى، نوپۇزى چۈشمەك، يوقالماق؛ ئابرويىسىز لانماق؛ ئۇ خەلقنىڭ غېمىنى يېمەي، ھەر دائىم ئۆز كۆمىچىگە چوغ تارتقانلىقى ئۈچۈن، ئابرويىسى بىر پۇل بولدى.

ئابرويىسى بىر قىمىن بولماق — ئابرويىسى بىر پۇل بولماق.

ئابرويىنىسى بىر پۇل قىلماق ئابرويىنى، ئىناۋىتىنى، نوپۇزىنى، ھۈرمىتىنى چۈشۈرمەك؛

يوقالماق: مەن نەق مەيداندا ئۇنىڭ قىلمىشىنى ئېچىپ تاشلاپ ئابرويىنى بىر پۇل قىلدىم. ئابرويىنى بىر قىمىن قىلماق — ئابرويىنى بىر پۇل قىلماق.

ئابرويىنى تۆكەك — ئابرويىنى بىر پۇل قىلماق: شۇغىنىسى ئۇ چاغدا ئابرويىمىز راستىنلا پۈتۈنلەي تۈكۈلۈپ كەتكەنىدى، بۇ نۆۋەت قانداق بولاركىن، كۆرەرمىز.

ئابرويىنى قىلماق نوپۇزلۇق، ئىناۋەتلىك، ھۈرمەتلىك دەپ بىلىمەك، تونۇماق؛ بىز چەتتىن كەلگەن مېھمانلارنى ئوبدان كۈتۈۋېلىپ، تېگىشلىك ئابرويىنى قىلدۇق.

ئابرويىپەرەسى سۈپ [پ] نام، شۆھىرەت، ئابروي قوغلىشىدىغان؛ ئابرويىپەرەس پادىشاھ ئوڭ قول ۋەزىرىنى قىچقىرىپ، ئاسمانغا تۈۋرۈكى يوق تەخت سېلىشنى تاپشۇرۇپتۇ.

ئابرويىپەرەسلىك «ئابرويىپەرەس» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ ئابرويىپەرەسلىك ئۆز ئابرويىنى تۈكەيدىغان يامان ئادەت. * ئاچكۆزلۈك ۋە ئابرويىپەرەسلىك ئاخىرى شۇ ئادەمنىڭ بېشىغا چىقىدۇ.

ئابرويىسىز سۈپ. ئابرويى، ئىناۋىتى، ھۈرمەت-تى، ئېتىبارى يوق؛ نوپۇزسىز: بۇرۇن ئۇ بىزدەك ئابرويىسىزلارغا قاراپمۇ قويمايتتى.

ئابرويىسىز لاندۇرماق «ئابرويىسىز لانماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئازراق غۇرۇرى بار ھەرقانداق ئادەم كۆپچىلىك ئالدىدا ئۆزىنى ئابرويىسىز لاندىرىدىغان ئىشلارنى قىلمايدۇ.

ئابرويىسىز لاندۇرۇلماق «ئابرويىسىز لاندۇر-ماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى؛ بىر ئادەم ئايرىم زىيانكەشلىك تەرىپىدىن مەلۇم ۋاقىت ئابرويىسىز لاندىرۇلۇشىمۇ، تارىخ بەر بىر بىر كۈنى ئۇنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى چۈشەندۈرىدۇ.

ئابرويىسىز لانماق پ. ئابرويىسى كەتمەك، ھۈرمىتىنى، ئىناۋىتىنى، نوپۇزىنى يوقالماق؛ ئۇ شۇندىن ئېتىبارەن ئابرويىسىزلىنىپ مەھەللە ئىچىدە كۆرۈنمەيدىغان بولۇپ قالدى.

ئابرويىسىزلىق «ئابرويىسىز» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ئۇنىڭ خىزمەتداشلىرى ۋە ئەل-ئاغىنلىرى ئىچىدىكى ئابرويىسىزلىق مۇھەببەت ئىشغىمۇ چىق سەلبىي تەسىر كۆرسەتتى.

ئابرويىلۇق سۈپ. ئابرويى بار؛ نوپۇزلۇق؛ ئابرويىلۇق ئادەم. * سىز بولسىڭىز يۇقىرى ئابرويىلۇق ئالىم بولۇپ كېتىپسىز! * قىز باشقا بىر پادىشاھنىڭ ئابرويىلۇق قىزى ئىكەنلىكىنى، قىزىل دېۋىنىڭ ئېلىپ قېچىپ كېلىپ، قەپەسكە سولغانلىقىنى بايان قىلىپتۇ.

ئابزاسى ئى [ر <نېم>] ① مەلۇم مەزمۇنىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىككى باش قۇر ئارىسىدىكى تېكىست: بىر ئابزاس. ئاخىرقى ئابزاس. * بۇ بىر ئابزاس سۆزىنىڭ كىشىنى چوڭقۇر ئويغا سالدىغان يېرى شۇكى، خاتالاشقان ئادەمگە جەمئىيەتنىڭ قارىشى قانداق بولۇشى كېرەك؟

② باش قۇر: يېڭى ئابزاستىن يازدىم.

ئابزاسلىق سۈپ. ئابزاسى بار، ئابزاسلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان: مەن «ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتى»گە بەش ئابزاسلىق بىر قىسقا ماقالە ئەۋەتتىم.

ئابستراكت سۈپ [ر] ئابستراكتسىيىگە، ئابستراكتسىيەلەشتۈرۈشكە ئاساسلانغان؛ پىكىر قىلىش ئارقىلىق تەسەۋۋۇر قىلىنغان، كونكرېت تەجرىبىدىن ئۆتكۈزۈلمىگەن؛ ئېنىق بولمىغان؛ مۇجىمەل: ئابستراكت ئۇقۇم، ئابستراكت تەبىر. * ئۇ خىزمەتنى نۇرغۇن مۇناسىۋەتلەر، خەۋەر، دوكلاتلار، سوراقلار ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارنىڭ بىرىكىمىسى سۈپىتىدە مەلۇم تەرتىپ ۋە قانۇن بويىچە تەرەققىي قىلىدىغان بىر خىل ئابستراكت نەرسە دەپ قارايتتى. * ئەزىلى، ئاشقىلىرى، ئاكا-ئۇكىلىرى ۋە پەرزەنتلىرى — ئۇلار ئەمدى پەقەتلا نامدىكى ۋە ئابستراكت كىشىلەر ئىدى.

ئابستراكت ئەمگەك <س ئىق> ئىنسانلارنىڭ ھەر خىل كونكرېت شەكىللەردىن ئايرىلغان ئادەتتىكى ئەمگىكى، ئەمگەكچىلەرنىڭ ئىشلەپچىقىرىش جەريانىدا مېڭىسىنىڭ،

جىسمانىي كۈچىنىڭ خوروشى. ئابستراكت تەپەككۈر <لوگ> ئۇقۇم، ھۆكۈم، خۇلاسەلەردىن ئىبارەت تەپەككۈر شەكىللىرىگە ئىگە بولغان، بىلىشنىڭ ئەقلىي بىلىش باسقۇچىغا ئەۋەتىلگەن بولغان تەپەككۈر. ئادەتتە بىلىش نەزەرىيىسىدە ئېيتىلىدىغان «ئوبرازلىق تەپەككۈر»غا يەنى بىلىشنىڭ ھېسسىي بىلىش باسقۇچىغا ياتىدىغان تەپەككۈرغا نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ.

ئابستراكت سەنئەت <گ سەن> ھازىرقى زامان غەرب ئەللىرىدە تارقالغان گۈزەل سەنئەت ئېقىمى. 1910-يىلى باشلانغان بۇ ئېقىم ئويىپىكىتىپ دۇنيادىكى كونكرېت ئوبراز ۋە تۇرمۇش مەزمۇنلىرىدىن مۇتلەق قول ئۈزۈپ ئۇنى رەسىم يۈزىدە گېئومېترىيەلىك شەكىللەرنىڭ گۇرۇپپىلىرى ياكى ئابستراكت رەڭ ۋە سىزىقلىق ئارقىلىق ئىپادىلەشكە تىرىشىدۇ.

ئابستراكت ئۇقۇم <لوگ> ① كۆز بىلەن كۆرگىلى، قول بىلەن تۇتقىلى بولمايدىغان نەرسىلەرنى بىلدۈرىدىغان ئۇقۇم. مەسىلەن: سىياسەت، پىرىنسىپ. ② شەيئىنىڭ ئۆزىنى ئەمەس، بەلكى بەلگىسىنى ئەكس ئەتتۈرگۈچى ئۇقۇم. مەسىلەن: ئاق، كىچىك، ئوماق، ئىلغار.

ئابستراكتلاشتۇرماق ① «ئابستراكتلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. ② نەرسە ياكى ھادىسىلەرنىڭ مۇھىم ۋە مۇئەييەن بەلگە ۋە قانۇنىيەتلىرىنى ئاجرىتىش مەقسىتىدە ئۇلارنىڭ بەزى ئەزىمەتلىرىنى تەرىپ-لىرىنى ياكى باغلىنىشلىرىنى نەزەردىن ساقىت قىلىپ تۇرۇپ پىكىر يۈرگۈزمەك.

ئابستراكتلاشتۇرۇلماق «ئابستراكتلاشماق» تۇرماق پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى. ئابستراكتلاشماق پ. ئابستراكتسىيەگە ئىگە

تەكشىلىكتىكى خالىغان بىر نۇقتىدىن كوردى-
نات ئوقىغىچە بولغان ئارىلىق بۇ نۇقتىنىڭ
ئابىسپىساسى دېيىلىدۇ.

ئابۇ ئاش <يېز> ① سۇ ۋە ئاش،
ئاش سۈيى. ② ئاش تەييارلاشقا كېتىدىغان
گۈرۈچ، ئۇن، ماي، كۆكتات... سۇ قاتارلىق
لازىملىق نەرسىلەر (كۆپىنچە نەزىر-چىراغلار
ئۈچۈن تەييارلىنىدۇ): شۇنىڭدىن كېيىن،
پادىشاھ: - قىرىق كۈنگىچە ھەربىر پۇقرا - ئالامغا
خەزىنىدىن ئابۇ ئاش بېرىلىدۇ، - دەپ شەھەر -
شەھەرگە نامە چىقاردى.

ئابۇ چەشمە (توغرىسى: ئابىچەشمە) ←
ئابىچەشمە.
ئابۇ كەۋسەر (توغرىسى: ئابىكەۋسەر) ←
ئابىكەۋسەر.

ئابۇنە ئى [پ <فران>] مەت <گېزىت>، ژۇرنال
ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارغا ئالدىن ھەق تۆلەپ
يېزىلىش: ھازىردىن باشلاپ بىزگە بەزىبىر
ئۇيۇشمىلار ئابۇنە پۇلىنى ئەۋەتىۋاتىدۇ.
ئابۇنچى ئى. گېزىت، ژۇرنال ۋە شۇنىڭغا
ئوخشاشلارغا ئالدىن ھەق تۆلەپ يېزىلغان
شەخس؛ تەشكىلات: بۇ ژۇرنال ئۈچىنچى
سانغا كەلگەندە ئىككى - ئۈچ يۈز ئابۇنچىغا ئىگە
بولىدۇ.

ئابۇ ھايات (توغرىسى: ئابىھايات)
← ئابىھايات.

ئابىچەشمە ئى [پ] يېزىت ① بۇلاق سۈيى.
② ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى «ئون ئىككى
مۇقام» نىڭ بىرىنىڭ نامى. ئۇ 15 نەغمە
ئاھاڭنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئابىدارما ئى [براخما] <دىن> بۇددا نوم-
لىرىنىڭ ئىككىنچى قىسمى بولۇپ، ئابىدارما
ياكى شاسترا دەپ ئاتىلىدۇ، بۇ قىسمى ساكيا-
مۇنى ئېيتقان گەپ - سۆزلەرگە ئىزاھ بېرىدۇ.

ئابىدە ئى [ئە] ← مەڭگۈتاش.

بولماق، ئابىستراكتسىيە ھالىغا كەلمەك;
ئابىستراكتلاشتۇرۇش يولى بىلەن نەزەرىيىۋى
ئومۇملاشتۇرماق ۋە خۇلاسغا كەلمەك;
ماددىنىڭ ئابىستراكتلىشىشى، تەبىئەت قانۇنىيىتىنىڭ
ئابىستراكتلىشىشى، قىممەتنىڭ ئابىستراكتلىشىشى ۋە
باشقىلار تەبىئەتنى تېخىمۇ چوڭقۇر، تېخىمۇ توغرا
ۋە تولۇق ئەكس ئەتتۈرىدۇ.

ئابىستراكتلىق ئى. ئابىستراكتسىيەگە ئاساس-
لانغانلىق، مەۋھۇملۇق: دەرسنى ئاڭلىق ئىگە-
لىۋېلىش، تېكىستنى تەھلىل قىلىپ كۆنكرېتلىقتىن
ئابىستراكتلىققا ئاندىن يەنە ئابىستراكتلىقتىن كۆنكرېت-
لىققا ئۆتەلەيدىغان بولۇش تەلەپ قىلىنىدۇ.

ئابىستراكتسىيە ئى [ر <لات>] ① <لوگ>
نۇرغۇن شەيئىنىڭ ئايرىم، ماھىيەتسىز بەلگە-
لىرىنى نەزەردىن ساقىت قىلىپ، ئورتاق،
ماھىيەتلىك بەلگىلىرىنى ئايرىۋېلىپ پىكىر
يۈرگۈزۈش. ② مەۋھۇم چۈشەنچە، ئابىستراكت-
سىيەلەشتۈرۈش يولى بىلەن ھاسىل قىلىنغان
نەزەرىيىۋى ئومۇملاشتۇرما، نەزەرىيىۋى
خۇلاسى: پەقەت ھەرىكەت ئابىستراكتسىيىسىلا
ئۆزگەرمەي تۇرىۋېرىدۇ.

ئابىستراكتسىيەلەشتۈرمەك «ئابىستراكتسىيەلەش-
مەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ
خۇدانىڭ ئۆزى - ئۇزاق مۇددەتلىك ئابىستراكتسى-
يەلەشتۈرۈش جەريانىنىڭ مەھسۇلى.

ئابىستراكتسىيەلەشتۈرۈلمەك «ئابىستراكتسىيە-
لەشتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.
ئابىستراكتسىيەلەشمەك پ. نەرسە ياكى
ھادىسىلەر ئۆزلىرىدىكى مۇھىم ۋە مۇئەييەن
قانۇنىيەتلەر ئاجرىتىلغان، بەزى ئەزىمەت-
بىدغان تەرەپلەر ياكى باغلىنىشلار نەزەردىن
ساقىت قىلىنغان مەۋھۇم ھالەت ۋە بىلىش
جەريانىغا ئىگە بولماق.

ئابىستراكتسىيەلىك سۈپ. ئابىستراكتسىيەگە
ئىگە، ئابىستراكتسىيەلىك.

ئابىسپىساسا (ئابىسپىساسى) ئى [ر <لات>] <مات>

چاقىرىشىنى بىلدۈرىدۇ: ئاپسى! بالىلار كۆرۈنمەيدۇغۇ؟ ④ قورقۇش، چۆچۈشنى بىلدۈرىدىغان ئىملىق رولىدا كېلىدۇ: چىراغ ئۆچتى. ئۆينىڭ ئىچىدە بىر قىزنىڭ «ياپا!» دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى.

ئاپارات (توغرىسى: ئاپارات) ← ئاپارات.
ئاپارغۇزماق پ [ئېلىپ+بارغۇزماق] «ئاپار-ماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەن بۇ يىل ئالىي مەكتەپكە كىرگەن بالامنىڭ يوتقان - كۆرىشىنى ياتقىغا ئاپارغۇزۇپ قويدۇم.

ئاپارماق پ [ئېلىپ+بارماق] ① بىرەر نەرسىنى قاتناش. قورالى بىلەن ياكى ئۆزى كۆتۈرۈپ تېگىشلىك ئورۇنغا يەتكۈزۈپ بەرمەك; ئاپشۇرماق: ئاخىرى بىر كۈن ئانامنى يۈدۈپ، تەۋەككۈل قىلىپ دوختۇرغا ئاپاردىم. ② باشلاپ، يول كۆرسىتىپ بىرگە بارماق: — قەيەرگە بارماقچىدىلە چوڭ ئانا، مەن ئاپىرىپ قوياي. * ئالدىمىزغا سېلىپ ھۆكۈمەتنىڭ ئەڭ چوڭىغا ئاپىرايلى! ③ تەڭكۈزمەك، يېقىنلاش-تۇرماق: نېرىقى قورۇدىن چىققان بوۋاي ئالىق-نىنى قۇلىقىغا ئاپىرىپ: — نېمە دەيسىز، ھە، ھېساب چاتاق دەمسىز! — دېدى.

ئاپئاشكارا سۈپ. بىرەر نەرسە بىلەن يۆگەل-مىگەن، توسۇلىغان، بەك ئوچۇق، ئېنىق: كۆل ئوتتۇرىسىدىكى شىپاك بىلەن ئەگرى-توقاي تاش كۆۋرۈك ئاپئاشكارا كۆرۈندى. * نۇرۇم: — ئاغىنى-لار، بىلىپ قويۇڭلار، بۈگۈن ئۇلار بىزگە كىم دوست، كىم دۈشمەن ئىكەنلىكىنى ئاپئاشكارا تونۇتتى.

ئاپئاق سۈپ ① ناھايىتى، ئىنتايىن، بەك ئاق: بوۋاينىڭ ئاپئاق ساقلى، موماينىڭ ئاق داكا ياغلىقى قارغا ئوخشاش پارقراپ كۆرۈنەتتى. * كەڭ دېرىزىلەردىن ئېلىپكىت چىرىغىنىڭ ئاپئاق نۇرى ھويلىغا چۈشۈپ تۇراتتى. ② كۆچمە. كۆپىنچە، ئۇرۇق-تۇغقانلىق مۇناسىۋىتىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىملارنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئەركىنلىتىش، يېقىنلىقنى بىلدۈرىدۇ: ئاپئاق

ئابراۋان ئى [پ] يېزىت. ئاقار سۇ: پىغانم كەتتى كۆڭلۈمدىن، يورۇق، كەڭ بىر زامان تاپتىم، يۈنۈم سۇغا ئەجەب تەشنا ئىدىم، ئابراۋان تاپتىم.

ئابىزە مەزمە ئى [پ+ئە] يېزىت ① مەككىدىكى زەمەزمە بۇلىقىنىڭ سۈيى. ② شىپالىق سۇ، «زەمەزمە» مۇ دېيىلىدۇ. ئاقتى دەريا يۇرتىدا ئابىزە مەزمەگە تولۇپ، خۇشلۇقىنى سىغدۇرالمىي مەدھىيە - كۈيەلەر ئوقۇپ.

ئابىكە ۋەسەر ئى [پ+ئە] يېزىت ① دىنىي رىۋايەتلەردە ئېيتىلغان جەننەتتىكى كەۋسەر بۇلىقىنىڭ سۈيى: يىگىت ئانىسىنىڭ قۇچىقىغا يېقىلىپتۇ. ئانا ئوغلىنىڭ بېشىنى يۆلەپ، ئاغزىغا ئابىكە ۋەسەر تېمىتىپ ھوشىغا كەلتۈرۈپتۇ. ② كۆچمە. شىپالىق سۇ.

ئابىناۋات ئى [پ+ئە] يېزىت. ناۋات سۈيى، شېكەر شەربىتى: قاقىتى بۇلبۇل باغ ئارا ئەركىن قانات، تىلىدىن تۆكۈپ شېكەر، ئابىناۋات. ② سېرىق ئالا پوستلۇق شېرىن تەملىك قوغۇن: بۇ ئانا - ئانا ۋە بالا ئۇچى ئۈجمە سايىسىدا بىر-بىرىگە قاراپ ئولتۇرۇشۇپ شېرىن ئابىناۋاتتىن يەنە بىر يېيىشىپ ئۆسسۈزلۈققا قېنىشتى.

ئابىھايات ئى [پ+ئە] يېزىت. رىۋايەتلەردىكى تىرىكلىك بېغىشلىغۇچى سۇ، ھاياتلىق سۈيى: ئۇندا سانسىز بۇلاقتا، ئابىھايات ئاقارمىش، ئېرىقلاردا ياقۇتلار كۆز چاقىتىپ ياتارمىش.

ئابىيا (توغرىسى: ئابايا) ← ئابايا.

ئابىيام (توغرىسى: ئابايا) ← ئابايا.

ئاپا ئى ① بالىلىق ياكى بالىسى بار ئايال. «ئانا» دەپمۇ ئاتىلىدۇ: قۇربان، ئاپامنى قانداق قىلىمىز؟ سىز ئۇنىڭ يېنىدا بولۇڭ! ② ھۈرمەت يۈزىسىدىن ئۆزىدىن چوڭ ئاياللارنىڭ ئىسمىغا قوشۇپ ئىشلىتىلىدۇ: ئاپىخان ئاپا. ③ III شەخس ئىگىلىك قوشۇمچىسى قوشۇلغاندا ئەرنىڭ ئۆز خوتۇنىنى ئاتاپ

زور بالا-قازا: ئاپەت كۆرمەي دېسەڭ
ھوشيار بول (ماقال). * مۇنرىدىن ئاكا... خېتىم-
ئىزنى ئالدىم. نادانلىقىم سىلەرگە ئاپەت
كەلتۈرۈپ بەردى. * بۇ بالا بىزگە بىر ئاپەت
بولدى.

ئاپەتلىك سۈپ. ئاپەت بىلەن ئۆتكەن،
ئاپىتى بار، ئاپەت باشلاپ كەلگەن: ھېلىقى
ئاپەتلىك يىللاردا «قارا يىمى» دەپ قارىلىپ،
جاڭگالغا پالاندى بولغان كۈنلىرىمدە، ھەمىشە
كالا ھارۋىسىنى ھەيدەپ جاڭگالدىن يانتاق
توشۇغانىدىم.

ئاپپارات ئى [ر>لات] ① مەلۇم بىر ئىشنى
بېجىرىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان
ئەسۋاب، مېخانىزم: فوتو ئاپپارات، تېلېفون
ئاپپاراتى. ② مۇئەييەن تىل شارائىتىدا فوتو
ئاپپاراتى، كىنو قويۇش ئاپپاراتىنى
كۆرسىتىدۇ: ئۇ ئاپپاراتنىڭ كۆزى ئۆزىگە توغرى-
لانغانلىقىنى كۆرۈپ، جىم تۇرۇشقا مەجبۇر بولدى.
③ ئىدارە، جەمئىيەت، تەشكىلات قاتارلىق
خىزمەت ئورگانلىرى: ئاپپاراتلارنى ئىسلاھ
قىلىش خىزمىتى ھازىر مەركەزدىكى پارتىيە،
ھۆكۈمەت، ئارمىيە ئورگانلىرىدا ئوڭۇشلۇق ئېلىپ
بېرىلماقتا.

ئاپپاق I (توغرىسى: ئاپئاق) ← ئاپئاق.
ئاپپاق II ئى. زاڭزۇ (تاڭغۇت) چە سۆز،
ئەسلى: ئاباخ؛ سۆز مەنىسى: رەئىس، قازى،
ئۆلىما سۆزلىرىگە توغرا كېلىدۇ؛ بۇ 1678-
1679-يىللاردا «قەشقەرىيە خانلىقى» غا
ھۆكۈمرانلىق قىلغان ھىدايەتۇللا خوجىغا
1677-يىلى دالاي ۷ تەرىپىدىن بېرىلگەن
بىر خىل دىنىي ئۇنۋان؛ بۇ سۆز ئۇيغۇر تىلىدا
فونېتىكىلىق ئۆزگىرىش ياساپ «ئاپپاق»
شەكلىدە مۇقىملاشقان ھەم تىلىمىزدىكى «ئاق»
سۆزىنىڭ ئاشۇرما دەرىجىسى «ئاپپاق»
(1985-يىلىدىن بۇرۇنقى ئىملا بويىچە) سۆزى
بىلەن ئاھاڭداش بولۇپ قالغان.

بالام. ئاپئاق دادا. * ئاپئاق بالام! چوڭ بولۇپ
قالدىڭ، ئەمدى بۇ قىلىقلار ساڭا ياراشمايدۇ.

ئاپاق - چاپاق ئۆزئارا ئىتتىپاق، ئىناق،
ئىجىل، دوستانە، مۇناسىۋىتى يېقىن: ئاق
كۆڭۈل، ساددا پاقا چاشقاننىڭ گېپىدىن بېشى
ئايلنىپ «مەيلى، چاشقان دېگەن كۆپنى كۆرگەن،
ماڭا قارىغاندا جىق نەرسىنى يىلىدىغان نېمىغۇ»
دەپ ئويلاپتۇ - دە، ئۇنىڭ بىلەن ئاپاق - چاپاق
دوست بولۇپتۇ.

ئاپاق - چاپاق بولۇپ كەتمەك ناھايىتى
ئىناق، ئىجىل بولۇپ كەتمەك، ناھايىتى
يېقىن ئالاقە باغلىماق: شۇنداقمۇ كىشىلەر
باركى، ئۇلار ئەتىگەندە بىرى بىلەن ئاپاق - چاپاق
بولۇپ، ئاخشىسى ئادا - جۇدا بولىدۇ ۋە ئۇنىڭغا
قىلچە پەرۋامۇ قىلمايدۇ.

ئاپئاقچىلىق ئى. ئاپئاق بولۇپ كېتىش، ئاپئاق
ھالەتكە كېلىش: باش ئەتىيازنىڭ سېرىق قارى
لەپلىدەپ چۈشۈشكە باشلىدى، پۈتۈن شەھەر
بىر كېچىدىلا خۇددى ئاق شايىدىن تون كىيگەندەك
ئاپئاقچىلىققا ئايلاندى.

ئاپئايان سۈپ. ناھايىتى ئايان، بەك ئېنىق؛
روشەن: ھەممىگە ئاپئايان، ئۇنى بىز ئاچقان،
غوجىنىڭ ھەقىقى يوق! بوز دۆڭ بىزنىڭكى!

ئاپئايىدىك سۈپ ① ناھايىتى، ئىنتايىن،
بەك ئايىدىك: ئاپئايىدىك كېچە. * بىز ئۆيدىن
چىققان چاغدا ئېلېكتر چىرىغىنىڭ ئاپئايىدىك يورۇقى
ئەتراپنى يورۇتۇپ تۇراتتى. ② كۆچمە. ناھايىتى
ئېنىق، روشەن: ئۇ ئۆزىنى ئالدىماقتا ئىدى،
چۈنكى، قىلچىمۇ ئۈمىد قالمىغانلىقى ۋە بولۇشمۇ
مۇمكىن ئەمەسلىكى ئۇنىڭغا ئاپئايىدىك ئىدى.

ئاپپەت ئى [ئە] ① تەبىئەت ھادىسىلىرى
كەلتۈرۈپ چىقارغان زىيان - زەخمەت:
ئوت ئاپىتى. قورغاقچىلىق ئاپىتى. سۇ ئاپىتى.
* ئوۋچىلىق قىلىمىز، دورا ئۆسۈملۈكى كولايمىز،
دەپ ئورمان ئىچىگە كىرىدىغان ئادەم كۆپ،
شۇڭا ئوت ئاپىتىمۇ كۆپ بولۇۋاتىدۇ. ② باشقا
كەلگەن ئوڭۇشسۇزلىق، ئېغىر بەختسىزلىك؛

ئاپتاپ چاقماق ① قۇياش ھارارىنى قىزىتىپ نەملىكنى قاچۇرۇپ، رەڭگىنى ئۆزگەرتىمەك، كېسەلگە دۇچار قىلماق: بۇ يىل بىر بۆلەك يەردىكى بۇغداينى ئاپتاپ چىقىپ كەتكەنلىكتىن ھوسۇل كەملەپ كەتتى. ② ئاپتاپ كۆيدۈرمەك، ئاپتاپ ئۆتمەك: چىشك چۈش، ئاپتاپ ھەركىمنىڭ شىللىلىرىنى چىم-چىم قىلىپ خېلى ئاچچىق چاقىدۇ، بۇ چاغ ھەركىمنى سۆڭەك سايلىرىنى ئىزدەشكە ئالدىرىتىدۇ.

ئاپتاپ چىقماق قۇياش ئۇپۇقتىن كۆتۈرۈلۈپ ياكى بۇلۇتلار ئارىسىدىن چىقىپ نۇرىنى چاقىماق: سېرىق ياغدەك ئاپتاپ چىقىپتۇ، شولسىغا سۆيۈپ قويغۇدەك.

ئاپتاپ ئۆتمەك قۇياش ھارارىنى بەدەنگە ئۆتۈپ كېسەل قىلماق: — بېشىغا ئاپتاپ ئۆتۈپ كېتىپ، ئەقلىڭدىن ئادىشىپ كېتىپسەن، ماشىنىچىنىڭ بالىسى سۇلتان قىزىغا ئۆيلىنىپتۇ دېگەن گەپنى ئاڭلىغان يېرىڭ بارمۇ؟ — دەپتۇ موماي.

ئاپتاپ يېمەك ئاپتاپقا قاقلىنىماق: بىر-نەرسىگە كۈن نۇرى ئۆتمەك: ئاپتاپ يېگەن مېۋىنىڭ تەمى ياخشى بولىدۇ. * ھەر يىلى ياز پەسلىدە بىزنىڭ توپىلىق يوللاردا كەم بولغاندا بىر ئاي يالىڭايغ يۈرۈپ ئاپتاپ يېسە سالامەتلىكىگە پايدىسى كۆپ بولىدۇ.

ئاپتاپپەرەس ئى [پ] <بوت> بىر يىلىلىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك: يوپۇرمىقى يۈرەك-سىمان بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ؛ يوپۇرماق ساپىقى ئۇزۇن بولىدۇ، باشقىسىمان گۈل رېتىدە سېرىق چېچەكلەيدۇ، دائىم قۇياشقا باقىدۇ، گازىرىدىن ياغ تارتىلىدۇ.

ئاپتاپپەرەس ئۆسۈملۈكلەر <بوت> كۈنىگە يىدە ئۆسىدىغان، ئاپتاپنى ياخشى كۆرىدىغان ئۆسۈملۈكلەر.

ئاپتاپپەرەسلىك ئى ① ئاپتاپپەرەس تېرىلغان يەر، ئاپتاپپەرەس بار جاي:

ئاپپاق خوجا <تارىخ> 1678-يىللىرى قەشقەرىيىگە ھۆكۈمرانلىق قىلغان شەخس، ئەسلى ئىسمى ھىدايتۇللا خوجا، ئۇ ئۆز زامانىسىدىكى چوڭ ئىشان، سوپى ھەم تونۇلغان مەدداھ، ئۇ ۋە ئۇنىڭ تەرەپدار-لىرى «قەشقەرىيە خانلىقى» غا ھۆكۈمرانلىق قىلغان 19 يىلغا يېقىن ۋاقىت ئىچىدە قەشقە-رىيىدە مەدەنىيەت ۋە ئىلىم-پەن ئىنتايىن تېغىر ۋەيرانچىلىققا ئۇچرىغان، مەدەنىيەت، ئىلىم-پەن بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار «كاپىر»، «مۇرتەد» ھېسابلىنىپ جازاغا تارتىلغان، ئۆلتۈرۈلگەن؛ ئىلىم، مەرىپەت ئورۇنلىرى بۇزۇۋېتىلگەن؛ ئەسەرلەر كۆيدۈرۈلگەن.

ئاپپاق خوجانىڭ ئۇمىچى ئەمەس ھەركىم خالىغانچە بىكارغا ئالدىغان، ئىگىلىۋالدىغان نەرسە ئەمەس: ھەي!... — دېدى باغۋەن ھە دەپ ئالما ئۇزۇۋاتقان بالىلارغا ۋارقراپ، — ھەرقايسى ئۆزەك بىلىگەنچە ئۇزۇپ يانچۇقۇغا سالىدىغان ئاپپاق خوجانىڭ ئۇمىچى ئەمەس بۇ.

ئاپپاي ئى. بىلىملىك ياكى ئوقۇتقۇچى ئاياللارنى ھۆرمەتلەش يۈزىسىدىن ئۇلارنىڭ ئىسمىغا قوشۇپ قوللىنىدىغان ھۆرمەت سۆزى: پاتەم ئاپپاي.

ئاپتاپ ئى [پ] ① قۇياش، كۈن: ئاپتاپ چىقتى. * بىر كىشى ئەپەندىدىن: «ئەپەندىم، ئاپتاپ ياخشى، ئايمۇ؟» دەپ سوراپتۇ. * ھۇزۇر ئالاتتى تامنىڭ تۈۋىدە، ئاپتاپ نۇرىنى تاپقاندا ئىسىسىپ. ② قۇياش تارقاتقان نۇر، ئىسسىقلىق: ئاچلىق، ئۆسۈملۈك، پىز-پىز ئاپتاپ، بوران ئازابىدىن جېنى ئاز قېلىپتۇ. * ۋوي، ساۋۇت قارىي، يەنە مەيدەڭنى ئاپتاپقا قاقلاپ ئولتۇرۇپسەنغۇ؟ ③ قۇياش نۇرى چۈشۈپ تۇرغان، قۇياش نۇرى ئىسىسىپ تۇرغان جاي: مەن ئاپتاپتا ئولتۇرۇپ دەرس تەكرارلىدىم. * تۇردى ئاكا، بالىلار بىلەن ئاپتاپتا قالدۇق، قانداق قىلىمىز؟

يارىتىلىش مەسىلىسىگە كەلسەك، بۇنىڭدىنمۇ ئاپتورنىڭ ناھايىتى ئوبدان مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشكەنلىكىنى كۆرىمىز. * ئۆتكەن يىل ۋىلايەت بويىچە ھەر مىللەت ئاپتورلىرىنىڭ گۈزەل سەنئەت ئىجادىيىتىنى باھالاش پائالىيىتى ئېلىپ بېرىلىپ، 30 پارچە ئەسەر مۇكاپاتلاندى.

ئاپتور تىلى <ئەد> ئاپتورنىڭ ۋەقەلىكلەرنى بايان قىلىش، پېرسوناژلارنى سۈرەتلىش، ئۇلارنىڭ شارائىتىنى تەسۋىرلەش ۋە ئۇلارنىڭ ھېسسىياتىنى ئىپادىلەش ۋاقتىدا قوللانغان تىلى.

ئاپتورلۇق ئى <مەت> «ئاپتور» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى.

ئاپتورلۇق ھوقۇقى ئاپتورنىڭ ئۆز ئەسىرىنى مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىش، قىلماسلىق؛ ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈش، كىرگۈزمەسلىك؛ توختام بويىچە قەلەم ھەققى ئېلىش ھوقۇقى.

ئاپتول ئى [ر>گربك>لات] ئاپتوموبىل، تراكتور ۋە باشقا ماشىنىلارنىڭ ئايلىنىدىغان قىسىملىرىنى مايلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، نېفىتتىن ئېلىنىدىغان بىر خىل ماي؛ شوپۇر خۇشال بولۇپ بۇ خالىس ياردەم قىلغان كىشىنىڭ قولىنى ئاپتولدا مايلاشقان قولى بىلەن مەھكەم قىسىپ؛ — يولداش، رەھمەت سىزگە، — دېدى كۈلۈپ تۇرۇپ. * — سىزنىڭچە ماتورنىڭ ئاپتول ياكى سۇ يوللىرىدا مەسلە بولۇشى مۇمكىنمۇ؟ — دەپ سورىدى ئەنۋەر ئادىل سۆزىدىن توختىغاندا.

ئاپتومات ئى [ر>گربك>] <ھەرب> يېقىن ئارىلىقتا جەڭ قىلىش ۋە ھۇجۇمغا ئۆتۈشتە ئىشلىتىلىدىغان، تېز ئېتىلىدىغان قورال.

ئاپتوماتچى ئى. ئاپتومات بىلەن قوراللانغان جەڭچى: ئاپتوماتچىلار ئۇلارنىڭ كەينىدىن «ھۇررا!» ۋارقىراپ ئالغا تاشلاندى.

ئاپتوما تىلاشتۇرماق «ئاپتوما تىلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ شەھەرلىك

ئالدىنقى يىلىدىكى ئاپتوپەرەسلىكىنى بۇ يىل بۇغدايلىققا ئۆزگەرتىمەكچىمىز. ② ئاپتاپپە- رەستەك خۇلق-مىجەز، ئاپتاپپەرەستەك خاراكتېر؛ بىر قىسىملار ئاپتاپپەرەسلىك بىلەن مۇئامىلە قىلىشماستى... پەقەت ناھايىتى ئاز بىر قىسىم كىشىلەرلا، مۇكۇپ-چۆكۈپ دېگۈدەك ھال-ئەھۋال سوراپ تۇرغان بولدى.

ئاپتاپسندۇرماق «ئاپتاپسنىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ — ئۇكاڭنى بىردەم ئاپتاپسندۇرۇپ كىرگەن، — دېدى ئانا بالا تۇتۇپ تۇرغان قىزىغا قاراپ.

ئاپتاپسنىماق پ. ئاپتاپقا قاقلىنماق، ئۆزىنى ئاپتاپقا سالماق، ئاپتاپقا چىقماق؛ ئۇ يەر-بۇ يەردىن ئاپتاپسنىش ئۈچۈن كەلگەنلەر نەچچىگە يەتتى. * ئەر نامازدىن كەلسە خوتۇنى پەرىشان ھالدا ئاپتاپسنىپ ئولتۇرغۇدەك.

ئاپتاپلىق ① سۇپ. ئاپتاپ تېگىدىغان، ئاپتاپ چۈشىدىغان؛ گۈل باھاردىن، ئاپتاپلىق يازدىن، ئالستۇن كۈزدىن قېلىشمايدۇ قىش. پاراغەتلىك ئۆتمەكتە ھايات، كۆڭۈلگە غەم قوندۇرمايدۇ قىش. ② ئى. ئاپتاپ تېگىدىغان يەر؛ پادىشاھ ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، شاھزادىنى قەپەس بىلەن ئاپتاپلىققا ئېسىپ قويۇپ قانتىق ئازابلاپتۇ.

ئاپتوبۇس ئى [ر>گربك>لات] يولۇچى-لارنى توشۇيدىغان، كۆپ ئورۇندۇقلۇق، ئۈستى يېپىق ماشىنا؛ چوڭ ئاپتوبۇس گۈرگۈرەپ ئۇچقان قۇشتەك باراتتى. قىز-ئوغۇللار خۇشلۇقتا مەنزىرىگە قارايتتى.

ئاپتوبۇس بېكىتى ئاپتوبۇسلار توختىتىلىدىغان، ئاپتوبۇسلار يولغا چىقىدىغان جاي؛ ئۈرۈمچى كوچىلىرىنىڭ ھەر 500 مېتىر ئارىلىقىدا بىردىن ئاپتوبۇس بېكىتى بار.

ئاپتور ئى [ر>لات] <مەت> ئەدەبىي ياكى باشقا خىل بەدىئىي، ئىلمىي ئەسەر يازغان كىشى؛ مۇئەللىپ؛ رومان ئاپتورى. ماقالە ئاپتورى * ئەمدى باقىنىڭ خاراكتېرىنىڭ

توشۇۋىدىغان، تىل ۋە ئۇنىڭدىن ئارتۇق چاقلىق ترانسپورت ۋاسىتىسى: بۇ چاغدا سەمەتكە ئاپتوموبىل دۈيىنىڭ ياش شوپۇرى ساقى ئەمەت ئۇچراپ قالدۇ.

ئاپتوموبىل مۇسابىقىسى <تەن> تەنئەربىيە مۇسابىقىسىنىڭ بىر تۈرى، تاشيول ياكى دالدا ئېلىپ بېرىلىدۇ؛ ئاپتوموبىلنىڭ مېخانىك سۈرئىتى، ھەيدەش تېخنىكىسى ۋە ئاپتوموبىلنىڭ خۇسۇسىيىتى جەھەتتە مۇسابىقىلىشىدۇ.

ئاپتوموبىلسازلىق ئى. سانائەتنىڭ ئاپتوموبىل ئىشلەپچىقىرىش ساھەسى: ئاپتوموبىل سازلىق سانائىتى.

ئاپتونوم سۇپا [ر] ئاپتونومىيە ھوقۇقىغا ئىگە بولغان، ئاپتونومىيە ھوقۇقىنى يۈرگۈزدىدىغان، ئاپتونومىيىلىك: ئاپتونوم ئوبلاست. ئاپتونوم يېزا. * ئاپتونوم رايونىدىن كەلگەن سەنئەتچىلەرنىڭ ئويۇنلىرىنى كۆرۈشكە كىممۇ قىزىقمايدۇ، دەيسىز.

ئاپتونوم رايون ئۆلكە دەرىجىلىك مىللىي ئاپتونومىيىلىك جاي: ئىچكى موڭغۇل ئاپتونوم رايونى. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى.

ئاپتونوم ناھىيە ناھىيە دەرىجىلىك مىللىي ئاپتونومىيىلىك جاي: تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسى. چاپچال شىبە ئاپتونوم ناھىيىسى.

ئاپتونوم ئوبلاست ۋىلايەت دەرىجىلىك مىللىي ئاپتونومىيىلىك جاي: بايىنغولىن موڭغۇل ئاپتونوم ئوبلاستى. سانجى خۇيزۇ ئاپتونوم ئوبلاستى.

ئاپتونومىيە ئى [ر] <گرېك> مىللەت، تەشكىلات، رايون قاتارلىقلارنىڭ ئۆزى قاراشلىق دۆلەت، ھۆكۈمەت ياكى يۇقىرى دەرىجىلىك ئورۇننىڭ رەھبەرلىكىنى قوبۇل قىلغاندىن تاشقىرى، ئۆز ئىشىدا مەلۇم ھوقۇقىنى يۈرگۈزۈشى: مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە.

پوچتا-تېلېگراف ئىدارىسى ئۆتكەن يىلى تېلېفون ئالاقىسىنى ئاپتوماتلاشتۇردى.

ئاپتوماتلاشتۇرۇلماق «ئاپتوماتلاشتۇرماق»

پېلىننىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئاپتوماتلاش-تۇرۇلغان ئېگىرىش سېخى ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىش-تۇرۇلگەندىن كېيىن، ئىش ئۈنۈمى تېز ئۆسۈپ، مەھسۇلات تەننەرخى تۆۋەنلىدى.

ئاپتوماتلاشماق پ. ئاپتوماتىك ئەسۋابلار، ماشىنىلار بىلەن قوراللانماق، ئاپتوماتىك ئۇسۇللارغا كۆچمەك: ئاپتوماتلاشقان ئىشلەپچىقىرىش ئەمگەك كۈچىنى تېجەيدۇ.

ئاپتوماتلىق سۇپا. ئاپتوماتى بار، ئاپتومات بىلەن قوراللانغان: ئاپتوماتلىق جەڭچىلەر كۆۋرۈكتىن ئۆتۈشكە باشلىدى.

ئاپتوماتىك سۇپا [ر] <گرېك> بەلگىلەنگەن

ئىشنى ئىچكى مېخانىزم ياردىمىدە ئۆزى بېجىرىدىغان، ئۆز-ئۆزىدىن ئىشلەيدىغان: ئاپتوماتىك تېلېفون. ئاپتوماتىك قەلەم. * ئۇ ئۆگىنىش بىلەن ئىلمىي تەتقىقاتنى ئۆزئارا بىرلەشتۈرۈپ، ئېلىكتىر قوغۇرىقىنىڭ ئاپتوماتىك باشقۇرۇلۇش قۇرۇلمىسىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ياساپ، پەن-تېخنىكا ئورۇنلىرى تەرىپىدىن مۇكاپاتلاندى.

ئاپتوماتىك قېرىنداش قېرىنداش قەلەمنىڭ بىر تۈرى، ئۇنىڭ شەكلى ئۆزلۈكىدىن سىياھ ئىچىدىغان قەلەم شەكلىگە ئوخشايدۇ، ئىختىيارىي تەڭشەشكە، قەلەمنى چىقىرىپ كىرگۈزۈشكە بولىدۇ.

ئاپتوماتىك ھىسلىتىق <ھەرب> ئۈزۈمچى ئاتقىلى، بىر-بىرلەپ ئاتقىلىمۇ بولىدىغان مىللىتىق.

ئاپتوماتىك ئى [ر] <ئاپتوموبىل> پەي مەنزىلگە مېڭىش ئۈچۈن تەخ بولۇپ تۇرغىنىدا قىسمىغا بىر ئاپتوماتىك كېلىپ قالدى.

ئاپتوموبىل ئى [ر] <گرېك> [لات] <ماشىن> ئىچكى يېنىش دۈنگاتېلى ئورنىتىلغان، رېلىسسز يوللاردا مېڭىپ ئادەم ۋە يۈك

ئاپتونومىيە ھوقۇقى ئاپتونومىيىلىك جايلارنىڭ ئاپتونومىيە ئورگانلىرى ئۆزى بىلەن تەڭ دەرىجىلىك ئادەتتىكى يەرلىك ئورگانلارنىڭ ھوقۇقىنى يۈرگۈزۈش بىلەن بىر ۋاقىتتا ئاساسىي قانۇندا بەلگىلەنگەن ھوقۇق دائىرىسى بويىچە يۈرگۈزىدىغان، سىياسىي، ئىقتىساد، مەدەنىيەت ۋە تۇرمۇش قاتارلىق جەھەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھوقۇقلار.

ئاپتونومىيە ئورگىنى مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلاردىكى يەرلىك ھاكىمىيەت ئورگانلىرى؛ «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە قانۇنى»دا بەلگىلەنگىنى بويىچە، ئاپتونوم رايونلۇق، ئاپتونوم ئوبلاستلىق ۋە ئاپتونوم ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتايلىرى ھەم خەلق ھۆكۈمەتلىرى مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلارنىڭ ئاپتونومىيە ئورگانلىرىدۇر.

ئاپتۇۋا [پ] يۈز، پۈت - قول يۇيۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، ئۇزۇن ۋە ئىنچىكە جۈمەكلىك، بوغۇزى تار، مىس ۋە تۇچتىن ياسالغان چۆگۈن: سايىت ئاكا مەھەللىدىكى كۆل بويىغا كەلگەندە ئاپتۇۋا كۆتۈرۈپ سۇغا كېتىۋاتقان خوتۇنغا ئۇچرىشىپ قالدى.

ئاپتۇۋا - چىلاپچا ئاپتۇۋا ۋە چىلاپچا قاتارلىق قولغا سۇ بېرىدىغان ئائىلە سەرەم - جانلىرى: قازناقنىڭ بىر تەرىپىدە تىزىپ قويۇلغان ئاق ئاليۇمىندىن ئىشلەنگەن مانتا قازانلىرى، قوشۇق - چۆمۈچلەر؛ مىس، تۇچتىن سوقۇلغان ئاپتۇۋا - چىلاپچا، چۆگۈنلەر ئۆتكۈر ئېلېكتر نۇرىدا يالت - يۇلت قىلاتتى.

ئاپتېكا [ر] [گىرېك] <تېب> دوختۇرنىڭ يېزىپ بەرگەن رېتسىپلىرىغا قاراپ دورا تەييارلايدىغان، شۇنىڭدەك دورا ۋە داۋالاش بۇيۇملىرىنى ساتىدىغان ئورۇن، دورىخانا.

ئاپتېكار [ر] ← دورىگەر. **ئاپپىل** [ر] [لات] <ئاستر> شەھىيە كالىنىدارى بويىچە 4 - ئاي: ئاپپىلنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، لىن جىلۇنىڭ قولغا ئاقپار بازار مەكتىپىدىن كەلگەن بىر پارچە خەت چۈشۈپ قالدى.

ئاپشاركا [ر] ئىتنىڭ بىر خىلى، ھەربىي ئىشلار ۋە جامائەت خەۋپسىزلىكىنى قوغداش قاتارلىق خىزمەتلەردە تۈرلۈك ئەنزىلەرنى پاش قىلىش، ئېنىقلاشتا پايدىلىنىدۇ: نادىر 50 مېترچە يەرگە بارمايلا، توسانتىن، ئايىروپىلان تېگىدىن بەش - ئالتە ئاپشاركا ئىت ئىرغىپ چىقىپ، قاۋىغان پېتى ئۇنىڭغا ئېتىلدى.

ئاپقۇت ئى. كۈن ۋە خۇرۇم قاتارلىقلاردىن تىكىلگەن ئاياغلارنىڭ پاشنا ئۈستىدىكى تاش بىلەن ئەستەر ئارىسىغا ئېلىنىدىغان قاتۇرما، كۆپىنچە، تارشا ياكى قېيىش چەمدىن ئىشلىنىدۇ: ئۆتىنىگە لاپقۇت، ئۆتۈككە ئاپقۇت (ماقال). * - ئۆزلىرى دادامغا بۇيرۇغان ئۆتۈككە ئاپقۇت قىلمەن، - دەپ جاۋاب بېرىپتۇ چوكان.

ئاپقۇتچى ئى. ئاپقۇت ياسىغۇچى، تەييارلىغۇچى؛ ئاپقۇت ساتقۇچى كىشى: مەن ئاپقۇتچىغا يۈز كىشىلىك ئاياغقا ئاپقۇت زاكاز قىلدىم.

ئاپقۇر [پ] كورسىنىڭ بىر تۈرى: قىز مېنىڭ تىكىلىپ تۇرغىنىمنى سەزگەن بولسا كېرەك، ئاپقۇرنى ماڭا ئۇزاتقاندا، قايماقلىق چايدىن كۆزىنى ئۈزۈمدى. * ئۆچكىگە ھەر كۈنى بىر تۇتام قۇرۇق ئوت بېرىپ، يېلىنلىرىغا مۇشتلاپ يۈرۈپ، كۈنىگە بىر ئاپقۇر سۈت سېغىپ ئالىدىكەن.

ئاپقۇر چىنە ئاپقۇردەك چوڭ چىنە. **ئاپقۇن** دېئال ← كولا.

ئاپلا ئىم ① كۈتۈلمىگەن ۋەقە - ھادىسىدىن تەئەججۇپلىنىش ۋە پۇشايىمان قىلىشنى ئىپادىلەيدۇ: ئاپلا، خوشلىشالماي قېلىپتىمەن - دە، ئەمدى ئوسمانجان ئارقىلىق خەت يېزىپ ئەپۇ سورىمىسام بولمايدۇ. ② ئېچىنىش،

ئاپوفىزا ئى [ر] <كېئول> چوڭ بۇسۇملارنىڭ چەتلىرىدىكى ئەتراپ جىنىسلىرىنى كېسىپ ئۆتكەن كىچىك تىپتىكى بۇسۇمە.

ئاپىلىسىن ئى [ر] <گول> [بوت] <①> «ئۇتا ئائىلە» سىگە كىرىدىغان كىچىك دەرەخ؛ يالغۇز ياكى توپ ھالەتتە ئاق چېچەكلەيدۇ، پىشقان مېۋىسى قىزغۇچ سېرىق رەڭلىك بولىدۇ. ② شۇ دەرەخنىڭ مېۋىسى.

ئاپىمىخان (توغرىسى: ئارپىمىخان) — ئارپىمىخان. ئاپىمىدىيان (توغرىسى: ئارپىمىدىيان) — ئارپىمىدىيان.

ئاپىرىدە ئى [پ] — ئاپىرىدە بولماق. ئاپىرىدە بولماق تۆرەلمەك، يارالماق، مەۋجۇت بولماق، پەيدا بولماق؛ بۇ قارىي بۇ يەرگە ئاپىرىدە بولغاندىن تارتىپ، مەندە ئارام يوق. * سەن بىلەن مەن مۇشۇ ئالەم ئاپىرىدە بولغاندىن تارتىپ، بىر-بىرىمىزنى يېتەرلىك بىلىشىمىز.

ئاپىرىدە قىلماق مەۋجۇت قىلماق، ياراتماق، تۆرەلدۈرمەك، پەيدا قىلماق؛ — ئەي بەختلىك يىگىت، سېنى بۇ ئالەمگە ئاپىرىدە قىلغان ئاتاڭ كىم؟ ئاناڭ كىم؟ — دەپ سوراپتۇ.

ئاپىرىشماق «ئاپارماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇلار ھەسەل ھەرە ساندۇقلىرىنى مېنىڭ ھارۋام بىلەن تاغقا ئاپىرىشىپ بەرسۇن.

ئاپىرىن ئى [پ] بىرەر ئىشنىڭ كۆڭۈل-دىكىدەك بولغانلىقى، بېجىرىلگەنلىكى ئۈچۈن رازى، مەمنۇن، قايىل بولغانلىقىنى ئىپادىلەيدىغان ئالاقىش سۆزى؛ شۇ تويىغا يىغىلغان لارنىڭ ئۇنىڭغا ئاپىرىن ئوقۇمىغىنى يوق. * ئىمتىھان ھەققىدە تەنمۇ، گۆش بىلەن بەزنى ئاپىرىغانىدى. كىشىلەر مەھمۇتنىڭ نەتىجىسىگە قاراپ ئاپىرىن، بارىكالا ئوقۇدى. * سىزنىڭ كەڭ قورساقلىقىڭىزغا ئاپىرىن! خوش، ئەمدى قانداق قىلماقچىمىز؟

ئاپىرىن ئەيلىمەك — ئاپىرىن ئېيتماق؛

قايغۇرۇش، ھېسداشلىقنى ئىپادىلەيدۇ؛ — ئاپلا! — دەۋەتتى زەينەپ چوڭقۇر ئېچىنغان ھالدا، — ئەتىيازدا قۇرغاقچىلىق، كۈزدە بولسا سۇ ئاپىتى. * — ئاپلا، ساڭا قىيىن بولۇپتۇغۇ، — دەيدى ئۇ ۋە گويىا بىرەر ياردەم بېرەلەيدىغاندەك ماشىنىنىڭ ئاستىغا كىرىپ بىر ياقىتىن سۆزلىگەچ ماتورنىڭ ئۇ يەر-بۇ يېرىگە قارىغىلى باشلىدى. ③ غەزەپ، خاپىلىقنى بىلدۈرىدۇ؛ — ئاپلا! — دەپتۇ ئوتۇنچى غەزەپ بىلەن، — ھىيلە-مىكىر ئۆيدە قېلىپتۇ. بولمىسا كۆرسىتىپ قويايتتىم.

ئاپلا دەپ قالماق ئورۇندىلىش ۋاقتى ئۆتكەن بىرەر ئىشقا پۇشايمان قىلىپ قالماق، ئارماندا قالماق؛ — كۆرىسەن تېخى! ئۇ غەزەپتىن تىتىرىدى، — سېنىڭ يادىڭدا يوق چاغلاردا مەن ئۇنى ياخشى كۆرگەنمەن، قانچىلىك كۆيۈك ئازابى تارتتىم بىلەمسەن؟ ئەمدىزە ئىش بۇ دەرىجىگە يەتكەندە ئاپلا دەپ گۆشۈڭنى يېگىنىڭ بىلەن پايدا تاپالمايسەن.

ئاپلاھەككەر ئىم — ئاپلا؛ — ئاپلاھەككەر... سۇلايمان قاتتىق خورسىغان ھالدا قېيىن ئاتىسىغا تاپا قىلدى، — ھېچ بولمىسا، يا پۇلىنى، يا قەلەمنى ئېلىپ قالغان بولسىلىمۇ، ئۇ خەقنىڭ ئىزىنى ئوڭايراق ئىزدەيدىكەنمىز! * — ئاپلا — ھەككەر... — ئەھەت قارىي قولغا تېرە كېسىدىغان بۇرەندىنى ئېلىپ قۇشتەك ئېتىلىپ بېرىپ تۇرا-خاننىڭ چېچىدىن ئېلىپ يەرگە باستى، — ئاپلا-ھەككەر، ھېلى بىكار، بۇغۇزلىۋېتىپ كۆرگۈلۈكۈمنى كۆرىمەن!

ئاپىلىسىن (توغرىسى: ئاپىلىسىن) — ئاپىلىسىن.

ئاپورت سۇپ [ر] — ئاپورت ئالما. ئاپورت ئالما ئالىمنىڭ بىر تۈرى، رەڭگى قىزىل ياكى تاغىل بولۇپ، ئادەتتىكى ئالىملاردىن چوڭراق، تەمى چۈچۈمەل بولىدۇ؛ ئەتىگەلىك قۇياش نۇرى ئەمگەك بىلەن پىشقان دېھقان قىزىنىڭ گۈزەل چىرايمىنى قىزار-تىپ، كۈنگە قاقلىنىپ پىشقان ئاپورت ئالىمغا ئوخشىتىپ قويغانىدى.

كىرگۈزسە، غەلبە قىلغان بولىدۇ. ② مۇشۇ تەنھەرىكەت تۈرىدە ئىشلىتىلىدىغان توپ. ئاتتىن چۈشسە، ئۈزەڭگىدىن چۈشسە، لىك ئىلگىرىكى مەۋقە ياكى مەرتىۋىسىدىن ئايرىلغاندىن كېيىنمۇ چوڭچىلىق ۋە تەكەب-بۇرلۇقنى تاشلىماسلىق؛ ئۇ ئىلگىرىكىدەك قولىنى نەگە سۇنسا شۇ يەردىن يۇلۇپ يېگۈدەك ھوقۇق - ئىمتىيازغا ئىگە بولمىغىنى بىلەن «ئاتتىن چۈشسە، ئۈزەڭگىدىن چۈشەپتۇ» دېگەندەك، ھېلىھەم ناسىر ئاخۇن ئائىلىسىنى نەزىرىگە ئىلمايتتى.

ئاتتىن چۈشكەن يېرى ئەڭ مۇھىم، ئەڭ ئەتەۋارلىق، ئەڭ قۇۋۋەتلىك دەپ ھېسابلانغان قىسمى: — ئەكەل، ئاتتىن چۈشكەن يېرىدىن بىر شوراي، — دېدى ئۇ قولۇمدىكى ئاز قالغان تاماكنى ئېلىپ.

ئات چىشلىق قوناق ئات چىشىغا ئوخشايدىغان سېرىق كۆممىقوناق.

ئات سالماق ئات يۈگۈرتىدەك، ئات چاپتۇر-ماق: ھەممەيلىن ئۇنى ياندىشىپ سىرتقا قاراپ شىددەت بىلەن ئات سالدى. * ئىقبالم ئارزۇسىدا ئات سالمەن، چەك ئارا پۈتمەس مادار — كۈچكە تولۇپ.

ئات سۈلەيسۈنى <زوتول> ئىلىنىڭ ئۇچى قىزىلراق بولىدىغان سۈلەيسۈن.

ئات قامچا ئېغىر يۈك-تاق ئالماي، ئات مىنگەن ھالدا: مەن ئات قامچا يولغا چىقىپ، بىر كۈندىلا يېتىپ كەلدىم.

ئات قويماق — ئات سالماق: ئېلىقۇل بىلەن مەشرەپ ئولجا ئېلىنغان ئىككى ساقچى ئېتىغا سەكرەپ مىنىپ، قىلچىلىرىنى قولغا ئېلىپ، ئالماستىڭ كەينىدىن ئات قويدى.

ئات قۇلان <زوتول> ئاتقا كۆپىرەك ئوخشايدىغان بىر خىل قۇلان؛ تۇپىقى چوڭ، بويى ئېگىز، بولۇپمۇ ئايغىرىنىڭ بويىنى بەك يوغان، رەڭگى ئاق ئالا، سېرىق ئالا

ئۇلار ۋەلى باپكارغا ئاپىرىن ئەيلەپ، ئۇنى يۇرت بېشى قىلىپ، تەختتە ئولتۇرغۇزۇپتۇ.

ئاپىرىن ئوقۇماق — ئاپىرىن ئېيتماق: تالىپ ناخشىنىڭ ئاخىرىنى شوخ مەرغۇل پەدىلىرى بىلەن تاماملىدى. بەكمۇ رازى بولۇپ كەتكەن ياشلار ئۇنىڭغا ئاپىرىن ئوقۇشتى.

ئاپىرىن ئېيتماق رازى، مەننۇن، قايىل بولغانلىقىنى ئىپادىلەپ، بىلدۈرمەك؛ ماختى-ماق: شۇڭا، ئۇلار دەرھال ساڭا ئاپىرىن ئېيتتى، «دۆلەت جەزمەن ياردەم قىلىدۇ. غەيرەت بىلەن كىرىشكە» دېيىشتى. * باغ ئارا كۆرگەندە يار چاپقان ئىسپار گۈلشەننى مەن، ئاپىرىن ئېيتماي نېچۈن بۇلبۇللىرىڭ كۈلگەندىمەن.

ئاپىلىق سۈپ (توغرىسى: ئارپىلىق) — ئارپىلىق.

ئات I ئى ① توم تۇياقلىقلارغا مەنسۇپ سۈت ئەمگۈچى يىرىك ئىش ھايۋانى: يېيىش-لىك ئات ھارماس (ماقال). * قېرىغاندا ئات تېزىكى ئالتۇن كۆرۈنەر (ماقال). * ئادەممۇ، ئاتمۇ كۆرۈنمەيتتى. پەقەت ھارۋىلا تۇراتتى. ② ئاتنىڭ بېشىغا ئوخشىتىپ ياسالغان شاھ-مات ئۇرۇقى: ئاتنى ماڭماق. ③ مۇچەل يىلى ھېسابىدا يەتتىنچى يىل نامى: ئۇ ئات يىللىق. ئات باقار ئات باققۇچى كىشى: دادام ساراي خىزمەتكارى، ئاكام مالاي، خوتۇنۇم بولسا خىزمەتكار، مەن ئۇلارنىڭ ئات باقارى ئىدىم.

ئات بەيگىسى <تەن> ئات چاپتۇرۇش تېزلىكى بويىچە ئۆتكۈزۈلىدىغان بىر خىل مۇسابىقە: ئەتىسى باھاۋۇدۇن بوۋاي باي ۋە ئۇنىڭ چاپارمەنلىرىنى ئات بەيگىسى قىلىشقا ماقۇل كەلتۈرۈپتۇ.

ئات توپى <تەن> ① توپ تۈرلىرى تەن-ھەرىكىتىنىڭ بىرى؛ توپ مەيدانى تىك تۆت بۇلۇڭ بولىدۇ، تەنھەرىكەتچىلەر ئاتقا مىنىپ، بېشى ئەگرى تاياق بىلەن توپنى ھەيدەپ قارشى تەرەپنىڭ ۋاراتاسىغا ئۇرۇپ

ياكى سۇر بولىدۇ.

ئات قېچىر <زوتول> ھاڭگا ئېشەك بىلەن بايتالنى چېتىلدۇرۇشتىن تۆرەلگەن قېچىر، تېنى چوڭ، قۇلقى سەل كىچىك، قۇيرۇق قىللىرى شالاڭ بولىدۇ.

ئات كۈچى <فنز> ھەر سېكۇنتتا 75 كىلوگرام يۈكىنى بىر مېتر ئېگىزلىككە كۆتۈرۈش ئۈچۈن سەرپ قىلىنغان ئىشقا تەڭ قۇۋۋەت بىرلىكى.

ئاتمۇ ئۆلمىسۇن، ھارۋىمۇ سۇنمىسۇن — كاۋاپ-مۇ كۆپمىسۇن، زىخمۇ كۆپمىسۇن: بۇ ئىشنى توغرا بىر تەرەپ قىلايلى، ئاتمۇ ئۆلمىسۇن، ھارۋىمۇ سۇنمىسۇن.

ئاتنىڭ قاشقىسىدەك ھەممە كىشىگە مەلۇم، ھەممە كىشى بىلىدىغان، ھەممە كىشىگە تونۇشلۇق: بۇ ئىش ئەمەتنىڭ قولىدىن كېلىدىغان-لىقى، ئاتنىڭ قاشقىسىدەك كۆرۈنۈپ تۇرسا، ئۇنىڭغا تاپشۇرماي، يەنە نېمىدەپ ئىككىلىنىپ تۇرىمىز.

ئات ئورۇق، يول يىراق كۈچ ئاز، ۋەزىپە ئېغىر (مەقسەتكە يېتىشتە قۇدرەت يېتىشمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ): ئات ئورۇق، يول يىراق بولسىمۇ، غەيرىتىمىز ئۈستۈن. تىرىشىدىغانلا بولساق، بۇ ۋەزىپىنى چوقۇم ئورۇندايمىز.

ئات ئويۇنى ئات ئۈستىدە ئاتنى ھەر خىل تېزلىكتە ماڭدۇرۇپ تۇرۇپ كۆرسىتىدىغان ئويۇن.

ئات ۋاباسى <زوتول> ئاتلاردا بولىدىغان يۇقۇملۇق كېسەللىك، ئات ۋاباسىنىڭ ۋىروسى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ، قان شورىغۇچى ھاشاراتلار ئارقىلىق يۇقىدۇ.

ئات ئېگەرلەكلىك بىرەر ئىشنى قىلىشقا نىسبەتەن تەييارلىق قىلىنغان، تەخمىنەن بولۇپ تۇرغان؛ شۇ ئىشنى قىلىشقا تولۇق ھازىرلانغان.

ئات يىلى <ئاستر> ئون ئىككى مۇچەلنىڭ يەتتىنچىسى.

ئات II ئى ① ئادەم ياكى نەرسىلەرگە قويۇلغان مەخسۇس ئىسىم: ئۇنىڭ ئۆگەي قىزىنىڭ ئېتى ھەجەر خان، ئۆز قىزىنىڭ ئېتى پاتىمىخان ئىكەن. * مېنىڭ ئېتىم رەپىق ئاخۇن بولىدۇ، مەھەللىدىكىلەر «رەپىق يۇمشاق» دېيىشىدۇ، تەقسىر... ② نام، ئاتاق: ئات ئايلىغانغا، يول سارىخانغا (ماقال). * ئۇ كۈنلەر گۈل قىسىپ قۇياشتەك چاقناپ، باشلايسەن شاۋقۇنلۇق ھايات! شەۋكىتنىڭ تارايدۇ ئەنئەنگە باب، كېتىدۇ بېشىڭ. دىن «قالاق» دېگەن ئات. ③ شان-شۆھرەت، ياخشى نام؛ داڭق: ياخشىدىن ئات قالىدۇ، ياماندىن داد قالىدۇ (ماقال). ④ <تىل> شەيئە.

ئات قويماق نام بەرمەك، ئاتماق: ئۇنىڭ مېھرىبان ئاتا-ئانىسى ئۆز ھاياتىدىكى بۇ تۇنجى قىزىنى ئەتىۋارلاپ «تۇرۇپ قالسۇن، ئۆمىرى ئۇزۇن بولسۇن» دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭغا «تۇرسۇن-ئاي» دەپ ئات قويۇشقاندى. * بوۋاققا تېخىچە ئات قويۇلمىغاندى، شۇڭا بۈگۈن نېمىدەپ ئات قويۇش ئۈستىدە تالاش-تارتىش قىلىپ كەتتى.

ئات كۆتۈرەك سۆز-چۆچەككە قالماق، يامان نام، ئاتاققا ئىگە بولۇپ قالماق: ئات كۆتۈرسەڭ ياخشى بىلەن كۆتۈر، سۇ كۆتۈرسەڭ بالىداق بىلەن كۆتۈر (ماقال). * ئۇنداق ئاتنى كۆتۈرۈپ بۇ يۇرتتا يۈرگۈچە بىر كېسەلدىلا يوقالغان ياخشى.

ئېتى ئۇلۇغ، سۇپىرىسى قۇرۇق نامىغا لايىق ئەمەلىيىتى يوق: بەزى ئوردۇنلار ئۆزىنىڭ ئېتى ئۇلۇغ، سۇپىرىسى قۇرۇق ئورگان بولۇپ قالغانلىقى بىلەن ھېسابلاشمايدۇ.

ئاتا I ئى ① بالىلىق ياكى بالىسى بار ئەر كىشى: ئۆز ئاتا. ئۆگەي ئاتا. * ئاتىسى ئاتال-مىغان قوڭغۇزنى، بالىسى ئېتىپتۇ توڭگۇزنى

پەزىلەتلىك، قائىدە-يوسۇنلۇق، قابىلىيەت-لىك، ياخشى تەربىيىلەنگەن: ئاتا كۆرگەن ئوقيا ياسار، ئانا كۆرگەن كىيىم پىچار (ماقال).
 ② يېقىن ئۆتكەن، بىر-بىرىنى چۈشىنىدۇ-خان: بىز دۇبىچاڭ بىلەن ئاتا كۆرگەن، ئانا كۆرگەنلەردىن.

ئاتاڭغا رەھمەت بىرەر كىشىنىڭ مەلۇم بىر ئىشنى كۆڭۈلدىكىدەك قىلغانلىقىغا ئىنتايىن رازىمەنلىك بىلدۈرۈش يۈزىدىن ئېيتىلىدۇ: ئاتاڭغا رەھمەت، ئوغۇل بالا، قولۇڭ دەرد كۆرمىسۇن.

ئاتاڭغا لەنەت بىرەر كىشىنىڭ مەلۇم بىر ئىش-ھەرىكەتنى خاتا ياكى ناتوغرا قىلىپ، باشقىلارنىڭ نەپرىتىنى قوزغىغانلىقىغا قارىتا ئېيتىلىدۇ: سەندەك بىئەدەب، قىلىقسىز بالىنى چوڭ قىلغان ئاتاڭغا لەنەت!

ئاتاڭ ياخشى، ئاناڭ ياخشى دېمەك يالۋۇرۇپ يېلىنماق: ئاتاڭ ياخشى، ئاناڭ ياخشى دەپ، مىڭ تەسلىكتە تۇنى ئۇناتتۇق.

ئاتام زامان ئۇزۇن يىللاردىن ئىلگىرى، بۇرۇنقى ۋاقىت، بۇرۇنقى دەۋر: مەسلە تولىمۇ ئاددىي ئىدى، تورۇستا ئاتام زاماندا بولۇپ ئۆتكەن مودا بويىچە چىراغ ئېسىقلىق تۇرغان قارا تۆمۈر ئىلمەككە پۇتلىرىنى ۋە قاناتلىرىنى كېرىپ تۇرغان بىر مۇھەببەت ئىلاھىنىڭ سۈرىتى ئىپەك لېنتا بىلەن چېگىلىك تۇراتتى.

ئاتام زاماندىن بۇيان ← **ئاتام زاماندىن تارتىپ**: سىز ئۆزىڭىزنى تېخنىك دەيدىكەنسىز، قېنى ئېيتىپ بېقىڭا، سۇلياۋ يېپىپ كېۋەز تېرىغانى ئاتام زاماندىن بۇيان كىم كۆرۈپتەنكەن؟

ئاتام زاماندىن بېرى ← **ئاتام زاماندىن تارتىپ**: ... مانا بۇ ئاتام زاماندىن بېرى بىزگە ئادەت بولۇپ كەلگەن بار ئىش.

ئاتام زاماندىن تارتىپ بۇرۇنقى ۋاقىتلار-دىن، بۇرۇنقى دەۋرلەردىن بېرى: ئەرلەر-نىڭ ئېگىز پاشىلىق ئاياغ كىيىشى ئاتام زاماندىن تارتىپ بولۇپ باقمىغان ئىش ئىدى. ھازىر بەزى

(ماقال). * ئاتا بولماي ئاتا قەدرىنى بىلمەس (ماقال). * سارايدىكى خىزمەتچى ئاياللارنىڭ باشلىقى بولغان قېرى خوتۇن مەلىكە بۇدۇرگە: - تەگەر سىزنىڭ بۇ چاچىڭىز ئاتىڭىزنىڭ قۇلىقىغا يېتىپ بارغۇدەك بولسا، ئۇ چاغدا بىزنى بۇ يەردە ئامان قويمايدۇ، - دەپتۇ. ② يېشى چوڭ كىشى-لەرنى ھۆرمەتلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ: ئاتىلار سۆزى-ئەقلىنىڭ كۆزى (ماقال). * مەھەل-لىدىكىلەر دادامنى «ئاتا» دەپ چاقىرىشاتتى.
 ③ كۆچمە. بىرەر ئىش-ھەرىكەتنى باشلاپ بەرگەن، ئۇنىڭغا ئاساس سالغان ياكى شۇ ئىش-ھەرىكەتنى باشقۇرىدىغان ھۆرمەت-لىك كىشى: لوقمان-دىنىي رىۋايەتلەردە تىبا-بەتنىڭ بىرىنچى ئاتىسى، دەرىجىدىن تاشقىرى ماھىر ھۆكۈما دەپ قارىلىپ، ھەتتا پەيغەمبەر پەللىسىگىچە كۆتۈرۈلىدۇ. * بىر كىشى ئامبال بىلەن كۆرۈشمەكچى بولۇپ، ئامبالنىڭ يېنىدا ئىشلەيدىغانلاردىن: - ئامبال ئاتىمىز نېمىنى ياخشى كۆرىدىكەن؟ - دەپ سورايتۇ.

ئاتا بولماق ئاتا ئورنىدا باشقىلارنىڭ بېشىنى سىلاپ، دەردىگە دەرمان بولماق، ياخشىلىق قىلماق: ھەي ئاچا، - دېدىم مەن ئۇنىڭغا. - سەن ماڭا ئانا ئورنىدا ئانا، ئانا ئورنىدا ئاتا بولغىن.

ئاتا تۇتماق ئۆز ئاتىسى ئورنىدا كۆرمەك، ئۆز ئاتىسى ئورنىدا مۇئامىلە قىلماق: ئۇ ئاتا-ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن يىراقراق بىر تۇغقىنى ئاتا تۇتۇپ، ئۇنىڭ ئۆيىگە كۆچۈپ كەتتى.

ئاتا جەمەت ئاتا تەرەپ بىلەن قانداشلىق ياكى توپلىشىش مۇناسىۋىتى بولغان تۇغ-قانلار: مەن سۇلتان بىلەن ئاتا جەمەت تۇغقان.

ئاتا كەسىپ ئاتا-بوۋىسىدىن تارتىپ شۇ جەمەتتە داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ھۈنەر-كەسىپ: ئۇ ھازىرمۇ ئاتا كەسىپى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ.

ئاتا كۆرگەن، ئانا كۆرگەن ① ئەخلاق-

ئوغۇل بالىلار بىر سوپام پاشىسى بار ئاياغلىرى كىيىدىغان بولۇۋالدى، بۇنىڭغا نېمە دېگۈلۈك.

ئاتام زاماندىن قالغان بۇرۇندىن تارتىپ بار بولغان، بۇرۇندىن داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان، ئاتا-بوۋىسىدىن تارتىپ بار: ئۆيىدە ئاتام زاماندىن قالغان بىر كونا چۆگۈن بار ئىدى.

ئاتام ئېيتقان بايقى بۇرۇنقىدەك، ئاۋۋال-قىدەك، ئۆزگىرىش يوق: — قانداق بولاتتى، يەنە شۇ ئاتام ئېيتقان بايقى، «ۋاي قۇللۇقتىن چىقىڭلارەي، ئۆزەڭلار يەر تېرىيسلەرەي، ئاقىدى-كۆكىدى» دېيىشتى. «قوشتىن ئېلىپ سۆرەمگە سېلىش» دېگەن مۇشۇنداق بولامدىكىن، تاڭ؟ جاھاندارچىلىق مۇشۇنداق، — دەپ ئوڭ ياقىتىكى كەڭ ئېتىزلارنى كۆرسەتتى ئۇ.

ئاتا مىراس ئاتىسىدىن بالىلىرىغا قالغان، ئاتىسى بالىلىرىغا بۆلۈپ بەرگەن پۇل ۋە باشقا مال-مۈلۈك؛ تەئەللۇقات: بۇ ئۆي مېنىڭ ئاتا مىراسىم، ھېچكىمنىڭ ھەققى يوق.

ئاتا يوللۇق ھۈرمەت ۋە ياش-قۇرام جەھەتتە ئاتىغا باراۋەر، ئاتىغا ئوخشاش ھۈرمەتكە ئىگە: شۇ چاغدا ئالاۋىدىدىن ئەبۇ ئەششەمات ئەھمەد دەنەپكە: — ئەي، ئاتا يوللۇق تاغا! خۇدا سىزنى ھېچ نەرسىگە موھتاج قىلمى-سۇن! — دەپ دۇئا قىلىپتۇ.

ئاتا II ئى [ئە] — ئاتا قىلماق.

ئاتا قىلماق نېسىپ قىلماق، بەخش ئەتمەك، ئىنتام قىلماق، بەرمەك: بەگباشلىقىمىنىڭ ئاخىرىدا ماڭا ئاتا قىلغان يۈرىكىمنى زىدە قىلغۇچى ھەدىيەلەرنى كۆرۈپ ئۆتكەن ھاياتىمغا ئۆكۈنۈشكە باشلىدىم. * بىركۈنى ئەپەندىم تۇرمۇشتىن قىسلىپ خۇداغا يالۋۇرغىلى تۇرۇپ-تۇ: — ئەي خۇدا، راستتىنلا كەمبەغەلگە رەھىمىڭ كېلىدىغان بولسا، قېنى ماڭا يۈز قىللا ئاتا قىلغىن، بىر قىللا كەم بولسىمۇ ئالمايمەن، — دەپتۇ.

ئاتا-ئانا بالىنىڭ ئاتا ۋە ئانىسى: ئاتا-ئانىلار يېغىنى. * — ئۇكام، — دېدى ئۇ بالىنىڭ

بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ، داشلىرىڭغا يۈزلەندۈر كەلدىم.

ئاتا-ئانىلار مەجلىسى مەكتەپتە ئانىلار بىلەن ئالاقە ئورنىتىش، تەربىيە، ئاتا-ئانىلارغا قويۇلىدىغان تەلەپ ۋە ئوقۇغۇچىلارنىڭ مەكتەپتىكى ئۆگىنىش ئەھۋالى قاتارلىقلارنى تونۇشتۇرۇش ھەم ئاتا-ئانىلاردىن پىكىر ئېلىش يۈزىسىدىن ئاچىدىغان يىغىن: قانداق قىزى بۇ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان بىر يىلىدىن بېرى بىرەر قېتىم ئاتا-ئانىلار يىغىنىغا قاتناشمىغاچقا مەكتەپ مۇدىرى بىلەن رىزۋان مۇئەللىم ئۇلارنىڭ ئاتا-بالا ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى.

ئاتا-ئانىلىق ① ئاتا-ئانىسى بار، ئاتا-ئانىسى ھايات. ② ئاتا-ئانىغا خاس بولغان؛

ئاتا-ئانا ئۆتەشكە ۋە بېجىرىشكە تېگىشلىك بولغان: ئاتا-ئانىلىق بۇرچ ئاتا-ئانىلىق مەجبۇرىيەت. * كۆزىمىزنىڭ ئوچۇقىدا يالغۇز ئوغلىمىزنى ئۆيىلەپ، بىر كۈن بولسىمۇ تۇرمۇشنىڭ قىزىقىنى كۆرىلى، بىزمۇ ئاتا-ئانىلىق قەرزىدىن قۇتۇلىلى.

ئاتا-بالا ئاتا ھەم بالا: مىڭ ئائىلىسىدىكى ئاتا-بالىلار بۇ گەپنى ئاڭلىغاندىن كېيىن چىرايىدىكى غەزەپ ئالامەتلىرى يوقىلىپ: — چۈشەندۇق، بولدى، سۆزلىمەيلا قويۇڭ، — دېيىشىپتۇ.

ئاتا-بالىلىق ئاتا ۋە بالىغا خاس بولغان، ئاتا ۋە بالىغا ئالاقىدار بولغان، ئاتا-بالا ئوتتۇرىسىدىكى: بالىسى گەپنى ئاڭلىمىسا، ئاتا-بالىلىق مۇناسىۋىتىنى ئۇزىتىدىغانلىقىنىمۇ ئېيتقاندى.

ئاتا-بوۋا ئىلگىرى ياشاپ ئۆتكەن كىشىلەر: ئەجدادلار: ئاتا-بوۋىلىرىمىز «ياخشىلىققا ياخشىلىق — ھەر كىشىنىڭ ئىشى، يامانلىققا ياخشىلىق — ئەر كىشىنىڭ ئىشى» دەپ ئۆگەتكەن.

ئاتارمەن ئى. بىرەر ھوقۇق نۇتقان مەنەسپ-دارنىڭ ياكى ھاكىمىيەت ئورۇنلىرىنىڭ

بايلار ھەزرەت سەيلىسىدە كەمبەغەللەرگە، تىلەم-چىلەرگە سەدىقە تارقىتىپ بېرىپ ئاتاق چىقىراتتى. ② قانداشلىق ياكى توپىلىشىش مۇناسىۋىتى بولماي تۇرۇپ تۇغقانلىق نامى بىلەن يۈر-گەنلەرگە نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ؛ ئاتاق ئانا، ئاتاق بالا. * پاقلان: - شىر دېگەن بەك مېھرىبان ئىكەن، پاقلاننى ناھايىتى ياخشى كۆرىدىكەن، - دەپ يۈرىكى پۈتۈنلىشىپ قېلىپتۇ. - دە، دەررۇ كەتمەي، شىرغا ئاتاق ئوغۇل بولۇپ قالاي دېگەن ئوي بىلەن تۇرۇپ قېلىپتۇ. ③ ئۇنۋان: مۇبارەك بولسۇن، ئۇنۇگۈن ئاڭلىدىم، ئۆزلىرىگە «ئالاھىدە دەرىجىلىك ئاشپەز» دېگەن ئىسمى ئاتاق بېرىلپتۇ، تەبرىكلەيمەن! - دېدى مۇتەلىپ قىزغىن كەيپىياتتا خۇشاللىق بىلەن.

ئاتاق ئالماق ① نام، شۆھرەت، ئابرويغا ئىگە بولماق: بۇ يېزىدا بار بولسىمۇ سانسىز پالۋان، بىر يىگىتلا «باتۇر» دېگەن ئاتاق ئالغان. ② يامان نامغا قالماق: خاماندا ئىشلەپ يۈرۈپ، «ئوغرى» دەپ ئاتاق ئالدىم، بۇنىڭ بىلەن ئەمەتكە يىل بويى چاكار بولۇپ قالدىم. **ئاتىقى چىقماق** ④ نام، شۆھرەت، ئابروي قازانماق: ئەمگەك قىلساڭ ئاتىقىڭ چىقار، قىلىم-ساڭ چاتىقىڭ چىقار (ماقال). ② يامان نامى چىقماق، يامان ئاتقا قالماق: يېقىندىن بېرى ئۇنىڭ «ئوغرى» دېگەن ئاتىقى چىقىپ، ھەممە يەرگە پۇر كەتتى.

ئاتاق - ئابروي - نام - ئابروي.

ئاتاقسىز - نامسىز: شەرەپ مەيدانىغا يوللاپ بوغۇنلارنى ئاداققى رەت، يۇمارىبەن ئۇن-تۇمشىز كۆز، ئاتاقسىز قەھرىمان ئۇستاز.

ئاتاقلىق سۈپ. ئاتىقى بار، نامى، داڭقى چىققان؛ مەشھۇر، نامدار: ئاتاقلىق رۇس فىزى-ئولوگىيە ۋە پسخولوگىيە ئالىمى سىنچىنوۋ سېلىش-تۇرۇشىنى «ئىنساننىڭ ئەڭ قىممەتلىك ئەقىل خەزىنىسى» دەپ ھېسابلىغانىدى. * - مەن باغدادلىقمەن، - دەپ باشلىدى ئۇ سۆزىنى، - ئاتام باغدادنىڭ ئاتاقلىق كىشىلىرىدىن ئىدى.

بۇيرۇقىنى شەرتسىز ئىجرا قىلىدىغان ئادەم؛ قولچوماق: چاقىرىق بىلەن ئوقۇشىنى تاشلاپ كەلگەندىن بېرى پىپەن قىلىندىم، شۇي شۇجىنىڭ ئاتارمېنى دېگەن نامغا ئىگە بولدۇم. * قازىنىڭ تىلى تۇتۇلغانلىقىنى كۆرگەن ئاتارمەنلەر باقىنى سۆزلەتمەسلىك ئۈچۈن ئۇنىڭ ئاغزىنى مەھكەم تۇتۇۋالدى ۋە پوتىسىنى يېشىپ ئاغزىنى تېگىپ قويدى.

ئاتارمەن - چاپارمەن ئاتارمەن ۋە چاپار-

مەن: قورماننىڭ ئاتارمەن - چاپارمەنلىرى كۈچ-لارغا يېپىلغان ھالدا مەھەللىمۇ مەھەللىلە، ئۆي-ئۆي ئاخشۇرۇشقا كىرىشىپ كەتتى. * ئۇلار تەبىئىيلىقىنى پۇختا قىلىپ، باشقا ئاتارمەن - چاپارمەنلىرىنى ھەرىكەتسىز قىلىپ، ھەرقانداق ئېھتىمالغا ھازىر تۇرۇش، تاغدىكىلەر بىلەن ئالاقىنى كۈچەيتىش ھەققىدە مەسلىھەتلىشىپ تارقالدى.

ئاتاش ئى. بال س. يېڭىدىن تىلى چىققان

باللارنىڭ ئاتىسىنى ۋە ئانا سۈپەت ئادەم-لەرنى چاقىرىشنىڭكى تەلەپپۇز فورمىسى: - قاچما ئوغلۇم، بۇ ئاتاش ئەمەسمۇ؟ - دېدى ئاپام مېنى بوۋاي تەرەپكە ئاستا ئىتتىرىپ.

ئاتاشماق I «ئاتىماق I» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك

دەرىجىسى: ئۇ ساتارنى خۇددى ئىسكىرىپىكا چالغاندەك نەپىس، تېز، جاراڭلىق چالاتتى، شۇڭا ئۇنى جامائەتچىلىك «مۇزىكىنىڭ باشىسى» دەپ ئاتىشاتتى. * چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە بۇ يەرگە كېلىپ ماكانلاشقان ئۇيغۇرلارمۇ شۇ جايدا يۈسۈپ سەككاكىنىڭ قەبرىسى بولغانلىقى ئۈچۈن بۇ يۇرتنى «خۇنىخاي مازار» دەپ ئاتاشقان.

ئاتاشماق II «ئاتىماق II» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: تارىختا ئۆتكەن نۇرغۇن قەھرىمانلار ئۆزلىرىنىڭ ئەزىز جانلىرىنى خەلقنىڭ ئازادلىقى ئۈچۈن ئاتاشىدىمۇ؟!

ئاتاغا ئى. ۋاڭنىڭ ئوغۇللىرىنى تەربىيە-

لىگۈچى ئەر كىشى.

ئاتاق ئى. ① نام، ئابروي، شۆھرەت،

داڭق: يامان ئاتاق بىلەن يۈرگەندىن، ياخشى ئاتاق بىلەن ئۆلگەن ئەۋزەل (ماقال). * ئايرىم

ئاتىلىپ ۋە تەنگە ياشلىق باھارى. ئەسلىدە ئۇ ئەل ئۇنى ئۇزاقتىن - ئۇزاق، خەلقىم دەپ جان بەرگەن ئوغلان قاتارى.

ئاتالىمىش سۈپ. مەلۇم كىشىلەر ھەۋالغان، ئاتىۋالغان: ئۇ چاغلاردا بۇ ئاتالىمىش «ئېقىمغا قارشى جەڭچى» نىڭ بېشى ھازىرقىدىن بەش ھەسسە يوغان، سۆزى ئۈستىدىنمۇ ئىتتىك ئىدى. * شۇنداق قىلىپ، بىرنەچچە كۈنلا كۈچكە ئىگە بولغان ئاتالىمىش «4 - نومۇرلۇق بۇيرۇق» نىڭ غەزەپ قىلىشىغا ئۇچرىغان دەسلەپكى قۇربانلارنىڭ بىرى مەن بولدۇم.

ئاتامان I (ئاتامانى) ئى. يولباشچى، سەردار: سۆڭىچىياڭ باش بولۇپ تىزلاندى. ئاندىن قالغان ئاتامانلارمۇ قاتار بولۇپ تىزلاندى. **ئاتامان بولماق** ئاتامانلىق ئىشىنى ئىشلىمەك، ئاتامانلىق ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالماق: سىزنى لياڭشەن كۆلىدە ئاتامان بولۇپ تىمىش دەپ ئاڭلىدىم. * دۇڭ پىڭ، چاڭ چىڭلارمۇ تاغئورادا ئاتامان بولدى.

ئاتامان II ئى. ئاياق بىلەن ئۇرۇپ ئوينايدىغان بىر خىل ئويۇنچۇق؛ توپ: ئاتامان ئوينىماق.

ئاتامانلىق «ئاتامان I» سۆزىنىڭ ئابى-تىراكت ئىسىم شەكلى.

ئاتان ئى. پىچىلغان تۆگە.

ئاتايەن (توغرىسى: ئاتايىن) ← **ئاتايىن**.

ئاتايىتەن (توغرىسى: ئاتايىن) ← **ئاتايىن**.

ئاتايىن رەۋ [ئە] ① مەخسۇس، ئالاھىدە

بىر مەقسەتنى كۆزلەپ، ئەنئەنىلەر: مەن ئاتايىن كۈتۈش ھەرگە كىرىپ، بىلال ئەزىزىگە ئاكامنىڭ سالىمىنى يەتكۈزۈپ قوياتتىم. * چۈشۈپ كەتتى بىر تال سەرەڭگە، ياندۇرغاندا لامپىنى ئانا، ئېلىپ بەردى ئاتايىن ئۇنى، سېلىپ قويدى قېپىسىغا يانا. ② مەقسەتلىك؛ قەستەن: كېنەزەكنىڭ سېنىڭ ئىكەنلىكىنى ۋەزىر بىلىگەن بولسا كېرەك. ئۇ، ئاتايىن قىستىۋاتىدۇ. * كۆرگەن - بىلگەنلەر ۋە ئوردىدىكىلەر موللازىدىن ئالتىن ھەردىن يېنىپ كېلىپ، ئۆيىگە كېتىۋېتىپتۇ.

ئاتاكا ئى [ر > فرانسىيە] شىددەتلىك ھۇجۇم، قايتۇرما ھۇجۇم؛ جاسارەت بىلەن ئالغا بېسىپ، چوققىغا قاراپ ئاتاكا قىلىۋاتقان باتۇر ئەزىمەت. لەرنىڭ قەھرىمانلىق روھى ئۇرغۇپ تاشقاندى. **ئاتاكاغا ئۆتمەك** شىددەتلىك ھۇجۇمغا، قايتۇرما ھۇجۇمغا ئۆتمەك: خەلىپە قول ئاستىدىكىلەردىن موڭغۇل ئاتلىقلىرىنىڭ ئىنتايىن ئاز ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ... شەھەردىكى قوشۇنلىرىغا خوماندا ئىلىق قىلىپ، شەھەر دەرۋازىسىنى ئېچىپ، ئاتاكاغا ئۆتتى. * جەڭچىلەر شۇ تۇرقىدا ئاتاكاغا ئۆتۈش بۇيرۇقىنى كۈتۈپ تۇراتتى.

ئاتالغۇ I ئى ① بىرەر ساھەدە، مەلۇم بىر نەرسىنىڭ نامىنى بىلىدۈرۈپ كېلىدىغان ئىسىم ياكى ئىسىم خاراكتېرلىك سۆز ۋە سۆز بىرىكمىسى: ماتېماتىكا ئاتالغۇلىرى. خىمىيە ئاتالغۇلىرى. * باقى ئاكام سۆز قىلسا كۆپىنچە يېڭى ئاتالغۇلارنى ئارىلاشتۇرۇۋالدىغان بولدى. ② <لوگ> كەسىمە ئۈچ ھۆكۈملۈك قۇرۇلمىدا ھاسىل بولغان ئۇقۇمنى ئىپادىلىگۈچى سۆز. **ئاتالغۇسىز سان** ئۆلچەم بىرلىكىنىڭ نامى بىلەن كەلمىگەن سان: 18, 32 گە ئوخشاش سانلار.

ئاتالغۇلۇق سان ئۆلچەم بىرلىكىنىڭ نامى بىلەن كەلمەگەن سان: ئۈچ مېتىر، تۆت مېتىر، ئىككى سانتىمېتىر قاتارلىقلار.

ئاتالغۇ II ئى. دىئال. ئات تۇتۇش ئىشلىتىدىغان ئارغامچا؛ سالىما.

ئاتالما I ← **ئاتالغۇ I**: بۇ ئەسەرنىڭ تىلى ھازىرقى تىلغا يېقىنراق، ئەرەب - پارس ئاتالمىلىرى ئازراق.

ئاتالماق I «ئاتىماق I» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ «ھۈسەن پارتىزان» دەپ ئاتىلىپ يۈردى. * سادىقىمۇ ئۇنىڭ «قارا باتۇر» دەپ ئاتالغان جۈمە ئىكەنلىكىنى بىر قاراپلا تونۇدى....

ئاتالماق II «ئاتىماق II» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئانىنىڭ سۈتىنى ئاقلىدى رازاق،

دەپ قالسۇن ئۈچۈن ئاتايىن شۇنداق قىلغانىدى. **ئاتەش** ئى [پ] ① ئوت، يالقۇن؛ نۇر؛ مەن تىكىلدىم، سەن ئېگىلىدىك غۇنچىدەك، گۈل يۈزۈڭنى كېيىنەكتەك سىلىدىم. لەۋ دەپتىمەن لېۋىم تەگسەن ئاتەشنى، چايغا سالغان چاقماق قەنتتەك ئېرىدىم. * «يېڭىئاۋات» نىڭ قۇم بارخانلىرى ئاتەشتەك قىزىق ئىدى. ② كۆچمە. دىلىنى ياندۇرىدىغان، ئۆرتەيدىغان ھارارەتلىك ھېس-تۇيغۇ؛ يارىم كەتتى يىراققا، سېلىپ ئاتەش-پىراققا. * بوتتا ئىچىرە سېلىپ بىلگەن كەبى مىس بىلەن زەرنى، مەشۇقى سىنار ئاتەش ئىچىدە چىن ئاشق ئەرنى.

ئاتەش كۆز كۆزى نۇرلۇق، كۆزىدىن ئوت چاقىناپ تۇرىدىغان؛ بوۋاي ھەممىگە بىرقۇر نەزەر تاشلاپ خوجاپىز بەگكە كەلگەندە ئاتەش كۆزلىرى بىلەن قالدالغانىدى.

ئاتەشپەرەس ئى [پ] ئوتقا تاۋاپ قىلغۇچى، ئوتقا سەجدە قىلغۇچى؛ ئاتەشپەرەس ئادەم. ئاتەشپەرەس خەلق.

ئاتەشپەرەسلىك ئى [پەلس] < ئوت ئېتىد-تادىچىلىقى، قەدىمكى زاماندا ئىران ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا تەرەپلەردە تارقالغان بىرخىل دىن. ھازىر ئىراننىڭ قىسمەن رايونلىرى ۋە ھىندىستاندىكى بومبايدا ئۇنىڭ ئاز ساندىكى مۇرتلىرى بار.

ئاتەشداڭ ئى [پ] ← **ئوتدان**؛ بوۋاي يىگىتلەرنىڭ رازىلىقىنى ئېلىپ ئولتۇرماستىن، شېكەر قاچىلانغان خالىتا ئۈستىگە كۆمۈرۈپ قويۇلغان پىيالىلاردىن ئىككىنى ئاۋايلاپ قولىغا ئالدى-دە، ئاتەشداڭدىكى ئارچا كۆمۈرىنىڭ چوغىغا پاتۇرۇپ قويۇلغان جانان چەينەكتىكى چاي بىلەن پىيالىلارنى پاكىز چايقىدى ۋە يېرىم-يېرىمدىن چاي قويۇپ، يىگىتلەرگە ئىككى قوللاپ تۇتتى.

ئاتەشسىمان سۈپ. ئاتەشتەك؛ كۈل قوزام، راھەتلىنىپ كۈل. ئۇ خۇشاللىق ناخشىسى، جان سۆيۈنسۈن خۇش ئاھاڭ، ئاتەشسىمان مىراسىدىن.

ئاتەشكۈ ئى. تۆمۈرچىلىك دۇكانلىرىدىكى ئوچاقنىڭ شامال كۆزىنى ئاچىدىغان ئىلىمەك تۆمۈر.

ئاتەشلىك سۈپ. ئوتلۇق؛ قىزغىن؛ ئارزۇيۇم ئاتەشلىك بىر تونۇر بولۇپ، خەلقىمىز بىر ئۆمۈر نان تەقدىم ئەتسەم. نە نان ئۇ، تاۋلانغان ئىجادىم بىلەن، ئۆچمەس ئىز قالدۇرۇپ مۇرادقا يەتسەم!

ئاتەشنى سۈپ [پ] ئاتەشكە ئوخشاش، ئوت-تەك؛ يالقۇنلۇق، قىزغىن، چۇشقۇن؛ لەھەتكە كىرىمۇ جىسىم كۆمۈلمەس ئاتەشنى قەلبىم، يۈرەر سازەندىدەك روھىم يەنە قاناي ماكانمىغا. * بۇ شادلىق يېشىدۇر، كۈلكە يېشىدۇر، مۇز تاغنى ئېرىتى ئاتەشنى قۇياش.

ئات-پات ئات ۋە شۇ قاتارلىق نەرسىلەر؛ يەنە بىر ياقتا ئاسمان بۇركۈتى لى يىڭمۇ چوڭ-كىچىك لەشكەرلىرىنى باشلاپ... قولغا چۈشۈپ قالغان سۇ لەشكەرلىرىنى قۇتقۇزدى، ئۇلارنىڭ ئوزۇق-تۇۋاڭ ۋە ئات-پاتلىرىنى ئېلىپ، ئاندىن شۇ ئەتراپتا تارقىلىپ يۈرگەن ئاقساق-چولاق چېرىكلەرنى ئەل قىلدى.

ئاتىچى ئى. بىرقانچە ئات بىلەن يۈك ۋە ئادەم توشۇپ كىراكەشلىك قىلغۇچى كىشى؛ كارۋان؛ ئۇ ئۆزىنى ئاتىچى قىلىپ كۆرسەتتى، قارا تاغنىڭ باغرىدىكى جايلاردا، لېكىن ئاتلار كەتتى تامام قىرىلىپ، تومۇز قايناپ تۇرغان قاقاس سايلاردا.

ئاتچىلىق ① ئى «ئاتىچى» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى؛ ئاتچىلىق مېنىڭ ئاتا كەسپىم. ② سۈپ. ئاتلارنى نەسىللەندۈرىدىغان، بېقىپ پەرۋىش قىلىدىغان؛ ئاتچىلىق فېرمىسى. * ئىلى ئاتچىلىق فېرمىسىدىكى بىر بايتال بۇيىل 5-ئايدا قوشكېزەك قۇلۇندى.

ئاتخانا ئى. ئات باقىدىغان ئۆي، ئات ئېغىلى؛ ئابدۇۋېلىنىڭ ئاتخانىدىن قايتىپ چىقىشى مەسۇم ئاكنىڭ قاپاقنى كۈتۈرۈپ ئۆيىدىن چىقىشىغا توغرا كەلدى. * ھېلىقى جەڭچىنىڭ ئېيتىشىچە، «تۇلپار» باغلاقتىن يېرىدىن چۆلۈۋىشى

ئورگانىك بىرىكمىلەرنى سىنىتېزلاش، يورۇق چىقىرىش، مېتاللارنى كەپشەرلەش ۋە كېسىش-ئىشلىتىلىدۇ.

ئاتسېناتىن ئى [ئىنگ] <خىم> كاربون گىدروئىدلارنىڭ بىر تۈرى، خىمىيەۋى فورمۇلىسى $C_{12}H_{10}$ ، رەڭسىز يىڭىنسىمان كرىستال بولۇپ تىزىپ ياساشتا ئىشلىتىلىدۇ. **ئاتسېل** ئى [ر] <خىم> نېئورگانىك ياكى ئورگانىك ئوكسىگېنلىق كىسلاتا تەركىبىدىن گىدروكسىل (OH-) گۇرۇپپىسىنى چىقىرىدۇ ۋە تەكەندىن كېيىنكى قېلىپ قالغان ئاتوملار توپى.

ئاتقۇچى ئى ① پاختا، يۇڭ قاتارلىقلارنى پاختا دۇكىنىغا سېلىپ يۇمشىتىش، تىنىتىش ئىشى بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئادەم: پاختا ئاتقۇچى. ② <ھەرب> ئوقيا، مىلتىق ياكى زەمبىرەك ئاتىدىغان كىشى.

ئاتقۇچىلىق «ئاتقۇچى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى: توختاخۇن ئاكا يىل بويى ئاتقۇچىلىق بىلەن كۈن كەچۈرىدۇ. * بىزنىڭ قىسمىدا ئاتقۇچىلىق بىلەن داڭ چىقارغانلار ئارانلا بىز ئىككىمىز.

ئاتقۇرماق پ. بىرەر ئىش، بىرەر ۋەزىپىنى بېجىرمەك، ئادا قىلماق، ئورۇندىماق: سۇلتاننىڭ ئاتقۇرۇشقا تېگىشلىك ۋەزىپىسى مەن ئاتقۇرۇپ قويدۇم.

ئاتقۇرۇلماق «ئاتقۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئاتقۇرۇلۇشقا تېگىشلىك ۋەزىپىلەر دەل ۋاقتىدا ئاتقۇرۇلدى.

ئاتقۇزماق «ئاتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: — خوش، سېنىڭ بىزگە ئېيتىدىغان ئاخىرقى سۆزۈڭ بارمۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ. — بار، — دېدى تۇتقۇن قوشۇمىسىنى تۇرۇپ، — مېنى تېزەك ئاتقۇزۇۋەت...

ئاتقۇزۇشماق «ئاتقۇزۇماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئاتقۇزۇلماق «ئاتقۇزۇماق» پېئىلىنىڭ

ئۈزۈپ چىقىپ، يولىنىڭ ئۇ قېتىمىدىكى ئاتخانىدا باغلاقلىق تۇرغان بوز ئاتنىڭ قېشىغا چېپىپ بېرىپتۇ.

ئاتخۇمار سۈپ. [ئات+خۇمار] ئاتنى ياخشى كۆرىدىغان، ئاتقا ھەۋىسى بار: يۇرتتىكى ھەر-قايسى ئاتخۇمار بايلار شىرغىنى تالىشىپ 15 دادەن بۇغداي بېرىمىز دەپمۇ سېتىۋالماي يۈرەتتى.

ئاتروپىن ئى [ر] <لات> <تېب> رەڭسىز، پۇراقسىز كرىستال پاراشوك دورا، بەزلەرنىڭ ئاجىراللىرىنى تىزگىنلەپ، ئاشقازان، ئۈچەي، كاناي شاخچىلىرىدىكى سىلىق مۇسكۇللارنىڭ سىپازمىسىنى بوشاشتۇرىدۇ، سانجىق ۋە ھەزىم قىلىش يوللىرىدىكى يارىلىنىشتىن كېلىپ چىقىدىغان ئاغرىقلارنى پەسەيتىدۇ.

ئاترۇنا ئى [لات] <زوتول> يۇمشاق تەن-لىك ھايۋان، قېپى ئۈچ بۇرجەك، قارا كۆك رەڭلىك كېلىدۇ، دېڭىز قىرغاقلىرىدىكى لاتقا ئارىسىدا ياشايدۇ.

ئاتسېتات ئى [ر] <لات> <خىم> ← **ئاتسېتات كىسلاتا**.

ئاتسېتات كىسلاتا <خىم> ئورگانىك بىرىكمە: مولېكۇلا فورمۇلىسى CH_3COOH ، رەڭسىز سۇيۇقلۇق، كۈچلۈك غىدىقلىغۇچى پۇراققا ئىگە؛ سۈنئىي يىپەك، كىنو لېنتىسى، ئاسپىرىن قاتارلىقلارنى ئىشلەشتە خام ئەشيا قىلىنىدۇ؛ كۈندىلىك تۇرمۇشتا ئىستېمال قىلىنىدىغان ئاچچىقسۇ تەركىبىدە ئاتسېتات كىسلاتا بار. «سىركە كىسلاتاسى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاتسېتلىن ئى [ز] <لات> <خىم> ئورگانىك بىرىكمە، ئالىكىنلارنىڭ بىر خىلى، مولېكۇلا فورمۇلىسى C_2H_2 ، رەڭسىز، سېسىق پۇراقلىق يېنىشىچان گاز، ئوت بىلەن سۇنىڭ رېئاكسىيىسىدىن ھاسىل بولىدۇ؛

مەجھۇل دەرىجىسى.

ئاتاقۇلاق ئى [ئات+قۇلاق] <بوت> قامچىئوت ئائىلىسىگە كىرىدىغان، كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، تۇۋىدىن ئۆسكەن يوپۇرماقلىرىنىڭ سېپى ئۇزۇن، غولىدىن ئۆسكەن يوپۇرماقلىرىنىڭ سېپى يوق، كۈنۈسسەمان گۈل رېتىدە سۇس يېشىل، قىزغۇچ گۈللەيدۇ، تاغلاردا ئۆسىدۇ.

ئاتاقۇنە دىئال. ئات، ئىسىم، فامىلە.

ئاتكوس ئى [ر] <سۇ> ① ئېگىزلىك دەرىجىسى بارا-بارا تۆۋەنلىگەن يانتۇ يۈز: ئاتكوس تاپىنى. ئاتكوس چوققىسى. * بۇ يەردە ئىشلەۋاتقان 200دەك كىشى قارا تەرگە چۆمۈلۈپ تۈزلەش، خاڭداش، ئاتكوس چىقىرىش ئىشنى ئىشلەۋاتتى. ② يانتۇ يۈزنىڭ باشلىنىش ۋە ئاخىرلىشىش نۇقتىسى ئوتتۇرىسىدىكى ئېگىزلىك پەرقىنىڭ گورىزونتال ئارىلىقتا بولغان نىسبىتى.

ئاتكورتىكا ئى [ر] بىر تەرىپىگە سۈرەت چۈشۈرۈلگەن، سالام خەت، تەكىلىپ ۋە تەبرىكنامىلار يېزىشقا ئىشلىتىلىدىغان كارتا: تاملارغا ئاجايىپ گۈزەل تەبىئەت مەنزىرىلىرى چۈشۈرۈلگەن رەڭلىك سۈرەتلەر ئېسىپ قويۇلغان، ئاتكورتىكلار قاتار مىخلاپ قويۇلغانىدى.

ئاتلېتىكا «ئاتلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئېتىمنى ئېرىقتىن ئاتلىتىپ ئۆتتۈم. * مەكتەپ مۇزاكىرە قىلىپ خالىسىدەمنىڭ ئۈچىنچى سىنىپتا ئوقۇسا، يېتىشىپ كېتەلەيدىغانلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ سىنىپ ئاتلاتتى.

ئاتلېتىكا «ئاتلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆمۈلۈك دەرىجىسى: بىر توپ كىچىك بالىلار مەكتەپ ئالدىدىكى ئېرىقتىن ئاتلىشىپ ئويناۋاتتى.

ئاتلام مىق س. ئاتلىغاندا ھاسىل بولغان ئىككى پۇت ئارىسىدىكى ئارىلىق: بىر ئاتلام ئارىلىق. * ئۆستەڭنىڭ كەڭلىكى ئىككى ئاتلام كېلىدۇ.

ئاتلامبەرگەن ئى [ئاتلام+بەرگەن] دىئال. <زوتول> — تۆمۈرتىرناق.

ئاتلاننىك سۈپ [ر] <لات> [جۇغ] — **ئاتلاننىك ئوكيان**.

ئاتلاننىك ئوكيان <جۇغ> ياۋروپا ۋە ئافرىقا قىتئەلىرىنى شىمالىي ئامېرىكا ۋە لاتىن ئامېرىكىسىدىن ئايرىپ تۇرىدىغان، دۇنيادىكى تۆت ئوكياننىڭ بىرى.

ئاتلاندىرماق «ئاتلانماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: مەن بېرىپ ئاتچىلار بىلەن ئاتلارنى ھەيدىشىپ كېلەي، ئاندىن تاڭ يورۇشى بىلەن بۈگۈن بىر كۈن خامانىنى توختاتساقمۇ، بىرنەچچە ئادەمنى ئاتلاندىرۇپ، بالىنى ئىزدەيلى. * خىزمەت دۈيىسىنىڭ كادىرى ئېلىسيوۋ بىر قىسىم ياراملىق كىشىلەرنى ئۇيۇشتۇرۇپ، تېرىقچىلىققا ئاتلاندىردى.

ئاتلاندىرۇلماق «ئاتلاندىرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئاتلانماق پ ① ئاتقا مىنىمەك: ئۇلار ئاتلىق كەلگەن، ئۇلار بىلەن بىرىنچى دۈيىنىڭ ئەزالىرىمۇ ئاتلىنىپ بىللە كېلىشكەندى. ② كۆچمە. بىرەر جايغا بېرىش ئۈچۈن تەييارلانماق، ھازىرلانماق: ھازىر ئالدىنقى سەپتە كۈرەش قىزماقتا، مەن پات يېقىندا بۇ مۇقەددەس جەڭگە ئاتلىنىمەن. ③ كۆچمە. بىرەر ئىشنى قىلىشقا تەييارلانماق، ھازىرلانماق: — بىز ئەزالار بىلەن مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن، قارلىق تاغنىڭ سۈيىنى ئەكىلىشكە ئاتلىنىمىز، — دېدى سابىر ھاكىمغا.

ئاتلېتىكا ئى [ر] <گىرىك> [تەن] <كۈچ> ۋە چاققانلىق تەلەپ قىلىدىغان ھەم ئۇلارنى كامالغا يەتكۈزىدىغان ئىسپورت مەشىقلىرىنىڭ يىغىندىسى: يېنىك ئاتلېتىكا. * 1986 — يىلى مەملىكەت بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن يېنىك ئاتلېتىكا مۇسابىقىسىدا شىنجاڭ دۈيى ياخشى نەتىجىلەرگە ئېرىشتى.

تۇەن: بىزنىڭ ئاتلىق تۇەنسىز ئۈچ ئايلىق تىنەمسىز ھەربىي يۈرۈشلەردىن كېيىن، كىچىك بىر ئاۋۇلغا كېلىپ چۈشتى.

ئاتلىق چارلىغۇچى <ھەرب> چارلاش خىزمىتىنى ئىشلەيدىغان ئاتلىق ئەسكەر.

ئاتلىق ماھارەت كۆرسىتىش <تەن> چەۋەندە دازلىق تەنھەرىكىتىنىڭ بىر تۈرى، يەككە تۈر ۋە كۆپ تۈر بويىچە ئېلىپ بېرىلىدۇ، مۇسابىقىدە بەلگىلەنگەن ھەرىكەت ۋە ئۆزى تاللىۋالغان ھەرىكەتلەر ئورۇندىلىدۇ.

ئاتلىق II سۈپ. ئىسىملىك، ناملىق، ئىسىم ياكى ناھىغا ئىگە بولغان؛ دەپ ئاتىلىدىغان؛ داۋانچىنىڭ يولى قاتتىق تاۋۇزى تاتلىق، داۋانچىڭدا بىر يارىم بار قەمبەرخان ئاتلىق. * بۇرۇنقى زاماندا بىر شەھەردە ھەسەن ئىسىملىك بىر كەمبەغەل ماشىنىچى بولۇپ، ئۇنىڭ خوتۇنى ۋە ئالاھىدىن ئاتلىق بىرلا ئوغلى بار ئىكەن.

ئاتلىقماق پ ① دەسسەمەي ئىككى پۇت ئارىسىدا قالدۇرۇپ ئۈستىدىن ھالقىپ ئۆتمەك، ئارتىلىپ ئۆتمەك؛ سەكرىمەك؛ ئۇ سول تەرەپتىكى يان ئۆيىنىڭ تاش سۈپىسىغا چىقىپ، بوسۇغىدىن ئاتلاي دەپ تۇرۇشقا، سول تەرەپتىكى تۈر ئۆيىنىڭ دېرىزىسى يېنىدىن بىر قىزنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. * سوپىيەم سۇدىن ئەمدىلا چىقىپ كىيىنىشكە باشلىۋىدى، قەيەردىندۇر قارىياغاچقا پەيدا بولغان بىر سېغىزخان شاختىن - شاخقا ئاتلاپ ۋە مارتىلاپ، خۇددى زاڭلىق قىلىپ كۈلگەندەك قىق - قىلاشقا باشلىدى. ② قەدەم ئالىماق، قەدەم تاشلىماق: ئاياغ ئاتلىمىسا، باش يۈگۈرمەيدۇ (ماقال). * ئۆيىدىن چىقىپ ئەمدى قەدەم ئاتلىشىغا ئارقامدىن بىرى توۋلاپ قالدى. ③ قالدۇرۇپ، تەگمەي ياكى مەلۇم قىسمىنى تاشلاپ ئۆتۈپ كەتمەك؛ ناھىيە ئاتلاپ ئوقۇماق. سىنىپ ئاتلىماق. * مەن خەتنى ئاتلاپ ئوقۇدۇم، خەتنىڭ ئاخىرىدا ئاجايىپ سۆزلەر بار ئىدى. * كاۋۇتسىكىنىڭ «قارشى پارتىيە» مەسىلىسىگە ئاتلاپ كېتىشى ئۇنىڭ دەل

ئاتلىقماق «ئاتلىقماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئاتلىق I ① سۈپ. ئېتى بار، ئاتقا ئىگە، ئات قوشۇلغان: ئۇنىڭ بۇندىن بىرنەچچە يىل بۇرۇنلا، ئات تۈگۈل بىر تال نوختىسىمۇ يوق ئىدى. مانا ھازىر ئۇ دۆلدۈلدەك ئىككى ئاتلىق بولۇپ قالدى. * كېتىپ بارىمەن ئاتلىق ھارۋىدا، بولۇشقا يېزا ئىشقىدا پىدا. ② سۈپ. ئات مىنگەن: ئاتلىق قىسىم. ئاتلىق تۇەن. * تۇيۇقسىز ياڭاق دەرىخى ئالدىدا ئۈچ ئاتلىق كىشى كۆرۈندى. * ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا كېلىۋاتقان ئالا ئاتلىق كىشى ئات ئۈستىدە مەغرۇر ئولتۇراتتى. ③ رەۋ. ئات مىنىپ، ئات مىنگەن ھالدا، ئات بىلەن، ئات ئۈستىدە: ئاتلىق ماھارەت كۆرسەتمەك. ئاتلىق ھۇجۇمغا ئۆتمەك. * مەن قاتتىق سوغۇققا قارىماي ئاتلىق يولغا چىقتىم. * ئۇلار ئاتلىق بىر قانچە كۈن ماڭغاندىن كېيىن، راستتىنلا بىر چوڭ بازارنى كۆردى. ④ ئى. ئات مىنگەن كىشى: ئاتلىق پىيادىنىڭ ھارغىنىنى بىلىمەس (ماقال). * ئوغ-لاقنى سول تېقىمىغا بېسىۋېلىشقا ئۈلگۈرگەن ئابدۇۋېلى بىر توپ ئاتلىقنىڭ ئارىسىدا قالدى. ⑤ ئى. ئاتقا خاس خۇسۇسىيەت، ئاتقا خاس ئالاھىدىلىك: ئاتنىڭ ئاتلىقى باردۇر، ئاۋاتنىڭ ئاتلىقى باردۇر.

ئاتلىق ئەسكەر <ھەرب> ئاتلىق ئۇرۇش قىلىدىغان ئەسكەر، «ئاتلىق قىسىم» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاتلىق ئەسكەر مىلىقى ئاتلىق ئەسكەرلەر ئىشلىتىدىغان مىلىق، ئۇنىڭ خۇسۇسىيىتى ۋە تۈزۈلۈشى پىيادە قىسىملار ئىشلىتىدىغان ئادەتتىكى مىلىقنىڭكىگە ئوخشاپ كېتىدۇ، ئەمما قىسقا، ئېتىش مۇساپىسى ئادەتتىكى مىلىقنىڭكىگە يەتمەيدۇ.

ئاتلىق تۇەن <ھەرب> ئات مىنىپ جەڭ قىلىدىغان، ئاتلىق ھەرىكەت قىلىدىغان

ئاتلىنىشماق — ئاتموسفىرا بېسىمى

پوچاخزا ئاتماق. * ھاشىم قاسىم ئۈچ يىل تاغ ئاتقۇچىلارنىڭ دورىسىنى كۆتۈرۈپ يۈرگەندى. ⑦ كۈچ بىلەن ئىتتىرىپ چىقارماق، ئۆر-لىمەك؛ قانداق ناخشا كېلىۋاتقان ياققا — قۇياشنىڭ سېخىي نۇرلىرىدىن كۈمۈشتەك پارقراپ، دولقۇنلار ئۈستىگە دولقۇنلار ئېتىپ ئېقىۋاتقان دەريا بويىغا قاراپ ماڭدى. * ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان خۇاڭخې، چاڭجياڭ دەريالىرى مەرۋايىست ئۈنچىلىرى چاچرىتىپ پەلەككە دولقۇن ئاتماقتا. ⑧ ئۇرماق تەڭگۈزمەك؛ پىۋت ئاتماق، پەشۋا ئاتماق.

* مۇشۇنداق كېتۈرسە تەتە — ئۆگۈن سەن بىلەن ماڭمۇ مۇشت ئاتىدىغان بولىدۇ... ⑨ بىرەر قورال ۋاسىتىسى ئارقىلىق ئوق ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەرنى چىقارماق، ئۈزۈمەك؛ ئاتالمىغاننىڭ ئوقى ئالستە غۇلاچ كېتەر (ماقال). * دۈشمەننىڭ ماتورلۇق كېمىسى يەنە بىرپەس پىلىموت ئاتقاندىن كېيىن، بۇ ياقىتىكى قومۇشلۇققا كەلدى. ⑩ بىرەر قورال ۋاسىتىسى ئارقىلىق يارىلاندىرۇماق، شېكەستىلەندۈرمەك؛ ئۆلتۈر-مەك؛ ئاتىسى ئاتىغان قوڭغۇزنى، بالىسى ئېتىپتۇ توڭگۇزنى (ماقال). * دادامنى ئۇلار ئېتۈۋەتكەن. ⑪ مېدىتاتماق، ئويناتماق؛ ئالمىلىق باغقا كىرىپ، ئالما ئاتقان قارا كۆز، تال چىۋىقتەك ئېگىلىپ، قاشنى ئاتقان قارا كۆز. * شۇ ئۈمىدنىڭ كەينىدىن كىمگە، قاچان قاش ئاتتىم، شوخلۇق قىلىپ مارتىلاپ، قايسى تامدىن تاش ئاتتىم؟ ⑫ يورۇماق، سۈزۈلمەك؛ قانداق يېتىپ ئىككى سائەتتىن كېيىن تاڭ ئاتتى.

ئاتموسفىرا ئى [ر<گربك] يەر ۋە باشقا بەزى پىلانېتلارنى ئوراپ تۇرغان گازسىمان جىسىم.

ئاتموسفىرا ئايلىما ئېقىمى <مېتېئور> ئات-موسفىرا ئوتتۇرىچە ھەرىكىتىنىڭ پۈتۈنلەي ستاتىستىكا ئۇسۇل بىلەن تەسۋىرلىنىشىنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى.

ئاتموسفىرا بېسىمى <مېتېئور> ئاتموسفىرانىڭ ئېغىرلىقى بىلەن ھاسىل بولغان بېسىم.

ئىنقىلاب نۇقتىسىنىڭ ئورنىغا ئاغىچىلىق نۇق-تىنىشەنلىرىنى قويغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. ④ ئېشىپ ئۆتسەك: ياۋۇز تەختىنى گۈم ئەيلەپ، داۋانلار ئاتلىغان باتۇر، بېشىغا ياغدى يامغۇردەك، چىداپ بولماس ھاقارەتلەر. ئاتلىنىشماق «ئاتلانماق» پېتىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى؛ خەۋەرنى ئاڭلاپ ئۇلارمۇ دەرھال ئاتلىنىشتى.

ئاتما سۈپ. ئاتىدىغان، ئېتىلىدىغان؛ ئاتما توپ. ئاتما نەيزە.

ئاتماق پ ① قولدىكى نەرسىنى شىلتىپ بىراققا ياكى مۆلچەرلەنگەن يەرگە تاش-لىماق؛ ئىرغىتماق؛ توپقا قاراپ تاش ئاتما (ماقال). * تاش ئاتقانغا تاش ئات (ماقال). * بىراقچە ئۇششاق بالىلار مېنى تۇتۇۋېلىپ، ئاسمانغا ئېتىپ ئويناپ، ئۆلتۈرۈپ قويۇشقا ئازلا قالغاندى. ② شىددەت بىلەن بىرەر يەرگە تاشلىماق، تاشلانماق؛ شۇگەپ بىلەن تەڭ، مەشرەپ كېمىنىڭ قۇيرۇقىدىن ئۆزىنى دەرياغا ئاتتى. * ئېسەدەپ يىغلاۋاتقان مەريەم «ئاكا» دېگىنىچە زاكرجانىنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئاتتى. * ئۇ پۇلىنى ئالدىغا ئېتىپ، ھەممىسىنى تولۇق بېرىشكە قىستىدى. ③ يېمەك، ئىچىمەك، چەكمەك (يېمەك-ئىچىمەك، تاماكا ھەققىدە)؛ ئىككىمىز ئوخشىغان پۇلۇنى قىزىقلىقىغا قارىماي، خېلىلا تەلەپچان بولۇپ قالغان ئاشقازانلىرىمىزغا «تۆگە تاپىنى» قىلىپ غەيرەت بىلەن ئېتىشقا باشلىدۇق. * ئۇ بىر رومكا ھاراقنى بىراقلا ئاغزىغا ئاتتى — دە، چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپمۇ قويماي جايغا بېرىپ ئولتۇردى. * قاسىم ئاخۇن بىر چېكىم ناسنى چاققانلىق بىلەن ئاغزىغا ئاتتى — دە، غودۇڭ-شىغىنچە تالاغا ماڭدى. ④ كۆچمە. چىقارماق، يايماق، ئاچماق، ئېچىلماق؛ چېچەك ئاتماق.

* گۈل بولۇپ چېچەك ئاتتىم دەۋرىمىز باھارىدا، تۈگمەس بەخت تاپتىم، گۈڭچەندەك زامانىدا. ⑤ تېتىماق، پارچىلىماق؛ پاختا ئاتماق. يۇڭ ئاتماق. * ئالتە ئاي ئاتقان پاختام بىر چاپانغا يەتمەپتۇ (ماقال). ⑥ پارتىلاتماق؛ تاغ ئاتماق.

ئاتموسفېرا فىزىكىسى <مېتېئور> مېتېئورولو-
لوگىيىسىنىڭ بىر تارمىقى، ئاتموسفېرادىكى
فىزىكىلىق ھادىسىلەرنى، فىزىكىلىق
جەريان ۋە ئۇنىڭ ئۆزگىرىش قانۇنىيەتلىرىنى
تەتقىق قىلىدىغان پەن.

ئاتموسفېرا قاتلىمى <مېتېئور> ←
ئاتموسفېرا.

ئاتموسفېرا قالايمىقان ئېقىمى <مېتېئور>
ئاتموسفېرادىكى ھاۋا ئېقىمىنىڭ قانۇنىيەتسىز
ھەرىكىتى: ئاتموسفېرا قالايمىقان ئېقىمى ئېنېر-
گىيە، ھەرىكەت، پار، چاڭ - توزانلارنى يەتكۈزۈپ
بېرىشتە مولېكۇلىلارنىڭ ئىسسىقلىق ھەرىكىتىدىنمۇ
كۈچلۈكرەك رول ئوينايدۇ.

ئاتموسفېرا قوچۇلۇشى <مېتېئور> ئات-
موسفېرا مۇقىم ھالىتىنىڭ بۇزغۇنچىلىققا
ئۇچرىشى ياكى قالايمىقانلىشىشى.

ئاتموسفېرانىڭ سۇندۇرۇشى <مېتېئور>
ئاتموسفېرانىڭ ئاسمان جىسىملىرى رادىئاتسىيە
سىزىقىغا بولغان سۇندۇرۇش تەسىرى.

ئاتموسفېرا ھەرىكەت ھەرىكىتى <مېتېئور>
كەڭ دائىرىلىك ھاۋا رايى ياكى كىلىماتىنىڭ
ئۆزگىرىشىگە مۇئەييەن تەسىر كۆرسىتىدىغان
مەڭگۈلۈك ياكى يېرىم مەڭگۈلۈك يۇقىرى،
تۆۋەن ھاۋا بېسىمى سىستېمىسى؛ دائىم
بەلگىلىك رايوندا پەيدا بولىدۇ، ئۇنىڭ
ئورنى، كۈچلۈكلۈكى ۋە دائىرىسى پەسىل
ئالمىشىشىغا قاراپ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.

ئاتموسفېرا ئۇزۇن دولقۇنى <مېتېئور>
ئوتتۇرا يۇقىرى ھاۋا بوشلۇقىدا غەربتىن
شەرققە قاراپ ھەرىكەتلىنىدىغان، دولقۇن
ئۇزۇنلۇقى نىسبەتەن ئۇزۇن بولغان
دولقۇن.

ئاتمىپتىكا ئى [ر] <سۇ> دېڭىز يۈزى
تەكشىلىكىدىن ياكى باشقا نورمال تەكشىلىكتىن
بىر نۇقتىغا ياكى بىر جىسىمغىچە بولغان تىك

ئارىلىق .

ئاتمىشى سان. ئوننىڭ ئالتە قېتىم قوشۇلۇ-
شىدىن ھاسىل بولغان سان.

ئاتمىشىنچى سان. تەرتىپ ئورنى 60
رەقىسى بىلەن بەلگىلەنگەن 59 دىن كېيىن،
61 دىن بۇرۇن تۇرىدىغان؛ 60 - يىللار.
60 - ئورۇندۇق.

ئاتوم ئى [ر] <گرېك> <فىز> خىمىيىلىك
ئېلېمېنتىنى ھاسىل قىلغۇچى ئەڭ كىچىك
زەررىچە، شۇنداقلا ماددىلارنىڭ خىمىيىلىك
رېئاكسىيىگە كىرىشتىكى ئەڭ تۈپكى زەررىچە
بولۇپ، ئۇ مۇسبەت زەرەتلىك ئاتوم
يادروسى ۋە ئاتوم يادروسىنى ئايلىنىپ
ھەرىكەتلىنىدىغان ئېلېكترونلاردىن تەشكىل
تاپىدۇ؛ ھەر خىل ئاتوملارنىڭ ماسسىسى،
چوڭ - كىچىكلىكى ۋە باشقا خۇسۇسىيەتلىرى
ئۆزئارا ئوخشاشمايدۇ.

ئاتوم بومبىسى <ھەرب> يادرو قوراللىرى-
نىڭ بىر خىلى، ئۇران، پلۇتونىي قاتارلىق
لارنىڭ ئاتوم يادروسى پارچىلانغاندا ھاسىل
بولدىغان ئاتوم ئېنېرگىيىسىدىن پايدىلىنىپ
قىرىش، خاراب قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.
غان قورال، پارتلىغاندا زەربە دولقۇنى نۇر
رادىئاتسىيىسى ۋە رادىئوئاكتىپلىق بۇلغىنىش
پەيدا قىلىدۇ.

ئاتوم رېئاكسىيە قازىنى <فىز> ئۇران،
پلۇتونىي قاتارلىق رادىئوئاكتىپ ئېلې-
مېنتلارنىڭ ئاتوم يادروسىنى پارچىلاپ
ئاتوم ئېنېرگىيىسىگە ئېرىشىش قۇرۇلمىسى؛
بۇنىڭ قانۇنىيىتى ئۇران، پلۇتونىي قاتارلىق
ئېلېمېنتلارنىڭ ئاتوم يادروسىنى نېيترون
بىلەن پارچىلاپ، زەنجىر سىمان رېئاكسىيە
سادىر قىلىپ، زور مىقداردىكى ئېنېرگىيە
چىقىرىشتىن ئىبارەت. بۇ يەنە «يادرو
رېئاكسىيە قازىنى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاتوم سائىتى <ئاستر> ئاتوم ئېنېرگىيىسىنىڭ دەرىجىلىك ئاتلاش جەريانىدا بەلگىلىك چاستوتىدىكى ماگنىت دولقۇنلىرىنى قوبۇل قىلىش ياكى چىقىرىشى بىلەن، ئاشۇ چاستوتىلار ئارىلىقىدىكى ۋاقىتنى ئەڭ تۆۋەن ئۆلچەم بىرلىكى قىلىپ ۋاقىت ھېسابلايدىغان ئاپپارات.

ئاتوم فىزىكىسى <فىز> فىزىكىنىڭ ئاتومنىڭ تۈزۈلۈشى، ئۇنىڭ فىزىكىلىق خۇسۇسىيىتى ۋە ھەرىكەت قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان بىر تارمىقى.

ئاتوم قوراللىرى <ھەرب> يادرو قوراللىرى.

ئاتوم قىممىتى <خىم> بىرەر ئاتوم ياكى ئاتوملار گۇرۇپپىسىنىڭ باشقا ئاتوملار بىلەن بىرىكەلىشىدىكى قىممەت. «ۋالىنت» قا قاراڭ. ئاتوملار گۇرۇپپىسى <خىم> ھەر خىل ئاتوملارنىڭ بىرىكىشىدىن ھاسىل بولغان گۇرۇپپا، بىرىكمە ھالىتىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرالمىدۇ، لېكىن رېئاكسىيە جەريانىدا بىرەر ئىشقا ئوخشاش رول ئوينايدۇ.

ئاتوملۇق كرىستال پەنجىرىسى <گېئول> پروتونلار ئارىسىدا ئاساسەن باغلىنىدىغان كرىستال پەنجىرىسى، ئاتوملۇق كرىستال چاقىمىقىغا ئىگە بولغان كرىستاللارنىڭ ئادەتتە قاتتىقلىقى بەك يۇقىرى، سۈزۈك، ئېرىش نۇقتىسى يۇقىرى بولىدۇ؛ قاتتىق ياكى سۇيۇق ھالەتتە توك ئۆتكۈزمەيدۇ.

ئاتوم ماسسىسى <خىم> ھەر خىل ئېلېمېنت ئاتومىنىڭ نىسپىي ماسسىسى، ئاتومنىڭ ماسسىسى ئىنتايىن كىچىك، ماسسا سانى 12 بولغان كاربوننىڭ ئاتوم ماسسىسى 12 قىلىپ بېكىتىلگەن، ئۇنىڭ بىلەن باشقا ئېلېمېنتلارنىڭ ئاتوم ماسسىلىرىنى سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق بۇ خىل نىسپىي ماسسا قىممىتىگە

ئېرىشكىلى بولىدۇ. ئاتوم نەزەرىيىسى <خىم> ماددا ئاتوم دەپ ئاتىلىدىغان زەررىچىلەردىن تەركىب تاپىدۇ، ئاتوم ماددىلار پارچىلىنىشىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى چېكى دەپ قىياس قىلىدىغان نەزەرىيە «ئاتوم نەزەرىيىسى» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئاتوم نوپۇسى <خىم> ئېلېمېنت ئاتومنىڭ يادروسى سىرتىدىكى ئېلېكترون سانىنى ئاساس قىلىپ بەلگىلەنگەن، ئېلېمېنتلار دەۋرىي جەدۋىلىدىكى ئېلېمېنت ئاتوملىرىنىڭ رەت نومۇرى.

ئاتوم ۋاقتى <ئاستر> ئاتوم ئىچكى ئېنېرگىيىسىنىڭ دەرىجىلىك ئاتلاش جەريانىدا چىققان ياكى قوبۇل قىلىنغان ماگنىت دولقۇنى، چاستوتىسى ئىنتايىن نۇرغۇن بولىدۇ، مۇشۇ چاستوتىنىڭ ۋاقتى ئۆلچەم بىرلىكى قىلىنىپ ھېسابلانغان ۋاقىت، ئاتوم ۋاقتى بولىدۇ.

ئاتوم ئېنېرگىيىسى <فىز> ئاتوم يادروسىدا پارچىلىنىش ياكى توپلىنىش ھادىسىسى يۈز بەرگەندە قويۇپ بېرىلىدىغان ئېنېرگىيە. ئاتوم ئېنېرگىيىسى سانائەت ۋە ھەربىي ئىشلاردا كەڭ پايدىلىنىلىدۇ.

ئاتوم يادروسى <فىز> ئاتومنىڭ پروتون بىلەن نېيتروندىن تەشكىل تاپقان مەركىزىي قىسمى. ئاتوم يادروسى تەركىبىدىكى پروتون ۋە نېيتروننىڭ سانى ئوخشاشمايدۇ. ئاتوم يادروسىنىڭ بەزىلىرى تۇراقلىق، بەزىلىرى تۇراقسىز بولىدۇ. تۇراقسىز ئاتوم يادروسى نۇر تارقىتىدۇ ھەمدە يىمىرىلىپ باشقا بىر خىل ئېلېمېنتنىڭ ئاتوم يادروسىغا ئۆزگىرىدۇ.

ئاتۇش ئى. يۇرت ئىسمى.

ئاتۇش چۆپى <يىم> ئۇيغۇر تاماقلارنىڭ بىر تىپى، تۇخۇم قوشۇپ يۇغۇرۇلغان

لىكىنىڭ شەپقەتسىزلىكى تۈپەيلىدىن مۇنداق ئاتىستىلىق پىكىرلەر يەنىلا مەلۇم نىقابلانغان فورمىدا ئىپادىلىنىشى مۇمكىن ئىدى.

ئاتىدارچىلىق ئى. ئاجىز، يېتىم-يېسىر، تايانچسىز كىشىلەرگە قىلىندىغان غەمخورلۇق؛ يار-يۆلەك، تايانچ، كۆيۈنۈش؛ بىز بۇ ياققا ماڭدىغان چاغدا دادىسى ئۇنى ئاشۇ تاغسىنىڭ ئاتىدارچىلىقىغا قالدۇرغانىدى.

ئاتىدارچىلىق قىلماق يار-يۆلەك بولماق، غەمخورلۇق قىلماق، كۆيۈنمەك؛ دەرۋازىغا «بۇ ھويلىنىڭ ئىگىسى مۇساپىرلارغا دوست ۋە غەربىلارغا ئاتىدارچىلىق قىلىدىغان كىشىلەردۇر» دېگەن خەت يېزىلغانىكەن. * پەرىۋىخ «قازى ماڭا ئاتىدارچىلىق قىلدى» دەپ خۇشال بولۇپ دۇئالار قىلىپتۇ.

ئاتىكاچى سۈپ. ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلىشىۋالدىغان، ئۆزىنى كۆرسىتىشكە ئامراق؛ مەنەنچى: «ئۆزۈڭمۇ تازا ئاتىكاچى بىر نېمە ئىكەنسىن، - دېدى پاتىمە سەمەتكە بۇرۇلۇپ، - سانىماي سەككىز دېمە».

ئاتىكاچىلىق «ئاتىكاچى» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ئۇ باشقىلارنىڭ سۆزلىرى تۈگە-تۈگىمەيلا سۆز قىستۇرۇپ ئاتىكاچىلىق بىلەن سۆزنى تارتىۋالدىغان بىر خىل تەتۈر مەجەزلىك ئادەم بولۇپ يېتىلمەكتە ئىدى.

ئاتىكاچىلىق قىلماق ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلىشىۋالماق؛ ئۆزىنى كۆرسىتىشكە ئۇرۇنماق، مەنەنچىلىك قىلماق؛ مېنىڭ سۆزۈم تۈگىگىچلا ئۇ، ئاتىكاچىلىق قىلىپ سۆزۈمنى بۆلۈۋەتتى. * ئىدىس باشقىلارنىڭ ئاتىكاچىلىق قىلىشىنى، ئۆزىگە ساۋاق بېرىشىنى يامان كۆرىدۇ.

ئاتىلا ئى. قىچا ئۇنىنى ياغ بىلەن قورۇپ، ئۈستىگە سۇ قۇيۇپ پىشۇرۇلدىغان يېمەكلىك.

ئاتلارچە رەۋ. ئۆز ئاتىسىدەك، ئۆز ئاتىسى ئورنىدا؛ ئاتىسىغا ئوخشاش؛ مەن توختىنىڭ بالىلارغا ئاتلارچە غەمخورلۇق قىلىپ، ئىناق

خېمىر ئالغاننىڭ يېرىمىدەك ئۇزۇنلۇقتا، ئۈچ قولىدەك كەڭلىكتە كېسىلىپ سۇدا پىشۇرۇلىدۇ، زەنجىۋىل، كاۋاۋىچىن سېلىپ پىشۇرۇلغان گۆش ۋە سەۋزە ئۇششاق قىيىما قىلىپ توغرىلىدۇ، قىيىمغا شورپىدا پىشۇرۇلغان پىياز، سامساق، قارىمۇچ، تۇز ئارىلاش-تۇرۇلۇپ چۆپىنىڭ ئۈستىگە قۇيۇلىدۇ ۋە ئۈستىگە مەلۇم مىقداردا شورپا قۇيۇلۇپ ئاندىن ئارىلاشتۇرۇلۇپ يېيىلىدۇ.

ئات - ئۇلاغ ئات ۋە شۇ قاتاردىكى ئىشلەپ-چىقىرىش ھايۋانلىرى: بىزمۇ ئات - ئۇلاغلىق بولۇپ قالدۇق. * قاراڭلار، ئىلى دەرياسىغا كەلگۈن نېمىدېگەن كۆپ كەلگەن! ھەر يىلى بۇ يەردە بىرقانچە ئادەم، ئات - ئۇلاغ دەرياغا چۆكۈپ ئۆلىدۇ.

ئاتۋاز سۈپ. ئاتخۇمار، ئاتقا ئامراق؛ ئاتۋاز ئادەم. * بۇ ئادەم ئۇزۇندىن بۇيان ئاتۋاز ئىدى.

ئاتپېرىن ئى [ئىنگ <نېم>] <تې> كۇيناكرىن گىدرۇخلورىدىننىڭ دورىلىق نامى، بەزىگەكە داۋا بولىدىغان، تەمى ئاچچىق؛ سېرىق رەڭلىك كرىستال پاراشوك.

ئاتپىئىزىم ئى [ر<فران>] <پەلس> دىنىي ئېتىقادلارنى رەت قىلىش كۆز قارىشى؛ خۇداسىزلىق؛ ئاتپىئىزىم تەربىيىسى. * ئىسلامىيەت ھۆكۈمرانلىق قىلغان كەڭ رايونلاردا پۈتكۈل ئوتتۇرا ئەسىر داۋامىدا پەن بىلەن خۇراپاتنىڭ، ئاتپىئىزىم بىلەن دىننىڭ كۈرىشى داۋام قىلغان.

ئاتپىئىزىملىق سۈپ. ئاتپىئىزىمغا ئائىت، ئاتپىئىزىم روھىدىكى، دىنغا قارشى؛ ئاتپىئىزىملىق تەربىيە.

ئاتپىئىست ئى [ر] ئاتپىئىزىم تەرەپدارى؛ دەھرىي، دىنسىز كىشى.

ئاتپىئىستلىق ئى. دىنسىزلىق، دەھرىيلىك، دىنغا قارشىلىق؛ ئوتتۇرا ئەسىرلەردىكى ئىشلەپ-چىقىرىش كۈچىنىڭ ئاجىزلىقى، دىنىي ئەكسىيەتچى-

يېشى، ئۆسۈملۈكلەردىن تەرخەمەكنىڭ تۇزانلانماستىن ئۇرۇقلىنىپ مېۋە بېرىشى قاتارلىقلار.

ئاتىلىق سىستېمىسى <بىئول> چېتىلىشىغا قاتنىشىدىغان ئاتىلىق تەنە.

ئاتىلىق گۈل <بوت> بەزى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ پەقەتلا ئاتىلىقى بار بولغان، مېۋە بەرمەيدىغان تاق جىنسلىق گۈلى. مەسىلەن: كاۋىدا ئىككى خىل گۈل بولىدۇ: بىرى، مېۋىلىيە-دىغان ئاتىلىق گۈل، يەنە بىر خىلى ئېچىلىپ بولۇپ تۈزۈپ كېتىدىغان ئاتىلىق گۈل.

ئاتىماق I پ. ئات قويماق، نام بەرمەك، ئادەمنىڭ ياكى نەرسىنىڭ نامىنى دېمەك: كىشىلەر ئۇنى «ئەۋلىيا ئاتا» دەپ ئاتايدۇ. * بىز ھەممىمىز ئۇنى «خانم» دەپلا ئاتايمىز، چوڭ-كىچىك، پىششىق-توڭ ھەممىسى ئاشۇنداق ئاتاۋېرىدۇ. * ھېلىقى كىشى دادامنى، ئاپامنى ۋە ھەتتا كىچىك ئاپامنى بىر-بىرلەپ ئىسمىنى ئاتا پۇرۇپ سورىدى.

ئاتىماق II پ ① بېغىشلىماق، تەقدىم قىلىماق، بەرمەك: ھەي، زېرەك باتۇرۇم، سىزنىڭ ئۆز جېنىڭىزنى كىشىلەرنىڭ ھاجىتىدىن چىقىشقا ئاتىغانلىقىڭىزغا قايىلمەن. * ئاۋۇ قويدىن بىرەرسىنى ئاتىۋەتسىلىمۇ بولىۋېرىدۇ. بۇنداق قىلىسلا قان ئېقىتىپ كاتتا نەزىر بەرگەن بىلەن باراۋەر بولىدۇ، — دەيدى باخشى ھېچ قىزارماستىن. ② كۆڭلىگە پۈككەك، نىيەت قىلىماق: — قانداق، كىچىك ئاخۇن، سېتىپ بېرىشكە ئاتە-خىنىڭىزنى چىقارامسىز؟ — دەيدى ھۇشۇر ھامۇت. * ئۇ 70 ياشلار چامىسىدىكى ياشانغان بىر كىشىنىڭ يانتاق باسقان بىر ھارۋىنى يېتىلەپ، كوچىدا ئۇچرىغان كىشىلەرگە: — قېنى ئېلىپ قويۇشىسلا، ئاتىغانلىرىنى بېرىشىلە؛ مەن كېتىۋالاي، — دەۋاتە قانلىقىنى ئاڭلاپ قالدى. ③ تەييارلىماق، تەييار قىلىماق: يىللار مەيدەڭنى تۇتۇپ قاقاقلاپ كۈلە، ئالدىڭدا قىزىرىشتىن ئارتۇق كۆرىمەن ئۆلۈمنى، قېرىتمەن دەپ ئارتۇق كۆڭۈل بۆلسە، ئاخىرقى جەڭگە ئاتاپ قوبارمەن ئوغۇلۇمنى.

بولۇپ يۈرۈشىنىڭ ياخشىلىقى توغرىسىدا قىلغان گەپ-سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ بالىلىق چاغلىرىمىزدىكى بىر ۋەقەنى ئەسلەپ كەتتىم. * بىر چاغلاردا ناۋاتخاننىڭ يۈرەك يېرىپ ئىزھار قىلغان سۆيگۈ-مۇھەببىتى بىلەن سەيدىن قارىيىنىڭ ئاتىلارچە ۋەدە قىلغان مېھىر-شەپقىتى كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئاستا-ئاستا كۆپۈككە ئايلىنىپ تۈگىدى.

ئاتىلىق ① سۈپ. ئاتىسى بار، ئاتىسى ھايات: ئاتىلىق ئوغۇل — خوجىلىق قۇل (ماقال). * ئاتە-لىقلار ئاتام دېسە قۇيۇلدى يېشىم، ئاتىلىقلار ئاتام دېسە ئېگىلدى بېشىم. ② ئاتىغا خاس؛ ئاتا بولغۇچى كىشى قىلىشقا ياكى ئۆتەشكە تېگىشلىك بولغان؛ ئاتىغا ئاتىت: ئاتىلىق بۇرچ. ئاتىلىق قەرز. ئاتىلىق مېھىر-مۇھەببەت. * كېيىن دادامۇ ماڭا قىلىدىغان ئاتىلىق ئىلتى-پاتىلىرىنى بىردىنلا ئۇزۇپ قويدى. ③ <بوت> ئۆسۈملۈكنىڭ چاڭدان ۋە گۈل يېپىدىن ئىسبارەت ئىككى قىسمىدىن تۈزۈلگەن كۆپىيىش ئەزالىرىنىڭ ئاتىلىق قىسمى. ئاتە-لىق يېتىلگەندىن كېيىن چاڭدان يېرىلىپ گۈل چاڭلىرى تۈزۈپ چىقىدۇ.

ئاتىلىق تۈزۈمى باشلانغۇچ كۆمۈنەزم جەمئىيىتىنىڭ ئاتىلىق تۈزۈمىدىن كېيىنكى بىر باسقۇچى. بىرىنچى قېتىملىق چوڭ ئىش تەقسىماتىدىن كېيىن ئەرلەر-ئاياللارنىڭ ئىقتىسادىي تۇرمۇش ۋە ئىجتىمائىي باشقۇرۇش ئورنىغا ئۆتەدۇ. چۈپ نىسكاه تۈزۈمىنى باشلايدۇ. ئاتىلىق تۈزۈمىنىڭ تەسىرى سىنىپىي جەمئىيەتتە ئۇزاق مۇددەت ساقلانغان.

ئاتىلىقسىز كۆپىيىش <بىئول> جىنسلىق كۆپەيدىغان بەزىبىر ھايۋان ۋە ئۆسۈملۈكلەردە تۇخۇمنىڭ ئۇرۇقلانمايلا ئەۋلاد يېتىلدۈرۈش ھالىتى. مەسىلەن: ھايۋانلاردىكى يوپۇرماق پىتىنىڭ گامىتالىرى ئالماشماستىنلا كۆپەيدۇ.

ئىدى.

ئاجايىپ - غارايىپ ناھايىتى قىزىق، ھەيران قالارلىق، ئالامەت: يېرىم ئەسىردەك ھاياتىمدا نۇرغۇن ئاجايىپ - غارايىپ ئىشلارنى كۆردۈم. * بۇ ئاجايىپ - غارايىپ ۋەقە ھەممىنى ھەيران قالدۇرۇپتۇ. * بۇنىڭدىكى ئاجايىپ - غارايىپلارنى كۆرۈپ بۇلار ھەيران قېلىشىپتۇ.

ئاجراشماق پ ① «ئاجراشماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھېيت ئاخۇن قوچقارنىڭ تېرىسىنى ئاجرىتىپ، ئالما شېخىغا ئاستى. ② پەرقلەندۈرمەك: بۇ شتابقا جايلاشقان قىسىم - لىرىمىزنىڭ تۇتقان پوزىتسىيىسىنى دۈشمەن پوزىت - سىيىسى بىلەن پەقەت «يېڭىھاپات» مەھەللىسىنىڭ كۈچىسىمىلا ئاجرىتىپ تۇراتتى. * قاراپ تۇرغان كىشىگە ئۇنىڭ كۈلكىسى بىلەن يىغىسىنى ئاجرىتىۋېلىش تەس ئىدى. ③ خالاس قىلماق، قۇتۇلدۇرماق: بېشىمىزدا دۈشمەنلەر قىلچىنى ئويىنتار، بۇ دوزاختىن نوزۇكىنى قانداق بىر جان ئاجرىتار؟! ④ بىرەر مەقسەت ئۈچۈن ئاتىماق، چىقارماق، بەلگىلىمەك: ب د ت نوپۇس پائالى - يىتى فوندى 15 مىليون 6 يۈز مىڭ يۈەن ئامېرىكا دوللىرى ئاجرىتىپ، ئېلىمىزنىڭ بۇ قېتىمقى نوپۇسىنى تەكشۈرۈشكە ياردەم بېرىدۇ. * كۈزلۈك يىغىم - تېرىمىنى مۇددەتتىن بۇرۇن قولدىن چىقارغاندىلا، ئاندىن قىشلىق سۇ قۇرۇلۇشقا يېتەرلىك ۋاقىت ئاجراتقىلى بولىدۇ. ⑤ ئەھدىنى، نىكاھنى بۇزماق، مۇناسىۋەتنى ئۈزۈمەك: ئۇ قىزنى 15 يىل ئۆي تۇتقان ئېرىدىن زورلۇق بىلەن ئاج - رىتتۇالدى. ⑥ <بىئول> جانلىق ئورگانىزمىلار تېنىدىكى بەزى ھۈجەيرە، توقۇلما ياكى ئەزالار مەلۇم ئاجراسمىلارنى ئايرىپ چىقارماق.

ئاجرىتىپ چىقارغۇچى توقۇلما <بوت> ئۆسۈملۈكلەر تېنىدىكى ئاجرىتىپ چىقىرىش زولىغا ئىگە توقۇلمىلار. مەسىلەن: يېلىم نەيچىسى، سىڭدۈرۈش ئورگىنى قاتارلىقلار.

ئاجراشتۇرماق «ئاجراشماق» پېئىلىنىڭ

ئاجايىبات ئى [ئە] كىشىلەرنى ھەيران قالدۇرىدىغان، غەيرىي كۆرۈنىدىغان نەرسى - لەر ياكى ۋەقە - ھادىسىلەر: - شۇنداق ئاجايى - باتلار ئىچىدە ئەمدىكى ئىشلەنگۈسى نەرسىلەرنىڭ ياڭزا - فورمىلىرى، مىقدارى ۋە مانجىسى ھەققىدە سۆزلىشىۋاتقانلىرىدا ئىشكىتىن ئادەم شەپسى كەلدى.

ئاجايىپ [ئە] ① سۈپ. ناھايىتى قىزىق،

كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان، تەسەۋۋۇرغا سىغمايدىغان، قىزىقارلىق: ئوغلدىن بۇ ئاجايىپ ۋەقەنى ئاڭلىغان قاسىماخۇن ئۇستامنىڭ شادلىقىدىن ئۇدا بىر قانچە كېچىگىچە ئۇيقۇسى كەلمىدى. * مېڭەمگە بىر پىكىر كەلدى، - دەپتۇ سۇلتان ۋەزىرگە، - كەچ بولۇش بىلەن بۇ ئاجايىپ - سىرنى تۆزەم تەكشۈرىمەن. * ئاجايىپ تارىخنىڭ باردۇر، پۈتۈلگەن قۇرلىرى زەردىن، سېخى، مەردانىسەن خەلقنىڭ كۈرەشچان، پالۋان يۇرتۇم. ② سۈپ. غەيرىي، غەلىتە، باشقىچە: - مانا ئەمدى سىزنى ئويلىساملا ئاجايىپ بولۇپ قالسىمەن، - دېدى زەينەپ كامىلىنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قاراپ. ③ سۈپ. ناھايىتى ياخشى، قالىتىس، پەيزى: ياشلىق - ئاجايىپ چاغ. * بىلەمسەن، ھەي ئاداش، شۇ تۇرقدا بىر ئاجايىپ قىز سېنىڭ ئۈچۈن تولغىنىپ ئۇخلىمايۋاتىدۇ. ④ رەۋ. ناھايىتى، ئىنتايىن، تولمۇ، خويۇم، بەك: ئۇنىڭ ئاجايىپ ھەۋىسى كېلەتتى. * يازغۇچىلار ئۇرۇش، ئەمگەك، مۇھەببەت تېمىلىرى ئۈستىدە ئاجايىپ قىزىقارلىق، جانلىق ۋەقەلەرنى توقۇپ چىقىدۇ.

ئاجايىپخانا ئى [ئە+پ] ھەر خىل ھايۋانلار

بولۇپمۇ تەتقىقات قىممىتى يۇقىرى بولغان، بەزىبىر ئاز ئۇچرايدىغان ھايۋانلارنى بېقىپ، كىشىلەرنىڭ ئېكسكۇرسىيە قىلىشى ئۈچۈن تەييارلانغان ئورۇن: ئۇنىڭ شۇ تۇرقدا پايپاسلاپ مېڭىشلىرىنى كۆرگەن كىشى بەئەينى بەزى ئاجايىپخانىلاردىكى قۇيرۇقى يوق قارا ئېيىقنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈشى تامامەن مۇمكىن

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇلارنىڭ ئائىلە مۇناسى-
ۋىتى بۇزۇلغىلى خېلى بولۇپ قالغانىدى، ئۇلارنى
سوتتىن ئاجراشتۇرۇۋەتتى.

ئاجراشتۇرۇلماق «ئاجراشتۇرماق» پېئىلىدە-
نىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: شۇنداق قىلىپ
ئاخىرى ئۇلار نىكاھتىن ئاجراشتۇرۇلدى.

ئاجراشچانلىق ئى <كېئول> مېنېراللارنىڭ
فىزىكىلىق خۇسۇسىيەتلىرىنىڭ بىرى، مېنېرال
كرىستاللىرى سىرتقى كۈچنىڭ تەسىرىگە
ئۇچرىغاندا، مەلۇم كرىستال يۈز يۆنىلىشى
بويىچە تەكشى يۈزدە يېرىلىدىغان دائىملىق
خۇسۇسىيەت. ئاجراشچانلىقنىڭ مۇقىملىق
دەرىجىسى مېنېراللارنىڭ خىلىغا قاراپ ھەر
خىل بولىدۇ.

ئاجراشماق ① «ئاجرىماق» پېئىلىنىڭ
ئۆمەلۈك دەرىجىسى: چۆچۈپ كەتكەن ئەر-
خوتۇن ئالدىراپ-تېنەپ بىر-بىرىنىڭ قۇچىقىدىن
ئاجراشتى-دە، كۆز-ياشلىرىنى ئېرتىشىپ،
خىجىل بولغان ھالدا قاسىم ئاكاغا قاراپ زورغا
كۈلۈمسىرەشتى. ② ئەر-خوتۇنلۇق مۇناسى-
ۋەتتىن ئايرىلماق، ئەر-خوتۇنلۇق مۇناسى-
ۋەتنى ئۈزۈش: مەۋلان خوتۇنى بىلەن
ئاجراشقىغا تېخى بىر ئايىمۇ بولمىغانىدى. * — ئۇ
كونا ئايالى بىلەن نېمە ئۇچۇن ئاجرىشىپ
كەتكەنىكەن، — دەپ سورىدى نۇسرەت.

ئاجراق سۇپ ① تۇتاشقان جاي ئايرىلىپ
كەتكەن: پۇتى ئاجراق ئورۇندۇقتا ئولتۇرغىلى
بولمايدۇ. ② ئى. نەرسىلەرنىڭ ئاجرىلىپ
تۇرغان دەزى، يوپۇقى: ياغاچ تۇڭنىڭ
ئاجرىقىدىن سۇ چىققان چىققىلى باشلىدى.

ئاجرالماق ① «ئاجرىماق» پېئىلىنىڭ
مەجھۇل دەرىجىسى: ② پەرقلىنىپ تۇرماق،
كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇرماق، ئايرىلىپ تۇرماق:
ۋاقتى كەلگەندە كونسى، يېڭىسى بولۇپ
ھەممىسى چۆۋۈلدى، چۆۋۈمساق كىمىنىڭ ئائەھلى،
كىمىنىڭ ئائەھلى ئەمەسلىكى ئاجرالمايدۇ.

③ جۇدا بولماق؛ ئايرىلماق.

ئاجرىلىپ چىقىش <خىم> قاتتىق
ماددىلارنىڭ ئېرىتمە ياكى گازلاردىن
ئاچرىلىپ چىقىشى.

ئاجرىلىپ كۆپىيىش <بئول> جىنىسسىز
كۆپىيىش ئىچىدىكى بىر يەككە تەننىڭ ئىككى
تەنگە بۆلۈنۈپ كۆپىيىشىدەك ئىپتىدائىي
كۆپىيىش شەكلى.

ئاجرالماق ئى <بئول> جانلىقلار تېنىدىكى
بەزى ھۈجەيرە، توقۇلما ياكى ئورگانلارنىڭ
فىزىئولوگىيەلىك خىزمىتى بىلەن سىنتىزلاپ
ياكى ئاجرىتىپ چىقارغان خىمىيەۋى
بىرىكمىلەر.

ئاجرىتىلماق «ئاجراتماق» پېئىلىنىڭ
مەجھۇل دەرىجىسى: ئۇنىڭ ئېلىپ كەلگىنى
مۇقاۋىسىدىن ئاجرىتىلغان ئىككى پارچە كونا رومان
ئىدى. * بۇ ھەقىمۇ ھەر بىر مەھەللىگە چۈشكەن
ھارۋا سېلىغىدىن يىغىلغان پۇلدىن ئاجرىتىلاتتى.

ئاجرىماق پ ① بۆلۈنۈشكە، تەركىبىي
قىسىملارغا بۆلۈنۈشكە، پارچىلانماق:
ئەندۇۋىنىڭ تۇتقۇچى ئاجراپ كېتىپتەكەن، ئاكام
شۇنى تۈزەيمەن دەپ ئىككى سائەت ئاۋارە بولدى.
* چاقتىن ئاجراپ يەرگە چۈشتى ئوق، ئىككىلىسى-
نىڭ رولى بولدى يوق. ② ئايرىلماق، يىراق-
لاشماق: رەقىب بىزدىن ئاجراپ چىقىپ ئۇنىڭ
يېنىغا باردى، ئۇلار گۇدۇڭلاشتى. * تۇيۇقسىزلا
ئۇ مېنىڭدىن ئاجراپ دەرۋازىدىن ئۇچقانداك
چىقىپ كەتتى... ③ (چىقىش كېلىش بىلەن)
يوقاتماق، يىتتۈرمەك، مەھرۇم بولماق:
بالىسىدىن ئاجراپ قالغان ئانا ئالدىراپ ئۆيگە
يېتىپ كەلگەندە، ھىسامىدىن ئاكا كەچلىك تامىقىنى
يەپ بولۇپ گېزىت كۆرۈپ ئولتۇراتتى، * —
خوتۇن، مۇشۇ كالىدىن ئاجراپ قالساڭ
ئوقت قىلىشىمىز تەس بولىدۇ جۇمۇ... — دەپتۇ
بوۋاي.

ئاجىز سۇپ [ئە] ① جىسمانىي جەھەتتىن

كۈچسىز، زەئىپ، قۇۋۋەتسىز: ئاجىز ئايال. تېنى ئاجىز. * نەتىجىدە، ئېلى مەكتەپتىكى 500 ئوقۇغۇچىنىڭ ئىچىدە ھەممىدىن ئورۇق ۋە ئاجىز، بويىمۇ ھەممىدىن پاكار بولۇپ چىقىپتۇ. * — رەھ. مەت ئۇكام، مەن ئاجىز قېرىنىڭ تولا ئىشلىرىغا ياردەم قىلدىلا، بۇ قىلغانلىرىغا مەندىن يانمىسا، خۇدايىمىدىن يانار، — دېدى كېۋىر ئاخۇن.

② ئامالسىز، ئىلاجسىز، ئائىلاج، يار-يۆلەكسىز: ئۇ يالغۇز نىياز پالۋانىنى يىقىتقانغا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن خەلقنى ئاجىز ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويغانغا خۇشال ئىدى. * خوش، ھەق سۆزنى قىلدىم بېگىم، ئاجىز پۇقرانىڭ تەلپىنى يەتكۈزدۈم، ئويلاپ كۆرسىلە، قۇرۇق تاغار ئۆرە تۇرمايدۇ — دە! ③ پەس، بوش، كۈچسىز (ئاۋاز ھەققىدە): قاياقتىندۇ، ناھايىتى ئاجىز يىغا ئاۋازى ئاڭلاندى. * مەتباقىنىڭ ئاۋازى شۇنچىلىك ئاجىز چىقاتتىكى ھەتتا يېنىدا تۇرغان ئادەممۇ تەستە ئاڭلايتتى. ④ خىمرە، نۇرسىز: چىراغ شۇنچىلىك ئاجىز ۋە غېرىبلىق بىلەن يانائىكى، ئۇ گوپا، پەقەت ئۆزىنى يورۇتۇش ئۈچۈنلا يېنىۋاتقان — دەك ئىدى. * ئاينىڭ ئاجىز نۇرى ئۆي ئىچىگە تۇڭلۇكتىن چۈشۈپ تۇراتتى. ⑤ كۆرۈش ياكى باشقا جەھەتلەردە ئىقتىدارىنى قىسمەن ياكى پۈتۈنلەي يوقاتقان، قارىغۇ، كور: جەمىلە يەلكىسىدىن چۈشۈپ كېتىۋاتقان ئىچ كۆڭ. لىكىنى مەيدىسىگە بېسىپ، ئاجىز كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراشقا باشلىدى. * ئېلىشانىڭ كۆزى ئاجىز... ئىدى. ⑥ سىياسىي، ئىقتىساد، پەن — تېخنىكا، ھەربىي ۋە باشقا جەھەتلەردە ئارقىدا قالغان؛ قالاق، ئادەم كۈچى، ماددىي كۈچ ۋە مالىيە كۈچى يېتەرسىز، كەم: دۆلىتىمىز ئاجىز دۆلەت، ئۇنىڭ ئۈستىگە، بىرنەچچە بەگلىكلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى دۆلەت. * يەتتىنچى دۈي ئاجىزراق، شۇڭا يەتتىنچى دۈيگە كۆپرەك ياردەم بېرىش كېرەك. ⑦ ئارقىدا قالغان، ناچار، تۆۋەن، يېتەرسىز: — مەكتەپ بويىچە دەرس تە ئاجىز ئوقۇغۇچىلارغا ھەر كۈنى مۇشۇ كەچلىك مۇزاكىرە ۋاقتىدا بىرەر سائەت قوشۇمچە

ئۆگىنىش قىلىپ بېرىۋاتىمەن.

ئاجىز ئاساس <خىم> ئىشقارلىق خۇسۇسىيىتى ئاجىز بولغان، سۇدا ئېرىگەندە ئىنتايىن ئاز مىقداردا گىدروكسىل ئىشغۇللى ھاسىل قىلىدىغان ئاساس. مەسىلەن: ئاممونىي گىدروكسىدى.

ئاجىز كەلمەك ① كۈچ-قۇۋۋىتى، ماددىي يەتمەي قالماق: ئارقان تارتىشتا ئۇ تەرەپنىڭ كۈچى ئاجىز كېلىپ قالدى. ② چارە-ئامالسىز، ئىلاجسىز قالماق، قولدىن كەلمەي قالماق: بۇ كىشى بارچە ھېكمىلەر ئاجىز كەلگەن كېسىلىنى داۋالاپ ساقايتتى. ③ چۈرئەت قىلالماسلىق، پېتىنالىماسلىق: خىسراۋ: — سۆيگۈڭنىڭ سۈپەتلىرىنى ئىزھار قىل، پەرھات: — ئىسمىنى ئاتاشقا ئاجىز كېلەر تىل. * ۋەزىر پىكىر بېرىشتىن ئاجىز كەپتۇ، سۇلتان كىيىملىرىنى ئۆزگەرتىپ قىلچىلىرىنى يالغاچلاپتۇ — دە، يولغا چۈشۈپتۇ.

ئاجىز كىسلاتقا <خىم> كىمىسلاتالىق خۇسۇسىيىتى ئاجىز، سۇدىكى ئېرىتمىدە ئىنتايىن ئاز مىقداردىكى ھىدروگېن ئىئونى ھاسىل قىلىدىغان كىسلاتا. مەسىلەن: سىررە كىسلاتاسى. كاربون كىسلاتاسى.

ئاجىزە (ئاجىزەسى) ئىسىمى [ئە] ئاجىز ئايال؛ ئايال: ئۇ خەتنى يېزىپ بولۇپ ئاخىرىغا «ئاجىزەلىرى مەرىپەم بۇۋى» دەپ يېزىپ قويدى.

ئاجىزلاتماق «ئاجىزلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: قۇياش ئاللىقاچان قىيىسىپ، ئۆتكۈر نۇرلىرىنى ئاجىزلاتقاندى.

ئاجىزلاشتۇرماق «ئاجىزلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: خاتا قاراش پارتىيە قۇرۇلۇشىنى زىيانغا ئۇچرىتىدۇ، پارتىيىنىڭ رەھبەرلىك رولىنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ. * ئەپسۇسكى، بۇنداق ئويلار ئوتتۇرا ئەسىر قالدۇقلىرى بولۇپ، ئىرادىنى ئاجىزلاشتۇراتتى.

ئاجىزلاشتۇرۇلماق «ئاجىزلاشتۇرماق» پېئىلى

خەۋپكە يولۇقدۇ. * ئۇ بەكمۇ ئاجىزلاپ كەتكەن. لىكتىن، كادىرلار ساناتورىيىسىگە ئەۋەتىلدى. * ئىلگىرى بۇ ناھىيە يەرنىڭ قۇۋۋىتىنى تاشۇرۇشقا ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكتىن، يەر ئۈزلۈكسىز ئاجىزلاپ كېتىپ، دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەرەققىياتى ئاستا بولغانىدى. ② پەسلىمەك، بوشماق، تۆۋەنلىمەك (ئاۋاز ھەققىدە): * باغ ئىچىدىكى ناخشا ساداسى مەھەللىمىزگە يېتىشىپ كەلگۈچە ھاۋانىڭ قارشىلىقىغا ئۇچراپ، ئاران ئاڭلىغۇدەك دەرىجىدە ئاجىزلىغانىدى. ③ خىسرەلەشمەك، نۇرسىزلانماق: ئۆي ئىچىدىكى جىنىسچىراغ ئاجىزلاپ-ئاجىزلاپ، ئاخىر ئۆچۈپ قالدى. ④ كۈچىدىن قالماق، ناچارلاشماق، ئىقتىدارى تۆۋەنلىمەك: راستىنى ئېيتسام كۆزۈم ئاجىزلاپ قالغانمۇ، زادى سېنى تونۇيالمايۋاتىمەن. * مۇكاپاتلاش ئۇسۇلى توغرا قوللىنىلسا، ئوقۇغۇچىلارغا ئىجابىي تەسىر كۆرسىتىدۇ. قالايمىقان تەقدىرلىنىدىغان بولسا، ئۇنىڭ تەربىيەۋى رولى ئاجىزلايدۇ.

ئاچ I ① سۈپ. قورسىقىدا يېگەن نەرسىسى قالمىغان، تاماق يېمىگەن، ئېچىرىقغان: ئاچ قورساق. * ئاچ ئۆيدە قېتىق ئۇيۇماس (ماقال). * تارتىنغان ئاچ قالار (ماقال). * ئەگەر ئاچ كىرسە توق چىقتى، يالىڭاچ تونلۇق ھويلاڭدىن، جاھاندا بارمۇ سەندەك كەڭ قورساق، چوڭ داستىخان يۇرتۇم. ② كۆچمە. قانائەتسىز، شۈكۈر-قانائەت قىلمايدىغان؛ توپماس، ئاچكۆز: ئۇ باي بولغىنى بىلەن ئىنتايىن ئاچ ئادەم ئىكەن، «ھەممە نەرسىنى بىراقلا تېرىپ ھوسۇل ئالىمەن» دەپ، كۆزى توپماي ھەمىدىن قۇرۇق قالدى. ③ كۆچمە. تولمىغان، مۇكەممەل ئەمەس؛ كەم، پۇچەك: ئاچ دان. ئاچ قاپپە. ④ ئى. ئاچلىق ھالىتى ۋە شۇنداق ھالەتتىكى كىشى: بىر قارىنىم ئاچتىن ئۆلمەس (ماقال). * ئاچ نېمىنى يېمەس، توق نېمىنى دېمەس (ماقال).

ئاچ قالماق تاماقسىز قالماق: كىشىنىڭ ئاغزىغا قارىغان ئاچ قالار (ماقال). * ئېلىڭلار،

لىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: شۇنداق قىلىپ دۈشمەننىڭ كۈچى كۆرۈنەرلىك ئاجىزلاشتۇرۇلدى - دە، بىز دەرھال ھۇجۇمغا ئۆتتۇق.

ئاچىزلاشماق «ئاچىزلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: چېنىقىماستىن غالىبجان، دۇچار بولدى كېسەلگە، بەدەنلىرى بوششىپ ئاجىزلىشىپ كەتكەچكە.

ئاچىزلاندىرماق «ئاچىزلانماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئاچىزلاندىرۇشماق «ئاچىزلاندىرۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئاچىزلانماق «ئاچىزلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئاچىزلىشى ① «ئاچىزلاشماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر ئىسمىداش شەكلى. ② ئى <تىل> كۈچلۈك ئېيتىلىدىغان تاۋۇشلارنىڭ كۈچسىز ئېيتىلىشى، ئۆز تۈسىنى مەلۇم دەرىجىدە ئۆزگەرتىشى. مەسىلەن: بىر بوغۇملىق سۆزلەردىكى «ئا» نىڭ «ئې» غا ئاجىزلىشىشى.

ئاچىزلىق «ئاچىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: مۇكەممەل ئادەم بولۇش ئۈچۈن ئۆزىدە كۆرۈلگەن ئاجىزلىقلارغا رەھىم - شەپقەت قىلماسلىق لازىم. * «ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپەك» دېگەندەك، شۇ مەزگىلدە ئاپاممۇ نېرۋا ئاجىزلىق كېسىلىگە دۇچار بولۇپ قېلىپ، ئۆيىمىزگە ئاپەت ياغقانداك بىرنەرسە بولدى.

ئاچىزلىق قىلماق ئامال-چارە تاپالماي قالماق، ئاجىز كەلمەك: ئۇ، خەنزۇچە بىلىمگەنلىكى ئۈچۈن، يۈرەك سۆزلىرىنى ئېيتىشقا ئاجىزلىق قىلدى. * قىز ئۆزىنىڭ سۆزلەشكە ئاجىزلىق قىلىۋاتقانلىقىنى، كامىلىنىڭ مۇھەببىتىگە قايىل ھەم تەشنا ئىكەنلىكىنى كۆڭۈل سۆزى بىلەن ئىپادە قىلىپ، يىگىتنىڭ كۆكرىكىگە بېشىنى قويدى.

ئاچىزلىماق پ ① جىسمىنى جەھەتتىن زەئىپلەشمەك، كۈچى، قۇۋۋىتى، ماغدۇرى ئازايماق، ھالسىزلانماق: بەدەندە ئاقسىل ماددىسى ئازلاپ كەتسە، ئادەم ئاجىزلاپ، ھاياتى

ئاچا يول ئۈستىگە يېتىپ كېلىپتۇ، شەمشۇرنىڭ ھەمراھلىرى خەتەرسىز يول بىلەن مېڭىشنى تەلەپ قىلىپتۇ. ② ئى. بىر گەۋدىدىن ئايرىلىپ چىققان قىسىمى، بۆلىكى؛ پۇتاق؛ ③ ھەرۋازدىنلا چاپىنىنى سېلىپ كىرگەن قاسىم، ھويلىدىكى ئاچىغا چاپىنىنى ئېسىپ قويۇپ ئىتتىك ئۆيگە كىردى. * بۇرە قوينىڭ قۇيرۇقىنى ئاچىسىدىن چىشلەپ ئىككى پارچە قىلىۋېتىپتۇ. * — ئاچا پولىنىڭ يەنە ئاچىسى بار ئىكەن، قوينىڭ قايىققا كەتكەنلىكىنى ئۇقالمىي، ئامالسىز قايىتىپ كەلدۇق، — دەپ جاۋاب بېرىشىپتۇ ئۇلار. ③ ئى. بىرنەرسىنى يۆلەپ قويىدىغان تىرەك؛ ئۇرۇلۇپ كەتمىسۇن دەپ ئاچا يۆلەپ قويغان تامنىڭ يېنىدىن ئۆتتۇق.

ئاچا قۇياقلىقلار <زوتول> ئېمىنتكۈچى ھايۋانلار ئىچىدىكى تۇپىقى ئاچا ھايۋانلار... مەسىلەن: قوي، كالا، توڭگۇز.

ئاچا قايرىما ياقىلىق كاستۇم ياقىسى بىلەن قايرىمىسى ئاچا، كۆكرەك ئالدى ئوچۇق، بىر ياكى ئىككى تۈگمە قادالغان كالتە چاپان. **ئاچا قۇلاق** گىلەم توقۇش دۇكىنىنىڭ يان تەرىپىدىكى ياغاچ.

ئاچا يول بىر جايدىن بىرنەچچە تەرەپكە ئايرىلغان يول؛ ئاچال: بىز ماڭا- ماڭا ئاچا يولغا يېتىپ كېلىپ، قايسىغا مېڭىشنى بىلمەي بېشىمىز قېتىپ تۇرۇپ قالدۇق.

ئاچارا ئى. دىئال. ← چاتراق.

ئاچارچىلىق ئى. بىرەر تەبىئىي ئاپەت ياكى ئۇرۇش قاتارلىق سەۋەبلەر نەتىجىسىدە كېلىپ چىققان ئوزۇق- تۈلۈك يېتىشمەسلىك؛ قەھەتچىلىك: بىر يىل قورغاچچىلىق بولۇپ ئەمدىگىنە باش چىقىرىۋاتقان بۇغدايلار قۇرۇپ كەتتى. شۇ يىلى ئېغىر ئاچارچىلىق بولۇپ، نۇرغۇن ئادەم ئۆلۈپ كەتتى.

ئاچاسەي ئى <يېم> بەسەي قاتارلىق كۆكتاتنى قايناق سۇغا بېسىپ،

جانۋارلار! يەر يۈزىدىكى ئادەملەرنىڭ پەيلىدىن سىلەرمۇ ئاچ قالدىڭلار.
ئاچ كىرەك خۇراپىي چۈشەنچىدە تاماق يەۋاتقان كىشىگە باشقا بىر كىشىنىڭ ئاچكۆزلۈك بىلەن قارىشى نەتىجىسىدە تاماق يەۋاتقان كىشىدە قۇسۇش، قورساق ئاغرىش، ئەسەنەش قاتارلىق بىر خىل ھالەت يۈز بەرمەك.

ئاچ II سۈپ ① قېنىق، توق ئەمەس؛ سۇس (رەڭ ھەققىدە): ئاچ يېشىل. ئاچ سېرىق. ئاچ كۆك. ئاچ قىزىل. * مەشتە چاراسلاپ ئوت كۆيۈۋاتاتتى. قېقىزىل چوغقا ئايلىنىپ كەتكەن كاناي بىلەن مەشنىڭ يۇقىرىدىن لېپىلداپ چۈشۈپ تۇرغان يورۇق ئۆي ئىچىنى ئاچ قىزىل رەڭگە كىرگۈزگەنىدى. * ئەينەكتىكى قىز ئاچ ھاۋارەڭ كىيىم كىيگەن، چېچىغا گۈل قىستۇرۇۋالغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئۆزىگىمۇ ناتونۇش بولۇپ كۆرۈنەتتى. ② تولۇق ئەمەس؛ ئاچ قاپىيە.

ئاچ سېرىق قېنىق ئەمەس، سۇس سېرىق. **ئاچ قاپىيە** <ئە> شېئىرىيەتتە سوزۇق تاۋۇش ۋە ئۈزۈك تاۋۇشلارنىڭ ئاھاڭداشلىقى ئانچە تولۇق بولمىغان سۆز ۋە بوغۇملاردىن تۈزۈلگەن قاپىيە.

ئاچ قىزىل قېنىق ئەمەس، سۇس قىزىل. **ئاچ كۆك** قېنىق ئەمەس، سۇس كۆك. **ئاچ يېشىل** قېنىق ئەمەس، سۇس يېشىل.

ئاچا I (ئا:چا) ئى ① بىر تۇغقان قېرىنداشلار ئىچىدىكى ئۆزىدىن چوڭ ئايال تۇغقان: پاتەمخان ئاچا. ② ئۆزىدىن چوڭ ئاياللارنى ھۈرمەتلىشىشە ئېيتىلىدۇ؛ ئىشك چېكىشىنىمۇ ئۇنتۇپ ھاسراپ- ھۆمۈدەپ كىرىپ كەلگەن پەرھاتىنى گۆھەرنىساخان ئاچا قىزغىن كۈتۈۋالدى.

ئاچا II ① سۈپ. بىر گەۋدىدىن ئاچىلىپ چىققان، بۆلۈنگەن: ئاچا ياغاچ. ئاچا قۇيرۇق. ئاچا يول * قىزلار قايىتىپ كېلىشىدە ھېلىقى ئىككى

تويماس: ئەتىدىن كەچكىچە خەقنىڭ نەرسىنى تاللىشىۋېرىدىغان ئاچپاقا بالا ئىكەنەن.
ئاچپاقىلىق «ئاچپاقا» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئاچپاقىلىق قىلماق. * بولدى. ئەمدى، - دېدى مەريەمخان بالىسىنىڭ قولىدىن تارتىپ، - ياخشى بالا دېگەن ئۇنداق ئاچپاقىلىق قىلمايدىغان.

ئاچ - توق بەزىدە ئاچ، بەزىدە توق؛ ئاچ بىلەن توقنىڭ ئارىلىقىدا، تاپقاندا يەپ، تاپالمىغاندا ئاچ يۈرگەن، تويۇپ تاماق يېيەلمىگەن: ئاچ - توق يۈرمەك. ئاچ - توق قالماق. * قورقماي قىلچە ئىسسىق - سوغۇق، ئاچ - توق قېلىشتىن، ئىشنى باشلاپ تاغنى تېشىپ كۆمۈر ئېلىشتىن.

ئاچ - توقۇق ئاچ - توق ھالەت.
ئاچتۇرماق (توغرىسى: ئاچتۇرماق) ← **ئاچۇرماق**.

ئاچچىق سۈپ ① ئېغىزنى ئېچىشتۇرىدىغان تەمى ئۆتكۈر؛ قېرىق: ئاچچىق لازا. ئاچچىق غورا. * بىلىم - ئاچچىق يىلتىزدىن ئۆسۈپ يېتىلدىغان تاتلىق مېۋە. * تاماق يېيىلىپ بولغاندىن كېيىن، تۇراخان ئىككى پىيالە ئاچچىق دەملەنگەن چاي ئېلىپ كېلىپ داستىخانغا قويدى. ② سەزگۈ ئەزالىرىغا تەسىر قىلىدىغان پۇراق؛ ھىد: ئاچچىق تاماكا. ئاچچىق ئىس. * ئۇنىڭ ئۈستىبە شىدىن سېسىق پاتقاقنىڭ ئاچچىق پۇرىقى چىقىپ دىماغنى ئېچىشتۇراتتى. ③ جاندىن ئۆتىدىغان بەدەننى تىرتىدىغان: ئاچچىق سوغۇق. ئاچچىق شامال. * تاغنىڭ سوغۇق، ئاچچىق شامىلى ۋىزىلىداپ يۈزلەرگە سانجىلىپ ئۆتەتتى. * ياز پەسلى ئۆتۈپ، كۈزنىڭ ئاچچىق سوغۇقلىرى باشلانغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئەسەت «ۋاپاگۈلى» نى كۆتۈرۈپ، شاھزادىنىڭ ھۇزۇرىغا كىرىپ كېلىپتۇ. ④ كۆچمە. كىشىگە قاتتىق تېگىدىغان، كۆڭۈلىنى ئاغرىتىدىغان، خۇش قىلمايدىغان: ياشلار ئىتتىپاقى يىغىندا، ماڭا ئاچچىق گەپلەر بىلەن ھۇجۇم قىلىدىغانلار بولدى. ⑤

ئېچىتىپ تەييارلانغان بىر خىل خام سەي.
ئاچا - سىڭىل بىر ئاتا - ئانىدىن تۇغۇلغان ھەر خىل ياشتىكى قىزلار: بىز ئۈچ ئاچا - سىڭىل. * بىز ئىككىمىز بىر ئاتا، بىر ئانىدىن تۇغۇلغان ئاچا - سىڭىل بولىمىز.

ئاچاكا ئى. دىئال. ئاچا، ھەدە.
ئاچاڭزۇ ئى <ئىرق> ئېلىمىزدىكى ئاز سانلىق مەلەتلەرنىڭ بىرى بولۇپ، يۈنسەن ئۆلكىسىگە جايلاشقان.

ئاچاڭزۇ قىلى <تىل> خەنزۇ - زاڭزۇ تىللىرى سىستېمىسىنىڭ زاڭزۇ - بىرما تىللىرى تۈركۈمىگە كىرىدۇ.

ئاچال ئى. يولىنىڭ ئاچىلانغان، ئايرىلغان جايى: يىگىت مەلىكىنى ئاتقا مىندۈرۈپ بىر كېچە يول يۈرۈپ، تاڭ ئاتقاندا ئىككى يولىنىڭ ئاچىلغا كېلىپتۇ. * ئاچال باشقۇرغۇچى ئابدۇرىشىت ئۇستا، تۆمۈريول رېلىسلىرىنىڭ ئىستانسىغا كىرىش ئېغىزىدا كېسىشىپ تۆتكەن تۈگۈندە لىرىنى ئاتلاپ ئۆتۈپ، ئاچال باشقۇرغۇچىلار ئۆۋەتچىلىك قىلىدىغان كىچىكىگە ئۆيىگە قايتىپ كىردى.

ئاچالچى ئى <قاتن> ئاچال باشقۇرىدىغان مەخسۇس خادىم، ئاچال باشقۇرغۇچى: دادام بۇرۇن تۆمۈريولدا ئاچالچى بولۇپ ئىشلىگەندى.

ئاچالگۆش ئى [ئاچال+گۆش] <يېم> سوغۇق سەيلەرنىڭ بىر تۈرى، بۇ يېمەكلىك قوينىڭ پىشۇرۇلغان سان گۆشىنى يالپاقلاپ توغراپ، ئەخسىگە تىزىپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىنچىكە توغراخان سۇڭپىياز، ئاچچىقسۇ ۋە داغلانغان كۈنجۈت يېغى قاتارلىقلار قۇيۇلۇپ تەييارلىنىدۇ.

ئاچىقىمىن ئى [ئاچ+قىمىن] بىقىننىڭ يان قىسمىدىكى سەل ئىچىگە تارتىلغان جاي، ئىنچىكە بەلىنىڭ ئىككى يان تەرىپى.

ئاچپاقا سۈپ [ئاچ+پاقا] كۆزى ئاچ،

ئاتىلىق ۋە ئانىلىق ئايرىم تۇپلەردە بولىدۇ؛ مېۋىسى تۇخۇم شەكىلدە، سېرىق كېلىدۇ، ئۇرۇقى يۇمىلاق، تىبابەتچىلىكتە يۆتەل پەسەيتكۈچى ۋە بەلغەم يۇمشاتقۇچى دورا ياساش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

ئاچچىق تولغاق بالا تۇغۇلۇش ئالدىدىكى ناھايىتى قاتتىق ۋە جىددىي تۇتىدىغان تولغاق: ئاچچىق تولغاق يېمەك.

ئاچچىق چەيزە <بوت> قىزىل چەيزە. ئاچچىق گىلاس <بوت> گىلاسىنىڭ بىر تۈرى بولۇپ، تەمى چۈچۈمەل بولىدۇ.

ئاچچىق ئۆرۈك <بوت> ئۆرۈكنىڭ بىر تۈرى، تەمى ئادەتتىكى ئۆرۈكلەردىن سەل پەرقلىق، مېغىزى ئاچچىق بولىدۇ. مېغىزىدىن ياغ تارتىلىدۇ.

ئاچچىق ئۈچەي <ئانات> كۆشگۈچى ھايۋانلار ئۈچىيىنىڭ قېرىندىن تارتىپ ياغلىق ئۈچىيىگىچە بولغان ئارىلىقى. ئادەم ۋە كۆشىمەيدىغان ھايۋانلارنىڭ مۇشۇ خىل ئۈچىيى «ئىنچىكە ئۈچەي» دېيىلىدۇ.

ئاچچىق ئۈچىيىدىكى دېھەك چىمىن كۆڭ-لىدىكى، ئېيتماقچى بولغان سۆزىنىڭ ئۆز ئەينىنى، راستىنى دېمەك: ئەستاغۇرۇللا، گەپنى تولا يورغىلاتماي ئاچچىق ئۈچىيىلاردىكى دەپ بېقىڭلار، ئاداش!

ئاچچىق تۈۋىدىن كەلمەك ئىنتايىن قاتتىق ئاچچىق كەلمەك: شۇ تاپتا ئاچچىق تۈۋىدىن كېلىۋاتىدۇ، جۇمۇ؟!

ئاچچىق چىقماق ئاچچىق بېسىلماق، ئاچچىق تۈگىمەك: دادام ئەتسىزدىن بېرى چۆچۈپ، ھەممە ئاچچىق چىقىپ بولدى، ئابدۇرىشت ئاكا.

ئاچچىقىغا بەس كېلەلمەسلىك — ئاچچىقىغا جىددىيلىق: ئاچچىقىغا بەس كېلەلمەي،

كۆچمە. دەرد-ئەلەم، غەم-غۇسسەلىك، غەم-قايغۇنى ئىپادىلەيدىغان؛ ئەلەملىك: بۇ ئاچچىق خاتىرىلەرنى ئەسلەشتىن قۇتۇلۇشقا تىرىشىپ خەتكە قارىدىم، ئۇنى ئوقۇغانسېرى كۆڭلۈمۈ، چىرايمۇ ئېچىلىشقا باشلىدى. * ئاراش كىرىپكىرىدە ئىلىنىپ توختاپ قالغان ئاخىرقى ئىككى تامچە ئاچچىق يېشىنى ئېرتتى-دە، قۇرۇغان لەۋلىرىنى يالاپ قويۇپ، ئۆز ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇردى. ③ كۆچمە. مەس-خىرىلىك، نەپىرەتلىك: يىگىت ئاستا-ئاستا قۇلقىغىچە قىزاردى-دە، بىردىنلا ئاچچىق كۈلۈ-ۋەتتى ۋە غەزەپ-نومۇستىن ئوتتەك يېنىۋاتقان كۆزى بىلەن ئالغايغا تىكىلدى. * مەن ئۇنىڭغا ئاچچىق كۈلكە بىلەن قارىدىم-دە، مۇنداق دېدىم. ④ ئى. غەزەپ، زەردە، قەھەر: بۈگۈنكى ئاچچىقنى ئەتسە قوي (ماقال). * تەقىسىر، سىز يېلىنى يەگەن بىلەن ئاچچىقنى يېگەلمىسىڭىز سىزنى قانداقمۇ باتۇر دېگىلى بولسۇن، ئاچچىق ئادەمنىڭ ئۆزىدىن چوڭ ئەمەس. * ئۆلگۈدەك ئاچچىق كەلگەن سەنۇبەر ئۇنىڭغا يالت قىلىپ قارىدى-دە، قېتىپ قالدى، ئۇنىڭ ئالدىدا رۇستەم تۇراتتى.

ئاچچىق ئاسارون <بوت> زىراۋەندە ئائىلىسىدىكى كۆپ يىلىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، تاغلاردا ئۆسىدۇ، گۈلى كىچىك، سۆسۈن رەڭلىك بولىدۇ؛ يىلتىزسىمان غولى جۇڭگو تىبابەتچىلىكىدە يۆتەلنى پەسەيتىش، بەلغەمنى بوشىتىش، سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇرۇش ئۈچۈن دورا قىلىنىدۇ.

ئاچچىق ئانار <بوت> ئانارنىڭ بىر تۈرى، تەمى ئادەتتىكى ئاناردىن چۈچۈمەل بولىدۇ. ئاچچىق پەربۇن <بوت> پەربۇننىڭ بىر خىلى.

ئاچچىق تاۋۇز <بوت> ① كاۋا ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، غولدا چىرىمغۇچى يىپىلىرى بولىدۇ، يوپۇرمىقى يۈرەك شەكىلدە، گۈلى ئاق،

ماراپ بېرىپ كالتەك بىلەن گەدەن تۇۋىگە راسا كېلىشتۈرۈپ بىرنى سالغاندىم، ھېلىقى زومىگەر تىن تارتماي ئۆلۈپ قالدى. * چىمەنخان ئاچچىقىغا بەس كېلەلمەي قولىدىكى پۇلنى كارىۋاتقا ئاتتى.

ئاچچىقىغا پايلىماسلىق — ئاچچىقىغا چىدىماسلىق: بىر كۈنى خەلىپە تىنىڭ ئۈجمە چۈشۈكى ماڭا قاتتىق تەگدى، مەن ئاچچىقىغا پايلىماي چاچراپ قويۇپ، خەلىپە تىنى كۆتۈرۈپ بېسىۋالدىم.

ئاچچىقىغا چىدىماسلىق ئاچچىقىنى، غەزەپنى باسالماسلىق، ئۆزىگە ھاي بېرەلمەسلىك: قاتتىق غەزەپلەنگەن سىدىق ئاچچىقىغا چىدىيالماي جۈزىنى بىر مۇشتىلىۋىدى، جۈزىنىڭ قىرغىقىدىكى ئىستاكەن جاراڭسىدە بەرگە چۈشۈپ چۆل-چۆل بولۇپ كەتتى.

ئاچچىقىغا ھاي بەرمەك ئاچچىقىنى باسماق، ئۆزىنى تۇتۇۋالماق: ئۇنىڭ بىلەن تەڭ بولسام، قان بولۇشۇپ كېتىشكە توغرا كېلەتتى، ئاچچىقىغا ھاي بېرىپ، ئۆزەمنى بېسىۋالدىم.

ئاچچىقى كەلەك خاپا بولماق، زەردىسى قاينىماق، غەزەپلەنمەك، ئاچچىقلانماق: نۇراخۇننىڭ ئورمان ئىشچىسىنىڭ بۇ قىلىقىغا ئاچچىقى كېلىپ، چاچىلىرى تىك-تىك بولۇپ كەتكەنىدى. * بوۋاي ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسكە ئالسا، ئۆز ئوغلى قاسىمغا ئاچچىقى كېلەتتى.

ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتماق خاپىلىقىنى، دەردىنى، غەزەپىنى، بىلىدۈرمەسلىك، سىرتقا چىقارماسلىق: تۇردى ئاخۇن بۇ ئىشقا قاتتىق غەزەپلەنگەن بولسىمۇ ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتۇپ، پوزىتسىيە بىلىدۈرمەي جىسم تۇرۇۋالدى.

ئاچچىقىنى يۇتماق — ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتماق: قاسىم ئاچچىقىنى يۇتۇپ، بۇ توغرىلۇق ھېچنېمە دېمەستىن چىقىپ كەتتى.

ئاچچىقى ئىچىگە پاتىماسلىق ئاچچىقى چېكىدىن ئاشماق، غەزەپى يۇقىرى پەللىگە يەتمەك: قاسىمنىڭ ئاچچىقى ئىچىگە پاتىماي

يىغلاپ تاشلىدى. **ئاچچىقى يامان** قېنى قىزىق، مەجەزى ئىتتىك، ئوڭاي ئاچچىقىلىنىدىغان، ئۆزىنى باسالمايدىغان: ئۇلارنىڭ مەتۋاقى ئىسىملىك ئاچچىقى يامان باشلىقى مېنى ھاقارەتلىدى. * ئاغىچا خېنىمۇ ئۇنچىۋالا ئاچچىقى يامان ئادەم ئەمەستۇ؟

ئاچچىقى يانماق ئاچچىقى بېسىلماق، ئاچچىقى پەسەيمەك، ئاچچىقى كەتمەك: ئۇنىڭ دەرھال ئاچچىقى كەلگەن بىلەن بىردەمدىن كېيىنلا يېنىپ قالدۇ.

ئاچچىقى يۇتماق ئاچچىقىنى ئىچىگە سىڭدۈرۈۋەتمەك: ئالتۇن مەلىكە بولسا تولا يىغلاپ دەردىنى بىر كىشىگە ئېيتماستىن ئاچچىقى يۇتۇپ، ئاجىزلىشىشقا باشلاپتۇ، ئاخىر كېسەل بولۇپتۇ.

ئاچچىق-چۈچۈك ① تېخى تاتلىق تەم كىرمىگەن، چۈچۈمەل (يەل-يېمىش ھەققىدە): ئاچچىق-چۈچۈك غورا. * غۈلجا ئالىمىنىڭ تەمى دەسلەپ ئاچچىق-چۈچۈك بولىدۇ، ئۇزۇن تۇرغانسىرى تەمى ياخشى بولۇپ كېتىدۇ. ② لازا، ئاچچىقسۇ، دورا-دەرمان قاتارلىقلىرى ئۆتۈپراق تەڭشەلگەن: تۇر-سۇن شېجاڭ ئوخشىغان پۇلۇ ۋە ئېغىر ئىچىملىكتىن كېيىن، ئاچچىق-چۈچۈك ئۆگىرە بىلەن مېھمان بولدى. ③ كۆچمە، تۇرمۇشنىڭ راھەت-پارا-غەت، جاپا-مۇشەققىتى، ھاياتىنىڭ لەززەت-ۋە غەم-تەشۋىشلىرى، تۇرمۇشنىڭ ئىسسىق-سوغۇقى: باقى تۇرمۇشقا ئەمدىلا كۆز ئاچقان ساددا ئاق كۆڭۈل بىر يىگىت، ئۇ يېزا تۇرمۇشىنىڭ ئاچچىق-چۈچۈكىنى تېتىدىغان.

ئاچچىق-چۈچۈكىنى تېتىماق راھەت-پاراغەت، غەم-تەشۋىشنى، بەخت-سائادەت، جاپا-مۇشەققەتنى، ئىسسىق-سوغۇقنى كۆرۈمەك، بېشىدىن ئۆتكۈزۈمەك: شەھەر كۆر، سودا قىلىشنى ئۆگەن. جاھاننىڭ ئىسسىق-سوغۇقىنى، ئاچچىق-چۈچۈكىنى تېتىپ باق!

ئاچچىق-چۈچۈك ئى [ئاچچىق + چېچەك]

ئوخشاش يۇمىلاق تۇرۇك شەكىلىگە تېنى دورا قىلىنىدۇ، بەدەننىڭ سىرتىدىن سۈرسە، قوتۇر قاتارلىق تېرە كېسەللىرىنى داۋالايدۇ.

ئاچ - زار ئاچ قالغان ۋە زارلانغان، جاپا - مۇشەققەت تارتقان، كۈنى ئېغىر: شەرۋانخان بىلەن رەنا ئۇزۇن يوللارنى ئاچ - زار، ھالسىز باسقان بولسىمۇ، قىيىنچىلىقلارغا قىلچە پەرۋا قىلمىدى.

ئاچ - زارلىق ئاچ ۋە زار ھالەت: جەبىر - زۇلۇم، ئاچ - زارلىق دەستىدىن جېنىمىز تۇمشۇقىمىزغا كېلىپ قالغان چاغدا، بەختىمىزگە تاڭ ئاتتى.

ئاچ - زېرىن ← ئاچ - زار: ھېكمەت ئانىسىدىن كىچىك قالغان ئوغلى قاسىمنى يېتىلەپ يۈرۈپ ئۆتكۈزگەن ئاچ - زېرىن كۈنلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرگەندە، ھۆكۈمەتكە سۆيۈنمەي قالمايتتى.

ئاچ - زېرىنلىق ئاچ - زېرىن ھالەت: ئۇنىڭ، ئاچ - زېرىنلىقتىن چاناقلىرىغا ئولتۇرۇشقان ئورا كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ، ياغاچتەك قاتقان بەللىرىنى مۇكچەيتىپ، ئارانلا يېنىپ تۇرغان چىراغ تۇۋىدە توقۇپ چىققان تاغاز، خۇرجۇنلىرىغا قاراپ قويدىغان كىشى بولسا كاشكى!

ئاچقۇچ ئى ① قۇلۇپنى ئېچىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان مېتال ئەسۋاب: جامى سەك - رەپ چۈشۈپ ئىشتان بېغىغا ئېسىۋالغان ئاچقۇچ بىلەن ئىت كالىسىدەك يوغان ئورۇس قۇلۇپنى ئاچتى. ② <ماشىن> بىرەر مېخانىزمىنى بۇراپ يۈرگۈزۈش، ھەرىكەتلەندۈرۈش، ئىشقا چۈشۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان مېتال ئەسۋاب: ئاپتوموبىل ئاچقۇچى تام سائىتىنىڭ ئاچقۇچى. ③ كۆچمە. بىرەر ئىشنى بىر تەرەپ قىلىشتا، ھەل قىلغۇچ رول ئوينايدىغان ئىجابىي ئامىل: چارە، ئەدبىر: تۇتىنى زامان - ۋىلاشتۇرۇشنىڭ ئاچقۇچى - پەن - تېخنىكىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش. * قانداق قىلغاندا ئۇنىڭدا

<بوت> ئېيىق تاپانلىقلار ئائىلىسىگە كىرىدىغان كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك؛ ئېگىزلىكى بەش - ئون سانتىمېتىر، غولى كۆپ، توپلىشىپ ئۆسىدۇ؛ ئۈچ قايىنلانغان پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماقلىق، گۈلى چوڭ، غول ئۇچىدا يالغۇز ئۆسىدۇ؛ غولى دورا بولىدۇ.

ئاچچىقسۇ ئى [ئاچچىق + سۇ] <يېم> تېتىتۇ قىلىنىدىغان چۈچۈمەل سۇيۇقلۇق. گۈرۈچ ياكى قىزىل قوناق قاتارلىقلارنى ئېچىتىش ئارقىلىق ئىشلىنىدۇ.

ئاچچىقلاشماق «ئاچچىقلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار بالا ئارىسىغا كىرىپ بىر - بىرى بىلەن ئاچچىقلىشىپ قالدى.

ئاچچىقلىنىدۇرماق «ئاچچىقلىماق» پېئىلىنىڭ نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئەركىن گۈل - شەننى بىكاردىن - بىكار ئاچچىقلىنىدۇرۇپ ماڭدى.

ئاچچىقلىماق «ئاچچىقلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: خۇرشىدىغان مەنسۇردىن ئۆتە ئاچچىقلىنىپ، ئۆيىنىڭ ئىچىدە خۇددى مۈكەدەك ئۇ ياقىتىن، بۇ ياققا ماڭاتتى.

ئاچچىقلىق «ئاچچىق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئاچچىقلىق تۇزنىڭ ئوبىيېكتىپ خۇسۇسىيىتىنىڭ سۈبىيېكتىپ ئىپادىسى.

ئاچچىقلىماق پ. ئاچچىقى كەلمەك، خاپا بولماق: ئاتاڭ ئاچچىقلاپ: - شۇم بەتسەختنى بۈگۈنلا كۆزۈمدىن يوقات، بولىمسا ئالدىڭدا كالىسىنى ئېلىپ، گۆشىنى چەيلەپ، سۆڭەكىنى سەيلەيمەن، - دېدى. * ئۇ مېنىڭ شەھەرگە ئالدىرىغانلىقىمنى ئاڭلاپ، بۇ يەردە بىرقانچە كۈن تۇرمىساڭ بولمايدۇ، دەپ ئاچچىقلاپ تۇرۇۋالدى.

ئاچچىقتۇت ئى [ئاچچىق + تۇت] <بوت> ئاچچىقتۇت ئائىلىسىگە كىرىدىغان كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك: يەر بېغىرلىغۇچى غولى بار، ئۈچ قۇلاقلىق مۇرەككەپ يوپۇر - ماقلىق، گۈلى سېرىق، مېۋىسى غوزىغا

ھەممە ئادەم يامان كۆرىدۇ، سەنمۇ يامان كۆرسەن، داداڭمۇ يامان كۆرىدۇ، ھېچكىم ئۇنىڭ ياخشى گېپىنى قىلمايدۇ، دادام بايلىق توپلاشقا ئاچكۆزلۈك بىلەن بېرىلىپ كەتكەن ئادەم، — دېدى.

ئاچلىق «ئاچ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى:

ئاچلىقتا تۇتقان قاچاڭنى توقلۇقتا ئۇنتۇما (ماقال). * ئاش قەدرىنى بىلمىسەڭ، ئاچلىق بەرسۇن جازاڭنى (ماقال). * ئاچلىق باتۇر بىلەن كامالنى ھالىدىن كەتكۈزدى.

ئاچلىق ئېلان قىلماق ئۆزىنىڭ قەتئىي نازارەتلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن تاماق يېيىشتىن باش تارتماق: ئاچلىق ئېلان قىلىش كۈرىشى.

ئاچماق I پ ① يولىنى ياكى ئالدىنى

توسۇپ تۇرغان توساقنى بىر تەرەپكە قايرىپ قويماق ياكى ئېلىپ تاشلماق؛ مېڭىش، كىرىش-چىقىش ئۈچۈن ئىمكان يارانماق: ئىشكى ئاچماق. پەردىنى ئاچماق.

يول ئاچماق. * نېمە گەپ بولدى؟ ئالدىرىماي ئېيتقىنى، — شەمەر سۆزلىگەچ ئىشكى ئاچتى، لېكىن ئىشك ئالدىدا ئادەمنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈند-مەيتتى. * قورقىما، ھەي زۆرەم، مەن سادىق، ئىشكى ئاچ. ② ئورالغان، يېپىلىغان، چىكىلگەن، كۆمۈلگەن نەرسىلەرنى شۇ ھالەتتىن خالىي قىلماق: ساندۇقنى ئاچماق.

قولۇپنى ئاچماق. ئورنىنى ئاچماق. * پولات ئورنىدىن دەس تۇرۇپ يەشكىنىڭ قېشىغا باردى. دە، ئۇنى ئېچىپ كۆرسەتتى. * مەن قۇلۇپنى ئاچمەن، قۇلۇپنى ئاچالمىسام مۇنداق جاننىڭ نېمە كېرىكى، — دېدى قېرى تۆمۈرچى. * ئون قەدەم ئالدىدا كېتىۋاتقان ئايال ئارقىسىغا قاراپ، بېشىدىكى پەرەنجىسىنى ئېچىپ بىر قارىدى. دە، يەنە گەپ قىلماي ئالدىغا قاراپ كېتىۋەردى. ③ قاتلانغان، يىغىلغان، پۈكۈل-گەن، پوملانغان نەرسىلەرنى يايماق، كەرمەك: داستىخان ئاچماق. كىگىز ئاچماق. قۇچاق ئاچماق. * ئانار ئۆزىمۇ ئانىسى ئېلىپ

بىر توغرا چۈشەنچىنى ھاسىل قىلغىلى بولار؟ قانداق قىلغاندا ئۇنىڭ قەلبىنى ئاچىدىغان ئاچقۇچنى تاپقىلى بولار؟ ④ كۆچمە. <مەت> لۇغەتلەردە زۆرۈر تېپىلغان سۆزلەرنى ئىزدەشتە قوللىنىدىغان جەدۋەل، گراف: لۇغەتنىڭ ئاچقۇچى.

ئاچقۇچلۇق سۇپ ① ئاچقۇچى بار:

ئۈچ ئاچقۇچلۇق قۇلۇپ. ② كۆچمە. بىرەر ئىشنى بىر تەرەپ قىلىشتا، ھەل قىلغۇچ رول ئوينايدىغان، تەدبىرلىك، مۇھىم: ئاچقۇچلۇق پەيت. * ئەخلاقى ھەرىكەت ئادىتى بىر كىشىنىڭ دائىمىي بولمىغان ئەخلاقىي ھەرىكىتىنى ئەخلاقىي پەزىلەتكە ئايلاندۇرۇشتىكى ئاچقۇچلۇق ئامىلدۇر.

ئاچقۇزماق (توغرىسى: ئاچۇرماق) ← **ئاچۇرماق.**

ئاچقۇزۇلماق (توغرىسى: ئاچۇرۇلماق) ← **ئاچۇرۇلماق.**

ئاچكۆز سۇپ [ئاچ+كۆز] تويمايدىغان،

نەپسىنى يىغمايدىغان، نەپسى يامان: * ئاچكۆز تويماق، بېخىل بېيىماس (ماقال). * ئاچكۆز باي قازىغا رەھمەت-تەزىم قىلىپ كېتىپتۇ. ئۇ كەتكەندىن كېيىن قازى ھىيلە-مىكىر ئويلاشقا باشلاپتۇ. * شاھنىڭ ئاچكۆز، نەزىرى پەس، كۆرەلمەس، نىيىتى يامان، بېخىل، كىشىلەرنىڭ گۈلىنى تىكەنگە ئالماشتۇرۇشقا ھەر دائىم چارە ئىزدەيدىغان، ئىچى زەھەر بىر ۋەزىرى بار ئىكەن.

ئاچكۆزلەرچە رەۋ. ئاچكۆز ئادەملەرگە

خاس قىياپەتتە: بىنانىڭ پەلەمپىي ئۈستىدە ئىككى يىگىت بىر-بىرىنى قولتۇقلىشىپ بىناغا كىرىپ كېتىۋاتقان قىزلارغا ئاچكۆزلەرچە تەلمۈرۈپ تۇرۇشاتتى.

ئاچكۆزلۈك «ئاچكۆز» سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: ئابلىكىم گەپنى تۈگىتىپ رومكېدىكى ھاراقىنى ئاچكۆزلۈك بىلەن ئىچىۋەتتى ۋە گويى كۆكس-قارنى بوشىغاندەك ئۇلۇغ بىر «ئۇھ» تارتتى. * زوردۇن: — مەن بىلىمەن، دادامنى

ئوبدان ئېلىپ بېرىش تەدبىرلىرىنى ئورۇنلاشتۇردى.
 ⑨ خۇشال قىلىماق، شادلاندىدۇرماق: كۆڭۈل ئاچماق. * پادىشاھ ئۇنىڭ جاۋابىدىن قانائەتلىنىپ ئاپىرىن ئېيتىپتۇ ۋە ئون كۈندەك تۇرۇپ ئوۋ ئوۋلاپ، سەيلە-تاماشا قىلىپ كۆڭۈل ئېچىپ باشقا يەرگە يۈرۈپ كېتىپتۇ. ⑩ كۈچەيت-مەك، راۋاجلاندىدۇرماق، ئۆستۈرمەك: كىتاب ئوقۇش ئادەمنىڭ زېھنىنى ئېچىپ، تەپەككۈر قابىلىيىتىنى ئۆستۈرىدۇ. ⑪ ماڭدۇرماق، ھەرد-كەتكە كەلتۈرمەك: رادىئونى ئاچماق. تېلېۋىزورنى ئاچماق. * شۇنداق ئۇكا، بىز ناخشا بىلەن ياشايمىز. مانا ھازىر قاراپ باقە؟ رادىئونى «تارس» قىلىپ ئاچساڭلا خالىغان ناخشاڭنى ئاڭلىيالايسەن. ⑫ ھۆسنىگە ھۆسن قوشماق، گۈزەللىشىتىۋىرمەك، ياراشماق: — ئىران نۇسخىلىق يېڭى گىلەم ئۆيىنى بەك ئېچىپتۇ.

ئاچماق II پ. قورساققا يېگەن نەرسە تۈگىمەك، تاماق يېيىشنى تەلەپ قىلماق: قورساقنىڭ ئاچقىنى — ئەقلىنىڭ قاچقىنى (ماقال). * قوپ قىزم، چاققان بولغىن، داداڭنىڭ قورسقى بەك ئېچىپ كەتكەن ئوخشايدۇ، ئىتتىكرەك تاماق ئېتەيلى.

ئاچماق III ئى. دىئال. ئېچىق، باشلام، ئاچما.

ئاچۇرماق I «ئاچماق I» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۆرە موماينىڭ ئىشكىنى نېمىدەپ ئاچۇرۇشنى بىلىۋېلىشنىڭ كويىغا چۈشۈپتۇ. * ئەنە شۇ چاغلاردا ئېشكىنى يىتىستۈرۈپ قويۇپ، ھەممە يەرنى ئاخىتۇرۇپ تاپالماي يۈرگەن بىر كىشى بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپلا دەرھال رەم ئاچۇرۇشقا كەپتۇ.

ئاچۇرماق II «ئاچماق II» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: تۇرنا يەنە بىرنېپە دېبەكچى بولۇپ تۇرۇشقا شىر بىرلا ئېتىلىپتۇ — دە، تۇرنىنى تۇتۇۋېلىپ: — سېنىڭ بىلەن سۆزلىشىۋېرىشكە نەدە ۋاقتىم! قورسىقىمىمۇ ئاچۇرۇۋەتتىڭ، — دەپتۇ رەھىمسىزلىك بىلەن.

ئاچۇرۇلماق «ئاچۇرماق I» پېئىلىنىڭ

چىققان داستىخاننى ئېچىپ، ئانىسىغا ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل ئولتۇردى. * ھەي دادا، پۇل بولسا جاڭگالدا شورپا، پۇللا بولسا كۆزىڭىزنىمۇ ئاچىمىز، — دېيىشىپتۇ ئوغۇللىرى. ④ قۇرۇپ، ياساپ، پۈتتۈرۈپ ئىشقا چۈشۈرمەك، پائالىيەت باشلىماق: مەكتەپ ئاچماق. دۇكان ئاچماق. * مەن سىلەردىن سوراي، ئۇنداقتا باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەرنى ئېچىپ نېمە قىلىمىز؟ * بۇ يىگىت مۇساپىر ئىكەن، يېقىندا شەھىرىمىزگە كېلىپ سودىگەرلىك دۇكىنى ئېچىپتۇ. ⑤ نەرسە، ۋەقە، ھادىسە ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارنىڭ ماھىيىتى، خۇسۇسىيىتىنى، سىرىنى ئاشكارىلىماق؛ ئېنىقلىماق، يەشمەك: تەبىئەتنىڭ سىرىنى ئاچماق. ئەپت — بەشىرىنى. ئاچماق. زىددىيەتلەرنى ئاچماق. * ئادەمنىڭ ئىنىدىۋىدۇئال ئىرادە ۋە خاراكتېرىنى ئېچىپ بېرىدىغان ھەرقانداق تارىخىي ياكى رېئال ئىجتىمائىي ۋەقەلىكلەرنى پروزا ئەسىرى قىلىپمۇ، ئەينى ۋاقىتتا دراما ئەسىرى قىلىپمۇ يېزىۋەرگىلى بولىدۇ. * ئېچىپ بىرەر ئىلىم — پەن، تەبىئەتنىڭ سىرىنى، ماڭا ئېنىق كۆرسىستەر، تۆتلىشىشىنىڭ يولىنى. ⑥ بىرەر نەرسىنىڭ ھەرىكىتىگە يول بەرمەك؛ باشلىماق، ئاققۇزماق: گەپ ئاچماق. سۆز ئاچماق. سۇ ئاچماق. * بىرەر چەت ئەل تىلىنى بىلىمەي تۇرۇپ، بىلىم ساھەسىدە ئىزدىنىشتىن گەپ ئاچقىلى بولمايدىكەن. * ئەيسا ئوغرىلىقچە بېغىغا سۇ ئېچىۋاپتىكەن، ئۇنى دەرھال دادۇيگە چاقىرتىپ كېلىپ چەرىمانە قويۇپتۇ. ⑦ ئۆزلەشتۈرمەك، پايدىلانغۇدەك قىلماق، ئىشقا كىرىشتۈرمەك: يەر ئاچماق. كان ئاچماق. ئېفىنتىلىكىنى ئاچماق. * سەن ئەكسبەرنىڭ «قاۋانلىق»نى ئېچىش پىلانىنى نېپىشقا ئاخشام ماڭا بەرمىدىڭ؟ — دېدى لى زۇڭخۇا كانىسىقا. ⑧ كۆپچىلىكىنى بىر يەرگە يىغىپ مۇزاكىرە قىلماق ياكى بىرەر ئىشنى، مەقسەتنى ئوقۇتۇرماق: مەجلىس ئاچماق. * يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ مەسئۇلىرى يىغىن ئېچىپ، تېرىل-غۇغا بىرلەشتۈرۈپ، كۆزگى بۇغداي پەرۋىشىنى

ئاچىقتۇرماق — ئاخبارما قىلماق

بىلەن شۇغۇللانغۇچى خادىم. ② <ھەرب> مۇھىم ئىچكى ماتېرىيال ۋە مەخپىيەتلىكىنى ئىگىلەش ئۈچۈن قويۇلغان مەخسۇس خادىم. ئاخباراتچىلىق ئى «ئاخباراتچى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى: ئاخباراتچىلىق بىلەن شۇغۇللانماق.

ئاختا سۈپ [موڭ] جىنسىي بەزلىرى، تۇخۇمى ئېلىپ تاشلانغان؛ پىچىلىغان؛ جۇ سۇلالىسى دەۋرىدىلا يۈزىگە خەت چېكىش، بۇرنىنى كېسىۋېتىش، پۇتىنى ئۇزۇبىتىش، ئاختا قىلىۋېتىش، ئۆلتۈرۈشتىن ئىبارەت بەش خىل جازا بەلگىلەنگەن.

ئاختا ئات ئاختا قىلىنغان ئات: ئاختا ئات ياۋاش كېلىدۇ.

ئاختا بولماق جىنسىي بەزلىرى، تۇخۇمى ئېلىپ تاشلانماق.

ئاختا قىلماق جىنسىي بەزلىرىنى، تۇخۇمىنى ئېلىپ تاشلىماق؛ پىچىۋەتمەك: — بۇ ۋاقىت ئىچىدە بىزنىڭ ھەربىرىمىز ئۆزىمىزنىڭ سەرگۈزەشتىمىزنى، ئاختا قىلىنىشىمىزنىڭ سەۋەبىنى باشتىن ئاياغ سۆزلەشسەك، ۋاقىتىمىزمۇ تېز ئۆتىدۇ، دەيمۇ ئالىمىز، — دەپتۇ ئۇ.

ئاختارما ① سۈپ. ئاغدۇرۇلغان، ئاغدۇرۇپ قويۇپ تېرىلىمىغان: ئاختارما يەر. * سادىق يولدىن قايرىلىپ، كۈزدە ئاختارما قىلىپ تاشلىدۇ ۋە تەكەن تېرىلغۇ ئېتىزلىرىنىڭ ئىچىگە كىردى. ئېتىزنىڭ توپىسىنى ئالغىنىغا ئېلىپ ئۇۋۇلاپ كۆردى، كىچىككەنە تۇپراقنى چىمىدىپ ئېلىپ تىلى بىلەن تېتىپ باقتى. ② ئى. ئاغدۇرۇلغان، ئاغدۇرۇلۇپ تېرىلىمىغان يەر: سايدا تاش تېپىلماپتۇ، ئاختارمىدا داڭگال (ماقال). * ئەمدى ياندىم ئاختارمىغا سۇ تۇتۇپ، كۈمۈش سۇلۇق ئۈستەڭ بويى ساي بىلەن.

ئاختارما سۈيى <دېھ> زىرائەت تېرىلىپ مايسا بولغاندىن كېيىنكى تۇنجى سۈيى.

ئاختارما قىلماق <دېھ> ① يەرنى ئاغدۇرۇپ ئاپتاپقا سالماق: بارات سايىنى ئۆتكەن يىل

مەجھۇل دەرىجىسى.

ئاچىقتۇرماق «ئاچىقماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى.

ئاچىقماق پ [ئېلىپ+چىقماق] ئىچكىرىدىن ياكى پەستىن بىرنەرسىنى ئېلىپ چىقماق: كەرىمخان ئورەكتىن تېزلا بىر تال بەسەيىنى ئاچىقىپ قوشنىسىنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى.

ئاچىقىشماق «ئاچىقماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئاچىماق سۈپ. ئاچىسى بار، ئاچىلىق: بىز بىر يېرىم يىل ئىلگىرى «ئون بىر بىتىم» گە ئەمەل قىلىپ ماناس دەرياسى بويىدىن قايتقىنىمىزدا ئاۋۇ بىر تۈپ يوغان ئاچىماق قارىياغاچنىڭ سايىسىدا ئارام ئالغاندۇق. * // سەيدىن قارىيىنىڭ خىيالىنى قارىياغاچنىڭ ئاچىقىغا بېكىتىلگەن رادىئو كانىيىنىڭ جاراڭلىق ئاۋازى بۆلۈۋەتتى.

ئاچ - يالىڭاچ يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچىكى يېتىشىمەيدىغان، كۈنى ئېغىر، تۇرمۇشى قىيىن؛ ئىنتايىن نامرات: ئەمگەكچى خەلق ئاچ - يالىڭاچ قېلىۋاتقان قىش - زىمىستان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، گومىنداڭ چېرىكلىرى ئۆلمەك - نىڭ ئۈستىگە تەپمەك دېگەندەك يەنە كېلىپ بۇلىدى.

ئاچ - يالىڭاچلىق ئاچ - يالىڭاچ ھالەت: ئەمگەكچى خەلق، كونا جەمئىيەتتە فېئوداللىق ئېكسپىلاتاتسىيە ۋە زۇلۇمغا قاتتىق ئۇچرىغان، ئاچ - يالىڭاچلىقتا قالدۇرۇلغاندى.

ئاچ - يېلىك <ئاچ - يالىڭاچ> ئاچ - يېلىك قالماق. ئاچ - يېلىك يۈرمەك.

ئاخبارات ئى [ئە] ① خەۋەر، مەلۇمات: شىنجاڭ گېزىتىنىڭ يېقىندا ئېلان قىلغان ئاخباراتىدا: «ياۋروپا ئورتاق گەۋدىسى ئامېرىكا دۆلەت مەجلىسى ماقۇللىغان سودا قانۇنى لايىھىسىدىن نارازى بولدى» دېيىلگەن. ② <ھەرب> مەلۇم ئەھۋال توغرىسىدىكى مەخپىي خەۋەر ۋە دوكلات: ھەربىي ئاخبارات.

ئاخباراتچى ئى ① ئاخبارات ئىشلىرى

ئاختۇرۇلماق «ئاختۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: پومېشچىنىڭ بىرەر چىش-تاق پاقلىنى تاسادىپىي يوقاپ كېتىدىغان بولسا مەھەللىدە قىيا-چىيا كۆتۈرۈلۈپ، ھەممە ئۆيلەر ئاقتۇرۇلاتتى.

ئاختىشىچى ئى. ① تارس. ئات باقار، ئات باقتۇچى. ② ئات قاتارلىق ئەركەك ھايۋانلارنى پىچىدىغان ئادەم.

ئاختىخانا ئى. تارس. ئات ئېغىلى، ئات قوتىنى؛ ئاتخانا: قۇربان ئاكا ئاقتىخانىدىكى ئاتلارنى ھەر كۈنى بىر قېتىم سۇغرىشقا ئاچىقىدۇ.

ئاخشام رەۋ ① كۈن ئولتۇرۇپ، قاراڭغۇ چۈشەي دەپ قالغان ۋاقىت؛ پەيت: مېنىڭ ئانام ئەمگەكچان، بىلىمەس ئۇنىدىن باشقىنى. ئىشتىن ئۈزۈمەس قولىنى، ئەتىسى ۋە ئاخشىمى. ② كەچ، كەچقۇرۇن: ئاشۇ ئاخشام ھېچ چىقمايدۇ ئېسىمدىن (تۇنجى سۆيگۈ ھۇزۇرىنىڭ گۇۋاھى)، شۇ ئۇچرىشىش بولغاندى يۈرەكنىڭ، دوختۇر ئىلاج قىلالىغان داۋاسى.

ئاخشامقى سۈپ ① كۈن ئولتۇرۇپ قاراڭغۇ چۈشەي دەپ قالغان ۋاقىتىدىكى: خۇددى چۈشتەك ئاخشامقى ۋەقە، كەلدى ئۇنىڭ ئېسىگە بىردىن. يۈزەك قەلبى تولۇپ غەزەپكە، تۇرۇپ كەتتى ياتقان ئورنىدىن. ② كەچكى، كەچقۇ-رۇنقى.

ئاخشاملىق ① «ئاخشام» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ... شۇنداق قىلىپ، ئاخشاملىققا ئۇنىڭ ئۆيىگە بارىدىغان بولدىقۇمۇ، ② سۈپ. بىر ئاخشامغا يېپتەرلىك، بىر ئاخشامغا كېرەكلىك، بىر ئاخشام داۋاملىشىدىغان: بىر ئاخشاملىق كىنو. بىر ئاخشاملىق ئويۇن.

ئاخماق (توغرىسى: ئەخمەق) — ئەخمەق. **ئاخۇن** ئى [پ] ① <دىن> ئىسلام دىنىدىكى ئوقۇمۇشلۇق كىشى، دىنىي زىيالىي، موللا؛ ۋاڭنىڭ ئەتراپىدا يەتتە-سەككىزدەك ئاخۇن قوللىرىدا قۇرئان تۇتۇپ تۇراتتى. ② ئەزلەر

ئاختارما قىلىپ قويغان ئون مويەرگە بۇ يىسل بالدۇرلا قوناق تېرىدى. ② ئاقتارما قىلىنغان يەرگە ئۇرۇق چېچىپ ئاندىن سۇ قويماق: داۋۇت ئاخشى سارىخانغا مۇنداق دېدى: «ھېلىما-خۇن ئېشەك ھارۋىسىنى بەرمەكچى بولدى، ئۆزى-مىزنىڭكى بىلەن ئىككى ھارۋىدا توشۇساق، ئەتە كەچكە قىغى تۈكۈپ بولىمىز، چۈشتىن كېيىن ئۇرۇقنى چېچىپ، ئاقتارما قىلىۋېتەيلى.»

ئاختارمىدا چالما تالاشماق ئەھمىيەتسىز، زۆرۈرىيىتى يوق نەرسىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئاۋارە بولماق: — بولدى، بىز ئاقتار-مىدا چالما تالاشمايلى، — دېدى ساۋۇر ئاكا جىددىي قىلىپ، — ئۇ قىز ئىشخانىدا ساقلان قالدى، سەن ئۇنىڭ سىزىپ چىققان چېرتىۋېتىنى كۆرۈپ چىق.

ئاختارمىلىق ئى. <دې> ئاغدۇرۇپ ئاپتاپقا سېلىنغان تېرىلغۇ يەر: داڭ ئۈچىنچى قېتىم ئۇرۇلغاندا، كىشىلەر دادۇي قورۇسىغا قاراپ سىلچىشقا باشلىدى، دۈگىدىپ كەتكەن بۇ ئادەملەر ئويىمان-چوڭقۇر ھارۋا يولىدا، يازدىن بېرى ھەيدەلمەي چىكىدىلىپ كەتكەن ئاقتارمىلىقلاردا دۈگىچۈپ-دۈگىچۈپ ماڭاتتى.

ئاختارما (توغرىسى: ئاقتارما) — **ئاقتارما**.

ئاختۇرماق «ئاختۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسى ئۇ توغرىنىڭ ئۆيىگە ئادەم ئەۋەتىپ ھەممە نەرسە-كېرەكلىرىنى بىر-بىردىن ئاقتۇر-تۇپ كۆردى.

ئاختۇرماق پ. مەلۇم بىرنەرسىنى ئىزدە-مەك، قىدىرماق: لۇغەت ئاقتۇرماق. ئۆيىنى ئاقتۇرماق. يانچۇق ئاقتۇرماق. * ياپونلار پۇقرا-لارنىڭ چانلىرىغا ئولتۇرۇپ مۇز ئۈستىدە يۇرۇپ يېزىلارنى ئاقتۇراتتى.

ئاقتۇرۇشماق «ئاقتۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئابدۇللا ساچچىلارغا ياردەم-لىشىپ ئۇ ياق، بۇ ياقنى بىلىلە ئاقتۇرۇشۇپ بەردى.

ئاينىڭ ئاخىرى ئېچىلدى. * رەجەپ قانچە قىلىپمۇ ئۇلارنى تاپالمىدى. ئاخىر «ئۇلار دەريادىن ئۆتۈپ كەتكەن بولسا كېرەك»، دەپ ئويلىدى ۋە ئۆزىمۇ دەريادىن ئۆتۈپ كەتمەكچى بولدى. ② يۈك. زادى: ئاخىر سەن نېمىدەپ كىچى ئىدىڭ؟ ③ رەۋ. بەربىر، ھامان، قاچانلا بولمىسۇن، قانداقلا بولمىسۇن؛ نەتىجىدە: بىز باش - ئايىمى يوق بۇ ئىشقا، ئاخىر كۆڭۈل بۆلمەي قويدۇق. * بېلىقچىنىڭ كىچىك ئوغلى كۈنلەپ، ئايلاپ، يىلاپ يىغلاپتۇ. يىغلا - يىغلا ئاخىر قۇشقاچقا ئايلىنىپ قېلىپتۇ.

ئاخىر بىر كۈن — بىر كۈن ئەھمەتسىز بىر كۈنى: بىز ئاخىر بىر كۈن كۆرۈشمىز.

ئاخىر زامان دۇنيانىڭ، ھاياتىنىڭ ۋە بارلىق مەۋجۇداتىنىڭ يوقلىشى ئالدىدا تۇرغان، يوقلىشقا يېقىن قالغان ۋاقتى؛ قىيامەت: ئاخىر زامان بولماق. ئاخىر زامان كەلمەك. * بۇ كۆڭۈلسىز كەيپىياتنى ھەر يان يۈگۈرۈپ قېچىپ يۈرگەن ئىتلارنىڭ ئەھۋالى تېخىمۇ جىددىيەلەشتۈرمەكتە ئىدى. مۇنداق قارىغاندا، بۈگۈن ئىتلارغا ئاخىر زامان بولغاندەكلا تۇيۇلاتتى. ئەمما ئەھۋالنىڭ نېمە ئۈچۈن شۇنچە جىددىيلىكىنى ھېچكىم بىلمەيتتى.

ئاخىرەت ئى [ئە] <دىن> ئۇ دۇنيا، باقىي قالم؛ قىيامەت: ۋەزىر، ئەمەلدارلار شاھزادىنى سۇدىن سۈزۈپ چىقىپ قارىسا، ئۇ ئاللىقاچان ئاخىرەتكە كېتىپ بولغانىكەن. * شاھ قۇرۇق دۇنيا بىلەن خوشلىشىپ ئاخىرەتكە سەپەر قىلىپتۇ.

ئاخىرەتلىك ① ئى. كىشى ئۆلگەندىن كېيىن شۇ كىشىنىڭ ئۆلۈمىنىڭ ئالدى - كەينىدە ئىشلىتىلىدىغان پۇل - پۇجەك ۋە نەرسە - كېرەك: ئەگەر بۇ پىكىرىم، بۇ چارەم سىلەرگە ماقۇل چۈشسە، مانا مەن يېنىمدا ئاخىرەتلىكىم ئۈچۈن ساقلاپ كەلگەن مۇنۇ بىر تەڭگە پۇلۇمنى ئاتىدىم. ② سۈپ. كۆچمە. ئۆمۈرلۈك، مەڭگۈلۈك، بۇزۇلماس: ئاخىرەتلىك دوست. * سابىت بىلەن ئوسمان ئاخىرەتلىك دوستلاردىن

ئىسمىنىڭ كەينىگە قوشۇلۇپ ئېيتىلىدىغان ھۈرمەت سۆزى: مۆمىن ئاخۇن. چاپبار ئاخۇن.

ئاخۇنەك ئى <زوتول> بىر خىل قۇش، ئەركىكنىڭ تەن ئۇزۇنلۇقى تەخمىنەن 33 سانتىمېتىر، يازلىق پەي تۈكلەرنىڭ رەڭگى چىپار بولۇپ، دۈمبە، قۇيرۇق تەرەپلىرى ئاق ئالا بولىدۇ؛ چىشىنىڭ باش ۋە بويۇن قىسىملىرى قارا، قالغان قىسىملىرى سارغۇچ رەڭلىك، قوڭۇر ئالسى بار، قىشتا ھەر ئىككىلىسىنىڭ چوققىسى، قۇيرۇق پەيلىرىنىڭ سىرتى سەل قارا بولغاندىن باشقا قالغان قىسىملىرىنىڭ ھەممىسى ئاق بولىدۇ، ئۇزۇنغا ئۇچالمايدۇ؛ ئېگىز تاغلاردا ئۆسۈملۈكلەرنىڭ نوتىسىنى، ئۇرۇقلىرىنى ۋە ھاشاراتلارنى يەپ ياشايدۇ؛ بۇ خېيلىۋىجىدا، شىنجاڭنىڭ ئالتاي تاغلىرىدا تېپىلىدۇ.

ئاخۇنباش ئى [ئاخۇن+باش] دىئال يەر مەدىكى؛ موڭغۇ.

ئاخۇنلۇق ئى <دىن> «ئاخۇن» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ئاخۇنلۇق قىلماق. * مۇپتى، ئاخۇنلۇق سۆزىنى توختىتىپ، ئۆز ئادىنى بويىچە بېشىنى ئېگىپ، لەۋلىرىنى سۇس قىمىرلىتىپ دۇرۇت ئوقۇشقا كىرىشتى.

ئاخۇنۇم «ئاخۇن» سۆزىنىڭ بىرىنچى شەخس ئىگىلىك قوشۇمچىسى بىلەن كەلگەن ھۈرمەت شەكلى: خوش ئاخۇنۇم، گەپ سىلىدىن بولسۇن. * ئەڭ ئاخىرقى كۆزەتكە ئاخۇنۇم چىقىپ قارىسا بىر چىرايلىق قىز تۇرغۇدەك.

ئاخۇنياغلىق ئى [ئاخۇن+ياغلىق] ئۈرۈك - نىڭ بىر تۈرى، تاشقى پوستى ئاقۇچ، بىر ئاز تۈكلۈك بولىدۇ.

ئاخىر [ئە] ① ئى. نەرسە، ئىش - ھەرد - كەت، ۋەقە - ھادىسە ۋە ۋاقىت قاتارلىقلارنىڭ تۈگەنچىسى، ئەڭ كېيىنكىسى: ئاپتونوم رايون - لۇق ئاتالغۇلارنى قېلىپلاشتۇرۇش يىغىنى 3 -

سەرگەردانلىق ھاياتىنى پۈتۈنلەي ئاخىرلاشتۇردى.
ئاخىرلاشتۇرۇلماق «ئاخىرلاشتۇرماق»
پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئاخىرلاشماق پ. ئاخىرىغا يەتمەك، تامام
بولماق، تۈگىمەك؛ سادىقنىڭ ھېكايىسى ئاخىر-
لاشتى. * سۆھبەت ئاخىرلىشىپ، ھەمرا ئوخلاپ
قالغاندىن كېيىنمۇ كۈچلۈك ھاياجانلانغان مېھرىبان-
نىڭ كۆزىگە خېلىغىچە ئۇيقۇ كەلسىدۇ.

ئاخىرى رەۋ ① ئىش — ھەرىكەتنىڭ تۈگەش
چېكى؛ ئايىغى، ئەڭ كەينى؛ مەن بۇ ئىشقا
ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىرى بىر ئامال
تاپتىم. * كۆزنىڭ ئاخىرى، يېرىم كېچىدە، بولۇپتۇ
بىر ۋەقە، ئورمان ئىچىدە. ② ئاخىرقى ھېسابتا،
نەتىجىدە بەرىبىر، ھامان؛ مەن تۈرلۈك
باھانە - سەۋەبلەر بىلەن رىزىۋانىنىڭ پاتقىغا
كېلىدىغان بولۇپ قالدىم. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى
بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى دوستلۇق
ئاخىرى مۇھەببەت يالقۇنىغا ئايلاندى.

ئاخىرى بېرىپ ھامان، بەرىبىر، ئاخىرقى
ھېسابتا؛ سەمەت ئۆتكەن يىل ئالىي مەكتەپكە
ئىمتىھان بېرىپ ئۆتەلمىگەندى، ئاخىرى بېرىپ،
ئۇ بۇ يىل يەنە ئىمتىھان بەردى.

ئادا [ئە] ① ئى. ئىش - ھەرىكەت، ۋەقە -
ھادىسىنىڭ ئاخىرى، تاماملىنىش ئىجراسى.
② سۈپ. پاكىز، تازا؛ ناھىيىلىك ئاشلىق
ئىدارىسىدىكىلەر: «بۇغدىنىڭ تازا ئەمەسكەن»
دەپ باشقىدىن ئادا قىلدۇردى.

ئادا بولماق ① تامام بولماق، ئاخىرىغا
يەتمەك، تۈگىمەك، پۈتۈمەك، قۇتۇلماق؛
ۋەزىپە ئادا بولماق. * روشەن چاقىناپ ئېقىپ
چۈشتى ئاسماندىن، كۈمۈش لېنتا كەبى ئاپىئاق
سوزۇلۇپ. ئۇنىڭ كۆيۈپ ئادا بولغان نۇرلىرى،
كەتتى مەڭگۈ يورۇقلۇقتا قوشۇلۇپ. ② كۆچمە.
دەرد - ئەلەمدىن تۈگىشىپ كەتمەك؛ بۇ ئىشلار -
نىڭ تېگىدە چوقۇم بىر سىر بار. ئەمما سەپەر قۇل
بىلەن مومايغا بەك ئۇۋال بولدى. بىچارىلەر ئادا
بولۇپ كېتىۋاتىدۇ. ③ پاكىز، تازا بولماق؛ مەن

ئىدى. * - نېمىشقىلىقى ئېنىققۇ؟ - دېدى ھېلىقى
سوئال بەرگەن تالىپ، - سەن ھىسامىدىن دامول -
لامغا تەرەت ئېلىپ، قۇرئان تۇتۇپ، قول بېرىپ
مۇرت بولغان، مۇرت بولۇش ئويۇن گەپ ئەمەس،
ئاخىرەتلىك ئىش - تە.

ئاخىرقى سۈپ. نەرسە ۋە ھەرىكەت قاتارد -
نىڭ ئەڭ كەينىدىكى، كېيىنكى؛ ئاخىرقى
پۇرسەت. * مۇختەر 20 تىسىنىغا تۆت بىگگۈر
ئېلىپ يېدى. ئاخىرقى بىگگۈرنى يېگەندە، بىگگۈر -
نىڭ سوغۇقى ئۇنىڭ مېڭىسىگە چىقىپ كەتتى.

ئاخىرقى پەللى ① بېرىپ يېتىدىغان، ئاخىرقى
نۇقتا. ئاخىرقى نىشان. ② <تەن> يۈگۈرۈش
مۇسابىقىسىدا بېسىپ ئۆتكەن مۇساپىنىڭ ئەڭ
ئاخىرقى چېكى؛ ئاياغلىشىش ئورنى،
توخنىغان نۇقتا.

ئاخىرقى خاننا <مات> ساننىڭ ئەڭ ئاخىرقى
بىر خانىسى.

ئاخىرقى سوت <قا> سوت مەھكىمىسى
ئەزىزىنى بىر تەرەپ قىلىشتا ئەڭ ئاخىرقى
قېتىم قىلغان سوت؛ ھۆكۈم.

ئاخىرقى نەپىسىگىچە ئۆمۈرنىڭ ئاخىرلاشقان
مىنۇتىغىچە، ئۆلگەنگە قەدەر؛ ئاخىرقى
نەپىسىگىچە خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلماق.

ئاخىرقى نۇسخا <مەت> ئەڭ ئاخىرقى قېتىم
سېلىشتۇرۇپ ئۆزگەرتىپ چىقىلغاندىن كېيىن
بېكىتىلگەن نۇسخا.

ئاخىرقى ھۆكۈم <قا> سوت مەھكىمىسى
سوتلانغۇچى ئۈستىدىن چىقارغان ئاخىرقى
ھۆكۈم.

ئاخىرقى ھېسابتا نەتىجىدە، بەرىبىر، ھامان،
ئومۇمەن؛ كىشىلەرنىڭ كاللىسىدا پەيدا بولغان
بۇ ئىدىيىۋى جەرياننى، ئاخىرقى ھېسابتا،
كىشىلەرنىڭ ماددىي تۇرمۇش شارائىتى بەلگىلەيدۇ.
ئاخىرلاشتۇرماق «ئاخىرلاشماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ تۇردى ئاخۇن ئاكا
بەخت نۇرسىدىن بەھرىمەن بولۇپ، ئۆزىنىڭ

رۇخسەتمۇ ئالغانىدى. ② يار، ئاشنا: كۆردۈڭمۇ بۇ باشىمنى، كۆزۈمدىكى ياشىمنى، ئۈچ كۈن بولدى كۆرمەيمەن، قارا قاش ئاداشىمنى.

ئاداش تۇتماق جان ت ① ئۆزئارا دوستلۇق مۇناسىۋەت ئورناتماق؛ دوست، ئاغىنە بولماق؛ مەن ئەكرەمنى ئاداش تۇتتۇم. ② ئاشنا بولماق، يار تۇتماق.

ئاداشتۇرماق «ئاداشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ يات چوققىلار توھۇپ ئالدى ئايالىنى، تۈن زۇلمىتى ئاداشتۇردى كۆزىنى. ئۇ مېڭىشنى داۋام قىلدى تۈن بويى، يول ئىزدىدى ھەريان ئۇرۇپ ئۆزىنى.

ئاداشتۇرۇلماق «ئاداشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئاداشقان «ئاداشماق» سۆزىنىڭ سۈپەتلىشى. ئاداشقان نېرۋا <ئانات> 10-چۈپ مېڭە نېرۋىسى. بۇ نېرۋا ئۇزۇنچاق مېڭىدىن، چىقىپ، باش، بويۇن، كۆكرەك ۋە قورساق قاتارلىق قىسىملارغا تارقالغان بولىدۇ؛ ئۇ، ئىچكى ئەزا، قان تومۇرى ۋە بەز قاتارلىقلارنىڭ رولىنى تەڭشەپ تۇرىدۇ.

ئاداشماق پ ① نىشان، يول، ھېساب، پىكىر، سۆز، خىيال، ئەقىل قاتارلىقلاردىن ئازماق؛ نىشانىدىن ئاداشماق. يولىدىن ئاداشماق. * ياخشىنى ماختىساڭ يارىشىدۇ، يامانىنى ماختىساڭ ئادىشىدۇ (ماقال). * قۇرئاندازم يول ئاداشتىم، مېنى غەيرىي يولغا سالغىن. لەيلى كەبى ھەددىدىن ئاشتىم، مەجنۇن كەبى چۆلگە سالغىن. ② سەۋەن-لىك ئۆتكۈزۈمەك، خاتالاشماق، يولىدىن چىقماق؛ ھەر دەرىجىلىك ئىتتىپاق تەشكىلات-لىرى بۇ پائالىيەت داۋامىدا ئارقىدا قالغان ئوقۇغۇچىلار ۋە ئاداشقان ياشلارنى يېتەكلەش، تەربىيەلەش، ئۆزگەرتىش خىزمىتىگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بەردى.

ئاداق ئى. ئاخىرى، سوڭى؛ كاشكى جان بىر

سورۇپ، تاسىقاپ ئادا بولغان بۇغدايدىن ئۈچ تاغار بۇغدايىنى تۈگمەنگە ئېلىپ بېرىپ، ئۈچ ئاخشام قونۇپ، ئاران تارتىپ كەلدىم.

ئادا قىلماق ① ئىجرا قىلماق، ئەمەلگە ئاشۇرماق، ئورۇندىماق، ئۆتىمەك، بېجىر-مەك؛ تۆلىمەك؛ بىز ئۆزىمىزنىڭ بۇرچىمىزنى ئادا قىلدۇق. * ئوغلىدىن قاتتىق رەنجىگەن ئاتا-ئانا ئىككى يىلغىچە «قەرز»نى قايتا ئادا قىلىش ھەققىدە بىرنەسە دېيىشىدى. * ئۆمۈر قەلىمىنى تۇتۇپ مەھكەم، ئىلھامم كانلىرىنى قازماقچىمەن. ۋەتەننىڭ كۈتكىنىنى ئادا قىلىپ، زەپەرلەر قامۇ-سىنى يازماقچىمەن. (2) پاكىز، تازا قىلماق؛ ھەلىمىخان سورۇپ، تاسىقاپ بىر كۈندە، ئادا قىلدى ئالتە تاغار قوناقىنى. شۇنداق ئىشلەپ ئاخىر چۆرۈپ تاشلىدى، «ھۇرۇن خوتۇن» دېگەن كونا قالىپنى.

ئادا پ ئى [پ] ئۇن، كېپەك قاتارلىقلاردىن مەخسۇس ئۆي ھايۋانلىرىغا ئېتىپ بېرىدىغان سۇيۇق ئوماچ؛ قاقشايتتى بىسچارە جاناخان مۇڭلۇق، ئەتكىنى ئاش ئەمەس گويىكى ئادا پ. مەكتەپتىن قېپقالغان ئىككى ئۆسمۈرى، ئىشلەيتتى چوڭلاردەك يۈرەكتە زەرداپ.

ئادا — جۇدا ← **ئادا — جۇدا بولماق**. ئادا — جۇدا بولماق ئالاقە، مۇناسىۋەتنى ئۈزۈل-كېسىل ئۈزۈمەك، توختاتماق؛ گۈل-نار؛ — مەن سەن بىلەن ھەم بۇ ئائىلە بىلەن ئادا — جۇدا بولدۇم، مېنى بۇندىن كېيىن ئىزدىگۈچى بولما! — دېدى.

ئادار گۈل ئى. دىئال ← **ئانار گۈل**. **ئاداسقا** ئى. دىئال. ئاتا — ئانىلاردىن تەۋەرىۈك بولۇپ قېپقالغان نەرسىلەر.

ئاداش ئى ① دوست؛ ئاغىنە، بۇرادەر؛ ئاداش بولماق. * رامىلە شۇ كېچىسى خەتنىڭ داۋامىنى يېزىپ تۈگەتكەندىن كېيىن، ئەتىسى خالىتىمۇ تىكىپ تەييارلىغان ھەم دادىسىدىن بىرنەچچە قىز ئاداشلىرى بىلەن بىللە تراكاتورغا چىقىپ شەھەرگە ئوينىغىلى بارغاچ، ھامما ئاچسى-ئىگىدە بىر كېچە قونۇپ كېلىدىغانلىقى توغرىسىدا

باغ ئوتۇنغا ئەرزىسە ئارمان نېمە، ۋەتىنىم گۈلخاندا يانسام چاراسلاپ تا ئاداق.

ئاداققى سۈپ. ئاخىرقى، ئەڭ ئاخىرقى: ئۇ ۋۇجۇدىدا ئۆز زامانىسىنىڭ قىزلىرىدا كەم ئۇچ-رايدىغان بىر خىل قەتئىي مەردانلىك ۋە يۈكسەك جاسارەتنى ھېس قىلدى ۋە ئاداققى قەتئىي قارارغا كەلدى.

ئاداققىچە رەۋ. ئاخىرغىچە، ئەڭ ئاخىرغا قەدەر: بىز كوممۇنىزم ئۈچۈن ئاداققىچە كۈرەش قىلىمىز. * ياق! رەيھان ئاداققىچە مائارىپ ئىدا-رىسىگە بارمايدۇ. ئۇ ئۆزى تاللىغان بۇ خىزمەتنى ئاداققىچە ئىشلەيدۇ. بۇ خىزمەت پارتىيىسىنىڭ خىزمىتى، بۇ بالىلار خەلقنىڭ بالىلىرى.

ئادالاتقۇزماق «ئادالماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: شىياۋدۇيىجاڭ ئەزالارغا خاماندا سورۇلۇپ بولغان بۇغداينى يەنمۇ پاكىز ئادالاتقۇزۇپ ئامبارغا توشۇتۇۋاتاتتى.

ئادالاتماق «ئادالماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سىنىپ مەسئۇلى زۆرەم ئوقۇغۇچىلارنى ئۇيۇشتۇرۇپ ئۇلارغا مەكتەپ قورۇسىنى ئادالاتتى.

ئادالاشماق «ئادالماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بۈگۈنكى تويدا قىزلار تاماق ئىشلىرىغا ياردەملىشىپ سەي-كۆكتاتلارنى ئادالاشىپ بەردى.

ئادالانماق «ئادالماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: كۆڭۈلدە قالدى غەشلىك، زېيان-داشلار جازالاندى. ئېرىق-ئۆستەڭدىكى لاتقا ئېقىن سۇدا ئادالاندى.

ئادالەت ئى [ئە] ① ئادىل، خالىس ۋە توغرا ئىش تۇتۇش، ھەققانىيەتلىك؛ ھەققانىيەت، ئادىللىق: ئادالەت زوراۋانلىق ئۈستىدىن غەلبە قىلىدۇ. * پادىشاھ ئۆز تەۋەسىدە ئادالەتنىڭ كەتكەنلىكىنى، ئۆز ئەتراپىدىكىلەر-نىڭمۇ پادىشاھلىق خەزىنىنى كولاشقا باشلىغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى سېزىپتۇ. ② ئاياللارنىڭ ئىسمى.

ئادالەتپەرۋەر سۈپ [ئە+پ] ئادالەت تەرەپدارى، ئادالەتنى ياقلايدىغان، ھەققانىيەت ئۈچۈن كۈرىشىدىغان، ھەققانىيەتچى: ئادالەتپەرۋەر ئادەم. ئادالەتپەرۋەر خەلق. * بوغدا تېغى ئۆز باغرىدا سانسىزلىغان ئاقىل، دانىشمەنلەرنى، باتۇر-پالۋانلارنى، ئادالەتپەرۋەر، ۋەتەنپەرۋەر، خەلقپەرۋەر ئوغلان-لارنى ئۆستۈردى.

ئادالەتپەرۋەرلىك «ئادالەتپەرۋەر» سۆزدىن نىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: موللازەيدىن ئوبرازنىڭ گەۋدىلىك يېرى ئۇنىڭ خەلقپەرۋەر، ئادالەتپەرۋەرلىكىدە، مەن ئۇنىڭ ئوبرازىدىن ھايات موللازەيدىننى كۆرگەندەك بولدۇم.

ئادالەتسىز سۈپ ① ئادىل بولمىغان، ھەققانىيەتسىزلىك بىلەن ئىش تۇتىدىغان: ئادالەتسىز تاشقىرى، ئادالەتكە خىلاپ: ئادالەتسىز ئۇرۇش. ئادالەتسىز ئىش. ئادالەتسىز جەمئىيەت. * پادىشاھ زامانىدا بۇنداق ئادالەتسىز ئىشلار كۆپ بولغانىدى. * ئاتامنىڭ ئادالەتسىز تەنلىرىنى مۇلايىملىق بىلەن ئاڭلاشقا ۋە بۇنىڭغا سەۋر قىلىشقا ئۆزەمگە ئۆزەم قانچە قېتىم ۋەدە بەرگەندىم. لېكىن ۋەدەمنى زادىلا ئورۇندىيالىدىم.

ئادالەتسىزلىك «ئادالەتسىز» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: سەن بۇ ئىشتا بەك ئادالەتسىزلىك قىلىدىڭ، - دېدى سەمەت ئىبراھىمغا خاپا بولۇپ. * سەن بارلىق ئادالەتسىزلىكلەرگە كۆزۈڭنى ياشلىغان ھالدا چىداشلىق بەردىڭ، ئەزەلدىن بىر ئېغىزمۇ قارشى سۆز ئېيتىپ باقىمىدىڭ.

ئادالەتلىك سۈپ. ھەققانىيەتلىك بىلەن ئىش قىلىدىغان، ھەققەتكە ئاساسلانغان: ئادىل: مەن ۋەتەنسىمىزنى قوغدىداپ، تاجاۋۇز-چىلارغا زەربە بېرىش ئۈچۈن ئادالەتلىك ئۇرۇشقا كېتىۋاتىمەن. * بولشېۋىكلار پارتىيىسىنىڭ يولباشچىسى بالكونغا چىقتى - دە، ئىشچىلارنىڭ، دېھقانلارنىڭ ھاكىمىيەتنى ئۆز قولىغا ئېلىشى كېرەكلىكى، ئۇرۇشنى دەررۇ توختىتىپ، ئۆز

مەملىكىتىمىزدە ۋە پۈتۈن دۇنيادا يېڭى ۋە ئادا- لەتلىك تەرتىپ ئورنىتىشى كېرەكلىكى توغرىسىدا نۇتۇق سۆزلىدى.

ئادالەتلىق «ئادالەتلىق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: مېھمانلارنىڭ كەچلىك تامىقى ئۈچۈن يېستەرلىك كۆكتات ئادالەتلىق قويۇلدى.

ئادالەتلىق پ. پاكىزلىككە، تازىلىق، ئېرىغدىلىق: قاچا ئادالەتلىق. ئۆي ئادالەتلىق. سەي ئادالەتلىق. * مەن گۈلنىڭ ئاپىسى تاماق ئۈچۈن ئادالەتلىق پەمىدۇردىن ئىككىنى قولۇمغا ئېلىپ كۆرسەتتىم. * ئاغرىغاننى دوختۇر كېلىپ داۋالدى، چاچ ئۆسكەننى ئۆز ۋاقتىدا ئادالدى.

ئادالەت ئى [ئە] ئۆزئارا چىقىشالماستىق ياكى قارىمۇقارشىلىق، دۈشمەنلىك مۇناسى- ۋەت؛ گىنە، خۇسۇمەت، ئۆچمەنلىك: ئادالەت تۇتماق. ئادالەت ساقلىماق. * ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئادالەت يېڭىدىن كېلىپ چىققان بولماستىن، بەلكى ئۇزۇندىن بېرى مەۋجۇت. * مەن شەخسىي ئادالەت بىلەن زادىلا ھېسابلاش- مايەمەن. * قەلبى ئىنساننىڭ يۈرەكىدە نە قىلغايلىق نىزا، بولدى قوي، ئالەمچە كەڭ بول، تۈر ئادالەتتىن يىراق.

ئادالەت تۇتماق ← ئادالەت ساقلىماق: سۇلايمان ھېچكىمگە كۆڭلىدە ئادالەت تۇتمايدى- خان ئاق كۆڭۈل ئادەم. * ھەممە مىللەت تەڭ- باراۋەر، ئىتتىپاق، ساپ قەلبىمىز. كەستىشىلەر يوقىلىپ، پۈتتى ئادالەت، غەلۋىمىز.

ئادالەت ساقلىماق ئۆزئارا دۈشمەنلىك، قارىمۇقارشىلىق، چىقىشالماستىق پوزىتىسى- يىنى داۋاملاشتۇرماق؛ خۇسۇمەت، گىننىنى كۆڭلىدىن چىقىرىۋەتمەسلىك: ھەي، نادان سىڭلىم، سىز مېنى تېخىچە «ئەزىزگە ئادالەت ساقلاۋاتىدۇ» دەپ ئويلايمىسىز؟ ئۇنداقتا، مېنى پۈتۈنلەي خاتا چۈشىنىدىكەنسىز. * بالىلىرىم، مانا كۆرۈپ تۇرۇپسىلەر، بىزنىڭ ئارىمىزدا تا مۇشۇ كۈنگىچە يا ئۇرۇش- تالاش، يا رەنجىپ ئادالەت ساقلاش دېگەن نەرسىلەر كۆرۈلمىدى، —

دېدى بوۋاي.

ئادالەتلىق سۇپ [ئە+پ] ئادالەت ساقلايدىغان، ئادالەت تۇتىدىغان: ئادەتلىق ئادەم.

ئادالەتلىق ئۆي «ئادالەتلىق» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: بەزى ئادەملەرنىڭ ئادالەتلىق ئۆيى بەك كۈچلۈك.

ئادالەتلىق ئۆي «ئادالەتلىق» پېتى- لىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئەمەت بىزنى قەستەن ئادالەتلىق ئۆيىدۇرۇپ قويدى.

ئادالەتلىق پ. ئۆزئارا قارشىلاشماق، بىر- بىرىگە دۈشمەنلىك پوزىتىسىدە بولماق.

ئادالەتلىك سۇپ. ئادالەت تۇتقان ئادالەت ساقلىغان، ئاداۋىتى بار: بۇ ئىچكى ھېسابات كادىرلار بىلەن دېھقانلارنى قايسىل قىلدى، شۇنىڭ بىلەن زۇللارنىڭ لايىھىسى بىر مۇ قوللىغۇچى چىقماي پانچۇقىدا قالدى، مانا شۇ چاغدا زۇللارنىڭ ئادالەتلىك يۈرىكىدە توختى شۇجىغا نىسبەتەن ئۆچمەس داغ قالغانىدى.

ئادەت ئى [ئە] ① ئۆگىنىپ قالغان ھەرىكەت؛ قىلىق: ياخشى ئادەت. يامان ئادەت. ئادەت بولۇپ قالماق. * ئادەتنىڭ دورىسى يوق، مەسچىتنىڭ مورىسى يوق (ماقال). * ئۆمۈرنىڭ ئۇزۇن- قىسقا بولۇشى مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، ھەر بىر ئادەمنىڭ تۇرمۇش ئادىتى بىلەن مۇناسى- ۋەتلىك. ② ئاتا- بوۋىسىدىن تارتىپ كېلىۋاتقان ياكى ئاتا- بوۋىسىدىن قالغان ۋە كىشىلەرگە سىڭىپ كەتكەن تەرتىپ؛ قائىدە، يوسۇن، ئەنئەنە، ئۇدۇم: ئۇيغۇرلارنىڭ مېھماندوستلۇق ئادىتى ناھايىتى ئۇزۇن تارىخقا ئىگە. * بىزنىڭ يۇرتتا، ئازادلىقتىن ئىلگىرى ئوغۇللار 17 ياشتا، قىزلار 15 ياشتا توي قىلىدىغان ئادەت بار ئىدى. ③ <فىزىئول> ئاياللاردا ھەر ئايدا بىر قېتىم دەۋر قىلىدىغان بالىيات- قۇدا قان ھاسىل بولۇشتىن ئىبارەت فىزىئول- لوكىيلىك ھادىسىسى (قاناش ۋاقتى ئۈچ

ئادەتتىكى خروموسوما <بىئول> ھۈجەيرە يادروسىدا تۇرىدىغان ۋە جىنسىي خروموسومىدىن باشقا خروموسوملار.

ئادەتتىكى خروموسوما ماددىسى <بىئول> ھۈجەيرە بۆلۈنۈشنىڭ ئوتتۇرا مەزگىلىدە ئۇيۇپ قورۇلىدىغان، ئاخىرقى ۋە ئارىلىق مەزگىلىرىدە بوشىشىدىغان خروموسوما ماددىسى.

ئادەتتىكى سىناق <مائار> دەرس ئارىلىقىدا ئوقۇغۇچىنىڭ ئۆزلەشتۈرۈش ئەھۋالىنى تەكشۈرۈش سىنىقى، مەزمۇن جەھەتتىن ئىمتىھانغا قارىغاندا چەكلىك بولىدۇ.

ئادەتتىكى مائارىپ <مائار> باشلانغۇچ، ئوتتۇرا دەرىجىلىك مائارىپ تەربىيىسى. ئۇ باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە ئىشلىتىش سىرتقى مەكتەپلەرنىڭ تەلىم-تەربىيە خىزمىتىنى كۆرسىتىدۇ.

ئادەتتىكى نەتىجە <مائار> تاپشۇرۇق، دەرس ۋاقتىدىكى سوراق ۋە ئادەتتىكى سىناق نەتىجىلىرىدىن چىقىرىلغان ئورتاق نەتىجە، خۇلاسە.

ئادەتتىكى يىل <ئاستر> مىلادى ھېسابىدا 2-ئاي 28 كۈن بولغان، ھىجرىيە ھېسابىدا 12-ئاي 29 كۈن بولغان يىللار يەنى مىلادى ھېسابىدا 365 كۈن، ھىجرىيە ھېسابىدا 354 كۈن بولغان يىل.

ئادەتتىكىچە رەۋ. ئادەتتىكىدەك، ئادەتتىكىكىگە ئوخشاش: يولداشلار، ئالدىمىزدا ئېغىر سىناق تۇرۇپتۇ، بۇ سىناق ئادەتتىكىچە ئۆتۈپ كېتىشىمۇ مۇمكىن. لېكىن بىز 20 نەچچە كۈنلۈك ئەجرىمىزنى ۋەيران قىلىۋېتىش ئېھتىمالىنى نەزەردە تۇتۇشىمىز كېرەك.

ئادەتتىكىدەك رەۋ. ھەر ۋاقىتتىكىگە، ئادەتتىكىكىگە ئوخشاش، ئادەتتىكىچە: نورمال: مەن ئەخمەتتىن خۇشالمەن، نېمىشقا دېسىڭىز:

كۈندىن يەتتە كۈنگىچە داۋاملىشىدۇ: ئادەت كۆرمەك.

ئادەت بولماق — ئادەتلىنمەك: بۇرۇن

ئاتىدىن نۇرغۇن مال دۇنيا قالغان بىر بايۋەچچە بولغانىكەن. يەپ-ئىچىپ، خۇشال-خۇرام ئويىناپ كۈلۈش كىچىكىدىنلا ئۇنىڭغا ئادەت بولغاچقا، ئەيش-ئىشرەتتىن باشقىنى ئويلىمايدىكەن.

ئادەتتىن تاشقىرى ئادەتتىكىچە ئەمەس، ئادەتتىكىدىن ئۆزگىچە؛ پەۋقۇلىئادە؛ ناھايىتى، ئىنتايىن، بەك: مەن ئادەتتىن تاشقىرى ھايانلانغانلىقىمىدىن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي قالدىم. * سىنىپ ئىچى ئادەتتىن تاشقىرى پاكىز ھەم رەتلىك ئىدى.

ئادەت قىلماق ئادەتكە ئايلاندۇرماق، ئادەتلىنىپ كەتمەك؛ ئادەتلىنمەك: مەن ھەر كۈنى ئەتىگەن سائەت ئالتىدە تۇرۇپ ئالتە يېرىمىگىچە يېرىم سائەت تەنھەرىكەت ئويناشنى ئادەت قىلدىم.

ئادەت كەلمەك — ئادەت كۆرمەك.

ئادەت كۆرمەك <فىزىئول> ھەيز كۆرمەك، ئاي كۆرمەك.

ئادەت كۈچى بىرەر جەمئىيەت ياكى بىرەر مىللەت خەلقىلىرى ئىچىدىكى ئىجتىمائىي ئەنئەنىۋى كۈچ: مىليونلىغان كىشىلەرنىڭ ئادەت كۈچى ئەڭ قورقۇنچلۇق كۈچ.

ئادەتتە رەۋ. ئادەت بويىسىچە، ئادەتكە ئاساسەن؛ نورمال ھالەتتە، كۆپ ھاللاردا: ئۇ ئادەتتە تالا-تۈزگە ئاز چىقاتتى. * ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بەرگۈچىلەر ئادەتتە 22 ياشتىن تۆۋەن بولۇشى لازىم.

ئادەتتىكى سۇپ ① ئادەتتە بولىدىغان، ئادەتلىنىپ قالغان: ئۇنىڭدا دۆلەت مەسلىسى ئىنتايىن ئابستراكت قويۇلغان، تېخى ئەڭ ئادەتتىكى ئۇقۇم ۋە بايانلاردىنلا ئىبارەت ئىدى. ② ئاددىي: بۇ چوڭ مەسلى ئەمەس، ئادەتتىكى مەسلى. * مەلىكە بۇ قېتىم ئادەتتىكى كېيىمى بىلەنلا ئۇسۇلغا چىقىپتۇ.

ئادەم ئانا قوھمىيىسى ئادەم بەدىنىنىڭ شەكلى، تۈزۈلۈشى ۋە ئۇلارنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن. ئادەم ئايىغى باسىمىغان ئادەم ئىزى تەگ-مىگەن، ياشىمايدىغان، كىشىلەر بېرىپ باقمىغان؛ ئادەمدىن خالىي؛ ئېچىلمىغان؛ ئادەم ئايىغى باسىمىغان چۆللەر ھازىر بوستانلىققا ئايلاندى.

ئادەم ئەتمەك ئىززەت-ھۆرمىتىنى قىلماق، ھۆرمەت بىلدۈرمەك؛ ئادەم ئەتكەنگە تەزىم ئەت (ماقال).

ئادەم ئەسەس ئادەم دەپ ھېسابلىغىلى بولمايدىغان، ئادەملىك پەزىلىتى يوق؛ — يا ھەزرەت «مۆھتەرەم قارىي»، كۆرسىلە بۇ ئىشنى، — دەدى قۇربان ئاقساقال ئوت قويۇلغان مەسچىتنى كۆرسىتىپ، — جالالىدىن دېگەن بۇ خۇنپەر ئادەم ئەمەس نېمىكەن ئەمەسمۇ، مۇناپىق! ئادەم بالىسى ① ئادەمزات، ئىنسان؛ تاشق بولمىەن دەيدۇ، جانغا كۆيسە بولمامدۇ. ئادەم بالىسى تولا، قەدىر بىلسە بولمامدۇ. ②

چىن، ئىنسانىي پەزىلەتلەرگە ئىگە بولغان شەخس، ھەقىقىي ئىنسان پەرزەنتى بولۇشقا مۇناسىپ كىشى، ھەقىقىي ئىنسان؛ ئادەم بالىسى ياپراق، كىر قونماس ئېسىل، ھەممىدىن ئۆتكۈر ئۇنىڭ مېڭىسى. باق، ئويلان، ئوبدان پىكىر قىل، دەۋرگە ئامراق يېڭىنىڭ يېڭىسى.

ئادەم بولماق ① چوڭ بولۇپ يېتىلمەك؛ چوڭ بولۇپ قاتارغا قوشۇلماق؛ ۋۇي! بۇ بالىنى كۆرمىگىلى نەچچە يىل بولۇپتەكەن، ئادەم بولۇپ قېلىپتۇغۇ؟! * بەللى، يارايىسەن ئوغلۇم، ئادەم بولۇپسەن، — دەيدى دادىسى. ② تەربىيەلىنىپ ياخشى پەزىلەتلەرگە، چىن، ئىنسان-نى خىسلەتلەرگە ئىگە بولماق؛ مولا بولماق ئاسان، ئادەم بولماق تەس (ماقال). * سەن زادى ئادەم بولمايدىكەنەن، ئەسكىلىك قېنىڭغا سېڭىپ كەتكەن نەرسە ئىكەنەن! ③ ئەي بولماق، قاتارغا قوشۇلماق (كۆپىنچە يوقلۇق مەنىدە

ئۇنىڭ بىر ئىشى ئاغىنىسى مەيلى ئىلغار بولسۇن، مەيلى قالاق بولسۇن، دەيدىغىنىنى يۈزىگە دەپ بولۇپلا يەنە ئادەتتىكىدەك مۇناسىۋەت قىلىپ يۈرۈۋېرىدۇ.

ئادەتلەندۈرمەك «ئادەتلەنمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بالىنى كىچىكىدىن باشلاپ تازىلىق قىلىشقا ئادەتلەندۈرۈش لازىم.

ئادەتلەندۈرۈلمەك «ئادەتلەندۈرمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: بالا چوڭلارنى ھۆرمەت قىلىشقا ئادەتلەندۈرۈلۈشى كېرەك.

ئادەتلەنمەك پ. بىرەر ئىش-ھەرىكەتنى ئادەت قىلىماق، ئادەتكە ئايلاندۇرماق؛ بىرنەرسىگە ئۆگىنىپ قالماق؛ زەخمەكنى راۋاب يۈزلۈكىگە ئۇرۇپ چېلىپ ئادەتلىنىپ قالغان بولساق يۈزلۈكى تېشىلىدۇ. بۇنى قايتا يېڭىلاشقا توغرا كېلىدۇ. * ئۇ قالۇن چېلىش ماھىرى بولۇپ، مۇقامنى قالۇن چېلىپ تۇرۇپ ئېيتىشقا ئادەتلەنگەن.

ئادەم ئى [ئە] ① پىكىر قىلىش، سۆزلەش ۋە ئەمگەك قىلىش قابىلىيىتىگە ئىگە بولغان ھەم ئىشلەپچىقىرىش قوراللىرىنى ياسىيالايدىغان، ھەم ئىشلىتەلەيدىغان، شۇ سەۋەبلىك باشقا ھەممە مەخلۇقاتتىن ئۈستۈن تۇرغۇچى جانلىق زات؛ كىشى، ئىنسان؛ * ئادەمنىڭ ئالىسى ئىچىدە، ھايۋاننىڭ ئالىسى تېشىدا (ماقال). * — قېنى، مۇئەللىم كۆپ ئوقۇغان ئادەم، مۇئەللىمنىڭ پىكىرىنى ئاڭلاپ باقايلى، — دېيىشتى كۆپچىلىك. ② كىشىلىك جەمئىيىتىنىڭ ئايرىم ئەزاسى، شەخس؛ ياخشى ئادەم. ئەخلاقلىق ئادەم. ناچار ئادەم. ③ كوللېكتىپ ئىگىلىك ياكى ئائىلە ئەزا-لىرىنىڭ ھەربىرى؛ جان؛ ئادەم بېشىغا 30 چىڭدىن نورما بەلگىلەندى. ④ بىراۋنىڭ خىز-مەتكارى ياكى تەرەپدارى؛ زوردۇن باي ئادەملىرى بىلەن باستۇرۇپ كىرىپ «ئېرىڭنىڭ قەرزىنى تۆلە» دەپ بىچارە ئايالىنىڭ ئاخىرقى بىر ئىنىكىنىمۇ ئاچقىپ كەتتى.

سەدەك ئادەملەرنى سەن - پەن دەپ يۈرمەمدۇ؟
چوڭنى سىلى، كىچىكىنى سىز دېسە كىم خۇش
بولمايدۇ؟

ئادەمگە بېقىپ ئىش كۆرەك — ئادەمگە
بېقىپ ئىش قەلماق: ئېسىل ئەخلاقىي پەزىلەت-
لەرنى يېتىشتۈرۈشتە ئادەمگە بېقىپ ئىش كۆرۈش
كېرەك.

ئادەمگە خىتاب <ئى> بۇ رىتورىك خىتاب
ئۇسۇلىنىڭ بىر خىل شەكلى بولۇپ، بۇنىڭدا
ئاپتور كىتابخانلار بىلەن ئەمەس، بىۋاسىتە
ئۆز ئەسەردىكى پېرسوناژ بىلەن سۆزلىشىدۇ
ياكى ئۇنىڭغا خىتاب قىلىدۇ ياكى بولمىسا
ئەسەردىكى بىر پېرسوناژ ئۆز يېنىدا
بولمىغان بىرىنىڭ ئىسمىنى ئاناپ تۇرۇپ،
ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىدۇ.

ئادەم ماڭسا ئايىغى، قۇش ئۇچسا قانىتى
كۆيىدىغان ھەددى - ھېسابسىز ئىسسىق،
چىداپ تۇرغۇسىز ئىسسىق: كۆچەت تىكىپ
ئورمان بىنا قىلىنغاندىن كېيىن، ئادەم ماڭسا
ئايىغى، قۇش ئۇچسا قانىتى كۆيىدىغان چۆللەردە
بۇلبۇللار سايراشقا باشلىدى.

ئادەم ئېيىقى <زوتول> — قوڭۇر ئېيىق.
ئادەم-ئاق ئى [ئادەم+ئاق] دىنىي ئەقىد-
دىلەرگە كۆرە، يەر يۈزىدە بىرىنچى بولۇپ
يارىتىلغان ئەر كىشى، ھاۋا ئانىنىڭ جۈپتى.
ئادەمئاقامدىن قالغان ناھايىتى قەدىمكى
زاماندىن قالغان: بۇ ئادەمئاقامدىن قالغان
نەرسە. * ئادەم ئاقامدىن قالغان ئادەت.

ئادەمخور سۈپ [ئەپ] ئادەم گۆشىنى
يەيدىغان، ۋەھشىي: ئادەمخور جاللاتلار ياغنى
قىزدۇرۇپ، ئوسماننىڭ بەدىنىگە چاچقاندا، ئۇ
يىقىلىپ ھوشىدىن كەتتى.

ئادەمخورلۇق «ئادەمخور» سۆزىنىڭ ئاب-
تىراكت ئىسىم شەكلى: بەھرەمگە مەجۇسى قاراپ
يىغلاپ تۇرۇپ: - قېنىمدىن كېچىپ، مېنى ئۆلتۈرمە-
سىلە، مەن سىلگە، بۇ يەردىكى ئەر-بالارغا نېمەت

كېلىدۇ): تولا كېسەل تارتىپ بىر ئەت، بىر
ئۇستىخان بولۇپ قالدى. بۇ بالىنىڭ ئادەم
بولۇشىغا كۆزۈم يەتمەيدۇ.

ئادەم سىياق شەكلى، كۆرۈنۈشى، تۇرقى
ئادەمگە ئوخشايدىغان، ئادەم شەكلىدىكى؛
ئادەمسىمان: بولدى بىتچىست جەڭ بىلەن ئادەم
سىياق ئاۋاستىلار، پارلىدى ئالتۇن قۇياش كەڭ
ئەل - ۋەتەنگە نۇر چېچىپ.

ئادەم قويماق ① بىرەر ئىشنى بېجىرىش
ياكى مەلۇم نەرسىنى ساقلاشقا مەخسۇس
ئادەم بېكىتمەك: - تۇغنى ساقلاشقا قانچە ئادەم
قويدۇڭلار دەپ سورىدى شۇجى مەھەممەت
دۇيىجاڭدىن. بۇ ئىشقا جەزمەن ئادەم قويماي
بولمايدۇ. ② ئارىغا ئادەم قويماق، ئەلچىلىككە
ئادەم ئەۋەتمەك: قېنى، ئادەم قويۇپ باقايلى،
ماقۇل بولسا ئىنچا چېيىنى ئېلىپ كېرەرمىز.

ئادەم قېلىپىدىن چىقىپ كەتمەك ئىنسانغا
ئورتاق ئەدەب - ئەخلاقنى بۇزماق، ئەخ-
لاقسىزلىق، بەتقىلىق قىلماق: ئىنسان
قېلىپىدىن چىقىپ كەتكەن بۇنداق ئىشلار
ئار - نومۇسى، ئۆزىنىڭ ئىززەت - ئابرويىنى
بىلمەيدىغانلار دىلا كۆرۈلىدۇ.

ئادەم قىلماق ① تەربىيەلەپ چىقىن ئىنسانغا،
ياخشى پەزىلەتلىك ئادەمگە ئايلاندۇرماق،
چىن، ئىنسانىي پەزىلەتكە ئىگە قىلماق:
- ئۇنى مانا شۇ ئادىل مۇئەللىم ئادەم قىلىپ
كەتتى، - دېدى ھېلىقى ئىشچى دوختۇرخانا
تەرەپكە قاراپ. ② بېقىپ، تەربىيەلەپ چوڭ
قىلماق، چوڭ قىلىپ ئادەم قاتارىغا قوشماق:
ئۇنى يولدىن تېپىۋېلىپ ئادەم قىلغاندىغۇ؟ ئەجەبا
ئۇمۇ قولغا قامچا ئېلىپ ئۇرغىلى يۈگۈرسە.

ئادەمگە بېقىپ ئىش قىلماق ئادەملەرنىڭ
ئالاھىدىلىكى، خۇسۇسىيىتى، ئىقتىدارى
ۋە مەجەز - خۇلقىغا قاراپ ئىش كۆرەك:
ئەمەت ئاخۇننىڭ ئوغلى مەڭلىكمۇ شۇجى بولغان
بىلەن ئالتە كۈندىن كېيىن شاپاققا پوق ئۇسۇقۇ-
دەك، ئادەمگە بېقىپ ئىش قىلماي ئۆزىنىڭ دادى-

مايمۇنلار. مەسىلەن: ئورانگۇتان، شىمپەنزىد، ئۇزۇن بىلەك مايمۇن قاتارلىقلار.

ئادەمگەرچىلىك ئى ① كىشىلەرگە بولغان مۇھەببەت، مېھرىبانلىق، ئىنسانغا ياخشى مۇناسىۋەتتە بولۇش؛ ئىنسانپەرۋەرلىك: ئادەمگەرچىلىك قىلماق. * ئۇنىڭ ھەربىر ھەردىكى ئادەمگەرچىلىكىنى ياقلاش، ئاتا-بوۋىسىنىڭ پارلاق تارىخىنى، ۋە تەنپەرۋەرلىك شان-شۆھرىتىنى يۈكسەلدۈرۈپ داۋام قىلدۇرۇش ئىدى. ② كىشىلەر ئارىسىدىكى بىر-بىرىنى يوقلاش، ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن بىر-بىرىگە مەنپەئەت يەتكۈزۈش ئادىتى: ئادەمگەرچىلىك قىرمايدۇ (ماقال). * ئۇلار بىرنەچچە قېتىم كەلدى، مەن ئۇلارنىڭ ئادەمگەرچىلىكىنى قايتۇرالمىدىم.

ئادەمگەرچىلىكتىن چىقماق ① ئىنسانلىق قىياپىتىنى يوقاتماق، يامان ئىش-ھەرىكەت، ناچار قىلىقلىرى تۇپەيلىدىن كىشىلەر نەزىرىدىن چەتتە قالماق. ② كىشىلەرنىڭ بىر-بىرىنى يوقلاش، ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن بىر-بىرىگە مەنپەئەت يەتكۈزۈش ئادىتىنى يوقاتماق: مەن سودىگەرچىلىك بىلەن بولۇپ كېتىپ ئادەمگەرچىلىكتىن چىقىپلا كەتتىم. ھەتتا قولۇم-قوشنىم، يار-بۇرادەرلەر بىلەن ئىزدەشكۈچىلىكىمۇ ۋاقىت چىقىرالمىدىم.

ئادەمگەرچىلىك قىلماق ① ئىنسانپەرۋەرلىك بىلەن ئىش قىلماق، ھەقىقىي ئىنسانلارغا ئوخشاش مۇناسىۋەتتە بولماق، شەپقەت ۋە مېھرىبانلىق كۆرسەتمەك: ئاخلىسام يېقىندىن بېرى سىز بىرمۇنچە ئەل-ئاغىنلىرىڭىز ۋە تۇغقان-لىرىڭىز ئۈچۈن بولۇپمۇ بىزگە ئوخشاش ھاجەتمەن-لەرگە خېلىلا ئادەمگەرچىلىك قىلىپسىز. ② ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن باشقىلارغا نەپ بەرمەك.

ئادەمگىياھ ئى [ئادەم+گىياھ] <بوت> تىكەنلىك شەپتان دەرىخى ئائىلىسىدىكى

بىلەن نەئىمىنىڭ ھېكايىسىنى سۆزلەپ بېرەي، مېنىڭ ھېكايەم ھەربىرلىرىگە ماقۇل كەلسە، مەن ئىككىنچى ئادەمخورلۇق قىلماسلىقىغا قەسەم ئىچەي، توۋا قىلىپ، سىلەرنىڭ دىنىڭلارنىڭ قائىدىلىرىگە ئەمەل قىلاي، — دەپ يېلىنىپتۇ.

ئادەمخۇمار سۇپ. [ئادەم+خۇمار] كىشىلەر بىلەن دائىم بىللە بولۇشنى ياخشى كۆرىدىغان، ئادەمگە ئامراق، ئادەمگە ئېچىل؛ مەنىمۇ شۇنداق ئادەمخۇمار، گەپخۇمار كىشى بولغان. لىقىم ئۇچۇن ئۇلارنىڭ پارىڭىنى ئاڭلاش. ماڭمۇ ئادەت بولۇپ قالغاندى.

ئادەمدەك سۇپ. ئادەمگە لايىق، ئادەمگە خاس خۇسۇسىيەت بىلەن؛ خۇسۇسىيەتنى، خاسلىقى ئادەمگە ئوخشايدىغان، ئادەملەرچە؛ — نېمە قىلغىنىڭ بۇ، ئادەمدەك ئىش قىلماسەن. قاراپ تۇرۇپ بىر ياخشى كۆكلەۋاتقان كۆچمەننى قايرىۋەتتىڭا! — دېدى مامۇت ئاخۇن بالىسىغا خاپا بولۇپ.

ئادەمزات ئى [ئە+پ] ئادەم بالىسى، ئىنسان، ئىنسانىيەت؛ كىشى: ئادەمزات ئايىغى تەگمىگەن جاي. * ئۇ يەر، بۇ يەردىن ئالتە ئايلىق يول، ئادەمزات تۈگۈل، ئۇچار قۇشلارمۇ ئۇ يەرگە بارالمايدۇ.

ئادەمزاتسىز سۇپ. ئادەم ياشىمايدىغان، ئىنسان بارمىغان، ئادەمزاتتىن خالىي، ئادەمزات يوق؛ ئادەمزاتسىز چۆلدە غىملىداپ كېتىۋاتقان ماشىنەنى ئالدىمىزدىكى قىياش دۆڭگە ياماشقاندا بىردىنلا توختىتىشقا مەجبۇر بولىدۇم، خوت ئىشلىمەيۋاتاتتى. مەن پەم بىلەن قول تورمۇزنى چىك تارتىپ قويۇپ، خوتنى ئالدى — كەينىگە كۈچەپ مەدەنلىتىشقا باشلىدىم.

ئادەمسىمان سۇپ. ئادەمگە ئوخشايدىغان، ئادەم تەقىلىدىدىكى، ئادەم شەكلىدىكى، ئادەم سۈپەت: ئادەمسىمان مايمۇن.

ئادەمسىمان مايمۇن سىرتقى قىياپىتى ۋە ھەرىكەتلىرى باشقا مايمۇنلارغا قارىغاندا ئادەمگە ناھايىتى ئوخشىشىپ كېتىدىغان

كىشىلىك، ئىنسانىيەت.

ئاددىي سۈپ [ئە] ① ئادەتتىكى، باشقىلار-دىن ئانچە كۆپ پەرق قىلمايدىغان؛ ھەر ۋاقىت بولۇپ، ئۇچراپ تۇرىدىغان، ئادەتلىنىپ قالغان، ئانچە مۇرەككەپ بولمىغان؛ ئاددىي گەپ. ئاددىي ئۆي. * بازارنىڭ غەربى-دىكى ئاددىي بىر ئېغىز كېسەك ئۆيىدە 20 ياشلار چامىسىدىكى بىر ئوغۇل بالا دېرىزە يېنىدا تۇراتتى. ② ئاڭلاشقا، چۈشىنىشكە، ھەل قىلىشقا ئاسان، ئوڭاي بولغان؛ ئاددىي سوئال. ئاددىي ئىش. * مۇدىر مۇراسىم باشلانغاندىن كېيىن جاكارلىدى ۋە ئاددىي سۆز قىلدى. * زالىم شاھ نېمە دېيىشنى بىلمەي قېلىپتۇ، ئۇ مەرداننىڭ مۇنچىلىك تېز ۋە ئاددىيلا جاۋاب بېرىشىنى ئويلىمىغانىكەن. * كونا جەمئىيەتتە خوتۇن ئېلىپ، خوتۇن قويۇش ئەڭ ئاددىي ئىشلاردىن بولۇپ قالغان. ③ لايىقىدا ئەمەس، ئاز نەرسە بىلەن؛ ئاياللار ئۆز ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ؛ — مۇشۇنداق ئاددىي كېلىپ قالدۇق، ئۆزلىرىنىڭ لايىقىدا بولماي قالدى، — دېيىشتى ۋە قوللىرىنى كۆكسىگە جۈپلەپ ئۆي ئېگىسىگە سالام بېرىشتى. ④ سەل، بوش، مۇرەككەپ ئەمەس؛ ئاددىي قارىماق. ئاددىي چاغلىماق. ئاددىي ئاتالغۇلۇق سان. * بۇ مەسىلىگە مۇنداق ئاددىي قاراشقا بولمايدۇ. * لۈكچۈن ۋاڭلىرىنى ئاددىي چاغلانغا بولمايدۇ. ⑤ سۈپەت جەھەتتىن يېتەرلىك بولمىغان، ئانچە ياخشى ئەمەس؛ ئاددىي رەختتىن كېسىم كىيىۋالغان بۇ جۇۋان ئەمدى 48 ياشلارغا كىرگەن بولسىمۇ، لېكىن چېكە چاچلىرىنىڭ ئاقارغانلىقى ۋە چىرايىنىڭ سولغۇنلۇقىدىن 55 ياشلىق ئاياللاردەك كۆرۈنەتتى.

ئاددىي ئاتالغۇلۇق سان <مات> پەقەت بىرلا ئۆلچەم بىرلىكىنىڭ نامى بولغان سان. مەسىلەن: ئۈچ توننا، تۆت يېرىم مېتىر. بەش مو. توققۇز جىڭ.

ئاددىي ئاممىبول <گېئول> مېنىرال نامى. ئاممىبول گۈرۈپپىسىدىكى ئەڭ كۆپ ئۇچرايدىغان

كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، ئوق يىلتىزى توم، گۈشلۈك ۋە ئاق سېرىق كېلىدۇ؛ يوپۇرمىقى ئالقانسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكلىدە، گۈلى كىچىك، سۇس يېشىل رەڭدە ئېچىلىدۇ؛ مېۋىسى ياپىلاق ۋە چەمبەر شەكلىدە بولىدۇ؛ يىلتىزى ۋە يوپۇرماقلىرى دورا قىلىنىدۇ، بەدەننى قۇۋۋەتلەندۈرۈش رولىغا ئىگە.

ئادەملەرچە رەۋ. ئادەملەردەك، ھەقىقىي ئىنسانغا خاس خۇسۇسىيەت بىلەن؛ بۇ ئىنتايىن ھەقىقەتتە تەلەپ، فېئوداللىق يەر ئىگىلىك ھوقۇقىنى بىتچىت قىلغاندىلا، ئاندىن دېھقان ھەقىقىي ئازادلىققا ئېرىشەلەيدۇ، قەد كۆتۈرۈپ ئادەملەرچە ياشاش، يېڭى جەمئىيەت قۇرۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولالايدۇ.

ئادەملەشتۈرمەك پ <ئەد> جانلاندىرۇش ئۇسۇلىنىڭ بىر خىل شەكلى. بۇنىڭدا جانلىق ۋە جانسىز نەرسىلەر ھەتتا ئابستىراكت چۈشەنچىلەرمۇ ئادەم قىلىپ يېزىلىدۇ. بۇ ئۇسۇل تىلنىڭ جانلىقلىقى بىلەن لىرىكىلىقىنى ئاشۇرۇشتا زور رول ئوينايدۇ.

ئادەملەشتۈرۈلمەك «ئادەملەشتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجمۇل دەرىجىسى: تەبىئەت كۈچلىرىنىڭ ئادەملەشتۈرۈلۈشى ئارقىلىق ئەڭ دەسلەپكى خۇدا پەيدا بولدى.

ئادەملىك سۈپ. ئادەمگە خاس، ئادەمدە بولىدىغان، ئادەم بالىسىغا لايىق بولغان، ئادەمگە مۇناسىپ؛ ئادەمىيلىك، ئىنسانىي؛ ئادەملىك بۇرچ. ئادەملىك خاراكتېر. * ئادەمنىڭ ئادەملىكى ئاچچىقى كەلگەندە بىلىنەر (ماقال).

ئادەمىي سۈپ [ئە] يېزىت. ئادەمگە، چىشى ئىنسانغا خاس؛ ئادەمىي خىسەت. * بىۋاپا بۈگۈن بارۇر، تاڭلا ئۇنتۇغاي يارىنى، ئادەمىي ھەرگىز ئۇنتۇماس، باشتا سۆيگەن يارىنى.

ئادەمىيەت ئى [ئە] يېزىت. ئادەمزات؛

ئىمتىيازلىق تەبىقىدىن پەرقلىنىدىغان، ئادەتتىكى ئاۋام خەلق؛ پۇقرا.

ئاددىي زاكاز پوچتا ئارقىلىق ئەۋەتىلىدۇ. خان، خەت - چەك ئىچىدىكى ئۆز ئىگىسىگە تاپشۇرۇلۇش مەسئۇلىيەتلىكى ئانچە مۇرەككەپ بولمىغان زاكاز.

ئاددىي گەسەر <مات> سۈرەت ۋە مەخرەج - لەردىنلا ئىبارەت بولغان كەسىر. مەسىلەن: $\frac{1}{3}$ ، $\frac{3}{7}$ قاتارلىقلار؛ ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىلاردىن ئوخشاش مەخرەجلىك ئاددىي كەسىرلەرنىڭ چوڭ - كىچىكلىكىنىڭ قانداق سېلىشتۇرۇلىدىغانلىقىنى سوراپ، ئاندىن ھەر خىل مەخرەجلىك ئاددىي كەسىرنىڭ چوڭ - كىچىكلىكىنىڭ قانداق سېلىشتۇرۇلدىغانلىقىنى ئۆگىتىدۇ.

ئاددىي كۆز زامانىۋى كۆرۈش ئۈسكۈنىلىرىنىڭ ياردىمى بولمىغان كۆز؛ ئادەمنىڭ كۆزى؛ كېسەل مىكروبلارنى ئاددىي كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدۇ.

ئاددىي گارمونتىك ھەرىكەت <فىز> بىر خىل ئاددىي تەۋرىنىش. ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى ۋاقىتقا ئەگىشىپ سىنوس قانۇنىيىتى بويىچە ئۆزگىرىشتىن ئىبارەت. مەسىلەن: پۇرۇد - نىنىڭ بىر بېشىغا بىر جىسىمنى ئېسىپ قويۇپ، پۇرۇشنى تارتىپ قويۇۋەتسەك، شۇ جىسىم ئىلاستىك كۈچىنىڭ تەسىرىدە يۇقىرى - تۆۋەن ھەرىكەت قىلىدۇ. جىسىم - نىڭ بۇ خىل ھەرىكىتى ئاددىي گارمونتىك ھەرىكەت بولىدۇ.

ئاددىي گەپ ئوڭاي قىلىغىلى، ئاسان ۋۇجۇدقا چىقارغىلى، قولغا كەلتۈرگىلى بولىدىغان نەرسە، ئىش، مەسىلە، مەقسەت؛ - ئانچە قايغۇرۇپ كەتمە، بۇ ئاددىي گەپ ئىكەن، - دېدى ئۇ دوستىغا تەسەللى بېرىپ.

ئاددىي گەپ ئەمەس ① ئوڭاي ئەمەس، مۇشكۈل، تەس، قىيىن؛ ئۆي، بالا -

مىنېراللارنىڭ بىر خىلى؛ خىمىيىلىك تەركىبى $Ca_2Na(Mg, Fe)_4[(Si, Al)_4O_{11}]_2(OH)_2$ كرىستاللىرى ئىنچىكە، ئۇزۇن تۇۋرۇكسىمان، توغرا كەسىمى ئادەتتە ئالتە تەرەپلىك بولىدۇ؛ رەڭگى قارا يېشىل ۋە قوڭۇر يېشىل بولىدۇ. ئاددىي ئاي <ئاستر> مىلادى كالىندارىدىكى ئاددىي يىلىنىڭ 2 - ئېيى. 28 كۈن بولىدۇ. ئاددىي ئەمگەك <س ئىق> ھېچقانداق مەخسۇس تەربىيەلەشنى تەلەپ قىلمايدىغان ۋە ئادەتتىكى ئەمگەكچىلەرنىڭ ھەممىسى قىلالايدىغان ئەمگەك! يەنى مۇرەككەپ ئەمگەكنىڭ ئەكسى.

ئاددىي پىروكسىپىنىست <گېئول> مىنېرال نامى، پىروكسىپىنىست گۇرۇپپىسىدىكى كۆپ ئۇچرايدىغان مىنېرال؛ خىمىيىلىك تەركىبى $Ca(Mg, Fe, Al, Fe)_2[Si, Al)_2O_8]$ كرىستاللىرى قىسقا ۋە تۇۋرۇكسىمان، توغرا كەسىمى دېگۈدەك تەڭ سەككىز تەرەپلىك بولىدۇ. ئۇنىڭ تېگىشكەن قوش كرىستاللىقلىرى كۆپ كۆرۈلىدۇ؛ رەڭگى قارا يېشىل ۋە قوڭۇر قارا بولىدۇ.

ئاددىي قاناسىپ <مات> تەڭلىك بەلگىسىنىڭ ھەر ئىككى تەرىپى نىسبەتتىن تۈزۈلگەن تاناسىپلىق ئىپادە. مەسىلەن: $a:b = c:d$

ئاددىي تەرتىپ <قا> ئادەتتىكى بىرىنچى سوت تەرتىپىگە قارىغاندا تېخىمۇ ئاددىي بولغان بىر خىل سوت قىلىش شەكلى.

ئاددىي جۈملە <تىل> تولۇق ئاياغلاشقان بىر ئوي - پىكىرنى ئىپادىلەيدىغان، تارماق جۈملىلەرگە ئايرىغىلى بولمايدىغان جۈملە. ئاددىي خەت زاكاز قىلىنمايدىغان، ئادەتتىكى خەت.

ئاددىي خەلق جەمئىيەت ئاھالىسىنىڭ مۇتلەق كۆپ سانىنى ئىگىلەيدىغان، ئالاھىدە

لىك خۇلاسى.

ئاددىي يوپۇرماق <بوت> بىر ئالغانلىق يوپۇرماق. مەسىلەن: قارا ئۆرۈك، شاپتۇل قاتارلىقلارنىڭ يوپۇرمىقى.

ئاددىي يىل <ئاستر> ئاي كالىپندارى بويىچە 12-ئاي 29 كۈندە توشىدىغان يىل.

ئاددىي - ساددا ئاددىي ۋە ساددا، ھەم ئاددىي، ھەم ساددا: تۇردى ئاكا تۇرمۇشتا ئاددىي - ساددا تۇتىدىغان ئادەم. * 10 - ئاينىڭ

1 - كۈنى بولىدىغان تويىمىز ئاددىي - ساددا تۇتكۈزۈلىدۇ. تويىدا سوۋغاتمۇ قوبۇل قىلىنمايدۇ.

ئاددىي - ساددىلىق ئاددىي ۋە ساددا

بولغان ھالەت، مەجەز، كەيپىيات: ئۇنىڭ ئاددىي - ساددىلىق ۋە زېرەكلىكى كىشىلەر ئارىسىدا تېزلا تەسىر قوزغىدى. شۇڭا ئۇ ھاكىم بولۇپ ئۇزۇن ئۆتمەي، ئۇنىڭغا ھال - ئەھۋال ئېيتىپ كېلىدىغانلار كۆپەيدى.

ئاددىيلاشتۇرماق «ئاددىيلاشماق» پېئىلى

نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇرۇن ئازىيە دەۋرى مۇنداق بىر خۇسۇسىيەتكە ئىگە: ئۇ سىنىپى قارىمۇقارشىلىقنى ئاددىيلاشتۇرىدۇ.

ئاددىيلاشتۇرۇلماق «ئاددىيلاشتۇرماق»

پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ھازىر خەلق ئارىسىدىكى توي - تۆكۈن، نەزىر - چىراغ ئىشلىرى تۆتكەنكىگە قارىغاندا خېلى دەرىجىدە ئاددىيلاش تۇرۇلدى.

ئاددىيلاشماق پ. ئاددىي ھالەتكە كەل.

مەك، ئوڭايلاشماق: نورمىلىق ئاشلىقنى سېتىۋېلىش رەسمىيىتى بۇرۇنقىدىن كۆپ ئاددىيلاشتى.

ئاددىيلىق «ئاددىي» سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: مۇئەللىم تېيىزلىقتىن چوڭقۇرلۇققا، ئاددىيلىقتىن مۇرەككەپلىككە ئۆتۈشتىن ئىبارەت دەرس ئۆتۈش. ئۇسۇلى بىلەن دەرس ئۆتتى.

ئادراسمان ئى <بوت> ئوغرىتىكەن ئائى.

لىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈم.

لۈك، يىلىتىزى توم، يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، قاتلىنىپ يېرىلىدۇ، گۈلى ئاق،

چاقىدىن ئايرىلىپ، يىلاپ يېزا خىزمىتى ئىشلەش ئاددىي گەپ ئەمەس. ② مۇھىم، چوڭ ئىش: بىزدەك ئادەملەر ئۈچۈن رەھبەرلىكنىڭ ئىشەنچىسى دېگەن ئاددىي گەپ ئەمەستە.

ئاددىي ماددا <خىم> باشقا ئېلېمېنتلار بىلەن بىرىكىمگەن ۋە تەبىئەت دۇنياسىدا مۇستەقىل مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان ماددا. مەسىلەن: ھىدروگېن، بىروم، سىماب قاتارلىقلار.

ئاددىي ماياتنىڭ <فىز> يۇقىرى ئۇچى بىر جايغا تۇراقلاشتۇرۇلۇپ، تۆۋەنكى ئۇچىغا بىر تال شارچە ئېسىلغان ماياتنىڭ.

ئاددىي ھەسىلە ① ئانچە قىيىن ئەمەس، ئاسان ھەل قىلىغىلى بولىدىغان ئىش. ② <مات> ئارىفمېتىكىدىكى بىر يول بىلەن يېشىلىدىغان ھەسىلە.

ئاددىي مۇقاۋا <مەت> يۇپقا قەغەز لەردىن ئىشلەنگەن مۇقاۋا: ئاددىي مۇقاۋىلىق كىتاب.

ئاددىي نوتا <مۇز> ئەرەب رەقەملىرىدىن 1، 2، 3، 4، 5، 6، 7 ۋە قوشۇمچە بەلگىلەر ئاۋاز بەلگىسى قىلىنىدىغان نوتا.

ئاددىي نىسبەت <مات> ئالدىنقى ئەزاسى بىلەن كېيىنكى ئەزاسى بىرلا سان بولغان نىسبەت. مەسىلەن: 3:7، a:b

ئاددىي ھۆكۈم <لوگ> بىرلا ھۆكۈمدىن ئىبارەت بولغان، باشقا بىر ھۆكۈمنى ئۆز ئىچىگە ئالمىغان ھۆكۈم.

ئاددىي ئىندۇكسىيەلىك خۇلاسى <لوگ> ئىندۇكسىيەلىك خۇلاسىنىڭ بىر تۈرى. ئۇ بىرەر بەلگىنىڭ بىر خىلدىكى ئوبيېكتىنىڭ كۆزگە چېلىققان بارلىق قىسمىدا تەكرار كۆرۈلۈۋەرگەنلىكىگە ھەمدە بۇ خىل ئەھۋالغا زىت ئەھۋالنىڭ تېخى ئۇچرىمىغانلىقىغا ئاساسەن، شۇ خىلدىكى ئوبيېكت توغرىسىدا ئومۇمىي يەكۈن چىقىرىلىدىغان قىسمەن ئىندۇكسىيە.

229°C .

ئادېنوزىن ھونوفوسفات <بىئول> ئورگانىك بىرىكمە، قىزىل قان شارچىسى، مۇسكۇل، ئېچىتىقۇلاردىن ھاسىل بولىدۇ؛ ئادېنسىن ئىشقارى، نۇكلېئوزا ۋە فوسفات كىسلاتانىڭ بىرىكىشىدىن شەكىللىنىدۇ ۋە ئاق رەڭلىك كرىستال ھالەتتە بولىدۇ؛ ئېرىش نۇقتىسى 197°C .

ئادىئىباتىك سۇپ [ر<گرېك] <فىز> ھەرقانداق ۋاقىتتا ئىسسىقلىق مىقدارى ئۆزگەرمەيدىغان؛ ئىسسىقلىق ئۆتكۈزمەيدىغان، ئىسسىقلىق تەسىرىگە ئۇچرىمايدىغان؛ ئادىئىباتىك جەريان. ئادىئىباتىك دەستلەش.

ئادىئىباتىك جەريان <فىز> تاشقى مۇھىت بىلەن ئىسسىقلىق ئالماشتۇرۇش بولمىغان ئەھۋال ئاستىدا، ماددىلار سىستېمىسى ئېلىپ بارغان تۈرلۈك فىزىكىلىق ياكى خىمىيىلىك جەريانلار.

ئادىز ئى ← ئادىزلار.

ئادىزلار ئى <ئىرق> تۇرلارنىڭ بىر قەبىلىسى. ئادىزلار ئەسلى ۋولگا دەرياسى ياقلىرىدا كۆچمەن چارۋىچىلىق بىلەن تۇر-مۇش كەچۈرگەن، تۈركلەرگە تەۋە بولغان، كېيىنكى ۋاقىتلاردا شەرققە كۆچۈپ بېرىپ سىر-ئاردۇشقا تەۋە بولغان.

ئادىل سۇپ [ئە] ① بىرەر تەرەپكە يان باسماي، ئادالەت، ھەققانىيەت بىلەن خالىسا ئە ۋە ھەققانىي ئىش قىلىدىغان، ھەققانىي يول تۇتىدىغان؛ لىلا، توغرا؛ ئادىل ئادەم. ئادىل ھۆكۈمەت. * دېلغۇل بولما، بول راۋان، دادىل، تەلەپ قىل، چارە تاپ، ئىشتا بول ئادىل. تۈز يولىدا مۇدۇرۇپ، يورۇقتا تەمتىرەپ، تىنچلىقتا ئەنسىرەپ يۈرمەيدۇ ئاقىل. ② ئەلەرنىڭ ئىسمى.

ئادىل بولماق بىرەر تەرەپكە يان باسماي،

غوزىسى شارسىمان بولىدۇ؛ يەر ئۈستى قىسمى ۋە ئۇرۇقى دورا قىلىنىدۇ؛ ئۆپكەنى ياشارتىپ، يۆتەل توختىتىش ۋە نەملىكنى چىقىرىپ زەھەرنى كېسىش رولىغا ئىگە. **ئادرېسى** ئى [ر <فران] ① بىرەر كىشى ياكى تەشكىلات تۇرىدىغان جاينىڭ تەپسىلىي نامى؛ مەن شۇ چاغدا «ئۆيۈم تۆرەم مەھەللىسىدە» دەپ يالغان ئېيتماي ئۆز ئادرېسىمنى توغرا ئېيتىپ بەرگەن بولسام، ئىخلاىس بۇۋى مېنى، ھېچ بولمىسا، ئانامنى ئىزدەپ تاپقان بولار ئىكەن. ② پوچتا ئارقىلىق ئەۋەتىلىدىغان نەرسىلەر. نىڭ ئۈستىدىكى جاي ۋە شۇ نەرسىنى تاپشۇرۇۋالغۇچىنىڭ ئادرېسى يېزىلغان يېزىق؛ بۇنىڭدىن كېيىن خەت يازسىڭىز ياكى تېلېگرامما ئەۋەتسىڭىز تۆۋەندىكى ئادرېسقا ئەۋەتىڭ؛ ئۈرۈمچى غالىبىيەت يولى 18 - نومۇرلۇق قورۇ.

ئادۋوكات ئى [ر<لات] <قا> دەۋالاش-قۇچىلارنىڭ ھاۋالىسى ياكى سوت مەھكىمىسىنىڭ بەلگىلىشى بىلەن قانۇنىي ھالدا دەۋالاشقۇچىلارغا ھەمكارلىشىپ شىكايەت قىلىدىغان ياكى باشقا قانۇنىي ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىدىغان مەخسۇس خادىم؛ ئەيىبلىگۈچى باتۇر جاننىڭ جىنايەتلىرىنى يېپىدىن يىغىنىسىگىچە قالدۇرماي ئوقۇپ ئۆتتى. ئادۋوكات يۈسۈپجان بولسا ئەيىبلىگۈچىنىڭ كەلتۈرگەن پاكىتلىرىنىڭ خېلى بىر قىسمىنىڭ پۈت تىرەپ تۇرالىمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلىدى.

ئادۋوكاتلىق «ئادۋوكات» سۆزىنىڭ كەسىمى نامى؛ ناھىيە بازىرىدىكى يۈسۈپ دېگەن كىشى ئادۋوكاتلىققا تەكلىپ قىلىندى.

ئادېنوزىن ئى [ر] خىمىيىۋى بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_{10}H_{12}O_4N_5$ ، ئادېنسىن ئىشقارى بىلەن d نۇكلېئوزىدىن شەكىللىنىدۇ، نۇكلېئىن كىسلاتاسىدىن ھاسىل بولىدۇ، سۇدا ئېرىيدۇ، ئېرىش نۇقتىسى

ئادالەت، ھەققانىيەت بىلەن خالىسانە ۋە ھەققانىي ئىش قىلماق، توغرا يول تۇتماق؛ پادىشاھ ئادىل بولسا، پۇقرا مايىل بولار (ماقال). * دادام ماڭا؛ - ئىشتا ئادىل بولساڭ، كىشى ئالدىدا تىلىڭ تۇتۇق بولمايدۇ، - دەپ دائىم نەسىھەت قىلاتتى.

ئادىلانە رەۋ [ئەب] ئادىللىق بىلەن، ئادالەت يۈزىسىدىن، ھەققانىيەتكە ئاساسلىنىپ، ئادالەتلىك بولغان؛ ھەققانىي: ئالىي سوت مەھكىمىسى ئەركىنىنىڭ جىنايى قىلمىشلىرىغا ئادىلانە ھۆكۈم چىقاردى.

ئادىلانلىق «ئادىلانە» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ئادىلانلىق بىلەن ئىش قىلماق. **ئادىللىق** «ئادىل» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: سەپەر قۇل پادىشاھلىقىنى ئالغاندىن كېيىن، ئىككى شەھەرنى بىرلەشتۈرۈپ يۇرتىنى ئادىللىق بىلەن سورايتۇ.

ئادىم ئى. تارس. قەدەم ھەم ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى: ساراينىڭ ئىچى بەك سۈرلۈك، تەنتەنىلىك مۇراسىم ئۆتكۈزۈلىدىغان بۇ ساراينىڭ ئۇزۇن-لۇقى 60 ئادىم، ئېنى 35 ئادىم كېلەتتى.

ئادىمەتچىلىك ← **ئادەمگەرچىلىك**: ھەرقايسى ئىشلەپچىقىرىش دادۇبلىرىدىن ئېلىپ كەلگەن سوۋغاتلار بۇنداق توپىدىن نەچچىسىگە يېتىدۇ. ئادىمەتچىلىك ئۈچۈن داستىخانغا چۈشكەن نەرسىلەرچۈ ئېخى، خېنىمنىڭ ساندۇقلىرىغا سىغماي قالدى.

ئادىمىساق ئى. [ئادەم+مىساق] ئەڭ قەدىمكى ئىنسان، ئەڭ بۇرۇنقى ئادەمزات: ھىسامىدىن داموللا بۇ كىتابىنى «قىسسەسۇل ئەنئىبىيا» يەنى «پەيغەمبەرلەر تەزكىرىسى» دەپ ئاتاپتتى ۋە ئۇنىڭدا ئادىمىساق ئاپىرىدە بولغاندىن كېيىنكى ئالەمنىڭ ھېكمەتلىك سىرلىرى تەرىپ-تەپسىر قىلىنغان دەپ چۈشەندۈرەتتى.

ئار I ئى [ئە] ئۆزىگە نامۇناسىپ ياكى ئەپ كۆرمىگەن ئىشتىن، نەرسىدىن خىجالەت بولۇش، ئۆيىلىش تۇيغۇسى؛ ئۇيات، نومۇس؛

ئۆز ئاتام مالدەك سېتىپ، قىلماقچى قەستى پۇل مېنى. پۇل ئۈچۈن ئارنى سېتىپ، قىلماقچى ئەسلى قۇل مېنى. * ياۋغا مەھكۇم بولۇپ ياشاشنى، ئار-ۋىجدانىم كۆرمىدى راۋا. چاك-چاك بولدى قەھرىمدىن يۈرەك، تاپالماستىن دەردىمگە داۋا.

ئار ئالماق نومۇس، ئۇيات دەپ ھېسابلىماق؛ ئار ئالدى خوجىسىنىڭ قىلقىنى، ئويلاپ قويدى ئاڭا گەپنىڭ سىلىقىنى.

ئار بىلمەك ← **ئار ئالماق**: ئەدەب - ئەخلاقنى يار قىلىش، ئەدەبسىزلىكنى ئار بىلگىن. شۇ چاغ ھۈرمەت تاپارسەن زور، گۈزەللىكىنى شوئار قىلغىن.

ئار II ئى [ر > فران > لات] مىق.س. مېتىر سىستېمىسىدىكى 100 كۋادرات مېتىرغا ياكى 0.15 موغا تەڭ بولغان ئۆلچەم بىرلىكى. بىر گېكتارنىڭ يۈزىدىن بىر قىسمى.

ئارا ① ئى. ئىككى نەرسە ياكى ئىككى نۇقتا ئوتتۇرىسىدىكى مۇساپە، ئارىلىق: بېخىلغا قول بىلەن يانچۇقنىڭ ئارىسى 40 كۈنلۈك (ماقال). * مېنى كۈت ئەزىزىم مەن كەتتىم بىراق، قەلبىمنىڭ يېرىمى قالدى سەن بىلەن. سەن قالدىڭ ئارىمىز بولتۇمۇ بىراق، سۆيگۈمىز رىشتىسى بىرگە مەن بىلەن. ② ئى. قاتار، سەپ ئوتتۇرا: - تۇرمۇشنىڭ سىزىقىنى ئالدىن بەل-گىلىۋالغىلى بولمايدىكەن، - دېدى ھەببە قاپىقىنى سۈزۈپ تۇرۇپ، - مەن ئۈچ ئوغۇل ئارىسىدا بىرلا قىز ئىدىم. * قىزىلگۈل ئارىسىدا بويۇننى كۆرۈپ قالدىم. ئېيتىمىغانغا بولمايدۇ، مەن ساڭا كۆيۈپ قالدىم. ③ ئى. ئىككى ۋەقە، ھادىسە ياكى پەيت ئوتتۇرىسىدا ئۆتكەن ياكى ئۆتەدىغان ۋاقىت؛ پۇرسەت: ئارىدىن ئالستە ئاي ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، زۇلال ئۇنى بىرەر قېتىمىمۇ يوقلىمىدى. * شەرىخانىنىڭ ئېسىدە قېلىشىچە، يۇقىرىدىكى ئىشلار ئىلدا ئىنقىلاب بولۇپ ئىككى يىلدىن كېيىن يۈز بەرگەندى. ئارىدىن يەنە شۇنچىلىك ۋاقىت ئۆتكەندە زوردۇن ئۆز يۇرتىدا پەيدا بولۇپ قالدى. ④ ئى. كىشىلەر

ئارا بۇلۇڭ <مات> ئىككى تۈز سىزنىڭ ياكى ئەگرى سىزنىڭ ئارىسىدىكى بۇلۇڭ.

ئارا تام ئىككى ھويلا ياكى ئىككى ئۆپنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان تام: باغچىنىڭ بىر يېقىدا كۆچىغا تۇتاشقان تام، يەنە بىر يېقىدا قوشنا ھويلىنى ئايرىپ تۇرغان تام بار، بۇ ئارا تامنى يېيىلىپ ئۆسۈپ كەتكەن بۆرسۈكۈل پۈتۈنلەي قاپلىۋالغانىدى.

ئارا تام قوشنا ئارىسى تام بىلەن ئايرىلىپ تۇرىدىغان قوشنا؛ يېقىن قوشنا؛ ئۇ بىزگە ئارا تام قوشنا بولىدۇ. * بايا مەن بۇ يەردىن چىقىپ كېتىۋاتقان بىر جانابنى كۆردۈم، ئۇ مەن بىلەن بىر مېھمانخانىدا، يەنە كېلىپ ئارا تام قوشنا ئۆيىدە تۇرىدىغان بىر بوۋاي....

ئارا قۇرماق ئاقابىل تۇرماق، ساقلاپ قالماق؛ قوغدىماق، مۇھاپىزەت قىلماق؛ — ئۇنىڭ مېڭىشلىرىغا كېچە — كۈندۈز ياكى ئىسسىق — سوغۇق ئارا نۇرالمىدۇ، — دەپ ئابلز ئۇستامنىڭ سۆزىنى تەستىقلاپ تۇرغان ئۇستام. * يىگىت بالىنىڭ قولىدىن مەھكەم تۇتقىنىغا توپقا شۇغۇتۇپ كىردى — دە، بالىنى بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ: — شۇنچىۋالا ئادەمنىڭ جېنىغا ئارا تۇرغان مۇشۇ بالا ئەمەسمۇ؟! — دەپ ئۇ كۆپچىلىككە قاراپ.

ئارا جاغدا قوناق چىلگە قوناقنىڭ بىر خىلى، بالدۇر پىشىدىغان چىلگە قوناق بىلەن كېيىن پىشىدىغان چىلگە قوناقنىڭ ئوتتۇرىدا پىشىدىغان قوناق: بۇغداي ئېگىزىغا ئارا جاغدا قوناق تېرىلدى.

ئارا سوزۇق تاۋۇش <تىل> تەلەپپۇز قىلغاندا تىل ئېغىز بوشلۇقىنىڭ دەل ئوتتۇرىسىدا بولىدىغان سوزۇق تاۋۇش.

ئارا شال مايسىسى چىلگە شالدىن كېيىنرەك كۆچۈرۈلىدىغان، ئۆسۈش ۋە پىشىش مەۋسۈمى چىلگە شالدىن كېيىنرەك بولىدىغان شال.

ئارا قاپپە <ئەد> غەزەل شەكلىدە يېزىلغان

ئوتتۇرىسىدىكى ئۆز ئارا مۇناسىۋەت؛ ئالاقە؛ دۇبىچاڭ بىلەن تۇرسۇن ئاخۇننىڭ ئارىسى مۇندىن ئۈچ يىل ئىلگىرى بۇزۇلغانىدى. ⑤ سۈپ. ياخشىمۇ ئەمەس، يامانمۇ ئەمەس، چوڭمۇ ئەمەس، كىچىكمۇ ئەمەس، ئېگىزمۇ ئەمەس، پەسىمۇ ئەمەس؛ ئوتتۇرا ھال: ئارا پاشنا. ئارا بوي. * بۈگۈن بازاردىن سېتىۋالغان ماللىرىمىز ئالاھىدە مالمۇ ئەمەس، ئارا نەرسىلەر. ⑥ سۈپ. قولى بوش، قولىدا ئىش يوق؛ بىكار: — مەريەم ھەدە، خىزمەتنىڭ ئارا ۋاقىتلىرىدا يېڭى كىتابلارنى كۆپرەك ئوقۇپ بېرىڭ. مۇنداق كىتابلار مەندە بار، — دەپ مەسلىھەت بەردى تاپتۇرسۇن. ⑦ تىر. 1) باش كېلىشتىكى ئايرىم ئىسىملارنىڭ كەينىگە تىركىلىپ كېلىپ «ئارىسىدا، ئارالىق» دېگەن مەنىدە كېلىدۇ؛ پاشايىم بار، ئازادەم بار جاھان ئارا سەنئىتىم — نىڭ ئاۋازىنى قىلىدى يىراق. باغ ئارا سەيلى قىلىشتىن مەڭگۈ ئەلا كەشپىيات، ئانغىن ئۆمرۈڭنى پەنگە مەنلىك ئۆتسۇن ھايات. 2) باش كېلىش — تىكى ئايرىم ئىسىملارغا تىركىلىپ كېلىپ، «ئوتتۇرىسىدا» دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ؛ كىمۇ بىلىسۇن بۇ ئۆيىدە شۇ كۈن، ئەر — خوتۇن ئارا بولغان تاپنى.

ئارا ئاي — زۇلقەدە.

ئارا بولماق قول بوشماق، بىكار قالماق؛ بېسىق، ئالدىراش ئەمەس؛ يېقىندا قوللىنىدىكى ئىشلار ئاخىرلىشىپ بىر ئاز ئارا بولۇپ قالدۇق. شۇڭا بۇ ۋاقىتتىن پايدىلىنىپ ئۆزلىرىنى يوقلاپ كەلدۇق. * ئۇ بۇغداينى تۈگىمەن ئارا بولۇپ قالسا، تارتىپ قويمىقچى.

ئارا بوي ئېگىزمۇ ئەمەس، پاكارمۇ ئەمەس، ئوتتۇرا بوي: ھەجەر بۇۋى ئاق سېمىز، ئۇستىخانلىق ئارا بوي، مېھماندوست ئايال بولۇپ، ھال ئوقىتى ۋە تۇرمۇشى ئوبدان ئىدى. * بۇ يىگىت كۇچا كۆرپىسىدىن قارا قۇلاقچا كىيىۋالغان، قارا قاش، يۇمىلاق يۈز، يۈزىدە قارا سەپكۈنى بار، بۇغداي ئۆڭلۈك، ئارا بوي ئىدى.

ئارا يول ① مۇساپىنىڭ ئوتتۇرىسى، يولنىڭ يېرىمى؛ ئۆيگە قايتىشتا ئارا يولغا كەلگەندە، قاتتىق يامغۇر يېغىپ كەتتى. ② ئوڭ ۋە سول تەرەپتىكى يولنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى يول؛ ئارا يول بىلەن كەلمەك.

ئارا يولدا قالماق قىلىنماقچى ياكى بېجىرىلمەكچى بولغان بىرەر ئىش يېرىملىشىپ ياكى ئاخىرلاشماي تۇرۇپلا توختاپ قالماق؛ بۇ ئىش بۇنىڭدىن بۇرۇنمۇ ئېسىپ بېرىلغان، لېكىن ئارا يولدا قالغانىدى.

ئارىدىن سۆز ئۆتمەك ← ئارىدىن گەپ ئۆتمەك.

ئارىدىن قارا مۇشۇك ئۆتمەك غەيرىي بىرى ئىككى ئوتتۇرىدا بولار — بولماس گەپ — سۆز پەيدا قىلىپ، ئارىغا سوغۇقچىلىق سالماق؛ — ئۇ ۋاقتىدا، — دېدى زەينەپ، — ئارىمىزدىن قارا مۇشۇك ئۆتۈپ قالغانىدى. شۇڭا تازا ئەپ ئۆتەلمىدۇق. ھازىر مۇناسىۋىتىمىز ناھايىتى ياخشى.

ئارىدىن قىل ئۆتمەيدۇ ← ئارىغا قىل سىغمايدۇ؛ — ئاممىسى بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدىن قىل ئۆتمەيدىغان بولۇپ قالغانىمىز، — دېدى ھۈرىگۈل.

ئارىدىن گەپ ئۆتمەك ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدا بىر — بىرىگە قاتتىق تېگىدىغان، كۆڭۈلسىز گەپلەر بولۇنماق؛ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئازراق گەپ ئۆتۈپ قالدى.

ئارىغا ئادەم قويماق ← ئارىغا كىشى قويماق؛ بىز بۇ ئىش توغرىلۇق ئاللىبۇرۇن ئارىغا ئادەم قويغانىدۇق.

ئارىغا ئالماق ① ئەتراپنى ئورنىماق، قورشىماق؛ شۇنىڭ بىلەن كارۋانلار ئۇنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئەكىرىپتۇ ۋە ئۇنى ئارىغا ئېلىپ تۇرۇپتۇ. * ئۇبۇلقاسىم ئۇستا ئۇن چىقمايلا ئورنىدىن تۇرۇپ بېشىنى چايقىغىچە ئالدىغا چۈشۈپ ماڭدى. ياشلار شەۋكەتنى ئارىغا ئېلىۋېلىپ ئۇنىڭغا ئەگەشتى.

شېئىرلارنىڭ دەسلەپكى ئىككى مىراسى قاپىيىداش بولۇپ، قالغانلىرىنىڭ مىراسا ئاتلاپ، دەسلەپكى ئىككى مىراسا بىلەن قاپىيىداش بولۇپ كېلىشى.

ئارا قەۋەت <گېئول> يەر شارى ئىچكى تۈزۈلمىسىنىڭ يەر مەركىزىدىن يەر پوستىغىچە بولغان 2900 كىلومېتىر ئارىلىقتىكى قەۋىتى.

ئارا لېچىنكا <زوتول> چېكەتكە، چېرىپاشكا قاتارلىق تولۇق شەكىل ئۆزگەرتىمەيدىغان ھاشارلارنىڭ تۇخۇمىدىن چىقىپ، تېخى قانات چىقارمىغان مەزگىلىدىكى لېچىنكىسى، شەكلى يېتىشمەنلىرىنىڭكىگە ئوخشايدۇ. لېكىن، تېنى كىچىك، كۆپىيىش ئورگانلىرىنىڭ يېتىلىشى تولۇق بولمايدۇ.

ئارا ئوچۇق ① ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدىكى ھېساب — كىتاب، ئېلىم — بېرىم تۈگىگەن؛ مۇناسىۋەت ئۈزۈلگەن؛ — ئىككىمىزنىڭ ئارىسى ئوچۇق، ئۇنىڭ پۇلىنى مەن ئاللىقاچان تۈلۈۋەتكەن، — دېدى ئۇ گىدەيگەن ھالدا. * — بولدى قىلىڭ! — دېدىم مەن قولىمنى سىلكىپ، — ئۇنداق بولسا ھازىردىن باشلاپ ئارىمىز ئوچۇق. ② ئارىدىكى چۈشىنىشمەسلىك، ئاداۋەت تۈگىگەن؛ — ئوبدان قىزىم، — دەپ داۋام قىلدى تىللاخان، — بىزدە، «نەسمەت ئاچچىق، مېۋىسى تاتلىق» دېگەن گەپ بار. مەن ئانا، سەن بالا، ئىككىمىزنىڭ ئارىسىنىڭ ئوچۇق بولغىنى ياخشى.

ئارا ئوچۇق بولماق ① ئارىدىكى ھېساب — كىتاب، ئېلىم — بېرىم تۈگىمەك؛ مۇناسىۋەت ئۈزۈلمەك؛ ئۇلار ئۇزاق تارتىشتى، قايتىپ كەتكۈسى كەلمىدى؛ — بەگ بىلەن بۈگۈن ئارىمىز ئوچۇق بولدى، بېشىمىزغا كەلگەننى كۆرىمىز — دېيىشتى. ② ئارىدىكى چۈشىنىشمەسلىك، ئاداۋەت تۈگىمەك.

ئارا ئۆتەك ئىككى ئۆتەك ئارىلىقىدىكى ۋاقىتلىق توختىلىدىغان جاي؛ چۈشكۈن.

ئۇكام، بىلىگە ھۈرمەت قىلىشنىڭ كېرەك. ئارىغا قىچا چاقماق ئارىغا سوغۇقچىلىق سالماق، ئاداۋەت پەيدا قىلماق: —بۆرە ئاكا، مەن سىلىدىن پاكار، بېرىپ ئۇلار ئارىغا قىچا چاقماق، جېدەللەشسۇن، بىر—بىرىنى چاقاي،— دەپتۇ تۈلكە ئەقىل كۆرسىتىپ.

ئارىغا قىستۇرۇلماق باشقىلارنىڭ گېپىگە، سۆھبىتىگە ياكى ئىشىغا ئارىلىشىۋالماق: سەمەت سەن ئارىغا قىستۇرۇلماي تۇر، بىز ئۆزىمىز باشلىغان ئىشنى ئۆزىمىز ئاياغلاشتۇرىمىز.

ئارىغا قىل سىغمايدۇ ئىنتايىن يېقىن، بەكمۇ يېقىن، ئايرىۋەتكىلى بولمايدۇ (دوست، ئاغىنىدارچىلىق ھەققىدە): دولقۇن بىلەن ئەزىز ئارىسىغا قىل سىغمايدىغان دوستلاردىن ئىدى.

ئارىغا كىرەك كىشىلەر ئارىسىدىكى مۇنازىرە، تالاش—تارتىش، ئۇرۇش—جېدەل ۋە باشقا ئىختىلاپلارنى بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن شۇ ئىشقا ئارىلاشماق:

ئاخىرى مەھەللە جامائەتلىرىنىڭ ئارىغا كىرىشى بىلەن بۇ ئۇرۇش—تالاشلار تەسلىكتە ئاياغلاشتى. * غالىب بىر قولى بىلەن ئوقىتىكەن قان كەتكەن بۇرۇننى تۇتۇپ، شىمىنىڭ يانچۇقىدىن قول ياغلى—قىنى ئېلىپ بولغۇچە، يەنە بىر مۇشت كېلىپ قاپقىغا تەگدى ۋە پەقەت شۇ چاغدىلا بىرنەچچە—

لەن «بولدى، بولدى» دەپ ئارىغا كىردى.

ئارىغا كىشى قويماق ئىككى تەرەپ ۋە ئىككى شەخسنى كېلىشتۈرۈش ياكى ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىشلارنى بېجىرىش ئۈچۈن، ئۈچىنچى بىر كىشىنى ۋاسىتىچى قىلماق، ئەۋەتمەك: ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاپامۇ ئارىغا كىشى قويۇپ:—گەپ قىلىڭلار، ئاۋۇ «سۇلتان بېگىم» غادىيىپ يۈرۈۋەرمىسۇن، بىرەرنى تېپىپتىمۇ ياكى تاپىمىزمىكەن؟... دەپ بېشىمنى ئاغرىتقىلى تۈردى.

ئارىمىزدا قالسۇن ئىككى ئوتتۇرىدىكى گەپ—سۆز ۋە باشقا ئىشلارنىڭ باشقىلارغا ئاڭلىنىپ، بىلىنىپ قالمايلىقى توغرىسىدا

② ئۆز ئىچىگە، ئۆز سېپىگە قوشماق، قېتىغا ئالماق: بۇنداق بىر ئادەمنى يېزا مۇتۋەرىلىرى ئارىغا ئېلىش مۇمكىنمۇ؟ ئۇلارنىڭ پايدا—زىيىنى بىردەك ئەمەس ۋە ھېس—تۇيغۇلىرى، مەقسەت—لىرىمۇ ئوخشاش ئەمەس تۇرسا.

ئارىغا تىكەن ئۈنمەك ئوتتۇرىدا دۈشمەن پەيدا بولماق، دۈشمەن ئارىلاشماق: ئۇنىڭ مۇئامىلىسى باشقىچە بولۇپ قالدى. ئەھۋال—دىن قارىغاندا ئارىمىزغا تىكەن ئۈنمەندەك قىلدۇ. * كۈچۈك كەلدى ھېسابسىزكىم، رەشەك ئەتكەنگە تىخ ئۇردۇك، ئارىغا ئۈنمە تىكەنلەر قىلىچتا تارمار ئەتتىڭ.

ئارىغا چۈشمەك ← ئارىغا كىرەك: جىگسا ئەمەلدارنىڭ جېنى چىقىپ تاپانچىنىڭ سېپى بىلەن ئۇرۇشقا قول كۆتۈرۈۋىدى، ياسىن خوجا ئارىغا چۈشتى. * شۇنى دېمەمسەن، قىزىم. ئەگەر داداڭ راستتىنلا ئۇرغۇدەك بولسا ئۆزەم ئارىغا چۈشۈپ، ئۇنىڭغا يول قويمايمەن.

ئارىغا سوغۇقچىلىق چۈشمەك ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت يىرىكلەشمەك، ئاداۋەت يۈز بەرمەك: ئۇلارنىڭ ئارىسىغا سوغۇقچىلىق چۈشۈپ تەييار بولغان توي ئىشلىرى—مىزمۇ بۇزۇلۇپ كەتتى.

ئارىغا سوغۇقچىلىق سالماق ئىككى تەرەپ مۇناسىۋىتىنى يىرىكلەشتۈرمەك، ئاداۋەت پەيدا قىلماق، بۆلگۈنچىلىك قىلماق: بۇ گەپنى ئۇقۇپ خەتنى يوتقاننىڭ ئۈستىگە قويدۇم: «ئېقىمىز كېلىشمەيۋاتامدۇ ياكى بىراۋ ئارىمىزغا سوغۇقچىلىق سېلىۋاتامدۇ؟» مانا بۇ سوئالغا جاۋاب بېرىش، جاۋاب بەرگەندىمۇ ئېنىق جاۋاب بېرىش لازىم ئىدى.

ئارىغا شامال كىرمەيدۇ ← ئارىغا قىل سىغمايدۇ: ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتىنىڭ ئارىسىغا شامال كىرمەيدۇ.

ئارىغا قاتماق ئۆز ئىچىگە ئالماق، ئۆز سېپىگە قوشماق: —ئۇنداقتا ئاراڭلارغا مېنى قېتىۋالمامسىلەر؟— قېتىۋېلىشقا ئاسان، — دەيدى ئاكام مۇرەمنى يېنىككەن تۇتۇپ، — سەن

ئىشلىتىلىدۇ: بۇ گەپ ۋاقتى كەلگىچە ئىككىمىز - نىڭ ئارىسىدا قالسۇن، ھېچكىمگە تىنمايلى، ۋاقتى كەلگەندە ھېچكىم توسالمايدۇ.

ئارنى بۇزماق كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى يامانلاشتۇرماق، ئارىغا سوغۇقچىلىق چۈشۈرمەك، ئاداۋەت سالماق: لۇتپۇللا بولسا، ئۇنىڭغا كۆپ خەتلىرىنى يازدى. جاۋاب كەلمىگىنىگە ئۇنىڭ ئىچى تىت - تىت بولاتتى. بۇنىڭدا زادى نېمە سىر بار، يا قوشنا - ۋاتتا قالغان زۇلپىيە ئارنى بۇزدىمۇ؟

ئارنى ئوچۇق قىلماق ① ئارىدىكى ئېلىم - بېرىم، ھېساب - كىتابىنى تۈگەتمەك؛ مۇناسىۋەتنى ئۈزۈمەك؛ دادا، ئەكەبەر ئاكام تېخى بىزنىڭكىگە سېنىڭ بىلەن سۆزلەشكىلى كەلمەكچى. سەن يامان ئادەملەردىن قانچىلىك بۇرۇن ئارنى ئوچۇق قىلساڭ شۇنچە ياخشى جۇمۇ! * سەن قەشقەرگە ماڭغان كۈنىڭ ئەتىسى بىز مەخسۇت بەگ بىلەن ئارنى ئوچۇق قىلدۇق. ② ئارىدىكى چۈشەنمەسلىك ياكى ئاداۋەتنى تۈگەتمەك، يەشمەك؛ - ئارنى ئوچۇق قىلاي دېسەڭ، ئالدى بىلەن سەن گەپ قىلىشىڭ، ئۇنىڭ بىلەن ئوبدان سىردىشىپ ئەھۋالىنى تەپسىلىي چۈشەندۈرۈشۈڭ كېرەك، - دېدى ئۇ ماڭا مەسلىھەت بېرىپ.

ئارنى ئۈزۈمەك مۇناسىۋەتنى، ئالاقىنى توختاتماق: بۈگۈن شائىر مۇنازىرىدە بوش كەلمىدى. ھېكم بىلەن گۈلبوستان، لۇتپۇللا بىلەن گۈلباھارنىڭ ئارىسىنى ئۈزۈشتىن باشقا چارە يوقلۇقىنى بىلدى.

ئارا (ئارا) ئى. دېھقانچىلىقتا ئىشلىتىدىغان، تۆمۈر ھەم ياغاچتىن ياسالغان چىشلىق سايمان: ئۈچ چىشلىق (ئىلىكلىك) ئارا. بەش چىشلىق ئارا. * ھاشىم شۇجى قولدىكى ئارنى تاشلاپ، دادۇي ئىشخانىسى ئالدىغا كەلگەندە ئۆتكەن كۈنى ئۇچراشقان ھېلىقى موماي تۇراتتى.

ئاراتۇر ئى [ر > لات] يېزىت ← **ئاتقى**: لىن جىلۇ، ماۋدۇن قاتارلىق مۇنەۋۋەر ئىنقىلابىي

يازغۇچىلار يېڭى پەلسەپە، يېڭى ئەدەبىيات ۋە يېڭى ئىدىئولوگىيىنىڭ ئاراتۇر، لېكىتو، ۋە رولىچى - لىرى ئىدى.

ئارا - تۇرا ← **ئارا - سىرە**.
ئاراتۇرلۇق ئى يېزىت ← **ئاتقىلىق**.

ئاراچ ئى. ئىككى نەرسە ئوتتۇرىسىدىكى بوشلۇق؛ چاك، كاۋاك، يېرىق؛ ئازراق سامان بىلەن كاكىل لاي ئېتىپتۇ ۋە تامنىڭ ئاراچ - لىرىنى سۇۋاپتۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن سۇغا سالغاندەكەن، سېۋەتتە لېمۇلىپ سۇ توختاپتۇ. * ئۇلار ئوتۇننىڭ ياخشىراق كۆيۈشى ئۈچۈن چوڭ - چوڭ ئاراچ قالدۇرۇپ، تىزىپ سىناپ باقمىقىچى بولۇشتى.

ئاراچلىق سۈپ. ئارىچى بار: ئاراچلىق تام. ئاراچلىق سېۋەت. ئاراچلىق ئىشك.

ئاراز ئى [ئە] بىراۋنى ئەيىبلەپ، گۈدرەت ساقلاپ، گەپلەشمەي يۈرۈش ھالىتى: تونۇش - بىلىشلەرنى كۆرگەندە دىلىم يۇمشاپ، ئۇلارنى باغرىمغا باسقۇم كېلىدۇ، ھەتتا ئاراز بولۇپ قالغانلار بىلەنمۇ خۇش چىراي ئۇچراشتم.

ئارازلاشتۇرماق پ. «ئارازلاشماق» پېتى - لىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئىككى ئوتتۇرىدا گەپ توشۇپ كىشىلەرنى ئارازلاشتۇرۇش پەسكەشلىك بولىدۇ.

ئارازلاشماق پ. ئۆچكەشمەك، زىتلاشماق: ئۇنىڭ ئانىسى مېنىڭ ئۆگەي ئانام بىلەن ئاراز - لىشىپ، ئۇزاق ئۆتمەيلا بىزنىڭ ھويلىدىن كۆچۈپ چىقىپ كەتتى. * ئۇلار قانداقلا ئىشتا بولمىسۇن، ئەللىرى بىلەن گىھ يوشۇرۇن، گىھ ئاشكارا ئارازلىشىپ يۈرىدۇ.

ئارازلىق «ئاراز» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: بىزنىڭ ئارىمىزغا كىملىر ئارازلىق سالغانلىقىنى كۆپچىلىك يېقىندا بىلىدۇ. شۇ چاغدا سونۇرمۇ، ئاينۇرمۇ قاتتىق پۇشايمان قىلىدۇ.

ئارا - سىرە رەۋ. گاھ - گاھ، بەزى - بەزى، ئاندا - ساندا، بىرە - بىرە: ئۇ ئارا - سىرە تامىقىنى چاكىلىدىتىپ قويايتتى.

ئاراش (توغرىسى: ئاراچ) ← **ئاراچ**.

ئاراگونىت — ئارام تاپماق

مۇھىم ئىشلار ئۈچۈن ئارام ئېلىشى زۆرۈر ئىدى. ② جان، ئەن راھىتى؛ دەم ئېلىشتىن، قىنچىلىقتىن، خاتىرجەملىكتىن كېلىدىغان راھەت، ھۇزۇر؛ لېكىن ئانا يالغۇز قىزىنىڭ ئالغانلىرىدىن جېنىغا ئارام سېزىدۇ. * كۆكلەم باغرىم كەل، سېغىندىم سېنى، يېشىل قوينۇڭغا تارتىۋال مېنى. قۇشلىرىڭنىڭ سايىرىشى ئارامى جاننىڭ، سۇلىرىڭنىڭ شارقىرىشى ھەرىكىتى تەننىڭ. ③ كۆچمە. ئايىلىش، ساقلىنىش؛ مېۋە - چېۋە ئاشلىققا ئارام بېرىدۇ. * مامۇت ئەتىياز مەشۇرنىڭ كاۋىسىنى ئېلىۋېتىپ: — بوپتۇ ئۇكا، بۇ ھېچ بولمىغاندا، نانغا ئارام، — دېدى.

ئارام ئالماق ① دەم ئالماق، ھاردۇق چىقارماق؛ بىز تۆمەن بويىغا يېتىپ كېلىپ، بىر بوستانلىققا جاي راسلاپ، ئالماستىڭ ئاندە سىنى ئورۇنلاشتۇردۇق - دە، ئۆزىمىزمۇ بىرپەس ئولتۇرۇپ ئارام ئالدىق. ② راھەتلەنمەك، ھۇزۇرلانماق؛ توختا، توختا، يەنە بىرنى ساندە جىۋىتەمسەنبا؟! ئەجەب خۇش ياققىلى تۇردىغۇ. بىلىم خېلىلا ئارام ئېلىپ قالدى.

ئارام بەرمەك ① دەم ئالدىرماق، ھاردۇق چىقارتماق؛ ئەقىلسىز باش پۇتقا ئارام بەرمەس (ماقال). * كاساپەت ئېتىزنىڭ قىرلىرى بوش ئىكەن، تەرەپ - تەرەپتىن تېشىپ كېتىپ، زادى ئارام بەرمەيۋاتاتتى. ② خاتىرجەم قىلماق، قىنچىلاندىرۇماق؛ ياتاققا قايتقاندىن كېيىن، بۈگۈنكى ئۇچرىشىشتىن مېڭەمدە پەيدا بولغان بىر پىكىر مانغا زادى ئارام بەرمىدى. * ئەمدى ئۇنىڭغا بىر پىكىر ھېچ ئارام بەرمەيدۇ. ③ راھەت، ھۇزۇر بېغىشلىماق؛ بىز ئىشىكىڭىزنىڭ ئالدىغا كەلگىنىمىزدە، بۇ تۆيىدىن كىشىگە ئارام بەرگۈچى ناخشا - ساز ئاڭلاندى. ئۆيىڭىزگە كىرىش بىلەن جىمىپ قالدى. * ئەمدى كۆڭۈلگە ئارام بەر - گۈدەك چىرايلىق ناخشا ئېيتىش مۇمكىنمۇ، يوق؟

ئارام تاپماق ① دەم ئالماق، ھاردۇق چىقارماق؛ ئۇ پۇتنى پاتقاققا تىقىپ تۇرۇپ: — بايانىن تاللىغان پۇتۇم تازا ئارام تاپتى. قېنى تۇرسۇن ئاكا، تېز چۈشۈڭ، ھاردۇق چىقىدە -

ئاراگونىت ئى [ر] <گېئول> بىر خىل مىنېرال، خىمىيىلىك تەركىبى $CaCO_3$ ، ئۇ رومبىلىق كرىستال سىستېمىسىدا بولۇپ، كرىستاللىرى كۆپىنچە تۇۋرۇكسىمان ۋە يېڭىسىمان بولىدۇ، ئادەتتە ئاق سېرىق ياكى ئاق رەڭلەردە ئۇچرايدۇ، ئەينەككە ئوخشاش پارقىرايدۇ. قاتتىقلىق دەرىجىسى 3.5 - 4. سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 2.9 - 3. ئوتتۇرا ئاجرىشىشچانلىققا ئىگە.

ئارا - گۈرچەك ئارا ھەم گۈرچەك، ئارا - گۈرچەك قاتارلىق سايىمانلار: ئۇلار ئارا - گۈرچەكلىرىنى ئېلىپ، خامانغا كەتتى.

ئارا - گۈرچەك قولتۇقلاپ قالماق تەبىئىي ئاپەت ۋە باشقا ھەر خىل سەۋەبلەردىن ھوسۇل ۋاقتىدا دېھقان تۈزۈكرەك ھوسۇلغا ئىگە بولالماي قالماق؛ كونا جەمئىيەتتە يىل بويى جاپا چېكىپ يەرگە ئىشلىگەن ئورتاقچى دېھقان پومپىچىنىڭ ئۇلۇشى ۋە تۈرلۈك ئالۋان - ياساقلىرىنى تۆلەپ ئۆزى كۆپىنچە ئارا - گۈرچەك قولتۇقلاپ قالاتتى.

ئارال ئى <جۇغ> دېڭىز - ئوكيانلار ياكى تەبىئىي كۆل ۋە دەريالاردىكى ئەتراپى سۇ بىلەن ئورالغان قۇرۇقلۇق؛ ئورمان ئىشچىسى مېنى كۆرۈپ قىلىپ، ئارالدىن ئۆتكۈزۈپ قويدى. * كېيىن ئۇرغاقچى توز بىلەن ئۇنىڭ جۇپتىنى ئۆزلىرى ئۆسكەن ئارالنى تاشلاپ باشقا يەرگە كۆچۈش پىكىرىدىن قايتۇرۇپتۇ.

ئاراللار يايى <جۇغ> قىتئەلەر ياقلىرىدىكى يايىسىمان ئورۇنلاشقان تاقىم ئاراللار. ئاساسەن غەربىي تىنچ ئوكيان ياقلىرىدىكى كۆپۈنكىلىكى ئوكيان تەرەپكە قاراپ ئورۇنلاشقان تاقىم ئاراللارنى كۆرسىتىدۇ.

ئارام ئى [پ] ① ھاردۇق، دەم؛ ئارام ئالماق. ئارام بەرمەك. * پالسا چۈشكۈچە كۆتەك ئارام ئېلىپتۇ (ماقال). * قۇددۇس ئەتە يەكشەنبە بولۇ - شىغا قارىماي، يېتىپ ئۇخلىشى، كۈتۈپ تۇرغان

خان: جانان جامىدا ئەي ساقىمى، ئارامخۇش مەينى بەرگەيسىز، يارانلار بىرلە سازەندە مەينى ئىچمەك خۇمارىم بار.

ئارامسىز سۈپ. ئارامى يوق، ئاپتىنچ، بىئا- رام: يېقىندىن بېرى ئىشلىرىمىز ئالدىراش بولۇپ، بىرقانچە ھەپتىدىن بېرى ئارامسىز ئۆت- تۇق. * قاش قارايدى، ئاي بۇلۇتلىرى كەينىدە، چوڭ يول بىلەن كېلەر بىزنىڭ ئەخمەتجان. قانچە كۈنلەر ئۆتتى بۇندا ئارامسىز، ياۋلار بىلەن ئۇ ئېلىشتى تىكىپ جان.

ئارامسىزلاشماق پ. بىئارام بولماق، خاتىرجەمسىزلىنىش، بىستاقەت بولماق: جىڭلى بىر قىزىرىپ، بىر بوزىرىپ، خۇددى مىختا ئولتۇرغاندەك ئارامسىزلىنىپ، ھە دەپ ئىككى تەرەپكە تولغىناتتى. * ئۇ ئۆزىنىڭ بېشىغا كەلگەن ئىشلاردىن ۋە غەم- قايغۇدىن كۆڭلى ئارامسىزلىنىپ يىغلاپتۇ.

ئارامسىزلىق «ئارامسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۇنىڭ چىرايىدىن قانداقتۇر بىر خىل ئارامسىزلىق بىلىنىپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭدىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سوراپ باقمىقىچى بولدۇم، لېكىن يالتيپ قالدۇم.

ئارامگاھ ئى [پ] كىشىلەر دەم ئالىدىغان، راھەتلىنىدىغان جاي: ئارامسىز ئاشق - مەشۇق- لارنىڭ ئارامگاھلىرى خارابىلىككە ئايلانماقتا...

ئارامگاھلىق ئى. ئارام ئالىدىغان ئورۇن: جاي: تاجاۋۇزچىلار دەريا ساھىلىدىكى گۈزەل چىمەنزەرلىقلار بىلەن ئارامگاھلىقلارنى گۆرىستان- لىققا ئايلاندۇرۇۋەتكەندى.

ئاراملىق «ئارام» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: سىزنىڭ نەزىرىڭىزدە مەن قانچىلىك ئادەم ئىدىم، - ماھىرە بېشىنى كۆتۈرمەي يىغلاپ تۇرۇپ سۆزلىدى، - كىتابىڭىزنى ئوقۇۋېرىڭ. ئۇ سىزگە بەخت، ئاراملىق بېغىشلايدۇ.

ئاران رەۋ ① زور قىيىنچىلىق بىلەن، كۆپ مۇشەققەتتە، تەستە: ئۇلار سەيلىك يەرنى ئەر - خوتۇن ئىككىسى ناھايىتى كۈچىنىپ ئىشلەپ،

كەن، - دەيدى. ② خاتىرجەم بولماق، تىنچلانماق: ئەگەر قازىنىڭ قولىدىن كەلسە موللاننىيازنى ئىككى ئېزىقىغا ئېلىپ چىنىپ پۇركۇۋەتسە، كۆڭلى ئارام تاپاتتى. * ئۇ: - پەر- ھات، جېنىم ساۋاقىشىم قويۇۋېتىڭ، ماڭا يەرنىڭ ئۈستىدىن ئاستى ياخشى. بۈگۈن ئاخشام جېنىمى ئارام تاپقۇزاي، - دەپ يۇلتۇق ئاتتى. ③ راھەت- لەنمەك، ھۇزۇرلانماق: ئادىتى شۇ، ھەر كەچ- لىكى يانغىندا، مۇزدەك سۇدىن ئارام تاپار قىز- نىڭ يۈزى، لېكىن ماڭا ئارام بەرمەس شۇندىن بۇيان، زىناقلىرى گۈلدەك كۈلگەن «ئورمان قىزى».

ئارامبەخشى سۈپ [پ] ئارام بېرىدىغان؛ راھەت، ھۇزۇر ۋە ئاسايىشلىق بېغىشلايدىغان: ياناققا ئارامبەخشى تاغ ھاۋاسى ئېقىپ كىردى. * كەچنىڭ نەم، پاكىز، ئارامبەخشى ھاۋاسى تەنگە ھۇزۇر بېغىشلايتتى.

ئارامچىلىق «ئارام» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: كىشىلەرنىڭ كۆڭلى بىرەر نەرسىدىن ئازار يېگەندە، قىزىق بىرەر چاقچاق ئاڭلىسا، كۆڭلىدىكى غەشىلىك كۆتۈرۈلۈپ، ئۆزى- نىڭ دەرد- ئەلىمىنى ئۇنتۇپ، كۈلكە ئىچىدە ئۆز كۆڭلىگە ئارامچىلىق تاپىدۇ. * سادىغا «ئۇھ» دېگۈدەك ئارامچىلىق ئاخىر نېسىپ بولدى. ئۇنىڭ ھېچىر داغدۇغا، ھەشىمەتسىز ئۆتكۈزگەن ئاخىرقى سىنىقى مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

ئارامخۇدا رەۋ [ئارام+خۇدا] خاتىرجەم، تىنچ: ئىنسان بىر كۈن بولسىمۇ كۈننىڭ سېرىقىنى كۆرۈشنى، ئارامخۇدا ياشاشنى خالايدۇ. * مەن تېخى ئارامخۇدا بولغاندا، سېنى بىر ئىزدەپ بارماقچىمۇ بولۇۋىدىم، مانا ئەمدى ئاسماندىن چۈشكەندە كىلا ئۇچراپ قالىدىك. * ئەر كىشى تۇشۇككە ئارىلاشسا سۇپرىسىدا ئۇن قالىدۇ، ئۆي مۇشۇكىگە ئارامخۇدا كۈن قالىدۇ. * ئۇزاق - ئۇزاقلاغا سوزۇلغان دالادىكى جىمجىتلىق مېنىڭ قەلبىمنى ئالاھىدە شېئىرىي بەخت ۋە ئارامخۇدا مەنزىل ئىچىگە باشلاپ كىرەتتى.

ئارامخۇش سۈپ [ئارام+خۇش] راھەت، ھۇزۇر بېغىشلايدىغان، خۇش ۋاقىت قىلىدۇ.

ئىككى كۈن دېگەندە ئاران تېرىشقا تەييار قىلالىدى. * ئۇ سېمىزلىكتىن ئېغىرلىشىپ كەتكەن بەدىنىنى ئاران باشقۇرۇپ، يوغان خاپان كالىسىنى يەرگە ساڭگىلاتقان پېتى يىغىن تۈگىگىچە ئاران چىدىدى. ② سەل-پەل، بىلىنەر-بىلىنمەس: - باھار... باھار، - دېدى ئانا ئاران ئاڭلانغۇدەك بوش ئاۋاز بىلەن پىچىرلاپ. ③ پەقەت، بارى، يالغۇز: توققۇز ھۇرۇن ھەپ-تىسىگە ئاران بىر ئېگەر ياسىسا، ئۇ ئۆزى يالغۇز توققۇز ئېگەر ياساپتۇ، شۇڭا ئىشى كۈندىن-كۈنگە ئېقىش تېپىپ، تۇرمۇشى تەدرىجىي ياخشىلىنىپتۇ. * ھە، ئانداق بولسا، سىز بۇ يەرگە مەندىن كونا ئىكەنسىز. مېنىڭ بۇ يەرگە كەلگىنىمگە ئاران بىر ئايدىن ئاشتى.

ئاران بالالقتا ← مېڭىپ تەسلىكتە: ماۋۇ بىزنىڭ ئەكرەم نوچىنىڭ گەپنىڭ ماھىيىتىنى چۈشەنمەي، مېنى تازا ماختاپ پوئاتقىنىنى دېمەمسىز، ئاران بالالقتا گەپنى باشقا ياققا بۇراپ كەتتۇق.

ئاران دېگەندە ناھايىتى تەسلىكتە، مېڭىپ چاپادا: مەن جېنىمنىڭ بارىچە ئۇنى قىستىدىم. ئىككى سائەت ئۇنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ، يېلىنىپ يالۋۇردۇم. ئاندىن ئۇ ئاران دېگەندە ئۆزىنىڭ ئون مىڭ سوم قەرز بولۇپ قالغانلىقىنى ئېيتتى. * سىزدىن يوشۇرمايمەن، ئاران دېگەندە 60 نومۇر ئېلىپ ئوقۇۋاتىمەن.

ئاران دېيىپە دىيان ئى [ئارپا+بەدىيان] <بوت> ① كۈنلۈكسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، ئۆسۈملۈك تېنىدىن كۈچلۈك پۇراق چىقىپ تۇرىدۇ؛ گۈلى تىك، ئۈستى شاخلىنىدۇ؛ يوپۇرمىقى ئۈچ-تۆت قېتىم قايتىلىنىپ، پەيسىمان يېرىلىدۇ؛ گۈلى مۇرەككەپ كۈنلۈك-سىمان گۈل رېتىدە بولۇپ، رەڭگى سېرىق كېلىدۇ؛ ئۇرۇقى دورا قىلىنىدۇ. ② مۇشۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى.

ئاران دېيىپە دىيان چىيىي ئاران دېيىپە دىيان بىلەن دەملەنگەن چاي: قېنىق دەملەنگەن ئارپىبەدىيان چىيىنىڭ ئۆتكۈر ھىدى گۈپۈلدەپ دىباغلارغا تۇرۇلدى.

ئاران دېيىپە دىيان سۈپ [پ] يېزىت. سەرەمجانلاش-تۇرۇلغان، تەرتىپلىك، بېزەلگەن: ھەممە ياق ئارەستە قىلىنغان، كىشىلەر بايرام كىيىملىرىنى كىيگەن، داغدۇغىلىق مەنزىرە كۆز ئالدىمدا گەۋدىلەندى.

ئاران دېيىپە دىيان سەرەمجانلاشتۇرماق، رەتكە سالماق، تەرتىپكە سالماق: ئۇ لەشكەرلەرنى باشلاپ، ئۈزلۈكسىز تەرەپكە ئۆتۈپ سەپ ئارەستە قىلدى. چوڭ-كىچىك ئاتامانلار ئاتىلىنىپ نىشان تۇغ ئاستىدا قارار تاپتى.

ئاران دېيىپە دىيان ئى <بوت> ① باشاقلار ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، شەكلى ئارپىغا ئوخشاپ كېتىدۇ، يوپۇرمىقى سەل ئۇزۇن، گۈلى كىچىك باشاقسىمان گۈل رېتىگە كىرىدۇ؛ باشقىسى تۆۋەنگە ساڭگىلىغان ھالەتتە ئۆسىدۇ، رەڭگى يېشىل كېلىدۇ؛ چارۋىچىلىقتا يەم-خەشەك

ئاران دېيىپە دىيان ئى <بوت> ① باشاقلار ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك،

قىلىندۇ.

ئارىپلىق ئى. ئارپا تېرىلغان يەر، ئارپا بار جاي: ئۇ دادىسىنى ئىزدەپ ئارىپلىققا قاراپ يۈگۈردى. * خالىتىنى ياتاققا تاشلىدىم — دە، خەتلەرنى ئېلىپ ئارىپلىققا — يالغۇز يەرگە قاراپ يۈگۈردۈم.

ئارتۇرۇماق I «ئارتىماق I» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئارتۇرۇماق II «ئارتىماق II» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئارتۇرۇلماق I «ئارتۇرۇماق I» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ئارتۇرۇلماق II «ئارتۇرۇماق II» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ئارتقۇزماق I «ئارتىماق I» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل مەجبۇرىي دەرىجە شەكلى.

ئارتقۇزماق II «ئارتىماق II» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئارتقۇزۇلماق I «ئارتقۇزماق I» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ئارتقۇزۇلماق II «ئارتقۇزماق II» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ئارتقىمال ئى ← بوختاق.

ئارتىماق I پ ① كۆپەيمەك، ئاشماق: باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئوتتۇرا سىنىپلىرىدىن بولۇپمۇ 4-سىنىپتىن باشلاپ، بالىلارنىڭ ئىگىلىگەن بىلىمى يىلدىن-يىلغا ئارتىپ بارىدۇ. * ئوقۇپ، ئۇلغىيىپ ئۆستى يېشىمۇ، ئوقۇشتىن بىلىگىنى ئارتتى ئۇنىڭكى. مەكتەپتىن خوشلىشىش پەيتى يەتكەندە، ئاشۇ خاك كۆڭلىنى تارتتى ئۇنىڭكى. ② كۆچمە. كۈچەيمەك، ئۆرلىمەك، ئۆسمەك: چۆمۈپ چەكسىز شادلىق قوينىغا، ئۆز يۇرتىغا ماڭدى ئۇ قايتىپ. تاغ-داۋانلار قالغانچە كېيىن، خۇشاللىقى باراقتى ئارتىپ. ③ مەلۇم بىر چېگرا، مىقدار ياكى چەكلىنىش ئاشىماق، ئۆتمەك: بۇ باھا ئەسلىي باھاسىدىن ئون پىرسەنت ئارتىپ

كىتىپتۇ.

ئارتىماق II پ ① يۈكنى ترانسپورت ۋاسىتىسىنىڭ ئۈستىگە، ئىچىگە جايلاشتۇرماق، يۈكلىمەك: سىنىمىغان ئاتقا يۈك ئارتىما (ماقال). * كەتتى يارىم يىراققا، ئالتە ئېشەككە يۈك ئارتىپ، ئۆمرۈم شۇنداق ئۆتەرەمۇ، يارىنىڭ دەردىنى تارتىپ. ② كۆچمە. زىمىنىسىگە يۈكلىمەك، بويىنىغا قويماق، تاڭماق: ۋەزىپىنى ئارتىماق. مەسئۇلىيەتنى ئارتىماق. * شۆھ-رىتىنىڭ — شاننىڭ ئۈچۈن بوغدانى سەن ئارتىساڭ ماڭا. دەس تۇرۇپ قەددىنى پۈكەي، مەنزىلىگە كۆتۈرەي. ③ دۆڭگىمەك، ئىتتىرىپ قويماق: قاراپ تۇرۇپ ئۆزى قىلغان ئىشنى باشقا ئادەمگە ئارتىپ قويسا بولامدۇ؟

ئارتۇچ ئى <بوت> ← ئارچا: باققاندى قوينىدا تەۋرىتىپ سېنى، ئارتۇچنىڭ غولىدا ياسالغان بۆشۈك.

ئارتۇق ① رەۋ. بەلگىلىك مىقداردىن، سانسىدىن ئوشۇق: زىيادە، كۆپ: ئارتۇق ئۇخلىساڭ ئاچ قالسىن (ماقال). * 25 سانى بەشتىن بەش ھەسسە ئارتۇق. * يۈسۈپ خاس ھاجىپ جاپالىق ئەمگەك قىلىپ، ئۇيغۇر تىلىنىڭ كۈچ-قۇدرىتىنى نامايان قىلىدىغان 13 مىڭ مىسرادىن ئارتۇق ئۆلمەس داستاننى يېزىپ قالدۇرغان. * ئادالەت دوختۇرخانىدا بىر ئايدىن ئارتۇق ياتتى. ② سۈپ. ئېھتىياجىدىن، نورمىدىن ئاشقان، ئوشۇق: يېنىڭدا ئارتۇق پۇلۇڭ بولسا بەش كوي بېرىپ تۇرامسەن؟ * دېھ-قانلار دۆلەتكە سېتىپ بېرىپ بولغاندىن كېيىنكى ئارتۇق ئاشلىق، ئارتۇق چارۋىلارنى بازارغا ئەكىرىپ ساتسا بولىدۇ. ③ سۈپ (چىقىش كېلىش قوشۇمچىسى بىلەن) ئەزىز، ياخشى، ئەۋزەل، ئەلا دېگەن سېلىشتۇرۇش مەنىسىدە كېلىدۇ: قىزدىن ئارتۇق جۇۋان بار، ئاتتىن ئارتۇق غۇنان بار (ماقال). * تۇ ئەلچىلەرنى: — قىزىمىزنى ھەرقايسىلىرىدىن ئارتۇق كىمگە بېرەت-تۇق. قېنى ئويلىشىپ بىرنېمە دەيلى، — دەپ چىرايلىق سۆز بىلەن يولغا سالدى. ④ سۈپ.

ئۆزىنى ئارتۇقچە نەرسە قىلىپ قويدۇ.

ئارتۇقچە تويۇنغان ھور <ئىز> مۇئەييەن تېمپېراتۇرا ئاستىدا، تويۇنغان ھور ئىگە بولۇشقا تېگىشلىك زىچلىق ئېشىپ كەتسىمۇ، يەنىلا سۇيۇقلۇققا ئايلانمايدىغان ياكى قاتمايدىغان ھور.

ئارتۇقچىلىق ① «ئارتۇقچە» سۆزى

نىڭ ئىسىم شەكلى: * ياز ۋاقتى بولسىمۇ، سەپەرگە قېلىنراق كىيىم ئېلىۋېلىش ئارتۇقچىلىق قىلمايدۇ. ② ئالاھىدە تەرەپ، ئالاھىدىلىك، نەتىجە: كىشىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى كىشىگە دە، ئۆزىگە دېمە، كىشىنىڭ كەمچىلىكىنى ئۆزىگە دە، كىشىگە دېمە (ماقال). * مېنىڭچە، دراما «سەنئەت» نىڭ گۈلتاجىسى» بولغانلىقتىن، سەنئەتنىڭ باشقا تۈرلىرىنىڭ ئاساسىي ئىدىيىسىنى ئىپادىلەشتىكى ئارتۇقچىلىقلىرىدىن پايدىلانسا ۋە ئۇنى مۇۋاپىق قوبۇل قىلسا بولىدۇ.

ئارتۇق - كەم ئارتۇق ۋە كەم: بىزنىڭ ئىقتىسادىي مۇئامىلىمىزدە ئازدۇر - كۆپتۇر ئارتۇق - كەملىكنىڭ بولۇشى ھېچ گەپ ئەمەس.

ئارتۇقلۇق «ئارتۇق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى:

خوتۇنۇڭ ئەقىللىق بولمىسا، ساڭا تىل ئۇزىتىپ سەندىن ئارتۇقلۇق دەۋا قىلىدۇ.

ئارتۇقلۇق قىلماق كېرىكىدىن ئارتۇق دەپ ھېسابلانماق، كېرىكىدىن ئارتۇق دەپ چۈشىنىلمەك: مۇشۇ يەردە قىسقىغىنا توختىلىپ ۋاڭ ئوردىسى ۋە ئۇنىڭغا قاراشلىق باغلارنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەك ئارتۇقلۇق قىلماق.

ئارتىپىرىيە ئى [ر] <ئانات> ئوكسىگېنغا تويۇنۇپ يۈرەكتىن چىققان ساپ قاننى پۈتۈن بەدەنگە يەتكۈزىدىغان قان تومۇرلارنىڭ ئومۇمىي نامى.

ئارتىزىيان سۈپ [ر] <فران> — ئارتىزىيان قۇدۇق.

ئارتىزىيان قۇدۇق <كېئول> بۇرغىلاپ كولانغان ۋە سۈيى ئېتىلىپ چىقىدىغان چوڭقۇر

كۈچلۈك، زور، ئۈستۈن: قىلىچىنىڭ كۈچىدىن قەلەمنىڭ كۈچى ئارتۇق (ماقال). * ئۇ ماڭا: — مېنىڭ بېشىمدىكى خەتەر باشقىلارنىڭكىدىن ئارتۇق ئەمەس، — دېدى. ⑤ رەۋ. بولۇپ ئۆتكەندىن، كۆرۈلگەندىن تاشقىرى، ئۇنىڭدىن ئوشۇق: ئۇ بۇ يەردە تۇرۇپ ئارتۇق گەپ قىلىشنىڭ ھېچبىر ھاجىتى قالمايغانلىقىنى چۈشەندى. — دە، ئاستا چىقىپ كەتتى * ئۇ: — بەس! ئارتۇق چىمدىيالمايمەن... — دەپ ۋارقىراپ كەتتى. ⑥ سۈپ. ئارتۇقچە، بېھۋەدە، ئورۇنسىز: ياماننىڭ بىر قىلىقى ئارتۇق (ماقال). * ئۇلار: — ئارتۇق گەپنىڭ ئورنى يوق، — دەپ سۆزلىرىنى تۈگىتىشتى. ⑦ ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

ئارتۇق كەتمەك ① چەكتىن، نورماللىقتىن ئېشىپ كەتمەك:

ياش يىگىت بوۋايىنىڭ سۆزلىرىدىن بىر ئاز ھودۇقۇپ: — سىز مېنى ياخشى كۆرگەنلىكىڭىز ئۈچۈن ماڭا ئۆز پىكرىڭىزنى ئېيتىۋاتقىنىڭىزنى چۈشىنىمەن، لېكىن، بىر ئاز ئارتۇق كەتتى، چۈنكى بۇنىڭ ۋاقتى ئاللىقاچان ئۆتۈپ كەتتى، — دېدى. ② زاپە كەتمەك: — قىزىل گۈلدەك بۇ قىز پاكىز بەگىگە ئارتۇق كېتىدىغان بولدى — دە، — دېدى ئۇ ئۆكۈنگەن ھالدا.

ئارتۇقچە ① سۈپ. بەلگىلىك مىقداردىن كۆپ، ئوشۇق:

ئارتۇقچە پۇل. ئارتۇقچە خىراجەت. ئارتۇقچە ۋاقت. * شۇڭا دۇيدە باشقىلار باسقۇنىدا بىر قەدەم، ئۇ باساتتى ئارتۇقچە باشقىلاردىن ئۈچ قەدەم. ② رەۋ. كېرىكىدىن، يول قوبۇلۇشى مۇمكىن بولمىدىغىنىدىن ئارتۇق، ھەددىدىن زىيادە: ئۇ ئارتۇقچە ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىكتىن بولسا كېرەك، ئاۋازى تىترەيتتى. كېيىن ئۇ، «ئارتۇقچە قوپاللىق قىل. ۋەتتىمۇ، قانداق» دەپ ئويلاپ، ئويلىنىپ قالدى. ③ سۈپ. كېرەكسىز، پايدىسىز: — بۇ گەپ-لىرىڭىز ئارتۇقچە، — دېدى ئەكبەر ئوچۇق كۆڭۈل-لۈك بىلەن، — خاتا دەپ قويۇشتىن قورقۇشنىڭ نېمە ھاجىتى، قېنى، ئېيتىدىغان گەپ بولسا ئېيتىۋېرىڭ، * دۆلەت ئاخىرى ھەقىقىي تۈردە پۈتكۈل جەمئىيەتنىڭ ۋەكىلى بولىدىغان چاغدا، ئۇ

قۇدۇق.

ئارتىس ئى [ر] كىنو، تىياتىر، سېرك قاتارلىق سەنئەت ئەسەرلىرىدە رول ئالغۇچى شەخس: ئاپتونوم رايونلۇق ناخشا-ئۇسسۇل ئانسامبلىنىڭ ئارتىسلىرى جەنۇبىي شىنجاڭغا ئويۇن قويغىلى كەتتى.

ئارتىسكا ئى [ر] ئايال ئارتىس: ئۇ ئارتىسكا بولۇشنى چىن كۆڭلىدىن ئارزۇ قىلىپ مەلۇم بىر ھەۋەسكارلار سەنئەت ئۆمىكىگە قاتنىشىپ يۈرەتتى.

ئارتىسكىلىق «ئارتىسكا» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى.

ئارتىسلىق «ئارتىس» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى: - ئارتىس بولسىڭىز بولغۇدەك، ئۆتكەندە ئۈرۈمچىدىن كەلگەنلەر ئارتىسلىققا ئادەم ئىزدىگەندە نېمە ئۈچۈن ئىمتىھان بېرىپ باقىمىدىڭىز؟ - دەپ كۆلگىنىچە چاقچاق قىلدى ئەلى.

ئارتىق I ئى. ئۇلاققا ئارتىلغان يۈكنىڭ ئىككى قاپتالغا چۈشۈپ تۇرغان قىسمى: ئوتۇننى ئارتىق ئەتمەك.

ئارتىق II ئى. دەريا ۋە كۆللەر ئۈستىگە ئادەم ۋە ئۇلاخ ئۆتەلىگۈدەك دەرىجىدە تۇتقان مۇز: ئارتىق چۈشمەك.

ئارتىسقىچۈشمەك ئادەم ۋە ئۇلاغنى كۆتۈرەلىگۈدەك مۇز تۇتماق: تارىم دەرياسىغا 12-ئاينىڭ ئاخىرى ئارتىق چۈشدۇ. شۇ ۋاقىتتا ئادەم ئۆتەلەيدۇ.

ئارتىقلىق سۈپ. ئارتىلغان، يۈكلەنگەن: شازادە ئىمىر بىلەن مەلىكە ئاسمانغا قاراپ، بىر ھازا خۇشاللىق يېشىنى تۆككەندىن كېيىن، دالاغا قارىغانىكەن، ئاتلار ئەسلىگە كېلىپ، كىشىلەر تۇرغۇدەك، يۈك-تاقىلارمۇ ئارتىقلىق يېتى تۇرغۇدەك.

ئارتىلىدۇرماق «ئارتىلماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: قاۋۇل ئاغرىققا چىداپ تۇرۇپ، سېلىم يانچۇقنى بوينىدىن تۇتۇپلا، بېشى ئۈستىدىن ئارتىلىدۇرۇپ ئۈچ-تۆت قەدەم يىراققا

ئېتىۋەتتى.

ئارتىلىدۇرۇلماق «ئارتىلدۇرماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ھويلىنىڭ ئالدى تەرىپىدە تاغ ئالمىسى، نەشپۈت، ئاق ئۆچمىگە ئوخشاش مېۋىلىك دەرەخلەر ئۆستۈرۈلگەن، دېرىزە ئالدىدىكى بېدىشكە بولسا ئۈزۈم ئاللىرى ئارتىلدۇرۇلغانىدى.

ئارتىلماق ① «ئارتىماق» پېتىلىنىڭ ئۆزۈلۈك دەرىجىسى: ئۇ بىر سىنىڭ تامىدىن ئارتىلىپ باغقا چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى بىلدى. * سۇ تېخىچىلا تاقاقنىڭ ئۈستىدىن ئارتىلىپ چۈشمەكتە ئىدى. ② «ئارتىماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇغداي ئارتىلغان ئېشەك ئىگىسىدەكلا ئورۇق ۋە ھالسىز بولۇپ، ئۇلاردىن 50 قەدەمچە ئارقىدا قالغانىدى. * ئائىلىنىڭ پۈتۈن ئېغىر يۈكى: تۈگىمەنگە بېرىش، ئوتۇن-ياغاچنىڭ غېجىنى قىلىش ئىشلىرىمۇ ئاشۇ بىچارە ئايالنىڭ يەلكىسىگە ئارتىلدى.

ئارتىلىشماق «ئارتىلماق» پېتىلىنىڭ ئۆمۈلۈك دەرىجىسى: ئۇلار بىراۋنىڭ شەپسىنى ئاڭلىدى - دە، باغنىڭ ئارقا تېمىدىن ئارتىلىشىپ، ئالدى - كەينىگە قارىماي بەدەر قېچىشتى.

ئارتىم ئى ← **ئارتىق I**.

ئارچا I ئى <بوت> ئارچا ئائىلىسىدىكى دائىم كۆكرىپ تۇرىدىغان دەرەخ، ئېگىز ئۆسۈدۇ، كىچىك شاخلىرى ئۈز، تۆۋەنگە ساڭگىلاپ تۇرىدۇ؛ يوپۇرمىقى تەڭگىچە شەكىلدە بولۇپ مېۋىسى شارسىمان، ياغىچى پۇراقلىق ھەم بەك چىڭ بولىدۇ؛ قۇرۇلۇشقا ماتېرىيال قىلىنىدۇ.

ئارچا ئائىلىسى <بوت> يالىڭاچ ئۇرۇقلۇق ئۆسۈملۈكلەر تىپىدىكى دائىم كۆكرىپ تۇرىدىغان دەرەخ ياكى چاتقالار ئائىلىسى.

ئارچا II ئى. دىئال. قېتىقنى قاينىتىشتىن ھاسىل بولىدىغان ئۇيۇتما.

ئارچىزار ئى. ئارچا كۆپ ئۆسكەن يەر: قويۇق، كۆپكۆك ئارچىزارنىڭ ئىچىدە، ئۇ ئىزدە-

ئايرىلىپ ۋە سىستېمىلاشتۇرۇلۇپ ساقلىنىدىغان ھۈججەت، خەت-چەك ۋە فوتو سۈرەت قاتارلىق ماتېرىياللار: رازۇپىكا ئەمەلدارى قاسىم ئاستا ئورنىدىن تۇردى-دە، ئارخىپ ئىچىدىن لۇتپۇللا بىلەن گۈلباھار ئوتتۇرىسىدا يېزىشقان خەتلەرنى سۇغۇرۇۋېلىپ سىنچىلاپ قاراشقا باشلىدى.

ئارخىپ بۆلۈمى ھەر خىل ئارخىپلار ساقلىنىدىغان ئۆي، بۆلۈم، ئىشخانا.

ئارخىپ تۇرغۇزماق ئىدارە، تەشكىلات ۋە شەخسلەرنىڭ ئىش-پائالىيىتى ۋە ئومۇمىي ئەھۋالىغا ئائىت ھۈججەت، خەت-چەك ۋە فوتو سۈرەت قاتارلىق ماتېرىياللارنى رەتلەپ، سىستېمىلاشتۇرۇپ ئەنگە ئېلىپ ساقلىماق.

ئارخىپلاشتۇرۇماق پ. ← ئارخىپ تۇرغۇزماق.

ئارخىپلاشتۇرۇلماق «ئارخىپلاشتۇرۇلماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: مېنىڭ قولىمدا تېخى يېقىندا جىددىي ئۆپكە تۇبېر كۆلپوز كېسىلى بىلەن ئۆلۈپ كەتكەن ياشانغان بىر ئادەمنىڭ ئارخىپلاشتۇرۇلغان رېنتگېن رەسىمى بار ئىدى.

ئارداق سۇپ. دىئال. ئېچىغان، سېسىغان، بۇزۇلغان: ئارداق قوغۇن.

ئارداق پ. دىئال ① ئېچىماق، سېسىماق، بۇزۇلماق. ② ئېچىشماق، ئارلىقى كەلمەك.

ئارزۇ ئى. ھاراق ئىشلىگەندە ئېچىتىلغان نەرسىدىن قېلىپ قالغان قالدۇق.

ئارزۇ ئى [پ] دىلدىكى ئىستەك: ئۈمىد، ئىنتىلىش، ھەۋەس: بىر ئارزۇ ئون ئارزۇنى تۇغىدۇ (ماقال). * ياش-ئۆسمۈرلەردە بىلىم ئىزدەش ئارزۇسى كۈچلۈك بولىدۇ. * تۇرسۇن ئاخۇنىنىڭ كۆڭلىدە يېڭى-يېڭى ئارزۇلار بىخلىنىدى.

ئارزۇ قىلماق ئۈمىد قىلماق، ئۈمىدلەنمەك، ئىنتىلمەك: ئۇ شەھەر كۆرۈشىنى ئارزۇ قىلىپ،

گەن مېۋە ئۆسۈش باراقسان.

ئارچىزارلىق «ئارچىزار» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: بۇ جىرا ئىچى قويۇق ئارچىزارلىق ۋە تېۋىلغىلىق ئىدى.

ئارخائىزم ئى [ر<گرېك] كۆندىرىلغان، ئىستېمالدىن قالغان سۆز، ئىبارە ياكى گرامماتىكىلىق فورما: سۆز ئېلىش پىرىنسىپىدا ئارخائىزلار ئېلىنمايدۇ دەپ بەلگىلەنگەن.

ئارخېتىكتور ئى [ر<بىن] بىناكارلىق ۋە قۇرۇلۇش ئىشلىرىنى لايىھىلىگۈچى ۋە قۇرغۇچى مۇتەخەسسەس، ئىنژېنېر: ئارخېتىكتور بولسا ئۇ، بىنا قۇرسا جايلارغا، بولسا ياخشى ئىنژېنېر، سۇ چىقارسا سايلارغا.

ئارخېئولوگ (توغرىسى: ئارخېئولوگ) ← ئارخېئولوگ

ئارخېئولوگىيە (توغرىسى: ئارخېئولوگىيە) ← ئارخېئولوگىيە.

ئارخېئولوگ ئى [ر<گرېك] ئارخېئولوگىيە بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئالىم، مۇتەخەسسەس: خارابە ئىزلىرى باشلانغان جايدا، تۇراتتى بىر چېدىر-دەم ئېلىش ئۆيى. نەچچە كۈن قۇملۇقلار باغرىنى چارلاپ، قېزىشنى باشلاپتۇ ئارخېئولوگ دۇيى.

ئارخېئولوگىيە ئى [ر<گرېك] قېزىۋېلىنغان ياكى قەدىمدىن ساقلىنىپ قالغان يادىكارلىقلار ۋە ئىزلارغا ئاساسەن، دەۋرلەر تارىخىنى، يەنى خەلقلەرنىڭ تارىخىي ئۆتمۈشىنى، تۇرمۇش ۋە مەدەنىيىتىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.

ئارخېئولوگىيىلىك سۇپ. ئارخېئولوگىيىگە ئائىت، ئارخېئولوگىيىگە تەئەللۇق: گېزىتكە ئارخېئولوگىيىلىك ئاتالغۇلار ھەققىدە بىرنەچچە ماقالە بېسىلدى.

ئارخىپ ئى [ر<لات] بىرەر ئىدارە، قەش-كىلات ۋە شەخسلەرنىڭ ئىش-پائالىيىتى ۋە ئومۇمىي ئەھۋالىغا ئالاقىدار بولغان، تۈرگە

ئارزۇلىماق پ ① ئارزۇ قىلماق، ئۈمىد

قىلماق: بازاردا بار گەپنى ئېيتساق، قارلىق تاغنىڭ سۈيىنى كىم خالىمايدىكەن، بۇنى بىز ئەمەس، نەچچە ئەۋلاد كىشىلەر ئارزۇ قىلىشقان. ھەتتا بۇشۇكتىكى كىچىك بالىلارمۇ ئۇنى ئارزۇ-لايدۇ. ② ياخشى كۆرمەك، ئامراق بولماق، ھەۋىسى كەلمەك: يىگىتنىڭ بېشىدا چىمەن دوپپىا، ئۇچىسىدا ھازىرقى يىگىتلەر ئارزۇلاپ كىيىدىغان خۇرۇم چاپان بار ئىدى. ③ ئاسردى-ھاق، پەپىلىمەك، ئەركىلەتمەك: مايسەم كىچى-كىدىنىلا ئۇماق، ئەقىلىلىق بالا بولۇپ ئۆستى. زورىغانمۇ ئۇنى ئارزۇلاپ، سۇنىڭ سۈزۈكىنى، ئاشنىڭ قويۇقىنى بېرىپ، قولىدىن چۈشۈرمەي چوڭ قىلدى. * ئاتام مېنى، ئانام مېنى نېمىشقا ئارزۇلاپتىكەن، بۇ كۈنلەرگە قالارمىنى باشتا ئويلىماپتىكەن.

ئارزۇمەن سۇپ [پ] ئارزۇ قىلغۇچى، ئىس-تىگۈچى: ئىنتىزار: مەن خېلىدىن بېرى ئۇنى بىر كۆرۈشكە ئارزۇمەن بولۇپ يۈرەتتىم.

ئارزۇ-نەپەت دىلدىكى ئارزۇ، نەپەت ۋە مەقسەتلەر: ئۇ مەندىن: - دەسەلەپكى ئارزۇ-نەپەتلىرىڭىزنى تۇيۇقسىز ئۆزگەرتىۋېتىشكە نېمە مەجبۇر قىلدى؟ - دەپ سورىدى.

ئارزۇ-ھەۋەسى دىلدىكى شېرىن ئارزۇ، ئىستەك ۋە ھەۋەسلەر: ھەر خىل ئادەمدە ھەر خىل ئارزۇ-ھەۋەس بولىدۇ. * ياقۇبجاننىڭمۇ ئۆز ئالدىغا ئارزۇ-ھەۋەسى، تۇرمۇشقا قارىشى بار. * ئىنساننىڭ زىننىتى، گۈلى ئەخلاقىتۇر، مەنىلىك ياشاشنىڭ يولى ئەخلاقىتۇر. پەس ئارزۇ-ھەۋەسنى قىلىغىن خىيال، ھاياتنىڭ مۇستەھ-كەم ئولى ئەخلاقىتۇر.

ئارزۇ-ئۈمىد دىلدىكى ئارزۇ ۋە ئۈمىد، ئىستەكلەر: سەن ئۇلارنى ھەربىر ئويلىغىنىڭدا ئۇلارنىڭ ئارزۇ-ئۈمىدلىرى، ئوتلۇق تىلەكلىرى ساڭا كۈچ ۋە دەرمان بېغىشلاپ، ئالدىڭدا پارلاق تاڭ ئېتىۋاتقانداك يورۇقلۇق سېزىسەن.

ئارزۇ-ئىستەك دىلدىكى ئارزۇ ۋە ئىستەك

دادىسىدىن ئۈچ ئايلىق رۇخسەت سورىدى. * ئۇ ئازادلىقتىن بۇرۇنقى 10-12 يىل ئىچىدە بىر ئاتقا ئىگە بولۇشنى قانچە ئارزۇ قىلسىمۇ، مەقسە-تىگە يېتەلمەي، باشقىلارنىڭ ئېتى بىلەن ئوغلاق تارتىشقا قاتنىشىپ يۈردى.

ئارزۇ-ئارمان دىلدىكى ئارزۇ ۋە ئارمانلار: ئالەم ئارزۇ-ئارمان قۇچىقىدا ياشنايدۇ. * نۇرغۇن ئۇيغۇر قىز-يىگىتلىرى بۇ ناخشىلار بىلەن ئۆزلىرىنىڭ مۇراد-مەقسەتلىرىنى، ئارزۇ-ئارمانلىرىنى ئىپادىلىگەن.

ئارزۇ-تەلەپ دىلدىكى ئارزۇ ۋە تەلەپلەر: ئەزەم ئاكا يېڭى جەمئىيەتتە ئۇسۇپ يېتىلگەن رەھبەرىي كادىر، لېكىن ئۇ تۇرمۇشنىڭ كۈندىن-كۈنگە يېڭىلىنىۋاتقانلىقىنى، ياشلارنىڭمۇ ئۆزىگە لايىق ئارزۇ-تەلەپلىرى بارلىقىنى نېمىشقىمۇ چۈشەنمەيدىغاندۇ.

ئارزۇ-تىلەك دىلدىكى ئارزۇ ۋە تىلەكلەر: ئۇ ئۆزىنىڭ ئارزۇ-تىلەكلىرىنى خەتكە ئېنىق قىلىپ يازدى. * ئۇ ئادەمنى بىرىنچى قېتىم كۆرگەندە، ئۆزىدە پەيدا بولغان ئارزۇ-تىلەك-لەرنىڭ بىكار ئەمەسلىكىگە ئىشەندى، ئۆزىنىڭ خاتالىشىغانلىقىغا يەنە خۇشال بولدى.

ئارزۇ-خىيال ئارزۇ ۋە شۇ ئارزۇ ھەققىدە قىلغان خىياللار، ئويلىنىشلار: بىر چۈپ ياش كۆل بويىدا ئولتۇرۇپ، ئۆزلىرىنىڭ ئارزۇ-خىيال-لىرى ئۈستىدە ئۇزاق مۇڭداشتى. * داغدۇغىلىق سۆزلەردىن كۆرە، كۈندىلىك تۇرمۇشۇم، شېرىن ئارزۇ-خىياللىرىم توغرىسىدا يازاي. بۇنداق خەت ماڭىمۇ، ساڭمۇ ياقىدۇ.

ئارزۇلۇق سۇپ ① كۆپتىن بېرى ئارزۇلاپ كەلگەن، ئارزۇلاپ كۈتۈلگەن: كۆڭۈلدىكى: ئاتا-ئانا ئارزۇلۇق يالغۇز قىزىنى ئۆز جانلىرىد-دىنمۇ ئارتۇق كۆرەتتى. * ئۇ ئاتا-ئانىسىنىڭ بىردىنبىر ئارزۇلۇق بالىسى بولۇپ، ئۇلار ئوغلىنى ئۆزلىرىنىڭ جېنى، كۆز قارىچۇقى دەپ بىلەتتى. (2) ئارزۇلار بىلەن تولۇپ تاشقان، ئارزۇسى بار: ئارزۇلۇق دۇنيا. * باغقا كىردىم گۈل ئۆزەي دەپ، گۈل سۈيى گۈلگە تامۇر. ئارزۇلۇقنىڭ ئارزۇسى يارىنى كۆرگەندە قانۇر.

ئارغامچا ئى. پاختا، يۇڭ، چىگە ۋە ھەر خىل سۈنئىي تالالارنى ئېشىش ئارقىلىق ياسىدىغان توم تانا، ئارقان: يۇڭ ئارغامچا. چۈپۈر ئارغامچا. * يىلاندىن قورقۇپ كەتكەن كىشى ئارغامچىدىنمۇ قورقۇدۇ (ماقال).

ئارغامچا بوي ئارغامچا ئۇزۇنلۇقىدا كېلىدىغان، ئارغامچا ئۇزۇنلۇقىغا تەڭ ئېگىزلىك: كۈن ئارغامچا بويى كۆتۈرۈلۈپ مەلىكىنىڭ كۆزى راۋاقتىن يولغا تىكىلىپ تۇرغاندا، يىگىت ئىككى ئىنسى بىلەن سارايۋەننى ئەگەشتۈرۈپ سىزغان رەسىم ۋە گۈللىرىنى كۆتۈرۈپ يېتىپ كېلىپتۇ. * قۇدۇقنىڭ تىرەنلىكى ئىككى ئارغامچا بويى كېلەر.

ئارغامچا تارتماق ← **ئارغامچا توسماق.**

ئارغامچا تارتىشىش <تەن> بىر خىل تەنتەربىيە مۇسابىقىسى، ئادەم سانى ئوخشاش بولغان ئىككى كاماندنىڭ ئەزالىرى، ئارغامچىنىڭ ئىككى تەرىپىنى تۇتۇپ كۈچەپ تارتىشىپ، ئارغامچىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بەلگىنى چېگرا سىزىق ئىچىگە سۆرەپ كىرسە غەلبە قىلىدۇ.

ئارغامچا توسماق توي كۈنى قىزنى كۆچۈرۈپ ماڭغان يولنى ئارغامچا تارتىپ توسماق، تورىماق.

ئارغامچا سەكرەش <تەن> بىر خىل بالىلار ئويۇنى ياكى تەنتەربىيە ھەرىكىتى. ئارغامچىنىڭ ئىككى ئۇچىدىن تۇتۇپ ۋە ئۇنى چەمبەر شەكلىدە چۆگىلىتىپ، يەرگە يېقىنداشقاندا سەكرەپ ئۆتۈپ ئوينىدايدۇ.

ئارغامچا شوقا <بىن> ئۇزۇن ئىككى ئارغامچا ئوتتۇرىسىغا ئوخشاش ئۇزۇنلۇقتىكى بالداقچىلارنى تېگىش ئارقىلىق ئىشلەنگەن شوئا.

ئارغامچىغا يامىشىپ چىقىش <تەن> ئېسىقلىق ئارغامچىغا يامىشىپ چىقىدىغان ئەنئەنىۋى تەنتەربىيە پائالىيىتى. ئۇ ئادەتتە

لەر: شۇ چاغدىكى رېئاللىق - فېئودال پومېشچىكلار - نىڭ خەلققە سالغان زۇلمى، ئەمگەكچى خەلقنىڭ ئازاب - ئوقۇبەتلىرى، قايغۇ - ھەسرەتلىرى، ئارزۇ - ئىستەكلىرى ۋە ھۈرلۈك ئۈچۈن ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرى ئۇنىڭ قەلبىدە كۈچلۈك نەپرەت ۋە مۇھەببەت تۇيغۇسىنى ئويغاتقانىدى.

ئارسېفېنامىن ئى [ئىنگ] <خىم> بىر خىل ئورگانىك بىرىكمە دورا، مولېكۇلا فورمۇلىسى $As = As \cdot (NH_2 \cdot HCl) - C_6H_5OH$ - $OH \cdot C_6H_5 - (NH_2 \cdot HCl)$ سۇس سېرىق رەڭلىك پاراشوك بولۇپ، ئېرىتمىسى تەييارلانغاندىن كېيىن، ئالكاگۇل، سىفىلىس ۋە قايتىلانما كېزىك قاتارلىق كېسەللەرنى داۋالاشتا ئوكۇل ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

ئارسىلان ئى ① مۇشۇكىسىمانلار ئائىلىسىگە كىرىدىغان، بەھەيۋەت، سۈت ئەمگۈچى يىرتقۇچ ھايۋان، شىر: ئارسىلان بالىسى ئارسىلان بولىدۇ (ماقال). ② كۆچمە. باتۇر، قەيسەر، زەبەردەست، قورقماس، دۆيۈرەك: تۇغۇلدۇم، «ئارسىلان بول» دەپ ئانام سۆيگەن پېشانەمگە، سېلىپ زەڭ ھەر سۆزۈم، قەلبىم، مىجەز - خۇلقۇم، ئىپادەمگە. ③ ئەرلەر ئىسمى.

ئارسىپىن ئى [ر] لات <خىم> ← **ھىمىياك.** **ئارسىمۇ سۇپ.** ئار - نومۇسىنى يوقاتقان، ئۇيالىدايدىغان، نومۇس قىلمايدىغان، ئۇپاتەسىز: ئەر ئارسىز بولماس، يىگىت يارسىز بولماس (ماقال). * رەپىق ئاكا ئۇنىڭ ئارسىز يۈزىگە تۈكۈرۈشكە ئاللىقاچان ھازىرلانغان بولسىمۇ، تېخى ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ نېمە بىلەن تۈگىگەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن غەزىپىنى زورىغا يۇتتى.

ئارسىزلىق «ئارسىز» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ئۇ ھەرقانچە چىرايلىق بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئارسىزلىق ۋە بەتقىلىقلىرى كىشىنى تولىمۇ سەسكەندۈرەتتى. * كەڭ ئاۋامنى دەسسەپ قىلىپ پەلەمپەي، ئۆرلىشىدۇ ئارسىزلىق تۈپەيلى. بىر ئۆزىگە ئوزۇق ۋە نان تاپىدۇ، مىليونلارنىڭ نانسىزلىقى تۈپەيلى.

مەك: ئۇنىڭ بېقىۋاتقانلىرىنىڭ ھەممىسى ئارغۇنلاشقان كالىلار.

ئارغىماق ئى. ئالاھىدە نەسىللىك چاپقۇر

ئات: ئۈچ ئارغىماق قوشۇلغان پوچتاھا، ۋىسى كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپلا غايىپ بولدى. * ئۇنىڭ تېز - تېز كۆتۈرۈلۈۋاتقان تۇياقلىرىنىڭ يەرگە تېگىۋاتقان - تەگمە يۋاتقانلىقىنى بىلىپ بولمايتتى. شوغ چۆل شامىلى ئارغىماقنىڭ يالىسى ۋە قۇيرۇقىنى ئۇچۇرۇپ ئويىناتتى.

ئارقا ئى [ر > نېم] <مۇز> - چىلتار.

ئارقا ئى ① گەۋدىنىڭ قورساققا نىسبەتەن

كەينى تەرىپى: ئارقىسىنى قىلماق، قولنى ئار - قىسىغا تۇتماق. ② نەرسىلەرنىڭ كەينى قىسمى؛

يۈزىگە، ئالدى تەرەپكە قارىمۇقارشى بولغان قىسمى، تەئۇرى: سۈرەتنىڭ ئارقىسى.

* ئۇ تامنىڭ ئارقىسىغا چاپلانغان خەتنى ئاستا سويۇ - ۋالدى. ③ تۆت پۈتلۈك ھايۋانلارغا نىسبەتەن

باش ۋە كۆكسىنىڭ كەينى تەرىپى: ئاتنىڭ ئالدى پۈتى ئىششىق بولسا، ئارقا پۈتىغا تەسەر

قىلىپ، مېڭىشى بۇزۇلىدۇ. ④ كەينىدە قالغان، بېسىپ ئۆتۈلگەن يول؛ ئادەم ياكى نەرسە

كەلگەن تەرەپ، ھەرىكەت يۆنەلگەن تەرەپ - نىڭ ئەكسى: ئۇ يېرىم يولغا كەلگەندە، كۆڭلىدە

بىرنەرسە يالت قىلىپ كەچتى - دە، ئىككىلىنىپ تۇرمايلا دەرھال ئارقىغا قايتتى. * ئوتۇنچى يول -

ۋاسنى كۆرۈپلا، پالتىنىمۇ ئالماي ئارقىسىغا قاراپ بەدەر قاچتى. ⑤ كۆچمە. ئۆزى يوق يەر؛

ئۆزى يوق پەيت: ئارقىسىدىن كۆلمەك. ئار - قىسىدىن گەپ قىلماق. * ئارقامىدىن دېگەنلەر -

تېزىكىمىنى يېگەنلەر (ماقال). ⑥ III شەخس ئىگىلىك قوشۇمچىسىدىن كېيىن ئورۇن

كېلىش قوشۇمچىسى ئۇلىنىپ كېلىپ تىركەلمە ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدۇ: بىزنىڭ بۈگۈنكى كۈنىمىز

نورغۇن كۆرەشلەر ئارقىسىدا مەيدانغا كەلگەن.

ئارقا بەل ئارقا مۇرىنىڭ ئەڭ ئېگىز قىسمىدىن ئىنچىكە بەلگىچە بولغان ئارىلىق.

ئىككى خىل بولىدۇ: بىرى، پۇت - قولنى تەڭ ئىشلىتىپ يامىشىش، يەنە بىرى قول بىلەنلا يامىشىش.

ئارغامچىنى ئۇزۇن قويۇۋەتمەك بىرەر كىشىنىڭ ئورۇنسىز، ئەخلاقسىز، بەتقىللىق يامان ئىش - ھەرىكەتلىرىگە مەلۇم ۋاقىت يول قويماق، پۇرسەت بەرمەك.

ئارغامچىنى ئۇزىدىغان قائىدە - يوسۇن، ۋەزىيەت بىلەن ھېسابلاشماي، دېگىنىنى شارىتىدە قىلىپ قويىدىغان، بۇسىمىچى: ئۇمۇ خۇددى دادىسىدەك ئارغامچىنى ئۇزىدىغانلارنىڭ بىرى.

ئارغامچا - توقۇنماق ئارغامچا ۋە ئارغامچا ئۇچىغا بېكىتىلىدىغان ئىلىمەك ياغاچ ھەم شۇ قاتارلىق نەرسىلەر: ئۇ ھەر كۈنى ئۆز ئادىتى بويىچە تاغار، قاپ، ئارغامچا - توقۇنماق - لىرىنى ئېلىپ كۈچىغا چىقىدىكەن.

ئارغۇ ئى. - ئارغۇلار.

ئارغۇچە سۇپ. ئارغۇلارغا خاس، ئارغۇلارغا ئوخشاش: ئارغۇچە ئادەت. ئارغۇچە كىيىم.

ئارغۇلار ئى <ئىرىق> ئۇيغۇرلارنىڭ XI ئەسىردىكى قەبىلىلەرنىڭ بىرى.

ئارغۇن سۇپ <زوتول> قوتاز بىلەن يەرلىك ياكى باشقا نەسىللىك كالىلارنى چېتىشتۈرۈش ئارقىلىق كېلىپ چىققان 1 - ئەۋلاد شالغۇت. ئۇنى قوتازغا قارىغاندا ئاسان كۆندۈرگىلى بولىدۇ. ئۇ كالىغا قارىغاندا كۈچلۈك، سۇت مىقدارى كۆپ ھەم ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدۇ، چىشىلىرىنى كالا - ياكى قوتازغا چېتىشتۈرسا، ئەۋلاد قالىدۇ - رىدۇ، ئەركەكلىرىنىڭ كۆپىيىش قابىلىيىتى بولمايدۇ.

ئارغۇنلاشتۇرماق «ئارغۇنلاشماق» پېتىلى - نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئارغۇنلاشماق پ. ئازماق، نەسلى ئۆزگەر -

تەمىنات تارمىقىدىكى سەھىيە ئورۇنلىرىدا رەھبەر-لىك خىزمىتى بىلەن شۇغۇللاندى. ② ئىدارە، مەكتەپ، زاۋۇت، كان، كارخانا قاتارلىق ئورۇنلاردىكى ئاساسلىق خىزمەتكە بىۋاسىتە ئارىلاشمايدىغان ھەمدە شۇ ئاساسلىق خىزمەتنىڭ زۆرۈر تەييارلىق، تولۇقلىنىشىغا ئىشلىرىنى ئىشلەيدىغان ياردەمچى تارماق: بۇ مەكتەپنىڭ مەسئۇللىرى ئىدىيىسى، سىياسىي خىزمەت بىلەن ئارقا سەپ تەمىنات خىزمىتىنى ئوقۇتۇش خىزمىتىنىڭ مەنئى ۋە جىسمانىي كاپالەتلىكىگە ئايلاندۇرغان. * سېخنىڭ ئۈستىنى سىرلاش ۋەزىپىسىنى ئارقا سەپتىكى ئىتتىپاق ياچىيىسى ئۆز ئۈستىگە ئالدى.

ئارقا سەھنە <تيا> تىياتىرخانا سەھنىسىنىڭ ئارقا قىسمى. ئويۇننىڭ بەدىئىي جەھەتتىكى خىزمەتلىرى ئارقا سەھنە دائىرىسىگە كىرىدۇ.

ئارقا سەھنە ھۇدىرى <تيا> ئويۇنىنىڭ ئارقا سەھنىسىدىكى تەييارلىق خىزمەتلىرىگە رىياسەتچىلىك قىلغۇچى خادىم.

ئارقا سوزۇق تاۋۇش <تىل> تەلەپپۇز قىلىنغاندا، تىل ئېغىز بوشلۇقىنىڭ ئارقا قىسمىدا تۈگۈلۈپەرەك تۇرۇشىدىن ھاسىل بولىدىغان سوزۇق تاۋۇش. تىلىمىزدىكى «ئا»، «ئو»، «ئۇ» لار ئارقا سوزۇق تاۋۇشلاردۇر.

ئارقا كۆرۈنۈش ① پېرسوناژ ھەم ۋەقە-لىككە تەسىر كۆرسەتكەن تارىخىي ئەھۋال ۋە ئويىپىكىت رېئاللىق: تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈش. سىياسىي ئارقا كۆرۈنۈش. * بۇ ئەسەردىن ۋەقەنىڭ قاچان، نەدە يۈز بەرگەنلىكىنى، ئارقا كۆرۈنۈشنىڭ نېپە ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولىدۇ. ② تىياتىر، كىنو، رەسىم ۋە فوتو سۈرەتتىكى ئاساسىي شەيئىنى روشەنلەشتۈرۈپ بېرىدىغان ھەنزىرە.

ئارقا كۆرۈنۈشلۈك ئارقا كۆرۈنۈشى بار،

ئارقا بوي كىيىمنىڭ ئارقا تەرەپتىكى بويى.

ئارقا پەش كىيىمنىڭ ئارقا تەرەپتىكى پېشى. ئارقا پۇت <زوتول> ھاشارات ۋە تۆت پۇتلۇق، ئومۇرتقىلىق ھايۋانلارنىڭ كەينىدىكى ئىككى پۇتى: ئېشەك ئۆز ۋەدىسى بويىچە ئارقا ئىككى پۇتىنى كېرىپ بېرىپتۇ.

ئارقا پېشاپ چوڭ تەرەت، گەندە، پوق. ئارقا تىرەك قوللاپ-قۇۋۇتەلەيدىغان، ياردەم بېرىدىغان، يۆلەيدىغان ھىمايىچى؛ تايانچ: ئۇنىڭ ئارقا تىرىكى كۈچلۈك. * باي، كاپىتالىستلارنىڭ ئەڭ چوڭ ئارقا تىرىكى چارپادىشاھى ئىدى. * كۈچىڭىزنى ئاشۇنداق باي-قازىلارغا، ئۇلارنىڭ ئارقا تىرىكى گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىگە قارشى ئىشلەتسىڭىز بولمامدۇ؟

ئارقا تىرەك بولماق قوللاپ-قۇۋۇتەلمەك، ياردەم بەرمەك، ھىمايىچى، تايانچ بولماق: ئۇ سالىنىڭ ئوغلى ھېساب ئالغۇدەك بولسا، ئۆزىنىڭ بولغۇسى كۈيىمۇ ئارقا تىرەك بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىپ، تېخىمۇ چوڭ يۈرەكلىك بىلەن سالىنى بۇزەك قىلىشقا باشلايدۇ. * ئۇ يۇقىرى تەبىئىيەت ئارىلىشىپ، ئۆزىگە ئارقا تىرەك بولىدىغان بىرقانچە كىشىنى قولغا چۈشۈرۈشىنى ئويلىدى.

ئارقا تىرەك قىلماق قوللاپ-قۇۋۇتەلمەك، ياردەم بەرگۈزمەك، ھىمايىچى، تايانچلىق رول ئويناتماق: ئۇ تاغىنى ئارقا تىرەك قىلىپ تۇرۇپ، جىق ئىشىنى جۆندەپ كەتتى.

ئارقا چاڭ گەزمال، تېرە ۋە شۇ قاتارلىقلاردىن تىكىلگەن بۇيۇملارنىڭ ئارقا تەرەپ چىتىلغان تىكىش سىزىقى: ئارقا چاڭ تىكىچ.

ئارقا سەپ ① <ھەرب> ئۇرۇش مەزگىلىدىكى ئالدىنقى سەپتىن يىراق بولغان ئىچكى رايون، قىسىم: ئۇنىڭ سول پۇتى ياردەم بولغاچقا، بىز ئۇنى ئارقا سەپكە ئەۋەتىپ بەردۇق. * ئۇ داشۆدە بەزى تىببىي بىلىملەرنىمۇ ئوقۇغانلىقى ئۈچۈن، ئارمىيىمىزنىڭ ئارقا سەپ

ئارقا كۆرۈنۈشكە ئىگە: مۇقام داستانلىرى ئاساسەن، مۇدەھىش فېئوداللىق زۇلۇمنى، تارىخىي ياكى ئىجتىمائىي ئارقا كۆرۈنۈشلۈك ئىش - مۇھەببەت پاجىئەسىنى، داستان قەھرىمانىنىڭ تىلى ۋە سەرگۈزەشتىسى ئارقىلىق پاش قىلىشقا قارىتىلغان.

ئارقا مۇھاپىزەتچى قىسىم <ھەرب> يۈرۈش قىلغان قوشۇننىڭ ئارقىسىدىن ئەۋەتىلىپ، قوغداش ۋە مۇھاپىزەت قىلىش ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدىغان قىسىم.

ئارقا ھېڭە <ئانات> ھېڭىنىڭ بىر قىسمى. ئۇ ھېڭىنىڭ ئارقا قىسمىغا جايلاشقان بولۇپ، كۆۋرۈكچە ھېڭە، ئۇزۇنچاق ھېڭە ۋە كىچىك ھېڭىدىن تەركىب تاپىدۇ.

ئارقا ئىشىك ① <بىن> ئۆي، ھويلا، باغ قاتارلىقلارنىڭ ئارقا تەرىپىدىن ئېچىلغان ئىشىك: ئۇ مۇدىر بىلەن خوشلىشىپ، مەكتەپ قورۇسىنىڭ ئارقا ئىشىكى بىلەن ئالدىلىق باغقا چىقتى. * ئۇ ئالدىكى ۋاراڭ - چۇرۇڭنى ئاڭلاپ، ئارقا ئىشىكتىن غىبىدە تىكىۋەتتى. ② كۆچمە. قانۇنسىز، قائىدە - تەرتىپكە خىلاپ، ناتوغرا يول: بەزى ئىشچى - خىزمەتچى خادىملار ئارىسىدا مېھمان چاقىرىش، سوۋغا تەقدىم قىلىش، ئارقا ئىشىك قىلىش، بۇزۇپ - چېچىش، ئىسراپچىلىق قىلىش ئەھۋاللىرى ساقلانماقتا. * ئۇنىڭ ئارقا ئىشىكى بولغاچقا، خىزمەت تەقسىماتىدا ھېچنەمىدىن غەم قىلىدى.

ئارقا ئىشىك ئاچماق ① ئۆي، ھويلا، باغ قاتارلىقلارنىڭ ئارقا تەرىپىدىن ئىشىك ئاچماق، ② كۆچمە. قانۇنسىز، قائىدە - پىرىنسىپقا خىلاپ ھالدا ئىش قىلىشنىڭ يولىنى تاپماق: بۇ دا دۇيىنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن ئازراق زىيان تارتىش مەسىلىسى ئەمەس، يامان ئىش ئۈچۈن ئارقا ئىشىك ئېچىپ بېرىش مەسىلىسى؛ ئارقا ئىشىكتىن مەنپەئەتلىنەن ئادەملەرنىڭ خانا ئىشىنى بىلىپ تۇرۇپ قوللاش مەسىلىسى. بىز بۇ يولغا ھەرگىز ماڭماستىن كېرەك.

ئارقا ئىشىكتىن ماڭماق قانۇنسىز، ھەم قائىدە - پىرىنسىپقا خىلاپ ھالدا ناتوغرا يولدا ماڭماق، پىرىنسىپقا خىلاپ ئىش قىلماق: ئۇنىڭ خىيانەتچىلىك ۋە ئارقا ئىشىكتىن مېڭىش قاتارلىق قىلمىشلىرى ئەينى ۋاقىتتا، سېزىۋېلىنغا - نىدى. * بەزى ئورۇنلاردا ئارقا ئىشىكتىن مېڭىش گويا قانۇنى ئىشتەك ئادەتكە ئايلانماقتا. ئارقا ئىشىك قىلماق ← ئارقا ئىشىكتىن ماڭماق: - ئارقا ئىشىك قىلىش گەرچە خانا بولسىمۇ، سەمەت ئۈچۈن ھازىر جان بېقىشنىڭ بىردىنبىر يولى بولۇپ قالدى، - دېدى ئۇ ئۆكۈنگەن ھالدا. ئارقا يانچۇق ئىشتاننىڭ كاسا قىسمىغا ئېچىلغان يانچۇقى.

ئارقىدا غوغۇشماق بىراۋنىڭ يامان گېپىنى، غەيۋىتىنى قىلماق: - ئارقىدا كەچكە غوغۇشىپ يۈرگۈچە، گېپىڭ بولسا ئالدىمىدىلا دېسەڭ بولمامدۇ؟ - دېدى ئۇ ئاچچىقلىنىپ. ئارقىدا قالماق ① كەينىدە قالماق، قېلىپ قالماق: ئۇ كىچىك تۆپىلىكلەرنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، تىك، ئېگىز قىيا تاشنىڭ ئۈستىگە چىققاندا قۇياش نەيزە بويى ئۆرلىگەنىدى. * پادىشاھنىڭ بۇ كىچىك ئوغلى شەھەرلەرنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، يۇرت - مەھەللىلەرنى ئارىلاپ، چوڭ دەريانى بويلاپ ئۇزۇن يول يۈرۈپتۇ. ② مۇسابىقە ياكى يول يۈرۈش داۋامىدا باشقىلارغا يېتىشەلمەي، كەينىدە قالماق: ئۇ كۈچ ئۇلاپ يۈگۈرۈشتە ئارقىدا قالدى. ③ تەرەققىي قىلالماي، راۋاجلىنالمىي بىر ئىزىدا توختاپ قالماق: ئىلگىرىلەش ياكى تەرەققىياتى ئاستا بولماق: مۇئەللىم ئارقىدا قالغان ساۋاقداشلارنى پات - پات ئىلھاملاندۇرۇپ تۇراتتى. * ئەگەر ئارقىدا قالغان جايلار ئارقىدا قالدۇرۇلسا، ئۇ باراۋەرلىك بولمايدۇ. بەلكى خاتالىق بولىدۇ.

ئارقىسىدا گەپ قىلماق بىراۋنىڭ يوقلۇقىدىن پايدىلىنىپ يامان گېپىنى قىلماق، غەيۋىتىنى قىلماق: ئۇ ھەمىشە مېنىڭ ئارقىدا

گەپ قىلىدۇ.

ئارقىسىدىن كۈلمەك ئۆزى يوق ۋاقتىدا مەسخىرە كۈلكە بىلەن مازاق قىلماق؛ بۇنداق غەلىتە كىيىملەرنى كىيىپ يۈرسەك، كىشىلەر ئارقاڭدىن كۈلىدۇ.

ئارقىسىغا چۈشمەك ← ئىزىغا چۈشمەك. ئارقىسىغا سالماق ئەگەشتۈرمەك، نەگە بارسا شۇ يەرگە ئېلىپ بارماق؛ سۇلايمان ياقۇبى ئارقىسىغا سېلىپ يۈرگەنلى ئۈچ ئايدىن ئاشتى. سۇلايمان بۇ ئۈچ ئاي جەريانىدا نۇرغۇن جايلارنى، خىلمۇخىل يېڭىلىقلارنى كۆردى. * ئۇنىڭ ئارقىسىغا سېلىپ يېتىشتۈرۈپ چىققىنى تازا ئۇچىغا چىققان بىر ھاماقەت ئىكەن.

ئارقىسىغا سېلىپ قويماق ① بىرەر نەرسىنى ئۆگىنىش ئۈچۈن شۇ ساھەنىڭ ئۇستىسىغا بەرمەك؛ ھۈنەر ئۆگىنىپ قالسۇن دەپ بالىنى ئۇستامنىڭ ئارقىسىغا سېلىپ قويدۇم. ② بىراۋنىڭ يۈرۈش - تۇرۇش، ئىش - ھەرىكىتىنى يوشۇ - رۇنچە پايلاشقا قويماق؛ گومىنداڭ ساقچى ئىدارىسى زىيالىيلارنىڭ ئارقىسىغا ئادەم سېلىپ قويماقتى.

ئارقىسىغا كىرەك ① ئەگەشمەك؛ مەن ئۇستامنىڭ ئارقىسىغا كىرىپ ئۈرۈمچىگە باردىم. ② ئۆگەنمەك؛ بالام قاسىم ئۇستامنىڭ ئارقىسىغا كىرگەن بىر يىلدىن بېرى خېلى ئۇستى بولۇپ قالدى. * ھەسەلخان ئاچام قىزىغا دائىم: - قىزىم، سەن ئاينىسىزنىڭ ئارقىسىغا كىرمە، ئۇ سېنى ياخشى يولغا باشلىمايدۇ، - دەپ نەسەت قىلاتتى. ③ پايلاپ يۈرمەك، ئىزىغا چۈشمەك، پېيىدا بولماق؛ ئوغرى ئۇنىڭدىكى ئالتۇن - كۈمۈشنى تارتىۋېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئارقىسىغا كىرۈپلەپتۇ.

ئارقىسىنى قىلماق ① كەينىنى قىلماق؛ قىز ئانىسىغا ئارقىسىنى قىلىپ، يەرگە قاراپ جىم تۇرۇۋالدى. ② كۆچمە. تەتۈرگە يۈزلەنمەك؛ ئامەت قاچماق؛ ئوڭۇشسىزلىققا قاراپ ماڭماق؛ جاھان ھەمىشە نۆۋەت بىزگە كەلگەندە ئارقىسىنى

قىلىۋالىدۇ.

ئارقىغا قارىماق ① تەتۈر يۈزلىنىشكە تارتىمەك؛ شۇنچە كۈچىگە كەلسە، ھارۋا نېمە ئۈچۈن قوزغالمىدىدىكىن دەپسەك، بىز ئالدىغا تارتساق، ھېسام ئارقىغا تارتقىلى تۇرۇپتۇ ئەمەسمۇ. ② كۆچمە. بىرەر ئىشنى سەۋەب كۆرسىتىپ كەينىگە سۆرمەك، كېچىكتۈرمەك؛ ئۇلارنىڭ مەقسىتى سۇ قۇرۇلۇشىنى ئارقىغا تارتىپ ئەتىياز - لىق تېرىلغۇغا زىيان سېلىش ئىدى.

ئارقىغا چېكىنمەك ① ھەرىكەت يۈزلەنگەن تەرەپتىن ئەكسىگە قاراپ ماڭماق. كەينىگە يانماق؛ دۈشمەننىڭ شىددەتلىك ئوت كۈچى ئارمىيىمىزنى بىرەھەل ئارقىغا چېكىنىشكە مەجبۇر قىلدى. ② ئىلگىرىلەشتىن توختىماق؛ ئىلگىرى - لەش، تەرەققىياتنىڭ كەينىدە قالماق؛ ئۇ دەرىستە ئارقىغا كۆپ چېكىنىپ كەتتى. * گويا نوتا ئىدىنىڭ تۇپتۇز، نېچۈن قىڭغىر چېكىندىگەن؟! ئۇسۇپ تۇرغان ئىدىنىڭ گۈلدەك، نېچۈن ئارقىغا چېكىندىگەن؟! ئارقىغا سۆرمەك ← ئارقىغا قارىماق.

ئارقىغا قارىماق ① كەينى تەرەپكە نەزەر تاشلىماق. ② كۆچمە. ئۆتكەن ئىشلارنى ئويلىماق، ئەسلىمەك؛ كەلگۈسىنى تەسەۋۋۇر قىلىش ئۈچۈن ئارقىسىغا قاراش كېرەك.

ئارقىغا كەتمەك ← ئارقىغا چېكىنمەك؛ بىزنىڭ كۈندىن - كۈنگە ئارقىغا كېتىشىمىزگە ئۆزئارا ئىناقسىزلىقىمىز سەۋەب بولۇۋاتىدۇ.

ئارقا - ئارقىدىن ① بىرىنىڭ ئارقىسىدىن يەنە بىرى؛ ئۇلار ئارقا - ئارقىدىن ئىرادىلىرىنى بىلدۈرۈشتى. ② قاتىرىسىغا، ئۈزلۈكسىز؛ ئۇلار ئارقا - ئارقىدىن ياتاققا كىرىپ كەلدى. * ئۇ بالغا قارىتىپ ئارقا - ئارقىدىن ئوق ئۆزدى. * مەن بۈككەندە ئۆسكەن بىر تۇپ قارىغاي يېنىغا يېتىپ كەلگەنىمدە، ئاتىنىڭ ئارقا - ئارقىدىن ئەنسىز كىشىنىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. مەن قەدىمىنى تېزلەتتىم.

ئارقا - ئارقىلاپ ← ئارقا - ئارقىدىن؛

ئارقال ئوتى <بوت> پاكار ئۆسىدىغان، غولى بوغۇم-بوغۇم، رەڭگى سېرىق ھەم يىملىق پۇرايدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك. ئۇنى تاماققا سالسا، تاماققا تەملىك پۇراق ھاسىل بولىدۇ.

ئارقان ئى ← ئارغاھچا مەن قىرغاقنى بويلاپ، قىزغا قارىتىپ ئارقان تاشلىدىم. * ئۇ، مەھەللىنىڭ بېشىدا تۇرۇپ: — ھەيدە، پادا-كالاڭنى!... — دەپ ۋارقىرىسا، ئېغىلدىكى كالىلار مۇرىشىپ ئارقانلىرىنى سىلكىشەتتى.

ئارقاندىماق پ ← ئارقانلىماق ياسىن كۆكبېشى ئاتنىڭ ئېگىرىنى ئېلىپ، غانجۇغىدىكى ئارقان بىلەن سەل يىراقراق ئاپىرىپ ئارقاندىدى.

ئارقانلاتماق «ئارقانلىماق» يېمىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئارقانلىماق پ. ئارقان بىلەن باغلىماق، چىگمەك: ئۇ ئاتنى ئارقانلىدى.

ئارقۇ ئى. تارس. ئوردا قاراۋۇلى: ئارىلان بىلەن ئىككىسى ئارقۇلارنىڭ ياردىمىدە ئىككى بوز ئارغىماققا مىنىشتى. ئۇلارنى ئىككى ئاتلىق ئارقۇ قوغداپ ئارقىدىن ماڭدى.

ئارقىچە رەۋ ← ئارقىسىچە: يولىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە 70-80 سانتىمېتر چوڭقۇرلۇقتا ئازگال بار ئىكەن، مەن ماشىنىنى ئايلىنىدۇرۇپ ھېلىقى ئازگالغا ئارقىچە ئېلىپ كەلدىم-دە، كوزۇپىنىڭ ئارقىسىنى ئېچىپ ئات بىلەن ھارۋىنى كوزۇپقا ئالدۇق.

ئارقىسىچە رەۋ. ھەرىكەت يۆنەلگەن تەرەپكە ئارقا تەرىپىنى قىلىپ، كەينىنى قىلىپ: كەينىچە: ئۇ پادىشاھنىڭ رۇخسىتىنى ئالغاندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرۇپ، ئارقىسىچە مېڭىپ چىقىپ كەتتى.

ئارقىسىدا تر ① ئاقبۇتتە، نەتىجىسىدە: ئۇ ئاتىنىڭ تەشەببۇسى ۋە قېتىرقىنىپ تەرىپىدىمىشى ئارقىسىدا داڭلىق ھۈنەرۋەن بولۇپ يېتىشتى. * ئۇ ساتار چېلىپ مۇقامچىلىق قىلىش ئارقىسىدا خەلق ئىچىدە چوڭ شۆھرەت قازاندى. ② سەۋەبلىك، تۈپەيلى: ئۇلار رىقابەت

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان «تارىم»، «شىنجاڭ ياشلىرى»، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى»، «قەشقەر ئەدەبىياتى» قاتارلىق ژۇرناللار ئارقا-ئارقىلاپ نەشر قىلىنىشقا باشلىدى.

ئارقار ئى <زوتول> بىر خىل ياۋا قوي، مۇڭگۈزى توم ۋە چوڭ بولۇپ، بەزىلىرىنىڭ تۆۋەنگە ئېگىلىگەن ۋە بەزىلىرىنىڭ قارماق-لىشىپ كەتكەن بولىدۇ؛ يۇڭى يىرىك ۋە ئۇزۇن، قوڭۇرغا مايىل كۈل رەڭ كېلىدۇ؛ قۇيرۇقى قىسقا، پۇتلىرى بېجىرىم ھەم كۈچلۈك، ئېگىز تاغلارغا چىقالايدۇ. * ھەتتا ئارقار، جەرەن، كېيىكىلەر تىترەپ ئۆتكەن قىيا تاشلاردا، ئۇچىرىتىسەن تونۇش ئىزلارنى، چوققىلاردا، مۇزلۇق قارلاردا.

ئارقاق ئى. رەخت، مائا، گىلەم قاتارلىق-لارنى توقۇشتا ئۇرۇش يىپلارنىڭ ئارىلىقىدىن توغرىسىغا ئۆتكۈزۈلىدىغان يىپ: لوقىمان قاراچىلار بۇلىۋالغان گىلەم خۇرجۇنى ئالدۇرۇپ چىقىپ، رەڭدار ئارقاقلاردىن بىر تالدىن سۇغۇرۇپ، ئۇرۇشتىن ھەم ئالدۇرۇپ، قاراچىلارغا تۇتقۇ-زۇپتۇ، ئەسۋاب نۇسخىسىنىمۇ بېرىپتۇ. * يوتقانلىق پاختىدىن ئېگىردى ئۇرۇش، زورىغان تاشلاندىق چاقىنى راسلاپ، قانچە شام ئاخشاملار ئۇلاندى تاغغا، ئايچامال ئۆلكۈردى ئارقاقنى قاتلاپ.

ئارقاق باسماق ئارقىسىمۇ ئارقا ئارقاق يىپنى بېرىپ چىگىدىماق، ئارقاق يىپنى زىچلاپ چىگىتىماق: ئۇلار خۇش ناخشىلارنى ياڭرىتىپ، ئۇرۇشكە رەڭگىۋا چىگەتتى، ئارقاق باساتتى ۋە پەنجە ئۇرۇپ، قىرقىشنى داۋاملاشتۇراتتى.

ئارقاقلىق سۇپ. ئارقاق ئۇچۇن تەييارلانغان، ئارقاق قىلىنىدىغان، ئارقاقى بار: ئارقاقلىق يىپ. * پاتەمخان يېڭى پاختىدىن ئارقاقلىق يىپ ئېگىردى.

ئارقاقلىماق پ. باپكارلىق ۋە گىلەمچە-لىكىتە، ئۇرۇش ئارىلىقىدىن يىپ ئۆتكۈزمەك.

ئارقال ئى ← ئارقال ئوتى.

ئارقىسىدا بۆلۈنۈپ كەتتى. * ئىقتىسادنىڭ تەرەققىي قىلىپ مۇئەييەن باسقۇچقا يېتىشى بىلەن، مۇقەررەر ھالدا جەمئىيەت سىنىپلارغا بۆلۈنگەن چاغدا دۆلەت، شۇنداق بۆلۈنۈش ئارقىسىدا، زۆرۈر بولۇپ قالغانىدى.

ئارقىشى ئى. تارس. كارۋان؛ ھەربىي قوشۇن-نىڭ ئوزۇق-تۈلۈكىنى توشۇيدىغان ئارقا سەپ خىزمىتى؛ بۇغراخان ئارىسلان بىلەن چۈشكۈن ئالدىغا چىقىپ، ئارقىش قوشۇنىنىڭ باشلىقىنى قىچقاردى.

ئارقىلىق ① تىر ① بىرەر نەرسىنىڭ ئىچىدىن، ئارىسىدىن، ئوتتۇرىسىدىن ياكى ئۈستىدىن، بىرەر نەرسە ئارىلاپ، بىر تەرەپتىن ئىككىنچى بىر تەرەپكە؛ بۇ ھويلا ئارقىلىق باغقا چىققىلى بولىدۇ. * ئۇلار ياغاچ كۆۋرۈك ئارقىلىق نېرىقى قىرغاققا ئۆتۈشتى. ② بىرەر كىشى ياكى بىرەر نەرسە ۋاسىتىسى، ياردىمى بىلەن، ياردىمىدە؛ بىلىم - ھەقىقەتەن قۇدرەتلىك، ئىنسانىيەت بىلىم ئارقىلىق تەبىئەت ئۈستىدىن غەلبە قىلىپ، مۆجىزىلەرنىڭ سىرنى ئېچىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن بەخت يارىتىدۇ. * بىز تېلېفون ئارقىلىق بۇ ۋەقەدىن خەۋەر تاپتۇق. ③ ئىسسىقنىڭ ئورۇن كېلىش قوشۇمچىسى بىلەن ئوخشاش مەنىدە، ھەرىكەتنىڭ قورالنى بىلدۈرىدۇ؛ ئۇ شاڭخەيگە پويىز ئارقىلىق باردى. * ئۇ بۇ ھەرىكەتكە ئەمەلىي ھەرىكىتى ئارقىلىق ئاكتىپ قاتناشتى. ④ سەۋەب-لىك، تۈپەيلىدىن؛ ئۇ بۇ قېتىمقى ماجىرا ئارقىلىق ئۆزىنىڭ قانچىلىكلىكىنى ئاشكارىلىدى.

ئارقىمۇئارقى ← ئارقا - ئارقىدىن: كۈنلەر ئارقىمۇئارقا ئۆلىنىپ ئۆتۈۋەردى. ئورما كۈنلىرى ئاياغلىشىپ، ئوقۇش باشلىنىش ئالدىدا تۇراتتى.

ئارقىمۇئارقىدا بۆلۈش < مات > بىر ساننى تەرتىپ بويىچە بىرقانچە سانغا بۆلۈش. **ئاقىمۇئارقىدا قوشۇش** < مات > ئىككىدىن ئارتۇق ساننى تەرتىپ بويىچە ئۆزئارا

قوشۇش.

ئارقىمۇئارقىدا كۆپەيتىش < مات > بىر ساننى تەرتىپ بويىچە بىرقانچە سانغا كۆپەيتىش.

ئارقىمۇئارقىدا ئۇلاش < ئېل > بىرنەچچە ئېلىپكىتر ئەسۋابى ياكى دېتاللارنى بىرنىڭ ئارقىسىدىن يەنە بىرنى ئۇلاش.

ئارقىمۇئارقىدا ئېلىش < مات > كېمە يىگۈچىدىن تەرتىپ بويىچە بىرقانچە كېمە يىگۈچىنى ئېلىش.

ئارقىتىكا ئى [ر] < گرىك > [جۇغ] يەر شارىنىڭ شىمالىي قۇتۇپ رايونى.

ئارگون ئى [ر] < گرىك > [خىم] گاز ئېلىمېنت؛ بەلگىسى A ياكى (Argon) Ar؛ رەڭسىز ۋە پۇراقسىز كېلىدۇ. ئارگون قاچىلانغان ۋاكۇئۇم لامپىدىن توك ئۆتكۈزگەندە، رەڭلىك نۇر تارقىتىدۇ. ئۇ ئاتموسفېرا تەركىبىدە ئەڭ كۆپ بولغان ئىنېرتسىيىلىك گاز ھېسابلىنىدۇ.

ئارگىنال (توغرىسى: ئورگىنال) ← ئورگىنال.

ئارمان ئى [پ] ① ئەمەلگە ئاشمىغان ئارزۇ-ئىستەك ياكى ۋاقتىدا قىلىنمىغان ئىشلار تۈپەيلىدىن كۆڭۈلدە قالغان ئۆكۈنچ، پۇشايىمان، ھەسرەت، نادامەت؛ - قىزىم ھاياتلا بولسا، ئۇنىڭ بىلەن دىدارلىشىپ ئۆلۈپ كەتسەم ئارمىنىم يوق ئىدى، - دېدى ئۇ ئېزىلىپ. * قارا - قارا قاغىلار خاماندۇر. يار سەنەم، قىز ئالمىغان يىگىتلەر ئارماندۇر يار سەنەم. ② ئارزۇ، ئۈمىد؛ - كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا دادامنى ۋە قوۋم - قېرىنداشلىرىمنى بىر كۆرسەم دېگەن ئارمىنىم بار، - دېدى ئۇنىڭ خوتۇنى. * ماڭار چاقماقچە سۈرئەتتە ۋاقت ئالدىدا ئادەملەر، ئۇچار بەس - بەستە سۇمۇرغىلار، ئۇلۇغ مەقسەتتە - ئارماندا.

ئارماندا قالماق ئارزۇ، مەقسەتكە يېتەلمەي ياكى ئىشنى بىر باشقا ئېلىپ چىقالماي

باشقا ئېلىپ چىقالماي ئەپسۇسلانماق؛
 ھەسرەت - نادامەت چەكمەك، پۇشايىمان
 قىلماق: تېرىغان خامان قىلار، تېرىمىغان ئارمان
 قىلار (ماقال). * ئۇ دادىسىنىڭ يۈزىنى كۆرەلمە -
 گىنىگە ئارمان قىلاتتى. ② ئارزۇ قىلماق، تەلەپ
 قىلماق، تىلىمەك: ئەكبەر ئۇلار بىلەن بىر
 كۆرۈشسە دەپ ئارمان قىلىپ، قانچە كېچىلەرنى
 خىيال بىلەن ئۆتكۈزگەنىدى. * كىشىلەر بەخت
 دەپ قىلدۇ ئارمان، بىلىدى شۇ بەخت ئىنسان
 قولىدا. بەختنىڭ قويندا ئۆزىمەكتە ھامان، ھالال
 تەر تۆككەنلەر ئۇنىڭ يولىدا.

ئارمانسىز ① سۈپ. ئارمانى يوق، ئارمانى
 قالمىغان: ئارمانسىز كۈنلەر. ئارمانسىز ھايات.
 * ئۇنىڭسىز كەڭ سەھرا، قانسىز - دەرياسىز،
 ئۇنىڭسىز دېھقاننىڭ ئىشى دائىم «ئاھا!...» ئۇ
 بار، سەھرامۇ، خەلقىمۇ ئارمانسىز، بۇغا تەشنا
 سەھرا چاڭقاق، ئەل گۇۋاھ. ② رەۋ. ئۆكۈنمەي،
 پۇشايىمان قىلىماي؛ ھەسرەت - نادامەت
 چەكمەي: ئارمانسىز كەتمەك. ئارمانسىز ياش -
 ماق. * تۇرسەن رەزىل زالىم رەڭگىڭ قېچىپ،
 بىز قالدۇق زۇلمۇڭدا ئازاب چېكىپ. ئارمانسىز بۇ
 دۇنيادىن ئۆتەر ئىدىم، بىر قوشۇق قېنىڭنى مەن
 كەتسەم ئىچىپ.

ئارمىيە ئى [ر] <فران> [لات] <ھەرب> ①
 دۆلەتنىڭ سىياسىي مەقسەت ئۈچۈن خىزمەت
 قىلىدىغان قوراللىق تەشكىلاتى، قوراللىق
 قوشۇنى: خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى. * ئۇ 18
 يېشىدا ئارمىيىگە قاتناشتى. ② بىر ياكى
 بىرنەچچە قوشۇن تۈرلىرىنىڭ بىرنەچچە
 كورپۇس ياكى دىۋىزىيىدىن تەشكىل
 تاپقان، ئۇرۇش ئوپېراتسىيىلىرىنى ئېلىپ
 بېرىش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن قوشۇلمىسى:
 1 - يۆنىلىش ئارمىيە. يېڭى 4 - ئارمىيە.

ئارمىيە قۇرى <ھەرب> ئارمىيىنىڭ ئاسا -
 سى تۈرى. ئارمىيە تۈرى ئادەتتە قۇرۇقلۇق
 ئارمىيىسى، دېڭىز ئارمىيىسى ۋە ھاۋا

ئەپسۇسلانماق، ھەسرەتتە - نادامەتتە قالماق؛
 ئۇلار ئەخمەتجان ئەپەندىنى قايتۇرۇپ كېلىمىز
 دەپ، چۇقۇراشقىنچە ئارقىسىدىن قوغلاپ يېتىشەل -
 مەي، ئارماندا قېلىپ قايتىپ كەلدى. * دوختۇر -
 لارنىڭ چۈشەندۈرۈشىدىن كېيىن، كېسەل بولغۇ -
 چىنىڭ يولدىشى تۆكۈلۈشكە تەييار تۇرغان كۆز
 ياشلىرىنى تەستە توختىتىپ: - ئارماندا قالماسلىق
 ئۈچۈن ئەڭ ئاخىرقى چارە، ئوپېراتسىيە قىلىشقا
 قوشۇلمىن، - دېدى - دە، ئوپېراتسىيە قەغزىگە
 قول قويدى.

ئارماندا كەتمەك ئارزۇ - ئۈمىد، مەقسەتكە
 يېتەلمەي بۇ ئالەمدىن ئۆتمەك، ھەسرەت -
 نادامەتتە ئۆلۈپ كەتمەك: ئۇ دەلىدەڭشىپ
 تۇرۇپ كامالنىڭ قولتۇقىدىن يۆلىدى: - تۇر
 كامال، تۇر! مۇشۇنداقلا ئۆلۈپ كەتسەك ئارماندا
 كېتىمىز، ھېچ بولمىغاندا تاش ئېتىپ بولسىمۇ
 بىرنەچچىسىنىڭ ئەدىبىنى بېرەيلى! - دېدى.

ئارماندىن چىقماق مەقسەت، ئارزۇ - ئۈمىد -
 لىرىگە يەتمەك، پىغاندىن چىقماق: بۈگۈن
 ئابدۇشۈكۈرنىڭ تۇغۇلغان كۈنى ئىكەن، ھەممىمىز
 شۇ كۈنى باغچىغا چىقىپ ئارماندىن چىققۇدەك
 بىر ئوينايمىز.

ئارمانغا يەتمەك: مەقسەت، ئارزۇ - ئۈمىدكە
 ئېرىشمەك: يارنى دەپ تاغلارنى كەزدىم، يەت -
 مىدىم ۋەسلىگە مەن. بىر كۆرۈپ ئارمانغا يەتسەم،
 نەۋباھار پەسلىدە مەن. * ئەگەر سەن ئىشلىسەڭ
 ئوبىدان، بولۇر سەندىن ۋەتەن رازى، باھالار
 خىزمىتىڭنى ھەر زامان تارىخ دېگەن قازى، ئۆلەر
 جىسمىڭ، ئىشقا ئۆلمەس، قالار ئەلدە قشۇ
 يازى... شۇ خىل ئارمانغا سەن يەتسەڭ، بۆلەك
 ئارمان قىياس قىلما.

ئارمان قالماسلىق ھەممە مەقسەت، ئارزۇ -
 ئۈمىد ئەمەلگە ئاشماق، ھەسرەت، نادا -
 مەنتى تۈگىمەك: - مەن ئۇلۇغ پايتەختىمىز
 بېيجىڭنى بىر كۆرۈپ كەتسەم ئارمانم قالمايتتى، -
 دېدى قوربان ئاكا ساقىلىنى سىلاپ تۇرۇپ.

ئارمان قىلماق ① مەقسەت، ئارزۇ - ئۈمىد -
 لىرىگە يېتەلمەي ياكى بىرەر ئىشنى بىر

ئارمىيىسى دەپ ئۈچ خىل بولىدۇ. ھەربىر ئارمىيە تۈرى بىرنەچچە قىسىم تۈرىدىن تەركىب تاپىدۇ.

ئار - نومۇس ① خىجالەت تارتىش، ئۈپە-لىش تۇيغۇسى؛ ئۇپات، ئار ۋە نومۇس؛ ئۇ ئار - نومۇس يوق ئادەم. * ئۇ ئار - نومۇس كۈچى ۋە قىزلىق غۇرۇرى بىلەن ئۆزىنى مەھكەم تۇتۇپ، تۇرغۇننىڭ يېنىغا ئاستا كېلىپ توختىدى. ② كىشىلەرنى ئۇلۇغلايدىغان، كىشىلەرگە ھۈرمەت بېغىشلايدىغان خىسلەت، پەزىلەت؛ ئار - نومۇسنى ساقلاش ئۈچۈن ھەرقانداق كۈزەل-لىك ۋە ھۇزۇر - ھالاۋەتتىن ۋاز كېچىشكە توغرا كېلىدۇ. * ئەڭ مۇقەددەس ئىززىتىمىدۇر ئار - نومۇس. ۋىجدانىمىنىڭ ئىززىتىمىنىڭ مەنبەسى.

ئارۇز ئى [ئە] <ئەد> ← ئارۇز ۋەزىن. ئارۇز ۋەزىن <ئەد> شېئىر تۈزۈلۈشىدە، ئۇزۇن ۋە قىسقا بوغۇملارنىڭ مەلۇم تەرتىپتە ئاللىشىپ كېلىشىگە ئاساسلانغان ۋە ئۇيغۇر كلاسسىك شېئىرىيىتىدە كەڭ قوللىنىلىدىغان ۋەزىن سىستېمىسى: ئارۇز ۋەزىنىدە يېزىلغان شېئىر. * ئارۇز ۋەزىن رىتىم-لىق ئاھاڭدارلىقنى كۆرسىتىدىغان بولغاچقا، تەبىئىي ھالدا، سۆزنىڭ ئوچۇق - يېپىق بوغۇملۇق خۇسۇسىيىتىنى كۆرسىتىدۇ.

ئارۇماتىك سۈپ [ر] <خىم> ← ئارۇماتىك بىرىكمىلەر.

ئارۇماتىك بىرىكمىلەر <خىم> ئورگانىك بىرىكمىلەرنىڭ چوڭ بىر تۈرى. ئۇ بىن-زول ۋە ئۇنىڭ تۇغۇندىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ تۈردىكى بىرىكمىلەرنىڭ مولېكۇ-لىسىدا بىر ياكى بىرنەچچە بېنىزول يادروسى بولىدۇ.

ئارۋاڭ - سارۋاڭ قالايمىقان، رەتسىز؛ ئۇ قولغا سۈيىدىكى يوغان ۋە ئېغىر پالتىنى ئالدى - دە، كۆتەكنىڭ ئارۋاڭ - سارۋاڭ پۇتاقلىرىنىڭ

ئارىسىغا كۈچ بىلەن ئۇردى.

ئارىچى I ئى. كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا بولۇۋاتقان جېدەل - ماجىراغا ئارىلاشقۇچى، ئارىغا كىرگۈچى كىشى: ئارىچىغا ئالتە تاياق (ماقال).

ئارىچى II (ئا:رىچى) ئى. ئارا ياسايدىغان ۋە ئۇنى ساتىدىغان ئادەم: بۇ شىياۋدۇيدە بەش ئارىچى ئائىلە بار.

ئارىچىلىق «ئارىچىلىق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئارىچىلىق (ئا:رىچىلىق) ئى. «ئارىچى II» سۆزىنىڭ كەسپى نامى: ئۇ ئەمگەكتىن قولى بوشقان ۋاقىتلىرىدا ئارىچىلىق قىلىدۇ. * قاسىم ئاكنىڭ ئارىچىلىق ھۈنرى بار.

ئارىچىلىق پ ① بىر - بىرى بىلەن جېدەل-لىشىپ تۇتۇشۇپ قالغانلار ياكى چېلىشقان-لارنىڭ ئارىسىغا كىرىپ، تۇتۇۋېلىپ ئايرىۋەتمەك، ئارىلاشماق: سەكرەپ تۇرغان ساقچى ھۈسەينەمگە بىر كاچات سالدى، ئۇنىڭغىچە باشقىلار ئارىچىلاپ ئۇرغۇزىمىدى. * بۇ ۋەھشىي چايانىنىڭ قولىدىن ھەر بالا كېلىدىغانلىقىنى بىلگەن خەلق قاۋۇلنى دەرھال ئارىچىلاپ، ئارىسىغا يوشۇرۇپ، كېچە قاراڭغۇسىدىن پايدىلىنىپ، قاچۇ-رۇۋەتتى. ② ئارىلاپ ماڭماق، ئارىسى بىلەن ماڭماق: كىم بىلىدۇ، بەلكى خامانىدىكى كىشىلەر دىن قورقۇپ، ئېھتىيات قىلغاندۇ؟ شۇڭا مەمەت «بۇ يولدا مېڭىش خەتەرلىك» دەپ، يىمراق بولسىمۇ ئارىچىلاپ مېڭىپ كەتتى.

ئارىدا رەۋ ① ئوتتۇرىسىدا، ئىچىدە: بازار كۈنى مال بازىرىدىكى ئادەملەرنىڭ كۆپلۈكىدىن ئارىدا قېلىپ، ئالدىدا كېتىۋاتقان ھەمراھلىرىنى يوقىتىپ قويدۇم. ② ۋاقىتتا، ۋاقىت ئىچىدە، كۈنلەردە، پۇرسەتتە: ماشىنا ئىشك ئالدىغا كېلىپ توختىدى، شۇ ئارىدا تۇرسۇنمۇ يېتىپ كەلدى. * مۇھەممەت كەلىمىدى، شۇ ئارىدا تاغىمىز سۇلايمان ئاخۇن بالا - چاقىلىرىنى ئېلىپ كېلىپ بىر ھەپتە تۇرۇپ كەتتى.

شۇنى بىلىدىكى، ھازىر بىر قىسىم يولدىن ئازغان ياشلار ئاچا يول ئاغزىدا ئارىسالدى بولۇپ تۇرماقتا.

ئارىسالدى قالماق ← **ئارىسالدى بولماق**.
ئارىسالدى قىلماق ئىككىلەندۈرمەك، دەككە-دۈككىدە قويماق، قانداق قىلىشىنى بىلمەيدىغان ھالغا چۈشۈرۈپ قويماق؛ ئۇ ئەنگەندىن بېرى گۈلنارنىڭ بېشىنى قايدۇرۇپ، ئارىسالدى قىلىپ قويدى.

ئارىسالدى ۋاقىت جىددىيلىك، ئالدىد-راشلىق پەسەيگەن، ئالدىراشچىلىق ئۆتۈپ كەتكەن ۋاقىت؛ ئاۋات دېھقانلىرى ئارىسالدى ۋاقىتتىن پايدىلىنىپ، ئېتىز-ئېرىق ئاساسى قۇرۇ-لۇشىنى ئېلىپ بارماقتا.

ئارىسالدىلىق «ئارىسالدى» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ئۇ ئارىسالدىلىقتا قايىققا مېڭىشنى بىلمەيمەي، شۇ يەردىلا تۇرۇپ قالدى. * جىددىي پەيتلەردە بەزىلەر مەقسەتنى خالىغانچە ئۆزگەر-تىپ، پىرىنسىپسىزلىق قىلىپ، تەۋرىنىپ، ئارىسال-دىلىق قىلىپ، بەلگىلىمىلەرنى ئىجرا قىلمايدۇ.

ئارىشاڭ ئى. ئۆچكەن يانار تاغلار ئورنىدا ھاسىل بولغان ياكى يەر ئاستىدىكى مېنېراللارنىڭ ئىسسىقلىق چىقىرىشىدىن ھاسىل بولغان، تېمپېراتۇرىسى شۇ يەردىكى مۇھىتنىڭ يىللىق ئۆتتۈرىچە تېمپېراتۇرىسىدىن يۇقىرى بولغان بۇلاق سۈيى ياكى ھور كۆتۈرۈلۈپ تۇرىدىغان ئورۇن.

ئارىفمېتىكا ئى [ر<گىرېك] ماتېماتىكىنىڭ سانلار ئۈستىدىكى ئاددىي ھېسابلارنى ھەمىدە ئۇلار ئۈستىدە بېجىرىلىگەن ئەمەللەرنى ئۆگىنىدىغان قىسمى؛ ھېساب.

ئارىفمېتىكىلىق سۈپ. ئارىفمېتىكىغا ئائىد، ئارىفمېتىكىغا ياتىدىغان؛ ئارىفمېتىكىغا قائىدەسىگە ئاساسلانغان؛ ئارىفمېتىكىلىق قاتار. ئارىفمېتىكىلىق ئەمەللەر. ئارىفمېتىكىلىق مەسىلە.

ئارىفمېتىكىلىق قاتار <مات> ← **تەڭ**

③ شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، بۇ جەرياندا؛ ئوق تېگىپ يېقىلىپ، ھوشۇمغا كەلسەم، دوختۇر-خانىدا يېتىپتىمەن. ئارىدا قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى بىلمەيمەن.

ئارىدىن رەۋ ① ئوتتۇرىسىدىن، ئىچىدىن؛ ئۇنى ئارىدىن قوغلاپ چىقىرىشتى. ② شۇنىڭدىن باشلاپ، شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، شۇنىڭدىن بۇيان؛ مانا مۇشۇ ئىشلار بولۇپ ئارىدىن قانچى-لىك ۋاقىتلار ئۆتتىكىن، ئىلىياس ئەپەندى بىر كېچىدىلا تۇيۇقسىز يوقىلىپ كەتتى. * ئارىدىن توپتۇغرا يەتتە يىل ئۆتۈپ كەتتى. بۇ جەرياندا دۆلەتنىڭ سىياسىي ھاياتى ۋە ئىقتىسادىي قۇرۇل-مىسىدا زور ئۆزگىرىشلەر بولدى.

ئارىسال (توغرىسى: ئارىسالدى) ← **ئارىسالدى**.

ئارىسالدا (توغرىسى: ئارىسالدى) ← **ئارىسالدى**.

ئارىسالدى ① سۈپ. قانداق قىلىشىنى، نېمە قىلىشىنى بىلمەيمەن قالغان؛ ئىككىلەنگەن؛ ئارىسالدى كىشى. * ئارىسالدى ئېشەكنى بۆرە يەپتۇ (ماقال). ② سۈپ. جىددىيلىك، ئالدىد-راشلىق پەسەيگەن، بوشىغان؛ ئارىسالدى ۋاقىت. ئارىسالدى پەيت. ئارىسالدى مەزگىل. * ئەزالار ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئارىسالدى ۋاقىت-لىرىدا ئوغۇت توپلايدۇ. ③ رەۋ. قانداق قىلىشىنى، نېمە قىلىشىنى بىلمەيمەن، ئىككىلىنىپ؛ ئارى-سالدى بولماق. * ئۇنىڭ سوتالىغا؛ - يوق دېگىلى بولمايدۇ، - دەپ ئارىسالدى جاۋاب بەردى يۇنۇس. * ئىش يۈزىدە ئۇ خۇددى كەڭ دېڭىزدا كېمىنى نەگە ھەيدەپ، يەلكەننى قايىققا توغرىد-لاشنى بىلمەيدىغان ياشلاردەك ئارىسالدى بولۇپ، ئۆز قارارى ئۈستىدە تەۋرىنىپ قالاتتى.

ئارىسالدى بولماق قانداق قىلىشىنى، نېمە قىلىشىنى بىلمەيمەن قالماق، ئىككىلىنىپ قالماق؛ دەككە-دۈككىدە بولماق؛ ئۇ ئاچا يول ئېغىزىدا ئارىسالدى بولۇپ ئۇزاق تۇردى. * مەن ئۆزەمنىڭ بىۋاسىتە تەسراتىم ئارقىلىق

ئارىلاش تالالىق توقۇلما <سانا> ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق ئوخشاش بولمىغان تالالارنى ئارىلاشتۇرۇپ ئېگىرىش ئارقىلىق توقۇلغان توقۇلما.

ئارىلاش ئورمان بىرقانچە خىل دەرەخ ئارىلاش ئۆسكەن ئورمان.

ئارىلاش ئوزۇقلانمىش <زوتول> ھايۋانلارنىڭ ھەم ھايۋان ھەم ئۆسۈملۈك بىلەن ئوزۇقلانمىش ئادىتى يەنى ھەم گۆش ھەم ئۆسۈملۈكنى ئوزۇق قىلىش.

ئارىلاشتۇرماق «ئارىلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: يىپەك سەللىلىك ئادەم ئەرەبچە، پارسچە سۆزلەرنى ئارىلاشتۇرۇپ، تاغ خەلقىگە تونۇش بولمىغان «شەرىموللا» دېگەن كىتابتىن سۆز ئاچتى. * ئالىجان ئارىلاپ چوكنى سىلكىپ - سىلكىپ چۆپىنى سەي بىلەن ئارىلاش-تۇرۇپ قوياتتى.

ئارىلاشتۇرۇش «ئارىلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى.

ئارىلاشتۇرۇش ھاشىنىسى <سانا> ماتېرىياللارنى ئارىلاشتۇرۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ماشىنا، ئادەتتە بىناكارلىق قۇرۇلۇشلىرىدا سېمونت لايىلارنى ئارىلاشتۇرىدىغان ماشىنىلار كۆپرەك كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئارىلاشتۇرۇش نىسبىتى <بىن> ئىشلەپ-چىقىرىشتا، ئىككىدىن ئارتۇق ماتېرىيالنى ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلىتىشتە، ھەربىر ماتېرىيالنىڭ ئىشلىنىشى، ئېغىرلىقى ياكى ھەجىم نىسبىتى ئۈچۈن تېخنىكىلىق بەلگىلەنگەن سان. بۇ نىسبەت مەلۇم دائىرە چېكىدىن چىقىپ كەتسە، مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتىدە ئۆزگىرىش پەيدا بولىدۇ.

ئارىلاشتۇرۇلماق «ئارىلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: گىلەمنىڭ يىپىغا ئالاھىدە يىپەك يىپ ئارىلاشتۇرۇلغاچقا، ئۈزلۈكسىز جۇلالىنىپ تۇرىدۇ. * قات - قېتىغا تاش - شېغىل

ئايىرىملىق قاتار.

ئارىلاپ «ئارىلىماق» پېئىلىنىڭ رەۋىش-دېشى: ئۇ سۆزلەۋېتىپ ئارىلاپ يېنىدا ئولتۇرغان-لارغا قاراپ قوياتتى.

ئارىلاپ تۇتىدىغان قىزىتما <تب> بەلگىلىك ۋاقىت ئارىلىقىدا تۇتىدىغان بىر تۈرلۈك قىزىتما.

ئارىلاپ تېرىماق <دې> ← قۇر ئارىلاپ تېرىماق.

ئارىلاپ - ئارىلاپ ئارىسىدىن مەلۇم ۋاقىت ئۆتكۈزۈپ، بەزى-بەزى، بىرە-بىرە، ئاندا-ساندا: قاسم گويا: «سۆزلىسىڭىزچۇ» دېگەندەك ئارىلاپ - ئارىلاپ مانا قاراپ قوياتتى. * قىزىق ئىش، تۇراخان چوڭلا بولۇپ باشلانغۇچ مەكتەپكە كىرگەندىمۇ، بويىدا كىرلىشىپ، يىپى قارىداپ كەتكەن ئېمىزگە بىلىلە ئىدى، دائىم ئەمىسىمۇ، ئارىلاپ - ئارىلاپ كىشىگە كۆرسەتمەي ئېنىۋالاتتى.

ئارىلاتماق «ئارىلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ مېنى مەيدانىنىڭ كەڭرى سالا ئېتىزلىرىنى ئارىلاتتى.

ئارىلاش ① «ئارىلىماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر ئىسمىدىشى. ② سۈپ. ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق نەرسىلەر قوشۇلغان: ئارىلاش تالالىق توقۇلما. ئارىلاش يەم - خەشەك. * ئاز سانلىق مىللەتلەر ئارىلاش ئولتۇراقلاشقان رايونلارنىڭ رەھبەرلىك بەنزىلىرىدە چوقۇم شۇ مىللەتلەرنىڭ ۋەكىللىرى بولۇشى كېرەك. ③ سۈپ. تەركىبىدە بولغان، ئۆز ئىچىگە ئالغان: تالا تۇم قاراڭغۇ، ئاسماندا بىرەرمۇ يۇلتۇز كۆرۈنمەيتتى. يامغۇردىن شەپە بېرىپ قۇيۇن ئارىلاش شامال چىقىۋاتاتتى. * ئاتامنىڭ تەنە ئارىلاش بۇ سۆزى مېنى ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى.

ئارىلاش بىسخ <بوت> ھەم گۈل ھەم يوپۇرماق ھاسىل قىلىدىغان بىسخ. مەسىلەن: نەشپۈت، ئالما، تاش ئالما قاتارلىقلارنىڭ بىسخى.

قوشۇلمايمەن، - دەپ ئارىلاشتى دۈيىنىڭ ئاتىشى
ياشلار چامىسىدىكى ئۇلاغ باققۇچىسى داۋۇت ئاكام.
③ ئالاقە قىلماق: ياشلىقىم تۈرمە، تارم ئەمگىكى
بىلەن ئۆتۈپ كەتتى، قىرىق نەچچە ياشلىق ئادەم
بولغىنىمىدىلا جەمئىيەتكە ئارىلاشتىم. ④ باردى -
كەلدى قىلماق، مۇناسىۋەت باغلىماق:
ئۇ مەكتەپ قاراۋۇلىنىڭ ئوغلى بولۇپ، لۇتپۇللا
بىلەن دېمەتلىك ئىدى ھەم قويۇق ئارىلىشاتتى.

ئارىلىق I ① ئى. نەرسىلەر ئوتتۇرىسىدىكى

جاي، مۇساپە، بوشلۇق: ئۇلار چەشلەرنىڭ
ئەتراپىغا ئارىلىقىنى بىر گەزدەك قالدۇرۇپ ئادەم
بويى مەڭگەن دۆۋىلىدى. * بەكرى ئاكىنىڭ
ئۆيىگە 100 قەدەمدەك ئارىلىق قالغاندا، باياتىن
بېرى ئۇلارغا ياندېشىپ كېلىۋاتقان بۇرۇتلۇق
بىردىنلا ئابدۇۋېلى بىلەن تەڭلىشىپ ئوغلاققا قول
ئۇزاتتى. ② ئى. ئىككى ۋەقە، ھادىسە
ياكى پەيت ئوتتۇرىسىدىكى ۋاقىت، پۇرسەت:
شام بىلەن خۇپتەن ئارىلىقىدا ئۆيىگە قايتىپ كەلگەن
قاسىم يەنە ئالدىنقى كۈنگە ئوخشاش قاپقىنى
ئاچماستىن تاغنى تاتقۇزدى. * تەۋەككۈل ئاخۇن
بەش ياش ۋاقتىدىن تارتىپ 15 ياشقىچە بولغان
ئارىلىقتا دىنىي مەكتەپتە ئوقۇدى. ③ سۈپ.
ئوتتۇرا: ئارىلىق ھادىسە. ئارىلىق مېڭە.

ئارىلىق جىنىس <ئى> ئائىلىق - ئائىلىقى
ئايىرىم تەنەدە بولغان ھاياتلىقلارنىڭ جىنىسى
ئايىرىلىش جەريانىدا تۇرغان ھالىتى.

ئارىلىق مېڭە <تې> مېڭە غولى ئالدىنقى
ئۇچىنىڭ بىر قىسمى، ئۇ دۆڭچە مېڭە،
دۆڭچە مېڭە ئەتراپىدىكى بىر قىسىم قۇرۇل-
مىلار، سېزىم يەتكۈزگۈچى پوستىلاق ئاستى
نېرۋا مەركىزى، ماددا ئالمىشىش ۋە تېمپېراتۇرا-
تۇرىنى تەڭشەيدىغان پوستىلاق ئاستى
ۋېگېتاتىۋ نېرۋا مەركەزلىرىنى ئۆز ئىچىگە
ئالىدۇ.

ئارىلىق II ئى ← پارا.

ئارىلىق ئالماق ← پارا ئالماق.

ئارىلاشتۇرۇلۇپ ياسالغان غايەت زور تۈرمەل
يارنىڭ ئېغىزىغا كەپلەشتى ۋە ھايت - ھۇيت
دېگۈچە ئىككىنچى تۈرمەل كەلتۈرۈلدى ۋە
ئالدىنقى تۈرمەلنىڭ ئۈستىگە لەسىدە كەپلىشىپ
توختىدى...

ئارىلاش - قولاش تەرتىپسىز، بىر - بىرىنى

پەرق ئېتىپ، ئاجرىتىپ بولمايدىغان دەرد-
جىمدە، ھالەتتە: * ئۇنىڭ كاللىسىدىكى خىياللار
ئارىلاش - قولاش بولۇپ كەتتى.

ئارىلاشما ① سۈپ. ئىككىدىن ئارتۇق ئوخ-

شاش بولمىغان نەرسىلەردىن تەركىب تاپقان:
ئارىلاشما ئوغۇت. ئارىلاشما ماددا. * ئۇلار
«مەدەنىيەت كۈلۈبى» ئالدىدىكى ئاشخانلارنىڭ
ئازادىرەك بىرىگە كىردى، ئاشمانتا كەلگۈچە چاي
ئىچكەچ مۇڭداشتى، ئەتراپتىكى مانتا ساناش،
مېھمان چاقىرىشلار بىلەن قىغراق، ساپلىقلارنىڭ
ئارىلاشما ئاۋازلىرىلا ئۇلارنىڭ ئارامىنى بۇزۇپ
تۇراتتى. ② ئى. تۈرلۈك نەرسىلەرنىڭ، ماددى-
لارنىڭ بىرىكىشىدىن، قوشۇلۇشىدىن ھاسىل
بولغان مەھسۇلات: * كىلاپان ھالقىسىنى قۇيۇش
ئايىرىم ناھىيىلەردىن باشقا، ۋىلايەتلەردىنلا قىلىند-
ۋاتقان ئىش، 20 - چويۇن بولمىغاچقا، بۇ تەلەپكە
يېتىش ئۈچۈن، پولات، چويۇن ۋە باشقا ئارىلاش-
مىلارنى ھەر خىل نىسبەتتە تەڭشەپ، ئالتە خىل
قىلىپ قۇيۇپ كۆرۈش قارار قىلىندى.

ئارىلاشماق پ ① بىر - بىرىگە قوشۇلماق،

بىرلەشمەك، بىرىكمەك: ھاراققا سۇ ئارىلاشتى.
* ھەسەن بوۋاي ئۆز ۋاقتىدا قېچىرنى توختاتقان
بولسىمۇ، ئون جىڭدىن ئارتۇق ئۇرۇق يۇمشاق
توپىغا ئارىلىشىپ، يەردە چېچىلىپ ياتاتتى. * شۇ
ئەمەسىدى يىغلاپ ئاققان سۇ، قان ياشلار بىلەن
ئارىلاشقان ئېقىم، شۇ سۇ قويىنىغا تاشلانمىغانمۇ؟
تالاي گۇناھسىز ئېزىلگەن يېتىم. ② باشقىلارنىڭ
سۆزىگە سۆز قاتىماق، ئىشىغا
قاتناشماق: ئۇ گەرچە ئۈستىگە ئېنىق بىر ۋەزىپە
ئالغان ئاساسىي قاتلام كادىرى بولمىسىمۇ، لېكىن
ئۇ قالىتىس خوجايىنىلىق غۇرۇرى بىلەن ھەممىگە
ئارىلاشتى. * - ياق، بالىلىرىم، مەن بۇنىڭغا

ئۆزگەرگەننى، بۇ مۇزىكا ھەجىم جەھەتتە كىچىك، تۈزۈلۈش جەھەتتە ئەركىن ھەمدە يېقىملىق ۋە لىرىكىلىق كېلىدۇ.

ئارىيان ئى ← ئارىيانلار.

ئارىيانلار ئى <ئىرق> ياۋروپانىڭ XIX ئەسىردىكى تارىخىي ھۆججەتلىرىگە ئاساسلانغاندا ھىندى-ياۋروپا تىل سىستېمىسىدا سۆزلىشىدىغان خەلقنىڭ نامى. ھىندى ۋە پارس تىلىدىكى ھۆججەتلەرگە قارىغاندا، قەدىمكى دەۋردە ئوتتۇرا ئاسىيادا ياشىغان، ئۆزىنى، «ئارىيا» دەپ ئاتىۋالغان بىر قوۋم، ئۇلار ئاتىلىق جامائەت تۈزۈمىدە بولۇپ چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللانغان ھەم روھقا ئىشەنگەن، مىلادىدىن ئىلگىرىكى 2000 - يىلىدىن 1000 - يىللارغىچە بولغان ئارىلىقتا ئۇلارنىڭ بىر تارمىقى جەنۇبقا بېرىپ ھىندى دەرياسىنىڭ يۇقىرى ئېقىمىغا جايلاشقان، بىر تارمىقى غەربىي جەنۇبقا بۇرۇپ پېرسىيەگە كىرگەن، يەنە بىر تارمىقى كىچىك ئاسىياغا كىرگەن.

ئارىيە ئى [ر<ئىتال] <مۇز> ئوپېرا ياكى ئومۇمىي خورلاردا، ئوركېستىرنىڭ تەڭشەش قىلىپ بېرىشى بىلەن ئېيتىلىدىغان يالغۇز كىشىلىك ناخشا.

ئارىيەت ئى [ئە] ئۆتەنە، قەرز: ئۇلارغا باشقىلارنىڭ ئۆيىنى ۋاقىتلىق ئارىيەتكە ئېلىپ ئولتۇرماستىن باشقا ئامال قالمىدى. * لۇتپۇللا پات - پات پېتىكىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئۇنىڭ دادىسىدىن كىتاب ئارىيەت ئېلىپ تۇراتتى. بىلىمگەن يەرلىرىنى سورايتتى.

ئارىيەت ئالماق ئۆتەنە ئالماق، قەرز ئالماق: ئۇ مەكتەپتىن ئۈچ پارچە كىتاب ئارىيەت ئالدى. * مەكتەپتىن كىتاب ئارىيەت ئېلىپ ئوقۇشقا بولسىمۇ، لېكىن ياش ئالىملارنى قىزىقتۇرىدىغان كىتابلار يوق ئىدى.

ئارىيەت بەرمەك ئۆتەنە بەرمەك، قەرز

ئارىلىق بەرمەك ← پارا بەرمەك.

ئارىلىق يېمەك ← پارا يېمەك.

ئارىلىق پ ① ئارىسىدىن، ئوتتۇرىسىدىن، ئىچىدىن ئۆتمەك، ئايلىنماق، كەز-مەك: كۆزدىن كەچۈرمەك: باتۇر قاتار ئورۇندۇقلىرىنى ئارىلاپ ئۆتۈپ، يولۋاس شۇجىنىڭ قېشىغا كەلدى. * ئۇلار قىزغىن سۆھبەت بىلەن سالا ئېتىزلارنى ئارىلاپ خېلى ئۇزاق ماڭدى. * كوچىدا مەن ئۈچۈن ئەك كۆڭۈللۈك ئىش ماڭىزىن ئارىلاپ، بازار چۆڭگەش ئىدى. ②

چېتىلىما رەۋىشداش شەكىلدە كېلىپ: «مەلۇم ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈپ، ئاندا-ساندا، بەزى-بەزىدە» دېگەن مەنلەرنى بىلدۈرىدۇ: ئۇسۇلچىلار ئۇسۇل ئويناشنى. ئارىلاپ تاننىغا چۈشكۈچىلەرمۇ بولدى. * ئۇ قىز تېخىنىكىدا ئوقۇۋېتىپمۇ ئارىلاپ كېلىپ تۇراتتى. ③ ئاچرات-ماق، توسماق، بېسىقتۇرماق: ئىدىرىس غەزەپ بىلەن يۈگۈرۈپ بېرىپ سۇلايماننىڭ ياقىسىغا ئېسىلدى. بۇ ۋاقىتتا ياقۇب يۈگۈرۈپ كېلىپ، ئۇلارنى ئارىلىدى. ④ بۆلمەك، سۆز قىستۇرماق، (گەپ، سۆز ھەققىدە):

گەپ ئارىلىماق. * - ياق، - دېدى سۇلتان ئابدۇۋېلىنىڭ گېپىنى ئارىلاپ، - ئۇنداق قىلساق كۆپچىلىكنىڭ قاتتىق نارازىلىقىغا ئۇچرايمىز. ⑤ يوشۇرۇنۇپ كىرمەك، قوشۇلۇۋالماق: ئۆيىنىڭ ئىچىدە ئۆزۈم، يىغلايدۇ قارا كۆزۈم. دۈشمەن ئارىلاپ قاپتۇ، ئۆتمەيدۇ مېنىڭ سۆزۈم. ⑥ ئاندا-ساندا پەيدا بولماق:

سادىقنىڭ دوكلاتى ئاياغلاشقاندىن كېيىن، چاچ - ساقاللىرىنى ئاق ئارىلىغان پېشىقەدەم دۇبجاڭ ئوتتۇرىدىن قوپۇپ، سادىقنىڭ قولىنى ئالغانلىرىغا ئالدى. * شۇ ئارىلىقتا سىغەن شۆبۈنەنىڭ ئەدەبىيات فاكولتېتىغا ئوقۇغۇچى ئېلىش ئۈچۈن ۋىلايەتتىن كەلگەن ئېگىز بوي، بۇغداي تۆڭلۈك، چاچلىرىغا ئاق ئارىلىغان خالىدىن ئەپەندىم سىلىق قەدەملەر بىلەن كىرىپ كەلدى.

ئارىيەت ئى [ر<ئىتال] <مۇز> ئارىيانىڭ

ئۆتۈشى بىلەن بارا-بارا ئاز قالدى. * كۆل سۈيى پارغا ئايلىنىش ۋە بەرگە سىڭىپ كېتىش نەتىجىسىدە ئاز قالغاندى. ② يېقىنلاپ قالماق (ۋاقىت، پۇرسەت، ئارىلىق قاتارلىقلار): ئەكبەر سەككىزىنچى دۈيىگە يېتىپ كەلگەندە كۈن ئولتۇرۇشقا ئاز قالغاندى. * ئۇنىڭ مەكتەپ پۈتتۈرۈشىگە ئاز قالدى. ③ ئاس قالماق: يول چاپاسغۇ بىلىنىدى، بىراق بەۋدە ئۆلۈشكە ئاز قالدۇق. * ئۇلار بۇ مەشھۇر ۋائىرنىڭ ئۆزىنىمۇ ئەستىن چىقىرىپ قويۇشقا ئاز قالدى.

ئاز كۈندە ئانچە ئۇزۇن بولمىغان ۋاقىتتا، ئانچە ئۇزۇن بولمىغان كۈن ئىچىدە؛ پات-يېقىندا: ئۇ ئاز كۈندىن كېيىن قايتىپ كېلىشى مۇمكىن.

ئاز گەپ ئەمەس ئاز سان ئەمەس، بوش كۈچ ئەمەس؛ ناھايىتى نۇرغۇن: — ئۇ لياڭشەن كۆلىنىڭ ئاتامىنى سۇڭ جياڭ دېگەن كىشى ئىمىش، ئۇنىڭ 108 پالۋىنى بار ئىمىش، بۇ ئاز گەپ ئەمەس، — دېدى غوجا.

ئاز ھەيدەش ئۇسۇلى <دېھ> دېھقانچىلىق ماشىنىلىرىنىڭ ئېتىز ئىچىدە يۈرۈش قېتىم سانىنى ئازايتىش ئارقىلىق سەرپىياتىنى تۆۋەنلىتىش، تۇپراق تۈزۈلمىسىنىڭ بۇزۇلۇشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن قوللىنىدىغان بىر خىل ئۇسۇل.

ئازاب (ئازابى) ئى [ئە] ① جىسمانىي ياكى روھىي جەھەتتىكى قىيىنلىش؛ ئېغىرچىلىق؛ تۇغۇت ئازابىنى ئانا بىلەر (ماقال). * ئورۇنسز غەزەپ — ئۆزۈڭگە ئازاب (ماقال). * زۇلال بۇ قۇرلارنى تەكرار-تەكرار ئوقۇدى، ھەر قېتىم ئوقۇغىنىدا، قەلبىدىكى ئازاب ئوتى يېڭىلانغاندەك بولاتتى. ② چاپا-مۇشەققەت؛ مۇشكۈلۈك، قىيىنچىلىق: يول ئازابى — گۆر ئازابى (ماقال). * مەن بۇ مۇساپىنى مىڭبىر ئازابتا بېسىپ تۈگەتتىم. ئازاب قارتماق — ئازابلانماق: — سەندىن باشقىغا مەن دىلىمنى بۇنچىلىك چىڭ باغلىمايتەيم ۋە بۇنچىلىك ئازاب تارتىپمۇ كەتمەيتتىم، —

بەرمەك: مەن ئۇنىڭغا ئون يۈەن ئارىيەت بەردىم. * تامغا ھەر خىل باغقلارنىڭ نۇسخىسى، ئارىيەت بېرىلدىغان نەرسىلەردىن ئېلىنىدىغان ئۇپراش ھەققى يېزىلغان گرافىكلار چاپلانغان بولۇپ، دۇكان ھەققىي بىر ماگىزىنغا ئايلانغاندى.

ئاز سۈپ. ① سان ياكى مىقدار جەھەتتىن كۆپ ئەمەس؛ كەم: پۇلى ئازنىڭ غېمى ئاز (ماقال). * دوست كۆپ، توغرىسى ئاز (ماقال). * قەشقەرنىڭ قىشى ئاز، سوغۇقى ئەتىياز (ماقال). * شىنجاڭدا ھۆل-يېغىن مىقدارى ئاز. ② يېتەرلىك ئەمەس؛ كۇپايە قىلمايدىغان، قانائەتلىنەرلىك بولمىغان: ئۇ ھېلىلا ئىنسىنىڭ دوستىدىن ئاڭلىغانلىرى ئۇچۇنلا ئايالى مايسىخان چويۇننىڭ يۈزىگە تۈكۈرسىمۇ، ئۆيىدىن ھازىرلا قوغلاپ چىقارسىمۇ ئاز... ③ بەزى-بەزىدە، كەمدىن-كەم؛ گاھ-گاھ: ئۇ تالا-تۈزگە ئاز چىقاتتى.

ئاز دېگەندە ئەڭ تۆۋەن مۆلچەرلىگەندە، ئەڭ تۆۋەن ھېسابلىغاندا: ئۇ، بۇ كىتابنى ئاز دېگەندە ئىككى كۈندە ئوقۇپ بولىدۇ.

ئاز سانلىق سان جەھەتتىن كۆپ بولمىغان، سانى ئاز: شىنجاڭ — ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونى. * ئىمپېرىيالىستىك دۆلەتلەردىكى ھاكىم-يەت پەقەت ئاز سانلىق كاپىتالىستلارنىڭ مەنپەئەتتىگە ۋەكىللىك قىلىدۇ.

ئاز سانلىق مىللەت ئى <پەلس> كۆپ مىللەتلىك مەملىكەتتىكى ئاھالىسى ئەڭ كۆپ بولغان مىللەتتىن باشقا مىللەتلەر. ئېلىمىزدە خەنزۇ مىللىتىدىن باشقا مىللەتلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئاز سۆزلۈك كۆپ گەپ قىلىشنى خالىمايدىغان؛ كەم سۆز، جىمغۇر: ئۇ پەقەت ئېقىمنىڭ ھەمراھى بولدى. ئېغىر-بېسىق، ئاز سۆزلۈك مەجەزى، ئۇنىڭ ئىدىيىسىدىكى ئىللەتلەرنى يوشۇرالمىتى.

ئاز قالماق ① سان ياكى مىقدار جەھەتتىن كېمىيىپ قالماق: ساغدىكى ئاشلىق يىللارنىڭ

سرتياقتا تۇرغاندەك ئازابلىق! * دوختۇر ئۇنىڭ ئۈمىد يېپىلىرىنى ئۇزۇۋەتكەن، ئازابلىق كۆڭلىگە تېخىمۇ زور ئازابلارنى سالغانىدى. * ئەمدىلا يېنىك نەپەس ئېلىپ شېرىن ئۇيقۇغا كەتكەن نۇسرەتنى ھەبىبىنىڭ ئازابلىق ئاۋازى ئويغىتى. ② جاپا - مۇشەققەتلىك؛ مۇشكۈل، قىيىن، ئەس؛ ئىككى چاقىرىمىدىن ئوشۇقراق ئازابلىق سەپەردىن كېيىن، ئۇلار ئۆڭكۈرگە يېتىپ كەلدى. * ئۇبۇلقاسم يوغان تۈگىنىڭ ئارغامچىسىنى بويىنىغا سېلىپ، پاتقاق تارتىشنىڭ قانچىلىك ئازابلىق ئىش ئىكەنلىكىنى ئاسىم دادىسىدىن ئاڭلىغانىدى.

ئازابلىماق پ. جىسمانىي ياكى روھىي جەھەتتىن ئەزەمەك، قىيىنماق؛ جاپا - مۇشەققەتلىككە، قىيىنچىلىققا دۇچار قىلماق؛ دەردكە سالماق؛ ئايال ئۇنىمۇ بايسىقىدەك ئۇرۇپ ئازابلاپتۇ. * مانا ھازىر ئۇلار يوق. قاراڭغۇ، شورلۇق زامان ئاچ - زارلىق، دەرد - ئەللىمى بىلەن ئازابلانغان، ئەجىلدىن بۇرۇن ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ كەتتى.

ئازاب - ئوقۇبەت تۈرلۈك ئازاب ۋە ئوقۇبەت - بەتلەر، جەبىر - جاپا، مۇشەققەت ۋە قىيىنچىلىقلار؛ چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ ۋەزىرىنىڭ ئايالى گەپنى باشلاپتۇ، كۆرگەن چۈشىنى ۋە كېچە نارتە قان ئازاب - ئوقۇبەتلىرىنى بىر - بىرىدىن بايان قىلىپتۇ. * يېرىم كېچە بولغاندا، ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، بۇنىڭدىن نەچچە يىللار بۇرۇن چىنار تۈۋىدە تارتقان ئازاب - ئوقۇبەتلىرىنى ئەسلىپ يىغلاپتۇ.

ئازاب - ئوقۇبەتلىك تۈرلۈك ئازاب ۋە ئوقۇبەتلىر بىلەن ئۆتكەن؛ قىيىنچىلىق ۋە مۇشەققەتلىرگە مۇپتسلا بولغان؛ جەبىر - چاپاللىق؛ سادىر پالۋاننىڭ قوشاقلىرىدىن بىز XIX ئەسىردىكى ھەر مىللەت ئەمگەكچى خەلقىنىڭ ئازاب - ئوقۇبەتلىك تۇرمۇشى، ئۇلارنىڭ ئاز - زۇ - ئارمانلىرى ۋە كۈرەشچان ھاياتىنى روشەن كۆرۈۋالالايمىز. * داشا ئەمدى ئۆزىنى شۇ ئازاب - ئوقۇبەتلىك، قانغا مىلەنگەن ھايات بىلەن

دەپ كۆزلىرىگە ياش ئېلىپتۇ غەنىم. * - ھەئە، ھەممىسى مۇشۇ تويىنىڭ خاپىلىقى! - دېدى مەۋلان ئېغىر نەپەس ئېلىپ، - راستىنى ئېيتسام، ئىككى ئاينىڭ بۇياقى بەزى ئىشلارنى سەندىن يوشۇرۇپ ئاز ئاز تارتىدىم.

ئازاب چەكمەك - ئازابلانماق؛ ئۇلار ئازاب چەككەن مەھبۇس قېرىنداشلارنى ئالدىراپ كېلىپ يۆلدى. * بۇ ئەھۋال بۇ بەختسىز قىزنىڭ يۈردىكىنىڭ تولىمۇ ئازاب چېكىۋاتقانلىقىدىن، ئۇنىڭ ناھايىتى زور غەيرەت بىلەن ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشىۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى. * زۇلۇم پەنەجىرلىرى پاچاقلىنىپ، قان شورغۇچى باي - بەگلەر يوقىتىلغاندىن كېيىن، ئازاب چەككەن تاغلىق رايون خەلقى ئۆز يېرىنىڭ ھەقىقىي خوجايىنى بولدى.

ئازاب سالماق - ئازابلىماق؛ - بىر يەتتە باشلىق يالماۋۇز موماي، - دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئىت سۆزگە كېلىپ، - ئۇ بىزگە ۋە خوتۇنۇڭغا ناھايىتى كۆپ ئازاب سالدى، بىزنى ئېلىپ كەتكەن.

ئازابلانماق «ئازابلىماق» پېتىلىنىڭ ئۆم - لۈك دەرىجىسى؛ شۇنچە قىلىپ، بىرەر تال شال ياخلىغا ئىگە بولالمىغاندىن كېيىن، مۆمىن ئاكىنى «پوزىتسىيىسى قەبىھ، جاھىل ئۇنسۇر، بۇنىڭغا قارشى داۋاملىق كۈرەش قىلغىنىمىز قىلغان» دېيىشىپ، تېخىمۇ ئېغىر جىسمانىي ئازابلار بىلەن ئازابلانماق. **ئازابلانماق** «ئازابلىماق» پېتىلىنىڭ مەج - ھۇل دەرىجىسى؛ ئون بارمىقىنى ئورۇندۇققا قاتتىق تېگىپ، تېرىقىمغا يىڭنە سانجىغاندا قاتتىق ئازابلاندىم - دە، يەنە ھوشۇمدىن كېتىپ قالدىم. * بۇ پاچىستەدە ئۆزىنىڭمۇ قولى بارلىقى ئۈچۈن، ئۇ قاتتىق ئازابلىنىپ ئىچىدىن تۈگەپ يۈرەتتى. * - ئالۋاستى قورققانغا چاڭگال سالدۇ، - دەپ سۆز باشلىدى ئۇ - نەچچە يۈز يىللاردىن بېرى بېسىلىپ، ئازابلىنىپ كەلدى، يەنە ئازاب چېكىۋېرەمدۇق؟

ئازابلىق سۈپ ① جىسمانىي ياكى روھىي جەھەتتە قىيىنلانغان؛ دەردلىك، قايىغۇلۇق؛ ناخشىسىز، ئۇسسۇلسىز ئۆتكەن كۈنۈم

چوقۇم خۇشال قىلىمىز، - دېدى باتىر غازى. * ھاكىم جاللاتقا: جوھۇتنى ئازاد قىلىپ، ماشىنىچىنى ئېسىشنى بۇيرۇپتۇ. * بۇ تەدبىر كىشىلەرنى ئائىلە-نىڭ ئېغىر يۈكىدىن ئازاد قىلىپ، ئۇلارنىڭ تېخىمۇ كۆپ ۋاقتىنى ۋە كۈچ-قۇۋۋىتىنى تۆتىمى زامانە-ۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا سەرپ قىلدۇرۇش ئىمكانە-يىتىگە ئىگە قىلىشنى مەقسەت قىلدۇ.

ئازادە سۈپ [پ] ① كەڭ، كەڭتاشا: لەيلىدەپ قار يېغىۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئازادە ئۆيىنىڭ دېرىزىسىگە قويۇلغان يوغان بىر تەشتەك-تىكى ئەتىرگۈل ئاچايىپ چىرايلىق ئېچىلىپ كېتىپتۇ. * بازار كۈنلىرىدىن باشقا كۈنلىرى كۇچانىڭ كوچىلىرى خېلى ئازادە بولۇپ قالىدۇ. ② ئەركىن، ئېچىلىپ يېيىلىپ، بەھۇزۇر؛ خاتىرجەم: - يائاللا قىزىم، - دېدى ئۇچىراپغا زورلاپ كۈلكە تۇسىنى بېرىپ، - ھەپتىدە بىر كېلىدىغان يەكشەنبىدە بىزمۇ سەن بىلەن بىر داستىخاندا ئولتۇرۇپ، ئازادە مۇڭدەشىدىغان ۋاقىت بولىدىكەن. * ئەل ئازادە، كۆڭۈل ئازادە، شادلىق بىلەن ياشاردى بۇ جان. توي كەينىسىگە ئۇلاندى مەشرەپ، قىزىلگۈلگە ئوخشار ھەر مېھمان. * - ھە، قېنى ئوغلىم، تارتىنماي، ئازادە ئولتۇرۇڭ، - ھەمسەپىرىمۇ گويا ئۆزىنىڭ ئۆيىدە كىلا مېنى تاماققا زورلىدى. ③ خالىي، ئايرىم: ئۇ - مېنىڭ سىز بىلەن ئازادىرەك سۆزلەشكۈم كېلىدۇ، - دېدى. ④ خوتۇن - قىزلار ئىسمى.

ئازاد-ئەركىن ئازاد ۋە ئەركىن: جۇڭگو خەلقى ئازاد - ئەركىن ياشاۋاتىدۇ.

ئازادلىق ① «ئازاد» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: سوتسىيالىستىك جەمئىيەتتە ئاياللارنىڭ ئازادلىقىغا دەخلى - تەرۇز قىلىش ئەلۋەتتە جىنايەت بولىدۇ. * ئەزگۈچىلەر ھاكىمىيىتىنىڭ ئۈزۈل - كېسىل يىمىرىلىش ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆرگەن ھاشىم بەگ «ئاسىنى كەڭ» بۇ شەھەرگە ئازادلىق ساداسى ھەممە يەرنى قاپلىغان تەنتەنىلىك كۈنلەردە قېچىپ كېلىۋالدى. ② مەملىكىتىمىزدە گومىنداڭ ھاكىمىيىتى ئاغدۇرۇلۇپ جۇڭخۇا

باغلىنىغانىدەك، بۇنىڭدىن باشقا ھايات يوقتەك سېزەتتى.

ئازاد سۈپ [پ] ① ئۆز ئەركىنلىكى، ھوقۇقى ئۆز قولىدا بولغان، ئەركىنلىكىگە ئېرىشكەن، قۇللۇقتىن ئازاد قىلىنغان، ئاسا-رەتتىن قۇتۇلغان؛ ھۈر، ئەركىن: ئازاد ۋەتەن. ئازاد زامان. * - ئانا، ئازاد زامان ۋە مانا بۇ قول - قاناتلىرىم بولىمىغان بولسا، مەن بىر غازى نېمىمۇ قىلالايتتىم؟ - دېدى غازى ئانىسى گۈلسۈمخانغا. ② ئۆز ھالىغا، مەيلىگە قويۇلغان، ھېچقانداق مەجبۇرىيەت بىلەن باغ-لانمىغان؛ بوش: «ئون ئىككى مۇقام» چوڭ ھەجىمىدىكى مۇزىكىلىق بەدىئىي مېراس بولۇپ، زور ئىستىقبالغا ئىگە. ئۇ ياۋروپا سىمفونىيىلىرىدەك ئۆزىنى مەلۇم ھېكايىلىق تارىخىي داستان ياكى قەھرىمانغا باغلاپ، چېتىپ قويىدىغان تارد-خىي چەكلىمىدىن ئازاد. ③ تۇتقۇنلۇقتىن چىقىرىلغان، قاماقتىن بوشىتىلغان: تۇرمىدىن ئازاد قىلىنغان باتۇر تۇرمە ئىشىكىدىن چىقىپ، ساپ ھاۋادىن ئاچكۆزلۈك بىلەن قانغىچە نەپەس ئالدى. ④ ئەزلەر ئىسمى.

ئازاد ئەزا <مات> بىر كۆپ ئەزالىق تەركىبىدىكى نامەلۇمنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئەزا. مەسىلەن: كۆپ ئەزالىق «5-7+2» تىكى 5-ئازاد ئەزادۇر.

ئازاد بولماق ئەركىنلىك، ھۈرلۈككە ئېرىش-مەك؛ قۇللۇق ۋە ئاسارەتتىن قۇتۇلماق؛ شۇنىڭدىن كېيىن خوتەنلىك كوماندىر تەمكىنلىك بىلەن چۈشەندۈردى: - ھازىر پۈتۈن مەملىكىتتە جىز قىزىل نۇرغا پۇركەندى، ئازاد بولدى. بۇ نۇر ۋە ئازادلىقتىن «شەھىدائە» خوتەنمۇ تېزەك بەھرىمەن بولۇشى كېرەك. * بۈگۈن سەن ئازاد بولسەن. چېرىكلەر ئۇخلاپ قالغاندىن كېيىن، مەن سېنى يولغا سېلىپ قويىمەن.

ئازاد قىلماق ئەركىنلىك، ھۈرلۈككە ئېرىش-تۈرمەك؛ قۇللۇق ۋە ئاسارەتتىن قۇتۇل-دۇرماق: - بۆرىستانلانى ئازاد قىلىپ، ئاناڭنى

خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغان ۋاقىت: — ئازادلىقتىن بۇرۇن نېمە ئىش قىلغاندىكىز؟ — دەپ سورىدى قۇربان شۇجى نامان تاغدىن. * ئۇ غەزەپ بىلەن سۆزنى دادام قىلدى، — «ئاۋاز» چىلىك» دېگەن بۇ سۆز تىلغا ئېلىنسا، مەن ئازادلىقتىن بۇرۇنقى ئىشلارنى ئەسلىپ كېتىمەن. ③ كونا دىنىي مەكتەپلەردە ئوقۇغۇچىلارنى ئوقۇش ۋاقتى ئاخىرلىشىشتىن بۇرۇن قويۇپ بېرىش.

ئازادلىق ئارمىيە <ھەرب> جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى: تۇرسۇنئاي ھەدىنىك خۇشاللىق ياشلىرى ئەكبەرنىڭ يۈزىنى ھۆللەشكە باشلىدى. ئۇ كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ، ئازادلىق ئارمىيە جەڭچىسىگە چەكسىز سۆيۈنۈش بىلەن قارىدى.

ئازادلىق ئالماق ① ئۆز ئەركىنى، ھوقۇقىنى ئۆز قولىغا ئالماق؛ ئەركىنلىككە ئېرىشمەك. ② كونا دىنىي مەكتەپلەردە ئوقۇغۇچىلار ئوقۇش ۋاقتى ئاخىرلىشىشتىن بۇرۇن ئارام ئېلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولماق؛ تاشۋاي ساۋاق ئېلىشقا باشلاپ بىر ھەپتەلەرچە تۆتكەن بىر كۈنى، شاگىرتلار ئازادلىق ئالغاندىن كېيىن، مەرتەلى تاشۋاينى باشلاپ دادىسىنىڭ ئالدىغا كىردى.

ئازادلىق بەرمەك ① ئۆز ئەركىنى، ھوقۇقىنى ئۆز قولىغا بەرمەك؛ ئەركىنلىككە ئېرىشتۈرمەك: — ئەگەر سۆزۈڭ راست بولسا ساڭا ئازادلىق بېرىمەن، بولمىسا كالىڭنى ئالىمەن، — دەپتۇ پادىشاھ. ② كونا دىنىي مەكتەپلەردە موللام بالىلارنى ئوقۇش ۋاقتى ئاخىرلىشىشتىن بۇرۇن قويۇپ بەرمەك: موللام تالىپلىرىغا ئازادلىق بېرىۋېتىپ، ئالدىرىغان پېتى ئۆز ئۆيىگە ماڭدى.

ئازادلىق قۇرۇش <ھەرب> ① ئېزىلگۈچى مىللەت ياكى سىنىپنىڭ ئازادلىقنى قولغا كەلتۈرۈش يولىدا ئېلىپ بارغان قۇرۇش. ② دۆلىتىمىزدىكى ئۆچىنچى قېتىملىق

ئىچكى ئىنقىلابىي قۇرۇش. ئازادلىق شتۇرمەك «ئازادلىق شىمەك» پېتى. لىنىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. ئازادلىق شتۇرۇلمەك «ئازادلىق شىمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى. ئازادلىق شىمەك پ ① كەڭتاشا بولماق، كېڭەيمەك: نەرسە - كېرەك ۋە جابدۇقلار ئىخچاملانغاندىن كېيىن، ئۆي ئىچى خېلى ئازادلىقتىن غەم - ئەندىشە، دەككە - دۈككەدىن خالىي بولماق؛ خاتىرجەم بولماق: — ئوبدان ئۇكام، سەن مېنى ئۇرغىن! مېنى ئۇرساڭ كۆڭلۈم بىر ئاز ئازادلىشىپ قالدۇر، — دېدى جاك باۋ ئازابلانغان ھالدا. * توغرا، جاھان يورۇپ، كۆڭۈل ئازادلىقتىن ھەممىلا ئادەم پەرۋاز قىلسام دەيدۇ.

ئازار ئى. [پ] بىراۋغا سېلىنغان ياكى سالغان جىسمانىي ھەم روھىي جەھەتتىكى ئازاب؛ جەبرى - جاپا: رەقىبىنىڭ ھەر ۋاقىت رەشىكى كۆزى ئۈستىدە نۇقسانىنىڭ، كى شەپقەت ئۈنۈن - لۇر، ئازار قالدۇر قەلبىدە ئىنساننىڭ. * ئەي ھەسەتخور، قاچان تۈگەر سەبىيلەرگە ئازارىڭ، قانچە زامان قىزىپ ئۆتەر شۇ ئازارلىق بازارىڭ. ئازار بەرمەك ئازابلىماق، قېنىماق ياكى رەنجىتمەك: ئۇنىڭ كاللىسىدىن ئۆتمەيدىغان نەرسىلەر ناھايىتى كۆپ ئىدى. ھەر كۈنى بىر يېڭى خاپىلىق، «نېمە ئۈچۈن؟» دېگەن سوئال بىلەن ئۆيىگە قايتاتتى ۋە ئاچچىقىنى ھاراقىتىن، موخوركىدىن، بەزىدە خوتۇنغا ئازار بېرىشتىن چىقىرىدىغان بولۇۋالدى. * چوڭ ئاپىسى ئىچكىرىكى ئۆيىدىن چىقىپ ئەزىمەتنىڭ يۈزىنى سىلاپ: — بىرلا ئوغۇل تۇرسا بۇ بالىغا نېمىشقا ئازار بەردىڭلا؟ — دېدى.

ئازار چەكەك ← ئازار يېمەك: ئۇ ئۆز ئانىسىنى ئەسلىيەلمەيتتى، ئۇنىڭ يادىدا - كىچىك ۋاقتىدا ئازار چەككەن چېغىدا رابىخان ئانىنىڭ ئۆزىگە قىلغان مېھرىبانلىقلىرىلا قالغانىدى. * غالىب تېخىمۇ چوڭقۇر ئويلىنىدى: «ئۇنداقتا بۇ پۇلنى قانداق قىلىش كېرەك؟ ئىز قوغلاپ ماڭسام كېچە، ئەتە مەكتەپكە ئاپىرىپ تاپشۇرسام، پۇل ئىگىسىنىڭ

خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغان ۋاقىت: — ئازادلىقتىن بۇرۇن نېمە ئىش قىلغاندىكىز؟ — دەپ سورىدى قۇربان شۇجى نامان تاغدىن. * ئۇ غەزەپ بىلەن سۆزنى دادام قىلدى، — «ئاۋاز» چىلىك» دېگەن بۇ سۆز تىلغا ئېلىنسا، مەن ئازادلىقتىن بۇرۇنقى ئىشلارنى ئەسلىپ كېتىمەن. ③ كونا دىنىي مەكتەپلەردە ئوقۇغۇچىلارنى ئوقۇش ۋاقتى ئاخىرلىشىشتىن بۇرۇن قويۇپ بېرىش.

ئازادلىق ئارمىيە <ھەرب> جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى: تۇرسۇنئاي ھەدىنىك خۇشاللىق ياشلىرى ئەكبەرنىڭ يۈزىنى ھۆللەشكە باشلىدى. ئۇ كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ، ئازادلىق ئارمىيە جەڭچىسىگە چەكسىز سۆيۈنۈش بىلەن قارىدى.

ئازادلىق ئالماق ① ئۆز ئەركىنى، ھوقۇقىنى ئۆز قولىغا ئالماق؛ ئەركىنلىككە ئېرىشمەك. ② كونا دىنىي مەكتەپلەردە ئوقۇغۇچىلار ئوقۇش ۋاقتى ئاخىرلىشىشتىن بۇرۇن ئارام ئېلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولماق؛ تاشۋاي ساۋاق ئېلىشقا باشلاپ بىر ھەپتەلەرچە تۆتكەن بىر كۈنى، شاگىرتلار ئازادلىق ئالغاندىن كېيىن، مەرتەلى تاشۋاينى باشلاپ دادىسىنىڭ ئالدىغا كىردى.

ئازادلىق بەرمەك ① ئۆز ئەركىنى، ھوقۇقىنى ئۆز قولىغا بەرمەك؛ ئەركىنلىككە ئېرىشتۈرمەك: — ئەگەر سۆزۈڭ راست بولسا ساڭا ئازادلىق بېرىمەن، بولمىسا كالىڭنى ئالىمەن، — دەپتۇ پادىشاھ. ② كونا دىنىي مەكتەپلەردە موللام بالىلارنى ئوقۇش ۋاقتى ئاخىرلىشىشتىن بۇرۇن قويۇپ بەرمەك: موللام تالىپلىرىغا ئازادلىق بېرىۋېتىپ، ئالدىرىغان پېتى ئۆز ئۆيىگە ماڭدى.

ئازادلىق قۇرۇش <ھەرب> ① ئېزىلگۈچى مىللەت ياكى سىنىپنىڭ ئازادلىقنى قولغا كەلتۈرۈش يولىدا ئېلىپ بارغان قۇرۇش. ② دۆلىتىمىزدىكى ئۆچىنچى قېتىملىق

قېتىلىپ كۈلىدىغان ۋە ھەتتا قوللىرىنى ئاجايىپ پۇلاڭلىتىپ، ئۇسسۇلمۇ ئوينىيدىغان بولۇۋالدى. لېكىن شۇنداقتىمۇ خەلچە چىن ھېچبىر زېرىك-مەيىتى، يا ئازازۇللۇقنى قويمىيىتى.

ئازايتىماق «ئازايتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: كۈندە كۆرىدىغان يايلاق، كۈندە ماڭىدىغان پاتقاقلىق يول، سوغۇق ۋە جىمجىت ياتاق مېنىڭ قايغۇلىرىمنى كۆپەيتىمەكتە، چىرايمىنى كۈندىن - كۈنگە سارغايىتىپ، ئۇيغۇ ۋە تامىقىمنى ئازايتماقتا... * دەل - دەرەخ يوپۇرماقلىرى. ھاۋادىكى ئىس - تۈنەك، چاڭ - توزانلارنى ئازايتىدۇ.

ئازايتىلماق «ئازايتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: بۇنىڭ ئىچىدە يەرلىك قۇرۇلۇش تۈرى 62.7 پىرسەنت ئازايتىلدى.

ئازايتماق پ. سان ياكى مىقدار جەھەتتىن كەمەيمەك؛ تۆۋەنلىمەك؛ بالىلار ئوتتۇرا مەك-تەپكە كىرگەندىن كېيىن، ئەقلى خۇلاسى چىقىرىش پائالىيىتى كۆرسەتمىلىك ئۇسۇلدىن پايدىلىنىش. ئازايغان شارائىتىدا تېخىمۇ ئابىستىراكت ئاساستا ئېلىپ بېرىلىدۇ. * بۇ يىلقى كۆمۈرنىڭ كىرىمى ئازىيىپ كەتتى.

ئاز - پاز ئازغىنا، بىر ئاز، سەل - پەل: بىر كۈنى سېلىم ئاكا بىلەن بۇسارەم ئاز - پاز تەگىشىپ قالىدى. * مەن پەقەت ئاز - پاز ساۋاتقا ئىگە بولۇشنىلا ئۈمىد قىلىمەن.

ئاز - تولا ئازمۇ ئەمەس، كۆپمۇ ئەمەس، مەلۇم مىقداردا، مەلۇم دەرىجىدە: ئاز - پاز: * راستىنى ئېيتقاندا ھەممە كىشىدە. ئاز - تولا كەمچىلىك، خاتالىق بولىدۇ.

ئازچىلىق ئى. ئادەملەر توپىنىڭ ئاز قىسمى، بەلگىلەنگەن ياكى مۆلچەر - لەنگىندىن كەم بولغان قىسمى: قارار قىلىنغان - نىكەن، ئازچىلىق كۆپچىلىككە بويسۇنۇش كېرەك. * XIX ئەسىرنىڭ 80 - يىللىرىدا، ماركسىزمچىلار ناروونىسكلار بىلەن كۈرەش قىلىۋاتقان يەردە، روسىيە پرولېتارىياتى شۇ چاغدا ئاھالىنىڭ مۇتلەق زور كۆپچىلىكىنى تەشكىل قىلىدىغان يەككە دېھقانلارغا

قولغا بېرىپ يەتكۈچە ئۇ كىشى قانچە ئازار چېكەر!

ئازار قىلماق — ئازار بەرمەك: ۋاپادار كۆڭلىگە ئازار قىلما، ئۇنى كۆپ ھۆرمەتلىگەن، خار قىلما.

ئازار يەتمەك ئازاب، دەرد - ئەلەم ياكى خاپىلىققا ئۇچرىماق: مەن نېمە قىلارمىنى بىلمەي تىت - تىت بولاتتىم، بىزنى دەپ بىرمۇنچە كىشى - لەرنىڭ كۆڭلىگە ئازار يېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئازابلىناتتىم.

ئازار يېمەك روھىي ھەم جىسمانىي تەرەپتىن قاتتىق ئازابقا، چەبىر - چاچاغا يولۇقماق؛ قىينالماق ياكى رەنجىمەك: بۇ ياش دىلى ئازار يەپ چىققان ياش ئەمەس، بەلكى قىلغان ئەسكى ئىشلىرىدىن ئۆكۈنۈپ، ساۋاق - داشلىرىنىڭ سەمىيىتىدىن تەسىرلىنىپ چىققان ياش ئىدى. * مەن تېخى ناماقۇلۇق چېپىي بېرىمەن، - دېدى ئەزىز، - مېنىڭ چېقىمچىلىقىم، كۆيدۈرگىلىكىم تۈپەيلىدىن زىيانكەشلىككە ئۇچرىدىغان، ئازار يېگەن دوستلارنىڭ ھەممىسىدىن بىر - بىرلەپ ئەپسۇسقا، كەچۈرۈم سورايىمەن!

ئازازۇل ئى [ئە] ① جىسن - ئالۋاستى: قانچە جان، قانچە كېمە يەم بولمىغان دولقۇنلارغا، ئۆتكەن كېچە تۇن ئازازۇلى چىقىرىغان چاغدا؟! ② كۆچمە. ھېلىگەر ھەم ئۇچىغا چىققان بەشەم، ئۇششۇق، ئۇرۇشقا، ئۆكتەم: ۋايىي پاتىمە ھەدە، جاڭزىلارغا بېرىش ما ياقىتا تۇرسۇن، باغقا چىقىپ سەل يوقاپ كەتسەم، كەينىمدىن بۆجە - لەردەك مارتىشىپ يۈرىدىغان بولدى بۇ ئازازۇللار. * ئادەتتە مەن ئائىلىنىڭ ئىچكى ئىشلىرىنى كۆرۈند - گەنگە ئېيتىپ يۈرۈش يامان كىشىلەرنىڭ خۇلقى، ئەدەبىيەتلىك دەپ قارايتتىم. لېكىن شۇنداقتىمۇ بېشىمدىن ئۆتكەن «خوتۇن سەۋداسى» نى بولۇپمۇ ھېلىقى ئازازۇل خوتۇندىن كۆرگەن كۆلپەتلىرىمنى بەختخانغا ئېيتىپ بېرىشكە توغرا كەلدى.

ئازازۇلۇق «ئازازۇل» سۆزى ② نىڭ ئابىستىراكت ئىسىم شەكلى: بەزىدە ئۇ «قېلىن دورىسى» ئىچىۋېلىپ زاڭلىقلار، كۈلكىلەرگە ئۆزىمۇ

بەزى كەيپىياتلاردا ئۇلارمۇ ئازغىشىپ قالسا كېرەك. **ئازغاق** سۇپ. تولا ئازىدىغان، تولا ئادەشدىغان، ئېسىدە تۇتۇۋېلىش قابىلىيىتى تۆۋەن: بەزى ئادەملەر قېرىغاندا ئازغاق بولۇپ قالىدىكەن.

ئازغان ئى <بوت> ئەتىراپتا ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال، غولى ئىنچىكە، شاخلىرىدا زىچ ئۆسكەن كىچىك تىكەنلىرى بولىدۇ؛ يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق؛ گۈلى ئاق ياكى سۇس قىزىل رەڭلىك، خۇش پۇراقلىق؛ مېۋىسى دورا قىلىنىدۇ.

ئازغانلىق سۇپ. <بوت> ① ئازغان ئۆسكەن ياكى ئۆسدىغان: دەل شۇ چاغدا ھېلىقى ئىككى ئادەم ئازغانلىق ئېرىقنىڭ ئۈستىدىن سەكرەپ ئۆتۈپ، ئالدىراپ تاش ئۆستەك تەرەپكە كەتتى. ② ئى. ئازغان ئۆسكەن ئورۇن، جاي: ۋۇ بېگى كېمىسىدە چاڭجياڭ دەرياسىنى سەيلە قىلىپ بولغاندىن كېيىن ماييۇن تېغىغا چىققانىكەن، تاغدىكى نۇرغۇن ماييۇنلار ئۆركۈپ كەك بىر ئازغانلىققا كىرىپ كېتىپتۇ.

ئازغۇن سۇپ. يولدىن ئازغان، توغرا يولدىن چىقىپ كەتكەن، ئايىنغان: قاچىقۇنغا شەپقەت يوق، ئازغۇنغا ھۇرمەت يوق (ماقال). * ئەل - ۋەتەن ئارزۇسىنى ئاقىلىيالىغان ئاشىق ئەمەس، بىر ئۆمۈر ئۆتكەي ھاياتقا پايدىسىز ئازغۇن بولۇپ.

ئازغۇنلۇق «ئازغۇن» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

ئازگال ئى. ئويۇلۇپ ئورا بولۇپ قالغان جاي؛ ئويىمان؛ سېپىل تىۋى كەك بىر ئازگال ئىدى. كىشىلەر ئاسانلىقچە بۇ يەرگە كەلمەيتتى. * سادىق روزى شۇ ھالەتتە كېتىۋاتقاندا، ۋېلىسىپىت يەنە بىردىنلا ئوڭ تەرەپكە بۇرۇلۇپ، ئالدى چاقى ئاللىقانداق بىر ئازگالغا پاتتى - دە، ئۇ ۋېلىسىپىت ئۈستىدىن موللاق ئېتىپ قار ئىچىگە چۆكۈپ كەتتى.

قارىغاندا ناھايىتى ئازچىلىقنى تەشكىل قىلاتتى. **ئازدۇر - كۆپتۇر** ← **ئاز - تولا**: ياق ئاكا! - رىزىۋان كېسىپ ئېيتتى، - مېنىڭ كارايە - تىم چاغلىق. بىراق، سىز رەھبىرىي كادىر، ئۇنىڭ ئۈستىگە سىدىقوۋ جىڭلى بىلەن ئازدۇر - كۆپتۇر تۇغقان كېلىسىلەر. * ئۇلار چاپپار شۇجىنى ھۈر - مەت قىلىدىغان، تولاراق ئازدۇر - كۆپتۇر سوۋغات ئارقىلىق گۇڭشىپىمىزنىڭ بۇ رەھبىرىگە بولغان ئىخلاسىنى ئىزھار قىلىشنى ئۆز بۇرچى دەپ بىلىدىغان كىشىلەردىن ئىدى.

ئازدۇرماق «ئازماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بايۋەچچە شۇ توخۇنى يېيىش ئۈچۈن، ئوتۇنچىنىڭ خوتۇنىنى ئازدۇرۇشقا باشلاپتۇ. * ئۇ گويىكى پەرىشتىلەر دۇنياسىغا كىرىپ قالغاندەك بولدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، كۆز ئالدىدا ئەقلىنى ئازدۇرغۇدەك ئىشلار كەينى - كەينىدىن يۈز بەردى.

ئازدۇرۇشماق «ئازدۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆلۈك دەرىجىسى: ئۇلار سېنى ئازدۇرۇشمۇ ئاخىرقى ھېسابتا يەنە ھېچنەمە قىلالمايدۇ.

ئازدۇرۇلماق «ئازدۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئازىسىنماق پ. ئاز، يېتەرلىك ئەمەس دەپ ھېسابلىماق، ئاز كۆرمەك: بايۋەچچە يىگىت - نىڭ قولىدىن پۇلنى ئېلىپ ساناپ قايتۇرۇپ بەردى، بەلكىم ئۇ ئازسىندى بولغاي.

ئازغاشتۇرماق «ئازغاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئەمما ماركو بۇ ئاۋازنىڭ جىن - ئالۋاستىلار ئۆزىنى ئازغاشتۇرۇش ئۈچۈن چاقىرىغان ئاۋاز بولۇپ قېلىشىدىن قورقۇپ، قىمىرلاشمۇ جۈرئەت قىلالىدى.

ئازغاشتۇرۇلماق «ئازغاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئازغاشماق پ. ئازماق، ئېزىپ قالماق: ئايىشەمگۈل بىر كۈنى نۇرنىساخان ئاچىسىغا ئەگىشىپ كۆچمىغا چىققىنىدا، ئازغىشىپ يوقاپ كەتتى. * كىمىنىڭ نېمە سەۋەبتىن كۈلگەنلىكىنى بىلىۋېلىش، نۇرغۇن كىشىلەرگە ئاسانداك كۆرۈنىدۇ. لېكىن

بىلەن چاپالماس قىلىنىپ، ساغلىق پادىلىرىغا قويۇۋېتىلىدىغان قوچقار.

ئازما II ئى دىئال. ئېرىق - ئۆستەڭلەردىكى شارقىراتما ۋە شۇ شارقىراتمىنىڭ سۇ چۈشۈپ، ئويۇلغان يېرى.

ئاز - ماز ← **ئاز - پاز**: بۇ يەردە بىر دەم ئېلىپ قورساققىمۇ ئاز - ماز بىرنېمە يەۋالايلى، - دېدى ھاشىم.

ئازماق پ ① يولىنى يوقىتىپ قويماق؛ تېنىمەك: ئات ئازسا، تايغا ئەگىشەر (ماقال).

* يولىدىن ئازسىمۇ، يۇرتىدىن ئازماپتۇ (ماقال).

* ئۇچرىدى يول ئۈستىدە، ئېزىپ قالغان بىر قوزا،

«تېپىپ بەرگىن ئانامنى...» دەپ مەرەپتى ئۇ

گويا. ② يېڭىلىشىماق؛ خاتا قىلماق؛

ھېساباتتا ئازماق، گەپتە ئازماق. * لۈتپۇللا

مۇتەللىپ، مەدداھنىڭ بۇ جەڭنامىنى ئازماي،

ھودۇقماي ۋە شۇنچە تەمكىن بايان قىلىۋاتقانلىقىنى

كۆرۈپ ھەيران قالدى. ③ كۆچمە. توغرا

يولىدىن تايماق، ناتوغرا يولغا كىرمەك،

ساختا پىكىرگە ئەگەشمەك: ئەگرى كىشى

ئازىدۇ، توغرا كىشى ئۇزىدۇ (ماقال). * ئاز

ساندىكى ئازغان ياش - ئۆسمۈرلەرنى قانداق

قۇتۇلدۇرۇۋېلىش كۆز ئالدىمىزدىكى بىر ئىجتىمائىي

مەسىلە بولۇپ، جەمئىيەتتىكى ھەرقايسى ساھەلەر

ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ دىققەت - ئېتىبارىنى قوزغىماقتا.

ئازنا ئى. ھىجرىيە كالىندارى بويىچە ھەپتە -

نىڭ بەشىنچى كۈنى؛ جۈمە (كونا ئادەتتە

دەم ئالىدىغان كۈن): - تەقىسىر، پېقىرلىرى

ئاخشام ئۇلۇغ ئازنا ئاخشىمى ئاجايىپ بىر سىرلىق

چۈش كۆرۈپتەيمەن، - دەپ بوياقىچى كۆز يېشى قىلىپتۇ.

ئازنا بازار ھەپتىنىڭ بەشىنچى كۈنى يەنى

جۈمە كۈنى بولىدىغان بازار: كۇچادا ھەر

جۈمە كۈنى بازار بولاتتى. كۇچالىقلار جۈمە

بازىرىنى ئازنا بازار دەپ ئاتايتتى.

ئازنا قىلماق ← **ئازنىلماق**.

ئازگاللىق ① سۈپ. ئازگال بار، ئازگال

كۆپ: بۇنداق ئازگاللىق ئېتىزدا بىرنەرسە

ئۈنەمدۇ؟ ② ئى. ئازگال كۆپ جاي: ھارۋا

ئازگاللىققا كىرىپ قېلىپ دۇم كۆمتۈرۈلۈپ كەتتى.

ئازلاتماق «ئازلىماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي

دەرىجىسى: ئۇ يولىداشلارنىڭ پىكىرىدىن

كېيىن خىزمەتكە دائىم كېچىكىپ كېلىدىغان

ئادىتىنى خېلى ئازلاتتى.

ئازلىتىلماق «ئازلاتماق» پېتىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى.

ئازلىق «ئاز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى:

ئازلىق قىلماق. * ئادەمنىڭ ئازلىقىدىن ۋەزىپە

ۋاقتىدا ئورۇنلانمىدى.

ئازلىق قىلماق يېتىشمەي قالماق، كەم

بولۇپ قالماق؛ قانائەتلىنەندۈرەلمەي، رازى

قىلالماي قالماق: - دېھقانلارغا قىلغان مېھىر -

شەپقىتىڭلارغا تۈگە سويۇپ مېھمان قىلساقمۇ ئازلىق

قىلىدۇ، - دېدى قاۋۇل ئاكا. * يۈرىكىمنى قاپلاپ

كەتكەن دەرد تولا، بىر - بىرلەپ سۆزلەيدىغان

بولسام، ئون كېچە - كۈندۈز ئازلىق قىلىدۇ.

* ئوغۇل بالغا يەتمىش ئىككى خىل ھۈنەرمۇ

ئازلىق قىلىدۇ.

ئازلىماق پ. ← **ئازايماق**: ئادەملەر

ئازلاپ، جىمجىتلىق پەيدا بولىدى. * يېقىنقى

بىرنەچچە يىلدىن بۇيان بۇ يەرگە كېلىپ مەيدىسىنى

ئاپتاپقا قاقلايدىغانلار ئازلاپ قالدى.

ئازما I سۈپ. نەسلىدىن ۋە شەكىلىدىن

ئۆزگىرىپ كەتكەن؛ ئازغان: ئازما ئايغىر.

ئازما ئايغىر <زوتول> بېيىلەرنىڭ كۈيلىد.

گەنلىكىنى ئېنىقلاش مەقسىتىدە، ئوپېراتسىيە

قىلىش بىلەن ياكى توسالغۇ بىلەن توسۇپ،

چاپالماس قىلىپ تۇرۇپ، بىيە بىلەن بىيە

پادىسىغا قوشۇۋېتىلىدىغان ئايغىر.

ئازما قوچقار <زوتول> ساغلىقنىڭ كۈيلىد.

گەنلىكىنى ئېنىقلاش مەقسىتىدە، ئوپېراتسىيە

قىلىش بىلەن ياكى كۈپەك تارتىش يولى

ئازوت گۇرۇپپىسى <خىم> مېندېلېيېۋنىڭ ئېلېمېنتلار دەۋرىي جەدۋىلىدە ئازوت، فوسفور، ئارسىن، سۈرمە ۋە بىسمۇتتىن ئىبارەت بەش ئېلېمېنتنىڭ خۇسۇسىيەتىنىڭ ئوخشاشىپ كېتىشى نەزەردە تۇتۇلۇپ، بىر گۇرۇپپىغا ئايرىلغان. مانا مۇشۇ گۇرۇپپا ئازوت گۇرۇپپىسى دېيىلىدۇ.

ئازوت ھەنپەسى <بىئول> مىكروئورگانىزم-لارنىڭ ھۈجەيرىسىدىكى پىروتوپلازمىنى ۋە تەركىبىدە ئازوت بولغان باشقا خىمىيىۋى بىرىكمىلەرنى بىرىكتۈرۈش ئۈچۈن زۆرۈر بولغان ئازوت، ئاممونىي تۇزلىرى، نىترات تۇزلىرى، ئۇرېيە، ئامىنو كىسلاتا ۋە ئاقسىل قاتارلىق ئازوتلۇق ماددىلار.

ئازوتنى تۇراقلاشتۇرغۇچى باكتېرىيە <بىئول> تۇپراق ئارىسىدا ياشايدىغان، ئاتموسفېرادىكى ئەركىن ئازوتنى شۈمۈرۈپ، ئۆسۈملۈكلەر پايدىلىنىدىغان ئازوتلۇق بىرىكمىلەرگە ئايلاندۇرىدىغان بىر خىل باكتېرىيە.

ئازوتنى تۇراقلاشتۇرغۇچى جانلىقلار <بىئول> موكسىمان باكتېرىيە ۋە ئازوتنى تۇراقلاشتۇرغۇچى باكتېرىيەگە ئوخشاش ئاتموسفېرادىكى ئەركىن ئازوتنى شۈمۈرۈپ، لىپ ئۆسۈملۈكلەر پايدىلىنىدىغان ئازوتلۇق بىرىكمىلەرگە ئايلاندۇرايدىغان جانلىقلار.

ئازوتنى تۇراقلاشتۇرغۇچى ئېنېزىم <بىئول> ئاتموسفېرادىكى ئەركىن ئازوتنى ئوكسىد-سىزلاپ ئاممىياقا ئايلاندۇرىدىغان ئېنېزىم. ئۇ تۆمۈر ئاقسىلى ۋە تۆمۈر مولىبىدېن ئاقسىلىدىن ئىبارەت ئىككى خىل ئاقسىلدىن تۈزۈلگەن.

ئازوتنى تۇراقلاشتۇرۇش رولى <بىئول> چەتتىن ئوزۇقلىنىدىغان باكتېرىيەلەرنىڭ ئاتموسفېرادىكى ئازوتنى ئاسسىمىلياتسىيە

ئازنە (توغرىسى: ئازنا) ← ئازنا.

ئازنى (توغرىسى: ئازنا) ← ئازنا.

ئازنىلىق «ئازنىلىق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: بالام، - دەپى ئانىسى ئاسمىغا، - بۈگۈن ئازنا، خوتۇنۇڭنى ئانىسىنىڭ ئۆيىگە باشلاپ ئاپىرىپ ئازنىلىق تامامەن؟

ئازنىلىق «ئازنىلىق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: بۈگۈن قاسىمكامىنىڭ كېلىنلىرى ئوپمۇئوخشاش كىيىنىشىپ ئالدىراپ - تېنەپ ئەتىگەندىلا چوڭ ئۆيىگە ئازنىلىشىپ كېتىشى.

ئازنىلىق ① سۈپ. ئازنا كۈنىگە تەئەللۇق،

ئازنا كۈنى قىلىنىدىغان: ئازنىلىق كىيىم.

ئازنىلىق چاي. * - قىزىم، ئەتىگەندىلا ئازنىلىق

كىيىمىڭنى كىيۈۋاپسىزغۇ، دادىڭنىڭ ئۆيىگە

ھازىرلا ماڭماقچىمۇ؟ - دەپى قېيىن ئانىسى

ئاپكۈلگە. ② ئى. كېلىنلەرنىڭ ھەر جۈمە

كۈنى ئاتا-ئانىسىنىڭ ئۆيىگە بېرىشى:

ئازنىلىق قىلماق.

ئازنىلىق قىلماق ← ئازنىلىق.

ئازنىلىق پ. ئەنئەنىۋى قائىدە بويىچە

كېلىن ئاياللار ھەر ھەپتەدە بىر قېتىم

جۈمە كۈنى ئاتا-ئانىسىنىڭ ئۆيىگە بارماق:

ئانا-ئانىسىنى يوقىلىماق، جۈمە-لەمەك:

ئازنا قىلماق. * رازىيە بۈگۈن چىرايلىق كىيىنىپ،

بۇدۇققىغا ئوغلىنى ئەگەشتۈرۈپ، چوڭ ئۆيگە

ئازنىلىق ماڭدى.

ئازنىلىق پ.دىئال. كىشىمەك(ئات ھەققىدە).

ئازوت ئى [ر<گرېك] <خىم> گاز ئېلېمېنت،

خىمىيىۋى بەلگىسى N، رەڭسىز، پۇراقسىز

كېلىدۇ، يانمايدۇ ھەم يېنىشقا ياردەم

بەرمەيدۇ؛ خىمىيىۋى خۇسۇسىيىتى

ئاكتىپ ئەمەس، ھاۋانىڭ تەخىمىنەن

تۆتتىن ئۈچ قىسمىنى تەشكىل قىلىدۇ؛

ئۆسۈملۈك ئوزۇقلىنىدىغان مۇھىم

تەركىبلەرنىڭ بىرى.

قالغانلارغا ئەدىگۇ نام قالدۇرۇپ كەتسە، ئازۇندا بۇنىڭدىن ئەدىگۇ ئىش يوق. شۇنداق ئەمەسمۇ، ھۆرمەتلىك بىلگە تېكىن؟

ئاس ئى. دىئال. تېھنىمال، بەلكىم شۇنداق بولسا كېرەك. شۇنداق چىغى بار... دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

ئاسارە - ئەتىقە (توغرىسى: ئاسارە ئەتىقە) ←
ئاسارە ئەتىقە.

ئاسارەت I ئى [ئە] ① چەكلىمە، بويۇند- تۇرۇق: ئادىل قۇتكەنكى ئۆزىنى چىرماپ تۇرغان ئاسارەتلەردىن قۇتۇلۇپ، ۋە تىنىمىزدىكى مىليونلىغان بالىلارغا ئوخشاش قۇياش نۇرىدا ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىمەكتە. * گەرچە ئۇنىڭ «ئاساسى» بولسىمۇ، بىراق ئۇ بۇ يەردە يەنىلا ئەنئەنىۋى ئىدىئالىزمنىڭ ئاسارىتىدە ئىدى. ② ئازادلىقتىن، مۇس- تەقىلىلىكتىن مەھرۇملۇق؛ قۇلسۇق، ئەسىرلىك، تۇتقۇنلۇق: ئالماس ئۆزىنىڭ جەڭگىۋار پارتىزان ئەترىتى بىلەن مىڭ يىللىق ئاسارەتنىڭ يىلتىزغا جاسارەت بىلەن پالتا تۇرغان باتۇر يىگىت. * ئىسكەندەر قاتتىق ئۇيغۇننىڭ ئاسارىتىدە ھېچنېمىنى سەزمەي يېتىۋېرىپتۇ.

ئاسارەتكە چۈشەش ① ئازادلىقتىن، مۇستەقىللىكتىن مەھرۇم بولماق، قۇل بولماق: ئۇلار جاھانگىرلىك ۋە فېئودالىزمنىڭ ئاسارىتىگە چۈشۈپ قالدى. * خەلق ئاممىسى ئېنىق بىلىدۇكى، دۆلىتىمىزدە قانۇن خەلقى ئاسارەتكە چۈشۈرۈپ قويىدىغان كىشەن ئەمەس، بەلكى ئۇلارنى ئۆز ئىشىغا ئۆزى خوجا بولۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىدىغان قورال. ② باغلىنىپ قالماق، مەپتۇن بولماق: كونا ئىدىيە ۋە خۇراپاتلىقنىڭ ئاسارىتىگە چۈشۈپ قالغان كىشىلەر يەنىلا خېلى سانى ئىگىلەيدۇ.

ئاسارەتكە سالماق ئازادلىقتىن، مۇستە- قىللىكتىن مەھرۇم قىلماق، قۇل قىلماق: ئازادلىقتىن كېيىن جۇڭگو خەلقى فېئوداللىق ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇپ، ھەقىقىي ئازادلىققا ئېرىشتى.

قىلىش جەريانى ۋە توپىسىدىكى مىكرو ئورگانىزملارنىڭ ئازوت ئېلېمېنتىدىن ئازوت- لۇق خىمىيىۋى بىرىكمىلەرنى شەكىللەندۈرۈش رولى.

ئازوت (I) ئوكسىد <خىم> نىئورگانىك بىرىكمە، خىمىيىۋى فورمۇلىسى N_2O ، رەڭسىز، خۇش پۇراق گاز، $102.4^{\circ}C$ تا سۇيۇقلىنىدۇ، $90^{\circ}C$ تا قاينايدۇ، سۇدا ئازراق ئېرىيدۇ، بىراق، سۇ بىلەن بىرىك- مەيدۇ، ئىسپىرت بىلەن ئاسان بىرىكىدۇ.

ئازوت (II) ئوكسىد <خىم> نىئورگانىك بىرىكمە، خىمىيىۋى فورمۇلىسى NO ، سۇيۇق- لۇققا ئايلىنىشى ناھايىتى قىيىن بولغان رەڭ- سىز گاز؛ سۇيۇقلاندىرۇلغاندىكى زىچلىقى 1.3402 لىتر/گرام. $163.6^{\circ}C$ تا سۇيۇقلىنىدۇ؛ سۇدا ئازراق، ئىسپىرتتا كۆپرەك ئېرىيدۇ، $151.8^{\circ}C$ تا قاينايدۇ، $163.7^{\circ}C$ تا قاتىدۇ.

ئازوت (IV) ئوكسىد <خىم> نىئورگانىك بىرىكمە، خىمىيىۋى فورمۇلىسى NO_2 ياكى N_2O_4 ئۇ نورمال شارائىتتىكى زىچلىقى 2.054 لىتر/گرام بولغان قىزغۇچ قوڭۇر رەڭلىك گاز. ئۇنىڭ ئۆزىگە خاس پۇرسىقى بار، ئاسان سۇيۇقلىققا ئايلىنىدۇ، نەتىجىدە قىزغۇچ سۇيۇقلىق ھاسىل بولىدۇ؛ قايناش تېمپېراتۇرىسى $21.3^{\circ}C$ سۇۋۇتۇلغاندا ئاستا-ئاستا رەڭگىنى يوقىتىشقا باشلايدۇ ۋە $10^{\circ}C$ دا مۇزلاپ، رەڭسىز كرىستال ھاسىل قىلىدۇ.

ئازوتلۇق ئوغۇت <دېھ> ئامبىونى سۇلفات، ئامبىونى نىترات، يېشىل ئوغۇت، گەندە، سۈيۈككە ئوخشاش تەركىبىدە ئازوت بولغان ئوغۇتلار.

ئازۇلسىماق (توغرىسى: ئازۇلسىماق) ←
ئازۇلسىماق.

ئازۇن ئى. تارس. دۇنيا، جاھان: كەتكەنلەر

لىرىنى تۇتۇپ ياكى كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان قىسمى، ئۇل. ② ئىجتىمائىي ھايات ياكى تەبىئەت ھادىسىلىرىنىڭ نېگىزىنى تەشكىل قىلغان نەرسە، تايانچ، نېگىز، بازا؛ سوتسىيالىزمنى پەنگە ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن، ئەڭ ئاۋۋال ئۇنى رېئال ئاساسقا قويۇش كېرەك. ③ باش قائىدىلەر، ئاساسىي پرىنسىپلار؛ ماركسىزم-لېنىنىزم ئاساسلىرى. ④ سادىر بولغان ياكى قىلىنغان ئىش-ھەرىكەت ۋە گەپ-سۆز قاتارلىقلارغا خىزمەت قىلىدىغان دەلىل، ئىسپات، سەۋەب؛ ھازىر قاسم توغ-رۇلۇق بىرنەرسە دېيىشكە تېخى ئاساس يوق. * «موللىنىڭ دېگىنىنى قىل، قىلغىنىنى قىلما» دېگەن گەپنىڭ مەلۇم ئاساسى بار ئىكەن - دە. ⑤ <مات> گېئومېترىيىلىك شەكىلنىڭ، چىرتە-پوژنىڭ ئاستى تەرىپىگە پاراللېل بولغان تەرىپى. ⑥ <مات> دەرىجىگە كۆتۈرۈلىدىغان ئەسلىدىكى سان. ⑦ <خىم> كىسلاتالار بىلەن ئۆزئارا بىرىكىپ، تۇز ھاسىل قىلىدىغان بىرىكمە يەنى گىدروكسىسىل گۇرۇپپىسى بولغان بىرىكمىلەرنىڭ ئومۇمىي نامى. ئاساس قىلماق ① ئۇل، تايانچ بولماق؛ نېگىز بولماق؛ يازغۇچى ھەم دراماتورگ زۇنۇن قادىرنىڭ ئەسەرلىرى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا رېئال-لىزىملىق ئەدەبىياتىنىڭ شەكىللىنىشىگە ئاساس بولدى. ② دەلىل، ئىسپات، سەۋەب بولماق؛ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ توقۇپ چىققان تۆھپەلىرى جۇڭگودا سوتسىيالىزمنىڭ غەلبىسىنى ئىنكار قىلىشقا قىلچە ئاساس بولالمايدۇ. ئاساستىكى بۇلۇڭ <مات> تەكشىلىكتىكى شەكىللەردە ئاساسنى ئۆزىنىڭ بىر تەرىپى قىلغان بۇلۇڭ. ئاساس سالىماق بەرپا قىلماق، باشلاپ بەرمەك؛ ئۇل سالىماق؛ شۇنداق قىلىپ جەمئىيەت كەيپىياتىنى، جەمئىيەت ئامانلىقىنى ۋە پارتىيە ئىستىلىنى ئوڭشاش ئۈچۈن ياخشى ئاساس

ئاسارەت II ئى [ئە] ① نەسىر؛ ئەسەر، ئىز، بەلگە. ② <تې> بىرەر كېسەللىكتىن قالغان ئېغىر ئىز، ئاقسۇۋەت. ئاسارەتلىك سۇپ ① چەكلەنگەن، چۈشەپ قويۇلغان، بويۇنتۇرۇقلۇق؛ دىلشات قاۋاق-خانغا يەنى تارىختىن بۇيان مىللىتىمىزنى نادانلىق ۋە ئاسارەتلىك يولغا ئېلىپ مېڭىۋاتقان ئاشۇ تېگى يوق ھاك تەرەپكە كېتىۋاتىدۇ. ② ئە-كىنلىك، مۇستەقىللىكتىن مەھرۇم قىلىنغان؛ ئەسىرلىك، قۇللۇق ۋە تۇتقۇنلۇققا دۇچار بولغان؛ ئەزىز دوستۇم، مۇڭغا چۆكۈپ قالسىەن نېچۈن، ئۆكۈندۈڭمۇ ئاسارەتلىك ئون يىلىڭ ئۈچۈن. ئاسارەتلىك ئى [ئە] قەدىمكى دۇنيا ئىنشا-ئاتلىرى، قەدىمدىن قالغان مەدەنىيەت، تەرەققىيات تارىخىدا مەلۇم قىممەتكە ئىگە يادىكارلىقلار يەنى قۇرۇلۇش، مەڭ-گۈتاش، قورال-ياراغ، تۇرمۇش بۇيۇم-لىرى ۋە سەنئەت بۇيۇملىرى قاتارلىقلار. ئاسارەتتۈرە ئۇرۇق-تۇغقان، قوشنا-قولۇم، مەھەللە-جامائەت ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئۇيۇشۇپ، بىرەر كىشىنىڭ توي-تۆكۈن، ئۆلۈم-يېتىم، نەزىر-چىراغ، ئۆي-جاي سېلىش، دېھقانچىلىق قاتارلىق ئۆزى يېتىشىپ بولالمايدىغان ئىشلىرىغا ياردەملىشىپ بېرىدىغان ئىجتىمائىي ھەمكار-لىق ھەرىكەت. ئاسارۇن ئى [پ] <بوت> زىراۋەندە ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى يۈرەك شەكىللىك، گۈلى تۇتۇق سۆسۈن، يىلتىزى ناھايىتى ئىنچىكە، تەمى ئاچچىق بولۇپ، دورا قىلىنىدۇ؛ باش ئاغرىقى، چىش ئاغرىقىنى پەسەيتىش رولى بار. ئاساس ئى [ئە] ① نەرسىنىڭ ھەممە تەرەپ-

غۇچلارنىڭ بىرى بولغاچقا، ھەممە ساۋاقداشلىرى ئۇنىڭ داشۆگە ئۆتۈپ كېتىشىگە ئىشىنىتتى.

ئاساسى كۈچلۈك ← ئاساسى چىڭ.

ئاساس ياراتماق ① ئۇل سالماق، نېگىز پەيدا قىلماق، باشلاپ بەرمەك، بەرپا قىلماق: دالتون يېقىنقى زامان خىمىيىسىگە ئاساس ياراتقۇچى بولۇپ، ئاتوم تەللىماتىنى ئوتتۇرىغا قويغان. ② ئىمكانىيەت پەيدا قىلماق، شارائىت تۇغدۇرماق: ماددىي مەدەنىيەتنى يۈكسەلدۈرۈش مەنبەسى مەدەنىيەتكە ئاساس يارىتىدۇ. * گوركيينىڭ ئىنتايىن جاپا-مۇشەققەتلىك شارائىتىدا قەتئىي نىيەت بىلەن كىتاب ئوقۇپ، يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە بولۇشى ئۇنىڭ پۈتۈن ھاياتىدىكى ئەدەبىي ئىجادىيەت ئىشلىرى ئۈچۈن مۇستەھكەم ئاساس ياراتقاندى.

ئاساسەن رەۋ [ئە] ① ئومۇمەن قىلغاندا،

ھەممىسى دېگۈدەك، ئاساسىي جەھەتتىن: غۇلجا شەھىرى، موڭغۇلكۈرە ناھىيىسى تەييارلىقنى ئاساسەن پۈتتۈرۈپ بولدى. * يىغىنغا كېلىدىغانلار ئاساسەن كېلىپ بولۇپ، بىر يېرىم سائەتچە ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، مۇدىرنىڭ ئۆزى تېخىچە كەلمىدى. ② بىنائەن، بويىچە: داداڭ ئالدىنقى سەپتە ئۇرۇشتا قۇربان بولدى. سەن تۇغۇلدۇڭ، داداڭنىڭ ۋەسىيىتىگە ئاساسەن ئىشىڭنى جاسارەت قويدۇم، دەيدى ئانا ئوغلغا.

ئاساسچى ئى. بىرەر نەرسىنى پەيدا قىلغان، ئىختىرا قىلغان، باشلاپ بەرگەن ياكى شۇنىڭغا ئاساس سالغان كىشى: لۇشۇن — ئۇلۇغ كوممۇنىزم جەڭچىسى، جۇڭگو ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسچىسى.

ئاساسسىز سۇپ ① يېتىەرلىك ئاساسى بولمىغان، دەلىللەر بىلەن مۇستەھكەملىنىمىگەن، ئىسپاتلانمىغان، ئىسپاتسىز:

بۇ گەپنى ئاڭلىغان تۈلكە بۆرىگە ئۇچراپ: — ئۆچكىلەر قىلچە ئاساسسىزلا نامىڭىزغا تىل تەگكۈزۈشىدۇ، — دەپتۇ. * «ئون ئىككى مۇقام» مۇزىكىسىنى پىششىق تەتقىق قىلغان يولداش ۋەن تۇڭشۈينىڭ «ئون ئىككى مۇقام — ئون ئىككى چوڭ

سېلىپ بەردى ئوقۇ، ئوقۇت پەرزەنتىڭنى بىلىم ئالسۇن، ئالىم بولۇپ ئەل ئىچىدە نامى قالسۇن، مەرىپەتتىن مەدەنىيەتكە ئاساس سالسۇن، مۇشۇ خىسەلت بارچىسىدىن ئەلا بولۇر.

ئاساس سان <مات> ھېسابلاش ئۆلچىمى قىلىنىدىغان سان.

ئاساس بولماق ئالدىنقى ئورۇنغا قويماق، مۇھىم نۇقتىسى دەپ قارىماق؛ نۇقتىلىق ھالدا بېجىرمەك: پرولېتارىيات دىكتاتورىسى بۇرژۇئازىيىگە زورلۇق كۈچ ئىشلىتىشىنى ئاساس قىلىدىغان ئىنقىلابىي ھاكىمىيەت. * تاشقورغان — چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىدىغان ناھىيە. * مەك-تەپلەر خىزمىتى ئوقۇتۇشنى ئاساس قىلىشى كېرەك. **ئاساسى بوش ①** ئۇلى ئاجىز، ئۇلى پۇختا ئەمەس: شورلۇق يەرگە سېلىنغان ئىمارەتلەرنىڭ ئاساسى بوش بولۇپ قېلىشى تۈپەيلىدىن بىر-ئىككى يىلغا بارمايلا ھەممىسىنىڭ تاملىرى زەيلىشىپ كېتىپ، ئۆرۈلۈش خەۋىپىنى تۇغدۇرۇۋاتىدۇ. ② پاكىتى، دەلىل-ئىسپاتى تولۇق ئەمەس، كەلتۈرگەن دەلىلى كىشىنى قايىل قىلالمايدىغان: ئۇنى ھەقىلىق دېيەسلىكىگە ئاساسسىز بوشلۇق قىلىدۇ. ③ ئاساسىي بىلىملەردىن ياكى دەسلەپكى ساۋاتلاردىن تولۇق خەۋىرى يوق؛ پۇختا ئۆگەنمىگەن: ئۇ باشلانغۇچ مەكتەپتە ئاران ئۈچ يىل ئوقۇغان، ئاساسنىڭ بوشلۇقى تۈپەيلىدىن تولۇق ئوتتۇرنىڭ دەرسىنى دېگەندەك ئۆزلەشتۈرۈپ كېتەلمىدى.

ئاساسى چىڭ ① ئۇلى مۇستەھكەم، ئۇلى پۇختا سېلىنىغان: ئىمارەتنىڭ ئاساسى چىڭ بولسا، ئۇزاق يىل چىدايدۇ. ② پاكىتى، دەلىل-ئىسپاتى تولۇق، كەلتۈرگەن دەلىلى قايىل قىلالىق: بىزنىڭ ئوتتۇرىغا قويغان ئاساسسىز قانچە چىڭ بولسا، مۇنازىرىدە شۇنچە ئۈستۈنلۈككە ئىگە بولالايمىز. ③ ئاساسىي بىلىملەردىن ياكى دەسلەپكى ساۋاتلاردىن تولۇق خەۋىرى بار؛ پۇختا ئۆگەنگەن: قۇدرەت سىنىپتىكى ئاساسى چىڭ، ئەلاچى ئوقۇ-.

ھەربىر مۇقامنىڭ ئاساسلىق گەۋدىسى بىلەن ئاساسلىق نەغمىلىرىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئۇنىڭ بىرىنچى قىسمىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان. ② <خىم> ئاساسقا ئوخشاش، تۈپ خۇسۇسىيەتسىز ئىگە؛ ئاساسىي رول ئوينىيدىغان؛ ناتىرىي كاربونات كرىستاللى (Na₂CO₃ · 10H₂O) نىڭ سۈپىتى ئېرىتمىسى ئاساسلىق خۇسۇسىيەتلىرىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئاساسلىق قاتلاملىق <دېم> ھەرقايسى رايونلار ئىشلەپچىقىرىدىغان ۋە ئىستېمال قىلىدىغان ئاشلىقلار ئىچىدە ئاساسىي ئورۇننى ئىگىلەيدىغان ئاشلىق.

ئاساسلىق بولمىغان زىددىيەت <پەلس> كۆپ خىل زىددىيەتلەر ئىچىدىكى يېتەكچىلىك قىلىنىشىنى تەلەپ قىلىدىغان، ئاساسىي زىددىيەتكە قارىتا قوشۇمچىلىك رول ئوينىيدىغان زىددىيەت.

ئاساسلىق بولمىغان ئېقىم <پەلس> شەيئەلەرنىڭ ماھىيەتلىك بولمىغان تەرىپى. ئۇ شەيئەنىڭ تەرەققىيات يۆنىلىشىنى بەلگىلەيدۇ، لېكىن ئۇنىڭغا تەسىر كۆرسىتىدۇ. ئۇ يەنە «تارماق ئېقىم» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاساسلىق تۈزلەر <خىم> سۇ قالدۇقى بولغان تۈزلەر. مەسىلەن: ئاساسلىق مىسى كاربونات. CuCO₃ · Cu(OH)₂.

ئاساسلىق يېمەكلىك ئاشلىقتىن ئىشلەنگەن پولىمېر، لەغمەن، مانتا قاتارلىق يېمەكلىكلەر.

ئاساسلىق ماقالىسى ب. دەلىللەر بىلەن پاكىتلىماق، ئىسپاتلاپ بەرمەك: تۇرغۇن بۈگۈنكى يىغىندا ئۆز پىكىرىنى بىرمۇبىر ئاساسلاپ، پۈتۈن يىغىن ئەھلىنى ھەيران قالدۇردى. * ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك تارىخىنى تەكشۈرۈشكە مەسئۇل بولغان يولداشلار ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكىگە دائىر 2000 پارچىدىن ئارتۇق ھەر خىل تارىخىي ماتېرىياللارنى توپلاپ، ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكى تارىخىنى

نەغمە» دېگىنى ئاساسسىز ئەمەس. ② سەۋەبسىز، مەقسەتسىز: مېنى ھەم ۋاقتىنچە تاشلاپ قويغىنى ئەمەسكەن ئاساسسىز ھەمدە سەۋەبسىز. بۇ دېمەك ئۈمىدىنىڭ ئۇچقۇنى ئەمەس، ئۈمىدىمۇ گۈللىمەس ئەجىرىسىز - تەرىسىز. ③ زۆرۈرىيىتى يوق، قۇرۇق؛ ھاجەتسىز: لېكىن جاۋابىگىم بۇ ئەندىشىنى ئاساسسىز دەپ ھېسابلايتتى، چۈنكى AQ نى «ئۆزەم» قىچقارتتىم، دەيتتى. دېگەندەكلا بۇ دورەم ئۇنىڭ سۆزى توغرا بولۇپ چىقتى.

ئاساسلىق ماقالىسى «ئاساسلىق ماقالىسى» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئاساسلىق ماقالىسى «ئاساسلىق ماقالىسى» پېئىلىنىڭ ئۆلۈك دەرىجىسى.

ئاساسلىق ماقالىسى ① «ئاساسلىق ماقالىسى» پېئىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى: ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىغا قويۇۋاتقنى نەچچە مىڭ يىللىق تارىخىي رېئاللىق ئارقىلىق ئاساسلانغان نۇقتىئىنەزەر. ② مەلۇم شەيئەنى خۇلاسلاش ياكى ھۆكۈم قىلىشنىڭ ئالدىنقى شەرتى قىلىماق؛ تايانماق، يۆلەنمەك: تىلشۇناسلىققا دائىر تارىخىي خاتىرىلەرگە ئاساسلانغاندا، ئالتاي تىللىرى تونگۇس تىلى، تۈركىي تىللار ۋە موڭغۇل تىل تارماقلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. * تۇرسۇن ئېيتقان ئەھۋال ۋە ئۇزۇننىڭ ئۇزۇن يىللىق تەجرىبىسىگە ئاساسلىنىپ نورۇز شۇنى ئېيتالايدۇكى، ئۇنىڭ ئوغلى ئەمدى قاتىل.

ئاساسلىق سۈپ ① ئالاقىدار شەيئەلەر ئىچىدە ئەڭ مۇھىم بولغان، ھەل قىلغۇچ رول ئوينىيدىغان، ئالدىنقى قاتاردىكى، ئەھمىيەتلىك، تۈپ، باش: ئاساسلىق زىددىيەت. ئاساسلىق ئامىل. ئاساسلىق شەخس. * تاڭ يورۇشقا ئازلا قالغانىدى. سەمەتنىڭ قان تەركىبى «O» ئىكەنلىكى ئېنىقلاندى. دېمەك، ئۇنىڭغا قان بېرىش ئۈچۈن مۇۋاپىق قان گۇرۇپپە پىسىنى تەكشۈرۈش ئاساسلىق مەسىلە ئىدى. * «ئون ئىككى مۇقام» دىكى ھەربىر مۇقامنىڭ ئۆزى چوڭ ئۈچ يۈرۈش ئاھاڭلارغا بۆلۈنگەن بولۇپ،

بىلىملىرىنى يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئۆگىنىشىنىڭ ئاساسىي بولىدۇ.

ئاساسىي رەڭ <فېز> ئۆزئارا بېرىكىپ، ھەر خىل رەڭلەرنى ھاسىل قىلىدىغان رەڭ؛ بويلاق ئىچىدىكى ئاساسىي رەڭ قىزىل، سېرىق، كۆكتىن ئىبارەت؛ رەڭدار نۇر ئىچىدىكى ئاساسىي رەڭ قىزىل، يېشىل، كۆكتىن ئىبارەت.

ئاساسىي زال <بىن> ① بىر پۈتۈن بىناننىڭ مەركىزىي قىسمىغا جايلاشقان چوڭ زال. ② كۆلۈبلارنىڭ تاماشچىلار ئولتۇرىدىغان قىسمى يەنى سەھنىنىڭ تۆۋىنىدىكى سەھنىگە قاراپ تۇرغان قىسمى.

ئاساسىي زەرەت <فېز> ئېلېكتىرون، پوزىترون (مۇسبەت ئېلېكتىرون)، پروتون، زەرەتلىك مېزون قاتارلىقلار ئىگە بولغان ئەڭ كىچىك زەرەت.

ئاساسىي زەررىچە <فېز> ھازىر كىشىلەرگە مەلۇم بولغان جىسىمنى تەشكىل قىلغۇچى ئەڭ ئاددىي ماددىلار، ئاساسىي زەررىچە-لەرنىڭ ھەممىسىنىڭ مۇئەييەن ماسسىسى بولىدۇ؛ بەزىلىرى زەرەتلىك، بەزىلىرى زەرەتسىز بولىدۇ؛ ئۆزئارا ئۆزگىرىدۇ. ئاساسىي زەررىچە پەقەتلا ماددىنى تەشكىل قىلغۇچى بىر ھالقا، ئۇ پارچىلانماستىن نەرسە ئەمەس.

ئاساسىي زىددىيەت <پەلس> مۇرەككەپ شەيئەلەر تەرەققىياتىنىڭ مۇئەييەن جەرياننى ياكى مۇئەييەن باسقۇچىدىكى، كۆپ خىل زىددىيەتلەر ئىچىدە يېتەكچى ئورۇندا تۇرىدىغان، ھەل قىلغۇچ رول ئوينىيىدىغان زىددىيەت.

ئاساسىي قاتلام ھەر خىل تەشكىلاتلارنىڭ خەلق ئاممىسى بىلەن بىۋاسىتە ئالاقىلىشىش ئارقىلىق شالايدىغان نۆۋەن قاتلام تەشكىلاتى؛

بەلگىلىك تارىخىي ماتېرىياللار بىلەن ئاساسلاپ چىقىنى.

ئاساسىي سۈپ [ئە] ① ئەڭ مۇھىم، نېگىز-لىك، ھەل قىلغۇچ رول ئوينىيىدىغان، ئالدىنقى قاتاردىكى، ئەھمىيەتلىكى؛ تۈپ، باش؛ ئاساسىي زىددىيەت. ئاساسىي قانۇن.

* شۇ ۋاقىتتا ئىشچى - خىزمەتچىلەر 165 نەپەر كىشى بولۇپ، ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئاساسىي قىسمى قول ئەمگىكى بىلەن ئېلىپ بېرىلاتتى. * شىنجاڭ — ئېلىمىزنىڭ ئاساسىي چارۋىچىلىق رايونلىرىنىڭ بىرى. ② دەسلەپكى، ئەقەللىي؛ ئومۇمىي؛ ئاساسىي بىلىم. ئاساسىي ماھارەت. ئاساسىي چۈشەنچە.

ئاساسىي ئامىل ئەڭ مۇھىم، ھەل قىلغۇچ رول ئوينىيىدىغان ياكى مۇھىم سەۋەب بولىدىغان ئامىل؛ ھەرقانداق مەسىلىنىڭ ئاساسىي ئامىلىنى چىڭ تۇتۇش كېرەك.

ئاساسىي بىلىم <مائار> ئىلىم-پەندىدىكى ئاساسىي ئۇقۇم، ئاساسىي قانۇنىيەتلەر توغرىسىدىكى ئومۇمىي چۈشەنچە؛ كەڭ ئىتتىپاق ئەزالىرىغا پارتىيىنىڭ لۇشىەن، فاجىيەن، سىياسەتلىرى؛ ئىتتىپاقنىڭ ئاساسىي بىلىملىرى توغرىسىدا داۋاملىق تەربىيە ئېلىپ بېرىش كېرەك. ئاساسىي جازا <قا> مۇستەقىل قوللىنىشقا بولىدىغان جازا. مەسىلەن؛ مۇددەتلىك جازا، مۇددەتسىز جازا قاتارلىقلار؛ دۆلىتىمىزنىڭ جىنايىتىلەر قانۇنىدىكى بەلگىلىمىلەرگە ئاساسەن، جازا ئاساسىي جازا ۋە قوشۇمچە جازا دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ.

ئاساسىي جىنايەتچى <قا> بىرلىشىپ ئۆتكۈزگەن جىنايەتتە ئاساسلىق ۋە ئۇيۇش-تۇرغۇچىلىق رول ئوينىغۇچى جىنايەتچى.

ئاساسىي دەرس <مائار> ئالىي مەكتەپلەردىكى ئوقۇغۇچىلارغا مۇناسىۋەتلىك پەنلەر بويىچە ئۆتۈلىدىغان ئاساسىي ئۇقۇم، ئاساسىي قائىدىلەر ۋە ماھارەت ئۆگىتىدىغان دەرسلەر. بۇ دەرسلەر ئوقۇغۇچىلارنىڭ مەخسۇس

قىرغاقتىكى كۆۋرۈك سوزۇلمىسىنى ھېسابلىمىدە خاندان، كۆۋرۈكنىڭ دەريا ئۈستىدە تۇرغان قىسمى.

ئاساسىي كۆي <مۇز> ئاھاڭلارنىڭ باشلىنىشى ۋە تاماملىنىشىدا ئىشلىتىلگەن كۆي.

ئاساسىي گەۋدە بىرەر نەرسىنىڭ ئاساسلىق، مۇھىم، نېگىزلىك قىسمى؛ تۇردى ئاخۇن ئاكا ساقلانغان «ئون ئىككى مۇقام» گەرچە داۋاملىق راۋاجلانغان بولسىمۇ، ئاساسىي گەۋدىسى جەھەتتە يەنىلا شۇنى ئاساس قىلغان.

ئاساسىي گىمناستىكا <تەن> ساغلاملىقىنى ئاشۇرۇش، داۋالاش ۋە ئادەمنىڭ ھەر تۈرلۈك جىسمانىي ئىقتىدارىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنى مەقسەت قىلغان، شەكلى ئاددىي، ئومۇملاشتۇرۇشقا ئاسان گىمناستىكا. ئاساسىي لۇغەت تەركىبى <تىل> لۇغەت تەركىبىدىكى ئومۇمىي خەلقچە چۈشىنىشلىك، دائىم قوللىنىلىدىغان سۆزلەر. ئاساسىي لۇغەت تەركىبى لۇغەت تەركىبىنىڭ يادروسى ۋە ئەڭ مۇھىم قىسمى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئاساسىي ماددا <بىئول> بىرىكتۈرگۈچى توقۇلما ھۈجەيرىلىرى ھاسىل قىلغان تەكشى ۋە مىكرو توقۇلمىلارغا ئىگە بولمىغان بىر خىل ماددا.

ئاساسىي ماددا ئالمىشىش <بىئول> ئادەمنىڭ سەگەك ھەم خاتىرجەم ئەھۋالىدىكى يەنى ھەرىكەت، يېمەكلىك، روھىي جىددىيلىك، سىرتقى تېمپېراتۇرىنىڭ ئۆزگىرىشى قاتارلىق تەسىرلەرگە ئۇچرىمىغان چاغدىكى ئومۇمىي ئېنېرگىيە سەرپىياتى، ئاساسىي ماددا ئالمىشىشىنى ئۆلچەش ئارقىلىق قالغان بەزى، بىۋەزەك ئۈستى بېزى قاتارلىقلارنىڭ خىزمىتىنىڭ نورمال ياكى نورمال ئەمەسلىكىگە دىئاگنوز قويۇشقا بولىدۇ.

ئاساسىي قاتلام تەشكىلاتلارنىڭ رولىنى جارى قىلدۇرۇش لازىم.

ئاساسىي قاتلام خەلق سوت مەھكىمىسى <قا> جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ناھىيە، ئاپتونوم ناھىيە، شەھەر ۋە شەھەرگە قاراشلىق رايونلاردا تەسىس قىلىنغان خەلق سوت مەھكىمىسى.

ئاساسىي قانۇن <قا> دۆلەتنىڭ ھۆكۈمران سىنىپىنىڭ ئىرادىسىنى نامايان قىلىدىغان، سىنىپىي كۈچلەرنىڭ سېلىشتۇرما مۇناسىۋىتىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان، ئەڭ زور قانۇنىي كۈچكە ئىگە تۈپ قانۇنى. باشقا قانۇنلار شۇنىڭغا ئاساسەن تۈزۈلىدۇ.

ئاساسىي قەھرىمان <ئە> ← باش قەھرىمان: بۇ ئەسەردىكى ئاساسىي قەھرىماننىڭ خاراكتېرى ناھايىتى ياخشى يارىتىلغان.

ئاساسىي قوشۇن <ھەرب> ① ئۇرۇش قىلىشىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان قوشۇن؛ ئاساسىي قوشۇنمىز دۈشمەنگە قاقشاتقۇچ زەربە بەرمەكتە. ② كۆچمە، بىرەر ئىشتا ئاساسلىق، تايانچ رول ئوينىغۇچى كۈچ.

ئاساسىي قۇتۇپ <فىز> يېرىم ئۆتكۈزگۈچ-لۈك ئۈچ قۇتۇپلۇق لامپىنىڭ بىر ئېلېكتىر قۇتۇپى. ئۇ تارقاقچۇق قۇتۇپ تارقاتقان توكنىڭ كۈچىنىشىنى كونترول قىلىشتا ئىشلىتىلىدۇ.

ئاساسىي قۇرۇلۇش <بىن> خەلق ئىگىلىكىدىكى ھەرقايسى تارماقلارنىڭ تۇراقلىق مۈلكىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن سالغان قۇرۇلۇشلىرى. مەسىلەن: زاۋۇت، تۆمۈريول، سۇ قۇرۇلۇشلىرى ۋە باشقىلار؛ ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سانائىتىنى راۋاجلاندۇرۇشتا، زۆرۈر بولغان ئاساسىي قۇرۇلۇشنى ياخشى ئېلىپ بېرىش لازىم.

ئاساسىي كۆۋرۈك <بىن> چوڭ تىپتىكى كۆۋرۈكلەرنىڭ ئاساسلىق قىسمى، ئىككى

ھەم ئانچە كۆپ مېھنەت، كۈچ ۋە بىلىم تەلەپ قىلمايدىغان؛ بوش، يەڭگىل: ئىشنىڭ ئاسىنى يوق، قىلالىساڭ قىيىنى يوق (ماقال). * ئادەمنىڭ خاراكتېرىنى ئۆزگەرتىشكە بولىدۇ، «تاغ-دەريالارنى ئۆزگەرتىش ئاسان، كىشىنىڭ خاراكتېرىنى ئۆزگەرتىش تەس» دەيدىغان گەپلەر توغرا ئەمەس.

ئاسان بولماق ئاسانلاشماق: توپا قېزىش ماشىنىسى كەلگەندىن كېيىن ئىشلىمىز بەك ئاسان بولدى.

ئاسانغا توختىماق ← **ئاسانغا چۈشەك:** بۇ ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرىش ئاسانغا توختىمىدى يوق.

ئاسانغا چۈشەك ئوڭاي ھەل قىلىنماق، ئوڭاي بىر تەرەپ قىلىنماق: ۋاڭنىڭ زەڭگىسى بىلەن چېلىشقا چۈشۈپ، زەڭگىنى چۆرۈپ تاشلىغان بۇ ئادەمدىن قۇتۇلۇش ئاسانغا چۈشەيتتى، ئەلۋەتتە.

ئاسان قىلماق ئاسانلاشتۇرماق، يەڭگىلەش-تۈرمەك، ئوڭايلاشتۇرماق: «تاش مىنا» پارتىلىتىش ئۇسۇلى جىق مۇشكۈلنى ئاسان قىلىۋەتتى.

ئاسان گەپ ھەل قىلىش تەس بولمىغان مەسىلە، ئوڭاي ئىش: — مەكتۈپ يېزىش ئاسان گەپ، كىم ئېلىپ بارىدۇ؟ — دېدى لىياڭ مىرزا بەگ. * شۇنچىلىك ئىشنى يالغۇز بىر ئادەمنىڭ قىلىپ تۇگىتىشى ئاسان گەپمۇ؟

ئاسان گەپ ئەمەس ئوڭاي ھەل قىلغىلى بولىدىغان مەسىلە ئەمەس، ئاسان ئىش ئەمەس: ئالىم بولۇش ئاسان گەپ ئەمەس، بۇ خۇددى يىڭىنە بىلەن قۇدۇق كولىغاندەك بىر ئىش.

ئاسانچىلىق ← **ئاسانلىق:** ئىلىم، قانۇن، سىياسەتسىكە قارىغاندا، ئومۇمەن، كۈنكۈرتىراق بولىدۇ، بۇنىڭ بىلەن ئاممىنىڭ پارتىيىسىنىڭ سىياسەتلىرىنى ئىگىلىشىگە ۋە ئۇنىڭغا رىئايە قىلىشىغا ئاسانچىلىق تۇغۇلىدۇ.

ئاسانلاتماق «ئاسانلىماق» پېتىلىشنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھەربىر ئىشتا ئەل خىز-

ئاساسىي ماھارەت <مائارى> مەلۇم بىر خىل خىزمەتنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىش ئۈچۈن ئىگىلەشكە تېگىشلىك بولغان ئاساسىي بىلىم ياكى تېخنىكا.

ئاساسىي فاخشا كىنو، تىياتىرلاردا ئاساسىي ئىدىيىنى ئىپادىلەيدىغان ناخشىلار.

ئاساسىي ھالەت <فىز> مىكرو زەررىچىلەر سىستېمىسى (ئاتوم، ئاتوم يادروسى) دا بولىدىغان ھەر خىل ھالەتلەر ئىچىدە ئېنېرگىيەسى ئەڭ تۆۋەن بولغان ھالەت، مىكرو زەررىچىلەر سىستېمىسى ئاساسىي ھالەتتە تۇرغاندا، ئەڭ تۇراقلىق بولىدۇ.

ئاساسىي ھۇجۇم <ھەرب> ئاساسىي ئەسكەرىي كۈچنى توپلاپ، ئاساسىي يۆنىلىشتە قوزغايدىغان ھۇجۇم.

ئاساسىي ئوغۇت تېرىش، كۆچۈرۈشتىن ئىلگىرى ئېتىزلارغا بېرىلىدىغان ئوغۇت. قىغ، چىرىندى ئوغۇت، يېشىل ئوغۇت قاتارلىقلار ئاساسىي ئوغۇت ھېسابلىنىدۇ.

ئاساسىي ئۇل ← **ئۇل.**

ئاساسىي ئېقىم <پەلس> شەيئىلەر تەرەققىياتىنىڭ يۆنىلىشىنى بەلگىلەيدىغان، شەيئىنىڭ ماھىيەتلىك تەرىپى: ھازىر مەملىكەت بويىچە ئىتتىپاق ئەزالىرى قوشۇننىڭ ماھىيىتى ۋە ئاساسىي ئېقىمى ياخشى بولسىمۇ، يەنە بەزى مەسىلىلەر ساقلانماقتا.

ئاساسىي ئىش ھەققى <س ئىق> ئومۇمەن ئىش ھەققى شەكىلىنىڭ مىقدار جەھەتتە بىرقەدەر مۇقىم بولغان ئىش ھەققى شەكلى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئاساسىي يۇلتۇز <ئاستر> بىر جۈپ يۇلتۇز ئىچىدىكى يورۇتقراق يۇلتۇز، يەنە بىرى ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىدۇ.

ئاسان سۇپ [پ] ئىشلىنىشى، ئورۇندىلىشى جەھەتتىن ئانچە قىيىن، مۇرەككەپ بولمىغان

مىنگە ئاسانلاشماق، قۇرۇپ تېخنىكا ئېغىر ئىشنى ئاسانلاشماق، تەرەققىيات يولىغا ئەزىز جاننى ئاتساق، بۇ مېنىڭ ياش غۇنچە گۈلۈم ئېچىلاتتى. **ئاسانلاشتۇرماق** «ئاسانلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: تۈلكە بۇرنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۇنىڭغا: - خۇدا ئىشلىرىڭنى ئاسانلاش- تۇردى. ئەمدى ھېچقانداق قىينالماستىن توپتوغرا باغقا كىرەلەيسەن، - دەپتۇ.

ئاسانلاشتۇرۇلماق «ئاسانلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئىشلار ئەمدى ئىزغا چۈشۈپ، ئاسانلاشتۇرۇلدى.

ئاسانلاشماق پ. ئوڭايلاشماق، يەڭگىل- لەشمەك: ئىش ئاسانلاشتى، سۈرئەت تېزلەشتى، سۈپەت ئۆستى. * مانا ئەمدى خىزمەت جەريانىدا، شۇنىڭ پايدىسى بىلەن خىزمىتىم ئاسانلاشماقتا.

ئاسانلىق «ئاسان» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: - ھەزرەتلىرىنىڭ سايىسى ھەر ئىشقا ئاسانلىق بېرىدۇ، - دېدى قازى ئالدىرىماي جاۋاب بېرىپ. * ھېلىدىن - ھېلىغا ئىگراپ يېقىلغان جەڭچىنىڭ نالىسى ئاڭلىناتتى... ئومۇمەن قىسىملىرىمىزغا ئاسانلىق يوق ئىدى.

ئاسانلىقچە رەۋ. ئوڭايلىق بىلەن: ئاسان- لىقچە ياش چىقمايدىغان كۆزۈمدىن تارام - تارام ياش تۆكۈلۈشكە باشلىدى. كۆڭلۈمنى بىر مىسكىن- لىك ئورنۋالدى.

ئاسانلىماق ← ئاسانلاشماق.

ئاساۋ سۈپ. بويىسۇندۇرۇلمىغان، ئادە- گە ئۆگەنمىگەن، شاش: بۇ يىلقلارنىڭ ھەممىسى ئىنتايىن ئاساۋ بولغاچقا، تاغقا كېلە - كەلمەي تەرەپ - تەرەپكە تارقاپ كېتىپتۇ. * جاللاتلار ئىككى ئاساۋ ئاتىنى تۇتۇپ كېلىپتۇ - دە، ئۇنىڭ ئىككى چوڭ ئوغلىنى ئاتلارنىڭ قۇيرۇقىغا باغلاپ، سۆرىنىپ قويۇۋېتىپتۇ.

ئاسايەش ئى [پ] ئۇرۇش - تالاش، جەڭگى - جېدەلدىن، غوۋغا - تەشۋىشتىن خالىيلىق: تىنچ - ئامانلىق، خاتىرجەملىك: ئەل - يۇرت پادىشاھىنىڭ ئورنىغا ھەمرايى شاھ قىلدى. ھەمرا بىلەن ھۈرلىقا بىر ئۆمۈر بىرگە

ياشاپ، ئەلگە ئاسايەش بەردى. **ئاسايەشتە** سۈپ [پ] ئۇرۇش - تالاش، جەڭگى - جېدەلدىن، غوۋغا - تەشۋىشتىن خالىي: تىنچ، بىخەتەر، خاتىرجەم: بىر قېتىم، بىر ياش ئالىم ئۇنىڭ بەھزۇر، ئوڭۇشلۇق - ئاسايەشتە تۇرمۇشىغا ئىنتايىن زوقلىنىدۇ. دىغانلىقىنى بىلدۈرگەندى.

ئاسايىشلىق ① «ئاسايەش» سۆزىنىڭ ئايستراكت ئىسىم شەكلى: بىز قوشنىدارچىلىق قىلىشقاندىن بېرى، ئۇلارنىڭ ئائىلىسىدە شاد - خۇراملىق ۋە ئاسايىشلىق داۋام قىلىپ كەلگەندى. * يۇرت ئەھلى مەسلىھەتلىشىپ، تاباننى دادىسىنىڭ ئورنىغا پادىشاھلىققا سايلاپتۇ، تابان ئەلنى ئادا- لەت بىلەن سورايتۇ. خەلق ئاسايىشلىقتا ئۆنۈپتۇ. ② سۈپ. ئۇرۇش - تالاش، جەڭگى - جېدەل- دىن، غوۋغا - تەشۋىشتىن خالىي بولغان، تىنچ، خاتىرجەم: - كۈن چىقىدۇ، قىسمتا - خۇن، ئاخىر ئاسايىشلىق كۈنلەر، ئارمان قىلغان كۈنلەر كېلىدۇ، - دېدى ئانا. * كۈنچىقىشتىن تا كۈنپېتىشچىچە، تۇرۇپتۇ مەڭگۈلۈك ئاسايىشلىق بول.

ئاسپىرانت ئى [ر] لات] <ماتار> ئالىي مەكتەپ ياكى تەتقىقات ئورۇنلىرىغا ئىمتىھان ئارقىلىق قوبۇل قىلىنغان، تەتقىقات خىزمىتى ئارقىلىق بىلىم ئاشۇرغۇچى.

ئاسپىرانتۇرا ئى [ر] لات] <ماتار> ئالىي مەكتەپ، تەتقىقات ئورۇنلىرىغا ئاسپىرانت ياكى پراكتىكانت تەتقىقاتچىلارنى تەربىيەلەيدىغان جاي.

ئاسپىرېن ئى [ر] نېم] <تېب> دورا نامى، ئورگانىك بىرىكمە بولۇپ، مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_9H_8O_4$ ئاق رەڭلىك كرىستال، تەمى ئاچچىق - چۈچۈك، قىزىتمىنى ياندۇرۇش ھەم ئاغرىق توختىتىش رولى بار؛ باش ئاغرىقى، نېرۋا ئاغرىقى قاتارلىقلارغا ئىشلىتىلىدۇ.

ئاست (ى) ئى ① نەرسىلەرنىڭ تەگ قىسمى، تۇۋى: مەن بارغاندا ئۇ چېلەكنىڭ ئاستىغا يۇقۇپ قالغان لايىنى تازىلاۋاتاتتى.

② نەرسىلەرنىڭ تىۋەن قىسمىغا، تېگىگە يېقىن جاي؛ يېقىن ئەتراپى: — ئىككى تەرەپتىن، — دېدى ئۇ قولى بىلەن كۆرسىتىپ تۇرۇپ، — ئالتىدىن ئون ئىككى جەڭچى تام ئاستىغا بېرىپ، تام كەينىگە بومبا تاشلىشى كېرەك!

③ نەرسىلەر ئىگىلەپ، بېسىپ ياكى قاپىلاپ تۇرغان جاي؛ نەرسىلەرنىڭ تېگىدىكى جاي ياكى بوشلۇق: ئۇ ھويلىغا كىرىپ، باراڭنىڭ ئاستىدا ياتتى. * ئۇلار بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ نەشپۈتلىۈك باغقا كېلىپ، يوغان بىر نەشپۈت دەرىخى ئاستىغا بېكىتىلگەن ئۇزۇن ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇرۇشتى. ④ نەرسىلەرنىڭ ئىچكى قىسمى، ئىچى، ئارىسى: يەر ئاستى سۈيى. يەر ئاستى بايلىقلىرى. يەر ئاستى ئۆيى.

ئاستى تاش ← تەكتى تاش.

ئاستا رەۋ ① تىۋەن سۈرئەت بىلەن؛ ئالدىرماي: سادىق مۇئەللىم سۆزىنى تۈگىتىپ مەن بىلەن خۇشلىشىپ ئاستا ماڭغىنىچە ئۆيى تەرەپكە قاراپ كېتىپ قالدى. * مۇزىكانتلار ئوتتۇرىسىدىكى ياشقنا بىر يىگىت غېجەك چېلىپ ناخشا باشلىدى، باشقا مۇزىكانتلار ئاستا تەڭكەش قىلدى. ② يەڭگىلىگەن، بىلىنەر — بىلىنمەس: ئۇ قېيىن ئاستىدا يېتىپ، ئاستا كۈلۈپ قويدى.

③ ئېھتىيات قىلىپ؛ ئاۋايلاپ: پوستتا تۇرغان ئېتىپ رۇستەمنىڭ بولالماي قالغىنىنى سېزىپ، دەرھال يۇڭۇرۇپ كەلدى ۋە تۇردى ھۆسۈيۈن بىلەن بىللە رۇستەمنىڭ بېشىنى ئاستا كۆتۈردى. * بىر سائەتتىن كېيىن، نۇرۇللا مۇختەر مەرگەننى ئاستا ئويغاتتى. ④ تاۋۇش چىقارماستىن، سەزدۈرمەستىن، بىلىدۈرمەستىن: بىر بۆرە دەرەخ ئۈستىدە ئولتۇرغان خورازنى كۆرۈپ، ئۇنى ئالداپ يېمەكچى بولۇپتۇ-دە، ئاستا دەرەخنىڭ تۈۋىگە كېلىپتۇ، * ئاسم، ئادەملەر ئارىسىدىن ئاستا چىقىپ، ئۆيىگە قايتىپ كەتتى.

⑤ تەدرىجىي ھالدا، تەدرىجىي: ئوقۇغۇچىلار خاتىرىسىنىڭ كۈچلۈك — ئاجىزلىقىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. خاتىرە قابىلىيىتى كۈچلۈك ئوقۇغۇچىلار — نىڭ ئەستە قالدۇرۇشى تېز، ئۇنى تۇتۇشى ئاستا بولىدۇ. بەزى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەستە قالدۇرۇشى ئاستا، ئۇنتۇلۇشمۇ ئاستا بولىدۇ. ⑥ تىۋەن ئاۋاز بىلەن: چىناخان ھەدە ئاستا ئاۋاز بىلەن: — سىز ئاستىراق سۆزلەڭ! بۇ يەردە «ئامبا» بار، — دېدى. * رۇستەم ئۆيىگە كىرىپ، نۇرۇللا — نىڭ قۇلىقىغا ئاستا پىچىرلىدى.

ئاستا داۋان <سۇ> ئاجىزلىتىش كۆلچىكى — نىڭ ئاياغ ئېقىم بىلەن تۇتىشىدىغان جايى، بۇ يەردە ئاجىزلىغان سۇ ئاستا ئېقىپ ئاياغ ئېقىمغا ئۆتىدۇ.

ئاستا — ئاستا ① تىۋەن سۈرئەت بىلەن، ئالدىرماي: ئاسماندا بىر پارچە ئاق بۇلۇت ئاستا — ئاستا ئۇزۇپ ئۆتمەكتە ئىدى. ② پەيدى — نىپەي تەدرىجىي ھالدا، تەدرىجىي: سوغۇق، ئاچلىق ۋە ئۇيقۇسىزلىقنىڭ دەردى ئۇنى ئاستا — ئاستا دەرىمانسىزلاندۇرۇپتۇ. * ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، توختى بوۋاي ئاستا — ئاستا تاماققا كىرىشىپ ساقىيىشقا باشلىدى.

ئاستاتىن ئى [ئىنگ] <خىم> مېتاللوئىد ئېلېمېنت، فورمۇلىسى (Astatium) At. ئۇ، A زەررىچىلىرى بىلەن بىسمۇت ئاتومىنى بومباردىمان قىلغاندىن كېيىن ھاسىل بولىدىغان مەھسۇلات بولۇپ، رادىئوئاكتىپلىققا ئىگە، ئاستاتىن ئىزوتوپلىرىنىڭ يېرىم يىمىرىلىش دەۋرى ئەڭ ئۇزۇن بولغاندا پەقەت 8.3 سائەت بولىدۇ. مەيدىتىسىدا قالغان بەزى خىزمىتى كۈچىيىپ كېتىش كېسىملىنى داۋالاشتا ئىشلىتىلىدۇ.

ئاستانە ئى [پ] ① بىرەر يەرگە كىرىشتىكى بېسىپ ئۆتىدىغان جاي، ئورۇن؛ بوسۇغا: سېرىق يۈزۈمنى ئاستانەگە قويمىقتىن مۇرادىم شۇ، بولاي دەيمەن گۈزەل بويىنىڭغا سالغان

كەھرىۋايىمگەن. ② پايىتەخت: گەرچە ئايرىپ تۇرسىمۇ ئارىمىزنى تاغ - دەريا، ئاستاندا تۇرغاندەك ھېس قىلىمەن ئۆزەمنى. ③ ئۆي، دەرگاھ، قارارگاھ: جاھانغا كۆز ئېچىپ سەندە تۇغۇلدۇم، بۇ مېنىڭ بەختىم، تېپىلماس مەن ئۇچۇن سەندەك ھايات ئاستانىسى يەكەن. * خۇش بېشىل، كەمتەر، چۆەر ئاليجاناب خىسلەتكە باي، كەڭ ئىدى دوستلارغا شەپقەتلىك كۆڭۈل ئاستانىسى. ④ تۇرپاندىكى بىر جايىنىڭ ئىسمى.

ئاسترونومىيەلىك گىيە ئى [گرېك] <ئاستر>
ئاسترونومىيەنىڭ بىر تارمىقى. ئۇ ئاسمان جىسىملىرىدا جانلىقلارنىڭ مەۋجۇت بولۇش شارائىتىنى تەتقىق قىلىپ، مەلۇم ئاسمان جىسىمىدا جانلىقلارنىڭ مەۋجۇت ياكى مەۋجۇت ئەمەسلىكىنى بېكىتىدۇ، شۇنداقلا شۇ خىل جانلىقلارنىڭ ھالىتىنى تەتقىق قىلىدۇ.

ئاسترونومىيەلىك ئى [ر <گرېك] <ئاستر>
ئاسترونومىيەنىڭ بىر تارمىقى. ئۇ فىزىكىلىق تۈرلۈك ئۇسۇللار ۋە نەزەرىيەلىك ئارقىلىق ئاسمان جىسىملىرىنىڭ فىزىكىلىق خۇسۇسىيىتى خىمىيەلىك تۈزۈلۈشى، قۇرۇلمىسى، پەيدا بولۇشى ۋە ئۆزگىرىشى قاتارلىقلارنى؛ ھەمدە ئاسمان جىسىملىرىنىڭ يورۇقلۇقى، ماسسىسى، چوڭ - كىچىكلىكى، تېمپېراتۇرىسى، ماگنىت مەيدانى، زىچلىقى، قۇرۇلمىسى، خىمىيەلىك تەركىبى، قۇياش ۋە تۇرغۇن يۇلتۇزلارنىڭ ئېنېرگىيە مەنبەسى قاتارلىقلارنى تەتقىق قىلىدۇ.

ئاسترونومىيەلىك ئى [ر <گرېك] <ئاستر>
ئاسترونومىيەنىڭ بىر تارمىقى، مېخانىكا قائىدىلىرىگە ئاساسلىنىپ ئاسمان جىسىملىرىنىڭ ھەرىكىتى، شەكلى، ماسسىسى ۋە سۈنئىي ھەمراھلارنىڭ ھەرىكىتىنى تەتقىق

قىلىدۇ.

ئاسترونومىيە ئى [ر] <ئاستر> ئاسترونومىيە ئالىمى، مۇتەخەسسسى.

ئاسترونومىيە ئى [ر <گرېك] <ئاستر> ئاسمان جىسىملىرىنىڭ ئورنى، تارمىقى، ھەرىكىتى، شەكلى، قۇرۇلمىسى، خىمىيەلىك تەركىبى، فىزىكىلىق ھالىتى ۋە ئۆزگىرىشى، تەرەققىي قىلىشى قاتارلىقلارنى تەتقىق قىلىدىغان پەن. ئاسترونومىيە ساغىتى <ئاستر> ئاسترونومىيەنىڭ ۋاقتىنى بەلگىلەيدىغان مۇھىم ئەسۋابلىرىنىڭ بىرى، ماپاتىكى ھەر سېكۇنتتا بىر قېتىم تەۋرىنىدۇ، توغرىلىق دەرىجىسى بىز ئىشلىتىۋاتقان ھەرقانداق ئەلا سۈپەتلىك ۋاقىت سائەتلىرىدىن خېلى يۇقىرى؛ ئادەتتە ۋاكۇئۇملۇق ئەينەك قۇتا ئىچىگە سېلىنىپ، تېمپېراتۇرىسى تۇراقلىق بولغان يەر ئاستى ئۆپلىرىگە ئورۇنلاشتۇرۇلىدۇ.

ئاسترونومىيە كالىپندارى <ئاستر>
← ئاسترونومىيە يىلنامىسى.

ئاسترونومىيە يىلنامىسى بىر خىل مەخسۇس كالىپندار. ئۇنىڭدا ئاسترونومىيە ۋە يەر يۈزىنى تەكشۈرۈش خىزمەتلىرىگە ئېھتىياجلىق بولغان ئاسترونومىيەلىك سانلىق مەلۇماتلار خاتىرىلەنگەن بولىدۇ. ئۇنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى: قۇياش، ئاي، سەييارە ۋە نەچچە يۈزلىگەن تۇرغۇن يۇلتۇزلارنىڭ ئېكۋاتور ئۇزۇنلۇقى؛ ئېكۋاتور كەڭلىكى؛ كۈن، ئايلار - نىڭ تۇتۇلۇشى ۋە ئاسمان ھادىسىلىرىگە ئائىت ھەر خىل سانلىق مەلۇماتلاردىن ئىبارەت.

ئاسترونومىيەلىك سۇپ. ئاسترونومىيەگە ئائىت، ئاسترونومىيەگە تەۋە: ئالدىنقى قېتىملىق «توققۇز سەييارىنىڭ مارجانسىمان زەتلىنىشى» دەك ئاسترونومىيەلىك ھادىسە بۇنىڭدىن 179 يىل ئىلگىرى كۆرۈلگەندى.

ئالاقىلىشىپ، ئابدۇللا ئەخمىتجاننىڭ قاتلى ئىكەن-لىكىنى ئاستىرتىن ھەممىگە دېگۈدەك ئۇقتۇرۇپ بولدى. * ئۇ ھەمىشە قاسىمنىڭ روھىي كەيپىياتىغا ئاستىرتىن سەپسىلىپ، ئارقىسىدىن سايمىدەك ئەگىشىپ يۈرەتتى.

ئاستىلاشماق «ئاستىلماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: دەل - دەرەخلەرنىڭ قېلىن شاخ، يوپۇرماقلىرى شامالنى توسۇپ، بوراننىڭ سۈرئىتىنى ئاستىلتىش رولىنى ئوينايدۇ. * ئۇ ئالدى تەرەپتىن كېلىۋاتقان بىر پىكاپنى كۆرۈپ، ماشىنىسىنى ئاستىلىتىپ، قائىدە بويىچە يولنىڭ چېتىگە چىقتى.

ئاستىلاشتۇرماق «ئاستىلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: شوپۇر بىردىنلا ماشىنىنىڭ سۈرئىتىنى ئاستىلاشتۇردى.

ئاستىلاشتۇرۇلماق «ئاستىلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ئاستىلاشماق ① «ئاستىلماق» پېئىلىنىڭ ئۆلۈك دەرىجىسى. ② سۈرئىتى تۆۋەنلىك مەك، ئاستىلماق: مەنمۇ ئورنۇمدا تۇرالماي، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدىم، ئېگىز كۆتۈرۈلگەنسىمۇ ئاستىلىشىپ، پىچاق تەك قىرلىق تاشلارنى تۇتۇپ مېڭىشقا توغرا كەلتى.

ئاستىلماق پ ① سۈرئەتنى تۆۋەنلەت-مەك، كېمە يېتەك: ماشىنا تېخىمۇ ئاستىلاشقا باشلىدى. ② پەسلىمەك، ئاجىزلاشماق (ئاۋاز ھەققىدە): مىلىتىق ئاۋازى بارا - بارا ئاستىلاپ كېيىن جىسىپ قالدى.

ئاستىن رەۋ ① ئاستى، تۆۋەننى: ئاستىن قەۋەت. ئاستىن قاپاق. ② تەگ چوڭقۇر: سەنمۇ نادان، قەدىمىي بېلىدىك! سۆزگە ئاستىن-راق چۈشەنەلمىدىك... ئابروي ئۈچۈن ھەر نەرسىنى ئۆگەن، ئۇقمۇدۇڭمۇ «جان باقماق پەرز» دېگەن.

ئاستىن قاپاق كۆز چانقىنىڭ ئاستى تەرىپى.

ئاستىنقى سۇپ. تۆۋەنكى، پەستكى،

ئاسترونومىيەلىك بىرلىك <ئاستر> ئاسترونومىيەدە ئارىلىقنى ئۆلچەيدىغان بىرلىك. ئۇنىڭدا يەر شارىدىن قۇياشقىچە بولغان ئوتتۇرىچە ئارىلىق ئۆلچەم بىرلىكى قىلىندۇ. قۇياش سىستېمىسىدىكى ئاسمان جىسىملىرىنىڭ ھەممىسىگە مۇشۇ بىرلىك قوللىنىلدى.

ئاستۇرماق «ئاسماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئاچقا قازان ئاستۇرما، مۇزلىغانغا ئوت ياقۇرما (ماقال).

ئاستۇرۇلماق «ئاستۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ئاستىدا تر ① بىرەر ھەرىكەت ياكى ھادىسە قاتارلىقلارنىڭ باشقىسى بىلەن بىرگە ياكى ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ھالدا سادىر بولۇشنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلدى: مۇشۇنداق ئەھۋال ئاستىدا ئۇلارنى سۈرۈشتۈرۈش ئۆز - ئۆزىنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىش بىلەن باراۋەر - دە. ② بىرەر ھەرىكەت ياكى ھالەتنى پەيدا قىلغان باشقا بىر ھەرىكەت، ھالەت ياكى كەچۈرۈم - شەرتى ئىپادىلەشتە ئىشلىتىلدى: ئۇ تۇرمۇشنىڭ مەجبۇرلىشى ئاستىدا ئاخىرى ئۇنىڭ شەرتىگە كۆندى.

ئاستىراخان ئى [ر] روسىيە فېدېراتىپ رېسپۇبلىكىسىدىكى ئاستىراخان ئوبلاستىنىڭ مەركىزى. بۇ شەھەر ۋولگا دەرياسىنىڭ كاسپىي دېڭىزغا قۇيۇلۇش ئاغزىغا جايلاشقان.

ئاستىراخان خانلىقى <تارىخ> تاتارلار مىلادى 1460 - يىللىرى قىپچاق خانلىقىدىن ئايرىلىپ چىققاندىن كېيىن، كاسپىي دېڭىزنىڭ شىمالىي قىرغىقىدا قۇرغان بىر فېئودال خانلىق.

ئاستىرتىن رەۋ. يوشۇرۇن، خۇپىيانە، مەخپىي، كىشىگە بىلىدۇرمەي: ئۇ خۇپىيانە

ئومۇمىدە بۇ يەرنى نەچچە قېتىم ئاستىن - ئۈستۈن قىلىپ ئاغدۇرۇپ، ھېچ نەرسە تاپالمىغان ۋە ئۇچراتمىغانىدىم، - دېدى. * بۇرۇن ئالەم - لىرىنىڭ ئىقتىساد ۋە سىياسىي ئۈستىدە ئېغىز ئاچماي، جۇغراپىيىۋى شارائىتىنى، قانۇنىنى ئايرىشنىڭ بەلگىسى دەپ كۆرسىتىشى تامامەن ئىشنىڭ باش - ئايىغىنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىپ قويغانلىق بولدى. ② ۋەيران قىلماق، خاراب قىلماق، بۇزماق، بىتچىت قىلماق: سەن بۇ شەھەرنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىپ، ۋەيران قىلىشنى ياكى ئوردا سېلىپ بېرىشنى تىنلەرسەن بەلكىم. * بۈگۈنكى بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار ئۇنىڭ تىنچىنا ھاياتىنى بۇزۇپ، ھەممىنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتكەندى.

ئاستىن - ئۈستۈنلۈك ئاستىن - ئۈستۈن بولغان ھالەت.

ئاسراتماق «ئاسرىماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئاسراش «ئاسرىماق» پېتىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى. ② <بىن> ئۆي - ئىمارەت، تاشيول، ماشىنا - ئۈسكۈنىلەرنى رېمونت قىلىپ، ئۇلارنىڭ ياخشى ھالىتىنى ساقلاپ قېلىش.

ئاسراش دالىنى <سۇ> ئاجىزلىتىش كۆل - چىكىنى سۇنىڭ قاتتىق زەربىسىدىن توسۇپ، ئۇنىڭ كولىنى كېتىشىدىن ئاسرايدىغان دالان.

ئاسراشماق «ئاسرىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئاسرالماق «ئاسرىماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئاسراندى سۇپ. بېقىۋېلىنغان، باشقا ئاتا - ئانا قارمىقىغا ياكى پەرزەنتلىكىگە ئېلىنىپ تەربىيەلەنگەن: جاڭ ۋېنڧىڭ 1953 - يىلى بىر نامرات ئائىلىدە دۇنياغا كەلدى. ئاپىسى بىر ئاسراندى كېلىنلىكتىن كېلىپ چىققان ئائىلە ئايالى ئىدى.

تېگىدىكى: ئۇ ئوڭ قولىنى ئاق دىچۆلىياڭ كۆڭلە - كىنىڭ ئاستىنقى ئىككىنچى تۈگمىسى ئۈستىگە قويۇپ تۇرۇپ ئېيتتى.

ئاستىنقى جاغ <زوتول> ① بەزى بوغۇم پۈتۈلۈك ھايۋانلارنىڭ ئىككىنچى جۈپ (بەزىلىرىدە ئۈچىنچى جۈپ) بولىدىغان ئوزۇقلىنىش ئورگىنى، ئۇ ئېغىزنىڭ ئىككى يان تەرىپىنىڭ ئاستىدا بولىدۇ، ناھايىتى كىچىك بولۇپ، ئۈستىدە كۆپلىگەن قىسقا تۈكلىرى بولىدۇ. ئومۇرتقىلىق ھايۋانلارنىڭ ئاستىنقى ئېگىزىكى.

ئاستىن - ئۈستۈن بىرى ئۈستىدە ئىككىنچىسى تۆۋەندە، قەۋەتلىك، قەۋەت - قەۋەت: بىز داشۆدە ئاستىن - ئۈستۈن كارىۋاتتا يېتىپ ئوقۇدۇق.

ئاستىن - ئۈستۈن بولماق ① ئاستىدىكىسى ئۈستىگە، ئۈستىدىكىسى ئاستىغا، ئوڭى تەتۈر، تەتۈرى ئوڭ بولۇپ قالماق؛ ئارىلە - شىپ كەتمەك، قالايمىقان بولماق، ئالماشماق: غۇلغۇلا بولغان بولسىمۇ ھېچ نەرسە ئۆزگىرىپ، ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ كەتمىدى. * كېيىنكى گەپلەر جاپپارنىڭ قۇلىقىغا كىرمىدى، ئۇنىڭغا جاھان ئاستىن - ئۈستۈن بولۇۋاتقاندا بىلىنىپ، ئېسىنى يوقىتىپ قويدى. ② ۋەيران بولماق، خاراب بولماق، بۇزۇلماق، بىتچىت بولماق: شەھەر ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ كېتىپتۇ، لېكىن ھېچكىم بۇنىڭ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلمەيدىكەن... * گەرچە ئۇ بارلىق مېھمانلىرىدىن ئايرىلغان، تۇرمۇشى ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ، ئىچى سىيرىلىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئەقىل - ھوشى جايىدا ئىدى.

ئاستىن - ئۈستۈن قىلماق ① ئاستىدىكىسىنى ئۈستىگە، ئۈستىدىكىسىنى ئاستىغا، ئوڭىنى تەتۈر، تەتۈرىنى ئوڭ قىلماق، ئارىلاشتۇرۇ - ۋەتمەك، قالايمىقان قىلماق: باغۋەن بوۋاي: - ئەي بەختلىك ئوغلۇم! مەن سەكسەن يىل شۇ باغدا ياشاپ ئەمگەك قىلىدىم. مەن

ردۇ، بالىسىنىڭ شەكلى قۇمچاققا ئوخشاپ كېتىدۇ؛ سۇ ئۈزەلەيدۇ. ئۇنى يېيىشكە بولىدۇ.

ئاسسىمىلياتسىيە ئى [ر] لات [ماتار] < ماتار > ئالى مەكتەپلەردىكى ئەڭ تۆۋەن دەرىجىلىك ئىلمىي ئۇنۋان ئالغان ئوقۇتقۇچى.

ئاسسىمىلياتسىيە ئىلمىي ئاسسېتىپنت < ماتار > «ئاسسىمىلياتسىيە» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى.

ئاسسىمىلياتسىيە ئى [ر] لات [ماتار] < ماتار > ئالى مەكتەپلەردىكى ئەڭ تۆۋەن دەرىجىلىك ئىلمىي ئۇنۋان ئالغان ئوقۇتقۇچى.

ئاسسىمىلياتسىيە ئى [ر] لات [ماتار] < ماتار > ئالى مەكتەپلەردىكى ئەڭ تۆۋەن دەرىجىلىك ئىلمىي ئۇنۋان ئالغان ئوقۇتقۇچى. ئۆسۈملۈك ياكى جانلىق ئورگانىزم پائال- يىتى جەريانىدا سىرتتىن قوبۇل قىلىنغان ماددىلارنىڭ ئۆزلىشىشى، سىڭىشى، ھەزىم بولۇشى، ئۆزلەشتۈرۈلۈشى، سىڭدۈرۈلۈشى. ② بىر مىللەتنىڭ ئىككىنچى بىر مىللەت ئورپ-ئادەتلىرىنى، مەدەنىيىتىنى ۋە تىلىنى ئۆزلەشتۈرۈشى نەتىجىسىدە ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ بىر بولۇپ كېتىشى. ③ تىلدا ئوخشىمايدىغان، ئەمما ئۆزئارا يېقىن ئىككى تاۋۇشنىڭ بىر-بىرىگە تەسىر قىلىشى نەتىجىسىدە، بىرىنچىسى ئىككىنچىسىگە ياكى ئىككىنچىسى بىرىنچىسىگە ئوخشاپ كېتىشى. مەسىلەن: ئۇيغۇر تىلىدىكى «تۇرسىز» سۆزىنىڭ «تۇرسىز»، «ئانسىز» سۆزىنىڭ «ئانسىز» تەلەپپۇز قىلىنىشىغا ئوخشاش.

ئاسسىمىلياتسىيە بولماق ئۆزلەشمەك. ئۆز-لەشتۈرۈلمەك؛ سىڭمەك، ئوخشاپ كەتمەك. **ئاسسىمىلياتسىيە رولى** < بىئول > جانلىقلارنىڭ يېمەكلىك تەركىبىدىن ئوزۇقلۇق ماددىلارنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنى ئۆز تىنىدىكى ماددىغا ئايلاندۇرۇۋېلىشى ھەمدە ئېنېرگىيە سۈپىتىدە زاپاس ساقلاپ قېلىشتىن ئىبارەت ماددا ئالماشتۇرۇش جەريانى. **ئاسسىمىلياتسىيە سىياسىتى** ئەكسىيەتچى ھاكىمىيەت يولغا قويغان، ھۆكۈمران مىللەت-

ئاسراندى بالا باشقا ئاتا-ئانىنىڭ قارىمىقىدا ياكى پەرزەنتلىكىدە تەربىيەلەنگەن بالا؛ بېقىۋېلىنغان بالا؛ ئۇ ئەسلىدە بىر ئاسراندى بالا ئىدى.

ئاسراندىلىق «ئاسراندى» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

ئاسرىماق پ ① قوغدىماق، ئايماق، ساقلىماق؛ ئاسرىماق، كۈندە يېڭى كىيىم، ئاسرىماق، كۈندە كونا كىيىم (ماقال). ② ئۆز قارىمىقىغا ياكى پەرزەنتلىكىگە ئېلىپ تەربىيەلىمەك؛ باقماق؛ تۇرغۇن كىچىكىدىلا ئاتا-ئانىسىدىن يېتىم قالغان بولۇپ، ئەينى ۋاقىتتا بەختاخۇن ئىچ ئاغرىتىپ ئۇنى ئاسرىۋالغانىدى. ③ كۈتمەك، كۆيۈنمەك؛ ئۆلۈككە يىغلا، تىرىكنى ئاسرا (ماقال). * ئۇ بالىلارنى ياخشى كۆرىدۇ، ياشلارنىمۇ بەك ئاسرايدۇ.

ئاسسىمىلياتسىيە ئى [ر] لات [ماتار] < ماتار > ئالى مەكتەپلەردىكى ئەڭ تۆۋەن دەرىجىلىك ئىلمىي ئۇنۋان ئالغان ئوقۇتقۇچى. ئۆسۈملۈك ياكى جانلىق ئورگانىزم پائال- يىتى جەريانىدا سىرتتىن قوبۇل قىلىنغان ماددىلارنىڭ ئۆزلىشىشى، سىڭىشى، ھەزىم بولۇشى، ئۆزلەشتۈرۈلۈشى، سىڭدۈرۈلۈشى. ② بىر مىللەتنىڭ ئىككىنچى بىر مىللەت ئورپ-ئادەتلىرىنى، مەدەنىيىتىنى ۋە تىلىنى ئۆزلەشتۈرۈشى نەتىجىسىدە ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ بىر بولۇپ كېتىشى. ③ تىلدا ئوخشىمايدىغان، ئەمما ئۆزئارا يېقىن ئىككى تاۋۇشنىڭ بىر-بىرىگە تەسىر قىلىشى نەتىجىسىدە، بىرىنچىسى ئىككىنچىسىگە ياكى ئىككىنچىسى بىرىنچىسىگە ئوخشاپ كېتىشى. مەسىلەن: ئۇيغۇر تىلىدىكى «تۇرسىز» سۆزىنىڭ «تۇرسىز»، «ئانسىز» سۆزىنىڭ «ئانسىز» تەلەپپۇز قىلىنىشىغا ئوخشاش.

ئاسسىمىلياتسىيە ئى [ر] لات [ماتار] < ماتار > ئالى مەكتەپلەردىكى ئەڭ تۆۋەن دەرىجىلىك ئىلمىي ئۇنۋان ئالغان ئوقۇتقۇچى. ئۆسۈملۈك ياكى جانلىق ئورگانىزم پائال- يىتى جەريانىدا سىرتتىن قوبۇل قىلىنغان ماددىلارنىڭ ئۆزلىشىشى، سىڭىشى، ھەزىم بولۇشى، ئۆزلەشتۈرۈلۈشى، سىڭدۈرۈلۈشى. ② بىر مىللەتنىڭ ئىككىنچى بىر مىللەت ئورپ-ئادەتلىرىنى، مەدەنىيىتىنى ۋە تىلىنى ئۆزلەشتۈرۈشى نەتىجىسىدە ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ بىر بولۇپ كېتىشى. ③ تىلدا ئوخشىمايدىغان، ئەمما ئۆزئارا يېقىن ئىككى تاۋۇشنىڭ بىر-بىرىگە تەسىر قىلىشى نەتىجىسىدە، بىرىنچىسى ئىككىنچىسىگە ياكى ئىككىنچىسى بىرىنچىسىگە ئوخشاپ كېتىشى. مەسىلەن: ئۇيغۇر تىلىدىكى «تۇرسىز» سۆزىنىڭ «تۇرسىز»، «ئانسىز» سۆزىنىڭ «ئانسىز» تەلەپپۇز قىلىنىشىغا ئوخشاش.

نىڭ ھۆكۈمرانلىق قىلىنغۇچى مىللەتنىڭ مىللىي ئالاھىدىلىكىنى يوقىتىپ، ئۆزىگە قوشۇۋېلىش سىياسىتى. ئاسسىمىلياتسىيە قىلماق ئۆزلەشتۈرمەك؛ سىڭدۈرمەك، ئوخشىتىۋالماق.

ئاسفالىت ئى [ر] <گرېك> [خىم] <ئورگانىك بىرىكمىلەرنىڭ ئارىلاشمىسى، قارا رەڭلىك ياكى قوڭۇر قارا رەڭلىك ۋە يېلىمىسىمان بولىدۇ؛ تەبىئىي چىقىدىغانلىرى ھەم نېفىت ياكى كۆمۈر مېيىنى دىستىللەش ئارقىلىق ئېلىنىدىغانلىرى بولىدۇ؛ تەركىبى ئوخشاپ كەتمەيدۇ، يول ياساشتا يولغا ياتقۇزۇلىدۇ؛ بىناكارلىقتا سۇدىن ھىمايە قىلىشى ماتېرىيالى قىلىنىدۇ.

ئاسفالىتلىق سۈپ. ئاسفالىت ياتقۇزۇلغان، ئاسفالىتلانغان. جىپ ئاسفالىتلىق يولدا قۇيۇندەك تېز كېتىپ بارايتتى.

ئاسفالىتلىماق پ. ئاسفالىت ياتقۇزماق، ئاسفالىت تۈكەمەك: يولنى ئاسفالىتلىماق، * شەھەر-نىڭ ئاسفالىتلانغان تۈپتۈز سىلىق يوللىرى سەھرا-دىن كىرگەن كىشلەرنىڭ زوقىنى قوزغايتتى.

ئاسقا ئى. دىئال. ئات-ئۇلاغلارنىڭ پۇتى قىسىلىپ قېلىپ، ماڭغىلى بولمايدىغان تاشلىق يەر.

ئاسقاق I ئى. تېرىلىدىغان يەرنىڭ توپى-سىنى يۇمشىتىش، تاش-چاللىرىنى ئىلغاپ چىقىرىۋېتىش، بۇغداي ئېگىزلىرىدىكى چېچىلىپ كەتكەن باشاقلارنى يىغىش ئىشلىرىغا ئىشلىتىلىدىغان چىشلىق سايمان، تىرنا. **ئاسقاق سالىماق** تېرىلغان يەرنىڭ چاللى-لىرىنى يۇمشىتىش، بۇغداي ئېگىزلىرىدىكى باشاقلارنى بىر يەرگە يىغىش ئۈچۈن ئاسقاق ئىشلەتمەك.

ئاسقاق II (توغرىسى: ئاسقاق) ← ئاسقاق **ئاسقاق-چولاق** (توغرىسى: ئاسقاق-چولاق)

چولاق) ← ئاسقاق-چولاق.

ئاسقاقلىماق (توغرىسى: ئاسقاقلىماق) ← ئاسقاقلىماق.

ئاسقۇ ئى. بىرنەرسىنى ئىلىپ، ئېسىپ قويىدىغان ئىلمەك؛ كانارا: ئاسقۇدا گۆش بولسا، بىركۈنى مېھمانغا ياراپتۇ (ماقال). * ئۇ شىرىق چاپىنىنى ئاسقۇغا ئېسىپ، روزى ئاخۇن چوڭ دادىسىنىڭ يېنىغا-پاكار چاسا چوزىغا كېلىپ ئولتۇردى.

ئاسقۇچ ← ئاسقۇ: ئۇ ئۆيگە كىرىپ، كىيىم ئاسقۇچقا سومكىسىنى ئاۋايلاپ ئاستى.

ئاسقىماق I (توغرىسى: ئاسقىماق) ← ئاسقىماق.

ئاسكانىيە ← ئاسكانىيە ئىنىچىچىكە يۇڭلۇق قوي.

ئاسكانىيە ئىنىچىكە يۇڭلۇق قويى <زوتول> بىر خىل قوي، ئەسلى سوۋېت ئىتتىپاقىدىن چىقىدۇ، ئۇنىڭدىن يۇڭ ۋە گۆش ئېلىنىدۇ؛ ئازادلىقتىن كېيىن دۆلىتىمىزگە بىرنەچچە قېتىم كىرگۈزۈلگەن؛ قوچقارلىرى 10 كىلوگرامدىن 14 كىلوگرامغىچە، ساغلىقلىرى 5.5 كىلوگرامدىن 6 كىلوگرامغىچە يۇڭ بېرىدۇ؛ ساپ يۇڭ نىسبىتى 40 پىرسەنتتىن 45 پىرسەنتكىچە بولىدۇ.

ئاسكورىپىك ئى [ر] <گرېك> ← ئاسكورىپىك كىسلاتا.

ئاسكورىپىك كىسلاتا <خىم> ۋىتامىن C. ئاسلان ئى. مۇشۇكىنىڭ بالىسى: — باشقىد-لارنى بۇنچە زورلىغاننىڭ پايدىسى نېمە، ھارۋىدىن يېشىۋېتىپ، نان-پان، گۆش-پۆش بېرىپ، ئاسلاننى ئالداپ ئېلىپ ماڭىپاق بولمامدىكەن؟ — دەيدى زىۋىرشا ئۆزىنىڭ ئويلاپ تاپقان ئوخشىتى-شىدىن مەمنۇن بولۇپ كۈلۈمسىردى.

ئاسلانلىماق «ئاسلانلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئاسلانلىماق پ. تۇغماق، بالىلىماق (مۇشۇك ھەققىدە): چوڭ مۇشۇك ئاسلانلاپتۇ.

ئىككى بەللىكى بىلەن تۇتاشتۇرۇلغان لاتا كەمەر.

ئاسما كران <ماشىن> سېخنىڭ ئۈستۈنكى بوشلۇق قىسمىغا جايلاشتۇرۇلغان ھەمدە ئۇ ياق، بۇ ياققا ماڭالايدىغان كران.

ئاسما كۆۋرۈك ① ھەممىسى ياكى مەلۇم قىسمى ئېسىپ قويۇلىدىغان، چۈشۈرۈشكە بولىدىغان بىر خىل كۆۋرۈك. ② دەريا ۋە تاغ جىلغىلىرىدىن ئۆتۈش ئۈچۈن ئۇ قاتتىن بۇ قاتقا پولات سىم تارتىپ ياسالغان كۆۋرۈك: چۈشتىن كېيىن بىز يەنتەي ئارىلىغا بېرىش ئۈچۈن ئاسما كۆۋرۈك يېنىغا باردۇق.

ئاسما لامپا تام ياكى تورۇسقا ئېسىپ قويۇشقا ياكى كۆتۈرۈپ يۈرۈشكە بولىدىغان لامپا: ئۇنىڭ ئائىلىسىدە جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرۈپ تۇراتتى، قۇپقۇرۇق ئايۋان-سارايدا يالغۇز بىرلا ئاسمالامپا يېنىپ تۇراتتى.

ئاسما مايكا يەك. ۋە ياقىسى يوق ئىچ كىيىم: شەھىرىمىزدىكى كەڭ خەلق ئاممىسى يېقىندا يېڭىدىن بازارغا سېلىنغان ئاسما مايكا قاتارلىق ھەر خىل كىيىم-كېچەك، توقۇلما بۇيۇملارنى سېتىۋالدى.

ئاسما ھالقا <تەن> ① جازا ئۈستىگە ئىككى تال ئارغامچىنى ئېسىپ، ئارغامچا ئۇچىغا بىردىن ھالقا ئورنىتىلغان گىمناستىكا ئەس-ۋابى ② گىمناستىكا مۇسابىقىسىنىڭ تەنھەرىكەتچىلەر ئىككى قولى بىلەن ئاسما ھالقىنى ئۆتۈپ تۇرۇپ ھەر خىل ھەرىكەتلەرنى ئورۇنلايدىغان بىر خىل تۈرى.

ئاسما ئوكۇل <تېب> گىلۈكوزا، فىزىئولوگىيەلىك تۇز سۇلىرىنى بوتۇلكا بىلەن جازىغا ئېسىپ قويۇپ، كېسەلنىڭ تومۇرىغا ئاستا-ئاستا كىرگۈزۈپ، قان مىقدارىنى تولۇقلايدىغان بىر خىل ئوكۇل: سېسترا قىز كارىۋاتىنىڭ ئاياغ تەرىپىدە بالىغا چۈشۈۋاتقان ئاسما ئوكۇلنى كۆزىتىپ ئولتۇراتتى.

ئاسما ① سۈپ ئېسىپ قويىدىغان، ئېسىپ قويۇش ئۈچۈن مۇۋاپىقلاشتۇرۇلغان: ئاسما بۆشۈك. ئاسما كۆۋرۈك. * ئىشىك ئېچىلىپ كالىتە جۇۋا كېگەن بىر دېھقان چىقتى - دە، ئىشىكىگە ئاسما قۇلۇپ سالىدى. ② ئى. كىيىم تىكىدىغان ماشىنىنىڭ بىر ئۇچى مېڭىگە يەنە بىر ئۇچى چوكىغا تۇتىشىپ، ئىككىسىنىڭ ھەرىكىتىنى ماسلاشتۇرۇپ تۇرىدىغان بىر خىل سايمىنى. ئاسما باغ كىگىزچىلىكتە يۇڭ ئېتىش دۈكىنىنىڭ قول بېغى بىلەن ئاسما ياغاچقا باغلانغان كىرىچ يىپ.

ئاسما بۆشۈك ئېسىپ قويۇلىدىغان بۆشۈك. ئاسما تەك ئۆزى ئۇنۇپ قالغان، يىل بويى كۆمىيىدىغان، دەرەخكە ئېسىلىپ تۇرىدىغان ياۋا ئۈزۈم.

ئاسما تورۇس <بىن> ئىسسىقلىقنى ساقلاش، ئاۋاز تىمپېرنى ياخشىلاش ۋە تورۇسنى تۈز، چىرايلىق چىقىرىشى ئۈچۈن تورۇس ئاستىغا ئېسىپ توختاتقان ئاستىنى تورۇس.

ئاسما چىراغ <ئېل> ئېسىپ قويۇلىدىغان چىراغ: بۇ يەردىكى سېپىلغا ئېسىلغان ئاسما چىراغلار ئۆچۈرۈۋېتىلگەنلىكتىن دەرۋازىنىڭ ئۇدۇلىدىكى ۋىلايەتلىك دوختۇرخانا بىناسىغا ئورۇنلاشقان پارتىزانلار سېپىلىدىن چۈشكەن دۈشمەنلەرنى كۆرەلمەي قالدى.

ئاسما خەرىتە تامغا ئېسىپ قويۇلىدىغان خەرىتە: كۆرسەتمىلىك قوراللار ۋە ئاسما خەرىتە تىلەرنى پەقەت ئىشلىتىش ۋاقتىدا كۆرسىتىش كېرەك.

ئاسما سائەت تامغا ئېسىپ قويۇلىدىغان سائەت.

ئاسما شىم مۇرىدىن ئايلىندۇرۇلغان ئىككى تال ئاسما لېنتا ئارقىلىق بەللىكى تۇتاش-تۇرۇلغان شىم. ئۇ ئادەتتە مەخسۇس كەسىپ-لەردىكى ئىشچىلار ئۈچۈن تىكىلىدۇ.

ئاسما كەمەر مۇرىدىن ئايلىندۇرۇلۇپ شىم-

ئاسما ۋاگون <ماشىن> يانتۇ تاغ باغرىلىرىدا يۈكىنى ئېلېكتر دۇگاتېل بىلەن تارتىپ چىقىرىدىغان ھەم چۈشۈرىدىغان قاتناش قورالى.

ئاسما ياغاچ كىگىزچىلىكتىكى دۇكان غول ياغىچىنى ئاسما باغ ئارقىلىق كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان، يەرگە ئۆرە قالدالغان، ئۇچى ئېگىلىگەن ياغاچ.

ئاسما يەلكە <ماشىن> بەزى ماشىنا، مېخا- نىزمىلارنىڭ سىرتقا چىقىپ تۇرىدىغان بىلەككە ئوخشاش قىسمى.

ئاسماق I ئى ① ئالما، نەشىپۈت، جىگدە ئۈزۈم... قاتارلىق مېۋىلەرنىڭ مېۋىلىگەن جايى بىلەن مېۋىنىڭ تۇتىشىدىغان قىسمى ياكى ساپىقى. ② مېۋە ئاسىدىغان ئاسقۇ؛ بىر ئۆچكىدە يېتىلگەن قوش مېغىز بولدى، بىر ئاسماققا ئېسىلغان قوش ئالما بولدى.

ئاسماق ئانۇسى <بوت> قېيىن ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ، يوپۇرماقى تەتۈر تۇخۇمسىمان شەكىللىك بولۇپ، ئالدىنقى ئۇچى ئۇچلۇق كېلىدۇ؛ مېۋە باشقى ئېلىپىس شەكىلدە بولۇپ، تۆۋەنگە ساڭگىلايدۇ، ياغىچى يۇمشاقراق كېلىدۇ. ئاسماق مېۋە <بوت> ئۆسۈملۈك مېۋىلىرىنىڭ بىر خىلى. تۆۋەنگە ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. مەسلەن: داڭگۈي مېۋىسى.

ئاسماق II پ ① بىرەر نەرسىنى ئاستى يەرگە تەگمەيدىغان ھالەتتە باغلىماق، ئىلماق، ساڭگىلاتماق؛ بېكىتمەك، ئورۇنلاشتۇرماق؛ مارجان ئاسماق. قىلىچ ئاسماق. مىلتىق ئاسماق. * ئۆچكىنى ئۆز ئايىغى بىلەن ئاسار (ماقال). * ئوقۇغۇچىلار پاكىز، رەتلىك كىيىنگەن بولۇپ، ھەر خىل سۈمكىلارنى تۇتقان ۋە بوينىغا ئاسقان ھالدا نېمىلەرنىدۇ يادلاپ ماڭاتتى. ② كۆچمە. بوينىغا سىرتماق سېلىپ ئۆلتۈرمەك: دارغا ئاسماق. * ماشىنچى ھاكىمغا: «جوھۇتنى ئازاد قىلىش،

ئۇنىڭ ئورنىغا مېنى ئېسىڭ!» دەپتۇ.

ئاسماق - ئاسماق توپ - توپ، غۇزمەك - غۇزمەك مېۋىلىگەن؛ ھەربىر ساپاق ياكى بېغىدىكى مېۋىلىرىنىڭ سانى كۆپ؛ ماشىنا ئۈستىدە كېتىۋېتىپ، يولغا ساپە تاشلاپ تۇرغان ئاسماق - ئاسماق نان جىگدىلەرگە زوق - ھەۋەس بىلەن تىكىلمەكتىمەن. * ھويلىدا بىر تۈپ ئالما دەرىخى شۇنچە يوغىنىغان بولۇپ، ئاسماق - ئاسماق ئالمىلىرى كۆزنى قاماشتۇراتتى.

ئاسماقچى ئى. يېپىدىن يېگىنىسىگىچە كۆچۈرلەپ، زىغىرلاپ سورايدىغان كىشى؛ غەر غەرەزچى كېلەر، ئوغرى ئاسماقچى (ماقال).

ئاسماقچىلىماق پ. زىغىرلاپ، كۆچۈرلەپ، يېپىدىن يېگىنىسىگىچە، ھېچنېمىسىنى قويماي سورىماق: ھۇشۇر ئۈنچىمىدى. سادىرنىڭ جاۋابى ئۇنى قايىل قىلدىمۇ، ياكى يەنە ئاسماقچىلاپ سوراقتا سوئالى قالمىدىمۇ، بۇنى بىلگىلى بولمايتتى.

ئاسمان ئى [پ] <ئاستر> ① يەر ئۈستىدە گۈمبەز شەكىلدە كۆرۈنۈپ تۇرغان ھاۋا رەك بوشلۇق؛ پەلەك، كۆك: ئاسمان يىسراق، يەر قاتتىق (ماقال). ② كۆچمە. يۇقىرى دەرىجىدە، يېتىپ بولمايدىغان دەرىجىدە يۇقىرى، ئېگىز: ئوسماننىڭ ئۇچۇرغان ئايروپىلانى تېزلا ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ، موللاق ئېتىشقا باشلىدى.

ئاسمان تاپان ← ھاۋا تاپان: ئۇ يىقىلىپ ئاسمان تاپان بولۇپ قالدى.

ئاسمان تاپان قىلماق ← ھاۋا تاپان قىلماق.

ئاسمان تاپىلاق دىئال ← ھاۋا تاپان.

ئاسمان جىسىملىرى <ئاستر> قۇياش، يەر شارى، ئاي ۋە باشقا تۇرغۇن يۇلتۇز، سەييارە، ھەمراھلار، شۇنداقلا قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز، ئاقار يۇلتۇز، ئالەم جېڭى، تۇمانلىق يۇلتۇزلار توپى قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي نامى. ئاسمان دولقۇنى <فىز> يەر شارى يۈزىدىن ئايرىلىپ ئارقىلىدىغان سىسىسز رادىئو دولقۇنى.

ئاسمان قەرى ئاسماننىڭ ئەڭ ئېگىز قىسمى، ئەڭ ئېگىز بوشلۇق؛ ئايروپىلان بارغانسېرى ئېگىزلىپ ئاسمان قەرىدە ئۇچماقتا ئىدى. * قۇلد-قىمغا بەگنىڭ سەمەر ئاخۇن ئاكىنى ئوھنا تاشلاپ تۇرۇپ سىڭلىم بىلەن ئايقىنى ئاسماننىڭ قەرىگە، يەرنىڭ تېگىگە كىرىپ كەتكەن بولسىمۇ، تۈتمە-سام، يۈرىكىنى سۇغۇرۇۋېلىپ، جازاسىنى بەرمە-سەم، بەگ بولماي كېتەي! — دەپ قەسەم ئىچىپ چىقىرىغان ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولدى.

ئاسمان گلوبۇسى <ئاستر> شار شەكىلدىكى ئاسترونومىيە ئۈسكۈنىسى، ئۇنىڭدا يۇلتۇزلار تۈركۈمىسى، ئېكۋاتور، ئېكۋاتورنىڭ قاتار-لىقلارنىڭ ئورنى ئويۇپ كۆرسىتىلگەن.

ئاسمان ھادىسىسى <ئاستر> ① ئاسترونومىيە بىلىك ھادىسىلەر. ② ئاسماندىكى شامال، بۇلۇت قاتارلىقلاردا ئۆزگىرىش بولۇش ھادىسىسى: كىشىلەر دائىم ئاسمان ھادىسىلىرىگە ئاساسەن، ھاۋا رايونىنىڭ ئۆزگىرىشىنى ئالدىن مۆلچەرلەيدۇ.

ئاسمان ئۆرۈلۈپ كەتسە، تېگىدە ھانئا يەيدىغان ھېچنېمىدىن ئەندىشە ۋە غەم قىلمايدىغان؛ بىغەم، پىپەرۋا: جەمئىيەتتە ئاسمان ئۆرۈلۈپ كەتسە، تېگىدە مانئا يەيدىغان كىشىلەر ئازمۇ؟

ئاسمان ئۆڭتۈرۈلۈپ كەتمەيدۇ ھېچ گەپ يوق، ھېچنېمە بولمايدۇ، ئالاھىدە ۋەقە يۈز بەرمەيدۇ؛ ئادەم شۇنداقمۇ قورقۇنچاق بولامدۇ؟ بۇنچىلىك ئىشنى قىلغانغا ئاسمان ئۆڭتۈرۈلۈپ كەتمەيدۇ!

ئاسمان يىراق، يەر قاتتىق بەك قىيىن ئەھۋالدا قالغان، ئىنتايىن بېشى قاتتىق: بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان پاتىمىگە ئاسمان يىراق، يەر قاتتىق كېلىپتۇ.

ئاسمان - پەلەك ① ئېگىز ئاسمان: لەپىلدەپ چوققىدا تۇغلار زەپەردىن خۇش خەۋەر بەردى، ئىلىم - ھېكمەت قىلىپ جەۋلان سۈزۈك ئاسمان - پەلەكلەردە. ② كۆچمە. ناھايىتى ئېگىز،

ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلىماق خام خىيال قىلماق، ئەمەلگە ئاشمايدىغان قۇرۇق خىيالنى قىلماق، يوقىلاڭ نەرسىلەرنى ئارزۇ قىلماق: چارپادىشاھ ۋە ئۇنىڭ بۇرۇنغا ئىتتىپاقچىلىرىدىن ئىسپانچىغا ئېرىشىشنى ئۈمىد قىلىش تامامەن ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلىغانلىق.

ئاسماندىن چۈشكەندەك تۇيۇقسىز، ئۇش-تۇمتۇت: كامىل ئىككى رومكا ئىچىۋېلىپ پۇلنى تۆلەۋاتقاندا، ئۇنىڭ يېنىغا ئاسماندىن چۈشكەندەك زەينەپ پەيدا بولۇپ قالدى.

ئاسمانغا ئاسماق بەك يۇقىرى باھا قويماق، باھاسىنى ناھايىتى يۇقىرى ئېيتماق: كونا گىلەمنى ئاسمانغا ئېسىپ تۇرسا، كىم ئالىدۇ؟

ئاسمانغا پىچاق ئاتىدىغان ھەددىدىن تاشقىرى كەپسىز، ئىنتايىن يامان، ھەرقانداق ئىشنى قىلىشتىن يانمايدىغان؛ بەگىباش: ساۋۇر ئاكىمنىڭ بالىسى سەمەت ئاسمانغا پىچاق ئاتىدىغان بالا بولۇپتۇ.

ئاسمانغا تۇۋرۇك بولاتتىڭمۇ؟ يوغىناپ، ئۆسۈپ نەگە بارىسەن؟ يەنىمۇ ئۆسۈپ يوغىناپ نەگە بارايتتىڭ.

ئاسمانغا چىقارماق ھەددىدىن زىيادە ماختىماق، ماختاپ ئۇچۇرماق: — ئۇنى ماختاپ ئاسمانغا چىقىرىۋەتتىڭمۇ؟ — دېدى دوستۇم كۈلۈپ تۇرۇپ.

ئاسمانغا چىقىسا تاپىنىدىن، يەرگە كىرسە كوكۈلىسىدىن تارتىماق ھەرقانداق قىلىشىمۇ قۇتۇلغىلى يول قويماي تۇتۇۋالماق: ئەگەر، ئۇلار ئاسمانغا چىقىسا تاپىنىدىن، يەرگە كىرسە كوكۈلىسىدىن تارتىپ چىقىمىز.

ئاسمانغا چىقىرىپ، يەرگە ئۇرماق ئاۋۋال تازا ماختاپ، كېيىن شەرمەندە قىلماق: — غوجام، — دەپتۇ زېرەك، — ئۇ بىچارىنى ئاسمانغا چىقىرىپ يەرگە ئۇرۇۋاتىسىز. ئۇنىڭدا نېمە قەستىڭىز بار ئىدى، بۇ ئىشىڭىز قىلچىمۇ ياخشى ئەمەس.

چەكسىز ئېگىز: ئۇ شۇ چاغدا يىراقتىن ئاسمان - پەلەك بىر چاڭ - توزانىنىڭ يېقىنلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. * يولنىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى ئاسمان - پەلەك بوي تارتقان سۇۋادان تېرەكلەرنىڭ ياپراقلىرى لەرزىلەشماقتا شىلدىرلىماقتا.

ئاسمان - زېمىن ئاسمان ۋە زېمىن؛ ئاسمان ۋە زېمىنغا مۇناسىۋەتلىك ھەممە نەرسە: ئەر مەزلۇم چەستىنىڭ ئۈستىگە يىقىلىپ بېھوش بولدى، بۇ كۈنى شەھەرنىڭ ئىچى غۇلغۇلىغا تولدى، ئاسمان - زېمىن لەرزىگە كەلدى.

ئاسمان - زېمىن پەرق بار ناھايىتى كۆپ پەرقى بار، پەرقى ئىنتايىن چوڭ؛ ئادىل بىلەن ئىككىمىز ئوتتۇرىسىدىكى ئىشتا ھەقىقەتەنمۇ ئاسمان - زېمىن پەرق بار ئىدى، قېنىم قاينىدى.

ئاسمىغان «ئاسماق» پېشىلىنىڭ سۈپەتلىشى؛ ئاسمىغان قازاننىڭ ئېشىنى يېمەك.

ئاسمىغان قازاننىڭ ئېشىنى يېمەك يوق نەرسىدىن ئۈمىدلەنمەك، قۇرۇق خىيال بىلەن ئۆزىنى ئالدىماق؛ ئاسمىغان قازاننىڭ ئېشىنى يەپ ئولتۇرۇۋەرسەك، جىق نەرسىدىن قۇرۇق قالمىز.

ئاسمىغانداق پ. دىئال. ئەتتۇارلىماق، كۆزى قىياماسلىق، قىسىنماق.

ئاسىي سۈپ [ئە] ① گۇناھكار، گۇناھ قىلغۇچى؛ ئاسىي بەندە. ② خائىن، سائقۇن؛ ئاسىيلارنى تارىخ ھامان بىر كۈنى جازالايىدۇ. * جاھانگىرلار مۇنداق مەملىكەتلەرگە تاجاۋۇزچىلىق ئۇرۇشى ئېلىپ بارغان چاغدا، بۇ مەملىكەتلەر - دىكى ھەرقايسى سىنىپلار، ۋەتەن ئاسىيلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ۋاقتىنچە ئىتتىپاقلىشىپ، مىللىي ئۇرۇش ئېلىپ بېرىش يولى بىلەن جاھانگىرلىككە قارشى تۇرىدۇ.

ئاسىيا ئى [ئە] <جۇغ> <ئاسىيا قىتئەسى>. **ئاسىيا قىتئەسى** <جۇغ> دۇنيادىكى يەتتە قىتئەنىڭ ئىچىدە ئەڭ چوڭ قىتئە بولۇپ، شەرقىي يېرىم شارنىڭ شەرقىي شىمال قىسمىغا

جايلاشقان؛ شىمال، شەرق ۋە جەنۇب تەرىپى ئايرىم - ئايرىم ھالدا شىمالىي مۇز ئوكيان، تىنچ ئوكيان ۋە ھىندى ئوكيان، غەرب قىسمى ئوتتۇرا دېڭىز ۋە قارا دېڭىزغا تۇتىشىدۇ؛ غەربتىن ئۇرال تاغلىرى، ئۇرال دەرياسى، كاسپىي دېڭىزى، ئالىپ تاغلىرى، قارا دېڭىز بوغۇزى ئارقىلىق ياۋروپا بىلەن چېگرىلىنىدۇ؛ غەربىي جەنۇبتىن سۇۋەيىش قانىلى، قىزىل دېڭىز ئارقىلىق ئافرىقا بىلەن چېگرىلىنىدۇ؛ شەرقىي شىمالدىن بېرىنگ بوغۇزى ئارقىلىق شىمالىي ئامېرىكا قىتئەسىدىن ئايرىلىپ تۇرىدۇ؛ شەرقىي جەنۇبتىن تېمۇ ئارلى بىلەن ئاۋسترالىيە ئوتتۇرىسىدىكى دېڭىز ئارقىلىق ئوكيانىيە بىلەن چېگرىلىنىدۇ. **ئاسىيالىق** ئى. ئاسىيا قىتئەسىدە تۇغۇلۇپ، ئۆسكەن، ئاسىيادا ئولتۇراقلاشقان ياكى ئاسىيادا ياشايدىغان، ئاسىيادا تۇرۇشلۇق كىشى؛ مەن ئاسىيالىق.

ئاسىيلىق «ئاسىي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ چەت ئەلگە باغلىنىپ ئاخبارات يوللاپ ۋەتەنگە قىلىنغان ئاسىيلىقنى كەچۈرۈشكە بولمايدۇ. **ئاسىيلىق قىلماق** ئۆز سىنىپى ياكى تەشكىلىدىن يۈز ئۇرۇپ، دۈشمەن تەرەپكە ئۆتۈپ كەتمەك ياكى دۈشمەن ئۈچۈن خىزمەت قىلماق؛ دۈشمەنگە سېتىلماق، خائىنلىق قىلماق؛ ئۇ ئۇرۇش مەيدانىدا ئۆلۈم خەۋپىگە قارىماي توختىماي ئېتىلىۋاتقان توپ، مىللىتى ئوقلىرى ئىچىدىن يارىدارلارنى قۇتقۇزۇپ چىققان تۇرۇقلۇق، دۈشمەن تۇرمىسىدە قانداقمۇ ئاسىيلىق قىلسۇن؟

ئاش I ئى [پ] ① قازاندا پىشۇرۇلغان تاماق؛ غىزا، يېمەكلىك؛ ئىش بار يەردە ئاش بار (ماقال). * يارىم تۇرۇپ يېنىمدا، جوزا قويۇپ ئاش قويسا. ھەركىم سۆيگەن يار بىلەن، بىر تەككىگە باش قويسا. ② پولۇ، قويۇقئاش؛ ئاش دەملىمەك. * بىز ئاش دەم يېگۈچى، باغقا

چىرىشتىن ساقلاش قاتارلىقلاردا مۇھىم مائىرىيال قىلىنىدۇ. بۇ دېڭىز تۇزى، تاغ تۇزى، كۆل تۇزى ۋە قۇدۇق تۇزىدىن ئىبارەت تۆت خىل بولىدۇ. «تۇز» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاش تېپىپ يېمەك — فان تېپىپ يېمەك: ئۇ قەيەرگىلا بارسا بىر قاچا ئاش تېپىپ يېمەلەيدۇ.

ئاشقا توپا سالماق بىر ئاۋنىڭ مەنپەئىتىگە زىيان يەتكۈزمەك، بۇزغۇنچىلىق قىلماق، كاشلا تۇغدۇرماق: — خەپا ئۇ ئاشقىمۇ توپا ساپتۇ-دە، بۇ كۆكتۈشلەر، — دەيدى ھەۋزىنسانى ئابدۇقېيۇمغا بېرىدىغانلىقىنى ئاڭلىغان قۇربان ئاخۇن، — قېنى، بىر تۇتۇشۇپ كۆرەيلى، قىز سېنىڭ ئۆيۈڭگە كىرمەدۇ، يا مېنىڭ ئۆيۈمگىمۇ؟ كۆرىمىز تېخى.

ئاشقا چىۋىن چۈشمەك تەييار بولغان، ھەل بولۇش ئالدىدا تۇرغان ئىش بۇزۇلماق؛ مەنپەئەت زىيانغا ئۇچرىماق، توسالغۇ پەيدا بولماق.

ئاشقا قۇم ئارىلاشماق بىر-بىرىگە مۇتلەق ماس كەلمەيدىغان نەرسىلەر ئارىلىشىپ قالماق: — ماقۇل بىللە ئوينايلى دېسە قانداق قىلاتتىڭ، — دەيدى رەقىب ماڭا خاپا بولۇپ، — تازا ئاشقا قۇم ئارىلاشقان بولاتتى!

ئاش II ئى. تېرىنى ئاشلاش ئۈچۈن ئۇن، تۇز ۋە سۇنى ئارىلاشتۇرۇپ، ئېچىتىپ تەييارلانغان ئۇماچ.

ئاش بەرمەك — ئاشلىماق.

ئاش-پاش تاماق ھەم تاماق دائىرىسىگە كىرىدىغان ھەر خىل تائام، يېمەكلىكلەر: ھېيىزىخان مەنىلىك قىلىپ: — ھۈنەردە گۈل كەلتۈرىدىغان ئەپچىل قوللىرى بولغاندىن كېيىن، ئاش-پاش ئېتىشىنىمۇ ئۆگەنسە، ئۈستام، — دەيدى.

ئاشپەز ئى [پ] ئاشخانلاردا تاماق ئېتىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان، تاماق ئېتىشىنى

كىرىپ ئايلىنىپ چىقتۇق. ⑤ ئۇن چىقىرىلىدىغان دانلىق زىرائەت: بەشىنچى ئايدا بېشىنى كۆردۈم، ئالتىنچى ئايدا ئېشىنى (ماقال). * كومپارتىيە ھەرگىزمۇ يالغان سۆزنى قىلمايدۇ، بارلىق ئاشنى سۈپۈرۈپ، ساغنى مىخلاپ ئالمايدۇ.

ئاش ئەتمەك تاماق قىلماق، تاماق تەييارلىماق، تاماق ھازىرلىماق: بېشى ئاغرىپ. سەلىمخاننىڭ، ئورۇن تۇتۇپ قالغانىكەن يېتىپ، رەھىمىنى ئالدى لەيلىگۈل، تېزلىك بىلەن ئاش ئېتىپ بېرىپ.

ئاش بەرگەن قازاننى چاقماق ياخشىلىققا يامانلىق قىلماق، ۋاپاغا جاپا قىلماق: ئاش بەرگەن قازاننى ئانداق ئاسان چاقمايلى، تۆت تەڭگە پۇلنى كۆرۈپلا، شاخلاپ كەتسەك بولماس، بۈلمىسا سەن بازارنى ئايلىنىپ، ئالدىدىغان نەرسىلىرىڭنى دىتلىغاچ تاماشا قىلىپ كەل.

ئاش بولماق سىڭمەك، بەرىكەت قىلماق، ئەسقاتماق، قۇتۇتماق: باقى رەپىق ئاكىنىڭ قوپىلىرىدىن كۆزىنى ئۆزمەي: — خۇدايىم ماللىرىنى ئاش بولغىلى نېسىپ قىلسۇن... ھال-كۈنلىرى قانداقراق كېتىپ بارىدۇ، تۇغقان؟ — دەيدى. * ئۇ بۇ قىزغا: — خېنىم بالىكەنلا، بەك چىرايلىق-كەنلا، بىزدەك دېھقانغا ئاش بولالسىمۇ؟ — دەيدى.

ئاش تارتماق مېھمانلارنىڭ ئالدىغا ئاش قويماق، ئاش كەلتۈرمەك: — بېگىم، قازانغا گۈرۈچ سېلىپ قويدۇق، سىلىمۇ بىر تاز ئولتۇرۇپ بەرسە، جامائەتكە ئاش تارتىۋالايلى، — دەيدى ساھىبخانا.

ئاش تۇزى ئانىئورگانىك بىرىكمە، شۇنىڭدەك تەركىبىدە ناترىي خلور بولغان، رەڭسىز ياكى ئاق رەڭلىك كرىستال جىسىم. ئۇ دانىچە ياكى كالىي ھالەتتە بولۇپ، پۇراقلىق كېلىدۇ؛ بوياق، ئەينەك، سوپۇن قاتارلىقلارنى ياساشتا ئىشلىتىلىشتىن تاشقىرى، يەنە ئاشلىق تەمىنى تەڭشەش،

ئاش - تۇز - ئاش - تاماق، غىسزا: شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى مېنىڭ ئاش - تۇزۇمنى يەپ تۇرۇپ، ماڭا ئۇنچىلىك ئەسكىلىك قىلماس.

ئاشخانا ئى [پ] ① تاماق تەييارلاش، تاماق ئېتىش ئۈچۈن مەخسۇس ھازىرلانغان ئۆي - ئىمارەت: گۈلدەستە باتۇرنىڭ سوئال - لىرىغا جاۋاب بېرىپ، ئاشخانىغا چىقىپ كەتتى. ② ئىدارە، ئورگانلاردىكى خادىملار، مەكتەپ - لەردە بولسا ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلار تاماق يەيدىغان ئورۇن: ئاشخانا خىزمىتى قارىماققا ئاددىي بولغان بىلەن كۆپچىلىكىنى رازى قىلىپ كېتىش تەس ئوخشىمامدۇ؟

ئاشسۇ ئى [ئاش+سۇ] توي مۇراسىمىدا مېھمانلارغا زىياپەت بېرىش ئۈچۈن ئوغۇل تەرەپتىن قىز تەرەپكە بېرىلىدىغان نەرسىلەر: پەقەت توينىڭ ئاشسۇيىسىگىلا ئادەتتىكى ئىككى توينىڭ چىقىمى سەرپ قىلىندى. كۆپىنچە ئوغۇلنىڭ مەردلىكىگە شەرىھىلەن كۆڭلىدە تولىمۇ قايىل بولدى.

ئاشسۇيىنى بەرمەك ئوغۇل تەرەپتىن توي مۇراسىمىدا مېھمانلارغا زىياپەت بېرىش ئۈچۈن قىز تەرەپكە بېرىلىدىغان نەرسىلەرنى بەرمەك.

ئاش - غىزا ← **ئاش - تاھاق**: توي كۈنى ئاش - غىزا ۋاقىتىدا ئۆلگۈرمەي، مېھمانلارنى بىرئاز ساقلىتىپ قويدۇق.

ئاشقازان ئى [ئاش+قازان] <بىئول> ئادەم ۋە بەزى ھايۋانلارنىڭ ھەزىم قىلىش ئورگىنى: ئاشقازان كېسىلى. * ئۇ سىلەرگە يول باشلايدۇ. ئاڭلىشىمچە، بالىنىڭ ئاشقازانىدا ئوزۇقلۇق ناھايىتى مول ئىكەن.

ئاشقازان ئاستى بېزى <بىئول> ← **ئۇيۇقلۇق**.

ئاشقازان بوشلۇقى <تب> تىبابەتچىلىكتە ئاشقازاننىڭ ئىچكى بوشلۇقىنى كۆرسىتىدۇ.

ئاشقازان بېزى <بىئول>. ئاشقازان سۇيۇقلۇقى

كەسىپ قىلغان ئادەم: قاسساپ ماي چاي - نايدۇ، ئاشپەز گۆش چاينايدۇ (ماقال). * پاھ، نېمىدېگەن ئاۋات بازار بۇ؟ ئاشپەز، ناۋايلارنىڭ ۋارقىرىشى، بۇنىڭغا ماروۋنى چىقىرىدىغان ماشىنى - لارنىڭ غالدۇر - غۇلدۇرلىرى قوشۇلۇپ بازارنى بېشىغا كىيىپتۇ.

ئاشپەزگە پۇل بېرىپ، ناۋايغا قارايدىغان بىرەر ئىشنى لايىقىدا قىلالمايدىغان؛ ھاڭۋاقتى: ئۇ ئاشپەزگە پۇل بېرىپ ناۋايغا قارايدىغانلارنىڭ بىرى.

ئاشپەزچىلىك (توغرىسى: ئاشپەزلىك) ← **ئاشپەزلىك**.

ئاشپەزلىك «ئاشپەز» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى: بۇ جايدا لېنىگە ئاشپەزلىك قىلغاندىن باشقا، مۇشۇنداق بېرىم كېچىدە كەلگەنلەرگەمۇ تاماق ئېتىپ بېرىشكە توغرا كېلىدۇ.

ئاشپۇزۇل ئى. ئاشخانا، تاماقخانا: ئۇ ئەس - لىدە بىر تۆمۈرچى ئىدى، بىر چاغلاردا يوشۇرۇن رەۋىشتە كوممۇنىستىك پارتىيىگە كىرگەن بولۇپ، ئاشپۇزۇل ئېچىپ ئالاقىچى بولغان، ئىنقىلابىي يولداشلارنىڭ مەخپىي ھەرىكىتىگە سايىمۇنەم بولغانىدى.

ئاش - تاھاق ← **ئاش - تاھاق**: مەن ئۇ يىگىت - نىڭ ئىسمىنى، يۇرتىنى، سورىۋالغىنىم ئۈچۈن كۆپ پۇشايمان قىلدىم، ئاتا - ئانامغا ئېيتالمايدىم، كېيىن ئاش - تاھاقىدىن قالدۇم.

ئاشتاختا ئى [ئاش+تاختا] خېمىر يۇغۇ - رۇش، يېيىش ۋە تۇرلۇك ئۇن تاماقلارنى ئېتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان مەخسۇس تاختا: ئۇ ئۆيدە كۆڭلەكلەرنىڭ ياقىلىرى يىرتىلغان، يۈزلەر مۇشۇك تاتىلىغاندەك قىيىپا - يارما بولغان، ئاشتاختا، نوغۇچىلارغىچە سۇنىغان، ئۆي ئىچى پۈتۈنلەي ئاستى - ئۈستۈن بولغان مەنزىرىلەر پات - پاتلا كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ.

ئاش - تاماق تۈرلۈك تاماق - غىزالار، تاھاقلار: بىر ئائىلىگە نىسبەتەن ھەر ئايدا بولىدىغان خىراجەت ئاساسەن ئاش - تاماق ئۈچۈن بولىدۇ.

زاننىڭ قىزىلىۋىشىگە چەك تۇتاشقان يېرىدىكى ئاغزى.

ئاشقازان كىسلاتاسى <بىئول> ئاشقازان سۇيۇقلۇقى تەركىبىدىكى ئۆز كېسىلاتاسى. ئۇ ئاقسىلنىڭ ھەزىم بولۇشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ ھەمدە باكتېرىيەلەرنى ئۆلتۈرىدۇ.

ئاشقازان ئۈچەي ياللۇغى <تب> ئاشقازان ۋە ئۈچەي شىللىق پەردىلىرىنىڭ ياللۇغلىنىشى.

ئاشقازان يارىسى <تب> ئاشقازان شىللىق پەردىسىنىڭ زېدىلىنىش كېسىلى.

ئاشقازان ياللۇغى <تب> ئاشقازان شىللىق پەردىسىنىڭ ئۆتكۈر ياكى سوزۇلما خاراكى تېرىك ياللۇغلىنىشى.

ئاشقان - تاشقان لازىم قىلىنىپ، ئېشىپ قالغان؛ قالدۇق؛ مەن شۇ يىلى قىشنىڭ قارا سوغۇق كۈنلىرىدە ھېتىگاھ ئەتراپىدىكى بىر ئايال خوجايىنىڭ ئاشپۇزۇلىدا كۈن بويى سۇ توشۇپ، ئوتۇن يېرىپ، ئوچاققا ئوت قالاپ، ئاشقان - تاشقان نەرسىلەرنى يەپ كۈن ئۆتكۈزدۈم.

ئاشقودا ئى. دىئال. چوڭ چىسە، ئاپقۇر چىنە.

ئاشكارا سۈپ [پ] ① ھەممىگە مەلۇم، ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرغان، يوشۇرۇنمىغان، ئوچۇق؛ ئاغرىقنى يوشۇرساڭ، ئۆلۈم ئاشكارا (ماقال). * ئۇلار ماڭا تولىمۇ قاتتىق، تولىمۇ ئاشكارا نازارەت قىلىۋاتقاچقا، بەزى ئوقۇغۇچىلار ۋە ياش ئوقۇتقۇچىلارمۇ بۇنىڭغا ھەيران قېلىۋاتىدۇ ۋە بۇنىڭدىن نارازى بولۇۋاتىدۇ. ② رەۋ. يوشۇر-ماستىن، ئەينەن، ئوپىئوچۇق؛ سەمەت بىرنەچچە ئاي يوشۇرۇنۇپ يۈردى، گومىنداڭنىڭ تىنىشى تۈگىگەندىن كېيىن، ئاندىن كوچىلاردا ئاشكارا يۈرەلەيدىغان بولدى. * ئۇنىڭ خاتالاش-قانلىقى ئاشكارا كۆرۈنۈپ تۇرمامدۇ؟

ئاشكارا ئالامەت <بىئول> قارىمۇقارشى ئالامەتلىك ئىككى ئەجدادنى چېتىشتۈرغاندىن

ئىشلەپچىقىرىدىغان بەز، ئاشقازان شىللىق پەردىسىگە قويۇق تارقالغان بولىدۇ؛ سانى تەخمىنەن 5 مىليارد دانە بولۇپ، بىر كېچە - كۈندۈزدە ئىككى لىتىر ئاشقازان سۇيۇقلۇقى ئىشلەپچىقىرىدۇ.

ئاشقازان تۆۋەنلەش <تب> ئاشقازاننىڭ قورساق بوشلۇقى ئىچىدە تۆۋەنگە ساڭگىلاپ كېتىش كېسىلى، ئۇ تەن ئاجىزلىقى، ئاشقازاننى تۇراقلىق دۇرغۇچى تارىمۇشلارنىڭ بوشاپ كېتىپ كۈچسىزلىنىشى نەتىجىسىدە پەيدا بولىدۇ، ئالامەتلىرى: قورساق كۆپۈش، ئاغرىش، جىم ياتقاندا يۇقىرىقى ئالامەتلەر يوقىلىپ، ماڭغاندا كۈچىيىشتىن ئىبارەت.

ئاشقازان چىقىش ئاغزى <ئانات> ئاشقا-زاننىڭ ئون ئىككى بارماق ئۈچەيگە تۇتاشقان يېرى.

ئاشقازان چىقىش ئاغزى تارايماق <تب> ئون ئىككى بارماق ئۈچەينىڭ ياللۇغلىنىشى، سىپازمىلىنىشى ۋە سۇلۇق ئىششىقى سەۋەبىدىن ئاشقازان چىقىش ئاغزى كىچىكلەپ كەتكەن. ئاشقازان راكى <تب> ئاشقازان شىللىق پەردىسىدە كۆرۈلىدىغان يامان سۈپەتلىك ئۆسۈمە.

ئاشقازان سۇيۇقلۇقى <بىئول> ئاشقازان يېزىدىن ئاجراپ چىقىدىغان كىسلاتالىق، رەڭسىز، سۈزۈك سۇيۇقلۇق، تەركىبىدە ئاساسەن پېپىسىن، تۇز كىسلاتاسى ۋە شىلمىش سۇيۇقلۇقلار بولۇپ، يېمەكلىكلەرنى ھەزىم قىلىش ۋە باكتېرىيەنى ئۆلتۈرۈش رولىنى ئوينايدۇ.

ئاشقازان كېڭىيىشى <تب> ئاشقازاننىڭ ھەرىكىتى توسالغۇغا ئۇچراش سەۋەبىدىن ئاشقازاننىڭ كېڭىيىپ، ئوزۇق قوبۇل قىلالمايدىغان بولۇپ قېلىشى.

ئاشقازان كىرىش ئاغزى <ئانات> ئاشقا-

ئىپادىلىنىش تىپىدە ساپ زىگوتا پەرقلەنمەيدۇ.
ئاشكارىلىماق پ. مەلۇم مەخپىيەتلىكنى ياكى
 سىرنى پاش قىلىماق، ئىچىپ تاشلىماق؛
 ھېچ ئىشتىن خەۋىرى يوق تېۋىپ ئاۋۋال ئۇنىڭ
 نومۇرىنى تۇتتى، كېيىن يارىسىنى كۆرۈپلا سىرنى
 ئاشكارىلاۋەتتى.

ئاشكۆكى ئى [ئاش+كۆكى] كۈنلۈكسىمان
 گۈللۈكلەر ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر يىللىق
 سامان غوللىق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى
 نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدىغان، پەيسىمان مۇرەككەپ
 يوپۇرماق، يوپۇرماق ۋە غوللىرى ئالاھىدە
 خۇش پۇراق، ئاق چېچەكلەيدۇ، گۈلى
 كىچىك، رەڭگى ئاق، مېۋىسى دۈڭىلەك؛
 «يۇمغاقسۇت» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاشلاتماق «ئاشلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي
 دەرىجىسى: قىشنىڭ غېمىنى قىلىپ بەش دانە
 تېرە ئاشلىتىپ قويدۇم.

ئاشلاشماق «ئاشلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك
 دەرىجىسى: مەن ئۇستامنىڭ ئون دانە تېرىسىنى
 ئاشلىشىپ بەردىم.

ئاشلامچى ئى. تېرە ئاشلاش بىلەن شۇغۇل-
 لانغۇچى، تېرە ئاشلاشنى كەسىپ قىلغۇچى؛
 ئاشلامچى ئادەم.

ئاشلامچىلىق ئى «ئاشلامچى» سۆزىنىڭ
 كەسىپى نامى.

ئاشلانغان «ئاشلانماق» پېئىلىنىڭ
 سۈپەتتىشى: ئۇستام، بۈگۈن ئاشلانغان تېرىلەر
 مۆلچىرىڭىزچە قانچە چىقار؟

ئاشلانغان تېرە ئاشلىنىپ بولغان، ئاشتىن
 چىققان، ئاش يېگەن تېرە: بىز ھەر كۈنى
 كەچتە ئىشتىن چۈشۈشتىن بۇرۇن ئاشلانغان تېرىلەر-
 لەرنى بىر تەرەپكە يېيىۋېتىپ ئاندىن قايتىمىز.

ئاشلانماق «ئاشلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل
 دەرىجىسى: قازى ئېسىل ئاشلانغان تۈلكە
 تېرىسىنى قولغا ئېلىپ ئۆرۈپ-چۆرۈپ كۆرگەن-
 دىن كېيىن: — بىراق ماڭا جۇۋا چىقمايدىغاندەك

كېيىن، ئەجدادتىكى ئالامەتلەرنىڭ ئۇلارنىڭ
 تۇنجى ئەۋلادىدا ئىپادىلىنىشى. مەسلەن:
 ئاق گۈللۈك يېسى پۇرچاق بىلەن قىزىل
 گۈللۈك يېسى پۇرچاقنى چېتىشتۈرغاندا،
 تۇنجى ئەۋلادنىڭ قىزىل گۈللۈك بولۇشى،
 ئاشكارا ئالامەت بولىدۇ.

ئاشكارا بولماق ئايدىڭ بولماق، ئېنىق
 بولماق، ئايان بولماق، مەلۇم بولماق،
 ئوچۇق بولماق، پاش بولماق؛ — سىلەر
 خۇددى قوي ئارىسىغا كىرىپ قالغان ئۆچكىدەك
 ئاسان ئاشكارا بولۇپ قالسىلەر. بىز ئاياللارنىڭ
 بارغىنىمىز ياخشى، چۈنكى دۈشمەنلەر دىققەت
 قىلمايدۇ، — دېدى ئۇ.

ئاشكارا تەڭ ئورۇنلۇق گېن <بىئول> بىر
 جۈپ تەڭ ئورۇنلۇق گېننىڭ ئىچىدىكى
 بىرى. ئۇنىڭ ئىپادىلىنىش تىپى ساپ زىگوتا
 ياكى ئارىلاش زىگوتا ھالەتتە بولسىمۇ
 پەرقلەنمەيدۇ.

ئاشكارا قىلماق — ئاشكارىلىماق: بۇ ھال
 يەنە بىردەم داۋاملاشقان بولسا، ئۇ ئۆزىنى
 ئاشكارا قىلغان بولاتتى. * بىر يامان ئادەم مەلۇم
 سەۋەب بىلەن بىر ياخشى ئادەم تۈسگە كىرىۋال-
 سىمۇ، ئۇ ئاخىر ئەسلى تەبىئىتىدىكى خۇلقىنى
 ئاشكارا قىلىدۇ.

ئاشكارىلىتماق «ئاشكارىلىماق» پېئىلىنىڭ
 مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئاشكارىلانماق «ئاشكارىلىماق» پېئىلىنىڭ
 مەجبۇل دەرىجىسى: ئۇنىڭ تۇرمۇش ئادىتى
 رېئاللىقنىڭ جىددىي سىنىقىغا دۇچ كېلىپ، خاراك-
 تېرىندىكى يۇقىرىقىدەك ئاجىزلىقلار تېخىمۇ چوڭقۇر
 ئاشكارىلىنىدۇ. * ئادەم ئۆلۈشى بىلەنلا، نۇرغۇن
 ئىشلارنىڭ ئەسلى قىياپىتى ئاشكارىلىنىدۇ، نۇرغۇن
 ئىشلار مەلۇم بولىدۇ، بىزمۇ ئۆلگۈچىگە ئۆلگەندىن
 كېيىن باھا بېرەلەيمىز.

ئاشكارىلىق ① «ئاشكارا» سۆزىنىڭ ئىسىم
 شەكلى. ② <بىئول>: ئارىلاش زىگوتادىكى
 بىر خىل ئىرسىيەتنىڭ ئىپادىلىنىشى، ئۇنىڭ

قىلدۇ - ھە؟ - دېدى.

ئاشلەڭپۇك ئى [ئاش+لەڭپۇك] ئۈستىگە لەڭپۇك سېلىنغان چۆپ تاماق: ئاشلەڭپۇك قىلماق. ئاشلەڭپۇك يېمەك.

ئاشلىق ① ئى ئۇن چىقىرىلىدىغان، ئاش - تاماق قىلىنىدىغان دان: دانلىق ئاشلىق. ئاشلىق زىرائەت. ئاشلىق تېرىلىدىغان يەر. * ئىشلەپچىقىرىش دۈيىمىز يازلىق يىغىمىدا 200 مىڭ جىڭ ئاشلىقنى ئامبارغا كىرگۈزدى. ② سۈپ. ئاش بولىدىغان، ئاشقا يېتىدىغان (ئالدىغا ساناق ئېلىپ كەلگەندە): ئۆيدە ئاران بىر ئاشلىق ئۇن قالغانىكەن، شۇڭا ئازراق ئۇن تارتىپ كېلەي دەپ ماڭدىم.

ئاشلىق ئامبىرى ئاشلىق ساقلاش ئۈچۈن مەخسۇس ياسالغان جاي، بىنا، ئىمارەت: شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن ئالماس بىلەن جۈمە مەخسۇت بەگنىڭ تۆمۈر دەرۋازىسى يېنىدىكى ئاشلىق ئامبىرىغا كېلىشتى.

ئاشلىق بازىرى شەھەر ۋە يېزىلاردىكى مەخسۇس ئاشلىق سېتىش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن جاي؛ ئورۇن: بىز مەخسۇت ئاكا بىلەن ئاشلىق بازىرىدا ئۇچراشتۇق.

ئاشلىق بېلىتى ئاشلىق ياكى ئاشلىق بىلەن تەييارلانغان يېمەكلىكلەرنى سېتىۋېلىشقا ئىشلىتىدىغان مەخسۇس بېلەت: ئاشلىق دۈك-ئىدىن 3-ئايلىق نورما ھېسابىغا 100 جىڭ ئاشلىق بېلىتى ئالدىم.

ئاشلىق پونكىتى <سودا> يېزىلاردا ئاشلىق يۆتكەيدىغان، ئاشلىق ساقلايدىغان، ئاشلىق باشقۇرىدىغان ئورۇن، ئىدارە.

ئاشلىق دۈكىنى <سودا> شەھەر ۋە يېزىلاردا تاۋار ئاشلىق بىلەن ئامبىنى تەمىنلەيدىغان ئورۇن.

ئاشلىق زىرائەتلىرى <دېھ> ئوزۇقلۇق، يېمەكلىك ئۈچۈن تېرىدىلىغان بۇغداي، قوناق، شال قاتارلىق زىرائەتلەر ۋە شۇ

زىرائەتلەرنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى.

ئاشلىق - تۈلۈك ئاشلىق ۋە باشقا يېمەكلىكلەر: بىز ئۇزۇن يول بېسىپ دەريا بويىغا يېتىپ كەلگەندە دەريادا ئاشلىق - تۈلۈك كېھىسلىرى تۇرۇشۇپ كەتكەندى.

ئاشلىماق پ. تېرىنى مەخسۇس تېرە ئاش-لاش ئۈچۈن تەييارلانغان ئاشقا سېلىپ پىشۇرماق: شۇنچە چوڭ گەمىنىڭ ئىچىدە بىر پارچە كىگىز ياكى يوتقان - كۆرپە دېگەن نەرسە كۆرۈنمەيتتى، ھەممىلا تەرەپتە جەرەن، تۈلكە، توشقانلارنىڭ چالا ئاشلانغان تېرىلىرى تۇراتتى.

ئاشماق پ ① مىقدار ياكى ھەجىم جەھەت-تىن كۆپەيمەك: ئۆسۈمەك، ئارتىماق: قاراك بۇ ئامەتنى، بىر ئاددىي چارۋىچىنىڭ ئىككى يىلىدا ئامانەت پۇلى 5 مىڭ يۈەنگە يېتىپ، شەخ-سىي چارۋىسى 100 تۇياقتىن ئېشىپ كەتتى. ② مەلۇم بىر پەيت، ۋاقىت چېكىدىن ئۆتۈپ كەتمەك: ۋاقىت بېرىم كېچىدىن ئېشىپ كەتتى.

③ مال سېتىشتا ئۇنىڭ باھاسىنى ئۆس-تۈرمەك، نەرخكە نەرخ قوشماق، ئارتتۇرماق: ئۇ كالىسنى سېتىۋالغان ئەسلى باھاسىدىن 70 يۈەن ئاشۇرۇپ ساتتى. ④ كۈچەيمەك، زورايد-ماق: ھەۋسى ئاشتى. غېجىم ئاشتى. غەيرىتى ئاشتى. ⑤ تاكامۇللاشماق، مۇستەمكەم-لەنمەك، ياخشىلانماق: يۇقىرى كۆتۈرۈلمەك:

ھاشاراتلار ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بېرىشىمۇ ئۇنىڭ تۇرمۇش ئۇسۇلىنىڭ بىر مەزمۇنى بولۇپ، بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ تۇرمۇشىغا ھەم جىسمانىي ئەمگەك قوشۇلاتتى ھەم ئۇنىڭ لاۋازىمات خىزمەتسىگە بولغان ئىشتىياقى ئاشاتتى. ⑥ بىرەر جەھەتتىن ياكى بىرەر ساھەدە باشقىلار-دىن ئۆتۈپ كەتمەك، باشقىلارنى ئارقىدا قالدۇرماق: يېزىمىزنىڭ چارۋا مەھسۇلاتى قوشنا يېزىلارغا سېلىشتۇرغاندا كۆپ ئېشىپ كەتتى.

⑦ مەلۇم بىر توساق، چېگرا ياكى نىشان-لانغان جايدىن ھالقىماق: داۋاندىن ئاشماق. * يالغۇز قىر ئاشقۇچە، كۆپ داۋان ئاشار

شۇ خىلدىكى يېمەكلىكلەر: يوق ئىدى ھېچ- كىمدە زاپاس ئاش- ئوزۇق، ئاچلىقنىڭ خەۋىپىنى قانداق قىلغۇلۇق؟

ئاشۇ ئال [ئاۋۇ+شۇ] سۆزلىگۈچى ئىشارەت قىلغان يىراقتىكى شەيئىنى ئىپادىلەيدۇ ياكى ئايرىپ كۆرسىتىدۇ؛ ئاشۇ كۆرۈنۈپ تۇرغان بىز- نىڭ يېزا. * شۇنداق قىلىپ كەنجى ئوغۇل ئاشۇ خاسىيەتلىك ناننىڭ كۈچى بىلەن بوۋاي دېگەن- دەك ئۇچ ئاي يول يۈرۈپ بىر شەھەرگە كېلىپتۇ. **ئاشۇت** ئى. دىئال. ئاش- پاش، ئاش- ئوزۇق.

ئاشۇرماق «ئاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇلار بىرىنچى پەسىلدە كىلىم توقۇش ۋەزىپىسىنى 44 پىرسەنت ئاشۇرۇپ ئورۇن- لىدى. بۇ ئارمىيىنىڭ ئابروپىنى ئاشۇردى. * ئارىدىن بىرنەچچە ئاي ئۆتۈپ، ياز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە يۈز بەرگەن مۇنداق بىر ۋەقە مېنىڭ ئادىلغا بولغان ھۆرمىتىمنى تېخىمۇ ئاشۇردى.

ئاشۇرۇلماق «ئاشۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئىقتىسادىي مۇناسىۋەت تاۋار ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق ئىشقا ئاشۇرۇلدى. * جۇڭگو خەلقى جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ رەھبەرلىكىدە، 1949 - يىلى جاھانگىرلىككە، فېئودالىزمغا ۋە بېئوروكىرات كاپىتالىزمغا قارشى خەلق ئىنقىلابىنىڭ ئۇلۇغ غەلبىسىنى قولغا كەلتۈرۈپ، خەلق دېموكراتىيىسى دىكتاتورلىقىدىكى جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنى قۇردى، بۇنىڭ بىلەن دېموكراتىك ئىنقىلابتىن سوتسىيالىستىك ئىنقىلابقا بۇرۇلۇش ئوڭۇشلۇق ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى.

ئاشۇرغى سۈپ. دىئال. ئاچكۆز، توپماس. **ئاشۇنچە ئال [ئاۋۇ+شۇنچە]** شۇ مىقداردىكى. **ئاشۇنچىلىك** ئال. ئېيتىپ ئۆتۈلگەن ياكى كۆرسىتىلگەن مىقداردىكى؛ شۇ دەرىجىدىكى؛ يولداشلار، ئاشۇنچىلىك ئىشلارنىمۇ پەش قىلىپ ئولتۇرامسىلەر؟

ئاشۇنداق ئال [ئىۋۇ+شۇنداق] ئېيتىپ ئۆتۈلگەن ياكى كۆرسىتىلگەن نەرسىگە

(ماقال). * چۈشمەيدۇ سومكىسى پەقەت دولدىن، كېزىدۇ يېزىلار يۈرۈپ پىيادە. قورقمايدۇ چارچاش- تىن، داۋان ئېشىشتىن، تېنىدە كۈچ- قۇۋۋەت پۈتمەس، زىيادە.

ئاشمانتا ئى [ئاش+مانتا] دەملەشتىن بۇرۇن ئۈستىگە مانتا تىزىپ، مانتا بىلەن بىرگە دەملەپ پىشۇرۇلدىغان پۈلۈ؛ ئۈستىگە پېتىر مانتا بېسىلغان پۈلۈ.

ئاشنا ئى [پ] ① دوست، يار- بۇرادەر؛ تونۇش- بىلىش؛ شۇ كۈندىن باشلاپ مېنى كۆڭۈلسىزلىك چىرمۇۋالدى، مەن كۈنلەرنى كىتابنى يار، تەتقىقاتنى ئاشنا تۇتۇپ ئۆتكۈزۈمگەن بولسام، بىر مېنى ئاشىيالىمىغان بولاتتىم. * ئاشنا بولساڭ ۋەتەنگە دوستلىرىم، بولما قونغان تاڭدىكى شۇ نامچىدەك. جۇت شامالار سوقسا، باپراق تەۋرىسە، سىردىشى بول، سۆي ۋەتەننى ماڭمىدەك. ② ئادىشى، ئوينىشى؛ مانا ئەمدى ئەقلىڭىزنى تاپتىڭىز، قەدىمكىلەر: «ئاشناڭغا ئىش- نىپ، ئەرسىز قالما» دېگەندى.

ئاشنا بولماق دوست بولماق، ئىشتىياق باغلىماق؛ ۋەتىنىم، باغىڭدا سايراپ بۇلبۇلى شەيدا بولاي، ھەردىمى سايراشقا گۈلزارلار ئارا ئاشنا بولاي. ② ئاداش، ئويناش تۇتماق، ئاشنا تۇتماق؛ مەن يارىمغا ئالما ئاتسام، ماڭا تاش ئاتتى. بىۋاپاكەن ئاشنا بولسام، تاشلىدى كەتتى.

ئاشنا تۇتماق ① دوست تۇتماق، ئاغىنە بولماق، ئىشتىياق باغلىماق. ② ئاداش ئوينىماق، ئويناش تۇتماق.

ئاشنالىق «ئاشنا» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى؛ ئىچى مەن قەترە قويماي تەشەببۇس، ۋاپايۇ مېھىر، دوستقا ئاشنالىقتىن.

ئاش- نان ئاش ھەم نان ۋە شۇ خىلدىكى يېمەكلىكلەر؛ ئىگە بولدىق ئۆي- جايغا، قورساق توپىدى ئاش- نانغا. يۈزىنىڭ رەھمەت بالىلىرىم، يېڭى ئازاد زامانغا.

ئاش- ئوزۇق ئاشلىق- تۈلۈك، ئاش ھەم

قۇلاق كۆزدىن ئاۋۋال ئاشىق بولار (ماقال).
* خەلىپە شۇ كۈندىن باشلاپ، شەمشۇرغا ئاشىق بولۇپتۇ. * قاشىق بىلەن كۆزۈڭگە، ئاشىق بولدۇم ئۆزۈڭگە. بىرنەچچە زامان بولدى، ئىپتىلىدىم ئۆزۈڭگە.

ئاشىق قانە رەۋ [ئە+پ] ئاشىقلارغا ئوخشاش، ئاشىقلاردەك، ئاشىقلارچە: كېنىزەك بۇ ئاشىق قانە ناخشىنى ئىپتىتىپ بولۇشى بىلەنلا ئەلى ئىبنى بەككار «ئاھ» ئۇرۇپ يىغلاپتۇ.

ئاشىقلىق «ئاشىق» سۆزىنىڭ ئابىستراكت ئىسىم شەكلى: ئاشىقلىق ئاسان، جۇدالىق تەس (ماقال). * دىلىمۇراد تىرىشچان يىمگىت بولۇپ كۇرساتلارنىڭ ئالدى ئىدى. ئۇنىڭ زېرەكلىكى، ئۆگىنىش، ئىزدىنىشكە ئاشىقلىقى مېنى ئۇنىڭغا خېلىلا يېقىنلاشتۇرغانىدى.

ئاشىق - مەشۇق بىر-بىرىنى سۆيگەن، بىر-بىرىنى ياخشى كۆرگەن (يىمگىت بىلەن قىز، ئەر بىلەن ئايال): شاھزادە ۋە پەرىزات بىر-بىرىگە مۇھەببەت ئىزھار قىلىشىپتۇ، بىر-بىرى بىلەن ھەقىقىي ئاشىق - مەشۇق بولۇشۇپتۇ.

ئاشىيان ئى [پ] يېزىت. قۇش ئۇۋىسى، ئىن.
ئاشىيانە ئى [پ] بىنانىڭ يۇقىرى قەۋىتى، يۇقىرى قەۋەتتىكى خانى: دىلىڭ قاينىغۇغا چۆككەندە، غۇرۇرنىڭ كەپتىرى بولغىن، خۇشال-لىق ئاشىياندۇر، جىمىنىڭ كەمتىرى بولغىن.

ئاغ ئى. ئىشتاننىڭ ئىككى پاچىقى چېتىلغان جاي.

ئېغى بىلەن بېغى يوق ھېچبىر ئاساسسىز، تۇتامسىز، باش-ئايىغى يوق: بۇ تازىبۇ ئېغى بىلەن بېغى يوق سۆزلەرنى دەۋىرىدىن نەرسە ئىكەن.

ئاغا ئى ① ئاكا: بىز ئاغا - ئىنى ئۈچمىز ئۈچ خىل خاراكتېرگە ئىگە ئىدۇق، شۇڭا ئاقۇەتمۇ ئۈچ خىل بولدى. ② ئۆزىدىن چوڭ، ئۇغقان-دەك يېقىن، قەدىردان كىشى: كېتەيلىق ئاغا - ئىنلار، ئامانلىققا بەل باغلاپ. ③ تارس. ئەلنىڭ، يۇرتنىڭ كاتتىلىرى، چوڭلىرى،

ئوخشايدىغان ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش: گومىنداڭچىلار ئاشۇنداق ھەيۋىلىرىگە قارىماي بۇ يەردىنمۇ خۇددى ئۇۋىسى چۇۋۇلغان چۈمۈلىدەك يىتىراپ قېچىشقا باشلىدى.

ئاشۇۋاقتى ئى [ئاش+ۋاقتى] كۈن بىرئاز كۆتۈرۈلگەن، ئۇيغۇرلارنىڭ ئادىتى بويىچە ئەتىگەنلىك تاماق يەيدىغان مەزگىل، ۋاقت: ئۇ خېلى ئوخشىغان بەسەيلەرنىڭ سالاھىيىتى كەتكەن قۇلاقلىرىنى چىۋىق بىلەن ئوراپ باغلاپ بولغۇچە ئاشۇۋاقتى بولغانىدى.

ئاشىپتە سۇپ [پ] يېزىت. مەپتۇن بولۇپ قالغان، ئەس - ھوشىدىن ئاداشقان؛ ئاشىق، شەيدا؛ پەرىشان: ساڭا ئاشىپتە بولدۇم بىر كۆرۈپ ھەم ئەقىلىدىن ئازدەم، مۇھەببەتتىن خەۋەرسىزلىك «ساراڭا» دەپ ئىپتىدى بىكار.

ئاشىق ئى [ئە] ① بىراۋنى ئىنتايىن ياخشى كۆرۈپ ئۇنىڭغا خۇشتار بولۇپ قالغان، مۇھەببەت قوبىغان كىشى: ئاشىققا باغدات يىمراق ئەمەس (ماقال). * ئاي ئۆتۈپ جانان سېنىڭ شېرىن لېۋىڭگە سۆيىمىسەم، دېمە ئاشىق، ئۆتسە يىل ھىجران ئوتۇڭدا ئۆلمىسەم. ② كۆچمە.

بىرەر نەرسىنى ياخشى كۆرۈپ قالغان، ئۇنىڭغا بېرىلگەن كىشى: گۈلگە ئاشىق بولغىنىم ئۈچۈن، گۈل تېرىدىم كۆڭلۈم بېغىغا. ۋۇجۇدۇمنى ئەيلىدىم تۇپراق، تومۇرۇمنى چېتىپ شېخىغا.

③ دۇنيادىن بىسخەۋەر، پۈتۈن ئەسلى - ۋەسلىنى، بارلىقىنى خۇداغا بېغىشلىغان، ئۆي - ماكانسىز، كۆپىنچە ئىبادەتخانىلاردا يېتىپ - قوپىدىغان، چاچ - ساقاللىرى ئۆس - تۈرۈلگەن كىشى، دەرۋىش: «يەتتە ئاشىق» بەلكى بىلمەس ئېركى بىر ئوت مەندە بار، مۇنچە سەن ھۆسنىڭگە مەغرۇر... مۇنچە كىبىرىڭ سەندە بار.

ئاشىق بولماق بىراۋنى، بىرنەرسە ياكى كەسپنى ئىنتايىن ياخشى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا خۇشتار بولۇپ قالماق، مۇھەببەت قويماق:

② كۆچمە. ھاكىمىيەت ئۈستىدىن ياكى يۇقىرى مەنەسەپتىن ئېلىپ تاشلىماق، چۈشۈرمەك، يىقىتماق: 1830 - يىل 7 - ئاينىڭ 27 - كۈنىدىن 29 - كۈنىگىچە پارىژدا ئىنقىلاب پارتلاپ، بوربون سۇلالىسىنى ئاغدۇرۇپ تاشلىدى. ③ ئۈستىگە يۈك - لەنگەن، تېگىلغان گۇناھ، جىنايەتنى يوققا چىقارماق: ئەنزە ئاغدۇرماق. * «چەتكە باغلانغان ئۇنسۇر» دېگەن جىنايەت بىلەن ئون يىل تۈرمىدە ياتقاندىم، «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» يوقىتىلغاندىن كېيىن، بۇ ناھەق ئەنزە ئاغدۇرۇپ تاشلاندى.

ئاغدۇرۇمچى ئى ① بىرەر ھاكىمىيەتتىكى غۈلتىش ياكى بىر مەنەسەپدارنى مەنەسپىدىن چۈشۈرۈش ئۈچۈن ھەر خىل ئۇسۇل بىلەن ھەرىكەت ئېلىپ بارغۇچى. ② پۇرسەتپەرەس. **ئاغدۇرۇمچىلىق** ئى. ئاغدۇرۇمچىلارنىڭ پائالىيىتى: جاھانگىرلار تاجاۋۇزچىلىق ۋە ئۇرۇش سىياسىتىنى يۈرگۈزۈپ، دۇنيا تىنچلىقىغا قاتتىق تەھدىت سالدى ھەمدە دۆلىتىمىزگە قارىتا بۇزغۇنچىلىق ۋە ئاغدۇرۇمچىلىق ھەرىكەتلىرىنى ئېلىپ باردى.

ئاغدۇرۇشماق «ئاغدۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئاغدۇرۇلغان «ئاغدۇرۇلماق» پېئىلىنىڭ سۈپەتدەشى: ئىككى يىل بۇرۇن ئاغدۇرۇلغان ئېگىزلەر كۈچلىنىپ، تېرىلغان بۇغدايلار ناھايىتى ئوخشىدى.

ئاغدۇرۇلغان پۇرمە <گېئول> ئوق تەكشىلىكىدىكى يانتۇ بۇلۇڭى كىچىك بولغان، بىر قانچىدىكى تاغ جىمىسى قاتلاملىرىنىڭ ئاستى - ئۈستى ئورنى ئاغدۇرۇلغان بىر خىل پۇرمە.

ئاغدۇرۇلماق «ئاغدۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ ئەكسىلىنىشقا لايىق دىكتاتۇرا جۇڭگو خەلقى تەرىپىدىن ئاغدۇرۇلدى.

ئاغرىپ - تارتىپ <ئاغرىپ - تارتىپ

ھاكىمىلىرى: ئاغا بەگلەر جاۋاب بەردىم، بۈگۈن ئاخىر زامان دەڭلار، ئارمان بىلەن بەندە بولدۇم، بەگلەر سورىسا ئامان دەڭلار. ④ <تارىخ> تۈرلى ئەمەل، مەنەسەپ، ئۇنۋان نامى: ئىشىك ئاغىسى. ھەرەم ئاغىسى. * ھۈدەيچى قىز ماھىن بانۇغا تازىم قىلىپ: - ئىشىك ئاغا كىرىشكە رۇخسەت سورايدۇ، - دېدى.

ئاغاداش ئى. دىئال. يېقىن كۆرگەن تەڭتۇش كىشىسىنى چاقىرىغاندا ئاتا پېئىلىدىن ئاغدۇرۇپ سۆز.

ئاغالىماق پ. دىئال. ئىزھارلىماق، بېغىشلىماق.

ئاغامچا (توغرىسى: ئارغامچا) <ئارغامچا. ئاغا - ئىنى > ئاكا - ئۇكا جەڭگە ئۆزىنى چاغلانغان، مەيدانغا بەلنى باغلىغان، بىزلەرنى تىنماي يوقلىغان، ئاغا - ئىنى تۇغقان كېلۇر.

ئاغداما (توغرىسى: ئاغدۇرما) <ئاغدۇرما. ئاغدۇرۇتماق > «ئاغماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجھۇرىي دەرىجىسى: ئۇ تەتلىدىن پايدىدەلىنىپ، دوستلىرىغا كۈزگى بۇغداي تېرىيدىغان يېرىنى ئاغدۇرتۇۋالدى.

ئاغدۇرما سۈپ. ئاغدۇرۇلغان، ئۆرۈلگەن؛ تەتۈر: ئاغدۇرما ھارۋا. * ئۇ ئاغدۇرما ئۆتۈكىنىڭ قونچىدىن ناسۋال چاقچىسىنى ئېلىپ ئالغىنىغا دۈملىدى، ناسۋال چۈشمىگەندىن كېيىن، سۈپىنىڭ زەگۈندىگە تاقىلدىتىپ ئۇردى.

ئاغدۇرما ھارۋا ئۈستىدىكى توپا، قىغ قاتارلىق نەرسىلەرنى ئارقا ئەرەپتىن بىر يولى تۆكۈشكە لايىق قىلىپ ياسالغان ھارۋا: شۇ چاغ ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئالا ئۆكۈز قوشۇلغان ئاغدۇرما ھارۋا ھەيدىگەن بىر يىگىت پەس ئاۋازدا ناخشا ئېيتىپ ئۆتتى.

ئاغدۇرماق ① «ئاغماق» پېئىلى ①④⑤ نىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى: مەن ئۇنىڭغا پەرۋا - سىزغا كۆز يۈگۈرتتۈم - دە، كۆزۈمنى ئوسمان ئاكىنىڭ سوتاللىرىغا ئېمىلەرنىڭ دەپ غودۇڭشى - خىنچە جاۋاب بېرىۋاتقان ئابدۇللاغا ئاغدۇردۇم.

قالماق .

ئاغرىپ - تارتىپ قالماق ساقسىز، كېسەل بولۇپ قالماق: ئادەم ئاغرىپ - تارتىپ قالغان چاغلىرىدا ھالىدىن خەۋەر ئالمىغان بالىنى نېمىدەپ باقىدۇ كىشى.

ئاغرىتماق «ئاغرىماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: رازى بولمىغان ئاش قورساق ئاغرىتار (ماقال). مەيدە ئاغرىتقان ئاش ئەمەس، كۆڭۈل ئاغرىتقان دوست ئەمەس (ماقال).

ئاغرىتەشماق «ئاغرىتماق» پېتىلىنىڭ بۆلمۈك دەرىجىسى: - ھەي بالىلار تولا غەلۋە قىلىپ بېشىمنى ئاغرىتىشىمىساڭچۇ؟ - دېدى موماي تېرىكىپ.

ئاغرىش «ئاغرىماق» پېتىلىنىڭ يەنە بىر ئىسمىدۇر.

ئاغرىش سېزىمى تېرە سېزىمىنىڭ بىر خىلى، بەدەنگە زەخم كەلتۈرگەن غىدىقنىڭ قاتتىقلىق دەرىجىسىنى پەرق ئېتىدىغان سېزىم.

ئاغرىق ① ئى <تې> كېسەللىنىش، چارچاش ياكى جاراھەتلىنىش نەتىجىسىدە سېزىلگەن جىسمانىي ئازاب: كېسەل مەھبۇس كۆزىنى سەل ئېچىپ، ئوسمانغا بىر قاراپ، ئاغرىقنىڭ دەردىدىن يەنە كۆزىنى يۇمۇۋالدى. ② سۇپ. بىمار، كېسەل، ساقسىز: تۇرمىغان مېھماننىڭ كەتكىنى ياخشى، ساقايمىغان ئاغرىقنىڭ ئۆلگىنى ياخشى (ماقال). ③ ئى. كۆچمە. روھىي ئازاب، دەرد - ئەلەم، ئازاب - ئوقۇبەت: يار مەھەللىسى يىراق ئەمەس يولى بارمىكىن، يار ئاغرىقى بولۇپ قالدۇم دورا بارمىكىن.

ئاغرىقچان سۇپ. ئۇزۇن ۋاقىت كېسەل تارتقان: كېسەلەن: ئۇنىڭ ئائىلىسىدە يالغۇز بىرلا بالا بولۇپ، ئاپىسى ئاغرىقچان، دادىسى قېرى ئىدى، شۇڭىمۇ ئۇنى بەك ئەتسۋارلايتتى. * شۇ يىل قىش ئاسم يەنە ئاغرىقچان، ياۋاش، قانائەتلىك ئانىسى ۋە ئىككى كىچىك ئىنىسىدىن ئايرىلىپ قالدى.

ئاغرىق - سىلاق كېسەل، بىمار: يېزىدا كىشىلەر نامازدىن كېيىنلا ئالدى بىلەن تۇل خوتۇن، يېتىم ئوغۇل، ئاغرىق - سىلاق ۋە ياشاد - خانلارنى يوقلاپ، كۆڭۈل سورايتتى. * قۇ: «ئەگەر كۈن مۇشۇنداق ئىسسىق بولمىدەرسە، ئاغرىق - سىلاق كۆپىيىدۇ، ئۆلۈم - يېتىم كۆپ بولىدۇ» دەپ ئويلايتتى.

ئاغرىماق پ ① كېسەل بولماق، بىرەر كېسەللىككە يولۇقماق: ئادىل ئويلىمىغان يەردە ئۇشتۇمتۇت ئاغرىپ قالدى - دە، شۇ ئاغرىغانچە ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. ② كېسەل بولۇش، جاراھەتلىنىش، ياكى چارچاش قاتارلىق سەۋەبلەر بىلەن بەدەننىڭ بىرەر جايى ئازاب - لانماق: قەيەر ئاغرىسا، جان شۇ يەدەر (ماقال). * سەھەرنىڭ سوغۇقى پۇتلىرىنى كۈيۈشتۈرۈپ، قىيىندىلەر تىلىۋەتكەن يەرلەرنى ئېچىشتۇراتتى ۋە چىمىلىدىتىپ ئاغرىتاتتى.

ئاغرىتماق پ ① رەنجىمەك، نارازى بولماق، خاپا بولماق: «ئۇنىڭغا كىممۇ خەۋەر قىلغاندۇ؟ ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟» مېھربان ئەزىزنىڭ پۇتىنى كېسىشكە ئوڭايلىقچە كۆنمەيدۇ ۋە بۇ ئىشتا سۇلتاندىن ئاغرىنىدۇ. ② چىدىماس - لىق قىلماق: نۆۋىتى كەلگەندە ئۆزىنىڭ قورس - قىغا بىرەر جىڭ گۆش ئېلىپ يېيىشكىمۇ ئاغرىنىد - دىغان بۇ ئادەم تاپقان - تەرگىنىنى يىغىپ - توپلاش بىلەن ئاۋارە ئىدى.

ئاغزاكى سۇپ. نۇتۇق جەرياندا ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدىغان، يازما ئەمەس: ئاغزاكى ئىم - تىھان. ئاغزاكى جاۋاب. * ... تەكشۈرۈشنى ئاياغ - لاشتۇرغاندىن كېيىن، تىزىملىغۇچى ئايال ۋاقىت، ئىش تەرتىپى، تېخنىكا ئۆلچىمى، ئاغزاكى جاۋاب كاتەكچىلىرىنىڭ ئاخىرىغا قاتار تۆت نۆل قويدى.

ئاغلاقچى ئى. دىئال. ① ھەيدىگۈچى، سۈيلىگۈچى، نازارەتچى. ② چېقىمچى، گەپ توشۇغۇچى.

ئاغما ئى <مات> تۈز سىزىق ياكى بىر تەكشىلىك بىلەن ئۆزئارا كېسىشكەن ئەمما

ئاغمىچىلارچە رەۋ. ئاغمىچىلارغا ئوخشاش، ئاغمىچىلاردەك: ماركس بىلەن ئېنىگېلس بۇ ئىككى تەزەپنىڭ ئاغمىچىلارچە پروگرامما ئاساسىدا قوشۇلۇشىغا قەتئىي قارشى تۇرغان.

ئاغمىچىلىق «ئاغمىچى» سۆزىنىڭ ئابى-تراكت ئىسىم شەكلى: ئىككىنچى ئىنتېرناتسى-ئىنوال ئاغمىچىلىقى. * بىز ئىنقىلاب قوشۇنىدىكى جاھىسلارغا قارشى تۇرىمىز، چۈنكى ئۇلارنىڭ ئىدىيىلىرى ئۆزگەرگەن ئويىپىكىتىپ ئەھۋالغا ئەگەشپ ئىلگىرىلىمەيمى، تارىختا ئوڭچىل ئاغمىچىلىق بولۇپ ئىپادىلەندى.

ئاغمىخان ئى. <زوتول> بىر خىل سۈت ئەمگۈچى ھايۋان، بەدىنى كىچىك، ئۇزۇن-راق، پۇتلىرى قىسقا بولىدۇ؛ قۇيرۇقى بەدەن ئۇزۇنلۇقىنىڭ يېرىمىغا توغرا كېلىدۇ، رەڭگى ئاق ياكى سېرىق بولىدۇ.

ئاغۇ ئى. يېز. <ئوغا پىغان بىلەن ھەس-رەت چۈشتى باشمىغا، بىر يېتىمىمەن ئاغۇ چۈشتى ئاشمىغا. * خېلى بولدى كۆرمىدىم تۈزۈك غىزا، ئىچ-ئىچىم ئاغۇ بىلەن توشتى تازا.

ئاغى ئى. ئۇسۇل، چارە، تەدبىر، ئامال، باھانە؛ سەۋەب؛ ئۇ سوغۇق ۋە ئاچلىققا ئاغى بولارمىكىن دەپ ئويلىدى بولغاي، تاماكا چەكمەكچى بولدى.

ئاغى قىلماق ئۇسۇل-چارە تاپماق، ئامال قىلماق، تەدبىر قىلماق؛ باھانە-سەۋەب كۆرسەتمەك؛ شۇ قېتىمقى ھاشارغا بارماسلىقنىڭ خېلى ئاغىنى قىلىپ باقسامۇ مۇمكىن بولمىدى.

ئاغىچا ئى ① كونا جەمئىيەتتە باي، بەگ ۋە ئەمەلدارلارنىڭ ئۆيىدە ئىشلەيدىغان ئايال خىزمەتچى؛ ۋاڭ ۋە شاھزادە ئۈچۈن ئىككىدىن ئات قوشۇلغان پوچتا، خېنىم ۋە ئاغىچىلار ئۈچۈن چىلان رەڭ دۇخاۋىدا تاشلانغان پەنجىردە-لىك مەپە تەييار قىلىندى. ② بىراۋغا نىكاھ-لانغان، بىراۋ بىلەن توي قىلغان ئايال؛ خوتۇن؛ (باست) — باشقا ئاغىچىلىرى شەرۋا-نەمنىڭ ئالدىدا بىر ئېغىز سۆزمۇ قىلالمايدۇ

ئۇنىڭغا تىك بولمىغان تۈز سىزىق. **ئاغما پىرىزما** <مات> يان قىرى ئاساسقا تىك بولمىغان پىرىزما.

ئاغماق پ ① بېرەر تەرەپكە يېتىپ قىيا ھالەتكە كەلمەك، قىياسىماق؛ ھارۋىدىكى يۈك سول تەرەپكە ئېغىپ ھارۋا ئۆرۈلۈشكە باشلىغاندا، ھارۋىكەش ھارۋىنى دەرھال توختاتتى. ② توغرا يولىدىن ياكى بەلگىلىك يۆنىلىشتىن چەت-نىسەمەك، چەتكە چىقىماق؛ ئايروپىلان ھاۋا يولى يۆنىلىشىدىن ئاغدى. ③ كۆچمە. غەلىتە، بىر قىسما بولماق؛ نېمە ئۈچۈندۇ يۈرىكىم بىردىنلا ئېغىپ، ساراسمىگە چۈشۈپ قالىدىم. ④ بىرەر تەرەپكە يۆنەلمەك، قارىماق؛ ئاغدى كۆزى، كۆردى ئۇندىن تال-تال دورىنى، كۆردى ئوماق جىلۋە ئەيەلەپ تۇرغان يارىنى، چەكتى شۇنىدا ئىشتىياقنىڭ تاتلىق ھېسلىرى، بىر يېقىملىق سەزگۈ بىلەن قەلبى تارىنى. ⑤ كۆچمە. بىر تەرەپكە ئۆتمەك، يۆتكەلمەك، مايىل بولماق، يان باسماق؛ ھازىرقى زاماندا كىم ئەمەلدار بولسا كىشىلەر شۇنىڭ تەرەپدارى بولۇپ ئۇنىڭغا ئاغىدۇ.

ئاغمىچى ئى ① گېپىدە تۇرمايدىغان، ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان، مەيدانىسىز، ئىرادىسىز ئادەم، ئىككى يۈزلىمىچى؛ — ئەمدى تېخىمۇ تۇتۇرۇقسىزلاشتىڭ، بىردەمدىلا ئىنقىلابچى، بىردەمدىلا ئاغمىچى! — دەپ ئاچچىقلاندى سۇلتان راخمانغا. ② باش يولىدىن، تۈپ نىشاندىن چەتلىنىش، يۈز ئۆرۈگەن ئادەم؛ ئوڭ ئاغمىچى. ئوڭ ئاغمىچىلار گۇرۇھى.

ئاغمىچىلار ئى. ئاغمىچىلىق گۇرۇھى ۋە شۇ گۇرۇھ قاتناشچىلىرى؛ بۇ ژۇرنال ئاغمىچىلارنىڭ ئوتتۇرا گۇرۇھ مەيدانىدا تۇرغان، ئۆزىنىڭ پرو-لېتارىيات ئىنقىلابى ئىشلىرىغا ئاساسلىق قىلغانلىقى ۋە ئەكسىلىنىنقىلابىي بۇرژۇئازىيىگە ساداقەتلىك كۆرسەتكەنلىكىنى سولچىل ئىبارىلەر بىلەن يوشۇرغانىدى.

دەيمەن، — دېدى شاگىيۇغا.

ئاغىچا خېنىم كونا جەمئىيەتتە باي، بەگ ۋە ئەمەلدارلارنىڭ ئاياللىرىنىڭ ھۆرمەت نامى: — گورىيو جاناب راستىنلا گران ئاغىچا خېنىمنىڭ ئاتىسىمىكەن؟ — دەپ پىچىرلاپ سورىدى ۋوكى خېنىم.

ئاغىچام ئى. — < ئاغىچا >

ئاغىچە ئى <بوت> ① كاۋا ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇر-مىقى ئۇچتىن يەتتىگىچە يېرىلىدۇ، گۈلى تاق جىنىسلىق، رەڭكى سېرىق كېلىدۇ، مېۋىسى ئۇزۇن، تورلىشىپ كېتىدۇ تىبا-بەتچىلىكتە دورا قىلىنىدۇ، ئائىلىلەردە قازان يۇيۇش ئۈچۈن ئىش-لىتىلىدۇ. ② شۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

ئاغىچىلىق ① «ئاغىچا» سۆزىنىڭ ئاب-تراكت ئىسىم شەكلى: شەرۋانەمگە ئاغىچىلىق قالىتىس يارىشىپتۇ. ② سۇپ. ئاغىچىسى بار، ئاغى-چىغا ئىگە: ئاغىچىلىق ئادەم بويتاق يىگىتلەردە باشقىلارغا كۆز سېلىپ يۈرسە ياراشمايدۇ. ئاغىدىماق پ. قېيىدىماق، يامانلىماق؛ باتنىماق: ئۇ خېلى بولدى بىز تەرەپكە ئاغىداپ كەلمەيۋاتىدۇ.

ئاغىز (ئاغزى) ئى ① ئىككى لەۋ ئوتتۇرى-سىدىكى ئوزۇقلىنىدىغان، سۆزلەش ياكى ئاۋاز چىقىرىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان بوش-لۇق: ئۇنىڭ خەلقنى ئازاد قىلىش يولىدا كۆر-سەتكەن قەھرىمانلىقى ھازىرغىچە ئەل ئاغزىدا سۆزلىنىپ كەلمەكتە. * دىئۇە ئاغزىنى ئېچىپ، قىزغا ھۇجۇم قىلدى. ② ئىككى لەۋ ۋە ئۇلار-نىڭ بىر-بىرىگە تېگىپ تۇرغان جايى، ئەتراپى: ئاغزىغا سۆيۈپ قويماق. ③ كۆچمە. سۆزلىگۈچى كىشى: ئادەم: كۆپ ئېغىز بىر بولسا، بىر ئېغىز يېڭىلىدۇ (ماقال). ④ ئېتىش قوراللىرىنىڭ ئوق ئېتىلىپ چىقىدىغان تۆشۈكى: مىلىتىق ئاغزى، زەمبىرەك ئاغزى.

⑤ ئىچى بوش، كاۋاك بولغان نەرسىلەرنىڭ كىرىش-چىقىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان جايى، تۆشۈكى: قۇدۇقنىڭ ئاغزى. تاغارنىڭ ئاغزى. * قىشلىق كۆكتات ئورمىسىنىڭ ئاغزى. مەھكەم ئېتىلىمگەنلىكى ئۈچۈن ئورمىدىكى كۆك-تاتلار مۇزلاپ قالدى. ⑥ مەلۇم جاينىڭ باش-لىنىش، كىرىش-چىقىش جايى: كوچا ئاغزى. * بىز ئىككىمىز بازار كۈنى شەھەر كوچىسىنىڭ ئاغزىغا يېتىپ كېلىشىمىزگىلا توخۇ-تۇخۇم سېتى-ۋالىدىغانلار ئالدىمىزغا يۈگۈرۈپ كېلىشتى.

ئاغزى ئاغزىغا تەگمەي ئاغزى بېسىماي، تۇختىماي، ئارقىمۇ ئارقا، ئۈزۈلدۈرمەي: مەڭزى قىزىل بىر كىشى تۇلۇمدەك سەمرىپ كەت-كەن توپاقنىڭ قوۋۇرغىسىنى سىلاپ كۆرۈپ، ئاغزى ئاغزىغا تەگمەي ماختاپ كەتتى.

ئاغزى باتۇر ھېچكىمگە رىئايە قىلماي ۋە ھېچنېمىدىن ئەيمەنمەي سۆزلەۋېرىدىغان، گېپى چوڭ، ئاغزىدا بار، ئەمەلىيىتى يوق.

ئاغزى بار سۆزلىيەلەيدۇ، سۆز قىلىشنى بىلىدۇ، قىلىدىغان گېپى بار: ئۇكا، بايقاپ سۆزلە، خەقنىڭمۇ ئاغزى بار ئەمەسمۇ؟

ئاغزى بارماسلىق ئېيتىشقا، سۆزلەشكە تىلى بارماسلىق، چۈرئەت قىلالماسلىق، پېتى-ئالماسلىق: مەن ئۇنىڭغا شۇنچە ئاچچىقىم كەلگەن بولسىمۇ، جاۋابلىشىشقا ئاغزىم بارمىدى، چۈنكى ئۇ ماڭا ئاتا ئەمەسمۇ؟

ئاغزى بازار سۆزلەپ تۇرىدىغان، ئاغزى تىنمايدىغان، خۇش چاقچاق: شوپۇر ئۇستام ماڭا-چاتاق يوق ئاكا، خۇدا خالىسا، ئەتە ئەتىگەندە ماڭمىز، ئېغىرلىرىنى ماشىنا كۆتۈرىدۇ، شۇنچە يۈكىنى كۆتۈرگەن ماشىنا چۈچىچىلىك سىلبنى كۆتۈرەلمەستى، يەنە مېنى چۆچىگە ئوخ-شاتتى دەپ رەنجىمىسلە، مېنىڭ ئاغزىم بازار-راق، خاپا يۈرۈشنى خالىمايمەن، — دېدى.

ئاغزى بوش قورسىقىدا گەپ ياتمايدىغان، سىر ساقلىيالايدىغان: ياق، مەنسۇرنىڭ چۈش-نىشىچە، ئۇ ئاغزى بوش يىگىتلەردىن ئەمەس،

ئاغزى تەگمەك ئاش- تاماق، يېمەك- ئىچمەككە ئېغىز تەگكۈزمەك، يەپ كۆرمەك، تېتىپ باقماق: — بۇ قوغۇنغا تېخنىكىنىمۇ ئاغزى تەگسۇن، — دەيدى خەلچەم ئۇيالىغىنىدىن يۈزىنى تۇتۇپ ۋە قاقاقلاپ كۈلگىنىچە ئىشكە قاراپ ئېتىلدى.

ئاغزى تۇۋاقلانماق گەپ- سۆزدە داۋلى تېپىپ بېرەلمەي مات بولماق، ئالدى توسۇ- لۇپ قالماق: ئەمدى ئۇنىڭ ئاغزى تۇۋاقلاندىغۇ، دەپ ئويلىۋىدىم، نەدىكى، دەيدىغانلىرى يەنە بار ئىكەن.

ئاغزى چاققان — ئاغزى ئىتتىك: ئۇ، — پېقىرنىڭ قول ئاستىدا ئاغزى چاققان، بىرنى سورسا ئۇنغا جاۋاب بېرىدىغان بىر پايلاقچى بار، ئۇنى بىللە ئالغاچ بارسىلا، ئۆزلىرىگە يار — ھەمدەم بولۇر، — دەيدى.

ئاغزى چىڭ گەپنى ئىچىدە چىڭ ساقلايدىغان، ئاڭلىغان ۋە كۆرگەن- بىلىگەنلىرىنى ئاسانلىقچە باشقىلارغا ئېيتمايدىغان، كىشىگە سىر بەرمەيدىغان: ئاغزى مەھكەم: ...بۇ ھاشىمنىڭ ئىشى بولسا كېرەك، ئاغزىمىزلا چىڭ بولسا، ناسىر يەنىلا ئىشنى ئوڭلايدۇ.

ئاغزىدا بار ھەممە ئىشنى ئاغزىدىنلا قىلىدىغان، ئەمەلىيىتى يوق. ئاغزىدا شەھەر ئالماق قولدىن ئىش كەلمىسۇمۇ، پو ئاتماق: مەمەت ئىش قىلىك دېسە يوق، گەپ قىلىك دېسە ئاغزىدا شەھەر ئالىدىغان ئادەم.

ئاغزىدا قالماق ① تاماق ۋە باشقا يېمەك- لىكلەرنىڭ تەمى ئۇزاققىچە سەزگۈسىدە ساقلانماق: — «قارا كوسەي» نىڭ گېپىنى تولا قىلسەن، شېكەر كۆلدە يېگەن ھېلىقى قوغۇننىڭ تەمى ئاغزىڭدا قاپتۇكەندە، — چاقچاق قىلدى سېپت دوستىغا. ② دېمەكچى بولغان سۆزنى دېيەلمەي قالماق: سۆزلەۋېتىپ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى دېيەلمەي ئوختاپ قالماق: «ئۆ- تۈر، ھەممىمىزنى ئۆلتۈر...» ئانىنىڭ سۆزى

ھازىرغىچە بىزنىچە قېتىم دۈشمەننىڭ قولىغا چۈشكەن بولسىمۇ، ماللارنىڭ قايسى ئىسكىلاتتىن چىققىنىنى ئېيتىپ قويىمىدى.

ئاغزى- بۇرنيغچە تويماق قاتتىق پۇشايمان قىلماق، بىزار بولماق، ئۇنداق ئىشنى ئىككىنچى قىلماسلىق قارارىغا كەلمەك: ئابدۇل بېقىپ چوڭ قىلغىنىمىزنىڭ ئۈستىگە، ھەممە ئەسكىلىكلەرنى قىلىپ، بىزنى زار قاقاشتىپ ئاغزى- بۇرنيغچە تويغۇزدى.

ئاغزى بۇرنيغچە قان قىلماق ئەجەللىك زەربە بەرمەك، قاتتىق ئەدىبىنى، جازا- سىنى بەرمەك: خەلق تەرىپىدىن ئەدىبىنى يەپ ئاغزى- بۇرنيغچە قان قىلىنغان زومىگەرلەرنىڭ كۈنى بارغانسېرى قىيىنلاشماقتا.

ئاغزى بۇزۇق — ئاغزى بىزەپ: نومۇس- سىز، ئاغزى بۇزۇق ئادەم بىلەن سەن- پەن دېيىشىپ كۆڭۈلنى رەنجىتىشنىڭ ھاجىتى نېمە؟ ئاغزى بىزەپ سەت، يامان گەپ قىلىدىغان: ئاغزى بىزەپ ئادەم. * ئاغزى بىزەپ ئادەمنىڭ ئاغزىدىن ياخشى گەپنىڭ چىقىشى تەس.

ئاغزى بېسىقماق — ئاغزى بېسىقماق: بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھە دەپ قىزىق پاراڭلارنى قىلىۋاتقان خەلچەمنىڭ بىردىنلا ئاغزى بېسىق قالىدى. ئاغزى بېسىقماق گەپ- سۆزىنى ئوختاتماق، سۆزى تۈگىمەك، جىم بولۇپ قالماق: ئەمدى تولا خاپا بولماستىن نەچچە ئون كۈن تالاغا چىقماي تۆيدە ياتسىلا، خەقنىڭ ئاغزى بېسىلسۇن، ئاغغۇچە بىرگەپ بولار!

ئاغزى بىسەرەمجان ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلەۋېرىدىغان، ياخشى- يامان سۆزنى ئىلغىمايدىغان: ئاغزى بىسەرەمجان ئادەم.

ئاغزى پالۋان — ئاغزى باقۇر جەمئىيەتتە ئاغزى پالۋان، لېكىن ئەمەلىيىتى يوق ئادەم- لەرمۇ ئاز ئەمەس.

ئاغزى پىششىق — ئاغزى چىڭ: شاۋۇدۇن ئاغزى پىششىق كىشى بولۇپ، باشقىلارنىڭ قانداقلىكى سۆزلىرىنى ئاڭلىسا، ئىككىنچى بىر ئىنسانغا تىنمايتتى.

ئاغزىدىن چىقىپ كەتمەك تۇيۇقسىز، ئېسىدە يوق دەپ تاشلىماق، تېگىشلىك بولمىغان گەپلەرنى سۆزلەپ سالماق: ئۇ گەپنىڭ ئاغزىدىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى ئۆزۈمگە تۇيماي قالدىم.

ئاغزىدىن سائەت چىقماق ئەمەلىيەت بۇرۇن ئېيتىلغان سۆز بىلەن ئۇدۇل چىقىپ قالماق، دېگىنى راستقا ئايلىنماق، دېگىنى كەلسەك: ئۇنىڭ ئاغزىدىن سائەت چىقىپ كەتكەنمۇ نېمە، بۇ ئىش ئۇنىڭ بۇرۇن ئېيتقانلىرى بىلەن ئوپپۇتوخشاش بولۇپ چىقتى.

ئاغزىدىن سۆز ئالماق ← شۇ ئىش توغرىدا سىدىكى پىكىرنى ئاڭلىماق: نېمىلا بولسا ئۇنىڭ ئۆز ئاغزىدىن سۆز ئېلىۋالدۇق، ئەمدى شۇ بويىچە ئىشلەۋېرىمىز، مەسىلە چىقسا ئۆزى جاۋابكار بولىدۇ.

ئاغزىدىن سۆزى چۈشۈپ قالىدىغان ← ئاغزىدىن گېپى چۈشۈپ قالىدىغان: ۋاي، ئۇنىڭ ئاغزىدىن سۆزى چۈشۈپ قالاي دەۋاتسا، ئۇ قانداق قىلىپ ئوقۇتقۇچىلىق قىلالىسۇن!

ئاغزىدىن سۈت پۇراپ تۇرىدىغان تېخى ياش، كىچىك، بالاغەتكە يەتمىگەن: مەن ئىسىمغا قاراپ چوڭلا ئادەمگە ئوخشايدۇ دېسەم، تېخى ئاغزىدىن سۈت پۇراپ تۇرىدۇغۇ بۇنىڭ.

ئاغزىدىن شۆلگەيلىرى ئاقماق ① تەمە- خورلۇق قىلماق، نەپسى تاقىلىدىماق. ② ھەددىدىن ئارتۇق ماختىماق، ئادەتتىن تاشقىرى خوشامەت قىلماق.

ئاغزىدىن شېكەر تامماق ← ئاغزىدىن ھەسەل تامماق.

ئاغزىدىن كەتمەك سۆزلەپ قويۇپ بالاغا قالماق، پېشكەللىككە ئۇچرىماق، زىيان تارتماق.

ئاغزىدىن كىرىپ، بۇرىندىن چىقماق كىشىلەر بىلەن بولغان مۇئامىلىدە لوللىق، ھىيلىگەر- لىك قىلماق، ئۈستىلىق ئىشلەتمەسەك:

ئاغزىدا قالدى، بەگ ئېتىلىپ بېرىپ ئانىنىڭ بېقىنغا زەردە بىلەن تەپتى.

ئاغزىدا گېپى بار سۆزلىيەلەيدۇ، داۋلىغا ئىگە: بىزغۇ مۇنداق دەۋاتىمىز، ئەمما ئۇلارنىڭمۇ ئاغزىدا گېپى باردە.

ئاغزىدىكى ئاشىنى تارتىۋالماق ← ئاغزىدىكى ناننى تارتىۋالماق: مۇنداق بوشاڭلىق قىلساڭ، باشقىلار سېنىڭ ئاغزىدىكى ئاشىنىمۇ تارتىۋالىدۇ، دەدى ئانا ئوغلىغا رەنجىپ. ئاغزىدىكى ناننى تارتىۋالماق باشقىلارغا تېگىشلىك مەنپەئەتنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالماق، باشقىلارنىڭ قولىدىكى، ئىلكىدىكى نەرسىنى ھەر باپ بىلەن ئۆز قولىغا كىرگۈزۈۋالماق: مېنىڭ بۇ ئىدارىگە يۆتكىلىپ كېلىشىمگە ئۇ نېمانچە قارشى تۇرىدىغاندۇ، مەن ئۇنىڭ ئاغزىدىكى ناننى تارتىۋالىدىغانىدەك، دەپ ئويلايتتى ھاشىم زىياۋدۇن توغرىسىدا.

ئاغزىدىن ئانا سۈتى كەتمىگەن ← ئانا سۈتى ئاغزىدىن كەتمىگەن بىز بىرقانچىمىز ھېلىقى توپىلاڭچىنى قىستاپ كەلدۇق، يېقىنلاپ بېرىپ قارىسام، ۋاھ، تېخى ئاغزىدىن ئانا سۈتى كەتمىگەن بىر شۈمتەك ئىكەن.

ئاغزىدىن بۇلاق قىلماق قاتتىق ئوۋا قىلدۇرماق، ئۇنداق ئىشنى قىلىشقا ئىككىنچى جۈرئەت قىلالمايدىغان قىلىۋەتمەك: ھاشىم قارىنى كۆپچىلىك ئارىغا ئېلىۋېلىپ ئاغزىدىن بۇلاق قىلىۋەتتى، ئۇ ھازىر «موللام مۇشۇك».

ئاغزىدىن چۈشۈرمەسلىك ① دائىم ئەسەپ ياخشى گېپىنى قىلىپ تۇرۇش: ئىسلىياس ئەپەندىنىڭ ئۆتكۈر سۆزلىرى، تەمكىن ھەرىكەت- لىرى، ئوقۇغۇچىلارغا بولغان غەمخورلۇق - كۆيۈمچانلىقلىرى كىملىرىگە تەسىر قىلمىغان. كىملىرى ئۇنى ئويلىمىسۇن، ھەممىسى ئۇنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيتتى. ② بىرەر ئىش ياكى گەپنى تەكرار ئېيتىش: كېرەم مۇئەللىمنىڭ سۆزىنى ئۇنتۇپ قالساي دېدىمۇ، ئىش قىلىپ، ئۆيىگە بارغۇچە ئاغزىدىن چۈشۈرمەي يادلاپ ماڭدى.

ھەي، مۇشۇنداق پۇرسىتى كەلگەندە سۆزلە-
مەمسەن، ئاغزىڭغا تاڭگازا چىشلىۋالغاندەك
گۆشىپ ئولتۇرۇسەنغۇ؟

ئاغزىغا چىۋىن چىچماق بەزى كىشى-
لەرنىڭ ئىنتايىن ھۇرۇن، ئىش ياقماس ۋە
ئادەتتىن تاشقىرى لەقشۇ ۋە بوشاڭلىقنى
تەرىپلەشتە ئىشلىتىلىدىغان ئىبارە.

ئاغزىغا سالماق يېمەك: مايسىغان ئاچا زورغا
كۈلۈمسىرەپ چۈچۈرىدىن بىرنى ئاغزىغا سالدى.

ئاغزىغا سۇ تېمىتماق سەكرانغا چۈشۈپ
قالغان، جان تالىشۋاتقان، ئۆلۈم ئالدىدا
تۇرغان ئادەمنىڭ ئەھۋالىنى بىلىشكە
ئۇرۇنماق: توختى ئۆيگە كىرىپلا كاتدا ھوشىز
ياتقان ئانىسىنىڭ ئاغزىغا سۇ تېمىتى-دە،
بىردىنلا چىرايى ئۆڭۈپ، قوللىرى بوشىشىپ كەتتى.

ئاغزىغا سېرىق سۇ كەلمەك ئاش-تاماق ۋە
باشقا يېمەكلىكلەرنى كۆرۈپ يېيىشكە تەقەززا
بولماق، يېگۈسى كەلمەك: ئۇنىڭ قورسىقى
ئاچقانمۇ، ئەتىمالم، ئاشخانا ئالدىدىن ئۆتۈپ
كېتىپ بارغاندا، تۈرلۈك ئاشام ھىدى بۇرنىغا
ئۇرۇلۇپ، ئاغزىغا سېرىق سۇ كېلىپ كەتتى.
* ئۇ كىر قولىدا تۇتۇپ تۇرغان بىر پارچە ناننى
ئاغزىغا سالدى. ئۇنىڭ يېنىدا تۇرغان بالىنىڭ
ئاغزىغا سېرىق سۇ كېلىپ كەتتى.

ئاغزىغا قاراپ قالماق ① قىلىنىۋاتقان
گەپ-سۆزلەرگە ھەيران قالماق، تاڭ قالماق:
ئۈرۈمچىگە بېرىپ كەلگەن ھارۋىكەشلەر ئۇ
شەھەردىكى ئاچايىپ-غارايىپ ئىشلار توغرىسىدا
ھېكايە قىلسا، سودىگەرلەر ئۇ يەردە ئوقەتنىڭ
قالتىلىقىنى سۆزلىشەتتى، ئاڭلىغانلار ھەيران
بولۇشۇپ، ئۇلارنىڭ ئاغزىغا قاراپلا قالاتتى.
② بىراۋنىڭ يولىيورۇقى، مەسلىھەتتىگە
قاراشلىق بولۇپ قالماق، بىرنېمە دېيىشىنى
كۈتمەك: — ئاكا، — دېدى سەمەت قادىرغا
يېلىنىپ، — تېزەك بىرنېمە دېمەمسەن، بىز سېنىڭ
ئاغزىڭغا قاراپ قالدۇق، سەن نېمە دېسەڭ بىز
شۇنى قىلىمىز.

ئۈچىنچى كېلىن بۆلەكچە خۇي-مىجەزلىك...
ئوغللىرىنىڭ ھېلىتىنلا ئاغزىدىن كىرىپ بۇرنىدىن
چىقىپ، ئۆزىگە ئامراق قىلىۋېلىشقا ئۇرۇنۇۋاتىدۇ.
ئاغزىدىن گېپى چۈشۈپ قالماق گېپىنى
ئوڭشاپ قىلالمايدىغان، بوشاڭ، لايغەزەل،
لامزەللە.

ئاغزىدىن ھەسەل تاشماق باشقىلارنىڭ
كۆڭلىگە ياقىدىغان يېقىملىق، شېرىن سۆز
قىلماق.

ئاغزىدىن ئوت يانماق ئەيمەنمەستىن،
تەپ تارتماستىن ئۆتكۈر ئىبارىلەر بىلەن ھەق
گەپنى قىلماق.

ئاغزى شاللاق قورسىقىدا گەپ ياتمايدىغان،
ئورۇنسىز، تېتىقسىز گەپلەرنى تولا قىلىد-
غان؛ گېپى تولا.

ئاغزىغا ئاق ئىمت كىرىپ، كۆك ئىمت چىقماق
يامان سۆزلەر بىلەن ئاغزىنى بۇزۇپ
تىللىماق.

ئاغزىغا ئالماق ① يېمەك، ئىچمەك:
مەن بىر كۈن ئاغزىمغا ھېچ نەرسە ئالمىدىم.
② بىرەر سۆزنى سۆزلىمەك، ئېيتماق:
— سەن ئىككىنچى بۇنداق گەپنى ئاغزىڭغا
ئالما، — دېدى خوتۇنغا ئېرى سەكرەپ ئورنىدىن
تۇرۇپ. ③ بىراۋنىڭ ئىسمىنى (نامىنى)
ئېيتىپ ئەسلىمەك: يىغىندا ئىدارە باشلىقى بىر
ئادەمنى تازا ماختىدى، لېكىن باشقا ھېچكىمنى
ئاغزىغا ئالمىدى.

ئاغزىغا بالا تەگكەن ① تېتىقسىز گەپلەرنى
تولا قىلىدىغان، ۋالاقىتەككۈر، ئاغزى يامان،
ئاغزى بېزەپ: ھەي، ئاغزىغا بالا تەگكەن، تولا
ئادەم بىلەن جاۋابلاشما. ② ئاغزى بېسىلماي
يىغلاپ تۇرىدىغان: نېمانچە تولا يىغلايدىغاندۇ؟
تازا ئاغزىغا بالا تەگكەن بالا ئىكەن — دە بۇ.

ئاغزىغا تاڭگازا چىشلىۋالغاندەك سۆزلە-
مەي، ئىبادە بىلىدۈرمەي، جىم تۇرۇۋېلىش
ھەققىدە ئىشلىتىلىدىغان ئوخشىتىش فورمىسى:

خاتانى، ياخشى-يامانىنى ئايرىماستىن، خىيالىغا كەچكەننى سۆزلىمەك: بەزى تۇتۇ-رۇقسىز ئادەملەر ھە دېسىلا ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلۈپ كىشىلەرنىمۇ بىزار قىلىدۇ، ئۆزىنىمۇ رەسۋا قىلىدۇ.

ئاغزىغا كەلگەننى دېمەك ← ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلىمەك: — بولدى خېنىم، — دېدى كۈتتۈر خېنىم، — ئاغزىڭىزغا كەلگەننى دەۋەرمەك. ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلىمەك ئويلىماي، توغرا-خاتاسى بىلەن ھېسابلاشماي، خىيالىغا نېمە كەلسە شۇنى دېمەك: يامۇلنىڭ بىر يايىسى ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلىگەنچە يولنىڭ ئوتتۇرىسى بىلەن يامۇل تەرەپكە يۈگۈرۈپ كېتىپ باراتتى.

ئاغزىغا كۈچمەك گەپكە زورلىماق، گەپ بىلەن ئىش قىلماق،

ئاغزىغا كېلىپ قالماق ئۇشتۇمتۇت، تاسادد-پىي، بىردىنبىلا ئېسىگە كەلمەك: ئۇ گەپ شۇ يەردە مېنىڭمۇ ئاغزىغا كېلىۋىدى، ئەمما بەزى ئىشلارنى ئويلاپ، دېمىدىم. * ئاغزىمغا كېلىپ قالدى دەپ تاشلىدىم، ئۇنىڭغا رەنجىمەس.

ئاغزىغا گەپ سېلىپ بەرمەك نېمە دېيىشى كېرەكلىكىنى دەپ بەرمەك: ئۆگىتىپ قويماق: — بالام، ئاغزىڭغا سېلىپ بەرگەن گەپنىمۇ قاملاش-تۇرۇپ دېيەلمىدىڭمۇ؟ ئەمدى قالغان ئىشنى ئۆزۈڭدىن كۆر، — دېدى ئەمەت ئاكا ئوغلى دىلشاتقا.

ئاغزىغا گەپ كەلمەي قالماق سۆزلەيدىغان گەپ تاپالماي قالماق: تاساددىپ ئوتتۇرىغا چىقىپ قالغانلىقىدىن بىردەمگىچە ئاغزىمغا گەپ كەلمەي قالدى.

ئاغزىغا ئىنەك تەپمەك ئاغزى تۇۋاقلنىپ قالماق، گەپ قىلالماي قالماق.

ئاغزى قۇلىقىغا يەتمەك قاتتىق خۇشاللان-ماق، ئادەتتىن تاشقىرى خۇرسەن بولماق: — ساڭ سالىمىساق بولمىدى، ئەمدى مۇنچە قوناققا... — دېدى ئايخان، بەختى ئاخۇن، ئاغزى

ئاغزىغا قارىماق ① بىراۋنىڭ بىرەر نەرسە دېيىشىنى، گەپ قىلىشىنى كۈتمەك: — مەن چىقلا ۋالاقلىۋەتتىم، ئەمدى سىلەرنىڭ ئاغزىڭلارغا قارايمەن، خوش، قېنى ھاشىردىن باشلايمى، ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن نېمە خىزمەت بىلەن شۇغۇللانماقچىسەن؟ — دېدى تۇرغۇن. * يېڭى ھاكىم بۇ خەتلەرنى ئوقۇۋاتقاندا، تۇڭچى ھاكىمنىڭ ئاغزىغا قاراپ تۇراتتى. ② بىراۋنىڭ گېپىگە قاراپ ئىش قىلماق، بويسۇنماق، باش ئەگمەك: ياقۇنىڭ دادىسى ئاچچىقىلىد-نىپ: — بالا دېگەن ئاتا-ئانىنىڭ ئاغزىغا قارايدۇ، سەن كەتكەندىن كېيىن، مېنىڭ قانچىلىق سەكپارە بولۇپ كەتكىنىمنى بىلمەسەن، — دېدى.

ئاغزىغا قۇرۇق ئەمچەك سالماق يالغان ۋەدىلەر بىلەن ئالدىنماق، گۈللىماق: — قاچانغىچە ئاغزىمغا قۇرۇق ئەمچەك سالىسىز، ئالتە ئايدىن بېرى كۆزىڭىزگە قاراپ كەلدىم، بۈگۈن ئەتە دەپ مۇشۇ كۈنگىچە سۆرەپ كەلدى-ڭىز، ئەمدى ئوشۇق تاقەت قىلالمايمەن، راست گېپىڭىزنى ئېيتىڭ! — دېدى رىشت شۇجىنىڭ كۆزىگە مىخەك قاندىلىپ تۇرۇپ.

ئاغزىغا قۇرۇق قوشۇق سالماق ← ئاغزىغا قۇرۇق ئەمچەك سالماق: — قاچان بارىمىز ئۇكا، بۇ گەپ بىرنەچچە قېتىم بولدى، مەنمۇ ئازراق بىلىۋالاي، ئاغزىمغا نېمىشقا قۇرۇق قوشۇق سالىدىغانسىز، — دېدى ئابدۇرەھىم شاڭخەي سۆھبەتدەشقا.

ئاغزىغا كەلگەننى بوغۇزىغا يۇتماسلىق ئاغزىغا نېمە كەلسە شۇنى ياندۇرماي سۆزلە-ۋېرىش، ھېچقانداق سۆزنى ئايماسلىق.

ئاغزىغا كەلگەننى بىلىجىرلىماق ← ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلۈمەك: جياڭ جېيىشى گۇرۇھ-نىڭ ئىشپىيونلار باشلىقلىرىدىن بىرى بولغان چېن لىفۇ بىرنەچچە ئەكسىيەتچى لۈكچەكنى ياللاپ «تۇرمۇش مەسلىكى» دېگەن نەرسىنى يازدۇرۇپ، ئاغزىغا كەلگەننى بىلىجىرلاپ گومىنداڭنىڭ فاشىزىمىنى تەرغىپ قىلغان.

ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلۈمەك توغرا-

بىلەن تەڭلا كۆزۈم ئىختىيارسىز ياشقا تولۇپ،
 ئاغزىم گەپكە كەلمەي قالدى.
 ئاغزىڭدىن چىقارما باشقىلارغا ئېيتىما!
 بۇ گەپلەرنى ئاغزىڭدىن چىقارغۇچى بولما، بالاغا
 قالسەن!
 ئاغزىڭغا باق ئاغزىڭغا قاراپ سۆزلە.
 ئاغزىڭغا بېقىپ سۆزلە — ئاغزىڭغا قاراپ
 سۆزلە: — ئاغزىڭغا بېقىپ سۆزلە، جېنىڭدىن
 تويۇپ تۇرامسەن؟ — دېدى جۈمە خوتۇنغا.
 ئاغزىڭغا تاش — تۇپراق شۇملۇق، بالا —
 قازا، پېشكەللىك، بەختسىزلىك كەلتۈرىدىغان
 سۆزلەرنى قىلغۇچىلارغا رەددىيە قىلىپ ئېيتىمە.
 لىدىغان ئىبارە: — راست ئاغزىڭغا تاش —
 تۇپراق، ئاماننىسا ئاغىچا خېنىم، بولىدىمۇ
 ئاداش، — دېدى يەنە بىر قىز.
 ئاغزىڭغا قاراپ سۆزلە ئويلاپ، نېمە دەۋاتىمەن.
 قانلىقنى چۈشىنىپ سۆزلە، ناباب، تېتىقسىز
 گەپلەرنى قىلما: ئاياللار مەسىلىسىدە ئاغزىڭغا
 قاراپ سۆزلە. * شاڭيۇ — بولدى، ئاغزىڭغا قاراپ
 سۆزلە، ئۇنى ئويلىشىپ كۆرىمىز، — دېدى
 ئاغزىڭغا قەنت — ئاغزىڭغا ياغ: بۇ
 خۇش خەۋەرلىك ئۈچۈن ئاغزىڭغا قەنت.
 ئاغزىڭغا ھاي — ئاغزىڭغا ياغ.
 ئاغزىڭغا ناۋات — ئاغزىڭغا ياغ.
 ئاغزىڭغا ياغ بىرەر خۇش خەۋەر ئېلىپ
 كەلگەن كىشىگە مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ
 ئېيتىلىدىغان ئىبارە: مۇئەللىم، ئاغزىڭغا ياغ،
 قىزىمىزنىڭ ئالىي مەكتەپكە كىرگەنلىكى ھەققىدە
 خۇش خەۋەر كېلىدىغان كۈنلەرمۇ بولىدىكەن — ھە!
 ئاغزىڭنى قېنى دېسە، بۇرنىنى كۆرسىتىدىغان
 — دۈمبەسى قىچىشىسا گەدەدىنى
 قاتىلايدىغان.
 ئاغزىڭنى باس — ئاغزىڭنى يۇم:
 — ئاغزىڭنى باس، نازى! — دەپ ۋارقىرىدى
 گورىيو بوۋاي.
 ئاغزىڭنى چايقاپ گەپ قىل لايىقىدا،
 مۇۋاپىق گەپ قىل؛ بىمەنە، يالغان، تېتىقسىز

يېتىپ قۇلاقتا.
 ئاغزى قېتىقتا كۆيمەك دۇچ كەلگەن
 ئوڭۇشسىزلىقلاردىن ساۋاق ئالماق، تەجرىبە —
 ساۋاقنى ئەستە تۇتماق: بارات ئاخۇننىڭ
 مەردلىكى باشقا ئەزالارغا بېسىم بولۇپ، ئاز — تولا
 نەرسىلىرىنى تاپشۇرۇشقان بولسىمۇ، لېكىن بەزد —
 لەرنىڭ ئاغزى نەچچە قېتىم قېتىقتا كۆيگەنلىكتىن،
 چارۋىلىرىنى ئالدىراپ — تېنەپ سېتىۋېتىشى ياكى
 ئىشەنچلىك جايلارغا يوشۇرۇشتى.
 ئاغزى قىچىشماق گەپ قىلغۇسى كېلىپ
 كەتمەك: ئۇلار روزىمەتنى گەپكە سېلىپ
 بىردەم — بېرىمدەم كۆڭۈل ئېچىشنى ئۆزىگە ئەرمەك
 قىلىۋالغۇچىمۇ ئۇنى كۆرگەن ھامان ئاغزى قىچى —
 شىپ قالاتتى.
 ئاغزى كالۋا ① ئاغزى گال، گېپىنى ئوڭشاپ
 قىلالايدىغان، گەپ قىلىشنى بىلمەيدىغان:
 ئۇنىڭ ئاغزى كالۋا، ئىككى ئېغىز گەپنى ئوڭشاپ
 قىلالايدۇ. ② قالايمىقان گەپ قىلىدىغان.
 ياخشى — يامان گەپنى ئايرىماي دەۋىرىدىغان،
 ئۇنىڭ گېپىگە دىققەت قىلماك، ئۇ شۇنداق ئاغزى
 كالۋا ئادەم.
 ئاغزى كالۋالاشماق ھودۇقۇپ ئاغزى گەپكە
 كەلمەي قالماق، تىلى كالۋالاشىپ سۆزلە —
 يەلمەي قالماق.
 ئاغزى كەلمەك ئاغزى سۆزگە ئادەتلەنمەك،
 سۆزلىيەلەيدىغان بولماق، تىلى كېلىدىغان
 بولماق: چاڭ شۇجىنىڭ ئۇيغۇرچە گەپكە خېلى
 ئاغزى كېلىپ قالدى.
 ئاغزى كۆيمەك بالاغا قالماق، باش ئاغرىقى
 تېپىۋالماق: — ھوي ساراڭ، خېنىم دە، ئاغزىڭ
 كۆيدۇ، — دېدى يەنە بىر كېنىزەك.
 ئاغزى كۈچلۈك — ئاغزى باتۇر: ئاغزى
 كۈچلۈك ئادەم.
 ئاغزى گەپكە كەلمەي قالماق بىرەر ئىشتىن
 قاتتىق ھايجانلىنىپ ھودۇققانلىقتىن تىلى
 كالۋالاشىپ سۆزلىيەلمەي قالماق: سىزنى
 تەربىيىلەگەن پارتىيىگە رەھمەت دەيدىم، شۇ گەپ

ئاغزىڭنى بۇزىسەن، جانىنى ئالىدىغان ئىش بولسىمۇ، ئادەمدەك سۆزلىمەسەن؟ — دەپ ئاچچىق-لاندى ئۇ.

ئاغزىڭنى تاتلىق قىلماق ئىشقا ئاشىمايدىغان خام خىياللار بىلەن ئۆز كۆڭلىنى خۇش قىلماق، ئۆز-ئۆزىنى گۈللىمەك، پاتىمە: بۇ ئاھانەت ئۈچۈن شاھ زۆھىرەنى دارغا ئاسماي قالمايدۇ، ئەمدىغۇ شاھزادە مېنىڭ بولار، دەپ ئاغزىنى تاتلىق قىلىپ يۈرگەندە، شاھ شەھەردىكى ئۆلىما، ھۆكۈم، دانىشمەن، قۇرئاندازلارنى مەسلەھەتكە چاقىرتىپتۇ.

ئاغزىڭنى تاتلىق قىلماق سىرنى بىلىش ۋە رايىنى سىناپ كۆرۈش مەقسىتىدە بىراۋنى گەپكە سالماق؛ گەپ ئالماق؛ سەپىرىمىز ئاخىرلاشقچە كۈنلەرنى مۇشۇنداق بىر-بىرىمىزگە سىڭايان قاراپ تۇتكۈزۈش مۇمكىنىمۇ، ئاخىر مەن ئۇنىڭ ئاغزىنى تاتلىدىم.

ئاغزىڭنى تۇۋاقلىماق بىراۋنى سۆزدە، داۋىدا يېڭىپ ئېغىز ئاچالمايدىغان قىلىپ قويماق، گەپتە ئولتۇرغۇزۇپ قويماق؛ دوختۇرنىڭ بۇ سۆزلىرى مېھرىبان ئاتا-ئانىنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويدى، لېكىن ئانىسى دەررۇ ئۆزىنى ئوڭشۇۋېلىپ، بۇنىڭغا رەددىيە بەردى. * ئەزالارنىڭ ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. شۇچى يۇنۇس تۇردىغا «يارايسەن، ئاغزىڭنى تۇۋاقلىدىڭ!» دېگەندەك بېشىنى مەنىلىك لىڭشىتىپ، مېيىقىدا كۈلۈپ قويدى.

ئاغزىڭنى قىيماق — ئاغزىڭنى يېقىماق. **ئاغزىڭنى غېرىچلىماق** بىلەرمەنلىك قىلىپ گەپكە ئارىلاشماق، ئۆزىدىن چوڭلار بىلەن گەپ تالاشماق؛ — باغنى كۆتۈرە ئالمايلى دەپ شۇنچە توسساق، شۇچى ئۇنى دېدى، باتۇر دۇيچاڭ بۇنى دېدى، دەپ ئاغزىمنى غېرىچلاپ، تۈگمەس ئاۋازىگەرچىلىكىنى سېتىۋالدىڭ، — دېدى دادىسى.

ئاغزىڭنى بوغۇقۇچى يوق ئۆز ئاغزىنى ئۆزى باشقۇرالمايدىغان، ئاغزىغا كەلگەنچە سۆز-لەيدىغان، ئاغزىنى يىغالمىدايدىغان.

گەپ قىلما: «ئاغزىڭنى چايقاپ گەپ قىل — ھە!» نۇرمانىمۇ جىددىي تۇس ئېلىپ مارجان بۇۋىنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە مەختەك قادىلىپ قارىدى.

ئاغزىڭنى يۇم ① گەپىڭنى توختات!، سۆزلىمە! ② يىغاڭنى توختات؛ — ئاغزىڭنى يۇم! كېچىچە يىغلاپ چىققىنىڭ يەتمىدىمۇ؟! — دېدى مەريەمخان بالىسىغا.

ئاغزى مەھكەم — **ئاغزى چىڭ**: باۋۇدۇنمۇ بۇ مەسىلەدە ئۇنىڭدىن قېلىشمايدۇ، ئىككىسىنىڭمۇ ئاغزى مەھكەم.

ئاغزىمغا چىشى چىققاندىن بۇيان — **ئاغزىمغا چىشى چىققاندىن بېرى**.

ئاغزىمغا چىشى چىققاندىن بېرى چوڭ بولۇپ، ئاق-قارىنى پەرق ئېستەلەيدىغان بولغاندىن بېرى: ئاغزىمغا چىشىم چىققاندىن بېرى بۇ يەرگە كېلىپ باقماپتىمەن.

ئاغزىمنى ئاچما مېنى سۆزلەشكە مەجبۇر قىلما، مېنى سۆزلەتمە: — ھەي، تولا ئاغزىمنى ئاچما، بىكاردىن-بىكارغا دىلىڭ ئازار يەپ قالىدۇ، — دېدى ھېلىقى ئادەم، يېنىدا ئۇنى مەسخىرە قىلىپ تۇرغان بىرىگە.

ئاغزىڭنى ئاچماق سۆزلىمەك، گەپ قىلماق؛ قارىسلا، شۇ بالىمىز يىگىت بولۇپ، ئاغزىنى ئېچىپ تەلەپ قويغىنى مۇشۇ، بالىنىڭ تەلپى يەردە قالمىسۇن، — دېدى سائادەتخان ئېرىگە، — گەپ قىلىسلىچۇ، بالىنىڭ تەلەپ قىلغانلىرىنى قاچان ئەۋەتىمىز.

ئاغزىڭنى ئەتمەك سۆزلەش ئىمكانىيىتىدىن مەھرۇم قىلماق؛ سۆزلىمەلمەيدىغان قىلىپ قويماق.

ئاغزىڭنى بوغۇپ قويغان كالىدەك مەلۇم بىر ئىش ياكى بىرەر مەسىلىگە نىسبەتەن پوزىتسىيە بىلدۈرمەي، گەپ-سۆز قىلماي شۇك تۇرۇۋالغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئىبارە.

ئاغزىڭنى بۇزماق ئەدەب-ئەخلاققا يات يامان گەپلەرنى قىلماق، تىللىماق؛ — نېمە

مەك: مۇدىر نېمىندۇ ئېيتماقچى بولۇپ ئاغزىنى ئۆمەللەپ توختاپ قالدى. ② يىغلاشقا ئەمەشەل- مەك: ئۇ تاماق يەۋاتقان بالىسىنى سىلكىشلەۋىدى، بالا ئاغزىنى ئۆمەللەپ توختاپ قالدى.

ئاغزىنى ئېچىپ قالماق — ئاغزى ئېچىلىپ قالماق: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىككى يىگىت جۇۋد- لارنى تەتۈر ئۆرۈپ كىيىپ، تۆگە سۈرىتىدە بولۇۋاپتۇ، مەن بۇلارغا قىزىقپ ئاغزىمنى ئېچىپ قاراپ قاپتىمەن.

ئاغزىنى ئىشقا سالماق — ئېغزىغا تايىنىپ ئىش قىلماق، سۆزلىمەك، پىكىر بايان قىلماق: — سىز بۇ ئىشنى قول تېقىپ ئىشلىمەيسىز. پەقەت لازىم تېپىلغاندا ئاغزىڭىزنى ئىشقا سېلىپ ھايدا- چىلىق قىلىپ قويسىڭىزلا ئىش يۈرۈشۈپ كېتىد- ۋېرىدۇ. ماقۇل دەك، بىز سىزنىڭ ئابرويىڭىزدىن پايدىلانماقچى، — دەپ يالۋۇردى نىياز غوپۇر.

ئاغزىنى ياغلىماق — بىرەر مەقسەت ۋە مۇددە- ئىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن باشقىلارنى ماددىي نەرسىلەر بىلەن ئالدىماق: ھىيلىگەر باي شۇ ئاخشىمى قازىنىڭ ئۆيىگە ئوغرىلىقچە نۇرغۇن سوۋغا- سالاملارنى ئېلىپ كېلىپ، قازىنىڭ ئاغزىنى ياغلاپتۇ.

ئاغزىنى يامان قىلماق — تىللىماق، ھاقارەت- لىمەك: (شەرۋان) نېمە قىلدى بۇ ساڭا شۇنچە؟ (سىيىت) ئاغزىنى يامان قىلىۋاتىدۇ.

ئاغزىنى يۇمالماق — ئارتۇقچە خۇشال- لانماق، ھەددىدىن ئارتۇق سۆيۈنمەك: — قاسم ئاكا، ئالتۇن مۇنچاق ئۇچرىدىمۇ نېمە ئاغزىڭىزنى يۇمالماق قاپسىزغۇ؟ — دېدى مەنسۇر. ئاغزىنى يۇھماق — سۆزلىمەي جىم تۇرۇۋال- ماق، سۆزلەشتىن توختىماق: دادىسىنىڭ كىرگەنلىكىنى كۆرۈپ ئۇنىڭ ئاغزى يۇمۇلدى.

ئاغزىنى يىغماق — قالايمىقان ياكى ئارتۇقچە سۆزلەشتىن توختىماق: — سەن ئورۇنسىز گەپلەرنى تولا قىلىدىغان بولۇپسەن، ئەمدى ئاغزىڭنى يىغساڭ بولاتتى، — دېدى مامۇت ئاخۇن ئوغلىغا.

ئاغزىنىڭ بېغى يوق — ئاغزىنىڭ بوغۇقۇچى يوق: — خاپا بولماڭ، — دېدى ھېلىم يېنىدىكى دوستى گۈلنارغا، — بۇ شۇنداق ئاغزىنىڭ بوغۇقۇچى يوق ئادەم، خەقنىڭ كۆڭلىگە كېلەرمۇ دېمەي خىيالغا كەلگەننى سۆزلەۋېرىدۇ.

ئاغزىنىڭ پاشىسى يوق — ئاغزىنىڭ بوغۇقۇچى يوق.

ئاغزىنىڭ پەچمەي يوق — ئاغزىنىڭ بوغۇقۇچى يوق.

ئاغزىنىڭ پەنجىرى يوق — ئاغزىنىڭ بوغۇقۇچى يوق.

ئاغزىنىڭ نوختىسى يوق — ئاغزىنىڭ بوغۇقۇچى يوق.

ئاغزىنىڭ ئۇچىدا سۆزلەپ قويماس چەن- كۆڭسۈل، ھەقىقىي نىيىتىدىن ئەمەس، تەسەللىسىغىلا، مۇنداقلا دەپ قويماس: مەن ئۇلار بىلەن يۈرگەندە كۆرۈنۈشتە شۇلار تەرەپ بولۇۋېلىپ ئانچە- مۇنچە ئاغزىمنىڭ ئۇچىدا خەلق، مىللەت ھەققىدە سۆزلەپ قوياتتىم.

ئاغزىنىڭ ئىزمىسى يوق — ئاغزىنىڭ بوغۇقۇچى يوق.

ئاغزىنىڭ يۈگىنى يوق — ئاغزىنىڭ بوغۇقۇچى يوق.

ئاغزىنى مايلىماق — ئاغزىنى ياغلىماق: قاسم بەگ ئاللىقاچان شەنگەننىڭ ئاغزىنى مايلاشقا ئۈلگۈرگەندى.

ئاغزىنى ئۇپراتماق گەپ ئاڭلىمايدىغان، گەپ يېمەيدىغانلارغا سۆزلەپ بىكار ئاۋارە بولماق: ئاپا، ئاغزىڭنى ئۇپراتمىغىنا، قانچە دېسەڭمۇ ئاڭلارمىدى؟ ئۇ قانداقلا بولمىسۇن ساڭا تۆگەي- دە؟

ئاغزىنى ئۇچلىماق — نارازىلىق، مەنسىتمەس- لىك، كەمسىتىش نىيىتىنى ئىپادىلىمەك: گۈلشەن ھەدىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، ئاغزىنى ئۇچلىغانچە ئارقىغا بۇزۇلۇپ كېتىپ قالدى.

ئاغزىنى ئۆمەللىمەك ① سۆزلەشكە ئەمەشەل-

ئاغزى ھاڭ قالماق ← ئاغزى ئېچىلىپ قالماق.

ئاغزى ئوچۇق روزا تۇتمىغان كىشى، كوزا: روزا تۇتقانلار سەل بۇرۇنراق ئىشتىن چۈشمۇ بولىدۇ، ئەمما ئاغزى ئوچۇقلار ئانچە ئالدىرىمىسا بولار.

ئاغزى ئېتىلمەك گەپ-سۆز، داۋامى ۋە باشقا ئىشلاردا كەتكۈزۈپ قويۇپ ئالدى توسۇلماق، سۆز ئاچالمايدىغان ھالەتكە چۈشۈپ قالماق: — بولىدەك، — دېدى ئۇ بىر ئامال تاپقاندا كەينىگە تىنىپ، — بىرنەچچە كۈنگە بولسىمۇ يەرنى تېرىۋالاي ئۇلارنىڭ ئاغزى ئېتىلىدۇ.

ئاغزى ئېچىلماق سۆزلەشكە باشلىماق، گەپكە چۈشمەك: بۇ چاغدا پادىشاھنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ، يەنە ئۆز ئوغلىنى ماختاشقا باشلاپتۇ. * بۇ قېرىنىڭ ئاغزى ئېچىلىدىمۇ بولدى، ئەگەر ئۇنىڭ كېيىنى توختىتىپ قويمىسا، خۇددى ھەرىكەتلەنگەن ماشىنىدەك توختىماستىن سۆزلەۋېرىدۇ.

ئاغزى ئېچىلىپ قالماق بىرەر ئىش ياكى گەپ-سۆزلەرگە ھەيران بولماق، ھاڭ-تاڭ قالماق: ئايىسىخان ئانا كېرىمنىڭ كېيىنى چۈش-نەلمەي، ئاغزى ئېچىلىپلا قالدى.

ئاغزى ئېچىلىپ كەتمەك سۆزلەپ كەتمەك — بۇ راست گەپ، بۇرادەرلەر يۈزدە يۈز ھەق گەپ! — ئالغايىنىڭ بىردىنلا ئاغزى ئېچىلىپ كەتتى. ئاغزى ئىتتىك ئويلىماي سۆزلەيدىغان، ئاغ-زىغا كەلگەننى يۈز-خاتىر قىلماي دەيدىغان: — ئاغزىڭ ئىتتىك-دە بالام، — دېدى دادىسى غۇلامغا، — ھېلىقى گەپنى ئۇ يەردە دېمەسلىك كېرەك ئىدى.

ئاغزى ئىتتىكلىك قىلماق ئويلىماستىنلا ئالدىراپ-تېنەپ سۆزلىمەك، دېيىشكە تېگىش-لىك بولمىغان سۆزلەرنىمۇ دەپ تاشلىماق: ئۇ بۈگۈنكى يىغىندا دېيىشكە تېگىشلىك بولمىغان بىر مەسىلىنى ئاغزى ئىتتىكلىك قىلىپ دەپ سالىدى.

ئاغزى يالاق بولماق ئادەتتىن تاشقىرى خۇشال بولماق، ئىنتايىن خۇرسەن بولماق: بىر گۈندىپاي باشلىقى ئاغىنە پۇل ھېسابىغا راۋابىنى ساڭا ئۆز قولى بىلەن يەتكۈزۈپ بېرىشكە ۋە ساڭا خەت يېزىش ئۈچۈن قەغەز-قەلەم ئاچىقىپ بېرىشكە ئاغزى يالاق ھالىدا ماقۇل بولدى.

ئاغزى يامان ← ئاغزى بېزەپ: ئاغزى يامان بالا، ئاغزى يامان خوتۇن.

ئاغزى يۇمشاق سىلىق، چىرايلىق گەپ قىلىدىغان، يامان، بېزەپ گەپ قىلمايدىغان: ئۆزەمنىڭمۇ ئاغزىم يۇمشاق بولغاچقا، ئۇلارغا بەرگەن تەسرەممۇ يامان ئەمەس ئىدى. * — سەن كالا ھارۋىسى ھەيدىسەڭ بولغۇدەك، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا زەردە بىلەن، — سېنىڭ ئاغزىڭ يۇمشاقمىكىن دېسەم، قۇلىقىڭمۇ بەك يۇمشاقكەن، توختا دېگەن يەردە توختايدىغان كىرا ماشىنىسىمۇ بۇ؟

ئاغزى يېنىك ← ئاغزى ئىتتىك. ئەركىن ناھايىتى ئاغزى يېنىك بالا، ئوڭايلا ساۋاقداشلىرى بىلەن ئۇرۇشۇپ قالىدۇ.

ئاغزى يېنىكلىك قىلماق ← ئاغزى ئىتتىكلىك قىلماق: مامۇت ئويلا-ئويلا ئاغزى يېنىكلىك قىلىپ ئېيتىپ سالغان سۆزلىرى ۋە يىغىن-دىن تېپىداپ كەتكەنلىكىگە پۇشايمان قىلىپ قالدى. ئاغىل-تاغىل ھەر خىل، ھەر يانغا؛ ئالا-تاغىل: ئۇلار قىيىقاس-چۇقان بىلەن كۈلۈش-تى-دە، ئاندىن بىرى ھۇشقىتىپ چىرى باشلىدى، قالغانلىرى ئاغىل-تاغىل ئاۋاز بىلەن چىرىلىشىپ، بىزدىن يىراقلاشتى.

ئاغىنە ئى [ئىساغا+ئىنى] بىر-بىرى بىلەن ئىناق، ئۆتىدىغان دوست، ئاداش، بۇرادەر: مەن ھەربىي خىزمەتنى تۈگىتىپ، يېزىمغا كەلگەن كۈنىلا ئاتامدىن بالىلىقىمدىن بىلىشە ئويناپ چوڭ بولغان، مەكتەپتە بىر سىنىپتا ئوقۇغان ئاغىنەم بەختىنى سورىدىم.

ئاغىنە-بۇرادەر ئاغىنە ۋە بۇرادەر، ئاغىنە-دوست، يار-بۇرادەر؛ دوست-ياران:

ئاق ئاشلىق ① ئاشلىق زىرائەتلىرى ئىچىدە دىكى كراخماللىق تەركىبى يۇقىرى بولغان بۇغداي ۋە شال زىرائەتلىرى. ② شۇ خىل ئاشلىقلارنىڭ دان ۋە ئۇنى: ھازىر ھەممە كىشى ئاق ئاشلىق يېيەلەيدىغان بولدى.

ئاق ئاغمىخان <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان، تەن شەكلى سېرىق ئاغمىخانغا ئوخشايدۇ؛ تېنى ئىنچىكە، ئۇزۇن، تىۋت ئايىغى قىسقا-كىچىك، قۇيرۇقى قىسقا بولىدۇ؛ تۈكلىرىنىڭ رەڭگى پەسىللەر بويىچە ئۆزگىرىدۇ، يازدا دۈمبە تۈكلىرى قوڭۇر، قورساق تۈكلىرى ئاق، قىشتا قۇيرۇقىنىڭ ئۇچى قارا بولغاندىن باشقا تېنىنىڭ قالغان قىسىملىرىدىكى تۈكلىرىنىڭ ھەممىسى ئاق رەڭگە ئۆزگىرىدۇ؛ كۆپىنچە كېچىدە ھەرىكەت قىلىپ پاقا، چاشقان قاتارلىقلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ؛ دۆلىتىمىزدە 3-دەرىجىلىك قوغداش ئوبيېكتى قىلىپ ئايرىلىدۇ.

ئاق ئاكاتسىيە <بوت> پۇرچاق ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ، شاخلىرىدا تىكىنى بار، پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماقلىق، گۈلى ئاق ۋە پوراقلىق بولىدۇ؛ قاسدا راقلىق مېۋە تۇتىدۇ.

ئاق ئالا يىلان <زوتول> بىر خىل زەھەرلىك يىلان، تېنى قارا، نەچچە ئونلىغان ئاق ھالقىسىمان ئالىسى بار؛ زەھىرى ئىنتايىن كۈچلۈك، ئۇششاق ھايۋانلارنى ئوزۇق قىلىدۇ؛ ئېلىمىزنىڭ جەنۇبىي ئۆلكىلىرىدە ياشايدۇ.

ئاق ئالتۇن <گېئول> پلاتىنا. ئاق ئانار ئاش <گېئول> مىنېرال نامى، خىمىيىلىك تەركىبى $K(AIS_1_2O_6)$ ، تەڭ ئوقلۇق كرىستال سىستېمىسىغا كىرىدۇ؛ كرىستالى تۆت بۇلۇڭلۇق ئۇچلانغان سەككىز يۈزلۈك شەكىلدە، رەڭسىز ياكى سەل ئاچ سېرىق

ئىكەنمەن يېزىۋېرىمەن. پارتىيىنىڭ چوقۇم توغرا بىر تەرەپ قىلىشىغا ئىشىنىمەن! ⑤ ئى. توغرا، ياخشى ئىش، ھەقىقەت: ئاقنى قارا، قارىنى ئاق قىلىماق. ⑥ ئى. ئاقارغان تۈك، موي؛ چاچ ۋە ساقالنىڭ ئاقارغان قىسمى: چاچنىڭ ئېقى. * ساقالنىڭ ئېقى بار، بالىلىق تېخى بار. * چېچىدا ئاق تولا، يىللار توزانى، ھېلىتىن باشلىنىپ قالغان خازانى. ⑦ ئى. كۆز-نىڭ قارىچۇقىنى ئوراپ تۇرغان تىنىق رەڭ قىسمى: كۆزنىڭ ئېقى. ⑧ ئى. بەزى كېسەللىك نەتىجىسىدە كۆز قارىچۇقىدا پەيدا بولغان ئېقىش داغ پەردە: كۆزگە ئاق چۈشمەك. * شېجاڭ پەس ئاۋاز بىلەن: -روزىمەت دېگىنى بايقى بىر كۆزىدە ئېقى بار يىگىت شۇ، سۇلايمان دېگىنى مۇشۇ 8-دۇيىنىڭ ئامبارچىسى! - دېدى. ⑨ ئى. تۇخۇمنىڭ ئاقسىل ماددىسى: تۇخۇمنىڭ ئېقى. ⑩ سۈپ. سۇس، ئاققا مايىل: ئاق يېشىل، ئاق سېرىق. ⑪ ئى. ئۆلۈم-دەپنە ئىشلىرىدا مۇسەبەت ئىگىلىرى مائەم تۇتۇپ باغلايدىغان ئاق رەخت: مەرھۇمنىڭ يالغۇز قىزى يېشىغا ئاق رومال چېگىپ، بېلىگە ئاق باغلاپ جىنازىنىڭ ئالدىدا ماڭدى.

ئاق ئاش ① ئۆلۈم-يېتىم ئىشلىرىدا مائەم تۇتۇپ مۇسەبەتتە بولغانلار ۋە ئاق باغلىغانلارغا بېرىلىدىغان ئاش، تاماق. ② پولىۋىنىڭ بىر تۈرى. گۈرۈچنى قايناۋاتقان سۇغا سېلىپ بىر قاينىتىپ سۈزۈۋېلىنىدۇ، ئاندىن سۈزۈۋېلىنغان گۆشنىڭ شورپىسىغا سەۋزە سېلىپ پىشۇرۇپ گۈرۈچ دەملىنىدۇ، كېيىن دەم يېگەن ئاشنىڭ ئۈستىگە باشقا قازاندا داغلانغان ياغنى چېچىپ، ئارىلاشتۇرۇپ لىگەنگە ئۇسلىدۇ ۋە ئۇنىڭ ئۈستىگە گۆش بېسىلىدۇ. ③ ئاق ئاشلىق (بۇغداي، گۈرۈچ): ھازىر بەزى يېزىلاردىكى دېھقانلار ئۆزلىرى ئاق ئاش يەپ، قارا ئاشنى ئۇلاقتا بېرىدىغان بولدى.

قوڭغۇز، چىۋىن قاتارلىق ھاشاراتلار بىلەنمۇ ئوزۇقلىنىدۇ؛ شىنجاڭنىڭ شەرقىي ۋە غەربىي رايونلىرىدا ئۇچرايدۇ.

ئاق باغلىماق ۋاپات بولغۇچىغا تەزىيە بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن بېلىگە ئاق رەخت باغلىماق؛ مۆمىن، بارات، داۋۇت قاتارلىق بىرقانچە كىشى ئاق باغلاپ تۈرە تۇرماقتا، تاشۋاي بېشىنى چاڭگاللاپ، بىر چەتتە مۇڭلىنىپ ئولتۇرىدۇ. ئاق بايراق چىقارماق ← ئاق بايراق كۆتۈرمەك.

ئاق بايراق كۆتۈرمەك تەسلىم بولماق. ئاق بەت <مەت> خەت بېسىلمىغان، قۇرۇق بەت.

ئاق بەل قىزىلماش قۇشقاچ <زوئول> قۇشقاچنىڭ بىر خىلى، تېنى ئاق قۇشقاچتىن سەل كىچىك، تېنىنىڭ دۈمبە تەرەپتىكى تۈكلىرى ئاچ قوڭغۇر رەڭلىك، تېنىنىڭ ئاستى تەرەپلىرى ئېقىش كۈل رەڭ، ئورمانلاردا ياشايدۇ؛ ئۆسۈملۈك ئۇرۇقلىرى بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ؛ شىنجاڭنىڭ شەرقىي ۋە شىمالىي رايونلىرىغا تارقالغان.

ئاق بەل ھەيران <زوئول> قارلغاچ ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر خىل قۇش، تېنىنىڭ يۇقىرىقى قىسىملىرى قارا قوڭغۇر رەڭلىك، گال ۋە بەل قىسىملىرىنىڭ پەيلىرى ئېقىش، تۈكلىرىنىڭ ئارىسىدا قارا يولچىلار بار، تېنىنىڭ تۆۋەن تەرەپلىرىنىڭ رەڭگى قارام-تۇل قوڭغۇر، پەي تۈكلىرىنىڭ ئۇچلىرى ئېقىش؛ ئادەتتە ھاۋا بوشلۇقىدا ئېگىز ئۇچۇپ پاشا، كۇمۇتا قاتارلىق ھاشاراتلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ؛ كۆپىنچە قىيا تاشلارنىڭ ئاراچلىرىغا ئۇۋا سالىدۇ؛ شىنجاڭنىڭ شەرقىي رايونلىرىغا كۆپ تارقالغان.

ئاق بور ئاق رەڭدىكى بور؛ ئەكبەر قارا دوسكىغا ئاق بور بىلەن خەت يازدى.

بولدۇ؛ پارقىرىمايدۇ، كالىي تاۋلاشنىڭ خام ئەشياسى.

ئاق ئايدىك بۇلۇتسىز، سۈتتەك ئايدىك. ئاق ئەھەن <بوت> مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، پەيسىمان يېرىلىدۇ، يوپۇرمىقىنىڭ دۈمبە تەرەپىدە زىچ ئۆسكەن سۇس كۈل رەڭ تۈكچىلىرى بار، گۈل تاجى كاناي شەكىللىك، سۇس سېرىق. ئۇنى ئەمەننىڭ ئورنىدا ئىشلەتكىلى بولىدۇ.

ئاق باش بېشىنى ئاق چاچلار قاپلىغان؛ ياشانغان، پېشقەدەم؛ ئاق باش بوۋاي، ئاق باش موماي.

ئاق باش جاغالماي <زوئول> سار ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر خىل قۇش، چوققىسى بىلەن بويۇنىنىڭ كېيىنكى قىسمى سېرىق ئېقىش رەڭلىك؛ دۈمبە، بەل، قۇيرۇق پەيلىرى قوڭغۇر سېرىق رەڭلىك؛ قورساق ۋە قۇيرۇق قىسىملىرىنىڭ رەڭگى ئاچ سېرىق ۋە ئاق قوڭغۇر بولۇپ، ئارىسىدا ئاق رەڭلىك يولچىلار بولىدۇ؛ ئادەتتە دەريا، كۆل بويلىرىدىكى ئورمانلىقتا، سازلىق ۋە كۆل بويىدىكى قومۇشلۇقلاردا ياشاپ ئۇششاق قۇشلار ۋە چاشقانلارنى تۇتۇپ يەيدۇ؛ شىنجاڭنىڭ غەربىي ۋە جەنۇبىي رايونلىرىدا كۆپ ئۇچرايدۇ.

ئاق باش سېرىق قۇشقاچ <زوئول> قۇشقاچلار ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر خىل قۇش، تېنى ئاق قۇشقاچتىن سەل چوڭ، بېشىنىڭ ئوتتۇرىسىدا يۇمىلاق ئېقىش ئالىسى بار، قالغان قىسمى قوڭغۇر، دۈمبە قىسىملىرىنىڭ رەڭگى ئېقىش ياكى ئېقىش قوڭغۇر بولۇپمۇ كۈز پەسلىدە قوڭغۇر سېرىققا ئۆزگىرىدۇ؛ ئۆسۈملۈك بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ، ياز كۈنلىرىدە

نوكلېئوتىد ۋە ئېچىنقۇ تابلېنكىلىرىنى ئىشلەشتە پايدىلىنىشقا بولىدۇ.

ئاق تاۋ تۆمۈرنىڭ قىزىپ مەلۇم گرادۇسقا يەتكەندە قاتتىق چېچەكلەپ، ئېرىشىڭ ھالىتىگە كەلگەن تاۋ.

ئاق تاشلىق كىتاب بەزى دۆلەتلەردىكى ھۆكۈمەت ياكى پارلامېنتىنىڭ ئاشكارا ئېلان قىلغان سىياسىي، دىپلوماتىيە، مالىيە ۋە باشقا جەھەتلەردىكى ھۆججەتلىرى. بۇ ھۆججەتلەرنىڭ مۇقاۋىسى ئاق بولغاچقا «ئاق تاشلىق كىتاب» دەپ ئاتالغان. ھەرقايسى دۆلەتلەرنىڭ ئادىتى، ھۆججەت مەزمۇنى ئوخشاش بولمايدۇ. بەزىلىرىدە سېرىق، قىزىل تاشلىق بولىدۇ.

ئاققا قالماق ← ھېچنېمىگە ئېرىشەلمەي قۇرۇق قالماق: ئىشنى بىز قىلساقمۇ ئۇنىڭ نەتىجىسىگە باشقىلار ئىگە بولدى، بىز ئاققا قالدۇق. ئاق قالۇن بىرەر نەرسىنى ئېلىش ھوقۇقىنى كاپالەتلەندۈرگۈچى تەرەپنىڭ (كوللېكتىپ-نىڭ) تامغىسى قويۇلغان كونترول ۋاراقچە: «نازارەت» تامغىسى بولمىغان ئاق تالوننى ھېسابقا كىرگۈزۈشكە بولمايدۇ.

ئاق تەسكەن <بوت> چاتقال تېپىدىكى بىر خىل تاغ ئۆسۈملۈكى، توپ ئۆسىدۇ، بېشى گادا-گادا، يوپۇرمىقى سوزۇنچاق، رەڭگى يېشىل بولىدۇ.

ئاق تەھرەتكە <تېب> تېرىنىڭ، بولۇپمۇ باش تېرىسىنىڭ زەھىرى ئارقىلىق يۇقۇلمى-نىشى سەۋەبىدىن پەيدا بولىدىغان تاز تەھرەتكىسى.

ئاق تەنلىك <ئىرق> ① ئاق تەنلىكلەر ئىرقىغا مەنسۇپ بولغان: شۇ قىممەتلىك نەرسىلەر جۇڭگولۇقلارنىڭ قان-يېشىنىڭ، تارتقان ئازاب-ئوقۇبەتلىرىنىڭ ۋە ئۆلۈمىنىڭ گۇۋاھچىسى، ئاق تەنلىك قېرىنداشلىرىمىزنىڭ، شۇ قاتاردا بوۋامىز-ئىمۇ جىنايەتلىرىمىزنىڭ دەلىلى. ② ئېكسپىلاتا-

ئاق بوز ئاققا مايىل، ئېقىش بوز: تاغدىكى يالغۇز كېيىكتەك، سەنمۇ يېتىم، مەنمۇ يېتىم. مەن سېنى يوقلاي دېسەم، يوقتۇر مېنىڭ ئاق بوز ئېتىم.

ئاق بېلىق <زوتول> بىرخىل بېلىق، تېنى ئۇزۇنچاق، تەن سىرتىدا يېپىشقاق سۇيۇق-لۇقى بار؛ دۈمبە تەرىپى قارا كۈل رەڭ، قورساق تەرىپى ئاق، تۇمشۇق تەرىپى كاناي شەكىلدە، قۇيرۇق تەرىپى ياپىلاق كېلىدۇ؛ قاسرىقى ئۇششاق بولۇپ، تېرىسىنىڭ ئاستىدا بولىدۇ؛ بېشى ئۇچلۇق، چېچىقۇلۇق چۈچۈسى ۋە قۇيرۇق چۈچۈلىرى بىر تۇتاش بولىدۇ، قېرىن چۈچۈسى بولمايدۇ؛ تاتلىق سۇدا ياشايدۇ، يېتىلگەندىن كېيىن، دېڭىز-ئوكيانلارغا بېرىپ تۇخۇم سالىدۇ؛ ئۇششاق جانلىقلارنى تۇتۇپ يەيدۇ.

ئاق پادىشاھ <تارىخ> روسىيە ھەم بۇلغارىيەنىڭ بۇرۇنقى پادىشاھىنىڭ نامى، «چارپادىشاھ» مۇ دېيىلىدۇ؛ ئاق پادىشاھ لەش-كەرلىرى، ئالتۇن كولاپ تاش كەستى. دېھقانلارنى كۆچ-كۆچ دەپ، قىلىچ بىلەن باش كەستى.

ئاق پارپا <بوت> چاپانموت ئائىلىسىدىكى ئىفونىيۇم ۋە ئېيىق تاپان ئائىلىسىدىكى سېرىق گۈللۈك بۇۋانە قاتارلىقلارنىڭ تۈگۈنەك يىلتىزى. ئۇ زەھەرلىك، تىبابەتچى-لىكىستە دورا قىلىنىدۇ؛ بەلغەم بوشىتىش، سوغۇق يەلنى ھەيدەش، تارتىشىپ قېلىشنى ساقايتىش رولىغا ئىگە.

ئاق پۆپۈنەك <بوت> بىر خىل زەھىرى، رەڭگى ئاق بولىدۇ؛ زەھىرى ئارقىلىق يېپىچىسى ئۆسۈپ مەلۇم دەرىجىگە بارغاندا ئۇزۇلۇپ، تۈۋرۈكسىمان سېپورا ھاسىل قىلىدۇ؛ 82°C تائەڭ ياخشى ئۆسىدۇ، سۈت ۋە سۈتتىن ئىشلەنگەن ھەر خىل مەھسۇلاتلاردا ئۇچرايدۇ، چىلىنغان سەي ۋە جاڭيۇلاردىمۇ بولىدۇ؛

ئاق تۇنمىكە <خىم> سىنىك يالىتىلغان تۇنمىكە.

ئاق تېرەك <بوت> تېرەك-سۆگەت ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ، ياش ۋاقتىدا پوستى سىلىق، كۆكۈش ئاق رەڭلىك بولىدۇ؛ قېرىغاندا پوستى يېرىلىپ قوپالىدۇ. يوپۇرمىقى توخۇمىسىمان ياكى ئۈچ بۇرجەك بولىدۇ، گىرۋىكىدە دولقۇنسىمان چىشلىرى بار، ياغىچى ئاق بولىدۇ.

ئاق تېرورلۇق ئەكسىيەتچى ھاكىمىيەتلىرىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدىكى ئەكسىيەتچى لايىھى كۈچلەرنىڭ پەيدا قىلغان تېرورلۇقى يەنى كەڭ كۆلەملىك ئېلىپ بارغان قىرغىنچىلىق ۋە قولغا ئېلىشلار.

ئاق تېمۇ يوق، كۆكتېمۇ يوق ھېچ يەردە يوق: «مال بار چاغدا مىڭى دوست، مال يىتكەندە قېنى دوست» دېگەندەك جامالىنىڭ «ئاغىنلىرى» جامالىنىڭ تاپقان-تەرگىنىنى ئەپلەپ-سەپلەپ يەپ تۈگەتكەندىن كېيىن، ئاق تېمۇ يوق، كۆكتېمۇ يوق بولۇپ كەتتى.

ئاق چاچ ① ئاقارغان چاچ: نەجىمىدىنىڭ چېچىدىن چۈشكەن ئىككى تال ئاق چاچ. ئالدىدىكى ئەينەك ئۈستىدە كۆمۈشتەك پارقىراپ تۇراتتى. ② چېچى ئاقارغان، چېچىغا ئاق كىرگەن، ياشانغان، مويىسىپت، قېرى: مېنىڭ كۆز ئالدىمدىن ئىسمى ئاتالغان شۇ قىز بىلەن ئۆتكەن ئاشۇ يىللار، ھازىر ئالدىمدا ئولتۇرغان ئاق چاچ بىر كىشىنىڭ ياشلىق دەۋرى، خۇشاللىق، قېيىداش، ئەلەملەرگە تولغان دەسلەپكى مۇھەببەت خاتىرىسى ئۆتۈشكە باشلىدى...

ئاق چاشقان <زوتول> ئاغىخان ئائىلىسىدىكى ئەڭ كىچىك سۈت ئەمگۈچى ھايۋان، قۇيرۇقى قىسقا، يازدا دۈمبىسى قوڭۇر، قورسقى ئاق، قىشتا پۈتۈن بەدىنى ئاق بولىدۇ؛ كىچىك قۇشلار، ئۇششاق جانلىقلار ھەم ھاشاراتلارنى قۇتۇپ يەيدۇ، تېرىسى

تۇرلۇق جەمئىيەتتە ئىمتىيازلىق تەبىقىلەرگە مەنسۇپ كىشى.

ئاق تەنلىكلەر <ئىرق> دۇنيادىكى ئۈچ چوڭ ئىرقنىڭ بىرى، تېرىسى ئاق، چېچى يۇمشاق ھەم دولقۇنسىمان، قاڭشارلىق كېلىدۇ، ياۋروپا، ئامېرىكا قىتئەلىرى ۋە ئاسىيانىڭ غەربى ۋە جەنۇبىدا ياشايدۇ.

ئاق تۇزان كېسىلى باشقا ئىنسانلار ئائىلىسىدىكى زىرائەتلەردە كۆرۈلىدىغان، زىيىنى ئېغىر كېسەللىكلەرنىڭ بىرى. بۇ كېسەل تەڭگەن زىرائەت يوپۇرماقلىرىنىڭ يۈزىدە بىر قەۋەت ئاق تۇزان پەيدا بولىدۇ.

ئاق قۇرنا <زوتول> تۇرنىنىڭ بىر خىلى، پەي-تۈكلىرى ئاق، قانىتى چوڭ، قانىتىنىڭ ئۇچى قارا بولىدۇ، ئېگىز ئۇچىدۇ؛ بېشىنىڭ چوققىسى قىزىل، بويىنى ۋە پۇتى ئۇزۇن كېلىدۇ؛ دائىم سۇدا يۈرۈپ بېلىق، راك قاتارلىقلارنى تۇتۇپ يەيدۇ.

ئاق تۇماق ئاق تېرىدىن تىكىلىپ تاشلاندىغان، چۆرىسىگە گۈل چېكىلگەن تۇماق.

ئاق تۆمۈر <خىم> سىنىك يالىتىلغان تۆمۈرنىڭ ئادەتتىكى ئاتىلىشى.

ئاق تۆمۈر تاش <گېئول> مېنىرال نامى، خىمىيەلىك تەركىبى Fe_2S_3 ؛ يانتۇ يانلىق كرىستال سىستېمىسىغا كىرىدۇ، كرىستال تاختىسىمان، نەيزىسىمان ياكى تاجىسىمان بولىدۇ؛ مىس رەڭلىك، يېڭى ئۇزۇلگەن يۈزى ئاچ يېشىل مېتال پارقىراقلىققا ئىگە؛ گۇڭگۇرت كىسلاتاسى ياساشتا ئىشلىتىلىدۇ.

ئاق تۈلكە <زوتول> تۈلكىنىڭ بىر خىلى، ئادەتتىكى تۈلكىدىن كىچىكرەك، تۈكى ياز پەسلىدە كۈل رەڭ، قىش پەسلىدە ئاق بولىدۇ، شىمالىي قۇتۇپتا ياشايدۇ؛ تېرىسى قىممەت باھالىق، «شىمالىي قۇتۇپ تۈلكىسى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاق چۈھۈلە <زوتول> ھاشارات، شەكىلى چۈمۈلگە ئوخشايدۇ، توپلىشىپ ياشايدۇ، ياغاچنى ئۇزۇقلىق قىلىدۇ؛ ئورمانلىق، ئۆي-ئىمارەت، كۆۋرۈك، تىۋە-ۋوريول قاتارلىقلارغا بۇزغۇنچىلىقى زور.

ئاق چىت <بوت> يېپىلىپ ئۆسىدىغان، غولى ئاق، بىر ئاز تىكەنلىك، مېۋىسى قىزىل، لېكىن پىشقاندا قارىدايدىغان چاتقال تىپى-دىكى بىر خىل تاغ ئۆسۈملۈكى.

ئاق چىمەنتال <گېئول> مېنېرال نامى، «چىمەنتال» نىڭ بىر خىلى، خىمىيەلىك تەركىبى $KAl_2[AIS_18O_{18}](OH)_2$. ياپراق-چىسى رەڭسىز، سۈزۈك، بەزىدە سۇس سارغۇچ بولىدۇ. «چىمەنتال» غا قاراڭ.

ئاق خالات دوختۇرلار خىزمەت ئۈستىدە كېلىدىغان ئاق رەختتىن تىكىلگەن يالاڭ، ئۇزۇن تاشقى كېيىم: گېزىت كۆرۈپ ئولتۇرغان، ئاق خالات كېيگەن چىرايلىق بىر قىز ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ، بۇلارنى قىزغىن قارشى ئالدى. ئاق خام ئاق ماتا، ئاق شىشە: ئۇنىڭ ئىشىكىگە «بۇزۇق ئۇنىسۇرنىڭ ئۆيى» دەپ يېزىپ قويۇلغان، بۇ خەت ئۇنىڭ ئاق خامدىن قىلىنغان يەك بەلگىسىدەمۇ بار ئىدى.

ئاق خەسە بىر خىل تۈز يولسۇق سېپتا توقۇغان ئاق پاختا رەخت.

ئاق خۇن <تېب> ئاياللارنىڭ جىنسىي ئەزاسى ئىچىدىكى بالىياتقۇ بىلەن جىنسىي يولىدىن ئاجرىلىپ چىقىدىغان سۈت رەڭلىك ياكى سارغۇچ رەڭلىك يېپىشقاق سۇيۇقلۇق. ئاق دوپپا ئاق رەختتىن تىكىلگەن، جىيەك قىسمىغا زەي تۇتقان، ئۈستىگە شالاڭ گۈل باسقان، ئاق شاپاق دوپپا.

ئاق دىل ← ئاق كۆڭۈل: سورىماڭ دېدىمۇ، ئېيتىماي بولامدۇ، كۆڭۈلدە بارىنى ئاق دىل كىشىگە. قىسقىم قىسقىچە قىلغاندا بايان، سىغىدى ئۇنىڭمۇ دەردى ئىچىگە.

قىممەتلىك؛ ئېلىمىزنىڭ شەرقىي شىمالدا ياشايدۇ.

ئاق چالماق ← ئاق سانجىماق.

ئاق چاي سۈتلۈك، سۈتلىگەن چاي، تۇخۇم سېتىپ ئەللىك كويغا بىر چىشى ئوغلاق سېتىۋالدىم. ئەتىيازدا ئوغلاق تۇغدى، يازغىچە ئاق چاي ئىچتىم.

ئاق چەك <س ئىق> يېزىلغان سوممىسى ئامانەت قويۇلغان سوممىسىدىن ئېشىپ كەتكەنلىكى تۈپەيلى ئىناۋەتسىز بولغان چەك.

ئاق چوغلۇق <بوت> ئېيىق تاپانلىقلار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، ئېگىزلىكى 50—100 سانتىمېتر كېلىدۇ؛ يىلتىزى توم، دۈڭلەك تىۋۈرۈكسى-جان، رەڭگى قارامتۇل قوڭۇر، كەسىمە يۈزى ئاقۇش ھال رەڭ، يىلتىز پوستى قېلىنراق بولىدۇ؛ غولى تىك، يالغۇز ياكى توپلىشىپ ئۆسىدۇ؛ ئادەتتە شاخلىمايدۇ، پارقراق، تۈكسىز كېلىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، گۈلى ئاق، قىزىل ياكى ھال رەڭلىك بولىدۇ؛ ئۇرۇقى قارامتۇل قوڭۇر، پارقراق بولىدۇ؛ «سەلىگۈل»، «ئاق شويىگۈل» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاق چويۇن <خىم> ئۇزۇلگەن يۈزى ئاق رەڭلىك چويۇن، تەركىبىدىكى كاربون بىلەن كرىمنى مىقدارى كۈل رەڭ چويۇنغا قارىغاندا ئاز، كۆپ قىسىم كاربون بىلەن تۆمۈر بىرىكىپ، ئاق رەڭلىك تۆمۈر كاربىد ھاسىل قىلىدۇ؛ قاتتىقلىقى يۇقىرى، ئاسان ئۇپرىمايدۇ.

ئاق چۈشمەك ① چاچقا ئاق كىرمەك: چاچلىرىڭىزغا ئاق چۈشتى، قاپاقلرىڭىزنىڭ چۆرد-سنى ئۇششاق سىزىقلار قاپلىدى. ② كۆزگە ئاق پەيدا بولماق؛ ئانىسىنىڭ كۆزىگە ئاق چۈشۈپ قاپتۇ.

ئاق سۇندۇك <زوئول> بىر خىل قۇش، بېشىنىڭ ئالدىنقى قىسىملىرى ئاق، ئارقا قىسىملىرى ئاقۇچ كېلىدۇ؛ ئاساسەن ھاشارات ھەم ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئۇرۇقلىرى بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ؛ پايدىلىق قۇش، شىنجاڭنىڭ شىمالى ۋە جەنۇبىغا كەڭ تارقالغان.

ئاق سېرىق ئاقۇچ سېرىق، ئاققا مايىل سېرىق؛ ئاق سېرىق ئادەم.

ئاق سېمونت <بىن> ئۆي-ئىمارەتلەرنىڭ زىننەتلىنىدىغان ئورۇنلىرىغا ئىشلىتىلىدىغان رەڭگى ئاق بىر خىل سېمونت.

ئاق سىركە باشقا نەرسىلەر ئارىلاشتۇرۇلمايغان ساپ سىركە.

ئاق شەبىنەم <ئاستر> 24 مەۋسۈمنىڭ 15- مەۋسۈمى بولۇپ، مىلادى بويىچە 7-، 8-، ياكى 9- سېنتەبىردىن باشلىنىدۇ.

ئاق شەھشاد <بوت> قارىغاي ئائىلىسىدىكى، دائىم كۆكرىپ تۇرىدىغان دەرەخ؛ غولى ئېگىز، قوۋۇزىقى كۈل رەڭ، ئۇششاق شاخلىرى قىزىل قوڭۇر، پارقىراپ تۇرىدۇ؛ يوپۇرمىقى يېپىسىمان، مېۋىسى ئىللىپىس شەكىلدە، تۇتۇق سۆسۈن رەڭلىك بولىدۇ؛ ياغىچىدىن جاھازلارنى ياساشقا بولىدۇ.

ئاق شورپا ئازراق پىيازدىن باشقا كۆكتات سېلىنىدىغان شورپا.

ئاق شېكەر ئاق رەڭدىكى قۇم شېكەر.

ئاق غاز <زوئول> ئۆي قۇشى، غازنىڭ بىر تۈرى، پەي-تۈكلىرى ئاق، پېشانىسىدا قىزغۇچ سېرىق ئۆسۈمگۈش بار، ئەركىكىنىڭ پېشانىسىدىكى گۆشى چوڭراق بولىدۇ، بويىنى ئۇزۇن، ئاغزى ياپىلاق ھەم كەڭ؛ پۇتىدا بارماق پەردىسى بولۇپ، سۇدا ئۈزلەلەيدۇ، ئۆيدە بېقىلىدۇ؛ زىرائەت، كۆكتات، بېلىق-راك قاتارلىقلارنى ئوزۇقلۇق قىلىدۇ.

ئاق فوسفور <خىم> فوسفورنىڭ بىر خىل

ئاق زەمچە <خىم> سۇمۇقنىڭ ئادەتتىكى ئاتىلىشى.

ئاق سار قۇرغۇچىلار ئائىلىسىگە مەنسۇپ بولغان يىرتقۇچ قۇش.

ئاق ساراي ئامېرىكا زۇڭتۇڭىنىڭ سارىيى. ۋاشىنگتوندىكى ئاق رەڭلىك بىر بىنا، ئادەتتە ئامېرىكا ھۆكۈمىتىنىڭ نامى سۈپىتىدە قوللىنىلىدۇ.

ئاق سانجىماق چاچ ۋە ساقال تۈكلىرى ئارىسىدا بىرە-بىرە ئاقىرىپ چىققان تۈكلەر كۆرۈنمەك: ئۇنىڭ ئانچە-مۇنچە ئاق سانجىغان قويۇق بۇرۇتلىرى، دائىم يېقىملىق كۆلۈمسەرەپ تۇرىدىغان قوي كۆزلىرى چىرايىغا مېھرىبانلىق ۋە سالاپەتلىك تۈس بېغىشلىغانىدى.

ئاق سايۋا رەڭگى سۈزۈك، ئىچىدە ئۇچ-تۆت دانە ئۇرۇق بولىدىغان ئۇزۇنچاق (سوقا) ئۇزۇم.

ئاق سەندەل ① سەندەل ئائىلىسىگە كىرىدىغان دائىم كۆكرىپ تۇرىدىغان دەرەخ، يوپۇرمىقى قوش ئۆسۈدۇ، ئىللىپىس شەكىلدە بولىدۇ؛ كۈنۈسسسىمان گۈل رېتىدە، گۈل تاجىسى بولمايدۇ، مېۋىسى شارسىمان بولىدۇ؛ ياغىچى قانتىق ۋە خۇش پۇراق؛ ياغىچىدىن جاھاز ياساشقا ۋە كۆيدۈرۈپ نەرسىلەرنى ئىسلاشقا، دورا ياكى پۇراق ماتېرىياللىرى ئاجرىتىپ چىقىرىشقا بولىدۇ. ② مۇشۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ ياغىچى.

ئاق سۇ ئاساسەن تاغدىكى قار-مۇزلارنىڭ ئېرىشىدىن ھاسىل بولغان دەريا سۈيى.

ئاق سۇغارماق تۆمۈرنى قانتىق قىزىتىپ سۇغارماق.

ئاق سۈت نومۇسلىق، پاك ئانىنىڭ ھالال سۈتى، ئانىلىق مېھرى.

ئاق سۈزۈك ھونچاق <تارس> تۇغ بېگى كېيىدىغان باش كىيىم.

ئاق قاشقىر <بوت> ئۈزۈمنىڭ بىر خىلى، كۆك قاشقىرنىڭ ئاق رەڭلىكى.

ئاققا كۆچۈرمەك يېزىلغان خەت-چەك، ماقالىلارنىڭ تۈزۈلۈشىگە ئورنىتىلغان قايىتا كۆچۈرۈپ يازماق.

ئاق قان دانچىسى <بىئول> قان دانچىسى بىرلىرىنىڭ بىر خىلى. ئۇ قىزىل قان دانچىسىغا قارىغاندا چوڭراق، رەڭسىز، يادرولۇق بولىدۇ؛ يىلىك، لىمپا ۋە تال قاتارلىقلارنىڭ تەركىبىدە بولىدۇ، كېسەل پەيدا قىلىدىغان باكتېرىيەلەرنى يوقىتىش ۋە ئۇلارنىڭ ئاجرىد-تىپ چىقارغان زەھەرلىرىنى نېپىتراللاش قاتارلىق روللارنى ئوينايدۇ.

ئاق قان كېسەللىكى <تېب> بىر خىل كېسەللىك. بۇنىڭدا ئاق قان دانچىلىرى ئادەتتىن تاشقىرى كۆپىيىش، قىزىل قان دانچىلىرى ئازىيىش، تىلى ئىششىش، باش قېيىش، كۆز قاراڭغۇلىشىش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

ئاق قان ھۈجەيرىسى <تېب> قان سۇيۇق-لۇقى تەركىبىدىكى قىزىل قان دانچىسىدىن سەل چوڭراق كېلىدىغان ۋە ھۈجەيرە يادروسىغا ئىگە ھەمدە شار شەكىللىكى بىر خىل قان ھۈجەيرىسى.

ئاق قوچۇر ← ئاق قارىغاي.

ئاق قوغۇشۇن تاش <گېئول> مېنېرال نامى، خىمىيىلىك تەركىبى $PbCO_3$ ؛ قوغۇشۇن رودلىرىنىڭ بىرى، يانتۇ يانلىق كرىستال سىستېمىسىدا بولۇپ، كرىستالى ساختا ئالتە يانلىق قوش پىرامىدا شەكىلدە، تاختىسىمان ياكى توقماقسىمان بولىدۇ. قورامساقلىرى دانلىق ياكى زىچ كالىك بولىدۇ؛ كۈل رەڭگە مايىل سۇس ئاق رەڭلىك، ئالماس پارقىراقلىقىغا ئىگە؛ قاتتىقلىقى 3 — 3.5، سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 6.4 — 6.6، ئۈزۈلۈش

ئاللوئروپىك شەكىل ئۈزگىرىشىدىن ھاسىل بولغان سۇس سېرىق رەڭلىك كرىستال، سامساق پۇرىقىغا ئىگە، زەھىرى ئىنتايىن كۈچلۈك، يېنىش نۇقتىسى بەك تۆۋەن بولۇپ، ئۈزلۈكسىز يانىدۇ؛ ھاۋادا ھور تارقىتىدۇ، ئاددىي سەرەڭگە ياساشتا قول-لىنىلىدۇ؛ ھەربىي ئىشلاردا تۈتەك بومبىسى ياساشتا ئىشلىتىلىدۇ؛ «سېرىق فوسفور» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاق قار <ئاستر> 24 مەۋسۈمنىڭ 21- مەسۇمى بولۇپ، مىلادى بويىچە 6-، 7-، ياكى 8-دېكابىردىن باشلىنىدۇ.

ئاق قار-كۆك ھۇز ئۈزۈلمەي ياغقان قار ۋە كەڭ دائىرىدە توڭلىغان مۇز؛ جەڭچىلەر ئاق قار-كۆك مۇز قاپلىغان كەڭ دالادا ھە دەپ ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە.

ئاق قاشتاش <گېئول> قاشتېشىنىڭ بىر تۈرى، رەڭگى ئاق ھەم سۈزۈك بولىدۇ. بۇ خىلدىكى قاشتېشى ئەلا سورتلىق ھېسابلىنىدۇ.

ئاق قاش غاز <زوئول> ئۆردەكلەر ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر خىل قۇش؛ تەن ئۇزۇنلۇقى 70 سانتىمېتر ئەتراپىدا، تۇمشۇق تېگى بىلەن ماڭلىپىنىڭ ئالدىنقى قىسمىدا توغرىسىغا كەتكەن ئاق ئالسى بار، باش، بويۇن بىلەن دۈمبە قىسىملىرىنىڭ تۈكلىرى قارا قوڭۇر، جىيەكلىرى ئېقىش كۈل رەڭ. شىمالىي شىنجاڭنىڭ سارلىق يەرلىرىدە ياشاپ، ئۆسۈملۈك بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. بەزىدە ھاشارات ۋە سازاڭلارنىمۇ يەيدۇ.

ئاق قاشقا ئات ياكى باشقا ھايۋانلارنىڭ پېشانىسىدىكى ئاق جاي، بەزىدە قاشقىمۇ دېيىلىدۇ؛ چاڭ تارقىلىپ ئۇنىڭ ئىچىدىن پېشانىسىدا تەڭگىدەك ئاق قاشقىسى بار قارا ئات چىقىپ كەلدى.

خىمىيىلىك تەركىبى SiO_2 . ناھايىتى قاتتىق، ئۇ رەڭسىز، سۈزۈك بولۇپ، «بىللۇر» دەپمۇ ئاتىلىدۇ؛ تەركىبىدە ئارىلاشمىلار بولغاندا، سۇسۇن، قوڭۇر، سارغۇچ، تۇم قارا قاتارلىق رەڭلەردە بولىدۇ؛ ئادەتتە سۈت رەڭلىك، يېرىم سۈزۈك ياكى تۇتۇق كرىستال ھالىتىدە ئۇچرايدۇ.

ئاق كېۋەز <بوت> كېۋەزنىڭ بىر تۈرى، يەرلىك سورت، غوزىسى كىچىك، پاختىسى غوزىسىدىن چىقىپ كەتمەيدۇ، بالدۇر پىشىدۇ.

ئاق كىرەك ساقال، چاچتىكى تۆكلەر ئاقىرىشقا باشلىماق؛ سۇلتانىنىڭ چاچ - ساقاللىرى غىمۇ ئاق كىردى. * ئۇ دەرىۋ ئاق كىرگەن چاچلىرىدىن تۆت - بەش تالنى يۇلۇۋېلىپ، ئۇنىڭغا قاراپ خېلى ئۇزاققىچە دەردلىك تىنىپ، خىيال سۈرۈپ تۇرۇپ قالدى.

ئاق گرانىت <گېئول> گرانىت جىنىنىڭ ئۆزگەرگەن بىر خىلى، خىمىيىلىك تەركىبى گرانىت جىنىسقا ئوخشاش، ئالاھىدىلىكى - قېنىق رەڭلىك مىنېراللار ئارىلاشمايدۇ، ئاساسى مىنېراللىرى كۋارتس، ئىشقارلىق دالاشىپاتى، كىسلاتالىق دالاشىپاتى ھەم ئاز مىقداردىكى ئاق چىرىمتالىدىن ئىبارەت، گرانىتلىق قۇرۇلمىغا ئىگە؛ ئاساسەن قەلەي كان ياتىملىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

ئاق گۋاردىيە <تارىخ> چارروسىيىنىڭ ئەكسىلىنىقلاپى قالدۇق ھەربىي كۈچلىرى ۋە باشقا ئەكسىلىنىقلاپى ئۇنىسۇرلاردىن تەشكىللەنگەن ئەكسىلىنىقلاپى قوراللىق كۈچ.

ئاق لەيلى <بوت> لەيلىگۈلىنىڭ بىر تۈرى.

ئاق ماددا <فىزىئول> مېگە ۋە يۇلۇننىڭ ئاق رەڭلىك تەركىبى قىسمى. ئۇ ئاساسەن نېرۋا ھۈجەيرىلىرى چىقىرىدىغان نېرۋا تالا-

شەكلىدە نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، گۈلى يېشىل تاق جىنىسلىق، ئاتلىق - ئانىلىق بىر تۈپتە بولىدۇ، مېۋىسى توپلىشىپ كىچىك شار شەكلىنى ھاسىل قىلىدۇ، قېنىق قوڭۇر رەڭلىك بولىدۇ، سىرتقى يۈزىدە قىسقا قاتتىق تۈكچىلىرى بار، غولىنىڭ تالىلىرى ئاق ھەم پارقراق بولىدۇ؛ تارتىلىش كۈچى ۋە ئىسنىققا چىداملىقى كۈچلۈك، توقۇمىچىلىق سانائىتىدە مۇھىم خام ئەشيا قىلىنىدۇ. ② شۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پوستى.

ئاق كۆكچە قوغۇننىڭ بىر خىلى، ئىچى، ئۇرۇقى ئاق، گۆشى چۈرۈك، تاتلىق بولىدۇ. ئاق كۆكەرنەك زەمبۇرۇغى <بوت> بىر خىل زەمبۇرۇغ، زەمبۇرۇغ يېپىچىسى كۆپ شاخلانغان، يالغان يىلتىزى يوق، يېمەكلىكلەردە، گەندە، قىغ دۆۋىلىرىدە، تۇپراق ۋە نەم كىيىم - كېچەكلەردە ياشايدۇ. سىلىسوزا ۋە ئاقسىللارنى پارچىلاش رولىغا ئىگە؛ بەزى تۈرلىرى كراخمالنى قەنتلەرگە پارچىلىيالايدۇ؛ ئېچىتىش سانائىتىدە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىپ ئىسپىرت قاتارلىقلار ئىشلەپچىقىرىلىدۇ، ھاراق - شارابىلارنىڭ تەركىبىدە دائىم ئاق كۆكەرنەك زەمبۇرۇغى مەۋجۇت بولىدۇ.

ئاق كۆڭۈل كۆڭلى تۈز، نىيىتى توغرا، باشقىلارغا يامانلىق ئىزدەيمەيدىغان؛ ئاق كۆڭۈل ئادەم. * ئۇ ئەڭ ئېغىر كۈنلەردە ئۆزىگە سايىۋەن بولۇپ، ئاتا - ئانا لەززىتى بەرگەن ئاشۇ ئاق كۆڭۈل، ئەمگەكچان كىشىلەرنى زادىلا ئېسىدىن چىقارمايتتى.

ئاق كۆمۈك يىغىشتۇرۇلغان تەك شۇڭلىرىنىڭ چېچىلىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئۈستىگە دەسلەپكى قەدەمدە توپا باستۇرۇش.

ئاق كۋارتس <گېئول> مىنېرال نامى،

ۋە شەخسلەر بىلەن بولغان مۇئامىلىسىدە شۇ شەخس تەرىپىدىن يېزىلغان ۋە شۇ شەخسنىڭ ئەمىزاسى قويۇلغان تىلخەت. ئاق ئوغۇت جان ت. يېزا ئىگىلىكى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان خىمىيىۋى ئوغۇتنىڭ يەنە بىر ئاتىلىشى: — گېمىنى بۆلمەي تۇر، مەن ئاشخانىدا بىر شوپۇر بىلەن تونۇشۇپ قالدىم. تۆت توننا ئاق ئوغۇت بار ئىكەن، خالىتىنى قىرىق كويىدىن سۆزلەشتىم. ھەي، نېپانداق تازدەك گەدىنىڭنى قاشلايسەن، ھاڭۋاقتىلىق قىلماي گېمىگە قۇلاق سال، تۆت توننا ئوغۇت 80 خالتا دېگەن گەپ.

ئاق ئوينىغۇچ چىلگە قوغۇننىڭ بىر خىلى. ئاق ئۇن بۇغدايدىن تارتىلغان ئۇن.

ئاق ئۆپكە ئۆزىنى تۇتالمايدىغان، ئويلىماي سۆزلەيدىغان، ئالدىراپ-تېنەپ، قارىسىغلا ئىش قىلىدىغان: شەھەرلىكلەرمۇ سەھراقلارنىڭ بىرچاغلاردىكىدەك ئۇنچە نامرات، ئۇنچە ئاق ئۆپكە ئەمەسلىكىنى بىلىپ قېلىشۇن!؟

ئاق ئۆرۈك رەڭگى ئاق سېرىق، پىشقاندا تېخىمۇ سۈزۈلىدىغان، تەمى بەك تاتلىق بىر خىل ئۆرۈك: ناخشىڭىزنى ئاڭلاۋېتىپ خىيالىدا پەنجىم، تۇرپانپۇزى، جېلىلىيۇزىنىڭ ئاق ئۆرۈك-لۈك باغلىرى، ئۇنى ساز بۇلبۇل، كاككۇكلىرى، مېھماندوست ئۇيغۇر دېھقانلىرى ئارىسىغا كىرىپ قالغاندەك بولىمەن.

ئاق ئۆي كۆچمەن چارۋىچىلارنىڭ دالا-يايلاقلاردا تۇرىدىغان ئۆيى، ئادەتتە ئاق ئۆيلەر چېدىر شەكىلدە قۇرۇلۇپ، ئۈستىگە ئاق كىگىز ياكى قارا كىگىز يېپىلىدۇ، بەزىدە «قارا ئۆي» دەپمۇ ئاتىلىدۇ؛ مۇختار مەرگەن نۇرۇلانى يېشىل جىلغىدا ئولتۇرۇشلۇق بىر قىرغىز-نىڭ ئاق ئۆيىگە باشلاپ ماڭدى. * گۈلپەرى ئاپئاق ئىككى چېلەكنى ئېلىپ ئاق ئۆيىدىن ئالدىراپ چىقتى ۋە بۇلاق يېشىغا كەلدى.

ئاق ۋولفرام <گېئول> رودا، سىرتقى شەكلى دانىچە ھالەتتىكى تاش پارچىسى

لىرىدىن تۈزۈلىدۇ.

ئاق موم <خىم> ئاق موم قۇرتى ئاجرىتىپ چىقارغان موم، ئېرىش نۇقتىسى نىسبەتەن يۇقىرى، رەڭگى ئاق. ئېلىمىزنىڭ ئالاھىدە مەھسۇلاتلىرىنىڭ بىرى، شام ھەم كۇمۇلاچ دورىنىڭ سىرتقى قېپى ياسىلىدۇ، شۇنداقلا لازا قەغىزىگە سۈرتۈلىدۇ، قاچىلارنىڭ ئاغزىنى ھىم ئېتىشتە ئىشلىتىلىدۇ.

ئاق موم دەرىخى <بوت> ئەرمەدۇن ئاتىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان غوللۇق دەرەخ، پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماقلىق، گۈلى ئاق ئېچىلىدۇ. ئۇ ئاق موم قۇرتىنىڭ ئوزۇقلۇقى قىلىنىدۇ، ياغىچى قاتتىق، جاھازلارنى ياساشقا بولىدۇ.

ئاق موم قۇرتى <بئول> ھاشارات، توپلىشىپ ئاق موم دەرىخى ياكى بۇرچۇن دەرىخىگە قونۇۋالىدۇ؛ ئەركىكى ئاق موم ئاجرىتىپ چىقىرىدۇ.

ئاق موم <خىم> موم بىلەن نىكېلنىڭ قېتىشىمىسى، رەڭگى كۈمۈشكە ئاق، ئۇنىڭدىن كۈندىلىك تۇرمۇشقا كېرەكلىك قاچا-قۇچىلار ياسىلىدۇ.

ئاقنى ئاقچە، كۆكنى كۆكچە راستىنى راستىچە، يالىغىنىنى يالىغانچە، ھەق بىلەن ناھەقنى، ياخشى بىلەن ياماننى ئارىلاش-تۇرماي: ئاقنى ئاقچە، كۆكنى كۆكچە بىر تەرەپ قىلىق.

ئاقنى قارا قىلماق يالغان پاكىت بىلەن توغرا ئىشنى خاتاغا چىقارماق، راستىنى يالغان، ھەقنى ناھەق قىلماق: بۇ قۇرۇلۇشقا قارشى چىققان، قوشۇلمىغان يولداشلارنى دۈشمەن ھېسابلاپ، ئاقنى قارا قىلىپ كۆرسىتىپ پارت-كومنى ئالدىدىك.

ئاق نىيەت ← ئاق كۆڭۈل.

ئاق ھۈججەت بىر كىشىنىڭ باشقا ئورۇن

قالماق، ھەممىدىن مەھرۇم بولماق؛ ئەگەر شۇجىلارنىڭ شەخسىي يېرى، ياغىچى بولسا بېرىشىۋىن، بولمىسا... دەپ پىكىر بېرىۋاتىدۇ. دېمەك سىمۇ ئۆز ئەزالىرىمىز ئاق يەردە قېلىۋاتقاندا...

ئاق يەلكە بۇرگۈت <زوتول> سار ئائىلىسىگە مەنسۇپ بىر خىل قۇش، پۈتۈن تېنى قارامتۇل رەڭلىك، يەلكىسىدە ئازراق ئېقىش پەيلىرى بار. ئاق يەلكە بۇرگۈت ئاساسەن شىنجاڭنىڭ شىمالى ۋە غەربىدىكى ئورمان ۋە يايلاقلىرىدا ياشايدۇ، ئاساسەن چاشقان، توشقان قاتارلىقلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

ئاق يېشىل ئاققا مايىل يېشىل، سۇس يېشىل.

ئاق يېغىن پۈتۈن ئاسماننى بۇلۇت قاپلىغان، ئۇزاقچە توختىماي ياققان سىم-سىم يامغۇر؛ چۈشتە يېغىشقا باشلىغان يامغۇر كەچكە يېقىن ئاق يېغىنغا ئايلىنىدۇ.

ئاق يىلان قۇرۇقلۇقتا ياشىغۇچى ئاق رەڭلىك، زەھەرسىز يىلان.

ئېقى قەغەز، قارىسى سىياھ ھېچ نەرسىگە ھېساب ئەمەس، قىلچە ئەھمىيىتى يوق؛ ئىش ئاقىدى، توختام ئېقى قەغەز، قارىسى سىياھ ھالىتىدە قالدى.

ئېقى كېلىشەمسەك مەجەز-خۇلقى كېلىش-مەسلىك، بىر-بىرى بىلەن چېقىشالماسلىق، بىر-بىرىنى ياقىتۇرماسلىق؛ ئۇ ئىككىسىنىڭ ئېقى كېلىشمەيدۇ.

ئاقار «ئاقماق» پېتىلىنىڭ سۈپەتلىشى؛ ئاقار دەريا، ئاقار سۇ. * سىغىماس كىرىسىز قەلبىمگە، قاينام مېھرىم خەلقىمگە، دەرياسىدا مېھرىمنىڭ ئاقارىم بار چىرايلىق.

ئاقار جىسىم <فىز> سۇيۇقلۇقنىڭ ۋە گازنىڭ تۇراقلىق ھالىتى بولمايدۇ، ئاسان ئاقىدۇ، شۇڭا ئۇلار بىر تۇتاش «ئاقار جىسىملار» دەپ ئاتىلىدۇ.

شەكلىدە، رەڭگى سارغۇچراق، ئاق مايلىق ھەم پارىراق، قىزىتىلغاندىن كېيىن ياكى ئۇلترا بىنەپشە نۇر ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، سەل بىنەپشە رەڭگە كىرىدۇ. ۋولفرام تاۋلاشنىڭ ئاساسلىق خام ئەشياسى.

ئاق ئېيىق <زوتول> ئېيىق ئائىلىسىگە كىرىدىغان سۈت ئەمگۈچى ھايۋان، تۈكى سارغۇچ ئاق، بۇرنى بىلەن پەنجىسى قارا بولىدۇ؛ شىمالىي سوغۇق بەلباغدا ياشايدۇ، سۇ ئۈزۈشكە ماھىر، «شىمالىي قۇتۇپ ئېيىقى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاق يالپۇز <بوت> يالپۇزنىڭ بىر تۈرى، كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، غولى تۆت قىرلىق بولىدۇ؛ يوپۇرمىقى قوش ئۆسۈدۇ، گۈلى سۇس سۆسۈن رەڭ، غولى بىلەن يوپۇرمىقىدا يېقىنلىق پۇراق بار، دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، ئۇنىڭدىن ئايرىۋېلىنغان پۇراقلىق بىرىكىمە كەمپۈت، ئىچىملىك قاتارلىقلارغا ئارىلاشتۇرۇلىدۇ.

ئاق يامغۇر يامغۇرنى شەكىللەندۈرگۈچى سۇ تامچىلىرى ناھايىتى ئۇششاق بولغان، تۆۋەنگە چۈشكەندە ھاۋا ئېقىمىغا ئەگىشىپ لەيلەپ، يامغۇر ئاقىمىسىنى ھاسىل قىلالماي-دىغان يامغۇر. ئادەتتە «سىم-سىم يامغۇر» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاق يانتاق <بوت> يانتاقنىڭ بىر تۈرى، يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال؛ شېخى تىكەنلىك، يوپۇرمىقى سوزۇق يۇمىلاق؛ چۆلدە ئۆسىدۇ.

ئاق يەردە تۈگمەن تالاشماق يوق نەرسە، يوق ئىشنى تالاشماق، بىكارغا ئاۋارە بولماق؛ — ھەي ئۈكىلىرىم، ئاق يەردە تۈگمە تالاشقۇچە، خامىنىڭلارنى سورۇۋەرسەڭلار بولمامدۇ؟ — دېدى توختىكام.

ئاق يەردە قالماق مەنپەئەتدار بولماي

ۋە مەلۇم مىنىپىرالىق ماددىلارنى سۈمۈرۈش رولى بار.

ئاقارتقۇزماق «ئاقارماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھېيت مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆيلىرىمىزنى ئاقارتقۇزۇۋالدۇق.

ئاقارتقۇزۇلماق «ئاقارتقۇزماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: يايىرام مۇناسىۋىتى بىلەن خىزمەت بىناسى ئومۇميۈزلۈك ئاقارتقۇزۇلدى.

ئاقارتماق ① «ئاقارماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۆيىنى ئاقارتماق. * قار

چېچەكلىرى بىردەمدىلا ئابدۇللاننىڭ غۇلاقچىسىنىڭ ئۈستىنى، پاختىلىق چاپىنىنىڭ مۇرە - ياقلىرىنى ئاقارتتى، قاش - كىرىپىكلىرىنى نەملىدى. * بەزى - لىرى كۆيۈپ - پىشىپ ئۆتدۇ، ئۆزىنىڭلا كۆمىچىگە چوغ تارتىپ، بەزىلىرى خەلق ئۈچۈن ياشايدۇ، شولا چېچىپ قارا تۇنىنى ئاقارتىپ. ② يەر ئۈس -

تىمىدىكى ئوت، زىرائەتلىرىنى چېپىسىپ، يىغىپ، بىكارلىماق، بوشاتماق، پاكىزلىماق:

— بولدى، بولدى، توختاپ قال! ھېچ پايداڭ يوق بىز ئۈچۈن. جىمى يەرنى ئاقارتىپ، قىلدىڭ بىزىم - بەك يوپۇن. ③ <خىم> رەڭلىك

تالالار، توقۇلمىلارنى ئاق رەڭگە ئۆزگەرتىمەك. بۇنىڭدا كۆپىنچە ھىدروپىروك -

سىدى، ئاقارتقۇچى پاراشوك ياكى گۇڭگۈرت (IV) ئوكسىدى ئاقارتقۇچى قىلىندۇ.

ئاقارتىش ① «ئاقارتماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر ئىسمىدىشى: بىز ئۆيلەرنى ئاقارتىش ئىشىنى ھېلىراقتا تۈگەتتۇق. ② كۆچمە. بىلىم - مەرىپەت بېرىش: ئېڭىنى، سەۋىيىسىنى ئاشۇرۇش:

ئۈچ ۋىلايەتتىكى ھەربىر مەدەنىي ئاقارتىش جەمئىيەتلىرىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن شۇ تەشكىلات - لارنىڭ بىرلىكى ئاساسدا 1948 - يىلى 1 - ئاۋغۇست شىنجاڭدا تىنچلىق ۋە خەلقپىللىقنى ھىمايە قىلىش ئىتتىپاقى مەۋجۇت بولدى. * ئۇ دەسلەپدە خەلقنى ئاقارتىش كەسپىگە ئېرىشكەنلىكىدىن خۇشال بولۇپ قىزغىن ئىشقا كىرىشكەندى.

ئاقار جىسىملار مېخانىكىسى <فىز> ئاقار

جىسىملارنىڭ ھەرىكەت قىلغان ۋە تەڭپۈك بولغان چاغدىكى ھالىتى ۋە قانۇنىيىتىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن. ئۇ ئاساسەن ئاقار جىسىملارنىڭ تېزلىكى، بېسىمى، زىچلىقى قاتارلىقلارنىڭ ئۆزگىرىش قانۇنىيەتلىرىنى، شۇنداقلا ئاقار جىسىملارنىڭ چاپلىشىشچانلىقى، ئىسسىقلىق ئۆتكۈزۈش - چانلىقى ۋە باشقا تېرمودىنامىكىلىق خۇسۇسىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدۇ.

ئاقار يۇلتۇز <ئاستر> يۇلتۇز ئارا بوشلۇقتا نۇرغۇنلىغان ئۇششاق جىسىملار ۋە چاڭ - توزانلار بولىدۇ، ئۇلار يەر شارى ھاۋا بوشلۇقى قەۋىتىگە ئۇچۇپ كىرگەندىن كېيىن، ھاۋا بىلەن سۈركىلىپ، ئىسسىقلىق ۋە يورۇقلۇق چىقىرىدۇ. مۇشۇ خىل قىسقا ۋاقىتلىق يورۇق چىقىرىدىغان جىسىملار «ئاقار يۇلتۇزلار» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئاقارتقۇچ سۈپ. ئاقارتىدىغان، ئاقارتىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە.

ئاقارتقۇچ پاراشوك <خىم> نىئورگانىك بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى $COCl_2$ ، ئاق رەڭلىك پاراشوك، خىلور پۇرىقىغا ئىگە، سۇ بىلەن ئۇچراشقاندا پارچىلىنىپ، خىلور ئاجرىلىپ چىقىدۇ، كۈچلۈك دېزىنفىكسىيە - لىگۈچى ۋە ئاقارتقۇچى ھېسابلىنىدۇ.

ئاقارتقۇچ سېغىز توپا <گېئول> مورىلونتاش گۇرۇپپىسىدىكى مىنىپىراللاردىن تەشكىل تاپقان سېغىز، ئاساسەن ئەينەكلىك يانار تاغ جىنىسلىرى بۆلۈنىگەندىن كېيىنكى مەھسۇلات، ئۆزى بوش ھالەتتە بولۇپ، سىلىق، ئاچ كۈل رەڭ، ئاچ چىگەر رەڭ، ئاچ يېشىل كۈل رەڭدىن قارا رەڭگىچە بولىدۇ، نەم ۋاقىتتا مايلىق پارقراقلىققا ئىگە رەڭلىك ماددىلارنى، ئورگانىك ماددىلارنى

ئاقەي - كۆكەي ← ئاقەي - كۆكەي دېمەك .

ئاقەي - كۆكەي دېمەك ھېلى ئۇنى، ھېلى بۇنى دېمەك، ئۇ دەپ، بۇ دەپ، باھانە - سەۋەب كۆرسەتمەك: ئۇلار جېنىنىڭ بارىچە ئۆزىنى ئاقلاندى، پاكىتلارغا جىددىنى مۇئامىلە قىلىشتىن جېنىنىڭ بارىچە ئۆزىنى قاچۇرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئالدىراپ - تېنەپ، «ۋاقتىنى خاتىرىلەش ئۇسۇلى ئىركىنلىكى بوغۇپ قويدۇ - يەي، قايناق ھېسسىياتىنى باسدۇيەي، ئۇنىڭدا ئادەمنى ماشىنىغا ئايلاندۇرۇپ قويۇش خەۋپى بارەي، ئاقەي - كۆكەي»، دەپ قارشىلىق كۆرسىتىدۇ.

ئاقباش ئى [ئاق+باش] ① ← ئاق باش . ② ئاتلاردا بولىدىغان بىر خىل كېسەل: ئاقباش كېسلى.

ئاقباش ئوت <بوت> ئېيىق تاپان ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللىق ئۆسۈملۈك، گۈلى جىگەر رەڭ، مېۋىسىدە ئاق تۈكچىلىرى بولۇپ، خۇددى بوۋايىلار - نىڭ ئاقارغان چېچىغا ئوخشايدۇ.

ئاقپىشما (توغرىسى: ئاقپىشماق) ← **ئاقپىشماق** .

ئاقپىشماق سۈپ . تېنى ئاق، ئاق يۈزلۈك، ئاق چىراي: بىزنى 40 - 42 ياشلارغا كىرگەن، قامەتلىك، كەڭ پىشانىلىك، ئاقپىشماق كەلگەن خۇش چىراي بىر كىشى كۈتۈۋالدى .

ئاقپىشماق (توغرىسى: ئاقپىشماق) ← **ئاقپىشماق** .

ئاقپۇرما ئى . دىئال ← **تۇرۇپ** .

ئاقپۇرماق «ئاقماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بەھرۇزنى سۇ باشقا بىر تەرەپكە ئاقتۇرۇپ كەتكەنسىكەن . * — دەۋالەرنى ئاقتۇردى مەن دېسە قازىغا بىرەر نەرسە بەرمىسە، ئۇنى رازى قىلىپ، كۆڭلىنى ئالمىسلا بولمايدۇ، — دەپتۇ قوشنىسى .

ئاقپۇرۇشماق «ئاقپۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: شۇنداق قىلىپ ئۇنى تىرىك يېتى ساندۇققا ياتقۇزۇپ، دەرياغا ئاقتۇرۇشۇپتۇ .

ئاقارتىشماق «ئاقارتماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك

دەرىجىسى: ئۇلار ئۆيلىرىنى بەس - بەس بىلەن ئاقارتىشتى .

ئاقارتىلماق «ئاقارتماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل

دەرىجىسى: سېرىق يوپۇرماقلار ھەممىلا يەرنى قاپلىغان، قامغاق توسۇلۇپ قالغان كۆۋرۈك يېنىدا مەن ئاتتىن سېرىلىپ چۈشتۈم - دە، ئالدىمدىكى ئاقارتىلغان رايون مەكتىپىگە قارىدىم .

ئاقارماق پ ① ئاق تۈسكە كىرمەك، ئاق

تۈس ئالماق: ئۇزاققا سوزۇلغان سوراق قىلىش، قىيىنچىلىق ۋە ئېغىر جىسمانىي ئەمگەككە سېلىشلاردىن ئۇنىڭ چالا ئاقارغان چاچلىرى پۈتۈنلەي ئاقاردى... ② قانسىزلىنىپ ياكى قېنى قېچىپ قىزىلىقىنى يوقاتماق: ئۇ قاتتىق ئاچچىقلا نغانلىقتىن بىردىنلا چىرايلىرى ئاقىرىپ يۈزى تاتاردى . ③ ئۆگمەك،

رەڭگىنى ئۆزگەرتىمەك: تۇرسۇنىنىڭ ئۇچىسىغا كىيگەن كۆك چاپان ئاپتاپتا ئاقىرىپ كەتكەندى . ④ يورۇماق، يورۇق چۈشمەك، سۈزۈلمەك: ئەتىسى تاڭ ئاقارماقتا ئىدى . شەرقىي تاغ ئۆس -

تىدىن كۆتۈرۈلۈشكە باشلىغان قۇياش پۈتۈن يايلاقنى ئويغىتىۋاتاتتى . * بىز تۈنۈگۈن چۈشتىن كېيىن سائەت تۆتتە ئۈرۈمچىدىن كورلىغا قاراپ ماشىنا بىلەن يولغا چىقىپ، كېچىچە توختىماي مېڭىپ تاڭ سۈزۈلۈپ، يەر - جاھان ئاقىرىشقا باشلىغاندا، ئۆيىمىزگە يېتىپ كەلدۇق . ⑤ كۆچمە .

پاكىزلىمەك، تازىلىماق، كىرنى چىقارماق: تازىلاشتىن زېرىكىسە، ئاقارمايدىغان نېمە بار؟ كىيىم - كېچەك پاكىز يۇيۇلۇپ كىرى تولۇق چىقىدۇ - رىئىسلا ئاقىرىدۇ .

ئاقاق (توغرىسى: ئارقاق) ← **ئارقاق** .

ئاققانام ئى [ئاق+ئانام] <تېب> بوۋاق بالىلاردا بولىدىغان بىر خىل تېرە كېسەلىسىكى . ئۇ ئادەتتە يېرىم ياشتىن ئۆتكەن بالىلارنىڭ بەدىنىگە ئۇششاق ئاق قاپارتما بولۇپ چىقىدۇ، تېز ساقىيىدۇ .

ئاقاۋا ئى <سۇ> سۇ ھالقىپ ئۆتىدىغان تۈس .

قىسقا ياكى توكۇر: غەزىپى قايىنىغان دوغا ئاقساق پۇتى بىلەن ناسىرنى بىر تەپكەندى، ئۇنىڭ مۇرىسىگە تەگدى. * ئاقساق ئادەم سۇ ئوشۇشنى ئۆگەنگەندەك، بۇلارمۇ ئاستا-ئاستا ئۆگەنمەمدۇ. ئەتە تەكشۈرۈش مەجلىسى ئاچىلى، سىز كۆپرەك يول كۆرسىتىڭ!

ئاقساقال ئى [ئاق+ساقال] ① ياشانغان، مويىسىپ مۆتۈەر كەشى: بۇ تۇرغۇن ئاقساقال زاۋۇتىمىزنىڭ پېشقەدەم ئىشچىسى، ئۇزاق يىللاردىن بېرى تىرىشىپ ئىشلەپ، كۆپ ئەمگەك سىڭدۈرگەن. لىكى ئۇچۇن داۋاملىق ئەمگەك نەمۇنىچىسى بولۇپ كەلدى. ② ئى. بىر ياكى بىرنەچچە مەھەللە، يېزا-قىشلاققا باشلىق بولغان مەھەللىلەر ئىسمىدۇر. بۇ يەرگە يىغىلىشقان مەھەللىنىڭ ئاقسا-قاللىرى يېڭى دەرۋازىغا قاراپ، نودەرنىڭ غەيرىد-تىگە ئاپىرىن ئوقۇشتى: «بارىكاللا! مانا بۇ دەرۋازا كېلىشىپتۇ.» ③ كۆچمە. سۈپ. ئاتىكاچى، ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلىشىۋالدىغان: بەك ئاقساقال بالىكەن بۇ، دادىسىدەك ئادەملەرنىڭ ئاغزىدىن گەپنى تارتىۋېلىپ تۇرغىنىنى قارا.

ئاقساقاللىق «ئاقساقال» سۆزىنىڭ ئابى-تراكت ئىسىم شەكلى: ئارىمىزدا مىسىردىن بىراۋ كېلىپ، باغىدات سودىگەرلىرىنىڭ ئاقسا-قاللىقىغا، كېيىن رەئىسلىككە كۆتۈرۈلگەندى. * — ھەي بەگباش، ئاقساقاللىقنى قارا، ساڭا ئۇنداق گەپنى سوراينى كىم قويۇپتۇ.

ئاقساقاللىق قىلماق ئاتىكاچىلىق قىلماق، ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا، باشقىلارنىڭ گەپ-سۆزلىرىگە ئارىلىشىۋالماق.

ئاقساق-چولاق ئاقساق ۋە چولاق. پۇت-قولى مېيىپ: ئۇلار ئىچىدە بەزى ئاقساق-چولاق ۋە قارىغۇلار بار.

ئاقساقلىق «ئاقساق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئاقساقلىق تېز ھەرىكەت قىلىشىغا توسالغۇ بولاتتى، ئېغىر يۈكلىرىنىمۇ كۆتۈرەلمەيتتىم.

ئاقساقلىماق پ. ئاقساق ماڭماق، ئاقساق

ئاقساقلىماق «ئاقساقلىماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئاقساقلىماق ئى [ئاق+تىسكەن] <بوت> چاتقال تىپىدىكى بىر خىل ئۆسۈملۈك، رەڭگى ئاق، تىسكىنى ئۇزۇن، تال-تال ئۆسسىدۇ؛ يوپۇرمىقى ئۇزۇنچاق بولۇپ، قارىقاتىڭكىدەك يۇمىلاق قارا مېۋىسى بولىدۇ.

ئاقچا ← **پۇل** بۇلارنىڭ يول ئوزۇنلىرى تۈگەپ، ئاقچىلىرى ئاز قالغانىكەن، ئەمما ئىسكەندەر بۇ توغرىدا ھۇرلىققا ھېچنەمە دېمەپتۇ ۋە ئۆزىدىن-ئۆزىگە خىجالەت بولۇپ، خىيال بىلەن ئېڭىكىنى تۇتقىنىچە ئولتۇرۇپ قېلىپتۇ. * لاشمانلىققا ماڭغاندا، يەر كەنتلەرگە قار ياققان، قېيۇم بەگ ھاجى بولۇپ، بىزنى ئاقچىغا ساتقان.

ئاقچەشكە ئى [ئاق+چەشكە] دىئال. <بوت> توم زەنجىۋىلىنىڭ قۇرۇنۇلغىنى.

ئاقچىچەك ئى [ئاق+چىچەك] <بوت> زەرەڭ دەرىخىسىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيادا ئۇچرايدىغان گۈلى ئاق بىر خىل تۈرى.

ئاقچى ئى. قوغۇننىڭ بىر تۈرى.

ئاقچى-كۆكچى ئۇنداق ئىشنىمۇ قىلغۇچى، مۇنداق ئىشنىمۇ قىلغۇچى، ياخشى-يامان ھەممىنى قىلغۇچى، ئۇنداقچى-مۇنداقچى: «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دا ئاقچى-كۆكچى دەپ ئەيىب قويىمىغان ئادەملەر ئاز قالغاندى.

ئاقساقلىماق «ئاقساقلىماق» پېتىلىنىڭ قوش مەجھۇبى دەرىجىسى.

ئاقساقلىماق «ئاقساقلىماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇبى دەرىجىسى: * ھېلىقى نىياز دېگەن ھارامزادە بازارغا ياغ ئارتىپ بارغان ئەمەسمۇ، شەھەردىن چىققۇچە ئۇنى ئۇرۇپ قوغلاۋېرىپ ئاقسىتىپ قويۇپتۇ. * ياغاچچىلارنىڭ ئۇھ دېگۈچىلىك ۋاقتى يوق، ئۇلارنىڭ ئىشنى ئاقسىتىشقا بولمايدۇ.

ئاقساقلىماق «ئاقساقلىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئاقساق سۈپ. ئاقساق ماڭىدىغان، بىر پۇتى

يۈرمەك: ئۇنىڭ سۇنغان پۇتى ساقايغان بولسىمۇ ئاقساقلاپ ماڭىدىغان بولۇپ قالدى.

ئاقسۆڭەك ئى [ئاق+سۆڭەك] ئېكسپىلاتا-تورلۇق جەمئىيەتتىكى ئىستىيازلىق تەبىقىغە مەنسۇپ كىشى؛ ئېسىلزا دە: گەرچە ئۇنىڭغا قىزىقىشى ناھايىتى كۈچلۈك بولسىمۇ، كۆڭلىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە ھەقىقىي يېزا ئاقسۆڭەكلىرىنىڭ قەدىمكى قەسىرلىرىدىكى بەختلىك ھاياتىنى ئۇنتۇ-مايتتى. * ئۇلارنىڭ بۇرۇن ئاساسەن فېئودال ئاقسۆڭەكلەرگە قارشى ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرى مەملىكەتلىك خاراكتېر ئېلىشقا باشلىدى.

ئاقسۆڭەكلىك «ئاقسۆڭەك» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: ۋادىسلاۋ ئېسىل ئاقسۆڭەكلىك تەسىرىنى قالدۇرۇش ئارزۇسى ۋە ھاياجانلىنىشى بىلەن قىزىرىپ كەتكەندى.

ئاقسىتلىماق «ئاقساتماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بولىدىغان ئىشنىڭ ۋاقتىدا بولغىنى ياخشى، ئۇنداق بولمىسا كېيىنكى ئىشلار ئاقسىتىلىدۇ.

ئاقسىرىماق پ ① ئاق نان، ئاق ئاش تامىقىنى يېيىشنى سېغىنماق: ئۆيگە ئەل-ئاغىنلەر ياكى مېھمان-يۇچۇن كېلىپ قالسا، ئاق نان بولمىسا سەت تۇرىدىكەن، بالىلارمۇ ئاقسىراپ كېتىدىكەن. ② سۈت قېتىقنى سېغىنىپ قالماق: بۇ يىل كالىمىز قىسىر قېلىپ خېلى ئاقسىرىدۇق.

ئاقسىل I ئى <ئىئول> كۆپ خىل ئامنىو كىمىسلانادىن تەركىب تاپقان، يۇقىرى مولېكۇلىلىق تەبىئىي ئورگانىك بىرىكمە. ئۇ تەركىبىدىكى ئامنىو كىمىسلانانىڭ سانى، خاراكتېرى، بىرىكمىش شەكلىنىڭ ئوخشىماسلىقىغا قاراپ نۇرغۇن خىلغا بۆلۈنىدۇ، ئاقسىل جانلىقلار تېنىدىكى ھاياتلىق ماددىسىنىڭ ئەڭ مۇھىم قىسمى بولۇپ، ھاياتلىقنىڭ ئاساسىدۇر.

ئاقسىل سېمىش سۇيىدۇك تەركىبىدە كۆپ مىقداردا ئاقسىل پەيدا بولۇش ھادىسىسى. كۆپرەك بۇرەك كېسەللىكلىرى سەۋەبىدىن

بولدۇ.

ئاقسىل II ئى <زوتول> ئاچا تۇياقلىقلار ئەترىتىدىكى ھاياۋانلاردا بولىدىغان ئۆتكۈر يۇقۇما-ۇق كېسەل، ئاساسلىق كېسەللىك ئالامىتى: تېمپېراتۇرىسى ئۆرلەيدۇ، ئېغىز بوشلۇقى شىشلىق پەردىسى ۋە تۇپىقىدا سۇلۇق قاپارتما پەيدا بولىدۇ ھەمدە زېدە بولىدۇ، ئاغزىدىن ئاق كۈپۈك چىقىدۇ، ماڭغاندا ئاقسايىدۇ؛ يۇقۇملىنىشى ناھايىتى تېز بولۇپ، بەزىدە ئادەملەرگىمۇ يۇقىدۇ.

ئاقسىماق پ ① بىر پۇتنىڭ مېيىپىلىكى ياكى ئاغرىغانلىقى سەۋەبلىك ئاقساق، دىگىگۈسلەپ ماڭماق: ئۇنىڭ سۇنغان پۇتى ساقىيىپ كەتمىگەن ۋە بىر ئاز ئاقساق ماڭىدىغان بولسىمۇ، قەتئىي تەلەپ قىلىپ، تەشىدە ئىشلىدى. ② ئارقىدا قالماق، كېيىنكىگە سۈرۈلمەك، دەخلى يەتمەك: ئەر ئەمگەك كۈچلىرىدىن بىر قىسمى يېزىدىن شەھەرگە كىرىۋالغانلىقتىن، ئۆستەڭ قۇرۇلۇشى خېلى ئاقسىدى.

ئاقشۇل ← ئېقىشىش: «ئاپاش، ئاپاش». دەپ ئۇنىڭغا يېقىن كېلىپ ئۇنىڭ تىزنى تۇتقانىدى. ئاقشۇل يوپىكىغا قىزىمىنىڭ قولىدىكى كىرىسەللا چىقىپ قاپتۇ.

ئاقشىمار ← ناھاز شاھگۈل.

ئاققاپتال سۈپ [ئاق+قاپتال] گەپ كار قىلمايدىغان، گەپ ئۆتمەيدىغان، قاشاڭ، تەييار تاپ: ئۇ بىر ئاققاپتال ئادەم.

ئاق-قارا ھەق-ناھەق، توغرا-خاتا، ياخشى-يامان.

ئاق-قارنى ئاجراتماق ← ئاق-قارنى پەرق ئەتمەك.

ئاق-قارنى ئارىلاشتۇرۇۋەتمەك ھەق بىلەن ناھەقنى، توغرا بىلەن خاتانى، ياخشى بىلەن ياماننى ئايرىغىلى بولمايدىغان قىلشۇۋەتمەك: ئاق-قارنى ئارىلاشتۇرۇۋېتىشتە تېخىمۇ ھەددىدىن ئاشقنى دانىشمەن بالا يازغان «ئون

ھەم قىچىشمايدۇ. «پېسە»، «بەرەس» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاقلاققۇزماق «ئاقلىماق» پېشلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئاقلاققۇزۇلماق «ئاقلاققۇزماق» پېشلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ئاقلاتماق «ئاقلىماق» پېشلى «①②③④» نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۆيلەرنى پاكىز ئاقلىتىپ تازىلىدى، تاللىقلارغا سۇ قويدى، ماگىزىندىن چىرايلىق تاۋار يوتقان تېشى سېتىۋېلىپ ئوغلى ئۈچۈن يۇمشاق يوتقان تەييارلىدى.

ئاقلاشماق «ئاقلىماق» پېشلىنىڭ ئومۇمىي دەرىجىسى: — ماڭ، — دېدى ئۇ قۇددۇسىنىڭ پېشىنى چىڭ تۇتۇپ، — شەرئەتنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئاقلىشايلۇ.

ئاقلانماق «ئاقلىماق» پېشلى «①②③» نىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: بۇ ئۆيىنىڭ دېرىزىسىدىن بىرنەچچە مېتىر ئېرىقتا باشقا بىراۋنىڭ ئاقلانغان خىش تېشى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. * بىرقانچە مەزگىلدىن كېيىن، ھەقىقەت ئۆز ئورنىنى تاپتى: ئەنئەنە ۋە ئۇنىڭ دادىسى ئاقلاندى. ھەقىقىي جىنايەتچىلەر سوتقا تارتىلىپ، تېگىشلىك ئەدەبىنى يېدى.

ئاقلىتىلماق «ئاقلاتماق» پېشلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: گۈرۈچ ئاقلىتىلدى.

ئاقلىغۇچ ئى ① يۇلغۇن ياكى باشقا ياغاچتىن ياسالغان قىسقىچ. بۇ سايمان بورا توقۇش ئۈچۈن يېرىپ تەييارلىغان قومۇشنى سىلىقلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. ② قوناق ئاقلاشتا ئىشلىتىلىدىغان ئۇچلۇق كىچىك ياغاچ.

ئاقلىغۇچى ئى ① مەلۇم نەرسىنى ئاقلاش، ئاقارتىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئادەم: ئۆي ئاقلىغۇچى. شال ئاقلىغۇچى. ② <قا> سوتتا بىر كىشى ياكى تەرەپنى ھىمايە قىلغۇچى، شۇلار ئۈچۈن سۆزلىگۈچى، ئادۋوكات: جاۋابكارنىڭ يېقىن تۇغقانلىرى، ۋەسىلىرى ئۇنى

سەككىز مىڭ ئالەم توغرىسىدىكى رىۋايەت.

ئاق - قارنى بىلىپ قالماق ھەر نەرسىنىڭ ياخشى - يامىنىنى، توغرا - خاتاسىنى سېزەلەيدىغان، پايدا - زىياننى بىلەلەيدىغان بولماق: ئۇ ئاق - قارنى بىلىپ قالغان بالا، ئەمدى ئۇ بار بەردە گەپنى سەل پەمىلەپەرەك قىلىمىسا بولمايدۇ.

ئاق - قارنى پەرق ئەتمەك ياخشى بىلەن يامانىنى، پايدا بىلەن زىياننى، دوست بىلەن دۈشمەننى پەرق ئەتمەك، چۈشەنمەك: مەنىمۇ شۇ ئادەم ئاق - قارنى پەرق قىلالمىدى دەپ ئويلىۋىدىم، ئۇ ئادەممۇ تۇرسۇننىڭ تىككەن چاپنىغا دەزمال بېسىپ بېرىدىغاندەك قىلىدۇغۇ!
ئاق - قارنى قونۇماق ← **ئاق - قارنى پەرق ئەتمەك.**

ئاق - قارنى ئىلغىماسلىق ھەق - ناھەقنى، توغرا - خاتانى، ياخشى - يامانى ئارىلاشتۇرۇپ ۋېتىش، ئايرىماسلىق، پەرقلەندۈرمەسلىك.

ئاق-قۇلاق ئى [ئاق+قۇلاق] <بوت> بىر خىل زەمبۇرۇغ، قۇرۇپ ئۆلگەن ياكى يېرىم قۇرۇپ ئۆلگەن پۇرۇپكا دەرىخى قاتارلىق دەرەخلەردە ياشايدۇ؛ ئاق رەڭلىك ھەمدە يېرىم سۈزۈك بولۇپ، تەركىبىدە يېلىم ماددىسى كۆپ بولىدۇ؛ ئادەم ئىستېمال قىلسا، بەدەن قۇۋۋەتلىنىدۇ.
ئاققۇيرۇق ئى [ئاق+قۇيرۇق] <زوتول> ← قاڭشارلىق بۆكەن.

ئاق - كۆك ← **ئاق - كۆك دېمەك.**
ئاق - كۆك دېمەك ئۇنى - بۇنى دېمەك، ھەر خىل گەپ قىلماق: ئاق - كۆك دەپ ۋاقىتنى ئۆتكۈزمەك.

ئاقكېسەل ئى [ئاق+كېسەل] <تېب> تېرە كېسەللىكى، كۆپىنچە تېرىدە قارا پىگمېنت شەكىلىنىشەلمەسلىك سەۋەبىدىن پەيدا بولىدۇ، كېسەللىك ئالامىتى - تېرىدە پارچە - پارچە ئاق داغلار پەيدا بولىدۇ، ئاغرىمايدۇ

يەنە ئىشقا چىقىمغانلىقىنى ئاقلاش ئۈچۈن يۇقىرىقى گەپلەرنى دېيىشكە ئىدى. ⑤ كۈتكەن ئۈمىد، ئارزۇ، تەلەپكە يەتكۈزۈمەك، قانسۇرماق، شۇنىڭغا لايىق ئىش قىلماق؛ ئەجىۋادلارنىڭ ئاززۇسىنى يۈرىكىڭدە ساقلىدىڭ، ئىشەنچىنى - ئۈمىدىنى ھەر نەپەستە ئاقلىدىڭ. ⑥ ئۆتەشكە تېگىشلىك بۇرچىنى، ۋەزىپىسىنى ئادا قىلماق، ئورۇنلىماق؛ شان - شەرەپنى ساقلايمىز، كەلدۇق يەنە غەيرەتكە، بۇرچىمىزنى ئاقلايمىز، تۆھپە قوشۇپ دۆلەتسىگە. ⑦ ۋەدەسىگە ئەمەل قىلماق، ۋەدەسىگە ئاساسەن ئىش كۆرمەك؛ ۋەدىنى قىلىشماق ئاسانكەن شۇنداق، ۋەدىدە چىڭ تۇرماق تەس ئىكەن ئاندىن. قەسەملا ئەمەستۇر سىناقنىڭ تېشى، ۋەدىنى ئاقلىماق ئەزىز دۇر جاندىن. ⑧ سىڭدۈرگەن ئەمگەك، بەرگەن تۇزنىڭ بەدىلىگە تۇشلۇق ئىش قىلماق؛ ۋەتىنىم ئىشقىڭ ياشار جېنىمدا، ئاقار مېھرىڭ يۈرەك قېنىمدا. بولسام قۇربان ئەجرىڭنى ئاقلاپ، قىلچە ئارمان قالماي دىلىمدا. * سەنمۇ تۇزۇمنى ئاقلاپ، ھالاللىق بىلەن ئىشلىدىڭ.

ئاقما سۈپ. ئاقىدىغان خۇسۇسىيەتكە ئىگە: ئاقما جىنىس.

ئاقما يارا <تسب> ئادەم ياكى ھايۋانلار تېنىدە يېرىڭلىق ئىششۇق پەيدا بولغاندا ھاسىل بولىدىغان تۇرۇبا. تۇرۇبىنىڭ ئېغىزى تېرە يۈزىدە بولىدۇ ياكى ئۇ باشقا ئىچكى ئەزالار بىلەن تۇتىشىدۇ، كېسەل ئوچىقى ئىچىدىكى ئاجراھاللار ئەنە شۇ تۇرۇبىدىن ئېقىپ چىقىدۇ.

ئاقماق پ ① پەس تەرەپكە قاراپ سۇرۇۋالماق، ھەرىكەتلەنمەك، يۈرۈشمەك؛ — ئەپەندىم، سال بىلەن ماڭمىسلا، سۇ يولى خەتەرلىك بولىدۇ، — دېدى ئۇلار، — تۆۋەندە قاپچىغاي دېگەن يەر بار، بەك تار، ئۇنىڭ ئۈستىگە سۇ تېز ۋە ئەگرى - بۈگرى ئاقىدۇ. ② توپىلىشىپ بىرەر تەرەپكە قاراپ يۈرۈش قىلماق، ماڭماق؛ بۈگۈن ئادەتتە نامازغا بارمايدىغانلارمۇ جۈمە

ئاقلىسا بولىدۇ. خەلق سوت مەھكىمىلىرى زۆرۈر تاپسا، جاۋابكارغا ئاقلىغۇچى بەلگىلەپ بەرسە بولىدۇ.

ئاقلىق ئى ① «ئاق» سۆزى ① ② ③ ④ نىڭ ئىسىم شەكلى؛ كۆڭلەكنىڭ ئاقلىقى. يۈزنىڭ ئاقلىقى. * ئاچار قەتئىي ھەقىقەت سېرىنى. ئاقلىقنى كۆرەر جاھان شادلىنىپ. ② سۈپ. كۆچمە. سۈنلۈك، سۈتى كۆپ؛ ئاقلىق ئىنەك. * ئاقلىق ئىنەك ئۆلگۈچە ئاقلىق ئاتالماس (ماقال).

ئاقلىماق پ ① ھاك ۋە بورغا ئوخشاش ئاق تۈسكە كىرگۈزگۈچى نەرسىلەر بىلەن بويىماق، ئاقارتماق؛ ئۆي ئاقلىماق. * ھېيت يېقىلىشىۋاتىدۇ، شۇڭا ئۆيلەرنى ئاقلاش ئۈچۈن ھاكخاندىن 30 كىلوگرام ھاك سېتىۋالدىم. ② دان، دەرەخ (ياغاچ)، كۆكتاتلارنىڭ پوستىنى، قوۋزىقىنى سويىماق، ئايرىماق، شىلىپ ئالماق؛ قوناق ئاقلىماق. شال (گۈرۈچ) ئاقلىماق. * تۈگمەن جاپاسىدىن قۇتۇلغاندىن كېيىن خەلق تېخىمۇ قىزىپ كېتىپ، گۈرۈچ ئاقلايدىغان، ياغ تارتىدىغان ماشىنىلارنىمۇ ئالدى. * ئانا كىرىنى يۇيۇپ بولۇپ، خېمىر يۇغۇردى، ساۋۇر كۆكتاتلارنى ئاقلاپ، ئوت قالدى. ③ كۆچمە. بىرەر كىشىنىڭ ياكى ئۆزىنىڭ گۇناھ - سىزلىقىنى، ئەيىبىگە ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلىماق؛ ئۇ ھاياجان بىلەن ئۆز بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى سۆزلەۋاتقىنىدا، مەن سىزنى ھېلىقى چاغدا ئۇرۇپ چالا ئۆلۈك قىلىپ قويغان يەردىن دوستلىرىمنىڭ ياردىمى بىلەن كۆتۈرۈپ ئېلىپ چىققانلىقىم، ھەتتا كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا سىزنى ئاقلاپ مۇنازىرلەشكەنلىكىم ۋە شۇ قاتارلىق ئىشلارنى ئويلاپ ئولتۇردۇم... * — ئۇنىمىسا قانداق قىلاي؟ — رۇقىيە ئەمدى ھورىدىن چۈشۈپ ئۆزىنى ئاقلاشقا كىرىشتى. ④ بىرەر ھەرىكەت ياكى ھالەتنىڭ توغرىلىق قىنى تەستىقلىماق، ھەق، توغرا دەپ تونۇتماق؛ — ياق، ئۇستازلار، سىلەر ھەممە جايدا، ھەرقانداق ۋاقىتتا ھۈرمەتلىك ئادەملەر، — دېدى شائىر ئۆزىنىڭ تەكلىپىنى ئاقلاپ، — سىلەر جەمئىيەتنىڭ چىرىغى. * ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ

ئاق-ئۆالداق ئى [ئاق+بالداق] يۇقىرى ھارارەتلىك ھاۋاسىزلىنىدۇرۇلغان قازاندا ئېتىلىدۇرۇلغان قوناق، گۈرۈچ دانىلىرى: مەن تاغدىن قايتىپ كەلسەم، تېخى ھېسچىكىم ئۆيىگە كەتمەپتۇ، شۇ كۈنى تۈن ئىسپىغىچە ئاقۋال-داقتەك پاراسلاپ تالاش-تارتىش قىلدۇق، - ئوھۇ... دېھقانلار جەمئىيىتى كۈچ - مادار، تۈگۈل گەن مۇشت، - دېيىشتۇق.

ئاقسوقۇرھە ئى [پ<ھىند] <بوت> مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يېلىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، غولى ئىنچىكە، گۈلى ئاق ياكى قىزىل بولىدۇ؛ قۇرۇتۇلغان گۈلىدىن قىلىنغان پاراشوك بىلەن پاشا، چىۋىدىن قاتارلىق زىيانداش ھاشاراتلارنى يوقاتقىلى بولىدۇ.

ئاقىل سۈپ [ئە] ئەقىللىق، ئۆتكۈر پىكىر قىلىدىغان؛ دانا؛ ئاقىل ئۆزىنى ئاپايدۇ (ماقال). * ئاتام مېنى ياتلىق قىلماقچى بولسا، ماڭا لايىق بولغۇچى يىگىتمۇ ئۆزەمدەك ئاقىل ۋە دانا بولۇشى لازىم.

ئاقىلانە زەۋ [ئە+پ] ئەقىل ئىشلەتكەن ھالدا، ئەقىللىق كىشىلەرگە ئوخشاش، ئەقىل بىلەن: بۇرۇنقى زاماندا، بىر پادىشاھ ئۆتكەنكەن، ئۇ ھەر كۈنى ئىشقا چۈشكەندە، ئالدى بىلەن دانىشمەنلەرنى قوبۇل قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئاقىلانە مەسلىھەتلىرىنى ئاڭلايدىكەن، بۇ ئۇنىڭ ئادىتىگە ئايلانغانىكەن.

ئاقىلانلىك «ئاقىلانە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: سەن بۇ ئېغىر ئاقۋەتتىكى كۆرۈشۈڭ، ئېتىراپ قىلىشىڭ، بۇ زىياننىڭ ئورنىنى تولدۇرۇ-ۋېلىش، تۈزىتىۋېلىشنىڭ يولىنى ئىزدىشىڭ كېرەك. مېنىڭچە، مانا بۇ ئاقىلانلىك. * ھە، مەن قول يازمىنىڭ ئاقىلانلىك بىلەن يېزىلغان جايلارنىڭ بارلىقىنى ئىنكار قىلمايمەن.

ئاقىدى - كۆكىدى ئانداق - مۇنداق. **ئاقىدى - كۆكىدى** دېمەك ئانداق - مۇنداق دېمەك: ھەر خىل گەپ قىلماق. خىلمۇخىل

مەسچىتى تەرەپكە ئاقتى. ③ كۆچمە. ئىناۋەتلىك دەپ قارالماق، ئۆتمەك، يۈرۈشمەك: ئۇنىڭ سۆزى ئامما ئىچىدە خېلى ئاقىدۇ. * دېمەك بۇ ئىشقا خېلىلا قارشىلىق قىلىپ باققان بولسىمۇ، ئاقىدى. ④ سىزماق، ئېرىپ كەتمەك: قاينۇ - دەردتە سارغايغان، يېتىم ھالىمنى ئېيتايىمۇ، قۇمۇل يولىغا قاراپ، ئاقتى كۆزىنىڭ قارىسى. * بىچارە دەرد ئېيتىدىغان بولسا يۈزەك باغرى يېشى بىلەن قوشۇلۇپ ئېقىپ كېتىدۇ، زادى... ئۇھ!

ئاقمۇچ ئى [ئاق+مۇچ] <بوت> قارىمۇچ مېۋىسىنىڭ شۆپىكى ئېلىپ تاشلانغاندىن كېيىن قالغان قىسمى.

ئاققان ئى [ئاق+قان] ① بۇغداي ئۈندە-دىن ياققان نان: ئاققان يەپ چوڭ بولغان بالا. ② يۈزىنى ئادەتتىكى ناندىن چوڭراق ئېچىپ ياققان نان: ئايشەمخان ئاققاننى ئوخشى-تىپ يېقىپتۇ.

ئاققانچى ئى. ئەمگەك قىلماي تەبىئىي ناننى يېيىشكە ئامراق، تىرىكتاپ ئادەم: بىزگە ئاق نانچىلار ئەمەس، ئەمگەك قىلىدىغانلار كېرەك. * راست جاپاكەش ئەھلىمۇ ئۇ ياكى بىر ئاق نانچىمۇ؟ يولىدا يولىداش بولسىمىغا يېقىم چىن ۋاپادار بولسا.

ئاققانچىلىق ئى ئەمگەك سىڭدۈرمەي، تەبىئىي نانغا ئىگە بولۇۋېلىش ھەرىكىتى ۋە ھالىتى: ئاققانچىلىق ئىنسان ئۇچۇن ئەڭ يارىماس ئادەت.

ئاقناۋات ئى [ئاق+ناۋات] قوغۇننىڭ بىر تۈرىنىڭ نامى.

ئاقۇچ سۈپ. ئاققا مايىل، سۇس ئاق: دەريا بولسا ئاقۇچ تۇمان ئىچىدە. تۈن قاراڭ-غۇلۇقسىغا زىت ھالدا، كۈمۈشتەك يالىتىراپ ئۇزاقلارغا سوزۇلغىنىچە ئېقىپ تۇرماقتا ئىدى.

ئاقۇشى (توغرىسى: ئاقۇچ) ← **ئاقۇچ** **ئاقمۇششاق** ئى [ئاق+ئۇششاق] دېنى تولمىغان، ئاقلىغاندا ئۇۋىلىپ ئۇششاقلىنىپ كەتكەن ئۇۋاق گۈرۈچ.

ماۋۇ شەرىپتى ئېقىپ پارقراپ تۇرغىنى ئاقباغلىق،
بۇ ھۇل - ھۇل قىزىرىپ پىشقىنى - يۇمىلاق جانانە،
ھەممىسى مەي باغلاپ كەتكەن شاخ مانتىلىرى.

ئاقپول ئى [ئاق+پول] خېيىم - خەپتەرسىز،
ئوڭۇشلۇق يول، سەپەر: - ئەسسالا مۇئەلەي -
كۇم، ئوغلۇم، - دېدى ئۇ ئادەم سەل قورۇنۇپ -
راق، - سەپىرىڭىزگە ئاقپول بولسۇن.

ئاقپول بولسۇن يولڭىز خېيىم - خەتەرسىز،
ئوڭۇشلۇق بولسۇن، يولدا ئامان بولۇ -
شىڭىزنى تىلەيمىز: - خەيىر خوش ئاقپول
بولسۇن! - دېيىشتى باشقىلارمۇ تەرەپ - تەرەپتىن.

ئاقپول قىلمەك خېيىم - خەتەرسىز، ئوڭۇش -
لۇق يول يۈرۈشنى تەلەپ قىلماق، ئاقپول -
لۇق بولۇشنى ئۈمىد قىلماق: ئاتلىقلار يولغا
چۈشكەندە، سەيدىخان ئاچام، غەيرەت ۋە «بوي -
ناق» لار يولىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا تۇرۇشقىنچە
ئۇلارغا ئاقپول تىلەپ قېلىشتى.

ئاكا ئى ① چوڭ ئوغۇل (ئۆكۈلىرىغا
نەسبەتەن): ئاكاڭ كىمنى ئالسا، يەڭگەڭ شۇ
(ماقال). * ئۇ ئاكىسى بىلەن تەڭ ئوقۇشقا
كىردى. ② ئۆزىدىن چوڭ ئەر كىشىگە
مۇراجىئەتتە ياكى ئۇنىڭغا ھۆرمەت يۈزىسى -
دىن ئىشلىتىلىدۇ: مۆمىن ئاكا ئۆزىنىڭ ياشلىق
دەۋرىدىكى كەچۈرمىشلىرىنى قىزىقارلىق قىلىپ
سۆزلەپ بەردى.

ئاكاڭ قارىغاي سۆزلىگەندە، ئۆزىنى چوڭ
كۆرسىتىش ئۈچۈن «مەن قالىتىس»، «مەن
نوچى» دېگەن مەنىدە ئىشلىتىلىدۇ: ئاكاڭ
قارىغاي بىرىنچى. * ئاكاڭ قارىغاي ھېچنەمىدىن
قورقمايدۇ، - دېدى ئۇ تەكەببۇرلۇق بىلەن.
* ئەپچىلەم: «ئۈجمە سايىسى ئاكاڭ قارىغاي،
ياغچى باي غوجامنىڭ»، دەپ پەرۋا قىلماي جاۋاب
بېرىپتۇ.

ئاكا بىر ئى [ئە] يېزىت. يۇقىرى مەرتىۋىلىك
كىشى، كاتتا ئادەم: - ئەي ئوغلۇم قەمەر -
شاھ... ئوردا ئاكابىرلىرى ئالدىدا پادىشاھتىن
تىلەخت ئالغاندىن كېيىن، ئاندىن ھۇنرىڭىنى

سەۋەب كۆرسەتمەك:

ئاقىلەي - كۆكەلەي ← **ئاقىلەي - كۆكەلەي**.

ئاقىلەي - كۆكەلەي دېمەك ← **ئاقىلەي -**

كۆكەلەي دېمەك: ئاغىنە، ئاقىلەي - كۆكەلەي
دەپ گەپ يورغىلاتماي، زادى شۇنداق قىلىشتىكى
مەقسىتىڭى ئوچۇق دېمەمسەن؟

ئاقىلەي ھۇنچاق ۋاڭلىق دەۋرىدىكى تەرەپ -
مانىلار كىيىدىغان باش كىيىمنىڭ بەلگىسى.

ئاقىلەي «ئاقىل» سۆزىنىڭ ئابىستراكت
ئىسىم شەكلى: ئورۇنسىز كۈلۈش ساراڭلىقتۇر،
ئورۇنلۇق كۈلۈش ئاقىللىق ۋە ئەدەبدۇر.

ئاقىن ئى [پ] خەلق شائىرى، خەلق داس -
تانچىسى، داستانلارنى ئېغىزچە ناخشا قىلىپ
ئېيتقۇچى: بۇ قىز ئۆتكەن يىل ئوبلاست بويىچە
ئۆتكۈزۈلگەن خەلق سەنئەتكارلىرى، ئاقىنلىرى يىغى -
نىغا سىغىن مەكتەپتىن ۋەكىل بولۇپ قاتنىشىپ، ئۆز
تالانتى بىلەن كىشىلەرنى قايىل قىلدى ۋە بىرىنچى
بولۇپ باھالىنىپ مۇكاپاتلاندى.

ئاقىنلىق «ئاقىن» سۆزىنىڭ كەسىپى
نامى.

ئاقىۋەت [ئە] ① ئى. ئاخىرقى يەكۈن،

نەتىجە: ھىيلىگەر بىر چاشقان سىرتقا قاراپ
ئېتىلىۋىدى، «ئۇر!» دېگەن ئاۋاز بىلەن تەڭ كالتەك
كېلىپ بېشىغا تەگدى. يەنە بىرىنىڭ ئاقىۋىتىمۇ
شۇنداق بولدى. ② رەۋ. ھەممە ئىش بولۇپ
ئۆتكەندىن كېيىن، ئاخىرى، نەتىجىدە:
ئەبىلغازنىڭ سۆزلىرى كۆز يېشىغا ئارىلىشىپ
چىقاتتى، ئۆمۈر بويى مۇشۇ ئىسلام ھاجىلارنىڭ
مېلىنى بېقىپ ئاقىۋەت كۈچىدىن قالغاندا تىرىك
پېتى ھاجەتخانغا تاشلانغان بوۋىسى، بايىنىڭ
جىيەنى مەرگەنلىكىنى كۆرسىتىش ئۈچۈنلا قوي
سېغۋاتقان يېرىدە تۇرغۇزۇپ ئېتىۋەتكەن مومىسى
كۆپچىلىكنىڭ كۆز ئالدىغا كەلدى.

ئاقباغلىق ئى [ئاق+ياغلىق] <بوت>

ئۆرۈكىنىڭ بىر تۈرى، چوڭ - كىچىكلىكى
جانانە ئۆرۈكتەك بولىدۇ، ئەمما ئاق
ئۆرۈكىگە ئوخشاش ئاق سېرىق پىشىدۇ:

ئۈچۈن يېزىلغان ھۆججەت: ئاكت يازماق. ئاكتقا قول قويماق.

ئاكتۇئال سۈپ [ر] ھازىرقى ۋاقىت ئۈچۈن ئەڭ مۇھىم، ئەلا، زۆرۈر: ئاكتۇئال مەسىلە. ئاكتۇئال پروگرامما. ئاكتۇئال تېما. * يازغۇچە-لىرىمىز نۇرغۇن ئاكتۇئال تېمىلاردا ئەسەرلەرنى يېزىپ، زامانىمىزدىكى كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان زور ئۆزگىرىشلەرنى ئەكس ئەتتۈردى.

ئاكتۇئاللىق «ئاكتۇئال» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ھەرقانداق بىر خىل تەربىيە ئەگەر تەربىيەلىنىشىگۈچىلەرنىڭ ئۆزىنى ئۆزى تەربىيەلەش ئاكتۇئاللىقى بىلەن بىرلەشمەسە، كۆزلىگەن نەتىجىگە ئېرىشكىلى بولمايدۇ.

ئاكتىپ [ر] ① سۈپ ھەرىكەتچان، ئىلغار، ئىجابىي: ئاكتىپ ئامىل. * ئۇلار ئاكتىپ تەدبىرلەرنى قوللىنىش ئارقىلىق ۋەزىپىنى مۇددەتتىن بۇرۇن ئورۇندىدى. ② رەۋ. پائال، قىزغىن، ئىجابىي يوسۇندا: ئۇلار كۆچەت تىكىشكە ئاكتىپ قاتناشتى. * بەزى جايلار قىسىملارنىڭ ئائىلە تەۋەلىرى ۋە پەرزەنتلىرىنىڭ ئىشقا ئورۇنلىشىش مەسلىسىنى ئاكتىپ ھەل قىلدى. ③ ئى. بىرەر تەشكىلات ياكى كوللېكتىپنىڭ ئىلغار، تەشەببۇسكار ئەزاسى: ئاكتىپلار يىغىنى، ئىشلەپچىقىرىش ئاكتىپى. * يىل ئاخىرىدا ئىجتىمائىي پائالىيەت ئاكتىپلىرى مۇكاپاتلاندى.

ئاكتىپ ئىمپۇنىتېت <تېب> تەبىئىي يۇقۇملىنىش ياكى سۈنئىي ئەملەش ئۇسۇلى ئارقىلىق ئادەمنىڭ ئىمپۇنىتېتلىق ئىقتىدارىنىڭ قورغىلىشى. ئۇ تەبىئىي ئاكتىپ ئىمپۇنىتېت ۋە سۈنئىي ئاكتىپ ئىمپۇنىتېت دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ.

ئاكتىپلاشتۇرۇلغان «ئاكتىپلاشتۇرۇلماق» پېئىلىنىڭ سۈپەتتىشى.

ئاكتىپلاشتۇرۇلغان كۆمۈر سۈمۈرۈش ئىقتىدارى ناھايىتى كۈچلۈك كۆمۈر، قاتتىق ياغاچ، مېۋە پوستى، ئۈستەخان قاتارلىقلارنى

كۆرسەتكەيسەن، — دەپ سالماس بوۋا دۇئا بىلەن قەمەر شاھنى يولغا سالدى.

ئاكاتسىيە ئى [ر] <گرېك> [بوت] پۇرچاق ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان غوللۇق دەرەخ. شېخى تىكەنلىك، پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماقلىق، گۈلى ئاق، پۇراقلىق، مېۋىسى ياپىلاق تاسما شەكىللىك بولىدۇ.

ئاكادېمىزم ئى [ر] ① قۇرۇق نەزەرىيىگە بېرىلىپ كېتىش، ھاياتتىن، تەرەققىياتتىن ئۈزۈلۈپ قېلىش، قۇرۇق نەزەرىيىۋازلىق (ئىلمىي تەتقىقات ۋە ئوقۇتۇش يۇرتلىرىدا). ② XVII ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ياۋروپادىكى ھۆكۈمەت دائىرىلىرى باشقۇرغان گۈزەل سەنئەت ئىنستىتۇتلىرىدا شەكىللەنگەن مۇتەئەسسىپ ئېقىم.

ئاكادېمىك ئى [ر] پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ رەسمىي ئەزاسى ياكى شۇ ئەزانىڭ ئۇنىۋانى: ئۇ كېيىنكى يىللاردا ئەنگلىيە ۋە باشقا دۆلەتلەردىكى 15 يۇقىرى دەرىجىلىك ئىلىم يۇرتلىرىدا دوكتور، ئاكادېمىك دېگەندەك ئۇنۋانلارنى ئالدى.

ئاكادېمىكچىلار ← ئاكادېمىزم تەرەپدارلىرى.

ئاكادېمىيە ئى [ر] <گرېك> دائىرىسى ئىسە بەتەن چوڭ بولغان، ئىلمىي تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئورگان: شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى. شىنجاڭ يېزا ئىگىلىك پەنلەر ئاكادېمىيىسى.

ئاكا-ئۇكا بىر ئاتا-ئانىدىن تۇغۇلغان ئاكا ۋە ئۇكا ئوغۇل بالىلار: ئاكا-ئۇكىنىڭ ئازارى بولسىمۇ، بىزىرى يوق (ماقال). * قاسم بىلەن سەمەت بىر ئاتا، بىر ئانىدىن تۇغۇلغان ئاكا-ئۇكىلار.

ئاكا-ئۇكىلىق ئاكا-ئۇكىلارغا خاس: ئاكا-ئۇكىلىق مۇناسىۋەت.

ئاكت ئى [ر] <لات> بىرەر ئىشنى تەستىقلاش

ئاكتىپى ئى [**گربك**] <خىم> ئۇراننىڭ يىمىرىلىشىدىن ھاسىل بولىدىغان رادىئوئاكتىپلىق ئېلېمېنت، خىمىيەلىك بەلگىسى Ac. ئۇ يەنە يىمىرىلىشى بىر قاتار رادىئوئاكتىپ ئېلېمېنتلارنى ھاسىل قىلىدۇ، يىمىرىلىشى دەۋرى 22 يىل.

ئاكسىئوما ئى [ر <گربك>] مات ① ئىنى سانلارنىڭ ئۇزاق مۇددەتلىك تەكرار ئەمەل-پىتىنىڭ سىنىقىدىن ئۆتكەن، قايتا ئىسپاتلاش ھاجەتسىز بولغان ھۆكۈم. مەسىلەن: $A = B, B = C, A = C$ بولسا، ئۇ ھالدا $A = C$ بولىدۇ. ② <لوگ> جەمئىيەتتە كۆپ سانلىق كىشىلەر ئېتىراپ قىلغان توغرا قائىدە.

ئاككورد ئى [ر <ئىتال>] <مۇز> مۇزىكىدا ھەر خىل ئېگىزلىكتىكى بىر-بىرىگە ئاھاڭداش بىر قانچە تاۋۇشنىڭ بىرىۋىلىشى.

ئاككورد شۇناسلىق ئى <مۇز> مۇزىكا ئىلىمىنىڭ بىر تارمىقى، ئۇ ھەر خىل باسقۇچلۇق ئىنتېرۋالدىكى ئاككوردلارنى تەتقىق قىلىدۇ. **ئاككوردلاشتۇرماق** «ئاككوردلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: شىنجاڭ ناخشا-ئۇسسۇل ئانسامبىلى ئاككوردلاشتۇرغان خەلق مۇزىكىسى «تاشۋاي» دۆلەتلىك سەنئەت مۇسابىقىسىدا ئەلا نەتىجىگە ئېرىشتى.

ئاككوردلاشتۇرۇلماق «ئاككوردلاش-تۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: ئاككوردلاشتۇرۇلغان مۇزىكا.

ئاككوردلاشماق پ. يۇقىرى-تۆۋەنلىكى ۋە ئاۋاز ئىسمى ھەر خىل بولغان بىر قانچە ئاۋازلار ئۆزئارا بىرلەشمەك؛ ئاككوردلار مۇزىكىدىكى باشقا ئامىللار بىلەن ماسلاشماق.

ئاككوردلۇق سۇپ. ئاككوردلاشقان، ئېگىز-پەسلىكى ئوخشاش بولمىغان بىر قانچە ئاۋاز ئۆزئارا بىرلەشكەن: ئۇ رويالىنى ھەر

ھىم ئېتىلىگەن قاچىغا سېلىپ كۆيدۈرۈپ كۆمۈر قىلىپ، ئاندىن ئۇنىڭ كاۋاكچىلىرىنى كۆپەيتىش بىلەن ياسىلىدۇ؛ زەھەرلىنىشتىن قوغدىنىش نىقابىدا گازنى فىلترلەش، سانائەتتە سۇيۇقلۇقنى رەگىسىزلىنىدۈرۈپ ساپلاشتۇرۇش، تىبابەتچىلىكتە ئاشقازان ۋە ئۈچەيدىكى توكسىن، باكتېرىيە ياكى يەلنى سۈمۈرۈۋېلىش قاتارلىقلاردا ئىشلىتىلىدۇ.

ئاكتىپلىشىشى ① «ئاكتىپلاشماق» پېئىلىنىڭ ئىسمىدىشى. ② <خىم> مولېكۇلا ياكى ئاتومنىڭ ئېنېرگىيە مىقدارىنى ئاشۇرۇش. ئادەتتىكى ياغاچ كۆمۈرنى ھىم ئېتىلىگەن قاچىغا سېلىپ قىزىتقاندا، ئۇ سۈمۈرۈش ئىقتىدارى كۈچلۈك بولغان ئاكىپلاشتۇرۇلغان كۆمۈرگە ئايلىنىدۇ.

ئاكتىپلاشتۇرماق «ئاكتىپلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئاكتىپلاشتۇرۇلماق «ئاكتىپلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ئاكتىپلاشماق پ. ئۆز پائالىيىتىنى ئاشۇرماق، كۈچەيتىمەك، پائاللاشماق: ئۇ ھازىر باشقىلارغا نىسبەتەن ئاكتىپلىشىپ قالدى.

ئاكتىپلىق ① «ئاكتىپ» سۆزىنىڭ ئابى-تراكت ئىسمى شەكلى: بۇ تەدبىر ئەزالارنىڭ ئاكتىپلىقىنى قوزغاپدۇ. * ھەربىر گراۋدان ئومۇمنىڭ مال-مۈلكىنى ئاكتىپلىق بىلەن ئاسرىشى كېرەك. ② غەيرەت، جاسارەت، پائالىيەت: ياشلار «ئۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇش» قۇرۇلۇشىدا زور ئاكتىپلىق كۆرسەتمەكتە.

ئاكتىپلىق قىلماق سەلب. ئۆزىنى يالغاندىن ئاكتىپ قىلىپ كۆرسەتمەك؛ ئۆزىنى ئاكتىپ قىلىپ كۆرسىتىش ئۈچۈن يالغاندىن ھەرد-كەت قىلماق: ئۇ ئاكتىپلىق قىلىپ: يېشىم ئېشىپ كەتتى. پېنىسىگە چىقىمەن... ئۆمەر ياش، قاۋۇل كادىر، مېنىڭ ئورنۇمدا ئىشلىسە مۇۋاپىق، — دەپ پىكىر بېرىپ، ئاخىرى تەس كۈنگە قالدى.

تەتقىق قىلىدۇ.

ئاكوستىكىلىق سۈپ. ئاكۇستىكىغا ئائىت ، ئاكۇستىكىغا ئاساسلانغان؛ ئاكۇستىكىلىق ئاپپاراتلار.

ئاكۇشېر ئى [ر<فران] <تب> رەسمىي ئاكۇشېرلىق مەكتىپىدە ئوقۇغان ياكى شۇ دەرىجىدىكى قابىلىيەتكە ئىگە بولغان ، مۇستەقىل ھالدا نۇغۇت قوبۇل قىلالايدىغان ۋە كۈتەلەيدىغان ئوتتۇرا دەرىجىلىك تىببىي خادىم.

ئاكۇشېر كا ئى [ر] <تب> ئايال ئاكۇشېر. **ئاكۇشېر كىلىق** «ئاكۇشېر كا» سۆزىنىڭ كەسىپى نامى؛ ئۇ دوختۇرخانىدا ئاكۇشېر كىلىق قىلىدۇ.

ئاكۇشېرلىق «ئاكۇشېر» سۆزىنىڭ كەسىپى نامى؛ بۇ دوختۇرخانىدا ئاكۇشېرلىق قىلىدىغانلار پەقەتلا شۇ ئىككىسى.

ئاكۇلا ئى [ر] بىر خىل بېلىق ، تۈرى كۆپ؛ دېڭىز ، ئوكيانلاردا ياشايدۇ؛ تېنى ئۇرچۇق شەكلىدە بولۇپ سەل ياپىلاق كېلىدۇ ، قاسرىقى قالقانسىمان بولىدۇ؛ كۆكرىكى ۋە ئۈزۈگۈچى قانىتى دۆڭ كېلىدۇ ، بەزى تۈرلىرىنىڭ بېشىدا سۇ پۈركۈش تۈشۈكى بولىدۇ ، ھەرىكىتى چاققان بولۇپ يىرتقۇچ كېلىدۇ ، باشقا خىلدىكى بېلىقلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ؛ ئىقتىسادىي قىممىتى يۇقىرى.

ئاكىلە ئى [ئە] <تب> ئۆتكۈر بالىلار كېسەللىكى ، كۆپىنچە قىزىل ۋە سىكارلاتىنا قاتارلىق يۇقۇملىق كېسەللىكلەر تۈپەيلىدىن پەيدا بولىدۇ. ئالامەتلىرى: ئېغىز بوشلۇقى شىللىق پەردىسىنىڭ بىر قىسىم توقۇلمىلىرى جاراھەتلىنىپ ، قارىداپ ، نىكروزلىنىدۇ ھەمدە سىرتقا قاراپ زېدىلىنىدۇ. ئېغىرلاشقاندا كېسەل ھوشىدىن كېتىدۇ.

ئاكىلىق سۈپ. ئاكىدا بولۇشقا تېگىشلىك ،

خىل ئاككوردلۇق ئاھاڭلارغا چالالايدۇ. * بىرىنچى سىم بىلەن ئوتتۇرا سىملارنى قوشۇپ چالساق بۇنىڭدا بىر خىل يۇقىرى ئاككوردلۇق ئاھاڭ مۇزىكىغا قوشۇمچە ئاۋاز بېرىدۇ.

ئاككوردېيون ئى [ر<فران] <مۇز> يېرىم ئاۋازلىق گارمون ، تىتىرىگۈچى مېستال پىلاستىنىكا ، قاتىلىنىدىغان تېرە شامال ساندۇقى ۋە بىر قاتار تىللاردىن تەركىب تاپىدۇ؛ چالغان چاغدا سول قول بىلەن شامال تارتىلىدۇ ، ئوڭ قول بارماقلىرى بىلەن تىللار بېسىلىدۇ.

ئاككۇمۇلياتور ئى [ر<لات] <فىز> ئېلېكتىر ئېنېرگىيىسىنى خىمىيىلىك ئېنېرگىيىگە ئايلاندۇرۇپ ساقلاپ قويدىغان قۇرۇلما ، توك ئىشلەتمەكچى بولغاندا ، يەنە خىمىيىلىك ئۆزگىرىش ئارقىلىق ئېلېكتىر ئېنېرگىيىسى چىقىرىلىدۇ. ئاككۇمۇلياتورنىڭ ئىشلىتىلىش دائىرىسى ناھايىتى كەڭ. ئۇ تۇراقلىق توك بىلەن تەمىنلەشنى مۇھىم قۇرۇلما ھېسابلىنىدۇ.

ئاكوپ ئى [ر] <ھەرب> ئۇرۇشتا ئوقتىن مۇداپىئەلىنىش ئۈچۈن قېزىلغان خەندەك ۋە ئالدىغا توپا قاتارلىقلارنى دۆۋىلەپ توسۇلغان چوڭقۇرلۇق ، ئورەك: ئۇلار تاڭ ئاتقۇچە ئاكوپ قازدى. تاش دۆۋىلىدى. * قورغان. نىڭ نېرىقى تەرىپىدە بۇرچىكى سوزۇلۇپ چىققان ئاكوپلاردا ئاللىنچى ليەن ياناتتى.

ئاكوپداش ئى. بىر ئاكوپتا بىلىلە جەڭ قىلغان ، بىر ئاكوپتا بىلىلە تۇرغان جەڭچى: سۆيۈندۈ ئەسلىسە سېنى ، چاۋشەندىكى تۇغقان - قېرىنداش. پەخىرلىنىپ سۆزلە ھېكايە ، بىلىلە بولغان جەڭچى ئاكوپداش.

ئاكوستىكا ئى [ر<گرېك] <فىز> فېزىكىنىڭ بىر تارمىقى ، ئاۋاز دولقۇنىنىڭ ھاسىل بولۇشى ، تارقىلىشى ، رولى ۋە ئۇنى قوبۇل قىلىش قاتارلىق بىر قاتار مەسىلىلەرنى

تۈرى: ئامانلىق ساقلاش باشقۇرۇش نىزامىغا خىلاپ ھەرىكەتلەرگە قارىتا ئاگاھلاندىرۇش، جەرىمانە قويۇش ۋە تۇتۇپ تۇرۇشتىن ئىبارەت ئۈچ خىل مەمۇرىي جازا بېرىلىدۇ. **ئاگاھلاندىرۇشچاق** «ئاگاھلاندىرۇشچاق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئاگاھلاندىرۇشچاق «ئاگاھلاندىرۇشچاق» پېتىلىنىڭ مەجسۇل دەرىجىسى: بۇ جاۋاب خەت مارتىنىنىڭ جەھلىنى جىسقاردى، چۈنكى تەكلىپنامىدا: «ناھايىتى مۇھىم» دەپ ئاگاھلاندىرۇلغانىدى.

ئاگاھلانماق خەۋەر تاپماق، خەۋەردار بولماق، ۋاقىپلانماق: خۇشال بولدۇم ئىشىك، دىتىڭدىن، ئاگاھلاندىم يازغان خېتىڭدىن.

ئاگرونوم ئى [ر] يېزا ئىگىلىك ئىلمىنىڭ مۇتەخەسسسىسى: سىزنىڭ ئاتىڭىز تاۋۇز تېرىپ داڭ چىقارغان، ھەتتا كۆك يانتاققا تاۋۇز پىلىكىنى ئۇلاپ يانتاقنىڭ شەرىپىنى تاۋۇزغا سىڭدۈردى، شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ سىز ئاگرونوم بولۇشنى، ئاتىڭىزنىڭ ئىشىنى داۋاملاشتۇرۇشنى ئارزۇ قىلىدىڭىز.

ئاگرونومىيە ئى [ر] <گرىك> دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشنى تەتقىق قىلىدىغان پەن. ئۇ مەزمۇن جەھەتتىن زىرائەتلەرنى ئۆستۈرۈش، سورت يېتىشتۈرۈش، تۇپراق، ھاۋا رايى، ئوغۇت ۋە دېھقانچىلىققا زىيانلىق بولغان زىيانداش ھاسارات قاتارلىقلارنى تەتقىق قىلىدۇ.

ئاگگليوتىناتىپ سۇپ [ر] يېزىشچاق، تۈرلىنىشچان: ئاگگليوتىناتىپ تىللار.

ئاگگليوتىناتىپ تىللار <تىل> سۆزلەرنىڭ گرامماتىكىلىق مەنىسى ئاساسەن سۆز تومۇرىغا قوشۇمچە قوشۇش ئارقىلىق ئىپادىلىنىدىغان تىللار. ئۇيغۇر تىلى، تۈرك تىلى شۇ تىللار قاتارىغا كىرىدۇ. ئۇ يەنە «يېپىشقاق تىللار» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاگېنت ئى [ر] <لات> ① بىرەر تەشكىلات،

ئاكىغا لايىقى: ئۇ بىر قاچا تاماق ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئاكىلىق ھوقۇقىنى ئىنىسىغا سېتىپ بېرىپتۇ. * ئۇ ئاكسىغا: مەرھۇم دادىمىزنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن، ئۆزەڭنىڭ ئاكىلىق بۇرچۇڭنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ماڭا ياردەم قىلغىن... — دەپتۇ.

ئاگاھ سۇپ [پ] خەۋىرى بار، دىققىتى قوزغالغان: ھوشيار.

ئاگاھ بولماق ① بولۇپ ئۆتكەن ياكى بولىدىغان ئىش، ھەرىكەت، ۋەقە ۋە ھادىسەدىن خەۋەردار بولماق، ۋاقىپلانماق: ئاگاھ بولغىنى، خەلق مېنىڭ ئەھۋالىمدىن خەۋەرسىز دەپ ئويلىما. ② ھوشيار بولماق، سەگەك-لەشمەك، سەگەك تۇرماق: — خېرىدارلار، سومكا ۋە يانچۇقۇڭلارغا ئاگاھ بولۇڭلار! — پرىكازچىكىنىڭ ئۈنلۈك ئېيتقان بۇ گېپى ئابدۇلانى چۆچۈتۈۋەتتى. * كۆزى چۈشتى كېيىنەكىنىڭ بىناگاھ، چۈمۈلە ھالىدىن ئۇ بولدى ئاگاھ. * يامغۇرلار تولا ياغسا مۇز داۋانلار پەسلەيدۇ، يار ئۆزەڭگە ئاگاھ بول دۈشمەن بىزنى قەستلەيدۇ.

ئاگاھلاندىرۇشچاق ① «ئاگاھلانماق»

پېتىلىنىڭ مەجسۇرىي دەرىجىسى: شۇ كەچتە كەلگەن سەمەت بوسۇغىدا توختاپ، ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئالدىراشلىقىنى، ئەتىدىن باشلاپ ئانا-بالا ئىككىسىنىڭ ئىشقا چىقىشى كېرەكلىكىنى ئاگاھلاندىرۇپ قويۇپ كەتتى. * بىر نەرسىنى كۆرمىسەم ۋە ئاڭلىمىسام سىزنى ئاگاھلاندىرۇماس ئىدىم، — دېدى ئابىت ئىشەنچ بىلەن. ② سەگەكلەشتۈرمەك، ئەسلەتمەك،

دىققەت قىلىشقا، پەخەس بولۇشقا ئۈندىمەك: — ھەي ئەخمەق، كېيىن پۇشايمان قىلىپ قالسىن...! — دەپ ئاگاھلاندىردى باغۋەن ئۇنىڭغا كۆيۈنۈپ. * — يولداش تۇرپ، ئەگەر سىزەنسىلا شۇنداق كېتىۋېرىدىغان بولسىڭىز، ئاخىرقى قېتىم ئاگاھلاندىرۇپ قوياي! گۈڭشى شۇجىلىقىڭىزدىنمۇ ئۈمىد قالىمايدۇ... — دېدى ئۇ.

ئاگاھلاندىرۇش ① «ئاگاھلاندىرۇشچاق»

پېتىلىنىڭ ئىسمىدىشى. ② خاتالىق سادىر قىلغۇچىلارغا بېرىلىدىغان بىر خىل جازا

يىغىندىسى. ئۇ سىياسىي، قانۇن، سەنئەت، دىن، پەلسەپە ۋە ئەخلاق قاتارلىق مەسىلىلەر ھەققىدىكى ئىدىيىۋى نۇقتىئىيەنەزەرلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇ ئۇستۇرۇلمىنىڭ بىر تەركىبىي قىسمى بولۇپ روشەن سىنىپ-پىيلىققا ئىگە.

ئاڭ II ئى. ئوۋلىنىدىغان بارلىق جاندارلار: ماڭاتتى يول بويى ناخشلار توۋلاپ، ماڭاتتى ئۇچرىغان ئاڭلارنى ئوۋلاپ.

ئاڭ-پىكىر كىشىلەرنىڭ مەلۇم شەيئىگە، ۋەقە، ھادىسىلەرگە بولغان تونۇشى، تەپەك-كۈرى، چۈشەنچىسى؛ بۇ پائالىيەتلەر ئارقىلىق ياشلارنىڭ ئاڭ-پىكىرى تېخىمۇ ئېچىلدى.

ئاڭچى ئى. ئوۋچى: ئاڭچى ئاڭ گۆشىنى يېمەي تۇرۇپ ئۆز گۆشىنى يەر (ماقال).

ئاڭ-سەۋىيە ئاڭ ۋە سەۋىيە: ئاڭ-سەۋىيە ھازىرقىدەك بولغان بولسا، مەرىپەتنىڭ قۇشى باشقا قونغان بولسا.

ئاڭ-سېزىم ئاڭ ۋە سېزىم: ئىلغار ئىدىيىۋى ئاڭ-سېزىم ھەممە يەردە بىخ ئۇرۇپ، دېمو-كراتىك ھەرىكەتلەر ئۇچ ئالماقتا.

ئاڭسىز سۇپ ① ئېڭى يوق، ئاڭسىز ئىگە ئەمەس، ئەقىل-ئىدراكسىز: ئاڭسىز ھايۋان. ئاڭسىز جانلىقلار. ② بىلىمسىز، چۈشەنمىگەن، بىلىم-سەۋىيىسى تۆۋەن، قالاق؛ ھەدەنە-يەتسىز: ئىدىيىۋى سىياسىي تەربىيىنى يالغۇز ئاڭسىز كىشىلەرگىلا ئەمەس، بەلكى ئاڭلىق زىيا-لدارغىمۇ ئىشلەش كېرەك. ③ ھەقسەتسىز؛ قارىسىغا، تەخىمەن: ئۆسمۈرلەر ئۆز بەدىنىنىڭ جىددىي ئۆسۈپ كېتىشى ۋە كۈچىنىڭ ئارتىشى بىلەن، ئۆزىنىڭ ئەمدى كىچىك بالا ئەمەسلىكىنى ئاڭلىق ياكى ئاڭسىز ھالدا ھېس قىلىدۇ. * ئۇلار ئاڭسىز ھالدا بۇ ھەرىكەتكە قاتناشتى.

ئاڭسىزلىق ① «ئاڭسىز» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: مەدەنىيەت جەھەتتىكى نادانلىق، بىلىمسىزلىك سىياسىي جەھەتتىكى ئاڭسىزلىققا بىۋاسىتە تەسىر كۆرسىتىدۇ. ② <پىسخول> ئۆزى

مۇئەسسەسە قاتارلىق ئورۇنلارنىڭ مەلۇم ۋەزى-پىنى ئۆتەش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ۋەكىلى. ② باشقىلار تەرىپىدىن قويۇلغان، شۇلارنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان شەخس: بۇرژۇئازىيە ئاگېنتلىرى. ③ بىرەر دۆلەت رازۇپىتىكىسىنىڭ مەخپىي خادىمى، جاسۇس، ئايغاقچى: گومىنداڭ ئاگېنتلىرى.

ئاگېنتلىق ئى. مۇخبىرلار ياردىمىدە سىياسىي ۋە ئىجتىمائىي ھاياتقا، تۇرمۇشقا دائىر مەلۇماتلار ۋە خەۋەرلەرنى توپلاش ھەم تارقىتىش ئورگىنى: شىنخۇا ئاگېنتلىقى. مەركىزىي ئاخبارات ئاگېنتلىقى.

ئاڭ I ئى ① كىشىلەرنىڭ پىكىر قىلىش قابىلىيىتى، ئەقىل-ئىدراك: ئادەمنىڭ ئېڭى ئۇنىڭ ئۆسۈشكە ئەگىشىپ تەدرىجى تەرەققىي قىلىپ بارىدۇ. ② ئادەملەرنىڭ ئىجتىمائىي ھاياتنى چۈشىنىشى، سېزىشى ۋە ئۇنىڭ بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى: سىياسىي ئاڭ. سىنىپىي ئاڭ. * ھەر خىل شەكىلدىكى تەشۋىقىي تەربىيە ۋە ئەمەلىي ھەرىكەتلەر ئارقىلىق كىشىلەرنىڭ ئىدىيىۋى ئېڭىنى ئۆستۈرۈش لازىم.

③ ۋەقەلىكنىڭ كىشى مېڭىسىدە، ئۇنىڭ بارلىق روھىي پائالىيەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ۋە مەلۇم مەقسەتكە يۆنەلگەن ھالدا ئەكس ئېتىشى: ئاڭ مېڭىنىڭ فۇنكسىيە-سىدۇر. * ماددا بىرلەمچى، ئاڭ ئىككىلەمچى.

④ بەلگىلىك بىر ئىجتىمائىي سىنىپ ۋەكىلى بولغان كىشىلەرنىڭ پىسخولوگىيىلىك، سىياسىي ۋە پەلسەپىۋى نۇقتىئىيەنەزەرلىرى؛ دىنىي، بەدىئىي قاراشلىرىنىڭ يىغىندىسى، سىستېمىسى: سوتسىيالىستىك ئاڭ. كوممۇنىستىك ئاڭ.

ئاڭ فورمىسى <لوگ> بەلگىلىك ئىقتىسادىي بازىسى ئاساسىدا شەكىللەنگەن، دۇنيا ۋە جەمئىيەت توغرىسىدىكى سىستېمىلىق كۆز قاراش ياكى ئوي-پىكىرلەرنىڭ

ئىسىمىدىشى: ئاڭلاش سېزىمى. ئاڭلاش نېرۋىسى.
* ئۇلار دوكلات ئاڭلاش ئۈچۈن ئالدىراپ مېڭىپ كەتتى.

ئاڭلاش سۆڭەكلىرى <فىزىئول> بولغا سۆڭەك، سەندەل سۆڭەك ۋە ئۈزەڭگە سۆڭەكلىرىنىڭ ئومۇمىي نامى. ئۇلار ناغرا پەردىسىدىكى تىترەش دولقۇنىنى ئىچكى قۇلاققا ئۆتكۈزۈپ بېرىش رولىنى ئوينايدۇ.
ئاڭلاش سېزىمى تاۋۇش دولقۇنىنىڭ قۇلاق پەردىسىنى تىترىتىشتىن ھاسىل بولىدىغان سېزىم.

ئاڭلاش نېرۋىسى <فىزىئول> 8-جۈپ مېڭە نېرۋىسى، كۆۋرۈك مېڭە بىلەن ئۇزۇنچاق مېڭە ئارىلىقىدىن چىقىپ، ئوتتۇرا قۇلاققا تارقىلىدۇ. ئاڭلاش سېزىمى ۋە بەدەن تەڭپۇڭلۇقى سەزگۈلىرىنى باشقۇرىدۇ.

ئاڭلاشماق «ئاڭلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: يەنە بىر جايدا بىر توپ ئادەم بىر چىمىلدىقنىڭ ئەتراپىغا توپلىنىۋېلىپ، چىمىلدىقنىڭ ئىچىدىكى ئالاھىدە ئاۋاز دوراملىقىنى ئاڭلاشماقتا ئىدى.

ئاڭلانماق «ئاڭلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: يىراقتىن كىمىنىڭدۇ ئەنسىز ئاۋازى ئاڭلاندى. * نەۋرىخان ئاچا ھويلا ئىشكىنى ئېچىشىغا، قويلارنىڭ تەڭلا مەرىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى.

ئاڭلىتىش ① «ئاڭلاتماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر ئىسىمىدىشى. ② رادىئو ئىستانسىسى ياكى رادىئو ئۆزبېللىرىنىڭ ئاڭلىتىدىغان بىر قېتىملىق نومۇرلىرى: شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسى ئەتسەن سائەت بەش يېرىمدا بىرىنچى قېتىملىق ئاڭلىتىشنى باشلايدۇ.

ئاڭلىتىلماق «ئاڭلاتماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: مەكتەپ مەمۇرىيىتىنىڭ يېتىم-يېسىرلارغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن ئىئانە توپلاش توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشى ئاڭلىتىلىشى بىلەنلا ئوقۇغۇچىلار سەپەرۋەرلىككە كېلىپ، بەس-بەس بىلەن ئىئانە تەقدىم قىلدى.

بىلمەي، مەقسەتسىز ئېلىپ بارغان ھەرىكەت.
ئاڭقارماق پ. چۈشەنمەك، بىلمەك، سەزمەك، ھېس قىلماق: ئانا قىزىدىن: — بىرەر نەرسىنى ئاڭقىرالدىڭمۇ؟ — دەپ سورىدى.
* بىردىنلا بىر ئايالچە ئاۋاز يەنى بۇۋى ھەجەرنىڭ ئاۋازى ئىكەنلىكىنى ئاڭقارغىنىدا، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى بىر خىل گۇمان، كۈنچىلىكنىڭ ئاچچىق سەزگۈلىرى قاپلىۋالدى.

ئاڭقاۋ سۈپ. ئەس-ھوشىنى دەرھال يىغىپ ئالمايدىغان، گەپكە دەرھال چۈشىنىپ كېتەلمەيدىغان؛ بىخۇد، دۆت: ئاڭقاۋ ئادەم.

ئاڭقاۋلاشتۇرماق «ئاڭقاۋلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئاڭقاۋلاشماق پ. دۆتلەشمەك، بىخۇدلاشماق: كالۋالاشماق.

ئاڭقاۋلىق «ئاڭقاۋ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۇ ئاڭقاۋلىق قىلىپ، ھېسا باتتا خاتالاشتى.

ئاڭقىرىشماق «ئاڭقارماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئوقۇتقۇچى ھە دەپ ئېزىپ ئىچۈرگىنى بىلەن، ئۇنىڭ مەقسەت-مۇددىئاسىنى ئوقۇغۇچىلار زادىلا ئاڭقىرىشالدى.

ئاڭقىرىلماق «ئاڭقارماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئاڭلاتماق ① «ئاڭلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ كېيىنى بىزگە ئاڭلاتماقلىق ئۈچۈن ئاۋازىنى قانچە پەسلىتىپ سۆزلىگىنى بىلەن، بىز يەنىلا ئاڭلاپ قالدۇق. * شوخ ناخشا-مۇقامنى بىر ئۆمۈر جاراڭلاتسام، ئارزۇيۇم-مۇرادىمنى كەڭ جاھانغا ئاڭلاتسام. ② سەمسىز ياكى سەملىق رادىئو ياردىمى ئارقىلىق رادىئو نومۇرلىرىنى سىرتقا تارقىتىشماق: شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسى يەنە بەش مىنۇتتىن كېيىن سەنئەت نومۇرلىرىنى ئاڭلىتىدۇ.

ئاڭلاش «ئاڭلىماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر

* ئوقۇش پۈتتۈرىدىغان ھەر مىللەت ئوقۇغۇچى-لىرى دۆلەت مەنپەئىتىنى ھەممىدىن ئەلا بىلىپ، تەشكىلنىڭ تەقسىماتىغا ئاڭلىق بويىسۇنۇشى لازىم.

ئاڭلىقلىق «ئاڭلىق» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: خەلقنىڭ قانۇنغا رىئايە قىلىشى ئاساسىي جەھەتتىن ئاڭلىقلىق ئاساسىدا بولىدۇ.

* مەدەنىيەت يۇرتى ھەر تۈرلۈك تەشۋىقىي تەربىيە خىزمەتلىرىنى ئېلىپ بېرىپ، ئاممىنىڭ ماددىي-مەنىۋى مەدەنىيەت يارىتىشتىكى ئاڭلىقلىقىنى ئۆستۈردى.

ئاڭلىماس «ئاڭلىماق» پېتىلىنىڭ بولۇشى سۈپەتداش شەكلى: ئۇنىڭ قۇلىقى ئاڭلىماس بولۇپ قالغىلى بىرەر يىلچە بولدى.

ئاڭلىماسقا سالماق ئاڭلىسىمۇ ئاڭلىمىغان قىياپەتكە كىرىۋالماق، بىلىپ تۇرۇپ، بىلىمەس بولۇۋالماق: دۇرئەم بۇ گەپلەرنى ئاڭلىماسقا سېلىپ ئۆتكۈزۈۋەتتى. * ئۇ كېتىۋېتىپ كۆرەشنىڭ — قەيسەر! بىز سېنى ساقلاپ تۇرغان-دۇق، مۇنداق ماڭ، بىز بىرگە ماڭايلى! — دەپ ۋارقىرىغانلىقىنى ئاڭلىغان بولسىمۇ ئاڭلىماسقا سالىدى.

ئاڭلىماق پ ① تاۋۇشنى ئاڭلاش ئورگىنى ئارقىلىق قوبۇل قىلماق: مۇزىكا ئاڭلىماق. دەرس ئاڭلىماق. * قىزىم ساڭا ئېيتاي، كېلىنىم سەن ئاڭلا (ماقال). * ئەركىن ئاپىسىنىڭ گېپىنى كۆلۈمسىرىگەن ھالدا دىققەت بىلەن ئاڭلىدى.

② بىلىمەك، خەۋەر تاپماق، خەۋەردار بولماق، ۋاقىپىلانماق: باھارخان ئۆلگەندىن كېيىن باقىنىڭ سىل كېسلى ئېغىرلىشىپ، ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىم.

* قايسى كۈنى ئۇ دوستى قادىردىن پولاتىنىڭ ئېغىر كېسەل بولۇپ قالغانلىقى، يېڭىلا دوختۇر-خانىدىن ئەكەلگەنلىكىنى ئاڭلىدى. **③** كۆڭۈل بولمەك، ئېتىبار بىلەن قارىماق، دىققەت-ئېتىبارىنى قاراتماق: ئاممىنىڭ پىكىرىنى ئاڭلىماق. * ئەخمەتجان قاسىمى بۇ ۋەكىللەر بىلەن كۆرۈشۈپ، خەلقنىڭ ياخشى تەلەپ-ئارزۇلى-رىنى ئاڭلىدى. بەزى مەسىلىلەرگە جاۋاب بەردى.

④ قوبۇل كۆرۈمەك، ماقۇل بولماق:

ئاڭلىشماق ① «ئاڭلاشماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى. **②** بىلىنمەك، ئۇقۇل-ماق، ئىپادىلەنمەك: مەقسەتنى قىسقا سۆزلەر بىلەن بايان قىلىشتا شۇنداق ئۈستىلىق كېرەككى، قىسقا يوللار ئارقىلىق كەڭرى پىكىرلەر ئېنىق ئىپادىلەنسۇن، ئوچۇق ئاڭلىشىپ تۇرسۇن.

ئاڭلىشماقلىق ← **ئۇقۇشۇلماقلىق**: گېزىت ۋە باشقا تەشۋىقات ئۇسۇللىرىنىڭ يولغا قويۇلۇشى بىلەنلا، شۇ ۋاقىتلاردىكى كىشىلەر ئارىسىدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان قالايمىقانچىلىق، ئاڭلىشماقلىق ۋە خاتا چۈشەنچىلەر پەيدىنپەي يوقلىشقا باشلىدى.

ئاڭلىق سۇپ ① ئاڭغا ئىگە، ئەقىل-ئىد-راكلىق: ئادەم ئاڭلىق مەخلۇق. **②** ئىجتىمائىي ھاياتىنى، ئۆزىنىڭ مەۋقەسى ۋە تارىخىي بۇرچىنى توغرا چۈشىنىدىغان، چۈشەنگەن: — قىزىم سىز ئاڭلىق ۋە ياخشى ئىشچى، — دېدىم-مەن مۇمكىنقەدەر سىلىق سۆزلەشكە تىرىشىپ، — بىر ئىشچى ئۇچۇن شەخسى ئالاقىلارغا قارىغاندا دۆلەت مەنپەئىتىنىڭ قانچىلىك مۇھىم ئىكەنلىكىنى ئوبدان چۈشىنىسىز. * ئۇ ئايالغا مەنىلىك قىلىپ: — سەن بالاڭ ئۇچۇن مېھرىبان ئانىسەن، شۇنداقلا قانۇننىڭ ئاڭلىق قوغدىغۇچىسىسەن!... دېدى. **③** ئىلمىي چۈشەنچىگە ئىگە، بىلىم-لىك، مەدەنىيەتلىك: خەيرۇللىنىڭ ئانىسى ئاڭلىق ئايال بولغاچقا، ئوغلىنىڭ تاپقان لايىقىغا دەرھال رازى بولدى. * ئۇ تازا يۈرىكىدە ئوتى بار يىگىت، لېكىن شوخ ۋە ھەددىدىن تاشقىرى ئىتتىك بالا، ئاڭلىق ۋە ناھايىتى تىرىشچان.

④ ئاڭ، ئەقىل-ئىدراك بىلەن باغلىنىغان، ئەقىل-ئىدراك تەقەززاسى بىلەن قىلىنىدىغان: ئاڭلىق ھايات. ئاڭلىق ھەرىكەت.

⑤ ئۆزلۈك-ئىدىيە، ئۆز ئىختىيارى بىلەن، مەقسەتلىك ھالدا، كۆرۈپ، بىلىپ تۇرۇپ: ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرىدىكى رەھبىرىي يولداشلار ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويۇپ، خىلمۇ خىل ناتوغرا ئىستىللارنى ئاڭلىق توسۇپ، ھەر مىللەت كادىرلىرى ۋە ئاممىغا ئۆلگە بولۇشى لازىم.

* جىگدىلەر ئالا بولۇپ، كەلسە كەلكۈن كۆپىيىپ ئۇلغىيىسەن قىرغاق ئېشىپ، قاشتېشى، بىلەي تېشى، سەدەپ تېشى، كېلىدۇ ئېقىنىڭغا تەڭ ئەگىشىپ.

ئالا بولۇپ قالماق بىر يېرى ئېشىپ، بىر يېرى خام قالماق (پولۇ تامىقى ھەققىدە): نەزىرىنىڭ پولۇسى ئالا بولۇپ قېلىپتۇ.

ئالا غورا سۈزۈلگەن، تېخى پىشىمىغان، ئۇرۇقچىسى قارىداپ مېغىزى قېتىشقان غورا: ئالا غورىنى كۆپ يېسە، چىش قامايدۇ.

ئالا غورۇلاي <زوتول> غورۇلاي ئائىلىسىگە كىرىدىغان گۆشخور قۇش، غورۇلاينىڭ ئالىسى؛ چاشقان، پاتىمچۇق قاتارلىقلارنى تۇتۇپ يەيدۇ، بەزىدە قۇشقاچنىمۇ تۇتۇپ يەيدۇ؛ ھەرقانداق شارائىتتا پۇتسىغا قان تەگكۈزمەيدۇ.

ئالا قاغا ① قارا ۋە كۈل رەڭ پەيلىك بىر تۈرلۈك قاغا. ② كۆچمە. خەۋەر تارقاتقۇچى، گەپ توشۇغۇچى: — بۇ گەپنى نەدىن ئاڭلىدىڭ؟ — دەپ سورىسام، — بىر ئالا قاغىدىن، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ قولقىمغا پىنجىرلاپ.

ئالا قانات ئۆردەك ئۆردەكلەر ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر خىل قۇش، پەي تۈكلىرى قارامتۇل بولۇپ پارقىراپ تۇرىدۇ. تېنىنىڭ قالغان قىسىملىرى ئېقىش، چىشىنىڭ باش قىسمى قارامتۇل قوڭۇر، دۈمبە قىسمى قوڭۇر كۈل رەڭ، قورسىقى ئاق، ئادەتتە دەريا بويلىرى، كۆلچەك بويلىرىدا ياشايدۇ. شىنجاڭنىڭ لوپنۇر ئەتراپىغا تارقالغان.

ئالا قۇيرۇق بۇركۈت سار ئائىلىسىگە مەنسۇپ بىر خىل قۇش، تېنىنىڭ دۈمبە تەرىپى قېنىق قارامتۇل، قورساق تەرىپىنىڭ رەڭگى قوڭۇر قارا رەڭلىك، قۇيرۇقىدا ئاق ئالىسى بار؛ شىمالىي شىنجاڭنىڭ تاغلىق ئورمانلىرىدا، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ خوشۇت، قەشقەر قاتارلىق جايلارىدا ئۇچرايدۇ؛ ئاسا-

بويىسۇنماق، ئۇنىماق، كۆنىمەك: گەپ ئاڭلىماق. تەربىيە ئاڭلىماق. * سىدىق تەسىرلىنىپ: — تاغا، مەن ئىلگىرى سىزنىڭ نەسەبتىمىزنى ياخشى ئاڭلىمىغانلىقىمىزغا پۇشايمان قىلىۋاتىمەن، — دېدى. * مۆمىن ئاخۇن: — زەردە بىلەن گەپ قىلارمىش تېخى، ئۇ سېنىڭ گېپىڭنى بەك ئاڭلاپ كېتەرە؟! — دېدى. ⑤ ئاغزاكى تەنبىھ، دەككە، دەشەنەم ۋە شۇ قاتارلىقلارنى ئىشنىتمەك: سېنى دەپ ئاپامدىن بىرمۇنچە گەپ ئاڭلىدىم. * ئۇ مۇئەللىمدىن ئاڭلايدىغىنى راسا ئاڭلىۋالدى.

ئاڭلىنار - ئاڭلانماس ئاران - ئاران ئاڭلىنىدىغان، بىر ئاز ئاڭلىنىدىغان دەرىجىدە، بوش ئاۋاز بىلەن: كېلىن تولا ئاڭلىغان بۇ سۆزلەردىن زېرىكىپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئاڭلىنار - ئاڭلانماس قىلىپ كوتۈلدەدى. * ماشىنا ئاڭلىنار - ئاڭلانماس گۇرۇلدەپ، توپ شەكىلدىكى چىراغلار يورۇتۇپ تۇرغان سېمونت يول بىلەن ھويلا باغچىسىنى ئارىلاپ، تۆمۈر رېشاتكىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

ئال (توغرىسى: ھال) ← ھال.

ئالا سۇپ ① ئاق - قارا، ئاساسەن ئاق بىلەن باشقا رەڭنىڭ ئارىلىشىپ كېلىشىدىن ھاسىل بولغان (ھايۋانلار ھەققىدە): ئالا ئات. ئالا كالا * ئادەمنىڭ ئالىسى ئىچىدە، ھايۋاننىڭ ئالىسى تېشىدا (ماقال). * ئىككى ئادەمنىڭ بىردىن مۇشۇكى بار ئىكەن. بىرىنىڭ ئالا، بىرىنىڭ سۇر مۇشۇك ئىكەن. ② ھەر خىل رەڭلىك ياكى يولسۇق؛ چېپار: ئالا بەقەسەم. ئالا كۆڭلەك. ئالا بالداق. ③ كۆچمە. باراۋەر، تەكشى ئۇنۇپ چىقىمىغان، شالاڭ: بىر يەردە بار، بىر يەردە يوق: ئالا بۇغداي. * ئەگەردە قايسى يەر بولسا بىكار، شۇ يەرگە رەت - رەت ئۈجمە سال. قالىنسۇن ھېچ يەر ئالا، بولسۇن بىر گۈل جامال.

ئالا بولماق رەڭ تۈزۈمەك، سۈزۈلمەك، سارغىيىشقا، ئاقىرىشقا، قىزىرىشقا باشلىماق: ئۆرۈك ئۆرۈكىنى كۆرسە ئالا بولار (ماقال).

بولمىغان، كىشىلەرگە يامانلىق ئىستەيدىغان: — خوش، — دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى ئەكبەر، تاماكا ئىسىنى پۇۋلەپ تۇرۇپ، — شەرۋان بىلەن سالجاندىن ئىبارەت ئىككى ئالا نىيەت كىشى بۇ قېتىمقى تاسادىپىي ۋەقەنىڭ قۇربانى بولغان. **ئالا يىپ ئەشمەك** گەپ توشۇماق، سۇخەن-چىلىك قىلماق: شۇنچە ياشقا كىرگەن ئادەم تەشكىل ئالدىدا ئالا يىپ ئېشىپ يۈرسە بولامدۇ؟ ئىنسان ئۈچۈن ئېيتقاندا، سەمىيى نىيەت ھەممىدىن ئەلا.

ئالا-بۇلا ① ئاق ۋە باشقا ھەر خىل رەڭ ئارىلاشقان؛ بىر يېرى ئاق، بىر يېرى باشقا رەڭدە؛ ئۇ بىر قولى بىلەن چېكىسنى تىرەپ، ئىككىنچى قولىنى بالا يۆگەلگەن ئالا-بۇلا كۆرپىگە قويۇپ ئولتۇراتتى. * ئاي ئالا-بۇلا بۇلۇتلار ئىچىنى ئارىلاپ يەرنى بىر يورۇتۇپ، بىر غۇۋا-لاشتۇرۇپ باراتتى. ② كۆچمە. تۇتۇرۇق-سىز، تۇتاسى يوق، تاققا-تۇققا: ئۇ ئالا-بۇلا سۆزلەپ قالدى. ③ خۇسۇسىيەتلىرى جەھەتتە تىن بىر خىل بولمىغان؛ ھەر خىللىققا ئىگە: ئاۋىنارنى ئۇسىنىڭ باشقا نەزەرىيىنى قائىدىلىرى ماتېرىياللىرىدىن ئوغرىلىۋېلىنغان، شۇڭا ئومۇمىي جەھەتتە ئېيتقاندا، تەجرىبە تەنقىدچىلىكى بىر «ئالا-بۇلا ئارىلاشما».

ئالا-بۇلماچ ← **ئالا-بۇلا**: ئۇلارنىڭ ئېغىز بۇرۇنلىرىغا ماسكا، يۈزلىرىگە ئالا-بۇلماچ قىلىپ جىياۋبۇ چاپلىۋالغانلىقىدىن بىلدىمكى، ئۇلار ئۆزلىرىنى تونۇتماسلىق ئۈچۈن تىرىشۋات-قاندىكەن. شۇڭا مەنمۇ تونۇماسقا تىرىشتم.

ئالا-پېسە بەدەئىدىكى ئاق داغلار؛ پېسە. **ئالارمەن** ① سۈپ «ئالماق» پېسىلىنىڭ كەلگۈسى زامان I شەخس بىرلىك ساندا تۈرلەنگەن شەكلى. ② ئى. مال ياكى نەرسە-كېرەك سېتىۋالغۇچى، خېرىدار بولغۇچى كىشى؛ بېرەرمەننىڭ بېشىنى ئالارمەن ئوڭشاپتۇ (ماقال). * ھەي ئىسىت، تۈنۈگۈن كەلگەن بولسىڭىز ئۈچ پەشكىنىڭ ھەممىسىنى

سەن چاشقان، توشقان، سۇغۇر قاتارلىقلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ.

ئالا قويماي ھەممىنى، ھەممە يېرىگە، بىرنىمۇ قالدۇرماي: ئۆيىنىڭ تاملىرىغا ئالا قويماي رەسىم چاپلاۋېتىپتۇ.

ئالا كۆرەك تەڭ قارىماسلىق، كىشىلەرگە نىسبەتەن بىر خىل، ئوخشاش مۇئامىلە بولماسلىق: — مۇئەللىم، — دېدى ئېگىز، قارا قۇمچاق بىر ئوغۇل بالا قادىر مۇئەللىمنىڭ ئالدىغا كېلىپ، — ئاشپەز ئۇستام بىز يېڭى كەلگەنلەرنى سەل ئالا كۆرۈۋاتىدۇ. يېڭى ئوقۇغۇچە-لاردا بىر ئاز نارازىلىق پەيدا بولۇپ قالدى. شۇڭا ئاشپەزگە تەربىيە بېرىپ قويسىڭىز.

ئالا كۆڭۈل كىشىلەرگە ئوخشاش مۇئامىلە قىلمايدىغان، كۆڭلىدە تەڭ قارىمايدىغان، سۆزى باشقا، نىيىتى باشقا: كۆڭۈلنىڭ ئالسى — خۇدانىڭ بالاسى (ماقال). * ئالا كۆڭۈل بىرنەچچىسى باش قوشۇپ، تاڭ ئاتقۇچە ئۆيىمۇ ئۆيگە گەپ توشۇپ؛ سەركۈاينىڭ پىكرىدە چىڭ تۇرۇپتۇ، شۇملۇق بىلەن مەخپىي پىلان قۇرۇپتۇ.

ئالا كۆڭۈللۈك كىشىلەرگە ئوخشاش مۇئامىلىدە بولماسلىق، تەڭ قارىماسلىق، سۆزى باشقا، نىيىتى باشقا بولۇش: ئەگەر مەن ئالا كۆڭۈللۈك قىلسام، ماڭا غايىب ئوق تەگسۇن!

ئالا كۈچۈكى كەتمەك ← **ئالا كۈچۈكى يانماق**.

ئالا كۈچۈكى كەلمەك بىردىنلا ئاچچىقى تۇتۇپ قالماق، تۇرۇپلا خۇپلىنىپ قالماق. **ئالا كۈچۈكى يانماق** خۇبىي يېشىلمەك، ئاچچىقى پەسكويغا چۈشمەك، ئاچچىقى قايتماق: ھەي، ماڭا نېمە باش قېتىمچىلىق؟! «پالتا چۈشكۈچە، كۆتەك ئارام ئاپتۇ» دېگەندەك، بۇ غوجاملارنىڭ ئالا كۈچۈكلىرى يانغۇچە بىردەم ئارام ئېلىۋالسام بولىدىمۇ.

ئالا نىيەت نىيىتى ساپ، سەمىيى

تولدۇرۇۋالغان بولاتتىڭىز، تۈنۈگۈن سىزدەك ئالارمەندىن بىرسى كەپتىكەن، 200نى بېرىۋەتەتتىم دەڭا، ئەرزانلىقىنى دېمەيسىز، دانىسىنى بىر مۇتوققۇز پۈك بەش لىدىن... ③ ئى. كۆچمە. باشقىلارغا قىلچە نەرسە ئۆتكۈزمەيدىغان باشقىلارنىڭ پۇلى، مال-مۈلكىنى ئالسام دەپ تۇرىدىغان كىشى.

ئالاقە ئى [تە] ① كىشىلەر، تەشكىلاتلار، دۆلەتلەر ياكى نەرسىلەر، ۋەقەلەر، ھادىسىلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئۆزئارا مۇناسىۋەت، مۇئامىلە، باردى-كەلدى، ئىچكى-تاشقى باغلىنىش: دوستلۇق ئالاقىسى. سودا ئالاقىلىرى. ئالاقە باغلىماق. ئالاقە قىلماق. ئالاقىمىز ياخشى. * قورغاننى قولغا چۈشۈرسەك، مۇزداۋان بىلەن بولىدىغان ئالاقە بىۋاسىتە يۈرۈشۈپ كېتىدۇ. * ئېھتىمال كۆرۈشمەسىمىز، بىز تاڭ سەھەردە كېتىمىز، مېنىڭ بىلەن يېقىن ئالاقىدا بولۇشىڭىزنى ئىلتىماس قىلىمەن. * بۈگەپلەرنىڭ ماڭا ئالاقىسى يوق، - دېدىم مەن ئېتىراز بىلدۈرۈپ. ② ئىككى كى ئۇقتا ياكى ئىككى ئارىلىقتا تۇرۇپ خەۋەرلىشىش، باغلىنىش ۋاسىتىسى: تېلېفون ئالاقىسى. ئالاقە يوللىرى. * بۇنداق دۆلەت مۈلكىگە ئايلاندۇرۇش زۆرۈرىيىتى ئالدى بىلەن كەڭ كۆلەمدىكى ئالاقە ئاپپاراتلىرى يەنى پوچتا، تېلېگرامما ۋە تۆمۈربول جەھەتتە كۆرۈلىدۇ. ③ يىگىت، قىز ياكى ئەر-خوتۇن ئوتتۇرىسىدىكى قەلبداشلىق تۇيغۇ، كەيپىيات؛ ئىش-مۇھەببەت؛ جىنىسى مۇناسىۋەت: - بۇ ئۈزۈكلەرنىڭ ئىگىلىرى خۇددى سىلەرگە ئوخشاش مەن بىلەن ئالاقىدە بولغان، - دەپتۇ ھېلىقى ئايال. ④ بىرەر ئىدارە، تەشكىلاتنىڭ تونۇشتۇرۇش، ئىسپاتلىق خېتى؛ ئوسمان كېرىم بىلەن تاشپولات غېنى قەشقەر ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت-مائارىپ ئىدارىسىنىڭ ئىختىيارغا ئەۋەتىلدى. ئالاقىسى پوچتا ئارقىلىق يوللاندى. * ھېساب ئىچىكە بولغاندۇ، ئۇنداق بولسا ئەمدى سېمونتقا ماڭايلى، سەن دادۇيرىنىڭ

ئالاقىسىنى ئېلىپ كۆڭۈشىغا بارغىن.

ئالاقە باغلىماق مۇناسىۋەت ئورناتماق؛ پارتىيىمىزنىڭ كادىرلىرى ئامما بىلەن مۇستەھكەم ۋە يېقىن ئالاقە باغلىشى لازىم.

ئالاقە قىلماق ← **ئالاقىلاشماق**: نورمال ۋاسىتە ئارقىلىق بىز بىلەن تىجارەت قىلىش، بىز بىلەن ئىقتىسادىي جەھەتتە ھەمكارلىشىشقا كەلگەن چەت ئەللىك سودا-سانائەتچىلەر، چەت ئەللەردىكى مۇھاجىر سودىگەرلەر ۋە شاڭگاڭ-ئاۋمېندىكى سودا-سانائەتچىلەرنى بىز داۋاملىق قارشى ئېلىشىمىز، ئۇلارغا ئەدەبلىك مۇئامىلە قىلىشىمىز، ئۇلار بىلەن مەسىلىلەر ۋە كەسىپىي جەھەتلەردە تەشەببۇسكارلىق بىلەن كېڭىشىشىمىز، نورمال ئالاقە قىلىشىمىز لازىم.

ئالاق-جالاق ئېگىز-پەس، غەلىتە تېنەپ-تەمتىرەپ؛ باش-ئاپىغى يوق؛ قورقۇنچىلۇق؛ شۇ چاغدا، مەخسۇت بەگ ئوق چىقىرىشنى توختاتتى، ئۇ ھە دەپ ئۆزىنى دالدىغا ئالىدىغان يەر ئىزدەپ، ئالاق-جالاق بولۇپ تىترەپ ئەتراپقا قاراشقا باشلىدى. * قازى ئالاق-جالاق بولۇپ قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتتى.

ئالاق-جالاق بولماق تېنەپ-تەمتىرىمەك، قاملاشمىغان، باش-ئاپىغى يوق ھەرىكەت قىلماق؛ قورقماق؛ ئۇ خۇشاللىقىنى باسالماي كۆزلىرى ئالاق-جالاق بولۇپ نېمە قىلىشنى بىلمەي قالدى.

ئالاق-جالاق قىلماق تېنەپ-تەمتىرەت-مەك، قاملاشمىغان، باش-ئاپىغى يوق ھەرىكەت قىلىدىغان ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويماق؛ قورقۇتماق؛ ۋاي بالام، بۇ شۇم خەۋەرنى ئېلىپ كېلىپ بىزنى ئالاق-جالاق قىلىۋەتتىڭۇ؟

ئالاقزادە رەۋ. نېمە قىلىشنى ئېنىق بىلمەي تېنەپ-تەمتىرەپ، ئالاق-جالاق ھالەتتە، قورققان ھالدا؛ دۈشمەنلەر ئالاقزادە بولۇشۇپ، ئوقنى قايىققا قارىتىپ ئېتىشنى بىلمەي قالغاندى. **ئالاقزادە بولماق** ئالاقزادە ھالەتكە چۈشۈپ

يەككە، ئالاقىسىز ھالدا، ئايرىم-ئايرىم ھالدا ئېلىپ بېرىلمايدۇ، بەلكى كوللېكتىپ بولۇپ، ئۇيۇشقان ھالدا بىرلىكتە ئېلىپ بېرىلىدۇ.

ئالاقىلەشمەك مۇناسىۋەت، ئالاقە ئورناتماق:

باردى-كەلدى، ئالدى-بەردى قىلىماق: ئۇ مەركىزىي تىزگىنلەش بۆلۈمىدىكى نەچچە ئون چوڭ ئاپپارات بىلەنلا ئەمەس، يەنە نەچچە ئون جايدىكى كۆزىتىش پونكىتى بىلەنمۇ، ئەتراپتىكى ئاسماندا ئايلىنىپ تۇرغان ئون نەچچە كۆزىتىش ئايروپىلانى بىلەنمۇ ئالاقىلىشىپ تۇراتتى.

ئالاقىلىك سۈپ. ئالاقىسى بار، ئالاقە ئورناتقان، ئالاقىدار: بۇ ئىشلار بىر-بىرى بىلەن ئالاقىلىك.

ئالاقىۋاز سۈپ. ئالاقىغىلا تايىنىدىغان، ئالاقە ئارقىلىقلا ئىش بېجىرىشنى ئادەت قىلىۋالغان: ئالاقىۋاز ئادەم.

ئالاقىۋازلىق ئى. ئالاقە بىلەن ئىش قىلىشقا تايىنىدىغان ئادەت: تۆۋەنگە چۈشۈپ تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلمايدىغان، ئالاقىۋازلىققىلا يۆللىنىدىغان يامان ئىش ئىستىلىنى تۈزىتىش لازىم.

ئالاق سۈپ. ئارىسىغا زىرائەت ياكى باشقا ئۆسۈملۈكلەر ئۆتمىگەن، بوش، ئالا، ئاق: ئالاق يەر. * بىزنىڭ دادۇيدە يىگىرمە بەش مولۇق بىر باغ بولۇپ، باغۋەن مۇساتاغا ئون نەچچە يىلىدىن بېرى بۇ باغدا ئىشلەپ، باغنىڭ ئالاق يەرلىرىگە كۆچەت قويۇپ، مېۋىسى ناچارلىرىغا ئەلا سورتلۇق مېۋىلەرنى ئۇلاپ، بۇ باغنى ئاجايىپ گۈزەللەشتۈرۈۋەتكەندى.

ئالاقىغۇ سۈپ. بىر تەكشى ئەمەس، تەكشى بولمىغان: ئېگىز-پەس ياكى ئۇزۇن-قىسقا: ئۇ ئىشلار بوۋاينىڭ يەكتىكىنىڭ ئىچىدە ئالاقىغۇ ئۇرۇۋاتقان ئاجىز يۈرىكىدە ئۆچمەس ئىزلارنى قالدۇرغان...

ئالاقىلىماق پ. ھەيران بولماق: ئاڭقىرالماي قالىماق: ئالاقىزادە بولماق: ئايروپىلان بۇلۇتنىڭ ئۈستىدە ئۇچۇشقا باشلىغاندىن كېيىن، مەتتوختم ئايروپىلاننىڭ ئىچىدىكى نەرسىلەرگە

قالماق: دۈشمەنلەر ئالاقىزادە بولۇپ، گۈلەندەم، تاجىنىساخان ۋە سالاخۇننى كوچا ئوتتۇرىسىدىلا ئېتىپ تاشلىدى-دە، سېپىل ئىچىگە قاراپ قېچىشتى.

ئالاقىزادە قىلىماق ئالاقىزادە ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويماق: ئۇلار ئامال قىلىپ ئوردىدىن قۇتۇلۇشنىڭ چارىسىنى قىلىدىغان بولدى. كېيىن مەن تەيىجى، قازى بىلەن كۆرۈشۈپ ئۇلارنى ئالاقىزادە قىلىۋەتتىم.

ئالاقىزادىلەشمەك پ. ئالاقىزادە بولماق، ئالاقىزادە ھالەتكە كېلىپ قالماق: دۈشمەن ئەسكەرلىرى ئالاقىزادىلىشىپ قايىسى تەرەپكە قېچىشنى بىلەلمەي تەمتىرەپ قالدى.

ئالاقىزادىلىك «ئالاقىزادە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: يامۇل ئىچى ئالاقىزادىلىككە تولدى. پوتەيلەرگە جاللاتلار قارا قاغىدەك قوندى.

ئالاقىچى ئى ① ئالاقىلەشكۈچى خادىم، ئالاقە ئىشلىرى خىزمەتچىسى: ئۇلار ئىلىغا، ئۈرۈمچىگە ۋە باشقا ئورۇنلارغا ئەۋەتىلىدىغان ئالاقىچىلىرىنى ئەۋەتىپ بولۇشتى. ② <ھەرب> ئالاقە خىزمىتى جەڭچىسى.

ئالاقىچىلىك «ئالاقىچى» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى: ئۇ ئۇزۇن يىللاردىن بېرى ئالاقىچىلىك ئىشى بىلەن شۇغۇللانماقتا.

ئالاقىدار سۈپ [ئەپ] مۇناسىۋىتى، ئالاقىسى بار: دەرۋەقە، پارتىيە بىلەن ھۆكۈمەت ئوتتۇرىسىدا ئىش تەقسىماتى بولۇشى لازىملىقىنى تەكىتلىگەن چاغدا، ھۆكۈمەت خىزمىتى ۋە ئىقتىسادىي خىزمەتكە ئالاقىدار چوڭ-چوڭ مەسئەلەرگە دائىر سىياسەتلەرنى يەنىلا پارتىيە بەلگىلىشى لازىم.

ئالاقىسىز سۈپ. ئالاقىسى، مۇناسىۋىتى، تەسىرى يوق، مۇناسىۋەتسىز: كىشىلەرنىڭ تەبىئەت دۇنياسى بىلەن بولغان كۆرىشى ۋە تەبىئەت دۇنياسىدىن پايدىلىنىپ ماددىي ۋاسىتىلەرنى ئىشلەپچىقىرىشى يەككە -

ئالاھىدە قاراشقا باشلىدى.

ئالامەت [ئە] ① ئى. شەرتلىك رەۋىشتە

قوبۇل قىلىنغان ياكى قويۇلغان بەلگە، ئىشارە: ئېلىش ئالامىتى. كۆپەيتىش ئالامىتى.

ئى. ② بىرەر ۋەقە، ھادىسە، ۋەزىيەت، ھالەت ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلاردىن دېرەك بېرىدىغان بەلگە، نىشانە: ئىپادە: سەھنىدە بايراقدار.

لارغا گۈل تەقدىم قىلىش ئىشى كېتىۋاتاتتى، بۇ يىغىننىڭ تۈگىگەنلىكىنىڭ ئالامىتى ئىدى. ③

ئى. بىرەر غايە ياكى چۈشەنچىنى ئىپادىلەيدىغان، ئەسلىتىدىغان شەرتلىك بەلگە، ئىشارە:

زۇنۇن قادىر ھېكايىلىرىدا پېرسوناژ خاراكتېرىنىڭ بىز ئېيتقان بۇ مۇھىم ئالامەتلىرىنىڭ ھەممىسى تېپىلىدۇ. ④ سۈپ. ئالامەت خىسەتلەرگە ئىگە

بولغان، ئاجايىپ: - بۈگۈن ناھايىتى ئازادە كېيىنگەن بىر شاھزادە، ئالامەت كېلىشكەن بىر

زور ئارغىماق ئاتنى مىنىپ كېلىپ، چاچقانچە 20 - پەلەمپەيگىچە چىقتى. ⑤ سۈپ. كىشىنى ھەيران

قالدۇرىدىغان، ئەجەبلەندۈرىدىغان، غەلىتە، قىزىق: ئۇنىڭ چىرايلىق بىلەكلىرى ۋە يەلكە-

لىرىگە ئۇپا سېپىلگەن، چاچلىرى ئالامەت قىلىپ تارىلىپ، بېشىغا تاج قىلىپ تۈگۈلگەندى.

ئالامەتلىك سۈپ. ئالامىتى بار، ئالامەتكە

ئىگە، بەلگىسى، ئىشارىسى بار: كۆپ ئالامەتلىك تەڭلىمىلەر. * تاغلارنى يېرىپ چىققان، ئەجدىھا

سۈپەت بولغان، ئەگرى - توقاي يىلاندىك ئالامەتلىك ئاق ئۆستەڭ،

ئاللاھازەل رەۋ [ئە] «ئاللاھازەل قىياس»

سۆزىنىڭ قىسقارغان شەكلى، تەخمىنەن، قىياس قىلىنىشىچە، مۆلچەرلىنىشىچە:

بۇ ساقلى ئۆسۈپ چاڭگا بولۇپ كەتكەن، رەڭگىدە قان دىدارى يوق، ئاللاھازەل 80 ياشلاردىكى

بىر نىمجان بوۋاي ئىدى. * ئارىدىن ئاللاھازەل ئىككى ئاي ئۆتكەندە، سايلانغانلار رەسمىي ئېلان قىلىندى.

ئاللاھازەل قىياس رەۋ [ئە] مۆلچەرلىنىشىچە

قىياس قىلىنىشىچە، تەخمىنەن: ئاللاھازەل قىياس

بۇ يەردە جىق ماجرا بولىدۇ.

ئاللاھىدە سۈپ [ئە] ① باشقىلاردىن

پەرقلىق، ئايرىم: - ئەزىزلىك تاپشۇرۇۋالغان بۇ ئاتلار ئاللاھىدە بېقىلىدىغان ئاتلار بولۇپ،

خالغان جايدا ئوتلىشى شەرت ئىدى. ② ئۆزىگە خاس، مەخسۇس: ئۇكام غالىبجان، مەن

سىزنى ئاللاھىدە يوقلاپ كەلدىم.

ئاللاھىدىلەشتۈرمەك «ئاللاھىدىلەشمەك»

پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بىر قىسىم پارازىت ياشىغۇچى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يىلتىزى

تۇپراقتىن ئوزۇقلۇق سۈمۈرمەستىن ئوزۇلۇشىنى ئاللاھىدىلەشتۈرۈپ، پارازىت ئىگىسىگە بۆسۈپ

كىرىپ پارازىت ئىگىسىدىن ئوزۇقلۇق ۋە سۇ سۈمۈرىدۇ. بۇ خىل يىلتىز پارازىت يىلتىز دەپ

ئاتىلىدۇ.

ئاللاھىدىلەشمەك پ. ئايرىمچە بەلگە ۋە

خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولماق، ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيەت بىلەن ئاجىزلىنىپ تۇرماق،

ئاللاھىدە پەرقلىنىش: خۇسۇسىيەت تولىمۇ كۆپ بولۇپ كەتسە، تولىمۇ ئاللاھىدىلىشىپ

قالىدۇ؛ تولىمۇ ئاللاھىدىلىشىپ كەتكەندە، كىشىلەردىن ئايرىلىپ قالىدۇ.

ئاللاھىدىلىك ئى. پەرقلىق خۇسۇسىيەت،

بەلگىلىك ئارتۇقچىلىق، مەخسۇس ئايرىملىق: بىز ھەممە خىزمەتتە ئاز سانلىق

مىللەتلەرنىڭ ئەھۋالىنى، مەنپەئەتتىن ۋە ئارزۇسىنى نەزەرگە ئالمايدىغان، شىنجاڭنىڭ

مىللىي رايونلۇق ئاللاھىدىلىكىنى كۆزدە تۇتمايدىغان بولساق، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ياخشىلىمايمىز،

خىزمەتلەرنى ياخشى ئىشلىيەلمەيمىز.

ئاللايتقۇزماق «ئالايماق» پېتىلىنىڭ قوش

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئاللايتماق «ئالايماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي

دەرىجىسى: ئالدىم دولانىنىڭ قىزىنى، ئايدا يۇمايدۇ يۇزىنى. قوپ يۇزۇڭنى يۇدېسەم، ئۇيدەك ئالايىتى كۆزىنى. * - نېمە كارىڭ! - دېدى ئۇ

كۆزلىرىنى ئالايىتىپ. خەقنىڭ رىزىقىغا كۆز

* قىسقىسى ئىنسان ۋۇجۇدىنىڭ ماددىسى، ئادەمنىڭ سۈرىتى، ھاياتى، زاتى، ئەقلى — بۇلارنىڭ ھەربىرى ئۆز ئورنىدا بىر ئالەمدۇر. * مېنى سەن ئۇشبۇ ئالەمدە ئۆزگىچە بىر يېڭى مەجنۇن بىل، گۈزەل لەيلىمگە مەجنۇندىن تۈمەننىڭ ھەسسە مەپتۇن بىل. ② بۇ دۇنيا! ئالەمدىن ئۆتمەك. ئالەمدىن كەتمەك. * بۇ ئاتاقلىق پېشقەدەم ئالىم ئالەمدىن ئۆتۈش ۋاقتىدا لۇنىڭ ھۆكۈمەتكە ۋە كالىستەن ئۇنىڭ ئۆز ھاياتىدىكى نامى — ئەھۋالىغا مۇۋاپىق باھا بەردى. ③ ۋەزىيەت، ھالەت: ئەجەبمۇ زامان بولدى، ئالەم چۆرگىلەي دەيدۇ، يۈرەكتىكى زەرداپ سۇ قانغا ئۆرگىلەي دەيدۇ (قوشاق). * — ھەي! شۇنچە ئۇزۇن بوپتۇ، بۈگۈن كەچتىكىدەك ھۇزۇرلىنىپ ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولمىغىنىمغا! — بۈگۈن ئالەم راستلا ئۆزگەردىمۇ؟ — دەيدى ئۇ. ④ كۆچمە ۋاقىتە زامان: — ئەخمەت بۇ يەردىن كەتكىلى نە ئالەم بولدى؟ ⑤ كۆچمە. كەڭ؛ نۇرغۇن: ئالەمچە كۆڭۈل. * سەن كەتكەندىن بۇيان ئالەم ئىشنى قىلىپ بولدۇم.

ئالەم ئايروپىلانى ئالەم بوشلۇقىدا، يەر شارى بىلەن پىلانېتلار ئارىسىدا قاتنايدىغان ئايروپىلان: يېقىن كەلگۈسىدە ئالەم ئايروپىلانى ئىنسانىيەتنىڭ ئاساسلىق قاتناش ۋاسىتىسى بولۇپ قېلىشى مۇمكىن.

ئالەم بوشلۇقى ئاتموسفېرا قاتلىمىدىن باشقا ھەممە بوشلۇق.

ئالەمدىن تۈگەشمەك ← دۇنيادىن تۈگەش. مەك: سىيىت ھېكم بەگ بولسا شۇ چاغدىكى كۇچا، ئاقسۇ خەلق قوزغىلىڭىنىڭ خائىنى بولۇپ، ئۆز قېرىنداشلىرىنىڭ قېنى بەدىلىگە ئەيش — ئىشرەت قىلىپ، ھاراق — شاراب ئىچىپ، ئاخىرى رەسۋايى ئېزىم بولۇپ ئالەمدىن تۈگەشكەندى.

ئالەمدىن خوشلاشماق ھاياتلىقتىن كۆز يۇمماق، ئۆلمەك: لېكىن ۋاقىت ئۆزگەرتىدۇ ئىنساننى، ئىزلار قالار ئۇندا ئۆتكەن ھەر دەمدىن. گۆدەك ئۆسەر، ياشقا يېتەر قېزىلىق ۋە قېزىلار خوشلىشىدۇ ئالەمدىن.

ئالايتماقدىن گۇناھ ئىش يوق.

ئالايتماق (توغرىسى: ئالايتماق) ← ئالايتماق.

ئالايتماق «ئالايماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار بىر — بىرىگە كۆز ئالايتمىتى. * ھەقىقىي ئەقىللىق كىشىنىڭ ئاغزىدىن چىققان بۇنداق مەدھىيە، چاكنى كىشىلەرنىڭ تۈمەن مىڭ قېتىملىغان كۆز ئالايتمىشلىرىنى بىكار قىلىۋەتتى. * ھەممىسى كەينىگە بۇرۇلۇپ قاراشنى ۋە كۆزلىرىنى ئەلەم بىلەن ئالايتمىتى.

ئالايلىق قىستۇرما سۆز رولىدا مىسال قىلىپ باقايلى. مەسىلەن: پەرەز قىلايلى، دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ.

← **ئالايلىق**.

ئالايماق پ. كۆزنى يوغان ئېچىپ، چەكچە. يىپ قارىماق، قاپىقىنى تۇرۇپ غەزەپ بىلەن چەكچەيمەك: مەن سېنى كۆرۈشكە ئالدىرىدىم، بېشىڭدا دوختۇرلار تۇرغانىكەن، ئۇلار ماڭا قەھرى بىلەن ئالىپ قاراشنى ۋە ئەھۋالىڭنى ئېيتىپ بەردى. * ھۈسەن ئاكا بۇ سۆزۈن تەلەتلەرگە غەزەپ بىلەن ئالايىدى.

ئالايتمەن رەۋ. ئالاھىدە، مەخسۇس، ئايىرىم تەييارلىق بىلەن؛ شۇنىڭ ئۈچۈنلا: قەبرىگە يېتىپ بارغاندىن كېيىن، مەنمۇ قىز بىلەن تەڭ سومكامدىن ئالايستەن تەييارلانغان بىر دەستە گۈلنى چىقىرىپ قەبرىگە قويدۇم. * باغقا ئالايتمەن بىر باغۋەن قارايدۇ، كۈزلۈك مېۋىلەرنى ئۆيىنىڭ ئاستىدىكى مەخسۇس ياسالغان ئامباردا ساقلايدۇ.

ئالە «ئالماق» پېتىلىنىڭ III شەخس بىرلىك ساندىكى بۇيرۇق ئۈمىد رايى شەكلى.

ئالە شەرىڭى ① ھەممىسى ساڭا ھېساب، ھەممىسى ساڭا قالسۇن. ② قارا بۇنى، بەللى.

ئالەم ئى [ئە] ① پۈتۈن مەۋجۇدات، بارلىق، كائىنات، دۇنيا، پۈتۈن جاھان: كوڭكا! توۋا! ئالەم پەيدا بولغاندىن بۇيان بىزنىڭ بۇ يەرگە كوڭكىنىڭ بىرىنچى قېتىم كېلىشىغۇ بۇ!

ئالەمدىن كەتمەك — دۇنيادىن ئۆتمەك.

ئالەمدىن يانماق — دۇنيادىن ئۆتمەك:

ئورۇقراق بىر دوختۇر گۈلنارغا؛ — دەرھال تېلېگرام سوقۇپ گۈلباھارنىڭ قىزىغا ئۇقتۇرۇپ قويساڭلار. مانا ماۋۇ ئۇنىڭ ئادىسى، ئۇنىڭ ئانىسى تېخى بۈگۈن تاڭ سەھەردە ئالەمدىن ياندى، — دېدى.

ئالەمدىن ئۆتمەك — دۇنيادىن ئۆتمەك:

ئۇ ئايالنىڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرى بىزنىڭ يېزىغا باغلىنىدۇ. ئۇ بىزنىڭ قىڭغىر ئىشىكلىك غېرىب كەپسىزدە شاكىرنى تۇغۇپلا ئالەمدىن ئۆتكەن. * تىلۋالدىنىڭ دادىسى سېپىت ئاخۇن ئاكا بەش يىل بۇزۇن تۇيۇقسىزلا يۈرەك كېسىلى بىلەن ئاغرىپ قانچە داۋالانسۇم بولماستىن ئالەمدىن ئۆتكەندى.

ئالەم قاراش — دۇنيا قاراش.

ئالەم كەزمەك ھەممە يەرگە بارماق، ھەممە يەرنى كۆرمەك، ھەممىدىن خەۋەردار بولماق.

ئالەم كېمىسى كۆپ ئۈگىلىك راكېتىلىق قاتناش قورالى. يەر شارىدىن قوپۇپ بېرىلگەندە ئالەم بوشلۇقىدا قاتناپ يۈرەلەيدىغان ئۇچۇش ماشىنىسى.

ئالەمگە پۇر كەتمەك نامى — ئەھۋالى، قىلغان — ئەتكەنلىرى خەلق ئىچىگە تېزلا يېيىلماق، تارقالماق، ھەممە ئادەم بىلىپ كەتمەك: ئۇزاق ئۆتمەي سەمەندەرنىڭ كارامىتى ۋە ھېكمەتلىك كىتابىنىڭ داڭقى پۈتۈن ئالەمگە پۇر كېتىپتۇ.

ئالەمگە سىغماي قالماق — ئالەمگە سىغماي كەتمەك.

ئالەمگە سىغماي كەتمەك ① ھەددىدىن ئارتۇق، ئادەتتىن تاشقىرى خۇشال بولماق: ئوغلۇمنىڭ ئوقۇپ ئالىم بولغانلىقىنى ئاڭلاپ خۇش بولۇپ ئالەمگە سىغماي قالدۇم. ② كۆرەڭلەپ كەتمەك: ھېلىقى زومىگەر ئاتاڭ بار ۋاقتىدا ئالەمگە سىغماي كېتىۋىدىڭ، ئەمدى قۇيرۇقۇڭ قىسىلىپ قاپتۇغۇ!

ئالەمگە كۆز ئاچماق ① دۇنياغا كەلمەك، تۇغۇلماق. ② چوڭ بولۇپ، ئازراق ئىشقا يارايدىغان بولماق: ئانا-ئانا بۇ ئالەم بىلەن ئاللىقاچان خوشلاشقاندىن، ئالەمگە كۆز ئېچىپ دەسلەپ كۆرگىنىم بايا سىلەر كۆرگەن كاداڭ قارىغاچ ۋە ماڭا تاپشۇرۇلغان بىر پاذا مال بولدى.

ئالەمنى باشقا كىيىمەك ھېچنېمىدىن تەپ تارتماي، بىلىگىنىنى، خالىغىنىنى قىلماق: خان بىر ھازادىن كېيىن، ھوشىغا كەلگەندەك مەلۇمچىغا قارىدى: — ئۇچ بېگىگە پەرمان بېرىلدى، سۇن، ئالەمنى بېشىغا كىيىگەن بۇ بەتسەختلەرنى قىرىپ تاشلىسۇن!

ئالەمنى بىر ئالماق ھەممە يەرگە ئاڭلانماق: ئۇنىڭ ۋايىجان دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئالەمنى بىر ئالدى.

ئالەمنىڭ ئۇ چېتى ناھايىتى چەت، ناھايىتى يىراق: سارىخان ئانا لەيلىگۈلنىڭ تولىمۇ يىراق بىر شەھەرگە، ئالەمنىڭ ئۇ چېتىگە — بېيجىڭغا ئوقۇشقا بارىدىغانلىقىنى بۇنىڭدىن ئىككى سائەتچە ئىلگىرى ئۆز ھويلىسىدا، ئۆزىگە تەقەسم قىلىپ بېرىلگەن موزايىلىق ئىنەكىنى ئۈجمە غولىغا باغلاپ قويۇپ، ئۇنىڭ سۈتىنى سېغىشقا تەمىشلىۋاتقاندا ئاڭلىدى.

ئالەمنى مالەم قىلماق قالايىمقان ھەرىكەت ۋە ۋارقىرىغان ئاۋاز بىلەن ئەنسىزلىك پەيدا قىلماق: ئىزا-ئاھانەت چېنىغا بەك پاتقان سامۇق بىركۈنى خەلىپە جىن ياقىسىغا ئېسىلغاندا: — كېتە ساراڭ جىن، — دەپ ئىتە تىرىۋىدى، خەلىپە جىن ئۆزىنى يەرگە يۈزۈپچە ئاتتى — دە، بۇرنىنى مۇشتلاپ قانىتىپ، يۈز — كۆزىگە سۈركەپ، ئاۋازىنىڭ بارىچە ۋايىچانلاپ ئالەمنى مالەم قىلىۋەتتى. * سودىگەر قارا تايىنى ئۆلتۈرۈشكە نىيەت قىلىپتۇ. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان ئوغلى دادىسىنىڭ ئالدىغا ئۆزىنى تاشلاپ، تايىنى ئۆلتۈرمەسلىكىنى سوراپ زار يىغلاپتۇ. بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان ئانا بولسا ئالەمنى مالەم قىلىپتۇ.

ئالەمبەخش سۈپ [ئالەم+بەخش] ئالەم

ئالبوم ئى [ر<فران] خاتىرە ئۇچۇن چۈش-كەن فوتو سۈرەتلەر، ئاتكىرىتكىسار ياكى ھەر خىل ماركىلار توپلام قىلىپ چاپلانغان قېلىن مۇقاۋىلىق دەپتەر؛ بىرەر تېمىغا ئائىت رەسىملەر، سىزمىلارنىڭ ئىزاھلىرى بېرىلگەن توپلام؛ خىيال بىلەن ئۇزاق ئولتۇر-دۇم - دە، ئورنۇمدىن تەستە تۇرۇپ، ئالبوم دەپتىرىمنى ئالدىم. ئالبومدا پۈتۈن ساۋاقداشلار-نىڭ رەسىملىرى ۋە يېزىپ قالدۇرغان خاتىرە سۆزلىرى بار ئىدى. خەتنى ھاشىر بىلەن رازىيە-نىڭ سۈرىتى بار يەرگە قىستۇرۇپ قويدۇم.

ئالپىنىزم ئى [ر] <تەن> تاغ چوققىلىرىغا، مۇز تاغلارغا چىقىش سېپورتى.

ئالپىنىست ئى [ر] <تەن> تاغ چوققىلىرىغا ۋە مۇز تاغلارغا چىقىش سېپورتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئەنھەرىكەتچى.

ئالتاي ئى ① شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى ئىلى قازاق ئاپتونوم ئوبلاستىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان بىر ناھىيىنىڭ ئىسمى. ② ئوتتۇرا ئاسىيادىكى يەنى جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقى ئارىلىقىدىكى تاغ تىزمىلىرى.

ئالتاي تىللىرى سىستېمىسى <تىل> تىللارنى قېرىنداشلىق مۇناسىۋىتى جەھەتتىن كلاسسىفىكاتسىيە قىلىش ئۇسۇلى بويىچە ئايرىلغان بىر خىل تىللار سىستېمىسى. بۇ تىللار ئاساسەن جۇڭگو، موڭغۇلىيە خەلق جۇمھۇرىيىتى، سوۋېت ئىتتىپاقى، تۈركىيە، ئافغانىستان، ئىران ھەمدە شەرقىي ياۋروپادىكى بەزى مەملىكەتلەر دائىرىسىدە قوللىنىلىدۇ. بۇ تىل سىستېمىسى تۈركىي تىل تۈركۈمى، تونگۇس-مانجۇ تىل تۈركۈمى، موڭغۇل تىل تۈركۈمىدىن ئىبارەت ئۈچ تىل تۈركۈمىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ سىستېمىدىكى تىللار مورفولوگىيە

بەخش ئەتكەن، ئالەمچە زور؛ ئۇلۇغۋار بۇ نامنىڭ تەرىپى ئۇچۇن، ئالەمبەخش سۆيگۈدىن يازمەن خالاس.

ئالەمچە سۇپ. ئالەمگە تەڭ كېلىدىغان، ناھايىتى كەڭ، ناھايىتى كۆپ؛ دادىسىنىڭ بولسا مەجەزى بۇزۇلغان، خاپىلىقى بەكمۇ كۆپ، ھەممە نەپىدىن خاپا، ئۇنىڭ ئىچىدىكى زادى بىلەلمىدىم. كىچىككەنە ئادىلىدىنمۇ ئالەمچە خاپا، زادى كارى يوق. * ۋەتەندۇر بىز مىليون پەرزەنتكە ئانا، ۋەتەندۇر مۇقەددەس مەڭگۈ باشپاناھ، ئوغلەمەن، دېمەككى مۇھەببىتىمى ئالەمچە بار دېسەم ئاز كېلەر يانا.

ئالەمشۇمۇل سۇپ [ئە+پ] خەلقئارا ئەھ-مىيەتكە ئىگە بولغان، ئەھمىيىتى ئىنتايىن چوڭ؛ جاھانئۇمۇل؛ تارىخىمىزدا، سۆيىگۈ-مۇھەببەت بابىدا ۋاپادارلىق، ساداقەتنىڭ نامايەندىسى سۈپىتىدە، ئالەمشۇمۇل داستانلارنىڭ ئالتۇن بەتلىرىگە پۈتۈلگەن قىز-يىگىتلەر ئاز ئەمەس.

ئالەمشۇناس ئى [ئە+پ] ئاسترونومىيىلىك كۆزىتىش ماتېرىياللىرى ۋە فىزىكىلىق قانۇنىيەتلەر ئاساسىدا ئالەم بوشلۇقىدىكى ماددىلارنىڭ تارقىلىشى، ھەرىكىتى، ئۆزگىرىشى ۋە ئالەم بوشلۇقىنىڭ گېئومېت-رىيىلىك ئالاھىدىلىكى قاتارلىق بىر قاتار مەسىلىلەرنى تەتقىق قىلغۇچى كىشى.

ئالەمشۇناسلىق «ئالەمشۇناس» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى.

پۈتۈن
پ يۈرگەن
ئالەمى
بىرلىقانى
كۆتۈرۈپ
لىقى،

ئالەم
بەللى
بارلىق، كات
كوڭكا! توۋا! ئالەم
بۇ يەرگە كوڭكىنىڭ بىز

جەھەتتىن ئاگىلىيۇتۇناتىپ تىل بولۇپ
ھېسابلىنىدۇ.

ئالتە بەشتىن كېيىن، يەتتىدىن بۇرۇن
كەلگەن سان ۋە بۇ ساننى ئىپادىلەگەن رەقەم؛
بەشكە بىر قوشۇلغاندا ھاسىل بولغان مىقدار؛
ئالتە ئوغۇل. ئالتە قوي. ئالتە نان.

ئالتە بۇلۇڭ <مات> ئالتە بۇلۇڭدىن
تەركىب تاپقان تەكشىلىكتە ياتقان گېئومېترىيە
يىلىك شەكىل.

ئالتە پاتمان نورماللىقتىن كۆپ ئېشىپ
كەتكەن، ھېسابلاپ بولغىلى بولمايدىغان،
ناھايىتى كۆپ، ناھايىتى زور؛ ئارتۇقچە؛
ئالتە پاتمان گەپ. * خەۋەر بەرسەم بۇگۈن
مۇندىن، لەشكەر كېلۇر بىلىگىن ئاندىن، ئالتە
پاتمان گۈرزە تۇتۇپ، ھايال يوقتۇر كېلىشلىرى.

ئالتە توك - توك بىرنەچچىلا؛ ئازغىنا؛
ھە، قانداق، ئۇ خەسسى ئېرىگىنىڭ ئالتە
توك - توك نەرسىسىنى «قىزىمنىڭ تويۇلۇقى» دەپ
تەخسىگە سېلىپ جاراستانغا ئېلىپ چىققىلى
بولاتتىمۇ؟ * خەلق كۈچى قۇدرەتلىك، يېڭىلىمەستۇر
جاھاندا، «ئالتە توك - توك» خائىننىڭ ئىغۋاسىغا
ئىشەنمە.

ئالتە قول <فىزىئول> ئالتە بارماقلىق
قول؛ ئالتە قول بالا.

ئالتە قىرلىق <مات> ئۆزئارا كېسىشكەن،
ئالتە تەكشى يۈز ئوراپ تۇرغان گېئومېترىيە
رىپىلىك شەكىل.

ئالتە كۆرەك تۇغۇلغىنىغا يەتتە يېسىل
توشقان تۈگە.

ئالتە كۈنلۈك ئالەم تېز ئۆتۈپ كېتىدىغان،
ئۇزۇن بولمىغان ھايات؛ مەن سېنى پاناھ
تارتىپ ئايۋاننىڭدا ياتايىمۇ، ئالتە كۈنلۈك ئالەمدە
سېنىڭ دەردىڭنى تارتايىمۇ.

ئالتە ياشتىن ئاتمىش ياشقىچە — يەتتە
ياشتىن يەتمىش ياشقىچە.

ئالتە ياقلىق <مات> ئۆزئارا كېسىشكەن،

ئالتە تەرەپتىن تەركىب تاپقان تەكشىلىكتىكى
گېئومېترىيەلىك شەكىل.

ئالتە تار سۈپ [ئالتە تار] ئالتە تال
ئوق يەيدىغان، ئالتە ئوقلۇق ئالتە تار
تاپانچا.

ئالتە يەنە سان. ئالتە كىشى، ئالتە نەپەر -
كىشى؛ ئىشلەپچىقىرىش دۈيىمىزدىن سۇ قۇرۇلۇشىغا
بارغان ئالتە يەنە بىر گۇرۇپپا بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ.

ئالتۇن ① ئى <خىم> مېتال ئېلېمېنت،

بەلىگىسى Au (Aurum)، رەڭگى قىزغۇچ
سېرىق، سۇزۇلۇشچان، خىمىيىۋى خۇسۇ -
سىيىتى تۇراقلىق، پۇل ۋە زىننەت بۇيۇم -
لىرى ياسىلىدىغان قىممەت باھالىق، ئەتىۋار -
مېتال؛ زەر؛ ساپ ئالتۇن. * يوقالغان پىچاق -
نىڭ سېپى ئالتۇن (ماقال). * ئۇكا، كۆڭلۈك

باشقىچە خۇشۇ؟ ئالتۇن ئۇچراپ قالدىمۇ نېمە؟
* ئارىسلان: — يوقالغان نەرسىلەرنى ئاتامنىڭ
ھويلىسىدىن تېپىپ ئېلىپ كەلگەندە ئۇنىڭ ئىچىدە
ئاشۇ ئالتۇن شامدانمۇ بارمىدى؟ — دەپ سوراپتۇ.

② ئى. شۇ مېتالدىن ياسالغان پۇل؛ —
سەنمۇ شۇ ئۆيگە بىلە بار، كۆرۈپ قوي! ئەتە
ئەتىگەن قېچىرىنى ئېلىپ كەل! — دەپ ئۇنىڭغا
تۆت تىللا ئالتۇن بەردىم. ③ سۈپ كۆچمە.

قىممەتلىك، بىباھا، گۈللەنگەن، تەڭدىشى

يوق؛ ئالتۇن دەۋر. * سېغىنىش ھېسسىياتى
ئوقچۇپ بۇلاقتەك، يازاتتۇق تارىخقا ئۆچمەس
ئالتۇن قۇر... * ئۇلۇغ ۋە تەنگە، دۇنياغا
مەشھۇر، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەشرەپ سەنئىتى،
قەدىرلەش مېنىڭ شانلىق ۋەزىپەم، چۈنكى بوۋام -
نىڭ ئالتۇن مېھنىتى. ④ سۈپ. كۆچمە. ئالتۇنغا

ئوخشاش رەڭلىك، سارغۇچ قىزىل رەڭلىك؛
ئەتىياز قۇياشى ئالتۇن نۇرلىرى بىلەن قارلىق
دالالارنى نۇرلاندۇرۇپ، قىزىرىپ چىققاندا،
مەھەللىدىن ھارۋا سۆرسەن ئادەم، مول ھوسۇل
ئۈچۈن كۈرەشكۈچى دېھقان — مەنسۇر ئېتىزغا
قاراپ كېتىپ باراتتى.

ئالتۇن بېلىق ① رىۋايەتلەردە ئېيتىلغان

ئالتۇن دىيار نازۇنپەتلەرگە باي، ئاۋات، ياشىغان مۇقەددەس جاي: ئەي مېنى تۇغقان ئەزىز ئانا يۇتۇرم، زەپەرگە قۇچاق ئاچقان ئالتۇن دىيار.

ئالتۇن قوزۇق ① يەر شارىنىڭ شىمالىي قۇتۇپىغا ئەڭ يېقىن يورۇق يۇلتۇز، كىچىك يەتتە يۇلتۇزنىڭ بىرى، قۇتۇپ يۇلتۇزى.

② ھېچكىم يۆتكەپ كېتەلمەيدىغان ئەبەدىي بايلىق: يەر — ئالتۇن قوزۇق.

ئالتۇن ھېدال ئالاھىدە خىزمەت كۆرسەتەن كەنلەر ياكى مۇۋەپپەقىيەت قازانغانلارغا بېرىلىدىغان، قىممىتى يۇقىرى، ئالتۇندىن ياسالغان ياكى ئالتۇن ھەل بېرىلگەن مېدال.

ئالتۇن ھەل ① ئالتۇن كۆكۈندىسىدىن تەييارلانغان ھەل: خان بۇ ۋەقەنى ئالتۇن ھەل بىلەن يېزىپ ساقلاشقا بۇيرۇپتۇ. ② ئالتۇن رەڭگىدە تەييارلانغان ھەل.

ئالتۇنسىمان سۈپ. ئالتۇنغا، تىللاغا ئوخشاش، ئالتۇن رەڭلىك، يالتىراپ تۇرىدىغان، ساپسىرىق ئالتۇندەك: يۇرت ھۆسنىگە ھۆسن قوشۇپ قۇياش نۇرى، ئوينىشىدۇ جەرمەن كۆزلۈك بۇلاقلاردا. ئالتۇنسىمان تاۋلىنىدۇ يوپۇرماقلار، زەر ھالقىدەك شىلدىرلىشىپ شاخ-شاخلاردا.

ئالتۇن-كۈمۈش ئالتۇن ۋە كۈمۈش قاتارلىق قىممەت باھالىق نەرسە ۋە بۇيۇملار: ياسىن قازى ۋاڭنىڭ ئالدىدا ماقۇل، دەپ قويۇپ كەينىدىن ئۆزى بىلگەننى قىلدى. ئالتۇن — كۈمۈشنىڭ يېرىمىنى ئۆزى ئېلىپ، قالغىنىنى چەندارىغا ئەۋەتىپ بەردى. * ئۇلار زەرگەرنىڭ ئۆيىدىن يوقالغان گىلەملەر ۋە باشقا مال — مۈلۈكلەردىن نەچچە ھەسسە ئارتۇقراق ۋە ياخشىراق گىلەم ۋە ئالتۇن — كۈمۈش جابدۇق-لارنى ئېلىپ كىرىپتۇ.

ئالتۇن گۈل ئى [ئالتۇن+گۈل] <بوت>

قىزغۇچ سېرىق ئالتۇن رەڭگىدىكى، خىسلەت-لىك بېلىق؛ ئۇ بېلىققا ئىگە بولغان كىشىلەر تۈگىمەس بەخت-سائادەتكە ئېرىشەر ئەمەش؛ ئۆتكۈزدۈم تالاي-تالاي كېچىلەرنى، خىياللار ئوكياندا ھەيدەپ قېپتى. ئاخشۇردۇم تالاي-تالاي كىتابلارنى، ئوكياندىن تۇتماق بولدۇم ئالتۇن بېلىق. ② مەخسۇس كۆلچەك ۋە قاچىلاردا بېقىلىدىغان، بەدىنىنىڭ كۆپ قىسمى قىزغۇچ يەنە قارا، كۆك، ئاق-قىزىل رەڭلەرمۇ ئارىلاشقان، سۈنئىي تەربىيەلەش ئارقىلىق يېتىشتۈرۈلگەن بىر خىل بېلىق تۈرى.

ئالتۇن پەسىل بىر يىلنىڭ ھەممە نەرسە پىشقان مولچىلىق مەزگىلى، كۈز پەسلى: دەرۋازىسى كەڭ ئېچىلغان شىنجاڭ كۈزىنىڭ مېۋىسى پىشقان ئالتۇن پەسلىدە ئىقتىساد-تېخنىكا ھەمكار-لىقى پىلانى ۋە سودا ئۈستىدە ئورتاق مەسلىھەت-لىشىش ئۈچۈن شياڭگاڭ، ئاۋمېنلىق قېرىنداشلار، ھەرقايسى ئەللەردىن كەلگەن سودىگەرلەر ۋە مېھمانلارنى كۈتۈۋالدى.

ئالتۇن تەر نەتىجىلىك، ئۈنۈمى بار مېھنەتكە تۈگۈلگەن تەر: چىن بەخت كېلىدۇ ئەجىر ئەمگەكتىن، ئۇ سەندەك ھۇرۇنغا بولمايدۇ نېسىپ. ئالتۇن تەر ئاققۇزغان قەيسەر ئەۋلادى ئانا يەر سۆيىدۇ باغرىغا بېسىپ.

ئالتۇن چاغ ھاياتىنىڭ ئەڭ قىممەتلىك ۋاقىتلىرى؛ ياشلىق ۋاقىت: ئۇنىڭ ياشلىق كۈچى ئۇرغۇپ تۇرىدىغان گۈزەل دەۋرى، قايتا يېنىپ كەلمەس ئالتۇن چاغلىرى شۇنداق نۇپۇز-سىز، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچىلىك ئارىلىقتا چاپسانلا تۈگەپ كەتكەنمىدۇ؟

ئالتۇن دەۋر گۈللەنگەن، راۋاج تاپقان دەۋر؛ نۇرغۇن يېڭىلىقلار مەيدانغا كەلگەن دەۋر: تارىختا سەنئىتىمىزنىڭ بىر ئالتۇن دەۋرى بارلىققا كېلىپ، بۇ ئەزىز دىيار بۇ تەرەپتە ئىران، ئىراق، ئۇ تەرەپتە يىراق شەرققە شائۇشۇرەتكە ئىگە بولغانىكەن.

ئالچاڭ سۈپ ① پۇتىنى كېرىپ چامداي-
دىغان، ئىغاڭلاپ ماڭىدىغان؛ ئالچاڭ پۇت.
② كۆرەڭلەيدىغان، گىدىيدىغان.

ئالچاڭشىماق پ. — «ئالچاڭلىماق» ساۋۇت-
جان تاماكنى بىرنەچچە شورىۋالغاندىن كېيىن،
ئالچاڭشىغان ھالدا سادەتنىڭ ئالدىغا كەلدى.

ئالچاڭلاتماق «ئالچاڭلىماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئالچاڭلاشماق «ئالچاڭلىماق» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئالچاڭلىماق پ ① پۇتىنى كېرىپ، ئىغاڭ-
لاپ ماڭماق؛ ئۇ بۇ قېتىم كېسەلدىن قوپقاندىن
بېرى ئالچاڭلاپ ماڭىدىغان بولۇپ قالدى.
* ئېيىقباي ئالچاڭلاپ، گويا خۇش ياقىمىغان
قىياپەتتە جاڭگاللىققا يول ساپتۇ. ② كۆرەڭلىمەك،
گىدەبىمەك؛ سەمەت ئازراق قېتىۋېلىپلا
ئاڭچاڭلىغىلى تۇردى.

ئالچۇ ئى. ئوشۇقنىڭ تىك تۇرغاندىكى ئويما
يۈز تەرىپى؛ مەنۇپ مەزىدىن چۈش كۆردى.
چۈشىدە ئۇ كەڭ مەيدانغا تۈزۈلگەن تاۋكادا يەككە
تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ قىمار ئوينىۋاتقۇدە كېشى،
ئۇنىڭ چۆرىسىنى قىمارۋازلار ئوراپ تۇرۇپتۇ.
ئۇلار تۆت ئوشۇقنى قولغا ئېلىپ «دەتتىكام»
دەپ ئاتىسلا «ئالچۇ» قوپقۇدەك، ئۇ ئۆزى ئاتىسا
«چۇ» چۈشكۈدەك.

ئالچۇ چۈشمەك قىمار ئويۇنىدا ئوشۇقنىڭ
يۈز تەرىپى يۇقىرىغا قاراپ تىك تۇرماق،
ئۇتماق؛ مەنسۇرنىڭ ئۆيىگە كىرگۈچىلەر؛ —
قانداق بولۇپ كېتىپ بارىدۇ. — ھە، ئۇلارنىڭ
ساقىسى ئالچۇ چۈشۈۋەرمەس، بۇنىڭلىق بىلەن
كىمنى قورقۇتالايدۇ، — دېگەندەك سۆزلەرنى
قىلىشتى.

ئالچۇ قوپماق — «ئالچۇ چۈشمەك».

ئالدى (ى) ئى ① نەرسىلەرنىڭ كۆزەتكۈچىگە
قاراپ تۇرغان قىسمى؛ يۈزى؛ تاغنىڭ ئالدى
شېخىل ئارىلاش شىبەن تاش بولغانلىقى ئۈچۈن ئال-
دىنى بىر ھەپتىدە ئالدى تەرەپنىڭ ئىش ئۈنۈمى

ئېيىقتاپان ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان
غوللۇق ئۆسۈملۈك؛ يوپۇرمىقىنىڭ ئۇزۇن
ساپىقى بار، يوپۇرمىقى بەش بۇرجەك
شەكلىدە بولىدۇ، ياز پەسلىدە چېچەكلەيدۇ،
گۈلى چوڭ بولىدۇ، مەنزىرە ئۆسۈملۈكى
قىلىنىدۇ، گۈلى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.
ئالتۇنلۇق ئى ① ئالتۇنى بار، ئالتۇنغا
ئىگە، ئالتۇن چىقىدىغان يەر؛ ئالتۇنلۇق
ئۆيىدىن كۆڭۈلنىڭ تىنچلىقى ياخشى (ماقال).
② ئۇلۇغلار مازارلىقى.

ئالتىنچى سان ① تەرتىپى 6 رەقىمى بىلەن
بەلگىلەنگەن، بەشىنچىدىن كېيىن يەتتىن-
چىدىن ئىلگىرى بولغان؛ 6-نومۇرلۇق؛
ئالتىنچى ئاي. ئالتىنچى رەت. * ئالتىنچى ئايدا
ئالتە چاپان كىيىپتۇ، ئون ئىككىنچى ئايدا كالتە
چاپان كىيىپتۇ (ماقال). ② چوڭ-كىچىك
نەرسىلەر، كىيىملەرنىڭ بەشىنچىدىن چوڭ
ۋە يەتتىنچىدىن كىچىك نومۇرى؛ ئالتىنچى
كالاچ.

ئالتىنچى ئاي — ئىيۇن.

ئالتىنچى ئاينىڭ پاقىسىدەك ئىز-
دېرىكى يوق، ئۇزاققىچە نەگە بارغان، نەدە
تۇرغىنىنى سەزدۈرمەي؛ ئەسكەرلەرنى ئىز
قوغلاشقا ئەۋەتسەم ئالتىنچى ئاينىڭ پاقىسىدەك
يوقاپ كەتتى، ئەپىلەشمەسە، ناھىيە بازىرىغا،
شەنگەننىڭ قېشىغا بېرىپ مىر كېرەمنى كېلىش-
تۈرۈپ بىر چاقسام بولارمىكىن.

ئالچىشماق «ئالچىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك
دەرىجىسى؛ ئۇلار راستتىنلا ئالچىشتى، بولمىسا،
مۇشۇ گەپلەرنى قىلىپ يۈرۈشەمدۇ.

ئالچىماق پ. خىيالىغا كەلگەننى دەيدىغان
بولۇپ قالماق؛ ئەس-ھوشىنى يوقاتماق؛
— بالام، قېرىغاندا ئالچىغان داداڭنى ئەپۇ قىل!
ئەمدى سېنى بىلدىم، چۈشەندىم ئوغلۇم، — دېدى
ئۇ دۇدۇقلىغىنچە سۆزلەپ. * — ئالچىپ قالدىڭمۇ،
ساۋۇت؟ — دېدىم مەن غەزەپلىنىپ. — نېمە دەۋا-
تسەن، ھەي، ئەبلەخ؟!

رەھبىرىي كادىرلار سۇ مەسىلىسىنى ھەل قىلىشنى ئويلىشى لازىم. * تاجاۋۇزچىلىققا قارشى ئۇرۇشتا بىز ئالدى بىلەن تاجاۋۇزچىلىققا قارشى چىققان دۆلەتمىز. * بىز پارتىيىمىزنىڭ سىياسىتى قانۇننىڭ جېنى دەيمىز، بۇ ئالدى بىلەن دۆلىتىمىزنىڭ قانۇنلىرىنىڭ پارتىيىنىڭ سىياسەتلىرىگە ئاساسەن تۈزۈلگەنلىكىدە ئىپادىلىنىدۇ.

ئالدى پېشاپ كىچىك ئەرەت؛ سۈيدۈك؛
ئالدى پېشاپى راۋان.

ئالدىغا چىقارماق ① بىرنى كۆپىنىڭ، كۆپچىلىكنىڭ ئارىسىدىن ئالدىغا ئۆتكۈزۈپ قويماق. ② كۆچمە. بىرەر ئىش ۋە مەسىلىنىڭ جاۋابكارى دەپ قاراپ مەسئۇلىيەتنى ئارتماق؛ ئۇلار قىلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزلىرى قىلىپ ئاخىرىدا سۇلتانى ئالدىغا چىقىرىپ قويىدى.

ئالدىغا سالماق ① ئالدىغا ئۆتكۈزۈپ ماڭدۇرماق؛ چوڭلارنى ئالدىمىزغا سېلىپ بېرىپ ئەپۇ سورايدى. * مۆمىن ئاكنىڭ ئات. - ئۇلارنى كۈچلۈك بولغاچقا ھارۋىسىنى ئالدىغا سېلىپ، باشلاپ ماڭىدى. ② بىرەر مەسىلە، بىرەر ئىشنى باشقىلارنىڭ مەسئەلىتىگە سۇنماق؛ 5 - باشلانغۇچ مەكتەپتىكىلەر مۇسابىقە ۋاقتىغا قوشۇلمايدۇ، يوق، بىرىڭلار بۇ ئىشنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا سېلىپ كېلىڭلار. ③ ئارقىسىدىن ھەيدەپ نازارەت قىلىپ ماڭماق؛ قارىسام بىر ئاتلىق ئادەم ئۇنى يۈگۈرۈتۈپ ئالدىغا سېلىپ كېلىۋېتىپتۇ. * ئۈچ چېرىك ئىككى دېھقاننى ئالدىغا سېلىپ ھەيدەپ كەلمەكتە.

ئالدىغا قارىماق ئۆتكەن ئىشلارنى تىلغا ئالماي، كېيىنكى ئىشلارغا يۈزلەنمەك؛ بىز ئىتتىپاقلىقنى كۆزدە تۇتۇپ، ئۆتمۈشتە بولغان ئىشلارنى نەزەردىن ساقىت قىلىپ، ئالدىمىزغا قارىشىمىز لازىم.

ئالدىغا ئۆتۈۋالماق شۇ ئىشتا ئۆزىنى ھەممىدىن ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇۋالماق؛ ئۇ يىغىن باشلىنىش بىلەنلا سۆز ئېلىپ، باشقى-

ناھايىتى تېز بولدى. * بىركۈنى ئەپەندىم ئىشكىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرسا، قازى ئۆتۈپ قاپتۇ. — يول بولسۇن، تەقىسى؟ — دەپ سوراپتۇ ئەپەندىم. ② ھۇزۇرى، ئۇدۇلى، قېشى؛ ئاينۇر دېگىنىنى قىلىدىغان قەيسەر ئىتتىپاق ئەزاسى ئىدى، ئۇ راستتىنلا ناھىيىگە مېڭىشقا تەييارلىنىۋاتقاندا، ئارۇپ ئۇۋىسىغا سۇ كىرگەن چاشقاندەك تۇرالماي قالدى. — دە، دوختۇرخانا باشلىقىنى ئۇنىڭ ئالدىغا ئەۋەتتى. * مەخسۇت ئالىمنىڭ ئالدىغا كەلدى. ③ كۆچمە. ياخشىسى، ئەلاسى، ئالغا باسقۇنى؛ كۈيۈغۇل تەييار. بىزنىڭ زاۋۇتىمىزكى باتۇر تازا باب كېلىدۇ. ئۇ زاۋۇتىمىزدىكى يېڭىلەرنىڭ ئالدى. ئۆزى توك بازغىدا ئىشلەيدۇ، تەقى — تۇرقىمۇ جايىدا، كېلىشكەن يىگىت. ④ بېشى، دەسلەپكىسى، ئاۋۋالقى؛ باققاننىڭ ئالدى ياخشى، قاسساپنىڭ كەينى ياخشى (ماقال). مانا، مېھمانلارنىڭ ئالدى كېلىشكە باشلىدى. * مەن پەنجىرىدىن قارىدىم؛ ئالدى ئون بەش ياش، كەينى يەتتە ياش چامىسىدىكى ئوتتۇز — قىرىق بالا ئۇزۇن بەندىگەردە ئولتۇرۇۋېلىپ، پاراك سېلىشماقتا ئىدى. ⑤ ئىلگىرى، ئاۋۋال، بۇرۇن؛ ئەلۋەتتە ماركىغا مۇشۇ نەزەرىيىنى تەتبىق قىلىش ئارقىلىق كاپىتالىزمنىڭ يېتىپ كېلىش ئالدىدا تۇرغان يىمىرىلىش مەسىلىسىنىمۇ، كەلگۈسى كوممۇنىزمنىڭ كەلگۈسى تەرەققىيات مەسىلىسىنىمۇ تەكشۈرۈشكە توغرا كېلەتتى. ⑥ جىنىسى ئەزانىڭ سىلىقلاشتۇرۇلۇپ ئاتالغان يەنە بىر نامى؛ يىگىت سىزلام بولۇپ ئالدىدىن يىرنىڭ ئېقىش بىلەن سىيەلەي قىيىنلغان. * نېمە كۈلسەن؟ ئالدىم ئوچۇق قاپتۇمۇ؟

ئالدى بولماق ئىلغار، ئەمۇنچى بولماق، ئالغا ئۆتۈپ كەتمەك؛ مېرىگۈل زېھنىي سىناشتا ھەممىنىڭ ئالدى بولۇپ بىرىنچىلىكىنى ئالدى.

ئالدى بىلەن دەسلەپتە، ھەممىدىن بۇرۇن، بىرىنچى ئۆۋەتتە؛ بۇ يەردە دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىقنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن ئالدى بىلەن سۇ مەسىلىسىنى ھەل قىلىش كېرەك.

سىلاپ قايتۇرۇپ تۇرار، كەلگەنلەرگە سۆزلەپ «سىياسەت».

ئالداماق «ئالدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئالداشماق «ئالدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملىك دەرىجىسى: ئۇلار ئىككىلىسى ئۆزلىرىنىڭ ھەقىقىي قەلبىنى ئاشكارا قىلماي، بىر-بىرىنى ئالداشماقتا ئىدى.

ئالدام ئى. ئالداش پائالىيىتى: شۇڭا سېنى بۇيرۇساق خىزمىتىمىزدە، چاقىرساق ئالدىمىزدا بولۇپ، نېمە دېسەك شۇنى ئاڭلايدىغان ئىگە - چاقىرسىز، ياۋاش، ياخشى بىر يىگىتكە ياتلىق قىلىشنى خالايمەن؛ سەن مېنىڭ بۇ گەپلىرىمنى قۇلىقىڭدا چىڭ تۇتۇپ باشقىلارنىڭ ئالدىمىغا چۈشۈپ كەتمىگەن. // ئۇنىڭ يوغان سەللىسىنى گۇۋاھ قىلىپ ئون ئىككى يىلدىن بېرى داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان ئالدام تەسۋىسىنىڭ نۆۋەتتىكى ئىشەنگۈچىسى بىزنىڭ سۈپىيەم بولدى.

ئالدام خالىتا ھەقىقىتىنى يوشۇرۇپ يالغان ئېيتىلغان سۆز - ھەرىكەت، تۇزاق: ئۇنىڭ دەۋاتقانلىرى ھەقىقىي ئىش ئەمەس، ئەكسىچە كىشىلەرنى تۇيۇق يولغا باشلايدىغان ئالدام خالىتا. * ئۇ بويىنغا ئالدام خالىتىنى ئېسىۋالغان، بايقىق سۆزلىرى ئاشۇ خالىتىدا تۇزاق ۋاقىتتىن بېرى ساقلىنىپ كېلىۋاتقان سۆز - لەر. ئۇ مۇشۇنداق سۆزلەر بىلەن نۇرغۇنلىغان ئاق كۆڭۈل، سەمىمىي ئادەملەرنى ئىشەندۈرەلەي - مەن دەپ ئويلايدۇ. ياق، ساختىلىقنى ئەڭ بالدۇر سەمىمىي ئادەملەر سېزىدۇ.

ئالدام خالىتغا چۈشمەك يالغان سۆز - ھەرىكەتلەرگە ئىشىنىپ كەتمەك، تۇزاققا چۈشمەك: نىياز ئەپەندى قىزىنى ئىزدەپ كەلمىدى. قىز ئۆزىنىڭ ئالدام خالىتغا چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى ئەنە شۇ چاغدىلا چۈشىنىپ يەتتى. * ۋاھاپ بىردىنلا سەگەكلىشىپ قالغاندەك بولدى. ئۇ ئۆزىنىڭ قانداق قىلىپ ئالدام خالىتغا چۈشۈپ، ئوسمان توغرىسىدا ناسىر شۇجىغا ماتېرىيال بەرگەنلىكىنى تەپسىلىي ئېيتىپ

لارنىڭ دېمەكچى بولغانلىرىنىمۇ سۆزلەپ، ھەممىنىڭ ئالدىغا ئۇتۇۋالدى.

ئالدى قول ھايۋانلارنىڭ ئالدى پۇتى ۋە ئالدى پۇتىنىڭ گۆشى: قاسساپ قوينى سويۇپ بولۇپ ئالدى قولىنى كەستى - دە جىگىلىدى، ئاندىن: - مانا ئۇكا، دەل ئۈچ كىلوگرام كەلدى، - دېدى

ئالدىنى ئالماق خەۋپ - خەتەرنىڭ يۈز بېرىشىدىن ئىلگىرى چارىسىنى قىلماق، يامان ئاقىۋەتنىڭ يۈز بېرىشىنى توسماق: گۇڭشىبىز كەلكۈن ئاپىتىنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، مۇداپىئە خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىدى. * - ئەمدى بۇ ئىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش يولىنىمۇ ئۆزلىرى كۆرسەتسە.

ئالدى ئوچۇق ① ئالدى تەرىپى ئوچۇق، توسۇپ تۇرغان نەرسە يوق: خالىغان تەرىپىگە كېتىۋەر ئالدىنىڭ ئوچۇق. ② كۆچمە. ھەرقانداق ئىشى ئوڭىدىن كېلىدىغان، يولى بار: بۇ بالىنىڭ ئالدى ئوچۇق ئىكەن، تىجارىتى ئوڭايلا يۈرۈشۈپ كەتتى.

ئالدى گېتىك ① ئالدى تەرىپى توسۇپ قالغان، ئوچۇق ئەمەس. ② كۆچمە. ئىشى ئوڭىدىن كەلمەيدىغان، قىلغان ئىشلىرىدا كۆپىنچە پېشكەللىككە ئۇچراپ تۇرىدىغان: بىزنىڭ بالىنىڭ ئالدى گېتىكىمىن تاڭ، قانداقلا ئىش قىلمىسۇن ئىشى تازا يۈرۈشۈپ كەتمەيدۇ، - دېدى بايىز قاسساپ ھەسرەت ئارىلاش.

ئالداپ «ئالدىماق» پېئىلىنىڭ رەۋىشى. **ئالداپ - سالداپ** ← **ئالداپ - سىلاپ**: خەلىپە جىن بولسا ۋاپچانلاپ، ۋارقىراپ بىشەملىك بىلەن كوچىنى بېشىغا كىيدى. ھال - تاڭ قالغان ھېلىقى كىشىلەر ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن، خەلىپە جىننى ئالداپ - سالداپ كەتكۈزدى.

ئالداپ - سىلاپ يالغان گەپ ۋە يالغان ۋەدە قىلىپ: ھەر خىل ئالدامچىلىق ۋاسىتى - لىرىنى ئىشقا سېلىپ: «مۇزاكىرە قىلايلى» دېگەن، شۇ سۆز ئاڭدا دائىملىق ئادەت، ئالداپ -

كەتتى، بىردەم مېڭەڭنى ئارام ئالدىرۇپ كەل، دېدىمغۇ...

ئالدىرۇپ قويماق كۈچەپ كەتمەك؛ كېرەكتىن چىقارماق، كېرەكسىز قىلىپ قويماق؛ ئۆزەڭنى تۇتۇشنى بىلمىسەڭ، ھاياتىنىڭ بۇ ئۇزۇن يوللىرىدا ئۇپراپ تۈگەيسەن، ھېلى كۆرۈشكىنىمىزدە تىلىم بارمىدى. ئېيتىسام بولماس، ئۆزەڭنى خېلىلا ئالدىرۇپ قويۇپسەن. * ئۆزلىرىمۇ بىلىلا، تولا چاغلاردا مەن: — بۇنداق بېرىلسەڭ مېڭەڭنى ئالدىرۇپ قويىسەن قىزىم، — دېسەم، ئۇ: — ئانا، سەن مەندىن ئەنسىرىمە، ۋاقىت ئالتۇن، ياشلىق ئالتۇن، ئىلىم ئالتۇن، مەن مۇشۇ ئالتۇنلارنى قەدىرلەۋاتىمەن، — دەيدۇ.

ئالدىرۇلماق «ئالدىرۇماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بېرىۋىسىلىدىن ئالدىرۇل-غان پويىزى، تېخى بەتتەر قىلغاندى ئەھۋالى، ئۇنى بوغۇپ تۇرار ئىدى ئارغامچا، بوغقان كەبى سامان تىققان تاغارى.

ئالدى - ئارقىسى ① ئالدى ۋە ئارقا تەرىپى، ئەتراپى: ئالدى - ئارقىسىغا قارىماق. ئالدى - ئارقىسى گۈللۈك ئۆي. ② بىرەر نەرسىنىڭ ئوڭ ۋە تەتۈر تەرىپى، ئاستى - ئۈستى: ئالدى - ئارقىسى قىزىرىپ پىششقان نان. ئالدى - ئارقىسى سىلىق توقۇلغان گىلەم. ③ كۆچمە. ياخشى - يامان تەرىپى، بولىدىغان - بولمايدىغان تەرىپى: ئەي ئوغۇل، سۆزىنىڭ ئالدى - ئارقىسىغا قاراپ، مەنىسىنى بىلىپ سۆزلە. بىر كىشى سۆزىنىڭ مەنىسىنى بىلىپ سۆزلىمىسە، تۇتى قۇشقا ئوخشاپ قالىدۇ.

ئالدى - ئارقىغا قاراپ قالماق ← ئالدى - كەينىگە قاراپ قالماق.

ئالدى - ئارقىغا قارىماق ← ئالدى - كەينىگە قارىماق.

ئالدى - ئارقىنى ئويلىماق ← ئالدى - كەينىنى ئويلىماق.

ئالدى - بەردى ← ئالغۇ - بەرگۈ: ئەمدى كېتىش نۆۋىتى ماڭا كەپتۇ، دۇيىدىكى ئالدى -

بەرگەندى.

ئالدامچى ئى. ئالداش بىلەن شۇغۇللان-غۇچى، باشقىلارنى ئالدىغۇچى ئادەم: ئالدامچىلار ھىيلە - مېكر ئىشلىتىپ، يىگىتنىڭ ئۆيىدىن قىزنى ئوغرىلاپ كېتىپتۇ. * بۇ ئەھۋالنى كۆرگەن خان ئايىم بىلەن تېۋىپ نەگىدۇ قېچىپتۇ. شۇ ئان پادىشاھ: — ئالدامچى خوتۇن بىلەن ھىيلىگەر تېۋىپ تۇتۇلسۇن! — دەپ بۇيرۇق قىلىپتۇ. كۆپچىلىك دەرھال خان ئايىم بىلەن تېۋىپنى تۇتۇپ كەپتۇ.

ئالدامچىلىق ئى. ئالداش بىلەن شۇغۇل-لىنىش پائالىيىتى: — مەن ئەمدى قايسى يۈز، ۋىجدانىم بىلەن كۆپچىلىك ئالدىدا باش كۆتۈرۈپ يۈرەلەيمەن؟ خەپ، توختاپ تۇرۇش! ئەتىلا ئالدامچىلىقلىرىڭنى ئامما ئالدىدا يېپىۋەت-مىسەم، — دەپ قاننىق ۋارقىرىۋەتتىم. * توغرا ئېيتتىڭ، مەركىزىي ھۆكۈمەت ۋەكىلىنىڭ قىلىۋات-قىنى ئالدامچىلىق بولغاندىكىن، يەرلىك ئەمەلدار-لار «بىتىم»نى ئىجرا قىلدۇ دەمسەن!؟

ئالدىنماق «ئالدىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: گۈلئايىشەم ئۇنىڭ يالغان سۆزلەۋات-قىنىنى ئاڭلاپ تىتىرىدى: — ئىسىت، — دەپ ئويلىدى ئۇ، — ئۇنىڭ چىرايلىق سۆزلىرىگە ئالدىنىپتىمەن. * سۇلتان بايدا ۋەدە، ۋاپا، ئىنسانىيەتنىڭ قىلچىمۇ يوقلۇقىنى يەنە بىر قېتىم تېخىمۇ ئوچۇق كۆردۈق. ئەمدى، ئۇلارنىڭ سۆزىگە ئالدىنماڭلار، ئۈستەڭنى بۇزۇپ تىندۇرۇۋېتىڭلاركى، ھەرگىز سۇ باشلىماڭلار! * ئەي ئوغۇل، كىشىلەرنى ئالدىغۇچى بولما، ئالدىغۇچىمۇ بولما، كىشىنى ئالدىماق ۋە كىشىگە ئالدىنماقنىڭ ھەر ئىككىلىسى يامان ئىش.

ئالدىرۇماق «ئالماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ياد ئالدىرۇماق. باش ئالدىرۇماق. * ھەرقانداق ۋاسىتە بىلەن خەت - ئالاقە قىلىشقا، كىتاب - ژۇرناللارنى ئالدىرۇشقا رۇخسەت قىلمايتتى. * ئۇ ئۆزىنىڭ ئاقىرىپ كەتكەن يىرىك ساقلى ۋە قىسقا قىلىپ ئالدىرۇغان چاچلىرى بىلەن كىرىپكە ئوخشايتتى. * بۈگۈن ئاپتونوم رايونىنىڭ سەنئەتچىلىرى كەپتىكەن، ئويۇنغا

بەردىنى ھېسابلىشىۋېتەيلى. * مەن ئەخمەت ئاكام بىلەن ھېچقانداق ئالدى - بەردى قىلىشىم قانداقسىگە مەندە شۇنچىلىك پۇلى بولىدىكەن؟
ئالدى - بەردى قىلماق ← ئالغۇ - بەرگۈ قىلماق: ئۇ ھېچكىم بىلەن ئالدى - بەردى قىلمايدۇ.

ئالدىچە رەۋ. ئالدى تەرەپتىن، ئالدى تەرەپ ئارقىلىق، ئالدى تەرەپ بىلەن: ئالدىچە ئۆزىمەك. ئالدىچە ماڭماق. ئالدىچە يۈدۈمەك. * ئاتنى مىندىم ئالدىمىچە، ئېلىپ ئۇردى يېنىمچە. يېڭى پارچە يار تۇتسام، ئويناتىمىدى مەيلىمچە.

ئالدىدا تر ① ھۇزۇرىدا، قېشىدا: ئىشنى ياخشى قىلساق، تامما ئالدىدا يۈزىمىز يورۇق بولىدۇ. * مەن دادامنىڭ ئالدىدا بىر قىش تۇردۇم. ② بۇرۇن، ئىلگىرى، پەيتىدە: زەيتۇنەم باشلىغان ئاتلىق دۈي جىددىي ئاتلىنىش ئالدىدا تۇرغاندا، تىببىي ياردەم سومكىسىنى بويىنىغا ئېسىپ، ئالدىراپ سۇن مېي يېتىپ كەلدى. ③ نىسبەتەن، قارىغاندا: دەرس قانچە قىيىن بولسۇ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ تىرىشچانلىقى ئالدىدا ھېچ نەرسە بىلىنىمىدى.

ئالدىدا ئانداق، كەينىدە ھۇنداق ← ئالدىدا بىر خىل، كەينىدە بىر خىل.

ئالدىدا بىر خىل، كەينىدە بىر خىل ئالدىدا تۇرغاندا خوش دەپ، كەينىدىن غەيىۋەت قىلىدىغان، بارىدا ياخشى دەپ پوقىدا يامان گېپىنى قىلىدىغان: ئۇنىڭ ئاجىزلىقى كىشىلەرنىڭ ئالدىدا بىر خىل، كەينىدە بىر خىل بولۇشىدا.

ئالدىدا بىر ياڭزا، كەينىدە بىر ياڭزا ← ئالدىدا بىر خىل، كەينىدە بىر خىل. ئالدىدا ماڭماق باشلامچى بولماق، ئۈلگە بولماق، يول باشلاپ ماڭماق: كادىرلار بىر قەدەم ئالدىدا مېڭىشى كېرەك.

ئالدىدا يىپ ئېشەلمەيدۇ ئۇنىڭغا ھەرگىز تاقابىل تۇرالمىدۇ، قەتئىي تەڭلىشەلمەيدۇ،

ئۇنىڭدىن چىق تۆۋەن تۇرىدۇ. ئالدىدىكى سۇپ. ئالدىدا تۇرغان، ئالدىدا مېڭىۋاتقان: ئالدىدىكى كىتاب. ئالدىدىكى بالا. * ئۇ سوتالغا ئالدىدىكى ئوقۇغۇچى جاۋاب بېرەلمىدى. * ھەممىنىڭ ئالدىدىكىسى 14 - ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى.

ئالدىدىكى ئاشنى تارتىۋالماق باشقىلار. نىڭ تەييار نەرسىنى ئېلىۋالماق، ئۆزىنىڭ قىلىۋالماق: يالغان - ياۋىداق سۆز بىلەن ئالداپ ئالدىدىكى ئاشنى تارتىۋېلىشۇ بارمۇ؟ ئالدىدىن رەۋ. بىرەر ئىش، ۋەقە - ھادىسە باشلىنىشتىن ئىلگىرى: بۇرۇن: ئالدىدىن ئېيتماق. ئالدىدىن پۇل بەرمەك.

ئالدىدىن توغرا ئۆتمەك بىھۆرمەتلىك قىلماق: ئالدىلىرىدىن توغرا ئوتۇپ قويغان بولسام كەچۈرگەيلا. * ئۇستازلارنىڭ ئالدىدىن توغرا ئۆتمەسلىك ھەر بىر ساپ دىل ئوقۇغۇچىنىڭ ۋىجدانى بۇرچى.

ئالدىدىن ئۆتكۈزۈمەك سەمگە سېلىپ، ماقۇللۇقىنى، رازىلىقىنى ئالماق، ماقۇللۇقتىن ئۆتكۈزۈمەك: سەن بۈگۈنلا ئاتام بىلەن سۆزلەش، ئەتىلا ئەلچى ماڭدۇرايلى، مەن خوتۇنلىرىمنى چاقىرىپ، ئالدىدىن ئۆتكۈزۈپ قوياي.

ئالدىدىن ئۆتمەك بىرەر ئىش ھەققىدە مۇناسىۋەتلىك بىراۋنىڭ پىكرىنى ئالماق، مەسلىھەتلىشىمەك، رازىلىقىنى ئالماق: بىز بۇ ئىشنى سېكرېتارنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندىن كېيىن قىلىشىمىز كېرەك، بولمىسا مەسلىھەتچىسى جاۋابكار بولالمايمىز. * راست دەيسەن، ھېلىقى ئىدارىنىڭ كاتىپى قاسىم ئاخۇنىنى كۆردۈڭمۇ؟ ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتمىگەن ھەرقانداق ئىش ئاقمايدۇ.

ئالدىراپ «ئالدىراپ» پېتىلىنىڭ رەۋىشىدى.

ئالدىراپ قالماق كۈتۈلمىگەن ۋەقە سەۋە - بىدىن جىددىيلەشمەك: فىزىكا ئىمتىھانىدا

بىر ئىسمىدىشى. ② رەۋ. جىددىي ھالدا، بىردەم تۇرماستىن، توختىماي: ئۇرۇش مەيدانىنىڭ ئالدىنقى سېپىدىن تارتىپ يا ئارقا سەپكىچە ئارىلىشىپ يۈرگەن شەپقەت ھەمىشە ئالدىراش يۈگۈرۈشۈپ يۈرۈشەتتى. * باھار كەلدى، ئەتىيازلىق تېرىلغۇ تەييارلىقى قىزىپ كەتتى. يەر تۈزلەش ماشىنىلىرى، تراكتورلار كېچىلەپ ئىشلەيتتى. دۈيىلەر ئەتىيازلىق تېرىلغۇ قىلىندىغان يەرلەرگە ئالدىراش قۇم، ئوغۇت يۆتكەيتتى. ③ سۈپ. مۇھىم، ۋاقتى قىسقا، ئېزىلگەن تەلەپ قىلىندىغان: يېزىنىڭ ئەڭ ئالدىراش ۋە جىددىي پەيتى - ئورما باشلاندى. ئوقۇغۇچىلارنى تەتلى قويۇۋەتتىم. * قولۇمدا ئالدىراش زاكاز بار، بوش ۋاقتىم يوق...

ئالدىراش - تېنەش ← ئالدىراپ - تېنەپ:

بۇنداق سوئالنى كۈتىمگەن قاسم ئالدىراش - تېنەش «ھەئە، تونۇيمەن» دەپ جاۋاب بەردى.

ئالدىراشچىلىق ← ئالدىراشلىق:

ئۈچ يىگىت ئالبوملىرىنى تەڭلا ئېچىشتى، ئەلى ئالبومى ئالدىراشچىلىقتا قايتا - قايتا ۋاراقلاپ، ھەيران بولۇپ سورىدى. * - مانا مۇشۇنداق ئالدىراشچىلىق، - ئۇ خۇددى چوڭ ئادەم بىلەن سۆزلىشىۋاتقاندا ئۈستەلدىكى قەغەزلىرىنى ئىشارەتلەپ، قوللىرىنى يېپىپ قويدى.

ئالدىراشلىق «ئالدىراش» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى: شۇنداق قىزغىن، ئالدىراشلىق بىلەن قىلىنىۋاتقان ئەمگەك پارتىزانلارنى بىردەمدىلا قىزىتىپ تەرلىتىشكە باشلىدى. * ئۇ، چېچىلىپ ياتقان تۆمۈر پۇللارنى ئالدىراشلىق بىلەن يېغىشتۇردى - دە، يانچۇققا سالدى.

ئالدىراشماق «ئالدىرىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: ئانىلىرى ئۇنى بار نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى بىلەن مېھمان قىلىشقا ئالدىرىشاتتى، ھەتتا جىگدە يىلىمىمۇ سوۋغا قىلىشاتتى. * بۇ ئالاھىدە خۇش خەۋەرنى ئۈمىد بىلەن قارىشىپ قالغان يېڭىيەر دادۇيى ئەزالىرىغا تېزىرەك يەتكۈزۈشكە ئالدىرىشاتتى.

ئالدىراقسان سۈپ. ئالدىراپ تۇرىدىغان،

تارماق سوئاللارمۇ كۆپ بېرىلگەچكە بېرىلگەن ۋاقىت ئازلىق قىلىپ، ئالدىراپ قالدۇم. * قېنى؟! - دەپ يەك تۇرۇپ چۈشتۇق ئېتىزغا، ئېخ قىزلار!... (ئالدىراپ قالدۇق بىز لېكىن)، تاڭ قېلىپ قارايمەن شۇ چېۋەرقىزغا، شۇنچە تېز، يا ئۇنىڭ قولى ئونمىكىن.

ئالدىراپ - تېنەپ ① ھەم ئالدىراپ ھەم

تېنەپ: ئۆزىنى توختىتىشۋالماي، تولۇق تەييارلىقسىز: ۋاقىت توشقانلىقىنى بىلدۈرۈپ سىگنال بېرىلىشىگە مەزگەن ئالدىراپ - تېنەپ ئوقنى ئاتقاندىن، قارىغا تەڭكۈزەلمەپتۇ. * ئۇ بويىنى ئالدىراپ - تېنەپ جۇۋىسىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇپ بىرىككەن پۇل ئۇزاتتى، سودا پۇتى.

② ئويلىنىماي، پىكىر يۈرگۈزمەي:

بەزى يازغۇچىلار ئۆز ئەسىرى ئۈستىدە جاپالىق ئەمگەك سىڭدۈرۈپ پىششىق ئىشلىمەيدۇ، ئالدىراپ - تېنەپ يېزىلغان ئەسەرلىرى بىلەن تەھرىرلەرنىڭ بېشىنى قاتۇرىدۇ ۋە ئۇنى زورمۇزور ئېلان قىلدۇرماقچى بولىدۇ. * بىز تاسادىپىي ئىدراك قىلغان شەيئىلەر، ئوقۇغان ماقالىلار، مەلۇم ئەھۋال ئاستىدا كۆڭلىمىزدىن كەچۈرگەن كەيپىياتلار، ئالدىراپ - تېنەپ قىلىنغان ھەرىكەت - لەرنى ئەينى ۋاقىتتا ئەستە قالدۇرۇشنى مەقسەت قىلىمىغان بولساقمۇ، بىرمۇنچە قىسمى ئېسىمىزدە قالدۇ.

ئالدىراپ - سالدېراپ ← ئالدىراپ - تېنەپ:

ئەزالار كەچتە ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن، ئالدىراپ - سالدېراپ ئۆز ئۆيلىرىگە يۈگۈرۈشتى. * باتۇر ئالدىراپ - سالدېراپ ئۇلارنىڭ ئاستىغا يېكەنداز سالدى. ئالدىغا ئۈزۈم، چاي - مەزە قويدى.

ئالدىراقتۇرماق «ئالدىرىماق» پېئىلىنىڭ

قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئالدىراشماق «ئالدىرىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئورمىغا چۈشكەن ئادەم كۆپ بولغاچقا، ئۇلارغا تاماق تەييارلاش ئىشى بىزنى تولمۇ ئالدىراتتى.

ئالدىراش ① «ئالدىرىماق» پېئىلىنىڭ يەنە

ئالدىراڭغۇ: ئاغمىچىلار قورقۇنچاق بولغاچقا، بۇرۇن ئازىيە بىلەن بولغان ئالاقىسىنى قەتئىي ئۈزۈشنى خالىمىغاچقا، بۇ بۇرۇلۇشتىن قورقتى، بۇ بۇرۇلۇشنى ئېتىراپ قىلىشنى خالىمىدى؛ ھۆكۈ- مەتسىزلىرى بولسا ئالدىراقسان بولغانلىقى ياكى كەڭ كۆلەملىك ئىجتىمائىي ئۆزگىرىشلەرنىڭ شارائىتىنى زادىلا چۈشەنمىگەنلىكى ئۈچۈن بۇ بۇرۇلۇشنى كۆرۈشنى خالىمىدى.

ئالدىراقسانلىق «ئالدىراقسان» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ بەك ئالدىراقسانلىق قىلىمىغىن، ئوغلۇم؛ خەقلەر سېنى مەيلى يامان كۆرسۇن، ياكى ياخشى كۆرسۇن، ئۆز ھەرىكىتىڭگە دىققەت قىلغىن.

ئالدىراڭغۇ سۈپ. دائىم ئالدىرايدىغان؛ ئالدىراقسان، ئۆزىنى تۇتۇۋالالمايدىغان؛ ئۇ پادىشاھنىڭ بىر ئوغلى بولۇپ، ئىسمى بەھزات ئىكەن، كۆپ ئىلىملەرنى ئوقۇغان، ئەقىل - پاراسەتلىك يىگىت بولسىمۇ، ئالدىراڭغۇ، قانائەتسىز ئىكەن.

ئالدىراڭغۇلۇق «ئالدىراڭغۇ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ھېزىمنىڭ ئالدىراڭغۇلۇقىنى بىلگەن ھاشىم ئاكا كۆڭلىگە بىر ئىشنى پۈكۈپتۇ.

ئالدىرىما ① «ئالدىرىماق» پېئىلىنىڭ II شەخسى بىرلىك سانىنىڭ بولۇشىسىز بۇيرۇق رايى. ② قاراپ تۇر، كېيىن كۆر، شۇ ۋاقىتتا بىل: ئالدىرىما، قۇللىڭنى قولۇڭغا تۇتقۇزۇپ قويمىسام، دادامنىڭ بالىسى بولماي كېتەي!

ئالدىرىماق پ ① بىرەر جايغا يېتىپ بېرىش ۋە بىرەر ئىشنى بېجىرىش ھەرىكىتىنى تېز لەشتۈرمەك؛ تېز يۈرمەك؛ ئاتكەم ناھايىتى سەھەر تۇردى. ناشتا ۋاقتىدا گالستۇك ئۇنىڭ بوينىنى راستتىنلا سىڭۋالغاندەك تۇيۇلۇپ، نانىنى خېلى يۇمشاق چاپىنىسىمۇ كانىيىدىن ھېچلا تۇتمەيتتى. ئۇ، چىلىغان نانىنىڭ يېرىمىنى يەپلا مەكتىپىگە ئالدىرىدى. * بەربىر سىلەر كېتىسىلەرغۇ، ئەسكىرىڭلارنىڭ يېرىمى

قېچىپ كەتتى، قالغانلىرى ئۆيىگە كېتىشكە ئالدىرايدۇ. * — ياق، رۇقىيەم ياق! ھەرگىزمۇ ئۇنداق ئويلىمىدىم، — مەۋلان ئالدىراپ چۈشەندۈردى، — ھەر ئىككىمىزنىڭ كۆڭلىمىز دەپ، توپىنى ئىتتىكىرەك قىلىۋېتىشكە ئالدىرىدىم. ② توساتتىن يۈز بەرگەن ئىش — ھەرىكەت سەۋەبىدىن ھولۇقماق، ھاياجانلانماق، ئەنسىرىمەك: — مېنىڭچە، — دەيدى ئەنۋەر ئالدىراپ، — ئالدى تەرەپتىن ھەم ھۇجۇم قىلىش كېرەك ئىدى... * يېڭى چاپان كىيگەن چىلىل بوۋاي بۇنى ئاڭلاپ گويا بىر ئىش يادىغا چۈش- كەندەك ئالدىراپ بانكىغا كىردى. بەھرىخان ھەيران بولۇپ ئۇنىڭغا قاراپ قالدى.

ئالدى - ساتتى سودا مۇئامىلىسى؛ سودا؛ ئۇلار يۈرۈش - تۇرۇشتا سىياپە، سۆزدە مۇلايىم، ئالدى - ساتتىدا ئادىل، ھەرىكەتتە تۈز بولۇپ كىشىلەرگە يىللىق مۇئامىلە قىلىدىكەن ۋە يول قويىدىكەن، قوشنىلار ئىناق تۇتىدىكەن، بىر كوچىدا ئولتۇرىدىغانلارمۇ بىر ئائىلە كىشىلىرىدەك يېقىن ئىكەن.

ئالدى - كەتتى بىرىدىن ئالغان نەرسىنى بەرمەيدىغان، ئالغىنىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋا- لىدىغان مۇئامىلە، ئالاقە.

ئالدى - كەتتى قىلماق قولغا ئالغىنىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالماق؛ نىياز قۇربان ئۆز گېپىگە چوڭقۇر ئىشەنگەن ھالدا ئېيتتى، — قاسىمغا بۇ نەرسىلەرنى «ئالدى - كەتتى» قىلىپ دۇئا قىلدۇرمايمىز - دە!

ئالدى - كەينى ① ئالدى ۋە ئارقا تەرىپى، ئەتراپى؛ ئۆينىڭ ئالدى - كەينى پاكىز تازىلاندى.

② بىرەر ئىش - ھەرىكەتتىن ئىلگىرى ھەم كېيىن؛ مۇشۇ ئىشلارنىڭ ئالدى - كەينىدە مەيدان رەھبەرلىك ئورنىغا يېقىن ئورۇنلاشقان ئىككى دېھقانچىلىق لىيەندۇيى يۇتۇكىلىپ كېتىپ، تۆت كورپۇس - 80. ئېغىز ئۆي بوشىدى.

ئالدى - كەينىگە قاراپ قالماق بىرەر ئىشنى قىلىشتا ئىككىلەنمەك، ئارىسالدى بولماق؛ سىلەر دادىل، يۈرەكلىك بولۇڭلار، ئالدى -

تەرەپتىكى ، ئالدى تەرەپكە جايلاشقان : ئالدىنقى پوست . ئالدىنقى رەت . * ئالدىنقى ھارۋىدىكى پاختا بۇلۇتتەك كۆپۈپ ، كۈمۈشتەك رەڭلىنىپ تۇراتتى ۋە ناھايىتى تازا ئىدى .

② ئىلگىرى ، بۇرۇن ئۆتكەن ؛ ئاۋۋالقى ، بۇرۇنقى : بىز يېڭى دەۋردە ، ئىنقىلابىي قۇر-بانلارنىڭ ئىرادىسىگە ۋارىسلىق قىلىپ ، ۋەتىنىمىز-نىڭ بىپايان زېمىنىدا ئالدىنقىلار قىلىپ باقمىغان ئۇلۇغۋار ئىشلارنى قىلايلى ! * جۇڭگو خەلقىنىڭ ئازادلىق ئىنقىلابىي ھەرىكىتى ئەنە شۇ ئىنقىلابىي ھەرىكىتىلەرنىڭ ئالدىنقىلىرىدىن بىرى ئىدى .

③ كۆچمە . ياخشى ، ئەلا ، ئالدىنقى قاتارىدا تۇرىدىغان ، پېشقەدەم : نۆۋەتتە ئۆتكۈزۈلگەن تەنھەرىكەت مۇسابىقىسىدا تۇرسۇنجان ئۇزۇنغا يۈگۈرۈش تۈرى بويىچە ئالدىنقىسى بولۇپ بىرىنچىلىكنى ئالدى .

ئالدىنقى سەپ ① بىرەر ئەمگەك ۋە خىزمەت ساھەسىدىكى ئەمەلىي مەشغۇلات مەيدانى ، چاپلىق خىزمەت ئورنى : مەن ئالدىنقى سەپتە ئىشلەيمەن... بۇ ئاجايىپ يېڭى گەپ - ھە ؟ مەن ئەزەلدىن ئالدىنقى سەپ دېسە ئۇرۇش مەيدانىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەتتىم ، بۇ ئايال بولسا ، يەسلى ، بالىلار باغچىسى ، باش-لانغۇچ مەكتەپلەرنى ئالدىنقى سەپ دەۋاتىدۇ - ھە ؟

② ئۇرۇش مەيدانى : ئىنقىلابىمىز ھەممىمىزنى - ياشلارنى ، قېرىلارنى ، ئوغۇللارنى ، قىزلارنى ... ھەربىي سەپكە چاقىرماقتا ، ئالدىنقى سەپ بولسۇن ، ئارقا سەپ بولسۇن ھەممىسى شەرەپلىك !

ئالدىنقى شەرت بىرەر ئىش ، ۋەزىپە بېجىرىش ، ئورۇنلاشتىكى شەرتلەرنىڭ ئەڭ مۇھىمى ؛ ھەل قىلغۇچ ئامىل : سوتسىيالىستىك مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى ئۈزلۈكسىز ياخشىلاش ۋە راۋاجلاندۇرۇش ، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاق-لىقىنى كۈچەيتىش - ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بارلىق خىزمەتلىرىنى ياخشى ئىشلەشنىڭ ئالدىنقى شەرتى .

ئالدىنقى قىسىم ① ئالدىنقى سەپتە ، چېگرا مۇداپىئەسىدە تۇرغان قوشۇن :

كەينىڭىلەرگە قاراپ قالماي ، مۇستەقىل پىكىر يۈرگۈزۈڭلار .

ئالدى - كەينىگە قارىماق بىرەر ئىشنى قىلىشتا ئەتراپلىق ئويلىماق : بۇ ئىشتا ئالدى - كەينىڭىلارغا قاراپ ئىش كۆرمىسەڭلار ئاخىر ياقاڭلارنى چىشلەپ قالسىلەر جۇمۇ !

ئالدى - كەينىنى ئويلىماق ھەر تەرەپنى مۇلاھىزە قىلماق ، ئاقىۋىتىنى ئويلىماق ، ئەتراپلىق پىكىر يۈرگۈزمەك : ئالدى - كەينىنى ئويلاپ ئىش قىلمىغان بىلەن بولمايدۇ .

ئالدىماق پ ① ئەخمەق قىلماق ، گول-لىماق : ئۇلار جەنۇبتىكى كەمبەغەل دېھقانلارنىڭ پەرزەنتلىرىنى «ئالتۇن كولاپ باي بولۇپ قايتىسىلەر» دەپ ئالىداپ ، ئۇرۇشقا سالىدى .

② يۇلدىن ئازدۇرماق : خەلقنى يامان يولغا باشلاپ ، ئاممىنى ئالىداپ ، خاتا يولغا ماڭغىنىكى سەزمەي يۈرمەسەن ؟

ئالدىن رەۋ . ئاۋۋال ، ئىلگىرى ، بۇرۇن : ناھىيىلىك پارتكومنىڭ قارارىنى چوقۇم ئىجرا قىلىش كېرەك . ئەتە گۇڭشى پارتكوم ھەيئەتلەر يىغىنى ئېچىپ ، ئالدىن مۇزاكىرىلىشىۋېلىشقا توغرا كېلىدۇ .

ئالدىن كۆرەر بىرەر ئىش يۈز بېرىشىنى ئالدىن بىلەلەيدىغان ، كېلىدىغان ئىشلارنى ئالدىن سېزەلەيدىغان : ئالدىن كۆرەر ئادەم .

ئالدىن كۆرەرلىك ئالدىن كۆرۈش قابىلىيىتى ، ئالدىن كۆرۈش ئىقتىدارى : بەزى كىشىلەرنىڭ ئالدىن كۆرەرلىكى يېتەرسىز بولغاچقا ، ئىش يۈز بېرىپ بولغاندىن كېيىن «ئاپلا» دەپ قالىدۇ .

ئالدىنئالا رەۋ . ئىشتىن بۇرۇن ، دەسلەپتە ، ئالدىنى ئېلىپ : ئەخەت مۇئەللىم ئوچۇق چىراي بىلەن كۈلۈمسىرەپ سۆزىنى تۈگەتتى - دە ، ئالدىنئالا تەييارلاپ قويغان سوئالنى دۈسكىغا يېزىشقا كىرىشتى .

ئالدىنقى سۈپ ① ياشقىلارغا نىسبەتەن ئالدىدا ، ئىلگىرى تۇرغان ، ئالدى

ھۆكۈمرانلىقىدا بىردەم ئالغۇ - بەرگۈلىرىنى ھېسابلاپ، بىردەم غەمكىن كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈپ رازىلىق سوراۋاتقان بۇ بىتاپ، دوختۇرنىڭ ئۆزى ئۈستىدىكى ھۆكۈمنى ئاڭلاپلا ھوشىدىن كەتكەنىدى.

ئالغۇر سۇپ ① ئوۋنى ياخشى ئالدىغان؛ چىن تۆمۈر باتۇر ھەر قېتىم ئوۋغا چىققاندا مىسران قىلىچى بېلىدىن، ئالغۇر بۈركۈتى قولىدىن، ئارغىماق ئېتى ئاستىدىن، كاپىكاپ كۈچۈكى يېنىدىن ئايرىلمايدىكەن. ② ھەقىقىي كەتكۈزمەيدىغان؛ ھەر باب بىلەن ئالدىغان؛ ئۇ ناھايىتى ئالغۇر ئادەم بولغاچقا ئاللىقاچان ئۆلگەن پۇللارنىمۇ تىرىلدۈرۈپ ئالدى.

ئالغا ئى [ر>گربك] گربك ئالغاۋىتىنىڭ بىرىنچى ھەرىپىنىڭ نامى.

ئالغاۋىت ئى [ر>گربك] ← ئېلىپبە.

ئالقات ئى. چاتىقال تىپىدىكى بىر خىل ئۆسۈملۈك.

ئالغىشى ئى ① رەھىمەت سۆزى، رەھىمەت توپغۇسى؛ ئازادلىققا ئېرىشكەن خەلقنىڭ ئۇ كۈنلەردىكى يۈرەك ئالغىشى، خۇشاللىق ھېسسىياتلىرىنى قەلەم تىلى بىلەن قانداقۇ ئىزھار قىلىش مۇمكىن. ② ئالغىشلاپ چېپلىنغان چاۋاك؛ ئۇ ئاممىنىڭ قىزغىن ئالغىشى ئىچىدە بايراقنى تاپشۇرۇۋالدى. * دۆلەتباي سۆزىنى تۈگەتكەندە، زال ئىچىنى قىزغىن ئالغىش سادالىرى لەرزىگە كەلتۈرۈۋەتكەنىدى.

ئالغىشقا ئېرىشمەك قوللاشقا، ھىمايە قىلىشقا، قارشى ئېلىشقا ئېرىشمەك؛ پارتىيەمىزنىڭ يېزا ئىگىلىكىنى گۈللەندۈرۈش توغرىسىدىكى فاڭجېن - سىياسەتلىرى ھەر مىللەت خەلقلەرنىڭ ئومۇميۈزلۈك ئالغىشىغا ئېرىشتى. * ئۇلار بارلىق كۈچى بىلەن ھەر مىللەت خەلقىگە ياخشى ئىش قىلىپ بېرىپ ئاممىنىڭ ئالغىشىغا ئېرىشتى.

ئالغىشقا ئىگە بولماق ← ئالغىشقا ئېرىشمەك؛ پارتىيەنىڭ زىيالىيلار سىياسىتىنى نەمۇنىلىك بىلەن ئىجرا قىلغان ئورۇنلار ئاممىنىڭ قىزغىن ئالغىشىغا ئىگە بولدى.

چېگرا مۇداپىئەسىدە تۇرغان ئالدىنقى قىسىم جەڭچىلىرى قەھرىتان سوغۇق، قار - شەۋىرغانلاردا زور قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ مۇداپىئە خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىمەكتە. ② كۆپ قىسىملىق كىتاب - لارنىڭ دەسلەپكى قىسمى ياكى ئالدىنقى بۆلەكلىرى، بايلىرى؛ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ 1 - يىللىقلىرىغا ئۆتۈلىدىغان دەرسلىك كىتابلاردىن ماتېماتىكا ئالدىنقى قىسىم (1 - كىتاب) نەشرىدىن چىقىپ ئۇقۇغۇچىلارغا تارقىتىلدى.

ئالغا ① رەۋ. ئالدىغا، ئالدى تەرەپكە؛ ئالغا ماڭماق. ئالغا ئىلگىرىلىمەك. ئالغا چامدىماق. * جەڭگىۋار يىگىتلەر، قىزلار قولىدا، چۆللەردە يېڭىدىن ھايات باشلاندى. قۇرۇغان دەريالار يېڭى يولىدا، ئۆركەشلەپ سۇ ئاقتى، ئالغا تاشلاندى. ② ئىم. كۆچمە. ئالغا قاراپ سىلجىشقا، ئالدىغا قاراپ يۈرۈش قىلىشقا چاقىرىش، ئۈندەش؛ ئۇلۇغ غەلبىلەر ئۈچۈن ئالغا! * - بىزمۇ قاراپ تۇرمايلى. دۈشمەننى يوقىتىش ئۈچۈن ئالغا! - دېدى يارىدار ۋارقىراپ.

ئالغا باسماق ① ئالدى تەرەپكە قاراپ يۈرمەك، ئىلگىرىلەپ ماڭماق؛ سەن مۇشۇ يول بىلەن بىر كىلومېتر يول يۈرۈپ ئوڭغا بۇرۇلۇپ ئالغا تۆت قەدەم باسساق مانا شۇ ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى كۆرسەن. ② كۆچمە. راۋاجلانماق، ئىلگىرىلىمەك؛ ئىدىيىدە ئالغا باسقانلارنى ۋاقتىدا تەقدىرلەپ، ئارقىدا قالغانلارغا ئىلھام بېرىش لازىم. **ئالغا سۈرەك ①** راۋاجلاندىرماق، ئىلگىرىلەتمەك؛ يالغۇز سانائەتتىنلا راۋاجلاندۇرۇپ قالماستىن دېھقانچىلىق ھەم چارۋىچىلىقنىمۇ بىردەك راۋاجلاندۇرغاندىلا، ئاندىن جەمئىيەتنى ئالغا سۈرگىلى بولىدۇ. ② قۇۋۋەتلىمەك؛ ئۇ دائىم ئۆز پىكرىنى ئالغا سۈرىدۇ.

ئالغا كەتمەك ← ئالغا باسماق.

ئالغاي (توغرىسى: ئالغاي) ← ئالغاي.

ئالغۇ - بەرگۈ ئېلىش - بېرىش؛ ئىقتىسادىي مۇئامىلە، ئىقتىسادىي ئالاقە؛ نەچچە كۈندىن بۇيان كالىسىدىكى «ئۆلۈپ كېتىش» خىيالىنىڭ

— ئاللا، ئۆزەڭ بار، — دەپ ئاستا ئورنىدىن تۇردى بوۋاي.

ئاللا II ① ئىم. ھەيرانلىق، پۇشايىمان ۋە ئېنىقسىزلىقنى بىلدۈرىدۇ؛ ئاللا! يامان بولدى. * ئاللا، ئاللا ۋاي بالا، ئىچكىرىسىدە بىر گەپ بار، ئوينىۋېلىڭلار ياش بالا، ئىچكىرىسىدە بىر گەپ بار. ② سوراق ئالماشلىرىغا قوشۇلۇپ بەلگىسىز ئالماش رولىدا كېلىدۇ؛ ئاللاكىم، ئاللىنىمە، ئاللىساقچان، ئاللىقانداق، ئاللىقانچە.

ئاللاتائاللا ئى [ئە] ئەڭ يۇقىرى مەرتىۋىلىك ئاللا: مەن ھەممىدىن ئاۋۋال شۇنى ئېيتىپ قويايىكى، ۋاڭ غوجامنىڭ مال - چارۋىسىمىنى «يوقاپ كەتتى، بۆرە يەپ كەتتى، ئۆلۈپ كەتتى ياكى تۇغمىدى» دەپ ھەر خىل باھانە - سەۋەبلەرنى كۆرسەتسەڭلار بولمايدۇ. ئۇلۇغ ۋاڭىمىز ئاللاتائاللاننىڭ يېقىن ئادىمىدۇر.

ئاللا - توۋا پىسخان، نالە - زار، ئازاب - ئوقۇبەتنى بىلدۈرىدىغان جۈپ ئىمىلىق؛ تۈگمەنچى خوتۇنى بىلەن ئۇلۇمنى ئاستا باشقا ئۆيگە ئۇتتۇرۇلاپ ئەپچىقىپ، ئوتتۇرىغا قويۇپ، «ئۇر توقمىقىم، ئۇرا!» دېگەندىن، ئۇلۇمدىن توقماق چاچراپ چىقىپ، تۈگمەنچى ۋە ئۇنىڭ خوتۇنلىرىنى شۇنداق ئۇرغىلى تۇرۇپتۇكى، ئاللا - توۋىنىڭ دەستىدىن جاھاندا تۇرۇپ بولغىلى بولماپتۇ.

ئاللا - توۋا دېگۈزمەك راسا ئەدەبىنى بەر - مەك، توۋا قىلدۇرماق، قىلغان - ئەتكەنلىرىگە قاتتىق پۇشايىمان قىلدۇرماق؛ شۇنداق قىلىپ خەلپەتنى ئاللا - توۋا دېگۈزۈۋەتتۇق.

ئاللا - توۋىسىنى بەرمەك ← **ئاللا - توۋا دېگۈزمەك.**

ئاللا - توۋىسىنى كۆرسەتمەك ← **ئاللا - توۋا دېگۈزمەك.**

ئاللا - كالا دەپ ۋارقىراپ - چارقىراپ، يىغلاپ - قاقشاپ؛ پاتەمخان ئانا قىزىنىڭ سۇغا چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئاللا - كالا دەپ باش - كۆزىنى مورلاپ كۆزلىرى ئالاق - جالاق

ئالاقشلاتماق «ئالاقشلىماق» يېنىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئالاقشلاشماق «ئالاقشلىماق» يېنىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئالاقشلانماق «ئالاقشلىماق» يېنىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئۇلار ئەزالارنىڭ تۇرمۇشىنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇپ ئالاقشلىدى.

ئالاقشلىماق پ ① مەمنۇنىيەت بىلەن ھۆرمەت بىلدۈرمەك، ئالاقش سۆزلىرى بىلەن تەبرىك - لىمىك؛ تەبرىكلەپ، قارشى ئېلىپ چاۋاك چالماق؛ * شائىر ئۆزىنىڭ جەڭگىۋار شېئىرىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۆز ئورنىدا ئولتۇردى. كۆپچىلىك قىزغىن چاۋاك چېلىپ ئالاقشلىدى.

ئالكوگول ئى [ر] <ئە> [خىم] ① مولېكۇل - لىرى تەركىبىگە كىسلورود ۋە ۋودورود ئاتوملىرى گۇرۇپپىسى كىرىدىغان بىرىكمىلەر؛ ئىسپىرتلار. ② ھاراق، ۋىسنى قاتارلىق ئىسپىرتلىق ئىچىملىكلەر.

ئالكوگولمزم ئى [ر] ئىسپىرتلىق ئىچىملىك - لەرگە، ھاراقخورلۇققا بېرىلىش نەتىجىسىدە كېلىپ چىقىدىغان، ئېغىر ئاقىۋەتلەرگە ئېلىپ بارىدىغان كېسەللىك.

ئالگېبرا ئى [ر] <ئە> ئەسلى: ئەل جەبرى ماتېماتىكىنىڭ مىقدارلار ئۇستىدە (ئۇلارنىڭ سان قىممەتلىرىدىن قەتئىينەزەر) بېجىرىلىدىغان ئالامەتلىرىنىڭ ئومۇمىي قائىدىلىرى ھەققىدىكى بۆلۈمى.

ئالگېبرالىق سۇپ. ئالگېبراغا ئائىت: ئالگېبرالىق ئىپادە. ئالگېبرالىق تەڭلىمىلەر.

ئاللا I ئى [ئە] <دىن> پۈتۈن مەۋجۇداتنى جۈملىدىن ئادەم، ھايۋانات ۋە باشقا مەۋ - جۇداتلارنى يوقلۇقتىن بارلىققا كەلتۈرگەن ۋە بۇلارنىڭ تەقدىرىنى ئۆز قولىدا تۇتۇپ تۇرغۇچى دەپ تەسەۋۋۇر قىلىنىدىغان ئىلاھىي كۈچ؛ خۇدا، تەڭرى، پەرۋەردىگار؛

بولۇپ ئەنسىزلىك ئىچىدە نېمە قىلارنى بىلەلمەي قالدى.

ئاللاھۇ ئەكبەر ئى [ئە] بىرەر نەرسىنى ئۆلتۈرۈشتىن بۇرۇن، دۇئادىن كېيىن ئېيتىلىدىغان ئادەت سۆزى: ئۆزى يالماۋۇزنى پۇتى بىلەن تېپىپ ئويغىتىپتۇ ۋە «ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ بىرلا چاناپ كالىسىنى يەرگە چۈشۈرۈپتۇ. * — ئامىن ئاللاھۇ ئەكبەر، خۇدا رەھمەت قىلسۇن، باللىرىم؛ مەن يەنە ئۇچۇپ كېتىمەن، — دەپلا ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ خىزىر.

ئاللىگورىيە ئى [ر > گرىك] مەۋھۇم چۈشەندۈرۈشچىلەرنى كونكرېت ئوبراز ۋاسىتىسى بىلەن ئىپادىلەش؛ كىنايە.

ئاللىگورىيىلىك سۈپ. ئاللىگورىيىگە ئائىت، ئاللىگورىيىدىن، كىنايىدىن ئىبارەت بولغان، كىنايىلىق.

ئاللىبۇرۇن رەۋ [ئاللا+بۇرۇن] خېلى ۋاقىت ئىلگىرى، خېلى بۇرۇن؛ لەنگەرنىڭ يەرلىرىنى ئون نەچچە مېتر قازسىلا سۇ چىقىدۇ، لېكىن قىزىل سېغىزلىق قۇدۇقتىن چىققان سۇنىڭ زىرائەتلەر ئۈچۈن زىيانلىق ئىكەنلىكى لەنگەرلىك ئۈچۈن ئاللىبۇرۇنلا سىناق بولغان.

ئاللىبىر ئال [ئاللا+بىر] كىم ۋە نېمىلىكى نامەلۇم بولغان بىر، قانداقتۇر بىر: ئۇ ئالدىدە.

دىكى ئىستاكادىن بىر — ئىككى يۈتۈم قايناق سۇ ئوتلىدى، لېكىن زادىلا ئاغزىغا تېتىمىدى، ئۇ شۇ ۋاقىتتا، ھاراق خۇمار قىلغانلىقىنى بىلدى، جىددىيەلىككەن ئەسەبىيلىرى بىردىنلا بوشىشىپ، قۇلىقىغا ئاللىبىر سورۇنلاردىكى رومكىلارنىڭ جاراڭشىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ، كۆزىگە ھەشىمەتلىك داستىخانلاردىكى خىلمۇخىل نازۇنسىمەتلەر كۆرۈنۈشكە باشلىدى.

ئاللىقاچان ئال [ئاللا+قاچان] خېلى ۋاقىت بۇرۇن، خېلى ۋاقىت ئىلگىرى:

* تۇرسۇن بۇنىڭدىن ئىككى يىل بۇرۇن تۇرمىدىن چىقىپ يۇرتىغا كەلگەندە، بەدىنى ياپراقىتەك تىرەپ تۇرغان ئانا ئوغلىنىڭ پىراقىدا ئاللىقا-

چان ئۆلۈپ كەتكەندى.

ئاللىقانچە ئال [ئاللا+قانچە] قانچىلىكلىكى نامەلۇم، بىرقانچە: بۇ گەپنى مەن سەمەتكە ئاللىقانچە قېتىم تەكىتلىدىم، لېكىن ئۇ قۇلىقىغا ئالمىدى.

ئاللىقانداق ئال [ئاللا+قانداق] قانداقلىقى ئېنىقسىز، قانداقتۇر، نامەلۇم، ناتونۇش: ئۇ باتۇرنىڭ چىرايىدا ئېچىنىش ئەمەس، بەلكى ئاللىقانداق بىر خىل خاتىرجەملىكنى كۆرۈپ، غەزىپى تېخىمۇ ئۆرلىدى.

ئاللىقانداقتۇر ئال — ئاللىقانداق: ئۇ ئادەملەرنىڭ سەپەرگە تەييارلانغان كېمىگە ئاللىقانداقتۇر بىرنەرسىنى ئېلىپ چىقىپ جايلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ.

ئاللىقاياق ئال [ئاللا+قاياق] قايىسى تەرەپ ئىكەنلىكى ۋە قەيەر ئىكەنلىكى نامەلۇم جاي: مەن يولغا چىققۇچە سۆزلەش ئۈچۈن كۆڭلۈمگە پۈككەن سۆزلەر ۋە شۇنچە رىيازەت چېكىشىمگە سەۋەبچى بولغان بۇ قىزغا بولغان غەزىپىم ئاللىقاياقلارغىمۇ ئۇچۇپ كېتىپ، يېلى چىقىپ كەتكەن كامېردەك بوشىشىپ كەتتىم.

ئاللىقايىسى ئال [ئاللا+قايىسى] قايىسىلىقى ئېنىقلانمىغان، نامەلۇم ياكى ئەستىن كۆتۈرۈلگەن: ئاللىقايىسى بىر كۈنلەردە، ئاللىقايىسى بىر ئىشتا.

ئاللىقەيەر ئال [ئاللا+قەيەر] قايىسى يەر ئىكەنلىكى ئېنىقسىز، نامەلۇم جاي: ئۇلارنىڭ باراۋەر باسقان ئاياغلىرىدىكى ئۆتۈكلىرىنىڭ ئۈزلۈك غىچىلداشلىرى، تەڭكەشلەنگەن جەڭگىۋار ساداسى ھەر يان ئۆتۈۋاتقان ماشىنىلارنىڭ سىگنال ۋە گۈرۈكلىرىنى، ھۆپپىگەرلەرنىڭ ھەر ياڭزا ئاۋازلىرىنى، زاۋۇتلارنىڭ گۈدۈكلىرىنى، مەزىنەلەرنىڭ ئەزانلىرىنىمۇ ئاللىقەيەرلەردە قالدۇرۇپ، گۈزەل ئىلىخونىڭ ساپ ھاۋاسىدا پەلەكلەرگە پەرۋاز قىلماقتا.

ئاللىكەم ئال [ئاللا+كەم] قانداقتۇر نامەلۇم شەخس؛ كەمدۇ، بىراۋ: ئاللىكەملەر يەنە نېمىلەردە ئۆلدى، يەنە قايسىمىز قانداق

كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن مەترووزى بىرنەچچە دوختۇر ۋە سېستىرانى دوختۇرخانىدا ئېلىپ قېلىشقا مۇۋەپپەق بولدى.

ئالماشتۇرۇلماق «ئالماشتۇرماق» پېئىلى.

نىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئايلىق، مەۋسۈم-لۇق ۋە يىللىق ئىمتىھان سوتاللىرى مەكتەپ بويىچە بىر تۇتاش چىقىرىلىپ، ئىمتىھان ئېلىش ۋاقتىدا ھەرقايسى سىنىپلارنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى ئۆزئارا ئالماشتۇرۇلۇپ، ئىمتىھانغا رىياسەتچىلىك قىلدۇرۇلدى.

ئالماشماق پ ① بىرى-بىرىنىڭ ئورنىنى

ئالماق، ئىگىلىمەك، يېڭىلانماق: بۇ ئۆيلەر-نىڭ ھەممىسى پات ئارىدا تۇرۇلدى، ئۇنىڭ ئورنىغا يېڭى ئۆيلەر ياسىلىدى، ئۇ چاغدا ھېچكىممۇ كونا ئۆيلەرنى ئەسلىمەيدۇ، ۋە ھالەنكى، بۇ ئۆيلەرنىڭ ھەممىسىدە ھايات داۋام قىلماقتا، ھەۋەس قاينىماقتا، ئەۋلاد ئەۋلاد بىلەن ئال-ماشماقتا. ② ئالماشماق ئالماق، يۆگەشمەك

قالماق: ئوتلاقنىڭ باغلاشقا كالىنىڭ ئارغام-چىسى ئالماشماق قاپتۇ. * ئەركىننىڭ ئۇچىيى ئال-مىشىپ قېلىپ، ئوپېراتسىيە قىلىندى. ③ بىر ئورۇن-دىن يەنە بىر ئورۇنغا يۆتكەلمەك: ئاتىسىنىڭ خىزمەت ئورنى ئۇنىڭ شارائىتى ياخشى ئورۇنغا ئالماشۇپلىشىغا تامامەن ئىمكانىيەت بەرسىمۇ، ئۇ ھەرگىز بۇ بەيگىگە چۈشمەيدۇ.

ئالماق پ ① نەرسىنى ئوچۇملاپ، سىقىم-

داپ ياكى بىرەر ئەسۋاب بىلەن تۇتۇپ قولغا كىرگۈزمەك: چېلەكتىن سۇ ئالماق. يانچۇقتىن پۇل ئالماق. * يېڭىلا كىرىپ كەلگەن ئەكبەر ھېچكىم بولمىغاندىن كېيىن تېلېفوننى قولغا ئالدى. ② قوبۇل قىلماق: ئوقۇغۇچى ئالماق. ئىشقا ئالماق. ياتاققا ئالماق. * قىز مېنى كۆردى-دە، ئانىسىغا پىچىرلاپ قويۇپ ئۆيىگە كىرىپ كەتتى، مەن ئانىنىڭ گەپ قىلىشىغا قاراپ ئۇنىڭ پىكىرىنى ئالدى دەپ بىلىدىم. * دوختۇرلار نېمە ئۇچۇن مېنى ياتاققا ئالمايدى، -دېدى ئانا ئىگىرىغان ئاۋاز بىلەن... ③ بوشاتماق، بىكار قىلماق، چۈشۈرمەك: ۋەزىپىسىدىن ئالماق. * خىزمەت

قاچىنىدا ئۆلىمىز، بۇنى كىم بىلىدۇ، ئۆلگەنلەر ئۇچۇن يىغىلىدۇ، قاقشىدۇ، لېكىن ئىنتىقام ئالدىغان ئەر چىقىمىدى.

ئاللىنىپمە ئال [ئاللا+نېمە] قانداقتۇر ئېنىق.

سىز، نامەلۇم بىرنەرسە، نېمەدۇ: ئۇ ھەر ھەپتىدە سېۋەت-سېۋەت مېۋە-چېۋىلەرنى ۋېلىسىپىتنىڭ ئارقىسىغا ئېلىپ ئۆيىگە ئەكىلەتتى. بەزىدە مەن تونۇمايدىغان كىشىلەر ئاللىنىپمەلەر بېسىلغان ئېشەك ھارۋىسىنى ھەيدەپ مامۇتنىڭ قورۇسىغا كىرىپ كېتىشەتتى.

ئالما ئى <بوت> ① ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى

يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ، يوپۇرمىقى ئىلىپمىس شەكىلدە، گۈلى قىزغۇچ ئاق، قىزىل كېلىدۇ؛ مېۋىسى يۇمىلاق، ئەمى تاتلىق ياكى چۈچۈمەل بولىدۇ؛ مېۋىسى ئادەتتىكى يەل-يېمىش ھېسابلىنىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

ئالما قورۇمىسى <يېم> قورۇپ پىشۇرۇلدى- خان سەيلىلەرنىڭ بىر تۈرى. بۇ سەينى تەي-يارلاشتا ئالما ئالما چوڭ-چوڭ قەلەمچە قىلىپ توغراپ ئۇنى پۇرچاق ئۇنى، ئاق ئۇن ۋە تۇخۇمغا ئارىلاشتۇرۇپ، ياغقا سېلىپ بوشراق قورۇيدۇ، ياغ قۇيۇلغان شېكەر قىيامىغا سېلىپ، ئۇچ-تۆت قېتىم ئارىلاشتۇرۇپ ئۈستىگە قورۇغان كۈنجۈت سېپىلىدۇ.

ئالما قېقى ئاقلاپ، تىلىمچە قىلىپ كۈن نۇرىدا قۇرۇتۇلغان ئالما مېۋىسى.

ئالماش ئى. ئۇيغۇر تىلىدىكى سۆز تۈركۈملىرىنىڭ بىرى، ئۇ ئىسىم، سۈپەت، سانلارنىڭ ئورنىدا قوللىنىلىدۇ؛ كىشىلىك ئالماش. سوراق ئالماش.

ئالماشتۇرماق «ئالماشماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: دوختۇرخانىدىكى بەزىلەرمۇ ئاق خالات بىلەن تىگىشغۇچىنى مىلتىق بىلەن نەيزىگە ئالماشتۇرۇپ، «كونا دۇنيانى بۇزۇپ، يېڭى دۇنيا قۇرىدىغان مۇقەددەس كۈرەش» كە

دۇيى ئەھۋالىنى بىر قۇر ئىگىلەپ يەرلىك ھاكىمىيەتنى قولغا كىرگۈزۈۋالغان بىر يەل تاپان رەۋەندىنى كەنت باشلىقلىقىدىن ئېلىپ ئورنىغا باشقا ئادەم قويدى. ④ قىسقىماق، كەسىمەك، سۇغۇرۇپ چىسقارماق: چاچ ئالماق. تىرناق ئالماق. ساقال ئالماق. * يوقسۇ ئۆمرۈمدە پادىشاھنىڭ چىچىنى ئۆز دۈكىنىمدا ئالغىنىم مۇشۇ ئىدى، - دېدى، ساتىراش. ⑤ قولغا كىرگۈزمەك، ئىگە بولماق، قازاندماق، ھاسىل قىلماق، ئېرىشمەك: دارامەت ئالماق. خامان ئالماق. ھوسۇل ئالماق. پايدا ئالماق. ئولجا ئالماق. بەھرى ئالماق. نەپ ئالماق. ساۋاق ئالماق. ئىلھام ئالماق. * ئۇ دەسلەپ: - جايىنى سېنىڭ داداڭ سالغان بولسىمۇ، ئانامنىڭ ئائىلىدە ئەجرى كۆپ، بىر ئېغىزنى مەن ئالىمەن، - دەپ «چىرايلىقچە» ئېيتىپ كۆزدى. * - ۋاي تەقسىر، مەن ساڭا خىزمەت قىلىشقا تەييارمەن، نېمە تىلىكىڭ بار؟ نېمە تىلەيسەن؟ نېمە تىلىسەڭ شۇنى ئالىسەن، - دەپتۇ. ⑥ يېمەك، ئىچمەك، ئىستېمال قىلماق: بىر كۈنلۈك ھەمراھقا قىرىق كۈن سالام، دەپتىكەن، ھەرقايسىلىرىدىن ئارتۇق ئەمەس، قېنى ئالسىلا! * بىزە چۆچۈكلەرەك بولۇپ قالدى، ئىشتىن كېيىن قالغىنىغا يەنە ئېغىز تېگەر - سەن ئۇكا، ھازىرچە... قېنى ئال! ⑦ مەلۇم رەڭ، ھالەتنى ئۆزىگە سىڭدۈرمەك: پەيدا قىلماق: رەڭ ئالماق. تۇس ئالماق. خاراكىتەر ئالماق. كۆزىگە ياش ئالماق. * پۈتۈن تەبىئەت خۇددى قىزغۇچ ئالتۇن سۈيىدىن ھەل بەرگەندەك، ئاجايىپ گۈزەل رەڭ ئالدى. ⑧ ئۆيىلەنمەك: قۇربان كەتكەندىن كېيىن، زېمىندار مامۇت ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلار مايسىخاننى ئېلىشنىڭ قەستىگە چۈشۈپتۇ. * بۇ شەيتان قىزنىڭ سۆزىدە مەن بار، بۇنداق پادىچى قىزنى ئەر ئالمايدىغان ئىش ئەدە بولسۇن، يېزىمىزدىكى ھەممە يىگىت - لەرنىڭ كۆزى ئۇنىڭدا. ⑨ نەرسە - كېرەك سېتىدۇ ۋالماق: بۇ ئايغىنى نەچچە پۇلغا ئالدىڭىز؟ * بوۋا، ھېلى مەن سىزدىن ئون تىيىنلىق ئالما

ئېلىپ ئېسىمدە يوق، پۇلىنى بەرمەي كېتىپ قاپ - تىمەن. ⑩ ئۈستىگە قويماق: يەردە چېچىلىپ ياتقان كىتابلارنى يىغىپ جوزىغا ئالدىم. * ھېلىقى ئادەم يېنىدىكى يوغان چاماداننى ھارۋىغا ئالدى. ⑪ بوشاتماق، چۈشۈرمەك، خالىي قىلماق: مۇرىسىدىن خۇرچۇننى ئالماق. ھارۋىسىدىن ساندۇقنى ئالماق. ماشىنىدىن يەشىكىنى ئالماق. ⑫ ئورۇنلاشتۇرماق، مەلۇم جاي ۋە ئورۇندا قويماق: دالدىغا ئالماق. * ھېلىقى ياش چوكان سېغىز چاپناشتىن توختاپ قالدى - دە، يانچۇقىدىن قول ياغلىقىنى ئالغان بولۇپ، ئاستىلا كىشىلەرنىڭ دالدىسىغا ئۆزىنى ئالدى. * بىرەر سائەت قاندىلىپ ئىشلىگەن بولساممۇ، ئىشقا بەرداشلىق بېرەلمەي، چولاق تام سايىسىغا ئۆزۈمنى ئالدىم. ⑬ ئىگىلىمەك، ئىشغال قىلماق: ئورۇن ئالماق. نام ئالماق. شەھەر ئالماق. * بىر پۇتى غۇچ - غۇچ بولۇپ كەتكەن ناسىركام ئۆز ئۆيىنىڭ بىر بۇلغۇسىدا پاختال ئۈستىدىن جاي ئالدى. * كەچقۇرۇنلۇقى، ئۇ ئەھۋالنى ئىگىلىگەندىن كېيىن، كۆپچىلىك بىلەن مەسىلە تلىشىپ دايىك يېزىسىدىكى پوتەينى ئالماقچى بولدى. * ئۇزۇلدى تارىخ سېنىڭ ئېقىنىڭدەك، غەم ئورنىنى كۈلكە - شادلىق ئالدى مانا. ⑭ قاپلىماق، ئورنىماق: ئوت ئالماق. * يامغۇر ئالەمنى بىر ئالدى. * يېڭى دەسلەنگەن پولۇنىڭ ھىدى ئۆيىنى بىر ئالدى. * ئۇنىڭ ئالتاغىل ۋارقىرىغاق ئاۋازى جاھاننى بىر ئالدى. ⑮ پەيدا قىلماق، ھاسىل قىلماق: ئەت ئالماق. باغ ئالماق. ياش ئالماق. * ئەمدى... شۇنداق بولسىمۇ ئوپېراتسىيە قىلىمىسۇن، - كېسەل ئايال كاپۇكلىرىنى چىشلەپ، كۆزلىرىگە ياش ئالدى. * ئىشىك ئالدىدىن ئېرىق ئالدىم ئاتلاپ ئۆتكۈدەك، سۈزۈك - سۈزۈك سۇلار كەلدى قېنىپ ئىچكۈدەك. ⑯ كەلتۈرمەك: ئەسكە ئالماق. يادىغا ئالماق. زېھنىگە ئالماق. * - مەن... مەن... ئۇنىڭ ئايغىنىنىڭ يىرتىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، سىز ماڭا ئېلىپ بەرگەن ھېلىقى ئايغىنى ئېسىمگە ئالدىم. ⑰ يوقاتماق، كەتكۈزمەك: زەھەرنى زەھەر ئالدىدۇ (ماقال). ⑱ تەلەپ قىلماق، ئىزدىمەك:

دۇيى ئەھۋالىنى بىر قۇر ئىگىلەپ يەرلىك ھاكىمىيەتنى قولغا كىرگۈزۈۋالغان بىر يەل تاپان رەۋەندىنى كەنت باشلىقلىقىدىن ئېلىپ ئورنىغا باشقا ئادەم قويدى. ④ قىسقىماق، كەسىمەك، سۇغۇرۇپ چىسقارماق: چاچ ئالماق. تىرناق ئالماق. ساقال ئالماق. * يوقسۇ ئۆمرۈمدە پادىشاھنىڭ چىچىنى ئۆز دۈكىنىمدا ئالغىنىم مۇشۇ ئىدى، - دېدى، ساتىراش. ⑤ قولغا كىرگۈزمەك، ئىگە بولماق، قازاندماق، ھاسىل قىلماق، ئېرىشمەك: دارامەت ئالماق. خامان ئالماق. ھوسۇل ئالماق. پايدا ئالماق. ئولجا ئالماق. بەھرى ئالماق. نەپ ئالماق. ساۋاق ئالماق. ئىلھام ئالماق. * ئۇ دەسلەپ: - جايىنى سېنىڭ داداڭ سالغان بولسىمۇ، ئانامنىڭ ئائىلىدە ئەجرى كۆپ، بىر ئېغىزنى مەن ئالىمەن، - دەپ «چىرايلىقچە» ئېيتىپ كۆزدى. * - ۋاي تەقسىر، مەن ساڭا خىزمەت قىلىشقا تەييارمەن، نېمە تىلىكىڭ بار؟ نېمە تىلەيسەن؟ نېمە تىلىسەڭ شۇنى ئالىسەن، - دەپتۇ. ⑥ يېمەك، ئىچمەك، ئىستېمال قىلماق: بىر كۈنلۈك ھەمراھقا قىرىق كۈن سالام، دەپتىكەن، ھەرقايسىلىرىدىن ئارتۇق ئەمەس، قېنى ئالسىلا! * بىزە چۆچۈكلەرەك بولۇپ قالدى، ئىشتىن كېيىن قالغىنىغا يەنە ئېغىز تېگەر - سەن ئۇكا، ھازىرچە... قېنى ئال! ⑦ مەلۇم رەڭ، ھالەتنى ئۆزىگە سىڭدۈرمەك: پەيدا قىلماق: رەڭ ئالماق. تۇس ئالماق. خاراكىتەر ئالماق. كۆزىگە ياش ئالماق. * پۈتۈن تەبىئەت خۇددى قىزغۇچ ئالتۇن سۈيىدىن ھەل بەرگەندەك، ئاجايىپ گۈزەل رەڭ ئالدى. ⑧ ئۆيىلەنمەك: قۇربان كەتكەندىن كېيىن، زېمىندار مامۇت ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلار مايسىخاننى ئېلىشنىڭ قەستىگە چۈشۈپتۇ. * بۇ شەيتان قىزنىڭ سۆزىدە مەن بار، بۇنداق پادىچى قىزنى ئەر ئالمايدىغان ئىش ئەدە بولسۇن، يېزىمىزدىكى ھەممە يىگىت - لەرنىڭ كۆزى ئۇنىڭدا. ⑨ نەرسە - كېرەك سېتىدۇ ۋالماق: بۇ ئايغىنى نەچچە پۇلغا ئالدىڭىز؟ * بوۋا، ھېلى مەن سىزدىن ئون تىيىنلىق ئالما

بىلدۈرىدۇ: (1) ھەرىكەتنىڭ ئوبيېكتى ياكى ئۈنۈمنىڭ سۈببىكت تەرەپكە يۆنىلىشى ياكى سۈببىكت تەۋەلىكىگە ئۆتۈشىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇلار بۇ يىل ئىككى ئېغىز ئۆي سېلىۋالدى. * ئەپەندىم خېرىدارلارغا سەت كۆرۈنمىسۇن دەپ ئېشىكىنىڭ قۇيرۇقىنى كېسىۋېلىپ، خۇرجۇنغا سېلىۋاپتۇ. (2) سۈببىكتىڭ ھەرىكەتتىن مەنپەئەتدار بولۇشىنى بىلدۈرىدۇ: بىر ئاز ئۇخلى-ۋال، بۈگۈن ئاخشام يەنە ئىشلەيمىز. * تاماق يەۋېلىپ ئاندىن ئىشلەيلى. (3) ھەرىكەتنىڭ مەلۇم پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئورۇنلىنىشىنى بىلدۈرىدۇ: كۈچۈڭنىڭ جېرىدا ئىشلۇال. * يامغۇر ياغقۇچە ئۆيگە يېتىۋالايلى. (4) ھەرىكەتنىڭ مۇداپىئە ئۈچۈن ياكى قارشىلىق كۆرسىتىش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلىشىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ ئولتۇرۇۋېلىپ ماڭغىلى ئۇنىسىدى. * ئۇلار يوغان بىر تاشنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋېلىپ، نەچچە سائەت ئېتىشتى. (5) بەزى پېئىللار بىلەن بىرىكىپ ھەرىكەتنىڭ يالغاندىن ئورۇنلىنىشىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ دۈشمەن ئەسكەرلىرىنى كۆرۈش بىلەنلا توكۇر كىشى بولۇپ ئاقساقلىۋاپتۇ. * ئاڭلى-مىغان بولۇۋېلىپ جىم ئولتۇرغىنىنى قاراڭلار ئۇنىڭ.

ئالماق - ساتماق ئېلىش، سېتىش ئىشى بىلەن شۇغۇللانماق، تىجارەت قىلماق: بېسىمدارلىق قىلىپ پايدا ئېلىشقا يېقىن كەلمە، ئالماق - ساتماقتا ھېچقانداق ئادەمگە يالغان سۆز قىلما. * چەت شەھەرلەرگە سېتىشقا باپ كېلىدە-غان ماللاردىن راسلاپ بېرىپتۇ، بۇلار شەھەرمۇ شەھەر يۈرۈپ ئالماق - ساتماق قىلىپتۇ.

ئالمان سۈپ ① ئېلىشتا ئىتتىك، تېز، چاققان؛ تېز ئالدىغان: ئالغۇچە ئالمان، بەرگۈچە بەزگەك (ماقال). ② كۆچمە، ئوۋدا سالغاننى ئالدىغان؛ ئالغۇر: ئالمان قۇش. * بۇ قارچىغا ناھايىتى ئالمان چىقتى، كۆزىگە كۆرۈنگەننى قويماي ئالدى.

ئالمان - ئالمان ئوپۇل - ئوپۇل، ئالدىدە.

ۋاقىپلانماق: پىكىر ئالماق. جاۋاب ئالماق. دېرەك ئالماق. رۇخسەت ئالماق. ئىجازەت ئال-ماق. * قىدىر شاھ ھەر تەرەپكە كىشى ئەۋەتىپ، بىر يىلغىچە ئىزدىگەن بولسىمۇ، مەلىكە گۈلچېرە-نىڭ دېرىكىنى ئالماپتۇ. ⑩ خاتىرىلىمەك، رەسىمنى قالدۇرماق: ئەنگە ئالماق. دەپتەرگە ئالماق. ھېسابقا ئالماق. سۈرەتكە ئالماق. * ئالىجان بىر باقتى - دە، كەپشەرلەنگەن زاپچاس-لارنى سۈرەتكە ئالدى. * «ئون ئىككى مۇقام»نى خەلقئارا نوتغا ئېلىش مۇقام ھەققىدىكى كەسپىي ۋە ئىلمىي تەتقىقاتنى ئىلگىرى سۈردى. ⑪ باسماق، ماڭماق: قەدەم ئالماق. يول ئال-ماق. * مەن بۇنىڭغا پىسەنت قىلماي، ئۆيىدىن چىقىپ، ئۇدۇل دۇي ئىشخانسىغا قاراپ يول ئالدىم. * ئاخىر، مەن يانداپ قاچماقچى بول-دۇم - دە، يانغا بىر قەدەم ئېلىشىم بىلەن كىمدۇ بىراۋنىڭ بېشىغا دەسسەۋالغاندەك بولۇپ موللاق ئېتىپ چۈشتۇم. ⑫ مەھكەم تۇتماق، چىشىل-مەك، كەسمەك: بېلىدىن ئالماق. ياقىسىدىن ئالماق. قۇلقىدىن ئالماق. * بۇ سۆزلەردىن قاننىق غەزەپلەنگەن پەخرىدىن ناسىركامىنىڭ ياقىسىدىن ئالدى. * ئاق بويناق شۇنداق قىلىپ ئۇ ئىتنىڭ پاچىقىدىن ئالدى. * دوختۇرلار ئۇنىڭ ئاشقازىنىنىڭ يېرىمىنى ئېلىپ تاشلىدى. * ئەمدىلا كەلگەندە بوۋاي تەرەپكە، رازاقمۇ كېچىكمەي كەلدى يان ياقىتىن، ھۇجۇم قىلىپ ئارقىدىن تېزدىن بۇرۇپ، ئالماقچى بولغاندا ئىككى قۇلاقىتىن. * ⑬ قوشماق: ئارىغا ئالماق. قاتارغا ئالماق. ⑭ ئىگە دەپ قارىماق: ئىناۋەتكە ئالماق. ئىتىبارغا ئالماق. ھېسابقا ئالماق. ⑮ تۇرغۇن سۆزلەرگە قوشۇلۇپ، ئۇلارنى بېشىلاشتۇرىدۇ: ئەۋج ئالماق. ئارىيەت ئالماق. ئۆچ ئالماق. قىساس ئالماق. ھېساب ئالماق. تەسىر ئالماق. ئىمتىھان ئالماق. باش ئالماق. كۈن ئالماق. ⑯ رەۋىشداش بىلەن بىرىكىپ كېلىپ تۇنى مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ چاغدا رەۋىشداش ئاخىرىدىكى «پ» تاۋۇشى «ۋ» تاۋۇشىغا ئۆزگىرىدۇ ۋە تۆۋەندىكى مەنىلەرنى

خان جايى .

ئالمىماق پ ① يىپ ئۇچلىرىنى ئالماش- تۇرۇپ تاخمىماق، چاتماق؛ ئازادەمنىڭ ماھىرى قوللىرى ئاپتوماتتەك ھەرىكەت قىلاتتى. كۆزنى يۇمۇپ ئېچىپ بولغۇچە يىپنى ئالماپ چىكىپ بولاتتى. ② بىرنەرسىنى ئىككىنچى نەرسىنىڭ ئۈستىگە ئالماشتۇرۇپ تۇرۇپ ئورۇنلاش- تۇرماق؛ پۇتىنى ئالماپ ئولتۇرماق. شاخنى ئالماپ قويماق. ئارغامچىنى ئالماپ قويماق.

ئالوي ئى [ر] گىرېك [بوت] < سەبە .

ئالۇچا ئى [پ] < بوت > ① ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان مېۋىلىك دەرەخ، گۈلى قىزغۇچ، قىزىل كېلىدۇ، مېۋىسى يۇمىلاق بولۇپ پىشقاندا قىزىرىدۇ؛ يېپىشكە بولىدۇ. ② شۇ خىل دەرەخنىڭ مېۋىسى.

ئالۇدە ئى [پ] ئىچ ئېلىشىش، كۆڭۈل ئېغىش.

ئالۇدە بولماق ئىچ ئېلىشماق؛ قۇرۇق ھۆ تۇتماق، كۆڭۈل ئاغماق؛ قاچىدىكى تاماقنى كۆرۈپلا ئىچىم ئالۇدە بولۇپ، قۇرۇق ھۆ تۇتقان- دەك بولدى.

ئالۋاستى ئى ① رىۋايەتلەردىكى ھەر خىل قىياپەتلەرگە كىرەلەيدىغان ئەپسانىۋى مەخلۇق؛ جىن؛ خۇددى پەرىزات تۈسىگە كىرگەن ئالۋاستىدەك كىشىلەرنى ئۆزىگە رام قىلىۋاتقىنىنى قارا، دەپ ئويلىدى ئاسم. ② كۆچمە. ناھايىتى كۆرۈمسىز بەتبەشەرە (ئالدامچى ئادەمگە نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ): ...ئۆزىنىڭ پارتىيىگە، خەلققە قارشى يامان نىيىتىنى يوشۇرۇپ، كىشى ئالدايدىغان شېرىن سۆزلەر بىلەن ئۆزىگە تارتىدۇ- دە، مەقسىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدىغان قورچاققا ئايلاندۇرىدۇ. ھېلىمۇ ياخشى سىز ماھىنۇردەك بىر ئالۋاستىدىن قۇتۇلدىڭىز.

ئالۋانك (توغرىسى: ئالۋان) < ئالۋان .

ئالۋان ئى. زورلۇق بىلەن تاپشۇرۇشقا بەلگىلەنگەن، ماددىي نەرسە ياكى ھەقسىز

راش - تېنەش، ئالدىراپ - سالىدىراپ؛ ئۇلار ئالدىراپ كىرىپ كەلگەن سادىقنى كۆرۈپ، ئالمان - ئالمان ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى ۋە ھە دېگەندىلا «ئاخبارات» ئۈستىدە پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى. * مەن چالا - بۇلا يۇيۇندۇم ۋە ئالمان - ئالمان كىيىندىم - دە، ئاپتوبۇس بېكىتىگە قاراپ يۈگۈردۈم

ئالمۇتۇگۈل ئى [ئالمۇتۇ+گۈل] < بوت > مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرماقنى قوش ئۆسىدۇ، سوزۇق ئىللىپىس ۋە يۈرەك- سىمان تۇخۇم شەكلىدە بولىدۇ؛ ياز، كۈز پەسىللىرىدە چېچەكلەيدۇ مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ، باش باھاردا تېرىلىدۇ.

ئالمىزار < ئالمىسلىق: تېغىڭ شۇنچە، بېغىڭغا كىم تاپالايدۇ مۇناسىپ سۆز. تەبىئەت ساڭىلا شۇنداق سېخىمۇ ئالمىزار نىلقا.

ئالمىزارلىق < ئالمىلىق .

ئالمىغان «ئالماق» سۆزىنىڭ بولۇشى سۈپەتتىشى .

ئالمىغان - بەرمىگەن ئېلىش - بېرىشى تۈگىگەن، ئارىسى ئوچۇق بولغان؛ يۇل مۇئامىلىدە بىز ئالمىغان - بەرمىگەن. **ئالمىغان - بەرمىگەن بولماق** ئېلىش - بېرىشى تۈگەتمەك، ئارىسى ئوچۇق بولماق؛ يىز ئۇلار بىلەن ئىقتىسادىي جەھەتتە ئالمىغان - بەرمىگەن بولۇپ تۈگەشتۇق.

ئالمىلىق I ① سۈپ. ئالما دەرىخى ئۆستۈرۈلگەن، ئالما دەرىخى بار؛ ئالمىلىق باغ. * مېنىڭ ئىككى موكەلگۈدەك ئالمىلىق بېغىم بار. ② ئى. ئالما دەرىخى ئۆستۈرۈلگەن يەر، مەيدان، باغ؛ ئادەتتىن تاشقىرى ھاياجانلانغان ۋە قاينام - تاشقىنلىققا چۆمگەن بۇ ئالمىلىق قۇرتقا قارشى جىددىي جەڭ مەيدانىغا ئايلانغانىدى.

ئالمىلىق II ئى. توقۇش دۈكىنىدا جەينەك- نىڭ دەپتىنىگە ھەرىكەتچان ئورۇنلاشتۇرۇلۇش

ئالپ سۈپ. چوڭ، ئېگىز، كۆركەم: ئاي چىقىدۇ ئاشامسىرى، ئالپ تاغلار ۋالىدايدۇ. مەھەللىلەردە، تاش ئۆيلەردە، جىن چىراغلار پىلىدايدۇ.

ئالپاساق سۈپ [ئالاباساق] ئالا قوۋزاق، ئالچىپار، قارا-قۇزا: قوناق ئالپاساق بولدى. * يول ساسلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدىن كېسىپ ئۆتكەندى. ئالپاساق شور ئۆزلىگەن پاتقاق يولىمۇ ئوغۇل - دوڭغۇل ئىدى.

ئالپىتە سۈپ. چىرايلىق، كۆركەم؛ يېتىلگەن: مەن ئىتتىك بۇرۇلدۇم، يېنىدا ئېگىز بوي، ئاق پىشماق، ئالپىتە كېيىنگەن بىر يىگىت تۇراتتى.

ئالتاغىل سۈپ [ئالابتاغىل] ① ئاق داغلىرى بولغان، ھەر خىل رەڭ ئالغان: ئالتاغىل توپاق. * بوۋاي سۆزىنى تۈگىتىپ ئالتاغىل ئايغىرىنىڭ ساغرىسىغا قامچا ئۇردى.

② بىر خىل بولمىغان تەرتىپسىز، قالايمىقان: ئېگىز - پەس، بوم - زىل، يۇقىرى - تۆۋەن: ئالتاغىل ئاۋاز. * ئۇنىڭ ئالتاغىل ئاۋازى، قۇلقىغا غەلىتە ئاڭلىنىدۇ. * بۇ قىزنى ئوڭىڭىزدا ئەمەس چۈشكۈزدە كۆرگەن ئوخشاشسىز، چۈنكى بۇنداق ئالتاغىل چۈش، ياكى كۆزگە كۆرۈنگەندەك قىلغان خىلمۇخىل خىياللار ھەر خىل تاماقنى ئېگىز - پەس يەۋەرگەنلىك ئۈچۈنمۇ يۈز بېرىدۇ.

ئالتاغىل توۋلىماق ← **ئالتاغىل ۋارقىرماق**.

ئالتاغىل ۋارقىرماق ئېگىز - پەس، تەر - تىپسىز، رىتىمسىز توۋلىماق: - ھەي ئۆلۈپ قالدىڭمۇ؟ - دېدى ئۇ زەردە بىلەن، ئاخشىمى بولسا ئىچىپ - چېكىپ، ئالتاغىل ۋارقىراپ ياتمايسەن، ئەتسى كۈن پېشىن بولغۇچىلىق قوپمايسەن.

ئالتوپىلاڭ ئى [ئالابتوپىلاڭ] قالايمىقان -

چىلىق، غەلۋە - غوۋغا، تىنچسىز ھەرىكەت ۋە ھالەت: يەۋاتقان ئاشلىرىنى چالا تاشلىشىپ، ئالتوپىلاڭ بولۇپ تالغا يۈگۈرۈپ چىقىپ كېتىشى. بۇلارنىڭ بۇنداق ئالدىرىشىپ چىقىپ كېتىشىنىڭ سەۋەبىنى ئۇقالماي، مەنمۇ ئەگىشىپ

ئىشلەپ بېرىدىغان مەجبۇرىي ئەمگەك: يول باقىسى ئېگىز ئوردا، قاراپ ئۆتەلمەيدۇ كىشى. ئالۋان - سېلىق دەستىدىن، ئۆيدە ياتالمايدۇ كىشى. * ئۇلار ھەر كۈنى يېزىلارغا ئالۋان سالاتتى؛ بىر كۈنى سەككىز يۈز جىڭ ياغ دەپ كەلسە، ئەتسى يۈز جىڭ ئاچچىقسۇ دەپ كېلەتتى. **ئالۋان سالماق** زورلۇق ۋە مەجبۇرلۇق بىلەن ئالۋان - سېلىق يۈكلىمەك، ئارتماق: ئۈچ يىلدىن بېرى يۈز بېرىپ كېلىۋاتقان قۇرغاق - چىلىق ئاپىتىنىڭ ئۈستىگە، خەلققە سالغان ئالۋان كۈندىن - كۈنگە كۆپىيىپ خەلق تۇرمۇشى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

ئالۋانچى ئى. ئۈستىگە ئالۋان مەجبۇرىيىتى چۈشكەن كىشى: تەشەككۈر ئېيتسەن نىڭ بار، ئوغۇل بالا يۈزىن كۆرسەڭ. بىلىپ قوي! ئالۋانچى نۇغۇلغان قىز ۋە ئوغلاننىڭ.

ئالۋان - سېلىق مەلۇم تۆلەشكە تېگىشلىك بولغان ۋە مەجبۇرىي ھەقسىز تاپشۇرۇلىدىغان ماددىي نەرسە ۋە ئۇنىڭغا بەدەل قىلىنغان ئەمگەك كۈنى: سۇ بەگلەر ئۈچۈن ئاقتى، پۇقرالارغا سۇ بولمىدى، لېكىن بىزنىڭ ئالۋان - سېلىقلىرىمىز ئۆزگەرمىگەننىڭ ئۈستىگە بارغانچە كۆپىيىپ كەتتى.

ئالۋان - ياساق ← **ئالۋان - سېلىق**. ھە، مانا بىزنى شۇنداق ئاچكۆز خوجايىنلار، ئالۋان - ياساقلار، خورلۇق - ھاقارەتلىر قۇرۇق قاقشال قىلىپ قويدى.

ئالۋان ئى. دىئال. ئېزىتقۇ.

ئالسىپوتا ئى [ئالابوتا] تاشلاندىق يەرلەردە، بەزى ئېتىزلاردا ئۆسسىدىغان يوپۇرمىقنىڭ ئۈستى يالتىراق، ئاستى كۈل رەڭ ياۋا ئوت.

ئالسىپۆرەك سۈپ [ئالابىپۆرەك] ① تولۇق بىر خىل رەڭگە كىرمىگەن، ئالا - بۇلا: پەمىدۇر توق قىزارمىدى، ئەمدى ئالسىپۆرەك بولدى. ② تولمىغان، يېتىشىپ بولمىغان: بۈگۈن سويغان قوي ئالسىپۆرەك چىقتى.

ئالچۇقچە كىمەن [ئاللاچە كىمەن] ① ئى. يوللۇق توقۇلغان چەكىمەن: ئۇ «باي بولۇش-نىڭ يولى» نى خاتا تاللىغانلىقىنى شۇنچە كىچىكىپ تونۇغانلىقىدىن كۆڭلىدە قاتتىق ئۆكۈنەتتى، شۇڭا، ئارتۇقچە سۆزلىيەلمىدى ۋە ئالدىدىكى ئاشنىمۇ تاشلاپ، ئورنىدىن تۇرغان پېتى قوزۇقتىكى ئالچەكىمەن بەلباغنى ئېلىپ بېلىگە ئورنىغىچە ئىشىك-تىن چىقىپ كەتتى. ② كۆچمە. سۈپ. ئالدىراش-لىق، ھەيرانلىق ياكى خاپىلىقتىن چىرايى ئۆز-گەرگەن، كۆزلىرى يوغان-كىچىك ئېچىلغان: ئۇنىڭ كۆزلىرى ئالچەكىمەن بولۇپ بۇرنىنىڭ تۆشۈكى كېڭەيگەنىدى.

ئالچۇقان ئى [ئاللاچۇقان] ۋاراك-چۇرۇڭ بىلەن تولغان تىنىمىسىز ھالەت: ئىش شۇنىڭ بىلەن بېسىمىدى، سول ياڭىقى ئىشىپ چىققان چەت ئەللىك ئالچۇقان كۆتۈرۈپ مېھمانخانىنى بىرتالىدى. * توخۇ بازىرىدىكى ۋاراك-چۇرۇڭلارغا قوشۇلۇپ، كەپتەرۋازلارنىڭ ئالچۇقانلىرى بازارنى قاپلىغانىكەن، ئۇ مېنىڭ دىققىتىمنى ئۆزىگە جەلپ قىلىۋالدى.

ئالچۇقان سالىماق ← ئالچۇقان كۆتۈر-مەك: ئوغۇتچىلار بىلەن سۇچىلار ئالچۇقان سېلىشىپ كېتىپ قېلىشتى.

ئالچۇقان كۆتۈرمەك ۋاراك-چۇرۇڭ قىلماق، ۋارقىراپ-چارقىرىماق، غوۋغا چىسقارماق: ئاخىر ئالماق ئاتخانا ئۈستىدىكى بېدىگە ئوت قويۇپ، ئۆمۈر دەرۋازا ئالدىدا ئالچۇقان كۆتۈرۈپ بەگنى تەمتىرىتىپ، سۇڭگۈچ بىلەن كىرىپ سىلەرنى قۇتۇلدۇرۇشنى ئويلاپ تاپتى. * ئۇ مومىنىڭ ئۇچىنى چىڭ قۇچاقلاپ، پۇتلىرىنى مومغا قاتتىق تاقاپ تۇرۇپ، مومنى شۇنداق قاتتىق لىڭشىتىپ، موما ئېغاڭلاپ، ئۆۋى تەرىپى غىرىسلاپ كەتتى. ئۆۋەندە قاراپ تۇرغان كىشىلەر ئىچىدە ئالچۇقان كۆتۈرۈلدى.

ئالچۇق ئى. ئىككى يان تەرىپى يانتۇ، ئۈستى (چوققىسى) بىر نۇقتىدا تۇتاش-تۈرۈلۈپ، ئۈچ بۇرجەك ياسالغان، سىرتى رەخت.

تالاغا چىقتىم. * — ۋاي بالام، — جاۋاب بەردى شاكر قوۋۇچى، — بۇنىڭ بىلەن كارىڭ بولمىسۇن، مەن ساڭا ئېيتسام، بۇلار ئالتوپىلاڭ قىلىپمۇ شۇ كۈنگە قالغانلار، خۇدايىمىنىڭ بەرگىنىگە شۇكۇر قىلغان ئۈزۈك ئەمەسمىدى.

ئالتوپىلاڭ كۆتۈرمەك قالايىمقانچىلىق تۇغدۇرماق، قالايىمقان ھەرىكەت، غەلۋە-غوۋغا پەيدا قىلماق: ئۇنىڭ شۇنچىسۇلا چىق ئەسكى ئىشلارنى قىلغانلىقىنى كىم بىلىپتۇ؟ مېنىڭچە، بۇنداق كىشىلەر ئەمىلى قانچە يۇقىرى بولسا، شۇنچە چوڭ ئالتوپىلاڭ كۆتۈرىدۇ.

ئالتوپىلاڭچى ئى. ئالتوپىلاڭنى كەلتۈرۈپ چىسقارغۇچى، ئالتوپىلاڭغا قاتناشتۇچى: ئالتوپىلاڭچىلار دەككىسىنى يەپ ئۆز تۆشۈكلىرىگە كىرىشتى.

ئالتوپىلاڭچىلىق ئى. ئالتوپىلاڭچىلار كەلتۈرۈپ چىقارغان ھەرىكەت ۋە ھالەت: ئەنە شۇنداق تارتىشماقنىڭ ئۈستىگە ھاسىراپ-ھۆمۈدەپ يېتىپ كەلگەن پاتىگۈل ھەدە بۇ ئالتوپىلاڭچىلىقتىن پىشانىسىنى تۇتتى.

ئالچوقا سۈپ. ئالدىراڭغۇ، ئۆزىنى تۇتۇ-ۋالالايدىغان: ئالچوقا ئادەم، * ھەي، ھېلىقى سەمەت دېگەن ئالچوقا ئەجەب ئالدىراپ كېتىپ قالدى. — دە، — سۇلتان ناھىيىلىك دوختۇرخانىدىن تەكلىپ قىلىنغان دوختۇرخانى ئەلەم بىلەن ئەسكە ئالدى، — ئەگەر ئۇ تۇنۇگۈن ئېيتقان بولسا، ئومۇمەن، مېھرىبانمۇ مېنىڭ خالىسىلىقىدىن گۇمانلىنالمىغان ۋە كېشى تەكلىپىنى رەت قىلىشقا ئامال قىلالىمىغان بولاتتى.

ئالچوقىلىق ئى. ئالدىراڭغۇلۇق، ئۆزىنى تۇتۇۋالالمايلىق، رەتسىزلىك: ئالچوقىلىق بىلەن قىلغان ئىش بەرىبىر ياخشى نەتىجە بەرمەيدۇ. * مەن بۇنى ئالچوقىلىق دېمىگەندىمۇ، بېخىللىق ۋە غەلىتە قىلىق دەپ ھۆكۈم قىلغان بولاتتىم — قىسقىسى، بۇ، بىر ئۇلۇغ ئەربابنىڭ ئاجىزلىقى خالاس.

ئالچا ئى. رەڭلىك يىپىلاردىن يوللۇق توقۇلغان رەخت.

ئىپادىسى. مال ئالسىقاراق بولغاندا كۆزنىڭ قارىقى تارتىشىدۇ.

ئالقمان ئى. قول پەنجىسىنىڭ ئىچ يۈزى: مەھبۇبە ئالقمىنى بىلەن ئۇنىڭ پېشانىسىنى تۇتتى. تېپىپراتۇرىسى ئۆرلىمەكتە، پۇتلىرى ئۆلۈكىنىڭ پۇتىدەك مۇزلىماقتا ئىدى. * نۇرگۈل ئاخىر ئۆزىنى تۇتالىدى، ئالقمانلىرىدا يۈزىنى توسۇپ ھۆڭرەپ يىغلىغىنىچە سېختىن يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى.

ئالقماندا كۆتۈرەك ناھايىتى ئەتۋارلىماق. ئىنتايىن ئىززەت - ھۆرمەتىنى قىلماق: ئالقمىنى بىر ئوغۇل دەپ ئانىسى ئالقماندا كۆتۈر - گەندەك قىلىپ ئەتۋارلاپ چوڭ قىلغان. **ئالقمىندا ئويناتماق** دېگەن گېپىدىن، سىزغان سىزىقىدىن چىقارماي باشقۇرماق، دېگىنىنى قىلدۇرماق.

ئالقمانغا چۈشمەك قولغا چۈشمەك، ئىلكىگە ئۆتمەك: - جېنىم، غەمخورلۇقىڭىزغا رەھمەت، - دېدى سادىق قوللىرى بىلەن رەيھاننىڭ چاچلىرىنى ئاستا تاراپ تۇرۇپ، - ھازىر ئارام ئېلىشىقا، ئۇخلاشقا ۋاقىت يوق. تېرىلغۇ ئېتىزلىرى زەي - شورنىڭ ئالقمىنىغا چۈشۈپ كاردىن چىقاي دەپ قاپتۇ.

ئالقمىندا ئۆسمەك ئۆز يېنىدا، كۆز ئالدىدا تەربىيەلەنمەك: - ئەجەب مۇلايىم، يېقىملىق يىگىتكەن، - ياخشى بولغاچقا ئۆزەم شۇپۇرلۇققا قوبۇل قىلغان، ئالقمىندا ئۆستى، پىشتى، مېنىڭ قولۇمغا چۈشكەن ئۆكۈزمۇ يورغىلايدىغان بولىدۇ. **ئالقمىنىغا ئالماق**، قولغا ئالماق، قولغا چۈشۈرۈۋالماق، قولغا كىرگۈزۈۋالماق: دىلەيسەم بالام مۇئاۋىن دادۇبىجاڭ بولۇپلا پۈتۈن دادۇبىنىڭ ئىشىنى ئالقمىنىغا ئالدى. پەخەس بولۇڭ، شىجاڭلىقىڭىزنىمۇ ئېلىۋالمىسۇن يەنە!

ئالقمىنى قىچىشماق ① بىرەر ئىش - ئەمگەك قىلغۇسى كەلمەك: پارايسەن، ئېنىم، كەتمەنى. كۆرۈپ ئالقمىنىڭنىڭ قىچىشۋاتقىنىنى بىلىپ تۇرۇ - ۋاتىمەن، بارغىن ئۇلارمۇ سېنى سېغىنغان، مەنمۇ ھارۋىنى چىقىرىۋېتىپ، كەينىڭدىن يېتىپ

كىگىز ياكى قومۇش ئوت - چۆپلەر بىلەن بۆكەلگەن كەپە: - ئالچۇقنىڭ ئىچىدە ئولتۇ - رۇۋالىماي قوغۇندىن ياخشىراق خەۋەر ئالغىن جۇمۇ، - دېدى ئۇ ئايالغا تاپىلاپ.

ئالچىپار سۈپ. [ئالا - چىپار] ئاق داغلىرى بار؛ چىپار: ئالچىپار ئات. ئالچىپار كۆڭلەك. * بىراۋ ئىشكىنى يېنىك چەكتى، باس تېشىنى كۆتۈردى، ئاپتاپتىن كوسا يۈزلىرى ئالچىپار بولۇپ كەتكەن تاشماق ئۆزى بىلەن باش تومۇز - نىڭ ئىسسىقنى باشلاپ ياتاققا كىرىپ كەلدى. * يېشىل مەخەلدەك قىرلار ئالچىپار رەڭگە كىردى.

ئالزارىن ئى [ر > فران > ئە] ئوردان ئۆسۈملۈكى يىلتىزىدىن ئېلىنىدىغان ياكى سۈنئىي يول بىلەن تەييارلىنىدىغان بوياق ماددا.

ئالسىپرىق سۈپ [ئالا + سىپرىق] سارغىيىشقا باشلىغان، تەكشى سارغىيىپ كەتمىگەن، ئالا - بۇلا سارغايغان: ئالسىپرىق غورا، ئالسىپ - رىق پەندۇر. * ئالتىنچى ئاينىڭ باشلىرىدا ئۆرۈك ئالسىپرىق بولىدۇ.

ئالغاي سۈپ. قىڭغىر كۆز، كۆز قۇرۇل - مىسى قىڭغىر؛ ئەلەس، ئەلەس قارايدىغان: ئالغاي كۆز. ئالغاي ئادەم.

ئاللقاپ سۈپ [ئالا + قاپ] يالغان - ياۋىداق سۆزلەيدىغان، راست - يالغان بىلەن كىشىلەرنى قايىمۇقتۇرىدىغان: ئاللقاپ ئادەم.

ئاللقاپلىق ئى. يالغان - ياۋىداق سۆزلەپ، راست - يالغان بىلەن كىشىلەرنى قايىمۇقتۇ - رىدىغان قىلىق: ئۆزەڭنى تۇتۇشنى، ئادەملەر بىلەن توغرا مۇئامىلە قىلىشنى ئۆگەن. سېنىڭ ھازىر قىلىۋاتقىنىڭ ئاللقاپلىق.

ئاللقاپلىق قىلماق ئاللقاپلىق بىلەن شۇغۇل - لانماق، ئاللقاپلىقتا ئادەتلەنمەك: ئەكبەر ئاللقاپلىق قىلىپ نۇرغۇن كىشىلەرنى قايىمۇقتۇردى.

ئاللىقاراق ئى [ئالا + قاراق] توم تۇپاق ماللاردا بولىدىغان سانجىق كېسىلنىڭ بىر خىل

ئالقمىنى قىزىماق ② خۇراپىي چۈشەنچىدە: قولغا پۇل ياكى بىرەر نەرسە كىرىشىنى سەزمەك، بولىدىغان پايدا ۋە مەنپەئەتنى سەزمەك.

ئالقمىنى قىزىماق ← ئالقمىنى قىچىشماق: مۇزاكىرە قىلايلى، جۈمە نېمە ئۆرە تۇرسەن، شاننىياز ئۇكا، ئالقمىنىڭ تازىمۇ قىزىپ كېتىپتۇ - دە، ئولتۇر... - دەپ بىر - بىرلەپ ئولتۇرغۇزدى.

ئالقمىنى كەڭ ← قولى ئوچۇق: ئايالىرى ئەدەبىلىك (بىھايغا غەزەپلىك)، ئالقمىنى كەڭ، مېھماندوست، ئىكەن باتۇر نەسەبلىك.

ئالقمىنى يالايدىغان كىشىلەرگە نەپ بەرمەيدىغان، بېخىل، پىخسىق: ئۇ باي راسا پىخسىق، ئالقمىنىنى يالايدىغان ئادەم، شۇنداق بولسىمۇ ئالماي ئىلاجى قانچە!

ئالقمىنى ئوچۇق ← قولى ئوچۇق: قىر ۋە ئۆستەك بويىدا شاخلاپ زاراڭزا ئوخشىغان، يەر دېگەن ئادىل سېخى، كەڭ ئالقمىنى ئوچۇق ئىكەن.

ئالقمىنى ئوچۇق ← قولى ئوچۇق: قىر ۋە ئۆستەك بويىدا شاخلاپ زاراڭزا ئوخشىغان، يەر دېگەن ئادىل سېخى، كەڭ ئالقمىنى ئوچۇق ئىكەن.

ئالقمىنى ئالماق [ئالا + قىلماق] سۈپ. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق: ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق.

ئالقمىنى ئالماق [ئالا + قىلماق] سۈپ. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق: ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق.

ئالقمىنى ئالماق [ئالا + قىلماق] سۈپ. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق: ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق.

ئالقمىنى ئالماق [ئالا + قىلماق] سۈپ. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق: ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق.

ئالقمىنى ئالماق [ئالا + قىلماق] سۈپ. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق: ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق.

ئالقمىنى ئالماق [ئالا + قىلماق] سۈپ. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق: ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق.

ئالقمىنى ئالماق [ئالا + قىلماق] سۈپ. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق: ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق.

ئالقمىنى ئالماق [ئالا + قىلماق] سۈپ. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق: ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق.

ئالقمىنى ئالماق [ئالا + قىلماق] سۈپ. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق: ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق.

ئالقمىنى ئالماق [ئالا + قىلماق] سۈپ. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق: ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق.

ئالقمىنى ئالماق [ئالا + قىلماق] سۈپ. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق: ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق.

ئالقمىنى ئالماق [ئالا + قىلماق] سۈپ. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق: ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق.

ئالقمىنى ئالماق [ئالا + قىلماق] سۈپ. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق: ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق.

ئالقمىنى ئالماق [ئالا + قىلماق] سۈپ. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق: ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق. ئالقمىنى ئالماق، ئالقمىنى ئالماق.

رەھبەرلىك رولى ۋە شۇ قاتارلىق جەھەتتە -
 لەردىن ئەڭ يۇقىرى؛ باش؛ ئالىي سوت،
 ئالىي باش قوماندان. * جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەڭ ئالىي ھوقۇقلۇق ئورگىنى مەملىكەتتە -
 لىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىدۇر.
 ② سۈپەت جەھەتتىن ئەڭ يۇقىرى، ئەڭ ياخشى؛ ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك، يۈكسەك؛
 ئالىي سۈپەت. ئالىي مەقسەت. ئالىي نىشان.
 ③ مائارىپ سىستېمىسىدا تولۇق ئۆتتۈرۈلۈپ مەكتەپتىن يۇقىرى؛ ئالىي مەكتەپ. * تۇرسۇن -
 ئاي ئالىي مەكتەپتە ئوقۇيدۇ. ④ يۇقىرى، مۇرەككەپ؛ ئالىي ماتېماتىكا. * بىزگە ئالىي ماتېماتىكا دەرسىنى رىشات مۇئەللىم ئۆتتۈرۈپتۇ.

ئالىي كوپىراتىپ يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدا ھەمكارلىق كۆرۈپىدىن ھالقىغان كولىكتىپ ئىگىلىك تەشكىلاتى؛ دېھقانلار يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، ئالىي كوپىراتىپ بولۇپ ئۇيۇشتى.

ئالىي ئېھتىرام يۇقىرى ھۆرمەت، ئالىي ھۆرمەت؛ ئالىي ئېھتىرام بىلدۈرمەك. ئالىي ئېھتىرام بىلەن سالام يوللىماق.

ئالىجاناب سۈپ [ئالىي+جاناب] ① بەك ئەدەبىلىك، ئادەمگەرچىلىكى ئىنتايىن ياخشى؛ ئۇلۇغ، ئېسىل؛ ئالىجاناب ئادەم. * راستىمى ئېيتسام، بۇ پېشقەدەم مۇئەللىمنىڭ بۇنداق ئالىجاناب قەلبىنى تەسەۋۋۇر قىلىمىغان ئىكەنمەن. ② ئىنتايىن ياخشى، مىسلى كۆرۈلۈپمىگەن دەرىجىدە ياخشى؛ ئالىجاناب ئىش. * يولداش خۇرىشىدە گۇڭشېمىزنىڭ ئەزاسى، كەمبەغەل دېھقان ئەمەتئاخۇننىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قېلىش، ئۇنىڭ ئانىسى رابىخاننىڭ ئەمما كۆزىنى ئېچىشتا كېچە - كۈندۈز دېمەي، جاپاغا چىداپ ئىشلىدى، كېسەللەرنىڭ ھالىدىن ياخشى خەۋەر ئالدى، خۇرىشىدىنىڭ ئۈزۈل - كېسىل خەلق ئۈچۈن ئىشلەيدىغان بۇنداق ئالىجاناب روھىنى ئۆگىنىمىز....

كەشى؛ ماتېماتىكا ئالىمى. فىزىكا ئالىمى.
 ② ئەزلەگە قويۇلدىغان ئىسىم.

ئالماچ سۈپ. ئالا - بۇلا، ھەر خىل رەڭ - تۈس ئالغان؛ ئالماچ بۇغا، ئالماچ ئاسلان. * چىغىر - چىغىر قارىلماچ، قاناتلىرى ئالماچ، ئىشىكىگە مەن كەلدىم، ئايى خېنىم قوۋۇقۇڭنى ئاچ.

ئالمادىسى يۈك. [ئالەم+ھادىس] مۇبادا، ئېھتىمال؛ ئۇشتۇمتۇت، كۈتمىگەندە، كۈتۈلۈپمىگەندە؛ ماتور باشقۇرغاندا ئالمادىسى خەتەر چىقىپ قېلىشتىن ھوشيار بولۇش لازىم. * مۇشۇنداق بولسۇنەرسە، ئۇنىڭ جىگەر پارىسى بولغان يالغۇز ئوغلنىمۇ ئالمادىسى بىرەر بەختسىزلىككە دۇچار بولمايدۇ، دېگىلى بولامدۇ؟ ھەي، ئەجەب بىر مالىماتتاڭ كۈنلەرگە قالدىغۇ كىشى....

ئالمان ئى. ئۆز - ئۆزىدىن سىتخىيلىك رەۋىشتە توپلانغان ئادەملەر؛ خالاپىق؛ كېرىسەتتى ھۈرگۈل بۇقا شۇ پەيتتە، تۆگە يۇڭى پەشمىتىگە سىغماستىن. تەنە يېنىپ تۇرغان قىياچ كۆزلىرى، ئالماننى ئارىلايتتى تىنماستىن.

ئاللىق ئى ① ئاللىلارغا خاس ئىش - ھەرىكەت؛ ئىپارگۈلدە ئەدەبىيات ئاللىقىنىڭ بىخلىرى كۆرۈلۈشكە باشلىغاندىن كېيىن ئىلىك بەك خۇش بولدى. ② كۆچمە. بىلەرمەنلىك، ئۆزىنى ھەممىنى بىلىدىغان قىلىپ كۆرسىتىش؛ سەن مېنىڭ ئالدىمدا تولا ئاللىق قىلما!

ئاللىپكە سۈپ [ئالا+ئۆپكە] تۇرالغۇسىز؛ ئىشنى ئالدىراپ - تېنەپ چالا قىلىدىغان؛ ئاللىپكە ئادەم.

ئاللىپكىلىك ئى. تۇرالغۇسىز ھەرىكەت؛ ئىشنى ئالدىراپ - تېنەپ چالا قىلىش ھالىتى؛ ئۇنىڭ قىلغان ئىشلىرىدىن ئاللىپكىلەرنى بىلگىلى بولىدۇ.

ئاللىۋار ئى. سارغا ئوخشاش ئوزۇقلىنىدىغان، چوڭلۇقى ساردەك، قۇيرۇقىدا ئېقى بار بىر خىل قۇش.

ئالى سۈپ [ئە] ① ئورنى، مەرتىۋىسى،

ئالېمجانا بىلىق ئى. ئالېمجانا بىلىق ھەرىكەت، پائالىيەت: ئۇنىڭ ئالېمجانا بىلىقىنى بىر دەپمەك. * بىر چاغلاردا ئويۇنچۇقتەك كۆرۈنگەن بۇ ئادەم ھازىر ئۆز قەلبىنىڭ ئالېمجانا بىلىقى بىلەن كۆز ئالدىمىدا توساتتىن بويلىسا بوي يەتمەيدىغان گىگانىت بىر ئادەمگە ئايلاندى.

ئالەپلىرى ئى. ئالنى تەبىقىغە مەنسۇپ ياكى مەنسەپكە ئىگە كىشىلەر ۋە ئۇلارنىڭ نامىنى ئۇلۇغلاپ ئېيتىلىدىغان مۇراجىئەت پورمىسى: ئۇ، پات ئارىدا ئۆزەم بېرىپ ۋەزىر ئالىلىرى بىلەن كۆرۈشمەن دېدى.

ئاللىلىق «ئالىي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۇنىڭ ئورنىنىڭ يۇقىرى، مەنسىپىنىڭ ئالىلىقى بىلەن بىزنىڭ ئىشىمىز يوق.

ئاللىۋىمىن ئى [ر<لات] <خىم> مېتاللوئېد ئېلىمېنت، بەلگىسى Al (Aluminu) كۈمۈشسىمان ئاق، يەڭگىل، ئېلاستىكىلىقى كۈچلۈك، ئاسان توك ئۆتىدۇ. ئۇنىڭدىن توك سىمى، ئاشخانا بايىمانلىرىنى ئىشلەشكە بولىدۇ. ئاللىۋىمىن قېتىشمىسى ئايروپىلان، راکېتا، ئاپتوموبىل، پاراخوت قاتارلىقلارنى ياساشتا ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ.

ئاللىپىشىل سۈپ [ئالا+پىشىل] ئاساسەن پىشىل تۈس بىلەن ئاجرىلىپ تۇرىدىغان ئالا-بۇلا: ئاللىپىشىل كۆڭلەك. ئاللىپىشىل رەڭ. * ئۇ كوزۇپتىن سەكرەپ چۈشتى - دە، ئاملاردىكى ئاللىپىشىل شوئار ۋە چوڭ خەتلىك گېزىتلەرگە يەنە بىر قېتىم كۆز يۈگۈرۈتۈپ چىقتى.

ئاللىپىشىلىق ئى. ئاللىپىشىل ھالەت: باھار پەسلى يېتىپ كېلىش بىلەن رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئېچىلىپ باغچا ئىچى ئاللىپىشىلىققا تولدى. **ئاللىپىشماق** «ئاللىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئادەملەر توپى مېنىڭ بۇ قىلغىنىغا نارازى بولۇپ ئاللىپىشتى. بەزىلەر غودۇڭشىشتى.

ئام ئى. ئاياللارنىڭ جىنسىي ئەزاسى.

ئۇسۇل - چارە: ئاستا سۆزلىگەن كىشىنىڭ ئامالى كۆپ (ماقال). * سەۋەب قىلساڭ زاۋال يوق، قىلالمىساڭ ئامال يوق (ماقال). * ئۇنىڭ يانچۇقىدا بىر تېپىنمۇ بولمىغانلىقتىن، ئاغزىغا كەلگەن سېرىق سۇنى يۇتماقتىن باشقا ئامالى يوق ئىدى.

ئامال تاپماق بىرەر مەسىلە ۋە بىرەر ئىشنى ھەل قىلىشنىڭ ئۇسۇل - چارىسىنى ئويلاپ چىقماق، چارە تاپماق، ئىلاج قىلماق: ئۇ ئۇنىمۇ، بۇنىمۇ ئويلاپ ئاسان قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى تاپالماي، ئاخىر قېچىپ كېتىش قارارىغا كەپتۇ. * ئابدۇقادىر ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىر بۇ ئىشقا ئامال تاپتى.

ئامال قانچە نېمە چارە بار، قانداق ئىلاج قىلغىلى بولسۇن، ئىلاج يوق: ئامال قانچە، ھەربىي بولغاندىن كېيىن، قوماندىغا بويىسۇنۇش كېرەك - تە، - دېدى يىگىت مۇلايىمىغا. * مەنىمۇ خىجىل، رەنجىمەڭ ئانچە. كۈندە ساتقان بېلەت ئاز ئەمەس، يېتىشمەسە، ئامال قانچە.

ئامال قىلماق چارە - تەدبىر قوللانماق، بىر تەرەپ قىلماق، ھەل قىلماق: كۆزلىرى ئالاق - جالاق بولۇپ چەكچىيىپ كەتكەن بەگ ھەم ئۇنىڭ چاپارمەنلىرى بىر ئامال قىلىپ، ئاتلىرىغا مىنىشتى - دە، پۇرت ئىچىگە قاراپ تىكشۈەتتى. * ئۇنىڭ قىلىنغان ئامالى، كۆرسەت - مىگەن تېۋىپى قالماپتۇ، قىز ساقايماپتۇ.

ئامال - چارە ئامال ۋە چارە: بارلىق ئامال - چارىلارنى قىلىپ، كولىكتىپ مەبلەغى كۆپەيتىپ، خەلق تۇرمۇشىنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇش لازىم. * ناھىيىلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى ھۈججەت، دوكلاتلاردىن ئۆز ناھىيىسىنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلىرىغا پايدىلىق ئامال - چارىلارنى ئىزدەيتتى.

ئامالسىز سۈپ. ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ ياكى ئالدىنى ئېلىشنىڭ ئىلاجىسى بولمىغان، چارىسى يوق، ئىلاجىسىز: ئامالسىز ئىش. ئامالسىز مەسىلە. * ئۇ ھەر ئىككى ئىشنى تەڭ ئېلىپ بېرىشقا ئامالسىز ئىدى.

ئامالسىز قالماق چارە - تەدبىر تاپالماي،

كىشى بولسا ھوشۇڭ ئىشقىغا سەن يولۇما، ئىشىق ئوتىدىن تاپمىدى بۇ جېنىم بىردەم ئامان.

ئامان خۇدا ← ئارام خۇدا: — نېمە جاپا! —

دېدى ئۇ تۇرغۇنغا، — يەنە نېمانچىلا قىلىپ كېتىسىز؟ دۆلەت بېرىۋاتقان مۇتاشسىز بولغاندىن كېيىن، ساق بېشىمىزغا ئاغىرىق تاپماي، ئامان خۇدا كۈنىمىزنى ئالساق بولىمىدۇمۇ؟ * ئۇلار ئامان خۇدا ئۆتكەن ئون ئۈچ يىل ئۈستىدە ماختىنىپ سۆزلىشەتتى.

ئامان قالماق ① ساق قالماق، خەتەردىن قۇتۇلماق: ئادىل شاھ قاراقچىلاردىن ئامان قالغانلىقىغا شۈكۈر قىلىپ، تاغ ئۈستىگە چىقىپ كەتتى. ② ھايات قالماق: — سىلەر قانداق

ئامان قالدىڭلار، ئۆيدە نېمە ۋەقە بولدى، — دېدى باي خوتۇنغا قاراپ. * مۇشۇ ئۈچ شەرتىنى تولۇق ئورۇنلىسىڭىز ئاندىن دادام مېنى سىزگە بېرىدۇ ۋە سىزمۇ ئامان قالسىز، — دەپتۇ قىز يىگىتكە.

ئامانەت سۈپ [ئە] ساقلاپ بېرىش،

ۋاقتىنچە پايدىلىنىش ئۈچۈن تاپشۇرۇلغان ياكى بىرەر كىشىگە ئەۋەتىپ بېرىش ئۈچۈن تاپشۇرۇلغان: ئامانەت خەت. ئامانەت پۇل.

* ئامانەتنى تۇتماڭ، يوقالسا تۆلەرسىز، تام تۇۋىدە ئولتۇرماڭ، يىقىلسا تۆلەرسىز (ماقال). * كەپتەر زۇۋانغا كېلىپ كارۋانلارغا قاراپ: ئەي كارۋانلار! مېنىڭ سىلەرگە بىر ئامانەت سۆزۈم بار... — دەپتۇ.

ئامانەت قويماق ساقلاپ بېرىشكە ياكى

ۋاقتىلىق پايدىلىنىش ئۈچۈن تاپشۇرماق: بانكىغا پۇل ئامانەت قويماق. * ئۇ سۇ ئۇزۇش مەيدانىغا بېرىپ، كىيىم — كېچەكلىرىنى ئامانەت قويۇپ، بىر ئىستانكان پۇشا ئىچتى — دە، سايدىن ئۆتۈپ، دولقۇنلاپ تۇرغان دەرياغا سەكرىدى.

ئامانەت قىلماق ① ساقلاپ بېرىشكە

تاپشۇرماق: ئۇنىڭ ئاتىسى مېنىڭدىن مانا شۇ مال — مۈلۈك، نەق پۇل ۋە باشقىلارنى ئامانەت قىلىپ ئەۋەتتى. * ئۇ قىزىنى ئوقۇتۇۋاتقان داموللىسىغا ئامانەت قىلىپتۇ. ② يوللىماق:

ئىلاج قىلالماي قالماق: ئەزىز ئاخىرقى سۆز — لىرىنى قىلىپ تۈگىتىشكە ئامالسىز قالدى. چۈنكى چەكسىز پۇشايمان يىغىسى تەرەپ — تەرەپتىن ئولشىپ كېلىپ ئۇنى قىسماقتا ئىدى. * بۇ سوئال مېنى گاڭگىرىتىپ قويدى، ھەممەيلەن ماڭا تىكىلگەندە، مەن ۋەج كۆرسىتىشكە ئامالسىز قالدىم.

ئامالسىزلىق «ئامالسىز» سۆزىنىڭ ئابىستراكت

ئىسىم شەكلى: بۇ ھەسرەتلىك كۈلكە ئىدى، شۇنداقلا ئامالسىزلىق ئاستىدىكى كۈلكە ئىدى. * خېمىر باتۇر ئامالسىزلىقتىن ئۆزىنىڭ بىر يانپېشىنىڭ گۆشىنى كېسىۋېلىپ بېرىپتۇ.

ئاماللىماق پ. ئامال قىلماق، چارە — تەدبىر

تاپماق، ئىلاج قىلماق: ئۇ كۆڭلىدىكى ئېغىر ئەلىمنى بىر ئاماللاپ يۇتۇپ، ئوسمانغا بولغان بۇرۇنقى قارىشىنى ئۆزگەرتىشكە مەجبۇر بولدى. * ئۇ رەقىبىنى بىر ئاماللاپ ئۆز ئايىغى بىلەن بالاغا تىقاي دەپ ئويلاپتۇ.

ئامان سۈپ [ئە] ① ساق — سالامەت خېيىم —

خەتەرسىز: باش ئامان بولسا، دوپپا تېپىلار (ماقال). * ئەل ئامان — شەھىرىڭ ئامان (ماقال). ئۇ دەھشەتلىك بۇ ھەرىكەتتىن ئامان قۇتۇلۇشقا كۆزى يەتمەي، قاماپ قويغان ئۆيىدىن چىقتى — دە، يەنە قاچتى. ② تىنچ، ئاسايىشلىق، غەم — ئەندىشە — سىز: ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگىرويوڭ سامان بولماس (ماقال). ③ ئەزلەر ئىسمى.

ئامان بولماق ① ساق — سالامەت، ئامان —

ئېسەن بولماق: — تېز قېچىڭ، تېز قېچىڭ، — دېدى قىز يىغلاپ تۇرۇپ، — ئامان بولۇڭ ئەپەندىم. * ئازادلىق زامان بولدى، خەلقىمىز ئامان بولدى. ② تىنچلىققا، ئاسايىشلىققا ئېرىشمەك، غەم — ئەندىشىدىن خالىي بولماق: شەھىرىم ھۇر دىيارىمىسەن، پەخرىم — ئىپتىخارىم — سەن، گۈللەن، بول ئامان مەڭگۈ، سۆيگەن گۈل باھارىمىسەن.

ئامان تاپماق ← ئارام تاپماق: ئۇ بىزگە

رەھمەت ئېيتىپ — ئاۋۋال خۇدا، ئاندىن قالسا ھەربىلىرىمىزنىڭ ھىممەتلىرىدە بالا — قازادىن قۇتۇلۇپ، ئامان تېپىپ قالدۇق، — دېدى. * ئەي

قىسقىچە ئامانلىشىپ ئۆتۈپ گۈلسۈملەرنىڭ ئۆيى تەرەپكە بۇرۇلدى.

ئامانلىق ئى ① ساق - سالامەتلىك، ئېسەن -

لىك: كىشىگە قىلساڭ يامانلىق، ئۆزۈڭگە تاپماي - سەن ئامانلىق (ماقال). * بۇ يەرگە توپىلانغان كىشىلەر ئۈرۈمچىگە ئوقۇشقا ماڭىدىغان بالىلىرىنى ئۈزۈش ئۈچۈن كېلىشكەندى. ئۇلار سەپەرگە ئاتلىنىش ئالدىدا تۇرغان بالىلىرىغا ئامانلىق تەلەپتى. ② تىنچلىق، ئاسايىشلىق، بەخەتەر - لىك: ئامانلىق بولسا يەنە كۆرۈشەرمىز.

ئامانلىق قىلمەك ساق - سالامەتلىك، تىنچ -

ئاسايىشلىق ۋە خاتىرجەملىكنى ئۈمىد قىلماق: دوستۇڭ ئامانلىق تىلەر، دۈشمىنىڭ يامانلىق تىلەر. (ماقال). * كەچ كىرگەن چاغدا لۇتپۇلانىڭ سۆھبەتداشلىرى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، شائىر - نىڭ يېڭى سەپىرىگە ئامانلىق تەلەپ قايتىشتى.

ئامان - ئېسەن ئامان ۋە ئېسەن: شاھى ماران

ئوغلنىڭ ئامان - ئېسەن كەلگەنلىكىگە تازىمۇ خۇشال بولۇپتۇ ۋە بايۇەچچىنىڭ ئوردىغا كىرىشىگە ئىجازەت بېرىپتۇ. * سۆيۈملۈك ئايشەم مۇئەللىم، ياخشىمۇسىز؟ مەن ئۈرۈمچىگە ئامان - ئېسەن يېتىپ كېلىپ داشۆگە ئورۇنلاشتىم.

ئامان - ئېسەنلىك ئامان - ئېسەن بولغان

ھالەت: * ئاتلىقلار قۇيۇندەك چاپسان كۆزلىگەن يېرىگە يېتىپ بېرىپ، مېھمان بىلەن كۆرۈشۈپ ئامان - ئېسەنلىك سوراشقاندىن كېيىن ئانچە ھايال بولمايلا، ھەممىسى بىرلىكتە بۇ تەرەپكە مېڭىشتى.

ئامەت ئى [پ] ئىشنىڭ ئوڭىدىن كېلىشى

ئىلگىرى بېسىشى: بەخت، تەلەپ: ئامەت كەلسە قوش كېلەر، كەلمىسە مۇشت كېلەر (ماقال). * ئامەت كەلسە ئىشىك، تۇڭلۇكتىن كىرەر (ماقال). * ئامەت ئۇستا كۈتۈلمىگەن بىر ئامەت ئاسماندىن كېلىپ قولغا چۈشكەندەك چەكسىز خۇشال بولۇپ كەتتى.

ئامەتسىز سۈپ. ئامەتسىز، تەلەپسىز يوق،

بەختسىز: ئامەتسىز ئادەم. ئامەتسىز يىگىت.

ئامەتلىك سۈپ ① ئامەتسىز، تەلەپسىز بار،

ئۇ ئاتىسى تۇردى خەلىپىگە سۆز ئامانەت قىلغان. تۇردى خەلىپە بولسا ھازىر ئاۋاتتا ئىكەن.

ئامانەت كاسسىسى <س ئىق> پۇل ئامانەت

قويۇلىدىغان، ئامانەت قويۇلغان پۇلنى باشقۇرىدىغان ئىش ئورنى: ئامانەت كاسسىسى - سىنىڭ خادىمى ئېيتار، چەكلەرگە يېزىلغان رەقەمگە قاراپ: ھاجىتى چۈشسە گەر پۇلغا دېھقاننىڭ، دۇيچاننىڭ ئالدىدا تۇرمايدۇ جوراپ...

ئامانەت كىنىشكىسى <س ئىق> بانكا ۋە

ئىسناۋەتلىك قەرز كوپىراتىپلىرى قاتارلىق ئورۇنلاردىن پۇل ئامانەت قويغۇچىلارغا ئىسپات تەرىقىسىدە ئىشلىتىش ئۈچۈن تارقىتىپ بېرىلىدىغان كىچىك دەپتەر.

ئامانەتتەك رەۋ. جىمجىت، مىندىر - مىندىر

قىلماي، گەپ - سۆزسىز: قادىر ياغاچچى بەكمۇ قورقۇنۇپ، ئاستا بېسىپ يۇقىرى چىقتى - دە، قادىر تېخنىكىنىڭ يېنىدا ئامانەتتەك ئولتۇردى.

ئامانەتچى ئى. ئامانەت كاسسىسىغا پۇل

قويغان كىشى.

ئامانەت - قەرز ئامانەت ۋە قەرز. بانكىغا

پۇل قويۇش ۋە بانكىدىن پۇل قەرز ئېلىش ئىشلىرىنىڭ ئومۇمىي نامى، ئومۇمىي ئاتىلىشى، ئادەتتە بانكىنىڭ قەرز ئىشلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

ئامانەت - قەرز كوپىراتىپى يېزىلاردا

دېھقانلارنىڭ شەخسىي ئىگىلىكىنى راۋاج - لاندۇرۇش يۈزىسىدىن يولغا قويۇلغان، پۇل ئامانەتتى ۋە قەرز ئىشلىرىنى بېجىرىدىغان كوپىراتىپ: ھاشىم: - ئامانەت - قەرز كوپىراتىپىغا ئەزا بولسىڭىز كالا سېتىپ ئېلىشقا پۇل قەرز بېرەتتى، شۇنىمۇ قىلمايسىز، - دېدى.

ئامانلاشماق پ. بىر - بىرى بىلەن سالام -

لاشماق، بىر - بىرىدىن ھال - ئەھۋال سوراشماق: ھەممەيلىن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ئۇلارنى قارشى ئالدى ۋە بىر مۇبىر ئامانلىشىپ چىقتى. * گۆھەر خان كوچىدا ئۇچرىغانلار بىلەن

دار، مەنەسەپدار: ئامبالنىڭ ئېتىنى سۇغار، پۇلىنى ئال (ماقال). * جەم بولۇشتى ئامباللار، يەڭگۈشلىشىپ ئامباللار، داچەي ھارۋىنى قوش دەپ، يارلىق قىلدى دەرھاللا.

ئامبال - دارىن ئامبال ۋە دارىن: ئەمەلدار، مەنەسەپدارلار: ھېسابسىز ياشلار شۇ ئۇرۇشتا ئۆلۈپ كەتتى. «قان پۇلى» دەپ بەرگەن ئازغىنا پۇلىنىمۇ، ئامبال - دارىنلار، باي - بېگىملەر قان ئورنىدا ئۆزلىرى شۈرۈپۈلۈشتى.

ئامبال - غوجام ئامبال ۋە غوجام: ئامبال باشچىلىقىدىكى بارلىق مەنەسەپدار: لەڭگەردىن ئۆتكەندە غۇلام گەپنى ئۆزگەرتىپ، - مانا بۇ ئامبال - غوجاملار سەگەدەپ ئۆتىدىغان جاي، - دەيدى.

ئامباللىق ① سۈپ. ئامبالغا خاس، ئامبالغا تەئەللۇق بولغان: كې ئەن شىنخەي ئىنقىلابى مەزگىلىدە بىر ئۆركۈپ كېتىپ، شىچۇڭ ناھىيىسىدىكى ئامباللىق تامغىسىنى تاشلاپ، ئۆزىگە گىرىم قىلىپ، مەركەزگە قېچىپ كېلىۋالغانىدى. ② ئى. ئامبالغا خاس مېجەز، ئامباللارغا خاس ئىش، ھەرىكەت: ھۆكۈمىرانلىق: ئۇ ئېرىنىڭ قىلغىنىنى ئاز دەپ ھە دېگەندە ئامباللىق قىلغىلى تۇردى.

ئامبۇر ئى [پ] مېتاللارنى قىسىش، سۇغۇ-رۇش، سۇندۇرۇش، ئېگىش ۋە ئاجرىتىش قاتارلىق ئىشلار ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان قىسقىچ ئەسۋاب: ئاغرىغان چىشىنىڭ دورىسى ئامبۇر (ماقال). * ئۇ يەنە ئۇرماقچى بولغاندا، ئۇنىڭ قامچا تۇتقان قولىنى بايسىز خالۋاپ ئامبۇردەك قىسىپ تۇتۇۋالدى.

ئامبۇر كۇاۋچ سىلىندىر شەكىلىدىكى دېستالارنى ئېگىش ياكى قىسىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل ئەسۋاب.

ئامبۇلاتورىيە ئى [ر] <لات> <تب> قاتناپ داۋالىنىدىغان ياكى ئۆيدە يېتىپ داۋالىنىدىغان بىمارلارنى مېدىتسىنا ياردىمى بىلەن داۋالايدىغان شىپاخانا: شەھەر ئامبۇلا-

بەختلىك: ئامەتلىك ئادەم. ئامەتلىك ئائىلە. * بىلىملىك كىشىلىرى كۆپ مىللەت ھەقىقەتەن ئامەتلىك كېلىدۇ. ② ئامەت ئاتا قىلىدىغان، ئامەت ئېلىپ كېلىدىغان: ئۇنىڭ بۇ ئامەتلىك كۈنلىرى ئۇزاققا بارمىدى. * ھەممەيلەن ئۇنىڭغا تەڭ ئېگىلىپ: - مۇبارەك بولسۇن ئامەتلىك قەدەم-لىرىگە، ئىززەتلىك دۇيچاڭ! - دېيىشتى.

ئامبار ئى [ئە] جىق نەرسىنى ساقلىغىلى بولىدىغان قۇرۇلۇش: ئاشلىق ئامبىرى. سۇ ئامبىرى. * ئۇ ئىشخانا سىرتىدىكى كېرەكسىز تۆمۈر - تەسەكلىرىنى كونا ماتېرىياللار ئامبىرىغا توشۇۋەتتى.

ئامبارچى ئى. ئامبار باشقۇرغۇچى خادىم: ماشىنا ئوغۇت چۈشۈرۈلىدىغان ئىشلەپچىقىرىش دۇبىنىگە يېتىپ كەلگەندە ھويلىسىدا ئامبارچى بىلەن ئاشلىق ئالغىلى كەلگەن ئىككى - ئۈچ كىشى پاراڭلىشىپ تۇراتتى.

ئامبارچىلىق ئى. ئامبار باشقۇرۇش ئىشى، ئامبار ئىشلىرى كەسپى: ئەكبەر سۇلايمانغا: - ئامبارچىلىقىمنى ئالساڭمۇ ئال، چەينەكنى ئەكەل! - دەيدى.

ئامبارلاشتۇرماق پ. ئامبارغا سېلىنىدىغان نەرسىلەرنى ئامبارغا ئەكىرىپ، تۈرلەر بويىچە ئورۇنلاشتۇرماق، قاچىلىماق: ئۇلار سېخ - سېخلارغا خام ماتېرىيال توشۇۋاتاتتى ياكى يېڭى مەھسۇلاتلارنى ئامبارلاشتۇرماقتا ئىدى. * 2 مىڭ 4 يۈز مودىلى بۇغداينى ئون كۈندە ئورۇپ - تېپىپ ئامبارلاشتۇرۇپ بولۇش ئۇلار ئۈچۈن قارىغۇنى ياردا قىستىغاندەك ئىش ئىدى.

ئامبال ئى. تارس ① چىڭ سۇلالىسىنىڭ شىنجاڭ ۋە ئىچكى موڭغۇللاردا تۇرغۇزغان ئىش بېجىرگۈچى ۋەزىرلىرى. ② ناھىيىنىڭ باشلىقى، ھاكىم: ئۇلار گۇناھسىز كىشىلەرنى باغلاپ، بۈگۈر ئامبىلى ئالدىغا ئېلىپ بېرىپ زىندانغا تاشلايتتى. * ئۇ ئۆزىدىن بۇرۇنقى ئامباللارغا ئوخشاش كەينىگە مۇھاپىزەتچى سېلىپ ھەشەم كۆرسىتىپ يۈرمەيتتى. ③ كۆچمە. ئەمەل-

تۇرىپىسى، زاۋۇت ئامبۇلاتۇرىيىسى، ئامبۇلاتۇرىيە ۋىراجى.

ئومپۇل ئى [ر] [لات] <ئىچىگە ئوكۇل دورىسى سېلىنىپ ئاغزى ھىم ئېتىلگەن نەبىچە-سىمان كىچىك شىشە، ئىشلىتىلىدىغان چاغدا ئۇچى تەرەپ چېقىۋېتىلىدۇ.

ئامپېر ئى [ر] [فران] <فىز> توك كۈچىنىڭ بىرلىكى، ئۆتكۈزگۈچتىن ھەر سېكۇنتتا ئۆتكەن زەرەت مىقدارى بىر كولون بولغاندا، توك كۈچى بىر ئامپېر بولىدۇ. بۇ نام فرانسىيە فىزىكا ئالىمى ئامپېر (ANDRE AMPERE) نى خاتىرىلەش ئۈچۈن بېرىلگەن.

ئامپېر سائەت <فىز> ئاكتىۋ مۇلىياتورنىڭ توك سىغىم مىقدارىنىڭ بىرلىكى، ئۇ توك كۈچى بىلەن توك ئۆتكۈزۈلگەن ۋاقىتنىڭ كۆپەيتىمىسى ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ.

ئامپېرلىق سۈپ. ئامپېر كۈچىگە ئىگە بولغان، ئامپېرى بار: ئون ئامپېرلىق توك سائىتى.

ئامپېرەپىتر ئى [ر] <فىز> ئېلېكتر زەنجىردىكى توك كۈچىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب. **ئامپېرەپىترلىق سۈپ.** ئامپېرەپىترغا ئىگە، ئامپېرەپىترى بولغان.

ئامپېرەپىتردا ئى [ر] [لات] <فىز> توغرا دولقۇندىكى دولقۇن چوققىسىدىن ياكى دولقۇن ئازگىلىدىن ئابىسېسا ئوقىغىچە بولغان ئارىلىق.

ئامراق سۈپ ① مېھىر-مۇھەببىتى بار، مېھرىدىن كېچەلمەيدىغان، مېھرىنى ئۈزەلمەيدىغان، ئىشتىياق باغلىغان، ياخشى كۆرگەن، يېقىن، ئېجىل: مۇشۇكىنىڭ پۇلى يوق بەزگە ئامراق (ماقال). * كىچىك بالا بېشىنى سىلىغان ۋە ئۆزى بىلەن سەمىمىي خۇش خۇي مۇئامىلە قىلىشقان كىشىلەرگە ئامراق بولىدۇ. * ئۇنىڭ 12 ياشلىق ئامراق نەۋرىسى سالامەت بوۋايغا ئۆزىنى ئېتىپ بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى.

② ھەۋەس قىلغان، قىزىقىدىغان؛ خۇشتار: ياشلار ئويۇنغا ئامراق، قېرىلار ئۇيقۇغا ئامراق (ماقال). ③ سۆيۈملۈك، ئوماق: ئاققۇ ئەمەس

بۇندا يەنە قولۇق كېلىدۇ، قولۇق بىلەن پانا بىر جۈپ ئامراق كېلىدۇ. * ئامرىقىم سېنى بار دەپ، مەن مەلەڭدە ئويناي مەن، مەلەڭدە كۆرەلمىسەم، تاڭ ئاتقۇچە ئويلايمەن. ④ ھەۋەسكار، ئىشقىۋاز: ئۆزىنى قىلار مېنى ئىش ئۈستىدە، قەلەمقاش سەنەملەرنىڭ ئوماقلىرى. يول بويى مەن كىلىمەن مۇقام ئاڭلاپ، چوڭ-كىچىك بۇندا ناخشا ئامراقلىرى.

ئامراقلاشماق پ. مېھىر-مۇھەببىتى كۈچەيمەك، ئىشتىياق باغلىشماق، ياخشى كۆرمەك، يېقىنلاشماق: يېقىندىن بېرى ئۇ ئۈستىسى بىلەن تېخىمۇ ئامراقلىشىپ كەتتى. * ئۇرۇشمايلى كېتەيلى، ماكانغا تېز يېتەيلى. يا ئۇلارغا ئەل بولۇپ، ئامراقلىشىپ ئۆتەيلى.

ئامراقلىق «ئامراق» سۆزى ① «ئامراق» نىڭ ئىسىم شەكلى: مەن ئۇلارنى تىزىمغا ئولتۇر-غۇزۇپ، مەيلىچە ئەركىنلىتىپ ئوينىتىم. ئۇلارمۇ ماڭا ئەركىلەپ ئامراقلىق قىلاتتى. * ئۇ كىچىك ۋاقتىدا ئەقىللىق ۋە زېرەك بولۇپ، مومبىسى ئۇنىڭغا تولىمۇ ئامراقلىق قىلاتتى.

ئامراقلىقى كەلمەك ئامراقلىق ھېسسىياتى قوزغالماق، مەسلىكى كەلمەك، زوقى كەلمەك، * ئۇ ئۆز ئورنىدا تاش چېقىۋاتاتتى «پولات ئادەم» دەپتەم ئىچىمدە ئۇنىڭغا ئامراقلىقىم كېلىپ.

ئامفېبول ئى [ر] <گېئول> مېنېرال نامى، تەركىبىدە ماگنىي، تۆمۈر، كالتسىيىنىڭ سىلىكاتى بار: تۇتۇق يېشىل، قارا قاتارلىق رەڭلەردىكى كرىستاللاشقان جىسىم: ئەينەك پارقىراقلىقىغا ئىگە، ئادەتتە تۆۋرۈكسىمان بولىدۇ؛ تۈرى ناھايىتى كۆپ، يۇمشاق قاشتېشى ۋە تاشپاختا قاتارلىقلار ئامفېبولغا كىرىدۇ.

ئامفېبول جىنىسى <گېئول> ئولترا نېگىزلىك

ئاممىبولىت سولفات <خىم> نىئورگانىك بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى $(NH_4)_2 SO_4$ ، رەڭسىز، سۈزۈك كرىستال؛ تەركىبىدە ئارىلاشمىلار بولغاندا كۈل رەڭ ياكى ساغۇچ قوڭۇر رەڭدە بولىدۇ؛ تەمى قىرتاق، ئۇ ئاساسەن ئوغۇت قىلىنىدۇ.

ئاممىبولىت فوسفات <خىم> نىئورگانىك بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى $(NH_4)_2 H_2 PO_4$ ، رەڭسىز كرىستال ياكى كۈل رەڭ پاراشوك؛ بەزىدە دانىچە ھالىتىدە بولىدۇ، سۇدا تەستە ئېرىيدۇ، تەركىبىدە ئازوت بىلەن فوسفور بار، بىر خىل بىرىكمە ئوغۇت.

ئاممىبولىت گىدروكسىد ← ئاممىبا كلىك سۇ.

ئاممىبولىت نىترات <خىم> نىئورگانىك بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى $NH_4 NO_3$ ، رەڭسىز ياكى ئاق رەڭلىك كرىستال، سۇدا ئېرىيدۇ، بىر خىل ئازوتسۇق ئوغۇت، يەنە پارتىلىغۇچى دورا ياساشتا ئىشلىتىلىدۇ.

ئاممىباب سۈپ [ئاممىباب] ئومۇمغا، ئاممىبا تېگىشلىك بولغان؛ ئاممىبا ئۈچۈن يارىتىلغان، ئاممىبا قارىتىلغان؛ ئاممىبا چۈشىنىلەيدىغان؛ ئاممىباب ئەدەبىيات. ئاممىباب تىل. * دوكلاتنىڭ ئاساسىي تېمىسى ئېنىق بولۇشى، مەزمۇنى قىسقا، ئىخچام بولۇشى، تىلى جانلىق، ئاممىباب بولۇشى لازىم. * بەزى ئوقۇغۇچىلار ئەسلىدىلا ئەدەبىي ئەسەرلەرنى ياكى پەنگە دائىر ئاممىباب كىتابلارنى ئوقۇشنى خالىمايدۇ.

ئاممىبا بلاشتۇرماق «ئاممىبا بلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئەلۋەتتە، ئۇزۇن نەقىلەرنى كەلتۈرگەندە ماقالە ئۇزىراپ كېتىدۇ، ئاممىبا بلاشتۇرۇشقا قىلچە ياردەم بەرمەيدۇ. * ئۇ چوڭ يىغىندا قىلغان دوكلاتنى ئاممىبا بلاشتۇرۇپ سۆزلىگەنلىكى ئۈچۈن يىغىن قاتناشچىلىرى ئۇنىڭ سۆزىنى دىققەت بىلەن

چىنىشنىڭ بىر خىلى، ئاساسەن ئاممىبولدىن تەركىب تاپىدۇ؛ تەركىبىدە يەنە ئاز مىقداردا زەبىتۇن تاش، جولا تاش ۋە قارا چىرىمتال بولىدۇ.

ئاممىبولىت ئى [ر] <گېئول> رايونلۇق ئاينىش جەريانىدىكى ئوتتۇرا ئاينىش بەلبېغىنىڭ مەھسۇلاتى، نېگىزلىك، ئوتتۇرا نېگىزلىك ماگمىلىق جىنسلىرى ياكى تۆمۈر، ماگنىيلىرىغا باي بولغان ھاكىلىق دولۇمىست جىنسلىرىدىن ئاينىپ ھاسىل بولىدۇ؛ ئاساسلىق مىنېراللىرى ئاممىبول ۋە پلاگىئوكلازدىن ئىبارەت، قېنىق يېشىل ياكى سۇس يېشىل رەڭلىك بولىدۇ؛ تارىشلىنىشى كۈچلۈك بولمايدۇ.

ئامما ئى [ئە] ① بىرەر ئىجتىمائىي گۇرۇھنىڭ زور كۆپچىلىكى؛ ئومۇم، كۆپچىلىك، خەلق؛ دېھقانلار ئاممىسى. ئىشچىلار ئاممىسى. زىيالىيلار ئاممىسى. * ئامما ھەقىقىي قەھرىمان. * ئۇ ئۆزىنى ئورنۇلغان ئاممىغا قاراپ: رەھىمەت! رەھىمەت سىلەرگە! ئاققۇزغان قان - تەرلىرىمىز بىكارغا كەتمەپتۇ، - دېدى. ② كومپارتىيىگە، ياشلار ئىتتىپاقىغا ئەزا بولمىغان ياكى رەھبەرلىك خىزمىتىنى ئۆتىمگەن كىشىلەر؛ يۇقىرىغا ئىككى ۋەكىل سايلاپ بەردۇق، بىرى پارتىيە ئەزالىرىدىن، بىرى ئاممىدىن بولدى.

ئاممىبولىت ئى [ر] <لات> <خىم> ئاممىبا تۇغۇندىلىرىدىن ئېلىنىدىغان مۇسبەت زەرەتلىك رادىكال. ئۇ يەنە ئاممىبولىت ئىئونى ياكى ئاممىبولىت رادىكالى دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاممىبولىت خىلور <خىم> نىئورگانىك بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى $NH_4 Cl$ ، ئاق رەڭلىك كرىستال؛ تەمى ئاچچىق ھەم تۇزلۇق. ئۇنىڭدىن دورا، ئوغۇت ۋە قۇرۇق باتارىيە قاتارلىقلار ياسىلىدۇ؛ تەبىئىي چىقىدىغان ئاممىبولىت خىلور «ئۇشۇدۇر» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئانگلىدى.

ئاممىيا بىلاشتۇرۇلماق «ئاممىيا بىلاشتۇرۇلماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئاممىيا بىلاشماق پ. ئاممىيا لايىقلاشماق، ئاممىيا مۇۋاپىق كېلىدىغان، ئاممىيا چۈشەنەلەيدىغان دەرىجىسىگە كەلمەك: ماقالە ھەتتا دېھقانلار ئوقۇسا چۈشەنەلەيدىغان دەرىجىدە ئاممىيا بىلاشقان تىل بويىچە يېزىلىشى كېرەك.

ئاممىيا بىلىق «ئاممىيات» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: ئەسەرلەرنى تەھرىرلىگەندە، ئەسەر تېلىنىڭ ئاممىيا بىلىقىغا ئالاھىدە ئېتىبار بېرىش كېرەك.

ئاممىيۇ سۈپ [ئە] ئاممىيا، كۆپچىلىككە ئائىت: ئاممىيا، كۆپچىلىك تەرىپىدىن ياكى ئاممىيا ئارىسىدا بېجىرىلىدىغان: ئاممىيۇ ئىش. ئاممىيۇ خىزمەت. ئاممىيۇ ھەرىكەت. * ياشلاردىن تەشكىللەنگەن نازارەتچى قاراۋۇللار ئاپتوبۇس بېكەتلىرى قاتارلىق ئاممىيۇ سورۇنلارغا بېرىپ تەرتىپ ساقلىدى.

ئاممىيۇ تەشكىلات دۆلەت ھاكىمىيىتى خاراكىتىدە بولىدىغان ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى، ئاياللار بىرلەشمىسى، كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى قاتارلىق تەشكىلاتلارنىڭ ئومۇمىي نامى.

ئاممىيۇ خىزمەت ئاممىيا، كۆپچىلىككە ئائىت خىزمەت: ئاممىيا، كۆپچىلىك تەرىپىدىن ياكى ئاممىيا ئارىسىدا بېجىرىلىدىغان خىزمەت: تىل - يېزىق خىزمىتى - بىر ئاممىيۇ خىزمەت. * خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ ئۈرۈمچىدە تۇرۇش - لۇق قىسىملىرىنىڭ ھەرقايسى چوڭ ئورۇنلىرى ئاممىيۇ خىزمەت مەسئۇلىيەت رايونى قۇردى.

ئاممىيۇ قۇرۇلۇش <بىن> ئىجتىمائىي ھەرىكەت ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن سېلىنغان ئىشخانا، كىتابخانا، مەكتەپ، دوختۇرخانا، تىياتىرخانا، تەنتەربىيە سارىيى، كۆرگەزمە - خانا، مېھمانخانا، ماگىزىن، ۋوگزال

قاتارلىق بىنالار.

ئاممىيۇ لۇشىەن <پەلس> پرولېتارىيات پارتىيىسىنىڭ خەلق ئاممىسى بىلەن توغرا مۇناسىۋەت ئورنىتىشى ۋە ئۇلارغا توغرا رەھبەرلىك قىلىشى ئۈچۈن تۈزگەن لۇشىەنى.

ئاممىيۇ مەدەنىيەت كۆپچىلىككە، خەلق ئاممىسىغا ئائىت ۋە مەنسۇپ بولغان مەدەنىيەت: ئاممىيۇ مەدەنىيەت - خەلق ئاممىسىغا مەنسۇپ بولغان، جاھانگىرلىككە ۋە فېئودالىزمغا قارشى مەدەنىيەت، يېڭى دېموكراتىك مەدەنىيەت - جۇڭخۇا مىللىتىنىڭ يېڭى مەدەنىيىتى.

ئاممىيۇ نۇقتىسىنەزەر <پەلس> تارىخىي ماتېرىيالزىمنىڭ ئاساسىي نۇقتىسىنەزەرلىرىدىن بىرى. ئۇنىڭ مەزمۇنى: خەلق ئاممىسى، ئالدى بىلەن ئەمگەكچى خەلق - تەبىئەت دۇنياسىنى ۋە جەمئىيەتنى بىلىش ئۆزگەر - ئىشلىتىشى ئاساسىي گەۋدە، ئىجتىمائىي، ماددىي ۋە مەنىۋى بايلىقلارنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە ھەقىقىي قەھرىمانى دېگەندىن ئىبارەت. ئاممىيۇ ھەرىكەت زور كۆپچىلىك، كەڭ خەلق ئاممىسى قاتناشقان سىياسىي ياكى ئىجتىمائىي ھەرىكەت.

ئاممىيۇ بىلاشتۇرۇلماق «ئاممىيۇ بىلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئاممىيۇ بىلاشتۇرۇلماق «ئاممىيۇ بىلاشتۇرۇلماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئاممىيۇ بىلاشماق پ. ئاممىيۇ تۇس ئالماق: يېزا ياشلىرى ئىچىدە مەنىۋى مەدەنىيەت يارىتىش ھەرىكىتى كەڭ قانات يېيىپ ئاممىيۇ بىلاشتى.

ئاممىيۇلىق «ئاممىيۇ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بۇ ھەرىكەت كۈچلۈك سىياسىيلىققا ۋە ئاممىيۇلىققا ئىگە.

ئاممىياك ئى [ر] [گرېك] <خىم> ئازوت بىلەن ھىدروگېننىڭ بىرىكمىسى، مولېكۇلا فورمۇلىسى NH₃، رەڭسىز، سېسىق پۇراقلىق گاز، سۇدا

ئاسان ئېرىيدۇ، ئۇنىڭدىن توڭلىتىش دورىسى، شۇنداقلا نىترات كىسلاتا ۋە ئازوتلۇق ئوغۇت ياساشقا بولىدۇ؛ تىبابەتچىلىكتە قوزغاتقۇچى دورا قىلىندۇ.

ئاممىياكىلىق سۈپ. تەركىبىدە ئاممىيا بولغان، ئاممىياكىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان؛ ئاممىياكىلىق سۇ. ئاممىياكىلىق بىرىكمە.

ئاممىياكىلىق سۇ <خىم> ئاممىياكىنىڭ سۇدىكى ئېرىتمىسى. بىر خىل تېز ئۈنۈملۈك ئازوتلۇق ئوغۇت، ئادەتتە ئاممىيا تەزكىبى 15-20 پىرسەنت بولىدۇ. ئاساسىي ئوغۇت ۋە قوشۇمچە ئوغۇت قىلىشقا بولىدۇ. تۆۋەن قويۇقلۇقتىكى ئاممىياكىلىق سۇنى بەدەن سىرتىغا ئىشلىتىدىغان دورا قىلىشقا بولىدۇ. «ئاممونىي گىدروكسىد» دەپمۇ ئاتىلىدۇ. **ئامورتىزاتسىيە** ئى [ر<لات] <س.ئىق> خورىغان مۇقىم مۈلۈكلەرنىڭ تولىدۇرۇلغان قىممىتى.

ئامورفى سۈپ [ر<گرېك] ① تۈزۈلۈشى كرىستال شەكلىدە بولمىغان، كرىستاللانمىغان؛ ئامورفى ماددىلار. ② شەكىلسىز، فورمىسىز، ئويۇشمىغان؛ ئامورفى ھالەت. ئامورفى تىللار. **ئامورفى تىللار** <تىل> مورفولوگىيىلىك سىستېمىسى راۋاجلانمىغان ياكى تامامەن مورفولوگىيىسى يوق تىللار.

ئامورفى كاربون <خىم> كاربوننىڭ ئالوتروپىدىن بىرى، كالكى ياكى پاراشوك ھالەتتە، قارا رەڭلىك بولىدۇ، پارقىرىمايدۇ. مەسلەن: ياغاچ كۆمۈرى، كوكس قاتارلىقلار.

ئامۇت ئى <بوت> ① نەشپۈتنىڭ بىر سورتى، پىشقاندا مېۋە شۆپۈكى سېرىق يېشىل رەڭگە كىرىدۇ. مېۋىسىنىڭ تەمى سەل قىرتاق بولىدۇ. ② شۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

ئامۇت قۇرتى <زوتول> ھاشارات، يېتىلگەن قۇرتنىڭ رەڭگى قارا، قانىتى قارا ياكى

توق كۈل رەڭ، يېرىم سۈزۈك بولىدۇ؛ لېچىندىكىسى ئورچۇق شەكلىدە، بېشى كىچىك، قارا رەڭلىك، گەۋدە قىسمى سۈت رەڭلىك بولىدۇ؛ ھەربىر بوغۇمنىڭ ئىككى يان تەرىپىدە قىسقا تۈكلۈك ئۆسمىسى بار؛ لېچىندىكىسى مېۋە دەرەخلىرىنىڭ يۇمران بىخى، پۈرەك ھەم يوپۇرماقلىرىنى يەپ، نەشپۈت، ئالما دەرەخلىرى قاتارلىقلارغا زىيان يەتكۈزىدۇ.

ئامۇتلۇق ① سۈپ. ئامۇت دەرىخى ئۆسكەن، ئامۇت دەرىخى كۆپ؛ ئامۇتلۇق باغ. ئامۇتلۇق ھويلا. ② ئى. ئامۇت دەرەخلىرى ئۆستۈرۈلگەن جاي (يەر): ئۇلار ئامۇتلۇققا بېرىپ بىرمەھەل سەيلە قىلىشتى.

ئامۇخاسى كۆپچىلىك ۋە شەخس، ھەممە كىشى، خالايق نېچۈن قەشقەر ۋە يەكەندە ئامۇخاس، ئۇنىڭغا بۇ قەدەر باغلاپتۇ ئىخلاس؟

ئامېرىتسىيە ئى [ر<لات] <خىم> رادىئوئاك-تىپ مېتال ئېلېمېنت، خىمىيىلىك بەلگىسى Am، كۈمۈش رەڭلىك، پارقراق - يۇمشاق ھەم سوزۇلۇشچان كېلىدۇ؛ ئەڭ تۇراقلىق ئىزوتوپىنىڭ يېرىم يىمىرىلىش دەۋرى تەخمىنەن 8 مىڭ يىل.

ئامېرىكا ئى <جۇغ> ① ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنىڭ قىسقارتىلما نامى، شىمالىي ئامېرىكا قىتئەسىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان؛ شىمال تەرىپى كانادا بىلەن، جەنۇب تەرىپى مېكسىكا بىلەن چېگرىلىنىدۇ؛ شەرق تەرىپى ئاتلانتىك ئوكيانغا ھەمدە مېكسىكا قولتۇقىغا، غەرب تەرىپى تىنچ ئوكيانغا تۇتىشىدۇ؛ ئۆز زېمىنىدىكى 48 شتات، بىر بىۋاسىتە قاراشلىق رايون (پايتەخت جايلاشقان كولۇمبىيە رايونى) ۋە ئالياسكا، ھاۋاي شتاتلىرىدىن تەشكىل تاپىدۇ؛ ئومۇمىي يەر مەيدانى 9 مىليون 353 مىڭ كۋادرات كىلومېتر، نوپۇسى 216

ئاللا مەدەت قىلسۇن، جەبرائىل ئەلەيسلام قانات بولسۇن، ئامىن... — دېدى.

ئامېرىكا ئاگاۋىسى [ر] <گىرېك> [بىسپول] تاق ھۈجەيرىلىك ئەڭ كىچىك بىر خىل ھايۋان، ھەرىكەت قىلغاندا تەن ھالىتىنى ئۆزگەرتەلەيدۇ. ئادەتتە سۇدا ياشايدۇ. پۇتى بىلەن ھەرىكەت قىلىدۇ ۋە ئوزۇقلۇق تېپىپ يەيدۇ. **ئامېرىكا كېسەللىكى** <تب> ← **ئامېرىكا ئولغاغى**.

ئامېرىكا ئولغاغى سۈپ. ئامېرىكا بار، تەركىبىدە ئامېرىكا بولغان.

ئامېرىكا ئولغاغى <تب> ئامېرىكا ئۈچەي يوللىرىدا پارازىت ياشاشتىن كېلىپ چىقىدۇ. دېغان بىر خىل ئولغاغى. ئۇنىڭ ئىپادىسى: قورساق ئاغرىش، ئىچى سۈرۈش ۋە چوڭ تەرەت قان ھەم شىلىق سۇيۇقلۇقلار بىلەن ئارىلاش كېلىش قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

ئانا I ئى [ئە] قىسقا بىر زامان، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئۆتكەن ۋاقىت، پەيت: شۇ ئان. * بۇلبۇل گويا كۆرمىش ئاتام چۈشەدە، تاپماق شەرتتۇر ئۇنى ئۈچ ئاي ئىچىدە. كۆڭلۈم كېزەر كۈندۈزىيۇ كېچىدە، شۇڭا ھەر ئان ئاھۇ — ئەپغان ئېتەرەن.

ئانا II رەۋ. جان ت ← ئاندىن.

ئانا ئى ① پەرزەنتلىك ياكى بالا — چاقىلىق ئايال كىشى (ئۆز بالىلىرىغا نىسبەتەن): ئۆز ئانا. ئۆگەي ئانا. * ئانا ئايىغىدا جەننەت بار (ماقال). * شۇ ئارىدا ئۇنىڭ ئانىسى كىرىپ كېلىپتۇ. ② يېشى چوڭ، قېرى ئاياللارنى ھۆرمەت بىلەن چاقىرىش، مۇراجىئەت قىلىش فورمىسى: ئانا، قەيەردىن كەلدىڭ؟ ③ يېشى چوڭ، قېرى ئاياللارنى ھۆرمەت بىلەن چاقىرىشقا ياكى مۇراجىئەت قىلىشتا، ئۇلارنىڭ نامىغا قوشۇپ ئىشلىتىلىدۇ: رەۋىخان ئانا ئۇزۇندىن بېرى نەۋرىلىرى ئۈچۈن ساغلاپ قويغان گۈلە — قاقلىرى سېلىنغان سېۋىتىنى بىلىكىگە ئۆتكۈزۈپتۇ.

مىليون 817 مىڭ (1977-يىل): پايتەختى ۋاشىنگتون. ② ئامېرىكا قىتئەسى.

ئامېرىكا ئاگاۋىسى <بوت> تاشسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى گۆشلۈك ھەم قېلىن؛ يوپۇرماق شەكلى تەتۈر تۆمۈنگە ئوخشايدۇ، يوپۇرمىقى يېشىل ئارىلاش كۈل رەڭ، يوپۇر-مىقىنىڭ گىرۋەكلىرىدە ئىلمەك تىكىنى بار، گۈلى يېشىل ئارىلاش سېرىق؛ كۆپ يىل ئۆستۈرۈلگەندىن كېيىن ئاندىن گۈللەيدۇ، مېۋىلىگەندىن كېيىنلا قۇرۇپ ئۆلىدۇ؛ ئەسلى مىكسىكىدىن تارالغان، مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىندۇ.

ئامېرىكا سۈپ [ر] ئامېرىكاچە: ئامېرىكا ئۆتۈك. ئامېرىكا مەسە.

ئامېرىكا ئىككىلىق سۈپ. ئامېرىكىدا چوڭ بولغان، يۇرتى ياكى دۆلىتى ئامېرىكا بولغان؛ مەكتىپىمىزدە ئامېرىكىلىق، ئەنگلىيىلىك ئوقۇغۇچىلار خېلى كۆپ ساننى ئىگىلەيدۇ. * مەن ئەتكەندە مەكتەپكە كېتىۋاتقىنىمدا ئۇ يول ياقىسىدا ئىككى نەپەر ئامېرىكىلىق بىلەن سۆزلىشىپ تۇراتتى.

ئامىل ئى [ئە] ئىش-ھەرىكەت، ۋەقە — ھادىسە ۋە باشقىلارنىڭ بىر باشقا چىقىشى، سادىر بولۇشى ئۈچۈن سەۋەب بولىدىغان نەرسە؛ سەۋەب: ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى ئىشلەپچىقىرىشقا يېتىشكە ئەڭ جانلىق ئەڭ ئىنقىلابىي ئامىل بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ تەرەققىي قىلىشىدىكى ھەل قىلغۇچ ئامىل. * ئادەمنىڭ پىسخىكىلىق ۋە جىسمانىي جەھەتتىن ئۆسۈپ يېتىشىدە ئۈچ ئاساسىي ئامىل ئۆزئارا رول ئوينايدۇ. بۇ ئۈچ ئامىل ئىرسىيەت، مۇھىت ۋە تەلىم — تەربىيىدىن ئىبارەت.

ئامىن تەق [ئە] پائىمەدە «ئىلاھى شۇنداق بولسۇن، ئېيتقىنىڭىز كەلسۇن» دېگەن مەنىدە ئىشلىتىلىدىغان سۆز؛ ئابدۇللا داموللا ئىختىيارسىز دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ: — شۇنداق بولغاي! ئامىن،

بىر، دەپ كۆرسىتىشكە باشلىدى.
ئانا جەمەت ئانا تەرەپ بىلەن قانداشلىق
ياكى توپلىشىش مۇناسىۋىتى بولغان
تۇغقانلار: ھاشىم مېھرىنىساغا ئانا جەمەت يېقىن
تۇغقانلاردىن ئىدى.

ئانا سۈتى ئاغزىدىن كەتمىگەن ئەقىل -
پاراستى تېخى يېتىلمىگەن، بېشىدىن ئىش
ئۆتمىگەن، گۆدەك؛ — ئانا سۈتى ئاغزىدىن
كەتمىگەن بۇ بالىدا نېمە گۇناھ، — دېدى ئۇ
كۆپچىلىككە قاراپ غەزەپ بىلەن.

ئانا سۈتىدىن ھالال ھېچقانداق ناپاكتلىق،
ساختىلىق ئارىلاشمىغان، ھالال تەر بەدىلىگە
كەلگەن؛ پۈتۈنلەي ئۆزىنىڭ بولۇشقا تېگىش-
لىك: ماڭا بۇ پاققان ئانا سۈتىدىن ھالال،
چۈنكى بۇنى يېرىم ئاي كېسەك قۇيۇپ بەرگەن
ھەققىمغا ئالغان، ئەمما سىلەر بۇنى ئوغرىلىۋاپسەن
دەۋاتسىلەر.

ئاناڭ ئۆرگۈلسۇن بىرەر كىشىنىڭ مەلۇم
بىر ئىشنى كۆڭۈلدىكىدەك قىلغانلىقىغا
ئىنتايىن رازى بولۇش يۈزىدىن ئېيتىلىدۇ:
— ئاناڭ ئۆرگۈلسۇن، ئەجەب ياخشى ئىش
قىلىپسەن، — دېدى ئۇ ئوغلىنىڭ قىلغان ئىشىدىن
رازى بولۇپ.

ئانا مەكتەپ ئىلگىرى ئوقۇش پۈتتۈرگەن
ياكى ئوقۇغان مەكتەپ: بۈگۈن ئۇنىڭ ئانا
مەكتىپى بويىچە ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارنى
ئوتتۇرا مەكتەپكە ئۇزىتىش ۋە ئىلغارلارنى
مۇكاپاتلاش يىغىنى بولۇۋاتاتتى.

ئانا ۋەتەن كىشى تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، ئۇنىڭ
ئۈچۈن مۇقەددەس سانالغان مەملىكەت:
ئانا ۋەتەن رادىئوسىدىن ئاڭلىنىۋاتقان ناخشا
تۈگىگىچە بۇ نەچچە قۇر خەتنىڭ سىياھى يېپىلىپ
كەتتى.

ئانا يۇرت تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، كىشىنىڭ
قېنى تۆكۈلگەن، چوڭ بولغان، مۇقەددەس
سانىلىدىغان يۇرت، ئورۇن، جاي: ئانا يۇرت
مېھرىنىڭ كۈچلۈك مۇھەببىتى — جەڭچى روھىنىڭ

زۇپ، ئاستا قەدەملەر بىلەن شەھەرگە قاراپ
يۈرۈپ كەتتى. ④ بالا تۇغقان جانىۋار:
ئانا كەپتەر. ئانا توشقان. ⑤ كۆچمە، بىرەر ئىش،
ھادىسە ياكى نەرسىنىڭ پەيدا بولۇشىغا
سەۋەب بولىدىغان، ئۇنى كەلتۈرۈپ چىقىدۇ.
بولىدىغان ياكى ئۇنىڭ كېلىپ چىقىشىغا
سەۋەب بولىدىغان ئامىل؛ سەۋەب: — بىلىم
ئەمەلىيەتتىن كېلىدۇ، بىلىمنىڭ ئانىسى ئىش،
ئاكا! سىزدىن ئىش ئۆگەنگىلى كەلدۇق! — دېدى
مۇئەللىم. * زۇكام كېسەلنىڭ ئانىسى. ⑥ شۇ
نەرسىنىڭ غوللۇق، ئاساسىي قىسمى:
ئانا ئېرىق. ئانا ئۆستەك. ئانا تىل. ⑦ ئانا
ئورنىدا باشقىلارنىڭ دەردىگە دەردمان
بولىدىغان، ياردەملىشىدىغان، ياخشىلىق
قىلىدىغان ئايال كىشى: ئانا بولماق. تۇغۇت
ئانىسى.

ئانا بولماق ① بالىلىق بولماق، بالىلىق
ئاياللار قاتارىغا ئۆتمەك: تۆت - بەش
يىل ئالدىدىكى گۆدەك قىز ماھىنۇر ئىككى بالغا
ئانا بولغاندىن كېيىن تۇرمۇشنىڭ ئەلىمى - تەلىمىنى
خېلى بىلىپ قالدى. ② ئانا ئورنىدا باشقىدە-
لارنىڭ بېشىنى سىلاپ، دەردىگە دەردمان
بولماق، ياخشىلىق قىلماق: پەرزەنتلەرگە مېھرى
پۈتمەس ئانا بولدۇڭ، كۈلسەڭ ئۇلار كۈلىدۇ،
غېبىدە غەمگە تولدۇڭ.

ئانا تىل ① كىشىلەر گۆدەكلىكتە ئانىسىدىن
ياكى شۇ كىشى مەنسۇپ بولغان مىللەت
تەربىيىچىسىدىن ئۆگىنىۋالغان تىل يەنى
سۆزلىگۈچى شەخس مەنسۇپ بولغان خەلق
تىلى، ئۆز مىللىتىگە خاس خەلق تىلى:
باشقا مىللەت تىلىنى ياخشى ئۆگىنىش ئۈچۈن
ئالدى بىلەن ئۆز ئانا تىلىنى ياخشى بىلىش
كېرەك. ② باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ تىل
دەرسلىكى: ئوقۇتقۇچى ئۇنىڭ ئالدىغا
كەلگەندە: — مانا مۇئەللىم، — دەپ، ھېسابقا
ئىككى دەپتەر، ئانا تىلغا ئىككى، رەسىمىگە

بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئانتىگېنلىك رولى يەنىلا ساقلىنىپ قالدۇ. بۇ خىل خۇسۇسىيەت ئۆزگەرتەلەيدىغان تاشقى زەھەر ئادەتتە «ئاناتوكسىن» دەپ ئاتىلىدۇ. تاشقى زەھەر ئادەم ياكى ھايۋانلارنىڭ تېنىگە ئۆكۈل قىلىنغاندىن كېيىن سۇنئىي ھالەتتىكى ئاكتىپ ئىمۇنىتېت كۈچىنى پەيدا قىلىدۇ.

ئاناتومىيە ئى [ر<گرېك] تىرىك ئورگا- نىزمىلارنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى تۈزۈلۈشى توغرىسىدىكى پەن: ئادەم ئاناتومىيىسى.

ئاناتومىيەلىك سۈپ. ئاناتومىيىگە ئائىت، ئاناتومىيىگە خاس، ئاناتومىيىگە مۇناسىۋەتلىك.

ئانار ئى [پ] ① <بوت> ئانار ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ، يوپۇرماق ئۇزۇن ھەم يۇمىلاق؛ گۈلى قىزىل، ئاق ياكى سېرىق رەڭدە؛ مېۋىسى شارسىمان بولىدۇ؛ ئىچىدە نۇرغۇن ئۇرۇقلىرى بار، ئۇرۇقنىڭ سىرتقى پوستى شىرنىلىك بولۇپ، يېيىشكە بولىدۇ؛ يىلتىز پوستى ۋە شېخىنىڭ قاسراقلىرىدىن تاسما مەدە ۋە سازاڭسىمان مەدەلەرنى چۈشۈر- گۈچى دورىلارنى ئىشلەشكە بولىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى. ③ ئاياللارنىڭ ئىسمى.

ئانار شەرىپىتى <يېم> ئانار دانىسىدىن چىقىرىلغان شەرىپەت.

ئانار يۈزلۈك يۈزى ئانارغا ئوخشايدىغان، مەڭزى قىزىل: بىردەمدىن كېيىن ئانار يۈزلۈك، شەھلا كۆزلۈك بىر قىزىل تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتىتى.

ئانارخىزم ئى [ر<گرېك] ← ھۆكۈمەتسىزلىك. **ئانارخىست** ئى [ر] ئانارخىزم (ھۆكۈمەت- سىزلىك) تەرەپدارى.

ئانارخىيە ئى [ر<گرېك] ① ھەرقانداق دۆلەت ھاكىمىيىتىنى، ھەممە ئۈچۈن مەجبۇر

سۇنماس ۋە تالىماس قانستى. * يەنە كۆپ يول ماڭغاندىن كېيىن، شانىياز ئۆزىنىڭ ئانا يۇرتىغا يېتىپ كېلىپتۇ.

ئاندىن تۇغما بارلىق كىيىم-كېچەكلىرى سالدۇرۇۋېتىلگەن، كىيىم-كېچەكسىز، قىپپالساڭاچ: ئۇنىڭ جەسىتى ئاندىن تۇغما ھالەتتە تۇراتتى.

ئانىسى گەپكە تۇغقان تولا گەپ قىلىدىغان، كۆپ سۆزلەيدىغان، ۋالاقىتەككۈر: — بۇ تازىمۇ ئانىسى گەپكە تۇغقان بىرنەپە ئوخشايدۇ، — دېدى ئۇ سۆزلىگۈچىدىن زېرىككەندەك ئۆزىگە غوتۇلداپ.

ئانىسىنى كۆزىگە كۆرسەتمەك قانستىق ئەدەبىنى بەرمەك: — بۇ خۇنپەرنىڭ ئانىسىنى كۆزىگە كۆرسىتىش كېرەك، — دېدى ئەمەت ئالىقىنى ئالىقىغا ئۇرۇپ.

ئانىسىنىڭ ئەھچىكىنى قاتتىق چىشلىگەن تەلەپسىز، ئىشى ئوڭغا تارتىمىغان، شور پېشانە: — ئانىسىنىڭ ئەھچىكىنى قاتتىق چىشلىگەنلەر بۇ ئىشنى قىلىدۇ، سىلەر ئەتە-ئۆگۈن بىلىپ قالسىلەر، — دېدى ئۇ.

ئانا-بالا ئانا ۋە بالا: بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، ئانا-بالا ئىككىيلەن بىر-بىرىگە ئېسىلىپ يىغلىشىپ كېتىپتۇ.

ئانا-بالا بولماق ئانا ۋە بالا بولۇشۇپ بىللە ئۆتمەك: — پەقەت ئۇ دۇنياغا بارغاندا مېنى تاشلاپ كەتسەك، مۇشۇ دۇنيادىكىدەك، ئانا-بالا بولۇپ ئۆتسەكلا بولىدى... — دېدى ئۇ ئۆكسۈپ يىغلاپ تۇرۇپ.

ئانا-بالىلىق ئانا ۋە بالا ئۆتۈرسىدىكى مۇناسىۋەتلەرگە ئائىت، ئانا ۋە بالىغا تېگىشلىك: ئۇلارنىڭ ئانا-بالىلىق مېھىر-مۇھەببىتىگە ھەممە كىشىنىڭ زوقى كېلىدۇ.

ئاناتوكسىن ئى [ر<گرېك] <تې> كېسەللىك باكتېرىيىسىنىڭ تاشقى زەھىرى ئۇزاق مۇددەت ساقلىغان ياكى خىمىيەلىك دورىلار ئارقىلىق زەھەرلىك خۇسۇسىيىتىنى يوقاتقان

ئەمەس، بەلكى سۆز تەرتىپى ۋە ياردەمچى سۆزلەر ئارقىلىق ئىپادىلىنىدىغان تىل.

ئانالىز ئى [ر<گرېك] ① تەكشۈرۈش

ئوبىيېكتنى تۈرلەرگە ئاجرىتىپ تەتقىق قىلىش ئۇسۇلى، تەھلىل؛ ھەر تەرەپلىمە تەھلىل قىلىش، چوڭقۇر تەكشۈرۈش؛

ئوبىيېكتنى ئۆزگەرتىشتە سۆز ئارقىلىق كۆرسىتىش بىلەن ئانالىز قىلىشنى بىرلەشتۈرۈش كېرەك.

* مانا بۇ يەردە بىرنەچچە تال بەتتىكى مەزمۇ تۇرۇپتۇ، نەق مەيداندا تەكشۈرۈپ كۆرۈش ۋە ئانالىز قىلىش نەتىجىسىدىن مەلۇم بولىدىكى، بۇ مىخلار يولدا ياندىشىپ كېتىۋاتقان بىر يىگىت بىلەن بىر قىزنىڭ ئايىغىدىن دېسەك بېرىدۇ.

② ماددىنىڭ تەركىبىنى ئېنىقلاش: خىمىيىۋى ئانالىز. ماتېماتىكىلىق ئانالىز. * ئۇنىڭ ئاۋازى،

خۇددى تاۋۇش دولقۇنى مىكرو ئانالىز ئۈستىدىكى تەجرىبە نەتىجىسىگە نۇقسان يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن ئەندىشە قىلغاندەك، ناھايىتى تۆۋەن ئىدى.

ئانالىز قىلماق ① تەكشۈرۈش ئوبىيېكتىنى

تۈرلەرگە ئاجرىتىپ تەتقىق قىلماق؛ ھەر تەرەپلىمە، چوڭقۇر تەكشۈرۈش؛ مۇلاھىزە قىلماق؛ ئۇ بۇنداق مەسىلىلەرنى ناھايىتى

چوڭقۇر ئانالىز قىلدۇ. ② ماددىنىڭ تەركىبىنى ئېنىقلىماق؛ ئۇ مېدىتسىنا داشۆسىدە قانىنى

ئانالىز قىلىش تېخنىكىسى توغرىسىدا قوشۇمچە لېكسىيە سۆزلەيدىغان بولدى.

ئانا - مانا ئانا ۋە ئانا قاتارلىقلار.

ئانا - مانىسىنى كۆزىگە كۆرسەتمەك ← **ئانىسىنى كۆزىگە كۆرسەتمەك.**

ئانت ئى ← قەسەم.

ئانت ئىچمەك ← قەسەم ئىچمەك: — ئۇ بۇ يولدا ماڭماسلىققا بۇرۇنلا ئانت ئىچكەندى، بۇ قېتىم

يەنە كونا مۇقامغا دەسسەپتۇ - دە، — دېدى ئۇ غەزەپ بىلەن جوزىنى مۇشتلاپ.

ئانتانتا ئى [ر<فران] ئىتتىپاقداش دۆلەت -

لەر، بىرلەشمە دۆلەتلەر.

ئانتاركتىكا ئى [ر<گرېك] <جۇغ> يەر

بولغان قانۇن - قائىدىلەرنى، ئەدەب - ئەخلاق پرىنسىپلىرىنى ئىنكار قىلىش، ھۆكۈمەتسىزلىك.

② كۆچمە. باشباشتاقلق، قانۇنسىزلىق، تەرتىپسىزلىك.

ئانار خىيلىك سۈپ. ھۆكۈمەتسىزلىككە ئائىت، ھۆكۈمەتسىزلىك توغرىسىدىكى.

ئاناردەك سۈپ. ئانارغا ئوخشاش، ئانار كەبى، قېپقىزىل: قىز ئەكبەرنىڭ ئۆزىگە قاراپ

كېلىۋاتقىنىنى شۇ چاغدىلا بىلدى - دە، قېپقىزىل يىپەك ياغلىقىنىڭ تەپتىدىنمۇ ياكى «بارىكالا»

لارنىڭ تەسىرىدىنمۇ ۋە ياكى... ئۇ ئاناردەك قىزارغانىدى.

ئانارزار ئى [پ] ← **ئانارلىق.**

ئانارزارلىق (توغرىسى: ئانارلىق) ← **ئانارلىق.**

ئانارگۈل ئى [ئانار+گۈل] <بوت> ① ئانار

دەرىخىگە ئوخشايدىغان، مېۋە بەرمەيدىغان بىر خىل مەنزىرە ئۆسۈملۈكى. ئۇ

ئادەتتە تەشتەكلەردە ئۆستۈرۈلىدۇ. ② ئايال - لارنىڭ ئىسمى.

ئانارلىق سۈپ ① ئانار دەرىخى بار، ئانار

دەرىخى ئۆسكەن: ئەنە، ئۇ كەلدى مۇز تاغىدىن - گۈزەل قار لەيلىزارىدىن، ئەنە، ئۇ

ئالىلىق غۇلجا، قېتىق - قايماق بازارىدىن، ئەنە ئۇ قاشتېشى يۇرتى، ئانارلىق باغ ئۇزارىدىن،

ئەنە، ئۇ ئۇزۇمزار تۇرپان، كۈمۈش رەڭ پاختىزا - رىدىن. ② ئى. مەخسۇس ئانار تىكىلگەن يەر،

ئانار دەرىخى ئۆستۈرۈلگەن باغ: بىز مەھەللە ئارىلاپ مېڭىپ، مەھەللىنىڭ ئايىغىغا جايلاشقان ئانارلىققا كېلىپ توختىدۇق.

ئانالىتىك سۈپ [ر] ئانالىز ئۇسۇلىغا ئاساس -

لانغان؛ تەھلىلىي: ئانالىتىك مېتود. ئانالىتىك تىل. ئانالىتىك مورفولوگىيە.

ئانالىتىك تىل <تىل> جۈملىدە سۆز بىلەن

سۆز ئوتتۇرىسىدىكى گرامماتىكىلىق مۇناسىۋەت سۆزنىڭ مورفولوگىيىلىك تۈزۈلۈشى بىلەن

دۇنياسىدا ئومۇمەن ئانتاگونىيىلىك ئامىللارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھەمدە ئاخىر بېرىپ تاشقى توقۇنۇش شەكلى ۋە ئانتا-گونىيە شەكلى بىلەن ھەل قىلىنىدىغان زىددىيەتلەر ئانتاگونىيىلىك زىددىيەت بولىدۇ. ئانتاخور سۇپ ← قەسەمخور: ئۇ تولىمۇ ئانتاخور ئادەم.

ئانتولوگىيە ئى [ر] <گربك> ← ئەسەرلەر توپلىمى.

ئانتىدېموكراتىك سۇپ [ر] دېموكراتىيىگە قارشى، خەلق مەنپەئىتىگە زىت، دۈشمەن بولغان.

ئانتىسكولون ئى [ر] ← تەتۈر ھاۋا قاينىمى.

ئانتىگېن ئى [ر] <گربك> ① <بىئول> ئورگانىك ماددا. ئۇ ئادەم ياكى ھايۋانلارنىڭ قان سۇيۇقلۇقى ئىچىگە كىرگەندىن كېيىن قان زەردىيىدە ئانتىتېلىنى ھاسىل قىلىدۇ، شۇنىڭدەك ئانتىتېل بىلەن خىمىيىۋى رېئاكسىيىگە كىرىشىدۇ. ② <تېب> ئورگانىزىمدا ئىممۇ-نىستېلىق رېئاكسىيە قوزغىيالايدىغان ماددىلارنىڭ ھەممىسى «ئانتىگېن» دېيىلىدۇ. بەلگىلىك ئانتىگېن ئورگانىزىمدا، پەقەت ئۆزىگە مۇناسىپ ئانتىتېللا پەيدا قىلالايدۇ.

ئانچىمورغا سۇپ. دىئال. ئورۇق، ئاۋاق، يېگىنى چىرايىغا چىقمايدىغان.

ئانچە ئال ← ئۇنچە.

ئانچە - مۇنچە ئاز مىقداردا، ئاز - تولا، بەزى - بەزى، ئاندا - ساندا: ھەجەر ئاپپاي يېشى قىرقتىن ئاشقان، يۈزىدە ئانچە - مۇنچە چېچەك ئىزى بار، خۇش پىچىم، ساددا، ياۋاش ئايال ئىدى. * مەن دادامنىڭ ئارقىسىدا يۈرۈپ ئانچە - مۇنچە قارا خەت تونۇپ قالغانىدىم.

ئانچىكى سۇپ. ئاددىيلا، شۇنداقلا: مۇھىم، مۇرەككەپ ئەمەس: ئانچىكى بىر ئىش. * ئانچىكى دەپ قويغان بىرگەپ.

ئانچىكىم (ئوغرىسى: ئانچىكى) ← ئانچىكى.

شارىنىڭ جەنۇبىي قۇتۇپى، يەنى يەر شارىدىكى يەتتە قىتئەنىڭ بىرى.

ئانتاركىتىكا قىتئەسى <جۇغ> ← ئانتاركىتكا.

ئانتاگونىزم ئى [ر] <گربك> [پەلس] <كېلىشتۈرۈپ بولمايدىغان قارىمۇقارشىلىق، زىددىيەت.>

ئانتاگونىيە ئى [ر] <گربك> [پەلس] <كەسكىن توقۇنۇش بولۇپ ئىپادىلەنگەن كۈرەش شەكلى، ئۇ زىددىيەتلەر كۈرىشىنىڭ ھەممە شەكلى ئەمەس، ئۇنىڭ بىر خىلى.>

ئانتاگونىيىسىز سۇپ <پەلس> ئانتاگونىيە ئامىلىنى ئۆز ئىچىگە ئالمىغان، پارتلاش شەكلىدە بولمىغان يول بىلەن ھەل قىلغىلى بولىدىغان.

ئانتاگونىيىسىز زىددىيەت <پەلس> «ئانتا-گونىيىلىك زىددىيەت» كە نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ. ئىجتىمائىي تۇرمۇشتا تۈپ مەنپەئەت بىرلىكى ئاساسىدىكى زىددىيەت ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا ئانتاگونىيىسىز بولىدۇ، تەبىئەت دۇنياسىدا، ئانتاگونىيە ئامىللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالمىغان، شۇنداقلا پارتلاش شەكلىدە بولمىغان يول بىلەن ھەل قىلىنىدىغان زىددىيەتلەرنىڭ ھەممىسى ئانتاگونىيىسىز زىددىيەت بولىدۇ.

ئانتاگونىيىلىك سۇپ <پەلس> ئانتاگونىيە شەكلى بىلەن ھەل قىلىنىدىغان. كېلىشتۈرۈپ بولمايدىغان، بىر-بىرىگە تامامەن زىت بولغان.

ئانتاگونىيىلىك زىددىيەت <پەلس> «ئانتا-گونىيىسىز زىددىيەت» كە نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ، ئىجتىمائىي تۇرمۇشتا دۈشمەنلەش-كەن سىنىپلار ياكى گۇرۇھلار ئوتتۇرىسىدىكى تۈپ مەنپەئەت توقۇنۇشى ئاساسىدا پەيدا بولغان زىددىيەتلەرنى كۆرسىتىدۇ؛ تەبىئەت

ئاندا - مۇندا ← **ئاندا - ساندا** ياتاقتىكىلەر شېرىن ئۇيغۇدا، ئاندا - مۇندا خورەك ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. * ئۇلار ئاندا - مۇندا ساقلىنىپ قالغان تەبىئىي ئورمان، يېپىنچا ئۆسۈملۈكلەرنى ئاسراشنى كۈچەيتتى.

ئاندىن ئال ① شەرت - بېقىندى جۈملىلەردە باغلىغۇچىلىق ۋەزىپىسىدە كېلىپ، شۇ چاغدا، شۇ ۋاقىتتا دېگەن مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ: ئەگەر ئۇ، شۇ چېكىنگىنىچە كوزۇپقا بېرىپ تاقالسا، ئاندىن مەن ئۇنىڭ ياقىسىدىن تۇتۇۋېلىپ كوزۇپ-نىڭ يان ياغىچىغا كېلىشتۈرۈپ ئۈستۈرۈشنى ئويلىغانىدىم. * خەلق سوت مەھكىمىسىنىڭ ھۆكۈمى پەقەت ھەقسىمى ئىجرا قىلىنغاندىلا، ئاندىن ئۇ خەلقنى قوغداش، دۈشمەنگە زەربە بېرىش، جىنايەتچىلەرنى جازالاپ ئۆزگەرتىش رولىنى ئوينىيالايدۇ. ② ئۇنىڭدىن كېيىن، شۇ ۋاقىتتىن كېيىن؛ ئۇلاپلا: ئاۋۋال ئىشلە، ئاندىن ئوينا (ماقال). * ئارسالانۇۋ بالىسىت باشلىقى غۇلامجاننىڭ پىكرىنى ئېلىپ، ئاندىن ئوپىراتسىيە قىلماقچى بولدى. ③ ئۇنىڭدىن، ئۇنىڭدىنمۇ، ئۇنىڭدىن، ئۇنىڭدىنمۇ: ئەل تامان، دەردىڭ يامان، كۆيدۈرۈشۈڭ ئاندىن يامان.

ئاندىن باشقا ← **ئۇندىن باشقا.**
ئاندىن كېيىن ← **ئۇندىن كېيىن.**

ئانسامبىل ئى [ر<فران] بىر پۈتۈن بەدىئىي كوللېكتىپ بولۇپ ئويۇن كۆرسىتىدىغان ئارتىسلار كوللېكتىپى: ناخشا - ئۇسسۇل ئانسامبىلى.

ئانكىت ئى [ر<فران] تېگىشلىك مەلۇمات ئېلىش ۋە توپلاش قۇچۇن بەلگىلەنگەن سوراق خاراكىتېرلىك جەدۋەل، ۋاراق: ئانكىت تولدۇرماق. پارتىيە ئەزالىرىنى قايتا تىزىملاش ئانكىتى. * ئۇ ئارىمىزدا ھاشىردىن قالسا، ياشتىمۇ چوڭ، ئۇنىڭ يىگىرمە تۆت ياشقا كىردىم دەپ ئانكىت تولدۇرغىنى، ئايالى ۋە بىر بالىسى بار ئىكەنلىكى يادىمدا، ئۇ ئايالىنى قويۇۋېتىپ بىز بىلەن ماڭدى.

ئانچىلا ئال ← **ئۇنچىلا.**

ئانچىلىك رەۋ ← **ئۇنچىلىك:** ئانچىلىك ئانچىق پىيازىمۇ بار (ماقال). * ئانچىلىك ئىش قانچىلىك ئىش (ماقال).

ئانچىنان رەۋ [پ] شۇنچە، خېلى بەك، شۇ قەدەر: قەلەندەر پادىشاھنى ئەتىسى ئانچىنان ئىزدەپ تاپالىدى.

ئانچىۋالا ئال ← **ئۇنچىۋالا.**

ئاندا رەۋ. ① ئۇ يەردە، بۇ يەردە، شۇ يەردە: خانىمانىم ئاندا قالدى، گۈل چېبىرىم بەندە بولدى، قاراقچىلار قولدا قالدى، كىشى ئۆز يارىغا ئوخشارمۇ. ② ئۇ يەرگە، بۇ يەرگە، شۇ يەرگە: يۈرۈڭ ئاندا بارايلى، دەريا بويى بويلايلى. بېلىقلارغا ئەر ز ئېيتىپ، بىز خۇداغا يىغلايلى.

ئاندا - ساندا رەۋ ① بەزى - بەزىدە، بىرە - بىرە، گاھ - گاھ: تالا قاراڭغۇ ۋە قورقۇنچۇق بولۇپ، ئاسماندا بىرەر تال يۇلتۇزمۇ كۆرۈنمەيتتى. ئاندا - ساندا چاقماق چېقىپ ئۆتەتتى. * شەھەر سېپىلىنىڭ تۆت دەرۋازىسى ئۈستىدىكى قاراۋۇل پوتەيلىرىگە كىرىۋالغان دۈشمەن ئەسكەرلىرى ئاندا - ساندا ئوق چىقىرىپ قوياقتى. ② ئۇ يەر، بۇ يەردە، ئۇندا - مۇندا: ئۇنىڭ چېكى چاچلىرىغا ئاندا - ساندا ئاق سانجىلغان، كۆزلىرىنىڭ جىيەكلىرىگە ئىنچىكە سىزىقلار تارتىلغانىدى.

ئانداق ئال ← **ئۇنداق:**

ئانداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ ←

ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ.

ئانداقچى ئال ← **ئۇنداقچى.**

ئانداقچى - مۇنداقچى ← **ئۇنداقچى -**

مۇنداقچى: خاسىيەت زاۋۇتقا تېلېگرامما ئەۋەتكەندە ماڭا بەرمىگەنلىكى، تېلېفون بەرسە چاقىرىپ قويىغانلىقى، ئىزدەپ كەلسە كۆرۈشتۈر - مەيلا قالماستىن، مېنى ئانداقچى - مۇنداقچى دەپ تەتۈر تونۇشتۇرغانلىقىنى سەن بېرىپلا چۈشەندۈرۈپ بولالامسەن؟

ئانلىق مېھىر. * ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن گىچىككەنە يۇمران بوۋاقتى چەكسىز ئانلىق مېھىرى بىلەن باغرىغا بېسىپ كۆلۈمسىرەپ تۇرغان ئايالىنىڭ قىياپىتى نېرى كەتمەيتتى. ① <بوت> ئانا تەرەپ بىلەن قانداشلىق ۋە ئۇرۇقداشلىق مۇناسىۋىتى بار بولغان؛ ئانلىق تۇپ. ئانلىق تەن. ئانلىق گۈل.

ئانئاي ئىم. دىئال. ۋىيەي.

ئانئاي سۇپ [ئە] بوزەك؛ ياۋاش؛ ئانىسىنى تاپسام، شىللىسىگە مىنىپ چاپسام (ماقال).
ئانئاي ئەتەك ← **ئانئاي تاپماق** — ئۇكام ئادەمنى مۇنداقمۇزە ئانئاي ئەتكەن بارمۇ؟ — دەپ كۆز يېشى قىلىشقا باشلىدى توختى سەيپۇك.

ئانئاي تاپماق بوزەك قىلماق، خارلىماق؛ ئەگەر كىم ئاق نىيەت كىشىلەرنى ئانئاي تېپىپ، ئۇلارنىڭ نەرسە-كېرەكلىرىنى سوقۇۋېلىپ بېيىۋالغان مۇشتۇمزورلارنى ئاڭلاپ قالسا، ئۇلار مەيلى قەيەردە بولسۇن، شۇ يەرگە ئادەم ئەۋەتىپ، يىغىشتۇرۇپ كېلەتتى. * ئانا-ئانىلىرى ئۆلگەن-دىن كېيىن، ئۇلار مىراس بۆلۈشۈپتۇ، بۆلۈشۈپمۇ بىر قورۇدا ياشاپتۇ، چوڭلىرى كېچىكىنى ئانئاي تېپىپ، ئالداپ-سالداپ ئۇنىڭ مىراسلىرىنى يەپ تۈگىتىپتۇ.

ئاھ ئىم ① مېھىر-مۇھەببەت ، كۈچلۈك ھېسسىيات ، سېغىنىش ، ئىنتىزارلىق ، خۇشال-لىق قاتارلىق ھېس-تۇيغۇلارنى ئىپادىلەيدۇ؛ — ئاھ، خۇدا، قىزلىرىمنىڭ بەختىنى ئوڭ قىلىغىن! — دېدى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلاپ. * ئاھ، جېنىم بالام، سېنى كۆرىدىغان كۈنلەرمۇ بولىدىكەن-ھە. * ئېگىلىدىم مەن ساڭا ئاھ ئانا قۇياش، دىلىمدا باركى بىر تەلەپ-ئىلتىجاي گۈلخۇمار بۆلبۈلدەك تۆككەن ناۋا، ئەرزىمنى ئىشتىكىل ۋە كەلتۈر بەجا. ② ئېچىنىش، دەرد-ئەلەم، ھەسرەت-نادامەت، نالە-تۇيغۇسىنى ئىپادىلەيدۇ: «ئاھ» دېسە ئۆپكىسى كۆرۈنۈپتۇ (ماقال). * ئاھ، شۇ كۈنى ئۆزۈمنىڭ نېمە بولغانلىقىمنى ھېچ بىلمىدىم. * — ئاھ!... — دەپ زارلاپتۇ يىگىت، — شۇ باغ بىلەن ئىمارەت مېنىڭ

ئانبومېتر ئى [ر<گرېك] ھاۋا، شامال ھەرىكىتىنىڭ تېزلىكىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

ئانبىجان ئى. ئانىسىغا ياكى ياشانغان ئاياللارغا يېقىنچىلىق قىلىپ ياكى ئۇنىڭغا ئەركىلەپ دېيىلىدىغان مۇراجىئەت سۆزى؛ ئانبىجان، ئارزۇيۇڭدىكى زامان بولدى. * قەدىم-دىن ۋە تەننى دەيمىز بىز، سۆيۈنۈپ، ئەزىزلەپ ئانبىجان. شۇ ئۇلۇغ نام بىلەن سېنى ئاتىدىم، قەلبىمدە ھاياجان. يۈرىكىم تېپىدۇ سەن ئۇچۇن، تومۇردا ئۇرغۇيدۇ قىزىل قان.

ئانىسى ئى ① «ئانا» سۆزىنىڭ III شەخس ئىگىلىك قوشۇمچىسى بىلەن تۈرلىنىشى. ② ئەرلەرنىڭ ئۆز ئاياللىرىغا ئىسمىنى ئاتىماس-تىن مۇراجىئەت قىلىش فورمىسى: — ھەي ئانىسى، قاراڭلا كىم كەلدى، — دېدى ئۇ مېھماننى ئۆيگە تەكلىپ قىلىۋېتىپ.

ئانىكا ئى. ئانىسى ياكى ئانىسى قاتارلىق ئاياللارغا يېقىنچىلىق قىلىپ ئۇلارنى ھۈرمەتلەپ ئېيتىدىغان مۇراجىئەت شەكلى: — ئاھ، — دەپتۇ پەرىزات، — يامان قىلىدىلا ئانىكا، مېنىڭ مايىمۇن سۈرەتلىك نىقابىمنىڭ ئىس-تۈتەكلىرى ئانا-ئانامنىڭ دىمىغىغا يېتىپ بارغان ھامان، ئۇلار مېنى ئىزدەپ كېلىدۇ.
ئانىكام قاق دېگۈزۈۋەتتەك دىئال. ۋايىجېنىسى چىقىرىۋەتتەك، جۇگۇ-جۇگۇ دېگۈزۈۋەتتەك.

ئانىلارچە رەۋ. ئانىلارغا ئۇخشاش؛ ئانىلارغا خاس، ئانىلاردا بولىدىغان؛ ئانىلارچە غەمخورلۇق. ئانىلارچە كۆيۈنمەك. * ۋاڭ جاۋشىن ياۋۇزلارنىڭ مۇشتىنى بولغۇچە يېگەنلىكتىن. بۇ ئانىلارچە مېھرىبانلىقنى كۆرۈپ، كۆز ياشلىرىنى زادىلا توختىتىۋالالمىدى.

ئانلىق سۇپ ① ئانىسى بار، ئانىسى ھايات؛ ئاتىلىقلار ئاتام دېسە قۇيۇلدى ياشم. ئانلىقلار ئانام دېسە، ئېگىلدى ياشم. ② ئانىسىغا خاس، ئانىغا ئالاقىدار؛ ئانلىق مۇھەببەت.

بىرىكىمىسىدىن ئىبارەت مۇزىكا ئەسىرى، كۆي: بىرىنچى مۇقام يىگىرمە ئىككى ئاھاڭ ئېيتىلغاندىن كېيىن تۈگىدى. * يوغان - يوغان ئۆيلەرنىڭ ئوچۇق دېرىزىلىرىدىن خۇش چاقچاق ئاۋازلار، تاللىشلار، مۇزىكا ئاھاڭلىرى ئاڭلىناتتى.

③ نۇتۇقتا مەنىگە قاراپ ئاۋازنىڭ كۆتۈرۈلۈشى ۋە پەسىيىشى، كۈچلۈك ياكى ئاجىز ئېيتىلىشى؛ ئىنتوناتسىيە: مەن بوۋايىغا: — سىز دەرھال بېرىپ ئادىل شۇجىنى چاقىرىپ كېلىڭ! — دېدىم بۇيرۇق ئاھاڭدا. ④ سۆزلىگۈچىنىڭ ھېس - تۇيغۇسىنى ئىپادىلەيدىغان تەلەپپۇز ئۇسۇلى: يىغلامسىرىغان ئاھاڭدا سۆزلىمەك. * سەلەي تەمتىرەپ كەتمىدى، چۈنكى ليۇشيانىڭ ئاۋازىدا قورققۇدەك ئاھاڭ يوق ئىدى.

ئاھاڭ تەرجىمىسى <تىل> بىرتىلىنىڭ سۆز - ئىبارىلىرىنى يەنە بىر تىل تاۋۇش سىستېمىسىنىڭ ئىمكانىيىتى يار بەرگەن دائىرىدە، ئوخشاش قىلىپ ئېيتىش، تەلەپپۇز قىلىش، ئىپادىلەش ئۇسۇلى.

ئاھاڭ شەكلى <مۇز> مۇزىكا ئاھاڭلىرىنىڭ تۈزۈلمە شەكلى. بۇ، ئوقۇش ئاھاڭ شەكلى، ئاساسىي كۆي شەكلى ۋە يۈرۈش ئاھاڭلىرى شەكلى دەپ ئۈچ خىلغا ئايرىلىدۇ.

ئاھاڭغا سالماق تېكىست (شېئىرنى) ئاھاڭغا ماسلاشتۇرۇپ ناخشا ھالىتىگە كەلتۈرمەك: ئۇ ئۆزىنىڭ قوشاقلىرىنى ئاھاڭغا سېلىپ، ناخشا قىلىپ ئېيتاتتى. * «ئۇچقۇنلار ئىتتىپاقى» نىڭ ئەزالىرى دىلپەرنىڭ شېئىرىنى ئاھاڭغا سېلىپ «مەھبۇسلار ناخشىسى» قىلىپ ئوقۇيدىغان بولدى.

ئاھاڭدار سۈپ [پ] ① قۇلاققا خۇش ياقىدىغان، ھۇزۇر بېغىشلايدىغان، يېقىملىق. ناخشىچى سايرامنىڭ سۆيگۈنى ھۇرنىڭ ئاۋازى بۇلبۇلدەك ئاھاڭدار ئىكەن. ۋە بەلكى بۇلبۇلمۇ يەتمەسكەن ئاڭا، شۇڭلاشقا ئەل ئۇنى بۇلبۇل ئاتار ئىكەن. ② مەلۇم ئاھاڭغا ئىگە بولغان؛

ئىدى... ③ نالە، زار، دەرد، پىغان: يىگىت ئايرىلىش ئازابىدىن بىر ئاھ ئۇرغانىكەن، ئۇنىڭ ئاھى يەتتە قات ئاسماننى، يەتتە قات زېمىننى تىترىتىپتۇ. * ئاھ ئۇرارمەن، ئاھ ئۇرارمەن، ئاھلىرىم تۇتقاي سېنى؛ كۆز يېشىم دەريا بولۇپ، بېلىقلىرىم يۇتقاي سېنى.

ئاھ تارتماق — ئاھ ئۇرماق: زېرەك بۇ ئىشنى كۆرۈپ خوجا ۋاپانىڭ قېشىغا كىرىپ بىر ئاھ تارتىپتۇ.

ئاھ چەكمەك — ئاھ ئۇرماق: توك قاغا تۈلكىنىڭ ئاھ چېكىپ يىغلىغىنىنى كۆرۈپ: — ئەي تۈلكە، نېمىشقا بۇنچە خاپا بولسىەن؟ نېمىگە رەنجىپ چىشىلىرىڭنى غۇچۇرلىتىسەن؟ — دەپ سورايتۇ.

ئاھ ئۇرماق نالە قىلماق، زارلانماق، پىغان چەكمەك: — غۇلام كۈندۈزى خىزمەت قىلدى، كېچىسى ئۇخلىماي بىر بۇلۇڭدا يىغلاپ ئاھ ئۇرار ئىدى. * نەچچە ۋاقىتتىن ئاھ ئۇرۇپ مەن يارنى دەپ، باغدا يارىم بار ئىكەننى بىلمىدىم. ھەس - رەت بىلەن سەنەم جانىم قايدا دەپ، سەنەم جانىم باغدا ئىكەننى بىلمىدىم.

ئاھا ئى [پ] گىلەمچىلىك كەسپىدە ئۇرۇشكە سۈركەش ئۈچۈن تەييارلانغان سۇيۇق ئۇ ماچ، شىلىم.

ئاھا پېشىپى ئاھانىڭ ئاھا ياغلىقىدىن ئۆتمەي قالغان كېرەكسىز قىسمى.

ئاھا تېشى ئەتەس دۈكىنىدىكى ئۇرۇش يىپىلارغا ئاھا بېرىلگەندە ئىش تېشىغا قوشۇپ ئېسىلغان كىچىك تاش، ئېغىرلىقى بەش - ئالتە جىڭ كېلىدۇ.

ئاھاك ئى [پ] — ھاك.

ئاھاڭ ئى [پ] ① بىر - بىرىگە ئۇلانغان، ئۇيغۇنلاشقان تاۋۇشلار ئېقىمى: قىزلار بولسا ئاللىقاچانلا ئۇيغۇغا كەتكەن. پاتىمىنىڭ قۇلىقىغا بىر خىل ئاھاڭدا گۈركىرەش ئاڭلىناتتى. ② <مۇز> تۈرلۈك تاۋۇشلارنىڭ مەلۇم تەرتىپتە ئۇيغۇن - لىشىپ، مۇزىكا پۈتۈنلۈكىنى تەشكىل قىلغان

ئاھاڭلىق، جاراڭلىق: بۇ شېئىر نېمىدېگەن ئاھاڭدار - ھە!

ئاھاڭدارلىق «ئاھاڭدار» سۆزىنىڭ ئابىستراكت ئىسىم شەكلى: * «ئون ئىككى مۇقام» تېكىستلىرى... شېئىرىي ۋەزىن جەھەتتىن كۈچلۈك ئاھاڭدارلىققا ئىگە.

ئاھاڭداش سۇپ [پ] ① ئېيتىلىشى ئوخشاش، تەلەپپۇزدىكى ئاھاڭى بىر خىل: ئاھاڭداش سۆز. ② مەلۇم ئاھاڭغا، مەلۇم كۈيگە ماس كېلىدىغان: ئاھاڭداش ناخشا. ئاھاڭداش شېئىر. * شاۋقۇنلىرىغا ئاھاڭداش ئۇيغۇر، ئېيتىدۇ ساڭا دىلىدىن تەشەككۈر.

ئاھاڭداش سۆز <تىل> فونېتىك شەكلى ئوخشاش، لېكىن مەنىلىرى ئوخشىمايدىغان سۆز.

ئاھاڭداشلىق «ئاھاڭداش» سۆزىنىڭ ئابىستراكت ئىسىم شەكلى.

ئاھاڭرەبا ئى [پ] ماگىنت.

ئاھاڭلىق سۇپ ① مەلۇم بىر ئاھاڭ ياكى مۇزىكىغا ئىگە، مەلۇم بىر ئاھاڭ، مۇزىكا بىلەن ئىپادىلىنىدىغان، چېلىنىدىغان ياكى ئېيتىلىدىغان: شەھەر ئاھالىلىرى ئادەتتە سىپايە كىيىنىپ، پاكىز يۈرەتتى. مۇئامىلىدە سىلىق، قائىدىلىك، ئۆزئارا سۆزلىشىشلىرى ئاھاڭلىق ۋە جاراڭلىق ئىدى. ② ئاھاڭدار: كېلىشكەن بۇرۇتسىنى بۇراپ يىگىت، چالدى - دە، خۇش ئاھاڭلىق دۇتارىنى. يېقىملىق لەرزىن ناخشا كەتتى ياڭىراپ، تىترىتىپ يۈرەكلىرىنىڭ زىل تارىنى.

ئاھالە ئى [ئە] مەلۇم بىر ئورۇندا، مەملەكەتلەردە ئولتۇراقلىشىپ ياشىغۇچى ئادەملەر توپى؛ خەلق: مەملىكىتىمىز دۇنيا بويىچە ئاھالىسى ئەڭ كۆپ مەملىكەت. بىر مىلىيارد ئاھالىسى بار مۇشۇنداق چوڭ مەملىكەتتە ئومۇمەي يۈزلۈك نوپۇس تەكشۈرۈشنىڭ كۆلىمى مەملىكىتىمىز تارىخىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، مىسلىي كۆرۈلمىگەن دەرىجىدە كەڭ بولدى.

ئاھانەت ئى [ئە] ① كىشىنىڭ شەخسىيىتىگە

تېگىدىغان ياكى نامىغا زىيانلىق بولغان ئاساسسىز گەپ - سۆز؛ ھاقارەت، تۆھمەت، بوھتان: ئۆمرۈمدە ئاڭلاپ باقمىغان بۇ ئاھانەتكە چىداپ تۇرالماي ئىتتىك تالاغا چىقتىم. * نۇرغۇن ئاۋازچىلىك، تاپا - تەنلەر، ئاھانەتلەردىن كېيىن ئۇ ئىشتىن قۇتۇلۇپ چىققان ئاپام ئەلىمىگە چىدىماي مېنى قارغايتتى. ② خورلۇق، ناھەق - چىلىك، ئۇۋالىق: نومۇس ۋە ئاھانەتكە چىدىمىغان بەختىگۈلنىڭ دادىسى بىر كۈنى كەچقۇرۇن غەزەپ بىلەن قۇددۇسنىڭكىگە بېرىپ، بەختىگۈلنىڭ ئۆيىگە كىردى. * ئەمگەكلىرىم، دىل - يۈرەكلىرىم، ئاھ، خۇش پۇراق گۈل - چېچەكلىرىم، ئاياغ ئاستى بولدۇڭ قانچە يىل، ئاھانەتكە تولدۇڭ قانچە يىل. ③ نومۇس، ئىزا، ئۇيات: چىقىرىلغان ئادەمنى كاردىن يارىماس ئەخلىت قىلىپ، قەلبى ساپ ئىنسان ئۈچۈن قاتتىق ئاھانەتتۇر تاما.

ئاھانەت قىلماق ھاقارەتلىمەك، تەللىماق، خارلىماق: قوشنام دوناي كالپۇك بىلەن بالا ئارىسىغا كىرىپ چاچلىشىپ قالدۇق... ئۇ «قەلەندەر» دېدى، مەن «كاۋىچى» دېدىم. ئۇ «سەن كاۋىغا دۈم چۈشۈپ، يۇرتۇڭدىن تېنەپ يۈرسەن،» دەپ ئاھانەت قىلدى. * باي مەڭدەپ ھويلىغا چىقسا ئىستى بىرنەرسىنى غاچاپ ياتقان، باي قارايمۇ قويمايتۇ، ئۆيگە كىرسە خوتۇنلىرى ئاھانەت قىلىپ ئارام بەرمەپتۇ.

ئاھانەتلىك سۇپ ① ھاقارەتلەنگەن، تىل - ئاھانەت ئىشىتىكەن، قارىلانغان، خورلانغان: زۇلال ئىچچىق كۈلۈمىسىرەپ تۇرۇپ دېدى: - مېنىمۇ، ئۆزىڭىزنىمۇ ئاھانەتلىك قىلىشىڭىزغا ئەمدى ھەرگىزمۇ چىداپ تۇرالمايمەن! چۈشەندىڭىزمۇ؟ * قامچىلارنى تەڭلەيدۇ، كەتمەنچىنى ئىلغايدۇ، بەزىسىنى تىللايدۇ، ئاھانەتلىك ئاق ئۆستەڭ. ② كىشىنى سەسكەندۈرىدىغان، نومۇس قىلىدۇرىدىغان، ئۇيالدۇرىدىغان: نامەت ئاكا بىر ئاز پەسكويغا چۈشۈپ، گېپىنى داۋاملاشتۇردى: - يېشىڭ

گۈلخاندىن چوغ چېچىلدى ياۋلار ھەر يان چېچىلدى. ئاھۇپەرياد ئىچىدە تۆمۈر دەرۋازا ئېچىلدى. * يىغا، ھەسرەت يولى بىلەن، مەقسىتىمىز ھەل بولماس، كېچە-كۈندۈز ئىشىمە ئاھۇپەرياد بولغاندا.

ئاھ-ئەپغان يېزى ← ئاھ-پىغان:

17 يىللىق خۇشال-خۇرام كۈلكەم بىلەن ئاھۇپەريادلىق-ئۇلۇغ كىچىك تىنىشلىرىمغا گۇۋاھ بولغان بۇ كىچىككىنە ناھىيە تەۋەسىدە مېنىڭ قەدىمىم تەگمىگەن يېزا-مەھەللىلەر يوق دىيەرلىك. * قايسى چاغ بىلمىدىم، بولغانمىش شۇنداق ئاجايىپ بىر ۋەقە، ئەنە شۇ يۇرتتا. بۇ ئىشتىن ئادەملەر چېكىپ ئاھۇپەرياد، كۆيگەنمىش دىللىرى ئورنىنىپ ئوتتات...

ئاھۇزار يېزى ← ئاھ-زار: مەن بۈگۈن

بازاردا ئەنجۈر ساتىمەن، تاپىمەن ھېرىسمەن خېرىدارىمنى. ئويلايمەن بىر چاغدا ئەنجۈر ساتالماي، كوچىدا چەككەن مۇڭ، ئاھۇزارىمنى. * خازان بولدى لالە-زارىم، جاندىن ئۆتتى ئاھۇزارىم، قولىدىن كەتتى ئىختىيارىم، قالىمىدى تەندە مادارىم.

ئاھۇنادامەت يېزى ← ئاھ-نادامەت:

نە سەۋەبتىن چەككىنىڭ ئاھۇنادامەت، كىمىدىن چۈشتى ساڭا ۋەھىمە قىيامەت، سەن يىغلىساڭ دۈشمەن قىلار مالا مەت، كۆپ يىغلىما، ئاكاڭ ئامان كېلىدۇ.

ئاھ-ۋاھ ئېچىنىشلىق نالە-زار، قاينغۇ-

ھەسرەتنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ خېلى ئۇزاققىچە «ئاھ-ۋاھ» دەپ ھەسرەت چېكىپ يۈرەتتى.

ئاۋاپ سۈپ. دىئال. ئالدامچى.

ئاۋات سۈپ [پ] ① گۈللەپ ياشىنىغان،

راۋاج تاپقان: ئاتام بىلەن تاغلىرىم شەھەرلەردە بولۇپ ئۆتكەن ئاجايىپ ھادىسىلەر، نەرسە-كېرەكلەر ۋە ئاۋات شەھەرلەر ھەققىدە سۆزلىشىپ ئولتۇرۇشتى. * ئۇنىڭ ئىسمى قەمەرزىمان ئىسكەن. ئۇ، ئادالەتلىك، قولى ئوچۇق، مەرد، خەير-ئېھسانلىق، سېخىي پادىشاھ بولۇپ، مەملىكىتى تىنىچ ۋە ئاۋات، شەھرىمۇ گۈزەل!-دەپ جاۋاب بېرىپتۇ بىرى. ② ئادەم كۆپ يىغلىدى-

ئوتتۇزغا يەتمەي تۇرۇپ ئۈچ قېتىم ئۆيلەندىڭ، شۇڭا «خوتۇن بېدىكى» دېگەن ئاھانەتلىك نامغا ئېرىشتىڭ. * خوتۇنپەرەسلىك ۋە نەشە بىلەن بۇلغىنىپ يۈرگەن دادا بۇ كۆڭۈلسىز، ئاھانەتلىك ھادىسىگە، گويا ھېچنېمە بولمىغاندەك پەرۋاسىز قاراپ جىمجىت ئۆتكۈزۈۋەتتى.

ئاھ-ئەپغان ← ئاھ-زار: باشتىن سۆزلەي

يەتكىل دادۇھالىمغا، شۇڭا ھەر ئان ئاھ-ئەپغان ئېتەرەن. قېرىنداشلىرىم چۈشتى مېنىڭ يادىمغا، شۇڭا ھەر ئان ئاھ-ئەپغان ئېتەرەن.

ئاھ-پەرياد ← ئاھ-زار: قىز ھوشغا كېلىپ

قارىسا، تۇغىنى بىر تۈكلۈك مايمۇن بالىسى! ئۇ ئاھ-پەرياد ئۇرۇپتۇ، يېشى قار-يامغۇردەك تۆكۈلۈپتۇ.

ئاھ-پىغان ← ئاھ-زار: 17 يىللىق خۇشال-

خۇرام كۈلكەم بىلەن ئاھ-پىغانلىق ئۇلۇغ-كىچىك تىنىشلىرىمغا گۇۋاھ بولغان بۇ كىچىككىنە ناھىيە تەۋەسىدە مېنىڭ قەدىمىم تەگمىگەن يېزا-مەھەللىلەر يوق دىيەرلىك.

ئاھ-زار ئېچىنىشلىق، ھەسرەتلىك يىغا،

ئاھ بىلەن ئېيتىلغان نالە: بۇ قېتىم شەرىخانىنىڭ كۆزىدىن ئاققان يېشىنى كۆرگەن، ئۇنىڭ تاشنى ئەزگۈدەك ئاھ-زارىنى ئاڭلىغان كىشىلەر ئىچىدە كۆز يېشى قىلمىغان ئادەم قالدى.

ئاھ-نادامەت ئېچىنىش ۋە پۇشايمان؛ ئاھ

بىلەن ئېيتىلغان ئەپسۇس: نە سەۋەبتىن چەككىنىڭ ئاھ-نادامەت، كىمىدىن چۈشتى ساڭا ۋەھىمە قىيامەت، سەن يىغلىساڭ دۈشمەن قىلار مالا مەت، كۆپ يىغلىما، ئاكاڭ ئامان كېلىدۇ.

ئاھھاي ئىم. كۈتۈلمىگەن ۋەقە ياكى

ھادىسىدىن ئەجەپلىنىش، ھەيران قېلىش، ياكى خۇشاللىنىش ۋە ياقتۇرۇش تۇيغۇسىنى ئىپادىلەيدۇ: ئالماس: -ئاھھاي... ھەممىسى ھەق، مۇھىم گەپلەر، توغرا سۆز، -دېدى.

ئاھۇ ئى [پ] كېيىك: بال، شېكەر دېن بەلكى

شېرىندۇر كۈمۈش رەڭ سۇلىرىك، تاغلىرىڭدا يايىرىشىپ ئەركىن ئۆسەر ئاھۇلىرىك.

ئاھۇپەرياد يېزى ← ئاھ-پەرياد:

ھازىر ھەر ئادەم ئۆز ئىشى بىلەن ئاۋارە. * جىلە بولسام بېلەت ئالاي، ھەر قېتىم ئۇ «ئەتە كەل» دەيدۇ. تولا قاتناپ، نۆۋەتتە تۇرۇپ، ئاۋارىسمەن بېلەت تەگمەيدۇ. ③ ئاپالسىز، بىچارە؛ قىينالغان؛ ۋە يا داچەن دەردىدىن ئاۋارىسمۇسەن؟ ياكى ئوغرى، بۇلاڭچى، قاراقچىمۇ سەن. ④ ئاجىز، ئورۇق، جۈدەگىگۈ؛ ئاۋارە قوي. ئاۋارە ئات.

ئاۋارە بولماق ① ئۆزىنى كاپىتماق، قىينالماق؛ مەسلەمنى ھەل قىلالماي، بىر يىل ئاۋارە بولدۇم. ② بىرەر ئىش ياكى ھەرىكەت بىلەن بەندە، مەشغۇل بولماق؛ ئۆزىنى كاپىتماق، قىينالماق؛ رەھىمجان كۈن بويى ئېتىز ئىشلىرى بىلەن ئاۋارە بولاتتى.

ئاۋارە قىلماق بىراۋنى بىرەر ئىش ياكى ھەرىكەت بىلەن قىيناپ قويماق؛ كاپىتماق؛ شياۋمېي «دورا قاينىتاتتۇرمىسەن دەپ سىزنى بىرمۇنچە ئاۋارە قىلىدىم» دېدى. * ئەركىننىڭ ئويلىماي قىلىپ قويغان بۇ قاملاشمىغان ئىشى، ئۇنىڭ ئۆزىنىلا ئەمەس، پۈتۈن ئائىلىسىنى، ساۋاقداشلىرىنى ۋە ئوقۇتقۇچىلىرىنىمۇ ئاۋارە قىلغانىدى.

ئاۋارىچىلىك «ئاۋارە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: - قوي - ئۆچكىلەرنى ھەيدەپ يۈرمەك بىر ئاۋارىچىلىك - تە! - دەپ سۆزۈمنى بۆلدى ئاۋۇت ئاخۇن. * لاۋجاڭ بۇ سۆزىدىن بىرئاز خىجىل بولغاندەك: - بىز كېلىپ سىلەرگە كۆپ ئاۋارىچىلىك سېلىپ قويدۇق، - دېدى ئاستاغنا.

ئاۋارىز ئى. دىئال. ئارزۇ، ئارمان، تەلەپ، پۇخا.

ئاۋارىكەش ئى. ئاۋارە بولغان، ئاۋارىچىلىك تارتقان ئادەم: ھارۋىكەش - ئاۋارىكەش (ماقال). * - مەن ئاۋارىكەش، - دەپتۇ، دېھقان چېچىلىپ، - ئاغرىمىغان بېشىغا ئالتە تاياق.... پادىشاھقا سوۋغات ئېلىپ كەلگەن...

ئاۋارىگەر ئى - ئاۋارىكەش: ياغسا يامغۇر ئۆگزىگە كۆل قويۇپ، تۆشۈك ئېتىپ، قىشتا تار ياغسا بولار ئىدۇق ھەم تولا ئاۋارىگەر.

غان؛ ئادەم زىچ ياشايدىغان؛ قاينام - تاشقىن - لىققا چۆمگەن، قايناق، قىزىق؛ داستىخان مېھمان بىلەن ئاۋات (ماقال). * گۈڭشى ئالدىدىكى تۆت كۆچىنىڭ دوقمۇشى ئەزەلدىن ئاۋات جاي. ③ بەزى ئىسىم ياكى ئايرىم سۈپەتلەرگە قوشۇلۇپ كېلىپ، شەھەر، قىشلاق ۋە شۇ قاتارلىقلارنىڭ خاس ئىسىملىرىنى ياسايدۇ: قوشئاۋات. يېڭىئاۋات... ④ يەر، جاي نامى.

ئاۋاتچىلىق ئى - ئاۋاتلىق: مەن ھۈرمەت يۈزىسىدىن مۇنداق دېدىم: ئايال كىشى ئۆيىنىڭ زىنىتى، چىرىغى. بىر ئائىلىنىڭ ئاۋاتچىلىقى ئايال كىشى بىلەن بولۇر.

ئاۋاتلاشتۇرماق «ئاۋاتلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئېيتىشلارغا قارىغاندا، خوتەن دەرياسىنىڭ ئايغىدىكى «ئېگەرچى» دېگەن كەنت كەنجى ئوغۇلنىڭ ئورۇق - ئەۋلادى ئاۋاتلاشتۇرغان جاي بولۇپ، ئېگەرچىلىك ھۈنەرى بۇيۇرتىنىڭ نامى بولۇپ ئۆزلىشىپ قالغانىمىش. * ... بىرمۇنچە بالىلار ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئاۋاتلاشتۇرغانىدى.

ئاۋاتلاشتۇرۇلماق «ئاۋاتلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: شەھەرلەر ئاۋاتلاشتۇرۇلدى.

ئاۋاتلاشماق پ. بارا - بارا ئاۋات بولماق: خەلقى بېيىپ يۈكسىلىپ كۈندە تۆش - پەش چاينىغان، ئاۋاتلىشىپ يېزىلار بەخت ئىچىدە يايىرىغان... چېچەكلىگەن باھارى، ياشناپ ئارمان كېرىپ. * ھېلىلا جىمجىتلىققا چۆكۈپ قالغان بۇ ئۆي بىردەمدىلا پاراڭچىلارنىڭ ۋاڭ - چۆڭلىرى بىلەن ئاۋاتلىشىپ قالدى.

ئاۋاتلىق «ئاۋات» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: * بىزگە كېرەك يېرىمىزنىڭ ئاۋاتلىقى، بىزگە كېرەك خەلقىمىزنىڭ ئازادلىقى.

ئاۋارە سۈپ [پ] ① بىرەر جايدا تىنىم تاپالمىغان؛ سەرسان - سەرگەردان؛ باقساڭ مېنىڭدەك دىۋانلارغا، ئىسيان چۆلىدە ئاۋارىلارغا. ② بىرەر ئىش - ھەرىكەت بىلەن بەندە، مەشغۇل، شۇ ئىشقا ئارنۇقچە ئۇرۇنغان:

لېنتىغا ئالدۇرماق. ② بىرەر مەسىلىنىڭ ھەل قىلىنىشىغا، ئوتتۇرىغا قويۇلغان تەكلىپكە ياكى سايلامدا بىرەر شەخسنى سايلاش - سايلىماسلىققا ئۆز ئىختىيارىنى بىلدۈرمەك: بۇ تالاش - تارتىش ئاخىر ئاۋاز بېرىش يولى بىلەن يەنى ئۈچ ئاۋازغا قارشى بەش ئاۋاز بىلەن بىر تەرەپ قىلىنىدى. * ھەمرا كۆپچىلىكنىڭ ئاۋاز بېرىشى بىلەن دادۇيگە باشلىق بولۇپ سايلانغان.

ئاۋاز بەلگىلىرى <مۇز> مۇزىكا نوتىسىدىكى ئاۋازلارنىڭ ئۇزۇن - قىسقىلىقى، يۇقىرى - تۆۋەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان بەلگە.

ئاۋاز توسقۇنلۇقى <فىز> يۇقىرى تېزلىكتە ئۇچۇۋاتقان جىسىم (مەسىلەن: ئايروپىلان، راکېتا قاتارلىقلار) نىڭ تېزلىكى ئېشىپ ئاۋاز تېزلىكىگە يېقىنلاشقان چاغدا، شۇ جىسىم ئالدى تەرەپتىكى ھاۋانىڭ تارقىلىپ كېتىشىگە ئۈلگۈرەلمەسلىكىدىن سىقىلىدۇ. زىچلىق، تېمپېراتۇرا توساتتىن ئۆرلەپ، بۇ جىسىم نىڭ ئۇچۇشىغا توسقۇنلۇق قىلىدۇ. بۇ خىل ھادىسە «ئاۋاز توسقۇنلۇقى» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئاۋاز قۇسى <مۇز> دولقۇن تېپىنىڭ ياكى مۇزىكىلارنىڭ ئوخشاش بولماسلىق تۈپەيلىدىن پەيدا بولغان ئاۋازلاردىكى خاسلىق. ئاۋاز تېزلىكى <فىز> تاۋۇش دولقۇنىنىڭ تارقىلىش سۈرئىتى، ئوخشىمىغان ۋاسىتىلەردە ئاۋاز دولقۇنىنىڭ سۈرئىتى ئوخشىمايدۇ. 15°C ھاۋادا ئاۋاز تېزلىكى ھەر سېكۇنتىغا 34° مېتر بولىدۇ.

ئاۋاز تىپى <مۇز> رىتىم تىپى. ئاۋاز چاستوتىسى <فىز> ئادەم قۇلىقى ئاڭلىيالايدىغان دەرىجىدىكى ئەۋرىنىش چاستوتىسى. بۇ ئادەتتە 20000 - 20 گېرتس بولىدۇ.

ئاۋاز دائىرىسى <مۇز> بىرەر ساز ياكى ئادەمنىڭ ئاۋازىدىكى ئەڭ تۆۋەن ئاۋاز

ئاۋازىگەرچىلىك «ئاۋازىگەر» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: خوتۇنى: - توۋا، بۇ ئادەمنى! بۇ نېمە قۇرۇق ئاۋازىگەرچىلىك! - دەپ كايىپتۇ. * ئۇنىڭ بىلەن ئېيتىشىش ماڭا كۆڭۈلسىز ۋە ئارتۇق ئاۋازىگەرچىلىك ئىدى.

ئاۋاز ئى [پ] ① ماددىلارنىڭ تەۋرىنىشى، نەرسىلەرنىڭ ئۇرۇلۇشىدىن پەيدا بولغان تاۋۇش: سائەتنىڭ ئاۋازى. يامغۇر ئاۋازى. دۇمباق ئاۋازى. * قەيەردىندۇ نەي بىلەن راۋابنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ② ئۆپكىدىن چىققان ھاۋانىڭ ئۇرۇلۇشى بىلەن تاۋۇش پەردىلىرىنىڭ تەۋرىنىشىدىن چىققان تاۋۇش: سادا: - ئەي ئوغلۇم، - دەيدى ئۇ يېقىملىق ئاۋاز بىلەن، - نېمە سىرىڭ بار، ماڭا ئېيت. ③ پىكىر - تەلەپ، نالە: ئاممىنىڭ ئاۋازى. * يۈرىكىگە ئورناشتى يېتىملارنىڭ ئاۋازى! * جاھان ئەھلىنى تاڭ قالدۇرىدىغان مۇزىكىلىرىڭلار، ئۈستىلىڭلار بىلەن دەۋر ئاۋازىنى ياڭرىتىڭلار، يېڭى ھاياتنىڭ ئىشقىۋازلىرى! ④ دۆلەت ۋە ئاممىۋى تەشكىلاتلار ئۆتكۈزىدىغان سايلامدىكى سايلىغۇچىنىڭ ئۆز پىكىرىنى بايان قىلىش ھوقۇقى ياكى ئۇسۇلى: يوشۇرۇن ئاۋاز. بىر ئاۋازدىن ماقۇللىماق. * كومىتېتنىڭ رەھبىرى ئورگىنىنى سايلاش ۋاقتىدا لېنىنچىلار كۆپ ئاۋازغا ئىگە بولغانلىقى ئۈچۈن «بولشېۋىكلار» (كۆپ سانلىقلار) دەپ، ئاغىچىلار ئاز ئاۋازغا ئىگە بولغانلىقى ئۈچۈن «مېنشېۋىكلار» (ئاز سانلىقلار) دەپ ئاتىلىشقا باشلىغان.

ئاۋاز ئارىلىقى ← ئىنتېرۋال.

ئاۋاز ئالماق مېخانىكىلىق ئۇسۇل، ئېلېكتر تېخنىكىسى ياكى ئېلېكتروماگنىت ئۇسۇلى تارقىلىق ئاۋازنى كۆچۈرمەك، خاتىرىلىمەك.

ئاۋاز باسقۇچى ← گاھما.

ئاۋاز بەرھەك ① <كىنو> كىنو ياكى تەرجىمە فىلىم ئىشلەشتە، ئاۋاز ئارتىسلىرى ئۆز ئاۋازىنى شۇ فىلىمدىكى پېرسوناژلارنىڭ دىئالوگى ياكى ناخشىلىرىغا ماسلاشتۇرۇپ

بىلەن ئەڭ يۇقىرى ئاۋاز ئوتتۇرىسىدىكى ئارىلىق.

ئاۋاز دەرىجىسى <مۇز> مۇزىكىدا ئوقۇش ئىسمى (DO, RE, MI, FA, SO, LA, SI) ياكى ئاۋاز ئىسمى (C, D, E, F, G, A, B) غا ئىگە ھەرقانداق بىر ئىسىملىك ئاۋاز كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ھەربىر ئاۋاز دەرىجىسىدە بىرقانچە خىل ئاۋاز ئېگىزلىكى بولۇپ، بۇلار ئۆزگەرمە ئاۋاز بەلگىلىرى بىلەن پەرقلىنىدۇ.

ئاۋاز رېتى <مۇز> مۇزىكىلىق ئاۋازلار سىستېمىسىدا، ئاۋازلارنىڭ ئېگىز-پەسلىك تەرتىپى بويىچە قاتار تىزىلىپ چىقىشى.

ئاۋاز قوشماق مەلۇم چاقىرىق ياكى تەشەببۇسقا قوشۇلىدىغانلىقىنى، قولايلىغانلىقىنى، رازى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرمەك: ھېكمەت ھۆكۈمەتنىڭ چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشۇپ، خىزمەتتىن چېكىنىپ يېزىغا چىقۇالغىنى بولمىسا، ياراملىق كادىر. * ئۇستام ۋەزىپە تاپشۇرۇۋالغان كۈنىلا ئەزەلدىن قىزىل بايراقدار بولۇپ كېلىدۇ. ۋاتقان «50007-27» نومۇرلۇق ماشىنىغا مۇسابىقە ئېلان قىلدى. «50007-27» نومۇرلۇق ماشىنىنىڭ شوپۇرىمۇ خۇشاللىق بىلەن دەرھال ئاۋاز قوشتى.

ئاۋازغا قويماق بىرەر مەسىلىنى ھەل قىلىشتا ياكى سايلامدا كۆپچىلىكنىڭ قول كۆتۈرۈش، ياكى بېلەت ئارقىلىق ئۆز رايىنى بىلدۈرۈشىگە سۇنماق: چۈشتىن كېيىن يىغىن بولدى. ئاياز شۇجى يۇقىرىنىڭ ۋەزىپىسىنى ئىجرا قىلىمۇ ياكى ئەسلىنىڭ پىكرىچە بەيگە ئاتلىرىنى قالدۇرۇپ قويىمىز، دېگەن مەسىلىنى ئاۋازغا قويدى. * يىغىننىڭ ئاخىرىدا تالاش-تارتىش قىلىنىۋاتقان مەسىلە ئاۋازغا قويۇلدى.

ئاۋاز كىرىشتۈرۈش <كىنو> ئاۋازلىق كىنو ئىشلەشنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدە، كىنو فىلىمىدىكى ھەر خىل ئاۋازلارنى ئۆز رېتى بويىچە بىرلەشتۈرۈش.

ئاۋاز كىرىشتۈرگۈچى <كىنو> كىنو فىلىمىدىكى ھەر خىل ئاۋازلارنى ئۆز رېتى بويىچە بىرلەشتۈرۈش ئىشىنى بېجىرگۈچى شەخس. ئاۋاز ناھىيىسى <مۇز> ئېگىزلىكى ئوخشاش بولمىغان ئاۋازلارغا ۋەكىللىك قىلىدىغان نام، ھەربىر ئاۋاز ئۆزىگە مۇناسىپ ھەرىپلەر بىلەن تىپىدايلىنىدۇ. مەسىلەن: C, D, E, F, G, A, B لار.

ئاۋاز ئېگىزلىكى <مۇز> ئاۋازلارنىڭ مۇھىم ئالاھىدىلىكلىرىنىڭ بىرى، بۇنىڭدا ئاۋاز بەرگۈچ جىسىملارنىڭ ھەربىر سېكۇنت ئىچىدە تەۋرەنگەن قېتىم سانى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئاۋاز چىقارغۇچى ماددىنىڭ بىرلىك ۋاقىت ئىچىدىكى تەۋرىنىش سانى قانچە كۆپ بولسا، ئۇنىڭدىن چىققان ئاۋازمۇ شۇنچە يۇقىرى بولىدۇ.

ئاۋازى بېسىماق ① ئۇنى ئۆچمەك، ئاۋاز چىقىرىشتىن توختىماق؛ سۆزلەشتىن توختىماق؛ ئىككىنچى ماتورلۇق كېمە جەنۇبتىكى قومۇشلۇققا بېرىپ ئۈسۈپ قېلىپ، ئاۋازى بېسىلدى. ② كۆچمە. پىكىر-تەلەپلىرى، ئەرز-شىكايەتلىرى تۈگىمەك؛ ئارزۇ-تەلپىگە قانماق؛ ئالتە قەۋەتلىك بىنادىن بىر يۈرۈش ئۆي ئېلىۋىدى، ئۇنىڭمۇ ئاۋازى بېسىلىپ قالدى.

ئاۋاز يەتمەك ① ئاۋاز چىقارغاندا، ئاۋازى بەلگىلىك بىر ئېگىزلىك ۋە ئارىلىققا يەتمەك؛ سەز بەك ئېگىز تەڭشىلىپ كەتكەنكەن، ئاۋازىم يەتمىدى. ② كۆچمە. پىكىر-تەلەپ، ئەرز-شىكايەتلىرى ياكى ئىنكاسلىرى يۇقىرى دەرد-جىلىك ئورۇنلارغا ئۇقتۇرۇلماق، ئاڭلانماق؛ — رايون، ناھىيىگە دەيدىڭلارمۇ؟ — دەپ سورىدى يولۇچى، — بىز كەمبەغەللەرنىڭ ئاۋازى نەگە يەتسۇن، — دېدى يەنە بىر دېھقان.

ئاۋازسىز سۈپ. ئاۋازى يوق؛ گەپ قىلمايدىغان، تاۋۇشىسىز؛ ئاۋازسىز كىنو. ئاۋازسىز تىياتىر. * ئۇنىڭ چىرايى ئاۋازسىز تۈكۈلۈۋاتقان

خىل ئاتىلىشى. ② بىر پالاتالىق تۈزۈم يولغا قويۇلغان دۆلەتلەردىكى پارلامېنتنىڭ نامى.

ئاۋام خەلق كەڭ خەلق، ئومۇمىي خەلق، ئاددىي خەلق؛ ئەتىسى ئاۋام خەلق ئوبدان «ساۋاق» ئېلىپ، مەدرىسىنى ئۇنىۋېرساللىق كېرەكلىكىنى چوڭقۇر «چۈشىنىشتى». * مۇقامنىڭ كۈيلىرى ئاۋام خەلقكە بەك تونۇشلۇق.

ئاۋانتىۋىزىم ئى [ر] ئاسانلا مۇۋەپپەقىيەت- يەتكە ئېرىشىشنى، پايدا ئېلىشنى كۆزلەپ تەۋەككۈلچىلىك بىلەن قىلىنغان ئىش، ھەرىكەت.

ئاۋانس ئى [ر] قەرز؛ توپغا ئۈچ كۈن قالغاندا، ئەكرەم ھەدىسىگە تۆت يۈز سوم پۇل ئەكىلىپ بەردى. ئۇ پۇلنى ئاۋانس ئالدىم، دەپ ئېيتتى.

ئاۋانگارت ئى [ر] ھەربىي كۈچ- لەرنىڭ ياكى ھەربىي پاراخوتنىڭ دۈشمەنگە قارشى يۈرۈشتە ئالدىنقى سەپكە بارىدىغان ئىلغار قىسىمى. ② كۆچمە. بىرەر ئىجتىد- مائىي تەشكىلات ياكى سىنىپنىڭ ئالدىنقى سەپتە تۇرغۇچى ئىلغار يېتەكچى قىسىمى؛ ئىشچىلار سىنىپى دۆلەتكە بولغان رەھبەرلىكىنى ئۆزىنىڭ ئاۋانگارت ئەترىتى — جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ. * ئوقۇتقۇچى ئوقۇتۇشنىڭ بىرىنچى سېپىدە كۈرەش قىلىۋاتقان ئاۋانگارت جەڭچى.

ئاۋانگارتلىق ئى. ئىلغارلىق، يېتەكچىلىك؛ بۇ قېتىمقى كۈرەشتە ئۇلار ئاۋانگارتلىق رول ئوينىدى.

ئاۋايلىماق «ئاۋايلىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئاۋايلىماق پ. ئېھتىيات قىلماق، دىققەت قىلماق، ئايىماق، ئاسىرلىماق؛ ئاۋايلىماق ئۇرۇۋىدىم، ئاغرىماي ئۆلۈپ قالدى (ماقال). * كېرىم كۆك كۆنۈپتىنى ئاۋايلاپ يىرتقۇچە يۈرىكى دۈپۈلدەپ كەتتى.

سۆگەت يوپۇرماقلىرىدەك سارغايغان، بەدىنى بولسا قۇرۇپ قالغان تېرەكتەك، بىر تېرە، بىر ئۇستىخانلا بولۇپ ئورۇقلاپ كەتكەندى.

ئاۋاز شۇناس ئى. مەخسۇس ئاۋاز ھەققىدىكى پەننى تەتقىق قىلىدىغان، شۇنىڭ بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەم.

ئاۋاز شۇناسلىق ئى. ئاۋازنى تەتقىق قىلىدىغان پەن، ئىلىم.

ئاۋازلىق سۈپ ① ئاۋازى بار، ئاۋاز چىقىرىدىغان؛ — ھەي، ئۇكا، ماڭا قارىغىنا، بۇ يول بىلەن قەيەرگە بارغىلى بولىدۇ، — دەپ سورىدى يوغان ئاۋازلىق بىر كىشى. ② ئاۋازى كۈچلۈك، ئاۋازى چىڭ؛ دىلەيساخان ئاۋازلىق قىلىپ: —

ھەي ئەخمەق، ھەي، بۇلغانغان ئەخمەق! تىلانى تېزەككە ئايرىباش قىلىۋاتقىنىڭنى قارا! — دېدى.

ئاۋاق سۈپ. ياداڭغۇ، ئۇرۇق، سەمرىمىگەن؛ — ھەي ئاۋاق، نېشىقا قورسىقىم ئېچىپ، ئۇچەي- لىرىم ئارتىشىپ قالدۇچە كەلمەيسەن؟! — دەپ ۋارقىراپتۇ يولۋاس توشقانغا. * تاشماق ئاۋاق بەستىنى سەل قىمىرلىتىپ قويۇپ گېلىنى قىردى.

ئاۋاقىتا ئى. سولاق، تۈرمە، زىندان؛ قۇل — يېتىمنىڭ ياتقان يېرى، پىتىلىق ئاۋاقىتا، قۇل — يېتىمغا ئاش بېرەر ئىكەن سۇنۇق تاۋاقىتا.

ئاۋاقلاشتۇرماق «ئاۋاقلاشماق» پېتى- لىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئاۋاقلاشتۇرۇلماق «ئاۋاقلاشتۇرماق» پېتى- لىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئاۋاقلاشماق پ. ئورۇقلىماق، يادىماق؛ جۈدىمەك؛ ئۇ بەكلا ئاۋاقلىشىپ كېتىپتۇ.

ئاۋام [ئە] ① سۈپ. ئاممىۋى، ئومۇمىي؛ ئاۋام خەلق. ② ئى. ئاددىي خەلق، ئامما، پۇقرا؛ ئاۋام جۈملىسىدىن بولغان كىشى، قىلىدىغان ئىشلىرىغا ۋاقىت بەلگىلىمەي، قاچان بولسا شۇ ۋاقىتتا ئىشلەيدۇ. * بەگدە بارى ئاۋامدىمۇ بار.

ئاۋام پالاتا ① بەزى كاپىتالىستىك دۆلەت- لەردىكى ئىككى خىل پالاتا تۈزۈمىگە ئىگە پارلامېنتنىڭ تىۋەن پالاتاسىنىڭ يەنە بىر

ئاشماق، ئۇلغايماق: ئۇ ئۇرۇقنى قولدا سېلىد-
 ۋىدى، ھەم سۈپەتكە دەخلى يەتتى، ھەم خېلى
 تېز مىدىرلىغان بولسىمۇ ئىش ئاۋۋىدى. * لېكىن
 بۇ تىرىشچانلىقلار كارغا كەلمىدى. قىلىنغان نەسە-
 ھەتلەر ئاۋۋانسىپىرى ئۇ تېخىمۇ كۈچلەشپ
 كەتتى.

ئاۋۋۇن سۈپ. كۆپ، چىقى، نۇرغۇن: نۇرۇق
 يېڭى، ساپ ۋە خاسسىيەتلىك بولغاندىلا ئاۋۋۇن
 ھوسۇل ئېلىش مۇمكىن.

ئاۋۋۇنچاق ئى. كۆڭۈلنى تىنچىتىدىغان،
 بەزلەيدىغان، خاتىرجەم قىلىدىغان،
 دەرد-ئەلەم، قايغۇ-ھەسرەتتىن خالاس
 قىلىدىغان نەرسە: چىقاردىم بىر يەكۈن ئاخىر
 ئۆمۈر مەنزىلىدىن شۇنداق، ئۆمۈردۇر بىر
 كۈرەش، ھەرگىز ئەمەس ئۇ بىزگە ئاۋۋۇنچاق.

ئاۋۋۇندۇرماق پ «ئاۋۋۇنماق» پېئىلىنىڭ
 مەجبۇرىسى دەرىجىسى: قۇلاق سالىدىم. بۇ
 ئاۋاز گايدا ئاڭلانماي قالاتتى. ماڭا شۇنداق
 تۇيۇلۇۋاتسا كېرەك، يا بەلكىم، راستتىنلا بىرەر
 ماشىنا كېلىۋاتقاندۇ؟ مەن ئۆز-ئۆزەمنى ئاۋۋۇن-
 دۇرۇشقا تىرىشاتتىم. * گۈلچىمەن بېشىنى كۆتۈر-
 مەي يىغلاپ ياتاتتى. ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇۋاتقان
 قىزلار، پۈتۈن تەسەللى سۆزلىرىنى ئىشقا سېلىپ،
 ئۇنى ئاۋۋۇندۇرۇش بىلەن ئاۋارە ئىدى.

ئاۋۋۇندۇرۇشماق «ئاۋۋۇندۇرماق» پېئىلىنىڭ
 ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئاۋۋۇندۇرۇلماق «ئاۋۋۇندۇرماق» پېئىلىنىڭ
 مەجھۇل دەرىجىسى.

ئاۋۋۇنماق پ. ئۆزىنى تىنچىتىش، بولماق، بەزىلە-
 مەك، خاتىرجەم بولماق، دەرد-ئەلەم،
 قايغۇ-ھەسرەتتىن خالاس بولماق: ئانا قىزد-
 نىڭ تەسەللىسىنىڭ كۈچى بىلەن ئاستا-ئاستا
 ئاۋۋۇنۇپ، كۆز ياشلىرىنى سۈرتتى.

ئاۋۋال رەۋ [ئە] ① باشلىنىش پەيتى،
 ۋاقتى: دەسلەپكى پەيت: ئاۋۋال-ئاخىر.
 ئاۋۋال ئاخشام. ② ئىلگىرىكى ۋاقىتلاردا؛
 ئىلگىرى، بۇرۇن: ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى ئاۋۋال

ئاۋغۇست ئى [ر<>لات] ① قەدىمكى رىم
 پادىشاھلىرىدىن (پاپالىرىدىن) بىرىنىڭ نامى.
 ئۇ، مىلادى كالىندارىنى تۈزۈشكە باشلامچە-
 لىق قىلغانلىقى ئۈچۈن 8-ئايىنى شۇنىڭ
 نامىدا ئاتىغان. ② مىلادىنىڭ 8-ئېيى.

ئاۋلاق I ئى. دىئال. ئوۋ قىلىنىدىغان، ئوۋ
 ھايۋانلىرى ياشايدىغان جاي.

ئاۋلاق II <تسب> پېسە كېسەللىكى.

ئاۋۋۇ ئال. سۆزلىگۈچى ئىشارەت قىلغان
 ئۆزىدىن يىراقراقتىكى شەيئىنى ئىپادىلەيدۇ
 ياكى ئايرىپ كۆرسىتىدۇ: — ھوي، — دەپ
 ۋارقىرىۋەتتى دۇبچاڭ، — ئاۋۋۇ كېلىۋاتقان چاقماق-
 جان ئەمەسمۇ؟. * ئاكام نەگە بارىدىغانلىقى-
 نىمۇ دېمەي، پوپكىسىنى ماڭا بېرىپلا ئاۋۋۇ تەرەپكە
 يۈگۈرۈپ كەتتى، — دەيدى خالىدەم بېشى بىلەن
 ئاكىسى كەتكەن تەرەپنى ئىشارەت قىلىپ.

ئاۋۋۇتماق «ئاۋۋۇماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي
 دەرىجىسى: * ئېتىم بىر پەسكە، بىر ئېگىزگە
 ماڭغاچقا يولنى ئاۋۋۇتالىدىم.

ئاۋۋۇتۇشماق «ئاۋۋۇتماق» پېئىلىنىڭ
 ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئاۋۋۇتۇلماق «ئاۋۋۇتماق» پېئىلىنىڭ
 مەجھۇل دەرىجىسى.

ئاۋۋۇرماق پ. ئېتىلىماق، ئېتىلىپ كەلمەك:
 يولۋاس ئۇنىڭغا ئاۋۋۇرۇپ كەلدى.

ئاۋۋۇشقا ئى. دىئال. قېرى بوۋاي، چال.
ئاۋۋۇغاي سۈپ. دىئال. ئاۋاق، ئورۇق.

ئاۋۋۇل ئى. كۆچمەنچى چارۋىچىلار ئورۇن-
 لاشقان جاي؛ قىشلاق: بىزنىڭ ئاۋۋۇلغا كېل-
 ۋاتقىنىڭلارنى يىراقتىن كۆرۈپ چېپىپ كەلدىم،
 قېنى ئۆيگە بارايلى... — دەيدى ئۇ. * ئاشۇ
 كېچىدىكى جەڭ ھەقىقەتەنمۇ غەلبىلىك بولدى.
 ئاۋۋۇلغا چۈشكەن دۈشمەن پۈتۈنلەي يوقىتىلدى.

ئاۋۋۇلماق پ. دىئال. غەيۋەت قىلماق،
 يامانلاپ بەرمەك.

ئاۋۋۇماق پ. كۆپەيمەك، نۇرغۇنلىماق،

قانداق بولسا، ھازىرمۇ شۇنداق ئىكەن، ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولماپتۇ. ③ ھەممىدىن ئالدىدىن، ئالدىدىن، دەسلەپ: ئاۋۋال ئائىلە، بەداز كالام (ماقال). * كىرىشتىن ئاۋۋال چىقىشىنى ئويلا (ماقال). * مۇزدىن ئۆتسەڭ ئاۋۋال ئۆت، دەز چىققۇچە ئۆتەرسەن. سۇدىن ئۆتسەڭ كېيىن ئۆت، چۆككىنى كۆرەرسەن (ماقال).

ئاۋۋال ئاخشام ئاخشامنىڭ ئەڭ دەسلەپكى پەيتى، ئەمدىلا قاراڭغۇ چۈشكەن ۋاقىت: بەزىلەر ئاۋۋال ئاخشامدا ئۇخلىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇيقۇسى ئۇزاققا داۋاملىشالمايدۇ. تۈننىڭ كېيىنكى سائەتلىرىنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزىدۇ.

ئاۋۋاللىقى سۈپ. ۋاقىت مۇناسىۋىتى بىلەن باشقىسىدىن ئالدىن، ئىلگىرى بولغان، ئىلگىرىكى، ئالدىنقى، بۇرۇنقى: ... زۆھرە شۇ ئان قەبرە ئىچىگە ئۆزىنى ئاتتى. قەبرە يەنە «گۆپ» قىلىپ ئاۋۋاللىقى ئەسلىگە كەلدى. * جۇڭگو بۇرژۇئا دېموكراتىك ئىنقىلابىنىڭ 100 يىلى ئاۋۋاللىقى 80 يىل ۋە كېيىنكى 20 يىل دەپ ئىككى چوڭ بۆلەككە ئايرىلىدۇ.

ئاۋىئاتسىيە ئى [ر<لات] ① ھاۋادا ئۇچۇش توغرىسىدىكى نەزەرىيە ياكى ئۇچۇش ئىشلىرى: ئاۋىئاتسىيە تېخنىكىسى. ② ئۇچۇش ئاپپاراتلىرىنىڭ ئومۇمىي يىغىندىسى.

ئاۋىئاتسىيە مېتېئورولوگىيىسى <مېتېئور> ئەمەلىي مېتېئورولوگىيىنىڭ بىر تارمىقى، يەنى ئاۋىئاتسىيەگە مۇناسىۋەتلىك ھاۋا رايى مەسىلىلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.

ئاۋىئاتسىيە ھاۋا رايى مەلۇماتى <مېتېئور> ئايروپىلاننىڭ ئۇچۇش، كۆتۈرۈلۈشى ۋە چۈشۈشىنىڭ بىخەتەرلىكىنى كاپالەتلەندۈرۈش ئۈچۈن بېرىلىدىغان ھاۋا رايى مەلۇماتى.

ئاۋىئاتىكا ئى [ر] دېڭىز ئارمىيىسىنىڭ ئايروپىلانلىرى دېڭىزدا ھەرىكەت بازىسى قىلىدىغان چوڭ تىپتىكى ھەربىي پاراخوت. ئۇ دېڭىز قىرغىقىدىن يىسراق بولغان جايلاردا جانلىق ئۇرۇش قىلالايدۇ، ۋەزىپىسى

ۋە ئېلىپ يۈرگەن ئايروپىلاننىڭ ئوخشىماسلىقىغا قاراپ ھۇجۇم قىلغۇچى ۋە سۇ ئاستىغا چۆككۈچى ئاۋىئاتىكا دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ.

ئاۋىي ئى. دىئال. ئابىروى، ئىززەت-ھۆرمەت.

ئاۋىت تىر [ئە] تېگىشلىك، تەئەللۇق، دائىرە مۇناسىۋەتلىك: مارشالار ئۆزلىرىنىڭ ۋەزىپىسىگە ئاۋىت نەرسىلەر ئۈستىدە سۆزلىشىپ كەتتى. * راستىنى ئېيتقاندا، شۇ تاپتا مېنى ئىككىمىزنىڭ چوڭقۇرراق تونۇشۇشىمىزغا ئاۋىت پاراڭلار بەكرەك قىزىقتۇرىدۇ.

ئاۋىلە ئى [ئە] ① ئىجتىمائىي تۇرمۇشتىكى نىكاھ ۋە قانداشلىق مۇناسىۋىتىنى ئاساس قىلغان بىر تەشكىلىي شەكىل يەنى ئەر-خوتۇن ۋە ئۇلارنىڭ بالا-چاقىلىرى ھەم ئەڭ يېقىن تۇغقانلىرىدىن ئىبارەت بىرگە ياشىغۇچى كىشىلەر توپى: شۇ يول بىلەن بۇ ئائىلىنىڭ ئىشەنچسىز قولىغا كەلتۈرۈشكە كىرىشىپتۇ. ② بىر مەقسەت، بىر مەسلىك بىلەن بىرلەشكەن كۆپ كىشىلەر: جۇڭگودىن ئىبارەت بۇ چوڭ ئائىلىدە ئەللىك نەچچە مىللەت ياشايدۇ. ③ <بىئول> جانلىقلار سىستېمىسىدىكى تۈزۈلۈش جەھەتتىن بىر-بىرىگە ئوخشاش، كېلىپ چىقىش جەھەتتىن ئۆزئارا يېقىن بولغان ھەمدە بىرنەچچە ئۇرۇقنى ئۆز ئىچىگە ئالغان گۇرۇپپا.

ئاۋىلە باشلىقى ① بىر ئائىلىگە باشچىلىق قىلغۇچى كىشى.

ئاۋىلە باشلىقلىق تۈزۈمى <پەلس> قۇللۇق ياكى فېئوداللىق جەمئىيەتلەردىكى ئائىلىدە ئائىلە باشلىقى ھۆكۈمرانلىق ھوقۇقىغا ئىگە بولغان ئائىلە تۈزۈمى، ئائىلە باشلىقىلىق تۈزۈمىدىكى ئائىلىدە ئائىلە باشلىقى ئىقتىسادىي چوڭ ھوقۇقنى ئىگىلىگەن بولۇپ، ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچى ئورۇندا

تۇرىدۇ. پۈتۈن ئائىلىدىكىلەر ئۇنىڭغا شەرتسىز بويىنىدۇ. ئائىلە تاپشۇرۇقى <مائار> ئوقۇغۇچىلارغا دەرس سىرتىدا مۇستەقىل ئىشلەشكە بېرىلگەن تاپشۇرۇق.

ئائىلە تاۋابىئات — ئائىلە تەۋە: ئۇ ھاكىم-نىڭ خانىدانغا كىرىپ، ئۇنىڭ پۈتۈن ئائىلە تاۋا-بىئاتىنى قىرىپ تاشلىدى، قىزىنى ئولجىغا ئالدى. **ئائىلە تەربىيىسى** <مائار> ئاتا-ئانا ياكى چوڭلارنىڭ ياش-ئۆسمۈرلەرگە بولغان ئائىلە-لىۋى تەلىم-تەربىيىسى: ئوخشاشمىغان جەمئىيەتتە ئوخشاشمىغان ئائىلە تەربىيىسى بولىدۇ. * ئائىلە تەربىيىسى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئېسىل ئەخ-لاقىي پەزىلەتلىرىنىڭ شەكىللىنىشىدە مۇھىم رول ئوينايدۇ.

ئائىلە تەۋە ئەر-خوتۇن ۋە ئۇلارنىڭ بالا-چاقىلىرى تۇغقانلىرىدىن شۇ ئائىلىدە ياشى-خۇچى كىشىلەر: داۋۇتكام ئائىلە تەۋەلىرىنى كۆچۈرۈپ يولغا چىقتى. * ئۇ ئاساسەن، ئىشلەپ-چىقارغۇچىلارنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە تەۋەلىرىنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇراتتى.

ئائىلە قۇرماق — تۇرمۇش قۇرماق: ئۇلار ئائىلە قۇرغاندىن كېيىنمۇ بۇ كىنوخانىنى، بۇ پەلەمپەينى ئۇنىتۇپ قالمىدى. ھەر قېتىم بۇ يەرگە كەلگەندە، ئۇلارنىڭ مۇھەببەت كەچۈرمىش-لىرى ئەسلىرىگە كېلەتتى، بىر-بىرىگە بولغان مېھرى تېخىمۇ ئاشاتتى.

ئائىلىلىك سۈپ. ئائىلىسى، بالا-چاقىسى ۋە رۇزىخارى بار، ئۆيلىەنگەن ياكى ئەرگە تەگكەن: زومىگەر يۇنۇس 35 ئائىلىلىك دې-قاننىڭ 12 تەڭگىلىك سۈيىگە توپ بېشى بولۇ-ۋالغان. * ئۇنىڭدا گۇڭشى رەھبەرلىرى ئۈچۈن سېلىنماقچى بولغان بەش ئائىلىلىك قۇرۇلۇشنىڭ لايىھىسى سىزىلغانىدى.

ئائىلىلىك بولماق ئۆيلەنمەك خوتۇن ئالماق، ياتلىق بولماق، ئەرگە تەگمەك، توي قىلماق: ئائىلىلىك بولۇپ قالغان ئادەم ئەتە-ئاخشىمىدا

ھەر يەردە سوڭۇلداپ يۈرسە بولمايدۇ. **ئائىلىلىكلەر بىناسى** <بىن> ئائىلىلىكلەرنىڭ تۇرۇشى ئۈچۈن لايىھىلىنىپ ياسالغان بىنا. **ئائىلىۋى** سۈپ [ئە] ئائىلىگە مەنسۇپ، ئائىلىگە تېگىشلىك؛ ئائىلىدە بولىدىغان: ئۇ كۈنى ئىشخانىدا خىزمەت ۋە ئائىلىۋى تۇرمۇش توغرىلۇق سۆزلەر بولدى. * ئۆتكەن يىلى ئائىلىۋى قوشۇمچە كەسىپتىن مىڭ يۈەندىن كۆپرەك كىرىم قىلغانلار 300 نەچچە ئائىلىدىن ئاشىدۇ.

ئاي ئى <ئاستر> ① يەر شارىنى ئايلىنىدىغان سەييارە، يۈزى ئوڭغۇل-دوڭغۇل بولۇپ تەكشى ئەمەس، ئۆزى نۇر چىقارماي، قۇياش نۇرىنى قايتۇرىدۇ. دىئامېتىرى يەر شارى دىئامېتىرىنىڭ تۆتتىن بىرىگە، تارتىش كۈچى يەر شارى تارتىش كۈچىنىڭ ئالتىدىن بىرىگە توغرا كېلىدۇ: بىر كۈنى كىشىلەر ئەپەندىدىن: —ئەپەندىم، يېڭى ئاي چىققاندا، كونا ئاي نەگە كېتىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

② شەمەسىيە يىلىنىڭ ئون ئىككىدىن بىرى يەنى ئاي شارىنىڭ قۇياش ئەتراپىدا بىر قېتىم ئايلىنىپ چىقىش داۋامىدىكى 28، 29، 30 ياكى 31 كۈن ۋاقىت دەۋرى: ئايىنىڭ ئون بەشى ئايىدىكى، ئون بەشى قاراڭغۇ (ماقال).

* ئايدا يېگەن توق بولار، كۈنىدە يېگەن ئاچ بولار (ماقال). * ياغاچچى ئۆيىدە ئىككى ئاي ۋاقىتىنى ھېچكىگە كۆرۈنمەي ئۆتكۈزۈپتۇ.

③ ئايغا ئوخشاش نۇرلۇق؛ چىرايلىق: تۇرمۇشۇمنى باي قىلارسەن كەتمىنىم، ئېغىزىمنى ماي قىلارسەن كەتمىنىم. ياخشى تۇتۇپ ئاسىرد-ۋالسام كەتمىنىم، يۈزلىرىمنى ئاي قىلارسەن كەتمىنىم ④ ئاياللار ئىسمىنىڭ تەركىبىي قىسمى بولىدۇ: ئايخان، ئايىنۇر، ئايگۈل، گۈزەلئاي، تۇرسۇنئاي.

ئاي جىجە دىئال. ئاي موما. **ئاي ئاخىرى** <ئاستر> ① ھىجرىيە قەمە-رىيىدە ئايىنىڭ تاڭ سەھەردە كۆرۈنگەن

كاپىندارى.

ئاي كۆرمەك ← ئادەت كۆرمەك.
ئاي كۆرۈنمەك ① ئاي چىقىماق، ئاي كۆتۈرۈلمەك. ② ئايغا ئوخشاش چىرايلىق، گۈزەل كۆرۈنمەك؛ ئوغۇل بالا بالاغەتكە يەت-كەندە ئانچىكى قىزلارمۇ كۆزىگە ئاي كۆرۈندۈ. ئاي گەردىشى <ئاستر> ئاي نۇرى بۇلۇت قاتلىمىغا چۈشكەندە كۆرۈنىدىغان ئاي چۆرىسىدىكى رەڭلىك نۇر ھالقىسى.

ئاينىڭ يۈزىدەمۇ داغ بار ھېچقانداق نەرسىنىڭ مۇكەممەل بولمايدىغانلىقىنى، جۈملىدىن خاتالىق كەمچىلىكىسىز ئادەمنىڭ يوقلۇقىنى كۆرسىتىشتە ئىشلىتىلىدىغان ئىبارە. ئاي يۈزلۈك چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇردىدىغان؛ ئايغا ئوخشاش چىرايلىق، گۈزەل؛ شاھزادە مالاي خوتۇنىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ شۇنداق قارىسا، باشتىكى ئۆزىنىڭ ئاي يۈزلۈك، ئالتۇن كۆكۈللىك پەرى خوتۇنى ئولتۇرغانىكەن.

ئاي ئىم [پ] يېزىت ← ھەي: ئاي دوستلار، بىر سۆزۈم بار قۇلاق سېلىڭ، ۋەتەن مېھرى جاندىن ئەزىز بىلىدىڭىزمۇ؟

ئاياز ئى [پ] قەھرىتان قىمىش پەساي، قىمىش: ئاقىتى ئەگىز، كەلدى كۆكلىم، كەتتى ئاياز، تۇرنىلارمۇ توي تارتىشىپ قىلدى پەرۋاز. * دەل - دەرەخنىڭ پىرىمۇدۇر قارىغاي؟ ئاياز كەلسە ياز ئەڭلىنى سالماسكەن، لازىملىق ئۇ ئىبارەتكە ئىشلەتسە، چىداملىقى ئۇنىڭ گويىا ئالماسكەن.

ئاياشماق «ئايىماق» پېتىلىنىڭ ئۆمىلۈك دەرىجىسى؛ ئۇلار مېنى خېلى ئاياشتى، بولمىسا شۇ كۈنىلا كۆرگۈلۈكۈمنى كۆرەتتىم.

ئايغ ئى ① ئادەم، ھايۋان ياكى باشقا جانلىقلارنىڭ گەۋدىسىنىڭ تايىنىپ تۇرۇشى، يۈرۈشى ياكى ئۆمىلىشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان قىسمى؛ پۇت: ئاياغ يۈگۈرۈكى ئاشقا، ئېغىز يۈگۈرۈكى باشقا (ماقال). * دوست باشقا قارايدۇ، دۈشمەن ئاياغقا (ماقال).

ئورغاقتەك ئاياغلاشقان كۆرۈنۈشى، ياكى يوشۇرۇلۇش ئالدىدىكى پەيتى. ② مىلا-دېيىدە ھەر ئاينىڭ ئاياغلاشقان 28 دىن كېيىنكى كۈنلىرى.

ئاي تۇتۇلۇشى <ئاستر> يەر شارى ئۆز ئوربىتىسىدا ئايلىنىپ ئاي بىلەن قۇياش ئارىسىغا كەلگەندە، قۇياش نۇرى ئوسۇلۇپ قېلىپ، ئاي يۈزىگە چۈشمەي قالىدۇ. نەتىجىدە ئاي يۈزىدە قارا كۆلەڭگە پەيدا بولىدۇ. بۇ ھادىسە ئاي تۇتۇلۇش دېيىلىدۇ. ئاي تۇغماق يېڭىدىن ئاي چىقىماق، ئاي كۆرۈنمەك: ئاۋۋال ئاخشام ئاي تۇغدى، سەھەرلىكتە چولپان قىز. سېنى دەپ يۈرۈيمىز بىز، ئاچ قوينۇڭنى چوكان قىز.

ئاي دېسە ئاي ئەمەس، كۈن دېسە كۈن ئەمەس ئىنتايىن چىرايلىق، ئىنتايىن گۈزەل، ناھايىتى قاملاشقان: پادىشاھ ئات چاپتۇرۇپ قارىغۇدەك بولسا، قۇشنىڭ ئايىقى ئاستىدا ئاي دېسە ئاي ئەمەس، كۈن دېسە كۈن ئەمەس بىر قىز ھوشىز ياتقۇدەك. * ئەمدىلىكتە ئۇنىڭ ئالدىدا ئاي دېسە ئاي ئەمەس، كۈن دېسە كۈن ئەمەس شۇنداق بىر ساھىبجامال پەيدا بولىدىكى، ھامماچام ھەيران قېلىپ، كۆزلىرىنى چوڭ ئاچتى.

ئايدىن ئاي، كۈندىن كۈن ئۆتۈپ خېلى ئۇزاق ۋاقىت ئۆتۈپ: ئايدىن ئاي، كۈندىن كۈن ئۆتۈپ، ئۇ ئاخىر بۇ خىل تۇرمۇشقىمۇ كۆنۈپ قالدى.

ئاي قاراڭغۇسى ئاي چەقىمىغان كېچىلەر - دىكى ھېچقانداق نەرسىنى پەرق ئەتسكىلى بولمايدىغان دەرىجىدە بولىدىغان قاراڭغۇ: راسا ئاي قاراڭغۇسى بولغان بىر كېچىدە تۈن تەڭدىن ئۆتكەندى، دەرۋازا قاتتىق قېقىلدى. چوڭ قورۇغا قويۇپ بېرىلگەن «بويناق» بوسۇغىنى تىرەجەپ تۇرۇپ غەزەپ بىلەن ئاچچىق قاۋاپ كەتتى.

ئاي كاپىندارى <ئاستر> ← دېھقانلار

ئاخلاش ئۇچۇنلا ئانچە - مۇنچە كىرىپ قالمىسا، ئادەتتە ئايغ باسمايتتى. * ئۆمەر باي: - سىلەر دەك ھۆكۈمەت ئادەملىرىنىڭ بوسۇغىمىزغا ئايغ بېسىشنىڭ ئۆزى بىز ئۈچۈن ئەڭ زور پەخت! ئەڭ زور شەرەپ! - دەدى.

ئايغ جازىسى كىيىم تىكىش ماشىنىسىنىڭ ئىككى يان تەرەپتىكى جازىسى.

ئايغ چاقى كىيىم تىكىش ماشىنىسىنىڭ ئايغىغا بېكىتىلگەن تاسمىلىق چاق.

ئايغ سالماق خامان تېپىۋاتقان ئۇلاغ ياكى تراكتورنىڭ ئايغىغا زىرائەت ئۆز-چىلىرىنى يېيىپ قويماق: - بۇ نېمە؟ - ئېلى چېچىلىپ ياتقان كىچىككەن بىر سىقىم ئۆنچىنى قولغا ئېلىپ سىلكىدى. - سېنى بىز ئېتىزغا ئايغ سېلىشقا ئەكەلدۇقمۇ - ھە؟

ئايغ سۇ <سۇ> ① سۇ ئامبىرى، كۆل، سۇ ئېلىپكىتر ئىستانسىسى، تۈگىمەن قاتارلىق سۇ ئىنشائاتلىرىدىن ئېقىپ تۆۋەن تەرەپكە (ئايغقا) ئۆتكەن سۇ. ② شال قاتارلىق زىرائەتلەرنى سۇغىرىپ، ئېتىزنىڭ ئايغىدىن چىقىرىۋېتىلگەن سۇ. ③ تۇپراقنىڭ شورىنى ئۆزى بىلەن ئېقىتىپ زەيىكەش ئارقىلىق چىقىپ كىتىدىغان سۇ. ④ زىرائەتنىڭ ئاخىرقى قېتىملىق سۈيى.

ئايغ كىيىم ئۆتۈك، توپلەي، كەش قاتارلىق ئايغقا كىيىدىغان كىيىملەرنىڭ ئومۇمىي نامى.

ئايغى - ئايغىغا تەگەي ← پۇتى - پۇتىغا تەگەي.

ئايغى چىقماق ① يول مېڭىشنى ئۆگىنىۋالماق، ماڭالايدىغان بولماق: كۈن، ئايلارنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ مۇھەممەتجانمۇ چوڭ بولۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئايغى چىقىپ، مەھەللىسىدىكى ئۇيغۇر بالىلىرى بىلەن بىللە قۇم بارخانلىرىغا يامىشىپ چىقىپ، سېرىلىپ ئويناشقا كىرىشتى. ② نەتىجىسى چىقماق، خۇلاسەلەنماق؛

* ياخشىنىڭ ئايغىدا قۇرت ئۆلمەس (ماقال).
② كۆن، خۇرۇم قاتارلىق رەختلەردىن پۇتقا كىيىش ئۈچۈن تىكىلگەن ئۆتۈك، توپلەي، كەشكە ئوخشاش ئايغ كىيىمى: - پۇتۇڭ مۇزلىدىمۇ؟ قېنى، بۇ يەرگە قول قويۇۋات، - دەيتتى بوغالتىر دېھقان بالىسىنىڭ پۇتىغا ئايغ كىيگۈزۈۋېتىپ. * ئىشىم ھەل بولغۇچە ئايغىمنىڭ چەمى تېشىلىپ كەتكۈدەك بولدى. ③ يەنە بىر تەرەپى، يەنە بىر بېشى: كارىۋاتنىڭ ئايغى. مەھەللىنىڭ ئايغى. * شۇ كۈنى كەچقۇرۇن نامان ئايغ مەھەللىدىكى يالغۇز مەسچىتنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، مەسچىت سۇپىسىدا تەلپىكىنى چۆكۈرۈپ كىيىپ، تەسۋى تارتىپ ئولتۇرغان سۇلايمان تۈلكىنى كۆرۈپ قالدى. ④ ئاخىر، داۋام: ئۇ شۇنداق زېرەك ئىدىكى، گەپنىڭ بېشى چىقىپ بولغۇچە، ئايغىنى بىلىپ بولاتتى. * قۇربان ئەنە شۇنداق ئايغى ئۈزۈلمەس خىياللار بىلەن شىپاخانىغا كەلدى.

ئايغ ئاستى بولماق باشقىلار تەرىپىدىن خارلانماق؛ دەپسەندە قىلىنماق؛ ھۈرمەت ۋە ئىززىتى يوقالماق: شاھانە كەش ئاستىدا ئايغ ئاستى بولغان بىرمۇنچە ئۇقۇمۇشلۇق جانابلارمۇ تەجىربىلىك بولۇپ قالدۇق، دەپ ئاللىقچان بار كۈچى بىلەن چۇقان كۆتۈردى. ئايغ ئاستى قىلماق باشقىلارنى زورلۇق كۈچ ئىشلىتىپ خارلىماق، زىيانكەشلىك قىلماق، دەپسەندە قىلماق: بەگ ئۆز ھاياتىدا ناھايىتى كۆپ قىز - چوكانلارنى ئايغ ئاستى قىلدى. * دۆلەت قانۇنىدا كىشىلەرنىڭ ئىنسانىي ھوقۇقىنى ئايغ ئاستى قىلىدىغان بۇنداق ئىشلارغا يول قويۇلمايدۇ.

ئايغ باسماق ① دەسسەمەك، دەسسەپ ئۆرە تۇرماق: ئايغ بېسىپ تۇرغۇدەك يەر يوق. ② قەدەم تەشىرىپ قىلماق؛ ماڭماق، بارماق؛ باردى - كەلدى قىلماق: ئىنسان ئايغ باسىدىغان يەر. * شىر مۇھەممەت بۇ ئۆيگە قۇربان ئاقساقالنىڭ تاپشۇرۇقلىرىنى

ئاخىرلاشماق، تۈگىمەك: تاشۋاي: — بۇ ئىشنىڭ ئايىغى چىقىشقا زادى كۆزۈم يەتمەيدۇ، شۇڭا يېپىقلىق تاۋاقتىڭ يېپىقلىق تۇرغىنى تۈزۈك... — دېدى. * ئاخىر موللازەيدىن ئايىغى چىقماي- دىغان بۇ خىياللارنى ھەمراھلىرى بىلەن سۆز- لىشىشكە كىرىشتى.

ئايىغى چىقىپ قالماق ① ھەرىكىتى، يول مېڭىشى كۆپەيمەك: مەمەتنىڭ بىرنەچچە كۈندىن بېرى ئايىغى چىقىپ، ئۆيدە ئولتۇرالمىدىغان بولۇپ قالدى. ② يامان يولغا ماڭماق، ئەخلا- قىي جەھەتتىن بۇزۇلۇشقا باشلىماق (ئاياللار ھەققىدە): ئايخاننىڭ يېقىندىن بېرى سەل ئايىغى

چىقىپ قالغاندەك قىلامدۇ نېمە؟
ئايىغىدا ئۆلەك ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە خىزمىتىدە بولماق، بىر ئۆمۈر سادىق خىزمەت قىلماق: ئانام بولسا كۆرسەممەن، دادام بولسا كۆرسەممەن. ئانام بىلەن دادامنىڭ ئاياغدا ئۆلسەممەن.

ئايىغىدىن شامال ئۆتۈپ تۇرماق ئۆلمەي ھايات تۇرماق: ئىشقىلىپ تىرىك يۈرمەك: — ياخشى بالام، ياخشى، ئىشقىلىپ ئايىغىدىن شامال ئۆتۈپ تۇرۇۋاتىدۇ، دېدى ئانا ئارانلا. * ئۇ كۈچلۈك، يوغان ئاللىقىنى بىلەن دولامغا شاپىلاقلاپ قويۇپ: — مانا، ئايىغىمىزدىن شامال ئۆتۈپلا تۇرسا، ھامان بىر كۈنى كۆرۈشىدىكەنمىز — ھە، — دېدى.

ئايىغىغا باش قويماق پاناھ، نىجاتلىق تىلىمەك، يالۋۇرماق، يېلىنماق: گورىيېۋ بوۋاي: — قىزىمنىڭ ئايىغىغا باش قويۇپ سۆيۈ- مەن، دېگەن ئەمەسىمدى ئۇ؟ ھەم، ئەگەر قىزىمنى «تاك» قىلىپ چېكىدىغان بولسا، جېنىنى ئالىمەن ئۇنىڭ. — دېدى غەزەپ بىلەن.

ئايىغىغا باش ئۇرماق — ئايىغىغا باش قويماق: — بىر قوشۇق قېنىمدىن كەچسە ئۇلۇغ شاھىم، — دېدى ئۇ شاھنىڭ ئايىغىغا باش ئۇرۇپ. **ئايىغىغا سەجدە قىلماق** — ئايىغىغا باش قويماق: — سەن قاچانغىچە ئۇنىڭ ئايىغىغا سەجدە قىلسەن؟ — دېدى ئۇ غەزەپتىن يېرىلغۇدەك

بولۇپ
ئايىغىغا يېقىلماق — ئايىغىغا باش قويماق: ئۇلار ھەرقانچە بىز بالىلىرىڭىز بولىمىز، دېيىشىپ بوۋاينىڭ ئايىغىغا يېقىلغان بولىمىز، بوۋاي ئىشەن- مەپتۇ. * شۇ ئەسنادا گرانى ئاغىچا خېنىم ئۆيىگە قايتىپ كىرىپ، ئاتىسىنىڭ ئايىغىغا يېقىلدى: — مېنى كەچۈرۈڭ!

ئايىغى قويۇلۇپ قالماق ئايىغى ئىتتىك- لەپ، يولى كۆپەيىپ قالماق: ئايخان: — يېقىندىن بېرى تاشماقنىڭ ئايىغى قويۇلۇپ قالدى، ھە دېسلا دادام بىلەن كۈسۈرلىشىدۇ، — دېدى.

ئايىغى قۇرغاق بارغان يېرىدە پېشىكەللىك كەلتۈرىدىغان؛ پالاكەت، بەختسىزلىك پەيدا قىلىدىغان؛ ئايىغى ياراشمايدىغان، ئالدى جۈت: پادىشاھنىڭ ئايىغى قۇرغاق بىر قىزى بار، ئۇنى ھەر قېتىمدا قىرىق كېچە — كۈندۈز توي ئۆتكۈزۈپ ياتلىق قىلىدۇ. قىرىقنچى كۈنى ئاخشامدا قىزنىڭ قېشىدا ساپمۇساق قالغان يىگىت قىرىق بىرىنچى كۈنى سەھەردە يەرلىكىدە ياتىدۇ.

ئايىغىنى يىغىشتۇرماق مەلۇم بىر ئىشنى خۇلاسەلىماق، توختاتماق، تاماملىماق: بولدى كەچ كىرىپ كەتتى، ئىشنىڭ ئايىغىنى يىغىشتۇرايلى.

ئايىغى ئۈزۈلۈك توختىماق، تۈگىمەك: — شۇنىسى، — دېدى ئۇ، — مەھكىمىلەردىكى ھۆكۈمەت ئىشلىرىنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيۋېتىپتۇ. * مېھمانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلدى. * سەئىدىنىڭ ئۆيىگە ھەر ساھە كىشىلىرى ئايىغى ئۈزۈلمەي كېلىپ — كېتىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ شەخسى نامىغا كېلىدىغان مەكتۇپلارنىڭ سانىمۇ چىق ئىدى.

ئايىغى ئېغىر ئىش خۇش ياقمايدىغان، ئىش قىلىسىمۇ بەك ئالدىرماي قىلىدىغان؛ ھورۇن: ئايىغى ئېغىر ئادەم.

ئايىغى ئىتتىك — ئايىغى يېنىك: ئۇ ئايىغى ئىتتىك، يېزىق — ھېسابات ئىشلىرىغا ئۇستا بولغان- لىقتىن، تۆرە ئۇنى ئۆز ئائىلىسىنىڭ غوجىدارى قىلىپ قويغانىدى.

قولدا دەز كەتكەن بىر قاپاق، يېرىقلىرى چەمبەر-
لەنگەن قوپال ئاياق ۋە باشقا ئەسكى - تۈسكىلەر
بار ئىدى. ② تارىختا جام، پىيالى، قەدەھ
قاتارلىقلارمۇ بۇ نام بىلەن ئاتالغان؛
مەختۇمسۇلا ئۆز قولى بىلەن ئايقلارغا سۈت
ھارىقىنى تولدۇرۇپ كېنىزەك، نەۋكەرلەرگە بىر -
بىرلەپ سۇنۇپ، بىردەمدە ھەممىسىنى مەست
قىلىۋېتىپتۇ. * يول دېسەم يول بېرەمدىلا يارىم
باغقا، سۇ دېسەم سۇ بېرەمدىلا چىنە، ئاياقتا.

ئايال (ئايالى) ئى [ئە] ① خوتۇن - قىزلارنىڭ

ئومۇمىي نامى، خوتۇن كىشى: ئاياللار
بايرىمى، ئاياللار بۆلۈمى، ئاياللار كېسىلى. * -
قىزىم، سەن بىلەن ياتقان ئايال كىشى كىم
بولسۇ؟ - دەپ سوراپتۇ پادىشاھ مەلىكىدىن.
② ئېرى بار خوتۇن، رەپىقە: (ئۆز ئېرىگە
نەسبەتەن) - ھەي مەخلۇق، قانداق يۈزۈڭ بىلەن
مېنىڭ ئېرىم ئۈستىدە گەپ قىلىۋاتسەن، - دەپتۇ
كەمەك ھەييارنىڭ ئايالى.

ئايالچە سۈپ ① ئايال كىشىگە خاس،

ئايال كىشىگە ئاتالغان، ئاياللارغا مۇناسىپ:
ئايالچە كۆڭلەك. ئايالچە سائەت. ② ئايال
كىشىگە ئوخشاش، ئايال كىشى شەكىلدە:
ئايالچە سۆزلىمەك، ئايالچە ياسانماق.

ئاياللار بۆلۈمى <تې> ئاياللار داۋالنىد-

دىغان، ئاياللار كېسەل كۆرسىتىدىغان بۆلۈم.

ئاياللار تاۋۇش قىسمى <مۇز> ناخشىدا

ئاياللارنىڭ ئورۇنلايدىغان قىسمى. ئادەتتە
ئۇ ئايالچە يۇقىرى ئاۋاز، ئايالچە ئوتتۇرا
ئاۋاز ۋە ئايالچە تۆۋەن ئاۋاز دەپ ئۈچ
خىلغا بۆلۈنىدۇ.

ئاياللار تۆۋەن ئاۋازى <مۇز> تاۋۇش

بۆلۈنمىلىرىنىڭ بىر خىلى. ئۇنىڭ ئاۋاز
رادىئوسى F دىن F2 گىچە جەمئىي 15
گرادۇس بولىدۇ.

ئاياللار ئوتتۇرا ئاۋازى <مۇز> ناخشىدىكى

ئايالچە يۇقىرى ئاۋاز بىلەن ئايالچە تۆۋەن
ئاۋاز ئوتتۇرىسىدىكى ئاۋاز. ئۇنىڭ ئاۋاز

ئايىغى ياراشماق ياخشىلىق ئېلىپ كەلمەك:

بەزى مۇنەججىم كىشىلەرمۇ: يېڭىدىن كېلىدىغان
ئايال ئىناپىلىق ئادەم بولۇشى ئېھتىمال، خۇدا
خالسا، ئۇنىڭ ئايىغى يارىشىپ، يۇرتىمىز ئاۋات،
پۇقرالار ئامان - ئېسەن بولۇپ كەتسە ئەجەب
ئەمەس دېيىشىپ مۇگدشاتتى.

ئايىغى يېنىك ئىشنى تېز قىلىدىغان،

ئىشتىن قانچىلىقىدىغان، تېنىك: سۇلايمان
ئايىغى يېنىك بىر قانچە يىگىتنى ھارۋا ۋە دوختۇر
تېپىپ كېلىشكە ئەۋەتتى.

ئايىغى رەۋ. ئايىغى بىلەن: قاراڭ، غازلار

ئىككى ئايىغى قىچىۋاتىدۇغۇ، سىز نېمىنىشقا
يالغان گەپ قىلىسىز؟ - دەپتۇ پادىشاھ ئەپەندىگە.

ئايىغىلاشتۇرماق «ئايىغىلاشماق» يېنىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجەسى: دوكتور چايدىن بىر
يۇتۇم ئوتلاپ، خېلى ئاۋارە بولۇپ تەييارلىغان
قورسىقىدىكى گېپىنى ئايىغىلاشتۇردى. * جامائەت
خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ئابلىكىم ئۆزى -
نىڭ خادىملىرى بىلەن زۆرۈر بولغان تەكشۈرۈشنى
ئايىغىلاشتۇردى.

ئايىغىلاشتۇرۇلماق «ئايىغىلاشتۇرماق»

يېنىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجەسى: دۆلىتىمىزدە
خەلق سوت مەھكىمىلىرى گەرچە تۆت دەرىجىلىك
بولسىمۇ، لېكىن بىر ئەنزە پەقەت ئىككىنچى دەرد -
جىلىك سوت بىلەنلا ئايىغىلاشتۇرۇلدى.

ئايىغىلاشماق پ. ئاخىرلاشماق، تاماملان-

ماق، توختىماق، تۈگىمەك: - ئاخىرى
ناخشىچى، سازەندىلەر قىزىرىپ، تەرلەپ - پىشىپ
ھارغاندا، بەزمە ئايىغىلاشتى. * ناخشا ئايىغىلاشقاندا
قۇربان قىلىچ يەنە ھېكايىسىنىڭ داۋامىنى
سۆزلەشكە باشلىدى.

ئايىغىلىق سۈپ. ئايىغى بار، ئايىغى بولغان:

ئۇزۇن ئايىغىلىق نېمىس ئەسكىرى ۋاگونىدىن
ۋاگونغا يۈگۈرەيتتى.

ئايىق ئى [پ] ① ياغاچتىن ئويۇپ ياسال-

غان، ياپپاڭ تەخسىگە ئوخشاپ كېتىدىغان
چوڭ قاچا: كۆپ ئۆتمەي بىز يىغلىغان زالغا
40 ياشلاردىكى بىر دېھقان پەيدا بولدى. ئۇنىڭ

ئېنىقلانماق، بىلىنمەك: خەلىپە ھارۇن رەشتە-نىڭ نەرسىلىرىنى ئوغرىلىغان كىشىنىڭ سىرى ئېچىلىپ، ئىش ئايان بولدى. * ئايال دوختۇر: — ئەتە كېچىچە مېنى كۈتۈڭلار، مەن بارغاندىن كېيىن ھەممە ئەھۋال ئايان بولىدۇ، — دەپ ئاددىيلا جاۋاب بەردى.

ئايان قىلماق ① پەيدا قىلماق، نامايان قىلماق، كۆرسەتمەك: ئاشۇ ئاي چېھرى ئايان قىلدى ناراتنىڭ ھۆسننى، بىپايان پايلاقىتا خۇش سەيلەدە بولدۇم مەن گويا. * قوللاردىكى يىڭنىمىز، ياسار چىمەن باغلارنى، ئايان قىلىپ چېچەكتىن، بۇ بەختىيار چاغلارنى. ② ئاشكارا قىلماق، ئېنىقلانماق، بىلدۈرمەك: سىرلىرىمىزنى تۆكۈپ ئىچ-باغرىمىزنى بىر-بىرىمىزگە ئايان قىلغان چېغىمىزدا سىزنىڭ قەلبىمىزنىڭ ئاجايىپ گۈزەل-لىكى ئىپادىلەنگەندى. * زېرەك مېھرىنىڭ ئەھ-ۋالىنى، باشتىن كەچۈرگەنلىرىنى ئايان قىلىپتۇ.

ئايانچ سۈپ. كىشىنىڭ رەھىمسىزلىكى، تۈرىدىغان، ئېچىندۇرىدىغان، ئېچىنىشلىق: قېزى ماختانغاندەك ئۇنىڭغا قارىدى. خىيالى باشقا نەرسىلەرگە بېرىلىپ كەتكەن ياش ئەسكەر-نىڭ قىياپىتى ئۇنىڭغا ئايانچ كۆرۈنىدى. * تۇتى بىلەتتى قوي بىچارىنىڭ ئايانچ ھالىنى يىرتىقۇچ دەستىدىن. ھەربىر مىنۇتى ئۆتكەن ئۇنىڭ، خەتەر ئىچىدە بۆرە قەستىدىن.

ئايانچلىق سۈپ. ئېچىنىشلىق بىلەن، ئېچى-نىشلىق ھالدا: رۇقىيەمنىڭ ئاۋازى تىترەپ، كۆزلىرى ئايانچلىق چاقىنايتتى. * بالا دېھقان ئايانچلىق ئىگىردى. باغرى يۇمشاق ئانا ئېسىنى يىغىپ ئوغلىنىڭ بېشىنى سىلدى.

ئايانماق ① «ئايماق» پېشىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: دادام—ھەركىم بىرەر ئىشقا چىن كۆڭلىدىن ئىشتىياق باغلىسا، شۇ ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرىش ئۇچۇن ھېچ ئايانماي تەر ئاققۇزۇپ ئەجىر قىلسا، ھەم ئۇزۇن يىل بوشاشماي قەتئىي داۋاملاشتۇرسا، ئۆز تىلىكىگە چوقۇم يېتەلەيدۇ، — دەيدۇ. * تۇغلۇقنىڭ ھۈسەن شاھنىڭ سوتاللىرىغا جاۋابەن ئەينەكتە كۆرگەنلىرىنى ئايانماي سۆز-

دا ئىرسى A دىن A 2 گىچە (كىچىك ھەرپ-لىك 1A دىن كىچىك ھەرپلىك 2- گۇرۇپ-پىدىكى A/گىچە) ياكى ئۇنىڭدىنمۇ كەڭرەك بولىدۇ. بۇنىڭغا ئوتتۇرىدا يۇقىرى ئاۋاز ئاچقۇچى ئىشلىتىلىدۇ، ئومۇمىي خورلاردا «ئايالچە تۆۋەن ئاۋاز» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاياللار يۇقىرى ئاۋازى <مۇز> ئايالچە يۇقىرى ئاۋاز قىسمى بولۇپ، ئۇنىڭ ئاۋاز پەردىسى 1C دىن 3C گىچە (كىچىك ھەرپلىك 1- گۇرۇپپىدىن كىچىك ھەرپلىك 3- گۇرۇپ-پىچىچە) بولىدۇ.

ئاياللىق سۈپ ① ئايالى بار، خوتۇن ئالغان. ② سۈپ. ئايال كىشىگە خاس، ئايال كىشىدە بولىدىغان: ئۇ ئۆزىنىڭ ئاياللىق تەبىئىتى بويىچە، مېھماننىڭ چىرايى تۇتۇق بول-سىمۇ، لېكىن يۈرىكىدىكى مەلۇم بىر خىل كۈچلۈك ھەم مۇرەككەپ دەردىنى قەيسەرلىك بىلەن بېسى-ۋاتقانلىقىنى چېچەنلىك بىلەن بايقىدى. * ئۇنى شۇ تاپتا ئاياللىق ۋىجدانى ئەيىبلەمەكتە ئىدى.

ئايالماق «ئايماق» پېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئايالغان جان كۆيگۈچى پىراق ئوتغا ئوخشايدۇ.

ئايان سۈپ [ئە] ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇرغان، روشەن، مەلۇم، ئېنىق: يېڭىيەرنىڭ تارىخى تۆمۈر بوۋامغا بەش قولىدەك ئايان ئىدى. * ئوقۇتقۇچى قوبۇل قىلىشتا كادىرلار ئىشقا مەسئۇل بولغان ئابلىكىمنىڭ قولىدا ھوقۇقنىڭ چوڭ بېشى بارلىقى ھەممە كىشىگە ئايان، ئەلۋەتتە.

ئايان بولماق ① كۆرۈنمەك، پەيدا بولماق، نامايان بولماق: ئاپتوموبىل تاخىرقى داۋاندىن ئۆتۈپ ئوڭغا بۇرۇلۇش بىلەن كۆز ئالدىمىزدا «كۈمۈش بۇلاق» نىڭ مەنزىرىسى ئايان بولىدى. * قىز ئەنە شۇ كۈنلەردە ئۇشتۇمتوت چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە ئاپئاق ساقاللىق بىر كىشى ئايان بولۇپ، قىزغا: — ئالدىراپ كەتسە، سېنىڭ نىگارنىڭ پىراق شەھەردە، ئۇ پات يېقىندا يېنىڭدا بولىدۇ، — دەپتۇ. ② ئاشكارا بولماق،

كەتكەن يەر، كەڭ دالا: دەل شۇ چاغدا، كېۋەزلىكنىڭ ئايىغىدىكى چەكسىز ئايدالدىن — ئاسمىنىدا قۇش قانىتى، توپىسىدا ئەر تاپىنى كۆيىدىغان چاڭساق بوزلۇق ئىچىدىن ناتونۇش بىر يىگىت چىقىپ كەلدى.

ئايدا-يىلدا ئۇزاق ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈپ بىرەر قېتىم؛ ئاندا-ساندا، بىرە-بىرە، ناگان-ناگاندا؛ ئەمدىلىكتە، ئەر-خوتۇن ئىككىلەننىڭ پۈتۈن تىرىكچىلىكى قىزى چەت ئەل-دىن ئايدا-يىلدا ئەۋەتىدىغان خالىغىلا قاراشلىق بولۇپ قالدى. * ئالىمخاننىڭ ئېرىقى ئايدا-يىلدا بۇزۇلۇر. ئالىمخاندىن سوراڭلار، ئۆزى قاچان تۈزۈلۈر.

ئايدەك سۈپ. ئايغا ئوخشاش نۇرلۇق، چىرايلىق، گۈزەل: قەلەمدەك قاشلىرىك، ئاي-دەك جامالىك، مېنى ئوتقا سېلىپ نەدۇر خىيالىك. * شاخ-شاخ بولغان بىلەن، مېۋىسىز بولسا بىكار. ئايدەك يۈزى بولغان بىلەن ئەقلى بولمىسا بىكار. **ئايدىك** سۈپ ① ئاي چىقىپ ھەممە ياق ئاي نۇرى بىلەن يورۇغان، يورۇق: ئايدىك كېچە. * ئاينىڭ ئون بەشى ئايدىك، ئون بەشى قاراڭغۇ (ماقال). ② كۆچمە. ئېنىق كۆرۈنۈپ، بىلىنىپ تۇرغان؛ روشەن، چۈشەنمىلىك: ھەممە نەرسە ئايدىك بولدى، بۇنداق بىشەم خوتۇنغا نېمە دېگىلى بولىدۇ؟ **ئايدىك باش** بېشىدا چېچى قالمىغان، ئۆزلۈكىدىن چۈشۈپ كەتكەن، تاقىر باش، ئايپاك باش.

ئايدىڭدا قېتىق ئىچىشمىگەن بىر مەقسەتتە بىرەر ئىشنى بىللە قىلىمىغان، مۇناسىۋىتى يوق؛ بىر داستاندا ئولتۇرۇشۇپ باقمىغان، تونۇشمايدىغان، بىلىشمەيدىغان؛ بىز ئۇنىڭ بىلەن ئايدىڭدا قېتىق ئىچىشمىگەن.

ئايدىنغلاشتۇرماق «ئايدىنغلاشماق» پېتى-لىنىك مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئۇ كۆڭلىدىن بۇ ئىشنى جەزمەن ئېنىقلاپ ئايدىنغلاشتۇرۇش

لىشى ئەنە شۇ قارارغا كەلگەنلىكىدىن بولغانىكەن. **ئاپت** ئى [ئە] <دىن> قۇرئاندا توختاپ ئوقۇلىدىغان بىر ۋە بىرقانچە جۈملىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بۆلەك: باقى قويىچى گۈلسۇمخان-نىڭ باش تەرىپىدە تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ يىغا ئارىلاش ئاپت ئوقۇماقتا. * ئىشان ئۆرە تۇرۇپ نۇرغۇن ئايەتلەرنى ئوقۇپ، ئۇزۇن دۇئا قىلدى.

ئاپتچىلاپ رەۋ. ئاپت ئوقۇغانغا ئوخشىد-تىپ، ئاپت ئوقۇغانغا ئوخشاش: خەتتىنى نۇرۇن ئوقۇدى بەك تەستىمۇ، ھۆل بولۇپ كەتتى ۋارقىنىڭ ئۈستىمۇ. قالغىنىدا داڭ قېتىپ ئۇ گاڭگىراپ، قىلدى شۇ سۆزنى بوۋاي ئاپتچىلاپ.

ئاپم ئى [ئە] ① بارات ئېيىنىڭ ئون بەشى-دىكى تۈنەيدىغان كۈن، تۈنەك كېچىسى. ② ھېيت كۈنى، ھېيت: ئايەملىرى مۇبارەك بولسۇن! * ئۇ مۇشۇ ئايەم كۈنلەردە ئۆز يېزىسىنى، يېزىدا ئۆتكۈزگەن ھېيتلىرىنى سېغىنىپ خىيالغا چۆكتى.

ئاپملىك سۈپ. ئايەم ئۈچۈن تەييارلان-غان؛ ئايەم ئۈچۈن ئاتالغان: ئۇكاممۇ ئايەملىك كىيىملىرىنى كىيىپ تەييار بولدى.

ئاپملىمەك پ. ئايەم كۈنى ئايەمنى مۇبا-رەكلەپ كەلمەك ياكى بارماق: بۈگۈن ھارپا، ئەتە ھېيت، مەن جىقلا ساڭزا سالىدىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە قىزىم ئايەملەپ بىر دەستە ساڭزا ئېلىپ كېلىپتۇ.

ئاپپاك سۈپ. تاقىر، ھېچ نەرسە ئۈنمىگەن، پارقىراپ تۇرىدىغان.

ئاپپاك باش <ئايدىك باش>: ياشلا تۇرۇپ ئايپاك باش بولۇپ كېتىپسەنغۇ، — دەپدى ئۇ ماڭا چاقچاق قىلىپ.

ئاپپالتا ئى [ئاي+پالتا] تىغى ئاي شەكلىدە قايرىلىپ ياسالغان پالتا: ئۇ قوش ئايپالتىنى كۆتۈرۈپ سەپنىڭ ئالدىغا چىقتى. * ئەزىز ئايپالتىنى بېلىگە قىستۇرۇپ چاققانلىق بىلەن دەرەخكە ياماشتى.

ئايدالا (ئايدالاسى) ئى [ئا+دالا] چەكسىز

ئۇچۇشى ۋە قونۇشى ئۈچۈن كېرەكلىك بولغان شارائىتقا ئىگە كەڭ مەيدان: بىز ئايروودروم چېتىدىكى ئۈستەك قىرىنىڭ بىر يېرىگە كېلىپ ئولتۇردۇق.

ئايرودىنامىكا نى [ر] ھاۋا ۋە گازلارنىڭ ھەرىكىتىنى ھەم ئۇلارنىڭ قاتتىق جىسىملار ھەرىكىتىگە كۆرسىتىدىغان تەسىرىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.

ئايرودىنامىكىلىق سۈب. ئايروودىنامىكا پېنىگە ئائىت، ئايروودىنامىكا پېنىگە مۇناسىۋەتلىك، ئايروودىنامىكا خۇسۇسىيىتىگە ئىگە.

ئايرىۋىستات (ئايرىۋىستاتى) نى [ر<گرېك] ھاۋادا يەڭگىل ئۇچۇش ۋاسىتىسى.

ئايرىباش نى [ئايرى+باش] تېگىشىش، ئالماشتۇرۇش: خوش، ئەگەر ئايرىباش قىلىنسا، سەنمۇ شۇلار بىلەن بىللە كېتەمسەن؟ — دەپ سورىدى ئۇ بوغۇق ئاۋاز بىلەن.

ئايرىباش قىلماق ← **ئايرىباشلىماق**:

موگىلىنىتىكى خېتىدە تىسپولاغا: «ئائىلەم ئەزالى- رىنى بولشېۋىكلارغا ئايرىباش قىلىشقا رازىمەن، مانا مۇشۇ تەرتىپتە ئايرىباش قىلىمىز: ئايرىباش قىلىنىدىغان كىشىلەر خۇلمەنكا بىلەن سورىنىۋىكا ئوتتۇرىسىدىكى دالاغا كەلتۈرۈلىدۇ، ئارىلىق بىر كىلومېتىر بولىدۇ» دەپ قىسقىلا جاۋاب قايتۇرغانىدى.

ئايرىباشلىماق پ. ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك: مالنى مالغا ئايرىباشلىماق. * ئايرىباشلاپ ئالدى باتۇر ئۇلاردىن، ئىككى يىلىپىز تېرىسىگە ئىككى ئات. قۇشتەك ئۇچۇپ كەتتى قاراپ كورلىغا، چىقارغاندەك بولۇپ گويا جۇپ قانات.

ئايرىتماق «ئايرىماق» پېنىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: باي چاكىرىغا بۇغداي بىلەن تېرىقنى ئايرىتىپتۇ.

ئايرىشماق «ئايرىماق» پېنىلىنىڭ ئۆلۈك دەرىجىسى.

ئايرىغۇچى سۈب. نەرسىلەرنى بىر-بىرىدىن ئايرىپ، پەرقلىنىدۇرۇپ تۇرىدىغان ياكى

كېرەك، دېگەننى ئۆتكۈزدى. * رەتلىك، قەيسەر ئىرادىلىك كىشى بىر كۈن تۈگىگەندىن كېيىن، يەنە شۇ كۈندىكى ئەھۋاللارنى تەھلىل قىلىپ، ئۆزىنىڭ ۋاقتىنى قانداق قىلىپ ئەقىلغە مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇش كېرەكلىكىنى ئايدىنگلاشتۇردى.

ئايدىنگلاشتۇرۇلماق «ئايدىنگلاشتۇرماق»

پېنىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ شېئىرلارنىڭ ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن سۆزلىرىدە گەرچە مەلۇم ئوخشىماسلىقلار كۆرۈلگەن بولسىمۇ، شېئىرلارنىڭ قەدىمكى تۈركىي تىلىدا يېزىلغانلىقى ئايدىنگلاشتۇرۇلغان.

ئايدىنگلاشماق پ. ئېنىق، روشەن، چۈشىنەر- لىك بولماق، ئاشكارىلانماق، ئېنىقلانماق،

يېشىلىمەك: ئۇلارنىڭ ناھەيىدىكى بىر ئەنزە بىلەن بولغان مۇرەككەپ مۇناسىۋىتىمۇ ئايدىنگلاشتى. * جۈي خۇيىنىڭ بۇ سۆزى بىلەن مەسلە پۈتۈنلەي ئايدىنگلىشىپ، ئىزاھلاپ ئولتۇرۇشقىمۇ ھاجەت قالدى.

ئايدىنگىلىق نى ① ئايدىڭ بولغان ھالەت.

② ئاي چىقىپ ئاي نۇرى بىلەن يورۇتۇلغان ئورۇن، جاي: ئايدىنگىلىقتا ئىككى ئادەم ئون- تىنسىز ئولتۇرۇشاتتى.

ئايرىۋىپىلان نى [ر<گرېك+فران] ماتور،

قانات ۋە تەندىن تەركىب تاپقان، ھاۋادا قاتنايدىغان قاتناش ۋاسىتىسى. ئۇنىڭ خىلى- لىرى ئىنتايىن كۆپ بولىدۇ. ئۇ ھەربىي ئىشلار، يېزا ئىگىلىكى، كان مەھسۇلاتلىرى، ئالاقە ۋە تەكشۈرۈش- قىدىرىش ئىشلىرىدا كەڭ قوللىنىلىدۇ: ئايروپىلان ئورۇمچىدىن قەشقەرگە كۈندە بىر قېتىم قاتنىيدۇ. * مەن ئايروپىلان ئىچىدە يۇمشاق ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ چوڭقۇر خىيالغا كەتتىم.

ئايرىۋىپىلان خېتى مەخسۇس ئايروپىلان ئارقىلىق توشۇلىدىغان خەت-چەكلەر. **ئايرىۋىپىلان سائىتى** نى. ئايروپىلان ياساش سانائىتى.

ئايرىۋىپىلاننىڭ تۇرۇشى، [ر] ئايروپىلاننىڭ تۇرۇشى،

ئىشلەپچىقىرىشتا سەرپ قىلغان بۇيۇملاشقان ئەمگەك ۋە جانلىق ئەمگەكنىڭ يىغىندىسى ھاسىل قىلغان قىممەت.

ئايىرىم - ئايىرىم باشقا - باشقا، پۈلەك - پۈلەك، يەككە - يەككە: - ياق، ئايىرىم - ئايىرىم كەتسەك خەۋپ ئازراق بولار دەپ ئويلايمەن، - دېدى ئۇ ئۆتكۈر كۆزلىرىنى سەمەتكە تىكىپ. * ھازىرقى ئاساسى قانۇننىڭ ئومۇمىي پروگراممىسىدا ئىلىم - پەن ئىشلىرىنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇش بىلەن مائارىپ ئىشلىرىنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇش ئايىرىم - ئايىرىم ماددا قىلىپ بەلگىلىنىپ، ئىلىم - پەن ۋە مائارىپ خىزمىتىنىڭ مۇھىملىقى گەۋدىلەندۈرۈلگەن.

ئايىرىما ئى. پەرق: ياش ئايىرىمىسى، جىنسىي ئايىرىما. * بىر چاغ ئىدىم ئەسرى شۇ ئاجايىپ تۇيغۇنىڭ، ئايىرىمىسى قانچىلىك ئىنسان بىلەن توخۇنىڭ.

ئايىرىمچە رەۋ. باشقىلاردىن پەرقلىق ھالدا، باشقىچە، ئۆزگىچە، ئالاھىدە.

ئايىرىملىق ئى. باشقىلاردىن پەرق قىلىدۇ. خان، بۆلۈنۈپ چىققان ئەھۋال، ھالەت: ئومۇمىي قائىدىگە سىغمايدىغان ئايىرىم ھالەت بولىدۇ. پۈتۈنلۈككە نىسبەتەن ئايىرىملىق.

ئايىرىمچى ئى. بىرلىك، ئۆملۈك، ئىتتىپاقلىقنى بۇزغۇچى شەخس.

ئايىرىمچىلىق ئى. بىرلىك، ئۆملۈك، ئىتتىپاقلىقنى بۇزىدىغان قىلمىش: ئۇلار ئايىرىمچىلىق قىلىشقا باشلىدى.

ئايغاق سۈپ. ئىككى ئوتتۇرىدا گەپ - سۆز توشۇيدىغان، پايلاقچىلىق قىلىدىغان، خەۋەرچىلىك قىلىدىغان: ئېغىز - ئايغاق، تىل - ئايغاق (ماقال). * نوزۇك يارىم ئامانمۇ؟ ئايغاق دوستۇم ئېيتساڭچۇ؟

ئايغاقچى ئى. ئىككى ئوتتۇرىدا گەپ توشۇغۇچى، خەۋەرچى؛ پايلاقچى، جاسۇس: - ئايغاقچىلار دەررۇ پادىشاھقا خەۋەر قىلىپتۇ، پادىشاھ ھەم ئوردا ئەھلى يەنە بىر

ئاجرىتىدىغان: ئايىرغۇچى قەۋەت. ئايىرغۇچى ئامىل.

ئايىرغۇسىز سۈپ. ئايىرغۇ تىكلى بولمايدىغان، ئايىرغۇسىز بولمايدىغان: دوستقا دوست قىلىدىك مېنى، دۈشمەنگە دوست قىلىدىك مېنى، سۈرە ياسىنى ئوقۇپ، ئايىرغۇسىز قىلىدىك مېنى.

ئايىرغۇسىز سۈپ. ئايىرغۇ تىكلى بولمايدىغان، ئايىرغۇسىز بولمايدىغان: پارتيە، ئىشچىلار سىنىپىنىڭ ئايىرغۇسىز قىسمى. * - ئىككى تەڭگە بۆلۈم بولسا، ئۆز بۇرتۇمدىن ئايىرغۇسىز ئىدىم.

ئايىرغۇسىز پ ① «ئايىرغۇسىز» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: توپتىن ئايىرغۇسىز بۇرە يەر (ماقال). * - بىردەم ئويىناپ كەتسەم - سەن؟ - دېدى باتۇردىن ئايىرغۇسىز كەلمىگەن كامال. ② «ئايىرغۇسىز» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: ئىشنى دەپ ئېشەكتىن ئايىرغۇسىز (ماقال).

ئايىرغۇسىز ① «ئايىرغۇسىز» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى: - ئۇ ئايىرغۇسىز ئالدىدا ھۆڭرەپ يىغلاپ كەتتى. * ھەر ئىككىسى بىر - بىرىدىن ئايىرغۇسىز ئالدىراشتى. ② ئى. يولنىڭ تارماقلىرىغا بۆلۈنگەن جايى: ئۇلار ئايىرغۇسىز كەلگەندە بىر - بىرى بىلەن خوشلاشتى.

ئايىرغۇسىز «ئايىرغۇسىز» پېئىلىنىڭ ئۆلەملىك دەرىجىسى: ... ئۇلار خوشلاشتى. رەيھان سىنىپقا، سادىق دادۇي ئىشخانىسى تەرەپكە قاراپ ئايىرغۇسىز.

ئايىرىم سۈپ ① ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل، ئالاھىدە، يەككە: كۆك يۆتەل بولغان بالىنى ساق بالىغا قوشماي ئايىرىم بېقىش كېرەك. ② بەزى، بەزىبىر: ... ئۇلار بەزىدە دۆلەت ياكى كولىكتىپىنىڭ بايرىقىنى كۆتۈرۈۋالماقتا، بەزىلىرى ھەتتا پارتيىنىڭ ئايىرىم رەھبىرىي كادىرلىرىنىڭ قوللىشىغا ئېرىشمەكتە.

ئايىرىم قىممەت <س ئىق> ئايىرىم تاۋار ئىشلەپچىقارغۇچى مەلۇم بىر خىل تاۋارنى

ئايلاڭ داۋامىدا: بەزى دېھقانلار بولسا، خانىلارغا چىقىپ، زۇخاڭدىن يەر ئاستىغا چۈشۈپ كېتىدۇ. دە، ئايلاپسۇمۇ يۇقىرىغا چىقالمايدۇ. * مەن بۇ نەرسىلەرگە تۆلەنگەن پۇلنى ئىچىمدە ھېسابلاپ كۆرۈپ، ئۇنى ھاشىخان ئاچىنىڭ ماڭىزىدىن پەلەمپەيلىرىدە ئايلاپ ئولتۇرۇپ تاپىدىغانلىقىنى ھېس قىلىدىم. دە، قەلبىمنى تولىمۇ ئېغىر تۇيغۇ چىرمىۋالدى.

ئايلاپ-ئايلاپ «ئايلاپ» سۆزىنىڭ تەك-رارلىنىش يولى بىلەن كۆپەيگەن شەكلى: ئۇ ھازىر ئايلاپ-ئايلاپ ئۆيگە كەلمەيدىغان بولۇپ قالدى. * ئېگىز بويلىق، ياڭاق سۆڭەكلىرى چوقچىيىپ تۇرىدىغان، ساقال-بۇرۇتى جۈسەيدەك شالاڭ ھەم قىرقلانغان بىر كىشى قولتۇقىغا بىر يۆگەم قەغەزنى قىستۇرۇپ مۇرادلارنىڭكىگە پات-پات كېلىپ تۇراتتى، بەزىدە ئايلاپ-ئايلاپ يوقاپ كېتەتتى.

ئايلاپ-يىلاپ ئاي ۋە يىللار بويى، ئۇزاق بىرمەزگىل: ئۇ، ھەممىنى ماڭا ئۆت-كۆزۈپ بېرىپ، ئۆزى سىرتلاردا تىجارەت بىلەن مەشغۇل بولۇپ، ئايلاپ-يىلاپ كەلمەي يۈردى.

ئايلاندۇرغۇزماق «ئايلانماق» پېتىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئايلاندۇرماق پ ① «ئايلانماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇلار بىر كۈنى دادامغىمۇ قالپاق كىيگۈزۈپ، يۈزىنى قارا بوياپ كۈچا ئايلاندۇرۇپ، سازايى قىلدى. * تىرىشچان-لىق مۇشكۈلنى ئاسانغا، خەۋپنى بەختكە، يىراقنى يېقىنغا ئايلاندۇرالايدۇ. ② ئالدىماق، قايىمۇق-تۇرماق: ھىسامدىن: — سېنى تازىمۇ ئايلاندۇرۇپتۇ-دە، بولدى، ۋاقتىدا بېرىپ چاپاننى ئېلىۋالايلى، يۈرۈڭلار، — دېدى. ③ <بىئول> بىر خىل سورتتىكى باكتېرىيە باشقا بىر خىل سورتتىكى باكتېرىيىدىن ئاچرىتىۋېلىنغان DNA (ئالدىشىش فاكىتورى) نى سۈمۈرۈۋېلىپ، ئىرسىيەت خاراكتېرلىك ئۆزگىرىشىنى پەيدا قىلماق.

قېتىم «سۇبھاناللا» دەپ ياقىلىرىنى چىشلەپ، كۆزلىرىنى پارقىرىتىشىپ قاراپ قېلىپتۇ. * بەكمۇ تەسلىكتە كەلدىم. كەينىمگە ئايغا قىچى چۈشۈۋېلىپ مىڭىر جاپادا قۇتۇلدۇم.

ئايغا قىچىلىق ئى. گەپ توشۇش، خەۋەر يەتكۈزۈش، پايلاش، جاسۇسلۇق پائالىيىتى، ئىشى.

ئايغا قىلىماق پ. مەخپىي تەكشۈرمەك، دېرىكىنى ئالماق، سۈرۈشتۈرمەك: ئۇلار بۇ ئۆيىنى ئاللىقاچان ئايغا قىلاپ بىلىۋالغانىدى.

ئايقىن سۇپ. ← **ئايقىن-سايقىن**.

ئايقىن-سايقىن قالايمىقان، چۇۋالچاق، ئوڭتەي-توڭتەي، رەتسىز: ئۇ يەردە ئاخ-شامقى قاچا-قومۇچلار ئايقىن-سايقىن تۇراتتى. * ئادەم زاتىسىز كەڭرى ئېتىزلار گەرچە ئايقىن-سايقىن بولسىمۇ ئەسئەتنىڭ كۆزىگە خۇددى بىر چىۋەر قولى ھەمىلا نېمىنى جاي-جايغا تىزىپ چىققان دەك كۆرۈنىدۇ.

ئاي-كۈن ① ئاي ۋە كۈن. ② ۋاقىت: خېنىمغا ئايرىم كەشپىياتلارنىڭ ئاي-كۈنلىرى كېرەك ئەمەسمىكەن؟ ③ (2-ئەركىمىگە III شەخس ئىگىلىك قوشۇمچىسى قوشۇلغاندا) تۇغۇتنىڭ ۋاقتى-سائىتىنى بىلدۈرىدۇ: زۆھرەنىڭ ئاي-كۈنى يېقىنلاشقانىسى، پاتىنىڭ ئايىغى قويۇقلىشىپ، كۈنىدە دېگۈدەك سىڭلىسىنى يوقلايدىغان بولۇپتۇ.

ئايگۈل ئى [ئاي+گۈل] ① گىلەمنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان گۈل. ② قىز، ئاياللارنىڭ ئىسمى.

ئايلا ئى ① ئۆزىدىن چوڭ ئايال بىر تۇغىقىنى، ئاچا؛ ھەدە. ② ئۆزىدىن چوڭ ئاياللارنى ھۆرمەتلەپ ئاتاشتا ئىشلىتىلىدۇ: دىڭ جېيچۈن: — ئايلا! بولدى قىلىڭ، — دېگىنىچە سۇڭ سۇبۇنىڭ قۇچىقىغا ئېتىلدى. ③ تارس. ۋالڭ جەمەتىدىن بولمىغان ئوردا خىزمەتچىلىرىنىڭ خوتۇنلىرىنىڭ ھۆرمەت نامى.

ئايلاپ رەۋ. بىرنەچچە ئاي مابەينىدە،

ئازماق، ئېلىشىپ قالماق، ساراڭ بولماق: — ھەي، كىچىك ئەپەندى، قارىغىنا، چوڭ ئەپەندىدىكى ئايىنىپ قالدىمۇ، نېمە؟ ⑤ ئېلىشىماق: كۆڭلى ئايىنىماق.

ئايىنىماق II پ ① تۇتماق، ② ئاۋۇماق، كۆپەيمەك: ئۇ چىشلىرىغا ئالتۇن قاپلاتتى، چېچە-مۇ ئۇسۇپ، ئايىنىپ تاپىنىغا يېتىدىغان بولدى. * خوپ ئايىنىدى كۆچەتلەرمۇ چېچەكلەپ، مېۋە ئالدىق كۈزدە راسا ئىتەكلەپ. ② كۆچەيمەك، ئېغىرلاشماق: ئەنۋەرنىڭ كېسىلى تېخىمۇ ئايىنىپ قالدى. * بارغانسېرى ئايىنىۋاتقان بوران ئاپتوبۇسقا كۈچ بىلەن كېلىپ ئۇرۇلاتتى.

ئايىھاي ئىم خۇشاللىنىش، ھايانچانلىنىش ياكى ھەيران قېلىش سەۋەبىدىن قىلىنىدىغان ئىدە، خىستاپ، شاۋقۇن-سۈرەن: ئايىھاي سالماق، ئايىھاي كۆتۈرمەك. * بوۋاي بۆردىنىڭ ۋاپاسزلىقىدىن غەزىپى ئۆرلەپ ئۇنى كەتمەن بىلەن سالغىلى تۇرۇپتىكەن، ئايىھاي، بۆرە دۇنياغا كەلگىنىگە مىڭبىر پۇشايمان يەپتۇ.

ئايىھاي سالماق ← **ئايىھايلىماق:** بىر خۇش خەۋەر بار، مەن ساڭا ئېيتاي، مېنىڭدىن قورقۇپ سالغىن ئايىھاي.

ئايىھايلىتماق «ئايىھايلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئايىھايلاشماق «ئايىھايلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئايىھايلىماق ① يىراقتىكى ئادەمنى يۇقىرى ئاۋاز بىلەن چاقىرماق. ② خىتاب قىلىماق، شاۋقۇن-سۈرەن كۆتۈرمەك، ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلماق، ۋارقىرىماق: ئۇ ئايىھايلاپ جاھاننى بېشىغا كىيدى. * غۇرۇرلۇق ئىلكىدە كۈلكەڭ، كۈلۈپ ئايىھايلىدىڭ كاككۇك.

ئايۋان ئى [ئە] ھويلىنىڭ ئۈستى يېپىلغان قىسمى، پېشايۋان: پادىشاھ «بۇ ئادەمنى ئايۋاننىڭ تېشىغا شوتاي بىلەن چىقىرىڭلار» دەپ بۇيرۇپتۇ.

ئايۋان ساراي پېشايۋانلىق ساراي:

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئالىم مېھرىباننى تامامەن ئايىنىپ بولۇپتۇ. * زەيكەشلەردىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان قارا لاي پۇرسىقى بىلەن ئاتىنىڭ بەدىنىدىن كۆتۈرۈلگەن قاغىسىق تەر ھىدى ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ئايىنىتىپ، ئىچىنى سىقاتتى. ② ئۆزىگە قاراتماق، رام قىلىۋالماق: قادىراخۇن: — مامۇتاخۇن قىزى ئارقىلىق ئوغلىمنى ئۆزىگە ئايىنىستۇالماقچى، مەن ئۇنىڭ بۇ نىيىتىگە يول قويمايمەن، — دېدى.

ئايىنىتماق II پ «ئايىنىماق II» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: يىلتىزنىڭ ئاستىدىن تەخمىنەن ئوتتۇز سانتىمېتر ئارىلىقتا ئورا كولاپ كەپتەر مايقىنى يانتاق بىلەن بۇيىغا ئارىلاشتۇرۇپ كۆمۈش، گاستىنىڭ قوغۇن ئايىنىتىش، قوغۇنغا ئاجايىپ لەززەتلىك تەم كىرگۈزۈشتىكى سىنالغان تەجرىبىسى ئىدى. * ئىلغارلىقنى ئايىنىپ، تىرا-تورنى ياڭرىتىپ، خۇش سادالار ئاڭلىتىپ، گۈللىتەيلى ۋەتەننى.

ئايىنىتىلماق I «ئايىنىتماق I» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئۇلار ئاللىقاچان ئايىنىتىلغانىدى.

ئايىنىتىلماق II «ئايىنىتماق II» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: مىڭبىر جاپادا ئايىنىتىلغان كۆچەتلەر ئۇلارنىڭ رەھىمسىز قوللىرى ئارقىلىق كېسىپ تاشلاندى.

ئايىنىشماق «ئايىنىماق I» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئايىنىماق I پ ① تۇسى، رەڭگى ئۆزگىرىپ، بۇرۇنقى ھالىتىنى، بۇرۇنقى رەڭگىنى يوقاتماق، ئۆگىمەك. ② مەجەز-خۇلقى، ئەدەب-ئەخلاقى يامانلاشماق، يامان تەرەپكە ئۆزگەرمەك، بۇزۇلماق: يىراقتىكى دۈشمەندىن، ئايىنىپ كەتكەن دوست يامان(قامل).

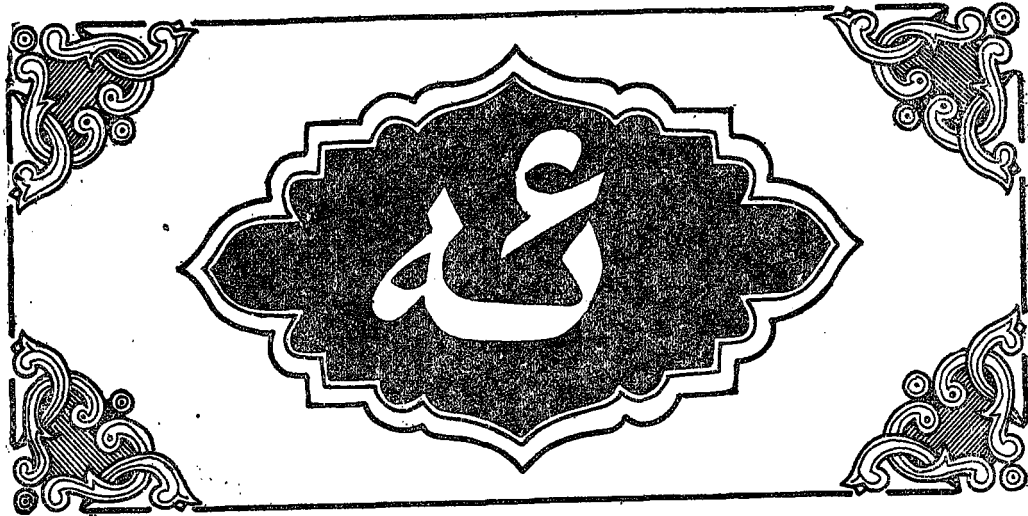
③ پىكىرىدىن، نىيىتىدىن، سۆزىدىن قايتىماق، پىكىرىنى، نىيىتىنى ئۆزگەرتىمەك: مادوتەينىڭ خېتىنى مەندىن ئالدىڭىز، ئەمدى نېچۈن بىلىمدىم ئايىنىپ قالدىڭىز؟ ④ ئەقىلىدىن

ئايىما (ماقال). * ئات ئايىغان ئات مەنەر، كىيىم ئايىغان تون كىيەر (ماقال). ③ يوشۇرماق، قىزغانماق: خۇدا ئۇنىڭدىن ھېچنېمىنى ئايىماي، سېمىزلىك ۋە ساغلاملىقنى ئەڭ ئالىي مۇكاپات سۈپىتىدە بەخشەندە قىپتۇ.

ئايىمقىز ئى [ئايىم-قىز] قىزلارغا ھۈرمەت يۈزىسىدىن مۇراجىئەت قىلىش سۆزى: بىرمەھەل خىزمەتكارلار قاتارىغا چۈشۈپ قالغان نارەسىدە قىز يەنە باشقىدىن ئايىمقىز دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلدى.

مانا شۇ گەپتىن غوجى بۇ كەڭ ئايۋان سارايدا ناۋاتخاننىڭ يالغۇز ئىكەنلىكىنى بىلدى، ئۇ شۇنداق پۇرسەتنى خېلىدىن بېرى كۈتۈپ يۈرەتتى. **ئايۋانلىق** سۈپ. ئايۋاننى بار، ئايۋانغا ئىگە: ئۇلار ئايۋانلىق ھويلىغا كىرىشتى.

ئايىماق پ ① رەھىم-شەپقەت قىلماق، يۈز-خاتىرىسىنى قىلماق، ئەزىز دەپ بىلمەك: ياماننى ئايىسالاڭ ياخشىلىق يوق (ماقال). ② ئېھ-تىيات قىلماق، ئاسرىماق، ئاۋايلىماق، تېجىمەك: دۈشمىنىڭنى قاتتىق ئۇر، كالتىكىڭنى

بەختىيار تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقان بولساممۇ، مۇنۇ بىر پاجىئە ئەبەدىلەشكە ئېسىمدىن چىقمايدۇ. ئاتا-ئانىم ئۆلۈپ كېتىپ 11 يېشىمدا ئىسمائىل بەگنىڭ قۇللۇق زەنجىرىگە باغلاندىم.

ئەبەدىي سۈپ [ئە] ۋاقتىنىڭ چېكى بولمىغان، دائىمىي؛ مەڭگۈ؛ ئۇ، كىشىلەر قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئېلىپ، ئۇيغۇر ئەدەبىيات - سەنئەت تارىخىدا ئەۋلادتىن ئەۋلادقىچە ئەبەدىي نۇر چاچىدۇ.

ئەبەدىيەت ئى [ئە] يېزىت. ئەبەدىيلىك، مەڭگۈلۈك.

ئەبەدىيەلەشتۈرەك «ئەبەدىيەلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مۇتلەق تەكشۈرۈش ساددا چىنلىق نەزەرىيىسىنى ئەبەدىيەلەشتۈرىدۇ؛ نىسپىي تەكشۈرۈش يېگانە ئىدېئالزىمىنى مەڭگۈ ئۆزگەرمەس دەپ جاكارلايدۇ.

ئەبەدىيەلەشتۈرۈلەك «ئەبەدىيەلەشتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ئەبەدىيەلەشمەك پ. يېزىت. ئەبەدىي يوقالمايدىغان، بۇرۇلمايدىغان، ئۇنتۇلمايدىغان، ئەۋلادلارغا مەڭگۈ قالدندىغان بولماق.

I ئە ① ئۇيغۇر ئېلىپبەسىنىڭ ئىككىنچى ھەرپى. ② شۇ ھەرپنىڭ نامى. ③ رەت جەھەتتە ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان شەيئىنى بىلدۈرىدۇ.

II ئە يۈك. پېئىللارنىڭ ئاخىرىغا ئۇلىنىپ تەكىتلەشنى بىلدۈرىدۇ: كۆر+ە=كۆرە، ياز+ە=يازە، ماڭ+ە=ماڭە.

III ئە تۇرغۇن سۆزلەردىن پېئىل ياسايدىغان قوشۇمچە: تۈن+ە=تۈنە، تۈز+ە=تۈزە، كۈچ+ە=كۈچە.

ئەبەد [ئە] يېزىت ① ئى. ئاخىرى، پايانى يوق كېلەچەك زامان؛ مەڭگۈلۈك، ھەمىشە، دائىما؛ ئانا ۋە تەن ساڭا سادىق قىزىل قەلبىم، مېنى كۈيلەپ تا ئەبەدكە ناخشام ياڭرار. ② رەۋ. مەڭگۈ، ئەبەدىي؛ ئۆمۈرۈۋاپەت؛ بۈگۈن يازدىم ساڭا دوستۇم مۇسەبەت نەقلىزارىمنى، ئۇنتۇماي مەڭگۈ «بىخ» دوستۇڭ ئەبەد ساقلار ئىجادىڭنى.

ئەبەدىلەشكە رەۋ [ئە] يېزىت. ئەبەدىي، مەڭگۈ، ئۆمۈرۈۋاپەت، ھەمىشە: مەن ئەمدى ئائىلىمىزنىڭ بەخت گۈلىنىڭ ئەبەدىلەشكە تۈزۈپ كېتىشىگە چىداپ تۇرالمايمەن. * گەرچە ھازىر

كېرەكسىز، بۇزۇلغان: ئىدارىنىڭ ئەللىك قەدەمدە بىر قېتىم زەنجىر تاشلاپ تۇرىدىغان ئەبجەق ۋېلىسىپىتى بىلەن يول يۈرۈش ماڭا پىيادە ماڭغاندىنمۇ ئېغىر ئىدى.

ئەبجەقى چىقماق كېرەكسىز بولماق، ئىشتىن چىقماق، كارغا كەلمەس بولۇپ قالماق؛ **بۇزۇلماق**: كۆۋرۈك ئاستىدا پاسكىنا ۋە ئەبجەقى چىققان كونا بىر قەيىق تۇراتتى. * بۇ يەردە ھەتتا ئەڭ يېڭى پەلسەپە، دەلىللەنگەن پەلسەپە ياكى شۈبھىسىز پاكىت دېگەنلەرنىڭ ئازراق سايىد-سىمۇ يوق. بۇ يەردە پەقەت كونىراپ ئەبجەقى چىقىپ كەتكەن ئىدىئالىستىك كاززاپلىقلا بار.

ئەبزەل (توغرىسى: ئەۋزەل) ← **ئەۋزەل**.
ئەبگار (توغرىسى: ئەبگار) ← **ئەبگار**.

ئەبگار سۇپ [پ] ① ھال - ئەھۋالى ناچار، يامان ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغان؛ خاراب: تۈكلىرى تەتۈر ئۆرۈلۈپ، تېرىسىدىن كېپەك ئۆرلەپ، دۈمبىسىدىكى تاياق زەربىسىدىن پەيدا بولغان جاراھەتلەر قاقچ تۇتۇپ، ئۇنى تولىمۇ كۆرۈمسىز، ئەبگار كۆرسىتىپ تۇراتتى.
② ئورۇق، زەئىپ، جۈدەڭگۈ؛ ئاجىز: ئەتىياز كۈنى تاغدىن ھەيدەپ كېلىنگەن قويلارنىڭ ھەممىسى ئەبگار ئىكەن.

ئەبگارلاشتۇرماق «ئەبگارلاشماق» پېئىلد-نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ يىلقى تەبىئىي ئاپەت دېھقانچىلىقتا زور زىيان كەلتۈرۈپ، دېھقانلارنى ئەبگارلاشتۇرۇۋەتتى.

ئەبگارلاشتۇرۇلماق «ئەبگارلاشتۇرماق» پېئىلنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئەبگارلاشماق پ. ① ھال - ئەھۋالى ناچارلاشماق، تۇرمۇشى يامان ئەھۋالغا چۈشۈپ قالماق؛ كەمبەغەللىشمەك، نامرات-لاشماق: ئۇ، يىلدىن يىلغا ئەبگارلىشىپ كەتتى.
② جۈدەپ ئۇرۇقلاپ زەئىپلىشىپ كەتمەك، ئاجىزلىماق: بۇ يىل ئەتىياز ماللارنىڭ ئوزۇق - تۈلۈكى تۈگەپ، چوڭ - كىچىك ماللارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئەبگارلىشىپ كەتتى.

ئەبەدىيلىك ئى. دائىملىق، مەڭگۈلۈك: بۇ ھەممىسى بىرەر ھاياتقا ئەبەدىيلىك كۈچ ۋە چىن مەنە ئاشار شۇڭا ئۇنىڭ قىممىتى، زوق ئويغاتقۇچ تەسىرى يەنە.

ئەبجەت ئى [ئە] يېزىق. ئەرەب ھەرپلىرىدىن تۈزۈلگەن ۋە ھەرقايسى ھەرپنىڭ سان قىممىتىنى ھەمدە قەدىمكى ئەرەب ئالفاۋىد-تىنىڭ تەرتىپىنى ئەستە ساقلاش ئۈچۈن ئويلاپ چىقىرىلغان سەككىز سۆزنىڭ بىرىدە-چىسى. بۇ سەككىز سۆز «ئەبجەت، ھەۋۋەز، ھۈتتىي، كەلەمەن، سەئۇفەس، قەرەشەت، سەخخەز، زەزەغ» بولۇپ، بۇ سۆزلەر تەركىبىدە-دىكى ھەرپلەر سان قىممىتى بويىچە تىزىلغان: ا [ئەلىق] = 1؛ ب = 2؛ ج = 3؛ د = 4؛ ھ = 5؛ و = 6؛ ز = 7؛ ح = 8؛ ط = 9؛ ي = 10؛ ك = 20؛ ل = 30؛ م = 40؛ ن = 50؛ س = 60؛ ع = 70؛ ف = 80؛ ص = 90؛ ق = 100؛ ر = 200؛ ش = 300؛ ت = 400؛ ث = 500؛ خ = 600؛ ذ = 700؛ ض = 800؛ ظ = 900؛ غ = 1000.

ئەبجەت ھېسابى ئەبجەتتىكى ھەرپلەرنىڭ سان قىممىتى بويىچە بىرەر سۆز ياكى ئىبارەتتىن مەلۇم بىر سان، ساناق ياكى يىل-نامىنى چىقىرىش.

ئەبجەش سۇپ. ئارىلاشما بولغان، ئارىلاشتۇرۇلغان، ئارىلاشما: ئەبجەش ماي. ئەبجەش نان. * ئۇ بېشىدا ھەر خىل خىيال ئەبجەش بولۇپ، ئويلىغانچە كۆڭلى شۇنچە غەش بولۇپ، بويىنى باغلانغان كېيىكتەك مۇلا-دۈرەپ، بەزىدە يىغلاپ سالاتتى ھۆركرەپ.

ئەبجەش بولماق ئارىلىشىپ كەتمەك، ئارىلىشىپ قالماق: يېقىندىن بېرى ئىشلارنىڭ رەت تەرتىپى بۇزۇلۇپ ئەبجەش بولۇپ كەتتى.
ئەبجەش قىلماق ئارىلاشتۇرماق: ئۇ ماڭا ھەسەل بىلەن ئەبجەش قىلىپ چاي بەردى، نەشپۇت ئاقلاپ تۇتتى.

ئەبجەقى سۇپ. ئىشتىن، كاردىن چىققان،

كەلمەك؛ جايغا چۈشمەك؛ بۇ ئىشكەپ ئۆيىنىڭ بۇلۇڭىغا تازا ئەپ كەلدى.

ئېيىنى قىلماق. بىرەر ئىشنىڭ چارىسىنى، ئامالنى، يولىنى تېپىشقا كىرىشىپكە، شۇ يولدا ئىزدەنمەك؛ پات يېقىندا بولىدىغان تويىم-مىزنىڭ تەييارگەرلىكى ئۈچۈن بىرەر يېرىم ئېغىز ئۆي تېپىشنىڭ ئېيىنى قىلىۋاتىمەن.

ئەپەندى ئى [گىرېك] ① جاناب. ② ئۇقۇ- مۇشۇلۇق كىشىلەرنىڭ ئىسمىغا قوشۇلۇپ ھۈرمەت مەنىسىنى بىلدۈرۈپ كېلىدۇ؛ بۇ نەش-رىنىڭ تەرجىمىسىنى ماركىنىڭ «كاپىتال» دېگەن كىتابىنىڭ كۆپ قىسمىنى تەرجىمە قىلغان سامۇئېل مور ئەپەندى ئىشلىدى. ③ ئوقۇتقۇچى، مۇتەللىم؛ مەن داشۆنى پۈتتۈرۈپ ئۈرۈمچى شەھەرلىك تەجرىبە ئوتتۇرا مەكتىپىدە بەش يىل ئەپەندى بولدۇم. * ئاسم ئەپەندى پادىچى يىگىتكە چۈشەندۈردى، بەگ تاج-تەختىنىڭ سورۇلغانلىقىنى، ئازادلىق كۈنلىرىنىڭ يېقىنلىشىپ كەلگەنلىكىنى ئېيتىپ بەردى. ④ خوجا نەسرەددىننىڭ سۈپىتى ياكى لەقىمى؛ ئەپەندى لەتىپىلىرى (خوجا نەسرەددىن لەتىپىلىرى).

ئەپەندى لەتىپىلىرى نەسرەددىن ئەپەندى ھەققىدىكى لەتىپىلەر.

ئەپەندىچىلىك ئى. «ئەپەندى» سۆزىنىڭ كەسپى نامى؛ ئەپەندىچىلىك دېگەن ئاسان گەپ ئەمەس. بالىلارنى ھەر تەرەپلىمە يېتىلدۈرۈش ئۈچۈن نۇرغۇن باش قاتۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ.

ئەپەندىلىك ئى. ئەپەندىچىلىك؛ دادام ئوتتۇز يىل ئەپەندىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ، نۇرغۇن ياش-ئۆسمۈرلەرگە بىلىم ئۆگىتىپ، مائارىپقا ئۆچمەس تۆھپىلەرنى قوشتى.

ئەپەندىم ئى. كىشى ئىسمىغا قوشۇلۇپ (ئىگىلىك قوشۇمچىسىنىڭ I شەخس بىرلىكى بىلەن كېلىپ) ھۈرمەتنى بىلدۈرىدۇ ياكى كىشى ئىسمىنىڭ تەركىبى قىسمىنى

ئەبگارلىق «ئەبگار» سۆزىنىڭ ئابىستىراكت ئىسىم شەكلى.

ئەبلەخ سۈپ [ئە] قىلىمىشى، ھەرىكىتى چېكىدىن ئاشقان، ئۆتۈپ كەتكەن قەبىھ؛ يارىمىس، زەزىل؛ مۇشۇ ھالەتتە مېڭىۋېرىشمۇ خەتەرلىك ئىدى. ئۆزەم ئۈچۈن قېچىشقا ئەپلىك بىر يەرنى تاللاپ، بۇ ئەبلەخنى يىغىشتۇرۇپ قاچمىسام بولمايتتى.

ئەبلەخلىق «ئەبلەخ» سۆزىنىڭ ئابىستىراكت ئىسىم شەكلى؛ كۆپكۈندۈزدە، قىزلارنىڭ ئالدىنى توسۇش ئۆتۈپ كەتكەن ئەبلەخلىق.

ئەبۇنە (توغرىسى: ئابۇنە) — **ئابۇنە.** **ئەبىدىل - ئەبەت** (توغرىسى: ئەبەدىلئەبەد) — **ئەبەدىلئەبەد.**

ئەپ سۈپ ① لايىق، مۇۋاپىق، ماس، قولاي، باپ؛ بۇ جاي ياز كۈنلىرى دەم ئېلىشقا ناھايىتىمۇ ئەپ. * ئۇنىڭ بالدەك سۆزىدىن، بولۇپ قالدى كۆڭلۈم توق. ئەركىن تىنىق ئېلىشقا، ئۇ ئېيتقاندىن ئەپ جاي يوق. * بۇ خوتۇننىڭ نىيىتى بايۋەچچىگە تازا ئەپ كېلىپتۇ. ② ئىناق، ئېچىل، يېقىن؛ ئۇ ئايالى بىلەن ئەپ. * شېرىپ بىلەن ئالسىپ ئىككىسى كۆيۈمچان دوست، تەڭ دېمەت. بىر ھويلىدا ياشايدۇ، قېرىنداشتەك ئىناق، ئەپ.

ئەپ بولماق ئېنىقلاشماق، ئىتتىپاق بولماق، يارىشىپ قالماق؛ ئاكا-ئۇكا ئىككىسى ئەپ بولۇپ قالدى.

ئەپ تاپماق پەيتىنى كەلتۈرمەك، پۇرسەت ياراتماق، مۇۋاپىق شەرت-شارائىتقا ئېرىش-مەك؛ ئۇنىڭ شوپۇردىن دوستلىرى بار ئىدى. ئەپ تاپسىلا رول تاللىشىپ يۈرۈپ ماشىنا ھەيدەشنى ئۆگىنىۋالدى. * خىيالى ئىدى ئەپلىك پەيت تېپىش، خاقان ئېشىغا ئوغىلار سېپىش. بىراق، بۇنىڭغا تاپالمايتتى ئەپ، ساقچىلار ھوشيار يۈرگەچ تۈزۈپ سەپ.

ئەپ كەلمەك ماس، مۇۋاپىق، دەل، باپ

قىلىپ، چاچلىرىنى يۇيۇپ - تاراپ، خېلىلا ئەپچىل ئايال بولۇپ قالغاندى.

ئەپچىللەشمەك پ. ئەپچىل بولۇپ قالماق، ئەپچىل ھالەتكە كەلمەك: سەنمۇ خېلىلا ئەپچىللىشىپ قېلىپسەن، مېنىڭ كۆڭلۈمدىكىنى بىلگەندەك، نازۇك تۆتكەلدىن چاندۇرماي ئۆتۈپ كەتتىڭ.

ئەپچىللىك «ئەپچىل» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بۇ رادىئونىڭ ئەپچىللىكىنى قاراڭ. * قىز ئەپچىللىك بىلەن ۋېلىسىپىتىگە مىنىپ، پېدالىنى بار كۈچى بىلەن تەپكىنىچە ئۆز ئۆيى تەرەپكە قاراپ چاپتى.

ئەپخان (توغرىسى: ئەپخان) ← ئەپخان.

ئەپسانە ئى [پ] ① ئېغىزدىن ئېغىزغا، ئەۋ -

لادىن ئەۋلادقا كۆچۈپ كېلىۋاتقان سىرلىق -

لاشۇرۇلغان ھېكايە؛ رىۋايەت، داستان:

يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى يەر ئوغلى ئۆز ئانىسىنىڭ

مېھرى - بەھرىدىن بىرپەس ئايرىلغانلىقى ئۈچۈن

گىراكلىنىڭ قولىدا ھالاك بولغان. ② كۆچمە.

ئاساسسىز گەپ، يالغان - ياۋىداق سۆز؛

ئۆيدۇرما: مۇراتبېك تاغىنىڭ ئېيتىپ بەرگەنلىرى

گەرچە بىر ئەپسانە بولسىمۇ، لېكىن مەن ئۇنىڭدىن

قەدىمكى ئاتىلىرىمىزنىڭ «تەبىئەت تىلىملىرى»

ئالدىدىكى سەرگۈزەشتىلىرىنى ئېسىمگە ئالدىم.

③ كۆچمە. ئەقىلغە سىغمايدىغان، مۇبالىغەش -

تۈرۈلگەن، مىسلى كۆرۈلمىگەن نەرسە، ئىش:

ھازىرقى زامان پېنىنىڭ تەرەققىياتى ئەپسانىلارنى

رېئاللىققا ئايلاندۇردى. * تەجرىبە دېگەن سۆز

ئارقىلىق ماتېرىياللىق بىلەن ئىدىئالىزم

ئوتتۇرىسىدىكى قارىمۇقارشىلىقنى يوقاتقىلى بولىدۇ،

دەيدىغان بىمەنە مۇقامنىڭ پۈتۈنلەي ئەپسانە

ئىكەنلىكىنى بايقايمىز.

ئەپسانىچى ئى. ئەپسانىۋى ھېكايە ۋە

ئىبارىلەر ئېيتىدىغان، ئۇنى توقۇپ، ئويدۇرۇپ

چىقىرىدىغان ئادەم، مەدداھ: ھەرقانداق

بىر ئەپسانىچى ئادەم، قاراپ تۇرۇپلا ئەقىلغە

سىغمايدىغان، مەۋجۇت بولمىغان مۇنداق بىر

تەشكىل قىلىدۇ: ئەخمەتجان ئەپەندىم: «دۈشمە -

نىمىزنىڭ دۈشمىنى بىزنىڭ دوستىمىز» دېگەندى.

ئەپپەي دىئال. «ۋىيەي، ۋايجان» مەنىسىدە -

دىكى قورقۇش، ئەجەبلىنىش ۋە ھاياجاننى

بىلدۈرىدىغان ئىسلىق.

ئەپت ئى ① يۈز، چىراي، بەشىرە، بەت:

«مەن» دېگەن ئاۋازدىن كېيىن قىيا ئېچىلغان ئىشىك -

تىن پەيزۇللانىڭ ھىجىيىپ تۇرغان ئەپتى كۈرۈندى.

* توختى شۇجى ئۇنىڭ ئەلەمدىن پۇرۇشۇپ كەتكەن

ئەپتىگە سىنچىلاپ قارىدى. ② تاشقى كۆرۈنۈش

قىياپەت، تەقى - تۇرق، ھالەت: ئۇنىڭ بېجىرىم

ۋە قاۋۇل كەلگەن ئەپتىدىن كۈچ يېغىپ تۇراتتى.

ئەپت - بەشىرە ① كىشىنىڭ ئەپتى،

بەشىرىسى، يۈزى، چىرايى، ئەلەتى: ئۇنىڭ

ئەپتى - بەشىرىسىدىن قاينۇ - ھەسرەت ۋە ئاچچىق

ئەلەم تارتىۋاتقانلىقىنىڭ ئىپادىسى بىلىنىپ

تۇراتتى. ② كۆچمە. كىشىنىڭ ئىچكى دۇنياسى،

مەنىۋى قىياپىتى: بۇ سۆزلەر ھامۇتنىڭ ئەپتى -

بەشىرىسىنى ئامما ئالدىدا چىتقا ياپىدى.

ئەپت - بەشىرىسىنى ئاچماق كىشىنىڭ

ئىچكى دۇنياسى ۋە مەنىۋى قىياپىتىنى

ئاشكارىلىماق، پاش قىلماق: پارتىيىمىز «تۆت

كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ ئەپتى - بەشىرىسىنى ئېچىپ،

ئۇلارنىڭ زادى قانداق نېمىلەر ئىكەنلىكىنى

خەلقىمىزگە تونۇتتى.

ئەپچىل سۈپ ① ھەرقانداق ئىشنى تېز ۋە

چاققان قىلالايدىغان، چاققان، چېۋەر، چەب -

دەس: سادىقنىڭ ئەپچىل بىر ئىنىسى قازناقنىڭ

تۇڭلۇكىدىن چۈشۈپ تۇلۇمنى يېشىۋېتىپتۇ.

② ئەپلىك، قولاي، مۇۋاپىق، باپ:

ئەخمەتجان ئۇنىڭ قولىدىكى ۋېلىسىپىتىنى ئېلىپ

ئۆستەك بويىغا ئەكىلىپ، ئەپچىل بىر جايغا قويۇپ

قويدى. * ئۇستاز، شاگىرت بىر گەۋدە بولۇپ

ئىشلار بېرىلىپ، پۈتۈپ چىقار زاپچاسلار، شۇنچە

ئەپچىل قىرىلىپ. ③ كېلىشكەن، تۈزۈك،

جايدىدا: ئۇ بۈگۈن ئۆزىگە ئانچە - مۇنچە پەرداز

ماق، ئۆكۈنمەك: ئۇ تولىمۇ ئەپسۇس قىلاتتى. بۇ بەختلىك كۈنلەر ئەگەر ئۇنىڭ يىگىتلىك ۋاقتىدا، بەھرىخان ھەدەمنىڭ چاچ ئۆرۈملىرى مەجنۇن-تالدەك ئېگىلىپ تۇرغان ۋاقتىدا بولغان بولسا نەقەدەر ياخشى بولاتتى.

ئەپسۇسلىق ئىم «ئەپسۇس» سۆزىنىڭ كۈچەيتىش فورمىسى: ئەجەب ياخشى نەغمە قىلدى بۇلار. ئەپسۇسكى، ناخشىلىرىنى ئاڭلىيال-مدۇق. بۇلار كىملىرىكىن، بۇ قانداق ئادەمنىڭ ئۆيىكىن؟

ئەپسۇسلاندىرماق «ئەپسۇسلانماق» پېئى-لىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ ئىشلار مېنى تولىمۇ ئەپسۇسلاندىردى.

ئەپسۇسلانماق پ. پۇشايىمان قىلىماق، پۇشايىمان يېمەك، ئۆكۈنمەك، ئېچىنماق: مەن بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن قاتتىق ئەپسۇسلاندىم. * ئۇ نىجاتتىن ئارتۇقچە ئاغرىنىپ يۈرگەنلىكىگىمۇ قاتتىق خىجىل بولدى، پۇشايىمان قىلدى. شۇ ئاخشىمى نىجات بىلەن كۆرۈشۈشكە بارالمىغانلىقىغا قاتتىق ئەپسۇسلاندى.

ئەپسۇسلۇق ئى. ئەپسۇسلاندىغان، ئەپسۇسلۇق ھېس قىلىدىغان ھالەت: ئۇ، دۇنيادا شۇنچە گۈزەل مەدەنىيەت ياراتقان ئاشۇ كىشىلەرنىڭ مۇشۇنداق بىر دوپپا تىكىپ كېيىشى بىلمىگەنلىكىدىن تولىمۇ ئەپسۇسلۇق ھېس قىلىدىكەن. * ئەزىز چوڭ بىر ئىشتىن زىيان تارتقاندا چوڭقۇر ئەپسۇسلۇق ئىچىدە بوغۇلۇپ ۋارقىرايتتى.

ئەپسۇسلىنارلىق سۈپ. كىشىگە ئەپسۇسلۇق ھېس قىلدۇرىدىغان، كىشىنى ئەپسۇسلاندىۋ-رىدىغان: شۇنىسى ئەپسۇسلىنارلىقى، بىزنىڭ بەزى ئاپتورلىرىمىزمۇ ئۆزىگە ۋە تەھرىرلەرگە توغرا مۇئامىلە قىلمايدۇ. * مەكتەپتۇ ناھايىتى ياخشى ئىكەندۇق. ئەپسۇسلىنارلىقى، مەن پەقەت بىر يىللا ئوقۇغان.

ئەپسۇن ئى [پ] جادۇ، سېھىر قىلىش

ھېكايىنى توقۇپ چىقالمايدۇ.

ئەپسانىشۇناس ئى [پ] ئەپسانە تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللانغۇچى مۇتەخەسسەس، ئالىم. **ئەپسانىشۇناسلىق** ئى. ئەپسانە ھەققىدىكى ئىلىم.

ئەپسانىلاشتۇرماق «ئەپسانىلاشماق» پېئى-لىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مىللىي ئارمىيە جەڭچىلىرى بۇ يەردىن ھېچ نەرسىگە نەزەر كۆزىنى سالماي ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن رەۋەندە مىللىي ئارمىيىنىڭ ياخشىلىقىنى بىرنى ئون قىلىپ سۆزلىگەن، ھەتتا ئەپسانىلاشتۇرۇۋەتكەن.

ئەپسانىلاشتۇرۇلماق «ئەپسانىلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: ياش بالىلار-نىڭ ئادەتتىن تاشقىرى ئەپسانىلاشتۇرۇلغان نەرسىلەرنى تولا ئوقۇشىمۇ ئانچە مۇۋاپىق ئەمەس. **ئەپسانىلاشماق** پ. ئەپسانىغا ئايلىنماق.

ئەپسانىئۇي سۈپ [پ] ① ئەپسانە ژانىرىغا مەنسۇپ بولغان، فانتازىيىلىك: ئەپسانىئۇي ھېكايە. ② پەقەت ئەپسانىلاردىلا مەۋجۇت بولغان، ئەلەمدە يوق، خىيالىي: «ئىسراق مۇقامىنىڭ باشلىنىش مۇزىكىسى» نىڭ تېكىستىدا مۇھەممەت سىدىق زەلىلىنىڭ ئەپسانىئۇي جەن-ئەتنى رەت قىلىدىغان، ئالەمگە تەبىئەت كۆز قارىشى بىلەن نەزەر تاشلايدىغان شېئىرىي جۈملىلەرنى ئۇچرىتىمىز. ③ كۆچمە. ئەقىلغە سىغمايدىغان، مىسلى كۆرۈلمىگەن، ئويدۇرما، توقۇلما: ئەپسانىئۇي گەپ.

ئەپسانىئۇيلىق «ئەپسانىئۇي» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى.

ئەپسۇس ئىم [پ] ئۆكۈنۈش، ئېچىنىش، پۇشايىماننى بىلدۈرىدىغان سۆز: ئىست: ئۆتتى، ئەپسۇس، كۆپ كېچە يۇلتۇز ساناپ، ئايغا قاراپ. ھېلىمۇ بەك كەچ ئەمەس، ماڭسام ھامان ئالغا قاراپ.

ئەپسۇس قىلماق پۇشايىمان قىلماق، ئېچىن-

ئەپسۇن ئوقۇماق — ئەپكەش

بۇلۇل قۇشتەك سايراينىن. كەل غەربىجان بۇ باغ ئىچىدە يايىراينىن، چىمەن گۈلۈم بار ئىكەننى بىلىدىم.

ئەپىغان ئى [پ] يېزت. پىغان، نالە -

پەرياد، نالە - زار: شەمسى جانان ئەي نىكارا قايدىسەن، ۋىسالىغا. ئەمدى قاچان يېتەرەن، قاي تامانغا باشىم ئېلىپ يۈرەر مەن، مەن ئەيلىپ ياردىن ئەپىغان بولىسا.

ئەپىقاچماق پ [ئېلىپ+قاچماق] ئېلىپ

كەتمەك، ئېلىپ يۈرمەك، ئېلىپ ماڭماق، ئېلىپ قاچماق: جەدە ئات مىنگەن ئېگىز بوي ئوغلاقچى توپ ئىچىدىن ئۈزۈلۈپ چىقىپ، ئوغلاقنى ئەپىقاچتى.

ئەپىقاچتى خەۋەر چىنىلىقتىن يىراقلاشقان،

ئېنىق بولمىغان، ئىشەنچسىز ئۇچۇر؛ قۇلاقتىن قۇلاققا تارقىلىپ يۈرگەن ھەر خىل خەۋەر.

ئەپىقاچتى گەپ چىنىلىقتىن يىراقلاشقان،

قۇلاقتىن قۇلاققا تارقىلىپ يۈرگەن ھەر خىل گەپ - سۆز: «پالانى پوكۇنى باشلىققا بىر پارچە گىلەم كۆتۈرۈپ بېرىپتىكەن، ئۆي ھەل بولۇپتۇ» دېگەندەك ئەپىقاچتى گەپلەر قۇلقىغا كىرىپ قالدى.

ئەپىكار ئى [ئە] يېزت. پىكار؛ پىكارلەر.

ئەپىكار ئاھما جامائەت پىكرى.

ئەپىكەچ (توغرىسى: ئەپكەش) ← ئەپكەش.

ئەپىكەش ئى [پ] چىلەك، سېۋەت ۋە باشقا

يۈك - تاقىلارنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلە -

دىغان، بالداق ياغاچنىڭ ئىككى ئۇچىغا

ئىلمەك تۆمۈر ياكى ياغاچ ئىلمەك بېكىتىلە -

گەن سايمان: ئارىدىن بىرەر سائەت ئۆتتى

بولغاي، جاپبار ئىككى چېلەككە ئاتىنىڭ قېنىدەك

دەملەنگەن چايىنى ئۇسۇپ، ئەپكەشنىڭ ئىككى

تەرىپىگە ئاستى - دە، يۈرۈپ كەتتى. * ماڭدى

ئازاد يولغا، مۇرىسىدە ئەپكەش. شۇنچە

چاققان - شۇنچە تېز، پۇتلىرىنى يۇتتىكى.

مەقسىتىدە ئوقۇلىدىغان ھەر خىل دۇئا: ئۇ بۇ يەردىن بىرئاز توپا ئېلىپ كىشى چۈشەنمەيدىغان ئەپسۇنلارنى ئوقۇدى. * لېكىن ئەپسۇندىن پۈتكەچ ئەجدىھا، ئوق، نەيزە زەربى قىلمىدى پەرۋا. بۇ سىرنى بىلدى دانىشمەن بىر زات، قىلماقچى بولدى ئەپسۇننى بەربات.

ئەپسۇن ئوقۇماق سېھىرلەش، جادۇ قىلىش

مەقسىتىدە ئەپسۇن دۇئالىرى ۋە كالاملىرىنى

ئوقۇماق: كەمەك ھەييار مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ،

ھېرىپتۇ، بىر قوغۇنلۇقنىڭ يېنىغا كېلىپ، قارىياغاچ

سايىسىدا ئۇخلاپتۇ. ئۇخلاش ئالدىدا ئۆزىگە

ئەپسۇن ئوقۇپ، بېشىنى قوغۇنغا، بەدىنىنى

پېلەككە ئايلىاندۇرۇپ قويۇپتۇ.

ئەپسۇنچى ئى. ئەپسۇن ئوقۇيدىغان كىشى؛

جادۇگەر، سېھىرگەر، سېھىرچى: ئىشتىكەچ

شۇ تونۇش ئەپسۇنچى ئەينى، ئاجايىپ بىر

جاسارەت بىرلە لەيلى. چۈشۈپ دېرىزىدىن شۇنچە

دادىل، يۆنەلدى باغ تەرەپكە ھەمدە ئەپچىل.

ئەپسىز سۇپ. ئەپ بولمىغان، بىئەپ، قولاي -

سىز: ساقى كېيىنىڭ داۋامىنى قىلىشنى ئەپسىز

كۆرگەندەك بىردىنلا توختاپ قالدى. * ئانىكە

خېنىم ئىنتايىن ئەپسىز ھالەتكە چۈشۈپ قالدى.

قىزىنىڭ ئەقىلغە نىسبەتەن كۆڭلىدە بارىكاللا

ئېيتقۇسى كەلسىمۇ، لېكىن ئېغىزىدىن چىقىرمىدى.

ئەپسىز لەنمەك پ. ئەپسىز دەپ بىلىمەك،

ئەپسىز كۆرمەك؛ ئەپسىز ھالەتكە چۈشۈپ

قالماق: مۇئەللىمە سادىقنى يىراقتىن كۆرۈپ،

بىر مىنۇتچە ئۆز ئورنىدا قېتىپلا تۇرۇپ قالدى -

دە، بۇ ھالەتتىن ئۆزىمۇ ئەپسىزلىنىپ ئۇدۇل

سادىق تەرەپكە قاراپ يول ئالدى.

ئەپسىزلىك «ئەپسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى:

روشن بۇ يەردە ئارتۇقچە تۇرۇشنىڭ ئەپسىز -

لىكىنى بىلىپ دەھال كەتتى.

ئەپشان ئى [پ] يېزت. سۆز بىرىكمىسىدە

«چاچقۇچى»، «تۆككۈچى» مەنىلىرىدە

كېلىدۇ: نۇر ئەپشان. شېكەر ئەپشان. * بۇلبۇل

بولۇپ شېكەر ئەپشان ئەيىلەينى، گۈل ئىشىقىدا

نىكلەرنى ھەر خىل تەخسە - قەنتدانلارغا ئەپلەش - تۇرۇپ تىزدى. * سابىر سەن چۈچۈرۈنى خام سانما، توختا، مەن بۇ ئىشنى شۇنداق ئەپلەش - تۈرەيىكى، سېنىڭ گۇڭشى پارتكومى ۋە ئەزالار ئالدىدىكى يۈز - ئابروپۇڭ تاپىنىڭغا تەڭلەشسۇن، ئۆزىڭنىڭ نەگە دومىلاپ چۈشكىنىڭنى بىلىمەي قالغىن.

ئەپلەشتۈرۈپ قويماق ياراشتۇرۇپ، كېلىشتۈرۈپ، ياخشىلاشتۇرۇپ قويماق: تۇردى ئۇنىڭدىن غەم قىلما. چوڭ ئوغلۇڭ روزىنى باشلاپ كېلىپ سېنىڭ بىلەن ئەپلەشتۈرۈپ قويىمەن.

ئەپلەشتۈرۈلمەك «ئەپلەشتۈرمەك» پېتى - لىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئەپلەشمەك پ ① مۇۋاپىقلاشماق، ماس - لاشماق، باپ كەلمەك، جايغا چۈشمەك: ئىش ئەپلىشىپ نەپ تەگكەنچە نەپسى يوغىناپ، ئىزباسارى ھېلىمى پەننى مەكتەپتىن توختىتىپ ۋەپلىپ زەينىدىن قارىدا ئوقۇتۇش توغرىسىدا ھەسەلخا بىلەن كۇسۇرلاشتى. ② ياراشماق، ئىتتىپاقلاشماق، ياخشىلاشماق، چىقىشىپ قالماق: بىز ئىككىمىز بەزىدە ئۇرۇشۇپ. بەزىدە ئەپلىشىپ يۈردۈق. * ئۇلار توپىدىن كېيىن بىر - بىرى بىلەن بىرئوبىدان ئەپلىشىپ قالدى. **ئەپلىشىپ قالماق** ① ئىش دېگەن جايدىن چىقىماق، كۆڭۈلدە ئويلىغاندەك بولۇپ چىقىماق، ئويلىغاندەك بېجىرىلمەك: بۇ يۇرتقا ئاز - تولا ئوقەت قىلىپ، جاھاندارچىلىق قىلساق دەپ كەلگەندۇق، قېنى بىر ئىرادە بىلەن ئىشىمىز ئەپلىشىپ قالسا ئەجەب ئەمەس. ② ئىناق ئۆتمەك، ئەپ بولۇپ كەتمەك، ئۆزئارا چىقىشىپ قالماق، مەجەزى كېلىشىپ قالماق: تىل بىلەن تۈگكەن تۈگۈچنى قول بىلەن بولماس يېشىپ، ئەپلىشىپ قالغان كۆڭۈلنى گاڭ بىلەن بولماس كېسىپ. ③ ئۆگىنىپ قالماق: كۆنۈپ قالماق، ئۆزلىشىپ كەتمەك: ئىشىكتىن كىرىشىمگە دادام ماڭا قاراپ، - قانداق

ئەپكەشچى ئى. ئەپكەش بىلەن سۇ ۋە باشقا نەرسىلەرنى توشۇپىدىغان ئادەم: ئېتىزغا ئوغۇت يۆتكەۋاتقان ئەپكەشچىلەر بەس - بەس بىلەن ئىشلىمەكتە.

ئەپكەشچىلىك «ئەپكەشچى» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى.

ئەپكەشلىك سۈپ ① ئەپكەش كۆلتۈرگەن، ئەپكىشى بار، ئەپكەشكە ئىگە: شۇنداق قىلىپ، مەنمۇ بىردەمدىلا بىر ئەپكەشلىك بولۇپ قالدىم. ② ئەپكەش قىلىدىغان، ئەپكەش بولىدىغان: ئەپكەشكە لازىملىق، ئەپكەشكە ئاتالغان: بىزنىڭ ئۆيدە بىر ئەپكەشلىك قومۇش ياغىچى بار.

ئەپلاتون ئى [ئە > گرېك] قەدىمكى گرېك ئالىمى پلاتوننىڭ يەنە بىر خىل ئاتىلىشى. **ئەپلاتوننىڭ زەنجىرىنى ئۇزىتىش** ھېچ - نېمىدىن يانمايدىغان، جاھىل ۋە كاجىلىقتا ئۇچىغا چىققان: ئۇمۇ ئەپلاتوننىڭ زەنجىرىنى ئۇزىتىدىغانلارنىڭ بىرى.

ئەپلەپ - سەپلەپ بىرەر ئامال تېپىپ، بىرەر چارە - تەدبىرلەر، ھەر خىل يوللار ئارقىلىق: ئادەملەرنىڭ بىر - بىرىنى كولايدىغى - نىدىن توپىدۇم. تاللىشىدىغان نېمە بار. قىش چىق - قۇچە ئەپلەپ - سەپلەپ ئوقەت قىلىپ، بەش - تۆت تەگكىلىك بولۇۋالسا بۇنىڭ نېمىسى ياما - نىكەن؟ * ئۇلار ئۆزىنى پەردازلاپ كۆرسىتىش ئۈچۈن، ئەلۋەتتە، جىددىي ۋە قىيىن مەسىلىلەر ئۈستىدىمۇ توختىلىشقا قارشى تۇرمايتتى، لېكىن ئۇلار بىر خىل «رېزىنىكە خۇسۇسىيەتلىك» قارارلار ئارقىلىق ئىشنى ئەپلەپ - سەپلەپ تۈگىتىشنى مەقسەت قىلاتتى.

ئەپلەتمەك «ئەپلىتمەك» پېتىلىنىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى.

ئەپلەشتۈرمەك «ئەپلەشمەك» پېتىلىنىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى: ئۇ قاسقاندا پىشۇرۇلغان قوي گۆشى، كاۋاپ، سامسا، شاكىلات، تاتلىق - تۇرۇم، مېۋە - چېۋە، نان - توقاچ، پېچنە - پىرە -

قويۇپ، مالنى ھەيدەپ يولغا راۋان بولۇپتۇ. * بۈگۈن ئاخشام روزى دېگەن قاقباشنى تازا ئەپلىدۇق، بىراق ئۇنىڭغا ئۇۋالمۇ قىلدۇق.

ئەپپۇ ئى [ئە] كەچۈرۈم، ئۆزۈرە: ئەپپۇ سورىماق. ئەپپۇ قىلماق. * ئابدۇقادىر ئۆتكەنكى ئىشلارنى ئېسىدىن چىقىرىۋەتتىمىكىن؟ قانداقلا بولمىسۇن، مەن ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئەپپۇ سورايمەن. **ئەپپۇ ئەتمەك** ← **ئەپپۇ قىلماق.**

ئەپپۇ سورىماق ئۆتكۈزگەن كەمچىلىك، سەۋەبلىكنى كەچۈرۈشنى ئۆتۈنمەك، ئۆزۈرە ئېيتىماق: ئەخمەت مېنىڭ گېيىم تۈگمەيلا، مېھماننىڭ ئالدىدىلا كىيىملىرىنى قېقىشقا باشلىدى. مەن ئۇنى ئاران توختىتىۋالدىم ۋە ئاغىنىمىدىن خىجالەت بولۇپ ئەپپۇ سورىدىم.

ئەپپۇ قىلماق باشقىلارنىڭ ئۆزۈرسىنى قوبۇل قىلماق، گۇناھىدىن ئۆتمەك، كەچۈرمەك: سىزنى ئاۋارە قىلىپ قويدۇم، ئەپپۇ قىلىڭ. * ئۇلارمۇ ئادەم بولىدۇ، ئۇلارمۇ ئاتا-ئانا بولغاندا ئاتا-ئانىنىڭ قەدرىگە يېتىر دەپ، ئانا بىنانىڭ ئىشىكىدىن چىقىپ بولغۇچە ئوغلى بىلەن كېلىشىنى ئەپپۇ قىلىۋەتتى.

ئەپپىيەڭگە ئى. ئاكا-ئۇكىنىڭ خوتۇنلىرى (بىر-بىرىگە نىسبەتەن): ئۇلار بىر ئۆمۈر ياخشى ئەپپىيەڭگە بولۇپ ئۆتكەن.

ئەپپىيۇن ئى [ئە] ئەپپىيۇن-گۈلنىڭ تولۇق پىشىمىغان ياكى پىشىش ئالدىدا تۇرغان غوزىسىنىڭ شىرنىسىدىن تەييارلىنىدىغان، قاتتىق مەست قىلىدىغان بىر خىل زەھەرلىك چېكىملىك.

ئەپپىيۇن ئۇرۇشى <تارىخ> 1840-يىلىدىن 1842-يىلىغىچە ئەنگىلىيە ھۆكۈمىتى دۆلىتى-مىزنىڭ ئەنگىلىيە سودىگەرلىرىنىڭ ئەپپىيۇن ئېلىپ كىرىپ سېتىشىنى مەنئى قىلغانلىقىنى باھانە قىلىپ، مەملىكىتىمىزگە قارىتا قوزغىغان تاجاۋۇزچىلىق ئۇرۇشى.

ئەپپىيۇنكەش ئى [ئە+پ] داۋاملىق ئەپپىيۇن

ئوغلۇم، ئىشىڭ بىلەن خېلى ئەپلىشىپ قالغاندەك تۇرامسەن؟ — دەپ سورىدى.

ئەپلىمەك ① «ئەپلىمەك» پېئىلىنىڭ مەج-ھۇل دەرىجىسى. ② تەمشەلىمەك، تەرەددۇت قىلماق: لۇجۇنى يېزىپ بولۇشقا ۋۇيىڭ قۇم-لىقىنى يىغىشتۇرۇپ، تازىم قىلدى-دە، مېڭىشقا ئەپلەندى. * شۇي شۇ تازىم-تەكىرىم قىلىپ مېڭىشقا ئەپلەندى.

ئەپلىسۇن ئى (توغرىسى: ئاپلىسىن) ← **ئاپلىسىن.**

ئەپلىك سۇپ ① مۇۋاپىق، قولاي، ئوڭۇش-لمۇق: ئادەم ئۆمىلەپ بىر قەبرە يېنىغا ماڭدى. بۇ پوتەيگە يېقىن ۋە ھۇجۇم قىلىشقا ئەپلىك جاي ئىدى. ۋارىسجانمۇ ئادەمنىڭ كەينىدىن شۇ يەرگە بېرىپ ئەپلىك بىر جايغا ئورۇنلاشتى. * دۇتار ئىككى تارلىق ساز بولۇپ ئۆگىنىشكە ئەپلىك، خەلق ئارىسىدا ئومۇملاشقان. ② چاققان: ئەپ-چىل: قىزچاقنىڭ ئەۋرىشىم بارماقلىرى ئاجايىپ ئەپلىك ئىكەن. * گالىتۇك چەگدىم بويىنۇمغا ئەپلىك. سەپنىڭ ئالدىدا تىزىلىپ رەتلىك. ③ كۆپ ئىشلارنى قىلالايدىغان، چېۋەر، ماھىر: قادىرنىڭ قولى ئەپلىك بولۇپ، ئىشچى-لارنىڭ چاچ-ساقاللىرىنى ياساپ قوياتتى. ④ كۆچمە. ئىناق، ئىتتىپاق: يېقىن، ئېجىل: كەندىر تۇۋىدە كەكلىك، مەن يارىم بىلەن ئەپلىك. ئوڭ يېنىدا چېچى بار، تولغاپ سۆيگىلى ئەپلىك.

ئەپلىمەك پ ① مۇۋاپىق، جايىدا بېجىر-مەك، پەم بىلەن قىلماق: ئىمىن پالگان ياخشى ئەر، ھەممە ئىشنى ئەپلىگەن. ئۆرگۈپ قاچقان دۈشمەننىڭ توغراققا بېشىنى كەپلىگەن. ② قاملاشتۇرماق، جايلىماق، بابلىماق: سايىم ئاكا ئۆز رەقىبىنى دالدا يەردە ئەپلەپ تۇرۇپ بىر سالدى-دە، ئۇنى جايىدىن قوپالماس قىلىپ قويدى. * كەنجى ئوغلۇ بىلەن مالچى ھېلىقى باينى ئەپلەپ، ئۇنى تاغارغا كەپلەپ، ئاغزىنى چىگىپ، ئېشەككە بۇرۇنقىدەك ئارتىپ

تەكشۈرۈپ، بىر سىقىم توپىنى ئالغىنىغا ئېلىپ ئۇۋۇلاپ كۆردى، ھۆل ئەت توپا ئالغىنىغا خېمىردەك چاپلىشىپ قالدى.

ئەت ئالماق ئەت قونماق، سەمىمەك: بالا ئۇچ ئايلىق بولغاندا ئوبدانلا ئەت ئېلىپ قالدى.

ئەت توپا ئۆسۈملۈك، گۈل-گىياھ، زىرائەت ئۆستۈرۈشكە مۇۋاپىق، مۇنبەت، ئەتلىك توپا، تۇپراق: زەپتۈنەم تەشتەكتىكى گۈلنى كۆتۈرۈپ كېلىپ ئەت توپىغا تىكتى.

ئەت توپىلىق توپىسى ئەتلىك، مۇنبەت: تراكتور تاغ باغرىدىكى شېغىللىق يولنى ئارقىدا قالدۇرۇپ مارجان بۇلاقنىڭ مۇنبەت ئېتىزلىرى بىلەن تۇتىشىپ كەتكەن يۇمشاق ئەت توپىلىق چوڭ يولغا چۈشتى.

ئەت تۇتماق ← **ئەت قونماق.**

ئەت رەڭ ئاز مىقداردىكى قىزىل ۋە سېرىققا تېخىمۇ ئاز مىقداردىكى كۆك قوشۇلۇپ سۇس تەڭشىلىپ ھاسىل بولىدىغان، رەڭگى ئەتكە ئوخشايدىغان مۇرەككەپ رەڭ: ئايشەم: — ئاپا مەن كەتتىم، كېچىكسەم ئەندىشە قىلما، جۇمۇ؟ — دېدى — دە، چىرايلىق ئەت رەڭ سومكىسىنى ئېلىپلا چىقىپ كەتتى.

ئەت قونماق ئەت پەيدا بولماق، ئەت قوشۇلماق، ئەتلەنمەك، سەمىردەك: سىز ھەربىيلىككە كېتىپ يامان قىلىمىغان ئىكەن-سىز، جۈدەڭ چىرايىڭىزغا بىر ئىلىك ئەت قونۇپتۇ. * بوۋايىنىڭ يۈزىگە بىر ئىلىك ئەت قونغان بولۇپ، ئون-يىگىرمە ياش ياشىرىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى. ئېتىدىن چۈشەك جۈدىمەك، ئورۇقلىماق: ھاشىم بالىسىنىڭ خاپىچىلىقىدا بىر ئىلىك ئېتىدىن چۈشۈپ كەتتى.

ئەتە ① رەۋ. سۆزلەۋاتقان پەيتتە ئۆتۈۋاتقان كۈندىن كېيىنكى كۈن يەنى بۈگۈندىن كېيىنكى بىر كۈن: بۈگۈن ماڭا كەلدى، ئەتە ساڭا كېلەر (ماقال). * بۈگۈنكى ئىشنى ئەتگە

چېكىدىغان، ئەپيۇن چەكمىسە تۇرالمايدىغان، ئەپيۇن خۇمار ئادەم: خەلقنىڭ كۆز يېشى، نالىسى ئەپيۇنكەشلىرنىڭ ئىسلاشقان دىلىنى ئېرىتەلمەيدۇ. * ئەپيۇنكەش جاللاتلار، ماجاڭ ئويناپ ياتىدۇ. قاراغۇ زەي زىنداندا، نوزۇك يالغۇز ياتىدۇ.

ئەپيۇنكەشلىك ئى. دائىم ئەپيۇن چېكىش ئادىتى.

ئەپيۇنكۈل ئى [ئەپيۇن+كۈل] <بوت> ئەپيۇنكۈل ئائىلىسىدىكى ئىككى يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، تېنى ئاق پارا-شوكلۇق، يوپۇرماقلىق ئۇزۇنچاق يۇمىلاق شەكىلدە، گۈلى قىزىل، ھال ياكى ئاق رەڭلىك بولىدۇ؛ مېۋىسى شار شەكىلدە بولۇپ، تېخى پىشىغان ۋاقىتتا پوستى تىلىپ قويۇلسا ئەپيۇن ئىشلەشكە بولىدىغان بىر خىل شىرنە ئېقىپ چىقىدۇ؛ مېۋە شاكىلىنى دورا قىلىشقا بولىدۇ. ئاغرىق پەسەيتىش، تىنچلاندىرۇش، ئىچى سۈرۈشنى توختىتىش رولىغا ئىگە.

ئەت ئى ① ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ گۆشى: ئەت قونماق، ئەت تۇتماق. * گۈڭشېدىن بىر مىڭ 6 يۈز 89 تۇپاق مالنى 563 ئائىلىگە ئەسلى ئېغىرلىقىغا 19 مىڭ 579 كىلوگرام ئەت قوشۇش، ئەسلى ئېغىرلىقىدىن ئاشقان قىسمىنىڭ پۇلىنى كۆپلەپ كېتىپ بىلەن شەخسىي تەڭ ئېلىش شەرتى بويىچە بورداشقا كۆتۈرە بەردى. * ھاشىم ئاكا ئەركىنگە نەسەبەت قىلىپ: — بىلەمسەن، ساڭا مۇشۇ لايىقنى تاپقۇچە، چېچىمغا ئاق كىرىپ كەتكىلى تاس قالدى. ئاناڭ بىلەن داداڭنىڭ كۆزىڭمۇ ئۇيقۇ كىرمەي، بىر ئىلىك ئېتىدىن چۈشۈپ كەتتى، — دېدى.

② بەزى مېۋىلەرنىڭ گۆش قىسمى: ئەتلىك قوغۇن. ③ كۆچمە. يەرنىڭ ئۈستۈنكى قەۋىتىدىكى مۇنبەت، ھوسۇللۇق قىسمى: زەپتۈنەم ئۇرۇق سېلىنىۋاتقان ئېتىزنىڭ ئەملىكىنى

ئەتەكەم بار، كىم يوق — ئەتراپ

ئەتەي رەۋ ① مەلۇم بىر مەقسەت يوشۇرۇن-
خان ھالدا، بىلمەسكە سېلىپ؛ بىلىپ تۇرۇپ،
يالغاندىن، قەستەن: مەن قىزنىڭ روھىي
ئىنتىلىشلىرىنى بىلىش ئۈچۈن ئەتەي ئۇنى كۆپ-
رەك سۆزلەتتىم. * زىۋەرەم يولدىشىنىڭ كېلىشىنى
بىلىشمۇ، قىزى پاتەمنى ئۇخلىتىش ئۈچۈن
ئەتەي يالغان سۆزلىدى. ② ئالايمىتەن،
مەخسۇس، ئاتاپ: مەن ئەتەي سىزنى يوقلىغىلى
كەلدىم. * ئۇنىڭ ھارام نىيىتى يوق. مۇشۇ
لېنتىنى بۈگۈن ئەتكەن ئەتەي بىر كىشىدىن
ئەۋەتتۇ.

ئەتەيلەپ ← **ئەتەي**: — ھەمىشە، ئۇ سىزنى
دەپ ئۆزىنى ئەتەيلەپ ئاغرىققا سالدى، ئۆزى
بولسا ئاتتەك ساق.

ئەتەيىن ← **ئەتەي**.

ئەتتار ئى [ئە] يېزىت. سودا دۇكانلىرىدا
ئەتىر، ئۇپا-ئەگلىك ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش
ھەر خىل پەردەز، زىننەت بۇيۇملىرىنى
ساتىدىغان كىشى؛ ئەتىرچى: مەن بۈگۈن
قاسساپتىن، سودىگەردىن، ئەتتاردىن، باققالدىن،
مېۋە دۇكانلىرىدىن سېتىۋالغان نەرسىلىرىمنى
كۆتۈرۈپ ئېلىپ كەلدىم.

ئەتتەك ئىم. ئەپسۇسلىنىش ياكى پۇشايىمان
تۇيغۇسىنى بىلدۈرىدۇ: ئەتتەك مەن بارغان
بولسام بولۇپتىكەن. * ئەتتەك، بۇ سىر ئېچىلىپ
كەتتى، بۇنى سىزنىڭ بىلىشىڭىزنىڭ ھاجىتى
يوق ئىدى.

ئەتتەغەي ← **ئەتتەك**.

ئەتتىكەن ئى [ئەت+تىكەن] ئادەمنىڭ
تىرىقى ئەتراپىدىن كۆتۈرۈلۈپ قالىدىغان
تىكەندەك ئىنچىكە تېرە.

ئەتراپ (ئەتراپى) ئى [ئە] ① كۆزەتكۈ-
چىگە نىسبەتەن تۆت تەرەپ، پەرق ئەتكەن
ھەممە ياق: كۈندۈزى گەپ قىلساڭ، ئەت-
راپىڭغا باق، كېچىسى گەپ قىلساڭ، قۇلاقنى
قۇلاققا ياق (ماقال). * پەرھات ھەيران بولغان

قويما (ماقال). * ھەمراھ سۆھبەت تۆتكۈزۈلگەن
كۈنىنىڭ ئەتىسى ساۋۇتجاننى مەتنىيازنىڭ
ھويلىسىغا باشلاپ باردى. ② ئى. يېقىن ۋاقىت؛
يېقىن كەلگۈسى، كېلەچەك: ئادا بولدى
گۈل ئالدىدا شەرتىمىز، كېلەر ئەمدى قەنتتىن
تاتلىق ئەتىمىز. * شۇ گۈزەل ئەتىگە يېتىمىز
چوقۇم، پارتىيەم مەدەتكار، ئىشەنچ كامىل.

ئەتەكەم بار، كىم يوق كېيىن كىم
ئۆلۈپ، كىم قالدىغانلىقىنى، نېمە ئىشلار
بولدىغانلىقىنى ئالدىن مۆلچەرلەش تەس
ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ئابدۇقادىر ئاكا
ئوغلغا نەسەت قىلىپ: — ئوغلۇم سەنمۇ چوڭ
بولۇپ قالدىڭ، بىزنىڭ يېشىمىزمۇ بىر يەرگە
بېرىپ قالدى، كۆزىمىز پىلدىرلاپ تۇرغاندا
سېنىڭ تويۇڭنى قىلىۋاتىمىساق، ئەتەكەم بار،
كىم يوق، جان خۇدانىڭ ئىلكىدە، — دېدى.

ئەتەدىن كەچكەچە ① تاڭ ئاتقاندىن
تارتىپ تا كۈن پاتقۇچە، كۈن بويى،
پۈتۈن بىر كۈن: بازغاندا ئەتەدىن كەچكەچە
تىنىم تاپماي ئىشلەۋاتقان نۇرگۈلنىڭ ئىشتىن
چۈشكەندە قولىنى قىمىرلىتىشىمۇ ھالى قالمايتتى.
بىراق ئۇنىڭ روھى چۈشۈپ كەتتىدى.
② ھەمىشە، دائىم: ئۇ ئەتەدىن كەچكەچە
ئويۇنىڭلا كويىدا يۈرىدىغان بولدى. ئويۇنى
ئوينىغانىبىرى شۇنچە بېرىلىپ كەتتى.

ئەتە-ئاخشام ئۆتۈۋاتقان كۈنلەرنىڭ ئەتە-
گىنى ۋە ئاخشىمى: تاغامنىڭ قىزى ھەر كۈنى
ئەتە-ئاخشامدا ئۇنىڭ يېنىغا كىرەتتى.
* ئانارخاننىڭ ئۆزى ئوبدان، ئانىسى يامان.
ئەتە-ئاخشام باراي دېسەم، ۋەدىسى يالغان.

ئەتە-ئۆگۈن ئەتە ياكى ئۆگۈن: ئەتە-
ئۆگۈنگە يېقىن كۈنلەردە، پات ئارىدا،
يېقىن ئارىدا: ھازىر كۈنمۇ خېلى ئىسسىپ
قالدى، ئەتە-ئۆگۈن تېرىقچىلىق باشلىنىدۇ.
* رىيازەتتە باشلار ئاقاردى، ئەتە-ئۆگۈن بولار
نەۋرىمىز، بىلىشىۋىكى، ساقلاپ ئەقىدە، ئۆتۈپ
كەتتى ئالتۇن دەۋرىمىز.

دالدا يەردە ئوت قالاپ، ئوتنىڭ ئەتراپىدا بىردەم ئىسسىندۇق. ② تىر. كۆز مۆلچەرىدە، تەخمىنەن، چامىسىدا، ئۆپچۆرىسىدە: گەرچە ئۇنىڭ يېشى 40 تىن ئاشقان بولسىمۇ، بىر قارماققا 30 ياش ئەتراپىدا كۆرۈنەتتى. * ئۇ يازغان ماتېرىيالدا قاۋانلىق دېگەن جايدىن ئەتىيازلىققا 3 مىڭ مو ئەتراپىدا يەر ئېچىشقا بولىدىغانلىقىنى ئېيتقان.

ئەترە (توغرىسى: ئەتىر) ← ئەتىر.

ئەترەت ئى [ر] ① ھەربىي گۇرۇپپا: ئىدۇارد باغ ئەتراپىدا باشلانغان ئېتىشىشنى ئاڭلاپ، ئۆزى تەشكىل قىلغان خەلق ساقچىسىدىن بىر ئەترەتنى ئەۋەتتى. * ئەترەت كوماندىرى ئەترەتنى ئارقىسىغا چېكىندۈرۈشكە بۇيرۇق بەردى. * بىز بەشىمىز رەتلىك تىزىلىپ، ھەربىي قائىدە بويىچە يېڭى ئەترەت باشلىقىمىزنى قارشى ئالدىق. ② بىرەر ئىش، پائالىيەت، خىزمەت ئۈچۈن ئۇيۇشتۇرۇلغان كىشىلەر توپى، گۇرۇپپا: ئۇ باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغدا، سىنىپ بويىچە بىرىنچى تۈركۈمدە قىزىل گالىستۇك تاقاپ ئوتتۇرا ئەترەت باشلىقى بولغان. * ئەگەر ناخشىچىغا مۇزىكا ئەترىتى تەڭكەش قىلىدىغان بولسا، بۇ چاغدا ئىككى تەرەپنىڭ ماسلىشىش ئۈنۈمىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش بىرقەدەر قىيىنغا توختايدۇ. ③ <بىئول> بىئولوگ. پىدىكى بىر سىنىپقا ياتىدىغان ۋە بەلگىلىرىدىكى ئوخشاشلىققا ئاساسەن ئايرىلغان جانلىقلار توپى. مەسىلەن: قۇشلار سىنىپى، توخۇ شەكىللىكلەر ئەترىتى، قارىخاي سىنىپى، كۈمۈش ئۆرۈك ئەترىتى دېگەنلەرگە ئوخشاش.

ئەتسىز سۇپ ① ئېتى، گۆشى يوق، ئەت قونمىغان، گۆشىسىز، ياداڭغۇ، جۈدەڭگۈ، ئورۇق: ئۇنىڭ ئۆزىنى قۇتقۇزۇۋالغان نجاتچىسىغا بولغان مىننەتدارلىق ياشلىرى ئەتسىز مەڭزىنى بويلاپ ئېقىپ چۈشۈشكە باشلىدى. ② كۆچمە، ئوت-چۆپ ۋە باشقا ئۆسۈملۈك.

ھالدا ئەتراپقا تىكىلدى. * ھاۋا ئېچىلغاندىن كېيىنكى سوغۇقتا جۇۋىدىن چىقالماي، ئەتراپقا مۆلدۈرلەپ قاراپ تۇرغان باسنت ئاتلىقلارنى يىراقتىنلا تونۇدى. ② كۆزەتكۈچىگە نىسبەتەن يېقىن جاي: يېرىم سائەتتىن كېيىن يېقىن ئەتراپتا زەمبىرەكلەر گۈلدۈرلەشكە باشلىدى. ③ مەلۇم نەرسىنىڭ چۆرىسى: ھازىر كەلگەن مېھمانلار ئۈستەل ئەتراپىغا توپلىشىپ ئولتۇردى.

ئەتراپ نېرۋا سىستېمىسى <تې> مەركىزىي نېرۋا سىستېمىسى شىرتىدىكى نېرۋا توقۇلمىلىرىنىڭ ئومۇمىي نامى. ئۇ ھەر خىل نېرۋىلار، نېرۋا چىگىشى ۋە نېرۋا تۈگۈندىلىرىنى ئىچىگە ئالىدۇ؛ ئادەم بەدىنىدىكى ئەتراپ نېرۋا سىستېمىسىنىڭ ئاساسلىق تەركىبلىرى: 12 چۆپ مېڭە نېرۋىسى، 31 چۆپ ئومۇرتقا نېرۋىسى ۋە ۋېگېتاتىۋ نېرۋا سىستېمىسىدىن ئىبارەت.

ئەتراپلىق رەۋ. ھەممە تەرەپنى تەڭ كۆزىتىپ، ھەممە تەرەپلىرىنى تەڭ ھېسابقا ئېلىپ، ئومۇمىي جەھەتلەرنى كۆزدە تۇتقان ھالدا: ئوقۇتۇشنىڭ ئاساسىي ۋەزىپىسى ئوقۇ-غۇچىلارغا ئەتراپلىق، سىستېمىلىق پەننىي بىلىملەرنى بېرىش، ئۇلارنىڭ قابىلىيىتىنى ئۆستۈرۈشتىن ئىبارەت. * ئۇ ئۆزىنىڭ زېھنىگە ئاساسەن نەچچە ئون تەڭلىمىنى ۋە يۈزدىن ئارتۇق ئالاھىدە سانلىق ئاساسلارنى يادقا سۆزلەپ، فورمۇلىنى ئەتراپلىق، سىستېمىلىق يېشىپ بەردى.

ئەتراپلىقلىق «ئەتراپلىق» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ماددىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ۋە مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدىن ئىبارەت ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى تەڭ تۇتۇش ئەتراپلىقلىققا ياتىدىغان قاراش.

ئەتراپىدا ① رەۋ. بىرەر نەرسىنىڭ تىۋاتىپىدا، چۆرىسىدە: بالىلار جۈزىنىڭ ئەتراپىدا ئولتۇرۇپ، تاماق يەۋاتىدۇ. * بىز قىش كۈنلىرىنىڭ بىرىدە دالاغا ئوتۇن ئالغىلى باردۇق، ئۇ يەرنىڭ سوغۇقلۇقىغا چىدىماي، ئاخىر بىر

شامسىنى چايناپ، جوزىغا تايىنىپ خىيال بىلەن ئۇزاق ئولتۇردى.

ئەتكۈزمەك I «ئەتمەك I» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: تۈنۈگۈن بالامغا ئېيتىپ باغنىڭ شورسىنى ئەتكۈزۈۋەتتىم.

ئەتكۈزمەك II «ئەتمەك II» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۈزەمچە ئۆي تامىقىنى سېغىنىپ قېلىپتىمەن ئاكا، بىرەر ئۆيگە كىرىپ تاماق ئەتكۈزۈپ يەي دەپ، ماڭا - ماڭا ئاخىر مۇشۇ يەرگە كېلىپ قالدىم. * ئەخمەتجان: -

تومۇقاپ قالغاندىم، شۇنچا ئاچچىق - چۈچۈك سۇيۇقتاش ئەتكۈزدۈم. قېنى مېھمانلار ئاشىقا باقايلى، - دېدى.

ئەتكۈزۈشمەك I «ئەتكۈزمەك I» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئەتكۈزۈشمەك II «ئەتكۈزمەك II» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار بەس - بەس بىلەن يېڭى ئوي جاھازىلىرى ئەتكۈزۈشتى.

ئەتكۈزۈلمەك I «ئەتكۈزۈلمەك I» پېتىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ئەتكۈزۈلمەك II «ئەتكۈزۈلمەك II» پېتىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: يېڭى كەلگەن مېھمانلار ئۈچۈن ئايرىم تاماق ئەتكۈزۈلدى.

ئەتلەس ئى [ئە] بىر يۈزى يالتىراق ھەم گۈلى ئۈچۈك كۆرۈنىدىغان، يەنە بىر يۈزىنىڭ گۈلى سۇس يەرلىك يىپەك رەخت: ئەتلەس سۇغا چۆكمەس (ماقال). * ئۇلاردا بار نەرسىلەر ھازىر ھۆكۈمەتتىمۇ بار. ئۇلاردا ئەتلەسنىڭ بىر كىيىملىكى 80 كوي بولسا، ھۆكۈمەتتە 70 كوي.

ئەتلەسچى ئى. ئەتلەس توقۇش ۋە سېتىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى: زەينۇنەمخان بۇ ئىككى تاقا ئەتلەسنى خوتەننىڭ قىزىق دەرۋا - زىسىدىكى بىر ئەتلەسچىدىن ئېلىپتۇ.

ئەتلەسچىلىك ئى «ئەتلەسچى» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى: خوتەن خەلقى ئەتلەسچىلىك، كىسەلەمچىلىك، قاشتاش ئويمانچىلىقى قاتارلىق

لەر ياخشى ئۆسمەيدىغان، كەم ھوسۇل، ئۈنۈمسىز: ئەتسىز يەر، ئەتسىز تۇپراق.

ئەتكەپ (توغرىسى: ئېتىكاپ) ← ئېتىكاپ.

ئەتكەس سۇپ [ر] دۆلەت ئېلىپ سېتىشنى مەنى قىلغان، دۆلەت سودا سىياسىتىگە، باج تۈزۈمىگە خىلاپ، قانۇنسىز، چەكلەنگەن: ئەتكەس مال.

ئەتكەس قىلماق مەنى قىلماق، بىكار قىلماق، ئىناۋەتسىز قىلماق.

ئەتكەسچى ئى <سودا> دۆلەت تەرىپىدىن ئېلىپ - سېتىش چەكلەنگەن ماللارنى ئېلىپ ساتقۇچى كىشى: ئەگەر ئالتۇننى دۆلەتكە سېتىپ بەرمەي، ئازغىنا پايدىنى دەپ ئەتكەسچىلەرنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويىدىغان بولساق، ئاش بەرگەن قازاننىڭ تۇتقىنى چاققان بولىمىز.

ئەتكەسچىلەر گۇرۇھى <سودا> دۆلەت تەرىپىدىن ئېلىپ - سېتىش چەكلەنگەن ماللارنى قانۇنسىز توشۇغان، يېنىدا ئېلىپ ماڭغان (كىرگەن) ۋە ئۇنى تەكشۈرۈشكە قارشى تۇرغان گۇرۇھ.

ئەتكەسچىلىك ئى. دۆلەت تەرىپىدىن ئېلىپ - سېتىش، چەكلەنگەن ماللارنى ئېلىپ - سېتىش بىلەن شۇغۇللىنىش پائالىيىتى: ئاساسىي قانۇن ئەتكەسچىلىك بىلەن مۇرەسسە قىلمايدۇ. * ھازىر بەزى كىشىلەر خىزمىتىدىكى قولايلىقتىن پايدىلىنىپ چەت ئەللىكلەردىن پارا ئېلىۋاتىدۇ، چەت ئەللىكلەردىن ئۆزىنى زىيارەتكە تەكلىپ قىلىشنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ، ھەتتا ئۇلار بىلەن ئۆزئارا تىل بىرىكتۈرۈپ، ئەتكەسچىلىك قىلىۋاتىدۇ.

ئەتكەنچاي ئى [ئەتكەن+چاي] قېنىق دەمگەنلەن قارا چايغا سۈت ۋە تۇز ئارىلاش - تۇرۇپ ئېتىلگەن چاي: ئۇ ئۇزاق يىللار داۋامدا ئەتكەنچايغا ئادەتلىنىپ قالغانىدى. * ئۇ بۈگۈنمۇ ئەتكەنلىك چايىنى ئىچىپ بولۇپ، قاچا - قومۇچلارنى يىغىشتۇرماي، ئەتكەن چايىنىڭ

ھۈنەر - سەنئىتى بىلەن تونۇلغان.

ئەتلەنمەك پ ① ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ بەدىنىگە گۆش قوشۇلماق، ئەت قونماق؛ سەمرىمەك: مەن ئۈچ ئايدىن بۇيان كېسەل تارتقان بوۋامنىڭ كېسەلدىن ساقىيىپ، چىرايىنىڭ ئەتىلىنىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ، ئىختىيارسىز كۆزۈمدىن ياش كەتتى. ② كۆچمە. ھال - ئەھۋالى، تۇرمۇشى، كۈنى ياخشىلانماق، ھاللانماق، بېيىماق: خۇدا بۇيرۇسا، كېلەر يىلى ئەتىيازدىن باشلاپ، تۈك تاشلاپ، ئەتىلىدۇ. ۋالىمىز، دېسە... ھۆددە يەر دېگەن بىلەن گەپ ئىكەن، تاپشۇرۇلدىغان نورمىنى تاپشۇرساق، قالغىنى بىزنىڭ بولۇپرىدىكەن ئەمەسمۇ! * بۇ يىل غەيرەت قىلىپ ئىشلىسەك ئەتىلىنىۋالىمىز، كېلەر يىلى ئېشىنىۋالسا، يەنە بىر يىلى بېيىپ قالمايمىزمۇ؟

ئەتلىك سۇپ ① ئەت قونغان، ئېتى بار، سېمىز: توي چېپىدا يىگىتلەر ئامانگۈلگە قارىتا چاقچاق ئارىلاش پاراققىدە كۈلۈشۈپ چۇقان كۆتۈردى، ئامانگۈلنىڭ ئەتلىك يۈزى سەل قىزارغان بولسىمۇ، لېكىن دەرھاللا ئۆزىنى تۇتۇپ ئۇمۇ بوش كەلمىدى. ② كۆچمە. مۇنبەت، ھوسۇللۇق (تۇپراققا نىسبەتەن): ئەتلىك يەر. ئەتلىك توپا. ③ كۆچمە. گۆشى بار، گۆش قىسسەمى قېلىن (قوغۇن - تاۋۇز، كاۋا ۋە ئۆرۈك، شاپتۇل قاتارلىق مېۋىلەرگە نىسبەتەن): ئەتلىك قوغۇن. ئەتلىك شاپتۇل.

ئەتلىك يىلتىز ← **گۆشلۈك يىلتىز**. **ئەتلىمە** سۇپ. بەدىنىگە تۈك چىقىمىغان، ئەت كۆرۈنۈشىدىكى، قىزىل ئەت: ئەتلىمە باچكا. ئەتلىمە گۆش. **ئەتلىمە گۆش** ئۇچار قانات ۋە چوشقىغا ئوخشاش ھايۋانلارنىڭ يېڭى تۇغۇلغان تۈكسىز ھالىتى ياكى تۈك تاشلاپ قىزىل ئەت بولۇپ قالغان ھالىتىگە ئېيتىلىدۇ: ئەتلىمە گۆش باچكا. ئەتلىمە گۆش توخۇ.

ئەتمەك I پ ① ئوچۇق تۇرغان نەرسىلەر -

نىڭ ئىشىكىنى ياكى ئاغزىنى ياپماق، تاقى - ماق: ئۇ ئاستاغىغا ئۆيىگە كىرىپ، ئىشىكىنى ئىچىدىن ئەتتى. * ئاخشام كىنودىن قايتىپ كېلىپ مەكتەپ دەۋرۋازىدىن كىرگەنپەھ تۇرسۇن ئارقىدىن كىرىپ دەۋرۋازىنىڭ تاقىقىنى ئېتىپ قويدى. ② كىيىم - كېچەك ھەم ھەر خىل ئېغىزلىق نەرسە - كېرەكلەرنىڭ ئېغىز قىسمىنى ئۆزئارا تۇتاشتۇرماق: تۈگىمىلەك، ئىزمە - لىمەك: مەن قىلىدىغان كېيىمنى تاپالىغانسىرى نېمە قىلارمىنى بىلمەي تۇجۇركامنىڭ تۈگىملىرىنى قايتا ئېتىشكە باشلىدىم. * بوۋام مېنى يولغا سالماقچى بولۇپ، خۇرجۇنۇمنىڭ ئىزمىسىنى ئال - دىرماي ئەتتى. ③ بىرەر نەرسىنىڭ يۈز قىسمىنى، تاشقى كۆرۈنۈشىنى، قىياپىتىنى توسماق، ياپماق: ئورماق: تاڭماق: دالدا قىلماق: يۈزىنى ئەتمەك. كۆزىنى ئەتمەك. * ئۇلارنىڭ سەل نېرىسىدا قىزىل ھېلىلە ياغلىقى بىلەن يۈزىنى ئېتىپ ئۆپكەدەپ يىغلاۋاتقان بىر قىز تۇراتتى. ④ ئېقىۋاتقان سۇ ۋە سۇغا ئوخشاش سۇيۇقلۇقلارنى ھەر خىل توسما، توسۇق، تۇغانلار بىلەن توسماق، توزماق، باشقۇرماق: سۈنى ئەتمەك. توغان ئەتمەك. باشلامى ئەتمەك. * گەر تەۋرەنسە تاغنى يۆتكەپ باشقا جايغا تاغ قىلغۇدەك، سۈيى ئۇلۇغ دەريالارنى ئېتىپ - توسۇپ توختاتقۇدەك.

ئەتمەك II پ ① ھەر خىل خام يېمەكلىك - لەرنى پېشىقلاپ ئىشلىمەك، ياسماق، قىل - ماق: بۇ قىز دادىسىنىڭ ئاش - تامىقىنى ئېتىپ بېرىپ، ئۆي ئىشلىرىنى باشقۇرىدىكەن. * ئۇ ئاش ئەتتى، ئۈگرىنىمۇ ئۆزى كەستى، ئەمما ئۆيدە بولۇۋاتقان ئىشلار خىيالىغا زادى كىرمىدى. ② بىرەر ئىش - ھەرىكەتنى بېجىرمەك، قىلماق: ئاۋۋال تام ئەت، ئاندىن باغ ئەت (ماقال). * شاپتۇلدا باغ ئەتمە، ئۆچسكە مال ئەتمە (ماقال). ③ كۆچمە. دەپ بىلمەك، دەپ ھېسابلىماق، قاتارىدا كۆرمەك: تۇتماق: موماي: - قىزىم، ئادەم ئوخشاش بولمايدۇ، ھەر

بولۇپ ئۈزگىل نازا گۈلۈمدىن. نەپەس ئالغىن خۇش ئەتىرلىك بويۇمدىن، ئىشەنگىن سەن قەمەر شاھ دەردىڭ تۈگەيدۇ.

ئەتىكى سۈپ. ئەتە بولىدىغان، ئەتىسى يۈز بېرىدىغان؛ ئەتىكى ئىش. * ئەتىكى قۇيرۇقتىن، بۈگۈنكى ئۆپكە ئەلا (ماقال).

ئەتىگەن رەۋ ① تاڭ يورۇغاندىن تارتىپ كۈن چىققۇچە بولغان ئارىلىقتىكى ۋاقىت؛ سەھەر؛ ئۇ يانغا باق، بۇ يانغا باق، ئەتىگەن نۇرۇپ قوشناڭغا باق (ماقال). * ئۆھەر كۈنى ئەتىگەن كۈن چىقماستا پوپكىسىنى ئېسىپ مەكتەپكە يۈگۈرەيدۇ. ② بەلگىلەنگەن ۋاقىتقا نىسبەتەن بالىدۇر؛ ۋاقتى يېتىپ كەلمىگەن؛ بۇگەپنى قىلىشقا تېخى ئەتىگەن. * مەن ئەمدى ئون سەككىز ياشقا كىردىم، ئوي قىلىشقا تېخى ئەتىگەن * بۇ ھويلىدا كۆپچىلىك كىشىلەر تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلىمىغانلىقى ئۈچۈن، چىداشلىق بېرەلمەي ئەتىگەنلا يېتىپ ئۇخلاپ قالدى.

ئەتىگەنكى سۈپ. شۇ كۈنى ئەتىگەندىكى؛ ئەتىگەندىكى ئىش. ئەتىگەنكى تاماق. ئەتىگەنكى ۋەقە.

ئەتىگەنلەپ رەۋ. ئەتىگەندىلا، سەھەردىلا؛ ئۇلار ئەتىگەنلەپ يۈرۈپ كەتتى.

ئەتىگەنلىك سۈپ. ئەتىگەن ئۈچۈن تەييارلانغان، ئەتىگەن ئۈچۈن ئاتالغان؛ ئەتىگەنگە نەۋە، ئەتىگەنگە تەئەللۇق، ئەتىگەنگە مەنسۇپ؛ ئەتىگەنلىك چاي. ئەتىگەنلىك مەشىق. * يەكشەنبە كۈنى لېتىپ ئەتىگەنلىك چېپىنى ئىچىپ بولۇشىغا تۇرسۇن يېتىپ كەلدى.

ئەتىگەنلىككە رەۋ. ئەتىگەندە، سەھەردە؛

ئۇ: — ئەنسىرىمە ئاسم، بىزمۇ ئىسسىق ئۇيىقۇنى بۇزمايمىز، ئىسسىق چېپىڭنى تەييارلا، بىر ئوتلامدىن سۇمۇرمىز. دە، ئۇخلايمىز، قالغان گەپلەر بولسا ئەتىگەنلىككە سۆزلىشەرمىز، — دېدى.

ئەتىلەتنىن رەۋ. بۈگۈندىن كېيىن، كېيىنكى ۋاقىتلاردا، ئەتىگىچە؛ بىز ئىككىمىز ئەتىلەتنى سېنى يوقىلىغىلى كېلىپ قالارمىز. * ئۇلار ئەتىلەتنى بېرىپ قېلىشى مۇمكىن.

ھالىدا ئادەم ئەتىگەنگە تازىم ئەت. بۇ يىگىت سېنىڭ مۇھەببىتىڭگە ئېرىشىشى تەلەپ قىلدى، — دەپتۇ. * دەريا بويىدا تاللار، تاللىۋالغىن تاللىنى. سۇۋاپنى پار ئەتمە، سورىمايدۇ ھالىڭنى.

④ «قىلماق» مەنىلىرىدىكى ياردەمچى پېشىل رولىدا كېلىدۇ ۋە تۇن سۆزلەر بىلەن ياندىشىپ كېلىپ، ئۇنى پېشىلاشتۇرىدۇ؛ مەن ئاتا كەسىپىمنى داۋام ئەتتىم. * بىئولوگىيە سىستېمىسى ياكى بىئولوگىيىدىكى سىستېما ئۇنىڭغا ساپ ستىلىستىكا جەھەتتە شادلىق بەخش ئەتتى.

ئەتۈرگە ئى [ر] ھەر خىل ماشىنا ئۈس-كۈنىلىرىنى قۇراشتۇرۇپ ياساشتا، قالپاقلىق بۇرما مەخسۇلاتلىرىنى بۇراپ چىكىتىش، بوشىتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان قول سايىمىنى.

ئەتىر ئى [ئە] خۇش بۇي ماددىلارنىڭ ئىس-پىرتىتىكى ئېرىتمىسىدىن ئىبارەت سۇيۇقلۇق، پەرداز بۇيۇمى؛ * قىزلار تەييارلىقى ئۈچۈن تويلۇق كىيىم - كىچەكلىرىنى كىيىشتى ۋە ئۈستە-بېشىغا ئەتىر سېپىشتى.

ئەتىرسوپۇن ئى [ئەتىر+سوپۇن] خام ئەشىيالارغا ئەتىر ماتېرىياللىرىنى ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلىتىلگەن خۇش پۇراقلىق سوپۇن؛ تۇرسۇنگۈل بىر توقاچ ئەتىرسوپۇن ئالدى.

ئەتىرگۈل ئى [ئەتىر+گۈل] <بوت> ① ئازغان ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال، غولى تىك، تىكەنلىرى ناھايىتى زىچ؛ كىچىك پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇر-ماقلىق، يوپۇرەمىقى ئىللىپىس شەكىلدە بولۇپ، گۈلى كۆپىنچە قىزىل، ئاق، سېرىق ئېچىلىدۇ ھەم پۇراقلىق؛ نىسبەتەن كەڭرەك ئۆستۈرۈلىدۇ؛ گۈلىنى چاي دەملەپ ئىچىشكە بولىدۇ، خۇش پۇراقلىق ماتېرىيال قىلىشقىمۇ بولىدۇ. ② مۇشۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ گۈلى.

ئەتىرلىك سۈپ. ئەتىر پۇرقى بار، ئەتىر خۇسۇسىيىتىگە ئىگە، ئەتىر قوشۇلغان؛ چىن ئاشقىسەن تۇتقىل ئوتلۇق قولۇمدىن، باغۋەن

بارمايدىغان بولۇپ قالدى.

ئەتىۋارلاشتۇرۇلماق «ئەتىۋارلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئەتىۋارلاشماساق ① «ئەتىۋارلىماق»

پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: تۇرمۇشتا ساختىلىقنى پەزىلەت دەيدىغانلار بولىدۇ. ئۇلارنى تېخى بەزى يەرلەردە ئەتىۋارلىشىدۇ.

② ئەتىۋار ھالەتكە كەلمەك: مول نەرسە ئازايسا، ئەتىۋارلىشىدۇ.

ئەتىۋارلانماق «ئەتىۋارلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئەتىۋارلىق سۈپ ① ئابروپى، نوپۇزى بار، نوپۇزلۇق؛ ھۈرمەتكە ئىگە؛ مۆتىۋەر:

ئەكبەر بۇ ئائىلىنىڭ ئەتىۋارلىق بالىسى ئىدى. * بىر چاغلاردا بىلىملىك ئادەملەر ئەتىۋارلىق ئىدى.

② قىممىتى بار، قىممەتلىك، كەم ئۇچىرايدىغان، ئەزىز: ئەتىۋارلىق ياۋايى ھايۋانلارنى

قالايمىقان تۇتۇشنى، قالايمىقان ئوۋلاشنى قاتتىق مەنئى قىلىپ، ئېكولوگىيىلىك تەڭپۇڭلۇقنى

ساقلاش لازىم. ③ ئاسراشقا تېگىشلىك، ئاسرىلىدىغان، قەدىرلىك: ھەيدەرنىڭ دادىسىدىن

قالغان، تۈكىدىن تولا يامىقى بار بۇ شالۋۇر ئۇنىڭ ئەڭ ئەتىۋارلىق كىيىمى ئىدى. * چامادانىدىكى

سوكىنا پەلتو بىلەن يەنە بىر قامىلىق قۇلاقچى تاغامنىڭ بىردىنبىر ئەتىۋارلىق كىيىمى ئىدى.

ئەتىۋارلىماق پ ① چوڭ كۆرمەك، ئابروپى - يىنى قىلماق، ھۈرمەتلىمەك، ئەتىۋار كۆرمەك:

ياش پادىشاھ ھېلىقى ئىككى ئۈستىنى خۇددى ئاتىسىدىن مىراس بولۇپ قالغان خىزمەتچىلەردەك

ئەتىۋارلاپ ئىشلىتىدىكەن. * تۇردى ئاخۇن ئاكا خەلق ئۈچۈن ئۆچمەس تۆھپە ياراتقان بولغاچ،

كىشىلەر ئۇنى ھۈرمەتلەيتتى ۋە ئەتىۋارلايتتى. ② ئاسرىماق، قەدىرلىمەك، قىممەتلىك دەپ

بىلمەك: ئۇلار ئاتىسى بەرگەن بۇ بايلىقنى ناھايىتى ئەتىۋارلاپ، ئوغرىغا بېرىپ قويماستىن

ئۆچۈن، ئوزۇق - تۈلۈك ئىزدەشكەمۇ بارماي، قودۇق بېشىدا بېقىپ ئولتۇرۇشۇپتۇ. * ئۇ قەيەردە

ئەتىلىك سۈپ. ئەتە بولىدىغان، ئەتە قىلىنىدىغان، ئەتە يۈز بېرىدىغان، ئەتىگە ئاتاپ قويۇلغان: ئەتىلىك ئىش. ئەتىلىك تاماق. * بۈگۈنكى ئىشنى بۈگۈن، ئەتىلىك ئىشنى ئەتە قىلىش كېرەك.

ئەتىلىككە رەۋ. ئەتىكى كۈندە، ئەتە: ئەتىلىككە بايرام قىلىمىز. * بۇلار تېخى ئەتىلىككە زىياپەت ئۆتكۈزۈپ مېنى ئۇزاتماقچى. * مەن ئەتىلىككە كۆچۈپ كېلىپ سىزگە ھەمراھ بولىمەن.

ئەتىمال (توغرىسى: ئېھتىمال) ← ئېھتىمال. **ئەتىمالم** (توغرىسى: ئېھتىمال) ← ئېھتىمال.

ئەتىۋار [ئە] ① ئى. ئامما ئارىسىدا قازانغان، نام، ئابروپى، ئىشەنچ، نوپۇز، ئىناۋەت، ھۈرمەت: ئۆلۈم ئەۋزەل يېلىنماقتىن، تايان ئەچرىگە جەۋلانى، ياشايدۇ ئەتىۋار ھەرىكىم، ئىجاد - مېھنەت گۈلى بولسا. * ئاق ساراي بولغان بىلەن، زەدىۋالى يوق ئىكەن، ئالدىراپ بەرگەن كۆڭۈلىنىڭ ئەتىۋارى يوق ئىكەن. ② سۈپ.

يۇقىرى باھالىق، قىممەت، ئاز ئۇچرايدىغان، دىنغان، ئېسىل ئەزىز، قىممەتلىك:

بۇ تاش دۇنيادىكى 72 خىل ئەتىۋار دورىلارنىڭ زەررىلىرىدىن ياسالغان. * بۇ نەرسە ناھايىتى ئەتىۋار. ③ سۈپ. ئەزىز، ئەركە: كىچىكىدە ئەتىۋار بولۇپ ئۆسكەن ساۋۇتجاننىڭ مەسۇم قەلبىگە بۇ دەشەنەلەر نەشتەر بولۇپ سانجىلىپ، يېڭىنى كېلىدا قالاتتى.

ئەتىۋارسىز سۈپ ① ئەتىۋارى، ئابروپى، نوپۇزى يوق: ئەتىۋارسىز ئادەم. ② قىممىتى يوق، نەزەرگە ئېلىنمايدىغان: ئەتىۋارسىز نەرسە.

ئەتىۋارسىزلىق ئى «ئەتىۋارسىز» سۆزدىن نىڭ ئىسىم شەكلى.

ئەتىۋارلاتماق «ئەتىۋارلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى.

ئەتىۋارلاشتۇرماق «ئەتىۋارلاشماق» پېئىلى - نىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى: ئۇلار ئۆزلىرىنى ئەتىۋارلاشتۇرۇپ، چاقىرغان يەرلەرگەمۇ

ئەتىياز — ئەجەب قىلماق

قىزىق، غەلىتە: كىشى ئەجەب خەۋەرلەرنى ئاڭلايدىكەن - دە!... * ئەپەندىم ئۆيلىنىپتەكەن، خوتۇنى ئۈچ ئايدىلا تۇغۇپ قويۇپتۇ. ئەپەندىم ھەيران بولۇپ: - خوتۇن، باشقىلارنىڭ خوتۇنى توققۇز ئايدا تۇغسا، ئەجەب سەن ئۈچ ئايدىلا تۇغدۇڭغۇ؟ - دەپ سوراپتۇ. ② جۈملىدە ئېنىق - لىغۇچى رولىدا كېلىپ، «ئىنتايىن، ناھايىتى، تازا، بەك، نېمىدېگەن» گە ئوخشاش كۈچەپ - تىشى، ئاشۇرۇش مەنىلىرىنى بىلدۈرىدۇ: يارنىڭ ئېتى رەيھانمۇ، چېچى سۇمبۇل بوستانمۇ؟ سۆزلىرى ئەجەب تاتلىق، ھەسەل - ناۋات قوشقانمۇ؟

ئەجەب ئەمەس ئەھتىمال، ئەھتىمالغا يېقىن، مۇمكىن، مۇمكىنچىلىكى بار: - ئۇنداق بولسا، پادىشاھى ئالەم، بىزنىڭ سىلىگە بېرىدىغان مەسلىھەتتىمىز شۇكى، سىلى يەنە بىر خوتۇن ئېلىشلىرى كېرەك. يەنە شۇنىڭدىن كېيىن ئاۋزۇ - ئارمانلىرى ھەل بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس، - دەپتۇ ئۈچىنچىسى. * ئەجەب ئەمەس زالىم شاھ، كېلىپ قالسا ئىسناپقا. يەڭگىن جەزمەن تىلىمىنى، بەرداش بېرىپ تازا بىقا...

ئەجەب بولماق ① بىرەر كىشىنىڭ قىلغان قىلمىشىغا يارىشا تارتقان جازاسى ھەققىدە ئېيتىلغان «ياخشى بولدى، كۆڭۈلىدىكىدەك بولدى، خوي بولدى» دېگەندەك مەنىلەر - دىكى ئىبارە: - ھە... ئەجەب بولدى، قىنىڭىزغا پېتىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، - دېدى ئانىسى بالىسىنى جىمىلەپ. ② ئويلىغاننىڭ، تەتۈرچە بولماق: ئەجەب بولدۇم، ئەجەب بولدۇم، ئەجەب بولغانغا يىغلايمەن. كىشىنىڭ يۇرتىغا بېرىپ، غېرىپ بولغانغا يىغلايمەن.

ئەجەب بىر بىرقىسىما، غەلىتە، پوچۇن، باشقىچە: ئەجەب بىر زامان بولدى، ئالەم چۆر - گىلەي دەيدۇ. يۈرەكتىكى زەرداب سۇ، قانغا ئۆرۈلەي دەيدۇ. * ھە... ھە... ھە... دەپ ئەجەب بىر كۈلۈپ كەتتىڭمۇ؟ بىرەر يېرىم ئېچىلىپ قېلىپتۇمۇيا؟

ئەجەب قىلماق ① ياخشى قىلماق، كۆڭۈل -

تىبى ئىلىمگە دائىر قەدىمكى كىتاب بار دەپ ئاڭلىسا، دەرھال شۇ يەرگە بېرىپ، بۇ كىتابلارنى ئەتىۋارلاپ سېتىۋالدى. ③ ئەزىز كۆرمەك، ئەزىزلىمەك، ئارزۇلىماق: ئۇلارنىڭ سەمەت ئاتلىق ئارزۇلۇق بىر ئوغلى بار ئىكەن. ئەر - خوتۇن ئىككىيلەن بۇ ئارزۇلۇق بالىسىنى چېنىدىنمۇ بەك ئەتىۋارلايدىكەن.

ئەتىياز ئى [ئەتە + ياز] تۆت پەسىلنىڭ بىرىنچىسى، قىشتىن كېيىنكى يازنىڭ ئالدى - دىكى پەسىل، يەنى كۆكلەم مەزگىلى. مىلادى بويىچە تەخمىنەن 3 - فېۋرالدىن 5 - مايغىچە بولغان ۋاقىتنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شەمسىيە يىل ھېسابىدا يېڭى يىلنىڭ بىرىنچى كۈنى، يەنى مارت ئېيىنىڭ 21 - كۈنىدىن باشلىنىدۇ: ئەتىياز پەسلى.

ئەتىيازلىق سۈپ. ئەتىيازدا بولىدىغان، ئەتىيازدا قىلىنىدىغان: ئەتىيازلىق تېرىلغۇ. * مەكتەپ كويىغا بىر تەشۋىقات ماشىنىسى چىقىرىپ، ئاممىغا ئەتىيازلىق تازىلىق بىلىملىرىنى تەشۋىق قىلدى. * ئەتىيازلىق تېرىلغۇغا ئالدىراش تەييار - لىنىۋاتقان كۈنلەردە كۈزگى بۇغداي مايسىلىرىنىڭ ئۇششۇپ كەتكەنلىكى بىزنى گاڭگىرتىپ قويدى. ئەتىيازلىق تېرىلغۇ ئەتىياز ۋاقتىدا تېرىل - دىغان ھەر خىل زىرائەتلەرنىڭ تېرىلغۇ ئىشى.

ئەتىيازلىق كۈن تەڭلىكى <ئاستر> يىگىرمە تۆت مەۋسۈمنىڭ تۆتىنچى مەۋسۈمى، مىلادى بويىچە يىگىرمىنچى ۋە يىگىرمە بىرىنچى مارتتىن باشلىنىدۇ. بۇ ۋاقىتتا جەنۇبىي ۋە شىمالىي يېرىم شاردا كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ ئۇزۇن - لۇقى تەڭ بولىدۇ.

ئەتىيان ئى [ئەت + يان] بەدەننىڭ ھەممىسى، پۈتۈن بەدەن؛ ئەن: ئۇنىڭ كەندىر يېمى بىلەن بىرنەچچە يېرىدىن ماتىۋالغان كۆڭلىكىدىن ئاپتاپتا كۆيگەن قاپقارا ئەتىيانلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ئەجەب رەۋ [ئە] ① ھەيران قالارلىق،

ئەجەبلەندىم. * — توۋا خۇدايىم! — ئۇ ئۇغلىنىڭ جۆبۈپ تۇرۇپ «مۇئەللىم» دەپ چاقىرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ ئەجەبلىنىپ ياقىسىنى تۇتتى، — ئۇنىڭ ئەس — يادى مۇئەللىمدە ئىكەن.

ئەجەبلىنىۋاتقانلىق سۈپ. ھەيران قالارلىق، تاڭ قالارلىق، ئەجەبلىنىۋاتقانلىق: مۇنداق خېرىدارنى ھەرقانداق ھۈنەرۋەن ئۆمرىدە بىرەر قېتىم بولسىمۇ ئۇچرىتالماي تەس ئىدى. بولۇپمۇ ئىمام مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ياش كاسپىقا بۇ ھال تېخىمۇ ئەجەبلىنىۋاتقانلىق تۇيۇلاتتى.

ئەجەبلىنىۋاتقانلىق «ئەجەبلەنمەك» پېئىلىنىڭ ئۆلۈك دەرىجىسى: مالىيە ئىشخانىسى، تېخنىكا — تەكشۈش بۆلۈمى ۋە كەسپىي ئىشخانىلارنىڭ بەزى خادىملىرى پەيزۇللانىڭ گۈزەل، كېلىشكەن بىر قىزىنى ئەگەشتۈرۈپ ئىشخانىسى تەرەپكە كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئەجەبلىنىشتى.

ئەجەل ئى [ئە] كىشىنىڭ ياشاش ۋاقتى تۈگىگەن، ھاياتى ئاخىرلاشقان، ئۆمرى تاماملانغان پەيت، ئۆلۈم، قازا: ئەجەل يەتمەي جان چىقماس، بېخىل بايدىن نان چىقماس (ماقال). * — ئەمدى مۇنداق قىلايلى، مۇختار بۇ يىل توپتوغرا 30 ياشقا كىرىدۇ. مېنىڭ تېنىم ساق بولسىمۇ، لېكىن ئەجەل دېگەنگە بىرنەرسە دېگىلى بولمايدۇ، ئۇ كۆيۈۋاتقان چىراغىدەك ئۆچىشىمۇ تۈگىدى. مەن ئەمدى ئاتلىق قەرزىمنى ئادا قىلاي دەيمەن، سىلەرچە قانداق؟ — دېدى ئالماس ئاكا ئايالى رابخانغا.

ئەجەل پۇرماق ئۆلۈمدىن بېشارەت بولماق، قازا شەپسى كەلمەك: شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن، يامانلاشتى بارغانچە كېسەل. تىنىشىمۇ ئاستا ھەم تۆۋەن، پۇراپ تۇرار شۇ تاپتا ئەجەل.

ئەجەل سۆرەپ كەلمەك بىر جايدىن ئىككىنچى بىر جاىغا بېرىپ ئۇششۇمتۇت ۋاپات بولماق: تاشماق قولىدىكى تاياقنى شىلتىپ ئالتاغىل ۋارقىراشقا باشلىدى: — سەن! ... سەن كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان جاھىل ئۇنسۇر... ياخشى، سېنى بۇ يەرگە ئەجەل سۆرەپ كەلمپتۇ!

دىكىدەك قىلماق: ئۇ كېتىپ، ئەجەب قىلدى. ② ئويلىغاننىڭ، ئارزۇ قىلغاننىڭ تەتۈرىنى قىلماق: — سەن تۆنۈگۈن ئەجەب قىلىدىڭا! بىز سېنى ئونداق قىلار، دەپ ئويلىمىغان، — دېدى ئۇ دوستىغا سالاملىشىپ بولغاندىن كېيىن.

ئەجەب قىلىش غەلىتە ھادىسە، غەلىتە ۋەقە، بىرقىسما ئىش، بۆلەكچە ئىش: — بىر يىل بولغان ئۇ بۇ ئۆيگە دەسسەسىمگىلى، بۈگۈن ئۇششۇمتۇت كېلىپ قېلىشى ئەجەب ئىشقا؟ — دەپ ئويلايتتى زاھىر.

ئەجەب با ئىم [ئە] تەئەججۇپ، قىزىق، ھەيران قالارلىق، غەلىتە: — ۋاھ ئەجەبا، — دەيتتى يىگىت، — بۇ قانداق ھادىسىدۇ؟ ئوڭۇمۇ بۇ چۈشۈمۈ، ئادەمۇ ئۇ شەيتانمۇ؟... * — مېنى تېخىچىلا چۈشەنمەيدىكەنسىز — دە! — دېدى تۇرغۇن رەنجىپ، — ئەجەبا، مەن پۇل ئۈچۈن شۇنداق قىلىۋاتىمەنمۇ؟! ياق! خەلقىمىزنىڭ پايدا — مەنپەئىتى ئۈچۈن!...

ئەجەبلىنىۋاتقانلىق پ. ئەجەبلەنمەك، ئەجەبلىنىش ھېس قىلماق: چاۋار مەتقۇل تېخى بايدا يېڭىمەر يېزىسىدىن قايتىپ كەلگەندى. سابىرنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپ، بىر ئاز ئەجەبلىنىپ قاسىغا قارىدى.

ئەجەبلىكى تىر. ھەيران قالارلىقى شۇكى، غەلىتلىكى شۇكى.

ئەجەبلىكەم — ئەجەبلىكى: تېپىنىچ كۆك ئاسمانىمىش، يۇلتۇزلار پارقراپ تۇرغانىمىش. ئەجەبلىكەم، يەتمىشچە ئاي چىقىپ ھەربىرى زەر شولا چاچقانمىش.

ئەجەبلەندۈرمەك «ئەجەبلەنمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھۈنەرگە زور ئىشتىياق بىلەن كىرىشكەن زەيتۇننىڭ ئۇششۇمتۇت سوۋۇپ قېلىشى ئادىلنى ئەجەبلەندۈردى.

ئەجەبلەندۈرۈلمەك «ئەجەبلەنمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ئەجەبلەنمەك پ. ھەيران بولماق، ھەيران قالماق، تاڭ قالماق، ئەجەبلىنىۋاتقانلىق: بىر كۈلپەتتىن قۇتۇلۇپ، ئىككىنچىسىگە يولۇققىنىغا

ئەجەل كەلەك قازا يەتمەك، ئۆمۈر تۈگە -
 مەك، كۈنى توشماق: ئەجەل كەلسە ئەقىل
 قاچار (ماقال). * قازى داد-پەرياد كۆتۈرۈپ
 يىغلاۋاتقان بالىنى بەزلەپ: — سەۋر قىل، ئاتاڭ
 كېسەل ئازابى تارتىپ تولىمۇ قىيىنلىق كەتكە -
 نىدى، بۈگۈن خۇدادىن ئەجەل كېلىپتۇ، ئۇنىڭغا
 ھېچ ئامال قىلغىلى بولمايدۇ، — دەپتۇ.
ئەجەلنىڭ ئاغزىدىن قايتماق ئۆلۈم گىردا -
 بىدىن يانماق، ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قالماق:
 قۇتقۇزدى بىزگە جان بېرىپ، كومپارتىيە ۋە
 داھىمىز، قايتتۇق ئەجەلنىڭ ئاغزىدىن، پۈتتى
 يۈرەكتە ئاھىمىز.

ئەجەل يەتمەك — ئەجەل كەلەك.

ئەجەل پۈتمەك — ئەجەل توشماق.

ئەجەل توشماق ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلماق،
 ئاخىرەتكە يۈزلەنمەك، كۈنى تۈگىمەك،
 ئۆمرى ئاخىرلاشماق: — مەن دەيمەن، توختى
 چولاقنى شاققىدە ئۇچۇتۇرۇۋەتسەك قانداق؟ — دەيدى
 ئۇ يېنىدا ئۆرە تۇرغان باسقا غادىيىپ، — بۇنداق
 ئادەملەرنىڭ خۇنى نېمىگە ئەر زىيىتى، ھازىر
 ئۇنىڭ ئەجەل توشۇپ قالدى.

ئەجەل تولىماق — ئەجەل توشماق.

ئەجەل مۇئەللىق ئۇشتۇمتۈت كەلگەن قازا،
 ۋاقىتىسىز يەتكەن ئەجەل، ئاسادىيىپ ئۆلۈم:
 مەن بۈگۈن كىلىكىمنى كۆرسىتىمەن، ئەغۋاگەرنى
 تاپتىم، ئاسمىنى سۇغا بېسىپ ئەجەل مۇئەللىق
 قىلىمىسام، ئەر ئوغلى، مەخسۇت بەگ بولماي
 كېتەي! ...

ئەجەل مۇتلەق مۇقەررەر ئۆلۈم، قۇتۇلغىلى
 بولمايدىغان ئۆلۈم.

ئەجەللىك سۈپ. ① ئەجەل يەتكۈزىدىغان،
 ئەجەلگە ئېلىپ بارىدىغان: بىر ئادەمنى
 ئەجەللىك بالا - قازادىن قۇتۇلدۇرۇپ قويۇش
 كىچىك ئىش ئەمەس. ② كۆچمە. ھەل قىلغۇچ،
 قاقشاتقۇچ: ئۆز كارخانىلىرىدىكى ئىقتىسادىي
 ئۈنۈمنىڭ ناچار بولۇشىدەك بىرقانچە ئەجەللىك
 مەسىلىنى تۇتۇپ، ئاممىنى ئىنچىكە ھېسابلاشقا
 قوزغاپ، بىر - بىرلەپ تەھلىل قىلىپ، مۇناسىپ

تەدبىرلەرنى تۈزۈش لازىم.
ئەجەللىك زەربە قاقشاتقۇچ دەككە، ھەل
 قىلغۇچ زەربە: سوۋېت كومپارتىيىسىنىڭ 1917 - يىلى
 ئاپرىلدىن ئۆكتەبىرگىچە بولغان دەۋرىدىكى ستراتېگى -
 يىسىنى زاپاس ئارمىيىدىن ئەنە شۇنداق پايدىلانغان -
 لىقىنىڭ ئەمەلىي مىسالى دەپ ئېيتىشقا بولىدۇ. شۇبە -
 سىزكى بۇ دەۋردە ئۇرۇشتا دۈشمەنگە ئەجەللىك
 زەربە بەرگىلى بولاتتى. * چۈنكى سەن ئىلىمنىڭ
 غەربىدە مەغرۇر، گىگانىت قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان
 قاراۋۇل. بېرىسەن ھەر مەھەل ئەجەللىك زەربە،
 ياۋ ئەگەر ۋەتەنگە سوزسا قارا قول.

ئەجەللىك يېرى ئەڭ ئاجىز جايى، ھەل
 قىلغۇچ ئورنى، ھالقىلىق نۇقتىسى: بۇ ئىشنى
 ئۇزۇل - كېسىل ئېنىقلىماي تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئەجەل -
 لىك يېرىدىن تۇتۇش مۇمكىن ئەمەس. * بۇ
 ئەترەت جەڭ داۋامىدىكى ھالقىلىق پەيتلەردە
 دۈشمەننىڭ ئەجەللىك يېرىگە سانجىلىدىغان
 خەنجەر ئىدى.

ئەجەللىك پ. ئەجەل يەتمەك، قازاناچاق:
 ئۆلمەك: — بۇرۇنقى ئېتىم ئەجەلەپ قالغانىدى.

ئەجەم ئى [ئە] ① يېزىق. ئەرەبلەردىن باشقا
 خەلىقلەر، خۇسۇسەن پارسلار، ئىرانلار:
 كۆرمىگەن ئەرمەن - ئەجەمدە سىز كەبى باتۇرنى
 بىز، رۇمى، يۇنان، كۆھىنەپ شەھىسۇلالار ئىچىدە.
 ② <مۇز> «ئون ئىككى مۇقام» مۇزىكىسىنىڭ
 7 - مۇقامى: ئاپتونوم رايونلۇق مۇقام گۇرۇپپىسى
 ئەجەمنى نوتغا ئېلىپ بولدى.

ئەجەم مۇقامى <مۇز> «ئون ئىككى مۇقام»
 مۇزىكىسىنىڭ 7 - مۇقامى، بۇ مۇقام 17 نەغمە،
 143 مىسراغا بۆلۈنگەن، ئۇنىڭ ئىچىدە ئالتە
 چوڭ نەغمە، 65 مىسرا، تۆت داستانغا;
 سەككىز نەغمە، 56 مىسرا، ئۈچ مەشرەپكە;
 ئۈچ نەغمە، 22 مىسراغا ئورۇنلاشقان.

ئەجەمپىتى ئى [ئەجەم+پىتى] <بوت>
 ياچونىيە پىچىقى.

ئەجداد (ئەجدادى) ئى [ئە] بۇرۇن ئۆتكەن
 نەسل - نەسەب، ئاتا - بوۋىلار: ئۇلار يېڭىدىن

ئەسلى ماكانى ياۋروپانىڭ جەنۇبى بولۇپ، ھازىر مەملىكىتىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا دىمەۋ مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قاتارىدا ئۆستۈرۈلۈۋاتىدۇ.

ئەجدىھا ئوتى <بوت> باشاقلار ئائىلىسىگە كىرىدىغان كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك؛ يوپۇرمىقى يىپسىمان، گۈلى كىچىك، ئومۇم گۈل رېتى، ئۇنىڭ غولى ۋە يوپۇرماقلىرىدىن يامغۇرلۇق، ئارغامچا، ساۋ خەي ۋە قەغەز قاتارلىقلارنى ياسىغىلى بولىدۇ.

ئەجدىھا يۇلتۇز تۈركۈمى <ئاستر> ئەگمە قۇتۇپ يۇلتۇز تۈركۈملىرىنىڭ بىرى. مەركىزىي ئورنى: ئېكۋاتور ئۇزۇنلۇقى 17 سائەت. ئېكۋاتور كەڭلىكى 65°. چوڭ ئېيىق ۋە كىچىك ئېيىق يۇلتۇز تۈركۈملىرىنىڭ ئارىسىدا، گېركۇلېس يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ شىمالىغا، سېفىي يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ غەربىگە توغرا كېلىدۇ؛ ئىگىلىگەن دائىرىسى ناھايىتى كەڭ ۋە ئەگرى-بۇگرى بولۇپ، خۇددى ئۇزۇن ئەجدىھاغا ئوخشايدۇ.

ئەجدىھا يىلى <ئاستر> 12 مۇچەلنىڭ بەشىنچىسى.

ئەجدىھار (توغرىسى: ئەجدىھا) ← ئەجدىھا.

ئەجرە (توغرىسى: ئەجر) ← ئەجر.

ئەجنەبىي [ئە] ① سۈپ. چەت ئەللىك، چەت ئەللىككە ئوخشاش؛ يۇرتداشلار سۆز ئاچتى سېنىڭ توغراڭدا، كەپتۇ بىر ئەجنەبىي بالا. ئوخشماي قاپتۇ ئۇ يېزا ئوغلىغا، سەسكەندى يېزىمىز، بۇ سەھرا-دالا. ② ئى. چەت ئەل گراژدانى، چەت مەملىكەت ئادىمى، چەت ئەل پۇقراسى؛ چېكىلىۋاتقان بۇ تاماكنى يېقىندا ئاقسۇنى زىيارەت قىلغان غەربلىك ئەجنەبىيلەر تەقدىم قىلغانىدى.

يېڭى ئۇتۇقلارغا، شان-شەرەپلەرگە ئېرىشكەنسىزى ۋە ئەجدادلار ياراتقان كۈرەش مېۋىلىرىنى تېتىغان-سىزى، ئاشۇ ئەجدادلارنى تېخىمۇ سۆيۈملۈك ھېس قىلىدۇ.

ئەجدەر (توغرىسى: تەجدىھا) ← ئەجدىھا.

ئەجدەرھا (توغرىسى: ئەجدىھا) ← ئەجدىھا.

ئەجدىھا (ئەجدىھاسى) ئى [پ] ① ئەپسانىۋى چوڭ يىلان: پەرھات غارنىڭ ئاغزىغا يېقىن كېلىشكە، ھەيۋەتلىك ئاۋاز بىلەن كۈچلۈك گۈلدۈر-ماما گۈلدۈرلەپ، چاقماق چېقىپ، غار ئىچىدىن بىر ئەجدىھا ھەيۋە بىلەن پەرھاتقا ھۇجۇم قىلىدۇ. ② كۆچمە. قانخور، ياۋۇز، زالىم: سەن بولساڭ بىر ئادەم، بەگ بولسا ئەجدىھا، ئۇنىڭ ئېزىق گۆشى بولاي دەمسەن؟

ئەجدىھا دەرىخى ئى [ئەجدىھا+دەرىخى]

<بوت> گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى يىسل بويى كۆكسىرىپ تۇرىدىغان دەرخ، ئېگىزلىكى 20 مېتىرغا يېتىدۇ، يوپۇرمىقى خەنجەرسىمان ۋە ئاقۇچ رەڭدە بولۇپ، كۆپرەك شېخنىڭ ئۇچىغا مەركەزلەشيدۇ؛ گۈلى ئاق، مېۋىسى شىرنىلىك ھەم قىزغۇچ سېرىق بولىدۇ؛ ئروپىك بەلباغدا ئۆسىدۇ؛ يېلىمى قىزىل بولۇپ، جۇڭگىي دورىسى-پالما يېلىمىنى پىششىقلاپ ئىشلەشتە خام ئەشيا قىلىنىدۇ.

ئەجدىھا گۈل ئى [ئەجدىھا+گۈل] <بوت> چوقا ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ياكى ئىككى يىللىق، تىك ئۆسىدىغان سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك؛ يوپۇرماقلىرى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، يوپۇرماقلىرىنىڭ ئۇزۇنراقلىرى ئىللىپس ياكى تۆمۈنە شەكلىدە بولىدۇ؛ گۈلى ياز ۋە كۈزدە ئېچىلىدۇ، گۈل تاجى بىنەپشە، قىزىل، سېرىق، ئاق رەڭلەردە كېلىدۇ. ئۇنى تېرىش، قەلەمچە قىلىپ تىكىش قاتارلىق ئۇسۇللار ئارقىلىق كۆپەيتكىلى بولىدۇ؛

قەلغۇسىز ئەجرى سىڭگەن! * ئۇستازىم دەپ نامىڭىزنى ئالسام تىلىمغا، دولقۇنلىنىپ ئاقار مېھرىم دەريالىرى. سىڭىپ ئەجرى، ئەقلىڭىزنىڭ نۇرى ماڭا، چېچەك ئاتقان ئوتلۇق ئارمان رەنالىرى.

ئەجىر قىلماق ئەمگەك قىلماق، خىزمەت ئىشلىمەك، تەر تۆكۈمەك: - ھە، مۇنداق دېگىن، - دەيدى سادىق، - بۇنىڭ تىلىغا ئالغۇدەك نېمىسى بار؟ يول تېخى ئۇزۇن، بىزگە تېھتىياچلىق بولۇپ تۇرۇۋاتقان ئىشلار ئاز ئەمەس، ھەر ئىككىمىز كۆپرەك ئەجىر قىلىپ تۆھپە يارىتىشىمىز لازىم...

ئەجىرىسىز سۈپ. ئەمگەك سىڭدۈرۈلمىگەن، ئەجرىسى يوق؛ مېھنەتسىز، ئەمگەكسىز: ھالال تەردىن تىزىپ ئۇنچە ۋە تەنىنى قىلمىساڭ گۈلشەن، كىلەرمۇ ئۆز - ئۆزىدىن تۇ، ئەجىرىسىز بىر ئىشارەتكە.

ئەجىرلىك سۈپ. مېھنىتى سىڭگەن، ئەمگەك قىلىنغان، تەر تۆكۈلگەن: ياشلىقتا ياڭاقنى چاقىدۇ چىشىڭ، تاشقا مۆھۈر باسقاندەك ئەجىرلىك ئىشىڭ، مېھنەت ۋە كۈرەشتە ئۆتكۈزسەڭ ئۇنى، مەڭگۈلۈك باھاردەك بولىدۇ قىشىڭ.

ئەجىن ئى. يېزىت. ئادەمنىڭ يۈز - كۆز ۋە بەدەن - لىرىدە ھاسىل بولىدىغان قورۇق ۋە سىزىقلار: شۇندىمۇ پەسەيمەي ئىشەنچ يالقۇنىڭ، ئىشلەپسەن، كۈن ۋە تۈن ئۇنتۇپ ئۆزۈڭنى، ئورۇقلاپ كېتىپ - سەن جاپالىق ئىشتا، قاپلاپتۇ كۆپ يېڭى ئەجىن يۈزۈڭنى.

ئەچۈشتۈرمەك «ئەچۈشمەك» پېتىلىنىڭ مەجىزىي دەرىجىسى.

ئەچۈشۈلمەك «ئەچۈشمەك» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئەچۈشمەك پ [ئېلىپ+چۈشمەك] ئېگىزدىن پەسكە چۈشۈرمەك، يۇقىرىدىن تۆۋەنگە يۆتكەمەك: شاكىر ئۆگزىسىدىكى قۇرۇتۇلغان كىشىنى ئۈزۈمىدىن بىر سېۋەت ئەچۈشۈپ، جۈرئەتكە يوللۇق تۇتتى.

ئەخبار ئى [ئە] يېزىت. خەۋەر، خەۋەرلەر، ئۇچۇر، مەلۇمات: نىسايىمىدىن يېتىلگەن چۈنكى

ئەجۇج - مەجۇج جان ت. ← **يەجۇج - ھەجۇج:** - سىلەر تاغ خەلقى ھېچنېمە بىلمەيدى - سىلەر، - دېدى ئۇ داستاندىكى ئانىنىڭ ئۇۋاقلارنى تېرىپ يەپ، دۇئا قىلغاندىن كېيىن، - پەرىشتە بىلەن ئەجۇج - مەجۇجنى ئايرىشنى بىلىش كېرەك.

ئەجىبا (توغرىسى: ئەجەبا) ← **ئەجەبا.**
ئەجىر (ئەجرى) ئى [پ] ① ئىشلەنگەن ئىش، ئەمگەك، خىزمەت: ئەگەر ھارام مال يەيدىغان بولسام، قىلغان ئەجرىم بىكار بولىدۇ. * خەق نېمە دېسە دېمەمدۇ. مەن ئۇچۇن باغاق سېتىش بولامدۇ، تاغاق سېتىش بولامدۇ، ئىشقىلىپ ئىشلەيدىغان بىر ئىش بولسلا، ئۆز ئەجرىم بىلەن پۇل تاپساملا بولاتتى. * دېھقان شۇ گەپنى ئېيتىپ تۇرۇپ، چار چۈرۈكنى ئىككى كاسا قىلىپ تىلدى. بىر كاسىنى ئابدۇللاغا تۇتتى: - ئۆز ئەجرىمىزنىڭ مېۋىسى، ئېلىڭلار... دېھقانلار جەمئىيىتى كېسىپ بەرگەن يەرنىڭ قوغۇنى، تۇنجى قېتىم ئۆز يېرىمىزنىڭ ھوسۇلىدىن بەھرىمەن بولىدۇق... - دېدى خۇشال بولۇپ. ② غەمخورلۇق، كۆيۈ -

نۇش، كۆڭۈل بۆلۈش، تەلىم - تەربىيە: ئاڭلىسام ئۇ تېخى سىزنى پارتىيىگە تونۇشتۇرغۇچى - نىڭ بىرى ئىكەن، بۆلۈم باشلىقلىقىغا ئۆسۈشىڭىز - دىمۇ ئۇنىڭ ئەجرى ھەممىدىن كۆپ ئىمىش، سىزگە ئەپسىز بولارمىكىن دەۋاتىمەن... * تىكەندىن گۈل ئۈنگەندەك، ئاسمانغا پىچاق ئاتىدىغان ئويۇن قېپىدىن خېلىلا ئۈمىدلىك ئوقۇغۇچى يېتىلىپ كېلىۋاتىدۇ، بۇنىڭ ھەممىسى سىلنىڭ ئەجىرلىرى.

ئەجىر تاپماق بېقىش تاپماق، كۈتۈشكە ئېرىشمەك، پەرۋىش قىلماق: مەن «بۇ ئۆكۈزنى ئالمايمەن، مال بولمايدۇ» دېسەم، «ئاتلارنىڭ ئاشقان بوغۇزىنى بەر، ئەجىر تاپسا ئالامەت مال بولىدۇ»، دېمىگەنمىدىڭ.

ئەجرى سىڭمەك خىزمىتى يەتمەك، تۆھپىسى قوشۇلماق، مېھنىتى سىڭمەك: ئالىم ھەممىدىن ئوبدان بىلىدۇكى، ئۇنىڭ ئون نەچچە يىلدىن بۇيان باسقان ھەربىر قەدىمىگە، قولغا كەلتۈرگەن ھەربىر مۇۋەپپەقىيىتىگە تەسەۋۋۇر

بۇ ئاتىسىنى دورماپتۇ، بۇخارادا ئوقۇپ كەلدىم دېگىنى بىلەن ئۇ ئەخلاقسىز بىر ئېشەك. * كۆر-دوڭمۇ ئالمىجان، مانا مۇشۇنداق «يامانغا يولۇق-ساڭ يارىسى» دەيدۇ. ئانا-ئانىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلىماي، مەكتەپتىن قېچىپ، يامان يوللارغا كىرىپ كەتكەن ئەخلاقسىز بالىلارنىڭ كەينىگە كىرسەڭ، سىنىمۇ ئازدۇرۇپ كاردىن چىقىرىدۇ.

ئەخلاقسىزلىق «ئەخلاقسىز» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: ئۇ ئىش تۈزۈمىگە، زاۋۇتنىڭ مەشغۇلات پىرىنسىپلىرىغا رىئايە قىلمە-خاننىڭ ئۈستىگە، ئەخلاقسىزلىق كۈچىسىدا، ئەپس-ئىشرەت سورۇنلىرىدا خېيىنىڭ چۈشۈپ قېلىشىغا باقماي چېپىپ يۈرىدىغىنى.

ئەخلاقشۇناس ئى [ئەپ] كىشىلەردىكى ئەخلاق-پەزىلەت، تەرتىپ-ئىنتىزام ۋە ئەدەب-قائىدىلەرنى تەتقىق قىلغۇچى كىشى: ئىككىنچىنىڭ بىر-بىرىمىزگە بۇنداق يار بولۇشىمىز كۇناھمۇ ئەمەس، بۇنىڭ ئەڭ تەلەپچان ئەخلاق-شۇناسلار قايىقىنى تۇرۇپ قارايدىغان بېرىمۇ يوق. **ئەخلاقشۇناسلىق** ئى. ئەخلاق-پەزىلەت، تەرتىپ-ئىنتىزام، ئەدەب-قائىدىلەر ھەق-قىمىدىكى پەن: ئەخلاق-ئەخلاقشۇناسلىق بىلەن ئىجتىمائىيەتنىڭ تەتقىقات ئوبيېكتى؛ ئەخلاقىي پەزىلەت بولسا، پىسخولوگىيە بىلەن پېداگوگىيە-كىشىنىڭ تەتقىقات ئوبيېكتى. * ئەخلاقشۇناسلىق كىشىگە ئۆزىنى تۇتۇشنى ئۆگىتىدۇ، لوگىكا ۋە ستىلىستىكا كىشىنى ئاتىق قىلىدۇ.

ئەخلاقلىق سۇپ. ياخشى تەربىيە كۆرگەن، ئەخلاقىي ياخشى، ئەدەبلىك: مۇئامىلىسى ياخشى، ئەخلاقلىق كىشىدىن ھەرقانداق كىشىگە پايدا كەلسە كېلىدۇكى، زىيان كەلمەيدۇ.

ئەخلاقىي سۇپ [ئە] ئەدەب-ئەخلاققا دائىر، ئەخلاق-ئائىت، ئەدەب-ئەخلاققا دائىر، ئەخلاق-پەزىلەتكە خاس: ئوقۇغۇچىلار ئۆزلىرىنىڭ ئەخلاقىي تىرىشچانلىقلىرى ئارقىلىق ئېسىل ئەخلاقىي پەزىلەتنى يېتىلدۈرۈشى زور مۇۋەپپە-قىيەت ھېسابلىنىدۇ.

ئەخلاقىي بىلىم ئەخلاققا ئائىت ساۋات،

ئەخبار، ئۇلار بولغان ئىدى گەپتىن خەۋەردار. * بۇ كەڭ دۇنيانىڭ قانداق پۇچقىغا باش تىقىپ ياتساڭ، بىلىم تارتىپ چىقار مەيدانغا ھېچ بىر كىمگە ئەخبار يوق.

ئەخەتەر ئى [پ] يېزىت ① زۇھەل يۇلتۇزنىڭ نامى؛ يۇلتۇز: قانائەت كۆكسىنى تىلغان شىجا-ئەت قەلىمى بىرلە، بىلىمنىڭ كانىنى ئىزدە ۋە ئەن بەختىگە ئەخەتەر تاپ. * سەن ئۆزەڭنى بەرگە تەڭ تۇت، ئەيلە كەمتەرلىكنى خۇي، مەۋقەبىڭ بولغان-دىمۇ ئۇستون-پەلەكنىڭ ئەخەتەرى. ② ئاياللار ئىسمى.

ئەخلاق (ئەخلاقى) ئى [ئە] كىشىلەرنىڭ ھەربىر جەمئىيەتكە خاس بولغان پائالىيەت مىزانى؛ ئەدەب، خۇلق، پەزىلەت: مەدەنىيەتلىك، ئەدەبلىك بولۇشقا ئەھمىيەت بېرىش ۋە ئىجتىمائىي ئەخلاقنى قوغداشتا ھەممە كىشىنىڭ ھوقۇقى ۋە مەسئۇلىيىتى بار. * ئەخلاق بىلەن قانۇننىڭ پەرقىمۇ بار. ئۇنىڭ ئىپادىسى شۇ يەردىكى، بىرىنچىدىن، قانۇن جەمئىيەت سىنىپلارغا بۆلۈنگەندىن كېيىن ئاندىن پەيدا بولغان، ئەخلاق دېگەن پائالىيەت مىزانى بولسا ئىپتىدائىي جامائە جەمئىيىتى دەۋرىدىمۇ مەۋجۇت ئىدى.

ئەخلاق پەلسەپىسى <پەلس> مۇئەييەن جەمئىيەتتە كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى ۋە شەخسلەر بىلەن جەمئىيەت ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى تەرتىپكە سالدىغان بىر خىل ئىجتىمائىي ئىدىئولوگىيە، ھەرىكەت قائىدى-لىرىنىڭ نەزەرىيەلەر يىغىنىدۇسى.

ئەخلاق-پەزىلەت ئەخلاق ۋە پەزىلەت: پۇل، مال-مۈلۈك بولغاندىن سىرت بىلىم، ئاڭ، ئەخلاق-پەزىلەت بولۇشى، يەنە كەلگۈسى ھايات توغرىسىدا گۈزەل ئارزۇ بولۇشى، شۇ ئارزۇنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىدىغان غەيرەت بولۇشى لازىم.

ئەخلاقسىز سۇپ. ياخشى تەربىيە كۆرمىگەن، ئەدەب-قائىدىلەرگە بويسۇنمايدىغان، ئەخلاقىي بۇزۇق، ئەخلاق-پەزىلەتتىن ئايرىلغان، ئىنتىزامسىز، ئەدەبسىز:

ئەخەلە ئىلىك ئى ئەخەلەت بار، ئەخەلەت كە تولغان جاي.

ئەخمەق سۇپ [ئە] ئەقىلى جەھەتتىن چەكلەنگەن، ئەقىل ئىشلەتمەيدىغان، نادان، ھاماقەت، ئەقىلسىز: ئەخمەقنىڭ چوڭ - كىچىكى يوق (ماقال). * — ۋاي ئەخمەق، شۇ گەپكە ئالدىنىپ شۇنچە يەردىن ئەگىشىپ كەلگىنىنى قارا، — دېدى ئۇ ئاستا پىچىرلاپ، — ئەخمەق دوستتىن ئەقىللىق دۈشمەن ياخشى.

ئەخمەق ئەتمەك — ئەخمەق قىلماق.

ئەخمەق بولماق ئالدىنماق، گوللانماق، ھاماقەت بولماق؛ ئەقىلسىزلىق قىلماق:

ئادەم بولمىساڭ ئەقىللىك بىلەن، ئەخمەق بولمىساڭ بىلەن (ماقال). * — خۇرچۇن توشمايدۇ دېسەم نېمە بولسا بولسۇن دېدىلە، شۇ خۇرچۇننىڭ توشمىغان يېرىگە چالما سالىدەم، — دەپتۇ، دېھقان. پادىشاھ ئۆزىنىڭ ئەخمەق بولغانلىقىنى بايقاپ دېھقاننى جازالىماپتۇ.

ئەخمەق قىلماق ئالدىنماق، گوللىماق، بۇرۇندىن يېتىلىمەك: كۆپ سۆز ئادەمنى

ئەخمەق قىلار (ماقال). * ئەخمەق دېگەن مۇشۇ ئۆكۈم، ۋاي قىزىڭلارنى قېتىپ بېرىڭلار، دېدىڭلار، خوپ دېدۇق، بۈگۈنكى كۈنگە كېلىپ، يەنە بۇ ئىشنى كەينىگە سۆرەۋاتسىلەر، بۇ ئەخمەق قىلغان بولماي نېمە!

ئەخمەقلەرچە رەۋ. ئەخمەقلەرگە ئوخشاش، ئەخمەقلەردەك: — داداڭ بىزنى ھەرگىزمۇ ساڭا ئوخشاش مۇنداق ئەخمەقلەرچە يېمەيدۇ، — دېدى بورسۇق بۆرىگە.

ئەخمەقلەشتۈرمەك «ئەخمەقلەشمەك» پېمە - لىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئەخمەقلەشمەك پ. ئەخمەققە ئايلانماق، ئەخمەق بولماق: مۇشۇ ھەقىقەتنى

ئۇنىڭ ئويۇن بىلەن ئەخمەقلىشىپ كەتكەن كالىسىغا، ھاراق بىلەن قارىيىشقا باشلىغان كۆڭلىگە ئورناشتۇرۇشقا تىرىشتم.

ئەخمەقلىك «ئەخمەق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ياخشى ئوقۇۋاتقان بالىنى

ئەدەب - ئەخلاققا دائىر بىر يۈرۈش سىستېمى - مىلاشقان بىلىم: ئەخلاقى بىلىم دېگىنىمىز كۈنكىرت ھەرىكەت ئۆلچىمى بىلەن ئۇلارنى ئىجرا قىلىشنىڭ ئەھمىيىتىدىن ئىبارەت.

ئەخلاقى پەزىلەت ئەدەب - ئەخلاققا خاس ئېسىل خىسەلەت، تەرتىپ - قائىدىگە ئائىت يۈكسەك ئادەت: ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەخلاقى پەزىلەتلىرىنىڭ شەكىللىنىش جەريانىمۇ تەربىيىنى ئاساس قىلغان تەربىيە بىلەن ئۆز - ئۆزىنى تەربى - يىلەش قارىمۇقارشىلىقى بىرلىكىنىڭ راۋاجلىنىش جەريانى.

ئەخلاقى تەربىيە ئەخلاق - پەزىلەتنى مەزمۇن قىلغان تەربىيە.

ئەخەلەت ئى [ئە] ئۆي ئىچى، ھويلا - ئارام، كوچا قاتارلىقلارنى سۈپۈرۈپ تازىلاش جەر - يانىدا توپلانغان تاشلاندىق، مەينەت نەرسىلەر: سۈپۈرۈندى: بۇ قېتىمقى «مەدەنىيەت - لىك، ئەدەبلىك بولۇش ئىيى» پائالىيىتى پاكىنا، قالايمىقان، ناچارلىقنى تۈگىتىش، مەنىۋى ئەخەلەتنى سۈپۈرۈپ تاشلاشتا چوڭ تۈرتكە بولىدۇ.

ئەخەلەت سۈزگۈچ <سۇ> سۇدا ئېقىپ كەلگەن ئەخەلەتلەرنى ئۆتكۈزمەي سۈزۈپ قېلىش ئۈچۈن ياسالغان سايىمان: شالا ياكى تور.

ئەخەلەت ئوغۇت <دېھ> ئاساسلىق ئوغۇت - لاردىن باشقا ئوغۇت ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان ئەخەلەتتىن ئىشلەنگەن ئوغۇت.

ئەخەلەت - چاۋار ئەخەلەت ۋە چاۋار قاتارلىق نەرسىلەر: شەھەرنى ئوراپ سوققان سېپىل ئۈچۈن توپا ئېلىنغان خەندەكلەر ناھايىتى كەڭ ۋە چوڭقۇر بولۇپ، بۇ يەر توختام سۇ ۋە شەھەر ئىچىدىن ئېلىپ چىقىپ تۆككەن ئەخەلەت - چاۋارلار بىلەن چىرىپ سېسىپ پاكىنىلىشىپ تۇرىدۇ.

ئەخەلەتخانا ئى. [ئەپ] ئەخەلەت تۆكۈش ئۈچۈن مەخسۇس ئاجرىتىلغان، تەييارلانغان جاي، ئورۇن: بىز تۇرغان ئۆي ئەخەلەتخانىغا ئايلىنىپ قېلىپتۇ. * ئەخەلەتخانا ئولتۇراق ئۆيىدىن يىراق بولۇشى لازىم.

يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ قۇيرۇقىدىن تارتىپ چۈشۈرۈۋ-
ۋاپتۇ ۋە ھەممىسى بىر بولۇپ ھەييار تۈلكىنىڭ
ئەدبىنى بېرىپتۇ.

ئەدەبىنى يېمەك باشقىلاردىن دەشپنەم ئاڭلىد-
ماق، زەربە يېمەك: ئىززىتىنى بىلمىگەن ئەدەبىنى
يەر (ماقال). * ھامۇت ئىدارىنىڭ ئامبارچىسى
بولۇپ، خىيانەتتىن قول ئۈزۈلمىگەنلىكى ئۈچۈن
دادام ئۇنى پاش قىلغان، تەنقىد قىلغان، شۇ
سەۋەبتىن ئۇ تەشكىل ئالدىدا ئەدەبىنى يېگەن.

ئەدەب - ئەخلاق ئەدەب ۋە ئەخلاق:
ئەركىنجان ئەمدى ھەربىي قىسىمنىڭ بىر چوڭ
مەكتەپ ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭدا سىياسىي، ھەربىي
ئىشلارنى، ئەدەب - ئەخلاقنى ئۆگىنىپ، چېنىقىپ،
تېز ئالغا باستىقلىقىنى سۆزلەپ بەردى.

ئەدەب - ئەخلاق ئەدەب ۋە ئەخلاق:
بار، ئەدەب ساقلانغان ۋە ئەخلاققا رىئايە
قىلىدىغان: «مەدەنىيەتلىك» دېگەن ئەسلى
ئەدەب - ئەخلاق، سىيلىق - سىياپە، قائىدە -
يوسۇن لۇق، شېرىن سۆزلۈك بولۇش دېگەندەك
مەزمۇنلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالاتتى.

ئەدەبىيەت سۈپ. ئەدەب - ئەخلاققا، تەرتىپ -
ئىنتىزامغا رىئايە قىلمايدىغان: تەرتىپسىز،
ئەخلاقسىز، بىئەدەب: ئەدەبى ئەدەبىيەتتىن
ئۆگەن (ماقال). * بۇ گەپنى ئاڭلىغان پادىشاھ
دەرغەزەپ بولۇپ: - ھەي ئەدەبىيەت، سەن قايسى
يۈزۈك بىلەن مېنىڭ دەرگاھىمغا مۇشۇنداق بىمەنە
تەلەپنى كۆتۈرۈپ كەلدىڭ؟! جاللات! - دەپ
چاقىرىپتۇ.

ئەدەبىيەتلىك شەك پ. ئەدەب - ئەخلاق،
تەرتىپ - ئىنتىزامغا خىلاپلىق قىلماق،
ئۇنىڭدىن چەتنىمەك: ئەخلاقسىزلىق قىلماق:
- بۇ بالىلار ئەجەبمۇ ئەدەبىيەتلىك كەتتى، -
دېدى رازىق ئىشىكىنى يېپىۋېتىپ.

ئەدەبىيەتلىك «ئەدەبىيەت» سۆزىنىڭ ئىسىم
ئابستىراكت شەكلى: - قوي مۇنداق گېپىڭنى، 6 -
ئايدا جۇۋا كىيىپ ۋاڭ غوجامنىڭ مەرىكىسىگە كېلىش
ئەدەبىيەتلىك بولىدۇ، - دېدى غوجاكا. * - بۇ
خىزمەت قىلىدىغان ئورۇن. ئىشخانىدا مەست

مەكتەپتىن چىقىرىۋالغىن، دېيىش، ئۇچىغا چىققان
ئەخمەقلىك.

ئەخمەقلىك قىلماق ئەخمەققە ئايلىنىماق،
ئەخمەققە ئوخشاش ھەرىكەتتە بولماق:
- مۇدىرنىڭ ئىستىقبالى تېخى ئالدىدا، - دېدى
شانىياز چولپانخان ئانىنى قىزىقتۇرۇپ، - ئىش بىز
دېگەندەك بولسا ھەممىڭلارنىڭمۇ توپى بولىدۇ،
ئەخمەقلىك قىلىپ، باشقا خىياللاردا بولۇپ
يۈرمىسىلە.

ئەخمەققانە رەۋ [ئە+پ] ئەخمەقلەرگە خاس،
ئەخمەقلەرچە: ھازىرقى جەمئىيەتتە غايە بىلەن
ئەخمەققانە خىيالىنىڭ پەرقىنى ئايرىغىلى بولمايدۇ.
يەنە بىرقانچە ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، «قولۇم -
دىن كەلمەيدۇ» بىلەن «قولۇم بارمايدۇ» نىڭ
پەرقىنى ئايرىغىلى بولمايدۇ.

ئەخمەققانلىك ئى. ئەخمەقلىك: - بۇ چېكى -
دىن ئاشقان ئەخمەققانلىك، - دېدى ئېلى كۆزلىرىنى
قىسىپ، - قانداقمۇ قورساقتىكى ھامىلىنىڭ
ئوغۇل ياكى قىز بولۇشىنى بەلگىلەپ بەرگىلى
بولسۇن؟

ئەدەب ئى [ئە] كىشىلەرنىڭ ئۆزئارا
مۇئامىلىدە ئۆزىنى تۇتۇشنى بىلىشى:
ئەخلاق، تەربىيە ۋە ئۇنىڭ ئۆلچەملىرى:
ئۇ شۇ كۈنى كەچتە زاۋۇت ئامبىرىنىڭ ئالدىغا
بېرىپ، ياش ئامبارچىغا ئەدەب بىلەن سالام
قىلدى. * شۇ ھالەتتە تۇرغىنىنى كۆرۈپ قىز،
ئەدەب بىلەن قىلدى تازىم ھەمدە تېز.

ئەدەب ساقلماق كىشىلەر بىلەن بولغان
مۇناسىۋەتتىكى قائىدە - يوسۇن، ئىجتىمائىي
تەرتىپكە رىئايە قىلماق، ئەمەل قىلماق،
بويىسۇنماق: ھاكىم ئىككىلا قولىنى تىزغا قويۇپ
ئالدىغا بىرئاز ئېگىشىپ، پۈتۈن دىققەت - ئېتىبارى
بىلەن ئاڭلىماقتا ئىدى. «ئۆز دادىسىنىڭ ئالدىسىمۇ
مۇنچىلىك ئەدەب ساقلاپ ئولتۇرمىغان بولاتتى -
ھە؟» دەپ ئويلىدى سېتى.

ئەدەبىنى بەرمەك زەربە بەرمەك، دەككە -
سىنى، جازاسىنى بەرمەك: تۈلكە ئەمدىلا تامغا
سەكرىگەنكەن، ئىت، توخۇ، غاز، ئۆردەكلەر

ئەدەبىي سۇپ [ئە] بەدئىي ئەدەبىياتقا، يېزىقچىلىق ئىشلىرىغا، يازغۇچى، ئەدەبلەرگە دائىر، ئائىت؛ ئەدەبىيات تەلەپلىرىگە جاۋاب بېرىدىغان؛ ئەدەبىي ئەسەر. ئەدەبىي تەخەل-لۇس. ئەدەبىي تىل. ئەدەبىي ھايات. * بۇ ئادەمنىڭ يەنە بىر تەرىپىنى مەن روماندا يازمىغان. ئۇ ئۆزى ناھايىتى كېلىشكەن، ئەدەبىي ماھارىتى ئۈستۈن بىر ئادەم ئىدى. * ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ ئىملا قائىدىلىرى كەڭ جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتى.

ئەدەبىي ئاخبارات <ئەد> نەسىرىي ئەسەرلەرنىڭ بىر خىلى، خەۋەر، ئاخبارات، زىيارەت خاتىرىسى، ئۆچپەركارلارنىڭ ئومۇمىي نامى. رېئال تۇرمۇشتىكى تىپىك ئەھمىيەتكە ئىگە ھەقىقىي ئادەم، ھەقىقىي ئىشلار تېما قىلىنىدىغان مۇۋاپىق بەدئىيەلەشتۈرۈش ئالاھىدىلىكىگە ئىگە خەۋەر.

ئەدەبىي ئەسەر بەدئىي ئەدەبىياتتا يازغۇچىنىڭ تىل ۋاسىتىسى ئارقىلىق كىتابخانلارغا تەبىئەت ۋە ئىجتىمائىي تۇرمۇشتىكى ۋەقەلىكنى رېئال ۋە ئوبرازلىق ئىپادىلەپ تونۇشتۇرغان ئەسەر، ھېكايە، رومان، شېئىر، دراما، قاتارلىق ئەسەرلەر؛ تارىخىي خاتىرىلەردىكى، ئەدەبىي ئەسەرلەردىكى، رېئال تۇرمۇشتىكى شۇنداق ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان تراگېدىيە - پاجىئەلەر بۈگۈنكى كۈندە سۇ گۈنلەرنىڭ تەقدىرىدە نەچچە قېتىم تەكرار-لانغانلىقىنى بىلگىلى بولمايدۇ.

ئەدەبىي گەنئەنە <ئەد> ھەرقايسى مىللەتنىڭ ئەدەبىيات-سەنئىتى ۋە ئۇنىڭ ئۇزاق يىللىق تارىخىي تەرەققىيات جەريانىدا قەدەممۇ قەدەم شەكىللەنگەن، ئۆزىگە خاس مىللىي تۈسكە ئىگە بەدئىي نۇقتىئىنەزىرى، بەدئىي ئۇسلۇبى، سەنئەت شەكلى قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي يىغىندىسى.

ئەدەبىي تەرمىلەر <ئەد> بىرەر پارچە ماقالە

بولۇپ ئولتۇرۇشنىڭ ئۆزى ئەدەبىيلىك، ئۇنىڭ ئۈستىگە باشقىلارنىڭ خىزمەت قىلىشىغىمۇ تەسىر يېتىدۇ، - دېدى باشلىق.

ئەدەب-قائىدە ئەدەب ۋە قائىدە: «خوتۇنى بار تۇرۇپ خوتۇنۇم يوق دېسە، ئەمىردىن جۇدا بولىدۇ...» غان ئىسلامىيەتنىڭ ئەدەب-قائىدىسىنى ئىمام مۇھەممەت ئوبدان بىلەتتى.

ئەدەبلەنچەك «ئەدەبلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئەدەبلەنچەك «ئەدەبلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى.

ئەدەبلىك سۇپ. ئەدەب-ئەخلاق قائىدىسى-لىرىگە رىئايە قىلىدىغان، ئەدەبىي بىلىدىغان، تەربىيە كۆرگەن؛ ئەخلاقلىق؛ ئەدەبلىك بولۇش پائالىيىتى ئىجتىمائىي كەيپىياتنىڭ ۋە كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ياخشى يۈزلىنىشىگە قاراپ ئۆزگىرىشىنى ئىلگىرى سۈردى. * ئانا مەكتەپ بىزىلەرنى ئۆستۈرمەكتە ئەدەبلىك. ئەخلاق، ئوقۇش، ئەمگەكنى بىلىمىز، ئەڭ شەرەپلىك.

ئەدەبلىمەك پ. باشقىلارغا جىسمانىي، روھىي جەھەتتىن زەربە، دەككە بەرمەك، جازالىماق؛ بەزىلەر يۇرت ئاقساقاللىرى، يۈزبېشىلەر، مىراب-دوغىلارنى باغلاپ كېلىپ، راسا ئەدەبلەپ جازاسىنى بېرىشىنى تەلەپ قىلسا، يەنە بەزىلەر كۈنلىرىنى قىيما-چىيما قىلىۋېتىپ، يېڭى ئاقساقال، يۈزبېشى، مىرابلارنى قويۇشىنى تەلەپ قىلىپ ۋارقىرايتتى.

ئەدەب-ھۈرمەت ئەدەب ۋە ھۈرمەت: يۈسۈپ بەگ ۋە ئەھمەد بەگ قىرىق يىگىتنى باشلاپ ئۆزگەنچ يۇرتىغا يېتىپ كەلدى. ئېر ئەلىخان تامامىي بەگلىرى بىلەن ئالدىغا چىقىپ ئىززەت-ھۈرمەت بىلەن شەھەرگە ئېلىپ كىرىپ تەختكە تەكلىپ قىلىدى. يۈسۈپ بەگ. ئەھمەد بەگلەر ئەدەب-ھۈرمەت ساقلاپ پەستە ئولتۇردى.

ئەدەب-ئىكرام ئەدەب ۋە ھۈرمەت: شاھزادە پەرزانتى كۆرۈپ، ئەدەب-ئىكرام بىلەن سالام بېرىپ، قول باغلاپ تۇرۇپتۇ.

ياكى كىتابتىن تاللىۋېلىنغان ئۈزۈندىلەر. ئەدەبىي تەلەپپۇز <تىل> ئەدەبىي تىلنىڭ تاۋۇش سىستېمىسى يەنى ئىستېمال ئۆستۈنلۈ- كىگە ئىگە بولغان دىئالېكتنىڭ تاۋۇش سىستېمىسى: ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ ئەدەبىي تەلەپپۇزى، ئۈرۈمچى تەلەپپۇزى، دەپ مۇئەييەنلەشتۈرۈلدى.

ئەدەبىي تەلەپپۇز <ئەد> بەلگىلىك سىنىپنىڭ سىياسىي نۇقتىئىنەزەرى ۋە ئەدەبىيات- سەنئەت كۆز قارىشىغا ئاساسەن ھەر خىل ئەدەبىي ئەسەرلەرنى تەھلىل-تەتقىق قىلىش، باھالاش ۋە خۇلاسلاش ۋەزىپى- سىنى ئۈستىگە ئالغان بىر خىل ئىلمىي پائالىيەت: «ئېچىلىش-سايىراش» فاكتورىنى ئەدەبىي تەتقىقاتنى ھەرگىزمۇ چەتكە قاقمايدۇ، ئەكسىچە، ئۇ ئەدەبىي تەتقىقاتنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئەدەبىي تىل <ئەد> بەلگىلىك بىر مىللەت خەلقىنىڭ تەبىئىي تىلىنى ئاساس قىلىپ ئۇزاق تارىخىي دەۋر جەريانىدا شەكىللەنگەن، پىششىقلاشقان، قېلىپلاشتۇرۇلغان، ئەدەبىي ئەسەرلەر، گېزىت-ژۇرناللار، كىتاب ماتېرىياللار، خەت-ئالاقە ۋە رادىئولاردا ئىشلىتىدىغان ئورتاق تىلى.

ئەدەبىي سەنئەت <ئەد> ئەدەبىيات ۋە سەنئەتنىڭ ئۆزئارا قوشۇلۇشى ياكى بىرىكىشى؛ ئوقۇغۇچىلارنىڭ بەزىلىرى ئەدەبىيات-سەنئەت پائالىيىتىگە قىزىقدۇ، بەزىلىرى تەنتەربىيىگە قىزدۇ. تەجرىبىلىك ئوقۇتقۇچىلار ئوقۇغۇچىلارنى بۇ خىل ھەرىكەتلەرگە قاتناشتۇرۇپ ئۇنى ئۆگىنىش بىلەن باغلاشتۇرىدۇ.

ئەدەبىي لەقەم <ئەد> ← تەخەللۇس. ئەدەبىي مىراس <ئەد> تارىختىكى يازغۇ-چىلار ۋە خەلق ئاممىسى ئىجاد قىلغان مۇنەۋۋەر ئەدەبىيات-سەنئەت ئەسەرلىرى: «بۇلاق» مەجمۇئەسى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەدەبىي مىراسلىرىنى خەلقىمىزگە تونۇشتۇرىدىغان بىردىنبىر

ژۇرنال. ئەدەبىي ئوبزور <ئەد> يازغۇچىلىق كەسپىدە ئۆزئارا باغلانغان مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەرگە دائىر مەلۇماتلار تىل ۋاسىتىسى بىلەن ئەدەبىي تەھلىل ئارقىلىق ناھايىتى قىسقا، ئىخچام، ئۆتكۈر قىلىپ خۇلاسىلانغان يازما ئاخبارات: يېقىندا مىللەتلەر نەشرىياتى نەشر قىلغان «ياخشىراق يازايلى، قىسقىراق يازايلى» دېگەن ئەدەبىي ئوبزورلار توپلىمى ئامما بىلەن يۈز كۆرۈشتى.

ئەدەبىي ئۇسلۇب <ئەد> ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەرنىڭ بىر قاتار ئىجادىيەتلىرىدە ئىپادىلىگەن يېزىش ئۇسۇلى، ماھارىتى.

ئەدەبىي ئېقىم <ئەد> بەلگىلىك تارىخىي دەۋردىكى ئەدەبىيات-سەنئەتكە بولغان قارىشى ۋە بەدىئىي ئۇسۇلى ئوخشاش ياكى بىر-بىرىگە يېقىنراق بولغان يازغۇچىلارنىڭ ئاڭلىق ياكى ئاڭسىز ھالدىكى قوشۇلمىسى.

ئەدەبىي ئىجادىيەت <ئەد> يازغۇچى، شائىرلارنىڭ قەلەمكەشلىك ئىشىدا ياراتقان تۆھپىسى، قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىسى؛ كۆچۈرمىكەشلىك ياكى ئوغرىلىق ئەدەبىي ئىجاد-پەنتىكى ئەڭ پەسكەش خاھىش.

ئەدەبىي ئىستىل <ئەد> ← ئەدەبىي ئۇسلۇب.

ئەدەبىيات ئى [ئە] ① تىل ۋاسىتىسى ئارقىلىق ئىجتىمائىي تۇرمۇشتىكى كۈرەش-لەرنى ئوبرازلىق ئىپادىلەيدىغان سەنئەت. ئۇ، سەھنە ئەسىرى، شېئىر، ھېكايە، نەسرىي ئەسەرلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؛ شاھ ھەسەن بەدرىدىنگە ئەدەبىيات ساھەسىدىن يەنە بىرنەچچە سوئال بېرىپتۇ. ② بىرەر خەلق ۋە بىر دەۋرنىڭ بەدىئىي، ئىلمىي، پەيلاسوپىيلىك ۋە باشقا ئەسەرلەرنىڭ يىغىندىسى. ③ مۇئەييەن بىر پەن ياكى ساھەگە، مەسىلىگە ئائىت ئەسەرلەر، كىتابلار.

ئەدەبىيات تارىخى ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىيات جەريانى تەتقىق قىلىنىدىغان پەن. ئەدەبىيات تارىخىدا ئەدەبىياتنىڭ پەيدا بولۇش، تەرەققىي قىلىش تارىخى ۋە قانۇنىيىتى شەرھىلىنىدۇ. ئەدەبىياتنىڭ ھەرقايسى تارىخى دەۋرلەردىكى سىنىپىي كۈرەش جەريانىدا ئوينىغان رولى ھەرقايسى دەۋرلەردىكى ئەدەبىيات-سەنئەت پىكىر ئېقىملىرى ۋە ئىجادىيەت تەجرىبىلىرى تەتقىق قىلىنىدۇ.

ئەدەبىيات ھۇنەرى ئەدەبىيات ساھەسى، ئەدەبىيات سەھنىسى.

ئەدەبىيات نەزەرىيىسى ئەدەبىيات ھەققىدىكى ماركسىزم-لېنىنىزم پرىنسىپلىرىغا ئاساسلانغان نۇقتىئىنەزەر، قائىدە-قانۇنلارنىڭ ئومۇمىي يىغىندىسى؛ بىر يازغۇچى ئالدى بىلەن ئەدەبىيات نەزەرىيىسىدىن ياخشى خەۋەردار بولۇشى ھەتتا ئۇنىڭ ئەڭ ئۈستىلىرىدىن بولۇشى لازىم.

ئەدەبىيات ئىنقىلابى «4-ماي» ھەرىكىتىدىن ئىلگىرى - ئاخىر قانات يايدۇرۇلغان كونا ئەدەبىياتقا قارشى تۇرۇپ، يېڭى ئەدەبىياتنى تەشەببۇس قىلىدىغان ھەرىكەت. ئەدەبىيات ئىنقىلابى ۋىنىيەن ئەدەبىياتىغا قارشى تۇرۇپ، ئاممىباب ئەدەبىي تىلىنى يېتەكچى قىلىشنى تەشەببۇس قىلىدىغان ۋە يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ فېئوداللىق مەزمۇندىكى كونا ئەدەبىياتقا قارشى تۇرۇپ، جاھانگىرلىككە، فېئوداللىققا قارشى تۇرۇشنى تەشەببۇس قىلىدىغان يېڭى ئەدەبىيات ھەرىكىتىدۇر.

ئەدەبىياتچى ئى. ئەدەبىيات كەسپى بىلەن شۇغۇللانغۇچى، ئەدەبىياتشۇناس: توپىنى قىزىتىدىغان سازچى بولغىنىدەك زامانىنى قىزىتىدىغان ئەدەبىياتچى، سەنئەتچىدۇر.

ئەدەبىياتچىلىق ئى. ئەدەبىيات بىلەن

شۇغۇللىنىش پائالىيىتى؛ بۇ دىياردا بىز سانى ئاز مىللەتلەرگە مەتبۇئاتچىلىق، نەشرىياتچىلىق ۋە ئەدەبىياتچىلىق ساھەسىدە ھازىرقىدەك بېرىلۋاتقان ئەھمىيەتنى تارىخىمىزنىڭ كۆزى كۆرگەن ئەمەس.

ئەدەبىيات-سەنئەت ئەدەبىيات ۋە سەنئەت: ھازىر كۆپلىگەن ناھىيىلەردىكى يېزا-قىشلاقلاردا ئىشتىن سىرتقى ئەدەبىيات-سەنئەت گۇرۇپپىلىرى بار.

ئەدەبىيات-سەنئەت پىكىر ئېقىمى بەلگىلىك تارىخىي دەۋردىكى ئىقتىسادىي ئىسلاھات ۋە سىياسىي كۈرەشنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدە شەكىللەنگەن مەلۇم ئىدىيىۋى خاھىش.

ئەدەبىيات-سەنئەت نەزەرىيىسى ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ تۈپ ماھىيىتى، ئالاھىدىلىكى، تەرەققىيات قانۇنىيىتى ۋە ئىجتىمائىي رولىغا مۇناسىۋەتلىك بولغان نەزەرىيە، نەزەرىيىۋى بىلىم.

ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ گۈللىنىشى <تارىخ> ياۋروپادا (ئىتالىيىدە) XIV ئەسىردىن XVI ئەسىرگىچە داۋاملاشقان مەدەنىيەت ۋە ئىدىيىۋى گۈللىنىش ئېقىمى. ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ گۈللىنىش دەۋرىنىڭ مۇھىم ئىددىيىۋى ئالاھىدىلىكى ئىنسانپەرۋەرلىك بولۇپ، ئادەمنى ئاساس قىلىشنى تەشەببۇس قىلغان، ئىلاھنى ئاساس قىلىدىغان دىنىي ئەقىدىدەلەرگە قارشى چىققان.

ئەدەبىيات-سەنئەت ئىلمى ئەدەبىيات ھەمدە سەنئەتنىڭ راۋاجلىنىش قانۇنىيىتىنى تەتقىقات ئوبيېكتى قىلىدىغان ئىلم. ئۇ ئەدەبىيات-سەنئەت نەزەرىيىسى، ئەدەبىيات تارىخى ۋە ئەدەبىيات-سەنئەت تەنقىدىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئەدەبىياتشۇناس ئى [ئە+پ] ئەدەبىيات كەسپى بىلەن شۇغۇللانغۇچى مۇتەخەسسس،

ياسىلىدىغان بىر خىل ئاتىلىق يېمەكلىك:
 مەيداننىڭ تۆت تەرىپىدىن يازلىق مېۋە - چېۋە،
 قوغۇن - تاۋۇز، ئەدرەك، مەنپەسى، گۆش
 گىردە، كاۋاپ، مارۇزنا، دوغاپ... سېتىۋاتقان
 ئوقەتچىلەرنىڭ يولىدىن ئۆتكۈچىلەرنى ئۆز مېلىغا
 ئېغىز تېگىپ بېقىشقا چىلاپ، ھەۋەس بىلەن
 توۋلاشقان ياڭزىمۇياڭزا ئاۋازلىرى ئۈزۈلمەي
 ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

ئەدگو سۈپ. تارس. ساۋابلىق، خەيرلىك،
 ياخشى: كەتكەن قالغانلارغا ئەدگۇ نام قالدۇرۇپ
 كەتسە، ئازۇنىدا بۇنىڭدىن ئەدگۇ ئىش يوق،
 شۇنداق ئەمەسمۇ ھۈرمەتلىك بىلگە تېگىن؟

ئەدلى - ئادالەت توغرا، ئادىل، ھەققانىي:
 — ئەزىز ئىنىم، قىلغان ياخشىلىقلىرىڭنى ئۆلگۈچە
 ئۇنتۇمايمەن. ئەگەر خالىسىڭىز، ئاتىڭىز بىلەن
 بىللە مەيخانىنى يىغىشتۇرۇپ، كۇچاغا كېلىڭ،
 بىرلىكتە ئەدلى - ئادالەت يولىنى تۇتايلى. قانداق
 دەيسىز؟ — دەدى ھۈسەيىن بەگ.

ئەدلىيە ئى [ئە] <قا> خەلق سوت ئىشلىرىدا
 قانۇننى ئىجرا قىلىش جەھەتتىكى تۇرغۇزۇل-
 خان ئەنئەنە دېلولىرى، ھۆكۈم ماتېرىياللىرىنى
 بىۋاسىتە تەكشۈرۈپ كۆزدىن كەچۈرىدىغان
 تەپتىش ئورگان: ئوچۇق سوت ئاخىرلاشقاندا
 خەلق ساقچىلىرى ۋە ئەدلىيە خادىملىرى جاۋاب-
 كارنىڭ قولىغا كويىزا سېلىپ تۇرمىگە ئېلىپ
 ماڭدى.

ئەدلىيە ھەمكارلىقى <قا> خەلىقئارالىق
 خۇسۇسىي قانۇندا ئىككى دۆلەت سوت
 مەھكىمىلىرى ھەق تەلەپ ئەنئەنىلىرى ياكى
 جىنايىتى ئىشلار ئەنئەنىلىرىنى بىر تەرەپ
 قىلىشتا ئۆزئارا ۋە كالىتەن بېجىرىپ بېرىش
 مەقسەت قىلىنغان ھەمكارلىق.

ئەدنا (ئەدناسى) سۈپ [ئە] جان ت. ئەڭ
 تۆۋەن، ئەڭ تۆۋەن دەرىجىلىك، ئەقەللىيىسى،
 ئاددىيىسى: بىرەر يېڭى ئىش قىلماقچى ئىكەنمىز،
 چوقۇم ئۇنىڭغا مەلۇم ئىقتىساد كېتىدۇ. ئەدناسى،
 قۇشقاچ تۇتۇش ئۈچۈنمۇ بىر سىقىم تېرىق بولمىسا

ئەدەبىياتچى.

ئەدەبىياتشۇناسلىق ئى [ئەد] ئەدەبىيات
 تارىخى، ئەدەبىيات نەزەرىيىسى ۋە ئەدەبىي
 تەنقىد قاتارلىق ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىيات
 قانۇنىيىتىگە دائىر مەسىلىلەرنى تەتقىق
 قىلىدىغان پەن.

ئەدەبىيات ئى ① ئەدەبىي سەنئەت
 ئەسەرلىرى ئارقىلىق تۇرمۇشنى ئوبرازلىق
 ئەكس ئەتتۈرۈش شۇنىڭدەك ئىدىيىۋى
 ھېسسىياتنى توغرا، ئېنىق جانلىق ئىپادىلەش
 دەرىجىسى. ② يازغۇچى، ئەدەبىياتنىڭ
 يېزىقچىلىق ئىشلىرىدىكى كەسىپى ماھارىتى.

ئەدەتچەك «ئەدىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي
 دەرىجىسى: ئاپپاراتلارنىڭ كېلەڭسىز بولۇپ
 كېتىشى، ئۆز نۆۋىتىدە مۇقەررەر ھالدا بېورو-
 كراتلىقنى ئەدەتتەپ قويىدۇ.

ئەدەس ئى [ئە] <بوت> پۇرچاق ئائىلىسى-
 دىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك،
 پاكار ئۆسىدۇ، يوپۇرمىقى چۈپ سانلىق پەي-
 سمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرماق-
 لىرى تۆت چۈپتىن يەتتە چۈپكىچە بولىدۇ؛
 گۈلى ياز مەۋسۈمىدا ئېچىلىدۇ. ئۇ ئاق ياكى
 چۈپ سانلىق ئومۇمىي گۈل رېتىدە ئۆسىدۇ،
 گۈل تاجى كېيىنەك شەكىلدە كېلىدۇ؛
 مېۋىسى قاسراقلىق ۋە ياپىسلاق كېلىدۇ،
 ئۇرۇقى بىر-ئىككى تال بولۇپ، ئۇنىڭ
 شەكلى كۆپۈنكە ئەينەككە ئوخشايدۇ؛ ئەسلى
 ماكانى ياۋروپانىڭ جەنۇبى بولۇپ، مەملىكە-
 تىمىزنىڭ غەربىي شىمال رايونلىرىدىمۇ
 ئۆستۈرۈلىدۇ؛ ئۇرۇقىدا لەڭپۈك ئۇنى ياكى
 يەم-خەشەك ئىشلەشكە بولىدۇ.

ئەدەشمەك «ئەدىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك
 دەرىجىسى.

ئەدرەك ئى [ئە] يەرلىك ئۇسۇل بىلەن
 شېكەر قىيامغا دورا-دەرمان ئارىلاشتۇرۇپ

ئالماق، كۆپىيىپ كەتمەك: بەزى ئەھۋاللار كىشىنى چۆچۈتىدۇ، بۇنداق ئەھۋاللارنىڭ ئەدەب كېتىشىگە يول قويۇلسا، پارتىيىدە جەڭگىۋارلىقتىن نېمە قالسۇن! ② ھەددىدىن ئاشماق، ئۆزىنى بىلەلمەي قالماق: ئاشۇنداق ئوتقۇيرۇقلارنىڭ جازاسىنى بېرىپ، يۈرىكىنى مۇجۇپ قويىمسا، باشقا مۇتئەھەملەرمۇ ئەدەب كېتىدۇ.

ئەدەبىيال ئى [ر] يوتقان-كۆرپە ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان ھەم ئورۇن-كۆرپە ئۈستىگە يېپىلىدىغان، يۈك ۋە پاختا يېپىتىن توقۇلغان يالاڭ قەۋەت يېپىنچا، ياپقۇچ: ئۇنىڭ ئاددىي ياسالغان مېھمانلىق ئۆيىنىڭ قىبلە تېمىغا قويۇلغان كۆك ساندۇقىنىڭ ئۈستىگە بىرقانچە ئاددىي شائۇر يوتقان-كۆرپىلەر تىزىلىپ، ئۈستىگە بىر پارچە يېشىل يوللۇق ئەدەبىيال يېپىپ قويۇلغانىدى.

ئەر ئى ① ئەر كەك جىنىسقا مەنسۇپ كىشى؛ ئەر كەك: ئەر كىشى. ئەر خەق. * بىر سۆز بىلەن ئەر ئۆلمەس. (ماقال). * ئاخشامقىدەك ياخشى ئەرنى مەن چۈشۈمدىمۇ كۆرگىنىم يوق. ② خوتۇن كىشى بىلەن نىسكاھ ئەھدىدە بولغان ئەر كىشى (ئۆز خوتۇنىغا نىسبەتەن): بالاڭ ئۆلسە ئەرگە باق، ئېرىڭ ئۆلسە يەرگە باق (ماقال). * ئەر قەيەردە بولسا، خوتۇن شۇ يەردە (ماقال). * ئۆيۈم ھېيتتىكىدەك بولسا، ئېرىم توي كۈنىدىكىدەك بولسا (ماقال). * ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئەرلىرى بىلەن كېتىشتى. ③ مەرد يىسىگتە ئالىيجاناب، چەسۇر كىشى: بېلىق سۇدىن ئايرىلالماس، باتۇر ئەر ئەلدىن (ماقال). * ئەل بار يەردە ئەر بار (ماقال). * تاغدىن چۈشكەن لاي سۇنى، سۈزۈپ ئىسچەر ئەر قېنى؟ مېنى قەشقەر شەھىرىگە، ئېلىپ كېتەر ئەر قېنى. * شۇ بوستانلار ئىچىدە بار ئىدى كۆپ قەبرىلەر. كۆمۈلگەن ئىتى بۇ يەرگە قانچە باتۇر-مەرد ئەرلەر.

ئەر خەق ئەر كەك جىنىسقا مەنسۇپ بولغان كىشىلەر؛ ئەر كىشىلەر: ئەر خەق دېگەننىڭ گېپى گەپ بولمىسا بىكار. * بۈگۈنكى تويدا ئەر خەقلەرگە مەخسۇس سورۇن تەييارلاندى. * مەن

بولمايدۇ. * بىر چەتتىرەك ئولتۇرغان ئاياللار جۇربىنى باياتىن بېرى نىياز قۇربانىنىڭ «ئەد-ناسى، قىشچە دادۇي ئىچىدە قىلىدىغان ئىشمۇ ئاز ئەمەس» دېگەن سۆزىنى ھېساب-چۈت قىلىپ ئولتۇراتتى.

ئەدەب ئى [ئە] ئەدەبىي ئەسەرلەرنى يېزىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى؛ ياز-غۇچى، شائىر، قەلەمكەش: بۇ مىساللاردىن ۋە قاراشلاردىن مەقسەت شۇكى، ئەدەبىي مەيلى شېئىر، مەيلى ھېكايە يازسۇن تۇرمۇشنى مۇشۇنداق ئالاھىدە «يېڭى» نەرسىلەرگە ئەھمىيەت بېرىشى لازىم. * ساۋۇتوۋ ئىككىمىز ئۇزاققىچە كوچا ئايلىنىدۇق. ئۇ داڭلىق ئالىملار، ئەدەبىي توغرىسىدا قىزىقارلىق ھېكايىلارنى سۆزلەپ بەردى.

ئەدەبىيات ئى «ئەدەب» سۆزىنىڭ كەسىپى نامى.

ئەدەبىيەك (توغرىسى: ئەدەبەك) ← ئەدەبەك.

ئەدەبەك ① ئاۋۇماق، ئۇلغايماق: دىلەيساخان دەرۋازىغا مېڭىپ، مەرەزگە خىزمەت قىلغىنىغا شۇنچە كالچارامىنا، بىلىپ قوي، پاقا سېسىق سۇدا كۈركىرايدۇ. چىۋىن ئەۋرەزدە ئەدەيدۇ! — دەپ غۇدۇڭشىدى. ② ئەۋج ئالماق، كۈچەيمەك: ئاتلارنىڭ كىشەش، پۇرقۇشلىرى جىمىقتى. بىراق قاراڭغۇلۇق قانچە يېپىلغانسېرى دۈشمەن ئوقلىرىنىڭ ئۇچۇپ كېلىشى شۇنچە ئەدىمەكتە ئىدى. ③ ھەددىدىن ئاشماق، ئۆزىنى بىلەلمەي قالماق: ئۇ يۈگۈرۈپ كېلىپ قولۇمغا ئېسىلغاندا، گۈلىنى قاچۇرۇپ شۇك تۇردۇم. قول ياندۇرمدىم. ئۇ تېخىمۇ ئەدەب ياقامغا ئېسىلدى.

ئەدەب قالماق ① ئاۋۇپ قالماق، ئۇلغىيىپ، كۆپىيىپ قالماق: بىرنەچچە كۈندىن بۇيان بېسىلىپ قالغان باھار شامىلى يەنە ئەدەب قالدى. ② ھەددىدىن ئاشماق، ئۆزىنى بىلەلمەي قالماق.

ئەدەب كەتمەك ① تازا ئولغايماق، ئەۋج

ئەرەب تىلى. ئەرەب رەقەملىرى. ئەرەب ئېلىپ-بەسى. * ئوقار ئىدىم قىسسىنى ئەرەبىنىڭ، كىتابى بار «مىڭ بىر كېچە» دەيدىغان. ياشلىقىدا كۆپ قېتىملاپ مەن ئۇنىڭ، ئىنىلىزچە ئىپتىخام-سىنى ئوقۇغان.

ئەرەب تىلى <تىل> ئەرەبلەر قوللىنىپ كېلىۋاتقان تىل. ئۇ سام-ھام تىللىرى سىستېمىسىنىڭ سام تىللىرى تۈركۈمىگە كىرىدۇ، غەربىي جەنۇبىي ئاسىيا ھەم شىمالىي ئافرىقا رايونلىرىدىكى ئەرەب ئەللىرى دائى-رىسىدە يۈز مىليوندىن ئارتۇق كىشى قوللىنىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۇزاق تارىخقا ئىگە مول يادىكارلىقلىرى ئەنە شۇ تىل-يېزىقتا يېزىلغان. بۇ تىل خەلقئارادا كەڭ قوللىنىلىدىغان تىللارنىڭ بىرى، ھەمدە بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا قوللىنىلىدىغان بەشىنچى خىزمەت تىلى.

ئەرەب رەقەملىرى <مات> ئوتتۇرا ئەسىردە ئەرەبلەر ئارقىلىق قوبۇل قىلىنغان ۋە ھازىر خەلقئارادا ئومۇميۈزلۈك قوللىنىلىدىغان، ناھايىتى كەڭ تارقالغان سان بەلگىلىرى، رەقەملەر يەنى 0، 1، 2، 3، 4، 5، 6، 7، 8، 9.

ئەرەب كېۋىزى <بوت> كېۋەزنىڭ بىر تۈرى، تۈگمە گۈل ئائىلىسىدىكى بىر يىل-لىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك بولۇپ، گۈلى سۇس سېرىق، غوزىسىنىڭ شەكلى ياڭاققا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ ئىچىدە ئاق تالا ۋە چىگىت بولىدۇ، تاللىرى پاختا دېيىلىدۇ، پاختىسى توقۇمىچىلىق سانائىتىنىڭ مۇھىم خام ئەشىياسى؛ چىگىتىدىن ماي تارتىشقا بولىدۇ.

ئەرەب ئېتى <زوتول> ئاتلارنىڭ دۇنياغا مەشھۇر قەدىمكى نەسلىلىرىدىن بىرى، ئەسلى ماكانى ئەرەب يېرىم ئارىلى بولۇپ، ئۇزاق

قۇربان ھېيتتا ئەر خەقلەر بىلەن بىللە ھېيتلىدىم. **ئەرگە بەرمەك** قىز ۋە ئاياللارنى تۇرمۇشقا چىقارماق؛ ياتلىق قىلماق، تالالىق قىلماق؛ — مېنىڭ ھەر دائىم تەلپىم كاج كېلىۋاتىدۇ. ھېچ بولمىسا تېخنىكۇملارغا كىرىپ بولسىمۇ ئوقۇپ، ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىنىڭ بىرەر بۆلۈملىرىدا ئىش-پىشلىق بولۇپ قالغان بولسام بۇنچە خارلىنىپ يۈرمەس ئىدىم. يەتتىنچى سىنىپنى پۈتتۈرۈپلا دادام ئۆيگە قايتۇرۇپ ئەكىلىۋالدى. ئەمدىلىكتە مۇشۇ يەردە ئەرگە بەرمەن دەۋاتىدۇ، — دېدى بۇۋەجەر باغاچچى يىگىت پىداغا.

ئەرگە تەگمەك ئەرلىك بولماق، ياتلىق بولماق، تالالىق بولماق، تۇرمۇشقا چىقماق؛ گۈلەمخاننىڭ قوش پۆپۈكى يەرگە تېگەمدۇ، ئون بەش ياشقا كىرمەي تۇرۇپ ئەرگە تېگەمدۇ؟ * ئۇ قىز: — بولۇپتۇ خاپا بولما، ئاپا. مەن ئەرگە تېگىمەن دەپ ئالدىرىغىنىم يوق، ساڭا يارىغۇدەك كادىر چىققۇچە ئولتۇراي... — دېدى.

ئەرگە چىقماق — **ئەرگە تەگمەك**: يېتىملىك ئۈستىگە تۇللۇقنىڭ دەردى قوشۇلغانىدى، يىغلاپ — قاقشاپ بىر يىل قارىسىنى تۇتۇپ يەنە بىر ئەرگە چىقتىم. چۈنكى ئىگىلىكىمنى باشقۇرۇشتا يالغۇزلۇق قىلاتتىم.

ئەر يەتمەك — **بالاغەتكە يەتمەك**.

ئەر-ئايال ① ئەر ۋە ئايال: يىراقتا ياپېشىلمايسلار ئارىسىدا ئالېپشىل كىيىملەرنى كىيىشىپ، قىزغىن ئەمگەك قىلىۋاتقان ئەر-ئايال ئەزالار ماڭا خۇددى رەڭمۇرەڭ ئېتىز گۈلدەك كۆرۈنۈپ كەتتى. * بۇ ئىشتا ئەر-ئايال دېمەي ئوخشاش ئىشقا ئوخ-شاش ھەق بېرىلدى. * ئەر-ئايال ھوقۇقتا باراۋەر. **②** ئەر ۋە ئۇنىڭ خوتۇنى: بۇرۇن بىر ئەر-ئايال بولۇپتىكەن، ئۇلارنىڭ بىر ئوغلى بولۇپ، خۇدادىن بىر قىز سوراپ يىغلايدىكەن.

ئەر-ئاياللىق ئەر-ئاياللار ئوتتۇرىسىدا بولىدىغان، ئەر-ئاياللار ئوتتۇرىسىدا يۈز بېرىدىغان؛ ئەر-ئاياللىق مۇناسىۋەت. ئەر-ئاياللىق مېھىر-شەپقەت.

ئەرەب ئى [ئە] — **ئەرەبلەر**: ئەرەب خەلقى.

تارىخقا ئىگە؛ جۇغى ئوتتۇرا تىپقا كىرىدۇ، تەن قۇرۇلۇشى تەكشى ۋە چىرايلىق؛ بېشى كىچىك، بويىنى ئۇزۇن ۋە كۆركەم، يايىلى ئېگىز ھەم قويۇق، بېلى قىسقا ۋە كۈچلۈك، ساغرىسى ئۇزۇن كېلىدۇ؛ ئوتلا پۇتىنىڭ مۇسكۇل پەيلىرى ناھايىتى تەرەققىي قىلغان؛ ئوتتۇرىچە ئېگىزلىكى 148 — 152 سانتىمېتر، ئوتتۇرىچە ئېغىرلىقى 450 — 500 كىلوگرام؛ شاش ۋە قەيسەر كېلىدۇ، يەڭگىل ھەم تېز چاپىدۇ، چىداملىق. ئۇ، دۇنيادىكى نۇرغۇنلىغان ئەلا سورتلۇق نەسلىلەرنى يېتىشتۈرۈشتە زور روللارنى ئوينىغان.

ئەرەب يېزىقى <تىل> ئەرەب تىلىنى خاتىرىلىگۈچى يېزىق، ئوڭدىن سولغا يېزىلىدۇ، ئۈزۈك تاۋۇش ھەرپلىرى ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدۇ. ئەرەب ئېلىپبەسى تەركىبىدىكى ابجد خ ح د ذ ر ز س ش ص ط ظ غ ف ق ك ل م ن و ي دىن ئىبارەت 28 ھەرپ ئۈزۈك تاۋۇشلارنى ۋە سوزۇلما سوزۇق تاۋۇشلارنى ئىپادىلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. قىسقا سوزۇق تاۋۇشلار ھەرپلەرنىڭ ئاستى-ئۈستىگە قويۇلغان بەلگىلەر بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

ئەرەب يېزىقى دەرىخى <بوت> پۇرچاق ئائىلىسىدىكى يىل بويى كۆكۈرپ تۇرىدىغان دەرەخ، تىكىنى بار، يوپۇرمىقى ئىككى قاتلىدىغان پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق؛ گۈلى ئاق، پۇراقلىق ۋە باشقا قىسىمى گۈل رېتىدە؛ ئافرىقىنىڭ شىمالىي قىسمىغا كەڭ تارقالغان، يېزىقى «ئەرەب يېزىقى» دەپ ئاتىلىدۇ ھەمدە دورىگەرلىك ۋە سانائەتنىڭ خام ئەشياسى قىلىنىدۇ. ئۇ يەنە «ئەمۇغەيىلان» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئەرەبچە ① سۇپ. ئەرەبلەرگە، ئەرەب ئېلىپبەسى، تىلى، ئەدەبىياتى ۋە مەدەنىيىتى.

تىگە ئائىت، تەئەللۇق: ئەرەبچە كىتاب. ئەرەبچە ناخشا. * ئۇ ئەرەبچە سىفىرلارنى يوغان ئىككى بەتكە يېزىپ، نۇرغۇن قېتىم ھېسابلىغان بولسىمۇ، ھېسابىنى يەنىلا چىقىرالمايدى. ② ئى. ئەرەب تىلى ۋە يېزىقى: سىز ئەرەبچىنى بىلمەيسىز؟ * ئەپەندىم مەدرىستە ئەرەبچە ئوقۇپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە خەلىپە ئىمىتھان ئېلىپتۇ. — ئەپەندىم، موزايىنى ئەرەبچە نېمە دەيدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

ئەرەبشۇناس ئى [ئە+پ] ئەرەب تىلى، يېزىقى، مەدەنىيىتى، ۋە تارىخى بويىچە مۇتەخەسسس كىشى؛ ئالىم.

ئەرەبشۇناسلىق ئى. ئەرەب تىلى، يېزىقى، مەدەنىيىتى ۋە تارىخىنى ئۆگىنىدىغان، تەتقىق قىلىدىغان پەن.

ئەرەبىي سۇپ [ئە] ئەرەب تىلىدا ئېيتىلغان ياكى ئەرەب يېزىقىدا يېزىلغان؛ ئەرەبچە: مەخسۇم پارسى ۋە ئەرەبىي كىتابلارغا تولۇق مەنە ئېيتىلايتتى.

ئەرەپات ئى [ئە] ① مەككىگە يېقىن، ھاجىلار زۇلھەججىنىڭ توققۇزىنچى كۈنى ھەج ئەركانلىرىنى تاماملاش ئۈچۈن تۇردىدىغان بىر تاغ. ② ھاجىلار ئەرەپات تېغىدا تۇرغان ۋاقىت: ئەرەپات كۈنى. ئەرەپات ئېيى. ③ ئەرەپات تېغىدا ھەج ئەركانلىرىنى ئادا قىلىش پائالىيىتى: ئەرەپات قىلماق. ئەرەپاتتا بولماق.

ئەرەپات ئاي — زۇلھەججە.

ئەرەختەن - پەرەختەن ئوڭتەي - توڭتەي، تىرىپىرەن، بىتچىت: خەلق ئارمىيىسى بۇ يىل تۆتىنچى ئاينىڭ يىگىرمە ئىككىنچى كۈنى بىرلا ھۇجۇم بىلەن بۇ شەھەرنى قولغا چۈشۈرۈپ، چوڭ يىلاننىڭ ئۇۋىسىنى ئەرەختەن - پەرەختەن قىلىۋەتتى.

ئەرەك - سەرەك دىئال. ھەر خىل - ھەر يانغا؛ ئوڭ - تەتۈر، ئېگىز - پەس.

ئەرەن ئى. ئەر، ئەر كىشى؛ يۈسۈپ خاس

تەسەللى ئېيتىپ، قىرىق كېنەزەك تەييارلاپ ئەرچە كېيىندۈرۈپ بېرىشنى ئېيتىپتۇ. * مەن سېنىڭ كۈچۈڭنى كۆرۈپ بېقىش ئۈچۈن، كەينىڭدىن ئەرچە ياسىنىپ چىقىمەن.

ئەرچىلىك سۈپ. ئەر بىلەن تەڭ، ئەرگە ئوخشاش، ئەر دەك: موماي: «مەن كېتەي بالام، ياخشى چۈش كۆر، ھەي، يالغۇزدىن يالغۇز بىر ئۆيدە بىر ئاجىز بالا، ھېچ بولمىسا بىر ئاق خوراز بېقىپ قوي، يېرىم ئەرچىلىك قانات بولىدۇ، قارا باسمايدۇ...» دېدى - دە، ئۆيىگە يول ئالدى.

ئەر - خوتۇن ئەر بىلەن خوتۇن، ئەر ۋە ئۇنىڭ خوتۇنى: چىرايلىق ياسالغان ئۆي ئىچى يېڭى تويى بولغان ياش ئەر - خوتۇنلاردىن ھال سوراپ كەلگەن ياشلار بىلەن تولغانىدى. * ئايشەم: - بىزنىڭ ئەر - خوتۇن بولۇپ ئۆتۈشمىزگە ھېچقانداق توسالغۇ يوق، - دېدى.

ئەر - خوتۇنچىلىق ← ئەر - خوتۇنلۇق: ئۇ گەپكە ئارىلىشىپ: - شۇنداق، ئەمما دادىڭىز بىلەن ئانىڭىز ئەر - خوتۇنچىلىق قىلىپ، پەرزەنت كۆرۈپ، ئىناق ئۆتكەنغۇ! - دېدى.

ئەر - خوتۇنلۇق ئەر بىلەن خوتۇن ئارىسىدا بولىدىغان، ئەر بىلەن خوتۇنغا خاس: ئۇنىڭ بىلەن بىر تۇغقان ئاچا - ئۇكا بولۇپ كېتىشىمىز مۇمكىندى. ئەمما دادام بىزنى ئەر - خوتۇنلۇق مۇناسىۋىتى تەرەپكە تارتماقچى بولدى.

ئەرخۇ ئى [خەن] <مۇز> خەنزۇلار ئارىسىدا كەڭ تارقالغان ئىككى تارلىق چالغۇ ئەسۋابى. ئۇنىڭ قۇرۇلمىسى يىلان تېرىسى بىلەن قاپلانغان باش، ساپ، قۇلاق، تار، ئوتتۇرا خەرەك، باش خەرەك ۋە كامالچىلاردىن تەركىب تاپقان.

ئەردەم ئى. يېزىت. ئەدەب - ئەخلاق، تەرتىپ - قائىدە، ئېسىل پەزىلەت: ئەي بېگىم، ئۇ ئۆلگۈسى كەلگەنلىكىدىن ئۆزلىرىنى خاپا قىلدى، بىراق ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتسە، ئۇ ئەردەم ساقلاپ شېھىت بولدى دېگەن نامغا ئىگە بولىدۇ - دە، ئۆزلىرى نامەرد دېگەن يامان نامغا قالىدىلا

ھاجىسىپ «ھەر ئىنسانغا قۇتادغۇبىلىك» دېسە، ئەخمەت يۈكەنكى «ئەرەن كۆركى ئەقىل، سۆڭەككە يىلىك» دېگەندى.

ئەرەنچە سۈپ. ئەرلەرگە خاس، ئەرلەرگە مەنسۇپ، ئەرلەرگە ئوخشاش، ئەرلەر دەك: ئەرلەر پاسونىدا: ئەرەنچە ئاياغ. ئەرەنچە كۆڭلەك. * ھەلىمخان جىمجىت ئولتۇرغىنىدا، خەق ئۇنى ئەرەنچە ياسانغان ئىنتايىن گۈزەل قىز بولسا كېرەك، دەپ ئويلاپ قېلىشى مۇمكىن. * قىز غەزەپتە ھەممە ئىشنى غەملىدى، ھەم ئەرەنچە ياسىنىپ تىڭ - تىڭلىدى.

ئەرەنلىك ئى. ئەرلەرگە خاس، ئەرلەر دە بولىدىغان جىنسىي قۇۋۋەت: ئۇنىڭ ئەرەنلىكى ئاجىز. ئەرەنلىكى ئىشتىن چىققان.

ئەرباب (ئەربابى) ئى [ئە] ① پەن، مەدەنىيەت، سەنئەت ساھەلىرىدە ياكى دۆلەتنىڭ سىياسىي ئىشلىرىدا ئۆز پائالىيىتى بىلەن تونۇلغان، شۇ ساھەلەردە ئۆزىنى كۆرسەتكەن شەخس: خىزمىتىمىزگە پۈتۈن مەملىكەت خەلقى كۆڭۈل بۆلۈپلا قالماستىن، بەلكى دۇنيادىكى ئەربابلارمۇ دىققەت قىلماقتا. ② باشلىق، ئەمەلدار: ئويناشماڭ ئەرباب بىلەن، ئەپلەپ سالار ھەر باب بىلەن (ماقال).

ئەربابلىق ئى. ئەربابلارغا خاس ئىش - ھەرىكەت، ئەربابلاردا بولىدىغان ئالاھىدىلىك، خۇسۇسىيەت.

ئەرىپە (توغرىسى: ھارپا) ← ھارپا.

ئەرتىس (توغرىسى: ئارتىس) ← ئارتىس.

ئەرتىسلىك (توغرىسى: ئارتىسلىق) ← ئارتىسلىق.

ئەرتەك ئى. دىئال. رىۋايەت، ھېكايە، ياخشى گەپ، تەرىپ.

ئەرجىم ئى. دىئال. بىر تەرەپ، ھەل: ئەرجىم قىلماق.

ئەرجىم قىلماق دىئال. بىر تەرەپ قىلماق، ھەل قىلماق، بېجىرمەك.

ئەرچە سۈپ ← ئەرەنچە: مەلىكە دادىسىغا

چۈشىدۇ. * بۇ گەپ ياقىتى چولاققا، بولدى خۇشال، كىرىشتى تۇل ئايال تاپماققا دەرھال. ئۇزاق ئۆتمەي بۇ مۇشكۈل بولدى ئاسان، ۋە بەلكى نوي ئىشمۇ چۈشتى ئەرزان.

ئەرزانچى ئى. مالنى ئەرزان باھادا ساتقۇچى: ئەرزانچىنىڭ مېلى تالاشتا قالدۇ، قىممەتچىنىڭ مېلى تالادا قالدۇ (ماقال).

ئەرزانچىلىق ئى. نەرخ - ھاۋا تۆۋەن، ھەممە نەرسە ئەرزان ھالەت. قىممەتچىلىكنىڭ ئەكسى: سىلىنىڭ بۇ يۇرتلىرى خېلى ئەرزانچىلىق ئىكەن، نېمە دېسە، شۇ تېپىلىدىكەن.

ئەرزانلاشماق «ئەرزانلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھۆكۈمەت چارە - تەدبىر قوللىنىپ نۇرغۇن ماللارنىڭ باھاسىنى ئەرزانلاشتى.

ئەرزانلاشتۇرماق «ئەرزانلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: مال باھاسىنى ئەرزانلاشتۇرماق.

ئەرزانلاشتۇرۇلماق باھاسى، تەننەرخى تۆۋەنلىمەك، باھاسى چۈشمەك، ئەرزان بولماق: كەڭ ئىستېمال قىلىنىدىغان ماللار ئەرزانلاشتۇرۇلدى.

ئەرزانلاشماق پ. باھاسى، تەننەرخى تۆۋەنلىمەك، باھاسى چۈشمەك، ئەرزان بولماق: بازاردىكى ماللار خېلى ئەرزانلاشتى. * بىر يىلى ئاشلىق باھاسى ناھايىتى ئەرزانلىشىپ كېتىپ، ھېچكىم ئاشلىقنى پۇلغا ئالمىدى. * قوغۇن سەككىزىنچى ئايدا ئەرزانلىشىدۇ.

ئەرزانلىتىلماق «ئەرزانلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ئەرزانلىماق پ ← ئەرزانلاشماق: مېۋە - چېۋىلەر كۈندىن - كۈنگە ئەرزانلىدى. * بۇ يىل كۆكتات ئوخشىغاچقا باھاسى بىردىنلا ئەرزانلاپ كەتتى.

ئەرز - داد (ئەرز - دادى) ئەرز ۋە داد: ئەبۇ سابىر پادىشاھ بولۇپ خەلقنىڭ ئەرز - دادلىرىنى ئادىل سورايتۇ.

تەقسىر.

ئەرز ئى [ئە] ئاغزاكى ۋە يازما بايان قىلىندىغان شىكايەت، دەرد تۆكۈش، ئىلتىماس: ئابدۇرەھىم قارىي ئاق رەختكە يېزىلغان ئەرز خەتنى ئوقۇشقا باشلىدى. * سەمەتجان يىغىنغا چىقىمىدى. ئۇنىڭ كېيىن مېنىڭ ئۈستۈمدىن پارتكومغا ئەرز يازغانلىقىنى ئاڭلىدىم.

ئەرز بەرمەك ← ئەرز قىلماق.

ئەرز قىلغۇچى «قا» جىنايى ئىشلار ھەققىدە سوت مەھكىمىسىگە بىۋاسىتە ئەرز قىلغۇچى ئادەم: شەخس.

ئەرز قىلماق «قا» سوت مەھكىمىلىرىگە ئەرز سۇنماق، ئەرز بەرمەك: ھەسەن ناھەقچىلىككە ئۇچرىغانلىقى ئۈچۈن قانۇن ئورۇنلىرىغا ئەرز قىلدى. * ئىدارىمىزگە ئەرز قىلىپ كەلگەن كىشىلەر، ئىشى ھەل بولماي، بىرنەچچە كۈندىن بېرى ئاشۇ يەردە يېتىۋاتىدۇ، دەپ جاۋاب بەردى دىجورنى.

ئەرزان سۈپ [پ] ① باھاسى، نەرخى تۆۋەن، قىممەت ئەمەس: ئەرزان مال.

ئەرزان ساتماق. ئەرزان بەرمەك. * ئەرزان گۆشنىڭ شورپىسى يوق (ماقال). * ئەرزان بىلەن قىممەتنىڭ بازاردى چىققان نەرخى بار (ماقال). * بىز دەسلەپكى كۈنلەرنى ياتاق باھاسى ئەرزان مېھمانخانىدا يېتىپ ئۆتكۈزدۇق. ② كۆچمە. ئەتە -

ۋارى يوق، ئەتتۇارسىز قارىلىدىغان، تايىنى يوق، تۇتۇرۇقسىز: يۇرتقا كەلگەن بۆز ئەرزان، ئېغىزغا كەلگەن سۆز ئەرزان (ماقال). * بۈگۈن كەلسەم «ئەتە كەل» دەيدۇ، بەكمۇ ئەرزان ئۇنىڭ ۋەدىسى، «ئەتە» لەردىن زېرىكتىم ئەجەب، قاچان تۈگەر ئۇنىڭ ئەتىسى.

ئەرزان توختىماق تۆۋەن باھادا سېتىۋالماق، ئەرزان چۈشمەك: سەئۇدى ئەرەبىستاندا چىقىرىلغان نېفىت كۈۋەيتتە چىقىرىلىدىغان نېفىتكە نىسبەتەن ئەرزان توختايدۇ.

ئەرزان چۈشمەك تۆۋەن باھادا سېتىۋالماق، ئەرزان توختىماق: بۇ يەردە ھەسەل كۆپ، شېكەرنىڭ ئورنىغا شۇنى بەرسەڭلار ئەرزان

ئەرز - شىكايەت ئەرز ۋە شىكايەت: بۇ ئىككى ئاكا - ئۇكا شاھزادە ئاتىسىنىڭ ئورنىدا تەختكە چىقىپ ئولتۇرۇپ دۆلەت ئىشىنى ۋە خەلقنىڭ ئەرز - شىكايەتلىرىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىپتۇ.

ئەرز - ھال ئەرز ۋە ھال: ئۇ دائىم خەلقنىڭ غىمىنى يەيدىكەن، ئاجىز كەمبەغەللەرنىڭ ئەرز - ھالىغا يېتىدىكەن. شۇنچا ئۇنىڭ ئابرويى كۈندىن - كۈنگە كۆتۈرۈلۈپتۇ.

ئەرزىمەس سۈپ. ئەرزىگۈچىلىكى يوق، ئېتىبارغا ئالغۇچىلىكى يوق، بىرەر قىممەتكە ئىگە بولمىغان، ئەرزىمەيدىغان: ۋاقىت ئەڭ ئەرزىمەس نەرسە، شۇنداقلا ئەڭ قىممەتلىك نەرسە، چۈنكى ۋاقىت بولسلا ھەممىگە ئېرىشەلەي - مىز. * مەردان ئادەتتىكى ئەرزىمەس ۋەقەلەرنىمۇ كىشى قىزىققۇدەك قىلىپ سۆزلەشكە ئۇستا ئىدى.

ئەرزىمەك پ ① لايىقى، مۇۋاپىق كەلمەك، ماس كەلمەك: بۇ توپلامنىڭ ئاخىرقى قىسمى - بىكى ئىككى پارچە ماقالە ھەقىقەتەن قىممەتلىك، قەدىرلىشىمىزگە ئەرزىيدۇ. * تۇپراقنى ياخشىلاش، ھەسۇلاتنى ئاشۇرۇش قاتارلىق جەھەتلەردە ئېلىپ بارغان ئىلمىي تەجرىبىلەرنى قەدىرلەشكە ئەرزىيدۇ. ② زاپە كەتمەسلىك: بۇنداق ياخشى ئادەمنى دەپ ئەس - ھوشۇڭدىن ئايرىلساڭمۇ ئەرزىيدۇ. * ۋەتەن ئانا! ئانا ئۇچۇن ئوغلانلار، قانلار ئاققۇزۇپ قۇربان بەرسە ئەرزىيدۇ.

ئەرزىيەت ئى [ئە] زۇلۇم ۋە ناھەقچىلىككە ئۇچرىغۇچى تەرەپتىن ھەر دەرىجىلىك ھاك - جىيەت ئورنىغا يەتكۈزۈلىدىغان ئىنكاس، ئەرز، ئىلتىماس: بارلىق ناتوغرا كەيپىياتلارغا قارشى تۇرۇشىمىز لازىم. خەلق ئاممىسىنىڭ ئەرزىيەت خىزمىتىگە ئەھمىيەت بېرىپ، خەلق ئاممىسىنىڭ بەرگەن تەكلىپلىرىگە ئىخلاس بىلەن قۇلاق سېلىشىمىز لازىم.

ئەرسات ئى [ئە] ① ئىنتايىن، جىددىيلىك، بەك ئالدىراشلىق: ئىشخانغا كىردىمۇ بولدى، خۇددى بىر ئەرسات: بىر ياقىتىن تېلېفون جاراڭلاۋاتقان، بىر ياقىتىن ئەرز ئېيتقۇچىلار ئىشىك ماراۋاتقان... ماۋۇ ھۇججەت، ئالاقە، خەت -

چەكىلەرنى كۆرمىسە تېخى، بۇلارنى بىر تەرەپ قىلمىسا يەنە بولمايدۇ. ② قىيامەت: ئامبال دەرىغەزەپ بولۇپ قىزىتىلغان يېڭىنى ئۇنىڭ تىرناقلىرىغا تىقتى. مىس لېگەننى قىزىتىپ كۆكرد - كىگە ياقىتى. يامۇل ئىچى بىر ئەرسات، شەھەرنىڭ قازى - كالانىلىرى ئامبالدىن ھەببۇللا مۇپتاجنىڭ بىر قوشۇق قېنىنى تىلىدى.

ئەرسەك سۈپ. ئەرگە ئامراق، ئەرسىرىگەن: ئەرسەك ئايال.

ئەرسىرەشكەك «ئەرسىرىمەك» پېشىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى.

ئەرسىرىمەك پ. ئەر سېغىنماق، ئەر تەلەپ قىلماق.

ئەرشى ئى [ئە] ① دىنىي چۈشەنچىلەرگە كۆرە پەلەكنىڭ ئەڭ يۇقىرى قىسمى، ئەڭ يۇقىرى ئاسمان: ئەرشكە چىقماق. * مەن ئەگەر ئەرشتىن چۈشكەن پەرىزات بولۇپ قالدىم، دېگەندىمۇ سەندىن مېھرىمنى ئۈزەلمەيمەن، بىز ئۆمۈرۈۋايەت بىلەن ئۆتىمىز. ② ئەڭ يۇقىرى جاي، ئەڭ يۇقىرى ئورۇن.

ئەرشىئەلا ئى [ئە] ① (دىنىي چۈشەنچە - لەردە) ئاسماننىڭ ئەڭ يۇقىرى قىسمىدىكى ساراي، تەخت: بارات مەزىن: - بالا دېگەن ئەرشىئەلاغا چىقىپ كەتسىمۇ بالا - دە، ھەممە ئىشتا ئانا - ئانىنىڭ گېپىنى ئاڭلىماق بار، - دېدى. ② كۆچمە. ھەرقانداق ئادەمگە مۇيەسسەر بولۇۋەرمەيدىغان ئەڭ يۇقىرى مەرتىبە، سەلتەنەت: سېزەرمەن ئەرشىئەلادا ئورۇن ۋە ئېتىبارىمنى، بولۇرمەن خۇددى تاپقاندىك چىمەنزار ئىچىدە يارىمنى.

ئەرشىئەلاغا كۆتۈرمەك كۆككە كۆتۈرۈپ ماختىماق، كۆككە كۆتۈرمەك: سىز بىزنى تازىمۇ ئەرشىئەلاغا كۆتۈرۈۋەتتىڭىز.

ئەرك ئى ① كىشىنىڭ ياكى كىشىلەرنىڭ ئۆز خاھىشى بىلەن ئىش - ھەرىكەت قىلىش ھوقۇقى؛ ئەختىيارىي، مەيلى، ئەركىنلىك: ياماننى قويۇپ بەرسە ئەركىگە، كۈندە چىچىدۇ

بۆككىگە (ماقال). * ئەر - ئاياللار نىكاھدا ئۆز ئەركىگە ئىگە. * قەپەستىكى قۇشتەك باشقىلارغا ياللىنىپ راھەت كۆرگەندىن كۆرە، ئۆز ئەركىم بىلەن مۇشۇنداق سېرىقتال ئۆتكىنىمۇ ياخشى.

② مۇستەقىللىك؛ ئەركىنلىك، ھۆرلۈك، ئازادلىق، ھۆرىيەت: ئەرك ئۈچۈن كۈرەشمەك.

* يارىغى گۈل ئارىسىدىن ئىزدە، ئەركىگىنى ئەل ئارىسىدىن ئىزدە (ماقال). * دۇشمەن بىلەن ئەرك ئۈچۈن جەڭ قىلىۋاتقانلار ۋە تەننىڭ ئوغۇللىرى بولسا، بىز ۋە تەننىڭ قىزلىرى.

ئەركان ئى [ئە] يېزى ① ئۇلۇغ مەرتىۋە ئىگىسى، كاتتا ئەمەلدار، مەنەپدار، ئەرباب: شەھەر تەرەپتىن مەۋلان شاھ بىلەن بەھرام، مەردان ۋە بىر توپ ئوردا ئەركانلىرى ئاتلارغا مىنىپ ھەيۋەت بىلەن چىقىپ كەلدى. ② دىنىي، قائىدە - مىزان، تەرتىپنىڭ ئەڭ مۇھىم قىسمى، ئەڭ ئاساسلىق تەرىپى: ئەگەر بىر كىشى ئۆزىنى پەرىشتە، خىزىر قىلىپ كۆرسىتىپ، ئالدامچىلىق قىلسا، بۇ ھۆكۈمەت سىياسىتىگىمۇ دىنىمىزنىڭ ئەركانلىرىمۇ توغرا ئەمەس.

ئەركە سۈپ. ئەتىۋارلاپ ئۆز ئەختىيارىغا قويۇۋېتىلگەن، ئارزۇلاپ ئۆگىتىپ قويغان، ئارزۇلۇق: باينىڭ بالىسىمۇ ئەركە، كالىسىمۇ ئەركە (ماقال). * كۈلكىنىڭ ئۈستىگە ۋاڭنىڭ ئەركە ئوغىلى ئاقپاشا كىرىپ كەلدى. * توختى مېنىڭ دوستۇم ئىدى. دادىسى ئۇنى نېمە قىلىمەن دېسە قويۇپ بېرىپ ئەركە بالا قىلىپ قويغان.

ئەركە - تايىتاك ← ئەركە - ئايناق: ھېلىقى ئەركە - تايىتاك ئىككى بايۋەچچە ھېلىتىنلا پىشىغان كۆك ئالمىلارنى ئوغرىلاشقا باشلاپتۇ. * كەمبەغەللەرنىڭ بالىلىرى چاچلىرى پاخپايغان، يۈز - كۆزلىرىنى قاسماق باسقان ھالدا كۆچمىلاردا پىرقىراپ يۈرىدۇ؛ دۆلەتمەن بايلارنىڭ بالىلىرى بولسا نوپىسى، سەتەك ۋە ئەركە - تايىتاك بولۇپ ئۆيلىرىدە پىرقىراپ يۈرىدۇ.

ئەركە - تايىتاقلىق ← ئەركە - ئايناقلىق: ئاق پاشانىڭ ئەركە - تايىتاقلىقى موللازەيدىننى زېرىكتۈرگەن. بولسىمۇ، چىشىنى چىشلەپ

ئولتۇردى.

ئەركەك ئى. پىچىلغان ئەركەك ئۆچكە؛ سەركە: ئەركەك ئېتى ئىم بولۇر، ئۆچكە ئېتى يەل بولۇر (ماقال).

ئەركەك ① ئى. ئەركىنىڭ مەنسۇپ بولغان كىشى، ئەركىشى؛ ئەر: ئۇ قىز يەنە باشقا بىر ئەركەك بىلەن كۈلۈشۈپ، پاراڭلىشىپ ئولتۇرغاچقا، ئۇ باشتىن ئاخىر شۇ قىزدىن كۆز ئۈزەلمىدى. * سارىخان ئانا مەھەللە ئىچىدىن چىقىپ كېتىۋېتىپ، يۇرت ئىچىدە ھېچبىر ئەركەكنىڭ قالمىغانلىقىنى سەزدى. ② سۈپ. ئەركەك چىنىستىكى: (ھاي - ۋانلار، قۇشلار ۋە ئۆسۈملۈكلەرگە نىسبە - تەن): ئەركەك قوي. ئەركەك مۇشۇك. ئەركەك چىچەك. * - مەن ئەركەك ئەجدىھا بىلەن چىشى ئەجدىھانىڭ تاماق ۋاقتىدا قىلىشقان سۆزلىرىنى ئاڭلىغانىدىم، - دەپتۇ موماي ئويلىنىۋېلىپ. ③ سۈپ. كۆچمە. تۇرمۇشتا ئىشلىتىلىدىغان ھەر خىل سايمانلارنىڭ مۇرۋىتى (تۆشۈككە كىرىپ تۇرىدىغان قىسمى): ئەركەك تۇرۇم. ئەركەك جەندىر. ④ سۈپ. ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىدىغان، قورقماس، مەرد، راستچىل: ئەركەك بولسىڭىز ۋاپادارىڭىزنىڭ قەبرىسى ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭ ئۈچۈن ياقىڭىزنى يىرتىپ يىغلاڭ. يۈرىكىڭىزدىكى قايغۇ - ھەسرەتلىرىڭىز چىن بولسا ياش تامچىلىرىغا ئايلىنىپ مەرھۇمنىڭ قەبرىسى ئۈستىگە تامسۇن!...

ئەركەك - چىشى ① ئەركەك ۋە چىشى: قوزنىڭ ئەركەك - چىشىنى پەرق ئەتمەك. ② كۆچمە. ياخشى - يامان، ئېسى - چىشى: يولنىڭ ئەركەك - چىشىنى بىلمەك. ئىشنىڭ ئەركەك - چىشىنى بىلمەك.

ئەركەك - چىشىنى بىلمەك ياخشى - ياماننى ئايرىماق، ئېسى - چىشىنى ئىنچىكە بىلمەك، ئۇقماق.

ئەركەك چىۋىن قونمىغان ← ئەركەك چىۋىن كۆرمىگەن. ئەركەك چىۋىن كۆرمىگەن ① ئەخلاقىي

جەھەتتىن ساپ-پاك؛ يامان يولدا ماڭمىغان.
② تېخى ياتلىق قىلىنمىغان.

ئەرکەك كەندەر <بوت> كەندىرىنىڭ
ئاتىلىق تۈپى. ئۇ پەقەت ئاتىلىق گۈللەرنىلا
ئېچىلدۈرۈپ، دان تۇتمايدۇ.

ئەرکەك مال ئەرلىك جىنىستىكى مال؛
توپاق چاغلىق بىرەر ئەرکەك مال بېقىپ قويساق،
ئۇزۇنغا قالماي، بىر ئۆكۈزۈلۈك بولۇپ قالارمىز
دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭمۇ جايىنى قىلىپ قويدۇق.

ئەرکەكچە رەۋ. ئەرلەرگە ئوخشاش،
ئەرلەرچە، ئەرلەردەك؛ ئەرلەر پاسوندا؛
ئەرکەكچە ياسانماق. * كۈنلەردىن بىر كۈنى
ھۈرلىقا ئايالچە كىيىملىرىنى كىيىپ ئۆزىنىڭ
سۈرىتىنى ئالدىرۇپتۇ-دە، يەنە ئەرکەكچە
كىيىنۋاپتۇ.

ئەرکەكچىلىك ئى ← ئەرکەكلىك.

ئەرکەككە دەك سۈپ [ئەرکەككە دەك]
① باش ئالمىغان سەۋزە. ② ئەرکەكلەرگە
ئوخشاش خۇسۇسىيەتلىرى بار، ئەر مەجەز
(ئايال ھەققىدە): ئەپەندىم پادىشاھنىڭ
نىيىتىنى بايقاپ: — ئېلىپ كەتكەن بېلىقىم ئەرکەك-
زەدەك ئىدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئەرکەكلەرچە رەۋ. ئەرکەكلەرگە ئوخشاش،
ئەرکەكلەردەك؛ ئەرکەكلەرچە ئىش قىلماق.

ئەرکەكلىك ① «ئەرکەك» سۆزىنىڭ ئىسىم
شەكلى: ئۇنىڭ بۇ ئىشتا قىلغان ئوغۇلبالىچىلىقى
ئەرکەكلىكنىڭ ئالامىتى. ② ئەرکەكلەرگە خاس
ئىش-ھەرىكەت ۋە خۇسۇسىيەتلەر.

ئەرکەك-نايناق ئۆز ئىختىيارى، خاھىشى
بويىچە ئىش قىلىشقا ئادەتلەنگەن، ئەرکەك
ئۆگىتىپ قويۇلغان؛ ئەتىۋارلىق: ئۇ ئەرکەك-
نايناق خوتۇنلاردەك كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىدى.
* ئەرکەك-نايناقلارغا مەن ئەسلا بېرەلمەيمەن
كۆڭۈل، ھۇر زامان بەرناسغا ئەھدى قارارىم بار
مېنىڭ.

ئەرکەك-نايناقلىق ئەرکەك-نايناقلارغا خاس
ئىش-ھەرىكەت، قىلىق: بىز ئۇ بايۋەچچە-

لەردەك ئەرکەك-نايناقلىق قىلىپ ئۆگەنمىگەن.
ئەرکەكسىز سۈپ. ئۆز ئەركى ئۆزىدە بولمى-
غان، ئازادلىقتىن مەھرۇم؛ ئەركى يوق،
ھوقۇقسىز: ئۇ چاغلاردا يېتىم، كەمبەغەل يېڭىتلەر
كۆپىنچە ھاللىق ئائىلىلەرگە ئىچ كۆيۈغۈل نامى
بىلەن قۇلغا ئوخشاش ئەرکەكسىز بولۇپ كىرەتتى.
* مەلىكەخان ئاچام ئۆتمۈشتە ناھىيە بازىرىنى
كۆرۈشمۇ نېسىپ بولمىغان بىر ئەرکەكسىز ئايال
ئىدى.

ئەرکەكسىزلىك «ئەرکەكسىز» سۆزىنىڭ ئابستراكت
ئىسىم شەكلى: مۇقام تېكىستلىرىدىكى مۇھەببەت
ناخشىلىرى ۋە ئىشقى شېئىرىيەت كەڭ خەلق نامى-
سىنىڭ فېئوداللىق ئەدەب-قائىدىلەرگە، فېئودال-
لىق نىكاھ تۈزۈمىگە، فېئوداللىق ئائىلە باشلىقلىق
تۈزۈمى ۋە فېئوداللىق ئەرکەكلىككە قارشى ئېلىپ
بارغان كۈرەشلىرىنىڭ بەدىئىي لىرىك ئىپادىسى.

ئەرکەكلەتمەك «ئەرکەكلەمەك» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۈگۈن نۇسرەت ئورنى-
دىن سەھەردەك تۇردى ۋە بوۋاقنى يېڭى يۈگەككە
چىرايلىق قىلىپ ئورنىدى ھەمدە، ئەرکەكلىتىپ
چېكىسىگە سۆيىدى. * دادىسى ئۇنى كايىش
ئورنىغا ھۈرمەتلىپ، دىلىغا مۇھەببەت پەيدا
قىلىدىغان سۆزلەرنى قىلىپ، كۆڭلىنى ئېلىپ
ئەرکەكلىتىپتۇ.

ئەرکەكلەشمەك «ئەرکەكلەمەك» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئەرکەكلەنمەك ① «ئەرکەكلەمەك» پېئىلىنىڭ
مەجھۇل دەرىجىسى. ② ئەرکەكلىك قىلماق،
ئۆزىنى ئەرکەك ھالەتتە تۇتماق.

ئەرکەكلىك «ئەرکەك» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى:
ئانا بالىنى ئەرکەكلەتكەنسىمۇ ئۇنىڭ ئەرکەكلىكى
تېخىمۇ ئاشتى. * ئايىمگۈل ئۆز چېچىغا قىستۇرۇ-
ۋالغان پاختا گۈلىنى ئەرکەكلىك بىلەن زەيتۈنەنىڭ
چېچىغا قىستۇردى.

ئەرکەكلەيمەك پ. ياخشى كۆرۈش، يېقىن-
چىلىق، سۆيۈنۈشنى ئىپادىلەيدىغان
قىلىقلارنى قىلماق، ئەرکەكلىك قىلماق؛
داداڭ ئۇرۇشتا قۇربان بولغان بولسىمۇ، يۇرتىمىز

ئەركىن - ئەركىن رىقابەت

بازاردىن بىر جۈپ كالاچ سېتىۋالدى. ② باھاسى ھۆكۈمەت تەرىپىدىن بەلگىلەنمىگەن، نەرخىنى ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچى ئۆزئارا كېلىشىپ توختىتىدىغان تىجارەت: ئابدۇرەھىم ئاكا: - ئىناپ قىلغىلار كادىرلىرىمىز، ھارۋىنى ئەركىن بازاردىن 350 يۈەنگە سېتىۋالغاندۇق. ھېچ بولمىغاندا، تاختاي باھاسى بويىچە پۇل بېرىڭلار، - دېدى.

ئەركىن باھا خېرىدار بىلەن تىجارەت قىلغۇچى، ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچى ئۆزئارا كېلىشىپ توختاتقان كېلىشىم باھا: ئەركىن باھادا سېتىۋالماق. ئەركىن باھا پەرقى.

ئەركىن بۇرژۇئازىيە <س ئىق> ئادەتتە بىۋىروكرات كاپىتالىزم شەكىللىنىشتىن بۇرۇنقى ئەركىن رىقابەت بىلەن ئەركىن تەرەققىي قىلىش مەزگىلىدە تۇرۇۋاتقان بۇرژۇئازىيە: غەرب دېھقانلىرى بولسا بۇرژۇئا ئىنقىلابى دەۋرىدە ئەركىن بۇرژۇئازىيە رەھبەر-لىكىدە كۆرەش ئېلىپ بارغان، مۇشۇ بۇرژۇئازىيە قولىدىن يەرگە ئېرىشكەن ھەمدە شۇنىڭ بىلەن بۇرژۇئازىيىنىڭ زاپاس ئارمىيىسى بولۇپ قالغانىدى.

ئەركىن چېلىشىش <تەن> چېلىشىش تەنھە-رىكىتىنىڭ بىر تۈرى، مۇسابىقە تەنھەرىكەت-چىلەرنىڭ بەدەن ئېغىرلىقىغا ئاساسەن سەككىز دەرىجىگە ئايرىپ ئېلىپ بېرىلىدۇ. چېلىشقاندا قولى بىلەن قارشى تەرەپنىڭ بەلدىن يۇقىرى قىسمىنى قۇچاقلاپ تۇتۇشقا بولىدۇ، ئەمما پۇتى بىلەن ھۇجۇم قىلىشقا بولمايدۇ، قارشى تەرەپنىڭ ئىككى تاغىقىنى (دۈمبە-سىنى) بىرۋاقىت ئىچىدە يەرگە تەگكۈزگىنى مۇتلەق غەلبە قىلغان بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بولمىسا پۈتۈن مەيدان بويىچە ئېرىشكەن نومۇرى كۆپرەك بولغانلىرى غەلبە قىلغان بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئەركىن رىقابەت <س ئىق> كاپىتالىستىك

ئامان قالغانىدى. سەن ئەركىلەپ ئويىناپ چوڭ بولىدۇڭ. * مەن ئانامنىڭ ئېچىلىپ-يېيىلىپ مېھرىبانلىق قىلىۋاتقانلىقىغا قاراپ ئۆزەمنى ئانا قۇچىقىغا تاشلىغىم كەلدى، بىراق كىچىك ۋاقتىدا ئەركىلەپ ئۇنداق قىلغىنىم بىلەن، ھازىر چوپچوڭ يىگىت بولۇپ قالغىنىم ئېسىمگە چۈشتى.

ئەركىن ① سۈپ. ھەرقانداق چەكلىمىگە ئۇچرىمايدىغان، چەكلىمىدىن خالىي، ئازادە، بىسمالال، خاتىرجەم، ئارامخۇدا: ئەركىن ھايات. ئەركىن تۇرمۇش. ئەركىن رىقابەت. * ئۇنىڭ ئورنىنى ئەركىن رىقابەت ۋە ئەركىن رىقابەتكە ئۇيغۇن كېلىدىغان ئىجتىمائىي تۈزۈم ۋە سىياسىي تۈزۈم، بۇرژۇئازىيىنىڭ ئىقتىسادىي ھۆكۈمرانلىقى ۋە سىياسىي ھۆكۈمرانلىقى ئىگىلىدى. ② رەۋ. ئەركى، ھوقۇقى ئۆز قولىدا بولغان، ئازاد: ئۆزىنى ئەركىن تۇتماق. * ئەمدى پارتىيىنىڭ ۋاقتىدا ساڭا ئوخشاش بەختلىك قىزلار ئۆزى خالىغان يىگىت بىلەن ئەركىن تۇرمۇش قۇرالايدۇ. ③ سۈپ. سىياسىي، ئىقتىسادىي، ھوقۇقىي مۇستەقىللىككە ئىگە بولغان، ئازاد، ھۇر: خاتىرجەم، ئارامخۇدا، بەھۇزۇر: ئېنگېلىس: «باشقا مىللەتنى ئېزىۋاتقان ھەرقانداق مىللەت ئەركىن مىللەت بولالمايدۇ» دېگەنىدى. مانا بۇ-يىمىرىلمەس ھەقىقەت. ④ ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

ئەركىن ئاتموسفېرا <ئاستر> سۈركىلىش قاتلىمىنىڭ سىرتىدىكى ئاتموسفېرا. يەر يۈزىدىكى سۈركىلىشنىڭ ئەركىن ئاتموسفېرا دائىرىسى ئىچىدىكى ھاۋا ھەرىكىتىگە بولغان تەسىرى ئادەتتە ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ. شۇڭا ئۇ، ئىدىئال ئاقار جىسىم سۈپىتىدە بىر تەرەپ قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئاستىنقى چېگرىسى ئادەتتە يەر يۈزىدىن 500 - 1500 مېتىر ئېگىزلىكتە بولىدۇ.

ئەركىن بازار ① شەخسىي تىجارەتچىلەر تىجارەت قىلىدىغان بازار، سودا-سېتىق مەيدانى: ساۋۇر يەكشەنبە كۈنى ئەركىن

نىڭ ئەركىن گىمناستىكا مۇسابىقىسىدا مۇزىكا چېلىنمايدۇ .

ئەركىن ئۆزگەرگۈچى سان <مات> فۇنكسىيە $y = f(X)$ تىكى ئۆزگەرگۈچى سان y نىڭ سانلىق قىممىتى، ئۆزگەرگۈچى سان X نىڭ سانلىق قىممىتىنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ ئۆزگىرىدۇ. X نىڭ قىممىتى y نىڭ قىممىتىنى بەلگىلەيدۇ. ئۆزگەرگۈچى سان X ئەركىن ئۆزگەرگۈچى سان دېيىلىدۇ.

ئەركىن ئۆزۈش <تەن> سۇ ئۆزۈشنىڭ بىر تۈرى، تەنھەرىكەتچىلەر ئۆزى خالىغان قىياپەت بىلەن بەلگىلەنگەن مۇساپىنى ئۆزۈپ ئۆتىدۇ.

ئەركىن ئېلېكترون <فىز> ئاتوم يادروسىنىڭ ئۆزىگە تارتىش دائىرىسىدىن ئايرىلىپ، ئاتوملار ئارىسىدا ھەرىكەتلىنىدىغان ئېلېكترونلار ناھايىتى ئاسانلا ئەركىن ئېلېكترونغا ئايلىنىپ كېتىدۇ، نەتىجىدە مېتالنى ئۆتكۈزگۈچ قىلىپ قويىدۇ. ئىزولياتوردا ئەركىن ئېلېكترون ناھايىتى ئاز بولىدۇ.

ئەركىن - ئازادە ئەركىن ۋە ئازادە: پارتىزانلار مانا ئەمدى ئەركىن - ئازادە ئولتۇرۇپ شۇپ تاماكا چېكىشكە باشلىدى. * بىزنىڭ ئالدىمىزدا ئىككى يول تۇرۇپتۇ. بىرى، دۈشمەنلەرگە ئەل بولۇپ، قۇللۇقتا سارغىسىپ ياشاش؛ يەنە بىرى، دۈشمەنلەرگە قارشى جەڭ قىلىپ، ۋەتەننىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى ساقلاپ، ئەركىن - ئازادە ياشاش.

ئەركىنلەشتۈرمەك «ئەركىنلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: «ئېچىلىش - سايىش» فاخجىنى بۇرۇن ئازىيچە ئەركىنلەشتۈرۈش بىلەن ھەرگىز چىقىشالمايدۇ.

ئەركىنلەشتۈرۈلمەك «ئەركىنلەشتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ئەركىنلەشمەك پ. ئەركىن ھالەتكە كەلمەك، ئەركىن بولماق: بىز بۇرۇن ئازىيچە

تۈزۈم شارائىتىدىكى كاپىتالىنىڭ ھەرقايسى كارخانىلار ياكى ھەرقايسى تارماقلار ئارىسىدا ئەركىن يۆتكىلىپ تۇرۇش خۇسۇسىيىتىدىكى رىقابەت.

ئەركىن سودا <س ئىق> سودىغا قارىتىلغان ھەر خىل بەلگىلىمىلەر ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان، ئەركىن رىقابەت ئاساسىدىكى سودا.

ئەركىن سۇ <سۇ> توپا دانىچىلىرىنىڭ سۈمۈرۈش تەسىرىگە ئۇچرىمايدىغان سۇ. ئۆپ - راقىتىكى بىرىككەن سۇ (توپا دانىچىلىرى بىلەن بىرلىشىپ كەتكەن سۇ)دىن باشقا كاپىلىپارلىق سۇ، گراۋىتاتسىيون سۇ، پار قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئەركىن سۇ دېيىلىدۇ. ئەركىن سۇ تۇپراقتا ئۆز ئېغىرلىق كۈچىنىڭ تەسىرى ۋە كاپىلىپارلىق كۈچىنىڭ تەسىرى بىلەن ھەرىكەت قىلىدۇ.

ئەركىن شېئىر <ئەد> شەكىل چەكلىمىسىگە ئۇچرىمايدىغان، مىسرالىرىنىڭ قاپىيىداش بولۇشى شەرت قىلىنمايدىغان شېئىر، چاچما شېئىر: ئەركىن شېئىر يازماق.

ئەركىن قاپىيە <ئەد> قاپىيىداشلىقى ھەر خىل بولۇپ كېلىدىغان قاپىيە، يەنى تۆت مىسرالىق كۈپلەتلەردىكى ئىككىنچى ۋە تۆتىنچى مىسرا - لارنىڭ قاپىيىداش بولۇپ كېلىشى. مەسىلەن: ۋەتەن دەپ تۇغۇلدۇم، ۋەتەن دەپ ياشاپ، رازىمەن ۋەتەن دەپ تۆكسەم قىزىل قان. ۋەتىنىم بىر غېرىچ يېرىڭنى قوغداش يولىدا جان بەرسەم قالمايدۇ ئارمان.

ئەركىن گىمناستىكا <تەن> گىمناستىكا مۇسابىقىسىنىڭ بىر تۈرى. موللاق ئېتىش، تەتۈر تىكىلىنىش، بەدەن ئايلىنىدۇرۇش، تەڭپۇڭلۇق ساقلاش، ئۇسسۇل ئويناش، سەكرەش قاتارلىق ھەرىكەتلەردىن تەركىب تاپقان. ئادەتتە گىلەم ئۈستىدە مۇزىكىنىڭ تەڭشىكى بىلەن ئېلىپ بېرىلىدۇ. (ئەرلەر -

گىرى سۈرىدىغان ھەمدە ئۇلارنىڭ نورمال پائالىيىتىنى تەڭشەش رولىنى ئوينىيدىغان بىر خىل گورمون.

ئەرمەك I تارس «ئىدى، ئىكەن، ئىمىش» ياردەمچى پېئىلىرىنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى شەكلى بولغان «ئەردى، ئەركەن، ئەرمىش» لەرنىڭ يەلتىزى: كۈمۈش لاچىنىدا ئۇچقان بارچە سەنئەتكار، ئۇلۇغ كومپارتىيىدىن ئەردى مىننەتدار.

ئەرمەك II ئى. ۋاقتىنى كۆڭۈللۈك ياكى زېرىكمەي ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان نەرسە، مەشغۇلات: بالىلار ئەرمىكى. * ئۇرۇش - سوقۇش، دارغا ئېسىپ ئۆلتۈرۈش دېگەنلەر ئۇنىڭ ئۈچۈن ئىچ پۇشۇقنى چىقىرىدىغان ئەرمەك ئىكەن. * قىزلار سەلىمخانىنى ئەرمەك قىلىپ، كۈلۈشۈپ ئولتۇرغاندا خەلىچىخان كرىپ كەلدى. * ئۇزاق يىللار داۋامىدا يازغان خەتلىرىمىدە نەچچە مىڭ قېتىم پەيدا بولغان بۇ ئىسىم ماڭا مەنئى ئەرمەك بولدى.

ئەرمەك بولماق مەلىكە بولماق، مەشغۇل بولماق: ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن كالىسىنى نەسىل- لەندۈرۈش ئۈچۈن ناھىيىگە نەچچە قېتىم پىيادە بېرىپ - كېلىپ تارتقان جاپاسى بىلەن، موزاي تۇغۇلغاندىن كېيىنكى ئۇنىڭغا ئەرمەك بولۇپ ئۆتكەن كۆڭۈللۈك كۈنلىرى ئۆتۈشكە باشلىدى.

ئەرمەك قىلماق مەلىكە قىلماق، مەشغۇل قىلماق: بالىلار ئۇنىڭدىن چۆچەك ئېيتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلغاندا، ئۇ ئاشۇ چۆچىكىنى باشلاپ، بالىلارنى ئەرمەك قىلاتتى.

ئەرمەن ئى ← **ئەرمەنلەر**: ئەرمەن مىللىتى.

ئەرمەنلەر ئى <ئىرىق> ئەرمەنىستان سوۋېت سوتسىيالىستىك رېسپۇبلىكىسىنىڭ ئاساسىي ئاھالىسىنى تەشكىل قىلىدىغان خەلق؛ مىللەت. ئۇلارنىڭ بىر قىسمى گىرۇزىيە ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتى بىلەن ئەزەربەيجان ئىتتىپاق-

ئەركىنلىشىش، چېكىدىن ئاشقان شەخسىيەتچىلىكنى تەنقىد قىلىشىمىز ۋە ئۇنىڭغا قارشى تۇرۇشىمىز لازىم.

ئەركىنلىك «ئەركىن» سۆزى «① ② ③» نىڭ ئىسىم شەكلى: پۇقرالارنىڭ پىكىر قىلىش ئەركىنلىكى، جىسمانىي ئەركىنلىكى ۋە تۇرالغۇ جاي ئەركىنلىكى بولىدۇ.

ئەرگۈل ئى ① بولت، گايكا ۋە چىشى مۇربۇەت قاتارلىقلارنىڭ يۈزىگە قىرىپ چىقىدىغان رىلىدىغان بۇرمىلىق سىزىقچىلار، رىزبە: ئۇ بۇ قۇرۇلۇشنى ئۆزلىرىمۇ قۇراشتۇراالايدىغان. لىقى، لېكىن تۆمۈر تاياقچىلارنى ئېگىش، ئەرگۈل چىقىرىش، سۇۋاركا قىلىش ئىشلىرىدا ئەسۋاب يوقلۇقىنى ئېيتتى. ② باغلاپ قويۇلىدىغان ھايۋانلارنىڭ بوغۇلۇپ ياكى چىرمىشىپ قالمايلىقى ئۈچۈن نوختىنىڭ ئېگەكلىكىگە ياكى بويۇن باغقا بېكىتىلىدىغان ھالقىسىمان تۆمۈر بۇرما: بۈگۈن مەن ئاۋۇت تۆمۈرچىگە بىر دانە ئەرگۈل سوقتۇردۇم. ئارغامچىغا ئەرگۈل بېكىتمەسەك قوي چىرمىشىپ قالىدۇ.

ئەرلىك ① سۈپ. پەقەت ئەر كىشىلەردىلا بولىدىغان، ئەرلەرگە خاس: ئەرلىك جىنىس. ئەرلىك جىنىسى قوزغالماق. ② ئى. ئەرلەرنىڭ جىنسىي ئەزاسى، ئەرلىك جىنىسى، ئەرنىڭ: بۇ ئىككىسى ھۆسن - جامالدا، قەددى - قامەتتە ۋە باشقا گۈزەللىك دەپ سانالغان ھەممە جەھەتتە بىر - بىرىدىن قېلىشمايدىكەن. پەقەت ئەرلىك ۋە قىزلىقتىلا بىر - بىرىدىن پەرق قىلىدىكەن. ③ سۈپ. ئېرى بار، ئەرگە تەگكەن، تۇرمۇشقا چىققان: ئەرلىك خوتۇن. ④ ئى. ئەرلەرگە خاس بولغان مەردلىك، باتۇرلۇق، مەردانىلىك، قەھرىمانلىق، جاسارەت، غەيرەت: يامۇلىنىڭ تېگى زەيلىك، بۇ دەردلەرگە نېم دەيلىك، ئەرلىككە بەلنى باغلاپ، ياخشىلىقنى ئىزدەيلىك.

ئەرلىك گورمون <بىئول> ھايۋانلارنىڭ ئاتىلىق ئەزالىرىنىڭ يېتىلىش ۋە قوشۇمچە جىنسىي بەلىگىلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىل-

ئۇستام ئوغلى ئەسكەرجاننىڭ سودىدا زىيان تارتقانلىقىنى كۆرۈپ ئەرۋاھى قىرىق گەز ئۇچتى. **ئەرۋاھى ئۇچماق** ① قورقماق، ئەندىشە قىلماق؛ بىركۈنى ئەخمەت كىيىم - كېچەكلىرى لاي ھالدا ئۆيگە كىرىپ كەلدى، مەن ئەخمەتنىڭ كونا كېسىلى يەنە قوزغالغان ئوخشايدۇ، دەپ ئەنسىسرەپ ئەرۋاھىم ئۇچتى. ② ئاچچىقى كەلمەك، غەزەپلەنمەك؛ بالىنىڭ مەكتەپكە بارماي قايىتىپ كەلگەنلىكىنى كۆرگەن قاسىم ئاخۇننىڭ بىردىنلا ئەرۋاھى ئۇچتى.

ئەرۋاھى ئۆركىمەك ← **ئەرۋاھى ئۇچماق**: گۈلبىرا ۋاھاپنى كۆرۈپ ئەرۋاھى ئۆركۈدى بولغاي، غەزەپ ئۇچقۇنلىرى چاچراپ تۇرغان كۆزلىرىنى ئۇنىڭغا بىر تىكىتى - دە، دەرھال ئۇنىڭدىن يۈزىنى ئۆرۈدى.

ئەرۋاھى يۈز گەز ئۆرلەمەك ← **ئەرۋاھى قىرىق گەز ئۆرلەمەك**: بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھەسەننىڭ ئەرۋاھى يۈز گەز ئۆرلەدى.

ئەربىن ئى.دىئال. كالىپۇك، لەۋ.

ئەزا (ئەزاسى) ئى [ئە] ① <ئانات> ئادەم ياكى ھايۋان ئورگانىزىمنىڭ مۇئەييەن ياكى مەلۇم بىر ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدىغان قىسمى؛ باش ئەزا، سەزگۈ ئەزالىرى. ئادەمنىڭ ئىچكى ئەزالىرى. * دوختۇر ئىچكى ئەزاسىنى تەكشۈرۈپ ئۆپكە كېسىلىدىن گۇمان قىلدى، چۈنكى مەن شۇ كۈنى قان ياندۇرغانىدىم. ② كىشىنىڭ

پۈتۈن ۋۇجۇدى؛ جىسمى، تېنى؛ كۆزلىرىم ئۇ قىزنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشقنىدا نېمە ئۇچۇندۇ پۈتۈن ئەزاسىم تىكەنلىشىپ، تىترەك ئولشىپ كەتتى. ③ بىرەر ئىجتىمائىي گۇرۇھ، كوللېكتىپ ياكى جەمئىيەتتە مەنسۇپ بولغان ھەربىر كىشى، شەخس؛ پارتىيە ئەزاسى. سىياسىي كېڭەش ئەزاسى. * ئاشۇ يىللاردا قىياپەتنى ئۆزگەرتىمىز، دەپ قىلىمىغان ئىشلىرىمىز قالسىمىغان، ئەزاسىمۇ، كادىرىمۇ ئارام يوق ئىدى. * ئەمدى خۇماخان بىلەن توي قىلىۋال - سىلا بولدى. ئۇ چاغدا ئۇنىڭ دۈي بويىچە، ياق دادۋى بويىچە، بەلكى پۈتۈن دۇنيا بويىچە ئەك

داش جۇمھۇرىيىتىدە ياشايدۇ. جەھىئى نوپۇسى 3 مىليون 850 مىڭ (1975 - يىلى - دىكى سانلىق مەلۇمات). تىلى ھىندى - ياۋروپا تىل سىستېمىسىنىڭ ئەرەب تىللىرى گۇرۇپپىسىغا مەنسۇپ، ئۇلار سىلاۋيان يېزىقىنى قوللىنىدۇ، مۇتلەق كۆپ قىسمى ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىدۇ. بىر قىسمى خرىستىئان دىنىغا ئېتىقاد قىلىدۇ.

ئەرەبۇ ئى. يۇڭى ئۈچ سانئەمپىرتىدىن بەش سانئەمپىرغىچە بولغان قوزا تېرىسى.

ئەرۋاھ (ئەرۋاھى) ئى [ئە] <دىن> ① روھ؛ ئاتا - ئانىنىڭ ئەرۋاھىغا دۇئا قىلماق. * ئۆز زامانىمىزدىكى ئادەملەرنى ئۆتكەن بىرنەچچە زاماندىكى ئادەملەرنىڭ ئەرۋاھىغا سېلىشتۇرىدىغان بولساق، بىزنىڭ سانىمىز ئۇلارغا ھەرگىزمۇ يېتىشەلمەيدۇ. ② ئۆلگەن كىشىنىڭ ھايات ئادەم خىيالدا ياكى چۈشىدە كۆرۈنگەن كۆلەڭگىسى؛ يارىم بەرگەن ئۈزۈكنى، ئوك قولۇمدا ساقلايمەن، يارىم سەن ئۆلۈپ كەتسەڭ، ئەرۋاھىڭنى يوقلاپ - مەن. * سېنىڭ مۇشۇنداق ئاقىۋەتكە قېلىشىڭ، خۇددى ئەرۋاھىڭغا ئوخشايدىغان كىشىلەر ئۇچۇن ئېيتقاندا قالىتس ئىبرەت ئەمەسمۇ؟! ③ كۆچمە. ئادەمنىڭ جانىسىز، گۆشىسىز ئىسكىلىتى؛ بۇ ئادەم ئورۇقلاپ شۇنچىلىك ھالسىزلانغانىكەن، غۇۋا پارقراپ تۇرغان ئىككى كۆزىنى ھېسابقا ئالمىغاندا بەئەينى ئەرۋاھقا ئوخشايتتى.

ئەرۋاھى قىرىق گەز ئۆرلەمەك ← **ئەرۋاھى قىرىق گەز ئۇچماق**: پىخسىق باي بۇ ھالنى كۆرۈپ ئەرۋاھى قىرىق گەز ئۆرلەپتۇ ۋە ئاغزىنى بۇزۇپ تىل سالغىنىچە قولىدىكى تۆمۈر ئارا بىلەن قېچىپ ئۈستىدىكى مەرھۇمنى بىرنەچچىنى ئۆرۈپتۇ.

ئەرۋاھى قىرىق گەز ئۇچماق ① جان - پېنى چىقىپ كېتسەي دەپ قالماق، قاتتىق قورقماق؛ بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئانامنىڭ ئەرۋاھى قىرىق گەز ئۇچتى. ② قاتتىق غەزەپلەنمەك، ئىنتايىن ئاچچىقى كەلمەك؛ مۇھەممەت

ئەزالىق كىشىسى بىرەر ئىجتىمائىي تەشكىلات ياكى جەمئىيەتكە ئەزا بولغۇچىنىڭ قولغا ئىسپات ئۈچۈن بېرىلدىغان كىچىك دەپتەرچە، گۇۋاھنامە.

ئەزان ئى [ئە] <دىن> مەزىنىنىڭ مەسچىتتە جامائەت بولۇشۇپ ناماز ئوقۇش ئۈچۈن قىلىنغان چاقىرىقى؛ ئەزان ئېيتماق. * تاڭ سەھەردە خورازغا جور بولغاندەك بامدات نامىزغا ئەزان ئېيتىۋاتقان مەزىنىنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلىدى.

ئەزان ۋاقتى ① نامازغا ئەزان ئېيتىلدىغان ۋاقت. ② تاڭ يورۇغان پەيت، سۈبەي ۋاقتى؛ مەن بۈگۈن ئەتكەندە ئەزان ۋاقتى بىلەن ئۈي-خىنىپ كەتتىم. * ئەسقىر ئەزان ۋاقتىدا ئورنىدىن تۇرۇپ ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلدى.

ئەزان ئېيتماق ① مەزىن مەسچىتتە جامائەت بولۇشۇپ ناماز ئوقۇش ئۈچۈن چاقىرىق قىلماق، چاقىرماق؛ مەزىن نامازغا ئەزان ئېيتتى.

② يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق بالىلارغا ئىسىم قويغاندا بالىنىڭ قۇلقىغا تەگپەر ئوقۇماق، تىلاۋەت ئوقۇماق؛ بۇ ئىسىمنى ئۇنىڭغا دادىسى ئەزان ئېيتىپ قويغان. * چاپپار دېسەم نېمە بولۇپتۇ؟ ئىسىمنى ئۇنىڭغا دادىسى ئەزان ئېيتىپ قويغانغۇ؟

ئەزەل ئى [ئە] باشلىنىشى ناھەلۇم بولغان ۋاقىتتە، قەدىمكى زامان؛ قەدىم؛ شۇ كەمگىچە كۆرمىدىم كۈندۈز-تۈننىڭ پەرقىنى. ئەزەل قارا قىلغانمۇ خوتەنلىكنىڭ بەختىنى؟

ئەزەلدە رەۋ. ئاۋۋالسىدا، ئەسلىدە، پەيدا بولۇشىدا، قەدىم زامانلاردا؛ ئەزەلدە بۇ يەر بىر جاڭگال ئىدى. * ئۈچىنچى دۇي ئەزەلدە، ئاجىز، نامرات دۇي ئىدى. مەسئۇل قىلىپ رەھبەرلىك، «پەرۋاندەك كۆي» دېدى.

ئەزەلدىن رەۋ ① قەدىمكى زامانلاردىن بېرى، بۇرۇندىن، قەدىمدىن، ئەسلىدىن، پەيدا بولۇشىدىن؛ ئۇ ئەزەلدىن تەنتەربىيىنى

بەختلىك ئەزا بولۇپ قېلىشىدا گۇمان يوق! ④ <مات> تەڭلىمىدە تەڭلىمىنى تەشكىل قىلغۇچى ياكى تەڭلىمىگە قاتناشقۇچى ھەربىر بۆلەك؛ ئەزا يۆتكەمەك. ئەزالارنى ئىخچاملىماق. ئەزا بولماق بىرەر تەشكىلات، ئۇيۇشما، گۇرۇھ، ئىتتىپاق ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارغا رەسمىي قوبۇل قىلىنماق، كىرمەك ياكى سايلانماق؛ ئۇ كۆپ ئۆتمەي كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقىغا ئەزا بولدى. * مەن سىلەرنىڭ تەشكىلاتىڭلارغا ئەزا بولاي دېۋىدىم.

ئەزا يۆتكەش <مات> تەڭلىمىنى يەشكەندە، تەڭلىمىدىكى مەلۇم بىر ئەزانى تەڭلىك بەلگىسى (ياكى تەڭسىزلىك بەلگىسى) نىڭ بىر تەرىپىدىن ئىككىنچى بىر تەرىپىگە يۆتكەش، ئەزالار يۆتكەلگەندىن كېيىن پىلۇس بەلگىسى مىنۇس بەلگىسىگە، مىنۇس بەلگىسى پىلۇس بەلگىسىگە ئۆزگىرىدۇ. مەسىلەن: $ax + b = 0$ دىكى b نى يۆتكىگەندىن كېيىن $ax = -b$ غا ئۆزگىرىدۇ.

ئەزالىق ① «ئەزا» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى؛ ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ ئەزالىقى. پارتىيە ئەزالىقى. * مەن پارتىيە ئەزالىق بەدىلىنى تاپشۇردۇم. * بەدەندىكى نېرۋا تاللىرى سەزگۈ ئەزالىق ۋەزىپىسىنى ئۆتەپ، تاشقى مۇھىتنىڭ بەدەنگە بولغان تەسىرىنى چوڭ مېڭىگە ئىنكاس قىلىپ تۇرىدۇ. ② سۇپ <مات> ئەزاسى بار، ئەزادىن تەشكىل تاپقان، ئەزانى ئۆز ئىچىگە ئالغان؛ ئۈچ ئەزالىق ئەمەل. بىر نامەلۇمۇ ئىككى ئەزالىق تەڭلىمە. * كۆپ ئەزالىق تەڭلىمىلەرنى يەشمەك.

ئەزالىق بەدىلى مەلۇم بىر تەشكىلات، ئۇيۇشما، جەمئىيەت ياكى ئىجتىمائىي گۇرۇھقا ئەزا بولغانلارنىڭ ئەزالىق نىزام-نامىسىغا ئاساسەن قەرەللىك تاپشۇرىدىغان پۇلى؛ سىنىپىمىزدىكى ئىتتىپاق ئەزالىرى ئەزالىق بەدىلىنى تاپشۇرۇپ بولدى.

يولدا، ئۆلۈپ كېتەي: ئەگەر گېپىمگە ئۇندە-
 مىسا، ئەزىرايى خۇدا، بۇلارنىڭ ئەدىبىنى
 راسا كېلىشتۈرۈپ بېرىپ قويماي بولمايدۇ.
 * ئەزىرايى خۇدا، مەن ھېچنېمىنى ئۇقمايمەن.
ئەزەمەت «ئەزەمەت» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي
 دەرىجىسى.

ئەزرائىل ئى [ئە] <دىن> ئىسلام دىنىنىڭ
 دىنىي ئەقىدىلىرىگە ئاساسلانغاندا، ئادەملەر-
 نىڭ جېنىنى ئالىدىغان ئەجەل پەرىشتىسى:
 بىز بەگىنى ئەزرائىلدەك ئۆچ كۆرىدىغان
 بولۇپ قالدۇق. * ئەپەندىم: — يا ئەزرائىل،
 كىمنىڭ ئاغرىق، كىمنىڭ ساقلىقىنى ئۆزەڭ.
 بىلىسەن، جان ئېلىشتىمۇ شۇنىڭغا قاراپ ئىش
 كۆرسەن، — دەپتۇ.

ئەزەم (توغرىسى: ئەزەم) — ئەزەم.
ئەزگۈ سۈپ. خەيرلىك، ساۋابلىق، ياخشى:
 چىقماي نە ئۇچۇن قوچقىلى باغرىمىنى ئېچىپ،
 ئۆمرۈمگە مېنىڭ ئەزگۈ شەرەپ — شان كېلىدۇ.

ئەزگۈچى ① «ئەزەمەت» سۆزىنىڭ سۈپەت-
 دىشى: يۈرەكلەرنى ئەزگۈچى جىمجىتلىق
 بىرنەچچە مىنۇت داۋام قىلدى. ② ئى. ئۆزىنىڭ
 ھاكىمىيىتى، ھوقۇقى ياكى كۈچىگە
 تايىنىپ زوراۋانلىق يۈرگۈزىدىغان، باشقىدە-
 لارنى ئېزىدىغان ئادەم، سىنىپ ياكى تەبىئەت:
 ئۇ ئەزگۈچىلەرگە قارشى كۈرەشكەن ئادەملەرنى
 چىن كۆڭلىدىن سۆيىدۇ.

ئەزگۈچى سىنىپ <پەلس> ئۆزىنىڭ
 ھاكىمىيىتى، ھوقۇقى ياكى كۈچىگە تايىنىپ
 تۇرۇپ، باشقا سىنىپلار ئۈستىدىن زوراۋان-
 لىق يۈرگۈزىدىغان ۋە ئۇلارنى ئېكسپىلا-
 تاتسىيە قىلىدىغان، ئېزىدىغان سىنىپ،
 تەبىئەت.

ئەزەم ① سۈپ. گەپنى تەكرارلاۋېرىدىغان،
 گەپنى سوزۇپ ئىنجىقلاپ قىلىدىغان:
 تولا ئادەملەر ئەزەم گەپلىرىنى قىلىۋېرىپ دىققەت-
 تىخنى ئاشۇرۇپ قويىدۇ. * سىز تولا ئەزەم گەپ-
 لەرنى قىلىپ يۈرمەڭ، ۋاقتىنى قولدىن كەتكۈزۈپ

ياخشى كۆرىدۇ. * سەھەردە سايىرىغان بۇلىپۇل،
 ئەمدى سايىرىماس بولدى. ئەزەلدىن قارىغان يارلار
 ئەمدى قارىماس بولدى. * شىنجاڭ ئەزەلدىن
 بىر ياخشى ماكان، يەر بايلىقى مول، تۇرمۇش
 پاراۋان. ② ھېچقاچان، ئەسلا: مەن ئەزەلدىن
 باشقىلارغا زىيان سالغان ئادەم ئەمەس. * بۇنداق
 ئەھۋال تارىختا ئەزەلدىن كۆرۈلگەن ئەمەس.

ئەزەلىي سۈپ [ئە] ئەزەلدىن تارتىپ مەۋ-
 جۇت بولۇپ كەلگەن، ئەزەلدىنلا بار: تۇغما،
 قەدىمىي.

ئەزەلىيەت ئى [ئە] <پەلس> ئىدىئالزىملىق
 بىلىش نەزەرىيىسى. ئۇ ماتېرىيالزىملىق
 بىلىش نەزەرىيىسى بىلەن تۈپتىن قارىمۇ
 قارشى. ئۇ بىلىش ئوبيېكتىنى شەيئەدىن،
 ئىجتىمائىي ئەمەلىيەتتىن، ھېس-ئۇيغۇدىن
 بۇرۇن بولىدىغان نەرسە، ئۇ تۇغما (ئەزەلىي)
 بولىدۇ. ئۆزىنىڭ كالىسىدا ئەزەلدىن بار
 بولىدۇ، دەپ ھېسابلايدۇ.

ئەزەلىيچىلىك ئى [پەلس] ئەزەلدىن تار-
 تىپ بار، مەۋجۇت دەپ ھېسابلىنىدىغان
 كۆز قاراش، ئىدىيە، چۈشەنچە.

ئەزەلىيلىك «ئەزەلىي» سۆزىنىڭ ئىسىم
 شەكلى: ئەزەلىيلىك ئىدىئالزىمى. ئەزەلىيلىك
 پەلسەپىسى.

ئەزەم ئى [ئە] يىزىت. ئەڭ ئۇلۇغ، ئەڭ
 بۈيۈك، ئەڭ زور؛ كاتتا: شاھى ئەزەم بىر
 كېچىسى ئاجايىپ قورقۇنچلۇق چۈش كۆرۈپتۇ.
 * ۋەزىرى ئەزەم ئالىيلىرى نۇرغۇن لەشكەر
 بىلەن شىكارغا مېڭىپتۇ.

ئەزەن (توغرىسى: ئەزان) — ئەزان.
ئەزىرايى ئىم [پ] راستتىنلا، جەزمەن،
 قەسەم شۇكى، خۇدا ھەققى: ئەزىرايى
 مەن بۇ سۆزنى قىلىمىدىم. * ئەزىرايى نان
 ئۇرسۇن، بىر كۆزۈمدە ئەيىب بولغىنى بىلەن
 قۇلاقلىرىم ساققۇ! قايسى كۈنى ماخونىڭ ئالدىدا
 بىر توپ ئادەم شۇنداق دېيىشتى.

ئەزىرايى خۇدا خۇدا ھەققى، خۇدا

قويىسىز. ② سۈپ. بوشاڭ، ئېزىلىپ يۈرۈپ-
 دىغان، ئېزىلەڭگۈ؛ مۇشۇ زامانىنىڭ بالىلىرى
 تازىمۇ ئەزمە كېلىدىكەن جۇمۇ، بىز ئۆز ۋاقت-
 لىرىدا ئاتا-ئانىمىز ئىشقا بۇيرۇسا، ھەرقانداق
 ئىشنى تۈكۈرگەن تۈكۈرۈك قۇرۇغچە پۈتتۈرۈپ
 بولاتتۇق. ③ ئى. ئەزمە ئادەم؛ مىلجىڭنى
 ئەزمە يېڭىدۇ، ئەزمىنى خۇدادىن بەزمە يېڭىدۇ
 (ماقال).

ئەزمىسىنى ئەزمەك ① گەپنى سوزۇپ ئىد-
 جىقلاپ قىلماق؛ مۇناسىۋەتسىز گەپلەرنىمۇ
 قىلىپ ۋاقتىنى ئالىماق؛ ئۇ بىرھازا ئەز-
 مىسىنى ئەزدى، ئاڭلىماي كېتىۋېرەي دېسەم،
 «ھال پەيدا بولۇپ قېلىپتۇ»، دەپ ئويلاپ قېلىش-
 دىن ئەنسىرىدىم، ئۇنىڭ گېپىنىڭ ئايىغى ئۇزۇل-
 مەيتتى. ② ھۇزۇنلۇق، ئېزىلەڭگۈلۈك قىلماق؛
 - ئۇكام، سىز تولا ئەزمىڭىزنى ئەزمەي،
 بۇيرۇغان ئىشنى غاچ-غاچ قىلىڭ، - دېدى
 ھامۇت ئاكا ئايلزغا، رەنجىگەن ھالدا. * غۇلام
 دەسسەپ سالغان شاپتۇلدەك ئەزمىسىنى ئېزىپ
 ماشىنىنىڭ كابىنىكىسىدىن چۈشتى.

ئەزمەك ① بېسىپ مېچىقلىماق، يەن-
 جىمەك؛ سىقىپ سۈيىنى چىقارماق؛
 غۇلام ئالدىراش يۈگۈرۈپ كىردى - دە، پىشىپ
 تۇۋىگە چۈشكەن بىر شاپتۇلنى دەسسەپ ئېزىۋەتتى.
 * تەگمە ھوي، سېنىڭ بادرىدەك قوللىرىڭ
 قومۇشنى ئېزىۋېتىدۇ ئۆزى، قومۇش ئىككىنچى
 سورتقا چۈشۈپ قالسا، بېغى بەش پۇك تۆۋەنلەيدۇ
 ئۆزى، ئىككى باغدا ئون پۇك زىيان ئۆزى....
 ② ئۇرۇپ، سوقۇپ ئۇۋاقلىماق، يۇمشاتماق،
 ماكاچايتماق؛ دادام ئۇستا تېۋىپ بولۇپ ئۆزى
 دورا تەييارلايتتى، بۈگۈن ئۇ يۇمشىتىلىدىغان
 خام دورىلارنى چوڭ چويۇن ھاۋانچىسىدا ئېزىۋا-
 تاتتى. * چىشى قالىمغانلىقىدىن قوناقنى ئەزمەي
 يۇتۇشقا مەجبۇر بولغان ئېشەكنى ياش ئېشەك دەپ
 دەۋا قىلىدىغان مۇتەھەمنى ئالەم بىنا بولغاندىن
 بۇيان كىم ئۇچرىتىپتۇ، تەقىسىر. * قاراچىلار
 قاتتىق ئۇرۇپ ئۇنىڭ يۈز-كۆزىنى ئېزىۋېتىپتۇ.
 ③ نەمدەپ ياكى سۇغا ئارىلاشتۇرۇپ

تەمىنى چىقارماق، سۇيۇقلۇققا ئايلاندۇرماق؛
 گۈلسۈم مېھمان-لارغا تۇتقان چاي ئىستاكلىرىغا
 ئۇلارنىڭ توسۇشىغا قارىماستىن تۆت چاقماق قەنت
 سالدى - دە، چاي قوشۇقى بىلەن ئاستا مالتىلاپ
 ئېزىشكە باشلىدى. ④ كۆچمە. جەبىر، زۇلۇم
 سالماق؛ ئېكسپىراتاتسىيە قىلماق؛
 ھۈسەيىننىڭ دادىسى چوڭ پومپىچىك، قوشۇمچە
 كاپىستالىست بولۇپ، خەلقنى ئېغىر ھالدا
 ئەزگەندى. * سىز ئاكتىپلىق بىلەن ئەرزىيەت
 ئېيتىپ، ئۇنىڭ سىزنى قانداق ئەزگەندىكىنى،
 كۈچىڭىزدىن قانداق پايدىلانغانلىقىنى كۆپچىلىك
 ئالدىدا پاش قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن دادىل كۈرەش
 قىلىشىڭىز، بىر تىيىن ھەققىڭىزنى قالدۇرماي
 ئېلىپ بېرىمىز. ⑤ كېسەل ياكى قىيىنچىلىق
 جەسمانىي جەھەتتىن بوشاشتۇرماق؛
 رەھمەت، چوڭام، ئۆزەمغۇ تۈزۈك، ئامما، زۇكام
 سەل ئەزدى، شۇ سەۋەبتىن نامازنى ئۆيىدىلا
 ئوقۇۋالدىم. * خۇشاللىقنى ئۇنتۇدى پەرھات،
 يۈزلىرىدىن كۆچتى قىزىللىق. كۆزلىرىدە ئويىنىدى
 ھەسرەت، ئەزدى ئۇنى مىسكىن يېتىملىك.
 ⑥ روھىي جەھەتتىن ئازابلىماق، چۈشكۈن-
 لۈككە ئۇچراتماق، قىيىنماق؛ بىئارام قىلماق؛
 مەن بالىسىنىڭ قايغۇسىغا تەڭ شېرىك بولالمىساممۇ
 ئۇنىڭ ھازىرقى ھالى يۈرەك باغرىمىنى ئەزدى.
 * بالام ئادەمنىڭ كۆڭلىنى ئېزىپ نېمانداق
 ئولتۇرسەن؟ ⑦ يۈرەكىنى دواسقۇنلاتتۇرماق،
 ھايانلاندىرماق؛ قىزنىڭ مۇڭلۇق ناخشىسى
 يۈرىكىمنى ئەزدى. * بۇ مۇزىكىدىن ھېچ قەيەرگە
 قېچىپ قۇتۇلالمايسەن، ئۇنىڭ ئۆزىمۇ قانداقتۇر
 غەمكىن، يۈرەكىنى ئېزىدىغان لەززەتلىك مۇزىكا.
 ⑧ بىرەر گەپنى ئەزمىلىك بىلەن سوزماق،
 گەپنى چاپىناپ ئۇزارتماق؛ ئۇ بىرھازا
 ئەزمىسىنى ئەزدى، ئاڭلىماي كېتىۋېرەي دېسەم،
 «ھال پەيدا بولۇپ قېلىپتۇ»، دەپ ئويلاپ قېلىشىدىن
 ئەنسىرىدىم.
 ئېزىپ ئىچىۋالماق ياخشى بىلىۋالماق،
 بەش قولىدەك بىلىمەك، سۆدەك بىلىمەك؛
 تۇيغۇن مۇئەللىم ئۆتكەن ھەر سائەتلىك دەرسنى

ئۈستىگە قۇيۇلغان ياغ بولاتتى - دە، تېخىمۇ ئەزۋەيلەپ كېتەتتى. * ئۇلار سۇلايمان بوۋاينىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىگە كېلىپ گىتارنى تېخىمۇ ئەزۋەيلەپ قاتتىق چالدى ۋە ئۈچەيلەن سەت ۋارقىرىشىپ غەلىتە تاخىشلارنى ئېيتتى. ② تېز پۇرسەتتە ئېگىز بولۇپ ئۆسمەك: بىرقانچە يىلدىن بۇيانقى ھۆل - يېغىن بىلەن يول بويىدىكى دەرەخلەر بەس تاشلاپ ئەزۋەيلەپ ئۆسكەندى.

ئەزۋەز [ئە] ① سۇپ. ئىززەت - ھۆرمەتكە ئىگە، قەدىرلىك، سۆيۈملۈك: ئەزىز مېھمان. ئەزىز دوست. ئەزىز ئوغلۇم. * مەن بۇ ئەزىز مېھمانلارنى گەپ - سۆزىم ساقلىتىپ قويغىنىمغا خىجالەتمەن. * ئەي ئەزىز ئوغلۇم - جىگەرىم، سەن قاين كەتتىڭ بۈگۈن، دەردتە قويۇپ داداڭنى باغرىنى قان ئەتتىڭ بۈگۈن. ② سۇپ. ئۇلۇغ، سۆيۈملۈك، بىباھا: ئەي ئەزىز ئانا دىيارىم ياشنىدىڭ بوستان بولۇپ، كۈيلىنەر ئىشقىڭ تۈمەن دىلدا غەزەل - داستان بولۇپ. ③ سۇپ. ئەتىۋارلىق، قىممەتلىك، مۇقەددەس، تەڭداشسىز: ئۇنىڭ ئۈچۈن بىلىمدەك ئەزىز نەرسە يوق ئىكەن. ئىلىم - پەننى سۆيسە كىم ئاڭا ئۇ بەك زوق ئىكەن. * قەشقەر دەپ نامى چىقسا بىلىمىيىن قالسام كىشى، «ئەڭ ئەزىز، مەشھۇر» دەپ نامداردۇر قەشقەر. ④ تى. ئەر ۋە ئاياللارنىڭ ئىسمى: ئەزىز ئاخۇن. ئەزىزخان. ئەزىزەم.

ئەزىز بولماق ھۆرمەتكە، ئېتىبارغا ئىگە بولماق: سېنىڭ تىزگىنىڭ دەۋرىڭ تۈگەيدۇ پات ئارىدا، قىممەتلىك، ئەزىز بولۇپ قالسىن جەزمەن خەلق قولدا....

ئەزىز قىلماق ھۆرمەتلىنىدىغان، ئىززەت - لىنىدىغان، ئېتىبار قىلىدىغان ھالەتكە ئېرىشتۈرمەك، ئىگە قىلماق: سېنى كۆش، پولو بېرىپ بېقىپ، ئوقۇتۇپ يۇرت ئىچىدە، ئائىلىمىزدە ئەزىز قىلىدىم. ئەمدى بۇرچىڭنى ئاقلشڭ كېرەك.

ئەزىز افە رەۋ [ئە+پ] يېزىت. ھۆرمەت،

ئېزىپ ئىچىۋالاتتى. **ئەزىمىدە** ئى. ھەزىم، سىڭىرىش: مەن بۇ تاماقنى ئەزىمدە قىلالمايمەن.

ئەزىمىدە بولماق ① ھەزىم بولماق، سىڭمەك. ② نازا مەي باغلاپ ئېزىلمەك: باغدىكى مېۋىلەر پىشىپ ئەزىمدە بولۇپ كېتىپتۇ.

ئەزىمەلەشمەك پ ① گەپنى تەكرارلاۋەرمەك، گەپنى سوزۇپ ئىنجىقلاپ قىلماق: بىزنىڭ بۇ دۇيچاڭمىز ئەزىملىشىپ يېغىن ئاچسا بىر كۈننى ئالىدىغان بولدى. ② بوشاپ كەتمەك، ئاستا، ئېزىلەڭگۈلۈك بىلەن قىلماق: - سايىم، ئەزىملىشىپ كېتىپسەن، ئاخشام توي باغقىنى نېمە ئۈچۈن ئىگىسىگە يەتكۈزۈپ بەرمەيسەن؟ - دېدى ئۇ سايىمغا تونۇشلۇق بولغان شەرتلىك سۆزىنى ئىشلىتىپ.

ئەزىملىك «ئەزىمە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۇ ئاۋۋال ئالدىرىماي تۇرۇپ ئۈستەلنى سۈرتتى. ئاندىن باشقىلارغا سۆزلىگەچ ئەزىملىك بىلەن چاپىنىنى يېشىپ، ئىلغۇچقا ئاستى. * ھە بولدى، شۇنىڭغا مىنىپ ھايالسىز بېرىك! - دېدىم مەن بوۋاينىڭ ئەزىملىكىگە تېرىكىپ.

ئەزىملىك قىلماق ← **ئەزىمەلەشمەك**: - ئەجەب بىر گەپ قىلىدىغان ئادەمكەن بۇ، - ھەۋزە - نىسا تەتۈر قارىۋالدى. سۇلايمان بولسا، ھە دەپ ئەزىملىك قىلماقتا ئىدى. * سەن مۇشۇنداق ئەزىملىك قىلىدىغان بولساڭ، پويىزدىن قالسىن.

ئەزۋەيلەتمەك «ئەزۋەيلەمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ دورا شىپا بولۇش يىراق تۇرسۇن، ئەكسىچە، ئۇنىڭ كېسىلىنى ئەزۋەيلەپ قويدى.

ئەزۋەيلەشمەك «ئەزۋەيلەمەك» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئەزۋەيلەمەك پ ① سۆزدە، ھەرىكەتتە جىددىيلىشىپ بارغانسېرى ئۆرلەپ كەتمەك، كۈچەيمەك، ئەۋجىگە چىقىماق، ئەدەب كەتمەك: تۇرسۇن ئايىمنىڭ جۇدۇنى تۇتقاندا، ئۆزى سۆزلەپ، ئۆزى ئۆرلەپ، ئۆزى پەسكويغا چۈشمەسە، بېرىلگەن تەسەللى كۆيۈۋاتقان ئوت

ئېتىبار ۋە ياخشى كۆرۈشكە ئېرىشكەن: قىيامەت ئىچىدە قالغاندەك گويا، بىلىندى يىگىتكە ئەزىزانە يۇرت. * ئەزىزانە قەشقەرنىڭ شېرىن - شەربەت سۈيى بار، ھايات بىلەن قوشكېزەك ياغراق ناخشا كۈيى بار.

ئەزىزلىك ۋە ئەزىزلىك ① «ئەزىزلىك» پېئىلىتىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بىر ئائىلىدىكى ئەر ۋە ئايال تەرەپ بىر - بىرىنى ئەزىزلىشىپلا، بىر - بىرىگە ھۆرمەت قىلىشىپلا، ئائىلىدە ياخشى كەيپىيات بارلىققا كېلىدۇ. ② ھۆرمەتكە، ئېتىد - بارغا، ئالاھىدە ياخشى كۆرۈشكە ئېرىشمەك: ئاشۇ كۈنلەردە بازارنىڭ ھېچ قەيىرىدە سارجا بولمىغاچقا ئۇنى ئىزدەۋاتقانلار ئارىسىدا ئەزىز - لىشىپ كەتتى.

ئەزىزلىك ۋە ئەزىزلىك «ئەزىزلىك» پېئىلىتىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: دىلشات بۇ ئىككى قېرىنىڭ كۆز نۇرى، ئىككى دۇنيالىقى بولغاچقا، ئۆيدە پاقلاندەك ئەزىزلىشىشكە مۇيەسسەر ئىدى.

ئەزىزلىك ۋە ئەزىزلىك ① ئالاھىدە ياخشى كۆرمەك، ئەتىۋارلىماق، ھۆرمەتلىمەك، ئىززەت - ئىكرام قىلماق: خەلق ئۈچۈن ئىشلىگەن، خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلغان كىشىنى ھەممە ئەزىزلىيدۇ. ② ئۇلۇغ، ئەتىۋارلىق، سۆيۈملۈك دەپ بىلىمەك، قارىماق: ئەۋلادلار يەنە بىر سەرسان بولماسقا، يېڭىچە روھ بىلەن يادلايدۇ ئۇنى، نادانلىق دەردىنى تارتقان ھەر كىشى ئەزىزلىپ دىلىدا ساقلايدۇ ئۇنى

ئەزىزلىك ۋە ئەزىزلىك سۈپ [ئە] ئۇلۇغ، بۈيۈك، چوڭ، زور؛ كاتتا؛ ئادەمنىڭ كۆڭلى ئەزىز دەريا بولۇپ، ئۇنىڭغا ھەممە نەرسە سىغىدۇ. * كوئىنلۇن تىزىملىرىدىكى يېشىل قارىغايىلار ۋە زەرەپشان قىرغاقلىرى قارىيىپ كۆرۈنەتتى، ئەزىز دەريا تىنىمىز چايقىلىپ، خۇشال ئۆركەشلىگەندەك تۇيۇلاتتى.

ئەزىزلىك ۋە ئەزىزلىك [ئە] ① سۈپ. كاتتا، بۈيۈك، زور؛ ئىلىخو... ئىلىخو... ئەزىز شەھەر، تاغلاردىن قوش قانات ئاچقان ئىشىكەن. باغرىدىن باتۇر -

لۇق ئوغۇزنى ئېمىپ، پالۋانلار ئويغانغان ئالتۇن بۆشۈكسەن. * بەللى ئۇكا، ئەزىزىمەت ئىش قىلىپسەن، - دەيدى بىر شياۋدۇيچاڭ خۇشاللىق بىلەن سايرىنىڭ دوكلاتىنى ئاڭلاپ تۇرۇپ. ② سۈپ. ھەر ئىشنى قىلىشقا چۈرگەتلىك، قۇدرەتلىك، مەرد: مەن سېنى ئۈمىدىمىز ئەمەي - دىغان ئەزىزىمەت سۈپىتىدە كۆز ئالدىغا كەلتۈرەت - تىم، ئويلىغىنىم بولدى. بۇ ئۈمىد بىزنى ئۆز مەقسىتىمىزگە يەتكۈزىدۇ. * كۆردۈڭلارمۇ بۇ ئەزىزىمەتنى، ئۇ يالغۇز ئەمەلدارلىق قىلىشىپلا ئەمەس يەنە تىراكتور ھەيدەشنىمۇ بىلىدىكەن، يېزا كادىرى دېگەن شۇنداق بولسۇن - دە! ③ سۈپ. باتۇر، پالۋان، قەيسەر: - دوستۇم كامال، گەپ قىلساڭچۇ، سەن باتۇر - ئەزىزىمەت ئىدىڭغۇ! * بىز قېرىنداش ئۆلكە، ئاپتونوم رايونلاردىن كەلگەن چېلىشىچى ئەزىزىمەتلەرنى قىزغىن قارشى ئالىمىز. * قۇرۇلۇش دۇيىمىنىڭ ئەزىزىمەتلىرى ئولتۇرغان ئازاد ماركىلىق ئاپتوموبىل بىرلەشمە جەڭ رايونى دائىرىسىگە كىرگەندە، باشقىلار ئاللىقاچان ئىشقا چۈشۈپ كەتكەنىدى. ④ ئەزلەرنىڭ ئىسمى.

ئەزىزلىك ۋە ئەزىزلىك «ئەزىزلىك» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: - يىگىتلەر سىلەرنىڭ بۇ قېتىمقى تەبىئەت بىلەن بولغان كۈرەشتىكى ئەزىزلىكىڭلار خەلقىمىزنىڭ تارىخىدا تېسىگىشلىك ئورۇن ئالدى، - دەيدى ئەترەت باشلىقى.

ئەزىزلىك ۋە ئەزىزلىك [ئە] ① رەنج، ئازار، زىيان - زەخمەت: - بىز سىزنىڭ ئەھۋالىڭىزنى تولۇق ئىگىلىدىدۇق، - دەيدى كادىر، - سىز ئېغىر كۈنلەرنى باشتىن كەچۈرگەن، ئەزىزىمەت تارتقان ئادەمسىز. ② قىيىنچىلىق، جاپا - مۇشەققەت، ئازاب: چۈشۈمدە بىر يۇرتتا بىر توپ خەلق قوللىرى باغلىنىپ، يۈرەك باغرى داغلىنىپ ئەزىزىمەت ئىچىدە قېلىپتۇ.

ئەزىزلىك ۋە ئەزىزلىك «ئەزىزلىك» تارتماق: ئەزىزىمەت چەككەك: كۆپ ئەزىزىمەت تارتىپلا، ئۆزلىرى ئەسلى كىمىنىڭ پەرزەنتى بولىشىكىن؟ - سورىدى داۋۇت موللام. **ئەزىزلىك ۋە ئەزىزلىك** ئازار يېمەك، جاپا -

چاغدا، بەزى كىچىك بالىلارنى ئاكا-ھەدىلىرى چۈشۈرۈپ ئېلىپ قالدى، ئەمما سەل ئەس تېپىپ قالغان بالىلار باشقا مەھەللىلەرگە تراكاتور بىلەن بىلىنلا كەتتى.

ئەستە تۇتماق يادىدا، خاتىرىسىدە ساقلىماق، يادىدا قالدۇرماق: بىز لېنىننىڭ سۆزىنى ئەستە تۇتۇشىمىز كېرەك.

ئەستە ساقلىماق ← **ئەستە تۇتماق**: مەن دادامنىڭ سۆزىنى ھەر ۋاقىت ئەستە ساقلايمەن.

ئەستە قالدۇرماق ← **ئەستە تۇتماق**: ئۇ شۇنداق تۇرۇپمۇ، دەرسىتە ياخشى ئوقۇغۇچىلارنىڭ قاتارىدا ماڭاتتى، مەن ئۇنىڭ ئەستە قال-دۇرۇش قابىلىيىتىگە ھەيران ئىدىم. ئۇ ئۆتۈلگەن دەرسلەرنى قانداق ۋاقىتدا سورىسىڭىز، بىرمۇبىر سۆزلەپ بېرەلەيتتى.

ئەستە قالماق يادىدا، خاتىرىسىدە ساقلا-ماق: بۇ ھېكايىنى بۇنىڭدىن ئوتتۇز يىل ئىلگىرى بېشىمىدىن ئۆتكەن ئىشلارنىڭ ئېسىمدە قالغىنىغا ئاساسەن يېزىپ چىقتىم.

ئەستىن چىقارماق ئۇنتۇپ كەتمەك، ئۇنتۇماق: مەن ئۆزۈمنىڭ نېمىگە ئالدىراۋاتقان-لىقىمنى بىر سېكۇنتمۇ ئەستىن چىقارماسلىقىم لازىم. * ئامبارنى ياساشنى ياساپتۇرمىزۇ، مۇستەھكەم-لەشنى ئەستىن چىقىرىپتۇق، ئوبدان مۇھاپىزەت قىلماپتۇق.

ئەستىن كۆتۈرۈلمەك ئەستىن چىقماق، ئۇنتۇلۇپ كەتمەك، ئۇنتۇلماق: چەت ئەل تىلى دېگەننى دائىم ئۆگىنىپ تۇرمىسا، ئەستىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ. * شۇغۇللانغان كەسپىنى تاشلىۋەتسە ئەستىن كۆتۈرۈلىدۇ.

ئەسكە ئالماق ئېسىگە، يادىغا، خىيالغا كەلتۈرمەك، ئېسىگە چۈشۈرمەك، ئويلىماق: ئۇلار پەقەت ھاجىتى چۈشكەن چاغدىلا ئۇنى ئەسكە ئالاتتى. * زەي-تۈنەم سۈرەتكە قاراپ ئولتۇرۇپ، يېقىملىق بىر تۇيغۇ بىلەن ئۆتكەنلەرنى ئەسكە ئالدى.

ئەسكە سالماق يادىغا، خىيالغا كەلتۈر-

مۇشەققەت، قىيىنچىلىقنى باشتىن كەچۈرمەك: ئۆمۈر بويى كىشىلەردىن يۇمشاق مۇئامىلە كۆرمىگەن، ئېرى داۋۇت توكۇر ھايات ۋاقىتىدىمۇ دائىم تاپاق يەپ، تىل ئىشىتىپ ئەزىيەت چەككەن، ئوغرىلىق قىلىپ ئەل-يۇرتنىڭ قارغىشىغا ئۇچراپ كەلگەن بۇ ئايال بۈگۈن موللازەيدىننىڭ يېقىملىق مۇئامىلىسى ۋە يۇمشاق سۆزلىرىدىن تەسىرلەنگەندى.

ئەزىيەتلىك سۈپ. جەبىر-زۇلمى، ئازاب-ئوقۇبىتى، جاپا-مۇشەققەتتى، جەبىر-جاپاسى بولغان: جاپا-مۇشەققەتلىك: ئۇ، ئابدۇللىنىڭ ئەزىيەتلىك ئېغىر قىسمەتلىرى توغرىسىدا ئاڭلىغان ۋە ئۇنى ئۆزى بىلەن تەقدىرداش ھېسابلاپ كەلگەندى.

ئەس ئى ① ئادەمنىڭ بىلىش، پىكىر قىلىش قابىلىيىتى: ئاڭ، زېھىن، ھوش، ئەقىل: ئېسىنى يوقاتماق. ئېسىنى يىغماق. ئېسىنى تاپماق. ئېسىنى بىلمەك. * ئېسىڭ باردا ئېتەك ياپ (ماقال). * ئەر قېرىسا كۈچىدىن قالار، خوتۇن قېرىسا ئېسىدىن قالار (قالماق). * ئەلاخان دېسە بۇ يۇرتنىڭ ئىچىدە، بارمىدۇ كەمبەغەل تىللىمايدىغان؟! ھەتتاكى ئەس كىرگەن بىر سەبىي گۆدەك، بولىدۇ شۇ زامان يىغلىمايدىغان. ② يادىدا ساقلاش، يادقا ئېلىش قابىلىيىتى: ياد، خاتىرە: ئەستە تۇتماق. ئەستە قالدۇرماق. ئەسكە ئالماق. ئەسكە سالماق. ئېسىگە كەلمەك. * نىياز تۇنۇگۈن قىزىنىڭ «دادا نېمىشقا ماشىنا بىلەن چىقىدىك» دېگەن گېپىنى ئېسىگە ئالدى. * ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ ئەتسگەن ئىدا-رىدە ئېيتقان سۆزلىرى بىردىنلا ئۇنىڭ ئېسىگە كەلدى.

ئەس ئالدۇرماق دەم ئالدۇرماق، ھار-دۇقنى چىقارماق: ئېتىم بەك ھېرىپ كەتتى، سەل ئەس ئالدۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ماڭايلى. * توشقان دەرياسىدىن ئۆتۈپ خېلى ئۇزاق ئەس ئالدۇرۇلغان ئاتلار ئۇچقاندەك ئىلگىرىلەپ، ئاقپار بازىرىغا يېقىنلىشىپ قالدى.

ئەس تاپماق ئەقىل تاپماق، ئاق-قارىنى بىلىپ قالماق: ئۇلار ئىشنى تۈگىتىپ قايتىدىغان

يۈرگىن ئۇكام، بولمىسا، ئاغزىغا كەلگىنىنى دەۋىرىپ بىرىدىن تاياق يەۋالمىغىن يەنە، — دەپ نەسەت قىلدى مەريەم ئۇكىسى ئىركىنجانغا. ئېسىنى يوقاتماق ئەقلى — ھوشىدىن ئايرىماق، ئېسى ئاغماق، ئېسەنگىرىمەك: يىگىت مەلەكە ساھىبجامالنىڭ گۈزەللىكىنى كۆرۈپ دەيدىغان گېپى تۈگۈل، ئېسىنىمۇ يوقىتىپ قويدى. ئېسىنى يىغماق ئەقىل — پاراسىتىنى، زېھنىنى بىر يەرگە جەم قىلماق، ئەس — ھوشىنى يىغىشتۇرۇۋالماق: مەن ئۇيغۇدەن تۇرۇپ ئېسىمنى يىغىپ ئويلاپ بولغۇچە ئۇلار ئۆيگە كىرىپ كەلدى. * كېيىن بىر ئاز ئېسىنى يىغىپ: — يولداش تۇراپ، سىز ئەقىلدىن ئازمىغانسىز؟! بۇ قانداق گېزىت بىلەمسىز؟! — دېدى.

ئەسەب ئى [ئە] نېرۋا ۋە نېرۋا تومۇرلىرى سىستېمىسى: مۇنداق ئەسەش ئادەمنىڭ ئەسەبلىرىنى شۇنداق كاردىن چىقىرىدۇكىكى، ئەقىلغە سىغمايدىغان نەرسىلەرنى ئويلايدىغان بولۇپ قالىدۇكەن كىشى. * ئايۇپ ئاكىنىڭ ھېلىقى زەھەرلىك سۆزلىرى ئۇنىڭ ئەسەبلىرىنى قاقشاتتى.

ئەسەبىي سۇپ [ئە] ① مېجەزى ئۆزگىرىش-چان، بولار — بولماس قىزىرىشىپ قالىدىغان، ئاچچىقى، غەزىپى، زەردىسى تېز كېلىدىغان: ئەسەبىي كىشى. ئەسەبىي بالا. * ئۇ خاسىيەتخاندەن ساقىنىڭ قىلمىش — ئەتىشىلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، شۇنچىلىك قاتتىق غەزەپكە كەلدىكى، ئەزەلدىن تەمسىكىن ۋە خۇش چىراي بۇ ھاكىم تاقەت قىلالماي ئەسەبىي ئادەمدەك ۋارقىراپ تاشلىدى. ② يامان خاراكتېرلىك، غەلىتە مېجەزلىك: سوتلار قانلىق ۋە ھەيران قالارلىق ۋەقەلەرنى مەزە قىلىپ ئاڭلىغۇچى ئەسەبىي خوتۇنلارغا تولۇپ كېتەتتى. ③ قاتتىق، ئاچچىق: باتۇر جان جان — جەھلى بىلەن سۆز-لەيتتى، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى قانداقتۇر بىر خىل ئەسەبىي قەھرۇغەزەپ چىرمۇلغانىدى.

ئەسەبىيەلەرچە رەۋ. ئەسەبىيەلەردەك، ئەسەبىي كىشىلەرگە خاس يوسۇندا:

مەك، ئەسەتمەك، ئويلاتماق: موماينىڭ قەددى ئوبدانلا پۈكۈلگەن بولۇپ، تارتىلغان ياننىڭ كىرىچىنى ئەسكە سالاتتى.

ئېسى ئاغماق ئەقىلدىن ئادا شىماق، ئەقىل — ھوشىنى يوقاتماق، خاتا قاراشتا بولماق: مەن بۇ شۇم خەۋەرنى ئاڭلاپ ئېسىم ئاغدى، ئۆزەمنى يوقاتتىم.

ئېسىگە چۈشمەك ← ئېسىگە كەلمەك: مەن ئۇنىڭ سۈرىتىنى كۆرۈپ، كىچىك چاغدىكى چىرايى ئېسىمغا چۈشتى.

ئېسىگە كەلمەك ① ئەس — ھوشى بار ھالەتكە كەلمەك، ئەس — ھوشى ئەسلىدىكى ھالىغا كەلمەك: ئۇ سۇدىن قۇتقۇزۇلۇپ، ئون مىنۇتتىن كېيىن ئاران ئېسىگە كەلدى. * سىڭلىم قاتتىق ئاغرىپ قېلىپ، ئىككىنچى دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغاندا ئەنۋەر دوختۇرخانىنىڭ كۆڭۈل قويۇپ داۋالاشى بىلەن تەستە ئېسىگە كەلدى. ② يادىغا چۈشمەك، يادىغا ئالماق، خىيالىغا كەلمەك: ئۇنىڭ قانچىلىك ۋاقىت ئىشلىگەنلىكى پەقەت، دادىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىنلا ئېسىگە كەلدى.

ئېسىم قۇرۇسۇن ئۇنتۇپ قېلىپتىمەن، ئېسىمدىن چىقىپتۇ: — ئاپئاق قىزىم، خاپا بولما، — دەپ ئەركىلەتتى ئۇ كارىۋاتنىڭ چېتىدە بۇلۇتلۇق ئاسماندەك تۇتۇلۇپ ئولتۇرغان قىزىنىڭ چاچلىرىنى سىلاپ، — ئېسىم قۇرۇسۇن، سېنىڭ ئامراق نەرسىلىرىڭنى ئېلىپ كېلىۋىدىم، ئۇنىڭ ھەممىسى ئاشۇ خۇرچۇندا.

ئېسىنى بىلمەك ① ئەسلىيەلەيدىغان ۋە ئەستە ساقلىيالايدىغان ھالەتكە كەلمەك: ئاز — تولا ئاق — قارىنى پەرق قىلالايدىغان ياشقا يەتمەك: مەن ئېسىمنى بىلمەم، ئائىلىمىزدە بىر ئات — ھارۋا، يىگىرمە تۇياق قوي، بەش كالىمىز بار ئىكەن. ② ئەقلى — ھوشىنى يىغماق، ئەقلى — ھوشىنى تاپماق، ئۆزىنى ئۆزى بىلمەك: — ئېسىڭنى بىل، بولمىسا، خامىرىڭنى يانچىيىمەن، — دېدى مەخسۇت ئاكا ئەسەتكە ئاچچىقلىنىپ. * — ئېسىڭنى بىلىپ

ئاسترونومىيەلىك ئۇزۇنلۇقى 120° — 150° . ئەسلى ئورنى ئەسەد يۇلتۇزلار تۈركۈمى بولۇپ، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن سەرەتان يۇلتۇز تۈركۈمىگە كۆچكەن. قۇياش ھەر يىلى 23- ئىيۇننىڭ ئالدى-كەينىدە بۇ بۇرچتا بولىدۇ. ئۇ ۋاقىتتىكى مەۋسۈم «تومۇز» دېيىلىدۇ.

ئەسەد يۇلتۇز تۈركۈمى <ئاستر> ئېكلىپ-تىكىدىكى 12 يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ بىرى. مەركىزىي ئورنى: ئېكۋاتور ئۇزۇنلۇقى 10 سائەت 30 مىنۇت، ئېكۋاتور كەڭلىكى 16° . سەرەتان يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ شەرقىگە، سۈنئىيە ۋە ۋىرونىكا چېچى يۇلتۇز تۈركۈم-لىرىنىڭ غەربىگە توغرا كېلىدۇ.

ئەسەر I ئى [ئە] ① بىرەر نەرسىدىن قالغان ياكى ئۈنىڭدىن دېرەك بېرىدىغان بەلگە، ئىز؛ ئالامەت: تېۋىپ ئۇنىڭ تومۇرىنى ھەرقانچە تۇتۇپ باققان بولسىمۇ، ھېچقانداق كېسەللىكنىڭ ئەسرىنى سېزەلمەپتۇ. * ئۇنىڭ چىرايدىكى بايقىق ھارغىنلىقتىن ئەمدى ئەسەرمۇ قالسىغانىدى. ② تەسىر: سېنىڭ سۆزۈڭ ماڭا ئەسەر قىلدى. ③ كىشىلەردە بولىدىغان نېرۋا ئاجىزلىق ھالەت: ئەسىرى بار ئادەم. ئەسىرى تۇتماق.

ئەسەر قىلماق ئۆزىگە ئارتىماق، چەلىپ قىلماق؛ تەسىر قىلماق: سېنىڭ سۆزۈڭ ماڭا ئەسەر قىلدى.

ئەسىرى كېسىلمەك تەسىرى يانماق، ھوشىغا كەلمەك، ياخشىلانماق.

ئەسەر II ئى [ئە] <ئەد> ① ئىجادىي مېھنەت مەھسۇلى: ئىلمىي ئەسەر يازماق. ئەسەر ياراتماق. * ئۇنىڭ دورىگەرلىك ئىلمىغا ئائىت ئۈچ پارچە ئەسىرى نەشىر قىلىندى. * سىزنىڭ سەھنە ئەسىرىڭىز مېنى ناھايىتى ھاياجانلاندۇردى. * قۇدرەتنىڭ سىزنى چىققان بىر پارچە ماي بويىقى سىزما ئەسىرى موسكۋا گۈزەل -

ئۇ تېزلا كەينىگە يېنىپ، سىرتتىن بىر پالتىنى كۆتۈرۈپ كىردى - دە، چېلىشىۋاتقان ھېلىقى ئىككى گەۋدىنى ئەسەبىيلەرچە چاناپ تاشلىدى. * ئۇلار خۇشال بولغاندا ئەسەبىيلەرچە ۋارقىراپ كېتىدۇ.

ئەسەبىيلەشتۈرمەك «ئەسەبىيلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئاڭلانغان بۇ شۇم خەۋەر ئۇنى تېخىمۇ ئەسەبىيلەشتۈردى.

ئەسەبىيلەشتۈرۈلمەك «ئەسەبىيلەشتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئەسەبىيلەشمەك پ. ئەسەبىي ھالەتكە كەلمەك؛ خۇيىنى بۇزماق، چېچىلماق: دەل شۇ مىنۇتتا ئېلىشات بىردىن ئەسەبىيلەشتى. ئۇ ئاچچىقىدا ھېلىقى ئەسكەرنىڭ كىچىكىغا بىرنەچچىنى سالىدى. تېخىمۇ ئەسەبىيلەشپ يەنە بېلىدىن تاپانچىسىنى سۇغۇرۇۋالدى.

ئەسەبىيلەنمەك پ. ئەسەبىيلىك، نېرۋىسى قوزغالماق؛ ئەسەبىي بولماق، ئاچچىقىدىن، غەزەپتىن ئۆزىنى تۇتالماي قالماق، دەر-غەزەپ بولماق: گۈلنىسىنىڭ ئاۋازى ئۆزگەردى ۋە ئۇنىڭ رەڭگىرىمدا جىددىيلىك ئالامەتلىرى كۆرۈلۈشكە باشلىدى، ئۇ خېلىلا ئەسەبىيلەنگەندى.

ئەسەبىيلىك «ئەسەبىي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: كېرەم ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ھېلىقى ئادەمگە لايىق قارىۋالدى - دە، ئەسەبىيلىك بىلەن ۋارقىرىۋەتتى. * ئۇلارنىڭ قايناق ھېسسىياتى ئەسەبىيلىك ئەمەس، بەلكى ئۆزىنى ئۇنتۇغان قىزغىنلىق، ئىجتاچانلىق روھىدا كەم بولسا بولمايدىغان قىزغىنلىق.

ئەسەد ئى [ئە] <ئاستر> ① ئەسەد بۇرچى. ② شەمسىيە يىل ھېسابىدىكى 5-ئاينىڭ ئەرەبچە نامى (مىلادى 22-ئىيۇلدىن 12-ئاۋغۇستقىچە بولغان ۋاقىتقا توغرا كېلىدۇ). ③ ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

ئەسەد بۇرچى <ئاستر> ئېكلىپتىكى 12 بۇرچنىڭ بەشىنچىسى، بەلگىسى «♁».

سەنئەت كۆرگەزمىسىدا كۆرگەزمە قىلىندى.

ئەسەر قەھرىمانى <ئەد> ئەدەبىي ئەسەر- لەردىكى ئالاھىدە ئېنىق خاراكتېرلىك بەلگىلەرگە، مىجەز-خۇلققا ئىگە ھەمدە ئەسەردە ئەكس ئەتتۈرۈلگەن باشقا شەخس ۋە تۇرمۇش ھادىسىلىرىگە مۇناسىۋەتتە بولغۇچى شەخس. كۆپىنچە، ئەسەردىكى كۆپ تەرەپلىمە، تولۇق ئەكس ئەتتۈرۈلگەن شەخسلەرمۇ ئەسەر قەھرىمانى دەپ ئاتىلىدۇ.

ئەستىلا ← **ئەستىغىپۇرۇللا**: ئەستى ئۇ نېمىشقا كەلمەيدىغاندۇ. * ئەستى، ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟ ھەممىمىزنىڭ بېشى قاتتى.

ئەستىغىپۇرۇللا ئىم [ئە] ① ئەجەبلىنىش، ھەيران قېلىش، تەئەججۇبلىنىش مەنىلىرىنى بىلدۈرىدۇ؛ ياپىر، يارەبىمىغا ئوخشاش سۆزلەرگە توغرا كېلىدۇ؛ نۇرۇھەممەت ياقىسىنى تۇتۇپ تۇرۇپ: — ئەستىغىپۇرۇللا، دەل ئۆزى شۇ، — دېدى. * ئەستىغىپۇرۇللا، ئەستىغىپۇرۇللا، نېمە بولۇپ كەتتى بۇ ئىش، بۇ جاھان. ② غەزەبلىنىش، ئاچچىقلىنىشنى بىلدۈرىدۇ؛ ئالغاندا بىسىللا، بەرگەندە ئەستىغىپۇرۇللا (ماقال). * — ئۇ ئەستىغىپۇرۇللا، بۇ بەگباش نەگە كەتكەندۇ؟ — دەپ بالىسىنى تىلىدى.

③ ئەپسۇسلىنىش، پۇشايماننى بىلدۈرىدۇ؛ ئۇ ئۆيىگە بېرىپ چېيىنى ئېچە — ئىچمەيلا، — ئەستىغىپۇرۇللا! ھېلىقى ئىشنى ئۇنتۇپتىمەن ئەمەسمۇ، — دەپ ئالدىراپ چىقىپ كەتتى.

ئەستىمىدىل رەۋ [پ] ① چىن كۆڭلىدىن، كۆڭۈل قوبۇپ، قېتىرقىنىپ؛ ئۇ ئەستىمىدىل كىتاب ئوقۇدى. * ئوسمان دوختۇر بالىنىڭ كېلىنى ئەستىمىدىل تەكشۈردى. * ئەختەم بۇ سۆزلەرنى خۇددى چوڭ ئادەم بىلەن سۆز- لەشكەندەك ئەستىمىدىل سۆزلىدى. * رۇقىيە ئۆي ئىچىنى ئەستىمىدىل تازىلىدى. ② ھەممە تەرەپنى ھېسابقا ئېلىپ، ئەتراپلىق؛ پارتىيىنىڭ سىياسىتىنى ئەستىمىدىل ئىزچىلاش-

تۇرۇش لازىم. * ئوقۇغۇچىلارنىڭ لوگىكىلىق، مۇستەقىل پىكىر قىلىش ۋە ئەستىمىدىل ئويلىنىش ئادىتىنى يېتىلدۈرۈشكە ھەممە ئوقۇتقۇچى ئەھمىيەت بېرىش لازىم.

ئەستىمىدىللىق «ئەستىمىدىل» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: دوختۇر ئۇنىڭ كېسىلىنى ئەستىمىدىللىق بىلەن تەكشۈرۈپ چىقتى. * خەلق خىزمىتىگە نىسبەتەن ئادەمدە بىر خىل ئەستىمىدىللىق بولۇش كېرەك.

ئەستەز ئى [پ] كىيىم-كېچەك ياكى كۆرپىگە ئوخشاش نەرسىلەرنىڭ ئىچكى قەۋىتى، ئىچكى تەرىپىگە تىكىلگەن ماتېرىيال، رەخت: چاپاننىڭ ئەستەزى. كۆرپىنىڭ ئەستەزى. يوتقاننىڭ ئەستەزى. * ئوسمان بىر پارچە خەتنى قادىرغا بەردى، قادىر خەتنى چىرايلىق قاتلاپ، دوپپىسىنىڭ ئەستەزى ئىچىگە تىقۋالدى.

ئەستەرلەشمەك «ئەستەرلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەن پەلستويۇمنى ئەستەرلەتتىم. * ئايالىم يوتقان - كۆرپىنى ئەستەر- لىتىپ كەلدى.

ئەستەرلەشمەك «ئەستەرلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى.

ئەستەرلەشمەك «ئەستەرلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ياۋروپانىڭ جەنۇبىدا ئوتتۇرا دېڭىزغا ياندىشىپ تۇرىدىغان بىر يېرىم ئارال دۆلىتى بار. بۇ دۆلەتنىڭ يەر شەكلى خۇددى تەتۈر ئۆرۈلگەن قوي تېرىسىدا ئەستەر- لەنگەن ئۆتۈككە ئوخشايدۇ. بۇ — ئەستەرلىمەك.

ئەستەرلىك سۇپ ① ئەستەر قىلىشقا يارايدىغان، ئەستەر قىلىشقا بولىدىغان: ئۆتكەن يەكشەنبە كۈنى يېڭى تىكتۇرمەكچى بولغان چاپىنىمغا ئەستەرلىك رەخت سېتىۋالغىلى بازارغا باردىم. ② ئەستەزى بار، ئەستەرلەنگەن: ئابدۇكېرىم تىكتۇر يانچۇقلۇق، ئەستەرلىك چاپىنىنىڭ ئىزىملىرىنى يېشىۋەتتى. // مامۇت تىكتۇرمەكچى بولغان پەلتوسنىڭ ئەستەرلىكىنىمۇ ئۇ دۇكاندىن سېتىۋالدى.

ئەستەزلىك گەپ تېگى بار گەپ، ئىككى بىسلىق گەپ: سىز بۇ قوش ئەستەزلىك گەپنى چۈشەندىڭىزمۇ؟
ئەستەزلىك گەپ ① ئەستەزگە ئالماق، ئەستەز ئورناتماق: چاپاننى ئەستەزلىمەك. يوتقاننى ئەستەزلىمەك. * ماشىنىچى ئۇستام پەلتونىڭ تېشىنى تىكىپ بولۇپلا، ئۇنى ئەستەزلىدى. ② كۆچمە. ئاز-تولا بىرنەرسە يېمەك، ئويغۇزماق: جامال ئاكا ناتونۇش كىشىگە: — ئاۋۋال قورساقنى ئازراق ئەستەزلىيلى، ئاندىن بىراقىتىكى ئاشۇ ئەزىز كىشىلەرنىڭ ئىسىملىكىنى بىر-بىرلەپ ئېيتىپ بىرىمەن، — دېدى.

ئەستىلىك ئى ① بىرەر كىشىگە ياكى ئۆز يېقىنلىرىغا خاتىرە ئۇچۇن ھەدىيە قىلىنغان نەرسە، بۇيۇم، يادىكارلىق: بۇ ساڭا ئەستىلىك بولسۇن. * ئۇ ماڭا بىر تال قەلەمنى ئەستىلىك قىلدى. ② كۆچمە. ئۆز بېشىدىن ئۆتكەن، كەچۈرگەن ياكى ئۆز ھاياتىدا يۈز بەرگەن ئىش، ھادىسە، ۋەقە ھەققىدىكى ئەسلىمە: دەريانىڭ كۈچلۈك شاۋقۇن ئاۋازى ئادىلغا ئاپىرىل ئەستىلىكلىرىنى سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى. * ئۇنىڭ مەيۈس چىرايى، غەمكىن كۆزلىرى قانداقتۇر بىر ئاچچىق خاتىرە، كۆڭۈلسىز ئەستىلىكلەرنى بىلدۈرۈپ تۇراتتى.

ئەسرا ئى [ئە] سىر، سىرداش، ھەمراھ: ئۇ ئۆگەتتى كىم بولۇشنى، كىم ئۇچۇن ئىشلەشنى ھەم، شۇ بىلەن بولدۇم خەلقنىڭ ئەڭ يېقىن ئەسراسىمەن.

ئەسرا بولماق سىرداشماق، ھەمسۆھبەت بولماق: تونۇشماق: ھەمراھ بولماق: مەن ئۇ كىشى بىلەن كىچىك ئەسرا بولغانىدىم. * ئۇ، ئەنئەنە بىلەن تاماقخانىدا ئەسرا بولدى.

ئەسرا ئى [ئە] يېزىت. سىر، سىرلار: نەرە تارتسام، غارقىراپ چىقسا تىيانشاندىن سادا، گۈلدۈرلىگەن كۆكتەك بولۇپ، يەتسۇن دىل ئەسرايىغا خەت. * بىرنىڭ ئىزىغا مىڭدۇر تەييار، ھەمىگە مەلۇم دىلدىكى ئەسرا.

ئەسسالا ئى [ئە] — **سالام**: — ئەسسالا، — دەپ ئېگىشىپ سالام بېرىپتۇ قىز بوۋىسىغا. * — ئەسسالا، تىنچ تۇردىڭىزمۇ ئاپئاق قىزىم! — مەسۇمنىڭ ئاۋازى خۇشاللىقتىن تىترەپ كەتتى. **ئەسسالا مۇئەلەيكۇم** ئى [ئە] ① كىشىلەر-نىڭ بىر-بىرى بىلەن ئۇچىراشقاندا تىنچ-لىق، ئامانلىق، ھال-ئەھۋال سوراش يۈزىسىدىن ئىشلىتىلىدىغان ھۆرمەت سۆزى بولۇپ، لۇغەت مەنىسى — تىنچ-ئامان بولۇڭ: «ئەسسالا مۇئەلەيكۇم!» دېسە، «بەش تەڭگەمنى بەر»، — دەپتۇ. (ماقال). * سەمەندەر ئىززەت-ئىكرام بىلەن قولنى كۆكسىگە ئېلىپ: — ئەسسالا مۇئەلەيكۇم بوۋا، — دەپ ھۆرمەت بەجا كەلتۈرۈپتۇ. ② كۆچمە. قانداق، مەن دېگەندەك بولدىمۇ؟...غا ئوخشاش قارشى تەرەپنى ئۇيالدۇرۇش ئۇچۇن ئىشلىتىلىدىغان سۆز: ئەسسالا مۇئەلەيكۇم، ئۇنىماي كېتىۋېدىڭىز، قايتىپ كېلىپسىزغۇ؟

ئەسقاتماق پ. كېرەككە كەلمەك، ئىشقا يارىماق، پايدا بەرمەك: مەن ئۇ يەردە خېلى ئەسقاتتىم. * سەن قۇلا تايچاققا ياخشى قارا، ئۇ ساڭا كېيىن ئەسقاتدۇ.

ئەسقىتىشماق «ئەسقاتماق» پېتىلىنىڭ ئۆمىلۈك دەرىجىسى: — بەللى، ياشاپ كەت ئاداش، ھەممە ئىشلارنى تۈگىتىپسىلەرغۇ، — دەپ خۇشال سۆزلىدى ئۇ، — دوست دېگەن مۇشۇنداق ۋاقىتتا بىر-بىرىگە ئەسقىتىشىمسا، ئۇنى دوست دېگىلى بولمايدۇ. — دە.

ئەسكەر ئى [ئە] ① ھەربىي خىزمەت ئۆتە-ۋاتقان كىشى، ھەربىي قوشۇن ئىچىدىكى ئەڭ تۆۋەن دەرىجىلىك جەڭچى: پىيادە ئەسكەر. ئاتلىق ئەسكەر. ئەسكەر ئالماق. * ھەربىي ئىدارىسىنىڭ دەۋازىسى ئالدىدا بىر ئەسكەر پوستتا تۇراتتى. ② دۆلەتنىڭ قورال-لىق كۈچلىرى ياكى ئۇلارنىڭ بىر قىسمى؛ قوشۇن، ئارمىيە: مۇنتىزىم ئەسكەر. خەلق ئەسكىرى. * ئەسكەر باشلىقى ئەسكەرلىرىنىڭ

قوشۇمچە ئىزاھ: ئەسكەرتىمە: مەنسۇر تۇرسۇن توغرىسىدا ئەكبەرگە بەزى ئەسكەرتىشلەرنى بەردى.

ئەسكەرتىشمەك «ئەسكەرتىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئېلىيار خوجا دائىم بىر كۆزنى قىسىپ يۈرگىنى ئۈچۈن كىشىلەر ئۇنى قارىغۇ خوجا دېيىشەتتى. بىرنەچچە كىشى ئەتراپتىكى كىشىلەرگە قاراپ ئۇنى قارىغۇ خوجا دېمەي، ئۇنى ئېلىيار خوجا دەپ ئاتاشنى ئەسكەرتىشتى.

ئەسكەرتىلمەك «ئەسكەرتىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئۇقتۇرۇشتا دىلدارنىڭ ئىسمى يېزىلغان ۋە ئۇنىڭ پەلسەپە فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى ئىكەنلىكى ئەسكەرتىلگەندى.

ئەسكەرچە رەۋ. ئەسكەرلەرگە خاس، ئەسكەرلەرگە ئوخشاش: ئەسكەرچە كىيىم. * چاپپاروۋ گېزىت قەغىزىنى ئۈچ بۇرچەك يىرتىپ، ئەسكەرچە قىلىپ تاماكا ئورغاچ ئۇنى كۈتتى.

ئەسكەرچىلىك ئى. ئەسكەرلىك ھاياتى، تورمۇشى: — ئەسكەرچىلىك دېگەن ھەقىقەتەن تەس، تەقسىر، ئەسكەرنىڭ بويىنى قىل ئارغامچىدا باغلاقتىق بولىدىكەن، — دېدى يېنىدىكى ئەسكەرلەرگە ئىشارەت قىلىپ تۇرۇپ.

ئەسكەرخانا ئى [ئە+پ] <ھەر> ئەسكەرلەر تۇرىدىغان جاي، كېزەرەمە: دادام ئەسكەر-خانىدا ھەربىي خىزمەت ئىشلەيتتى، ئۆيىمىز بولسا، ئەسكەرخانىنىڭ جەنۇبىي تەرىپىدە ئىدى.

ئەسكەرلىك «ئەسكەر» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ئەسكەرلىككە ئالماق. ئەسكەرلىككە قوبۇل قىلماق. ئەسكەرلىككە چاقىرماق. * ياسىن قازى يېڭىدىن ئەسكەر ئېلىش بۇيرۇقىنى چاكارلىدى. شۇنىڭ بىلەن قۇمۇل شەھىرىدە يەنە ئۆي-ئۆيىدىن ئەسكەرلىككە ئادەم تۇتۇش باشلىنىپ كەتتى.

ئەسكەرەك پ. كۆز ئالدىغا، يادىغا كەلتۈرمەك، ئاڭقارماق، ئەسكە ئالماق، ئەسلىمەك.

ئەسكى سۈپ ① ئىشلىتىلىپ، كۆپ

ئۇرۇشتا يېڭىلىپ قالغانلىقىغا چىدىماي، شەمشىرىنى سۇغۇرۇپتۇ-دە، ئوتتۇرا قولىدا تاللانغان ئەسكەرلىرىگە پەرمان بېرىپتۇ.

ئەسكەر ئالماق ئەسكىرىي خىزمەتكە قوبۇل قىلماق: ئۈچ ۋىلايەت ھۆكۈمىتى گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىگە قاقشاتقۇچ زەربە بېرىش ئۈچۈن، يەنە يېڭى ئەسكەر ئالدى.

ئەسكەر بولماق ئەسكىرىي خىزمەتكە قوبۇل قىلىنماق، ئەسكەرلىككە كىرمەك: ئەسكىرىي خىزمەت ئۆتىمەك: مەن ياش ۋاقتىدا ئۈچ يىل ئەسكەر بولدۇم.

ئەسكەرتكۈزمەك «ئەسكەرتىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئەسكەرتىمە ئى. ئەسكەرتىپ قويۇشقا تېگىشلىك، سۆز-ئىبارىلەرگە بېرىلگەن چۈشەندۈرۈش، قوشۇمچە، تەكىت: كىتابنىڭ ئاخىرىغا نۇرغۇن ئەسكەرتىمەلەر بېرىلدى.

ئەسكەرتىمەك پ ① ئېسىگە سالماق، يادىغا چۈشۈرمەك: قۇددۇس تالادا يامغۇر يېغىۋاتقان.

لىقىنى يەنە ئەسكەرتتى. * ئەخمەت راستىنى ئېيتىش ھەمدە دىلىشاتنىڭ ئۆز خىزمىتىگە توسالغۇ بولۇۋاتقانلىقىنى ئەسكەرتىپ قويۇش قارارىغا كەلدى. ② ئەسكەرتىش بەرمەك، چۈشەنچە بەرمەك: قاسم ئۆزىنىڭ سۇچىلىقىنى ئوقۇغان ئادەم ئىكەنلىكىنى ئالاھىدە ئەسكەرتتى.

* مۇئەللىم تىل دەرسىدە قائىدىنى ياخشى بىلىش، كىتابلارنى كۆپرەك ئوقۇش، يازغاندا قائىدىلەرگە سېلىپ ئالدىرىماي يېزىشنى ئەسكەرتىپ تۇراتتى.

③ ئاگاھلاندۇرماق، تەكىتلىمەك: باشقا پارتىزانلار ئۇنىڭ چىشىغا تولا تەگمەسلىكىنى پات-پات ئەسكەرتىپ قوياتتى. * كومىسسىيە باشلىقى ئۇلارنىڭ يەنە بەش مىنۇت ئىچىدە ئىمتىھان قەغىزىنى تاپشۇرۇپ بولۇش لازىملىقىنى تىن.

④ «ئەسكەرتىمەك» پېئىلىنىڭ شى. ② ئى. بىرەر نەرسە بىرىلگەن چۈشەندۈرۈش،

ئويۇنچۇقنى شۇ كۈنلا ئەسكىرتىۋاتتى. * كىچىك بالا دېگەن تۈنۈگۈن ئېلىنىپ بەرگەن كىيىمنى بۈگۈنلا ئەسكىرتىدۇ.

ئەسكىرىمەك پ ① ئىشلىتىلىپ، كۆپ تۇتۇلۇپ ئەسكى بولماق، يازامسىز ھالغا كەلمەك، كۆنرىماق؛ ئەسكىرىگەن چاپان. ئەسكىرىگەن ماشىنا. * ئۇنىڭ كىيىم - كىچىكى بەك ئەسكىرەپ كەتتى. ② يامان، ئەسكى، ئوسال قىلىقىنى يۇقتۇرۇۋالماق، ئوساللاشماق، يامانلاشماق؛ ئۇ بالا يېقىندىن بېرى ئەسكىرىۋالدى.

ئەسكىرىي سۈپ. ئەسكەرگە، قوشۇنغا ئائىت بولغان؛ ھەربىي؛ ئەسكىرىي كۈچ. ئەسكىرىي خىزمەت. * دۈشمەن ئەسكىرىي كۈچىنى توپلىدى. بىزمۇ ئەسكىرىي كۈچىمىزنى كۈچەيتىشىمىز كېرەك. ئەسكىرىي خىزمەت ئەسكەرلەرگە، ھەربىي ئىشلارغا ئائىت بولغان خىزمەت، ھەربىي خىزمەت؛ ئەنە شۇ يىملىلىرى مەن ئۈچ يىل ئەسكىرىي خىزمەتتە بولدۇم.

ئەسكىرىي كۈچ ئارمىيىنىڭ ئەمەلىي جەڭگە قاتنىشىدىغان جانلىق كۈچى ۋە ئۇلار قوراللانغان ئۇرۇش ئەسلىھەلىرى؛ ئەسكىرىي كۈچنى توپلىماق. * قىزىل ئارمىيە ئەسكىرىي كۈچىنى توپلاپ، دۈشمەنگە قاقشاتقۇچ زەربە بېرىش ئۈچۈن تەييارلىق كۆرۈۋاتاتتى.

ئەسكىلەشتۈرمەك «ئەسكىلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئۇ چاغدىكى ۋەزىيەت ياش ئوقۇغۇچىلارنى بەكمۇ ئەسكىلەشتۈرۈۋەتكەندى.

ئەسكىلەشمەك پ ① كونا، ۋەيرانە ھالەتكە كەلمەك، كۆنرىماق؛ شۇنچە ياشتا تۇرۇپ بۇ ئەسكىلەشكەن چاپاننى قاچانغىچە كىيسەن. * ھازىرقى بۇ مەكتەپ بىناسى ناھايىتى ئەسكىلىشىپ ئۆرۈلەي دەپ قالدى. ② كەپسىز، ئەدەپسىز، بىھاي بولماق، ئوساللاشماق؛ كىچىك بالىنى ئوقۇتماي كۆچمىغا قويۇۋەتسە، ئۆزىمىلا ئەسكىلىشىپ كېتىدۇ.

تۇتۇلۇپ كۆنرىغان، كونا، سۈپەتسىز چۈشكەن؛ ئەسكى چاپان. ئەسكى كىگىز. * ئەسكى چاپان يامغۇردا ياخشى، يامان تۇغقان ئۆلگەندە ياخشى (ماقال). * مەشنىڭ كەينىدىكى بۇلۇڭدا، بىر پارچە ئەسكى كىگىزنى ئاستىغا سېلىپ، چاچلىرى پاختىسىپ كەتكەن بىر خوتۇن ئولتۇراتتى. ② ئىستېمالدىن قالغان، تاشلىۋېتىلگەن، تاشلاندىق؛ - بۇنداق ئەسكى، سۇنۇق نەرسىلەرنى ئېلىپ نېمە قىلسەن؟ - دەپ سورىدى ھۈسەن چوقۇر. * بۇ پاكازغىنا، تاملىرىغا ئەسكى قىزىل قەغەزلەر چاپلانغان ئۆي ئىدى. ③ كۆچمە. يامان، بۇزۇق، ئوسال، ناچار؛ ئەسكى ئادەم. ئەسكى قىلىق. * ئۇ شۇمەنەكنىڭ قىلىقى ئەسكى بولغان بىلەن كۆڭلى ياخشى ئىكەن. * مەن ئەمدى ئۇنداق ئەسكى ئىشنى ھەرگىز قىلمايمەن.

ئەسكى چاپاننىڭ ئىچىگە كىرۈۋالماق ئۆزىنى كەمبەغەل، ھال - ئوقىتى ئاچار قىلىپ كۆرسەتمەك؛ ئۆزىنىڭ ئەسلى ماھىيىتىنى يوشۇرماق.

ئەسكىپۇرۇش ئى. ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەرنى يىغىپ، ئېلىپ ساتقۇچى كىشى؛ سېنىڭ بۇ ئەسكى لاتا، ئەسكى ئاياغ ۋە تۆمۈر - تەرسەكلىرىڭنى پەقەت بازاردىكى ئەسكىپۇرۇشلارلا سېتىۋېلىشى مۇمكىن.

ئەسكىپۇرۇشلۇق ئى. ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەرنى يىغىش ۋە ئېلىپ سېتىش بىلەن شوغۇللىنىش ئىشى؛ ئۇ بوۋاي قېرىغىنىغا قارىماي، دائىم ئەسكىپۇرۇشلۇق قىلاتتى.

ئەسكى - تۈسكى ئەسكى، كونا، ئىشلىتىشتىن قالغان، تاشلاندىق؛ شۆھرەت ئۇ قەلەمنى تالادىكى ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەر ئارىسىدىن تېپىۋالدى. * ئۆيىنىڭ ئويۇقىدا ئورۇن - كۆرپە بىلەن بىر قۇچاق ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەر تىزىپ قويۇلغانىدى.

ئەسكىرەتمەك «ئەسكىرىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ بالا شۇ كۈنى ئالغان

قىلىنغان دادىسى ھۇشۇر ئاكنىڭ نامى ئەمدىلىكتە تولۇق ئەسلىگە كەلدى. ② ئەس-ھوشىغا كەلمەك، كۈچ-قۇۋۋەت، سالامەتلىك ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلار بۇرۇنقى ھالىتىگە كەلمەك، بۇرۇنقى ھالىتىگە قايتماق؛ ياخشىلانماق، تۈزەلمەك، ساقايماق؛ سەمەتنىڭ چىرايى ئاستا-ئاستا ئەسلىگە كەلدى. * تاشۋايىنىڭ سالامەتلىكى ناھايىتى تەستە ئەسلىگە كەلدى. * ھازىر مېنىڭ سالامەتلىكىم پۈتۈنلەي ئەسلىگە كەلدى.

ئەسلىنى ئۇنتۇماسلىق كېلىپ چىقىش، كەچۈرمىشىنى يادىغا كەلتۈرۈپ تۇرماق: بوۋاي بالىسىغا: — بىر ئاز مال — دۇنيانى كۆرۈپلا ئوڭچە — چوڭچە خەجلىگەن بىلەن بولمايدۇ، ئادەم بالىسى دېگەن باياشات تۇرمۇش كەچۈرگەندىمۇ ئەسلىنى ئۇنتۇماسلىقى كېرەك، — دەپ نەسپەت قىلدى.

ئەسلا رەۋ [ئە] ① پەقەت، ھېچقاچان؛ زادى: بۇ گەپنى مەن ئەسلا دېيىدىم. * مۇنداق ئىشنىڭ بولۇشى ئەسلا خىيالىمغا كەلگەن ئەمەس. ② ئەسلىدە، بۇرۇنسىدا: بۇ تاغلار ئېگىز تاغلار، تېشى بار، توپىسى يوق، ئەسلا كۆيىمگەن يارنىڭ، دەردى بار ۋاپاسى يوق.

ئەسلىمە تەجەك ئى. مەلۇم مەسلىنىڭ پاكىت ۋە جەرياننى ئىزاھلاپ بېرىدىغان دىپلوماتىيە ھۇججىتى. ئۇنى ئىككى تەرەپ سۆھبەت ئۆتكۈزۈۋاتقان مەزگىلدە نەق مەيداندا تاپشۇرۇپ بەرسىمۇ ياكى كېيىن مۇستەقىل ھۇججەت قىلىپ مۇناسىۋەتلىك دۆلەتكە تاپشۇرۇپ بەرسىمۇ بولىدۇ.

ئەسلىمە تەجەك «ئەسلىمەك» پېتىلىنىڭ مەج-بۇرىي دەرىجىسى: ئۇنىڭ ئال چىۋىقتەك ئېگە-لىپ تۇرغان قامىتى، قىزغۇچ تاڭ نۇرىدەك جىلۋە قىلىپ تۇرغان ھۆسنى خۇددى چۆچەكلەردىكى پەرىلەرنى ئەسلىستەتتى. * ئۇنىڭ قىياپىتى شۇنچىلىك يىرگىنچىلىك ئېدىكى، گوپا يىرتقۇچ ھايۋاننى ئەسلىتەتتى.

ئەسلىمە تەجەك ئى. ئەدەبىيەتلىك، قىلىقسىزلىق، يامانلىق، ئوساللىق: دۇنيادا ۋەدىسىدە تۇرمە-غاندىن ئارتۇق ئەسلىمە تەجەك بارمۇ؟ * ئارىلان بۇنداق ئادەملەرنىڭ قولىدىن ھەرقانداق ئەسلىمە تەجەك كېلىدۇ، دېگەن ئويغا كەلدى. **ئەسلىمە تەجەك قىلماق** يامانلىق، ئەدەبىيەتلىك، ئوساللىق قىلماق، يامان ئىش قىلماق، يامان قىلىق قىلماق: ئۇلار بۈگۈن چوڭ كۈچىدا خالىغانچە ئەسلىمە تەجەك قىلدى. * مەن شۇنچە ئەسلىمە تەجەك قىلساممۇ ئۇ چاچلىرىمنى سىلايتتى.

ئەسلى ئى [ئە] ① دەسلەپكى ھالەت، ھەقى-قىي ھالەت، نېگىز: سىزنىڭ كېسىلىڭىزگە زۇپا شەرىپى مەنپەئەت قىلىدۇ، بۇنى تەييارلاشقا زۇپانىڭ ئەسلىسى بولسا ناھايىتى ياخشى. * ئەي جۇڭغار چۆللىرى! نەددۇ چىكىڭ، قۇچىڭ بىر دۇنيا — كەڭسەن شۇ قەدەر. ھەقىقىي سۈپىتە-تىڭ — ئەسلىڭنى ئىزدەپ، خىيالىم ئۇچىدۇ كېزىپ-دەر-بەدەر. ② كېلىپ چىقىش، نەسەب: چىرايمىغا قارىسام، خېلى ئىمانى بار مۇسۇلماننىڭ بالىسىدەك قىلىسەن، سېنىڭ ئەسلى-زاتىڭ ئادەتتىكى ئادەملەردىن ئەمەس. * ئېيىق ئويلاپ-ئويلاپ ئۆزىدىكى بۇنداق ئۆزگىرىشتىن ناھايىتى خۇشال بولۇپتۇ ۋە كالىسىغا بىر ھىيلە كېلىپتۇ: «ئەمدى مېنىڭ ئەسلىمنى ھېچكىم بىلەلمەيدۇ، جاڭگالغا قايتىپ بارسام ھەممە ھايۋانلار چوقۇم مەندىن قورقسۇدۇ». ③ ئاۋۋالقى نۇسخا: تەرجىمان بولغان كىشى ھەم ئەسلىگە سادىق بولۇشى ۋە ئىجادىي تەرجىمە قىلىشى لازىم، لېكىن ئۆزىڭىز مەنىسىنى ئانچە چۈشەنمىگەندە، ئۇنى خاتا ئىكەن دەپ ئويلاپلا «توغرىلاپ» يۈرمەك، ئۇنىڭدىن كۆرە ئەسلىنى ساقلاپ قالغىنىڭىز تۈزۈك.

ئەسلىگە كەلمەك ① ئاۋۋالقى، بۇرۇنقى ھالىتىگە قايتماق، ئەمەلىيەتتە: خىزمىتى ئەسلىگە كەلمەك. ھوقۇقنى ئەسلىگە كەلتۈرمەك. * ياسىنىڭ بۇنىڭدىن ئون يىل بۇرۇن بەزىمىر جۇزۇق كىشىلەرنىڭ زىيانكەشلىكى بىلەن قەست

ئەسلىمەك شەك «ئەسلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆم-
لۈك دەرىجىسى: سادەتخان مېھماننى ئۆيگە
باشلاپ باردى. ئۇلار ئۆتكەنكى ئىشلارنى ھايان
بىلەن ئەسلىشتى. * ئۇلار قارا تاغ كەنتى
كولېكتىپلاشقان يىگىرمە بەش يىلغا يېقىن جەريانى
ئەسلىشىپ مەھەللە ئىچىگە كىردى.

ئەسلىمەك نەمەك «ئەسلىمەك» پېئىلىنىڭ مەج-
ھۇل دەرىجىسى: كۆزىگە ياش ئېلىپ ئەسلىدى
رەناگۈل، ئىدى بەش جان كىشىنىڭ ھەممىسى
بىر قۇل.

ئەسلى - نەسلى ئۇرۇق - ئەۋلاد، ئۇرۇق -
جەمەت؛ ئاتا - بوۋا، كېلىپ چىقىش؛
شامەخسۇت ۋاڭ قول ئاستىدىكىلەرگە يارلىق
چۈشۈرۈپ، تۆمۈر خەلىپىنىڭ ئەسلى - نەسلىنى
پۈتۈنلەي قۇرۇتۇۋەتمەكچى بولدى، مەن نەسلىمنى
ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن.

ئەسلى - ۋەسلى ئۇرۇق - تۇغقان ۋە مال -
مۈلۈك، بالا - چاقا ۋە ئۆي - سەرەمجان؛
ئۇ پۈتۈن مال - مۈلكى بىلەن ئېلىپ بارغان
كوممۇنىزم سىنقى مەغلۇپ بولغانلىقى ئارقىسىدا
ئەسلى - ۋەسلىدىن ئايرىلىپ قالغانىدى.

ئەسلىلى ← **ئەسلىدە**: مەن ئەسلى
بىر شەھەر قىزى ئىدىم. * ئەسلى بۇ ھارامزادە
دەريا ئۈستىدە بۇلاڭچىلىق قىلىپ تاپقان
نەرسىلىرىنى مانا مۇشۇ يەرگە ئېلىپ كېلىپ
خەجلەيدىكەن.

ئەسلىدە رەۋ. تېگى - تەكتىدىن ئالغاندا،
ھەقىقەتتە، ئەمەلىيەتتە؛ ئەسلى:
بوۋاي ئەسلىدە ناھايىتى دانىشمەن، ھەممە
ئىلىملاردىن خەۋەردار ئىكەن. * ئەسلىدە بۇ
موماي بىر جادۇگەر بولۇپ، ئۇنىڭ ئوغلى بۇ
پەرىزاتقا ئاشق ئىكەن.

ئەسلىك سۈپ ① يادىدا ساقلىيالايدىغان،
ئېسىدە، خاتىرىسىدە قالدۇرالايدىغان؛
ئابدۇللا مېنىڭ ئالدىمغا خېلى ئەسلىك چاغدا
ئانىسىنى ئەگەشىپ كەلگەن. ② ئەقىللىق،
ئەقىل - ھوشلۇق، ئەس - ھوشى بار؛ زېرەك؛
جۇ بالىنى ئەسلىك دەپ ئۆيىدە قالدۇرۇپ

كەتكەن.

ئەسلىمە ئى. ئەسكە ئېلىنغان، ئېسىگە
كەلگەن كەچۈرمىش، خاتىرە: تاجىخان چوڭ
ئانىنىڭ ئۆتمۈش ھەقىقىدىكى بۇ ئەسلىمىسىنى
ئائىلىغاندىن كېيىن ھەممىنىڭ كۆزلىرىدىن
ئىختىيارسىز ياش تامچىلىرى تۆكۈلۈشكە باشلىدى.
* شۇ چاغلاردىكى ياشلىق ئەسلىمىلىرى ئۇنىڭ كۆز
ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭ كۆڭلى بىرئاز كۆتۈرۈلدى.
ئەسلىمە كەيىمىيات <تيا> سەھنە ئەسەر -
لىرىدە پېرسوناژلارنىڭ ئۆز ئەمەلىيىتىدىن
ئۆتكەن ئەسلىمىلىرىنى تۇيغۇ ۋە ھېسسىيات
جەھەتتىن ئىپادىلەشكە قارىتىلىدۇ.

ئەسلىمەك پ ① ئەسكە ئالماق، ئېسىگە
كەلتۈرمەك؛ خاتىرىسىگە كەلتۈرمەك؛
ئۇ ھەر كۈنى ئورنىدىن تۇرغاندا كېچىچە قانداق
چۈش كۆرگەنلىكىنى ئەسلىيىتى. * ئۇ ھەمىشە
دوختۇرخانىدا ياتقان تۇراخۇنى ئەسلىيىتى.
② <فېزىئول> بولۇپ ئۆتكەن شەيئىلەرگە
بولغان ئىنكاسنى قايتا ئەكس ئەتتۈرمەك.

ئەسلىمە (ئەسلىمەسى) ئى [ئە] ① ئۇرۇش،
جەڭ ئۈچۈن كېرەكلىك قورال - ياراغ ۋە ئوق -
دورا ماتېرىياللار: دۆلەت مۇداپىئە قۇرۇلۇش
ئەسلىمەلىرى بېسىلغان ھەربىي ئاپتوموبىل كالون -
نىسى ئاپئاق قار قاپلىغان ھەيۋەتلىك كۆمۈنلۈك
تاغ تىزمىلىرى ئارىسىدىن ئۆتمەكتە. ② ئۆسكۈنە،
جاھاز: ئوقۇتۇش ئەسلىمەلىرى، قۇرۇلۇش ئەسلىمە-
ھەلىرى. * تەجرىبە ئەسلىمەلىرى ھازىرلاندى.
* ئىلگىرى بۇ ناھىيىدە سودا ئەسلىمەلىرى ناچار
ئىدى. * بۇ مېھمانخاننىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى مىللىي
ئۆسۈلۈپتە، ئىچكى ئەسلىمەلىرى زامانىۋى
ئۆسۈلدا لايىھىلىنىپ قۇرۇلماقچى بولدى.

ئەسلىمى سۈپ [ئە] «ئەسلى» سۆزىنىڭ
سۈپەت شەكلى: ئەسلىمى پىلان بويىچە سىزنى
بەش يىل زەربىدارلىق بىلەن تەربىيەلەپ باقماق -
چىكەن. يەنە بىر يىل بار. * مەن سىزنىڭ
ئەسلىمى ئىسمىڭىزنى ئاتسام مۇمكىنمۇ؟...
ئەسلىمى ئەرۇز <قا> دەۋا جەريانىدا جاۋابكار
دەۋاگەرگە قارىتا قارشى ئەرۇز ئوتتۇرىغا

قويغاندا، دەۋاگەرنىڭ ئەرزى ئەسلىمى ئەرز بولىدۇ.

ئەسلىمى سوت <قا> نارازىلىق ئەرز بېرىش تەرتىپى ياكى ئالاھىدە تەرتىپ بويىچە تۆۋەن دەرىجىلىك سوت مەھكىمىسى قاراپ چىقىپ ئاخىرلاشتۇرغان ئەنزە يۇقىرى دەرىجىلىك سوت مەھكىمىسىگە يۆتكەپ بېرىلسە، مەزكۇر تۆۋەن دەرىجىلىك سوت مەھكىمىسىنىڭ قاراپ چىققىنى ئەسلىمى سوت بولىدۇ. ئەسلىمى سوت <تىل> شەيئىلەرنىڭ خۇسۇسىيىتىنى، رەڭگىنى بىۋاسىتە ئىپادىلەيدىغان سۈپەتلەر. ئەسلىمى سۈپەتلەر ئىپادىلەيدىغان خۇسۇسىيەتلەر، كۆپىنچە كونكرېت، يەنى كىشىلەرنىڭ سەزگۈ ئەزالىرى ئارقىلىق بىلىشكە بولىدىغان خۇسۇسىيەتلەردىن ئىبارەت. مەسىلەن: ئاق، قارا، كۆك، قىزىل، ئالا، يېشىل، چوڭ، كىچىك، ئېگىز، پەس.

ئەسنىمەك I پ. يېگەن تاماق ھەزىم بولماي قورساقنى كۆپتۈرمەك: ھازىر يېگەن شاپتۇل قورساقنى ئېسىپ، بىئارام قىلىۋەتتى.

ئەسنىمەك II پ. يېزىت. ئۇرماق، ئۆتمەك، يەلپۈمەك (شامال ھەققىدە): ئەي گۈزەل قىز، يېنىمدىن ئۆتتۈڭ، ئىپار چېچىپ ئەسكەندەك شامال. زىباغىنا قامىتىڭ سېنىڭ گۇيا يېڭى گۈللىگەن نەھال.

ئەسنىمەك ئى [ئە] بىرەر ئىش-ھەرىكەت، ۋەقە، ھادىسە سادىر بولۇپ تۇرغان پەيت، پۇرسەت، چاغ: شۇ ئەسنادا، ئىچكىرىدىن سوغا ئارتقان ئېشىكىنى ھەيدەپ بالىنىڭ دوستى چىقتى. * مەن مەكتەپتىن ئەمدىلا كېلىپ تۇراتتىم، سائادەت بولسا دەرىزە ئالدىدا ماشىنىدا بىرنەرسە تىكىۋاتاتتى، شۇ ئەسنادا، جەننەتخان كىرىپ كەلدى ۋە سائادەتكە قاراپ ھەيران بولغاندەك كۆلۈمسىردى.

ئەسنىمەك «ئەسنىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇ.

ردىي دەرىجىسى: قاراۋۇلنى تاڭ ئۇيقۇسى ئەسنىتىپ، كۆۋرۈك ئارا يۈرەر ئىدى ئۇ يەككە. ھامىد ئىرىغىپ چىقىپ ئاڭا پۇت قويدى، خەنجەر يېتىپ باردى قارا يۈرەككە.

ئەسنىمەك «ئەسنىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار قوپال يۈگەلگەن موخۇركىلارنى قولدىن قولغا ئۆتكۈزۈپ چېكىشىپ، قۇرۇق ئەسنىشىپ، ئەتىدىن كەچكىچە تام يۆلەپ ئولتۇراتتى.

ئەسنىمەك ئى <فىزىئول> ئۇيقۇسىرىغاندا ئېغىزنى چوڭ ئېچىپ چوڭقۇر نەپەس ئېلىش ۋە چىقىرىش نەتىجىسىدە، قان سۇيۇقلۇقى تەركىبىدىكى كاربون (IV) ئوكسىدى كۆپىيىپ ۋە مېگىندىكى نەپەسلەندۈرۈش مەركىزىنى غىدىقلاش ئارقىلىق پەيدا قىلىدىغان بىر خىل فىزىئولوگىيىلىك ھادىسە: ئۇلار ئۆتكەن-كەچكەنلەر ئۈستىدە پاراڭغا چۈشۈپ كېتىشى. قىلىشىدىغان گەپلىرىمۇ تۈگەپ، ھەر ئىككىلەرنى ئەسنىك تۇتۇشقا باشلىغاندا، نىلۇپەر تۇيۇقسىز بىر ئىشنى سورىدى. * ئۇنى بىردىنلا ئەسنىك تۇتتى ۋە بېشىنى ئۈستىگە قويۇپ بىر ھازا ئولتۇرغاندىن كېيىن، كۆزى ئۇيقۇغا كەتتى.

ئەسنىمەك باسماق ← ئەسنىمەك تۇتماق: ئۇلار تۇرۇپ-تۇرۇپ توقۇش يىڭىنلىرى بىلەن چىشلىرىنى كولاپ، ئەسنىك باسقان ئېغىزلىرىنى ئالغانلىرى بىلەن يېپىپ ئۆزئارا بىرنېمىلەرنى دېيىشىپ ئولتۇراتتى.

ئەسنىمەك تۇتماق ① ئەسنىمەك باشلىماق: پەقەت كۆزلىرى يۇمۇلۇپ، قايتا-قايتا ئەسنىك تۇتقاندىن كېيىنلا ۋاقىتنىڭ بىر يەرگە بېرىپ قالغانلىقىنى ئېسىگە ئالدى. ② ئۇيقۇ كەلمەك، ئۇيقۇ باسماق: ئۇنى بىردىنلا ئەسنىك تۇتتى ۋە بېشىنى ئۈستىگە قويۇپ بىر ھازا ئولتۇرغاندىن كېيىن ئۇخلاپ قالغىنىنى ئۇزىمۇ تۇيماي قالدى.

ئەسنىمەك پ. چوڭقۇر نەپەس ئېلىش بىلەن تەختىيارسىز كېرىلىپ ئاغزىنى يوغان ئاچماق: ئۇ سۇپىدا پۇتىنى مىنگەشتۈرۈپ، ئالغىنى بىلەن ئېگىنى تىرەپ ئەسنىدى. * ئەزىمەت ئاغزىنى

يوغان ئېچىپ ئەسنىدى.

ئەس - ھوش ① ئەس ۋە ھوش، ئەقىل ۋە زېھىن، ئەقىل ۋە سەزگۈ: ئۇنىڭ ئەس - ھوشى جايىدا. * بۇ ئىككىسى قورقۇپ كېتىپ ئەس - ھوشلىرىنى يوقاتتى. ② پىكىر - خىيال: سىز قايتىپ كەتتىڭىز، شۇنىڭدىن بېرى مېنىڭ پۈتۈن ئەس - ھوشۇم سىزدىلا.

ئەس - ھوشى جايىدا ئەسلەش ۋە سېزىش قابىلىيىتىنى يوقاتمىغان، ئەقلى ۋە سەزگۈر - لۈكى بار، ئەس - ھوشلۇق: * ئەس - ھوشلىرى جايىدىمۇ قانداق؟ ئۆزلىرىدە ئەسلا بىر تۇراقلىق پىكىر يوق ئىكەن. * ساراڭلىق دەشتىگە سالماي ئاياغ، ئەس - ھوشى جايىدا بولغان ھەر كىشى. قەلبىدە بولىدۇ مۇھەببەت دېگەن، تۇيغۇنىڭ ئاھ، شېرىن مېۋە - يېمىشى.

ئەس - ھوشى جايىغا كەلمەك ئەسلەش - سېزىش قابىلىيىتى ئەسلىگە كەلمەك: مېنىڭ بەدىنىم يەنە «چۇغ» قىلىپ قايتىدىن قورقۇنچتا قالدىم. نېمىلا بولمىسۇن بۇ چاغدا ئەس - ھوشۇم خېلىلا جايىغا كېلىپ قالغانىدى.

ئەس - ھوشىدىن كەتپەك بېھوش بولماق: ئېلىشتا ماھىرەم، ئەس - ھوشىدىن كەتكەندە: ئېلىپ قېچىپ ياۋ ئۇنى، تاغ باغرىغا يەتكەندە. **ئەس - ھوشىنى بىلىپ يۈرەك** ئەس - ھوشى بىلەن، ئەقىل ۋە زېھنى بىلەن ئىش قىلماق: ئەس - ھوشۇڭنى بىلىپ يۈر، بولمىسا زىيان تارتىپ قالسىن.

ئەس - ھوشىنى تاپماق ① ئەقىل ۋە زېھىن بىلەن ئىش قىلالغۇدەك بولماق: ئوسمان بىر ئاز ئەس - ھوشىنى تېپىپ قالغان كۈنلەردە «ئۆلپەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك» دېگەندەك، بۇ يۇرتقا قارا كېزىك تارقىلىپ ئارقا - ئارقىدىنلا ئىككى سىڭلىسى، ئانىسى دۇنيادىن ئۆتتى. ② ئۆزىنى تۇتۇۋالماق، يامان ئىشلاردىن قول ئۈزۈمەك: ئۇ بۇرۇنقى ئوسمان ئەمەس، ھازىر خېلىلا ئەس - ھوشىنى تېپىپ قالدى.

ئەس - ھوشىنى يوقاتماق ① ئەسلەش ۋە سېزىش ئىقتىدارىدىن ئايرىلماق، بېھوش

بولماق: كۆتۈلىگەن بۇ ئىككىنچى زەربىدىن ئۇ ئەس - ھوشىنى يوقىتىپ كەينىدىكى - ئورۇندۇققا ئىختىيارسىز ئولتۇرۇپ قالغىنىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالدى. * ئۇكام ئەس - ھوشىنى يوقىتىپ قويۇپ تىلىمۇ قولاشماي قالغانىكەن، گەپ قىلالماپتۇ.

② ئىختىيارسىز ئۆزىنى ئۇستۇماق، ئۆزىنى تۇتۇۋالمايلىق، خىيالىغا كەلگەننى قىلماق: ئۇ شۇ تاپتا شۇنچىلىك خۇشال ئىدىكى پۈتۈن ئەس - ھوشىنى يوقىتىپ، ئۆي ئىچىدە پىرقىراپتتى. * كۆتۈلىگەن بۇ ھادىسىدىن ئەس - ھوشىنى يوقىتىپ، ئۆزىنى ئانىنىڭ باغرىغا ئېتىپ كۆكسىگە باش قويدى.

ئەس - ھوشىنى يېغماق ← **ئەس - ھوشىنى تاپماق**: ئۇ، نېمە قىلىشنى بىلمەي شۇ تەقلىدە بىردەم شۇك تۇردى، ئاندىن ئەس - ھوشىنى يىغدى - دە، بارغىنىچە ئىشىكىنى بار كۆچى بىلەن تەپتى.

ئەس - ھوشى يوق ← **ئەس - ھوشىسىز**: گۈزەل ئاتۇش دىيارىدا، پەرىسەن تەڭدىشىڭ يوقتۇر. قاچانكى سېنى بىر كۆردۈم، بىلەمسەن ئەس - ھوشۇم يوقتۇر.

ئەس - ھوشىسىز ئەس - ھوشى يوق، ئەس - ھوشىنى يوقاتقان، پەرىسەن: ئۇ بالا ئۈچ كۈندىن بېرى ئەس - ھوشىسىز ھالەتتە ياتاتتى. **ئەس - ھوشلۇق** ئەس - ھوشى بار، ئەس - ھوشى جايىدا، سەزگۈر: ئەس - ھوشلۇق بالا. ئەس - ھوشلۇق ئادەم.

ئەسۋاب (ئەسۋابى) ئى [ئە] ① بىرەر ھۈنەر، كەسىپ ۋە مەلۇم بىر ئىشنى قىلىشتا ئىشلىتىلىدىغان قورال، سايمان، جابدۇق: تۆمۈرچىلىك ئەسۋابلىرى. توقۇش ئەسۋابلىرى. * ئۇ روھى چۈشكۈن ھالدا، ئەسۋابلىرىنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ ستانوكىنى تازىلاۋاتقاندا نېرىدىن سىدىق ئۈستىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ② بىرەر نەرسىدىن بىرەر مەقسەت ئۈچۈن مەخسۇس ياسالغان بۇيۇم: ئۆلچەش ئەسۋابى. ئالىتۇن ئەسۋابىلار. * ئۈستەل ئۈستىدە تىكلىمە ئەينەك، ساقال قىرىش ئەسۋابى ۋە ئاپىئاق قول ياغلىق تۇراتتى.

تونگۇس - مانجۇ تىلىلىرى ۋە موڭغۇل تىلىلىرى بىر - بىرىدىن ئاجرىلىغان. ② دەۋر، زامان: ئوتتۇرا ئەسىر. * بىلىمدىن ھەممە ئىش مەيدانغا چىققان ئەسىردۇر بۇ، بىلىش لازىم بىلىمىسىزلىرىگە بۇ ئەسىردە خېرىدار يوق.

ئەسىر II ئى [ئە] ① ئۇرۇش ۋاقتىدا دۇش - مەن قولىغا چۈشۈپ، ئەركىنلىكتىن مەھرۇم قىلىنغان كىشى: ئەسىرگە ئالماق. ئەسىرگە چۈشمەك. * ئۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، ئىككى قولىنى ئەسىرگە ئوخشاش كۆتۈرۈپ تىنرەپ تۇراتتى. * ئۇرۇشتا ئەسىرگە چۈشكەنلەرنى قايسى قوشۇن، قايسى مىللەت بولۇشىدىن قەتئىينەزەر قورال تاشلاپ، قول كۆتۈرگەنكەن، خارلاشقا، ئىنسانىي ھوقۇقىنى دەپسەندە قىلىشقا، ئۆلتۈرۈشكە بولمايدۇ. ② كۆچمە. بىرەر كىشى ياكى نەرسىنىڭ تەسىر كۈچىدىن ئۇنىڭغا بېرىلىپ كەتكەن، شەيدا بولغان كىشى؛ مەپتۇن، بەندە، قۇل: سازەندە ئۆزىنى توختىتىۋېلىپ، ئالدىرىماستىن خەلق ناخشىلىرىدىن باشلىۋەتتى. مېھمانلار بىردىنلا جىم بولۇشۇپ دۇتارغا ئەسىر بولۇشتى.

ئەسىرگە ئالماق ئۇرۇش ۋاقتىدا دۇشمەن تەرەپنىڭ كىشىلىرىنى تۇتۇۋالماق، قورالسىز - لاندۇرۇپ، ئەركىنلىكتىن مەھرۇم قىلماق، نەزەربەند قىلماق: مامۇت زورنىڭ قوشۇنى چېرىكلەرنىڭ كەينىدىن شىددەت بىلەن قوغلىدى. ئاخىرى ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمىنى ئەسىرگە ئالدى.

ئەسىر بولماق ① دۇشمەن قولىغا چۈشۈپ ئەركىنلىكتىن مەھرۇم بولماق، نەزەربەند قىلىنماق: نېمىس ئەسكەرلىرىنىڭ بىر قىسمى جېنىدىن ئايرىلدى، بىر قىسمى زەخمىلەندى، يەنە بىر قىسمى سوۋېت قىزىل ئارمىيىسىگە ئەسىر بولدى. ② بىرەر كىشى ياكى نەرسىگە بېرىلىپ كەتمەك، مەپتۇن بولماق: ئۇنىڭدا پۇل كۆپ بولغاچقا قىزغا ھەر خىل نەرسىلەرنى سوۋغات قىلاتتى، بىللە تاماق يەپ، ئۇزاقتىن ئۇزاق پاراڭلىشاتتى. شەھەر تۇرمۇشىنى ئارزۇ قىلىدىغان بۇ قىز ئاخىرى نىياز ئەپەندىگە ئەسىر بولۇپ قالدى. * ئۇ، ناخشىنىڭ يۈرەك

③ مۇزىكا ئورۇنلاش ۋە سەنئەت ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بۇيۇم، قورال، چالغۇ؛ ساز: چالغۇ ئەسۋابلىرى. مۇزىكا ئەسۋابلىرى. * دادام ئۇرۇمچى شەھەرلىك چالغۇ ئەسۋابلىرى زاۋۇتىدا ئىشلەيدۇ.

ئەسۋاب - جابدۇق ئەسۋاب ۋە جابدۇق: ئەسۋاب ۋە جابدۇق دائىرىسىدىكى نەرسىلەر: ئۇلار ئۈچ ئاكا - ئۇكا ئەسۋاب - جابدۇقلىرىنى ئېلىپ، ئۈچ ئاي يول يۈرۈپتۇ، بىر كۈنى شام ۋاقتىدا قىزنىڭ شەھىرىگە يېتىپ كېلىپتۇ.

ئەسۋابسىز سۈپ. ئەسۋاب ئىشلىتىلمەيدىغان، ئەسۋاب بىلەن ئېلىپ بېرىلمايدىغان؛ ئەس - ۋابى يوق: ئەسۋابسىز گىمناستىكا. ئەسۋابسىز كەلمەك.

ئەسۋابسىز گىمناستىكا <تەن> بەدەننىڭ ھەرقايسى قىسىملىرىنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن، مۇئەييەن تەرتىپ بويىچە كۆتۈ - رۇش، سىلكىش، پۇلاڭلىتىش، كەينىگە ياندۇرۇش، بۇرۇلۇش، ئېگىش ۋە تۈزلەش، ئايلاندۇرۇش قاتارلىق بىر يۈرۈش ئەسۋاب - سىز ھەرىكەتلەر ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلىدىغان گىمناستىكا.

ئەسۋابلىق سۈپ. ئەسۋاب بىلەن ئېلىپ بېرىلسەنغان؛ ئەسۋابى بار: ئەسۋابلىق گىمناستىكا.

ئەسۋابلىق گىمناستىكا <تەن> تەننەربىيە ئەسۋابلىرى بىلەن ئورۇنلىنىدىغان گىمناستىكا.

ئەسۋە ئى [ئە] ← ئىلغا: كىرىپكىمىنى شۇ يار ئۈچۈن يىڭنە قىلىمەن، شۇ ئەسۋەنى توختاڭلار ئۆزەم ئىلىمەن.

ئەسىر I ئى [ئە] ① <تارىخ> يۈز يىلنى بىر ئەسىر قىلىپ ھېسابلايدىغان، يىللارنى ھېسابلاش بىرلىكى: ئەبۇ ناسىر فارابى X ئەسىردە «ئۇد» مۇزىكىسىنى تىلغا ئالغان. * مىلادى I ئەسىر ئەتراپىدا، ھون دۆلىتى ئىككىگە بۆلۈنگەن دەۋرگە كەلگەندە، تۈركىي تىللار بىلەن

تارىنى تىترەتكەن سېھىرلىك كۈچىگە ئەسەر بولۇپ، ئەختەمنىڭ كەينىدىن ئاستا يېقىنلاپ كەلدى.

ئەسەرگە چۈشەنكە ئۇرۇشتا تەسلىم بولۇپ، دۈشمەن تەرەپنىڭ قولىغا چۈشەنكە؛ ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدا نېمىسلارنىڭ نۇرغۇن ئەسكىرى سوۋېت قىزىل ئارمىيىسى تەرىپىدىن ئەسەرگە چۈشتى.

ئەسەر قىلماق ① ئەسەر ھالىتىدە تۇتقۇن قىلماق: بىزنىڭ دېڭىز ئارمىيىمىز دۈشمەننىڭ ئون ھەربىي كېمىسىنى پۈتۈنلەي ئەسەر قىلدى. ② ئۆزىگە قارىتىۋالماق، مەپتۇن قىلماق: شۇنىڭ بىلەن بالىلىق چېغىدىلا روھىي دۇنياسىغا چوڭقۇر سىڭىپ، چوڭ بولغانسېرى ئۇلغىيىپ كېلىۋاتقان بۇ مۇقەددەس ئېتىقاد ئۇنى شەيدايى ئەسەر قىلدى. * ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى تامامەن ئەسەر قىلىۋالغان تۇيغۇ باشقا ئىدى.

ئەسەر III ئى [ئە] ① كۈن پېتىشتىن بىر سائەت ئىلگىرىكى ۋاقىت: ئەسەر ۋاقتى. ② ئەسەر ۋاقتىدا ئوقۇلىدىغان ناماز: ئەسەر ئوقۇماق.

ئەسەرلىك I سۈپ. بىر ئەسەر ۋاقتىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، يۈز يىللىق: كېلىمەن، ئويلايمەن: ماڭماقتىمىز بىز، ئەجدادلار ماڭمىغان يېپىڭنى بولدا. ۋە ئۇلار قىلمىغان ئىشلارنى قىلدۇق، ئەسەرلىك يوللارنى بېسىپ ئاي - يىلىدا. * ئۇزاق ئەسەرلىك تۇيغۇ مەدەنىيەت تارىخىغا دائىر تارىخىي يېزىقلارنى چوقۇم تەتقىق قىلىش كېرەك. ئۇ يېزىقلاردا ئەجدادلىرىمىز ۋە ئۇلارنىڭ زامانداشلىرى (دوستلىرى ياكى رەقىبلىرى) يېزىپ قالدۇرغان مۇھىم بايانلار بار.

ئەسەرلىك II «ئەسەر II» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: تۆكۈلسە ئەل قېنى، ئىسيانغا ئەرلەر جان پىدا بولغاي، ئەسەرلىك بۇ قىساس بۇرچى قىلىچ بىرلە ئادا بولغاي.

ئەسەرلەپ رەۋ. ئەسەر بويى، ئەسەرمۇ ئەسەر: بۈيۈك تارىم، بۇ يۇرتۇمدا ئېقىنلار ئىچرە سەرۋەرسەن، تولۇق دولقۇن ئۇرۇپ ئاقىتىك

ئەسەرلەپ شۇنچە قەيسەرسەن.

ئەس - ياد ① ئەس ۋە ياد، ئەس - ھوش: مەن يەرنى ئاران - ئاران دەسسەپ، ئەس - يادىمنى يوقاتقان ھالدا، ئويىمان - دۆڭ، لاي - لاتىقلارنى كېچىپ، چەكسىز خىيال دېڭىزغا غەرق بولۇپ كېتىۋاتىمەن. * گۈرۈھ - گۈرۈھ ئادەملەر - نىڭ ھاياتى، يىراقلاشتى مەنىدىن تامام بولدى يات. كۈن چىققاندا سىڭىپ كەتكەن تۇماندەك، ئەس - يادىدىن كۆتۈرۈلدى ئۇ ھايات. ② پۈتۈن ئوي، بارلىق خىيال: ئالماس ناھايىتى ئالدد - راش ئىدى، لېكىن ئۇنىڭ ئەس - يادى مەخسۇت بەگ ۋە ھېلىقى قاچقۇن ئىككى ئەكسىلىنىقلا بىچىدا ئىدى. * چىن تۆمۈر باتۇرنىڭ پۈتۈن ئەس - يادى سىڭىلىسى مەختۇمسۇلادا ئىكەن.

ئەش ئى. بالا تۇغۇلغاندىن كېيىن چۈشىدىغان ھەمراھى.

ئەشئار ئى [ئە] <ئە> يېزىت. شىئېر؛ شىئېرلار: خەت - چەكلەر ئىچىدە ئابدۇرەھىم قارىي يېزىپ ئەۋەتكەن بىر پارچە ئەشئار بار ئىدى. * ھەر كېچە - كۈندۈز يارنى كۈتىمەن، يارغا مۇناسىپ ئەشئار پۈتۈمەن. * قاپىيە ئەشئار ئەمەس، ئەشئار ئۈچۈن بىر خىل بېزەك، ئەلنى تارتماققا؛ ئېتەر پىكرىڭنى رەڭدار قاپىيە.

ئەشەددىي سۈپ [ئە] ئۇچىغا چىققان، ئۆتۈپ كەتكەن، ئەڭ يامان، ئەڭ قەيىم، ئەڭ ياۋۇز (پەقەت سەلبىي مەنىدە قوللىنىلىدۇ): ئۇ مېنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنىم. * جاھانگىرلار پۈتۈن دۇنيا خەلقىنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنى. * بىلىمىزلىك يېڭىلىقنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنى.

ئەشەددىيەلەشتۈرەك «ئەشەددىيەلەشمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئەشەددىيەلەشتۈرۈلمەك «ئەشەددىيەلەشتۈر - مەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى.

ئەشەددىيەلەشمەك پ. ئەشەددىي ھالەتكە كەلمەك، ئەشەددىي بولماق: ئۇلارنىڭ سېنى ئېلىپ يېرىپ سوزاق قىلغانلىقىنى ھېچكىمگە تىنما، ئۇلارنىڭ ئەشەددىيلىشىپ نىقابىنى يىرتىۋېتىپ سەكرەپ چىقىشىغا ئاز قالدى.

قىلىماق، پىششىلدۇرماق، ئېگىرمەك: يىپ ئەشمەك. تانا ئەشمەك. ئارغامچا ئەشمەك. * ساتارىم تارىغا جان رىشتەسىدىن تار ئېشىپ سالدىم، ئۇنىڭكى نالىسىدىن بىۋاپانىڭ كۆڭلىنى ئەزدىم.

ئەشمىقۇم ئى [ئەشمە+قۇم] <گېئول> قۇمنىڭ بىر خىلى، دانچىلار دىئامېتىرى 0.01-0.1 mm، يەنى ئادەتتىكى قۇم بىلەن سېغىز ئارىلىقىدا بولىدۇ، مېنېرال تەركىبى ئادەتتىكى قۇم بىلەن ئوخشاش. ئۇ ھازىرقى زاماندىكى چۆكۈنىدىلەر تەركىبىدە كۆپرەك ئۇچرايدۇ.

ئەشمىقۇم تاش <گېئول> دانچىلار دىئامېتىرى 0.01-0.1 mm بولغان ئەشمە قۇملارنىڭ ئۆزئارا يېپىشىپ چىقىشى نەتىجىسىدە شەكىللىنىدىغان ئۇۋاق چۆكۈنىدى جىنىس. مېنېرال تەركىبى قۇم تاش بىلەن ئوخشاش، بىراق تەركىبىدە تۇراقلىق مېنېراللار سەل كۆپرەك بولىدۇ.

ئەشۇ (توغرىسى: ئاشۇ) ← ئاشۇ.
ئەشۇنداق (توغرىسى: ئاشۇنداق) ← ئاشۇنداق.

ئەشيا (ئەشياسى) ئى [ئە] ھەرقانداق بۇيۇم، نەرسە؛ خام ماتېرىيال: خام ئەشيا. * مەكتەپنىڭ خوجىلىق باشقارمىسى پۈتۈن مەكتەپنىڭ خىراجەت كىرىم-چىقىمىنى باشقۇرۇشقا ۋە ماددىي ئەشيلار بىلەن تەمىنلەشكە مەسئۇل بولىدۇ.

ئەشيان (توغرىسى: ئاشيان) ← ئاشيان.
ئەغيار [ئە] يېزىت ① سۈپ. غەيرىيلەر، ئۆزگىلەر: نۇبىتى سەن ھەم تىلىڭدىن يارىغا بىر خەت ئىبەر، كىم سىرىڭنى يار بىلسۇن بىلىمسۇن ئەغيار خەت. ② ئى. رەقەب، دۈشمەن: ئۆزەمنى چاغلىماي كۆڭلۈمنى بەردىم مەن ساڭا ئەي يار، شىكايەت ئەيلىمەكتە ھەر تەرەپتىن دوست بىلەن ئەغيار.

ئەقەللىي [ئە] ① سۈپ. ئەڭ ئاددىي، ھەممىگە چۈشىنىرىلىك: ئەقەللىي چۈشەنچە،

ئەشەددىيلىك ① «ئەشەددىي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: دۇنيادىكى ھەرقايسى ئەل خەلقىلىرى بىلەن جاھانگىرلار ئوتتۇرىسىدا ساقلنىۋاتقان ئەشەددىيلىكنى تا بۈگۈنكى كۈنگىچە ھېچكىم بېسىلدۇرالمىغان ئەمەس. ② قەبىھلىك، ياۋۇزلۇق: ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى تازىمۇ ئەشەددىيلىك ھېسابلىنىدۇ.

ئەشتۈرمەك «ئەشمەك» پېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ساغزا ئەشتۈرمەك. يىپ ئەشتۈرمەك. * مەن بىر كالىنىڭ پاختىنى يىپ ئەشتۈرۈپ كەلدىم. * قۇربان ھېيتتا ئايالىمنىڭ قولىغا چاقا چىقىپ قالغانلىقتىن، ساغزىنى قوشنىلارنىڭ قىزلىرىغا ئەشتۈردۈق.

ئەشتۈرۈلمەك «ئەشتۈرمەك» پېشىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: يىپ ئەشتۈرۈلدى. ئارغامچا ئەشتۈرۈلدى.

ئەشەرەپ ئى [ئە] يېزىت. كۆپ شەرەپكە مۇيەسسەر بولغان كىشى، ئەڭ شەرەپلىك ئادەم؛ ئۇلۇغ، مۇتەۋەر: پادىشاھ دەرھال ھۆكۈم چۈشۈردى. ياساۋۇللار شەھەرنىڭ ئىچى-تېشىدىكى ھۆكۈم، ئۆلىما، ئەمىر، ئاكابىر، ئەشەرەپلەرنى جەملەپ ئۇلارنىڭ مەسلىھىتى بىلەن پۈتۈن كەنت، ئايماق، سەھرا، قىشلاقلاردىن ھاشار توپلاپ مەلىكە سەنەمگە بىر چارباغ بىنا قىلدى.

ئەششاپتۇل ئى [ئەش+شاپتۇل] ئۇرۇقچىسى بىلەن گۆش قىسمى چىمىڭ يېپىشقان، پوستى سويۇلمايدىغان، دانىسى چوڭراق بولىدىغان بىر خىل شاپتۇل.

ئەشمە سۈپ. ئېشىپ ياسالغان، ئېشىپ تۇرلانىغان، پىششىق: ئەشمە چاچ. ئەشمە يىپ. ئەشمە قۇيماق. * ئۇ بىر تال ئەشمە قامچا سېتىۋالدى.

ئەشمە چاچ ئېشىپ ياسالغان سۇنئىي چاچ: چاچ ئاسقان ئايال. ئەشمە چاچ قاندىغان

پ. ئايلىنىدۇرۇپ، بۇراپ، پىششىق

خۇددى چايانغا ئوخشايدۇ، قۇيرۇقى شەرقىي جەنۇبقا سۈرۈلگەن بولۇپ پىلانچى يۇلتۇز تۈركۈمى، قەۋس يۇلتۇز تۈركۈمى ۋە مىزان يۇلتۇز تۈركۈملىرىنىڭ ئارىسىغا ئورۇنلاشقان بولىدۇ.

ئەقربا ئى [ئە] يېزىق. يېقىن يار-بۇرادەر، قېرىنداش: باغ-ئېتىزداردا ئېچىلغان گۈل-گىياھلارنى كۆرۈك، مېھنىتىدىن باغ ياراتقان ئەقربالارنى كۆرۈك.

ئەقلىي سۈپ [ئە] ئەقىل ئىشلىتىشنى تەلەپ قىلىدىغان، پىكىر يۈرگۈزۈشكە ئائىت: ئەقلىي قابىلىيەت. ئەقلىي ئەمگەك. * بىزنىڭ تەلىم-تەربىيە فاھجىمىز تەربىيەلىنىشىمىزنى ئەقلىي، ئەخلاقىي، جىسمانىي جەھەتلەردىن تەڭ يېتىشكەن سوتسىيالىستىك ئاڭغا ئىگە مەدەنىيەتلىك ئەمگەكچىلەردىن قىلىپ يېتىشتۈرۈشتىن ئىبارەت بولۇشى لازىم.

ئەقلىي ئەمگەك <پەلس> ئەقىل ئىشلىتىش، پىكىر-ئىدراك قىلىش بىلەن ئورۇنلىنىدىغان ئەمگەك: جىسمانىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللانغۇ-چىلارمۇ، ئەقلىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارمۇ سوتسىيالىستىك جەمئىيەتتىكى ئەمگەكچىلەر.

ئەقلىي بىلىش <لوگ> ئوبېيكتىپ شەيئىنىڭ ئومۇمىيىتى، ماھىيىتى ھەم ئىچكى باغلىنىشى توغرىسىدىكى بىلىش بولۇپ، ئۇ ئۇقۇم، ھۆكۈم ھەم خۇلاسى قاتارلىق تەپەككۈر شەكىللىرى ئارقىلىق يۈرگۈزۈلىدۇ.

ئەقلىي بىلىش باسقۇچى <لوگ> كىشىلەرنىڭ بىرەر شەيئىنى بىلىش جەريانىدىكى ئۇقۇم، ھۆكۈم ۋە ئەقلىي يەكۈن باسقۇچى.

ئەقلىي تەربىيە مەدەنىيەت، ئىلىم-پەن جەھەتتىكى تەلىم-تەربىيە.

ئەقلىي خۇلاسى <لوگ> لوگىكا ئىلمىدىكى تەپەككۈرنىڭ ئاساسىي شەكىللىرىدىن بىرى بولۇپ، مەلۇم بولغان بىر ياكى بىرقانچە ھۆكۈم ئاساسىدىن يېڭى بىر ھۆكۈم (يەكۈن)

ئەقەللىي بىلىم. ئەقەللىي ساۋات. * بوسۇغاڭدىن ئاتلاپ كىرگەن كىشى ئەگەر ساڭا دۈشمەن بولغان ھالەتتە، ئورنۇڭدىن تۇرۇپ ھۈرمەت بىلىدۇرۇ-شۇڭ ئەقەللىي قائىدە-يوسۇن ئەمەسمۇ؟! @ باغل. ھەتتا، ھېچ بولمىغاندا: راستىنى ئېيت. شۇ بويۇك بىلەن مۇشۇ كىچىككەنە كۆپكە قانداق سىغىدىك؟ بۇنىڭغا سېنىڭ بىر پۈتۈك ئەمەس، ئەقەللىي بىر قولۇڭمۇ سىغمايدۇ.

ئەقەللىيىسى رەۋ. ئەڭ ئاددىيىسى، ھېچ بولمىغاندا: شۇنداق بولسىمۇ كىچىك ئاخۇننىڭ سۆزىدە ياكى ھەرىكىتىدە، ئەقەللىيىسى چىراي ھالىتىدە بولسىمۇ، زەررىچە نارازىلىق، قارشىلىق ئىپادىسىنى تاپقىلى بولمايتتى.

ئەقەدە ئى [ئە] ئوي ياكى نىكاھ قىلىشقا پۈتۈشۈش: ئەقەدە قىلماق.

ئەقەدە قىلماق ئوي ۋە نىكاھ قىلىش ئۈچۈن پۈتۈشۈشكە: يەنىلا سۆزدىن سورا، تويىل-شىشقا ئەقەدە قىلىپ تۇرۇقلۇق، يەنە نېمىشقا ئاستىر-تىن بىر قىز بىلەن مۇھەببەت باغلاپ يۈرسىز؟

ئەقەرب ئى [ئە] <ئاستر> 12 بۇرچنىڭ بىرىنىڭ نامى بولۇپ، «چايان» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئەقەرب بۇرچى <ئاستر> ئېكلىپتىكىدىكى 12 بۇرچنىڭ سەككىزىنچىسى، بەلگىسى «m»، ئاسترونومىيەلىك ئۇزۇنلۇقى 210° - 240° قىچە، ئەسلى ئورنى ئەقەرب يۇلتۇز تۈركۈمىدە بولۇپ، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن مىزان يۇلتۇز تۈركۈمىگە يۆتكەلگەن؛ ھەر يىلى 23-ئۆكتەبىرنىڭ ئالدى-كەينىدە قۇياش بۇ بۇرچتا بولىدۇ. ئۇ ۋاقىتتا قىراۋ چۈشىدۇ.

ئەقەرب يۇلتۇز تۈركۈمى <ئاستر> ئېكلىپتىكىدىكى 12 يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ ئەڭ روشەن بىرى. مەركىزىي ئورنى: ئېكۋاتور ئۇزۇن-لۇقى 16 سائەت 40 مىنۇت، ئېكۋاتور كەڭلىكى 36°، ياز پەسلىدە جەنۇبىي ئاسمان بوشلۇقىدا پەيدا بولىدۇ. بۇ چاغدىكى شەكىلى

ئەقلىي قابىلىيەت — ئەقىدىچىلىك

چىقىرىشتىن ئىبارەت پىكىر قىلىش جەريانىنى بىلدۈرىدۇ. ئۇنىڭ بىۋاسىتە، ئەقلىي خۇلاسە، ۋاسىتىلىك ئەقلىي خۇلاسە دېگەن تۈرلىرى بار.

ئەقلىي قابىلىيەت ئوبىيېكتىپ شەيئىلەرنى بىلىش، تونۇش ۋە بىلىم تەجرىبىسىگە تايىنىپ مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش قابىلىيىتى. ئەستە ساقلاش، كۆزىتىش، پىكىر يۈرگۈزۈش، ھۆكۈم قىلىش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئەقلىي ھېسسىيات <پسخول> ھېسسىيات بىلەن ئىدىيىنىڭ بىرىكمىسى يەنى ئوڭايلىقچە ئۆزگەرمەيدىغان بىر خىل روھىي ھالەت.

ئەقلىيە سۈپ [ئە] ئەمەلىيەت داۋامىدا ئەقىل ئىشلىتىش ۋە پىكىر يۈرگۈزۈش ئارقىلىق خۇلاسلىغان: ئەقلىيە سۆز.

ئەقلىيە سۆز ئەمەلىيەت جەريانىدىكى تەجرىبە-ساۋاقلارغا ئاساسەن خەلق ئاممىسى تەرىپىدىن يەكۈنلەنگەن ھېكمەتلىك سۆز-ئىبارە: بۇ ۋەزىندىكى غەزەللەر ۋە خەلق بېيىتلىرى، ئەقلىيە سۆزلىرىنىڭ بەدىئىي ئىخچاملىنىشى ۋە قوشۇلۇشى ئاساسىدا مەيدانغا كەلگەنلىكى شۈبھىسىز.

ئەقلىيلىك «ئەقلىي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ھېسسىيلىق بىلەن ئەقلىيلىك سۈپەت جەھەتتىن پەرقلەنىدۇ. لېكىن بىر-بىرىدىن ئايرىلىپ كەتكەن ئەمەس.

ئەقىدە ئى [ئە] ① چەن كۆڭۈلدىن مۇئەييەن-لەشتۈرۈلگەن پىكىر، ئىشەنچ: رەيھان سادىق-نىڭ ئۆز ئەقىدىسى يولىدا جان پىسدا قىلىشتىن يۈكسەك غايىلىك مەنى ئىدى. * بىر سىگە نىسبەتەن ئىشقا نىسبەتەن ئۇنى قانداقمۇ ئۆرەش قىلىدىغان ② بىرەر نەرسە

ئوغرىسىدا شەكىللەنگەن ھۈرمەتلىك ۋە ياخشى كۆرۈش ئادىتى، ئېتىقاد: ئايرىلغانغا ئۆلمەيمەن. ئەقىدەمگە يېغىلايمەن. * ئۇنىڭ سەھەر تۇرۇپ چېنىقىش ئادىتى بىر كۈنىمۇ ئۆزگىرىپ باقمىدى. سەۋەب، بۇ بىر خىل ئەقىدە، ئادەت-تە! ③ ئىشەنچ ۋە ئېتىقادقا ئاساسەن شەك يوق دەپ قارالغان قائىدە ۋە ھۆكۈملەر: ئارتۇر ئورنىدىن تۇرۇپ، خۇددى دىنىي ئەقىدىنى يادلاۋاتقاندا، سالماقلىق بىلەن جاۋاب بەردى.

ئەقىدە باغلىماق بىرەر كىشى ياكى مەلۇم شەيئىگە ئېشىق ئىشەنچ، ھۈرمەت، ئېتىقاد تۇرغۇزماق: — ئىست، سىز ئەقىدە باغلىغان كىشى ئۆلۈپ كەتتى، — دېدىم مەن ئۇنىڭ چىن ھېسسىياتىنى كۆزەتمەكچى بولۇپ، — قانچە ئازابلانغانسىز — ھە! * بۇ گەپنى نېمىشقا بۇرۇن-راق دېمەيسىز؟ مەن شۇنچىلىك ئەقىدە باغلاپتەن تېخى!

ئەقىدە قىلماق — ئەقىدە باغلىماق: — سەن تۇمارنى ئىزدەپ كەلدىڭمۇ؟ ئادەمزاڭنىڭ بۇ يەرگە قەدىمى يەتكەن ئەمەس، سەن ئۇستازغا ئەقىدە قىلىپ، ئۇستازنىڭ خىزمىتىنى ئورۇنسىداش ئۈچۈن بۇ خەتەرلىك جايغا كېلىپسەن. * مەندە ئۇنىڭ ماڭا قىلغان ئەقىدىسىگە لايىق بۇ يەردىن تېزىرەك قۇتۇلۇپ ئۇنى بەختلىك قىلىش خىيالىلا بار ئىدى.

ئەقىدىسىنى ئۆزۈمگە ئىشەنچ، ئۈمىدىنىڭ ئەمەلگە ئاشمايدىغانلىقىغا ئىشەنمەك، ئەقىدە-سىدىن ۋازكەچمەك: ئىشكىگە گۈل تېرىپ، بىر گۈلۈڭنى ئۈزۈمدىم. بىۋاپا ئەمەسقۇ دەپ، ئەقىدەمنى ئۈزۈمدىم.

ئەقىدىسىنى يەردە قويماسلىق باشقىلارنىڭ ئىشەنچى، ئۈمىدى، ئېتىقادىغا مۇناسىپ ئىش قىلماق: ئەزىمەت يېتىتىپ ئاشقۇدەك دەرد-ئەلەم چەككەن، چىگىرى بار، بىر سۈرلۈك يىگىت، ئۆز قېرىنداشلىرىنىڭ ئەقىدىسىنى يەردە قويمايدۇ.

ئەقىدىنى ئاقلىماق بىلدۈرۈلگەن ئىشەنچ ئەقىدىسىگە مۇناسىپ ئىش قىلماق.

ئەقىدىچىلىك ئى. ئەقىدىلەرگە ئېسىد-

ئەقلىي قابىلىيەت ئوبىيېكتىپ شەيئىلەرنى بىلىش، تونۇش ۋە بىلىم تەجرىبىسىگە تايىنىپ مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش قابىلىيىتى. ئەستە ساقلاش، كۆزىتىش، پىكىر يۈرگۈزۈش، ھۆكۈم قىلىش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئەقلىي ھېسسىيات <پسخول> ھېسسىيات بىلەن ئىدىيىنىڭ بىرىكمىسى يەنى ئوڭايلىقچە ئۆزگەرمەيدىغان بىر خىل روھىي ھالەت.

ئەقلىيە سۈپ [ئە] ئەمەلىيەت داۋامىدا ئەقىل ئىشلىتىش ۋە پىكىر يۈرگۈزۈش ئارقىلىق خۇلاسلىغان: ئەقلىيە سۆز.

ئەقلىيە سۆز ئەمەلىيەت جەريانىدىكى تەجرىبە-ساۋاقلارغا ئاساسەن خەلق ئاممىسى تەرىپىدىن يەكۈنلەنگەن ھېكمەتلىك سۆز-ئىبارە: بۇ ۋەزىندىكى غەزەللەر ۋە خەلق بېيىتلىرى، ئەقلىيە سۆزلىرىنىڭ بەدىئىي ئىخچاملىنىشى ۋە قوشۇلۇشى ئاساسىدا مەيدانغا كەلگەنلىكى شۈبھىسىز.

ئەقلىيلىك «ئەقلىي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ھېسسىيلىق بىلەن ئەقلىيلىك سۈپەت جەھەتتىن پەرقلەنىدۇ. لېكىن بىر-بىرىدىن ئايرىلىپ كەتكەن ئەمەس.

ئەقىدە ئى [ئە] ① چەن كۆڭۈلدىن مۇئەييەن-لەشتۈرۈلگەن پىكىر، ئىشەنچ: رەيھان سادىق-نىڭ ئۆز ئەقىدىسى يولىدا جان پىسدا قىلىشتىن يۈكسەك غايىلىك مەنى ئىدى. * بىر سىگە نىسبەتەن ئىشقا نىسبەتەن ئۇنى قانداقمۇ ئۆرەش قىلىدىغان ② بىرەر نەرسە

ئەقلىيە سۆز
ئەقلىيە سۆز
ئەقلىيە سۆز
ئەقلىيە سۆز

بىلىمىمۇ بىلىمەس بولۇپ يۈرمەك، گۆڭلىگە ئالمايدىغان بولۇپ قالماق.

ئەقلى جايدا ئەقلىدىن ئازىغان، ئەس-ھوشىنى يوقاتمىغان: — مەن ئۇنى كەچۈر-دۈم، — دەپ كۆزىنى ئاچتى بوۋاي، ئۇنىڭ ھالى خاراب، بۇنىڭغا ئەقلى جايدا بولغان ئادەممۇ چىدىيالمىدۇ. * قانداق، ئۆزىڭىز سالامەتمۇسىز؟ مېنىڭ قارشىچە ئەقلىڭىز جايدا كۆرۈندۈ. **ئەقلى چولتا** — ئەقلى قىسقا: ئۇنىڭ ھۆسن-جامالىدا گەپ يوق، بىراق ئەقلى چولتىراق. **ئەقلى دۈمبىسىگە ئۆتۈپ قالماق** — ئەقلى گەجگىسىگە ئۆتۈپ قالماق.

ئەقلىدىن ئاداشماق — ئەقلىدىن ئازماق: مۇشۇنداق كۆڭۈلسىزلىكلەر داۋاملىشىۋېرىدىغان بولسا، چوقۇم ئەقلىدىن ئادىشىدىغان ئوخشاپمەن. **ئەقلىدىن ئازماق**: ئېسىنى يوقاتماق: ساراڭ بولماق، ئالچىماق: — ھەي، ئەقلىدىن ئازغان ساراڭ تاز، نېمىشقا بوغۇزۇڭغا كەلگەننى يۇتسماي-سەن؟ كىمىڭنى بولغىماقچىسەن؟ * مەن قىزىمدىن ئۆمىدىمنى ئۈزگەندىم، ئەقلىدىن ئازغىلى تاسلا قالغاندىم. بەختكە يارىشا سىلەرنىڭ ياردىمىڭلار بىلەن قىزىم قۇتۇلدۇرۇپ قېلىندى. **ئەقلى قىسقا** پەم-پاراسىتى نېپتەرلىك ئەمەس، ئەتراپلىق ئويلىمايدىغان. **ئەقلى كالتە** — ئەقلى قىسقا: ئېلىپتۇ ياغ، گۆڭگۈرت ۋە ئۆتكۈر پالتىنى، يوق قىلىشقا دىۋە — ئەقلى كالتىنى.

ئەقلى كەم — كەم ئەقىل: بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ھەسەن سوغۇق كۈلۈپ، مەسخىرە ئاھاڭىدا مۇنداق دېدى: تۇتۇرۇقسىز گەپلىرىڭنى ماڭا ئەمەس، ئەقلى كەم بالىلارغا ئېيتساڭ ئىدى. **ئەقلى كوتا** — ئەقلى قىسقا.

ئەقلى گەجگىسىگە ئۆتۈپ قالماق زىيانلىق ئىكەنلىكى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرغان نەرسىنىمۇ پەرق ئېتەلمەيدىغان ھالەتكە چۈشۈپ قالماق، دۆتلەشمەك، كالۋالاشماق: — چەتتە بۇرال، ئەقلى گەجگىسىگە ئۆتۈپ قالغان ئەخەق!

لىۋالىدىغان ھەرىكەت ۋە خاراكىتىر، ئەقىدىپەرەسلىك.

ئەقىدىلىك سۈپ. ئىشەنچ، ئەقىدىسى بار: كازىم ئۆز كەسپىنىڭ چىن ئەقىدىلىك پىداكارى، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ سەمىمىي ھۈرمەتلىگۈچىسى، قەدىرىگە يەتكۈچىسى ئىدى.

ئەقىل (ئەقلى) ئى [ئە] ① ئىنساننىڭ بىلىش، پىكىر قىلىش قابىلىيىتى: ئەقىل ئىگىسى. * تۈگىدەك بويۇڭ بولغۇچە، تۈگىمىدەك ئەقىل بولسۇن (ماقال). ② پىكىر يۈرگۈزۈش، چۈشىنىش: پەم، ئىدراك: ئاپمىزنىڭ خۇشال-لىقى بىزگىمۇ چەكسىز خۇشاللىق بېغىشلىدى، دېمەك بىز ئەقىل ئىشلەتسەكلا، ئۆز ئانىلىرىمىزنى خۇشال قىلالايدىكەنمىز. * ئەگەر سەن يوقسۇل ئىكەنسىن، ئەقىل — ئىلىمىڭ، ھۈنەر — كەسپىڭ بولسا، بايسەن. چۈنكى، ئەقىل — بىلىم، ئۇ مال — مۈلۈك، بايلىقتىن ياخشى. ③ ئەس — ھوش، مېڭە: ئەقىلنىڭ جايدىمۇ؟ * قاش لەۋھەگە ئەنەبەر بىلەن بەش مىسرا شېئىر يازدى، بىلۇر كۆكسىدە بەش بارماق كۆرۈپ قايتا ئەقىل ئازدى. ④ مەسىلە-ھەت، پايدىلىق چارە-تەدبىر: مۇھەممەت دۇبچاڭغا ئاستاغىنا بىر ئەقىل كۆرسەتتى. دۇبچاڭ ئالدىراپلا، يىغىن تۈگىدى، دەپ ئىشىنى بولدى قىلدى. * سېنىڭچە قايسىنى ساتساق بولار، ئەقىل كۆرسەتكەنە.

ئەقلى بار پىكىر يۈرگۈزەلەيدىغان، ئەقلىنى ئىشقا سالالايدىغان: مەن سېنى ئەقىلى بار، ياخشى ئوقۇيدۇ دېسەم، نومۇس قىلىماي شۇ نومۇرنى كۆتۈرۈپ كەلسىڭمۇ؟ * قىلىپچىڭنى سالىدىڭمۇ؟ ئەقىلنىڭ ئاز-پاز بار ئىكەن، باتۇر ئىكەنسىن، سەندە مېڭ پالۋانىنىڭ كۈچى بار ئىكەن.

ئەقلى بۇلغانماق ① ياخشى ياماننى پەرق ئېتەلمەس بولۇپ قالماق، كۆڭلى ناپاكلاشماق: مەن بۇ خوتۇننىڭ كۆز ياشلىرىغا بېرىلىپ، خۇشال-مەتتىن قىلغان بۇ سوۋغىنى ئېلىپ قويغانلىقىدىن ئەقلىم بۇلغىنىپتۇ. ② ئۆز نومۇسىغا تېگىدىغان بەتقىلىق ئىشلارنى كۆرسىمۇ كۆرمەس،

ئەقىلغە كەلمەك بىرەر مەسىلە ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزەلەيدىغان، ئەقىل ئىشلىتەلەيدىغان ھالەتكە كەلمەك؛ تەجرىبە - ساۋاققا ئىگە بولماق، چوڭ بولماق، ئادەم بولماق؛ ئۇنى دېمىسىمۇ ئەقىلغە كەلگەندىن باشلاپ ئېتىز ئىشى بىلەن مەشغۇل بولغان بۇ ئادەم بىكار ئولتۇرۇشقا بەك ئۇچ ئىدى. * ئۇ ئەقىلغە كېلىش ئۈچۈن بىر ئاز ساۋاققا موھىتتا چىدەك كۆرۈنىدۇ. * شۇنداق، ئەمدى ئەقىلغە كېلىپسەن، ياخشى ئويلاپسەن، ئويلىنىش توغرىلۇق بالدۇرراق ئويلاش كېرەك ئىدى، - دېدى ئەمەت دۇيچاڭ.

ئەقىلنى تاپماق ئەس - ھوشنى يىغىماق، ساۋاق ئالماق، ئىشنى توغرا قىلىدىغان بولماق؛ - ئەقىلنى تاپتىم ئانا! ئەمدى ھەممىنى چۈشەندىم! بۈگۈندىن ئېتىبارەن پايدىلىق قۇش قاناتلارغا زادى تەگمەيمەن! * بۇندىن كېيىن ئەقىلنى تاپساڭلا بولدى. قوي ئەمدى يىغىلما!

ئەقىلنى يوقاتماق بىلىش، پىكىر يۈرگۈزۈش قابىلىيىتىدىن مەھرۇم بولماق، ساراڭ بولماق؛ سالىھ بوۋا شۇندىن بېرى قىزىنىڭ ئىچ - ئاغرىقىدا بەش يىل يىغلاپ ئەقىلنى يوقىتىپ قويدى. * مومام نەۋرەلەرنىڭ قىزىق پاراخلىرىدىن كۈلۈپ ئەقىلنى يوقىتىپ قويغىلى تاس قالدى.

ئەقلى يەتمەسلىك ئىشەنگۈسى كەلمەسلىك، تەسەۋۋۇر قىلالماسلىق؛ بۇلارمۇ قورقۇپ كېتىپتۇ، بۇنىڭ نېمە ۋەقە ئىكەنلىكىگە ھېچ ئەقلى يەتمەپتۇ. * - شۇنىڭغا ئەقلى يەتمەمدۇ؟ - دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، - ئەگەر ئىككى كۆزىنى قىسۇالسا قانداق كۆرەلەيدۇ.

ئەقلى يەلگىسىگە ھىمەك ← **ئەقلى گەجگە - سىگە ئۆتۈپ قالماق**؛ خۇددى بەزگەك كېسىلگە قالدى ئەمىر سۈر بېسىپ، ئەقلى مىندى يەلگىسىگە ھوشىدىن كەتتى ئېزىپ.

ئەقلى يوق پىكىر يۈرگۈزۈش قابىلىيىتى يوق، ئەقىلنى ئىشقا سالالمايدىغان، مېڭىسى ئىشلىمەيدىغان؛ بۇرادەر، ئۇنى چوڭ بالام دەپ شۇنچە ئارزۇلىغىنىغا تۇشلۇق ئەقلى يوق بولۇپ

چىقتى. **ئەقىل تاپماق** يېڭى تەسىرات، يېڭى ساۋاق ۋە چارە - تەدبىرگە ئىگە بولماق، يېڭى بىر بىلىمگە ئېرىشمەك؛ كېرەم خوتۇننىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ئەقىل تاپقاندا كەلدى. * ئەگەر ئەقىل تېپىپ ئوغلۇمنى ساقايتالساڭ، قىزىمنى بېرىپ، سېنى ئۆزەمگە كۈيۈغۇل قىلىۋالىمەن. * كىتاب - دەپتەر، قەلەمنى، چۈشۈرمەيمەن قولۇمدىن. كۆڭۈل قويۇپ ئۆگىنىپ ئەقىل تاپتىم ئۇنىڭدىن.

ئەقىل تارازىسىدا قارتماق ئەقىل بىلەن باھالىماق، چوڭقۇر ئويلاپ بىر قارارغا كەلمەك؛ دادامغا كەلگەن بۇ بەختسىزلىك ماڭا ناھايىتى زور ئەلەم قىلغان بولسىمۇ، كېچىلەپ ئويلىنىپ ئەقىل تارازىسىدا تارتىپ كۆرۈپ، تەقدىرگە تەن بەرمەكچى بولدۇم.

ئەقىل تارازىسىدا ئۆلچەمەك ← **ئەقىل تارازىسىدا قارتماق.**

ئەقىل تارازىسىغا سالماق ← **ئەقىل تارازىسىدا قارتماق.**

ئەقىل چىشى بالا 18 ياشتىن ئاشقاندا چىقىدىغان ئېزىق چىش.

ئەقىل سورىماق يوليورۇق، مەسلىھەت ۋە تەدبىر كۆرسىتىشنى تەلەپ قىلماق؛ ئۇ بۇ مەكتەپكە كەلگەندىن كېيىن، تەجرىبىلىك ئوقۇت - قۇچىلار بىلەن سېزدىشىپ، ئۇلاردىن ئەقىل سوراپ، تەجرىبە ئۆگەندى. * ئەقىل سوراپ مۇئەللىمىدىن ماڭغانىدى ئالدىراپ كامال. قىلدى ئۇنى تۈلمۈ تىت - تىت يولىدىكى بۇ كۈتمىگەن ئەھۋال.

ئەقىلغە سىغمايلىق ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەسلىك، ئويلاپ يەتكىلى بولماسلىق؛ لېكىن قىز بالىنىڭ بىر توپ غوغاچى ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا چېپىپ يۈرۈشى ئانا ئۈچۈن ھاقارەت، جامائەت ئىچىدە ئەقىلغە سىغمايدىغان بىر ئىش ئىدى.

ئەقىلغە مۇۋاپىق ئەمەلىيەتكە ۋە كۆڭۈلدە ئويلىغانغا ماس ۋە ئۇيغۇن؛ باشقىلارغا قارىغاندا سېنىڭ بۇنىڭدىن كۆپرەك پايدىلىنىشىڭ

ئەقىلغە مۇۋاپىقتۇ؟! * بۇ ئەقىلغە مۇۋاپىق تەلەپ، تۇل ئولتۇرۇش ئايال كىشىگە راۋا ئەمەس.

ئەقىل كەلمەك كالىسىدا ياخشى چارە، تەدبىر پەيدا بولماق: كۆپچىلىك! مېنىڭ كاللامغا بىر ئەقىل كەلدى، قېنى ئېيتىپ باقايۇ؟
ئەقىل كۆرسەتمەك پايدىلىق چارە - تەدبىر ۋە مەسلىھەت تەلەرنى ئوتتۇرىغا قويماق، مەسلىھەت بەرمەك، يول كۆرسەتمەك: تاغلار، قېنى ئەقىل كۆرسىتىڭلار، ئىشنى نەدىن باشلىساق بولار؟ * جىددىي ۋەزىپە ئالدىدا ئۇيقۇسى قېچىپ ھەرىكەتكە كەلگەن ئادەملەر بىر ئېغىزدىن ھەر خىل ئەقىلەرنى كۆرسىتىشتى. * قېنى ئۆزلىرى مېنىڭ ئۈرۈمچىگە بېرىشىمغا بىر ئەقىل كۆرسەتسە.

ئەقىل كىرەك پىكىر يۈرگۈزۈش، ئويلاش، ياخشى - ياماننى بىلىش ئىقتىدارى پەيدا بولماق: ئەمىر خالىد ياسىنىگە: - خوپ، مەيلى، بۇ بالغا ئەقىل كىرىپ، «مېنىڭ ئاتام كىم؟» دەپ سورىسا، سەن ئۇنىڭغا: «سېنىڭ ئاتاڭ باغداد شەھىرىنىڭ ھاكىمى ئەمىر خالىد» دەپ ئېيتقىن! - دەپتۇ.

ئەقىل ئۆگەتمەك بىرەر ئىش - ھەرىكەتنى بېجىرىش ئۇسۇلىنى چۈشەندۈرمەك، يوليۇ - رۇق كۆرسەتمەك: - دادام، بۇ ئىش ھەل بولۇپ بولغۇچە ئاناڭلارغا ئۇقتۇرماڭلار، ھەل بولۇپ رەسمىي يولغا چىقىش ئالدىدا ئاناڭلارغا ئۇقتۇرۇپ ئېلىپ كېلىڭلار، - دەپ ئەقىل ئۆگەتكەن بولدى.

ئەقىل ئىشلەتمەك ئەقلىنى ئىشقا سالماق، پىكىر يۈرگۈزمەك، باش قانۇرماق ئويلانماق: ھەي، ئالاۋىدىن، ئەقلىڭنى ئىشلىتىپ باق! ئويلا! مىسىردىن باغدادقىچە نەچچە كۈنلۈك يول؟

ئەقىل ئىگىسى ئەقلى بار، ئەقىل ئىشلىتە - لەيدىغان كىشى: قارا، سەنمۇ بىر ئەقىل ئىگىسى، ئالدى بىلەن ئۆزۈڭ ئوبدانراق ئويلىشىپ كۆر!

ئەقىل يۈرگۈزمەك ← **ئەقىل ئىشلەتمەك**: ئۇ بىر ئاز ئەقىل يۈرگۈزگەندىن كېيىن جامال -

دىنغا ئېيتتى.

ئەقىل - پاراسەت ئەقىل ۋە پاراسەت:

- گاچا قىزنىڭ تىلىنى ئانىسى بىلىدۇ دېگەن شۇكەن - دە، مازارلارغا ياغ پۇرىتىپ ئاللىمىغان مەھسۇلاتنى ئەقىل - پاراسەت بىلەن ئالغىلى بولىدىكەنغۇ، - دېدى بوۋاي ئۆز - ئۆزىگە. * ھاكىمنىڭ باياتىنى گېپى كۆڭلۈمگە ياغدەك يېقىپ ئىچىدە ئۇنىڭ ئەقىل - پاراسىتىگە قايىل بولدۇم.

ئەقىل - پاراسەتلىك ئەقىل - پاراسەتكە ئىگە بولغان، ئەقىل - پاراسىتى بار: بۇ پادىشاھ ئۆزىنى دۇنيادا مېنىڭدەك ئەقىل - پاراسەتلىك ۋە سۆزمەن ئادەم يوق، دەپ ئويلايىكەن. * ئۇ تۇغۇلۇشىدىن ئەقىل - پاراسەتلىك ئىدى. ئۇ 15 يېشىدا لاۋازىماتچىلىق ئىدارىسىگە كىرگەندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ ئەمەلىي بىلىمىنى ئاشۇرۇپ، پەيدىنپەي مۇكەممەللىشىشكە تولۇق مۇمكىنچىلىك تاپتى.

ئەقىلدار ئى [ئە + پ] ئەقىللىق، دانىشمەن

ئادەم: نادانلار ئۆزىچە بولۇپ «ئەقىلدار»، «كونىلىق» ئۈستىدىن كۆتۈردى «ئىسىيان». پېشقەدەم كادىرلار «جاھىل ھوقۇقدار»، مۇئەللىم - ئۇستازلار بولدى «جىن - شەيتان». * بار، كاتتا شەھەرلەرگە قاناتلىنىپ، ئەقىلدار ئادەملەرگە قۇۋۋەت بەرگىن. گاڭ بىلەك ئىشچىلارغا دەرمان بولۇپ، پەن - بىلىم تەشنىسىغا مەدەت بەرگىن.

ئەقىلسىز سۇپ، ئەقلى يوق، بىئەقىل، ئەخمەق:

ئەقىلسىز دوستتىن، ئەقىللىق دۈشمەن ياخشى (ماقال). * ھەي بەتەخت، مانا مۇشۇنداق ئەقىل - سىز چوڭ بولدۇڭ، ئاغزىڭغا كەلگەننى بوغۇزۇڭغا يۇتماي جۈبۇلەيسەن، توغرا جاۋاب بېرەلمەي ھەر مۇقامدا يورغىلايسەن. * ئۇ ۋاقتىدا مەن ئەقىلسىز بولدۇم. ئەمدى مەن ئەقىل تاپقاندا ئانام بولمىدى. ئانامنىڭ قەدىرىگە يەتمىگەنلىكىمگە ئاھ - ئىسىت دەيمەن. // بۇ ئەقىلسىز دائىم ئۆزىگە ئىش تېپىپ يۈرىدۇ.

ئەقىلسىزلىق ئى ① «ئەقىلسىز» سۆزىنىڭ

ئابىستىراكت ئىسىم شەكلى: ھەممىسىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بولۇپ، سېنى ئەقىلسىزلىق قىلىپ كېلىپ يۈرمىسۇن دەپ بۇ ياققا كېلىشىم، ماڭ،

مېنىڭ بىر ئوغلۇم بار، ئەقىلى - ھوشى جايىدا ياخشى بالا بولدى. * - بۇ نېرۋىسى ئاجىز كىشىلەرگە ئاز - پاز تەسىر كۆرسىتىشى مۇمكىن، لېكىن ئەقىل - ھوشى جايىدا كىشىلەرنى بۇنداق قارا نىسپەت ھەرگىزمۇ ئالدىيالمايدۇ، - دېدى ھېكمەت دەككە بېرىپ.

ئەقىل - ھوشىنى تاپماق ← **ئەقىلنى تاپماق:** ئۇ چاغدا مەن ئۆيىدە ئەقىلى - ھوشىنى تاپقان ئادەم ھېسابلىناتتىم.

ئەقىل - ھوشىنى يوقاتماق ← **ئەقىلنى يوقاتماق:** بۇ خەتنى ئوقۇپ غەزەپكە چىدىماي ئەقىل - ھوشىڭىزنى يوقىتىپ قويسىڭىز، بۇ مېنىڭ ئۈچۈن ئەڭ خۇشاللىقلىرىم ئىش بولار ئىدى. * ئۇنى بىر كۆرۈشۈم بىلەنلا ئەقىل - ھوشۇمنى يوقىتىپ مۇھەببەت مەجنۇنى بولۇپ قالغانىدىم.

ئەكەتمەك [ئە] يېزىت. ئەڭ ئۇلۇغلار، ئەڭ كاتتىلار.

ئەكەتمەك - ئەشەرەپ يېزىت. ئەڭ ئۇلۇغ ۋە ئەڭ مۆتىۋەر زاتلار: كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشاھقا سەپەر ھەۋسى چۈشۈپ، ۋەزىر - ئومرا، ئەكەتمەك - ئەشەرەپلەرنى ئەگەشتۈرۈپ، مىڭلىغان خىزمەتكار، ئون مىڭلىغان ياساۋۇللىرىنىڭ ھەمراھ - لىقىدا داغدۇغا بىلەن يولغا چىقىپتۇ.

ئەكەتمەك - ئەكەتمەك چوڭ - كىچىك ئەمەل - دارلار، يۇقىرى - تۆۋەن مۆتىۋەرلەر: بايانداي سېپىلنىڭ جەنۇبىي تۈمۈشىدىكى ئۆستەڭ گىرۋىكىگە چاڭچۈن باشلىق ئەمەلدارلار ۋە يۇرت - نىڭ باشقا ئەكەتمەك - تەكەتمەكلىرى ئۈچۈن ھەشەمەت - لىك مۇنبەر ياسىلىپ، مۇنبەر رەڭمۇرەڭ لانتىلاردىن پورەك چىقىرىپ ياسالغان گۈللەر، چوڭ پانۇسلار بىلەن بېزەلگەنىدى.

ئەكەتمەك (توغرىسى: ئەركە) ← **ئەكەتمەك.**

ئەكەتمەك تەكۈزمەك «ئەكەتمەك» پېسىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سىز دەرھال بۇلارنىڭ ئەسكى - تۈسكىلىرىنى ئەكەتمەك تەكۈزۈۋېتىڭ، ئاندىن پاكىز تازىلاپ مېھمان كىرگۈدەك قىلىپ قويۇڭ.

ئەكەتمەك پ [ئېلىسىپ + كەتمەك] ئېلىسىپ كەتمەك، ئالغاچ كەتمەك: نەچچە يىلدىن بېرى

تۈزۈك كىيىن! * ئۇلار ئەقىلسىزلىقىدىن بېشى چۈشكەن ھالدا ئوردىغا كېتىشىپتۇ. ② ئويلا - ماستىن قىلىنغان ئەخمىقانە ئىش: ۋاي، ياق، بۇ تازىمۇ ئەقىلسىزلىق!

ئەقىللەشمەك پ. پىكىر ئېلىشماق، مەسلە - ھەتلىشەشمەك، باش قوشماق، كېڭەشمەك: مېنىڭ پىلانم پەقەت ئەقىللىشىش بىلەنلا ئەمەس، ھەرىكەت بىلەنمۇ ياردەم قىلىشىڭىزنى تەلەپ قىلىدۇ.

ئەقىللىق سۈپ ① ئەقىلى بار، كاللىسى

ئىشلەيدىغان، ئۆتكۈر، ھوشيار، زېرەك: ئەقىللىق - يۇرتنىڭ ئاغىسى، ھۈنەرۋەن - يۇرتنىڭ چاكىرى (ماقال). * ئەقىللىق ئۆزىنى ئەيىبلەپ، نادان دوستىنى (ماقال). * - توختى ئاخۇن ئاكا، نەۋرەڭنىڭ خېلى جىگىرى بار ئىكەن. ئەقىللىق بالا بولۇپتۇ بۇ! - دەپ كۈلۈپ قويدى. * - مەن ئۇنى ئەقىللىق ئادەم دېسەم، ئۇ بىر ساراڭ ئىكەن، - دېدى خوتۇنۇم. ② ئەقىل بىلەن ۋۇجۇدقا كەلگەن، بىلىملىك ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان: مانا بۇ ئەقىللىق گەپ، تازا توغرا ئېيتىش. * ۋاھ، بۇ ناھايىتى ئەقىللىق ئىش بولىدۇ!

ئەقىللىق «ئەقىللىق» سۆزىنىڭ ئايسى - شراكت ئىسىم شەكلى: سىز بەلكىم ئەقىللىقتا تىڭ - تىڭچىلار ئۆلچىمى بويىچە ھۆكۈم قىلۋاتسىڭىز كېرەك. * ئۇ بۇ قېتىمقى جېدەلدە ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ بىر ئەقىللىق قىلدى.

ئەقىل - ھوش ئەقىل ۋە ھوش، پەم - پاراسەت: نېمە دېسەم بولار، قېرىغاندا ئادەمنىڭ ئەقىل - ھوشى جايىدا بولمايدىكەن، تونۇدۇم دەي دېسەم، دەرھال ئېسىمگە ئالمايۋاتىمەن، تونۇمۇدۇم دەي دېسەم بۇرۇن بىر جايدا كۆرگەن - دەكلا قىلىمەن. * مەن ئەخمەق قىلىدىغان سىزنىڭ كىچىك بالىڭىزدىمۇ؟ سىزنىڭ ئالدىڭىزدا ئەقىل - ھوشۇم بىلەن ئولتۇرۇپتىمەن. قىلىدىغاننى تېلىپ بولۇپ ئۆزىچە تېخى: - پارتىيىنىڭ خىلاپلىق قىلىشىدىم، - دەپ

ئېيتىڭچۇ؟

جايدا ← **ئەقىلى جايدا:**

چالا قۇرۇماق: باھار ئاپتېپىنىڭ تەپتىدىن توغۇلار ئېرىپ، يەرلەر خېلى ئەكچىپ قالدى.

ئەكس [ئە] ① ئى. بىرەر نەرسىنىڭ سىلىق، يالتىراق يۈزىدە كۆرۈنگەن باشقا بىر نەرسىنىڭ تەسۋىرى، شەكلى: قىز ئاستا-ئاستا مېڭىپ دەريانىڭ ئىچىگە كىرىپتۇ-دە، ئېگىشىپ تۇرۇپ ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم ئۆزىنىڭ چىرايىنىڭ سۈدىكى ئەكسىنى كۆرۈپتۇ. * ھەجەر گالىستۇكىنى تاقاپ بولۇپ تامىدىكى چوڭ ئەينەك-نىڭ ئالدىغا كەلدى. ئۇ، ئەينەكتە ئۆز ئەكسىنى كۆردى. ② سۈپ. زىت، ئەتۈر، قارىمۇقارشى: زىددىيەتلەرنىڭ ھەممىسى مۇئەييەن شارائىتقا ئاساسەن، ئۆزلىرىنىڭ ئەكس تەرىپىگە ئايلىنىپ تۇرىدۇ.

ئەكس ئەتەك ① ئىچكى ھېس-تۇيغۇ، كەيپىيات قاتارلىقلار كىشىنىڭ يۈزىدە، تاشقى قىياپىتىدە كۆرۈنمەك: بۇ كىشىنىڭ كۆزلىرىدىن تەشۋىش، ئۈمىد ۋە يېلىنىش ئەكس ئېتەتتى. * قىزنىڭ ياشقا تولغان قوبۇق كىرىپكىلىك، چوڭ كۆزلىرىدە ئۇيات، خورلۇق، ئۆكۈنۈش ئەكس ئېتەتتى. ② بىرەر چۈشەنچە ۋە تەسرات مەلۇم كۆرۈنۈش ۋە تەسۋىردە ئىپادىلەنمەك، نامايان بولماق: گۆھەر كۆل، بۈگۈن سۈيۈك خۇددى كۆمۈش، شۇ سۇدا ئەكس ئېستەر بەختنىڭ سېنىڭ. * ئېكراندا ئالتە جۈپ يىمگىت-قىزلار-نىڭمۇ مۇڭدېشىۋاتقانلىقى ئەكس ئېتەتتۇ. ③ ئۆز ئىپادىسىنى تاپماق: ئەكس ئېستەر شۇ ئالتۇن جۈملىدىن، ئارمىيىگە خەلقنىڭ سۆيىگۈسى. ④ پىكىر، خىيالدا بىرەر تەسرات گەۋدە-لەنمەك: «ئۆزگىرىش كېرەك، ئۆزگەرسەم ئاندىن ئاپامغا يۈز كېلەلەيمەن» بۇ يۈسۈپنىڭ ئۆيىگە قايتقاندىن كېيىن كاللىسىدا ئەكس ئەتكەن ئويى ئىدى.

ئەكس تەسىر <ئىز> تەسىر كۈچىگە ئۇچىراۋاتقان جىسىمنىڭ كۈچ ئىشلەتكۈچى جىسىمغا بولغان قارشى تەسىرى. ئەكس تەسىر كۈچ بىلەن تەسىر كۈچىنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى

بالامنىڭ بالىسى دەپ كۆيۈپ-پىشىپ باقسام، چوڭ بولغاندا ئەكەنكىنى قارا!

ئەكەك (توغرىسى: ئەركەك) — ئەركەك. **ئەكەلدۈرمەك** «ئەكەلمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: يىمگىت ئاندىن ۋە ئۇنىڭ تېگىۋالغان ئېرىنىمۇ قوشۇپ ئوردىغا ئەكەل-دۈرۈپتۇ. * ئەخمەت بەگ دەرھال گېزەكچىنى چاقىرتىپ كىيىم ساندۇقىنى ئەكەلدۈردى ۋە ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئاچتۇرۇپ ئىچىدىن بىر بوغىچىنى ئالدى.

ئەكەلدۈرۈشمەك «ئەكەلدۈرمەك» پېئىلى-لىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: — مالىلىرىڭنى قانداق ئەكەلدۈرۈشتۈڭ، ئۇنىڭ بىلەن كارىم نېمە؟ — دېدى خوجايىن ئاچچىق بىلەن.

ئەكەلدۈرۈلمەك «ئەكەلدۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئۇ چەتتىكى تۇغقانلىرى ئارقىلىق ئەكەلدۈرۈلگەن ئالتۇن بىلەزۈكىنى كېلىنىگە سېلىپ قويدى.

ئەكەلمەك پ [ئېلىپ-كەلمەك] باشلاپ، كۆتۈرۈپ، ئېلىپ كەلمەك: شۇ ئۇچرىشىشتىن كېيىن ئايالىم ئۇنى بالىلىرى بىلەن قوشۇپ ئىككى قېتىم ئۆيگە چاقىرىپمۇ ئەكەلدى. * 1972 - يىلى، ساۋۇت كېسەل بولۇپ قالغىنىدا، ئابدۇرەھىم ئۇنى باداۋان كۆمۈر كېنىدىن ئۆز ئۆيىگە ئەكىلىپ، بىر يىلدىن ئارتۇق باقتۇ.

ئەكتۈرمەك «ئەكەمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئەكتۈرۈلمەك «ئەكتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئەكچە رەۋ. ئايرىم، ئوڭچە: شۇ ئاخشىمى چاۋارغا زايىت بەگنىڭ ئۆيى ئەكچە قالدۇ.

ئەكچىتمەك «ئەكچىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئەكچىتىلمەك «ئەكچىتمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئەكچىمەك پ. ئارتۇق نەملىكى كۆتۈرۈلۈپ نەخۇش ھالەتكە كەلمەك، سۈيى قاچماق،

تەڭ، يۆنىلىشى قارىمۇقارشى ھەمدە بىر تۈز سىزىق ئۈستىدە بولىدۇ.

ئەكس سادا <فىز> ① ئاۋاز دولقۇنى توسالغۇغا يولۇقۇپ قايتقاندىن كېيىن قايتا ئاڭلانغان ئاۋاز: ئىككى تەرەپتىن توختاۋسىز ئېتىلىۋاتقان ئوق ئاۋازلىرى پۈتۈن جىلغىلارنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈۋەتتى، ئۇقنىڭ ئەكس سادالىرى يىراقلاردا جاراڭلايتتى. * ئايال چىقىپ كەتتى، ئۇنىڭ مەزمۇت ماڭغان قەدەم ئاۋازى نۇردۇن ھاكىمنىڭ قۇلقىدا خېلى ۋاقىتقىچە ئەكس سادا بولۇپ تۇردى... ② كۆچمە. جاۋاب ساداسى، جاۋاب ھەرىكىتى، جاۋاب ئىشارىتى: بىر پارچە مەكتۇپ بىر قەلبكە ۋەكىللىك قىلىپ، ئۇنىڭ گېپىنىڭ ئەكس ساداسى بولىدۇ، شۇڭا تۇيغۇن كىشىلەر مەكتۇپنى مۇھەببەتنىڭ قىممەتلىك سوۋغىتى دەپ بىلىدۇ. ③ <مۇز> بىر ئاۋاز بەرگۈچى جىسىمنىڭ تىتىرىشى يەنە بىر ئۇنىڭدىن چوڭراق جىسىمغا تەسىر كۆرسىتىپ پەيدا بولغان كۈچەيمە ئاۋاز.

ئەكس سادا بوشلۇقى <مۇز> تارلىق چالغۇلارنىڭ گەۋدىسىدىكى تارنىڭ تىتىرىكىنى كۈچەيتىپ چىقىرىپ بېرىدىغان بوشلۇق. ئەكس سان <مات> ئەگەر a نۆلگە تەڭ بولمىسا، $\frac{1}{a}$ نى a ساننىڭ ئەكس سانى دەيمىز.

ئەكسچە رەۋ ① كۈتۈلگەن ۋە ئارزۇ قىلىنغانغا پۈتۈنلەي قارشى ھالدا، تەتۈرىچە: مەن چوڭ يىمغىنىنى كېچىكتۈرۈپ ئاچىدۇ، دەپ ئويلىغانىدىم، لېكىن ئۇ پەرىزىمنىڭ ئەكسچە، بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا ئېچىلدى. * ئۇنىڭ ئورنىغا كەلگەن يېڭى باشلىق بۇرۇنقى باشلىقنىڭ ئەكسچە ئادەم بولۇپ چىقتى. ② خاتا ھالدا: — جېدەلنى ئايرىغانىكەنسىن توغرا ئايرىغىن، توپ مېنىڭ تۇرسا ئەكسچە مېنى ئۇردۇڭ، مۇشۇ جېدەل ئايرىغانلىق بولامدۇ؟ — دېدىم مەن. * بىز ئۇلارنىڭ تېپىشلىرىگە ئۇنىڭدىن ئاشۇرۇپراق تېپىش بىلەن جاۋاب قايتۇرماي، ئەكسچە بۇ

بىچارىلەرگە رەھىم قىلىشىمىز لازىم ئىكەن. ② قارىمۇقارشى باغلىغۇچى رولىدا كېلىدۇ: بۇ ئۈچ دۇي پايىدا ئېلىش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، ئەكسچە ئون مىڭ يۈەندىن كۆپرەك زىيان تارتقانىدى. * ئارىلان نانغا قارايمۇ قويمىدى، ئەكسچە ئارقىغا سۈرۈلۈپ پارتىنىڭ ئىچىگە كىرىۋېلىشقا ھەرىكەت قىلدى.

ئەكسلىھەرىكەت ئى [ئە] ئىنقىلابقا قارشى ئېلىپ بېرىلغان بۇزغۇنچىلىق ھەرىكەت: جياڭ چىڭ گۇرۇھىنىڭ قىلمىشلىرى پۈتۈنلەي ئەكسلىھەرىكەتتۇر.

ئەكسلىھەرىكەتچى ئى. ئەكسلىھەرىكەت نەزەرىيەسى، ئەكسلىھەرىكەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى.

ئەكسلىھەرىكەتچىلىك ئى. ئەكسلىھەرىكەت بىلەن شۇغۇللىنىش پائالىيىتى.

ئەكسلىنىشىلاپ ئى [ئە] ئىنقىلابى ھاكىمى- يەتتە قارشى، ئىنقىلابىي دىكتاتۇرنى ئاغدۇرۇۋېتىشكە ئۇرۇنىدىغان ئەكسچە تىپىل ھەرىكەت.

ئەكسلىنىشىلاپچى ئى. ئەكسلىنىشىلاپ تەرەپدارى ياكى قاتناشچىسى: مەدەنىيەت ئىنقىلابى باشلىنىپ ئانچە ئۇزاق ئۆتمەي ئۇنى ئەكسلىنىشىلاپچى دەپ قولغا ئالغان. * جەمئىيەت ئامانلىقىنى ياخشىلاپ تىنچ بولۇش- ئىتتىپاق بولۇشتەك سىياسىي ۋە زىيەتنى مۇستەھكەملەش ۋە راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن، ئەكسلىنىشىلاپچىلار ۋە ھەر خىل جىنايىتىلەر جىنايەتچىلىرىنىڭ بۇزغۇنچىلىق ھەرىكەتلىرىگە قارشى قەتئىي كۈرەش قىلىشىمىز لازىم.

ئەكسلىنىشىلاپچىلىق ئى. ئەكسلىنىشىلاپ بىلەن شۇغۇللىنىش پائالىيىتى.

ئەكسلىنىشىلاپچى سۈپ. ئىنقىلابقا قارشى تۇرىدىغان، ئىنقىلابقا دۈشمەنلىك قىلىدىغان: ھازىر ئاپتونوم رايونىمىزدا پۈتۈن مەملىكەتتىكىگە ئوخشاش، ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىلىدىغان ئوي-پىكىرلەر ئەھۋالىدا ناھايىتى زور ئۆزگىرىش بولدى.

قاماقتىكى جىنايەتچىلەر ئارىسىدا ئەكسىيەتچىلارنىڭ جىنايەتچىلەر ئازايدى.

ئەكسىيەتچى ← ئەكسىيەتچى: سوتسىيالىستىك مۇلۇكچىلىك تۈزۈمىنىڭ بارلىققا كېلىشى مەلەتلەرنى بىر-بىرىدىن ئايرىپ تاشلىمايدۇ، ئەكسىيەتچى ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا دوستلۇق، ھەمكارلىق ئىدىيىلىرىنى ئۆستۈرىدۇ.

ئەكسىيەتچى ① ئى. ئىلگىرىلەشكە، ئىنقىلاب ئىشلىرىغا قارشى، ئاغدۇرۇلغان تۈزۈم تەرتىپ-لىرىنى ساقلاپ قېلىش، تىكلەش تەرەپدارى ياكى ئۇنىڭ قاتناشقۇچىسى: 1947-يىلى 4-ئايدا ئەخمەتجان قاسىمى خوتەنگە كېلىپ، بۇ يەردىكى ئەمگەكچى خەلق ۋە زىيالىيلارنىڭ گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىگە قارشى كۈرىشىگە ئىلھام ۋە مەدەت بەرگەندى. ② سۈپ. ئىنقىلاب تەرىپىدىن ئاغدۇرۇلغان سىنىپلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن كۈرەش قىلىدىغان، ئاغدۇرۇلغان سىنىپلارنىڭ ئىدىيىسىگە مەنسۇپ بولغان؛ خەلقىمىز بىلەن بۇ ئەكسىيەتچى سىنىپلار ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت دۈشمەن بىلەن ئۆز ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتتۇر.

ئەكسىيەتچىل سۈپ. ئەكسىيەتچىگە خاس، ئەكسىيەتچىگە مايىل: جاھانگىرلىك دەۋرىدە، بۇرژۇئا قانۇنشۇناسلىقى تېخىمۇ ئەكسىيەتچى بولۇپ كەتتى. * كونا جەمئىيەتنىڭ ۋە ئەكسىيەتچىل ئەدەب-قائىدىنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچراش جەھەتتە ئۇ بىزگە ئوخشاپ كېتىدۇ، بىراق باشقا جەھەتلەردە زادىلا ئوخشامايدۇ.

ئەكسىيەتچىلەشمەك پ. ئەكسىيەتچىلىك بىلەن شۇغۇللانماق، ئەكسىيەتچى بولماق: ئىنقىلابنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدە بەزى ئادەملەر ئىنقىلابىي سەپكە كىرگەن بولسىمۇ، لېكىن گومىنداڭنىڭ «تازىلاش» ھەرىكەتلىرىدىن قورقۇپ ئىنقىلابقا خائىنلىق قىلدى ھەم ئەكسىيەتچىلىشىپ كەتتى.

ئەكسىيەتچىلەشمەك ← ئەكسىيەتچى-لەشمەك: جاھانگىرلىك دەۋرىدە، بۇرژۇئا زىيالىيلىرىنىڭ ئىقتىسادىي جەھەتتە مونوپولىيە قىلىشىغا ۋە

سىياسىي جەھەتتە كۈنسىپرى ئەكسىيەتچىلىككە قاراپ مېڭىشىغا ئەگىشىپ، بۇرژۇئا زىيالىيلىرىنىڭ قانۇنلىرىمۇ تازا ئەكسىيەتچىلىشىپ كەتتى.

ئەكسىيەتچىلىك ئى. ئەكسىيەتچىلەرگە خاس ھەرىكەت ۋە پائالىيەت: 1927-يىلىدىن كېيىنكى ئەكسىيەتچىلىك ئەنە شۇنداق نۆۋەتتىكى ۋەزىيەتنى چۈشەنمەسلىكنىڭ نەتىجىسى ئىدى.

ئەكسىيەتچىلىك ← ئەكسىيەتچىلىك: لېكىن بىلىش نەزەرىيىسىنىڭ ۋەزىيىسى بۇ خىل نەسەۋۋۇرنىڭ چىن ئەمەسلىكىنى، خىيالىيلىقنى ۋە ئەكسىيەتچىلىكنى كۆرسىتىشتىن ئىبارەت.

ئەكسىيەتچىلىك پ. ئۇرۇقنى يەرگە چاچماق؛ تېرىماق.

ئەكسىيەتچىلىك «ئەكسىيەتچىلىك» پېئىلىنىڭ ئۆلۈك دەرىجىسى: دۇبىجاڭ يۇگۇرۇپ ئېتىزغا كېلىپ بولغۇچە بۇ بالىلار ئېتىزدا باققان ماللىرىنى ئاللىسقاچان ئەكسىيەتچىلىك ئىدى.

ئەكسىيەتچىلىك «ئەكسىيەتچىلىك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: دادام قالدۇرۇپ كەتكەن بۇ ھاسا ئۆيىمىزدىكى قوزۇققا ئېلىپ قويۇلغانىدى. بىر ئايدىن بېرى ئۇ كۆرۈنمىدى، ئۇنىڭ كىم تەرىپىدىن قاچان ئەكسىيەتچىلىك بىزگە نامەلۇم.

ئەكسىيەتچىلىك پ [ئېلىپ كىرمەك] باشلاپ، كۆتۈرۈپ، ئېلىپ كىرمەك: بىر چاغدا خوتۇن چىقىپ قازاندا قالغان گۆشلەرنى تاۋاققا ئېلىپ، بايۋەچچىنىڭ ئالدىغا ئەكىرىپتۇ. * ئۇ ئۆز ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ، بىر قىسىملارنى چەتكە قاقتى، يەنە بىر قىسىملارنى ئۆز قوشۇنىغا ئەكىردى.

ئەكسىيەتچىلىك «ئەكسىيەتچىلىك» پېئىلىنىڭ ئۆلۈك دەرىجىسى: خىزمەتداشلىرى ئۇنىڭ ئۆي كۆچۈشىگە ھەمكارلىشىپ نەرسە-كېرەكلىرىنى ئۆيىگە ئەكىرىشتى، ھەم ئورۇنلاشتۇرۇپمۇ بەردى.

ئەكسىيەتچىلىك «ئەكسىيەتچىلىك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئۇ بۇ يىل چەتتىن نۇرغۇن ماللار ئەكىرىۋەردى.

ئەكسىيەتچىلىك «ئەكسىيەتچىلىك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئەگەشتۈرمەك «ئەگەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سادىق ئەمدى ئۆز ھەمراھلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ، سۇ چىقىرىش ئېغىزى تەرەپتىكى دامبا ئۈستىگە يۈگۈردى. * ئەمدى مەن بېرىپ سۇلتانىنى مۇشۇ يەرگە ئەگەشتۈرۈپ كېلىمەن، — دەپتۇ ئالاھىدىن.

ئەگەشتۈرۈلمەك «ئەگەشتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: شۇ چاغدا ھويلىغا ئەگەش-تۈرۈلۈپ كىرىلگەن ئەسئەت قىزاردى ۋە ھېچقاچان كۆرۈلۈپ باقمىغان دەرىجىدە ھودۇقتى.

ئەگەشكۈچى سۈپ. ئەگەشپ ماڭغۇچى: بۇ قېتىمقى ھەرىكەتتە باش جىنايەتچىلەر قاتتىق جازالاندى، ئەگەشكۈچى جىنايەتچىلەر سۈرۈشتۈرۈلمىدى.

ئەگەشكۈچى جىنايەتچى <قا> بىرلىشىپ ئۆتكۈزگەن جىنايەتتە، ئاساسىي جىنايەتچىگە ياردەملىشىپ جىنايەت ئۆتكۈزگەن ھەمدە قوشۇمچە رول ئوينىغان جىنايەتچى، ئەگەش-كۈچى جىنايەتچى ئاساسىي جىنايەتچىلەردىن پەرقلىنىدۇ.

ئەگەشمە سۈپ. ئەگەشكۈچى، ئەگەشپ كېلىدىغان: ئەگەشمە بۆلەك.

ئەگەشمە بۆلەكلىرى <تىل> جۈملىنىڭ باش بۆلەكلىرىنى ياكى ئۆزئارا بىر-بىرىنى ئېنىقلاپ، تولۇقلاپ، ئىزاھلاپ كېلىدىغان جۈملە بۆلەكلىرى؛ ئۇلار تولدۇرغۇچى، ئېنىقلىغۇچى، ھالەتتىن ئىبارەت.

ئەگەشمە چاقى <ماشىن> ئاساسىي چاققا ئەگەشپ ئايلىنىدىغان چاقى.

ئەگەشمە كېسەللىك <تېب> بىرەر كېسەل سەۋەبىدىن پەيدا بولىدىغان ئىككىنچى بىر خىل كېسەللىك. مەسىلەن: قىزىل ئۆپكە ياللۇغىنى كەلتۈرۈپ چىقارسا، ئۆپكە ياللۇغى ئەگەشمە كېسەللىك بولىدۇ.

ئەگەشمەك پ ① ئارقىسىدىن ماڭماق، كەينىدىن بارماق: باشقىلارغا رەھمەت ئېيتىپ،

ئەگەشمەك «ئەگەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: پارۇق ئوغرىلىق جىنايىتى بىلەن ئەيىبلىنىپ كۆرسىقا ئەكەتلىدى.

ئەگەشمەك (ئوغرىسى: ئەركىلەتمە) ←

ئەگەشمەك (ئوغرىسى: ئەركىلەتمەك) ←

ئەگەشمەك (ئوغرىسى: ئەركىلەك) ←

ئەگەشمەك (ئوغرىسى: ئەركىلەك) ←

ئەگەشمەك «ئەكەلمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: بۈگۈن كىتابخانىدىن نۇرغۇن لۇغەتلەر ئەكىلىندى.

ئەگەر [پ] شەرت بېقىندى جۈملىنىڭ بېشىدا كېلىپ «سا، سە» ۋە باشقا شەرت قوشۇمچىلىرى بىلدۈرگەن مەنىنى كۈچەيتىپ كېلىدۇ؛ ئەگەرسەن كەلمىگەن بولساڭ، بۇ چاتاق ئۈزۈلمەيتتى. * ئەگەر سىلەر ۋاقىتىدا يېتىپ كەلمىگەن بولساڭلار، زىيان تېخىمۇ كۆپ بولاتتى.

ئەگەرچە ← **ئەگەر**: ئەگەرچە ئولتۇرۇپ بىر باغ ئىچىدە، تاماشا ئەيلىسەڭ ھەم كۆز ئۇچىدا. ئانار، شاپتۇل شېخى ئۆزرە تۆۋەنگە — نەزەر سالىساڭ سۈيى ئۆركەش تۈمەنىگە، ئەجەب ھېسار بىلەن كۆڭلۈك بىتاقەت، دېڭىزدەك چايقلار تىنماي ئالامەت.

ئەگەرچەندە ← **ئەگەر**: ئەگەرچەندە ئابدۇللا مۇدىر بۇ ئوقەتنى ھەل قىلىپ بەرمىگەن بولسا، ئۆگەننىڭ سۈيىنى ئالغىنىمىزدا ئۇچۇملاپ تارتامدۇق؟ * ئەگەرچەندە بۇنىڭغا يەنە نارازى بولىدىكەنمەن، بارىدىغان يېرىڭنى ئۆزەڭ ئويلاپ كۆر!

ئەگەردە ← **ئەگەر**: ئەگەردە بەدد-نىڭدە مەن كەم بولسام بەدىنىڭنىڭ ئۆسۈشى ئاستىلاپ كېتىدۇ، كۆزۈڭ ئاجىزلاپ نامازشام قارىغۇسى بولۇپ قالسىمەن، — دەپتۇ ۋىتامىن «A»

سۈرئىتى ئاستا، ئوق يولى ئەگرى بولدىغان زەمبىرەكلەرنىڭ ئومۇمىي نامى.

ئەگرى دەستە <ماشىن> دوڭ ئوقىنىڭ ئەگرى قىسمى، ئۇنىڭ رولى: ۋېۋزى ۋە شاتون ئارقىلىق پورشېننىڭ قايتىلانا ھەرىكەتتىكى دوڭ ئوقىنىڭ ئايلانما ھەرىكىتىگە، ياكى دوڭ ئوقىنىڭ ئايلانما ھەرىكىتىنى پورشېننىڭ قايتىلانا ھەرىكىتىگە ئايلاندۇرۇپ بېرىشتىن ئىبارەت.

ئەگرى دەسسەمەك يامان يولغا ماڭماق، خاتا دەسسەمەك: تۇرنىسا، ئەگرى دەسسەمەي، تۈز يولغا ماڭ، بولمىسا سەنمۇ داداڭ بارغان جايغا بارىسەن.

ئەگرى سىزنىڭ <مات> ھەرىكەتچان نۇقتا ھەرىكەت قىلغاندا، يۆنىلىشنىڭ ئۆزگىرىشى ئۆزگىرىشىدىن ھاسىل بولغان سىزنىڭ.

ئەگرى قول ← قولى ئەگرى: — ئۇنىڭمۇ ئەمدى بۇرۇنقى ئەگرى قولى تۈزلىنىپ قالدى، — دېدى ئوسمان دۇبچاڭ.

ئەگرى قىسقىچ: تۆمۈرچىلەر ئىشلىتىدىغان، ئاغزى ئىچىگە ئېگىلگەن قىسقىچ.

ئەگرى يول خاتا، ناتوغرا يول: نۇرنىسا سابىرنىڭ يېقىنىدىن بېرى ئەگرى يولغا دەسسەۋاتقانلىقىنى ئاز-تولا بايقىغان بولسىمۇ بىلدۈرمىگەنىدى.

ئەگرى — بۈگرى ← ئەگرى — توقاي: ئەگرى — بۈگرى ئېرىق ۋە بىرنەچچە قاتار چىت كۈلباغىنى مەكتەپتىن ئايرىپ تۇراتتى. * ئاپتوموبىل ئەگرى-بۈگرى تاغ يولىدا توختىماي ئېلگىرىلەيتتى. * بالا خەتنى قولغا ئالدى، ئۇ بۇنداق ئەگرى-بۈگرى خەتلەرنى تونۇمىسىمۇ خەتكە سىنچىلاپ قارىدى.

ئەگرى — توقاي قىغىر-قىيىق، ئوڭغۇل — دوڭغۇل، تۈز ئەمەس، يىلان باغرى: بىر كىچىك ئېقىن ئېگىز-پەس، ئەگرى — توقايلاردىن ئۆتۈپ، ئۆزكەشلەپ ئالغا ئېقىۋاتقان چوڭ دەرياغا قوشۇلۇپ، يېڭى ھاياتقا تىگە بولدى.

ئەڭ ئاخىردا تەكلىپ قىلغان شۇ چوكانغا ئەگەش-تىم-دە، يۈرۈپ كەتتىم. ② بىرەر كىشىنى دوراپ، تەقلىد قىلىپ، ئىش-ھەرىكەت قىلماق؛ بىرەر كىشىنىڭ گېپىگە كىرىمەك؛ ئەنە بىر چاغلاردا ئابدۇللاغا ئەگەشكەن مۇمىن مۇرىمەسمۇ ئەمدى كەينىگە بۇرۇلۇپ، نەيزە ئۇرۇپ پاش قىلىش ماتېرىيالى يېزىۋېتىپتۇ. * مەن ئون يىل ساڭا ئەگەشتىم. ③ ئاخىرىغا «ئىپ، ئۇپ، ئۇپ» رەۋىشداش قوشۇمچىلىرى ئۇلىنىپ، «بىلەن، بىللە، ئارقىلىق» مەنىسىدە. دىكى تىركەلمە رولىدا كېلىدۇ؛ ئەلۋەتتە، سىياسەتنىڭ تەرەققىي قىلىپ ئۆزگىرىشىگە ئەگەشپ، قانۇننىڭمۇ تەرەققىي قىلىپ ئۆزگىرىپ تۇرۇشى كېرەكلىكى ئومۇمىي ئەھۋالدىن ئېيتىلغان. * دۇنيانىڭ ئاۋاتچىلىقىغا ئەگىشىپ، قەشقەرمۇ ئاۋاتلىشىپ كېتىۋېتىپتۇ.

ئەگدۈرمەك «ئەگمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئاكتىپلارنىڭ قاۋانلىقىنى باش ئەگدۈرمەكچى بولغانلىقى، ئانا-بوۋىسى قىلىپ باقمىغان ئىشنى قىلماقچى بولغانلىقى، نەچچە يۈز يىللىق قەدىمىي قومۇشلۇققا ھۇجۇم قىلىش ئۈستىدە ئېلىپ بارغان مۇلاھىزىلىرى ئۇنى ھاياجانلاندۇرغانىدى.

ئەگدۈرۈلمەك «ئەگدۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: مانا قولۇمدىكى بۇ ھاسا بۇلتۇر ئالبا نوتىسىدىن ئەگدۈرۈلگەنىدى.

ئەگرى سۇپ ① تۈز سىزنىڭ بۇيلاپ يۆنەل-مىگەن، قىغىر، ئېگىلگەن: بوۋاي ئەنە شۇ ئەگرى دەرۋازىدىن چىقىپ، رەستىلەرنى ئايلىنىپ، دوپپا بازىرىغا باردى. * قېشىنى خۇددى ئەگرى يا دەيسەن، كىرىپكىلىرىنى ياۋغا ئاتقان ئوق. * دارغا ئاس! — جەمىشت غەزەپتە تۈۋلىدى بىر غالىچىغا، قۇردى دار ئارغامچا باغلاپ ئەگرى شاخلىق ئارچىغا. ② كۆچمە. دۇرۇس بولمىغان، ناتوغرى؛ ساپ بولمىغان، ناپاك: ئەگرى يول. ئەگرى سۆز. ئەگرى قول. ئەگرى غەرەز.

ئەگرى ئاتىدىغان توپ <ھەرب> مىنامىيوت ۋە ياغ زەمبىرىكى قاتارلىق دەسلەپكى

ئەگىمىلەردىن خۇددى جەرەندەك چەبدەسلىك بىلەن ئەگىشىپ ئۆتەتتى.

ئەگمە دېرىزە <بىن> ئۈستى قىسمى تۈرلۈك ئەگمە شەكىللەردە ئىشلەنگەن دېرىزە.

ئەگمە كۆۋرۈك <بىن> ئوتتۇرىسى ئېگىز، تۆشۈكى ياي شەكىلدە بولىدىغان، ياي شەكىلدە ئېگىپ ياسالغان بىر خىل كۆۋرۈك: بىر كۈنى ئۇ شۇ تەرىقىدە كېتىۋېتىپ ئەگمە كۆۋرۈكتە تاشقا پۈتلىشىپ يېقىلىپ چۈشتى. ئۇ ۋېلىسپىتنىڭ ئۈستىدە چار باقىدەك دۈم يېتىپ جېنىنىڭ بارىچە تېپىپچەكلەيتتى.

ئەگمە ئىشىك <بىن> ئۈستى ياي شەكىلدە، ياكى ياي ۋە باشقا تۈرلۈك سىمىمېترىك ئەگىرى سىزىقلارنى كېسىشتۈرۈش يولى بىلەن ئەگمە چىقىرىپ ياسالغان ئىشىك.

ئەگمە چ سۇپ ← ئەگمە: ئۇنىڭ ھۆسنىگە ماس كەلمەيدىغىنى ئوڭ قېشىنىڭ ئەگمەچ، سول قېشىنىڭ تۈزلۈكى، ئەكسىچە، ئوڭ كۆزىنىڭ جايىدا، سول كۆزىنىڭ سەل ئالغا يىلىقى ئىدى. * ئۇ كۆك خىشتىن ئەگمەچ قىلىپ قوپۇرۇلغان، قاراڭغۇ، ئۇزۇن يولىدىن ئۆتۈپ، شەھەرنىڭ ئىچكىرىكى دەرىزىسىدىن كىرىشى ھامان، شەھەردە بىر خىل ئەنسىزلىكنىڭ ھۆكۈم سۈرۈۋاتقانلىقىنى كۆردى.

ئەگمەك پ ① ئېگىلىگەن ھالەتكە كەلتۈرمەك: ئازدىن كېيىن شتاب باشلىقى ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ قولىنى ئەگمەكچى بولدى، بىراق ئەخمەت قاققان قوزۇقتەك قىمىر قىلماي تۇراتتى. * ئىشىك ئالدى چىناردۇر، ئەگسەم شاخى سۇنادۇر. يار ئۈستىگە يار تۇتسا، ئوغۇل - قىزغا گۇناھدۇر. ② قەددىنى پۈكمەك، مۈكچەيتتۈرمەك: ئالدىرىماي تۇر، ئاشۇ مەغرۇر قامىتىڭنى يادەك ئەگمەسەم، ئومۇمەن، ئوغۇل بالا بولماي كېتەي! * نۇر بوۋاي ئۆتمۈشتە دەرد - ئەلەم چەككەن، زۇلۇمنىڭ تاغلىرى قەددىنى ئەگكەن.

ئەگۈن ئى. ئۈستى ئەگمىلىك رېشاتكا شەكىلدە ياسالغان ياغاچ دەرىزە.

ئەگىتمە سۇپ. ئەگىرى قىلىنغان، ئەگىرى

ئەگىرى - توقايلىق ① «ئەگىرى - توقاي»

ھالەت: يولنىڭ ئەگىرى - توقايلىقى. خەتنىڭ ئەگىرى - توقايلىقى. ② كۆچمە. جاپا - مۇشەق - قەت، توسالغۇ: كېيىن جۇڭگودا ۋە باشقا سوتسىيالىستىك ئەللەردە يەنە سىياسىي ۋە ئىقتىسادىي جەھەتلەردە ئارقا - ئارقىدىن بەزى ئەگىرى - توقايلىقلار پەيدا بولدى. * كىشىلەر ھاياتىدا ھەر خىل ئەگىرى - توقايلىقلارغا يولۇقدۇ. بەزىلەر ئەگىرى - توقايلىقلار ئىچىدە ئالغا باسدۇ. بەزىلەر بولسا، قوشۇندىن چۈشۈپ قالدۇ.

ئەگىرى - دوناي ← ئەگىرى - توقاي: بىز

كېتىۋاتقان ئاسفالت يول ئەسلىدە ئىككى ياقىسىدا جىگدە كۆتەكلىرى چوقچىيىپ تۇرغان ئەگىرى - دوناي ھارۋا يولى ئىدى.

ئەگىرى سۇناي ئى [ئەگىرى + سۇناي] <بوت>

چوقا ئائىلىسىدىكى كۆپ يىمىلىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى ئۇزۇن ۋە يۇمىلاق كېلىدۇ، يۈزىدە پۈرمىلىرى بولىدۇ؛ گۈلى سۇس سۆسۈن، يىمىلىرى سېرىق، تىبابەتچە - لىكتە دورا قىلىنىدۇ. ئۇ قانىنى تولۇقلاش، يۈرەكنى كۈچەيتىش رولىغا ئىگە.

ئەگىرىلىك «ئەگىرى» سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: سىلى ئايال تۇرۇقلۇق توغرا بىلەن ئەگىرىلىكنى بىلگەن يەردە، مەن ئەلۋەتتە بىلىمەن - دە. * ياڭرىدى شۇ سادا جاراڭلىق خىتاب، ساداقەت، ۋاپادىن دىلىم سۆيۈندى. ئەگىرىلىك قەلبىمدىن كۆچتى قەددىمگە، بىر پارچە قارا تاش تاغدەك كۆرۈندى.

ئەگىزىك ئى. بېسىق تۇتىدىغان تورنىڭ

ئىككى يان تەرىپى.

ئەگىلەك (توغرىسى: ئەلگەك) ← ئەلگەك.

ئەگمە ① سۇپ. ئېگىلىگەن، قايرىلغان؛

ئېگىپ ياسالغان؛ ياي شەكىللىك: كامبىر - لارنىڭ تېمى پىششىق خىش بولۇپ، سېمونت بىلەن سۇۋالغان، ئۈستى پىششىق خىش بىلەن ئەگمە قىلىپ ياسالغان. ② ئى. ئېگىلىگەن جاي، يولنىڭ ئايلانمىسى: ئۇلار ھەربىر خەتەرلىك

بولۇپ يەردە يېنىۋالدى؛ يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكىلدە ئۇدۇل ئۆسۈدۇ؛ گۈلى كىچىك، ئاق ۋە كۈنلۈكسىمان گۈل رېتىگە كىرىدۇ. ئۇ دالدا ئۆسۈدىغان ئوت-چۆپۈك بولۇپ، دورا ئورنىدىمۇ ئىشلىتىلىدۇ.

ئەگىمەك «ئەگىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆلۈك دەرىجىسى.

ئەگىلدۈرمەك «ئەگىلمەك» پېئىلىنىڭ مەجىزىسى: شوپۇر ماشىنىسىنى شورلۇق دۆڭلەر ئارىسىدا ئەگىلدۈرۈپ يۈرۈپ خېلى ماڭدى. **ئەگىلمەك** ئى. ئەگىلگەن، قايرىلغان جاي: ئەنۋەر كەنتىنىڭ ئايىغىدىكى، ئىككى يېقى بۈك تاللا، دەرەخلەر بىلەن قاپلانغان چوڭ ئۆستەك ئەگىلىمىدىكى سالى سويىيائىنىڭ خۇش ھاۋالىق قورۇسىغا يېتىپ كەلگەندە، قۇلقى كېسىلگەن، تۆم قارا «تۆت كۆزۈك» تايغان ھەيۋە بىلەن قاۋىغىنىچە ئالدىغا چىقىپ قارشى ئالدى.

ئەگىلمەك «ئەگىمەك» پېئىلىنىڭ مەجىزىسى: دەرىجىسى.

ئەگىم ① سۈپ. ئەگىلگەن، قايرىلغان: ئەگىم- ئەگىم يوللاردىن ئىز كېلىدۇ يار سەنەم، قىزىل توننى پۈركىنىپ قىز كېلىدۇ يار سەنەم! ② ئى. ئەگىلگەن، قايرىلغان جاي: ياغاچ كۆۋ-رۈكنىڭ يۇقىرىسىدىكى ئەگىم يېنىدا بۇلدۇقلاپ ئېتىلىپ تۇرغان يەنە بىر چوڭ بۇلاق بار ئىدى.

ئەگىمەچ (توغرىسى: ئەگمەچ) ← **ئەگمەچ**. **ئەگمەش** (توغرىسى: ئەگمەش) ← **ئەگمەش**.

ئەگمەك پ ① ئۇدۇل ماڭماستىن يان تەرەپ بىلەن ئايلىنىپ ماڭماق: ھەي مۇشۇ تاپتا ئانقا بىر قانات پۇتسە، چوڭ يولىدىن ئەگىپ يۈرمەي ئۇدۇل ئېتىسىزنىڭ ئۈستى بىلەن ئۇچۇپ بېرىپ باشلىقلارنىڭ ئالدىغىلا چۈشسە. * ماشىنا شورلۇق دۆڭلەر ئارىسىدا ئەگىپ يۈرۈپ خېلى ماڭدى-دە، ئاخىرى يول تاپالمىدى. شۇجى شوپۇرغا قاراپ: — قالغىنىنى پىيادە ماڭىمىز، يۈر ئەر-كىن! — دېدى. ② بىرەر ئورۇن، بىرەر نەرسە، بىرەر كىشىنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ يۈرمەك،

ھالەتكە كەلتۈرۈلگەن: ئەگىتمە يوللار بىلەن سۈلكەن قىلىشنى بىلمەيدىغان مۇراد توپتوغرا ئېيتتى.

ئەگىتمە سۆز — **ئەگىتمە گەپ**: سۇۋادان تېرىكىدەك تۈز كەتكەن بۇ ئادەم ئەگىتمە سۆز، ياپتا گەپلەر قىلىشنى بىلمەيتتى.

ئەگىتمە گەپ <تىل> مەقسەتنى باشقىچىراق ئۇسۇل بىلەن ياكى باشقىچىراق يول بىلەن ئىسپادىلەش كۆزدە تۇتۇلىدۇ: — ئەجەب ئەگىتمە گەپلەرگە ئۇستا بولۇپ كېتىپسىز! — دېدى نۇرۇم.

ئەگىتمەك «ئەگىمەك» پېئىلىنىڭ مەجىزىسى: دەرىجىسى: ئاشۇ تاشلاردىن سالنى ئەگىتىپ بىخەتەر ئۆتۈپ كېتىش ئاسان ئىش ئەمەس. * تەھلىلىچى ئىكەنسىز لەيلى، نەلەرگە ئەگىتىپ كەتتىڭىز گەپنى؟

ئەگىتىلمەك «ئەگىتمەك» پېئىلىنىڭ مەجىزىسى: دەرىجىسى: يۇقىرىدا گەپ بىرمۇنچە ئەگىتىلىپ ئۇنىڭ نامى- ئەمالى تونۇشتۇرۇلدى.

ئەگىر (توغرىسى: ئەگرى) ← **ئەگرى**. **ئەگىز** ئى. ئەتىياز ۋاقتىدىكى ئېرىگەن قار-مۇز: باھارنىڭ يىللىق ئاپتېپى يەر-يۈزىنى يىلىتىپ، يان بېغىرلاردىن ئەگىز ئېقىپ، جان-جانۋارلار ئۈچەكتىن چىقىشقا باشلىدى. * بۇ يىل ئەتىياز كېلىش بىلەن بىزنىڭ ئۆيىگە بەرىكەت كېلىشكە باشلىدى. كالىمىز ئەگىز كۆرمەي تۇرۇپلا تۇغدى. قويلارنىڭ ئۈچى ئىككىدىن قوزىلىدى.

ئەگىز سۈيى ① ئەتىيازدىكى قار-مۇزلارنىڭ ئېرىشىدىن ھاسىل بولغان سۇ: ئەگىز سۈيى بىلەن ئۇلغىيىپ كەتكەن دەريا ئىچىدە تېخى تاختا-تاختا مۇزلار غاراسلاپ ئاقاتتى. ② <ئاستىر> 24 مەۋسۈمنىڭ 2-مەۋ-سۈمى بولۇپ، مىلادى بويىچە 18-، 19-ياكى 20-فېۋرالدىن باشلىنىدۇ.

ئەگىز ئوت ئى [ئەگىز+ئوت] <بوت> چىنىڭگۈل ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، كىچىك، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، غولى ئاچىز

بىراق كېتەلمەسلىك: ئۆزلىرىنىڭ بىرنەچچە ئايدىن بېرىقى گۈلشاتنى ئەگىپ قىلغان تىرىشچان-لىقلىرىنىڭ نەتىجىسى بۈگۈن مەلۇم بولىدىغانلىقى ئېنىق. * بۇ ھاراقكەش بويتاقلار مېنىڭ ئۆيۈمنى ئاز ئەگىدى دەمدىلا؟ * ئېگىز-ئېگىز تاغ باشىدا قۇرغۇي ئەگىدىدۇ. قۇرغۇي ئەمەس تاغ باشىدا يارىم ئەگىدىدۇ. ③ پەيدا بولماق، كۆرۈنمەك: — قويۇڭغا ئاشۇ گەپنى، ئادىل-ئادىل دەپلا يۈرۈپىدىكەنسۇز، سىزنى جەننەتكە ئەكرەمەستى، — زەيتۇنەنىڭ كۆڭلى چېچىلىپ كۆزىدە ياش تامچە-لىرى ئەگىدى.

ئەگىن (توغرىسى: ئەگىم) ← ئەگىم. ئەڭ رەۋ. سۈپەتلەرنىڭ ئاشۇرما دەرىجىسىنى ياسايدىغان دەرىجە رەۋىشى: ئەڭ ياخشى، ئەڭ تاتلىق. * بىر سائەت ئوتتۇز مىنۇت. بۇ-چۈشلۈك تاماق ئۇچۇن بېرىلگەن ئەڭ ئۇزاق ۋاقىت. * دەرسمۇ تۇتۇپ بېرەرسىز، ھازىر ئەڭ مۇھىمى مۇئەللىمىز يوق.

ئەڭ قۇۋەن ھاۋا تېمپېراتۇرىسى <مېتېئور> ھاۋا تېمپېراتۇرىسىنىڭ مۇئەييەن ۋاقىت ياكى مۇئەييەن بوشلۇقتىكى ئەڭ تۆۋەن قىممىتى.

ئەڭ چوڭ ئوھۇمىي بۆلگۈچى <مات> بىرقانچە سانغا ئورتاق بولغان بۆلگۈچىلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ چوڭ بىرى. يەنى بۇ بىرنەچچە سان پۈتۈن بۆلۈنىدىغان ئەڭ چوڭ سان. مەسىلەن: 18 بىلەن 24 نىڭ ئوھۇمىي بۆلگۈچىلىرى 2، 3، 6 بولۇپ، بۇلارنىڭ ئىچىدىكى 6 ئەڭ چوڭ. شۇڭا ئۇ 18 بىلەن 24 نىڭ ئەڭ چوڭ ئوھۇمىي بۆلگۈچىسى بولىدۇ.

ئەڭ كۆپ شاھال يۆنىلىشى <مېتېئور> مۇئەييەن ۋاقىت ئىچىدە پەيدا بولغان، قېتىم سانى ئەڭ كۆپ بولغان شاھال يۆنىلىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇ، ئادەتتە، كۈنلۈك ئەڭ كۆپ شاھال يۆنىلىشى، ئايلىق، يىللىق ئەڭ كۆپ شاھال يۆنىلىشى دېگەندەك بىرنەچچە خىل

بولىدۇ.

ئەڭ كىچىك ئوھۇمىي بۆلۈنگۈچى <مات> بىرقانچە سانغا ئورتاق بولغان بۆلۈنگۈچىلەر ئىچىدىكى ئەڭ كىچىك بىرى. يەنى مۇشۇ بىر قانچە سانغا پۈتۈن بۆلۈنىدىغان ئەڭ كىچىك سان. مەسىلەن: 6، 12، 18 لىرىنىڭ ھەممىسى 2 بىلەن 3 كە پۈتۈن بۆلۈنىدۇ. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى 6 ئەڭ كىچىك، شۇڭا 6 بولسا 2 بىلەن 3 نىڭ ئەڭ كىچىك ئوھۇمىي بۆلۈنگۈچىسى بولىدۇ.

ئەڭ يۇقىرى شاھال سۈرئىتى <مېتېئور> مۇئەييەن ۋاقىت ياكى مۇئەييەن بوشلۇقتىكى شاھال سۈرئىتىنىڭ ئەڭ چوڭ قىممىتى. مەملىكىتىمىزدە يەر يۈزى ھاۋا رايىنى كۆزىتىشتە شاھالنىڭ بەلگىلىك ۋاقىتتىكى (كۈنلۈك، ئايلىق، يىللىق) ئوتتۇرىچە (ئادەتتە ئون مىنۇت ئۆلچەم قىلىنىدۇ). سۈرئىتىنىڭ ئەڭ چوڭ قىممىتى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئەڭ يۇقىرى ھاۋا تېمپېراتۇرىسى <مېتېئور> ھاۋا تېمپېراتۇرىسىنىڭ مۇئەييەن ۋاقىت ياكى مۇئەييەن بوشلۇقتىكى ئەڭ چوڭ قىممىتى. مەسىلەن: كۈنلۈك ئەڭ يۇقىرى ھاۋا تېمپېراتۇرىسى ۋە يىللىق ئەڭ يۇقىرى ھاۋا تېمپېراتۇرىسى قاتارلىقلار.

ئەگلىكتوت ئى [ئەگلىك+توت] <بوت> ئەگلىكتوت ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، تۆۋەندىكى يوپۇرماقلىرى توپلىشىپ ئۆسىدۇ ۋە ساپاقسىز كېلىدۇ، شەكلى يىپسىمان تۆمۈنە شەكىلدە بولىدۇ، غولىدىكى يوپۇرمىقى ئۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ؛ گۈلى چەكلىك كۈنۈسسيمان گۈل رېتىگە كىرىدۇ؛ كانايىسىمان، رەڭگى سۆسۈن ياكى سۆس سۆسۈن مېۋىسى قاتتىق، شەكلى تۇخۇمىسىمان ۋە سۆس قوڭۇر رەڭدە بولىدۇ؛ يىلتىزى تىبابەتچىلىكتە دورا قىلىنىدۇ

(ماقال). * ئەلگە كىرسەڭ ئېلىڭچە، سۇغا كىرسەڭ بېلىڭچە (ماقال). * ئاتاڭنىڭ بالىسى بولغۇچە، ئەلنىڭ بالىسى بول (ماقال). ② يۇرت، دىيار، مەملىكەت: چەت ئەل. * ئەينى زامانلاردا ئىلى ۋادىسى باشقا ئەللەرگە «گۈزەل بوستانلىق»، «ئېسىل گۈلىستان» دېگەن ناملار بىلەن مەشھۇر ئىدى. ③ بىرەر قەبىلىگە مەنسۇپ ئادەملەر؛ قەبىلە.

ئەل ئايىغى بېسىقماق كەچ كىرىپ ۋاقىت بىر يەرگە بارغاندا كىشىلەرنىڭ گەپ-سۆز، مېڭىش-تۇرۇش ھەرىكەتلىرى توختاپ، ئەتراپىنى جەمەتلىق باسماق: بىر كۈنى كېچىسى ئەل ئايىغى بېسىققاندا، يېنىمغا يوغان بىر پىچاقنى ئالدىم ۋە بىر ئاتنى تاپتىم - دە، مۇشۇ يەرگە كېلىپ ئورۇنلاشتىم.

ئەل ئايىغى بېسىلماق ← ئەل ئايىغى بېسىقماق: ئۇلار قاراڭغۇ چۈشۈپ ئەل ئايىغى بېسىلغاندا يولغا چىقىپ، تاڭ سۈزۈلگەندە، سۇپتاغا كەلدى.

ئەل ئايىغى جىمىلماق ← ئەل ئايىغى بېسىقماق: تۇھرىبىر بايرام ۋە قۇتلۇق كۈنلەردە تۇن يېرىم بولۇپ، ئەل ئايىغى جىمىققان پەيتلەردە ئۆزىنىڭ كابىنېتىدىكى سافادا يالغۇز ئولتۇرۇپ، بىر قولى بىلەن پېشانىسىنى ياكى ئېڭىكىنى تۇتۇپ، قانچىلىغان كېچىلەرنى خىيال بىلەن ئويۇتۇش ئۆتكۈزۈۋەتتى.

ئەل قاتارى ئەلگە ئوخشاش، ئەل بىلەن بىلىلە، ئەل قانداق بولسا شۇنداق: ئەل قاتارى ئۆتمەك. ئەل قاتارى تۇرمۇش كەچۈرمەك. * ئۆتكەن يىلقى سايلامدا ئاللىقاچان ئاممىنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈپ كەتكەن ھېلىقى دۇيىچاڭ «موللاق ئاتقان» دېن كېيىنلا قاۋۇلكام ئەل قاتارى مۇئامىلىگە ئىگە بولغانىدى.

ئەل ئۆمەردە پۈتۈن ھاياتىدا، پۈتۈن ئۆمەردە: كوپىراتسىيىنىڭ ھوسۇل توپىدا، ئەل ئۆمەردە تاغار تولدۇرۇپ ئاش ئالمىغان ئازىنخان - دەك تۈل خوتۇنلارغىمۇ تاغار - تاغار ھوسۇل ھەم پۇل تەڭدى.

يىلتىزىنىڭ ئىسسىقنى قايتۇرۇپ قانىنى سوۋۇتۇش، ئىششىقنى ياندۇرۇش، زەھەر قايتۇرۇش، ئۈچەينى تازىلاش ۋە چوڭ تەرەتنى راۋان قىلىش رولى بار.

ئەل ئايىغى ① ئالتۇن قاتارلىق قىممەت باھالىق مېتال، ياقۇت قاتارلىق قىممەت باھالىق تاشلاردىن ياسالغان ئۇزۇك. ② كۆچمە. خاسىيەتلىك، جىق ئىشقا يارايدىغان، نۇرغۇن نەرسىنى قىلىشتا قۇدرەتلىك نەرسە: بوۋاي كۆزلىرىنى يىراقلارغا تىكىپ: - يېزا ئىگىلىك پەن - تېخنىكىسى بىزنىڭ ئەل ئايىغىمىز، - دېدى.

ئەل ئايىغى ① ئى. سوغۇق مېجەز، سوغۇقلۇق: بۇ بالىنىڭ ئەل ئايىغى ئېشىپ قالغان ئوخشايدۇ، كۆزىنىڭ ئېقى كۆكۈرۈپ، بۇرۇنلىرى قىزىرىپ كېتىپتۇ. * ھالۋا قىلىپ بېرەي، ئەل ئايىغى ئېشىپ كېتىپتۇ! ② سۈپ. كۆچمە. تېرىككەك: يىغلاڭغۇ: بۇ بالا بەك ئەل ئايىغى بولۇپتۇ.

ئەل ئايىغى ① سوغۇق مېجەزلىك: بۇ بالا سەل ئەل ئايىغى بولۇپ قالدى. ② كۆچمە. ئى. تېرىككەكلىك: يىغلاڭغۇلۇق.

ئەل ئايىغى قىلماق تېرىككەكلىك، يىغلاڭغۇلۇق: خۇلق، مېجەزى نورمال بولماسلىق: نېمانچە ئەل ئايىغى قىلىنەن، بىر ئاز سەۋر - تاقەت قىلىپ تۇرساڭ بولمامدۇ!

ئەل ئايىغى ئى. ئاياللارنىڭ مەڭزىگە، كالىپۇكىغا سۈرتىدىغان قىزىل سۈرمە؛ قىزنىڭ ھەشەم بىلەن ئۇششاق بۇدۇر قىلىۋالغان چاچلىرىغا، ئەل ئايىغى سۈركۈۋالغان مەڭزىلىرىگە ئوت تۇتىشىپ كېتىۋاتقاندا بولىدۇ.

ئەل ئايىغى (ئوغرىسى: ئېگىن) ← ئېگىن.

ئەل ئايىغى (ئوغرىسى: ئېگىن) ← ئېگىن.

ئەل ئايىغى (ئوغرىسى: ئېگىن - ئايىغى) ← ئېگىن - ئايىغى.

ئەل I ئى ① بىرەر جاينىڭ ئادەملىرى، ئاھالىسى، خەلقى: ئەلنىڭ قۇلىقى ئەللىك (ماقال). * ئەل بىلەن ئۆلۈم، بەجايىكى توي

ئەل II ئى — ئەل بولماق.

ئەل بولماق ① ئۆز كىشىلىرى قاتارىغا ئۆتمەك، ئۆزلەشمەك؛ ۋاپا قىلماق؛ ئەرگە ئەل بولمايدىغان خوتۇن. * ساۋۇت بوۋاي ئوغ-لىغا: — ئوغلۇم ئەركىن، ئاڭلىسام، بىر ئەمەلدار-نىڭ قىزى بىلەن پەش تارتىشىپ يۈرگۈدەكسەن، ئۇلار دېگەن ئۆزىنى يۇرتتا بىر دەپ چاغلایدىغان كاتتا خەق، ئۇ خەقنىڭ قىزى بىر ئاددىي پۇقرا-نىڭ ئوغلىغا بەنى بىزگە ئەل بولمايدۇ، بىزمۇ ئۆز خىلىمىزدىكىلەر بىلەن قۇدىلىشايلى، — دەپ مەسلەھەت بېرىپتۇ. ② تەسلىم بولماق، باش ئەگمەك، بويسۇنماق (دۈشمەن ھەققىدە): ئۇلار ھەقىقەتنى چۈشىنىپ بىزگە ئەل بولدى. * خەلق ئەسكەرلىرى دۈشمەننىڭ ئىككى ئاتلىق ئەسكىرىگە مىلتىقنى تەڭلەپ تۇرۇپ: — تېز ئاتتىن چۈشۈپ ئەل بولۇش! بولمىسا ئاتىمەن! — دەپ توۋلىدى.

ئەل قىلماق ① ئۆزىگە قارىتىۋالماق، ئۆز كىشىلىرى قاتارىغا كىرگۈزمەك؛ سادىق ئۆز-نىڭ بارلىق ئەقىل-پاراسىتى بىلەن خوتۇنى زۈلپىيىنى ئەل قىلىۋالدى. ② تەسلىم قىلىدۇر-ماق، باش ئەگدۈرمەك، بويسۇندۇرماق، تىز پۈكۈتۈرمەك؛ ئۇلارنى ئەل قىلماقچى بولۇپ ئىككىيلەن خۇپىيانە مەسلەھەتلىشكەندى.

ئەلا (ئەلاسى) [ئە] ① سۈپ. سۈپىتى، پەزىلىتى جەھەتتىن ئەڭ ياخشى، ئەڭ يۇقىرى؛ ئېسىل؛ ئەلا سۈپەت. ئەلا سورت. * يۈز ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا (ماقال). * بالام، شۇدۇر ساڭا جاۋابىم، تىكەندىن گۈل، ھەسەل چىقار ھەرىدىن. بۇ ھەقىقەت تەبىئەتنىڭ ئۆز يولى، خەلققە تەرەققىي ئەلا ھەممىدىن. ② مەكتەپلەردە ئوقۇ-شماق نەتىجىسىنى كۆرسىتىد-ىغان نەتىجە. ئەلا

ئەك. * كېلىمەن بولۇپ، بۇ يېڭى سالغا قول تۇتۇپ! ى. پەنلەرنىڭ ھەممى-

ئۇنىڭ ئىسمى
شامال
شامال بو

سەدە ئەلانە تىجىگە ئېرىشكەن، ئەلا ئوقۇغان؛ يولۋاس بىلەن چاپپار بىر مەكتەپتە، بىر سىنىپتا، بىر پارتىدا بىللە ئوقۇدى. يولۋاس ئەلاچى ئوقۇغۇچى بولۇپ، چاپپار ئۆگىنىشتە ھەمىشە ئۇنىڭ سەمىمىي ياردىمىدىن بەھرىمەن بولۇپ تۇراتتى.

ئەلاچىلىق «ئەلاچى» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسمى شەكلى: دىلدار قىز دادىسىغا چاڭلىداپ تۇرۇپ: — مەن چوقۇم تىرىشىپ ئۆگىنىپ، باشلانغۇچ مەكتەپتىكىگە ئوخشاش، ئەلاچىلىقنى قولدىن بەرمەيمەن! — دېدى.

ئەل - ئاغىنە دوست - بۇرادەر، يار - بۇرادەر، دوست - يارەن: بوۋام بىلەن سۆھبەتتىمىز ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، ئىشقا كەتكەن دادام بىلەن ئاپامنىڭ كېلىشىمى كۈتمەي، مەھەللىدىكى ئەل - ئاغىنىلەر بىلەن ئۇچرىشىشقا ئالدىرىدىم.

ئەل - ئاغىنىچىلىق — ئەل - ئاغىنىدار چىلىق. ئەل - ئاغىنىدار چىلىق ئەل - ئاغىنىلىك، دوست - بۇرادەرلىك، يار - بۇرادەرلىك مۇناسىۋەت: مەن ئۇنىڭ بىلەن ئۇزاق يىللاردىن بېرى ئەل - ئاغىنىدارچىلىق قىلىپ كېلىۋاتىمەن. * ئىككىمىزنىڭ ئەل - ئاغىنىدارچىلىقىدا گەپ يوق.

ئەل - ئاغىنىلىك — ئەل - ئاغىنىدار چىلىق. ئەلەس سۈپ. كۆزى بىر يانغا قىپپاش قارايدىغان، ئالغاي: قانداق ئاخۇن ئۇستام ئەلەسرەك كەلگەن بىر ناكار ئادەم بولۇپ، ئۇنىڭ ئاشپۇزۇلى ئىككى ئاكىسىنىڭكىگە قارىغاندىمۇ ئاۋاتراق ئىدى. * بۇ ئادەمنىڭ ئەلەس كۆزلىرىدىن يا ئىچكەن-لىكى، يا چەككەنلىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ئەلەسلەشچەك پ. كۆزى سەل يۇمۇلۇپ، خىرە كۆرىدىغان ھالەتكە كەلمەك: ئالدى ئوچۇق، كۆزلىرى مەستلىكتە ئەلەسلەشكەن ياشقۇن ئىككى يېزا يىگىتى ئەتراپتىكى كىشىلەرگە گۆشىيىپ قارىشىپ تۇراتتى.

ئەلەك ئىم. ئادەم ياكى باشقا بىرەر نەرسە-نىڭ ئىككى تەرەپكە كۈچسىز چايقىلىش، ئېغىناش ھەرىكىتىنى بىلدۈرىدۇ.

ئەلەك - سەلەك ئۇيان - بۇيانغا كۈچسىز

«بولكۇۋاي» پىكاپ كۆز چاقىنىتىپ تۇراتتى. بۇنى كۆرگەن ئىلياسنىڭ مەستلىكتە ئەلەڭلەشكەن كۆزلىرى ئويىناپ كەتتى.

ئەلەڭلىمەك پ. كۆزى قاراڭغۇلاشماق، ئېلىشماق: ئۇنىڭ بېشى قېيىپ، كۆزلىرى تورلەشپ، ئاي يورۇتۇپ تۇرغانلىقىغا قارىماي كۆز ئالدى قاراڭغۇ كۆرۈنەتتى، ئۇ كەپىدىن چىقىپ ئەلەڭلەپ ئىككى تەرىپىگە نەزەر سالدى. * خەمەت ھە دەپ دېرىزە سىرتىغا ئەلەڭلەپ قاراپ، تاقەت سىزلىنىشى باسماقچى بولاتتى.

ئەلەم I (ئە: لەم) ئى [ئە] <دىن> شەرد-ئەت يولى بىلەن چىقىرىلغان پەتەۋانى تەستىقلايدىغان ياكى رەت قىلىدىغان دىنىي زات؛ باش مۇپتى، دىنىي ئۆلىما؛ ئەلەم ئاخۇنۇم. * ئۆمەر شاڭيۇ غۇنچەمگە: - مانا بۇ ئۆزەڭنىڭ قولى، خاتىپ ئاخۇنۇم، ھاشىمبايلارنىڭ گۇۋاھلىق تامغىلىرى، مانا بۇ ئەلەم ئاخۇننىڭ تەستىقلىغان مۆھۈرى، سەن ئاللىسقاچان بىزنىڭ ئىختىيارىمىزغا ئۆتۈپ كەتكەن، - دېدى.

ئەلەم ئاخۇنۇم <دىن> ئەلەم ئەمىلىنى بېجىد-رىۋاتقان دىنىي ئۆلىما: باتۇر ئۇستۇمىتوت بىر ئىشنى ئېسىگە ئېلىپ: - بوۋا، سېنىمۇ، موللا نىياز دادامنىمۇ ئاشۇ خوتۇن كەلگەن كۈنى ئەلەم ئاخۇنۇمغا چىقىشتۇردى، - دەپ سۆزلەپ كەتتى.

ئەلەم II ئى [ئە] ① جەسسەمانىي ئازاب، ئاغرىق: نىياز ئۇزاق يىلغىچە كېسەل ئازابىنى تارتىپ ئۆمرى ئەلەم بىلەن ئۆتتى. ② روھىي ئازاب، دەرد-ھەسرەت: - ئۇلار دادامنى چەت ئەلگە باغلانغان ئۇنسۇر دەپ قىيىناپ ئۆلتۈرۈۋېتىشتى! - دېدى قايغۇلۇق ئاۋازدا، - ئەلەمگە چىدىماي بىرنەچچە ئېغىز سۆزلەپ قويسام، مېنىمۇ ئىنقىلابقا قارشى ئۇنسۇر دەپ سولاپ ئەمگەككە سالدى. ③ قەست، ئوچ، قىساس: ... سىز بىكاردىن - بىكار شۇنچە ئاچچىقلاپ كېتىپسىز، ئۇنىڭدىن ئاللىبىغان ئەلەملىرىڭىزنى مەندىن ئالماقچىمۇ؟

ئەلەم بولماق دەرد، ئازاب بولماق: بەختىيارنىڭ بۇنداق ئۇستۇمىتوت قولغا ئېلىنىپ

چايقالغان، ماغدۇرسىز-ھالسىز، ئەرۋەك-سەرۋەك: ئۇ بىرنەچچە يىل بالا دەردىدىن ئەلەك-سەلەك يۈرۈپ، ئاخىرى 1960-يىلى مايسەم تۇغۇلغاندىن تارتىپ ئىچ ئاغرىقىنى ئۈستۈشقا باشلىغانىدى. * ساقى، كەيپىنىڭ كۈچىدە ئەلەك-سەلەك بولۇپ قالغان بولسىمۇ، يەنىلا بوتۇلكا بىلەن رومكىنى قولغا ئېلىۋېلىپ، ساقلىقىنى داۋاملاشتۇرۇشقا كىرىشمەكچى بولدى.

ئەلەڭسىز سۇپ. تەرتىپسىز، رەتسىز، قالايمىقان: ئۇلارنىڭ ئوقلىرى نېرىقى قورۇغا ئۇچۇشقا باشلىدى ھەم ئۆستەك ياقىلىرىدا ئەلەڭسىز يۈرگەن ئەسكەرلەرنىڭ ئۈستىگە مۆلدۈردەك ياغدى.

ئەلەڭلىمەك پ <ئەلەڭلىمەك> زالغا توپ-لانغانلار جاي-جايلىرىدا ئولتۇرۇشۇپ، مەكتەپ مۇدىرىنىڭ يېڭى ئوقۇش يىلىنىڭ باشلىنىشى ھەققىدىكى دوكلاتىنى پۈتۈن دىققىتى بىلەن ئاڭلاۋاتاتتى. ئۇستۇمىتوت ئاڭلانغان چىرقىراق كۈلكە بىلەن تەڭ زالىنىڭ ئىشىكى «غاچ» قىلىپ ئېچىلىپ، ئىككى گەۋدە ئەلەڭلىشىپ كىرىپ كەلدى.

ئەلەڭگە - بەلەڭگە ئۇ-بۇ، ئۇنداق-مۇنداق... قاتارلىقلار: - ماۋۇ بالا كىچىكىنى قارا، بىزنى باشقۇرمىغان بىلەن ئاتىلارنىڭ قارى، ھارۋىنىڭ جابدۇقى، ئەلەڭگە-بەلەڭلىرىنى شۇ باشقۇرىدۇ ئەمەسمۇ، - ھېزىم تېرىق قىزىشىپ سۆزلەپلا كەتتى.

ئەلەڭگۈ ئى ① ئېزىتقۇ، ئالۋۇن. ② يالغۇن، بېشارەت، بەلگە: مەن ھەيران بولۇپ ئۇنىڭغا تىكىلىدىم، ئۇنىڭ ئاۋۇ كۈنكى شادلىق ئۇچقۇنلىرى نۇرلىنىپ تۇرغان قارا كۆزلىرىدە ئەلەم ۋە ئۈمىد-سىزلىك ئەلەڭگۈسى كۆرۈنەتتى.

ئەلەڭگۈلۈك «ئەلەڭگۈ» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: قاسىم غەزەپلىنىپ شۇنداق دېگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ئاللىقاچان ئەلەڭگۈلۈك پەيدا بولغانىدى.

ئەلەڭلىشمەك پ. كۆزى قاراڭغۇلاشماق: دەپ قالماق، كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىسقىلماق: ئىشىك ئالدىدا زەڭگەر رەڭلىك يېپيىڭى بىر

ئەلەم تارتماق — ئەلپازنى بۇزماق

ئاھ- ناداسىدىن ناۋاسىدىن بېرىپ ئېلھام ئەلەمداش يارىغا تاشۋاي.

ئەلەمدار ئى [ئە+پ] <ھەرب> بايراق، تۇغ كۆتۈرگۈچى؛ بايراقدار: جەڭ مەيدانىدا ئەلەمدارلار ئەلەملىرىنى كۆتۈرۈپ سەپنىڭ ئالدىدا ماڭدى.

ئەلەمزادە سۈپ [ئە+پ] يېزىت. يۈرىكى دەرد- ئەلەمگە توشقان، ئەلەم چەككەن، دەرد- ئەلەم تارتقان؛ ئىرىپان سۈيى ئەلەمزادە دىلەر قەلبىگە يەتسۇن، ئوقۇش ئۈچۈن كەتكەن ئىنىم مۇرادىغا يەتسۇن.

ئەلەسسۇز سۈپ. دەرد- ئەلەم تارتىمىغان، دەرد- ئەلەمى يوق، ئەلەمدىن خالىي؛ سەھەر- سۈبھى چىمەن باغلار ئارا سايرايدۇ خۇش كاككۇك، ئەلەسسۇز كۈلكە يار ئەمدى مېنىڭدەك كۆڭلى سۇلغۇنغا.

ئەلەمكارانە رەۋ [ئە+پ] يېزىت. ئەلەملىك ئىپادە بىلەن، ئەلەملىك قىياپەتتە: خۇسۇسەن شۇ كۈنى ھەربىي شتابتا، بايان قىلغان پىكىرنى قايتا- قايتا، يەنە ئىپتىتى روبرىتقا مەبۇسانە، ئۇزۇن- قىسقا تىنىپ ئەلەمكارانە.

ئەلەملىك سۈپ. دەرد- ئەلەم تارتقان، دەرد- ئەلەمگە گىرىپتار بولغان، دەرد- ئەلەمى بار: - مەن پارتىيە قىزىل بايرىقى ئاستىدا ئۆسۈۋاتىمەن! بۇ تۆھمەت! پارتىيە ئادىل، تەكشۈرۈڭلارا! - دېدى قىز ئەلەملىك كۆز ياشلىرىنى ئېرىتىپ تۇرۇپ.

ئەلەنچە ئى. دىئال. ئامال، ئىلاج، چارە، تەدبىر. ② ئىزا، ئاھانەت.

ئەلەپەتتە (توغرىسى: ئەلۋەتتە) ← ئەلۋەتتە.

ئەلپاز (ئەلپازى) ئى. ھالەت، قىياپەت، تۇرق، ئەپت: ئەلپازى ياخشى. ئەلپازى يامان. ئەلپازى قورقۇنچلۇق. * بوغالتىر خۇش ياقىمىغان ئەلپاز بىلەن قول ئىشارىتى قىلىپلا، ياندىكى بۆلۈمنى كۆرسىتىپ قويدى.

ئەلپازنى بۇزماق چىرايى ئۆگمەك،

كېتىشى سائادەت ئۈچۈن بەكمۇ ئەلەم بولدى. ئەلەم تارتماق ئازار يېمەك، ئازابتا قالماق، دەردكە دۇچار بولماق: سېپنىڭ دوپپاڭنى مەن كىيسەم، ساڭا ئوخشامدىمەن يارىم. ھەرقانچە ئەلەم تارتسام، سېنى تاشلامدىمەن يارىم.

ئەلەم چەكمەك ← ئەلەم تارتماق: روزىخان ئانا نەۋرىسى ئەركىن ئۈچۈن كۆپ ئەلەم چەكتى.

ئەلەم قىلماق ① ئازار بەرمەك، روھىي- ئازاب سالماق، ئازابتا قويماق: بۇ ئىش ماڭا شۇنچە ئەلەم قىلدىكى، كۆزلىرىمدىن ئىختىيارسىز ياش چىقىپ كەتتى. * ئۇنىڭغا ھەممىدىن كۆپرەك ئەلەم قىلغان نەرسە ئۇنىڭ بۇنداق زورلۇقلارغا، قوپاللىقلارغا جاۋاب بېرىشكە قۇدرىتىنىڭ يەتمەس- لىكى، ئاجىزلىقى بولدى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ بەقەت كۆز يېشى قىلاتتى. ② تىللىماق، ھاقا- رەتلىمەك. * ئۇنىڭ باشقىلارنىڭ ئالدىدا بىراۋغا بۇنچىلىك ئەلەم قىلىشى توغرا ئەمەس.

ئەلەم يۇتماق ← ئەلەم تارتماق: مېنىڭ ناھىيە بازىرىغا بولسىمۇ ئورۇنلىشالماي، قاتمۇ قات تاغلار ئارىسىغا كىرىپ كېتىۋاتقانلىقىم ماڭا ئەلەم يۇتقۇزدى.

ئەلەم III ئى [ئە] ① بايراق، تۇغ: جەڭ مەيدانىدا ئىككى تەرەپنىڭ لەشكەرلىرى بىر- بىرىگە يېقىنلىشىپ كەلدى، ئەلەملەر كۆرۈ- نۈپ، دۈمباق ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ② مازارلارنى تاۋاپ قىلغۇچىلار تەرىپىدىن شۇ مازارلارغا ئېسىلغان لاتا.

ئەلەم كۈرەشى قوراللىق كۈرەش، جىسمانىي ۋە زورلۇق كۈچكە تايىنىپ ئېلىپ بېرىلغان ئىنقىلاب، قەلەم كۈرەشىنىڭ ئەكسى: بۇنىڭدىن بىر ھەپتە بۇرۇن رېمونت زاۋۇتىدا ئەلەم كۈرىشى بولۇپ، ئۈچ ئادەم ئۆلۈپ، سەككىز ئادەم يارىلانغان. * قاينىدى شىددەتلىك ئەلەم كۈرىشى، شۇم ئەجەل ئوقلىرى ئۇچتى ۋىزىلداپ. بىباھا قامۇسىلار كۈل بولدى كۆيۈپ، پارتلاتقۇچ دورىدا بىنالار غۇلاپ.

ئەلەمداش ئى. دەرد - ئەلەمنى بىسلىلە تارتقۇچى: مۇنار ئۆلىنى تىترەتكەن پىغانلىق

لەرنىڭ ئۆزئارا مۇزاكىرە ئېلىپ بېرىشى ئۈچۈن ئەۋەتكەن ۋەكىلى.

ئەلچى بولماق ئەلچىلىك ۋە زېمىنى ئۈستىگە ئالماق، ئۆتمەك، ئەلچىلىككە تەييارلىقكە: ئۇ فېدېراتىپ گېرمانىيەدە باش ئەلچى بولۇپ تۇرغان. * ئۇزۇمنىڭ ئالدى چېكىلىشكە باشلىغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇنىڭ ئۆيىگە تونۇمايدىغان ئىككى ئايال كىرىپ، ئۆزلىرىنىڭ دېھقانچىلىق سايمانلىرى زاۋۇتىدا ئىشلەيدىغان داۋۇت ئىسىملىك بىر يىگىت نامىدىن باھار قىزغا ئەلچى بولۇپ كەلگەنلىكىنى مەلۇم قىلىشتى.

ئەلچى قويماق ئەلچى ئەۋەتمەك: بەشكېرەمدىن ئەنجۈر ئالدىم يەكەندىن راۋاب، ئانىڭىزغا ئەلچى قويسام بەرمەيدۇ جاۋاب.

ئەلچىخانا ئى. بىر مۇستەقىل دۆلەتنىڭ يەنە بىر مۇستەقىل دۆلەتتە تۇرۇشلۇق دىپلوماتىك ۋە كالىت ئورنى: جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ چاۋشيەن دېموكراتىك خەلق جۇمھۇرىيىتىدە تۇرۇشلۇق ئەلچىخانىسى.

ئەلچىلىك «ئەلچى» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: رەنا:—ئوبدان ئاپا، ئەتىلىككە ئابلىز تاغام ئەلچىلىككە كەلمەكچى، سىز ماقۇل بولۇڭ جۇمۇ! — دەپ ئاپىسىنى قۇچاقلىدى.

ئەلئىسسە ئى [ئە] قىساس. **ئەلئىسسە ۋە مەنەلەھ** قىساس ئېلىش ھەق ۋە قىلىشقا تېگىشلىك ئىش، قىساس ئېلىش ھەق بولدى، قىساس بەرىمىر ئېلىنماي قالمايدۇ، دېگەن مەنەلەردە يۈكلىمە سۆز رولىدا كېلىدۇ: خوجا پىرس بەگ كىشىلەرگە دەھشەت سېلىپ، —ئەگەر ئەتە يەنە كاجىلىق قىلىدىغان بولساڭلار، ئۇ چاغدا ھەممىڭنى باغلاپ ئېقىندىكى سۆگەتلەرگە ئېسىپ تاشلايمەن. قامچامدىن قان تاممىغاننى مەن بىر كۆرەي! ئەلئىسسە سۇ مەنەلەھ، شەرىئەتتە قاتىلىنى تېپىش ئۈچۈن ھەرقانداق چارىلارنى قوللىنىشقا يول بار، — دېدى.

ئەلئىسسە [ئە] ① ئى. ھېلىقى قىسسە. ② باغل. شۇنداق قىلىپ، خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا،

چەراي — شەكلى سەتلىشمەك، قىياپىتى بۇزۇلماق: شاكىر ئەلپازنى بۇزۇپ، كىشىلەرنى ئەپسانە سۆزلەر بىلەن تىللاشقا باشلىدى.

ئەلئېرە ئى. تۇغۇلۇپ بىر ئايغىچە ئارىلىقتا سويۇلغان قوزنىڭ تېرىسى: پىرسكازچىك 50 ياشلار ئۆپچۆرىسىدە بولۇپ، بېشىغا كۇچا كۆرپەسىدە تىكىلگەن چىرايلىق قۇلاقچا، ئۈستىگە ئەلئېرە ياقا تۇتۇلغان سوكنى چاپان كىيۋالغانىدى.

ئەلئېرىچى ئى. ئەلئېرىنى ئېلىپ — سېتىش ئىشى بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى: ئۇ يەر ئەلئېرىچىلەر بازىرى بولۇپ ئادەملەرنىڭ بىرى ساتسا، بىرى ئېلىپ تۇراتتى.

ئەل — جامائەت ئەل ۋە جامائەت، يۇرت خەلقى: ئۇزاق يىل كېسەل ئازابىنى قارتقان ئۆمەر ئاكىنى مەھەللىدىكى ئەل — جامائەت يىغىلىپ يوقلىدى. * ئۇ يوقىتىلسا، يولنىڭ ئورنىنى ھۈسەيدەنەمنىڭ ئۆيى ئالدىدىكى دەرەخلىككە ئۆلۈۋەتكىلى بولاتتى ۋە يولسۇ خېلى كەڭرىتتى. بۇنداق بولغىنىدا ئەل — جامائەتنىڭ ھەممىسى ئۆلۈۋەتتە ئاپىرىن ئوقۇيتتى.

ئەلچى ئى ① بىر تەرەپ يەنە بىر تەرەپكە مەلۇم ھاجەت، تاپشۇرۇق بىلەن ئەۋەتكەن كىشى، ئىككى ئوتتۇرىدا ۋاسىتىلىك رول ئوينايدىغان ئادەم: ئەلچى قويماق. ئەلچى ئەۋەتمەك. * ئۆزەڭنىڭ كىملىكىنى بىلەي دېسەڭ، كىشىنىڭ قىزغا ئەلچى ئەۋەتىپ كۆر (ماقال). * ئەلچى ئىككى تەرەپنى بۇزار (ماقال). * ئەلچىگە ئۆلۈم يوق (ماقال). ② دىپلوماتىك ۋەكىل — لەرنىڭ ئەڭ يۇقىرى مەرتىۋىسى، ئۇ ئۇنۋان ۋە شۇ ئۇنۋانغا ئىگە بولغان ئادەم: دىپلومات: جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ سوۋېت ئىتتىپاقىدا تۇرۇشلۇق ئەلچىسى. * ئەلچى دەخلىسىزلىك ھوقۇقىغا ئىگە. ③ كۆچمە. دېرەك (خەۋەر) بەرگۈچى نەرسە، بەلگە: ناخشا كۈيىلەپ نەۋباھارنىڭ شوخ ئەلچىسى — قارلىغاچلار ئۇچۇپ كەلدى يىراقلاردىن. باھار سۈيى شۇقۇن سېلىپ ئاقار تىنماي، ئېتىزلارغا ئېرىق — ئۆستەڭ، بۇلاق — لاردىن. ④ ئۇرۇش قىلىۋاتقان مەملىكەت —

ياكى بىرنەچچە ساھەسىنى مۇكەممەل ئىگە-
لىگەن بىلىشلىك ئادەم؛ ② مەلۇم ئىش،
مەلۇم ساھەنىڭ ئەڭ ئالدىنقى قاتارىدا تۇردى-
دىغىنى؛ ئۇ، قورقۇتۇش بىلەن ئۆزىنى «گاڭ-
گۈڭ» ھېسابلايدىغان، دولىسىنى سىڭايان چىقىرىپ
يۈرىدىغان قاپاق نوچىلارنىڭ تازا بىر ئەللىمىسى
ئىكەن. * بۇ پالۋانغا بۇ شەھەردىكى چېلىشچە-
لارنىڭ ئەللىمىسىمۇ تەڭ كېلەلمەيدۇ.

ئەللىي ئى ① بوۋاق بالىنى ئۇخلىتىشتا
ئېيتىلىدىغان سۆز؛ ئەللىي ئەتمەك. ئەللىي
ئېتىپ ئۇخلاتماق. ② بوۋاق بالىنى ئۇخلىتىشتا
ئېيتىلىدىغان ئاھاڭلىق قوشاق؛ ئەللىي بالام،
ئەللىي، سەن ئۇخلىغىن مەن پەپىلەي. ئېيتاي
ئاڭلىساڭ چۆچەك، ھەرگىز يېنىڭدىن كەتمەي.
ئەللىي ئەتمەك — ئەللىيلىمەك: دەرمان
كېتىپ ھاردۇق يەتتى، بارغان بويى ئۇخلاپ
كەتتى. شىلدىرىلغان كۆك قومۇشلار، دەردمەن-
لەرنى ئەللىي ئەتتى.

ئەللىيلىمەك «ئەللىيلىمەك» پېتىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى: بوۋاقلار ئانىلىرىنىڭ
كۆكسىگە چىڭ چاپلىشىپ چىرقىراشماقتا، ئانىلار
ئەللىيلىتىپ بەزلىمەكتە... مۇختەرمۇ ئويغىنىپ
كەتكەندى، تالاغا چىقىپ ئاسمانغا كۆز تىكتى ۋە
يانغا بۇرۇلۇپ شوتىغا پۇت قويدى.

ئەللىيلىمەك «ئەللىيلىمەك» پېتىلىنىڭ
مەجھۇل دەرىجىسى: بۆلىنىپ ناخشا-كۆيۈك
بۆشۈكىگە، تەۋرەندىم خىياللاردا ئەللىيلىنىپ.

ئەللىيلىمەك پ. بوۋاق بالىنى ئۇخلىتىش
ئۇچۇن بالىنى بۆشۈككە بۆلەپ ياكى يۆگەككە
ئوراپ، «ئەللىي، ئەللىي» دەپ ياكى
ئەللىي قوشىقى ئېيتىپ مەدىرلاتىماق.
تەۋرەتمەك: تۇرسۇنگۈل بوۋاق بالىسىنى
بۆشۈككە بۆلەپ ئەللىيلىپ ئۇخلايتتى. * قارايمەن
ئۇ گوپا كەپسىز بالدەك، ئانىسى باغرىدا
ماڭغىنى — ماڭغان. ئانىمۇ زېرىكمەي ئۇنى ئەللىي-
لەپ، تازا چىڭ قۇچاقلاپ باغرىغا تاڭغان.

ئەللىك I سۇپ. بىرەر ئەلگە مەنسۇپ،

قىسقىسى: ئەللىسىمە، شۇنىڭدىن كېيىن، شاھ
خىسراۋ شەھەرگە قايتىپ، ئىككى ئاغىچىسىنى
قويۇپ بەردى، ئۆزى خانىكەبىگە بارماقنى ئىختى-
يار قىلدى، ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەي جابدۇنۇپ
يولغا چىقتى.

ئەلكۈن ئى [ئەل+كۈن] جامائەت، خالا-
يىق، يۇرت ئەھلى: ئەگەر بۇ ئىشنى ياخشى
ئورۇندىمىساق ئەلكۈننىڭ ئالدىدا خىجالەتچىلىكتە
قالىمىز. * قاراخانلار خاندانلىقىنىڭ ئەلىنى
قوغداش يارلىقى: ئىلىكخانلارغا، خانلىقلار،
ئۇلۇس ۋە ئۇلۇس ئۇيۇملىرىغا، بارلىق چېرىك ۋە
چېرىكباشلىرىغا، جىمى خىزمەتچى ۋە ئەمەلدار-
لارغا، جىمى بودۇن ۋە ئەلكۈنگە!

ئەلكېزەر سۈپ [ئەل+كېزەر] يۇرت-مۇ
يۇرت، شەھەر مۇشەھەر ئارىلاپ يۈرىدىغان:
ئەلكېزەر ئادەم.

ئەلكېزەرلىك «ئەلكېزەر» سۆزىنىڭ
ئابىستىراكت ئىسىم شەكلى: ئۇنىڭ يېرىم ئۆمرى
ئەلكېزەرلىك بىلەن ئۆتتى.

ئەلگەك ئى. يۇمىلاق قاسقانلىق، ئاستىغا
تور بېكىتىلگەن ئۇن تاسقايدىغان سايىمان:
ئەلگەككە چىقىپ ئەرگە تېگىپتۇ (ماقال).
* مەرىيەمخان ئانا قوشنىسىدىن ئەلگەك سوراپ
ئەكىرىپ يېڭىلا تۈگمەندىن تارتىپ كەلگەن بىر
خالتا بۇغداي ئۇنىنى تاسقاشقا باشلىدى.

ئەلگەكتىن ئۆتكۈزۈمەك ياخشى-يامانىنى
ئايرىماق، ئىنچىكىلىمەك، قىلىنى قىرىق
يارماق: ئانداق ئاسان ئىش يوق، ھەربىر ئوقۇ-
غۇچىنى نەچچە ئەلگەكتىن ئۆتكۈزۈپ ئاندىن
تەستىقلايدىكەن.

ئەلگەكچى ئى. ئەلگەك ياسايدىغان ۋە
ساتىدىغان كىشى: ئەلگەكچى بوۋاي. ئەلگەكچىگە
شاگىرت كىرمەك.

ئەلگەكچىلىك ئى. ئەلگەك ياساش ئىشى؛
ئەلگەك ياساش كەسپى: ئەلگەكچىلىك قىلماق.
* مەن ئېسىمنى بىلگۈدەك بولسام، رىشىت بوۋام
قېرىغىغا قارىماي، ئەلگەكچىلىك قىلىدىكەن.

ئەللامە ئى [ئە] يېزىت ① ئىلىم-پەننىڭ بىر

بۇرۇنلا ئۇققان، كېيىن، ئۇ يەرگە بېرىپ كۆرۈپمۇ كەلدىم.

ئەللىمىساقى ئى [ئە] تارس. ئىنتايىن قەدىم زامان، ئەڭ بۇرۇنقى ۋاقىت: بۇ... بىزنىڭ مىللىتىمىز ئىچىدە ئەللىمىساقىنى تارتىپ بار ئادەت. * تاغ ئىدى ئەللىمىساقىنى كۆرەنمىگەن، ئۆزىنى بىر مۇقەددەس ئىكلىم ساناپ. ئىشىنىپ قاتتىقلىقى، بەستىگە ئۇ، گويىكى تېگىپ بولماس «تلىسىم» ساناپ.

ئەللىمىساقىنى بېرى ← ئەللىمىساقىنى تارتىپ. ئەللىمىساقىنى تارتىپ ئاتام زاماندىن بۇيان، ئىنتايىن قەدىم زاماندىن بۇيان: بۇ ئەللىمىساقىنى تارتىپ بار گەپ. * سابىغا ئۆز قەل-بىنىڭ گۇۋاھلىقى بىلەن شۇ نەرسە ئېنىق ئىدىكى، بۇ جەسۇر قىز ئۆزىنىڭ كىچىكىدە ۋۇجۇدىنى ئاللىقاچان بۇ تاغلىق يېزىدا ئىسمى-جىسىمىغا لايىق گۈزەل، مەدەنىيەتلىك يېزا قۇرۇش كۈرىشىگە ئاتاپ قويغان؛ ئەللىمىساقىنى تارتىپ بىر قېلىپتا چوڭراق ئۆزگىرىشىز توختاپ قالغان بۇ سۆيۈملۈك ئەل-ماكاننى گۈللەندۈرۈشنى كۆڭلىگە يۈككەندى.

ئەللىمىساقىنى قالغان ← ئادەمئاتاھدىن قالغان.

ئەلنەغمە ئى [ئەل+نەغمە] يەرلىك ئالاھىدىلىكىگە ھەم ئومۇمىيلىققا ئىگە بولغان، بىر يۈرۈشلۈك نەغمە ياكى نەغمىلەر يېغىندىسى: ناخشىغا ئونىلاپ ئادەم قوشۇلدى، ئۇسسۇلغا ئونىلاپ ئوغۇل-قىزىلار چۈشتى، ئەلنەغمىگە ئىشقىۋاز خەلق ئېغىر ئەمگەك ھاردۇ-قىنى ئەنە شۇنداق تېزلا ئۇنتۇدى.

ئەلنەغمىچى ئى. ئەلنەغمە بىلەن مەشغۇل بولىدىغان، نەغمە قىلىش ئىشى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەم؛ نەغمىكەش: ناماز بامداتتىن كېيىن ئىشكىتىن بىرىنچى بولۇپ ئەلنەغمىچىلەر كىرىپ كەلدى. توي-تۆكۈننىڭ جانلاندىرغۇچىسى بولغان بۇ كىشىلەرنىڭ كىرىشى بىلەنلا، بۇ ئۆيىدىن خۇشال توي نەغمىسى ياغراشقا باشلىدى.

بىرەر مەملىكەتكە تەۋە: چەت ئەللىك مۇخبىر. * كەيلىت ئەپەندى بائىمە خانغا سەمىمىي ھالدا: — يەرمەنكىمىز 30-مارتتا رەسمىي باشلى-نىدۇ، ھەرقايسى ئەللىك سودىگەرلەر كېلىپ بولىدى، سىلەر بۇ يەرگە كېلىپ تەييارلىق ئىشلىرىنى ئوبدان قىلىۋالساڭلار، — دېدى.

ئەللىك II سان. ئوننىڭ بەش قېتىم قوشۇ-لۇشىدىن ھاسىل بولغان سان: ئەللىك ياش. ئەللىك ئادەم. * ئەللىك قۇلقى ئەللىك (ماقال). **ئەللىكپېشى ئى.** تارس [ئەللىك+پېشى] فېئوداللىق كونا جەمئىيەتتە يېزىلاردىكى ئەللىك ئائىلىنى باشقۇرغۇچى مەھەللە ئەمەلدارى: بىز 40-50 ماڭدام ماڭغاندىلا، دەرۋازا ئېچىلىپ، ئالدىدا ئېتىنى يېتىلەپ ۋارىس-جان چىقىپ كەلدى، ئۇنىڭ كەينىدىن ئەختەمباي، مەنسۇر يۈزبېگى، قەمىردىن ئەللىكپېشى، ھۈرنىساخان ۋە باشقىلار چىقىشتى.

ئەللىكىنچى سان. تەرتىپ ئورنى 50 رەقىمى بىلەن بەلگىلەنگەن، 1 دىن باشلاپ سانغاندا تەرتىپ ئورنى جەھەتتىن 49 نىڭ كەينىدىلا تۇرىدىغان: ئەللىكىنچى بەت. ئەللىكىنچى قاتار. ئەللىكىنچى ئورۇندۇق.

ئەللىمەش-چەللىمەش مۇناسىۋىتى ئىنتايىن يېقىن، ئاپاق-چاپاق، ئىچقويۇن-تاشقويۇن، ھەمەنەپەس: ئۇ ئۈستىگە جۇۋىسىنى تاشلاپ، بارماقتەك يۆگىۋالغان تاماكىسىنى پۇرقى-رىتىپ تارتىپ تۇرۇپ، راھەتلىنىپ ناخشا-مۇزىكىلارنى ئاڭلايدىغان بولدى، مانا بۇ جانىجان مەنىپەت نەمەت بىلەن سايىمىنى بىر ياقىدىن باش چىقىرىدىغان ئەللىمەش-چەللىمەشلەرگە ئايلاندىرۇۋەتكەندى.

ئەل-مەھەللە ← ئەھلىمەھەللە.

ئەللى-تەللى ئىشنىڭ يولى، ئېپى-جىسىپى؛ شەرت-شارائىتى: بىز تېخىچە بۇ ئىشنىڭ ئەللى-تەللىنى بىلىپ بولالمىدۇق. * بىر ئىككى يىل بولدى، بۇ ئىش شەھەر ئەتراپىدىكى گۇڭشېلاردا نۆۋەت بىلەن ئىشلىنىۋاتىدۇ، قاتتىس گەپ! مەن بۇ ئىشنىڭ ئەللى-تەللىنى

ئەلئەغمىچىلىك «ئەلئەغمىچى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى: قەشقەر، كۇچا، غۇلجا كوچىلىرىدا، ساماۋار - چايخانلاردا ئەلئەغمىچىلىك قىلىدىغان كەمبەغەل ساۋەندىلەر دائىم مۇقام چېلىش بىلەن كۈن كەچۈرگەن.

ئەلئەغمىچىلىك «ئەلئەغمىچە» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ئۇ خوتەن تۆتىنچى رايونىدىكى سايىم ئاخۇن ئورۇنلىغان خوتەن سەنىمى بىلەن «چەبىيات مۇقامى» سەنىمىنىڭ ئوتتۇرىسىنى سېلىشتۇرۇپ، سەنەم نەغمە شەكىللىرىنىڭ ئەلئەغمىچىلىك ئاساسى بىردەك ئىكەنلىكىنى، بىر مەنبەدىن تۈسلەشتۈرۈلگەنلىكىنى كۆرسىتىپ ئۆتكەن.

ئەلئەھاسىل [ئە] يېزىق، ئومۇمەن قىلىنىپ ئېيتقاندا، يىغىپ ئېيتقاندا، قىسقىسى، ئومۇمەن دېگەن مەنىدە قىستۇرما سۆز رولىدا كېلىدۇ: ئەلئەھاسىل، داھىلىرىمىزنىڭ ھەقىقىي رەھبەرلىكى، ئاتىدارچىلىقى سايىمىدا ئۆلكىمىزنىڭ ئىقتىساد - دىنىنىڭ كۆتۈرۈلۈشى بىلەن خەلق تۇرمۇشى كۈندىن - كۈنگە ياخشىلىنىپ كېتىپ بارىدۇ. * مۇشۇنداق خىلمۇخىل ئىشلار ئەلئەھاسىل، بولاتتى سەيرىنىڭ دەۋرىدە ھاسىل.

ئەلئەھال رەۋ [ئە] يېزىق. ھازىر، مۇشۇ پەيتتە، ئەينى ۋاقىتتا: ئوقۇتقۇچىلار ئوقۇغۇچىلارغا ئەلئەھال بار بولغان بىلىمنى نەزەردە تۇتقان ھالدا جانلىق، قىزىقارلىق قىلىپ سۆزلەپ چۈشەندۈرۈپ، ئۇلارغا ھەربىر سائەتلىك دەرس تەتجە قازاندۇرغانلىقىنى ھېس قىلدۇرسا، شۇنىڭ بىلەن ئاڭلىق ئۆگىنىش ئادىتى يېتىلىدۇ.

ئەلئەھايا ئى [ئە] ھايا قىلىش.

ئەلئەھزەر ئىم [ئە] يېزىق. توۋا، خۇدا ساق - لىسىۋن، ھەزەر قىلىڭلار، ساقلىنىڭلار: ھېچقاچان خەلق ھالىغا بىر زەررىمۇ قىلماي نەزەر، قالدى مائارىپ يامغۇرىنىڭ تامچىسىدىن بىخەۋەر، كۆرمىگەن ئوك - سولدا دۇنيا بولسىمۇ زىرۇزەۋەر، دەر ئىدى خەلقىم زۇلۇمدىن «ئەلئەھزەر، مىڭ ئەلئەھزەر»، پېرىخۇندەك ئەللە ئويىناپ كەلسە جىندار ئالدىدا.

ئەلئەھق يۈك [ئە] راست، شۇنداق، ھەقىقە - تەن: قۇربان قىلىچ بەزى چوڭ مۇقاۋىلىق كىتابلارنى قولغا ئېلىپ يۈزىگە سۈرتۈپ قويىتى ۋە ئۆزىنىڭ ئوقۇيالمى ئۆتۈپ كەتكەن ئۆمرىگە ھەسرەت بىلدۈرۈپ: «ئالىم بولساڭ، ئالەم سېنىڭكى» دېگەن سۆز ئەلئەھق راست ئىكەن - دە! - دەيتتى.

ئەلئەھمدۇللىلا ئىم [ئە] <دىن> ئاللاغا شۈكۈر، خۇداغا شۈكۈر دېگەن مەنىلەردە خاتىر - جەملىنىش تۇيغۇسىنى بىلدۈرىدۇ: ئەلئەھمدۇللىلا، مىڭ مەرتە شۈكۈر، لېكىن ئۆزلىرى مەھسۇلاتىنى ھۆددىگە بېرىشنى يولغا قويۇپ كەتكەندىن كېيىن بىز تەرەپلەرگە ھۆددەس ئالدىلىرىنى قىلمىدىلا، ئولتۇرسام - قوپسام ئەس - يادىم سىلىدە، تاق قوپۇپ كېلەي دېسەم ئىشلار ئۆندەرەش.

ئەلئەھۈكىمىللا ئىم [ئە] <دىن> تەقدىرنىڭ ھۆكۈمى شۇ، باشقا كەلگەننى كۆرمەي ئىلاجى يوق، دېگەن مەنىلەردە تەن بېرىش تۇپ - خۇسنى بىلدۈرىدۇ: باي خەق دېگەن ھەممە ئىشنى پۇل بىلەن ئوڭلايدۇ. بىزدە نېمە ئامال بار؟ كەلگەن بالا - قازاغا ئەلئەھۈكىمىللا دېمەستىن باشقا چارىمىز يوق.

ئەلئەۋان سۈپ [ئە] يېزىق. تۈرلۈك، ھەر خىل: سەنەم ئېيتۇر، ئى مېھرىبان، ئۆمرۈمگە سالىدىڭ دەردۇ ئەۋان، نەچچە يىللار تارتتىم ھىجران، يۈرىكىمنىڭ مادارى يوق.

ئەلئەۋەتتە [ئە] ① پىكىرنىڭ ياكى ئىش - ھەرىكەتنىڭ قەتئىيلىكىنى، مۇقەررەلىكىنى، شۈبھىسىز، سۆزسىز بېجىرىلىشىنى بىلدۈرىدۇ: مېنى بارماي قالارمىكەن دەپ ئەندىشە قىلماڭ، مەن ئەلئەۋەتتە بارمەن. * بۇ خۇسۇسىيەتلەرنىڭ ۋۇجۇدقا كېلىشىدە تۈرلۈك سەۋەبلەر بار، ئەلئەۋەتتە. ② شۈبھىسىز، تۇرغان گەپ، تەبىئىي دېگەن مەنىدە: ئەلئەۋەتتە، كىشىلەرگە سۇيىقەست قىلىش بىلەن ئۆتكۈزگەن شۇ ئۆمرۈڭنى بىلىم ئۆگىنىش، ئىنسانىيەت يولىدا پايدىلىق مۆجىزى - لەرنى يارىتىش ئۈچۈن سەرپ قىلساڭ، نېمىدېگەن

سېنىڭ رەڭگىڭ سامان، ساقلىساڭ دىلدا ۋە تەننىڭ ئىشقىنى.

ئەم ئى <تسب> چېچەك ۋە بەزى باشقا كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن تېرە ئارقىلىق بېرىلىدىغان سۇيۇقلۇق.

ئەما (ئەماسى) سۇپ [ئە] كۆزى كۆرمەس؛ قارغۇ؛ ئۇلار داستىخان ئۈستىدە خۇشال پاراڭلىشىپ ئولتۇردى. خۇرىدە موماينىڭ نېمە ئۈچۈن ئەما بولۇپ قالغانلىقىنى ئىنچىكىلەپ سورىدى ۋە موماينىڭ كۆزىنى بىرقۇر تەكشۈرۈپ كۆردى.

ئەمالىق «ئەما» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئەمەت ئاكا كۆزىنىڭ ئەمالىقىدىن يورۇق دۇنيانىڭ ھۇزۇرىدىن بەھرىمەن بولالماي ئالەمدىن ئۆتتى.

ئەمەت ئى [ئە] ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

ئەمەتنىڭ دوپپىسىنى سەھەتكە كىلدۈرەدەك باشقىلارنى ئالدىنماق، گۈللىمەك: قاسم دېگەن ساختىپەز ئەمەتنىڭ دوپپىسىنى سەھەتكە كىلدۈرۈپ، نۇرغۇن ئادەملەرنى ئەخمەق قىلدۈرەتتى.

ئەمەس «ئەرمەك» ياردەمچى پېتى - لىنىڭ بولۇشىسىز سۈپەتلىشى بولۇپ،

ئىنكار، رەت قىلىشنى بىلدۈرىدىغان سۆز: رەخت پۇل ئەمەس، ھۈنەر پۇل (ماقال). * قارا قاشم بار مېنىڭ، كۆيدۈرمە قاش لازىم ئەمەس. بىر ئاداشم بار مېنىڭ ئىككى ئاداش لازىم ئەمەس.

ئەمەك ئى. مەلىكە، مەشغۇلات: مەن ئۇ رەقىبىنىڭ چىرايلىق گەپلىرىگە ئىشىنىپ سەت بولسىمۇ، بىلىمسىز بولسىمۇ مەنسىپى، پۇلى بار - كەنىغۇ، بوپتىلا تۇرمۇش قۇرسام قۇراي دەپ ئويلاپ نېمىلا دېسە ماقۇل دەۋىرىپىتىمەن... ئۇنىڭ مېنى ئەمەك ئۇچۇنلا ئويناتقىنىنى، ئەس - يادى دوستۇمدىكى ئەمەكلىكىنى نەدىن بىلەي. * بۇ ئايالنىڭ سۆزى بىلەن ئەڭ ھەممەيەلەن ھېلىقى ئالگەدەن يىمكىتكە قاراشتى. ئىسسىق ۋە زېرىكىنىشىدىن تۇنجىچۇققان ئادەملەرگە ئەمەك تېپىلغانىدى.

ئەمەك بولماق مەلىكە بولماق، مەشغۇل بولماق: ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن كالىسىنى نەسىل -

ياخشى بولاتتى - ھە!

ئەلۋەك سۇپ. مول، كۆپ، ئاۋات: يىراقتىن قارىيىپ كۆرۈنۈپ تۇرغان باغراش كۆلى ساھىلىدىكى ياپىيېشىل قومۇشلۇق ۋە بوستانلىقلار، قارا شەھەر دەرياسىنىڭ قىرغاقلىرىنى چۈمكەپ تۇرغان تالزارلىقلار، ئۈيى ئەلۋەك، ئوت - چۆپى مول، پايانسىز شىكىشىن، قارامۇدۇق دالاسىغا ئاجايىپ ھۆسن بېغىشلاپ تۇراتتى.

ئەلۋەكچىلىك ئى. مولچىلىق، ئاۋاتچىلىق: قاراڭ، بازاردىكى ئەلۋەكچىلىكىنى، ھەممە نەرسە بار، مەھەللىدىكىلەر، - بىزنىڭ توي كۆرگۈمىز كەلدى، مۇشۇنداق كۈنلەردە توي قىلماي قاچان قىلاتتىڭ، - دەپ تۇرۇۋېلىشتى.

ئەلۋىدا ئىم [ئە] يېزىت. مەڭگۈلۈك خوش - لىشىش، ئاخىرقى خوشلىشىشقا ئېيتىلىدۇ: دېدى خەلقىم شۇڭا چوڭتۇر يۈرەكتىن: «ئەلۋىدا ئوغلۇم، ياشايدۇ بىز بىلەن روھىڭ، ئەمەس بىزدىن جۇدا ئوغلۇم!»

ئەلۋىدا لاشماق پ. مەڭگۈلۈك خوشلاشماق: «ئۇچ ئېلىڭلار!...» شۇ ۋەسىيەتنى قىلىپ ئەلگە جاكا، شۇ كۈنى كەچتە جاھاندىن ئەلۋىدا - لاشتى ئانا.

ئەلپىماي ئى [ئەلپ+ماي] ئۆسۈملۈك مېيىنىڭ بىر خىلى. ئۇ ھەر خىل سايمانلارغا سۈركەلگەندىن كېيىن قۇرۇپ بىر قەۋەت نېپىز پەردە ھاسىل قىلىدۇ. مەسىلەن: زىغىر يېغى قاتارلىقلار، سانائەتتە سىرنىڭ خام ئەشياسى قىلىنىدۇ.

ئەلپاتقۇ ئى [ئەل+ياتقۇ] ئەل ئايىغى بېسىققان، ئەل ياتىدىغان ۋاقىت: مېنىڭ تەرتىپلىك تۇرمۇشۇم ئۆزگەردى، كېچىسى، ئەلپاتقۇدىن كېيىن مەكتەپ قورۇسىنى ئايلىنىش، قىزلار ياتىقىغا قاراش، كۈندۈزلىرى بىكاردىنلا نۇرغۇن ۋاقىتنى قۇرۇق خىيال بىلەن ئۆتكۈزۈش مېنىڭ مەشغۇلاتىمغا كېلىپ قوشۇلدى.

ئەل - يۇرت ئەل ۋە يۇرت، يۇرت خەلقى: باقىدۇ پەخرىي بىلەن ئەل - يۇرت ساخا، ئاقلىساڭ ئوغلۇم ئاناڭنىڭ سۈتىنى. مەڭگۈگە بولماس

ئىسپاتلىماق، ئەمەلىيەتتە بېجىرىمەك: ئۇ ئېيتقانلىرىنى ئەمەلدە كۆرسەتتى. * 1980 - يىلنىڭ ئاخىرلىرىدا قادىر ئۆزىنىڭ ۋەدىسىنى ئەمەلدە كۆرسەتتى.

ئەمەلدىن قالماق بىكار قىلىنماق، كۈچتىن، ئادەتتىن قالدۇق؛ بۇرۇن چىقىرىلغان پېنىسىيىگە چىققان كادىرلارنىڭ بىرەر بالىسىنى ئىشقا ئورۇنداشتۇرۇش ھۆججىتى ئەمەلدىن قالدۇ. * ھازىرقى ئادەت بويىچە بۇنداق كېچىلىك زىياپەت ئەمەلدىن قالدۇ.

ئەمەل قىلماق رىئايە قىلماق، ئىجرا قىلماق، ئاساسلانماق: بىز ئىشلەپچىقىرىشقا پايدا يەتكۈزۈش ۋە ئىختىيارىيلىق، ئۆزئارا مەنپەئەت يەتكۈزۈش پىرىنسىپىغا ھەقىقىي ئەمەل قىلىپ، كۆپ خىل ئىگىلىك بىرلەشمىلىرىنىڭ بارلىققا كېلىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشىمىز لازىم. * مەنمۇ دادامنىڭ نەسەبىتىگە ئەمەل قىلىپ، تىرىشىپ ئۆگەندىم. نەتىجىسىنى كۆرۈۋاتىمەن. ھازىرغىچە ئىمتىھان نەتىجەم توقساندىن يۇقىرى بولماقتا. * سەلىم راست سۆزلۈك ئادەم. ئۇ لەۋزىگە چوقۇم ئەمەل قىلىدۇ.

ئەمەلگە ئاشماق ۋۇجۇتقا كەلمەك، ۋۇجۇتقا چىقىماق، بەرپا بولماق، بېجىرىلمەك: بىزنىڭ يىغىنىدا قوبىغان تەلەپلىرىمىز ئەمەلگە ئاشتى. * سەلىمنىڭ مەكتەپتە ئوقۇش ئارزۇسى ئاخىرى ئەمەلگە ئاشتى.

ئەمەلگە قويماق يولغا قويماق، ئىشقا كىرىش-تۈرمەك، يولغا سالماق: نۆۋەتتىكى تۈزۈلمە ئىسلاھاتىدا بىرمۇنچە يېڭى قائىدە-تۈزۈم ئەمەلگە قويۇلدى.

ئەمەلپەرەس سۇپ [ئە+پ] ئەمەلنى ياخشى كۆرىدىغان، ئەمەلگە ئامراق، ئەمەلنىڭلا كويىدا يۈرىدىغان، مەنئەپەرەس؛ ئەمەلپەرەس ئادەم.

ئەمەلپەرەسلىك «ئەمەلپەرەس» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: ياقۇبنىڭ سۆز-ھەرىكەتلىرىدىن ئەمەلپەرەسلىك چىقىپ تۇرىدۇ.

ئەمەلچە (توغرىسى: ھەمەلچە) ← ھەمەلچە

لەندۈرۈش ئۈچۈن ناھىيىگە نەچچە قېتىم پىيادە بېرىپ-كېلىپ ئارتقان جاپاسى بىلەن، موزاي تۇغۇلغاندىن كېيىنكى ئۇنىڭغا ئەمەك بولۇپ ئۆتكەن كۆڭۈللۈك كۈنلىرى ئۆتۈشكە باشلىدى.

ئەمەك قىلماق مەلىكە قىلماق، مەشىغۇل قىلماق: بالىلار ئۇنىڭدىن چۆچەك ئېيتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلغاندا، ئۇ ئاشۇ چۆچىكىنى باشلاپ، بالىلارنى ئەمەك قىلاتتى.

ئەمەل I ئى [ئە] <مات> ماتېماتىكىلىق ھېسابنىڭ ھەر بىر تۈرى: تۆت ئەمەل، قوشۇش ئەمەلى. بۆلۈش ئەمەلى.

ئەمەل II ئى [ئە] مەنئەپ، ھوقۇق، ۋەزىپە: ئەمەل تۇتماق. ئەمەلى ئۆسمەك. * ئۇ چاغدا ھۇشۇر ئاكا بۇ كادىرنىڭ ئىسمى، شۇنداقلا، خىزمەت گۇرۇپپىسىدىكى ئەمەلنىمۇ بىلمەيتتى. * 1978 - يىلى ئەتىيازدا سادىق كادىرلار ئىدارىسىگە يۆتكەلدى. ئارىدىن كۆپ ئۆتمەي، داۋۇتنىڭ ئەمەلىمۇ ئېلىپ تاشلىنىپ زاپخورلۇققا چۈشۈرۈپ قويۇلدى.

ئەمەل تۇتماق ئەمەلدار بولماق: ئېلى شۇجى ئۇزاق يىل ئەمەل تۇتقان ئادەم. **ئەمەلگە قويماق** بىرەر مەنئەپ ياكى ۋەزىپىگە تەيىنلىمەك، بەلگىلىمەك: ئىدارە پارتكومى قايتا-قايتا مۇزاكىرە قىلىش ئارقىلىق سادىقنىڭ ئۇزاق يىللىق ھەم تەجرىبىلىك كادىرلىقىنى ھېسابقا ئېلىپ، ئۇنى بۇ قېتىم ئەمەلگە قويدى. سادىقنىڭ خىزمەتداشلىرىمۇ ئۇنىڭ ئەمەلگە قويۇلۇشىغا بىردەك قوشۇلدى.

ئەمەل III ئى [ئە] كۈندىلىك ئىش، پائالىيەت، ئەمەلىيەت: ئەمەلدە كۆرسەتمەك. ئەمەلگە ئاشۇرماق. * ئېغىزدا بار، ئەمەلدە يوق (ماقال). * ئەمەلى يوق سوپىدىن، تۇخۇمى يوق توخۇ ياخشى (ماقال). * سىز ئېيتقىنىڭىزدەك ئۇنىڭغا زورلۇق كۈچ بىلەن قارشى تۇرمىغاندا مەقسەتكە يېتىش مۇمكىن بولمايدىغانلىقى ئەمەلدە ئىسپاتلاندى. * ساۋۇت بوۋايىنىڭ ئەتىدىن كەچكە قىلىدىغان ئەمەلى پادا بېقىش ئىدى.

ئەمەلدە كۆرسەتمەك ئەمەلىي ھەرىكىتىدە

سان؛ سانلىق مەلۇمات: ئاياغ خۇرۇم زاۋۇتى ئىشچىلىرىنىڭ يىللىق مۇكاپاتى زاۋۇت يىللىق ئومۇمىي كىرىمىنىڭ قالدۇق ئەمەلىي سانىغا ئاساسەن بەلگىلەندى.

ئەمەلىي ئۈنۈم <س ئىق> ئەمەلىيەتتە ھاسىل بولغان ئۈنۈم.

ئەمەلىي ئىشى ھەققى <س ئىق> ئەمگەك-چىلەرنىڭ ئىش ھەققىگە ئالغان پۇل بىلەن ئەمەلىيەتتە سېتىۋالالايدىغان تۇرمۇش ۋاسىتىلىرىنىڭ سانى ۋە مۇلازىمەتلىكتىن بەھرىمەن بولۇشىنىڭ ئاز-كۆپلۈكىدە ئىپادىلەندىغان ئىش ھەققى.

ئەمەلىيەت ئى [ئە] ئىنسانلارنىڭ تەبىئەتنى ۋە جەمئىيەتنى پائالىيەتچانلىق بىلەن ئۆزگەرتىشتىكى پۈتۈن ھەرىكىتى؛ ئىجتىمائىي پائالىيەت، ئەمەلىي پائالىيەت، تەجرىبە؛ ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەش. * بىلىش ئەمەلىيەتتىن كېلىدۇ. * كىشىلەرنىڭ فىزىئولوگىيىلىك ئېھتىياجلىرىدىن باشقا يەنە نۇرغۇن ئىجتىمائىي ئېھتىياجلىرى بولىدۇ. بۇ خىل ئېھتىياج ئەمەلىيەت جەريانىدا ۋە تەربىيە تەسىرى ئاستىدا پەيدا بولىدۇ.

ئەمەلىيەتچان سۈپ. ئەمەلىيەتكە كۆپرەك ئەھمىيەت بېرىدىغان، ئەمەلىيەتچىلىكى كۈچ-مۈك: ئەمەلىيەتچان ئادەم.

ئەمەلىيەتچانلىق «ئەمەلىيەتچان» سۆزىنىڭ ئابىستراكت ئىسىم شەكلى: ئەدىلە يولدىشىغا: - سىز بارغاندىن كېيىن ئامېرىكا خەلقى، ئامېرىكىلىق ساۋاقداشلار ۋە خىزمەتداشلار بىلەن چىقىشىپ ئۆتسۇڭ. ئۇلار بىلەن دوست ئۆتسۇڭ. ئامېرىكا خەلقىنىڭ ئەمەلىيەتچانلىقىنىمۇ كەمتەرلىك بىلەن قېتىرقىنىپ ئۆگىنىڭ، - دېدى.

ئەمەلىيەتچى ئى. ئەمەلىيەتنى ئۈستۈن كۆرىدىغان، ئەمەلىي تەجرىبىدىن ئۆتكۈزۈشكە بېرىلگەن ئادەم: غالىب مۇئەللىم ئوقۇغۇچىسى مۇھەممەتسەكە: - بىر ئالىم ئۈچۈن ئەڭ ياخشى پەزىلەت، بىرىنچى، ۋەتەننى ۋە

ئەمەلدار (ئەمەلدارى) ئى [ئە+پ] مەنەسپ ئىگىسى، مەنەسپدار: ئۆز ئىشىدا كۆپ قېتىم خىزمەت كۆرسىتىپ تەقدىرلەنگەن بۇ رازۇۋېتىچىلار ئەسلىدە ئۆلكىلىك ساقچى ئەمەلدارلار كۆرسىنى ئەلانەتچە بىلەن تۈگىتىپ، ۋىلايەتلىك ساقچى ئىدارىسىنىڭ رازۇۋېتىسكا بۆلۈمىگە ئەۋەتىلگەنلەر ئىدى.

ئەمەلدارلارچە رەۋ. ئەمەلدارغا ئوخشاش، ئەمەلدارلاردەك: قېيۇمنى بىر كۈن ۋاقىتلىق گۇرۇپپا باشلىقى قىلىپ قويۇۋىدى، ئەمەلدارلارچە قولنى سىلكىپ بۇيرۇق قىلىدىغان بولۇۋالدى.

ئەمەلدارلىق «ئەمەلدار» سۆزىنىڭ ئابىستراكت ئىسىم شەكلى: - «پايدىسى يوق مازاردىن شەيخ كۆچۈپتۇ» دېگەندەك، مۇنداق بولسا كىم تۇرىدۇ، - دەپ زەردىسى بىلەن غودۇڭشىدى قاسىم، لېكىن ئۇ - چىقىڭ، بۇ ياق بىلەن مېڭىڭ، - دېدى سوغاققىغا، ئەمەلدارلىق تەلەپپۇزىدا.

ئەمەلىي سۈپ [ئە] ① كىشىلەرنىڭ كۈندىلىك پائالىيىتىگە، تۇرمۇشىغا ئائىت بولغان، ھايات بىلەن باغلىنىشى بار: سوتسىيالىزم قۇرۇش جۇڭگو خەلقىنىڭ ئەمەلىي ۋەزىپىسى. * دېھقانچىلىق ئىشلىرى دېھقانلارنىڭ كۈندىلىك ئەمەلىي ئىشىدۇر. ② ئەمەلىيەتكە تەتبىق قىلىنغان، تەجرىبە-سېناقلاردىن ئۆتكەن، تەجرىبە ئارقىلىق ئىسپاتلانغان، ھەقىقىي: ئەمەلىي تېخنىكا. ئەمەلىي بىلىم. ئەمەلىي تەجرىبە. * بىزگە قۇرۇق قالپاق كېرەك ئەمەس، سىزدەك ئەمەلىي تەجرىبىسى بارلار كېرەك.

ئەمەلىي جەڭ <ھەرب> ئەمەلىيەتتە قىلىنغان جەڭ.

ئەمەلىي داراھەت ئەمەلىيەتتە قولغا تېگەندىغان پۇل؛ كىرىم: دېھقانلارنىڭ ئەمەلىي ئالىدىغان دارامىتى يىلىدىن - يىلىغا ئاشماقتا. * بۇ يىل گۇڭشى ئەزالىرىنىڭ ئەمەلىي دارامىتى 88.73 پىرسەنت ئاشتى.

ئەمەلىي سان ئەمەلدە نەق بار، ئېنىق

قازى — كالان، موللا — ئىشان دېگەنلىرىڭىزدىن كەلمەسە، ئەمچىكى ئىششىدۇ. يەنە ئۆزەڭ بىلىدە. خان قەدىناسلار، ئەھلىمەھەللىدىكىلەر بولۇپ، ئەللىك — ئاتىشتەك ئادەم بولار، — دەپ ئۆزىنىڭ ھېس قىلغانلىرىنى بىلدۈردى.

ئەمچەكداش ئى. ئى. ئېمىلداش.

ئەمچەكسىمان سۈپ. ئەمچەككە ئوخشايدىغان، ئەمچەك شەكىللىك: ئوپىراتسىيە بۆلۈمىدە دوختۇر سۇلايمان سەلىمنىڭ قۇلاق ئارقىسىغا چىققان ئەمچەكسىمان ئۆسمىگە پىچاق سېلىشقا باشلىدى.

ئەمچەكلىك سۈپ ① ئەمچىكى بولغان، ئەمچىكى بار: سۈت ئېمىتكۈچى ئەمچەكلىك ھايۋانلار. ② ئەمچىكى چوڭ، ئەمچىكى يوغان: ئەمچەكلىك ئايال.

ئەمچى ئى. ئەملىگۈچى تېۋىپ: تومۇرچى: كۆپ ئاغرىغان ئەمچى بولۇر، كۆپ يۈرگەن يولچى بولۇر (ماقال).

ئەمچىلىك «ئەمچى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى: ئايۇپ ئاتا مىراس كەسىپى ئەمچىلىكنى قايتا قولغا ئالغاندىن كېيىن ھال — كۈنى تېزلا ياخشىلىنىپ كەتتى.

ئەمدۈرمەك «ئەمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: چۈنكى سەن پەپىلەپ، ئاق سۈت ئەمدۈرۈپ، تۇنلىرى يېنىمدىن ئايرىلماي باققان. يىغلىسام قايسى چاغ مەن قىلىپ خەقىش، قولۇڭغا سەن ئېلىپ باغرىڭغا ياققان.

ئەمدۈرۈلمەك «ئەمدۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ئەمدى رەۋ ① سۆز بولۇۋاتقان پەيتتە، ھازىر: مانا ئەمدى ھەممە ئىش جايىدا بولدى.

② سۆز سۆزلىنىۋاتقان پەيتتىن كېيىن، ھازىر: بۇرۇن تاغ ئايلىنىپ كەلسە، ئەمدى باغ ئايلىنىپ كېلەر (ماقال). ③ مەنىنى تەكىت- لەش، كۈچەيتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان سۆز: خوش ئانا، كېتەي ئەمدى، داشۆگە يېتەي ئەمدى. بىلىم — ھېكمەت يولغا جانىنى بەخش

خەلقىنى قىزغىن سۆيۈش. ئەنە شۇ مۇھەببەتتىكى ئۆزىنىڭ كۈچ مەنبەسى قىلىش. ئىككىنچى، قىلچىمۇ ساختىلىق ۋە قۇۋلۇق قىلماسلىق، ئەمەلىيەتچى بولۇش، سىز مانا بۇ جەھەتلەردە ئۆزىڭىزگە قاتتىق تەلەپ قويۇڭ! — دەپ تەربىيە بەردى.

ئەمەلىيەتسىز سۈپ. ئەمەلىيەتتى يوق: ئەمەلىيەتسىز نەزەرىيە بولمايدۇ. نەزەرىيە دېيىلسۇ، ئۇ — قۇرۇق سەپسەتە.

ئەمەلىيەتتۈرمەك «ئەمەلىيەتتە» پېئىلى — نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: نىياز تۇردى دادۇي پارتىيە ياچېيكسىنىڭ رەھبەرلىكىدە پارتىيە — نىڭ ئىقتىسادىي سىياسەتلىرىنى ئەمەلىيەتتۈردى. **ئەمەلىيەتتۈرۈلمەك** «ئەمەلىيەتتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

ئەمەل ئى [خەن] خېمىرنى زۇۋۇلا قىلىش، ئېچىش ھەم گۆش، سەي توغراش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان شال تاختا.

ئەمچەك ئى ① ئاياللارنىڭ سۈت بەزلىرى جايلاشقان ئەزاسى: بالا يىغلىمىغۇچە ئانا ئەمچەك سالماس (ماقال). * ئەمچەك بېزى. ② سۈت ئەمگۈزگۈچى ھايۋانلارنىڭ سۈت بېرىدىغان ئەزاسى، يېلىن.

ئەمچەكتىن ئايرىماق ئانا سۈتىدىن ئايرىماق، ئەمگۈزۈشتىن توختاتماق: بوۋاقنى ئانا سۈتىدىن ئايرىپ باشقا ئوزۇقلۇقلار بىلەن باقماق.

ئەمچەكتىن چىقارماق ← ئەمچەكتىن ئايرىماق.

ئەمچەك سالماق ئەمگۈزمەك، ئېمىتمەك (بوۋاق بالىلارنى): بالا يىغلىمىغۇچە ئانا ئەمچەك سالماس (ماقال).

ئەمچىكى ئىششماق تەمە بىلەن قىينا لماق، ... ۱۰ نەگ ئۆزىنىڭ ھەج سەپىرىدىن تىقا بىر چاي بېرىش ھەققىدە نىڭ ئايالى ئاتىكە خېنىم مۇتلا ن ئادەم كەلمەسە بولماس،

ئېتەي ئەمدى.

ئەمدىلەتنىن رەۋ. ئەمدىرەك، ئەمدىلا: ئابدۇبەسەرلەر ئەمدىلەتنى يولغا چىققان بولۇشى مۇمكىن. * بىزنىڭ ئېلىمىزدىمۇ «قۇتادغۇبىلىك»نى تەرجىمە قىلىش ۋە تەتقىق قىلىش ئىشى ئەمدىلەتنى باشلاندى.

ئەمدىلىكتە رەۋ. بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە، بۈگۈنكى كۈندە: ئەمدىلىكتە ھېلىقى ئورۇق كالىرامۇ بۇلۇتتەك سەمىرىپ، تۈكلىرى پارقراپ كەتتى. * قەدىمكى شىۋاق ئۆسدىغان بوز يەرلەر ئەمدىلىكتە قومۇشلۇققا ئايلاندى.

ئەمىر ئى [ئە] ① بۇيرۇق، پەرمان، يارلىق: تۆۋەنگە شاھنىڭ ئەمرى يوللىنىپ، ئاتلىنىپتۇ يۇرت بىردەك قوزغىلىپ. ② ئىختىيار، ئىختىيارلىق: ئىلىك؛ نىكاھ: سول قول ۋەزىر مۇشۇ شەھەرلىك بولۇپ، قولىنى قاياققا سوزسا شۇ ياققا يېتىدىغان ھالەتتە بولسىمۇ، بۆلەك شەھەردىن بىر نامرات ئادەمنىڭ يالغۇز قىزىنى ئەمىرگە ئالدى.

ئەمىر قىلماق بۇيرۇق، پەرمان بەرمەك؛ يارلىق چۈشۈمەك: جەڭگە سال، يولۋاسقا سال، قايتسام ئۆلۈم، خىزمەت ئەمەس، ئەڭ قىيىنغا ئەمرى قىل، بىرئاز قىيىن مېھنەت ئەمەس؟ * پادىشاھ جاۋاھىرپۇرۇشلارغا، سودىگەرلەرنىڭ مەرۋايىتىلىرىنى تېپىپ بېرىشنى ئەمىر قىلىپتۇ. ئەمىردە ساقلىماق ئۆز نىكاھىدا تۇتماق، ئەمىر - خوتۇنلۇق مۇناسىۋىتىنى داۋاملاشتۇر - ماق: قازى ئۇزۇنغىچە ئىككى خوتۇننى ئەمىردە ساقلىدى.

ئەمىرگە ئالماق نىكاھقا، خوتۇنلۇققا ئالماق: ئالغىن مەبلى ئەمىرگە، شۇنداق ئىكەن پېشانەم. تۇماردىكى قىزلىگۈل بولسۇن ساخا نىشانەم.

ئەمىر - پەرمان بۇيرۇق، بۇيرۇقلار؛ پەرمانلار؛ مىزان: دۆلەت ئاساسىي قانۇندىكى بەلگىلىمىلەر بويىچە، دۆلەت تۈزۈمىگە مۇناسىۋەتلىك تۈرلۈك مۇھىم قانۇن، ئەمىر - پەرمانلارنى تۈزۈپ چىقتى.

ئەمىرچەرۋىپ ئى <دىن> دىنىي تەشۋىقات، پەندە - نەسىھەت: موللازەيدىن ئۇلاپلا يەنە پاراك باشلىدى: - بىرەر ئاي ئالدىدا يەنە بىر سوپى كېلىپ پەيغەمبەرىمىزنىڭ سۆزىگە تىللىرى توغرىسىدا سۆزلەپ، ھەربىر مۇسۇلمان سۇننەت - لەرنى ئادا قىلىشى لازىم، - دەپ ئەمىرچەرۋىپ قىلدى.

ئەمىرچەرۋىپچى ئى. دىنىي پەندە - نەسىھەت، قائىدە - يوسۇنلارنى تەشۋىق - تەرغىپ قىلغۇچى كىشى.

ئەمىرچەھەل ئى [ئە] ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشى دەرگۇمان، ناتايىن ياكى ناھايىتى قىيىن بولغان مۇشكۈل ئىش.

ئەمىگەك ئى. ئەقلى ۋە جىسمانىي جەھەتتە قىلىنغان ئىش، پائالىيەت؛ سىڭدۈرۈلگەن ئەمىر؛ مېھنەت: ساقلىنى ساقلىغان قېرىدىن، ئەمىگىنى ساتقان بالا ياخشى (ماقال). * ئادەم تۇرمۇشتىن كېلىدىغان زوقىنى، ئۆز ئەمىگىدىن كېلىدىغان زوقىنى سېزىشى، بىلىشى، ئۇنى چۈشەنەلىشى كېرەك.

ئەمىگەك پىسخولوگىيىسى <پىسخول> پىسخولوگىيىنىڭ تارمىقى. ئادەمنىڭ ئەقلىي ۋە جىسمانىي ئەمىگەك جەرياندىكى پىسخولوگىيىلىك ھەرىكەتنىڭ قانۇنىيىتىنى تەتقىق قىلدۇ.

ئەمىگەك سۇغۇرتىسى <س ئىق> ئەمىگەك جەرياندا ئەمىگەكچىلەرنىڭ بىخەتەرلىكى ۋە سالامەتلىكىنى مۇھاپىزەت قىلىش ئۈچۈن يولغا قويۇلغان ھەر خىل تەدبىرلەر.

ئەمىگەك سۆيەر ئەمىگەك قىلىشقا ئامراق، ئەمىگەك سۆيىدىغان، ئەمىگەكچان: شۇجى كىچىك ئاخۇننىڭ بۇ دۈيىگە كەلگەن دەسلەپكى ئون يىلدىكى ئىشچانلىقى، ئەمىگەك سۆيەر، ھالال ۋە ئاق كۆڭۈللۈكىنى ئەسلىپ ئۆتتى.

ئەمىگەك سىجىللىقى <س ئىق> ئەمىگەكنىڭ

لىش - سېتىش ئوبيېكتى قىلىنغان ئەمگەك كۈچى .

ئەمگەك كۈچى تەقسىماتى <س ئىق> ئەمگەك كۈچىنىڭ خەلق ئىگىلىكىنىڭ ھەرقايسى تارماقلىرىدا، ھەرقايسى جايلار، كارخانىلار ۋە خىزمەت ئورۇنلىرى ئارىسىدا تەقسىم قىلىنىشى .

ئەمگەك كۈچى قىممىتى <س ئىق> ئىشلەپ-چىقىرىش ۋە تەكرار ئىشلەپچىقىرىشتىكى ئەمگەك كۈچىگە زۆرۈر بولغان تۇرمۇش ۋاسىتىلىرىنىڭ قىممىتى . ئۇ: ① ئەمگەكچى ئۆزىنىڭ ئەقلىي، جىسمانىي كۈچىنى ئەس-لىگە كەلتۈرۈشتە زۆرۈر بولغان تۇرمۇش ۋاسىتىلىرىنىڭ قىممىتىنى، ② يېڭى ئەمگەك كۈچلىرىنى ئۈزلۈكسىز تولۇقلاپ تۇرۇش ئۈچۈن، ئىشچىلار ئائىلە ۋە پەرزەنتلىرىنى بېقىش ئۈچۈن زۆرۈر بولغان تۇرمۇش ۋاسىتىلىرىنىڭ قىممىتىنى، ③ مەلىكىلىك ئەمگەكنى تەمىنلەش ئۈچۈن زۆرۈر بولغان تەربىيەلەش خىراجەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ .

ئەمگەك كۈنى <س ئىق> ئەمگەك ۋاقتىنى ھېسابلاشنىڭ بىرلىكى . مەملىكىتىمىزدە سەككىز سائەت بىر ئەمگەك كۈنى بولىدۇ . ئەمگەك ئوبيېكتى <س ئىق> ئەمگەك بىلەن ئېلىنىدىغان ۋە پىششىقلاپ ئىشلىنىدىغان نەرسىلەر . ئۇ تەبىئەت دۇنياسىدىكى ئەسلى نەرسە (يەر ئاستىدىكى رودىغا ئوخشاش) بولۇشى مۇمكىن، پاختا، پولات ماتېرىيال-لىرىغا ئوخشاش پىششىقلانغان خام ماتېرىيال بولۇشىمۇ مۇمكىن .

ئەمگەك ئۈنۈمدارلىقى <س ئىق> ئەمگەك-نىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمى يەنى ئىجتىمائىي ئەمگەكنىڭ ئىشلەپچىقىرىش جەريانىدىكى ئۈنۈمى .

جىددىيلىك دەرىجىسى، يەنى بەلگىلىك ۋاقىت ئىچىدىكى ئەمگەك كۈچىنىڭ سەرپ قىلىنىش دەرىجىسى: ئۈچ بەن، تۆت سېمىلىق ئىش تۈزۈمى يولغا قويۇلسا، ماشىنا-ئۈسكۈ-نلەرنىڭ ئىقتىدارىدىن تولۇق پايدىلىنىپ، ئىشلەپچىقىرىشنى يەنىمۇ راۋاجلاندۇرغىلى، ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئەمگەك سىجىلىقىنى يەتتىلىككە تەڭشەپ بولىدۇ .

ئەمگەك سىڭدۈرمەك ئەجىر قىلماق، كۈچ-قۇۋۋىتىنى سەرپ قىلماق، تەر تۆكمەك: مەريەمنىڭ دادىسى بارات مۇئەللىمگە: — قىزىمغا سىز ئېرىنمەي، زېرىكمەي تەربىيە بەرمىگەن، ئەمگەك سىڭدۈرمىگەن بولسىڭىز، ئۇنىڭ بۈگۈنكىدەك ئالىي پەزىلەتكە ئىگە مۇنداق بىر ئەۋلاد بولۇپ چىقالىشى زادىلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى، — دېدى .

ئەمگەك قاراش ئەمگەككە بولغان تونۇش، چۈشەنچە؛ كۆز قاراش: ئۇنىڭ ئەمگەك قارىشى ياخشى . شۇنىڭ ئۈچۈن ھەر خىل ئەمگەكلەرگە ئاڭلىق ھالدا ئۆز قىزغىنلىقى بىلەن قاتنىشىدۇ .

ئەمگەك قانۇنى <قانۇن> ئەمگەك توختامى، ئەمگەك ھەققى، ئەمگەك سۇغۇرتىسى ۋە ئەمگەك ئىنتىزامى قاتارلىقلارغا مۇناسىۋەت-لىك قانۇن-مىزان .

ئەمگەك قىلماق جىسمانىي ئىش، پائالىيەت، مېھنەت بىلەن شۇغۇللانماق، ئىشلىمەك؛ ئەجىر قىلماق، تەر تۆكمەك، مېھنەت سىڭ-دۈرمەك: ھازىردىن ئوغۇت چۈشۈرۈۋاتقان بىرى يېنىدىكى ھەمراھىدىن سورىدى: — مانا ئەمدى ئېرىنمەي ئەمگەك قىلسا، يېلىنماي قورساق توپىدىغان چاغلار بولدى . بۇ يەرگە نېمە تېراي دەيسەن، قاسم ئاكا؟

ئەمگەك كۈچى <س ئىق> ئادەملەرنىڭ ئەمگەك قىلىش ئىقتىدارى يەنى ئەقلىي ۋە جىسمانىي كۈچىنىڭ يىغىندىسى .

ئەمگەك كۈچى تاۋىرى <س ئىق> سېتىۋې-

گومۇشلۇق بىلەن ياشلىق باھارنى بەھودە ئۆتكۈ-
زۇشتىن، بۈگۈنكى كۈندىكى ئەمگەكچانلىقى بارلىققا
كەلگەنگە قەدەر جەرياننى ئەسلىپ، ئەمگەكنىڭ
شەرەپلىكلىكىنى، ئەمگەك قىلماسلىقىنىڭ نومۇس
ئىكەنلىكىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلدى.

ئەمگەكچى ئى. ئەمگەك قىلغۇچى،
مېھنەتكار، ئىشچى: سوتسىيالىزم جەمئىيىتىدە،
سوتسىيالىستىك قانۇن ۋە كوممۇنىستىك ئەخلاق
ئىشچىلار سىنىپى ۋە ئەمگەكچى خەلقنىڭ مەنپەئىتى
ۋە تەلپىنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ.

ئەمگەكسىز سۈپ. ئەمگەك قىلماي، ئەمگەك
سىڭدۈرمەي، ئىشلىمەي: سۈسسىز ھايات
بولماس، ئەمگەكسىز راھەت بولماس (ماقال).
* ئۈمىد-شېرىن، خىيال-شېرىن، ئەمگەكسىز
چېچەك ئاچماس. مەردلىككە ۋىسال ئاشسا،
نامەردلەر مۇراد تاپماس.

ئەملىمەك «ئەملىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي
دەرىجىسى: چېچەك ئەملىمەك.

ئەملىش «ئەملىمەك» پېئىلىنىڭ يەنە بىر
خىل ئىسمىدىشى.

ئەملىش يىغىنىسى ① <تې> بەزى كېسەل-
لىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ۋاكسىننى
ئادەم ياكى ھايۋانات تېنىگە ئوكۇل قىلىشتا
ئىشلىتىلىدىغان يىڭنە. ② <بوت> مىكرو
ئورگانىزملارنى يۇقتۇرۇش ئۈچۈن پايدىلىق-
نىلىدىغان بىر خىل سايمان، ئاستىنقى ئۇچى
يىڭنە شەكىلدە بولىدۇ. ئۇ ئادەتتە تېز
ئىسسىپ، تېز سوۋۇيدىغان ۋە ئاسان ئوك-
سىدلانمايدىغان پلاستىك ياكى نىكېل خىروم
سىمىدىن ياسىلىدۇ.

ئەملىمەك «ئەملىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل
دەرىجىسى.

ئەملىمەك «ئەملىمەك» پېئىلىنىڭ
مەجبۇل دەرىجىسى.

ئەملىمەك پ. داۋالىماق: ئەمچى ئۇنىڭ
يۈزىدىكى داغلارغا كۆيدۈرگە دورىنى تەگكۈزۈپ،
ئاندىن شىپالىق ئېسىل دورىلار بىلەن ئەملىدى.

ئەمگەك ۋاستىلىرى <س ئىق> كىشىلەر
ئەمگەك ئوبىيېكتىگە تەسىر كۆرسىتىش
ۋە ئۇنى ئۆزگەرتىشتە پايدىلىنىدىغان
بارلىق ماددىي ۋاستىلەرنىڭ مەجمۇ-
ئەسى. ئۇ ئىشلەپچىقىرىش قورالى، يەر،
ئۆي-ئىمارەت، يول، قانال، ئامبار قاتارلىق-
لارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، بۇنىڭ ئىچىدە
ئىشلەپچىقىرىش قورالى ھەل قىلغۇچ رول
ئوينىدايدۇ.

ئەمگەكچىگە قاراپ تەقسىم قىلىش پىرىنسىپى
<س ئىق> سوتسىيالىزم جەمئىيىتىنىڭ شەخس
تۇرمۇش ۋاستىلىرىنى تەقسىم قىلىش
پىرىنسىپى، ئۇ ئەمگەكچىلەرنىڭ قابىلىيىتىگە
يارىشا ئەمگەك قىلىشنى، جەمئىيەت تۇرمۇش
ۋاستىلىرىنى ئەمگەكچىلەرنىڭ ئەمگەك سانى
ۋە سۈپىتى بويىچە تەقسىم قىلىشنى تەلەپ
قىلىدۇ.

ئەمگەكچىگە قاراپ تەقسىم قىلىش قانۇنىيىتى
<س ئىق> سوتسىيالىستىك تۈزۈم شارائىتىدا
ئىستېمال بۇيۇملىرىنى، ئەمگەكنى ئۆلچەم
قىلىپ تۇرۇپ تەقسىم قىلىشنىڭ ئوبىيېكتىپ
مۇقەررەرلىكى قانۇنىيەت.

ئەمگەكچىنىڭ ئىككى ياقلىمىلىقى <س ئىق>
تاۋار ئىشلەپچىقىرىشتىكى كونكرېت ئەمگەك
بىلەن ئابستىراكت ئەمگەك كۆزدە تۇتۇلىدۇ.
ئەمگەكچان سۈپ. ئىشچان، ئەمگەك سۆيەر:
ئۇلار پارتىيە سىياسىتىگە، ئەمگەكچان ئىككى
قولغا ۋە يۈكسەك ئەقىل-پاراسىتىگە تايىنىپ،
باي، پاراۋان، گۈزەل يېڭى تۇرمۇش يارىتا-
لايدۇ!.... * مېنىڭ ئانام ئەمگەكچان، ئانىلارنىڭ
ياخشىسى. ئىشى چۈشمەس قولدىن، ئېغىزىدىن
ناخشىسى.

ئەمگەكچانلىق «ئەمگەكچان» سۆزىنىڭ
ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: بۈگۈن دەل ئۇنىڭ
تۇغۇلغان كۈنى بولۇپ، ئۇ ئۆزىنىڭ باشقىلارغا
زىيان سېلىش بەدىلىگە پايدا ئېلىپ، نادانلىق،

سەن، يا بەگزادىمۇسەن ياكى بايزادىمۇ سەن؟ — دەپتۇ.

ئەمىرلىك سۈپ. ئەمىردە بولىدىغان، ئەمىرگە لايىق، ئەمىرگە تەئەللۇق: ئەمىرلىك ھوقۇق. * ئۇچىسىدىكى ئەمىرلىك كىيىمنى يېشىپ تاشلاپ، ئۇنىڭ ئورنىغا قۇللارنىڭ كىيىمىنى كىيگەنكەن.

ئەمىر-ئۆمىرا خاننىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلىرى؛ ۋەزىرلەر ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش خاننىڭ يېقىنلىرى؛ شاھ مەھمۇتخان ئەمىر-ئۆمىرلىرىغا قاراپ: — ئەل-يۇرت بىزدىن رازىمۇ، يوق؟ — دەپ سورىدى.

ئەمىسە باغل. جاۋاب جۈملىسىنىڭ بېشىدا كېلىپ، «ئۇنداقتا، ئۇنداق بولسا، ئۇنداق بولغاندا» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ؛ ئەمىسە، ئادەمنىڭ بىلىشى زادى قانداق قىلىپ ئەمەلىيەتتىن كېلىپ چىقىدۇ ۋە يەنە قانداق قىلىپ ئەمەلىيەت ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ؟ * — ماقۇل موما، ئەمىسە كەتتۇق، سەن مانا راستتىنلا بىر دانە پۇتسۇل توپى ئېلىپ بېرىسەن؟! — دېدى موماينىڭ نەۋرىسى ئىشكىن چىقىپ كېتىۋېتىپ.

ئەمىلىي (توغرىسى: ئەمەلىي) — ئەمەلىي. **ئەمىلىيەت** (توغرىسى: ئەمەلىيەت) — ئەمەلىيەت.

ئەمىلىيەتسىز (توغرىسى: ئەمەلىيەتسىز) — ئەمەلىيەتسىز.

ئەمىلىيەتچى (توغرىسى: ئەمەلىيەتچى) — ئەمەلىيەتچى.

ئەمىلىيەتچىلىك (توغرىسى: ئەمەلىيەتچىلىك) — ئەمەلىيەتچىلىك.

ئەمىلىيەت شەك (توغرىسى: ئەمەلىيەت شەك) — ئەمەلىيەت شەك.

ئەمىلىيەت شتۈرمەك (توغرىسى: ئەمەلىيەت شتۈرمەك) — ئەمەلىيەت شتۈرمەك.

ئەمىلىيەت شتۈرمەك (توغرىسى: ئەمەلىيەت شتۈرمەك) — ئەمەلىيەت شتۈرمەك.

ئەمىلىيلىك (توغرىسى: ئەمەلىيلىك) — ئەمەلىيلىك.

ئەمما باغل. ئىككى جۈملە ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتنى ئىپادىلەپ، قارىمۇقارشى باغلىغۇچى بولۇپ كېلىدۇ. مەنە جەھەتتىن «لېكىن»، «بىراق» سۆزلىرى بىلەن ئوخشاش: مەن كۆزلىرىدىن كىشىنى ئوڭايسىز لاندۇر-غۇچى بىر خىل نۇر چاقناپ تۇرىدىغان بۇ ئادەم-نىڭ يۈزىگە قارىدىمىيۇ، ئەمما ئىشقا بەلگىلەشكە تىلىم بارماي، ياغاچ چىلەكنى ئالدىم-دە، سىرتقا قاراپ ماڭدىم.

ئەمەك پ ① ئەمچەكتىن ياكى ئېمىزگىدىن سۈت سۈمۈرۈپ ئىچمەك: — جېنىم ئانا! سەن-دىن بۈگۈن ئايرىلىدىغان بولدۇم، سېنى ئاخىرقى قېتىم بىر ئېمۋالسام، — دەپتۇ بالا. * ئەپەندىم سۈت سوراپ كىرگەن قوشنىسىنى كالا قوتىنىغا باشلاپ چىقىپ: — بۈگۈن موزاي ئېمىپ قويۇپتۇ. ئۆيىدە بىر قوشۇقمۇ سۈت يوق، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ② كۆچمە. ئۆزىگە سىڭدۈرمەك، بەھرە ئالماق، بەھرىمەن بولماق: گۈل چېكى-مەن ئىشقىدىن، تالا-تالا يول قىلىپ، تاغدەك كۈچكە تولدۇممەن، زامانەمدىن نۇر ئېمىپ.

ئەمۇغەيلىان ئى [ئە] — گەرەب يىلىمى دەرىخى.

ئەمىر ئى [ئە] <تارىخ> بۇخارا ۋە بەزى مۇسۇلمان مەملىكەتلىكەتلىرىدە مەنەسەپ نامى: خانلىق، پادىشاھلىق ئۇنىۋانى ھەمدە شۇ ئۇنىۋانغا ئىگە بولغان شەخس: ئۇ چوڭ بىر ئەمىرنىڭ قىزى ئىكەن. * جىنايەت-كار سۇنى ئىچىپتۇ ۋە ئەدەب-قائىدە بويىچە: — ئەي مۆمىنلەرنىڭ ئەمىرى ئاللا سىزنىڭ ياخشىلىقىڭىزنى كۆپ قىلسۇن. ئەمدى مەن سىزگە مېھمان بولىدۇم، مېنى تەشنىلىق ھالىتىدە بىر قاچا سۇ بىلەن مېھمان قىلىدىڭىز، مېھماننى ئۆلتۈ-رۈش سىزدەك ئىسلام خەلىپىسىگە لايىق بولسا، مېنى ئۆلتۈرۈڭ، ئەگەر مېھماننى ئۆلتۈرۈش توغرا بولمىسا، مېنى ئەپۇ قىلىڭ، — دەپتۇ.

ئەمىرزادە ئى [ئە+پ] خان ياكى پادىشاھ-نىڭ ئوغلى: مەلىكە-ھەي يىگىت! راستىڭنى ئېيتقىن، پادىشاھزادىمۇسەن، يا ئەمىرزادىمۇ

ئەھەلىيلىك.

ئەمىن سۇپ [ئە] ① ئامان — ئېسەن؛ خاتىرجەم؛ مۇھاپىزەتچى؛ — مەن ئاتىلىق، پىيادە بولۇپ ئۈچ يۈز لەشكەر بىلەن جانابلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىپ باراي، جانابلىرىنىڭ ئەمىن بېرىپ كېلىشىلىرىگە كاپالەت بېرىمەن، — دېدى. ② ئىشەنگەن: بىز پادىشاھىمىزنىڭ پۇقرالارغا بۇنداق غەمخورلۇق قىلىدىغانلىقىغا ئەزەلدىنلا ئەمىن ئىدۇق.

ئەمىن تاپماق خاتىرجەم بولماق، خاتىر-جەملىككە ئېرىشمەك؛ ئامان — ئېسەن بولماق، ئارام تاپماق؛ ئۇنىڭ كۆڭلى ئەمىن تاپتى — دە، ئۆيىگە كىرىپ ئىشىكىنى زەنجىرلىدى. * قاسىم تېلېفوندا سۆزلىشىۋاتقان كىشى تۇرۇپكىنى قويۇپ، گويىكى ئېغىر يۈكتىن خالاس بولۇپ، كۆڭلى ئەمىن تاپقان كىشىدەك يانچۇقىدىن قول ياغلىقىنى چىقىرىپ پېشانىسىنى سۈرتتى.

ئەمىنلىك «ئەمىن» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ساۋاقداشلار قەيسەرنىڭ ئانىسىنىڭ ئەمىنلىكىنى ئاڭلاپ ئەركىن نەپەس ئېلىشتى.

ئەن I ئى. قوي، كالا قاتارلىق ھايۋانلارنى تونۇۋېلىش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ قۇلاق ياكى يوتىسىغا سېلىنغان بەلگە، نىشان؛ — قويمىگىزنىڭ ئېنى بارمىدى؟ — دەپ سورىدى قاسىم ئاخۇن ھېلىقى قوي ئىزدەپ يۈرگەن ئادەمدىن.

ئەن سالىماق قوي ۋە كالا قاتارلىق ھايۋانلارنىڭ قۇلاق ياكى يوتىسىغا بەلگە قىلىپ قويماق؛ باينىڭ غالىچىسى ھېچكىمگە كۆرۈنمەي بېرىپ، قاسىمنىڭ كالىسىنىڭ قۇلقىغا ئەن سېلىپ قويۇپ قايتىپ كېلىپتۇ.

ئەن II ① ئى. رەخت ۋە باشقا نەرسىلەر — نىڭ كەڭلىكى؛ توغرىسى؛ ئېنى كەڭ رەخت. رەختنىڭ ئېنى. * بۇ، مەن سىزگە تونۇشتۇرماقچى بولغان قاپاق تېرەكلىك ھويلىنىڭ دەل ئۆزى، بۇنىڭ كالا ھارۋىسى بىمالال پاتقۇدەك ئەگىم دەۋازىسى شەرققە قارىغان، ئېنى قىرىق ماڭدام كېلىدىغان بۇ ھويلىنىڭ زادى قاچان سېلىنغان.

لىقىنى ھېچكىمۇ بىلمەيدۇ. ② سۇپ. كىيىم ۋە باشقا نەرسە ئۈچۈن تېخى ئۆلچەپ كېسىل-مىگەن؛ پارچىلانمىغان؛ ئەن رەخت. ئەن مەخمەل. * سۇ بولسا، سۈزۈك بولسا، ئەتلىس بولسا، ئەن بولسا. كېلىن بولسا، قەنىت بولسا، مېنىڭدەك بەلەن بولسا.

ئەن تارتقۇ توقۇلۇۋاتقان گىملىمىنىڭ كەڭلىكىنى مۇقىملىقتا ساقلاش ئۈچۈن، ئىككى تەرەپتىن تارتىپ تۇرىدىغان تانا.

ئەن تارتماق I توغرىسىغا يوغىنىماق، توغرىسىغا يوغىنىپ كەتمەك، سەمىمەك؛ تۇرسۇن ئاشخانىدا ئىشلىگىلى بىرىپ بولمايلا ئەن تارتىپ كېتىپتۇ.

ئەن رەخت كىيىم ۋە باشقا نەرسە ئۈچۈن ئۆلچەپ كېسىلمىگەن، پارچىلانمىغان رەخت؛ مەسۇدىخان مۇكاپات بېرىلگەن بىر قوزىلىق قوي، بىر پارچە گۈللۈك كىگىز، ئىككى كىيىملىك ئەن رەخت، بىر كىيىم تىكىش ماشىنىسىنى ھاياجانلانغان ھالدا تاپشۇرۇۋالدى.

ئېنى تاختا ئېنى كەڭ ئەمەس، ئېنى تار؛ ئېنى تاختا رەخت. ئېنى تاختا بۆز.

ئەن ياغاچ تىلىنمىغان، پارچىلانمىغان ياغاچ.

ئەن III سۇپ. سۇ ئىتتىك، راۋان ئاقىدە-خان، چوڭقۇر؛ سۈيى ئەن. ئەن ئېرىق. * ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، شارقىراتمىنى سۇ بەك ئەن ئاقىدىغان جاينىڭ ئەڭ تۆۋەن تەرىپىدىن سەل كۆتۈرۈپ سالغاندا، بۇ ئارىلىقنىڭ تولىمۇ ئۇزۇن بولۇشى ئۈپەيلىدىن، دەسلەپتە يۇقىرى تەرەپكە ھېچقانچە تەسىر كۆرسەتمىگەندەك قىلغان بىلەن سۇ چىققال-غانسېرى لاي تىنىپ، كېيىنچە يۇقىرى — تۆۋەننى تەكشىلىنىدىكەن.

ئەن تارتماق II كەڭرىپ، يوغىنىپ، چوڭقۇرلاپ كەتمەك؛ باشلامنىڭ ئېغىزى تۇتۇل-مىغانلىقتىن، ئېغىز ئەن تارتىپ كېتىپ، نۇرغۇن ئېتىزلارنىڭ قىرلىرىنى سۇ ئېلىپ كەتتى.

ئەن يەر ئېرىقتىن چوڭقۇرراق، سۇ تېز،

راۋان ئاقىدىغان يەر: ئۇنىڭ ئىپتىش-سەچە — شارقاتىمنى سۇ بەك ئەن ئاقىدىغان يەرنىڭ ئەڭ تۆۋەن تەرىپىدىن سەل كۆتۈرۈپ سېلىش لازىم ئىكەن، — دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ...

ئەن IV ئى [خەن] — ئەنگە ئالماق.

ئەنگە ئالماق تىزىملىماق، خاتىرىگە ئورناتماق: ئۈرۈمچى قىسىملىرى پارتكومى بۇ ئىككى چېگرا مۇداپىئە پونكىتىنى كولىپىكتىپ ھالدا 2- دەرىجىلىك خىزمەت كۆرسەتتى، دەپ ئەنگە ئالدى. * ئېچىقلارغا، دامبا ئېغىزلىرىغا بېسىلغان كىگىز، چىتىلارنىڭ ھەقىقى ھەممە ئەزالارغا تۇتاش چېچىلىپ، قەرز ھېسابدا ئەنگە ئېلىندۇ. ئەنە ① ئال. نېرىراقتا ياكى كۆز ئالدىدا تۇرغان نەرسىنى ياكى بولمىسا يۈز بېرد- ۋاتقان ۋەقە، ھادىسىلەرنى كۆرسىتىشتە قوللىنىلىدۇ: — سەمەت قېنى؟ — ئەنە، كېلىۋاتىدۇ. * يولۋاس چىشىلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، شالىنى چېچىپ ئەتىراپقا بىرقۇر قاراپ چىققاندىن كېيىن: — ھەي ئاۋاق، قېنى ئۇ ئېپلاس؟! — دەپ ۋارقىراپتۇ. توشقان قۇدۇقنى ئىشارەت قىلىپ: — ئەنە پادىشاھى ئالەم، ئەنە، سىلنىڭ كېلىۋاتقانلىقىلىرىنى كۆرۈپ قۇدۇقنىڭ ئىچىگە كىرىۋالدى، — دەپتۇ. ② يۈكلىمە، كۆرسىتىش، تەكىتلەش ۋە مۇئەييەنلەشتۈرۈش قاتارلىق مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ: بىپايان كەتكەن كەڭ دالا، شۇ دالا بىلەن كۆزەل بىر مەنزىلگە يەتمەك- چىمەن. ئەمما، يول ئۇزۇن ھەم خەتەرلىك، ئەنە شۇنداق چاغدىمۇ مېنىڭ دادام يەنىلا ھېلىقى ھاسسى بىلەن ئالدىمدا ماڭا يول ئېچىپ، مېنى جىددىي ھەم سالماق قەدەملەر بىلەن ئالغا يېتەك- لەپ كېتىۋاتىدۇ.

ئەنە تىكەك ئى. ھىندىستاننىڭ تىلىمىزدا قوللىنىلغان قەدىمكى نامى.

ئەنە- مانا ھەر خىل باھانە- سەۋەب، ۋەج، قۇرۇق ۋەدە، گەپ- سۆز: — سەن ئەمدى «ئەنە- مانا» نى قوي. بۇ ھۆكۈمەتنىڭ پۇلى. بۇنىڭ بىلەن تولا ئويناشماي تېزىرەك تۆلىۋەت، — دېدى باشلىق قاتتىق خاپا بولۇپ.

ئەنە- مانا دېمەك ھەر خىل باھانە- سەۋەب، ۋەج كۆرسەتمەك، قۇرۇق ۋەدە بەرمەك: ئارىدىن ئون نەچچە كۈن ئۆتكەندە ماقالەمنى يەنە بىر قېتىم سۇرۇشتە قىلىدىم. ئۇ ئەنە- مانا دەپ يۈرۈپ ماقالىنى بىر بېرىم ئاي ئۆتكەندە قولۇمغا قايتۇرۇپ بەردى.

ئەنئەنە ئى [ئە] كىشىلىك تۇرمۇشتىكى ئۆرپ، ئادەت، ئەخلاق، ئىدىيە، ئىستىل، سەنئەت، تۈزۈم قاتارلىق تەرەپلەردە ئەۋلادتىن ئەۋلادقا، ئاتىدىن بالغا قېلىپ كېلىۋاتقان، ئۆزىگە خاس ئالاھىد- دىلىككە ئىگە بىر خىل ئىجتىمائىي ئامىل: جۇڭگو خەلقى جاپاغا چىداپ ئىشلەش، ئاددىي- ساددا تۇرمۇش كەچۈرۈشتىن ئىبارەت ئېسىل ئىنقىلابىي ئەنئەنگە ئىگە. * مېھماندوست ئۇيغۇر بوۋاي ئۆز ئەنئەنىسى بويىچە ئاتنى ئېغىلغا باغ- لاپ، يىپەك سەللىلىك يولۇچىنى ئۆيگە باشلىدى. * شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقى مېۋىلىك دەرەخ- لەرنى راۋاجلاندۇرۇشتا ئېسىل ئەنئەنگە ئىگە.

ئەنئەنەچى ئى. ئەنئەنە ۋە قائىدە- يوسۇنلارنى قوغدىغۇچى ۋە ياقىلغۇچى؛ داۋاملاشتۇرغۇچى كىشى.

ئەنئەنەچىلىك ئى. ئەنئەنگە ۋارىسلىق قىلىش، ئەنئەنە بىلەن شۇغۇللىنىش پائالىيىتى.

ئەنئەنىلىك سۈپ. ئەنئەنگە ئىگە: ناۋايى ئانا تىلىمىزنىڭ ئەنئەنىلىك بايرىقىنى كۆتۈرۈپ، ئەدەبىيات مەيدانىغا چىقتى ۋە سەلبىي جەريانغا خاتىمە بەردى. * سەلىم بارات بىلەن پۇچۇناي توي قىلغاندا، ئەنئەنىلىك ئادەتلەر بىلەن ھېسابلىشىپ ئولتۇرمىدى، بىر- بىرىنىڭ تەييارلىقىدىن «ئاخبارات» ئالماشتۇرغاندىن كېيىن، كېڭىشىپ زۆرۈر نەرسىلەرگىلا پۇل خەجلىپ سېتىۋالدى.

ئەنئەنىۋى سۈپ [ئە] ئۇزاق زامانلاردىن بېرى ئەنئەنە بويىچە داۋاملىشىپ كەلگەن، ئەنئەنە بولۇپ قالغان، ئەنئەنگە

ئەنئەنىۋى ئادەت <بوت> ئەنئەنىۋى دەرىخى ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرىخە، يوپۇرمىقى توخۇم شەكىلدە ۋە تولۇق گىرۋەكلىك بولىدۇ؛ گۈللىرى ئاق، خۇش بۇي پۇرايدۇ؛ مېۋىسىدە بىر ئال ئۇرۇق بولىدۇ، ئەسلىي ماكانى سۇماترا قاتارلىق ئورۇنلار، دەرىخە غولىدىن بورنېئول ئالىغىلى بولىدۇ.

ئەنئەنىۋى ئادەت سۇپ. ئەنئەنىۋى پۇرايدىغان، ئەنئەنىۋى پۇراپ تۇرىدىغان؛ يول بويى كەلدىم ساماغا يۆلىنىپ، مۇشكى - ئەنئەنىۋى ھاۋاغا چۆمۈلۈپ.

ئەنئەنىۋى ئادەت [ئە] <دىن> پەيغەمبەرلەر: ئۇ، پۈتۈن ئەۋلىيا، ئەنئەنىۋىلارنى شېپى كەلتۈرۈپ قەسەم ئىچىپ قوزغالماسقا ۋەدە بەردى.

ئەنئەنىۋى ئادەت ئى. ئىنتىقام، قىساس، ئۇچ: مەن بۇ دوستلىرىمغا يەنە بۇنىڭلىق بىلەن لۇتپۇللا ئاكام بىلەن ئوسمان ئۇچۇن ئالدىدىغان ئەنئەنىۋى چىقىمىدۇ دېدىم. * ئۆلۈم ئورنىدا قالار ئىزىم بار، ئەنئەنىۋى ئالار ئوغۇل - قىزىم بار.

ئەنئەنىۋى ئادەت ئى. ئىنتىقامنى، قىساسنى، ئۇچىنى ئالماق: نۇرۇم: - ئۇلارغا يالۋۇرۇش ئۆلۈمدىن يامان، غۇنچەم، بىزمۇ ئەنئەنىۋىنى ئالدىدىغان بىر پەيت كېلىدۇ، - دېدى.

ئەنئەنىۋى ئادەت [پ] يېزىت. ئائىلە سەرەمجانلىرى؛ ھەرقايسى ساھەنىڭ ئۆزىگە خاس سايمانلىرى، ئەسۋابلىرى؛ نەرسە - كېرەكلەر: سەيدىخان ئاچىمۇ ئۇنىڭ سەپەر ئەنئەنىۋىلىرىنى خۇرچۇنغا قاچىلاپ، پېشايۋاندا ھازىر بولدى. بۇ چاغدا، باشقىلار ئاللىقاچان ئاتلىرىنى يېتىلدۈش، تاشقىرىغا چىقىپ بولغانىدى.

ئەنئەنىۋى ئادەت ئى. ئۆزبېكىستاندىكى بىر ۋىلايەتنىڭ ئىسمى.

ئەنئەنىۋى ئادەت پاختىكى قىشتا كېتىپ يازدا پەيدا بولىدىغان، جۇغى ئادەتتىكى پاختىكتىن كىچىك، يېقىملىق سايرايدىغان بىر خىل پاختەك.

ئايلىغان، ئەنئەنىۋى: ئەنئەنىۋى بايرام. ئەنئەنىۋى ئادەت. * بىچارە دادام ئۆيگە ئىشلە-ۋاتقىنىدا بىرقانچە قېتىم كېسىلى قوزغىلىپ، ھوشىدىن كەتكەن چاغلىرىنى كۆرگەندىم. ئۆي پۈتكەندىن كېيىن، ئەتەنگەن - ئاخشاملىرى ياغاچچىلىق ھۈنرىنى ئىشلىتىپ، ھەربىر ئويۇق، مېھرابغىچە ئەنئەنىۋى گۈللۈك نەقىشلەر ياساپ چىققانىدى.

ئەنئەنىۋى ئادەت ئۇزاق زامانلاردىن بېرى ئەۋلادتىن ئەۋلادقا داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ئۆرپ - ئادەت: ساۋۇت ئۆلكەسىدىن كېيىن، ئابدۇرەھىم ئۇنى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەنئەنىۋى ئادىتى بويىچە ئۇزاتتى.

ئەنئەنىۋى ئادەت بۇ ياۋروپا، ئامېرىكا ئەللىرىدىكى خېربارت (HERBART) قاتارلىقلارنىڭ مائارىپ نەزەرىيىسى ئاساسىدا شەكىللەنگەن دەرىخانا ئوقۇتۇش تۈزۈمى، ئوقۇتۇش نەزەرىيىسى ۋە ئۇسۇللىرىنى كۆرسىتىدۇ. بۇنىڭ ئالاھىدىلىكى: دەرىسلىكلەرنى لوگىكىلىق تەرتىپ بويىچە تۈزۈش، پەنلەر بويىچە ئوقۇتۇش، سىستېمىلىق ھالدا ھەر خىل ئاساسىي مەدەنىيەت بىلىملىرىنى ئوقۇتۇش، مەجبۇرىي ئىنتىزام ۋە ئوقۇتقۇچىلار نوپۇزىغا ئەھمىيەت بېرىشتىن ئىبارەت.

ئەنئەنىۋى ئادەت مەلۇم بىر مىللەتنىڭ ئالدىنقى كىشىلىرى تۈزۈپ ئويىنغان ئۇسۇل ۋە شەكىل بويىچە ئەۋلادتىن ئەۋلادقا داۋاملىشىۋاتقان ئىياتىر.

ئەنئەنىۋى ئادەت [ئە] كىت ئۇچىيىدىن ئاچرىتە-ۋېلىنىدىغان مومسىمان ئۆتكۈر خۇش پۇراقلىق ماددا، رەڭگى كۈل رەڭ ياكى قارا بولىدۇ. بۇنىڭدىن پايدىلىنىپ ھەر خىل خۇش پۇراقلىق ماتېرىياللار تەييارلىنىدۇ؛ دىلەرەبانىڭ قولى ھىجران ياقىسىنى قىلدى چاك، لالە - ئەنئەنىۋى ھىدىغا تولدى ھاۋا، تۇپراقخاك.

پۈتكۈل سەمەرقەنتكە كۆرۈنۈپ تۇرغان ئوردا جايلاشقاندى. ② ئى. ئەنجۈر تىكىپ ئۆس- تۈرۈلگەن يەر، ئەنجۈر تىكىلگەن جاي: قەيسەر ئەتىگەندە ئىككى ئوغۇل ساۋاقدىشى بىلەن بىرگە ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلغىلى ئەنجۈرلۈككە كەتتى.

ئەنجى (توغرىسى: ئۆنچە) ← ئۆنچە.

ئەنجىبار ئى [پ] <بوت> قامچا ئوت ئائىلىسىگە كىرىدىغان كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، غولى يىلتىزسىمان توم، تىك، يەككە ئۆسىدۇ؛ تۈۋىدىن ئۆسكەن يوپۇرمىقى چوڭ، سېپى ئۇزۇن، شەكلى ئۇزۇن تۆمۈ- نىگە ئوخشايدۇ؛ غولدا ئۆسكەن يوپۇرمىقى كىچىك، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ ۋە ساپاقسىز؛ گۈلى كىچىك ئاق ياكى ھال رەڭدە بولۇپ، باشاقسىمان گۈل رېتىگە كىرىدۇ؛ كىچىك، قاتتىق مېۋىسى ئۈچ قىرلىق، قارا، پارقراق كېلىدۇ؛ يىلتىزسىمان غولى دورا بولىدۇ؛ تىيانشان، ئالتاي، كوئىنلۇن قاتارلىق تاغ رايونلىرىدىن چىقىدۇ؛ ئىسسىق قايىتۇرۇش، زەھەرنى تارقىتىش، ئىششىق ياندىرۇش رولىغا ئىگە.

ئەنداز (توغرىسى: ئەندىزە) ← ئەندىزە.

ئەندەتتەك «ئەندىمەك» پىئىلىنىڭ مەج- بۇرىي دەرىجىسى: ئەزالار ئاستا ئېقىۋاتقان ئۆستەڭگە كەتمەن كۆتۈرۈپ چۈشۈپ لاي تارتىپ ئەندىتتەك باشلىدى.

ئەندەرىمەك (توغرىسى: ئۆندەرىمەك) ← ئۆندەرىمەك.

ئەندۇ سۈپ. غەلىتە، باشقىچە.

ئەندۇۋا ئى [پ] <بىن> سۇۋاقچىلىقتا تامنى سۇۋاش، سىلىقلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان دەستىلىك، تېگى سىلىق مېتال ئەسۋاب.

ئەندىز (توغرىسى: ئەندىزە) ← ئەندىزە.

ئەندىزە ئى [پ] ① كىيىم-كېچەك ياكى بىرەر باشقا نەرسە پېچىش، تەييارلاش

ئەنجان تېمى كۇمىلاچ قىلىنغان لاي بىلەن قوپۇرۇلىدىغان تام: باغ ئىكەنۇ باغ ئىكەن، ئەنجان تېمى باغ ئىكەن. ئەنجان تېمى تۈۋىدە، روزىلەمخان بار ئىكەن.

ئەنجان دوپپىسى دوپپىنىڭ بىر خىلى: ئەنجان دوپپام بار دەيسەن، كىيىمىدىغان نېمەڭگە. ئاخشام بولسا چىللايسەن، چىقمايدىغان نېمەڭگە. ۋاي جېنىم زەپىتۇنخان.

ئەنجۈر ئى [پ] ① <بوت> ئۈجمە ئائىلىسىدە.

دىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ، يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، چوڭ، قېلىنراق ۋە يۇمىلاقراق كېلىدۇ، تۈۋى يۈرەكسىمان بولۇپ، ئادەتتە بەشكە يېرىلىدۇ؛ گۈللىرى تەتۈر تۇخۇمسىمان ياكى شار شەكىللىك گۈل تېگىگە يوشۇرۇنۇپ، يوشۇرۇن باشلىق گۈل رېتىنى شەكىللەندۈرىدۇ؛ مېۋىسى گۆشلۈك بولۇپ، خام چېغىدا يېشىل، پىشقاندا سار- غۇچ قوڭۇر ياكى سۆسۈن قوڭۇر رەڭگە كىرىدۇ. ئۇ جەنۇبىي شىنجاڭدا بولۇپمۇ قىزىلسۇ رايونىدا كۆپ ئۆستۈرۈلىدۇ. ئۇنىڭ مېۋىسى، شېخى، يوپۇرمىقى ۋە يىلتىزىمۇ دورا قىلىنىدۇ؛ تەمى تاتلىق بولۇپ، تەبى- ئىتى مۆتىدىل، زەھەرسىز؛ بەدەنگە قۇۋۋەت بېرىپ، تالنى ياخشىلايدۇ، ئۈچەينى سىي- لىقلاشتۇرىدۇ. رېماتىزمىنى يوقىتىدۇ، قان توختىتىدۇ، سۈت ماڭدۇرىدۇ. ② شۇ دەرخانىڭ مېۋىسى.

ئەنجۈر قېقى ئەنجۈر مېۋىسىنىڭ قۇرۇتۇلغىنى.

ئەنجۈر ھۇراپىسى ئەنجۈر مېۋىسىدىن تەييارلانغان مۇراپىيا.

ئەنجۈرلۈك ① سۈپ. ئەنجۈر ئۆسكەن، ئەنجۈر بار: ئەنجۈرلۈك باغ. ئەنجۈرلۈك ھويلا. * بەدىنىڭ ئوڭ تەرىپى ئانارلىق، سول تەرىپى ئەنجۈرلۈك باغ ئىدى، باغ ئالدىدا ئۇزۇن كەتكەن گۈلزارلىقنىڭ ئايغىدا قەد كۆتۈرۈپ،

قىلىنغان غەم، تەشۋىش: ئەندىشە قىلماق. ئەندىشگە چۈشمەك. * ئەندىشنىڭ ئېتى قورققاق (ماقال). * روزى ئاخۇننىڭ كۆڭلىگە بىر ئەندىشە كىرىۋالدى. قوللىرى بىلىنەر - بىلىنمەس تھۈرەشكە باشلىدى.

ئەندىشە قىلماق غەم قىلماق، تەشۋىشلەندۈرۈش: يەمەن پادىشاھىغا «ئەبىرە قېچىپتۇ» دېگەن خەۋەر يېتىپتۇ. شاھ دەرغەزەپ بولۇپ ھەر تەرەپكە ئادەم ئەۋەتكەن بولسىمۇ خەۋەر تاپالماپتۇ. پادىشاھ ئەبىرەنىڭ قېچىپ كەتكەنلىكىدىن خېلى ئەندىشە قىلىپتۇ.

ئەندىشگە چۈشمەك ← ئەندىشگە قالماق: پادىشاھ ئۆز ئۆلۈمىنىڭ خەۋىرىنى ئاڭلاپ ئەندىشگە چۈشۈپتۇ. * شەمسۇننارنىڭ كېنىزەك قىزى ئۇن تارتىپ يىغلاپ كىرىپتۇ. قىزى بۇ ئەھۋالدا كۆرگەن زەرگەرنىڭمۇ رەڭگى تاتىرىپ ئەندىشگە چۈشۈپتۇ.

ئەندىشگە سالماق غەمدە قويماق، تەشۋىشلەندۈرۈش: بەزىلەر: — تۇغما مايماقنى ئوپىراتسىيە قىلىپمۇ ساقايتقىلى بولمايدۇ، بەربىر توكۇر بولغىنى بولغان، — دەپ سارىخان ئاچىنىڭ كۆڭلىنى ئەندىشگە سېلىپ بىئارام قىلدى.

ئەندىشگە قالماق غەمگە قالماق، تەشۋىشلەندۈرۈش: يېزىلاردا يەرلەرنى شەخسلەرگە ھۆددىگە بېرىش تۈزۈمى يولغا قويۇلۇشى بىلەن ئەندىشگە قالغان پۈتكۈل دېھقانلارنىڭمۇ كۆڭلى تىندى.

ئەندىشىسىز سۈپ. غەم - ئەندىشىسى يوق، خاتىرجەم، غەمسىز: بوغۇلۇپ قالغان تىلگىنى قىل راۋان ئەندىشىسىز، چەكە غەم، تۈزلە بېلىگىنى كۆتۈرۈپ باشنى ئېگىز.

ئەندىشىلىك سۈپ. غېمى، تەشۋىشى بار: مەن تۇنجى مۇھەببەتنىڭ كۈچلۈك لەززىتى بىلەن مەست بولۇپ يۈرسەممۇ، لېكىن يەنە بەزىدە، خۇددى ئۇيقۇدىن چۆچۈپ ئويغانغاندەك، كەلگۈسى ھەققىدە بەزى ئەندىشىلىك خىياللارنىمۇ قىلاتتىم.

ئەندىكتۈرمەك «ئەندىكتىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئاسماندىن چۈشكەن.

ئۇچۇن قېلىن قەغەز، كاردون ۋە باشقا ماتېرىياللاردىن ياسالغان شەكىل: ئەۋرىشكە، ئۆرنەك، ئۈلگە: كىيىم ئەندىزىسى. گۈل ئەندىزىسى. * دادام، تۈرلۈك تېرىسلەرنى دەسلەپ ئەندىزە بويىچە پارچە - پارچە قىلىپ كېسىپ تاشلايدۇ. ئاندىن ئۇلارنى بىر - بىرىگە چېتىپ ئاچايىپ ئىسكەتلىك تۇماقلارنى تىكدۇ. @ كۆچمە. ئۆرنەك: نەمۇنە: سوتسىيالىستىك تۈزۈم شارائىتىدا پىلانلىق ئىگىلىككە قانداق قاراش ۋە ئۇنى قانداق يولغا قويۇش سوتسىيالىستىك ئىگىلىكنىڭ ئەندىزىسى ۋە قۇرۇلۇش يولغا مۇناسىۋەتلىك زور مەسىلە.

ئەندىزە ئالماق ① بىرەر نەرسىنىڭ شەكلىنى كۆچۈرمەك. @ ئۆرنەك ئالماق.

ئەندىزە قىلماق ئۈلگە، ئۆرنەك، نەمۇنە قىلماق: شۇ بوستاننى قىلىپ ئەندىزە، يېزىمىزنى گۈللەيمىز بزمۇ. شۇ چاغ بىزنىڭ يېزىمىزغىمۇ، ھەۋەس بىلەن قارايسىز سىزمۇ.

ئەندىزىچى ئى. ئەندىزە تەييارلاش، ئەندىزە ئېلىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى.

ئەندىزىچىلىك ئى. ئەندىزە ئېلىش ۋە ئەندىزە تەييارلاش ئىشى ۋە شۇ ئىش بىلەن شۇغۇللىنىش كەسپى.

ئەندىزىلەشمەك پ ① ئەندىزىگە ئېلىنغان، ئەندىزە قىلىنغان ھالەتكە كەلمەك. @ ئۆرنىكى، نەمۇنىسى بار بولماق.

ئەندىزىلەشتۈرمەك «ئەندىزىلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى.

ئەندىزىلەشتۈرۈلمەك «ئەندىزىلەشتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى.

ئەندىزىلىك سۈپ. ئەندىزىسى، ئۈلگىسى بار.

ئەندى (توغرىسى: ئەمدى) ← ئەمدى.

ئەندىش (توغرىسى: ئەندىشە) ← ئەندىشە.

ئەندىشە ئى [پ] بىرەر مەسىلە ياكى ئىشنىڭ ئاقىۋىتى، نەتىجىسى ھەققىدە

سىغا ھۆكۈم قىلىنغانىدى. جازا مۇددىتى تولغاندىن كېيىن، ئەنزە ئاغدۇرۇش غەربىدە ئەرز قىلىپ يۈردى.

ئەنزە تۇغدۇرماق قانۇنغا خىلاپ ئىش - ھەرىكەت، مەسىلە، ۋەقە، ھادىسىلەرنى سادىر قىلماق، پەيدا قىلماق؛ قەيسەر تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى مۇۋەپپەقىيەتسىز تۈگەتكەندىن كېيىن، ئۆيدە توقلۇقتىن شوخلۇق قىلىپ يۈرۈپ، كېچىسى يول توسۇپ ئەنزە تۇغدۇرغانلىقى ئۈچۈن قولغا ئېلىنغانىدى.

ئەنسىرەتمەك «ئەنسىرىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئىشكىنىڭ تۇيۇقسىز قېقىلىشى زاپىت بوۋايىنى بىرئاز ئەنسىرىتىپ قويدى. * بۈگۈن كەچتە ئانا ئېتىزدىن قايتىپ كېلىۋېتىپ، ھاشىم ئاخۇن بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. ھاشىم ئاخۇندىن ئاڭلىغان بەزى گەپلەر ئانىنى ئەنسىرىتىپ قويدى.

ئەنسىرەشمەك «ئەنسىرىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: قىزنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر قىزنىڭ «زۇنۇن لەقۋاغا ياتلىق بولماقچى ئوخشايدۇ» دېگەنگە ئوخشاش سۆز - چۆچەكلەرگە قېلىشىدىن بەكمۇ ئەنسىرىشەتتى.

ئەنسىرىمەك پ. غەم قىلماق، قايغۇرماق، ئەندىشە قىلماق؛ ئۇلار گۈلچېھىرىنىڭ بۇ مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىپ كېتەلەمەسلىكىدىن ئەنسىرەيتتى. * ئانا ئۆمەرجاننىڭ ئىشچانلىقىغا بىر تەرەپتىن خۇشال بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنىڭ سالامەتلىكىدىن ئەنسىرەيتتى.

ئەنسىز I سۈپ. ئەن سېلىنمىغان، ئېنى يوق؛ ئەنسىز قوي. ئەنسىز كالا.

ئەنسىز II سۈپ. ئېنى تار، ئېنى تاختا؛ ئەنسىز رەخت.

ئەنسىز III سۈپ. تىنچ، خاتىرجەم ئەمەس، ئەندىشىلىك، تەشۋىشلىك، قور - قۇنچلۇق؛ ئەنسىز كېچە. * مەنسۇر خالتا كوچىغا بۇرۇلۇپ بىرنەچچە قەدەم ماڭماستىن، يېقىنلا بىر يەردە ئەنسىز ۋارقىرىغان ئايال كىشىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، سەل تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن

دەكلا تۇيۇقسىز پەيدا بولغان بۇ چىرايلىق قىزنىڭ خۇش تەبەسسۇمى قاندىنلا يۈرىكىنى ئىختىيارسىز ئەندىكتۈرۈۋەتتى.

ئەندىكتۈرۈلمەك «ئەندىكتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئەندىكەمەك پ. تاسادىپىيلىقتىن سىلىكىنىپ كەتمەك، شۈركەنمەك، چۆچۈمەك؛ رەقىبىنىڭ سۆزىدىن بىراۋ بېشىغا بىر چېلەك سوغۇق سۇ قۇيغاندەك ئەندىكىتم. * ئاينۇر كۈتۈل - مېگەن بۇ تونۇش ئاۋازدىن قاتتىق ئەندىكىپ كەتتى. ئۇنىڭ يۈرىكى جىغىدە قىلدى.

ئەندىكىشمەك «ئەندىكىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئەندىلىكتە (توغرىسى: ئەمدىلىكتە) ← ئەمدىلىكتە.

ئەندىلەتمىن (توغرىسى: ئەمدىلەتمىن) ← ئەمدىلەتمىن.

ئەندىمەك پ. كەڭرىپ، يوغىناپ، چوڭ - قۇرلىشىپ تېز، راۋان ئاقىدىغان ھالەتكە كەلمەك؛ ئەن تارتماق (سۇ ھەققىدە)؛ توغاندىن ئاشقان سۇ بارغانسېرى ئەندەپ توسۇۋالغىلى بولمايدىغان بولۇپ قالدى.

ئەنزار ئى [ئە] مەت < دەسلەپكى پىكىر، دەسلەپكى مۇلاھىزە، دەسلەپكى قاراش.

ئەنزە ئى [خەن] قا < جەمئىيەتتىكى تەپتىش ئورۇنلىرىنىڭ بىر تەرەپ قىلىشى ۋە دەۋا ئىشلىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان قانۇنغا خىلاپ ئىش - ھەرىكەت، ۋەقە، ھادىسە؛ جايلار ئەمەلىي ئەھۋالغا ئاساسەن، سوراق قىلىنىپ بولغان ھەمدە توغرا ھۆكۈم چىقىرىلغان، مۇھىم ئەنزىلەردىن بىرقانچىسىنى ئارقا - ئارقىدىن ئېلان قىلىش ئارقىلىق كەڭ كادىرلار ۋە ئاممىغا تەربىيە بېرىشتى.

ئەنزە ئاغدۇرماق تۇرغۇزۇلغان ئەنزىسى، جىنايىتىنى يوققا چىقارماق، ئىنكار قىلماق، بىكار قىلماق؛ ھېلىقى ياش 1974 - يىلى كۈزدە باسقۇنچىلىق جىنايىتى بىلەن قاماق جازا -

دىدىغان، كەمدىن كەم تېپىلسىدىغان بەك قىممەت باھالىق نەرسە: «ئەنقاننىڭ تۇخۇمدەك ئەجەب يوقاپ كەتتى. ۋاي ئىسىت»، دېدى قانداق بوۋاي زارلانغان ھالدا.

ئەنكاپ ئى <بىن> تام قوپۇرۇلۇپ بولغاندىن كېيىن خىش ئارىلىقلىرىدا قالغان كاۋاكچىلارغا لاي تولدۇرۇشتا ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب.

ئەنكاپلىماق پ <بىن> تام قوپۇرۇلۇپ بولغاندىن كېيىن خىش ئارىلىقلىرىدا قالغان كاۋاكچىلارغا لاي تولدۇرماق.

ئەنگىز (توغرىسى: ئەنگىز) — ئەنگىز.

ئەنگۈشتەر (توغرىسى: ئەنگۈشتەر) — ئەنگۈشتەر.

ئەنگىلىشىم ئى [ئىنگ] يېمەكتىن توقۇلىدۇ. خان تېگى قېلىن، يۈزىگە ھەر خىل گۈل نۇسخىلىرى چۈشۈرۈلگەن، گۈلى پارقىراق بىر خىل رەخت، رەڭگى ھەر خىل بولىدۇ. **ئەنلەتمەك** «ئەنلىمەك I» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئەنلەشمەك «ئەنلىمەك I» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

ئەنلەنمەك «ئەنلىمەك I» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئەنلىتمەك «ئەنلەتمەك I» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئەنلىك سۈپ. ئېنى نىسبەتەن كەڭ، ئېنى تاختا ئەمەس: ئەنلىك رەخت. ئەنلىك بۆز.

ئەنلىمەك I پ. مېتىرلىماق، ئېنى ئوخشاش ھالغا كەلتۈرمەك؛ ئۆلچىمەك: رەختىنى ئەنلىمەك. ماتانى ئەنلىمەك.

ئەنلىمەك II پ. ئەندىمەك.

ئەنھار ئى [ئە] <سۇ> يېزىت. ئېرىق-ئۆستەك، دەريا: مەن سىزنى جەننەتتە تۇلمەۋاننىڭ تەھت ئەنھار بويىدا ئاشىقلار شاھلىرى بىلەن كۈتۈپ

ئىختىبارسىز ھالدا ئاۋاز چىققان تەرەپكە بۇرۇلدى. مۇھەممەت قايسى ھويلىدىن يۈگۈرۈپ چىققان ئىت پاچىقىدىن ئالاركىن، دېگەن ئەندىشە بىلەن ئەتراپقا ئەنسىز قاراپ كېتىپ بارايتتى.

ئەنسىزچىلىك ئى — ئەنسىزلىك: بىر گۆرگە سۇ كىرسە، مىڭ گۆردە ئەنسىزچىلىك (ماقال).

ئەنسىز لەشمەك پ. خاتىرجەم-سىز لەشمەك: ئەندىشلىك، تەشۋىشلىك بولۇپ قالماق: قاپلان ئەنسىزلىشىپ، بىر يۇقىرىغا، بىر ئەتراپ-دىلەرگە ئالاق-جالاق قارايتتى.

ئەنسىز لەندۈرمەك «ئەنسىز لەنمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: گۈلسۈمخان ئانا ئەنسىز قوڭغۇراق ئاۋازىنى ئاڭلىغاندا، كەچلىك غىزانىڭ تەرەددۈتىنى قىلىپ، ئوچاق بېشىدا يۈرەتتى. ئارقا-ئارقىدىن توختىماي ئۇرۇلۇۋاتقان قوڭغۇراق ئانىنى ئەنسىز-لەندۈرۈۋەتتى.

ئەنسىز لەنمەك پ. تەشۋىشلىك، خاتىر-جەمىسىز، ئەنسىز ھالەتكە كەلمەك، ئەنسىز-لىك ھېس قىلماق: «ئاپلا، يامغۇر ياغىدىغان بولدى!» رىشت ئۈستى ئاسمانغا قاراپ ئەنسىز-لەندى. * ئەنسىزلىنىپ يۈرىكى، بېشى بەكمۇ قاناتتى. ماڭلىقنى تۇتۇپ ئۇ، خىياللارغا پاتاتتى.

ئەنسىزلىك III «ئەنسىز III» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: گۆر ئەنسىزلىكىدىن ئۆي ئەنسىزلىكى يامان (ماقال). * بىر كۈنى كېچە تەڭ بولغاندا غەلىتە بىر ئاۋاز مېنى ئويغىتىۋەتتى. مەن ئەنسىزلىك ئىچىدە چۆچۈپ ئورنۇمدىن تۇردۇم. **ئەنقا ئى** [ئە] يېزىت. رىۋايەتلەردە ئېيتىلىدۇ.

شىچە ناھايىتى چوڭ، ھەيۋەتلىك ئەپسانىۋى قۇش: ئەنقا دەيدىغان بىر قۇش بولۇپ، ئۇنىڭ گەۋدىسى تەڭرى تېغىدەك زور، قاناتلىرى بۇلۇت-تەك كەڭ ئىكەن. قۇيۇن كۆتۈرۈلۈپ، كۆككىنى قارا بۇلۇتلار قاپلىغاندا، ئۇ توسقۇنلارنى بۆسۈپ 90 مىڭ يول كۆتۈرۈۋالۇپتۇ ۋە دۈمبىسى بىلەن كۆككى تىرەپتۇ.

ئەنقاننىڭ تۇخۇمى ناھايىتى ئاز ئۇچىرايدۇ.

تۇرىمەن.

ئەھدە ئى [ئە] پۈتۈشكەن، بىرلىككە كەلگەن قەتئىي سۆز، ۋەدە، لەۋز؛ قارار: مۇتەللىپ باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چېغىدىلا مۇتەللىم بولۇشقا ئەھدە قىلغانىكەن. * شاھ باشلىق بارلىق پەرىلەر كېلىپ ھاتەمنى زىيارەت قىلدى ۋە: — مۇندىن كېيىن ئىنسانلارغا ئەدەب-سىزلىك قىلمايسىز، — دەپ تۇۋا قىلىپ ئەھدە بەردى.

ئەھدە باغلىماق ← ئەھدە قىلماق: ئەنجان بىلەن مەرغۇلاندىن، قىرىق مىڭ ئۆيلۈك قوقان كېلۇر. بىر-بىرىگە ئەھدە باغلاپ، جاننى جانغا قاتقان كېلۇر.

ئەھدە قىلماق ۋەدە، لەۋز، قارار قىلماق: شاھ ئوغلىنىڭ بىر ئالىي پەزىلەتلىك قىزى ئۇچراتقانلىقىدىن تولىمۇ مەمنۇن بولدى ۋە ئوغلىنى قىزنىڭ ئارزۇسى بويىچە ھۈنەرۋەن كاسپ قىلىپ چىقىشقا ئەھدە قىلدى.

ئەھدىسىدىن چىتماق ھۆددىسىدىن چىتماق، كېپىدە، ۋەددىسىدە تۇرماق: چاپپار ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن خېلى ئۇزۇن يىللارغىچە ئوقۇتقۇچىلىقنىڭ ئەھدىسىدىن چىقالماي، مەكتەپ-نىڭ زاپخوزى بولدى.

ئەھدۇپەيمان ئى [ئە+پ] يېزت. قەتئىي ۋەدە: يوق ساڭا بۇندا ئورۇن، سەن ئەھدۇپەيمان بۇلغىدىڭ، چىن مۇھەببەت يولىدا بىر سۆز ۋە بىر جان بولمىدىڭ. مال-چېنىمدىن كەچتىم مەن، ئەھدۇپەيمان بۇزىدىم، سەنمۇ چېنىڭدىن كېچىپ، ئەھدىڭگە قۇربان بولمىدىڭ.

ئەھدىلەشمەك پ. شەرتلەشمەك، ۋەدە-لەشمەك، سۆز بېرىشمەك: بۇرۇن بىز ئۈچەي-لەن ئەھدىلەشكەن ۋاقتىدا، بىللە ياشاپ، بىللە ئۆلىمىز دەپ ئانت ئىچىشكەندۇق.

ئەھدىنامە ئى [ئە+پ] يېزىلغان ھۆججەت، شەرتنامە، كېلىشىم: چاغانتوقاي ناھىيىسى كادىرلار ۋە ئاممىغا تايىنىپ، يېزا قائىدىلىرى ئەھدىنامىسى تۈزۈپ، جەمئىيەت كەيپىياتىنىڭ ياخشىلىنىشىنى ئىلگىرى سۈردى.

ئەھكام ئى [ئە] يېزت. ھۆكۈم، ئەمر-پەرمان، يوليورۇق: ئۇ: — پادىشاھ پادىشاھقا لايىق بولسۇن، ۋەزىر ۋەزىرگە، ئاتا ئاتىغا، بالا بالغا لايىق بولسۇن، دېگەن ئەھكام ۋە ئەركان جۇڭگو-نىڭ ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتىنىڭ مېخىزىنىڭ مېخىزى، — دەپ قارايدۇ.

ئەھل ئى [ئە] ① بىرەر ساھە، كەسىپ ياكى دائىرە كىشىلىرى: كەسىپ ئەھلى. بىلىم ئەھلى. * مەن بۇ ساھەنىڭ ئەھلى بولىم-خاچقا، بۇ ھەقتە ئېغىز ئاچالمايمەن. ② مەلۇم بىر جايدا ياشايدىغان، توپلىشىپ ئول-تۇراقلاشقان كىشىلەر، ئاھالە: يۇرت ئەھلى. شەھەر ئەھلى. * بۇ توي پادىشاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن پۈتۈن يۇرت ئەھلى يىغىلىپ، كاتتا ئۆتكۈزۈلدى. ③ بىرەر ئىش-ھەرىكەتكە قاتناشقۇچى، داخىل بولغۇچى كىشىلەر، جامائەت: ئىككى-ئۈچتىن بولۇپ، بۇرچەك-بۇرچەكتە مۇنازىرە قىلىشۇاتقان مەجلىس ئەھلى ئەمدى ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاش ئۈچۈن، ئۈستەل ئەتراپىغا يىغىلدى.

ئەھلى جامائەت بىر جامائەتنى تەشكىل قىلغان كىشىلەر.

ئەھلى سالا توغرا يول تۇتقۇچى، توغرا ئىش قىلغۇچى كىشىلەر: — بىز ھەممىمىز خېلى ئەھلى سالا ئادەملەر، — دېدى كوسا ئەت-راپتىكىلەرگە تەكشى قاراپ يېلىنغان قىياپەتتە. **ئەھلى مۇسۇلمان** مۇسۇلمان ئەھلى، مۇسۇلمانلار: قازىم: — گۇۋاھلىقتىن ئۆتۈش ئۈچۈن ئەھلى مۇسۇلمان بولۇش لازىم، قۇرئان ئايەتلىرىنى ياد بىلىمەك شەرتتۇر، — دەپتۇ. **ئەھلى ئىلىم** ئىلىم ئەھلى، ئىلىم ئىگىسى، ئىلىملىك: يۈسۈپ ئەھلى ئىلىم كىشىنىڭ پەرزەنتى بولىدۇ.

ئەھلىسەلىپ ئى [ئە] <تارىخ> ئوتتۇرا ئەسىردە مۇقەددەس زېمىننى ئىستېلا قىلىش ئۈچۈن غەربتىكى خرىستىئانلارنىڭ قىلغان ھەربىي يۈرۈشىگە قاتناشقۇچىلار، ئۇلار

مېنىپ تۇرۇپ، تۆگىسىنى ئىزدەپتۇ، دېگەننىڭ ئۆزى شۇ - دە! تونۇشۇڭلار، بۇ مېنىڭ ئوغلۇم ئادىل. ئېنگىلىز تىلىنى ئىشتىن سىرتقى ۋاقتتا ئۆگىنىۋالغان، - دېدى ئەمەت ئۇستا مېھمانلارغا خۇشاللىق بىلەن قاراپ.

ئەھۋال ئى [ئە] ① مەۋجۇت بولغان ياكى يۈز بەرگەن ھالەت، پەيدا بولغان كەيپىيات، ۋەزىيەت: لوپنۇر ناھىيىلىك پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتى بۇ ئەھۋالنى كۆزدە تۇتۇپ، توقۇقۇز نەپەر رەھبىرىي كادىرنى گۇڭشىي - دۈيىلەرگە ئەۋەتتى. * ئىنقىلاب دەۋرىدە ئەھۋالنىڭ ئۆزگىرىشى ناھايىتى تېز بولىدۇ. ئەگەر ئىنقىلاب - چىلار بىلىشىنى شۇنىڭغا يارىشا تېز ئۆزگەرتىمەي - دىغان بولسا، ئىنقىلابنى غەلبىگە ئېلىپ بارال - مايدۇ. ② تۇرمۇش شارائىتى، ھال - ئەھ - ۋالى، كۈنى: ئۆي ئەھۋالى. قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالماق. * ئۆيۈڭدىكى ئەھۋالنى قوشناڭ - دىن سورا (ماقال). * مەن ئۇنىڭدىن ئائىلە ئەھۋالىنى سورىۋېدىم، ئۇ دەمدەردەك بۇقۇلداپ سۆزلىيەلمەي قالدى. ئەمما ھېلىقى ھاجى دېگەن بالا ئۇنىڭ ئائىلە ئەھۋالىنى ياخشى بىلىدىكەن. ئۇ، ھەممىنى ئېيتىپ بەردى.

ئەھۋال سورىماق ھال - كۈننىڭ قانداق - لىقىنى ئۇقۇشماق، ئامان - ئېسەنلىكىدىن خەۋەر ئالماق: چوڭلارغا سالام بېرىش، ياشان - خانلاردىن ئەھۋال سوراش ياشلار ئادەتلىنىشكە تېگىشلىك ئېسىل خىسلەت.

ئەھۋال ئېيتماق ئۆزىنىڭ ھال - ئەھۋالىنى ياكى شۇ نەرسە، ۋەقە، ھادىسە ھەققىدىكى ئەھۋالنى بىركىمگە سۆزلىمەك، ئۇقتۇرماق: پادىشاھنىڭ ئىككى خىزمەتكارى دانىشمەن بالىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ.

ئەھۋالات ئى [ئە] ھال - ئەھۋال، ۋەزد - يەت، شارائىت: تەرجىمان ھىندىستانغا خېلى كۆپ قېتىم كەلگەن بولغاچقا، بۇ يەرنىڭ ئەھۋالاتى بىلەن پىششىق تونۇش ئىدى.

ئەھۋاللاشماق پ ① بىر - بىرىدىن ھال - ئەھۋال، تىنچلىق - ئامانلىق سوراش - ماق:

كىيىملىرى ۋە قوراللىرىغا سەلىپ (كېرىست) بەلگىسىنى قالدۇرغان، ئەھلىمەھەللە دېيىلگەن.

ئەھلىمەھەللە ئى [ئە] بىر مەھەللەدە ياشا - ۋاتقان كىشىلەر، بىر مەھەللەنىڭ ئادەملىرى، ئەل - جامائەت: توختى شۇجى، كۆپچىلىككە: - قېنى، جامائەت، ئەھلىمەھەللە مۇشۇ يەردە ئىكەنمىز، مەسلىھەتلىشىپ باقايلى، قەبرىلەرنى كۆچۈرىمىزمۇ ياكى مەڭگۈ مۇشۇ يەردە قالدۇرۇپ دەرياغا يەم قىلىپ بېرىمىزمۇ؟ - دەپ سۆزلەپتۇ.

ئەھمىيەت ئى [ئە] ① بىرەر نەرسە ياكى ئىشنىڭ كىشىلىك ھاياتىدا، جەمئىيەتتە، ۋەقەلىكتە تۇتقان ئورنى؛ قىممىتى؛ مۇھىملىقى؛ رولى: ئەھمىيىتى بار. ئەھمىيىتى زور. * خەلق ئاممىسىنىڭ ئائىلىق تۈردە قانۇنغا رىئايە قىلىشىدىن باشقا، قانۇنغا رىئايە قىلىشنىڭ يەنە تېخىمۇ ئاكتىپ، مۇھىم ئەھمىيىتى بار، ئۇ بولسىمۇ قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەتلەرگە قارشى قەتئىي كۈرەش قىلىش. ② ئېتىبار؛ دىققەت - ئېتىبار: ئەھمىيەت بەرمەك. * سادىق دەرس مېتودىغا ئەھمىيەت بېرىدىغان ئوقۇتقۇچى بولۇپ چىقتى.

ئەھمىيەت بەرمەك دىققەت قىلماق، ئېتىبار بەرمەك، كۆڭۈل قويماق: ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى كۆپ خىل ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇپ، كوللېكتىپ ۋە شەخسلەرنىڭ كىرىمىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن، بۇ يىل ئەتىياز ئۈچمە كۆچىتى تىكشىكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرمەكتە.

ئەھمىيەتسىز سۈپ. ئەھمىيىتى، ئېتىبارى، زۆرۈرىيىتى يوق، مۇھىم ئەمەس: بۇلارنىڭ ھەممىسى ئالماس ئۈچۈن ئەھمىيەتسىز بىرىنچە ئىدى.

ئەھمىيەتلىك سۈپ. ئەھمىيەتكە ئىگە، ئەھ - مىيىتى بار: - بۈگۈنكى سۆھبەت بىر ئەھمىيەت - لىك دەرس بولدى، - دېدى مۇئاۋىن مۇدىر قۇربان خوشلىشىپ.

ئەھەي ئىم. ئەپسۇسلىنىش، ئەجەپلىنىش مەنىلىرىنى بىلىدۇرىدۇ: - ئەھەي... تۆگە

ھوقۇقى تارتىۋېلىندى. بىر چەتكە چىقىرىپ قويۇل-
غانلىقى، بەلكى ئۇنىڭ يىراق بىر دادۇيدە ئاممىنىڭ
نازارىتى ئاستىدا ئەمگەك قىلىشقا ئەۋەتىلگەنلىكى
توغرىسىدىكى خەۋەر يېتىپ كەلدى. ② بىرەر
نەرسىنى بىر جايدىن ئىككىنچى بىر جايعا
بىرەر ۋاستە ئارقىلىق يوللىماق، يەتكۈزمەك،
ئەۋەتمەك: دادام سىلەرنى ئۆز قولى بىلەن
تېرىغان بۇغدايدىن يەپ باقسۇن دەپ، بىر تاغار
ئەۋەتتى.

ئەۋەتمەك «ئەۋەتمەك» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى: يۇقىرىدىن ياردەم ئۈچۈن
كىمەرنى ئەۋەتىشكەنلىكى تېخى مەلۇم ئەمەس.
كەلگەندە ئاندىن ئۇقارمىز.

ئەۋەتمەك «ئەۋەتمەك» پېئىلىنىڭ
مەجھۇل دەرىجىسى: ئاكام گېزىتخانىنىڭ
تېخنىكا ئىشلىرىنى قىلغاندىن سىرت، ماقالىلارنىمۇ
تەھرىرلەيتتى. كادىرلار كۆرسىغا ئۇيغۇر تىلىدىن
دەرس بېرەتتى. ئاكتىپ خىزمەت كۆرسەتكەنلىكى
ئۈچۈن، كېيىن باشقا ئوقۇغۇچىلار بىلەن بىللە
بېيجىڭ داشۇگە ئوقۇشقا ئەۋەتىلگەندى.

ئەۋەل (توغرىسى: ئاۋۋال) — ئاۋۋال.

ئەۋەن (توغرىسى: ئېۋەن) — ئېۋەن.

ئەۋپارقۇن ئى [ئە] <بوت> سېرىق چاي
ئائىلىسىدىكى كىچىك يىللىق سامان غوللۇق
ئۆسۈملۈك، غولى يۇقىرى قىسمىدىن شاخلىنىد-
دۇ، يوپۇرمىقى سوقىچاق تۆمۈنە ياكى تۇخۇم-
سىمان تۆمۈنە شەكىللىك بولۇپ، ئۇدۇل ئۆس-
دۇ، سېپى بولمايدۇ؛ گۈلى سېرىق، چەكلىك
كۈنلۈكسىمان گۈل رېتىگە كىرىدۇ؛ مېۋىسى غوزا
شەكىلدە، ئۇرۇقى كۆپ، قارامتۇل پور رەڭدە
بولىدۇ؛ پىۋتۇن تېنى دورا قىلىنىدۇ.
ئۇنىڭ ئىسسىقنى تارقىتىش، زەھەرنى
قايتۇرۇش، ئىشقىنى يانسۇرۇش، قاننى
ماڭغۇزۇش رولى بار. ئۇ يەنە «سېرىق چاي
ۋە دالا چاي» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئەۋج ئى [ئە] ① بىرەر ۋەقە، ھادىسە ئەڭ

ئەختەم گۈلچەمخان چوڭ ئانامغا قاراپ كېلىۋې-
تىپ، گۈللۈك يېنىدا ئىككى قولىنى كۆكسىنىڭ
ئۈستىگە جۈپلەپ تەزىم قىلدى. قەددىنى رۇسلاپ
ئەھۋاللاشتى. ② ھاللاشماق، پاراڭلاشماق،
سۆزلەشمەك؛ پىكىرلەشمەك: تاشۋاي بارات
بىلەن بىللە سەھنىگە كىرىپ كېلىدۇ. كىشىلەر
تۇشمۇتۇشتىن تاشۋاينىڭ ئالدىغا كېلىپ
ئۇنى ئورسۇالىدۇ. تاشۋاي كىشىلەرگە سالام
بېرىدۇ ۋە ئۇلار بىلەن قىزغىن ئەھۋاللىشىدۇ.
ئەھيا ئى [ئە] يېزىت — ئەھيا قىلماق.

ئەھيا قىلماق بەرپا قىلماق، بارلىققا
كەلتۈرمەك، ۋۇجۇدقا چىقارماق، شەكىل-
لەندۈرمەك: ئاتا-بوۋىلىرىمىزنىڭ ھېكايە قىلىپ
بېرىشىچە، ناھايىتى ئۇزۇن زامانلار ئىلگىرى
يېزا-قىشلاق، شەھەرلەرنى قۇم بېسىپ كېتىپ،
كىشىلەر ئېغىر خەۋپ ئىچىدە قالغاندا بىر دانىش-
مەن كىشى چىقىپ: — ھاياتىمىزنى ساقلاپ قېلىش-
نىڭ بىردىنبىر چارىسى قۇملۇقلارغا ئورمان ئەھيا
قىلىش كېرەك، ئورمانلارلا بۇ دەھشەتلىك قۇم-
بورانلارنى توسۇپ بىزنى قوغداپ قالالايدۇ، —
دەپتۇ

ئەھيان رەۋ [ئە] يېزىت. ھەر زامان، بىر زامان،
بەزىدە: سەبىرى گۆھەر، سىر ئاللىتۇن، سىرى
ئەھيان ئۆزگىدۇر. سىرى ئايان ئەھلىگە، ئۆمرى
گەريان ئۆزگىدۇر.

ئەۋارە (توغرىسى: ئاۋارە) — ئاۋارە.

ئەۋارى (توغرىسى: ئاۋارە) — ئاۋارە.

ئەۋاز (توغرىسى: ئاۋاز) — ئاۋاز.

ئەۋەتكۈزمەك «ئەۋەتمەك» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇنىڭ رېماتىزم
پۇتلىرى قانچىلىك ئاغرىۋاتىدىكىن؟ مەيدان
رەھبەرلىكىگە ئەھۋال ئېيتىشنى، ئالدىغا ئادەم
ئەۋەتكۈزۈشنى ئويلىدىم.

ئەۋەتمەك پ ① بىرەر ئىش ۋەزىپىنى
بېجىرىش ئۈچۈن بىر جايدىن
ئىككىنچى بىر جايعا كىشى بۇيرۇماق،
ماڭدۇرماق، ئادەم ئەۋەتمەك: ئارىدىن
بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ، ئابباسنىڭ گۇڭشېدىكى

پەللىگە يەتكەن، كۆتۈرەنگۈ روھاسۇق؛ دولقۇنلۇق، جۇشقۇنلۇق: تېپىپجان ئېلىيېۋ قاتارلىق شائىرلارنىڭ بۇ ھەقتىكى شېئىرلىرىدىن رومال ئۇسسۇلىنىڭ باربىتتا ئورۇندىغان، داپ ۋە شاپالداق بىلەن رىئىملىنىدىغان، ياندا خور ئوقۇلۇپ تۇرىدىغان ناخشىلىق ۋە ئەۋجلىك، لىرىك ئۇسسۇل ئىكەنلىكىنى بىلىۋالالايمىز.

ئەۋرە ئى. ئەۋرىدىنىڭ بالىسى: ئېلېكترون.

لۇق رويال چالغان ھېلىقى ئالتە ياشلىق كىچىك قىزچاق تارىختا ئۆتكەن مەشھۇر ئۇيغۇر ئالىمى ئابدۇقادىر داموللامنىڭ ئەۋرىسى بولىدۇ.

ئەۋرەت ئى [ئە] <دىن> ① شەرىئەت بەلگىلى-

مىسى بويىچە تەننىڭ كىشىگە كۆرسىتىشكە بولمايدىغان يېرى يەنى ئەزلەرنىڭ كىنىدىكى-تىن تىزغىچە، ئاياللارنىڭ بىلەكنىڭ بېغى-شىدىن بويۇنغىچە، بويۇندىن ئۇشۇققىچە بولغان قىسمى. ② جىنسى ئەزا: بۇ دەرەخ-زارلىقنىڭ يېنىدا بىر يېزا بولۇپ، ھاۋاسى ئىسسىق بولغانلىقتىن نۇرغۇن كىشىلەر ئۈستىبېشىغا ھېچنېمە كىيمەيدىكەن، پەقەت بىر پارچە رەخت بىلەنلا ئەۋرىتىنى يېپىۋالدىكەن.

ئەۋرەت لاتىسى ئاياللارنىڭ جىنسىي ئەزاسىغا تۇتىشىدىغان لاتا.

ئەۋرە-چەۋرە ئەۋرە ۋە چەۋرە، ئادەمنىڭ ئۈچىنچى، تۆتىنچى پۇشتى؛ ئەۋلادى: جالالىدىن بوۋاينىڭ ھېلىمۇ تېنى ساق، بالىلىرىنىڭ چوڭى 80 دىن، كىچىكلىرى 60 ياشتىن ھالىقىغان، 90 دىن ئارتۇق ئەۋرە-چەۋرىسى بار.

ئەۋرە-چەرۋىلىك ئەۋرە ھەم چەرۋىلىرى بار، كۆپ ئۇرۇق-ئەۋلادلىق: — ۋاي-ۋوي! ئۇنداقتا، كۆچتىڭىز ئەۋرە-چەرۋىلىك بولۇپ كېتىدىكەن-دە، لۇتپۇللا ئاكا! — دەرۋەقە شۇنداق، ئۈستىنى كېسىپ كەتسە، يىلتىزىدىن يەنە كۆكلەپ تۇرىۋېرىدۇ-دە، ساۋاقداش!

ئەۋرەز ئى [پ] ئۆيىنىڭ ئىچىگە بۇيۇنۇش ئۈچۈن ياسالغان ئۈستى يېپىق ئورا: ھىسامدىن داموللامنىڭ ئەۋرىسى ئۈستىگە كۆك رەڭلىك سىدام پىشىق خىشى ياتقۇزۇلغانىدى.

قىزىغان پەيتى، كۈچەيگەن، زورايدىغان ۋاقتى، يۇقىرى نۇقتىسى، يۈكسەك دەرىجىسى، ئۇلغايغان پەللىسى: دېڭىزغا قۇيۇلغان سانسىز دەريادەك، ئاقماقتا يېزىغا ئۇلۇغ بىر ئېقىن. مىسىلىز دولقۇنى ئەۋجىدىن ئۇنىڭ ھەتتاكى لەرزىگە كەلمەكتە زېمىن.

② ناخشا، مۇزىكا، غەزەللەرنىڭ ئەڭ يۇقىرى باسقۇچقا كۆتۈرۈلگەن نۇقتىسى: ئېيتىمەن ياغرىتىپ ئوتلۇق ناخشانى، ھۇر ئۇيغۇر ئوغلى دەپ ئاڭلىسۇن جاھان. ناخشانىڭ ئەۋجىسى دوستىنى كۈلدۈرۈپ، دۈشمەننىڭ قەلبىنى داغلىسۇن ھامان.

ئەۋج ئالماق كۈچەيمەك، ئۇلغايماق، زورايدىماق، يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈلمەك، قىزىماق: تۇيۇقسىز قاتتىق بىر بوران چىقىپ دېڭىز دولقۇنلىرى ئەۋج ئېلىپتۇ. * پارتلىتىپ كۆكۈم-تاللىنى چىقىرىلغان قورام تاشتىن كېيىن، تەشىم-نىڭ تۆرىدە ئۇششاق شېغىل قاتلاملىرى كۆرۈندى. جوتۇ، گۈرچەك، لوم تۆمۈرلەرنىڭ شىددەتلىك ھەرىكىتى ئەۋج ئالدى.

ئەۋجىگە چىقماق يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈل-مەك، چىكىگە يەتمەك، كۈچەيمەك، ئۇل-غايماق، زورايدىماق: سوغۇق-زىمىستان ئەۋجىگە چىققانسىرى، غەزىپم يالقۇنى شۇنچە ئۆرلىدى. * ئۇلار «ئۇلۇغ ئىنقىلاب» تازا ئەۋجىگە چىققان چاغلاردا، ھېچ ئىشقا ئارىلاشماي، ئۆزىنىڭ بىر-ئىككى مېلىنى كۆپچىلىكنىڭ مېلى بىلەن قوشۇپ بېقىپ ئونغا يېقىن مال قىلغانىدى. * موللامنىڭ قانچىكى كۈچەپ ۋارقىرىشىدىن قەتئىينەزەر ھەرە-پالنا ئاۋازلىرى ئەۋجىگە چىقتى.

ئەۋجىگە كۆتۈرمەك يۇقىرى پەللىگە يەتكۈزمەك، ئۇلغايىتماق، كۈچەيتىمەك، زورايدىماق: مەخسۇتنىڭ ئارقىسىدا تۇرغان روشەن كۈلكنى ئەۋجىگە كۆتۈردى. * كۆتۈردى ئەۋجىگە شادلىق مۇقامىنى ئىلى-تارسىم، يۈرەككە زوق-ھۇزۇر، ئىلھام شۇ دولقۇن قوينىدا ئاقسام.

ئەۋجىگە يەتمەك ← ئەۋجىگە چىقماق، ئەۋجىلىك سۈپ. ئەۋجىگە چىققان،

دەپتۇ قوشنىسى ئويلىنىپ تۇرماستىنلا، —
چۈپۈرنىڭ كۆيۈپ كەتكىنىدىن سىزنىڭ ئۆلۈپ
كەتكىنىڭىز ئەۋزەل ئوخشىمادۇ؟

ئەۋزەل بولماق ياخشى، ئەلا، ئارتۇق
بولماق: ئابدۇللا نىياز ئۇنىڭ دولىسىنى قاقتى
ۋە: — توغرا ئېيتتىڭ، ھازىر ماڭا ساق يۈرۈشتىن
مەست يۈرۈش ئەۋزەل بولۇپ قالدى، — دېدى.
* بولۇپ ئەۋزەل تۈزۈم يار يۇرت ۋە ئەلگە،
چىڭىپ كەشىپ بەلپىغىنى يەنە بەلگە. ئۇ ماڭدى
تۆت پەرىزات قورغىنىغا، زەپەر ياغدى يۈرۈشنىڭ
كارۋىنىغا.

ئەۋزەل II ئى [ئە] ① لاي ھەم گەجىدىن
كىچىك ھەم نازۇك قىلىپ ئىشلەنگەن ياكى
ئىشىك-دەرىزىلەرنىڭ كېشىكىنىڭ يۈزى
تەرىپىگە چىقىرىلغان پىلىتە-ناۋا. ② پىلىتە-
ناۋا قاقىدىغان ئەسۋاب.

ئەۋزەللىك شتۇرمەك «ئەۋزەللىك شىمەك» پېتى-
لىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ئەۋزەللىك شتۇرۈلمەك «ئەۋزەللىك شتۇرمەك»
پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

ئەۋزەللىك شىمەك پ. ياخشى، ئەلا بولماق،
ئارتۇقلۇققا ئىگە بولماق.

ئەۋزەللىك ئى «ئەۋزەل I» سۆزىنىڭ
ئىسىم شەكلى: دۆلىتىمىزنىڭ شەھەر-بازارلىرى-
دىكى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش خىزمىتىدە يېڭى بىر
ۋەزىيەت يارىتىش ئۈچۈن، سوتسىيالىستىك تۈزۈ-
مىنىڭ ئەۋزەللىكىنى جارى قىلدۇرۇشىمىز لازىم.

ئەۋزەللىمەك (توغرىسى: ئەۋزەللىمەك) ←
ئەۋزەللىمەك.

ئەۋقاپ ئى [ئە] <دىن> جامائەت ئىختىيارىغا
ئۆتكەن، مەسچىت، مەدرىسەلەرگە ۋەخىپە
قىلىنغان مال-مۈلۈك، يەر-زېمىن ۋە شۇ
قاتارلىق نەرسىلەر: بىر ئاي دېگەن ئوتتۇز
كۈن، بىر يىل دېگەن ئۈچ يۈز ئاتىمىش بەش
كۈن، كۈنگە بولمىدى دېگەندە ئۈچ-تۆت سەر
تەڭگە تاپسا، جەملەپ كۆرۈڭلار قانچە بولۇپ
كەتتى؟ بۇنىڭدىن باشقا توي-تۆكۈن، نەزىر-

* تامغا چاپلاپ يەرگە كۆمدۈم، قالسىدى
ئەۋرەزمۇ ھەم، قىيىنىدىم شۇنداق سېنى، ئالنى
جانىم ئەلۋىدا.

ئەۋرەز پاقىسى ئاچكۆز، تويىماس:
ئاق يوغان سەلىنىڭ ئاستىدا ئاشۇ زەھەرلىك
ئارماننىڭ چاقى پىرقىرار، ئەڭ ئىپلاس ئەۋرەزنىڭ
پاقىسى كەبى پۇل، مەنەسەپ تەمەسى تىنماي
چىرقىرار.

ئەۋرىشىكە ئى. ئۈلگە قىلىنىدىغان بۇيۇم;
ئۆرنەك، نۇسخا: بىز كەچكە ئىككى ئورۇننى
مۇۋەپپەقىيەتلىك پارتلىتىپ، تەجرىبە ئۈچۈن رودا
ئەۋرىشىكلىرىنى ئېلىپ چىقىدىغان قايتۇق. * بۇ
يەرگە كەلگەن نۇرغۇن چەت ئەللىك دوستلار،
ئەۋرىشىككە قويۇلغان گىلەمنى كۆرۈپ: — بۇ
نېمىدېگەن كۈزەل ھۈنەر-سەنئەت، ھە؟! — دەپ
ماختاشتى.

ئەۋرىشىكە تەكچىسى سودا ماگىزىنلىرىدا
ھەر خىل تاۋار نۇسخىلىرىنى خېرىدارلارغا
كۆرسىتىش ئۈچۈن مال تىزىلىدىغان جاھاز
قەۋىتى.

ئەۋرىشىم [پ] ① ئى. يىپەك، مەشۈت.
② سۈپ. كۆچمە، ئېگىلىشچان، نازۇك، زىلۋا:
ئەرنىڭ كۆڭلى ئەۋرىشىم (ماقال). * شۇ چاغدا
مەن ئۇنىڭ قامىتىنىڭ قانچىلىك تولۇق، قانچىلىك
كۆركەم ۋە تال چىقىتەك ئەۋرىشىم ئىكەنلىكىنى
بايقىدىم. * ئۇ سائادەتنىڭ ئەۋرىشىم، زىلۋا بويىغا،
غەزەپكە بوغۇلغانلىقتىن تولۇق كۆكسىنىڭ دەم-
دەم كۆتۈرۈلۈشىگە ئاچكۆزلۈك بىلەن قاراپ
تۇردى.

ئەۋرىشىملىك سۈپ. يۇمشاقلىق، ئېلا-
تىكىلىق، ئېگىلىشچانلىق: ئۆسمۈرلۈك مەزگىلى
دەل چوڭ مېڭە، ئالنى نېرۋا پائالىيىتى فۇنكسىيە-
يىمى تېز تەرەققىي قىلىش، يېتىلىش مەزگىلى
بولۇپ، بۇ مەزگىلدە ئۆسمۈرلەرنىڭ ھەرىكەت
پائالىيەتلىرىدىكى ئەۋرىشىملىك چوڭ بولىدۇ.

ئەۋزەل I سۈپ [ئە] ياخشى، ئەلا، ئوب-
دان، ئارتۇق: مىڭ ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن
ئەۋزەل (ماقال). * — توغرا، توغرا، —

* ئۇ، دەرەختىن چۈشۈپ، سەپەرگە قاراپ: — مەن بۈگۈنكىچە ئەۋلىيالارنىڭ بۇنداق كارامەت-لىرىنى كۆرگەن ئەمەس ئىدىم، — دەپتۇ. ② كۆچمە. گەپ، ۋەقە، ھادىسىلەر قاتار-لىقلارنىڭ مەنبەسىگە چۈشىنىپ يەتكەن؛ دانىشمەن، ئۇلۇغ ئادەم: مەھمۇت قەشقەرى تارىختا ئۆتكەن ئۇلۇغ ئەۋلىيا، ئۇلۇغ شەخس. ③ كۆچمە. مۇبالىغە، مەسخىرە قىلىشتا كىنايە ئۇچۇن قوللىنىلىدۇ: — بەلىلى، پاسار ئاخۇن تازا ئەۋلىيا ئىكەنسىلەر! چۈشۈۋىلىگەن نېمە كىرسە شۇنى دەمسەلەر؟ — دېدى ھېكىم.

ئەۋلىيا — ئەنئىيە ئەۋلىيا ۋە پەيغەمبەرلەر: ئوغرى تەمتىرەپ دۇدۇقلىغىنىچە: — ئىشانم، مەن نېمە قىلسام بولىدۇ؟ — دەپ سورىدى. — نېمە قىلاتتىڭ، ئەۋلىيا — ئەنئىيالارنىڭ روھىغا ئاتاپ ماڭا ئەللىك تەڭگە سەدىقە بېرىسەن.

ئەۋلىيالىق «ئەۋلىيا» سۆزىنىڭ ئابى-تىراكت ئىسىم شەكلى: ئۇلار ياپپاش بۇ چوكان نېمجان يىگىتكە بەند بولۇپ قالماس دەپ ئەۋلىيا-لىق قىلىشقا تى.

ئەۋۋەل (توغرىسى: ئاۋۋال) — ئاۋۋال. **ئەۋۋىدىمەك** (توغرىسى: ئەدىمەك) — ئەدىمەك.

ئەي I ئى ① تىرىلىش، قاتارغا قوشۇلۇش، ئاينىش، كۆكلەش، تۇتۇش (ئۆسۈملۈك ۋە باشقا جانلىقلارغا نىسبەتەن): مەسىئۇلىيەت تۈزۈمى ئەمەلىيلەشتۈرۈلمىگەنلىكى، پەرۋىش قىلىش ياخشى بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ھەر يىلى كۆچمە قوبۇلىسىمۇ، ئەي بولماي كەلگەندى. * تۇرسۇن شىجاڭ بۇغداينى كۆرۈپ: — ئەي بولغان تەقدىر-دىمۇ ئۇرۇقى ئاران چىقىدۇ، شال ئۇرۇقى يۆت-كەشكە ھارۋا، 15-20 توننىدەك، خىمىيە ئوغۇتقا پۇل تەييارلاڭلار، — دېدى. ② كۈچ-قۇۋۋەت، ئوزۇقلۇق، ئوغۇت: ئەي بەرمەك، ئەي قىلماق. **ئەي بەرمەك** كۈچلىمەك، ئوغۇتلىماق، پەرۋىش قىلماق: باشلايلىق ئىشى، ئۈچ خىل خۇرۇچ بىلەن، ياسىغان ئوغۇتۇمنى ئەكىلەيلىق. يەتمەسە توخۇ، كەپتەر ماپىقىدا، تاپ ئېچىپ

چىراغ، ئەۋقاپ كىرىمى قانچە بولىدۇ؟ **ئەۋلات** (توغرىسى: ئەۋلاد) — ئەۋلاد. **ئەۋلاد** (ئەۋلادى) ئى [ئە] ① بىر ئاتا-بوۋىدىن تارقالغان ئۇرۇق-جەمەت، نەسل:

باست بوۋاينىڭ يۈزدىن ئارتۇق نەۋرە-چەۋرىسى ئۆلۈپ كەتكەن بولسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭ تۆت ئەۋلادى ئىككى يۈز يەتمىشتىن ئاشىدۇ. ② بىر دەۋردە ياشىغان كىشىلەرنىڭ نەسلى: بۈگۈن چۈشەنمەسە ئەتە چۈشىنىدۇ. بۈگۈنكىلەر چۈشەن-مەسە، كەلگۈسىدىكى ئەۋلادلار چوقۇم چۈشە-نىدۇ! ... * ئۇ يەنە قىلدى داۋام ئۆز يولىنى، چىڭ تۇتۇپ ئەۋلادلىرىنىڭ قولىنى. ③ بىر دەۋردە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن كىشىلەر: ياش ئەۋلاد. بىرىنچى ئەۋلاد.

ئەۋلادتىن ئەۋلادقا نەسلىدىن نەسلىگە، ئاتا-بوۋىدىن بالا-چاقىغا، بالىدىن بالىغا: تۇردى ئاخۇن ئاكا ھازىرمۇ ۋە كەلگۈسىدىمۇ ئۇيغۇر مۇقامچىلىقىنىڭ پىرئۇستازى. بىز ئۇنىڭدىن ئەۋلادتىن ئەۋلادقا ئۆگىنىمىز. **ئەۋلادتىن ئەۋلادقا** — ئەۋلادتىن ئەۋلادقا.

ئەۋلادسىز سۈپ. ئۇرۇق-تۇغقىنى، جەددى-جەمەتى بولمىغان؛ نەسلى يوق: مۇھەببەتسىز جەھەننەم دۇنيا، چۆلگە ئوخشاش ئەۋلادسىز ھايات. سېنىڭ مېھرىڭ ئۆچمەس ئوت گويما بولماس سەنسىز بازىرىم ئاۋات.

ئەۋلادلىق سۈپ. ئەۋلادى، ئۇرۇق-تۇغ-قىنى، جەددى-جەمەتى، قېرىنداشلىرى بار؛ نەسلىلىك، بالىلىق، جەمەتلىك: توختى ئاخۇن بەك ئەۋلادلىق ئادەم. ئۇنىڭ پۈتۈن ئەۋلادىنى بىر يەرگە يىغسا يۈزدىن ئاشىدۇ.

ئەۋلىيا (ئەۋلىياسى) ئى [ئە] <دىن> ① ئېتىد-قادلىق، دىندار كىشىلەر نەزىرىدە گويما ئاجايىپ كارامەتلەرگە ئىگە، كارامەت كۆرسىتەلەيدىغان، مۆجىزىلەرنى يارىتالايدىغان مۇقەددەس، ئەزىز ئادەم: مېنىڭچە بۇ پۇلنى خۇدا يولىدا ئەۋلىيا ئاتىمىزغا دۇئا قىلدۇرۇۋېتەيلى، قانداق دەيسىلەر؟

تەزىم قىلىدىغان، ئەجرى ئۈچۈن ئىنئام - مۇكاپاتقا غەرىق بولغان ئوردا ئەيەنلىرىم مەندىن يۈز ئۆرۈدى.

ئەيتاۋۇر يۈك. ئىشقىلىپ، ھەر ھالدا، قانداقتۇر: ئۇنى قىماردا ئۇتتۇرغانلىقى ئۈچۈنمۇ ياكى ئۇتقانلىقى ئۈچۈنمۇ ياكى قىمارۋازلارنى بوزەك قىلغانلىقى ئۈچۈنمۇ ئەيتاۋۇر كىشىلەرنىڭ ئۇرغانلىقى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. * ھارۋا يولىدا ئەتكەندىن بېرى ھېچ كىشى ماڭمىغانمۇ ياكى شامال قارلارنى ئۇچۇرۇپ ئىزلارنى كۆمۈپ كەتكەنمۇ ئەيتاۋۇر يولىدا بىر ئۆتۈك كىيگەن كىشىنىڭ ۋېلىسىپىت يېتىلەپ ماڭغان ئىزىدىن بۆلەك ئىز يوق ئىدى.

ئەيش ئى [ئە] ① ھۇزۇر - ھالاۋەت - پاراغەت، لەززەت: كەلدى نورۇز، كەلدى بۈگۈن، ئەيش بىنا ئەتكىلى، بارچە ئادەم كۆڭلىنى، شادۇخۇرام ئەتكىلى. ② كەيپ - ساپا، مەيخورلۇق، ئىشرەت: ئەي پەلەك، چەرقى بۇزۇق، قىلغان ئىشنىڭ ئېيتىسام ئەگەر، بىۋاپا ئالەمدە ئىشرەت ئەيشىنى نادان سۈرەر.

ئەيش - ئىشرەت شەھۋانىيلىق، كۆڭۈل ئېچىش، كەيپ - ساپا، مەيخورلۇق: باينىڭ ئىچكىرىكى قورۇسىدىكى ھەشىمەتلىك ئۆيلەردىن ئەيش - ئىشرەت قىلىۋاتقانلارنىڭ سەت كۈلكىلىرى ئۇزاققىچە ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

ئەيش - ئىشرەتلىك ئەيش - ئىشرەتتى بار، ئىشرەتكە تولغان: ۋاڭنىڭ ئەيش - ئىشرەتلىك تۇرمۇشى ئەنە شۇنداق يىللاپ - يىللاپ داۋام قىلاتتى.

ئەيەلمەك I «ئەيەلمەك I» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: تېرىپچىلىك كارخانىسى ئىش ئۈنۈمىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن ئاشىن چىققان تېرىلەرنى مەسئۇلىيەت تۈزۈمى بويىچە شەخسلەرگە ھۆددىگە بېرىپ سۈپەتلىك ئەيەلتىپ بولدى.

ئەيەلمەك II «ئەيەلمەك II» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سۆيگۈدىن سالىدى ئەل ئاسفالت يولغا، قەلبىدەك غۇبارسىز پاياندازنى. گۈل دەستە تۇتۇشتى بىزگە ھەۋەستە، ئەيەلتىپ

ھېچ كېچىكمەي ئەي بېرەيلۇق. **ئەي بولماق** ① ساق قالماق، چوڭايماق، قاتارغا قوشۇلماق، تۇتماق، كۆكلىمەك: ھېچقانداق سۈتسىز، چايناپ يېگۈزگەن ناننىڭ كۈچى بىلەن بۇ بالنىڭ پاققان، بۇدۇققىنە ئەي بولۇۋاتقىنىغا كىشىلەر ھەيران قالاتتى... * كولىك - تىپ بىنا قىلغان ئورمان بەلباغلىرى ئۆز ۋاقتىدا سۇغىرىلىپ، ئۆز ۋاقتىدا ئوتالغانلىقتىن، ياخشى ئۆسۈپ كۆپى ئەي بولدى. * قوبىنىڭ كۆپىيىپ، ئەي بولۇش نىسبىتى ئالدىنقى يىلغا قارىغاندا 6.3 پىرسەنت ئۆستى. ② <تې> ئوڭلانماق، ساقايماق، تۈزىلىپ قالماق، شىپا تاپماق: - قان توختىدى. سۆڭەك ساق ئىكەن، ئەي بولۇپ قالار، - دېدىم مەن مۇمكىنقەدەر ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ.

ئەي قىلىماق ساقايماق، تۇتقۇزماق، قاتارغا قوشماق، ئۆستۈرمەك، ئايىنىتماق: ئۇلارنىڭ كېسىپ ئۆرۈۋاتقىنى ئەمدىلەتنى قاتارغا قوشۇلغان چىنار، ياڭاق، سۇۋادان تېرەكلەر بولۇپ، ئادىل بۇلارنى بىر تالدىن تىكىپ، بوۋاقنى پەرۋىش قىلغاندەك مىڭ مۇشەققەتتە ئەي قىلغانىدى. * ھېمىدىخان بالا - چاقسىز، تىرىشچان، ئاق كۆڭۈل ئايال ئىدى. ئۇ يىغىپ - تەرگىنىنى سېتىپ، بوۋاقنى كالا سۈتى بىلەن ئەي قىلدى.

ئەي II ئىم. يېزىت. زوقلىنىش، ھاياجانلىنىش، ھېسداشلىق، غەزەپلىنىش، پۇشايىمان قىلىش قاتارلىق مەنىلەرنى بىلىدۇرۇپ كېلىدۇ، تىلىدىكى «ھەي» بىلەن تەڭ: سالام، ئەي مويىسىپىتلەر، پېشقەدەم ئۇستاز! باھار بوستاندا سايرايلى خۇش ئاۋاز! * ئەي دەرىخ، ئۆز ئايىغى بىلەن بىراۋنىڭ ئارقىسىغا كىرىپ، ئاتا - ئانا، تۇغۇلغان ئەل - يۇرتتىن كېچىپ كەلگەننىڭ جازاسى شۇمۇ؟ * تىلىڭنى تارت، ھۇ ئۆز قەدرىنى بىلمىگەن ئەي نادان! بولمىسا، كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرسەن!

ئەيان (ئە: يان) ئى [ئە] يېزىت. يۇقىرى مەنەسەپلىك، مەرتىۋىلىك كىشىلەر؛ ئەمەلدارلار، خوجايىنلار: ماڭا ئېگىلىپ توققۇز

جەۋلان ئۇز باھار، يازنى. ئەيلىشىش «ئەيلىمەك I» پېئىلىنىڭ يەنە بىر ئىسمىدىشى: ئەيلىش تۇزى. ئەيلىش تېخنىكىسى.

ئەيلىشىش تۇزى <خىم> تەركىبىدە ئاش تۇزى، كالىي نىترات ۋە باشقا ئارىلاشما بولغان ناترىي سۇلفات. ئۇ دېڭىز سۈيى ياكى تۇز كۆلىنىڭ سۈيىنى قايناتقاندىن كېيىن چۆكتۈرۈلگەن كىرىستال بولۇپ، رەڭسىز، سۈزۈك، تېرە ئاشلاشتا ئىشلىتىلگەندىن سىرت يەنە دورىگەرلىكتە سۈرگە دورىسى ياكى سۇيدۇك ھەيدەش دورىسى ياساشتىمۇ ئىشلىتىلىدۇ.

ئەيلىشىمەك I «ئەيلىمەك I» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن ئاشتىن چىققان تېرىلەرنى سۈپەتكە كېيىلىك قىلىش شەرتى بىلەن ھۆددىگە ئېلىپ بەس-بەس بىلەن ئەيلىشتى.

ئەيلىشىمەك II «ئەيلىمەك II» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: كونا جەمئىيەتتە ئەجەبىي مۇغەبەرلەر ئوغرىدەك قەست ئەيلىشىپ، جۇڭگو-نىڭ پۇت-قولغا گاڭ چېتىنى چاتقاندۇ.

ئەيلىشىمەك I «ئەيلىمەك I» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئەيلىنگەن ئۆچكە تېرىسى سېلىنغان كاڭنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرغان باي بېشىنى سىلاپ-ئەسنەپ تورۇسقا قارىدى.

ئەيلىشىمەك II «ئەيلىمەك II» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: نېچۈن ھاياتنى بىزگە دەردىسەر قىلىدىك؟ نېچۈن بۇلبۇلنى گۈلگە بىنەزەر قىلىدىك؟ نېچۈن گۈل-غۇنچىغا قۇزغۇن راۋا ئەيلىنەر؟ نېچۈن يۈرەكلەر مۇنچە پارا ئەيلىنەر؟!... ئەيلىبان رەۋ. يېزىت. ئەيلىپ، ئەيلىش بىلەن: تەپەككۈر ئەيلىبان ئەجدادلىرىم پۈتكەن شۇ تارىخنى، دېدىم: «زۈلمەتكە مىڭ لەنەت!» تولۇپ قۇدرەتكە-دەرمانغا.

ئەيلىشىمەك I «ئەيلىمەك I» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئاشلىتىلغان تېرىلەر ئەيلىتىلدى.

ئەيلىشىمەك I پ. تېرە، خېمىر قاتارلىقلارنى پىشۇرماق؛ پىششىقلىماق: توختى بوۋاي ئارغام-چىنى يېشىپ، كۈمۈش پارچىسىنى ئالدى-دە، ئۈستەلگە بىر ئەدىيالىنى يېپىپ، ئۆچكە تېرىسىنى يۆگەپ، ئۈستىدىن ئەيلىگىلى باشلىدى.

ئەيلىشىمەك II پ. يازما ئەدەبىياتتا «قىلىماق»، «ئەتمەك» رولىدا كېلىدۇ: بىر بۇرادەر ئۆمرىدە كۆپىرەك خۇشامەت ئەيلىدى، بۇ «ھۈنەر»نى ئۆزىگە باب ھەمدە ئامەت ئەيلىدى. ئىشلىدى، پەرۋانە بولدى شۇ «ھۈنەر»نىڭ ئىشقىدا، بۇ «ھۈنەر»دىن بىرمەھەل قالىتس تاپاۋەت ئەيلىدى.

ئەيلىشىمەك III «ئەيلىمەك III» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: مەن شۇ گەپنى قىلىۋات-قاندا، ماھىرىنىڭ چىرايىدىن كۈلكە ئۆچكەن بولۇپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ئادەمنى ئەيلىمەندۈر-گۈدەك ئوت چاقنايتتى.

ئەيلىشىمەك IV پ ① بىرەر ئادەم ۋە نەرسىدىن ھايا قىلىماق، تارتىنماق، قورۇنماق: خىجىلمەن، گەپنىڭ بولار يېرىنى ئېيتسام، ساڭا ئوچۇق پىكىر بېرىشتىن ئەيلىنمەن. ② ھېيىق-ماق، تەپ تارتماق، قورقماق، سۈر باسماق: يىمگىت چاي ئىچىۋېتىپ ئىشىك تەرەپكە شۇنداق قارىغانىكەن، تالادىن بىر چوڭ يىلاننىڭ كىرىۋات-قانلىقىنى كۆرۈپ ئەيلىنىپ قېلىپتۇ. * سەمەتنىڭ شۇنداق تەرسالىقى تۇتتىكى، بەش ئادەم ئەيلىنىپ ئۇنىڭ ئالدىغا بارالمىدى.

ئەيلىشىمەك V «ئەيلىمەك V» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بوۋاي بىلەن موماي ئۇلارنىڭ گۈزەللىكىدىن ئەيلىنىشىپ، نېمە قىلى-شىنى بىلمەي، گۈللۈك ئارىسىغا يوشۇرۇنۇشۇپتۇ.

ئەيلىشىمەك VI [پ] ① قاتتىق ۋە چۈرۈك بولغان بىر خىل سۈزۈك جىسىم، ئۇ ئادەتتە كۆارتىلىق قۇم، ھاك تاش، ساپ ئىشقا قاتارلىقلار ئارىلاشتۇرۇلۇپ، يۇقىرى تېمپېراتۇرا ئاستىدا ئېرىتىلگەندىن كېيىن ياسىلىدۇ: بىرنەچچە يۈچۈن ئادەم ساقچى بۆلۈمگە كىرىپ كەتتى، ئۇ يەردىن دېرىزە ئەينەكلىرىنىڭ جاراڭ-

قاتارلىقلارنىڭ پارقىراقلىقىغا ئوخشاش .
ئەينەك پولات <خىم> ئەينەك تالاسى ئۇنىڭ توقۇلمىلىرى ۋە بىرىكمە دېۋىرقايلارنى يېپىشتۇرۇش ئارقىلىق ياسالغان بىر خىل ماتېرىيال . ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى: توك ئۆتكۈزمەيدۇ، مېخانىك كۈچىنىشى يۇقىرى، چىرىتىشكە چىداملىق، ئېگىلمەس ھەم يېنىك، ماشىنا سايمانلىرى، ئاپتوموبىل ۋە پاراخوتلارنىڭ سىرتقى قېپى قاتارلىقلارنى ياساشتا مېتاللارنىڭ ئورنىدا ئىشلىتىشكە بولىدۇ .

ئەينەك تالا <خىم> ئادەتتىكى ئەينەك ماتېرىيالدىن پايدىلىنىپ ياسالغان ئىنتايىن ئىنچىكە تالا . ئۇ ئىزولىياتسىپىلىك خۇسۇسىيەتكە ئىگە، ئىسسىقلىققا چىداملىق، ئاسان چىرىمەيدىغان، مېخانىكىلىق كۈچىنىشى يۇقىرى، سانائەتتە ئېلېكترىك ئەسۋابلارنىڭ ئىزولىياتورى ۋە ئەينەك پولاتنىڭ خام ماتېرىيالى قىلىنىدۇ .

ئەينەك تەنچە <تېب> كۆز ئالمىسىدا، كۆز گۆھىرى بىلەن كۆرۈش پەردىسى ئارىلىقىنى تولدۇرۇپ تۇرىدىغان رەڭسىز، سۈزۈك يىلمىسىمان ماددا . ئۇ كۆز ئالمىسىنىڭ ئىچكى تاملىرىنى كۆتۈرۈپ تۇرۇش رولىنى ئوينايدۇ .

ئەينەك خىشى <بىن> ① قېلىن ئەينەك تاختا . ② ئەينەكتىن ياسالغان خىشىسىمان قۇرۇلۇش ماتېرىيالى، كۆپىنچە ئىچى كاۋاك قىلىپ ياسىلىدۇ . ئۇنىڭ ئاۋاز توسۇش ۋە نۇر ئۆتكۈزۈش خۇسۇسىيىتى ياخشى بولىدۇ .

ئەينەك قەغەز <خىم> نەرسە-كېرەكلەرنى ئوراشقا ياكى زىننەت بۇيۇملىرى قىلىشقا ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل پارقىراق قەغەز . ئۇ نېپىز تىنىق بولىدۇ، قەغەز بوتقىسىنى

لاپ سۇنغىنى ئاڭلاندى . ② قارشىسىدىكى نەرسىلەرنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان، ئادەتتە كىشىلەر ئۆز ئەكسىنى كۆرىدىغان، ئارقىسى سىلانغان مەخسۇس شېشە: مەلىكە ئۇنى كۆرۈپ ئورنىدىن قوپۇپتۇ، يانچۇقدىن ئەينەكنى ئېلىپ، ئاۋۋال ئەينەكنىڭ ئالدىنى، كېيىن ئارقىسىنى كۆرسىتىپتۇ؛ بېشىدىكى تاغاقنىڭ چىشلىرىنى سۇندۇرۇپ كۆلچەككە تاشلاپتۇ- دە، شىپاڭدىن چۈشۈپ گۈللۈك ئارىسىغا كىرىپ كېتىپتۇ .
 ③ يىراقتىكى نەرسىلەرنى يېقىنلاشتۇرۇپ كۆرسىتىدىغان، كىچىك نەرسىلەرنى چوڭايىتىپ كۆرسىتىدىغان، كۆزنىڭ كۆرۈش ئىقتىدارىنى ئاشۇرۇپ بېرىدىغان مەخسۇس شېشە ئەسۋاب: بۈگۈنكى ئالىملار ئاسماننى تەكشۈرۈش ئۈچۈن ئاسترونومىيە ئەينىكى ئىجاد قىلدى... ④ كۆچمە . بىرەر ھالەتنى، ھادىسىنى كۆز ئالدىدا ئەكس ئەتتۈرۈپ ياكى يورۇتۇپ تۇرغان نەرسە؛ ئۇلگە نەمۇنە: ئابلىمىت خەتتىن كۆزىنى ئېلىپ، ساڧاغا ئۆزىنى تاشلىدى- دە، كۆزەينىكىنى تۇتقان پېتى خىيال سۈردى: — تۇرغۇن ھەقىقەتەن قەيسەر جەڭچى . ئۇنىڭ پەزىلىتى مەن ئۈچۈن ئەينەك . ⑤ كۆزگە تاقايدىغان ئەينەك (كۆزەينەك): ئۇ ئەينەكسىز خەت كۆرەلمەيدىغان بولۇپ قالدى .

ئەينەك بولماق نەمۇنە بولماق، ئۇلگە بولماق: ئۇچىنچى دۇنيا ئەلىلىرى ئىچىدىكى بىرمۇنچە دۆلەتلەرنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىككە ئىگە تېخنىكىسى بار، كۆپىنچەسىنىڭ مىللىي ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇش جەھەتتە باشقا دۆلەتلەرگە ئەينەك بولغۇدەك تەجرىبىلىرىمۇ بار .

ئەينەك پارقىراقلىقى <گېئول> غەيرىي مېتال پارقىراقلىقىنىڭ بىر خىلى، بەزى مېتاللار يۈزىنىڭ نۇر قايتۇرۇشى ياكى پارقىراقلىقى خۇددى ئەينەكنىڭكىگە ئوخشايدۇ . شۇڭا ئۇ «ئەينەك پارقىراقلىقى» دەپ ئاتالغان . ئۇ سۈزۈك مېتاللاردا ئەڭ كۆپ ئۇچرايدىغان بىر خىل خۇسۇسىيەت . مەسىلەن: دالاشپاتى

ئەينەكچىلىكتىن تاپقان پۇلى بىلەن تۇرمۇش كەچۈرەتتۇك. ② ئەينەكنى ئېرىتىپ ھەر خىل بۇيۇملارنى ياساش كەسپى.

ئەينەكچىلىك **ئى گېئول** <ئى گېئول> ماگىملىق جىنىسلاردىكى نۇراقسىز ھالەتتە تۇرغان ئەينەك ماددىسى، ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى ۋە بېسىم، تېمپېراتۇرا قاتارلىق فىزىكىلىق شارائىتنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ كرىستالغا ئايلىنىش ھادىسىسى.

ئەينەكچىلىك سۈپ. ئەينەك شەكىللىك، ئەينەككە ئوخشايدىغان، ئەينەككەك: ھە، مانا چاڭئەنجى — ئەينەكسىمان يول، ھاياتنىڭ شاۋقۇنى قاينايدۇ ئۇندا. رەڭ ئېلىپتۇ باشقىچە جۇڭشەن گۈللىرى، قارىغايىلار باراقتان گۈللەپتۇ بۇندا...

ئەينەكچىلىك سۈپ ① ئەينەك بار، ئەينەك سېلىنغان، ئەينەك ئورنىتىلغان: ئەينەكچىلىك ئىشك. ئەينەكچىلىك دېرىزە. * ئۇ دەرھال بىر ماگىزىننىڭ ئىچىگە كىرىپ يوشۇرۇنۇپ، ئىشكىنىڭ ئەينەكچىلىك قانىتىدىن سىرتقا مارىلاپ قارىدى. ② ئەينەك تاقىغان، ئەينەككە ئىگە:

— زادى نېمە گەپ؟ — ئەينەكچىلىك دوختۇر كۆزىدىن ئەينەكنى ئېلىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

ئەينەن رەۋ [ئە] ① ھېچقانداق ئۆز-گىرىشىسىز، ئۆز پېتىچە، ئەينە بىلەن: ھايال ئۆتمەي ھېلىقى ئەقىللىق ئادەم دوستى بىلەن بىللە بېرىپ، بۇ ئىشنى قازىغا ئەينەن مەلۇم قىلدى. ② دەل، نەق: تۇڭلۇكتىن كۆرۈنگەن يۇلتۇزلارنى بىر پارچە كۈل رەڭ بۇلۇت كېلىپ توسۇۋالدى. بۇلۇت بىردىنلا شەكىل ئۆزگەرتىپ ئادەم سۈرىتىگە ئوخشاپ قالدى. بۇ ئادەم ئورۇق، يىرگىنچىلىك روزەك بەزنىڭ ئەينەن ئۆزى.

ئەينەن سۈرەت <گ سەن> جۇڭگوچە فورترىت رەسىمىنىڭ ئەنئەنىۋى ئاتالغۇسى بولۇپ، ئۇ «تىرىك سىزىش»، «ئەينە سىزىش» دەپمۇ ئاتىلىدۇ. يەنى ئادەم ۋە

خىمىيىلىك بىر تەرەپ قىلىش ياكى يالتىراقتىن پايدىلىنىش ئارقىلىق ياسىلىدۇ.

ئەينەك قىلماق نەمۇنە قىلماق، ئۈلگە قىلماق: ئايرىش ئۇسۇلىنىڭ بەزىلىرىنى سوتسىيالىستىك قانۇنشۇناسلىقتا ئەينەك قىلىشقىمۇ بولىدۇ.

ئەينەك ھادىسىسى <گېئول> ماگىملىق جىنىسلار قۇرۇلمىسىنىڭ بىرى، يەر ئۈستىگە ئېتىلىپ چىققان ياكى يەر يۈزىگە يېقىن ئەتراپقا بۆسۈپ كىرگەن ماگما تېز مۇزلاب توڭلىغاندىن كېيىن كرىستاللىنىشقا ئۈلگۈ-رەلمەي شەكىللەنگەن تەبىئىي ئەينەك.

ئەينەك ئوغۇت <خىم> تەركىبىدە بور، ئارىسىن، مانگان، مولىبدىن ۋە كوبالت قاتارلىق ئېلېمېنتلار بولغان بىرىكىمىلەر بىلەن ئەينەك پاراشوكىنى بىرگە ئېرىتىپ ياسىلىدىغان دانچە ھالەتتىكى ئوغۇت. تۇپراقتا سۇ ئۇنى ئاسانلىقىچە ئېقىتىپ كېتەلمەيدۇ، ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يىلتىزى ئۇنى بىۋاسىتە سۈمۈرۈۋالالايدۇ، ھەم ئۆسۈملۈككە ئۇزاققىچە كۈچ بېرىدۇ.

ئەينەك يىپ <خىم> ئادەتتىكى ئەينەك، يالتىراق ياكى باشقا سۇنئىي سىنتېز قىلىنغان ماددىلاردىن پايدىلىنىپ ياسالغان ئىنچىكە تالا. ئۇنىڭدىن ئەينەك زەخت، زىننەت بۇيۇملىرى قاتارلىقلارنى ئىشلەشكە بولىدۇ.

ئەينەكچى ئى. ئەينەك سېلىش، سېتىش ۋە ئۇنى خىلمۇخىل شەكىلگە كەلتۈرۈش بىلەن شۇغۇللانغۇچى: ئىمارەت ئاللىقاچان پۈتكەن، ھازىر بولسا شەھەردىن تەكلىپ قىلىنغان ئەينەك-چىلەر ئىمارەتنىڭ دېرىزىلىرىگە ئەينەك سېلىۋاتىدۇ.

ئەينەكچىلىك ئى ① ئۆي-ئىمارەت دېرىزىلىرىگە، ئىشكاپ، جاھازلارغا ئەينەك سېلىش ۋە قۇراشتۇرۇش ئىشى، شۇ ئىش بىلەن شۇغۇللىنىش كەسپى: دادام ئەينەكچىلىك قىلاتتى. پۈتۈن ئائىلىمىز دادامنىڭ شۇ

تال ئاق، قىزىل، ھال رەڭ قاتارلىق رەڭ-لەردە بولىدۇ، خۇش بۇي پۇرايدۇ؛ مېۋىسى شار شەكىلدە، رەڭگى يېشىل، پېشقانىدا سېرىققا ئۆزگىرىدۇ. يېڭىلى بولىدۇ. ئەمى چۈچۈمەل. ② شۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى. ئەينۇلا مۇرابباسى ئەينۇلا مېۋىسىنى قاينىتىپ ياسالغان مۇراببا.

ئەينى سۈپ ① خۇددى ئۆزى، دەل ئۆزى، نەق ئۆزى، ئوپ-مۇئوخشاش، ئەسلى: مەن تۆۋەنگە چۈشۈپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغاندىن كېيىن ئەينى ئەھۋالنى يېزىپ، يۇقىرىغا دوكلات ئەۋەتتىم. * رەڭگى ئۆڭگەن، ئۆزى جىددىي تولىمۇ، جىلە بولۇپ ماڭار ئالدى-كەينىگە، ئويلاپ قالىدىم: قاچان قايتار بۇ باشلىق، شۇ ھالەتتىن ئۆز ئەسلىگە، ئەينىگە. ② رەۋ. شۇ، ئۆتكەن: مەرھۇم رەھىم ناۋاي دەپنە قىلىنغان كۈنى قەشقەردىكى يوقسۇل نامراتلار، تاشۋاينىڭ ئەينى يىللاردا گۇلاختا بىللە ياشىغان يېتىم-يېسىر سەپداشلىرى ھەيۋەتلىك سەپ تۈزۈپ، جىنازىنى كۆتۈرۈپ مېڭىشتى. * ۋېنېتسىيە ۋە گېنۇيە، بۈگۈنكى كۈندە ئىتالىيەنىڭ شەرقىي شىمالى ۋە غەربىي شىمالدىكى دېڭىز بويلىرىغا جايلاشقان ئىككى چوڭ شەھەر، ئەمما ئەينى يىللاردا، ئۇلار ئىككى مۇستەقىل جۇمھۇرىيەت ئىدى.

ئەينى چاغدا ← ئەينى زاماندا: دۇرۇس، ئەينى چاغدىكى پارتكوم سۇ ئامبىرى قۇرۇشنى قارار قىلىشتا بۇ ئىشنى ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ-تەتقىق قىلىمىدى، ئىلمىي روھ كەم بولدى. * چىڭگىزخاننىڭ نەۋرىلىرى مانا مۇشۇ كەڭ زېمىندا موڭغۇل ئىمپېرىيىسىنىڭ ھەرقايسى خانلىقلىرىنى قۇرغان، ئەينى چاغلاردىكى قىرىم باتۇخان ھۆكۈمرانلىقىدىكى قىپچاق دۆلىتىگە قاراشلىق ئىدى.

ئەينى زاماندا شۇ دەۋر، شۇ مەزگىل، شۇ پەيت، شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە: يازغۇچى، شائىر-لار ئەينى زاماندا مەنئى مەدەنىيەت قۇرغۇچىلار ۋە ئىنسانىيەتنىڭ «روھىي ئىنژېنېر»لىرى. شۇڭا، بۇ پائالىيەتتە بىزنىڭ ئادا قىلىشقا تېگىشلىك

نەرسىلەرنىڭ سۈرىتىنى بەئەينى تىرىكتەك ئوخشىتىپ سىزنىش دېمەكتۇر.

ئەينەنسز سۈپ. ئەينەن ئەمەس، ئەينى بولمىغان.

ئەينەنسزلىك «ئەينەنسز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

ئەينەنسزلىك دەرىجىسى <فېز> ئەينەنلىك دەرىجىسىنىڭ ئەكسى. ئۇنىڭ كونكرېت ئىپادىسى: چىققان سىگنالدا، كىرگەن سىگنالدا بولمايدىغان بەزى گارمونىك دولقۇن ئامىلىرىنىڭ بولغانلىقىدىن ئىبارەت. ئۇ يەنە، «سىزىقسىز ئەينەنسزلىك كوئېففىتسىيەنتى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

ئەينەنلىك سۈپ. ھېچقانداق ئۆزگىرىشىز بولغان، خۇددى ئۆز پېتىچە ساقلانغان، ئوپمۇ ئوخشاشلىققا ئىگە: بۇ ئىككى پارچە ھېكايە ئىلگىرى مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنمىغان بولسىمۇ، قول يازما ھالەتتە قولدىن قولغا ئۆتۈپ بىر قىسىم كىتاب-خانلارغا تونۇش بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن، ھېكايە-لارنىڭ سۆز-ئىبارىلىرىگە قىسمەن تۈزۈش كىرگۈزۈپ قويغىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئۇنىڭ مەزمۇن ۋە بەدىئىي قۇرۇلمىسى جەھەتتىكى ئەينەنلىكىنى تولۇق ساقلاپ قالىدىم.

ئەينەنلىك دەرىجىسى <ئېل> ئەسۋاب-ئۈسكۈنىلەرنىڭ چىقىش سىگنالى بىلەن كىرىش سىگنالىنى قايتا ئىپادىلەشتىكى ئوخشاشلىق دەرىجىسى بولۇپ، رادىئو، تېلېۋىزورلارنىڭ ئەينەنلىك دەرىجىسى قانچە ياخشى بولسا ئۇلار چىقارغان ئاۋاز ياكى سۈرەتنىڭ شۇنچە ياخشى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئەينۇلا ئى [پ] <پوت> ① ئەتىراپىدا ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ، سورتلىرى كۆپ بولۇپ، سوغۇققا چىداملىق؛ يوپۇرمىقى ئۇخۇم شەكىلىدەك؛ باھاردا چېچەكلەيدۇ، گۈلتاچى ياپىراقچىسى بەش

ۋەزىپىمىز ۋە ئوينىيدىغان رولىمىز چوڭ. ئەينى مۇددەتتا ئاساسىي مەقسەت، ھەقىقىي نىيەت، كۆڭۈلدىكى ئوي: بۇ جايغا ياخشى باغۋەنلەرنى ئەۋەتىپ بۇ يەرنى گۈزەللەشتۈرۈش، ئاۋاتلاشتۇرۇش ئەينى مۇددەتتا.

ئەينى ۋاقىتتا ← ئەينى زاھاندا.

ئەينىيەت ئى [ئە] ① يېزىت. ئەينەن، ئوخشاشلىق، بىر خىللىق، بىردەكلىك. ② <مات> تەركىبىدىكى بارلىق ھەرپ بەلگە-لىرىنىڭ ھەممە قىممەتلىرىدە مۇتلەق ئۆزگەرمەيدىغان تەڭلىك، ئوخشاشلىق.

ئەينىيەت قانۇنىيىتى <لوگ> فورمال لوگە-كىدىكى تۈپ قانۇنىيەتلەرنىڭ بىرى، ئۇ پىكىر قىلىشتا ۋە ھۆكۈمەلەرنى ئەينى بىر مەنىدە قوللىنىشنى، ئوخشاش بولمىغان ئوقۇم ۋە ھۆكۈمەلەرنى ئارىلاشتۇرۇپ، ئالماشتۇرۇپ قويماشلىقنى تەلەپ قىلىدۇ. يەنى «ئا»نى «ئا» دېگۈلۈك دېگەندىن ئىبارەت. ئەيىھەنئاسى (توغرىسى: ئەيىۋەنئاس) ← ئەيىۋەنئاس.

ئەيىۋاش (توغرىسى: ئەيۋەش) ← ئەيۋەش.

ئەيۋەش ئى ← ئەيۋەشكە كەلمەك.

ئەيۋەشكە كەلمەك ① پەيلىدىن يانماق، يولغا كىرمەك، پەسكويىغا چۈشمەك، ماقۇل بولماق، ئۇنىماق، كۆنمەك: ئايخان: ماقۇل، ماقۇل، ئەمىسە مەن دەرھال ماڭاي، (تېز ماڭىدۇ، بىرنەرسە ئېسىگە كېلىپ يەنە قايتىپ كېلىدۇ) بىلمەمسىز، سادىرمۇ ئەيۋەشكە كەلدى. قېنى، ماڭا قانچىلىك نەپ بېرىسىز؟ * ھوي، ياخشىلىقنى بىلمىگەن مۇناپىق! قېنى كۆرەيلى! كىم كىمنى ئەيۋەشكە كەلتۈرەركىن! — دېدى ۋە ئادەملىرىگە ۋارقىردى، — بۆرە تەبىئەت-لىك بەتبەخت. * توشقاننىڭ كۆڭلىدىكى سەزمىگەن تۈلكە: — بۇ ئەخمەق ئاسانلا ئەيۋەشكە كەلدى. ئۇ ئۆيىنى راسلىۋالغۇچە مەن بۆردى چاقىرىپ كىردى. قېنى ماڭا تۇتۇق بەرمىگەن توشقاننىڭ بۆرە چاڭگىلىدىكى ھالىنى بىر

كۆرەي، — دەپ ئويلاپتۇ. ② ئەسلىي ھالىتىگە كەلمەك، ساقايماق: بۇ يىل مارجان بۇلاقتا ئىقتىسادىي زىرائەتلەر كۆپ تېرىلدى. بۇنىڭ ئۈچۈن ئەزالار بۇرۇن تاشلىۋېتىلگەن ئۈنۈمىمىز يەرلەرنى قايتىدىن ئەيۋەشكە كەلتۈردى.

ئەيىپ ئى [ئە] ① قىلىدۇ. — يوسۇنغا،

تەرتىپ-تۈزۈمگە، ئەدەب-ئەخلاققا خىلاپ ئىش؛ كەمچىلىك، سەۋەنلىك: بىلمەسلىك

ئەيىپ ئەمەس، تىرىشماشلىق ئەيىپ (ماقال).

* ئۆزىنىڭ ئەيىپى ئۆزىگە كۆرۈنمەس، كۆزىنىڭ ئەيىپى كۆزىگە كۆرۈنمەس (ماقال). ② كىشى

ئويلىدىغان، نومۇس قىلىدىغان، خىجالت

تارتىدىغان خاتا ھەرىكەت؛ ناچار قىلىق، بولمىغۇر ئادەت، خىجالەتلىك ئىش، ئۇيات:

سىز دەرسىز، يىگىتكە ياش تۆكەك ئەيىپ، بىلىمەن

نومۇسى كۆز ياش يىگىتنىڭ، ئېسىمدە ئاتاممۇ

ئېيتقان ئۆلۈمگە رازى بول ۋە ئەمما تۆكۈمە كۆز

يېشىڭ! ③ نۇقسان، قۇسۇر، ئىللەت، جىس-

مانىي كەمتۈك: غېمى يوق ئىنسان بولماس،

ئەيىپى يوق ھايۋان بولماس (ماقال). پۇتدا

بىرئاز ئەيىپى بارلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا،

كېرەمنىڭ تەقى-تۇرقى كېلىشكەن يىگىت ئىدى.

ئەيىپ قويماق ئەيىپلىك دەپ قارىماق،

ئەيىپ ئارتىماق، ئېۋەن تاپماق، نۇقسان

تاپماق: بەختىيار ئاچچىقلانغان ھالدا مۇدەرغا: —

سىز ھەممىشە تىرىناق تۇۋىدىن كىر ئىزدەپ

ئۆگىنىپ قېلىپسىز... دائىم مېنىڭ ئىشىمغا ئەيىپ

قويىسىزغۇ؟ — دېدى.

ئەيىپكە بۇيرۇماق ← ئەيىپلىمەك: ساقىيا،

ئىچەيلى بىر قەدەر، ئەيىپكە بۇيرۇما سەن مېنى.

كېلەر گۈل-گۈلگە سۆزلۈرۈم، بولغاندا

شارابنىڭ گۈلگۈنى!

ئەيىپنى بويىنغا ئالماق كەمچىلىك، خاتالىقنى

تونۇماق، ئىقرار بولماق، باش ئەگمەك:

قەيسەر كەسكىن سۈرەتتە ئەيىپىنى بويىنغا

ئېلىپ، — سىز توغرا ئېيتتىڭىز مەن سىزنىلا ئەمەس

ئۆزەمنىمۇ ئازابلدىم، — دېدى.

ئەيىپدار [ئە+پ] ① ئى. نۇقسانى، ئەيىپى

ئەيىبلەنگەن ئەنزە <قا> تەپتىش ئورگانلىرى دۆلەتنىڭ نامىدىن جىنايەتچىنىڭ جىنايى جاۋابكارلىقىنى سۈرۈشتۈرۈپ سوت مەھكىمىسىگە ئەيىبلەنگەن ئەنزە.

ئەيىبلەنگۈچى ئى. سوت مەھكىمىلىرى تەرىپىدىن جىنايى جاۋابكارلىققا تارتىلغان شەخس.

ئەيىبلىك سۈپ. ئەدەب-ئەخلاققا خىلاپ، كىشى ئۇيلىدىغان ئىشنى قىلغان؛ جاۋابكار؛ زەيتۇنخان بۇ ئىشتا ئۆزىنىڭ ئەيىبلىك ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ئۇن چىقارماستىن جىملا ئولتۇردى. * ئەپۇ قىل خوتۇن، — دېدى ئەخەت ئايالىغا يالۋۇرۇپ، — مەن ئەيىبلىك، ئىككىنچى مۇنداق قىلماسلىققا ۋەدە بېرىمەن.

ئەيىبلىگۈچى ئى. دۆلەتكە ۋە كالىتەن سوت مەھكىمىسىدە جىنايى ئىش يۈزىسىدىن ئەيىبلەش پىكرىنى قۇۋۋەتلەيدىغان شەخس.

ئەيىبلىمەك پ ① ئەيىبلىك دەپ تونۇماق، گۇناھكار دەپ ھېسابلىماق؛ ئۇلارنى كىم خاتىرىلەيدۇ؟ ھېچكىم! ھەتتا ئۇلارنى مۇشۇ قىسمەتكە مۇپتىلا قىلغانلارمۇ خاتىرىلەيدۇ، بەلكى تىللايدۇ، ئەيىبلەيدۇ. ② تەنقىس قىلماق؛ شۇمۇ بىر يىلدىن بېرى مەتيا قەيسەرنىڭ ئەيىبلەشلىرىدىن خېلى قۇتۇلۇپ قالغانىدى، مانا بۈگۈن يەنە ئاڭلىماقتا.

ئەيىبىناھ سۈپ. جىسمانىي جەھەتتىن ئاجىز، بىرەر ئەزايىدا كەمچىلىكى، نۇقسانى، ئىسلىتى بار، مېيىپ، مەجرۇھ؛ مەن، ئۇنىڭ مېنى يەرگە قاتتىق ئۇرۇپ ئەيىبناھ قىلىپ قويۇشىدىن ئەنسىرەشكە باشلىدىم، لېكىن ئۇ، ئۇنداق قىلمىدى.

ئەيىبناھە ئى [ئەيىب-ناھە] بىرەر خاتا ئىش-ھەرىكەت ياكى جىنايى قىلمىشىنى پاش قىلىش ھەققىدىكى شىكايەت خېتى، ھۇججەت قاتارلىقلار؛ ئەيىبدارلار ئۈستەلنىڭ ئۇدۇلغا تىزىلغاندا، ھېلىقى كىشى كۆزەيىنىكىنى تاقىدى-دە، ئورۇق قولى بىلەن ئالدىدىكى

بار، ئەيىبلەنگۈچى، گۇناھكار شەخس؛ ساقچى ئەيىبدارنى سوت مەيدانىغا ئېلىپ باردى. ② سۈپ. جىسمانىي جەھەتتىن بىرەر كەمچىلىك، نۇقسانى، ئىسلىتى بولغان، ئەيىبناھ، ئەيىبلىك؛ ئەيىبدار بالا.

ئەيىبىسىز سۈپ ① ئەيىبى يوق، گۇناھسىز؛ ئەيىبسىز دوستى ئىزدىگەن دوستىز قالار (ماقال). * ئۇ ئەيىبسىزلا پادىشاھ تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلدى. ② جىسمانىي جەھەتتىن ساغلام، نۇقسانسىز؛ يالقۇن ھەر جەھەتتىن كىشىلەرنى ئۆزىگە جەلپ قىلارلىق دەرىجىدە ئەيىبسىز يىگىت بولدى.

ئەيىبكار ئى [ئە+پ] خاتالىق ئۆتكۈزۈپ جىنايەت سادىر قىلغان، قانۇن ئالدىدا ئەيىبلەنگەن كىشى؛ گۇناھكار، جاۋابكار؛ سوتچى قەتئىي ھالدا: — قانۇننىڭ بەلگىلىمىسىنى شەخسنىڭ تەلپى بويىچە ئۆزگەرتىشكە بولمايدۇ، قانۇننىڭ ئەيىبكار ئۈستىدىن دەۋا قىلىش ھوقۇقى بار، — دېدى. * ئەسقەر شوخلۇق قىلىپ بىكاردىن-بىكار ئەيىبكار بولۇپ قالدى.

ئەيىبلەش «ئەيىبلىمەك» پېئىلىنىڭ يەنە بىر ئىسمىدىشى.

ئەيىبلەشنى كەچۈرۈم قىلىش <قا> تەپتىش ئورگانلىرى جىنايەت ئۆتكۈزگەن ئەمما قانۇن بويىچە جازالاشقا تېگىشلىك بولمىغان ياكى جازانى كەچۈرۈم قىلىشقا بولىدىغان جاۋابكار ھەققىدە چىقارغان قارار. **ئەيىبلەشكە** «ئەيىبلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: مېنى بەزى كىشىلەر، — سەندە ئۆز كەسپىڭگە بولغان مۇھەببەت كەم، — دەپ ئەيىبلەيدۇ.

ك «پېئىلىنىڭ يىغىن قاتناشچىلىرى سى بار»، «دۇنيا ، زىيالىي، — دەپ ك «پېئىلىنىڭ

سور
پوپۇرم
چېچەكلەيدۇ

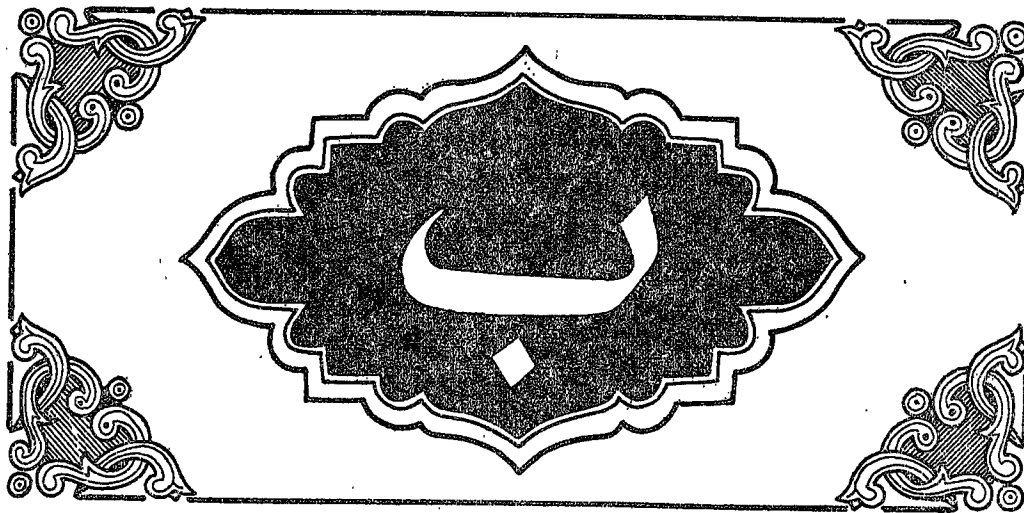
ئەي ئادەملەر: موللارەيدىن يەنە جاكارلاپ مۇنداق دېدى: — ئەيىۋەنناس — ئىشتىگلار ئامۇخاس، گۇناھ رىيا بولسىمۇ، جازا دېگەن راست. ② كۆچمە. ھاياجان، قايغۇ، غەزەپ ۋە ئازابلىنىش تۇيغۇلىرىنى ئىپادىلەيدىغان داد-پەرياد، شاۋقۇن-سۈرەن، كۈچلۈك ئاۋاز: بىر چاغدا يېنىمدىلا بىرنېمە «كش... كش...» قىلىپ كۈشۈلدەنگەندەك قىلدى. كەينىمگە بۇرۇلۇپ قارىدىم، ئەيىۋەنناس، تامنىڭ تۆشۈكلىرىدىن يوغان-يوغان يىلانلار باشلىرىنى چىقىرىپ، كۈشۈلدەشىپ تۇرمامدۇ، بەدەنلىرىم شۇر كۈنۈپ كەتتى.

ئەيىل (توغرىسى: ئەيىل) ← ئەيىل.

قەغەزنى ئېچىپ، پۈكۈلگەن جايلىرىنى ئالسىنى بىلەن تەكشۈلۈپ، سېرىق ياسما چىشىلىرىنى كۆرسىتىپ، ئەيىپنامىنى ئوقۇشقا باشلىدى.

ئەيىپام ئى [ئە] ① يېزىت. كۈن، كۈنلەر، ۋاقىت، ۋاقىتلار: ئارچىلار شىلدەسلىدى، قۇشقاچلار كۆككە ئۆرلىدى، قوشۇلۇش ئەيىپامىنى تورغايلار خەندەن كۈيلىدى. ② بايرام، بايرام كۈنلىرى: ئەي ۋەتەن پەرزەنتلىرى، بايرىمىڭىز مۇبارەك، خۇشال-شاد ئۆتۈۋاتقان ئەيىپامىڭىز مۇبارەك.

ئەيىۋەنناس ئىم [ئە] يېزىت ① كۆپچىلىككە، توپلانغان، جەم بولغان خالايققا قارىتا قىلىنىدىغان خىتاب، ئىدا؛ ئەي خالايق،

مەقايىق» ناملىق 14 بابلىق ئومۇمىي نەسىھەت خاراكتېرىدىكى كلاسسىك ئەسىرنى ئىجاد قىلدى. **بابىۋى باب** بىر باب-بىر بابتىن، باب تاشلى-ماي: بابمۇ باب ئوقۇماق. * بابمۇ باب سېلىشتۇرماق.

بابۋنە ئى [پ] <بوت> مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىگە تەۋە كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، شاخلىرى كۆپ، ئىنچىكە؛ يوپۇر-مىقى پەيسىمان چوڭقۇر يېرىلغان؛ باشسىمان گۈل رېتىگە كىرىدۇ، ئوتتۇرىسىدىكى گۈللىرى سېرىق، چۆرىسىدىكى گۈللىرى ئاق، خۇش بۇي پۇرايدۇ؛ شىنجاڭدىن چىقىدۇ؛ گۈلى تىبابەتچىلىكتە دورا قىلىنىدۇ، ئىچىنى يۇمشىتىش، يەلنى تارقىتىش، مېڭە ۋە پەينى قۇۋۋەتلىنىدۈرۈش، سۈيدۈك، ھەيزلەرنى ماڭغۇزۇش، سۈت كۆپەيتىش قاتارلىق روللىرى بار.

بابىدا رەۋ. ساھەسىدە، جەھەتتە: دېدىم ئاخىرى رەئىس ماختىغان، قالىتىس تالانتلىق شائىرلىقىنى، شېئىر بايىدا كەم ئۇچرايدىغان، تالانت ئىگىسى، ماھىرلىقىنى.

بابىل ئى [ر] <گربك> <تارىخ> «ئىككى دەريا

پ ① ئۇيغۇر ئېلىپبەسىنىڭ ئۈچىنچى ھەرپى. ② رەت تەرتىپى جەھەتتە ئۈچىنچىنى كۆرسىتىدۇ؛ بۇ يىل ئالىي مەكتەپلەر ئارا ئۆتكۈزۈلگەن تىكتاك توپ مۇسابىقىسىدا مەكتەپ-مىزنىڭ «ب» گۇرۇپپىسى چېمپىيونلۇققا ئېرىشتى.

پاپ (بابى) ئى [ئە] ① كىتاب، ئەسەر، ماقالە قاتارلىقلارنىڭ ھەر بىر ئايرىم بۆلىكى؛ قىسمى؛ كىتابنىڭ بىرىنچى بابى. * بۇ بابتا بىز ئالدى بىلەن ئالىمىنىڭ ئاتا-ئانىسى ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتىمىز. ② كۆچمە. دەۋر، سەھىپە: «4-ماي» ھەرىكىتى جۇڭگو ئىنقىلابى تارىخىدا يېڭى باب ئاچتى. ③ ئامال، چارە: ئوپىناشماڭ ئەرباب بىلەن، جايلايدۇ ھەر باب بىلەن (ماقال).

پاپىست ئى [ر] <ئىنگ> <خىم> قەلەي، قوغۇ-شۇن ياكى ئاز مىقداردىكى باشقا مېتاللاردىن پايدىلىنىپ ياسالغان، سۈركىلىشكە ئىنتايىن چىداملىق ھەمدە كۆزەيىنە كىنىڭ مۇھىم ماتېرىيالى قىلىنىدىغان بىر خىل قېتىشما.

پابلىق سۈپ. بابلارغا بۆلۈنگەن، بابلىرى بار: بەش بابلىق كىتاب. * XIII ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ئەدىب ئەھمەد يۈكەنكى «ئەتەبەتۇل-

دا: «ھەممە ئادەم باپباراۋەرلىك ئاساسىدا تۇغۇلغان، ئۇلارنىڭ ھەممىسى دەخلىسىز بولغان تۇغما كىشىلىك ھوقۇقى، ھاياتلىق، ئەركىنلىك ۋە بەختكە ئىتىلىش ھوقۇقىغا ئىگە»، دەپ جاكارلانغان.

باپكار (باپكارى) ئى [پ] قول دەستگاھىدا پاختا يىپىتىن بۇز (ماتا) توقۇغۇچى كاسپ، ھۈنەرۋەن: ياشاپ ئۆتكەن ئاشۇ شەھەردە، قولى گۈل بىر باپكار ئۇستا. توقۇغان ئۇ كۈندە ئون گەز رەخت، كېچىكتۈرمەي يېڭى ئىش تۇتسا. **باپكارچىلىق (توغرىسى: باپكارلىق)** ← **باپكارلىق.**

باپكارلىق «باپكار» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى: خوتۇن ئېرىگە شۇنداق دەپتۇ: بۇرۇنقى زاماندا يېزىلارنىڭ بىرىدە بىر باپكار ئۆتكەنكەن. ئۇ ئەتىگەندىن كەچكىچە باپكارلىق دۇكىنىدا ئىشلەيدىكەن.

باپلىماق «باپلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

باپلىشماق «باپلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: — بۇ مۇناپىق ئېيلاسىنى باتۇرلار تازا باپلىشىپتۇ. دە! — دېدى ساقىلى قاردەك ئاقارغان بىر مويىسپىت كىشى زۇنۇنىنىڭ ھازىرقى ھالىتىگە قاراپ.

باپلانماق «باپلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: كۈرەش تۇغدى داھىنى — ۋەتەن ئوغلى دانانى، ئاتنى قايتىدىن تاخمۇ، شۇملار خويىمۇ باپلاندى.

باپلىماق پ ① سۆز، ئىش-ھەرىكەت ۋە كۈرەش بىلەن ئەدەبىنى، جازاسىنى بەرمەك؛ جايلىماق: — يەپ توپماس باجگرلارنى راسا باپلاپتۇ. دە! — دېدى خېرىدارلاردىن بىرى * ئۈچ يىل ياتتۇق شۇ يولدا، ئارچا بىلەن ئوت قالاپ، باپلايلى دەپ راسلىنىپ، دۈشمەن يولغا قاراپ. ② بىرەر ئىشنى كۆڭۈلدىكىدەك مۇۋاپىق بېجىرمەك، بەجا كەلتۈرمەك؛ ياخشى، قايىل بولارلىق دەرىجىدە ئىجرا

ۋادىسى» نىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان قەدىمكى ئەڭ چوڭ شەھەر يەنى قەدىمكى بابىل پادىشاھلىقى بىلەن يېڭى بابىل پادىشاھلىقىنىڭ پايتەختى (ھازىرقى ئىراقتىكى باغداتنىڭ جەنۇبىدا).

بابىل پادىشاھلىقى <تارىخ> قەدىمىي شەرقتە ئۆتكەن، بابىل شەھىرىنى پايتەخت قىلغان قۇللۇق تۈزۈمىدىكى دۆلەت. ئۇ قەدىمكى بابىل پادىشاھلىقى (مىلادىدىن بۇرۇنقى XIX ئەسىردىن XVI ئەسىرگىچە) ۋە يېڭى بابىل پادىشاھلىقى (مىلادىدىن بۇرۇنقى 626 — 538-يىللىرى) دەپ ئىككىگە بۆلۈندۇ.

باپ سۇپ [پ] ① بىرەر ئادەم، مەقسەت، ئىش ياكى نەرسىگە ماس كېلىدىغان؛ مۇۋاپىق؛ لايىق: ئاشپەز ئۇستىلار قازانغا باپ ساپلانغان يوغان كەپكۈرلەر بىلەن شۇيلىنىڭ ئوبدان بولۇشى ئۈچۈن جان كۆيدۈرۈپ خىزمەت قىلماقتا. * شۇڭغۇپ كىردىم سۆز دېگىزى قاينام-لىرىغا، كوممۇنىستىك خىسلىتىگە تاپماققا باپ سۆز.

باپ كەلمەك مۇۋاپىق، ماس، لايىق كەلمەك: فېيىرباخ بۇنداق تەلەپنى ئوتتۇرىغا قويدۇ ۋە: — بۇنداق تەلەپ مۇتلەق بولدى، ھەرقانداق زامانغا ھەم ھەرقانداق ئەھۋالغا باپ كېلىدۇ، — دەپ ھېسابلايدۇ. * بىز تەجرىبىلەرنى ئەستايىدىل يەكۈنلەپ، سودا-سانائەت كارخانىلىرىنىڭ ئالاھىدىلىكىگە باپ كېلىدىغان تۈزۈم، چارىلارنى تېپىشىمىز كېرەك.

باپباراۋەر سۇپ [پ] ھەجىمى، كۆلىمى، چوڭ-كىچىكلىكى، ئۇزۇن-قىسقىلىقى، ئېگىز-پەسلىكى، قىممىتى قاتارلىق جەھەتلەردە تەپپۇتەك: دۆلىتىمىزنىڭ 1954-يىلدىكى ئاساسىي قانۇنىنىڭ 85-ماددىسىدا: «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ بارلىق پۇقرالىرى قانۇندا باپباراۋەر» دەپ بەلگىلەنگەن.

باپباراۋەرلىك «باپباراۋەر» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئامېرىكىنىڭ «مۇستەقىللىك خىتابنامىسى»

رولى بار، شۇڭا ئۈزۈمسىمان شارچە باكتېر-
رېيىسى ياكى زەنجىرسىمان باكتېرىيەلەردىن
بولغان يۇقۇملىقلىرىنى داۋالاشتا كۆپ
ئىشلىتىلىدۇ.

باتمىسىللو نوسىتىپىلار ئى [ر] <تب> ئۆزىگە
كېسەللىك باكتېرىيىسىنى يۇقتۇرۇۋالغان،
لېكىن كېسەل بولمىغان؛ كېسەل بولسىمۇ
ساقايغاندىن كېيىن، كېسەللىك باكتېرىيىسى
تېخى يوقالمىغان ھەمدە ئۆزىدىكى كېسەللىك
باكتېرىيىسىنى باشقا كىشىگە يۇقتۇرىدىغان
كىشىلەر.

باتناماق «باتناماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي
دەرىجىسى: بىردەمدىلا سەن ئۇنى باتىتىپ
قويدۇڭغۇ؟

باتناماق «باتناماق» پېئىلىنىڭ ئۆمىلىك
دەرىجىسى: ئۇلار خېلىدىن بېرى بىر-بىرى
بىلەن باتىشىپ يۈرىدۇ.

باتمىخور سۈپ. دىئال. قېيىدىغاق،
يامانلىغاق.

باتناماق پ. سۆز، بىرەر ئىش-ھەرىكەت
نۆپەيلى باشقىلاردىن يامانلىغاق، قېيىدىغاق،
رەنجىمەك: سادىردىن رۇقىيىمۇ: — سەن
دادامنىڭ ئۈستىدىن گەپ قىلغان ئوخشاشەن، —
دەپ باتناپ يۈرىدۇ. * — يۇرتىنى خوتۇن خەق
سورىسا، ئاخىر زاماننىڭ بولغىنى شۇ، — دەپ
باتناپ يىغىنىدىن چىقىپ كەتكەن ئەر خەقلەرمۇ
چىقىپ قالدى. * زىنۇرشا ئۆز كۆڭلىدە تۆۋەندىكى
نارازىلىقلارنىڭ سەۋەبچىسى ئەبىلغازى دەپ
بىلىپ، مۇشۇ بىرنەچچە ئايدىن بېرى ئەبىلغازىغا
باتناپ يۈرەتتى.

باتۇر ④ سۈپ. خەۋپ-خەتەر، قىيىنچىلىق-
لاردىن قورقمايدىغان؛ يۈرەكلىك، جەسۇر؛
باتۇر چۈشىدە دۈشمەن كۆرەر (ماقال). * بەرگەن
باتۇر ئەمەس، سورىغان باتۇر (ماقال). * — بەكرى
ئاخۇن ئاكىمنىڭ ھويلىسىغا ئوغلاقنى كىم تاشلىسا،
شۇ باتۇر، — دەپ قوشۇمچە قىلدى قىزلاردىن
بىرى. * بۇ باتۇرلار پەقەت ئويغاق ۋاقتىدىلا

قىلىماق، ئورۇندىماق: بۇ شەكىللەرنى ئۆزىگە
خاس ئورۇنلىرىغا بايلاپ ئىشلەتمەسەك، ئاسانلا
خاتالىقلار كېلىپ چىقىدۇ. * ئالدى-دە خەنجەرنى
سۇغۇرۇپ قىنىدىن، ئوردى بايلاپ زالىم سولان
گەجگەسىدىن. ⑧ بىرەر ئىش ياكى
گەپتە باشقىلارنى ئالدىماق، گوللىماق:
نازا بايلىدۇقۇمۇ؟ ئۇنىڭ سوئاللىرىغا تەمتىرىمەي
قالتىش جاۋاب بەردىك، ئۇمۇ راست دەپلا
ئىشەندى. * — ئۇ بۇ قېتىم مېنى قالىتىس بايلاپ
كەتتى، — دېدى سودىگەر يېنىدا كېتىۋاتقان
خوتۇنغا ھەسرەتلىك بىر ئۇھ تارتىپ قويۇپ.

بات ئى. دىئال — بات قىلماق.

بات قىلماق كۆز-كۆز قىلماق، داملىماق.
باتارپىيە ئى [ر] <فران> [ئىل] خىمىيىلىك
ئېنېرگىيە ياكى يورۇقلۇق ئېنېرگىيىسى قاتار-
لىقلارنى ئېلېكتر ئېنېرگىيىسىگە ئايلاندۇرۇپ
بېرىدىغان قۇرۇلما.

باتارپىيىلىك سۈپ. باتارپىيىسى بولغان،
باتارپىيىگە ئىگە: نۇرغۇن باتارپىيىلىك ساقال
ئېلىش ماشىنىسى سېتىۋالدى.

باتالىيون ئى [ر] <فران> [كونا] — يىلك:
بىز مۇزاكىرىلىشىپ، ئۇ يەرگە سىزنىڭ باتالىيونىڭىز-
دىن بىر روتا ئەسكەر ئەۋەتىشنى مۇۋاپىق تاپتۇق.

باتچى سۈپ. دىئال. ماختانچاق، پىسچى؛
مىننەتخور؛ داملامچى. كۆز-كۆز قىلغۇچى.

باتخور سۈپ. دىئال. **باتچى**

باتراق ئى [ر] <كونا> — ياللانما
دېھقان.

باتراقلاشماق پ. ياللانما دېھقانغا
ئايلىنماق.

باتراقلىق ئى. ياللانما دېھقان بولۇشتىن
ئىبارەت ھالەت.

باتىستراتسىن ئى [ر] <بىئول> ئانتىبىئو-
تىكلارنىڭ بىرى، سۇس سېرىق رەڭدىكى
پاراشوك ھالىتىدە بولىدۇ. ئۇنىڭ كۆپ خىل
شارسىمان باكتېرىيىلەرگە قارىتا قارشىلىق

باتۇر ئىكەن، ئۇخلاپ قالغاندا، بۇرنىدىن چىۋىن كىرىپ، ئاغزىدىن چىقىپ كەتكىنىنى تۇيمايدىكەن. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

باتۇر ئانە رەۋ. — **باتۇرلارچە**: گومىنىداڭ باندىتىلىرى بىلەن باتۇر ئانە جەڭ قىلغان بۇ قوشۇننىڭ داڭقى خېلىدىن بېرى ئالماسلارغا مەلۇم.

باتۇرلارچە رەۋ. باتۇر، جەسۇر خۇسۇسىيەت بىلەن: ئامېرىكا داشۆلىرىدىكى ياشلار نامايىشىنى باسقۇرغان ھەربىي ساقيچىلار بىلەن باتۇرلارچە ئېلىشتى.

باتۇرلۇق «باتۇر» سۆزى ① نىڭ ئىسمى شەكلى: باتۇرلۇق قىلماق، باتۇرلۇق كۆرسەتمەك. * باتۇرلۇق كۈرەشلەردە بارلىققا كېلىدۇ، جاسارەت ھەر كۈنى قىيىنچىلىق بىلەن قەتئىي ئېلىشىش جەريانىدا يېتىلىدۇ. * ئەگەر باتۇرلۇق بىلەن پەننى بىرلەشتۈرمىگەن بولسا، ھېچنەمە چىقمايتتى.

جاتىل سۈپ [ئە] يېزىت ① ئىناۋەتسىز؛ يالغان: — مۇبادا بۇنىڭغا پېقىر ۋە مېنىڭ ئەۋلادىم نارازى بولۇپ دەۋا قىلسا، يۇرت، شەرىئى ئالدىدا دەۋاسى باتىل بولغاي، — دېگەن گەپلەر يېزىلىپتۇ. ② قۇۋ، ھىيلىگەر: سايىت ئاشۇنداق بىر تۈرلۈك ھىجايغىنىدا ئۇنىڭ ئىگىسىنى ئالدىغان قۇشنىڭكىدەك باتىل كۆزلىرى ئەجەب بىر ياڭزا چىمىرلايتتى.

جاتىن ئى [ئە] يېزىت. ئىچ؛ كۆڭۈل، ئىچكى دۇنيا: باتىنى زەققۇم بىلەن تولغان يىلاندىنمۇ بەتتەر، شەپشەكى جادۇ كەبى شۇملۇقتا شەپتاندىن ئۆتەر.

باتىن كۆز كۆزىڭىز كۆڭۈل سەزگۈسى ئارقىلىق زاھىر نەرسىلەرنى بىلىش ئىقتىدە. دارى: كۆرۈندى ئاخىر چولپان شەرق ئاسمىنىدا چاقىناپ، كۈلۈپ بۇ يۇرت ئاڭغا باتىن كۆزىدە تەلپۈنۈپ باقتى.

باج ئى [ئە] دۆلەت ھەر خىل تاۋارلار ئۈچۈن نىسبەت بويىچە يىغىۋالدىغان پۇل: باج تۆلىمەك. باج ئالماق. * قەمەرۈز زامان شاھلىق تەختىگە چىقىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، پۇقرالار ئۈستىدىكى ھەممە ئورۇنسىز باج ۋە

ئېغىر سېلىقلارنى ئېلىپ تاشلاپتۇ. **باج تۇرى** دۆلەت باج كىرىمىنىڭ تۇرى، مەسىلەن: دېھقانچىلىق بېجى، سودا-سانائەت بېجى قاتارلىقلار.

باج تۈزۈمى دۆلەت ئالدىدىغان ھەر خىل باجلىرىغا دائىر قانۇن، قائىدە ۋە باج ئېلىش جەريانىدىكى ھەر خىل تۈزۈملەر: شەھىرىمىزدىكى تىجارەتچىلەر پارتىيىسىنىڭ باج تۈزۈمى توغرىسىدىكى يوليورۇقلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ، ئېڭىنى ئۆستۈرۈشتى.

باج خېتى تېگىشلىك باجنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن باج تاپشۇرغۇچىغا بېرىلىدىغان ئىسپات خېتى، ھۆججەت: باج خېتى ئالماق. **باج كەچۈرۈم قىلىش** بەلگىلىك سەۋەبلەر بىلەن باج پۇلى تاپشۇرۇۋېلىشنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش.

باج كىرىمى دۆلەت باج ئېلىش بىلەن ئېرىشكەن كىرىم.

باج نىسبىتى باج نىزامىدا بەلگىلەنگەن مەلۇم باج ئېلىش ئوبيېكتىدىن ئېلىنغان باج سوممىسىنىڭ نىسبىتى.

باج ئوغرىلاش <مال> تاپشۇرۇشقا تېگىشلىك باج پۇلىنى تاپشۇرماي ياكى كەم تاپشۇرۇپ، باج قانۇنىغا غەزەپلىك ھالدا خىلاپلىق قىلىش: ھازىر بىرمۇنچە كارخانىلاردا تەننەرخنى قالايمىقان بېكىتىدىغان، باج ئوغرىلايدىغان، يۇقىرىغا تاپشۇرۇشقا تېگىشلىك پايدىنى تاپشۇرمايدىغان ئەھۋاللار خېلى ئېغىر دەرىجىگە يەتتى. **باجا** ئى. ئاچا-سىڭىلىلارنىڭ ئەرلىرى (بىر-بىرىگە نىسبەتەن): باجا باجىنى كۆرسە، كۆتى قىچىپتۇ (ماقال).

باجا بولماق باشقا بىرنىڭ خوتۇنىنىڭ سىڭىلىسى ياكى ھەدىسىگە ئۆپىلەنمەك: ئۈچ ئاي بولدى، مەن كېرەمگە باجا بولۇپ قالدىم.

باجخانا ئى [ئە+پ] باج ئالدىدىغان جاي،

قاتارلىق رەختلەردىن تىكىلگەن كالتە قونچ - لۇق، بوغۇچلۇق ئاياغ كىيىمى؛ قونچلۇق توپلەي: ئابلىكىمنىڭ ئالدىدا باجىڭىز كىيۋال - غان تەمبەل بىر يىگىت مەزمۇت قەدەملەر بىلەن كىتىپ باراقتى.

باجلىق سۈپ. باجىسى بار.

باجىماق پ.دئال. باشقۇرماق، بېجىرمەك.

باجياۋ ئى [خەن] <بوت> ① بانان ئائىلىسى -

دىكى كۆپ يىلىق، سامان غوللۇق ئۆسۈم -

لۈك، يوپۇرمىقى ناھايىتى چوڭ؛ گۈلى ئاق

كېلىدۇ؛ مېۋىسى بانانغا ئوخشايدۇ ھەم

يېڭىلى بولىدۇ؛ ئەسلى ماكانى ئىسسىق

بەلباغ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

باجكا I ئى. كەپتەرنىڭ ئۇچۇرما بولىمىغان

بالىسى: ئۇ باچكىسىنى بېقىش ئۈچۈن يەم يىغىپ

پەرۋانە بولۇپ يۈرگەن ئانا كەپتەرگە ئوخشايتتى.

باجكا شورپىسى كەپتەر باچكىسىنىڭ

گۆشىدىن سېلىنغان شورپا.

باجكا II ئى. جۇۋازنىڭ يۈك يانچىلىپ،

ماي چىقىدىغان ئىچى كاۋاك قاچىسى.

باجكىلاتماق «باجكىلىماق» پېشىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

باجكىلىماق پ. كەپتەر ئۇخۇمىدىن چۈجە

چىقارماق: ئاسىمنىڭ ئاق كەپتىرى باچكىلىغىلى

ئەمدىلا بىر كۈن بولغاندا، ئانا كەپتەر مۆلدۈرگە

دۈچ كېلىپ ئۆلۈپ كەتتى. بۇ ئىش ئاسىمغا

تولىمۇ ئېغىر كەلدى.

باخ تەق ← **باخ ئەتمەك.**

باخ ئەتمەك باغرىغا باسماق، قۇچاقلىماق:

بالىنى باخ ئەتمەك.

باخ - باخ «باخ» سۆزىنىڭ ئەكرارلىنىشى:

باخ - باخ ئەتمەك. * - بالام، مېنى باخ - باخ

ئېتىپ قويۇڭ، - دېدى ئەركىن ئوغلى تۇرسۇن -

جاننى قۇچىقىغا ئېلىپ ئەركىلىتىپ تۇرۇپ.

باخ - باخ ئەتمەك ← **باخ ئەتمەك:** كەلدى

چۆلىلەرگە ھاياتتىن سەپ تۈزۈپ، سۇ بىلەن

ئىدارە: زەينەپ، سەن مېنى بىلىپ قوي! مەن دېگەن ئاۋات ناھىيىسىدىكى زوردۇن بەگىنىڭ بالىسى. باجخانىدا چوڭ مەنەسەپنىڭ ئىگىسى.

باخ - خىراج باخ ۋە ھەر تۈرلۈك سېلىق، تۆلەمسەلەر: ئەگەر توغرا ئوقۇپ بېرىلسەڭ، مېلىڭ ھالالغا تايىن تاپىدۇ، باخ - خىراج تۆلەپ يولۇڭغا كېتىۋېرسەن.

باخ - سېلىق خىلمۇخىل باخ، سېلىق ۋە تۆلەمسەلەر: دېھقانلار ئۆز تۇرمۇشىنى قامدايدىغان، ئۆز ئەمگىكىنى ئاساس قىلىدىغان ئىقتىسادقا ئىگە بولسىمۇ، لېكىن فېئوداللارغا ھەر خىل باخ - سېلىقلارنى تۆلەشكە مەجبۇر بولىدۇ.

باجىگر ئى [ئە+پ] باخ ئالغۇچى كىشى، باجخانىنىڭ باخ يىغىغۇچى خادىمى: باجگرنىڭ يولۇچىلار ئۈستىدىن نازارەت قىلىش ئۈچۈن باققان باغلاقتىكى ئىتىمۇ تەڭبىلا قاۋاشقا باشلىدى.

باجىگرلىك «باجىگر» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى: نۇقتىدا تۇرغان كادىرنىڭ ئېتى كېرىماچى، دادىسى كونا بېدىك، ئۆزى باجىگرلىك بىلەن شۇغۇللىناتتى.

باجلاتقۇزماق «باجلىماق» پېشىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئەكرەم سېتىۋالغان كالىسىنى باجلانقۇزۇپ كەلگەندە، ئايالى بىلىقىز كەچلىك تاماققا توتۇش قىلىۋاتقانىدى.

باجلاتقۇزۇلماق «باجلاتقۇزماق» پېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

باجلاتماق «باجلىماق» پېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ساتقان ئىككى قوينى باجلىتىپ قويدۇم.

باجلانماق «باجلىماق» پېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

باجلىماق پ. تېگىشلىك باخ پۇلىنى ئېلىپ، رەسمىيەتلىرىنى ئۆتەپ بەرمەك: باجىگر بازارغا كەلگەن ھەممە چارۋىلارنى باجلاپ بولۇپ ئۆيىگە قايتتى.

باجىڭىز ئى [خەن>ر] كۆن، خۇرۇم

بېلىقنى ياخ-باخ ئەتكۈزۈپ.

باخشى I ئى <دىن> ① دۇئا ئوقۇپ، دەم سېلىپ كېسەل داۋالىغۇچى كىشى. ② تۇغ باغلاپ، پېرى ئوينىغۇچى؛ پېرىغۇن: — شامال دۈرىپ قالغان بىرنەچچە ئاغرىق-سلاقنى تېپىپ، تۇغ باغلاپ پېرى قىلىدىم. يىراق-يېقىندىكىلەرمۇ قىزىقىپ قالدى ۋە نامۇ ئەمالىم يىراق-يېقىنغا پۇر بولدى، — دەيدى باخشى ياغلىقىدا قالغان نانىنىڭ ئۇۋاقلارنى تېرىپ كاپ ئېتىپ.

باخشى II ئى. بۈركۈت، قارچىغا، لاجىن قاتارلىقلار بىلەن ئوۋ ئوۋلايدىغان كىشى؛ قۇشچى: قۇش باخشىسى.

باخشىلىق I «باخشى I» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى: ئۇ باخشىلىق قىلىپ، بىرمۇنچە ئادەمنى ئالداپ كەتتى.

باخشىلىق قىلماق <دىن> باخشىلىق كەسپى بىلەن شۇغۇللانماق: سادىر باخشىلىق قىلىپ يۈرۈپ نۇرغۇن مال — دۇنياغا ئىگە بولۇۋالدى.

باخشىلىق II «باخشى II» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى: مەمەتنىڭ ئورمانلىقتا باخشىلىق قىلىپ يۈرگىنىگە ئىككى يىل بولغانىدى.

باد ئى [پ] يېزت. شامال.

باداشقان ئى. ئىككى پۈتنى بىر-بىرىگە ئالماشتۇرۇپ، ئىككى تېقىمغا چاپلاپ ئولتۇرۇش ھالىتى؛ چازا: بۇرادەر ئۆي تارچىلىق، باداشقانى يىغىپ ئولتۇرايلى!

باداشقان قۇرماق ئىككى پۈتنى بىر-بىرىگە ئالماشتۇرۇپ، ئىككى تېقىمغا چاپلاپ ئولتۇرماق؛ چازا قۇرۇپ ئولتۇرماق: باداشقان قۇرۇپ ئولتۇرماق. * يولداشلار، ئۆيىمىز كەڭ-كۈشادە، باداشقانى قۇرۇپ ئازادە ئولتۇرساقمۇ بولۇپىرىدۇ. * خانىنىڭ ئىشارىتى بىلەن ئۇلار كۆپچىلىككە يۈزلىنىپ شىرە ئالدىدىكى كۆرىپىلەر ئۈستىدە باداشقان قۇرۇپ ئولتۇرۇشتى.

بادارغا ئى. دىئال. بادرا، چەنزە.

باداڭ ① ئى. چىمۇق، چىمىغ، قومۇش

قاتارلىق نەرسىلەردىن توقۇلۇپ، يۇمىساق ھالەتكە كەلتۈرۈلگەن ياكى دەرەخ تېنىدىن كۈپ شەكىلدە ئويۇپ ياسالغان ئاشلىق ساقلانغان چوڭ قاچا؛ ئىشنى كارداندىن سوراڭ، ئۇنىنى باداندىن (ماقال). * ئۇستىگە پاختا بادىڭى قويۇلغان «يار-يار» ھارۋىنى ھەيدەپ، تۇراخۇن يېتىپ كەلدى. ② سۈپ. كۆچمە. چوڭ، يوغان: گادايلارنى «نادان»، «ئەخەق» دېگەن باداڭ قورساقلىرىغا، جاۋابىڭنى يازاتىڭ سەن تىزىپ ئوتلۇق قوشاقلارغا.

باداڭ تاغار ئىچىگە چىق ئاشلىق سىغىدىغان يوغان تاغار: ئۇيىنىڭ بۇلۇڭىدىكى باداڭ تاغار-لازدا لىق بۇغداي قاچىلاقلق تۇراتتى.

باداڭ قورساق يوغان قورساق: ھېلىقى باداڭ قورساق پاكار ئادەم ھاسىراپ-ھۆمۈدەپ ئاپتوبۇستىن ئارانلا چۈشتى.

باداڭدەك سۈپ. يوغان، چوڭ: بۆرە يەپتۇ-يەپتۇ قورساقلىرى باداڭدەك بولۇپ كېتىپتۇ، لېكىن بۇرىدىن چىقماپتۇ.

بادام ئى [پ] <بوت> ① ئەتىسرىگۈل ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ، يوپۇرمىقى تېمىنىسىمان؛ گۈلى سۇس قىزىل ياكى ئاق رەڭلىك بولىدۇ؛ مېۋىسى تۇخۇم شەكىلدە، مېۋە گۆشى نېپىز، شىرنىسى ئاز بولىدۇ؛ ئۆزگەرگەن تۈرلىرى كۆپ؛ ئۇرۇقى ئاچچىق بولىدىغانلىرى ئاچچىق بادام، تاتلىق بولىدىغانلىرى تاتلىق بادام دېيىلىدۇ. ② شۇ دەرەخنىڭ مېۋىسى.

بادامبەز ئى [بادام+بەز] <ئانات> يۇقىرىقى نەپەس يولىنىڭ ئىچكى قىسمىغا چاپلاشقان، لىمغا تۈگۈنىگە ئوخشايدىغان توقۇلما، ئادەتتە تاڭلايدىكى بادامبەزنى كۆرسىتىدۇ. تاڭلاينىڭ ئوڭ ۋە سول تەرىپىدە بىردىن ئىككىسى بولىدۇ، شەكلى بادامغا ئوخشاش بولغانلىقى ئۈچۈن «بادامبەز» دەپ ئاتالغان؛ بالا ئوڭىدىغا يېتىپ ئۇخلاۋاتقاندا توختىماي

باداملىق بىزنىڭ مەھەللە.

بادە ئى [پ] يېزىت. مەي، ئىچىملىك؛ تا قىيامەت چىقىمغاي كەيپى مۇھەببەت بادەسى، يارىنىڭ شەۋقى جامالى شەمىغە پەرۋانە گۈل.

بادرا ئى. دىئامېترى تەخمىنەن ئالتە سانتىمېتىردىن 12 سانتىمېترغىچە بولغان، ئۆي-ئىمارەتكە ئىشلىتىلىدىغان، ئۇزۇن ۋە تۈز ياغاچ: ئۆيىنىڭ ئاق تېرەك، سېرىق سۆگەت ۋە قاغا جىگدە بادىرلىرىدىن تەركىب تاپقان جەگىلىرى يادەك ئېگىلىپ تۇراتتى.

بادراڭ ئى. دىئال — **بادراڭ كۆز.**

بادراڭ كۆز دىئال. بېلىق كۆز.

بادرەنجى ئى [پ] — **بادرەنجى بۇيا.**

بادىرەنجى بۇيا <بوت> كالىپۇكىسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىملىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، تېنى تۈكسۈك، چاسا غوللۇق بولىدۇ؛ يوپۇرماقلىرى ئۇدۇل ئۆسىدۇ؛ گۈلى سۇس سۆسۈن كېلىدۇ ۋە غوللىنىڭ ئۇچىغا يېقىنراق بولغان يوپۇرماق-لارنىڭ قولتۇقىدا ئۆسۈپ، كۈنلۈكىسىمان گۈل رېتىنى شەكىللەندۈرىدۇ؛ پۈتۈن تېنى دورا قىلىنىدۇ. ئۇنىڭدىن يەنە پۇراقلىق ماي ئېلىشقىمۇ بولىدۇ.

بادىسابا ئى [پ+ئە] يېزىت. تاڭ شامىلى، سەھەر شامىلى: ئەي بادىسابا پىيام يەتكۈز، مېنىڭ يارىمغا سالام يەتكۈز.

بار I سۈپ ① مەۋجۇت؛ يوقنىڭ ئەكسى: بار ئىمكانىيەتتىن پايدىلانماق. * جان بار يەردە قازا بار (ماقال). * ئۇ مەلدىن بۇ مەلگە يولى بارمىكىن، يار ئاغرىقى بولۇپ قالدۇم دورا بارمىكىن. ② كۆپ ئىقتىسادقا، بايلىققا ئىگە بولغان؛ باي، دۆلەتمەن: بار بارنى قىلار، يوق نېمىنى قىلار (ماقال). * قول ئىلكىدە بار ئائىلىدە تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان ئادەمنىڭ مۇنداق تۇرمۇشقا كۆنۈشى ئاسانغا چۈشمەيتتى. ③ ھەممە، جەمئىي، بارلىق: ئېگىز تاغقا چىققاندا، قوللىرىنى

خورەك تارتسا، ئاغزىنى ئېچىپ نەپەس ئالسا، چىرايى تاتىرىپ، قاڭشىرى كېڭىيىپ ئولتۇرۇشۇپ قالغاندەك قىياپەت پەيدا بولسا، بۇ بالىنىڭ بادامبېزىنىڭ يوغىناپ نەپەس ئېلىشقا تەسر يەتكۈزگەنلىكىنىڭ ئىپادىسى ھېسابلىنىدۇ.

بادامچاي ئى [بادام+چاي] **بادامنىڭ** مېغىزىدىن قىلىنغان چاي.

بادامدوپپا ئى [بادام+دوپپا] **گۈلى** بادام نۇسخىلىق دوپپا: لۇتپۇللانىڭ جاۋابىنى ئاڭلىغان ھامان راۋابچى بادامدوپپىسىنىڭ قېتىدىن بىر پارچە خەتنى ئېلىپ، شائىمىغا سۆيىدى. * ئىشقا ماڭغان چېغىدا كۈن چىقىپتۇ ئاسماندا. بادامدوپپا تىكتىم مەن، گۈزەل يارىم ئىشچانغا. **بادامقاپاق** ئى [بادام+قاپاق] **بادامغا** ئوخشايدىغان قاپاق (ئادەمنىڭ قاپىقىغا نىسبەتەن): لېۋى ئاچتى غۇنچىنى، قاتار تىزغان ئۈنچىنى، جادۇ كىرىپك ياراشقان، بادامقاپاق مېغىزغا.

بادامكۆز ئى [بادام+كۆز] **كۆزنىڭ** كىرىپك ئورۇنلاشقان جايى، بادامغا ئوخشايدىغان كۆز: ئۆيىنىڭ تۆرىدە بادامكۆز بىر كىشى باداشقان قۇرۇپ ھاكاۋۇرلارچە ئولتۇراتتى.

بادامگۈل ئى [بادام+گۈل] **بادامغا** ئوخشىتىپ تىكىلگەن گۈل: بادامگۈلى — بەختى كۈلگەن پامىر، تىيانشان؛ گېزەك گۈلى — دولقۇنلىغان تارىم، زەرەپشان.

بادامچە ئى. چىمەن دوپپىسىنىڭ تۆپىلىكىگە ئىككى شاخ ئايرىپ، بادام شەكلىدە تىكىلگەن گۈل.

بادامزار ئى [پ] — **باداملىق:** كۇچاننىڭ ھاۋا رەڭ گىلەملىرىدە، قوش شىرلار سەكرەيدۇ يېيىپ يايلىنى. خوتەننىڭ تاش بوياق زىلچى-لىرىدا، كۆرىسەن بادامزار گۈزەل ۋادىنى.

بادامزارلىق ئى — **باداملىق:** — مەھمۇت بادامزارلىققا كەتتى، — دەيدى ئادىل ئايىشەمگە.

باداملىق ئى. **بادام دەرىخى كۆپ ئۆس-دىغان جاي:** باداملىق باغ. * قارا كۆرۈنگەن

بارا ئالتۇنى بارادىن ئېلىنىدىغان قارامتۇل ئالتۇن.

بارا II ئى. دىئال. بارقا پاققان ياكى ئوغلاق ئېرىسى.

بارا-بارا ۋاقت ئۆتكەنسېرى، بارغانسېرى، قەدەم-مۇقەدەم، پەيدىنىپەي، تەدرىجىي، بىر-بىرلەپ: ئەكبەر خۇشال-خۇرام ئۆگەندى، بارا-بارا تېنىمەي راۋاب چېلىپ ناخشىنى ئوقۇيدىغان بولدى. * بارا-بارا ئۇلار مېنىڭ باھايىم-دىن نارازى بولۇشۇدۇ.

بارابان (بارابانى) ئى [ر>پ] ئىككى يۈزىگە تېرە تارتىلغان، يۇمىلاق قاسقانلىق، چوكا بىلەن چالدىغان مۇزىكا ئەسۋابى.

بارابانچى ئى. بارابان چالغۇچى: پەرھات باشلانغۇچ مەكتەپتە دۇي بارابانچىسى ئىدى.

بارابانچىلىق ئى. بارابان چېلىش ئىشى: ئامىنە بارابانچىلىقنى باشلانغۇچ مەكتەپتىكى چېغىدىلا خېلى پىششىق ئۆگەندى.

بارات ئى [ئە] ① قەمەرىيە يىل ھېسابىدا سەككىزىنچى ئايىنىڭ نامى؛ شەبان: بارات ئاي. ② ئەزلەرنىڭ ئىسمى.

بارات ئاي ← شەبان: ھىجرىيىنىڭ 960-يىلى، بارات ئايىنىڭ 15-كۈنى شەھىرى يەكەندە يېزىلدى.

بارات كېچىسى قەمەرىيە سەككىزىنچى ئايىنىڭ 15-كۈنىگە ئۆتىدىغان كېچىسى.

باراخسان (توغرىسى: باراقسان) ← باراقسان.

بارار «بارماق» پېتىلىنىڭ سۈپەتسىدىشى: بۇغداينىڭ بارار يېرى تۈگمەن (ماقال). * بارار جايى بولمىغان باجىسىنىڭ ئۆيىگە بارار (ماقال).

بارار يېرى ساھانلىق قولىدىن كېلىدىغىنى، قىلالايدىغىنى چاغلىق.

باراقسان سۈپ. قويۇق، بۈك، باغچانلاشقان: ئالماس ئەلەم بىلەن ئۇلۇغ-كىچىك تىنىنىپ، سۈيى تېشىپ تۇرغان بىر ئېرىقتىن ئانلاپ ئۆتتى-

مەن تارتقان، بار ئويۇنىنى سىز ئويىناپ، دەردىڭىزنى مەن تارتقان. * ئىرادەم-مەڭگۈگە بار كۈچۈم بىلەن، ئىلىم-پەن بېغدا ئۆتۈش نۇر چېچىپ. ④ ئورۇن كېلىشتە كەلگەن سۆزدىن كېيىن خەۋەر ۋەزىپىسىدە كېلىپ: (1) مۇلا چەرنى، چامىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇنىڭ يېشى بىگىر-مىلەردە بار. (2) «قوللىدىن كېلىدۇ»، «قىلا-لايدۇ»، «بىلىدۇ» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: پەرىدىگۈل دېگەن بالامنى خوتەننىڭ گۈلى دېسە، دۇتار، ئۇسسۇل، ناخشا... ھەممىسىدە بار.

بار بولماق مەۋجۇت بولماق؛ نەق، ھازىر بولماق: «كېچۇي» جۇڭگودا ئەزەلدىن بار بولغان فېئوداللىق ئىمتىھان تۈزۈمىنى كۆرسىتىدۇ. * سىنىپتا بار بولغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەممىسى ئۆتتۈز بەش، لېكىن ئىككىسى يوق.

بار ئىكەن، يوق ئىكەن ← بىر بار ئىكەن، بىر يوق ئىكەن: بار ئىكەن، يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەن، توق ئىكەن، بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشاھ ئۆتكەن ئىكەن.

بارھۇسىز (سەن، سىلەر) ئۇزۇن ۋاقىت دېرەكسىز، كۈرۈنمىگەن دوستلار ياكى يېقىن-لارغا «كۆرۈنمىدىڭىز، يوقاپ كەتتىڭىز» دېگەن مەنىدە ئىيتىلىدىغان ئادەت سۆزى: مۇھەممەت، بارمۇ سىز! ئون بەش كۈندىن بېرى يوقاپ كەتتىڭىز!

بارنى تەڭ كۆرەك شۇ چاغدىكى بار نەرسىدىن تەڭ بەھرىمەن بولماق: — بارنى تەڭ كۆرەرمىز، ئاپا، — دېدى باقى قويچى.

بار II مىق س [ر>لات] <مىز> ئاتموسفېرا-نىڭ بېسىم بىرلىكى، بىر بار ھەربىر كۋادرات سانتىمېتر يۈزىگە چۈشكەن بىر مىليون دىننا تەسىر كۈچىنىڭ بېسىمغا تەڭ بولىدۇ. دېڭىز يۈزىدىكى ئاتموسفېرا بېسىمىمۇ تەخمىنەن بىر بارغا تەڭ.

بارا I ئى. تىك چۈشكەن يارنىڭ تاش ياكى شېغىل قاتلىمى.

يار ئۇستىگە يار تۇتۇپ، ئەجەب ساراڭلىق قىلىدىلا. ② سۈپ. باراڭ بار، باراڭ جايلاشقان: نېمەت دېرىزە ئالدىغا كېلىپ دەرەخلىك ئارىسىدىن سايىمنىڭ باراڭلىق ھويلىسىغا تىكىلدى.

باران ئى. دىئال. شەپە، قارا؛ ھەيۋە.

بارانا ئى. دىئال. تىرنا.

باراۋەت ئى. بىرقانچە كىشىنىڭ بىر جايغا توپلىشىپ قىلغان سەيلە - تاماشاسى: باراۋەت قىلماق. * مەن دادامنىڭ ئالدىغا بېرىپ تۈنەك باراۋەتتىگە قوشۇلۇش ئۈچۈن پۇل بېرىشىنى سورىدىم. * موللا قارىمىنى سايياغ تەرەپلەردىكى باراۋەتلەرگە چىلاپ مېھمان قىلدى، ئىززەت - ھۈرمەت كۆرسەتتى.

باراۋەت قىلماق بىرقانچە كىشى بىر جايغا توپلىشىپ سەيلە - تاماشا قىلماق.

باراۋەت ئوينىماق — باراۋەت قىلماق.

باراۋەتخاننا ئى. باراۋەت قىلىدىغان باغ، سەيلىگاھ: شاھزادىنىڭ باراۋەتخانسى رەئىمۇرەڭ گىلەملەر بىلەن بېزەلگەن، گازۋاي چىراغلار يېقىلغانىدى.

باراۋەر [پ] ① سۈپ. ئۆلچىمى، سانى،

ھەجمى، مىقدارى، قىممىتى، چوڭ - كىچىكلىكى، ئەھمىيىتى، مەنىسى قاتارلىق جەھەتلەردە بىر خىل، تەڭ؛ پەرقى يوق، بىردەك: بۇ ئۆز ئىشىمىز، ھازىر سۇ دېگەن قان بىلەن باراۋەر، توسۇۋالغىنىمىز ئوبدان بولدى. * سەييات: - بويى بىلەن باراۋەر ئالتۇن بەرسە ساتماس ئىدىم، - دېدى. * بىر تەرەپتىن ياسالماقتا بىنالار، ئىچى - تېشى ئوپمۇئوخشاش باراۋەر. مۇبارەكلەپ كېلەر تۇغقان بۇرادەر، زەپ چىرايلىق زامانىۋى ئىمارەت. ② رەۋ. بىرمەز - گىلىدە، بىرپەيتتە، بىرۋاقتتا: باراۋەر يۈگۈرمەك. باراۋەر تۇرماق. باراۋەر ئىشلىمەك.

* ئۆكۈز بىلەن باراۋەر بولمەن دەپ، پاقا يېرىلىپ كېتىپتۇ (ماقال). * يېڭى ھۆكۈمەت پۈتۈن مىللەت - لەرنىڭ مىللىي مەدەنىيەتلىرىنى ۋە ئىقتىسادىي تۇرمۇشلىرىنى باراۋەر كۆتۈرۈش ئۈچۈن جاي -

دە، ئۆيىنىڭ كەينىدە بىر تۈپ باراقسان ياڭاق دەرىخى بار، قوش قاناتلىق كىچىك دەرۋازىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى.

باراقسان بولماق — باراقسانلاشماق: بۇلاقتىڭ يېنىدا ئۈچ تۈپ قارىياغاچ باراقسان بولۇپ كۆكرىپ تۇراتتى.

باراقسانلاشتۇرماق «باراقسانلاشماق» پېئى - لىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

باراقسانلاشتۇرۇلماق «باراقسانلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

باراقسانلاشماق پ. بۈك - باراقسان ھالەتكە كەلمەك: گۈلدىكى بۇ ئۇشۇمتۇت ئۆزگىرىشىنى كۆرگەن كىشىلەر ھەيران بولۇپ: - ... يوپۇرماق - لىرى بىر ئوبدان باراقسانلىشىپ كېتىپتۇ، گۈلى سەتلىشىپ توزۇشقا باشلاپتۇ، - دېيىشىپتۇ.

باراقسانلىق «باراقسان» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئىلى يولى بوستانلىق، باراقسانلىق گۈلباغلىق. يۈرىكىمدە ساقلانلىق، يارىم بەرگەن قول ياغلىق.

باراقسانلىق دەرىجىسى <ئورم> ئورماندىكى دەرەخلەرنىڭ قويۇقلۇق ۋە يەر يۈزىنى قاپلاش دەرىجىسى.

باراقسانلىقماق پ. قويۇقلاشماق، باغچانلە - ماق، ئاينىماق: ئىككى بۇلۇڭدا سوغىغا كۆچۈ - رۈلگەن سۆڭەتگۈلمۇ باراقسانلاپ كېتىپتۇ... * ئەگەر ئۇ بولمىغاندا، ئورمانلىرىمىز بۈگۈنكىدەك مۇنداق باراقسانلاپ، ساغلام ئۆسەلمىگەن بولاتتى.

باراڭ ئى ① كاۋا، قاپاق پېلەكلىرىنىڭ ۋە تەك شۇڭىنىڭ ئارتىلىشى ئۈچۈن ياغاچتىن ياسالغان جاھاز، چەللە: ئاكام سالغان باراڭغا تۆت دانە تۇرۇرۇك، يارىمغا مەن ئەكەلدىم بازار - دىن ئۆرۈك. ② كاۋا، قاپاق پېلەكلىرى، تەك شۇڭىلىرى ئارتىلىپ سايىلانغان جاي: غۇنچەم، ناھايىتى قىزىق گەپ دەئا! يۈرۈڭ، باراڭدا ئولتۇرۇپ سۆزلەپ بېرىمەن.

باراڭلىق ① ئى. باراڭ بولغان ھالەت: ھويلىغا قاپاق تېرىپ، قاپاق باراڭلىق قىلىدىلا،

جايلاردا سانائەت، زاۋۇت، ئورمانچىلىق ياردەم بانكىلىرى تەشكىل قىلدى. ③ مىق س. ساناق سانلارغا قوشۇلۇپ ھەسسە، كەررە، قېتىم مەنىلىرىنى بىلدۈرىدۇ: ئۈچ باراۋەر كەم. بەش باراۋەر ئارتۇق. * مېلىمىزنى ئون باراۋەر پايدىسىغا ساتتۇق. * ۋەزىر: — مېھرىنى ئۆزى بىلەن ئالسىم باراۋەر كۈمۈش بېرىپ سېتىۋالغاندىم، ئۇنىڭ بىلەن كۆڭلۈمنى ئاچمىسام، نېمە پايدىسى بار؟ — دەپ ئويلاپ مېھرىنىڭ قېشىغا كىرىپتۇ.

باراۋەر بولماق — باراۋەرلەشمەك: بىز بىر ئەر — بىر خوتۇنلۇق بولۇشنى ۋە ئەر — ئايال — لارنىڭ ھوقۇقتا باراۋەر بولۇشنى تەشەببۇس قىلىمىز. **باراۋەر تۇرماق** ① ئورنىدىن بىرلا ۋاقىتتا تەڭ قوزغالماق، قوپماق. ② ئۆلچىمى، سانى، ھەجىمى، مىقدارى، قىممىتى، چوڭ — كىچىكلىكى، ئەھمىيىتى، مەنىسى قاتارلىق جەھەتلەردە تەڭ ئورۇندا تۇرماق: باشقارما بىلەن ئىشخانا ھوقۇق ۋە ئىستىياز جەھەتلەردىن باراۋەر تۇرىدۇ. **باراۋەر قىلماق** ئۆلچىمى، سانى، مىقدارى، قىممىتى، چوڭ — كىچىكلىكى، ئەھمىيىتى، مەنىسى قاتارلىق جەھەتلەردىن تەڭ ئورۇنغا چىقارماق؛ تەڭلەشتۈرمەك: ھېكىم قاچىنىڭ ئاغزى بىلەن باراۋەر قىلىپ دورا سېلىپتۇ. **باراۋەرلىك** سۈپ. باراۋەر بولمىغان؛ تەڭ، ئوخشاش ئەمەس.

باراۋەرلىك ئى. تەڭسىزلىك، ئوخشاش ئەمەسلىك: سىياسىي جەھەتتىكى باراۋەرلىك ئەۋج ئېلىپ، ئىجتىمائىي تۈزۈم بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىغاچقا، يېڭى تەبىئىي ھالەت پەيدا بولغان. **باراۋەرلەشتۈرمەك** «باراۋەرلەشمەك» پېتى — لىنىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

باراۋەرلەشتۈرۈلمەك «باراۋەرلەشتۈرمەك» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ياخشى بىلەن يامان باراۋەرلەشتۈرۈلسە، ناھەقچىلىك كېلىپ چىقىدۇ.

باراۋەرلەشمەك پ. ئۆلچىمى، سانى، ھەجىمى، مىقدارى، قىممىتى، چوڭ — كىچىكلىكى، ئەھمىيىتى، مەنىسى قاتارلىق جەھەت — مەنىدىن تەڭ بولماق، بىردەك بولماق: دېڭىزدا دولقۇن باشلاندى، سۇ كۆتۈرۈلۈپ تاغقا باراۋەرلەشتى.

باراۋەرلىك ئى. تەڭلىك، تەڭ ھوقۇقلۇق: مىللەتلەر باراۋەرلىكى. * سىرتقا ئىشكىنى ئېچىۋېتىش، باراۋەرلىك — ئۆزئارا مەنپەئەت يەتكۈزۈش پىرىنسىپى بويىچە چەت ئەللەر بىلەن ئىقتىساد ۋە تېخنىكا ئالماشتۇرۇشنى كېڭەيتىش — مەملىكىتتە مىزنىڭ تەۋرەنمەس ستراتېگىيىلىك فاكتورى.

بارىپت ئى [ئە] <مۇز> يۈزلۈكىنىڭ يۇقىرى تەرىپىدە بىر تۆشۈكى، بويۇن پەدىسى بىلەن قوشۇلۇپ 30 پەدىسى بار، تۆت تارلىق، بارماق بىلەن چېكىپ چېلىنىدىغان چالغۇ ئەسۋابى: شىنجاڭنىڭ بۇرغا، يالغۇزەك (نەي)، بورىيا، بالىمان، دۇمباق، غوڭقا، بارىپت، راۋاب، غېجەك قاتارلىق چالغۇ ئەسۋابلىرى ئىچكى ئۆلكىلەردىكى زۇڭسەك، سەي، چىڭ قاتارلىق چالغۇلار بىلەن بىرلىشىپ مۇزىكا تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈردى.

بارتو ئى دىئال. ئىگىلىك ئىشلىرىنى باشقۇر — غۇچى كىشى؛ غوجىدار.

بارچە ئال. بىر خىل تىپتىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى؛ بارلىق، پۈتكۈل: — نېمىشقا كۈلمەيمەن پادىشاھىم، بارچە ئادەم بىلدا بىر قېتىم ھوسۇل ئالسا، مەن يىلدا ئىككى قېتىم ھوسۇل ئالغىنىغا كۈلمەيمەن، — دەپتۇ. * بارچە دۆلەت مەندە دەپ، دۆلەتكە مازۇر بولمىغىن.

بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلماق ① ھەر خىل زانىر، ھەر خىل ئۇسلۇبتىكى ئەدەبىيات — سەنئەت ئەسەرلىرى ئەركىن راۋاجلانماق: دۆلەت، بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىنلار بەس — بەستە سايراش فاكتورىنى يولغا قويۇپ، سەنئەتنىڭ راۋاجلىنىشى ۋە ئىلىم — پەننىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ...

② ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدە گۈللەندى - گەن مەنزىرە بارلىققا كەلمەك.

بارخان ئى. شامال، بوران قاتارلىق تەبىئەت ھادىسىلىرى تۈپەيلى پەيدا بولغان قۇم دۆۋىلىرى؛ دۆڭلىك: دىۋە - پەرىسلەر جەم بولۇشۇپ، ھەمراجاننىڭ ئالدىغا كۆز يەتمەس قۇم بارخانلىرىنى پەيدا قىلدى. * ئەزىم دەريا... يەكەن ۋادىسىنى، مۇنبەت دولان ۋە سانسىز قۇم بارخانلىرىنى كېسىپ ئۆتۈپ، تارىم دەرياسىغا قۇيۇلىدۇ. * ئۇ، سول تەرىپى ئاپئاق تون كېيگەن كۆز يەتكۈسىز قۇم - شور بارخانلىرى ئارىسىدىكى ئەگرى - بۇگرى ھارۋا يولىنى بويلاپ، داۋاملىق ئالغا ئېلگىرىلىمەكتە...

بارخانلاشماق پ ← **بارخانلىماق**
بارخانلىماق پ. شامال، بوران قاتارلىق تەبىئەت ھادىسىلىرى تۈپەيلى قۇمدىن دۆۋە ۋە دۆڭلۈك پەيدا بولماق.

بارداق ئى. دىئال. سۇ قاچىسى، ئاياق.
باردۇرماق (توغرىسى: بارغۇزماق) ← **بارغۇزماق**.

باردى - كەلدى ئۆزئارا بېرىش - كېلىش، ئالاقە، مۇناسىۋەت: بىزنىڭ ئۇلار بىلەن باردى - كەلدىمىز يوق. * ئۇنىڭ باردى - كەلدىسى ساپلا ھۆكۈمەت ئەمەلدارلىرى، قىسقىسى پۇل بايغا، سۇ سايغا.
باردى - كەلدى قىلماق ئۆزئارا بېرىش - كېلىش قىلماق، ئالاقە باغلىماق، مۇناسىۋەت ئورناتماق: بىز خېلىدىن بېرى ئۇرۇق - تۇغقانلار بىلەن باردى - كەلدى قىلالىمىدۇق. * ئۇنىڭ بۇنداق ھەۋىسى تاشقى دۇنيا بىلەن باردى - كەلدى قىلىشقا موھتاج.

بارزا ئى [ر] <فران> بىرەر نەرسىگە سۆزىتىپ ماڭىدىغان ياكى ئۆزى يۈرىدىغان يۈك كېمىسى.

بارس ئى ← **يولۋاس**.
بارغانچە رەۋ ← **بارغانسېرى**: گۈلدۈرماما ئاۋازىمۇ بارغانچە يېقىنلىشىپ، ئارقا - ئارقىدىن

توختماي گۈلدۈرلەيتتى. * مەن ئادەتتىكى پارچە - پۇرات تەجرىبىنىڭ ھەقىقىي ئىلىم - پەننىڭ ئورنىنى ھېچقاچان باسالمايدىغانلىقىنى بارغانچە چوڭقۇر ھېس قىلىۋاتىمەن.

بارغانسېرى رەۋ. ۋاقىت ئۆتكەنچە، بارغانچە، كۈنسائىپ: ئات تۇياقلىرىنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى يېقىنلاپ كەلمەكتە ئىدى. * ئاپتور چوڭقۇر ئىشىنىدۇكى، ۋاقىتقا ئاقىلانلىك ۋە ئىنسان - پەرۋەرلىك بىلەن مۇئامىلە قىلىش مەسىلىسى بارغانسېرى جىددىي ئېھتىياج بولماقتا. * قالدى ئوخشاش بىر دېڭىزغا ئۆي دېگەن، بەكسى ھەيدەكسىز قېپىقتەك لەيلىگەن. ھوشىدىن ئايرىلدى ئۇ بارغانسېرى، قىز تەرەپكە قانچە ئىنتىلگەنسېرى.

بارغۇزماق «بارماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۆيىدىكىلىرىنىڭ بارغۇزىدىمۇيا؟ * شۇنچە يالۋۇرۇيمۇ، قاتتىق ئېيتىپمۇ ئوغلىنى ئۆزىنىڭ كۆكتات ساتىدىغان دۇكىنىغا بارغۇزالمىدى.

بارغىنىدى ئى. دىئال. بارغۇچى كىشى.
بارقا ئى. قىرقىش ۋاقىتىغا يەتكەن قوزنىڭ تېرىسى.

بارگاھ ئى [پ] ھەربىي قوشۇن، پادىشاھ، خان، ۋالى، بەگ قاتارلىق ئەمەلدارلارنىڭ تۇرار جايى؛ دەرگاھى: ئەلقىسىمە، يۈسۈپ ئەھمەدلەر بوۋاي قەمبەرنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، ئالدىغا چىقىپ كۆرۈشۈپ، بارگاھلىرىغا قايتىپ كېلىپ، بىر - بىرى بىلەن ھال - ئەھۋال سوراشتى. * مەخسۇت بەگ بۇ چاغدا، چېدىر بارگاھتا قوللىرىنى شىلتىپ، ھە دەپ ئىمام خاتىپقا كايىۋا - تاتتى. * سەۋەبىكى، ئاندا مەنزىل يولىنى توسۇپ، چېرىكلەر تۇرار ئىدى بارگاھ قۇرۇپ.

بارلاس ئى. <تارىخ> تۆمۈر ۋە تۆمۈرىيلەر دەۋرىدە چوڭ رول ئوينىغان ئۆزبېك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ نامى ۋە شۇ قەبىلىگە مەنسۇپ كىشى.

بارلىق I ① «بار» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: كىتاب بارلىقى بار، لېكىن بۇ يەردە يوق. * تېخى قانمىدىم، قورسىقىمدا بۇنچە جىق پىلانلارنىڭ

ھازىر بىزنىڭ ئەمەلىيەتتە، چەتتىن قوبۇل قىلغان ئاتالغۇلىرىمىزدا «ژ» ھەرپى بىلەن يېزىلىدىغان ئاتالغۇلار بارماق بىلەن سانغۇدەكلا.

بارماق بىلەن سانماق ئاز، چەكلىك ئىكەنلىكىنى مۇئەييەنلەشتۈرمەك: مەملىكىتىمىز-دىكى ئاز-تولا ھەقىقىي تالانتلىق ساتىرىكلارنىڭ ھەممىسىنى بارماق بىلەن ساناپ بېرەلەيمەن.

بارماق پەردىسى <زوتول> بەزى قوش ماكانلىق ھايۋانلار، سۆرەلگۈچىلەر، قۇشلار ۋە سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلارنىڭ پۇت بارماقلىرى ئارىسىدىكى نېپىز پەردە. ئۇ سۇغا چۈشكەندە، سۇ ئۇزۇش ئۈچۈن ئىش-لىتىلىدۇ. مەسىلەن: يېشىل پاقا، تاشپاقا، ئۆردەك قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىدە بولىدۇ.

بارماق تىلى گاس، گاجىلارنىڭ قول ئىما-ئىشارەتلىرى، بارماق بىلەن ھەرپ كۆرسى-تىش ئارقىلىق ئۆزئارا ئالاقىلىشىش، پىكىر ئالماشتۇرۇش ئۇسۇلى.

بارماق چۆگىلىمىچى بارماق ئۈچىدىكى بۇرما شەكىللىك تېرە سىزىقلىرى.

بارماق سۆڭىكى قول بارمىقىنىڭ پارچە سۆڭەكلىرىدىن تەشكىل تاپقان بىر پۈتۈن گەۋدە. باش بارماقتا ئىككى، باشقا بارماق-لاردا ئۈچ پارچىدىن سۆڭەك بولىدۇ.

بارماق ۋەزىن <ئەد> شېئىر مىسرالىرىدىكى تەڭ مىقدارلىق بوغۇملار مەلۇم تەرتىپتە گۇرۇپپىلىنىپ، بىر خىل رىتىم ھاسىل قىلىد-ىغان شېئىرىي ۋەزىن. بۇ نام مىسرالاردىكى بوغۇملار سانىنىڭ بارماق بىلەن سانىلىشىدىن كېلىپ چىققان.

بارمىقىنى چىشلەمەك ھەسرەتتە، پۇشايماندا قالماق: 1973-يىلى بىزمۇ چارباغ دادۇيىنى دوراپ، بۇنداق بەقەسەم ئېتىزلاردىن ئاز-تولا قىلىپ باققان، لېكىن يىلىنىڭ ئاخىرىدا چاچقان ئۇرۇقىمىزنى تاپالماي بارمىقىمىزنى چىشلەپ قالغاندۇق.

بارلىقىنى بىلمەيتىمەن ئاداش. * مۇنداق ئادەمنىڭ بارلىقىنى ئاڭلايمۇ باقمايتىمەن. ② سۈپ. مەۋجۇت، ھاسىل: گەرچە شارائىتنىڭ مۇناسى-ۋىتى ناھايىتى چوڭ بولسىمۇ، لېكىن شارائىتىنى كىشىلەر بارلىققا كەلتۈرگەن. * بۇنداق بىرلىشىش پەقەت ئىختىيارىي يوسۇندا مىللەتلەرنىڭ ئۆزئارا ئىشىنىشى ۋە دوستلۇقى ئاساسىدا بارلىققا كېلىدۇ. ③ ئى <پەلس> ئوبېيكتىپ دۇنيا، پۈتۈن ئالەم، مەۋجۇدات: ماتېرىيالىزم ئومۇمەن بارلىق ئاڭغا ئەمەس، ئاڭ بارلىققا باغلىق دەپ قاراشنى تەلەپ قىلىدۇ. ④ ئى. ئادەم-نىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى، ئۆزىگە قاراشلىق ھەممە نەرسىسى: بارلىقىم ھەم سېنىڭ ئۈچۈن يارىتىلغان، تىلەك-مەقسەت بەختنىڭ ئۈچۈن قارىتىلغان. ⑤ سۈپ. باي، پۇلدار: بارلىق بولساڭ بېشىڭنى سىلايدۇ، يوقلۇق بولساڭ بېشىڭ سىغمايدۇ (ماقال).

بارلىققا كەلمەك ھاسىل بولماق، مەۋجۇت بولماق، پەيدا بولماق، ۋۇجۇدقا چىققا، بىنا بولماق، تۇغۇلماق: بۇنداق بىرلىشىش پەقەت ئىختىيارىي يوسۇندا مىللەتلەرنىڭ ئۆزئارا ئىشىنىشى ۋە دوستلۇقى ئاساسىدا بارلىققا كېلىدۇ. * ئەركىنلىك بارلىققا كەلگەن چاغدا، دۆلەت بولمايدۇ.

بارلىق II سۈپ. ھەممە، جىمى، پۈتكۈل، ئومۇمىي: دەرس ئۆتۈش-بارلىق ئوقۇتۇش پائالىيەتلىرىنىڭ مەركىزىي ھالقىسى. * باغدىكى بارلىق مېۋىلەرنىڭ تۇۋىنى يۇمشىتىپ قويۇڭلار. * شاساقى بارلىق ھۈنرىنى ئىشلىتىپ، ئېسىل تاشتىن كۆز ئويۇپ، بەكمۇ قاملاشتۇرۇپ، بىر دانە ئېگەر ياساپتۇ.

بارماق I ئى. پۇت، قول پەنجىلىرىنىڭ ھەربىرى: بىرىنچى بارماق بىلەن بىرىنچى سىمنىڭ «لا-6» پەدىسىنى تۇتۇپ، ئىككىنچى بارماق بىلەن ئىككىنچى سىمنىڭ «6» دىن بىر ئاھاڭ تۈۋەن پەدىسىنى تۇتساق «فا-4» ئاھاڭ بولىدۇ.

بارماق بىلەن سانغۇدەك ئاز، چەكلىك:

بارسا كەلمەسكە كەتمەك ئۆلەك، قازا قىلماق: ئەكسىيەتچى كۈچلەرنىڭ زورلۇق - زومبۇلۇقلىرى ئەمدى بارسا كەلمەسكە كەتتى.

بارماقتەك سۈپ. — بارماقچىلىك: سېنىڭ بارماقتەك نەرسەڭ نېمىگە يېتىدۇ.

بارماقچىلىك سۈپ. كىچىك، كىچىككىنە، ئۇششاق: پەرھات ئاچچىقلىنىپ، قوپاللىق بىلەن ئاسلاننىڭ بويىدىن تۇتتى - دە، بارماقچىلىك ئانىنى ئۇنىڭ ئاغزىغا تىقتى.

بارماقلىق سۈپ. بارمىقى بار، بارماقلارغا بۆلۈنگەن: بەش بارماقلىق قول. * قارا چېبەر - قۇتتىن نېپىز پاختا سېلىپ، بەش بارماقلىق قىلىپ تىكىلگەن بۇ پەلەي باشقا پەلەيلەردىن كۆركەم - لىكى بىلەن ئالاھىدە پەرقلىنىپ تۇراتتى.

باروگرافى ئى [ر] <گربك> [مېتېئور] ئاتموس - فىبرا بېسىمىنى شەرتلىك بەلگىلەر بىلەن يېزىپ بېرىدىغان ئاپتوماتىك بارومېتىر.

بارومېتىر ئى [ر] <گربك> [مېتېئور] ئاتموسفېرا بېسىمىنى، ھاۋا رايونى ئۆلچەيدىغان ئەس - ۋاب. ھاۋا رايونىنىڭ ئۆزگىرىشىگە قاراپ، بارومېتىردىكى سىماب يۇقىرى كۆتۈرۈلىدۇ ياكى تۆۋەنلەيدۇ.

بارومېتىرلىق سۈپ. بارومېتىرى بار، بارو - مېتىر ئورنىتىلغان: مەكتەپ تەجرىبە يۈزىسىدىن بارومېتىرلىق بىر كىچىك كۆزىتىش پونكىتى قۇردى.

بارون ئى [ر] <فران> [تارىخ] غەربىي ياۋروپا دۇاريانلىرىنىڭ روسىيىدە يولغا قويغان گراف - دىن بىر دەرىجە تۆۋەن ئۇنۋانى ۋە شۇنداق ئۇنۋان ئالغان شەخس.

بارى ئال. ھەممىسى، بارلىقى، جىمىسى، ئومۇمىي؛ ئورغا كۆمۈلگەن بۇغداينىڭ بارى ئوتتۇز تاغار. * نېرنى كۆپ سۆزلىمەيلى، 50 - يىللىرى، بارى 60 مىڭ ئىدى، ئات، قوي، كالا، توپاق، قولۇن.

بارىنى تەڭ تارتماق يولۇقۇش ئېھتىمالى

بارماق II پ ① سۆزلىگۈچى ياكى كۆزەت -

كۈچى تۇرغان جايدىن، نەزىرىدىن نېرى كەتمەك، يىسراقلاشماق، يول ئالماق: بارمايمەن دېگەن تۈگەنگە يەتتە قېتىم بېرىپتۇ (ماقال). * ئۇ جەڭلەردە ئەڭ خەۋپلىك يەرلەرگە ناھايىتى قىزغىن ۋە قەھرىمانلارچە يۈگۈرۈپ باراتتى. ② داۋاملاشماق، داۋام قىلماق:

خېنىم، ئەگەر ھەممىنى مېنىڭ رېتسېپىم بويىچە بەجا كەلتۈرسىڭىز، ئانىڭىز مۇشۇ ھالىتىدە يەنە ئىككى ئاي ئۆمۈر كۆرىدۇ، ئۇنىڭدىن ئۇزاققا بارمايدۇ. * بۇ يەردە گەپ دۆلەت ھاكىمىيىتى پائالىيىتىنىڭ مەزمۇنى ئۈستىدىلا باردۇ. ③ بىرەر جايدا بىرەر كىشىنىڭ ھۇزۇرىدا بولماق، قەدەم تەشرىپ قىلماق: ياخشى بولساڭ تويۇڭغا بارارمەن، يامان بولساڭ ئۆلۈمۈڭگە (ماقال). * ئارىسلانۇۋ قۇددۇس پەيزىنىڭ يېنىغا باردى. * ئىككىنچى قېتىم مەن يەنە ئۇنىڭ ئالدىغا بارىمەن.

④ رەۋىشداشلار بىلەن بىرىكىپ كېلىپ تەسۋى مەنىسىنى بىلىدۇرىدۇ: 1) ئىش - ھەرىكەتنىڭ داۋاملىشىۋاتقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: مەن ھۇشۇر ئاكامغا ياندېشىپ كېتىپ باراتتىم.

2) ئىش - ھەرىكەتنىڭ پەللىمۇپەللى ئۆزلى - گەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: دۆلەت بىكار قىلىندۇ ئەمەس، ئۇ ئۆز - ئۆزىدىن ھالاك بولۇپ باردۇ. 3) ئىش - ھەرىكەتنىڭ ئاخىرلاشقانلىقىنى، تۈگىگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ، بۇ كەمگىچە كورلىغا يېتىپ باردى. ⑤ پۇنلىش كېلىشتە

كەلگەن سانلار بىلەن بىرىكىپ كېلىپ، شۇ نەرسىنىڭ شۇ سان بىلدۈرگەن چەككە يەت - كەنلىكىنى ئۇقتۇرىدۇ: ئۇنىڭ بانكىغا ئامانەت قويغان پۇلى 12 مىڭ يۈەنگە باردۇ.

بارسا كەلمەس بارغان ئادەم قايتىپ كېلە - مەيدىغان، ناھايىتى خەتەرلىك: ئۇلا مېڭىپ - مېڭىپ بىر يەرگە كەلسە، ئۈچ ئاچا يول ئۇچراپتۇ. ئۇنىڭ بىرى، بارسا كېلەر يول، يەنە بىرى، بارسا يا كېلەر، يا كەلمەس يول، ئۈچىنچىسى بارسا كەلمەس يول ئىكەن.

بولغان ھەممە جاپا-مۇشەققەتلەرنى بىلىلە كۆرمەك: بىزمۇ شۇ يەرگە كۆچۈپ كەلسەك، بارىيى تەك تارتىپ دەرەمەتتە ئۆتسەك.

بارىت ئى [ر<گرېك] <گېئول> بىر خىل مېنېرال، خىمىيىۋى تەركىبى بارىي سۇلفات ($Ba SO_4$)، ساپلىرى رەڭسىز ھەم سۈزۈك، ساپ بولمىغانلىرى كۈل رەك، ئاق، قىزىل رەڭلەردە ئۇچرايدۇ؛ سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى چوڭراق. ئۇنى ئاق رەك ماتېرىيالى، ئېمال-لىق سىر، ساپال سىرى ۋە خىمىيىۋى تەجرىبە دورىلىرىنى ياساشنىڭ خام ئەشپاسى قىلىشقا؛ قەغەز ۋە كاۋچۇك ئىشلەشتە قاچە-لاش ماتېرىيالى قىلىشقا؛ نېفىت ئېلىشتا، سېغىزلىق ئېرىتمىگە ئارىلاشتۇرۇپ، قۇدۇق فونتانلاش ھادىسىسىنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا ئىشلىتىشكە بولىدۇ.

بارىچە رەۋ. بارىيى، ھەممىسىنى ئىشقا سېلىپ، ھەممىسىنى ئىشلىتىپ؛ يېتىشىچە: بالىلار، چۆكۈپ كەتكەن چېلەكنى ئىزدەشتى. ئەكرەم بولسا سۆگەتنىڭ شېخىغا ئېسىلۋېلىپ جېنىنىڭ بارىچە ۋارقىرايتتى. * ساتتار كۈچىنىڭ بارىچە ياڭاققا چالما ئاتتى، لېكىن بىر تالىمۇ ياڭاق چۈشمىدى. * موللازەيدىن بۇ چەكسىز پۇلەرگە قاراپ ئىختىيارسىز ھالدا ئۇھ تارتىپ ۋە ئاۋازىنىڭ بارىچە ناخشا ئېيتقۇسى كەلدى.

بارىدا رەۋ. بار شارائىتتا، بار ۋاقىتتا؛ چىشىنىڭ بارىدا گۆش يە، يېڭىنىڭ بارىدا قول سال (ماقال).

بارىسىدا تر. توغرىسىدا، ھەققىدە، خۇسۇ-سىدا؛ چىقىسام تۇرىدۇ رەت-رەت مەكتەپ دەرۋازىسىدا، تەرتىپ بىلەن سۆز بارماقتا ئىكەن دەرس بارىسىدا.

بارىكادا ئى [ر<فران] كوچا جەڭلىرىدە دۈشمەن ئوقىدىن مۇداپىئەلىنىش ئۈچۈن پايدىلىنىدىغان توساق؛ توسما: خوش، جېمماچۇ؟ ئۇ بارىكادىلار ئالدىدا جەك قىلىدۇ.

بارىكالا ئىم [ئە] بىرەر سۆز، بىرەر ئىش-ھەرىكەتنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك قىلىنغانلىقىغا، بېجىرىلگەنلىكىگە ئېيتىلغان رەھمەت؛ تەشەك-كۈر: مەيدانغا يىغىلغان كۆپچىلىك؛ بارىكالا! نۇسرەت شاھنىڭ ئەقىللىقلىقىغا ئاپىسىرىن! نېمە-دېگەن دانالىق بۇ؟ — دېيىشىپ، نۇسرەتنىڭ تەدبىرىگە ھەيران قېلىشىپتۇ.

بارىكالا ئوقۇماق بىرەر سۆز، ئىش-ھەرىكەتنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك قىلىنغانلىقىغا، بېجىرىلگەنلىكىگە رەھمەت ئېيتماق؛ تەشەككۈر بىلدۈرمەك: — ھەببەللى، ئاغزىڭغا قەنت، — دېدى بىرى، كۆپچىلىك خۇشاللىقتىن كۈلۈپ كەتتى. ناسر ئاكام تەسلىنىپ بۇ جاۋابتىن، بىزلەرگە بارىكالا ئوقۇپ كەتتى.

بارىكالا ئېيتماق — بارىكالا ئوقۇماق؛ داۋۇتكام ئوغلى ئادىلىنىڭ ئەقلىگە بارىكالا ئېيتتى.

بارىگا (توغرىسى: بارگاھ) — بارگاھ. **بارىئون** ئى [ر<گرېك] <خىم> ماسسىسى پروتوندىن چوڭ بولغان (پروتوننىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) ئاساسىي زەررىچىلەر. بۇ زەررىچىلەر ئىچىدە، پروتوندىن باشقىلىرىدىن ئىك ھەممىسى بىر دانە نۇكلېئون ۋە بىرنەچچە دانە مېزونلارغا ياكى ناھايىتى يېنىك بولغان زەررىچىلەرگە بۆلۈنەلەيدۇ.

بارىي ئى [ر<گرېك] <خىم> مېتال ئېلېمېنت، خىمىيىلىك بەلگىسى Ba (Baryum). ئۇ بىر خىل ئىشقار يەر مېتالى بولۇپ، كۈمۈش رەڭدە كېلىدۇ؛ ئاسان ئوكسىدلىنىدۇ؛ كۆپىگەن ۋاقىتتا سېرىققا مايىل يېشىل رەڭدە نۇر چىقىرىدۇ. ئۇنىڭ تۈزلىرى رەك ئىشلەپچىقىرىشتا، ئالىي سورتلىق ئاق رەڭنىڭ خام ئەشپاسى ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

بارىي بوتقىسى <تب> قىزىلىۋاتىدىغان، ئاشقازان، ئۆچمە يوللىرىدىكى بەزى كېسەل-لەرگە دىئاگنوز قويۇشتا بارىيىنىڭ كېسەلگە

تۈرىدە ئىشلىتىلدىغان، مەخسۇس ياغاچتىن ياسالغان جازا شەكىللىك توسۇق.

باريېر مۇسابىقىسى <تەن> يۈگۈرۈش بىلەن باريېر ئاتلاش بىرلەشتۈرۈلگەن بىر خىل يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى.

باز I باغل [پ] يېزت. يەنە، شۇنىڭدەك: ياشلىقىم، بەختىم، غۇرۇرۇم، ئەرك، ھوقۇقۇم - بارىنى. ئالدى تەقدىر قايتا - قايتا قالغىنى ۋىجدان ماڭا. شۇم پەلەك كەم بولسا باز ئال، ئاشۇ ۋىج - دانىنى بىراق، ئالمىقىڭ تەستىۋر گويا كۈنىنى ئۆچۈرمەكتىن ساڭا.

باز II ئى [پ] ← باز - باز.

بازا ئى [ر<فران] ① ئاساس، نېگىز، تايانچ:

ئىقتىسادى بازى. ھەربىي بازى. ② دەرۋازا ئور - نىتىش ئۈچۈن دەرۋازىنىڭ ئىككى تەرىپىگە خىش ياكى كېسەكتىن قوپۇرۇلغان تۈۋرۈك.

بازار ئى [پ] ① ئاھالە سودا - سېتىق قىلد -

دىغان مەخسۇس جاي: مال بازىرى. ئاشلىق بازىرى. * ئىسكەندەر كەشتە ياغلىقىنى قاتلاپ قوينغا سېلىپتۇ - دە، بازارغا كېتىپتۇ. ② ئاھالە

سودا - سېتىق قىلىش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن مەخسۇس كۈن: ھېيت، بايرام، بازار كۈنىدە ئاقار مىڭلاپ بادامدوپپا، بادامدوپپا، چىمەن دوپپا ماكانسەن گۈزەل ھېيتكا. ③ دۆلەتنىڭ

ئىچى ۋە سىرتىغا قارىتا تاۋار ئالماشتۇرۇش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ئورۇن: جاھان بازىرى، ئىچكى بازار. تاشقى بازار. * گۇاڭجۇ، شياڭگاڭ خەلقئارا سودا بازىرى. ④ كۆچمە. بىرەر جاي -

دىكى ۋاراڭ - چۇرۇڭ، سۈرەن - چۇقان، تەرتىپسىزلىك ھالەت: بالىلىق ئۆي - بازار، بالسىز ئۆي - مازار (ماقال). * ئىشتىن يانغان دېھقانلار بىردەم - دىلا ئۇنىڭ ھويلىسىنى كەلكۈن سۈيىدەك بېسىپ، بازارغا ئايلاندۇرۇۋەتتى.

⑤ ناھىيىلەرنىڭ مەركىزى. بازار ئارقىلىق تەڭشەش <سودا> بازار مېخانىزمى ئىجتىمائىي ئەمگەكنىڭ ھەرقايسى

ئىچۈرۈلدىغان دوغاپ ھالەتتىكى تۈزى، يەنى دوغاپ ھالەتتىكى بارىي سۇلفات.

باريېلىق سۇپ. تەركىبىدە بارىي بولغان.

بار - يوق ھەممە، جىمى، بارلىق: ئۇ كونا

ئۇزۇن پەلتوسى ئۈستىدىن بىر كونا تاسما بىلەن بېلىنى باغلىۋالغان، بار - يوق دەسمايىسى بىر ئالماس، بىر كىچىك يەشك ۋە بىرنەچچە پارچە ئەينەكتىن ئىبارەت بولغان بىر كەمبەغەل ئەينەكچى ئىدى.

بار - يوق دېمەي سەۋەب كۆرسەتمەي،

باھانە كۆرسەتمەي، يوپۇتماي: بېگىم، يول ئۈستىدىكى مۇساپىر ئىكەنمەن، ئېشىكىم ھېرىپتۇ، بار - يوق دېمەي بىر سېۋەت سامان بېرەرلا، ئېشەكنى مادارلاندىرۇپ ھەمراھلىرىمغا يېتىشۋالاي.

بار - يوقنىڭ ئارىسىدا بار دېگىلىمۇ، يوق

دېگىلىمۇ بولمايدىغان، ئېغىزغا ئالغۇچىلىكى يوق، كىچىككىنە: ئۇ يىللاردىكى تەقسىمات دېگەن نېمىمۇ بار - يوقنىڭ ئارىسىدىكى بىرنېمە بولىدىغان، قېنى دەپتەرنى كۆرۈپ باقايلى.

بار - يوقنىڭ ئورنىدا بار بىلەن يوقنىڭ

ئارىلىقىدا، بار دېسىمۇ، يوق دېسىمۇ بولىدىغان: ئابلىكىم ئىشخانىدا بار - يوقنىڭ ئورنىدىكى ئادەمگە ئايلىنىپ قالغىلى تۇردى.

بار - يوقى ① قول - ئىلكىدە، ئىختىيارىدا

بولغان ھەممە نەرسە: بىر توپ ئوغرىلارغا ئۇچراپ قالدىم، ئۇ يەردە مېنىڭ بار - يوقۇمنى تارتىۋېلىپ، ئۆزەمنى بىر ئورغا سولاپ قويدى. * قەدىردىن بار - يوقى بىر يوتقان، بىر كۆرپىسىنى قاتلىدى. ② ھەممىسى، جىمىسى، بارلىقى:

بۇ قېتىم بار - يوقى ئۈچ تېڭىقلا كىتاب كەلگە - نىكەن. * ئۇ تېخىمۇ ھەيران بولۇپ: - مېنىڭ بار - يوقى ئىككىلا قويۇم بار ئىدىغۇ، بۈگۈن نېمىشقا ئۈچ كۆرۈندۇ؟ - دەپ ئويلاپ، كۆزىنى ئۇۋۇلۇپتېپ، يەنە قارىغاندى، خاتاسى يوق ئۈچ ئىكەنلىكىنى ئېنىق كۆردى.

باريېر ئى [ر<فران] <تەن> يۈگۈرۈش

مۇسابىقىسىنىڭ توسۇق ئاتلاپ يۈگۈرۈش

* ئەگەر ئەركىنلەشتۈرۈش خاھىشىغا قارشى تۇرۇلمايدىكەن، ئۇ «سول» چىلىق خاتالىقىغا بازار تېپىپ بېرىدۇ. * ئۇنىڭ دۈكىنى يوشۇرۇن ھالدا ئارقا كۆچىدا ئېچىلغان بولسىمۇ، خېلىلا بازار تاپقاندى.

بازار تاشلاش مەلۇم تەلەپكە يېتىش ياكى قارشىلىق كۆرسىتىش يۈزىسىدىن بىرلىشىپ تىجارەتنى توختىتىش: ئۇ 6-ئاينىڭ باش-لىرىدا شاڭخەي بىلەن نەنجىڭدا بولغان زور كۆلەملىك بازار تاشلاش ھەرىكىتىنىڭ خەۋىرىنى زور ئىشچىلىق بىلەن ئوقۇدى.

بازار قالاھىيەسى <سودا> سودا-سېتىق، تىجارەتتە رىقابەتلىشىشكە، بەسلىشىشكە، ياۋروپادىكى چوڭ دۆلەتلەر ئارىسىدا ھىندىستان ۋە ئامېرىكا قىتئەسى بىلەن بولغان سودا جەھەتتىكى زوراۋانلىقىنى ۋە مۇستەملىكىگە بازارلىرىنى تالىشىش يۈزىسىدىن XVII ئەسىر ۋە XVIII ئەسىردە بولغان بىر قاتار ئۇرۇشلار كۆزدە تۇتۇلدى.

بازار چاققاننىڭ ئىشى ئالدىدا تۇتۇش قىلغاننىڭ، بۇرۇن قىلىۋالغاننىڭ: — سىزنى تالىشىش مەسىلىسىدە ئەلۋەتتە بازار چاققاننىڭ بولىدۇ-دە، — دېدى مۇڭ دۇڭچاۋ زو يىڭنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قاراپ مۇغەمبەرلەرچە ھىجىيىپ قوبۇپ.

بازاردا بار گەپ ھەممە ئادەم بىلىدىغان، يېڭىلىق يوق گەپ: — بۇنىڭ ئانچە ھەيران قالدۇرغۇچىلىقى يوق، بازاردا بار گەپقۇ؟ — دېدى باتۇر ئايشەمگە.

بازار سودىسى <س ئىق> ① سوتسىيالىستىك دۆلەتنىڭ باشقۇرۇشىدىكى دېھقانلار ۋە دېھقانلار بىلەن شەھەر ئاھالىسى ئوتتۇرىسىدىكى بار-يوقنى ئۆزئارا تەڭشەش ئاساس قىلىنغان تاۋار ئالماشتۇرۇش شەكلى. ② بازاردا بولىدىغان ئېلىپ-سېتىش پائالىيىتى. بازارغا سالماق ① مالنى سېتىش ئۈچۈن بازارغا ئېلىپ بارماق، خېرىدارغا كۆرسەتە-

نارماقلىرىدىكى تەقسىماتنى ئاپتوماتىك ھالدا تەڭشەپ، ئىجتىمائىي تەكرار ئىشلەپچىقىرىشنى نىسبەت بويىچە تەرەققىي قىلدۇردى. دىغان بىر خىل ئىقتىسادىي تەڭشەش شەكلى. ئۇ تاۋار ئىگىلىكى ئاساسىي قانۇننىڭ فۇنكسىيىسىنىڭ كونكرېت ئىپادىسى.

بازار ئالماق بازارغا بېرىپ سودا-سېتىق قىلماق: — مۇشۇ ئالدىمىزدىكى بازارنى ئېلىۋېلىپ ئاندىن ماڭىدىغان بولىدۇم، — دېدى ئادىل دوستى سەمەتكە.

بازار ئەھلى ① بازار ئاھالىسى، بازاردا ئولتۇراقلاشقان خەلق. ② سودا-سېتىقنى بىلىدىغان، بازار ئەھۋالىدىن خەۋەردار ئادەم.

بازار باشقۇرۇش <سودا> ① ئىجتىمائىي تاۋار ئوبوروت پائالىيىتىنى دۆلەتنىڭ سىياسىتى ۋە قانۇنلىرى بويىچە مەمۇرىي جەھەتتىن ئىدارە قىلىش. ② جان ت. بازار ئىشلىرىنى ئىدارە قىلىدىغان تەشكىلنىڭ نامى.

بازار باھاسى <س ئىق> تاۋارنىڭ بازاردا سېتىلىش-سېتىۋېلىنىش باھاسى، بازاردىكى باھا: رەھىم ئاكا كۆچەتلىرىنى بازار باھاسىدىنمۇ ئەرزان بەردى.

بازار بولماق ① ئىشلەپچىقىرىلغان تۈرلۈك مەھسۇلاتلار بازاردا ئېلىپ سېتىلماق: ئۇنىڭ بېقىندىكى سايدا ئات، كالا، قوي بازىرى بولاتتى. * بۇ ئىككى مەملىكەت ياۋروپانى خام ئەشيا بىلەن تەمىنلەپ تۇراتتى، شۇنىڭ بىلەن بىرۋاقىتتا يەنە ياۋروپانىڭ سانائەت بۇيۇملىرى سېتىلىدىغان بازار بولۇپ تۇراتتى. ② كۆچمە، قالايمىقان بولماق، ۋاراڭ-چۇرۇڭ بولماق، تەرتىپسىزلىك.

بازار بېگى تارس. بازاردىكى تىجارەت ۋە باھانى باشقۇرغۇچى ئەمەلدار.

بازار تاپماق — بازاردىكى چىقماق: ئۇنىڭ پاكىز ئاشخانىسىدا تەملىك چۆچۈرە ياخشى بازار تاپتى.

سودىسى ئارقىلىق ئالماشتۇرۇلىدىغان تاۋار ئىگىلىكى.

بازىرى بار ① خېرىدارى كۆپ، تېز سېتىلىدىغان؛ ئۇمۇ قوللىرىدىكى بار ماللىرىنى سېتىپ، ئۇ ياقىدا بازىرى بار ماللىرىنى ئالىدى. كۆچمە. ② ئەتىۋارلىق، خېرىدارلىق.

بازىرى چاققان — بازىرى ئىتتىك.

بازىرى چىقماق خېرىدارى كۆپەيمەك، تېز سېتىلىماق؛ — قارىسام سوداڭ باس — باس بولۇۋاتىدۇ، مېلىڭنىڭ بازىرى چىقىپتۇ، — دەيدى مەخمۇت داۋۇتقا.

بازىرى كاسات ① خېرىدارى يوق، ئۆت-مەيدىغان، سېتىلمايدىغان؛ ئىمىن بېدىكىنىڭ جاھانسانزلىقتىكى مەككەرلىقى ئۇلا ئەمەس ئىدى، ناھىيىدىكى ئۇلاغ بازىرى كاسات بولغاندىن كېيىن، ئۇ بوتۇڭلۇق قىلىشقا باشلىدى. ② كۆچمە. ئاممىنىڭ ھىمايىسىدىن ئايرىلغان، نەزىرىدىن چۈشكەن؛ سولچىلىقنىڭ بازىرى كاسات.

بازىرى قۆلگەن ئىستېمال ۋە ئېھتىياجىدىن قالغان؛ ئۆتمەيدىغان؛ مەنمۇ تازا ئەخمەق — تە، ئاللىقاچان بازىرى قۆلگەن بۇ ھۈنەرگە شۇنچە يېپىشىۋالغىنىمنى قارىمامدىغان.

بازىرى ئىتتىك ① جىددىي ئېھتىياجلىق، تېز ئۆتىدىغان، ئىتتىك سېتىلىدىغان؛ — ئۆرۈكلەردە گەپ يوق، مېنىڭچە، ئاق ئۆرۈكتىن ئالسىڭىز بازىرى ئىتتىك، — دەيدى ئۇ قولى بىلەن باغنى كۆرسىتىپ. ② كۆچمە. چاقىرىپ مېھمان قىلىدىغانلار، ئىزدەيدىغانلار كۆپ. ئەخمەت باشقارما باشلىقى بولۇۋىدى، بازىرى ئىتتىك بولۇپ كەتتى. بىزگە بىرەر سائەت چۆلىسى تەگمەيدۇ. **بازىرى يوق** — بازىرى كاسات.

بازارچى ئى. سودا-سېتىق، ئېلىم-بېرىم ئېھتىياجى بىلەن بازارغا كەلگەن شەخس؛ كىشى؛ بىزگە مانا بۇ بازارچى سىڭلىمىز كېلىپ قوشۇلدى.

بازارچىلىق پ. بازارمۇ بازار يۈرۈپ

مەك: ھارۋىنىڭ كەينىدە بىر توپ ھەر خىل ئادەملەر — كۆچمىدىكى سەرگەردان بالىلار، قەلەندەلەر، يول بويى موللاق ئېتىپ كېلىۋاتقان موللاقچى قىزىقچىلار ۋە ۋارقىراپ ماللىرىنى بازارغا سالدىغان چاربازارچىلار — ئەگىشىپ كېلىۋاتاتتى. ② كۆچمە. باشقىلارنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىش ئۈچۈن بىرەر نەرسىنى كۆز-كۆز قىلماق، ئايلىنىدۇرۇپ كۆرسىتىپ داملاپ يۈرمەك؛ ئويلاپ باقىن بىر-بىرلەپ قىلغان — ئەتكەن ئىشىڭنى، ھە دەپسلا «تۆھپەڭ» نى سېلىۋەرمەي بازارغا.

بازار قىلماق ① بازارلىق ② كۆچمە. ۋاراڭ-چۇرۇڭ، قالايمىقان قىلماق؛ بۇ بالىلار ئۆيىنى بازار قىلىۋەتتىغۇ! **بازار قىممىتى** — بازار باھاسى.

بازار كۆتۈرەيدۇ ① مالنىڭ باھاسى مۇۋاپىق بولمىغانلىقتىن بازاردا خېرىدار چىقمايدۇ؛ ھېچكىم ئالمايدۇ. ② كۆچمە. باشقىلارغا ياقمايدۇ، ئاقمايدۇ، ئۆتمەيدۇ؛ — دېيىشىغۇ دەيمىز، بىراق بازار كۆتۈرمەيدۇ، — دەيدى ئابلەت سەمەتكە دەرد تۆكۈپ.

بازار كۈنى سودا-سېتىق قىلىش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ئورۇندا بازار قىلىنىدىغان مەخسۇس كۈن؛ بازار كۈنى بارسام يەسلى تاقلىپتۇ... — دەيدى ئابدۇل رەجەپكە.

بازار نەرخى ① بازار باھاسى. ② سېتىۋالغۇچىنىڭ دېگىنىگە سېتىلىدىغان باھا. **بازار نېنى** سېتىش ئۈچۈن مەخسۇس تەييارلانغان نان؛ تۇرسۇن ئوغلىغا ئون دانە بازار نېنى ئېلىپ كېلىشنى تاپىلدى.

بازار ئۇچۇرى <سودا> بازاردا سېتىلىشى جىددىي بولۇۋاتقان تاۋارلار ۋە ئۇنىڭ باھالىرى ھەققىدىكى خەۋەر؛ بازار ئۇچۇرى ئىگىلىنىپ، مال يۆتكەپ سەپپارە سېتىش ۋە مال يۆتكەپ كېلىش كەسپى جانلاندىرۇلدى.

بازار ئىگىلىكى <سودا> بازار ئېھتىياجىغا ئاساسەن ئىشلەپچىقىرىلىدىغان ۋە بازار

سودا-سېتىق ياكى تاماشا قىلماق: ئەخمەت بۇگۈن قۇمباشقا بازارچىلاپ كەتتى.

بازارلىق ① سۈپ. سېتىش ئۈچۈن تەييارلانغان: بازارلىق تاش ئىسمى - جىسىمغا لايىق بولماپتۇ... ② ئى. سودا-سېتىق: ئانچە - مۇنچە بازارلىق قىلمىساق تۇرمۇش دېگەندە يەنە بولمايدۇ. ③ ئى. بازاردىن ئۆيىدىكى بالا-چاقىلارغا ئېلىپ كەلگەن سوۋغا: ئۇ يېنىشىدا بالىلىرىغا بازارلىق ئېلىۋالدى. ④ ئى. بازاردا ئولتۇراقلاشقان كىشىلەر: سەھرالىق دەيدۇ بىزنى ئۆزىنى بىلمەي بازارلىق.

بازارلىق ھۆكۈمەت ناھىيە ۋە يېزا بازار-لىرىدىكى ناھىيىدىن تۆۋەن دەرىجىلىك ھاكىمىيەت ئورگىنى: 3-ئايىنىڭ 1-كۈنىدىن 4-كۈنىگىچە بازارلىق ھۆكۈمەت تەۋەسىدىكى 99 ئورۇندا ئۈچ قېتىم چوڭ تازىلىق پائالىيىتى ئېلىپ بېرىلدى.

بازارلىق قىلماق سودا-سېتىق قىلماق: — بۇگۈن مەھەللىدىكى ياش بالىلارنىڭ كۆپى شەھەرگە بازارلىق قىلىپ كىرىپ كەتتى، — دېدى بوۋام كۆچەت قومۇرۇۋېتىپ، — بولمىسا ئۇلار ماڭا ياردەملىشەتتى.

بازارلىق پ. بازارغا بېرىپ سودا-سېتىق قىلماق، ئېلىپ ساتماق: ئەمەت ئايشەمگۈل بىلەن بازارلاپ كەلگەنلىكىنى دادىسىغا سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى، تۇيۇقسىز ئىشىك يېنىككەنە چېكىلدى.

بازالت ئى [ر<>لات] <گېئول> ماگما جىنىس-لارنىڭ بىر خىلى، يەر شارىنىڭ سىرتقى يۈزىدە گە كۆپ تارقالغان. مېنېرال تەركىبى پىروكسىبېن پىلاگىئوكىلار، زەپتۇن تاش قاتارلىقلار بولۇپ، كۆپىنچە قارا ياكى يېشىل رەڭلەردە ئۇچرايدۇ. ئۇ، دانىچىلىرى زىچ بولغان كۆپۈك كاۋاكچىلىق تۈزۈلمىگە ئىگە ھەم قاتتىق بولغاچقا، قۇرۇلۇش ماتېرىيالى ئورنىدا كۆپ ئىشلىتىلىدۇ.

بازالتلىق سۈپ. خىمىيىلىك تەركىبىدە

بازالت بولغان.

بازالتلىق قاتلام <گېئول> خىمىيىلىك تەركىبى بازارلىق جىنىس بىلەن ئوخشاش بولغان يەر پوستىنىڭ ئاستىنقى قاتلىمى.

باز - باز — باز - بازغا چۈشەك.

باز - بازغا چۈشەك ھۈرپەيمەك، دېۋىمەك (توخۇلارنىڭ سوقۇشۇش ئالدىدىكى ھەرد-كەتلىرىگە ئېيتىلىدۇ): ئاق تېرە جۇۋىغا ئورد-لىۋالغان بۇ ئىككى ئادەم باز - بازغا چۈشكەن خورازلارنىڭ تاماشىسىنى كۆرۈۋاتقاندەك، «ھە، قېنى، بەرىكە تاپ خەق» دېگەندەك، خىر - خىر كۈلۈپ، بىر - بىرىنى جەينەكلىشىپ، ھىجىيىپ تۇرۇشاتتى.

باز - بازغا سالماق سوقۇشۇشقا كۈشكۈرت-مەك: پۇرسەتنى غەنىيەت بىلگەن ئالىم رىشت بىلەن ئەلنى باز - بازغا سېلىشقا باشلىدى.

باز - بازلىماق — بازلىماق.

بازغان ئى. تۆمۈرچىلىكتە تۆمۈر قاتارلىق مېتاللارنى سوقۇپ، يېسىلايدىغان، بولقىدىن چوڭ ئەسۋاب: بىر يىل ئۆتكەندە بازغان تۇتۇشنى ئۆگەندىم، يېشىم ئون توقۇزغا يەتكۈچە بازغان سوقتۇم.

بازغانچى ئى. تۆمۈرچىلىك دۇكىنىدا بازغان ئورنىدىغان كىشى، بازغان ئىشچىسى: — بولدى، بولدى، — دېدى ھېلىقى ئادەم... — مۇشۇنداق بىر تەرەپ قىلىش بولامدۇ؟ — دېدى بازغانچى.

بازغانچىلىق «بازغانچى» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى: شۆھرەت زاۋۇتقا نۇرغۇن زىيان سالدى، كېيىن «بۇرۇنغا تەتقىقات يولىنىڭ زىيانلىرى» دېگەن چوڭ خەتلىك گېزىتنى يېزىپ، ئالىمجاننى سېختىن چىقىرىپ بازغانچىلىققا سېلىپ قويدى.

بازغانچىلىق قىلماق بازغان ئۇرۇش بىلەن شۇغۇللانماق: بۇ يەردە تۇراخۇن، سادىقلار ئىككى گۇرۇپپا بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ بازغانچىلىق قىلىۋاتاتتى.

بازغانلانتقۇزماق «بازغانلىماق» پېشىلىنىڭ

بازغانلماق — باستۇرما

سياسىي-ئىقتىسادىي تۈزۈم. يەنى جەمئىيەتنىڭ ئىقتىسادىي، ھوقۇق تۈزۈلۈشى ئاساسىنى تەشكىل قىلغۇچى ئىجتىمائىي ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋەتلىرىنىڭ يىغىندىسى؛ ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈشكە تايىنىلىدىغان ئىقتىسادىي بازىسلىرى ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇ قانۇنلارمۇ ئۆزىگە خاس بولغان مەلۇم خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە.

بازمەن ئى [خەن] لەغمەن خېمىرنى سوزۇشنىڭ بىر خىلى، پۈتۈن خېمىر ئىككى بۆلەككە بۆلۈنۈپ، ھەر بىر بۆلەك ئايرىم-ئايرىم بىر قېتىم ئوڭ، بىر قېتىم تەتۈر ئېشىلدۇ؛ توم-ئىنچىكىلىكى بىردەك تەكشى ھالغا كەلگەندە، ئىككى بېشىدىن تۇتۇپ غۇلاچىلاپ سوزۇلدۇ؛ ئاخىرىدا ئىككى بېشىدىكى توم خېمىر كېسۋېتىلىپ قايناۋاتقان سۇغا سېلىپ پىشۇرۇلىدۇ.

باس سۈپ [ر] ئىنگ [مۇز] پەس، تۆۋەن، بوم (ئاۋازا ھەققىدە): **باس** ئاۋاز.

باس ئاۋاز <مۇز> پەس، تۆۋەن ئاۋاز.

باس-باس ئارقا-ئارقىدىن؛ تۆپە-تۆپە-لەپ؛ تاللىشىپ؛ — بۈگۈن يېڭى چىققان ئىكەن، كىشىلەر **باس-باس** بىلەن ئېلىۋېتىپتەكەن، مەنمۇ ساڭا بىر كىيىملىك ئالغاچ كەلدىم، — دېدى ئىمام مۇھەممەت ئايالىغا.

باس-باسچىلىق **باس-باس** بولۇش ھالىتى؛ بىنەپتە كۈنلۈكىمۇ **باس-باسچىلىق** بىلەن ئۆتتىد-غان ئاشخانا، سامسوخانا، گۆش گىردە خانىلارنىڭ بىرەرمۇ ئوچۇق ئەمەس.

باستون ئى [ر] ئىنگ [ئەلا سۈپەتلىك بىر خىل يۇڭ رەخت، سارجىنىڭ بىر خىلى.

باستۇرغۇزماق «**باسماق**» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ بۇ ماتېرىيالنى يەنە ئەللىك نۇسخا كۆپەيتىپ باستۇرغۇزدۇق.

باستۇرما ئى. نەرسە-كېرەكلەرنى باستۇرۇپ قويۇشقا ئىشلىتىلىدىغان ئېغىرتقۇ؛ **باستۇرۇق**؛

قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بازغانلماق «**بازغانلىماق**» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بازغانلىماق پ. بازغان ئۇرماق؛ ئەخەت قىزىتلان تۆمۈرنى بازغانلىدى.

بازغىماق «**بازغىماق**» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بازغىماق «**بازغىماق**» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئىككىسى بىر-بىرىگە يات ئادەم.

لەردەك ماي تارتىشىپ قارىشىپ، خورازلاردەك بازغىشىپ، دېڭىز تەرەپتىكى دېرىزىدىن كىرۋات-قان شامالدا مۇزلىغاندەك غوللىرىنى چىقىرىپ، ھودۇقۇپ گاڭگىراشتى.

بازغىماق پ. قىزىرىشماق، ئۆگمەك، دېۋىنماق، ھۈرپەيمەك؛ كۈنىمۇ بۇلارنىڭ بازغاپ تۇرۇشىنى تاماشا قىلغاندەك تاغ ئارقىسىدىن ئارتىلىپ چىقىپ قارايتۇ.

بازلاتماق «**بازلىماق**» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بازلاشماق «**بازلىماق**» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئۇلار تاماققا تۇتۇش قىلدى، لېكىن تاماق ئارىلىقىدا يەنە بىر-بىرىگە بازلىشىپ، گەپ-سۆزنى توختاتىدى.

بازلىماق پ. ھۈرپەيمەك، سوقۇشۇشقا تەييارلانماق؛ مەشۇر ئاخۇن بىلەن ھېيىزىخان سىڭكىسى يېزىنىڭ كۈنپېتىش تەرىپىنى بويلاپ رايونىغا قاراپ ماڭدى، مەشۇر ئاخۇن قولىنى قويىغا تىقىپ بازلىغان خورازدەك ماي تارتىپ ئالدىدا باراتتى.

بازىدوپ ئى [ر] نېم [بازىدوپ كارل (1799—1854) نېپس، ۋراچ. 1840-يىلى «قالقان بەز خىزمىتىنىڭ كۈچىيىپ كېتىشى» (بازىدوپ كېسلى) نى يېزىپ چىققان.

بازىدوپ كېسلى <تب> — كۆز پولاتىيە-دىغان قالقان بەز ئىششىقى.

بازىسى ئى [ر] گېرىك [س ئىق] جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ بەلگىلىك باسقۇچىدىكى

— باياتىن ماخۇ ئۆگزىسىدىكى بېدىلەرگە باستۇرما كۆتەكلەرنى چىقاردۇق، — دېدى مەنسۇر قۇلاق. چىسىنى چۆكۈرۈپ تۇرۇپ، — ئەجەب چىقىشىغۇ بۇ بوران!

باستۇرماق ① «باسماق» پېئىلىنىڭ مەجە.

بۇرېي دەرىجىسى: — ئۇ توغرا، بۇ كىتابلارنىمۇ باستۇرىمىز، ھە، راست، سۇلتان تېزىرەك قايتسا بولار ئىدى، — دېدى قىدىرخان. * تامام خاتىر-جەم بولۇش ئۈچۈن بەلكى گۆرۈم ئۈستىگە تاشمۇ باستۇرۇپ قوبار. ② تىنچىتىماق، جازالىماق؛ لىن بياۋ ۋە «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» ماركسىزم-نىڭ پرولېتارىيات دىكتاتورىسى توغرىسىدىكى تەلىماتىنى بۇرمىلىدى. كادىرلار ۋە ئاممىنى دەھشەتلىك باستۇردى. * قورالى يوق ئىسيانچىنى باستۇرۇش سىزنىڭمۇ قوللىنىشىڭىزدىن كېلىدۇ.

باستۇرۇپ سۇغارماق <دې> چۆنەكلىمەي تېرىلغان زىرائەت ئېتىزلىرىنى تەكشى سۇ توختىتىپ سۇغارماق.

باستۇرۇپ قويماق ← بېسىپ قويماق. **باستۇرۇپ كەلمەك زورلۇق كۈچ بىلەن** بېسىپ كەلمەك: سول تەرەپتىن شېي جىن بىلەن كۆك لياڭ، ئوڭ تەرەپتىن كۆك مىڭ بىلەن شېي باۋ ھەربىرى بەش يۈزدىن چاپارمەننى باشلاپ باستۇرۇپ كەلدى.

باستۇرۇپ كىرمەك زورلۇق كۈچ بىلەن بېسىپ كىرمەك: ئۇ ئوچۇق چىراي كۆرسەتمەي، بۇ ئىككىيلەننىڭ يېرىم كېچىدە ئۆيىگە باستۇرۇپ كىرىپ، يولدىشى ئەخمەتجاننى باغلاپ ئېلىپ ماڭغان قورقۇنچىلۇق مەنزىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. * كوچىدا شوئار توۋلاپ، ئاسمانغا مۇشت ئېتىپ يۈرگەنلەرنىڭ بىر توپى ئىشخانغا باستۇرۇپ كىرىشتى.

باستۇرۇق ئى ① ئېگەر-توقۇم، ئۇچۇلۇق- نىڭ ئۈستىدىن تارتىلغان تاسما ياكى توقۇلغان بەلباغ. ② بىرەر نەرسىنىڭ ئۈستىدىن باستۇرۇپ قويىدىغان ئېغىرتىقۇ؛ باس-تۇرما: ئوغىرى باستۇرۇقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ھە دەپ يۇلتۇناتتى.

باستۇرۇلماق «باستۇرماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: كېيىنچە قوزغىلاڭ ئېچىنىش-لىق تۈردە باستۇرۇلۇپ، خېبۇرنىڭ دادىسى ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەلگەندىن بۇيان بۇ خەنجەر ئەنە شۇ قەلەي ساندۇقتا يوشۇرۇن ساقلىناتتى.

باسقان «باسماق» پېئىلىنىڭ سۈپەتلىشى.

باسقان ئىزدىن قايتماسلىق ئىرادىسىدىن، ۋەدىسىدىن يانماسلىق: — بولدى ئىشىڭنى داۋاملاشتۇرۇۋەر، ئوغۇل بالا دېگەن باسقان ئىزدىن قايتمايدۇ، — دېدى مەخمۇت ئۇستا ئابلەتكە.

باسقان ئىزدىن يانماسلىق ← باسقان

ئىزدىن قايتماسلىق.

باسقۇچ I ئى ① پەلەمپەينىڭ ھەربىر

پەللىسى: — مېھمانخانىدىمۇ مۇشۇنداق ئاجايىپ ئىشلار بولىدىكەن! — دەپ ئويلاپ، پەلەمپەيدىن بىرنەچچە باسقۇچ چۈشۈپ قۇلاق سېلىپ، تەڭگىنىڭ جىرىڭلىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدى. ② كۆچمە.

نەرەققىياتىنىڭ ھەربىر پەللىسى، دەۋر: ئىنقىلابىمىز ئىككى باسقۇچتىن ئۆتتى، ئۆكتەبىر ئىنقىلابىدىن كېيىن ئۈچىنچى باسقۇچقا كىردى.

③ <گېئول> بىرەر دۆلەت ياكى بىرەر چوڭراق رايون دائىرىسى ئىچىدىكى ئەسەردىن كىچىك بولغان گېئولوگىيىلىك ۋاقىت بىرلىكى.

④ كۆچمە. دەرىجە: شىياپەن ھەدەمنىڭ پۈتتىكى جاراھەتنىڭ خەتەرلىك باسقۇچقا يېتىپ قالغانلىقىنى، تېز تۇتۇش قىلىمىغاندا تىزنىڭ توكۇر بولۇپ قېلىش خەۋىرىنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلدى.

باسقۇچ II ئى. تۆكۈلگەن سىياھىنى سۈمۈ-

رۇش، قۇرۇتۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان سۈمۈرگۈچ قەغەز ئورنىتىلغان ئەسۋاب.

باسقۇچ III ئى. دىئال. شوتا.

باسقۇچلۇق سۈپ ① پەلەمپەينى، باسقۇچى

بار: ئەنۋەر باينىڭ «قېنى، قېنى ئۆيگە» دېيىشى ۋە قولى بىلەن ئۆي تەرەپنى كۆرسىتىش بىلەن تۆت باسقۇچلۇق پەلەمپەينى بېسىپ پىشايۋانغا چىقتى. ② كۆچمە. ئۆزئارا باغلانغان باسقۇچ-

باسقۇچلۇقلۇق — باسما تاۋاق

دەپ كۆتۈرگەن قىلىچ، باسقۇنچى ئەبلەخلەر گۆرىن تاپىدۇ. ⑧ زورلۇق بىلەن ئاياللارنى ئاياغ ئاستى قىلىپ نومۇسىغا تەگكۈچى؛ كىچىك قىزلارنىڭ نومۇسىغا تەگكەن باسقۇنچى قانۇن ئالدىدا جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ.

باسقۇنچىلىق ئى ① زورلۇق كۈچ بىلەن باستۇرۇپ كىرىپ باشقىلارنى بۇلاپ-تالاپ-دىغان باسماچىلىق؛ بۇلاڭچىلىق، باندىتلىق؛ بۇلار ھەر خىل زومىگەرلىكلەردىن، ھەتتا باسقۇنچىلىقتىنمۇ قول تارتمايتتى. ② زورلۇق كۈچ بىلەن باشقا يۇرتنى، ئەلنى بېسىۋالدىغان تاجاۋۇزچىلىق، مۇستەملىكىچىلىك؛ غەربىي خۇبېيدىكى زور غالبىيەت «ياپون باسقۇنچىلىرى چوقۇم مەغلۇپ بولىدۇ، مەملىكىتىمىزنىڭ باسقۇنچىلىققا قارشى ئۇرۇشى تەھدىق غەلبە قىلىدۇ» دېگەن نەزەرىيىنىڭ توغرىلىقىنى يەنى بىر قېتىم ئىسپاتلىدى. ③ زورلۇق بىلەن ئاياللار-نىڭ ئىپپەت-نومۇسىغا تېگىش، ئاياغ ئاستى قىلىش؛ ئەزەلدىن خوتۇن-قىزلارغا چېقىلىشنى ئادەت قىلىۋالغان قاشقىرباي ئىسىملىك بۇ ئادەم بۇندىن يەتتە ئاي بۇرۇن بىر نارەسىدە قىزغا باسقۇنچىلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن قولغا ئېلىنغانىدى.

باسما ① سۇپ. مەتبەئەدە بېسىلغان، نەشىر قىلىنغان؛ باسما ماتېرىيال. ② سۇپ. بىرنەرسىنىڭ ئۈستىگە ئىزى، شەكلى چۈشۈرۈلگەن؛ باسما كىگىز. باسما گۈل. ③ ئى <مەت> مەت-بەئە: چارشەنبە كۈنىنىڭ ئەتىگەنلىكى ھەپتىلىك گېزىتىنىڭ ماقالىلىرىنى باسماغا بېرىش ۋاقتى بولۇپ، ئۇلار سەيشەنبە كۈنى كەچتە شۇ يەردە ماقالىلارنى تەييارلاپ بولۇشى لازىم ئىدى. ④ ئى. زاۋۇتتا پاختا يىپتىن نېپىز، گۈللۈك قىلىپ توقۇلغان بىر خىل رەخت: ئاق باسما، يېشىل باسما، كۆڭلەك كىيىم ياراشماس، ئايرىۋەتتى يارىمىدىن، مېنى يارىم كۆرەلمەس. **باسما تاۋاق** <مەت> بېسىلىدىغان، نەشىر قىلىنىدىغان ئەسەر ياكى تېكىستلارنىڭ قەغەز ئۆلچەم بىرلىكى. بىر باسما تاۋاق

لارغا، بۆلەكلىرىگە، دەۋرلەرگە بۆلۈنگەن؛ ئىنقىلابنىڭ تەرەققىياتى باسقۇچلۇق بولىدۇ، دۆلىتىمىزنىڭ قانۇنلىرى ئوخشاش بولمىغان باسقۇچلاردىكى ئوخشاش بولمىغان ۋەزىپىلەرگە ئاساسەن تۈزۈلگەن. * خەلق دېموكراتىيىسى دىكتاتورلىقىدىكى دۆلەت مەملىكىتىنى ساناۋەت-لەشتۈرۈش مەسلىسىنى باسقۇچلۇق رەۋىشتە ھەل قىلىشى لازىم. ③ كۆچمە. قەدەممۇقەدەم، دەرىجىمۇدەرىجى، باسقۇچمۇباسقۇچ؛ بۇ ئىشقا ئىنتايىن ئېھتىياتچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىپ، ھەر جەھەتتىن ئوبدان تەييارلىق كۆرۈپ، ئۇنى پىلانلىق ۋە باسقۇچلۇق ھالدا ئېلىپ بېرىش كېرەك. * تەرتىپ بويىچە پەيدىنپەي ئىلگىرىلەش پرىنسىپى دېگىنىمىز — ئوقۇتۇشنى... ئوقۇغۇچىلار-نىڭ بىلىش قانۇنىيىتى بويىچە تېپىزدىن چوڭقۇرغا، ئاساندىن قىيىنغا، تۆۋەندىن يۇقىرىغا ئۆتۈپ، پىلانلىق، باسقۇچلۇق ھالدا ئېلىپ بېرىپ، ئوقۇ-غۇچىلارنى سىستېمىلىق ئاساسىي بىلىملەرگە ۋە ئاساسىي ئىقتىدارغا ئىگە قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

باسقۇچلۇقلۇق «باسقۇچلۇق» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى: شۇنىڭدەك تۈپ زىددىيەت تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن ياكى ئۇنىڭ تەسىرىدە بولغان نۇرغۇن چوڭ-كىچىك زىددىيەتلەرنىڭ بەزىلىرى كەسكىنلىشىدۇ، يەنە بەزىلىرى يېڭى تۇغۇلغان بولىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن جەريان ئۆزىنىڭ باسقۇچلۇقلۇقىنى كۆرسىتىدۇ.

باسقۇچمۇ باسقۇچ قەدەممۇ قەدەم، پەللىمۇ-

پەللى، دەرىجىمۇدەرىجى، بىر-بىرلەپ، پەيدىنپەي.

باسقۇنچى ئى ① زورلۇق كۈچ بىلەن باس-

تۇرۇپ كىرىپ باشقىلارنى بۇلاپ-تالايدىغان باسماچى، بۇلاڭچى، باندىت؛ ئەگەر جامائەت لايىق كۆرسە، باسقۇنچىلارنىڭ كەينىدىن بىز ياشلار قوغلاپ بارايلى، بۇنىڭغا بىرىنچى بولۇپ مانا مەن تەييار. ② زورلۇق كۈچ بىلەن باشقا يۇرتنى، ئەلنى بېسىۋالدىغان تاجاۋۇزچى؛ مەغرۇرلىنىپ ئالدىنىمىزنى ھېچ، ئۇتۇقلار سەن تەرەپ قاراپ ئاقىدۇ. «مەزلۇم ئەل قىساسى»

16 فورماتلىق كىتابنىڭ 16 بېتىگە تەڭ. باسما رەسىم <گ سەن> مەتبەئەدە بېسىلغان ياكى ناختاي يۈزىگە ئويۇپ بېسىش يولى بىلەن كۆپەيتىلگەن رەسىم.

باسما زاۋۇت مەتبەئەدە ئىشلىتىدىغان بىر يۈرۈش ماشىنا-ئۆسكۈنىلەر يىغىلغان ۋە بۇ خىل ئۆسكۈنىلەر ئارقىلىق مەشغۇلات ئېلىپ بېرىلىدىغان ئورۇن.

باسما شەكىل <تىل> ھەرپلەرنىڭ باسما ئىشلىتىلىدىغان شەكىلى («يازما شەكىل» گە نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ).

باسما كۆرۈك تۆمۈرچىلىك، مىسكەرچىلىك، زەرگەرلىكتە ئوت ئۇلغايتىش ئۈچۈن قول بىلەن بېسىپ ئىشلىتىلىدىغان تۇلۇمىسىمان تېرە شامالچە.

باسما ماتېرىيال <مەت> مەتبەئە يۈزىدە ئېلان قىلىنغان ئەسەر، رەسىم، ناخشا قاتار-لىق قەرەللىك ۋە قەرەلسىز ماتېرىيال.

باسما ھەرپ باسما ئەسەرلىرىنى تىزىش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان ھەرپ.

باسما ھەرپ مېتالى <مەت> ھەرپ قۇيۇش ئۈچۈن قوغۇشۇن، سۈرمە، قەلەي ئارىلاشمەسىدىن ھاسىل قىلىنغان مېتال (بۇنىڭ ئىچىدە قوغۇشۇن تەخمىنەن 75 پىرسەنتتىن، سۈرمە 20 پىرسەنتتىن، قەلەي 5 پىرسەنتتىن ئىگىلەيدۇ).

باسما ئۇلغۇچ <ئېل> توك يولىنى ئېچىش-يېپىش ياكى توك لىنىيىسىنى ئۆزگەرتىشتە ئىشلىتىلىدىغان قۇرۇلما، تۈرلىرى كۆپ، ئادەتتە تېلېگرامما بېرىشتە ئىشلىتىلىدىغان كۈنۇپكا كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

باسماق I ئى. ئۇششاق ئۇچار قاناتلارنى تۇتۇشتا ئىشلىتىلىدىغان قاپقان: ئۇنداق-لار ئاقۋەتتە دان تېرىپ يەيمەن دەپ باسماققا چۈشۈپ قېلىپ، ئوۋچىنىڭ ئولجىسىغا

ئايلىنىپ قالغان تۇمۇچۇقنىڭ كۈنىگە قالدۇ. **باسماق II** ئى. تاسما بىلەن ئۈستىدىن باستۇرۇپ ئېتىدىغان پەس پاشىنىلىق بىر خىل يازلىق ئاياغ كىيىم: ئۇ ياز گۈنلىرى دائىم پۇتىغا باسماق كىيىپ يۈرەتتى.

باسماق III پ ① يول يۈرمەك، دەسسە-مەك، ماڭماق: ئەل باسىغان يەردە كۆپ يۈرمە (ماقال). * گۈلمۇ دەپ باسقىم تىكەننى، تارتىدۇر-مەن دەردىنى، بىلىم ئىدىم باسما ئىدىم، تارتما ئىدىم دەردىنى. ② بىرەر نەرسىنىڭ ئۈستىگە، ئىچىگە باشقا نەرسىنى قاقچىلىماق، جايلاشتۇرماق: مەن ئېلىپ كەلگەن ماشىنا، تراكتورلار لىقۇملىق ئوغۇت باسقان ھالدا تاش-يولدا سەپ تارتىپ گۈڭشېغا قايتماقتا ئىدى. ③ يۇقىرىدىن تۆۋەنگە قارىتىپ كۈچ بىلەن نىقتىماق: ئالماس يۇگۇرۇپ بارماقچى بولۇۋىدى، ئاسم ئۇنىڭ مۇرىسىدىن باستى. ④ قاپلىماق، ئورماق: ئايرىلغاننى قارا باسار، بۆلۈنگەننى بوران (ماقال). * قار يالاپ تورۇق ئېتىم يۈگەن بىلەن، مۇز باسقان داۋانلاردىن ئۆرلىمەكتە. ⑤ نەشىر قىلماق: مەن بولسام يازمەن، ماۋۇ ئاغىنەم تۇردى بولسا كىتاب-ماقالە باسدۇ. * ئەمسە بۇنى بېسىپ چىقىرىش كېرەك، دەمسىز؟ ⑥ ئۈستۈن كەلمەك، ئارتىپ كەتمەك، ئېشىپ چۈشمەك: نەيگە تەڭكەش قىلىنغان بىر غېجەكنىڭ ئاۋازى ناھايىتى تۆۋەن بولۇپ، ئۇنى نەينىڭ ئاۋازى بېسىپ كەتكەندى. ⑦ ياقماق، تەڭكۈزمەك: — يېقىن كەل ئوغلۇم، — ئۇ تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن ئوغلنى باغرىغا باستى. ⑧ بىرنەرسىنى ئىككىنچى بىرنەرسىنىڭ ئۈستىگە بېسىپ ئىز چىقارماق، تىكەمەك: كىيىملىرى ئاددىي، لېكىن، كەشتە باسقان، يەلكىلەرگە يوغان بامبۇك سۈۋەت ئاسقان. * مەل-كىنى ئېلىپ كەلگەن تۇجىجىنى ئۆز ئورنىدا يەمەنگە پادىشاھ قىلىپ، مۇھۈرىنى بېسىپ، كەل-گەن ئەلچىگە قوشۇپ ئەۋەتتى. ⑨ پەسەيتىمەك، تىنچىتىماق، ھاي بەرمەك، يالستايماق:

لىك، جايىدىن قوزغالماسلىق. ② كۆچمە. بىرەر ئىشنى قانداق تۇرۇپ قىلماق، بېرىلىپ بېجىرمەك، قاتتىق ئىشلىمەك: ئۇ قولدىكى شۇنچە نۇرغۇن ماتېرىيالنى بېسىپ ئولتۇرۇپ بىر ھەپتەدە يېزىپ تۈگەتتى.

بېسىپ ئۆتمەك مەلۇم جايغىچە يول يۈر-مەك، ئۈستىدىن ياكى ياندىن ئۆتۈپ كەتمەك، ئارقىدا قالدۇرماق: قۇمۇلغا بېرىش ئۈچۈن تۇرپاننى بېسىپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ. * ئۇ ئالدىدىكى نۇرغۇن ماشىنىلارنى بېسىپ ئۆتۈپ كەتتى.

بېسىپ ئىشلىمەك بىرەر ئىشنى ئۈزلۈكسىز، ئۈزۈلدۈرمەي، بېرىلىپ بېجىرمەك: قولۇم-دىكى ئىشنى يەنە بىر ھەپتە بېسىپ ئىشلىسەم تۈگەيدۇ.

بېسىپ يېمەك زورلاپ يېمەك: قىزغانچۇق-نىڭ ئىشنى بېسىپ يە (ماقال).

باسماق دېماق پ ← **باسماق دېماق**: ساتىد-خان گەپ نەدە، خۇرجۇن-خالىتىلىرىنى يەرگە قويۇپ بولغۇچە، تۆتى تۆت تەرەپتىن كېلىپلا باسادىۋالدى. * بۆرە ئېتىلىپ كېلىپ، بۆرسۇقنى باساداپتۇ.

باسماق دېماق پ. پۇت-قولنى تۇتۇۋېلىپ، بۇلجۇتماي، خۇددى باسماقتا باسقاندەك بېسىۋالماق: ئېپىنى كەلتۈرۈپ، بىر باسماقداش ئۈچۈن دەيلىغۇ بەگ ئاكا!

باسماقلىق I سۈپ. بېسىش ئارقىلىق ئىشلەيدىغان؛ باسماقلارغا ئىگە: باسماقلىق چالغۇلار كۆرۈپپىسى.

باسماقلىق II سۈپ. ① باسمىقنى بار. باسماق كىيگەن. ② باسماق بولىدىغان، باسماق تىكشە يېتىدىغان: بىر باسماقلىق خۇرۇم. ئىككى باسماقلىق كۆن.

باسماقلىق (توغرىسى: باسماق دېماق) ← **باسماق دېماق**.

باسمىچى ئى. باسمىچىلىق ھەرىكىتىنىڭ قاتناشچىسى، بۇلاڭچى، باندىت: نىم شېھت

ئالماسىنىڭ كۆزلىرى ئوتتەك يېنىپ، چىشىلىرى غۇچۇرلاپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۆزىنى زورغا بېسىپ، تەمكىنلىك بىلەن رابى ۋىست-ۋىتىنىڭ ئالدىغا كەلدى. * ئۇ ئەرلەرگە خاس ئېغىرلىق بىلەن ئۆزىنى تۇتسىمۇ، لېكىن ئۇزاققىچە ئۆزىنى باسالمىيىتى. ⑩ ئۇرماق: ئالدى بىلەن ياش «ئايال»نى دەرىگە باستى. * بۇرۇن گۇناھ قىلغانلارنى زىندانغا تاشلاش، باغلاپ ئېسىش، ئۆلۈمگە بۇيرۇش، كالىتەككە بېسىش — ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىر خىل چارە ئىدى. ⑪ ئۈستى-ئۈستىگە قويماق، تەخلىمەك: ئىككىمىز قىردىكى ئوت-چۆپلەرنى يۇلۇپ سۇ ئېلىپ كەتكەن يارغا باستۇق. ⑫ كۆچمە. زورلۇق بىلەن مەنىنى قىلماق، توسماق، تىنجىماق: ئاممىنىڭ پىكىرنى باسماق. * گومىنداڭ خەلقنىڭ نارازىلىقىنى بېسىش ئۈچۈن ھەربىي تېررورلۇق باشلىدى.

بېسىپ چۈشمەك ① ئۈستىگە چۈشمەك: تۇتۇشۇۋاتقان ئىككىسى تەڭلا يىقىلىپ، ئېگىزىرىكى پاكارراقىنى بېسىپ چۈشتى. ② ئېشىپ كەت-مەك، ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلىمەك: كىيىپسەن ئاقىنى لىباس، قىزىل بەلگە سېنىڭ قەلبىڭ، بېسىپ چۈشكەي قىزىل قامەت گۈلىستان نارىنى دوختۇر.

بېسىپ قويماق ① نەرسە-كېرەكلەرنى بەلگىلىك بىر ئورۇنغا دۆۋىلەپ قويماق، ئۈستىگە ئېلىپ قويماق. — شۇنچە مۇھىم ماتېرىياللارنى «ئەسكى قەغەز ئىكەن» دەپ ئىسكىلاننىڭ بىر بۆلۈكىگە بېسىپ قويۇپتۇ. ② كۆچمە. قەستەن ئىجرا قىلماسلىق، ئاشكارىلە-ماسلىق: ئاممىدىن كەلگەن خەت-چەكلەرنى ۋاقىتىدا بىر تەرەپ قىلماي بېسىپ قويغانلىقى ئۈچۈن، ئەرزىيەت ئىشخانىسىنىڭ باشلىقىغا مەمۇرىي چارە كۆرۈلدى.

بېسىپ كەلمەك ← **باستۇرۇپ كەلمەك**. **بېسىپ كىرمەك** ← **باستۇرۇپ كىرمەك**: ئابلىنىت ئۆيگە بېسىپ كىردى. **بېسىپ ئولتۇرماق** ① ئورنىدىن يۆتكەلمەس-

ئالدىدىنقى سەپ ئالدىدا تۇرماقنى كۆتۈر، ھەر قەدەمدە باسمىچىغا مەن دېسەم: قولۇڭ كۆتۈر!... * بۇنىڭ بىلەن تۇرماستىن باسمىچى ئوسمانغا ياردەم قىلىپ، ئۈچ ۋىلايەتكە قوراللىق ھۇجۇم قىلدى.

باسمىچىلىق ئى. خەلق ھاكىمىيىتىگە قارشى ئېلىپ بېرىلغان باندىتلىق، قاراچىلىق: ئوسمان باندىتىنىڭ شىنجاڭدا ئېلىپ بارغان باسمىچىلىق ھەرىكەتلىرىگە 1951-يىلى ئۈزۈل-كېسىل خاتىمە بېرىلدى.

باسمىخانا ئى. كىتاب، ژۇرنال، گېزىت، ئەسەر نەشىر قىلىدىغان كارخانا؛ مەتبەئە.

باسمىلار ئى <ئىرق> ئى ← باسمىلار. **باسمىلار** ئى <ئىرق> XI ئەسىردىكى ئۇيغۇر قەبىلىلىرىنىڭ بىرى.

باسنوشكا ئى [ر] پۈتتىنى سالقىن تۇتۇش ئۈچۈن تىكىلگەن ئاياللارنىڭ بىر خىل يازلىق ئاياغ كىيىمى.

باسۇت (توغرىسى: بوسۇت) ← بوسۇت. **باسۇرماق** ① «باسماق» پېتىلىنىڭ يەنە بىر خىل مەجبۇرىي دەرىجە شەكلى:

مۇختەر غەيرىتىگە كېلىپ، ئەڭ ئاخىرقى قېتىم «كىمىنىڭ!» دەپ ئۈنلۈك بىر ۋارقىرىدى - دە، ئاندىن كۆڭلى تىنىپ، بوغىنى يەنە چۆپىنىڭ ئاستىغا باسۇرۇپ قويدى. ② چۆچە چىقارتىش مەقسىتىدە بىرقانچە تۇخۇمنى كۈرۈك توخۇننىڭ ئاستىغا سېلىپ بەرمەك: كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلا ئۆتۈپتۇ، پەملىك ئايال توخۇلارنى بېقىپ، تۇخۇمنى يىغىپ، باسۇرۇپ، چۆچە چىقىرىپتۇ.

باش ① ئى. ئادەم بەدىنىنىڭ بويۇندىن يۇقىرى، ھايۋان بەدىنىنىڭ بويۇندىن ئالدىنقى يەنى كۆز، قۇلاق، ئېغىز، بۇرۇن قاتارلىق ئەزالار ئورۇنلاشقان قىسمى؛ كاللا: سوقا باش. گىلىدىك باش. * ئوقۇغۇچىلار ئىتتىك بېشىنى بۇراپ، ھېسداشلىق بىلەن ئۇنىڭغا قارىدى. ② ئى. تىك، ئۆرە نەرسىلەرنىڭ يۇقىرى

تەرىپى؛ چوققىسى: تاغ بېشى. دەرەخ بېشى. تونۇر بېشى. * تاغ بېشىدا قارىغاي، باغدا بۇلبۇل سايرىغاي، يۈرىكى بىر دوستلارنى، دۈشمەن قانداق ئايرىغاي. ③ ئى. باشلىق، ھەبەر: يۈسۈپ بەگ ماقۇل بولۇپ، پالۋان يېڭىتلىرىدىن ئۈچ يۈز ئاتىشىنى ئايرىپ، ھۇشۇر بەگ سەردا-رىنى ئۇلارغا باش قىلىپ، ئىرولغا ماڭدۇردى. * ئەل توپى كەلكۈن سۇدەك تەۋرىدى بىردىن، چېرىك بېشى ئاڭا يايى پەيلىدى بىردىن. ④ سۈپ. بىرەر كەسىپ ياكى ساھەدە باشقىلارغا رەھبەرلىك قىلىدىغان، ئورنى باشقىلاردىن يۇقىرى: باش كاتىپ. باش ئىنژېنېر. * — ئاڭ-لىشىمچە سەن گۇڭشېغا باش شۇجى بولۇپسەن، تەبرىكلەيمەن، — دېدى ئادىل قەيسەرنىڭ قولىنى سىقىپ. ⑤ سۈپ. ئەڭ مۇھىم، ئاساسىي: باش بۆلەك (گرامماتىكىدا). باش ۋەزىپە. * خوش، مۇشۇ بارلىق تەشكىلاتلار خىزمەتتە ئەمەل قىلىشى لازىم بولغان لۇشىيەننى پەنى باش يۆنىلىشىنى كىم بەلگىلەيدۇ؟ ⑥ ئى. كۆچمە. مېڭە، ئەقىل، ھوش، زېمىن، كۆڭۈل: ئۇنىڭ بېشى جايدا ئەمەس، بولمىسا ئاشۇنداق گەپ قىلامدۇ؟ * بېشىڭ نەگە كەتتى؟ ⑦ ئى. كۆچمە. كىشى، ئادەم، جان. ئۆز: — ئەگەر بېشىڭ ئون بولسىمۇ بۇ ئىشنى قىلىپ ھۇددىدىن چىقالمايسەن، — دېدى ئايىشەم مەخمۇتقا. * — بېشىڭنى ئېلىپ بۇ يەردىن چىقىپ كەت، — دەپتۇ ئايال ھاممال. ⑧ رەۋ. ئاۋۋال، بۇرۇن، دەسلەپ، ئىلگىرى: يارنىڭ ئۆيى باغراشتا، بەلگىسى قارا تاشتا. ئانچە مەيلىك بولمىسا، نېمىشقا ئوينىغان باشتا. * «ھەرقانداق ئىشنىڭ بېشى قىيىن بولىدۇ.» دېگەن بۇ سۆز ھەرقانداق پەنگە توغرا كېلىدۇ. ⑨ سۈپ. بىرىنچى: باش كۆۋ-رۈك. باش بارماق. * شاھزادە بىلەن مەلىكە باش كۆۋرۈك بىلەن ماڭماي ئۇدۇل لىك-لىك كۆۋرۈك بىلەن مېڭىپتۇ. ⑩ مىق. ساناق سانلار بىلەن كېلىپ مىقدارنى بىلىدۇردۇ: بىر باش پىياز. ئىككى باش چامغۇر. ئون باش قوناق. * ئازراق گۆش، بىر باش پىياز، ئىككى باش چامغۇر

باش ئاتماق — باش ئايلانماق

② كۆچمە. ئاۋارىچىلىك، دەخمىزە، كۆڭۈل-سىزلىك، تەشۋىش: بوربوت پادشاھلىقى تىرىلگەندىن كېيىن، درېستو بولۇپمۇ ھېلىقى بوۋاي ئۈچۈن بىر باش ئاغرىقى بولۇپ قالدى. * — خوش، ئەگەر سىلەر بۇنى ئۆزەڭلار ئۈچۈن يۈك، ئاۋارىچىلىك، باش ئاغرىقى، دەپ قارىساڭلار مەن ئېلىپ كېتەي... — دېدى ئايشەم ماھنۇرغا.

باش ئاغرىقى تاپماق ئاۋارىچىلىك تېپىپ بەرمەك، كۆڭۈلسىزلىك كەلتۈرۈپ چىقارماق: ئۇ ھارۋىسىنى ئاۋايلاپ ھەيدىمەي بىخەستەلىك قىلىپ، بىر بالىنى دەستىتىپ قويۇپ، دادىسىغا بىكاردىن — بىكار باش ئاغرىقى تاپتى.

باش ئاغرىماق ① بەدەننىڭ باش قىسمى ئاغرىماق. ② كۆچمە. ئاۋارىچىلىككە قالماق، تەشۋىشلەنمەك، كۆڭۈلسىزلىككە، دەخمىزىگە يولۇقماق: بۇنىڭدىن كېيىن مۇنداق باش ئاغرىيدىغان ئىشنى ھەرگىز قىلمايلى.

باش ئاكۇشېر <تسب> ئاكۇشېرلىق كەسپىدىكى يۇقىرى دەرىجىلىك خادىم: باش دوختۇر: — سىڭلىم ئايىمىز، بىزنىڭ قايتىش ۋاقتىمىز بولۇپ قالدى. بىز سىزگە قاراشقا باش ئاكۇشېر رەيھانىنى قالدۇردۇق، — دېدى.

باش ئالماق ① باشنى كەسمەك، ئۆلتۈر-مەك: ئەگەر پەرمانىنى ئورۇنلىمىساڭ، پادشاھ بېشىڭنى ئالدى. ② باش چىسقارماق، باشقا-لىماق: ئاقار ئىدى سۇلار قۇدۇق تەشمىسىدىن، مایسا بىغەم شۇڭا قۇرغاق ۋەھىمىسىدىن. ھەر تۈپ قوناق ئالغانىتى باش بەش — ئالتىدىن، قورقماس ئىدى بېغىشلىرى ئاي پالتىدىن.

باش ئاۋاز <مۈز> كۈي شەكلىدىكى مۇتلەق تۇراقلاشقان. ئاۋاز دەرىجىسى، باشقا ئاۋاز دەرىجىلىرى مۇشۇ ئاۋاز دەرىجىسىگە ماسلىشىپ بارىدۇ.

باش ئايلانماق ① ھوشىنى، خۇددىنى، سېزىش قابىلىيىتىنى يوقاتماق: بېشىم ئايلىنىپ كېتىپ يېقىلدىم. ② كۆچمە. پىكىرى چېچىلىپ كەتمەك: بىرەر توغرا پىكىرگە كېلەلمەي

توغراپ، تاتلىققىنا سۇيۇقماش ئېتىپتىكەن، بىر چىنىدىن ئىچتۇق. ① ئى. ئەسىر، يېل، پەسىل، ئاي، كۈن، گەپ — سۆز قاتارلىقلار ياكى ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى بىلەن ئۆلچىنىدىغان نەرسىلەرنىڭ باشلانغان جايى، قىسمى؛ يۇقىرى تەردىپى: يېلىنىڭ بېشى. گەپنىڭ بېشى. سايىنىڭ بېشى. دەريانىڭ بېشى. * XIX ئەسىرنىڭ باشلىرىدا گېرمانىيىدە فېئوداللار سىنىپىنىڭ مەنپەئىتىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان «تارىخىي قانۇن» ئېقىمى مەيدانغا چىقتى. * يەكەن دەرياسىنىڭ باش تەرىپى زەرەپشان دەپ ئاتىلىدۇ. * سۇغا چۈشۈش ئۈچۈن ئۈستىڭگە چىققان بالىلاردىن بىرى: — بۇ يەردە ئادەم بار ئىكەن، سەل باشقا چىقايلى، — دېدى. * — ئۇلار مانا مۇشۇ سايىنىڭ بېشىدا، — دېدى جۇنس گومىنداڭ قوشۇنىنىڭ باتالىيون كوماندىرىغا. ② ئى. بەزى زىرائەت ۋە

كۆكتاتلارنىڭ كالىك بولىدىغان مېۋىسى، ھوسۇلى، باشاق: باش تەرمەك. باش پىياز. * توختى تاخۇننىڭ قونىقى شۇنچىلىك چوڭ باش ئېلىپتۇكى، ھەربىر باشنى 500 گرامدىن ئوشۇق كېلىدۇ، دېسە لاپ بولمايدۇ. * ئارلاپ توختايدۇ، ئېگىشىدۇ ئۇ، تېرىيدۇ ئېڭىزدا قېپقالغان باشنى. ③ ئى. كۆچمە. چاچ: باش ئاقارماق. باش چۈشۈرمەك. * ئەكرەم ساتىراشخاندا بېشىنى ئالدىرۇۋاتىدۇ. * ئېغىر دەرد — ئەلەم ئۇنىڭ بېشىغا ۋاقىتسىز ئاق كىرگۈزۈۋېتىپتۇ. ④ ئى.

بەزى ئىسىملار بىلەن بىرىكىپ شۇ ئىسىم ئارقىلىق ئىپادىلەنگەن نەرسىنى ياكى شۇ نەرسە ئورۇنلاشقان جايىنى بىلدۈرىدۇ: ئېتىز بېشى. ئېرىق بېشى. * ئۇلار ئېرىق بېشىدا پاراك سېلىشىپ ئولتۇرىدۇ. * ئاكام ئېتىز بېشىدا قالدى.

باش ئاتماق باش بىلەن ئورماق: ھاۋا رەڭدە بويالغان ئايىمخانىنىڭ كۆڭلىكى. زالىملارغا باش ئاتتى، قاپتەك ئىكەن يۈرىكى.

باش ئاغرىقى ① بەدەننىڭ باش قىسمىنىڭ ئاغرىقى: دادامنىڭ تۇتقاق باش ئاغرىقى بار.

قالماق . — بېشىم ئايلىنىپ، نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي قالدىم . ③ ھۆ بولماق ئايروپىلاندا بېشىم ئايلىنىپ، قۇسۇۋەتكىلى ئاس قالدىم .
باش ئەتىياز ← **باش باھار** : 1944 - يىلى باش ئەتىياز كۈنلىرىنىڭ بىر يەكشەنبىسى سەھەردە لۇتپۇللاننىڭ ھۇجرا ئىشىكى چېكىلدى - دە، مۇندىن بىر يىلدىن بىلەن مۇزىكانت زەۋقى كىرىپ كەلدى .

باش ئەگمەك بويىسۇنماق، قايىل بولماق، ئىتائەت قىلماق، تەسلىم بولماق؛ تۇتقۇن قىلىنغان ئېلىشا بىلەن قىزنىڭ باش ئەگىشىدىن ئۈمىد كۈتۈلمىدى، يۇرت قازىسى «ئىسلام شەرىپىنىڭ قائىدىلىرى» نى بۇزغانلىقى ئۈچۈن، يىگىت بىلەن قىزنىڭ بويىغا تاش ئېسىپ دەرياغا تاشلاشنى ھۆكۈم قىلدى . * كۈرەش قىلماي باش ئەگمەدۇق زورلۇققا، تېگىشەمدۇق ئەركىنلىكنى قۇللۇققا .

باش ئەلچى < ت ئىش > بىر دۆلەت باشقا بىر دۆلەتتە تۇرۇشقا ئەۋەتكەن ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك دىپلوماتىك ۋەكىل .

باش بارماق ئادەم پۇت - قول پەنجىلىرىدىن نىڭ بىرىنچىسى، چوڭ بارمىقى؛ قولنىڭ باش بارمىقى . * بىرىنچى قېتىم يالڭايغ يۈرگىنىم ئۈچۈن، ئوڭ پۇتۇمنىڭ باش بارمىقى تاشقا تېگىپ، پەشۋا يەپ زەخىملىنىپ قالدى .

باش باھار يىگىرمە تۆت مەۋسۇمنىڭ بىرىنچى مەۋسۇمى . مىلادى بويىچە 3 - ، 4 - ياكى 5 - فېۋرالدىن باشلىنىدۇ؛ باش باھارنىڭ سەلەك شاماللىرى زەرەپشان يېزىلىرىنى ئارىلاپ كېزىپ يۈرمەكتە . * بەختنىڭ باش باھارى بۇ، تېخى تاغ كەينىدە يازى .

باش بەرمەك ① كۆنمەك، ياۋاشلىماق (ھايۋانلارغا نىسبەتەن)؛ ئۇ بۇرۇن ئىنتايىن ئاغزى قاتتىق . باش بەرمەيدىغان ئات ئىدى . ھازىر خېلى ياۋاشلاپ باش بېرىدىغان بولدى . ② كۆچمە . يېڭىلىمەك، مەغلۇپ بولماق، تەسلىم بولماق؛ - مەنسۇرنىڭ دادىسى ئەكبەر - نىڭ دادىسى بىلەن جان دوست ئىكەن، ئەكبەر

ھازىر كېچە يۇ كۈندۈز مەنسۇرلەر بىلەن * دېمەك، مېنى ئاغدۇرۇشقا كىرىشىپتۇ، ياق، مەن ئوڭايلىقچە باش بېرىپ قويمايمەن، - دەپ ئويلايتتى ئاسم .
باش بوغالتىر < مال > ئىدارە، زاۋۇت - كارخانىلاردىكى يۇقىرى دەرىجىلىك بوغالتىر خادىم؛ باش بوغالتىر قاسم دەپتىرىپنى ئىچىپ ھېسابلاشقا باشلىدى .

باش بولماق باشچىلىق قىلماق، رەھبەرلىك قىلماق؛ - چېپىنى ياندۇرۇۋەتسۇن، قىزنى مەن ئالىمەن، بۇ ئىشقا ئۆزىڭىز باش بولىسىز، - دېدى سەمەت بەگ ئۆمەر بايغا . * ئۈچ كۆرە بۇغداي ئۇن تارتتى، بىر چۈشلۈككە ئاش بولدى . تۆمۈر خەلىپە دېگەن باتۇر، دېھقانلارغا باش بولدى .
باش بۇرنى ھەممىدىن بۇرۇنقىسى، ئەڭ ئاۋۋالقىسى، تۇنجىسى؛ پادىشاھ بىر ئاز ئويلىنىپ تۇرۇپ؛ - مۇشۇ چېلىگىنىڭ باش بۇرنىنى پادىشاھ يېسۇن دەپ ئەكەلدىڭمۇ؟ - دەپ سوراپتۇ . * ھە، مانا قوغۇننىڭ پىشىشى باش بۇرنى، سارغىيىپ تەمىمۇ بولدى قەنت بۈگۈن .

باش بۇلغىماق دىئال ← **باش تولغىماق** .
باش بېقىشماق ① بىر - بىرىنىڭ بېشىدىكى پىست - سىركىلەرنى ئۆلتۈرۈشمەك؛ ئايشەمخان بىلەن پاتەمخان باشلىرىنى بېقىشىپ بولۇپ، ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى . ② كۆچمە . باش - قىلار ئۈستىدىن غەيۋەت - شىكايەت قىلىشماق؛ ھەنپەلەر يەنە باش بېقىشقىلى تۇردى، كىمىنىڭ ئۈستىدىن گەپ تاپتىكىن؟ ③ كۆچمە . بىرەر ئىش ئۈستىدە ئالدىنئالا كېلىشىۋالماق، پىكىرلىشىۋالماق؛ - ئۇلارنىڭ گېپى ئەلۋەتتە بىر يەردىن چىقىدۇ - دە، چۈنكى ئۇلار ئاخشاملا خېلى ئۇزۇن باش بېقىشىۋالغان، - دېدى دىلبەر يۇنۇسقا .

باش پەدە < مۇز > ① دۇتار، تەمبۇر قاتار - لىق پەدە باغلىنىدىغان چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ ئەڭ باشتىكى پەدىسى؛ قولنى سىيرىپ بوۋاي ئاستا باش پەدىدە توختاتتى، ئىشچاننىڭ دىلىنى ئۇ يېڭى ناخشىدا ئويناتتى . ② بىر يۈرۈش

باش پىتى — باش تېما

قاتنىشىش ھوقۇقى بولىدۇ، ئەيىبلەندىغان ئەسزىلەرگە قارىتا باش تەپتىش ياكى ئۇ تەيىنلىگەن تەپتىش قىلغۇچى خادىم دۆلەت ئەيىبلەنگۈچىسىنىڭ سالاھىيىتى بىلەن سوتقا قاتنىشىپ، ئەيىبلەشكە ياردەملىشىدۇ ۋە سوت ئىشلىرىنىڭ قانۇنغا ئۇيغۇن بولغان، بولمىغانلىقىغا نازارەتچىلىك قىلىدۇ.

باش تەندىن جۇدا بولماق بېشى (كالىسى) كېسىلمەك، ئۆلۈك: مېنىڭ قولۇمدا 550 كىشىنىڭ بېشى تېنىدىن جۇدا بولغان، بىكار سەنمۇ شۇنداق بولمىغان، — دېدى ئەجدىبا شاھزادىغا.

باش توخۇ ① تاڭ ئالىدىدا بىرىنچى قېتىم چىلىنغان توخۇ: مەن بالىغاندىكى سارايدا ئۇخلىغىلى چىققاندا باش تۇخۇ چىلىنغانىدى. ② تاڭ ئالىدىدا بىرىنچى قېتىم توخۇ چىلىنغان ۋاقىت: بۈگۈن ئالىم ئۆيدە يالغۇز قالغانلىقى ئۈچۈن باش توخۇغىچە كىتاب ئوقۇدى.

باش تولغىماق نارازى بولماق، رەت قىلماق، بويسۇنماسلىق: خان: — باش تولغىساڭ جاينىڭ زىندان، — دېدى ناۋايغا.

باش قوھۇز يىگىرمە تۆت مەۋسۈمنىڭ ئون بىرىنچىسى مىلادى بويىچە 6، 7، ياكى 8-ئىيۇلدىن باشلىنىدۇ.

باش تېخنىك زاۋۇت، كان، قۇرۇلۇش ئورۇنلىرىدىكى يۇقىرى دەرىجىلىك تېخنىك خادىم: زاۋۇت پارتىيە كومىتېتى بۇغداي سورۇش ماشىنىسى ياساش مەسلىسىنى زاۋۇت كوللېكتىپىنىڭ چوڭ يەغىنىغا قويغاندا، زاۋۇتنىڭ باش تېخنىكى ئورنىدىن تۇرۇپ: — مېنىڭچە بۇ مۇمكىن ئەمەس... — دېدى.

باش تېرىسى <تې> باشنىڭ سىرتىنى ئوراپ تۇرغان بىر قەۋەت تېرە.

باش تېما <ئەد> ئىجتىمائىي تۇرمۇش ۋە پېرسوناژلار ئوبرازىنى تەسۋىرلەش ئارقىلىق

ئېيتىلىدىغان ناخشىلارنىڭ ئەڭ باشتا ئېيتىلىدىغان مۇقەددىمىسى.

باش پىتى <زوتول> ئادەم چېچىنىڭ ئارد-سىدا ياشايدىغان بىر خىل پىت.

باش پىياز <بوت> ئاساسلىق مېۋىسى يەر ئاستىدا كالىك بولىدىغان پىياز: — بالام سۈڭپىياز ئەكەلمەي، باش پىياز ئەكەل جۇمۇ، — دەپ ئەۋەتتى زورىغان بازارغا بالىسىنى.

باش تاتلىغۇدەك ۋاقىت يوق ھېچقانچە، ئازراقمۇ ۋاقىت يوق: — بىز بەك ئالدىراش بولۇپ كەتتۇق، باش تاتلىغۇدەك ۋاقىت يوق، — دېدى ئابلىز مەريەمگە.

باش تارتماق رەت قىلماق، خالىماسلىق، مەسئۇلىيەتتىن ئۆزىنى قاچۇرماق، چەتكە ئالماق: — رەھمەت سىزگە، — دېدى ئابلىت بۇ نەرسىلەرنى ئېلىشتىن باش تارتىپ، — مەن يەنە ئىككى كۈن ماڭساملا ئۆيۈمگە يېتىۋالىمەن. * خەلق ئەسكەرلىرىمۇ ۋەزىپىنى ئۇرۇنلاشتىن باش تارتتى، ئاڭلىسام ئۇلار: — كادىرلار سۆزدە تۇرمايدىكەن، خەلققە يامان بولغۇنىمىز قالغۇدەك، — دېيىشەر-مىش. * ئەنئەنىۋىدىن نىقابىنى ئېلىشتىن باش تارتىپتۇ.

باشتا كۆتۈرمەك يۈكسەك دەرىجىسىدە ھۈرمەت بىلىدۈرمەك، ئەزىزلىمەك: باشتا كۇچا خەلقى بۇ ئادەمنى مەۋلۇننىڭ ئوغلى دەپ بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرگۈدەك قىلدى.

باش تاۋاق تۆردە ئولتۇرغان مېھمانلارنىڭ ئالىدىغا ئەڭ دەسلەپ، بىرىنچى قېتىم كەلتۈرۈلىدىغان تاۋاق: — باش تاۋاققا گۆشنى چىقىراق بېسىڭلار، — دېدى ھاشىم يىگىتلەرگە قاراپ.

باش تەپتىش <قا> تەپتىش ئورگانلىرىدىكى رەھبىرىي خادىم. مەملىكىتىمىزدە باش تەپتىش خەلق تەپتىش مەھكىمىلىرىنىڭ خىزمەتلىرىگە رەھبەرلىك قىلىدۇ. ئۇنىڭ يەنە شۇ دەرىجىدىكى خەلق سوت مەھكىمىسى ئاچقان سوت ھەيئىتىنىڭ يىغىنلىرىغا سىرتىن

ئىپادىلىنىدىغان مەركىزىي ئىدىيە.
باش تىققۇدەك ئادەم كىرگۈدەك،
سىغىنۇدەك؛ باش تىققۇدەك ئۆيى يوق، داڭ
چىققۇدەك مېلى يوق (ماقال).

باش تىققۇماق ① كىرمەك (ئادەمگە نىسبەتەن): — شۇنچە يەردىن كېلىپ، بىزنىڭ ئۆيىگە باش تىققۇماي كېتەمسەن؟ — دېدى ئاينۇر شازادەگە. ② ئورۇنلاشماق، جايلاشماق؛ ئەسكىگە ئەل ئىچىدە باش تىققىلى چىقباس ماكان، ياخشىلار ھەر جايغا بارسا ئىززەتكە مېھمان بولغۇسى.

باشتىن ئاخىر باشتىن ئاياغ: شۇنداق قىلىپ ھەرقانداق ئىشنى باشتىن ئاخىر پۇختا قىلىسا، موللۇقاي تىككەن توقۇمىنىڭ ئالدى-كەينىنىڭ پەرقى يوق دېگەندەك ئىش بولىدۇ. * تەرتىپكە سېلىش داۋامىدا باشتىن ئاخىر ئاممىغا تايىنىش لازىم.

باشتىن ئاياغ بېشىدىن تارتىپ تا ئايىغىغىچە، ھەممە يېرى: ئۇ مېنى كەلدى دەپ ئويلاپ بۇرۇلۇپ قارسا، باشتىن ئاياغ ئاپئاق، غەلىتە كېيىنگەن بىر ئادەم تۇرغۇدەك.

باشتىن تۈتۈن چىققۇماق ھەيرانلىقتا تاڭ قېتىپ قالماق، قاتتىق تەئەججۇپلەنمەك، چۆچۈمەك: ئايالى: — ساندۇقتىكى پۇل يوق، — دېۋىدى ئېرىنىڭ بېشىدىن تۈتۈن چىقىپ كەتتى.

باشتىن كەچۈرمەك ئۆز بېشىدىن ئۆتكۈز-مەك، كۆرۈپ ئۆتمەك، دۇچار بولماق، يولۇققۇماق: شۇ تاپتا جامال ئاكىنىڭ بۇ تەسرا-تىنى مەنمۇ ئۆز بېشىدىن كەچۈرۈۋاتقانداك بولۇۋاتاتتىم. * دۆلىتىمىز ئۇزاق مۇددەتلىك سوتسىيالىستىك ئىنقىلاب ۋە قۇرۇلۇشنى باشتىن كەچۈردى. * — شۇنداق دەھشەتلىك ۋەقەلەرنى باشتىن كەچۈرۈپمۇ بەربىر ئىشىگىزنى تاشلىمىغان بولسىڭىز، سىز مەن كۆرگەن كىشىلەرنىڭ ئەڭ مەردانىسى سىز، — دېدى نۇرۇنسا مەردانغا زوقلىنىپ قاراپ. * — قانداق ۋەقەلەرنى باشتىن كەچۈردۈڭ؟ — دەپ سورايتۇ پادىشاھ ۋەزىردىن.

باشتىن ئۆتكۈزۈمەك ① باشتىن كەچۈرمەك.

② ئويلىماق: يەن چىڭ: — لياڭشەن كۆلىگە بېرىپ، سۇڭ دانىشىنى بۇ ۋەقەدىن خەۋەردار قىلىپ، قۇتقۇزۇشقا ئادەم ئەكەلمىسەم، قاراپ تۇرۇپ غوجامنىڭ جېنىغا زامىن بولۇپ قالماي-مەنمۇ، — دېگەن خىيالىنى باشتىن ئۆتكۈزدى.

باشتىن ئۆزۈمەك كونا ئادەت بويىچە بىرەر خۇشاللىق ياكى خاپىلىق تۈپەيلى ئۆز مۈلكىدىكى بىرەر نەرسىنى ياكى مەلۇم پۇلنى باشقىلارغا بېرىۋەتمەك، سەدىقە قىلماق: — ئاخشام يامان بىر چۈش كۆرۈپ قېلىپتىكەنمەن، ئەتىگەندە چاپىنىمنى بىر كەمبەغەلگە بېشىم-دىن ئۇرۇپ بېرىۋەتتىم، — دېدى ھېبىزىخان ئايتۇراخانغا.

باشتىن ياغاچ ئوشتۇماق شۇ ئىشنىڭ بولغانلىقىغا نىسبەتەن ئۆزىنىڭ خۇشاللىقىنى بىلدۈرمەك: لۇتپۇللا بىلەن يىگىت قورۇغا كىرىشى بىلەن تەڭلا يىگىتنىڭ ئانىسى شائىرنى كۆرۈپ: — كەل شائىر بالام، بېشىڭدىن ياغاچ ئوشتۇپ قويايمۇ؟ قېرى ئاناڭنى يوقلاپ كەلگىنىگە رەھمەت بالام، — دېدى.

باش جايىغا چۈشەك ئەقلى، زېھنى نورمال ئىشلەشكە باشلىماق، خىيالى ھەر تەرەپكە چېپىلىشتىن يىغىلماق، خاتىرجەم بولۇپ قالماق: — ھازىر سەن ئانچە خاتىرجەم ئەمەس، سەل بېشىڭ جايىغا چۈشسۇن، بۇ ئىش توغرىلۇق ئاندىن كېيىن سۆزلىشىيلى، — دېدى بەختىيار زۇلپىقارغا.

باش جىنايەتچى <قا> جىنايەتچىلەر گۇرۇ-ھىنى ئويۇشۇرغان ۋە ئۇلارغا يېتەكچىلىك قىلىپ، پائالىيەت ئېلىپ بارغان جىنايەتچى: ئادەم ئويۇشتۇرۇپ قاتلىلىق قىلغان باش جىنا-يەتچىگە ئۆلۈم جازاسى ھۆكۈم قىلىنىپ، شۇ ھامان ئىجرا قىلىندى.

باش چاپارمەن تارس. چاپارمەنلەرنىڭ باشلىقى: باش چاپارمەن شاتۇر دورغا دەرھال كېلىپ، ئۇنىڭ چاپىنىنىڭ توپىسىنى قاقتى.

باش چايقىماق ① رەت قىلماق، نارازى

تۇتۇلىدىغان ھېساب دەپتەرلىرى ئىچىدىكى ئاساسىي دەپتەر.

باش دوختۇر <تب> دوختۇرخانىلاردا دوختۇرلۇق كەسپى بويىچە باشقا دوختۇر-لارغا (كەسىپداشلىرىغا) يېتەكچىلىك قىلغۇچى دوختۇر؛ يېتەكچى ۋىراج؛ ئادىل بىردىن ئورنىدىن تۇرۇپ كىيىمنى كىيىدى - دە، باش دوختۇر ئابلىمىنىڭ ئىشخانىسىغا قاراپ ماڭدى. **باش رول <كنو>** كىنو، تىياتىرلاردىكى ئاساسىي رول.

باش رول ئالماق <كنو> كىنو، تىياتىر-لاردا ئاساسىي رولنى ئورۇنلىماق؛ ئويناپ چىقماق؛ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا كومېدىيىنى يازغان ۋە ئۇنىڭدا باش رولنى ئالغان لۇتپۇللامۇ بار ئىدى. **باش رولچى <كنو>** كىنو، تىياتىرلاردىكى ئاساسىي رولنى ئورۇنلىغۇچى، ئويناپ چىققۇچى؛ ئاممە بۇ دراممىنىڭ باش رولچىسى.

باش ساقايماق قىيىنچىلىقى، مۇشكىلى ھەل بولماق؛ غەم - ئەندىشىسى تۈگىمەك؛ - بۇرۇنلا مۇشۇنداق قىلغان بولساق، باش ساق-ياتتىكەن ئەمەسمۇ؟ ئوغۇلۇڭغا شۇ قىزنى ئېلىپ بېرىپلا بېشىڭنى ساقايتمامسەن؟ - دېدى بارات توختاخۇنغا.

باش ساقچى شۆبە ساقچى ئىدارىلىرى ياكى پەيچۇسولار قاراشلىق ساقچى ئىدارىسى. **باش سەردار تارس.** مەلۇم گۇرۇھنىڭ ياكى لەشكەرلەرنىڭ ئەڭ چوڭ باشلىقى، ھەربىي باش قوماندان؛ بارگاھ قوشۇنغا سۆڭ جاڭ باش سەردار، ۋۇ يۇڭ مۇشاۋىر بولدى.

باش سەركەردە تارس. لەشكەرنى قوشۇن ۋە سەركەردىلەر باشلىقى.

باش سوتچى <قا> بىرەر ئەزىزنى سوراق قىلىشقا مەسئۇل قىلىپ بەلگىلەنگەن سوت خادىمى؛ باش سوتچى ھامۇتنىڭ كۆڭلىدە - كىنى بىلگەندەك، ئىشىككە قاراپ كېلىشكە باشلىدى. **باش سوراقچى <قا>** باش سوتچى؛

بولماق؛ - مەنمۇ؟ - پادىچى يىگىت بېشىنى چايقىدى، - مېنىڭ ئىشىم بار... - دېدى بەگ-زادىگە قاراپ. * ئادىل بېشىنى چايقاپ تىت - تىت بولۇپ؛ - ئەجەبمۇ كەلمەسكە قالدى، - دەپ پىچىرىلغانچە پار قازىنى ئەرەپكە قارىدى. ② **گۇمانلانماق،** دەرگۇمان بولماق؛ - بۇنىڭغا قانداق ئامال قىلارمىز، ئوبۇل ھاجىمىنىڭ ئۆيى بەك چىڭ، ئەرەك چۈنمۇ كىرەلمەيدۇ، - دېدى زۇمرەتخان بېشىنى چايقاپ. ③ **ئەپسۇسلانماق،** ھەسرەت چەكمەك، پۇشايمان قىلماق؛ بۇ سۆزنى ئاڭلىغان شاھ بېشىنى چايقاپ يىغلاپ تاشلىدى.

باش چۆكۈرمەك بىرەر ئىشقا پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن كىرىشمەك، قېتىرىقىنىپ ئىزدەنمەك، چوڭقۇرلاپ كىرمەك؛ باش چۆكۈ-رۈپ ئوقۇۋاتىمەن، يېزىۋاتىمەن، ئاۋۋال مېڭەمدىن قىزنى ھەيدەپ چىقىرىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىۋاتىمەن. * خېلى ئۇزاقتىن بۇيان، يې يۇيخەن ھەمىشە تەجرىبىخانىدا باش چۆكۈرۈپ ئىشلەپ، كېيىنكى باسقۇچلۇق خىزمەتنىڭ تەييارلىقىنى پۇختىلاپ قويغانىدى.

باش چۈجە شۇ يىلى ئەڭ دەسلەپ، بىرىنچى قېتىم چىقىرىلغان چۈجىلەر؛ باش چۈجە شۇ يىلى كۈزدە تۇخۇم تۇغىدۇ. **باش چۈشۈرمەك** ئۈستىرا بىلەن باشتىكى چاچنى ئېلىۋەتمەك؛ كېيىن ئانىسى قىزىنى ئېرىنىڭ بېشىنى چۈشۈرۈپ يۈرىدىغان ساتراشقا بەردى.

باش چىقارماق زىرائەت دان تۇتۇپ، باشاقلىماق؛ كۆممىقوناق باش چىقىرىشقا باشلاپتۇ. * بۇغدايلار باش چىقىرىپ تاختا بولۇپتۇ.

باش خوردىلىقلار <زوتول> خوردىلىقلار ئىچىدىكى تېنى بېلىققا ئوخشايدىغان، لېكىن باش قىسمى ئېنىق بۆلۈنمىگەن بىر خىل كەنجى تىپ. مەسىلەن؛ لانىست بېلىقىغا ئوخشاش. **باش دەپتەر <مال>** بارلىق مالىيە، ئىقتىساد ئىشلىرى، ھېسابلاش تۈرلىرى بويىچە

ئاج كۆزۈڭنى باشنى سىلكىپ. كۈتكىنىڭ قايسى زامان، يان بېغىڭدا شاد تۇرغان مەردۇ مەردانگىغا باق. ② قوشۇلماق، تەستىقلىماق: ھاجى چايان: - راست، ھەرىكەتتە بەرىكەت دەيدۇ، قېنى بىر ھەرىكەت قىلىپ كۆرەيلى، - دېۋىدى، ئابۇل ھۇقۇش بىلەن مەمەدۇل تەستىقلاپ باش سىلكىدى.

باش شتاب ① ھەربىي قىسىملارنى باشقۇر-غۇچى يۇقىرى ئورگان: - بىرنەچچە كۈن بۇرۇن ھەربىي ئاكادېمىيەدە ئوقۇش توغرىلۇق باش شتابقا يازغان ئىلتىماس ھەققىدە بىرەر خەۋەر بارمىدۇيا؟ - دەپ ئويلىدى مەردان. ② كۆچمە. رەھبەرلىك ئورگان: ئالدىمىزدىكى تاختىغا قىزىل قوغدىغۇچىلار باش شتابى، - دەپ يېزىقلىق تۇراتتى.

باش خوجىدار باي، مۈلۈكدارلارنىڭ ئىگىلىكىنى باشقۇرغۇچى خىزمەتچىلەرنىڭ ئەڭ چوڭى، باشلىقى: ئۇنىڭ قول ئاستىدا چوتچى، دەپتەرچى، خەزىنىچى بولۇپ 40-50 چە ئادەم ئىشلەيتتى، بۇ ئۆيلىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنى «باش خوجىدار» دەپ ئاتىشاتتى. باش غول سىم <ئېل> ئېلېكتر ئىستانسىسى ياكى ترانسفورماتور ئىستانسىسىنىڭ توك يەتكۈزۈپ بېرىدىغان باش ئۆتكۈزگۈچ سىمى.

باش فوكۇس نۇقتىسى <فەز> لىنىيىدا سۇنىغان، قارىمۇقارشى يۆنىلىشكە قاراپ سوزۇلغان نۇرنىڭ باش نۇقتىكى بىر نۇقتىدا كېسىشكەن جايى.

باشقا ئاق سانجىماق باش چېپىنىڭ ئۇ يەر، بۇ يەرلىرى ئاقارماق؛ ئاقىرىشقا باشلىماق، باشقا ئاق كىرەك: بېشىغا ئاق سانجىغان ئادەم.

باشقا ئاق قونماق ← باشقا ئاق سانجىماق: بوۋاي كۈلەر ئەتراپقا مەغرۇرانە كۆز سېلىپ، غەلبىسىدىن سۆيۈنۈپ تەنگە سىغىماس شادلىقى. تاغدىكى قار مىسالى ئاق قونۇپتۇ بېشىغا، لېكىن يۈرەك - قەلبىدىن قايتىماس ئەبەد ياشلىقى.

لۈتپۇلا تىك تۇرۇپ باش سوراچىغا تىكىلىپ قاراپ تۇراتتى، ئۇنىڭ چاچلىرى ئۆسۈپ ئىككى قولقىنى بېسىپ چۈشكەن.

باش سۆڭەك بوشلۇقى <ئانات> باش سۆڭىكىنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى بوشلۇق.

باش سۆڭىكى <ئانات> باشنىڭ پېشانە سۆڭىكى، چوققا سۆڭىكى، چېكە سۆڭىكى، كەجگە سۆڭىكى ۋە كېسىنەك سۆڭەك قاتارلىق سۆڭەكلىرىدىن تەركىب تاپقان بىر پۈتۈن گەۋدىسى.

باش سۈيى I يازلىق زىرائەتنىڭ تېرىد-لىپ، ئۇنۇپ مايسا بولغاندىن كېيىنكى بىرىنچى سۈيى، كۈزلۈك زىرائەتنىڭ ئەتىيازدا كۆكلەپ مايسا بولغان ۋاقتىدىكى دەسلەپكى سۈيى: كۈزگى بۇغداي پەرۋىشىدە 4-ئاينىڭ ئوتتۇرىسىدا باش سۈيى بېرىش كۈزگى بۇغداينىڭ بالدۇر كۆكىرىشىنى ئىلگىرى سۈردى.

باش سۈيى II <فەزئول> باش سۈيى پەردىسى ئىچىنى تولدۇرۇپ تۇرىدىغان، تۆرەلىمنى تاشقى تەسىردىن ساقلاپ تۇرىدىغان سۈيۈقلۈك: يېشىندۇرۇپ ئايىم قىزنى تېز، تازىلىدى باش سۈيىنى ئۇ، مېھرى بىلەن سىلدى ئۈزۈمەي، قورسىقىنى - بار بويىنى ئۇ.

باش سۈيى پەردىسى <فەزئول> ئادەم ۋە سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلارنىڭ تۆرەلىمىنى ئوراپ تۇرىدىغان، ئىچىدە سۈيۈقلۈك بار خالىتىسىمان پەردە.

باش سۈيى پەردىلىكلەر <زەئول> باش سۈيى پەردىسىگە ئىگە ئومۇرتقىلىق ھايۋان-لار. سۆرەلگۈچىلەر، قۇشلار، سۈت ئەمگۈچىلەر مۇشۇنىڭغا كىرىدۇ.

باش سىلكىمەك ① ھوشنى تاپماق، ھوشيار بولماق، سەگەكلەشمەك: ئەسىرلەر قاراڭغۇ تۈندە ئۇخلىدىك - ياتتىك ھامان، كۆرمىدىك ئاپتاپ يۈزىنى. بولدى چىرايىڭ سامان. گەر يەنە ئويغانمىساڭ «ئاھا» تەقدىرىڭ ئاندىن يامان،

باشقا ئاق كىرەمەك ← باشقا ئاق سانجىماق.

باشقا بالا بولماق قاتتىق باش ئاغرىقى، ئېغىر تەشۋىش، ۋەھىمە، كۆڭۈلسىزلىككە قالماق: جېنىم بالام، كالىمىز بېشىمىزغا بىر بالا بولدىغان بولدى. ئىشتىن قايتىپ بىر چىنە قايناق سۇ ئىچەي دەپ تۇرسام، بىر ساقچى كىرىپ ئالدىغا سېلىپ ساقچىغا ئاپاردى. * — بۇ بىر چوڭ كىشى ئىكەن، ۋاقىتانىۋاق كېلىپ بېشىمغا بىر بالا بولمىسۇن، كالىمۇ يېمەي، چىشمۇ چاقماي، — دېدىم.

باشقا بالا تېپىۋالماق ئورۇنسىز، ئاۋارد-چىلىك، ئارتۇقچە تەشۋىش، كۈلپەتسىز ئۇچىراپ قالماق: — سىز گۇمان قىلىۋاتامسىز كولىكتىكىلىشىش يولىدىن گۇمان قىلىپ كاپىتالزمچى بولۇپ قالما، بېشىڭغا بالا تېپىۋالسىن دەيمەك-چىمۇ؟ — دەپ سورىدى نۇراخۇن سادىقتىن.

باشقا بالا كەلمەك زىممىسىگە، ئۆز ئۈستىگە ۋەھىمە، تەشۋىش، كۆڭۈلسىزلىك چۈشمەك، پەيدا بولماق: — ئۆمرۈڭنى جاڭگالدىن يانتاق توشۇپ ئۆتكۈزگىنىڭدىن مەلىكە بىلەن ئۆتكۈزگىنىڭ مېڭ مەرتىۋە ئەلا، — دەپتۇ تازنىڭ ئانىسى، — بولدى، بېشىمغا ھەر بالا كەلسە مەن كۆرەي، سەن ماڭا تارتىشىپ تۇرماي شۇ گۈزەل مەلىكە بىلەن كەت.

باشقا بەخت قۇشى قونماق بەختى، تەلىپى، ئامىتى كەلمەك، ئىش يۈرۈشۈپ كەتمەك: لېكىن ئۇزۇنغا بارماي، ئۇنىڭ بېشىغا قونغان بۇ بەخت قۇشى قايتىپ بېرىپ توختى چاۋارنىڭ بېشىغا قونغاندا، ئۇ نەچچە كېچىلەرنى ھەسرەت-نادامەت بىلەن كىرىپك قاقماي ئۆتكۈزۈۋەتكەندى.

باشقا پىت چۈشمەك غەم-ئەندىشىگە گىرىپتار بولماق، ۋەسىۋەسىگە قالماق: — مۇشۇ يېقىندىن بۇيان، — دېدى دېھقان شائىرغا رەھىمەت بىلدۈرگەچ، — گومىنداڭچىلارنىڭ بېشىغا پىت چۈشۈپ قالدى بولغاي، ئاشلىق ئالۋىڭنى

كۈچەيتىپ، مىڭلاپ بەگ، دورغا-يايىلارنى ئاشلىق سەيسىسى ئۈچۈن ئۈجمە، يېڭىمېرىق، ئايىكۆل، سايىمېرىق... قاتارلىق رايونلارغا ئەۋەتتى.

باشقا پىت سېلىۋالماق بىكار ئاۋارىچىلىك، باش ئاغرىقى تېپىۋالماق: مۇشۇ ئىشنى قىلىمەن دەپ، بىكاردىن-بىكار بېشىمغا پىت سېلىۋالدىم.

باشقا دۆلەت قۇشى قونماق ← باشقا بەخت قۇشى قونماق: ئەمەت ھەسرەتلىنىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە بېشىغا دۆلەت قۇشى يەنە قايتىدىن قوندى-دە، ئۇ تېرىسگە سىغمايلا كەتتى.

باش قاتماق گاڭگىراپ قالماق، چارىسىنى تاپالماي قىيىنلىماق: بۇ يوللار ئۇزۇن يوللار، تاپانلارغا تاش پاتتى. دوۋاڭ خاننىڭ زۈلىمىدىن قۇتۇلالماي باش قاتتى. * ئۆلۈمىنەمەڭنى كۆر-گەندە كۆكسۈمگە پىچاق پاتتى، قانداق قىلىمىز گاڭگۈڭ، ئەجەبمۇ بېشىم قاتتى.

باش قاتۇرماق چوڭقۇر پىكىر يۈرگۈزمەك، ئەستايىدىل ئويلىماق، بېرىلىپ چارە-تەدبىر ئىزدىمەك: — ئەي ۋەكىل، — دەپتۇ يەنە ئېلى نۇرىدىن، — ئەگەر سەندە بۈگۈن چۈشلۈك تاماققا چۈشلۈك نەرسە بولسا، كەچقۇرۇنلۇق تاماقنىڭ غېمىنى يەپ بېشىڭنى قاتۇرۇپ ئاۋارە بولما! * ئوقۇغۇچىلارنى كىتاب ئوقۇغاندا باش قاتۇرىدىغان، باش قاتۇرۇپ كىتاب ئوقۇيدىغان قىلىش، ئوقۇش بىلەن باش قاتۇرۇشنى بىرلەشتۈرۈش لازىم.

باشقا چىقماق ئەمەلگە ئاشماق، ۋۇجۇدقا كەلمەك: مەنمۇ ئۇزۇن يىللىق تېخنىك، راستىنى ئېيتقاندا، بۇ ئىشىڭلار باشقا چىقمايدۇ. * بوۋايىلار باشلىغان ئىشنى چىقارغىن ئەمدى بىر باشقا. باشقا دەسسەمەك زۇلۇم سالماق، بوزەك قىلماق، خارلىماق: ئاماننىسا خېنىم، تېخى مېنىڭ بېشىمغا دەسسەمەكچىمۇسەن.

باشقا سوغۇق سۇ قۇيماق باشقىلارنىڭ روھىغا، ئاكتىپلىقىغا، قىزغىنلىقىغا زەربە بەرمەك: بۇ سۆزلەر سەلىمىنىڭ بېشىغا بىر چېلەك سوغۇق سۇ قۇيغاندەكلا تەسىر قىلدى. ئۇ ئۇمىدىسىز-

لەنگەن ھالدا بېشىنى سېلىپ ئەلەم بىلەن قورۇدىن چىقىپ كەتتى.

باشقا كەلگەننى كۆرمەك ئېھتىمالى بولغان بىرەر كېلىشمەسلىك ياكى ئوڭۇشسىزلىققا تەييار تۇرماق: — بولدى، تازىلىمايلا قويۇڭ، بېشىغا كەلگەننى كۆرۈرمەن! — دېدى ئەزىز چىشىنى چىشلەپ تۇرۇپ.

باشقا كەلمەك بىرەر ئىشقا دۇچار بولماق، يولۇقماق: كېيىنكى ئىشلار ئابدۇللىنىڭ بېشىغا كەلمىگەن بولسا، ئۇ بۇ قەدەر چۈشكۈنلىشىپ كەتمىگەن بولاتتى.

باشقا كۈن چۈشمەك ئوڭۇشسىزلىققا، پېشكەللىككە ئۇچرىماق: قېيىن ئەھۋالدا قالماق: ئەر بېشىغا كۈن چۈشمە، ئۆتۈك بىلەن سۇ كېچەر (ماقال). * ناۋادا ياخشى كۈنىنىڭ يامىنى بولۇپ بېشىڭلارغا كۈن چۈشۈپ قالسا ئەسقىتىپ قالار. * سەن ھاياتىنى سۆيىمىسەڭ، ھايات سېنى سۆيىمەيدۇ. بېشىڭغا كۈن چۈشكەندە، ھېچكىم كۆڭۈل بۆلمەيدۇ.

باشقا كۈن كەلمەك — **باشقا كۈن چۈشمەك**: بانۇر بەش ياشلارغا كىرگەندە، باقىنىڭ بېشىغا ئېغىر كۈنلەر كېلىشكە باشلىدى. ئۇنىڭ دادىسى توقسان ياشقا كىرىپ ۋاپات بولدى.

باشقا كىيىمەك ۋارقىراپ-جارقىراپ غوۋغا كۆتۈرمەك، ئالەمنى بىر ئالماق: دورغا-مىرابلا بولسا دېھقانلارنى تىللاپ، ۋار-قىراپ-جارقىراپ مەھەللىلەرنى بېشىغا كىيىشتى. * قانداق بولدى، — دېدى ئىسھاق قارا كۆزلىرىنى ئۇنىڭغا تىكىپ. — ئاپاڭ غوۋغا كۆتۈرۈپ ئۆيىنى بېشىغا كىيىدىمۇ؟

باشقا ئېلىپ چىقماق بىرەر ئىشنى ئاخىردىن غىچە قىلىپ تۈگەتمەك، ئەمەلگە ئاشۇرماق: دېمەك، قەتئىي نىيەتكە كەلمىسە، ھېچقانداق ئىشنى باشقا ئېلىپ چىققىلى بولمايدۇ.

باشقا ئېلىپ يۈرمەك — **بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرمەك**: — جېنىم ئايىشەم سېنى ساق بولۇپ، قانچە بېشىڭغا ئېلىپ يۈرسەمۇ ئەرزىيتتى، بىراق سالامەتلىكىم تازا يار بەرمەيۋاتىدۇ، — دېدى

ئايگۈل ھېسداشلىق بىلەن. **باش قايغان**، **پۇت تايغان** يەردە **يۈرمەك** مەقسەتسىز، نىشانسىز لاغايلاپ يۈرمەك: قىز تاڭ ئاتقاندا بېشى قايغان، پۇتى تايغان ياققا مېڭىپتۇ.

باش قايغان تەرەپكە كەتمەك — **باش قايغان يەرگە كەتمەك**: — غۇلام بېشى قايغان تەرەپكە كېتىدىغان بالا ئەمەس، — دېدى پەخرىدىن ئىشەنچ بىلەن.

باش قايغان يەرگە كەتمەك مەقسەتسىز، نىشانسىز ئۆز بېشىمچە خالغان يەرگە كەتمەك: — ئازراق رەنجىپ قالغانلىق ئۈچۈن بېشى قايغان يەرگە كېتىشكە بولمايدۇ ئۇكام، — دېدى ئەمەت ئىنىسىغا نەسىھەت قىلىپ.

باش قايماق ① باش ئايلانماق، كۆز قاراڭ-غۇلاشماق: بېشىم قېيىپ ھوشۇمدىن كەتتىم. ② كۆچمە. گاڭگىراپ قالماق تېڭىرقىماق، ئالچىپ قالماق: ئايتۇراخان: — شىرمەت ئاكا، بېشىڭ قايدىمۇ، نەدىكى گەپلەرگە ئىشىنىپ قالىدىغۇمۇ؟ دادامدىن كۆڭلۈڭ قالسا، مەندىنمۇ كۆڭلۈڭ قالىدۇمۇ؟ — دېدى.

باش قەھرىمان <ئەد> ئەدەبىي ئەسەرلەردىكى يازغۇچى تەرىپىدىن نۇقتىلىق ھالدا سۈرەتلەنگەن ئاساسىي قەھرىمان: غۇنچەم — «غۇنچەم» دراممىسىنىڭ باش قەھرىمانى.

باش قوشماق ① بىرنەچچە ئادەم بىر يەرگە توپلاشماق، يىغىلماق: — يولداشلار، ئەمدى مۇنداق بولسۇن، — دېدى سورۇبىنى باشقۇرۇۋاتقان يىگىت ئۈچ-تۆتتىن باش قوشۇپ پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەنلەرنى ئۆزىگە قارىتىپ. ② بىرنەچچە ئادەم بىر يەرگە يىغىلىپ، بىرەر ئىش توغرىلىق مەسلىھەتلەشمەك، كېڭەشمەك: — ئىلىم-پەن بويىچە تۆھپە ياراتقانلارنىڭ باش قوشۇش يىغىنىدا ئۇچرىشىپ قالساق، — دېدى ھاشىر ھاياجان بىلەن، — ئەلا چوقۇم سەھنىدە، بىز پەگاھتا بولىمىز — دە!...

باش قوماندان <ھەرب> پۈتۈن دۆلەتتىكى

ئىشلارغا يېتەكچىلىك قىلىدىغان، ھەمدە ھۇججەت، خەت-ئالاقىلارنى بىر تەرەپ قىلىدىغان مەسئۇل خادىم: ساقچىنىڭ تىياتىر ئۆمىكىگە پىلانلىق ھالدا «11-نومۇرلۇق» ئۆيىدىكى گۇمانلىق زىياپەتنىڭ ساھىبىخىنى باش كاتىپ، شۇ زىياپەتنىڭ مەككەر ساقىسى يانتا-قۇۋنىڭ ئاغىنىسى لوخۇرنى ئۆمەك باشلىقى قىلىپ بەلگىلىدى.

باش كەتمەك بېشىدىن ئايرىلماق، ئۆل-مەك: — ئەي ئوغلۇم! نېمىشقا سەن مېنى ئايماي پۇلۇممۇ، بېشىمۇ كېتىدىغان ئىشنى قىلسەن؟ — دەپتۇ ئاتىسى. * ئۆمۈرلۈك مۇھەببەتنى خارلات-مايمەن، باش كەتسىمۇ، سۆيگۈنۈمنى زارلاتمايمەن. **باش كۆتۈرەلمەسلىك** ① قاتتىق خىجالەت، ئىزا، نومۇس تۈپەيلىدىن باشقىلارغا قارىيال-ماسلىق: ئۆز قېرىندىشىدىن بۇنداق گەپ-سۆز-لەرنى ئاڭلاش غوجى ئۈچۈن ئاسانمۇ؟ ئۇ يىغىندا باش كۆتۈرەلمىدى. ② بىكار بولالماسلىق، قولى بوشماسلىق: بىزنىڭ گۈلىنىسا قىزمۇ ئايىغى تۈگىمەيدىغان ئوقۇشتىن باش كۆتۈرە-لمىدى. ئىككىسى بىردەم-بىرىمدەم بىلىلە بولۇپ باقمىغان.

باش كۆتۈرگۈسىز قاتتىق خىجالەت، ئىزا، نومۇس تۈپەيلىدىن باشقىلارغا قارىيالماغۇدەك: ئۇ بىچارە ئاتا-ئانىسىنى ئەل-يۇرت ئىچىدە باش كۆتۈرگۈسىز قىلىۋەتتى. **باش كۆتۈرمەك** ① ئۈنۈپ چىقماق، باش ئارتىماق: تۆكۈلگەن تەر، قانۇياشلاردىن، ئۈمىد گۈلى كۆتۈرمەكتە باش. ② ئۆرلىمەك، كۆتۈرۈلمەك (ئاي ۋە قۇياش ھەققىدە): تاڭ ئاقىرىپ، ئۇپۇقتىن باش كۆتۈرۈپ چىققان قۇياش پۈتۈن جاھاننى يورۇتتى. ③ پەيدا بولماق، قايىتا جانلانماق، تىرىلىمەك: ئۇ قەلبىدە زوربۇنغا قارىتا خەيرخاھلىق تۇيغۇسى باش كۆتۈرۈۋاتقانلىقىنى سېزىپ قالدى. * ئۆت-مۈشنى ئۈنۈش ھازىرقىغا خىيانەت قىلغان بىلەن باراۋەر. ئۇ ئۈنۈتۈلسە، شەخسىي غەرەز باش

قوراللىق كۈچلەرگە قومانداقلىق قىلىدىغان ئەڭ ئالىي رەھبەر: يولداش جۇدى خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ باش قوماندانى ئىدى.

باش قومانداقلىق شتابى <ھەرب> پۈتۈن دۆلەتتىكى قوراللىق كۈچلەرگە رەھبەرلىك قىلىدىغان ئەڭ ئالىي ھەربىي ئىشلار ئور-گىنى: بىز ئەسىرلەرگە ئىنسانىي مۇئامىلە قىلىمىز، بۇ مىللىي ئارمىيە باش قوماندانلىق شتابىنىڭ بۇيرۇقى، بۇيرۇق بىز ئۈچۈن قانۇن.

باش قويماق چوقۇنماق، قۇللارچە بوپ-سۇنماق: ئۇلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ باش قويۇشتىن يەنە نېمە پايدا چىقار؟

باش قۇر <مەت> ئابزاس باشلانغان قۇر: ئالدىغا تاشلىدى نىغمەت گېزىتىنى، باش قۇرنى ئوقۇپلا قالدىم تاڭ قېتىپ.

باش قېتىمچىلىق چارە-تەدبىر تاپالماسلىق، ئېنىق بىر پىكىرگە كېلەلمەسلىك، گاڭگىراپ قېلىش: كادىرلار يىغىنى شۇ تاپتىلا ئاياغلاشتى. راستىنى ئېيتسام ھەممىمىز باش قېتىمچىلىق بىلەن تارقاشتۇق.

باش قىش بىر يىل ئىچىدىكى 24 مەۋسۈم-نىڭ 19-سى، مىلادى بويىچە 7-، 8-نويابىردىن باشلىنىدۇ: باش قىش مەۋسۈمى ئىدى. ئالىم ئائىلىسىنى يوقلاش ئۈچۈن يولغا چىقىشقا تەرەددۇت قىلىۋاتاتتى.

باش قىلماق رەھبەر، باشلىق قىلىپ تەيىنلىمەك، بەلگىلىمەك: سۇڭ جياڭ شىيې چىڭ بىلەن شىيې باۋنى 500 لەشكەرگە باش قىلىپ، ۋېنشاڭ ناھىيىسىنى ئېلىشقا ئەۋەتتى.

باش كاتىپ ① پارتىيە، ھۆكۈمەت ئورۇن-لىرىدىكى كۈندىلىك كونىكرېت خىزمەت-لەرگە رەھبەرلىك قىلىدىغان مەسئۇل خادىم: دۇجۇن يوق بولسا باش كاتىپ قوبۇل قىلسۇن! ② بىرەر ئىدارە، ئورگاننىڭ رەھبەرلىرىگە ياردەملىشىپ، خىزمەتلەرنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى توغرىسىدا پىلان، مەلۇمات، رويخەت تۈزۈش، خاتىرە يېزىش قاتارلىق

تەسىرىدىن باشنى ئاسراش ئۈچۈن يىپ، يىپەك، يۇڭ، تېرە ۋە ھەر خىل رەختلەردىن ئىشلەنگەن كىيىم. مەسىلەن: دوپپا، شىلەپە، شەپكە، تۇماق، قۇلاقچا قاتارلىقلار: ئۈرۈمچى شەھەرلىك باش كىيىم زاۋۇتى ئىش تۈزۈمىنى ياخشىلاپ، ئىشلەپچىقىرىشنى ئىلگىرى سۈردى.

باش لۇشىيەن <پەلس> مەلۇم بىر تارىخىي باسقۇچنىڭ ھەرقايسى جەھەتلەردىكى خىزمەتلەرگە يېتەكچىلىك قىلىدىغان تۈپ فاكتور، سىياسەتلىرى.

باش لىگىستىماق ماقۇل بولماق، قوشۇلماق، رازى بولماق: — ياخشى، ياخشى، ناھايىتى ياخشى، — دەيدى ئۇ ئىختىيارسىز بېشىنى لىگىستىماق، مەن بۇ پىكرىڭنى مۇزاكىرەگە قويىمەن. كۆپچىلىك جەزمەن ياقىتۇرىدۇ. * ئويلاپ كۆرسەم، دىلپەرنىڭ دېگىنى توغرا، مەن بېشىمنى لىگىستىماق.

باش ماقالە <مەت> گېزىت-ژۇرناللاردا رېداكسىيە تەرىپىدىن نۆۋەتتىكى مۇھىم ئىش، مەسىلىلەر ھەققىدە ئېلان قىلىنغان يول-چورۇق، كۆرسەتمە ياكى بېغىشلىما خاراكتېرىدىكى ماقالە: ئاپتونوم رايونلۇق يېزا خىزمىتى يىغىنىنى كۈتۈۋېلىش يۈزىدىن شىنجاڭ گېزىتىنىڭ 15-دېكابىردىكى سانىغا «يېزا ئىگىلىكتىن ئىبارەت ئومۇمىيلىققا بولغان تونۇشىمىزنى چوڭ-قۇرلاشتۇرايلى» دېگەن تېمىدا باش ماقالە ئېلان قىلدى.

باش مېڭە <ئانات> مەركىزىي نېرۋا سىستېمىسىنىڭ نېرۋا تاللىرىدىن تەركىب تاپقان ئەڭ مۇھىم قىسمى. باش مېڭە ئوڭ ۋە سول ئىككى بۆلەككە بۆلۈنىدۇ، ئادەمنىڭ باش مېڭىسى بەك تەرەققىي قىلغان.

باش ناخشىچى <مۇز> كوللېكتىپ ئورۇن-لايدىغان ناخشا ياكى ئومۇمىي خورلارنىڭ باشلانما قىسمى ۋە ياكى ئوتتۇرا قىسمىغا ئورۇنلاشتۇرغان يالغۇز كىشىلىك ناخشىنى

كۆتۈرىدۇ، ئىشتا غەيرەت بولمايدۇ. ④ قوزغال-ماق، قارشى چىقماق: تەشۋىق ۋاراقلىرىغا گومىنداڭغا قارشى باش كۆتۈرۈشنىڭ، ئازادلىق سېپىگە ئۇيۇشۇشنىڭ لازىملىقى يېزىلغانىدى. ⑤ قەد كۆتۈرمەك: بىزنىڭمۇ باش كۆتۈرۈپ چىقىدىغان كۈنىمىز كېلىدۇ، يۈرەك يېرىلغۇدەك خۇشال بولىدىغان كۈنىمىز كېلىدۇ، ئۇزاق قالدى. * جۇڭگونىڭ باش كۆتۈرۈشى ئۈچۈن كىتاب ئوقۇيلى. ⑥ داڭ چىقارماق، مەشھۇر بولماق: ئۇ ئۈرۈمچىدە ھازىر خېلى باش كۆتۈرۈپ قالدى.

باش كۆتۈرمەي بېرىلىپ؛ ئۈزۈلدۈرمەي: شىرمەمەت باش كۆتۈرمەي ئەتىدىن كەچكەچە ئىشلەيتتى. * ئۇنىڭ كۆزلىرى مەخسۇتنىڭ باش كۆتۈرمەي جىددىي يېزىۋاتقان قىياپىتىگە چۈشۈش بىلەن يەنە كەيپى بۇزۇلدى.

باش كۆتۈرۈپ يۈرمەك باشقىلارنىڭ ئالدىدا تىل قىسقىلىقى بولمىغانلىقتىن يەرگە قارىماي ئەركىن، مەغرۇر يۈرمەك: ئانا، بېشىڭنى كۆتۈرۈپ يۈرۈڭ، مېنى دەپ يىغلىماڭ.

باش كۈز بىر يىل ئىچىدىكى 24 مەۋسۈم-نىڭ 13-سى بولۇپ، مىلادى بويىچە 7-، 8-ياكى 9-ئاۋغۇستتىن باشلىنىدۇ؛ باش كۈز كېلىشى بىلەنلا بىزنىڭ يۇرتتا توي-تۆكۈن قايناشقا باشلىدى.

باش كېپىكى <تېب> باشنىڭ تېرىسىدىن چۈشىدىغان بىر خىل كېپەكسىمان قۇماق.

باش كېسەر ← **كالا كېسەر**: ۋاڭ غوجامنىڭ پەرمانىنى ئىجرا قىلىۋاتىمىز. ھېلىقى باش كېسەر ئىككى ئوغرى كېچە تۈرمىدىن قېچىپتۇ، — دەيدى سالى ئۇچىكى مامۇت تۆمۈرچىگە.

باش كېلىش <تىل> ئىسىم ۋە ئىسىم خاراكتېرلىك سۆزلەرنىڭ ھېچقانداق كېلىش قوشۇمچىلىرى ئۇلانمىغان نۆل شەكلى.

باش كىيىم ئىسسىق، سوغۇق، شامال، يامغۇر ۋە قۇياش نۇرى قاتارلىقلارنىڭ

بېرىدىغان ئۇنداق بوزەك ئادەم نەدە دەيسىزا؟
باشنى ئوچاق قىلىۋەتمەك مېڭىنى ئېلىش -
تۇرماق، قايدۇرماق، گاڭگىرىستۋەتمەك:
باي ئۆيگە كىرىپ ئويلاپتۇ، لېكىن خوتۇنلىرى
تاپا - تەنە بىلەن بېشىنى ئوچاق قىلىپ ئويلىغىلى
قويماپتۇ. * بىرىدىن ئارقاق چىقىسا، بىرىدىن
ئۆرۈش چىقىپ، بېشىنى ئوچاق قىلىۋەتتى.

باشنى ئىچىگە تىقىپ يۈرمەك ئۇنچىقماي،
گەپ قىلىماي يۈرمەك، ئۆزىنى ھېچ
نەرسىدىن خەۋەرسىز قىلىپ كۆرسەتمەك،
سىرىنى ئاشكارىلىماي مەخپىي تۇتماق:
سىز ئىنقىلابىي ئارمىيە كەلكۈچە ھەر ھالدا، بېشى -
مىزنى ئىچىمىزگە تىقىپ يۈرۈشمىز، ئۇلارغا سىز
بېرىپ قويمايلىقىمىز لازىم.

باشنى ئىچىگە تىقىۋالماق — باشنى ئىچىگە
تىقىپ يۈرمەك: «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دا
مەيدىسىنى كېرىپ شۇنچە ھۆركىرەپ يۈرگەن
نوچى، بۈگۈن ئەجەب ھېچنەمە كۆرمىگەندەك
بېشىنى ئىچىگە تىقىۋاپتۇ.

باشنىڭ ئىچىمۇ، تېشىمۇ قاتماق ھېچقانداق
چارە - ئامال قىلالماي قالماق، ئويلاپ
ھېچقانداق يولنى تاپالماي قالماق:
ھەي، باشنىڭ ئىچىمۇ، تېشىمۇ تازا قانتى - دە،
قانداق قىلساق بولار كىن؟ * باندىتىنىڭ زەھەر
تىللىق قامچىسىدا باش - كۆزى يېرىلغان مۇھەم -
مەتجاننىڭ ئەندىلا ئىگىراشتىن توختاپ كۆزى
ئۇيقۇغا كەتكەنلىكىنى كۆرگەن قاۋۇل ئاستا
سىرتقا چىقىپ، ئۆيى پۈتۈنلەي كۆيۈپ تۈگىگەن
بىر ئائىلىنى قانداق ۋە نەگە ئورۇنلاشتۇرۇشنى
بىلمەي بېشىنىڭ ئىچىمۇ، تېشىمۇ قېتىپ قالغان
پەيچاڭغا ئۆزىنىڭ بىر ئېغىز ئۆيىنى بوشىتىپ
بېرىش تەكلىپىنى قويدى.

باش ئۇچى يوق — باش - ئايىغى يوق:
مەن ھەر كۈنى ناخشا ئېيتىمەن، ناخشا مېنى باش
ئۇچى يوق خىياللاردىن، تىنچىقتا غمگىلداپ ئارام
بەرمىگەن چىۋىنىگە ئوخشاش جانغا تېگىدىغان
غەملەردىن خالاس قىلىدۇ.

باش ئۇرماق بېشىنى ئېگىنىپ، بېلىنى

ئورۇنلىغۇچى .

باشنى تاتلىماق ئامال - چارە تاپالماي
قىيىن ئەھۋالدا قالماق، باش قاتۇرماق،
ئويلانماق: نۇرغۇن كىشىلەر خەت يازغاندا بۇنى
ئايرىيالمايدۇ، قايسىنى «لىق»، «لىك»
يازمىز دەپ باشنى تاتىلاپ ئولتۇرۇپ قالىدۇ.
باشنى تاشقا ئۇرغان بىلەنمۇ ھەرقانچە
كۈچىگەن بىلەنمۇ، ھەرقانچە چارە - ئامال
قىلغان بىلەن: بېشىنى تاشقا ئۇرغان بىلەنمۇ
سۆزىنى ئۆتكۈزەلمەيدۇ.

باشنى تامغا ئۇرغان بىلەن — باشنى
تاشقا ئۇرغان بىلەنمۇ: — بىزگە بۇنداق
پۇرسەت بۇنىڭدىن كېيىن يىغلاپ بېشىمىزنى تامغا
ئۇرغان بىلەنمۇ كەلمەيدۇ، — دەيدى ئابىلەتنىڭ
بېنىدا ئولتۇرغان دىلشات ئىسىلىك بالا.

باشنى تۇتۇپ قالماق بىرەر ئىشقا دۇچ
كېلىپ، چىقىش يولى تاپالماي گاڭگىراپ
قالماق، ئىلاجسىز قالماق.

باشنى تىكىپ قويماق يولۇقۇش ئېھتىمالى
بولغان ھەرقانداق خېتىم - خەتەرگە، ھەتتا
ئۆلۈمگىمۇ تەييار تۇرماق: بولدى قورقۇپ
نەگە بارىمەن، يەنە كەلسە شۇنچىلىك كېلەر،
مېنى دەپسە ئېتىۋەتمەمدۇ، بېشىمنى تىكىپ قويدۇم.
باشنى قاپاق قىلماق پىكىر قىلالمايدىغان
بولۇپ قالماق، زېھنىنى يوقاتماق: ئۇ
چاقىرغان مېھىمىنى بىلەن ئەتىدىن كەچكىچە
ۋاراڭ - چۈرۈك قىلىپ، ناخشا ئېيتىپ بېشىمنى
قاپاق قىلىۋەتتى.

باشنى قاشلىماق — باشنى تاتلىماق:
بالىلار تېخى كارغا يارمايدۇ. ئۇ خوتۇنمۇ
ھەرقانچە قىلغان بىلەن ئايال كىشى ئەمەسمۇ؟
بولدىلا، باشنى قاشلاپ تۇرۇشنىڭ نېمە ھاجىتى،
ئەمدى يەنە نەگە بارا تىتم؟

باشنى ئوچاق ئەتمەك — باشنى ئوچاق
قىلىۋەتمەك: — نېمە داۋاتسىز جىڭلى! ...
خەق بىر پۇڭنىڭ جېدىلىنى قىلىپ، ئادەمنىڭ
بېشىنى ئوچاق ئېتىۋېتىپ بارسا، بىكارغا مال

قالماق: مەن كېتەرەن باش ئېلىپ، ئىككى قولۇمغا تاش ئېلىپ، ئامرىقىم يىغلاپ قالار، قارا كۆزىگە ياش ئېلىپ، * بېشىمنى ئېلىپ كېتىپ گۈلمەيرەم، قۇتۇلاي دېدىم دەردتىن گۈلمەيرەم. باش ئىچكى بېسىمى <فەزىئول> مېگە - يۇلۇن سۇيۇقلۇقىنىڭ باش ئىچى بوشلۇقىدىكى بېسىمى.

باش ئىسرغىتماق ← **باش چايقىماق**: ئىدارە باشلىقى بېشىنى سەل ئىسرغىتىپ قويۇۋىدى، قاسم مۇدىر دېمەكچى بولغان سۆزىنى دەرھال توختىتىۋالدى.

باش ياچىپىكا بىرەر پارتىيە - گۇرۇھ قارمىقىدىكى بىردىن ئارتۇق ئاساسىي قاتلام تەشكىلاتلىرىنىڭ رەھبەرلىك ئورگىنى: ئۇ بۇ مەسىلە ئۈچۈن ھەتتا باش ياچىپىكا شۇجىسىنىڭ قېشىغىچىلىك باردى.

باش ياز بىر يىل ئىچىدىكى 24 مەۋسۇم - نىڭ 7-سى، مىلادى بويىچە 5-، 6- ياكى 7- مايدىن باشلىنىدۇ: باش ياز كېلىشى بىلەن ئادىل توي تەييارلىقى بىلەن ئالدىراش بولۇپ قالدى.

باش ياستۇققا يەتكەندە كېسەل بولۇپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغاندا: مۇنداقلا ئۇتۇپ كەتسەمىز، قايتىپ كېلىپ ئاتا - ئاناڭدىن ئەپۇ سورايمىز، باشلىرى ياستۇققا يەتكۈچە خىزمىتىنى قىلىمىز.

باش ياغلىق ئاياللارنىڭ باشقا ئار - تىدىغان ياغلىقى: ئايگۈل ئېھتىياتسىزلىقتىن باش ياغلىقىنى چۈشۈرۈپ قويدى.

باش يامغۇر شۇ يىلغا نىسبەتەن تۇنجى قېتىم ياغقان يامغۇر: شۇندىن تارتىپ بۇ يۇرتتىكى كىشىلەر باش يامغۇر ياغقاندا، گۈلمە - پەرنىڭ كۆز يېشىنى ئەسلەپ، يامغۇر سۈيىگە ئېغىز تېگىدىغان بولۇپتۇ.

باش يۇرغا ئاتنىڭ تەكشى، سىلىق ۋە ئەڭ تېز يۈرىدىغان يورغىسى.

باشى يىغىنى <تارىخ> 1938 - يىلى 8 - ئايدا

پۈكۈپ تەزىم قىلماق؛ چوقۇنماق، تاۋاپ قىلماق: ئۇلار چوقۇنۇپ بولغاندىن كېيىن رۇيچۇ خەيچېنىنى يېتىلەپ قىزىل ئەدىيال ئۇستىگە ئەكىلىپ باش ئۇرغۇزدى. * چىن ئەمىر قىرغاققا چىقىش بىلەنلا سۇڭ جياڭ باشلىق ھەممىسى ئالدىغا بېرىپ، باش ئۇرۇپ تەزىم قىلدى. * ئاڭلىسام كىرىمىڭ ئاشقانمىش ھەسسە، باش ئۇرۇپ كەتكىلى كەلدىم باي بىلىپ.

باش ئۇستىگە «بەجاندىل»، «پۈتۈن كۈچ»، پۈتۈن ئىمكانىيىتىم بىلەن» دېگەن مەنىدە. لەردىكى جاۋاب سۆزى: — ئاغىچا، سەنەم ئەتىدىن باشلاپ مەدرىسكە چىقىمىسۇن! — دېدى شاھى ئابباس ئاغىچا ئانغا، — باش ئۇستىگە، — دېدى ئاغىچا ئانا قوللۇق سىلدۇرۇپ.

باش ۋالىي <تارىخ> قەدىمكى دەۋردىكى ئەمەل نامى، چەنگو دەۋرىدە ۋىلايەت باشلىقلىرىنىڭ ھۈرمەت نامى ئىدى؛ سىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە، خان تەرىپىدىن يەرلىكتىكى ھەربىي ۋە مەمۇرىي ئىشلارنى كۆزدىن كەچۈرۈش ۋە نازارەتچىلىك قىلىش ئۈچۈن ۋاقىتلىق تەيىنلەنگەن ئەمەلدارلار شۇنداق ئاتىلىدىغان بولدى؛ چىڭ سۇلالىسى دەۋرىگە كەلگەندە ئۆلكىنىڭ ھەربىي ۋە مەمۇرىي ئىشلىرىنى باشقۇرىدىغان دائىملىق ئەمەلدارلارنى بىلدۈرىدىغان بولدى.

باش ۋەزىپە <ئارخا> **باش** ← **لۇشىيەن**. **باش ۋەزىر** پادىشاھلىق تۈزۈمى ئىجرا قىلىنىۋاتقان دۆلەتلەردىكى مىنىستىرلار كابىنېتىنىڭ ئەڭ يۇقىرى ئەمەل نامى. پادىشاھلىق تۈزۈمىدە بولمىغان بىر قىسىم دۆلەتلەرنىڭ باشلىقلىرىمۇ بەزى چاغلاردا بۇ نام بىلەن ئاتىلىدۇ. ئۇنىڭ ئەمەل دەرىجىسى يۇقىرىقى دۆلەتلەردە مىنىستىرلەر كابىنېتىنىڭ زۇڭلىسىغا تەڭ.

باش ئېلىپ كەتمەك ھەممە نەرسىدىن ۋازكېچىپ، باشقا يۇرتقا، باشقا يەرگە كېتىپ

جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتى سىياسىي بىۋروسى تەرىپىدىن سىچۈەن ئۆلكىسىنىڭ شەرقىي قىسمىدىكى «باشى» دېگەن جايدا ئېچىلىپ، جياڭ گوتاۋ-نىڭ مەركەزىنى پارچىلاش جىنايىتى قىلىنىش-لىرىنى پىپەن قىلىپ، قىزىل ئارمىيىنىڭ داۋاملىق شىمالغا قاراپ يۈرۈش قىلىشىنى قارار قىلغان يىغىن.

بېشى ئاسمانغا تاقاشماق چەكسىز خۇشال-لىققا چۆمەك، ئىنتايىن ھاياجانلانماق؛ كۈنلەرنىڭ بىرىدە سېنىڭ قولىڭدا ئوقۇغان ئوقۇغۇچىلاردىن بىرەرى داڭلىق ئادەم بولۇپ قالسا، قېرىغىنىڭدا ئۇ سېنى يوقلاپ كېلىپ، ئوڭ قولىنى كۆكرىكىگە قويۇپ سالام بەرسە، سېنىڭ بېشىڭ ئاسمانغا تاقاشمايدۇ؟

بېشى ئاسمانغا يەتمەك ← **بېشى ئاسمانغا تاقاشماق**: بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ بېشىم ئاسمانغا يەتكۈدەك بولدى.

بېشى ئاقارماق ① چېپىچى ئاقارماق، ② كۆچمە. بېشى چوڭايماق، قېرىماق؛ بېشىدەك سارغىيىپ قالدۇم، شېخىمدىن ئۈز مېنى ئالسا، ئاقارتتى غەم بېشىمنى، ھەم ئېقىپ پۈتتى يۈرەك گويىا.

بېشى ئامان بولماق ياشىماق، ھايات كەچۈرمەك، سالامەت بولماق؛ تاشۋاينىڭ بېشى ئامان بولسا، تېخى ئى-نى ناخشىلارنى ئىشلەيدۇ.

بېشى باش، ئايىغى تاش بولسۇن قۇتلۇق بولسۇن، ھەر يەردە بولسا ئامان بولسۇن؛ مەريەمخان ئانا سالامغا كىرگەن ئوغلى بىلەن كېلىنكىگە قاراپ «بېشىڭلار باش، ئايىغىڭلار تاش بولسۇن» دەپ دۇئا قىلدى.

بېشى باش پاقالچىقى تاش بولسۇن ← **بېشى باش، ئايىغى تاش بولسۇن**: بېشىڭ باش، پاقالچىقىڭ تاش بولسۇن، دەپ دۇئا قىلدى ئانا ئوغلىدىن ئايرىلىش ئالدىدا تۆكۈلۈپ تۇرغان ياشلىرىنى داكا ياغلىقنىڭ ئۇچى

بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ. **بېشى باغلاقلۇق** توي قىلىدىغان ئويىپىكىتىغا ماقۇللىق جاۋابى بەرگەن، لايىقى بار: بۇ گەپنى ئاڭلاپ خېلى ئۇزاققىچە خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ قالدۇم. راست، ئەگەر ئۇنىڭ بېشى باغلىنىپ قالغان بولسۇچۇ. ئۇنداقتا، ئۇ قولۇمدىن چىقىپ كېتىپ قالارمۇ، دېگەن خىيال يۈرىكىمنى قۇرتتەك غاجلاشقا باشلىدى.

بېشى باغلانماق لايىق تۇتماق، توي قىلىدىغان نىشان بىلەن پۈتۈشمەك؛ ئەكسىچە دادام خۇرسەن بولدى. بېشىڭ باغلىنىپتۇ، دەپ بېشىمنى سىلاپ قويدى، بەختلىك ئۆتۈڭلار، دەپ دۇئا قىلدى.

بېشى بوش بىراۋغا باغلانمىغان، لايىقى يوق، توي قىلىشقا پۈتۈشمىگەن؛ خەلىپە ھەسەن ئىبنى سۇھەيلىنى كۆرۈپ: — سېنىڭ خەدىجە ئىسىملىك قىزىڭ بارمۇ؟ — دەپ سورىدى. ئۇ: — ئەي خەلىپە، بار، — دەپ جاۋاب بەردى. خەلىپە: — ياتلىق قىلىنغانمۇ؟! — دەپ سورىدى. — يوقسۇ، خەلىپە، قىزىمنىڭ بېشى بوش ۋە ئازادە، — دېدى.

بېشى بۇلۇتقا تاقاشماق ← **بېشى ئاسمانغا تاقاشماق**: بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان دىلشاتنىڭ بېشى بۇلۇتقا تاقاشتى.

بېشى بىر يەردە بولماق توي قىلماق، ئەر-خوتۇن بولماق، ئۆي-ئوچاقلىق بولماق؛ — دادام ماڭا: قانداقلا بولمىسۇن، ئەمدى بېشىڭلار بىر يەردە بولسۇن، دېدى. مەن ھازىر دادامغا تەۋە يەر-زېمىن، بىرنەچچە ساراي، دۇكانلارنىڭ ئارىلىقىدا مېڭىپ يۈرمىن، — دېدى ئايىشەم.

بېشى بىلەن ① پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن، بارلىق ئەقىل-پاراستىنى تولۇق ئىشلىتىپ، ئەستايىدىللىق بىلەن؛ رازاق ئۆز كەسپىگە بېشى بىلەن كىرىپ كەتتى. ② جېنى، ھاياتى بىلەن؛ — مەن بۇ ئىشقا بېشىم بىلەن جاۋاب قىلالايمەن، — دېدى نۇرسۇن ئىشەنچ بىلەن. **بېشى بىلەن كىرىپ كەتمەك** بىرەر ئىشقا

كەسىپكە پۈتۈن ۋۇجۇدى ۋە بارلىق ئەقىل-پاراستىنى تولۇق ئىشقا سېلىپ، ئەستايىدىل كىرىشىپ كەتمەك؛ پۈتۈن ھېسسىياتى بىلەن بېرىلمەك.

بېشى پەلەككە يەتمەك ← **بېشى ئاسمانغا تاقاشماق**: ئاتا-ئانىسىدىن كەلگەن خەتنى كۆرۈپ چىمەنگۈلىنىك بېشى پەلەككە يەتتى.

بېشى پىشماق تۇرمۇشنىڭ ئاچچىق-چۈچۈ-كىنى تېتىپ، تەجرىبە-ساۋاقلارغا ئىگە بولماق؛ چېنىقماق، تاۋلانماق: — كۆپنى كۆرۈپ بېشى پىشقان، — دېدى بۇجاڭ ئايىمخانغا.

بېشى تەۋرەپ قالماق ← **بېشى تۆرمەك**: — ھە، ۋارىسجان، — دېدى نادەم ئۇنىڭغا ئەجەبلىنىپ قاراپ، — نېمە بېشى تەۋرەپ قالغان ئادەمدەك قىلىپ يۈرسەن.

بېشى تۆرمەك بېشى ئايلانماق، ئېزىپ قالماق: بۇ كەڭرى كوچىغا كىرىپ ئابدۇلنىڭ بېشى تۆرەپ قالدى.

بېشى تۆۋەنلىمەك ← **بېشى چۈشمەك**: مەزكۇر رۇبائىدىكى تۆتىنچى مىسرا — تەكەب-بۇرلۇقنىڭ ئاقسۈتى توغرىسىدا ئاجايىپ جايدا چىقىرىلغان يەكۈن. تارىخنىڭ بىزگە كۆرسىتىپ كېلىۋاتقىنى شۇكى، كىمكى غادايدى، ئۇنىڭ بېشى تۆۋەنلىدى.

بېشى جايىدا ئەقىل-ھوشى بار: مېنىڭ بېشىم خېلى جايىدا، ئەمما باشقىلارنىڭ بېشىنىڭ قانداقلىقىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ.

بېشى جايىدا ئەمەس مەلۇم دەرىجىدە ئەقىل-ھوشىدىن ئايرىلغان، شۇ مەزگىلدە ئويلاش ئىقتىسادىنى بىرئاز يوقاتقان: — ھازىر ئەمەتنىڭ بېشى جايىدا ئەمەس، بۇ ئىشلارنى كېيىنچە سۆزلەشسەك، — دېدى ئابىلەت ئاۋۇتقا قاراپ.

بېشى جايىغا چۈشمەك پىكىر-خىيالى، ئەقىل-ھوشى ئورنىغا كەلمەك: — ئۇھ، ئەمدى بېشىم جايىغا چۈشتى، — دېدى خاسىيەت ئوغلى ئابدۇللانى كۆرۈپ.

بېشىچە كىرىپ كەتمەك ← **بېشى بىلەن كىرىپ كەتمەك**: ئالىم كەلدى-دە، باشقا ھەرقانداق ئارزۇ-ھەۋەسلەرنى قويۇپ، ئۆزىنىڭ كەسپى ئىشىغا، پۈتۈن زوق، مېھرى بىلەن بېشىچە كىرىپ كەتتى.

بېشى چوڭ باشباشتا، ئۆز بېشىچى، ئۆز بىلىگىنىنى ھېساب دەيدىغان: ھېلىقى بېشى چوڭ قىز بەك ئىچىمنى قايناتتى. — ئاشلىقنى ساتايلى! — دەپ، مېنى خېلى ئويناقتى.

بېشى چوڭلۇق قىلماق ھېچنېمىدىن ئەيمەنمەي چوڭ يۈرەكلىك قىلماق: ھەي، قايسى مۇتەھەمسەن، بۇ يەرگە بېشى چوڭلۇق قىلىپ كىرگەن؟

بېشى چۈشمەك ① ئوسال ئەھۋالدا قالماق، تەن بەرمەك: ئەمەلىي پاكىتلار ئالدىدا ئەمەت-نىڭ بېشى چۈشتى. ② روھسىزلانماق، چۈش-كۈنلەشمەك: ئاكتىپلارنىڭ بېشى چۈشتى، دۈيىنى ساقلاپ قېلىش راستتىنلا ناھايىتى قىيىن ئىدى. بۇنىڭ ئۈچۈن تەربىيىدىن باشقا يەنە پۇل لازىم ئىدى.

بېشىدا بولماق يېنىدا تۇرۇپ خەۋەر ئالماق، كۈتمەك: — مەن بېرىپ دادامغا قارايمەن. ئۇنىڭ بېشىدا بولمەن، — دېدى ئايىشەم كۆز ياشلىرىنى ئېرتىپ تۇرۇپ ئەنۋەرگە.

بېشىدا پەرۋانە بولماق قېشىدا خەۋەر ئېلىپ تۇرماق، ئايرىلماي ئۈستىدە تۇرماق: چوڭ دادىسى جان ئۈزۈش ئالدىدا تۇرسۇن بېشىدا پەرۋانە بولغانىدى.

بېشىدا تۇرماق ① يېنىدا تۇرۇپ كۈت-مەك، قارىماق: ياقۇبنىڭ كېسلى ئېغىرلاشقاندا، ئەنۋەر بېشىدا تۇردى. ② باشچىلىق قىلىپ، باش بولۇپ تۇرماق: دېھقان بولساڭ قېشىدا تۇر، سپاھ بولساڭ بېشىدا تۇر (ماقال).

بېشىدا زاغۇنى بار ← **بېشىنىڭ سۈيى بار**: — قانداق بېشىدا زاغۇنى بار ئاداش بۇ! — دېدى دىلىشات ئەنۋەرگە ئېچىنغان ھالدا قاراپ قويۇپ.

چىك بولغانلىقىدىن يەر ئىسلاھاتىدا ھۆكۈمەت بېشىدىن تۈتۈن چىقارغان.

بېشىدىن تۈتۈن چىقىپ كەتمەك قاتتىق قورقماق، ئالاقزادە بولماق، ئەندىشە قىلماق؛ دوختۇرنىڭ تازىلانمىغان خورمىنى چىقىپ يەپ زەھەرلەنگەن دېگەن خۇلاسىنى ئاڭلىغاندا، قانداق ئاكا بىلەن مەريەمخاننىڭ بېشىدىن تۈتۈن چىقىپ كەتتى.

بېشىدىن قورقماق بېشىنىڭ كېتىشىدىن، ئۆلۈشتىن، خەتەرلىك ئاقىۋەتلەرگە دۇچار بولۇشتىن قورقماق؛ — قويسىلا. بۇ ئىشنى خېنىم، كىشىنى تىنچ كۈن ئالغىلى قويسىلا. ئەگەر بېگىم سېزىپ قالغۇدەك بولسا، باشلىرىدىن قورق-مامالا؟ قورقىسىلا مەيلى، مەن قورقىمەن، — دېدى گۈلسۈمخان.

بېشىدىن ئۆتكەن پۈتۈن ھاياتىدا دۇچ كەلگەن؛ يولۇققان، كەچۈرگەن؛ بۇ كېچە نىجات بىلەن پادىشاھ ياخشى غىزالارنى يەپ، بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلەرنى بىر-بىرىگە بايان قىلىشتى.

بېشىدىن ئىسسىق-سوغۇق ئۆتمەك تۇرمۇشنىڭ ئاچچىق-چۈچۈكىنى تېتىپ تەجرىبە-ساۋاققا ئىگە بولماق؛ نۇرغۇن سەرگۈزەشتىلەرنى بېشىدىن ئۆتكۈزۈمەك؛ — ھەي، قۇرۇق ماختاش قانچىلارنى خاراپ قىلدى-ھە! مانا، بېشىدىن ئىسسىق-سوغۇق ئۆتمىگەن ياش ئوتىلارمۇ ماختاشنىڭ بىھۇدە قۇربانى بولۇپ ئۆلۈمگە قاراپ كېتىۋاتىدۇ! — دېدى قېرى توغراق ئېغىز تىنىپ.

بېشى سېلىنماق روھى چۈشۈپ كەتمەك، روھىي ئازابقا قالماق؛ — بۇ ئويۇن بولماي قالدى، قارىسىلا، خان غوجام يامانلاپ چىقىپ كەتتى. يەنە بىرنەچچە بەگ يىگىتلەرنىڭ بېشى سېلىنىپ كەتتى، — دېدى سىپاھلاردىن بىرى نەزەرنىڭ قۇلقىغا ئاستا پىچىرلاپ.

بېشىغا تاغ كىيىلمەك — بېشىغا تاغ يىقىلماق؛ ئۇنىڭ دادىسى؛ — ماڭ بالام، ئىنىڭلىقىغا قاتناش، بۇ ئىنىڭلىقتىن بىزمۇ ئۆز ئۆلۈشىمىزنى ئېلىشىمىز

بېشىدا قامچا ئويناتماق قاتتىق ھۆكۈم-رانلىق قىلماق، زۇلۇم سالماق، ئەزمەك، بوزەك ئەتمەك؛ كونا جەمئىيەتتە فېئودال باي، زومىگەر بەگلەر دېھقانلارنىڭ بېشىدا قامچا ئوينىتاتتى. بېشىدا ئوت كۆيىمەك ① بۇ، بىرنەرسىنىڭ ناھايىتى ئېھتىياجلىق ئىكەنلىكىنى يەنى ئۇ نەرسىنى باشقا بىر يەرگە ئىشلىتىش ياكى باشقا بىرىگە بېرىش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ؛ — بالام، — دېدى ئانىسى گۈل-سۈمگە يالۋۇرۇپ، — ھازىرچە سەن شۇ پوپايىكىنى ئالىمەن دەپ بىزنى قىيىنسا، سەن دېگەن ئازراق پۇل راست ئۆيدە بار، ئەمما ئۇ پۇلنىڭ بېشىدا ئوت كۆيۈۋاتىدۇ ② قىيىن ئەھۋالدا قالماق؛ — ھەر بىر ئادەمنىڭ بېشىدا ئوت كۆيۈ-ۋاتقان ئاشۇ چاغلاردا بىزنىڭ ئىشىمىزنىڭ بىرەر-بىرىمىنى سېزىپ قالىدىغان بولسا، مەنمۇ چەتتە قالمايتتىم، — دېدى ئابلاكام ماڭا قاراپ.

بېشىدا ئولتۇرماق ئايرىلماي يېنىدا، قېشىدا تۇرماق، قېشىدا تۇرۇپ خەۋەر ئالماق؛ قۇتۇلۇپ خېلى ۋاقىتقىچە غەنىمنىڭ بېشىدا ئولتۇرۇپ، كېيىن قەسىرگە قايتىپتۇ.

بېشىدا ياڭاق چاقماق بوزەك قىلماق، خورلىماق، ئاياغ ئاستى قىلماق؛ — مەنمۇ سىلنى مۇشۇ ئىش ئۈچۈن مەسلىھەتكە چاقىرغان. قاراپ تۇرساق، لەي سى جۇڭۋاڭ بولۇپ، بېشىمىزدا ياڭاق چاقىدۇ، نەسەب ئۈزۈلدى، سىلى ئېغىر كۆرمەي، كاھىنى ھەمراھ قىلىپ، ئاتۇشقا بېرىپ كەلسە قانداق؟ — دېدى ئاينىگار.

بېشىدىن قارقىپ تاپىنىغىچە پۈتۈن ئەزايى-بەدىنى، ھەممە يېرى؛ — ھە، لېۋىنىدى خەلقىمىز ئالدىدا بېشىدىن تارتىپ تاپىنىغىچە جىنايەتكە بوغۇلغان بىر قانخور! ئۇ بىزنىڭ ئىنىڭلىقىمىزنى، ئىلى ۋە قەسى، دەپ ئاتىۋالغان، — دېدى سەمەت ئاكام غەزەپ بىلەن پاش قىلىپ.

بېشىدىن تۈتۈن چىقارماق ئوق بىلەن ئېيتىپ ئۆلتۈرمەك؛ ئوسمان زومىگەر پومبىش-

كېرەك، بۇنداق توپىلاڭدا كىشىنىڭ بېشىغا ئويلىمىغان يەردىن تاغ كېيىلىپ قالىدۇ، ئامەت كېلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس، ھېچ بولمىغاندا، توپىلاڭنىڭ ئىچىدە تۇرغىنىڭ ياخشى، — دېدى.

بېشىغا تاغ يېقىلماق ئېغىر دەرد — ئەلەم، قايغۇ باسماق: دېدى لەيلى: بۇ قانداق زامان بولدى، بېشىغا تاغ يېقىلدى، يامان بولدى.

بېشىغا سىركە قۇيۇۋالماق — بېشىغا پەت سېلىۋالماق: — بۇ قېتىم ئۆيلەندىم دېگۈچە راستىنى ئېيتسام، بېشىمغا سىركە قۇيۇۋالدىم دېگىنىم تۈزۈك، — دېدى ئىسمەت دوستىغا ئۇلۇغ — كىچىك تىنىپ.

بېشىغا ئاڭماق — چېكىشىگە ئاڭماق: — مەن يەر تېرىمايمەن، كالا — قوشلىرىڭنى بېشىغا ئاڭ! — دېدى كېچىك ئاخۇن پەرۋاسزلىق بىلەن ئالغانلىرىغا تۈكۈرۈپ قوشچى يىگىتكە قاراپ.

بېشىغا غەم چۈشمەك قىيىن ئەھۋالدا قالماق؛ قىيىنچىلىققا، ئوڭۇشسىزلىققا دۇچ كەلمەك: مېنىڭ بېشىمغا يەنە غەم چۈشتى، پەرھات يەنە ئەلاچى بولسا، مۇئەللىم ئەلۋەتتە ئۇكاڭچىلىك بولالمىدىك، دەپ ئىزاغا قويۇشى تۇرغان گەپ ئىدى.

بېشىغا توپا چاچماق — بېشىغا سۇ قۇيماق: — قاراپ تۇرۇڭ! ھە، قەلەم ھەققىڭز كەلگەندە، ئالدى بىلەن 100 يۈەننىڭ بېشىغا توپا چاچماي — دېدى داۋۇت ئەنۋەرگە چاقچاق قىلىپ.

بېشىغا غەم كەلمەك — بېشىغا غەم چۈشمەك: ئەتىمىزنى ئويلىسام، ئەللىي بالام، ئەللىي، بۇ بېشىمغا غەم كەلدى، ئەللىي بالام، ئەللىي. بېشىغا كىيىلمەك ھەممە جاۋابكارلىق، بارلىق ئېغىرچىلىق يۈكلىنىپ قالماق: — ھەي، بالام، سەن كەتكەندىن كېيىن كوپىرا — تېپىنىڭ ھەممە ئىشى ئۇنىڭ بېشىغا كىيىلگەن تۇرسا، ئۇ نەگىمۇ كېتەلسۇن، — دېدى ئانا ئوغلى سەلىمگە.

بېشىغا چاڭگا قىزماق ئاجايىپ ئۈستىلىق قىلماق، چېۋەرلىك بىلەن ئالدىنماق: مۇنداق دەك تېخى، تۆت كۈنلۈك يەردىن قېچىپ كېلىپ، بۇرنىمىزنىڭ تېگىگە يوشۇرۇنۇۋېلىپ بېشىمىزغا چاڭگا تىزسىمۇ ئۇقماپتۇق.

بېشىغا ھىمەك قىيىنماق، بوزەك قىلماق، ئانىي تاپماق: — سەن بىزنىڭ بېشىمىزغا مەنمە كىچمۇسەن، بۇ ئۇخلىماي كۆرگەن چۈشۈك! — دېدى ئەلى غەزەپ بىلەن ۋارقىراپ ئەكبەرگە.

بېشىغا چۈشمەك بىرەر ئىشقا يولۇقماق، گىرىپتار بولماق: تاماشا بولۇش بېشىغا چۈشكەن كىشى ھېسابقا ئېلىنمىسا، مۇنداق نەرسىلەر ئادەمنى بەكمۇ قىزىقتۇرىدۇ. * قارا ساچم يەلپۈنۈپ قاشمىغا چۈشتى، تۈمەن سەۋدا، مىڭ بالا بېشىمغا چۈشتى.

بېشىغا ئوت ياقماق قىيىنماق، ئاۋارچىلىك پەيدا قىلماق: — ئورۇن بىكار قىلساممۇ مەيلىدى زادى، بىر ھەپتىدىن بۇيان بېشىمغا ئوت يېقىۋاتىدۇ. ئەسلىدىكى كەسپىم غەلۋىسى يوق بىر ئىش ئىدى، — دېدى سەلەي داستانكى سۈنى چاچرىتىپ قول يۇيۇۋېتىپ تاهىرغا.

بېشىغا چىقماق ھالاكەتكە ئېلىپ بارماق؛ نابۇت قىلماق، ئۆلتۈرمەك: ئالدىنماي تۇر، مۇشۇ قىزغانچۇقلۇقۇڭ، ئاچكۆزلۈكۈڭ بىركۈنى بولمىسا بىركۈنى سېنىڭمۇ بېشىڭغا چىقىدۇ. * ئاڭ — خۇچە نېرىقى باغنىڭ دوقمۇشىدىكى بايا بىرقانچە يىگىتنىڭ بېشىغا چىققان لەنتى پوتەيمۇ گۈمبۈرلەپ پارتلىدى. * ئاھ، ئىست!... شۇنچە ئىشەنكىن گۈزەل جامالىمنىڭ ئاخىردا بېشىمغا چىقىدىغان — لەنتى نەدىن بىلەي.

بېشىغا سۇ قۇيماق پۇل ۋە باشقا نەرسىلەرنى

بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرمەك — بېشىنى تۆۋەن سالماق

ئەتىدىن كەچكە ناخشىنى تولا ئېيتىپ بېشىمنى ئايلاندۇرۇۋەتتى. ② قايىمۇقتۇرماق؛ ئالدىماق، ئازدۇرماق؛ ئۇلار بىزگە ئوخشاش كەمبەغەللەر. نىڭ بېشىنى ئايلاندۇرۇپ، «كارامەت» كۆرسەت-كەنكەن. * شېرىن سۆزلەر ئۇنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرغان بولسا كېرەك، ئېھتىمال، ئىشكىنىڭ ئالدىدىن خېلى يەرگەچە ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ③ ئۆزىگە قارىتىۋالماق، مەپتۇن قىلماق؛ ئۇ ھېلىقى قىزنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرۇۋالغانغا ئوخشايدۇ. **بېشىنى باغلىماق** قىز ياكى يىگىتكە لايىق تېپىپ ئۇناشتۇرۇپ قويماق؛ ئەمدىلىكتە قانداق ئاخۇن ئۇچۇن، شەھەردىكى توختى شاخخەي بىلەن بولىدىغان قۇدىلىشىش ئىشىنى تېزدىن بىر تەرەپ قىلىپ، ئوغلىنىڭ بېشىنى باغلىۋېتىشلا بىردىنبىر يول بولۇپ قالغانىدى. * ھازىر ياتسام، قوپسام غېمىم مۇشۇ ئىككى قىزىمنىڭ كېيىنكى تۈرمۈشى، بولۇپمۇ گۈلەندەمدىن بېشىم قېتىۋاتىدۇ، دىلبەرنىڭغۇ بېشىنى باغلاپ قويدۇق.

بېشىنى بىر قىلىپ قويماق قىز بىلەن يىگىت-نىڭ تويىنى قىلىپ، ئۆي-ئوچاقلىق قىلىپ قويماق؛ بالىلارنىڭ بېشىنى بىر قىلىپ قويۇپ، چوڭ بىر غەمدىن قۇتۇلدۇم.

بېشىنى بىر ياقلىق قىلماق ← **بېشىنى ئوڭلىماق**؛ قېرىنداشلارنىڭ بىر كۈنلۈك جەم بولۇشى بۇ قورۇنىڭ قىياپىتىنى جانلاندىرۇۋەت-كەندى، — دىلشاتنىڭ بېشىنى بىر ياقلىق قىلىشنى ئويلاۋاتىمىز، — دېدى خەيىرلىشىش ۋاقتىدا راخمان بىلەن تۇرسۇنگۈل چوڭلارغا.

بېشىنى پىت باسماق ئىگە-چاقسىز قېلىپ، غېرىبلاشماق؛ قاراقسىز قالماق؛ يالغۇز ئانىسى ئۆلگەندىن كېيىن، بىچارىنىڭ بېشىنى پىت بېسىپ قالدى.

بېشىنى تاشقا ئۇرسىمۇ ← **باشنى تاشقا ئۇرغان بىلەنمۇ**؛ غالىب ھەرقانچە بېشىنى تاشقا ئۇرسىمۇ ئۆتكەن ئىشلارنىڭ ئەمدى ئورنىغا كەلمەيدىغانلىقىنى بارغانسېرى چۈشىنىشكە باشلىدى. **بېشىنى تۆۋەن سالماق** خىجىل بولماق،

بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرمەك چەكسىز ھۆرمەت بىلىدۈرمەك، ئىززەت-ئابدۇروپىنى قىلماق؛ مېنىڭ رەھىمدىل دوستۇم رازىيىنىڭ ئۆزى ئۈچۈن بۇنىچىلىك ئازاب تارتقىنىنى بىلىگەن بولسا، جەزمەن ئۇ رازىيىنى بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرگەن بولاتتى.

بېشىغا ئىسسىتتا چۈشەك بېشىغا غەم چۈشمەك؛ ئىمتىھان سوتالنى كۆرۈپلا ئايگۈلنىڭ بېشىغا ئىسسىتتا چۈشتى.

بېشى قاتتىق بوي بەرمەيدىغان، باشقۇرۇش تەس، قېيىن؛ — بۇ ئاتىنىڭ بېشى ئېمىدىگەن قاتتىق-ھە! — دېدى داۋۇت ئاكام ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلاپ. * بۇ بىر بېشى قاتتىق بالا بولۇپتۇ.

بېشى كۆككە يەتمەك ← **بېشى ئاسمانغا تاقاشماق**؛ — پارتىيە ۋە ماۋجۇشى مېنى يەر ئاستىدىن چىقالماي تۇرغان ئاشۇ سۇلارنى چىقىم-رىپ سىلەرنىڭ دېھقانچىلىق قىلىۋېلىشقا ياردەم بېرىشكە ئەۋەتتى، — دېۋىدى، بېشىم كۆككە يېتىپ كەتتى.

بېشى گاڭگىرماق بېشى قېتىپ نېمە قىلا-رىنى بىلمەي قالماق؛ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ بېشىم گاڭگىراپ خېلى ۋاقتىغىچە ئىشخانىدا يالغۇز ئولتۇرۇپ قېلىپتەن.

بېشىڭىز نەدە ئاقارغان چوڭ تۇرۇپ پەمىسىز، يولسىز ئىش قىلىدىغانلارنىڭ ئىشنىڭ يولىنى بىلەلمىگەنلىكىگە قارىتىلىدۇ؛ شۇنچە چۈشەندۈرۈپ تۇرسا يەنىلا ئۇنىمايسىز، غەرەز ئۇقسايدىغان ئادەم ئىكەنسىز، بېشىڭىز نەدە ئاقارغان سىزنىڭ.

بېشىنى ئالماق بېشىنى كەسمەك، بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىلماق؛ چۈشۈپتۇ تەختىدىن شاھ بولۇپ دەرغەزەپ، شارت قىلىپ قولغا قىلىچى ئېلىپتۇ؛ — تۈز كورلار نېمىشقا قىلىشماي-سەن گەپ؟ — توۋلاپ بىر ھاكىمىنىڭ بېشىنى ئېلىپتۇ.

بېشىنى ئايلاندۇرماق ① مېڭىسىنى قوچۇماق، زېھنىنى قاچۇرماق؛ ئۇ ئىككىيلەن

ئۇ ياتماق: ئۇ قىزىرىپ بېشىنى تۆۋەن سالدى ۋە ئۇنچىقماي بىرپەس تۇرغاندىن كېيىن دۇدۇقلاپ: — خاپا بولماڭ، ئىشىم چىقىپ قالغاندى، — دېدى. دە، ئېغىر قەدەم ئېلىپ، يىراقلاپ كەتتى. * ئۇ قىزىرىپ خېلى ئۇزاققىچە بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئولتۇردى، ئاندىن: — سىز مېنى چاقىرىغان. مېنىڭمۇ؟ — دېدى ئاڭلىنار ئاڭلاناس قىلىپ. * ئۇ قىزىرىپ يىراقىنىلا كۆچمىنىڭ دوقمۇشىدا بىمەزە كۆلۈشۈپ تۇرغان بىر توپ ياشلارنى كۆرۈپ بېشىنى تۆۋەن سالغىنىچە ئىككى تەرەپكە قارىماستىن ئۆتۈپ كەتتى.

بېشىنى تىك تۇتماق مەغرۇر يۈرمەك: مەردانە، باتۇر قىياپەتتە تۇرماق: بېشىنى تىك تۇتۇپ ئۆتمەك ئۈچۈن ئۆمۈمدە ئالەمدىن، جوۋام سادىر كەبى ئەقلىي-پاراسەت، خىسلىتىم باردۇر.

بېشىنى چېتىپ قويماق — بېشىنى بىر قىلىپ قويماق: دىۋىلەر ئۆزئارا مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن يىگىتكە رازىلىق بىلدۈرۈپتۇ. دە، ئۆزلىرىنىڭ رەسمىيىتى بويىچە نەچچە كېچە — كۈندۈز توي قىلىپ، پەرىسات بىلەن يىگىتنىڭ بېشىنى چېتىپ قويۇپتۇ.

بېشىنى سالماق — بېشىنى تۆۋەن سالماق: ئارىسلان خەتنى ئوقۇپ بولا-بولمايلا ئەلى بېشىنى سالغىنىچە كېتىپ قالدى. ئارقىدىن تەلەتمۇ كەتتى.

بېشىنى سىلماق غەمخورلۇق، ياخشىلىق قىلماق: ئۆز پاناھىغا ئېلىپ تەرىپىلىمەك، باقماق: سېنى كېلىپتۇ دەپ ئاڭلاپ خۇشال بولدۇق، بېشىمىزنى سىلا، دېھقانغا خەير قىلغان قولۇڭنى خۇدايىم سەككىز جەننەتكە سالغاي. * ئۇ ئادەم مەھەللىمىزنىڭ شۇڭقارى ئىدى. رەھىمىتى بىزنىڭ يۆلەنچۈكىمىز، بېشىمىزنى سىلايدىغان ئاتىمىز ئىدى. * ئاغىچا ئانا ئۆزەك سىلا بېشىنى، يارنىڭ گۈلى كەلدى ئۆزى كەلمىدى.

بېشىنى قايدۇرماق — بېشىنى ئايلاندۇرماق: — سىز گۈلنىڭ بېشىنى قايدۇرۇۋاتىسىز! ھېلىتىن ئۇنىڭغا نېمە؟ كاللىسىنى ئۇماچ قىلىپ.

بېشىنى قايمۇقتۇرماق — بېشىنى ئايلاندۇرماق: — بېگىمنىڭ بېشىنى قايمۇقتۇرغىلى كېلىشىڭىز؟! — دەپ زەھەر خەندىلىك بىلەن گۈلەيدى.

بېشىنى قوشۇپ قويماق — بېشىنى بىر قىلىپ قويماق: ئائىلىدىكىلەر مەسلىھەتلىشىپ، ئەنئەنە بىلەن ئايگۈلنىڭ بېشىنى قوشۇپ قويدۇق. **بېشىنى قېتىپ قويماق — بېشىنى بىر قىلىپ قويماق:** شەھەر قازىسى مېنىڭ ئورنىمدا ئاتا بولسۇن، زاھىر شاھ خەزىنىسىدىن پۇل چىقارسۇن، چوڭ توي ئۆتكۈزۈپ ئىككىسىنىڭ بېشىنى قېتىپ قويۇڭلار.

بېشىنىڭ سۈيى بار گەپ-سۆز، ھەرىكىتى بەزىدە نورمال ئەمەس: ساراڭ قېتىش: — تازا بېشىنىڭ سۈيى بار بىرنەرسىمۇ، قانداق، — دەپ ئويلىدى لېتىپ ئىچىدە ئابلىكىمگە ئاللىپ. **بېشىنى ئوڭلماق** ① ئۆيلەپ قويماق، ياتلىق قىلماق: مەھەللىگە بىر قېتىم راسا ياخشى قىلىپ چاي بېرىپ، ئىشنىڭ يولىمۇ شۇ، ئاندىن لايىھە قىلىپ تېپىپ، ئەكەرنىڭ بېشىنى ئوڭلاپ قويماق. **مۈشكۈلنى، قىيىنچىلىقنى ھەل قىلىپ قويماق:** بېرەرمەنىنىڭ بېشىنى ئالارمەن ئوڭلاپتۇ (ماقال). * تەشكىل، ئۇنىڭ ئائىلە قىيىنچىلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، بىر قىزىنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ بېشىنى ئوڭلاپ قويدى.

بېشىنى ئېلىپ چىقىپ كەتمەك — باش ئېلىپ كەتمەك: دادامنىڭ ئالدىدا قۇرئان تۇتۇپ قەسەم ئىچكەن بولساممۇ، لېكىن سېنى ئۆلتۈرۈشكە قولۇم بارمىدى. بۇ يۇرتتىن بېشىڭنى ئېلىپ چىقىپ كەت. ئالەمنىڭ ئېتىكى كەڭ.

بېشىنى ئىككى قىلىپ قويماق ئوغۇل بولسا ئۆيلەپ، قىز بولسا ياتلىق قىلىپ قويماق: — داۋۇت ئاكام سەپەرگە چىقىش ئالدىدا غالىبىنىڭ بېشىنى ئىككى قىلىپ قويماقچى بولغانىدى، لېكىن ئۆلگۈرەلمەي قالدى، — دېدى مەمەت ئاكام ساۋۇت ئاكامغا.

بېشىنى يەيدىغان ئاياللارنىڭ «ئېغىر

ئاقۋەتكە، ھالاكەتكە يولۇقۇشقا تېگىشلىك-سەن»، «ئۆلۈشكە لايىقسەن» دېگەن مەنىدىكى قارغىش سۆزى.

بېشىنى يېمەك ئېغىر ئاقۋەتكە، ھالاكەتكە يولۇقماق؛ ئۆلمەك؛ ياخشى بولساڭ ئېشىڭنى يەيسەن، يامان بولساڭ بېشىڭنى يەيسەن (ماقال). * ئاخىرىدا ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسى بىزنى ئانچە ئۇزۇنغا بارماي بېشىنى يەيدۇ، دېيىشكەن. * بىرلىكنى بىلىمگەنلەر، ئۆز بېشىنى يېگەنلەر، تەييار گۆشكە ھەيياركەن، پۇرسەت كۈتۈپ يۈرگەنلەر.

بېشى ئوچۇق ← بېشى بوش.

بېشى ئون ئەسەس بىرەر يامان ئىش قىلىشقا تەۋەككۈل قىلغۇچى چوقۇم جاۋابكارلىققا تارتىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدىغان تەنبە، ئاگاھلاندۇرۇش سۆزى: — ئەمەتنىڭ بىكاردىن سېنى ئۇرىدىغانغا بېشى ئون ئەمەس، — دېدى پائەنمخان ئوغلى ئادىلنى بەزلەپ.

بېشى ئېغىرلاشماق چارچىماق، ھاردۇق يەتمەك؛ كېچىچە ئىشلەپتىمىز، ئەمدى بولدى قىلساق بولار، بېشىم ئېغىرلىشىپ كەتتى.

بېشى ئىشىشىپ قالماق ئەخمەقلىك، نادانلىق، دۆتلىك، ساراڭلىق قىلماق؛ — نېمە دەۋاتسەن ھوي؟ بېشىڭ ئىشىشىپ قالغان بولسا يېقىن كەل! — دېدى مىجىت قولغا تايماقنى ئېلىپ ھەلىمخانغا تەڭلەپ.

بېشى يوغىناپ كەتمەك بېشى چوڭلۇق قىلماق، خالىغىنىنى قىلماق؛ ئۆزىنى ھەممىنى قىلىشقا ھەقىلىق دەپ چۈشىنىۋالماق؛ — مۇسا دۇبىجاڭ، سادىقنىڭ بېشى شۇنچىۋالا يوغىناپ كېتەمدۇ؟ مېنىغۇ قىلچە كۆزىگە ئىلمايدۇ، ھەتتا ئۆزلىرىنىمۇ ئايىغىغا سالغان پېتەكچە كۆرمەي پۈتۈن قۇرۇلۇشقا يالغۇز ئۆزى خوجايىن بولۇۋاپ-تۇ، — دېدى جالال مۇساغا سادىق ئۈستىدىن شىكايەت قىلىپ.

باش - ئاخىرى ← باش - ئايىقى.

باش - ئاخىرى يوق ← باش - ئايىقى يوق؛

ئۆمەر باش - ئاخىرى يوق گەپلەرنى قىلىپ بېشىنى ئاغرىتتۇ.

باشاق I ئى. بۇغداي، ئارپا قاتارلىق زىرا -

ئەتلەرنىڭ دان تۇتقان قىسمى، بېشى: ئۇ: — سىز خاتىرجەم ئۇخلاۋېرىڭ، بىز بىر تال باشاقنىمۇ قويماي يىغىۋالىمىز، — دېدى. * قېرى ۋە ياشلار ۋاقتىنى ئۇشلا، باشاق چېچىلسا، خامانغا تاشلا.

باشاق تاللاش ئۇرۇق تاللاشتىكى بىرخىل ئۇسۇل، يېزىلاردا ئەلا سورتلىق ئۇرۇق-لارنىڭ شەرتلىرىگە ماس كېلىدىغان باشاقلار تاللىۋېلىنىپ، ئۇرۇقلىق ئۈچۈن ساقلاپ قويۇلىدۇ، بۇ ئارقىلىق زىرائەت سورتلىرىنىڭ سۈپىتىنى ساقلاپ قالغىلى بولىدۇ.

باشاق مۇڭگۈزى <بوت> باشاق مۇڭگۈزى زەمبۇرۇغىنىڭ باشاقلار ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈكلەر ئۇرۇقداندا پارازىت ياشىشى بىلەن ھاسىل بولغان زەمبۇرۇغ تۈگۈنچىسى، سىرتى تۇتۇق سۆسۈن رەڭلىك؛ ئىچى كۈل رەڭ ئاق؛ شەكلى سەل - پەل مۇڭگۈزگە ئوخشايدۇ؛ تەركىبىدە توكسىن بولىدۇ. ئۇنىڭ قان توختىتىش ۋە بالىياتقۇنى قورۇش رولى بار.

باشاق مۇڭگۈزى زەمبۇرۇغى <بوت> خال - تىلىق زەمبۇرۇغلار سىنىپى، باشاق مۇڭگۈزى زەمبۇرۇغى ئائىلىسىگە كىرىدىغان زەمبۇرۇغ. ئۇ قارا بۇغداي قاتارلىق باشاقلار ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئۇرۇقدان قىسمىدا پارازىت ياشاپ كېسەل پەيدا قىلىدۇ، ئەتىياز ۋە ياز پەسلىلىرىدە ئۇنىڭ خالىتىلىق سېپورلىرى شامال ياكى ھاشاراتلارنىڭ ياردىمى بىلەن چېچەكلەۋاتقان باشقا تۈپلەرنىڭ ئانىلىق تۇمشۇقىغا يۇقىدۇ، بىخلىغاندىن كېيىن ئانىلىق بويىنى ئارقىلىق ئۇرۇقدانغا كىرىپ، زەمبۇرۇغ تۈگۈنچىسىنى

ھاسىل قىلىدۇ؛ زەھبۇرۇغ تۇگۈنچىسى قاتتىق، مۇگگۈزگە ئوخشايدۇ؛ ئىچى ئاق، سىرتى تۇتۇق كۆكۈش رەڭدە بولۇپ، باشاق مۇگگۈزى دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇنى سۈنئىي ئۇسۇلدا يېتىلدۈرۈشكە بولىدۇ.

باشاق ئوقى <بوت> قوناق قاتارلىق زىرا-ئەتلەر باشقىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئوق. **باشاق II** ئى. ئوقيا ئوقىنىڭ بېشى، ئۈچ قىسمى.

باشاقسىمان سۈپ. باشاققا ئوخشايدىغان، باشاق شەكىللىك.

باشاقسىمان گۈل رېتى <بوت> گۈل رېتى-نىڭ بىر خىلى، ئاساسىي ئوقى ناھايىتى ئۇزۇن بولىدۇ؛ گۈل سېپى بولمايدۇ؛ گۈللىرى ئاساسەن ئوق ئۈستىدىن بىۋاسىتە ئۆسۈپ چىقىدۇ؛ پاقا يوپۇرمىقىنىڭ گۈل رېتى مۇشۇ خىلغا كىرىدۇ.

باشاقلانماق «باشاقلانماق» پېتىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: 6-ئاي كىرىشى بىلەن بۇغدايلار باشاقلانماقتا باشلايدۇ.

باشاقلق سۈپ. باشقى بار، باشاقلانغان، باشاققا ئىگە؛ زوقلىنىسەن ئالتۇن باشاقلق زەيمۇ تولۇق بۇغداي دېنىغا، قۇش قانستى تەگمەي ئۆتەلمەس، دۇۋىلەنگەن خامان بېشىغا.

باشاقلقلار ئائىلىسى <بوت> تاق پەللىك ئۆسۈملۈكلەرنىڭ بىر ئائىلىسى، مۇتلەق كۆپ سانلىقى سامان غوللۇق بولۇپ، غولى كۆپىنچە كاۋاك ۋە بوغۇملۇق كېلىدۇ؛ يوپۇرمىقى تار ھەم ئۇزۇن بولىدۇ؛ گۈلى كۆپ ھاللاردا قوش جىنسلىق، گۈل يېپىنچىسى بولمايدۇ؛ مېۋىسى قىلىتىرىقلىق؛ بۇغداي، شال، ئارپا، قوناق، كۆممىقوناق، بامبۇك قاتارلىقلار بۇ ئائىلىگە كىرىدۇ.

باشاقلماق پ (بۇغداي، قوناق قاتارلىق زىرائەتلەر ھەققىدە): باش چىقارماق؛

بۇغداي باشاقلاشقا باشلىدى. **باش-ئايغ** باش ھەم ئايغ؛ باشتىن ئاخىر: ئۇ كىشىمۇ غالىبى باغرىغا بېسىپ، بېشىنى سىلىغان ھالدا، ئۇنىڭ باش-ئايغىغا قارايتتى.

باش-ئايغى باش ھەم ئايغى، ھەممە يېرى: بۇ كىتابنىڭ باش-ئايغىنى تېپىپ ئاندىن رەتلەيلى. * بۇ ياغاچنىڭ باش-ئايغى ئوخشاش ئىكەن.

باش-ئايغى چىقماق بىرەر نەتىجىگە ئېرىشىشكە، بىرەر خۇلاسىغا كەلمەك: غۇلام ئاكا گېزىت قەغەزىنى يىرتىپ موخۇركا يۆگەشكە باشلىدى. ئەمما كۆزى كادىردا، «سورد-غىنىڭ باش-ئايغى چىقمايلا نېمە ئۈچۈن بۇ ئىشكاپلارنى ئاخشۇرىدىكىنا»، دەپ ئويلاپ قالدى.

باش-ئايغىغا قارماق بېشىدىن تارتىپ ئايغىغىچە نەزەر تاشلىماق، ھەممە يېرىگە سىنچىلاپ سەپسالماق: - سەن ئۆزەڭ نېمىگە كەلدىڭ؟ - دېدى ئېلىقۇل پادىچى يىگىتنىڭ باش-ئايغىغا قاراپ قويۇپ. * باش-ئايغىغا بەك قاراپ كەتتىڭمۇغۇ، تونۇمايۋاتامسىز؟

باش-ئايغىنىڭ تايىنى يوق ← **باش-ئايغى يوق**: باش-ئايغىنىڭ تايىنى يوق ئىشلارنى قىلىش ۋاقتىنى بەھۇدە ئۆتكۈزۈۋېتىش دېمەكتۇر.

باش-ئايغى يوق ① بېشىدىن بىر قىسمى، ئايغىدىن بىر قىسمى يوق: بۇ كىتابنىڭ باش-ئايغى يوق ئىكەن. ② كۆچمە. رەتسىز، چۇۋالچاق، قالايمىقان: باش-ئايغى يوق گەپ قىلماق. * ئىمىن ئۇنىڭ باش-ئايغى يوق كېيىگە بىردىنلا چۈشەلمەي سورىدى.

باشباشتاقلق سۇپ [باش+باش+تاق] ھېچكىمگە ۋە ھېچقانداق قانۇن-قائىدىگە تەرتىپ-ئىنتىزامغا بويسۇنمايدىغان، ئۆز بېشىگە بەگباش: ئۇ بەكمۇ باشباشتاقل بالا ئىكەن.

باشباشتاقلق «باشباشتاقل» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: شەھەرلىك پارتكومنىڭ قارارى بويىچە، يېڭىئاۋات گۇڭشىسى باشباشتاقلق بىلەن

باشباغ — باشسوز

ھۇۋاپىسىق جاي ھەم شارائىت يوق: — ئۆيىمىز قۇرۇلدى، باشپاناھسىز قالدىدىغان بولدۇق، — دېدى موماي ھەسرەت چېكىپ.

باشپاناھلىق سۈپ ① باشپاناھ بولىدىغان كىشىسى بار: بۇ يېتىم بالا كېيىن لەنگەرلىك بىر ئۇيغۇر ئائىلىسىنىڭ باش پاناھلىقىدا چوڭ بولغىنى ئۈچۈن، ئۇيغۇر تىلىنى ئۆز تىلىدىنمۇ پىششىق بىلەتتى. ② پاناھلىنىدىغان جاي، ماكانى بار: — باشپاناھلىق يېرىمىز بار، بىز ھېچنەرسىدىن قىسلىماي ياشايمىز، — دېدى قادر ئاكا كۆپچىلىككە قەتئىيلىك بىلەن.

باشتا رەۋ ① باش تەرىپىدە، يۇقىرىدا: يارىمىنىڭ ئۆيى باشتا، بەلىگىسى قارا تاشتا، ئانچە مەيلىك بولمىسا، نېمىشقا ئوينىدىك باشتا. ② دەسلەپكى ۋاقىتتا، دەسلەپىدە، ئاۋۋال، ئىلگىرى: بەزى جايلاردا ھۆددىگەرلىك توختىمىنى باشتا ئويلىشىپ تۈزمەيدىغان، تۈزۈپ بولغاندىن كېيىن ئەمەل قىلمايدىغان، دېھقانلارنىڭ مەنپەئىتىگە زىيان يەتكۈزىدىغان ئەھۋاللار كۆرۈلدى.

باشچى ئى. باشلامچىلىق قىلغۇچى، باشلىق، رەھبەر: بۇ ئەزىمەت قازاق يىگىتى خۇددى تاغ بۈركۈتىگە ئوخشاش ھېچنەرسىدىن قورقمايدىغان، قەيسەر، تەدبىرلىك باشچى ئىدى.

باشچىلىق ئى. يولباشچىلىق، رەھبەرلىك: جەنچىلەر شۇ زامان كوماندىرنىڭ باشچىلىقىدا دۈشمەنگە قاراپ ئېتىلدى. * چوڭ بوۋىڭىز 1789- يىلىدىن ئىلگىرى «قىساس» ناملىق پارا-خوتقا باشچىلىق قىلغانمۇ؟

باشچىلىق قىلماق يېتەكچىلىك، رەھبەرلىك قىلماق: سارىخان ئوردىدا ئوردا كېنىزە كىلىرىگە باشچىلىق قىلاتتى ۋە مەخسۇس سۇلتان مامۇت ئۈچۈن خوتۇن تاللايتتى.

باشسىز سۈپ ① بېشى، كالىسى يوق: باغلار خازان، يوپۇرماق تاشلايدۇ، ئۇرغاچ چاپقۇندا بىر مۇدەمىش جۇدۇن. ئەنە، قانلىق ئىز، باشسىز گەۋدىلەر، ئەنە سەپداشلار ئىچىدە لۇتۇن. ② كۆچمە. باشلىقسىز، باشقۇرغۇچىسىز،

يولغا قويغان «ئوزۇقلۇق ئېتىزى» مەسئۇلىيەت تۈزۈمى بۈگۈندىن ئېتىبارەن بىكار قىلىندۇ. * نېمىدېگەن باشباشتا قىلىق، شۇ چاغقىچە دەرسكە كىرمىسە...

باشباغ ئى [باش+باغ] چارۋا ماللارنىڭ بېشىغا باغلىغان ئارغامچا: — ھەزرتى شاھزادە ئالىيلىرى، كەمىنلىرىنى ياد ئېتىپ كەلگەنلىرىگە رەھمەت، — دەپتۇ. دە، پايپاسلاپ بېرىپ ئۈزەڭگىگە سۆيۈپتۇ، بىر قولىدا ئاتنىڭ باشبېشىنى تۇتۇپ ئېگىشىپتۇ.

باشپاناھ (باشپاناھى) ئى [باش+پاناھ] ① قوغدىغۇچى، ھىمايە قىلغۇچى، قانات ئاستىغا ئالغۇچى: قۇتقۇزۇلدى خەۋپ ئىچىدىن تېزلا سالخ ھەم ئاتا. بولدى ئەل غەمخور ئۇلارغا ھەم تايانچى، باشپاناھ. ② جان ساقلاش، يوشۇرۇنۇش ياكى ۋاقىتنىچە جان ساقلاپ تۇرۇشقا مۇۋاپىق جاي: ئۇ ئامالسىزلىقتىن بالا-چاقىلىرىنى ئېلىپ باشقا يۇرتقا كۆچۈپ بېرىپ، باشپاناھ بولغۇدەك ئورۇن تاپتى.

باشپاناھ بولماق ① قوغدىماق، ھىمايە قىلماق، قانات ئاستىغا ئالماق: — مېنى ئۆيلىدى دەمسەن؟ — دېگەن زايىتنىڭ سەل خىرىلىدىغان ئاۋازى ئاڭلاندى، — بىزگە دەرھال باشپاناھ بولىدىغان تۇغقىنىم بولمىسا؟ ② جان ساقلاش، يوشۇرۇنۇش ۋە ۋاقىتلىق جان ساقلاپ تۇرۇشقا مۇۋاپىق جاي، ياشاش شارائىتى يارىتىپ بەرمەك: ئەنۋەر شۇنىڭدىن كېيىن قان شورىغۇچ بايلارنىڭ باشپاناھى بولغان زالىم ھۆكۈمەتنى ئاغدۇرمىغۇچە زۇلۇمدىن قۇتۇلغىلى بولمايلىقىنى سۆزلەشكە باشلىدى.

باشپاناھسىز سۈپ ① قوغدىغۇچىسى، ھىمايە قىلغۇچىسى، قانات ئاستىغا ئالغۇچىسى يوق: مۇنداق تۇيغۇ موماينىڭ ئۇ ئالەمگە كېتىشىدىن قورققانلىقىدىن ئەمەس، بەلكى تاتلىق ئالماسىنىڭ باشپاناھسىز بولۇپ قېلىشىدىن قورقۇش تۈپەيلى پەيدا بولاتتى. ② جان ساقلاش، يوشۇرۇنۇش ياكى ۋاقىتنىچە جان ساقلاپ تۇرۇشقا

باشقىقلارنىڭ ئابرويسى ھېسابىغا ھۈرمەت قازانماق: كوپىراتىپلار قوشۇلۇپ كەتسە سەمرىپ قالىمەن، دەپ خام خىيال قىلما! باشقىقلارنىڭ جۇۋىسىدا تەرلەش بۇ ئانچە ئابروىي ئەمەس، بىلىپ قوي!

باشقىقلارنىڭ چاپىمىدا تەرلىمەك — باشقىقلارنىڭ جۇۋىسىدا تەرلىمەك: باشقىقلارنىڭ چاپىمىدا تەرلەشنىڭ ئۆزى تولىمۇ نومۇسسىزلىق بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

باشقىقلارنىڭ دېيىپىغا ئۇسسۇل ئويىنماق باشقىقلارنىڭ كۆرسەتمىسى، بۇيرۇقى بىلەن ئىش قىلماق؛ باشقىقلارنىڭ دېگىنىنى قىلماق؛ قاچانغىچە باشقىقلارنىڭ دېيىپىغا ئۇسسۇل ئويىنەيسىز؟ **باشقىقلارنىڭ قولغا تەلھۈرمەك** ياشاش، تۇرمۇش كەچۈرۈشتە ئۆز ھالال ئەمگىكىگە تايانماي، باشقىقلاردىن تىلەش، تەمە قىلىش ئارقىلىق جان بېقىش يولىغا كىرمەك؛ تاشۋاي باشقىقلارنىڭ قولغا تەلھۈرۈشتىن كۆرە، ئۆز كۈچىنى سېتىپ، ھېچ بولمىسا بىر — ئىككى زاغرا بولسىمۇ تېپىپ كۈن ئۆتكۈزۈشنى قارار قىلغانىدى.

باشقىقلارنىڭ كەتمىنى چاپماق باشقىقلارنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن ئىشلىمەك، باشقىقلار تەرەپتە تۇرماق؛ ئۇ ئۆز تەڭتۈشلىرىدىن قاچانلا بولسا باشقىقلارنىڭ، بولۇپمۇ باشلىقلارنىڭ كەتمىنى چېپىشتەك قىلىقلىرى بىلەن ئايرىلىپ تۇراتتى.

باشقا — باشقا بىر — بىرىدىن پەرقلىق، ھەر خىل، بىر — بىرىگە ئوخشىمايدىغان، ئايرىم — ئايرىم: قەشقەر، كورلا، قۇمۇل سەنەملىرى گەرچە ئاھاڭ ۋە ناخشىلىرى باشقا — باشقا بولسىمۇ، ئۇلار بىردەك سەنەم نەغمە شەكلىنىڭ رىتىمىدە. * پەرھات بىلەن دۇرنەم باشقا — باشقا سىنىپتا بولسىمۇ، ئىتتىپاق ياچېيكىسىنىڭ پائالىيەت — لىرىدە بىللە بولاتتى.

باشقارما ئى. دۆلەت ئورگانلىرىدىكى ئىش بېجىرىش ئورنى، بۆلۈم؛ مالىيە باشقارمىسى.

يېتەكچىسىز، باشلامچىسىز: — بۇ شەھىرىمىز باشسىز قالدى. ئىلتىپات قىلىپ، بۇ شەھەرنى قوللىرىغا ئېلىپ بىز پېقىرلارنىڭ دەردىگە يەتسىلە، ۋەزىر شۇ خەتنى يېزىپ قولغا تۇتقۇزۇپ ئەلچىنى يولغا سالدى.

باشقىمان سۈپ. باشقا ئوخشايدىغان، باش شەكلىدىكى.

باشقا ① سۈپ. يات، غەيرىي؛ بىراۋ: بۆلەك، ئۆزگە: ئويى باشقىسىنىڭ مۇڭى باشقا (ماقال). * سىز جاپبار ئىكەنسىز — دە؟ سىز نېمىشقا باشقا يۇرتىنىڭ ئىسمىنى ئېيتتىڭىز ئەمەس؟ * لېكىن تۇرمۇش بۇ باشقا دۇنيا ئىكەن. * تىل ھەققىدە باياناتلار تولا، تىل بىلەن دىل ئەسلىدە بىر گەپ. ئەل ئىچىدە ئالغۇلۇق ئات، «تىلى باشقا، دىلى باشقا» دەپ. ② رەۋ. قايتا، يەنە: بۈگۈن ياخشى قارىيالىمىدەم، باشقا كەل. ③ تاشقىرى، سىرت: شۇ ئېيتقانلىرىمىدىن باشقا ھېچ نەرسىنى بىلمەيمەن، — دېدىم. * دېمەك، خاسىيەت بۇ ئەھۋالنى كۆرگەنكەن، خاماننى تاشلاپ، كالنى توسۇشقا مېڭىشتىن باشقا چارىسى يوق.

باشقا بىر كوچىغا كىرمەك ئۆزى ماڭغان يولىنى ئۆزگەرتىمەك. باشقىچە ئىش تۇتماق: — ئادىل ھازىر باشقا بىر كوچىغا كىرىپ كەتتى، — دېدى ئاۋۋت پېشقەدەم ئۇستا سادىق تاڭغا.

باشقا گەپ باشقىچە، ئۆزگىچە، ئوخشىمايدىغان، بۆلەك — بۆلەك: ياق، بۇ باشقا گەپ. * — باشقا گەپنى قويۇپ ئۆز گېپىمىزگە كېلەيلى! — دېدى مۇدىر جاپبارغا قاراپ.

باشقىقلارنىڭ ئاغزىغا چىقىپ قالماق جاما — ئەتىپىلىكىنىڭ ئاغزىدا سۆز — چۆچەك بولۇپ قالماق: ئەخەت ئۇ ئىشنى شۇنچە مەخپى تۇتسىمۇ، لېكىن قانداقتۇر تېزلا باشقىقلارنىڭ ئاغزىغا چىقىپ قالدى.

باشقىقلارنىڭ جۇۋىسىدا تەرلىمەك باشقىقلارنىڭ ئەمگىكى ھېسابىغا مەنپەئەت كۆرمەك؛

باشقۇرۇش ھوقۇقى <قا> ئەدلىيە ئورگانىدا لىرىدا ئەنئىنىلەرنى قوبۇل قىلىش ۋە ئۇنى بىر تەرەپ قىلىش دائىرىسى.

باشقۇرۇش ئۈستىمى <سانا> كۆرسەتكۈچ ئەسۋابلار، توك يوللىرىنىڭ ئۇلغۇچ ۋە باشقا بۆلەكلىرى ئورنىتىلغان ماشىنا ياكى ئېلېكتر ئۈسكۈنىلىرىنىڭ ئايلىنىشىنى كونترول قىلىدىغان ئىش ئۈستىلى.

باشقۇرۇشماق «باشقۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆمۈلۈك دەرىجىسى: رەبەرىلىك ئۆزئارا ئىتتىپاقلىشىپ، زاۋۇتنىڭ ئىشلەپچىقىرىش تۈزۈمىنى ياخشى باشقۇرۇشتى.

باشقۇرۇلماق «باشقۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: — ھەقىقەتەن «روشەن-باغ» ياخشى باشقۇرۇلۇپتۇ، — دېدى ئابدۇۋېلى. باشقۇرۇلدىغان بومبا <ھەرب> ئوق بېشى، قۇۋۋەت ئۈسكۈنىلىرى ئورنىتىلغان ھەمدە باشقۇرغىلى بولىدىغان، يۇقىرى سۈرئەتتە ئۆچمەيدىغان قوزال. ئۇنىڭ تۈرى ناھايىتى كۆپ بولۇپ، ئۇنى يەر يۈزىدىن، پاراخوت-تىن ياكى ئايروپىلاندىن ئېتىپ، يەر يۈزىدىكى ۋە ھاۋادىكى نىشاننى ۋەيران قىلغىلى بولىدۇ.

باشقىچە رەۋ ① باشقىلاردىن بىرەر جەھەتتە تىن ياكى پۈتۈنلەي پەرقلىنىدىغان؛ ئۆزگىچە، بۆلەكچە: چىش باشقىچە ئاغرىدۇ، كۆز باشقىچە (ماقال). * بۈگۈن ئەھۋال تامامەن باشقىچە بولۇپ كەتتى! * دائىمىي ئارمىيە ۋە ساقچى — دۆلەت ھاكىمىيىتىنىڭ ئاساسىي زور-لۇق قورالى، لېكىن، بۇنىڭدىن باشقىچە بولۇشى مۇمكىنمۇ؟ ② ئالاھىدە، پەۋقۇلئاددە:

شۇنىڭ بىلەن نەچچە يىلدىن بېرى پەرۋىش قىلىنماي كەلگەن مېۋىلەر بۇ يىل باشقىچە ئوخشاپ كەتتى. * ئۇلار بۇ يىل كۆتۈرە كۆرسەتكۈچىنى ئاشۇرۇپ ئورۇنلاش ئۈچۈن باشقىچە غەيرەتكە كەلدى.

ئىلمىي باشقارما. * مۇتەللىپ مەكتەپ ئوقۇتۇش باشقارمىسىنىڭ باشلىقلىقىغا تەيىنلەندى.

باشقۇرۇشماق «باشقۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى.

باشقۇرغۇچى ئى <بىئول> باشقۇرغۇچى گېن شۇنىڭدەك يېقىن جايلاشقان قۇرغۇچى گېنلاردىن تەركىب تاپقان فۇنكسىيىلىك بىرلىك.

باشقۇرغۇچى تور <بىئول> بىرقانچە باشقۇرغۇچى ۋە مۇناسىۋەتلىك تەڭشىگۈچى گېنلاردىن قۇرۇلغان فۇنكسىيىلىك بىرلىك. باشقۇرغۇچى گېن <بىئول> باشقۇرغۇچىنىڭ ھەرىكىتىنى تىزگىنلەيدىغان گېن، ئورنى باشقۇرغۇچىنىڭ بىر ئۇچىدا بولىدۇ.

باشقۇرماق پ ① زاۋۇت، كارخانا، تەشكىلات قاتارلىقلارنى ئىدارە قىلماق؛ يولغا سالماق؛ ئېلىمىزدە خەلق قۇرۇلتىيى تۈزۈمىدىن ئىبارەت بۇ تۈپ سىياسىي تۈزۈم دەل پۈتۈن خەلقنىڭ دۆلەتنى باشقۇرۇشتىن ئىبارەت ئالىي ھوقۇقتىن بەھرىمەن بولۇشىنى كاپالەتلەندۈرىدۇ.

* جەمئىيەتكە چىقىپ سىنىپىي كۈرەشكە قاتناشم. قارا، مانا ھازىر پۈتۈن مەكتەپنى باشقۇرۇۋاتىمەن. ② تېگىشلىك چارە-ئۇسۇللاردىن پايدىلىنىپ ئىشقا سالماق، ھەرىكەتكە كەلتۈرمەك، يۈرگۈزۈمەك، ھەيدىمەك: ئامبارنىڭ سۈيىنى قانداق باشقۇرۇش مېنىڭ ئىشىم. * بەستىك يېنىك ئاق بۇلۇنتىك ئاق قۇمۇسەن، پەرىمۇسەن؟ تۆمۈر ئاتنى باشقۇرغۇدەك، كۈچنى ئالغان نەدىمۇ سەن؟! ③ چارە كۆرمەك، مۇسادىرە قىلماق:

ئۇنىڭ ئەتكەسىچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ تاپقان قانۇنسىز پايدىسىنى بازار باشقۇرۇش خادىملىرى بەلگىلىمە بويىچە بىر تۇتاش باشقۇرۇپ ئالدى.

باشقۇرۇش «باشقۇرماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسپاتى.

باشقۇرۇش تەۋەلىكى <قا> ئەدلىيە ئورگانلىرىنىڭ ئەنئىنىلەرنى قوبۇل قىلىشتىكى خىزمەت تەقسىماتىنى كۆرسىتىدۇ.

غوجام» دەپ قولىنى سۇنۇپ تۇرغان بىر تىلەم-چىگە بېرىۋەتتى. ② باش-كۆزگە كېلىش ئېھتىمالى بولغان بالا-قازانى قايتۇرۇشنى تەلەپ قىلىپ بېرىلگەن، سەدىقە ۋە نەزىر-چىراغ: ئۇ ئالدىنقى ئايدا دادىسىنىڭ قازا تاپقانلىقىغا ئاتاپ، باش-كۆزىدىن سەدىقە قىلىپ چوڭ نەزىر-چىراغ ئۆتكۈزدى.

باش-كۆزى قانغا بويالماق باش-كۆزدىن قان ئاقماق: ئېغىر جاراھەتلىنمەك: باش-كۆزى قانغا بويالغان بىر ئادەم ئالچاڭشىپ ئۆيگە كىرىپ كەلدى.

باشلاپ ① «باشلىماق I» پېئىلىنىڭ رەۋىش-دېشى. ② رەۋ. ئەڭ ئاۋۋال، ھەممىدىن ئاۋۋال، دەسلەپ، ئەڭ دەسلەپ: بۇ ئىشنى باشلاپ كىم قىلدى؟ ③ تىر (چىقىش كېلىشتىكى سۆزلەردىن كېيىن كەلگەندە) بېرى، بۇيان، ئېتىبارەن، تارتىپ: شۇ كۈندىن باشلاپ قاندا، كېۋىر ئاكىنى ئۆزىگە مەسلىھەتچى قىلىۋالدى. * كامىل شۇ كېچىسى پەقەت ئۇخلىمىدى، چۈنكى ئۇنىڭ كۆزى قۇم تىققاندا ك ئاغرىپ كەتتى، ئەتىدىن باشلاپ كۆزىنى ئاچالماستىن يېتىپ قالدى.

باشلاشقۇزماق I «باشلىماق I» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ بۇ ئۆيىنى بىلىمگە ئىلگىرىن مۇشۇ مەھەللىلىك بىر ئادەمنى باشلاشقۇزۇپ كېلىپتۇ.

باشلاشقۇزماق II «باشلىماق II» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: قاسىم سىدىق موزدۇزغا يېڭىدىن بىر ئۆتۈك باشلاشقۇزۇپتۇ.

باشلاشماق I «باشلىماق I» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مىراب ئۈستىدە تۇرۇپ يېڭى چاپقان ئېرىققا سۇ باشلاتتى.

باشلاشماق II «باشلىماق II» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەن ئالدىنقى يىلى ئالغان خۇرۇم ئۆتۈكۈمنى بۇ يىلى يېڭىدىن باشلاتتىم.

باشلاشماق I «باشلىماق I» پېئىلىنىڭ

باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا باشقا سۆز بىلەن ئېيتقاندا، ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا، يەنى: ياخشى ئەخلاق-پەزىلەت ئادەمنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى. باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، ياخشى ئەخلاق-پەزىلەت يوق ئادەمنى ھەقىقىي ئادەم دېگىلى بولمايدۇ. * چۈنكى ئۇنىڭغا دائىر نۇرغۇن ماتېرىيال بار؛ باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، سانلىق ئاساسلار ناھايىتى كۆپ.

باشقىچە ئىش تۇتماق دېيىلىۋاتقاندىن، قىلىنىۋاتقاندىن پەرقلىنىدىغان، ئۆزگىچە ئۇسۇل بىلەن ئىش قىلماق: ئۇ بىر مەزگىل شۇنداق ئىشلەپ بېقىپ، نەتىجە چىقىرىلمىغانلىقتىن، كېيىن باشقىچە ئىش تۇتتى.

باشقىچە يول تۇتماق ← **باشقىچە ئىش تۇتماق**: بۈگۈنمۇ تاشۋاينىڭ ئۇزۇنراق باش قانۇرۇشى مۇشۇ جەھەتتىن بولۇپ، پات كۈنلەر ئىچىدە ئامال قىلىپ گۈلچىمەن بىلەن ئالاقىلىشىپ، كېيىنكى ھاياتى ھەققىدە باشقىچىراق بىر يول تۇتۇشنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈۋاتاتتى.

باشقىموت ئى <ئىرق> ← **باشقىموتلار**.
باشقىموتچە ئى ① باشقىموت تىل-ئەدەبىياتى ۋە مەدەنىيىتىگە ئائىت: باشقىموتچە كىسىم. باشقىموتچە ناخشا. ② باشقىموت تىلى: باشقىموتچە سۆزلەشمەك. * باشقىموتچىنى ياخشى بىلىدۇ.

باشقىموتلار ئى <ئىرق> ئاساسەن سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ باشقىموتىستان ئاپتونوم رېسپۇبلىكىسىدا ياشىغۇچى تۈركىي خەلقلەردىن بىرى، باشقىموتىستاننىڭ ئاساسلىق ئاھالىسى.

باش-كۆز بەدەننىڭ بويۇنىدىن يۇقىرى قىسمى، باش ۋە كۆز ئورۇنلاشقان جاي: باش-كۆزى يېرىلىپ كەتكەن ئەپەندىنى كۆرگەن خوتۇنى: بۇ كېچىدە نەگە باردىڭىز، دەپ سورايتۇ.

باش-كۆزىدىن سەدىقە ① تىلەمچىلەرگە، باش-كۆزىدىن ئايلاندۇرۇپ بېرىلگەن سەدىقە، ياردەم: ئۇ، يانچۇقىدا قالغان ئاخىرقى بىر كويىنىمۇ «باش-كۆزلىرىنىڭ سەدىقىسى بولا

بەنزىلىرىنى يۇقىرىدىن تۆۋەنگىچە تەرتىپكە سېلىپ چىقىشتى. * شېجاڭ باشلامچى بولۇپ، قوي، توخۇ سويۇپ زىياپەت ئۇيۇشتۇرۇپ، مەشرەپ ئويىناشنى ئەۋج ئالدىرۇپ، ئويۇن تاماشىغا بېرىلگەندە، مەنسۇر ئۇنى پارتكوم يىغىنىدا تەنقىد قىلدى.

باشلامچىلىق ئى. بىرەر ئىشتا ئاۋۋال ھەرىكەتكە كېلىپ، باشقىلارنى يېتەكلەش، باشلاش پائالىيىتى: كادىرلار، بولۇپمۇ رەھبىرىي كادىرلار ئۆزى ئۈلگە بولۇپ، باشلامچىلىق بىلەن قانۇنغا رىئايە قىلغاندىلا، ئاندىن ئاممىنى قانۇنغا رىئايە قىلىشقا يېتەكلىگىلى بولىدۇ، خىزمەتنىمۇ ياخشىلىغىلى بولىدۇ.

باشلامچىلىق قىلماق بىرەر ئىشتا ئەڭ ئاۋۋال ھەرىكەتكە كېلىپ باشقىلارنى يېتەكلەشكە: باشلىماق: بائىمىغان ئۆز تەجرىبىسىنى سۆزلىدى، ياشلارغا باشلامچىلىق قىلىپ كارخانىنىڭ ئىشلىرىنى ئىلگىرى سۈردى. * ئالتۇن يۇلتۇزلۇققا بايراقنى لەپىلدىتىپ مەيدانغا كىرىپ كەلگەن ئالتە ماشىنىنىڭ ئالدىنقىسىدا پولات غەلبە مارشىغا باشلامچىلىق قىلىپ كەلمەكتە.

باشلانغۇچ سۇپ ① دەسلەپكى، ئەڭ ئاۋ-ۋالقى، باشلىنىشتىكى، ئاددىي: ئىملىنى بىرلىككە كەلتۈرۈشنىڭ باشلانغۇچ ئاساسلىرى يارىتىلدى، ئاتالغۇلارنى توغرا قوللىنىشنىڭ مەلۇم پىرىنسىپلىرى بەلگىلەندى. ② بىرىنچى باسقۇچتىكى ئىپتىدائىي: باشلانغۇچ مەكتەپ. باشلانغۇچ كوممۇنا. * ئەسلىدە ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىز مۇشۇ مەھەللىدىكى باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتكۈزگەندۇق.

باشلانغۇچ جامائە <پەلس> ئىنسانلار جەمئىيىتى تارىخىنىڭ ئەڭ دەسلەپكى باسقۇچىدىكى ئىجتىمائىي تەشكىل. ئۇ ئىپتىدائىي توپلارنىڭ (گۇرۇپپىلارنىڭ) بارلىققا كېلىشىدىن باشلاپ، ئائىلىق ئۇرۇق جامائەسى، ئائىلىق ئۇرۇق جامائەسىنى باشتىن كەچۈرۈپ، ئىپتىدائىي جامائە پارچىلانغانغا

ئۆتمەيلىك دەرىجىسى: خان ۋە ئۇنىڭ لەشكەرلىرى چوڭ پايتەختتىن ناھايىتى ئۇزاقلاشقاندىن كېيىن ئاندىن رەسمىي ئوۋنى باشلاشتى. * ئاستا-ئاستا تەرتىپكە كېلىشتى، ۋوگزالنى ئىگىلىۋېلىپ، ئۇ يەردە تۇرۇپ ئېتىشىشقا باشلاشتى. **باشلام** ئى ① بىر يۈرۈش ئېتىشلارغا ئەڭ باشتا سۇ كىرىدىغان ئېتىش: سۇ ئەمدى باشلامغا چىقىپ تۇراتتى، باشتىن توسۇۋالدى. ② ئېچىق: كۆمدى ئۇنى باشلامغا، ئوچۇق قويۇپ بېشىنى، كۆمۈپ بولۇپ چورۇق پوم، غۇچۇراتتى چىشىنى.

باشلامباش ئى [باشلام+باش] ① ئوچار قاناتلارنىڭ ئەڭ دەسلەپكى ئوچۇرما بالىسى. ② كۆچمە. مەلۇم بىر ئىش-ھەرىكەت، ئويۇن-تاماشىنى باشلاپ بەرگۈچى: ئۇ شورىدىن ئاتلاپ باغقا كىرگەن بىر توپ بالىلارنىڭ ئالدىنى توسۇپ: سىلەرنىڭ باشلام-بېشىڭلار كىم، دەپ سورىدى.

باشلامچى ① ئى. بىرەر ئىشتا ئەڭ ئاۋۋال ھەرىكەتكە كېلىپ باشقىلارنى يېتەكلىگۈچى ئادەم: بىز كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزا-لىرى بۇ كونا ئۆرپ-ئادەتلەرنى بۇزۇشتا باشلامچى بولۇشىمىز كېرەك. * بىز ھازىر يېزا ئىقتىسادىي سىياسەتلىرىنى ئۆگىنىۋاتىمىز، ئۇنى باشقىلارنىڭ ئىجرا قىلىشىغا تاڭماي، باشلامچى بولۇپ ئۆزىمىز ئىجرا قىلساق ياخشى ئەمەسمۇ؟ ② سۇپ. بىرەر ئىشتا ئەڭ ئاۋۋال ھەرىكەتكە كېلىپ باشقىلارنى يېتەكلەيدىغان، باشلايدىغان: ئۆتكەنكى ئون يىل ئىچىدە بىئولوگىيە تەبىئىي پەنلەر ئىچىدىكى باشلامچى پەن بولدى. * قۇمۇل مۇقاملىرى، سېرىق ئۇيغۇر ئەنئەنىلىرى غېجەكنى باشلامچى تارلىق چالغۇ (ساتار) قىلىپ كەلگەن.

باشلامچى بولماق بىرەر ئىشتا ئەڭ ئاۋۋال ھەرىكەتكە كېلىپ، باشقىلارنى يېتەكلەشكە: باشلىماق: تەشكىلىي رەھبەرلىك جەھەتتە، رەھبىرىي ئورگانلار ۋە رەھبىرىي كادىرلار باشلامچى بولۇپ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك

قەدەر داۋام قىلغان. ئىجتىمائىي جەمئىيەتتە ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى تۈۋەن ھالەتتە بولۇپ، ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرى ئومۇمىي مەۋلۈكچىلىكتە بولغان، كىشىلەر بىرلىكتە ئىشلەپ، بىرلىكتە ئىستېمال قىلغان، ئېكىسپىلا- تاتىسىيە بولمىغان، كېيىن ئۇنىڭ ئورنىنى قۇلدارلىق جەمئىيەت ئىگىلىگەن.

باشلانغۇچ جەمئىيەت <تارىخ> ئىنسانىيەت تارىخىدىكى ئەڭ ئاۋۋالقى جەمئىيەت. باشلانغۇچ جەمئىيەتتە ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ سەۋىيىسى ئىنتايىن تۆۋەن بولۇپ، ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرى ئومۇمىيەتنىڭ ئىگىدارچىلىقىدا بولغان؛ كىشىلەر ئورتاق ئەمگەك قىلىپ ئورتاق ئىستېمال قىلغان؛ ئېكىسپىلان تاتىسىيەمۇ، سىنىپمۇ بولمىغان. ئۇ ئۆز بېشىدىن ئائىلىق، ئائىلىق ئۇرۇقىداشلىق باسقۇچلىرىنى بېسىپ ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئورنىنى قۇللۇق جەمئىيەت ئىگىلىگەن.

باشلانغۇچ كوممۇنا <تارىخ> ← **باشلانغۇچ جەمئىيەت**.

باشلانغۇچ مائارىپ ئۆسمۈرلەرگە ئېلىپ بېرىلىدىغان ئومۇمىيۈزلۈك ئاساسىي تەلىم- تەربىيە ۋە چوڭلارغا بېرىلىدىغان باشلانغۇچ مەكتەپ سەۋىيىسىدىكى تەلىم- تەربىيە؛ ھازىر بەزى ناھىيىلەردە باشلانغۇچ مائارىپ ئومۇملىشىپ بولدى.

باشلانغۇچ مەكتەپ ئۆسمۈرلەر ۋە بالىلارنى ئىپتىدائىي مائارىپ تەربىيىسى بويىچە تەربىيەلەيدىغان ئورۇن؛ ئەسلىدە ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىز مۇشۇ مەھەللىدىكى باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتكۈزگەندۇق.

باشلانما ئى. بىرەر ئىشنى قىلىشتا بېسىلغان بىرىنچى قەدەم؛ ئىشنىڭ باشلىنىشى، دەسلەپى؛ بۈگۈنكى مېھماندارچىلىق بىر باشلانما ئىدى، ئارىدىن ئىككى كۈن ئۆتۈپ، مۇشۇ خىلدىكى مېھماندارچىلىق ئارقا- ئارقىدىن

بەش يەردە بولدى. * بۇ ئەلۋەتتە، ئۇنىڭ چاقچىقى ۋە باشلىماقچى بولغان سۆھبەتلىرىنىڭ باشلانمىسى ئىكەنلىكى ماڭا چۈشىنىشلىك.

باشلانماق I ① «باشلىماق I» پېئىلى

① ② نىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئۇنىڭ زالىغا كىرىشى بىلەن تەڭ كىنو باشلاندى. * قىز كۆچۈ- رۇپ كەلگۈچىلەر ۋە قىز تەرەپتىن كەلگەن مېھمانلار ئىدارىنىڭ كىچىك زالىغا باشلاندى. ② «باشلىماق I» پېئىلى ① نىڭ ئۆزۈلۈك دەرىجىسى: تارىم دەرياسى تىيانشان تېغىنىڭ ئېتىكىدىن باشلىنىدۇ. * 1952- يىلى كۈز، تەكلىماكان چۆلىدە سوغۇق بالدۇرلا باشلانغاندى.

باشلانماق II «باشلىماق II» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ ئۆتۈك ياخشى باشلىنىپتۇ.

باشلىق I ① ئى. ئائىلە، ئىدارە،

تەشكىلات، مۇتەسسەسە قاتارلىقلارغا باشچىلىق قىلغۇچى مەسئۇل كىشى؛ رەھبەر؛ ئائىلە باشلىقى، ئىدارە باشلىقى. * ياغاچچىلار گۈرۈپپىسى قادىر ياغاچچىنى ئۆزى بولمىسىمۇ گۈرۈپپا باشلىقى قىلىپ سايلىدى. * ھەربىي باشلىق ھەسرەت بىلەن بېشىنى چايقىدى. * ئاشخانىدا ئەمدى ھېلىقى شۇجى بىلەن بىزنىڭ باشلىق ۋە مەنلا قالدۇق. ② سۈپ. باشچىلىقىدە-

دىكى، يېتتە كىچىلىكىدىكى، ۋە كىلىكىدىكى؛ ئائىلىسى ۋە ھەسەن ئاكام باشلىق ئالستە كىشى بۇ جەڭگە قاتنىشىۋاتىدۇ. * بۇ يەرگە ساۋۇت شۇجى باشلىق سېخ مەسئۇلىرىمۇ كەلگەنىدى. * يولداش ئەخمەتجان باشلىق ئىنقىلابىي قۇربانلار دېموكراتىك ئىنقىلابىنىڭ ۋەزىپىلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلدى. ③ سۈپ. بېشى (كالىسى) بار، باشقا ئىگە؛ ئاق باشلىق بوۋاي. * كۈۋەجەپ، مارجانلار تىزىپ قىرغاققا، ئاق باشلىق تاغلاردىن ئېقىپ كېلىسەن. تومۇردا قان كەبى تاراپ ھەر ياققا، تەبىئەت ھۆسنىگە بېقىپ كېلىسەن.

باشلىق II ئى ① خالات، يامغۇرلۇق

قاتارلىق كىيىملەرنىڭ باشقا كىيىمىدىن

قىسىمى: پۈتۈمدىكى پىيما، ئۈستۈمدىكى پاختلىق چاپان، باشلىقى بار ئاق خالات ئۇنىڭ بىلەن ئېلىنىشقا كاشلا قىلاتتى. ② ئاياغ كىيىمىنىڭ يۈزىنى قاپلاپ تۇرىدىغان قىسىمى: ئۆتۈككە باشلىق سالدۇرماق. * ئۆتۈكنىڭ چەمى بىرئاز قورۇلۇپتۇ، باشلىق ۋە قونچىلىرىدىن شور ئۆرلەپ كېتىپتۇ.

باشلىق قىسىمىن سۈپ. باشلىققا ئوخشايدىغان، باشلىق قىسىپىتىدىكى: — دادا، ھېلىقى بىز گېپىنى قىلغان ئەلا مانا مۇشۇ يىگىت، — دېدى تۇرسۇن مۇئەللىم مېنى ياشانغان باشلىق-سىمان بىر كىشىگە تونۇشتۇرۇپ.

باشلىقلىق I ① «باشلىق I» سۆزى ②نىڭ ئابىستىراكت ئىسىم شەكلى: دەرۋەقە، ئۇنىڭغا مەنسەپ ياراشقاندا باشلىقلىققا كۆتۈرۈلۈپ ئۇزاق ئۆتمەيلا سەمرىپ كەتتى. * ئۇ رەسەتخانىنىڭ ئەزەلدىن ئەنگىلىيلىكلەر ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ كەلگەن باشلىقلىق ۋەزىپىسىنى 20-يىللاردىن كېيىن جۇڭگولۇقلار ئۈستىگە ئالغان. **باشلىقلىق II** ئى. ئاياغ كىيىمىنىڭ يۈزىنى قاپلاشقا ئىشلىتىدىغان رەخت.

باشلىق-باشلىق باشلىق ۋە باشلىق بىلەن بىر قاتاردىكى كىشىلەر: — بىرىنچىسىنى ئىچكىندىن كېيىن ئاخىرىغىچە ئىچمىسەڭ بولمايدۇ، باشلىق-باشلىقتىن قورقمايمىز دەۋاتساق، ھاراقىتىن قورقمايدىكەن ئەخمەق! — دېدى ھاشىمۇ ئۇنىڭ گېپىگە لوقما سېلىپ.

باشلىق I پ ① بىرەر ئىشقا كىرىشمەك: سۆز باشلىماق. * ئەگەر رازى بولسىڭىز بۈگۈنلا ئۆپپىراتسىيىنى باشلايمىز. ② يول كۆرسىتىپ، باش بولۇپ، يېتەكلەپ بارماق، ئەگەشتۈر-مەك: ئاشپەز ئوتۇنچىنى ئاشخانىغا باشلاپ كىردى. * قىز شۇ گەپنى ئېيتقاچ، ئالماسىنى دۇكان ئۆيىگە باشلاپ ماڭدى. ③ تەكلىپ قىلماق: ۋاي خۇدايىم، ئۆيىگە باشلىماي قاراپ تۇرغىنىمنى قاراڭلار، قېنى ئۆيىگە، ئۆيىگە كىرىڭلار، ئۆيىگە. * — قېنى ئۆيىگە كىرىڭلار، بولغۇلۇق

بولۇپتۇ، نېمە كەلسە، ئۆزى كۆرۈر، — دېدى ھۈرنىساخان ئۇلارنى ئۆيىگە باشلاپ. ④ بىرەر ئىشتا ئەڭ ئاۋۋال ھەرىكەتكە كېلىپ باشقىلارغا باش بولۇپ يېتەكلىمەك: بۇ ئىشنى ئەڭ دەسلەپ كىم باشلىغان، بىلەمسىز؟ ⑤ كۆچمە، باشقۇرماق، تەرىپىيە بەرمەك: بالىنى باشلىماق. * ئانا باشلىمىغاننىڭ پورددىقى چوڭ، ئانا باشلىمىغاننىڭ ئەمچىكى چوڭ (ماقال). * ئوغۇل بالا دېگەننى ئانا باشلاش كېرەك.

باشلىماق II پ. باشلىق سالىماق، يېڭى باشلىق سېلىپ تىكەمەك (ئۆتۈك، مەسە قاتارلىقلارنى): تۇردى ئاخۇن ئۇستام ئۆتۈكنى بەك ياخشى باشلايدۇ.

باشلىنىش ① «باشلانماق II» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسەمدىشى: بۇ پارتىيىمىز-نىڭ ماركسىزىملىق توغرا لۇشىيەننىڭ ۋە مىللىي سىياسىتى، ئەدەبىيات-سەنئەت سىياسىتىنىڭ زور ئۆتۈقى، لېكىن بۇ تېخى بىر باشلىنىش. ② ئى <ئەد> كىرىش، مۇقەددىمە، ئېكىسپوزىتسىيە.

باشلىنىش ھۈزىكىسى <مۇز> ① ئۆپپىرا، بالىت، كىنو قاتارلىقلار باشلىنىشتىن ئىلگىرى چېلىنىدىغان ئاھاڭلار. ② بىرلا بايلىق دۇخوۋوي مۇزىكا ئەسەرلىرى (كۆپىنچە تېمىلىق مۇزىكا بولۇپ كېلىدۇ). ③ ئاساسىي كۆي شەكىلدە بولسىمۇ، بولمىسىمۇ بولىدىغان باشلىنىش قىسىمى.

باشماق ئى. ئاياللار كىيىدىغان يەڭگىل، پۇت شامالداپ تۇرىدىغان بىر خىل يازلىق ئاياغ كىيىمى: پۇتغا يېنىك باشماق كىيىپ، چاچلىرىنى بېشىغا تۈرمەللەپ نېپىز ياغلىق بىلەن مەھكەم چىگۈالغان بىر قىز كېلىۋاتاتتى.

باشمالتاق ئى. باش بارماق: قىز قولغا ئىتتىك پىچاق ئېلىپ، ھەر ئىككى قولۇم ۋە ئىككى يۈزۈمنىڭ باشمالتاقلارنى كېسىپ تاشلىدى. ھوشۇمدىن كەتتىم.

باشمۇ باش ئەڭ قەسەتتە، ئۈستەكسىز:

باشمۇباش تېگىشمەك.

باشمۇباش تېگىشمەك تەك قىممەتلىك نەرسىلەرنى ئۈستەكسىز تېگىشمەك، ئالماش-تۇرماق: داۋۇت قاسم بىلەن ئېشىكىنى باشمۇباش تېگىشتى.

باشمەك ئى — قور دوپپا: بۇ ۋاقىتتا بېشىغا باشنىك كىيۋالغان بىر بوۋاي ئۆيىدىن چىقىپ كەلدى.

باشۋاغ (توغرىسى: باشباغ) — باشباغ. باشى سۈپ [خەن] جان ت. بىرەر ھۈنەر-كەسىپ ياكى ئىشتا ئۇستئا، ماھىر، چەۋەر: ئۇنىڭغا دادىسىدىن قالغان نۇسخا مۇشۇ گىلەمچىلىك بولدى بولغاي، مەرەجىخانمۇ تۆت بالىمىزغا ئۆگىتىپ، بالىلارمۇ بۇ ھۈنەرگە باشى بولۇپ كەتتى.

باغ I ئى [پ] مېۋىلىك دەرەخ، تەك ۋە گۈل-گىياھ ئۆستۈرۈلگەن يەر، مېۋىزىلىق: ئالمىلىق باغ. * بېغى بارنىڭ تېغى بار (ماقال). * ئاينىڭ بالىسى دەيمۇ، كۈننىڭ بالىسى دەيمۇ؟ چىرايلىقتىن چىرايلىق سەن، يېڭى باغ ئالمىسى دەيمۇ؟

باغ سەيلىسى كىشىلەرنىڭ باغلارغا بېرىپ تاماشا قىلىپ كۆڭۈل ئېچىشى: ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنچە جاراڭلىق ۋە ئەرەك ئىدىكى، شۇ مىنۇتتا ئۇ ئۆزىنى سوراقتاندا ئەمەس، گويا كۆڭۈللۈك باغ سەيلىسى ئۈستىدە سېزىۋاتقاندەك ئىدى.

باغ قىلىماق بەلگىلىك بىر يەرگە كۆچەت تىكىپ، گۈل-گىياھ تېرىپ مېۋىلىك بەرپا قىلىماق: قادىر ئاخۇن ئىككى مو يەرنى باغ قىلدى.

باغ II ئى ① باغلاش ئۈچۈن ئىشلىتىل-دىغان نەرسە: يەنە يارىم سېنى دەپ، بولدىم ئالەمگە يېغى. ئايرىلىپ كېتەي دېسەم، سەن يۈزىكىمنىڭ يېغى. ② توپلاپ بېلىدىن باغلىق بىلەن باغلانغان بۇغداي، پىچان، بېدە، ئوتۇن قاتارلىقلارنىڭ باغلانغان ھەرىر دانىسى: بىر باغ بۇغداي. * بىر باغ ئوتۇن

قىلىپ، بېشىغا ئېلىپ بازارغا باردىم. * — ھار-ۋىلار ئۆز-ئۆزىدىن قىغ توشۇپ، باغ تارتقانمۇ دېمەسەن، — دەپ قوشۇمچە قىلدى يەنە بىرى. ③ ەبىۋە-چېۋە، قوشۇن-تاۋۇزلارنىڭ ساپىقى: بېغدا پىشىپ قالغان يەل-يېمىش. ④ سېۋەت، چۆگۈن، چېلەك قاتارلىقلارنىڭ تۇتقۇچى: سېۋەت، بېغى. چۆگۈن بېغى. چېلەك بېغى.

باغ باغلىماق ئورۇلغان بۇغداي، پىچان، بېدە قاتارلىقلارنى باغلىق بىلەن تېگىپ، باغ ھالىتىگە كەلتۈرمەك: باغقا كىردىم گۈل ئۈزەي دەپ، گۈل ياتار شېخى بىلەن. گۈل ئېچىلغاندا كىرنىڭ، باغلاپ بېردى بېغى بىلەن.

بېغدا پىشىپ قالغان كىچىك تۇرۇپلا چوڭ كىشىلەردەك ئىش قىلىدىغان، ھەممىنى بىل-ۋالغان: بۇ بالا بېغدا پىشىپ قېلىپتىكەن — ھە! * ئۇ قارىغاندا كىچىككەن تۇرىدۇ، قىلىقلىرى باشقىچە، بېغدا پىشىپ قالغان بالا ئىكەن.

باغاش ئى. قۇچاقلاش، باغرىغا بېسىش: يۈرەكنى ئىككى قولىلاپ مەن ئۇزاتسام سەن تۇتۇپ مازۇر، پۈتۈن ئەل ئالدىدا مەھكەم باغاش ئەتسەڭ مېنى رەنا.

باغاش ئەتمەك قۇچاقلىماق، باغرىغا باسماق: شۇ تاپتا، جىمجىت ئىسسىق كاڭ ئۈستىدە، يۇمشاق تۇشەكتە ئايىتۇرا بىلەن باغاش ئېتىشىپ باتساق قانداق ھۇزۇر ئىدى.

باغاشلاشماق «باغاشلىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: يۈرىكىم ئېيتتى: «جەنۇب ئۈزۈك بولسا، كۆز بولۇپ يەكەن ئاڭغا خوپ ياراشتى». سېنىڭدە تۇرغان قۇتسۇق كۈنلىرىمدە ئىلھاملار نەزمە بىلەن باغاشلاشتى.

باغاشلىماق پ. باغرىغا باسماق: قۇچاقلىماق: مەن بار ئۈچۈن بار — يوقۇمنى ئاتا قوينايمەن. ھېچ بولمىسا يارىم بار تاغنىڭ توپا — تاشلىرىنى باغاشلاپ كۆز يۇمالمىساممۇ، ئۆزەمنى بەختلىك ھېس قىلىمەن.

باغاق ئى. چاقىرىلىدىغان دېھمانلارغا ئەۋەتىلىدىغان تەكلىپنامە: 31-دېكابىر چۈشتىن

باغاقچە — باغلاتماق

يىللاردىن كېيىن، مەن مەدەنىيەت ئىنقىلابى بولۇۋاتقان قالايمىقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ باغچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈۋېتىپ باشقىچە بىر مەنزىرىنى كۆرگەندىم. ③ مەكتەپ يېشىغا توشمىغان بالىلارنىڭ تەربىيىلىنىش ئورنى: بالىلار باغچىسى. * مەن بالامنى بالىلار باغچىسىغا بەردىم. ④ ھەر خىل ھايۋانلار (بولۇپمۇ تەنقىقات قىممىتى يۇقىرى بولغان، بەزىبەر ئاز ئۇچرايدىغان ھايۋانلار) نى بېقىپ، كىشىلەرنىڭ ئېكسكۇرسىيە قىلىشى ئۈچۈن تەييارلانغان ئورۇن؛ ئاجايىپخانا؛ ئەگەر ساڭا بەرگەن تەربىيىنى باغچىدىكى مائىمۇنلارغا بەرسە، شۇ مائىمۇن جېنىدا ئادەمچە ياشاشقا ئۆگەنگەن بولاتتى.

باغچى ئى <دې> ئورما ۋاقىتلىرىدا باغ باغلايدىغان ئادەم: ئورمىچىلار سول بېشىغا چىقىپ بولغۇچە، باغچى قىزلارمۇ باغلىرىنى باغلاپ ئۇلاردىن قالماي قىر ئۈستىدە تەييار بولاتتى.

باغدار ئى [پ] باغ ئىگىسى، باغۋەن: — خاتالاشمىسام، سىزنىڭ چاقماقلىق رەختىدىن كۆڭلىڭىز بار ئىدىغۇ دەيمەن؟ — مۇمكىن. — ھا... ھا... ھا... سىزنى ئەزالار «باغدار تېخنىك» دەيمۇ چاقىرغانغۇ!

باغدىن - تاغدىن رەتسىز، ئىزچىل ئەمەس: ئۇ دەيدىغان سۆزلىرىنىمۇ ئۇنتۇپ، باغدىن - تاغدىن سۆزلەپ قويۇپ، باغنى ئارىلىماقچى بولۇپ شىپاڭدىن چۈشتى.

باغلانقۇزماق «باغلىماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: تاشماق غوجىنى ئامبار - نىڭ ئالدىدىكى ھاڭگا تېرەككە باغلانقۇزۇۋېتىپ، كالتەك كۆتۈرگەنلەرگە يەنە بۇيرۇق قىلدى. * ئۇ، قولىدىكى دۇتارنى قويۇپ قويدى - دە، يەنە سۆزىنى داۋام قىلدى: — تۇرمۇش ۋە روھىي غۇربەتچىلىك ئاخىر يۈرەك پىغانىمنى ئاشۇرۇۋەتتى ۋە مېنى سازغا ئىشتىياق باغلانقۇزدى.

باغلاتماق «باغلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇنى مەھكەم باغلىتىپ قويغان - كەنمەن، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ شۇنداق تۇرىۋېرىدۇ.

كېيىن لۇتپۇللا تەھرىر بۆلۈمىدە ئىشلەۋاتقاندا، كومپوزىتور مويىدىن غوجا ئېلىپ كەلگەن بىر باغاقنى تاپشۇرۇۋالدى. بۇ باغاققا شائىر 31 - دېكابىر ئۆتكۈزۈلدىغان تەبرىكلەش يىغىنىغا تەكلىپ قىلىنغانىدى.

باغاقچە ئى. خەت يېزىلغان كىچىككەنە قەغەز: دەل چۈشتى ئالدىمغا كىچىك باغاقچە، چۈشتى ۋە غۇزۇدە شۈركەندى تېنىم.

باغبانە ئى [پ] يېزىت. باغۋەن: باغ بىرلە ماڭا ئى زاھىد غېرىب بەزمە، باغ ساڭا بولسۇن، ماڭا باغبانە كېرەك.

باغ - بوستان ياشىنىغان، باراقسانلاشقان باغلار، بوستانلار: ياشا ساپ تۇيغۇدا ھەر دەم قىلىپ ھىممەتنى، ئەر بولساڭ، ياسا چۆلىلەردە باغ - بوستان سۆيۈپ مېھنەتنى.

باغ - بوستانلاشماق باغ - بوستان بولغان ھالەتكە كەلمەك: پۈتۈن يېزا - كەنتلەرنى

باغ - بوستانلاشتۇرۇش ئۈچۈن كۆچەت قويۇش، جىرىم تىكىش ئىشنى ھەممە ئادەمنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان بىر ھەرىكىتىگە ئايلاندۇرۇش كېرەك.

باغ - بوستانلىق ياشىنىغان، باراقسانلاشقان باغلار، بوستانلار بار جاي: مانا بۇ دەشت - باياۋاننىڭ ھازىرقىدەك باغ - بوستانلىققا ئايلىنىشىدا ھەممىزنىڭكىدىن ئۇنىڭ كۆرسەتكەن خىزمىتى كۆپ.

باغجانلىماق پ. ئاينىماق، باراقسانلىماق: ئۆسۈپ باغجانلىدى قايتا قەدىمىي ئۈجمىزار باغلار، جاھان بازىرىغا يۇرتىنىڭ يىپەك ھەم قەغىزى... كەلدى. * ئۈمىدىنى قويدۇڭسەن يەردە، بىرمەھەل، ئاقتىكەن باغجانلاپ كەتكەنلىكىدىن.

باغچا (توغرىسى: باغچە) — باغچە.

باغچە ئى ① كىچىك باغ: ئۇ باغچىنىڭ بۇ باغچىنىڭ كۆچەتكىنىسى، مېنىڭ يارىم ئالەم خەلقىنىڭ چېچەككىنىسى. ② ھەر خىل گۈل - گىياھ، دەل - دەرەخ ئۆستۈرۈلۈپ، كىشىلەرنىڭ ئىستىراھەت قىلىشى ئۈچۈن تەييارلانغان جاي؛ ئاممىۋى باغ: خېلى

* بىر ئايدىن كېيىن ئۇلار قانۇنلۇق ئەر-خوتۇن بولۇپ، نىيازنىڭ ئائىلىسىگە پەيدا بولدى، ئەھۋال ئېنىق تۇرسىمۇ ساتتار نىيازنى خەلق ئەسكەرلە-رىگە باغلاندى، ئۇرغۇزدى.

باغلاشتۇرماق «باغلاشماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجەسى: قول باغلاشتۇرماق، جۈملىلەرنى باغلاشتۇرماق.

باغلاشتۇرۇلماق «باغلاشتۇرماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجەسى.

باغلاشماق ① «باغلاشماق» پېتىلى «①②» نىڭ ئۆملۈك دەرىجەسى: گۇناھم شۇمكىن، بىلىمدىم زادى، تۇيۇقسىز تۇندە كېلىپ باغلاشتى مېنى. ② ماسلاشماق، باپ كەلمەك، مۇۋاپىقلاشماق: ئۇلار گەرچە باشلانغۇچ مەكتەپ 4-سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرى بولسىمۇ، يازغان ماقالىلىرىنىڭ جۈملىلىرى خېلى باغلىشىپتۇ. ③ بىرەر نەرسە ھەققىدە ۋەدىلەشمەك، شەرتلەشمەك: مەن باغلىشىمەنكى، ئۇ مېنىڭ مۈلكۈمنى ھازىرلا ئەمەس، يەنە كېيىنمۇ ئۇز قولىدا تۇتمەن دەيدۇ. * مانا مەن كاللامنى تىكىپ باغلىشىمەنكى، سەن كۆڭلۈڭگە باققان بىرەر ئايالغا يولۇقساڭ، ئۇنىڭ كىم بولۇشى، قانچىلىك باي، سەتەڭ ۋە ياش بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، شۇ ھامان ھەرنىڭ ئۇۋىسىغا چۈشۈپ قالغاندەك بولسەن.

باغلاق ① ئى. نەرسىلەرنى باغلايدىغان باغلىق: باغلاقتىكى ئىت ئوۋغا يارماس (ماقال). * تۈلكە شۇ ئان يېشىپ ئۇنى باغلاقتىن، مىنۋالدى ئوبدان پەيتىنى كەلتۈرۈپ. * ئۇ ئەسەتكە ھويلىسىدىكى تېخى ئۈزۈلمىگەن ئۈزۈم، قىزىل سېرىق «مارشال» ئالىملىرى، بېغىدىكى قورۇق تامنى ياقىلاپ ئۆسكەن تېرەكلىرىنى، باغلاقتىكى نەسلىلىك سېپىرلىرىنى كۆرسىتىپ ماختاندى. ② سۈپ. باغلانغان، باغلاغلىق؛ تېڭىلغان، تېڭىقلىق: بولۇڭدا، كونا بىر ساندۇق ئۈستىگە تىزىلغان رەتمۇرەت ئورۇن-كۆرپىسى. ساندۇقنىڭ يېنىدا تۇرار بايا ئۇ، توپلىغان كىر-قاتنىڭ باغلاق بوپىسى. * بىر بالاغا ئۇچرىدىم، ئىككى بالاغا ئۇچرىدىم، بوپىنى باغلاق بوز

لاچىندەك، ئىمتىزارغا ئۇچرىدىم. **باغلاقسىز** سۈپ. باغلانمىغان، تېڭىلمىغان: ئۇششاق بالىلار ئويىناپ ئىشكىنى ئېچىۋېتىپتەكەن، باغلاقسىز ئات ئېغىلدىن چىقىپ كېتىپتۇ. *

باغلاقلىق سۈپ. باغلانغان، باغلاپ قويۇلغان، تېڭىلغان، تېڭىپ قويۇلغان: ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپى قوتان، قوتاننىڭ ئالدىدا يوغان توغراققا بىر قىزىل تورۇق ئات باغلاقلىق تۇرۇپتۇ. * قاچقۇننىڭ قولى باغلاقلىق بولغاچقا، ئانچە يىراققا كېتەلمىگەن بولۇشى مۇمكىن. * ئەپەندىسىنىڭ باغلاقلىق موزىبى ئارقاننى ئۈزۈپ قېچىپ كېتىپتۇ. ئەپەندىم موزايىنى قوغلاپ تۇتالماي تازىمۇ چارچاپ، ئۆپكىسى ئاغزىغا تىقىلىپتۇ؛ ئاچچىقىدا باغلاقلىق سىيىرنى ئۇرۇشقا باشلاپتۇ.

باغلام ئى ① توپلاپ، دەستىلەپ باغلانغان نەرسىلەرنىڭ ھەربىر بېغى: مېھمانخانغا كىرسىڭىز ئەڭ دەسلەپ تەكچىلەرگە تىزىۋەتكەن يوغان باشلىق قوناق، باغلام-باغلام بۇغداي باشاقلىرى، ئاقۋالداقتەك ئېچىلىپ كەتكەن كېۋەز شاخلارىغا كۆزىڭىز چۈشىدۇ. * نېمە باردۇر بۇنىڭ ئىچىدە؟-دېدى قىزچاق، ئاچتى سومكىنى. باغلام-باغلام پېچەتلەنگەن پۇل، بولدى ئۇنىڭ شۇندا كۆرگىنى. ② ساناق سانلار بىلەن كېلىپ، باغلىنىدىغان نەرسىلەرنىڭ مىقدارىنى بىلدۈرىدۇ: بىر باغلام پىياز، بىر باغلام شاخ. * نۇرىساننىڭ بىر قولتۇقىدا بىر باغلام شۇاق، يەنە بىر قولتۇقىدا بىر خالسا ئۇن بار ئىدى.

باغلام-باغلام ① «باغلام» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى. ② ئايرىم-ئايرىم باغلانغان، بىر باغلام-بىر باغلامدىن قىلىنغان: تام بويلاپ قويۇلغان يېڭى جاھازىلاردا تۇرغان باغلام-باغلام باغلاقلاردىن باشقا گۈللۈك چىمە-قاچا، چوڭ-كىچىك تاۋاقلار دەستىلەنگىلىك تۇراتتى.

باغلانما سۈپ. باغلانغان، باغلىنىدىغان: باغلانما تەسەۋۋۇرلۇق سەزگۈ. باغلانما ھەرىكەت. **باغلانما تەسەۋۋۇرلۇق سەزگۈ** <پىسخول>

قاتتىق زالىمدىن، قولۇم باغلىق، زۇلۇم بىرلە ئۆلۈرمەن. ③ سۈپ. مۇناسىۋەتلىك، چېتىش-لىق، ئالاقىدار؛ بۇ ئىش ھەرقايسىلىرىغا باغلىق. * پويىزنىڭ تېز مېڭىشى ئۇنىڭ بوقىسىغا باغلىق. * كېيىنكى ئەۋلاد پۇقرالىرىنىڭ ئەخلاقى، ئەقلى ۋە جىسمانىي جەھەتلىرىدىن ئۆسۈپ يېتىلىشى ئۇلارنىڭ تىرىشچانلىقىغا باغلىق.

باغلىماق پ ① باغ، تۈگۈن سېلىپ

ئۇلىماق؛ بىرىكتۈرۈپ تۈگمەك؛ چەگمەك؛ بەتلىكنىڭ بوغۇچىنى باغلىماق. * بۇ سوغۇقتا نېمە قىلىپ يۈرىسىز؟ قارىڭا، بەتلىكىڭىزنىڭ يېنىنىمۇ باغلىماپسىز. ② توپلاپ، دەستىلەپ بېلىدىن چېگمەك؛ باغلىق سېلىپ تاڭماق؛ بېدە باغلىماق. * شۇ پەيتتە مەتنىياز مۇ تۆت باغ قىچىنى ئارغامچىدا باغلاپ، يېقىن ئارىدىكى خامانغا كۆتۈرۈپ كېتىپ باراتتى. ③ ئارغامچا، بوغۇچ قاتارلىق نەرسىلەر بىلەن بىرەر نەرسىنى قىمىرلىيالمىدىغان قىلىپ تاڭماق؛ چىرىماق، چۈشمەك؛ تىلسىز ئادەمنى باغلى-غىچە ئىزا تارتساڭچۇ! مانا مەندەك ئادەمنى باغلاڭلار. * ئاتامنىڭ يۇرتىغا بېرىشىم بىلەنلا شەھەر دەرۋازىسىدا بىرقانچە كىشىلەر مېنى ئوربۇشلىپ قوللىرىمنى ئارقامغا قىلىپ باغلىدى. ④ ئارغامچا، بوغۇچ قاتارلىق نەرسىلەر بىلەن بىرەر نەرسىگە چېتىپ قاچالمىدىغان قىلىپ قويماق؛ بوپىنىدىن باغلىغان ئىت ئوۋغا يارىماس (ماقال). * ئات ئورنىغا ئېشەك باغلىما (ماقال). * ئاتنىڭ يېنىغا باغلاپ قويۇلغان قارا ئىت بىزنى كۆرۈپلا قاۋاشقا باشلىدى. ⑤ ئورنات-ماق، تۇرغۇزماق، تىكلىمەك؛ مۇھەببەت باغلىماق. * ئامانۇللا بولسا مۇشۇ مەھەللىدىكى بىر داڭلىق تۆمۈرچىدىن ھۈنەر ئۆگەنگەچ، ئانارگۈل بىلەن مۇھەببەت باغلىغانىدى. * مېھنىتىدىن گۈل ئېچىلدى كان، ئېتىز، لىيەندۈي ئارا، باغلىدى شاگىرتىنىم چوڭقۇر ئىشەنچ-ھۈرمەت ماڭا. ⑥ مۇناسىۋەتلىك شتۇرمەك، يېقىنلاشتۇرماق، چېتىشتۇرماق؛ بۇ مەسىلىگە پەقەت ئىلمىي جاۋاب بېرىش كېرەك؛ بولمىسا سەن «خەلق ۋە

← ئاسوتسىئاتسىيلىك سەزگۈ.

باغلانما ھەرىكەت <تيا> ئارتىسىنىڭ سەھنە ھەرىكىتىنىڭ ئىزچىللىقى.

باغلانماق ① «باغلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك

دەرىجىسى؛ قارشىلىق قىلما! ئۇنىڭ كۆڭلى ساڭا باغلانغان. ② «باغلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ بىرنەچچە ئادەم قوللىرى باغلانغان ھالدا تۇراتتى. ③ بىر-بىرىگە زىت ئىككى تەرەپ مۇئەييەن شارائىتتا ئۆزئارا چېتىلىشىپ ئوخشاشلىققا، ئورتاقلىققا ئىگە بولماق؛ مانا شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇلار بىر-بىرىگە يېسىز باغلىنىپ قېلىشتى. * ئەھۋالدىن قارىغاندا ئۇنىڭ ھازىرقى روھىي ھالىتى دەل ئەنە شۇ نەرسە بىلەن باغلانغان.

باغلىغۇچى ئى <تىل> جۈملىدە جۈملە بۆلەك-

لىرىنى ۋە مۇرەككەپ جۈملە تەركىبىدىكى ئاددىي جۈملىلەرنى بىر-بىرىگە باغلاش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان ياردەمچى سۆز ۋە سۆز تۈركۈمى؛ تۈرلىگۈچى قوشۇمچىلار سۆزلەرنى بېقىندىلىق مۇناسىۋەتتە ئۆزئارا باغلاپ كەلسە، باغلىغۇچىلار سۆزلەرنى تەڭداشلىق مۇناسىۋەتتە ئۆزئارا باغلاپ كېلىدۇ.

باغلىق I سۈپ ① بېغى بار، باغقا ئىگە؛

ئۇنىڭغا خىزمىتىنىڭ بىر باغلىق ھويلىسى، ئۈچ ئېغىزلىق ئۆيى، 15 مو ياخشى يېرى، بىر دانە ئات-ھارۋىسى تەقسىم قىلىپ بېرىلدى. ② باغ ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، باغ قىلىنىدىغان؛ ئۇنىڭ بېغى بولمىغانلىقتىن بۇ قېتىم بىر مو باغلىق يەر بېرىلدى.

باغلىق II ئى. شاخ-شۇمبا، بېدە،

بۇغداي، پاخال قاتارلىق نەرسىلەرنى باغلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، ئۆزىدىن ياكى باشقا نەرسىلەردىن ياسىلىدىغان باغ؛ ئۇلار بىر تەرەپتىن باغلىق ئېشىپ، بىر تەرەپتىن ئۆزلىرى باغلاپ باراتتى. ② سۈپ. باغلاقلىق؛ يۈسۈپ ئاكا خەۋەر ئالغىن ھالىدىن، قولۇم باغلىق زۇلۇم بىرلە ئۆلۈرمەن. قۇتۇلمىدىم باغرى

ئاپلىنىش مۇناسىۋىتى: كۆز كۆزىتىش، ئەزاسى بولۇپ، دۇنيانى بىلىشنىڭ دېرىزىسى ھېسابلىنىدۇ. قول بولسا ئىشلەش ئەزاسى بولۇپ، دۇنيانى ئۆزگەرتىشنىڭ قورال-دۈر. بۇ ئىككىسىگە چە ئوخشاش بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇلار ئارىسىدا باغلىنىش بار.

باغلىنىشلىق ① سۈپ. باغلىنىشى بار، ئالاقىسى بار، چېتىشلىقى بار؛ مۇناسىۋەتلىك، ئالاقىدار: بىر-بىرىگە زىت نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزئارا باغلىنىشلىق بولۇپ، ئۇلار مۇئەييەن شارائىتتا بىر پۈتۈنلۈكتە بىللە تۇرۇش بىلەنلا قالماستىن، بەلكى مۇئەييەن شارائىتتا بىر-بىرىگە ئايلىنىدۇ. بۇ زىددىيەتنىڭ ئوخشاش-لىقىنىڭ تولۇق مەنىسى. ② ئى <بىئول> ئىككى ياكى ئۈچىدىن كۆپ تەڭ باراۋەر ئورۇندا بولمىغان گېنىنىڭ ئىرسىيەتتىكى بىرىكىپ كەتكەن چاستوتىسى.

باغلىنىشلىق دولقۇن <فىز> ئۈستى-ئۈستىگە قاتلانغاندىن كېيىن روشەن ئىنئېرفېرىنسىيە ھادىسىسى پەيدا قىلالايدىغان دولقۇنلار. **باغلىنىشلىق سەزگۈ** <پىسخول> بىر خىل سەزگۈ بىلەن بىر ۋاقىتتا يەنە بىر خىل تۇيغۇنىڭ پەيدا بولۇشىدەك پىسخىكىلىك ھادىسە.

باغۇباغ باغ ۋە باغ، باغدىن باغقا: باغۇ باغ يۈرۈپ سەيلە قىلماق.

باغۇ بوستان باغ ۋە بوستان.

باغ-ۋاران باغ ۋە باغ ئەتراپىدىكى دەل-دەرەخ، گۈل-گىياھ ئۆستۈرۈلگەن جاي: ئەزالارنىڭ شەخسىي يەر، باغ-ۋاران، كۆلىرى-گىمۇ ئەسلا سۇ يوق. * ھازىر ياغاچ-تاش سېتى-ۋېلىپ، تۇغقانلارنىڭ ياردىمى بىلەن قورۇ-جاي، باغ-ۋاران سېلىۋالدۇق.

باغ-ۋارانلاشماق پ. باغ-ۋارانلىققا ئايلانماق: تەكلىماكان قىرغىقى باغ-ۋارانلاش-قاندا مېنى ئېسىڭلاردىن چىقىرىپ قويماڭلار، دېدى بوۋاي مىڭ تەسلىكتە.

دۆلەت» دېگەن بۇ ئىككى سۆزنى بىر-بىرىگە نەچچە مىڭ قېتىم باغلىساڭمۇ، ئۇنىڭ بۇ مەس-لىنىڭ ھەل قىلىنىشىغا قىلچە ياردىمى بولمايدۇ. * قارىماققا كىچىك ئىشلار، ئەمما بىر-بىرىدىن سۈرۈشتۈرسە، ئۇلارنى بىر-بىرىگە ئەكىلىپ باغلىسا 3-دادۇيدە ئەكبەرگە قارشى بىر يوشۇرۇن ھەرىكەتنىڭ بارلىقى ئېنىق. ⑦ قونماق، قاپىلە-ماق: شىرنە باغلىماق. * ئۇنىڭ ياشلىقنىڭ تەمىنى نۇرغۇن تېتىغان لەۋلىرى ئەمدى تەشنا-لىقتىن قۇرۇپ گەز باغلىغان. ⑧ ياسىماق: — مېھمان، ئۇسۇلۇق ئىچىۋالسىلا، — دېدى رەۋىخان رابىيخاننى گۈللۈك ئانكىرىتىكلار چاپلان-غان تامغا يۆلەپ قويۇلغان ئۈچ كىشىلىك ئۇزۇن ساغاغا ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلىپ، — ھېرىپ چىققانلا، پۇتلىرىنى ئۇزۇن سۇنۇپ ئولتۇرسىلا ياكى سۇيا باغلىغان ئۆيگە چىقايلىمۇ؟ ⑨ ئەسىر قىل-ماق، مەپتۇن قىلماق، ئۆزىگە قارىتىۋالماق: — چىرايلىق يۈزۈڭ بىلەن مېنى ئۆزەڭگە باغلى-دىڭ. ئەمدى بىر ئاز ئويىناپ بەرگىن! — دەپتۇ بىر قىز. * ماۋجۇشنىڭ مېھىر-شەپقىتىدىن ئورتاق بەھرىمەن بولۇش بىزنى بىر-بىرىمىزگە چىڭ باغلىغانىدى. ⑩ ئەتمەك، ياپماق، توس-ماق، تاڭماق: جاللات كېلىپ ئۇنىڭ كۆزلىرىنى باغلاپتۇ. * تۈن پەردىسى يەر يۈزىنى قاپلىغا-ندى، قاراڭغۇلۇق جەمى كۆزنى باغلىغانىدى. ⑪ <دې> توسماق، تۇتماق، باشلىماق: سۇ باغلىماق. * ئۇ قالدۇرۇق يېرىگە تېرىغان بۇغدىيىنى سۇغىرىۋېلىش ئۈچۈن كېچىدە بېرىپ چوڭ ئېرىقتىكى سۇنى ئېتىزغا باغلىۋالدى.

باغلىنىش ① «باغلانماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىكى ② ئى. كۆچمە. ۋەقە، ھادىسە ۋە شۇ ھادىسىلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئۆزئارا مۇناسىۋەت؛ ئالاقە: ئەگەر بۇ خۇنپەر-لەر بىلەن ھېچبىر باغلىنىش بولمىسا، ئۇلار مېنى نېمە قىلالايتتى. ③ ئى <پەلس> شەيئىنىڭ ئىچكى زىددىيەت تەرەپلىرى ئوتتۇرىسىدىكى ياكى شەيئىلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئۆزئارا بېقىنىش، تەقەززا قىلىش ۋە بىر-بىرىگە

باغرىمدا كۆيدۇ، ئۈستىخىنىمدا چوغى. * بەگىم ئۆز باغرىنى بىزگە ئاتىدى. ④ كۆچمە. تۇغقان، قېرىنداش: ئېلىقۇل ئۆز باغرىم ئەمەسمۇ، مۇشۇ ئۆيىدە تۇردۇم، قېرىنداشلار خەۋەر ئېلىشتى، كەتمە دېيىشتى. * ئۆز باغرىمىزغۇ؟! بىر قېتىملىقتا كەچۈرۈۋېتىش...! ⑤ ئېتەك، قاپىتال، يان: بۇ يىلىمۇ مۇزتاغ باغرىغا باھار كەلدى.

باغرى تاش باغرى قاتتىق؛ شەپقەتسىز، رەھىمسىز، مېھىر-مۇھەببەتتى كەم؛ بۇ باغرى تاشلار سېنىڭ كۆز ياشلىرىڭغا قارىمىدى. ھەي گۈلەمخان، باغرىلىرى تاشمۇ؟ نېمە مۇشەق-قەتلىر بىلەن چوڭ قىلىمىدۇق بۇ بالىلارنى. * ئۆستەك بويى سۈزۈك تاش، ماڭغانلارنىڭ كۆزى ياش. بۇ پەرمانىنى چىقارغان، نىكۇلاي زالىم باغرى تاش.

باغرى تاشلىق شەپقەتسىزلىك، رەھىمسىز-لىك؛ مېھىر-مۇھەببەتتى كەملىك؛ بۇ دەھشەتلىك سۆزنى نېمىدېگەن ئاسان، نېمىدېگەن باغرى تاشلىق بىلەن ئېيتتى ئۇ! «پىنىڭ دەۋانقىسىم ئويۇنىنىڭ شۇ قىسمىدا باغرى تاشلىق چىرمىشىپ يېتىپتۇ.

باغرى تاشلىق قىلماق رەھىمسىزلىك قىلماق، شەپقەتسىزلىك قىلماق؛ — سىزمۇ ئۆمرىڭىزدە بىرەر باغرى تاشلىق قىلغانىدىڭىز؟ — ھە... بىر قېتىم، كۆپ ۋاقىتلار بۇرۇن، يامان باغرى تاشلىق قىلغانىدىم.

باغرى چىدىماق كۆڭلى چىدىماق؛ دېيىشكە ئەلۋىدا سىزنى چىدامدۇ باغرىمىز بىزنىڭ، يېقىملىق كۆيىڭىز بىرلە ياشايدۇ روھىڭىز سىزنىڭ. **باغرى خۇن** — باغرى قان: ئېلىيىۋۇغا يىگىتنىڭ باغرى خۇن، جىمگىرى كاۋاپتەك بىلىندى.

باغرى خۇن بولماق — باغرى قان بولماق؛ ئوغلىنىڭ قىلغان ئىشىدىن سارىخان ئانىنىڭ باغرى خۇن بولۇشقا باشلىدى.

باغرى سۇنۇق مۇسەبەت ۋە ئېغىر ئوڭۇشسىزلىق سەۋەبىدىن كۆڭلى يارىلانغان، خۇشال ئەمەس: بۇ كىشى يۇرتىمىزغا مۇساپىر-دۇر، مۇساپىر دېگەننىڭ باغرى سۇنۇق، ئۆزى

باغ-ۋارانلىق باغ-ۋارانى بار، باغ-ۋارانغا ئىگە: شۇ ئىككىسى شۇ يۈرگىنىچە باغ-ۋارانلىق بىر يەرگە يېتىپ كېلىپتۇ. * چىرايلىق باغ-ۋارانلىق ھويلىلار ئالدىدىن ئۆتكەننى تۇيماي قېلىپتىمەن.

باغۋەن ئى [پ] باغنى پەرۋىش قىلغۇچى كىشى: سېنىڭدەك بىر ياخشى گۈل، باغدا ياتامدۇ، سورايمۇ مەن باغۋەنلەردىن پۇلغا ساتامدۇ؟

باغۋەنچىلىك ئى — باغۋەنلىك: — مۇدىر ئۆزىنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرغان باغۋەنچىلىك مەيدانىنىڭ باشلىقى مەتسىيەت ئاخۇنغا سوئال نەزىرى بىلەن تىكىلىپ قويغاندىن كېيىن، ئۇنىڭدىن سورىدى، — مېۋىلەرنىڭ ئەھۋالى قانداق؟

باغۋەنلىك «باغۋەن» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى: تۆت ئۆچكىسى بار ئادەمگە باغۋەنلىكنىڭ نېمە كېرىكى، تۆت ئوغلى بار ئادەمگە ياخشى ئاتنىڭ نېمە كېرىكى (ماقال). * — ئەي زامانىمىزنىڭ شاھى! — دەپتۇ كېمىنىڭ دورغىسى، — ئۇنى ئاتەشپەرەسلەر يۇرتىدا قالدۇرۇپ كەلدۇق. ئۇ، ئۇ يەردە بىر باغدا باغۋەنلىك قىلاتتى.

باغىمىيان ئى [پ] يېزىت — باغۋەن: زۇلۇمنىڭ چاھىدىن تارتىپ چىقارغان غەمگۈز-رىمىسەن، يۈرەك تەشنىلىقنى قاندىرۇشتا گۈل ئۇزارمىسەن، بېغىمىنى گۈللىتىپ ئازادە قىلغان باغىمىسەن.

باغىر (باغرى) ئى ① جىگەر، بېغىر: ئۇ ئىككىسى سەككىز كۈندىن بۇيان بىر-بىرىگە قاش ئېتىشىپ يۈردى، مۇمكىن بولسا باغرىنى يېتىرىپ كۆرسەتكۈسى بار ئۇلارنىڭ. ② كۆكرەك، كۆكس، تۆش: باغرىغا باسماق.

* سۇپۇرگە ئاكا، بولۇپمۇ ئېلىقۇل مۇمىن، ياۋاش ئىنىسىنىڭ تەۋەرىۋكى بولۇپ قالغان كىچىكىگە كەنجىتايغا بەك ئامراق ئىدى. ئۇنى كېچىسى باغرىغا بېسىپ، كۈندۈزى قوينغا سېلىپ يۈرۈپ، ئاخىر بەش ياشقا كىرگۈزدى. ③ كۆچمە. كۆڭۈل، دېل، نىيەت، يۈرەك، قەلب: يۇقىرى يارىنىڭ ئۆيى، ئاندىن تۆۋەن دوستىنىڭ ئۆيى، ئوتى

غېرىبىدۇر.

باغرىغا باسماق قويىنغان ئالماق، قۇچاق-
لىسماق: ئاتا-ئانىسى: — ۋاي جېنىم بالام،
بارمۇسەن؟ نەلەردە يۈرىسەن؟ ئاكاڭلار سېنى
ئۇلۇپ كېتىپتۇ دەپ كەلگەندى، دەردىڭدە يىغلاپ
يۈرۈپ كۆز نۇرمىزدىن ئايرىلدۇق بالام، — دەپ
يىغلاپ بالىسىنى باغرىغا بېسىپتۇ. * ئوقۇتقۇچى-
لارنىڭ ئاغزىدىن «ئالىمجان سىنىپىمىزدىكى
ئۈلگىلىك ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىرى» دېگەن ماختاش-
لارنى ئاڭلىغاندا، باشقا ئاتا-ئانىلارنىڭ ئالدىدا
پەخىرلىنىپ بېشىدىن سىلىنغانىدى؛ «داشۇدە
ئوقۇپ ئىزىپنەر بولىمەن» دەپ ئېيتقاندا، «مەقسە-
تىڭگە يەت ئوغلۇم»، دەپ باغرىغا باسقانىدى.

باغرى قاتتىق ← باغرى تاش: — قاراڭلار
ئاۋۇ تازىمۇ باغرى قاتتىق بوۋاي ئىكەن. شۇ
ساقلى بىلەن ئۆزى ئېشەككە مىنىۋېلىپ، كىچىك-
كىنە بالىنى پىيادە ماڭدۇرۇپتۇ، — دەپ غودۇڭ-
شىپتۇ يولنىڭ بويىدا ئولتۇرغان بىرنەچچە كىشى.
باغرى قاتتىقلىق ← باغرى تاشلىق:
— نېمانداق باغرى قاتتىقلىق قىلىدىغانسىز كىچىك-
كىنە بالغا، — دېدى ئايشەمخان يولدىشىغا.

باغرى قارا قان ← باغرى قان: ئەرزىمىنى
ئىشىتىڭ ئەمىرزادىلار، باغرى قارا قان بولغان
مەن ئەمەسمۇ، ئۆز تېغىمىدىن كەتكەن شېھىتىزا-
دىلار، ئىزدىگىنىڭ شامى جاھان مەن ئەمەسمۇ.
باغرى قان غەم-قايغۇسى چەكسىز ئېغىر،
دەردى تولا، ئېغىر بەختسىزلىككە ئۇچرىغان،
بېشىغا ئېغىر كۈن چۈشكەن: ئېلىيوۋغا يىگىتنىڭ
باغرى قان، جىگرى كاۋاپتەك بىلىندى.

باغرى قان بولماق ئېغىر بەختسىزلىككە
ئۇچرىماق، بېشىغا ئېغىر كۈن چۈشمەك،
ئېغىر دەرد تارتماق: باغرى قان بولغان كىشى.
باغرى قانماق ← كۆڭلى قانماق:
ئەمدى مەن باغرىم قانغۇچە زۇرنال كۆرەلەيدىغان
بولۇپتىمەن.

باغرى كاۋاپ بىرەر نەرسىنىڭ دەردىدە،
ئىشقىدا، ئارزۇسىدا كۆيگەن، ئۆرتەنگەن:
قولۇڭ ئۇزات، قويۇڭغا تارت باغرى كاۋاپىنى،

تەشنا يۈرەك سەندىن كۈتەر شېرىن جاۋابى...
باغرى كاۋاپ بولماق بىرەر نەرسىنىڭ
دەردىدە، ئىشقىدا، ئارزۇسىدا كۆيىمەك،
ئۆرتەنگەن: كۈنلەر كۆتۈپتۇ، يىگىت مېلىكىنى
كېچە-كۈندۈز ئويلاپتۇ، باغرى كاۋاپ بولۇپتۇ.
ئاغزىدىن چىققىنى نەپەس ئەمەس، بەلكى
كۆيۈۋاتقان يۈرىكىدىن چىققان ئىس بولۇپتۇ.
* ئەجەبمۇ كەلىمىدىكى يارىم، مېنىڭ ھالىم خاراب
بولدى، سېنىڭ ئىشقىڭدا، دەردىڭدە كۆيۈپ باغرىم
كاۋاپ بولدى.

باغرى كەڭ ① قۇچىقى، ئېتىكى كەڭ:
مېھرىڭ شۇنچە ئىسسىق ھەم باغرىڭ شۇنچە كەڭ،
ئەي ماڭا جان بەرگەن ئانىجان ۋەتەن. ②
كۆڭلى-كۆكسى كەڭ، سېخىي، مەرد؛
ھەممىگە مەرھەمەتتى كەڭ ۋە قولى ئوچۇق:
قىل ئەزىز ئۆمرۈڭگە مەردلىكىنى بايراق، ئادەملەر
ئەزەلدىن مەردلەرگە ئامراق، تارىختا ئۇنتۇلماس
مەردلەر قىسسىسى، مەردلەرنىڭ باغرى كەڭ
پايانسىز يايلاق.

باغرىنى ئەزەك ① كۆڭلىگە، قەلبىگە
قاتتىق تەسىر قىلماق: ئېرتىمەك: قوينى
ھەيدەپ ئىككىسى، ساھىلارنى كېزىپتۇ. يىگىت
نەيدە تۆككەن مۇڭ، قىز باغرىنى ئېزىپتۇ. ② كۆڭ-
لىنى قاتتىق ئازابلىماق، يۈرىكىنى ئەزەك:
ئەگەر ماڭا چىن دوست بولىدىغان بولساڭ،
مۇنداق گەپلەر بىلەن باغرىمنى ئەزەم.

باغرىنى تىلماق قاتتىق ئازاب ۋە دەردكە
سالماق: ھەتتا تۇغۇلغان كىچىك بوۋاقمۇ، يىغلاپ
سالاتتى ئېچىپ كۆزىنى، ئانىلارنىڭمۇ باغرىنى
تىلىپ، سارغايىتقانىدى گۈدەك يۈزىنى.

باغرىنى چاك ئەتمەك ← باغرىنى تىلماق:
غۇنچە لەۋ ئاچتى كۈلۈپ مېھرى بىلەن باققاچ
ھاۋا، قىلدى باغرىنى چاك ئېتىپ گۈل بەرگىدە
بۇلبۇل ناۋا.

باغرى ئىسسىق مېھرىبان، غەمخور، خۇش
چىراي: «بۇلاقبېشى» ئەي گۈزەل ماكان،
باغرى ئىسسىق، ئۇلۇغ ئانىجان. ساغلام ئۆسۈپ
يېتىلگەن سەندە، نىزاردەك ئۇستاز-غەزەلخان.

باغرى يارا — باقتۇرغۇزماق

يەرگە يېقىپ ياتماق: يەر باغىرلاپ ئىلگىردە-
 لىمەك. * قولى قاتتىق يارىلانغان پىلىموتچىك
 ياقۇبىنى بىر جەڭچى يەر باغىرلاپ ئېلىپ قايتتى.
 * ئۇلارنىڭ بەزىلىرى قارىغا ئېتىش مەشىقى،
 دۈشمەنگە ئىتتىك ئۇرۇش مەشىقى، يەر باغىرلاپ
 يۈرۈش مەشىقى، گرانات ئېتىش مەشىقى ئۆتكۈز-
 مەكتە. ② گەۋدىسىنى يېقىن قىلىپ ياكى
 ياندېشىپ يۈرمەك؛ ياقىلاپ، قاپتاللاپ،
 بويلاپ ماڭماق: قارلىغاچ يەر باغىرلاپ ئۇچۇ-
 ۋاتىدۇ. * شانپاز تام باغىرلاپ، قوناقلارنىڭ
 ئىچى بىلەن يۈگۈرۈپ كەتتى. * تۆمۈر بوۋا
 قوتاندىن ئايرىلىپ، تاغ باغىرلاپ يولغا چۈشتى.

باقار ① «باقماق» پېتىلىنىڭ يەنە بىر خىل
 سۈپەتتىشى. ② ئىسىم بىلەن قوشۇلۇپ كېلىپ
 «باققۇچى، قارىغۇچى» دېگەن مەنىسىنى
 بىلدۈرۈىدۇ: ئات باقار. ئىشك باقار. * ئۇنىڭ
 20 يىلغا يېقىن ئۆمرى مەخسۇت بەگنىڭ ئاتخاندە-
 سىدا ئات باقار، ئات يېتىلگۈچى بولۇپ رىيازەت
 چېكىش بىلەن ئۆتتى.

باقالى ئى [پ] ئۇن، قوي يېغى، سۈت،
 شېكەر، ھەسەل، ياڭاق، ئۈزۈم، تۇخۇم،
 سودا، قەھۋە قاتارلىقلارنى سېلىپ خېمىرنى
 سۇيۇق قىلىپ يۇغۇرۇپ، دۇخوپىكىدا پەشۇ-
 رۇلىدىغان بىر خىل يېمەكلىك.

باقان ← باقاندەك.

باقاندەك سۈپ. راۋۇرۇس، كېرەككە كېلە-
 دىغان؛ قابىل: توختى ئاخۇن ئاكىنىڭ باقاندەك
 تۆت ئوغلى بار. ئۇلار ھەر جەھەتتىن يېتىشىپ
 كەتتى.

باقاۋۇل ئى. تارس. پادىشاھ، خان سارايدە-
 لىرىدا پادىشاھ ۋە خانلارغا تاماق تەييارلاشقا
 مەسئۇل مەنەسپدار: پادىشاھ ھېلىقى مەخلۇقىنى
 جاڭگالغا مېھماندارلىققا تەكلىپ قىلىشقا باقاۋۇل-
 لارنى بۇيرۇپتۇ.

باقتۇرغۇزماق «باقماق» پېتىلىنىڭ قوش
 مەجبۇرىي دەرىجىسى: — مۇشۇ يەرگە چوڭ بىر
 باغ بىنا قىلدۇرۇپ دۇنيادىكى بارلىق قۇشلارنى

باغرى يارا ئوڭۇشىسىزلىق ۋە زەربىدىن
 كۆڭلى رەنجىگەن، كۆڭلى ئاغرىغان، كۆڭ-
 لىدە دەردى بار: مېھرىلىك سۆيىدى- دە،
 تۆكتى ئۈنچە ياش، باش قويۇپ شۇ يار باغرىغا
 مېنىڭ.

باغرى يۇمشاق ← كۆڭلى يۇمشاق:
 تۇ دادىسىنىڭ ئىرادىسىنى قانداق بويسۇندۇرالى-
 سۇن! پەقەت شۇ مېھرىبان باغرى يۇمشاق ئانىغا
 ئۆز ھالىنى ئېيتىش كېرەك- تە!

باغرى يۇمشاقلىق ← كۆڭلى يۇمشاقلىق:
 تولىمۇ باغرى يۇمشاقلىق قىلىپ كەتسىمۇ جان
 توشىمىغۇدەك بۇ جاھاندا، دەپ ئويلىدى
 ھاشىمجان باياتىن بولغان ۋەقەنى كۆز ئالدىغا
 كەلتۈرۈپ.

باغىرتاق ئى. تارس. ئاياللارنىڭ كۆكسىنى
 ئاسراش، كۆتۈرۈش ۋە يوشۇرۇش ئۈچۈن
 كۆكسىگە تاقايلىدىغان بۇيۇم.

باغىرلاتماق «باغىرلىماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇ-
 رىي دەرىجىسى: تاڭ ئاتقاندا تۇرسۇن ئاكىم
 بۇغدايلىققا چىقىپ قارىسا، كېچىچە يامغۇر ئارىلاش
 چىققان قاتتىق بوران دان تۇتۇۋاتقان بولۇق
 بۇغدايلارنى يەر باغىرلىتىپ ياتقۇزۇۋاتقانلىقىنى
 كۆرۈپ، مول ھوسۇلدىن ئۈمىدسىزلەندى.

باغىرلاشماق «باغىرلىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك
 دەرىجىسى: ئۇلار تاغ باغىرلىشىپ تۆۋەنگە
 چۈشۈپ ئېلىشانىڭ يېنىغا يېتىپ كەلگەندە، ئېلىشا
 راۋابىنى قورام تاشقا يۆلەپ قويۇپ تەمكىن
 ئولتۇرۇپ «زېرەك دېھقان» توغرىسىدا ھېكايە
 سۆزلەشكە باشلىغانىدى.

باغىرلىغۇچى سۈپەتدە. گەۋدىسى ياكى
 باغرىنى يەرگە يېپىشتۇرۇپ ماڭىدىغان؛ غولى
 يەرگە يېپىشىپ ئۆسىدىغان: يەر باغىرلىغۇچى
 ھايۋانلار. باغىرلىغۇچى ئۆسۈملۈكلەر.

باغىرلىغۇچى ئۆسۈملۈكلەر <بوت>
 يۆڭمەچ غولى ياكى ياماشقۇچى غولى بولغان
 ئۆسۈملۈكلەر.

باغىرلىماق پ ① باغرىنى، گەۋدىسىنى

ئالماق: بالا باقماق. كېسەل باقماق. * بىز ئۇنى 13 يىل يېمەي يېتىدۈرۈپ، كېمەي كېيىدۈرۈپ باقتۇق. * يۇرتقا بارغاندىن كېيىن ئاچام بىلەن ئىككىمىز ئانامنىڭ كېسىلىنى باققاچ، سىزنىڭ توغرىڭىزدا سۆزلەپ بەردىم. ⑤ ئۆي ھاياتلىرى ۋە ئۆي قۇشلىرىنى پەرۋىش قىلماق، ئاسىد-رىماق، ئوتلاتماق: پادا باقماق، توخۇ باقماق. * ياش چاغلىرىدا يېتىم قالغان سادىق ئاتا-ئانىسىنىڭ قەرزى ئۇچۇن خىزىرىنىڭ قوپىنى بېقىشقا باشلاپتۇ. * ئالتاي باقتىم قوپىنى، بىر كۆرمىدىم بويۇڭنى. كۆرسەتمىسىڭ كۆرسەتمە بۇرە يېسۇن قويۇڭنى. ⑥ ئاقتۇرماق، ئىزدىمەك: يانچۇقنى باقماق. * ئاپا، ئاشخاننى بېقىپ بېچاقنى تاپالمىدىم، نەدە قويغاننىڭ. ⑦ تېپىپ ئۆلتۈرمەك: پىت باقماق، باش باقماق. * ئۇنىڭ بېشىنى بېقىپ قويساڭ بولمامدۇ، پىت بولۇپ قالغانغا ئوخشايدۇ، — دېدى قاسم ئايالىغا. ⑧ كۆچمە، يېمەك، ئىچمەك: ئاشقا باقماق. * قېنى يولداشلار، نانغا بېقىڭلار، چايدىن ئېلىڭلار. ... * خوش قېنى، — غۇلام قوشۇقنى چۆپكە پاتۇرۇ-ۋېتىپ، بېشى بىلەن شوپۇرغا ئىشارەت قىلدى، — بېقىڭ، ئۇستام. ⑨ مۇۋاپىقلاشقان، ماسلاشقان ھالدا ئىش تۇتماق: زامان ساڭا باقمىسا، سەن زامانغا باق (ماقال). * ئەتتەن تۇرۇپ قوشناڭغا باق (ماقال). * ئاپتاپنىڭ چىقىشىغا باق، سۇنىڭ ئېقىشىغا (ماقال). * ئۇ جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتىغا بېقىپ تەرەققىي قىلىدۇ. * دادا، مەن ساڭا يەنە بىر ئېيتاي، — دېدى سابىر جاراڭلىق ئاۋازدا، — ئەمدى بۇ يېڭى دەۋر، ھەممە ئىش يېڭىچە بولىدىغان زامان! سەنمۇ ئەمدى زامانغا باق! ⑩ رەۋىشداشلار بىلەن بىرىكىپ كېلىپ تۇس مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ. (1) ئىش-ھەرد-كەتنى بېجىرىشكە ئۇرۇنۇشنى بىلدۈرىدۇ: مەن ھېچقاچان يالغان سۆزلەپ باقمىغان. * بىز ئەمدى يەنە ئېنگېلىسنىڭ بايانلىرىنى كۆرۈپ باقايلى. (2) ئىش-ھەرىكەتنى سىناپ كۆرۈش، بېجىرىش، قىلىپ بېقىش مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ: يەپ باقماق. تېپىپ باقماق.

شۇ باغقا يىغدۇرۇپ باقتۇرغۇز سىلا بولمامدۇ؟ — دېدى مەلىكە شاھزادىغا.

باقۇرماق «باقماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: شۇجىلىقنى يەنە ئۆزەڭ ئۆتەۋاتە-سەن، مەن نېمە ئۇچۇن قويۇمنى باشقىلارغا باقتۇرىدىكەنمەن؟

باققال ئى [ئە] قوغۇن-ئاۋۇز، مېۋە-چېۋە بىلەن تىجارەت قىلغۇچى: ئۇ بىر ئىش بىلەن كوچىغا چىقىپ، ھېلىقى ساقچىنىڭ قاسم باققال بىلەن كاۋاپخاندا ھاراق ئىچىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى.

باققالچىلىق (توغرىسى: باققاللىق) — باققاللىق.

باققاللىق ئى. قوغۇن-ئاۋۇز، مېۋە-چېۋە بىلەن تىجارەت قىلىش كەسپى: بۇ چاغلاردا ئۇ 28-29 ياشلارغا بېرىپ قالغان بولۇپ، بىر تەرەپتىن يەر تېرىدى، يەنە بىر تەرەپتىن باققاللىق قىلدى. دەرۋەقە ھال-كۈنى بىر ئاز ياخشىلاندى.

باقما سۈپ. مەخسۇس بېقىش، ئۆستۈرۈش يولى بىلەن يېتىشتۈرۈلگەن، بېقىلغان.

باقىماق پ. ① نەزەر تاشلىماق، نەزەر سالماق، قارىماق: كۆككە باقما، كۆپكە باق (ماقال). * ئەركىن چەكسىز ئىپتىخار ئىچىدە بۇ سوتسىيالىستىك يېڭى يېزىنىڭ مەنزىرىسىگە ھەۋەس بىلەن باقتى. * قىزىل گۈللەر ئىچىدە غۇلچىسىنى ساقلىدۇق، شۇنچە خەقلەر كېلىۋىدى ھېچ كىشىگە باقمىدۇق. ② قاراشلىق بولماق: ئاغزىغا قارىماق: بايىغا باققان قۇل بولار، كەمبەغەلگە باققان گۈل بولار (ماقال). * باي بايىغا باقار، سۇ سايىغا ئاقار (ماقال). ③ كۆزەتمەك، قاراپ تۇرماق، ساقلىماق، مۇھاپىزەت قىلماق: ئۇنى ئىككى پايلاقچى بېقىپ تۇرۇپتۇ. * ئۇ ھەر كۈنى كېچىدە خامان باقاتتى. بۈگۈن قانداقتۇر ساقسىز بولۇپ قېلىپ خامان بېقىش ۋەزىپىسىنى قاسمغا ئۆتكۈزۈپ بەردى. * — قوغۇن بېقىۋاتقان كىم؟ — دەپ توۋلىدى ئۇ يىراقتىن. ④ تەرىپىد-لىمەك، پەرۋىش قىلماق، ھالىدىن خەۋەر

باقمچى — باكتېرىيە

باقىي دۇنيا ئۇ ئالەم، قىيامەت، ئاخىرەت: ئەگەر بۇ ئالما بولمىغان بولسا، قىز باقىي دۇنياغا كېتەتتى. * سۇلايمان توپىشىنىڭ باقىي دۇنياغا راۋان بولۇشى تەقدىرىي ئاللانك ئىلىم ھېكمىتى. **باك** ئى [ر<فران] سۇ ۋە ماي قاتارلىق سۇيۇقلۇق قاچىلىنىدىغان مېتال ياكى يالتىراق تۇك: باكتىكى سۈپسۈزۈك ماي تەۋرىنىپ چايقىلاتتى.

باكالاور ئى [ر] بەزى دۆلەتلەردە ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزگەن ئوقۇغۇچىلارغا بېرىلىدىغان ئەڭ تۆۋەن دەرىجىلىك ئىلمىي ئۇنۋان.

باكتېرىئوفاگ ئى [ر] <بئول> مىكرو ئورگانىزملارنىڭ بىر خىلى، شەكلى قۇمچاققا ئوخشايدۇ، باكتېرىيىلەرنى ئېرىتىلەيدۇ. ئۇ قۇيرۇق قىسمى بىلەن باكتېرىيە تېنىگە بۆسۈپ كىرىپ، كۆپ مىقداردا كۆپىيىش ئارقىلىق باكتېرىيىنى ئېرىتىۋېتىدۇ. مەلۇم بىر خىلدىكى باكتېرىئوفاگ پەقەت ئۆزىگە ماس كېلىدىغان باكتېرىيىسىگىلا قارىتا رول ئوينىيالايدۇ.

باكتېرىئوفاگ دېغى <بئول> تەركىبىدە باكتېرىيە بولغان قاتتىق ئۆستۈرگۈچ ئوزۇقتا باكتېرىئوفاگ باكتېرىيە ھۈجەيرىلىرىنى پارچىلىغاندىن پەيدا قىلغان سۈزۈك داغ؛ شەكلى كۆپ خىل بولىدۇ، بەزىلىرى گەردىش شەكلىدە كېلىدۇ، بەزىلىرى كۆپ قەۋەتلىك مەركەز داش چەمبەرگە ئوخشايدۇ، يەنە بەزىلىرى سەل يۇمىلاق كېلىدۇ. ئۇلارنىڭ چوڭ-كىچىكلىكىمۇ ئوخشاشمايدۇ.

باكتېرىئولوگ ئى [ر] <بئول> ← باكتېرىيىشۇناس.

باكتېرىئولوگىيە ئى [ر<گرېك] <بئول> ← باكتېرىيىشۇناسلىق.

باكتېرىيە ئى [ر<گرېك] <بئول> مىكرو

* شۇنداق بولسىمۇ سوراپ بېقىش كېرەكمىكن. **باقمىچى** ئى. چارۋا، ئۆي قۇشلىرىنى بېقىش ۋە سۇ مەھسۇلاتلىرىنى يېتىشتۈرۈش، كۆپەيتىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى.

باقمىچىلىق ئى. چارۋا ۋە سۇ مەھسۇلاتلىرىنى بېقىش ھەم كۆپەيتىش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىش كەسپى: دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىقتىن ئېشىپ قالغان بىر قىسىم ئەمگەك كۈچلىرى مۇلازىمەت خىزمىتى، سودا، باقمىچىلىق كەسپى بىلەن شۇغۇللاندى.

باقىلە ئى <بوت> ① پۇرچاق ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىلىلىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، غولى چاسا شەكىلدە، ئىچى كاۋاك؛ گۈلى ئاق، يۈزىدە سۆسۈن رەڭلىك دېغى بار؛ قاسراقلىق مېۋە تۇتىدۇ؛ ئۇرۇقنى يېگىلى بولىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى ياكى ئۇرۇقى.

باقىمەندە سۈپ [ئە+پ] مەڭگۈلۈك، ئەبە-دېيلىك، دائىمىيلىق: بۇ دۇنيا ھېچكىمگە باقمەندە ئەمەس.

باقىمەندىلىك «باقىمەندە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: كونا كادىرلار بىلەن يېڭى كادىرلارنىڭ ئورۇن ئالماشتۇرۇشى تەبىئىي قانۇنىيەتكە ئۇيغۇن، ئىلمىيلىققا ئىگە، باقمەندىلىك تۈزۈم ئىلمىي قانۇنىيەتكە خىلاپ.

باقىي [ئە] ① سۈپ. دائىمىي، ئەبەدىي، مەڭگۈ، مەڭگۈلۈك، ئۆلمەس: باقىي ئالەم. * مەن ساڭا باقىي ئەمەس، كىمىنىڭ قولىدا بولسام، شۇنىڭغا ئىشلەيمەن. * ئەگەر ياسىن خوجا خەت يازمىغان بولسا، ئۇكا، ئېھتىمال ئىككىمىزنىڭ دىدار كۆرۈشۈشى ئۇ دۇنياغا باقىي بولۇپ قالاتتىمىكىن! ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

باقىي ئالەم ← باقىي دۇنيا: — ئامبارنى ئاچمىسەن، يوق؟! ئاچمىساڭ ئامبىرنىڭ ئۆزەڭگە يەرلىك بولىدۇ، يەردىكى مانا شۇ تۈكۈرۈكۈم سىڭگىچە جاۋاب بەرمىسەڭ، ئۆزەڭنى باقىي ئالەمدە كۆر!

دىغان خىمىيىۋى ماددا.

باكتېرىيە قوراللىرى <ھەرب> تۈرۈمۈك باكتېرىيە ۋە كېسەللىك باكتېرىيىسى پەيدا قىلىدىغان زەھەرلىك ماددىلار ئارقىلىق ئادەم ۋە ھايۋانلارغا زىيان - زەخمەت يەتكۈزىدىغان قوراللار.

باكتېرىيە ئوغۇتى <بىئول> سۈنئىي ئۇسۇلدا ئۆستۈرۈلگەن ئازوتىنى تۇراقلاشتۇرغۇچى باكتېرىيە، يىلىتىز باكتېرىيىسى ۋە فوسفور باكتېرىيىلىرى ئارقىلىق ياسالغان باكتېرىيىدە - لىك ياسالما، ئۇ تۇپراق تەركىبىگە كىرگەن - دىن كېيىن ھاۋادىكى ئازوتىنى تۇراقلاش - تۇرۇپ، زىرائەتلىرى شۈمۈرەلەيدىغان ماددىلارنى ھاسىل قىلىدۇ ياكى تۇپراقتىكى فوسفور ۋە كالىيلىق ماددىلارنىمۇ زىرائەتلىرى شۈمۈرەلەيدىغان ماددىغا ئايلاندۇرىدۇ.

باكتېرىيە ئۇرۇشى <ھەرب> - باكتېرىيە قوراللىرىنى ئىشلىتىش ئارقىلىق قىلىنىدىغان ئۇرۇش.

باكتېرىيە ئېرىتكۈچ <بىئول> باكتېرىيىلەرنى ئېرىتەلەيدىغان ماددىلار. بۇ خىل ماددىلار باكتېرىيە ھۆججە يەرەردىسىنى تۈزگۈچى كۆپ قەتلىك ماددىلارنى پارچىلاپ، باكتېرىيىلەرنىڭ ۋەيران بولۇشى ۋە ئۆلۈشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. كۆز يېشى، ماڭىقا، شۆلگەي، ئاق قان دانىچىسى ۋە تۇخۇم ئېقى قاتارلىقلارنىڭ تەركىبىدە باكتېرىيە ئېرىتكۈچ بولىدۇ.

باكتېرىيىگە قارشى فاككتور <بىئول> باكتېرىيىلەرنىڭ ئۆسۈشى ۋە بۆلۈنۈشىنى توسىدىغان بىرىكمە ياكى تەبىئىي ھالەتتىكى ماددىلار.

باكتېرىيىگە قارشى قان زەردابى <بىئول> كېسەللىك باكتېرىيىسىنى ھايۋانلار تېنىگە ئۆكۈل قىلغاندىن كېيىن ئېرىشكەن قان زەر -

ئورگانىزمىلارنىڭ چوڭ بىر تۈرى، تېنى ئىنتايىن كىچىك بولۇپ، پەقەت مىكروسكوپلار ئارقىلىقلا كۆرۈشكە بولىدۇ. ئۇنىڭ شارىسى مان، ئاياقسىمان، بۇرمىسىمان، يايىسىمان ۋە يىپسىمان قاتارلىق كۆپ خىل شەكىللىرى بولىدۇ. ئادەتتە بۆلۈنۈش ئارقىلىق كۆپىيىدۇ. ئۇ تەبىئەتكە كەڭ تارقالغان بولۇپ ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ، بەزىلىرى ئىنسانلار ئۈچۈن پايدىلىق بولسا، بەزىلىرى ئىنسانلار ۋە چارۋىلارنى كېسەل قىلىدۇ.

باكتېرىيە ئانتىگېنى <بىئول> باكتېرىيە تېنىنىڭ ئانتىگېنى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇ گرام مەنپىي ئاياقچە باكتېرىيىسىنىڭ ئانتىگېنى بولۇپ، خىمىيىۋى تەركىبى مايلىق شېكەردىن ئىبارەت.

باكتېرىيە بوھىمىسى <ھەرب> تۈرلۈك كېسەللىك باكتېرىيىسىدىن كېلىپ چىققان زەھەر - لىك ماددىلار ئارقىلىق ئادەم ۋە ھايۋانلارغا زىيان - زەخمەت يەتكۈزۈشىدىغان بىر خىل بومبا.

باكتېرىيە توپلىمى <بىئول> يەككە باكتېرىيە ياكى ئۇنىڭ سپورىسى قاتتىق ئۆستۈرگۈچ ئوزۇقتا كۆپىيىپ، كۆز بىلەن كۆرگىلى بولىدىغان دەرىجىدە شەكىللەنگەن باكتېرىيە كائونىسى.

باكتېرىيە قوشۇغۇچى <تېب> ئۆز تېنىگە كېسەللىك باكتېرىيىسىنى يۇقتۇرۇۋالغان بولسىمۇ كېسەللىك ئالامىتى كۆرۈلمىگەن ياكى كېسەل بولۇپ ساقايغاندىن كېيىن كېسەللىك باكتېرىيىسى يوقالمىغان ۋە بۇ خىل كېسەللىك باكتېرىيىسىنى باشقىلارغا يۇقتۇرىدىغان ئادەم.

باكتېرىيە خلوروفىلى <بىئول> ئاز ساندىكى ئۆزلۈكىدىن ئوزۇقلىنىدىغان باكتېرىيىلەردىن تېپىلىدىغان، خلوروفىلىغا ئوخشاپ كېتىدۇ.

دەپ. بۇ خىل قان زەردابىنى ئىشلىتىش ئارقىلىق ئادەملەردىكى يۇقۇملۇق كېسەللىك-لەرنىڭ ئالدىنى ئالغىلى ۋە ئۇنى داۋالىغىلى بولىدۇ.

باكتېرىيەلەرنى چەكلەش رولى <بىئول> مىكرو ئورگانىزملارنىڭ فىزىكىلىق، خىمىيەلىك ۋە بىئولوگىيەلىك ئامىللىرى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئۆسۈش ۋە كۆپىيىشىنى چەكلەش رولى. بۇ ئامىللار يوقالغاندىن كېيىن مىكرو ئورگانىزىملار ئۆزىنىڭ نورمال ھاياتىنى پائالىيىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدۇ.

باكتېرىيەشۇناس ئى [ر] <گىرېك+پ> <بىئول> باكتېرىئولوگىيە ئىلمى بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى، باكتېرىئولوگىيە مۇتەخەسسسىسى، باكتېرىئولوگ.

باكتېرىيەشۇناسلىق ئى <بىئول> باكتېرىيە-لەرنىڭ ھالىتى، تۈزۈلۈشى، تۈرى ۋە ھاياتى پائالىيەت قانۇنىيىتىنى؛ باكتېرىيە-لەرنىڭ سانائەتتىكى ئېچىتىش ھەم ئىنسان ۋە جانلىقلاردا بولىدىغان كېسەللىكلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى تەتقىق قىلىدىغان ئىلىم؛ باكتېرىئولوگىيە.

باكتېرىيەلىك سۈپ. باكتېرىيەسى بار، باكتېرىيەگە ئىگە؛ باكتېرىيەلىك تولغاق. **باكتېرىيەلىك تولغاق** <بىئول> بىر خىل يۇقۇملۇق كېسەل قوزغاتقۇچى تولغاق تاياقچە باكتېرىيەسى. ئالامەتلىرى: قىزىش، قورساق ئاغرىش، قۇرۇق ئىنجىقلاش، ئىچى سۈرۈش، تەرەت ئىچىدە يىرىگىلىق قان ۋە شىلەشنىق سۇيۇقلۇق ئارىلاش كېلىش قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

باكتېرىيەلىك يەم-خەشەك <بىئول> چارۋىلار ئۈچۈن پايدىلىق مىكرو ئورگانىزملارنى ئىشلىتىپ ئېچىتىش ئارقىلىق تەييارلانغان بىر خىل ئوزۇقلۇق.

باكتېرىيە ئى [ر] <بىئول> — **ۋاكسىنا**. **باكتېرىيە** ئى [ر] <خىم> فېنول بىلەن فورمالدېگىتنى سىنتېز قىلىش ئارقىلىق ياسالغان بىر خىل يالىتىراق، قاتتىق ۋە يۈزى سىلىق كېلىدۇ، ئاساسەن توك ئىزولياتور ماتېرىيالى قىلىنىدۇ. ئۇ يەنە «فېنول-فورمالدېگىت يالىتىراق» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

باگاژ (باگاژى) ئى [ر] <فران> <كونا> يولۇچىلار يۈكى.

باگۇ ئى [خەن] <تىل> ماقالە يېزىش، نۇتۇق سۆزلەش قاتارلىقلاردا قوللىنىدىغان بىر خىل مەنىسىز، قېتىپ قالغان، ئۆلۈك، ناچار ئىستىل؛ پارتىيە باگۇسى.

باگۇچىلىق ئى <تىل> باگۇ ئىستىلى بىلەن شۇغۇللىنىش؛ باگۇچىلىققا قارشى تۇرۇش.

باڭ I ئى [خەن] ① ئېلان قىلىنغان تىزىملىك. ② يازما چوڭ خەتلىك ئېلان.

باڭ چىقارماق ئېلان قىلىنىدىغان تىزىملىكنى ئوقۇتۇرماق.

باڭ كۆتۈرمەك قارىتا ئويۇندا ئويۇن تۇتقۇچىنى بەلگىلەش ئۈچۈن قارىمۇقارشى تەرەپ قولغا ئالغان قارىتىنى سېلىشتۇرماق.

باڭ II ئى [خەن] جان ت. قاداق .

باڭ III ئى [پ] يېرىم مېتر ئۇزۇنلۇقتىكى قۇرۇق ياغاچتىن ئىچى كاۋاك قىلىپ ئويۇلغان، چوڭ ئىككى چوكا بىلەن ئۇرۇلىدىغان يەرلىك ياغاچ ناغرا.

باڭ چالماق باڭنى چوكا ياغاچ بىلەن مەلۇم رىتىدە ئۇرۇپ ئاھاڭ چىقارماق.

باڭلىق سۈپ. جان ت — **قاداقلىق**؛ بىر باڭلىق چايدان.

بال I ئى. يېزىت. ھەسەل؛ چىمەنلەرنىڭ لېۋىدىن تۆكۈلدى ئەنئەنە، ئالما، ئانار باغرىدىن ئاقىتى بال، شېكەر.

بال قارىغاي <بوت> قارىغاي ئائىلىسىدىكى

كېچىك ھاياۋان ياكى تۇخۇمدىن چىققان قۇش: قاغا بالام ئاپىئاق دەيدۇ، كىرپە بالام يۇمشاق دەيدۇ (ماقال). ⑦ سۇپ. بىر تۈردىكى چوڭ-كېچىك نەرسىلەرنىڭ كېچىكى؛ بالا مەش. بالا توقاچ. بالا يەك. بالا تام.

بالا باققۇچى باشقىلارغا ياللىنىپ ئۇلارنىڭ بالىلىرىنى باقىدىغان ۋە ئۆي ئىشلىرىنى قىلىدىغان ئايال.

بالا بواھاق ① چوڭ بولۇپ، ئۆسۈپ يېتىل-مەك؛ بالا، بالا بولغۇچە، ئانىسى موما بولار (ماقال). * ئۇنىڭ بالىسى خېلى ياخشى بالا بولۇپتۇ. ② مەلۇم سەۋەب بىلەن باشقىلارنىڭ پەرزەنتلىكىدە، تەربىيىسىدە ئۆسۈپ يېتىل-مەك، شۇ كىشىلەرگە ئۆز ئاتا-ئانىسى قاتارىدا مۇئامىلە قىلماق؛ — ئانا سىزمۇ يالغۇز ئىكەنسىز، سىزگە بالا بولۇپ، قېشىڭىزدا تۇرۇپ خىزمىتىڭىزنى قىلساق، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ بالىلار.

بالا تاپماق (ئەرگە نىسبەتەن) پەرزەنت كۆرمەك، بالىلىق بولماق؛ ئۇ توي قىلىپ ئۈچ يىلغىچە ئارقا-ئارقىدىن تاپقان بالىلىرىنىڭ ھەممىسىلا قىز ئىدى.

بالا تاشلاش <زوتول> بوغازلىق جەريانى ئوتتۇرا يولدا ئۈزۈلۈپ قېلىپ، تۆرەلىمىنىڭ ۋاقتىسىز تۇغۇلۇشى ياكى چۈشۈپ كېتىشى. ئۇ سەۋەبلىرىنىڭ ئوخشىماسلىقىغا قاراپ ئادەتتىكىچە بالا تاشلاش، يۇقۇملۇق بالا تاشلاش، پارازىتلىق بالا تاشلاش قاتارلىق-لارغا بۆلۈنىدۇ.

بالا تام <بن> ئۆي-تىمارەت سىرتقى تاملارنىڭ ئۆگزىدىن ئېشىپ چىقىپ تۇرغان پاكىز قىسمى. ئۇ بىنانىڭ كۆركەم كۆرۈنۈشى، ئۆگزىدىكى نەرسىلەرنىڭ سىرتقا كۆرۈنمەسلىكى قاتارلىق جەھەتلەردە رول ئوينايدۇ.

بالا سىزىپ كەتمەك ئۆزىنىڭ ئېغىر ئايغلقى

يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ، يوپۇرمىقى يىڭنە شەكىللىك ۋە يېپسىمان بولىدۇ؛ ئائىلىق گۈلى سېرىق، ئائىلىق گۈلى يېشىل قوڭۇر رەڭدە؛ مېۋىسى يۇمىلاق تۇخۇم شەكلىدە كېلىدۇ، سىرتقى يۈزىدە تەڭگىچە-لىرى بولىدۇ؛ ياغىچى پۇختا، چىڭ بولۇپ شىپال قىلىشقا بولىدۇ؛ دەرەخ مېيىدىن ئىسكىپىدار ئىشلەشكە بولىدۇ.

بال قوشۇقى ھەسەلنى ئىستېمال قىلىشتا ئىشلىتىدىغان بىر خىل كىچىك قوشۇق؛ بال قوشۇقىدا دورا ئىچمەك.

بال ھەرىسى ھەسەل ھەرىسى؛ ياش نېفىتچى قەلبىگە ئوت ياقىتى قىزنىڭ ۋەدىسى، قىپقىزىل گۈل مەڭزىگە قوندى شۇ دەم بال ھەرىسى.

بال II مىقس [ر-فران] <مېتېئور> يەر تەۋرەش ۋە شامال قاتارلىق تەبىئىي ھادىسە-لەرنىڭ كۈچىنى بىلدۈرىدىغان ئۆلچەم بىرلىكى؛ بەش بال شامال. ئالتە بال يەر تەۋرەش. * بىركۈنى توققۇز بال بوران چىقىپ قاتناش توختاپ قالدى.

بالا I ① ئى. يېڭى تۇغۇلغان، تېخى ئانا باغرىدىن ئايرىلمىغان؛ بوۋاق؛ بالىنى ئېمىتمەك. بالغا ئەمچەك سالماق. ② ئى. ئاتا-ئانىسىغا نىسبەتەن قىز ياكى ئوغۇل پەرزەنت؛ مەن كۆيەرمەن بالامغا، بالام كۆيەر بالىغا (ماقال). ③ ئى. بويىغا يەتمىگەن ئادەم؛ ياش؛ قىز بالا. ئوغۇل بالا. * ئادەمنىڭ مېۋىسى — بالا (ماقال). * ئەي مەلىكەم، بۇ چۈش ئەمەس، ئوڭۇم. چۈنكى ئۇ بالا تاش بىلەن ئۇرۇپ پېشانەمنى يارغاندى، — دەپتۇ. ④ سۇپ. كۆچمە. يېشى چوڭ بولسىمۇ گۆدەك-لەرچە ئىش، قىلىقلارنى قىلىدىغان؛ نادان؛ بالا، قىلغان ئىشنىڭ چالا (ماقال). ⑤ سۇپ. كىچىك، ياش؛ بالا ئىشچى، بالا پادىشاھ. * بادامخان؛ — قويسىلا خېنىم، ئۆزىمىز بالا تۇرساق تېخى، — دېدى. ⑥ ئى. يېڭى تۇغۇلغان

ئارىلىقىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان، سوقچاق مەش.

بالا ھەراھى <تب> ئانا تېنىدىكى بالياتقۇ دىۋارى بىلەن تۆرەلىمە ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان يۇمىلاق توقۇلما. ئۇ كىندىك بىلەن تۆرەلىمىنى تۇتاشتۇرۇش ئارقىلىق، تۆرەلىمنى ئانا تېنى بىلەن مۇناسىۋەتلىشتۈرۈپ تۇرىدۇ.

بالا ئىشچى ياللىنىپ ئىشلەيدىغان، تېخى قۇرامغا يەتمىگەن ئىشچى: بىركۈنى ئىۋان سېرگىيېۋىچ ئۆزىنىڭ روسىيىدە تۇغۇلغانلىقىنى، كىچىك ۋاقتىدا ئائىلىسىنىڭ بەكمۇ نامراتلىقتا كۈن كەچۈرگەنلىكى، ئۆزى زاۋۇتتا بالا ئىشچى بولۇپ ئىشلىگەنلىكى ھەققىدە سۆزلەپ بەردى.

بالا يەك يەك يەك يەك قىيپاش كېسىلگەن كىچىك پارچىسى.

بالا يۈزى كۆرەك — بالا كۆرەك: ئەمدىلا بالا يۈزى كۆرگەن ئوسمان ئىسىملىك بىر ياش مۇئەللىم نۇرنىسانى ئۆي خىزمەتچىلىكىگە ئېلىپ كەتتى.

بالالار ئەدەبىياتى <ئەد> ئۆسمۈر بالالارنىڭ يېشى، زېھنى ۋە ھەۋىسى قاتارلىق ئالاھىدىلىكلەرگە ئۇيغۇنلاشتۇرۇپ ئىجاد قىلىنغان ئەدەبىي ئەسەر.

بالالار باغچىسى <ماتار> مەكتەپ يېشىغا توشمىغان بالىلارنىڭ تەربىيىلىنىش ئورنى. ئۇ ئەھۋالغا قاراپ كۈنلۈك ياكى ھەپتىلىك بولىدۇ. ئۇنىڭدا ئومۇمەن كۆڭۈل بېجىش ئويۇنلىرى ئاساس قىلىنغان ھالدا ئەخلاقىي، ئەقلىي، مەدەنىي ۋە تەنتەربىيە تەلىم-تەربىيىسى ئېلىپ بېرىلىدۇ. تەربىيىنىڭ سىستېمىلىق ئېلىپ بېرىلىشىغا قولايلىق بولۇش ئۈچۈن بالىلار چوڭ، ئوتتۇرا ۋە كىچىك سىنىپلارغا ئايرىلىدۇ. چوڭ سىنىپلاردا مۇۋاپىق تىل، ھېساب، رەسىم ۋە قول ھۈنەر دەرسلىرى ئۆتۈلىدۇ.

ھەققىدىكى گۇمانى توغرا چىقىماسلىق.

بالا قوزغالماق بالا ئانا قورسىقىدىكى ئورنىدىن قوزغىلىپ كەتمەك: بالا قوزغىلىپ كەتسە تۇغۇت قىيىن بولىدۇ.

بالا قىلماق ① بېقىپ چوڭ قىلماق: ئۆس-تۈرمەك، يېتىشتۈرمەك: ياشنىپ قالغان ئانا قېرىپ قالغانلىقىغا ئۆكۈنۈپ: — بۇنى بالا قىلغۇچە كۆزۈم يۇمۇلىدىغان ئوخشايدۇ، — دېدى. ② ئۆز تەربىيىسىگە، پەرزەنتلىكىگە قوبۇل قىلماق: بېقىۋالماق: ھەسەن بەدرىدىن ماقۇل كۆزدى، ئاشپەز ئۇنىڭغا يېڭى كىيىملەرنى كىيگۈزۈپ، بالا قىلىۋالدى.

بالا قۇلۇن ئاسرىۋالغان، بېقىۋالغان بالا: — مەنسۇر ئۇنى بالا قۇلۇنلۇققا ئەكىرىۋېلىشنى نىيەت قىلىپ يۈرگىلى نەكەم، بۇنى پۈتۈن خەلقى ئالەم بىلىدۇ، — دېيىلگەندى ئەرزانمىدا.

بالا كەش 12 ياشتىن 13 ياشقىچە بولغان بالىلار كىيىدىغان قىشلىق قونچلۇق ئاياغ.

بالا كۆرەك ① بالىلىق، پەرزەنتلىك بولماق: ئايال كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ:

— بىزنىڭ بالىمىز يوق ئىدى، بالا كۆرۈشنى مەنمۇ شۇنداق ئارزۇ قىلاتتىم، — دەپ سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى، بىر نەۋرە سىڭلىسىغا. ② كىچىك بالا قاتارىدا ھېسابلىماق، تېخى ئەقىلغە توشمىغان دەپ قارىماق: — ئاكا! بىزنى بالا كۆرۈۋاتامسىز، بىزمۇ 25 لەرگە كىرىپ قالدۇق، ئۈنچىلىك ئىشلارنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايمىز جۇمۇ! — دېدى زاھىر باشلىقنىڭ گېيىنى بۆلۈپ.

بالا كىچىك نادان، پەسسىز، كەم ئەقىل: ئۇ ماخا: — بىز نېمىدېگەن بىلەنمۇ بالا كىچىك — دە! — دېدى.

بالا مالاي كىشىلەر ئىشىكىدە ياللىنىپ ئىشلەيدىغان، تېخى بالاغەتسە (يېڭىتىلىك قۇرامىغا) يەتمىگەن بالا خىزمەتچى: بايۋەچچە سۆزلەۋېتىپ: — بالا مالايغا ئېيتىڭلار، ئۇنى تېزىرەك باشلاپ كەلسۇن! — دېدى.

بالا مەش كاناي بىلەن ئەسلىي مەشنىڭ

بالمىلار ئۈچۈن ئىشلەنگەن، بالمىلار ئاسان چۈشەنەلەيدىغان ۋە مەلۇم تەربىيىسى ۋە ئەھمىيەتكە ئىگە، قىزىقارلىق فىلىم.

بالمىلار قوشىقى <ئەد> بالمىلار ئىككى بىلەن ئوقۇلىدىغان ۋە بالمىلار ئارىسىدا كەڭ تارقالغان، شەكلى بىر ئاز ئاددىي ناخشا-قوشاقلار: كىچىك بالمىلارغا خاس، چۈچۈك تىل بىلەن يېقىملىق ئېيتىلغان بۇ تاڭسۇققىنا بالمىلار قوشىقى مېنىڭ دىققىتىمنى ئۆزىگە تارتتى.

بالمىلار كۈتۈپخانىسى ئۆسمۈر بالمىلارغا ئائىت كىتاب، گېزىت-ژۇرنال ۋە باشقا ماتېرىياللارنى يىغىپ، رەتلىپ ۋە ساقلاپ، ئۆسمۈر بالمىلارنىڭ ئوقۇپ پايدىلىنىشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان كۈتۈپخانا.

بالمىلار كۈلۈبى مەخسۇس ئۆسمۈر بالمىلار ئۈچۈن سېلىنغان ۋە بالمىلار تۈرلۈك مەدەنىي مەشغۇلاتلارنى ئېلىپ بارىدىغان كۈلۈب. بالمىلار كۆرگەزمىسى مەخسۇس ئۆسمۈر بالمىلار ئۈچۈن ئېچىلغان ۋە تەربىيە قىلىنىشىگە ئىگە مەزمۇنلارنى تۈرلۈك ئەمەلىي شەكىللەر ئارقىلىق جانلىق ۋە چۈشىنىشلىك قىلىپ كۆرسىتىدىغان ياكى بالمىلار ئۆزلىرى ياراتقان گۈزەل سەنئەت ئەسەرلىرى قويۇلغان كۆرگەزمە.

بالمىلار كېسەللىكلىرى ئىلمىي <تېب> مېدىتسىنا ئىلمىدىكى بىر خىل كىلىنكىلىق پەن. ئۇ بالمىلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشى، ئوزۇقلىنىشى، ساغلاملىقى، بالمىلار كېسەللىكى سەۋەبلىرى، كېسەلنىڭ باشلىنىش پىرىنسىپلىرى، كېسەل چەريانى، كېسەل ئەھۋالى، دىئاگنوزى، ئال-دىنى ئېلىش، داۋالاش قاتارلىق مەسىلىلەرنى تەتقىق قىلىدۇ. ئاساسلىق ۋەزىپىسى بالمىلارنىڭ تەن ساغلاملىقىنى كۈچەيتىپ، سالامەتلىكىنى قوغداشتىن ئىبارەت.

بالمىلار كىنو خانىسى مەخسۇس ئۆسمۈر

بالمىلار بايرىمى <ماتار> پۈتۈن دۇنيادىكى ئۆسمۈر بالمىلارنىڭ بايرىمى. 1949-يىلى موسكۋادا ئېچىلغان خەلقئارا دېموكراتىك ئاياللار بىرلەشمىسىنىڭ يىغىنىدا 6-ئاينىڭ 1-كۈنىنى خەلقئارا بالمىلار بايرىمى كۈنى قىلىپ بېكىتكەن.

بالمىلار بۆلۈمى <تېب> دوختۇرخانىلاردىكى بالمىلارنىڭ كېسەلنى تەكشۈرىدىغان داۋا-لايدىغان مەخسۇس بۆلۈم: ئاسىيە ئىككىنچى دوختۇرخانا بالمىلار بۆلۈمىدە ئىشلەيدۇ.

بالمىلار پالچى <تېب> جىددىي خاراكتېرلىك يۇقۇملۇق كېسەل. بۇ خىل كېسەلنى يۇلۇنغا ۋىرۇس بۆسۈپ كىرىپ پەيدا قىلىدۇ. ئۇ كۆپ ھاللاردا بىر ياشتىن ئالتە ياشقىچە بولغان بالمىلاردا كۆرۈلىدۇ، ئاساسلىق ئالامەتلىرى: قىزىشى، پۈت-قول قاتتىق ئاغرىش ۋە تارتىشىپ قېلىش قاتارلىقلار بولۇپ، ئېغىرلاشقاندا پالچ قىلىپ قويدۇ. بالمىلار پىسخولوگىيىسى بالمىلار پىسخىكا تەرەققىياتىنىڭ ئومۇمىي قانۇنىيىتى ۋە ياش ئالاھىدىلىكلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.

بالمىلار قىياتىرى مەخسۇس ئۆسمۈر بالمىلارنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن تەييارلانغان؛ ئۆسمۈرلەرنى قىزىقتۇرىدىغان؛ ئۆگىنىشكە، تۇرمۇشقا ئىنتىلىدۇرىدىغان سەھنە ئەسىرى.

بالمىلار چۆچىكى بالمىلار ئەدەبىياتىنىڭ بىر تۈرى بولۇپ، مول تەسەۋۋۇر ۋە مۇبالغەلەشتۈرۈش ئارقىلىق، بالمىلارنىڭ ھەۋەس قىلىشىغا ئۇيغۇنلاشتۇرۇلغان چۆچەك.

بالمىلار سارىيى < ئۆسمۈرلەر سارىيى: شەھىرىمىزدە يېتىڭىدىن سېلىنغان بالمىلار سارىيى ناھايىتى كۆركەم بولۇپتۇ.

بالمىلار فىلىمى ئۆسمۈر بالمىلارنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن مەخسۇس ئۆسمۈر

ھۆكۈمەت تەمىناتىدا ئوقۇشقا ئەۋەتىلىدۇ ۋە مۇۋاپىق خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇلىدۇ. باللار ئىسكىرىپىكىسى باللارنىڭ ئالاھىدىلىكىگە خاس، كىچىك قىلىپ ياسالغان ئىسكىرىپىكا.

بالا II (بالاسى) [ئە] ① ئى. باشقا كەلگەن ئاپەت؛ پالاكەت؛ خەۋپ-خەتەر؛ ئۆزەم تاپقان بالاغا، نەگە باراي داۋاغا (ماقال). * ساقلا نىساڭ بالا يوق، ساقلا نىساڭ داۋا يوق (ماقال). * ئادەمگە سېمىزلىكىمۇ بىر بالا ئىكەن. ② ئى. ئاپەت، خەۋپنىڭ سەۋەبى؛ ئىلىتى: بىر بالاسى بولمىسا، قۇيرۇق ياتامدۇ تاشتا (ماقال). * — ھەممە بالا مۇشۇ ئەزىزىخاندا، — دېدى دىلەيساخان. ③ سۈپ. قولىدىن ھەممە ئىش كېلىدىغان؛ ئۇستا، چېۋەر، ماھىر؛ قاسىم دوستىنىڭ دولىسىغا قېقىپ تۇرۇپ: — سۆزگە بالا نېمە ئىكەن. سەن، — دەپ ماختاپ قويدى. ④ ئى. ناھايىتى زور ھېچ نەرسە كار قىلمايدىغان نەرسە.

بالا بواھاق ① پالاكەت، كۈلپەت كەلمەك؛ ئاپەت يۈز بەرمەك؛ نېمە بالا بولدى، ئۆزەمگە بىر دەرد تېپىۋالدىم. * بۇ يىل يۇرتىمىزدا چېكەتكە بالاسى بولدى.

بالا تاپماق ئاپەت تۇغدۇرماق، پالاكەت ئېلىپ كەلمەك، خاپىلىق پەيدا قىلماق؛ ئۆزەم تاپقان بالاغا، نەگە باراي داۋاغا (ماقال). * ئۇ: — مۇشۇ قېرى كەلسىلا بىر بالا تاپماي قويماي. دىغۇ زادى، — دېدى كۈلكە ئارىلاش. * — مەن بالا تاپتىم دەپتىمەن! بېشىمغا بالا تاپقانكەن. مەن، — دېدى سايىت ئاخۇن خىرىلداپ.

بالا تەگھەك بالا كەلمەك؛ ھەلىمخان: — ۋاي خۇدايىم، بۇ ئادەمگە نېمە بالا تەگكەندۇ، چىرايى تاتىرىپ تامدەكلا بولۇپ قاپتىغۇ ئەمدى؟ — دېدى.

بالا تېرىماق خاپىلىق، كۆڭۈلسىزلىك، جېدەل — ماجىرالارنى كەلتۈرۈپ چىقارماق؛ توختاخۇن: — ھېلىقى ناسىرنىڭ ئوغلى نادىر دېگەنمۇ ئەپەندى ئەمەسىدى، ئەنە شۇمۇ ھەممە

باللارنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن سېلىنغان، باللار چۈشىنەلەيدىغان، باللار ھەۋەس قىلىدىغان كىنو ۋە تىياتىرلار قويۇلىدىغان كىنو خانانا.

باللار كىيىملىرى ئۆسمۈر باللارنىڭ بەدەن تۈزۈلۈشى ۋە ياش ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن تىكىلگەن كىيىملەر.

باللار لاگېرى ئۆسمۈر باللار يازلىق تەتىل ۋاقتىلىرىدا سىرتقا چىقىپ ساياھەت قىلىدىغان، دەم ئالىدىغان جاي.

باللار مائارىپى ئوقۇش يېشىغا توغرىغان ئۆسمۈر باللارغا قارىتىلغان مائارىپ.

باللار ناخشىسى ئۆسمۈر باللارنىڭ تۇرمۇشى، ئىدىيىۋى ھېسسىياتى، ئويىپىكىتىپ شەيئىلەرگە بولغان قارىشى ۋە كەلگۈسى گۈزەل تۇرمۇشقا بولغان تەلپۈنۈشى ئەكس ئەتتىرىدىغان ناخشا.

باللار ئويۇنى ① ئۆسمۈر باللار ئوينىيدىغان ۋە تۇرمۇشقا تەقلىد قىلىنغان تۈرلۈك شەكىلدىكى قىزىقارلىق ئويۇنلار. ② باللار تىياتىرى؛ يېقىندىن بۇيان قويۇلۇۋاتقان باللار ئويۇنى خېلى ياخشى تەييارلىنىپتۇ.

باللار ئويۇنچۇقى ئۆسمۈر باللارنىڭ خاراكتېرى، ئالاھىدىلىكىگە ماس ھالدا مەخسۇس باللارنىڭ ئويناپ كۆڭۈل ئېچىشى ئۈچۈن ياسالغان ھەر خىل ئويۇنچۇقلار.

باللار ئۆمىكى جۇڭگو كومپارتىيىسىنىڭ رەھبەرلىكىدە مەملىكەت ئازاد بولۇشتىن بۇرۇن ھەرقايسى ئىنقىلابىي بازىلاردا قۇرۇلغان ئۆسمۈرلەر تەشكىلاتى.

باللار ئۆيى 10-14 ياشتىكى يېتىم بالىلارنى يىغىپ تەربىيەلەشنى مەقسەت قىلغان دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئورۇن. باللار بۇ يەردە تولۇقسىز مەلۇماتقا ئىگە بولغاندىن كېيىن، تولۇق ئوتتۇرا ۋە ئالىي مەكتەپلەرگە

بالا كەلسە قېرىنداشتىن (ماقال). * بېشىغا ھەر بالا كەلسە، ئۆزەڭنىڭ خۇي-پەيلىدىن كۆر (ماقال). * دىۋە: -سەن كەڭ قورساق بول! يامانلارنىڭ قىلمىشلىرى ئاخىر ئۆزىڭىگە بالا كەلتۈرىدۇ، دېگەن ماقال بار، -دەپتۇ.

بالانى ھاپ ئېتىدىغان ← بالانى يەيدىغان.

بالانى يەيدىغان ھېچ نەرسىدىن يانماي-دىغان دەرىجىدە ئاچكىۋز، قارنى يامان، تويماق: بالانى يەيدىغان بىر نانغىمۇ تويىدىمىگۇ؟ بالا ئۈستىگە قازا كەلمەك بالايناپەت، ئۆلۈم-يېتىم ۋە پېشىكەللىكلەر ئارقا-ئارقىدىن، ئۈستى-ئۈستىلەپ كەلمەك: ھاشىم باينىڭ يول ئۈستىدە ماشىنا ھادىسىگە ئۇچرىشى ۋە ئېلىپ ماڭغان چامادانىڭ يوقىشى بالا ئۈستىگە قازا كەلگەندەك بىر ئىش بولۇپتۇ.

بالا ياغماق ئاپەت، كۈلپەت قاتىمۇقات كېلىپ تۇرماق: بۈگۈن ئاسماندىن يامغۇر ئەمەس، بالا ياغدى.

بالا يەتمەك ← بالا كەلمەك: -سەلەرگە نېمە بالا يەتتى؟ -دەپ ئۇلاردىن سورايتۇ ۋەزىر.

بالا III (بالاسى) ئى: <بىت> ئۆيىنىڭ ئۈستىنى يېپىشتا سىنچى ياغاچ ئۈستىگە توغرىسىغا قويۇلىدىغان ۋە ئۈستىگە ۋاسا ئورنىتىلىدىغان ياغاچ؛ جەگە.

بالا بېشى <بىن> ① تامنىڭ جەگە (لىم) قويۇلغاندىن كېيىن جەگە (لىم) ئارىلىقلىرىنى تولدۇرۇش ئۈچۈن ئېتىلگەن قىسمى. ② بالا ياغاچنىڭ سىنچىغا قويۇلغان بېشى.

بالا-چاقا ① بىر ئائىلىدىكى چوڭ-كىچىك، قىز-ئوغۇل بالىلار، بالا-ۋاقا: يۈسۈپ توختى: -ئاتا-ئانا بىلەن بالا-چاقا ئوتتۇرىسىدا مەڭگۈلۈك ۋاپادارلىق؛ ئەر-خوتۇن ئوتتۇرىسىدا تەۋرەنمەس ساداقەتلىك؛ دوست-ئاغىنلەر ئوتتۇرىسىدا چوڭقۇر ئىخلاسمەنلىك بولۇشى كېرەك، -دەيتتى. ② ئائىلە ئەزالىرى؛

بالانى تېرىپ، ھۆكۈمەتكە قارشى چىقىپ، ئاخىرى ئۆز بېشىنى يېدىغۇ، -دېدى. * -بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىلىش كېرەك، بولمىسا، كۆپ ئۆتمەي بالا تېرىيدۇ، -دەپتۇ ھەيدەر.

بالادا قالماق ئاپەت، پالاكەت، خاپىلىق، كۆڭۈلسىزلىككە دۇچار بولماق: مەنمەنلىكتىن كىشى قالار بالادا، كەم بولغانلار ئاخىر بولار زىيادە، ياخشىلىق قىل، ئېتىڭ قالسۇن دۇنيادا، چوڭلار سۆزى شولدۇر، ئازاد ئەيلىگىل.

بالاغا تىقماق بالايناپەتكە، كۆڭۈلسىز-لىككە، پېشىكەللىككە دۇچار قىلماق: سۇڭ جياڭ: -ئەتە پانۇس سەيلىسىنى كۆرۈپ بولۇپ، كېچىلەپ قايتقىنىمىز تۈزۈك، بولمىسا، بالاغا تىقىلىپ قالغىمىز! -دېدى. * -دەسلەپتە سۇڭ دانىش ئۆزلىرىنى بالاغا تىققان، ئەمدى لياڭشەن كۆلىگە بارماقتىن باشقا يول يوق، -دېدى يەنجىڭ.

بالاغا دۇچار قىلماق ← بالاغا تىقماق: بالاغا سالماق ← بالاغا تىقماق: بۇ يىل ئون ئىككى يىل بولۇپ قالدى ئۇكام، بۇ ئەپەندى بولماق، مېنى بىر بالاغا سالدى ئۇكام.

بالاغا قالماق ئاپەت، پالاكەت، خاپىلىق، كۆڭۈلسىزلىككە گىرىپتار بولماق: ئىشنى قىلغان كانايچى، بالاغا قالغان سۇنايچى (ماقال). * ھارماڭ دېسە ھاپاش بولۇپتۇ، تېخىمۇ دېسە بالاغا قېلىپتۇ (ماقال). * پادىشاھ: -نېمە بالاغا قالدىم، بۇ ئەخمەق گادايدىن، -دەپ ئۇنى قوغلاپ چىقىرىپتۇ. * يامۇلىنى تېشىپ قويۇپ، ئىككى چىقىتىم تالاغا. مېنى باققان بەش يايى، ئەمدى قالدى بالاغا.

بالاغا قويماق ← بالاغا تىقماق: ئۆزى چىقتى تالاغا، مېنى قويدى بالاغا (ماقال). * دادام: -ئۇلار بۇ يەرنى بىلىۋالسا، مېنىڭغۇ كارايىتىم چاغلىق، لېكىن مېنى ھىمايە قىلىۋاتقان بۇ كىشىلەرنى بالاغا قويىمىز، -دېدى.

بالا كەلمەك ئاپەت، يامانلىق، پالاكەت، خاپىلىق، كۆڭۈلسىزلىك، پېشىكەللىك كېلىپ چىقماق، پەيدا بولماق: يېغى ياندىن قوپۇر،

بالا - چاقىلىق — بالانس بولماق

بالاغەتكە يەتمەك جىسمانىي جەھەتتىن پىشىپ يېتىلمەك؛ بويىغا، ۋايىغا يەتمەك؛ بۇ قىز بالاغەتكە يەتكۈچە ئەقلى كامالەتكە يېتىپتۇ، گۈزەللىكتە ئانىسىدىنمۇ ئېشىپ كېتىپتۇ. * شاھزادىلار چوڭىيىپ بالاغەتكە يېتىپ قېلىپتۇ، لېكىن پادىشاھنىڭ قول ئاستىدىكى يۇرت ئىچىدىن بۇ ئىككى ئوغۇلغا لايىق تېپىلمايدۇ.

بالا - قازا (بالا - قازاسى) ئۆلۈم ۋە مۇسەبەت ئېلىپ كېلىدىغان تۈرلۈك بالا ۋە قازالار؛ بالا - قازا دەرەخ بېشىدا ئەمەس، ئادەم قېشىدا (ماقال). * - بالام، چاپنى ئۆزلىرى ئېلىپ چىقىپ مېھمانلار بىلەن كۆرۈشسە، بۈگۈن بىزنى بالا - قازادىن قۇتۇلدۇرغان ياخشى ئادەملىرىمىز شۇ، - دېدى ئايال.

بالالايىكا ئى [ر] <مۇز> رۇسلارنىڭ ئۈچ تارلىق چېكىپ چالىدىغان چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ بىرى، ئۈچ بۇلۇڭ شەكلىدە بولۇپ، دەستى - سىگە پەدە باغلانغان؛ ئۇرۇپ چېلىشقىمۇ، چېكىپ چېلىشقىمۇ ياكى بارماقلىرىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرۈپ مەرغۇللىتىشقىمۇ بولىدۇ.

بالالىق I سۈپ. بالاسى بار، بالا سادىر بولغان؛ كۆرگىلى ھۆسنۇگىنى زارۇ مۇپتىلا بولىدۇم ساڭا، نە بالالىق كۈن ئىدىكى ئاشىنا بولىدۇم ساڭا.

بالالىق II سۈپ ① بالاسى بار؛ بەش بالالىق ئۆي. ② بالا بولالايدىغان، بالاغا لايىق؛ بالالىق ياغاچ.

بالانس ئى [ر] <فران> ① بىرەر كارخانا ياكى تەشكىلاتنىڭ بەلگىلىك بىر مۇددەت ئىچىدىكى قىلغان كىرىمى بىلەن چىقىمىنىڭ بىر - بىرىگە سېلىشتۇرۇلۇپ ۋە نىسبەتلەش - تۈرۈلۈپ چىقىرىلغان يەكۈنى؛ ئاكتىپ بالانس. پاسسىپ بالانس. بىر ئايلىق بالانس. ② تەڭپۇڭ ھالەت.

بالانس بولماق ← بالانسلاشماق؛ ئۇنىڭ ھېسابسىز كۆپ تاماق يېيىشى، كۆپ يەل قويۇپ بېرىشى بىلەن بالانس بولۇپ تۇراتتى،

خوتۇن ۋە بالىلار؛ ئايىمىخان ئاچا؛ - ساۋۇت، مە، بالا - چاقىلىق خەت كېلىپتۇ، - دەپ يانچۇ - قىدىن بىر پارچە خەتنى ئېلىپ ئۇنىڭغا سۈندى.

بالا - چاقىلىق بالا - چاقىسى، ئائىلىسى بار؛ لەشكەرلەر زىنداندىن چىققان قىزلارغا ئۆيلىنىپ، بالا - چاقىلىق بولۇشۇپتۇ. * ئۇ، توغرا سىياسەت يۈرگۈزۈلگەندىن كېيىن، ئۆيلىنىپ بالا - چاقىلىق بولۇپ قالدى.

بالاخور سۈپ [ئەپ] ① باشقىلارنىڭ ھەقىقىتىنى يەۋالدىدىغان، ھارامتاماق؛ ئۇ غەزىپىنى زورىغا بېسىپ، كۆزلىرىگە غىل - پال باش ئالغان ھالدا؛ - ھۇ، توپماس بالاخور! سەن ئەسلىدە ئادەمنىڭ قان - يېشىنى ھاراققا تېگىشىپ ئىچىدىكى نەسەن - دە! - دەۋەتتى. * جاھالەت دىۋىسى ئاچتى ۋە ھەممىلىك ئاغزىنى ئاخىر، كىرىپ كەتتى، ئۇنىڭ توپماس بالاخور قارىنىغا تاشۋاي. ② بالايىستاپەت، خەۋپ - خەتەر پەيدا قىلىدىغان؛ پېشىكەللىك كۆڭۈلسىزلىكلەر - نىڭ كېلىپ چىقىشىغا سەۋەبچى بولىدىغان؛ جېدەلخور؛ نادىر؛ - بۇ بالاخور ئايروپىلانلارنى يوقاتماي تۇرۇپ، قايسى يۈزۈم بىلەن قىسىمغا قايتىمەن؟! - دېدى.

بالاخورلۇق «بالاخور» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى.

بالادەك سۈپ. ناھايىتى زۇر، ھېچ نەرسە كار قىلىنمايدىغان؛ بالادەك نەرسە. بالادەك نەپىدىن كەچمەك.

بالادەك نەپىدىن كەچمەك ناھايىتى زور مەنپەئەت ياكى ئۆزىگە ئىنتايىن زور ئېھتىياجلىق بولغان نەرسىدىن ۋازكەچمەك. بالاغەت ئى [ئە] قىز - ئوغۇللارنىڭ جىسمانىي جەھەتتىن يېتىلىشى.

بالاغەتكە يەتكەن مەزگىل قىز - ئوغۇللارنىڭ كۆپىيىش ئەزالىرىنىڭ يېتىلىپ پىشقان مەزگىلى. ئادەتتە ئوغۇللارنىڭ بۇنداق مەزگىلى 15 - 16 ياش ئەتراپىدا، قىزلارنىڭ 13 - 14 ياش ئەتراپىدا بولىدۇ.

ھېلىقى يىللارغا كەلگەندە دادام 54 ياشلاردا ئىدى. * زەرەپشان دەرياسىغا ھەر بەش-ئون يىلدا بىر قېتىم ئوتتۇرا ھال، ھەر 20-30 يىلدا بىر قېتىم چوڭ، ھەر 50-100 يىلدا بىر قېتىم مىسلى كۆرۈلمىگەن بالايىئاپەتلىك گەڭكۈن-قىياننىڭ يامراپ كېلىشى ئادەت ئىدى.

بالايىئاپەت زىم ئى [بالا+يى+ئە+زىم] ناھايىتى زور، ئىنتايىن چوڭ بالا: چۈشۈمدە براۋ ماڭا: — بۇ بالايىئاپەت زىمىدىن كىشىلەرنى قۇتقۇز، — دېدى.

بالايىبەتتەر ئى [بالا+يى+بە+تتەر] ناھايىتى يامان ۋە زىيىنى ئىنتايىن زور بولىدىغان بالايىئاپەت: ھالۋىنى ھېكم يېسە، تاياقنى يېتىم دېگەندەك، كونا جەمئىيەتتە بالايىبەتتەر خەلقنىڭ بېشىغا چۈشەتتى.

بالبال ئى <ئارخىئول> قەدىمكى تۈرك ھۆكۈمرانلىرى قەبرىگاھ ياكى قورغان ئەتراپلىرىغا خاتىرە سۈپىتىدە ئورنىتىپ قويىدىغان، ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ ئوبرازى چۈشۈرۈلگەن خاتىرە تاش. بۇلارنىڭ بەزىلىرىدە ئويما ياكى قاپارتما يېزىق ۋە بەلگىلەر بولىدۇ.

بالبۇئا ئى. پانامانىڭ پۇل بىرلىكى.

بالچى ئى. بال يىغقۇچى ياكى بال ساتقۇچى كىشى.

بالچىلىق «بالچى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى: ھازىر ناھىيىمىزدە بالچىلىق ئىشلىرى خېلى راۋاجلىنىپ قالدى.

بالداق ئى ① سۇ ياكى يۈك قاتارلىقلارنى دولىدا كۆتۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ياپىلاق ياغاچ؛ ئەپكەش: بىر بالداق سۇ. ② شوت، كارىۋات، ئورۇندۇق ۋە شۇ تىپ-تىكى نەرسىلەرنىڭ ئارىلىقلىرىغا بېكىتىلگەن ياغاچ؛ چېتىق: مىڭبىر تەسلىكتە بىر يۈدە ئوتۇنىنى يۈدۈپ ئاشخانا تۈگۈزىسىگە چىقىشقا باشلىدىم، شوتىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن سەل ئېشىپ شوتىنىڭ بىر بالدىقىغا پۈتۈمنى يۆتكەي دېيىشىمگە

ئۇنى لەنگەر كوچىسىدىكى بالىلار «ئالم ئوسۇر-غاق» دەپ ئاتىشاتتى، لېكىن لۇتپۇللا ئۇنىڭغا «زەمبىرەكچى ئالم» دەپ چىرايلىق نام قويۇپ قويدى.

بالانس قىلماق ① بىرەر كارخانا ياكى تەشكىلاتنىڭ بەلگىلىك مۇددەت ئىچىدە قىلغان كىرىم-چىقىمىنى بىر-بىرىگە سېلىش-تۇرۇپ ۋە نىسبەتلىشىپ تۇرۇپ يەكۈن چىقار-ماق، بالانسلاشتۇرماق. ② كىرىم-چىقىمىنى تەڭپۇڭ ھالەتكە كەلتۈرمەك.

بالانسلاشتۇرماق «بالانسلاشماق» پېتى-لىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بالانسلاشتۇرۇلماق «بالانسلاشتۇرماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: بىر يىللىق كىرىم-چىقىم بالانسلاشتۇرۇلدى.

بالانسلاشماق پ. كىرىم-چىقىم تەڭلەش-مەك، تەڭپۇڭلاشماق.

بالانسلاشماق پ ← بالانسلاشماق.

بالا-ۋاقا ← بالا-چاقا: ئۆيگە كەلسەك بالا-ۋاقىمىز ئاچلىقتىن زار-زار يىغلىشىپ ئولتۇرغانىكەن. * رەھمەتلىكىم، داموللام، قانداق چىداي ئوتۇڭغا. قالدى تۇتقان دۇتارىڭ، ئەزىز بالا-ۋاقاڭغا.

بالا-ۋاقىلىق ← بالا-چاقىلىق:

ئالم خەتنىڭ ئاخىرىدا يەنە: — دوستۇم، بالا-ۋاقىلىرىڭنى ئېلىپ بىز تەرەپلەرگە بارغىن، بىزمۇ بالا-ۋاقىلىق بولۇپ قالدۇق، بالىلار بېلىشىپ ئۆتكىنى ياخشى، — دەپ يېزىپتۇ.

بالايىئاپەت ئى [بالا+يى+ئە+پەت] تۈرلۈك ئېغىر بالا، ئاپەتلەر: بالايىئاپەت بولمىسا، بەخت-سائادەت بولمايدۇ؛ بەخت-سائادەت بولمىسا، بالايىئاپەتمۇ بولمايدۇ. * ئون يىللىق بالايىئاپەت ئۇلارنىڭ يىللىكىنى ئۈزۈۋەتتى، چوڭ قازاننىڭ ئېشى قورساق تويغۇزۇشقا يېتىشىدى.

بالايىئاپەتلىك سۈپ. تۈرلۈك ئېغىر بالا ۋە ئاپەتلەرنى پەيدا قىلىدىغان ياكى بالايىئاپەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان: بالايىئاپەتلىك

بالداقلىماق پ. بالداق ئورناتماق، چېتىق بېكىتمەك، چېتىقلىماق.

بالداقچىۋالداق ① بىر بالداق بىر بالداقتىن. ② كۆچمە. پەللىمۇپەللى، دەرىجىمۇ دەرىجە، پەيدىنىپەي: ئۇ ئۆزى ئولتۇرغان چۆكمە ئورۇندۇقتىن قوزغىلىپ، ماڭا گەۋدىسىنى تاشلاپ دېرىزىدىن تۆۋەنگە قاراشقا باشلىدى. مەن شۇ چاغدىلا ئايروپىلاننىڭ بالداقچىۋالداق تۆۋەنلەپ يەرگە يېقىنلاپ قالغىنىنى سەزدىم. * داپنى چېلىشتا ئاددىي بىرلەشتۈرۈشتىن باشلاپ، تەدرىجىي ھالدا بالداقچىۋالداق مۇرەككەپلىككە قاراپ ئىلگىرىلەيمىز.

بالدۇر رەۋ. ئەسلى بەلگىلەنگەن ۋاقىتتىن بۇرۇن؛ ئىلگىرى، دەسلەپ: بالدۇر بارغان گۆش يەر، كېيىن بارغان مۇشت يەر (ماقال). * بۇ كېسەللىك قانچە بالدۇر سېزىلسە، قانچە بالدۇر داۋالانسا، ئۈنۈمى شۇنچە ياخشى بولىدۇ. * كوپىراتىپ ئىچىدىن تۇردى مەمەت ئېيتىدۇ: — بالدۇر ئېشىم يەتمىگەن، ئەمدى ئېشىم يېتىدۇ. **بالدۇر قېرىشى** <تب> جانلىق ئورگانىزم-لارنىڭ مۇددەتتىن بۇرۇن ئاجىزلىشىشى.

بالدۇر يېتىلىشى ① <فېزىئول> ئىششىقسىمان بەزىنىڭ بالدۇر چېكىنىشى جىنسىي بەزىنىڭ بالدۇر يېتىلىشىگە تۈرتكە بولۇپ، ئۇزۇن سۆڭەك بىلەن سۆڭەك ئېپىفىزىنىڭ ئۆسۈ-شىنى ۋە ئۇلارنىڭ بالدۇر ئۆچىرىشىدىن تېزلىتىدىغان بىر خىل ھادىسە. بالدۇر يېتىلگەن بالىلار تەڭ قۇراملىق بالىلاردىن ئېگىز بولىدۇ. بالاغەتكە يېتىدىغان مەزگىلگە كەلگەندە، جۇغى ۋە بويى تەڭ قۇراملىق بالىلاردىن كىچىك ۋە پاكار بولۇپ قالىدۇ. ② <دې> زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈش مەزگىلى قىسقا ۋە پىششىق تېز بولىدىغان ھادىسە.

بالدۇرقى سۈپ. دەسلەپكى، ئاۋۋالقى، بۇرۇنقى، ئىلگىرىكى: موماي ئېرىچىنىڭ تەكلىپىنى قۇۋۋەتلەپ: — بالدۇرقى زامان بولسا، بۇ بالىنىڭ ئېتى كۆچ ئۈستىدە تۇغۇلغانلىقتىن

كۆچ-مادارىسم كېتىپ، ئۆشەنەمدىكى ئوتۇن ئارقامغا بېسىپ كەتتى-دە، موللاقلاپ يەرگە چۈشۈپ كەتتىم. * ئوسمان بىلەن يۇنۇس پالستا بىلەن نۆۋەتلىشىپ، يەنە ھە دەپ «7-نومۇرلۇق» كامېرنىڭ قاتمۇقات بېكىتىلگەن تۆمۈر بالداق-لىرىنى، ئادەم كاللىسىدىن چوڭ قۇلۇپلىرىنى چىقىشقا كىرىشىپ كەتتى. ③ كۆچمە. باسقۇچ، پەللى، دەرىجە: جەڭچىلەرنىڭ ھەربىي سۈپىتى ئىلگىرىكىدىن بىر بالداق يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. * مېھمانخانىدا يەنە كۈلكە كۆتۈرۈلدى، غالىب ھەممىدىن بەكرەك كۈلگەندى، تېلىقىپ ھەتتا ئېغىنلاپ كەتتى. ئۇ چىڭقىلىشتىن زورۇقۇپ «تارت» قىلىپ يەل چىقىرىۋەتكەندى، كۈلكە يەنە بىر بالداق يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ④ نەرسىلەر يۈزىگە توغرىسىغا چۈشۈرۈلگەن يول ياكى رەڭلىك بەلگە: بالا بالداق مايكا. * پەردە ئېچىلغاندا سەھنىگە قارا چاپان كىيگەن، ئىككى يېڭىگە ئىككى بالداق، تۆت چاسا تۆت يۇلتۇز بەلگە تاقىغان جۇرئەت كىرىدۇ.

بالداقلاققۇزماق «بالداقلاتماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل مەجبۇرىي دەرىجە شەكلى.

بالداقلاتماق «بالداقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بالداقلاشماق «بالداقلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

بالداقلانماق «بالداقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

بالداقلىنىماق «بالداقلانماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

بالداقلىق سۈپ. بالدىقى بار، بالداق سېلىنغان: بالداقلىق رەخت. * ئۇلار كوچىنىڭ ئاخىرىدىكى بىر قورۇننىڭ ئالدىدا توختىدى-دە، ئاستا شەپە چىقارماي ئىككى بالداقلىق قورۇدىن ئېڭىشىپ چۈشتى، ئۇ يەر، بۇ يەرلىرى ئۇرۇلۇپ كەتكەن پاكار تاملىق بۇ كىچىك قورۇ جىجىت ئىدى. * ئۇ يەردىن يۇقىرىغا چىقىش ئۈچۈن يەتتە بالداقلىق شوتا بار ئىدى.

رىدۇ؛ ئۇرۇقىدا تۈكلىرى بولىدۇ. كۆپىنچە دەريا ساھىلىدە ئۆسىدۇ.

بالقىماق پ ① كۆتۈرۈلمەك، ئېتىلىپ

چىقىماق، بەرق ئۇرۇپ كۆرۈنمەك: بەختى ئاكام مۇشۇ ئاي - كۈنلەردىن بېرى، ئەزالار ئېتىزدىن تارقىغان چاغدا ۋە ھەتتا كەچلىكى كۆكتە جىمىرلاپ، دەسلەپكى يۇلتۇزلار بالقىغان چاغدىمۇ ئىشىلەۋاتىدۇ. * شەپقەتكە بالقساك كۆكتە، بۇلۇتتەك شۇنچىلىك پەسمەن، قۇلۇمنى تۇتىساڭ رەببىم، بۇ دەريادىن ئۆتمەسمەن. ② يارقىن نۇر چاچىماق، يالتىر-رىماق؛ پارلىماق: بالقىپ تۇرغان ئالتۇن شارنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرى دەريا ئۈستىدىن چاقناپ جىمىرلاشقا باشلىدى. * تاڭ شەپقى - ... بالقىپ كۆتۈرۈلۈپ چىقىۋاتقان نۇرلۇق قۇياشنىڭ سەلتەنەتلىك خەۋەرچىسى.

بالكون ئى [ر<>ئىتال] <بىن> بىنانىڭ ھەربىر

قەۋەتلىرىدىكى، دېرىزىسى كوچا، ھويلا ياكى ھاۋالىق تەرەپكە قارىغان، ئۆيلەرگە بىرىكتۈرۈپ ئورۇنلاشتۇرۇلغان پېشايۋان ياكى بىنانىڭ ئۆگزىسىدىكى ھاۋالىنىدىغان جاي: چوڭ ئىشىكنىڭ ئۈستىدىكى بالكوندا پاكاز بويۇق، ھاياجانلانغان بىر كىشى پەيدا بولۇپ، قوللىرىنى سىلكىپ بىرنېمىلەرنى دېيىشكە باشلىغا. ئىدى، ئۇنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

بالكونلۇق سۇپ. بالكونى بار، بالكون

ئورۇنلاشتۇرۇلغان: مەن بالكونلۇق ئۆيگە قاراپ غەزەپ بىلەن يۈگۈردۈم.

باللادا ئى [ر<>فران] <ئەد> شېئىر بىلەن

يېزىلغان لىرىك قىسسە، ئېپىك داستان، سۆزىتىلىق شېئىر.

باللىستىكا ئى [ر<>گرېك] <فئز> ئوق يولىنىڭ

ھەرىكەت قانۇنىيىتىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن، كىشىلەر ئوق - دورىلارنى لايىھىلەش، ئىشلىتىش ۋە باشقۇرۇشتا بۇنىڭغا ئاساسلىنىدۇ. ئۇ ئادەتتە ئىچكى باللىستىكا ۋە تاشقى باللىستىكا دەپ ئىككى تۈرگە بۆلۈنىدۇ؛

كۆچىباي، ياكى يول ئۈستىدە تۇغۇلغانلىقتىن چولدىباي، يا بولمىسا بوراندا تۇغۇلغانلىقتىن بورانباي قوبۇلاتتى، - دېدى.

بالدۇرلۇق «بالدۇر» سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: بالدۇرلۇق قىلماق.

بالدۇرلۇق قىلماق شۇ ئىشنى قىلىشقا

مۇۋاپىق كېلىدىغان ۋاقىتتىن بۇرۇن بولۇپ قالماق، ئەتىگەنلىك قىلماق: «قانۇنىيەت» نى تېپىش ئالىملارغا ۋە مۇتەخەسسسلەرگە خاس ئىش، لېكىن، سۈي گۈەنلەن، دىڭ جىيىچۈندەك ياشلارغا ئۇنداق قىلىش تېخى بىر ئاز بالدۇرلۇق قىلىدۇ ۋە مۇشكۈل چۈشىدۇ.

بالدىرغان ئى <بوت> كۈنلۈكسىمان گۈل-

لۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، غولى تىك، ئوتتۇرىسى كاۋاك كېلىدۇ؛ يوپۇرمىقى ئىككى - ئۈچ قايتىلانغان پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكلىدە، ھەرە چىشىلىرى بار؛ گۈل رېتى مۇرەككەپ كۈنلۈكسىمان بولۇپ، ئۇچىدا ئۆسىدۇ؛ گۈلى كىچىك، رەڭگى ئاق؛ قوش ئاسماق مېۋىسى كەڭ، تۇخۇم شەكىللىك بولىدۇ؛ دورا قىلىنىدۇ؛ ئاچچىق، تەبىئىتى ئىسسىققا مايىل، زەھەر - سىز بولۇپ سوغۇق يەلنى، ھۆلۈكۈنى قايتۇرىدۇ؛ تاغرىق باسىدۇ. ئۇ ئاساسەن تىيانشاننىڭ تاغلىق رايونلىرىدا ئىلى رايونىدا كۆپ ئۇچرايدۇ.

بالدىرغانلىق ئى. بالدىرغان ئۆسكەن

ياكى بالدىرغان تېرىلغان يەر: - بۇ ئوتلارنى بالدىرغانلىقنىڭ ئەتراپىدىن ئورۇپ كەلدىم، - دېدى قاسم ئەمەتكە قولىدىكى بىر تۇتام ياۋا ئوتنى كۆرسىتىپ.

بالغۇن ئى <بوت> يۇلغۇن ئائىلىسىگە كىرىد-

ىدىغان چاتقال، يوپۇرمىقى تەڭگىگە ئوخشايدۇ؛ گۈللىرى غولىنىڭ ئۇچىغا توپلىشىپ ئۆسۈپ، ئومۇمىي گۈل رېتىنى شەكىللەندۈر-

بالىلىق: بۇ قېتىم سودىگەر بىر ھەپتە مېھمان بولۇپتۇ. ئۆي ئىگىسى بالىچانلىق، قول-ئىلىكىدە يۇق ئادەم بولسىمۇ يەنە بىلىندۈرمەي قوشنىدىن لىرىدىن ئۇن-پۇن قەرز ئېلىپ يۈرۈپ كۈتۈپتۇ. * ئىمىن ئاخۇن ئاكام بالىچانلىق ئادەم، ھازىر تۇرمۇشتا قىيىنلىقلىرى ئاتىدۇ. ئەگەر ئاز-تولا ئوقەت قىلىپ، ئۆزىنى ئوڭشاشقا، بۇ يىل قىشتىن چىقىشى تەسكە چۈشىدۇ.

بالىچۇق ئى ① نەرسىلەرنىڭ كىچىكى: بالىچۇق كاۋا. ② بۇغداي باشقىنىڭ بۆلىكى: بۇغداي ئوبدان باش ئالدى، بالىچۇقلىرى قوشۇلدى. سۇ ۋاقتىدا قويۇلغاچ، بۇغداي تولۇق دان تۇتتى.

بالىچىلاپ رەۋ. بالا ئورنىدا، بالا ھېسابىدا: بالىچىلاپ كىرمەك.

بالىچىلاپ كىرمەك كۈيۈمغۈل بولغۇچى يىگىت قېيىن ئاتىسىنىڭ ئۆيىگە بالا ئورنىدا كىرىپ بىرگە تۇرماق: تۇرسۇنئاي ئېرىنىڭ مۇرىسىنى نوقۇپ: — مائا قاراڭلار، ھېچ بولمىغاندا، بىر بۆلۈم باشلىقى بولسىمۇ ئەمەلىي بار، ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن، مائاشى يۇقىرى، نىكاھلانمىغان، سانجىقى يوق بىر ياش بولسا، بالىچىلاپلا ئۆيىگە ئەكىرسەك دەپ ئويلىغىنىمىزنىڭ يامىنى بارمىكەن؟ — دېدى.

بالىچىلىق ئى. بالا بولۇش ئىشى: بالىلاردا بولىدىغان قىلىق: — ئوغۇل بالىچىلىقتا نېمە ئىشلار بولمايدۇ، دەيسەن؟

بالىخانا ئى [پ] يەرلىك ئۇسۇلدا سېلىنغان ئىمارەتلەرنىڭ ئىككىنچى قەۋىتى ۋە شۇ ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۆي، ئۆگزىگە سېلىنغان كىچىك ئۆي: چۆرە خەۋەر ئېلىش ئۈچۈن بالىخانغا چىقىپ كېتىپتۇ.

بالىخانلىق سۈپ. بالىخانسى بار، قەۋىتى بار: ئۇنىڭ ئامۇت، نەشپۈت، ئانار، تەكلىك چوڭ بېغى، بالىخانلىق ئۆيى، ئۆيىنى ساقلايدىغان بۆرە ئىتلىرىمۇ بار ئىكەن.

بالىسرىماق پ. پەرزەنت كۆرۈش ئارزۇسى

ئىچكى بالىسىنىڭ ئوقنىڭ مېلىتىق ۋە زەمبىرەك ئىچىدىكى ھەرىكەت قانۇنىيىتىنى، تاشقى بالىسىنىڭ ئوقنىڭ ھاۋا بوشلۇقىدىكى ھەرىكەت قانۇنىيىتىنى تەتقىق قىلىدۇ.

بالىماق پ. ھەسەل ھەرىكەتلىرى ھەر خىل گۈل چېچەكلىرىنى يەپ ھەسەل قۇسماق: — بىزدە پۇل بار، ئابروي بار. خۇددى بال ئىچىگە باللىغان ھەرە لېچىنىكلىرىدەك ياشايمىز.

بالنىست ئى [ر] <تب> — كېسەلخانا: ئەتراپى گۈلستان، كۆچۈم دەرەخزار، مىسالى قار رەڭلىك ئاپئاق بالنىست. ئالدىنراق دوختۇرلار، سېسترا قىزلار، ئاڭلانماس ئاياغدىن ئەمما ئۇن-تۇش.

بالون ئى [ر] <فران> ماشىن <ماشىن> ماشىنا، تراكتور، ۋېلىسىپېت قاتارلىق قاتناش قورالدىكى چاقنىڭ سىرتقى قەۋىتىدىكى ھالقا شەكىللىك رېزىنكە بۇيۇم: دولقۇن ئەنۋەرنىڭ ماشىنىنىڭ ئارقا چاقىدىن كېسىۋالغان بىر قولىدەك قان يۇقى بالون پارچىسىنى كۆپچىلىككە كۆرسەتتى.

بالپىت ئى [ر] <فران> <ئۇس> ئىتالىيەدە ۋۇجۇدقا كەلگەن بىر خىل ئۇسسۇل-لۇق دراما. ئۇنىڭدا ۋەقەلىك تەڭشەش قىلىنغان مۇزىكا ئاساسىدىكى بەدەن ۋە يۈز ھەرىكەتلىرى ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. ئايال ئۇسسۇلچىلار كۆپىنچە بۇ ئۇسسۇلنى پۈتۈننىڭ ئۇچىدا دەسسەپ يۈرۈپ ئوينىيدۇ.

بالپىت ئۇسسۇلى — بالپىت.

بالپىتچى ئى <ئۇس> بالپىت ئۇسسۇلىنى ئوينىيدىغان ئارتىس ياكى ئارتىسكا.

بالىجان سۈپ. كىچىك بالىلارنى ئەركەكلىتىپ، يېقىن كۆرۈپ، ھۈرمەتلەپ چاقىرىشتا ئىشلىتىلىدىغان سۆز: مەن باساي مۇندا تۇخۇم ئاۋۋالقىدەك، بالىجان كۆرگۈم كېلۇر سەندىنمۇ بەك.

بالىجان سۈپ. بالىسى بار، بالىلىق.

بالىچانلىق سۈپ. بالا-چاقىلىرى كۆپ:

كۈچەيمەك .

بالسىز سۈپ. بالىسى يوق، بالا كۆرمىگەن، پەرزەنتسىز؛ بالىسىزنىڭ مېلى ھارام، ئىمان-سىزنىڭ جېنى ھارام (ماقال). * باللىق ئۆي بازار، بالىسىز ئۆي بازار (ماقال).

بالىسىزلىق «بالىسىز» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: بالىسىزلىق — ئادەم ئۈچۈن چوڭ دەرد.

بالىغ سۈپ [ئە] يېزىت. بالاغەتكە، ۋايىغا يەتكەن: بالىغ بولماق.

بالىغ بولماق جىسمانىي جەھەتتىن يېتىل-مەك، بالاغەتكە يەتمەك: ئۇ شاھزادە بالىغ بولغاندىن كېيىن، ئەلچىلەر ئى-نى كاتتا باي، ۋەزىر، پادىشاھلارنىڭ قىزلىرىدىن لايىق كۆرسەتسە ئۆزەم تېپىپ ئالىمەن، كۆڭلۈم چۈش-كەننى ئالىمەن دەپ ئۇنىماپتىكەن.

بالىكا ئى. ئەرك س. ئاتا-ئانىلار ياكى چوڭ-لارنىڭ ئۆز بالىلىرى ياكى كىچىك بالىلارنى ئەركىلىتىپ، يېقىنچىلىق قىلىپ چاقىرىش شەكلى: شۇ سۆز بىلەن ئانىسى، ئىشىككە ئوقتەك ئېتىلىپ، سۆزگە قان-ياش قېتىلىپ، بويىغا گىرە سېلىپ «ھارماڭ بالىكام» دەپتۇ.

بالىلاتقۇزماق «بالىلىماق» پېتىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بالىلىتماق «بالىلىماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بالىلارچە رەۋ. بالىلارغا ئوخشاش، گۆدەك-لەردەك: بالىلارچە ئوي. بالىلارچە سوئال. * ئەخمەتجان قاسىمدىكى مۇنداق بالىلارچە ھۇزۇر-لىنىپ كۈلۈش ئۇنىڭ كىرىسىز ساغلام تەبىئىتىدىكى كۆڭۈل ئازادلىكى بولسا كېرەك، دېگەننى ئويلىغا-نىدىم. * تۇرسۇن ھەم ھەيران، ھەم خۇشال بولۇپ، خۇددى كىچىك بالىلارچە كۈلۈمسىرەيتتى.

بالىلاشماق ① «بالىلىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى. ② بالىلارغا ئوخشاش قىلىق قىلماق؛ بالىلارچە ئىش قىلماق؛ بالىلارچە ھەرىكەت قىلماق.

بالىلىق سۈپ ① بالىسى، پەرزەنتى بار، بالا-چاقىلىق: بالىلىق ئۆي بازار، بالىسىز ئۆي بازار (ماقال). * بالىلىقنىڭ بالىسىنى باققۇچە، ئىشىنى قىل (ماقال). * يولۇچىلارنىڭ ھەر خىل گەپ-سۆزلىرى، ۋاراڭ-چۇرۇڭلىرى، ياشلارنىڭ قېرىلار ۋە بالىلىق ئاياللارغا ئورۇن بوشىتىپ بېرىۋاتقان، قېرىلار ۋە بالىلىق ئاياللارنىڭ بۇنىڭدىن دىلى سۆيۈنۈپ، رەھىمەت ئېيتىشلىرى ئاپتوبۇس ئىچىنى جانلاندىرۇۋۇتەتكەندى.

② بالىلارغا خاس: بالىلىق بۇرچ. بالىلىق خىيال. * دېمىسىمۇ ئۇنىڭ قېرىنداشلىق مېھىر-مۇھەببىتى بىلەن تولغان ساپ بالىلىق قەلبى ئاكىسىنى سېغىناتتى. * ئۇ بالىلىق ھېسسىيات ئىلكىدە باغنى ئارىلاپ، باغۋەن مۇسا تاغىنىڭ قېشىغا باردى. ③ ۋايىغا، بالاغەتكە يەتمىگەن، ئۆسمۈرلۈك، گۆدەك: بالىلىق دەۋر. بالىلىق چاغ. * باشلىقنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدىكى گۈزەللىك ھېسسىياتى بالىلىق مەزگىلىدىكىدىن چوڭقۇر بولىدۇ. * مەن ھازىر بىزنىڭ باغچىنى، بۇرۇن بىلە ئوينىغان ھەمراھلارنى، بالىلىق ۋاقتىدىكى چاغلارنى ئەسلەۋاتىمەن. * بالىلىقىم ئۆتتى سېنىڭ قوينىڭدا، ئارمىنىم يوق ئۆتكىنىچۈن ياشلىقىم. كۆرۈپ سەندىن ئەمگىكىمنىڭ كۈچىنى، قايناپ تاشتى يۈرىكىمدە شادلىقىم.

بالىلىق بولماق پەرزەنت كۆرمەك، بالىغا ئىگە بولماق، بالا تاپماق: شۇ چاغ ئايىشەمنىڭ يۈزىدە شادلىق نۇرى — بىرىنچى قېتىم بالىلىق بولغان ئانىلاردا بولىدىغان شادلىق نۇرى چاقىنىغانىدى.

بالىلىق دەۋر كىشىلەرنىڭ ۋايىغا، بالاغەتكە يەتمىگەن دەۋرى: گۆدەكلىك يەنى 13-14 ياشقا كىرگۈچە بولغان مەزگىلى: مەن ئۈچۈن ئۇ بالىلىق دەۋر خۇددى بىر ئۇنىستۇلماس شېرىن چۈشتەك بولۇپ قالدى.

بالىلىق قىلماق ① كىچىك بالىلارغا ئوخشاش ئىش-ھەرىكەتلەردە بولماق، كىچىك بالىلار قىلىدىغان قىلىقلارنى قىلماق: — ھەي، سەن دېگەن يەتتە ئىقلىمنىڭ ئەڭ ئابرويلىق پادىشاھ.

شاسلىق پەردە، ئوتتۇرا قاتلىمى سىلىق مۇسكۇل، سىرتقى قاتلىمى قوشقۇچى توقۇلمىدىن ئىبارەت. تۇخۇمدان ئۇرۇقلانغاندىن كېيىن بالىياتقۇ ئىچىدە يېتىلىپ، تۆرەلىمە بولۇپ شەكىللىنىدۇ.

بالىياتقۇلۇق تۇغۇت ئادەم ياكى بەزى ھايۋانلارنىڭ بالىسى ئانا تېنىدە يېتىلىپ بەلگىلىك باسقۇچقا يەتكەندە ئانا تېنىدىن ئايرىلىدىغان بىر خىل ھادىسە.

بامەسلىھەت رەۋ [پ+ئە] مەسلىھەت بىلەن، مەسلىھەتلىشىپ، كېڭىشىپ، باش قوشۇپ، بىرلىككە كېلىپ: بامەسلىھەت ئىش قىلماق. — ئۈچەيلىن بامەسلىھەت بۇ يەردە بىر كۈنى ئۆتكۈزۈپ، ئەتىسى يولغا چىقىپتۇ.

بامبۇك ئى [ر<فران] <بوت> باشاقلقلار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ئۆسۈملۈك، دائىم كۆكرىپ تۇرىدۇ؛ غولى سىلىندىر شەكىلدە، ئوتتۇرىسى كاۋاك ۋە بوغۇملۇق كېلىدۇ؛ يوپۇرمىقىدا پاراللىل كەتكەن تومۇرلىرى بولىدۇ؛ تۈرى ناھايىتى كۆپ. مەسىلەن: قارا بامبۇك، قېرىق بامبۇك قاتارلىقلار. غولىنى قۇرۇلۇشلارغا، جابدۇق ياساشقا ئىشلىتىشكە، نوتىسىنى ئىستېمال قىلىشقا بولىدۇ.

بامبۇك كەكلىكى <زوتول> بىر خىل قۇش، تېنى ئورمان كەكلىكىگە ئوخشاپ كېتىدۇ، تېنىنىڭ ئۈستى قوڭۇر زەيتۇن رەڭدە، كۆكرىكى قوڭۇر، كۆكرىكىنىڭ ئىككى يېنىدا نۇرغۇن قارامتۇل سەپكۈنلىرى بار. كۆپىنچە بامبۇكزارلىقتا ياشايدۇ.

بامبۇكزار ئى — بامبۇكلۇق.

بامبۇكسىمان سۈپ. بامبۇك شەكىلىدە، بامبۇكقا ئوخشاش،

بامبۇكسىمان قۇرت <زوتول> بىر خىل ھاشارات، تېنى ئۇزۇن ۋە ئىنچىكە بولۇپ، بامبۇكقا ياكى دەرەخ شاخلىرىغا ئوخشايدۇ؛

نىڭ ئوغلى تۇرۇپ، باياۋاندىن تېپىۋالغان قىزنى ئالماقچىمۇ؟ ياق، ئوغلۇم، سەن بالىلىق قىلما، — دەپتۇ پادىشاھ. * ھىسامدىن ئابلەتنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ: — سەن يەنىلا بالىلىق قىلىۋاتسەن، ئويۇن كۆرسەڭ، سەھنىنىڭ سىرتىدىكى بىرنەپەسلىرىنى كۆرىدىكەن سەن، — دېدى. ② ئويلانماي، ئاددىي ئىش كۆرمەك: بىز بالىلىق قىلدۇق.

بالىلىماق پ ① بالا تۇغماق؛ بالا چىقار-

ماق: بوۋاي: — ئۇ دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر چىنار دەرىخى بار؛ چىنارنىڭ ئۇچىدا ھەر يىلى سۇمۇرغ قۇش باللايدۇ، شۇ قۇشنىڭ بالىلىرىنى ھەر يىلى بىر ئەجدىھا كېلىپ يەپ كېتىدۇ، — دېدى. ② بىر يەرگە ئۇۋا سېلىپ ئۆي قىلىپ تۇرماق، ئورۇن تۇتۇپ ماكانلاشماق (قۇشلار ھەققىدە): قۇشقاچ تام تۇشۇكىدە باللايدۇ. ئەمما ياۋا كەپتەر سۈيى يوقى كارىزدا باللايدۇ. ③ كۆچمە. كۆپەيمەك، ئاۋۇماق: يىللاردىن بېرى باللاپ كەتكەن بىرنەچچە توقماق قەرزنى تۆلەش ئېھىنى تۈگىمەن تېشىدەك باسقى.

بالىمان ئى <مۇز> ئۇيغۇرلارنىڭ بىر خىل يەللىك مۇزىكا ئەسۋابى، ئۇ قۇرغاق يەردە ئۆسكەن قومۇشتىن ياسىلىدۇ، سەككىز تۆشۈك-لىۈك، ئاۋازى يۇمشاق چىقىدۇ، ئاساسەن كلاسسىك مۇزىكىلارنى ئورۇنلاشتا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭ قۇرۇلمىسى نەيگە ئوخشاپ كېتىدۇ.

بالىمانچى ئى. بالىمان چالىدىغان كىشى؛ بۇ قېتىمقى كۆرەكتە بالىمانچىلارمۇ خېلى كۆپ ساننى ئىگىلەيتتى.

بالىياتقۇ ئى [بالا+ياتقۇ] <ئانات> ئاياللار ياكى سۈت ئەمگۈچى چىشى ھايۋانلارنىڭ تۆرەلىمە يېتىلدۈرۈش ئەزاسى، شەكىلى خالىغا ئوخشاپ كېتىدۇ. ئۇ دوۋساق بىلەن تۈز ئۈچەينىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان بولۇپ، ئېغىزى جىنسىي يول بىلەن، ئاستىنىڭ ئىككى تەرىپى تۇخۇم توشۇش نەپچىسى بىلەن تۇتىشىدۇ. ئۇنىڭ ئىچكى قاتلىمى

رەڭگى يېشىل ياكى قوڭۇر؛ بېشى كىچىك، قانىتى يوق؛ يوپۇرماقلار بىلەن ئوزۇقلىنىپ دەرەخ شاخلىرىدا ياشايدۇ.

بامبۇكلۇق ئى. بامبۇك كۆپ ياكى زىچ ئۆسكەن جاي؛ باشلىق ئۇنىڭدىن بامبۇكلۇق قانچە مو يەرنى ئىگىلەيدىغانلىقىنى سورىدى.

بامدات ئى [پ] <دىن> ① تاڭ سەھەردە، كۆن چىقىشتىن بۇرۇن ئوقۇلىدىغان بىرىنچى ناماز؛ بامدات ئوقۇماق. بامداتقا تەرەت ئالماق.

② تاڭ سەھەر پەيتى، بامدات نامىزى ئوقۇلىدىغان پەيت، قاق سەھەر؛ شايىت: — مەشەتكە كەتكۈچە تايىنلىق تاڭ ئاتار، بۇگۈن بىرەر سارايدا قونۇپ قېلىپ، ئەتە بامدات بىلەن يولغا چىقىپ كەتسە كىمكىن، — دېدى داۋۇتقا.

بامدات نامىزى <دىن> تاڭ سەھەردىن كېيىن، كۈن چىقىشتىن ئىلگىرى ئوقۇلىدىغان ناماز؛ — ئەل مېھرىدىن ئايلىنىپ! — دېدى بامدات نامىزىدىن قايتقان ھېزىم ئاخۇن ئۇزاتقىلى يىغلىغان ياشلارغا قاراپ.

بامدات ۋاقتى بامدات نامىزى ئوقۇلىدىغان ۋاقىت، پەيت؛ سەھەر: — كېچىلەپ يول يۈرۈپ، بامدات ۋاقتى بىلەن كەلمىگىلى ئىككى ئاي بولغان ئۆيۈمنىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلاپ كىردىم. * ئەتىگەن بامدات ۋاقتى بىلەن نەچچە مىڭ ئاتلىق ۋە پىيادىلەر قوشۇنى قاتارلىشىپ، شەھەرگە كىرىپ كەلدى.

بانان (بانانې) ئى [ر] <بوت> بانان ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى ئۇزۇن ۋە چوڭ، ئۇزۇن سېپى بار؛ گۈلى سۇس سېرىق رەڭدە؛ مېۋىسى ئۇزۇن، سەل ئەگرى كېلىدۇ، خۇش بۇي پۇرايدۇ، تەمى تاتلىق؛ تروپىك بەلباغ ۋە سۈبوتروپىك بەلباغدىن چىقىدۇ. باناننىڭ ئېگىز غوللۇق بانان ۋە پاكار غوللۇق بانان دېگەن تۈرى بار.

بانان ئالما تەمى بانانغا ئوخشاپ كېتىدۇ.

خان ئالما.

بانىتىك ئى [ر] كۆڭۈلگە ياقىسى ياكى ئاياللارنىڭ چېچىغا تاقايدىغان كېپىنەك شەكىلىدىكى لېنتا ۋە شۇ خىلدا چېكىلگەن بوغۇچ قاتارلىقلار.

بانىتىكلىقماق «بانىتىكلىقماق» پېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بانىتىكلىقماق پ. ئاياللار چېچىنى ئېگىز ئۆرۈپ، بىر-بىرىنى ئالماشتۇرۇپ بېشىنىڭ كەينى تەرىپىگە تۈگۈۋالماق.

بانداژ ئى [ر] ئارتىسلار ياكى بەزى سەرىپ كەتكەن ئاياللار بەدەن مۇسكۈل-لىرىنى نورمال ھالەتتە تۇتۇپ تۇرۇش ئۈچۈن، ئادەتتىكىدىن چىڭىراق تارتىپ باغلىۋالىدىغان بەلباغ؛ تارتقۇ.

باندىت ئى [ر] ئىستال ① قوراللانغان ئوغرى، باسقۇنچى، كاللا كېسەر؛ خۇددى تاپىنىنىڭ ئاستىدىن چىققانداك تۇيۇقسىز پەيدا بولغان باندىتلارنى يوقىتىش ئۈچۈن ئاتلانغان ئۈچ ۋىلايەت مىللىي ئارمىيىسىنىڭ ئاتلىق پولكى شىخو بىلەن شىخەنزە ئارىلىقىدىكى تاغلارغا يۆتكىلىپ يۈرۈپ تۇرۇش قىلىۋاتاتتى. ② قوراللانغان، مەلۇم سىياسىي كۆز قاراشقا ئىگە ۋە تەشكىللىك ھەرىكەت قىلىدىغان يەرلىك ئەكسىيەتچىل سىياسىي تەشكىلات؛ گومىنداڭ باندىتلىرى.

باندىتلىق «باندىت» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى؛ ئاسم قوشۇمىسى بىر تۈردى-دە، يىگىتلەرگە قاراپ: — باندىتلىق! مۇناپىق بەگ ئەمدى باندىتلىق قىلىشقا باشلاپتۇ-دە، يۈرۈڭلار، چاپسان ھەرىكەت قىلايلى، قېرىنداشلارنى قۇتقۇ-زايلى، — دېدى.

بانكا I ئى [ر] پۇل ئامانەت قويۇش، پۇل قەرز بېرىش، پۇل پېرىۋوت قىلىش قاتارلىق كەسىپلەر ئارقىلىق ئامانەت، قەرزنىڭ ۋاسىتىلىك ۋە زىيىنىنى ئۆستىگەن ئالغان ئامانەت،

قاتارلىقلار ھەققىدە پىكىر قىلىشقا، يەكۈن چىقارماق: ئۈچ يېڭى ئىختىيارسىز بىر-بىرىگە قاراشتى-دە، خۇش ياقىمىغان ھالدا يېڭى ئۆيىنىڭ جاھازىلىنىشى توغرىسىدا باھا بېرىشكە تۇردى. * بىر ئادەمگە ئۇنىڭ بىرەر مەسىلە ھەققىدىكى كۆز قارىشىغا قاراپلا باھا بېرىشكە بولمايدۇ. كۆز قارىشى توغرا بولمىغان ياخشى ئادەملەرمۇ بولىدۇ. **باھا پەرقى** <س ئىق> ئوخشاش بىر خىل تاۋارنىڭ سېتىۋېلىش-سېتىپ بېرىش ھالەتلىرى، رايونلىرى، سېتىۋېلىش-سېتىپ بېرىش پەسىللىرى ياكى سۈپىتى، ئىستان-دارتى ئوخشاش بولماسلىق تۈپەيلىدىن ئۇنىڭ باھاسىدا شەكىللەنگەن پەرق.

باھا قۇرۇلمىسى <س ئىق> ئىشلەپچىقىرىش تەننەرخى، مۇئامىلە خىراجىتى، باج ۋە پايدىدىن ئىبارەت تاۋار باھاسىنى شەكىللەندۈرىدىغان ئامىللار، ئۇلارنىڭ باھادا تۇتقان ئورنى ۋە تەشكىللىنىش ئەھۋالى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

باھا چىقارماق <س ئىق> سودا ئورگانلىرى تەرىپىدىن سېتىلىدىغان تاۋارنىڭ نەرخىنى توختىتىپ ئۇقتۇرماق.

باھا سۆزى <مائارىپ> ئوقۇتقۇچى ياكى مەكتەپ تەشكىلىنىڭ ھەربىر ئوقۇغۇچىنىڭ مەكتەپتىكى ئىپادىسىگە قارىتا بەرگەن ۋە يېزىپ قالدۇرغان پىكىرى.

باھاسىغا چىقماق تاۋارنى ساتقۇچى كۆزلىگەن باھاغا ياكى ئۆز نەرخىگە يېتىپ سورىماق: ئۇ: — تۇغچىلىقلار مېلى باھاسىغا چىقىغۇچە ئېغىز ئاچمامدۇيا، — دېدى.

باھا سىياسىتى <س ئىق> سوتسىيالىستىك دۆلەتلەردىكى ھەرقايسى سىنىپلار، تارماقلار، رايونلار ۋە ھەرقايسى كارخانىلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىقتىسادىي مەنپەئەتنى باھادىن پايدىلىنىپ تەكشۈرىدىغان ئىقتىسادىي سىياسەت.

قەرز ئاپپاراتى: ياندا قويساڭ 30 تەڭگە توققۇز بولۇر، بانكىدا قويساڭ توققۇز تەڭگە 30 بولۇر. **بانكا كاپىتالى** <س ئىق> بانكا كەسپىنى يولغا قويۇشتا سېلىنىدىغان كاپىتال. ئۇ نەق پۇل ۋە باھالىق چەكلىنىپ تەركىب تاپىدۇ، ئەسلىي مەنبەسى بانكىنىڭ شەخسىي پۇلى ۋە ئامانەت قويۇلغان پۇللار بولۇپ، ئامانەت قويۇلغان پۇللار كېيىنچە بانكىنىڭ دائىم ئىشلىتىدىغان ۋە قەرز بېرىدىغان كاپىتالىغا ئايلىنىدۇ.

بانكا II ئى [ر] شېشە ياكى مېتالدىن ياسالغان سىلىندىر شەكىللىك ئىدىش.

بانكىر ئى [ر] كاپىتالىستىك مەملىكەتلەردىكى زور كاپىتالىغا ئىگە بولغان بانكا ئىگىسى: ئۇلار باشقىلارنىڭ يېرىدىكى بايلىقلارنى، چارۋا بىلەن تولغان گۈزەل يايلاقلارنى، تۈگمەس ئىقتىسادىي مەنبەلەرنى، تولماس خالتا بانكىرلارغا يەم قىلماقچى.

باھا (باھاسى) ئى [پ] ① نەرسىنىڭ، مالنىڭ پۇل بىلەن ئىپادىلەنگەن قىممىتى؛ نەرخى: يۇقىرى باھا. نۆۋەن باھا. بازار باھاسى. توپ باھا. پارچە باھا. * ئالدىغا پىشۇرۇلغان تۇخۇم، سېۋەتلىپ ئۆرۈك ۋە ئۈجمىلەرنى قويۇۋالغان دېھقانلار كەچ قاراڭغۇسىنىڭ يېتىپ كېلىشىدىن ئەنسىرەپ، ئۆز مېلىنى باھا تالاشمايلا سېتىشەتتى.

② كۆچمە. ئادەم، نەرسە ياكى قىلىنغان ئىش-ھەرىكەتنىڭ ياخشى-يامانلىقى، سۈپىتى، دەرىجىسى، ئەھمىيىتى ۋە قەدەر-قىممىتى قاتارلىقلار ھەققىدە بېرىلگەن پىكىر ياكى چىقىرىلغان يەكۈن: باھا بەرمەك.

ياخشى باھاغا ئېرىشمەك. * مۇزىكىلار مۇۋەپپەقىيەتلىك ئورۇندالغاچقا تاماشىبنلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى. * ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىرقانچە قېتىم يازغان ماقالىلىرى ياخشى باھاغا ئېرىشتى.

باھا بەرمەك ئادەم، نەرسە ياكى قىلىنغان ئىش-ھەرىكەتنىڭ ياخشى-يامانلىقى، سۈپىتى، دەرىجىسى، ئەھمىيىتى، قەدەر-قىممىتى

باھاسى يوق ① نەرخى، قىممىتى بەلگىلەنمىگەن، باھاسى بېكىتىلمىگەن. ② تەڭداشسىز قىممەتكە ئىگە، ئېھتىماللىق بولمىغان؛ ئىنتايىن قىممەتلىك، بىسپاھا؛ تۆمۈر بوۋام — باھاسى يوق كىشى ئىدى.

باھاغا سۇندۇرماق <س ئىق> تاۋارنىڭ قىممىتىنى پۇل بىلەن ھېسابلاپ كۆرمەك.

باھا قويماق <س ئىق> ① سېتىلىدىغان مالنىڭ نەرخىنى بەلگىلەمەك، بېكىتمەك؛ مەلىكە بۇدۇر دورغىغا: — سىلەر قانچە باھا قويساڭلار شۇ باھادا ئالىمەن. زادى بۇنىڭ ئېنىق باھاسى قانچە؟ — دەپ قايتا سورايتۇ. * ئەلى نۇرىدىن ئەنسۇلجەلىنى قۇللار بازىرىغا ئېلىپ بېرىپ، دەللاغا تاپشۇرۇپ: — ھەي ھاجى سەن بۇنىڭغا باھا قوي، — دەپتۇ. ② مالنىڭ باھاسىنى ئەسلى باھاسىدىن ئۆستۈرۈپ ئېيتىش: — بۇرادەر باھا قويماي، ساتىدىغان يېرىڭىزنىلا ئېيتىڭا، — دېدى سەمەت ئۆتۈكنى قولغا ئېلىپ كۆرۈۋېتىپ.

باھا نىسبىتى <س ئىق> بىر خىل تاۋار باھاسى بىلەن باشقا بىر خىل تاۋار باھاسىنىڭ سېلىشتۇرما نىسبىتى.

باھادىر (توغرىسى: باتۇر) — باتۇر.

باھادىرلىق (توغرىسى: باتۇرلۇق) — باتۇرلۇق.

باھار (باھارى) ئى [پ] ① تۆت پەسلىنىڭ بىرىنچىسى، قىشتىن كېيىن يازدىن بۇرۇن كېلىدىغان پەسل؛ كۆكلەم: 1963 — يىلىنىڭ باھار ئايلىرىغا كەلگەندە مېنىڭ ھاياتىمدا ئاجايىپ ئۆزگىرىش بولدى. ② كۆچمە. تۈرلۈك نەرسە-لەرنىڭ يەنى ھايات، ئۆمۈر، ياشلىق، ئىلىم-پەن ۋە شۇ قاتارلىقلارنىڭ گۈللەپ-ياشىغان، راۋاجلانغان چاغلىرى ۋە شۇنداق چاغلارنىڭ سىمۋولى: ياشلىق باھار. ئىلىم-پەن باھارى. * «ئون ئىككى مۇقام» مۇزىكىلىرىدە نىڭھۇ يېڭى باھارى بولدى. ④ ئەر، ئاياللار.

نىڭ ئىسمى.

باھار بايرىمى — چاغان: بۇ يىلقى باھار بايرىمىدا دادامنى كۆرۈپ كەلدىم.

باھالاتماق «باھالىماق» پېشىلىنىڭ مېچىقۇرىي دەرىجىسى: — مەن بۇنى كۆپچىلىككە باھالىتىپ باقاي، قېنى ئۇلار نېمە دەيدۇ، — دېدى ئۇ كېتىۋېتىپ.

باھالاتقۇزماق «باھالىماق» پېشىلىنىڭ قوش مەچبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ كالىسىنى سېتىشتىن بۇرۇن ئالدى بىلەن دەللارغا باھالاتقۇزۋالدى. باھالاش ئى. «باھالىماق» پېشىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى: كەچقۇرۇن باھالاش ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، ئەكبەر سۇنۇرنىڭ يېنىغا ئولتۇرۇپ مەھەللىگە قايتتى.

باھالاشماق «باھالىماق» پېشىلىنىڭ ئۆمۈك دەرىجىسى.

باھالانماق «باھالىماق» پېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئەخمەت پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ كۆپ قېتىم ئىنچىكە سىياسىي-ئىدىيىۋى خىزمەت ئىشلىشى ئارقىلىق ئۆتكەن يىلى مەيدان بويىچە ئەمگەك نەمۇنىچىسى بولۇپ باھالاندى. * ئۆتكەن يىلى بۇ مەكتەپ ئاقچى ناھىيىسى ۋە قىزىلسۇ ئوبلاستى بويىچە ئىلغار مەكتەپ بولۇپ باھالاندى.

باھالىق چەك. باھاسى بار، باھاسى بېكىتمىگەن: ئاينۇر بويىغا ناھايىتى قىممەت باھالىق يۇڭ شارپىنى ئورۇنۇپ، ئانىسىنىڭ يېنىدا ئۈندىمەستىن ئولتۇراتتى.

باھالىق بۇيۇم <س ئىق> ① كەم تېپىلىدىغان، ئەتىۋارلىق بۇيۇم. ② باھاسى بېكىتىلگەن بۇيۇم.

باھالىق چەك <س ئىق> پۇل، كاپىتال، تاۋار ياكى باشقا مال-مۈلۈك قاتارلىق قىممىتى بار نەرسىلەرگە بولغان ئىسپات قەغىزى ياكى چەك. مەسىلەن: پاي چېكى، زاپوم چېكى، ھەر خىل فاكىتور، تاۋار يۆتكەش تالونى، ئىسكىلات تىجارەتچىسى ساقلايدىغان

تاۋار تالونى قاتارلىقلارغا ئوخشاش.

باھالماق پ ① سېتىلىدىغان مالنىڭ باھاسىنى، نەرخىنى بەلگىلىمەك؛ بېكىتمەك؛ كۆپچىلىك ئىنەكنى 400 يۈەن باھالىسىمۇ، كېرەم يەنىلا ساتماي تۇرۇۋالدى. ② كۆچمە. ئادەم، نەرسە ياكى ئىش - ھەرىكەتنىڭ ياخشى - يامانلىقى، سۈپىتى، دەرىجىسى، ئەھمىيىتى قاتارلىقلار ھەققىدە پىكىر بەرمەك، يەكۈن چىقارماق؛ باھا بەرمەك؛ خىزمەت گۇرۇپپىسىنىڭ كادىرى لەيلىگۈل جۈزىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، دېھقانلارنىڭ باھالىشى، دېھقانلار جەمئىيىتىنىڭ تەكشۈرۈپ تەستىقلىشى بىلەن بېكىتىلگەن تەقسىم قىلىش تىزىملىكىنى بىر - بىرلەپ ئوقۇشقا باشلىدى. * كازىم ئەدەبىياتىنى جەمئىيەتنىڭ ئەڭ ئۆتكۈر تەربىيىچىسى، كۈرەشچىسى سۈپىتىدە ناھايىتى يۇقىرى باھالايىتى.

باھانە ئى [پ] ① بىرەر ئىشتىن باش تارتىش مەقسىتىدە كۆرسىتىلگەن ئورۇنسىز سەۋەب، ئۆزۈرە؛ سىپىت ئاكا ئۇنىڭ بىلەن بىرنەچچە قېتىم سىرداشماقچى بولۇپ ئۆيىگە تەكلىپ قىلغانىدى، بىراق ئادىل ھەر خىل باھانە - لارنى كۆرسىتىپ، ئۇنىڭدىن ئۆزىنى ئېلىپ قاچتى. ② باشلانغۇچ سەۋەب؛ توي باھانىسىدا تون پۈتتى (ماقال). * بۇغداينىڭ باھانىسىدا قارىمۇق سۇ ئىچىپتۇ (ماقال). * تىلىۋالدى بالىلارنىڭ بەشىنچىسى - ئەڭ كەنجىسى ئىدى. ئۇنىڭ ئالدىدا تۇغۇلغان تۆت بالا يېشىغا توشا - توشمايلا بىرلا ئاغرىغان باھانە بىلەنلا كۆز يۇمۇپ توختىمىغانىدى.

باھانە بولماق بىرەر ئىشتىن باش تارتىشقا سەۋەب، دەستەك بولماق؛ سايىم چوڭنىڭ سوتالى ئۇنىڭغا باھانە بولدى. * يارى بارى كەل - مىدى، شۇڭقارى بارى كەلمىدى. يارىمنىڭ ئاياغى سۇنىدى، باھانە بولدى كەلمىدى. **باھانە قىلماق** بىرەر ئىشتىن باش تارتىشقا سەۋەب كۆرسەتمەك؛ مەن ئات بېقىشنى باھانە قىلىپ، تولا ۋاقىتلاردا كېچىلەرنى ئېتىزدا

ئۆتكۈزۈۋېتىمەن.

باھانە - سەۋەب تۈرلۈك باھانە ۋە سەۋەبلەر؛ كاتىپىنىڭ ھەر خىل باھانە - سەۋەب بىلەن توي خېتى بەرمەسلىكى تۇرغۇن بىلەن قۇندۇزنى ئازابلان، ھەسرەت ۋە ئەلەم تۇيغۇسى يۈرىكىنى ئامبۇردەك قىسماقتا ئىدى.

باھاندىماق پ ← **باھانە قىلماق**؛ ئۇنىڭ نەزىرىدە جارۇپ ئىنژېنېرىمۇ چوقۇم ئىشنىڭ كۆپلۈكىگە باھانداپ، بۇ ۋەزىپىدىن باش تارتىشى كېرەك ئىدى.

باۋئەن ئى <ئىرق> ← **باۋئەنلەر**. **باۋئەن قىلى** <تىل> ئالتاي تىللىرى سىستېمىسى موڭغۇل تىللىرى تۈركۈمىگە كىرىدىغان، باۋئەن مىللىتى قوللىنىدىغان تىل.

باۋئەن مىللىتى <ئىرق> ← **باۋئەنلەر**. **باۋئەنچە** رەۋ. باۋئەن مىللىتىگە ئوخشاش؛ باۋئەن مىللىتىگە خاس ياكى باۋئەن مىللىتى ئىشلىتىدىغان؛ باۋئەنچە سۆزلىمەك. باۋئەنچە كىيىمەك. باۋئەنچە كىيىم.

باۋئەنلەر ئى <ئىرق> تېلىمىزدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ بىرى. ئۇلار ئاساسەن گەنسۇ ئۆلكىسى نىڭشا ناھىيىسىنىڭ داخېچياۋ دېگەن يېرىدە ئولتۇراقلاشقان.

بائىسى ئى [ئە] يېزىت. سەۋەب، ۋەج؛ نۆكەر - لەر ساتراشنى چەمبەرچاس قىلىپ باغلاپ، دار تەرەپكە ئېلىپ مېڭىشى. ئوردىدا پەم - پاراسەت - لىك ئاقىل، دانالىقى بىلەن شۆھرەت چىقارغان ھاكىم بار ئىدى. ئۇ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ تازىم قىلدى - دە: - شاھىنىشاھ. ساتراشنى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىشنىڭ بائىسى نېمىدۇر؟ - دەپ سورىدى.

باي ① سۈپ. ئىقتىسادىي ئاساسى مۇستەھ - كەم، ھېچ نەرسىگە موھتاجلىقى يوق؛ نۇرغۇن مال - دۇنياسى بار؛ باي مەملەكەت، باي ئادەم. * - پولات تاۋلاشتا يېپىلىۋاتقان ئاشلىق، خەجلى - نىۋاتقان پۇلنى كۆرۈپ ئۆزىمىزنى تەڭداشسىز باي ھېسابلاپتىمەن، - دېدى ھاشىر. ② سۈپ.

بۇرۇن؛ ھېلىراق؛ مەن قاياققا مېڭىشىمنى بىلمەي تۇرۇپ قالدىم. كەينىمگە قايتاي دېسەم، چىغىر يول بىلەن بايا قاتراپ چۈشكەن تۆپىلىككە ئەمدى چىقىشقا كۆزۈم يەتمىدى. * ھېكمەت بايا شېجاڭدىن روزمەتنىڭ ناھىيىلىك ساقچىغا ئەۋەتەلمىدىغانلىقىنى بىلدى.

بايات ئى [پ] <مۇز> — بايات ھۇقاھى.
بايات ھۇقاھى <مۇز> ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى ئون ئىككى مۇقامنىڭ بىرى. ئۇ 19 نەغمە، 119 مىسرا بولۇپ، چوڭ نەغمە — ئون نەغمە، 93 مىسرادىن؛ ئۇچ داستان — ئالتە نەغمە، 16 مىسرادىن؛ ئۇچ مەشرەپ — ئۇچ نەغمە، 44 مىسرادىن تەركىب تاپقان.
باياتىن رەۋ. جان ت — بايا: — سىز تېخىچە شۇ گەپتىمۇ؟ — دېدى گۈلىنسا، — مەن باياتىن كونا خانانى سورىماسلىقىڭىز كېرەك دېدىمغۇ؟ * ئادىل ئۆز ئورنىغا قايتىپ كەلگەندە، باياتىن ئوڭدا — سوڭدا بولۇپ يىقىلغان لۈكچەكلەر ئالدى-قاچان كۆزدىن غايىب بولغانىدى.

باياتىنى سۇپ — بايىقى: — سەن باياتىنى ئىشتىن خەۋەر تاپتىڭمۇ، — دېدى ئۇ ماڭا قاراپ.
باياشات سۇپ [بايا+شاد] باي ۋە شاد، پاراۋان، راھەت — پاراغەتلىك، خاتىرجەم: ئۇ تەتقىقات يۇرتىدا ئىشلەشنى ياراتماي، ئېرى بىلەن سەھرالارغا، دېڭىز ساھىلىغا كېتىپ باياشات، راھەت تۇرمۇش كۆچۈرۈۋېتىپتۇ. * دېھقان خوتۇن بالا — چاقىلىرى بىلەن ئالتۇننى خەجىلەپ باياشات ياشاپتۇ.

باياشاتچىلىق — باياشاتلىق: مەنسۇر كۆڭلىدە: — مەن قىلالىغان ئىشلار ئەمدى ئورۇنلىنىدىغان بولدى، قولىمدىن كەلگىنىچە ياردەم بېرەي، مۇنۇ كۆز ئالدىمىزدىكى قىيىنچىلىقلارنى تېزىرەك تۈگىتىپ، ئەزالارغا يېڭى جەمئىيەتنىڭ كونا جەمئىيەتتىن نۇرغۇن ياخشى ئىكەنلىكىنى، باياشاتچىلىق، بەخت — سائادەت، مۇشۇ جەمئىيەتتە ئىكەنلىكىنى تېزىرەك ئىسپاتلاپ كۆرسىتىپىلى، — دەپ ئويلىدى.

باياشاتلاشتۇرماق «باياشاتلاشماق» پېندە-

تەركىبىدە، ئەختىيارىدا، باغرىدا، ئىچىدە كېرەكلىك ۋە پايدىلىق نەرسىلەر كۆپ؛ مول، يېتەرلىك: يېپىرى باينىڭ ئېلى باي (ماقال). * موماي تۇرلۇك رىۋايەت، ئەپسانىلەرگە ۋە لەتپە، چۆچەكلەرگە باي ئىدى. * «ئون ئىككى مۇقام» ئۇيغۇر خەلق كلاسسىك مۇزىكىسىنىڭ، شۇنىڭدەك مۇزىكا — نەغمە شەكىللىرىنىڭ باي خەزىنىسى. ③ ئى. مال — دۇنيا يىغقۇچى؛ دۆلەتمەن كىشى؛ باي بارنى بەرمەس، كەمبەغەل قاراپ تۇرماس (ماقال). * باي بۇغدايلىرىنى يىغىۋالماقچى بولۇپ، ئون ئورمىچى ياللىۋاپتۇ. ④ ئى. بايلارغا مۇراجىئەت قىلىشتا ياكى ئۇلار توغرىسىدا سۆز بولغاندا، ئۇلارنىڭ نامى ئورنىدا ياكى نامىغا قوشۇپ ئىشلىتىلىدۇ؛ دېدىم تۇرۇپ: — باي ئاكا، ئوغرى دەمسىز مېنى سىز؟ قۇتاندىكى ئىزلارنى، قاراپ كۆرۈڭ قانداق ئىز. ⑤ ئى. ھۆرمەت يۈزىسىدىن كىشى نامىغا قوشۇپ ئىشلىتىلىدۇ ھەم كىشى ئىسمىنىڭ تەركىبىي قىسمىغا كىرىدۇ؛ ئەمەتباي. تاشباي. ⑥ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى ئاقسۇ ۋىلايىتىدىكى بىر ناھىيىنىڭ ئىسمى.

باي دېھقان يېزىلاردىكى ياللانما ئەمگەكچىلەرنى ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىش (قوشۇمچە جازانخورلۇق قىلىش ياكى بىر قىسىم يەرلىرىنى ئىجارىگە بېرىش)نى ئاساسلىق تۇرمۇش مەنبەسى قىلىدىغان كىشىلەر. ئادەتتە ئۇلار يەر ۋە بىرقەدەر ياخشى ئىشلەپچىقىرىش قوراللىرى ھەم ھەرىكەتچان كاپىتالغا ئىگە بولغان بولىدۇ. ئۆزىمۇ ئەمگەككە قاتنىشىدۇ، بىراق ئاساسىي كىرىمى ئېكسپىلاتاتسىيىدىن كېلىدۇ. ئۇلار يېزىلاردىكى بۇرژۇئازلاردۇر؛ مۇشۇ بىرنەچچە يىلدىن بۇيان تەربىيەلەش، ئۆز-گەرتىش ئارقىلىق، پومبىشچىك، باي دېھقانلاردىمۇ بۆلۈشۈش بولدى، ھازىر سوتسىيالىزمغا تازا قارشى تۇرمايدىغانلىرىمۇ بار.

بايا رەۋ. جان ت. سۆزلەۋاتقان ۋاقىتتىن سەل

لىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى .
باياشاتلاماق پ. باياشات ھالغا كەلمەك،
 باياشات بولماق: قاسم كەلگۈسىدىكى باياشات-
 لاشقان تۇرمۇشقا لايىق كېلىدىغان ھەم ياش ھەم
 چىرايلىق ئۆي كىشىسى بولۇشى لازىملىقىنى زۆرۈر
 تاپتى.

باياشاتلىق «باياشات» سۆزىنىڭ ئىسىم
 شەكلى: ئۇ شەھەرلەر ئۆزىنىڭ ئاۋاتلىقى،
 باياشاتلىقى بىلەن مەشھۇر ئىكەن. * كۈنلەر يېزىغا
 باياشاتلىق، باغلارغا رەك، ئېتىزىلارغا سوۋغا،
 ئادەملەرگە خۇشاللىق تەقدىم قىلىشىپ، يۈگۈرۈشۈپ
 تېز ئۆتۈشتى.

بايام رەۋ. جان ت ← **بايا**: بايام ئېتىزلىقتا
 ئۇچرىغان ھېلىقى بوۋاي كۈلۈپ، قەمەرنى ئۆز
 ئۆيىگە تاماققا باشلاپ، بارمىسىڭىز بولمايدۇ، دەپ
 تۇرۇۋالدى.

بايان I ئى [ئە] ① ۋەقە، ھادىسە، پىكىر
 ۋە مۇلاھىزىلەرنىڭ ئاغزاكى ياكى يازما ئىپادىسى؛
 ئىزھار، چۈشەندۈرۈش: ئاغزاكى
 بايان. پىكىر بايان قىلماق. * ئېزىپ خىيال
 دېگىزىغا شۇنچىلىك غەرق بولۇپ كەتتىكى،
 قانچىلىغان ئوي-پىكىرلەر ئۇنىڭ كاللىسىغا كىرىپ
 چىققان بايان قىلىش تەس. * يۇقىرىدا يېزىلغان
 سۆزلەر پەقەت ئۇنىڭ قىسقىچىلا بايانى. * قەمەرزۇ-
 زامان ئەلچىنىڭ بايانلىرىنى ئاڭلاش بىلەن قاتتىق
 «ئاھ» ئۇرۇپ ھوشىدىن كېتىپتۇ. ② <ئەد>
 ئەدەبىي ئەسەرنىڭ سادىر. بولۇۋاتقان
 ۋەقەلەر ھەمدە ۋەقەنىڭ تەرەققىياتى ھەققىدە
 ھېكايە قىلىنىۋاتقان قىسمى: بايان خاراكتېرلىك
 ماقالە.

بايان ئەتمەك ← **بايان قىلماق**: كۈنلەر
 كەينىدىن ھەپتە، ئايلار ئۆتۈشتى؛ قېرىنداشلار
 كەچمىشىنى بايان ئېتىشتى. قىز يۈرىكى سۇ
 ئىچتى مېھرىبان قولىدا، ئاي جامالى نۇر قۇچتى
 ئاستا ۋە ئاستا.

بايان ئەپلىمەك ← **بايان قىلماق**: نېچك
 ئاسمان ئاچمايسەن چىرايىڭنى، بايان ئەپلە،
 ئاڭلايچۇ مۇددىئايىڭنى.

بايان جۈمە <تىل> ئىش-ھەرىكەت ياكى
 شەيئىنى خەۋەر تەرىقىسىدە بايان قىلىدىغان
 جۈمە. ئۇ سوئال جۈمە، بۇيرۇق جۈمە ۋە
 ئۈندەش جۈمەلىدىن پەرقلىنىدۇ ھەمدە
 شۇلارغا نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ. يېزىق تىلىدا
 بايان جۈمەلىنىڭ ئاخىرىغا چېكىت قويۇلىدۇ.
 ئۇ يەنە «خەۋەر جۈمە» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

بايان قىلماق ۋەقە، ھادىسە، پىكىر ۋە
 مۇلاھىزە قاتارلىقلارنى ئاغزاكى ياكى يازما
 ئىپادە قىلماق: شەرھىلەمەك، ئىزھار قىلماق،
 چۈشەندۈرمەك: ئەقىلىسىز يىگىت دادىسىنىڭ
 تاپشۇرۇقىنى بايان قىلىپتۇ. * يىغىن ئاخىرلاشاي
 دېگەندە، قاسم پىكىر بايان قىلدى.

بايان II ئى [ر] <مۇز> رۇسلارنىڭ ئوڭ قول
 مىلودىيىلىك تاۋۇش قىسىملىرىنى ئاھاڭغا
 كەلتۈرۈپ، سول تەرەپتىكى كلاۋىئاتوردا-
 سىنى تەڭشەش قىلىپ تۇرۇپ چالىدىغان
 چوڭ تىپتىكى يېرىم ئاۋازلىق گارمونى:
 بايان چالماق.

بايانات (باياناتى) ئى [ئە] ① بايان قىلىۋاتقان
 بىرەر ئىش، ۋەقە ۋە ھادىسە قاتارلىقلارنىڭ
 تەپسىلاتى، بايانى؛ باياننامە: ئۇ ساۋاتسىز
 بولغىنى ئۈچۈن سۆزى مۇقەددىم-ئاخىر بولسىمۇ،
 ئەمما كوپىراتىپ ئەھۋالىدىن، بولۇپمۇ ئارتۇق-
 چىلىق ۋە كەمچىللىكلەر ئۈستىدىن خېلى ئوبدان
 بايانات بېرىپ ئۆتتى. ② دىپلوماتىك مۇناسى-
 ۋەتلەر، مۇزاكىرىلەر، خەلقئارا ئەھۋال ۋە
 شۇ قاتارلىقلار ھەققىدە مەنپەئەتدار تەرەپلەر
 ھەم ئومۇمىي ئاخبارات ئۈچۈن ئاغزاكى ياكى
 يازما شەكىلدە ئېلان قىلىدىغان ئۇقتۇرۇش
 ۋە ياكى شۇ ھەقتىكى ھۇججەت: بايانات ئېلان
 قىلماق. جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ باياناتى.

بايانچى ئى. بايان چالىدىغان ئادەم:
 — ئاپا، ئاكام ئاخشىم تويدا بايان چالىغان
 ھېلىقى بايانچى يىگىت بىلەن بىللە كەتتى،
 كەچرەك كېلىمەن دەيدۇ، — دەيدى ئىسمائىل

ئىدىيە، نۇقتىسىمۇ نەزەر: مەنىۋى جەھەتتە بۇرۇندىن ئايرىلىپ قالغان بۇرادەرلەر دورا يېيىشىگە يەنىلا «ئاتا-بوۋىمىزدىن تەۋەرىۋك بولۇپ قالغان كونا كېسەل» دېگەن بايراق بىلەن قارشى تۇرمىسىلا جۇڭگونىڭ ئالچىش كېسىلى ئاخىر بىر كۈنى سەللىمازا ساقىيىپ كېتىدۇ. * بۇرۇنغاچە ئەركىنلەشتۈرۈشكە بايرىقىمىز روشەن ھالدا قارشى تۇرمىز.

بايراق چىقارماق دۆلەت بايرىقى، ھەربىي بايراق قاتارلىق بايراقلىرىنى ئاستا-ئاستا تارتىپ بايراق خادىسى ئۈچمىغا چىقارماق. **بايرىقى روشەن** مەيدانى، كۆز قارىشى ئېنىق: بۇ مەسىلىدە ھەربىي پارتىيە ئەزاسىنىڭ بايرىقى روشەن بولۇشى كېرەك.

بايراقچە ئى ① كىچىك بايراق: ئۇلار باشقىلارغا قوشۇلۇپ، ئۈنلۈك شوئار تۈۋلايتتى، قولىدىكى بايراقچىلارنى پۇلاڭلىتاتتى. ھېلى ئۇنىڭغا، ھېلى بۇنىڭغا نېمىلەرنىدۇ دەيتتى. ② خەرىتە ياكى دىئاگراممىلارغا، بايراققا ئوخشىتىپ سىزىلغان ياكى قالدالغان كىچىك بەلگە: تامغا ئېسىلغان ئۆلكە خەرىتىسىگە قىزىل ۋە قارا بايراقچىلار قاداپ قويۇلغانىدى.

بايراقچى ئى ① سەپنىڭ ئالدىدا بايراق كۆتۈرۈپ ماڭىدىغان كىشى: ئىشىك يېنىدا توق بېغىر رەڭ كاستۇم كىيگەن كىچىك فۇگۇەن، ئاتىلىق ئەسكەرلەر بايراقچىسى پەيدا بولدى. ② يەر ئۆلچەش، قاتناش ۋە قۇرۇلۇش ئىشلىرىدا بايراقچە بىلەن ئىشارەت قىلىپ يېتەكچىلىك قىلغۇچى.

بايراقدار ئى ① بايراق كۆتۈرۈپ سەپنىڭ ئالدىدا ماڭىدىغان ئادەم. ② كۆچمە. بىرەر ئىجتىمائىي-سىياسىي ھەرىكەت، ئىلغار پىكىر، يېڭىلىق ۋە تەرەققىي-پەرۋەرلىكنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا يېتەكچى ياكى ئالدىنقى ئورۇندا تۇرىدىغان، نەمۇنە، ئۆلگە كۆرسەتتىدىغان كىشى؛ باشلامچى: ناۋايى — ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ كاتتا نامايەندىسى، XV

ئاپسىغا.

باياننامە ئى [ئە+پ] بىرەر مەسىلە ئۈستىدە يېزىلغان يازما بايانات.

باياۋان باياۋانى ئى [پ] مەھەللە-يۇرتتىن يىسراق بولغان ۋە ئادەم ياشىمايدىغان سۇسىز چۆل؛ سەھرا، دەشت؛ پادىشاھ ئازادە بەخت بىلەن خوتۇنى ئىككىسى ئارانلا جېنىنى ئېلىپ باياۋان تەرەپكە قېچىتتۇ.

بايتاسۇن ئى. دىئال. تاغنىڭ ئېگىز يەرلىرىدە ئۆسىدىغان ئارچىسىمان ئۆسۈملۈك.

بايتال ئى <زوتول> ئاتنىڭ چىشىسى: بوۋاي بىر دانە قوناقنى جادۇگەرنىڭ يۈزىگە ئېتىپ — ئات بول، — دېگەنكەن، جادۇگەر دەرھال بىر بايتال ئاتقا ئايلىنىپتۇ.

بايچىچەك ئى [باي + چېچەك] <بوت> دەسلەپكى باھاردا ئېچىلىدىغان پىيازگۈل، «شىرىش» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

بايراق ئى ① دۆلەت، تەشكىلات، ھەربىي قىسىم ۋە شۇ قاتارلىقلارنىڭ سىمۋولىق بەلگىسى چۈشۈرۈلگەن ياكى بىرەر ئىشارىنى بىلدۈرۈش مەقسىتىدە گۈلسىز، رەڭلىك رەختتىن ياكى قەغەزدىن تۆت چاسا ۋە ياكى ئۈچ بۇرجەك شەكىلدە ياسالغان بۇيۇم؛ ئەلەم: قىزىل بايراق. دۆلەت بايرىقى. ئاق بايراق. * بۇدۇر چاچلىرى چاڭغا مىلەنگەن بىر قىز كىچىك بايراقنى پۇلاڭلىتىپ يىراقتىكى قىزلارغا ئىشتىن چۈشۈشكە بەلگە بېرىۋاتاتتى. ② كۆچمە. سىياسىي ياكى ئىجتىمائىي تەشكىلات، گۇرۇپپا ۋە شۇ قاتارلىقلارنىڭ بىرلىكى ھەم مەقسەتلىرىنىڭ ئاساسىنى تەشكىل قىلغان يېتەكچى غايە: ماركسىزم-لېنىنىزم بايرىقى. كوممۇنىزم بايرىقى. * ئۇ چاغدا كونا ئەخلاققا قارشى تۇرۇپ، يېڭى ئەخلاقنى تەشەببۇس قىلىش، كونا ئەدەبىياتقا قارشى تۇرۇپ، يېڭى ئەدەبىياتنى تەشەببۇس قىلىش مەدەنىيەت ئىنقىلابىنىڭ ئىككى چوڭ بايرىقى قىلىندى. ③ كۆچمە. كۆز قاراش،

بايزادە ئى. باينىڭ ئوغلى، باينىڭ بالىسى؛ مەلىكە ئۇنىڭدىن: — ھەي يىگىت! راستىڭنى ئېيتقىن، پادىشاھزادىمۇسەن، يا ئەمىرزاڭمۇ سەن، يا بەگزاڭمۇسەن ياكى بايزادىمۇسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

بايقاشماق «بايقىماق» پېئىلىنىڭ ئۆمىلۈك دەرىجىسى: قورشىۋالدى جىياڭ ۋە قېرى چالنى، بايقىشىپ بۇندا بولغان ئەھۋالنى.

بايقالماق «بايقىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: كۆپچىلىك پاراقتىدە كۈلۈشتى. گۈزەلئايىمۇ پىسىڭىدە كۈلدى. شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ بىر تال ئالتۇن چىشى بار ئىكەنلىكى بايقالدى.

بايقۇت ئى [ر<ئىڭ] رەت قىلىش، قوبۇل قىلماسلىق يولى بىلەن بىرەر كىشىگە، نەرسە، تەشكىلات ۋە شۇ قاتارلىقلارغا قارشى ئېلىپ بېرىلىدىغان ئاممىۋى، سىياسىي ياكى ئىقتىسادىي كۈرەش: ئۇ بولسىمۇ ئاشۇنداق ئوغرىلارنىڭ ئەتراپىدا ئومۇميۈزلۈك ئەخلاقىي بايقۇتنى، يۇقىرىقىدەك ئەھۋاللارغا ئۆچمەنلىك بىلەن قارايدىغان كەيپىياتنى پەيدا قىلىش.

بايقۇت قىلماق رەت قىلماق، قوبۇل قىلماسلىق يولى بىلەن بىرەر كىشىگە، نەرسىگە، تەشكىلات ۋە شۇ قاتارلىقلارغا قارشى ئاممىۋى، سىياسىي ياكى ئىقتىسادىي كۈرەش ئېلىپ بارماق؛ چەكلىمەك؛ توسماق؛ مەنئى قىلماق؛ جايلاردىكى سىياسىي ئىش تاشلاشلار، سىياسىي نامايىشلار، سىياسىي ئومۇمىي ئىش تاشلاشلار، دۇمانى بايقۇت قىلىش، قوزغىلاڭ كۆتۈرۈش ۋە ئىنقىلابىي جەڭگىۋار شوئارلار مۇشۇ دەۋردىكى ئۆزئارا ئالمىشىپ تۇرغان كۈرەش شەكىللىرى ئىدى.

بايقۇت ئېلان قىلماق رەت قىلىش، قوبۇل قىلماسلىق يولى بىلەن بىرەر كىشى نەرسە، تەشكىلات ۋە شۇ قاتارلىقلارغا ئاممىۋى، سىياسىي ياكى ئىقتىسادىي كۈرەش قىلىدىغانلىقىنى جاكارلىماق.

بايقۇش ئى ① ھۇقۇش: قالدى كۆپ ئات.

ئەسەردىكى ئاسىيا ۋە دۇنيا ئەدەبىياتىنىڭ يىرىك ۋەكىللىرىدىن بىرى، تۈركىي تىلدا سۆزلىشىدىغان مىليونلىغان خەلقنىڭ پەخرى، تۈركىي تىلدا يېزىشنىڭ دەۋر بۆلگۈچ بايراقدارلىرىنىڭ بىرى ۋە چوڭ ئۇستاز شائىرى. * لۇشۇن يېڭى مەدەنىيەت قوشۇنىنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ ۋە ئەڭ باتۇر بايراقدارى. **بايراقلىق** سۈپ ① بايرىقى بار، بايراققا ئىگە: شۇ چاغدا توساتتىن دۇمباق گۈپۈلەيدى، يىراقتىن بايراقلىق بىر توپ كۆرۈنىدى. خامانغا يول ئېلىپ كەلگەن ئاشۇ توپ، ھەر كىشى كۆڭلىدە سىر بولۇپ تۇيۇلدى. ② بايراق تەييارلاشقا لايىق، باپ؛ بايراققا يېتىدىغان؛ بايراقلىق رەخت ئالماق.

بايرام ئى ① مۇھىم تارىخىي ۋەقە، ھادىسە قاتارلىقلارنى تەنتەنىلىك خاتىرىلەش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ياكى ئادەت بولۇپ قالغان خاتىرە كۈن: دۆلەت بايرىمى، «1-ماي» خەلقئارا ئەمگەكچىلەر بايرىمى. نورۇز بايرىمى. * ھەر دەرىجىلىك پارتكوملار ۋە سىياسىي ئورگانلار بايرام مەزگىلىدىكى ھۆكۈمەتنى ھىمايە قىلىش - خەلقنى سۆيۈش پائالىيىتىگە بولغان رەھبەرلىكنى كۈچەيتىش كېرەك. ② مۇھىم، خۇشاللىقلارلىق ھادىسە يۈز بەرگەن، زور مۇۋەپپەقىيەتلەر قولغا كەلگەن ۋە شۇ سەۋەبتىن شادلىق بىلەن ئۆتكۈزۈلدى. **بايرام كۈن:** ئائىلىۋى بايرام. * ئاتنىڭ ئۆلۈمى ئىشقا بايرام (ماقال). * يۇرتۇمدا بۈگۈن قىزغىن يىمغىلىش، بولماقتا بايرام، قىزىماقتا توي، ھەممەتنىڭ كۆڭلى گۈل ئېچىلغاندەك، ئازاد گۈلباغدا دىللىرى خۇش خۇي.

بايراملىق سۈپ. بايرامدا ئىشلىتىدىغان ياكى كېرەك قىلىدىغان: بۇ قېتىم مال سېتىۋال - خۇچىلارنىڭ ھەرقايسى ۋىلايەت، ئوبلاست، شەھەرلەرگە يۆتكىگەن بايراملىق ماللىرىنىڭ قۇرلىرى ۋە سانى كۆپ. * شۇ كۈنى ئەركىن بايراملىق كىيىملىرىنى كىيىپ، مەكتەپكە مېڭىش ئالدىدا تۇراتتى. دادام ئادىتى بويىچە چىرايلىق تىزىلغان گۈل دەستىنى ئەكىلىپ ئۇنىڭغا ئۇزاتتى.

پۈتمەس ھاياتى كۈچگە ئىگە مەنىۋى بايلىقىغا ئايلانغان.

بايىماق ئى <بوت> مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىملىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، غولى يىملىق سامان، تىك بولۇپ يۇقىرى قىسمىدىن شاخلىنىدۇ؛ قوۋزىقى كۈل رەڭ سارغۇچ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسۈدۇ، يوپۇرمىقى تۇخۇەسسامان تۆمۈنە شەكىلدە، گىرۋەكلىرىدە چىشقا ئوخشاش تىكەنلىرى بار؛ گۈل رېتى ئۇچىدا ئۆسۈدۇ، گۈلى كىچىك، رەڭگى قىزغۇچ سۆسۈن؛ مېۋىسى بىرئاز ياپىلاق كېلىدۇ؛ تىبابەتچىلىكتە يىملىق سامان غولى دورا قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئالىنى كۈچەيتىش، نەھلىكىنى قايتۇرۇش قاتارلىق رولى بار، شىنجاڭنىڭ ئىلى رايونىدا ئۆسۈدۇ.

بايۋەچچە ئى [باي+بەچچە] ① باينىڭ بالىسى، بايزادە؛ ئۇنىڭ بايۋەچچە ئوغلى 20 ياشقا كىرگەن بولسىمۇ، باينىڭ ئوغلى بولغىنىغا يارىشا بىر مائا كۆڭلەكنى يېڭىغا كىيگەن، بەش تەڭگە پۇلنى ئۆز قولى بىلەن تۇتۇپ خەجلىگەن ئەمەس ئىكەن. ② بايلارنىڭ بالىلىرىغا مۇرا-چىمەت قىلىشتا، ئۇلارنىڭ نامى ئورنىدا ياكى نامىغا قوشۇپ ئىشلىتىلىدۇ؛ ئوت ياقار خىجالەت بولۇپ: — ياق، ياق، رەھمەت بۇ جۇل-جۇل كىيىملىرىم بىلەن سىزدەك بىر بايۋەچچە بىلەن ئولتۇرۇپ، بىر لېڭەندە تاماق يېيىشىم كېلىشىگەن بىر ئىش، — دەپ ئارقىغا بۇرۇلۇپتۇ. ③ ئۆزىنى باي بالىسىدەك چاغلایدىغان ئابرويپەرەس، سۆلەتسۇز كىشى؛ قاسم: — ئالدى بىلەن ئۈستىباشلىرىمنى راۋۇرۇس يېڭىلاپ، كېلىشكەن بايۋەچچە بولۇشۇم كېرەك، ئاندىن قورۇ-جاي ئېلىشقا ھەرىكەت قىلساممۇ ئۈلگۈرىدۇ، — دېدى-دە، توپتوغرا ماگىزىنىغا يۈگۈردى.

بايۋەچچىلىك ① «بايۋەچچە» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ ھېيتەم ھەققىدە

ئۇلارنىڭ ئۆلۈكلىرى بايقۇشقا، يىملىقلارغا ئوزۇق بولۇپ. قار-مۇزلار كۆمۈپ ئېغىزىنى ئېتىلدى ئۇ چاغ يەنە ئالتۇن قۇلۇپ. ② كۆچمە. بەختسىز؛ شۇم پېشانە؛ ۋاي، بايقۇش! نۇرغۇن جاپالارنى تارتتىڭ.

بايىقىماق پ ① كۆرمەك، كۆزەتمەك؛ تاۋقىش كىچىككەن كۆزلىرىنى پىلىدىرلىتىپ: — سىز ماۋۇ تاشنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ، مەن بايقاپ كېلەي، — دېدى. ② ھېس قىلماق؛ ئاڭقارماق؛ سەزمەك؛ بىلمەك؛ دۈشمەن تۇيۇقسىز جىمىپ قالدى. چەڭچىلەر دۈشمەنلەرنىڭ قاراۋۇلغانغا قاراپ چېكىنگەنلىكىنى بايقاپ قېلىشتى. * ئەتىسى كىشىلەر پىدانىڭ ئۇشتۇمۇت مەھەللىدىن يوقالغانلىقىنى بايقاشتى. ③ ئېھتىيات قىلماق، پەخەس بولماق، دىققەت قىلماق؛ ئويلىماق؛ بايقاپ سۆزلىمەك. بايقاپ ماڭماق. * بۇ سۆزنى كېۋىز بايىقىماي ئۈنلۈك دەۋەتتى.

بايلىق ① «باي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى. ② ئى. تەبىئەت دۇنياسىدىكى مەيلى كىشىلەر ئىختىيارغا ئۆتكەن ياكى ئۆتمىگەن بولسۇن نەق قىممىتى بار ماددىي نەرسىلەر؛ پۇل-پۇچەك، مال-مۈلۈك قاتارلىقلار؛ يەر ئاستى بايلىقى، كان بايلىقلىرى. * بۇ يەرگە راستتىنلا ئوغرى كىرگەن بولسا بايلىقىمىزدىنمۇ ئايرىلىپ قالمايلى، دەپ قورقمەن، — دەپتۇ ئالىماس. * باغۋەن بوۋايدىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغان قەمەرۈز-زامان: — بۇ بايلىقنى مەن تاپقان بولساممۇ ئۇ سېنىڭ يېرىڭدىن چىقتى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنى ئىككىمىز تەقسىم قىلىپ ئېلىشىمىز كېرەك، — دەپتۇ. * دۆلىتىمىزنىڭ ئىقتىسادىي قانۇنلىرى مۇھىتى ۋە تەبىئىي بايلىق مەنبەسىنى قوغداشقا پايدىلىق. ③ ئى. تەركىبىدىكى ياكى ئىختىيار-دىكى بار نەرسىلەرنىڭ ئومۇمىسى؛ تىل بايلىقى. سۆز بايلىقى؛ * ئەقىلدىن ئارتۇق بايلىق يوق (ماقال). * ساقلىقىم — بايلىقىم (ماقال). ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئەسىرلەر داۋامىدا خەلق تەرىپىدىن يارىتىلىپ، تولۇقلىنىپ، خەلقنىڭ

ئۇقتۇرالمىي قالماق؛ گاس - گاجىلاردەك دۇدۇقلىماق .

بەت ئى ① ئادەم بېشىنىڭ ئالدى تەرىپى؛ يۈزى؛ مېنى سەندىن ئايرىدى نىگار، ۋادەرىغا! شورلۇق قىسىمىتىم. ئوتتى تۆمۈم ۋىسالنىڭ زار، جۇدالىقتىن زەپىران بېتىم. ② كىتاب، گېزىت - ژۇرنال ۋاراقلىرىنىڭ ھەربىر يۈزى، سەھىد - پەسى: نىم شېھىت گېزىتىنىڭ ئاخىرقى بېتىنى كۆزدىن كەچۈرۈۋاتقاندا پەردە ئېچىلىدۇ. ③ بىرەر نەرسىنىڭ ئۇستى، ئوڭ تەرىپى، سىرتى، يۈزى؛ بىر تەرەپتە زەربىدارلار ئۆستەڭ يارىدۇ، زاكۇ ئۇچۇن چاسا - چاسا تاشلار قازىدۇ. گۈمبۇرلىشىپ تەگكەن پولات بازغان زەرىدىن، تاش بېتىدە ۋال - ۋۇل قىلىپ ئوتلار يانىدۇ. * تۇرۇپ قېلىپتۇ ئىككىسى، بىرپەس سۇغا قارىشىپ. جىلۋە قېلىپتۇ شولىسى، سۇ بېتىگە يارىشىپ.

بەت ئاچماق يېڭى بىر ساھەگە ياكى ئايرىم بىر دەۋرگە قەدەم قويماق، يۈرۈش قىلماق، باشلىماق، ئاتىلانماق؛ ھەربىر يىلدا يېڭىچە شانلىق بەتلەر ئاچمىز، غەلبىمىزنىڭ شەنگە قوشاقلارنى قاتىمىز.

بەت بېشى <مەت> گېزىت - ژۇرناللارنىڭ نامى ۋە سانى بېسىلغان ئۈستۈنكى قىسمى.

بەت سېلىش <مەت> كىتاب، گېزىت - ژۇرنال قاتارلىقلارنىڭ تىزىلىپ بولغان بېتىنى تۈزۈلگەن بەت تەرتىپى بويىچە ماشىنىغا ئورۇنلاشتۇرۇش.

بەت نۇسخىسى <مەت> ھەرپ تىزىلىپ، كوررېكتورلۇقتىن ئۆتكەندىن كېيىن دەس - لەپكى قەدەمدە بېسىپ چىقىرىلغان بەت شەكلى ياكى ئەۋرىشكە.

بەتتە خلاق سۇپ [پ+ئە] يېزىت. ئەخلاقى بۇزۇق، ئەخلاقى ناچار؛ ئەخلاقسىز، قىلىق - سىز؛ بەتتە خلاق ئادەم. * — بۇ خىل بەتتە خلاق، يامان خۇيلاردىن ئۆزەمنى پاك ساقلاپ.

سۆز ئېچىلغاندا، دادام ھەمىشە: — بايۋەچچىلىكى قۇرۇسۇن! ھۇ ئىتىنىڭ بالىسىنىڭ. — دەپ تىللاپ قوياتتى. ② ئى. بايۋەچچىلەرگە خاس خۇسۇ - سىيەت، ھەرىكەت ۋە قىلىق؛ پەيتۇن ئارتوئا كۆچىشىغا كېلىپ توختىدى. بوۋاي ئالدى بىلەن پەيتۇندىن چۈشۈپ، خۇددى مەنۇن بولغان چاغدا كۆزىگە ھېچنەمە كۆرۈنمەيدىغان بويتاقلارغا ئوخشاش بايۋەچچىلىك قىلىپ، پەيتۇنكەشكە ئون فىرانك بېرىۋەتتى.

بايۋەچچىلىك قىلماق بايۋەچچىلەرگە خاس ھەرىكەت، قىلىق قىلماق؛ سەن تولا بايۋەچچىلىك قىلما، ئەتە - ئۈگۈن ئۇ پۇلۇڭمۇ تۈگەيدۇ.

بايىقى سۇپ. بايا، ھېلى سادىر بولغان؛ بايا يۈز بەرگەن، كۆرۈلگەن، ئىشتىلىگەن؛ ھېلىقى: ئانام ئېيتقان بايىقى (ماقال). * مەن بايىقى ئادەمنىڭ سۆزىنى راست ئىكەن دەپ ھېس قىلدىم.

بەتتە يېنى رەۋ [پ+ئە] پەرق ئەتكىلى، ئاچ - رانقىلى بولمايدىغان دەرىجىدە ئوخشاش؛ خۇددى، ئەينەن، ئۆزى؛ تارىخچى يىگىت رەسمىنى قولغا ئېلىپ، سىنچىلاپ كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن، مەمىنۇنلۇق ئىزھار قىلىپ: — دەل ئۆزى بولۇپتۇ، كەم - كۈتسىز، بەتتە يېنى ئۆزىلا، — دېدى. * باتۇرنىڭ چىرايى - شەكلى بەتتە يېنى دادىسىغا ئوخشايتتى.

بەپ - بەپ تەق س. گاس، گاجىلارنىڭ سۆز تەلەپپۇزى.

بەپبەپلەشمەك «بەپبەپلەشمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بەپبەپلەشمەك «بەپبەپلەشمەك» پېتىلىنىڭ ئۆمۈملۈك دەرىجىسى: — ئۇنىڭ ماڭا ساپە قىلغىنى 50 ياشتىن ئاشقان گاجا ئوغلى بولۇپ، بۇ بىغەرەزگە شۇ يۇرتتا ھېچ خوتۇن تەگمىگەندەكەن، ئەمدى بېشىمغا كۈن كەلگەندە مەن تەگكىدەكمەن. ۋاي قانداق قىلاي! ئۇنىڭ بىلەن نەدە بەپبەپلىشىپ يۈرمىن، — دەپ ئويلىدى گۈلبوستان.

بەپبەپلەشمەك پ. بەپ - بەپ قىلىپ مەقسىتىنى

بەتبۇي، سېسىق قۇدۇق ئىچىدە، — بۇ قۇدۇقۇم چەكسىز ئالەم، — دەپ، كۆركىرايىتى ھەر كۈن كېچىدە. * ئىرغىتىپ تاشلاپ يىراق لاي-لاتقا بەتبۇي لۇجىنى، كۈلسە كاككۈك دىلئارامىدىن مادام ياپىراپ جېنى، ئىشقىنىڭ جان رىشتىسىگە جەۋھەر قىلىپ ئەل ئەجرىنى، ئەيلىسە پەرۋازى-پەيزى زوقىدىن كۈلگەن خوتەن.

بەتبۇيۇق «بەتبۇي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۆلستەك بويىدىكى تاپنىڭ بەتبۇيۇقىدىن ئۇنىڭ يېنىغا ھېچكىم يولۇمىدى.

بەتتە ئى ← **بەتتە پولۇ.**

بەتتە پولۇ <يېم> ئۈستىگە قورۇلغان سەي سېلىپ يېپىلىدىغان پولۇ: داستىخان تارتىلىپ، بەتتە پولۇ قاتارىدا مەيمۇ كەلتۈرۈلۈپتۇ. * — تىنچ كۆكۈلگە تۇزسىز ئۇماچمۇ تېتىيدۇ، بۇ جېدەل-غوۋغالاردا كىشىگە بەتتە پولۇمۇ تېتىماس، — دەپتتى ئانا.

بەتتەر سۈپ [پ] يامان، ئەسكى، ناچار، (سەلبىي مەنىدە قوللىنىلىدۇ): مەسلىھەتنى ئاڭلاشنى خالىمىغان كىشى گاستىنىمۇ بەتتەر گاس بولۇۋالىدۇ. * پادىشاھ ئۇچىنچى بىرىنى بۇ يۇرتقا ئاقساقاللىققا تەيىنلەپتۇ. «ئۇنغانغا يونۇ-غان» دېگەندەك، بۇ ئاقساقال ھەر ئىككىلىسىدىنمۇ بەتتەر چىقىپتۇ.

بەتتەرلەشمەك پ. ئەسلىدىكىدىن تېخىمۇ يامانلاشماق، ناچارلاشماق، ئەسكىلەشمەك: بۇ بالىنىڭ ئېغىزى بەتتەرلىشىپ كېتىپتۇ. * ۋاقىت ئۇزارغانسېرى ئەمەتنىڭ كېسىلى تېخىمۇ بەتتەرلەشتى.

بەتتەم سۈپ [پ] ئەمى يوق، تەمسىز؛ لاۋزا: بەتتەم قوغۇننىڭ ئۇرۇقى تولا دەپ، بىز كەمبەغەللەرنىڭ بالىمىز تولا بولىدۇ. ② ھۇزۇر-سىز: خۇش ياقمايدىغان بۇنداقلارنى قاتناش-تۇرماي ئۆتكۈزگەن مەشرەپ تۇز سالىمىغان كۆچمەك بەتتەم بولىدۇ.

بەتخاھ سۈپ [پ] يېزىت. يامانلىقنىلا ئويلايدىغان، يامان نىيەتلىك: شۇ ھالدا ئىككى قەلب مۇك-زار تۆكۈشتى، زامانە پەيلىنى

گۇناھلىرىمغا توۋا قىلىمەن. ئاللادىن، يۇرت خەلقىدىن ئەپۇ سورايمەن، — دەيدى ئىشان داموللا. * بەدىدىن مەخسۇمنىڭ بەتتە خىلاقتىن قاتتىق رەنجىگەن قازىنىڭ قۇلىقىغا ھەرقانچە شېرىن سۆزلەرمۇ تەسىر كۆرسىتەلمەيتتى.

بەتتەھقىق رەۋ [پ+ئە] يېزىت. ھەقىقەتەن، ئەمەلىيەتتە، جەزمەن، چوقۇم: ئەگەركى ئىلىمۇتۇرپان ئىشقىنىڭ چىن ئاشىقى بولسا، مۇھەببەت رىشتىسىگە جان تومۇر ئەيلەش جەئەتنى. كىمكى ھۆكىمگە كۆندۈرسە گەر قۇدرەت ۋە دەر-مانى، ئاشۇ ئۆزىگە بەتتەھقىق روھىي مەھكۇملۇق ئاسارەتنى.

بەتتەخت سۈپ [پ] تىل ھا. بەختسىز، تەلىسى كاج؛ بۇزۇق، پەس، ئەبەلخ: بوۋاي دەرغەزەپ بولۇپ: — ئەي لەنتى بەتتەخت! شاھزادىغا قىلىمىغان زىيانكەشلىكىڭ قالىدى، — دەيدى. * ئۇ بەتتەختلەرنى ئىنساپقا كېلەر دەپ ھەرگىز ئويلىما، ھازىر ھەممىدىن مۇھىمى ئۇلار بىلەن كۈرەش قىلىش.

بەتتەختلىك «بەتتەخت» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۇ ئۆزىنىڭ بەتتەختلىكىدىن مۇشۇ كۈنلەرگە قالدى. بولمىسا، ئۇنىڭغا ھېچكىم زىيان سالغىنى يوق.

بەتتەشەرە [پ+ئە] ① سۈپ. ئەلپازى، ئەپتى، چىرايى بۇزۇق؛ كۆرۈمىز: سەت: ئۇ پاكار ۋە بەتتەشەرە بىر دوڭ كىشى ئىكەن. // ئۆيىنىڭ ئىچىدىن پېشانىسىدا پەقەتلا بىر كۆزى بولغان ئالامەت قورقۇنچىلۇق بىر بەتتەشەرە چىقىپ، يىگىتكە: — ياخشى يىگىت! ئۆز ئايىغىڭ بىلەن كېلىپسەن، مەرھەمەت قىلىپ ئىچكىرى كىرگىن. — دەپتۇ. ② ئى. يامان قىياپەت، ماھىيەت: — ئۇنداقلارنىڭ بەتتەشەرىنى مەن بىر قاراپلا بىلىۋالغىمەن، — دەيدى بوۋاي ئورنىدىن تۇرۇپ.

بەتتەشەرىلىك «بەتتەشەرە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

بەتبۇي سۈپ [پ] پۇرىقى، ھىدى يېقىمىز: سېسىق پۇرايدىغان: ئۇزۇن يىللار ياشدى پاقا،

دائىم ئۆمۈر بويى تۈگەشتىم، ھېچكىممۇ مېنى كۆزگە ئىلمايدۇ، دەپ ئويلاپ يۈرەتتىم. مەن چوقۇم ئۆزگىرىمەن، — دەيدۇ. ② غەيرىي ئەر-ئاياللىق مۇناسىۋەت: ئىككى لۈكچەك ئايشەملەرنىڭ كەينىگە كىرىۋالغان ھەم قىزغا بەتقىلىق قىلىشقا ئۇرۇنغاندا جازاسىنى تاپتى. **بەتكەردە** سۇپ [پ] ① كارغا كەلمەيدىغان، ئىشتىن چىققان، كېرەكسىز: دېھقان خىجالەت ئىچىدە: — تەقدىرنى تەگبىر بۇزدى، دېگەندەك، مېنىڭ پىلانلىرىمنى بالام بەتكەردە قىلىۋەتتى. ۋەدىگە ۋاپا قىلالىدىم، — دېدى. ② يامان ئىشلارنى قىلىشتىن يانمايدىغان، قەبىھ، ئىپلاس. **بەتكەردىلىك** «بەتكەردە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

بەتگۇيا سۇپ [پ] دىئال. ۋاپا قىلمايدىغان، بىۋاپا، ۋاپاسىز. **بەتگۇمان** سۇپ [پ] ھەركىمدىن، ھەربىر ئىشتىن گۇمان قىلىدىغان، ھەركىمگە، ھەر نەرسىگە شۈبھە بىلەن قارايدىغان؛ گۇمانخور؛ گەر مېنى «ئوغرى» دېسە پۈتكۈل جاھان، پاكلىقىدىن قىلچە قىلمايمەن گۇمان. بەتگۇمانلار تۇتسا مېنى «ئوغرى» دەپ، بۇندىن ئارتۇق دەردمۇ بولمايدۇ ماڭا. **بەتگۇمانلىق** «بەتگۇمان» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بەتگۇمانلىق قىلماق.

بەتكىردار سۇپ [پ] بېزت. يامان ئىشلارنى قىلىشتىن يانمايدىغان؛ قەبىھ، ئىپلاس: خاقان غەزەپ بىلەن: — يوقال كۆزۈمدىن بەتكىردار خائىن، — دەيدۇ. خەزىنىچى باش قويۇپ: — ئۇزۇن ياشاك قۇدرەتلىك شاھىم، — دەيدۇ. غۇلاملار خەزىنىچىنىڭ تاجىسىنى ئالدى. * ئىشى ئەھلىنىڭ قاتلى خىسراۋ بەتكىردار.

بەتلەشمەك «بەتلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى: مەنسۇر شاگىيونىڭ يول باشلىشى بىلەن چېرىكلەر مىلتىقلىرىنى بەتلىشىپ، قەدەملىرىنى ئېھتىيات بىلەن بېسىپ، ئەنئەنەنىڭ

قارغاپ سۆكۈشتى. سۆكۈشتى كۆزى كور گۇمراھ زامانى، نە گۇمراھ شۇم پېئىل بەتخاھ زامانى. **بەتخەج** سۇپ [پ] ئورۇنسىز پۇل خەج-لەيدىغان، ئىسراپخور: كىچىك بالىغا كۈندە پۇل بېرىپ ئۆگىتىپ قويسا، چوڭ بولغاندا بەتخەج ئادەم بولۇپ قالىدۇ. * ئۇنداقتا، ھاشىماخۇن بەتخەج ئوخشىنامدۇ؟ ياق! ئۇ، تۇرمۇشتا بەك تېجەشلىك ئىدى.

بەتخەجلىك «بەتخەج» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: سادىرنىڭ يانچۇقتا بارنىڭ ھەممىسىنى بەتخەجلىك بىلەن خەجلىپ، ئۆزىچە كۆرەڭلىپ باققان ۋاقىتلىرىمۇ بولغان. **بەتخەجلىك قىلماق** ئورۇنسىز پۇل خەجلىمەك، پۇلنى بۇزۇپ-چىچىپ ئىسراپ قىلماق: مالىيە چىقىمى جەھەتتە... چەكلىك پۇلنى جانغا ئەسقاتىدىغان ئورۇنغا ئىشلىتىشىمىز، بەتخەجلىك قىلىش، قارىسىغا مۆلچەرلەپ ھېسابات قىلىش ۋە بۇزۇپ-چىچىپ ئىسراپ قىلىشتەك خاھىشلارنى تۈگىتىشىمىز لازىم.

بەتخۇي سۇپ [پ] خۇيى، قىلىقى يامان؛ مېجەزى ئەسكى: بەتخۇي بالا. * بەتخۇيىنىڭ بېتى قارا (ماقال).

بەتخۇيلۇق «بەتخۇي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: چورۇق ھېكىم مۇنداق بەتخۇيلۇقلاردىن خالىي بولۇپ، ئۇنىڭ ھەربىر ۋاقتى ئەل بەختىنى كۆزلەشتەك ياخشى ئەمەللەر بىلەن بەند ئىدى.

بەتەرەڭ سۇپ [پ] رەڭگى سەت، كۆرۈم-سىز، خۇنۇك.

بەتقىلىق سۇپ ← قىلىقىمىز: بەتقىلىق ئوغۇل، بەتقىلىق پاراك. * ئالماس مەدرىستىن قايتىپ چىقىۋېتىپ: — نەدىكى بەتقىلىق لاۋزا پاراڭلار بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈشنىمۇ ئوقۇش دېگىلى بولامدۇ؟ — دېدى.

بەتقىلىقلىق ① «بەتقىلىق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: شياۋ فاڭ ئاپىسىنى ئويغىتىپ، قۇچىقىغا ئۆزىنى ئېتىپ ئاچچىق يىغلاپ: — ئاپا! يەتتە-سەككىز يىل بەتقىلىقلىق قىلىپ يۈردۈم، مەن

ئاستىدا قالغانلىقىنى چۈشەندى - دە، ئىنسان بالىسىنىڭ ئەڭ يۈكسەك روھىي كۈچىنى كۆرسىتىپ، دەرھال ئۆزگەردى.

بەتلەتمەك ① پ قورالغا ئوق سېلىپ ئېتىلىدىغان ھالەتكە كەلتۈرمەك؛ ئوقلىماق؛ دۇك تېخەن، جاپپاروۋ، ئالماسلار تاپانچىلىرىنى بەتلدى. ② قارىغا ئالماق، تەڭلىمەك، ئۇدۇللىماق، چەنلىمەك؛ سادىق بوۋاي ھېكايە -

سنى تۈگىتىپ ماڭا قارىدى ۋە مېنىڭ خاتىرە دەپتىرىمنى يىغىشتۇرماي، قەلىمىنى بەتلەپ تۇرغانلىقىمنى كۆرۈپ: - يولداش مۇخبىر، ساڭا يەنە نېمىلەر كېرەك ئىدى؟ - دەپ سورىدى.

بەتسەھۇ قام سۈپ [پ+ئە] قائىدە - يوسۇن بىلمەيدىغان، تەرتىپسىز، ئەدەبسىز، قوپال؛ ئايالىم ئۈچ بالا تۇغۇپلا كېيىن تۇغماي قويدى. ئۆزى بىرئاز بىسغەرەزرەك خوتۇن، بالىلارنى بەك بەتمۇ قام چوڭ قىلىپ قويدى.

بەتنام (بەتنامى) ئى [پ] يامان نام، يامان ئات، تۆھمەت؛ بەتنام چاپلىماق. * تۇرسۇننىڭ دادىسى تۈگمەس يوقلاڭ بەتناملار بىلەن روھىي ۋە جىسمانىي ئازابتىن ئۆلۈپ كەتتى، ئۇ ئانىسى ۋە ئۈچ ئۆكسى بىلەن قالدى. * ئەگەر سېنىڭ ئەسكىرىڭ مەغلۇپ بولۇپ يېڭىلسە، پۈتۈن جاھاندا «سۈلتان مەھمۇت بىر ئايال بىلەن ئۇرۇشۇپ كۈچى يەتمەي مەغلۇپ بولۇپتۇ»، دەپ نامىڭ چىقىدۇ، بەتنام ساڭا قالىدۇ، - دەيدى بوۋاي شاھقا قاراپ.

بەتنام چاپلىماق تۆھمەت قىلماق، قارا چاپلىماق، نامىنى بۇلغىماق، قارىلىماق؛ «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دەپ ئاتالغان شۇم ھەرىكەت باشلىنىش بىلەنلا مېنى تارتىپ چىقىپ، «بەرلىك مىللەتچى»، «كونا جەمئىيەتنىڭ داشقىلى»، «ئەكسىيەتچىل ئىلىم نوپۇزلۇقى» دېگەن بەتناملارنى چاپلاپ، كۈرەش قىلىشتى، سازايى قىلىندىم، «ئۆگىنىش كۇرسى» ئاتلىق تۇرمىدە ياتتىم.

بەتنام قىلماق - بەتنام چاپلىماق؛ ئەسلىدە «ھاسى ئوغىرى بىلەن موسى ئوغىرى بىر

ياتقى ئالدىغا كەلدى - دە، بىر - بىرىگە قاراپ تۇرۇپ قېلىشتى.

بەتلەتكۈزمەك «بەتلەمەك» پېتىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ساقچى باشلىقى ئون ساقچىنى مەھبۇسلاردىن ئون مېتر يىراقلىقتا تۇرغۇزۇپ مىلتىقلىرىنى بەتلەتكۈزدى.

بەتلەتمەك «بەتلەمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بەتلەگىلىك سۈپ ① بەتلەپ قويغان، ئوق بېسىلىپ ئېتىشقا ئەييارلانغان؛ بەتلەنگەن، ئوقلانغان؛ پارتىزان باشلىقى ئوق بەتلەگىلىك مىلتىقىنى دىلپەرنىڭ قولىغا بەردى. * مېھمانخاندا دىكىلەر كەينىگە داچىپ، كىرىپ كېلىۋاتقان ئۈچ ئادەمگە يول ئاچتى. ئۇلارنىڭ يانچۇقىغا سېلىنغان قوللىرىدا بەتلەگىلىك تاپانچا بار ئىدى. ② قارىغا ئېلىنغان، قارىتىلغان، توغرىلانغان؛ سەن قاچقۇن باندەت شىنجاڭغا سىتۈۋل تەڭلەپ كىرگەن تۇرۇقلۇق، ئۇيالىماي يەنە بۇ گەپلەرنى سۆزلەۋاتامسەن؟ ساڭا بەتلەگىلىك لىك تۇرغان يۈز مىڭلىغان قىساس سىتۈۋوللىرىنى ئەڭ ئالدىن سېزىدىغانسەن؟

بەتلەتمەك «بەتلەمەك» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ جۈمە تۇرۇپكىنى تۇتقان ھالدا كەينىگە بۇرۇلۇپ، سادىقنىڭ قولىدىكى تاپانچىنىڭ ئۆزىگە بەتلەپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، چىرايى تاتىرىپ كەتتى.

بەتلەك سۈپ. بېتى بار؛ 100 بەتلەك ئورنىگە - نال. 500 بەتلەك كىتاب. * بارى - يوقى سەككىز بەتلەك بۇ ماتېرىيالدا ئوسمان يۇڭ قىرقىشىنى ماشىنىلاشتۇرۇش تەكلىپىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، رەھبەرلىكنىڭ بۇ ئىشقا مۇۋاپىق ياردەم بېرىشىنى تەلەپ قىلغانىدى.

بەتلەگۈچ ئى. ئۇرۇش قوراللىرىنىڭ كەينى قىسمىدىكى ئوقنى ئېتىلىدىغان ئورۇنغا ئىت - تىرىپ، تەپكە بېسىلغان ھامان ئېتىلىدىغان قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇپ بېرىدىغان ھەرىكەت - چان بۆلەك؛ كولىن بەتلەگىلىك تاپانچىلارنىڭ پارقىرىغان بەتلەگۈچلىرىگە كۆز يۈگۈرۈتۈپ، خەۋپ

ئىكەن»، ماڭا بىرنەچچىسى بىر بولۇپ بەتنام قىلىپ، مېنى ئاستى، ئۇردى، گاڭزىغا باستى، — دېدى قۇربان قىلىچ.

ئىكەن»، ماڭا بىرنەچچىسى بىر بولۇپ بەتنام قىلىپ، مېنى ئاستى، ئۇردى، گاڭزىغا باستى، — دېدى قۇربان قىلىچ.

بەتئىيەت سۈپ [پ+ئە] يامانلىقىنى ئويلايدىغان، نىيەتتى بۇزۇق، نىيەتتى يامان؛ بەتئىيەتنىڭ يولى تار (ماقال). * دېھقاننىڭ كىچىك ئوغلىنىڭ خۇي-پەيلى ئەسكى، ئۆزى مەككەر، ئالدامچى، بەتئىيەت ئىكەن. ئۇ كىشلەرنى ئالداش، مەككەرلىق، قىلىش يولغا كىرىپ كېتىپتۇ. * توختى بوۋاي ئۆيگە كىرىپ: — ياخشى نىيەتلىك كىشلەرنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن، خۇدايىم بەتئىيەت مۇناپىقلارنىڭ جازاسىنى بەرسۇن! — دېدى.

بەجا ئەيلىمەك — بەجا كەلتۈرمەك.

بەتئىيەتلىك «بەتئىيەت» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: — ئەگەر بەتئىيەتلىكتىن قايتىپ توۋا قىلساڭلار، يول توسىدىغان قاراقچىلىق ھەرىكەتتۇ. لاردىن ۋاز كېچىپ ھالال كەسىپ قىلىدىغان بولساڭلار، ئۇ چاغدا خاسىيەتلىك دۇئالىرىمنى ھەرگىز ئايمىمەن، — دېدى موللا زەيدىن. * ئۇلارنىڭ ھاياسىزلىق، بەتئىيەتلىك چىقىپ تۇرغان كۆزلىرى قىزغا ئوقتەك قادالغانىدى.

بەجانىدىل رەۋ [پ] جان-دىل بىلەن، خۇشاللىق بىلەن، جان دەپ: — مەن بۇ ۋەزىپىنى بەجانىدىل قوبۇل قىلىمەن، — دېدى قۇربان قىلىچ قىزغىنلىق بىلەن. * بەكرى ئامبارغا كۆزەتچى قىلىپ بەلگىلەنگەندىن كېيىنمۇ ۋەزىپىنى بەجانىدىل ئورۇنداپ كەلدى.

بەجانىدىللىق «بەجانىدىل» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: بىز ئۆز خىزمىتىمىزنى بەجانىدىللىق بىلەن ئىشلەپ، ئېلىمىزنىڭ تۆتىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا ياراملىق ئادەملەردىن بولۇپ چىقىشىمىز لازىم.

بەتئەيۋەت سۈپ [پ+ئە] ھەيۋەتتى يامان، كۆرۈنۈشى سەت، كىشىنىڭ قورققۇسى كېلىدىغان؛ ۋەھىمىلىك، قورقۇنچىلۇق؛ مەيۋىنە جىن قىز يەنە بىرنى تەپكەنكەن، ئۇ يەردىن شۇنداق بەتئەيۋەت بىر دىۋە چىقىپ-تۈكى، ئۇنى كۆرگەن ھەرقانداق ئادەمنىڭ يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ قالىدىكەن.

بەجايىكى رەۋ [پ] يېزىت. گوپا، ئوخشاش، خۇددى: ئەل بىلەن ئۆلۈم — بەجايىكى توي (ماقال). * مەزىن قوسىنى تەستە سۇنۇپ، پۇتلىرىنى تىزىغىچە سىلاپ كۆرۈپ، بەجايىكى مۇزنى تۇتۇۋالغاندەك سەسكىنىپ كەتتى.

بەتئىسى [ر>فران] پاختا يېپتا توقۇلغان نېپىز ئاق رەخت.

بەچچە ئى [پ] ① گۈدەك ئوغۇل بالا؛ خىزمەتكار بالا؛ يېقىنراق باردىم، كۆردۈمكى، پادىشاھلاردەك بىر كىشى ئولتۇرۇپتۇ، ئۇنىڭ يېنىدا شاھزادە سۈپەت ئىككى بەچچە، بىر مەلىكە ئولتۇرۇپتۇ. ② ئەرلىك جىنىسى خۇسۇسە-يىتىنى يوقاتقان، ئاياللاردەك مېجەز-خۇلققا ئىگە بولۇپ قالغان ئوغۇل بالا، ئەر كىشى؛ خەلقلەر دېيىشتىكى: ھەي سېپىت نوچى — سېپىت گاڭگۈك، ئالدىدىكى ئاتلىق ما بايۋە چىچىدۇر، خۇنىلىقتا ئۆتۈپ كەتكەن بىر بەچچىدۇر، ئاتار-مەن — چاپارلىرى قىرىق نەچچىدۇر.

بەتئىكە ئى [ر] كالا، ئات، قوي ۋە چوشقا قاتارلىق ھايۋانلارنىڭ كۆن-خۇرۇملىرىدىن تىكىلگەن قىسقا قونچلۇق بىر خىل ئاياغ كېيىمى: قاندىر ئۇستا ئۇستىگە نىل رەك سارچە-دىن كاستۇم-بۇرۇلكا، بېشىغا قىزىل مانچىستىر دوپپا، پۇتىغا پارقىراپ تۇرغان بەتئىكە كىيگەن بولۇپ، ساقال-بۇرۇتلىرىنى پاكىز ئالدۇرغانىدى.

بەچچىخەر ئى [پ] تىل ھا. ئەسلى «ئېشەك-نىڭ بالىسى» دېگەن مەنىدە بولۇپ، نەپرەت،

بەجا رەۋ [پ] يېزىت — بەجا كەلتۈرمەك.

كوچىغا چىققاندا، بەختىگە قارشى كوچىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىر مەككەر ۋەزىر بىلەن دوڭقۇرۇشۇپ قېلىپتۇ. ۋەزىر بۇ چىرايلىق خوتۇننى كۆرۈپ قېلىپ، ئارقىسىدىن قاراپ تۇرۇپ ئۇنىڭ ئۆيىنى بىلىۋاپتۇ. * مەھمۇتنىڭ دادىسى بۇ يىل 3-ئايدا بەختىگە قارشى ۋاپات بولدى.

بەختىگە يارىشا يۈز بەرگەن، سادىر بولغان ئىش — ھەرىكەت، ۋەقە — ھادىسىلەرنىڭ كۆڭۈل-دىكىدەك بولغانلىقىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ: * بەختىگە يارىشا ئۇنىڭ ئىشىدىن ھېچكىم قۇسۇر تاپالمايدۇ. * بەختىگە يارىشا بولدى بۇرۇلۇش، ئىشلىگەن يۈز تاپتى يېڭى دەۋردە. تاشلىدى ھاراققا بولۇشنى ئەسىر، كۆڭلىنى ئېرىتكەچ دەۋر، تەربىيە.

بەخت ئىشىكى ئېچىلماق تۇرمۇشى بەخت، ئامەتكە قاراپ يۈزلەنمەك: ئويناڭلار قاقاقلاپ مارت چېچەكلىرى، ئېچىلدى بەختىنىڭ كەڭ ئىشىكلىرى.

بەختى قارا ھاياتتىن، تۇرمۇشتىن ياخشىلىق كۆرەلمىگەن؛ تۇرمۇشتا راۋاج تاپمىغان؛ ئامەت، تەلىپى قاچقان؛ تەلەپسىز: ئاغچى ئېيتتۇر: «قىسمەت نېچۈك يېزىلدى، نە سەۋەبتىن قىلغان ۋەدە بۇزۇلدى، قانداق قىلىپ قولۇڭ ياردىن ئۇزۇلدى، بەختى قارا سەرگەندىنى نە ئەيلەدىڭ.» * رازى بول ئاق سۈتۈك، ئەجرىڭگە ئانا. كەچۈرگەن قىزىڭنى، بەختى قارىنى. خوشلاشتىم ھاياتتىن ساقايتتىش ئۈچۈن، چارە يوق قەلبىمگە چۈشكەن يارىنى.

بەختى كەلمەك ئامىتى، تەلىپى كەلمەك؛ بەختى ئېچىلماق: ئىككى يېقى جەننەت ھۆسەندەك، كەلدى قوشلاپ بەختى دېھقاننىڭ. پەستە قالدى پامىر — كۆتىنلۈن، چەشلىرىدىن ئالتۇن خامانىڭ.

بەختىگە ئولتۇرماق باشقىلارنىڭ بەختىنى ئىگىلىۋالماق، باشقىلارغا كەلگەن ئامەتنىڭ قولىدىن كېتىشىگە سەۋەبچى بولماق: — ئاداش، مېنى كەچۈر، مەن سېنىڭ بەختىڭگە ئولتۇردۇممۇ، قانداق؟ — دېدى ھەببە كۆزلىرىگە

غەزەپ بىلەن قاتتىق كايىشىنى ئىپادىلەيدۇ: ئاچ بەچچىخەردىن قاچ بەچچىخەر (ماقال) * ئەپەندىم قوزۇقنى دەررۇ بۇلاقنىڭ كۆزىگە تىقىپ: — ھەي بەچچىخەر، يامانلىقىڭدىن كۆزۈڭگە قوزۇق تىقىپ قويۇشقانىكەن، — دەپ يولغا راۋان بولۇپتۇ.

بەچچىۋاز ئى [پ] گۆدەك ئوغۇللارغا بەت-قىلچىلىق قىلىدىغان ۋە شۇنىڭغا ئادەتلەنگەن كىشى: بەچچىۋاز ئادەم.

بەچچىۋازلىق ئى. بەچچىلەرگە بەتقىلىق قىلىش ئادىتى.

بەچچىۋازلىق قىلماق بەچچىلەرگە بەتقىلىقلىق قىلماق.

بەچمىدان ئى [پ] دىئال. چىشى ھايۋانلارنىڭ جىنسىي ئەزاسىنىڭ بالا ئۆسۈپ چوڭەيدىغان ئىچكى قىسمى: قوينىڭ بەچمىدىنى.

بەخت ئى [پ] ① كىشىنىڭ ئۆز تۇرمۇشىدىن رازى بولغانلىق، ئارمانسىزلىق، خۇر-سەنىلىك ھالىتى: دوست ئۈچۈن، دوستىنىڭ بەختى ئۈچۈن ئازاب چېكىشىمۇ بىر باخت. لېكىن بۇ گەپنى ئەمەلدە ئىشقا ئاشۇرماق، ئېيتماققا قارىغاندا، نەچچە مىڭ ھەسسە قىيىن. * قىز بەختىگە تولغان كۆزلىرىنى ئەكبەردىن يوشۇرۇپ ئولتۇرمىدى، لېكىن نېمە دېيىشىنى بىلمەيتتى. ② ئامەت، ئەلەي، ئىقبال: ۋاقىتنىڭ كەلتى — بەختىڭ كەلتى (ماقال). * ۋەزىر نۇرىدىننىڭ قولىدىن تۇتۇپ تۇرۇپ: — ئوغلۇم، بۇ كېچە ئۆتسۇن، ئەتە ساڭا بەخت تىلەپ، ياخشى تىلەكلەر بىلەن شاھ ئالدىغا بارىمەن! — دەپتۇ.

بەخت قۇشى بېشىغا قونماق ← باشقا بەخت قۇشى قونماق.

بەختىگە قارشى يۈز بەرگەن، سادىر بولغان ئىش — ھەرىكەت، ۋەقە، ھادىسىلەرنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك بولمىغانلىقىنى، ئويلىمىغان يەردىن چىققانلىقىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ: بىركۈنى ئايخان سۇ ئەكەلگىلى

بەختى ئوچۇق — بەختىيار

قىلدى. * دەۋە بېلىقچىنى كۆرۈپ: — ئەي بەختسىز، مەن سېنى ھازىر ئازابلان ئۆلتۈردىمەن! — دەپتۇ. ② كۆڭۈلسىز ھادىسىگە، بەختسىزلىككە يولۇققان؛ بىچارە: ئەخمەت تۇغۇلۇپ يېشىغا يەتمەيلا ئانىسىدىن يېتىم قېلىپ بەختسىز بالا بولۇپ قالدى.

بەختسىزلىك ① «بەختسىز» سۆزىنىڭ ئابى-تراكت ئىسمى شەكلى: نېمىشقىمۇ رازىيىنىڭ ھېس-سىياتلىرىنى سىزگە بىلدۈرۈپ قويدۇم! بىلەمسىز، رازىيىنىڭ بەختسىزلىكىگە مەن سەۋەبچى بولدۇم. * ۋوتىرېن: — ھەي، گۇناھسىز ئاياللار، بەختسىزلىككە، خارلىنىشقا ئۇچراۋاتىسىلەر، — دېدى. ② بالا-قازا، پېشكەللىك، كۆڭۈلسىزلىك، كېلىشمەسلىك: شۇ چاغدا ئۇرغاچى غاز: — بەختسىزلىككە يولۇقۇش-تىن قورقمەن. بىراق تىكىلىپ كەلگەن بالا-قازا-دىن قاچقاننىڭمۇ پايدىسى يوق، — دەپ تۇرۇپتۇ. * لېكىن ھەبىسۇللاخان بىلەن كېلىشتۇق، ئۇ، ئالدىمىزدىكى قىشنى ئۆتكۈزۈپلا دادىسىنى يوقلاپ كەلمەكچى بولدى. ئويلىمىغان يەردە، 1- ئاينىڭ قەھرىتان سوغۇق كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، چوڭ بىر بەختسىزلىك يۈز بەردى.

بەختلىك سۈپ. بەختى بار، بەختىيار: بەختكە ئېرىشكەن: كېلىن كۆپ ئۆتمەيلا: — ئىتتىپاقلىق بولسا، ھەممە ئىشىمىز راۋاج تاپىدۇ، ئۆيىمىزگە بەرىكەت ياغىدۇ، جېدەل-ماجىرادىن خالىي بولۇپ بەختلىك ياشايمىز، — دەپتۇ. * بىرنەچچە كۈندىن بۇيانقى خىياللىرىم مېنى، سىز بىلەن تونۇشقانلىقىم بەختلىك ئىش بولدى، سىز بىلەن بىللە ئۆتۈش بەختلىك ئىش، قەلەمنى قولغا ئېلىپ سىزگە خەت يېزىشىمۇ بەختلىك ئىش، دېگەن ھېسسىياتقا كەلتۈردى. ② ئامىتى بار، تەلىيى بار، ئامەتلىك، تەلەپلىك: ئانا! سەن بەختسىزمۇ؟ ياق، سەن بەختسىز ئەمەس، سەن مېنى ئۆستۈرۈپ قاتارغا قوشتۇڭ، سەن ئۆز خەلقىنىڭ بەختى ئۈچۈن چېلىش سېپىدە قۇربان بولغان، بەختلىك ئوغلۇڭنىڭ بەختلىك ئانىسى سەن!

بەختىيار سۈپ [پ] بەختكە تولغان، ئامەت

ياش ئېلىپ ھەنىپىگە.

بەختى ئوچۇق ئامىتى، تەلىيى بار: — بالىڭىزنىڭ بەختى ئوچۇق ئىكەن، كېيىنكى ھاياتى ئۈستىدە ئانچە قايغۇرۇپ كەتمىسىڭىزمۇ بولىدىكەن، — دېدى پالچى ساتىراشقا.

بەختى ئوڭ كەلمەك ← **بەختى كەلمەك**. **بەختى ئېچىلماق** ئامەت، تەلەي يۈزلەن-مەك، بەختكە ئىگە بولماق: مەرىپەتلىكنىڭ بەختى ئېچىلدى، كېيىنكى تەگكەن يولىدىشى بەك كۆيۈمچان ئەر بولۇپ چىقتى.

بەختى يانماق بەخت-تەلەي قانچىماق: كۆڭۈلسىزلىككە، بەختسىزلىككە ئۇچرىماق: بەختىيار: — ئى پادىشاھى ئالەم! تۆمرىڭىز ئۇزۇن بولسۇن، بىر سۆزۈم بار ئېيتاي، خۇدا گۇۋاھ-تۈركى، مەن بۇ ئىشتا بىگۇناھمەن. لېكىن مېنىڭ ئىشىم بەختى يانغان سودىگەرگە ئوخشايدۇ. ئۇنىڭمۇ بەختى يانغان ۋاقتىدا، ئۇنىڭغا چاچا ۋە بالا-قازا يۈزلەنگەنىكەن، — دەپتۇ.

بەخت-پېشانە پېشانىغا پۈتۈلگەن ئامەت، تەلەي، رىزىق: شاھزادە ئامان مەلىكە گۈل-چېھرىگە ئۆيلەنگەندىن كېيىن، ئۆز بەخت-پېشانە-سىدىن مەمنۇن بولۇپتۇ. * ئەزىزخان مومايىنى گەپكە سېلىپ: — ئەمدى بۇندىن كېيىنكىلەرنىڭ بەخت-پېشانىسى ئۆزگەرمەس؟ — دېدى.

بەخت-تەلەي بەخت ۋە تەلەي: دانىش-جىنىم، بۇ سىرنى ئۆزلىرى ئېچىپ بېرىدىغان بولىدۇ، بەخت-تەلەيىمىز بار ئىكەن.

بەخت-سائادەت بەخت ۋە سائادەت: ئاياغ ئاستى بولغان ئەمگىكىم، تاپتى بۈگۈن ھۈر-مەت ۋە ئىززەت. ناخشا بولۇپ تاشتى شادلىقىم، قۇچتى مېنى بەخت-سائادەت.

بەختسىز سۈپ ① بەختى يوق، بەخت تاپمىغان، بەخت-سائادەتتىن يىراق، ئامىتى قاچقان، تۇرمۇشتا راۋاج تاپمىغان، بەختى قارا، تەلەيسىز: بەختسىز ئادەم. * جۇڭگو ئىنقىلابى ئازاب-ئوقۇبەت ئىچىدىكى بەختسىز ئاياللارنى نەچچە مىڭ يىل ھۆكۈم سۈرگەن فېئوداللىقنىڭ قۇللۇق ئاسارىتىدىن ئازاد

بەخشەندە قىلماق مىراس قىلىپ قالدۇر -
 ماق؛ ئاتا قىلماق، بەخش ئەتمەك؛ بېغىش -
 لىماق، ئاتىماق؛ ھەي، خۇدايىمەي! بىزنى
 بەختلىك قىلغان ئادەم بىلەن جاپادەم بىلەن،
 راھەتتىمۇ بىلىلە بولۇش ناھايىتى تەبىئىي ئىش
 ئەمەسمۇ؟ ئۆزەڭنىڭ ھەممە نېمەڭنى براۋغا
 بەخشەندە قىلغان تۇرۇپ، يەنە ئۇ نەرسىلەرنىڭ
 ئىچىدىكى كىچىككىنە بىر قىسمىنى ئاياپ قالاتتىڭ -
 مۇ؟ * ئۇلۇغلىقنىڭ ھەممىسى ھەيۋەتلىكلەرگە
 بەخشەندە قىلىنىپ، يۈكسەك مەرتىۋىگە قېقىۋېتىل -
 گەن ئەمەس.

بەخىرامان رەۋ [پ] غەم - ئەندىشىسىز،
 خاتىرجەم، بىسالال، خۇدۇكسىرىمەي،
 بىخۇدۇك: بۇ چاغدا قولى باغلانغان شاننىياز
 بەخىرامان ئولتۇرغان ئەسكەرنىڭ بېشىغا كەينىچە
 بىر كالا قويۇپ، ئوڭدىسىغا چۈشۈردى ۋە ئۇنىڭ
 ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلىدى. * باسىت ئەشرەپ
 بوۋايغا مەنستىگەندەك قاراپ قويۇپ سورىدى: -
 سىز قايسى باغنىڭ ناخشىسىنى ئېيتماقچىدىڭىز؟ -
 مەن لەنگەرنىڭ ناخشىسىنى ئېيتىمەن - دە! - دېدى
 بوۋاي بەخىرامان ھالدا.

بەخىرامانلىق «بەخىرامان» سۆزىنىڭ
 ئىسىم شەكلى: - كۆرۈڭ سىزنىڭ چاقچىقىڭىز -
 نى، - دېدى مۇنرىدىن، بەخىرامانلىق شاھلىقتىن
 ئارتۇق - تە! ھازىر ئىش باشقىچە.
بەداز رەۋ [ئە+پ] يېزىت. ئاندىن كېيىن،
 ئۇنىڭدىن كېيىن: ئاۋۋال تا ئام، بەداز كالام
 (ماقال).

بەدەر رەۋ [پ] - بەدەر قاچماق.
بەدەر تىكىۋەتمەك - بەدەر قاچماق:
 قورقۇپ كەتكەن باي ھېكمەتلىك كىتابنىمۇ ئۇنتۇپ
 ئالدى - كەينىگە قارىماي بەدەر تىكىۋېتىپتۇ.
بەدەر قاچماق تېپىز، دەرھال غايىسىز
 بولماق؛ شۇ ھامان قېچىپ، ئىز - دېرەكسىز
 يوقالماق: مۇشتلىشىش ئۇزاققا بارمىدى، بۇلاڭچى
 يىگىتلەرنىڭ بىرى ئىككى قېتىم، يەنە بىرى بىر
 قېتىم يەر قۇچاقلاندىن كېيىن بەدەر قېچىشتى.
 * نېرىدىكى چاتقاللىق ئىچىدىن يەتتە - سەككىز

تەلىپى كەلگەن، پاراۋان، تەلەپلىك:
 ياتاق ئىچىدىن ئەنۋەر ئاكىنىڭ: - بىز نېمە
 ئۈچۈن ئىنقىلاب قىلدۇق، - دېگەن تەمكىن
 ئاۋازى چىقتى. - يوقسۇللىرى ئازاد قىلىپ،
 بەختىيار ھايات قۇرۇش ئۈچۈن. * ئۇلارنىڭ
 بەختىيار خۇشال ھاياتى ۋە بەختىيار دەۋر ئۈچۈن
 زوق - شوق بىلەن ئېيتقان مەدھىيە قوشاقلىرى،
 «ئەجەم» بىلەن تەڭلا كىشىنىڭ كۆز ئالدىدا
 بىر - بىرلەپ ئايان بولۇپ، مۇزىكىنىڭ ھەربىر
 تىڭشىغۇچىسىنى گويا ئۆزگىچەلا بىر لىرىكا
 دۇنياسىغا باشلايدۇ. * ئۇ ئۆزىنى بەختىيار دەپ
 سانىماي قانداق قىلسۇن؟ بىراق بۇ بىرىنچى قېتىم
 ئەمەس. بەختىيار بوۋاينىڭ ئائىلىسىگە قەدەم
 قويغىنىغا يەتتە يىل بولدى.

بەختىيارلىق «بەختىيار» سۆزىنىڭ ئىسىم
 شەكلى: ئۇلار چەكسىز ھاياجان، بەختىيارلىق
 ئىچىدە قۇچاقلاشتى. يۈرەكلەرنىڭ دۈپۈلدەشى،
 تومۇرلارنىڭ سوقۇشلىرى شۇنداق ئېنىق
 ئاڭلىناتتى.

بەخش ئى [پ] يېزىت - بەخش ئەتمەك.
بەخش ئەتمەك يېزىت. ئاتا قىلماق، ئاتە -
 ماق، بېغىشلىماق، بەرمەك: دوختۇرخانا ئۇنىڭ
 كۆز ئالدىدا گويا ئۇنى كۈتۈپ تۇرغاندەك،
 ھەبە يېتىپ بېرىشى بىلەن ھاياتلىق ۋە خاتىر -
 جەملىك بەخش ئېتىدىغاندەك بىلىنەتتى. * تەبە -
 ئەت ئادەملەرگە بەخش ئەتكەن كېلىشىمەسلىكلەر
 ناھايىتى كۆپ. ئادەملەرنىڭ سولىشىپ، چۈشكۈن -
 لىشىپ، ئارقىغا چېكىنىپ كېتىدىغانلىرىمۇ ئاز
 ئەمەس، لېكىن ھايات شۇ ۋەجىدىن ھەرگىز
 ئارقىغا قايتمايدۇ.

بەخشەندە سۈپ [پ] مىراس قالغان،
 ئاتا قىلىنغان، بەخش ئېتىلىگەن:
 قاسم يېلىنغاندەك قىلىپ: - دادا، ھاكىملىقىمۇ، بۇ
 ئۆيلىرىمۇ ماڭا تۆمۈرۋايەت بەخشەندە ئەمەس،
 ئەلۋەتتە توي - تۆكۈن، نەزىر - چىراغ، ئۆلۈم -
 يېتىم بولىدۇ، ئۆزەڭنىڭ رۇزىغارى بولغانغا يەت -
 مەيدۇ - دە، - دېدى. * غېرىبىدۇرمەن، غېرىبىدۇر -
 مەن، غېرىبلىق ماڭا بەخشەندە. يېتەرمۇ ۋەسلىگە
 كاككۇك، خازان بولغان بۇ گۈلشەندە.

پۈتۈن گەۋدىسى: ئەگەر ئادەمنىڭ ئەقلى يوقالسا، بەدەن ئۆز ھالىتىدە تۇرالمىدۇ، يېقىلىدۇ. * تەنتەربىيە دەرسىنى ئوقۇتۇشتا ئاساسەن ئوقۇغۇچىلارغا بەدەن ھەرىكىتى ئارقىلىق تەنتەربىيە بىلەن بىلىملىرى ۋە ئىقتىدار ئىگىلىتىپ، بەدەننىڭ ساغلاملىقىنى ئاشۇرۇش مەقسىتىگە يېتىلدۇ. ② ۋۇجۇد، تەننىڭ سىرتقى قىسمى، سىرتى: بەدەننى قارا ئادەم. * ئۇنىڭ بەدەنىدە قامچا ئىزلىرى بار ئىدى.

بەدەن تەربىيە — تەنتەربىيە.

بەدەن پىتى <زوتول> پىتنىڭ بىر خىلى، شەكىلى باش پىتىغا ئوخشايدۇ، تېنى سەل چوڭ، تېز كۆپىيىدۇ. ئۇ ئادەمنىڭ كىيىمى ۋە يوتقان-كۆرپىلەردە پارازىت ياشاپ، قايتۇرما كېزىك، قارا كېزىك قاتارلىق كېسەللەرنى تارقىتىدۇ.

بەدەن تەڭسىۋۇڭلۇقى <بىئول> بىرقەدەر يۇقىرى دەرىجىلىك ھايۋانلار تېنىنىڭ تاشقى مۇھىتىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىماستىن ئىچكى تۇراقلىقنى ساقلاپ تۇرۇش ھادىسىسى.

بەدەن تەھرىكسى <تېب> بىر خىل تېرە كېسەللىكى. ئۇنى ئاساسەن زەھىبۇرۇغ كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ؛ كۆپرەك يۈز، بويۇن، گەۋدە ۋە پۇت - قول قاتارلىق ئەزالاردا پەيدا بولىدۇ. ئۇ ئاچ قىزىل ھالقىسىمان داغ ھالىتىدە بولۇپ، ئۈستىدە ئاق قاسىرنى بولىدۇ؛ تەمىرەتكە چىققان ئورۇن بوش قىچىشىدۇ.

بەدەن تېمپېراتۇرىسى <تېب> بەدەننىڭ ئىسسىقلىق دەرىجىسى. ئادەم بەدەننىڭ نورمال تېمپېراتۇرىسى ئادەتتە 37°C ئەتراپىدا بولىدۇ، كېسەل سەۋەبىدىن تېمپېراتۇرا ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، قاتتىق ھەرىكەتمۇ بەزىدە تېمپېراتۇرىنىڭ ئۆرلەشكە سەۋەبىچى بولىدۇ.

بەدەن تىپى <ئانات> ئادەم بەدەننىڭ

جەرىن دۆپۈرلىشىپ چىقىپ يەنە چۆلىنى بويلاپ بەدەر قاچتى.

بەدەشقان (توغرىسى: باداشقان) — باداشقان.

بەدەل ئى [ئە] ① بىرەر نەرسىنىڭ ئورنىغا بېرىلگەن ھەق، بىرەر نەرسىنىڭ ئورنىنى باسىدىغان باشقا بىرنەرسە: بوۋاي ھال - مۇڭنى سۆزلەپ كېلىپ: — مېنىڭ مۇنداق ياشاۋاتقىنىمغا ئۇزۇن يىللار بولدى، ھەر كۈنى ئۇزۇن يول بېسىپ، بازارغا ئوتۇن ئېلىپ كىرىپ ساتىمەن، ئۇنىڭ بەدىلىگە بىر لانا كېلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۆتكەن كۈنۈمگە شۇكۈر قىلىپ كېتىپ بارىمەن، — دېدى. * ھەقىقەتنى تېپىش يولىدا كۆرسىتىلگەن نىرىشچانلىقنىڭ بەدىلى، خېيىم - خەتەرسىز ئىگىلىۋالغانغا قارىغاندا ھامان كۆپ يۇقىرى بولىدۇ. ② بىرەر ئىجتىمائىي، سىياسىي ۋە ئىلمىي تەشكىلات ياكى پارتىيە - گۇرۇھ ئەزالىرى تۆلەپ تۇرىدىغان ئەزالىق پۇلى: پارتىيە ئەزالىق بەدىلى. ئىتتىپاق ئەزالىق بەدىلى. بەدەل تۆلىمەك ① مەلۇم مەقسەت، نىشانغا يېتىش ئۈچۈن چىقىم تارتىماق؛ ھەق تۆلەمەك، قۇربان بەرمەك: ھوقۇق نۇرۇللانىڭ جېنى، ئۇنىڭ نەزىرىدە ھوقۇقتىن ئايرىلىش چاندىن ئايرىلىش بىلەن ئوخشاش، شۇڭا ئۇ بۇ يولدا ھەرقانداق بەدەل تۆلەشكە تەييار ئىدى. ② ئەزالىق پۇلىنى تۆلىمەك: پارتىيە ئەزالىق بەدىلى تۆلىمەك. ئىتتىپاق ئەزالىق بەدىلى تۆلىمەك.

بەدەلسىز سۈپ. بەدىلى يوق، ھەقسىز، تۆلەمسىز، بىكارغا.

بەدەللىك سۈپ. بەدىلى بار، بەدەل تۆلەيدىغان: بەدەللىك ئەمگەك. بەدەللىك ئۇرۇش. * تاغ دەپ ئېيتىماق بەدەلسىز ھامان، تاش يوندماق بەدەللىك بىراق. قۇياش دېمەك مىڭ قېتىم ئاسان، مىڭ ئېيتقانغا يانماس بىر چىراغ.

بەدەن ئى [ئە] ① ئادەملەرنىڭ فىزىئولوگىيەلىك تۈزۈلۈشىدىن ھاسىل بولغان بىر

ئوخشاش بولمىغان تىپى.

بەدەن سۈيۈقلۈقى <بىئول> بەدەننىڭ ئىچكى توقۇلمىلىرى ئارىسىدىكى سۈيۈقلۈق.

بەدەن سۈيۈقلۈقى ئىھمۇنتىپتى <بىئول> بەدەن سۈيۈقلۈقى تەركىبىدىكى (قان پلازىمىسى، لىمپا ۋە توقۇلما سۈيۈقلۈقىدىكى) ئائىتىپىلار قاتناشقان خاس ئىھمۇنتىپت.

بەدەن سېزىمى بىرەر جىسىم تىپىرە ۋە تۈكچىلەرگە تەگكەندە ھاسىل بولىدىغان سېزىم.

بەدەنلىك سۈپ. بەدەننى بار، بەدەنگە ئىگە: ئۇنىڭ يېنىدا يۈزى يۇمىلاق، تولۇق بەدەنلىك، قاشلىرى ئىنچىكە بىر قىز قىسقا يەڭلىك گۈللۈك شېۋى كۆڭلەك ئىچىدىكى چىرايلىق گەۋدىسىنى ماشىنىنىڭ يۆلەنچۈكىگە تاشلاپ، جىمجىت خىيال سۈرۈپ ئولتۇراتتى. * بەزەن قاتار-قاتار بولۇپ ماشىنا سېپى، توختار بونىدا، چۇقان بىلەن تاشدۇ كۈلكە. گاڭ بەدەنلىك ئوغۇلدار ھەم ئالمىدەك قىزلار، دەيدۇ: بوۋا ماكانىڭنى ئورايمىز گۈلكە.

بەدەۋى سۈپ [ئە] ① كۆچمەنچى ۋە يېرىم كۆچمەنچى ئەرەب قەبىلىلىرىگە تەۋە كىشى. ② كۆچمە. مەدەنىيەتسىز، ياۋايى: بىز ئۇيغۇرلار تولا شەپقەتلىك، ئادەملەرنىڭ قەدىنى بىلىمىز. ياش جېنىڭغا ئىچىڭ ئاغرىسۇن، سۆزلە ئىتتىك، ئەي بەدەۋى قىز.

بەدەۋىلەر ھەرىكىتى <تارىخ> ئەدەبىيات-سەنئەت سېپىدە، كىلىنگىر، گىدىسلىلىرى ۋە ياش ھېرد قاتارلىقلار باشچىلىقىدا، شەخسىيەتنىڭ ئىندىۋىدۇئال ئازادلىقىنى قولغا كەلتۈرۈش، چىرىك فېئودالىق تىۋىزۈمنى ۋە پادىشاھنىڭ مۇستەبىت دىكتاتورىسىنى گۇمران قىلىش، تۇرمۇش ۋە سەنئەتتىكى خىلمۇخىل توسالغۇلارنى بۆسۈپ ئۆتۈش ئۈچۈن، XVIII ئەسىرنىڭ 70-يىللىرى گېرمانىيىدە ئېلىپ بېرىلغان

بۇرژۇئازىيىنىڭ ئىجتىمائىي ھەرىكىتى.

بەدەۋىلىك «بەدەۋى» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

بەدەرەك سۈپ [پ] تىل ھا. ئەسلىچە پەس، پەسكەش، رەزىل، ئىپلاس؛ زەۋقى دەر-ھال ئۇستامغا كۆز قىسىپ قويۇپ: — يوقال بەزگەك، ئىت يالىقىنى يالاپ كۈن ئالىدىغان بەدەرەك!... — دېدى. * لۇجۇنىي: — ھۇ بەدەرەك، پوق چاينىما، — دەپ چالۋاقتى.

بەدۈلەت سۈپ [پ+ئە] ① كاتتا دۆلەتكە، بايلىققا ئىگە بولغان: دۆلەتمەن، باي: بەدۈلەت ئادەم. * بەدۈلەت ھەم ئەمەلدار ھەمدە ئاقۋا، ئۇنىڭ قىلغان سۆزى ھەر جايدا پەتسۇا. ② تارس. 1865 — 1877 — يىللىرىدىكى قەشقەرىيە خانلىقىنىڭ خانى ياقۇب بەگنىڭ يەنە بىر نامى. ياقۇب بەگ قەشقەرىيىگە ھۆكۈمران بولۇۋالغاندىن كېيىن ئۆزىگە «كاتتا دۆلەتمەن خان» دېگەن مەنىدىكى «بەدۈلەت خان» نامىنى بەرگەن. بۇ نام ئاستا-ئاستا قىسقىراپ خەلق تىلىدا «بەدۈلەت» بولۇپ مۇقىملىشىپ قالغان.

بەدەننىي سۈپ [ئە] <ئەد> ۋەقەلىكى ئەپس سەنئەت ۋاسىتىلىرى، ئوبرازلار ئارقىلىق ئىپادىلەيدىغان، گۈزەل، نازۇك: ئەسەردە تۈپ ئىدىيە ۋە مۇددىئانى، غايە ۋە ئىرادىنى كونكرېت بەدەننىي ئوبرازغا سىڭدۈرۈش ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ئاساسلىق قانۇنىيىتىدۇر. * «ئون ئىككى مۇقام» مۇزىكىلىق بەدەننىي ئەسەر سۈپىتىدە ئۇزاق تارىخىي تەرەققىياتنىڭ مەھسۇلى، ئالدى بىلەن خەلق ناخشىلىرى ۋە ئەلنەغمىلىرى تەرەققىياتى ۋە ئۇلارنىڭ ئۆزئارا قوشۇلۇشى ئاساسىدا مەيدانغا كەلگەن بەدەننىي نەتىجە.

بەدەننىي ئامىل <ئەد> ئەدەبىيات-سەنئەت-تىكى ئوبراز ئارقىلىق تۇرمۇشنى ئەكس ئەتتۈرۈش؛ ئىدىيىۋى ھېسسىياتنى ئىپادىلەش ھەم ئۇلارنىڭ توغرىلىق، روشەن-لىك، جانلىقلىق دەرىجىسىنى ئاشۇرۇش؛

شەكىل، قۇرۇلما ۋە ئىپادىلەش ماھارەت-لىرىنىڭ گۈزەللىك دەرىجىسىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان نەپىس سەنئەت ۋاسىتىلىرى: تاڭ دەۋرى شىنجاڭ ناخشا-ئۇسسۇل سەنئىتىدە مۇزىكانت ۋە ئۇسسۇلچىلارنىڭ كېيىنىشى، زىبۇزىننىتى مۇھىم بىر بەدئىي ئامىل.

بەدئىي تەپەككۈر <ئەد> يازغۇچى، سەنئەتكارلارنىڭ تۇرمۇشىنى كۆزىتىپ ماتېرىيال يىغىشتىن ئارتىپ تاكى بەدئىي ئوبراز ياراتقانغا قەدەر بولغان بىر پۈتۈن ئىجادىيەت جەريانىدىكى ئاساسلىق تەپەككۈر پائالىيىتى ياكى تەپەككۈر قىلىش ئۇسۇلى.

بەدئىي تەسەۋۋۇر <ئەد> يازغۇچى، سەنئەتكارلارنىڭ بەدئىي ئوبراز ئارقىلىق ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى مۇئەييەن تۇرمۇش يۈكسەكلىكىگە كۆتۈرۈپ قىلغان تەسەۋۋۇرى: كۇچادىكى مىڭ ئۆي تىزمىلىرى، قىزىل ۋە قۇم-تۇر مىڭ ئۆيلىرى قەدىمكى بەدئىي تەسەۋۋۇر ۋە بەدئىي ماھارەتنىڭ يادنامىسى سۈپىتىدە III ئەسىرنىڭ ئالدى-كەينىدىن باشلاپ تا ھازىرغىچە ئۆزىنىڭ كۈچىنى يوقاتقنى يوق.

بەدئىي قىل <تىل> بىر مىللەتنىڭ مەخسۇس ئەدەبىي ئەسەرلىرىدىلا قوللىنىلىدىغان ۋە سىتلىستىكىلىق ۋاسىتىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئەدەبىي تىل.

بەدئىي قۇرۇلما ← كۆپۈزىتىسىيە.

بەدئىي گىمناستىكا <تەن> گىمناستىكىنىڭ بىر تۈرى. ئۇ ئۇسسۇل، سەكرەش، تەڭپۇڭلۇق، دولقۇنسىمان ھەرىكەت ۋە مەلۇم تۈردىكى چەيدەسلىك ھەرىكەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؛ ئادەتتە مۇزىكىنىڭ رىتىمىغا ئەگىشىپ ئوينىلىدۇ؛ بەدئىيلىكى يۇقىرى بولىدۇ. ئۇ بەدەننىڭ ئەۋرىشىملىك، چاققانلىق، ماسلىشىشچانلىق خۇسۇسىيەتلىرىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتە ۋە كىشىلەرنىڭ مۇزىكا سېزىمى ۋە ماھارەت كۆرسىتىش ئىقتىدارىنى

يېتىلدۈرۈشتە ياخشى رول ئوينايدۇ.

بەدئىي ھاھارەت <ئەد> يازغۇچى، سەنئەتكارلارنىڭ ھەر خىل بەدئىي ۋاسىتىلەرنى قوللىنىپ، تۇرمۇشنى ئەكس ئەتتۈرۈش ۋە ئىدىيىۋى ھېسسىياتنى ئىپادىلەش جەھەتتىكى قابىلىيىتى، ئىقتىدارى.

بەدئىي ئوھۇملاشتۇرۇش <ئەد> ئوخشاش خىلدىكى شەخسلەرنىڭ ماھىيىتىنى ئىپادىلەپ بېرەلەيدىغان ئالاھىدىلىكلىرىنى مەركەزلەشتۈرۈپ، بىرەر كۆنىكرېتنى پېرسوناژنىڭ ئۈستىگە يىغىش، توپلاش.

بەدئىي ئۆلچەم <ئەد> ئەدەبىيات-سەنئەت ئەسەرلىرىنىڭ بەدئىيلىكىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكىنى بىلىش ئۆلچىمى.

بەدئىي ئىجادىيەت <ئەد> يازغۇچى، سەنئەتكارلارنىڭ توغرا ئىجادىيەت پرىنسىپى ۋە ئۇسۇلى بويىچە ئەدەبىيات-سەنئەتتىكى بەدئىي ۋاسىتىلەرنىڭ ياردىمىدە بەدئىي ئوبراز يارىتىش ئارقىلىق، رېئال تۇرمۇشنى ئەكس ئەتتۈرۈش پائالىيىتى.

بەدئىي ھۈججەتلىك فىلىم <كىنو> ئارتىسلار رول ئالمايدىغان؛ ھەقىقىي ئادەم، چىن ۋەقەلىكىنى ئەينەن كۆرسىتىدىغان ۋە ھېسكايە فىلىمنىڭ دەسلەپكى تەييارلىق باسقۇچى بولغان سەنئەت خاراكتېرىدىكى ھۈججەتلىك فىلىم.

بەدئىيەلەشتۈرەك «بەدئىيەلەشمەك» پېتى-لىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بەدئىيەلەشتۈرۈلمەك «بەدئىيەلەشتۈرەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

بەدئىيەلەشمەك پ. ۋەقەلىك نەپىس سەنئەت ۋاسىتىلىرى، ئوبرازلار ئارقىلىق ئىپادىلەنمەك، گۈزەللەشمەك، نازۇكلاشماق.

بەدئىيلىك «بەدئىي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ئۇنىڭدا بىر كۆپلەپ خەلق قوشقىنى ئىدىيىۋىلىك

خەنجىرى بەربات. ② يوققا چىقارماق، بىكار قىلماق؛ يارىم مېنى كەتتى دەپ مالال بولمىغىل، چىن سۆزۈڭنى ماڭا ھەر دەم يوللىغىل. ۋەدىمىزنى سەنمۇ بەربات قىلمىغىل، پات كېلۈرمەن پېرىزاتىم ياخشى قال. ③ يوقاتماق، مەغلۇپ قىلماق؛ ئالدى ياۋدىن ئۆچۈمنى ئادەمزا، تۆشۈك ئېچىپ دۈشمەننى قىلدى بەربات.

بەرباتلىق «بەربات» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ئوقۇپ بىلىپ يېتىشسەك، بىرلىك بىلەن بىلىشسەك. زالىم جاھانگىرلارنى بەرباتلىققا يەتكۈزەر.

بەربا سۇپ [پ] بارلىققا كەلگەن، ۋۇجۇدقا كەلگەن.

بەربا بولماق پەيدا بولماق، بارلىققا كەلمەك، ۋۇجۇدقا كەلمەك؛ يۈرىكىمدە تۈمەن بۇلاق بولدى بەربا، بۇلاقلاردىن ئوقچۇغان كۆي ساڭا ئىنتام. * ئۇنىڭ مىسالى دۇنيادا بىرلا، ھۈر باغ ئادەملەر بەرنا، سەنمۇ بىر ئادەم، دەيدۇ، كۈرەش قىل، بولۇر كۈرەشتە ئۈمىدلىر بەربا.

بەربا قىلماق بارلىققا كەلتۈرمەك، ۋۇجۇدقا چىقارماق، پەيدا قىلماق؛ بىز ئەخمەتجان قاسىمى بەربا قىلماقچى بولغان گۈللەنگەن، بەخت - سائادەتلىك يېڭى ئۆلكە قۇرۇش ئۈچۈن ئالغا چامدىماقتىمىز. * يېقىنقى ئۈچ يىلدىن بۇيان ئوبلاست بويىچە چارۋىچىلىق رايونلىرىدا 52 مىڭ 800 نەچچە مو ئوتلاق بەربا قىلىندى.

بەرچەس سۇپ [پ] ① زور، كۈچ - قۇۋۋەتكە تولغان؛ غازى ئوتتۇز بەش يىللىق ئۆمرىدە تاۋلىنىپ پىشىپ يېتىلگەن بەرچەس قولى بىلەن شىرنى تىرەپ تۇرۇپ قاشلىرى ئاستىدىكى ئوتلۇق كۆزىنى كۆپچىلىككە تىكتى. * جوتۇ - كەتمەنلەر بەرچەس مۇرىلەردە پارقىرايتتى. ② ساغلام؛ روھلۇق؛ تېتىك؛ قۇددۇسىنىڭ كۆزىنىڭ قۇيرۇقىغا قورۇق چۈشكەن بولسىمۇ، ئوتتەك يېنىپ تۇرغان كۆز قارىچۇقلىرى روھىنىڭ ناھايىتى تېتىك ئىكەنلىكىنى ۋە ئاپەتلىك يىللار - دىمۇ ئۆزىنى تاشلىۋەتمەي، روھسىزلانماي، بەرچەس تۇرغانلىقىدىن بېشارەت بېرەتتى.

ھەم بەدىئىيلىك خەھەتتىن تەھلىل قىلىش تەلەپ قىلىنغانىدى.

بەرەس ئى [ئە] <تسب> ← **ئاق كېسەل**.

بەرەھنە سۇپ. يېزىت ① كىيىمى تېنىسى ياپالمايدىغان. ② قېپپالنىڭ، ئاندىن تۇغما؛ شۇ جايدا 14 يىل تۇردى. ئېگىن - ئايغىلىرى چىرىپ بەرەھنە قالدى. * بۇ جەزىرىگە كەلگىلى 14 يىل بولۇپتۇ، ئادەم پەرزەنتىنى كۆرمىدىم، ئەمدى ئادەم بار يەرگە بارسام، نە قىلايىكى ئۆزەم بەرەھنە، بەدىنىمنى تۈك بېسىپتۇ...

بەربات سۇپ [پ] يېزىت. خاراب، ۋەيران، سورۇلغان، بۇزۇلغان، تۈگەشكەن؛ پىراق مېنى ھازىر ئەيلىدى بەربات، بىر خۇداغا يىغلاپ ئېيتارمەن پەرياد. * نېمە قىلسۇن، كىمگە ئەيلىسۇن داد، جىمى كۈتكەن ئۈمىدى بولدى بەربات.

بەربات بولماق ① خاراب بولماق، ۋەي - ران بولماق، بىھۇدە سەرىپ بولماق، سورۇلماق؛ بۇ مېنىڭ غەملىك كۆڭلۈم، بولار - مىكىن بىر كۈن شاد، غەم تاغلىرىدىن ئۇچۇپ، بولارمەنمۇ مەن ئازاد. يا ھەممىشە قىيىنلىق، زۇلۇم ئوتدا كۆيۈپ، كۈننىڭ سېرىقىنى كۆرمەي، بولارمەنمۇ مەن بەربات. ② يوققا چىقىماق؛

«مېنى ھېچكىم كۆرمىدى، دەرھال قېچىپ، بۇ پالاكەتتىن تىنچ - ئامان قۇتۇلدۇم» دېگەن خىيا - لىمنىڭ بەربات بولغانلىقىنى سەزدىم. ③ مەغلۇپ بولماق، تارمار بولماق؛ - مانا مۇشۇنداق جىددىي بىر پەيتتە قولغا چۈشۈپ قالسىڭىز ناھا - يىتى ياخشى ياردەم قىلغان بولسىز - دە! ئاخىر سىزنىڭ قاملىشىڭىز پۈتۈن ئىشنىڭ بەربات بولۇشى دېگەن سۆزغۇ! * ئامما قوزغىلىپ كېتىپ، ئەتراپتا قوغداش تەدبىرلىرى كۈچەيتىلگەنلىكتىن، توختى قارىيىنىڭ يېزىدىن چىقىپ كېتىش پىلانى بىرنەچچە قېتىم بەربات بولغان.

بەربات قىلماق ① خاراب قىلماق، ۋەيران قىلماق، بىھۇدە سەرىپ قىلماق؛ سورۇماق؛ چىكى بار قارا تۇننىڭ، ھامان غالىب قۇياش - ئاپتاپ، جاھالەت ساقچىسى ياۋنى قىلار تاڭ

ئۇنىڭ ئەخلاقىي پەزىلەتلىرى جىسمانىي جەھەتتە لىرىدىن بالدۇر يېتىلسە، ئاندىن ئۇ غەلبەتە كىيىم «مودىلار» نىڭ، سېرىق مۇزىكىلارنىڭ ئېزىقتۇرۇشىغا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ.

بەردەم سۈپ [پ] كۈچ-قۇۋۋەتكە تولغان، چىداملىق، مەزمۇت: ئەخمەتجان قاسىمى بېشىغا ھەر بالا كەلسىمۇ روھىي جەھەتتىن بېلىنى قويۇۋەتمەيدىغان بەردەم بىر ئۇيغۇر ئوغلى ئىدى. * ئانا كۆز ئالدىدا يېڭى چوڭ ئۆزگىرىش، جۇشقۇن يېڭى ھايات مەنزىرىسى قۇچاق ئېچىۋات- قاندىك بىلىنىپ، ئۆزىنى ئىشەنچلىك، بەردەم سانايىتى.

بەردەم بولماق مەزمۇت، چىداملىق، ساغلام، بەرداشلىق بولماق، كۈچلەنمەك، غەيرەتلەنمەك: دېدى پالۋان پولات قىزغا: — ئەقىللىق سىز، بولۇڭ بەردەم، ئەمەسىز يۇرتتا بىز يالغۇز، جىمى ئەل يار-يۆلەك ھەمدەم! * شۇ قاراغا كەلدى دەرھال بارچىسى ھەمدەم بولۇپ، يۈرىكى ئاغزىدا ئەمما سۆزىدە بەردەم بولۇپ.

بەردەملىك «بەردەم» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: مەخسۇت بەگ نوپۇز ئالتۇننى ئايىماي-دىغانلىقى ھەققىدە، چاڭ تۈەنچاڭ ئۆز ئەسكەر-لىرىنىڭ بەردەملىكى توغرىسىدا ماختاندى.

بەردەنكە ئى [ر] يالغۇز ئاتار مىلىتىق: سادىرنى ئاتار بولسا، بەردەنكە بىلەن ئاتسۇن. مەن چاڭجۇنگە خەت يازدىم، كاللامنى كېسۋەتسۇن.

بەررە ئى [پ] يېزىت. قوزا، پاققان: بەررە كاۋاپ.

بەررە كاۋاپ پاققان گۆشىدە قىلىنغان كاۋاپ: ئۇلار قىزغىن پاراڭ بىلەن چىمەن ئۈستىگە سېلىنغان داستىخان ئەتراپىغا يېقىنلاشتى. زىرە، لازا بىلەن پىششىۋاتقان بەررە كاۋاپىنىڭ پۇرىقى بۇرۇنلارغا گۈپۈلدەپ ئۇرۇلۇشقا باشلىدى. * ھەر كۈنى شام ئولتۇرۇپ قۇرۇپ، قۇشنى تاۋلار ھەممىسى سەھەر تۇرۇپ. قونالغۇدا تەيياردۇر بەررە كاۋاپ، شورپىمۇ بار ۋە يەنە

* تۇغۇلغىنىدىن تارتىپ ھازىرغىچە بەررەس تۇرۇپ كېلىۋاتىمەن. ③ سالماق، تەمكىن، مەزمۇت: يېشى 50 تىن ئېشىپ قالغىنىغا قارىماي، ياشلار ئارىسىدا بەررەس قەدەم تاشلاپ كېتىۋات-قان بۇ ئادەمنىڭ ئارقىسىدىن بىرھازا غەمچە ھېرىسەنلىك بىلەن قاراپ قالدىم.

بەرچەنكە ئى. پەش ۋە يەڭنىڭ چۆرىدىگە قارا دۇخاۋا تۇتۇلىدىغان قىشلىق قىسسىقا چاپان ياكى قىسسىقا جۇۋا.

بەرداشى ئى [پ] چىدام، سەۋر-تاقەت: ئانىجان كۆتۈر باشىنى، تۆكۈمە ئەمدى كۆز ياشىڭنى، قالدۇرغاچ كۆرەي بەرداشىڭنى، يۈسۈپ ئەھمەد ئوغلاننىڭ كەلدى. * تۇيۇلغان بولسىمۇ ئۈچ ئاي گوياكى قىز ئۈچۈن ئۈچ يىل، ئامان قالدى كېسەللىككە بېرىپ بەرداش قىساسكار دىل.

بەرداشسىز سۈپ. سەۋر-تاقەتسىز، چىدام-سىز: — يولداشلار ئالدىمىزدىكى ئۈچ كۈنلۈك جاپا-مۇشەققەتلىك جەڭ كىمىنىڭ بەرداشلىق، كىمىنىڭ بەرداشسىز ئىكەنلىكىنى سىنايدۇ، — دېگەن سۆزلەر كانايىدىن ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

بەرداشلىق سۈپ. سەۋر-تاقەتلىك، چىدام-لىق: ھەر ھالدا بۇ ئۆتكەن ئىش، ئۆتكەن ئىشقا سالاۋات، بۇنىڭغا نىسبەتەن ئۆزىڭىزنى بەر-داشلىق بىلەن تەمكىن تۇتقانلىقىڭىزنى كۆرۈپ، ناھايىتى خۇرسەن بولدۇم. * ياشاردىم مىسلى قارىغايىدەك بوران-چاپقۇنغا بەرداشلىق، يىمگىت بولدۇم جەسۇر پالۋان، بۇنىڭدىن زور شەرەپ-شان يوق.

بەرداشلىق بەرمەك ① چىداشلىق بەرمەك، سەۋر-تاقەت قىلماق، چىدىماق: ئادىلنىڭ مالىچىلارغا خاس پىششىق گەۋدىسى ھەرقانداق قىيىنچىلىققا بەرداشلىق بېرەلەيتتى. * مەن ھەر كۈنى پەقەت چارچاپ ھالىرىغاندىلا ئۇخلايمەن. مېنىڭ ياشلىق ھەۋسىم، ياشلىق كۈچ-قۇۋۋىتىم بولغاچقىلا بۇ ئىشقا بەرداشلىق بېرىۋالدىم. ② بوي ئەگمەسلىك، بېرىلمەسلىك: بىر ئوقۇغۇچى روھىي تۇرمۇشقا باي، مۇستەھ-كەم توغرا سىياسىي يۇنىسلىككە ئىگە بولۇپ،

تەھسەم، تۇرغۇن، مۇقىم: تارازا بولمىغۇنچە
ھەق ۋە ناھەق ئاشكارا بولماس، تارازا يۇلتۇزسىز
كۆكتە تەڭپۇڭ بەرقارار بولماس.
بەرقارار بولماق قارار تاپماق، مۇقىم-
لاشماق، ئارام تاپماق.

بەرقارارلىق «بەرقارار» سۆزىنىڭ ئىسىم
شەكلى.

بەرقۇت (توغرىسى: چىبەرقۇت) ←
چىبەرقۇت.

بەرگى ئى [پ] يېزىت ① يوپۇرماق: ئايىنۇر
دەيدىغان گېپىنى توختىتىپ، ئولتۇرغان پېتى
سېكەك گۈلنىڭ بەرگلىرىنى پارچىلاپ يۇلۇشقا
باشلىدى. ② ساپاق: دەل-دەرەخلەر، گۈل-
گىياھلار ئۆسۈش جەريانىدا تەرەققىي قىلىپ،
مەلۇم دەۋرىگە كەلگەندە، ئۆسۈشتىن توختاپ
ئۇيقۇ دەۋرىگە يۈزلىنىدۇ، مۇشۇ چاغدا يوپۇرماقلار
سارغىيىپ تەبىئىي ھالدا بەرگىدىن ئاچراپ يەرگە
چۈشىدۇ. * يارنىڭ بېغىدا ئالما پىشىپتۇ،
بەرگى ئۈزۈلۈپ يەرگە چۈشۈپتۇ.

بەرگىلەمەك پ. ساپاق ۋە يوپۇرماق چىقارماق:
ئاچتى پەن بېغىدا تۇنجى غۇنچىلار، بەرگىلەپ
پورەك بولۇپ ئۆز شۇنچىلا.

بەرگۈزۈمەك «بەرمەك» پېتىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بەرمەك پ ① ئۆزىدە ياكى يېنىدا بولغان
بىرنەرسىنى باشقىلار قولىغا تۇتقۇزماق:
ئىختىيارغا تاپشۇرماق: بېرىپ يامان بول-
غۇچە، بەرمەي يامان بول (ماقال). * ئالماققا
بار، بەرمەككە يوق (ماقال). * كارامەت ئېسىل
پەلەيغۇ، بۇ، — دەيدى دۇيچاڭ پەلەيگە زوقلىنىپ
قاراپ، — قايسى قولى گۈل تىككەندۇ، ئەمدى بۇنى
قايسىلارغا بېرىش كېرەك؟ ② تەمىنلەمەك،
تارقىتىماق: دارامەت بەرمەك.. مائاش بەرمەك.

قۇتقۇزۇش بەرمەك. ئۇغۇت بەرمەك. * — مانا
مەن كەلدىم، ئەمدى مېنى ھېچكىم كەتكۈزەل-
مەيدۇ. قېنى يۈر، ئاتلارغا يەم بېرىيلى، — دەيدى
بوۋاي جۇۋىسىنى سېلىۋېتىپ. * — ئۇنىنى چوڭ
ئەترەتتىن بېرىۋاتسا، تۈگەننى نېمە قىلىمىز؟ —

تەمبۇر — راۋاب.

بەررە گۆش پاقلان گۆشى؛ يۇمران گۆش.
بەرغەموت ئى [لات] <بوت> ① سۇزاپ

ئائىلىسىدىكى دائىم كۆكرىپ تۇرىدىغان
كىچىك دەرەخ، يوپۇرمىقى ئۇزۇنچاق، گۈلى
ئاق، مېۋىسى توق سېرىق رەڭدە، ئاستىنقى
ئۇچىدا يېرىقى بار، شەكلى يېرىم
سىقىشىپ تۇرغان قولغا ئوخشايدۇ،
خۇش بۇي پۇرايدۇ، تىبابەتچىلىكتە دورا
قىلىنىدۇ. ② شۇخىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

بەرق ئى [ئە] چاقماق، چېقىن، يېشىن:
بەرق ئۇرماق، بەرق تۇرغان. * ئىبە تەيۋەن،
سەن گوييا بىر كىچىك كېمە، ۋەتەننىڭ بىر پارچە
ئالتۇن زېمىنى. جۇڭخۇا — ئۇ شاخلىرى بەرق
تۇرغان چىنار، ئاھ، شاخسىز قانداقمۇ بولسۇن
جان — تېنى؟

بەرق ئۇرماق ① چاقىنىماق، پارقىرىماق،
يالتىرىماق: تاۋلىنىپ رەڭدار گىلەمدەك بەرق
تۇرار ئوتلاق — ئېتىز، قايىنغان يايلاق ھاياتى
مىسلى ئۆركەشلىك دېگىز. * ئەلنى سەن كۆي-
لەپ، سېنى ئەل كۆيلىسە ئۆلمەس ئىشك، بەرق
تۇرار ھەسەن — ھۈسەن گوييا بولۇپ ئاسماندا يا.
② نامايان بولماق، سېزىلىپ تۇرماق،
كۆرۈنمەك: چىرايىدىن ھېسابسىز شادلىق
تەبەسسۇمى بەرق تۇرۇپ تۇرغان ياش ئانا
قابىلىپك چىقىپ كەلدى. * ئاق يۈزۈڭنى ئاي
دېسەم، ئاي نە قىلۇر يول ئۈستىدە، ئاي ۋ-
سالنىڭ بەرق تۇرۇپتۇ لالە رەڭ گۈل ئۈستىدە. ③
ئۇلغايماق: قىزىدى ئۈسسۈل، ساما، دىللاردا
شادلىق بەرق تۇرۇپ، بولدى مەنبەسى ئۈزۈلمەس
دەريا، فونتان قەشقىرىم. * قەدىرلەپ تۇرمۇشنى،
كەلدۇق بىرلىكتە، ئەچىرىمىز بەرق تۇرۇپ
چېچەكلەپ تۇردى.

بەرققارار سۇپ [پ+ئە] ① قارار تاپقان،
قەتئىي، ئۈزۈل — كېسىل: قەدىرگە يەتمەك
ئۈچۈن قىيىنل ئۇنىڭ دەردىدە، بەرقارار تۇر بىر
ئۆمۈر بەخش ئىيلگەن ئەھدىدە سەن! ② مۇس-

سورسدى دادۇي باشلىقى ھەيران بولۇپ. ③ ھاسىل قىلماق، نەتىجىگە ئېرىشتۈرمەك: ئۈنۈم بەرمەك. پايدا بەرمەك. مېۋە بەرمەك. * ئابدۇرەھىم ئاكنىڭ مېھنەت تەرى ئاخىرى مول مېۋە بەردى. * شۇنداق قىلىپ، ئون يىلدىن بېرى سۈت، قېتىق، سېرىق ماي، ھەتتا پۇلمۇ بەرگەن ئاشۇ بىر كالىمىز قولىدىن كەتتى. ④ بىرەر مۇئەسسەسەگە ياكى ئورۇنغا، كىرگۈزمەك، ئورۇنلاشتۇرماق: يەسىلگە بەرمەك. مەكتەپكە بەرمەك. * ئۈچ كۈندىن كېيىن پۇتۇم يەرگە دەسسەگۈدەك بولغاندى، دادام مېنى يەنە مەكتەپكە ئاپىرىپ بەردى. ⑤ قەرز ياكى ئۆتىنىنى تۆلىمەك: قايتۇرماق: تۇغۇلۇپ ئۆلىمىگىنى كۆرەي، قەرزدار بولۇپ بەرمىگىنى كۆرەي (ماقال). ⑥ بىرەر تۈس، كۆرۈنۈش، كەيپىيات ھاسىل قىلماق: بەخش ئەتمەك، بېغىشلىماق: ئارام بەرمەك. تەسىر بەرمەك. * مۇزىكا مېڭىنى ئارام ئالدىرۇشقا ياردەم بېرىدۇ. * ئەل ئۈچۈن بەرگەچكە جان، قۇچتى ھاياتىڭ مەڭگۈ شان، يۈرسەن بىللە ھامان، ئىلھام بېرىپ يېنىمدا سەن. ⑦ نەشىر قىلىدىغان نەرسىگە كىرگۈزمەك: باسماق، ئېلان قىلماق: بۇ ماقالىنى ژۇرنىلىمىزنىڭ 3- ساندا بېرىمىز. ⑧ ئوقۇتماق، ئۆگەتمەك: تەربىيىلىمەك: سىز بىزگە خۇش خەت بىلەن ھېسابتىن دەرس بېرەتتىڭىز. ⑨ ياتلىق قىلماق، تالالىق قىلماق، ئەرگە چىقارماق: ئاتاڭنى ئۆلتۈرگەنگە ئاناڭنى بەر (ماقال). * ئەمدى مەن ئۆلگۈچە يىغلايمەن سېنىڭ سۆزۈڭ توغرا، ئوغلۇم، ئەگەر سەن قارشى بولمىساڭ مەن ساڭا ئۇلارنىڭ ئەڭ كىچىك سىڭلىسىنى — كىچىك قىزىمنى بېرەي، — دېدى ۋەزىر باتۇرغا. ⑩ سۇنماق، ئۇزاتماق، ئىلتىپات قىلماق: ئەكبەرنىڭ سۆزلىرى قۇلىقىغا مۇشت ئۇرغاندەك ئىشتىلگەن ئابدۇۋاھىت تەرىنى تۇرگەن ھالدا، خۇش ياقىماسلىق بىلەن قولنى ئۇنىڭغا بەردى. * ئاقساقاللىرىدىن بىرى: — ھوي مەشرەپ! ماۋۇ يولۇچى ئوبدان كېلىپ قالدى، بەرنا سۇپ [پ] يېزىت. ياش، نەۋقىران؛

قولغا سۇ بېرىپ ئۆيىگە باشلا، — دېدى. ⑪ يوللىماق، ئەۋەتمەك: تېلىفون بەرمەك. سىگنال بەرمەك. خەت بەرمەك. ئەرز بەرمەك. ⑫ بايان قىلماق، ئېيتماق، دېمەك، ئوقۇتماق: رازىلىق بەرمەك. رۇخسەت بەرمەك. ئىجازەت بەرمەك. * پىكىرىمىز بولسا بىر دەرىجە يۇقىرى ئورگانغا بەرسەك بولىدۇ! بۇ پارتىيە ئىنتىزامى! — دېدى ئىدارە پارتكوم شۇجىسى. * شۇنداق قىلىپ، زۇبەيدە قىزىنى ماڭا نىكاھ قىلىشقا رازىلىق بەردى. ⑬ ئىگە قىلماق، ئېرىشتۈرمەك: ۋەزىپە بەرمەك. ئۇنۋان بەرمەك. * ئەلۋەتتە ئۇ ئىسمىنى ئاتىغان بىر قانچە ئىشچى — خىزمەت-چىلەرنىڭ بالىلىرىغا خىزمەت بېرىش كېرەك ئىدى. * ئىرادىنىڭ مۇھىرى دىلغا بېسىلغاچ، غالىب چىقتى شېئىر ئىشقى جاپادىن. چىگىش ئويلىرى چىگەلمەستىن ئۈمىدىنى، تەبەككۇرغا ئورۇن بەردى مىسرادىن. ⑭ ساتماق: — قانچە پۇلغا بېرىسىز؟ — ئال-سىڭىز بەش كويغا ئېلىڭ، بىر پۇڭ كەم بولسا بەرمەيمەن. ⑮ كۆرسەتمەك، ئاڭلاتماق: بۈگۈن رادىئودا كونسېرت ۋە ناخشا بەردى. ⑯ ئايرىم ئىسىملار بىلەن بىرىكىپ، پېئىل ياسايدۇ: ئەھمىيەت بەرمەك. تۇنۇشلۇق بەرمەك. سالام بەرمەك. بەرھەم بەرمەك. ⑰ رەۋىشداش-لار بىلەن بىرىكىپ كېلىپ تىۋەندىكى مەنىلەرنى بىلىدۇرىدۇ. (1) ھەرىكەتنىڭ باشقا شەيىتى ئۈچۈن ياكى باشقا بىرىكىمگە قارىتىپ ئورۇندىلىشىنى بىلدۈرىدۇ: يىگىت قايتىپ بارغاندىن كېيىن بولغان ۋەقەنى، پادىشاھ-نىڭ ھاجىتىنى خوتۇنغا دەپ بېرىپتۇ. * — ياق. ئەمدى ئۇسسۇل ئويناپ بەرسۇن! — قارشى چىقتى ئۇنىڭدىن سەل چوڭراق بىرى. (2) ھەرىكەت ۋە مەلۇم بىر ئىشنىڭ بولۇشى ئۈچۈن پايدىلىق بولۇشىنى بىلدۈرىدۇ: — قايسى گەپنى دەپسىز؟ «مۇشۇ يەردە تۇرۇپ بەرگىنىڭىز بىزنى ئەرش-ئەلاغا كۆتۈرگىنىڭىز»، — دېگەن سۆزىڭىزچۇ؟ * تېگىنى سۈرۈشتۈرسىڭىز دېھقانچىلىقنى بىز ئاياللار باشلاپ بەرگەن. بۇنى تارىختا ئوقۇغان بىز.

گۈزەل، قەددى-قامىتى كېلىشكەن: بۈگۈن ئالدىغا ھەممە بەرنا يىگىتلەر يىغىلىدىغانغا ئوخشايدۇغۇ؟ * تومۇرىدا ئىلى دەريا، سۆزىدە بىباھا مەنە، تىيانشان ئەھلىنىڭ بەرنا، باھادىر رەھبىرى كەلدى. * جادۇگەر كەمپىر پەلەك كۆرسەتتى ئاخىر شۇم ئويۇن، ئۇ گۈزەل بەرنا ئايالىنى كۆمدى تۇپراققا قۇيۇن.

بەرھەق سۇپ [پ+ئە] ھەقىقەت؛ ھەق، چىن، راست، توغرا، ھەقىقىي: — بەرھەق، بەرھەق، — كېسەر ئاخۇن ئىمامنىڭ سۆزىنى ئەستىقلىدى ۋە كۆڭلىگە بىر ئىش يەتتى، — ئەگەر قىزىم سەلىمە بويىغا يېتىپ قالسىغان بولسا، قۇشناچىمدا ئوقۇتار كەنمىز. * ۋەزىر شاھ ئالدىغا كىرىپ: — ئى پادىشاھى ئالەم! قىزى بارنىڭ ئالدىغا ئەلچى كىرىش ياخشىلىقنىڭ بېشا- رىتى، شەرىئەتتە ھېچقاچان ئەلچىگە ئۆلۈم جايىز ئەمەستۇر، ناھەق تۆكۈلگەن قان ئۇچۇن ئاخىرەتتە جاۋاب بەرمەك بەرھەقتۇر، — دېدى.

بەرھەم ئى [پ] ← **بەرھەم بەرمەك**. **بەرھەم بەرمەك** زىيان سالماق، توسالغۇ بولماق، دەخلى يەتكۈزمەك: ئۆي ئىچىگە توپلانغان توختاخۇننىڭ دىلكەشلىرى بىھوش ياتقان توختاخۇنغا بەرھەم بەرمەسلىك ئۇچۇن پىچىرلىشىپ، بۇ غەلىتە ئىش توغرىسىدا ھەر خىل پەرەز — مۆلچەرنى قىلىشۋاتاتتى. * سابىر ئۆز دادۇيى يېڭىيەردە سۇنىڭ قىس ئىكەنلىكىنى، قۇرغاقچىلىق ئاپىتى ئىشلەپچىقىرىشنى كېڭەيتىشكە ھەمىشە بەرھەم بېرىپ كېلىۋاتقانلىقىنى بىلىمۇ، لېكىن، قوشنا دادۇيىلەرنىڭ بۇ جەھەتتىكى ئەھ- ۋالىنىڭ بۇ قەدەر جىددىي ئىكەنلىكىنى ئويلاپ كۆرمىگەندى.

بەرھەم يەتمەك زىيان يەتمەك، دەخلى يەتمەك، زىيانغا، توسالغۇغا ئۇچرىماق. **بەرھەم يېمەك** زىيان تارتماق؛ زىيانغا، توسال- غۇغا، توسۇنلۇققا ئۇچرىماق؛ زەربە يېمەك؛ ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ روھىي ئازابىنى «بالىلىرىمىنىڭ دىلى بەرھەم يېمىسۇن» دەپ، يەنىلا يوشۇرۇن ساقلانغان، شۇڭا چولپان كۆپ چاغلاردا دادىسى- دىن خاتىرجەم بولۇپ، خېلى ئۇمىدۋار ياشايتتى.

بەرۋەن ئى. دىئال. پىچاق، قىسقا قاتارلىق ئەسۋابلارنىڭ تىخ بىلەن دەس- تىسىنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرغان قىسمى.

بەرى مىق س. جان ت. داكا قاتارلىق رەختلەرنىڭ كەڭلىكىنى بىرلىك قىلغان، كۋادرات قىلىنغان بىر پارچىسى ياكى قاتلىمى: خان غوجام: — ھەي ئىسمائىل، بېلىمدە ئون يەتتە بەرى دۇردۇنۇم بار، بىر بەرىنى يىرتىپ يوتامنى تېكىپ قوي، — دېدى.

بەرىبىر رەۋ [بارى+بىر] ① ھەممىسى بىر، ئوخشاش، بىر خىل، بىر دەك، پەرقسىز: ھېكمەت قانداق جايدا بولسا ھېكمەتتۇر. گۆھەر نەدە بولسا ئۇ بەرىبىر گۆھەردۇر. * كۆكۈيۈن ئۇنىڭ سۆزىنى چورت بۆلۈپ: — توغرا ئەمەس! ئۇ مەن ئۇچۇن بەرىبىر، گەرچە مەڭگۈ يۈز كۆرۈ- شەلمىسەكمۇ! — دېدى. ② ھەرقانچە قىلغان بىلەن، نېمە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئاخىرقى ھېسابتا، چوقۇم، ھامان: ئادەمنى ئاغرىق تۇتىدىغان بولسا بەرىبىر تۇتۇۋې- رىدۇ. * سەن ھېچكىمگە قارشى تۇرمايمەن دېگە- نىڭ بىلەن باشقىلار بەرىبىر ساڭا چىقىلىۋېرىدىكەن، شامالنىڭ چىقىشى سېنىڭ چىلىشىڭ بىلەن بولىدۇ- ھاندەكلا بىر ئىش ئىكەن! * قىز بالا دېگەن ئۆز ئۆيىگە مېھمان ئىكەن، تەقدىر شامىلى ئۇنى بەرىبىر ئۇچۇرۇپ كېتىدىكەن.

بەرىكات ئى [ئە] ① غەمخورلۇق، ئىلتىپات: — پارتىيىنىڭ توغرا سىياسىتىنىڭ بەرىكاتى بىلەن يەنە كۈنۈم ئۆتۈۋاتىدۇ، — دېدى ياسىن شاگجەي مەنۇنىيەت بىلەن. * مانا بۇلار پارتىيىنىڭ يېڭى يېزا سىياسىتىنىڭ بەرىكاتىدىن كۈچ- قۇدرەت تېپىپ، ھالال مېھنىتى بىلەن باي بولۇۋاتقان كۆڭلى شاد كىشىلەر. ② كۈچ- قۇدرەت، مەدەت: — ئاتا- ئانىمىز: «ئەخلىتىڭلار ئالتۇن، كۈلۈڭلار كۈمۈش بولسۇن»، دەپ دۇئا قىلىپتە- كەن. مانا شۇ دۇئانىڭ بەرىكاتى بىلەن خۇداغا شۇكۇر، ئايىمىزدىن ئەمدى شامال ئۆتۈشكە باشلىدى، — دېدى دىلشات خۇشاللىق ئىلكىدە تۇرغۇغا جاۋاب بېرىپ.

ئىشلىتىلىدىغان ئادەت سۆزى: ئۇلار ئۇيان تارتىشىپ، بۇيان تارتىشىپ، بۇ خېرىداردىنمۇ بەش كويىنى ئالدى - دە: - نېسىپ بولسۇن، بەرىكەت قىلسۇن - دېيىشىپ ئايرىلىشتى. ② داستانخاندىن كېيىن دېيىلىدىغان «يېيىلگەن نېمە تىلەرنىڭ ئورنىغا ھەسسىلەپ بېرىلسۇن» دېگەن مەنىدىكى مىننەتدارلىق سۆزى.

بەرىكەت قىلماق ئۇنۇمى زور بولماق، چىق نەرسىگە ئىشلىتىشكە يەتمەك: بولۇك ئامان، ئۇزۇن بولسۇن ئۆمرىڭىز، تاپقىنىڭىز بەرىكەت قىلسۇن بۇرادەر.

بەرىكەت كەتمەك ← **بەرىكەت كۆتۈرۈلمەك**: شۇنىڭ بىلەن خىسەلەتلەر ئۇچۇپ، كېرەمسەلەردىن يىراقلاپ كۆچۈپ، ئەل ئىچىدىن بەرىكەت كېتىپتۇ، ئەل ۋە يۇرتقا كۈلىپەت يېتىپتۇ. * كىچىككىنە قازناقىدا موك يېتىپ، موك قويۇپ يۈرگەن رۇزىمەت: - ئەمدى دېھقانچىلىقتىن بەرىكەت كەتتى، - دېدى - دە، كېيىنچە چويىلا توقۇپ ساتىدىغان، بەزىدە جاڭگالغا بېرىپ چىخ ئورۇپ كېلىپ سۇپۇرگە، كىگىزچىلەرگە چىخ ياساپ كۈن ئالىدىغان بولۇپ قالدى.

بەرىكەت كۆتۈرۈلمەك بېرىدىغان ئۇنۇمى ھوسۇلى كېمەيسەك، ئازايماق، يوقالماق: قاسىم ئاخۇنىنىڭ پۇل تېپىش ئۈچۈن ئۆز كەسپىگە ھىيلە ئىشلەتكىنىدىن كېيىن، بارا - بارا ئىشىدا بەرىكەت كۆتۈرۈلۈپ، ماللىرى سېتىلمايدى - خان بولۇپ قالدى.

بەرىكەت كۆچمەك ← **بەرىكەت كۆتۈرۈلمەك**: - ئۇششاق - چۈششەك بولامدۇ، يولداش ئاسىم، بىزنىڭ بايلىقىمىز يېزا، كۈچىمىزمۇ يېزا، يېزىدىن بەرىكەت كۆچسە، قۇرۇغىنىمىز شۇ!

بەرىكەت ئۇچماق ← **بەرىكەت كۆتۈرۈلمەك**: * شاڭيۇ قولىنى پانەمخانىغا شىل - تىپ: - ساڭا ئوخشاش ناپاك خوتۇنلارنىڭ قەدىمى تەگكەن يەردىن بەرىكەت ئۇچىدۇ. يوقال مېنىڭ ئۆيۈمدىن، - دېدى. * بەرىكىتى ئۇچقان خامان كېڭىيىپ، ئىلكىدە داندىن ئېگىز تاغ كۆردى.

بەرىكە ئى [ئە] ← **بەرىكەت**: ئەپەندىم دەرھال كۆزىنى يۇمۇپتۇ - دە، قولىنى سوزۇپ: - بولۇپتۇ، بارىغا بەرىكە، توققۇز تەڭگە بولسىمۇ بەرگىن - دە، خورازنى ئېلىپ كېتۋەر، - دەپتۇ. * ئۇزۇن يىللار ئاش تېرىدىم ھارماي، ئىشلەپ دوڭ بولۇپ كەتتىم تىنماي، ئالغان ھوسۇلۇمدا بەرىكە يوق، سەن ئىپلاسار ئوغرىلاپ قويماي!... **بەرىكە تاپ سودا - سېتىقتا «پۇلۇك ئاۋۇ - سۇن»، «بېيىسى»، «قۇرۇق قول بولما»، «شۇ نەرسە قۇتىسۇن»، «پۇلۇك ئەسقاتسۇن»** دېگەندەك مەنىلەردە ئىشلىتىلىدۇ.

بەرىكەت ئى [ئە] ① چىق نەرسىنىڭ ئور - نىنى باسىدىغان، ئۈزلۈكسىز كۆپىيىدىغان ئۇنۇم: تۇردى: - بۇ سىزغىنىڭ خانغىمۇ يارايدۇ، قولۇڭغا بەرىكەت بەرسۇن، - دېدى. * پەقەت بىر يىل كالا ئۇچۇن ئىشلە دېدىم، سەپەر ئۆزى ماقۇل بولدى قارشى كەلمەي، خۇدا ساڭا بەرىكەت بەرسۇن ياخشى ئىشلە، دەپ كەڭچىلىك قىلدىم ئاڭا ئازار بەرمەي. ② موللۇق، كەڭ - كۇشادىلىق، باياشاتلىق: يۇرتۇمنىڭ يىبىرى بەرىكەت، مۇنبەت، سېخىي، تۈگىمەس خەزىنە ئۇ ئالتۇن قوزۇق. قانچىلاپ جۇت، دوقاللار كەزسۇن ئۇنى، يەنىلا ئىنسانلارغا بېرەر ئوزۇق. * ئۆتتى چاغ ھەر كۈنلۈكى بەرىكەت بىلەن، ئەر - ئايالنىڭ ھەممىسى ئەمگەك بىلەن، نەچچە مىڭلاپ تاش توشۇپ ھەيۋەت بىلەن، ھەممە كادىر ئىشلىشەر غەيرەت بىلەن. ③ پايدا، مەھسۇلات، ھوسۇل، مېۋە، نەپ، نەتىجە: ئەمگەك بىلەن ھەرىكەت - ئالتۇن بىلەن بەرىكەت (ماقال). * ھەرىكىتى كېتەر، بەرىكىتى قالار (ماقال). * ھەرىكەتتە بەرىكەت، بىكار - چىلىقتىن نېرى كەت (ماقال).

بەرىكەت بەرسۇن ← **بەرىكەت قىلسۇن**. **بەرىكەت قاچماق** ← **بەرىكەت كۆتۈرۈلمەك**. **بەرىكەت قىلسۇن** ① سېتىلغان مال ياكى تاپشۇرغان پۇل «پايدا بەرسۇن، مەنپەئەت قىلسۇن» دېگەن مەنىدە سودىدا كۆپ

داستىخانلار ئېچىلدى كەڭرى، قازان - قومۇچ يەنە ياغ كۆردى.

بەرىكەت ياغماق بېرىدىغان پايىدىسى، ئۈنۈمى، ھوسۇلى ئاشماق، كۆپەيمەك: ئانام ماڭا: — ئوغلۇم... ئويۇڭدە قارلغاچ ئۇۋا سالسا، ئويۇڭدە بەرىكەت ياغىدۇ، — دېگەندى. * شۇ يىلى ئوخشىدى ئاشلىق شۇنچىلىك، بەرىكەت ياغدۇرۇپ كەلدى سېخىي كۆز. تەنتەنە قاپىلىغان كۈنلەر چىمەننى، ئايچامال دۇنياغا كەلدى، ئاچتى كۆز.

بەرىكەتسىز سۇپ. بەرىكەتتى يوق، بەرىكەتتى تۈگىگەن، بەرىكەت قىلمايدىغان: بەرىكەتسىز نەرسە.

بەرىكەتسىزلىك «بەرىكەتسىز» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: ئۇ چاغلاردا بىر كۈنلۈك نورمىزىز بىر چىڭ قوناق ئىدى، گۆش - ياغ كۆرمىگەننىڭ سىرتىدا ئاشۇ بىر چىڭ قوناقچۇ يىرىك تارتىلغاچقا، ئۇ يىرىك ئۇنىڭ بەرىكەت - سىزلىكىدە يەنىلا ئاچ قالاتتۇق.

بەرىكەتلىك سۇپ ① بەرىكەتتى بار، بەرد - كەت قىلىدىغان؛ ئېشىپ - تېشىپ تۇرىدىغان: كاناپ چىققان جاڭگاللار ئاشۇ، دۇردۇن چىققان بوستانلار ئاشۇ، زەر نېمىتى تۈگىمەيدىغان. بەرىكەتلىك داستىخانلار ئاشۇ. ② ئاز بولسىمۇ، كۆپكە توغرا كېلىدىغان؛ كۆپكە تېتىيدىغان؛ ئايىنىشلىق: ئۇنىڭ ئۈچۈن كۈن ئايدەك، ئاي يىلىدەك بەرىكەتلىك بولۇپ تۇيۇلۇپتۇ. ③ پايىدىلىق، مەھسۇلاتلىق، نەتىجىلىك، ئۈنۈملۈك، ھوسۇلىلۇق: بۇنى كۆرگەن قاراۋۇللار باشلىقى ئەھمەد قاقىم: — خۇدا نامى بىلەن ئىش باشلايمەن! قەدىمىز بەرىكەتلىك بولدى. مانا بۇ يەردىن يوشۇرۇن خەزىنە چىقتى، — دەپتۇ. * زەرەپىشان بويلىرى بەرىكەتلىك كۆز ئايىلىرى كېلىشى بىلەن تېخىمۇ گۈزەللىشىپ كېتىدۇ.

بەريان سۇپ [پ] يېزىت. كاۋاپ، كاۋاپ بولغان، ئۆرتەنگەن، كۆپكەن: كۆكرىكىدىن ئوت چىقتى، مانا تەگدى دۇت چىقتى، ئىشىق

ئوتۇڭدا ئۆرتىنىپ، يۈرەك بولدى بەريان قىز. * نەرىگىسى كۆزلىرىڭ ياشقا تولۇپتۇ، شىكەستە دىلىڭ بەريان بولۇپتۇ.

بەز ① ئى <ئانات> جانلىق ئورگانىزملارنىڭ تېنى ئىچىدىكى بەز ھۈجەيرىلىرىدىن تۈزۈلگەن ۋە بەلگىلىك دەرىجىدە خىمىيىۋى ماددىلارنى ئاچرىتىپ چىقىراالايدىغان تۇقۇلما: تەر بېزى. شۆلىگەي بېزى. * مۇشۇكىنىڭ يۇلى يوق، بەزگە ئامراق (ماقال). ② ئى. ئورگا - نىزمنىڭ يالۇغلىنىشىدىن تومپىيىپ چىققان جاي: — ئوغلۇم، تولا ئاقساي ماڭ، تېقىمىڭغا بەز چۈشۈپ قالسىمۇن يەنە. ③ سۇپ. كۆچمە. گەپ، سۆز تەسىر قىلمايدىغان، يۈزى قېلىن: تۇرسۇنكامنىڭ بالىسى بىر بەز ئادەم بولۇپتۇ، گەپ قىلسا ئادەمنىڭ كۆزىگە قاراپلا تۇرىدىكەن. ④ سۇپ. سۇ سىڭمەيدىغان، قاتمايدىغان ھەم يۇمشىمايدىغان: بەز تۇپراق. بەز لاي.

بەز تۇپراق <دېھ> سېغىز تەركىبى كۆپ، سۇ سىڭمەيدىغان ھەم يۇمشىمايدىغان تۇپراق.

بەز قۇلاق گەپ تەسىر قىلمايدىغان، گەپ ئاڭلىمايدىغان؛ بىزەك، قاشاك (بالىلار ھەق - قىدە): ئالىم كۆچىغلا چىقىدىكەن، ئاز ئۆتمەي ئانىسىغا ئەرز كىرەتتى، بىرى: بەختىخان، بالىڭىزغا گەپ قىلىڭ، ئۇ بەز قۇلىقىڭىز بالامنى ئۇرۇپتۇ، — دېسە، يەنە بىرى ئالىمنىڭ ئەدەبىسىزلىكىدىن قاقشاپ نەشتەردەك سانجىلاتتى.

بەز ماردىغان ھۈشۈكتەك ئاچكۆزلۈك، ئەمە خورلۇق ھەققىدە ئىشلىتىلىدۇ: غۇلام: — باياتىن شۇنچە قىلساق ماشىنا بىلەن كەلگىلى ئۇنىماي، ئاخىر كەينىمىزدىن پىيادە سوكۇلداپ كېلىپسىز. مانا ئەمدى ئالىدىڭىزغا ئاش كەلگەندە، بەز ماردىغان ھۈشۈكتەك تۈگۈلۈپ ئولتۇرغىنىڭىز نېمىسى؟ — دېدى ئادىلغا.

بەز ھۈجەيرىسى <بىئول> ئورگانىزملارنىڭ ھەربىر توقۇلمىسىنىڭ سىرتقى يۈزىدىكى بەلگىلىك تۈردە سۇيۇقلۇق ئىشلەپچىقىرىد.

* خىزمەتكار خۇددى بەزگەك بولغان كىشىدەك جالاقلاپ تىترەپتۇ، كىيىملىرى سۇغا چىلىشىپ چۆپ بولۇپ كەتكەنلىكتىن چىشىلىرى كاسلىداپتۇ. ② شۇ كېسەلگە گىرىپتار بولغان كىشى: ۋاڭنىڭ سەپىرايى ئۆرلىدى چىرايى تاتىرىپ، كۆز-لىرى چەكچىيىپ كەتتى. ئاچچىقىدىن بەزگەكتەك تىترەپ كەتتى. * نىغمەت بەزگەكتەك تىترەپ، ئوغلىنى چوڭ كۈچىغىچە قوغلاپ چىقتى.

بەزگەك پاشىسى <زوتول> بىر خىل ھاشا-رات، تېنى ئىككى-ئۈچ مىللىمېتر كېلىدۇ؛ رەڭگى قارا، بېشى كىچىك، سەزگۈچى ەۋگۈزچىسى توم ۋە قىسقا، مۇرەككەپ كۆزى ئېنىق، قانىتى كەڭ ھەم سۈزۈك؛ ئادەم ۋە چارۋا ماللارنىڭ قېنىنى شورايىدۇ. لېچىنىكىسىنىڭ بېشى چاسا شەكىللىك، قۇيرۇقى كەڭرەك، سۇ بويىدا ياشايدۇ.

بەزگەك پىلازمودىيىسى <زوتول> بىر ھۈجەيرىلىك ھايۋان، پروتوپلازما بىلەن ھۈجەيرە يادروسىلا بولىدۇ. ئۇ ئادەمنىڭ قىزىل قان دانىچىسىدا پارازىت ياشاپ، بەزگەك كېسىلىنى پەيدا قىلىدۇ. ئادەتتە ئۇ كۈن ئارىلاپ تۇتىدىغان بەزگەك پىلازمودىيىسى، ئۈچ كۈندە بىر تۇتىدىغان بەزگەك پىلازمودىيىسى ۋە يامان سۈپەتلىك بەزگەك پىلازمودىيىسى دەپ ئۈچ خىل بولىدۇ. بەزلىمەك «بەزلىمەك I» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بەزلىمەك «بەزلىمەك I» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

بەزلىمەك «بەزلىمەك I» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

بەزلىك سۈپ. تەركىبىدە بېزى بار، بەز بولغان.

بەزلىمەك I پ. كۆڭلىنى ياسماق، را ئېيتە-ماق، كۆڭۈل ئېيتماق، تەسەللى بەرمەك؛ مۇزەپپەر قىزنى يېقىملىق سۆزلىرى بىلەن بەزەپ؛

دىغان ۋە ئاجرىتىدىغان ھۈجەيرە. مەسىلەن: تەر بېزى، شۆلگەي بېزى قاتارلىقلارنى تۈزگۈچى ھۈجەيرىلەر.

بەز ۋىرۇسى <بىئول> قىزىتما خاراكتېرلىك شىللىق پەردە ياللۇغىنى ۋە باشقا نەپەس يولى كېسەللىكلىرىنى پەيدا قىلىدىغان بىر تۈرلۈك ھايۋان ۋىرۇسى.

بەز يېگەن ەۋشۈكتەك پوزىتسىيە بىلدۈر-مەي تۇرۇۋالىدىغان كىشىلەرگە قارىتا ئىشلە-تىلىدۇ؛ — نېمە بەز يېگەن مۇشۇكتەك قاراپ تۇرىسىز، ياكى تاڭگازا چىشىلىۋالدىڭىزمۇ يە، گەپ قىلىشىڭىزچۇ، — دېدى ئامەنە يولدىشى ئابلىمىتكە يىغلامسىراپ تۇرۇپ.

بەز دۈرمەك «بەزىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سۆيىدۈرگەنمۇ تىل، بەز دۈرگەنمۇ تىل (ماقال). * ھازىر مەتەننىيازنى يالغۇزلۇق، روھىي چۈشكۈنلۈك، كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان تىنچىق ئەھۋال بەز دۈرۈپ، كۈلۈپكىتىپ مېھنەت قوينىدىكى زوق — شوق قىزىقتۇرغاندى.

بەز دۈرۈشمەك «بەز دۈرمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

بەز دۈرۈلمەك «بەز دۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

بەزگەك ئى <تې> ① جىددىي خاراكتېرلىك يۇقۇملۇق كېسەل، بەزگەك پىلازمودىيىسى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ؛ پاشا ئارقىلىق يۇقىدۇ؛ مەزگىل بويىچە تۇتىدۇ. بەزگەك پىلازمودىيە-سىنىڭ ئوخشىماسلىقىغا قاراپ، بەزلىرى بىر ياكى ئىككى كۈن ئارىلاپ تۇتىدۇ؛ بەزى-لىرىنىڭ تۇتۇشى مەزگىلىسىز بولىدۇ. ئالا-مەتلىرى: بەدەننى تىترەك باسىدۇ؛ قىزىتىپ قاتتىق تەرلىتىدۇ؛ باشنى ئاغرىتىدۇ؛ ئېغىزنى قۇرۇتىدۇ؛ ماغدۇرسىزلىنىدۇ؛ ھەر كۈنى كۈن پېتىش بىلەنلا ئۇنىڭ بەزگەك تۇتاتتى. تىترەپ چىشىلىرى كاراسلاپ كېتەتتى، پۈتۈن ئەزايى بەدنى قۇرۇپ كېتىۋاتقاندا بولاتتى.

ياخشى قىز، ئازراق سەۋر قىلىڭ، ئازلا قالدى. نېمە، ئاغرىۋاتامدۇ؟ ھېچقىسى يوق، بىر ئازدىن كېيىن ياخشى بولۇپ كېتىدۇ، دەيتتى. * قويغىچى: - بالام، سەن ئوغۇل بالغۇ، بوۋاڭ «يىگىت ئىشتا چىنىقىدۇ، يوپۇرماق بەرگىدە» دەيدىغان ئەمەسمۇ؟ بىرنەچچە يىل چىدىغىن. سەن چىدىمىساڭ، ئاناڭ بىلەن مېنى ئېغىرچە-لىققا سېلىپ قويىسەن، دەيتتى ئوغلىنى بەزلەپ. **بەزىمەك II** پ. ماي ئارىسىدىكى بەزى ئايرىپ چىقىرىۋەتمەك، ماي قاتلىمىدىكى بەزىنى ئالماق.

بەزىمە ئى [پ] دوستلار، يار-بۇرادەرلەر ياكى قۇرداشلارنىڭ نۆۋەت بىلەن بىر يەرگە جەم بولۇپ، يەپ-ئىچىپ، ناخشا، ساز بىلەن قىلغان ئويۇن تاماشىسى؛ ئەمدى ئۇ غۇبۇر ئاخۇننىڭ ئۆيىدە بولۇپ ئۆتكەن ھېلىقى بەزىمە توغرىسىدا ئۇنىڭغا ھېچ نەرسىنى يوشۇرماي تولۇق ئېيتىپ بەردى. * ئىلى نۇرىدىن شۇ يوسۇندا ئۆزىنىڭ دوستلىرىغا ھەر كۈندە بىرنەچچە قېتىم داستىخان سېلىپ، ئىنىئام بېرىپ بەزىمە، ئولتۇرۇش بىلەن راسا بىر يىلىنى ئۆتكۈزۈپتۇ.

بەزىمە تۈزەك ← **بەزىمە قۇرماق**: پەن-ئىربان خەزىنىسى گۈزەل يەكەن، مېھرىگەن يۈرىكىگە ئوت تۇتاشتى. يۈلتۈزدەك پارلاق ئالىم، ئەدىبلىرىڭ، دەرس بەردى بەزىمە تۈزۈپ ھال سوراقتى.

بەزىمە قۇرماق ئويۇن-كۈلكە، كۆڭۈللۈك سۆھبەت، زىياپەت ئۇيۇشتۇرماق، ئۆتكۈز-مەك: مەشۇر: - بۈگۈن ئۈچ ۋاخ تامىقىمغا پېتىر مانتا يېدىم، كەچتە ئاشخانىدا مېھمان بولىدۇم، بەزىمە قۇرۇپ كۆڭۈل ئاچتىم، - دەپ ئويلايتتى ئىچىدە. * قوللارنى كۆتۈردۈك ئۇسسۇلغا يەنە، باشقىدىن بېرىلدۈك ناخشا-قوشاققا. قۇرۇلدى بەزىمىلەر، ئۇرۇلدى چاۋاك، تەمبۇرلەر سايرىدى «ئەجەم»، «ئوشاققا».

بەزىمە قىلماق ئويۇن-كۈلكە، كۆڭۈللۈك سۆھبەت، زىياپەت قىلماق: چوڭ-كىچىك

ئاتارمەنلەر بىر-بىرىگە تۈزۈت قىلىشىپ، مەي-شاراب ئىچىپ بەزىمە قىلىشتى. **بەزىمە - باراۋەت** بەزىمە ھەم باراۋەت؛ ئويۇن-تاماشا: بەزىمە-باراۋەت نۇردۇن ھاكىمىنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىنىڭ مۇھىم مەزمۇنى ئىدى. * نەزەر شاھزادىمۇ سىڭلىسىنىڭ توي-مەرىكىسىنى ھەشىمەتلىك ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن، كۈندە ئۆتكۈزۈۋاتقان بەزىمە-باراۋەتلىرىنى بۇرۇندىدىن نەچچە ھەسسە ئاشۇرۇۋەتتى.

بەزىمە - مەشرەپ بەزىمە ۋە مەشرەپ؛ بەزىمە ئولتۇرۇشى: نە كېرەك باغ سەيلىسى دۇتار، راۋابى بولمىسا، بەزىمە-مەشرەپ نە كېرەك قويىنىڭ كاۋاپى بولمىسا. **بەزىمەك** پ. بىزار بولماق، ۋازكەچمەك، يالئايماق، زېرىكمەك؛ ئاتىسى تۇرۇپ ئوغلى سۆزلىگەندىن بەز (ماقال). * مەتنىياز بۇ قىلغى ئۈچۈن ھەمرادىن تەنبە ئاڭلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ باشقىدىن غەيرەتلىنىپ، ئەتىسى تاڭ بىلەن ئېتىزغا چىقىپ، قالغان قىچىسىنى پاك-پاكىز ئورۇپ تۈگىتىش ئىرادىسىگە كېلىدۇ، لېكىن ئۇ ئىشقا كىرىشىپ، ئۇزاق ئۆتمەيلا ھۇرۇنلۇقى قوزغىلىپ بىردەمدىلا ئىشتىن بېزىدۇ.

بەزىن [ئە] ← **بەزى**: مەن سەمەندىن كۈنىشەھەرگە پىيادە كېلىۋاتاتتىم، بەزىدە يول بويىدىكى دەرەخلەر سايسىدا ماڭاتتىم ۋە بەزىن جايلىرىدا ئوشۇققىچە ئىختىيارسىز توپا كېچىشكە توغرا كېلەتتى. * بەزىن كۆكتىن ئۇچار ئىكەن-سەن، يەرگە ئاققان يۈلتۈزدەك گويا. بەزىن چەكسىز ئۇيۇق قويندا، ئېچىلسەن ئاق گۈلدەك گويا.

بەزىن - بەزىن بەزى-بەزى، ئارىلاپ-ئارىلاپ، گاھ-گاھ: ئۇ كەينىگە قارمايتتى. كۆك قەرىدە بەزىن-بەزىن ياللىرىغان چاق-ماق نۇرلىرى ئۇنى ئارقا تەرىپىدىن غىل-پال يورۇتۇپ قالاتتى. * نېمىشقىدۇ، كۆزلىرىدە ئۇنىڭ ياش چاقىنار، بەزىن-بەزىن تىترەپ تېنى، ئېغىر ئۇھ تارتار.

بەزى [ئە] ① ئال. بىر تۇردىكى ياكى ھەر خىل نەرسىلەر، ئادەملەر، ۋەقە-ھادىسىلەر.

لىكى گويا كۈن بىلەن بەستە، قەسىرلىرى قاتمۇ قات تۇرار ئايغا تەڭ رەتتە. ② بىر-بىرىگە نىسبەتەن ھەركىم پىكىرىدە تۇرۇش، ئۆز پىكىرىنى باراۋەر، ئوخشاش ئورۇنغا قويۇش: بەس كەلمەك.

بەس تالاشماق رىقابەتلەشمەك، مۇسابىقە قىلەشمەك، مۇنازىرىلەشمەك: خاتىپ ئېيتقان ئارزۇنى شەھەر مۇئەككىلى چۈشەنمەي تۇرۇپلا مەلۇم سورۇندىكىلەر بىلەن بەس تالاشقان.

بەس سالماق بىرەر ئىش، ئەمگەك، ۋەزىپە قاتارلىقلارنى بېجىرىشنى بىر-بىرىگە ئىتىرىشىمەك، بىر-بىرىگە قاراپ ئىشلىمەك: ئەپلىغازى ھېيتەكلەرگە بۇرۇلدى-دە: — تۇرۇش-ھامسەن! مۇنۇ كۆتەكلەرنى چىقىرىپ بولۇپ گوداڭلارنى تۈزلىۋېتەيلى، بەزىبىر بۇ كۆپچىلىك قىلىدىغان ئىش: بەس سالدىغان يېرىڭگە بېرىپ بەس سېلىشۇال! — دېدى.

بەس قىلماق I — بەس سالماق.

بەس كەلمەك ① تەڭ، باراۋەر كەلمەك: تەڭلەشمەك، باراۋەرلەشمەك: بوۋاي... ھايا-جانلىنىپ سۆزلەشكە باشلاپتۇ: بۇ چۆل، باياۋان-دىكى لەنتى قۇم ئەجدىھاسغا، رەھىمسىز قارا بورانلارغا پەقەت سىلەرلا بەس كېلەلەيسىلەر. * خاۋ سىۋېن دەرغەزەپ بولۇپ لىن چوڭغا ئېتىلدى، ئىككى ئاتلىق بىر-بىرى بىلەن كۆپ ئېلىشتى، شۇ ئارىلىقتا خۇا رۇڭ يېتىپ كېلىپ ھەمدەم بولدى، خاۋ سىۋېن بۇلارغا بەس كېلەلمەي ئېتىنى بۇراپ قاچتى. ② بەرداشلىق بەرمەك، چىدىماق: ئاغرىققا بەس كەلمەك. * شوپۇر ئاغزىنى سۈرتۈپ، ئىسسىققا بەس كېلەلمەي، ئۆزىنى تاشلاپ پۇشۇلداپ ئولتۇرغان ئوغلىغا خاۋاتىرلەنگەن ھالدا قاراپ قويۇپ گازنى كۈچەپ باستى.

بەس II [پ] «بولدى، يېتەر، يېتەرلىك؛ قوي، توختات مەنىسىدىكى ئۇندەش رولىدا كېلىدۇ»: — بەس! بولدى، بۇ يەر قالايمىقان تاكال-لىشىدىغان ئورۇن ئەمەس! — دېدى سودىيە قۇلان ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇپ. * ئەي رەشىدى ئىچمىگىن

دىن ئايرىملىرىنى ئايرىپ كۆرسىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىپ، «بىر قىسىم»، «ئايرىم» دېگەن مەنىلەرنى ئىسپادىلەيدۇ: مۇھەببەت ئۇلۇغ نەرسە دېسە مانا شۇنىڭغا ئىشەنسە بولىدۇ. بەزى ئادەملەر يىرگىنىپ گەپلەشكۈسى كەلمىگەن بىلەن دۇنيادا باقىغا ئۇنىڭدىن چىرايلىق كۆرۈن-دىغان ئىككىنچى بىر ئادەم بولمايدۇ. * مەن ئۇ خەتنىڭ بەزى جايلىرىنى ئىككى قېتىمدىن ئوقۇپ بەردىم. ② باغل. جۈملىنىڭ بىر خىل بۆلەك-لىرىنى باغلاش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ: بەزى ئۇنداق، بەزى مۇنداق. ③ ئىسىم رولىدا كېلىپ ئايرىم ئادەم، نەرسە ۋە باشقىلارنى بىلدۈرىدۇ: مەجلىسكە يىغىلغانلاردىن بەزىلىرى ئۆزئارا پاراڭلاشسا، بەزىلىرى مۇگدەپ ئولتۇراتتى. * ئۇ ئىشكاپتىكى كىتابلارنىڭ بەزىسى قاتتىق مۇقاۋىلىق، بەزىسى قەغەز مۇقاۋىلىق، ھەتتا بەزىسى يىرتىۋېلىنغان كىتابلار ئىدى.

بەزىبىر ئال [بەزى+بىر] مەلۇم بىر، ئايرىم بىر: ئابدۇكېرىم ئاۋۋال نىلىقا قوزغىلاڭچىلىرىنىڭ يېقىنقى ھەرىكەتلىرىنى — گومىنداڭنىڭ بەزىبىر ئورگانلىرىغا تېگىپ، ئۇلارنى ئالاقىزادىلىككە سېلىۋاتقانلىقىنى بايان قىلدى. * ئابىلىكىم سۆزلەۋاتقاندا، ئالباسنىڭ كۆز ئالدىدىن بەزىبىر خاتىرىلەر تىزىلىپ ئۆتتى.

بەزىدە ① رەۋ. ئايرىم ۋاقىتتا، گاھىدا: ئۇ بەزىدە مېنىڭ «چاغىستاي تىلى» دا يېزىلغان شېئىرلاردىكى ئەرەبچە-پارسچە سۆزلەر ئۈچۈن تۈزۈپ چىققان قىسقىچە ئىزاھلىق لۇغەتتىمىنى سوراپ ئېلىپ چىقىپ كېتەتتى... * قادىر مۇشۇ گۈلنىڭ ئەتراپىدا ئولتۇرۇپ دەم ئالاتتى، ئۆگىنەتتى، بەزىدە گۈللەرگە قاراپ ئۇزاق-ئۇزاق تۇرۇپ كېتەتتى. ② باغل. جۈملىنىڭ بىر خىل بۆلەكلىرىنى باغلاش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ: بەزىدە كېلىدۇ، بەزىدە كەلمەيدۇ. * بەزىدە بار، بەزىدە يوق.

بەس I ئى [ئە] ① بىرەر مەسىلە ھەققىدىكى تالاش-تارتىش: رىقابەت، مۇنازىرە: بەس تالاشماق. بەس قىلماق. * راۋاقتىڭ ئېگىز-

بىخۇد شارابىن ئەمدى بەس، جامدا شاراب بارمىكىن ياكى زەھەر بىلمەپتىمەن. * ئاتساڭ - چاپساڭ گېپىم شۇ، ئىللا - بىللا بولدى، بەس.

بەس قىلماق II بولدى قىلماق، توختاتماق: — بەس قىلىڭ. — دەپتۇ قىز ئۆز ئاتىسىغا، — كېچە دوكنىڭ ئۈستىدىن ئادەملەرنى كۈلدۈرگە. نىگىزمۇ يېتەر.

بەسەي ئى [خەن] <بوت> كرىست گۈللۈكلەر ئائىلىسىگە تەۋە ئىككى يىمىلىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى چوڭ؛ گۈلى ئاچ سېرىق؛ سورتى كۆپ بولىدۇ. ئادەتتە كۆكتات ھېسابلىنىدۇ.

بەسەيلىك ① سۇپ. بەسىيى بار، بەسەي تېرىلىدىغان: بەسەيلىك يەر. ② ئى. بەسەي تېرىلىدىغان جاي، بەسەي ئۆسكەن جاي: بەسەيلىكتىن بىر تۈپ بەسەي يۇلۇپ چىق.

بەس - بەس بىر - بىرىدىن قېلىشماي ھەرد - كەت قىلىش تۈسىنى ئالغان بىر خىل كەي - پىيات: سەيلە مەيدانى ئەمەلدە جانلىق ناخشا - ئۇسسۇل كۆرىكى تۈسىنى ئالاتتى. خەلق تەرد - پىدىن ياقىتۇرۇلغانلىرى كەڭ تارقىلاتتى ۋە بۇ ھال كېلەر يىلقى سەيلە كۆرىكى ئۈچۈن بەس - بەس پەيدا قىلاتتى. * ناخشا بىلەن باشلىدى تېرىم، چېۋەر قىزلار چۈشتى بەس - بەسكە، خۇددى بىر توي، قانسمايدۇ دىلىڭ، مىڭ كۆز بىلەن باقساڭ ھەۋەستە.

بەس - بەس بىلەن ← **بەس - بەستە**: چوڭ لامپىلار بىلەن ئاپىئاق يورۇتۇلغان كىنوخانا ئالدىدىكى مەيداندا گازىرچىلار، كاۋاپچىلار، باققاللار، ناۋايىلار بەس - بەس بىلەن توۋلىشىپ خېرىدار چاقىرىشقا ئىدى.

بەس - بەستە بىر - بىرىدىن قېلىشماي، بەس - لەشكەن ھالدا: بۇ خىزمەت يەنىلا زۆرۈر، كەلگۈسىدە كىشىلەر بۇ خىزمەتنى بەس - بەستە تالىشىپ ئىشلەيدۇ * يىغىن داۋام قىلماقتا، ئۇلاغ باققۇچىلار بەس - بەستە سۆزلىمەكتە.

بەس - بەسچى داۋاملىق بەس - بەس بىلەن ھەرىكەت قىلىدىغان، باشقىلاردىن ئۈستۈن

كېلىشكە قىزىقىدىغان، رىقابەتچى.

بەست ئى. [پ] قەددى - قامەت، تەقى - تۇرق، گەۋدە: بۇ ئاددىي كىيىملىر ئۇنىڭ ئايدەك جامالى ۋە تەبىئىي گۈزەل بېسىتىگە يارىشىپ كەتكەنىدى... * مامۇت زورنى تۇتقىلى كەلگەن ئون چېرىك پالۋاننىڭ بەستىنى كۆرۈپ، ئىشىك تۈۋىدە ھودۇقۇپ تۇرۇپ قالدى. * ئۇنىڭ بەستىدىن ياشلىقنىڭ ئاجايىپ كۈچى تېمىپ تۇراتتى.

بەستلىك سۇپ. قەددە - قامەتى بار، قەددى - قامەتلىك، گەۋدىلىك، قابىس، ئۈستىخانلىق: يېشىغا نىسبەتەن بەستلىك، يوغان كۆزلىرىدىن نۇر چاقىناپ تۇرىدىغان غەيرەت بۇ ئادەمنىڭ تاققا - تۇققا گەپلىرىدىن گۇمانلىنىپ، دادىسىنىڭ كۆزىگە مەنىلىك قاراپ قويدى، * بەزىلەرنىڭ سۆزىگە قارىغاندا، باقى ئاكام ياش ۋاقتىدا ئوغلى ياقۇبتىنمۇ نەچچە ھەسسە بەستلىك ئىكەن.

بەسلەشتۈرمەك «بەسلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بەسلەشتۈرۈلمەك «بەسلەشتۈرمەك» پېئى - لىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

بەسلەشمەك پ. بىر - بىرىدىن ئۈستۈنلۈك تالاشماق، مۇسابىقىلەشمەك، بەس - بەسكە چۈشمەك: شۇنداق قىلىپ مەمەتجان بىلەن ئامان - گۈل ئورمىدا بەسلىشىپ قالدى. مەمەتجاننىڭ ئەترا - پىدىكى يىگىتلەر ئۇنى دەيدەيگە سېلىپ قۇشلىسا، ئامانگۈلىنىڭمۇ چۆرىسىدىكى قىز - چوكانلار ئۇنى خۇددى چىقىر تاشقا بىلىگەندەك بىلەيتتى. * بەزىلەر، بىرقۇر ياخشى كىيىم كىيىشى ھەقىقىي لەززەت دەپ ھېسابلايدۇ، بۇنداق ئادەملەر بىلەن بەسلىشىشنىڭ نە ھاجىتى؟

بەس - مۇنازىرە [پ+ئە] ھەرىكەم ئۆز پىكىرىنى ئوتتۇرىغا قويىدىغان قىزغىن مۇنا - زىرە، تالاش - تارتىش، دەتالاش: لوپنۇر توغرىسىدىكى بەس - مۇنازىرە باشلانغىنىغا يۈز يىلدىن ئاشتى. * سۇخەنچىنىڭ پىكىرى يىغىندا چوڭ بەس - مۇنازىرىگە سەۋەب بولدى.

بەسىر سۇپ [ئە] لۇغەت مەنىسى: «كۆرد -

بەش قول تەڭ ئەھمەس ھەممە نەرسە بىر خىل، بىردەك ئەمەس: — ھە دېسلا ھەممىنى سېلىشتۇرۇپ يۈرمە، شىياۋدۇي دېگەندە چارۋىسى بارلىرى بولىدۇ، نوپۇسى كۆپلىرى بولىدۇ، ئازلىرى بولىدۇ، بەش قول تەڭ ئەمەس، شۇنىڭغا قاراپ ئوغۇت پىلانىنى مۇۋاپىق تۈزگىنىمىز ياخشى، — دېدى قارىكام.

بەش قولىدەك ① داۋاملىق كۆرۈپ تۇرغان.

دەك، ناھايىتى ئېنىق: ئىشقىلىپ، ئۇ ھەممىنى سىنى بەش قولىدەك ئېيتىپ بېرەلەيدۇ. * چاقىمىنىڭ يالىڭىياغ دوختۇرى مۇزەپپەسەر بۇ يەردىكى چارۋىچىلار ئۈچۈن ئۆز كىشىسى بولۇپ، ھەممىگە بەش قولىدەك تونۇش ئىدى. ② قاتار، رەتمۇ-رەت، زىچ، كەينى-كەينىسىدىن: ئۇلارنىڭ كۆڭۈل قويۇپ پەرۋىش قىلىشى ئارقىسىدا، جىگدە ۋە ئۈجمە بەش قولىدەك ئۇنۇپ چىقتى، قەلەمچىلەر تەكشى كۆكەردى. * بۇ يەر ئەسلىي تېرىلغۇ بولۇپ ئەتراپىدا بەش قولىدەك قويۇق ئۆسكەن دەل-دەرەخلەر بار ئىدى.

بەش قولىنى ئاغزىغا سالماق — بەش قولىنى بىراقلا ئاغزىغا تىقماق.

بەش قولىنى بىراقلا ئاغزىغا تىقماق بىراقلا ئاغزىغا تىقماق خىل ئىشنى بىر قېتىمدىلا قىلىشقا ئۇرۇنماق ياكى بىر ئىشنى بىر ۋاقىتنىڭ ئىچىدە، بىردەدە قىلىشقا ھەرىكەت قىلىشقا: بەش قولىنى بىراقلا ئاغزىغا تىققىلى بولمايدۇ.

بەش كۈن <مېتېئور> ئۇدا بەش كۈن. كىلىماتولوگىيىدە ھەپتە قوللىنىلماي، بەش كۈن قوللىنىلىدۇ. چۈنكى بەش كۈن، دەل بىر يىلدىكى 365 كۈننىڭ بىر فاكىتورىدۇر. بەش كۈنلۈك ئالەم — ئالتە كۈنلۈك ئالەم.

بەش كۈنلۈك دۇنيا — ئالتە كۈنلۈك ئالەم.

بەش ھالئاق (توغرىسى: باش بارماق) — باش بارماق.

بەش يىللىق پىلان بەش يىلغا مۆلچەرلەن.

دىغان، كۆرگۈچى» دېگەن بولاتتى، ئەمما ھازىر ئۇيغۇر تىلىدا: «كۆزى كۆرمەيدىغان، كور، قارىغۇ، كۆرمەس» دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ؛ ئىچىمىدىكى دەردىمنى، قاچىلايمۇ تۇلۇمغا. بەسىر بولدى كۆزلىرىم، قاراۋېرىپ يولۇڭغا. * ئىجازەت بەر بېرىشقا، شاھقا شىپا تېپىشقا، بەسىر بولغان كۆزىگە نۇرى گۆھەر سېلىشقا.

بەش سان. تۆتتىن كېيىن ئالتىدىن بۇرۇن كەلگەن سان ۋە بۇ ساننى ئىپادىلىگەن «5» رەقىمى؛ 4 بىلەن 1 قوشۇلغاندا ھاسىل بولغان مىقدار: 5 كىشى، 5 كىلوگرام نەشپۈت. * ئۇنىڭ قايتىپ كەلگىنىگە 5 كۈن بولدى.

بەش ئاچا ھەرۋاھىت <زبوي> بويۇنغا ئاسىدىغان بەش تىزىق، بەش قۇر مەرۋاھىت مارجان.

بەش تاش قىزلارنىڭ كىچىك ھەم يۇمىلاق بەش دانە تاش بىلەن ناخشا ئېيتىپ ئويىناپ-دىغان بىر خىل ئويۇنى: بەش تاش ئويىنماق. بەش قۇر بويىچە تەنھەرىكەت <تەن> يېنىك ئائىلىتىكا مۇسابىقىسىدىكى ئومۇمىي ماھارەت كۆرسىتىش تەنھەرىكەت تۈرلىرىنىڭ بىرى. ئەرلەرنىڭ بەش تۈرى: يىراققا سەكرەش، نەيزە ئېتىش، 200 مېتىرغا يۈگۈرۈش، دېسكا ئېتىش، 1 مىڭ 5 يۈز مېتىرغا يۈگۈرۈش تەرتىپى بويىچە بولىدۇ؛ ئاياللارنىڭ بەش تۈرى: پەس بارىپىردىن ئاتلاپ 100 مېتىرغا يۈگۈرۈش، چويىۈن توپ ئېتىش، ئېگىزگە سەكرەش، يىراققا سەكرەش، 800 مېتىرغا يۈگۈرۈش تەرتىپى بويىچە بولىدۇ.

بەش خانلىق <تارىخ> تاڭ سۇلالىسىدىن كېيىن، مىلادى 907 — 960-يىللىرى ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتە ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ ھاكىمىيەت قۇرغان لياڭ، تاڭ، جىن، خەن، جۇ خانلىقلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

بەشلىك تۈزۈم ئوقۇغۇچىنىڭ نەتىجىسىنى باھالاشتىكى بىر خىل نومۇر خاتىرىلەش ئۇسۇلى، ئەڭ يۇقىرى نەتىجە «5» ھېسابلىنىدۇ. «3» نومۇر لايىقەتلىك، «2» نومۇر لايىقەتسىز ھېسابلىنىدۇ.

بەشلىك پ. سانلىدىغان نەرسىلەرنى بەشتىن، بەشتىن قىلىپ قويماق: ئايەم-خان ناۋايخاندىن بەشلەپ قويغان ناندان ئىككى دەستە نان ئېلىپ داستىخانغا يۆگىدى - دە، ئارقىسىمۇ قارىماي مېڭىپ كەتتى.

بەششەركە ئى دىئال ← بەش بارماق.

بەشىرە ئى [ئە] ① يۈز، چىراي، قىياپەت: كۈلگەندە ئۇلارنىڭ بەشىرىسى ئاشۇنداق بولۇپ كېتىدۇ. * بۇ مەھبۇسىنىڭ بەشىرىسىدە غەيرىي بىر تۈس بار ئىدى. ② كىشىنىڭ روھىي ھالىتى، تەبىئىتى ۋە ئىچكى قىياپىتىنى ئىپادىلەيدىغان سىرتقى كۆرۈنۈش: كۆزلىرى نېمىدېگەن كۆك، چىقىر كۆز، دەپ بېقىمىز ئۆيلىدى مەتقۇربانباي، - چىقىر كۆز-لۈك شەيئەنىڭ بەشىرىسى دەيدىغان. ③ يامان خاراكتېر، يامان نىيەت: ئۇنىڭ بۇ قىلىقىدىن ھەقىقىي بەشىرىسىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ.

بەشىنچى سان. تەرتىپى «5» رەقىمى بىلەن بەلگىلەنگەن، تۆتىنچىدىن كېيىن ئالتىنچىدىن دىن ئىلگىرى بولغان، بەشىنچى نومۇرلۇق: بەشىنچى ئورۇن. بەشىنچى كۆرۈنۈش. بەشىنچى بىنا. * كەچكى تاماق ۋاقتىدا ئۆگەي ئانام بىلەن چوڭ ئاكام ئىككىسى تۆتىنچى كىچىك ئاپام، بەشىنچى كىچىك ئاپام ۋە چىن كىچىك ئاغەچە-لارنىڭ تاكتىكىلىرى ھەققىدە سۆزلىشىپ كەتتى. **بەشىنچى ئاپرېل ھەرىكىتى** <تارىخ> بېيى-جىڭ خەلقى 1976-يىلى 4-ئاينىڭ 5-كۈنى تىيەنئەنمېن مەيدانىدا جۇڭخۇا خەلقىنىڭ خاتىرىلەپ گۈل چەمبىرەك، شېئىر، قەسەم ناملىرىنى تەقدىم قىلىپ، تەزىيە بىلدۈرگەن؛ «ئۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ قىلمىشىنى ئەيىبلەگەن ئاممىۋى ھەرىكەت. لېكىن بۇ ھەرىكەت «ئۆت

گەن، بەش يىلىدا ئورۇنلىنىدىغان پىلان: ھازىر پۈتۈن مەملىكەت، پۈتۈن مىللەت ۋە پۈتۈن پارتىيەنىڭ ۋەزىپىسى بىرقانچە بەش يىللىق پىلان مەزگىلى ئىچىدە قۇدرەتلىك سوتسىيالىستىك مەملىكەت قۇرۇپ چىقىشتىن ئىبارەت.

بەشئاتار ئى [بەش+ئاتار] بەش تال ئوق قاچىلىنىدىغان ۋە بىر-بىرلەپ ئېتىلىدىغان مىللىق: ئۇ ماڭا قارىغا قانداق ئېلىشنى چۈشەندۈرگەندىن كېيىن، بەشئاتارنى ماڭا سۇنۇپ، تاغدىن شارقىراپ چۇشۇۋاتقان سۇ بويىدىكى تىپىرەككە قونۇپ تۇرغان بىر سېغىزخاننى كۆرسەتتى.

بەشئاتار مىللىق ← بەشئاتار.

بەشەرتى باغل [پ+ئە] يېزىت. شەرت بېقىندى جۈملىلىك قوشما جۈملىدە باش جۈملە بىلەن ئەگەشمە جۈملىنى باغلاش رولىدا كېلىپ، «ئەگەر، ئەگەردە، مۇبادا» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرۈپ كېلىدۇ: بەشەرتى بۇرۇن قوشنىمىز بىلەن بىلىلە بولغانىكەنمىز، ئەمدى ئۇلارنىڭ ھەسرەتلىكىمۇ ئورتاقلىشىشىمىز زۆرۈر ئىدى. چۈنكى ھەرقانداق سۇنۇق كۆڭۈل تەسەللىگە موھتاج - دە! ئەپسۇسكى، بىزنىڭ سەمىمىي ئەقىدىلىرىمىز بىكار بولۇپ چىقتى.

بەشەيلىن سان. بەش كىشى: بەشەيلىن ئالدىراپ كەلدۇق، قالغانلار ئەمدى كېلىۋاتىدۇ.

بەشلەك ئى [بەش+لەك] قارتا ئويۇنلىرىنىڭ بىر خىلى.

بەشلەك قەغەز بەشلەك ئويۇنىنى ئويناش ئۈچۈن تەييارلانغان بىر خىل قارتا، ئۆزى ئۇزۇنچاق، ئوڭ يۈزىدە ساننى بىلدۈرىدىغان ھەر خىل بەلگىلىرى بولىدۇ.

بەشلىك سۈپ ①. بەش كىشى ياكى بەش نەرسىدىن تەركىب تاپقان. ② ئۈستىگە «5» بەلگىسى چۈشۈرۈلگەن؛ «5» ئۆلچەم قىلىنغان: بەشلىك قاغا. ③ <ئەد> بەش مىسرادىن تەركىب تاپقان شېئىر تۈرى؛ مۇخەممەس.

بەقەسەم تاش <گېئول> ئالتۇن كانلىرىدا ئالتۇننىڭ يېنىغا جايلاشقان ئالا يوللۇق تاش.

بەقەسەم تون بەقەسەمدىن تىكىلگەن تون. بەقەسەم يوللۇق قاشتېشى قاشتېشىنىڭ بەقەسەمگە ئوخشاش يولى بار بىر تۈرى. **بەقەم** ئى [پ>ئە] <پوت> ① قىزىل رەڭ ماتېرىياللىرىنى ئايرىۋېلىشقا بولىدىغان بىر خىل ياغاچ. ② يۇلغۇننىڭ قۇم ئاستىدىن كۈلۈۋېلىنىدىغان قىزىل يىلتىزى، قىزىل كۆتكى: سۆزلەندى كەچمىش، «يات» لار ئۆز بولدى، پاراڭلار قىزىپ، تالاي سۆز بولدى. گۈلخان يېقىلدى توغراق، بەقەمدە، ئولتۇردى ئۇلار بىللە — دەر قەمتە.

بەقۇۋۋەت سۈپ [پ+ئە] زور جىسمانىي كۈچكە ئىگە بولغان، جىسمانىي جەھەتتە ساغلام ھەم كۈچلۈك: بەقۇۋۋەت ئادەم. * سەن نېمىشقا دەمسەن ئۇكا؟ دۇنيادا يۈز بەرمەيدۇ سەۋەبى يوق ئاقسۇت. سەن كۆردۈڭمۇ مېنى؟ شۇنداق چەبىدەسمەن، زېھنىم تازا ۋە ياش جىسىم بەقۇۋۋەت.

بەك I رەۋ. ناھايىتى، ئالاھىدە، ئىنتايىن، قالىتىس، تازا، راسا: بەك قاتتىق. بەك ياخشى. بەك چاپماق. بەك خارلانماق. * — ھە، شۇنداقمۇ، بەك سېخى دېسە، — دەپ ئالدىراپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى ياخشى. * ئايىشەمخان ئاچا مائىسخاننى بەك ياخشى چۈشەنەتتى. بۇلار ئوتتۇرىسىدا ئەزەلدىن سىز ساقلانمىغان قەدىردان كېلىنلەر ئىدى.

بەك II سۈپ. چىڭ، پىششىق، مەزمۇت، مۇستەھكەم: جېنى بەك. * يەپ تۇر، بەك تۇر (ماقال).

بەكە ئى — قەلەم تىزاش: — سالام خەت يازسىمىز؟ ھە مۇنداق دەڭ، — دېدىم مەن بىر تال ئالىمنى قولۇمغا ئېلىپ بەكە بىلەن سويغاچ، — بۇنىڭ ھەممىسى مېنىڭ قەلەمنىڭ يۈزى ئۈچۈن ئىكەن — دە؟!

كىشىلىك گۇرۇھنىڭ قانلىق باستۇرۇشىغا ئۇچرايدۇ ھەمدە ئەكسىلىنىقلاپ ھەرىكەت دەپ بۇرمىلىنىدۇ. 1978-يىلى 1-ئايدا پارتىيىنىڭ 11-نۆۋەتلىك 3-ئومۇمىي يىغىنىدا تولۇق ئىنقىلابىي ھەرىكەت دەپ ئېتىراپ قىلىندۇ.

بەشىنچى ئاي — ھاي.

بەشىنچىلىك «بەشىنچى» سۆزىنىڭ ئابى-تراكت ئىسىم شەكلى.

بەشىۋىلتۇز ئى [بەش+يۇلتۇز] <ھەرب> بەش بۇرجەكلىك يۇلتۇز شەكلىدە ياسالغان كاكار، بەلگە: ئەركىننىڭ كۆزى دوختۇرنىڭ شەپكە-سىدىكى چىراغ نۇرىدا يالتىراۋاتقان چوغدەك بەشىۋىلتۇزغا چۈشتى.

بەشىۋىلتۇز لۇق سۈپ. بەشىۋىلتۇز بەلگىسى بار، بەشىۋىلتۇز بەلگىسى ئورنىتىلغان: قاۋۇل مەنئەتدارلىق كۆزى بىلەن ئۆز ئەتىراپىدىكى بەشىۋىلتۇز لۇق شەپكە كىيگەن قېرىنداشلىرىغا تەكشى قاراپ چىقتى.

بەقابىل سۈپ [پ+ئە] ھەرقانداق ئىشقا قابىلىيىتى بار؛ قۇدرەتلىك، قابىلىيەتلىك، لايقەتلىك: توختاخۇن خىيالغا چۆككەن ھالدا ئۆز-ئۆزىگە خىتاب قىلىپ سۆزلىدى: — يوق گەپ. سەن پېشانەڭگە دەرد-ئەلەم، ھەسرەت-نادامەت تامغىسى بېسىلغان بەقابىل بىر ئەر ئەمەسىدىڭ؟

بەقاۋۇل (توغرىسى: بەقابىل) — بەقابىل. **بەقەسەم** ئى. يىمپەك ۋە ئارىلاشما يىمپتا يول-يول توقۇلغان بىر خىل يەرلىك رەخت.

بەقەسەم پولۇ خۇرۇچى ۋە ئېتىش ئۇسۇلى. ئادەتتىكى پولۇلارغا ئاساسەن ئوخشاش، ئەمما توغراالغان گۆش، قۇرۇق ئۇزۇم قاق قاتارلىقلارنى سېلىپ گۈرۈچ بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ ئېتىلىدىغان رەڭگى ئالا-بۇلا بىر خىل پولۇ.

* ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدە بەگلىك قازىسى بىلەن سوپى ئىشان تەسۋى سىيرىغان ھالدا بېشى بىلەن نېمىسىندۇ ماقۇللاپ ئولتۇرۇپتۇ. * دوغا ھەيدەپ ماڭدى بوۋاڭنى، بەگلىك ھويلا، قانلىق دەرەخكە. ئۇ كېيگەن ئاق ماتا يول بويى، ئوخشاپ قالدى قىزغۇچ شەپقەت.

بەگلىك تۈزۈم <تارىخ> ئوتتۇرا ئاسىيا رايونىدىكى تۈركىي خەلقلەرنىڭ ئوتتۇرا ئەسىرلەردە يولغا قويغان ئەمەل تۈزۈمى.

بەگ ئى [پ] — نەشە: بەگنىڭ كۈچى بىلەن كاللىسى چۆگەلەپ، ئۆزى لەيلەپ قالغان مەست باخشىنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتقان بۇ بىلچىرلاشلار رەھىپ ئاكتىنىڭ ئاق كۆڭلىگە ئاستا-ئاستا قارا رەڭلىك داغ بولۇپ يېپىلماقتا ئىدى.

بەگباش سۈپ [بەگ+باش] ئۆزى بىلگەننى، كۆڭلى خالىغاننى قىلىدىغان؛ باشباشتاق؛ شۇ گۈزەلگە ئوخشىتىپ كەزدىم مۇھەببەت دەش-تىنى... نە قىلاي ياشلىق دېگەن بەگباش ئىكەن، بەگباش ئىكەن. * ئايال: — توختاپ تۇرغىن ھەي بەگباش، سەن نېمىنى بىلەتتىڭ؟ داداڭ كەتمەن چاپقاندا، سەن «تاش تەمەك» ئويناييتتىڭ، — دېدى.

بەگباشلىق «بەگباش» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرى مەيلى راست ياكى يالغان بولسۇن، بارا-بارا مېنىڭ بالىلارغا خاس تەلپۈنۈشۈمنى قوزغاپ، بەگباشلىق تۈيغۈمنى ئاشۇرۇپ بارماقتا ئىدى.

بەگباشلىق قىلماق ئۆزى بىلگەننى، كۆڭلى خالىغاننى قىلماق؛ باشباشتاقلىق قىلماق؛ زوربىخان: — ھە، ئانداق بولغاندىن كېيىن، كېلىشىمگەن ئىشلارغا ئارىلاشماي، بەگباشلىق قىلماي «سىلنىڭ راست، خوپ» دەپ قويساڭ سەندىن ھېچ نەرسە كەتمەيدۇ.

بەگى ئى [پ] ① نەشە چېكىدىغان ئادەم: ئۇ خۇددى مەجۇن شوراپ، توختىماي كۈلىدىغان قوتۇر چىراي بەگى قىياپىتىگە كىرگەنىدى. * ئۆلپىتىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان بەگىلەر باشلىرىنى تەستە كۆتۈرۈپ، پۈرۈلۈپ كەتكەن كۆزلىرىنى

بەگ ئى. تارس ① فېئودالىزم دەۋرىدە شەھەر ۋە يېزا-قىشلاقلاردىكى رايون دەرد-جىلىك مەمۇرىي ئەمەل ۋە شۇنداق ئەمەل ئالغان كىشى: بۇرۇنقى زاماندا بىر ئادىل پادىشاھ تۆتكەنسەن. ئۇنىڭ قول ئاستىدا ئون ئۈچ بەگ بار ئىكەن. * يىگىرمىگە يېقىن كىشى بەگنىڭ تىل-ھاقارىتى ئاستىدا قورقۇپ، باشلىرىنى ساڭگىلە-تىشىپ تۇراتتى. ② ئۆز خوجايىنىغا مۇراجىد-ئەت قىلغاندا ياكى ئۇلار ھەققىدە گەپ قىلغاندا ئىشلىتىلىدىغان ھۆرمەت سۆزى. ③ كىشى ئىسىملىرىنىڭ كەينىگە كېلىپ، ھۆرمەت نامىنى بىلدۈرىدۇ: توختى بەگ. قاسم بەگ.

بەگ-بىگات بەگ ۋە بەگ قاتارلىق ئەمەل-دارلار: پۈتۈن قەشقەرگە تەۋە بەگ-بىگاتلار، ئۇلار تارقاتتى بۇ پەرماننى پاتلا.

بەگچەك ① ئى — «بەگزادە I» ② سۈپ. تەكەببۇر؛ ھارامزادە.

بەگزادە I ئى. بەگ، باي، ئەمەلدارلارنىڭ بالىلىرى؛ بەگ نەسلى: يىگىت... بوۋاي بېقىپ ئۆگەتكەن يولۋاس، بۆرىلەرنى ئارقىسىغا ئەگەش-تۈرۈپ، ئىككى بەگزادە كەتكەن تەرەپكە مېڭىپتۇ. **بەگزادە II** ئى. قوغۇننىڭ بىر تۈرى، ئۆزى كىچىك، ئۇزۇنچاقراق، شاپىقى نېپىز، سىرتى تۈكلۈك، بىرئاز تىلىم-تىلىم، ئىچى قىزىل ۋە كۆكۈش بولىدۇ؛ ئەمى بەگ تاتلىق.

بەگلىك ① ئى. بەگلىرىنىڭ ئورنى، ۋەزى-پەسى؛ بەگلىرىنىڭ قىلىدىغان ئىشى، ئەمىلى: خوجاپىز بەگ ھايات ۋاقتىدا ئەگەر ئۇنىڭغا نەس-ھەت قىلىپ، ئۇنداق قىلماڭ، خەلققە زۇلۇم سال-ماڭ. ئالدى-كەينىڭىزگە قاراپ ئىش قىلىڭ، بەگلىك كېتىدۇ، يۇرت قالىدۇ، دەيدىغان بولساق قۇلقىغا تاش بىلەن ئۇرغاندەك ئاڭلىناتتى. ② سۈپ. بەگ قارىمىقىدىكى، بەگلىرىگە ئاتالغان: بىزنىڭ يۇرتىنى ئوتتۇز ئىككى بەگلىك دېيىشىدۇ.

بەل قوڭغۇۋەتمەك بەلگى خىيال — بەل قوڭغۇۋەتمەك

شۇجىغا. * تۇرسۇنئاي قىزنىڭ ئىنچىكە ئۆرۈلگەن چاچلىرى، ئۇنىڭ ئىنچىكە بېلىگە چۈشۈپ تۇرىدۇ. ② بىرەر نەرسىنىڭ ئوتتۇرا قىسمى، تەڭ ئوتتۇرىدىن بۆلۈنگەن جايى: ياغاچنىڭ بېلىدىن كەسمەك، تاياقنىڭ بېلىدىن ئوتتۇماق. ③ كۆچمە. جىسمانى ياكى ماددىي كۈچ: بېلى بوش. * تازىمۇ بېلى بوش نېمە ئىكەنسىن، باشقىلار ئۆلە-تىرىلىشىگە باقماي ئىشلەۋاتسا، سەن ياش تۇرۇپ بېلىڭنى سىلاپ تۇرۇشقا ئىزا تارتىماسەن؟ — دېدى ئەترەت باشلىقى ھېلىقى يىگىتكە. ④ ئېگەرسىمان تۆپىلىكنىڭ پەسەيگەن جايى: ماشىنا كىچىك بىر بەلىدىن ئېشىپ چۈشۈۋاتقاندا قۇربان شۇجى نازىم-قۇلدىن: — سىز بىزنى بۈگۈن نەگە باشلايسىز؟ — دەپ سورىدى.

بەل باغلىماق بىرەر ئىشقا ئەستايىدىل كىرىشىمەك، نىيەت قىلىماق، ئىرادە تۇرغۇزماق: تۇردى ئاخۇن ئاكا بۇ تەكلىپنى تولۇپ تاشقان قىزغىنلىق بىلەن قوبۇل قىلىپ، ئۆزىنىڭ ياشنىپ قالغانلىقىغا قارىماي، ئېلىمىزنىڭ مۇزىكا تارىخىدا مەڭگۈ خاتىرىلەشكە ئەرزىيدىغان بۇ ئۇلۇغۋار ئىشقا بەل باغلاپ رەسمىي كىرىشتى.

بەل پۈرمە گۈڭلەك بەل قىسمى پۈرمە قىلىنغان كۆڭلەك: سەمەتجان «تۆت كونا» ئۈستىدىن ئىسيان كۆتۈرۈش باشلانغان كۈنلا ئايالى ۋە بالىلىرىنىڭ دوپپىلىرىنى ھەم ئايالىنىڭ تېخى يېقىندىلا تىكتۈرۈتۈپ بىرەر قېتىمىمۇ بويىغا ساپىغان ئىككى دانە بەل پۈرمە تاۋار كۆڭلىكىنى خەلقنىڭ كۆز ئالدىدا بىرتىپ ئوتقا ئاتتى.

بەل تۇتۇشماق كۈچ سىناشماق، چېلىشماق: نىياز پالۋان ھازىرغىچە ئالتە كىشى بىلەن بەل تۇتۇشۇپ، يەتتىنچىسىدە زەڭگى بىلەن بەل تۇتۇشماقتا.

بەل قوڭغۇۋەتمەك بىرەر ئىش-ھەرىكەتنى ۋۇجۇدقا چىقىرىشقا نىسبەتەن ئىشەنچ-ئىرادىسىنى بوشاشتۇرماق، يوقاتمىق: مەندە نېمە ئامال، شۇنچە تىرىشىساممۇ ئەلاچى بولالمايدىكەنمەن. شۇنىڭدىن كېيىن بەل قوڭغۇۋېتىپ بوشاشقا باشلىدىم. مانا 5-سىنىمۇ

دوستىغا تىكىپتۇ-دە: — ئۇنچىلىك پەيزى قىلمىساڭ، بەك چېكىپ نېمە قىلسەن؟ — دېيىشىپتۇ. ② كۆچمە. تاماكا، ناس قاتارلىق نەرسىلەرنى كۆپ چېكىشكە ئادەتلەنگەن كىشى.

بەلگى خىيال بەلگىلەرگە ئوخشاش قىلىنغان خام، ئورۇنسىز خىيال: مۇزەپپەر بەگ: — مانا، سۇنى تاپتۇق مەيلى بېيى، مەيلى گادىيى بولسۇن، مەندىن سۇنى ئۆلچەم بىلەن سې-تىۋالىدۇ. شۇنداق، بىر يىلدا مۇنچە، بەش يىلدا مۇنچە، بولسۇن، — دەپ بەلگىنىڭ خىيالىنى قىلغىلى تۇردى.

بەلگىدەۋانە ئى [پ] <بوت> چەيزە ئائىلە-سىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، غولى تىك، ئۈستۈنكى قىسمىنىڭ شاخلىرى ئاچىماق بولىدۇ؛ ئاددىي يوپۇرمىقى نۆۋەت-لىشىپ ئۆسىدۇ؛ سېپى ئۇزۇن، شەكلى تۇخۇمىسىمان، گىرۋىكى رەتسىز، دولقۇنسىمان چىشىلىق بولىدۇ؛ گۈلى يوپۇرمىقىنىڭ قولىقىدىن ياكى شاخچىنىڭ بۆلۈنگەن جايى-دىن ئۆسۈپ چىقىدۇ؛ رەڭگى ئاق كېلىدۇ؛ غوزا مېۋىسى يۇمىلاق كېلىدۇ، پىشقاندا يېرىلىدۇ؛ ئۇرۇقى قارا بولىدۇ؛ مېۋىسى ۋە يوپۇرمىقى دورا قىلىنىدۇ؛ تەمى ئاچچىق بولۇپ، زەھەرلىك، مەست قىلىپ ئاغرىق توختىتىدۇ؛ رېماتىزمىنى داۋالايدۇ؛ يۆتەل ۋە دەم سىقىلىشىنى پەسەيتىدۇ.

بەلگىلىك «بەلگى» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

بەلگۈش (توغرىسى: بەلگۈش) ← بەلگۈش. **بەل I** ئى ① <ئانات> ئارقا ئومۇرتقىنىڭ تۆۋەنكى قىسمى؛ گەۋدىنىڭ كۆكرەك قاپقىسى بىلەن داس سۆڭەك ئۈستىدىكى ئارىلىقى؛ ئادەمنىڭ بېلى. * — بزمۇ جەمئىيەتتە باشاۋات-قاندىن كېيىن «ئەلگە كىرسەڭ ئېلىڭچە، سوغا كىرسەڭ بېلىڭچە» دېگەندەك، جەمئىيەتكە قاراپ بىر ئىش قىلىمىدۇق، — دېدى جىڭلى

بەلگە تەپچەك بىراۋ بىرەر ئىشقا ئىنتىلدى. ۋاتقان، جىددىي كىرىشىۋاتقان پەيتتە توسقۇنلۇق قىلماق؛ قارشىلىق قىلماق؛ زەربە بەرمەك؛ ھاشىم ئاكام زەردە بىلەن ئۇنىڭ سۆزىنىڭ بەلگە تەپنى. * ئالتىنچى ئاي مەزگىلى. گۈلسۈمخان ئاچا توستاتتىن قاتتىق ئاغرىپ قالدى. بۇ كېلىشمەسلىك گۈلنىڭ تەبىدىن پايدىلىنىپ شەھەرگە بېرىپ ئاتا-ئانىسىنى يوقلاش ئارزۇسىنىڭ بەلگە تەپتى.

بەلنى تۈزەۋالماق ئىقتىسادىي جەھەتتىن ئۆزىنى ئوڭشۇۋالماق، تۇرمۇشىنى، ھال-ئوقىتىنى ياخشىلىماق؛ سەئىدىخان لەشكەر ۋە ئەمەلدارلارنى خەزىنىدىن بېقىپ، پۇقرالار ئۈستىدىن بەش يىمىلىق باج - سېلىقنى كۆتۈرۈۋەتكەن، ئەل بۇنىڭ بىلەن بەلنى خېلى تۈزەۋالغانىدى.

بەلنى رۇسلىۋالماق — بەلنى تۈزەۋالماق. بەلنى سۇندۇرماق — بەلنى ئۇشتۇرماق. بەلنىڭ تۆۋەنلىگە سۇيۇق تاش بارمىغان بېلى بوش، ئىرادىسى ئاچىز، كۆچىسىز: قادىر شاگىيو دوغسىغا قاتتىق كايىپ شۇنداق دېدى: — نەدىن تېپىپ كەلدىڭ بۇ بەلنىڭ تۆۋەنلىگە سۇيۇق تاش بارمىغان نېمىلەرنى، بۇ نېمىلەر بىلەن بۇ ئىشنى بىر ئايدا ئەمەس، بىر يىلدىمۇ قىلىپ بولالمايسەن.

بەلنى ئوشتۇرماق ماددىي ياكى جىسمانىي جەھەتتىن زور زىيان يەتكۈزۈمەك. بەلنى ئېگىلەمەك ئىخچاملىق، جاپا-مۇشەققەت، دەرد-ئەلەمنى كۆتۈرەلمەي قىيىن ئەھۋالدا قالماق.

بەل II ئى. ئەنجان تېمى سېلىشتا تامغا لاي ئېتىپ بېرىشكە ئىشلىتىدىغان ئۇزۇن ياغاچ ساپلىق تۆمۈر سايىمان، يۈزى ئادەمنىڭ ئىككى ئالدىقىندەك چوڭلۇقتا بولىدۇ.

بەل كەتمەن زىرائەت ۋە كۆكتاتلارنىڭ تېگىنى يۇمشىتىش، ئوتىنى ئوتاش قاتارلىق ئىشلاردا ئىشلىتىدىغان يۈزى كىچىك، سېپى

مىڭ تەستە پۈتتى. بەلنى چىگىتىماق ئىرادىنى چىگىتىماق، ئىرادىنى مۇستەھكەملىمەك، ئىرادىگە تولماق، غەيرەتلەنمەك، غەيرەتكە كەلمەك؛ بەلنى چىگىتىش دېگەنلىك قاراملىق بىلەن ئىش قىلىش، تېرە تاراقشىتىش، قالايمىقان تەنقىد قىلىش، قالايمىقان كۈرەش قىلىش دېگەن سۆز ئەمەس.

بەلنى سىلاپ تۇرماق كۆز ئالدىدا قىلىنىۋاتقان ئىشقا قول سالماي بىكار قاراپ تۇرماق؛ بەلنى سىلاپ تۇرغانغا ئىش پۈتمەيدۇ ئۇكام، — دېدى تۇرغۇن ئىنىسىغا قاراپ، — ئالدى بىلەن ئۆزىمىز قول سېلىپ ئىشلىشىمىز كېرەك.

بەلنىڭ تۆۋەنلىگە جىنىسى ئەزانىڭ سىلىقلاش-تۇرۇلۇپ، ئەگىتىپ ئېيتىلىشى: ئۇ دائىم بەلنىڭ تۆۋەندىن گەپ قىلىدىغان ئاغزى بېزەپ ئادەم.

بەل ئېلىشماق — بەل تۇتۇشماق. بەلنى بوش بىرەر ئىشنى قىلىشقا ئىرادىسى ئاچىز؛ ئىرادىسىز، غەيرەتسىز: بەلنى بوش ئادەم. بەلنى بوشنىڭ ئىشى بوش (ماقال). بىزنىڭ ئائىلە جەمەتىمىزدە ئەزەلدىن بەلنى بوش ئادەملەر كېلىپ چىققان ئەمەس.

بەلنى بوشاپ كەتمەك بىرەر ئىشنى قىلىش-تىكى غەيرىتى، ئىرادىسى ئاچىزلاپ كەتمەك: — ھوي، ئاغىنە، — دېدى تاھىر ئاغىنىسى ئوسمانغا، — تېخى يېقىندىلا خېلى چىڭ گەپ قىلىپ تۇراتتىڭ، ئىشنى باشلا-باشلىمايلا بەلنى بوشاپ كېتىپتىغۇ؟ — دېدى ھەيران بولۇپ. بەلنى يۈكۈلمەك — بەلنى ئېگىلەمەك.

بەلنى چىڭ بىرەر ئىشقا كىرىشىشكە ياكى باشلاشقا تەييارلىقى، غەيرىتى بار: ئىرادىسى مۇستەھكەم، بەلنى چىڭ ئادەم. بەلنى چىڭ ئەر. * مۇسا تاغام: — ماڭا ياردەملەشكىن، ئۆتكەن يىلدىن باشلاپ بۇ باغدا مېۋىنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنى پەيدا بولۇپ قالدى، بىز ئاشۇ دۈشمەن بىلەن كۈرەش قىلىمىز. قانداق ئوغلۇم، بەلنى چىڭمۇ؟ — دېدى سىناق نەزىرى بىلەن ئابدۇرەھىمغا قاراپ.

بۇلۇت ئۈستىدە كۈيىلەيتتى بىغەم، ئاشۇ شۇم قۇيۇن چېگرىغا قاراپ، — كۆكتە شۇنداق بەلەن-لىكىتىمەن، جىنمۇ كۆرمەيدۇ، — دەپ ھەر يان ماراپ.

بەلباغ ئى [بەل+باغ] ① بەلگە باغلايدىغان پوتتا؛ ئالماس بەلبېغى بىلەن دادىسىنىڭ ئېغىزىنى سۈرتتى. ② ئات ئۇلاغلارنىڭ ئېگەر ۋە مۆللىرىنىڭ ئۈستىدىن باستۇرۇپ باغلايدىغان ياكى ھارۋىنىڭ شوتىسىنى كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان تاسما؛ ئەمەت ھارۋىنىڭ ئۈزۈلۈپ كەتكەن بەلبېغىنى تىكىۋاتقاندا، ھەمراھلىرى ھارۋىلىرىنى قوشۇپ تەييار بولغانىدى. ③ ھەر نەرسىنىڭ ئوتتۇرا قىسمىدىن ئۆتكەن دەپ پەرەز قىلغان سىزىق، ھالقى؛ ئىسسىق بەلباغ، ئورمان بەلبېغى.

بەلتوسما ئى [بەل+توسما] <سۇ> سۇنىڭ قاشنى چېقىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن قاشنىڭ خەتەرلىك يېرىدىن ئېقىننىڭ ئىچىگە كىرگۈ-زۈپ ياسالغان «T» شەكىللىك توسما. سۇ ئۇنىڭغا ئۇرۇلۇپ قايتىدۇ. بۇ «چېقىلغۇ توسما» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

بەلچە I ئى. ئاياغ كىيىمنىڭ پاشنا ۋە چەم چۆرىسىنى تۈزلەپ سىلىقلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان تۇتقۇچلۇق تۆمۈر ئەسۋاب؛ ئۇ موزدۇزلۇق قىلسا، ئۆتۈكنىڭ قېلىپىنى چاپىدۇ، بەلچە، بۈرەندە، بىگىز، يىگىنسىلەرنىمۇ ئۆزى ياسايدۇ.

بەلچە II ئى. كۆكتات ۋە زىرا ئەت مايسى-لىرى ئارىسىدىكى ئوت-چۆپلەرنى ئوتاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان تۆمۈر ئەسۋاب.

بەلچە III ئى. دىئال. ① مەش ۋە ئوچاقتىن كۈل ئالىدىغان بەل گۈرچەك. ② ھارۋىنىڭ ئىككى شوتىسىغا ئورنىتىلغان، شۇتغا قېتىلغان ھايۋاننىڭ بېلىگە تارتىلىدىغان تاسما، بەلباغ.

بەلچىر ئى. ئىككى ئېقىننىڭ قوشۇلغان

ئۆزۈن كەتمەن.

بەل گۈرچەك ئائىلىلەردە مەش، ئوچاق-لارغا كۆمۈر سېلىش، كۈل ئېلىش قاتار-لىقلارغا ئىشلىتىلىدىغان تۆمۈر ئەسۋاب. شەكلى گۈرچەككە ئوخشاش، ساپاقلىق، تۇتقۇچلۇق بولىدۇ.

بەل ئومۇرتقىسى <ئانات> بەلدىكى ئومۇرتقا سۆڭىكى. جەمئىي بەش تال بولۇپ، كۆك-رەك ئومۇرتقىسىدىن چوڭراق كېلىدۇ. **بەل ياغاچ** <بىن> ئىككىدىن ئارتۇق تايە-نىش نۇقتىلىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇلغان، شۇ نۇقتىلار ئارىلىقىدىكى ئېغىرلىقنى كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان چوڭ ياغاچ. «لىسم» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

بەل يۆگەك بۆشۈككە سېلىنغان بالىنىڭ بېلىنى يۆگەش ئۈچۈن ئوۋدا ئۈستىگە سېلىنىدىغان يۆگەك.

بەلەن سۇپ [پ] ① ئوبدان، ياخشى، ئېسىل؛ سەن سۆزىسىز بەلەن ئادەم، مەن بۇنى سېنىڭ ئوچۇق پېشانەڭدىن، كۆز نۇرىڭدىن، ساغلاملىقىڭدىن كۆردۈم. ② كۈچلۈك، يۇقىرى؛ قاتتىق؛ ئىلىم-پەنگە ۋە تىنىم يۈردۈك بۈگۈن، روھىم بەلەن! ئارزۇيۇم شۇ ئىدى، بىر كۈلسە دەپ بىزنىڭ ۋەتەن... * گۈلباھار ئىلھامىدىن زوققا تولۇپ ئېيتتىم غەزەل، تەنتەنە-شاۋقۇنغا تەڭكەش بەلەن ئاۋاز بىلەن.

بەلەن بولماق بەلەن ھالەتكە كەلمەك؛ تۆمۈر بوۋا ھاياجانلاندى، كۆزلىرى نۇرلاندى ۋە خۇشاللىق بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، قولىنى كۆكرىكىگە قويۇپ: — بەك بەلەن بولدى ئوغلۇم مەن سىزگە يەنە بىر قېتىم يول باشلاي، — دېدى.

بەلەن قىلماق بەلەن ھالەتكە كەلتۈرمەك؛ ئۇلارنىڭ ئەدىبىنى بېرىپ ئەجەب بەلەن قىلدۇق. * بۇ ئىشنى كۆڭلىمىزدىكىدەك بەلەن قىلدۇق.

بەلەنلىك «بەلەن» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛

دېگەن مەنىدە: بۈكلىمە رولىدا كېلىدۇ؛ بەلكى ئۇ مېنىڭ كەلگىنىمنى ئاڭلىمىغان بولسا كېرەك.

بەلكىم باغل [پ] ← **بەلكى**: ئۇنىڭ كەل- تۈرگەن مىسالى ئۆز پىكرىنى ئىسپاتلىمىدى. بەلكىم رەت قىلدى. * بەلكىم پايدىلىق مەسلىھەت چىقىپ قالار، ئەمما، تونۇش بولمىغان بۇ كىشىلەرنى نەدىن تاپىمەن؟... دەپ ئويلايتتى ئالماس. * بەلكىم ئۇ يىپەك كىيىملىرىنى كىيىپ كەلگەن بولسا ئۇنىڭ ئەكسىچە بولغان بولاتتى.

بەلگە ئى ① تونۇشلۇق بولۇش ۋە پەرقلى- نىپ تۇرۇش ئۈچۈن شەكىللەندۈرۈلگەن نىشان، ئالامەت؛ تامغا: جەينەكتىن ئۇزۇۋېتىل- گەن ئوڭ قولى ئۇنىڭ ئەنە شۇ جەڭ يىللىرىدىكى باتۇرلۇقنىڭ شەرەپلىك بەلگىسى ئىدى. ② بىرەر مەنە، مەزمۇن ياكى مىقدارنى ئىپادىلىگۈچى گرافىك، ئالامەت، ئىشارە: سوراق بەلگىسى، تەڭلىك بەلگىسى. ③ نەرسە، ۋەقە ھادىسى- لەرنىڭ ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيىتى، سۈپىتى: ئىجتىمائىي ماددىي تۇرمۇش شارائىتلىرى دېگەن زادى نېمە؟ ئۇلارنىڭ بەلگىلىرى زادى قانداق بولىدۇ؟ ④ <لوگ> ئۆبېيكتىنىڭ بىر- بىرىگە ئوخشايدىغان ياكى بىر- بىرىدىن پەرقلىنىد- ىغان خۇسۇسىيەتلىرى لوگىكىدا «بەلگە» دەپ ئاتىلىدۇ. ⑤ ئىچكى ھېسسىيات، كەچۈرمىشلەرنىڭ، پىسخولوگىيىلىك ھالەت- لەرنىڭ تاشقى ئالامىتى، ئەسىرى، كەچۈر- مىشى: ئايىشەمنىڭ چىرايىدىن دەرد- ئەلەم بەلگىلىرى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ⑥ دېرەك بېرىدىغان ئالامەت، نىشان: مەمەتنىڭ چىرايىدىكى سېرىق- لىق - كېسەللىكنىڭ بەلگىسى. ⑦ <ئارخىمۇل> يەر ئۆلچەشتە ئىشلىتىدىغان ئاق ۋە قىزىل قىلىپ سىرلانغان ئالا كالتەك ياكى مەخسۇس ئۆلچەملىك سىزىقلار سېلىنىغان ئۇزۇن ناختاي. «رايكا» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

بەلگە بەرمەك بىرەر مەقسەت ۋە ھەرىكەت

يېرى، جايى.
بەلدە تىمەك «بەلدە تىمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.
بەلدە تىمەك «بەلدە تىمەك» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

بەلدەك ئى. دىئال ← **ئەپكەش**.
بەلدەم ئى ① بىرەر نەرسىنىڭ بۆلىنىد- ىغان جايى؛ بوغۇم. ② بىرەر نەرسىنىڭ بۆلىنىدىغان جايىدىن كېسىلگەن بۆلەك.
بەلدە تىمەك «بەلدە تىمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

بەلدە تىمەككە (توغرىسى: بەردەنكە) ← بەردەنكە.

بەلدە تىمەك پ ① بىرەر نەرسىنىڭ مەلۇم جايلىرىغا بەلگە سېلىپ، بەلدەم- بەلدەم قىلىپ قويماق. ② بىرەر نەرسىنى بەلدەم- بەلدەم قىلىپ كەسمەك.

بەلغەم ئى [ئە] <تب> شىللىق ئۆپكە پۈۋەك- چىسى. ئۇ كانايچە ۋە كاناي ئاجرىتىپ چىقار- ىغان سۇيۇقلۇق بولۇپ، نورمال ئەھۋال ئاستىدا ئاجرىلىپ چىقىشى ئازراق بولىدۇ؛ ئۆپكە ياكى نەپەس يولى ياللۇغلانغاندا كۆپىيىدۇ. بۇنداق ۋاقىتتا ئۇنىڭ تەركىبىدە كېسەل باكتېرىيىلىرى بولىدۇ؛ قان تولغان كۆزىگە كۆلەڭگە سالغان، قاپىقى ئېچىلماس ئىكەن تۇرۇلۇپ، ئۆلۈمنىڭ قاينىغۇسى بىلەن پەرىشان، ئولتۇرار ئىكەنۇ بەلغەم تۈكۈرۈپ.

بەلكى باغل [پ] ① بۇرۇلۇش مەنىسىدە كەلگەن جۈملە بىلەن جۈملىنى ۋە جۈملە بۆلەكلىرىنى باغلاش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ؛ روسىيە بۇرۇن ئىنقىلابنىڭ نەتىجىسى بۇرۇن- زىيىدىن ئىبارەت بۇ سىياسىي كۈچنى كۈچەيت- مىدى، بەلكى ئۇنى ئاجىزلاشتۇردى؛ ئۇنىڭ سىياسىي زاپاس ئارمىيىسىنى كۈچەيتىمىدى، بەلكى ئۇنى ئاساسىي ئارمىيىدىن مەھرۇم قىلدى يەنى دېھقانلاردىن مەھرۇم قىلدى. ② «ئېھتىمال»

خىل ئوق، خەۋەرلىشىش، ئالاقە قىلىشنا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇ «سىگنال ئوقى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

بەلگە ئۇقۇمى <لوگ> شەيئەلەرنىڭ بەلگىسى توغرىسىدىكى ئۇقۇم، «شەيئى ئۇقۇمى» دېگەنگە نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ.

بەلگۈ (توغرىسى: بەلگە) — بەلگە.
بەلگىچىلىك ئى <پەلس> بىر خىل سۈبېيىك-تىپ ئىدىئاللىق نەزەرىيە. ئۇ ئادەمنىڭ تۇيغۇسى ۋە ئىدىيىسى تاشقى دۇنيادىكى شەيئەلەرنىڭ ئىنكاسى ئەمەس، بەلكى پەقەت تاشقى دۇنيادىكى شەيئەلەر بىلەن ھېچقانداق ئوخشاشلىقى بولمىغان دەپ ھېسابلايدۇ. ئۇ «تەسۋىرىي يېزىق نەزەرىيىسى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

بەلگىسىز سۈپ ① بەلگىسى يوق، بەلگە قويۇلمىغان، بەلگە سېلىنمىغان. ② نامەلۇم، ناتايىم، ئېنىق ئەمەس؛ ۋۇما ئۇزۇن بولدى كۆرۈنمەيدۇ؛ ئۇنىڭ نەگە يوقىلىپ كەتكەنلىكى بەلگىسىز.

بەلگىسىز ئالماش <تىل> ئېنىقسىزلىقنى بىلىدۈرىدىغان ئالماش. مەسىلەن: ئاللىقاچان، ئاللىكىم، ئاللىقانداق، قايسىبىر، پالانى، بىرمۇنچە....

بەلگىلەشمەك «بەلگىلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بەلگىلەش «بەلگىلەشمەك» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى: — قاچقۇننى تۇتۇپ كېلىش ئۈچۈن دەرھال ئادەم بەلگىلەش كېرەك، — دېدى ساقچى باشلىقى ئوفتسىرلەرگە قاراپ.

بەلگىلەش ئالماش <تىل> تەكىتلەش، ئېنىقلاش مەنىسىدە كەلگەن ئالماش. مەسىلەن: ھەركىم، ھەرقاچان، ھەربىرىمىز...

بەلگىلەشمەك «بەلگىلەشمەك» پېئىلىنىڭ ئۆد-لۈك دەرىجىسى: — مېنىڭچە، ناھەيىگە نېمە

يۆنىلىشىنى بەلگە، ئالامەت ئارقىلىق ئۇقتۇر-ماق، بىلىدۈرمەك، سەزدۈرمەك، خەۋەر قىلماق؛ سەلەي جانانىنىڭ بىلىكىگە ئارغامچا باغلاپ ئۆگزىدىكىلەرگە بەلگە بەردى. * ئانا بالغا: — مەلىكە ھەر ھەپتىنىڭ چۈپ كۈنلىرى ئويىناپ — كۈلگىلى چار بېغىغا كىرىدۇ. كېچىسى باغنى ئارىلايدۇ، شۇ چاغدا سەنمۇ بېرىپ ماراپ تۇرغىن، مەلىكىنىڭ ساڭا راستتىنلا مەيلى بولسا، سېنى كۆرگەندىن كېيىن بەلگە بېرىدۇ، ئېسىڭدە ساقلاپ ماڭا كېلىپ دېگىن، — دېدى.

بەلگە تاپانچىسى <ھەرب> بەلگە ئوقىنى ئاتىدىغان تاپانچا. ئۇ ئادەتتە «سىگنال تاپانچىسى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

بەلگە زەھىرىكى <ھەرب> بەلگە ئوقىنى ئېتىپ، سىگنال يەتكۈزۈشتە ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل زەھىرىك.

بەلگە سالماق تونۇش ۋە پەرقلەندۈرۈشكە ئاسان بولسۇن ئۈچۈن تامغا، نىشان شەكىل-لەندۈرمەك؛ بەلگە قىلماق؛ شى چۈەن بېرىپ، بىر كۈن ئىچىدىلا ئەھۋالنى تەپسىلىي ئوقۇپ، ئورەك — خەندەكلەرگە بەلگە سېلىپ قايتىپ كەلدى ۋە ئەھۋالنى مۇشاۋىرغا مەلۇم قىلدى.

بەلگە قىلماق ① تونۇش ۋە پەرقلەندۈرۈشكە ئاسان بولسۇن ئۈچۈن تامغا، نىشان شەكىل-لەندۈرمەك؛ بەلگە سالماق. ② بىرەر ئىش ھەرىكەت، پىكىر بىرلىكى ئۈچۈن نىشان تۇرغۇزماق؛ بىرىنچى دەۋر 1919-يىلىدىكى

«4-ماي» ھەرىكىتىدىن تارتىپ 1921-يىلى جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى قۇرۇلغانغا قەدەر بولغان دەۋر. بۇ دەۋر «4-ماي» ھەرىكىتىنى ئاساسىي بەلگە قىلىدۇ.

بەلگە گەز <بىن> يەر يۈزىنى، ئېگىز-لىك ياكى سۇنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى ئۆلچەشتە ئىشلىتىلىدىغان ۋە ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بەلگىسى سېلىنغان گەز.

بەلگە ئوق ئېتىلغاندىن كېيىن رەڭلىك نۇر ياكى تۈتەك ھاسىل قىلىدىغان بىر

دېيىش كېرەكلىكىنى كۆپچىلىك ئۆزلىرى بەلگىلەش- كىنى ياخشىراق، — دېدىم مەن. چاپپار شۇچى ئۈندىمىدى، دېرىزە سىرتىغا قاراپ ئولتۇرغىنىچە خىيالغا چۆكتى.

بەلگىلەنگەن «بەلگىلەنمەك» پېتىلىنىڭ

سۈپەتلىشى: بىر توشۇغۇچى رايونىدا بىلەن ئۈچ سۈنئىي ھەمراھنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك قويۇپ بېرىلگەنلىكى ئېلىمىزنىڭ پەن- تېخنىكا ساھەسىدە، بۇلتۇر تىنچ ئوكياندىكى بەلگىلەنگەن دېڭىز رايونىغا توشۇغۇچى رايونىدا قويۇپ بېرىلگەن- گەندىن كېيىن قازىنىلغان يەنە بىر يېڭى مۇۋەپپەقىيەت بولدى.

بەلگىلەنگەن مۇھىت <تېيا> سەھنىدە پېرسوناژلارغا يارىتىپ بېرىلگەن مۇھىت ۋە شارائىت كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

بەلگىلەنگەن ھەرىكەت <تەن> گىمناستىكا، چامباشچىلىق، سۇغا سەكرەش، فىگۇرا چىقىرىپ مۇز تېيىلىش قاتارلىق مۇسابىقىلارغا قاتناشقان تەنھەرىكەتچىلەر ئورۇندايدىغان بىر يۈرۈش ياكى ئايرىم ھەرىكەتلەر. بەلگىلەنگەن ھەرىكەتلەرنى مۇسابىقىگە ئۆتكۈزگۈچى ئورۇن تۈزۈپ بېكىتىدۇ ياكى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

بەلگىلەنمەك «بەلگىلەمەك» پېتىلىنىڭ مەج-

ھۇل دەرىجىسى: ئورمان باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش ئۈچۈن، ئورمان ئاسرىغۇچىلارنى سىرتقا ئەمگەككە ئەۋەتمەسلىك، ئۇلارغا ئوزۇقلۇق يېرىلا بېرىپ، مەسئۇلىيەت ئېتىزى بەرمەسلىك بەلگىلەندى.

بەلگىلىك سۈپ ① بەلگىسى، نىشانى بار؛

بەلگە قويۇلغان، بەلگە- نىشان سېلىنغان؛ بەنجاڭ ئالدىراپ كېتىپ قالدى، بىر چاغدا ئۇ كىرىپت بەلگىلىك سومكا كۆتۈرگەن بىر ئەسكەرنى باشلاپ كەلدى. ئۇ ئەسكەر قولۇمنى يېشىپ قايتىدىن تاڭدى ۋە دورا بەردى. ② مەلۇم، مۇئەييەن، ئېنىق، بەلگىلىك مۇددەتتە، بەلگىلىك ۋاقىتتا؛ مەن كۆپرەك ئالتۇن- كۈمۈش ئالغاج بېرىپ، شەھەرگە يوشۇرۇنۇپ، شىنىڭ

ئۆيىگە جايلىشاي، ھەزرەتلىرى دېيىشىپ قويغان بەلگىلىك سائەت ئىچىدە شەھەرگە تېگىش قىلسا. **بەلگىلەمەك** ئى. بىرەر ئىش ياكى مەلۇم مەسىلە ھەققىدە بىرەر ئورگان، تەشكىلات ۋە مەلۇم بىر يىغىن بامەسلىھەت قوبۇل قىلغان توختام، تۈزۈم، قارارلار ۋە ئۇنىڭ تېكىستى؛ ئاسم مۇرىسىنى چىقىرىپ قويدى ۋە: — قەغەزدىكى بەلگىلىمە بۇ يەردە ئاقمامدۇ؟ — دېدى نارازى قىياپەتتە.

بەلگىلەنمەك ① بىرەر شەرتلىك بەلگە،

ئىشارەت بىلەن ئىپادىلەنمەك: خىمىيىدە ھىدروگېن «H» بىلەن بەلگىلىنىدۇ. ② بىرەر خۇسۇسىيەت، ماھىيەتكە ئاساسەن مەلۇم يەكۈننى ئىپادىلەمەك: يازنىڭ كېلىشىنى باھار بەلگىلەيدۇ. * ئادەمنىڭ روھىي پەزىلىتىنى بەلگىلەيدىغان نەرسە ئۇنىڭ ھەرىكىتىنىڭ ئۆزى ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ مۇددىئاسى دېگەن بىر سۆز بار. ③ بىر قارارغا كەلمەك، قارار قىلماق: — بولدى، بولدى، ئادىلە، سەن گۈزەلئايىنى باشلاپ كېلىۋەر. كەچكى تاماق مەشەدە يېپىلىدۇ، شۇ كۈنىكى ئولتۇرۇشنىڭ مەزمۇنىنى بىز بەلگىلەيمىز، نېمىشقا دېسەڭ، بۇ ساھىبخاننىڭ ئىشى! — دېدى رەقب. ④ بىرەر مەقسەت ئۈچۈن تاللىماق، كۆرسىتىپ بەرمەك: ئابلىمىت ئەختەمگە داۋاملىق تەكرار قىلىش ئۈچۈن دەرسلىك كىتابتىن بىرنەچچە جايىلارنى بەلگىلەپ بېرىپ ئۆزى شەھەرگە كىرىپ كەتتى. ⑤ ئىشقا قويماق، تەيىنلىمەك: ئەركىن قەشقەر دارىلمۇئەللىمىنى پۈتكۈزگەندىن كېيىن تەقسىمات بويىچە يېڭىشەھەر ناھىيىسىدىكى ياندۇرما بازار باشلانغۇچ مەكتىپىگە ئوقۇتقۇچىلىققا بەلگىلەنگەن، شۇ جەرياندا مەمتىلى بىلەن تونۇشۇپ قالغانىدى...

بەلگىلەپ سېتىۋېلىش دۆلەت پىسىلانى،

خەلقنىڭ تۇرمۇشىغا مۇناسىۋەتلىك يېزا ئىگىلىك قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنى پىلان بەلگىلەپ بىر تۇتاش سېتىۋېلىشتا قوللىنىدىغان سىياسەت.

ھەرقايسى جايلىرىدا مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قاتارىدا ئومۇميۈزلۈك ئۆستۈرۈلمەكتە. بەلەش ئى. خېمىرىغا تۇخۇم، ئەبجەش ياغ، سودا، ئاق شىپكەر، سۈت قاتارلىقلارنى ئارىلاشتۇرۇپ دۇخوپكىدا پىشۇرۇلىدىغان بىر خىل يېمەكلىك.

بەلەش پوئىشكال <يېم> خېمىرنى بەلەش خېمىرىغا ئوخشاش يۇغۇرۇپ سالىدىغان پوئىشكال.

بەھەل ئى. ← **بەھەلچەك.**

بەھەلچەك ئى ① قول بارماقلىرىنىڭ ھەربىر ئۈگىسى، بېغىشى. ② قۇشلار، ئۇچار قاناتلارنىڭ چوڭ بارمىقى.

بەھەلدېرەك پ. قامچا سېپىنىڭ تۇتىدىغان يېرى، جايى: ئات ئۇستىدىكى ئادەم ئۆزىنى بىردە ئاتنىڭ ئۇ يېپىنىغا، بىردە بۇ يېپىنىغا تاشلايتتى. قامچىسىنىڭ بەھەلدېرنىڭنى چىشلەشۈپ-لىپ، ئاتنىڭ يالىسىدىن چىك تۇتۇپ، يوغان ئۆتۈكلىرى بىلەن قارا غونانى كۈچەپ دېۋىتەتتى.

بەن (بەنى) ئى [خەن] <ھەرب> پەيدىن كىچىك بولغان ھەربىي بۆلۈنمە؛ تەشكىل: بىر بەن ئەسكەر. بىر بەن ئادەم. * قادىر بىر بەن ئەسكەرنى باشلاپ يولغا چىقتى.

بەنچاڭ ئى <ھەرب> پەيدىن كىچىك بولغان ھەربىي بۆلۈنمىنىڭ باشلىقى، يېتەكچىسى: تۇرسۇن ھەربىي سەپكە كىرىپ، ئۇزاق ئۆتمەيلا مەلۇم قىسىم ئىككىنچى پەي ئۈچىنچى بەننىڭ بەنچىسى يولدى.

بەنچاڭلىق «بەنچاڭ» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: تۇرسۇن بەنچاڭلىق خىزمەتتىكى ياخشى ئىشلەپ مۇكاپاتلاندى.

بەند I [پ] ① ئى. بېكىتىلگەن، مىخلانغان جاي: چىن ئاشىقلار چاقار قەپەس بەندىنى، ئىشەنگەن ئەي قەمەر شاھ دەردىڭ تۈگەيدۇ. ② ئى. باغلاق، سولاق، تۈگۈن، تۇزاق،

بەلۋات ئى [ئە] <بوت> دۇب دەرىخىنىڭ مېۋىسى، ئۇزۇن ۋە يۇمىلاق كېلىدۇ، تەركى-بىدە كراخمال ۋە ئاز مىقداردا تانىس بار؛ پوستىدىن يارىيەلىم ئېلىشقا بولىدۇ؛ ئۇرۇقى دورا قىلىنىدۇ، ئۇرۇقنىڭ ئۈچەينى قورۇپ ئىچ سۈرۈشنى توختىتىش رولى بار.

بەللى ئى [پ] ① ماختاش، ماقۇللاش، مەدھىيە، ئالغىشنى بىلدۈرىدۇ؛ دىلشاتىنىڭ دادىسى كۈلۈپ تۇرۇپ: — بەللى، شۇنداق قىل ئوغلۇم! بۈگۈندىن باشلاپ بۇلار سېنىڭ ئەسكەر-لىرىڭ بولسۇن، سەن ئۇلارنىڭ كوماندىرى بول، قانداق؟ — دېدى. ② قوشۇلماسلىق، ياقىتۇرماسلىقنى بىلدۈرىدۇ: — ھوي شۇجى، سىزمۇ؟ كىم سىزنى بۇ يامغۇرلۇق كېچىدە بۇ يەرگە كېلىشكە ئۇندىدى. بەللى، بولماپتۇ ئىنىم، قايتىڭ، قايتىڭ، ئاۋۋال ساقىيىڭ، تەننىڭ سالامەتلىكى ھەممىدىن ئەۋزەل، — دېدى ۋېلەم ئاكا شۇجىغا.

بەللىك ئى ① شىمىنىڭ ئۈستى، بەلباغ بېكىتىلىدىغان قىسمى: شىمنىڭ بەللىكى. ② ئات-ئۇلاغلارغا توقۇلىدىغان ئېگەر، چوم، مۆلە قاتارلىقلارنىڭ ئىككى قېشىغا ئورۇنلاش-تۇرۇلغان ياپىلاق تۆمۈر.

بەللىچەك (توغرىسى: بەتلىمەك) ← بەتلىمەك.

بەلۋاغ (توغرىسى: بەلباغ) ← بەلباغ. **بەلۈگۈل ئى** <بوت> مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىمىلىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، ئۆزى پاكىر، يوپۇرمىقىنىڭ كۆپ قىسمى تۈۋىدىن ئۆسىدۇ، شەكلى قوشۇق ياكى تۇخۇمغا ئوخشايدۇ؛ گۈلى باشسىمان گۈل رېتىدە بولۇپ، غولىنىڭ ئۇچىدا تاق ئۆسىدۇ؛ تىلىسىمان گۈللىرى ئاق، ئاچ قىزىل، ياكى قىزىل رەڭلەردە؛ كانايىسىمان گۈللىرى سېرىق رەڭدە بولىدۇ؛ ئۇرۇقىنى تېرىپ كۆپەيتىشكە بولىدۇ؛ ئەسلى ماكانى ياۋروپا بولۇپ، ھازىر مەملىكىتىمىزنىڭ

قاپقان؛ پادىشاھ ئوردا مىرزىسىدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ دەرھال بالىنىڭ يۈز-كۆزىگە سۆيۈپتۇ، شۇ زامان: — بەند ۋە كىشەنلەرنى ئېلىۋېتىڭلار، — دەپ بۇيرۇپتۇ. * چۈنكى ئۇنىڭ ئەزايى، تەقى-تۇرقى بەجايى، ئوخشىغانىكەن تۈلكىگە، چۈشكەچكە بەند ئىلىكىگە. * يا بىر يامان دەردكە قالدى، ياكى ئۇنى بەندكە سالدى، يا زىندانغا سولاپ ئالدى، نە بولدى يارىم كەلمىدى. ③ ئى. ئەسىرلىك، تۇتقۇنلۇق ھالىتى: سەن ۋاپادار قېرىنداش بىلىسەڭ ئىدىڭ، مەن نېمە... مەن پۇت-قولۇم ئازادە بولغىنى بىلەن قەلبىم بەند قىلىنغان، كىشەنلەنگەن ئادەممەن... مېنىڭ سۆز قىلىشىم چەكلەنگەن، سۆز قىلماسلىققا قۇرئان تۇتۇپ قەسەم قىلغانمەن. * «مەھبۇس» قىلىپ «قۇل» دەپ بىلىپ قولغا ئالاتتى، كۈن كۆرۈنمەس زىندان ئارا بەند قىلاتتى. ④ سۈپ. بىرەر ئىش بىلەن مەشغۇل، بوش ئەمەس: ئابلىمىت يورۇقتا بولغىنى ئۇچۇن تالادىكى ئادەمنى دېرىزىدىن كۆرەلمەيتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ جىددىي ئىش بىلەن بەند ئىدى. * ئېگىز بوي، قارا ساقال، ئۇزۇن قاشلىرى كۆزلىرىنى يېپىپ تۇرغان بۇ ئادەم سودىغا قىزىقىمىغانلىقىنى باشقىلارغا سەزدۈرگۈسى كەلمىگەندەك، ئۆز خىيالى بىلەن بەند ئىدى. ⑤ ئى. بىرەر نەرسىگە بېرىلگەنلىك، مەپتۇنلۇق ياكى ئۇنىڭ تەسىرىگە ئېلىنغانلىق: ئامىنە ئىسكىرىپكىنى شۇنداق ياخشى چالدىكىن، كىشىنى ئاجايىپ مەپتۇن قىلىدىكەن، ئەمما تەسىرلىك ئىسكىرىپكا كۈيلىرى يەنىلا مېنى بەند قىلالىدى. * مەن قايتاي دەپ تۇرۇۋېدىم، ئانامنىڭ قەبرىسىگە ئانچە يىراق بولسىمىغان بىر قەبرە تەرەپتىن كېلىۋاتقان مۇڭلۇق يىغا ئاۋازى قۇلقىمنى بەند قىلدى. ⑥ سۈپ. باغلىنىلىغان، مۇپتىلا بولغان: ئەي جاپا دەستىدە سەرگەردان يىگىت، نەدىسەن، تۆھمەتكە بەند، قۇربان يىگىت؟

بېزىدا دېھقان، قوزغالىدى زىندانغا بەند بولغان تۇتقۇن. ② بىرەر ئىش-ھەرىكەت بىلەن شۇغۇللانماق؛ تۇتۇش قىلماق، كىرىشمەك: سايمىم ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن بىرھازا گۈللۈكنى پەرۋىش قىلىش بىلەن بەند بولاتتى. ③ بىرەر ئىش ۋە نەرسىگە بېرىلىپ كەتمەك: مەپتۇن بولماق: پەرىشانلىق ئىچىدە ھەر خىل خىياللار بىلەن بەند بولۇپ، سۈكۈت ئىچىدە ئول-تۇرغان ئالماس ئاكا بىلەن مەلىكە ھەدە تۇيۇقسىز جىرىڭلىغان تېلېفون ئاۋازىنى ئاڭلاپ چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ④ توسۇلماق: بىر مەھەل قاغا قاقاقلاپ، بولدى بۇلبۇل ئاغزى بەند، كىم «ھەققەت» دېسە، قىلىدى ئىت تالاپ جۈلجۈل يەنە.

بەند قىلماق ① باغلىماق، بېكىتىمەك: چۈنكى ئاتام بۇ ئۇسۇل بىلەن مېنىڭ كۆڭلۈمنى ئۇنىڭغا بەند قىلىپ قويدى. * — تۇرمىشىڭ راست بولسا گەر، — دەپتۇ بوۋاي، — ئاڭغۇچە سېنى تېرەككە بەند قىلاي. ② سولماق، تۇتۇپ تۇرماق: ئايىلار ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇ قىزنى قورۇغا كىرگەن خوتۇنلاردىنمۇ قاچۇرىدىغان بولۇپتۇ، ئاخىرى بېرىپ، ئۇنى قورۇنىڭ ئەڭ ئىچكىرىسىدىكى بىر ئۆيگە بەند قىلىپتۇ. * دەيدۇ لايىچى: «يولۇقما، بەگباش ئاتىلىق مەرەزگە...» قۇشمدىم مەن بىر ئۇمۇر بەند قىلىنغان قەپەسكە؟ ③ توسۇلماق، توختىتىلماق: بىراق ئۇنداق ھەسىرەتنى بەند قىلىپ قويۇش، يوشۇرۇش مۇمكىن ئەمەس. * قەلبىم ئوت، كۆزۈم ئوت، مۇزلىماس تېنىم، بەند قىلىپ تۇرىسىمۇ دەھشەت زىمىستان. ④ ئۆزىگە تارتىماق، قاراتماق، مەپتۇن قىلماق: ۋەھىمىلىك شاۋ-شۇۋ ئەتراپىنى قاپلىدى، سېھىرلىك دەريا ئانا قەلبىنى يەنە ئۆزىگە بەند قىلىۋالدى. * يازلار ئۆتتى باغدا بۇلبۇل خەندىن ئۇرۇپ، ئېتىز-قىرلار گۈل-چېچەككە شۇنچە تولۇپ، ئىش-قايىنىمى بەند قىلدى قىز-يىگىتنى، شاد ناخشىدىن ھەممە جايدا بەزمە قۇرۇپ.

بەند II ئى [پ] ① <ئەد> ① قاپىيە، رىتىم

بەند بولماق ① سولانماق، بېكىتىلمەك: قاراڭغۇ خاڭلاردىن قوزغالىدى ئىشچى، شىددەتلىك بوراندەك كۆتۈرۈپ دولقۇن، شەھەردە ھۈنەرۋەن

ۋە مەزمۇن جەھەتتىن ئۆزئارا باغلانغان شېئىرنى پارچە: بىر بەند شېئىر. ② <مۇز> مۇزىكا ئەسىرى ياكى ئۇلارنىڭ مەلۇم بىر قىسمى.

بەندە ئى [پ] ① <دىن> دىنىي ئېتىقاد بويىچە خۇداغا ئىشەنگەن ۋە ئۆز ئىختىيارى ھەم تەقدىرى خۇدانىڭ ئىلكىدە بولغان ئادەم، خۇدانىڭ قۇلى: — ئاغىنىلەر، خۇدايىم بەندەمنى كەچ قويسام قويايمەن، ئاچ قويماسمەن دەپتىكەن، قانداقلا بولمىسۇن قونالغۇغا كېلىۋالدۇق. ئەمدى تاماق يەپ ئارام ئالايلى، — دېدى ئەتىرەت باشلىقى سايىم. ② (جانلىقلارغا نىسبەتەن) ئادەم، كىشى: — ئۈنۈمۈ بىلىمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم، — بەختلىك بەندە ئىكەنسەن، قازىنىڭ ئالدىدا يالغان گۇۋاھلىق بېرىشتىن ئۆلۈپ قۇتۇل- دۇڭ دەيمەن، خالاس. * ئۆستەڭ بويىدا نەمدە، راۋاب چالىمەن غەمدە، ئىزدىمەڭلار، سورىماڭلار، مەن دەردى تولا بەندە. ③ كۆچمە. پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن نەرسىگە، كىشىگە بېرىلگەن، ئۇنىڭ قۇلى، شەيئەسى بولغان كىشى ھەققىدە: كىتاب بەندىسى. * ئەرزىم ئىشت يۈسۈپ ئاغا، غەم — قايغۇدا دىلىم مېنىڭ. بەندە بولۇپ قىزىل باشقا، قالدى داغدا مېنىڭ دىلىم.

بەندەر ئى [پ] ① سودا بازارلىرىدىكى كوچىلارنىڭ كېسىشكەن دوقمۇشى: توپ مال سودىگىرى مەتقۇۋانباي تۆت كۈچىنىڭ بەندىدە- دىكى پىششىق خىشلىق، كۆتۈرۈپ سېلىنغان، ئالدىغا ئاق رەختتىن سايىۋەن تۇتقان ئەينەكلىك چوڭ دۇكاندا — پۈكەي ئۈستىگە چەينەك، پىيالە قويغان ھالدا يۆلەنچۈكى بار ئورۇندۇقتا كېرىلىپ ئولتۇرۇپ قىزىق سودا قىلىۋاتاتتى. ② يول ئۈستى- دىكى ئاچال ۋە قونالغۇ ئورۇنلاشقان جاي: ئۇلار پاراڭلىشىپ، ئاچا يولىنىڭ بەندىرىگە كەلگەندە توختاخۇن: — ئوغلۇم، سەن كېتىۋەر- گىن، مەن كۆكقۇم كەنتىگە باراي. يېزا باشلىقى ئۈچ كۈن بولدى، شۇ يەردە، بۈگۈن كەچتە كەنت يىغىنى ئېچىپ كەنت باشلىقى سايلىماقچى،

بىز شۇ يەردە ئۇچرىشىدىغان بولغان، — دېدى. **بەندەرگاھ** ئى [پ] ① كوچا- رەستىلەردىكى سودا- تىجارەت ئورۇنلىرى. ② يول ئۈستى- دىكى ئۆتەڭ- قونالغۇلار جايلاشقان ئاچال: پادىشاھقا: — ئى پادىشاھى ئالەم، بىزلەر بەش يۈز سودىگەردۇرمىز، بەندەرگاھقا چۈشتۇق، بەش يۈز سودىگەرنىڭ چوڭدۇرمەن، ئەنلىككە ماللىرىمىزنى كۆرۈپ بېجىنى ئالدۇرسىڭىز، — دەپ يانماققا ئىختىيار قىلدى سودىگەر.

بەندىچىلىك ئى ① بەندىلەر قىلىشقا تېگىشلىك مەجبۇرىيەت، ئىش- ھەرىكەت: رۇستەم باغقا چۈشەيمۇ، چۈشمەيمۇ دەپ ئارىسالدى بولۇپ تۇرغاندا، بىردىنلا ئايۋاننىڭ ئىشىكى ئېچىلىپ سەيدىن قارىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى: — كىشىنىڭ ھەققىدىن، يامان ئىشتىن پەرز قىلىپ، خۇداغا ھالاللىق بىلەن ئاتىشى يىل بەندىچىلىك قىلىدۇ. ② ئىقتىدارسىزلىق، موھتاجلىق: — پېقىر بەندىچىلىكتە ئۆزلىرىنىڭ ھۇزۇرىغا ئۇقۇشماي كىرىپ قېلىپتىمەن، رەھىم قىلىسلا، — دېدى ئوتۇنچى بوۋاي پادىشاھقا ئېگىلىپ تازىم بىلەن.

بەندىچىلىك قىلماق ① قۇللۇق قىلماق. ② قازا تاپماق: ۋاپات بولماق: موماي كۆزىگە غەللىدە ياش ئېلىپ: — خۇداغا شۈكۈر، مۇشۇنە چىلىك تۇردۇم، رەھمەتلىك، خۇداغا بەندىچىلىك قىلدى، — دېدى سۆزىنى داۋام قىلىپ. ③ ئىقتىدار- سىزلىق، ئاچىزلىق ۋە موھتاجلىقنى ئىپادىلەپ قويماق.

بەندىك ئى [خەن] ئورۇندۇق: ئايۋاننىڭ تام تەرىپىگە ياغاچتىن ياسالغان كەڭ بەندىك قويۇلغانىدى.

بەنزە ئى [خەن] مەلۇم بىر ۋەزىپىنى ئورۇن- داش ئۈچۈن قۇرۇلغان تەشكىل: رەھبەرلىك بەنزە. * كارخانىلارنىڭ رەھبەرلىك بەنزىسىنى سەپلەش ۋە رەھبەرلىك تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىشنى نۇقتىلىق ياخشى تۇتۇش لازىم.

بەنشىرە ئى. گۆشىنى ئۇششاق چاناپ، كۆك

ئارىلاشتۇرۇپ قىيىما قىلىپ، جىلتە قىلىنغان خېمىردىن تۈگۈپ ياسىلىدىغان بىر خىل تاماق.

بەھر I ئى [ئە] ① دېگىز، ئوكيان: سىرلىق سوئال ئىلكىدە مالچى باقىدۇ، يۈرىكىدە بىر دەريا مېھرى ئاقىدۇ. تەئەججۇپتە ياساپ ئۆركەش كۆڭۈل بەھرى، تەپەككۈرنىڭ ئاسىنىدا كېزەر ئەقلى. * كۆزۈم بىر نۇقتىغا قاراپ قېتىپ قالىدۇ، ۋۇجۇدۇم خىيال بەھرىگە پېتىپ قالىدۇ. ② كەڭلىك؛ ئوچۇقلىق، يورۇقلۇق: نۇرى جاھان بەھرىدە، مەلۇم مەنزىل قەھرىدە، قەبرىستاننىڭ كەينىدە، غېربانە مەلىدە.

بەھر مۇھىت ئۇلۇغ ئوكيان: «بار ئىكەنۇ يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەنۇ توق ئىكەن» زامانىنىڭ بېشىدا، بەھر مۇھىت قېشىدا.

بەھر II ئى [ئە] <ئەد> ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى ئارزۇ ۋەزىنىنىڭ ھەر بىر تۈرى.

بەھەيۋەت سۈپ [پ-ئە] ① ناھايىتى كاتتا، زور، چوڭ: مەن ئاڭا ئېڭىشىم تۇتتۇم قولىدىن، يېنىمغا ياندا تىتىم، چوققىغا يەتتىم. بەھەيۋەت مۇنار بار ئىدى بۇنىدا، ئۇھ دېدىم، يۈلىنىپ بىر نەپەس ئالدىم. * شۇنچە زور تاغنىڭ بەھەيۋەت قامىتى، قىپقىزىل يالقۇن سۈپەتلىك تاشلىرى. كۆچمەن بۇلۇتلار كۆكسىگە، كۆك تىرەپ تۇرماقتا مەغرۇر باشلىرى. * مەن ئاڭا ئېڭىشىم تۇتتۇم قولىدىن، يېنىمغا ياندا تىتىم، چوققىغا يەتتىم، بەھەيۋەت دۇمباقلار، تاغلاردەك ئېغىر قاپ، نە قىلسا كۆزىدىن كەتمەس ئىدى ھېچ. ② ھەيۋەتلىك، ھەيۋىتى قالىتس، ۋەھد-جىلىك: ئۇ ئالتىنچى كۈنىنىڭ ئاخىرىغىچە ئادەتتىكى بەھەيۋەت قەيسەرلىكى بىلەن چىداپ كەلدى. كېيىن غۇرۇرى ئاستا-ئاستا سۇنۇشقا يۈزلەندى.

بەھرە ئى [پ] ① پايدا، مەنپەئەت، نەپ: تۇراپ شۇجى ئۆز قەلبىنى ئەنە شۇ ئايدەك يورۇق ھېسابلىسىمۇ، لېكىن خەلققە تېخى ئاشۇ ئايدەك بەھرە بېرەلمىگەنلىكى ئۈچۈنلا مەيۈسلەنەتتى. ② لەززەت، مەززە، ھۇزۇر:

بىر مەھەل زەپمۇ سۆيۈندۈردى مېنى، ۋەسلىك خويىمۇ شېرىن بەھرە بىلەن. * ئايلىنىپمەن رەستىلەرنى ھارغىنىمنى بىلىمدىم، ئەل يۈرۈپتۇ، يۇرت ئۇزۇپتۇ مەمۇرچىلىق بەھرىدە.

بەھرە ئالماق — بەھرىلەنمەك: سوتسىيالىزمىدىن بەھرە ئالغان خەلق ئەلۋەتتە كاپىتالىزم يولىغا مېڭىشنى خالىمايدۇ. * ئۇلار خەلقنىڭ ناخشا-قوشاق بېيىتلىرىنى، ھېكايە-چۆچەكلىرىنى قىزىقىپ ئاڭلايدىغان، ئۇنىڭدىن بەھرە ئالىدىغان بولۇپ قالدى.

بەھرە بەرەسەك پايدا، مەنپەئەت، نەپ يەتكۈزمەك: بېرەر چوقۇم ۋىجدانلىق كىشى، ئەل-ۋەتەنگە تەردىن بەھرىنى. كۆڭۈللىرىنى قىلار شاد-خۇرام، ئادا قىلىپ بۇرچى، ئەھدىنى. **بەھرە ئېچىلماق** كۆڭلى ئېچىلماق، خۇشال-لانماق: ناخشا پەيزىدىن بەھرى ئېچىلغان ساپىر بىلەن يېزا باشلىقى مېنىڭ ئالدىمدا بىر ئاز تۇرغاندىن كېيىن، ناخشا-ئاۋا قاينىغان ئاياغدىكى چوڭ چېدىرنىڭ ئالدىغا كەلدى.

بەھرىسىز سۈپ ① پايدا، مەنپەئەت ئېلىش ئىمكانىيىتىدىن مەھرۇم بولغان: ھايات بېغىدا سەيىر ئەتكەندە مەن بىر گۈلنى ئەسلەيمەن، قىزىلگۈل خۇش پۇراق چاچقاندا بىر بۇلبۇلنى ئەسلەيمەن. چېپىش مەيدانىدا ئىلگىردە-لىگەن دۈلدۈلنى ئەسلەيمەن، باھاردىن بەھرىسىز كەتكەن چېۋەر ئوغۇلنى ئەسلەيمەن. ② پايدىسىز، مەنپەئەتسىز يوق: ئوغۇل-قىزلار باغۋەن بولسۇن ئەل ئۈچۈن، بۇ دەرخنى قالدۇرمىسۇن بەھرىسىز. * بىلەتتىم بۇرۇن نامىڭنى مايتاغ، ئەزەلدىن قاقاس، مۇڭلۇق جاي ئىدىڭ. نەپ بېرەلمەي ۋەتەن خەلقىمگە، بەھرىسىز ياتقان چۆللۈك ساي ئىدىڭ.

بەھرىلەندۈرمەك «بەھرىلەنمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: كۆكتە ئىمىر-چىمىر يۇلتۇزلار، پەستە ئېلېكتىر چىراغلىرى ئۆزىگە خاس نۇرىدىن يولۇچىلارنى بەھرىلەندۈرۈپ تۇراتتى.

بەھرىلەنمەك پ ① پايدا، مەنپەئەت،

نەپكە ئىگە بولماق؛ پايدا، نەپ، مەنپەئەت كۆرمەك؛ پايدىلانماق؛ بەھرىمەن بولماق؛ تەر - ئۇنچىدىن بەھرىلىنىپ مېۋىسىگە شېرىن تەم، گۈللىرىگە پۇراق ئالغان بەشكېرەمنىڭ بېغى ئۇ. دېھقان قەلبى تولۇپ پەۋەس خۇشاللىققا، راسا ئىشلەپ خۇشال - خۇرام قەنت چىشلەشنىڭ چىغى بۇ. ② لەززەت ئالماق؛ مەززە، ھەۋزۇر قىلماق؛ ئۇ كۈنلەردىن بىر كۈنى بېغىنى ئارىلاپ، ئۇنىڭ گۈزەل مەنزىرىلىرىدىن بەھرىلىنىپ سەيلە قىلىپتۇ ۋە ھارغاندىن كېيىن، باغىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئەتراپى رەڭمۇرەڭ گۈللەر بىلەن قاپلانغان باراڭدا دەم ئېلىپ يېتىپتۇ.

بەھرىمەنلىك سۈپ. بەھرە ئالغان، بەھرىلەنگەن؛ نېسىپ ئەتكەچ ۋىسالىڭنى، بويۇڭدىن بەھرىمەن بولدۇم، گۈلىستاندىكى بۇلبۇلدىك قاندىلەر ئەمدى ئارمانم.

بەھرىمەن سۈپ. [پ] بەھرە ئالغان، بەھرە ئالغۇچى؛ قەدىمدىن پەقەت قۇشلارلا بۇ يەردىن نەپ ئېلىپ كەلگەن ئەمەسمىدى! مانا بۈگۈن بولسا بۇ يەردىن خەلق گۈڭشېسىنىڭ ئەزالىرى بەھرىمەن. * - يەرلىك مەھسۇلاتلارغا تولۇق ئېغىز تەڭگۈزۈڭلار، - دېدى دادۇي شۇجىسى ئاشىخانا تەرەپىنى شەرەت قىلىپ: - ۋەكىللەر سىلەرنىڭ كۆپ خىل ئىگىلىكتىن بەھرىمەن ئىكەنلىكىڭلارنى كۆرۈپ قايىل بولسۇن.

بەھرىمەن بولماق — بەھرىلەنمەك: تارىختا جايلار، ئوبلاستلار ۋە باشقىلار قوشما شىتات تۈزۈمىدىكى جۇمھۇرىيەتتىن ئەمەس، بەلكى مەركەزلەشتۈرۈش تۈزۈمىدىكى جۇمھۇرىيەتتە ئىرىكىنلىكتىن ئەڭ كۆپ بەھرىمەن بولالدى.

بەھرىمەن قىلماق پايدا يەتكۈزمەك، نەپ بەرمەك، مەنپەئەتدار قىلماق: ھۆكۈمەت بىزنىمۇ شۇلار قاتارىدا ساناپ، ئاشۇ پۇلدىن بەھرىمەن قىلىپ كېلىۋاتىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن قانچە رەھىمەت ئېيتساق ئەرزىيدۇ.

بەھرىمەنلىك «بەھرىمەن» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: دەپ ئۆزۈمنى ئەل سۆيەر ئەل سۆيگەننى بىلمەسم، چىن سۆيۈشتىن بەھرىمەنلىك

نەدە ئىمكاندۇر ماڭا؟

بەھرىمەن سۈپ [پ] يېزىت. — بەھرىمەن: جامالىدىن ئاي بەھرىمەن ئىدى، قېشىغا قەلەم ھەم سەپەر ئىدى.

بەھرىمەن ئى [پ] <بوت> بەھرىمەن ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ساپان غوللۇق ئۆسۈملۈك، غولى يۇقىرى قىسمىدىن شاخ - لايدۇ، بىر تەرەپكە قىيپاش ھالەتتە ئۆسىدۇ؛ تىۋەن قىسمىدىكى يوپۇرماقلىرى تۇخۇم شەكلىدە ياكى سوقچاق بولۇپ، توپلىشىپ ئۆسىدۇ، غولىدىكى يوپۇرماقلىرى تەڭسىگە ئوخشايدۇ؛ گۈلى چەكىلىك كۈنلۈكسىمان گۈل رېتىدە بولۇپ، كۆكۈش سۆسۈن رەڭلىك بولىدۇ؛ پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنى دورا قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ قان توختىتىش، تۇرۇپ قالغان قاننى تارقىتىش رولى بار.

بەھۇزۇر رەۋ [پ + ئە] ① ھۇزۇرلىنىپ، راھەتلىنىپ، بىمالال: باتۇر دادىسى بىلەن بىللە، ئۇ كېچىچە دادىسى بىلەن بەھۇزۇر مۇڭدىشىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن ئۇ بەكمۇ خۇشال ئىدى. ② توسقۇنسىز، پەرۋا قىلماي، خاتىرجەم: بەھۇزۇر ئوينىماق. * ئابدۇلانىڭ كۈلكىسى شۇنچىلىك بەھۇزۇر ئىدىكى، مېنىڭ نەزىرىمدە پەقەت ئۆزىگە ئىشەنگەن ئادەملەرلا ئاشۇنداق كۈلەيتتى.

بەۋا رەۋ [پ] مۇۋاپىق، لايىق، تەڭ: — دەھشەت، — دېدى ئوسمان تاران ئېغىز تەشۋىش ئىچىدە، — بىز بۇ تەرەپكە چاپقاندا، ئەھۋال چاتاقلاشقان، بۇ چاغقا ئۇ يەردە قىيامەت قايم بولغاندۇ، لەپمۇلەپ تولغان سۇغا نېمە بەۋا كېلىدۇ.

بەۋا كەلمەك مۇۋاپىق كەلمەك، لايىق كەلمەك، تەڭ كەلمەك: — شۇنداق، تاغلار داۋالغۇسا، دەريالار غەزەپكە كەلسە، مەن - مەن دېگەنلەرمۇ بەۋا كېلەلمەيدۇ، — دېدى ئارىسلان ئۆزىگە - ئۆزى. ئۇ ئۆستەڭ سۈيى بىلەن مۇنداق

ئىشىغا قاتنىشىدۇ.

بەيگە ئى ① ئات چاپتۇرۇش مۇسابىقىسى: سادىق روزى شۇ تاپتا گۇگشىدىكى نۇرغۇن كادىر ۋە ئەزالارنىڭ بەيگە چۈشۈشكە تەييارلانغان ئاتلاردەك تېپىپچەكلەپ تۇرغانلىقىنى ئويلاپ خۇشاللىق بىلەن كۈلۈمسىرىدى. ② كۆچمە. مۇسابىقە، بەسلىشىش: كېلىڭلار بەيگە دوستلار، سىنايلى جەڭدە غەيرەتنى، جاسارەتنى كۆرەك ئەيىلەپ تەشەككۈر مۇنبىرى كەلدى.

بەيگە ئالماق دىئال. بىرىنچى يولماق، ئۇزۇپ چىقماق.

بەيگە چۈشمەك پ ① چېپىشىش مۇسابىقىسىغا چۈشمەك: ئون نەچچە ئاتلىق بەيگە چۈشتى كىمنىڭ ئۇزۇپ چىقىشى ھازىرلا مەلۇم بولدى. ② كۆچمە. بىرەر ئىش-ھەرىكەتتە مۇسابىقىلەشمەك، بەس-لەشمەك: ئون يىللىق ئىچكى قالايمىقانچىلىق مەزگىلىدە بەزى كىشىلەر تەلۋىلىكتە، نادانلىقتا بەيگە چۈشكەندى. * داغ كەلتۈرمەي ئوقۇيمەن، گالىتۈكنىڭ شەنىگە. قېنى دوستلار يۈز ئۇچۇن، بىز چۈشەيلى بەيگە.

بەيگىلىك سۈپ. ئات بەيگىسى ئۆتكۈزۈشكە مۇۋاپىق كېلىدىغان، لايىق (مەيدان، جاي ھەققىدە): بىر بەيگىلىك بەرگە ئۈستەڭمۇ ئېلىنغانۇ، لېكىن ئۇنى ياۋا چوشقلار بىرلا كېچىدە تىلغاپ تىندۇرۇۋەتكەن. كەتكەن گۆڭ، چىققان چىقىم دېھقانلارنىڭ ئۈستىگە سېلىق بولۇپ چۈشۈۋەرگەن...

بەينە لەيلەل ئى [ئە] تارس. خەلقئارا، ئىنتېرناتسىئونال: شائىر ئات مەسچىتنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە، شۇنچان سەل پەسەيگەندەك بولدى. ئۇ قەدىمنى تېزلىتىپ، «بەينە لەيلەل كىتابخانىسى» ئالدىغا بېرىۋالدى-دە، كىتابخانىغا كىرىپ، چوغدەك قىزىرىپ كەتكەن چۈيۈن مەشكە بىرئاز قاقلىنىپ ئىسسىندى.

بەيئىتىپورلىق ئى <بوت> يوپۇرماق ۋە غوللىرى سېرىق ئۆسدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك، توپلىشىپ ئۆسىدۇ؛ سېرىق چېچەكلەيدۇ؛ مال

ئوبدان مۇڭداشقانلىقىدىن خېلى رازى بولغانغا ئوخشايتتى. ئۇ يەنىلا سۇنىڭ «ناخشىلىرى»نى ئاڭلاپ، كۆپۈك-كۈك سەكرەشلىرىگە قاراپ ئولتۇردى...

بەيغەت ئى [ئە] ← **بەيغەت قىلماق**. **بەيغەت قىلماق** بىراۋغا ئۆز ئەركىنى تاپشۇرماق، قول بېرىپ مۇرىت بولماق؛ توختامغا ماقۇل بولۇپ قول ئېلىشماق؛ بىرەر پادىشاھ ياكى ھۆكۈمەتنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭ تەۋەلىكىگە ئۆتسەك، ۋەدە بەرمەك: — مۇشۇ ئون كۈن ئىچىدە باج-خىراجنى تەييارلاپ، ئالدىڭلارغا چىقىپ بەيغەت قىلايلى، — دەپ ئەلچىنى ياندۇردى سودىگەر. * ئۇزۇلدى ئىختىيار تىزگىنى دەھشەت، يۈرەك قىلماس ئەقىلغە ئەمدى بەيغەت.

بەيتۈلماق ئى [ئە] يېزىت ① دۆلەت خەزىنىسى، خەزىنە: — ئەگەر توغرا ئوقۇپ بېرەلسەك، مېلىك ھالغا تايىن تاپىدۇ، باج-خىراج تۆلەپ يولۇڭغا كېتىۋېرسەن، ئەگەر توغرا ئوقۇپ بېرەلسەك، ئەللىك دەرىجە ئۇرۇپ، مېلىكى ھارامغا تايىن قىلىپ بەيتۈلماق ئالسىز، — دېدى قاراچىلار سودىگەرگە. ② دۆلەت ئىختىيارىغا ئۆتكەن مال-مۈلۈك ۋە شۇ خىل مال-مۈلۈكنى ساقلايدىغان مەخسۇس بىنا.

بەيزۇ ئى <ئىرىق> ← **بەيزۇلار**. **بەيزۇ قىلى** <تىل> بەيزۇ مىللىتى ئىشلىتىدىغان تىل. ئۇ خەن-زاڭ تىللىرى سىستېمىسى، زاڭ-مىيەن تىللىرى تۈركۈمى، يى تىللىرى تارمىقىغا كىرىدۇ.

بەيزۇلار ئى <ئىرىق> دۆلىتىمىزدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ بىرى، ئۇلار ئاساسەن يۈننەن ئەتراپىغا جايلاشقان.

بەيزى ئى <تارىخ> گۇگىنىڭ خان تەرىپىدىن گۇڭغا ئىزباسار قىلىپ بېكىتىلگەن ئەمەل ۋە شۇ بەيزىلىك ئەمەلگە تەيىنلەنگەن كىشى. ئۇ ۋاڭ بولغان مەزگىلدەردىمۇ ئوردا

يەنە كېسەل ھايۋانلارغا دائىم يېقىن تۇرىدىغان مالچىلارغىمۇ يۇقىدۇ. بۇ نام ئەنگىلىيىلىك دوختۇر داۋىد برۇتسى (David Bruce) نىڭ نامىغا بېرىلگەن.

بروم ئى [ر] <گربك> [خىم] مېتاللوئىد ئېلېمېنت، بەلگىسى Br (Bromium)، توق قوڭۇر رەڭدىكى تۈتۈنلۈك سۇيۇقلۇق؛ نەسىر قىلغۇچى ئۆتكۈر پۇراققا ئىگە؛ خىمىيىۋى خۇسۇسىيىتى بىرقەدەر ئاكتىپ بولۇپ، كۆپ ئېلېمېنتلار بىلەن بىۋاسىتە بىرىكەلەيدۇ؛ تېرىنى قاتتىق چىرىتىش رولىنى ئوينايدۇ؛ سانائەتتە بوياق ئىشلەپچىقىرىشتا قوللىنىلىدۇ؛ خىمىيىۋى بىرىكمىسى تىنچلاندۇرۇش دورىسى ياساشقا ئىشلىتىلىدۇ.

برونى ئى [ر] <ھەرب> ھەربىي پاراخوت ياكى برونيۇدكلارغا ئوق ئۆتمەسلىك ئۈچۈن سىرتىدىن قاپلىنىدىغان پولات ياكى باشقا قاتتىق مېتال.

برونى تېشەر ئوق <ھەرب> تانكا، برونې-ۋىكىلارنىمۇ تېشىپ ئۆتۈپ كېتىدىغان زەمبىرەك ئوقى.

برونيۇدك ئى [ر] ئۇرۇشلاردا ئىشلىتىلىدىغان ۋە سىرتى ئوق ئۆتمەيدىغان پولات تاختا بىلەن قاپلانغان ھەربىي ئاپتوموبىل ياكى پويىز؛ ئەنە گومىنداڭدىن ئولجا چۈشكەن بىر برونيۇدك ۋە ئىككى تانكىمۇ زەنجىر تاپاند-لىرىنى شاراقلىتىپ قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى توشۇماقتا.

برونيۇدك ئاپتوموبىل <ھەرب> پولات قاپقاق ۋە قورال ئورۇنلاشتۇرۇلغان بالونلۇق ئۇرۇش ئاپتوموبىلى.

برونيۇدك قىسىم <ھەرب> تانكا، برونې-ۋىك، ئۆزى يۈرەر زەمبىرەك ۋە توشۇش ئاپتوموبىلى قاتارلىقلارنى ئاساسىي قورال-جابدۇق قىلغان قىسىم.

بەك يەيدۇ.

بەيشى ئى [ئە] سېتىش.

بەيشى قىلماق ساتماق، سودا قىلماق؛ كېلىشمەك؛ بازار ئەھلى ھەممىسى بولدى جەمئىي، ئۇنىڭ باھاسىنى قىلماقچى بەيشى.

براخما ئى [سانس] <دىن> ھىندىلارنىڭ دىنىي چۈشەنچىسىدە بارلىقىنى ياراتقۇچى، تەڭرى، خۇدا.

براخمان ئى [سانس] <دىن> ① براخما دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچى. ② ھىندىستاندىكى براخما دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچى ئەڭ يۇقىرى بىر تەبىقە.

براخمانىزم ئى [سانس+ر] براخمان دىنى. **براخورا ئى** [ر] <مەت> كىچىك كىتاب، كىتابچە؛ رسالە.

براك سۇپ [ر] ئىشلەپچىقىرىشتا ئۆلچەمگە توشمىغان، يارامسىز؛ سۈپەتسىز؛ براك مال. * ئۇلار ئايلىنىپ قىلىنىۋاتقان ئىشلارنى، ئىشلىنىۋاتقان ماتېرىياللارنى كۆزدىن كەچۈردى. بۇ يەردە ئىشلىتىۋاتقان نەرسىلەرنىڭ تولىسى براك ماتېرىياللار ئىدى.

براكچى ئى. ئۆلچەمگە توشمايدىغان، يارامسىز مەھسۇلات ئىشلەپچىقارغۇچى ئىشچى.

براكلاشماق پ. يارامسىزلاشماق، كېرەك-سىزىلەشمەك، سۈپەتسىزلەشمەك.

براكلىق «براك» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

بروتسېلليوز ئى [ئىنگ] <زوتول> بىر خىل يۇقۇملۇق كېسەل، كېسەل قوزغاتقۇچىسى بروتسېلليوز تاياقچە باكتېرىيىسى. ئۇ ئۆچكە، كالا، قوي، چوشقا قاتارلىق ئۆي ھايۋان-لىرىنىڭ بالا تاشلاش كېسىلى بولۇپ، نەسىل-لىنىش ئەزالىرىنىڭ ياللۇغلىنىشى، بالا تاشلاش، تۇغماسلىق ۋە باشقا ئەزالارنىڭ ياللۇغلىنىشى قاتارلىق ئالامەتلىرى بىلەن ئىپادىلىنىدۇ؛ ئېغىز، جىنسىي يول ۋە تېرىدىكى زەخىمىلەر ئارقىلىق يۇقىدۇ. ئۇ

پايدىلىنىپ، سېرىق قەغەزگە ئورالغان يوغان بىر بوپىنى ئالدىدىكى كىشىگە ئۇزاتتى. ② كۆچمە. كۆڭۈلدىكى ئەندىشە، ھاجەتسىز غەم-غۇسسە؛ مەسلەن: ئىدىيىۋى يۈك. بوپا تاشلىماق پ. كۆڭۈلدىكى ئەندىشە-لەرنى، ئىدىيىۋى مەسلەلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ يەڭگىللەشمەك: بەزى يولداشلارنىڭ ھازىرغا قەدەر بوپا تاشلىغىنى يوق.

بوپىپوش سۈپ. پۈتۈنلەي بوش، ئەچىدە ھېچ نەرسە يوق، پۈتۈنلەي قۇرۇق: بوۋاي ئۆزىنى زەئىپ، قېرى ۋە بىرىنچى سوغۇق ئۇرۇپ كەتكەن خازانغا ئوخشاش ھېس قىلدى. ئەمدى ئويغاندى، ئەتراپى بوپىپوش ۋە قاپقاراڭغۇ ئىدى.

بوپىلاتقۇزماق «بوپىلىماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: — ئوغلۇم، ئەمدى بىز بۇ يەردە يەنە تۇرالمايمىز، سەن بېرىپ تىجارەت دۇكىنىدىكى گەزلىمە رەختلەرنى دەرھال بوپىلاتقۇزغىن، ئات-قېچىلارغا ئارتىشقا ئەپلىك بولسۇن! — دەپتۇ سودىگەر ئوغلغا.

بوپىلاتماق «بوپىلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: خوجاين خىزمەتچىسىگە كىيىم-كېچەك ۋە باشقا يۈكلىرىنى چوڭ-چوڭ قىلىپ بوپىلاتتى-دە، يولغا چىقىشقا تەييارلىنىشنى ئېيتتى.

بوپىلاشماق «بوپىلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئەمدى ئىش ئورنىدىن چوڭ چېدىرغا كېلىۋاتقان ئەزالار يىراقتىن كېلىۋاتقان تراكىتورنى كۆردى، كىمدۇ بىرى ئۆيگە قايتىدۇ-كەنمىز دەپ بولغۇچە ھەممىسى دۈركىرەپ يوتقان-كۆرىپلىرىنى بوپىلىشىپ، كۆتۈرۈشۈپ چىقىشتى.

بوپىلانماق «بوپىلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: — يولداش! ئاشۇ قىزىل قەغەزگە بوپىلانغان يۈك يىپلارنى ئېلىڭ! مەن كۆرۈپ باقاي، — دېدى خېرىدار پرىكازچىغا.

بوپىلىق سۈپ ① بوپا قىلىنغان، بوپىلانغان: كارۋانلارنىڭ قوڭغۇراق ئاۋازلىرىنىڭ يېقىنلىشىشىغا

بروئون ئى. ئەنگىلىيە بوتانىكا ئالىمى

روبېرت بروئون (Robert Brown).

بروئون ھەرىكىتى <فىز> مىكروسكوپتا تۇرغاندا، ئەتراپتىكى مولېكۇلىلارنىڭ ئۇرۇلۇشى بىلەن ئۈزلۈكسىز ھالدا تەرتىپسىز ھەرىكەت قىلىدۇ. زەررىچە قانچە كىچىك بولسا ھەرىكىتى شۇنچە ئېز بولىدۇ. ئەنگىلىيە بوتانىكا ئالىمى بروئون مىكروسكوپ ئارقىلىق بۇ خىل ھادىسىنى سەزگەچكە «بروئون ھەرىكىتى» دەپ ئاتالغان. **برىگادا** ئى [ر] كونا ① لۈي. ② ئەمگەك-نىڭ مۇئەييەن بىر تۈرىنى باشقۇرۇش ئۈچۈن قۇرۇلغان كوللېكتىپ: پاختىكارلىق بىرىگادىسى.

برىگادىر ئى [ر] كونا. ئىشلەپچىقىرىش بىرىگادىسىنىڭ باشلىقى.

بولىيانت ئى [ر] [فران] <گېئول> كېسىلىپ، تاراچلىنىپ، ھەر خىل شەكىلگە كەلتۈرۈلگەن؛ ئۈستىگە ھەل بېرىلگەن ئالماس.

بىلۈك ئى [ر] [ئىنگ] كونا ← **گۇرۇھ**.

بىلىنداۋ ئى [ر] [پ] <ھەرب> ئۇرۇش مەيدانى لىرىدا يەرنى قېزىپ تەييارلىغان ھەربىي ئىستېھكام ياكى گازارما. بۇ خىل ئىستېھكامنى تەييارلاشقا بېتون، لاي، ياغاچ قاتارلىق ماتېرىياللار ئىشلىتىلىدۇ؛ زەپەر ئاكا ئۆز بېشىدىن كەچۈرگەن ئاشۇ بوران-چاپقۇنلۇق يىللارنى-ئارغىماق مىنىپ، دۈشمەن بىلىنداۋلىرى ئۈستىدىن ئۇچۇپ ئۆتكەن قىران ياشلىق چاغلارنى سېغىنىش بىلەن ئەسكە ئالدى.

بوپا ئى ① رەخت، قەغەز قاتارلىق نەرسىلەرگە ئوراپ، تېگىلغان، چىكىلگەن تۈگۈنچە، يۈك: ئايىمخانىنىڭ ئېسىگە خېلى يىللاردىن بېرى ئوراپ، ساقلاپ يۈرگەن بوپىسى كەلدى-دە، بوپىسىنى ئاخشۇرۇشقا باشلىدى. * رەخت ساتقۇچى سول تەرەپتىكى شېرىكىنىڭ خېرىدارلار بىلەن سودا قىلىۋاتقان ۋاقتىدىن

بوداق — بورا

بولۇپ، يېشىل قوڭۇر رەڭدە، كرىستال ھالەتتىكىلىرى ناھايىتى قاتتىق بولۇپ، پارقىراق كېلىدۇ. بور نېپىتروئىد سۇمۇرىدۇ، شۇڭا يادرو رېئاكسىيىسىدە كونترول قىلغۇچى كالتەك قىلىنىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە قېتىشما، راکېتا يېقىلغۇسى ۋە فارفور ئېمالى تەييارلاشتا ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشقا بولىدۇ.

بور II ئى ① <گېئول> ① كالتسى كاربوناتنىڭ يەنى ھاكتاشنىڭ ئاق ۋە يۇمشاق بىر تۈرى. ② ھاكتاشنىڭ ئاق ۋە يۇمشاق تۈرىدىن ياسىلىدىغان ھەمدە دوسكىغا خەت يېزىشتا ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل بۇيۇم.

بور دەۋرى <گېئول> ئوتتۇرا ھايات ئىرا-سىنىڭ ئۈچىنچى دەۋرى، تەخمىنەن 60 مىليون يىلغا سوزۇلغان. بۇ دەۋردە تاغ ھاسىل بولۇش ھەرىكىتى ناھايىتى تېز بولغان؛ بور جىنىسلىرى ئىنتايىن قېلىن بولغان يەر قاتلاملىرىنى شەكىللەندۈرگەن؛ ھايۋاناتتىن دىنازاۋرلار بەك تەرەققىي قىلغان بولۇپ، ئاخىرقى مەزگىلگە كەلگەندە تەدرىجىي يوقالغان، بېلىق ۋە قۇش تىپىدىكى ھايۋانلارمۇ زور دەرىجىدە تەرەققىي قىلغان، سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلار كۆرۈلۈشكە باشلىغان؛ ئۆسۈملۈكلەردىن گۈللۈك ئۆسۈملۈكلەر ناھايىتى تەرەققىي قىلغان، ئىسسىق بەلباغ ئۆسۈملۈكلىرى ۋە كەڭ يوپۇرماقلىق دەرىخىلەرمۇ كۆرۈلۈشكە باشلىغان.

بور سىستېمىسى <گېئول> ئوتتۇرا ھايات گۇرۇپپىسىنىڭ ئۈچىنچى سىستېمىسى. ئۇ بور دەۋرىدە شەكىللەنگەن يەر قاتلاملىرىنى كۆرسىتىدۇ.

بورا ئى. ئاقلاپ يېرىلغان قومۇش ياكى چىغدىن توقۇلغان بىسات؛ قىرلىرى تىتىلىپ كەتكەن بورا ئۈستىدە چوڭقۇر خىيالغا چۆمگەن

دەرىجىسى: قوينى قۇچاقلاپ كۆتۈرۈشكەن ئىككى قاسساپ ئوتتۇز بەش كىلوگرام كەلگۈدەك دەپ بوداشتى.

بوداق ئى. بىرەر نەرسىنىڭ مىقدارى، ھالىتى توغرىسىدا قىلىنغان مۆلچەر، پەرەز؛ بوداق بوداققا كەلمەك.

بوداق بوداققا كەلمەك مۆلچەرلەنگەن ئىش ۋە نەرسە شۇ مۆلچەر بويىچە چىققاق؛ بۇ ئىشنى بەك ئاددىي چاغلىماك؛ چۇڭچىڭدا بىرەر ئىشنى ئوڭۇشلۇق ۋۇجۇدقا چىقىرىش ئانچىلا ئوڭاي ئەمەس. جاھاندا بۇنداق بوداق بوداققا كەلمەيدىغان ئىش كۆپ.

بودالماق «بودىماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئۆيىمىزنىڭ ئارقىسىدىكى كىچىك مېۋىلىك باغ بوغالتىرنىڭ قەدەملەپ كۆرۈشچە بەش پۇك بودالغانىدى، ئەمما بۇ قېتىم گۈك سالغاندا تۆت پۇك ئالتە لى چىقتى.

بودەك I ئى. ئالتۇن، كۈمۈش، تۇچ، مىسلارنى شار شەكلىگە كەلتۈرىدىغان قېلىپ.

بودەك II سۈپ. تولغان، تولۇق ئەت ئالغان؛ بودەك ئۈجمە. * — نېمە ئۈچۈن تىللىدى، نېمىدەپ؟ — ئاق ئۈجمىنىڭ بودىكى دەپ!

بودەكشىمەك پ. تولۇق ئەت ئالماق، تولماق؛ سۇ ۋاقتىدا كىرگەچكە بۇغداي دانلىرى بودەكشىكە باشلىدى.

بودىماق I پ. بىرەر نەرسىنىڭ مىقدارى، ھالىتىنى ئۆزىچە پەرەز قىلماق، مۆلچەرلە-مەك، قىياس قىلماق؛ ئالدىنقى كۈنى غەيرەت سايلىققا چۈشۈپ، كۆچەتزارنى كۆزدىن كەچۈردى، ئۆزىچە ھەربىر تۈپ كۆچەتنىڭ نەرخىنى قورسىقىدا بوداپ چىقتى. * بوۋاي يىكلىرىنىڭ نەرخىنى قايتا بوداپ كۆرۈپ پىسىڭىدە كۈلدى.

بودىماق II (توغرىسى: بوردىماق) ← بوردىماق.

بور I ئى [رلات] <خىم> مېتاللوئىد تېلې-مېنت، بەلگىسى B (Borum)، كرىستال ئەمەسلىرى يۇمشاق ۋە پاراشوكسىمان

بىر ئادەم ئولتۇراتتى.

بورا توقۇماق ئاقلاپ تەييارلانغان قومۇش، چىخ تاللىرىنى بىر-بىرىنىڭ ئارىلىقىدىن ئۆتكۈزۈپ، كىرىشتۈرۈپ، توقۇلما ھالەتكە كەلتۈرمەك: — ئۇلارنىڭ تەننەرخى بەك ئەرزان دەيدىغۇ؟ — سۇلايمان ئالدىغا ئېتىنى دېۋىتى، — ئۇلار بىر بېغنى ئون بەش پۇڭدىن ئالدىكەنغۇ، ئۇنچىلا ئەرزان ساتقۇچە بورا توقۇيلى بولمىسا!

بورا قىمىياق <بوت> قىياق ئائىلىسىگە كىرىدىغان كۆپ يىالىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، سۇدا ئۆسىدۇ؛ غولى ئۈچ قىرلىق، يوپۇرمىقى ئىنچىكە ۋە ئۇزۇن، گۈلى يېشىل قوڭۇر رەڭدە؛ بورا توقۇشتا ئىشلىتىلىدۇ.

بورا ياندۇرماق توقۇلغان بورا مەلۇم ئۆلچەمگە يەتكەندىن كېيىن قومۇش تاللىرىنىڭ ئۈچلىرىنى ئېگىپ چاسلىماق.

بورات ئى [ر<لات] — بورات كىسلاتا.

بورات كىسلاتا <خىم> نىئورگانىك بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى H_2BO_3 ، ئاق رەڭلىك كرىستال؛ بېلىق قاسىرىقى شەكىلدە بولىدۇ؛ سۇدىكى ئېرىتمىسى ئاجىز كىسلاتالىق خۇسۇسىيەتكە ئىگە؛ ئەينەك ۋە فارفور قاتارلىقلارغا ئىشلىتىلىدۇ؛ دورىگەرلىكتە دېزىنفېكسىيەلىگۈچى ۋە چىرىشتىن ساقلىغۇچى دورا ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

بوران ئى ① توپا-چاڭ ئارىلاش چىققان شىددەتلىك شامال: گۈلەمبەر نېمە قىلارنى بىلىمەي تۇرغاندا، تۇيۇقسىز بوران چىقىپ، قۇيۇنلار ئۇچۇشقا باشلاپتۇ. * «شامالباغ» گۇڭشې-سىغا كەلگىنىگىمۇ بىر يىل بولاي دەپ قالدى. ماي ئېيىنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا تۇيۇقسىز بوران ئاپىتى يۈز بەرگەچكە، گۇڭشې پارتكومى قۇتقۇ-زۇش خىزمىتى ئىشلەش ئۈچۈن كادىرلارنى بىرقانچە نۇقتىلارغا ئەۋەتتى. ② كۆچمە. داغدۇغا

ۋە شىددەت بىلەن ئېلىپ بېرىلغان ھەرىكەت: — ھە، ھەيران قىلىۋاتامسىز؟ قانداق شامال بولاتتى، شامال ئەمەس، ئىنقىلاب بورىنى — دە! — دېدى رەيھان كامىغا.

بوران چېچىكى دىئال ← ماھىكاپ.

بوران چىقىماق ① توپا-چاڭ ئارىلاش شىددەتلىك شامال پەيدا بولماق، كۆتۈرۈلمەك: دورغا دېگەن بوراندا يول ماڭ-مايدۇ، — دېدى بوۋاي، — ئۇلار بوران چىقىسا بىرىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ ياتىدۇ. ② بىرەر ئىچىد-مائىي ھەرىكەت ئېلىپ بارغاندا تەھدىت سالىدىغان، ۋەھىمىلىك شىددەتلىك ھالەت پەيدا بولماق: ئاتالمىش «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دا «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ سىنىپىي قوشۇنى تازىلاش بورىنى چىقىپ تىنچ-ئىتتىپاق ۋەزىيەتكە ۋە خەلق ئىگىلىكىگە ئېغىر بۇزغۇنچىلىق سالىدى.

بوران-چاپقۇن ① يامغۇر ئارىلاش چىققان قاتتىق بوران: ئات-ئۇلاغلىرى چارچىغان، بوران-چاپقۇن، ھۆل-يېغىندا قالغان يولۇچىلارنى يۇمشاق ئورۇن، ئاش-ئوزۇق، ئۇسسۇلۇق بىلەن تەمىنلەشتىنمۇ ئۇلۇغراق ئىشۇ بارمىكىن؟ ② كۆچمە. ئىلگىرىلەش داۋامىدىكى ئېغىر توسقۇنلۇق، قاتتىق قىيىنچىلىق، ئوڭۇشسىزلىق: پەرھات دوستىغا سەمىمىي تەسەللى بېرىپ: — تۇرمۇش بىز مەكتەپتە ئويلىغانىدەك ئەمەس ئىكەن، بۇنىڭدىنمۇ قاتتىق بوران-چاپقۇنغا دۇچ كېلىشىمىز مۇمكىن، ئۆزىمىزنى يوقتىتىپ قويماق بولمايدۇ، — دېدى.

بوران-چاپقۇنلۇق بوران-چاپقۇنى بار، بوران-چاپقۇنغا تولغان: — جۇڭغار داللىرى بوران-چاپقۇنلۇق، بىرئاز قارىداپ قالغانىدەك كۆرۈنىسىز، — دېدى ئەخمەتجان قاسىم. * ئەمدى ئىنقىلابنىڭ بوران-چاپقۇنلۇق دەۋرى ئۆتۈپ كەتتى. يېڭى ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋەتلىرى بەرپا قىلىندى.

بوراندەك رەۋ. تېز، چاپسان، ئىتتىك: قاسىم قارىي ئايالىنىڭ كۆز ياشلىرىنى تۆكۈپ يالۋۇرۇشلىرى، نەسەھەت قىلىشلىرىغا قارىماي،

بورانقۇش — بورغۇل

سېمىز گۆش: — بۈگۈن تەمىنلەشنىڭ بورداق گۆشىگە ئۇچراپ قالدىڭمۇ، نېمە؟ ئەركىن بازارنىڭمۇيا؟ — دەپ سوراپ قالدى غەنىدىن دوستى ئەنۋەر.

بورداقماق «بورداقماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ يىل پىرىمدا ئىككى قوتان قوي ۋە بىر قوتان ئۆكۈز سېمىز بورداقماق.

بورداقماق «بورداقماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى.

بورداقماق پ. مەخسۇس بېقىپ سەمەرىتمەك: ئەبەندىمىنىڭ قوي بورداۋاتقانلىقىدىن خەۋەر تاپقان مەھەللە بايلىرىنىڭ بالىلىرى ئەپەندىمىنى ئالداپ قوينى يەۋىلىشنى مەسلىھەتلىشىپتۇ.

بورداقماق ئى [فران] — بورداقماق سۇيۇقلۇقى.

بورداقماق سۇيۇقلۇقى <دېھ> مىس سۇلفات، ھاك ۋە سۇ بىلەن ياسالغان دېھقانچىلىق دورىسى، زىرائەتلىرىگە پۈركەلگەندە بىر قەۋەت نېپىز پەردە شەكلىدە قېتىۋېلىپ كېسەل مىكروبلارنىڭ ئۆسۈملۈك تېنىگە كېرىشىنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ. بۇ دورا فرانسىيىنىڭ بورداق (Bordeaux) دېگەن يېرىدە بۇرۇن ئىشلىتىلگەنلىكى ئۈچۈن شۇ جاينىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

بورسۇق ئى <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان، تۈكلىرى ئومۇمەن كۈل رەڭ، قورساق بىلەن تۆت پۇتى قارا بولىدۇ، بېشىدا ئۈچ تال ئاق ئالسى بار؛ بارماق ئۇچىدا ئۇزۇن ۋە ئۆتكۈر تىرناقلىرى بولىدۇ، توپا كولاشقا ماھىر، تاغ باغرىلىرىدا كامار كولاپ ياشايدۇ، كېچىسى ھەرىكەت قىلىدۇ؛ مېيىنىڭ كۆيۈكى داۋالاشتىكى ئۈنۈمى ياخشى؛ «قاشقىغۇلاق» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

بورغۇل ① سۈپ. پاختەك تۈكى رەڭلىك (ئات ھەققىدە): بورغۇل ئاتقا مىنىپ ناتونۇش بىر ئادەم كېلىۋاتاتتى ② ئى. پاختەك تۈكى رەڭلىك ئات: ناسر ئات ئېغلىدىن ئېگەر.

دەرغەزەپ بىلەن ئۆيىدىن بوراندەك چىقتى — دە، ئۇدۇل ئابدۇقېيۇم كېسەرنىڭ ئۆيىگە ماڭدى.

بورانقۇش ئى [بوران+قۇش] <زوتول>

تېنى قارىلغاچقا ئوخشايدىغان، ئېغىزى ئىلمەك، قاناتلىرى قارا، پۇتىدا ئۇزۇش پەردىسى بار، تىرنىقى قارا، دائىم دېڭىز ئۈستىدە ئۇچۇپ يۈرۈپ بېلىق ۋە راك قاتارلىقلارنى يەيدىغان بىر خىل قۇش: ئالغا! ئالغا! ئالغا! بۈيۈك ئىقبالغا... يالقۇنلۇق سادادىن ئەۋرىسەر تاغ، تاش، يۈكسەككە ئىنتىلەر بورانقۇشىدەك، مۇرىگە مۇرە تىرەپ بارلىق ۋەتەنداش.

بورانلىق سۈپ ① بورىنى بار، بورانغا تولغان: مۇزەپپەر سۇزىنى تۈگىتىپلا چىقىپ كەتتى. ئۇ بىرپەستىلا يامغۇر ۋە بورانلىق تۇن قويندا غايىب بولدى. ② كۆچمە. كەسكىن، شىندەتلىك، كۈرەشكە تولغان: بورانلىق يىللارنىڭ شائىر لاجىنى، كۆكسىدىن چېچىپ قان، كېلەچەككە پارلاق ئۈمىدلىرىنى يېزىپ كەتتى.

بورداقماق «بورداقماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: باي ئۆزى بورداقتان ئىككى قوينىڭ بىرىنى قازىغا، يەنە بىرىنى يۇسۇپ بەگكە خۇپىيانە ھالدا ئاپىرىپ بېرىپ، تەلپىنى ئېيتقان بولسىمۇ ھېچبىر ئۈنۈمى بولمىدى.

بورداقماق «بورداقماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك

دەرىجىسى: بۇ يىل چارۋىچىلىق كەسىپى ئائىلىلىرى دۆلەتكە سېتىپ بېرىدىغان تاۋار چارۋىلارنى ئەستايىدىل مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن بورداشتى.

بورداق سۈپ. گۆش ئۈچۈن بېقىپ سەمەردە

ئىلىگەن؛ سېمىز: سۈپىنىڭ بىر چېتىگە كانار ئورنىتىلغان بولۇپ، بورداق قوينىڭ گۆشى ئېسىقلىق تۇرۇپتۇ. * ھە ئۇنى تۇتۇپ قېلىپتىمەن، ساتىدىغان ئىككى بورداق قوينى بار كادىر سىلىمۇ يا؟ نەچچىدىن كېلىشىكەن، قوينى ئەكىلىپ، ئاندىن پۇلغا قول سۇنسىلا يىگىت، جۇگۇسلا!

بورداق گۆش بورداق چارۋىنىڭ گۆشى؛

شەيتان، ئۇنىڭدىن روھى سىياھ بولدى. قومۇشنى كۆرمىدىڭلارمۇ، باش چىقاردى بورىيا بولدى.

بوز I سۇپ. كۆككە مايىل ئاق رەڭ؛ بوز ئات. بوز قوي. بوز ئېشەك. بوز كېپەك. * كۆر-گەزمىگە قويۇشقا يارسۇدەك بوز ئېشەكتىن بىرى ئۇزۇن قۇلاقلىرىنى دىڭ تۇتۇپ، بىزگە قاراپ تۇراتتى. * ئېتىم بوز ئات، ئېتىم بوز ئات يالڭىنى ئۇرات. بۈگۈن ئاخشام يار قېشىغا يەتكۈزگىن بوز ئات.

بوز ئالا ئاساسەن بوز تۈسى بىلەن ئاجرد-لىپ تۇرىدىغان ئالا؛ بوز ئالا تايىنى مىنىپ، ساي تۆۋەن قاچقان. دۈشمەن ئاتلىق قوغلاپ كەلسە بېشىنى چاپقان.

بوز تورغاي <زوتول> بىر خىل قۇش، پەيلىرى قىزغۇچ، قوڭۇر سەپكۈنلىرى بار، تۇمشۇقى كەچسەك ھەم ئۇچلۇق كېلىدۇ؛ قاننى چوڭ بولۇپ ئېگىز ئۇچىدۇ؛ يېقىملىق سايرايدۇ؛ ھاۋادىكى بوز تورغاي، سايرىمىساڭ نە بولغاي، بۇ چۆللەردە جېنىمنى قىيىنمىساڭ نە بولغاي.

بوز توشقان <زوتول> تۈلكىرى كۈل رەڭگە مايىل توشقان؛ ئەتىگەندە شەبەمدە، يورغىلايدۇ بوز توشقان، يېڭى تۇتقان يارىمىنىڭ، ئاغزىغا شېكەر قوشقان.

بوز تۈلەك <زوتول> تۇغۇلغىلى ئىككى يىل بولغان، ئەمدى بىرىنچى قېتىم تۈلەش ئالدىدا تۇرغان قارچىغا. بۇنداق قارچىغىنىڭ قۇي-رۇقى ئون بىر تالدىن ئاشمايدۇ، رەڭگى بوز كېلىدۇ.

بوز تۈلكە <زوتول> تۈلكىنىڭ بىر خىلى، تۈكى ئاچ سېرىق بولۇپ، كۈل رەڭگە مايىلراق كېلىدۇ، تىۋىتلىرى سەل نېپىز بولىدۇ.

بوز غورۇلاي <زوتول> چوڭلۇقى قارا قۇشقاچتەك، قۇيرۇقىدا قارامتۇل بەلدەم بار، تۇمشۇقى ئىلمەك، بېشى يوغان بىر خىل غورۇلاي.

لەڭلىك بورغۇلنى يېتىلەپ چىقتى - دە، ھويلىدىن مىنىپ چىقىپ كەتتى.

بورۇن ئى [خەن] جان ت. باشقا بىرىگە ۋە كالىتەن مەسئۇلىيەتنى ۋاقىتلىق ئۆز ئۈستىگە ئالغۇچى؛ كېپەل؛ ئۇلار «قىز ئوغرىلاش» ئويۇنى قىلماقچى، ئەپلەشمەسە، قىزنى ئالماس ئۇچۇن بورۇنغا ئالماقچى بولۇشتى.

بورۇن بولماق باشقىلار ئۇچۇن مەسئۇلىيەتنى، جاۋابكارلىقنى ئۆز ئۈستىگە ئالماق؛ كېپەل بولماق؛ ئەخمەت 5000 يۈەنگە بىر ئايلىق بورۇن بولۇپ ئوسماننى قۇتۇلدۇرۇپ قويدى.

بورۇن قىلماق باشقا بىراۋنى ئۆزى ئۇچۇن مەسئۇلىيەتنى، جاۋابكارلىقنى ئۆز ئۈستىگە ئالغۇچى كىشى قىلىپ بېكىتمەك، كېپەل قىلماق؛ مەن بۇ ئىشتا تاغام ئەخمەتنى ئۆزەمگە بورۇن قىلمەن، چۈنكى تاغام مېنى تولۇق چۈشىنىدۇ.

بورۇنلۇق «بورۇن» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى؛ نادان ئادەملەر ئۆزىگە ئىشەنچ-لىك بولمىغان ئادەملەرگە بورۇنلۇق قىلىدۇ.

بورىچى ئى. بورا توقۇش ۋە سېتىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى؛ شۇنداق قىلىپ، باينىڭ كۆزى ئاشۇ بورىچىنىڭ قىزىغا چۈشۈپ قالدى - دە، ئۇنى قانداق قىلىپ قولغا كەلتۈرۈش ھىيلىلىرىنى ئويلاپ تاپتى.

بورىچىلىق ئى. بورا توقۇش ۋە سېتىش كەسپى؛ بىرقانچە يىل ئۇ يەر، بۇ يەردە قاڭقىپ يۈرگەن رىشىت ھاجىم ئاخىر ئۆز يۇرتىغا كېلىپ ئەر-خوتۇن بورىچىلىق قىلىشقا كىرىشتى.

بورىچىلىق قىلماق بورىچىلىق بىلەن شۇغۇللانماق؛ - ھە، ئەمدى بورىچىلىق قىلماقچى بولۇپسەن - دە، تېخى، - دېدى تۇردى مۇھەممەتكە.

بورىيا ئى [ئەپ] يېزىت. «بورىيا: ماڭغان دەريا، ياتقان بورىيا (ماقال). * تەكەببۇر ئەيلىدى

يىگىت، چىڭگىلىك باشتىن بىرەرنى تاپمىدىڭمۇ تېخى... — دەيدى ئاۋۇت ئاكا تۇرسۇنغا چاقچاق قىلىپ.

بوزا ئى. تېرىق، ئارپا قاتارلىق ئاشلىقلار.

دىن ياسىلىدىغان؛ كەيپ قىلىش رولىغا ئىگە بىر خىل ئىچىملىك؛ سۆيۈمقان يېڭى پىشقان گۆش، شورپا ۋە بىر چىنىدىن بوزا ئېلىپ كىرىپ، مېھمانلارنىڭ ئالدىغا قويدى.

بوزا سالماق يىرىك تارتىلغان تېرىق، ئارپا قاتارلىقلارنى دەسلەپ قاينىتىپ، كېيىن ئېچىتىش ئارقىلىق ئىچىملىك تەييارلىماق؛ — بىزگە چاي قاينىتىپ بېرىدىغان خوتۇنمۇ يوق، بىزگە خوتۇنمۇ شۇ، بالا- ۋاقىمۇ شۇ، ئىۋى- جاھانمۇ شۇ دېگىنە، مانا مۇشۇ سالغان بوزامدىن باشقا نېمە بار ئەمدى؟ — دەيدى رازىق دوستى نامانغا.

بوزارتماق «بوزارماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇ.

رىي دەرىجىسى: ئارقىمۇ ئارقا ياغقان يامغۇر، ئارىلاپ قىزىتىپ تۇرىدىغان ئاپتاپ خادا ياغاچقا ئېسىلغان بايراقنى بوزارتىۋەتكەندى.

بوزارماق پ. رەڭگى ئۆزگىرىپ بوز

ھالەتكە كەلمەك؛ مەستۈرە بوزىرىپ كەتكەن كۆك بوغچىسىنى ئۆيدىن ئىزدەپ ئاران تاپتى. * ھاۋا سەل يىلىپ قالغان بولسىمۇ، دەرەخلەر تېخى قىشلىق ئۇيقۇدىن ئويغانمىغاندى، تام تۇۋىلىرىدە توپا- چاڭ قونغان قالدۇق قارلار بوزىرىپ كۆرۈنەتتى.

بوزاڭ سۈپ. بوزارغان، بوز ھالەتتىكى؛

ئۆگەي ئانا ئەمدى بوز قوينى ئۆلتۈرۈپ بالىغا يېگۈزگىلى تۇرۇپتۇ. بوز قوينىڭ گۆشىمۇ تۈگەي دېگەندە بالا: — ھە ئانا، ئالەم بوزاڭ تۇردى دىغۇ؟ — دەپتۇ.

بوزاڭ توپا بوزارغان، بوز تۈسكە كىرگەن توپا.

بوزاڭلاشماق پ. بوزارغان ھالەتتىكى رەڭ

ياكى تۈسكە كەلمەك؛ ھاۋا بوزاڭلاشتى.

بوزەك سۈپ. باشقىلارغا تاقابىل تۇرالماي-

دىغان، قارشىلىق قىلىش ئىقتىدارى كەم؛

بوز لاجىن <زوتول> تۈلەككە كىرمىگەن لاجىن؛ تام بېشىدا ئولتۇرغان، بوينى ئالا بوز لاجىن. مەھەللىگىزگە مەن كەلدىم، ئۆيىڭىزگە يول ئاچىڭ.

بوز يۇلغۇن قوۋزىقى ئورۇق، چېچىكى بوز، تېگىدىنلا شاخلايدىغان يۇلغۇن.

بوز II سۈپ ① ئېچىلمىغان، تېرىلمىغان،

ئۆزلەشتۈرۈلمىگەن؛ بوز يەر، بوز توپا. * بۇغداي تەرسەك كۈزگە تەر، ئارپا تەرسەك بوزغا (ماقال) // ئۇلار ناشتىدىن كېيىن گەمە ئارقىسىدا ئاچقان بىر پارچە بوزغا كەلدى. ② ئۆيلەنمە- گەن، تۇرمۇش تەجرىبىسى كەم، چېنىقمىغان؛ بوز يىگىت.

بوز توپا قۇۋۋىتى ئاجىز، زىرائەت تېرىلىپ مۇنبەتكە ئايلىنىمىغان، بوز قۇم ئارىلاش تۇپراق.

بوز يەر <بە> تېرىقچىلىق قىلىنىپ باقمىغان، ئۆزلەشتۈرۈلمىگەن يەر؛ — راستىنى ئېيتى- سام، كەتمەندىن تېخى زېرىككۈدەك بولمىدىم، لېكىنرە، قارىسام، دېھقان ئۈچۈن بارغانسېرى ياخشى كۈنلەر بولۇۋاتىدۇ. ھۆكۈمەت بوز يەرلەرنى قانچىلىك ئېچىۋالساڭلار ئۆزەڭلارغا ھېساب، — دەيدى.

بوز يەر ئاچماق — بوز يەر ئۆزلەشتۈرمەك؛

خەلق ئىگىلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈۋېلىش ئۈچۈن ئازادلىق ئارمىيىنىڭ قول تەۋرىتىپ بوز يەر ئېچىپ دېھقانچىلىق قىلىشى خەلق دۆلىتىنى ئوبدان قۇرۇش ئۈچۈن ناھايىتى چوڭ مەدەت.

بوز يەر ئۆزلەشتۈرمەك بوز يەرگە سۇ

باشلاپ، ئېتىز ياساپ تېرىمغا ئايلىاندۇرماق؛

بۇ بىر يىل ئىچىدە بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش سېپى- دىكى يولداشلار جاپا- مۇشەققەتكە چىداپ ئىگىلىك يارىتىش روھىنى چوقۇم جارى قىلدۇرۇش لازىم.

بوز يىگىت ئۆيلەنمىگەن، تۇرمۇشنىڭ

ئاچچىق- چۈچۈكىنى تېتىمىغان، تۇرمۇش تەجرىبىسى كەم، چېنىقمىغان يىگىت؛ — قېنى ئالدى بىلەن ئۆزەڭنىڭ گېيىڭنى قىل، تېخىچىلا تىزىڭنى قۇچاقلاپ يۈرەمسەن، ئۆيلەنمىگەن بوز

ماقلىرىنىڭ قىسقا سېپى بولىدۇ، غولىدىن ئۆسكەن يوپۇرماقلىرى پەيسىمان تېمىز ياكى چوڭقۇر يېرىلىدۇ، تۇۋى قۇلاقسىمان بولۇپ، غولىنى ئورايدۇ، گىرۇبىكىدە تىكەنلىك چىش-لىرى بولىدۇ؛ پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنى دورا قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئىسسىقنى تارقىتىش، زەھەر قايتۇرۇش، قانىنى جانلاندۇرۇش، تۇرۇپ قالغان قانى ماڭغۇزۇش ۋە يىرىڭنى چىقىرىپ غەلۋىرەكنى ساقايتىش رولى بار.

بوزلاتماق «بوزلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بىركۈنى ئەپەندىم پادىشاھنىڭ تۆگىلەرنى ئالدۇرۇپ كېلىپ بوزلاتقانغا قاراپ، بويى تىكەنلەشكەندەك بولىدى-دە، تۆگە بوزلاپ ھازا قىلغان يەردە، ئېشىكىم ھاڭراپ ھازا قىلسا بولامدەكەن، دېگەن يەرگە كېلىپ، ئاناينى ئېشەك مىنىپ جىنازا نامىزغا قاتناشتى.

بوزلاشماق «بوزلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆلۈك دەرىجىسى: يىراقتىن تۆگىلەرنىڭ بوزلاشلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

بوزلۇق ئى. بوز يەر، بوز توپا كۆپ يەر: تېببىي قۇتقۇزۇش ماشىنىسى يېنىكىدە قوزغىلىپ، بوزلۇقتىكى يېڭى يولدىن غۇبۇلداپ يۈرۈپ كەتتى. * يولنىڭ ئىككى تەرىپى ئېچىلمىغان مۇنبەت بوز يەر بولۇپ، بوزلۇقنىڭ ئايىقى يىراق تەكلىما-كانغا تۇتىشىپ كېتەتتى.

بوزلىماق پ ① ھىڭگان (چەشى تۆگە) نىڭ تايلىقىنى، تايلاقنىڭ ئانىسىنى سېغىنغان ۋاقتىدا چىقارغان ئاۋازى ھەققىدە ئېيتىلىدۇ: — نېمە ئاۋاز بۇ، — دېدى ئوسمان ئۇيقۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، — ئۇخلاۋەر، تۆگىنىڭ تايلىقى سىرتتا قالغانغا ئوخشايدۇ، شۇڭا ئانىسى تايلىقىنى ئىزدەپ بوزلاۋاتىدۇ، — دېدى يېنىدا ياتقان دوستى سەمەت. ② كۆچمە. ئاۋاز چىقىرىپ يىغلىماق، نالە قىلماق: كېيىن ئۇ بالا جىنازىغا ئۆزىنى ئېتىپ شۇنداق بوزلىدىكى، ئۇنىڭ مىسكىن زارىدىن يەر يېرىلىپ، تاغۇتاشلار ئېرىپ كەتكۈدەك بولدى.

ئانى: ئارزۇگۈلنىڭ نەزىرىدە زورىخان «كىچىك بالا» ئىشقا بۇيرۇسىمۇ ماڭدىغان «ئەخمەق»، بوزەك خوتۇنلاردىن ئىدى. // بوزەكنى بوزەك ئەتمەك، قىيامەتتە سورىقى بار (ماقال).

بوزەك ئەتمەك — **بوزەك قىلماق**: — سېنى كىم بوزەك ئەتتى؟ — دېدى دادىسى خاپا بولۇپ، — «ئادەمنىڭ كىچىكى بولغۇچە، ئىتنىڭ كۈچۈكى بول» دېگەن راست گەپكەن-دە.

بوزەك بولماق باشقىلارنىڭ ھاقارەت ۋە پەس كۆرۈشلىرىگە ئۇچرىماق: — مۇئەللىم-نىڭ ئېيتقىنىمۇ توغرا، ئابدۇۋېلىكا، — دېدى ئۇ پارنىڭنى داۋاملاشتۇرۇش مەقسىتىدە، — سىزغۇ مۇسا دۇكانچىغا بوزەك بولماپسىز، لېكىن ئۇنىڭ خاتا ھەرىكىتى ئاشكارىلانمىغاچقا، شۇ كەمگىچە قانچىلىغان ئادەملەر ئۇنىڭغا بوزەك بولغاندۇ.

بوزەك تاپماق — **بوزەك قىلماق**: — ئەگەر مېنى ھېلىمىي دېگەن خۇنىسا بوزەك تاپمىغان بولسا، مەن بۇنىچىلىك ئەسكى يولغا كىرىپ قالمايت-تىم، — دېدى ئەكبەر كۆزىگە ياش ئېلىپ.

بوزەك قىلماق باشقىلارنى خورلىماق، كەمسىتمەك، ئانى قىلماق: — قانداق؟ — دېدى ئالتۇن چىش سوغۇق كۈلۈپ قويۇپ، — گېپىڭنى قىل! شاگىرتىمنى نېمىشقا بوزەك قىلىسەن؟ * سىلەر قانچە بوزەك بولساڭلار، ئۇلار سىلەرنى شۇنچە بوزەك قىلىدۇ. ئەمدى بۇنىڭغا قول قوشتۇرۇپ يۈرۈۋېرىش مۇمكىنمۇ؟

بوزەكلىك «بوزەك» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بەك ياۋاشلىق ئادەتتە بوزەكلىكىمۇ بولۇپ قالىدىكەن.

بوزەكلىمەك پ. بوزەك قىلماق، بوزەك تاپماق: ئۆتمۈشتىكى پاراقنى، كەمبەغەلەر بېرەتتى. كەمبەغەلنى بوزەكلەپ، دورغا، يايى تۇراتتى.

بوزتىكەن ئى [بوز+تىكەن] <بوت> مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىگە كىرىدىغان كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنىدە ئاق سۈت بار؛ غولى تىك، تۈكسىز، سىلىق كېلىدۇ، تۆۋەندىن ئۆسكەن يوپۇر-

بوستان چاچ ئۇزۇن ھەم قويۇق ئۆسكەن چاچ: زەيتۇنەمنىڭ بېشىدا گۈللۈك چىمەن دوپپا، ئۈستىدە كۆكرەك پۈرمە ئەتىلەس كۆڭلەك بولۇپ، تال-تال ئۆرۈلگەن ئۇششاق بوستان چاچلىرى مۇرىسىنى يېپىپ تۇراتتى.

بوستانلاشتۇرماق پ. باغ-بوستانغا ئايلاندۇرماق: ھەر يىلى كۆچەت تىكىپ ئورمان بەرپا قىلىش ئارقىلىق بۇ چۆللەرنى بوستانلاشتۇرۇش ھازىرقى مۇھىم ۋەزىپىلەرنىڭ بىرى.

بوستانلىق ئى. باغبوستانلار بىلەن قاپلانغان ئاۋات يەر: ھازىر مەكتەپنىڭ مېۋىلىك دەرىخى ئون مىڭ تۈپكە، بىغى ئون تۆت موغا يېتىپ مەكتەپ ئىچى بوستانلىققا ئايلاندى.

بوسو ئى [خەن] پىشۇرۇلغان چۆپ بىلەن قورۇلغان سەينى بىر قىلىپ قايتا قورۇپ تەييارلانغان لەغمەن.

بوسۇت ئى. تويدا ئادەمگەرچىلىك يۈزدىن سىدىن قويىدىغان سوۋغا-سالام: بىرپەسلىك ئويۇن تاماشىدىن كېيىن توي بوسۇتىنى يوغان پەتىۋىستى كۆتۈرگەن ئەختەر سەپنىڭ ئالدىغا ئۆتتى.

بوسۇغا ئى. ① ئىشىك، دەرۋازا كېشەك-لىرىنىڭ ئاستىغا قويۇلغان توغرا ياغاچ ياكى خىش، تاش، سېمونت قاتارلىقلاردىن قىلىنغان توسما: ئەكبەر دادۇي ئىشخانىسىغا كىرىۋېتىپ بوسۇغىدا توختاپ قالدى. * ئەزىز بوسۇغىغا قەدەم قويۇشى بىلەنلا قۇددۇس، قەلبىنۇرلار تەڭ سالام بەردى. ② كۆچمە. ئۆي، قورۇ، دەرگاھ: بۇ ئىككى ئەۋلاد ئەلمىساق-تىن تارتىپ ياتقا قىز بەرمەيدىغان، ياتنى بوسۇغىسىغا يولاتمايدىغان كىشىلەر ئىدى. ③ كۆچمە. شەھەر، يېزا-قىشلاققا كىرىشتىكى جاي: — ئاپلا... دۈشمەن بىزنىڭ بوسۇغىمىزدىلا يۈرۈپتۇ-دە، مەن بۇ خەۋەرنى ھازىرلا باتۇرغا يەتكۈزەي، سەن يەنە تەكشۈرۈپ كۆر، — دېدى كامال ۋە ئالىدىراپ باتۇر تەرەپكە كەتتى. ④ كۆچمە. بىرەر نەرسە، ئىش-ھەرىكەت، ۋەقە ياكى ھادىسىنىڭ باشلىنىشى.

بوزون ئى [ھىند] <فىز> ئۆز ئوقى ئەتراپىدا ئايلىنىشتىكى ھەرىكەت مىقدارى مومېنتى $\frac{1}{2} \frac{h}{2\pi}$ نىڭ جۈپ ھەسسىسىگە باراۋەر بولغان مىكرو زەررىچە. مەسىلەن: فوتون، π مېزوني، a زەررىچىسى ۋە جۈپ سانلىق نۇكلېئوندىن تۈزۈلگەن ئاتوم يادروسى قاتارلىقلار.

بوزىچى ئى. بوزا ئىچىملىكىنى تەييارلاش ۋە ئۇنى سېتىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كىشى: بوزىچى ھالۋىچى بولسا كۆزىنى چاپاق بېسىپتۇ، دېگەندەك، بىزگە قالغان ئىش شۇنداق بولماي نېمە بولىدۇ دەيسىز.

بوزىچىلىق ئى. بوزا ئىچىملىكىنى تەييارلاش ۋە سېتىش بىلەن شۇغۇللىنىش كەسپى: كوچىنىڭ دوقمۇشىدا بوزىچىلىق قىلىدىغان سۆيۈم-قان دېگەن بىر قىز بار ئىدى.

بوزىخانا ئى. بوزا سېتىلىدىغان ۋە بوزا ئىچىلىدىغان جاي: ئۇزاق ئۆتمەي بوزىخانغا بىر كىشى دەلدەڭلەپ كىرىپ كەلدى.

بوزىشماق «بوزارماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

بوسە ئى [پ] يېزت. مېھىز-مۇھەببەت ۋە ھۈرمەتنى ئىزھار قىلىش يۈزىسىدىن لەۋنى بىرەر كىشىگە ياكى نەرسىگە تەگكۈزۈش؛ سۆيۈش: خۇددى يارى پەرىزاتنى كۆرگەندەك ئۇنى بوسە قىلىپ كۈچ-مادار تاپقاندەك بولۇپتۇ.

بوسە قىلماق مۇھەببەت ۋە ھۈرمەت ئىزھار قىلىپ لەۋ تەگكۈزۈش؛ سۆيۈش: مەڭزىدىن بوسە قىلدى ئاماننىسا، قەلبىمىدە «ئىشرەت ئەنگىز» تۇرغۇپ تاشتى، تالانتلىق مۇقامشۇناس بۇ گۈزەلگە، ئەقىدە مۇھەببىتىم يەنە ئاشتى.

بوستان ئى [پ] دەل-دەرەخ ۋە يېشىللىققا تولغان باغ، جاي: ئىشىك ئالدى دەرخ بوستان، قىزىل گۈل غۇنچىسى يارىم. قىزىل گۈللەر ئېچىلغاندا، قاين باردىڭ تولۇن ئايىم. * ئىچكىلى مېھرىڭ سۈپىنى سەن تامان ئۇچقاندا مەن، ئۆز ئانام قوينىنى تاپتىم بۇ گۈزەل بوستاندا مەن.

دىن يۇقىرى تۇتىدىغان: — ئۇلارنىڭ بوسۇ-
غىسى ئېگىز، بىز كىرەلمەيمىز، دېگىنە، — دېدى
ئىسمائىل غەمكىن ئولتۇرغان دوستى ئىبراھىمغا.
بوسۇغىسى ئېگىز لىمەك ھاكاۋۇرلاشماق،
ئۆزىنى چوڭ تۇتىدىغان بولۇپ قالماق:
شەمەر چاقچاققا يۆلىدى: — بوسۇغاڭ ئېگىز لىپ
قېلىپتۇ، ئاتىلىمالماسلىقتىن قورقتۇم. — تۇرپ
شۇجىمۇ بوش كەلمىدى: — ئانلاشتىن قورققان
ئادەم يول يۇرمىسىمۇ بولىدۇ.

بوسۇغىغا - داۋان ① داۋاندا بوسۇغا:
بوسۇغا - داۋىنى ئېگىز. ② بۆسۈپ تۇتىدىغان
ئۆتكەل: بوسۇغا - داۋىنىدىن ئۆتمەك.

بوسۇغا - داۋىنى ئېگىز ئۆزىنى باشقىلاردىن
ئۈستۈن تۇتىدىغان: يېقىنلاشقىلى ھەم ئالاقە
قىلغىلى بولمايدىغان: ئوغلىم، رەنا ئۆزى
ياخشى قىز بولسىمۇ ئۆيىدىكىلەرنىڭ بوسۇغا -
داۋىنى ئېگىز، بىز بويۇرالمىمىز، ئەڭ ياخشى
ئۇنىڭدىن مېھرىڭنى ئۈز.

بوسۇق I ئى. دىئال. بوسۇغا.

بوسۇق II ئى. دىئال. بوغۇرساق.

بوسۇنچۇق سۈپ. دىئال. بوزەك، ئانىي.

بوش سۈپ ① ئىچىدە ھېچ نەرسە يوق;
قۇرۇق: — بۇ ئىشىڭلار ناھايىتى ياخشى
بولۇپتۇ، — دېدى رەمزىيە مۇئەللىم كۈلۈپ، —
مەندىمۇ سىلەر راسا قىزىقىدىغان كىتابلاردىن خېلى
بار، ھەممىنى سىلەرگە بېرەي. ھازىر مانا ماۋۇ
بوش ئىشكاپنى ئېلىپ، تۇرۇڭلار. * ئاشپەز قولغا
بىر بوش قاچىنى ئېلىش، جوزا ئۈستىگە ۋە يەرگە
چۈشۈپ كەتكەن چۆپلەرنى بىر - بىرلەپ تېرىشكە
باشلىدى. ② ئادەم ياكى نەرسىدىن خالىي،
ئىگىلەنمىگەن؛ بىكار: — مۇئەللىم، بىزنىڭ
ئىككى ئىغىز ئۆيىمىز پۈتۈنلەي بوش تۇرۇۋاتىدۇ.
شۇ ئۆيىگە كۆچۈپ كېلەمدىلا؟ — دېدى مېھراي
مۇئەللىمگە سەمىي ئىلتىماس قىلىپ. * ساۋۇت
بۇلۇڭدىكى بىر بوش ئورۇندۇققا چىقىپ زوڭۇرد -
پىپ ئولتۇرۇۋىدى، كۈتكۈچى كېلىپ ئۇنىڭ پۈتىنى
چۈشۈرۈپ ئولتۇرۇشنى ئېيتتى. * ھېيتەم ئاكىسى
بىلەن باغنىڭ بوش يېرىنى ئاغدۇرۇپ بولدى، ئۇ

شىغا يېقىن قالغان پەيت؛ باشلىنىشى، كىرىش
قىسمى: — ھەي بالا، — دېدى ئازادلىق ئارمىيە
جەڭچىسى، — سىز ئەمدى ھايات بوسۇغىسىغا
كەلدىڭىز. * راست ئىكەن - دە، بۇ ئايالنىڭ بالىسى
ئۆلۈم بوسۇغىسىغا كېلىپ قېلىپتۇ. * بىز ئالىي
ماتېماتىكىنىڭ بوسۇغىسىنى كۆرمىدۇق، قىسقىسى،
بىز كەشپىيات ئەمەس، دورامچىلىقنىمۇ قاملاشتۇ -
رالمايمىز. * يەر ئايلىنار، ۋاقىت ئۇچار، بۈگۈننىڭ
بوسۇغىسىدا ئەتە ساقلان تۇرار. ⑤ ئۆستەڭ،

ئېرىقلاردىكى زاكو، ئازما، سەكرەتمىلەرنىڭ
تاختاي بىلەن سۇنى ئوسقاندا تاختايغا ھەم -
لىشىپ تۇرىدىغان ياغاچتىن ياكى سېمونتتىن
تەييارلانغان تاپان: ئازىنىڭ بوسۇغىسى.
بوسۇغىسىدىن ئاتىلىماق ئۆيىگە كىرمەك:
ئۇلارنى رەنجىتىپ قويارمەنمىكەن دەپ ئۇلارنىڭ -
كىگە بېرىشقا جۈرئەت قىلىدىم، شۇنداق قىلىپ
مەن قىزلىرىمنىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلاپ كىرەلمەي -
دىغان بولۇپ قالدۇم.

بوسۇغىسىغا پۇتىنى ئالماق ئۆيىگە كەلمەك:
ئۇ ئەتىدىن بېرى بوسۇغىمىزغا پۇتىنى ئېلىپ
باقىدى.

بوسۇغىسىغا دەسسەمەك بىرەرسىنىڭ ئۆيىگە
كەلمەك، ئۆيىگە كىرمەك: — مەن ئۆزلىرىنى
بۈگۈن چاقىرغان يەرگە بارغۇزمايمەن، ئەگەر
مېنىڭ گېپىمگە كىرمەي كېتىدىغان بولسىلا
ئىككىنچى بوسۇغىغا دەسسەگۈچى بولمىسىلا، — دېدى
ئۆي ئىگىسى.

بوسۇغىسىغا كېلىپ قالماق يېقىنلىشىپ
قالماق: ئازادلىق ئارمىيە بوسۇغىمىزغا كېلىپ
قالغان تۇرسا، بىز يەنە نېمىدىن قورقاتتۇق.
بوسۇغىسىنى توپا باسماق ئۆيىگە باشقا
كىشىلەر كىرمەسلىك: «جىن - شەيتان» قىلىپ
ئايرىپ قويۇلغان ئاشۇ ئون يىللىق ئاپەت يىللىرىدا
ھەممە كىشىلەر ئۇنىڭدىن قېچىپ بوسۇغىسىنى توپا
باسقانىدى.

بوسۇغىسى ئېگىز باشقىلار ئۆيىگە ئەيىمىنىپ
كىرەلمەيدىغان، ھالى چوڭ، ئۆزىنى باشقىلار -

بوش ئەمەس — بوش تۇرماسلىق

چىدە بوشراق ئىدى. شۇڭا ئاساسىي پەن ھېساب-
لانغان خەنزۇ تىلىدىن نەتىجىسى تۆۋەنرەك
بولغانلىقتىن، بۇ مەۋسۇمدە ئوقۇش مۇكاپاتىغا
ئېرىشەلمىدى. ⑤ قىزغىن ئەمەس، سۇس؛
ئەمما قادىرنىڭ سوپىتايغا بولغان مۇھەببىتىنى بوش
دېيىشكە بولمايتتى. * دادىسى ھەتتا قىز رەنجىپ
قالسا كەلمەي قالارمىكەن، دېگەن ئەندىشە
تۈپەيلى، كۆڭلىدىكى سۆزلىرىنىڭ بىرىنىمۇ تېشىغا
چىقىرالمايدى. بىر- ئىككى قېتىم بوشقىنا كايىپ
قويدى.

بوش ئەمەس تەدبىرىسىز، چارىسىز ئەمەس،
يامان: سىلىمۇ بوش ئەمەسكەنلا، ئېسىمدە قېلىشىچە
شاكىرنى ئۆزلىرى تۇرمىگە ئاپىرىپ قاتماقتان.

بوش پەلسە <فەز> يېرىم ئۆتكۈزگۈچ
جىسىمنىڭ توك ئۆتكۈزۈش خۇسۇسىيىتىنى
تەسۋىرلەپ بېرىدىغان بىر خىل ئۇقۇم. يېرىم
ئۆتكۈزگۈچ جىسىمنىڭ لېنتىسى ئېلېكترونلار
تەرىپىدىن ئىگىلىنىپ بولىدىغان ئەھۋال
ئاستىدا بارلىققا كەلگەن ئاز مىقداردىكى
بوش ئېنېرگىيە دەرىجىسى «بوش پەلسە»
دېيىلىدۇ.

بوش توپا ① قاتمىغان، يۇمشاق بوزاڭ
توپا: دادامنىڭ پۇتى بەختكە قارشى بوش توپىغا
پېتىپ سېرىلىپ كېتىپتۇ- دە، جىگدە دەرىخىنىڭ
غولى ئاستىدا بېسىلىپ سۆڭەكلىرى پەقىش- پەقىش
بولۇپ كېتىپتۇ. ② قۇرۇلۇش، تاغ جىنىسلىرى
ئىلىمىدە يەر پوستىنىڭ يۈزىدىكى بوش توپا
قاتلىمى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

بوش توپلام <مات> بىرمۇ ئېلىپبەپىنتى
بولمىغان توپلام.

بوش قۇتماق ئۆز ئەركىگە، ئۆز ئەختىيارىغا
قويماق: ئۇلارنى سى لويىغا تاپشورۇپ بەرگەن،
ئۇ سەل بوش توتقان ئوخشايدۇ.

بوش تۇرماسلىق ئوڭۇشسىز، پايدىسىز
ئەھۋالدا قالماسلىق، بەرداشلىق بېرىپ، چىڭ
تۇرماق: — ياق بىزمۇ ئۇ يەردە بوش تۇرمىدۇق،
دەرھال قايتىمەن، ئەتىلا، — دېدى ئالماس.

يەرگە كۆكتات تېرىماقچى. ③ ھېچ نەرسە
كۆتۈرمىگەن، بىكار: ھەرقاچان ئاياللار ئۇ
بۇلاققا سۇغا كەلسە بىر ئايال چېپىلەك كۆتۈرمەس-
تىن بىلەلە كېلىدۇ. چېپىلەك كۆتۈرمەي بوش
كەلگەن ئايال يولدىكى قۇرتلارنى كىشىلەر دەسسە-
ۋەتمەسۇن دەپ يولدىن يىراق قىلىدۇ.
④ ئىش، خىزمەت بىلەن مەشغۇل بولمىغان؛
ئىشتىن خالىي، بىكار: — بالىمىز دەرسلىرىنى
ئويىدىن ئوقۇۋاتىدۇ، تاپشۇرۇقلىرىنى ۋاقتىدا ئىش-
لەۋاتىدۇ، بوش ۋاقىتلىرىدا مۇشۇنداق نەرسىلەرنى
ياساپ ئوينىسا، زېھنى ئېچىلىدۇ ئەمەسمۇ؟ — دېدى
سېلىم ئاكا ئايالىغا. ⑤ ئاسان ئسۈزۈلۈپ،
يىرتىلىپ، سۇنۇپ كېتىدىغان، پۇختا ئەمەس:
بوش يىمىپ. بوش رەخت. بوش كېسەك. بوش
ياغاچ. * ماشىنىچى تۈگمىنى بوش يىمىپ بىلەن
قاداپ قويغاچقا، ئۇزاققا قالماي چاپاننىڭ تۈگمىسى
چۈشۈپ قالدى. * — بەلىلى، بەلىلى! تۆمۈرچى-
ئۇستام بازغانلىرىدىن ئايلىناي، قارىمامدىلا، سىل-
نىڭ بازغانلىرى تەگكەن كەتمەن مۇشۇنداق بوش
بولامدۇ؟ — دېدى سادىق ئاكا. ⑥ كۈچسىز،
زەئىپ، ئاستا، سۇس: بوش ئاۋاز. بوش
شامال. * — نادىر... نادىر! ماڭا قارا، كۆزۈڭنى
ئاچ، — دەپ بوش ۋارقىرىدى كوماندىر. * تاك...
تاك... تاك! ياتاقنىڭ ئىشىكى بوش چېكىلدى.
* شامال دېرىزىدىكى ئىككى تەشتەك قۇشۇپىگۈلنىڭ
بەرگ- يوپۇرماقلىرىنى بوش ئىرغاڭلاتماقتا ئىدى.
⑦ كۆچمە، قانستىق قول، تەلەپچان ئەمەس،
بوشاڭ: بوش رەھبەر. * — بۇ جايغا كېلىپ تەخ-
تىنى چېقۇۋەتكۈچە بولغاندىن كېيىن، ئۇ بوش
ئادەم ئەمەس، باشقىلار زىيان- زەخمەت سېلىپ
قويمىسۇن دەپ يالغاندىن ئاغرىق بولۇپ يېتىۋالغان
ئوخشايدۇ، — دېدى سول قول ۋەزىر شاھقا ئېگىلىپ
تازىم قىلىپ. * — جىم تۇرسا بوش دەۋاتام-
سەن؟! — ھىم! — دېدى مۇسا دىمىغىنى قېقىپ، —
سەندەك چىڭلارنى تاپالماي يۈرەتتىم، قېنى
بىركۈنى كۆرۈپ باقايچۇ؟ * تۇرسۇنمۇ بوش يىگىت
ئەمەس، قىزلارغا قانداق كۆرۈنۈشىنى بىلىدۇ.
⑧ يېتەرلىك ئەمەس، كەم: زاھىر خەنزۇ-

بوش قارماق ← **سەل قارماق**: ئوقۇتقۇچى بولغان كىشى ئۆز ئوقۇغۇچىلىرى ئارىسىدىكى بەزد- لەرنىڭ تاپشۇرۇقىنى تولۇق ئورۇندىماسلىق ئەھۋالىغا بوش قارىسا، بۇنداق ئوقۇغۇچىلارنى كۆپەيتىپ قويىدۇ.

بوشقا كەتمەك بىكار، زايە، مەنپەئەتسىز بولماق: ھەسەن ئۆزىنىڭ بۇ يېزىلار توغرىسىدىكى شېرىن خىياللىرىنىڭ بوشقا كېتىۋاتقىنىغا چىدىيال- مىدى. * چىمەنگۈلىنىڭ، چىقىپ كەتكەن پۈتىنى ئورنىغا چۈشۈرۈش ئۇچۇن ئۇرۇنغان بارلىق ھەرىكەتلىرى بوشقا كەتتى.

بوش قويماسلىق ① دىققەت ئېتىبارنىڭ سىرتىدا قويماسلىق، ئۆز مەيلىگە قويماسلىق، ئۆز ھالىغا قويۇۋەتمەسلىك: — دادام بىزنى مەنكەپتىن قايتاندىن كېيىن بىرەر سائەتمۇ بوش قويمايدۇ، ھېلى ئۇنى قىل دەۋاتقان، ھېلى بۇنى قىل دەۋاتقان، — دېدى ھەسەن نارازى قىياپەتتە. ② جازالىماق، ئەدەبىيىتىنى بەرمەك: — ئەگەر بىز بىرەر گەپ- سۆز تارقىتىپ قويساق، كۈنلەردە بىر كۈن شەھەرگە كىرىپ قالسا، ئۇ چاغدا بىزنى بوش قويمايدۇ، — دېدى بوۋاي. * — كاپىشما! — چالۋا قاشقا باشلىدى گۈلسۈمخان جۇدۇنى تۇتۇپ، — ئۇلارنى يەنە ئاغزىڭغا ئالغۇچە بولما! ئەگەر سىرىمىز پاش بولۇپ قالسا، ھۆكۈمەت ھەر ئىككىمىزنى بوش قويمايدۇ.

بوش قويماق قۇرۇق، بىكار قويماق: شۇ كۈنى كەچتە بىردىنلا ئومۇميۈزلۈك ھەرىكەتلىنىپ، بىرىمۇ قالماي يېتىپ كېلىشتى ۋە بىر ئورۇننىمۇ بوش قويىمىدى. * شۇنى ئويلاپ چىلداق ئۆز كۆڭلىدە خۇش، ناماز خۇپتەنگە ماڭدى، ئۆيىنى قويۇپ بوش.

بوش كەلمەك ① كەم كەلمەك: بۇغداي پاتىغان ئاغزىغا، قوي كالىسى بوش كەلدى. * ئاي دېدى ۋە كۈن دېدى... بۇ نامغا ماقۇل دەي دېسەم، بوش كېلور «ئانام» دېگەندىن باشقا ئۇنۋان قەشقىرىم. ② چوڭ كەلمەك: — يېڭى ئالغان توپلىم پۈتمىغا بوش كېلىپ قالدى، ئالدىدىن ئادەم بولسا، سېتىۋەتسەم بولاتتى، — دېدى ئاي- شەمگۈل دوستىغا قاراپ. ③ ئۇتۇرۇپ قويماق:

يېڭىلمەك؛ كۈچسىز، ئاجىز كەلمەك: — ماڭا قارا ھاشىم، كاللاڭ ماشىنىدەك ئىشلەيدۇ جۇمۇ. دەرھال شامالچىنى ئويلاپ تاپقىنىڭنى قارا، بوش كەلمە، بىز سېنى قوللايمىز، — دېدى سايمىم ھاشىمنىڭ غولىغا ئۇرۇپ.

بوش گەپ ئەمەس ئاز، كىچىك، ئادەت- تىكى، ئاسان ئىش ئەمەس: ھېلىتىنلا بۇزۇلدى پەيلى ئەلنىڭ، ماڭا ھەم سىر ئەمەستۇر مەيلى ئەلنىڭ. تۇنۇگۈن بولغان ئىش بوش گەپ ئەمەس- تۇر، شۇنى ئويلاش ئۆزى ئاقىلغا بەستۇر.

بوش گەپمۇ؟ ئاسان ئىشىمۇ: ھەممە ئادەم جۈرىن دېگەن سۆزنى شۇ كىشىنىڭ ھەم ئىسمى ھەم فامىلىسى دەپمۇ ھېسابلايتتى. شۇنداق كىشى- نىڭ ئائىلىسىدە خىزمەت قىلىش دېگەن گەپ بوش گەپمۇ؟

بوشاتماق «بوشماق» پېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۆي بوشاتماق، قولىنى بوشاتماق. * ئۇلار ھەر كۈنى كەچنى بىزنىڭكىدە ئۆتكۈزىدۇ. رەقىب گۆش- ياغ، ئۇن- مايلىرىنى ئايانماستىن توشۇپ تۇرىدۇ، ھەر كۈنى بىر بوتۇلكىنى بوش- تىمىز. * ئۇنىڭ ئۈستىگە سۇلتان بىلەن رۇقىيىنىڭ داۋالاش ئەھۋالى ھەققىدە شىكايەت قىلغىنى بىلەن مەترووزى ئۇلارنى خىزمەتتىن بوشىتىۋېتەلمىدى؟ يەنىلا شۇلارنىڭ قولىغا قالىدىغان گەپ. * سونۇر بولسا ئوڭدا يېتىپ ئېغىر زاپچاسنى كۈچ بىلەن مىدىرلىتىپ بوشاتماقتا ئىدى. پاتىمە سونۇردىن زوقلاندى.

بوشاشتۇرماق «بوشاشماق» پېشىلىنىڭ مەج- بۇرىي دەرىجىسى: ئەھۋال مۇشۇنداق تۇرسا قانداقۇ جىددىيلىكنى بوشاشتۇرغىلى بولسۇن. * مەركەزنىڭ يوليورۇقلىرىنى ئىزچىلاشتۇرۇپ، ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشنى ھەرگىز بوشاشتۇرماي كۆپ خىل ئىگىلىكنى تىرىشىپ راۋاجلاندۇرۇش لازىم.

بوشاشماق ① «بوشماق» پېشىلى «②» نىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى. ② قاتتىقلىقنى ۋە چىڭ- لىقنى يوقاتماق: بۇ تېلېفون سىملىرى ئىسسىقتىن سوزۇلۇپ بوشىشىپ قالغاچقا، بىرى يەنە بىرىگە

ئاپسىنىڭ قولىدىن بوشاندى - دە، ئۇدۇل چامادان - لارنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ باردى ۋە قوللىرى بىلەن خۇددى ئاسلانى ئۈركىلەتكەندەك چامادانلارنى سىلاشقا باشلىدى. ② كۆچمە. كۆز يورۇماق، تۇغماق: ئىخلاس بۇۋى شۇندىن كېيىن دەرۋازىدىن چىقىپ كىتاب ئوقۇدى. ھېلىقى ئادەمنىڭ خىزمىتىنى قىلىپ ئىككىنچى يىلى باھاردا تاڭ سەھەردە ئۇ بوشاندى. * نىزام بولسا چاپپارنىڭ يېقىن ئاغىنىسى، ئۇنىڭ ئايالى بوشانغىلى ئالتە ئايدىن ئاشتى. نىزامنىڭ ئايالى بىر يوقلاپ كىرىمەن - كىرىمەن دەپ زادىلا ۋاقىت چىقىرالمىدى. يۈرەتتى.

بوشلۇق ① «بوش» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۆز ئۆيۈمنىڭ خۇشلۇقى - پۈت - قولۇمنىڭ بوشلۇقى (ماقال). * قېنى بالىلار، ھازىر مېھمانمۇ يوق، ئۆيىمىزنىڭ بوشلۇقىدا تاملارنى ئاقارتىۋالايلى. * يازدىغان خەتنى قولۇمنىڭ بوشلۇقىدا ئەكەلسەڭ ناھايىتى ياخشى بولاتتى. ② ئى. ئەتراپى مەلۇم نەرسە بىلەن ئورالغان دائىرىلىك، خالىي جاي: دىماغ بوشلۇقى. ئېغىز بوشلۇقى. * تاش ئاستىدىكى پەلەمپەي سېنى يەز ئاستى بوش - لۇقىغا ئېلىپ بارىدۇ. ③ ئى. زېمىندىن خالىي باشقا يۇلتۇزلار ئارىلىقىدىكى مۇساپىلار: ئالەم بوشلۇقى. ئاسمان بوشلۇقى. * ھېسسىيات مەيلى نېمىدىلا بولسۇن ئۆزىنىڭ ئىزىنى قالدۇرىدۇ، بەلكى ئۇ بوشلۇقتىن ئۇچۇپ ئۆتىدۇ. * نۇرنىسا كۆز ياشلىرىنى ياغلىقى بىلەن سۈر تۇۋۇپتېپ بوشلۇققا قاراپ يەنە سۆز باشلىدى. ④ ئى. بوش ياتقان يەر، جاي: باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر كەڭ بوشلۇققا بىردەمدىلا نۇرغۇن بالىلار توپلاندى. * نەسىردىن ئاكا چۆچۈپ قارىۋىدى بايتال يول چېتىدىكى بوشلۇقتا ئېغىن تېپىپلاۋېتىپتۇ. ⑤ ئى. ماددىلار مەۋجۇتلۇقىنىڭ بىر خىل ئوبيېكتىپ شەكلى. كەڭلىك، ئۇزۇنلۇق، ئېگىزلىك ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. ⑥ تولۇق - سىزلىق، كەملىك: بۇ لۇغەت ئۇيغۇر لۇغەتچىلىكىدىكى بىر بوشلۇقنى تولدۇرىدۇ. **بوشلۇق پەنجىرىسى** <فىز> كىرىستالنى تەش -

تېگىپ قېلىشتىن چىققان چاتاق ئىدى. * تۇيۇقسىز باسقان سۇ ئاپتىدىن تاملار بوشىشىپ ئۆرۈلۈشكە باشلىدى. * يامغۇرنىڭ نەملىكىدىن دۇتارنىڭ تارلىرى بوشىشىپتۇ. ⑧ ماددىدىن كەتمەك، كۈچسىزلەنمەك، زەئىپلەشمەك: ساقسىز بولۇپ قالدىڭمۇ چىمەن؟ نەچچە كۈندىن بېرى بوشىشىپلا كەتتىڭمۇ؟ * نېمىشقىدۇ ئۈركىننىڭ يۈزى قىزىرىپ، لەۋلىرى تىترەشكە، بەدىنى بوشىشىپ، پېشانىسىدىن تەر چىقىشقا باشلىدى، بۇ ھالەت قار تازىلىغاندىن نەچچە ھەسسە ئېغىر تۇيۇلۇشقا باشلىدى. * ئەمدى يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئىز - قورۇقلار كۆپىيىپ، ئاق سېرىق يۈزى پۇتىدىكى مەسىنىڭ قونچىغىلا ئوخشاپ قالدى، تەندىن گۆش قاچتى، تېرىلەر توڭلاپ ئېرىگەن گۆشتەك بوشىشىپ كەتتى.

بوشاڭ سۈپ. ئىشنى ئوڭشاپ قىلالمايدىغان؛ لايىھەزەل، ئىرادىسىز: - شۇنچىلىك گەپنى ئوڭلاپ قىلالماي خەققە كۈلكە بولغىنىڭ نېمىسى، ئەجەبمۇ بوشاڭ بالا بولدۇڭغۇ؟ - دەپ كايىپ كەتتى ئاسم قارىي. * ھېكايىسىنى ئوقۇپ چىققان كىتابخان باشتىكى بوشاڭ، ئىرادىسىز مەتنىيازنى ئۆزىنىڭ كىشىلىك بۇرچىنى تونۇپ يەتكەن ئاڭلىق ئەمگەكچى سۈپىتىدە كۆرۈپ، چەكسىز سۆيۈنۈش ھېس قىلدى. * يەنىلا بۇ كىچىك ئىش، لېكىن ئۇ مېنى ئۆزۈمگە قويغان تەلەپلىرىم ئالدىدا بوشاڭ كۆرسىتىدىغان ئىش.

بوشاڭلىق «بوشاڭ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بوشاڭلىق قىلسا ئاتتىن سېرىلىپ چۈش - دىغانلىقىنى سەزگەن دورغا ئۈزەڭگىنى چىڭ تېپىپ قارشىلىق كۆرسەتتى. * - بۇ ئىشنى ھۆكۈ - مەتكە ۋاقىتتا مەلۇم قىلىش كېرەك، كېچىكتۈرۈشكە ھەرگىز بولمايدۇ، زادى بوشاڭلىق قىلما، - دېدى ئەخمەتباي مەنسۇر شاڭيۇغا.

بوشاندۇرماق «بوشانماق» پېئىلى ②نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: شۇنداق بولسىمۇ ئايسە - خان «دوستقا تاپا، دۈشمەنگە كۈلكە» قىلماسلىق ئۈچۈن، زىلەينىڭ ئاي - كۈنى توشقاندا بىر چىرايلىق «تەلەپ» كەلدى، سالامەت بوشاندۇردى. **بوشانماق** ① «بوشماق» پېئىلىنىڭ ئۆزۈلۈك دەرىجىسى: گۈلى ئىشىكتىن كىرە - كىرمەيلا

مەلۇم ھەرىكەتتىن چۈشمەك؛ بىكار بولماق؛ گېپى گەپكە ئوخشىماس، ئاغزى گەپتىن بوشماس (ماقال). * يەنە ئىككى كۈندىن كېيىن ئۇنىڭ قولى خېلى بوشايدۇ. * — ئالدىرىما ئۇكام، قول سەل بوشسۇن، ئاندىن سېنىڭ توي ئىشىڭنى بىر تەرەپ قىلايلى، — دېدى سايت ئاخۇن. ئىنىسى ھەسەنگە. ③ قۇتۇلماق، بىكار بولماق؛ ئىشىدىن بوشماق. خىزمەتتىن بوشماق. تۈرمىدىن بوشماق. ئەمىلىدىن بوشماق. * — تۇرسۇن بەنجاڭ، سىزنىڭ ئاشپەزلەر بەنىگە چىقىپ ئىشلىشىشىڭىزنى قارار قىلدۇق. كونا ئاشپەز بەنجىڭى ھەربىي سەپتىن بوشاپ قايتماقچى، — دېدى كوماندىر.

بوغا ئى. ھارۋىغا قېتىلىدىغان ئات، ئېشەك. نىڭ بوينىغا سېلىنىدىغان رەختتىن تەييارلانغان ھارۋا جابدۇقى؛ جەمبۇ: توم تۇياقلىق، قابىل سۇر ئېشەك بۈگۈنكى ھارۋىكەشتىن ئەجەبلەنگەندەك قۇلاقلىرىنى شىڭگايىتىپ بوغا كېڭۈزۈلگەن بېشىنى ھە دەپ سىلكىتىپ.

بوغاز سۇپ <زوتول> قورسىقىدا بالىسى بار؛ سەييات تورنى تارتىپ بېلىقنى ئالدى. بوغاز بېلىقنىڭ قارىنى ياردى. * قىزنىڭ ئاتىسى مېھمانغا سويۇشقا ئەركەك قوي ئىزدەپ، ھېچ يەردىن تاپالماپتۇ. ئاخىر كېلىپ ئۆزىنىڭ بوغاز قويدىن بىرىنى سويۇپتۇ.

بوغاز بولماق ئۇرۇقلىنىش ئارقىلىق چىشى ھايۋانلارنىڭ قورسىقىدا تۆرەلمە ھاسىل بولماق.

بوغاز قىلماق ئۇرۇقلاندۇرۇش ئارقىلىق چىشى ھايۋانلارنىڭ قورسىقىدا تۆرەلمە ھاسىل قىلماق.

بوغالتىر ئى [ر > نېم] ئىسدارە-جەمئىيەت، كارخانا قاتارلىقلارنىڭ ھېساب-كىتاب ئىشلىرىنى ئېلىپ بارغۇچى خادىم، ھېسابچى؛ مۇدىر، — دېدى ئۇ، ياغاچلارنى كىمگىدۇ سېتىش توغرىسىدا بوغالتىر بىلەن مەسلىھەتلىشىش ۋاتقان پەخىرىدىكىگە، — نېمە قىلغان ئىشىڭىز بۇ؟

بوغالتىرلىق ئى. بوغالتىرلار ئىشىنىڭ كەسىپ نامى؛ شۇنىڭدىن ئۇزاق ئۆتمەي مۇدىر

كىل قىلغۇچى زەررىچىلەر (مولېكۇلا، ئىئون ياكى ئاتوم) نىڭ مۇئەييەن قانۇنىيەت بويىچە بوشلۇقتا تىزىلىپ تۈزگەن سېپى. خىمىيىلىك تەركىبى ئوخشاش، بوشلۇق پەنچىسى ئوخشىمايدىغان ئىككى خىل ماددىنىڭ فىزىكىلىق خۇسۇسىيىتىمۇ ئوخشىمايدۇ. بۇ يەنە «كرىستال پەنچىسى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

بوشلۇق توپى <گېئول> كرىستاللار ئىچكى قۇرۇلمىسىدىكى سىمېترىيە ئامىللىرىنىڭ توپلىمى. ھەرقانداق كرىستاللار قۇرۇلمىسىدا ئومۇمەن 230 خىل بىر-بىرىگە ئوخشاش بولمىغان بوشلۇق توپى بولىدۇ.

بوشلۇقتىكى شەكىل <مات> بارلىق نۇقتىلىرى بىر تەكشىلىكتە ياتىغان گېئومېترىيىلىك شەكىل.

بوشلۇق دولقۇنى <فىز> يەر شارى يۈزىدىن ئايرىلغان ھالدا تارقىلىدىغان رادىئو دولقۇنى.

بوشتىلماق «بوشانماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ شەرىپە يېرىم سائەت ئىچىدە بەش خىل سەي قورۇپ ئەكردى. مېھمانلار ماختاپ-ماختاپ يېيىشتى. بوتۇلكىلار ئارقا-ئارقىدىن بوشتىلدى. * — قېنى، ماڭايلى، بۇلارنىڭ قولى بوشتىلىپ، پەقەت قول بېغىشىدىنلا بوشراق باغلانسۇن! — دەپ بۇيرۇدى — دە، فۇگۇن ئۆزى ئالدىدا يولغا چۈشتى.

بوشىقى ئى. تارس. ۋاڭغا ئادەم چاقىرىدۇ. ۋاڭ بۇيرۇغان ئىشلارغا ماڭىدىغان كىشى.

بوشىماق پ ① ئىگىلىگەن ۋە ئىشغال قىلغان نەرسىدىن خالىي بولماق؛ ئۆي بوشىدى. يول بوشىدى. * ئۇ بوشىغان چىنىنى ئۈستەلىگە چاقىقىدە قويدى — دە، تام تەرەپكە بۇرۇلۇپ، بېشىنى ياستۇققا تاشلىدى. * خەتمۇ پۈتتى چاپ-لىدى، تام گېزىتىنىڭ بېشىغا. كۆكسى — قارىنى سەل بوشاپ، ياندى ئۇلار ئىشىغا. ② ئىشتىن،

كېسەلخانغا ئېلىپ كىردى - دە، جاراھىتىنى تاڭدى ۋە بوغدۇرۇلغان يىلىكىنى يېشىۋەتتى.

بوغۇرۇل سۈپ. قارىغا مايىل قىزىل.

بوغۇرۇل ئات بوغۇرۇل رەڭلىك ئات.

بوغۇقۇچ ئى. قاپ - خالىتىلارنىڭ ئېغىزىنى،

بەتىنىكە، توپلەيلەرنى، قۇش - ھايۋانلارنىڭ

پۇت - قانىتىنى بوغۇشقا ئىشلىتىدىغان يېسپ:

— ساڭا بۇ ئىش ياراشمايدۇ، — دەپتۇ قىز ئاللىقان.

داق بىر قىياپەتتە، — چۈنكى مېنىڭ كىيىملىرىمنىڭ

بوغۇقۇچلىرىغا ناھايىتى چوڭ بىر كىشىنىڭ تامغىسى

بېسىلغان.

بوغۇقۇچلاتماق «بوغۇقۇچلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى:

بوغۇقۇچلانماق «بوغۇقۇچلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: بىراق ئىككىلا قانىتى

مەھكەم بوغۇقۇچلانغان بۇ تىيانشان بۈركۈتى ھازىر

تۆمۈر قەبەس ئىچىدە تۇراتتى.

بوغۇقۇچلىماق پ. بوغۇقۇچ بىلەن بوغۇپ

چىگىپ بەند قىلماق: بىر ئوۋچى قاپقان قۇرۇپ.

تۇتۇۋالغان بىر سېرىق جەرەننىڭ پۇت - قولىنى

مەھكەم بوغۇقۇچلاپ، ئاتىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ

كېتىۋاتقانكەن.

بوغما I سۈپ. بوغۇپ قويۇلغان ياكى

پۇرۇپ قويۇلدىغان، پۇرمىلىك: بوغما ياقلىق

كۆڭلەك.

بوغما II ئى <تېب> بىر خىل يۇقۇملۇق

كېسەل، كېسەل قوزغانقۇچىسى بوغما تاياقچە

باكتېرىيىسى؛ ئادەتتە ياز ۋە كۈزدە كۆپىرەك

تارقىلىدۇ. كىچىك بالىلار بۇ خىل كېسەل

بىلەن يۇقۇملىنىدۇ. بۇ خىل كېسەلگە گىرىپ -

تار بولغۇچىنىڭ پۈتۈن بەدىنى زەھەرلەنگەن

بولدۇ؛ يۇتقۇنچاقتا سۇس كۈل رەڭ بىر

قەۋەت پەردە پەيدا بولۇپ، ئاسانلىقچە ئاچ -

رالمايدۇ؛ بەزى ئاغرىقلارنىڭ ئاۋازى پۈتۈپ

قالىدۇ. بۇ خىل كېسەل بەزىدە يۈرەك

مۇسكۇللىرىنىڭ ياللۇغلىنىشى ۋە پالەچ كېسەل.

ماڭا بەكمۇ مېھرىبان بولۇپ كەتتى، مېنى يەنە بىر ھەيران قالدۇرغىنى شۇكى، مەن تۇيۇقسىزلا بوغالتىرلىق بۆلۈمىگە مۇئاۋىن بۆلۈم باشلىقى بولۇپ ئۆستۈم.

بوغالتىرىيە ئى [ر] ھېساب - كىتاب نەزەردە - يېسى ۋە پىراكتىكىسى: بىز بۈگۈن بوغالتىرىيە - دىن دەرس ئاڭلىدۇق.

بوغۇچۇما ئى. كىيىم - كېچەك، ۋە كىيىملىك

رەختلەرنى ئوراپ تۈگۈپ قويۇلغان بويا:

— دوست بار، دۈشمەن بار. يالغۇز قىزنىڭ

بوغۇچۇمىسى ياخشىراق بولسۇن. چۈنكى،

بوغۇچىنى ھەممىنىڭ ئالدىدا ئېچىپ كۆپچىلىككە

كۆرسىتىدىغان ئىش ئەمەسمۇ؟ — دېيىشتى ئاياللار.

بوغۇچۇمىلانماق «بوغۇچۇمىلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۈۋىم توپىلۇقلارنى

بوغۇچۇمىلىتىپ قىز ئۆيىگە ئېلىپ ماڭدى.

بوغۇچۇمىلانماق «بوغۇچۇمىلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: يىڭىتلەر ماللارنىڭ

بوغۇچۇمىلانغانلىرىنى ئاستىغا، تېگىلغانلارنى ئۈستىگە

بېسىپ تەپتەخ قىلىپ قويۇشتى.

بوغۇچۇمىلىق سۈپ. بوغۇچۇما قىلىشقا لايىق،

مۇۋاپىق؛ بوغۇچۇما بولغۇدەك: سىڭلىم، بىر -

ئىككى بوغۇچۇمىلىق رەخت بارمىدۇ؟

بوغۇچۇمىلىماق پ. نەرسىلەرنى ياغىلىقلارغا

تۈگۈپ بوغۇچۇما قىلماق.

بوغۇچا ئى. رەخت ياكى تېرىدىن تىكىلگەن،

ئوقۇغۇچىلار دەپتەر - قەلەملىرىنى سالىدىغان،

دولغا ئاسىدىغان ياكى قولدا كۆتۈرىدىغان

خالتا: — بوغۇچىنى تۈنۈگۈن تىكىپ بەرسەم

بۈگۈن يەنە يىرتىسەنغۇ؟! — دېدى مەريەمخان

ئاچا ئوغلىغا كايىپ.

بوغۇدۇرماق «بوغماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي

دەرىجىسى: شياۋخۇاننىڭ ئاتا - ئانىسى ئۇنى

ئوقۇشتىن چەكلەپ، مەجبۇرىي ھالدا ئۇنىڭ پۈتىنى

بوغۇدۇرغانىدى.

بوغۇدۇرۇلماق «بوغۇدۇرماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: دوختۇرلار ماشىنىدىن بوۋاينى

لىكىنىمۇ كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

بوغما پولات چىۋىقى <بىن> پولات بېتۇند- نىڭ ئىچىگە توغرىسىغا سەپلەنگەن پولات چىۋىقى.

بوغما قاپاق ئېغىز تەرىپى سەل تار، قور- ساق تەرىپى خېلى كەڭ، ئوتتۇرىسى خۇددى بوغۇلغاندەك تار بولغان قاپاق؛ ئېرىق بويى- دىكى چىغىر يول بىلەن بىرنەچچە خوتۇن كېتىپ باراتتى. ئۇلارنىڭ قولىدا چېلەك، بەزىلىرىنىڭ مۇرىسىدە خۇرچۇن ياكى يوغان- يوغان بوغما قاپاقلار بار ئىدى.

بوغما ياقا يۇقىرى تەرىپى خالىغا ئوخشاش ئېتىلىدىغان ئۆرە ياقا.

بوغما يەڭ ئۇچى پۈرۈلۈپ رېزىنىكە ياكى بىنت بىلەن بوغۇلغان يەڭ؛ ئۇ، بوغما يەڭلىك چاپان كىيىۋالغان بىر يىگىت بىلەن كېتىۋاتاتتى.

بوغماق I پ ① قاتتىق يىغىپ سىقىماق؛

سىقىپ باغلىماق؛ بىردىنلا قار ئىچىدىكى كىچىك كۆتەككە پۇتلىشىپ يىقىلىپ چۈشتۈم. ئۇ يەنە كۆكرىكىمگە مىنىۋېلىپ، گېلىمنى ئىككى قولى بىلەن بوغۇشقا باشلىدى. * ئەپەندىم پادىشاھنىڭ نازا ئوبدان قارچىغىسىدىن ئۇچىنى ئېلىپتۇ ۋە قايقا سېلىپ ئاغزىنى مەھكەم بوغۇپتۇ. ② مەلۇم ئارد- لىقنى بىرەر توساق بىلەن تۇتاشتۇرۇپ توسماق؛ دەريانى بوغماق. يول ئېغىزىنى بوغماق.

③ كۆچمە. توسقۇنلۇق قىلماق، ئۆسۈش، راۋاج- لىنىش يولىنى توسماق؛ ئاينۇر ھېلىقى ماجىرادا قادىرنىڭ خاپا بولۇپ چىقىپ كەتكىنىدىن كېيىن، بۇ ئەھۋالغا زادىلا چىداپ تۇرالمىدى، ئۇ ئۆزد- نىڭ شەخسىيىتىگە تەگكەنلىكى ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى ئارۇپنىڭ ئاكتىپ، ئىلغار تەشەببۇسلارنى بوغۇپ، ياش كۈچلەرگە ھە دەپ زەربە بېرىۋاتقان- لىقىغا چىدىيالمىدى. ④ گېلىدىن چىشلەپ ئۆلتۈرمەك؛ — توپتىن ئايرىلغاننى بۆرە يەر، بۇ ھەمراھلىرىدىن قاچقان قوي بولسا كېرەك. بىچارىنى بىرنېمە بوغۇپ قويۇپتۇ — دە، — دېدى

ئايۇپ ئاكام. ⑤ خۇلاسىلىماق؛ ئۇنىڭ ئاھىلىق ئىنتىزامى يەنىلا كۈچكە ئىگە، بىراق ھېسابىنى بوغقاندا كۆپ ھاللاردا ئۇلارنىڭ ئۆز خىراجىتىنىڭ ھۆددىسىدىن مۇتلەق چىقالمايدىغانلىقى مەلۇم بولىدۇ.

بوغماق II سۇپ ① باغلاپ، تېڭىپ قويۇل- مان؛ ھى- ھى... بۇ يەردە پۇل بار ئەمەسمۇ؟ ئاز پۇل ئەمەس- تە، تاراقلاپ تۇرىدىغان، ساپمۇ ساق تۆت بوغماق دەگىلا! ② بوغۇم- بوغۇم قىلىنغان؛ قوللىرىدا ئۈچ ئاياغلىق دۇربۇن ۋە ياكى بەزىسىدە ئالا بوغماق ئۆلچەم خادىسى. قول يايىرىقى ئېگىز- پەسكە يەلپۈنەر بەزەن، خادىلار تەڭ يېقىن- يىراق يۆتكىلەر بەزەن.

بوغماق ئۈچەي <تب> چوڭ ئۈچەينىڭ ئوتتۇرا ۋە ئاساسى قىسمى. قارىغۇ ئۈچەي بىلەن تۇتاشقان ۋە يۇقىرىغا قاراپ ئۆزلىگەن قىسمى «ئۆزلىمە بوغماق ئۈچەي»، ئۇنىڭدىن كېيىنكى قورساق بوشلۇقى ئىچىدە توغرىسىغا سو- زۇلغان قىسمى «توغرا بوغماق ئۈچەي»، تۆۋەنگە قاراپ سوزۇلغان قىسمى «تۆۋەنلىمە بوغماق ئۈچەي»، يانپاش سۆڭەكنىڭ سول تەرىپىدىكى ئەڭ ئاخىرقى «s» شەكلىدە سوزۇلغان قىسمى «s» سىمان بوغماق ئۈچەي» دەپ ئاتىلىدۇ. ئۈچەي گەۋدىسى بوغۇم- بوغۇم بولغاچقا «بوغماق ئۈچەي» دەپ ئاتالغان.

بوغماق ئۈچەي ياللۇغى <تب> بوغماق ئۈچەي شىللىق پەردە ياللۇغى. ئىپادىسى: ئىچ سۈرىدۇ، قورساق ئاغرىيدۇ، ھەمىشە قۇرۇق ئىنجىمىق تۇتىدۇ؛ چوڭ تەرەت كۆپىنچە شىللىق سۇيۇقلۇق، قان ۋە يىرىنىڭ ئارىلاش كېلىدۇ.

بوغماق يىلان <زوتول> زەھىرى يوق بىر خىل چوڭ يىلان، ئۇزۇنلۇقى ئالتە مېتىرغا يېتىدۇ؛ بېشى ۋە ئېغىزى چوڭ، تىلىنىڭ ئۇچى ئاچىماق، دۈمبە تەرىپى قوڭۇر قارا، قارانتۇل سەپكۈنلىرى بار، قورساق قىسمى

يوللاپ مەخلۇق ياۋۇزغا، سانجىلدى ئۇدۇل بېرىپ بوغۇزغا. * مۇشۇك بېلىقنىڭ باش تەرىپىنى ئۇزۇپ يەپ، تېنىنى ئىتقا بېرىپتۇ. مۇشۇك ئەڭگۈشتەرنى بېلىقنىڭ بوغۇزىدىن تېپىۋېلىپ ئىتقا تۇيدۇرماي تاغزىغا سېلىپتۇ. ② كۆچمە. ئەجەللىك جاي، ئۆلۈم گىردابىدىكى جاي: جان بوغۇزىغا كەلمەك. ③ تۈرلۈك چۈڭگۈن، ئىدىش، قاپاق، ئاپتۇۋا قاتارلىقلارنىڭ تاغزىدىن قورسىقىغا بولغان تار جاي: باتۇر ئاچچىقىغا بەس كېلەلمەي، قولىدىكى ئاپتۇۋىنىڭ بوغۇزىدىن تۇنۇپ يەرگە بىرنى قويۇۋىدى، يېپىڭى ئاپتۇۋا خۇددى ئېتىنى يەپ تاشلىۋەتكەن قوغۇن كاسسىدەك ماكچىپىلا قالدى. ④ ئىككى سۇ كۆلى ياكى دېڭىزنى تۇتاشتۇرغۇچى تار سۇ يولى: تەيۋەن بوغۇزى.

بوغۇز ئاغرىقى <تېب> يۇتقۇنچاق — كېكىردەكنىڭ ياللۇغلىنىشى، قىزىرىپ ئىشىشى، قاتتىق ئاغرىشى قاتارلىق كېسەل ئالامەتلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

بوغۇز پارقىلىغۇچ تاۋۇشى <تېب> ئۆپكەندىن چىقىۋاتقان ھاۋا ئېقىمى بوغۇزدا توسقۇنلۇققا ئۇچرىغاندىن كېيىن پارتلاپ چىقىشتىن ھاسىل بولىدىغان تاۋۇش. مەسىلەن: ئەرەب تىلىدىكى ھەمزە، «ع» تاۋۇشلىرى.

بوغۇز سىيرىلاغۇ تاۋۇشى <تېب> ئۆپكەندىن چىقىۋاتقان ھاۋا ئېقىمى بوغۇزدا توسقۇنلۇققا ئۇچراپ، سىيرىلىپ چىقىش ئارقىلىق ھاسىل بولىدىغان تاۋۇش. مەسىلەن: «ھ».

بوغۇز خانا ئى. ئۇلاغلارنىڭ يېمەكلىكىنى ساقلايدىغان ئورۇن؛ ئامبار: خۇپتەن ۋاقتى، مەتقۇلى بوغۇزخانىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ، موللا زەيدىنى ئۆز ئۆيىگە باشلاپ كىردى. بۇ چاغدا ئاتخانىنىڭ دەرۋازىسىغا قۇلۇپ سېلىپ قويۇلغان، سىرتتا ئەل ئايىغى بېسىلىپ تىمىتاسلىق ھۆكۈم سۈرگەندى.

بوغۇز لاتىماق «بوغۇزلىماق» پېتىلىنىڭ

ئاق. كۆپىنچە تروپىك بەلباغلاردىكى سۇغا يېقىن ئورمانلاردا ياشايدۇ؛ كىچىك سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ: — ئۇنىڭ نەزىرىدە دادىسىنىڭ بىلمەيدىغىنى يوق ئىدى. دادىسى ئۇنى مېھرى بىلەن تىزىغا ئېلىپ، دۇنيادىكى غەلىتە نەرسىلەر توغرىسىدا — ئامازۇنكا دەرياسى ۋادىسىدىكى ئىپتىدائىي ئورمانلىقتىكى يوغان بوغۇق يىلانلار، نىل دەرياسى بويىدىكى سېرىق تەنلىك ئادەملەر، تىمساھلار توغرىسىدا سۆزلەپ بېرەتتى.

بوغۇز قىماق پ ① ئەركىن نەپەس ئالالماي، تۇنجۇقۇپ قالماق: يادىمدا قاپلاردا بوغۇققان جانلار، يادىمدا ياغ چېچىپ ئۆرتىگەنلىرىڭ! ② كۆچمە. بېسىم ۋە قىسىلىش سەۋەبىدىن ئەركىن ئىش قىلالمايلىق: بىز بۇنداق ئەھۋاللارنى ھەممە يەردە ئۇچرىتىمىز. قىزلىرىنىڭ مېھمانخانىلىرىدا ئۆكشى كىيىمگە چۈشكەن ماي دېغى بولۇپ كۆرۈنمەيدۇ دەمىسلەر؟ ئۇلارنىڭكىدە قىسىنىپ — قورۇنۇپ، بوغۇقۇپ كەتكەن.

بوغۇز ساق ئى. بوشراق بولىدۇرغان، ماي شىكەر ئارىلاشتۇرۇلغان خېمىردىن بارماقتەك توملۇقتا، ئىككى سانتىمېتر ئۇزۇنلۇقتا ئۇزۇپ ياغدا پىشۇرۇلىدىغان يېمەكلىك: ئۆيىگە كەلگەندە باي ئاتام بىلەن ئاغىچا ئاپام قەنت بىلەن چاي، بوغۇز ساق بىلەن چاي بېرىدۇ.

بوغۇز I ئى. ئات — ئۇلاغلارنىڭ ئاشلىقتىن تەييارلانغان ئوزۇقلۇقى: قالماق ئېتى بوغۇز يېمەس، بوغۇز يېسە توۋرا تېشەر (ماقال) * مەسۇم ئاكا يەنە ئاللىنېمىلەرنى چېكىلەپ، ئاتخانىدىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئابدۇۋېلى گويا ئاتنىڭ بوغۇز يېيىشىگە مەستلىكى كەلگەندەك، ئۇنىڭ يالىنى تاراشقا باشلىدى.

بوغۇز II ئى ① ئېغىز بوشلۇقىنىڭ قىزىل-مۆڭگەچ ۋە كېكىردەك باشلانغان يېرى؛ يۇتقۇنچاق، گال: سېنىڭ ئىشىق — دەردىڭدە، بوغۇزىدىن غىزا ئۆتمەس. بىر يىل بولدى كۆيى-گىلى، ئوت تەپتى ساڭا ئۆتمەس. * ئوق ئەجەل

ئۇرۇشماق: غەنى ئىشكاپنى ئېچىۋاتقاندا ئورنەدىن سەكرەپ تۇرغان ئالسىجان ئۇنىڭغا ئېسىلدى. ئىككىسى ياقا سىقىشىپ بوغۇشۇپ كەتتى. * سايىم كېلىشتۈرۈپ، بىرنى تېپىۋىدى، نېمەت داچىپ بېرىپ تامغا يۆلىنىپ قالدى. ئۇ ئۆزىنى ئوڭشاپ، سايىمغا تاشلاندى، ئىككىسى بوغۇشۇپ كەتتى.

بوغۇق سۈپ. بوغۇلغان، بوغۇلۇپ، خىرىلا. داپ قالغان: — بۇلبۇل بولساڭ سايىراپ باقتىنا، — دەپتۇ باغۋەن. ئەپەندىم ھەم بوغۇق ھەم قوپال ئاۋاز بىلەن سايىراشقا باشلاپتۇ. * ۋاقىت سائەت ئون ئىككىگە يېقىن بېرىپ قالدى. ھېچقا-ياقتىن كىشىلەرنىڭ ئاۋازى ئاڭلانمايدۇ. پەقەت يىراقلاردىن قاۋىغان ئىتلارنىڭ بوغۇق، سۇس ئاۋازلىرى ۋە يېقىن ئەتراپتىكىلەرنىڭ ئاچچىق ھەم بوم ئاۋازلىرىلا كېچىنىڭ كۆڭۈلىگە بولغان ئېغىر بېسىمنى تەۋرەتكەندەك بولاتتى.

بوغۇقلۇق سۈپ. بوغۇلغان، بوغۇپ قويۇلغان: كەپتەرنىڭ قانىتى بوغۇقلۇق ئىكەن. * ئاغزىم بوغۇقلۇق. ۋارقىرايمسام! دەريادەك تېشىپ شارقىرايمسام.

بوغۇلماق ① «بوغماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: — ئاغزى بوغۇلغان كالىدەك پۇشۇل. داپ يۈرسەنغۇ؟ — دېدى ئابىلەت نۇرغۇنغا. * ۋارقىرىدى ئۇنىڭ ئۇنى چىقىمىدى، تېپىرىلىدى سىرتىماققا بوغۇلۇپ. كۆزلىرىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى، ھەممە نەرسە كەتتى بىردىن يوقىلىپ. ② خىرىلداپ نەپەس ئالماق، ئاۋاز چىقىرىش تەسلىشمەك: بوغۇق ئاۋاز بىلەن سۆزلىمەك: ئۇنىڭسىزمۇ ھاۋانىڭ شالاڭلىقىدىن نەپەس بوغۇلۇپ ئۆپكەم ئاغزىغا تىقىلىپ قالاي دېگەندى. * چوڭ ھويلىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا ياغاچ ئورۇندۇقتا ئاتىمىش ياشلاردىكى بىر كىشى ئاپتاپ سۇنۇپ ئولتۇراتتى، ئۇ پات-پات بوغۇلۇپ يۆتلىتتى ۋە خىرقىراپ نەپەس ئالاتتى. ③ غەزىپىنى ئىچىگە يۆتمەك: ئۇ تازا بوغۇلۇپ تۇرغاندا، بىردىنلا قومۇشلۇق ئىچىدىن بىر بېلىقچى كىچىككەنە قېپىقنى ھەيدەپ چىقىپ كەلدى. ④ چىرمالماق، مۇپتىلا بولماق: پاتىماق: ئارىدىن ئانچە ئۆتمەي

مەجھۇرىي دەرىجىسى: مەكىندىن بىرنى تۇتۇپ كىرىپ بوغۇزلاپ بېرىش دېسەم نەجىمدىن ئۇنىمىدى. قوشنىلاردىن بىرىگە بوغۇزلىتاي دەپ ماڭسام توخۇنى تارتىۋېلىپ قويۇۋەتتى.

بوغۇزلاشماق «بوغۇزلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: قارىغۇدەك بولسا يولدا ئۈچ ئۆلۈك ياتقۇدەك، ئېرىقتا ئىگىراۋاتقان ئايال-نىڭ ئەھۋالىدىن قارىغاندا بۇلار نەپسانىيەتچى-لىكتىن بىر-بىرنى بوغۇزلاشقان مەستلەر ئىكەن. **بوغۇزلاندىرماق** پ. ئات-ئۇلغارغا بوغۇز يېگۈزمەك: بىز خاڭگۇڭدا بىر ئاخشام خاتىرجەم دەم ئېلىپ، ئاتلىرىمىزنى بوغۇزلاندىرۇپ، ئۈچىنچى كۈنى تاڭ يورۇش بىلەن تەڭ ئاقسۇ شەھەر ئىچىگە قاراپ ماڭدۇق.

بوغۇزلانماق «بوغۇزلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: شاھزادە رومالنى ئېچىپ قارىغانىكەن، بوغۇزلىنىپ ئۆلتۈرۈلگەن ناھايىتى چىرايلىق بىر ئايال چىقىپتۇ. * ئاسنىم «قاۋانلىق» قا ئىچكىرىلەپ كىرىپ، بوغۇزلانغان كېيىكنىڭ يېنىدا كۈلۈشۈۋاتقان ئادەملەرنى كۆردى.

بوغۇزلۇق I ① ئى. ھايۋانلار يەم-خەشەك قىلىشقا مۇۋاپىق ئاشلىق، ئوزۇقلۇق. ② سۈپ. يەم-خەشەك تاللىماي، ئىشتىھا بىلەن يەيدىغان (ھايۋان ھەققىدە): بوغۇزلۇق ئات.

بوغۇزلۇق II ئى. چارۋا ماللارنىڭ پىچاق سۈرىدىغان، بوغۇزلىنىدىغان جايى.

بوغۇزلىماق پ. بوغىزغا پىچاق سۈرمەك: ئۆلتۈرمەك: بىر بەگ بۇرنىڭ ئاغزىدىن بىر قوينى قۇتۇلدۇرۇپ ئۆيىگە ئەكىلىپتۇ-دە، ئۇنى بوغۇزلىماقچى بولۇپ يەرگە يىقىتىپتۇ. * سۇلايمان-نىڭ ئۆيىدە ھېلىقى «قايناق» دېگەن سېمىز كىشى مېھمان بولۇۋاتىدۇ. سۇلايمان قوي سويىمەن دەپ كېچىدە موزىيىنى بوغۇزلىۋېتىپتۇ.

بوغۇشماق ① «بوغماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆزلىرى يىغقان ئوغۇتنى تاغلارلىرىغا ئېلىشىپ، ئېغىزلىرىنى بوغۇ-شۇپ يەنە يۇدۇپ كېتىشتى. ② ياقا سىقىشىپ

سەغماي قالغان سۆزلەرنىڭ بىر قىسمىنى يېڭى قۇردىن يېزىشقا توغرا كەلگەندە بوغۇمنى بىرلىك قىلىپ بۆلۈپ يېزىش.

بوغۇم ياللىغى <تب> بوغۇم ياللىغان بىر خىل كېسەللىك، ئالامەتلىرى: بوغۇم قىزىرىپ ۋە ئىششىپ قاتتىق ئاغرىيدۇ؛ بەزى ۋاقىتلاردا قىزىتىدۇ، ئېغىرراقلىرىدا بوغۇم-نىڭ شەكلى ئۆزگىرىدۇ ياكى ئورنىدىن قوزغىلىپ كېتىدۇ.

بوغۇم-بوغۇم ① «بوغۇم» سۆزى «②» نىڭ تەكرارلىنىشى. ② بىر بوغۇم-بىر بوغۇم، بۆلەك-بۆلەك: باي ئۇنىڭ بوغۇم-بوغۇم بولۇپ تۇرغان كىگىز پايىپاقلىق ئايىغىغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ قويدى.

بوغۇملۇق سۈپ. بوغۇملىرى بار، بوغۇملارغا ئىگە: ئۇلارنىڭ ھەممىسى «نازاكەتلىك»، «سلىق»؛ ئۇلاردا بومبا ۋە تاپانچا تۈگۈل توق-قۇز بوغۇملۇق سىم قامچىمۇ، ئۈچ قىرلىق ئىككى بىسلىق خەنجەرمۇ يوق.

بوغۇملۇق يېزىق <تل> بىر خىل ئېلىپبەلىك يېزىق. ئۇنىڭ ھەرپى بىر پۈتۈن بوغۇمنى ئىپادىلەيدۇ. مەسىلەن: سانسىكىرت يېزىقىغا ئوخشاش.

بوغۇن I ئى. ئەۋلاد، نەسىل: ھازىر پېشقەدەم بوغۇنلار ئۆلۈپ بولدى. كېيىنكى بوغۇنلارنىڭ ئۆز تۇرمۇشىنى قامدىغۇدەكمۇ ھالى قالمىدى؛ ياش بوغۇنلاردىن بەزىلىرى جۇڭگو ئىتتىپاقى ئۈچۈن ئۆزلىرىنىڭ ئىسسىق قانلىرىنى ئاققۇزدى.

بوغۇن II ئى ← ھەرە.

بوغۇناق ئى. بوراندىن ۋە ئادەم، ھايۋان-لارنىڭ جىددىي ھەرىكىتىدىن ھايۋانغا كۆتۈرۈلگەن توپا-چاڭ: ئۇلار شۇ سۆز ئۈستىدە تۇرغان چاغدا، يىراقتىن يەنە چاڭ-توزان كۆتۈرۈلۈپتۇ. كۆكنىڭ يۈزىنى بىر قەۋەت بۇلۇتتەك بوغۇناق قاپلاپتۇ.

بوغۇنداش ئى. ئۇرۇق-ئەۋلاد؛ نەسىل-

ئىككىنچى ئوغلۇم ئاغرىپ، دوختۇرخانىدا يېتىپ قالدى. ئاڭلىسام، قەرزگە بوغۇلۇپ كېتىپتۇ، قالغان بېساتىمنى ساتتىم. * قەرزگە ئۆمىدىم بار ئىدى سەندىن ئەدەبلىك بولسا دەپ ئوغلۇم. بوغۇلدۇڭ كۆپ جىنايەتكە، يارا بولدى يۈرەك-كۆڭلۈم.

بوغۇم ئى. ① نەرسىلەرنىڭ ھەربىر بۆلەكلىرىدىن بىرنى ئۆز ئارا تۇتاشقان جايى: بوغۇم پۈتۈلۈقلەر. قومۇشنىڭ بوغۇمى. ② <فىزىئول> بەدەن سۆڭەكلىرىنىڭ ئۆز ئارا بىرىكىگەن جايى: ئۈستىخانلىرىم بوغۇملىرىغىچە ئاغرىپ كەتتى. ③ <تل> بىر ياكى بىر قانچە تاۋۇش ئېلىپبەئىتىدىن ھاسىل بولغان ئەڭ كىچىك فونېتىكىلىق بىرلىك: ئوچۇق بوغۇم. يېپىق بوغۇم.

بوغۇم ئاياغلىقلار <زوتول> ئومۇرتقىسىز ھايۋانلارنىڭ بىر تىپى، تېنى نۇرغۇنلىغان بوغۇملاردىن تەركىب تاپىدۇ، ئادەتتە باش، كۆكرەك ۋە قورساق دەپ ئۈچ قىسىمغا بۆلۈنىدۇ؛ سىرتىدا قاسرىقى بولۇپ، ئىچكى ئەزالىرىنى مۇھاپىزەت قىلىپ تۇرىدۇ؛ ئاياغ-لىرى جۈپ ۋە بوغۇملۇق كېلىدۇ؛ تۈرى ناھا-يىتى كۆپ، مەسىلەن: قىرىقئايغ، ئۆمۈچۈك، ھەرە، كېپىنەك، راک، قىسقىچىقا قاتارلىقلار. **بوغۇم ئايرىش بەلگىسى** <تل> يېزىقىمىز-دىكى ئۈزۈك تاۋۇش بىلەن ئاياغلاشقان بوغۇمنى سوزۇق تاۋۇش بىلەن باشلانغان بوغۇمدىن ئايرىپ ئوقۇشتا قوللىنىلىدىغان شەرتلىك بەلگە.

بوغۇم تەنلىكلەر <زوتول> ھايۋانلارنىڭ بىر تىپى، تېنى ئۇزۇن ۋە يۇمشاق بولۇپ، نۇرغۇنلىغان بوغۇملاردىن تەركىب تاپىدۇ؛ سىرتىدا ئەينەككە ئوخشايدىغان نېپىز پەردىسى بولىدۇ؛ باش، كۆكرەك ۋە قورساق قىسىملىرى ئايرىلمايدۇ؛ ئۈچىمى ئۇزۇن ۋە تۈز كېلىدۇ. مەسىلەن: سازاڭ، سۈلۈك قاتارلىقلار.

بوغۇم كۆچۈرۈش <تل> قۇر ئاخىرىغا

داش: بىزنىڭ بوغۇندا شىلەر سىزدىن مەيلى ئوغۇل، مەيلى قىز بولسۇن ئۇنى ياخشى كۆرمەي-دەغنى يوق.

بوغۇنماق پ. نەپەس ئالماشلىق. **بوقتاق** ئى. دىئال. كىچىك داۋان ياكى توغرا قىر.

بوقتوغ ئى. دىئال. قولنىڭ جەينەكتىن يۇقىرى مۇرىگىچە بولغان ئارىلىقى، بىلەك.

بوقۇسا ئى. ياغاچتىن ياسالغان، ئۆمۈر چىش بېكىتىلگەن ۋە يەر ھەيدەشتە ئىشلىتىلىدىغان ئاددىي سايمان: ئىختىيار ئەپلىسەك بىلمەكنى تۈگۈل، سورغىن، چېكەمگە چۈشكەن ئەجىندىن، ۋە ياكى ساماندىك سارغايغان يۈزۈم، چۈشەنگىن بوقۇسا قالدۇرغان ئىزدىن.

بوگىس ئى [ر<ئىنگ] <تەن> مەخسۇس قولتاق كىيىپ، مەلۇم قائىدىلەرگە ئاساسەن مۇشتلىشىش ھەرىكىتى.

بوگىچى ئى <تەن> بوگىس ھەرىكىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئىسپورتچى.

بوگىست ئى [ر<فران] <خىم> **ئاليۇمىن ئوكسىدى**.

بوڭ تەقى. بوغۇق قاتتىق ئاۋاز ۋە ئۇنىڭدىن ھاسىل بولغان سادا.

بوڭ-بوڭ بوڭ «بوڭ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: بوڭ-بوڭ قىلغان ئاۋاز چىقتى.

بوڭبوڭقوڭغۇز ئى [بوڭبوڭ+قوڭغۇز] بوڭ-بوڭ، ئاۋاز چىقىرىپ ئۇچىدىغان بىر خىل قوڭغۇز: ئاسماندا ئۇچۇپ يۈرگەن، بوڭبوڭ-قوڭغۇز ئەمەسمۇ؟ يىگىتلەرنى تۇتۇپ بەرگەن، ئازاد توڭگۇز ئەمەسمۇ؟

بوڭشىماق پ «بوڭ-بوڭ» قىلغان ئاۋاز چىقماق؛ بوڭۇلدىماق؛ ئۇ يەردە بوڭشىغان ئاۋاز ئارقا-ئارقىدىن چىقىشقا باشلىدى.

بوڭۇلدىماق «بوڭۇلدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بوڭۇلدىشماق «بوڭۇلدىماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

بوڭۇلدىماق پ «بوڭ-بوڭ» قىلغان ئاۋاز چىقماق: يىراقتىن بوڭۇلدىغان ناغرا ئاۋازى ئاڭلاندى.

بولا I ئى [خەن] كېپىل.

بولا بولماق كېپىل بولماق، ۋەكالىتەن ئۆز ئۈستىگە ئالماق: تۇرسۇننى ئاتىسى بولا بولۇپ ساقچىدىن ئېلىپ كېلىپتۇ.

بولا II ئى [خەن] بەشلەڭ ۋە قارتا ئويۇن-لىرىدا ئويۇن قائىدىسىگە خىلاپ ھەرىكەت: بولا بولماق. بولا قىلماق.

بولا بولماق بەشلەڭ ۋە قارتا ئويۇنلىرىدا ئويۇن قائىدىسىگە خىلاپ ئىش قىلماق ۋە شۇ سەۋەبتىن جازاغا ئۇچرىماق.

بولا قىلماق بەشلەڭ ۋە قارتا ئويۇنلىرىدا ئويۇن قائىدىسىگە خىلاپ ئىش قىلغانلىقتىن جازالىماق.

بولغا كەتمەك بەشلەڭ ۋە قارتا ئويۇنلىرىدا قائىدىنى بۇزغانلىقتىن جازاغا ئۇچرىماق: تۇرسۇن بۇ قول قارتىدا يەنە تۇتتۇرۇپ ئىككى رومكا ھاراق بولغا كەتتى.

بولاتماق «بولماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئالىم پوچتىدىن ئەۋەتىدىغان كىتاب-لارنى بولتىپ تەييار قىلىپ قويدى.

بولار ① «بولماق» سۆزىنىڭ يەنە بىر سۈپەتتىشى: بولغۇنچە بولار * بولسا بولار، بولمىسا ئىز پۇلى (ماقال). ② كۆچمە. «يېتەر، بەس، كۇپايە» دېگەن مەنىدە ئىسىملىك خەۋەر ۋە زىچىسىدە كېلىدۇ: — ئەمدى، بولار، سۆزلىمەيلا قويۇڭ، كۆڭلۈمىزنى ئېزىۋەتتىڭىز، — دېدى ئامىنە يولدىشى ئابلىمىتكە.

بولار ئىش بولدى ئالدىنى ئالدىغان، تەدبىر كۆرىدىغان پەيت ئۆتتى؛ كەتتى.

— بولار ئىش بولدى، ئەمدى پۇشايان قىلغاننىڭ پايدىسى يوق، — دېدى ئاپام مانا قاراپ.

بولار يېرى شۇ ① ياخشىلىنىش، ئادەم

بولاق ياپما خېمىرى بولدۇرۇلغان ياپما. **بولاقلىق** سۈپ ① بولاق قىلىپ قويۇلغان، بولانغان: كىتابلارنىڭ ھەممىسى بولاقلىق. ② بولاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، بولاق قىلىشقا لايىق: ئىككى بولاقلىق قەغەز.

بولاقخۇي رەۋ [خەن] ① سۈپىتىگە ھۆددە قىلغان ھالدا: بولاقخۇي ساتماق. بولاقخۇي ئالماق. ② ھۆددە قىلىمەن، چاتاق يوق: بۇ تاۋۇزنىڭ قىزىل چىقىشىدا گەپ يوق، بولاقخۇي.

بولاقخۇي قىلماق سېتىلىدىغان نەرسىلەرنىڭ سۈپىتىنى ھۆددە قىلماق.

بولالماي رەۋ «بولماق I» ئىمكان پېئىلىنىڭ بولۇشى رەۋىشى: تۇرسۇن بۈگۈن كەچ ئىشخانىدا بولالمايدۇ.

بولالماي قالماق چىداشلىق، بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان دەرىجىگە يەتمەك: ماھىرە چۈشتىن ئاۋۋال خېلى تېتىك يۈرگەندەك قىلغان بولسىمۇ، بىراق چۈشتىن كېيىن بولالماي قالدى. بىردەم - بىردەم تۇرۇۋالغۇسى ۋە يېتىۋال-غۇسى كېلەتتى. * بۇرە غەيرىتىگە كېلىپ، ئۇلارنىڭ كەينىدىن خېلى يەرلەرگىچە مېڭىپ بېقىپتۇ. ئاخىرى بولالماي قېلىپتۇ - دە، يولىنىڭ ئوتتۇرىدا يېتىۋاپتۇ.

بولانماق «بولماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بولانغان قەنت. بولانغان تاماكا.

بولتا ئى [ز] بىر ئۇچىدا كالىكى، يەنە بىر ئۇچىدا رەزىمى بولغان چىڭگىتىش دېتالى: مانا، - دېدى سىدىق ئۇستام ئىشىكتىن كىرىپلا ئىككى بولتىنى كۆرسىتىپ، - بۇ ئاشۇ ماشىنىغا سالغان بولتىدىن ئېشىپ قالغىنى، قارىسام سەل چاتاق تەك تۇرىدۇ.

بولتەلماق پ. بولتا بىلەن چىڭگىتىماق: مەردان ئوت باققا تۇتاشقىچە كوزۇپىنىڭ تەكتىگە بولتەلەنغان باكنىڭ قامۇتلىرىنى يېشىپ، سىم ئارقان بىلەن چېتىپ، باكنى كۆيۈۋاتقان ماشىنا گەۋدىسىدىن ئاجرىتىۋالدى.

بولۇش، تۈزۈلۈش جەھەتلىرىدىكى ئەھۋالى شۇ، شۇنچىلىك: - بىز شۇنچە تەربىيە بەردۇق، ئادىل ھاراققا شۇنداق ئۆگىنىپ قالغان، ئۇنىڭ بولار يېرى شۇ، - دېدى غەيرەت نارازى بولۇپ. ② كۆچمە. راست؛ توغرا؛ ئەمەلگە ئاشىدىغان، مۇۋاپىق كېلىدىغان جايى شۇ: - بەربىر بىر كېچىككە كىرسەن، يا ئوڭغا، يا تەتۈرىگە ئاقسەن، گەپنىڭ بولار يېرى شۇ، ۋاقىتىدا يول تاللا، كېيىنكى پۇشايمان ئۆزەڭگە دۈشمەن، - دېدى ئىمىر سونۇرغا.

بولار - بولماس بولمىغۇر، ئەرزىمەس، تايىنى يوق: ئەگەر سېنى بىر ئادەم چاقىرسا، بولار - بولماس ئادەمنىڭ ئۆيىگە بارما. سېنىڭ ئۇلۇغۇقۇڭغا ۋە ھۆرمىتىڭگە زىيان يېتىدۇ.

بولار - بولماي بەلگىلىك بىر مەزگىل تولۇق ئۆتمەي: مەن خىزمەتكە چىقىپ بىر يىل بولار - بولماي دادام تۈگەپ كەتتى - دە، پۈتۈن ئۆي بېشىغا كىيىلدى.

بولارلىق سۈپ. بولىدىغان، بولۇشقا ئەرزىيدىغان: سىنىمىزدا گۈلنەسا، رەبھانگۈل قاتارلىق يەتتە نەپەر ئوقۇغۇچى ئۆزلىرىنىڭ ئۆلگە بولارلىق ياخشى ئىشلىرى ئۈچۈن قىزىلگۈل تاقىدى ۋە خاتىرە بۇيۇملار بىلەن مۇكاپاتلاندى.

بولاشماق پېئىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى.

بولاق I سۈپ. ئۈستى رەخت ياكى قەغەز قاتارلىق نەرسىلەر بىلەن ئوراپ تېڭىلغان، بولانغان: - سىزگە سوۋغا قىلىپ بىر بولاق ئالتۇن - كۈمۈش ئالغاچ كەلدىم، - دېدى سودىگەر شاھزادىغا. * بارات دېرىزىگە يامىشىپ چىقىپ، تورۇستىكى لىمنىڭ ئارىسىغا قىستۇرۇپ قويغان بىر بولاق نەرسىنى ئالدى.

بولاق II سۈپ. خېمىر تۇرۇچ سېلىپ بولىدۇرۇلغان: بولاق مانتا. * ئەمەتنىڭ يۇتۇش-لىرىنى، كۆزىدىن ياش چىقىپ كەتكىنىنى كۆرۈپ ئىچى ئاغرىغان مېھرىبان ئەمدى بىر بولاق مانتىنىمۇ ئۇنىڭغا بەردى.

بولاق مانتا خېمىرى بولىدۇرۇلغان مانتا.

بولجا I ① سۈپ. يىلتىزدىن كۆكلەپ چىققان: ئۇ ئاشۇ بولجا تېرەككە تىكىلگىنىچە تۇرۇپ قالدى. ② ئى. يىلتىزدىن كۆكلەپ چىققان تېرەك: نىياز ئاخۇن بېغىدىكى ئىككى بولجانى كېسىپ، ئۆز يېزىسىغا يېڭى سېلىنىۋاتقان مەكتەپكە ياردەم قىلدى.

بولجا II ئى. دىئال. مۆلچەر، قىياس.

بولجالىق ئى. بولجا تېرەك ئۆسكەن جاي:

— مەن سۇلايماننىڭ ئىشىكى ئالدىدىكى بولجالىقتا سۇلايماننىڭ ئۆيىگە يوشۇرۇنغان يۈچۈن ئادەمنى پايلاپ تۇرغانىدىم، — دېدى توختى ئاتىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ سابىغا.

بولدۇرماق I «بولماق I» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: بولۇمسىزنى بولدۇرالمىدىم، خۇرچۇن — قاچىسىنى تولدۇرالمىدىم. (ماقال).

بولدۇرماق II «بولماق II» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: باھارنىڭ ئاپتېتىپىدا ياپىراق بارلىق، بولدۇرغان خېمىر كەبى ئەكچىدۇ يەر. گۈرۈلدەر باھار يەردە ياكى كۆكتە، ھەر دىلغا پۈتمەس ئىشقا سېلىپ ئۆتەر.

بولدۇرۇلماق «بولدۇرماق II» پېئىلىنىڭ

مەجبۇل دەرىجىسى: بولدۇرۇلغان خېمىر.

بولدى ① «بولماق I» پېئىلىنىڭ ئېنىق

ئۆتكەن زامان III شەخس بىرلىك فورمىسى: — سائەت ئون ئىككى بولدى. تېخى كەلمەي.

دۇغۇ، — دېدى قېيۇم ئىت — ئىت بولۇپ. ② كۆچمە. كۇپايە، يېتەرلىك: — ماڭا بىرەر

نان بەرسەڭ بولدى. مېڭىۋېرىمەن، — دېدى يولۇچى شاھزادىغا. * بىرەر ئويۇنغا كىرىشىپ

قالدىڭمۇ بولدى، ھەممىنى ئۇنتۇپ ئويىناۋېرىمەن. ③ كۆچمە. بەس، توختا: — بولدى، داڭلا-

ۋەرمە، مەي باغلاپ پىشقان ئۆرۈكلەر ئىكەن، — دېدى ئەخمەتجان بىر تال ئۆرۈكنى تامىقىدا

ئېزىپ. * — بولدى، — ئاسىمكام ئەخمەتنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى، — نېمە بولسا بولسۇن،

ئەسقىرگە ماشىنىنى بېرىڭلار.

بولدى قىلماق تۈگەتمەك، ئاياغلاشتۇرماق،

توختاتماق: رۇقىيە: بولدى قىلسلا بوۋا، كۆڭۈل-

لىرىنى بۇزمىسلا، — دېدى. * — بولدى قىلىڭ، ئۆيۈمدىن چىقىپ كەتسىڭىز، كىشىلەرنى چاقىرىمەن! — دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى ھەمرا.

بولسا ① «بولماق I» پېئىلىنىڭ شەرت رايى:

ئوغرى بولساڭ ئىنساپ بىلەن بول، قازىنىنى ئالساڭ تۇۋىقىنى قوي (ماقال). * ھەر كىشىنىڭ يارى بولسا قېشىدا بولسا، پەرەڭ باغلىق ئاشۇ يارنىڭ بېشىدا بولسا. ② باغل. چۈملىدە ئىگە

بىلەن خەۋەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئايرىغۇچى باغلىغۇچى رولىدا كېلىدۇ: مەن بولسام ئوقۇت-قۇچى، ئەخمەت بولسا دېھقان. ③ ئىلگىرىلەش

باغلىغۇچى رولىدا كېلىدۇ: جوزا توغرىلىغان نان، پىششىق گۆش، سېرىق ماي، قېزا، سامسىلار بىلەن تولغان، تاشقىرىقى ئۆيدىن بولسا قايناۋاتقان سۈر گۆشنىڭ پۇرىقى كېلەتتى... ④ «غان، قان، گەن، كەن» قوشۇمچىلىرى بىلەن ياسالغان

سۈپەتداشلار بىلەن بىللە كېلىپ، قوشما چۈملە تەركىبىدىكى شەرت چۈملە بىلەن پەرەز چۈملىنى باغلاش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ:

تۆت كىشىلىك گۇرۇھ بۇرۇنراق يوقالغان بولسا، خەلق بېشىغا مۇنچىلىك دەرد — ئەلەم كەلمىگەن بولاتتى. * سەن كەلمىگەن بولساڭ، مەن بارا تىم.

بولسا كېرەك بولۇشى مۇمكىن، ئېھتىمال: يېنىدا ئولتۇرغان كىشى بەكمۇ ھايچانلانغان بولسا كېرەك: — شۇنداق ئەلۋەتتە، شۇنداق!

تۆت كىشىلىك گۇرۇھ زىمىستان ئېلىپ كەلدى، — دەپ ئاۋازىنى چىقىرىپ ئىختىيارسىز سۆزلەۋەتتى.

بولسۇن ① «بولماق I» پېئىلىنىڭ III شەخس بۇيرۇقى — تەلەپ رايى: — ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويۇڭ، — دېدى بۆلۈم باشلىقى، — بىز كەلگۈچە قولىدىكى ئىشنى جەزمەن ئورۇنداپ بولسۇن.

② قارىمۇقارشى شەرت باغلىغۇچى رولىدا كېلىدۇ: — ئالدىنقى سەپ بولسۇن، ئارقا سەپ بولسۇن، — دېدى ھەربىي كىشى، — ھەممىسى ئازادلىق، ئەركىنلىك ئۈچۈن ئەمەسمۇ؟

بولشېۋىزم ئى [ر] <پەلس> ئىشچىلار ھەرد-

بولغاي، ئۇندىمەي ئارقىغا قايرىلغىنىچە تېز يۈرۈپ كەتتى. * ئولتۇرۇش ئاياغلاشتى بولغاي، بىرىنىڭ تاشقىرىغا ماڭغان ئاياغ تاۋۇشى ئاڭلاندى.

بولغۇسى ① «بولماق I» پېئىلىنىڭ سۈپەت-دېشى. ② سۈپ. كۆچمە. كەلگۈسىدە بولۇشى مۇمكىن ياكى ئېھتىمالغا يېقىن بولغان: تۇن ئايدىڭ ئىدى، مەن شۇ چوكان-نىڭ ئۆيىدە ئىدىم. بىر كېنىزەك كىرىپ ماڭا: — سەن ئۆگزىگە چىقىپ، بولغۇسى ئىشنى تاماشا قىل! — دېدى. * خەتتە دۇئايى سالامدىن كېيىن مۇنداق دېيىلگەنىدى: «بىرنەنجى، مەن چەت ئەلگە چىقماقچىمەن، بولغۇسى ھاكىم ئۆزلىرىگە مۇبارەك بولسۇن».

بولغۇلۇق ① سۈپ. بولۇشى لازىم، بولۇشى كېرەك: — سۆزلە، — دەپتۇ باي، — كىم سېنى ھاكىم بول دەپ قىستىدى؟ تاغارغا كىم سولدى؟ قانداق قىلىپ ھاكىم بولغۇلۇق؟ * «ھوشيار بولغۇلۇق!» دەيتتى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلاپ. ② ئى. بولىدىغان ئىش، بولۇشقا تېگىشلىك ئىش: — قېنى ئۆيگە كىرىڭلار، بولغۇلۇق بولۇپتۇ. نېمە كەلسە، ئۆزى كۆرەر، — دېدى ھۈزىنساخان ئۇلارنى ئۆيگە باشلاپ.

بولغۇلۇق بولدى — بولار ئىش بولدى: — بولغۇلۇق بولدى، قاقشىغاننىڭ پايدىسى يوق، — دەپ ئۆزىگە ھاي بەردى ھۇشۇر ئىچىدە.

بولقا ئى. مىخ قاتارلىق نەرسىلەرنى قېقىش، تۆمۈر ماتېرىياللىرىنىڭ ئۈستىنى تەكشۈش ۋە تېگىشكە ئوخشاش ئىشلاردا قوللىنىلىدىغان ياغاچ دەستىلىك پولات ياكى ياغاچ سايمان: تۆمۈر بولقا. ياغاچ بولقا. * ياقۇينىڭ خىيالى بىر يەردە بولمىغانلىقتىن، قولدىكى بولقا بىلەن مىخنى قاقمەن دەپ بىر ئۇرۇدى، بولقا مىخقا تەگمەي قولىغا تەگدى. دە «ۋاي!...» دېگىنىچە بولقىنى تاشلاپ قولىنى چاڭگاللاپ قالدى.

بولقا سۆڭەك <فىزىئول> ئاڭلاش سۆڭەك-لىرىنىڭ بىرى، شەكلى بولقىغا ئوخشاش بولۇپ، قۇلاقنىڭ ناغرا پەردىسىگە تۇتىشىپ تۇرىدۇ. ئۇ ئاۋازنىڭ تىترەش دولقۇنىنى

كىتىنىڭ ئىنقىلابى ئارقىلىق كاپىتالىستىك جەمئىيەتنى ئاغدۇرۇپ، كوممۇنىستىك جەمئىيەت قۇرۇشتا روسىيە ۋە خەلقئارا ئىشچىلار ھەرىكىتى تەجرىبىسىنى ئۆگىنىش ئاساسىدا لېنىن تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان نەزەرىيە ۋە تەكتىكا.

بولشېۋىزىملىق سۈپ [ر] <پەلس> بولشېۋىزم نەزەرىيىسى ۋە تەكتىكىسىغا ئىگە.

بولشېۋىك ئى [ر] <پەلس> لېنىن قۇرغان سوۋېت ئىتتىپاقى كوممۇنىستىك پارتىيىسى ئىشلەتكەن ئاتالغۇ بولۇپ، «كۆپ سانلىقلار» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. چۈنكى 1905-يىلى روسىيە سوتسىيال دېموكراتىك ئىشچىلار پارتىيىسى چاقىرىغان 2-قېتىملىق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيىدا پارتىيە پروگراممىسى ۋە تەشكىلى جەھەتتىكى پرىنسىپال مەسىلىلەرنى مۇزاكىرە قىلىش جەريانىدا ۋەكىللەر ئىككى گۇرۇھقا بۆلۈندى. پارتىيىنىڭ رەھبەرلىك ئورگىنىنى سايلىغاندا لېنىننىڭ تەشەببۇسىنى ھىمايە قىلغۇچىلار كۆپ ساننى ئىگىلەپ «بولشېۋىك» (كۆپ سانلىق) نامى بىلەن ئاتالغان. شۇنداق قىلىپ بۇ ئىسىم بولشېۋىك پارتىيىسىنىڭ ئەزاسى — كوممۇنىست دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان بولدى.

بولشېۋىكلارچە رەۋ بولشېۋىكلارغا خاس يوسۇندا، بولشېۋىكلارغا ئوخشاش، بولشېۋىكلار كەبى.

بولشېۋىكلىق ئى «بولشېۋىك» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى.

بولغاي ① «بولماق I» پېئىلىنىڭ III شەخس بۇيرۇق-تەلەپ رايىنىڭ يەنە بىر شەكلى: — ئۆزلىرى دېگەندەك بولغاي قازى ئاخۇنۇم، — دېدى قادىر ئىمام قول باغلاپ تۇرۇپ. ② كۆچمە. بولۇشى مۇمكىن، ئېھتىمال: بوۋاي مېنىڭ سۆزلىرىمدىكى جىددىيلىكنى سەزدى

سەندەل سۆڭىكى ۋە ئۈزەڭگۈ سۆڭەكلىرىگە يەتكۈزۈپ بېرىدۇ.

بولقىلماق «بولقىلماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بولقىلماق «بولقىلماق» پېئىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى.

بولقىلانماق «بولقىلماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

بولقىلىماق پ. بولقا بىلەن ئۇرماق، قاقماق.

بولكا ئى. [ر] ئاق ئۇنىنىڭ بولدۇرۇلغان خېمىرىدىن دۇخوپكىدا پىشۇرۇلدىغان بىر خىل نان. ئۆزى ئۇزۇنچاق، ئىچى ھەرە كۆنىكىدەك كاۋاكچە بولىدۇ؛ تەمى تاتلىق.

بولكىچى ئى. بولكا پىشۇرۇش ياكى سېتىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى.

بولكىچىلىق ئى. بولكا سېتىش ياكى پىشۇرۇش بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارنىڭ كەسىپ نامى؛ رەھىم 1983-يىلىدىن باشلاپ بولكىچىلىققا كىرىشىپتىكەن.

بولماق I پ ① يۈز بەرمەك، سادىر بولماق؛ ھايۋانلارمۇ بوش كەلمەپتۇ. قىرىق كېچە-كۈندۈز جەڭ بولۇپتۇ. * ئۆلگەننىڭ ئۈس-تىگە تەپكەندەك ئىش بولدى، — دېدى قاندىر نارازى بولۇپ. * شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن قومان-دانلىق شتابىنىڭ چېدىرىنىڭ ئالدىدىكى سەينادا چوڭ يىغىن بولدى. ② كەلمەك؛ باشلانماق؛

چۈش بولدى. زاۋال بولدى. * كۈن ئېگىلدى كەچ بولدى، شاخ ئېگىلدى پەس بولدى. بۇ زۇلۇمنىڭ دەستىدىن ياشاش بىزگە تەس بولدى. ③ بىرەر يەردە مەلۇم ۋاقىت تۇرماق، ھازىر بولماق؛ شەنبە كۈنى گۈلباھار كەچكىچە ھەجەر ئاچىنىڭ ئۆيىدە بولدى. ئائىلىسى يىراقتا قالغان بۇ قىزنىڭ ئىشتىن سىرتقى كۆپ چاغلىرى مۇشۇ ئۆيىدە ئۆتەتتى. * بۈگۈن چۈشتىن بۇرۇن

مەكتەپ مەمۇرىيەت بىناسىنىڭ ئۈچىنچى قەۋىتىدىكى مەجلىسخانىدا يىغىنىدا بولمىدى، — دېدى مۇدىر زەپەرجان. ④ ئورۇنلاشماق؛ سونۇر ھەيران بولۇپ ئەكبەرگە قارىدى؛ — ئىشخانا ئۇ چاغدا نەدە بولىدۇ؟ * توي كۈنى قېرىلار بىر يەردە، ياشلار بىر يەردە بولىدۇ. ⑤ ئۆسمەك، ئايىند-ماق، ئوخشماق؛ بۇ يىل بۇغداينىڭ بولۇشىدا گەپ يوق ئىدى. * غورا بولماي مېغىزى بولماس. * بۇ يىل ھۆل-يېغىن نورمال يېغىپ، يىل ياخشى كەلگەنلىكىدىن مېۋە-چېۋىمۇ قالتىس بولدى. ⑥ ئۆتمەك؛ — بوۋاي بۇ نېمە قىلغىنىڭىز، — دېدى خوجايىمىن نارازى بولۇپ، — بۇ قۇدۇقنى كولىغىلى يىگىرمە بەش يىل بولىدىغۇ؟ * ماڭا مۇشۇ يەردە ياشىغىلى ئۇزاق يىللار بولدى، — دېدى كېيىك. ⑦ مەۋجۇت، بار، ھالەتكە كەلمەك؛ ئۇلارنىڭمۇ دائىم ماڭىدىغان يولى بولىدۇ. * ئەلۋەتتە ئەمگەك بىلەن ئۆزىگە ھايات يولى تېپىشنى مەقسەت قىلغۇچىنىڭ بۇنچىلىك گەپ قىلىش ھوقۇقى بولىدۇغۇ! * — پارتىيە ماۋجۇشى بىزگە ئىگە سىڭلىرىم، — دېدى روزاخۇن بوۋاي ئۇلارغا ھېسداشلىق قىلىپ، — دۇيىمىز قىيىنچىلىققا يولۇقتىمىز راست، تەخىر قىلايلى. بىز ھالىڭلارغا يېتىمىز. ئاشلىقىمۇ بولىدۇ. پۇلىمۇ بولىدۇ. ئۆيۈڭ-لەرگە كېتىڭلار. ⑧ ۋەزىپىگە تەيىنلەنمەك، بىرەر دەرىجە ۋە ئورۇنغا ئىگە بولماق؛ مەن ھازىر مەكتەپ مۇدىرى بولدۇم، لېكىن مەكتەپ خىزمىتىنى بىر كۈنىمۇ ئىشلىگىنىم يوق. * بايۋەچچە بىر كىتابتىن؛ — كىمكى گۆھەر تۇغىدى-غان توخۇنىڭ بېشىنى يېسە پادىشاھ، قانىتىنى يېسە ۋەزىر بولىدۇ، — دېگەن گەپنى كۆرگەننىكەن. ⑨ مەلۇم قىممەتكە يارماق؛ زىسۇرشانىڭ ھېسابىدا ئۇلارنىڭ 30 مىڭ باغ قومۇشى 7 مىڭ 5 يۈز يۈەن بولاتتى. ⑩ توغرا، مۇۋاپىق كەلمەك؛ — ھەي ھارامزادە تۈلكە، — دەپتۇ ئۇش-تىگەر تۈلكىگە خىتاب قىلىپ، — مەندىن بىر دېۋىگە پۇل ئالغىلى ھەپتە بولدى. ئۇچ كۈنىدە كېلىمەن دەپ گېلىشىڭ بۈگۈنمۇ؟ بۇمۇ مەيلى، يەنە كېلىپ مېنىڭ ئاغىنەمىنى ئالداپ كەلگىنىڭ ئۇچۇن مەن سېنى قانداق قىيىنلاپ ئۆلتۈرسەم بولىدۇ.

قېنى، ئۆز تىلىڭ بىلەن ئېيتىپ باقە؟! * سابىر كۆپچىلىك بىلەن دەم ئېلىپ ئولتۇرۇپ: — ياخشى، قېنى ئۆز ئارا مەسلىھەتلىشىپ كۆرەيلى، بۇ سۇ مەسلىسىنى قانداق قىلساق بولار؟ — دېدى. * ئاخىر ساۋۇت بۇ ئىش ئۈستىدە ھېچكىمگە ئېغىز ئاچمىغىنىم تۈزۈك، يېنىكلىك بىلەن قوشنامنى يامان ئادەمگە چىقىرىۋەتسەم بولماس، دېگەن ئويغا كەلدى. ⑪ مەلۇم ھالەتتە ئۆتسەك، مەلۇم ھالەتكە كەلمەك: — سىز بىلەن تەڭنۇش، ھەر ئىككىمىز تۇرمۇشلۇق بولىدۇق. ئۇ ئىش بەربىر بىزنىڭ بېشىمىزدا بار. ئېيتىڭ، كۆڭلىڭىز تارتقان بىرىگە خەت يازغانىدىڭىز؟ — دەپ سورىدى ئايگۈل گۈلناردىن. * قولىدىن كەتكەن بولسا ئەگەر ھاكىمىيەت تەختىمىز، قۇل بولماقتۇق يېڭىباشتىن، كۈل بولماقتى بەختىمىز؟! * ئۆتتى ھەر باشتىن كەچۈرمىش بەردى تارىخ بىر ساۋاق، ئىتتىپاق بول! ئىتتىپاق بول! ⑫ بەزى ئىسىملارغا باغلىنىپ كېلىپ پېئىلاشتۇرۇش رولىدا كېلىدۇ: ئىلاج قانچە؟ كىچىكىدىن شۇنداق تەربىيە ئېلىپ ئادەتلەنگەن سۇپتاي ئاتا-ئانىسىنىڭ گېپىگە كىرمىسە گۇناھكار بولىدۇ. ⑬ سۈپەتلەر ۋە رەۋىشلەر بىلەن بىرىكىپ ئۆتۈمىسىز پېئىلاشتۇرۇش رولىدا كېلىدۇ: چوڭ بولماق، ھەيران بولماق، خۇشال بولماق. — ئاكاڭ نېمە كېسەل بولۇپ قالغاندۇ بالام، چاتاق بولدى، ئىمتىھان ۋاقتىدا تازا چاتاق بولدى! — دەپ قوياقتى قادىر ئاكا. * ئىشلەيسەن باھار تاڭدا، گۇڭشې قوينىدا باغدا. ئەجرىڭدىن ئەجەب تاتلىق، مول بولدى ئانار، ئالما. ⑭ «— سا، بولۇپتىكەن» فورمىسىدا كېلىپ ياخشى ئىدى، مەنىسىدە كېلىدۇ: ئەكەبەر خۇددى بۇ گەپنى بۇرۇن ئاڭلىغاندەك خاتىرجەملىك بىلەن پاتىمىگە قاراپ كۈلۈمسىردى: — بايقى ئىككى سوئالنى باشقىچە قويسىڭىز بولۇپتىكەن. ⑮ بولۇشىمىز فورمىدا كېلىپ ئىقتىداردىن، پائالىيەتتىن قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئون ياشقا كىرگەندە دادىسىمۇ قاتتىق ئاغرىپ

يېتىپ قېلىپتۇ. — بالام، — دەپتۇ بىركۈنى ئوغ-لىنى يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ، — مەن بولالمايدىغان ئوخشايمەن. ⑯ تەييارلانماق، ھازىرلانماق: ئالماس بىلەن ئېلىسقۇل: — لەيلىگۈل، ئانار قەيەردە؟ بول ئىتتىكرەك ئېيت، — دەپ سورىدى ئۇنىڭدىن. ⑰ — ار، — دىغان، — ماق، — ماقچى قوشۇمچىلىرى بىلەن ئاياغلاشقان پېئىللار بىلەن قوشۇلۇپ ئۈمىد، تىلەك مەيلىنى بىلدۈرىدۇ: شۇنىڭدىن باشلاپ سۇپتاي مىجىت بىلەن بىللە كۈنگە ئىككى — ئۈچ قېتىم كۆرۈشىدىغان بولدى. * لىياڭ مىرزا بەگكە كەلسەك، ئۇ قۇتۇلۇش يولىنى تاپماق بولۇپ، قول ئاستىدىكىلەرنى مىرزابەگ مەھكىمىسىگە يىغىپ، ئۇلارغا مەسلىھەت سالدى. شېرىنى كۆرەر بولساڭ، پەرھاتنىڭ كۆزى بولغىن، شېرىنى سۆيەر بولساڭ، پەرھاتنىڭ ئۆزى بولغىن. ⑱ «— پ، — پ، — پ» بىلەن ئاياغلاشقان رەۋىش-داشلار بىلەن قوشۇلۇپ ئىش-ھەرىكەتنىڭ تاماملىنىپ بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: — نۇرۇم، چېيىڭنى ئىچىپ بولۇپ، ئالمىلارغا سۇ بارىدىغان ئېرىقنى قېزىۋەتكەن، — دېدى زورىخان نۇرغا. * — بۈگۈن تۆتىنچى كۈنى، — دېدى زورىشا ئۇششاق قوللىرىنى كۆرسىتىپ، — مەدىرلا-ۋەرسەك بىر گەپ بولىدىكەن، قاراڭ، قاۋانلىقنىڭ خېلى يېرىنى يەپ بولىدۇق. ⑲ ئىسىملىك خەۋەرگە ياندىشىپ كېلىپ «...دۇر» مەنىسىدە خەۋەر جۈملە باغلىغۇچىسى رولىدا كېلىدۇ: — بۇ مېنىڭ ئېرىم، سۇپتاي بولىدۇ، — دەپ تونۇشتۇردى ھېلىقى ئايال. ⑳ چىقىش كېلىشتە تۈرلىنىپ كەلگەن ئىسىم بىلەن كېلىپ «دۇنياغا كەلمەك»، «تۇغۇلماق» مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ: ھارامدىن بولغان. * — بۇ كىشى خوتەندىن بولىدۇ، — دەپ تونۇشتۇردى مېنى ئۇ باشلىققا. ㉑ يۈنلىش كېلىشتە تۈرلىنىپ كەلگەن ئىسىملار بىلەن سۈپەتداش فورمىسىدا باغلىنىپ كېلىپ «ئىسبەتەن»، «قارىستا» مەنىسىدىكى تىركەلمە رولىدا

كېلىدۇ: بەزىدە يۈز بەرگەن كىچىككىنە ۋە قەلەرمۇ سېنىڭ يىللار داۋامىدا يېتىشىۋاتقان پىسخولوگىيەگە يەتكەن، تۇرمۇش ھادىسىلىرىگە بولغان كۆز قارىشىڭنى ۋە ھايات ئۇچۇن باسقان قەدەملىرىڭنىمۇ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قادىر. ② شەخس قوشۇمچىسى بىلەن تۈرلەنگەن بىرىكمىنىڭ خەۋىرى بولۇپ كېلىپ «... دەپ ھېسابلانماق» مەنىسىدە كېلىدۇ: ياماننىڭ ياخشىسى بولغۇچە، ياخشىنىڭ يامىنى بول (ماقال). * ئۇنىڭ قايىسى قولى سول قولى بولىدۇ. ③ «... بىلەن بولماق» فورمىسىدا كېلىپ «... بىللە بىر تەرەپتە تۇرماق»: «شۇغۇللانماق»: بېرىل-مەك» مەنىلىرىدە كېلىدۇ: چۈشەنچىسى چوڭلار بىلەن بىرنەچچە ئېغىز پاراڭلاشقاندىن كېيىن، ھەممەيلەننىڭ ماڭاڭ بىلەن بولۇپ كەتكىنىنى كۆرۈپ، تاشقىرىغا چىقىپ كەتتى. مەنمۇ سېنىڭ بىلەن، سەن بولمىدىڭ مېنىڭ بىلەن. بولمىساڭ بولما يارىم، يېنىڭدىكى سېنىڭ بىلەن. ④ «... دەك، تەك» بىلەن كەلگەن سۈپەت-داشلارغا قوشۇلۇپ كېلىپ، ئاشۇنداق ھالەتكە كەلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: باي «ھىم» دەپ ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك بولۇپتۇ. * خەتتىكى ھەربىر سۆز ئۇنىڭ قۇلىقىدا جاراڭلىغاندەك بولدى. ⑤ «غىلى، قىلى...» بىلەن كەلگەن پېئىللارغا «... قا، غا، كە، گە» بىلەن كەلگەن ئىسسىمداشلارغا قوشۇلۇپ كېلىپ، ئىش-ھەرىكەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش مۇمكىنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: بىر قولدا چاۋاك چالغىلى بولماس (ماقال). * سابىر «تاش مېنا» چە پارتلىتىش چارىسىنى تېپىپ چىقتى، بۇ ئۇسۇل بىلەن قورام تاشلارنى بىر تەرەپ قىلىۋەتكىلى بولىدۇ. * مانا بۇنىسى بولماپتۇ-دە! بۇنى ئەمدى كىمىدىن كۆرگىلى بولىدۇ. * بۇنىڭ قىلغان ئىشلىرىغا قاراپ نەمۇنچى دەپ ئاتاشقا بولىدۇ * كەينى تەرەپتىن ئۇ كىشىنىڭ كىيىملىكىنى بىلگىلى بولمايتتى * بۇنى ئۇنتۇپ قېلىشقا بولمايدۇ. ⑥ شەخسلەنگەن سۈپەتداش بىلەن بىللە كېلىپ سۈپەتداش

بىلدۈرگەن ئىش-ھەرىكەتنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىغا تىلەكداش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: — بولۇپتۇ، دېگىنىڭىز بولسۇن، — دەپتۇ كەمبەغەل. **بولماق II** پ. خېمىرتۇرۇچ ياكى سودا سېلىپ چەيلەنگەن خېمىر بەلگىلىك مىقداردا ئېچىپ پېتىر ھالەتتىن كۆپتۈرۈلگەن ھالەتكە كەلمەك: ئەتىگەن يۇغۇرۇپ قويغان خېمىرىم بۇ كەمگە بولدى. ھازىر كىرىپ غاچچىدە تونۇرغا ئوت سالسام، بىردەمدە يېقىپ بولسىمەن. ئاندىن بىللە بارايلى. بىر سائەت ساقلاپ تۇرساڭلار، — دېدى سارىخان ۋە شاپاشلاپ ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. **بولمىسا** ① «بولماق I» پېئىلىنىڭ III شەخس بولۇشىنى شەرت رايى: بولسا بولار، بولمىسا ئىز پۇلى بولار (ماقال). * بۇ ئىش بۈگۈن بولمىسا ئەتە بولار. ② قارىمۇقارشى باغلىغۇچى «ياكى»، «ئەگەر ئاشۇنداق قىلىنمىسا» مەنىلىرىدە كېلىدۇ: — نېمە بولدۇڭ يېتىمچى؟ — دەپ سوراپتەكەن، ۋاھىت: — ئاكامنى ئۆلتۈرۈۋەتتىڭ، تۆلەپ بەر، بولمىسا، يۈر پادىشاھ ئالدىغا بارىمىز، — دەپ ئېسىلىۋاپتۇ. * مەززى-سىنى قورساققا چۈشكەندە بىلىسەن، بولمىسا، ئەكەلگەن قوۋۇرغاڭنىڭ قالغىنىنى مەن يەۋەتەي، — دەپتۇ تۈلكە. ③ ئۇنداق بولمىغان تەقدىردە، ئۇ ھالدا: — ئۆز ۋاقتىدا بۇ توي ئىشىنى ياخشى ئويلىمىدىڭلار، بولمىسا بۇنداق ئىش چىقىمىغان بولاتتى، — دېدى ۋاھاپ كېۋىرگە. * شۇنداق، بولمىسا نېمە چارە بار؟ — دېدى ئەختەم سۇلايمانغا. **بولمىغان** «بولماق» پېئىلىنىڭ بولۇشىنى سۈپەتتىشى. **بولمىغان گەپ** ئاساسسىز، قۇرۇق، قاملاش-مىغان گەپ: شېئىرنى چىرايلىقلاشتۇرۇش دەپ، ئۇنىڭ مەزمۇنىنى بىر ياققا قايرىپ قويۇش بولمىغان گەپ. **بولمىغۇر** سۈپ ① ئاساسسىز بولمىغان، بولۇشقا تېگىشلىك ئەمەس، قۇرۇق: ۋاقت ئۆتكەنسېرى بەزى بولمىغۇر خىياللار كۆڭلۈمگە

بولمغۇر گەپ — بولۇشلۇق پېئىل

بولۇپ، — قۇدۇق سۈيى توختاپ كەتكىلى ئۇچ كۈن بولدى. ② بەزى ئىسىملار بىلەن بىرىكىپ «ۋەزىپىسىدە، سۈپىتىدە» مەنىسىدە كېلىدۇ؛ مەن شۇ چاغدا خەلق گۇڭشېسىدا تراكتورچى بولۇپ ئىشلىدىم، ئۇكام بولسا شاگىرت بولۇپ ئىشلىگەندى.

بولۇپچۇ باغل. ئومۇمىي ئۇقۇم تەركىبىدىكى ئايرىم بىر تارماقنى ئالاھىدە تەكىتلەپ «ھەممىدىن بەك»، «خۇسۇسەن» دېگەن مەنىدە كېلىدۇ؛ تەرتىپكە سېلىش ئارقىلىق، مالىيە باشقۇرۇش تۈزۈمىنى بولۇپچۇ دېموكراتىك ئاساسدا نازارەت قىلىش تۈزۈمىنى مۇكەممەلەشتۈرۈش كېرەك.

بولۇشتۇرماق «بولۇشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بولۇشىسىز سۈپ ① مەۋجۇت بولمىغان، بولمايدىغان؛ يۈز بەرمىگەن، يۈز بەرمەيدىغان. ② <تىل> يوقلۇق، ئىنكار؛ بولۇش-سىز ئالماش. بولۇشىسىز پېئىل.

بولۇشىسىز ئالماش <تىل> يوقلۇق مەنىسىنى بىلدۈرىدىغان ئالماشلار، مەسىلەن: ھېچكىم، ھېچقانداق، ھېچقاچان.

بولۇشىسىز پېئىل <تىل> يوقلۇقنى، ئىنكارنى بىلدۈرگۈچى پېئىل.

بولۇشىسىز شەكىل <تىل> يوقلۇق مەنىسىنى بىلدۈرىدىغان شەكىل.

بولۇشىسىز قوشۇمچە <تىل> سۆزلەرگە ئۆلىنىپ ئەسلى سۆزنىڭ ئىنكار مەنىسىنى ئىپادىلەشكۈچى قوشۇمچە، مەسىلەن: ما، مە... قاتارلىقلار.

بولۇششاق سۈپ. بىرگە بولۇششۇچى، يان باسقۇچى؛ ئاتىسى بولۇششاقنىڭ ئوغلى ئۇرۇششاق، ئانىسى بولۇششاقنىڭ قىزى يىغلاشغۇ (ماقال).

بولۇشلۇق سۈپ. مەنەۋجۇت بولغان ۋە بولىدىغان، بولارلىق؛ بولۇشلۇق پېئىل.

بولۇشلۇق پېئىل <تىل> ئىش-ھەرىكەتنىڭ

ئەندىشە سېلىشقا باشلىدى. * قورقۇپ، ھەر تۈرلۈك بولمغۇر پىكىرلەرگە بېرىلگەن ھالدا ئۆيگە يېتىپ باردىم. ② ئەدەبىسىز، بەھاي، يارىماس، رەزىل، پەس؛ بالىلار ئاتا-ئانا، ئاچا-سىڭىدا-لىرىنىڭ ئالدىدا بولمغۇر سۆزلەرنى قىلماسلىق كېرەك. * ئۇلار بۇ بەيگىدە مۇمكىنقەدەر تېز ئىلگىرىلەپ ھەممىدىن ئۇزۇپ كېتىشكە ئۇرۇنۇپ، خىلمۇخىل بولمغۇر قىلىقلارنى چىقارماقتا. * بەلكىم سەن بىر كۈنى بۇنىڭدىنمۇ بولمىغۇر ئىشلارنى قىلارەن، چىرايلىق ئايالغا خۇشامەت قىلىپ، ئۇنىڭ پۇلىنى قوبۇل قىلارەن. بۇنداق قىلىشنى سەن ئويلاپمۇ قويدۇڭ. // — بىردە ئەمەس بىردە، شۇنداق سۆزلىرىڭ بىلەن بىرەر بولمىغۇرنىڭ قولىغا چۈشسەن-دە، ئۆزەڭنى — ئۆزەڭ ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىسەن، — دېدى سەمەت ئاستاغىنا.

بولمغۇر گەپ ① ئاساسسىز، خىيالىي گەپ؛

سىڭلىسىنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان ئاكىسى: — قوي، بۇنداق بولمىغۇر گەپنى نەدىن ئاڭلىدىڭ؟ — دەپتۇ. سىڭلىسى بولسا: — چۈشۈمىدە كۆردۈم، جېنىم ئاكا، مېنى سىڭلىم دېسىڭىز، ياق دېمەيسىز، — دەپ يىغلاپ يالۋۇرۇپ تۇرۇۋاپتۇ. * — بىز دېگەن جۇڭگولۇق، كىندىك قېنىمىز تۆكۈلگەن ۋەتەننى تاشلاپ قاياقتا كېتەتتۇق. ئۇنداق بولمىغۇر گەپلەرنى قويۇڭ، مۇشۇ يەردە ياشاپ، تەر تۆكۈپ ئىشلىسەڭلا بەخت ئەمەسمۇ؟! — دېدى كامىل. ② قاملاشمىغان، ئەدەبىسىز، بەھاي گەپ؛ شۇ ئارقىلىق نىيازنىڭ ئۆگەي ئانىسى نىيازغا گۈلى توغرىسىدا بەزى بولمىغۇر گەپلەرنى قىلغانلىقىنى، شۇنىڭدىن كېيىن نىيازنىڭ گۈلىگە بولغان كۆز قارشى ئۆزگىرىپ، پىچاق ئېلىپ ئۇنى ئۆلتۈرمەن دەپ، تەھدىت سېلىپ يۈرگەنلىكىنى بىلدى.

بولمىغۇرلۇق «بولمىغۇر» سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: — ئوغلۇم بۇنچە ياشتا تۇرۇپ بۇنداق بولمىغۇرلۇق قىلما! — دېدى دادىسى ئوغلغا.

بولۇپ ① «بولماق I» پېئىلىنىڭ رەۋىشىدىشى:

سۇنۇر ھەيران بولۇپ ئەكبەرگە قارىدى. * — بوۋاي بۇ نېمە قىلغىنىڭىز، — دېدى خوجايىن نارازى

كېمىدىن چۈشتى - دە، ئاتلىرىنى بولۇشىغا چاپتۇرۇپ كەينىدىن قوغلاپ كەتتى.

بولۇشىغا قويۇۋەتمەك ① ئىقتىدارى يەتە -

كۈچى، يۇقىرى پەللىگە، چېكىگە يەتكۈچە قويۇۋەتمەك: مەن شەھەر يولىغا قاراپ ئېشەكنى بولۇشىغا قويۇۋەتتىم. ② كارى بولتىماسلىق:

— كىچىككىنە ياۋاش بىر بالىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ ئاخىرى ئوغرى بولۇپ چىقتى، — دېدى سادىق ئايالىغا.

بولۇغا ئى [ئە] يېزىت. سۆز ئۈستىلىرى،

ئاتىقلىرى: ئۇيغۇر بولۇغالىرىدىن بولغان نەمىسى، سەككاكى، لۇتپىغا ئوخشاش زور ئالىملىرىمىز بۇ سەلبىي جەريانغا قارشى چىقىپ، ئۆز ئىجادىيىتىنى ئانا تىلى بىلەن باشلاپ، بۇ ئىقىمنى ئۆز يولىغا سېلىش ئۈچۈن كۈرەش ئېلىپ باردى.

بولۇق سۈپ ① قويۇق، زىچ: دەريانىڭ

شەرق تەرىپىدىكى بولۇق قىرچىنىتالار، خۇددى دەريا قېشىغا قويغان ئوسمىدەك كۆپكۆك بولۇپ كۆرۈنەتتى. ② ھوسۇللۇق، ئوخشىغان: بولۇق بۇغداي.

بولۇۋەسىز سۈپ. ھېچ ئىشنى قىلالمايدىغان،

يارىماس: بولۇۋەسىزنى بولدۇرالمىدىم، خۇرچۇن - قاچىسىنى تولدۇرالمىدىم (ماقال). * «بۇ - بولۇۋە - سىز ھۇرۇن ئادەم» دەيمەن ئىچىمدە، يەنە بىر ياقىدىن ئۇنىڭغا ئېچىنمەن.

بولۇنماق «بولماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل

دەرىجىسى: سارۇچىنىدا بولۇنغان ۋەقەدىن خەۋەر تېپىپ يولغا چىققان توققۇز تارا ناھىيىلىك ساق - چىنىڭ سارۇچىنى پونكىتىدىن ئىككى چېرىك، ئاتلىرىنى قارا تەرگە چۆمدۈرۈپ، يامانۇ كېمە بويىغا يېتىپ كەلدى.

بولماق ئى. ئۈستىنى رەخت ياكى قەغەز

بىلەن ئوراپ، يىسىپ بىلەن تاڭماق.

بولىۋار ئى. ۋىنسۇئېلا پۇل بىرلىكى.

بوم I تەق. بورۇقنۇم ئاۋاز: تۇيۇقسىز كوچا

تەرەپتىن پوچاڭزا تاۋۇشىغا ئوخشاپىدىغان «بوم!» قىلغان ئاجايىپ بىر ئاۋاز ئاڭلاندى.

بوم II سۈپ. زىل ئەمەس: ھاشىر بوم ۋە

ئېنىقلىقنى بىلدۈرىدىغان پېئىل.

بولۇشلۇق شەكىل <تىل> ئېنىقلىقنى بىلدۈرىدىغان شەكىل.

بولۇشماق ① «بولماق» پېئىلىنىڭ ئۆلمۈك

دەرىجىسى: يەنە بىرى: — قايسى باينىڭ ئەركە قىزدۇ؟ — دەپ ھەيران بولۇشۇپ قېلىپتۇ. * يىگىت ھودۇقىمىدىن يولدىن تېپىۋالغان ئېشەكنىڭ قۇيرۇقىنى پىرقىرىتىپ ئاتقاندىن. بۇنى كۆرگەن دېۋىلەر ھەيران بولۇشۇپتۇ. * لېكىن يەركەن، قەشقەرگە ماڭمىدىغان ھارۋىلار بولسا، يەنە بىر كۈن تۇرۇپ ماڭماقچى بولۇشتى. ② يان باسماق، ياردەمسەشمەك، قانات ئاستىغا ئالماق:

ماۋۇ دەللە بۇنىڭغا بولۇشۇپ (غۇنچەمنى كۆرسىتىپ) بىزنى تېخى زالىملار دەۋاتىدۇ. * خوراز سۆزگە كېلىپ، ئۆگزىگە ئۇچۇپ چىقىپتۇ. ئۇ تۆت ئەتراپىغا قاراپ: — قى... قى... قى... ئارىلىشىپ كەتتى تېرىق. ھەممىز ئولشايلى، يېتىم قىزغا بولۇشايلى! — دەپتۇ. ③ مەجەز - خاراكىتىرى كېلىش - مەك، ئەپ ئۆتمەك (ئەر - ئاياللىق مۇناسى - ۋىتى ھەققىدە): نادىركام ئوغلىغا يىراق بىر يېزىدىن تۇغىنىنىڭ قىزىنى ئەكىلىپ بىر كېچىدىلا تويىنى قىلىپ قويۇۋىدى، بىراق ئۆزلىرى تېپىش - مىغانلىقىدىنمۇ، ئەيتاۋۇر بولۇشالىدى.

بولۇشۇپ قالماق مەجەز - خاراكىتىرى كېلىش - شىپ قالماق، ئەپ ئۆتمەك (ئەر - خوتۇن - چىلىق مۇناسىۋىتى ھەققىدە): ئەسقىر بىلەن مېھراي يېڭى توي قىلغانىدى. ئۇلار ئوبدانلا بولۇشۇپ قالدى.

بولۇشىچە رەۋ ① ئىمكانقەدەر، قولدىن كېلىشىچە، قىلالىغىنىچە، ئانچە كۈچەپ كەتمەي: بولۇشىچە قىلماق. ② پۈتۈن ئىم - كانىيىتى بىلەن: جېنىنىڭ بارىچە: — ئېتىڭنى بولۇشىچە چاپتۇرۇپ قوغلا، بولمىسا يېتىشەل - مەيسەن، — دېدى يولۇچى ئاتلىق بالغا.

بولۇشىغا رەۋ — **بولۇشىچە**: ئىككى چېرىككە

يەنە ئىككى ئاپتومات ئاسقان ئاتلىق ئەسكەر قوشۇلدى. ئۇلار ناھايىتى ئالدىراشچىلىقتا

بوم ئاۋاز — بوھتانچى

ياغدۇرماق: چۈشتىن كېيىن ئايروپىلانلىرىمىز فۇجىيەن دېگەن يەردىكى تۆمۈريولىنى بومباردىمان قىلغان.

بومباردىمانچى سۈپ. بومباردىمان قىلىدۇ. خان، بومبا تاشلايدىغان.

بومباردىمانچى ئايروپىلان <ھەرب> ھاۋادىن يەر ئۈستى ياكى سۇ ئۈستىدىكى نىشانلارنى بومباردىمان قىلىدىغان ئايروپىلان. بۇنداق ئايروپىلانغا بومبا قاچىلايدىغان مەخسۇس ئۈسكۈنە ۋە مۇداپىئە خاراكتېرلىك ئېتىش قورالى ئورنىتىلىدۇ. ئۇنىڭ ئېغىرلىق كۆتۈرۈش ئىقتىدارى يوق، ئۇچۇش مۇساپىسى ئۇزۇن، سۈرئىتى تېز بولىدۇ.

بومباردىمانچىلىق ئى. بومباردىمان قىلىنغان ھالەت

بومبايىماق (توغرىسى: دومبايىماق) — دومبايىماق.

بومبايىماق (توغرىسى: دومبايىماق) — دومبايىماق.

بوم-بوم «بوم» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى. **بوھتان** (بوھتانى) ئى [ئە] بىرەر كىشىنى ئەيىبلەش ياكى قارىلاش مەقسىتىدە ئويلاپ چىقىرىلغان، ئاساسىي بولمىغان پىكىر؛ تۆھمەت، يالا؛ ئەي بالام، ساق بول ئۆزەڭگە، ساقلىسۇن تەڭرىم ئامان. قالمىغىن تۆھمەتكە ھەرگىز، ھەممىدىن بوھتان يامان.

بوھتان چاپلىماق باشقىلارغا ئاساسسىز پىكىر بېرىپ قارىلىماق، ئەيىبلەشكە تۆھمەت قىلىماق: «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دا بەزى ئالىقلار بىرمۇنچە ياخشى ئادەملەرگە بوھتان چاپلاپ، ئۇلارنى ئېغىر ئاقىۋەتلەرگە دۇچار قىلدى.

بوھتانچى ئى. بوھتان قىلىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئادەم: ئالماس «بۇلاڭچى» دېگەن سۆزنى ئاڭلاش بىلەن تومۇرىدا ئۇرغۇپ تۇرغان قان «ۋاششىدە» بىر قىزىدى - دە، رابى

يېقىملىق ئاۋازى بىلەن شوخ ۋاللىس پەدىسىگە كەلتۈرۈپ ناخشا باشلىۋەتتى.

بوم ئاۋاز ئىنچىكە ياكى زىل بولمىغان توم، ئاۋاز: — تەزىرەك ئاھاڭغا سال، مېنىڭ يېڭى ناخشا ئېيتقۇم بار، — دېدى ئارزىگۈل ئوغۇل بالىدەك بوم ئاۋاز بىلەن.

بوم تار <مۇز> بوم ئاۋاز چىقىرىدىغان تار: — شۇنداق ئانا، دادۇيىدىن كېلىۋاتىمەن، — ئابا. بەكرى زەخمەكنى بوم تارغا بىرنەچچىنى چېكىپ توختىدى - دە، — ھازىر ياشلارنىڭ يىغىنىغا كېتىۋاتىمەن، — دېدى.

بومبا ئى [ر<فران>] <ھەرب> بىر خىل پارتىلايدىغان قورال. ئادەتتە ئۇنىڭ تاشقى قېپى پولاتتىن ياسىلىدۇ، ئىچىگە پارتلاتقۇچى دورا قاچىلىنىدۇ، پىلتىگە تېگىپ كەتسىلا پارتلايدۇ؛ ئاتوم بومبىسى. قول بومبا. * قوللاردا ئاپتومات، بەلسەردە بومبا، باشلاردا مۇقەددەس بايراق سايىسى. مەيدانغا ماگنىتتەك تارتاتتى جاننى، ئانا يۇرت مېھرىنىڭ ئوتلۇق غايىسى.

بومبا ساقال قويۇق، بومبايىغان ساقال، ۋە شۇنداق ساقاللىق كىشى: — دادۇي بىلەن گۇڭشېنىڭ پىكىرى قانداقكەن؟ — بومبا ساقاللىق بىر ئادەم سورىدى. — نېمىدەپ چۈشەنسەڭ چۈشىنىۋەرگىن، ئېلىپ بار، يولنىڭ ئۇ چېتىگە تۇتۇپ، جېنىنى خۇداسىغا سوۋغا قىل، — دەپ بومبا ساقال قولنى سىلكىدى.

بومبىغا تۇتماق بومباردىمان قىلىش ئارقىلىق زەربە بەرمەك.

بومباردىمان ئى [فران] <ھەرب> بومبا تاشلاش، بومبا ياغدۇرۇش، بومبا تاشلاپ قىرىش: كىشىلەر گىويا ساداقىتىن ئېتىلىپ چىققان ئوقتەك ھەيۋەت بىلەن ئالغا ئېتىلىماقتا ئىدى. ئاسماندا غوڭۇلداپ يۈرگەن قوش قاناتلىق ئىككى ئايروپىلان تۇرۇپ - تۇرۇپ پەسكە شۇڭغۇپ كىشىلەرنى ئوققا تۇتاتتى. بومباردىمان قىلاتتى.

بومباردىمان قىلماق <ھەرب> ئايروپىلاندىن ياكى زەمبىرەكتىن يەر ئۈستىدىكى، سۇ ئۈستىدىكى تۈرلۈك نىشانغا بومبا تاشلىماق،

ۋىت - ۋىتنىڭ بىلىكىدىن سىلكىپ تارتتى: -
ئەمدى جۆيلۈمە! يەنە ئېگىز - پەس گەپ قىلىدىغان
بولساڭ، چىشىڭنى ئېزىۋېتىسەن، بوھتانچى! -
دېدى غەزەب بىلەن.

بوھران (بوھرانى) ئى [پ] ← **كەرزى**:
ئىقتىسادىي بوھران. سىياسىي بوھران.

بوۋا ئى. ئانىسىنىڭ ۋە دادىسىنىڭ دادىسى:
بوۋاملار ۋە سىلىنى ئىزدەپ خىيالىم ئەيلەگەن
پەرۋاز، مەھەل سازەندە تەپپار دەپ سەنەمنى
بىغۇبار قىلدىڭ.

بوۋاسىر ئى [ئە] <تەب> بىر خىل كېسەل -
لىك. بۇ خىل كېسەل مەقئەت بىلەن تۈز
ئۆچەينىڭ ئاخىرقى ئۇچلىرىدىكى كۆك
تومۇر قان ئۇيۇپ قېلىش نەتىجىسىدە
كېڭىيىپ، كىچىك تۈگۈنچىلەرنى پەيدا
قىلىش نەتىجىسىدە كېلىپ چىقىدۇ. ئۇ
ئادەتتە ئىچكى بوۋاسىر ۋە تاشقى بوۋاسىر
دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ. ئالامىتى: قىچىشىدۇ،
قاتتىق قىزىرىدۇ، ئاغرىيدۇ، چوڭ تەرەت
قان ئارىلاش كېلىدۇ.

بوۋاق ① ئى. يېڭى تۇغۇلغان، ئىمىدىغان
بالا: - ئەپەندىم، يېڭى تۇغۇلغان بوۋاققا،
«ھاجى» دېگەن ئىسىم قويغىنىڭىز نېمىسى؟ - دەپ
ھەيران بولۇپتۇ قوشنىسى. ② سۈپ. يېڭى
تۇغۇلغان، ئېمىش دەۋرىدىكى: بوۋاق بالا.
بوۋاق چاغ.

بوۋاق غوجا <تارس> ۋاڭنىڭ ئىنىسىنىڭ
ئەركىلىتىپ چاقىرىلىشى.

بوۋاقلار قاتما كېسەللىكى <تەب> يېڭى
تۇغۇلغان بوۋاقلاردا بولىدىغان بىر خىل قاتما
كېسەللىك، كۆپ ھاللاردا دېزىنڧېكسىيە
قىلىنمىغان ئەسۋابلار بىلەن كىنىدىك
كېسىش تۈپەيلىدىن، بوۋاق قاتما تاپاقچە
باكتېرىيىسى بىلەن يۇقۇملىنىپ بۇ خىل
كېسەلگە گىرىپتار بولىدۇ. بۇ خىل كېسەللىك
ئادەتتە بالا تۇغۇلغاندىن كېيىن تۆت

كۈنىدىن ئالتە كۈنگىچە داۋاملىشىدۇ.
بوۋاقللىق ① «بوۋاق» سۆزى ① نىڭ
ئابستراكت ئىسىم شەكلى: بوۋاقللىق قىلماق.
② سۈپ. بوۋاق بالىسى بار، بوۋاق ھالەتتىكى:
توي قىلىپ بىرىلىدىلا بوۋاقللىق بولۇپ قېلىپسەن.
③ ئى. يېڭى تۇغۇلغان، ئېمىدىغان دەۋر:
بوۋاقللىقىدا تاغاملارنىڭ يېنىدا تۇرغانىكەنمەن.
④ ئى. بوۋاقلارغا خاس ھەرىكەت، فىلىق:
بوۋاقللىقنى تاشلا!

بوۋاي ئى. ① ياشانغان، قېپىرى كىشى:
شۇنداق قىلىپ، بوۋاي بىلەن موماينىڭ مىڭ چاپادا
يىغقان ئوتتۇز تىللاسىمۇ تۈگەپتۇ. ② ياشانغان
ئاتىسىنى ياكى يولدىشىنى ھۈرمەتلەپ
ئاتاش فورمىسى: - ياسەن ئاتاڭ نېمىشقا
بۈگۈنكى تويغا كەلمىدى؟ - دەپ سورىدى
ئايشەم. - بوۋاينىڭ بىر ئاز مەجىزى يوق، - دېدى
ئەركىن جاۋاب بېرىپ.

بوۋاقۇش ئى. [بوۋا+قۇش] <زوتول> قەدىمكى
ئومۇرتقىلىق ھايۋان، بېشى قۇشنىڭكىگە
ئوخشايدۇ، ئادەتتە قۇشلارنىڭ بوۋىسى دەپ
قارىلىدۇ.

بوي ① ئى. كىشى قايىمىتى: بىرىنچى بولۇپ
ساما توغرىسىدا گەپ ئاچقان يىگىرمە ياشلار
چامىسىدىكى ئوتتۇرا بوي، دوغىلاق يىگىت
ئەتراپىدىكىلەرگە قاراپ يېقىملىق بىر كۈلۈپ قويۇپ
پەلەمپەيدىن چۈشتى. * بۇ ئىككى ئورۇم
چاچنىڭ ئۇزۇنلۇقى دوختۇرنىڭ بويى بىلەن تەڭ
ئىدى. ② ئى. نىڭ نەرسىلەرنىڭ ئېگىزلىكى:
تەبىرىك بويى. تام بويى. * مەدرىسىنىڭ سول
تەرىپىدە مەخسۇت بەگنىڭ، ئوڭ تەرىپىدە ئاكىسى
ھېسامىدىن غوجىنىڭ پۈتۈنلەي ئاق گەج، كۆك
سىر بىلەن نەقىش - ناۋا چىقىرىپ ياسالغان
بىنالىرى گويىا بوي تالاشقاندىك سىرلىق قەد
پۈتۈرۈپ تۇراتتى. ③ ئى. ئۇزۇنلۇق ۋە
كەڭلىككە ئىگە نەرسىلەرنىڭ ئۇزۇن تەرىپى:
ئۇ گىلەمنىڭ بويى قانچىلىككە؟ ④ ئى. قىرغاق،
ساھىل، چەت: - تۇنۇگۈن سېنى كېلىشىڭ

بوي ئەگمەك — بويى كىر

دەل-دەرىخى ياراشقان، كۆك بىلەن بوي تالاشقان. * مىسلىسىز كۆركەم-گۈزەللىك يار ئۇنىڭغا نا ئەبەد، كۆك بىلەن بوي تالشار تاغدىن ئېلىپ زور كۈچ-قۇۋۋەت.

بوي دولقۇن <فمز> دولقۇننىڭ بىر خىلى، ئالاھىدىلىكى: تەۋرىنىشنىڭ يۆنىلىشى دولقۇننىڭ تارقىلىش يۆنىلىشى بىلەن بىردەك بولىدۇ. مەسىلەن: ئاۋاز دولقۇنى. **بوي ئوق** تىككۈچىلىك ماشىنىسىنىڭ قورسىقىغا بېكىتىلگەن ۋە ماشىنىنى ھەرىكەتتە لاندۇرگۈچى ئاساسىي ئوق.

بويى تىكەنلەشمەك تېنى غۇزۇلدىماق، شۈركۈنمەك: ھاۋاخانىنىڭ بىردىنبىلا بويى تىكەنلىشىپ، ئۆزى تىترەشكە باشلىدى.

بويىدا قالماق ھامىلدار بولماق، قورسىقىدا قالماق: ئەمما ئايالنىڭ بويىدا قالغان بولۇپ، ئۇ بىر قىز تۇغدىسەن. قىزغا نۇرانەم دەپ ئىسىم قويىدىكەن. كېيىن شۇ ئىسىملىك قىزى ھەققىدە سودىگەرلەر ئارقىلىق ئۇنىڭ دادىسىغا خەۋەر بېرىدىكەن.

بويىدىن ئاجرىماق بويىدا قالغان بالا ۋاقتى كەلمەي چۈشۈپ كەتمەك، يەنى ھامىلدار بولغان ئايالنىڭ قورسىقىدىكى تۆرەلىمە 28 ھەپتە ئىچىدە چۈشۈپ كەتمەك.

بويى شۈركۈنمەك بىرەر نەرسىنىڭ كۆڭۈلگە ياقىماسلىقى، بەدەنگە تەگكەن بىرەر نەرسىنىڭ يامان تەسىرىدىن بەدەننى جۇغۇلدىماق، تىترەك ئولاشماق: ئۆز ۋاقتىدىكى ئېغىرچىلىقلار، شۇ ئارقىلىق قانلار ئىچىدە بويىلىشىلار، «زامانە زورنىڭ، تاماشا كورنىڭ» بولۇشى توغرىسىدىكى قېرىلارنىڭ ئوتلۇق سۆزلىرى چىرايلىق جۈملىلەر ئارقىلىق تىزىلىپ چىقىشى بىلەن تىڭشىغۇچىلارنىڭ يۈرەكلىرى ئۆز-ئۆزىدىن جىغىلىداپ، بويى شۈركۈنەتتى. — بۇنىڭدىنمۇ قۇتۇلارمىزمۇ؟ — دەپ ياشلار قېرىلارغا سوئال بېرىشەتتى.

بويى كىر ① ئاياللارنىڭ ئادەت كۆرۈۋاتى

بىلەنلا تۇتۇش ئۈچۈن دەريا بويىغا ئادەم قويدى، — دېدى قىسمەت چورۇق ئالماسقا. * ئۇ پۇلنى ئېلىپ ئۆستەك بويىدىن ھېيتگاھقا قاراپ ماڭدى. ⑤ رەۋ. III شەخس ئىگىلىك قوشۇمچىسى.

نىڭ بىرلىكىدە كېلىپ «داۋامدا، مابەينىدە»: قوغۇن پىششىقى — دېھقانلار يىل بويى تۆككەن تەرنىڭ ئىچىدىن ئەڭ كۆپ بەھرىمەن بولىدۇ. خان، ئەڭ مەمۇرچىلىق، ئەڭ خۇشاللىق كۈنلەر. * قوزغىلىپتۇ ئۇلاردا، پەنگە شۇنداق مۇھەببەت. ئۆزىمەي داۋام قىلىپتۇ، تەتىل بويى بۇ ئادەت.

⑥ رەۋ. قىلغان پېتى، ئەتكەن ھالدا: بېمەنى قولۇمغا تۇتقان بويى ئۆيگە كەلدىم ⑦ ئى. مەلۇم ئۇزۇنلۇققا يېتىدىغان نەرسە: بىر بوي تال. بىر بوي تاسما.

بوي ئەگمەك ← **باش ئەگمەك**: دۈشمەنگە بوي ئېگىپ، خائىنلىق بىلەن ياشىغاندىن، مەردانلىك بىلەن ئۆلگەن ياخشى.

بوي بەرمەك ① سۇنىڭ چوڭقۇرلۇقى سۇغا چۈشكەن ئادەمنىڭ بويىدىن (ئېگىكىدىن) تىۋۇنەرەك كەلمەك. ② سۆزگە، گەپكە كىرمەك: بويىسۇنماق: لېكىن، جاسارەتلىك گۈلەمخان شاگيونىڭ پوپوزا قىلىشى ۋە ئالداپ بېقىشىغا بوي بەرمەي، قاتتىق قارشىلىق كۆرسىتىدىكەن. * مەن بەگنىڭ قولىنى ئارقىسىغا قايرىپ چىڭ تۇتۇۋالدىم، بۇنىڭغا بوي بەرمىگەنلىكىمنى كۆرۈپ نەدىنىدۇ ئىككى چېرىك يۈگۈرۈپ كەلدى.

بوي بېشىدا قالماق ← **بويىدا قالماق**.

بوي تارتماق بويى ئېگىزلىمەك، ئۆسمەك: دەريا ۋادىسى يەنە باشقىدىن گۈزەل تۈسكە كىردى، قوناق مايسىلىرى تېخىمۇ بوي تارتىپ، يېشىل دېڭىزدەك مەيىن تەۋرىنەتتى. * ئۆيىدە ئابدۇقادىر بىلەن رىزۋان بار ئىكەن، بوي تارتىپ چوڭ بولۇپ قالغان زۇمۇرەت قىز ھويلىدا گۈللەر-نىڭ ئارىسىدا كېيىنەك قوغلاپ يۈرەتتى.

بوي تالاشماق بىر-بىرىدىن ئېگىزلىك تالاشماق، بىر-بىرىدىن قېلىشماي ئۆسمەك: ئېتىزلىرى تۇتاشقان، نۇرلۇق كۆزلەر قاراشقان،

يىقىلغان تۇغلارنىڭ بويى چىلانغان تۇغلار ئىكەن-
لىكى خىيالىغىمۇ كەلمەپتۇ.

بويى قىچىلىق ① ئى. بويى بويىش ئىشى

بىلەن شۇغۇللىنىش كەسپىنىڭ نامى:
مانا شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، شىخەنزە توقۇمى-
چىلىق - بويى قىچىلىق زاۋۇتىنىڭ خەلق قوراللىق
بۆلۈمى خەلق ئەسكىرى بەنىنى تەشكىللىپ،
قارىغا ئېتىش مەشقى ئېلىپ بارماقچى بولدى.
② ئى. كۆچمە. ئالدامچىلىق، ساختىپەزلىك:
— قىلمىشلىرىڭنى پەردازلىماقچى بولۇپسەن - دە، -
دېدى باشلىق بوغۇلۇپ، - ئىنقىلابىي ئامبىنىڭ
كۆزى روشەن، بويى قىچىلىق قىلىپ ئۆتۈپ
كېتەلمەيسەن.

بويى قىخانا ئى. بويى قىچىلىق قىلىدىغان جاي،

ئورۇن: — ئاتاڭ بويى قىخاندا ئىشلەمدۇ؟ — دەپ
سوردى مۇئەللىم بالدىن.

بويى قىلىق سۇپ. بويىق بېرىلگەن، بويىالغان،

رەڭلىك: بىراق، كۈتمەك ئۇنى رەڭدار بويىق-
لىق، بويى قىققا ئىستېدات، رايىمۇ چاغلىق.

بويىلىق «بويىلىق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل

دەرىجىسى: قانچە - قانچە قېرىنداشلىرىمىز
بەگ - دورغىلارنىڭ قامچىسى ئاستىدا ھاياتىدىن
ئايرىلدى، ئىش ئورنىدىن قاچقانلار تۈرمە ۋە زەي
قاراڭغۇ گەمە - زىندانلارغا سولاندى. تاغ - تاشلار
قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئىسسىق ياش، قىزىل قېنى
بىلەن بويىلدى.

بويى - بەست قەددى - قامەت، گەۋدە: گۈل -

سۈم بويى - بەستى كېلىشكەن، قولىدىن ھەممە يىڭنە
ئىشى كېلىدىغان، كۆڭلى ياخشى بىر قىز ئىدى.

بويى تاق سۇپ [بويى+تاق] توي قىلمىغان ياكى

توي قىلىپ ئاجراشقان (ئەرلەر ھەققىدە):
— لۇتپۇللا ئۆزىنىڭ بۇ بويى تاق، قەدىنىسى، كونا
ئاراتام قوشنىسى خۇش پېئىللىق بىلەن كۈتۈۋال-
دى - دە، يىگىتنىڭ قولىدىكى شاھماننى كۆرۈپ
بۈگۈن ئاخشام يېڭى بىناغا بېرىشتىن ۋاز كېچىش
قارارىغا كەلدى.

بويى تاق ئۆتمەك توي قىلماي يالغۇز تۇرمۇش

كەچۈرمەك: خىزمەتتىن سۆيگۈنى ئۇچۇن

قان ۋاقتىغا نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ. ②

جىنسىي ئالاقىدىن كېيىن ياكى ئېھتىلام
بولغاندىن كېيىن بويىنى سۇغا سالماق
ۋاقتىغا نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ.

بويى كىر بولماق ① ئادەت كۆرمەك، ئاي

كۆرمەك، ھەيز كەلمەك: ئايالارنىڭ بويى
كىر بولۇش نورمال بولماسلىقى بىر خىل كېسەل.
شۇنداق ۋاقتتا ئۇلار مۇۋاپىق دەم ئېلىشى كېرەك.
② جىنسىي مۇناسىۋەتتىن كېيىن بويىنى
سۇغا سالماق.

بويىغا يەتمەك بويى ئۆسۈپ بالىغ بولماق:

شاھ بەھرام مەجۇسنىڭ بويىغا يەتكەن بىر قىزى
بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسمى بوستانىكەن.

بويى تاق «بويى تاق» پېئىلىنىڭ مەجھۇرىي

دەرىجىسى: ياغلىقىمى كۆك بويى تاق، بەلبېغىمى
ھاۋارەك، يېڭى باغدا ئالما پىشتى كۈندە كېلىپ
ئالما يەك.

بويى شىماق «بويى شىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك

دەرىجىسى: يەسىلىدىكى بالىلار رەسىم
بويى قىلىرىنى ئىشلىتىمىز دەپ ساپ قوللىرىنى
بويىشۇپتۇ.

بويىق ئى. بويىش، رەك بېرىش ئۈچۈن

ئىشلىتىدىغان ماددا: بويىق بىلەن بويىغىچە
تېشىڭنى، بىلىم بىلەن زىننەتلىگىن ئىچىڭنى.
* ئۇنىڭ لەۋلىرى كۆكرىپ كەتكەن بولسىمۇ،
لېكىن ئىككى مەزى خۇددى قىزىل بويىق سۈركەپ
قويغاندەك كۆرۈنەتتى.

بويى تاق ساپال <ئارخېئول> يېڭى تاش

قورال دەۋرىنىڭ تىپىك ئەسۋابلىرىنىڭ بىرى.
بۇنداق ساپالار ئاۋۋال بويىق بېرىلىپ
ئاندىن خۇمداندا پىشۇرۇلىدۇ، بېرىلگەن
بويىق ئۆچمەيدۇ.

بويى قىچى ئى. رەخت، يىپ قاتارلىقلارنى

بويىغۇچى ئۇستا: بار ئىكەن، يوق ئىكەن،
بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشاھنىڭ بىر ياغاچچىسى
بىلەن بىر بويى قىچى بار ئىكەن. * ئەسلىدە ھېلىقى
ئۆي بىر بويى قىچىنىڭ ئاشخانىسى بولۇپ، ئۆزى

بويىناقچىلىق — بويلاشماق

بولمايدىغانلىقىنى بىلىپ ئىلاجسىز ئۇنى دوراپ سۇ ئېلىپ ئىچتى ۋە چىقىپ كەتتى. ③ كىرمەك، رىئايە قىلماق: ئالاۋىدىن ئۇنىڭ كېيىگە بويىسۇ- نۇپ ئورنىدىن نۇرۇپتۇ. * مەن ھېچقانداق ئەنئەندە- ۋى ئەخلاقىمۇ ئىشەنمەيمەن، ئۇنىڭ قائىدىسىگىمۇ بويىسۇنمايمەن.

بويىسۇنۇشماق «بويىسۇنماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

بويىسىرە رەۋ بويلارنىڭ ئېگىز- پەسلىكىگە قاراپ، بويلارنىڭ ئېگىز- پەسلىكى بويىچە: يادىمدا قىزىل پاگون، ئالتۇن بالداق، يۇلتۇزلار، كۆزلىرىمدە نۇر چاقىناتقان كۆكرەكتىكى قوش مېدال. بويىسىرە بولۇپ سەپكە تۇرغان جاسارەتلىك جەڭچىدەك باھادىرلىق، «ساداقتە» ھەم «پىدائىي» ۋە «ئىستىقلال».

بويىسىرە بولماق بويىغا قاراپ سەپتە تۇرماق.

بويىسىرە قىلماق بويىغا قاراپ سەپتە تۇرغۇ- زماق: جىرتاق كۆز تەرتىپ مۇدىرى ھەر كۈنى ئەتىگەندە تەكرارلىنىدىغان قائىدە بويىچە بۈگۈنمۇ كېچىككەن ئوقۇغۇچىلارنى سەپنىڭ ئالدىغا چىقىرىپ بويىسىرە قىلدى.

بويىلاشماق «بويىلماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: تام بويلىتىپ ئىككى قاتار قىلىپ تىزىلغان ئۈستەللەرگە كەمپۇت، گازىر- پۇرچاق، ئالما- نەشپۇت تىزىلغانىدى. * جەننەت ئارا يول تۇتۇپ، قوينى شۇ يان بويلىتىپ، جىرەن ئاتىنى ئوينىتىپ، قوي ھەيدىگەن چوپان ئۇ!...

بويىلاشقۇزماق «بويىلماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بويلاشماق ① «بويىلماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: سەھەر ئىدى قۇياش يېڭى يۈز ئاچقان، بارار ئىدۇق ئېتىز- ئېرىق بويلىشىپ. ئوتلۇق يۈرەك ئوينار ئىدى شادلىقتىن، گۇڭشىچىلار ئىش قىزىغان توپلىشىپ. ② يېتىش- مەك، چىقىشماق: قەرزدارلىقنىڭ يامانلىقىدىن ئىمىن ئاخۇن ئاكا ئاياغلىرىنى ئىلاجسىز باھا تالاشماي ئېلىشىغا ساتتى، لېكىن بۇ پۇل سەرپ

ئۆلۈپ تىرىلەتتى. لېكىن توي قىلىشقا ئالدىرىماي- تتى. مەن بىركۈنى ئۇنىڭغا: بويىناق ئۆتۈۋېرە- سەن؟ ئالدىدىن قىزىڭ قېرىپ كېتىدۇ، دەپ چاقچاق قىلدىم.

بويىناقچىلىق ئى. بويىناقلارغا خاس ھەردە- كەت- ھالەت: بايىقى گۆش نان سېلىشتىن باشلاپ، بويىناقچىلىقنىڭ دەردىدىن زارلانسۇنمۇ؟ ياكى توغرىدىن توغرا «تويىنى قاچان قىلىمىز» دېسۇنمىكىن.

بويىناقلىق «بويىناق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئەتىگەن، بىلىمەيمەن كۆڭلۈم نېچچۈن غەش، نە ئۇچۇن تومۇرۇم سالار ئېگىز- پەس؟ كىيىندىم بويىناقلىق ئادىتىم بىرلە، ناشتىسىز سىنىپقا ماڭدىم شۇ نەپەس.

بوي- تۇرق ئادەمنىڭ ئېگىزلىك ۋە تاشقى قىياپىتى: قىزنىڭ سوغۇق مۇئامىلىسى ماڭا بىرئاز ئېغىر كەلدى. ئۇنىڭ بوي- تۇرقىغا قاراپ: ھېلىقى ئاغىنىلەرنىڭ ھەسەت قىلغىنى بىكار ئەمەسكەندە، دەپ ئويلىدىم.

بويىچىلىق دىئال. بويىناقلىق.

بويىسۇندۇرغۇزماق «بويىسۇنماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى:

بويىسۇندۇرماق «بويىسۇنماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇرژۇئازىيە يېزىنى شەھەرنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا بويىسۇندۇردى. * شەخسى ھېسسىيات بىلەن ئومۇمىي ئىش توقۇنۇشۇپ قالغاندا، مېنىڭچە، ھېسسىياتنى ئومۇمىي ئىشقا بويىسۇندۇرۇش لازىمغۇ دەيمەن، ئايرىم ھاكىم، شۇچىلار نېمىشقا ئۇنداق قىلالىدى!؟

بويىسۇندۇرۇلماق «بويىسۇندۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

بويىسۇنماق پ [بوي+سۇنماق] ① ئىتائەت قىلماق: موللازەيدىن ۋاڭنىڭ دىتىغا يېقىپ داس- تىخانىنى ئېلىپ كەتمەكچى بولغاندا، ئۇلار ھېچ ئامال قىلالماي بۇيرۇققا بويىسۇندى. * بىز سىزنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىڭىزغا بويىسۇنمىز، دەيدى مۇختار مەرگەن. ② تەن بەرمەك، ماسلاشماق، كۆنمەك: ئەمما غەيرەت مۇشۇ يەرنىڭ ئادىتىگە بويىسۇنمىسا

ئەتكەن دەسمايغا ئاران بويلاشتى.

بويلام سۇپ. بويىغا، ئۇزۇنغا كەتكەن.

بويلۇق سۇپ. بويى بار، بويىغا ئىگە،

قامەتلىك: مېنىڭ يېنىمدا بىر پېشقەدەم ھەربىي ئولتۇراتتى. ئۇ، ئېگىز بويلۇق، كەڭ يەلكىلىك، ئاتمىش ياشلار چامىسىدىكى ئادەم بولۇپ، ئۇچىسىغا ھەربىيچە پاختىلىق پەلتۇ يېپىنچاقلىنىۋالغانىدى. * كۆڭلى خۇشتار، لەيلى بويلۇق مەڭزى گۈلدەك ئوت يۈرەك، ياكى شېرىن ياكى زۆھرە ۋەسلىنى ئاقسۇدا كۆر.

بويىلما سۇپ. بويىغا، ئۇزۇنغا كەتكەن،

بويلام: بويلىما يېرىق.

بويلىما يېرىق <بىن> ياغاچ ماتېريالنىڭ

تەكشى قۇرۇماسلىق سەۋەبىدىن يۈز بېرىدىغان

يېرىق. ئۇ توغرا كەسىمە يۈزدىكى يېرىق

بىلەن ياغاچ سىرتىدىكى يېرىقنىڭ بىرلىشى-

شىدىن ھاسىل بولىدۇ.

بويلىماق پ ① ئۆز بويى بىلەن ياكى

مەلۇم ئۇزۇنلۇقتىكى نەرسىنىڭ بويى بىلەن

ئۆلچەمەك: ئۇ، مەن دېمىدىمۇ، كەتمەن

بويلىدى، سۇنىڭ تىرەنلىكى زادى ئىككى گەزدىن

كەم ئەمەس، — دېدى. ② دەريا، يول قاتار-

لىقلارنىڭ ياقىسى، بويى بىلەن ماڭماق:

سابىر تەرەپ - تەرەپتىن خۇشال ئېيتىلىۋاتقان

ناخشىلارغا ھېرىسىمەنلىك بىلەن قۇلاق سېلىپ، چوڭ

يولدىن بۇرۇلۇپ، يان تەرەپتىكى ئانا ئېرىقىنى

بويلاپ كېتىۋاتقاندا، ئالدى تەرەپتىن شاپ بۇرۇت-

لىرىنى تولغاپ، دادۇي ئىنقىلابىي كومىتېتىنىڭ

مۇئاۋىن مۇدىرى ئىياز قۇربان چىقىپ كەلدى.

③ بويىنى سوزماق: قەپەزنىڭ ئىگىسى ئوتۇن-

چىغا: — ھە، نېمىشقا قەپەزنى بويلاپ قالىدىك؟

ئوغرىمۇسەن؟ كەت نېرى! — دەپ ۋارقىراپتۇ.

بويىناق ئى [بويى+ئاق] بويىدا ئاق بولغان

ياكى بويىدا باشقا بەلگىلىرى بولغان ئىت؛

كۈچۈك: بوسۇغامنى بېسىپ ياتقان، كېچە - كۈندۈز

قاۋاپ ياتقان، جاپايىمنى تولا تارتقان، بويىناقلىرىم

ئامان بارمۇ؟

بويۇن (بويىنى) ئى ① ئادەم ۋە ھايۋان

گەۋدىسىنىڭ باش بىلەن تەننى بىرىكتۈر-

گۈچى قىسمى: ھەربىي ۋە مەمۇرلار كېلىپ،

بۇلارنىڭ ھەم مېنىڭ بويۇمغا تاقاق، قۇللىرىمغا

كويىزا سېلىشتى. ② قاپاق، چۆگۈن قاتارلىق-

لارنىڭ بېشى بىلەن قورسىقى ئارىلىقىدىكى

ئىنچىكە قىسمى: ئاپتۇۋىنىڭ بويىنى. قاپاقنىڭ

بويىنى. ③ ئۈستى، زىممىسى: شۇ چاغدا قۇربان

نىياز غوجا توختىنى ئالدىغا چاقىرتىپ، ئونى

ئۆزىگە ئۆمۈرلۈك «بالا» بولۇشقا رازى قىلىپ،

ساۋابلىق ئۈچۈن توختىنىڭ بويىنىدىكى قەرزنى

«ئېلىپ تاشلۇۋەتتى».

بويۇن ئەگمەك ① تازىم قىلماق: ئاستا

كېلىپ سالام قىلدىم بويۇنۇمنى ئېگىپ، ئەجەبمۇ

سەزىمىدە كۆڭلۈمنى چىگىپ. ② كۆچمە. ئەيىبىنى

بويىنىغا ئالماق، ئەيىبىگە ئىقرار بولۇپ

بېشىنى سالماق: — ئۆزەم. قىلغان ئىشكەن.

بويۇن ئەگمەي نېمە ئىلاجىم، — دېدى ئۇ.

③ كۆچمە. بويىسۇنماق: ئاستىن - ئۈستۈن قىلدى

جاھاننى، ئەمما ئاڭا ئەگىمدۇق بويۇن.

بويۇن بەرمەسلىك — بوي بەرمەسلىك:

بۇ چاغ لەشكەرلەر ئون گەز ئېگىزلىپ، ئاسمان

قەسىرى - مەنزىلىنى كۆزلەپ، ئۆزلىگەندى زېمىن-

دىن - پەستىن، تېپىرلايتتى قىز بويۇن بەرمەستىن.

بويۇن تولغىماق باش تارتماق، نارازىلىق

قىلماق: بويۇن تولغىما، مەن بىلەن سودىلاشماق-

چىمۇسەن، ئاچىق قوتاندىن ئۆكۈزۈنى. * رەھمەتمۇ

ئانىسىنىڭ گەپلىرىگە بۇرۇنقىدەك بويۇن

تولغىماستىن قۇلاق سالىدىغان بولدى.

بويۇندىن ساقىت — گەدەندىن ساقىت.

بويۇن سۇنماق — بويىسۇنماق: گەر ھەۋەس

قىلساڭ، كۆرۈشىنى ئورنىدۇر سايىباغ رايون.

مۇمكىن ئەمەس كۆز بىلەن كۆرگەندە سۇنماققا

بويۇن.

بويۇنغا يەل تۇرۇپ قېلىش <تېب> ئۇخلى-

غاندا بويۇنغا سوغۇق تېگىش ياكى ياستۇقنىڭ

توغرا قويۇلماسلىقى تۈپەيلىدىن بولىدىغان

بويۇن ئاغرىقى.

بويۇن ئومۇرتقىسى <فىزىئول> بويۇندىكى ئومۇرتقا سۆڭىكى. ئۇ ئادەتتە يەتتە تال بولىدۇ، كىچىكرەكلىرى بىرىنچى بويۇن ئومۇرتقىسى ۋە ئىككىنچى بويۇن ئومۇرتقىسى دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇلارنىڭ تۈزۈلۈشى باشقا بويۇن ئومۇرتقىلىرىدىن پەرقلىنىدۇ.

بويىنۇم قىلدا باغلاقلق ھەرقانداق جازالىنىشقا تەييار: يوق گەپ، ماڭا ئىشىنىڭلار، يالغان ئېيتسام، بويىنۇم قىلدا باغلاقلق.

بويىنىدا شاپتۇل قاقماق نارازى بولۇپ، ھاكاۋۇرلۇق قىلىپ بويۇن تولغىماق: يەنە بويىنۇمدا شاپتۇل قېقىۋەرسەڭ ھەممىدىن قۇرۇق قالسەن.

بويىنىدىن باغلىغاندەك مەجبۇرىي، سۆرد-گەندەك: ئۇ خۇددى بويىنىدىن باغلىغاندەكلا كېتىپ قالدى.

بويىنىدىن ساقىت بولماق ← گەدەندىن ساقىت بولماق: بۇ ئىشلار ئۇنىڭ بويىنىدىن پۈتۈنلەي ساقىت بولدى.

بويىنىدىن ساقىت قىلماق ← گەدەندىن ساقىت قىلماق.

بويىنى سۇنغۇر «بويىنۇڭ سۇنۇپ كەتسۇن» دېگەن مەنىدىكى تىل-ھاقارەت، قارغىش سۆزى.

بويىنىغا ئارتماق مەلۇم بىر ئىشنىڭ جاۋاب-كارلىقىنى زىممىسىگە يۈكلەمەك: يوقاپ كەتكەن ھارۋىنى ئۇنىڭ بويىنىغا ئارتىشتى.

بويىنىغا ئالماق مەلۇم بىر ئىشنىڭ جاۋابكار-لىقىنى ئۈستىگە ئالماق، خاتالىق، كەمچىل-لىكىنى ئىقرار قىلماق: — ھېچقىسى يوق ئانىسى، — دېدى داۋۇت ئاكام، — ئۇ يىگىت بولىدىغان بولسا، ئەيىبىنى بويىنىغا ئېلىپ، بۈگۈن بولمىسا ئەتە ئىشقا چىقىدۇ. * سېتىنىياز ئالىجاناب مەردانە كىشى بولغاچقا، ئايالى قىلغان گۇناھىنى بويىنىغا ئېلىپ توۋا قىلغان چاغدىمۇ ئۇنىڭدىن

ئاجرىشىپ كەتتىدى.

بويىنىغا چۈشمەك زىممىسىگە، ئۈستىگە ئارتىلماق، يۈكلەنمەك: ئەلىشىر بويىنىغا چۈشكەن بۇ ئېغىر ئىشتىن قۇتۇلۇش يولىنى تاپالماي پىكىرلىرىنى توغرىدىن توغرا ئېيتتى. * ئۇ بويىنىغا چۈشكەن ھەرقانداق ئېغىر ۋەزىپىنى ئورۇندا شاق تەييار ئىدى.

بويىنىغا سىرتماق چۈشمەك قۇتۇلغىلى بولمايدىغان بېسىم ۋە ئاسارەتكە مۇپتىلا بولماق: مەنىسىز ياشاشتىن مەنىلىك ياشاشقا ئۆتكەن، ئۇلۇغ كۈرەشكە ئۆزىنى ئاتىغان، خەلق-نىڭ بويىنىغا چۈشكەن سىرتماقنى ئۇزۇش ئۈچۈن قولغا قورال ئېلىپ، ھازىرغىچە ياخشى جەڭلەرنى قىلغان، بۈگۈن مەردلەرچە قۇربان بولغان سەپ-دېشىمىز كېۋىرنىڭ قەھرىمانلىقى بىزنىڭ ئازادلىق ئۇرۇشى تارىخىمىزغا يېزىلدى.

بويىنىغا قويماق گەدەنىگە، زىممىسىگە ئۈستىگە يۈكلەمەك: ھېكىم نۇر! بۇرۇنقىسىنى دېمەي تۇرۇپ گۈندىن-گۈندىكى كېپىنى بويىنىغا قويۇڭ، — دېدى زومىڭ.

بويىنىغا قىلىچ كەلگەندەمۇ ئۆلۈم ئالدىدىمۇ: ئۇ، بويىنىغا قىلىچ كەلگەندىمۇ مەغرۇر ۋە مەردانە قىياپىتىنى بۇزماي دۈشمەننى قىلىچە مەنىسىدى. بويىنىغا گىرە سالماق بويىنىدىن قۇچاقلىماق: ئۇ، ئانىسىنىڭ بويىنىغا گىرە سېلىپ ھۆڭ-رەپ يىغلىۋەتتى. * بۇ چاغدا سەرسان دادىسىنىڭ بويىنىغا گىرە سېلىۋالغان بولۇپ، ئابلىزنىڭ ئۆسۈپ كەتكەن ساقال-بۇرۇتلىرىغا يۈزىنى يېقىپ ئولتۇراتتى.

بويىنىغا مەنمەك بوزەك قىلماق: — ئۇلار ھازىر بويىنىمىزغا مەنمەك، قاچانغىچە كۆتۈر-مىمىز؟! — دېيىشىپ ۋارقىرىشاتتى توپلانغان ئىشچىلار.

بويىنى قاتتىق بويۇن ئەگمەيدىغان، تىز پۈكمەيدىغان: جاھىل: سېنى ئالدىمغا كېلىدۇ، ياردەم، مەسلىھەت سورىيدۇ دەپ كۈتۈتۈم، لېكىن بويىنۇڭ قاتتىق ئاۋاق چۇمۇسەن، ئاخىر يەنە مەن سېنىڭ ئايىغىڭغا يىقىلدىم.

بويۇنى قىسقىق بويۇنى قىسلىغان، بىچارە، يار-يۆلەكسىز، غەربىب: ئۇ بالىنىڭ بويۇنى قىسقىق، بېشىنى سىلىمىساق ئەلۋەتتە بولمايدۇ — دە.

بويۇنى قىسلىماق غەربىبىنىماق، يار-يۆلەك-سىز قالماق: — دوست — دۈشمەننىڭ ئالدىدا ئاشۇ بالىلارنىڭ بويۇنى قىسلىمىسا دەيمەن، ئانىسى رەھمەتلىكىنىڭ شۇ بالىلارنى چوڭ قىلمەن دەپ كۆرمىگەن كۈنى قالمىغان، — دەيدى داۋۇت ئاكام كۆزىگە ياش ئېلىپ.

بويۇنى ئۆرە ← **بويۇنى قاتتىق.**

بويۇنى ئۈزۈلگۈر «بويۇنى سۇنۇپ، ئۈزۈلۈپ ئازابلىنىشقا لايىق» دېگەن قارغاش مەنىسىدىكى سۆز: — ئۇ بويۇنى ئۈزۈلگۈر سىلنىڭ يۈرەكلىرىنى يۇلۇۋاتسىمۇ، كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ قاراپ تۇراملانمىسە؟ — دەيدى گۈلەمخان.

بويۇنى يۇمشاق ① باشباغ باغلاپ يېتىد-لەشكە، باشقۇرۇشقا بولىدىغان؛ كۆنگەن؛ ياۋاش: بويۇنى يۇمشاق كالا. ② كۆچمە. بىراۋنىڭ باشقۇرۇشقا قارشىلىق قىلمايدىغان؛ ئۇنىڭ بويۇنى بەكلا يۇمشاق ئىكەن، ئەگەر ئۇنىڭ ئورنىدا مەن بولىدىغان بولسام، ھەي...

بويۇنتاۋلىق ئى. ئىتائەت قىلماسلىق، بويۇنماسلىق؛ قارشىلىق قىلىش: لى كۈي بىرنەچچە قېتىم پەشۋا يېگەنلىكتىن، ئۇنىڭ ئالدىدا بويۇنتاۋلىق قىلمايدىغان بولۇپ قالغانىدى. * ئۇنىڭ تۇرقى — سىياقى باشقىچىلا، ئۆزىمۇ خىيالچان بولۇپ قېلىپتۇ. تۈكىنى تارتىغان ئۆچ-كىنىڭ مەرىكىنىدەك ساراڭ كۈلكىسىمۇ يوق، گەپ قىلسا نەزەر قىلمايدىغان، نېزىقايدىغان بويۇنتاۋ-لىقى ھەم يوق.

بويۇنتاۋلىق قىلماق ئىتائەت قىلماسلىق، بويۇنماسلىق، قارشىلىق قىلىش ئىپادىسى ياكى ھەرىكىتىدە بولساق: چوڭ — كىچىك بۇرادەرلەر تەيىنلەنگەن ۋەزىپىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭغا تولۇق ئەمەل قىلىشىمىلا، بويۇنتاۋلىق قىلىشىمىمىلا، ئۇلارنىڭ مەردلىكىگە زىيان يەتكۈزۈشكە بولمايدۇ.

بويۇنتۇرۇق ئى ① قوش، جۇۋاز، تۇلۇق، ھارۋا قاتارلىقلارغا قېتىلىدىغان ئۆكۈزلەرنىڭ بويىنىغا سېلىنىدىغان ئەگرى ياغاچ: ھېمىزە بولسا يېڭىدىن بويۇنتۇرۇق سېلىنىغان تاغلى توپاقنىڭ ئىككى يېرىدىن ئۇلانغان تانىسىنى قىسقا تۇتۇپ يېتىلەپ بەرمەكتە ئىدى. ② جەبىر — جاپا، ئاسارەت، چەكلىمە: ئېزىلگۈچى مىللەتلەر جاھانگىرلىكنىڭ بويۇنتۇرۇقىدىن ئازاد بولىدۇ. * «سول» ئىدىيىسىنىڭ بويۇنتۇرۇقىدىن قۇتۇلغاندىن كېيىن ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش جەھەتتە تىكى يېتەكچى ئىدىيە توغرىلاندى.

بويۇنچاق ئى. قىز — ئاياللار بويىنىغا ئاسىدەنغان، يىپ ئۆتكۈزۈلگەن مارجان: ئاق بەدەن قىزلار بويۇنچاق ئاسسا مەرۋايىت تىزىپ، چىش-لىرىڭدىن بەلگە دەپ يازسام پىداكارىغا خەت.

بويۇنچە ئى. تۈگە كارۋىنىنىڭ ئەڭ ئالدىدىكى تۈگىسىنىڭ بويىنىغا ئېسىلىدىغان پۆپۈك.

بويۇنچۇق ئى. قوش ياكى ھارۋىغا قېتىلىدىغان ھايۋانلارنىڭ بويىنىغا سېلىنىدىغان سايىمان، جىمبۇ: ئالدى بىلەن بۇ جانسۇرغا بويۇنچۇق سالايلى.

بويۇندا شىماق «بويۇندىماق» پېشىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ھەي، قوڭغۇز ماشىنا كېلىۋاتىدىغۇ... — دەيدى بىرى قولنى سايىۋەن قىلىپ. ھەممەيلەن بويۇندىشىپ يولغا تىكىلىدى. * توپنىڭ ئارقىسىدا تۇرغانلار نېمە ۋەقە بولغانلىقىنى بىلمەك بولۇپ، پۇتلىرىنىڭ ئۇچى بىلەن دەسسەپ بويۇندا شىماقتا ئىدى.

بويۇندىماق پ. بويىنىنى سوزماق: گۈلسۈمخان ئۇلارنى كۆرمەكچى بولغانىدەك، شوخ كۈلكە ئاۋازى چىقىۋاتقان ياندىكى ھۇجرىغا بويۇنداپ قاراپ قويدى. * راھىلە تراكتورغا چىقىپ شەھەرگە ماڭدى، ئۇ كېتىۋېتىپ ھە دەپ ئالدىغا بويۇنداپ قارىدى.

بويۇنكەش سۇپ ← گەدەنكەش.

بويۇنكەشلىك ئى ← گەدەنكەشلىك: ھازىر ئۇ خېنىم بىلەن بىرگە ئۆتۈۋاتىدۇ. مېنى بويۇنكەشلىك قىلدى دەپ ئۆيىدىن ھەيدەپ

كەل، — دەدى ئانىسى قولدىكى قەغەزگە يۆگەك-لىك نەرسىنى بالىسىغا بېرىپ. ② سۆز بولۇۋاتقان پەيتىنى ياكى ئۇنىڭغا يېقىن ۋاقىتىنى بىلدۈرۈپ كېلىدۇ؛ ئۇ، بۇ كۈنلەردە ئاغىنىسىنىڭ ئۆيىدە تۇرۇۋاتاتتى. * بۇ يىل قىش بالدۇرلا چۈشۈپ كەتتى. ③ ئېيتىپ ئۆتۈلگەن، كۆزدە تۇتۇلغان ياكى ئاڭلىغۇچى يېقىن دەپ ھېس قىلغان ئادەم، نەرسە، ۋەقە، ھادىسە ۋە شۇ قاتارلىقلارنى كۆرسىتىش ياكى ئۇلارغا ئىشارە قىلىشتا قوللىنىلىدۇ؛ تۇرسۇن بىر ماقالە يازدى. بۇ ماقالە يېقىندا ئېلان قىلىندۇ. * ھېلىقى لۇغەتتىن يەنە بىرنى ئالدىم، بۇنى ئۇكامغا بېرىمەن.

بۇ ئالەم كىشىلەر ئۆلۈشتىن ئىلگىرىكى ياشىغان مەۋجۇتلۇق؛ بۇ دۇنيا؛ شاھزادىنىڭ ئانىسى: — ئوغلۇم غايىب بولۇپ كەتكەندىن بېرى ھەممە ياقىنى ئىزدەپ، ھېچ يەردىن ئىز-دېرىكىنى تاللاپ، ئۆلۈپ كەتكەن ئوخشايدۇ، دەپ يىغلاپ ھازا ئېچىپ ئولتۇرغانىدىم. مانا بۈگۈن ئوغلۇمنىڭ بۇ ئالەمدە ھايات ئىكەنلىكىدىن خەۋەر ئېلىپ كېلىپسەلەر، — دەپ خۇرسەن بولۇپ، بۇلارنى ياخشى مېھمان قىلىپ كۈتۈۋاپتۇ.

بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردە سۆز بولۇۋاتقان ئاي، ۋاقىت ئىچىدە: قاسم جىڭسانىڭ بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردە كەينىگە ئادەم سالماي بۇ يەرگە چىقىشى بىكار ئەمەس. * بۇ ئىشنىڭ ھەل بولۇشىدىن بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردە ئۈمىد يوق.

بۇ تاپتا سۆز بولۇۋاتقان پەيتتە.

بۇ چاغ بىرەر ئىش، ۋەقە، ھادىسە يۈز بەرگەن ياكى سۆز بولۇۋاتقان پەيت؛ ۋاقىت: بىز تاغدىن قايتقان بۇ چاغ قىش مەزگىلى ئىدى. * ئاينىساخان ئانا: — ئوغلۇم تۇرسۇن مەكتەپتىن قايتىپ كېلىپ، بۇ چاغقىچە سۇ ئەكىلىپ ئۆيىنى ئىسسىتىپ ئولتۇرغاندۇ، — دەپ ئويلىدى.

بۇ دورەم — بۇ دورەم: غۇبۇر بۇ دور تۇتۇپ چىقتى — دە، خۇشال — خۇرام ئۆيىگە كەتتى.

بۇ دورەم بۇ نۆۋەت، بۇ قېتىم: شۇنداقسىمۇ ئۇ، بۇ دورەم «ئۆگەنگەن كۆڭۈل

چىقاردى.

بويۇنلۇق سۈپ ① بويىنى بار، مەلۇم شەكىل-دىكى بويۇنغا ئىگە: پاتەم ئۇزۇن بويۇنلۇق سۇ قاچىسىدىن تەشتەككە سۇ قۇيىدى. * ئۇ ئىشكاپ-تىن غاز بويۇنلۇق قورساقلىق بىر بوتۇلكا ۋە ئىككى رومكا ئالدى. ② بويۇنغا سېلىشقا تەييارلانغان: ئۇ: — بۇ قېتىم قىز تۇغسىڭىز بىر بويۇنلۇق مەرۋايىت، ئوغۇل تۇغسىڭىز ئالستۇن بىلەزۈك ئالمىسەن، — دەپ قالدى. * بۇ قېتىم دانلىرى يوغان ئون تۆت تىزىقلىق مەرۋايىتتىن بويۇنلۇق كېرەك.

بويىتىلماق «بويىتماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: قاسم شاپتۇل چېچىكى رەڭگىدە بويىتىلغان بەلبېغىنى باغلاپ، ئېتىنى مىنىپ شەھەرگە يول ئالدى.

بويىتىشماق «بويىتماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

بويىچە رەۋ ①... گە ئاساسەن، مۇۋاپىق، بىنائەن: مامۇت ۋەدە بويىچە كۆك ئېتىنى چۆگۈنگە تېگىشىپ، تېخىمۇ كۆپ نەرسىلەرنى ئېلىش ئۈچۈن ئالدىراپ ئۆيىگە مېڭىپتۇ. * مۇدىر ئادىتى بويىچە ئالدى بىلەن كۆپچىلىككە سالام بەردى، ئەھۋال سورىدى. ② مەلۇم ئورۇن، دائىرىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىملار بىلەن بىر-بىر كىنپ كېلىپ، «ھەرىكەت، ۋەقە ياكى ھادىسە-نىڭ شۇ جايغا تەئەللۇق» ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ئەمدى بىزمۇ ئائىلىمىز بويىچە بىرنى يازساق قانداق؟ * جەڭ مەيدانىنىڭ ئالدىنقى سېپىگە ئورۇنلاشقان ئەنۋەرنىڭ قىسمى سەپ بويىچە قاتتىق ئۇرۇشماقتا ئىدى.

بويىماق پ. رەڭ بەرمەك، رەڭگە سالماق: ئۇ گەۋدىسىنى كۆتۈرگەندە، بۇرنىدىن چىققان قان ساقاللىرىنى قېقىزىل بويىۋەتكەندى.

بۇ ئال ① سۆزلىگۈچىگە يېقىن، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىكى، ئۇنىڭ يېنىدىكى ياكى قولدىكى نەرسىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن قوللىنىدۇ: — بالام، بۇنى دەرھال ئاپىرىپ، ئاكاڭغا بېرىپ

بۇ گەپچە دېيىلگەن ياكى ئاڭلىغان گەپكە ئاساسلانغاندا، قارىغاندا: ئەپچىلەم: — بۇ گەپچە مەن پۇلىنىڭ سايىسىدا ئولتۇرۇپتىمەن — دە؟ — دېدى.

بۇ نۆۋەت ئىش — ھەرىكەتنىڭ سۆز بولۇۋاتتى. قان ۋاقىت ئىچىدە ئورۇندىلىۋاتقان ياكى باشلانغان قېتىمى؛ بۇ قېتىم: — بۇ نۆۋەت مەن باراي، كېيىنكى نۆۋەت سەن بار، — دېيىشىپ كېلىشى ئاكا — ئۇكا ئىككىيلەن.

بۇنىڭدىن باشقا ئادەم، نەرسە، ۋەقە، ھادىسە ۋە شۇ قاتارلىقلاردىن ئېيتىپ ئۆتۈلگەن، كۆزدە تۇتۇلغان ياكى ئۆز ئىچىگە ئالغانلىرىدىن باشقىلىرىنى تەكىتلەشتە ئىش — لىتىدۇ: بۇ قېتىمى يىغىندا بۇنىڭدىن باشقا يەنە نۇرغۇن يېڭى مەسىلىلەر ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

بۇنىڭدىن تاشقىرى — بۇنىڭدىن باشقا.

بۇنىڭدىن سىرت — بۇنىڭدىن باشقا.

بۇنىڭدىن كېيىن سۆز بولۇۋاتقان ۋاقىتتىن كېيىن: كۇرسانتلار بۇ قېتىملىق كۇرس ئاخىر — لاشقاندا، ئىرادىنامە يېزىپ، بۇنىڭدىن كېيىن خىزمەت ئورنىدا چىڭ تۇرۇپ، نەزەرىيە بىلەن ئەمەلىيەتنى بىرلەشتۈرۈپ، زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، يېڭى غەلىبىلەرنى قولغا كەلتۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى.

بۇنىڭ سىرتىدا يۇقىرىقىنى ھېسابلىمىغاندا: يىغىندا كەلگەنلەر جەمئىي ئوتتۇز كىشى بولۇپ، بۇنىڭ سىرتىدا يەنە ئۈچ نەپەر كاتىپمۇ بىللە كەلگەندى.

بۇنىڭلىق بىلەن ئېيتىپ ئۆتۈلگەنچىلىك ئىش ياكى ھەرىكەت بىلەن: ساۋۇت ئاكام ماخا: — ئارقا ئىشىكتىن ماڭ، پارە بەر دەيسەن، يالغۇز بۇنىڭلىق بىلەنلا ئىش تاڭ ئاتمايدۇ، — دېدى ئېتىراز بىلدۈرۈپ.

بۇ ھال يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتۈلگەن ھالەت؛ بۇ ئىش: شەھەر ئىچىدىكى بىر قىسىم ئادەملەر ھە دەپ يېزىلارغا قېچىشماقتا ئىدى. بۇ ھال خەلق ئىچىدە ھەر خىل گەپ — سۆزلەرنىڭ ئاۋۇپ

ئۈجمە پىششىقچە» دېگەندەك كۆنۈپ قالغان گېپىنى بىرقۇر تەكرارلىغاندىن كېيىن، ئەينەكتىن يىراق — لىشىپ كەشتىنى قولغا ئالدى. * باقى قويچى: — سېنىڭ كېسىلىڭنى ئويلاپ، ئاغزىمىدىن چىقىرىلمىغاندىم، ھازىر خېلى ياخشى بولۇپ قالدىڭ، بۇ دورەم مەن بېرىپ كېلەي، يەنە بىر نۆۋەت سەن بېرىپ كېلەرسەن، — دېدى.

بۇ دورقى بۇ نۆۋەتتىكى، بۇ قېتىمى: بۇ دورقى يىغىندا يىغىن قاتناشچىلىرىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك پىكىر بايان قىلدى.

بۇ دۇنيا ھازىرقى مەۋجۇت دۇنيا، كىشى — لەر ياشاۋاتقان دۇنيا؛ بۇ ئالەم: بۇ دۇنيادا بىزدەك خۇشال، ھاياجانلانغان ھېچكىم يوق. * بىردىنلا ئۇنىڭ قۇلىقى تۇۋىدە ئەركىننىڭ «نىجات — نىڭ بۇ دۇنيادا دادىسى بولغان ئەمەس، ئىشەن — مىسىڭىز كىنوخانا يېنىدىكى چايخانىغا بېرىپ بېقىڭ» دېگەن سۆزلىرى يەنە ئاڭلانغانىدەك بولدى.

بۇ دۇنيا، ئۇ دۇنيا — ئۇ دۇنيا، بۇ دۇنيا. بۇ دۇنيالىق ھازىرقى مەۋجۇت بولغان كىشىلىك دۇنياسىغا مۇناسىۋەتلىك بولغان ۋە ئۇنىڭدا قىلىشقا، ئورۇنداشقا تېگىشلىك بولغان: سەيىدىن قارىي: — ھە، بۇ دۇنيالىق ئىشى ئاخىرەتكە قالدۇرماي دېدىم، ئالاھىزەل غوجاخۇنىمۇ ئالدىرىتىپ تۇرۇۋاتىدۇ، — دېدى. * مەزىن: — بۇلارنىڭ ھەممىسىچۇ، بۇ دۇنيالىق ئىشلار، بىزگە ئۇ دۇنيالىقنى بەرگەن، ئۇقتۇڭمۇ؟ ئۇ دۇنيالىقنى — ئاخىرەتلىكىنى ئويلىمىغان ئائەھ — لىلەرنى مۇسۇلمان دېگىلى بولامدۇ؟ ئۇنداقلارغا قىز بېرىش تۇرماق، بىر داستىخاندا ئولتۇرۇشمۇ ھارام، — دېدى.

بۇ قەدەر بۇنىچىلىك دەرىجىدە، بۇنىچىۋالا: مەن بۇ مەسىلىنىڭ بۇ قەدەر چىڭشىلىشىپ كېتىدىشىنى زادىلا تەسەۋۋۇر قىلىنغانىكەنمەن.

بۇ كەم سۆز بولۇۋاتقان پەيت، مەزگىل: چاپپار ئامالسىز يەنە قورال — ياراغ زاۋۇتىغا باردى. ئەمما، بۇ كەمدە بۇ زاۋۇت گومىنىڭداك ھاكىمىيەتنىڭ باشقۇرۇشىغا ئۆتكەن بولۇپ، توختاپ قېلىش ھالىتىگە چۈشكەندى.

بۇتتەك تۇرماق مىدىر-سىدىر قىلماي، زۇۋان سۇرمەي، چىمچىمت، ھەرىكەتسىز تۇرماق: سوراقچى ئۇنىڭغا دېۋەيلەپ كېلىپ: — ئېيتىنە، نېمە بۇتتەك تۇرىسەن؟ — دەپ يەنە قىستاپ سورىغىلى تۇردى.

بۇتتەك قېتىپ قالماق بىرەر كۆڭۈلسىزلىك ياكى كۈتۈلمىگەن بىرەر ھادىسە تۈپەيلى گانگىراپ تۇرغان يېرىدە قىسىمىر قىلماي تۇرۇپ قالماق: رازۇبتىچىك دوكلاتىنى تاغدىن-باغدىن سۆزلەپ تۈگەتتى، لېكىن ئۇ، خوجايىم يەنە نېمە دەرىكىن، دەپ ھودۇققىنىدىن خۇددى بۇتتەك قېتىپ قالغانىدى.

بۇتخانا ئى [پ] <دىن> بۇت ئورۇنلاشتۇرۇلغان جاي يەنى بۇددا دىنىنىڭ ئىبادەتخانىسى.

بۇتئاشماق (توغرىسى: باتئاشماق) ← باتئاشماق.

بۇتئىماق (توغرىسى: باتئىماق) ← باتئىماق. **بۇتئىل** ئى [ر] <گىرىك> [خىم] ← بۇتئىل كىسلاتا.

بۇتئىل بېنزوللۇق كاۋچۇك <خىم> بىرىكمە كاۋچۇكنىڭ بىر خىلى، بۇتادىئېن ۋە فېنېل ئېتىلنىدىن پايدىلىنىپ ياسىلىدۇ؛ سۈركىلىشكە چىداملىق، سۈپىتىنى ئاسان ئۆزگەرتىمەيدۇ؛ تەبىئىي كاۋچۇكنىڭ ئورنىدا ئىشلىتىشكە بولىدۇ.

بۇتئىل كىسلاتا <خىم> ئورگانىك بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى $CH_3(CH_2)_2COOH$ ، رەڭسىز مايسىمان سۇيۇقلۇق، ئۆتكۈر سېسىق پۇراققا ئىگە، نۆۋەن دەرىجىلىك ماي كىسلاتا لىرىنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ. ئۇ خۇرۇم، كاۋچۇك، پۇراقلىق ماتېرىيال قاتارلىقلارنى ئىشلەشتە قوللىنىلىدۇ.

بۇجۇغۇر سۈپ. تۈرۈلگەن، قورۇلغان؛ بۇدۇر-بۇدۇر: بۇجۇغۇر چاچ.

كېتىشىگە سەۋەب بولغانىدى. * پادىشاھنىڭ كەنجى ئوغلىنى بىلىدىغانلار يىگىتنىڭ بۇ ھالدا سەپەردىن يېنىشىغا ھەيران قېلىپتۇ.

بۇ ھەقتە ئېيتىپ ئۆتۈلگەن ئىش ياكى مەسىلە توغرىسىدا: مەن بۇ ھەقتە ئۇنىڭ بىلەن كۆپ قېتىم سۆزلەشتىم.

بۇت ئى [پ] <دىن> بۇددا دىنى ۋە بەزى دىن مۇرىتلىرىنىڭ خۇدا دەپ بىلىپ سەجدە قىلىش ئۈچۈن تاش، ياغاچ، لاي، گەج ياكى مېتال قاتارلىقلاردىن ئادەم شەكلىدە ياسىۋالدىغان ھەيكىلى: يېرىم كېچە، ياتاقخا-ئىدىكى كارىۋاتتا ياتاتتىم. بىردىنبىلا ئىككى بىرنېمە كىرىپ كەلدى، ئۇنىڭ بىرى «مۇنىكىر»، يەنە بىرى «نەكىر». لېكىن بۇلاردىن ھەيرانمۇ بولىدىم. چۈنكى بۇلار چىڭخۇاڭمياۋنىڭ بۇتغا ئوخشايتتى.

بۇتادىئېن ئى [رگىرىك] <خىم> ئورگانىك بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى C_4H_6 ، رەڭسىز گاز، ئاسان ئۇيۇشىدۇ ۋە سۇيۇقلىنىدۇ؛ نېفىت ياكى ئىسپىرتلارنى دىستىلەش ئارقىلىق ئېلىنىدۇ؛ بۇتئىل بېنزوللۇق كاۋچۇك، پېر-بۇنان قاتارلىقلارنى ئىشلەشتە قوللىنىلىدۇ.

بۇتان ئى [رگىرىك] <خىم> ئالكانلارنىڭ بىر خىلى، مولېكۇلا فورمۇلىسى C_4H_{10} ، رەڭسىز يېنىشچان گاز، نېفىت ۋە تەبىئىي گازلاردا بولىدۇ.

بۇتپەرەس سۈپ. بۇتقا چوقۇنىدىغان، بۇتقا ئېتىقاد قىلىدىغان: بۇتپەرەس ئادەم.

بۇتپەرەسلىك «بۇتپەرەس» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

بۇتتەك سۈپ. مىدىر-سىدىر قىلماي، زۇۋان سۇرمەي ياكى چىمچىمت، ھەرىكەتسىز: بۇتتەك تۇرماق. * ئادىلە بىر سائەت ياتتى، مېنى ئاستا قۇچاقلىدى، يۈزىنى ياقتى. مەن بۇتتەك ياتقاندىن كېيىن، ئۇ تامغا بۇرۇلدى-دە، بىر ئۇھ تارتىپ قويۇپ ئۇيقۇغا كەتتى.

بۇددا دىنى دۇنيادىكى ئاساسىي دىنلارنىڭ بىرى. مىلادىدىن ئىلگىرى ۷، VI ئەسىرلەردە قەدىمكى ھىندىستاندا نىڭ كاپىلاۋاستۇ دۆلىتى (ھىازىرقى نېپالنىڭ چېگرىسى ئىچىگە توغرا كېلىدۇ) نىڭ شاھزادىسى ساكىامۇنى تەرىپىدىن يارىتىلغان. بۇ دىن ئاسىيادىكى نۇرغۇن دۆلەتلەرگە تارقالغان، جۈملىدىن غەربىي خەن سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرى دۆلىتىمىزگە تارقالغان.

بۇددا نوھى <دىن> بۇددا دىنىنىڭ بارلىق كلاسسىك كىتابلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

بۇددىچىلىق ئى. بۇددا نوملىرىدىكى ئىدىئالىستىك پەلسەپە.

بۇددىزم ئى [سانس+ر] بۇددا دىنى.

بۇددىست ئى [سانس+ر] بۇددا دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچى شەخس؛ بۇتقا چوقۇنىدىغان ئادەم.

بۇددىستلىق ئى. بۇددا دىنىغا ئېتىقاد قىلىش، بۇتقا چوقۇنۇش پائالىيىتى.

بۇدۇرۇق سۈپ. بەدەن گۆشلىرى يۇمران، بوغماق-بوغماق، سېمىز، ساغلام؛ بۇدۇرۇق بالا. * لۇتپۇلا مەكتەپ يېتىشمۇ كېلىپ قالدى. ئۇ شوخ، ئوماق، بۇدۇرۇق، كىشىنىڭ ئامراقلىقى كەلگۈدەك يېقىملىق چوڭ بولدى. * قىزنىڭ تۇرۇلگەن يەڭلىرىدىن چىقىپ تۇرغان ئاپىئاق، بۇدۇرۇق بىلىكىدە كىچىككىنە سائەت يالتىراپ، يەنە بىر قولىدا پۇل سومكىسى ساڭگىلاپ تۇراتتى.

بۇدۇشقا ① ئى. <بوت> مۇرەككەپ

گۈللۈكلەر ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى ئۇچ بۇلۇڭلۇق؛ مېۋىسىنىڭ سىرتىدا تىكەنلىرى بار، ئۇرۇقى جۇڭىيى تىبابەتچىلىكىدە دورا قىلىنىدۇ؛ ئىششىق قايتۇرۇش، ئاغرىق پەسەيتىش، ھۆللۈكنى ھەيدەش، يەل تارقىتىش رولى بار. ئۇنىڭدىن ماي ئېلىشقىمۇ بولىدۇ. ② سۈپ. كۆچمە.

بۇجۇغۇر بۇلۇت <مېتېئور> يۇقىرى بۇلۇت تۈركۈمىگە مەنسۇپ بولغان بىر خىل ئاساسىي بۇلۇت تىپى، رەڭگى ئاق ۋە كۆلەڭگىسىز بولىدۇ، يۇمشاق مەشۇت تاللىرىغا ئوخشاش پارقىرايدۇ. ئۇ يۇقىرى ھاۋا بوشلۇقىغا بۆلەك-بۆلەك ھالدا تارقىلىدىغان بولۇپ، شەكلى خۇددى قۇشنىڭ پېيىسىگە، ياكى ئىلغۇچقا ۋە ياكى ئاتنىڭ قۇيرۇقىغا ئوخشاپ قالىدۇ؛ تەركىبىدە مۇز كرىستاللىرى بولۇپ، 5 مىڭ مېتىردىن ئارتۇق بولغان يۇقىرى ھاۋا بوشلۇقىدىكى سۇ پارىنىڭ قېتىشى نەتىجىسىدە پەيدا بولىدۇ.

بۇخسۇماق پ. جىنسىي تەلىپى ئاشماق؛ قاناتلىنىپ بۇخسۇپ قالغان سېمىز ئات، ئۇچۇپ تۇرغان شاماللارغا قېتىلدى.

بۇدجېت ئى [ر+فران] ئارخا—خامچوت.

بۇددا ئى [سانس] ① <دىن> بۇددا

(BUDDNA) قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا «بۇرھان» (BURHAN) دېيىلىدۇ. بۇ سۆزنىڭ مەنىسى «ئەس-ھوش» بولۇپ، «بۇددا» (ئەس-ھوش) سەدىغارتىنىڭ (ساكىامۇنىنىڭ) سېزىمگە كىرىپ، ئەس-ھوشىنى تېپىپ ئەۋلىيا بولغاندىن كېيىنكى ھۆرمەت نامى. ② بۇددا دىنى.

بۇددا ئەدەبىياتى بۇددا دىنى ئاساسىدا شەكىللەنگەن ئەدەبىيات. ئۇ بۇددا ئەقىدىلىرىگە باغلانغان، بۇددا رىۋايەتلىرىگە ئاساسەن ئۆزلەشتۈرۈپ ئىشلەنگەن نەسرىي ئەسەرلەر—ھېكايە، قىسسە، درامىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

بۇددا تەلىماتى <دىن> بۇددا سۆزلىگەن دىنىي تەلىماتلار بولۇپ، بۇددا دىنىنىڭ تۈرلۈك ئەقىدىلىرى ۋە شۇ ئەقىدىلەر ئارقىلىق ئىپادىلەنگەن بۇددا دىنى «ھەقىقەت»لىرىنى كۆرسىتىدۇ.

ئىنلەردەك يېقىن دوست؛ ئاغىنە، يولداش؛ بىركۈنى «ئىتتىپاق» ژۇرنىغا بىر بۇرادەر مەسەل يېزىپ كېلىپتۇ. * خۇسۇسىي مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ باغ سەيلىسى ئۆتكۈزۈلۈۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، مەنمۇ بىرنەچچە بۇرادىرىم بىلەن بىلىم مەركىزىي باغچىغا باردىم. ② «دوستۇم، ئاغىنە» دېگەن مۇراجىئەت مەنىسىدە كېلىدۇ؛ بۇرادەر! نەچچە كۈندىن بېرى قەيەرلەردە بولدۇڭ.

بۇرادەرچىلىك «بۇرادەر» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: مەخسۇت ئاكا بىلەن شائىر لۇتپۇللانىڭ بۇرادەرچىلىكى كېيىنكى چاغلاردا بەك يېقىن بولۇپ كەتتى.

بۇرادەرلىك ئى ← «بۇرادەرچىلىك»: دۇنيادا دوستلۇق، بۇرادەرلىك، قېرىنداشلىق دېگەندەك گۈزەل چۈشەنچىلەرمۇ بار. **بۇراش** «بۇرماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدۇر.

بۇراش كۈچى <فوز> جىسمىدا بۇرۇلۇش دېفورماتسىيىسى سادىر قىلىدىغان كۈچ.

بۇراق سۈپ. رەتكە ئۆتمىگەن، يارامسىز؛ بۇراق تېرە. بۇراق مال. بۇراق پاقلان.

بۇرالدۇرماق «بۇرالماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بۇرالماق «بۇرالماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: ئۇ، ئايخان يىراقلاپ كەتكەندىن كېيىنلا كەينىگە بۇرالدى، لېكىن مەكتەپنىڭ دەرۋازىسىدىن چىققۇچە قانچە قېتىم ئارقىغا قارىغانلىقىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالدى.

بۇرام ① ئى. بىر قېتىم بۇراشتىن كېلىپ چىققان نەتىجە؛ ھالەت؛ ئورام. ② مىق. ئورام، يۈگەم: سۈنۈر ئىككى-ئۇچلا شوراپ بىر بۇرام تاماكنى تۈگەتتى.

بۇرچ ئى [ئە] <ئاستر> قۇياشنىڭ يىللىق ھەرىكەت يولىنى بويلاپ جايلاشقان ئون ئىككى يۇلتۇزلار تۈركۈمىنىڭ جەمئىي ۋە ئۇلارنىڭ ھەربىرى.

(ئادەملەرگە نىسبەتەن) ئاجرالمايدىغان، چاپلاشقاق: لۇتپۇللا، نەزىرەنىڭ قېچىپ كەتكىنىنى مۇنبەدىدىن تېخى ئالدىنقى كۈنلا ئاڭلاپ، كۆڭلىدە «بىر بۇدۇشقاقلق رودىپايدىن ئازاد بولۇپتىمەن»، دەپ ئىنتايىن خۇشال بولدى. * شاۋۋاڭ دەيتتى ئىسمىنى، ئىدى شۇنچە ئۇرۇشقاقلق ئۆچ كۆرەتتى بالىلار، دەيتتى ئۇنى بۇدۇشقاقلق.

بۇدۇشقاقلق ①. سۈپ. بۇدۇشقاقلق بار، بۇدۇشقاقلق ئۆسكەن: بۇدۇشقاقلق يەر. بۇدۇشقاقلق ئېتىز. ② ئى. بۇدۇشقاقلق كۆپ ئۆسكەن جاي: بەغباش قوبىلار سوپتاينىڭ شۇنچە توسۇشلىرىغا قارىماي، ئۇدۇل بۇدۇشقاقلققا قاراپ چېپىپ كېتىشى. ③ ئى. ھە دېگەندە كىشىنىڭ كۆزىگە كىرىۋالدىغان، يېپىشىۋالدىغان بىر خىل قىلىق، يېپىشىۋالدىغان: توپغا جىددىي جابدۇنۇۋاتقان ياش ئايال، ئۆزىگە ئەگىشىپ يىغلاۋاتقان ئوغلىغا قاراپ: — بۇدۇشقاقلقلىق قانچىمۇ تۈگەر-ھە؟ — دەپ سوراپ قويدى.

بۇدۇڭتەي رەۋ [خەن] ① تەۋرەنمەي، مەزمۇت: ئۇ بۇدۇڭتەي تۇراتتى. ② كۆچمە.

ھېچنېمىنى غەم قىلماي، خاتىرجەم، غەمسىز: ئۇ: — ئاكاڭ قارىغاي ئابلەق بۇدۇڭتەي ھارىقىنى ئىچىپ ئويىناۋاتىدۇ، ھېلى سەلەي دېگەن قەلەندەر 70 يۈەننى ئەكىلىپ بېرىدۇ. ئۇ ئېھتىمال، تاپان ھەققى تاما قىلىپ قالار. كېيىنكى مۇناسىۋەت يۈزىسىدىن، بىرەر رومىكا قۇيۇپ بېرىمەن. ھەددىدىن ئاشسا، كۆرگۈلۈكىنى كۆرىدۇ. مەن كىم؟ — دەپ خىيال سۈردى.

بۇدۇڭتەي تۇرماق تەۋرەنمەي، مەزمۇت تۇرماق: كېرەم ئۆتكۈزگەن خاتالىقى بولمىغاچقا، سوراچىنىڭ ئالدىدا بۇدۇڭتەي تۇردى.

بۇدۇڭشىماق پ. دىئال. باغلاق، سولاق قاتارلىقلاردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن تېپىرلاپ ھەرىكەت قىلماق.

بۇراتماق «بۇرالماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

ەر ئى [پ] ① ئاكا-ئۇكا، ئاغا-

بۇرچەك ئى ① نەرسىلەرنىڭ تەرەپلىرىنىڭ

كېسىشكەن جايى؛ ئۈچ: كارىۋاتقانلىق ئورۇن - كۆرۈنمىلەر تىزىلغان بولسا كېرەك، ئۈستىگە قىممەت باھالىق يۇڭ ئەدىيال يېپىلىپ، ئىككى تەرەپىگە بۇرچەكلىرى چوقچايتىپ چىقىرىلغان ئىككى ياستۇق تىزىلغانىدى. ② ئۆي، بىنا ۋە شۇ قاتارلىقلارنىڭ تەرەپلىرى تۇتاشقان جايى؛ بۇلۇڭ: ئۇلار ئۆزلىرىگە ئارتۇقنى قالدۇرۇپ ئون مىڭ تەڭگىنى ئۆيىنىڭ بۇرچەكلىرىگە كۆمۈپتۇ. ③ كوچىلارنىڭ، يوللارنىڭ بۇرۇلغان، قايرىلغان جايى؛ دوقمۇش: كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر دېھقان كوچىنىڭ بۇرچىكىدىن ئىلدام ئايلىنىپ كېتىۋاتسا، ھۇرۇن ئۇنىڭغا: — ھوي دېھقان ئاكا، نېمانچە پايپاسلاپ يۈرىسىز... — دەپتۇ. ④ چەت، يىمراق جاي؛ بۇلۇڭ - پۇچقاق: يىغىنغا دۇنيانىڭ ھەربىر بۇرچەكلىرىدىن تەبرىك خەتلىرى ئەۋەتىلگەنىدى.

بۇرچۇن ئى <بوت> ئەرمۇدۇن ئائىلىسىدىكى

دائىم كۆكرىپ تۇرىدىغان چاتقال، يوپۇر - مىقى تۇخۇم شەكىلدە، گۈلى ئاق بولىدۇ؛ مېۋىسى ئۇزۇن ۋە ئىللىپىس شەكىلدە كېلىدۇ. موم قۇرتى بۇرچۇن دەرەخىنىڭ شاخ، يوپۇر - ماقلىرىدا يوپۇرماق شىرنىسىنى شۈمۈرۈپ پارازىت ياشايدۇ؛ مەملىكىتىمىزنىڭ غەربىي جەنۇبىي رايونلىرىدا مۇشۇ خىل دەرەخنى ئۆستۈرۈش ئارقىلىق موم قۇرتلىرى بېقىلىدۇ.

بۇرچ ئى. مەجبۇرىي ئۆتەشكە، ئادا قىلىشقا

تېگىشلىك ۋەزىپە: ۋەتەننى قوغداش ھەرقانداق ئادەمنىڭ مۇقەددەس بۇرچى.

بۇردا I سۈپ [پ] كىچىك پارچە، بۆلەك

(ئاساسەن نان قاتارلىق يېمەكلىكلەر ھەققىدە): بۇردا بولماق. بۇردا قىلماق. * ھۆل بولۇپ كەتكەن داستىخاندا رەھمەتنىڭ ئۆرۈۋەت - كەن چىنىسى ۋە سۈتلۈك چايغا چىلانغان، كۆپۈپ قالغان نان بۇردىلىرى چېچىلىپ تۇراتتى. * شىرەگە ئون ئالتە بالا ئۇچۇن ئاران تۆت دانە

تۇخۇم بولكىسى قويۇلغانىدى، ماخا پەقەت بىر بۇردىسىلا تەگدى.

بۇردا بولماق ① پارچىلانماق، ئۇششاق - لانماق. ② كۆچمە. قاتتىق تىت - تىت بولماق.

بۇردا قىلماق ① پارچىلىماق، ئۇششاقلىماق: قىلچ ھازىرلانغان قۇل: — خوجام مەن بۇنى قىلچ بىلەن ئىككىگە بۆلۈمەن، بىر بۇردىدىن قىلىپ دەجەلە دەرياسىغا تاشلايمەن. بېلىقلار يېسىۋىن، — دېدى. ② كۆچمە. قاتتىق تىت - تىت قىلماق.

بۇردا II ئى. ئالدام، ساختا.

بۇردا بولماق ئالدىنماق، گۈللىنىپ قالماق.

بۇردا قىلماق ئالدىماق، گۈللىماق.

بۇردا - بۇردا پارچە - پارچە، بۆلەك - بۆلەك، ئۇششاق - ئۇششاق: ئات ئۇنى ھەم

چىشلەپ، ھەم تېپىپ، ھەش - پەش دېگۈچە بۇردا - بۇردا گۆشكە ئايلاندۇرۇۋېتىپتۇ.

بۇردىلىماق پ. بۇردا - بۇردا ھالەتكە

كەلتۈرمەك، بۇردا - بۇردا قىلماق، پارچە - لىماق، ئۇششاقلىماق: ئۇ ئالدى بىلەن نانىنىڭ

بىر پارچىسىنى بۇردىلاپ «بىسىمىلا» نى مەن ئاڭلىغۇدەك ئېيتىپ ئاغزىغا سالدى.

بۇرۇتۇئا ئى [ر <فران>] ← **بۇرۇتۇئا زىيە:**

بۇرۇتۇئا دېموكراتىك ئىنقىلابى. بۇرۇتۇئا ئىدىيىۋى خاھىش.

بۇرۇتۇئا دېموكراتىيىسى <پەلس> بۇرۇتۇئا -

زىيە بەھرىمەن بولىدىغان دېموكراتىيە، شۇنداقلا بۇرۇتۇئا دىكتاتورىسىنىڭ بىر خىل ۋاسىتىسى.

بۇرۇتۇئا ئىنقىلابى <پەلس> بۇرۇتۇئا زىيە

رەھبەرلىك قىلىدىغان دېموكراتىك ئىنقىلاب.

بۇ بۇرۇتۇئا زىيە كاپىتالىزمنىڭ تەرەققىي قىلىش يولىدىكى توسالغۇلارنى سۈپۈرۈپ تاشلاپ، فېئوداللىق تۈزۈمگە قارشى تۇرۇپ، بۇرۇتۇئا دىكتاتورىسىنى قۇرۇش ئۈچۈن ئېلىپ بارىدىغان ئىنقىلابدۇر.

غەت قوغلىشىشنى كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ ئالىي مەقسىتى قىلىش بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

بۇرۇنۇنۇز يېپىچە سۈپ. بۇرۇنۇنۇز يېپىگە ئائىت، بۇرۇنۇنۇز يېپىگە خاس: بىز مەسئۇلىيىتىمىزنى ئېنىق تونۇپ، بۇرۇنۇنۇز يېپىچە ئەركىنلەشتۈرۈش خاھىشىنى ئەدەبىي تەنقىد ئارقىلىق قەتئىي تۈگىتىپ، شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك ئەدەبىيات-سەنئىتىنى يەنىمۇ گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن تىرىشايلى!

بۇرغا I ئى <ماشىن> كانچىلىق نېفىت، خىمىيە سانائىتى گېئولوگىيىلىك قىدىرىش ۋە شۇ قاتارلىق ئىشلاردا قېزىش، كولاش، تېشىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئۈسكۈنە؛ پەرمە: يولداش قادىر نامان بۇ ئىشنى بىلىپ دەرھال بۇ گۇرۇپپىغا يېتىپ كېلىپ، ئىشنىڭ ئەڭ ئېغىرى بولغان بۇرغا بىلەن تۆشۈك تېشىشنى ئۈستىگە ئېلىپ، ئىشچىلار بىلەن بىللە ئۇدا بىرقانچە كۈن جاپالىق ئىشلەيدۇ.

بۇرغا ماشىنىسى <ماشىن> كانچىلىق، نېفىت، خىمىيە سانائىتى، گېئولوگىيىلىك قىدىرىش ۋە شۇ خىل ئىشلاردا قېزىش، كولاش، تېشىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ۋە بۇرغىنى ھەرىكەتلەندۈرىدىغان ماشىنا.

بۇرغا II ئى. كالا، تاغ تېكىسى قاتارلىق لارنىڭ مۇڭگۈزىدىن ياسىلىدىغان، پۈۈلەپ چېلىنىدىغان، بىر خىل قەدىمىي چالغۇ ئەسۋابى: شىنجاڭنىڭ بۇرغا، يالغۇزەك (نەي)، بورىيا، بالىمان، دۇمباق، غوغىقا، بارىت، راۋاب غېجەك قاتارلىق چالغۇ ئەسۋابلىرى ئىچكى ئۆلكىلەردىكى زۇ، زىڭ، سەي، چىڭ قاتارلىق چالغۇلار بىلەن بىرلىشىپ مۇزىكا تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈردى.

بۇرغىلماق «بۇرغىلىماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بۇرغىلاشماق «بۇرغىلىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

بۇرغىلانماق «بۇرغىلىماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

بۇرۇنۇنۇز ئى [ر<فران] بۇرۇنۇنۇز يېپىچە سىند-پىغا مەنسۇپ كىشى، بۇرۇنۇنۇز يېپىچە سىنپىنىڭ ۋەكىلى.

بۇرۇنۇنۇزلاشماق پ. بۇرۇنۇنۇزغا ئايلىنماق، بۇرۇنۇنۇز روھى بىلەن سۇغۇرۇلماق: يېڭى بۇرۇنۇنۇزلاشقان دۆلەت دىنىي جەمئىيىتى بولسا كېيىنكى يەكشەنبىنى قوللاندى، بۇ يەكشەنبە ھازىرغىچە ئەنگلىيىنى بېزەپ تۇرماقتا.

بۇرۇنۇنۇز يېپىچە ئى [ر<فران] <پەلس> ئىشلەپ-چىقىرىش ۋاسىتىلىرىگە ئىگە بولغان ھەمدە ياللانما ئەمگەكنى ئېكىسپلاتاتسىيە قىلىپ، قوشۇمچە قەممەت شوربىۋالىدىغان سىنىپ. ئۇ كاپىتالىستىك جەمئىيەتتىكى ھۆكۈمران سىنىپ، شۇنداقلا ئىنسانلار تارىخىدىكى ئەڭ ئاخىرقى ئېكىسپلاتاتسىيىچى سىنىپ.

بۇرۇنۇنۇز يېپىچە دىكتاتورىسى <پەلس> بۇرۇنۇنۇز يېپىچىنىڭ پرولېتارىيات ۋە باشقا ئەمگەكچى خەلق ئۈستىدە زورلۇق كۈچ بىلەن يۈرگۈزىدىغان دىكتاتورىسى. ئۇ كاپىتالىستىك دۆلەتنىڭ سىنىپىي ماھىيىتىدۇر. ھەرقانداق كاپىتالىستىك دۆلەتتە دىكتاتورىا مەيلى شۇ دۆلەتنىڭ قانداق شەكىلدە بولۇشىدىن (پادىشاھلىق تۈزۈمدە ياكى جۇمھۇرىيەت تۈزۈمىدە بولۇشىدىن) قەتئىي-نەزەر، ماھىيەتتە، ھامان بۇرۇنۇنۇز يېپىچە دىكتاتورىسى بولۇپ، ئۇنىڭ ئاساسىي ۋەزىپىسى: كاپىتالىستىك ئېكىسپلاتاتسىيە تۈزۈمىنى قوغداش، پرولېتارىياتنى ۋە باشقا ئەمگەكچى خەلقنى ئېزىشتىن ئىبارەت.

بۇرۇنۇنۇز يېپىچە كىشىلىك تۇرمۇش قارىشى <پەلس> بۇرۇنۇنۇز يېپىچە دۇنيا قارىشىنىڭ تەر-كىبىي قىسمى. ئۇ شەخسىيەتچىلىكنى ئاساس قىلىدۇ؛ پايدىغىلا ئىنتىلىش، نەپسانىيەت-چىلىك قىلىش، باشقىلارغا زىيان سېلىش ھېسابىغا ئۆزى نەپ ئېلىش، پايدا ۋە پارا-

تارىخىي پاكىتنىڭ تۈپ ماھىيىتى، رېئاللىقنىڭ قانۇنىيىتى پۈتۈنلەي بۇرمىلانغان.

بۇرمىلىماق پ ① بۇرما مىخ بىلەن چېكىتە-ماق: تاختاينىڭ ئاچراپ كەتكەن جايىنى بۇرما مىخ بىلەن بۇرمىلاپ قويۇڭلار. ② ئەسلى ھالدىكىنى، قىياپىتىنى، مەنىسىنى ئۆزگەرتىمەك، پاكىتىنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىماق: ئۇلار سوتسىيالىستىك مائارىپ فاكىتچىنى خالىغانچە ئۆزگەرتىپ بۇرمىلىدى، «مەكتەپنى يوقىتىش نەزە-رىيىسى» ۋە «ئوقۇش پايدىسىزلىق نەزەرىيىسى» نى تەرغىپ قىلدى.

بۇرناكۈن رەۋ [بۇرۇن+ئاۋۇ+كۈن] ئۆتۈپ بولغان كۈننىڭ ئالدىدىكى كۈن؛ ئۆلۈشكۈن: بىز بۇرناكۈن ئېكسكۇرسىيىدىن قايتىپ كەلدۇق.

بۇرناكۈنكى سۈپ. ئۆلۈشكۈنكى.

بۇرۇت ئى ① ئادەملەرنىڭ بۇرۇنىنىڭ ئاستى ۋە يۇقىرىقى لېۋىنىڭ ئۈستىگە چىقىدىغان موي، تۈك: بۇرۇت چىقىمىغان بالا. بۇرۇتتى خەت تارتقان بالا. * يىگىت بۇرۇتتىنى سىلاپ، كۆزىنى قىسىپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى. ② بەزى ھايۋانلارنىڭ ئۈستۈنكى تۇمشۇقىغا چىققان سېزىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان تۈك: مۇشۇكنىڭ بۇرۇتى. بېلىقنىڭ بۇرۇتى.

بۇرۇتقى خەت تارتماق بۇرۇت ئورنىدىكى سېرىق تۈكلەر قارىداپ ئاشكارا مەلۇم بولماق: ئۇ چاغدا ئۇ بۇرۇتلىرىمۇ خەت تارتىمىغان، چىرايمىدىن سەبىيلىكى چىقىپ تۇرىدىغان، ئۈستىبېشى ئاۋارە قىياپەتتىكى بالا ئىدى.

بۇرۇتقا چاڭگا تىزماق ھەيپلە ئىشلەتمەك، ھەيپلە بىلەن ئالدىماق: ئۇ چاغدا دادام مېنى: — سەن شۇم تېخى داداڭنىڭ بۇرۇتقا چاڭگا تىزغۇدەك بولىدۇغۇمۇ؟ — دەپ قوغلاپ، ھويلىنىڭ سىرتىغىچە سۆرەپ چىققانىدى.

بۇرۇتقا چالما تىزماق — بۇرۇتقا چاڭگا تىزماق.

بۇرۇقنى تولغاپ يۈرمەك كۆڭلى ئوق،

بۇرغىلىماق پ. بۇرغا بىلەن كولىماق، قازماق؛ پەرمىلىمەك: جازا ئىشچىسى ئەخمەت — بۇرغىلاش سەھنىسىنىڭ تەييارلىق ئىشلىرىمۇ پۈتتى، — دەپ خەۋەر قىلدى.

بۇرما ① ئى. ياغاچ ياكى قاتتىق نەرسىلەرگە تۆشۈك ئېچىشقا ئىشلىتىلىدىغان تۆمۈر ئەس-ۋاب؛ ئۆشكە: بۇرما بىلەن تۆشۈك تەشمەك.

② ئى. دېتاللارنىڭ تاشقى ياكى ئىچكى يۈزىگە ئايلاندۇرۇپ چىقىرىلغان ئورام شەكىللىك چىشى، رېزىبا: بۇرما چىقىرماق.

③ سۈپ. ئايلانما ھالەتتە يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ بولغان ياكى ئىلگىرىلەيدىغان: بۇرما شەكىلدە بولدى ھەرىكەت. * ئۇ ھەرىكەتنىڭ بۇرما شەكىلدە بارىدىغانلىقىنى ھەم مۇقەررەر ھالدا سەييارىلەر ھەرىكىتىگە ئوخشاش مەركەزگە سوقۇلۇپ تۇرۇشىدىغانلىقىنى بايقىيالمىدى.

بۇرما لامپۇچكا بۇرمىلىق، بۇراپ بېكىتە-دىغان لامپۇچكا.

بۇرما مىخ بۇرما چىقىرىلغان، بۇراپ كىرگۈزۈلدىغان مىخ.

بۇرمىسىمان سۈپ. بۇرما شەكىللىك، بۇرما شەكلىنى ئالغان.

بۇرمىسىمان تەنچە <بىئول> باكتېرىيە بىلەن ئىپتىدائىي ھايۋانلار ئوتتۇرىسىدىكى بىر خىل مىكرو ئورگانىزم، شەكىلى ئەگرى-بۇگرى بولۇپ، خېلىلا كۆپ بۇرمىسى بار؛ ھۈجەيرە پەردىسى يوق، بىخ سپورا ھاسىل قىلمايدۇ، سوزۇلۇپ قىسقىراش ئىقتىدارىغا ئىگە؛ سىغىلىس، قايتۇرما كېزىك قاتارلىق كېسەللىكلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

بۇرمىلاتماق «بۇرمىلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بۇرمىلاشماق «بۇرمىلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆلۈك دەرىجىسى.

بۇرمىلانماق «بۇرمىلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ روشەنكى، بۇ ھېكايىدا

زېرىكتۈرمەك: ئۆي ئىچىدە كىشىنى بۇرۇقتۇرما قىلىدىغان ئېغىر جىملىق يەنە ھۆكۈم سۈرمەكتە.

بۇرۇقتۇرماچىلىق ئىسىم — بۇرۇقتۇرماچىلىق:

ھاۋا دىمىققاندا يايىرار كۇمۇتا، بەرمەس ئادەمگە كەك — كۇشادىچىلىك. ھەر ئىشقا تۈزگىلى بولىدۇ. بىراق، ھەممىدىن يامىنى بۇرۇقتۇرماچىلىق.

بۇرۇقتۇرماچىلىق «بۇرۇقتۇرما» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى: ئۆي ئىچىنى كىشىنىڭ نەپىسى سىقىلغۇدەك بۇرۇقتۇرماچىلىق قاپلىدى. * بۇ بىرنەچچە كۈندىن بېرى ئۆردەكلىكى جىمجىتلىق قاپلاپ، دېھقانلار بۇرۇقتۇرماچىلىققا چۆمدى.

بۇرۇقتۇرۇشماق «بۇرۇقتۇرماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

بۇرۇقتۇرۇلماق «بۇرۇقتۇرماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى.

بۇرۇقتۇم سۈپ — بۇرۇقتۇرما.

بۇرۇقتۇم بولماق — بۇرۇقتۇرما بولماق.

بۇرۇقتۇم قىلماق — بۇرۇقتۇرما قىلماق.

بۇرۇقتۇملىق ئىسىم — بۇرۇقتۇرماچىلىق.

بۇرۇقماق پ. نەپىسى بوغۇلۇپ، دېمىسى

سىقىلماق، تۇنجۇقماق: ئۇ ئۆي ئىچىنى قاپلاپ كەتكەن ئىس ئىچىدە بۇرۇقۇپ كەتكەنلىكتىن، يورۇق كۆرۈنگەنلىكى جايغا ئۆزىنى ئاتاتتى.

بۇرۇلماق ئى[ر] ئىشتان، شىم: — مۇنۇ خوتۇن

قاراپ تۇرۇپ بۇرۇلماقنى لاي قىلىۋەتتى، كۆزىڭىزگە قارىسىڭىز بولمامدۇ ئاچا! — دېدى تاھىر ئايالىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ.

بۇرۇلماق پ. گەۋدىنى، يۆنىلىشىنى يەنە

بىر تەرەپكە ئايلاندۇرۇپ يۈزلەنمەك: ھارۋا مەھەللىدىن چىقىپ، ئېتىز تەرەپكە بۇرۇلدى.

بۇرۇلۇش ① «بۇرۇلماق» پېئىلىنىڭ يەنە

بىر خىل ئىسىمىدىشى: بۇ ئارقىلىق ئاپتور مەتنىيازدىكى ماھىيەتلىك بۇرۇلۇش يەنى ئۇنىڭ روھىي دۇنياسىدا يۈز بەرگەن چوڭقۇر ئۆزگىرىشىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا ئېچىپ بېرىپ، خاراكتېر ئۆزگىرىشى ئارقىلىق ئوبراز يۈكسەكلىكىگە ئېرىشىدۇ. ② يولىنىڭ بۇرۇلۇپ ئايلىنىشى

بىغەم، خاتىرجەم يۈرمەك: ئۇ ھەممە ئىشتىن خاتىرجەم، توققۇزى تەل، كۆڭلى توق، شۇڭا بۇرۇتنى تولغاپ ئويىناپ يۈرىدۇ.

بۇرۇتلىق سۈپ. بۇرۇتسى بار، بۇرۇت

قويغان: — ئۆزلىرى ئەيسا پاشاپتۇ دەيمەن؟ —

دېدى پادىچى يىگىت بۇرۇتلىق، بۇقا بويۇن ئادەمنىڭ ئالدىغا كېلىپ.

بۇرۇقتۇرما سۈپ ① كىشىنىڭ نەپىسىنى

بوغىدىغان، دېمىنى سىقىدىغان؛ تىنچىق:

ئۇنىڭ ئۆيىدىكى بۇرۇقتۇرما سېسىقلىقتىن قىلچە كۆڭلى ئايىنمايتتى. * بۇرۇقتۇرما ئۆي ئىچىدە ھەر ئىككىيلەن قاسقانغا دۈملەنگەن ھور ئاندەك چىلىق — چىلىق تەرگە چۆمگەندى. ② كۆچمە.

كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان، ئىچىنى پۇشۇردى.

دىغان، زېرىكتۈرىدىغان: مەن پەقەت بۇ ئۆيىگىلا ئەمەس، بەلكى دۇنياغىمۇ ئۇقۇشماي كېلىپ قالغان ئادەمدەك غەمكىن ۋە بۇرۇقتۇرما كۈن ئۆتكۈزۈشكە باشلىدىم.

بۇرۇقتۇرما بولماق ① نەپىسى بوغۇلماق،

دېمىسى سىقىلماق، تۇنجۇقماق: سېۋەت باش خوتۇن بولسا كەينى — كەينىدىن كېرىلىپ تۇرۇپ: — بۇنداق كۈن كۆرگۈچە بۇرۇقتۇرما بولۇپ ئۆلۈۋالغان مىڭ ئەلا، — دەپ نالە قىلدى.

* بۇرۇقتۇرما بولۇپ كەتكەنلىكتىن، ئۇنىڭ سىرتقا چىقىپ ساپ ھاۋادىن نەپەس ئالغۇسى كېلەتتى.

② كۆڭلى غەش بولماق، ئىچى پۇشماق،

تىت — تىت بولماق، زېرىكمەك: بىرنەچچە

كېچىنى بۇرۇقتۇرما بولۇپ، ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزۈش،

كۈندۈزى مىدىرلاپ تۇرغان ئادەم ئۈچۈن قىيىن

ئىدى. * بىراق ئۇ قانداق كەچۈرۈم سوراشنى

بىلمەي، بىرقانچە كۈنگىچە بۇرۇقتۇرما بولۇپ

يۈردى.

بۇرۇقتۇرما قىلماق ① نەپىسىنى بوغماق،

دېمىنى سىقىماق، بۇرۇقتۇرماق؛ تۇنجۇق —

تۇرماق: تومۇزنىڭ ئاشۇ دىيىق كۈنلىرىدىكى بۇ

ئۆيىنىڭ ھاۋاسى مېنى بۇرۇقتۇرما قىلىپ ھالىمدىن

كەتكۈزۈۋەتكەندى. ② كۆڭۈلنى غەش قىلماق،

ئىچىنى پۇشۇرماق، تىت — تىت قىلماق،

ۋە تىمەك، بۇرۇندىن بۇلاق قىلماق: ئابدۇل: —
ياق تاغا، خوجايىنىڭ تايىقىنى ئىزدەۋاتسىمەن،
ئۇنى تاپمىسام خوجايىنى بەرگەن نېپىنى
بۇرۇندىن تامغۇزۇۋالدىمىغان ئوخشايدۇ، — دەپ
جاۋاب بېرىپتۇ.

بۇرۇندىن چۈلۈك ئۆتكۈزۈمەك بۇيرۇقىدىن،
گېپىدىن چىقمايدىغان، نېمە دېسە شۇنى
قىلىدىغان قىلىۋەتمەك: ئاتىسى قىيىدىغاندەك
قىلىپ: — كىشىلەر سېنىڭ بۇرۇندىن چۈلۈك
ئۆتكۈزۈۋاپتۇ، مەيلى قانداق قىلساڭ شۇنداق قىل!
مەن بەربىر سېنى گەپكە كىرگۈزەلمەيمەنغۇ! —
دېدى.

بۇرۇندىن چىقارماق قاتتىق ئەدەبلىمەك،
ئاللا — توۋىسىنى كۆرسەتمەك.

بۇرۇندىن چىققۇچە راسا تويغۇچە (يېمەكلىك
ھەققىدە): تۈلكە بۆرگە: — بۇ ياغدىكى ئۇچمە
ناھايىتى شېرىن، قانچە كۆپ يېسەڭ، شۇنچە
سىڭىۋېرىدۇ. بۇرۇندىن چىققۇچە يېيىش كېرەك،
بولمىسا قورساق تويغان ھېسابلانمايدۇ، — دەپ
جېكىلەپتۇ.

بۇرۇندىن ئوزۇقلاندۇرۇش <تېب> ئاغرىق
كىشى ئېغىز ئارقىلىق ئوزۇقلانماي قالغاندا،
ئاللاھدە ياسالغان نەيچىلەر ئاغرىقنىڭ بۇرۇن
بوشلۇقى ئارقىلىق ئاشقازانغا كىرگۈزۈلۈپ
سۇيۇقلاندۇرۇلغان ئوزۇقلۇق شۇ ئارقىلىق
ئاشقازانغا قۇيۇلىدۇ. بۇ خىل ئۇسۇل
«بۇرۇندىن ئوزۇقلاندۇرۇش» دەپ ئاتىلىدۇ.

بۇرۇندىن ئىلىنماق ① ئۆز قىلمىشلىرى
ئارقىلىق تۇتۇلماق، ئاشكارىلانماق: مۇسا
تاغا: — «قۇۋ تۈلكە بۇرۇندىن ئىلىنىپتۇ» دېگەن
مانا شۇ! ياغاچ قازاندا بىر قېتىم ئاش پىشىدۇ.
ھىيلە — مىكىرنىڭ پاش بولمايدىغىنى يوق، —
دېدى. ② بىراۋنىڭ ئىلىكىگە ئۆتۈپ قالماق،
چېتىلىپ قالماق.

بۇرۇندىن يېتىلمەك خالغانچە باشقۇرماق،
قارشىلىق قىلالمايدىغان ھالغا كەلتۈرمەك،
دېگىنىنى قىلىدىغان قىلماق: ئەتىگەندىن بېرى

ماڭمىدىغان قىسمى؛ ئەگىم: پويىز بۇرۇلۇشلاردىن
ئۆتۈشكە باشلىدى. * بارگاھلار بارغانسېرى
كىچىكلەپ، پەسىپ باراۋاتتى، ئاخىرقى بۇرۇلۇشتىن
كېيىن بارگاھ كۆزدىن غايىپ بولدى.

بۇرۇلۇش ياسىماق ئۆزگىرىش ھاسىل
قىلماق، ئۆزگىرىش پەيدا قىلماق.

بۇرۇن I ئى ① ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ
پۇراش، نەپەسلىنىش ئورگىنى، باشنىڭ
ئالدى قىسمىغا (كۆز بىلەن ئېغىزنىڭ
ئوتتۇرىسىغا) جايلاشقان. ئۇنىڭ ئىككى
تۈشۈكى بولىدۇ: بۇرنى چوڭ. بۇرنى قانماق.
* بالىلاردىن بىرى: — جىگىدىڭىز چېچىلدى،
جىگىدە! — دەپ ۋارقىرىغاندىن كېيىنلا «قىزىل
بۇرۇن» ئۇسسۇلىدىن توختىدى. ② قوغۇن،
تاۋۇز قاتارلىق مېۋىلەرنىڭ ساپىقى ئورۇن-
لاشقان يېرىنىڭ قارشى تەرىپى؛ قوغۇننىڭ
بۇرنى.

بۇرۇنۇڭنى تارتىپ كەل سەن بۇ ئىشنى
تېخى قىلالمايسەن، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

بۇرۇندىن بۇلاق ئاچماق — بۇرۇندىن بۇلاق
قىلماق: بۇ ئىشك تۈۋىگە بارغاندا ئارقىغا

بۇرۇلۇپ ھېزىمغا قارىدى — دە: — خەپ، توختاپتۇر،
ئۆلۈپ كەتمەسەم، كۈنلەردىن بىر كۈنى مۇشۇ تۆھمەت-
لىرىڭ ئۈچۈن بۇرۇندىن بۇلاق ئاچمەن! — دېدى.
بۇرۇندىن بۇلاق بولماق قاتتىق ئەدەبىنى
يېمەك، جازاسىنى تاپماق: كۈنىگە يېگەن
بىر — ئىككى تاۋاق غىزاسى بالىنىڭ بۇرۇندىن
بۇلاق بولۇشقا باشلىدى.

بۇرۇندىن بۇلاق قىلماق قاتتىق ئەدەبىنى،
تېگىشلىك جازاسىنى بەرمەك: مىركېرەم: —

تىلىڭنى چاينىساڭ ئاناڭدىن ئەمگەن سۈتۈڭنى
بۇرۇندىن بۇلاق قىلىمەن، — دېدى. * ئۇرۇشنى
كىم قوزغىغان بولسا، جاۋابكار شۇ بولىدۇ. ئۇرۇش
قوزغىغانلارنىڭ شۇ قىلمىشلىرىنى ئاخىر بىر كۈن
خەلق بۇرۇندىن بۇلاق قىلىدۇ.

بۇرۇندىن تامغۇزۇۋالماق توۋا قىلغۇزۇ —

بۇرنىغا سۇ كىرمەك — بۇرنى يوق

كەيىن مېنىڭ قاپقىم ئانچە ئېچىلمايدىغان بولۇپ قالدى. ئۆيدىكىلەر بىلەن ئەرزىمەس ئىشلارغىمۇ ئۇرۇشۇپ قالسىمەن، دادام: — ھە، بۇ ساراڭنىڭ بۇرنى كۆپتى، — دەپ قوياتتى.

بۇرنىنى قارتالماي قالماق ئىنتايىن ئالدىراش بولۇپ يېتىشمەلمەي قالماق.

بۇرنىنى تارتقۇچىلىك ھالى يوق سالامەتلىك ئەھۋالى بوش، مىجەزى بەك تۆۋەن. **بۇرنىنى تاشلىماق** مىشقىرماق: بۇرنۇڭنى تاشلاپ كەل.

بۇرنىنى تىقماق ① ئۆزىگە ئالاقىسى بولمىغان ئىشلارغا ئارىلاشماق: قارىماتاق ئېگىز ئادەم كەلگەنچە مۇراتنىڭ مەيدىسىگە بىرنى سالدى — دە، قوپاللىق بىلەن: — ھەي مورا تازىلىغۇچى، سەن ئوچىقىڭدىن كۈلۈڭنى تارتماي نېمە بۇ يەرگە بۇرنۇڭنى تىقىپ يۈرسەن؟، — دەپ ۋارقىردى. ② كىرمەك: قاسم دېگەن بالا بەش كۈندىن بېرى ئۆيىمىزگە بۇرنىنى تىقىپ قويىمىدى.

بۇرنىنىڭ ئاستىنى كۆرمەك ← **بۇرنىنىڭ ئۇچىنى كۆرمەك.**

بۇرنىنىڭ بېزىنى ئالماق كېلىشتۈرۈپ ئەدەبىنى بەرمەك؛ جايلىماق: سىيىت ئاكا يىغلامسىراپ: — توختاپتۇر، سەن خۇنىسىلارنىڭ بۇرنىنىڭ بېزىنى ئالمىسام، — دېدى.

بۇرنىنىڭ تۆپىسىگە ئېلىپ قويماق مەلۇم ئىش — ھەرىكەتنى دېگىنىنىڭ ئەكسىچە قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: قورسىقىم توق دەۋاتسەن، ھېلى تاماق قىلسام بۇرنۇڭنىڭ ئۈستىگە ئېلىپ قويارسەن.

بۇرنىنىڭ ئۇچىنى كۆرمەك يىراق كەل — گۈسىنى ئەمەس، پەقەت ھازىرنىلا كۆرمەك: ئەقىللىق يىراقنى ئويلاپ يول يۈرەر، كەم ئەقىل بۇرنىنىڭ ئۇچىنى كۆرەر. نەزەرنى يىراققا تاشلىغان كىشى، ھاياتتا يېڭىلمەس، شاد دەۋران سۈرەر.

بۇرنى يوق ① پۇراش، سېزىش قابىلىيىتى تۆۋەن؛ سېزەلمەس. ھەي بۇرنى يوق، يوتقان

دۈشمەننىڭ بۇرنىدىن يېتىلەپ يۈرۈپ پۈتۈن سايىنى ئايلىنىپ چىققان ئەنجانباي ئۇ يەر، بۇ يەردە دۈشمەن بىلەن جىددىي ئېلىشىۋاتقان ئۆز ئاتلىقلىرىنى كۆرۈپ قالدى.

بۇرنىغا سۇ كىرمەك قاتتىق ئاچچىق ساۋاققا ئىگە بولماق: قاسم بۇرنىغا بىر قېتىم سۇ كىرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا بېرىلگەن تەنقىد — تەرىپىيە تەسىر قىلغان، ساۋاققا ئىگە بولغان بولۇشى مۇمكىن. * ئەپەندىم بىر ھەپتە ئېغىلغا باغلانغاندىن كېيىن پادىشاھ: — ئەمدى بۇرنىغا سۇ كىرگەندۇ، بۇ قېتىم شېشىرىمنى ماختىسا ئەجەب ئەمەس، — دەپ ئويلاپ، ئەپەندىمنى چاقىرتىپتۇ ۋە يېڭىدىن يازغان بىر شېئىرنى ئۇنلۇك ئوقۇپ بېرىپتۇ.

بۇرنىغا قان پۇرماق قان تۆككىسى كېلىپ قالماق: ئۆمۈر سائىتى يىگىرمە ئۆچكە سوققاندا مانا مەن ھازىر قاراڭغۇ زىنداندا يېتىپتىمەن، بۇرنۇمغا قان پۇرايدۇ.

بۇرنىغا مۇشت يېمەك زەربىگە ئۇچرىماق، پەشۋا يېمەك: ھاپىز بوۋاي: — ئىدىرىس بۇرنىغا مۇشت يەپ ئادەم بولدى... — دېدى.

بۇرنىغا يېمەك ← **بۇرنىغا مۇشت يېمەك:** بەگباش بالىلار بىر — ئىككى قېتىم بۇرنىغا يېگەندە ئاندىن ئادەم بولىدۇ.

بۇرنى قۇلىقىغىچە توپماق ① ئاشقازىنى سىگىرەلمىگۈدەك دەرىجىدە يەپ توپماق، ھەددىدىن زىيادە توپۇپ كەتمەك (تاماق ھەققىدە): چۆلدە يۈرۈپ ئۈچ كۈن ئاچ قالغانلىقىم ئۈچۈن، تاماقنى بولۇشىغا يەپ بۇرنى — قۇلىقىغىچە توپۇپ كەتتىم ② كۆچمە. قاتتىق پۇشايمان قىلماق، ئۆكۈنمەك: ئىدىرىس: — ئەگەشكىنىمگە بۇرنى — قۇلىقىغىچە توپىدۇم، بوۋا، — دېدى. ③ كۆچمە. بىزار بولماق، سەسكەنمەك: — قىزىق ئىش، قاسم ناۋاي ئۆز ۋاقتىدا يېزىدىن بۇرنى — قۇلىقىغىچە توپىغان ئەمەسمىدى؟ ئەمدى يەنە يېزىغا نېمىشقا كەتكەندۇ؟ — دەپ ئويلىدىم.

بۇرنى كۆپمەك ھالى يوغىنىماق، ھاكاۋۇر — لاشماق، تەكەببۇرلاشماق: باھار كەتكەندىن

يول باسىدىغان، گۆھەردەك يالسترايدىغان شىر ئات ئىدى.

بۇرۇۋاي ئى [ر] ← **بۇرغا**: — لېتىپ ئاكا: مەن بۇرغىلاش دۇيىدە ئىشلەۋاتقىنىمغا ئالاھىزەل يىگىرمە تۆت يىل بولۇپ قالدى، بىر كۈن بۇرۇۋايدىن ئايرىلىپ باقمىدىم دېسەممۇ بولىدۇ، — دېدى ئەختەم.

بۇرماق پ ① باشقا تەرەپكە قاراتماق «

قايرىماق، ئەگمەك: ئادىل بېشىنى يېرىم بۇراپ قاندىغا بىر قاراپ قويدى. دە، قولىدىكى كۈلۈچنى سېرىلدۇرۇپ تاشلىۋېتىپ يەنىلا جىم ئولتۇرۇۋەردى. ② ئايلاندۇرماق، تولغىماق:

سائەتنى بۇرماق. گايىكىنى بۇرماق. * ساقىچى ياندىكى يەنە بىر تېلېفوننىڭ نومۇرىنى بۇرايدۇ. * جامال ئاكا ئورنىدىن تۇرۇپ رادىئونىڭ يېنىغا كەلدى. دە، قۇلقىنى بۇراپ ئاچتى. ③ ھەردەك كەت يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتمەك: ھارۋا تۆبەدەك مەھەللىسىدىن ئۇزاق چىققاندا، نادەم ئاتلارنىڭ بېشىنى ئۆزى بىلىدىغان ئېتىز يولىغا بۇردى. * ئۇ ماشىنىنى ئوڭغا بۇراپ، ئۇچقانداك ھەيدىدى.

④ كۆچمە. يۆنەلدۈرمەك، قاراتماق: مەركىزىي كومىتېتنىڭ چاقىرىقى بويىچە خىزمەت-نىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى سوتسىيالىستىك زامانە-ۋىلىشىش قۇرۇلۇشىغا بۇرۇدۇق. * شىجاڭ كەتكەن-دىن كېيىن دادۇي پارتىيە ياجىپىكىسى مۇشۇ كۈرەش يىغىنىنى ئېچىپ، كۈرەشنىڭ يۆنىلىشىنى بۇراشنى قارار قىلدى. ⑤ كۆچمە. كۆچۈرمەك، يۆتكەمەك (گەپ-سۆز مەزمۇنى ھەققىدە):

ئايالىم مېنىڭ راستتىن ئاچچىقلىغانلىقىمنى كۆرۈپ، گەپنى باشقا ياققا بۇردى. * سۆز شۇ يەرگە كەلگەندە، مەترووزى نېمىشقىدۇ سۆزنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋېتىپ، گەپنى باشقا ياققا بۇرۇۋەتتى.

بۇزا ئى. ئىشكىنىڭ ئۈستۈنكى ياغاچنىڭ ئېگىز-پەسلىكىنى تۇراقلاشتۇرىدىغان تىرەك ياغاچ.

بۇزدۇرماق «بۇزماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ قۇرۇلۇشنى بۇزدۇرغان ئېغىر گۇناھقا ئىگە بولىدۇ.

كۆيۈۋاتسا شۇنىمۇ سەزمىدىڭمۇ؟ ② كۆچمە. ياخشى-يامانى، ھەق-ناھەقنى پەرقلەن-دۈرەلمەيدىغان؛ ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلاپ يېتەلمەيدىغان؛ ئەخمەتكامنىڭ ھېلىقى شۇمتىكى تازا بۇرنى يوق لالسا بولۇپتۇ، كىم مە دېسە شۇنىڭ ئارقىسىدىن كېتىۋاتمامدۇ.

بۇرۇن II رەۋ ① ئىلگىرى، ئىلگىرىكى

چاغلاردا: بۇرۇن بىر يېزىدا ئوبۇل دېگەن بىر كىشى بار ئىكەن. * ئاسم ياسىن خوجىنى بۇرۇن كۆرمىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئاڭلىغانىدى. ② ۋەقە، ھادىسە ياكى شۇ ھەقتە سۆز بولۇۋاتقان پەيتتىن ئالدىن، بالدۇر: توپغا بارساڭ بۇرۇن بار، بۇرۇن بارساڭ ئورۇن بار (ماقال). * بۇنىڭ-دىن بىرنەچچە كۈن بۇرۇنلا «كالىسى ئېلىنىدە-كەن» دېيىلگەن ئادەملەر بۈگۈن كىشىلەر ئالدىدا تۇراتتى. * مەن ئۇ كېلىشتىن بۇرۇن كېرەكلىك نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ھازىرلىغانىدىم.

بۇرۇندىن رەۋ. ئەزەلدىن، قەدىمدىن: بۇ ئادەمنىڭ مېجەزى بۇرۇندىن تارتىپ شۇنداق. * مەن بۇ ئىشقا بۇرۇندىن تارتىپلا قوشۇلماي كەلدىم.

بۇرۇنقى سۈپ ① ئاۋۋالقى، ئىلگىرىكى؛

كونا، قەدىمكى. ئۆتمۈشتىكى: بۇرۇنقى ئادەم-لەر. بۇرۇنقى مەكتەپلەر. بۇرۇنقى زامان. بۇرۇن-قى ئاسارەتلىقلەر. * بېلىقچى كۆلگە بېرىپ تور سېلىپتۇ. تورنى كۆتۈرۈپ قارىسا، بۇرۇنقىدەكلا تۆت بېلىق تۇرغۇدەك. ② بىرەر پەيتتىن: ۋەقە، ھادىسىدىن ئالدىن بولغان؛ ئىلگىرىكى: ئۇ بۇنىڭدىن بىر يىل بۇرۇنقى ئىش ئىدى. * توپلانغان ئوغۇت بۇرۇنقىدىن بىر ھەسسىدىن كۆپرەك ئېشىپ، 2 مىليون جىڭغا يەتتى.

بۇرۇنقىلار ئى. قەدىمكى ئادەملەر، ئاتا-بوۋىلار، ئۆتكەن ئەجدادلار.

بۇرۇنلۇق ← چۈلۈك.

بۇرۇنسىدا رەۋ. قەدىمكى زاماندا، ئىل-

گىرىكى دەۋردە: ئۇنىڭ مىنگەن ئېتى بۇرۇن-سىدا دۈەن جىڭجۇدىن تارتىۋالغان، كۈنىگە مىڭ

باغنى بۇزماق. * جەپەر بىلەن مەس-سەرۈر ساندۇقنى بۇزۇپ ئېچىپتۇ. * قادىر ئېتىش-ۋېرىپ، رادىئونى بۇزۇپ قويدى. ② يوق قىلىۋەتمەك، يوقاتماق: ئۇ شىمىنىڭ قىرىنى بۇزماسلىق ئۈچۈن تىزنى ئۈستىگە سەل تارتىپ ئاۋايلاپ ئولتۇردى. ③ يارامسىز، لايىقسىز، سۈپەتسىز قىلىپ قويماق؛ ئەپلەشتۈرەلمەي قالماق: ئۇ تۈزنى تەكشۈپلەپ، ئاشنى بۇزۇپ قويۇپتۇ. ④ ھەققە تىكىدىن، ئەسلىدىكىدىن باشقىچە قىلىپ ئىپادىلىمەك (گەپ-سۆز ھەققىدە): ئۇ يېتىپ كېلىپ نادەمنىڭ مەيدىسىگە نوقۇپ: — ما ياققا ماڭ، بىزنىڭ سەينى ئالدىمەن پۇل بېرىدۇ، — دېدى ئۇيغۇر تىلىنى بۇزۇپ سۆزلەپ. ⑤ مەۋجۇت ۋەزىيەتنى، كەيپىياتنى، ھالەتنى ئۆزگەرتىمەك؛ دەخلى قىلماق: تىنچلىقنى بۇزماق. جىملىقنى بۇزماق. تەلەتنى بۇزماق. ئاۋازنى بۇزماق. * ساۋۇتكام ئوغلنىڭ ھازىرقى بۇ خۇشاللىق كەيپىياتنى بۇزۇشنى خالىدى — دە، ئانىسى توغرىسىدىكى كۆڭۈلسىز خەۋەرنى ھازىرچە ئېيتماسلىقنى قارار قىلدى. ⑥ ماس كەلمەي قالماق، ئوقسان يەتكۈزمەك: يېڭى سېلىنغان بېنالار ئارىسىدىكى بۇ قەدىمىي ئۆيلەر قورۇنىڭ يېڭىچە ھۆسنىنى بۇزۇپ تۇراتتى. ⑦ بەربات قىلماق، بىكار قىلماق، يوققا چىقارماق: پىلاننى بۇزماق. * بۈگۈن بازار راسا قىزىۋات-قاندا، چېرىك تۇتقىلى چىققانلار كېلىپ، ھەممە ئىشنى بۇزۇپ تاشلىدى. * ئىشنى يەنىلا نۇر مۇھەممەت بۇزدى. ⑧ رىئايە، ئەمەل قىلماي، خىلاپ ھەرىكەتلەر بىلەن شۇغۇللانماق: قانۇننى بۇزماق، ۋەدىنى بۇزماق. * جەمئىيەت تەرتىپىنى بۇزغانلار ئەلۋەتتە قانۇن بويىچە جازا-لىنىشى كېرەك. ⑨ سوغۇقچىلىق چۈشۈرۈپ يامان ئاقىۋەت پەيدا قىلماق؛ يامانلاشتۇر-ماق، چاتاقلاشتۇرماق، ئايرىۋەتمەك: ئارىنى بۇزماق. ئائىلىنى بۇزماق. * يامان ھارۋا يول بۇزار، يامان ئادەم يۇرت بۇزار

بۇزۇدۇرۇشماق «بۇزۇدۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

بۇزۇدۇرۇلماق «بۇزۇدۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

بۇزغۇنچى ئى. بۇزۇش، ۋەيران قىلىش خاراكتېرىنى ئالغان زىيانلىق ھەرىكەتلەر بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى: بۇزغۇنچى ئونسۇر. * ئەسئەتنىڭ ئاپىسى تېرىككەپ: — سەن زادى بىزگە زىيان سېلىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان بۇزغۇنچى بولدۇڭ! — دېدى.

بۇزغۇنچىلىق ئى. بۇزۇش، ۋەيران قىلىش خاراكتېرىنى ئالغان زىيانلىق ھەرىكەتلەر: 1958-يىلىدىكى پولات-تۆمۈر تاۋلاشتا بەزى جايلاردا ئورمانلار مەلۇم بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىغان بولسىمۇ، شۇ مەزگىلدە ئاممىنىڭ غەيرىتى ناھا-يىتى زور بولغانلىقتىن، جىرىم تىكىپ ئورمان بىنا قىلىشۇ راۋاجلاندى. * دۆلىتىمىزدە قانۇنلارنىڭ مۇھىم ۋەزىيىسى، دۈشمەننىڭ بۇزغۇنچىلىقىدىن ساقلىنىشتىن، جەمئىيەت تەرتىپىنى ساقلاشتىن ئىبارەت.

بۇزغۇنچىلىق سالماق ← بۇزغۇنچىلىق قىلماق.

بۇزغۇنچىلىق قىلماق بۇزۇش، ۋەيران قىلىش خاراكتېرىنى ئالغان زىيانلىق ھەرىكەتلەر بىلەن شۇغۇللانماق؛ بۇزماق، ۋەيران قىلماق: ۋېيتنامنىڭ كامبۇدژغا قىلغان تاجاۋۇزى كامبۇدژنىڭ مۇستەقىللىكى، ئىگىلىك ھوقۇقى، زېمىن پۈتۈنلۈكى ۋە تىنچلىقى، بىتەرەپلىككە بۇزغۇنچىلىق قىلدى. ئاسىيا ۋە دۇنيا تىنچلىقىغا ئېغىر ھالدا تەھدىت سالدى. * بۇزغۇنچىلىق قىلدى دۈشمەن ئىچكىرىلەپ، پارتلاتتى تۆمۈر-يولنى، كۆۋرۈكنى. مەخپىي قورال ئامبىرىمىز يوق بولدى، تاشيوللاردا ياتقۇزدى كۆپ ئۆلۈكنى.

بۇزماق پ. بىر يۈرۈش ياكى بىر پۈتۈن نەرسىنى پارچىلىماق، چۇۋۇماق، سۆكۈمەك، ئاغدۇرماق، ۋەيران قىلماق، كېرەكتىن چىقارماق: ئۆيىنى بۇزماق. ماشىنىنى بۇزماق.

(ماقال). * ئۇ ھازىرغىچە ئىككى قېتىم ئۆيلەنگەن بولسىمۇ، ئانىسى كېلىنىنىڭ بىرىنى «قولى ئەگرى»، بىرىنى «مەينەت»، دەپ ئۆيىنى بۇزۇ-ۋەتكەندى. ⑩ ئەسلىدىكى چەككىنى بۆسۈپ ئۆتمەك؛ ھالقىماق؛ رېكورتىنى بۇزماق. ⑪ روھىي جەھەتتىن چىرىتمەك؛ توغرا يولدىن ئازدۇرماق؛ ئاينىتماق؛ چاقنى بۇز-غان خانىسى، قىزنى بۇزغان ئانىسى (ماقال). * — سىز بالىنى بۇزۇۋاتسىز، — دەيتتى مېھراي جاپپارغا قايناپ. ⑫ ئىپپەت — نومۇسنى دەپسەندە قىلماق، ئىپپەت — نومۇسغا تەگ-مەك، ئاياغ ئاستى قىلماق (قىزلار ھەققىدە)؛ نامەتنىڭ پۇل بىلەن ياش قىزلارنى بۇزغانلىقى ھەققىدىكى ماتېرىيالغا ئاساسەن يېقىندا ساقچى ئىدارىسى ئۇنى قولغا ئالدى. ⑬ بېھۇدە سەرپ قىلماق، ئىسراپ قىلماق، زايە قىلماق؛ پۇلنى بۇزماق.

بۇزۇشماق «بۇزماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بۇ قېتىمقى يىغىننىڭ قارارىنى ئاخىرقى ھېسابتا ئۇلار ئۆزلىرى بۇزۇشتى.

بۇزۇق سۈپ. ① بىرەر قىسمى زەخمىلەنگەن، بۇزۇلۇپ ئىشلىمەيدىغان ھالغا كەلگەن، ئىشتىن چىققان؛ مەن گۇڭشى تراكتور پونكى-تىدىكى «بوستان» دادۇيىنىڭ بۇزۇق بىر تراكتورغا كۆزۈم چۈشۈپ قالدى. ② ئەخلاقىي پەزىلىتى ناچار، تۇرمۇش ئىستىلى بۇزۇلغان؛ ئەخلاق-سىز: جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسى يېقىندا جەمئىيەتتە ئېقىپ يۈرگەن بەزى بۇزۇق ئاياللارنى يىغىۋېلىپ، ئۆزگەرتىش ئورۇنلىرىغا تاپشۇرۇپ بەردى. ③ نىيىتى يامان؛ نىيىتىنى، پەيلىنى بۇزغان؛ يامان نىيەتكە كەلگەن. بىز بۇزۇق ئادەملەرنى قەتئىي جازالايمىز.

بۇزۇق ئۇنسۇر جەمئىيەت تەرتىپىگە، قانۇنغا خىلاپ ئىشلارنى قىلغان كىشى؛ جەمئىيەتتىكى بۇزۇق ئۇنسۇرلار بىلەن بولغان كۈرەشنى قەتئىي، غەلبىلىك ئېلىپ بېرىپ، خەلقنىڭ ئامانلىقىغا كاپالەتلىك قىلىش كېرەك.

بۇزۇقچىلىق ئى. بۇزۇق كىشىلەرگە خاس ئىش — ھەرىكەت؛ ئەخلاقسىزلىق؛ نۇرۇم؛ — ئۇياتسىزلىق، ناھەقلىق، تۆھمەت، خىيانەت، بۇزۇقچىلىقنىڭ ئۈستىلىرى، يەنە بۇ شۇئۇلەرنى باشقىلارغا سۇۋاپ قويغان ھىيلىگەرلىكلىكلارغا لەنەت! — دېدى.

بۇزۇقچىلىق قىلماق بۇزۇق كىشىلەرگە خاس ئىش — ھەرىكەت بىلەن شۇغۇللانماق؛ پاھىشۋازلىق قىلماق.

بۇزۇقلۇق «بۇزۇق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: باشلىق ماشىنىنىڭ بۇزۇقلۇقىدىن خەۋەر تاپمايلا شوپۇرغا كايىپ كەتتى. * ئۇنىڭ نىيىتىنىڭ بۇزۇقلۇقى خېلىدىن بېرى مەلۇم ئىدى. * بۇرۇن مەلۇم بىر يۇرتتا بۇزۇقلۇقتا ئۇچىغا چىققان بىر باي ئۆتكەنكىن. * ئۇنىڭ چىرايىدىن بۇزۇقلۇقنىڭ نېرى يېقىغا ئۆتۈپ كەتكەنلىكى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ.

بۇزۇلماق ① «بۇزماق» پېئىلىنىڭ مەج-ھۇل دەرىجىسى: ئاناڭ ئۆگەي بولسا، تويۇڭ بۇزۇلار (ماقال). * ئەر كۈنلىسە ئۆي تۈزۈلدى.

خوتۇن كۈنلىسە ئۆي بۇزۇلدى (ماقال). ② «بۇزماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: چۈشتىن كېيىن ئۇشتۇمىتۇت ھاۋا بۇزۇلدى. ③ نىكاھلىق يولدىشىدىن يۈز ئۆرۈپ، باشقا بىرىگە قارىماق، بېرىلمەك؛ پانەمخان بالىسىغا ئېچىنىش بىلەن قارىغاندىن كېيىن: — بۇنىڭ دادىسى... كېيىن ھازىرقى خوتۇنغا بۇزۇلۇپ، مېنى ئاچرىشىشقا قىستىدى، يەتتە ياشلىق بالام سىدىقنى يېتىلەپ ئۇنىڭ ئۆيىدىن قايتىپ چىقىشقا مەجبۇر بولدۇم، — دېدى.

بۇزۇن ئى <بوت> ئۇچقات ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال، يوپۇرماقلىرى ئۇدۇل ئۆسىدىغان تاق سانلىق پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرماقلىرى بەش تال بولۇپ، سوقچاق كېلىدۇ؛ گۈلى كونۇس شەكىلدىكى چەكلىك كۈنلۈكسىمان گۈل رېتىدە بولۇپ، زەڭگى ساغۇچ ياكى

ئاقۇچ يېشىل رەڭدە؛ مېۋىسى شىرنىلىك، رەڭگى توق قىزىل ۋە شارسىمان كېلىدۇ؛ يىلتىز پوستى ۋە يۇمران شېخى دورا قىلد- نىدۇ، پەينى بوشتىش، قاننى جانلاندى- رۇش، رېماتىزمىنى داۋالاش رولى بار.

بۇزىلىماق پ. ئىشىككە بۇزا بېكىتمەك، ئورناتماق.

بۇز تەق. كۆپىنچە سۇيۇقلۇقنىڭ كۆپۈكىلى- شىشى ياكى قاينىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز. **بۇز-بۇز** «بۇز» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى؛ چىنىلارغا قۇيۇلغان قىرغىز بوزىسى خېلىغىچە بۇز- بۇز قىلىپ تۇراتتى.

بۇزۇرىدە رەۋ «بۇز» قىلىغان ھالدا؛ ئەمەت ئۇڭۇپ رەڭگىنى يوقاتقان دۇخاۋا دوپپىسىنىڭ ئاستىدىن قولىنى تىقىپ بېشىنى تاتلىدى، دولىسىدا سالۋارىسىغا قۇرۇق خۇرچۇن، چېكىسىدە، توپا قونغان يۈزىدە، قۇلاق تۈۋىدە بۇزۇرىدە ئۆرلەپ چىققان تەر تامچىلىرى يالترايىتى.

بۇزغۇن ئى. سۇنىڭ دولقۇنلىنىشىدىن ھاسىل بولغان ئاق كۆپۈك؛ دەريادىكى ئۇلۇغ سۇ تاشتىن تاشقا سەكرەپ، ئاق بۇزغۇن چىقىرىپ، قىرغاقلارغا قاراپ يېپىلماقتا، سالقىن كۈز شامىلى سارغايغان دەرەخ يوپۇرماقلىرىنى بەرگىدىن ئايرىماقتا.

بۇزغۇنلانماق «بۇزغۇنلىماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ دولقۇن كۆتۈرۈلگەندە، پۈتۈن دەريا قاتمۇقات ئۆركەش دۆڭلىرى ھاسىل قىلىپ شىددەت بىلەن ۋاشلىداپ قاينايتتى، دولقۇن تارىغاندا بولسا چايقىلىپ تۇرغان قىزغۇچ لاي سۇ خۇددى ئىككى بىسلىق خەنجەردەك ئىككى قىرغاققا تاراسلاپ ئۆرۈلۈپ، دەستلەنگەن ئاق چېچەكتەك بۇزغۇنلىنىپ ۋەھىملىك شارقىرايتتى.

بۇزغۇنلىماق پ. بۇزغۇن ھاسىل قىلىماق؛ ماي ئايلىرىدا قىزىل دەريا ۋادىسى تولىمۇ گۆزەللىشىپ كېتىدۇ؛ يېشىل چىملىق قىرغاقلاردا مامكاپ، ئاق لەيلىلەر ھۇپپىدە ئىچلىپ، باراقسان سۆڭەك تاللىرى بۇزغۇنلاپ ئېقىۋاتقان سۇ يۈزىنى

سۆيۈپ ئەركىلەيدۇ. **بۇزۇلداقماق** «بۇزۇلدىماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **بۇزۇلداشماق** «بۇزۇلدىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

بۇزۇلدىماق پ. «بۇز-بۇز» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق، «بۇز-بۇز» قىلماق؛ ھاپىز موللا قاتتىق قېقىلىپ كۆزىدىن ياش چىققۇچە يۆتەلدى، ئاغزىدا كۆپۈك بۇزۇلداپ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى.

بۇس ئى ① نەرسە- كېرەكلەردىن، ئادەم ياكى ھايۋانلارنىڭ تىنىقىدىن چىققان سېسىق ئاچچىق پۇراق؛ ھىدى. ئاغرىقنى بۇس ئۆلتۈرەر، يىگىتنى نومۇس (ماقال). * سەيدىن قارىي ئۇلۇغ- كىچىك تىندى، ئۇنىڭ بۇرۇن كۆمۈرچەكلىرى كېرىلىپ، ئىچىدىن ئاچچىق بۇس چىققاندىك بىلىندى. ② پۇشۇرۇلغان نەرسىلەردىن چىققان ھور؛ تونۇرىڭ بىر تەرىپىدىن بۇس چىقىپ تۇراتتى.

بۇس نان تەكشى، نېپىز يېپىلغان خېمىرنىڭ يۈزىگە قايماق ياكى ئەبجەش ياغ بىلەن ھەر خىل خۇرۇچ ئارىلاشتۇرۇلغان قىسمىنى سۈركەپ، ئاندىن بىر چەتتىن ئۇزۇنچاق تۇرۇپ قاسقاندا پىشۇرۇلدىغان بىر خىل نان.

بۇسنى چىقارماسلىق ① ھىدىنى، ئاچچىق پۇرىقىنى تاراتماسلىق؛ ② كۆچمە. ئاشكارا قىل- ماسلىق، باشقىلارغا تۇيدۇرماسلىق، شەپىسىنى بىلدۈرمەسلىك؛ ئۇلار بىرنەچچە قوينىڭ بۇسنى چىقارماي يەۋەتتى.

بۇسلۇق سۈپ. بۇسى بار، بۇس چىقىۋاتقان، بۇسقا تولغان؛ بۇسلۇق ئۆي.

بۇغ ئى. سۇيۇق جىسىملارنىڭ قىزىتىلغاندىن كېيىنكى گاز ھالىتى.

بۇغا ئى <زوئول> ① سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلار ئىچىدىكى كۆشىگۈچىلەر ئائىلىسىگە

بۇغداي پۈلۈ گۈرۈچ ئورنىغا بۇغداينى كۆپتۈرۈپ ئەتكەن پۈلۈ.

بۇغداي پىتى <زوتول> بىر خىل ھاشارات، تېنى ناھايىتى كىچىك، يېشىل ياكى قىزغۇچ قوڭۇر رەڭدە بولىدۇ. ئۇ بۇغداي تىپىدىكى دانلىق زىرائەتلەرنىڭ زىياندىشى بولۇپ، پىشىمىغان بۇغداينىڭ غول، يوپۇرماق ۋە باشاقلىرى تەركىبىدىكى سۇيۇقلۇقنى سۈمۈرۈپ ھايات كەچۈرىدۇ.

بۇغداي تېرىمى بۇغداي تېرىلىدىغان ۋاقىت، مەزگىل.

بۇغداي سۆز يېقىملىق، چىرايلىق گەپ-سۆز: بۇغداي نېنىڭ بولمىسا، بۇغداي سۆزۈك يوقىمىدى؟ (ماقال). * مەن ئۇنىڭ بۇغداي سۆزىگە تەشەككۈر ئېيتىپ يولنى بوشاتتىم.

بۇغداي قىزىل ئۆمۈچۈكى <زوتول> بوغۇم پۈتۈلۈك ھايۋان، تېنى كىچىك كېلىدۇ. ئۇنىڭ

يۇمىلاق تەنلىك بۇغداي قىزىل ئۆمۈچۈكى ۋە ئۇزۇن پۈتۈلۈك بۇغداي قىزىل ئۆمۈچۈكى دېگەن ئىككى تۈرى بولىدۇ. يۇمىلاق تەنلىك بۇغداي قىزىل ئۆمۈچۈكىنىڭ تېنى يۇمىلاق، قارا قوڭۇر ياكى قىزىل قوڭۇر بولىدۇ، دۈمبىسىدە قىزىل ئالسى بولىدۇ، پۈتلىرى قىزىل كېلىدۇ؛ ئۇزۇن پۈتۈلۈك بۇغداي قىزىل ئۆمۈچۈكىنىڭ تېنى ئۇرچۇق شەكىلدە، رەڭگى ئاچ، ئالدىدىكى ئىككى جۈپ پۈتى بەك ئۇزۇن بولۇپ ئۆمىلەشكە ماھىر كېلىدۇ. بۇغداي ئۆمۈچۈكلىرى بۇغداي، ئارىپلارنىڭ ئاساسى زىياندىشى ھېسابلىنىدۇ، بەزى جايلاردا «قىزىل ئۆمۈچۈك» دەپ ئاتىلىدۇ.

بۇغداي ئۆڭلۈك چىرايى، بەدىنى بۇغداي ئۆڭ كەلگەن: يان تەرەپتىكى دېۋاندا بولسا، بەستىلىك كەلگەن، بۇغداي ئۆڭلۈك، قويۇق قاشلىرى بىر-بىرىگە تۇتىشىپ كەتكەن، كۆزلىرىدىن مېھرىبانلىق چىقىپ تۇرىدىغان، سالاپەتلىك سۇلتان مىرغەزەپ ئولتۇراتتى.

كىرىدىغان ھايۋان، تۈرلىرى كۆپ، تۆت ئايىغى ئىنچىكە ئۇزۇن، قۇيرۇقى قىسقا كېلىدۇ؛ ئەركەكلىرىنىڭ بېشىدا مۇڭگۈزى بولىدۇ، بەزى تۈردىكى چىشىلىرىنىڭمۇ مۇڭگۈزى بولىدۇ؛ تۈكلىرىنىڭ ھەممىسى بېغىر رەڭ، بەزىلىرىنىڭ ئالسى ياكى يوللىرى بولىدۇ؛ ئاڭلاش ۋە پۇراش سەزگۈلىرى ئۆتكۈر كېلىدۇ. ② شۇ ھايۋاننىڭ ئەركەكىنىڭ نامى.

بۇغا تىنچىقى <مېتېئور> يازنىڭ پەقەت شامىلى يوق، ئادەمنى كۆيدۈرگۈدەك تومۇز كۈنلىرىدىكى تىنچىق: كۈن ئۆرلىگەندىن كېيىن بوۋايىلار سۆزلەپ يۈرىدىغان بۇغا تىنچىقى يەنە باشلاندى.

بۇغا-مارال بۇغا ۋە مارال: ئورماندىن چىقار ئۇر كۆپ بۇغا-مارال، نەدىدۇر ھۆركىرەيدۇ ئېيىق پالۋان.

بۇغداي ئى <بوت> ① باشاقلىقلار ئائىلىسىدىكى بىر يىمىلىق ياكى ئىككى يىمىلىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، غولى تىك ئۆسىدۇ، غولىنىڭ ئوتتۇرىسى كاۋاك، يوپۇرمىقى كەڭ تاسمىسىمان كېلىدۇ؛ دېنى ئىللىپىس شەكىلدە بولۇپ قورساق تەرىپىدە ئېرىقچىسى بولىدۇ. ئۇ دېندىن ئۇن تارتىشقا بولىدىغان ئاساسلىق ئاشلىق زىرائەتلىرىنىڭ بىرى. تېرىش ۋاقتىنىڭ ئوخشىماسلىقىغا قاراپ يازغى بۇغداي، كۈزگى بۇغداي دەپ ئايرىلىدۇ. ② مۇشۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى.

بۇغداي پەرۋانسى <زوتول> بىر خىل ھاشارات، يېتىلگىنى ئاچ سېرىق رەڭدە، قانىتى تار ھەم ئۇچلۇق كېلىدۇ؛ كەينى قىرىدا بىر قاتار ئۇزۇن تۈكلىرى بولىدۇ؛ لېچىنكىسى سۈت رەڭگىدە كېلىدۇ. ئۇ شال، بۇغداي، قوناق قاتارلىقلارنىڭ دېنى ئىچىدە پارازىت ياشاپ، ئۇلارغا زىيان يەتكۈزىدۇ.

بۇغداپان ئى [بۇغا+تاپان] <بوت> بۇغداپان-لىقار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرماقلىق يۇمىلاق كېلىدۇ؛ گۈلى ئاق بولۇپ، غولنىڭ ئۈستۈنكى قىسمىدا توپلىشىپ ئۆسۈپ، ئومۇمىي گۈل رېتىنى ھاسىل قىلىدۇ؛ غوزىنى شارىمان بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن تېنى تىبابەتچىلىكتە دورا قىلىنىدۇ. ئۇ پەي، سۆڭەكلەرنى كۈچلەندۈرۈش، رېماتىزمىنى داۋالاش، قان توختىتىش رولىغا ئىگە.

بۇقۇپىت ئى [ر<فران] يېپىچە-پىرەنىك، قەنت-گېزەك تاماكا ۋە ھەر خىل ئىچىملىك قاتارلىقلارنى ساتىدىغان كىچىك ماگىزىن، دۇكان: سەلىمە يۈگۈرۈپ چىقىپ ئىشىكى ئالدىدىكى بۇقۇپىتتىن ئىككى بوتۇلكا گاز سۈيى ئەكىرىپ دوستلىرىنىڭ ئالدىغا قويدى.

بۇقۇپىتچى ئى. بۇقۇپىتتا ئىشلەيدىغان، ياكى بۇقۇپىت ئاچقان سودا خادىمى، سودىگەر. **بۇقۇ تەق**. كەپتەر دەم تۇتقاندا چىقىدىغان ئاۋاز: چىرايلىق دەمدەر پېشايۋانغا قونۇۋېلىپ «بۇق-بۇق» قىلىپ سايىراپ تۇراتتى.

بۇقا I ئى. كالىنىڭ يېپىلمىغان ئەركىكى.

بۇقا II ئى. دەريا، ئېقىن سۇلىرىنى قايتۇرۇش ياكى مەلۇم ئېگىزلىككە سۇ چىقىرىش ئۈچۈن تۈرمەل سالغاندا كېرەك بولىدىغان ئۇچ ئاچا قىلىپ باغلانغان ياغاچ. **بۇقا سالماق دەريا**، ئېقىن سۇلىرىنى قايتۇرۇش ياكى مەلۇم ئېگىزلىككە سۇ چىقىرىش ئۈچۈن بۇقا ئورناتماق.

بۇقۇلداقماق «بۇقۇلدىماق» پېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بۇقۇلداشماق «بۇقۇلدىماق» پېشىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

بۇقۇلدىماق پ «بۇق-بۇق» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «بۇق-بۇق» قىلماق: ئۇ ئانىسىنىڭ

بۇغداي يېپىچە قۇرتى <زوتول> يېمىسىمان ھايۋان، تېنى ناھايىتى كىچىك بولۇپ بۇغداي توقۇلمىلىرىدا پارازىت ياشايدۇ. ئۇ قۇرت ئۆسمىسىنى ھاسىل قىلىپ بۇغداي يېپىچە قۇرت كېسىلى پەيدا قىلىدۇ، زىيانغا ئۇچرىغان مايىسىنىڭ غولى توملىشىپ ئېگىلىپ كېتىدۇ، يوپۇرماقلىرى سولشىدۇ، بۇ ھال ئېغىر بولسا باشقا چىقارمايدۇ.

بۇغدايزار ئى — بۇغدايلىق: كېچىنىڭ سالقىنى يېپەكتەك يۇمشاق، يۈزۈڭنى سىپايدۇ. ئاھ قانداق ھۇزۇر! چوققىلار كەينىدىن كۆتۈرۈلۈپ ئاي، بۇغدايزار ئۈستىنى ياپتى كۈمۈش نۇر.

بۇغدايزارلىق ئى. — بۇغدايلىق: ئۇ، ئون كۈندىن بۇيان ھەر سەھەر سۈبھى كۆتۈرۈلۈش بىلەنلا «مۇدەن» ماركىلىق سۈرەت تارتىش ئاپپاراتىنى كۆتۈرۈپ، پىمشاي دەپ قالغان بۇغدايزارلىققا كېلىدۇ.

بۇغدايلىق ① ئى. بۇغداي تېرىلغان ياكى ئۆسكەن ئېتىز: ھېلىقى بىر توپ ئادەملەر بۇغدايلىقنى ئارىلاپ چىقىپ چوڭ يولدىكى ماشىنا يېنىدا توختىدى. * ئۇ ئېشىكىنى بىر يەرگە باغلاپ قويۇپ، ئۇ ياق، بۇ ياققا قاراپ يۈرۈپ، بىر بۇغدايلىقنىڭ چېتىدىكى چۆپلەرنى كۆرۈپتۇ ۋە ئاستا ئورۇشقا باشلاپتۇ. ② سۈپ. بۇغدايى بار، بۇغدايغا ئىگە: تىراكتورلار يول سالىدى، سالا ئېتىز باغرىغا. بۇغدايلىق بولۇپ قالدۇق، تويمىغانلار زاغرىغا.

بۇغدايىك ئى <ئانات> ئەرلەر بويىنىنىڭ ئالدىنقى قىسمىدا بولىدىغان قالقانسىمان كۆمۈرچەك.

بۇغدايىكلىك سۈپ. بۇغدايىكى بار، بۇغدايىكى بولغان: ئۇزۇن بويۇن بۇغدايىكلىك قارامتۇل بىرى كېلىپ لام-مىم دەپمەي ئۇنىڭ يېنىدا كۆزنى پارقىرىتىپ تۇردى. **بۇغرا ئى**. ئەركەك تۆگە.

بۇغرىغا كىرمەك ئەركەك تۆگە قايىمال سېغىنماق، كۈيلىمەك.

ۋاپات بولغانلىقىنى ئاڭلاپ بۇقۇلىداپ يىغلاپ كەتتى.

بۇقىسىرىماق پ. ئىنەك كۆيلىمەك.

بۇل I ئى ① تۈگمەن ئوقىغا بېكىتىلگەن

چۆرىسىگە قانات قېقىلغان يۇمىلاق كۆتەك.

② ھارۋىنىڭ ئوقىنى ئايلاندۇرۇپ تۇرىدىغان،

ئىچىگە ياپىلاق ئۆمۈر ئورنىتىلغان ئىچى

كاۋاك يۇمىلاق كۆتەك. ③ چىغرىقىنىڭ

ئايلىنىش پرىنسىپىغا ئاساسەن ياسالغان بىر

خىل ئېغىرلىق كۆتۈرۈش ئۈسكۈنىسى.

ئادەتتە قۇدۇقتىن سۇ تارتىش، كېمە، پارا -

خوتلاردا لەڭگەرنى تارتىش، مال بېسىش ۋە

چۈشۈرۈش قاتارلىق ئىشلاردا ئىشلىتىلىدۇ.

بۇل II سۈپ. ئۆزىگە ئۆتكەن نەمنىڭ

تەسىرى ئارقىلىق ئىچىدىن بىخىسىغان،

ئىچىغان، ئەسلىي ھالىتى بۇزۇلغان: بۇل

بۇغداي. بۇل بولغان ئاشلىق.

بۇل بولماق نەم ئېلىپ بىخىسىماق،

ئىچىماق، سېسىماق: بۇ يىل خامان ۋاقتىدا

ھۆل-يىغىن كۆپ بولغانلىقتىن بەزى جايلاردا

بۇغدايلار بۇل بولۇپ كەتتى.

بۇل قىلماق نەم ئالدۇرۇپ بىخىسىپ، ئىچى -

تىپ، سېسىتىپ قويماق: ھەسەن چورۇق

ئايالىغا: — تاغزىمنى غېرىچىلىما! ئېيىتە، تېخى

بىر ئاي بۇرۇنلا بىكارغا كەلگەن بورىنى ئايپ،

كەھرىۋادەك قۇرۇيدىغان تۆت چارەك گۈلىنى

بۇل قىلغىنىڭ يادىڭدا بارمۇ، يوق؟ — دېدى.

بۇلاپىكا ئى. مېتالدىن ئىشلىتىپ ئالتۇن ياكى

كۈمۈش رەڭگىدە ھەل بېرىلىدىغان، بەزد -

لىرىگە كۆز قويۇلىدىغان ۋە زىننەت ئۇچۇن

مەيدىگە تاقىلىدىغان بۇيۇم: ئۆگرە سودىگ -

رىنىڭ شايى گالىستۇكىغا تاقىۋالغان، ئوتتۇرىسىغا

كىچىك زەنجىر ئۆتكۈزۈلگەن ئىككى دانە بىرلىيات

بۇلاپىكىسى كۆڭلىكىنىڭ رەختىنى تېخىمۇ ئېسىل

ۋە پاكىز كۆرسىتەتتى.

بۇلاتىماق I «بۇلىماق I» پېشىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بۇلاتىماق II «بۇلىماق II» پېشىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بۇلاشماق I «بۇلىماق I» پېشىلىنىڭ ئۆملۈك

دەرىجىسى.

بۇلاشماق II «بۇلىماق II» پېشىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

بۇلاق ئى ① يەر ئاستىدىن چىققان سۇ

مەنبەسى ۋە ئۇنىڭ ئېغىزى: سۇ ئانىسى -

بۇلاق، سۆز ئانىسى - قۇلاق (ماقال). * ئۇلار

تاغ باغرىدىكى بىر كىچىك بۇلاق بويىدا

ئاتلىرىنى ئوتقا قويۇپ، بىردەم ئارام ئالدى.

② كۆچمە، باي، پۈتمەس - تۈگمەس مەنبە:

ئىجات بۇلىقى. ئىلھام بۇلىقى. * كىتابىنى سۆي،

ئۇ ئىلىم بۇلىقى. * مەن باشتىن ئاخىر ئېسىمدە

ساقلاپ كەلمەكتىمەنكى، ياشلىق گۈزەل نەرسە،

ئۇ ئەزەلدىن مېنىڭ ئىلھام بۇلىقىم بولۇپ

كەلمەكتە.

بۇلاق سۈيى بۇلاقتىن چىققا سۇ: مازار

ئىچىدىن بىلەكتەك بۇلاق سۈيى ئېقىپ چىقماقتا

ئىدى.

بۇلاق كۆزى بۇلاقنىڭ سۇ بۇلدۇقلاپ

چىقىدىغان ئېغىزى، كۆزى.

بۇلاڭ ئى ← بۇلاڭزۇ.

بۇلاڭ تىلى <تىل> جەنۇبىي ئاسىيا تىللىرى

سىستېمىسىغا كىرىدىغان ۋە مەملىكىتىمىزنىڭ

يۈننەن ئۆلكىسى شىشۋاڭجېننا دەيزۇ ئاپتونوم

ئوبلاستى قاتارلىق جايلاردا ياشىغۇچى

بۇلاڭزۇلار ئىشلىتىدىغان تىل.

بۇلاڭ-تالاڭ زورلۇق كۈچ ئارقىلىق باشقىد -

لارنىڭ نەرسىلىرىنى بۇلاپ ئېلىۋېلىش

ھەرىكەتلىرى: تالان-تاراج، بۇلاڭچىلىق:

پۈتكۈل دېڭىز سەپىرى داۋامىدىكى ئەڭ چوڭ

خەتەر دېڭىز قاراقچىلىرىنىڭ بۇلاڭ-تالاڭغا

ئۇچراشتىن ئاشمايدۇ.

بۇلاڭ-تالاڭ بولماق بۇلاڭ-تالاڭغا

ئۇچرىماق: يولۇقماق.

بۇلاڭ-تالاڭ قىلماق زورلۇق كۈچ بىلەن

باشقىلارنىڭ نەرسىلىرىنى بۇلاپ-ئۆزىنىڭ قىلىۋالماق؛ تالان-تاراج قىلماق، بۇلاپ-تالىماق؛ رىزۋان «تۇيۇقسىز تۇتقۇن قىلىش ۋە پات-پات قوراللىق بۇلاڭ-تالاڭ قىلىش بولۇۋات-قانلىقى» توغرىسىدا سۆزلەپ بەرگەنىدى. * بىز يولغا چىقىپ يولۋاسلار توقايلىقىغا كەلگەندە قاراقچى ئەربەبلەر تۈنىدە بىزگە ھۇجۇم قىلىپ، بۇلاڭ-تالاڭ قىلىشنى.

بۇلاڭچى ئى. زورلۇق كۈچ ئارقىلىق باش-قىلارنىڭ نەرسىلىرىنى بۇلاپ ئېلىۋالدىغان، تالان-تاراج قىلىدىغان كىشى؛ ئۇ كېچە-كۈندۈز ئاكىسىنى كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىپ، بۇلاڭ-چىلارنىڭ قارا ئۇۋىسىدىن قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى ئويلاپتۇ.

بۇلاڭچىلىق ئى. زورلۇق كۈچ ئارقىلىق باشقىلارنىڭ نەرسىلىرىنى بۇلاپ ئېلىۋالدىغان، تالان-تاراج قىلىدىغان بىر خىل قىلمەش؛ باي، سىزنىڭ جاكارلىغىنىڭىز ئادىل تەقسىمات ئەمەس، بەلكى ئوپ-ئوچۇق ئالدامچىلىق، بۇلاڭچىلىق!

بۇلاڭچىلىق قىلماق زورلۇق كۈچكە تايىنىپ، باشقىلارنىڭ نەرسىلىرىنى بۇلاپ ئېلىۋالماق، تالان-تاراج قىلماق؛ ئوسمان ئاكا ئوغرىنىڭ غولىدىن ئىتتىرىپ: «ئېيتقىنا؟ بۇ يەردىن قېچىپ يەنە كىملىرىنى قاقشاتتىڭ؟ نەلەردە بۇلاڭچىلىق قىلدىڭ؟ بۇرنى يوق ئېشەك، ئېيتە! — دېدى.

بۇلاڭزۇ ئى <ئىرق> ← **بۇلاڭزۇلار.**
بۇلاڭزۇچە ① سۈپ. بۇلاڭزۇلارغا خاس، بۇلاڭزۇلارغا ئائىت؛ بۇلاڭزۇچە كىيىنمەك. ② ئى. بۇلاڭ تىلى؛ ئۇ بۇلاڭزۇچىنى ياخشى سۆزلەيدۇ.

بۇلاڭزۇلار ئى <ئىرق> مەملىكىتىمىزدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ بىرى. يۈننەندە ياشايدۇ.

بۇلانماق I پ «بۇلماق I» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

بۇلانماق II ① «بۇلماق II» پېئىلىنىڭ ئۆز لۈك دەرىجىسى؛ ئىككى تەرەپنىڭ ئىككى نەپەر ماھىر چېلىشچىسى بارلىق ھۈنەرلىرىنى ئىشقا سېلىپمۇ بىر-بىرىنى يېڭەلمىدى، ئەكسىچە مەيداندىن ھالقىپ چىقىپ زەيكەش تەرەپتىكى ئازگالغا چۈشۈپ كەتتى-دە، لاي ۋە پاتقاققا بۇلىنىپ كەتتى. ② «بۇلماق II» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ تالغا چىسقا ي دەپ تۇرۇ-شۇنغا، ئىنىم توپىغا بۇلانغان بىر پارچە گۆشنى كۆتۈرۈپ ئۆيگە كىردى.

بۇلبۇل ئى [پ] <زوتول> بىر خىل قۇش، تېنىنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى قۇشقاچچىلىك كېلىدۇ، چېرايلىق سايىرايدۇ؛ دائىم ئۇچرايدىغانلىرى قىزىلگاڭ بۇلبۇل ۋە كۆكتولغاڭ قاتارلىقلار؛ بۇلبۇلغا باغ ياخشى كەكلىككە تاغ (ماقال). * باغنىدىكى گۈللەرگە، بۇلبۇل قونسا سايىرايدۇ، ساڭا كۆيگەن يۈرەكتە، چەينەك قويسا قاينايدۇ.

بۇلبۇلەك ئى. خەرەك.

بۇلبۇلگويىا ئى. خەلق چۆچەكلىرىدىكى ناھايىتى چېرايلىق بولغان، ئادەمدەك گەپ قىلىدىغان ۋە چېرايلىق سايىرايدىغان بىر خىل قۇش.

بۇلتۇر رەۋ. ئۆتكەن يىل، ئالدىنقى يىل؛ بۇلتۇر 9-ئاينىڭ 3-كۈنى ئالىجان ئوقۇيدىغان بەرزەنتلەر مەكتىپىدە دەرس باشلانغانىدى.

بۇلتۇرقى سۈپ. ئۆتكەن يىلدىكى، ئۆتكەن يىل بولغان، ئالدىنقى يىلدىكى؛ بۇلتۇرقى پاققان بۇ يىل ئىككى ياش قوي بولدى.

بۇلجۇتماي رەۋ. مىدىرلاتماي، قىمىرلاتماي؛ تۇتقان پېتى؛ ئۇنىڭ قارچىغىسى ئالغان توشقاننى ئىگىسى يېتىپ كەلگۈچە بۇلجۇتماي تۇتۇپ تۇراتتى.

بۇلجۇڭ ئى ← **بۇلجۇڭ گۆش.**

بۇلجۇڭ گۆش ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ پۇت-قوللىرىدىكى تۇرۇلۇپ، كۆپۈپ چىققان لوق گۆش؛ شۇ تاپتا بۇ ئادەمنىڭ سېمىز

بۇلجۇك گۆشلىرىنى بىر چىمدىۋالسىمۇ تۇيمايتتى. **بۇلۇق** تەق. تۇرۇبا ياكى بۇلاق قاتارلىق-لاردىن ئېتىلىپ چىققان، قازاندا قايناۋاتقان سۇنىڭ ئاۋازى: باكتىكى سۇ بۇلۇق قىلىپ ئېقىپ چۈشتى.

بۇلۇق-بۇلۇق «بۇلۇق» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: بۇلاقتىن بۇلۇق-بۇلۇق قىلىپ سۇ چىقىپ تۇراتتى.

بۇلۇقلاتماق «بۇلۇقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئېلىيۇۋ قاپاقنى ئاۋايلاپ سۇنى كېرىم چاپقان ئورەككە بۇلۇقلىتىپ قويدى. **بۇلۇقلاشماق** «بۇلۇقلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بىز كىرگەندە چوڭ زالغا ئېسىلغان داش قازانلار بىر خىل بۇلۇقلىشىپ قايناۋاتاتتى.

بۇلۇقلىماق پ ① «بۇلۇق-بۇلۇق» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «بۇلۇق-بۇلۇق» قىلماق: تۇرۇبىدىن ئېقىپ چىقىۋاتقان يىلىق سۇنىڭ بۇلۇقلىشى ئاڭلىناتتى. ② كۆچمە. جۈش ئۇرماق، ئۇرغۇماق، دولقۇنلانماق: مەن كېل-مەن ساڭا بېقىپ تويماستىن، كۈلۈپ تۇرغان بەختىم بىلەن تويلىشىپ، ئىلھاملىرىم بۇلۇقلايدۇ، قاينايدۇ، باغرىڭدىكى دولقۇن بىلەن قوغلىشىپ.

بۇلغاتماق «بۇلغىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بۇلغار I ئى. ماي تەركىبى بولغان بىر خىل يۇمشاق خۇرۇم: بۇلغار ئۆتۈك. * بېل-دىكى بەلبېغى، ئېسىل قىزىل يىپەكتۇر، پۇتلىرىغا كىيگىنى، مەزمۇت بۇلغار ئۆتۈكتۇر.

بۇلغار II ئى <ئىرق> «بۇلغارلار» **بۇلغارلار** ئى <ئىرق> بۇلغارىيىنىڭ ئاساسلىق ئاھالىسىنى تەشكىل قىلىدىغان، جەنۇبىي سلاۋيانلارغا مەنسۇپ خەلق.

بۇلغاشماق «بۇلغىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇششاق بالىلار سۇ ئېقىۋاتقان ئېرىققا ئەسكى-تۈسكى نەرسىلەرنى تاشلاپ، سۈزۈك سۇنى بۇلغاشتى.

بۇلغانماق «بۇلغىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى: باتۇر: — ئەلشۈەتتە سىزنىڭ يۈرد-كىڭىز ئۇنىمايدۇ، چۈنكى ئۇنىڭ بىلەن بىر ئېقىمدا بۇلغىنىپ بولىدىڭىز، — دېدى.

بۇلغۇن ئى <زوتۇل> سۆسەر ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر خىل سۈت ئەمگۈچى ھايۋان، تېنى ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن، تۆت پۇتى ئوخ-شاشلا قىسقا، قۇلقى ئۈچ بۇرجەك، ئاڭلاش سەزگۈسى ئۆتكۈر. ئۇنىڭ تۈرى خىلمۇخىل بولۇپ، تېرىسى بەك ئەتىۋار.

بۇلغىماق پ ① كىر، پاسكىنا قىلماق: ئىشچىلاردىن بىرى ئوت ئۆچۈرۈش سۇيۇقلۇق گازنىڭ ئاغزىنى تەتۈر تۇتۇپ ئاچقانلىقتىن سۇيۇقلۇق ئېتىلىپ چىقىپ، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ باش-كۆزىنى بۇلغىۋەتتى. ② كۆچمە. داغ چۈشۈر-مەك، قارا سۈرۈكىمەك: بىر كۈنى كەچتە ياسىن ئاكامنىڭ: «يا ھۆكۈمەتنىڭ سۆزىگە كىر-مىدىڭ، يا مېنىڭ نەسەبىمنى ئاڭلىمىدىڭ، ئاخىرى ئائىلىمىزنىڭ شەنىنى بۇلغىدىڭ» دېگەن سۆزىنى ئاڭلاپ قالدىم. ③ كۆچمە. تەركىبىگە پاسكىنا، ناپاك نەرسىنى ئارىلاشتۇرماق: ھايۋانى بۇلغىماق. سۇنى بولغىماق. ④ باش ۋە قولنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ، ئايلىاندۇرۇپ بېشارەت بەرمەك؛ جاۋاب بەرمەك: — ياق، ياق، — پروفېسسور قول بۇلغىدى، جۈزىدىكى ئىستاكانىنى قولغا ئېلىپ بىر يۈتۈم چاي ئىچۈپ-لىپ، ئۆزىنى توختاتقاندىن كېيىن بىرئاز ئويلىدى، — ئۇ ئەللىكتىن ئاشتى...

بۇلغىنىش ① «بۇلغانماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى. ② ئى <بىئول> ھاۋا، تۇپراق، سۇ مەنبەسى قاتارلىقلارغا مۇھىت تازىلىقنى بۇزىدىغان ياكى جانلىقلارغا زىيان يەتكۈزىدىغان ماددىلار ئارىلىشىپ قالىدىغان بىر خىل ھادىسە.

بۇلماق ئى. بوۋاق بالىلار ئۈچۈن سۈت، قوي يېغى، ئۇن، شېكەر قاتارلىقلارنى ئارد-

لاشتۇزۇپ تەييارلايدىغان بىر خىل ئوزۇق-
لۇق: موماي، بوۋاقتىڭ ئىچى قاتتىق سۇرۇپ
كەتسە، قوي يېغى بىلەن بۇلماق ئېتىپ بېرىش
ئارقىلىق ساقايتاتتى.

بۇلماقتەك سۈپ. سېمىز ھەم بۇدرۇق:
بۇلماقتەك بالا. * بۇلار بارمىغان شەھەر، چىم-
مىغان سەھرا، كىرمىگەن قورۇ، ئاخمۇرمىغان
ئۆي قالماپتۇ. بۇلماقتەك ئاتلار تايغانىدەك
تارتىلىپتۇ.

بۇلۇت ئى <مېتېئور> سۇ تامچىلىرى ۋە مۇز
كرىستاللىرىنىڭ توپلىنىشىدىن شەكىللەنگەن
ۋە ھاۋا بوشلۇقىدا لەيلەپ يۈرىدىغان بىر
خىل جىسىم: بۇ تاغنىڭ ئېگىزلىكى بۇلۇتقا
تاقىشىدىكەن، ئۇ تاغقا بىرەر كىشىنىڭ چىققان-
لىقىنى ئاڭلىغان ياكى كۆرگەن ئادەم-مۇ يوق
ئىكەن.

بۇلۇت قاتلىمى <مېتېئور> بۇلۇتنىڭ قەۋەت-
لەرگە بۆلۈنگەن ھەربىر قاتلىمى.

بۇلۇتسىز سۈپ. بۇلۇت بىلەن قاپلانمىغان;
ئوچۇق: ئاسمان پۈتۈنلەي بۇلۇتسىز ئىدى.
كۆپكۆك ئوكياندا يېگانە ۋە چەكسىز كەتكەن
تولۇن ئاي سەپەر قىلاتتى.

بۇلۇتسىمان سۈپ. بۇلۇتقا ئوخشايدىغان،
بۇلۇت سىياقىدىكى، بۇلۇت شەكىللىك.

بۇلۇتلانماق پ. بۇلۇت بىلەن قاپلانماق;
ئەخمەتباي ئاسماننىڭ بۇلۇتلانغانلىقىنى كۆرۈپلا
خامانغا يۈگۈردى ۋە ئۇنىچىلەرنى بىر جايغا
يىغىشقا باشلىدى.

بۇلۇتلۇق سۈپ. بۇلۇت بىلەن قاپلانغان،
بۇلۇتلانغان: قەدىردىننىڭ كۈلۈپ تۇرغان
چىرايى بىردىنلا قايغۇلۇق تۇس بىلەن ئالماشتى،
ئۇنىسىز ھالدا يوپۇرماقلار ئارىسىدىن كۆرۈنۈپ
تۇرغان بۇلۇتلۇق ئاسمانغا تىكىلگىنچە ئېغىر ئۇھ
تارتتى.

بۇلۇق تەق. ئېتىلىپ چىققان سۇنىڭ ئاۋازى:
سۈزۈك بۇلاقتىن بۇلۇقلاپ چىقىۋاتقان سۇنىڭ
ئاۋازى خۇددى يىراقتىن ئاڭلىنىۋاتقان ناخشىدەك
يېقىملىق ئاڭلىناتتى.

بۇلۇق-بۇلۇق «بۇلۇق» سۆزىنىڭ تەكرار-
لىنىشى.

بۇلۇقلىماق پ. «بۇلۇق» قىلغان ئاۋاز
چىقارماق: بالا شۇ يەرنى قېزىپتەكەن، دېگەندەك
بۇلۇقلاپ سۇ چىقىپتۇ.

بۇلۇك ئى <مات> بىر نۇقتىدىن چىققان ئىككى
نۇردىن ھاسىل بولغان شەكىل.

بۇلۇك ئۆلچىگۈچ <ماشىن> تەكشۈرۈش ۋە
سىزىق سىزىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان
سايماق.

بۇلۇك-پۇچقاق ① بۇلۇك ۋە پۇچقاق:
ئۆيىمىز ماڭا گويا مۇزخانىدەك كۆرۈنەتتى. ئانچە
ئۆتمەي تام-تورۇسلاردا چاشقانلار چىرىلداپ،
بۇلۇك-پۇچقاقلارغا ئۆمۈچۈكلەر تور سېلىشقا
باشلىدى. ② كۆچمە. كىشىلەرنىڭ نەزىرى

چۈشمەيدىغان، يىراق، چەت جاي، ئورۇن:
پاسكىنىچىلىق، قالايمىققاچىلىق، ناچار بولۇشتەك
ھادىسىلەر بۈگۈن تۈگىتىلسە، ئەتە يەنە پەيدا
بولىدۇ. بۇ جايدا تۈگىسە، يەنە باشقا بۇلۇك-
پۇچقاقلاردا باش كۆتۈرۈپ چىقىدۇ. * يېقىن
كەلگۈسىدە ئاپتونوم رايوننىڭ پۈتۈن شەھەر، يېزا
ۋە باشقا بۇلۇك-پۇچقاقلرىغىچە بېرىپ، فولكلور
يىغىپ، شۇنىڭ بىلەن مەشغۇل بولىدىغان بىر
ھەيئەت قۇرۇشىمىز مۇمكىن.

بۇلۇڭچى ئى. تامنىڭ بۇلۇك سۇۋاقلرىنى
تۈزلەيدىغان ئەسۋاب.

بۇلۇڭلۇق سۈپ. بۇلۇڭسى بار، بۇلۇك
چىقىرىلغان: بۇلۇڭلۇق ئېتىز.

بۇلۇڭلۇق پولات <سانا> توغرا كەسمە
يۈزى «L» شەكىلىدە بولغان پولات ماتېرى-
يالى. كۆۋرۈك، ئىمارەت قۇرۇلۇشى ۋە
سانائەتتە كەڭ تۈردە ئىشلىتىلىدۇ.

بۇلماق I پ. زورلۇق كۈچ ئارقىلىق
باشقىلارنىڭ نەرسىسىنى ئېلىۋالماق، تالان-
تاراج قىلىشماق: «مامۇت چايان» خەلىقتىن
بۇلىۋالغان مال-چارۋىلارنى ئالدىغا سېلىپ ماڭار
چېغىدا ئۇدۇل كەلگەن بىرقانچە ئۆيگە ئوت

قويۇۋېتىپ، تاغ ئىچىگە قاراپ تىكۋەتتى.
بۇلىماق II پ. يۇقۇشىدىغان نەرسىگە پاتۇرماق، تۆگۈرمەك، مىلىمەك: ئۇ قولدىكى ناننى لازىغا بۇلاپ يەپ تۈگەتتى.
بۇمازى [ر] بىر تەرىپى ئىۋىتىلىق رەخت.

بۇنچە ① رەۋ. بۇ قەدەر: — بۇنچە ئالدىراپ نەگە بارايتتىكەن، — دېدى ئايالى ئېرى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن. ② سۈپ. مۇنچۇالا: بۇنچە نەرسىنى كۆتۈرەلمەيسەن، ئەكە، بىرسىنى مەن كۆتۈرۈۋالاي.

بۇنچىلا «بۇنچە» سۆزىنىڭ كۈچەيتىمە شەكلى: ياش ماخۇچى ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ تۇرۇپ: — بارغىن، بىر مۇھىم ئىشنىڭ بولمىسا سەن بۇنچىلا ئالدىرمايتتىڭ! — دېدى. * بۇگۈنكى يىغىنغا بۇنچىلا ئادەمنىڭ يىغىلىشى تەسەۋۋۇر قىلىنىغانىدى.

بۇنچىلىك ① رەۋ. بۇ قەدەر، بۇ دەرىجىدە: رۇستەم غوجىنىڭ غۇزغۇن مەجەزلىكىنى بىلەتتى، لېكىن بۇنچىلىك قوپاللىقىنى تېخى كۆرۈپ باقمىغانىدى. * كامىل زەينەپنىڭ مېھماندوستلۇقى ۋە ھەرىكىتىنىڭ بۇنچىلىك چاققانلىقىغا كۆڭلىدە ئايرىن ئوقۇسۇمۇ، لېكىن ھە دېگەندىلا تەنتىرەپ قالدى. ② سۈپ. ئۆزى ئېنىقلاپ كەلگەن ئىسىم ئىپادىلىگەن شەيئىنى مىقدار، ھەجىم، دەرىجە، خۇسۇسىيەت ۋە ھالەت قاتارلىق جەھەتلەردىن تۆۋەنلىتىپ ئىپادىلەشتە قوللىنىلىدۇ: پوچتالىيون: — كېرەك يوق، بۇنچىلىك يول دېگەن نېمىتى؟ — دېدى. * پايلاق-چى: — مېنى بۇنچىلىك ئىشنى قاملاشتۇرالمىدۇ، دەپ ئويلىغانىدىڭ؟ — دەپ مەغرۇرانە ھىجايىدى.

بۇنچىۋالا «بۇنچىلا» سۆزىنىڭ يەنە بىر خىل كۈچەيتىمە شەكلى: — سەۋرى قىلىڭ قىزىم، ئۆلۈم دېگەن ھەممىمىزنىڭ بېشىدا بار. مۇسبەت كۈنى بۇنچىۋالا يىغلاپ كېتىش ياخشى ئەمەس، — دەپ تەسەللى بېرەتتى موماي. * — ئون يىل ئىچىدە بېشىڭغا كەلگەن بۇنچىۋالا دەردكە چىداپ، ئەمدى كۈنىڭ سېرىقىنى

كۆرىدىغان ۋاقتىمىزدا بىزنى تاشلاپ كېتەمسەن جېنىم دادا، — دەپ يىغلايتتى بالىلىرى.
بۇنداق ① ئال. بۇ خىل، بۇنداق ئوخشاش: چوڭ گىلەم سودىگىرى بولغان كەيىلات شېنجاڭغا كەلگەندە ھەيران بولۇپ: — شىنجاڭدا بۇنداق ئېسىل گىلەم توقۇلىدىغانلىقىنى ئويلاپ باقمىغانە-كەنمەن، — دېگەنىدى. * يەنچىك: — ئاكا، ئاغزىمىزغا كەلگەنچە چۆپلۈمەك، نەدە بۇنداق ئىش بولسۇن! — دېدى. ② رەۋ. بۇ تەرىقىدە، بۇندىگەك: ئەخمەتنىڭ بۇنداق دېگىنى توغرا بولماپتۇ. سىز رەنجىمەك.

بۇنىيات سۈپ [پ] يېزىت — **بۇنىيات قىلماق**. **بۇنىيات قىلماق** پەيدا قىلماق، ۋۇجۇدقا چىقارماق: يەنە ھىجران، جۇدالىق داغى پەرياد، پەلەك قىلدى يەنە زۇلىمىنى بۇنىيات. **بۇۋانە** ئى <بوت> ئېيىقتاپان ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، غولى تىك؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، ئالتانسىمان يېرىلغان بولىدۇ؛ كۈنۈسىسىمان گۈل رېتىدە، گۈلى چوڭ، سۆسۈن رەڭلىك؛ يىلتىزسىمان غولى قاغىنىڭ بېشىغا ئوخشاش كالىك كېلىدۇ. ئۇ زەھەرلىك بولۇپ ئاغرىق پەسەيتىش دورىسى ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

بۇي ئى [پ] پۇراق، ھىد: زېمىنغا تۆكۈلگەن ئېسىل ياپراقنىڭ قېتىدىن كېلىدۇ ئاجايىپ بىر بۇي.

بۇيا ئى <بوت> پۇرچاق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، 30 — 80 سانتىمېتر ئۆسىدۇ؛ پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنىدە قىسقا ۋە يۇمشاق ئاق تۈكچىلىرى بولىدۇ؛ غولى شاخلىنىپ تىك ئۆسىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدىغان تاق سانلىق پەيسىسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق بولۇپ، سوقىچاق كېلىدۇ؛ قاسراقلىق مېۋىسى تەسۋىسىمان بولىدۇ؛ ئۇرۇقى سارغۇچ،

بۇ تەرىپىدىكى: بىرنەچچە ئون يىلدىن بۇيانقى سانائەت ۋە سودا تارىخى ھازىرقى زامان ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى ھازىرقى زامان ئىشلەپ-چىقىرىش مۇناسىۋەتلىرىگە قارشى تۇرغان تارىختىنلا ئىبارەت.

بۇيرۇت ئى <ئىرق> ← **بۇيرۇتلار**.
بۇيرۇتلار ئى <ئىرق> چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدىكى قىرغىزلار.

بۇيرۇتما ① ئى. بىرەر نەرسە ئىشلەپ بېرىش ياكى ياساپ بېرىش ھەققىدە بېرىلگەن تاپشۇرۇق، زاكاز: كارخانىمىزدا ھۆددىگە ئېلىنغان بۇيرۇتمىلار، نۇرغۇن قۇرۇلۇشلار ياغاچ يېتىشمەسلىك تۈپەيلى كەينىگە سۈرۈلۈپ كېتىۋاتىدۇ. ② سۇپ. ياساش، ئىشلەپ بېرىش ئۈچۈن تاپشۇرۇلغان، زاكاز قىلىنغان: بۇيرۇتما كىيىم. بۇيرۇتما ئىشكاپ.

بۇيرۇتماق «بۇيرۇتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: كارىۋاتتىكى ئاتايتەن بۇيرۇتۇپ توقۇلغاندەك كۆرۈنىدىغان گىلەمدە چاچما گۈللەر جۇلالىنىپ تۇراتتى. * ئۇلار ئاشخانىنىڭ ئىشىكىدىن كىرىپلا تۇخۇم، قارا بولكا، ھاراق بۇيرۇتتى.

بۇيرۇتماچى ئى. بۇيرۇتما قىلغان ياكى بۇيرۇتما بەرگەن كىشى.

بۇيرۇتۇلماق «بۇيرۇتماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ناھىيىلىك خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيىغا كەلگەن ۋەكىللەرنىڭ ھەپتىلىك تامىقى ئالدىن بۇيرۇتۇلدى.

بۇيرۇشماق «بۇيرۇتماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار بىر-بىرىنى ئىشقا بۇيرۇشۇپ، قىلماقچى بولغان ئىشلارنى پىلاندا كۆرسىتىلگەن ۋاقىتتىن كېچىكتۈرۈپ قويدى.

بۇيرۇق ئى. ئىدارە، مۇئەسسەسە، ھەربىي قىسىم ۋە شۇ قاتارلىق تارماقلاردىكى باشلىق-لارنىڭ مەلۇم ۋەزىپىلەرنى بېجىرىش، مەلۇم قائىدە-ئەرتەپىلەرنى ئىجرا قىلىش ھەققىدە ئۆز رەھبەرلىكى ئاستىدىكىلەرگە چۈشۈرگەن

تۇخۇمغا ئوخشايدۇ، تەمى ئىنتايىن قېرىق؛ يىلتىزى تىك ئۆسىدۇ؛ تىبابەتچە-لىسكتە پۈتۈن چۆپىسى ۋە ئۇرۇقى دورا قىلىنىدۇ؛ تەبىئىتى سوغۇق، زەھەرلىك بولۇپ ھۆل ئىسسىقنى تارقىتىدۇ، ئاغرىقنى باسىدۇ، ھاشاراتلارنى ئۆلتۈرىدۇ.

بۇياق ئى [بۇ+ياق] ① سۆزلىگۈچى ئىشارە قىلغان ياكى كۆرسەتكەن تەرەپ: ئەنۋەر، ئۆرە تۇرۇپ قالدىڭىز، بۇ ياققا كېلىپ ئولتۇرۇڭ، دېدى ئۇ ئۈزلۈك ئاۋازدا. * مەرەمىنسا: گۈلەمخان ئاچا، بۇ ياققا چىقسىلا، دەپ توۋلىدى. ② «بۇ كىشى، بۇ ئادەم» دېگەن مەنىدە ئىشلىتىلىدۇ: يولداش خەمىت، دېدى ئادىل بىللە كەلگەن ئادەمنى كۆرسىتىپ، بۇ ياق سىزنى ئىزدەپ كېلىپتۇ. ③ تەۋەلىك III شەخس قوشۇمچىسى بىلەن كېلىپ، «ما بەي-ئىدە، بۇ تەرىپىدە» دېگەن مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ: ئۇلار ئىككى-ئۈچ كۈننىڭ بۇيىقى سوقىدا يېتىپ، سوقىنىڭ قاتتىق-قۇرۇقلىرىغا خېلى كۆنۈپ قالغانىدى.

بۇ ياققا تۇرسۇن جۈملىدە نۇقتا قىلىنغان بۆلەكنىڭ ئاخىرىدا كېلىپ، «تۈگۈل» دېگەنگە ئوخشاش مەنىنى ئىپادىلەيدۇ: ئۇ ئىشلىرىمىزغا ياردەملىشىش بۇ ياققا تۇرسۇن، كۆرۈشكەن يەرلەردە سالام-سائەتمۇ قىلمايدۇ. * موماي ئالىدىراپ: — بالام! قىزىمىدىن خاپا بولماڭ، ئۇنىڭ كۆزى قارىغۇ، ئۆمۈر بويى كۈننىڭ نۇرىنى كۆرەلمىگەن، سۆزلەش بۇ ياققا تۇرسۇن، كۈلۈشمۇ بىلمەيدۇ، — دەپتۇ.

بۇيان تىر [بۇ+يان] چىقىش كېلىش بىلەن تۈرلەنگەن سۆزلەردىن كېيىن كېلىپ، «بېرى، باشلاپ، مابەيىنىدە» دېگەندەك مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ: ئابلا شەھەرگە كەلگەن ئۈچ يىلدىن بۇيان «زەنجىر تاپان»، «كران» دېگەن لەقەملەر بىلەن ئاتىلىدىغان بولدى.

بۇيانقى سۈپ. بېرىسىدىكى، مابەيىنىدىكى،

بۇيرۇقنى تۇتماق بۇيرۇقنى ئېسىدە، قۇلىقىدا چىك تۇتۇپ ئەمەل قىلماق، ئىجرا قىلماق: ئۇ باشلىقنىڭ بۇيرۇقىنى چىك تۇتۇپ، ئۇنىڭغا بولغان ئىتائەتمەنلىكىنى ئېنىق بىلدۈردى.

بۇيرۇقچى ئى ← بۇيرۇقۇاز.

بۇيرۇقچىلىق ئى ← بۇيرۇقۇازلىق: دېھقانلارنىڭ تەلپى ئاشلىقنى مول ئېلىش، ئەگەر ئاشلىقتىن مول ھوسۇل ئېلىش توغرىسىدىكى تەشەببۇس بولسا، بۇنى دېھقانلار خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن مەجبۇرىي بۇيرۇق-چىلىق قىلىپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق.

بۇيرۇقۇاز ئى. بولار-بولماس بۇيرۇق چۈشۈرۈشنى ياخشى كۆرىدىغان ئادەم.

بۇيرۇقۇازلىق ئى. بولار-بولماس بۇيرۇق بېرىش، ھەممىلا ئىشنى پەقەت بۇيرۇق بېرىش يولى بىلەن ئېلىپ بېرىش ئادىتى: لېنىن ئويدۇرمىچلىققا ۋە بۇيرۇقۇازلىققا خۇراپىي-لارچە ئىشىنىدىغان بۇنداق كېسەلنى «كوممۇنىست-لارنىڭ تەكەببۇرلۇقى» دەپ كەمسىتكەندى.

بۇيرۇقۇازلىق قىلماق بۇيرۇقۇازلىق بىلەن ئىش ئېلىپ بارماق.

بۇيرۇماق پ ① بىرەر ئىشنى قىلىشقا، بېجىرىشكە بۇيرۇق بەرمەك: تاپشۇرماق؛ تاپىلماق: ئىت مۇشۇكىنى بۇيرۇسا، مۇشۇك قۇيرۇقىنى بۇيرۇپتۇ (ماقال). * شاھزادە ئاخىرى ئۇستا بىر ياغاچچىنى قىچقارتىپ، چىنارنى كېسىپ، بۇشۇك ياساپ بېرىشنى بۇيرۇپتۇ. ② ھۆكۈم قىلماق، ھۆكۈم چىقارماق: خەلىپە ھارۇن رەشىد ئۇنى شۇ يەردە ئۆلۈمگە بۇيرۇپتۇ. ③ بىرەر ئىشنى ئالدىن ھاۋالە قىلماق، زاكاز قىلماق، بۇيرۇتماق: قاسىمجان كەلگۈسىدىكى ئۆيىگە يوغان تام ئەينەكلىك كىيىم ئىشكەپ ياسىتىش ئۈچۈن بىر مۇناسىۋەتلىك كىشىگە ياغاق ياغىچى بۇيرۇپ قويۇپتۇ. * گۈل خېنىم شەرىخانىغا بىر دوپپا بۇيرۇغانىدى. ④ قانۇنىي يول بىلەن ئىگىلىكىدە، تەۋەلىكىدە

يازما ياكى ئاغزاكى پەرمان: شۇ ئاغشىمى ئۇلارغا ئىدارىنىڭ تەرەتخانىسى يېنىدىكى بۇزۇلغان سۇخانغا كۆچۈش بۇيرۇقى چۈشۈرۈلدى. * — دۈشمەننى قىزىلئۆڭگەچ كارىدورىدا توساپ يوقىتىڭلار! — دېگەن جىددىي بۇيرۇق كەلدى. ② كەسكىن تاپشۇرۇق: سارا يۈەننىڭ پۇت-قولى يەرگە تەگمەي بېرىپ، ھېلىقى بالىلارغا مەلىكىنىڭ بۇيرۇقىنى يەتكۈزۈپتۇ.

بۇيرۇق بەرمەك ۋەزىپىنى دەرھال ئورۇن-داشنى تاپشۇرماق ياكى بىرەر ئىشنى دەرھال قىلىشقا بۇيرۇماق: شۇ كۈنى قىسىم شتابدىن رازۇپت لىيەندىكى سوپىتاغا باندىتتلار ئەھۋالىدىن خەۋەر ئېلىپ كېلىش بۇيرۇقى بېرىلدى. * پادىشاھ بۇيرۇق بېرىپ مەرھەمىنى كەلتۈرۈپتۇ.

بۇيرۇق يېشىل <تىل> سۆزلىگۈچىنىڭ مەلۇم ئىش-ھەرىكەتنىڭ ئورۇندىلىشى ياكى ئورۇندالماسلىقى ھەققىدىكى بۇيرۇقنى، خاھىشىنى، تەلپىنى، ئىلتىماسىنى ئىپادەلەيدىغان يېشىللار.

بۇيرۇق تاپانچىسى <تەن> يۈگۈرۈش، سۇ ئۇزۇش قاتارلىق مۇسابىقىلاردا، تەنھەرىكەت-چىلەرگە ئاۋاز سىگنالى ئارقىلىق مۇسابىقىنى باشلاش بۇيرۇقىنى بېرىشتە ئىشلىتىلىدىغان تاپانچا.

بۇيرۇق جۈملە <تىل> باشقىلاردىن بىرەر ئىشنى قىلىش ياكى قىلماسلىقىنى تەلەپ قىلىش ياكى ئىلتىماس، خىتاب قىلىشتا ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل جۈملە شەكلى، يېزىق تىلىدا بۇيرۇق جۈملىنىڭ ئاخىرىغا چېكىت ياكى ئۈندەش بەلگىسى قويۇلىدۇ.

بۇيرۇق قىلماق ۋەزىپە تاپشۇرماق ياكى بىرەر ئىشنى قىلىشقا بۇيرۇماق: — ھازىر ئېلى نۇردىنىڭ ئۆيىگە بېرىڭلار! — دەپتۇ سۇلتان ئۇلارغا بۇيرۇق قىلىپ. * شېرىپ: — باغلاڭلار، بۇ خوتۇن تالاقنى! — دەپ بۇيرۇق قىلدى ھەمراھلىرىغا.

بۇيۇق — بۇدۇنمۇز

بۇيۇقلارغا ئائىت: بۇيۇق كىيىمەك. ② ئى. بۇيۇقلار ئىشلىتىلىدىغان تىل، بۇيۇق تىلى: بۇيۇق سۆزلىمەك.

بۇيۇقلار ئى <ئىرق> ئېلىمىزدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ بىرى، گۇيچۇدا ياشايدۇ.

بۇيۇقلىق ئى ① بۇيۇق بار، بۇيا كۆپ ئۆسكەن جاي: ئۆركۈپ كەتكەن ئات ئۇدۇل يۇقىرى مەھەللىدىكى بۇيۇقلىققا قاراپ چىقىپ كەتتى. ② تۇرپان ناھىيىسىدىكى ئۈزۈمچى-لىكتە داڭقى بار بىر يېزىنىڭ ئىسمى.

بۇ ئى. دىئال. دۇ.

بۇجەن ئى. توشقاننىڭ بالىسى.

بۇجەنلىمەك پ. توشقان تۇغماق.

بۇجەنلىگەك سۈپ. ئالايغاق، ھومايغاق؛

ئالايغان، ھومايغان: ئۇ دوپپىسىنى كۆزىگىچە چۆكۈرۈپ كىيىپ، ھەرنىڭ دەستىسىنى تۇتۇپ خۇدۇكچان، بۇجەنلىگەك كۆزلىرى بىلەن يەر ئاستىدىن قاراپ قويۇپ، دۈمچىسىپ ئورنىدا تۇراتتى.

بۇجەنلىمەك پ. كۆزنى ئالايىتىپ قارىماق،

ھومىيىپ قارىماق: ئۇلارنىڭ مۇسۇلمانچىلىقى ئۆز يولىدا، ئەمما ئىلىم-پەندە يېتىشىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئالدىدا بىز ياۋا ئاسلاندەك بۇجىيىپ قالىدىكەنمىز.

بۇجىمەك پ. ھەممە يېرىگە يىگنە بىلەن گۈلگە ئوخشاش نەرسىلەرنى تىكمەك، بېزىمەك: گۈل بۇجىدىم يۈرەككە، تىل تورغىم سۆزۈڭدىن. ساڭا بەرگەن كۆڭلۈمنى، كۆرگەنمىدىڭ كۆزۈمدىن.

بۇدۇنە ئى <زوتول> بىر خىل قۇش، بېشى كىچىك، قۇيرۇقى قىسقا، پەيلىرى بېشىر رەڭ كېلىدۇ. ئۇزۇنغا ئۇچالمايدۇ.

بۇدۇنمۇز ئى. بۇدۇنە خۇمار، بۇدۇننى ياخشى كۆرىدىغان، سوقۇشتۇرىدىغان، بۇدۇنە باققۇچى كىشى.

قىلىپ بەرمەك: شۇنداق قىلىپ ئېگىچە - سىڭىل ئىككىسى تالشا - تالشا ئۆز ئارا كېلىشەلمىگەندىن كېيىن: - بولمىسا، قازىغا بارىمىز، قازى قايس- بىرىمىزگە بۇيرۇپ بەرسە يىگىت شۇنىڭ بولىدۇ، - دەپ دىۋىلەرنىڭ قازىسىغا بېرىپتۇ. ⑤ مەلۇم ئىشنى قىلىش ياكى مەلۇم بىرنى قىلماس-لىقىنى ۋەسىيەت قىلماق، يېزىپ بەرمەك (دوختۇر، تېۋىپلارنىڭ كۆرسەتمىلىرى ھەققىدە): دورا بۇيرۇماق. * ئۇ دوختۇر بۇيرۇغان ھەممە ئامال - چارىلارنى قىلىپ كۆرگەن بولسىمۇ، كېسىلى ھېچبىر شىپا تاپاي دېمەيتتى. ⑥ بىرەر ئىش، تاپشۇرۇق بىلەن ئەۋەتمەك: مۇزەپپەر بۇگەپنى ئاڭلاپ، بىزنى شۇ كۈنىلا تاغقا بۇيرۇدى. ⑦ نېسىپ بولماق، نېسىپ قىلماق: يۈگۈرگەن قالار، بۇيرۇغان ئالار (ماقال). * بۇيرۇسا بالا، بۇيرۇمسا بالا (ماقال). * ئۇ: - خۇدايىمنىڭ ساڭمۇ بۇيرۇغىنى باردۇ، - دېدى - دە، كېتىپ قالدى.

بۇيۇق سۈپ. بۇيۇق، پۇرۇقى، ھىدى بار، ھىدلىق: يەتكۈز ساپا يارىمىغا، مېنىڭ نالە - زارىمنى. ئۆلمىسەم بىر كۆرەرمەن ئەتىر بۇيۇق يارىمنى.

بۇيۇم ئى. تىرىكچىلىك ۋە ئائىلىگە كېرەك بولىدىغان ھەربىر نەرسە: تۇرمۇش بۇيۇملىرى. ئىشلەپچىقىرىش بۇيۇملىرى.

بۇيۇملاشقان ئەمگەك <س ئىق> مەھسۇلاتقا مۇجەسسەملەنگەن ياكى ئۇنىڭدا گەۋدىلەنگەن ئەمگەك. جانلىق ئەمگەكنىڭ ئەكسى.

بۇيۇ ئى <ئىرى> ← بۇيۇقلار.

بۇيۇ تىلى <تىل> بۇيۇقلار ئىشلىتىدىغان تىل. ئۇ خەن - زاڭ تىللىرى سىستېمىسى جۇڭ - دۇڭ تىللىرى تۈركۈمى، جۇڭ - دەي تىللىرى تارمىقىغا كىرىدۇ، مەملىكىتىمىزنىڭ گۇيچۇ ئۆلكىسىنىڭ جەنۇبىي قىسمى ۋە غەربىي - جەنۇبىي قىسمىدا ئىشلىتىلىدۇ.

بۇيۇق سۈپ ① بۇيۇقلارغا ئوخشاش،

بۆدۈنە ئۇزۇنلىق ئى. بۆدۈنە بېقىش، سوقۇش - تۇرۇش ئىشى: بۆدۈنە ئۇزۇنلىق بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈمەك.

بۆرە ئى <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان، شەكلى ئىتىقا ئوخشايدۇ، يۈزى ئۇزۇن، قۇلقى تىك، تۈكلىرى سېرىق ياكى سۇس قوڭۇر رەڭدە؛ قۇيرۇقى پەسكە ساڭگىلاپ تۇرىدۇ؛ كۆپىنچە كۈندۈزى يوشۇرۇنۇۋېلىپ، كېچىسى ھەرىكەت قىلىدۇ؛ ئاچكۆز ھەم ۋەھشىي كېلىدۇ؛ توشقان، بۇغا قاتارلىقلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ؛ ئادەم ۋە چارۋىلارغىمۇ زىيان يەتكۈزىدۇ؛ تېرىسىدىن جۇۋا، يوتقان - كۆرپە قاتارلىقلارنى تىككىلى بولىدۇ.

بۆرە بورسۇق <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان، تېنى ۋە تۆت پۈتى قىسقا توم بولۇپ، ئېيىقا ئوخشايدۇ؛ قۇيرۇقى ئۇزۇن، قۇيرۇقىنىڭ تۈكلىرى شالاڭ، پۈتۈن تېنى قارا قوڭۇر كېلىدۇ؛ سوغۇق بەلباغلاردا ياشايدۇ، دەرەخكە چىققالايدۇ، سۈدىمۇ ئۈزلەيدۇ؛ ۋەھشى بولۇپ، كۈچلۈك كېلىدۇ؛ توشقان، بۇغا، تىيىنلارنى يەيدۇ.

بۆرە پۇرچىقى <بوت> پۇرچاق ئائىلىسىدىكى بىر يىملىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ياكى كۆپ يىللىق چاتقال، تېنىدە ئۇششاق تۈكلىرى بولىدۇ؛ يوپۇرماق ئالغانسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، گۈلى ئومۇم گۈل رېتىدە. ئۇ گۈلنىڭ رەڭگىگە قاراپ «سېرىق بۆرە پۇرچىقى»، «ئاق بۆرە پۇرچىقى» دەپ ئايرىلىدۇ، يەم - خەشەك ۋە يېشىل ئوغۇت تەييارلاشقا ئىشلىتىلىدۇ.

بۆرە چاقىسى <تب> بىر خىل تېرە كېسەل - لىكى، كېسەل قوزغانقۇچىسى سىل ئاياقچە باكتېرىيىسىدۇر. ئۇ كۆپىنچە يۈزدە پەيدا بولىدۇ، ئالامەتلىرى: تېرىدە توق قىزىل

رەڭلىك تۈگۈنچە پەيدا بولۇپ، تەدرىجىي چوڭىيىدۇ ۋە جاراھەتكە ئايلىنىپ، سارغۇچ جىگەر رەڭلىك قاقچ بولۇپ قالىدۇ، ساقاي - خاندا ئورنى كۆپىنچە تاتۇق بولۇپ قالىدۇ.

بۆرەك ئى <فىزئول> ئادەم ياكى ھايۋان - لارنىڭ سۈيىدۈك ئاچرىتىش ئەزاسى، ئومۇرتقا تۇرۇرۇكىنىڭ ئوڭ ۋە سول تەرەپىدە بىردىن ئىككىسى بولىدۇ، سىرتقى گىرۋىكى كۆپۈپ چىققان، ئىچكى گىرۋىكى ئىچىگە كىرىپ كەتكەن ھالەتتە بولىدۇ؛ رەڭگى توق قىزىل كېلىدۇ؛ يۈزىدە تالالىق توقۇلدىن تۈزۈلگەن بىر قەۋەت نېپىز پەردىسى بولىدۇ؛ قان تومۇرى ئىچكى گىرۋىكى ئارقىلىق بۆرەك ئىچىگە كىرىدۇ؛ قان سۇيۇقلۇقى ئېقىپ كىرگەندە، قان تەركىبىدىكى سۇ ۋە سۇدا ئېرىگەن ماددىلار بۆرەك تەرىپىدىن سۈمۈرۈۋېلىنىپ، ئاچرىتىلغاندىن كېيىن سۈيىدۈك بولۇپ شەكىللىنىدۇ ۋە سۈيىدۈك توشۇش نەيچىسى ئارقىلىق سىرتقا چىقىپ كېتىدۇ.

بۆرەك جاھى <فىزئول> بۆرەكنىڭ بىر قىسمى، شەكلى كۈنۈس شەكلىدىكى خالىغا ئوخشايدۇ، تۆۋەن تەرىپى سۈيىدۈك توشۇش نەيچىسىگە تۇتىشىدۇ.

بۆرەك خالىتىسى <تب> تىبابەتچىلىكتە ئۇرۇقدان خالىتىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۆرەك خۇرجۇن بۆرەك شەكلىدە تىكىلگەن خۇرجۇن.

بۆرەك ياقا بۆرەك شەكلىدە تىكىلگەن ئالدى ئېگىز، ئارقىسى پەس رەك تىك ياقا. بۆرەك ياللۇغى <تب> بۆرەك ياللۇغى - نىدىغان بىر خىل كېسەللىك، ئاساسلىق قوزغاتقۇچىسى زەنجىرسىمان شارچە باكتېرىيە؛ ئالامەتلىرى: سۈيىدۈكتىن قان شارچىلىرى ۋە ئاقسىل چىقىش؛ قان بېسىمى ئۆرلەش،

ئىششش، باش ئاغرىش ۋە كۆڭۈل ئېلىشىش-
تىن ئىبارەت. ئېغىرراقلىرىدا، سىپازمە-
لىنىپ، ئەس-ھوشنى يوقىتىدىغان ئەھۋاللار
كۆرۈلىدۇ.

بۆرەك يېغى قوي قاتارلىق چارۋىلارنىڭ
بۆرەك قىسمىغا جايلاشقان، بۆرەكنى قاپلاپ
تۇرغان ئىچ مېيى.

بۆرتىمە سۈپ. بۆرتۈپ چىققان، قاپارتما
چىقىرىپ ئىشلەنگەن: بۆرتىمە گۈللۈك ياغلىق.
بۆرتىمە نەقىش. بۆرتىمە شال.

بۆرتىمە شال قاپارتما گۈل چىقىرىپ توقۇلغان
چۈچىلىق رومال: ئۈستىگە قارا مارى دۇخاۋد-
سىدىن ئۇزۇن پەلتو كىيگەن، ھال رەك بۆرتىمە
شال بىلەن يۈزىنى ياپقان بىر ئايال كىشىلەر
ئارىسىدىن ئۆتۈپ قازىغانغا كىرىپ كەتتى.

بۆرتىمە گۈل بۆرتۈپ چىقىرىلغان قاپارتما
گۈل، قاپارتما شەكىللىك گۈل: بۆرتىمە
گۈللۈك ياغلىق.

بۆرتىمە نەقىش <بىن> قاپارتما شەكىللىك
نەقىش.

بۆرتىمەك پ. تۇرتۇپ چىقماق، كۆتۈرۈلۈپ
چىقىپ تۇرماق، بۆرتۈپ چىقماق: ئۈستىخان-
لىرى بۆرتۈپ چىققان تۇرسۇن ئۆشنىسىدىكى نان
خالىتىسىنى يەرگە قويۇپ، تىز پۈككەن ھالدا
تۈرمە باشلىقىغا يېلىنىۋاتاتتى.

بۆرتۈپ چىقماق كۆتۈرۈلۈپ، تۇرتۇپ،
ئۆرلەپ چىقماق: ھاياتى قايتىدىن ئۈمىدكە
ئىگە بولغان بۇ نەۋقىران يىگىتنىڭ بۆرتۈپ
چىققان يۈز سۆڭەكلىرىگە چاپلىشىپ كەتكەن
تەرلىرىدە بىر خىل مەمنۇنلۇق، كۈلۈمسىرەشنىڭ
بەلگىلىرى كۆرۈنۈشكە باشلىدى.

بۆرسامسقى ئى [بۆرە+سامساق+ى] بىر خىل
سېمىز ئەتلىك پارازىت ئوت.

بۆرىكۆز ئى [بۆرە+كۆز] مېۋىسىنى يېگىلى
بولدىغان، تىكەنلىك بىر خىل ئۆسۈملۈك.

بۆرىيېمەس ئى [بۆرە+يېمەس] <ئانات>

ئاچچىق ئۈچەينىڭ ياغلىق ئۈچەي بىلەن
تۇتاشقان جايىدىكى يوغان بوغماق قىسمى.
بۆز ئى [ئە] ① پاختىدىن ئېگىزلىگەن يىپ:
بۆز يىپ. بۆز تاغار. ② قول دۇكىنىدا پاختا
يېپىدىن توقۇلغان رەخت، مائا: ئۆزى كەلسە
كەلسۇن، بۆز خالىتىسى كەلمىسۇن (ماقال).
* تويغا بارساڭ تويۇپ بار، بۆز خالىتائىنى قويۇپ
بار (ماقال).

بۆز تاغار پاختا يىپى بىلەن توقۇلغان
تاغار: چوڭ تاغار.

بۆز يىپ پاختىدىن ئېگىزلىگەن يىپ.
بۆزچى ئى. بۆز توقۇش كەسپى بىلەن
شۇغۇللىنىدىغان كىشى، بۆز توقۇغۇچى
كاسىپ: بۆزچى ھالۋىچى بولسا، كۆزىنى چاپاق
بېسىپتۇ (ماقال). * بۆزچى يىگىت قولىدىكى بۆز
توقۇيدىغان موكىسىنى چاشقانغا بىر ئاتقاندىن،
چاشقان ئۆلۈپ قاپتۇ.

بۆزچىلىك ئى. بۆز توقۇش كەسپى:
ساۋۇت ئازادلىقتىن بۇرۇن بۆزچىلىك قىلاتتى.

بۆستۈرەك «بۆسەمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي
دەرىجىسى: ئۇ، ئاتىنى چاپتۇرغىنىچە توپىتىن
بۆستۈرۈپ ئۆتۈپ كەتتى.

بۆسەمە سۈپ. بۆسۈپ چىققان: بۆسەمە گەۋدە.
بۆسەمە جىمىس <گېئول> يەر پوستىنىڭ
چوڭقۇر قىسمىدىكى ئېرتىمە ھالەتتىكى
ماگمىنىڭ بەزى گېئولوگىيىلىك تۈزۈلمە-
لەرنىڭ تەسىرى ئاستىدا يەر پوستىنىڭ
يۇقىرى قاتلىمىغا ئۆرلەپ چىقىپ (يەر
يۈزىگە تېخى چىقىمىغان ھالەتتە) ئاستا-ئاستا
قېتىشىدىن شەكىللىنىدىغان بىر خىل تاغ
جىنىس.

بۆسەمە گەۋدسى <گېئول> توپا قاتلىمىدىكى
سىرتتىن كىرگەن ئارىلاشمىلار يەنى قۇلۇلە
قېيى، سۆڭەك، ساپال، خىش پارچىلىرى
قاتارلىقلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۆسەمە
گەۋدسىگە ئاساسلىنىپ تۇرۇپ ئىشلەپچى-
قىلىدۇ.

يېرى، ماكانى؛ ئىنقىلاب بۆشۈكى — يەنئەن.
 * بۇ يەر ئىلىم — پەن ئۈچمىتىغا، ئىلىم ئەھلى
 يېتىلىدىغان بۆشۈككە ئايلانماقتا.
 بۆشۈك ئەگمەسى بۆشۈكنىڭ ئېسكى
 بېشىدىكى ئەگمە ياغاچ.

بۆشۈك توپى بالىنى بۆشۈككە سېلىش
 مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلىدىغان مۇراسىم.
 بۇ مۇراسىم ئادەتتە بالا تۇغۇلۇپ 40 كۈن
 ئۆتكەندىن كېيىن ئۆتكۈزۈلىدۇ؛ بالىدىن
 تەلىپى بولمىغان ساۋۇت ئاكا كەنجى ئوغلى
 ياسىن تۇغۇلغاندا خۇرسەن بولۇپ، كەمبەغەللى-
 كىگە باقماي، ئەل — يۇرتنى چاقىرىپ بۆشۈك توپى
 قىلىپ بەردى.

بۆشۈك خالۇسى بۆشۈك ئەگمەسىنىڭ
 چوققىسىغا قوندىرۇلغان توغرا ئۇزۇن
 ياغاچ.

بۆشۈك يورغىسى بۆشۈك پۇتىنىڭ ئەۋرە-
 تىشىكە باپ بولغان يايىسىمان قىسمى.

بۆشۈككە تۇنجۇقتۇرماق — بۆشۈككە
 ئۇجۇقتۇرماق: ئۇلار شۇ تۈزۈمنىمۇ بۆشۈككىدە
 تۇنجۇقتۇرغانىدى.

بۆشۈككە ئۇجۇقتۇرماق يېڭىدىن پەيدا
 بولۇشىغا يوق قىلىۋەتمەك: گومىنداڭ
 ئەكسىيەتچىلىرى پارتىيىمىزنى بۆشۈككىدە
 تۇرۇۋەتمەكچى بولغانىدى.

بۆشۈكنى تەۋرەتكەنمۇ؟ بېقىپ چوڭ
 قىلغانمۇ، تۇغۇلغاندا بارمىتىڭ: ئۇ — ۋاھا!
 خۇددى بۆشۈكۈمنى تەۋرەتكەندەك گەپ قىلسىزا،
 ئۇقۇپ قويۇڭ، مەن بۇ يىل توپتوغرا 41 ياشقا
 كىردىم، — دەيدى.

بۆشۈك ياپقۇچ بۆشۈكتىكى بالىنى چىۋىن،
 پاشا قاتارلىقلاردىن ئاسراپ قېلىش ئۈچۈن
 بۆشۈك ئۈستىدىن يېپىلغان ياپقۇچ.

بۆشۈكتە ۋرەتكۈ ئى [بۆشۈك + تەۋرەتكۈ]
 <زوتۇل> — ياچىۋەگ.

بۆك ئى — دوپپا: بېشى بارنىڭ بۆكى
 بار (ماقال).

قىردىش ئەھۋاللىرىنى ئېنىقلاشقا بولىدۇ.
 تۇپراق تەركىبىدە بۆسۈمەك گەۋدىسى قانچە
 كۆپ بولسا، تېرىقچىلىققا شۇنچە پايدىسىز.

بۆسۈمەك پ ① قورشاۋ، توسالغۇنى يېرىپ،
 ئۆتمەك: باشلىدى قالغان يىگىتنى ئېتىلىپ
 دۈشمەنگە قىز، بۇيرۇدى قورشاۋنى بۆسۈمەكنى
 ئۇلارغا شۇنچە تېز. ② قول ياكى پىچاق
 قاتارلىقلار بىلەن يېرىپ پارچىلىماق:
 قاساپ كانارىغا پۈتۈن پېتى ئېسىقلىق تۇرغان
 قوينىڭ گۆشىدىن بىر ئارقا پۈتنى شارقتىدە
 بۆستى — دە، گىرغا سالىدى. ③ يارماق،
 سۆكەك: تاغارنى تىكىشىدىن بۆسۈۋەت.

بۆسۈپ كىرەك يېرىپ، ئۇسۇپ كىرەك:
 لوقماننىڭ دوستلىرى ئارغىماقلىرىنى چاپتۇرۇپ
 قىلچ — نەيزىلىرىنى ئوينىتىپ، قاراچىلار سېپىگە
 بۆسۈپ كىرىپتۇ. * ئۇيغۇر مۇزىكىسىنىڭ
 ئورۇنداش سەنئىتىگە يەنە بىر يېڭى شەيئى
 بۆسۈپ كىردى.

بۆسۈپ ئۆتمەك ئىلگىرىلەش يولىدىكى
 توسالغۇنى كۈچ بىلەن يېرىپ ئۆتمەك:
 بۇگۈنكى ئوغلاق تارتىش ئويۇنىدا قاسم ئاكا
 ئېتىنى چاپتۇرغىنىچە توپنى بۆسۈپ ئۆتۈپ كەتتى.
 * سۇ بىزدە يېزا ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ
 بۆسۈپ ئۆتمەسە بولمايدىغان جىددىي توسالغۇسى
 بولۇپ قالدى.

بۆسۈشمەك «بۆسۈمەك» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك
 دەرىجىسى.

بۆسۈلمەك «بۆسۈمەك» پېتىلىنىڭ مەجھۇل
 دەرىجىسى: تاغار ئوتتۇرىدىن بۆسۈلۈپ
 كەتتى.

بۆشۈك ئى ① بوۋاق بالىنى بۆلەپ بېقىش
 ئۈچۈن ياسالغان كارىۋات شەكىللىك
 جابدۇق: قوشاق بىلەن بىلەن ئەللىي ئېيتتار
 رائىلە، ئۇزاقلاردا كېزەر ئۇنىڭ خىيالى. ئېمىپ
 يېتىپ كېتەر ئاستا ئۇيغۇغا، ئۇنىڭ رەڭدار
 بۆشۈكتىكى ئوغلىنى. ② كۆچمە. بىرەر
 نەرسىنىڭ، ۋەقە — ھادىسىنىڭ تۇغۇلغان

بۆكى سۇغا چىلاشماق — دوپپىسى سۇغا

چىلاشماق: قوغۇنچىدىكى ئەھۋالدىن بۆكى سۇغا چىلىشىپ قالغان يۇنۇس پۇشايمان ۋە ئېچىنىش بىلەن ئۆزىگە ئۆزى كايماقتا ئىدى.

بۆكىگە جىگدە چۈشمەك — دوپپىسىغا جىگدە چۈشمەك.

بۆكىگە جىگدە ساسماق — دوپپىسىغا جىگدە ساسماق.

بۆكىنى ئاسمانغا ئاتماق — دوپپىسىنى ئاسمانغا ئاتماق: بۇندىن ئىلگىرىكى ۋاقتلاردا

بىرەر پارچە ئەسىرىم مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنىپ قالغۇدەك بولسا، بۆكۈمنى ئاسمانغا ئاتقۇدەك خۇشال بولۇپ كېتەتتىم.

بۆكەن I ئى <زوتول> سۈت ئەمگۈچە.

لەرنىڭ بىر تۈرى، تەن شەكلى ئۆچكىگە ئوخشاپ كېتىدۇ، ئادەتتە شىنجاڭدىكى قاڭشارلىق بۆكەن كۆزدە تۇتۇلىدۇ؛ ئەركەك — چىشىلىرىنىڭ ھەممىسىدە مۇڭگۈز بولىدۇ، تۈكلىرى سېرىق كۈل رەڭ، يۈزىدە قوڭۇر كۈل رەڭ ئالسى بار؛ تۆت ئايىغى ئىنچىكە، ئۇزۇن بولۇپ، يۈگۈرەك ۋە ئۇسسۇزلۇققا چىداملىق؛ مۇڭگۈزلىرى ئاققۇش ياكى ساغۇچ بولۇپ، سەل يايىسىمان، ئاستى تەرىپى كاۋاك كېلىدۇ؛ تىبابەتچىلىكتە ئىستىمىنى قايتۇرۇش، زەھەرسىزلەندۈرۈش، جىگەرنى كۈچلەندۈرۈش ۋە ئۇششاق ئاغرىقلارنى داۋالاشتا ئالاھىدە رولى بار.

بۆكەن كالا <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان، سۇ كالىسىغا ئوخشايدۇ؛ ئەركەك — چىشىسىنىڭ ھەممىسىدە قارا، قىسقا مۇڭگۈز بولىدۇ؛ تاغىقى ساغرىسىدىن ئېگىز، قۇيرۇقى قىسقا، تۈكلىرى سېرىق قوڭۇر ياكى بېغىر رەڭ كېلىدۇ؛ ئېگىز تاغلاردا يېشىل ئوت — چۆپ، دەرەخ شېخى ۋە بامبۇك ئوتلىرىنى يەپ ھايات كەچۈرىدۇ؛ «قىسقا مۇڭگۈز لۈك

بۆكەن» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

بۆكەن II ئى. دىئال. لوککا.

بۆكتىر ئى ① تاغنىڭ ئاستى ۋە يان تەرىپى ئويۇلۇپ، خۇددى پىشايمانغا ئوخشاپ قالغان جاي: سۇلايمان سۇخەنچى تاغ بۆكتەللىرىدە يالغۇز مېڭىشتىن، كەچ قېلىشتىن قورقاتتى. ② ئاتلىق سەپەرگە چىققاندا ئېگەرنىڭ كەينىگە تېگىپ قويىدىغان نەرسە. بۆكتەللىرىمەك پ. ئاتلىق سەپەرگە چىققاندا ئىگەرنىڭ كەينىگە خۇرجۇن — قاچا قاتارلىق لارنى بۆكتىرىپ تاغماق: موللازەبىدىن كالا تېرىسىنى بۆكتەلەپ، پادىچى ۋە بوۋاي بىلەن خوشلىشىپ يۈرۈپ كەتتى.

بۆكتۈرمە ئى — مۆكتۈرمە: قوشۇننىڭ ئالدى بىزنىڭ ئاخىرقى بۆكتۈرمىزگە كەلگەندە بۇيرۇق بېرىلدى. * شەھەردىن قوشۇمچە ياردەم كېلىپ قالسا، يولنى توشۇپ زەربە بېرىش ئۈچۈن ئالاھىدە بۆكتۈرمە قويۇلىدۇ. بۆكتۈرمە جەڭ — مۆكتۈرمە جەڭ.

بۆكچان رەۋ. بۆك كىيگەن ھالەتتە، بۆك كىيىپ: موماي ئوغلىنىڭ قىلىقلىرىنى زوقمەنلىك ۋە پەخىرلىنىش بىلەن سۆزلەپ كېلىپ: — بىز قېتىم تېخى چىڭقى قىشتا بۆكچان قېلىۋىدى، قۇلاقچا ئال دەپ پۇل بەرسەم، شۇنىڭغىمۇ كىتاب ئاپتۇ! — دېدى.

بۆكسە سۈپ. دىئال. پەس، توۋەن. بۆكسە بولماق دىئال. ئېگىلمەك، ئېگىشمەك، پەسلىمەك.

بۆكسەك پ. دىئال. بوي ئەگمەك، بوي سۇنماق؛ تەسلىم بولماق، ئەل بولماق.

بۆكۈل ئى. تارس. ① ئوي — تۆكۈن ۋە نەزىر — چىراغلاردا تاماق تەقسىم قىلىدىغان كىشى. ② ۋاڭنىڭ ئالدىغا داستىخان سالىدىغان، تاماق تەييارلاپ ئېلىپ كېلىدىغان كىشى.

بۆگەك سۈپ. — بۆگەك كۆرپە.

بۆلكى. * بىز تەبىئەت دۇنياسىنى ۋە ئۇنىڭ ھەرقايسى بۆلەكلىرىنى نىسپىي ھالدىلا بىلەلەيمىز. ③ سۈپ. باشقا، ئۆزگە: ئۇنىڭ قەلبىگە ھازىر يەنىلا زۇلالدىن بۆلەك ھېچكىم سىغمايتتى. * ئۆيىدە ئىرنىڭ دۇتار تارىسىغا تەگكەندە چىققان ئاۋازدىن بۆلەك ھېچقانداق شەيە ئاڭلانمايتتى. ④ سۈپ. باشقىدە:

لاردىن پەرق قىلىدىغان، ئالاھىدە، باشقىچە: جايىتەرەك، پەيزىك بۆلەك، ياشنار سېنى كۆرگەن يۈرەك. ⑤ سۈپ. ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل، ئالاھىدە، ئايرىم: ئۆيىنى بۆلەك قىلماق. * ئۇلارنىڭ رۇزىغارى بۆلەك. ⑥ رەۋ. باشقىدىن، قايتىدىن: — ھەرقانداق ئىش بىر نۆۋەتتىلا ئەپلىشىپ بېرىۋەرمەيدۇ. قايتا ياساپ، بۆلەك سىناپ كۆرمەيمىزمۇ؟ — دېدى.

بۆلەك چىقارماق ئايرىم ئۆي تۇتۇپ بەرمەك، ئۆيىنى ئايرىم قىلىپ بەرمەك: زايىت ئاخۇن ئۆتكەن يىل ئىككى ئوغلىنى ئۆيلەگەندى، بۇ يىل چوڭ ئوغلىنى بۆلەك چىقاردى. **بۆلەك-بۆلەك** پارچە-پارچە، ئايرىم-ئايرىم: ئايرىم: ئېتىزدىكى دۆۋلەنگەن ياڭيىۋىنى ئۈچ خىلغا ئايرىپ، خىلى بويىچە بۆلەك-بۆلەك قىلىپ دۆۋلەپ قويدى.

بۆلەكتىن رەۋ. باشقىدىن، قايتىدىن، يېڭىباشتىن: ئاشۇ كۈنلەر يالقۇنلۇق ھايات، چىقمايى بىزنىڭ ئوتلۇق يۈرەكتىن، ئەسلىگەندە قەھرىمانلارنى، كۈچكە تولار يىللار بۆلەكتىن.

بۆلەكچە ① سۈپ. باشقىچە: غەيرىي: بۆلەكچە ئادەم، بۆلەكچە مەجەز. ② رەۋ. ئادەت-تىن تاشقىرى، پەۋقۇلئاددە: پېشايۋاننىڭ بارلىق ئۈسكۈنىلىرى: سۇيا، تۈۋرۈك، لەمپە، سالاسۇن ۋە دەرىزە قاپاقلىرى پۈتۈنلەي چىنار ۋە ياڭاق ياغاچلىرىدىن ئىشلەنگەنلىكتىن بۆلەكچە كۆركەم، سېپىتا ۋە ئالاھىدە بولۇپ كۆزگە چۈشەتتى.

بۆلەكلەتمەك «بۆلەكلىمەك» پېشلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بۆگەك كۆرپە پەقەت مېھمانلارنىڭ ئاستىغا سېلىشقىلا ئىشلىتىلىدىغان، يېكەندازغا ئوخشايدىغان بىر خىل كۆرپە: ئۆيىنىڭ تۆر تەرىپىگە سېلىنغان كىگىزنىڭ ئۈستىگە ئۇزۇن يىل تۇتۇلغانلىقىدىن ئوڭۇپ سەل ئەسكىرىگەن بىر گىلەم تاشلانغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە قارائەتلەستىن تىكىلىگەن بىر بۆگەك كۆرپە سېلىنغانىدى.

بۆگەن ئى. بىر-بىرىگە يېپىشىپ كالىك-لەشكەن، مۇنەكلەشكەن مایاق.

بۆگەنلەمەك پ. كالىك-كالىك مایاقلماق: قوي سەمرىشكە باشلىغاندا بۆگەنلەيدۇ.

بۆلە ئى <دب> خامان تەپكەندە بۇغدىيى ئايرىلىمىغان سامانىنى سورۇش ئۈچۈن دۆۋىلەنگەن دۆۋە: ئابلا قولدىكى ئارىسىنى ئۆلگە سانجىپ قويۇپ، شاپاق دوپپىسىدا ئاپتاپتا كۆيگەن بويىنىڭ تەللىرىنى ئېرتىپ نېمە قىلارنى بىلمەي تۇراتتى.

بۆلە قىلماق <دب> — **بۆلە يارماق**. **بۆلە يارماق** <دب> بۇغداينى سورۇش ئۈچۈن يىغىپ، دۆۋىلەپ، بۆلە ھالەتكە كەلتۈرمەك: تراكتور خامانىنىڭ سىرتىغا چىقتى، توختىكام تۈزدەك يۇمشىتىلغان ئۈنچە سامانلىرىنى سىقىمداپ كۆرۈپ: — قېنى يىگىتلەر بۆلە يېرىپ قويۇپ ئاندىن قايتايلى، تازا يۇمشاپتۇ، ئالسىما-دس يامغۇر قۇيۇۋەتسە، ئەستاغپۇرۇللا دەپ قالمايلى، — دېدى.

بۆلەتمەك «بۆلەمەك» پېشلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئاغرىپ ياتقان پاتەمخان ئانا بوۋاق بالىسىنى سىڭلىسى ئايشەمگە بۆلەتتى، بۆشۈكىنى يېنىدا قويۇپ يېتىپ ئارام ئالدى.

بۆلەك ① ئى. بۆلۈنگەن نەرسىنىڭ بىر قىسمى؛ پارچىسى: ئاننىڭ بىر بۆلىكى، سوپۇننىڭ بىر بۆلىكى. * كېمە تاختايلىرى نەچچە بۆلەك بولۇپ كەتتى. ② ئى. تەشكىل قىلغان ياكى ئۆز ئىچىگە ئالغان قىسمى؛ تەركىبىي قىسمى: جۈملە بۆلەكلىرى. ماقالىنىڭ

بۆلەكلەنمەك — بۆلمەك

غان، ئارىغا سوغۇقچىلىق سالىدىغان، ئارىنى بۇزىدىغان: بۆلگۈنچى ئۇنسۇر. * ئۇيۇشتۇق چىڭ جىمى مىللەت ئەلگە بولۇپ قورغان، غەزەپلىك قەھرىمىز ۋولقان ھامان بۆلگۈنچى شەيتانغا. ② ئى. شۇ خىل قىلمىشلار بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى.

بۆلگۈنچىلىك ئى. بىرلىكنى پارچىلايدىغان، ئارىغا سوغۇقچىلىق سالىدىغان، ئارىنى بۇزىدىغان قىلمىش: دۈەن جاۋشۇ: — ئەمدى ئۇيغۇر تىلىدا بىر پارچە ماقالە يېزىڭ، سادىر پەلۋان توغرىسىدا يېزىڭ، سىزنىڭ پىكرىڭىز توغرا، شۇ چاغدىكى تارىخىي شارائىت بويىچە «ئىلى سۇلتانلىقى» نى تەھلىل قىلىش كېرەك، ئۇ ھەرگىزمۇ بۆلگۈنچىلىك بولمايدۇ. بۇ بىر ئىلمىي مەسىلە... — دېدى.

بۆلگۈنچىلىك سالماق بۆلۈنۈش پەيدا قىلماق، مۇناسىۋەتنى يامانلاشتۇرماق: «جەڭ-نامە» سۆزلەشنى باھانە قىلىپ، ئاممىنىڭ مۇناسىۋىتىگە ۋە مىللەتلەرنىڭ مۇناسىۋىتىگە بۆلگۈنچىلىك سېلىشقا، دىندىن پايدىلىنىپ، ماركسىزم-لېنىنىزمغا قارشى تەشۋىقات ئېلىپ بېرىشقا يول قويۇلمايدۇ. **بۆلگۈنچىلىك قىلماق** بىرلىكنى پارچىلاشقا، بۆلۈنۈش پەيدا قىلىپ، مۇناسىۋەتنى يامانلاشتۇرۇشقا ياكى ئارىنى بۇزۇشقا ئۇرۇنماق.

بۆلمە ئى. خانا، ئۆي: شەھەردە بىر كۆك راۋاق بار؛ بۇ راۋاقنىڭ ئاستى-ئۈستىدە چوڭ-كىچىك بىرەر يۈزچە بۆلمە بار.

بۆلمەك پ ① سۇندۇرۇپ، يېرىپ ياكى باشقا يول بىلەن پۈتۈن نەرسىنى بۆلەكلەرگە ئاجراتماق، پارچىلىماق، بۆلەك-بۆلەك قىلماق: ناننى ئىككىگە بۆلمەك. قەغەزنى بۆلمەك. ② مەلۇم بەلگىلىرىگە قاراپ قىسىملارغا ئاجراتماق: ئەسەرنى بابلارغا بۆلمەك. ئوقۇغۇچىلارنى سىنىپلارغا بۆلمەك. ③ <مات> بۆلۈش ئەمىلىنى بېجىرمەك: چوڭ ساننى كىچىك سانغا

بۆلەكلەنمەك ① «بۆلەكلەنمەك» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى. ② «بۆلەكلەنمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

بۆلەكلىك سۈپ. بۆلىكى بار، بۆلەكلەرگە بۆلۈنگەن: باش بۆلەكلىك جۈملە.

بۆلەكلىمەك پ. بۆلەكلەرگە بۆلمەك، قىسىملارغا ئاجراتماق.

بۆلەنمەك «بۆلمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بالىنىڭ يىغىسى بۆشۈككە بۆلەنگەن-دىن كېيىن توختىدى.

بۆلجۈرگەن ئى <بوت> ئەتىز گۈل ئائىلە-سىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يەر بېغىرلاپ ئۆسىدۇ؛ يوپۇرمىقىنىڭ سېپى ئۇزۇن؛ گۈلى ئاق؛ مېۋىسى پېشقاندا گۈل تېگى قىزىرىپ گۆشلىنىدۇ؛ سۇلۇق ۋە تاتلىق، يېڭىلى بولىدۇ.

بۆلجۈرگەنلىك ئى. بۆلجۈرگەن كۆپ ئۆسىدىغان يەر.

بۆلدۈرگەن توغرىسى: بۆلجۈرگەن ← بۆلجۈرگەن.

بۆلدۈرمەك «بۆلمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئەھەت: — ئۇكام، مەن ئالتۇننى بازارغا ئېلىپ بېرىپ تەڭمۇتەڭ ئىككىگە بۆلدۈرۈپ كېلەي، — دەپتۇ-دە، ئالتۇننى ئېلىپ ئۆيىدىن چىقىپ كېتىپتۇ.

بۆلگۈچ سۈپ. بىر-بىرىدىن ئايرىيدىغان، بۆلىدىغان، پارچىلايدىغان: ئېنگېلس مۇنداق دېگەندى: «تەبىئىي پەن ساھەسىدىكى ھەر بىر دەۋر بۆلگۈچ كەشپىياتقا ئەگىشىپ، ماتېرىيالىزم ئۆزىنىڭ شەكلىنى مۇقەررەر ئۆزگەرتىپ تۇرىدۇ».

بۆلگۈچى ① سۈپ. بۆلىدىغان، پارچىلايدىغان. ② ئى <مات> بۆلۈنگۈچى بۆلۈ-نىدىغان سان: بۆلۈنگۈچى ئون، بۆلۈنمە ئىككى بولسا، بۆلگۈچى بەش بولىدۇ.

بۆلگۈنچى ① سۈپ. بىرلىكنى پارچىلايدىد-

بۆلۈشنىڭ ئوخشىمىغان تۈرلىرى كۆزدە تۇتۇلدى. بۆلۈشنىڭ تۈزۈلۈشى <لوگ> لوگىكىلىق بۆلۈش بۆلۈنگۈچى (ئۇقۇم)، بۆلۈنمە ۋە بۆلۈشنىڭ ئاساسىدىن ئىبارەت ئۈچ قىسىم-دىن تۈزۈلدى. بۇ بۆلۈشنىڭ تۈزۈلۈشى بولدى.

بۆلۈشمەك «بۆلۈشمەك» پېئىلىنىڭ ئۆمۈك دەرىجىسى: ئاكام بىلەن ئىككىمىز مىراس بۆلۈشكەندە، ئاخۇنۇملار بۇ چاپاننى قىشتا ئاكىسى كىيىۋەن، يازدا ئىنىسى كىيىۋەن دەپ تەقسىم قىلدى.

بۆلۈم ئى ① قىسىم، خانى ۋە شۇ قاتارلىق ئاجرىتىلغان نەرسىلەرنىڭ ھەر بىر قىسمى؛ ئىشخانا: بىنانىڭ بۆلۈملىرى، كېمىنىڭ بۆلۈمى. * ئۇ، سۆزنى ئايلاندۇرۇپ كېلىپ تۈنۈگۈن بۆلۈمدە قىلىشقان پاراڭغا كېلىپ توختالدى. ② ئىدارە،

مۇئەسسەسە، كارخانا، ماگىزىن، مۇزېي قاتارلىقلارنىڭ مەلۇم ئىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان، بىر تۈردىكى نەرسىلەر توپلانغان ھەر بىر قىسمى؛ شۆبە: مالىيە بۆلۈمى، كادىرلار بۆلۈمى. * تۆتىنچى كۈنى مېنى كادىرلار بۆلۈمىگە چاقىرتتى. ③ ئىلمىي ياكى بەدىئىي ئەسەرلەرنىڭ مەلۇم مەسىلىگە بېغىشلانغان ھەر بىر مۇستەقىل قىسمى؛ بۇ كىتابچىدا «ئىجتىمائىي ئىنقىلابنىڭ شەكلى ۋە قورالى» مەسىلىسى مەخسۇس سۆزلەنگەن بىر بۆلۈم بار. ④ بۆلەك، قىسىم: ئورمىنى بۆلۈم تۈگىتەر، ئادەمنى ئۆلۈم (ماقال). * — تەرتىپ! تەرتىپ! — دەپ ۋارقىراشتى بىر بۆلۈم ئوقۇغۇچىلار ۋەكىلىنىڭ سۆزىگە قوشۇلۇپ.

بۆلۈمچە ئى. بۆلۈم ياكى باشقارما تەركىبىدىكى شۆبە خىزمەت ئارمىقى، كىچىك بۆلۈم: ئۇ لاۋازىمەتچىلىك ئىدارىسىدە تۆتىنچى بۆلۈمچىنىڭ باشلىقى بولۇپ ئوتتۇز يىل ئىشلىدى. **بۆلۈنگۈچى** ① سۈپ. بۆلۈنىدىغان، پارچە-لىنىدىغان: بۆلۈنگۈچى شەيئى. بۆلۈنگۈچى ماددا.

بۆلۈشمەك. * تۆتىنچى ئىككىگە بۆلسەك ئىككىدىن تېگىدۇ. ④ تەقسىم قىلىماق، ئۆلەشمەك: مىراسنى بۆلۈشمەك. پايدىنى بۆلۈشمەك. * يەرنى ھۆكۈمەت شەخسلەرگە بۆلۈپ بەردى. ⑤ داۋام قىلىۋاتقان گەپ-سۆز سۆھبەت، خىيال، ئوي-پىكىر قاتارلىقلارنى ئۈزۈشمەك، توختىتىپ قويماق ياكى ئۇنىڭغا تەسىر يەتكۈزۈشمەك: ئەكبەر تەرىنى تۈرۈپ، دوستىنىڭ سۆزىنى كەسكىن بولدى. * موماينىڭ سوئالى بوۋاينىڭ خىيالىنى بۆلدى.

بۆلۈش ① «بۆلۈشمەك» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى. ② ئى <مات> بۆلۈش ئەمىلى. ③ ئى <لوگ> تەپەككۈردە ئەينى بىر جىنس ئۇقۇمىنى شۇ جىنس ئۇقۇم تەركىبىدىكى بىر قانچە تۈر ئۇقۇمغا ئايرىش كۆزدە تۇتۇلدى.

بۆلۈش ئەمىلى <مات> ماتېماتىكىدىكى بىر خىل ھېسابلاش ئۇسۇلى. پۈتۈن بۆلۈندىغان مۇسبەت پۈتۈن سانلارنى بۆلۈش ئەمىلى يەنى بىر ساندىن ئوخشاش سانلارنى ئېلىشنى ئاددىي يول بىلەن ھېسابلاش ئۇسۇلى. مەسىلەن: «10»دىن «2»نى ئوخشاش يول بىلەن 5 قېتىم ئېلىشقا بولىدۇ، بۇ «10»نى «2»گە بۆلۈش دېگەنلىكتۇر.

بۆلۈش بەلگىسى <مات> A ساننى B سانغا بۆلۈشنى ئىپادىلەيدىغان بەلگە (+). بەزىدە ئۇنىڭ ئورنىغا توغرا سىزىق، يانستۇ سىزىق ياكى قوش چېكىت (:؛ ئىشلىتىلىدۇ. مەسىلەن: a ساننى b سانغا بۆلۈش $a \div b$ ، a/b ، $a:b$ قىلىپ يېزىلىدۇ.

بۆلۈشنىڭ ئاساسى <لوگ> ئۇقۇمىنى بۆلۈشتە ئاساس قىلىش ئۈچۈن، ئوبيېكتنىڭ بەلگىلىرى ئىچىدىن مەقسەتكە قاراپ تاللىنىشى ۋە بۆلۈنمە بىر بەلگە.

بۆلۈشنىڭ تۈرى <لوگ> لوگىكىلىق بۆلۈش-

بۆلۈنمە — بۇدۇرلەتمەك

بۆلۈنمەك پ. بوۋاق بالىنى بۆشۈككە سېلىپ تاڭماق: ئايشەم بوۋاقتى بۆشۈككە بۆلدى. بۇچۇ ئى. دىئال. بالىلارنى قورقۇتۇش ياكى ئالداش ئۈچۈن، «چىن» دېگەن مەنىدە قوللىنىدىغان سۆز.

بۇدۇرە (توغرىسى: بۇدۇر) ← بۇدۇر. بۇدۇر سۈپ. چاچ، موي ۋە يۇڭلارنىڭ تۈرۈلگەن، ھەر تەرەپكە ياتقان ھالدا كىرىشىپ يۈگىلىپ ئۆسكەن ھالىتى: بۇدۇر چاچ. * ئاسفالتلانغان كەڭ يولدا ماشىنا ئۇچقاندا كەتسۇن كېتىۋاتىدۇ. ماشىنا دېرىزىسىدىن كىرگەن شامال سەۋلەشنىڭ بۇدۇر چاچلىرىنى سىلىكتىپ، ئەتىر-لەرنىڭ خۇش بۇي ھىدىنى دىسقىمغا ئۇراتتى. بۇدۇر چاچ بىر-بىرىگە كىرىشىپ يۈگىلىپ ئۆسكەن چاچ: بېلەت كەسكۈچى چوكان بۇدۇر چاچلىرىنى سىلىكتىپ، باشقا كىشىنىڭ ھېساباتىنى قىلىشقا كىرىشىپ كەتتى.

بۇدۇر قەغەز <گ سەن> سۈرەت يۇيۇش ئۈچۈن مەخسۇس ئىشلەنگەن بۇدۇر يۈزلۈك قەغەز.

بۇدۇر قىلماق بۇدۇر ھالەتكە كەلتۈرمەك: قىزچاقنىڭ يېڭىلا بۇدۇر قىلىنغان چاچلىرى ئۇنىڭ ئوچۇق تۇرغان يەلكىلىرىگە يېپىلغان، ئۇ ئۈستىگە ئالا-بۇلماچ نېپىز پوپايكا، ئوچۇق ھاۋا رەڭ رەختىن تىكىلگەن كەڭ پۇچقا ئىستان كىيگەن ئىدى.

بۇدۇر-بۇدۇر ① «بۇدۇر» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: ئۇنىڭ چېچى تۇغۇلۇشتىلا بۇدۇر-بۇدۇر بولۇپ، ھەم چىرايلىق ھەم كۆركەم ئىدى. ② بىرەر نەرسە يۈزىنىڭ كۆرۈنۈشىدىكى تەكشى بولمىغان ھالىتى: بۇ چىنقا بۇدۇر-بۇدۇر قىلىپ گۈل بېسىپتۇ.

بۇدۇر-چوقۇر بۇدۇر ھەم چوقۇر: ئۇنىڭ يۈزىگە بىرنەرسە ئۆرلەپ بۇدۇر-چوقۇر بولۇپ كېتىپتۇ. * بۇ ياغاچ ياخشى تىلىنىمىغانلىقتىن، يۈزى پۈتۈنلەي بۇدۇر-چوقۇر بولۇپ كېتىپتۇ. بۇدۇرلەتمەك «بۇدۇرلەتمەك» پېئىلىنىڭ

② ئى <مات> بۆلۈنمە كىچى بولغان سان: بۆلۈنۈچى ئىككى، بۆلۈنمە تۆت بولسا، بۆلۈنۈگۈچى سەككىز بولىدۇ. ③ ئى <لوگ> بۆلۈنمە كىچى بولغان جىنس ئۇقۇم.

بۆلۈنمە ① سۈپ. پارچىلانغان، ئايرىلغان؛ پارچە، ئايرىم: بۇ ئىككى مىللەت شۇ ۋاقىتقىچە بۆلۈنمە ھالەتتە تۇرۇش ۋە ئىچكى جاڭجاللارنىڭ بۆلۈشى ئارقىسىدا ئاجىزلاپ كەتكەن ھەم شۇ سەۋەبتىن چەت مىللەتنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئاستىغا چۈشۈپ قالغانىدى. ② ئى <مات> بۆلۈشتىن كېلىپ چىققان. نەتىجە: سەككىزنى تۆتكە بۆلسەك بۆلۈنمە ئىككى بولىدۇ. ③ ئى <لوگ> بۆلۈنۈگۈچى جىنس ئۇقۇم بۆلۈنۈگەندىن كېيىن كېلىپ چىققان بىرقانچە تۈر ئۇقۇم.

بۆلۈنمەك ① «بۆلۈنمەك» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: بۆلۈنمەنى بۆرە يەر (ماقال). * ئانوم، ئاتوم يادروسى بىلەن ئېلېكترونغا بۆلۈنىدۇ. ② «بۆلۈنمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئەمەتكە ئۆتكەن يىلى ئون بەش مو يەر بۆلۈنگە-ئىدى. * قىزلارنى كۆرۈپ ياشلارنىڭ سۆھبىتى بۆلۈندى. ③ <بىئول> باكتېرىيە، يۈسۈن ۋە ئىپتىدائىي ھايۋانلارنىڭ بىر خىل جىنسسىز كۆپىيىش ئۇسۇلى يەنى ئورگانىزم ئىككىگە ياكى بىرقانچىغا بۆلۈنگەندىن كېيىن، ھەر بىر قىسمى (بۆلىكى) مۇكەممەل يەككە تەنگە ئايرىلىدۇ.

بۆلۈنۈپ كۆپىيىش <بىئول> بىر جانلىقنىڭ بۆلۈنۈپ بىر جىنسلىق يەككە تەن ۋە بىر جىنسسىز يەككە تەننى ھاسىل قىلىشتىن ئىبارەت كۆپىيىش شەكلى.

بۆلۈنۈپ كۆپىيىدىغان باكتېرىيە <بىئول> بۆلۈنۈش ئۇسۇلى ئارقىلىق كۆپىيىدىغان باكتېرىيە، كۆپ ساندىكى باكتېرىيەلەرنىڭ ھەممىسى بۆلۈنۈپ كۆپىيىدىغان باكتېرىيە-لەردۇر.

مەجبۇرىي دەرىجىسى: دولقۇن چېچىنى بۇدۇرلەتتى.

بۇدۇرلەنمەك «بۇدۇرلەنمەك» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: — كۆزۈڭىز ھەقىقەتەن ئۆتكۈر ئىكەن، — ئۇ سەل بۇدۇرلەنگەن ساغۇچ ئۇزۇن چېچىنى سول قولى بىلەن سىلاپ تۇرۇپ، باشقىچە قىياپەتتە سۆزلىدى.

بۇدۇرلەنمەك پ. بۇدۇر ھالەتكە كەلتۈرمەك،

بۇدۇر قىلماق: جۇۋىچى بۇ تېرىنى ياقىلىق قىلىش ئۈچۈن ئالاھىدە بۇدۇرلەپ ياسىدى

بۇرەندە ئى. موزدۇزلارنىڭ كۆن، خۇرۇم

قاتارلىقلارنى كېسىدىغان، تىغى ئاي شەكىللىك، ئەگرى ساپاقلىق ئەسۋابى:

مەتنىيازنىڭ تۆمۈرچىلىك، ياغاچچىلىق، موزدۇز- لۇق ۋە سانىراشلىق ھۈنەرلىرىگە قولى كېلىدۇ، ئۇ

موزدۇرلۇق قىلسا، ئۆتۈكنىڭ قېلىپىنى ئۆزى چاپىدۇ. بەلجە، بۇرەندە، بىگىز، يىڭىنلەرنىمۇ ئۆزى ياسىۋالىدۇ.

بۇركۈت ئى. <زوتول> قارچىغىسىمانلار

ئائىلىسىدىكى چوڭ يىرتقۇچ ئوۋ قۇشى، ئۇنىڭ تۇمشۇقى ئىلمەك، بارماق تىرناقلىرى

ئۇچلۇق، قانات پەيلىرى چوڭ، كۆزى ئىنتايىن ئۆتكۈر. كىشىلەر ئۇنى قولدا

بېقىپ، جەرەن، كېپىك، تۈلكە قاتارلىق ھايۋانلارنى ئوۋلايدۇ.

بۇركۈت سالماق ئوۋچى بىرەر نەرسىنى ئوۋلاش ئۈچۈن بۇركۈتنى قويۇپ بەرمەك:

ئۇ يىراقتىن بىر كېيىكنى كۆرۈپ بۇركۈتنى سالىدى.

بۇركۈت يۇلتۇز تۈركۈمى <ئاستر> ئېكۋاتور يۇلتۇز تۈركۈملىرىنىڭ بىرى، مەركىزىي

ئورنى: ئېكۋاتور ئۇزۇنلۇقى 19 سائەت 40 مىنۇت، ئېكۋاتور كەڭلىكى 3°، يا ئوقى

يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ جەنۇبىغا، قەۋس يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ شىمالىغا توغرا كېلىدۇ. بۇنىڭ

ئىچىدىكى كۆپچىلىك يۇلتۇزلار سامانىيولى ئىچىدىكى يۇلتۇزلاردۇر.

بۇرگە ئى <زوتول> ھاشارات، قېنىق بېغىر

رەڭ ياكى سېرىق قوڭۇر رەڭدە بولىدۇ؛ تېنى كىچىك، پۇتلىرى ئۇزۇن، سەكرەشكە

ماھىر كېلىدۇ؛ شوراش ئەزاسى بار، ئادەم ۋە سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلارنىڭ تېنىدە قان

شوراپ پارازىت ياشايدۇ؛ چاشقان يارىسى ۋە قارا كېزىك قاتارلىق كېسەللىكلەرنى

يۇقتۇرىدۇ.

بۇرگەدىن پوستۇمبا ئالماق چوڭ-كىچىك ھەرقانداق نەرسىدىن پايدا-مەنپەئەت

شىلۋالماق: مەتنىيازنى ساددە چاغلىما؛ بۇرگەدىن پوستۇمبا ئالىدىغان نېمە ئۇ.

بۇزۇرۇك سۇپ [پ] يېزىت. كاتتا، چوڭ، ئۇلۇغ؛

ئوسمان بۇزۇرۇك ھەزرەتلىرى چەت ئەللەردىكى زىيارىتىنى ئاياغلاشتۇرۇپ دۆلىتىگە سالامەت قايتىپ كەلدى.

بۇزۇرۇكگاھ ئى [پ] <دىن> ئۇلۇغلار،

ئەۋلىيالار تۇرىدىغان ياكى تۇرغان جاي؛ مۇقەددەس ئورۇن-جاي.

بۇزۇرۇكۋار سۇپ [پ] يېزىت. ئۇلۇغ، ئۇلۇغ- ۋار؛

ھۈرمەتكە لايىق؛ مەرتىۋىلىك؛ — ئەي بۇزۇرۇكۋار ئانا، ئەي مېھرىبان ئانا،

ماڭا رۇخسەت بېرىڭلار! مۇندىن زىيادە ھايال بولۇپ قالسام، زالىم شاھ كەينىمدىن ئادەم

ئەۋەتسە، ھەممىمىز ھالاك بولىمىز، — دەپ بالا ئاتا-ئانىسىغا يالۋۇرۇپتۇ.

بۇزۇرۇگا (ئوغرىسى: بۇزۇرۇكگاھ) ←

بۇزۇرۇكگاھ (ئوغرىسى: بۇزۇرۇكگاھ)

بۇك سۇپ. قويۇق ھەم زىچ ئۆسكەن، باراقسان، باغجانلاشقان؛ مەن ئۆزەمنى ئۇچ

دەرۋازىنىڭ بۇك تېرەكلىك كۆچىسىدا كېتىپ بارغاندەك ھېس قىلماقتىمەن.

بۇك-باراقسان بۇك ۋە باراقسان؛ قويۇق ئۆسكەن ۋە باغجانلاشقان؛ رەپىق ئاكا

ئەتە ئۇرۇمچىگە كېلىدىغانلىق توغرىسىدا خەت كەلدى. * چارەكلىك ئىمتىھان بۇگۈن - ئەتە باشلىنىدۇ.

بۇگۈن - ئەتىلىك ئاز كۈنلۈك، ئاز ۋاقىتلىق: ئۇنىڭ كېسلى خېلى ئېغىر، بۇگۈن - ئەتىلىك ئۆمرى قالدى. * بۇ بىنانىڭ پۈتىدىغانغا بۇگۈن - ئەتىلىكى قالدى.

بۇگۈن - ئەتىلىكى قالماق بىرەر ۋەقە، ھادىسە يۈز بېرىشىنىڭ ۋاقتى - سائىتى يېقىنلاشماق؛ ۋاقتى توشۇپ قالماق: بوۋاي تاشۋايغا: - بايمۇ ئېيتتىم ئۇكا، بۇگۈن - ئەتىلىك كىملا قالغان ئادەممەن. مۇشۇ گۈندىن كۆزەت - چىلىك قىلىۋاتقىنىغا ئوتتۇز يىلدىن ئاشتى. بۇ گۈندىن كېيىنكى كىرىپ - چىقىپ تۇرغانلار ئاز بولمىدى، بەزىلەرنىڭ بۇ يەردىن ئۆلۈكى چىقىپ كەتتى، - دەپ سۆزلەپ بەردى.

بۇگۈنچە رەۋ. شۇ بىر كۈنگە: بۇگۈنچە قەلبىڭىزنى خالىق ئىشلىتىپ تۇرسۇن. * سادىق ئاغرىق ئىكەن، بۇگۈنچە ئۇنىڭ ئورنىغا ھاۋاخان ئىشلىسۇن.

بۇگۈنكى سۈپ ① سۆز بولۇۋاتقان كۈنى سادىر بولغان، يۈز بەرگەن ياكى شۇ بىر كۈندىكى: بۇگۈنكى ئىشنى ئەتەگە قويما (ماقال). * بۇگۈنكى يىغىن ئۆز ۋاقتىدا باشلاندى. * بۇگۈنكى توپغا ئەكرەم قاتناشمىدى. ② كۆز ئالدىدىكى، ھازىرقى پەيتتىكى، ھازىرقى: ئۇيغۇر خەلق كلاسسىك مۇزىكىسى «ئون ئىككى مۇقام» نىڭ تۈرلۈك پۈتلىك شاگىللىرىدىن بۆسۈپ ئۆتۈپ، سوتسىيالىزم دەۋرىدە ئۆز لۈكسىز راۋاج - لىنىيىسى، بۇگۈنكى ھالەتكە كەلگەنلىكىنى خۇشاللىق بىلەن تەننەنە قىلىمىز.

بۇگۈنلۈك سۈپ ① بۇگۈنگە خاس، بۇگۈن بولىدىغان، بۇگۈنگە تەئەللۇق: غالب ئاخىرقى ئىككى سائەتلىك دەرسىدىن كېيىن يەنە ئىككى سائەت ئولتۇرۇپ بۇگۈنلۈك تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلىدى. ② مۇشۇ بىر كۈنگە مۆلچەرلەنگەن: بۇ، مېنىڭ بۇگۈنلۈك ئوزۇقۇم.

بۇلۇڭگە ئى. دىئال. قامچىنى قول بېغىشىغا

پەسلىكتە ئالقاندەك كۆرۈنۈپ تۇرغان بۈك - باراقسان باغلارغا، كۆچۈم مەھەللىلەرگە، چەكسىز كەتكەن سالا ئېتىزلارغا نەزەر تاشلىدى.

بۈك - باراقسانلىق بۈك - باراقسان بولغان ھالەتتە، بۈكۈلۈك ۋە باراقسانلىق: تراكاتور توختىماي ئۈچ سائەت ماڭغاندىن كېيىن، يىراق - تىنلا بۈك - باراقسانلىق ئىچىدە قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان قاتار - قاتار ئاپئاق ئۆيىلەر خىرە - شىرە كۆرۈنۈشكە باشلىدى.

بۈككىدە رەۋ. بۈك - باراقسان ھالەتكە كەلگەن ھالدا: بىردىنلا بۈككىدە ئۆسكەن دەرەخلىك ھويلىدىن ئاڭلىنىۋاتقان بالىلارنىڭ زىل، يېقىملىق ناخشا ئاۋازى ئىختىيارسىز مېنى ئۆزىگە مەپتۇن قىلىۋالدى.

بۈكۈلۈك ئى. زىچ ئۆسكەن دەرەخلىك جاي، قوبۇق ئورمان بار جاي: ئەتىسى كەچقۇرۇن يېزىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى تۇرسۇن كېلىپ زاپىت ئىككىمىزنى ئۆيىگە ئېلىپ كەتتى. بىز ئۇنىڭ ھويلىسىدىكى بۈكۈلۈكتە يانپاشلاپ يېتىپ تاكى يېرىم كېچىگىچە مۇڭداشتۇق.

بۈگۈلۈك ئى. سۇپا ئورنىدا يۆتكەپ ئىشلىتىلىدىغان ياغاچ كارىۋات: ئۇ باي يازلىقى باغدا گۈللەرنىڭ ئارىسىغا قويۇلغان بۈگۈلۈكتە ياتىدۇ - كەن، چاكىرى بولسا، ئۇنى قورقىمىسۇن دەپ نېرىراق بىر يەردە سۇپىدا ياتىدىكەن.

بۇگۈن [بۇ+كۈن] ① رەۋ. سۆزلەۋاتقان پەيتتە ئۆتۈۋاتقان كۈن، كېچە - كۈندۈز: بۇگۈن پەيشەنبە، خۇدا بۇيرۇسا، ئۆلمىسەم بۇ ئىشنى يەكشەنبە كۈنى قوللىرىغا تاپشۇرىمەن. * مېنىڭچە دۇنيادا ئەڭ قىممەتلىك نەرسە «بۇگۈن»، ئەڭ ئاسان قولدىن كېتىدىغىنىمۇ «بۇگۈن»، شۇڭا ئۇ ئەڭ قىممەتلىك بىلىنىدۇ. ② ئى. ۋەزىپە ئۆتەۋاتقان پەيت، بېجىرىۋاتقان ئىش ئۈستىدىكى ۋاقىت: ھازىر، ئەمدى: بۇگۈننى ئۆيلىماي، ئەتىنى ئويلا. - جۇڭگو ياشلىرىنىڭ بۇگۈنى پارلاق تۇر.

بۇگۈن - ئەتە پات - پۇرسەتتە، يېقىن - ئارىدا، يېقىندا: ئەسەتكە دادىسىدىن، بۇگۈن -

سۈرئەتلىك، مەنپىي زەرەتلىك ئېلېكترون ھەرىكىتىنىڭ تېزلىكى نۇرنىڭ تېزلىكىگە يېقىن كېلىدۇ.

بېتا نۇر <فىز> رادىئوئاكتىپ ماددىلار يىمىرىلىگەندە قويۇپ بەرگەن بېتا زەررىچىلەر ئېقىمى. ئۇ تېشىپ ئۆتۈش ئىقتىدارىغا ئىگە يەنى نەچچە سانتىمېتر قېلىنلىقتىكى ئاليۇمىن تاختىنى تېشىپ ئۆتەلەيدۇ، گازنى ئىئونلاش- تۇرىدۇ، فوتو سۈرەت لېنتىسىسىغىمۇ يورۇقلۇق سەزدۈرەلەيدۇ.

بېتالىدى رەۋ. دىئال. ئۆز ئالدىغا، ئۆز مەيلىچە؛ بىكارغا، بوشقا.

بېتەمتىرا سۇپ. دىئال. ئالدىراغۇ.

بېتون ئى [ر<فران> لات] <بىن> سېمونت، قۇم، سۇ ۋە شېغىل قاتارلىقلار مەلۇم نىسبەتتە ئارىلاشتۇرۇلۇپ تەييارلانغان قۇرۇلۇش ماتېرىيالى. ئۇ بېسىلشقا، ئوتقا، سۇغا چىداملىق كېلىدۇ. ئۇنىڭ يەنە ئەۋرە- شىملىك خۇسۇسىيىتىمۇ بولىدۇ.

بېتون تاختا <بىن> قېتىغا پولات چىمۇت ئېلىنغان ۋە ھەر خىل ئۆلچەملىك تاختاي شەكلىدە ئىشلەنگەن بېتون.

بېتون قام <بىن> لايىھە ئۆلچىمى بويىچە سۇ، سېمونت، قۇم، شېغىل، پولات چىمۇت قاتارلىقلاردىن تەييارلانغان تام.

بېتون چىگىدىغۇچ <بىن> تەۋرىنىش رولىدىن پايدىلىنىپ بېتون چىگىدايدىغان ئۈسكۈنە. ئۇ ھاۋانى قىسىش ياكى ئېلېكتىر ھەرىكەتلىنىدىگۈچى كۈچ ئارقىلىق ماشىنا دېتاللىرىنى مەركەزدىن قاچما ھالەتتە ئايلاندۇرۇش ياكى تەكىرار ئۇرۇلدۇرۇش ئارقىلىق تەۋرىنىش ھاسىل قىلىدۇ.

بېجىر تىمەك «بېجىر تىمەك» پېشىلىنىڭ مەجبۇ- رىي دەرىجىسى: — ئۇكام قاسم ھازىرلا شەھەرلىك ھۆكۈمەتكە بار، بىزگە تەقسىم قىلىنغان

سېپىۋېلىش ئۈچۈن ساپ ئۇچىغا بېكىتىلگەن بوغغۇچ، قامچا بېغى،

بۇۋى ئى ① <دىن> ئىشانلىق بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئايال، سوپى ئايال: پادىشاھ قىزنىڭ قېشىغا كىرىپ- چىقىش ۋە ئۇنى كۈتۈش، ساقلاش ئۈچۈن مەخسۇس تەربىيەلەنگەن بۇۋىلەر- دىن بىرنەچچىنى قويۇپ قويۇپتۇ. ② ئاياللارنىڭ ئىسمىغا قوشۇلۇپ كېلىپ ھۈرمەتلەش مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ: بۇۋى پاتىمە. بۇۋى ئايىشە. ئايىم بۇۋى.

بۇيۇك سۇپ ① ئۇلۇغ، زور، كاتتا: بۇيۇك ئىتتىپاقلىق. بۇيۇك ئادەم. * مېھمان سېنى بىللە ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلسا ساتادەت بىل، ئەمما مېھماندىن تۆۋەندە ئولتۇرغىن، مېھمان سەندىن بۇيۇك ئادەم بولسا ئولتۇرماق ئەدەب ئەمەس. ② يۈكسەك؛ يۇقىرى، ئېگىز: ئەقىدە بۇيۇك- تۇر، رەھىمىنىڭ كەڭدۇر، تەبەسسىمۇ ئەيلىشىڭ قۇياشقا تەڭدۇر.

بۇيۇكلەشمەك پ. بۇيۇك ھالەتكە كەلمەك، بۇيۇك بولماق، ئۇلۇغلاشماق، كاتتىلاشماق؛ يۈكسەكلەشمەك: ئۇ ئويلىغانىپىرى ھېرىپ- چارچاشتىن قورقمايدىغان، خەلقىنى داۋالاش ئىشىغا پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئاتىغان مۇزەپپەر كۆز ئالدىدا تېخىمۇ بۇيۇكلەشپ باراتتى.

بۇيۇكلۈك «بۇيۇك» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئىنساننىڭ بۇيۇكلۈكى ئەقىل- ئىدراكى بىلەن. * گۆدەكلەر دوستلۇقنىڭ سىمۋولى، كۆز يەتمەس ئېگىزلىكتە يەلپۈنەتتى. جۇپ كۆڭۈل شادلىقتىن تېپىپ قۇۋۋەت، تېخىمۇ بۇيۇكلۈككە تەلپۈنەتتى.

بې «ب» ھەرپىنىڭ نامى. **بېتا** ئى [ر<گرېك>] گرېك ئېلىپبەسىنىڭ ئىككىنچى ھەرپى «B» نىڭ نامى بولۇپ، پەن- تېخنىكىدا ئىككىنچى ئورۇن ياكى دەرىجىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. **بېتا زەررىچە** <فىز> بەزى رادىئوئاكتىپ ماددىلار يىمىرىلىگەن چاغدا چىقارغان تېز

بېخىلاشماق پ. بېخىللىق، پىخسىقلىق
ھالەتكە كەلمەك؛ پىخسىقلاشماق؛ بەزى
ئادەملەر بېيىغانسېرى بېخىللىشىپ كېتىدىكەن.

بېخىللىق «بېخىل» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛
بېخىللىق قىلماق. * دادىسى ئۇنىڭغا؛ — كىشى
بىلەن بولغان مۇئامىلىدە ساپ دىل، توغرا،
ئىنساپلىق بول، ھەرگىز يالغان سۆزلىمە، بېخىل-
لىق، تەكەببۇرلۇق قىلما، — دەپ نەسەھەت قىلاتتى.
بېخىللىق قىلماق كىشىلەرگە بېخىل، پىخسىق
ھالەتتە مۇئامىلە قىلماق.

بېدە ئى <بوت> پۇرچاق ئائىلىسىدىكى
كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك،
يوپۇرمىقى نوۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، مۇرەككەپ
يوپۇرمىقى ئۈچ تال كىچىك يوپۇرماقتىن
تۈزۈلىدۇ، كىچىك يوپۇرماقلىرى دۈگىلەك
كېلىدۇ؛ گۈلى كېيىنەك شەكلىدە ئېچىلىدۇ،
رەڭگى سۆسۈن كېلىدۇ؛ چوكا شەكلىدە
مېۋە تۇتىدۇ. بۇ ئاساسەن چارۋا ماللار
ئۈچۈن ئوت-چۆپ قىلىنىدۇ، ئۇندىن
باشقا دېھقانچىلىقتا يېشىل ئوغۇت ئۆسۈملۈكى
ئورنىدىمۇ ئىشلىتىلىدۇ.

بېدە پۇرىسى قىيىمىسى بېدە كۆكۈدىن
تەييارلىنىدىغان پۇرە.

بېدە چۆچۈرىسى قىيىمىسى بېدە كۆكۈدىن
تەييارلىنىدىغان چۆچۈرە.

بېدە كۆكى بېدىنىڭ باش ئەتىيازدا كۆكلەپ
چىققان يۇمىران مايىسى. بۇنى باش
ئەتىيازدا كىشىلەر سەي ئورنىدا ئىستېمال
قىلىدۇ.

بېدىچىلىك ئى. يېزا ئىگىلىكىدە بېدە تېرىش
ۋە ئۇنى يېتىشتۈرۈش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان
كەسىپ ۋە ئۇنىڭ نامى.

بېدىش ئى. ① تەك شۇڭلىرىنى ئارتىش
ئۈچۈن ياغاچتىن تەييارلانغان جاھاز،
چەللە؛ ھويلا ئىچى ئازادە بولۇپ، بېدىشلەرگە
ئېلىنغان قويۇق ئۇزۇم تاللىرى قارىيىپ كۆزگە

ئون مىڭ يۈەن پۇلنىڭ رەسمىيىتىنى بېجىرتىپ
كەل، — دەيدى شەھەرلىك قول سانائەتچىلەر
بىرلەشمىسىنىڭ باشلىقى قاسىمغا.

بېجىرمەك پ. بىرەر ئىشنى ئىشلىمەك،
ۋەزىپىنى بەجا كەلتۈرمەك، ئورۇندىماق؛
ئاسىم تاپشۇرۇلغان ۋەزىپىنى تولۇق ھەتتا
ئاشۇرۇپ بېجىردى.

بېجىرىشەك «بېجىرمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك
دەرىجىسى.

بېجىرىلمەك «بېجىرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل
دەرىجىسى.

بېجىرىم ① سۈپ. بۇزۇلمىغان، تازا، ساق؛
بېجىرىم قوغۇن. بېجىرىم چىنە. بېجىرىم ئەينەك.

② سۈپ. باشقا نەرسە ئارىلاشمىغان؛ ئەينى،
تەبىئىي، ساپ؛ بېجىرىم ئالتۇن. ③ سۈپ.

بارلىق ئەيىب، قۇسۇر، نۇقسانلىرى
بولمىغان، ساغلام، پاك؛ بېجىرىم ئادەم.

بېجىرىم يىگىت. * باغدات قىرىق ياشلار چامىسى-
دىكى ئورۇقراق كەلگەن، ئۈستىخانلىرى تۇرمۇش-
نىڭ جاپا-مۇشەققىتى بىلەن تارامۇشتەك قاتقان

بېجىرىم ئادەم ئىدى. ④ رەۋ. راۋرۇس،
مەزمۇت؛ بوۋاي، ھاكىمنىڭ گېيىنىمۇ كۈتمەس-

تىن، ياش يىگىتلەردەك يەرنى بېجىرىم دەسەپ
ئاشخانىدىن چىقىپ كەتتى.

بېخى ئى [پ] ئاياغ كىيىملەردىكى چاكنىڭ
ئىككى تەرىپىگە تىكىلگەن ئىنچىكە
تىكىش.

بېخى سالماق بېخى تىكىمەك.

بېخىچىلىق ئى. بېخى سېلىش ئىشى، بېخى
سېلىش بىلەن شۇغۇللىنىش.

بېخىل سۈپ [ئە] باشقىلارغا بىرەر نەرسە
بېرىشنى خالىمايدىغان؛ پىخسىق؛ بېخىل ئادەم.

بېخىل كاسپ. * بېخىل بايىدىن سېخى گاداي
ياخشى (ماقال). * بېخىلنىڭ بېغى كۆكەرەمس
(ماقال).

بېخىلاشتۇرماق «بېخىلاشماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى.

چۈشەتتى. ② مۇشۇنداق تەبىئىي لايىھىلەنگەن ئۇزۇم بارىكى: تۈلكە ئۆزىنىڭ دۈشمىنى بولغان بۆرىنىڭ ئۆلۈمىنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۇزۇم-مۈلۈك باغدا بېدىئىش ئاستىدا تىنچ ۋە خاتىرجەم ياشاشقا باشلايتۇ.

بېدىئىلىك ئى. بېدىئىش ئورنىتىلغان، بېدىئىش بار يەر: تەرەپ- تەرەپتىن سوتاللار، تەنسىلەر، خۇددى ئاقۋالداقتەك ئېتىلىشقا باشلىدى. زۇللا بېدىئىلىكنىڭ يېنىدىكى سېمونت سۈپىغا سەكرەپ چىقىپ ۋارقىردى.

بېدىئىك ئى ① چارۋا ماللارنى ئېلىپ- ساتقۇچى ياكى ۋەكالىتەن سېتىپ بېرىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى: ئەپەندىنىڭ خۇيى يامان بىر ئېشىكى بار ئىكەن. ئۇنى بازارغا ئاچىقىپ بىر بېدىككە سېتىپ بېرىش ئۈچۈن بېرىپتۇ. ② چارۋا مال سودىسىنى كېلىشتۈرۈپ قويغۇچى.

بېدىئىلىك ئى. چارۋا ماللارنى ئېلىپ سېتىش ياكى ئۇنىڭ سودىسىنى كېلىشتۈرۈپ قويۇش بىلەن شۇغۇللىنىش ئىشى ۋە كەسپى: كىشىلەر ئۇنى ئىسمىن بېدىك دەپ ئاتايتتى. * يىگىتلەر ئۇنى ئىزدەپ سورايدىغاندا، ئۇنىڭ بېدىكلىك ھۈنرى ھەققىدىكى قىزىقارلىق ھېكايىلارنىمۇ ئاڭلاشقا ئۈلگۈردى.

بېدىئىلىك ① سۈپ. بىدە بار، بېدە تېرىلغان: بېدىئىلىك ئېتىز. ② ئى. بىدە تېرىلدىغان يەر: زۈمرەت، سۇلايماننى ئىزدەپ ئۆيىگە كەلسە، ئۇ ئاللىقاچان بېدىئىلىككە كەتكەنىدى.

بېرەرمەن ئى. بېرىدىغان كىشى: بېرەرمەن- نىڭ ئەتىسى تۈگىمەس (ماقال). * بېرەرمەننىڭ بېشىنى ئالارمەن ئوڭلاپتۇ (ماقال).

بېر كېلىپ ئى [ردلات] <خىم> رادىئوئاكتىپلىق مېتال ئېلېمېنت. بەلگىسى Bk (Berkelium)، a زەررىسى بىلەن سامارىيىنى بومباردىمان قىلىش ئارقىلىق ئېلىنىدۇ. ماسسا سانى 249، ئىزاتوپنىڭ يېرىم يىمىرىلىش دەۋرى 314 كۈن بولىدۇ.

بېرى ① رەۋ. سۆزلەۋاتقان كىشى، سۆز بولۇۋاتقان ۋاقىت ياكى ئورۇنغا يېقىن: بېرى كەلگىن! بېرى ئولتۇرۇڭ! * سەلىمخان ئابدۇلنى: - بېرى كەل بالام. مەن سېنى ئوبدان- راق كۆرۈۋالاي، - دەپ ئالدىغا تارتىپ، ئاچىپ بىر ھېرىسمەنلىك بىلەن قازاشقا باشلىدى. ② تىر (چىقىش كېلىش قوشۇمچىسى «دىن» تىن» بىلەن كەلگەندە) بەلگىلىك پەيت، «...دىن باشلاپ، داۋامىدا، ماپەينىدە، بۇيان، تارتىپ، ئېتىبارەن» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇزۇندىن بېرى. * ناسىر بەش يىلدىن بېرى سۇ ئىشلار ئىدارىسىدە ئىشلەۋاتىدۇ.

بېرىپ ① «بارماق» پېشىلىنىڭ رەۋىدىشى: ئايىمخان ئۆتكەن ئايدا ئۇرۇمچىگە بېرىپ، ئوغلىنى كۆرۈپ كەلدى. ② «شۇنداق قىلىپ، نەتىجىدە» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: بۇ ئىش ئاخىرى بېرىپ سۇغا چىلاشتى.

بېرىپ- بېرىپ ① «بېرىپ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى. ② بارا- بارا؛ ئاخىرقى ھېسابتا: كېيىنچە: - بۇ گېپنىڭ ئېيتىلىشقا ياخشى، لېكىن بەزىلەرنىڭ دېگىنىدەك ئاشۇرۇ- ۋەتسەڭ، نان بەرمەيدۇ. بېرىپ- بېرىپ ئۇلار قولۇڭدىكى بىر پارچە ناندىنمۇ قۇرۇق قويدۇ! - دېدى مەنسۇر ئەكبەرگە كەسكىن قىلىپ.

بېرىپچە (توغرىسى: بارىچە) < بارىچە > **بېرىش** «بارماق I» پېشىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى: بۈگۈن ئۆيدە ئۈنچە ئالدىراش ئىشىمۇ يوق، بېرىپ باقمايمەنمۇ، مەن شۇ خىيال بىلەن ئەيسانىڭ ئۆيىگە بېرىش قارارىغا كەلدىم. **بېرىش كېلىش <تىل>** < يۆنەلىش كېلىش >.

بېرىش- كېلىش بىر- بىرىنىڭكىگە بېرىپ- كېلىپ تۇرۇش، ئۆزئارا باردى- كەلدى مۇناسىۋەت، ئالاقە: يۇرۇڭقاش دەرياسىدا كەلكۈن تازا ئەۋجىگە چىققان مەزگىل ئىكەن. ئۇ كەملەردە دەريادا كۆۋرۈك بولمىغاچقا، ياز كۈنلىرى شەرقتىكى تۆت ناھىيە بىلەن خوتەن

قوللىنىلىدۇ. بېرىلىشى بىلەن مىس قېتىشىمى - سىنىڭ ئېلاستىكىلىقى بەك يۇقىرى، شۇڭا ئۇ پۇرۇننا ياساشتىمۇ ئىشلىتىلىدۇ. بېرىللىي ئاتوم ئېنېرگىيىسى سانائىتىدىمۇ ئىشلىتىلىدۇ.

بېرىلمەسلىك ① «بېرىلمەك» پېتىلىنىڭ بولۇشىمىز شەكلى. ② بوش كەلمەسلىك. بويۇن ئەگمەسلىك: كىچىك جەڭچى دۈشمەننىڭ تەھدىت سېلىپ ئۇرۇپ، تىللاپ ئازابلىشىغا پەرۋا قىلمىدى، شۇنىڭدەك دولىسىنى قىقىپ، چاي تۇتۇپ قىلغان چىرايلىق سۆزلىرىگىمۇ بېرىلمىدى.

بېرىلمەك ① «بەرمەك» پېتىلى ① ② ④ ⑥ نىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ ئامانەت ئىگىسى - نىڭ ئۆز قولىغا بېرىلىدۇ. * ئاپەتكە ئۇچرىغان رايونلارنىڭ قۇرۇلۇشىغا ھەر تەرەپلىمە ياردەم بېرىلىدۇ. ② كۆچمە. بىرەر ئىش، نەرسە ياكى كەسىپكە قىزىقىپ قالماق، ئۆزىنى ئۇنىۋۇغان ھالدا كىرىشمەك: ئىلىمگە بېرىلمەك. تەتقىقاتقا بېرىلمەك. * مەن لېنىن توغرىسىدىكى ھېكايىلارنى بىرنەچچە كۈن بېرىلىپ ئوقۇدۇم. * ئىپارگۈل مانا ھازىر پۈتۈن زېھنى بىلەن كىتاب ئوقۇشقا بېرىلىپ كەتتى. ئىشك قاتتىق چېكىلگەندىن كېيىنلا بېشىنى كۆتۈردى. * ماشىنىدىكىلەرنىڭ بەزىلىرى مەنىسىزلىكنىڭ گەپلىرىنى بېرىلىپ ئاڭلايتتى، بەزىلەر بولسا شېرىن خىيالىلىرىغا دەخلى يەتكۈزۈۋاتقان بۇ 20 ياشلار چامىسىدىكى يىگىتكە نارازى بولۇپ غودۇڭشىيتتى.

بېزەپ سۈپ [پ+ئە] ① ئىسراپ، زايە: - قوناقنى توخۇلار بېزەپ قىلىۋېتەر، كەچقۇرۇن ئاپارسامىكىن دەيمەن، - دېدى بوۋاي جامالىنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ. ② پاسكىنا، كىر: بۇ قورۇ - نىڭ ئىچى بەك بېزەپ ئىكەن.

بېزەپ بولماق ① چېچىلىپ، بۇزۇلۇپ ئىسراپ بولماق، زايە بولماق: ئۇ خاماندىكى بۇغداينى تاغارغا قاچىلاپ قويماقلىقتىن چېچىلىپ، دەسسىلىپ تولىمۇ بېزەپ بولغانىكەن. ② پاسكىنا، كىر بولماق: كىيىمىڭ بەك بېزەپ بولۇپ كېتىپتۇ.

شەھىرىنىڭ بېرىش - كېلىشى ئۈزۈلۈپ قالدى. **بېرىش - كېلىش قىلماق** ئۆزئارا باردى - كەلدى قىلماق، يېقىن مۇناسىۋەت، ئالاقە قىلىشىپ ئۆتمەك: يەڭگەم: - سىزگە دەيدىغان بىر گەپ بار، - دېدى ۋە بىلىنمەدىن تۇتۇپ ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزغاندىن كېيىن، - ھازىرمۇ ھەنىپەم بىلەن بېرىش - كېلىش قىلىۋاتامسىز؟ - دەپ سوراپ قالدى.

بېرىشماق «بارماق» پېتىلى «①②③④⑤» نىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بېشىغا ئاق سەللە ئورۇنغان قېرى - ياش ئادەملەر بىرلەپ - ئىككىلەپ مەسچىت تەرەپكە كېتىپ بېرىشماقتى.

بېرىشمەك ① «بەرمەك» پېتىلى «①②③④⑤⑥» نىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: چىدىرىنى چۆرىدەپ ئولتۇرغان، ئۆرە تۇرغان ياشلار قىقاس - چۇقان بىلەن ئاللا - بارىكالا ئېيتىپ چاۋاك چېلىپ، ئۇسسۇل ئوينىغۇچىلارغا قىزغىن مەدەت بېرىشماقتى.

بېرىشماق سۈپ سۆزلىگۈچىگە ياكى سۆز بولۇۋاتقان يەرگە يېقىنراق بولغان؛ بۇ ياقىتىكى، بۇ تەرەپتىكى: بېرىشماق ئىشك. بېرىشماق بىنا. * ئۇ ئالمان - تالمان ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇردى - دە، يەنە شۇ ئەگمە كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ، بېرىشماق قىرغاققا قايتىپ كەلدى.

بېرىلگەن «بېرىلمەك» پېتىلىنىڭ سۈپەتتىشى. **بېرىلگەن سان** <مات> ئالگېبرالىق ئىپادە ياكى تەڭلىمىلەردىكى سانلىق قىممىتى ئېنىق بولغان سان. مەسىلەن: « $X + Y = 5$ » تەڭلىمىسىدىكى «5» سانى بېرىلگەن سان بولىدۇ.

بېرىللىي ئى [ر<گرىك] <خىم> مېتال ئېلىپ - چىنىت، بەلگىسى (Beryllium) Be، رەڭگى سۇس كۈل رەڭ كېلىدۇ، ئەڭ يېپىننىڭ مېتاللارنىڭ بېرى ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ X نۇرىنى ئۆتكۈزۈش قابىلىيىتى ئەڭ كۈچلۈك بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن X نۇر تۇرۇپكىسى ياساشقا بولىدۇ. بېرىللىي بىلەن ئاليۇمىننىڭ قېتىشىمىسى ئىنتايىن قاتتىق ھەم يېپىننىڭ بولغاچقا، ئايروپىلان، راکېتا ياساشتا كەڭ

بېزەپ قىلماق ① چېچىپ، بۇزۇپ ئىسراپ قىلماق. زايا قىلماق، ② پاسكىنا، كىر قىلماق.

بېزەپچىلىك ئى ① بېزەپ بولۇپ كەتكەن ھالەت، ئىسراپچىلىق: بۈگۈنكى زىياپەت پىلان-لىق ئورۇنلاشتۇرۇلمىغانلىقتىن يېمەك-ئىچمەكتە تولىمۇ بېزەپچىلىك بولدى. ② پاسكىنىچىلىق: ئەتىيازدا قار ئېرىگەندە بولىدىغان ئارقا كوچىلار-دىكى بېزەپچىلىك ھازىر تۈگىدى.

بېزەتكۈزمەك «بېزەمەك» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئايمىخان ئەتىكى توي تەييارلىقى ئۈچۈن بىرنەچچە قوشنىسىنى چاقىرىپ ئۆيىنى چىرايلىق بېزەتكۈزۈۋالدى. بېزەتمەك «بېزەمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بېزەرتىمەك «بېزەرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بېزەرمەك پ. يۈزىنى قېلىن قىلىۋالماق، گەپ تەسىر قىلمايدىغان بولۇۋالماق، گۆشەپ-مەك، بېزەگۈشمەك: — يوقال! ھۇ، ئىززىتىنى بىلىمەيدىغان! قۇشقاچتەك چېنىڭنى ئوڭلاپ باقال-مايسەنۇ، گەپنى چوڭ قىلسەن، كۆزۈمدىن ھازىر يوقال! ئۆيۈمگە ئىككىنچى ئاياغ باسقۇچى بولما! ھە، نېمىگە بېزىرىپ تۇرسەن؟ — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ، ئارا بىلەن ھەيۋە قىلىپ قىزىل بۇرۇنغا. * — داداڭ ئىشقا بۇيرۇغاندىن كېيىن ماڭمامسەن بېزىرىپ تۇرماي، — دەپدى نىيازنى سەل ئىتتىرىپ ھېلىقى چار ساقال كىشى.

بېزەشتۈرمەك پ. بېزەلگەن، زىننەتلەنگەن، رەتلىنەنگەن ھالەتكە كەلتۈرمەك: ھويلىنى بېزەشتۈرمەك.

بېزەشتۈرۈلمەك «بېزەشتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

بېزەشمەك «بېزەمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: كەچكى كۆڭۈل ئېچىش ئۈچۈن بىر قىسىم ئوقۇتقۇچىلار مەكتەپ كۈلۈبىنى قولمۇقۇل بېزەشتى.

بېزەك ئى ① مارجان، بىلەزۈك قاتارلىق زىننەت بۇيۇملىرى، زىبۇزىننەت: بالىلار شاد-لىقىدىن چاپانلىرىغا تىللا تۈگىمىلەر قادىشىپتۇ، قىز-جۇۋانلار قۇلاق، بويۇنلىرىغا بارماق ۋە يېپەكلىرىگە ئالتۇن بېزەكلەر تاقاپتۇ. ② بىرەر نەرسىگە ئىشلەنگەن نەقىش گۈل: تامغا قاپارتما شەكلىدە ئىشلەنگەن بېزەكلەر نەملىشىپ بۇزۇلۇشقا باشلىغانىدى.

بېزەكلىك ① سۇپ. ئۈستىگە نەقىش ئىش-لەنگەن، بېزىكى بار، بېزەلگەن: زىننەتلىك: بېزەكلىك تام. ② سۇپ. بېزەك قىلىشقا بولىدۇ-غان، بېزەك بۇيۇمى قىلىشقا لايىق: ئامىنە، قارا، قولۇڭغا سالىدىغان بېزەكلىك ئۈچۈن ساپ-سېرىق ئالتۇن ئالمىن، ئۇ چاغدا نېمە دەيسەن. ③ ئى. تۇرپان ۋىلايىتىدىكى قەدىمىي يادىكارلىقلار ساقلانغان بىر جاي.

بېزەلمەك «بېزەمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: ھويلا رەڭمۇرەك گۈللەر بىلەن شۇندە چىلىك بېزەلگەن ئىدىكى، خۇددى بېزىنىڭ خۇش ھاۋالىق باغلىرىنى ئەسلىتتەتتى. * سۇلتان ھاجىنىڭ تۈۋرۈر جايى رەڭمۇرەك گىسلەمىلەر بىلەن بېزەلگەندى.

بېزەنمەك «بېزەمەك» پېئىلىنىڭ ئۆزلىك دەرىجىسى: دەيدىكى، نە ھاجەت بېزەنمەك، ئۈگەنگىن، سۆزلىرىڭ گۈل ئاچسۇن. دەيدىكى، نە نامۇس ئۆگەنمەك، نامۇسكى، نادانلىق، يەر يۇتسۇن!

بېزەتلىمەك «بېزەتمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: ھويلىدا چىرايلىق بېزىتىلگەن ئىككى چاقلىق پەيتۇنغا قېتىلغان، جابدۇقلىرى رەتلىك ئات چاپچىپ تۇراتتى.

بېزەتمەك پ. ھەر خىل چىرايلىق، زىننەتلىك نەرسىلەر بىلەن زىننەتلىمەك: ھۆسنى كىرگۈزمەك: ئۆيىنى بېزىمەك. زالىنى بېزىمەك. * ئاق يىپەكتە تىكتىم كەشتە، نازۇك، چېۋەر قول بىلەن. يىللىق سەھەر، ئايدىڭ كەچتە، بېزەپ ئۇنى گۈل بىلەن. * كەل دىلبىرىم، گۈللەر ئۈزەيلى،

ئانا يۇرتنى گۈلدە بېزەيلى. سەن بول زۆھرە، مەن بولاي تاھىر، گۈل ھاياتنىڭ پەيزىسى سۈرەيلى.

بېزىندە ئى . دىئال . — قولتارتقۇ .

بېسىپول ئى [ر] <ئەن> — كالتەك توپ . بېسىش «باسماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى: بېسىش ماشىنىسى .

بېسىش ماشىنىسىسى <مەت> — مەتبەئە ماشىنىسى .

بېسىقماق «باسماق III» پېئىلى «①②③④⑤

⑦⑧» نىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: لېتىپ ئۆي كۆچ-كەندە ئىدارىدىكى ياشلار ئۇنىڭغا ياردەملىشىپ، ئۆي جاھازىلىرىنى ماشىنىغا بېسىشىپ بەردى . * پەقەتلا شۇ يۈرەك ئىسسىق - سوغۇق كۆرگەن، بولىدۇ مۇڭ تولا كۆڭۈلگە سىرداش . بېسىشىپ ئۆمۈرنىڭ دەشت - چۆللىرىنى، ئاي ئەمەس، يىل ئەمەس، ئەسىرلەپ ئۇزاق .

بېسىق سۈپ . ① بىكار ئەمەس، ئالدىراش، باس - باس: دۇجىڭ: - مېنىڭ دېمەكچى بولغى-نىم ياراملىقلىرىنىڭ قولى بېسىق، قولى بوشلىرىغا بۇ ۋەزىپىنى تاپشۇرغىلى بولمايدۇ، - دەپ ئىزاھات بەردى . * - مۇشۇنداق ئىشنىڭ بېسىق ۋاقتىدا نۇرۇم نەدە يۈرىدىغاندۇ، خېلى كۈن بولىدىغۇ شۇ بالا ئۆيگە كەلمىگىلى، - دېدى زورخان . * تۈگەندە ئۈگۈت بەك بېسىق ئىكەن، شۇڭا بىزنىڭ بۇغدايىنى بەش كۈندىن كېيىن تارتىپ بەرمەكچى بولدى . ئۆزىنى تۇتۇۋالغان، سالماق، تەمكىن: مەجەزى بېسىق . ئۇلار ئالىمجانغا قاراشتى، ئالىمجان ھېچ نەرسە بولمىغاندەك خاتىرجەم ۋە بېسىق ئىدى .

بېسىقماق ① «بېسىقماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: 5 - ئاينىڭ 4 - كۈنى ئەڭ ئالدى بىلەن بېيجىڭ ئوقۇغۇچىلىرى يىغىن ئۆتكۈ-زۈپ ۋە نامايىش قىلىپ بۇنىڭغا قەتئى قارشى تۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈردى . شىمالىي مىلىتارىست ھۆكۈمىتى بېسىقماقنى كىرىشىپ 30 ئوقۇغۇچىنى قولغا ئالدى . * ئېھتىمال، ئۇ، كۆپچىلىكىگە بىر - ئىككى ئېغىز سۆز قىلىپ بۇ ئىشنى چىرايلىقچە بېسىقماق . ② جاي - جايغا ئورۇنلاشتۇرماق،

جايلاشتۇرماق، تۈزەشتۈرمەك: شۇ ئەسنادا ئىچكىرى ئۆيدىن تۇراپ شۇجىمۇ ھويلىغا چىقتى . زو-رىخان بولسا ئۆي ئىچىنى بېسىقتۇرۇش بىلەن ئاۋارە ئىدى . * ئۇستامنىڭ قالايمىقان جابدۇقلىرى ياغاچ سانسۇقلارغا قاقىلىنىپ دالاندا ئۆزىگە تېگىشلىك ئورۇن ئېلىپتۇ . ئويۇقتىكى كوزىلار، قوزۇقتىكى چۆمۈچلەر ۋە ئۆينىڭ باشقا كۆزگە كۆرۈنەرلىك جاھازىلىرىنىڭ پاكىز، چىرايلىق تەرتىپتە بولۇپ تۇرۇشى بۇ ئۆينى باشقۇرۇپ، بېسىقتۇرۇپ تۇرغۇچى ئايالنىڭ ئىشچان ۋە سەرەمجانلىقىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى . ③ كۆچمە . ئۆلتۈرمەك: يەر ئىسلاھا-تتىدىن كېيىن يېڭى ھۆكۈمەت ھەددىدىن ئاشقان قان قىساسى بار بەش زومىگەرنى بېسىقتۇردى .

بېسىقتۇرۇشماق «بېسىقتۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: دېھقانلار جىددىي سەپەر-ۋەرلىك بىلەن كەلگۈنىگە قارشى كۈرەش قىلىپ، زور ئەنسىزچىلىكنى بېسىقتۇرۇشتى .

بېسىقتۇرۇلماق «بېسىقتۇرماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: ئۇلارنىڭ كوپىراتىپ توغ-رىسىدا تارقىتىپ يۈرگەن پىتىنە - ئىغىۋالىرى، قىلغان بۇزغۇنچىلىقلىرى پۈتۈن جامائەت ئالدىدا ياش قىلىنىپ، شەرمەندە بولۇپ بېسىقتۇرۇلدى .

بېسىقلىق سۈپ ① ئۈستى - ئۈستىگە ئېلىنىپ

قويۇلغان، بېسىلغان، قاقچىلانغان: بىردەم ماڭغاندىن كېيىن قۇربان قىلىچىنىڭ ھارۋىسى ئۇدۇل تەرەپتىن كېلىپ پاتقاققا پېتىپ قالغان، ئۈستىدە لەڭ بېسىقلىق ھارۋىنىڭ ئالدىغا بېرىپ توختىدى . ② مەتبەئەدىن چىققان، نەشىر قىلىنغان: شۇجى يۇقىرىغا چوڭ قىزىل خەت بېسىقلىق بىرنەچچە بەت ماتېرىيالنى يانچۇقىدىن چىقىرىپ: - ئەزالار، خۇش خەۋەر، مەركىزىي كومىتېت ھۆججەت چۈشۈرۈپتۇ، - دەپ ئالدىراپ ئوقۇشقا باشلىدى .

بېسىقماق پ ① بېسىلماق، پەسىلمەك،

چىقىماق، تىنچىماق، توختىماق: ئەمەت ئۇستا ئۆيىگە كىرە - كىرمەي ئىشىكىنى جالاق - جۇلۇق ئېچىپ - يېپىپ، ئايالغا ئورۇنسىز بىرمۇنچە قوپال گەپلەرنى قىلۋەتتى - دە، ئۆزىچە تېرىسكىپ -

دەپ قىچقارسام، ئۇنى باغلاردىن چىقۇرۇ كۆيۈكى ئەمدى بېسىلدى، دەردى ئۆلگەندە چىقۇرۇ. ③ جىددىيلىك پەسەيمەك، تەرتىپكە چۈشمەك؛ توختىماق: ئۇ دەپ، بۇ دەپ ئويلاشقاندىن كېيىن، ئانا چارە تاپتى. ھېيتەم بىلەن گۈزەلنى پاختەكلدىكى ھامما ئاچىسىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئەھۋال بېسىلغۇچە چەتتە تۇرۇشنى ئېيتتى.

بېسىم قالماق ① جىمىپ، تىنىچ قالماق، توختاپ قالماق: ئايىم ئاغچا خېنىم ئەسلى بېسىلپ قالغانىدى. لېكىن ئوغلىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ يەنە كۆڭلى بۇزۇلۇپ كەتتى. ② ئىجرا قىلماي، ئەمەلىيلەشتۈرمەي، ئۆز پېتىچە قويۇپ قويماق: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دېھقانچىلىق ئېتىزلىرىنى دېھقانلارغا ھۆددىگە بېرىش توغرىسىدىكى ھۆججىتى ناھىيە ۋە يېزىلارغا چۈشۈرۈلگەندە بەزى ئورۇنلاردا بىرمەزگىل بېسىلپ قېلىپ ئاندىن ئىجرا قىلىندى. * ياقۇبىنىڭ خىزمەت ئالماشتۇرۇش ئىشى ھەل بولماي بېسىلپ قالدى. ② <سودا> سېتىلماي، خېرىدار چىقماي دۆۋىلىنىپ قالماق، كاساتلاشماق: بۇ كىتاب-خانا بىرقانچە يىلدىن بۇيانقى كىتاب بېسىلىپ قېلىپ زىيان بولۇشتەك ئەھۋالنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى ئورنىتىپ، ھەر بىر خادىمنىڭ ۋەزىپىسىنى بەلگىلىدى. * ئۆتكەن يىل بۇ زاۋۇت مەھسۇلات ئىشلەشتە بازار ئېھتىياجىنى تولۇق ئەزەردە تۇتىمىغانلىقتىن، بىر قىسىم مەھسۇلاتلار خېرىدار چىقماي بېسىلپ قالغان، ئاز ئىشلەنگەن بىر قىسىم مەھسۇلات بولسا بازار ئېھتىياجىنى قاندۇرالمىدى.

بېسىم ئى ① <فىز> مەلۇم نەرسىنىڭ بىرلىك يۈزىگە چۈشكەن ئېغىرلىق كۈچى: قان بېسىمى. ئاتموسفېرا بېسىمى. * قاشقا ئۇزۇلۇپ يانغان دولقۇن غازنىڭ بېشىدىن ھالقىپ دامبىغا يامردى. غازنىڭ گەۋدىسى كۆرۈنمەي قالدى، ئۇنى سۇنىڭ بېسىمى تۇۋرۇكتىن ئاجرىتۇۋەتكەندى. كۆپچىلىك «ئاپلا» دېيىشىپ كۆزلىرىنى يۇمۇۋېلىشتى. ② قىسىش، ئېزىش، زۇلۇم سېلىش: ئۇ تېخى توختى

چىچىلىپ يەنە بېسىق قالدى. * سەھەردىن بېرى قار ئارىلاش چىققان ئاچچىق شامال كەچكە يېقىن ئاستا-ئاستا بېسىقشقا باشلىدى. * گۈدۈك ئاۋازى ۋە پىلىموت ئاۋازى بېسىقتى. ② ئازلىماق، شالاڭلاشماق، پەسەيمەك: * كۆز كېلىپ ئېتىز-ئېرىقلاردىكى ئالدىراشلىقلارمۇ بېسىقتى.

بېسىلغاق ئى <بوت> كىرىست گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئىككى يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسۈدۇ، غولدىن ئۆسكىنى ساپسىز كېلىدۇ، يوپۇرماق شەكلى سوقىچاق ياكى تۆمۈنسىمان؛ گۈلى كىچىك ۋە ئاق بولۇپ ئومۇم گۈل رېتىنى ھاسىل قىلىدۇ؛ مېۋىسى مۇڭگۈزلىك ۋە ياپلاق كېلىدۇ، چەكلىرىدە قاننى بولىدۇ؛ ئۇرۇقى توخۇمىسىمان، تىبابەتچىلىكتە يەر ئۈستىدىكى قىسمى ۋە ئۇرۇقى دورا قىلىنىدۇ. ئۇ جىگىرنى ياخشىلاپ كۆزنى روشەنلەشتۈرۈش، تال ۋە ئاشقازاننى تولۇقلاش، قۇۋۋەتنى ئاشۇرۇش رولىغا ئىگە.

بېسىلماق ① «باسماق III» پېتىلى ①، ②، ⑤، ⑥، ⑩، ⑪، ⑫، ⑬، ⑭، ⑮، ⑯، ⑰، ⑱، ⑲، ⑳، ㉑، ㉒، ㉓، ㉔، ㉕، ㉖، ㉗، ㉘، ㉙، ㉚، ㉛، ㉜، ㉝، ㉞، ㉟، ㊱، ㊲، ㊳، ㊴، ㊵، ㊶، ㊷، ㊸، ㊹، ㊺، ㊻، ㊼، ㊽، ㊾، ㊿، ② «باسماق III» پېتىلى ③، ④، ⑤، ⑥، ⑦، ⑧، ⑨، ⑩، ⑪، ⑫، ⑬، ⑭، ⑮، ⑯، ⑰، ⑱، ⑲، ⑳، ㉑، ㉒، ㉓، ㉔، ㉕، ㉖، ㉗، ㉘، ㉙، ㉚، ㉛، ㉜، ㉝، ㉞، ㉟، ㊱، ㊲، ㊳، ㊴، ㊵، ㊶، ㊷، ㊸، ㊹، ㊺، ㊻، ㊼، ㊽، ㊾، ㊿، ئەۋاق!... تېۋى كەتكىلى تۇردى ئاشنىڭ، — دېدى بۇۋىنىيازخان ئاچا كۈلۈپ ۋە ئاشقا بېسىلغان گۆشنى توغراش ئۈچۈن ئۈستىگە پىچاق قويۇلغان ئاق ناننى جامال ئاكنىڭ ئالدىغا سۇرۇپ قويۇپ چىقىپ كەتتى. ② «باسماق III» پېتىلى ③، ④، ⑤، ⑥، ⑦، ⑧، ⑨، ⑩، ⑪، ⑫، ⑬، ⑭، ⑮، ⑯، ⑰، ⑱، ⑲، ⑳، ㉑، ㉒، ㉓، ㉔، ㉕، ㉖، ㉗، ㉘، ㉙، ㉚، ㉛، ㉜، ㉝، ㉞، ㉟، ㊱، ㊲، ㊳، ㊴، ㊵، ㊶، ㊷، ㊸، ㊹، ㊺، ㊻، ㊼، ㊽، ㊾، ㊿، ئۆزلۈك دەرىجىسى: ئەمدى بىر ئاز ئولتۇرۇۋېلىش كېرەك، شۇنداق قىلسا، ئاغرىقى بېسىلىدۇ، ئاندىن ئىشقا چۈشىدۇ. بىر — ئىككى مىنۇتتىن كېيىن ھەممە ئاغرىق تۈگەيدۇ. * قىزلارنىڭ ئاغزى بېسىلماي بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى گەپ قىلىپ ئۇچەي-لىرى ئۈزۈلگۈدەك قاقلاپ كۈلۈشتى. * ئالىمخان

بىلەن ترانسفورماتوردىن ئىبارەت بولىدۇ. بېسىم ئىشلەتمەك ھەر خىل ۋاسىتىلەر بىلەن قىستىماق، مەجبۇرلىماق، زورلىماق، بويسۇندۇرۇشقا ھەرىكەت قىلماق: ئۇ نامەرد بۇ قىزغا ھەرقانچە بېسىم ئىشلەتسىمۇ، لېكىن جەسۇر قىز قىلچە بويسۇنماستىن ئۆز نومۇسىنى ساقلاپ قالدى. **بېسىمدار ئى.** تاۋار، ئاشلىق ۋە ئېھتىياجلىق ماللارنى ئەرزان، ۋاقتىدا ئېلىپ قويۇپ بازار جىددىيەلەشكەندە، قىممەتلىگەندە، قەھەتچە-لىسك ۋاقتىدا يۇقىرى باھادا ساتقۇچى ھايانكەش: شۇئا ئارتۇق گۈرۈچتىن، 600 جىڭ ساتمەن. رەۋەندى بېسىمدارنىڭ سىرلىرىنى ئاچمەن.

بېسىمدارلىق «بېسىمدار» سۆزىنىڭ ئابىستراكت ئىسىم شەكلى: — ئېيتىڭا، ئۇلار نېمە ئۈچۈن قىزىلىككۆزلۈك قىلىدۇ؟ نېمە ئۈچۈن گېلە-مىزنى بوغۇشقا جۈرئەت قىلالايدۇ؟ نېمە ئۈچۈن بېسىمدارلىق بىلەن كۆز-كۆز قىلىدۇ؟ — دېدى غۇبۇر تېپىپ مۇئەللىمگە.

بېسىملىق سۈپ. بېسىمى بار، بېسىمغا ئىگە بېسىمى بولغان: بېسىملىق سۇ. بېسىملىق گاز. **بېسىملىق سۇ** يۇقىرىقى ۋە تۆۋەنكى سۇ توشۇش قاتلىمى ئارىسىدىكى بېسىمغا ئىگە يەر ئاستى سۈيى. ئۇ يەر ئاستى سۈيىنىڭ بىر خىل ئاساسىي تىپى بولۇپ، بۇ خىل سۇنىڭ سۈپىتى ياخشى، مىقدارى تۇراقلىق بولىدۇ. ئۇنى ئۈنۈملۈك سۇ مەنبەسى قىلىشقا بولىدۇ.

بېشارەت ئى [ئە] يېزىت. ① ئالدىن بېرىلگەن خەۋەر، خۇش خەۋەر: توي كىشىنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ خۇشاللىق ئىش. ئۇ، قىز-يىگىتلەرنىڭ كىشىلىك تۇرمۇشقا مۇستەقىل قەدەم تاشلىغانلىقىنىڭ بېشارىتى. * — قارنىڭ مۇنداق كۆپ ياغىنى مول ھوسۇلنىڭ بېشارىتى، — دېدى ئۇ بۇرۇن — قۇلاقلىرىنىڭ ئېچىشىپ ئاغرىشىنى ئۈنۈشلۈك تىرىشىپ. ② ئىپادە، ئىسكاس، ئىشارەت: قاسمنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ، كۆزلىرى يۇمۇلۇپ كەتتى. باشلىقنىڭ سۆزىدىن ئۇ ئاللىقاندا

شۇجىنى بۇ ئىشتىن ۋاقىپلاندىرۇش ئارقىلىق قاتتىق بىر روھىي بېسىم پەيدا قىلىشنى كۆڭلىگە پۈتكەندى. لېكىن ئىش ئۇنىڭ كۈتكىنىدەك بولمىدى. * زۇنۇن قادىر بۇ ھېكايىسىدا فېئوداللىق ئېكسپىلا-تاتسىيە بېسىمى ئاستىدا، روھىي ۋە جىسمانىي تەرەپتىن مىجىلىپ ھالىدىن كەتكەن دېھقان ئايدى-لىسىنىڭ ئېچىنىشلىق سەزگۈزەشتىلىرىنى جانلىق ۋە كونكرېت تەسۋىرلەپ بەردى. ③ ئېغىر ۋەزىپە، مەسئۇلىيەت: ئۇنىڭ يۈرىكى ھازىر ئىككى خىل بېسىم ئاستىدا قىيىنلاشتى: بىرى، ھازىرقى بۇ مەجبۇرىيەتنى قانداق قىلىش، يەنە بىرى، كېيىن خەلققە نېمىدەپ جاۋاب بېرىش: «ئادەم بالىسى» بولغىنى ئۈچۈن ھەر ھالدا ئۇ كېيىنكى ئاقىۋەت-نىمۇ ئاز-پاز ئويلىماي قالمايتتى.

بېسىم ئاستىغا ئالماق بىرەز ئىشنى زورلۇق بىلەن قىلىشقا مەجبۇرلىماق: ئۇ، قىزنى شەخسىي دۈشمىنىگە ئوخشاش ناھايىتى قاتتىق بېسىم ئاستىغا ئالدى.

بېسىمغا چىداش كۈچى <فىز> ماتېرىيالنىڭ بېسىمغا بولغان قارشىلىق ئىقتىدارىنى كۆرسەتسەن. ئۇ ماتېرىيال بېسىلغان چاغدىكى بىرلىك توغرا كەسمە يۈز ئۇچرىغان بېسىم كۈچ ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ.

بېسىم كۈچى <فىز> جىسىم ئۇچرىغان ۋە جىسىمنىڭ يۈزىگە تىك بولغان تەسىر كۈچ. **بېسىم ئۆزگەرتىش پونكىتى** <ئېل> توك بېسىمىنى ئۆزگەرتىدىغان ئورۇن. ئېلېكتىر ئىستانسىسى ئىشلەپچىقارغان ئېلېكتىر قۇۋۋىتىنى يىراق جايلارغا ئەۋەتىش ئۈچۈن، توك بېسىمىنى كۈچەيتىپ يۇقىرى بېسىملىق توكقا ئۆزگەرتىپ، توك ئىشلىتىدىغان ئورۇنغا يېقىنلاشقاندا، ئاندىن ئېھتىياجغا قاراپ بېسىمنى تۆۋەنلىتىش كېرەك بولىدۇ. بۇنداق توك بېسىمىنى يۇقىرىلىتىش ۋە تۆۋەنلىتىش خىزمىتى بېسىم ئۆزگەرتكۈچى پونكىتقا تايىنىپ ئورۇندىلىدۇ. بېسىم ئۆزگەرتكۈچى پونكىتنىڭ ئاساسلىق سايمانلىرى ئۆلغۇچ

داق بىر ھېكمەتنىڭ بېشارىتىنى سەزگەندى. * رۇستەم قولدىكى ياي راڭنى قەبرىستانلىقنىڭ بىر چېتىگە قاداڭ قويىدى. بۇ «ئىشنى باشلايلى» دېگەندىن بېشارەت ئىدى. * قەھرىمانلار تۇرقىدىن يېغىپ تۇرار جاسارەت، كۆكسىدىكى مېداللار مەرتىلىكىدىن بېشارەت.

بېشارەت بەرمەك خەۋەرلەندۈرمەك، كۆرسىتىپ قويماق، ئايان قىلماق: ئۇنىڭ

سالماق سۆز-ھەرىكىتى ئۇنىڭ بېشىنى قاتۇرغان بىر ئىش توغرىسىدا ئاخىرقى قارارغا كېلىپ بولغانلىقىدىن بېشارەت بېرىپ تۇراتتى. ② ئىپادە بىلدۈرمەك، ئىشارەت قىلماق، ئىسكاس قايتۇرماق: ساھىبخانا يەنە ساقىغا كۆز قىسىپ،

لۇتپۇللا مۇتەللىپكە قۇي، دەپ بېشارەت بەردى. * بىز تاغدىن-باغدىن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇشتۇق.

ئۇلار كۆڭلىدىكىنى دېيەلمەي خېلى ئۇزاققىچە قىسلىپ ئولتۇرۇشتى. مەن ئۇيغۇم كېلىۋاتقانلىقىدىن

دىن بېشارەت بېرىپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ كېرىلدىم.

بېشارەتلىك سۆپ. ئالدىن كۆرىدىغان، كەلگۈسىدىكى ۋەقە ھادىسىلەر ھەققىدە ئالدىن

خەۋەر بېرىدىغان: شېئىرىي تىل ئىدىيە ۋە ھېس-سىياتىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇش كېرەك؛ تىل-دىمۇ بېشارەتلىك ۋە ئىلھام بېرەلىك ئامىللار مول بولۇش كېرەك.

بېشىچە رەۋ. بېشى بىلەن، بېشى نەزەپ بىلەن: ھارۋىدىن ئۇچۇپ چۈشكەن بالا سۇغا

بېشىچە كىرىپ كەتتى. ئادەملەردىن بېرى يۈگۈ-رۈپ كېلىپ بالىنى سۇدىن چىقىرىۋالدى. * تاھىر شۇ چاغدا باقىنىڭ «ھەرە چاققان يەرگە لاي سۇۋىسا ساقىيار ئىمىش» دېگەن سۆزلىرى ئېسىگە كېلىپ، پاتقاقلىققا ئۆزىنى بېشىچىلا تاشلايتۇ.

بېشىچە كىرىپ كەتمەك — بېشى بىلەن كىرىپ كەتمەك.

بېغىر (باغىر) ئى <ئانات> جىگەر. بېغىر باسماسلىق ئۆي بولماسلىق، بىرگە ئۆتمەسلىك: — قىزلار، — دەيتتى ئۇ، — ئۇ مەندىن كىچىك، ياش بىر يەرگە بېرىپ، ئەمەن پۇراپ قالغاندا ساڭا بېغىر باسمايدۇ.

بېغىر رەڭ — جىگەر رەڭ.

بېغىر قۇرتى <زوتۇل> قوي ۋە ئۇچكىلەرنىڭ بېغىرغا چۈشىدىغان بىر خىل زىيانداش قۇرت.

بېغىر تاق ئى <زوتۇل> قۇشلارنىڭ بىر خىلى. ئۇنىڭ كۆرۈنۈشى، چوڭ-كىچىكلىكى كەپتەرگە ئوخشايدۇ، ئاغزى كىچىك، پۇتى قىسقا، بارمىقى ئۈچ بولىدۇ؛ دۈمبىسى جىگەر رەڭ، قارا يوللۇق، باش تەرىپى سارغۇچ كۈل رەڭ، كۆكرىكى قارامتۇل كۈل رەڭ كېلىدۇ؛ ئوتلاقلاردا ياشايدۇ؛ گۆشىنى يېيىشكە بولىدۇ.

بېغىش I ئى ① بىلەكنىڭ ئالغان بىلەن تۇتىشىدىغان ئۈگىسى: ئۇ بۇرۇۋاي دەستىدە دەك قۇۋۋەتلىك قوللىرى بىلەن ھايان تەسىرىدە يېنىك تىترەۋاتقان چىمەننىڭ بېغىشلىرىنى تۇتتى.

② ئۇستىخان ۋە غولنىڭ تۇتىشىپ تۇرىدىغان ھەرىبىر ئۈگىسى: ئۇلار ئۇخلىغان چاغدا تېنىنى بېغىش-بېغىشلىرىدىن چېپىپ پارچىلىۋەتسىمۇ ھەرگىز ئويغانمايدۇ. ③ زىرائەتنىڭ ھەرىبىر بوغۇملىرىنىڭ تۇتىشىپ تۇرغان، مېۋىلەرنىڭ غوللىرىنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرغان جايى: ھەر تاۋۇز، ھەر تاۋۇز، ھەر بېغىشتا بىر تاۋۇز.

بېغىش II ئى. تۈگمەننىڭ نۆۋىتىنى كۈتۈپ ئاپىرىپ قويىدىغان ئازراق ئاشلىق، ئۈگۈت: تۈگمەننىڭ تېگەر بولسا، بېغىشنى قۇيدۇرما. ئاشىقىدىن سۆز ئالساڭ، دۈشمىنىڭگە تۇيدۇرما.

بېغىشلاشماق «بېغىشلىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

بېغىشلىنماق «بېغىشلىماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: يېڭى يىلغا بېغىشلىنغان شېئىر. * يىگىتلەرنىڭ بەزىلىرى ھاراق، بەزىلىرى زاكۇسكا كۆتۈرۈپ كىرىشتى. تۇنجى قەدەھ مۇھەممەتنىڭ مۇشۇ كولىپكىتىغا قوشۇلغانلىقىغا بېغىشلىدى.

بېغىشلىما ئى. بىرەر پائالىيەت، ۋەقە، چوڭ

قۇرۇلۇش، گېزىت-ژۇرناللارنىڭ مۇۋەپپە-قىيىتىگە ئاتاپ ياكى تەبىرىكلەپ يېزىلغان چاقىرىق، ئۈمىد ئىپادىلەنگەن كىرىش سۆز ياكى ھەر خىل قول يازما: يېڭى يىلغا بېغىشلىما. * رەئىس «شىنجاڭ ئۆسمۈرلىرى گېزىتى» نىڭ 30 يىللىقىغا بېغىشلىما يېزىپ بەردى. * ھاشىرى شىپال تاشلارغا، ھەيۋەتلىك دۈگىلەك تۈۋرۈكلەرگە، قەھرىمانلار مۇنارىسىدىكى نەقىش سۈرەتلەرگە زور قىزىقىش بىلەن قارايتتى، سىلاپ باقاتتى. ماڭا يازما بېغىشلىمىلارنى ئوقۇتاتتى، ھېلىدىن-ھېلىغا ئۇنى-بۇنى سورايتتى.

بېغىشلىماق پ سەرىپ قىلماق، تىكلە-مەك، تەقدىم قىلماق، ئاتىماق: تۇردى ئاخۇن ئاكا پۈتۈن ئۆمرىنى ئەلئەغمە، مۇزىكىچىلىق ۋە مۇقامچىلىق ئىشلىرى ئۈچۈن بېغىشلىغانىدى. ② بەخش ئەتمەك؛ بەرمەك؛ ئېلىپ كەلمەك: ھايات بېغىشلىماق. — دېزىدىن كىرگەن سالىقنى شامال ھەبىبىگە راھەت بېغىشلىدى. * رادىئو كانىيىدىن شادىيانغا ئۇرۇلۇۋاتقان قەشقەر راۋابىنىڭ يېقىملىق ساداسى كۆڭۈللەرگە ھۇزۇر بېغىشلايتتى. ③ ئاتاپ يازماق: — مەن كلاسنىك شائىرلاردىن بىرنەچچىسىنىڭ گۈزەللىرىگە بېغىشلىغان شېئىرلىرىنى ئوقۇپ بېرى، — دەپ سەككاكىنىڭ بىر غەزىلىنى ئوقۇپ بەردى ئىسھاق. **بېقىش** «باقماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىداش شەكلى.

بېقىش تاپماق ياخشى بېقىلماق، ياخشى كۈتۈلمەك؛ ئوبدان پەرۋىش قىلىنماق: — بۇ تېگى ساق مال ئىكەن، ئەگەر ياخشى بېقىش تاپسا تېز ئارىدا سەمرىپ، راۋۇرۇس ئات بولىدۇ، — دېيىشى ئەتراپتا تۇرغانلار.

بېقىشتۇرماق «بېقىشماق» پېئىلى ① نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ساۋۇتكام، ئوغلى ئادىلى، ئاياغ مەھەللىدىكى ھاشىكامنىڭ توي ئىشىغا بېقىشتۇردى.

بېقىشماق ① «باقماق» پېئىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى: قاسىم دوختۇر، سارىخان ۋە ماشىنا ئەترىتىنىڭ بىر قىسىم كوماندىر-جەڭچىلىرى

قاۋۇلىنىڭ ئىككىنچى قېتىم ھوشىغا كەلگىنىنى كۆرۈپ، خۇشاللانغان ھالدا بىر-بىرىگە بېقىشتى. * مېھمانلار ئۆزئارا پاراڭلاشقانچ بىر-بىرىگە تەكەللۇپ بىلەن داستىخاندىكى مەزەلەرگە قىزغىن بېقىشتى. ② ياردەملەشمەك، ھەمكارلاشماق، قاراشماق: پەخرىدىن بىرقانچە ساۋاقداشلىرىنى باشلاپ كېلىپ، ياسىنكامنىڭ كېۋەز چاغلىمىغا بېقىشتى.

بېقىشىپ ئوينىماق كۆز تاشلىشىپ، قاش ئېتىشىپ، بىر-بىرىگە قارىشىپ ئوينىماق: مۇساجان بىلەن ئەلانۇر ئىككىسى بۈگۈنكى باراۋەتتە بىر-بىرىگە بېقىشىپ ئوينىدى.

بېقىلماق «باقماق» پېئىلى «④⑤⑥⑦» نىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: گۈلسۇمخان ئانا دوختۇر-خانىدا ياتقان مەزگىلدە ياخشى داۋالاندى ۋە ئوبدان بېقىلدى. * قۇمۇل تەۋەسىدە ۋاڭغا قاراش-لىق 18 تۈگمەن بار بولۇپ، ھەربىر تۈگمەندە 160 تىن توخۇ، ئۆردەك بېقىلاتتى. * ئاپتونوم رايون-مىزنىڭ يايلاقلىرىدا چارۋا ماللار ھازىر ئاساسەن يەنىلا تەبىئەتكە تايىنىپ بېقىلۋاتىدۇ.

بېقىم ئى. بېقىلىش، پەرۋىش قىلىنىش: بۇ بالىنىڭ بېقىمى ياخشى بولۇپتۇ.

بېقىمتۇل ئى. دىئال. يېشىل بىلەن سېرىق ئارىلىقىدىكى رەڭ.

بېقىمىسىز سۈپ. ياخشى بېقىلمىغان، ياخشى پەرۋىش قىلىنمىغان، قاراقسىز: بوۋاي: — ئۆتمۈشتە بالىلىرىم ئاچ-يالىڭاچلىقتا بېقىمىسىز قېلىپ، ئۆمۈر سۈرەلمەپتەكەن، — دېدى، ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان قىزچاق: — ۋاي قوپايلىچۇ، بۇرۇنقى ئەھۋالنى ئەسلىسە ئادەمنىڭ يۈرەكلىرى ئېقىپ كېتىدۇ، — دېگىنىچە بوۋاينىڭ سۆزىنى بۆلدى.

بېقىندۇرغۇچى «بېقىندۇرماق» پېئىلىنىڭ سۈپەتتىشى.

بېقىندۇرغۇچى ئۇقۇم <لوگ> بېقىندىلىق مۇناسىۋەتتىكى ئىككى ئۇقۇمدىن ھەجىم جەھەتتىن كەڭ ئۇقۇم.

بېقىندۇرماق «بېقىنماق» پېتىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئارپىلىق جىلغىسىغا بېقىنلاشقاندا، بۇ كېچىنى بۇ يەردە ئۆتكۈزۈشنى كۆڭلىگە پۈككەن فۇگۇەن قىزنىڭ قەلبىنى ئۆزىگە بېقىندۇرۇش نىيىتىدە ئەسكەرلەرگە توختاشقا شەرەت قىلدى.

بېقىندۇرۇشماق «بېقىندۇرماق» پېتىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى.

بېقىندۇرۇلماق «بېقىندۇرماق» پېتىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى.

بېقىندى سۈپ. مۇستەقىل ۋە ئىختىيارىي

ئەمەس؛ ئەركىن ۋە ئۆز ئالدىغا خوجىلىقى بولمىغان؛ بېقىندى دۆلەت. بېقىندى ئەل. * // بۇ خىل باشقۇرۇش تۈزۈلمىسىدە، كارخانىلار پەقەت مەمۇرىي ئورگانلارنىڭ بېقىندىسىغا ئايلىنىپ قالدۇ. كارخانىلارنىڭ نىسپىي مۇستەقىل تاۋار ئىشلەپ-چىقارغۇچىلىق ئورنى ئىنكار قىلىندۇ.

بېقىندى ئەل كۆرۈنۈشتە ئىگىلىك ھوقۇقى، ئۆزىگە ئۆزى خوجا بولۇش ھوقۇقى بولغان. دەك قىلىمۇ، لېكىن سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي جەھەتلەردە يەنىلا جاھانگىر دۆلەتنىڭ ئىلكىدە ياشايدىغان دۆلەت.

بېقىندىلىق ① ئى. ھەرقانداق ئىشتا،

ھەرقايسى جەھەتتە مۇستەقىل ئىختىيارلىقى، ئەركىنلىكى ۋە ئۆز خوجىلىقى بولمىغان ھالەت: ھەرقانداق بىر يېڭى كەشپىيات بىلىم-مىزنىڭ يېتەرلىك ئەمەلىيلىكىنى نامايەندە قىلىپ كەلدى، بېقىندىلىقنىڭ بۈگۈنگە قەدەر تېخى بايقالمىغان قالدۇقنى كۆرسىتىپ كەلدى. ② سۈپ. بېقىندى ئورۇندا تۇرىدىغان، بېقىندى ھالەتتىكى: بېقىندىلىق مۇناسىۋەت. بېقىندىلىق ھالەت.

بېقىندىلىق مۇناسىۋەت <لوگ> ئۇقۇملار

ئوتتۇرىسىدىكى بىر خىل مۇناسىۋەت بولۇپ، بىر ئۇقۇم يەنە بىر ئۇقۇمنىڭ پۈتۈن ھەجىمىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىككى ئۇقۇم ئوتتۇرىسىدە-

دىكى مۇناسىۋەتكە قارىتىلدى.

بېقىنماق پ. ھەرقانداق ئىشتا، ھەرقايسى جەھەتتە باشقىلارنىڭ ئىختىيارىدا بولماق؛ بويسۇنماق: پۇچۇناي، ئەختەمگە—ئاۋۋال بىر سوئال بار، چوقۇم جاۋاب بېرىپەن. مۇھەب-بەت كىشىنىڭ ئىرادىسىگە بېقىنمايدۇ، دېگەن توغرىمۇ؟ بېقىندۇ، دېگەن توغرىمۇ؟—دېدى.

بېقىنىش «بېقىنماق» پېتىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىداش شەكلى.

بېقىنىشلىق سۈپ. بېقىنغان: فىزىكا، خىمىيە

ماددىلارنىڭ فىزىكىلىق خۇسۇسىيەتلىرى بىلەن ئۇلارنى تۈزگەن مولېكۇلىلارنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى قايسى تەرىقىدە بېقىنىشلىق ئىكەنلىكىنى ئىزدەيدۇ.

بېكەت ئى <قاتىن> پويىز، ئاپتوبۇس قاتار-

لىق قاتناش ۋاسىتىلىرىنىڭ يول ئۈستىدە توختاش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن جايى، ئورنى: شوپۇر بېشىنى بىلىنمەس لىڭشىتىپ قويۇپ، خوت يۆتكىدى—دە، توختىماي ئۇدۇل يۈرۈپ كەتتى. ئاپتوبۇس ھەربىر بېكەتتىن ئۆتكەندە، يولۇچىلار چۇقان سېلىپ قېلىشتى. * ئاپتوبۇستا ئادەم كۆپ ئىدى. ئانا ئىشىكىنىڭ بېقىنىدا سىقىلىپ تۇرۇ-ۋالدى. ئاپتوبۇس ھەربىر بېكەتتە توختىغاندا چۈشۈپ—چىققۇچىلار ئۇنى قىستاپ پۇتلىرىنى دەسسۈپتەتتى.

بېكىتكۈزەك «بېكىتمەك» پېتىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بېكىتمەك پ ① قاپقاق ياكى ئىشىكىنى،

ئېچىلىپ—يېپىلىپ تۇرىدىغان ئوچۇق جايىنى ۋە نەرسىلەرنىڭ ئېغىزىنى مەھكەملىمەك، ئېچىلمايدىغان قىلىماق: ئىسلاھاتتىن كېيىن، جۇڭگو قۇدرەت تاپتى، شۇنىڭ بىلەن ئۆگەنگەن يېڭىلىقلىرىمىز چەتتىن كىرگەن يېڭىلىقلارنى دۇمبالاپ چىقىرىۋېتىش، دەرۋازىمىزنى بېكىتىپ، يەنە كۈنىلىقنى ساقلاپ ياتتۇق.

② ئورناتماق: دېرىزە بېكىتمەك. ئىشىككە تۇتقۇچ

بېكىتمەك. ئۆيگە چىراغ بېكىتمەك. ③ پىلان،

قارار، لايىھە، ئىش تۈرلىرىنى مۇزاكىرە

قىلىپ مۇقىمىدە، توختاتماق: كوپىراتىپ رەھبەرلىكى يىلىنىڭ بېشىدىلا ۋەزىپە-سىنى ھەربىر پۇل مۇئامىلە خادىملىرىدىنغىچە ئەمەلىيەتتە تۈزۈپ، مۇكاپاتلاش-جازالاش تۈزۈمىنى ئېنىق بېكىتىپ، سوتسىيالىستىك مۇساپىقىنى قانات يايدۇردى. ④ بەلگىلەشكە، قارارلاشتۇرماق: ناھىيىلىك پارتكوم ئۇنى يەنە بىرمەزگىل خىزمەت جەريانىدا ياخشى ئويلىنىشقا قالدۇردى. گۇڭشى پارتكومى ناھىيىلىك پارتكومنىڭ پىكىرى بويىچە ئۇنى ئەتىيازلىق تېرىلغۇغا مەسئۇل قىلىپ بېكىتتى. **بېكىتىشەك** «بېكىتىشەك» پېئىلىنىڭ ئۆلۈك دەرىجىسى: ئابدۇكېرىم باشلىق بىرقانچە يەككە تىجارەتچىلەر شەھەرلىك يېنىك سانائەت ئىدارىسى بىلەن خېرىدارلارنى ھەر خىل يېڭى پاسوندىكى ئاياغ كىيىم بىلەن تەمىنلەش ھەققىدە ئۆزئارا توختام بېكىتىشتى.

بېكىتىشەكلىك سۈپ. بېكىتىلگەن، بېكىتىپ قويۇلغان؛ تاقالغان؛ يېپىلغان؛ سۇ ۋە ئوزۇق-لۇققا موھتاج بەزى نامراتلارنىڭ ئىشىك ئېچىپ چىققىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، كۆپىنچە ئۆيلەرنىڭ ئىشىكى تېخى ئىچىدىن مەھكەم بېكىتىلگەن ئىدى. * ئاۋاز چىقىۋاتقان جاينىڭ ئىشىكى بېكىتىلگەن ئىدى.

بېكىتىلەك «بېكىتىشەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بوۋاق تۇغۇلۇپ ئۈچ كۈن بولغاندا، ئۇنىڭغا قويۇلدىغان ئىسىم بېكىتىلدى. * ئاپتونوم رايونلۇق 5-نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ 4-يىغىنى غەلبىلىك يېپىلدى. يېڭى يىل باشلاندى، چوڭ ئىشلار بېكىتىلدى.

بېكىتىشەك پ. دىئال. پۈتۈشمەك. **بېكىشەك** پ. چىگىماق؛ مۇستەھكەملەنمەك. **بېكىندۈرمەك** «بېكىتىشەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇ-رىي دەرىجىسى.

بېكىنمە سۈپ. تاقالغان، مۇناسىۋەت ئۈزۈلگەن؛ ئۇزاق ۋاقىتتىن بۇيان بېكىنمە ھالەتتە تۇرۇپ كەلگەن شىنجاڭنىڭ ئىشىكىنى سىرتقا يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئېچىۋېتىش، راپونسىز ئىقتىسادنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ بىردىنبىر يولى.

بېكىنىمەك ① «بېكىتىشەك» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى. ② يوشۇرۇنماق، سۇقۇنماق: پۇرسەتنى غەنىيەت بىلگەن ئەزىمەتلەر ئاشۇلار-نىڭ چاك-توزانلىرىغا ئارىلىشىپ يۈگۈرۈپ، قارا دۆڭ بىلەن شەھەر ئارىلىقىدىكى «شىخو كۆۋرۈكى»گە يېتىشۋالدى ۋە ئۇنىڭ ئاستىغا بېكىنىۋالدى.

بېكىنىمەچىلىك ئى. بىرەر دۆلەتنىڭ تاشقى سىياسىتىدىكى چەتنىڭ ھەرقايسى جەھەتلەر-دىكى يېڭىلىقلىرىنى قوبۇل قىلمايدىغان، ئۆزىنىڭكىنىمۇ سىرتقا چىقارمايدىغان بىر خىل بىر ئىزدا تۇرۇۋېلىش نۇقتىئىنەزىرى، ئىدىيىسى: جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى 3-ئومۇمىي يىغىنىدا «بېكىنىمەچىلىك قىلماسلىق كېرەك، بېكىنىمەچىلىك قىلغاندا، دۆلەتنى زامانىۋىلاشتۇرۇش ئىشىنى ئەمەلگە ئاشۇرغىلى بولمايدۇ» دەپ ئېنىق بېكىتىلگەندى.

بېڭلۇڭ ئى <ئىرق> — **بېڭلۇڭلار**. **بېڭلۇڭ تىلى** <تىل> بېڭلۇڭلار قوللىنىدىغان تىل.

بېڭلۇڭچە ① سۈپ. بېڭلۇڭ تىلى ۋە يېزىق-قىغا مۇناسىۋەتلىك، ئائىت: بېڭلۇڭچە كىيىم. ② ئى. بېڭلۇڭ تىلى: سەن بېڭلۇڭچىنى بىلمەسەن؟

بېڭلۇڭلار ئى <ئىرق> ئېلىمىزدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ بىرى، يۈننەنگە جايلاشقان.

بېگەن ئى. تىغى دەستىسىگە نىسبەتەن كۆندىلەك ئورنىتىلغان، ياغاچچىلىقتا يوغان ياغاچلارنى قىر چىقىرىپ سىلىقلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان تىغلىق سايمان، يوغان چاپما چوت.

بېگەندە بۇرۇت ئالىدىغان — **بېگەندە بۇرۇت ئالىدىغان**.

بېگېموت ئى [ر] <زوتول> سۈت ئەمگۈچى ھايۋان. ئۇنىڭ تېنى چوڭ، بېشى يوغان

ۋە تىك تۆت بۇلۇڭ شەكىلدە كېلىدۇ؛ ئېغىزى كەڭ ھەم چوڭ، قۇيرۇقى قىسقا، تېرىسى قېلىن بولىدۇ؛ تۈكلىرى بولمايدۇ، تېرە رەڭگى قارا قوڭۇر كېلىدۇ؛ كۆپ ۋاقىتلاردا سۇدا ياشايدۇ، ئادەتتە بېشىنى سۇ يۈزىگە چىقىرىپ تۇرىدۇ؛ ئافرىقىدىن چىقىدۇ.

بېل ئى [ر] <ئېل> ئېلىكتىر ئىلمى ۋە ئاۋاز ئىلمى (ئاكۇستىكا) دە قۇۋۋەتنى ياكى قۇۋۋەت زىچلىقىنىڭ نىسبەت قىممىتىنى ئۆلچەيدىغان بىر خىل بىرلىك. بۇ نام تېلېفوننى ئىختىرا قىلغۇچى بېل (A.G.BELL) نى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن بېرىلگەن.

بېلەت ئى [ر] بىرەر نەرسىدىن قانۇنىي پايدىلىنىش ھوقۇقىغا ئىگە، مەتبەئەدە بېسىلغان ياكى يېزىلغان قەغەز؛ ئاشلىق بېلىتى. زەخت بېلىتى. كىنو بېلىتى. گۆش بېلىتى. ماشىنا بېلىتى.

بېلەتچى ئى. كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىدا تاماشىبىنلارغا؛ ئايروپىلان، پويىز، ماشىنا قاتارلىقلاردا سەپەر قىلىدىغان يولۇچىلارغا بېلەت ساتىدىغان ۋە بېلەتنى تەكشۈرىدىغان خادىم؛ كوچا ئاپتوبۇسى ئاخىرقى بېكەتكە يېتىپ كېلىشكە ئاز قالدى. بېلەتچى يىگىت قائىدە بويىچە ھەربىر ئادەمنىڭ بېلىتىنى تەكشۈرۈشكە باشلىدى. نۆۋەت مەن بىلەن قاتارلىشىپ ئولتۇرغان بىر قىزغا كەلدى.

بېلەتسىز سۈپ. بېلەتتىن پايدىلانماي ئېلىشقا بولىدىغان، بېلەت كېرەك قىلىنمايدىغان؛ بېلەتسىز گۆش. بېلەتسىز ئۇن. * ئۇرۇمچى شەھەرلىك يېمەكلىكلەر شىركىتى بۇ يىل پېچىنىنىڭ تۈرىنى كۆپەيتىپ، سۈپىتىنى ئۆستۈرۈپ، بېلەتسىز پېچىنلەرنى ئىشلەپچىقىرىپ، دېھقانچىلىق، چارۋى-چىلىق رايونلىرىنى نۇقتىلىق ھالدا تەمىنلىدى.

بېلىجان ئى. كىچىك بېلىق، بېلىق بالىسى؛ ئەخمەتجان قۇرۇق قاپاقنى كۆل بويىغا تاشلاپ قويۇپ، ئۆزى تاشلاپ بەرگەن ئۇششاق نان پار-چىلىرىنى بېلىجانلارنىڭ قانداق ئېلىپ قاچقانلىرىغا

زوق بىلەن قاراپ ئولتۇراتتى. **بېلىق ئى** <زوتول> ① سۇدا ياشايدىغان ئومۇرتقىلىق ھايۋان. ئۇنىڭ بەدەن تېمپېراتۇرىسى سىرتقى مۇھىت تېمپېراتۇرىسىنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ ئۆزگىرىدۇ؛ تېنى ئادەتتە ياپىلاق كېلىدۇ، سىرتىدا قاسىرىقى ۋە ئۆزگۈچى چۈچۈسى بولىدۇ؛ ساقاق ئارقىلىق نەپەسلىنىدۇ؛ تۈرلىرى ناھايىتى كۆپ بولۇپ، كۆپلىرىنى ئىستېمال قىلىشقا ياكى بېلىق يېلىمى ئىشلەشتە ئىشلىتىشكە بولىدۇ. ② شۇ ھايۋاننىڭ گۆشى؛ قورۇلغان بېلىق. بىز بۈگۈن بېلىق بىلەن گاڭگىن يېدۇق.

بېلىق سىرتى ① بېلىقنىڭ دۈمبە قىسمى. ② كۆچمە. بېلىقنىڭ دۈمبىسىگە ئوخشاش تەدرىجى پەسەيگەن، بېلىقنىڭ دۈمبىسىگە ئوخشايدىغان شەكىل؛ تامنىڭ ئۈستىنى بېلىق سىرتى قىلىپ قويسا يامغۇر توختاپ قالمايدۇ.

بېلىق قاسىرىقى <زوتول> بېلىق تېنىنىڭ سىرتى يۈزىدىكى تەڭگىچە ماددا. ئۇ ئارقىلىق بېلىق يېلىمى ئىشلەشكە بولىدۇ.

بېلىق كاۋىپى بېلىق گۆشىدىن ئېتىلگەن كاۋاپ. بۇ خىل كاۋاپ پاكىز ئادالانغان بېلىقنى جاڭيۇ، ئاچچىقسۇ، تۇز، كاۋاۋىچىن، چانالىغان سۇڭسپىياز ۋە سامساقلار بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ بىر سائەت قويغاندىن كېيىن، پۇرچاق ئۇنىغا مەلەپ دۇخوپكىغا سېلىپ پىشۇرۇلىدۇ.

بېلىق كۆزى ① بېلىقنىڭ كۆزى. ② كۆچمە. لىق، لىقمۇلىق، قاچىنىڭ گىرۋىكى بىلەن تەڭ (بولۇپمۇ ھاراق ھەققىدە): بېلىق كۆزى قىلىپ قۇيماق. دىلمۇرات، ئەسكەرگە: — قۇرۇق گېپىڭنى قوي؛ ماۋۇنى گۈپىدە كۆتۈرۈۋەتكىنە، بېلىق كۆزى قۇيدۇم، بېلىق كۆزى! تارىخ-پارىخ، جۇغراپىيە-پۇغراپىيە دەمىسىنا؟ ئۇنى سويىمىز دېگىنە؛ ياش چېغدا ئوينىماي، قاچان ئوينىيدۇ كىشى، قانداق دېدىم، — دېدى. ئۆزىچە مەنىۋن

دېدى ئاسم روھلىنىپ. * بۇرۇن - بۇرۇندا بىر شەھەردە بىر بېلىقچى ياشىغانىكەن. ئۇنىڭ بالىلىرى كۆپ، ھال - ئوقىتى ناچار ئىكەن. يىغلاپ - قاقشاپ بېلىقچىلىق قىلىپ يۈرگەن كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، تورغا ناھايىتى يوغان، تېرىسى بەكمۇ چىرايلىق بىر بېلىق چۈشۈپتۇ.

بېلىقتان ئى. ئىچىدە بېلىق بېقىلىدىغان ئەينەك قاچا: چاۋار، جوزىنىڭ قېشىغا كېلىپ بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ قاتتىق - قاتتىق شورىدى ۋە كېرىمدىن كۆزىنى قاچۇرۇپ دېرىزە ئالدىغا كېلىپ، تەكچىگە قويۇلغان بېلىقتاندىكى رەڭمۇرەڭ بېلىقلارغا بىرپەس قاراپ تۇردى.

بېلىقسىمان سۇپ. بېلىققا ئوخشايدىغان، بېلىق شەكىللىك: بېلىقسىمان قۇش.

بېلىقگۈل ئى [بېلىق+گۈل] <بوت> چوقا ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرماقلىرى تۆمۈنە شەكىللىك بولۇپ تارىلىپ ئۆسىدۇ؛ گۈلى ئومۇم گۈل رېتىگە كىرىدۇ، رەڭگى سېرىق؛ غوزىسى تۇخۇم شەكىلدە بولىدۇ؛ تېنىنىڭ يەر ئۈستى قىسمى دورا قىلىنىدۇ. ئۇ ئىسسىقنى قايتۇرۇپ ياللۇغنى يوقىتىش، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىش رولىغا ئىگە.

بېلىقلىشى ئى [بېلىق+لەش+ى] <بوت> يار - لىقئوت ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، غولى ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن بولىدۇ؛ يوپۇرمىقى تۆمۈنسىمان بولۇپ، ئايلىما ھالەتتە ئۆسىدۇ؛ گىرۋەك - لىرىدە ھەرە چىشىغا ئوخشاش ئىنچىكە چىشلىرى بولىدۇ؛ گۈلى كىچىك بولۇپ، سۇس سۆسۈن رەڭدە ئېچىلىدۇ؛ بىر جىنس - لىق تۈپكە كىرىدۇ.

بېلىقئوتى ئى [بېلىق+ئوت+ى] <بوت> بېلىق ئوتى ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، تاتلىق سۇدا ئۆسىدۇ؛ يوپۇرمىقى لېنتا شەكىلدە بولۇپ، سېپى

بولغان ھالدا.

بېلىق كۆزى قىلىپ قۇيماق لىق تولدۇرۇپ، لىپمۇلىپ قۇيماق: ئابدۇرىشىت، ئۆزىنىڭ تاسا - دىپى توي مەرىكىسىدە بىللە ئولتۇرۇپ قالغان قوشنىسىغا: - ھە، قېنى، كۆڭلىمىزدىكى چىگىشلەر - نىڭ يۇيۇلۇپ كېتىشى ئۈچۈن بىر رومكا كۆتۈر - رەيلى، - دېگىنچە بېلىق كۆزى قىلىپ قۇيۇلغان چوڭ رومكىدىكى ھاراقنى سۇندى.

بېلىق يېلىمى <خىم> بېلىق سۆڭىكى، بېلىق پۇۋىكى ياكى بېلىق قاسنىقى سۇدا قاينىتىدۇ. لىپ تەييارلىنىدىغان يېرىم سۈزۈك ھالەتتىكى قاتتىق جىسىم. ئېرىتىلسە يېپىشقا قىلىقى ناھا - يىتى كۈچىيىدۇ، ئادەتتە يېپىشتۇرغۇچى ماددا ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ، يەنە فوتو سۈرەت قەغىزىنى ئىشلەشتىمۇ پايدىلىنىلىدۇ.

بېلىق يىلى <ئاستر> 12 مۆچەلنىڭ بىرى يەنى مۆچەل يىل ھېسابىدىكى 5 - يىلىنىڭ نامى.

بېلىقتالغۇچ ئى [بېلىق+ئالغۇچ] <زوتول> قارنا.

بېلىقچى I ئى <زوتول> چايكا. **بېلىقچى ئۆردەك** <زوتول> ئۆردەكنىڭ بىر خىلى. قانىنىڭ ئۈستى كۆك، كۆكسى ئاق، بوينى قارا بولىدۇ، سۇدىن بېلىق تۇتۇپ ئوزۇقلىنىدۇ.

بېلىقچى II ئى. بېلىق بېقىش، بېلىق تۇتۇش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەم: بېلىقچىنىڭ كۈنى سۇدا (ماقال). - مەلۇم بىر ئەزىم دەريا بويىدا بىر بېلىقچى ياشايدىكەن. بېلىقچى ھەر كۈنى دەرياغا ئىككى قېتىم تور سالىدىكەن.

بېلىقچىلىق ئى. بېلىق بېقىش، بېلىق تۇتۇش بىلەن شۇغۇللىنىش كەسپى؛ ئىشى: - بۇ كېيىك جايدا مەنسۇر، بۇ يەرلەردە دېھقان - چىلىق قىلىشنىڭ ھاجىتىمۇ يوق. ماڭا قويۇپ بەرسە، بېلىقچىلىق، توخۇ - ئۆردەك، قوي - كالا فېرمىسى قاتارلىق نەرسىلەرگە ئاجرىتىمەن، -

بولمايدۇ؛ غولى ئىنچىكە ئۇزۇن كېلىدۇ؛ كۆپىنچە بېلىق باقىدىغان قاقچىلاردا زىننەت بۇيۇمى سۈپىتىدە ئۆستۈرۈلىدۇ.
بېمولى ئى [ر] <مۇز> — چۈشۈرۈش بەلگىسى.

بېنەپتە ئى [ئە+پ] جان ت — بېنەپتە كۈنى.

بېنەپتە كۈنى نۆۋەت بىلەن بازار بولىدىغان قوشنا يېزا بازارلىرىدا ھەپتىنىڭ بازار بولمايدىغان كۈنلىرىگە نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ.

بېنزىل ئى [ر] <خىم> ھىدروكاربون بىرىك-مىلىرىنىڭ بىر خىلى، ئورگانىك خىمىيىدە بىرىكىش بىرلىكى دەپ قارىلىدۇ. شۇڭا ئۇ «بېنزىل» دەپ ئاتىلىدۇ.

بېنزىن ئى [ر] <خىم> ھىدروكاربون بىرىكىملىرىنىڭ ئارىلاشما سۇيۇقلۇقى، نېفىت دىستىللىگەندە، تەخمىنەن $40^{\circ}\text{C} - 200^{\circ}\text{C}$ بولغان قايناش نۇقتىسى دائىرىسى ئىچىدە ئايرىۋېلىنىدۇ، ئاسان پارغا ئايلىنىدۇ. يېنىش نۇقتىسى بەك تۆۋەن بولغاچقا، ئىچىدىن ياندىغان دۈنگاتېللىرىنىڭ يېقىلغۇسى ۋە ئېرىتكۈچى سۈپىتىدە ئىشلىتىلىدۇ.

بېنزىن ھاتور <ماشىن> بېنزىننى يېقىلغۇ قىلىدىغان ئىچىدىن ياندىغان دۈنگاتېل.

بېنزول ئى [ر] <لات> <خىم> ھىدروكاربون بىرىكىمىسى، مولېكۇلا فورمولىسى C_6H_6 ، رەڭسىز خۇش پۇراقلىق سۇيۇقلۇق؛ يېنىش نۇقتىسى تۆۋەن بولۇپ ئاسان پارلىنىدۇ؛ تاشكۆمۈر مېيى ھەم نېفىتتىن ئاجرىتىۋېلىنىدۇ؛ سانائەتتە يېقىلغۇ، ئېرىتكۈچى ۋە پۇراقلىق ماتېرىيال قىلىنىدۇ، ئورگانىك سىنتېزىنىڭ مۇھىم خام ماتېرىيالى ھېسابلىنىدۇ.

بېنزوي ئى [ر] <لات> <خىم> — بېنزوي

كىمىسلاقتا.

بېنزوي كىمىسلاقتا <خىم> ئورگانىك بىرىكمە، مولېكۇلا فورمولىسى C_7H_8 ، ئاق رەڭلىك كرىستال. ماسسىسى يېنىك، دېزىنڧېكتىيىلەش، چىرىتىش ۋە مۇداپىئە كۆرۈش رولىغا ئىگە، مېدىتسىنىدا تەمرەتكە، يۇتقۇنچاق ياللۇغى ۋە بۇرۇن ياللۇغى قاتارلىقلارنى داۋالاشتا ئىشلىتىلىدۇ.

بېھى ئى [پ] <بوت> ① ئازغان ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ، يوپۇرمىقى ئۇزۇن ۋە يومسلاق، ئارقا تەرىپىدە زىچ ئۆسكەن تىۋىتى بولىدۇ؛ گۈلى سۇس قىزىل ياكى ئاق رەڭدە؛ مېۋىسى خۇش پۇراقلىق، تەمى چۈچۈمەل بولۇپ، مۇراببا قاينىتىشقا ياكى دورا ياساشقا بولىدۇ. ② مۇشۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى. بېھى دۈملىمىسى پاكىز سۈرتۈپ، قاسقان ياكى جىمبىلىدە دۈمىلەپ، ھورداپ پىشۇرۇلغان بېھى.

بېھى ھۇرايىسى بېھى مېۋىسىدىن ياسىلىدىغان مۇراببا.

بېھىش ئى [پ] <دىن> — جەننەت. بېھىلىك ① سۈپ. بېھى ئۆسكەن، بېھىسى بار، بېھى سالغان؛ بېھىلىك پۈلۈ. بېھىلىك باغ. بېھىلىك مەھەللە. ② ئى. بېھى دەرىخى كۆپ ئۆسكەن جاي.

بېيجىڭ ئى [خەن] دۆلىتىمىزنىڭ پايتەختى. بېيجىڭ شەرتنامىسى <تارىخ> 1860-يىلى ئەنگىلىيە بىلەن فرانسىيە ئىككىنچى قېتىملىق ئەپيۇن ئۇرۇشىنى ئاياغلاشتۇرۇش يۈزىسىدىن چىڭ ھۆكۈمىتىنى مەجبۇرلاپ بېيجىڭدا ئىمزالىغان تەڭ ھوقۇقسىز شەرتنامە. چارروسىيە ھۆكۈمىتى ئەنگىلىيە بىلەن فرانسىيەنىڭ جۇڭگوغا تاجاۋۇز قىلغان بىرلەشمە ئارمىيىسىنىڭ بېيجىڭنى ئىشغال

تىپ، بىئارام قىلىپ يۈرمەسلىك ئۈچۈن، دەرۋازىغا قۇلۇپ سېلىپ كەتكەندى. * ھەسەن ئولتۇرۇش يېرىملاشماستىن غىمپىدە قايتىپ چىقىپ، ئۇدۇل بۇ تەرەپكە چاپتى. يېرىم يولغا كەلگەندە، قىزىنى بىئارام قىلغۇسى كەلمەي كەينىگە ياندى. * كەلتۈر ئەي ساقى دەرھال مامۇتقا جام، بولدى ياۋ قەستى بىرلە دىل بىئارام.

بىئارام بولماق تىنچلىقى، خاتىرجەملىكى بۇزۇلماق، خاتىرجەمسىزلىك نەمەك: ياسىن خوجا بىئارام بولغان ھالدا گىلەم ئۈستىدە توختىماي ماڭاتتى، قوللىرىنى ئۇۋۇلايتتى ۋە ئىنسىنىڭ جاھلانە ئەخمەقلىقىدىن رەنجىپتتى.

بىئارام قىلماق ئارامىنى، تىنچلىقىنى، خاتىرجەملىكىنى بۇزماق؛ خاتىرجەمسىز - لەندۈرمەك: — بىمەنە بىرۋاقتتا كېلىپ، سىلنى بىئارام قىلىپ قويدۇمۇ نېمە شاڭگىۋ ئاكا، — دېدى باست. * مەتنىيازنىڭ يۇمشاق تېنىگە چاۋار - چات - قاللار پېتىپ، بىزەك چىۋىنىلەر بولسا، ئۇ يېنىدىن قوغلسا، بۇ يېرىگە قونۇپ بىئارام قىلدۇھتتى؛

بىئارام چىقىلىق ئى. بىئارام قىلىدىغان كەيپىيات ۋە ئەھۋال: ئۇ بىردەم يېتىپلا يەنە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇ ياق، بۇ ياققا ماڭاتتى. ئەنە شۇنداق بىئارامچىلىقتا كېچە سائەت ئىككىدىن ئېشىپ كەتتى. دەل شۇ چاغدا بىر كىشى ئىشكىنى چەكتى.

بىئاراملانماق پ. تىنچلىقى، خاتىرجەملىكى بۇزۇلماق؛ خاتىرجەمسىزلىك نەمەك؛ بىئارام بولماق: ئۇ لېتىپنى ھەقىقەتەنمۇ ياخشى كۆرەتتى، شۇڭا ئاجرىشىپ كېتىشكە كۆڭلى زادى ئۇنىمايتتى. ئۇ بىئاراملىنىپ ئۇخلىيالىدى.

بىئاراملىق ئى. ئەنسىزلىك، ئارامسىزلىق، خاتىرجەمسىزلىك: ئىشخانا ئىچىنى جىمجىتلىق قاپلىدى. نېمەت بىئاراملىق ئىچىدە قالدى. * لەيلىگۈلگە «سوراققا ئېلىپ كېتىلگەن مەھبۇس قايتمايدۇ، ئۆلتۈرۈشۈۋېتىدۇ» دېگەن دەھشەتلىك سۆز قاتتىق بىئاراملىق ئېلىپ كەلگەندى.

بىئارمان سۈپ [پ] ← **ئارمانسىز**: گۈل - چېچەكلىك بېيىپىگى دۇنيا، بەخش ئەتكەن

قىلىشتىكى ھەربىي بېسىمدىن پايدىلىنىپ، چىڭ ھۆكۈمىتىنى مەجبۇرلاپ شۇ يىلى 11 - ئاينىڭ 14 - كۈنى ئىمزالىغان تەڭ ھوقۇقسىز شەرتنامىمۇ بۇ نام بىلەن ئاتىلىدۇ.

بېيجىڭ ۋاقتى < ئاستر > دۆلىتىمىزنىڭ ئۇل - چەملىك ۋاقتى. ئۇ شەرقىي ئۇزۇنلۇق «120° لۇق مېرىدىئانىنى ئۆلچەم قىلغان خەلقئارا 8 - ۋاقىت رايونى ھېسابلىنىدۇ.

بېيىت ئى [ئە] < ئەد > ① ئارۇز ۋەزنىدە يېزىلغان ياكى ئېيتىلغان ئىككى مىسرالىق نەزمە. ② شۇ ژانىردا يېزىلغان شېئىرىي پارچە.

بېيىتلىق «بېيىتلىق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: كوپىراتىپلارنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، يەرلەرنى ھۆددە بېرىش سىياسىتى دېھقانلارنى بېيىتتى. * ھەجەر ئاچا بۇ سۆھبەتنىڭ مەزمۇنىنى ئۆزىنىڭ ئانىلارچە كۆڭلى ۋە ئارزۇلىرى بىلەن تېخىمۇ بېيىتتىپ، گۈلباھارغا يەتكۈزگەندى.

بېيىتلىق «بېيىتلىق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

بېيىشماق «بېيىشماق» پېئىلىنىڭ ئۆمۈك دەرىجىسى.

بېيىشماق پ ① بايلىققا، دۇنياغا، دۆلەتكە ئىگە بولماق: 3 - ئومۇمىي يىغىندىن كېيىن تارباغاتاي ۋىلايىتىدە ئىشلەپچىقىرىش تەرەققىياتى ئىنتايىن تېز بولدى؛ دېھقان - چارۋىچىلار بارغانسېرى بېيىدى. ② مۇكەممەلەشمەك، يېتىلمەك، تەرەققىي قىلماق: بىزنىڭ خەلقىمىز ئەزەلدىن سەنئەت بىلەن بىللە ياشاپ كەلگەن، سەنئەتنى ئۆزىگە ئاش - ناندەك مەنسۇ ئوزۇق قىلىپ كەلگەن خەلىق، بىزنىڭ سەنئىتىمىز ئۆسىدۇ، بېيىيدۇ. ③ كۆپلەپ يىغىلىماق، توپلانماق: ئىشلىگەنسىرى تەجرىد - بىمىز بېيىدى.

بىئارام رەۋ [پ] ئارامى، خاتىرجەملىكى يوق، ئەنسىز؛ تىنىچ، خاتىرجەم ئەمەس: قۇددۇس كېستەر ۋاقتىدا قەلبىزۇرنى قايتا ئويغى -

تامان ئۈزىمەن بىباش قېيىقتەك، بوراندا دولقۇنلار
ھايات دېگىزى.

بىباھا سۈپ[پ] ① باھاسىغا يەتكىلى
بولمايدىغان، ئىنتايىن يۇقىرى باھالىق، بەك
قىممەتلىك: دۇتار چېلىپ ئولتۇرسام، ياردىن
خۇش خەۋەر كەلدى. ئالتۇن قەلەم ئىزىدىن بىباھا
گۆھەر كەلدى. * ئاھا، مۇقام، كۈيلەرنىڭ شاھىد-
سەن، خەلقنىڭ بىباھا تاجىسەن، قان- تەرىسەن،
ئارزۇسەن، تىلەكسەن! گۈپۈلدەپ توختىماس
يۈرەكسەن!

بىبەھرە سۈپ [پ] يېزىت ← **بەھرەسىز:**
قۇتقۇزۇش بۇرچۇم مېنىڭ بىبەھرە زىنداندىن
ئۇنى، بۇ تىلەككە يەتمىگۈنچە ئۇخلىمايمەن
بىر تۇنى.

بىبايان سۈپ [پ] ① بايانى، ئاخىرى،
چېگراسى، چېكى يوق: چەكسىز، بايانسىز:
يۈلتۈزلار ھىسابسىز، ئالەم بىبايان، ۋەلېكىن
يۈلتۈزدىن كۆپ شېئىر- قوشاق. شائىرلار بارمىدۇ
قوشاق قاتىغان، ۋەتەنگە قەلبىدىن باغلاپ ئىش-
تىياق. * كۆرۈنەر گويىكى شېئىردەك سۈزۈك، كەڭ
ئالەم بوشلۇقى بىبايان ئاسمان. كۆرۈنەر ھەيۋەت-
لىك ئىلى دەرياسى، تىنىمىز شاۋقۇنلاپ ئاتقان.

بىپەرداز سۈپ [پ] ← **پەردازسىز:**
ئانائىنى داداڭغا بىپەرداز كۆرسەتمە (ماقال).

بىپەرۋا سۈپ [پ] ① ھېچ نەرسىگە
دىققەت قىلمايدىغان، پەرۋاسىز، بىغەم:

ئەلا شۇنچە سوغۇق ۋە بىپەرۋا كۆرۈنۈشكە تىرىش-
سىمۇ گۈزەل ئاي ئەلاننىڭ ئۆزىنى ياخشى كۆرىدە-
غانلىقىغا ئىشەنگەنىدى. ② نەرسىگە، ئىشقا
ئېتىبارسىزلىق، سوغۇققانلىق بىلەن قارايدىغان
دىغان؛ قايغۇرۇشنى ۋە جان كۆيدۈرۈشنى
بىلمەيدىغان: پارتىيە ئەزالىرى بىرەر مەسىلىگە
يولۇققاندا بىپەرۋا بولماسلىقى، سەگەك تۇرۇشى
لازم.

بىپەرۋالىق «بىپەرۋا» سۆزىنىڭ ئىسىم
شەكلى: يىگىت ھامان قىزنىڭ نازۇك سىرلىرىغا
بىپەرۋالىق بىلەن جاۋاب بېرەتتى. * ئۇرۇش
ۋاقتىدا ھەرقانداق بىپەرۋالىق دۈشمەنگە پايدىلىق.

ئېلىمگە باھار. ئېچىلغان گۈل باغدا بىئارمان،
تاغ- دالىلار تۇس ئالغان رەڭدار.
بىئەپ سۈپ ← **ئەپسىز:** رايخاننىڭ
يەنە خۇيى تۇتتى، گەپ قىلاي دېۋىدىسىۋ،
سورۇننى بىئەپ ھېس قىلدى.

بىئەجەل سۈپ [پ+ئە] ئەجەل يەتمەس-
تىن، ۋاقتى توشماي، ۋاقتىسىز: — ئاپ،
ئويلىغىنا، قانخورلاردىن قىساس ئالماي قانداق
تۇرالايمىز؟ ئۇلار ماڭا نېمە كۈنلەرنى سالىمىدى،
قېرىنداشلىرىمىزنىڭ تۈرمىلەردىكى ئازاپلىرىنى،
بىئەجەل ئۆلۈملىرىنى ئاڭلىدىڭغۇ؟ — دېدى قىز
ئانىسىغا يېلىنىپ.

بىئەدەپ سۈپ [پ+ئە] ← **ئەدەبسىز:**
نېمە ھەقىقەت بار، مەنىدىن سوراشقۇ؟ مەنىدەك
كىشىنىڭ يولىن توراشقۇ؟ مەندۇرمەن سېنىڭ چوڭ
پادىشاھنىڭ، سەن بىئەدەبىنىڭ كۆپتۈر گۇناھنىڭ.

بىئەدەبلىك ئى ← **ئەدەبسىزلىك:**
ھاشىم يېڭى تونۇشنىڭ بىئەدەبلىكىنى كەچۈردى،
ئىككىسى دوست بولدى. شۇنداق قىلىپ ھاشىم
ئۇنىڭ مېھمىنى بولۇپ بىلىلە ئۆيىگە كەتتى.
* — ئۇلار بىزنى شۇنچىۋالا ئىززەت- ئىكرام بىلەن
كۈتۈۋاتقان يەردە، بىز بىئەدەبلىك قىلىشقا
بولماس، — دېدى ئاكىسى.

بىئەقىل سۈپ [پ+ئە] ← **ئەقىلسىز:**
— ئەي بىئەقىل! خەير. ئۆزەڭگىمۇ قىلىدىڭ،
ماڭىمۇ قىلىدىڭ. ئەمدى مەڭگۈلۈك ئايرىلدۇق، —
دەپتۇ يىگىت ۋە دەرھال بىر ئاق كەپتەرگە
ئايلىنىپ غايىب بوپتۇ.

بىئەيىب سۈپ [پ+ئە] يېزىت ← **ئەيىب-
سىز:** مەن بۇ ئىشتا بىئەيىبمەن، بىخەۋەر. ئەپۋ
قىلغىن ئادىل قىلساڭ سەن ئەگەر. مەن زەئىپ
بىچارىدە يوقتۇر گۇناھ، سۆزلىرىمنىڭ راستلىقى
بىلگەي خۇدا.

بىباش سۈپ. يېزىت ① بېشى، كالىسى يوق؛
باشسىز. ② كۆچمە. باش بەرمەيدىغان،
گەپكە كىرمەيدىغان، بويسۇنمايدىغان، ئۆز
بېشىمچە: جىن- شەيئەن پۇتىدا مەڭگۈلۈك
كىشەن، ئەتىكى دۇنيادا كۆرۈنمەس ئىزى. ھەر

تاقەتسىزلىك: قاچقۇن شۇنىڭدىن كېيىن بىرئاز بىتاقەت بولۇپ بوۋاينىڭ ئورۇق قوللىرىنى ئالغىنىغا ئالدى. ② تاقىتى تاق بولماق، ئىنتىزار بولماق: روزىخان كۈنىدە يولغا قاراپ بەكمۇ بىتاقەت بولۇپ كەتكەندى.

بىتاقەتلىك نەمەك بىتاقەت بولماق، تاقەت قىلالاي قالماق، تاقەتسىزلىك: — ھوي، سىڭلىم، كىچىككىنە توختاپ تۇرۇڭ، — دېدى ساقچى بىتاقەتلىنىپ، چۈنكى ئۇ كېتىپ قالسا، «سىر» نىڭ يىسىپى ئۇزۇلۇپ قالاتتى — دە، بىرنەچچە ۋاقىتلىق رازۇپىكا بىكار بولاتتى.

بىتاقەتلىك «بىتاقەت» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئەركىن قاپقىنى سېلىپ، بىتاقەتلىك بىلەن ھە دەپ قىمىرلايتتى.

بىتەخمىر سۈپ [پ+ئە] يېزىت. كېچىكتۈرمەي، تەخمىرسىز: مانا شۇ قەشقەرلىقلار يەڭدى ئاخىر، ئېچىلدى دەرۋازىلار بىتەخمىر. بوشاندى نەچچە ئون مەھبۇس ھامانە، كېرىمىدىن يوق ئىدى لېكىن نىشانە.

بىتەرەپ سۈپ [پ+ئە] ھېچقايسى تەرەپكە يان باسمايدىغان، ھېچقايسى تەرەپكە قوشۇلمايدىغان؛ ئىككى ئوتتۇرىدا: بىتەرەپ پوزىتسىيە. بىتەرەپ دۆلەت.

بىتەرەپ بولماق ھېچقايسى تەرەپكە يان باسماي، ھېچقايسى تەرەپكە قوشۇلماي، ئىككى ئوتتۇرىدا تۇرماق.

بىتەرەپ تۇرماق ھېچقايسى تەرەپكە يان باسماي، ھېچقايسى تەرەپكە قوشۇلماي تۇرماق: غۇجا مانا مۇشۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ كىرىشتۈرۈپ ئېرىش مەسلىسىدىكى مۇنازىرىدە بىتەرەپ تۇرغانلىقتىن ئىچىدە خۇشال بولدى.

بىتەرەپ دۆلەت ① خەلقئارا ئۇرۇشلاردا بىتەرەپ سىياسەت يۈرگۈزىدىغان ۋە قوللانغان، ئۇرۇشقۇچى دۆلەتلەرنىڭ ھېچقايسىسى بىلەن دۈشمەنلەشمەيدىغان، ھېچقايسىسىغا ياردەم بەرمەيدىغان دۆلەت. ② خەلقئارا

بىپەرۋالىق قىلماق بىرەر ئىش ياكى نەرسىگە ئېتىبار بەرمەي، ئېھتىياتسىزلىق قىلماق، سەل قارىماق: يېزا ئىگىلىكىدە مەيلى تېرىم، مەيلى يىغىم، مەيلى پەرۋىش ئىشلىرى بولسۇن، ھېچقايسىسىدا بىپەرۋالىق قىلىشقا بولمايدۇ. * تۇپتۇز چوڭ يولىدىمۇ ئورا بولامدەنكەن، دەپ بىپەرۋالىق قىلغان بولسا، ھەرگىز ناكار بولمىغان بولاتتى!

بىپىم سۈپ [پ+ئە] — پىمەسىز: ناسىر بۇغداينى سۇغاردىم دەپ ئىككى مويەرنىڭ بۇغدىغا لاي ياتقۇزۇۋاتقاندى، ئۇنىڭ بۇنداق بىپىم گۆدەكلەرچە قىلىشقا ھەممە ئادەم غەزەپلەندى.

بىپىملىك «بىپىم» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى. **بىپىمىز** سۈپ [پ+ئە] پەيزى، كۆركى يوق، روھ ۋە دىلنى سۆيۈندۈرمەيدىغان؛ پەيزىسىز: ئۇ يەر جىمجىت، بىپىمىز بولۇپ، ھاۋامۇ ياخشى ئەمەس، يامغۇر ياغدىغاندەك تۇراتتى.

بىنتاب [پ] سۈپ. بىرەر كېسەللىك بىلەن ئاغرىغان؛ ئاغرىق، كېسەل: ئۇ بىرنەچچە كۈندىن كېچە ئۆيىدىن تالغا چىقىدى، سۈرۈشتۈرگۈچىلەر ئۇنىڭ تۇيۇقسىز بىنتاب بولۇپ، يېتىپ قالغانلىقىدىن خەۋەر تاپتى. * خاسىيەتنىڭ بىنتاب ياتقان ئاپىسى ئىشىك ئالدىغا كېلىپ توختىغان ھارۋىدىن قىزىنىڭ قايتىپ كەلگەنلىكىنى بىلدى.

بىنتاب بولماق بىرەر كېسەللىك بىلەن ئاغرىماق؛ كېسەل بولماق: مەسۇدىخان بىنتاب بولۇپ قالغاچقا، ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغانىكەن.

بىنتابلىق «بىنتاب» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بېشىڭ ياستۇققا يەتكەندە ئەگەر دوست قىلسا چىن ياردەم، جاسارەت — كۈچكە تولغاي تەن، بىنتابلىق سەزمىگە ئادەم.

بىتاقەت سۈپ [پ+ئە] تاقىتى يوق، سەۋر — تاقەت قىلالمايدىغان، تاقەتسىز، چىدامسىز: بىتاقەت ئادەم. * باست قولىنى ئار-قىغا تۇتقىنىچە يىغىن مۇنبىرىگە چىقتى، تۆۋەندىكى بىتاقەت كۆزلەر ئۇنىڭغا تىكىلگەندى.

بىتاقەت بولماق ① تاقىتىنى يوقاتماق،

ئادەم. بىتەلەيگە سۇ كەلسە، ئاللا كۆلىدىن يار كېتىپتۇ (ماقال). * بىچارە ئايالنىڭ ئېتى تەلەپخان بولغان بىلەن ئۇزى بىتەلەي ئىدى. **بىتەلەي بولماق** تەلەپسىز بولماق؛ ئەلپى، بەختى قاچماق؛ ھەرقانداق ئاتا-ئانا ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ بىتەلەي بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيدۇ.

بىتەلەي قىلماق تەلەپسىز قىلىپ قويماق، تەلپىنى، بەختىنى قاچۇرماق؛ تەلەپخان ئاچا قىزىنى زورلاپ بىر تۇغقىنىنىڭ ئوغلىغا بېرىپ، ئاخىرى قىزىنى بىتەلەي قىلدى.

بىتەلەيلىك «بىتەلەي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

بىتچىت رەۋ. تارمار، گۇمران؛ ۋەيران.

بىتچىت بولماق ① تارمار بولماق، گۇمران بولماق، يىمىرىلمەك؛ يوق بولماق؛ دۈشمەننىڭ ھەربىي كۈچى بىتچىت بولدى. * دۈشمەننىڭ سۈپەستى بىتچىت بولدى. ② پارچىلانماق، چەيلەنمەك، ۋەيران بولماق؛ — ئىست، ئىككى مويەردىكى قوغۇنۇمنى ئۇششاق بالىلار دەسسەپ بىتچىت قىلىۋېتىپتۇ، — دېدى توختى ئاخۇن يىغلامسراپ.

بىتچىت قىلماق ① گۇمران قىلماق، تارمار قىلماق، يوق قىلماق؛ جەڭ قىلىمەن غەيرىتىمەدىن ھوسۇل ئېلىشقا، دۈشمەنلەرنىڭ قەستلىرىنى بىتچىت قىلىشقا. ② پارچىلماق، چەيلەنمەك، ۋەيران قىلىۋەتمەك؛ قوتاندىن چىقىپ كەتكەن بىر توپ كالا ئىككى مويەرنىڭ پۇرچىقىنى بىتچىت قىلىۋەتتى.

بىتۇيۇق رەۋ. تۇيۇقسىز، توساتتىن؛ بىلىدىم، دوستۇم، بۈگۈن نە ئىشنى نىشان قىلدىلا؟ بىتۇيۇق نامە ئەۋەتىپ مېنى ھەيران قىلدىلا.

بىتۇيۇقلۇق «بىتۇيۇق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ كىرىشتە بىتۇيۇقلۇق بولسا قانداق، چىقىشتا ھەم تاسادىپ بولدى شۇنداق.

بىتىم ئى <تارىخ> كېلىشىم، توختام، قارار، پۈتۈم؛ ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابى ھۆكۈمىتى بىر

شەرتنامىلارنىڭ كاپالىتى تۈپەيلىدىن مەڭگۈ باشقا دۆلەتلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمايدىغان، ۋاستىلىك ھالدا ئۇنى ئۇرۇش قىلىشقا چاقدىرىدىغان ۋە ئۇنىدەيدىغان ھەرقانداق خەلقئارا مەجبۇرىيەتنى ئۈستىگە ئالمايدىغان، ھەرقانداق خەلقئارالىق تەشكىلاتلارغا قاتناشمايدىغان دۆلەت.

بىتەرەپچىلىك ئى. بەزى دۆلەتلەرنىڭ خەلقئارا مۇناسىۋەتلەر جەھەتتە قوللانغان پرىنسىپى ۋە سىياسىتى بولۇپ، ئۇلار ئۆز دۆلىتىنىڭ سىياسىي مۇستەقىللىكى ۋە ئىگىلىك ھوقۇقىنىڭ پۈتۈنلۈكىنى ساقلاشنى ھەرقانداق ھەربىي گۇرۇھقا قاتناشماسلىق، ئۆز زېمىنىنى باشقا دۆلەتلەرنىڭ ھەربىي بازىسىغا ئايلاندۇرماسلىق، ھەرقانداق دۆلەت بىلەن دۈشمەنلەشمەسلىكىنى كۆزدە تۇتىدىغان ۋە شۇنى تەشەببۇس قىلىدىغان بىر خىل دىپلوماتىك بەلگىلىمە؛ قارارنامە.

بىتەرەپلەشتۈرمەك «بىتەرەپلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بىتەرەپلەشمەك پ. بىتەرەپ ھالەتكە كەلمەك، بىتەرەپ بولماق.

بىتەرەپلىك «بىتەرەپ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ جاھانگىرلار باشقا دۆلەتكە ئەسكەر كىرگۈزۈشنى، ئۇنىڭ «بىتەرەپلىكى» نى «قوغداش» ئۈچۈن دەيدۇ.

بىتەرەپ سۈپ [پ+ئە] ① تەرىپتى يوق، تەرىپتى سۇنغان؛ قېيۇمنىڭ دادىسى بىتەرەپ يەرگە دەسسەيدىغان ئادەم ئىدى. ② بويى پاكلانمىغان، پاسكىنا.

بىتەكشى سۈپ [پ] يېزىت — تەكشىسىز؛ نېچۈن بىرىنىڭ كۈنى ھامان ئىشرەتتە؟ نېچۈن مىڭنىڭ كۈنى دەردۇھەسرەتتە؟ نېچۈن مۇنچە بىتەكشى ئىنسان تەقدىرى؟ نېچۈن مۇنچە بىرەھىم زۇلمەت زەنجىرى؟

بىتەلەي سۈپ [پ+ئە] — تەلەپسىز؛ بىتەلەي

قوڭۇر ياكى قارا قوڭۇر رەڭلىك؛ ئېتى ئاق بولۇپ يېيىشكە بولىدۇ، كراخمال ئىشلەپچىقىرىلىدۇ. ② مۇشۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يەر ئاستى غولى.

بىچىگەن (توغرىسى: مېچىگەن) ← مېچىگەن. **بىچىنار** ئى. دىئال. ئۆرۈكىنىڭ بىر تۈرى؛ ياغلىق ئۆرۈك، ئاق ئۆرۈك.

بىجىنبوش سۈپ. ئەقلىي ۋە جىسمانىي جەھەتتىن ئىقتىدارسىز، بىر ئىشقا قۇربى يەتمەيدىغان، قولىدىن بىر ئىش كەلمەيدىغان، ئۆزىنى تاشلىۋەتكەن؛ بوشاڭ، غەيرەتسىز؛ گۈلەمخان ئۇچىسىغا مازلىرى بۆلۈنگەن شىرما چاپان كېيىپ، بېلىنى كەندىر تانا بىلەن باغلىۋالغانىدى. چېكە چاپلىرى ئاقارغان بېشىمۇ پاخماق ئىدى، شۇڭا ئۇنى كۆرگەنلەر تازا بىر بىجىنبوش خوتۇن ئوخشايدۇ، دەپ ھېس قىلىشاتتى.

بىچارە سۈپ [پ] ① چارە، ئامالى يوق؛ چارىسىز، ئامالسىز، ئىلاجىسىز؛ ئىشەك ئېچىلىشى بىلەنلا ئۆيگە ئۆتەك ئېتىلىپ كىرگەن بۆرە قوزنى كۆرمەي قېلىپتۇ، بىراق كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ تۇرغان ئاچ بۆرىنى كۆرگەن بىچارە قوزا قورققىنىدىن ۋارقىرىۋېتىپتۇ. * دادىسىنىڭ مۇبارەك يۈزىنى كۆرۈشكە نېسىپ بولمىغان بىچارە ئوغۇل راست غەرب بولۇپ قالدى. ② ماددىي ئەھۋالى ئېغىر، موھتاجلىقتا، قىيىنچىلىقتا كۈن كەچۈرىدىغان كەمبەغەل؛ بۇرۇنقى زاماندا بىر بوۋاي بار ئىكەن، بىراق، ئۇ ناھايىتى كەمبەغەل ئىكەن، كەمبەغەل بولغاندىمۇ ھېچ نەرسىسى يوق بىچارە ئىكەن. ③ «بەختسىز»، «بىستەلەي» دېگەن مەنىدە، ئايانچ ۋە ئېچىنىشنى بىلدۈرىدۇ؛ ۋاي بىچارە. * يامان بوپتۇغۇ، بۇ بىچارە ئايالنىڭ پۇتۇن بەدىنى قانىغا بويلىپتۇ. * بىچارە كالام ئاغرىپ قېلىپتۇ.

بىچارىلەشمەك پ. بىچارە ئەھۋالغا چۈشۈپ قالماق، بىچارە بولۇپ كەتمەك؛ تۆمۈر ئەسلىدە خېلى قۇل ئىلكىدە بار كىشى ئىدى، نېمە

تەرەپ، گومىنداڭ مەركىزىي ھۆكۈمىتى يەنە بىر تەرەپ بولغان ھالدا، 1945-يىلى 17-ئۆكتەبىر كۈنى ئۈرۈمچىدە تىنچلىق سۆھبىتى باشلاندى. سۆھبەتنىڭ نەتىجىسىدە 1946-يىلى 6-ئىيۇل كۈنى 11 ماددىلىق تىنچلىق بىتىم ئىمزالاندى.

بىچاق ئى ← **بىچاق فان.**

بىچاق فان بازار نېنىدىن سەل نېپىز ۋە سەل چوڭراق، يۈزىگە چەككۈچ چېكىپ، تۇنۇرغا ئۇدۇللۇق يېقىپ، ئۇدۇللۇق قومۇرۇۋالسىدىغان بىر خىل فان. بۇ خىل فان كۇچا ناھىيىسىنىڭ بىچاق دېگەن يېرىدىن تارالغانلىقى ئۈچۈن شۇ يەرنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان؛ قايماق بازىرىدىكى ئەتىگەنلىك سۈت-قايماق سودىسى، بىچاق فان سودىسى ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، ئۆرۈك-شاپتۇل سودىسى كەچكىچە بولاتتى.

بىچاقىي سۈپ ← **بىچاقىي ئۈزۈم.**

بىچاقىي سايۋا سايۋا ئۈزۈمىنىڭ بىر تۈرى، دېنىنىڭ بېشى توم، ئوتتۇرىسى ئىنچىكە، مېۋىسى غۇزمەك بولىدۇ.

بىچاقىي ئۈزۈم ئۈزۈمىنىڭ بىر تۈرى، ئادەتتىكى ئۈزۈملەردىن كېيىنرەك پىشىدۇ، چۈرۈكرەك كېلىدۇ، تەمىمۇ ئادەتتىكى ئۈزۈملەرگە قارىغاندا سەل قىرتاق بولىدۇ.

بىچە سۈپ. دىئال. بۇدۇر.

بېجى ئى ← **بېجى كىرمەك.**

بېجى كىرمەك بوۋاق بالىلارنىڭ بېشىنىڭ ئايپاڭ شەكلىدە چېچى چۈشۈپ كەتمەك.

بېجىق ئى. دىئال. ئەمچەك (ئاياللارنىڭ).

بېجىقىم سۈپ. ھۇرۇن، ئىنجىق، يالقۇ؛ گىنىڭ: بېجىقىم خوتۇن چاي قايناتقۇچە، چاققان خوتۇن ئاش پىشۇرار (ماقال).

بېجىك ئى <بوت> ① قىياق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، ئادەتتە سۇلۇق ئېتىزلاردا ئۆستۈرۈلىدۇ، يەر ئاستى غولى ياپىلاق ۋە دۈڭلەك؛ پوستى قىزغۇچ

ئۇچۇندۇ كېيىن بىردىنلا بىچارىلىشىپ، ئاران-ئاران كۈن كەچۈرىدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدى. **بىچارىلىك** «بىچارە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

بەچاغ سۇپ. دىئال. ۋاقتىسىز، خالىغان چاغدا.

بەچەل سۇپ. ئوڭۇشسىز، قولايىسىز: بۇمۇ ئۇيۇشۇشلىقتىن گاڭگىراپ بولۇۋاتقان ئالامەت ئەمەستۇ، قايسى كۈنكى ئىشۇ مۇشۇنداق بىسچەل ۋاقتىدا كۆزۈمگە كۆرۈنگەن.

بەچىقىم سۇپ. چىقىم، خىراجەت تەلەپ قىلمايدىغان؛ چىقىمىسىز.

بەچىم ئى. دىئال. ئادەم يۈزىدىكى ياكى ئالقىنىدىكى سىزىقچىلار.

بىخ [ب] ئى ① ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يىلتىز، غول ۋە شاخلىرىدىن يېڭى ئۆسۈپ چىققان قىسمى، تېرىلغان ئۇرۇقلاردىن چىققان ئۇندۇرمە: بىخ سۈرمەك. بىخ چىقارماق.

* — ھىلىغۇ بىرلا مىس پادىشاھ ئىكەن. پۈتۈن يەر يۈزىنى ئەنە شۇنداق مىس باشلار قاپلاپ كەتكەن بولسىمۇ ئۇلارنى بىخىدىن يوقىتىش مېنىڭ قولۇمدىن كېلىدۇ، — دەپ ئۇ مەككار پو ئېتىپ شاھنى ئىشەندۈرۈپتۇ. ② سۇپ <بىئول> بىخ ھالەتتىكى، يېڭى: بىخ سېورا، ③ كۆچمە. ئى.

مەيدانغا كەلگەن يېڭى يۈزلىنىش، خاھىش: يېڭى ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىغا كاپىتالىستىك خاراكتېر ئالدىرغان بۇ زىددىيەت ھازىرقى زاماندىكى بارلىق توقۇنۇشلارنىڭ بىخلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

بىخ تەڭگىچىسى <بوت> بىخنىڭ سىرتىنى ئوراپ، ئۇنى قوغداش رولىنى ئوينىيدىغان، شەكلى تەڭگىگە ئوخشايدىغان، شەكلى ئۆزگەرگەن يوپۇرماق.

بىخ چىقارماق <بىئول> بەزى تۆۋەن دەرىجىلىك ھايۋان ياكى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ بىخلىغان تەنچىسى ئۆسمەك.

بىخ چىقىرىپ كۆپىيىش <بىئول> بەزى

تۆۋەن دەرىجىلىك ئۆسۈملۈك ياكى ھايۋان-لارنىڭ بىر خىل جىنسىز كۆپىيىش شەكلى. مۇنداق كۆپىيىشتە ئانىلىق تەندىن ئۆسۈپ چىققان يەككە تەن شەكىل جەھەتتىن ئانىلىق تەن بىلەن ئوخشاش، ئەمما چوڭ-كىچىكلىكى ئوخشاشمايدۇ. ئۇ ئاچراپ چۈشكەندىن كېيىن مۇستەقىل يەككە تەنلەرگە ئايلىنىدۇ.

بىخ سېورا <بىئول> بەزى تاياقسىمان باكتېرىيىلەر ھۈجەيرىسىنىڭ ئىچىدە شەكىللىنىدىغان توخۇمىسىمان ياكى دۈگىلەك سېورا. بۇ خىل سېورا تەبىئىي شارائىتتا ئۇزۇن ۋاقىت ساقلىنىدۇ، مۇۋاپىق شارائىتتا بىخ سېورا يېرىلىپ يېڭى باكتېرىيە ئۆسۈپ چىقىدۇ.

بىخ سۈرمەك — بىخ يېرىپ چىقماق: بۇغداي ئۇرۇقلىرى بىخ سۈرۈپ ئاي ئۆتۈپ يېشىل مايسا ئېتىزغا پاتماي قالدى. * كېيىن ئۇ قەبرىمۇ قانۇرۇل-مىغان، ئارقار ياكى قوچقار مۇڭگۈزىگە ئوخشاش نەرسىلەرمۇ قويۇلمىغان، پەقەت بىرقانچە تال ياش يۇلغۇن نوتىسى بىخ سۈرۈپ چىققان ئاددىي تۇپراق بېشىغا كېلىپ توختىدى.

بىخ ئۇرماق — بىخ يېرىپ چىقماق: دەل-دەرخلەر بىخ ئۇردى. * 1902-يىلى روسىيە ئىنقىلابى ئەمدىلا بىخ ئۇرۇۋاتقان چاغ ئىدى. * قىزنىڭ قەلبىدە ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بارا-بارا ھاياتى كۈچكە ئىگە بىر تۇيغۇ بىخ ئۇرۇشقا باشلىدى.

بىخ ئۇلاق <بوت> ئۇلاش ئۇسۇللىرىنىڭ بىرى. بۇنىڭدا، ئۆسۈملۈكنىڭ ياش بىخى ئۇلاق تۈپىگە سانجىپ قويۇلىدۇ.

بىخ يېرىپ چىقماق ① بىخ ئورۇقنى ياكى نوتپا كۆزلىرىنى يېرىپ چىقماق: توختاخۇننىڭ ئون مو يەرگە قەلەمچە قىلىپ قويغان كۆچتىنىڭ ئالدى 4-ئايدىلا بىخ يېرىپ چىقىپتۇ. ② كۆچمە. پەيدا بولماق، يۈز بەرمەك: بۇ كىچىككىنە ئىشتىن بوۋاي كىچىك ئوغلى قادىرنىڭ ئىدىيە-سىدە بەزىبىر بولىغۇر خاھىشلارنىڭ بىخ يېرىپ

چىقۇۋاتقانلىقىنى سىزىپ قالغانىدى.

بىخانىمان سۈپ [پ] يېزىت. ئۆي-ماكاند-دىن، ئائىلىسىدىن ئايرىلغان؛ ئۆي-ماكانسىز؛ ھالقا-ھالقا زۈلپىنى بوينۇمغا ئەيلەپ كەمەن، ئاقشۈەت بىخانىمان ئەيلەپ گادا ئۆلتۈرگۈدەك.

بىخەتەر سۈپ [پ+ئە] خەۋپ-خەتەردىن خالىي، زىيان-زەخمەت يەتكۈزمەيدىغان، قورقۇنچىسىز، خەتەرسىز؛ بىخەتەر ساندۇق.

* شوپۇرلار بىر ئېغىزدىن قوشۇلۇپ؛ - روزى 20 مىڭ كىلومېتىر بىخەتەر يول يۈرگەن شوپۇر، ئۇنىڭغا يېڭى ماشىنا بېرىش كېرەك، - دېيىشتى.

* ماشىنا بىخەتەر يول يۈرۈۋاتىدۇ.

بىخەتەر ساندۇق مالىيە، بانكا قاتارلىق تارماقلار نەق پۇل ساقلاش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان بىر خىل پولات ساندۇق.

بىخەتەر ئېلېكتىر بېسىمى <ئېل> ئادەمنى سوقۇپ ۋەقە سادىر قىلالمايدىغان دەرىجىدىكى توك بېسىمى. بۇ ئادەتتە 36 ۋولتىدىن تۆۋەن بولىدۇ.

بىخەتەر لەشتۈرمەك «بىخەتەر لەشمەك» پېتى-لىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سېخ رەھبەرلىكى ئىشچىلارنىڭ تېخنىك يېڭىلاش روھىنى ئۇرغۇتۇپ يېقىندا بازغان باشقۇرۇشنى بىخەتەر لەشتۈردى.

بىخەتەر لەشمەك پ. خەتنى يوقالماق، خەتەرسىز ھالەتكە كەلمەك؛ ئائىلىلەردە ئىشلىتىدىغان گاز ئوچاق ھازىر تېخىمۇ بىخەتەر لەشتى.

بىخەتەرلىك «بىخەتەر» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بىخەتەرلىك تورى. بىخەتەرلىك قالىپى.

* بۇ قېتىمقى ئۆتكۈزۈلگەن خەلقئارالىق ئېگىزگە سەكرەش تەنتەربىيە مۇسابىقىسىدا دوستلۇق ۋە بىخەتەرلىك بىرىنچى، مۇسابىقىە ئىككىنچى دېگەن ئىدىيە ئاساسلىق گەۋدىلەندۈرۈلدى.

بىخەتەرلىك ئەينىكى <سانا> <بىن> قاتناش ئۈسكۈنىلىرى ۋە ئىمارەتلەردە ئىشلىتىش ئۈچۈن ئالاھىدە ئىشلەنگەن، ئاسان سۇنمايدىغان، سۇنغان تەقدىردىمۇ، ئوڭاي ئۆۋىلىپ

چۈشۈپ كەتمەيدىغان چىداملىق ئەينەك.

بىخەتەرلىك تورى <بىن> ئېگىز قۇرۇلۇش-لارنى سالغاندا ۋە ئېگىزلىكتە ماھارەت كۆر-سەتكەن ۋاقىتتا، خېيىم-خەتەر چىقىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، بىنانىڭ يان تەرىپىگە ياكى تۆۋەنرەك قىسمىغا تارتىلىدىغان چىداملىق يىپ تور.

بىخەتەرلىك سىمى <ئېل> ئېلېكتىر يولىدىكى ئېھتىيات قۇرۇلمىسىدا ئىشلىتىلىدىغان ئۆتكۈز-گۈچ سىم. ئادەتتە قوغۇشۇن، قەلەي قاتار-لىق ئېرىش نۇقتىسى تۆۋەن بولغان قېتىش-مىلار ياكى ئىنچىكە مىس سىم، مىس-كۈمۈش قېتىشما سەملىرىدىن ياسىلىدۇ.

ئېلېكتىر يولىدىكى توك چەكلىمىدىن ئېشىپ كەتكەندە، سىم كۆيۈپ ئۈزۈلىدۇ. نەتىجىدە ئېلېكتىر يولىمۇ ئۈزۈلۈپ، ئوت ئاپىتىدىن ياكى ئېلېكتىر ئەسۋابلىرىنىڭ كۆيۈپ بۇزۇلۇشىدىن ساقلانغىلى بولىدۇ.

بىخەتەرلىك قالىپى <بىن> كان ياكى قۇرۇلۇش ئىشچىلىرىنىڭ بېشىنى خەتەردىن ساقلاش ئۈچۈن ئىش ۋاقىتلىرىدا كىيىۋالدىغان پولات قالىپى.

بىخەتەرلىك كىيىمى مەشغۇلات جەريانىدا كىيىش ئۈچۈن ئالاھىدە ئىشلەنگەن، خەتەردىن ساقلىنىش، قوغدىنىش كىيىمى.

بىخەتەر ئىشىك <بىن> جىددىي ئەھ-ۋاللار يۈز بەرگەندە، ئىمارەت ئىچىدىكى كىشىلەرنىڭ تېزىدىن سىرتقا چىقىپ كېتىشى ئۈچۈن قويۇلغان ئىشىك.

بىخەستە سۈپ [پ] دىققەتسىز، بىخۇد، بىپەرۋا، پەرۋاسىز؛ ئۇ، ئېرىنىڭ بىخەستە تۇرغان ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ، تۈپدۈرماي ئۆيدىكى نەرسىلەرنى ئۆز ئاپىسىنىڭ ئۆيىگە توشۇپ كېتىپتۇ.

* تۇرغۇن بىرىنچى بولۇپ بىخەستە تۇرغان رەجەپنىڭ سول چېكىسىنىڭ سەل تۆۋەن تەرىپىگە

بىر مۇشت ئۇردى.

بىخەستەلىك «بىخەستە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: رەيھانگۈل بىخەستەلىك قىلىپ مۇھىم خەتنى ئەخەت بىلەن بىرگە قوشۇپ سۈپۈرۈندى ئارىسىغا تاشلىۋېتىۋ.

بىخەستەلىك قىلماق دىققەتسىزلىك، بىخۇد-لۇق، بىپەرۋالىق قىلماق: ھىمىتنىڭ دادىسى پات-پاتلا: — بالام، ئاۋۇ يېڭى ئۇلاقنى ئاۋاي-لىغىن، سەللا بىخەستەلىك قىلساڭ، يېرىلىپ كەتسە، ئەجرىمىز بىكار كېتىدۇ، — دەپ ئاگاھلاندۇرۇپ قوياتتى.

بىخەۋەر سۈپ [پ+ئە] ① خەۋاردار بولمىغان، خەۋىرى يوق، خەۋەرسىز: ئۇ زىۋىر-شانىڭ ھازىرقى ھالىدىن بىخەۋەر ئىدى. ② مەلۇماتى يوق، بىلىمى ياكى چۈشەنچىسى بولمىغان، بىلىمسىز: يېڭى ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى ئىشلەپچىقارغۇچىلاردىن دۇنيادىن بىخەۋەر، نادان يانچىلارغا قارىغاندا، مەدە-نىيەتلىكەرەك، پەملىكەرەك بولۇشنى، ماشىنىلارنى بىلىدىغان ۋە ئۇلارنى توغرا ئىشلىتەلەيدىغان بولۇشنى تەلەپ قىلىدۇ.

بىخەۋەرلىك «بىخەۋەر» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: — كەچۈرۈڭ، — دەپدى ئاممە مۇئەللىم، يېنىدا ئۆكسۈپ يىغلاپتۇرغان ئايالغا، — سىزنىڭ بۇ ۋەقەدىن بىخەۋەرلىكىڭىزنى بىلىمەي دەپ ساپتىمىز.

بىخىسمان سۈپ. شەكلى بىخقا ئوخشايدىغان: بىخىسمان تەنە.

بىخىسمان تەنە <بئول> تۆۋەن دەرىجىلىك جانلىقلاردىكى كۆپىيىشى بىخقا ئوخشايدىغان تەنە يەنى بىخ شەكىللىك تەنە.

بىخلاندىرماق «بىخلانماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بىخلانماق «بىخلانماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: ياڭيىسو ئەتسىزدا ئىسسىق ئۆيدە تۇرۇپ قالسا، ئاسان بىخلنىپ قالىدۇ.

بىخلماق پ <دې> ئۇرۇق تۆرەلىملىرى

پېئىلىپ ئۇرۇق پوستىنى يېرىپ چىقماق؛ دەرخلەرنىڭ يىلتىز ۋە غول شاخلىرى بىخ چىقارماق، بىخ ئۇرماق، بىخ سۈرمەك: — كىشىلەر ھەقىقىي مۇھەببەت بىر ئۆمۈر ۋېتىدۇ، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسە تەڭ كېلەلمەيدۇ، دەيدىكەن، بىزنىڭچۇ يېرىم يىل بولمايلا گۈلىمىزنىڭ يوپۇرماق-لىرى سولشىپ، قورۇلۇشقا باشلىدى. قەلىم بېغىدا باشقا بىر غۇنۇچە بىخلىدى، — دەپ داۋاملاشتۇردى خېتىنى مەھەممەت.

بىخلنىپ ئۆسكەن ئورمان كېسىلگەن دەرەخ كۆتىكىدىن بىخلنىپ ھاسىل بولغان ئورمان. **بىخلنىش** «بىخلانماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى.

بىخلنىش پوتېنسىئالى <بوت> ئۇرۇقنىڭ دەسلەپكى بىرنەچچە كۈن ئىچىدىكى ئۇلۇش نىسبىتى. مەسىلەن: ئۈچ كۈن ئىچىدە 100 ئۇرۇقنىڭ 80 نى بىخلانسا، بۇ خىل ئۇرۇقنىڭ ئۈچ كۈن ئىچىدىكى بىخلنىش پوتېنسىئالى 80 پىرسەنت بولىدۇ.

بىخۇد سۈپ [پ] ① خۇدى يوق، ھوشيار ئەمەس، بىپەرۋا، بىخەستە: بىخۇد يۈرمەك. * بىز ھەر دائىم دۈشمەننى بىخۇد دەپ ھېسابلىمىسەمىز لازىم. * كۆپ يىغايلى ئوغۇتنى، ئويغىتايلى بىخۇدى، يارىتايلى رېكورتىنى، تۇرمۇش بولسۇن پاراۋان.

بىخۇدلاشتۇرماق «بىخۇدلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: خەلقنى زەھەرلەيدىغان، بىخۇدلاشتۇرىدىغان ئەپپىۋن، نەشە قاتارلىق زەھەرلىك چېكىملىكلەرگە قارشى كۈرەشنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇش لازىم.

بىخۇدلاشتۇرۇلماق «بىخۇدلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: ئۇ ئۆزىنىڭ شىرە ئۈستىدىكى بىر بوتۇلكا ھاراق بىلەن بىخۇد-لاشتۇرۇلغانلىقىنى بىلمەي قالدى.

بىخۇدلاشماق پ. بىخۇد ئەھۋالغا كەلمەك: ئادەم ئۆزىنىڭ بىخۇدلىشىپ قالغانلىقىنى سەزمەي قالدىغان ئىشلارمۇ بولىدۇ.

* ئابدۇخالق، كۈن ۋە تۈنلەر ئۇيغۇدىن بىدارسەن، خۇددى بىر پەرۋانە بول، كەتمە لېكىن نۇردىن يىراق. * بۇلىۋلى بىچارەسەن گۈل ئىشقىدا پەريادى قىل، ئاشقى سەرگەشتە بولساڭ ئۇيغۇنى بىدارى قىل.

بىدار بولماق ئۇيغۇسىز تۇرماق، ئۇخلىماي سەگەك تۇرماق: كېچىلەردە بىدار بولغان، ئاق سۈتنى دائىم بەرگەن، كامالغا يېتىشتۈرگەن، مېھرىبانم قايداسەن.

بىدارلىق "بىدار" سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى:

نەچچە كۈن بولدى جاراھەتتە روھى - جىسىم زەئىپ، ئەيلىبان يار كويىدا سۈبھى - شام بىدارلىق. **بىدائە** ئى [پ] ئۇرۇقسىز قارا كىشىمىش ئۈزۈم: باغدا مەن، مەڭ چۆرۈلۈپ چۈشتى شېخى بىدائە دەپ، سىز مېنى يار ئەتىمىدىكىز ئەقلى كىچىك نادانى دەپ.

بىداۋا سۈپ [پ+ئە]. داۋاسى يوق، داۋا - سىز، ساقايمايدىغان: بىداۋا ئاغرىق. بىداۋا كىشى. * چۈنكى ئۇ زۇلمەت - جاھالەتنىڭ تەلەپكار چارچىسى، ئايرىلىپ قالسا ئۇنىڭدىن، بىداۋا بىمارىدۇر. * بەردى خەتەرگە تۇمانلىق ھاۋا، دىللارغا دەردىنى قويدى بىداۋا.

بىداياق ئى <بوت> باشاقلار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يىلتىزسىمان غولى ئۇزۇن، يوپۇرمىقى قېلىن، قاتتىق ۋە ياپىلاق كېلىدۇ، قۇرۇغاندا يۆگىشىپ قالىدۇ؛ گۈلى باشاقسىمان گۈل رېتىگە كىرىدۇ. ئۇ چارۋىچىلىقتا ئالىي سورتلۇق ئوت - چۆپ؛ يېزا ئىگىلىكىدە بولسا قۇمنى تۇراقلاشتۇرغۇچى ئاكتىپ ئۆسۈملۈك ھېسابلىنىدۇ.

بىدئەت ئى [ئە] <دىن> دىنغا خىلاپ يېڭىلىق، دىندا كېيىن پەيدا بولغان نەرسە: موللامنىڭ غەزىپى قىرىق گەز ئۆرلىدى، شۇڭا مۇنداق بىدئەت سوتاللارنى سورىغۇچىلارغا ئىبرەت قىلىش غەرىزىدە غەزەپلىك ئاۋاز بىلەن ۋارقىرىدى. **بىدئەتچى** ئى <دىن> دىنغا خىلاپ يېڭىلىق.

بىخۇدۇلۇق «بىخۇد» سۆزىنىڭ ئىسىم

شەكلى: ئۇ: - ئاتا - بوۋامنىڭ بۇ ھېكمەتلىك گېپىنى قۇلاققا ئالماي، بىخۇدۇلۇق قىلىپ، مەككەر چاشقان بىلەن ئاپاق - چاپاق دوست بولغاننىڭ جازاسىنى تارتتىم، - دەپ نالە - پەرياد قىلىپ ۋارقىراپتۇ.

بىخۇدۇلۇق قىلماق ① بېپەرۋالىق، دىققەت - سىزلىك، بىخەستەلىك قىلماق: ئۇ ئاتا - ئانە - سىنىڭ گېپىنى قۇلاققا ئالماي، بۇ ئىشتا بىخۇدۇلۇق قىلدى.

بىخۇدۇك رەۋ [پ] خۇدۇكسىرىماي، خۇدۇكسىز: بۈگۈن كەچتە قويۇلىدىغان «تاھىر - زۆھەرە» ئوپىراسىنىڭ سەھىيە تەييارلىقىغا ۋە باشقا خىزمەتلەرگە ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىدىن يېتەكلىك ئادەم ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدۇق. مېھمانلىرىمىزنىڭ بىخۇ - دۇك ئولتۇرۇپ بېرىشىنى ئىلتىماس قىلىمىز، - دېدى سەھىيە باشقۇرغۇچى تاماشىبىنلارغا.

بىخۇدۇكلۇك «بىخۇدۇك» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

بىداد رەۋ [پ] يېزىت < بىداد بولماق. **بىداد بولماق** ھېچبىر كىشىگە داد، ئەرز، شىكايەت قىلالماي ئائىلاج قالمىق: دادام كونا جەمئىيەتتە تولىمۇ بىداد بولۇپ ھەممە دەرد - ئەلەملىرىنى ئىچىگە يۇتۇپ ئۆلگەنىگەن. بىز ئەقىلىمىزگە كېلىپ ئاندىن بۇنى بىلدۇق.

بىدادلىق «بىداد» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بىراۋلار داد دېدى زالاپ زامانىدىن، بۇ بىدادلىق بىلەن زۇلمى ياماندىن. * ئايا چەرخ، قىل بۇ نۆۋەت بىر مۇرۇۋەت، زۇلۇم، بىدادلىقنى قوي بۇ نۆۋەت. يېتەر شۇنچە ئۇنى كۆيدۈرگىنىمۇ، پىراق بىلەن تىرىك ئۆلتۈرگىنىمۇ؟

بىدار سۈپ [پ] يېزىت ① ئۇيغۇغا كەتمە - گەن، ئۇيغۇسىز، ئۇيغاق: تۈنلەر بىدار، تىقىپ قوينىغا، ئۇزاق - ئۇزاق پۇراپ چىقاتتى. نەۋرىسىنىڭ يېتىم ھالىتى، يۈرىكىگە نەشتەر تىقاتتى. ② كۆچمە. ھوشيار، سەگەك، زېرەك: مەرىپەتنىڭ نۇردىمۇ ھۇقۇش ئۈچۈن جان قايعۇسى، مەرىپەتسىز دىلدا غەپلەت ھۇقۇشى بىداردۇر.

كەلگەندى، سىز يوق، ئۇ كېتىپ قالدى. * —
 سەن بىر ئامال قىلىپ، ئەمەتنىڭ كېسىلىنىڭ
 ئەھۋالىنى ئانىسىغا ئۇقتۇرۇپ قويغىن، — دېدى
 زايىت ئوغلىغا. * بىرچاغلاردا ئۇلار قانداقراق
 ئادەم بولۇشنى ئۆزلىرىچە تاللايتتى، يە ئانداق،
 يە مۇنداق ئادەم بولسامكەن دەپ ئارزۇ قىلاتتى.
 ⑤ پېتىلارنىڭ ئالدىدا ھالەت بولۇپ كېلىپ،
 ئىش — ھەرىكەتنىڭ مەنىسىنى كۈچەيتىش
 رولىنى ئوينىيدۇ: بۇ خەۋەر مەھەللىگە بىر
 كەلدى. * چېرىك مەسخىرە قىلغاندا غەلىتە بىر
 كۈلدى. * — قاراڭلار، ئاۋۇ غازلارنىڭ ئەقىللىقلىق-
 قىمى! پاقىنى بىر ئوبدانلا ئېلىپ كېتىۋاتقان-
 لىقىنى! — دېيىشىپتۇ قاراپ تۇرغان كىشىلەر.
 ⑥ «كىم»، «نېمە» سوئال ئالماشلىرى بىلەن
 قوشۇلۇپ ئېنىقسىز ئالماش رولىدا كېلىدۇ:
 ئايگۈل يولىدا تونۇش بىرىكىم ئۇچراپ قالسا
 بولاتتى، دەپ پات-پاتلا ئەتراپىغا قاراپ
 قويايتتى. * — بىر نېمە دېگەندەك قىلىۋىدى، ئىسمىدىن
 چىقىپتۇ، — دەپ جاۋاب بەردى زەينەپ ئاچى-
 نىڭ: — ئاكاڭ نېمە دېدى، — دېگەن سوئالغا.
 ⑦ ئېنىقلىغۇچى بولۇپ كېلىپ ئېنىقلانغۇچىنى
 گەۋدىلەندۈرۈش، بەلگە ۋە خۇسۇسىيەتنى
 كۈچەيتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ:
 بۇ ناھايىتى مۇرەككەپ بىر مەسىلە. * ئۇ ناھايىتى
 ئاق كۆڭۈل بىر ئادەم ئىكەن. * بۇ ناھايىتى
 ئەھمىيەتلىك بىر كۈن. * ئۇ، بىر ئوبدان بالا. * بۇ
 بىرچىرايلىق رەسىم. ⑧ «يالغۇز»، «پەقەت»
 دېگەن مەنىدە تەكىتلەپ كۆرسىتىش ئۈچۈن
 خىزمەت قىلىدۇ: ئوقۇتقۇچى: — ھەممە ئوقۇغۇ-
 چىلار دەرسنى چۈشەندى، بىر سەنغىنا چۈشەن-
 مىدىڭمۇ؟ — دېدى. * بۇ ئىشنى بىر تۇرسۇنلا بىلىدۇ،
 باشقىلار بىلمەيدۇ. ⑨ ئىسمىلىق جۈملىنىڭ
 خەۋىرى بولۇپ «ئورتاق»، «ئوخشاش»
 دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ: ئەرەبلەر 23 دۆلەت
 ۋە رايونغا بۆلۈنگەن بولسىمۇ ئۇلارنىڭ تىلى بىر،
 يېزىقى بىر، ئېتىقادى بىر. ⑩ باشقا سۆزلەر
 بىلەن بىرىكىپ سۆز ياساش رولىنى ئوينىيدۇ:
 بىرۋاقتا، بىرمەھەل، بىر تەرەپ. بىر قاتار.

لارنى كىرگۈزۈش تەرەپدارى ۋە ئۇنىڭغا
 بېرىلگەن كىشى.
بىدئەتچىلىك ئى <دىن> بىدئەتچىلەر ۋە
 بىدئەتكە بېرىلگەنلەرگە خاس ھەرىكەت ۋە
 خاراكتېر: بەزىلەر ئازادلىقتىن بۇرۇن شاڭخەيدە
 ئوقۇغانلارنى: — شاڭخەيدىكى مەكتەبلەردە بىدئەت-
 چىلىك تېخىمۇ ئېغىر، ئۇ يەردە ئوقۇغانلار بىر بولسا
 ئۆكتەم بايۋەچچە بولۇپ چىقىدۇ، بىر بولسا ئۇچىغا
 چىققان تايپىچى بولۇپ چىقىدۇ، — دېيىشەتتى.
بىدئەتچى دەرىمان سۇپ [پ] يېزىت. دەرىمانى،
 كۈچى، ماغدۇرى يوق؛ قۇۋۋەتسىز، ھالسىز،
 زەئىپ، دەرىمانسىز: مىڭبىر تەسلىكتە، مىڭبىر
 جاپادا «يولچى» نى ئېلىپ چىقىشى قىرغاققا ئامان،
 بىراق قاتتىق ئۇرۇلغان دولقۇن شۇ چاغدا، ئېلىپ
 كەتتى يىگىتنى بۇندىن بىدەرىمان.
بىدپەرەك سۇپ [پ+ئە] يېزىت. ھېچقانداق
 خەت-خەۋەرەسىز، ئىز-دېرىكى يوق،
 دېرەكسىز: بىدپەرەك كەتتىم.
بىر ① سان <مات> ئەڭ كىچىك ساناق
 سان ۋە بۇ ساننى ئىپادىلىگەن «1» رەقىمى:
 گەپ بىر، قۇلاق ئىككى (ماقال). * بىرنى بىرگە
 قوشسا ئىككى بولىدۇ. ② ئى. ئۇچىنچى شەخس
 قوشۇمچىسى «ى، ى» بىلەن كېلىپ مەلۇم
 بىر «كىشى، ئادەم» دېگەن مەنىنى بىلدۈر-
 ىدۇ: بىرىدىن قۇتۇلۇپ ئونغا تۇتۇلدۇم (ماقال).
 * — ئىشىك ئالدىدا بىرىسى بىلەن كۆرۈشەت-
 تىم دەپ تۇرىدۇ، كىرسۇنمۇ؟ — دەپ سورىدى
 خىزمەتچى ئايال باشلىقتىن. ③ ئال. ئىسىملارنىڭ
 ئالدىدا كېلىپ «شۇ»، «مۇشۇ»، «ئوخشاش
 بىر» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ: ھېيتەم
 ئەر-خوتۇن بىر مەكتەپتە ئىشلەيدۇ. * ھەمدۇلنىڭ
 ئىككى بالىسى بىر سىنىپتا ئوقۇيدۇ. * مېھراي
 نازاكەت بىلەن قەشقەردىن بىر ئايروپىلاندا
 كەلدى. ④ ئال. ئېنىقسىز قوشۇمچە ۋەزىپىسى-
 دە كېلىپ «قانداقتۇر»، ئاللىقانداق، قايسىدۇر،
 قانچاندۇر» غا ئوخشاش مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ:
 بىركۈنى. بىر ئاخشىمى سىزنى بىر ئادەم ئىزدەپ

بىر ئاز. بىر قۇر. ⑩ «بىردە»، «بەزىدە» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرۈپ، «ئايىرغۇچى»، «باغلى-غۇچى» ۋەزىپىسىدە كېلىدۇ؛ — بىر ئۇنداق دەپ، بىر بۇنداق دەپ دىققىتىمنى چېچۈۋەتتىڭىز ئەپەندىم، گېپىڭىز بولسا بىر قىلىش، ئىشىڭىز بولسا دەپلا قويۇڭ، كاسىپ ئادەمنىڭ كۆزىگە كىرۋالماڭ، — دەپتۇ ھەسەن زەگەر.

بىر ئات، بىر قامچا ئات، قامچا بىلەنلا سەپەرگە چىققان، ئارتۇق يۈك-ئاق ئالمىغان.

بىر ئاسماندىن، بىر يەردىن — بىر تاغدىن، بىر باغدىن.

بىر ئاش پىشىم بىر قېتىم ئاش پىشقۇچىلىك ۋاقىت، پۇرسەت: بىز كىنو كۆرگىلى كىنوخانىغا بېرىپ، بىر ئاش پىشىم ئولتۇرغاندىن كېيىن، كىنو باشلاندى. * لېلىگۈل: — نېمىشقا ئىشىم بولمىسۇن، مەن سىزنى ئىزدەپ يۈرگەنگە بىر ئاش پىشىم بولدى، — دېدى.

بىر ئالماق بىرەر ئورۇننىڭ ھەممە يېرىنى پۈتۈنلەي قاپلىماق؛ ئىگىلىمەك، ھەممە يېرىگە تارالماق، بىر كەلمەك: چۆچەكلەردىكى يەتتە باشلىق ئەجدىھاننىڭ ئاغزىدىن پۇركىلىپ چىقىۋاتقان ئوتقا ئوخشاش تۇن قوينىنى بېرىپ ئاسمانغا يامراپ كېتىۋاتقان يالقۇننى كۆرگەن كىشىلەرنىڭ قىيا-چىيا ئاۋازلىرى ئەتراپىنى بىر ئالدى. * كوچىنىڭ ئىككى قاسنىقىدا سېتىۋاتقان سامسا، كاۋاپ، پەرمۇدىلەرنىڭ مەزىلىك پۇرىقى كوچىنى بىر ئالغانىدى.

بىر ئامال قىلماق قوللىنىشقا تېگىشلىك چارە-تەدبىرنىڭ ھەممىسىنى قوللىنىپ باقماق، بىر ئىلاج قىلماق، ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە بىرەر چارە-تەدبىر ئىزدەپ تاپماق: ئەركىن ئاخىرى بىر ئامال قىلىپ تۇرمىدىن قېچىپ كەتتى.

بىر ئاۋازدىن ھەممەيلەننىڭ بىردەك ئاۋاز بېرىشى بىلەن، قارشىلىقسىز، بىر ئېغىزدىن: بۇ قېتىمقى قارار، بىر ئاۋازدىن ماقۇللاندى.

بىر ئەر بىر خوتۇنلۇق تۈزۈم <تار> بىر ئەر بىر ئايال بىلەن ئەر-خوتۇن بولۇپ ئۆتىدىغان نىكاھ ۋە ئائىلە شەكلى.

بىر ئەر كۆپ خوتۇنلۇق تۈزۈم <مات> فېئودالىزم جەمئىيىتىدىكى بىر ئەرنىڭ بىر ۋاقىتنىڭ ئىچىدە بىرنەچچە ئايال بىلەن ئەر-خوتۇن بولۇپ ئۆتىدىغان نىكاھ ۋە ئائىلە شەكلى.

بىر ئەزالىق <مات> قوشۇش ۋە ئېلىش ئەمىلىنى ئۆز ئىچىگە ئالمىغان پۈتۈن ئىپادە. مەسىلەن: $2x, \frac{2}{3}a^2$ قاتارلىقلار.

بىر ئەزالىق ئىپادە <مات> — بىر ئەزالىق.

بىر بار ئىكەن، بىر يوق ئىكەن ئۇيغۇر-لارنىڭ چۆچەك ئېيتىش ئادىتىدە چۆچەكنى باشلايدىغان ئىبارە: بىر بار ئىكەن، بىر يوق ئىكەن، بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشاھ ئۆتكەنمەن. بىر باشتىن ① باشلىنىدىغان جايىدىن: تەھرىر ئالدىغا تىزىلغان ماقالىلارنى بىر باشتىن كۆرۈپ تۈزىتىشكە كىرىشتى. * دولقۇن ھېكايىسىنى بىر باشتىن سۆزلىگىلى تۇرۇۋىدى، ھېكايىسىنى ئاڭلاپ ئولتۇرغانلار يېرىم كېچە بولۇپ قالغانلىقىنىمۇ تۇپىماي قېلىشتى. ② بىر تەرەپتىن، بىر ياقىتىن، تەرتىپى بىلەن: ئاپتوبۇس ئالدىغا توپلانغانلار بىر باشتىن كىرىشكە باشلىدى.

بىر باشقا ئېلىپ چىقماق بىر ئىشنى تۈگە-گىچە، ئاخىرغىچە داۋاملاشتۇرماق؛ ۋۇجۇدقا چىقارماق؛ ئىشقا ئاشۇرماق: — سادىر، مەن سىز بىلەن مەڭگۈ ئۆي بولمىمەن. بىراق بۇ يەردىكى ئىشنى بىر باشقا ئېلىپ چىقماي، ھېچ يەرگە بارمايمەن، — دېدى گۈلخان تىترەك ئاۋازدا.

بىر باغدىن، بىر تاغدىن قولاشمىغان، باغلاشمىغان، رەتسىز، چۇۋالچاق (گەپ-سۆز ھەققىدە): ئۇ ئوتتۇز سەككىزگە كىرگىنىگە قارىماي بىر باغدىن — بىر تاغدىن سۆزلەۋاتقان يىگىتنىڭ

باش — ئاخىرى يوق گېپىنى بۆلدى.

بىر بايراق ئاستىدا بىر مەقسەت، بىر نىشاننى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يولىدا: ئۇلار بىر مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن يەنى ئىنتېرنات-سىئونالنىڭ 1866-يىلىدىكى جەنۇە قۇرۇلتىيى ئېلان قىلغان ۋە كېيىن يەنى 1889-يىلىدىكى پارىژ ئىشچىلار قۇرۇلتىيى قايىتا ئېلان قىلغان سەككىز سائەتلىك نورمال ئىش كۈنىنى قانۇندا بېكىتىش ئۈچۈن، بىر بايراق ئاستىدا سەپەرۋەر-لىككە كېلىپ بىر قوشۇن بولدى.

بىر بوغۇملۇق سۆز <تىل> «مەن، سەن، بار...»غا ئوخشاش پەقەت بىرلا بوغۇمدىن ئىبارەت بولغان سۆز.

بىر بولماق ① بىرلەشمەك، بىر جان-بىر تەن بولماق: بەزىدە خىمىياس ئويۇنلىرىنى ئويىناپ، ھەممىسى بىر بولۇپمۇ سادىزنى باسالمايتتى. ② كۆچمە. بىر خىل، ماس، مۇۋاپىق بولماق: ئۇنىڭ دېگىنى بىلەن قىلىقى ئەمەلىيەتتە بىر بولمىغاچقا كۆپچىلىك ئۇنى ياقتمىغانىدى.

بىر بۇردا كىچىككەنە بىر پارچە، بىر چىشلەم: بىر بۇردا نان. * بىر بۇردا ناننى ئالدى ھۈسەن شۇندا، بىر ئوتلام ئوتلىۋالدى قېنىق چايىنى. ۋاراقلاپ كىتابىنى بىر قولىدا، قېرىنداش بىلەن سىزدى مۇھىم جايىنى.

بىر بۇرۇندىن نەپەس ئالماق سۆز-ھەرىكەت ۋە يۈرۈش-تۇرۇشتا تولۇق ماسلىشىۋالماق، بىر ئادەمدەك بولۇپ كەتمەك: ئۇلار بىر بۇرۇندىن نەپەس ئالدىغان ئادەملەر.

بىر بۆلەك بىر قىسىم، بىر تۈركۈم: خەلقنىڭ جامائەت خەۋپسىزلىكى ئورگىنىنى قۇرۇش ئۈچۈن ئارمىيىدىن، پارتىزان يىگىتلەردىن بىر بۆلەك ئادەم ئېلىندى. * مەن ئۇنىڭ چوقۇم ئاغىنىدارچىلىق قىلىدىغانلىقىغا ئىشەنگەچكە، پىلاندىن سىرت بىر بۆلەك ئوغۇت قوشۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدىم.

بىر بۆلۈم ① بىر بۆلەك، بىر قىسىم: ئۇ بىر

بۆلۈم ئوقۇغۇچىلارغا رەھبەرلىك قىلىپ، ناھىيە بويىچە زاۋۇتتا ئېچىلغان تېخنىكا كۇرسىدا لايىھىلەش كەسىپىدىن دەرس ئۆتۈۋاتاتتى. ② ئوخشاش بۆلۈم، شۇ بۆلۈم: شاھزادەم بىر بۆلۈمدە ئىشلەيدىغان دوستى ئامىنىڭ توي ئىشلىرىغا ياردەملىشىش ئۈچۈن ئىككى كۈنلۈك رۇخسەت سورىدى.

بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ ئاستا-ئاستا، ئالدىدىرماي، سالماق قەدەم بىلەن: 105-نومۇرلۇق تىۋۇرۇك بار كوچا شەھەر سىرتىغىراق توغرا كېلەتتى. ماھىنۇر بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ، ئاشۇ ھەم تار، ھەم چوڭقۇر كوچا دوقمۇشقا يېتىپ كەلدى.

بىر بېشىغا بىر يالغۇز ئۆزەم ئۈچۈن: بەزى چاغلاردا كىچىك ئاخۇننىڭ ئۆزى گۆش، كۆكتات ۋە ئۇن كۆتۈرۈپ كېلىپ: گۈلنارخان تاماق قىلىشىڭىز بۇلارنى قوشۇۋەتسىڭىز، مەن بىر بېشىغا قازان قاينىتىمەن دەپ نەلەردە يۈرەي، — دەيتتى.

بىر پاتمان ناھايىتى كۆپ، ناھايىتى چىق، نۇرغۇن: بىر پاتمان ئىش. بىر پاتمان گەپ. * ئۇ پۇتلىرىنى بىر پاتمان يۈكىنى كۆتۈرگەندەك ئاران يۈتكەيتتى. ئۇنىڭ ئارام ئالغۇسى، پۇت-قوللىرىنى ئۇزۇن سۇنۇپ ياتقۇسى كېلەتتى.

بىر پار كىيىم — بىر قۇر كىيىم. **بىر پالاقلىق قولۋاق** <تەن> شەكلى تۈلۈم قېپىققا ئوخشايدىغان، سېپى قىسقا بىر باشلىق پالاق بىلەن ھەيدەيدىغان قولۋاق. تەنتەربىيىدە بۇ خىل قولۋاقنى ھەيدەش مۇسابىقىلىرى ئۆتكۈزۈلىدۇ.

بىر پەردىلىك سەھنە ئەسىرى <تيا> پەردە يۆتكەلمەيدىغان كىچىك تىپتىكى سەھنە ئەسىرى. كۆرۈنۈشى نىسبەتەن ئاددىي ۋە ئىخچام بولىدۇ.

بىر پەلە ① بىر دەرىجە، بىر بالداق: بىر پەلە كۆتۈرۈلمەك. * بۇ تولىمۇ كۈلكىلىك بىر ئىش بولسىمۇ، لېكىن بۇرۇندىن ئايرىلىپ

ئىزدىسەڭ دوستۇم، ئەڭ ئاۋۋال ھاياتلىق ئەجرىگە قارا. قەبرىسى ھەيۋەتلىك، تۆھپىسى بىر پۇڭ بولسىزە دىللارغا چۈشىدۇ يارا.

بىر پۇڭ بولماق — بىر تىيىن بولماق.

بىر پۇڭنىڭ ئۈستىدە تىك تۇرماق — بىر تىيىننىڭ ئۈستىدە تىك تۇرماق.

بىر پۇڭ قىلماق — بىر تىيىن قىلماق.

بىر پۇل — بىر تىيىن.

بىر پۇل بولماق — بىر تىيىن بولماق.

بىر پۇل قىلماق — بىر تىيىن قىلماق.

بىر پۈتۈن ئايرىم قىسىملارغا بۆلۈنمەيدىغان، ئومۇملاشتۇرۇلغان: شەيئەلەرنىڭ ھادىسىلىرى بىلەن ماھىيىتى ۋە بىلىش جەريانىدىكى ھېسسىي بىلىش بىلەن ئەقلىي بىلىش بىر پۈتۈن نەرسە، ھېسسىي بىلىش بولمىسا، ئەقلىي بىلىش ماتېرىيالسىز قالىدۇ.

بىر تاپان يەر ① بىر تاپان پاتقۇچىلىك يەر. ② كۆچمە. كىچىككىنە يەر: بۇ ئادەم ياۋاش، خۇدانىڭ مۇمىنى ھەم ياشانغان، بىر تاپان يېرى يوق كۆك نامرات. بۇ ئادەمنى نەگىلا ھەيدەپ بارغىنىنىڭ بىلەن خۇدانىڭ زارىدىن باشقا ھېچنەمە چىقمايدۇ.

بىر قاتلىق ① تاتلىقلا: — بۇ بىر تاتلىق قوغۇن ئىكەن، مۇشۇنداق قوغۇننى يېمەي نېمە يەيدىغاندۇ بۇ خەق، — دېدى موماي قوغۇننى يوق چىشلىرى بىلەن غاچاپ تۇرۇپ. ② كۆچمە. كۆڭۈلگە ياقىدىغان: بۇ ئۇكام بىر تاتلىق گەپ قىلدى. شۇنىڭ دېگىنىچە ئەتە بارايلى.

بىر تاغار ① ھەجىمى بىر تاغار كېلىدىغان.

② كۆچمە. ناھايىتى كۆپ، نۇرغۇن: بىر تاغار گەپ. * ئاچام ماڭا تۇرمۇشۇم توغرىلۇق نەسىھەت بېرىمەن دەپ بىر تاغارلا گەپ قىلىۋەتتى.

بىر تاغدىن، بىر باغدىن — بىر باغدىن، بىر تاغدىن.

بىر قالاي ناھايىتى كۆپ، نۇرغۇن، نۇرغۇنلىغان: ئادىل مۇئەللىم يەنە بىر تالاي تەسىرلىك سۆزلىرى بىلەن بەختخانغا تەسەللى

قالغان تۇرۇقلۇق، ئۇنى يەنە ئاتا-بوۋىمىزدىن نەۋەرىرۇك بولۇپ قالغان كېسەل دەپ، شۇنىڭ بىلەن خالايسىڭ ئالىدىدا ماختىنىدىغان ئادەملەرگە قارىغاندا ھەر ھالدا بىر پەللى ئۈستۈن تۇرىدۇ.

② مەلۇم بىر ۋاقىت، بىرمەھەل، بىرمەزگىل: ئۇ بىر پەللى شۇنداق ئويىنىغاندىن كېيىن ئاقپاشا ئات مىنىشتىنمۇ زېرىكىپ، ئاتتىن چۈشتى — دە، ۋاڭنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى.

بىر پەللىلىك ئۆسۈملۈكلەر <بوت> تۇرۇقىد-

نىڭ تۈرەلمىسىدە بىرتال پەللى يوپۇرمىقى بولىدىغان ئۆسۈملۈكلەر. مۇنداق ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يىلتىز ۋە غوللىرىدا ھاسىل قىلغۇچى قەۋەت بولمايدۇ؛ يوپۇرمىقىدا پاراللېل تومۇرلىرى بولىدۇ؛ پەللى يوپۇرمىقى ناھايىتى كىچىك بولىدۇ. مەسىلەن: شال، بۇغداي، كۆممىقوناق قاتارلىقلار.

بىر پوغا يارىمايدىغان تاقابىل تۇرۇش ئىقتىدارى يوق، ھېچ ئىشقا كېرەككە كەلمەيدىغان، ھېچ نەرسىگە ئەرزمەيدىغان: ئۇنىڭ شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى تەييارلىغان ماتېرىياللىرى بىر پوغا يارىمىدى.

بىر پۇتى گۆرگە ساڭگىلىماق ئۆلۈمى يېقىنلىشىپ قالماق، ئۆمرى ئاز قالماق، قېرىماق: تاشۋاي رەھىم ئاخۇن ناۋاينىڭ مۇنۇ سۆزىنى ئەسكە ئالدى: مەن بۇ ئالەمدىن ئۆتكەندە بولسا، روھىغا ئاتاپ بىر ئىككى كەلسە قۇرئان ئوقۇتۇپ تۇرساڭ، بىر چاغلاردا ناۋاي ئاتام بار ئىدى، دەپ يادىڭغا ئالساڭ، ئەمدى بىر پۈتۈم گۆرگە ساڭگىلىغاندا، ماڭا يەنە ئۇنىڭدىن باشقا نېمە لازىم ئىدى؟!

بىر پۇتى يەردە، بىر پۇتى گۆردە ئۆلۈمى يېقىن، ئۆمرى ئاز قالغان: ئەخمەت قازى بىر پۇتى يەردە بىر پۇتى گۆردە تۇرۇقلۇق ئەتراپىدا رازىلىق بېرىپ دۇئا — تەكبىر قىلىۋاتقان جامائەتكە يەنە ئۆيىنىڭ ئالىدىدىكى بىر پارچە يەرنى ئۆيگە قوشۇپ بېرىش ۋە باشقا مال-دۇنيا قاتارلىق ئىشلار توغرىسىدا سۆزلەۋاتاتتى.

بىر پۇڭ — بىر تىيىن: سەن ئەگەر ئەجدادىڭ

مۇختار: — ھەببەللى بىزگە ئاشۇنداق تومپاي لازىم. ئەگەر بۇ قېتىمقى مال مەسىلىسى بىر تەرەپ بولۇپ كەتسە بۇنىڭدىن كېلىدىغان پايدا ئاز بولمايدۇ، — دېدى.

بىر تەرەپ قىلماق ① بىر ئىش ياكى مەسىلە-نىڭ توغرا ياكى خاتا ئىكەنلىكىنى، بولىدىغان ياكى بولمايدىغانلىقىنى ئايرىماق؛ قانداق بېجىرىلىدىغانلىقىنى بەلگىلىمەك: خەلق سوت مەھكىمىلىرى ئەزىزىنى سوت قىلىش جەريانىدا سوت قىلىش تۈزۈمىگە رىئايە قىلىش ئاساسىدا تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىش كېرەك. * ئومۇمىي ۋەزىيەت نۇقتىسىنى تەسۋىرلەش تەسۋىرلەش ئۈچۈن كۈچلۈك، شەخسنى ئىبارەت ئۈچ تەرەپ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش لازىم. * كارخانا ئورۇنلىرىدا يۈز بەرگەن باج ئوغرىلاش، باج تاپشۇرماستىن ھەرىكەتلىرىنى باج قانۇنىدىكى بەلگىلىمىلەر بويىچە بىر تەرەپ قىلىش كېرەك. ② ئورۇن-دىماق، ھەل قىلماق — دوختۇرلار داۋالاپ بىر تەرەپ قىلالىدى دېدىڭىزمۇ؟... ئۇ شۇنداق ئېغىر كېسەللىككەن؟ — دەپ ئەنسىزلىك ئىچىدە سوراشقا باشلىدى توختى مەمەت. * پىلانلىق ئىگىلىك بىلەن بازار ئارقىلىق تەڭشەشنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا تونۇش ۋە توغرا بىر تەرەپ قىلىش — ئىسلاھ قىلىشتىكى ئاچقۇچلۇق مەسىلە.

بىر تەرەپلىمە ① بىرلا جەھەتتىن، قىسمەن، ئايرىم جەھەتتىن: بۇ پولاتنى تۇتقا قىلىپ، ئېغىر سانائەتنى بىر تەرەپلىمە راۋاجلاندۇرۇشتىن نۇقتىلىق ھالدا ئىستېمال بۇيۇملىرىنى ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش يولىغا بۇرۇلۇش دېگەن سۆز ② يۈزەكى، ئاددىي: — ھاشىر بېپەرۋا ئەمەس! — دېدىم مەن قىزغا ئېتىراز بىلدۈرۈپ، — ئۇ تولىمۇ تەلەپچان يىگىت، ئالدى بىلەن ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويىدۇ. ئۇنىڭ قارىشىچە ئۇلۇغ مەقسەتنى كۆزلىگەن ئادەم ئۇچۇن ھېسسىياتقا، شەخسىي ھەۋەسكە بېرىلىش ئىرادىسىزلىك سانىلىدىكەن، ئەلۋەتتە ئۇنىڭ قارىشى بىر تەرەپلىمە بولۇشى مۇمكىن. * — بۇ پىكرىڭىز بىر تەرەپلىمە، ھازىرقى ۋاقىتتا كادىرنىڭ يۇقىرى، ئىشچىنىڭ

بېرىپ قايىل قىلدى.
بىر تال مويىنى تەۋرىتەلمەسلىك ھېچقانداق تەسىر كۆرسىتەلمەسلىك، قىلچە زىيانغا ئۇچرىتالماستىن: — سىز ئاغزىڭىزدا ئۇنىڭ ئەدىبىنى بېرىمەن، ئۇنداق قىلىمەن، مۇنداق قىلىمەن دېگىنىڭىز بىلەن، ئەمەلىيەتتە، ئۇنىڭ بىر تال مويىنىنىمۇ تەۋرىتەلمەيسىز، — دەيتتى خوتۇنى ئېرىنى دەي-دەيگە سېلىپ.

بىر تامچە ① بىر تېمىم: ئۇ كۆزىدىن بىر تامچە ياش چىقارماي ۋارقىراپ يىغلىغىلى تۇرسا، مەھەللىنىڭ ئىتلىرىمۇ قاۋاپ كېتەتتى. ② كۆچمە. ئازغىنا، ئاز بىر قىسىم: ئۇنىڭ بىلگەنلىرى دېگىنىڭ پەقەت بىر تامچىسى.
بىر تامچە قان قالغۇچە ئاخىرقى نەپەسكىچە، جېنىنى ئايمىماي: ئۆزىنى ۋە جىنىنى پىدا قىلىپ.

بىر تايماقتا ھەيدىمەك ھەممىنى قارىقويۇق تەك — باراۋەر ئورۇنغا قويماق، پەرقلىق مۇئامىلە قىلماي ھەممىسىنى ئوخشاش دەپ قارىماق: تېخى ئاغزىدىن ئانا سۈتى تېپىپ تۇرغان بالىنى چوڭلار بىلەن بىر تايماقتا ھەيدەشكە بولمايتتى. * ئەكسەت شۇجى ماڭا: — داداڭغا ئېيت، ئەندىشىدىن نېرى بولۇپ، پارتىيە ھۆكۈمەتكە ئىشەنسۇن، بىز ھەيدەركامنى يامان ئادەملەر بىلەن بىر تايماقتا ھەيدىمەيمىز، — دېگەندى.

بىر تەرەپ بىر يۆنىلىش، بىر يان، بىر ياق: بىر تەرەپتە ماڭماق. بىر تەرەپتىن كەلمەك. * ئەمەلىيەتتە، ئۇلار بىر تەرەپ، بىز بىر تەرەپ بولۇپ قالدۇق.

بىر تەرەپ بولماق ① بىرەر ئىش ياكى مەسىلىنىڭ توغرا ياكى خاتا ئىكەنلىكى، بولىدىغان ياكى بولمايدىغانلىقى ئايرىلماق، قانداق بېجىرىلىدىغانلىقى بەلگىلىنمەك: * دادامنىڭ مەسىلىسى بىر تەرەپ بولدى، ئەمما ئاپامنىڭ مەسىلىسى تېخى بىر تەرەپ بولمىدى. ② بىرەر ئىش ياكى مەسىلە ھەل بولماق:

بىر تەرەپلىمىلىك — بىر تۇتام

باي دېھقانلار ئىگىلىكى زور دەرىجىدە چەكلىمىگە ئۇچرىدى. * بۇ يىل ئالىي مەكتەپلەرگە بىر تۇتاش ئىمتىھان ئېلىندى. ② ئۆز ئارا تۇتاشقان، ئۆز ئارا باغلانغان؛ جانجان ماۋجۇشى باشلىغىچ بىزنى، يۈز ئاچتۇق تاڭدىكى گۈللەرگە ئوخ- شاش. ئۆزۈلمەس بىر رىشتە باغلانغان بىزنى، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ قەلبى بىر تۇتاش.

بىر تۇتاش پىلانلىماق <س ئىق> بىرلىككە كەلتۈرۈلگەن ۋە ھەممىگە بىردەك ئېتىبار بېرىلگەن ھالدا پىلان تۈزمەك.

بىر تۇتاش تەسلىمەك <س ئىق> خەلقىنىڭ تۇرمۇشىدا مۇھىم دەپ قارالغان بەزى ماددىي ئەشيا لارنى دۆلەت بەلگىلىگەن پىلان بويىچە ھەممىگە تەڭ ئېتىبار بېرىلگەن ھالدا بىرلىككە كەلتۈرۈپ تەقسىم قىلماق.

بىر تۇتاش ساتماق <س ئىق> بەزى ماددىي ئەشيا لارنى دۆلەت بەلگىلىگەن پىلان بويىچە ھەممىگە تەڭ ئېتىبار بەرگەن ھالدا بىرلىككە كەلتۈرۈپ سېتىپ بەرمەك.

بىر تۇتاش سېتىۋالماق <س ئىق> بەزى مۇھىم ماددىي ئەشيا لارنى دۆلەت تەرىپىدىن بىر تۇتاش پىلانلىق سېتىۋالماق.

بىر تۇتاش كونترول قىلماق <س ئىق> ئىقتىساد، ھەربىي، ماددىي ئەشيا ۋە باشقا بارلىق ئەسلىھەلەرنى دۆلەت تەرىپىدىن بەلگىلىگەن پىلان بويىچە باشقۇرماق.

بىر تۇتام ① تۇتامغا بىر كېلىدىغان. ② كۆچمە. بىر باغلام، بىر دەستە: تاڭ سەھەر ۋاقتى ئىدى، ئۇچتى شامال يولى بىلەن، مەن يارىمغا گۈل ئەۋەتتىم بىر تۇتام غۇنچە بىلەن. ③ بىرنەچچە تال، ئازراق: يالغانچىنىڭ قۇيرۇقى بىر تۇتام (ماقال). * ئابدۇرەقىب بېشى بىلەن مېنى ئورۇندۇققا شەرەت قىلدى. ئۇ، مەن ئولتۇر- غاندىن كېيىن، قولىدىكى بىر تۇتام قەغەزنى پۇلاڭلىتىپ سۆزلەشكە باشلىدى. ④ كۆچمە.

تۆۋەن دەپ كەتكىلى بولمايدۇ، — جىڭلى ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشخانىدا ئۇ ياق، بۇ ياققا مېڭىشقا باشلىدى.

بىر تەرەپلىمىلىك <پەلس> مېتافىزىكىلىق ئىدىيىسى ئىستىلىنىڭ بىر خىل ئىپادىسى. ئۇ مەسىلىلەرنى كۆزەتكەندە ۋە بىر تەرەپ قىلغاندا، زىددىيەتنىڭ ھەرقايسى تەرەپلىرىنىڭ ئالاھىدىلىكىنى شەيئىنىڭ ئومۇمىيىتىدىن ئىگىلىمەي، كۆپىنچە ئىشنىڭ بىرلا تەرەپىگە قاراپ، يەنە بىر تەرەپىگە قارىمايدۇ، دەرەخنىلا كۆرۈپ، ئورماننى كۆرمەيدۇ. بۇنداق ئىستىل ماركسىزمنىڭ مەسىلىگە ئەتراپلىق قاراشنى تەلەپ قىلىدىغان ئىلمىي پوزىتسىيىسى بىلەن قارىمۇقارشىدۇر.

بىر تەكشى پۈتۈنلەي تەكشى، باشتىن- ئايغ تەكشى: پەنجىرىنىڭ ئىنچىكە ياغاچلىق سايىۋەنلىرى كۆتۈرۈلگەندە، ئېگىز- پەس بولۇپ، بىر تەكشى كۆرۈنمەيتتى. * چەكسىز كەتكەن ساي تۈزلەڭلىكى بىر تەكشى كۆرۈنىدۇ.

بىر تەككىمىگە باش قويماق — بىر ياستۇققا باش قويماق: ئۇلار يېڭى توي قىلىپ بىر تەككىمىگە باش قويغان ئۇزۇن تۈنلەردە سايرىنىڭ ئۇنىڭ قۇلقىغا شۇبىرلاپ: — جېنىم، مەن سەندىن ئۆمۈر بويى ئايرىلمايمەن، — دېگەن سۆزلەرنى نۇرغۇن قېتىم تەكرارلىغان، بۇ سۆز نۇرىغا خۇشاللىق، ئىشەنچ ۋە ئۈمىد بېغىشلىغانىدى.

بىر تەن — بىر جان بولۇپ — بىر جان — بىر تەن بولۇپ: مەش بىلەن بىر تەن — بىر جان بولۇپ كەتكەن سۇنماس ئىرادىلىك ماھىر ئۇستىنىڭ قەيسەر روھىدىن ئىلھاملانغان سېخ ئىشچىلىرى دەم ئېلىشتىن ۋاز كېچىپ دەرھال يىغىلدى — دە، مەشكە ئوتۇن قاچىلاشقا تۇتۇش قىلدى.

بىر تۇتاش ① بىرلىككە كەلتۈرۈلۈپ، ھەممىگە ئورتاق ھالدا: يەر ئىسلاھاتىدىن كېيىن كوپىراتسىيىلىشىشنىڭ تەرەققىي قىلىش ۋە دۆلەتنىڭ بىر تۇتاش سېتىۋېلىش، بىر تۇتاش سېتىپ بېرىش سىياسىتىنى قوللىنىش ئارقىسىدا

بىر تىملىق ① بىر تىل بىلىدىغان، بىرلا تىل بىلەن ئالاقىلىشالايدىغان: مەن بىر تىللىق بولغانلىقىم ئۈچۈن، باشقا تىللاردا چىقىدىغان گېزىت-ژۇرناللاردىن پايدىلىنالمايمەن؛ ② كۆچمە. ئۆزئارا تىل بېرىكتۈرۈۋالغان؛ - مەقسىتى، ئىش-ھەرىكىتى بىر: ئۇنىڭ بۇ شەرمەندە قارا نىيەتلەرنىڭ بىر تىللىق بولۇپ قىلغان زىيان-كەشلىكىگە ئۇچراپ، ئۆلۈم زىندانىغا تاشلانغان. لىقىنى تۇغقانلىرى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەندى.

بىر تىمىن ① بىر مۇنىڭ ئۈندىن بىرى: مۇشۇكىنىڭ بىر تىمىنى يوق، گۆشكە تامىراق (ماقال). ② كۆچمە. قىممىتى يوق، ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيدىغان، ئەرزىمەس: يېزىدىكى ئادەملەرنىڭ ھەممىسى رەھىمىخان بىلەن گەپلەش-مەيدىغان بولۇپ قالدى، ئەمما رەھىمىخانغا بۇ بىر تىمىن ئىدى. * چىرايلىق گەپ قىلىش ئاسان، ئۇنى ئىشلەش قىيىن يولداش، ئەمەلدە يوق مىڭ تاغار گەپنىڭ باھاسى بىر تىمىن يولداش.

بىر تىمىن بولماق قىممىتىنى پۈتۈنلەي يوقاتماق؛ ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەس، يارىماس بولۇپ كەتمەك: — بىر ھەپتە كېچىسى ئۇخلىماي كۆچۈرگەن 100 بەت ئورنىگىنال سۇغا نەمىدىلىپ ھەپتىلىك ئەمگىكىم بىر تىمىن بولدى، ھەرقايسىنىڭ ماڭا كەلتۈرگەن پايداڭ مۇشۇمۇ؟ — دەپ ۋارقىراشقا باشلىدى ھېلىقى كۆچۈرمە كاتىپ. بىر تىمىنغا يارىماسلىق ھېچقانداق قىممىتى قالماسلىق، ھېچنەمىگە ئەرزىمەسلىك: سېنىڭ سۆزۈڭ ئۇنىڭ ئالدىدا بىر تىمىنغا يارىمايدۇ. * ئادەم قانچە يوغان بولۇپ كەتكەن بىلەن ئەل-جامائەتكە ئېھتىياجلىق، دۇنيادا ھەممىدىن خەلق بۈيۈك، شەخس ئاسمانغا چىقىپ كەتكەن بىلەن خەلقنىڭ ھىمايىسىدىن ئايرىلسا بىر تىمىنسىگە يارىمايدۇ.

بىر تىمىن قىلماق قىممىتىنى پۈتۈنلەي يوقاتماق؛ ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەس، يارىماس ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويماق: بۈگۈن ئەمدى شۇم نىيەتلىك ئاي سىلىگە، ئامۇتۇمنى قىلماق-چىمىش بىر تىمىن. ھاسىل بولسا ئەگەر ئۇنىڭ

قىسقا، كالتە: «قىشنىڭ كۈنى بىر تۇتام» دېگەندەك ھەش-پەش دېگۈچە قاراڭغۇ چۈشۈپ كېتىدۇ.

بىر تۇغقان بىر ئانا ياكى ئانىدىن تۇغۇلغانلار: ئۇ مېنىڭ بىر تۇغقان سىڭلىم بولىدۇ. * قەيسەر ئۆزىنىڭ تۇغۇلغان يۇرتى، ئانىسى، بىر تۇغقان قېرىنداشلىرى بىلەن خوشلىشىپ بېيجىڭغا ئوقۇشقا ماڭدى.

بىر تۆشۈككە سېسىمەك ھەممە ئىش-ھەرىكىتى بىر بولماق: ئۇلارنىڭ قىلىشى بىر-بىرىدىن ئانچە پەرق قىلمايدۇ. ئۆزلىرىمۇ بىر تۆشۈككە سېسىدىغانلار.

بىر تۈركۈم مەلۇم ساندا، خېلى كۆپ: بېقىنىدا ۋىلايەت بىر تۈركۈم كادىر ئاچرىتىپ، يېزىلاردا مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى سىناق قىلىشقا ئەۋەتىدىكەن. * ئېكسكۇرسىيە، نەق مەيدان يېغىنىغا كەلگەنلەر ئىچىدە بىر تۈركۈم دۇي-گۇڭشى ئەزالىرىنىڭ ئالدىن بېيىشىنى قوللىغان ۋە ئۇنىڭغا مەدەت بەرگەن كادىرلار بار ئىدى.

بىر تۈگمىلىك كاستۇم قايرىما ياقىلىق، كۆكرەك ئالدى ئوچۇق، بىرلا تۈگمە بىلەن ئىلىنىدىغان، كاسسىنى بېسىپ تۇرىدىغان، سىرتقا كىيىلىدىغان چاپان.

بىر تېرە سۆڭەك بولۇپ قالماق ← بىر تېرە، بىر ئۇستىخان بولۇپ قالماق: يىگىت ئۆپكە كېسىلى بىلەن ئاغرىغىنىغا خېلى ئۇزۇن بولغان بولۇپ، كېسەل ئازابىدىن بىر تېرە، بىر سۆڭەك بولۇپ قالغانىدى.

بىر تېرە، بىر ئۇستىخان بولۇپ قالماق بەك ئۇرۇقلاپ كەتمەك: يىگىت بالىنىڭ بىر تېرە، بىر ئۇستىخان بولۇپ قالغان قوۋۇرغا، پاچاق ۋە چوقچىيىپ چىققان مۇرە سۆڭەكلىرىگە، پىلىكتەك تولغىنىپ تۇرغان بويۇن ھەم تۇغۇلغىنىدىن بۇيان سۇ كۆرمىگەن قاسماق بېسىپ كەتكەن بەدىنىگە ئىچى سېرىلىپ قارىدى.

بىر تىزىق بىر يىمىقا ياكى بىر سىزىققا تىزىلغان: بىر تىزىق بارماق. بىر تىزىق داچەن. بىر تىزىق تەڭگە.

كۆپىدىغان ئۆسۈملۈك ۋە ھايۋاناتلارنىڭ تۇخۇملىرى ئۇرۇقلانمايلا ئۆز ئالدىغا ئەۋلاد يېتىلدۈرىدىغان بىر خىل كۆپىيىش شەكلى.

مەسىلەن: ئاتا ھەرە، يازلىق كۆك پىت، سۇ بۇرگىسى قاتارلىق ھاشاراتلار ۋە مامكاپ قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەردە مۇشۇ خىل كۆپىيىش مەۋجۇت. ھازىر پىلە قۇرتى، بېلىق، پاقا، توشقاق قاتارلىق ھايۋانلار ۋە پەمىدۇر قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەرگە سۈنئىي يول بىلەن بىر جىنسلىق كۆپىيىش ئۇسۇلى قوللىنىلماقتا. بىر جىنسلىق گۈللەر <بوت> بىر تال گۈلدە پەقەت ئاتىلىق ياكى ئانىلىقلا بولىدىغان گۈل. بىر جىنسلىق گۈللۈك ئۆسۈملۈكلەرنىڭ بەزىلىرىنىڭ ئاتىلىق ھەم ئانىلىقى بىر تۈپتە؛ (مەسىلەن: كۆممىقوناق)؛ بەزىلىرىنىڭ ئاتىلىق ھەم ئانىلىقى ئايرىم-ئايرىم تۈپلەردە (مەسىلەن: كەندىر) بولىدۇ.

بىر جىنسلىق مېۋىلەش <بوت> ئۆسۈملۈك-لەرنىڭ ئۇرۇقدانى چاڭلىشىشتىن ئۆتمەيلا يېتىلىپ، مېۋە ھاسىل قىلىشى. بۇنداق يېتىلگەن مېۋىلەر «ئۇرۇقسىز مېۋە» دېيىلىدۇ.

بىر چاپىنى ئىككى بولماھاسلىق دائىم غۇربەتچىلىكتە، نامراتچىلىقتا تۇرمۇش كەچۈرمەك: ئون يىل بايغا ئىشلىدىم، بىر چاپىنىم ئىككى بولىدى.

بىر چالىمدا ئىككى پاختەكنى سوقماق بىر ئىشنى قىلىش ئارقىلىق ئىككى خىل نەتە-جىگە ئېرىشمەك، يەنى بىرلا ۋاقىتتا ئىككى خىل پايدا ئالماق: سۇلتان بۇ ئىشتا كاۋاپ-مۇ كۆيمەيدىغان، زىخىمۇ كۆيمەيدىغان ئۇسۇل بويىچە بىر چالىمدا ئىككى پاختەكنى سوقدۇ. * لۈتپۇللا چاقچاقتا بىر چالىمدا ئىككى پاختەكنى ئۇرۇش ماھارىتىنى كۆرسەتتى - دە، مۇزىكانت كۈلكىگە زورلاپ ئۆتكۈزۈۋېتىشتىن باشقا ئىلاج قىلالىدى. مېھمانلار ئۇزاققىچە كۈلۈشتىن توختىدى.

بىر چاي قاينىمى بىر قىتىم چاي قاينىغۇ-

مەقسىتى، كۈن ئالماقۇ بولار ماڭا كۆپ قىيىن. بىر تىپىنىڭ تۆشۈكىدىن مىڭ ئۆتىدە-غان — بىر داچەننىڭ تۆشۈكىدىن مىڭ قېتىم ئۆتىدىغان: — گېپىڭىزغۇ جايدا، — دېدى زىۋىرشا كېۋىرنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — گۇڭشېدىن بەرگەن ئادەم — يىلتىزى يوق قاماق، بىزدەكلەر دۇنياغا پۇل دەپ تۇغۇلغان ئىكەنمىز، پۇل دەپ جان ئۈزۈدىغان ئوخشاشمىز، بىر تىپىنىڭ تۆشۈكىدىن مىڭ ئۆتىدىغان ھەيدەر ئاكاملارمۇ بار تېخى، مانا مۇشۇلارمۇ گۇڭشې ئەزاسىغۇ!

بىر تىپىنىڭ ئۈستىدە تىك تۇرماق ئازراق بولسىمۇ پۇل تېپىش ۋە ئۇنى قولدىن چىقار-ماسلىق يولىدا پۈتۈن كۈچى بىلەن تىرىشماق. ئۇنى مەن بۈگۈن بۇنچىلىك پۇل خەجلىپ بىزنى مېھمان قىلىدۇ، دەپ زادى ئويلىمىغاندىم، چۈنكى ئۇ بىر تىپىنىڭ ئۈستىدە تىك تۇراتتى.

بىر جاڭگالنىڭ بۆرىلىرى يامان، بۇزۇق ئىشلارنى قىلىشتا، نىيىتى، مەقسىتى، ھەرد-كىمىتى بىر؛ ھەمىشپىرىك: بۇ خۇنىپەر بىلەن مەخسۇت بەگ بىر جاڭگالنىڭ بۆرىلىرى. * ئۇلار كۆرۈنۈشتە باشقا-باشقىدەك كۆرۈنسىمۇ، تېگىنى سۈرۈشتۈرۈپ كەلسە، يەنىلا بىر جاڭگالنىڭ بۆرىلىرى.

بىر جان بىر، تەن بولۇپ ھەممە جەھەتتىن چىڭ بىرلىشىپ، بىر ياقىدىن باش چىقىرىپ: شۇنداق، بۇ ئەر-خوتۇن ئىككىسى بىر جان، بىر تەن بولۇپ كەتكەن، ئۇلار تۇرمۇشتا، تەقدىردە بىر، ئۇلارنىڭ روھىي دۇنياسىمۇ بىر، قېنىمۇ بىر، ئۇلارنى بىر-بىرىدىن ئايرىۋېتىش مۇمكىن ئەمەس. بىر جېنىمغا بىرلا ئۆزەم ئۈچۈن، يالغۇز: — مەن بىر جېنىمغا بۇنچىۋالا جىمىق ئۆيىنى نېمە قىلاتتىم، ماڭا ئىككى ئېغىز ئۆي بولسا بولدى، قالغىنىنى ساتىمەن، — دېدى قاسىم ئاخۇن باچخانا كادىرىغا قاراپ.

بىر جىنسلىق <بوت> پەقەت ئاتىلىقى ياكى ئانىلىقى بولغان: بىر جىنسلىق گۈللەر. بىر جىنسلىق كۆپىيىش. بىر جىنسلىق مېۋىلەش.

بىر جىنسلىق كۆپىيىش <بىئول> جىنسلىق

ئىزچىل، تەكشى، نورمال، باشتىن — ئاخىر ئوخشاش: ئۇ گۇرۇپپىغا كىرگەندىن كېيىن بۇرۇن ئازراق ھۇرۇنلۇق قىلىشىنى ئويلىغان بولسىمۇ، ئەمما كېلەچىكىنى ئويلىغىنىدا ئۆزىنىڭ يامان مىجەزىنى بېسىۋېلىپ، بېشىنى ئىچىگە تېقىپ بىر خىلدا ئىشلەۋەردى. * بۇرۇن بەزىدە سىزگە يۈز كېلەلمەيدىغان چاغلىرىمۇ بولدى، مەن باشتىن — ئاخىر بىر خىل بولمىدىم. ئەزىزىم، مېنى كەچۈرۈڭ. * بىر ئازدىن كېيىن يۈرىكى ئاستا-ئاستا ۋە بىر خىلدا تۇرۇشقا باشلىدى. ③ كۆچمە. باشقىچە، ئۆزگىچە، غەلىتە، ئاچايىپ: ئۇنىڭ ئاۋازىدا بىر خىل خۇشاللىق ۋە ھايان بار ئىدى. مەن بەختتىن كۈلۈمسۈردىم. * شەپىرەڭ ئاغزىدىن بىر خىل ئاۋاز چىقىرىدۇ، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى مۇشۇ كىچىك ياپىلاق. * ئۇ بالىنىڭ مېڭىش — تۇرۇشى، گەپ — سۆزى بىر خىل بولغاچقا كۆچمە ماڭسا، كىشىلەر ئۇنىڭغا ھاڭۋېقىپ قاراپلا قالاتتى.

بىر داچەننىڭ تۆشۈكىدىن مىڭ قېتىم ئۆتۈلگەن بېغىز، پەخسىق: سەن ئۇنى بىلىمەسەن، بىر داچەننىڭ تۆشۈكىدىن مىڭ قېتىم ئۆتۈلگەن ئادەم ئۇ.

بىر داچەننىڭ ئۈستىدە تىك تۇرماق — بىر تىيىننىڭ ئۈستىدە تىك تۇرماق.

بىر دومىلاپلا ① بىر قېتىم دومىلاپلا. ② كۆچمە. مەيدانى، مەۋقەسىنى تېزلا ئۆز-گەرتىپ: موللاق دۇيچاڭ يوق يەردە ھەرنېمە دېگەن بىلەن، بۈگۈن ئۇنىڭ ئالدىدا بىر دومىلاپلا ماختاشقا باشلىدى.

بىر دۇنيا غەلىتە، باشقىچە بىر ئادەم: ئۇنىڭ خۇي-پەيلى، مىجەزى، سۆز-ھەرىكىتى ھېچكىمنىڭكىگە ئوخشمايدۇ، باشقىلارنىڭ قىلغان نەسىمىنى ئاڭلىماي، ئۆزى بىلگەننى قىلىدۇ. قىسقىسى، ئۇ بىر دۇنيا.

بىر دۆۋە دۆۋىلەنگەن: خېلى كۆپ، نۇرغۇن: ئۇ خەلقنىڭ كەلگەن خەت-چەك، ئەزەلەرنى كۆرۈشكە ئەھمىيەت بېرىتتى. ھازىرمۇ ئۇنىڭ ئالدىدا بىر دۆۋە خەت-چەكلەر تۇراتتى.

چىلىك ۋاقىت، بىر ئاز ۋاقىت: ماھىنۇر ياستۇققا يۈلەنگىنىچە بېشىنى سېلىپ ئاخىرقى قارار ئۈستىدە ئويلىنىشقا باشلىدى. ئالاھىزەل، بىر چاي قاينىمى ئۆتكەندىن كېيىن، بېشىنى كۆتۈردى.

بىر چەتتىن بىر ياقىتىن، بىر تەرەپتىن، رەت بويىچە: مەن قەدىمكى چاغىتاي يېزىقى بىلەن يېزىلغان قول يازمىنى بىر چەتتىن كۆچۈرۈۋالدىم. بىر چوقۇپ ئالماق بىر گەپ بىلەن ياكى بىرلا ھەرىكەت بىلەن يەڭمەك، ئۆتىماق: داۋۇت ئاكا، ئاغزىغا خۇدا بەرىكەت بېرىۋەتكەن ئادەم جۇمۇ، ئۇ ئولتۇرۇش ياكى ھەرقانداق سورۇنلاردا ھېچكىمگە گەپ بەرمەيدۇ ھەم باشقىلارنىمۇ گەپتە بىر چوقۇپلا ئالىدۇ.

بىر چىشلەم ① بىر قېتىم چىشلەنگۈچىلىك، بىر چىشلەم كېلىدىغان: ئۇنىڭ ئاغزىدىن بىر چىشلەم گۆش يەرگە چۈشتى. ② كۆچمە. ئاز، ئازراق، بىزە، كىچىك، كىچىككىنە: بىر چىشلەم نەرسە. بىر چىشلەم نان. * تەكشۈرۈپ كۆرسەك ئۇلارنىڭ بىر چىشلەممۇ ئۇزۇقى قالماپتۇ. بىر چىمىدىم ① بىر قېتىم چىمىدىپ ئالغۇچىلىك، بىر چىمىدىم كېلىدىغان: بىر چىمىدىم تۇز. بىر چىمىدىم زىرە. * ئاشپەز ئۈستام ئاشقا بىر چىمىدىم تۇز سالدى. ② كۆچمە. بىر ئاز، كىچىككىنە: ئايلىز: — ئۆيدە چۈشلۈك تاماققا بىر چىمىدىممۇ ئۇن قالماپتۇ ئۇن ئەكىلىۋالسام، — دەپ سوراپ چىقىپ كەتتى.

بىر خانلىق سان <مات> بىر رەقەمدىن تۈزۈلگەن پۈتۈن سان.

بىر خوتۇن كۆپ ئەرلىك تۈزۈمى <تارىخ> بىر ئايال بىرنەچچە ئەرگە ئوخشاش ياتلىق بولۇش نىكاھ شەكلى.

بىر خىل ① بىر تۈرلۈك، بىردەك، ھەر جەھەتتىن تەڭ، باراۋەر، ئوخشاش: ئېيتىپ بېرىمۇ؟ سىلەرنىڭ ئادەملىرىڭلارنىڭ ھەممىسىنىڭ كىيىمى ئوخشاش، ئاتلىرىڭلارنىڭ ئېگەر-جابدۇق-لىرىمۇ بىر خىل. يەنە دەپ بېرىمۇ؟ ئاتلىرىڭ-لارنىڭ يۈرۈشى بىر خىل ئەمەس. ② كۆچمە.

ياغاچ. بىر غېرىچ تۆمۈر. ② كۆچمە. قىسقا، قىسقىغىنا، كالتە، ئاز، كىچىككىنە: ئۇلار پارتىيىنىڭ «بىر غېرىچ يەرنىمۇ ئاق قالدۇر-ماسلىق» دېگەن چاقىرىقىغا قىزغىن ئاۋاز قوشۇپ، ئۆتكەن يىلى خېلى كۆپ بوز يەرلەرنى ئاچقان بولسا، بۇ يىل شۇ يەرگە ئۇلاشتۇرۇپلا بىر قانچە يۈز مۇ يەر ئاچتى.

بىر قاتار ① بىر يۈرۈش، ئۆزئارا مۇناسى-ۋەتلىك بولغان بىر قانچە: بىر قاتار مەسىلىلەر. بىر قاتار يوليورۇقلار. * لەيلىگۈل ناھىيىدىن چىقىپلا ئۆز ئىشىغا ئۆزىنى ئۇرۇپ كىرىشىپ كەتتى. ئۇ ياشلار، ئاياللار ئىچىدە بىر قاتار تەشكىلى قۇرۇلۇش ئىشلىرىنى قانات يايدۇرۇۋەتتى. ② ئەڭ، باراۋەر: بەخت تېگى ئاتتى ئاخىرى، سەنمۇ بىرگە بولىدۇك بەختسىز. مەيلى بولغان مەزلۇم خەلىقكە، بەخت بىلەن تۇردۇك بىر قاتار. * شۇنى كۆردۈڭكى، «كوممۇنىستىك پارتىيە خىتابنامىسى»، «پروپىتارىياتنى ھۆكۈمران سىنىپقا ئايلاندۇرۇش» بىلەن «دېموكراتىيىنى قولغا كەلتۈرۈش» دېگەن بۇ ئىككى ئۇقۇمنى كەسكىن تۈردە بىر قاتاردا قويدۇ. ③ «بىلەن» باغلىغۇچىسى بىلەن بىللە كېلىپ، «بىلەن، بىللە» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: شىنجاڭدا باشقا ئىلگىر-لەشلىرى بىلەن بىر قاتاردا مەدەنىيەت - مائارىپ ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ۋاسىتىسى بولغان تىل - يېزىقىمۇ بىر مۇنچە ئىلگىرىلەشلەر بولدى ۋە بولماقتا.

بىر قارارغا كەلمەك ئوخشاش پىكىرگە، خۇلاسىغا، توختامغا كەلمەك: سادىق ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ، خېلىغىچە بىر قارارغا كېلىۋالدى. ئۇ ئۈمىدۋار ئىدى. مۇشۇ ئۈمىد ئۇنى ئىشەنچكە ئىگە قىلغانىدى.

بىر قاراشتا ① شۇنداق بىر قارىغاندا، يۈزەكى قارىغاندا، بىر قارىماققا: بۇ كىشى بىر قاراشتا قازاقتا، يەنە بىر قاراشتا قىرغىزغا ئوخشايدىكەن. ② بىر قاراپلا، بىر قېتىم قاراپلا: بۇ ئادەمنىڭ يېزىدىن كەلگەنلىكىنى بىر قاراشتا بىلىۋالغىلى بولاتتى.

بىر دېمەتلىك ياش - قۇرامى ئەڭ: تەڭنۇش، قۇرداش: بۇ، پاتىمە بىلەن بىر دېمەتلىك، ھېسزەم ئىسىملىك قىز بولۇپ، باشقىلار ئۇنى ھاكاۋۇر دەپتتى.

بىر دېمەتلىك بىر ئېغىز گەپ بىلەن تۆگەتكىلى بولمايدۇ: - دەرۋازىنىڭ يوقۇقىدىن ماراپ قارىساق، شۇنداق چىرايلىق بىر چوكان ھويلىنى سۇپۇرۇپ يۈرۈپتۇ، ئېھتىمال، شۇ يىگىتنىڭ خوتۇنى بولسا كېرەك، ئۇ چوكاننىڭ چىرايلىقلىقىنى بىر دېمەتلىك، ئاي دەپسە ئاي ئەمەس، كۈن دەپسە كۈن ئەمەس، - دەپتۇ شاھزادە.

بىر سوپام ① ئارىلىقى بىر چارەك كېلە-دىغان، بىر سوپام ئۇزۇنلۇقتىكى: بىر سوپام ياغاچ. بىر سوپام تۆمۈر. ② كۆچمە. قىسقا، كالتە: ياغاچچى ئۇستام: - ئۆي جاھازىسى ياساپ بېرىڭ دەپ كەينىمگە كىرىۋالدى، ماقۇل دەپ كەلسەم، ياغاچلىرى ساپ بىر سوپام ياغاچلار، بۇ ياغاچلاردىن قانداق ئىشكەپ ياسىغىلى بولىسۇن، - دەپ چالۋاقاپ كېتىۋاتتتى.

بىر سۆزلۈك گەپنى بىرلا قىلىدىغان، ئېيتقىنىدا تۇرىدىغان، لەۋزىدىن يانمايدىغان: بىر سۆزلۈك ئادەم. بىر سۆزلۈك كىشى.

بىر سۆڭەك، بىر تېرە بولۇپ قالماق - بىر تېرە، بىر ئۈستىخان بولۇپ قالماق: ئۇ كۈن-لىرىنى ئەندىشە ۋە قايغۇ ئىچىدە ئۆتكۈزگەچكە يېرىم ئايدىلا ئورۇقلاپ بىر سۆڭەك، بىر تېرە بولۇپ قالدى.

بىر سېرى بىر خىل، بىر تەرىقىدە، بىر ياڭزا: ئۇنىڭ مېڭىشى بىر سېرى، ئەمما يۈگۈرۈشى يەنە بىر سېرى.

بىر شاھمات بولماق ھەرقايسى ئورۇنلار، شاھمات ئورۇقلىرىغا ئوخشاش بىر-بىرىگە مۇناسىۋەتلىك ۋە بىر تۇتاش قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇلماق: دۆلەت قۇرۇلۇشىدا پۈتۈن مەملىكەت بىر شاھمات بولۇشى كېرەك.

بىر غېرىچ ① ئۇزۇنلۇقى بىر غېرىچ كېلە-دىغان، بىر غېرىچ ئۇزۇنلۇقتىكى: بىر غېرىچ

دېدى بۆلۈمگە كىرىپ كەلگەن ھامۇت. ② بىر يۈرۈش: مەن بازاردىن بىر قوللۇق رېمونت سايمانلىرىنى سېتىۋالدىم.

بىر قولنى ئىككى قىلالماسلىق چولپىسى تەگمەسلىك، يېتىشەلمەسلىك: — ئوغۇل بالدەك كادىر ئىكەن! — دېدى ئابدۇۋېلى ئاكىمۇ چىن كۆڭلىدىن قايسىل بولۇپ، — ئەجەب بەلەن ئىش قىلىپتۇ. دېھقان خەق بىر قولنى ئىككى قىلالماي-ۋاتقان چاغدا، بۇ ئىككى ھارامزادىنىڭ قىلىقىنى قاراڭلار، ھۇ ئالدامچى دۆيۈزلەر.

بىر قولنى ئون قىلالماسلىق — بىر قولنى ئىككى قىلالماسلىق.

بىر قوۋۇز سۆز بىر ئېغىز سۆز، بىر ئېغىز گەپ.

بىر قېتىم بۆلۈش <لوگ> بۆلۈنگۈچى بىلەن بۆلۈنمىدىن ئىبارەت ئىككىلا قەۋەتتىن تەركىب تاپقان بۆلۈش ئۇسۇلى.

بىر قېرىندىن چۈشكەن بىر ئانىدىن ئۇغۇلغان: — ھوي، ئىككىڭ بىر قېرىندىن چۈشكەن تۇرۇقلۇق مۇشۇنداق ياتىلاردەك تونۇشماي يۈرۈشسەڭ بولامدۇ؟ — دېدى قادىر ئاخۇن ئوسمانغا نەسەت قىلىپ.

بىر قېلىپتا بىر ئىسكەنتە، بىر خىل، بىر خىلدا: ئۇ بىر قېلىپتا تىناتتى، كۆكرىكى كۆتۈرۈلۈپ — كۆتۈرۈلۈپ چۈشەتتى. * ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت مائىلانمىغان چىشلىق چاقلارنىڭ بىر — بىرىنى چۆڭگەلەنكىدەك بىر قېلىپ-تىكى تۇرمۇش ئىدى.

بىر قىسىم بىر بۆلۈك، قىسىمەن: ئۇنىڭ ئۆيىدە ئالاھىدە يوشۇرۇن تۇتىدىغان بىر قىسىم كىتابى بار. * ئىدارىمىزدە بىر قىسىم كادىرلار قانۇن ئۆگىنىۋاتىدۇ.

بىر قىلىماق ① ئىككى ياكى ئىككىدىن ئارتۇق، ئىككى بۆلەك نەرسىنى قوشۇپ بىرلەشتۈرمەك: قوناق ئۇنى بىلەن بۇغداي ئۇنىنى بىر قىلىماق. * ئۇ ئۇن بىلەن كېپىكىنى بىر قىلىۋەتتى. ② كۆچمە. يايماق، يېپىۋەتمەك،

بىر قارىماقتا يۈزەكى قارىغاندا، بىر قاراشتا: ئۇ بىر قارىماقتا ياش كۆرۈنىدۇ.

بىر قامچىلىقى بار چىرايلىق، كىشىنىڭ زوقىنى، مەسلىكىنى كەلتۈرەلەيدىغان؛ ئۆز (ئاياللار ھەققىدە): گۈزەلئاي بىر قامچىلىقى بار ئايال.

بىر قەدەم كېيىن بىر ئىشنى قىلىشتا بىر باسقۇچ ئارقىدا؛ سەل كەينىدە: ھازىر بىزنىڭ تەتقىقات ئىشلىرىمىز، زۆرۈرىيەتتىن بىر قەدەم كېيىن كېتىپ بارىدۇ.

بىر قەدەم ئىلگىرى بىر ئىشنى قىلىشتا بىر باسقۇچ ئالدىدا؛ سەل بۇرۇن.

بىر قوشۇق سۇ بىلەن يۇتۇۋەتكۈدەك كىشىنىڭ مەسلىكىنى، زوقىنى، ھەۋىسىنى كەلتۈرىدىغان؛ گۈزەل، چىرايلىق؛ ساھىبجامال: ئۇ مەلىكىنىڭ گۈزەللىكىنى شۇنداق تەسۋىرلىسىمۇ مۇبالغە بولمايدىكى، ئۇ بىر قوشۇق سۇ بىلەن يۇتۇۋەتكۈدەك قىز ئىدى.

بىر قوشۇق قېنىدىن كەچمەك تىرىك قالدۇرماق، ئۆلتۈرۈۋېتىش نىيىتىدىن يانماق: — قانداق خەۋەر، سۆزلە تېز، — دەپتۇ پادىشاھ. — ئەگەر بىر قوشۇق قېنىدىن كەچسە-گىز ئېيتاي، پادىشاھى ئالەم، — دەپتۇ خىزمەتكار. بىر قوشۇق قېنىنى قىلمەك ئۆلتۈرمەي تىرىك قالدۇرۇشنى تەلەپ قىلماق: — بىر قوشۇق قېنىنى تىلەي، مەن خام سۈت ئىچكەن بەندە، — دەپتۇ ئۇ لاغىلداپ تىترەپ، — ئۆلتۈر-مەڭلەر، بۇلاڭچىنىڭ كەينىگە كىرىپ ئېزىپتەنەن، بەش بالام، چۆچۈرمىدەك بەش بالام بار، ئۆلتۈرمەڭلار.

بىر قول ① بىر قېتىم، بىر مەيدان: بىر قول قارتا ئوينىماق. ② بىر يۈرۈش، بىر قاپ: بىر قول قارتا سېتىۋالدىم.

بىر قوللۇق ① بىرلا ئادەم ئىشلىتىدىغان (نەرسىلەرگە قارىتا): — ئاغىنىلەر، يېڭى ۋېلىسپىت ئالدىم، بىر قوللۇق مىنمەكچىمەن، يۈزتۇرا ئېيتىپ قوياي، سوراپ خىجىل قىلماڭلار! —

كۈلمەك.

بىر كۈندەك ئۆتكۈزۈمەك زېرىكىمەي، ئۇزۇنلۇق ھېس قىلماي ئۆتكۈزۈمەك: ئۇ دېھقانلار ئارىسىدا يىگىرمە نەچچە يىللىق ھاياتىنى بىر كۈندەك ئۆتكۈزدى، دېھقانلارنىڭ جاپالىق ئىشلىرىنى ئۆز ئىشىم دەپ بىلدى.

بىرگە بىر بىرگە قارشى بىر، تەڭ، باراۋەر: — ھەي!... — دېدى نىياز ئۇلارغا ۋارقراپ، — بىر ئادەمگە چۈمۈلدەك سەككىزىڭ يېپىشۋالماي، نوچى بولساڭ چىقە، بىرگە بىر.

بىرگەپ ① مەلۇم بىر مەقسەت، مۇددىئا، ئىش، مەسىلە: ئېغىلدىن چىقىپ ئىككى قېتىم قېچىشىدا زادى بىرگەپ بار. * ئۇنىڭ بىر كۈنىمۇ ئىشلىمەي تۇرۇپ، پۇلىنى ئاشۇنداق بۇزۇپ — چېچىپ خەجلىشىگە قارىغاندا چوقۇم بىرگەپ بار. ② كۆچمە. قىيىن، تەس: بۇنچىۋالا ئېغىر ۋەزىپىنى تۈگەتمەك بىرگەپ.

بىرگەپ بولار بىرەر چارە — تەدبىرى تېپىلار، ئىلاجىسى بولار: ئەگەر، ھازىرلا بوشىشىپ كەتسەك، ھەتتا قانائەتلىنىپ قالساق ياكى كېلەر يىلى 3-ئايدا بىرگەپ بولار دەيدىغان بولساق، بۇ ئىنتايىن يۈزەكى چۈشەنچە بولۇپ قالدۇ. * سىز پۇلۇم تۈگەپ قالدى دەپ غەم قىلماڭ، تۈگەپ قالغاندىمۇ بىرگەپ بولار. * جېنىمىز ئامان بولسا، باشقا كەلگەندە توي ئىشلىرىمۇ بىرگەپ بولار دەپ خاتىرجەم ئىشلەپ يۈرۈپتىمەن.

بىرلا دوھىلاپ ← بىرلا ئېغىنلاپ.

بىرلا ئېغىنلاپ ① بىرلا ئېغىنلاش بىلەن: ھېلىقى ئات بىرلا ئېغىنلاپ مايمۇنغا ئايلىنىپتۇ. ② كۆچمە. بىرلا ھەرىكەت بىلەن، ناھايىتى تېز: «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» ئاغدۇرۇلۇۋىدى، قىلىمغان ئەسكىلىكى قالمىغان بەزى ئادەملەر بىرلا ئېغىنلاپ دەرد تارتقان كىشىلەر قاتارىغا ئۆتۈۋالماقچى بولۇشۇۋاتىدۇ.

بىر ھەنبەچىلىك <پەلس> دۇنيانىڭ مەنبەسى پەقەت بىر، دەپ قارايدىغان پەلسەپىۋى تەلىمات. ماددىنى دۇنيانىڭ مەنبەسى دەپ

ئاشكارا قىلىۋەتمەك: ئۇ بۇ ئىشنى جاھانغا بىر قىلدى. ③ كۆچمە. بۇزماق، پاسكىنا قىلماق: — ۋاي بالام، — دېدى پاتەمخان قىزىنى كۆرۈپ، — قېتىقنى ئاغزىڭغا ئىچمەي نەگە ئىچنىڭ، ئالدىڭغا تۆكۈپ كېيىمىڭنى بىر قىلىۋېتىسەن.

بىر كاپام ① بىر قېتىم كاپ ئەتكۈچىلىك، ئېغىزغا پاتقۇدەك: ئەجىپنىڭ قورسىقى بەكمۇ تويغان ئىكەن، شۇنداق بولسىمۇ، مومىسىنىڭ يۈزىنى قىلىپ بىر كاپام ئېلىپ: — بۇ ناھايىتى تەملىك ئىكەن، — دەپتۇ. * ئۇكام نېمە قىلغىن — ئىز بۇ!... داستىخان ئۈستىگە كىرىپ بىر كاپاممۇ ئالمايسىز؟ — دەپ ئەخمەتكام يېڭى كەلگەن خىزمەت گۇرۇپپا كادىرىغا تۈزۈت قىلدۇراتتى. ② كۆچمە. كىچىككىنە، ئازغىنا؛ تاۋاقنى تولدۇرۇپ ئۇسسائچۇ، بىر كاپام ئېشىڭغا كىم تويىدۇ.

بىر كالتەك بىلەن يوقاتماق بىر قېتىملىق زەربە بىلەن يوقاتماق: جەمئىيەتتە بەزىبىر يامان كىشىلەر باركى، ئۇلار ھامىنى تۈرلۈك ئاماللاردىن پايدىلىنىپ پارتىيىنىڭ ئالىي ھوقۇقىنى قولغا كىرگۈزۈۋېلىپ، رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىدىكى بەزىبىر شەخسىي دىنغا ياقمايدىغان ياخشى كىشىلەرنى بىر كالتەك بىلەن يوقىتىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ ئورنىغا ئۆز يېقىنلىرىنى دەستىدۇ.

بىر كەلمەك توشماق: تولماق، قاپلىماق؛ تارالماق: كاۋا پېلىكى يېيىلىپ چوڭ ئېتىزغا بىر كېلىپتۇ. * ئۇنىڭ ۋاپات بولغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر پۈتۈن يۇرتقا بىر كەلدى.

بىر كەلمە سۆز ← بىر ئېغىز سۆز.

بىر كۆزى قان، بىر كۆزى ياش ئىچى دەرد — ئەلەمگە توشۇپ كەتكەن، ئىنتايىن ئېغىر ئازاپلانغان: ئانىسى: — بېرىڭلار! سىلەرنى مەن ئوغۇل دەپ تۇغقان، بوش كەلمەڭلار! مۇشۇ كۈنلەردە يوقسۇللارنىڭ بىر كۆزى قان، بىر كۆزى ياش ئىكەنلىكىنى ھەرگىزمۇ ئېسىڭلاردىن چىقارماڭلار؛ مەن سىلەردىن ئۇ دۇنيا، بۇ دۇنيا رازى، — دەپ سۆزلەپتۇ.

بىر كۆزى كۈلمەك ھەم يىغلىماق، ھەم

قاراش — ماتېرىياللىق بىر مەنبە چىلىك؛
روھنى دۇنيانىڭ مەنبەسى دەپ قاراش —
ئىدىئالىستىك بىر مەنبە چىلىك بولىدۇ.

بىر مەنىلىك سۆز <تىل> مەنىسى بىر، بىرلا
مەنىدە قوللىنىدىغان سۆز.

بىر نامە لۇمۇق تەڭلىمە <مات> بىر نامە -
لۇمنى ئۆز ئىچىگە ئالغان تەڭلىمە ياكى
تەركىبىدە بىرلا نامە لۇمى بولغان تەڭلىمە.
مەسىلەن: $2 \times 4 + 8$.

بىر نان تاپسا تەڭ يەيدىغان سېنىڭ - مېنىڭ
دېيىشىمەيدىغان؛ بارنى، تاپقانىنى تەڭ
كۆرىدىغان؛ ناھايىتى ئىناق، يېقىن؛
ئۇلار خەلچەم بىلەن بىر مەھەللىدە بىر نان تاپسا
تەڭ يەيدىغان دوست بولۇپ چوڭ بولغانىدى.
بىر نەۋرە بىر تۇغقان ئاكا - ئوكا ياكى
ئاچا - سىڭىللارنىڭ پەرزەنتلىرى، ئىككى
تۇغقان: — دېھقان بالىسى ئوقۇپ نېمە بولماقچى،
ھازىر يېزا نوپۇسى دەپ دېھقان بالىلىرىنى
ئالمايدۇ، — دېدى ئاياللار تەرەپتە ئولتۇرغان.
ئايىشەمخاننىڭ بىر نەۋرە ئاچىسى ھۆسنخان.
بىر نۇقتىچىلىق <پەلس> ماۋزېدۇڭنىڭ،
مېستافىزىكىلىك بىر تەرەپلىمە قاراشنى
چۈشىنىشلىك، جانلىق، ئاممىباب قىلىپ
ئاتىشى.

بىر نېگىزلىك كىسلاتا <خىم> ھەرىبەر مولې -
كۈلىسى سۇدا بىر ھىدروگېن ئىئونى ھاسىل
قىلىدىغان كىسلاتا. مەسىلەن: نىپىترات
كىسلاتاسى، تۇز كىسلاتاسى قاتارلىقلار.

بىر نېنى ئىككى بولماسلىق تۇرمۇشى ئىلا -
گىرى باسماستىق، تاپقانىنى ئۆزىدىن ئاشماس -
لىق: ھېلىقى سودىگەرنىڭ «ئۆمۈر بويى بىر
نېنىڭ ئىككى بولماي ئۆتتى» دېگەن گېپى بوۋاينىڭ
قەلبىگە تۇز سەپكەندەك غەزەپنى قوزغىۋەتتى.
بىرنى قويماي ھەممىسىنى، پۈتۈنلەي،
تەلتۈكۈس: سادىر قورمال ياخشى ئەر، ھەممە
ئىشنى ئويلىغان. ھۇجۇم قىلغان چېرىكىنىڭ بىرنى

قويماي قوغلىغان.
بىرنى ئىككى قىلالماسلىق ئېشىنالماسلىق،
ئىقتىساد قىلالماسلىق: بىر ئاتا - ئانىدىن ئالتە
بالا ئىدۇق، بۇ ئالتە بالىنى بېقىش ئۈچۈن ئاتا -
ئانام كېچە - كۈندۈزلەپ سىرتتا ئىشلىسىمۇ،
تاپقانىنى ئۇدۇللىق، بىرنى ئىككى قىلالماي كۈن
كەچۈرەتتۇق.

بىرنى ئىككى قىلماق پايدا تاپماق، كىرىمنى
ئاشۇرماق: سودىگەرلەر مالنى بازار باھاسىدىن
ئەرزان ئېلىپ، يەنە باھا قوشۇپ قىممەتكە
ساتىدۇ. يەنى بىرنى ئىككى قىلىدۇ - دە، نەتىجىدە
تېز بېيىپ كىتىدۇ.

بىر ھۈججەتچىلىك جانلىقلار <بىئول> بىرلا
ھۈججەتچىدىن قۇرۇلغان جانلىقلار. مەسىلەن:
ئىپتىدائىي ھايۋانلار، باكتېرىيەلەر ۋە بەزى
يۈسۈنلەر.

بىر ھېسابتا بىر جەھەتتىن قارىغاندا،
مەسىلىنىڭ باشقا تەرىپىنى ھېسابقا ئالغاندا:
— ئاكاڭغا نېپانچە قاراۋېرسەن؟ — دېدى قۇدرەت
ئاكا كايغاندەك تەلەپپۇزدا، — بايىقى گەپلىرىڭنى
ئاڭلىدىم. مەتنىيازنى شۇ ئىش ئۈچۈن چاقىرىپ -
تىكەنسەن - دە، بۇمۇ بىر ھېسابتا ياخشى بولدى.
قېنى، مەتنىياز كىم تەرەپتە بولار كىن؟

بىر ئوتلام ① بىر يۇتۇم، بىر يۇتقىچىلىك:
بىر بۇردا ناننى ئالدى ھۈسەن شۇندا، بىر ئوتلام
ئوتلىۋالدى قېنىق چايىنى. ۋاراقلاپ كىتابىنى بىر
قولدا، قېرىنداش بىلەن سىزدى مۇھىم جايىنى.
② ئىچىدىغان ئازغىنا نەرسە: ئۆيدە بىر ئوتلام
چايىمۇ قالماپتۇ.

بىر ئوقۇق كرىستال <گېئول> پەقەت بىرلا
ئوپتىكىلىق ئوققا ئىگە بولغان كرىستال.
ئوتتۇرا دەرىجىلىك كرىستال گۇرۇپپىسىدىكى
كرىستاللارنىڭ ھەممىسى بىر ئوقلۇق بولىدۇ.
مەسىلەن: كۋارتس، كالىست قاتارلىقلار.

بىر ئوچۇم ① ئوچۇمغا كېلىدىغان، ئوچۇم
توشىدىغان: بىر ئوچۇم مېغىز. بىر ئوچۇم
بۇغداي. ② كۆچمە. بىر قىسىم، بەزى، قىس -

مەن، ئاز ساندىكى: مەدەنىيەت ئىنقىلابىدا بىر ئوچۇم سۈيىقەستچىلەر ئال-توپىلاڭ كۆتۈرۈپ، ھەق-ناھاقنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىۋېتىشكە ئۇرۇنغانىدى.

بىر ئۇچقاش بىر يولى، بىر تۇتاش، ئۈزۈلۈلدۈرمەي: ئۇلار بۇ ئىشنى بىر ئۇچقاشلا قىلىۋېتىپ، ئاندىن دەم ئالماقچى بولۇشتى.

بىر ئۇستىخان، بىر تېرە بولۇپ قالماق — بىر تېرە، بىر ئۇستىخان بولۇپ قالماق: ئۇ ئۇزاق ۋاقىت كېسەل تارتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە تۈزۈك غىزامۇ يېبەيدۇ، ئوبدان ئۇخلىيالمىدۇ. ھازىر ئۇ ئورۇقلاپ بىر ئۇستىخان، بىر تېرىلا بولۇپ قالدى.

بىر ئۇۋىنىڭ كۈچۈكلىرى — بىر جاڭگالنىڭ بۆرلىرى.

بىر ئۆستەڭنىڭ سۈيىنى ئىچكەن بىر يەردە چوڭ بولغان، بىر يەرلىك: بىز بىر ئۆستەڭنىڭ سۈيىنى ئىچىپ چوڭ بولغان، بىر-بىرىمىزنى ئىنتايىن ياخشى بىلىشىمىز.

بىر ئۆمۈر ئۆمۈرۋايەت، ئۆمۈر بويى، پۈتۈن ئۆمۈر: ھۈنەر دېگەن ئادەمگە بىر ئۆمۈر ئەس-قاندۇ. مەن سىزگە بىر ئۆمۈر ياخشىلىق قىلساممۇ، سىزنىڭ ماڭا قىلغان ياخشىلىقىڭىزنى ياندۇرۇپ بولالمايمەن.

بىر ئۆيىنى پىرقىراتماق بىر ئائىلىنىڭ ھۆددىسىدىن تولۇق چىقىماق، بىر ئائىلىنى ياخشى باشقۇرماق: سەن گۈزەلئايىنى «بۇرژوي» دەۋەرمىگىن. ئۇ ھازىر بىر ئۆيىنى پىرقىرتىپ تۇرۇۋاتىدۇ. دېمەك ئەمگەكچى.

بىر ئۇلۇش بىر پۈتۈن نەرسىنىڭ بىر قانچىگە بۆلۈنگەندىكى بىر بۆلۈكى ياكى بىر قىسمى: مەن ئۆزۈمگە تەگكەن بىر ئۇلۇشنى ئالسام بولىدۇ، باشقىلار بىلەن چاتقىم يوق.

بىر ئېغىزدىن بىر ئېغىزدىن چىققاندا، قارشىلىقسىز، بىردەك: بۇ مەسىلىگە كۆپچىلىك بىر ئېغىزدىن قوشۇلدى. * مەجلىستە دېھقانچىلىقتا ئىشلىتىلىدىغان ئۇلاغ ۋە سايىمانلارنىڭ باھاسىنى

كېمەيتىشكە ھەممەيلەن بىر ئېغىزدىن رازى بولۇشتى. بىر ئېغىز سۆز — بىر ئېغىز گەپ. بىر ئېغىز گەپ بىر جۈملە گەپ؛ ئاز، قىسقا گەپ: مېنىڭ سىزگە دەيدىغان بىر ئېغىز كېپىم بار ئىدى.

بىر ئېلىك بىر بارماق قېلىنلىقتا، خېلى قېلىن: قوي دېگەننى ئوبدانلا بىر ئاي باقسا بىر ئېلىك ئەت قونىدۇ.

بىر ئىزدا بىر خىل ھالەت، بىر خىل سەۋد-يىدە، ئىلگىرىلىمەي: ئۆتتى كۈن بىر ئىزدا «چوڭ سەكرەش» بىلەن، يوقلا بىر يەردىن پۇتاق ئىزدەش بىلەن.

بىر ئىزغا چۈشمەك بەلگىلىك تەرتىپكە، رەتكە چۈشمەك؛ نورماللاشماق؛ ئوڭشالماق: ئىدارىنىڭ خىزمەتلىرى ئەمدى بىر ئىزغا چۈشتى.

بىر ئىشتاننى ئارتۇق يىرتقان سېلىشتۇرۇلغان كىشىگە نىسبەتەن ياشتا چوڭ، كۆپىنى كۆر-گەن: — ئۇكام مەن ساڭا قارىغاندا بىر ئىشتاننى ئارتۇق يىرتقان، شۇڭا بۇنى مەن سەندىن ياخشىراق بىلىمەن، — دېدى ساپىت قاسساپ ئەمەتكە نەسىھەت قىلىپ.

بىر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتماق بىرەر ئىشقا كىرىشمەك، بىرەر ئىش بىلەن شۇغۇللانماق: ئاندىن ئايرىلغان ئۈچ بالا ئانىسىنىڭ ۋەسىيىتى بويىچە بىر-بىرى بىلەن ئىناق، ئۆم ياشاپتۇ، بىراق بۇلار بىرەر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتقان بالىلار ئەمەس ئىكەن.

بىر ئىسلاھات دىن <دىن> ئىسلام دىنى ياكى خىرىستىئان دىنىغا ئوخشاش پەقەت بىرلا ئىسلاھقا ياكى خۇداغا ئېتىقاد قىلىدىغان ۋە چوقۇنىدىغان دىن.

بىر يادرو لۇق ھۈجەيرە <بىئول> ئاق قان ھۈجەيرىلىرىنىڭ چوڭراق بىر خىلى، دىئا-مېتىرى 12 — 15 مىكرومېتر كېلىدۇ، ئادەم تېنىدە، ئاق قان ھۈجەيرىلىرىنىڭ ئۈچ پىرسەنتىدىن سەككىز پىرسەنتىكىچىسىنى ئىگىلەيدۇ. ھۈجەيرە يادروسى تۇخۇم،

بۆرەك ياكى تاقا شەكلىدە كېلىدۇ. ئۇ تىنچ تۇرغاندا يۇمىلاق كۆرۈنىدۇ؛ ھەرىكەت قىلغاندا بولسا، يالغان پۇت پەيدا قىلىدۇ؛ يالغۇغلىنىش يۈز بەرگەندە، توقۇلمىلار ئىچىگە كىرىپ، يۇتۇش رولىنى ئوينايدۇ.

بىر ياستۇققا باش قويماق ئەر-خوتۇن بولماق؛ ئۇ خوتۇنغا قاراپ: — مەن ئۆتكەن ئىشقا سالاۋات، دەيمەن — دە، سىز بىلەن بىللە ئاۋۋال-قىدەكلا بىر ياستۇققا باش قويۇپ يېتىۋېرىمەن، بىزنىڭ بالىلىرىمىز بار، — دېدى.

بىر ياق ① مەلۇم بىر تەرەپ: بىر ياققا ئۆتمەك. بىر ياققا تۇرماق. ② مەلۇم بىر جاي، مەلۇم بىر يەر: بىر ياققا بارماق. بىر ياققا چىقماق. — سەن بۈگۈن چۈشتە بىر ياققا بارامسەن؟ بىر ياققا تۇرسۇن بۇ ياققا تۇرسۇن، تۈگۈل: روشەن مېنىڭ تويۇمدا ياردەم قىلىش بىر ياققا تۇرسۇن، ھەتتا كېلىپمۇ قويىدى.

بىر ياقتىن — بىر باشتىن.

بىر ياقلىمىلىق — بىر تەرەپلىمىلىك.

بىر ياقىدىن باش، بىر يەڭدىن قول چىقارماق قەتئىي بىرلەشمەك، مۇستەھكەم ئۇيۇشماق، چىڭ ئىتتىپاقلاشماق؛ كۆپچىلىك بىر ياقىدىن باش، بىر يەڭدىن قول چىقىرىپ، بەلنى باغلايدىغانلا بولساق، چىڭتەكلى بولمايدىغان تاغ، ئۆتكىلى بولمايدىغان دەريا يوق. * كۆپچىلىك قەتئىي نىيەتكە كەلسە، بىر ياقىدىن باش چىقارساق، بۇ ئىش جەزمەن ۋۇجۇدقا چىقىدۇ.

بىر ياقىدىن باش چىقارماق — بىر ياقىدىن باش، بىر يەڭدىن قول چىقارماق.

بىر ياقلىق بولماق — بىر تەرەپ بولماق. بىر ياقلىق قىلماق — بىر تەرەپ قىلماق.

بىر يەر مەلۇم جاي، مەلۇم يەر: بۇ قىزنى قەيەردىدۇ، بىر يەردە كۆرگەندەكلا قىلاتتى. * بۈگۈن بىر يەرگە بارماي ئۆيىدە ئولتۇردۇق.

بىر يەردىن چىقماق ① ئۆزئارا ئوخشاش چىقماق؛ بىردەك بولماق (پىكىر، مەقسەت،

نىيەت، ئارزۇ-ئۈمىد ھەققىدە): ئىككىمىزنىڭ پىكىرى زادىلا بىر يەردىن چىقمايدۇ، شۇنداقسىمۇ، مەن ئۇنىڭغا باشلىق دەپ تولۇق ھۆرمەت قىلىمەن. * ئەزىز ئاكا بىلەن مېنىڭ پىكىرىم ھەمىشە بىر يەردىن چىقىدۇ. ② نەتىجىسى ياكى ئاقىۋىتى ياكى ئۇنداق ياكى مۇنداق بولۇپ ئايرىلماق: — دادا، سىز ياشقا چوڭ بولۇپ قالدىڭىز، بۇ ئىش توغرىلۇق كۆپ باش قاتۇرۇپ كەتمەك، ۋاقتى كەلگەندە بىر يەردىن چىقىدۇ، — دەپ دادىسىنىڭ كۆڭلىنى ياساشقا كىرىشتى ئەكبەر.

بىر يەرگە بارماق ئاخىرلىشىپ، تۈگەي دەپ قالماق؛ ئىشىمۇ بىر يەرگە بارغان ئىدى، ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ بىر كېرىلدى — دە، كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىدى. * سەمەت ۋېلىسىپىتىنى قۇراشتۇرۇپ بولغۇچە كۈنىمۇ خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغان ئىدى.

بىر يەرگە كەلمەك بىر نۇقتىغا مەركەزلەش-مەك، بىر قارارغا كەلمەك: بۇ ئىشتا رەھبىرىي كادىرلار بىلەن ئاممىنىڭ پىكىرى ئاللىقاچان بىر يەرگە كېلىپ بولدى.

بىر يۈرۈش ① ئۆزئارا مۇناسىۋەتلىك ھەممە قىسىم، تۈرلىرى تولۇق بولغان (سايىمان، قورال، ئەسۋاب، كىيىم قاتارلىقلار ھەققىدە): بىر يۈرۈش كىيىم. بىر يۈرۈش سايىمان. ② بىر قاتار: ئۇ ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ئومۇمىي ئىلمىي نەزەرىيىسى ۋە سەھنە سەنئىتىنىڭ ئۆزىگە خاس بىر يۈرۈش قانۇنىيىتىنى ئىسكەپ، سەھنە ئەمەلىيىتى بىلەن جاپالىق شۇغۇللانغاندا، ئاندىن ئارتىست بولالايدۇ.

بىر يىللىق ئۆسۈملۈك <بوت> بىر يىل ئىچىدە ئۇرۇقنىڭ ئۈنۈشى، غول تارتىش، يوپۇرماق چىقىرىش، چېچەكلەپ مېۋە بېرىش، ئاخىرى ئۆلۈش قاتارلىق پۈتۈن ھايات مۇددىتىنى تاماملايدىغان ئۆسۈملۈكلەر. مەسىلەن: دادۇر، خاسىڭ، شال.

بىر ئاخشىمى ئى [بىر+ئاخشام+ى] مەلۇم بىر ئاخشىمى، بەلگىلىك بىر ئاخشىمى:

بىر ئاز — بىرەيلەن

بېلەت سېتىش ئورنىمۇ بۇرۇنقىدەك ئاۋات ئەمەس ئىدى. بەزىدە يولۇچىلار بىرە-بىرە كېلىپ، قاراپ قويۇپلا كېتىپ قالاتتى.

بىرەر ئال. قانداقتۇر بىر، ھەر ھالدا بىر: بۇ قاراش شۇنچىلىك قەتئىي ۋە نەپرەتلىك ئىدىكى، قاسىم ئۇنىڭدىن بىرەر ياخشىلىقنىڭ ئالامىتىنى كۆرەلمىدى. * مەن بىرەر نۆۋەت ئېتىبار بېرىلەرمىكىن دېگەن ئۈمىد بىلەن ئىككى پېشقەدەمگە ھېچ نەرسىنى قالدۇرماي ئېيتتىم. **بىرەر ئىشىنىڭ بېشىنى تۇتماق** ← **بىر ئىشىنىڭ بېشىنى تۇتماق.**

بىرەرى ئال ① قانداقتۇر بىر كىشى، بىر كىشى، بىر كىشى، بىرى: ئىشقا ئىشقا بىرەرى بارمۇ؟ * ئۆيىڭىزدە بىرەرى ئاغرىپ قالدىمۇ؟ ② قانداقتۇر بىر نەرسە، قانداقتۇر بىر ئىش، بىرەر ھەرىكەت: بۇ دۇكاندىن مەن ئالدىغان نەرسىلەرنىڭ بىرەرىمۇ تېپىلمىدى.

بىرەر-بىرەم بىر ۋە بىر تەراپىدا، بىردىن تاشمىغان: ئۆكۈم، بازارغا بارساڭ بىرەر-بىرەم قوغۇن ئالغىچ كەلسەڭ.

بىرەر-بىرەم ← **بىرەر-بىرە:** ئۇ بىرە-بىرە كېلىپ تۇرىدۇ.

بىرەن-بىرەن ← **بىرە-بىرە:**

بىرەھەم سۈپ [پ+ئە] رەھىمى يوق، رەھىمسىز: ھوي بىرەھەم، قىلغۇلۇقنى قىلىپ يەنە كۈلسەنغۇ؟ * ھەددىڭدىن ئاشار بولىدۇڭ شۇنچە بىرەھەم، بارمۇ سەنلەردە قىلچە ئىنسانىي شەرىم.

بىرەھەملىك ← **رەھىمسىزلىك.**

بىرەيلەن «بىر ئادەم، بىر كىشى» ئىكەن-لىكىنى بىلدۈرىدىغان كىشىلىك سان: رەيھان مۇئەللىم ئاشۇ مەسىلىلەر ھەققىدە ئويلاۋاتقان چاغدا، بىرەيلەن ئۇنى مۇئاۋىن مۇدىر مەخمۇتنىڭ چاقىرىۋاتقانلىقىنى خەۋەر قىلدى. * بىزنىڭ ئۆيىگە بىرەيلەن كەلدى. * ئىشىك تۇيۇقسىز ئېچىلىپ بىرەيلەن چىقىپ كەتتى.

بىر ئاخشىمى بىز ئۆيدە بخارا مان تېلېۋىزىيە كۆرۈپ ئولتۇراتتۇق، ئۇشتۇمتۇت يەر تەۋرەپ بىزنى بەك قورقۇتۇۋاتقاندى.

بىر ئاز سۈپ [بىر+ئاز] كۆپ ئەمەس، ئازراق: بىر ئاز سەۋرى قىلىڭ.

بىر ئىگە ئىگە ئىگى: ئى [بىر+ئىگەن+لىكى] مەلۇم بىر ئىگە ئىگە ئىگى، بەلگىلىك بىر ئىگە ئىگە ئىگى: بىر ئىگە ئىگە ئىگى بىز تېخى ئورنىمىزدىن تۇرماستا ئۇ بىزنىڭكىگە كەلگەندى.

بىراق باغل. تەڭداش جۈملىلەرنى قارىمۇ قارشى مۇناسىۋەتتە باغلاپ، ئالدىنقى جۈملىدىكى ئوقۇمغا نىسبەتەن كېيىنكى جۈملىدىكى ئوقۇمدا بولىدىغان بۇرۇلۇشنى بىلدۈرىدۇ: بومبىلار پوتەينىڭ ئەتراپىدا پارتلاپ، قار ئارىلاش تۈتەكلەر كۆتۈرۈلدى. شۇ پەيتتە ئىسھاق پىلىموتىنى كۆتۈرۈپ ئۇچقاندەك يۈگۈردى، بىراق تۈتەكلەر ئارىسىدىن ئۇچۇپ كەلگەن ئوقلار ئۇنى بىردىنلا توختىتىپ قويدى.

بىراقلا دەۋ ① بىرلا ۋاقىتتا، بىردىنلا، بىريولى: دىلەبەرنىڭ بۇ سوتاللىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، شائىر ئەمدى يۈرىكىنى باسالماي قالدى. دە، ئىككى كۆزىدىن بىراقلا ياش تۆكۈلۈپ كەتتى. * ئەزىزىڭ ئامىتى كەلدى. ئۇ ئاددىي كادىرلىقتىن بىراقلا نازىرلىققا كۆتۈرۈلدى. ② بىريولى، پۈتۈنلەي، ھەممىسى: تۈگۈدىكى ماي بىراقلا تۆكۈلۈپ كەتتى.

بىراۋ ئال. كىسىدۇ بىر كىشى، مەلۇم بىر ئادەم، ئاللىسىكىم، ئۆزىگە: شۇنچە كۆپ خەلقنىڭ كۆزىچە بىراۋنىڭ بويىغا سىرتماق سېلىش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ئۆزەڭلارنىڭ بويىغا سالىدىغان سىرتماقنى تەييارلاپ قويۇشۇڭلار كېرەك. * بىراۋغا قىلغان ياخشىلىقىمۇ، يامانلىقىمۇ توڭغاي ئۇنتۇلمايدۇ.

بىرە-بىرە ئاندا-ساندا، ناگان-ناگاندا، ئارىلاپ-ئارىلاپ، گايىدا: 12-ئاينىڭ 29-كۈنى كەچ، كوچىدا ئادەملەر شالاڭلاپ كەتكەن،

بىر — بىرىگە بېقىپ ياشلارنىڭ ئالغىشى سادالىرى ئىچىدە «قوغلاپ- قېچىپ» يايىراپ ئۇسسۇل ئوينىۋاتقاندا، ئىشىك تۈۋىدە تۇيۇقسىز قاسم پەيدا بولدى.

بىر- بىرىنى بىرى يەنە بىرىنى؛ بىرى ئىككىنچىسىنى؛ بالىلار بىر- بىرىنى قوغلىشىپ ئۇزاق ئوينىغاندىن كېيىن ئويلرىگە تارقاشتى.

بىرپەسەس رەۋ [بىر+پەس] بىردەم، بىرئاز (پەقەت ۋاقىت ھەققىدىلا قوللىنىلىدۇ)؛ ئۇلار بىرپەس خىزمەت ئۈستىدە نېرى- بېرى پاراڭلاشتى. * ئۇ ئورنىدىن قوپۇپ پېلەكلەرنىڭ ئارىسىدا ساينىڭ تېشىدەك پارقىراپ كۆرۈنگەن تاۋۇزلارغا بىرپەس قاراپ تۇردى.

بىرتوقاي سۈپ [بىر+توقاي] بىر تالاي، بىرمۇنچە، نۇرغۇن، تولا؛ بۇ تازا يازنىڭ ئىسسىق كۈنلىرىنىڭ بىرى ئىدى. ساۋۇتجان يالغۇز ئۆزى قولىدا ئەسكى داس بىلەن چولاق سۈيۈرگىنى تۇتقان ئابلىز شۇجىنى كوچىدا ھەيدەپ ماڭدى، ئۇلارنىڭ ئەتراپىغا بىرتوقاي بالىلار ئەگەشكەن بولۇپ، ئۇلار خۇددى ئىت تالىشىشىنى كۆرۈشكە قىزىققان تاماشىچىلاردەك گۈرۈلدەپ كېلىشىۋاتاتتى.

بىرتۇرۇپ باغل [بىر+تۇرۇپ] «بىردەم»، «ھېلىقى» دېگەن مەنىدە ئايرىغۇچى باغلىغۇچى رولىدا كېلىدۇ؛ بىر تۇرۇپ بارىمەن دەيسەن، بىر تۇرۇپ بارمايمەن دەيسەن، زادى قانداق قىلسەن؟ بارىمەن دېسەڭ ماشىنىغا چىقى، بولمىسا خۇداغا ئامانەت. * شۇ كۈنى ھاۋا بىر تۇرۇپ ئېچىلسا، بىر تۇرۇپ تۇتۇلاتتى.

بىرتۇرلۇك رەۋ [بىر+تۇرلۇك] باشقىچە غەلىتە، ئاچايىپ؛ — نېمە قىلىمەن دەيسەن؟ ئۇمۇ ئادەم! — دېدى كېۋىر ئاخۇن ئۆزىگە خاس بولمىغان بىرتۇرلۇك ئاچچىق بىلەن. * بۈگۈن مىجەزم بىرتۇرلۇك بولۇپ تۇرۇۋاتىدۇ، بېرىپ بىردەم دەم ئالاي.

بىرچاغ رەۋ [بىر+چاغ] مەلۇم بىرۋاقىت، مەلۇم بىرمەزگىل؛ ئۇ نەققاش ئىشلىگەن بىرى خۇشاللىنىپ بىرچاغ ئۆتكەندە قولىدىكى گۈزەل-

بىر بولسا باغل [بىر+بولسا] ① «ئېھتىمال، بەلكى» دېگەن مەنىدە قىستۇرما سۆز رولىدا كېلىدۇ؛ بىر بولسا، ھازىر بېيجىڭنىڭ پويىزى كېتىپ بولدى. ② تەكرارلىنىپ كېلىپ «يا، ياكى» دېگەن مەنىدە تاللاش باغلىغۇچىسى رولىدا كېلىدۇ؛ — شۇجى ھازىر ئۆيىدە يوق. قانداق قىلىمىز، — دېدى ھاشىم ئاكامغا. دۇينىڭ ئامانلىق ھەيئىتى ھاشىم ئاكام؛ — ھازىر دەل چۈش ۋاقتى، شۇجى يىراققا بارمايدۇ، ئۇ بىر بولسا ئامباردا بار، بىر بولسا خامانغا كەتكەندۇ، يەنە بىر ئىزدەپ باقتىن ئۇكا، — دېدى.

بىر- بىرى ئۆز تەرتىپى بىلەن، بىر بىرى، بىر- بىرلەپ؛ قېنى مېنىڭ ئېيتقانلىرىمنى بىر- بىر تەكرارلاپ كۆرۈڭ؟ * ئۆتتۈق بىز ئارقانغا ئېسىلىپ بىر- بىر، قىرغاققا يەتكەندە سۆيۈندۈق خۇشال. ۋە لېكىن، ماشىنا تېخىچە لايدا، تاپقىلى بولارمۇ بۇنىڭغا ئامال.

بىر- بىرىدىن بىرىدىن- بىرىدىن، بىر- بىرلەپ.

بىر- بىرلەپ ① بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى، ئارقا- ئارقىدىن؛ مەن دوستلىرىم بىلەن بىر- بىرلەپ قۇچاڭلاشتىم. * رەيھان سومكىسىدىكى ئالىسلارنى بىر- بىرلەپ ساناپ چىقتى. * يولى بارلارنىڭ بالىلىرى بىر- بىرلەپ ئىشقا ئورۇنلىشىپ كەتتى. ② كۆچمە. تەپسىلىي، ئىنچىكە؛ مەختۇمسۇلا ھەممىنى بىر- بىرلەپ ئېيتىپ بېرىدۇ. * پاتىمە مۇئەللىم ئۆزىگە ياردەمچى ئىزدىگەندەك، يېنىدىكىلەرگە بىر- بىرلەپ قاراپ چىقتى.

بىر- بىرىدىن بىرى يەنە بىرىدىن، بىرى ئىككىنچىسىدىن؛ ئۇلار ئاشۇنداق ئادەتتىكى گەپلەر بىلەن بىر- بىرىدىن ھال سوراقتى. * گەرچە بۇرۇن ئازىيىنىڭ قانۇنلىرى بىلەن باشقا ئېكىمپلاتاتسىيە قىلغۇچى سىنىپلارنىڭ قانۇنلىرى بىر- بىرىدىن پەرقلەندىغان خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ سىنىپى ماھىيىتى ئوخشاش.

بىر- بىرىگە بىرى يەنە بىرىگە، بىرى ئىككىنچىسىگە؛ ئۆز ئارا؛ سابىر بىلەن زەيتۇنەم

نەپىس ئويىنى تۇتقىنچە ھوشىدىن كېتىپتۇ. * بىرچاغدا ماشىنا توختىدى، قارىسام ئىش ئورنىغا يېتىپ كەپتىمىز، ھەممىمىز ماشىنىدىن چۈشۈپ چۈشۈرۈشۈمىزغا ئورالغىنىمىزچە كۆچمە قازان ئورنۇتۇلغان ئۆيگە كىردۇق.

بىردە باغل. بىردەم، بىر تۇرۇپ، بەزىدە: مەن ئىشكىنى مەھكەم ئېتىپ قويغانىدىم. زادىلا ئۇيغۇم كەلمىدى. سىرتىدا ھۇۋلىغان بوران بىردە تۆپە پەنجىرىنى تارقلىتىدۇ، بەزىدە نېمىلەرنىدۇ تاملارغا ئۇرىدۇ. * ئۇ غەزىپىنى بېسىش ئۈچۈن بىردە شاڭگىۋىنى، بىردە چېرىكلەرنى تىللىدى.

بىردە ئەمەس بىردە بىر قېتىمدا بولمىسا يەنە بىر قېتىمدا، قانداقلا بولمىسۇن بىر ئۈۋەتتە؛ چوقۇم: — ماۋۇ سىرپايىچى ئوغرى سوغۇقتا بىر كېچە ياتقۇزغانغا خۇش بولۇش يوق، ئىككى پاي پىيىمىنى كېيىپ قېچىپتۇ تېخى! بىردە ئەمەس بىردە ھامان قولۇمغا چۈشۈرسەن مۇناپىقى، — دەپ مەزىنىنىڭ توۋلاۋاتقانلىقى سىرتقا ئاڭلىنىپ قالدى.

بىردە ئانداق، بىردە مۇنداق بەزىدە ئۇنداق، بەزىدە مۇنداق؛ بىردەم ئۇنداق، بىردەم مۇنداق.

بىردەك سۈپ ① بىر خىلدا، ئوخشاش، تەكشى، باراۋەر: مەيلى ياشانغانلار ۋە ياكى كىچىكلەرگە بولسۇن بىردەك مۇئامىلە قىلىش لازىم. * ئالدىدا ۋە كەينىدە بىردەك بولمىز. * جەڭچىلەر ھۇررا ئاۋازلىرى بىلەن بىردەك ھۇجۇمغا ئاتلاندى. * بۇ يىل سالغان ئورمانلار بىردەك ئۆستى. ② بىر نەرسىدەك، مەھكەم: ھەر مىللەت خەلقى بىردەك ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىشىمىز كېرەك.

بىردەكلىك «بىردەك» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ھەرقايسى مۇقاملاردىكى چوڭ نەغمە ۋە ئۇنىڭ تەركىبىدىكى مۇزىكىلىق بۆلەكلەر باشقا مۇقاملارغا ئالماشتۇرۇلسا، ئاھاڭ شەكلىدىكى بىردەكلىك ۋە مۇزىكا راۋاجىدىكى راۋانلىق بۇزۇلىدۇ.

بىردەم رەۋ [بىر+دەم] ① بىرپەس، بىرئاز: دادام ماڭا قاراپ بىردەم ئۇنىسىز تۇردى. مەن

ئۇنىڭ خىيالچان كۆزلىرىنىڭ بىردىن چوغدەك يالقۇنلاپ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم. * بىز ئېشەك-لىرىمىزنى دېۋىتتۇق ۋە بىردەمدىن كېيىن بۇلاق بېشىدا ئولتۇرۇپ، سۈزۈك سۇدىن ئوچۇملاپ ئىچىپ چىمەنلىكتە يېتىشتۇق. ② تەكرارلىنىپ كېلىپ «بەزىدە، گاھدا» دېگەن مەنىدە ئايرىغۇچى باغلىغۇچى رولىدا كېلىدۇ: دۈشمەنلەر بالىنى بىردەم تۇرۇپ، بىردەم قورقۇتۇپ ئېلىپ كەلدى.

بىردەملىك «بىردەم» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: تۇغۇتتىن كېيىن بىردەملىك ئۇيغۇغا كەتكەن ھەببە ئويغىنىپ كۆزىنى ئاچقاندا، نۇسرەت ئىشىك ئالدىدا كىرىش ئوچاقتا ھەببىگە شوۋىنگۈرۈچ قاينىتۇراتتى.

بىردەم-يېرىمەدەم بىردەملىككە، قىسقا بىرۋاقىت، بىرپەس: ئۇ ئىشتىن بۇرۇنراق قايتقان كۈنلىرى بالىلىرى بىلەن بىردەم-يېرىمەدەم بىللە بولالايتتى.

بىردىن رەۋ. تاسادىپىي، ئۇشتۇمۇتۇت، توساتتىن، تۇيۇقسىز، كۈتۈلمىگەندە: جامائەت بىردىن كەينىگە بۇرۇلۇپ ئاسمىنى كۆردى. * دادام ماڭا قاراپ بىردەم ئۇنىسىز تۇردى. مەن ئۇنىڭ خىيالچان كۆزلىرىنىڭ بىردىن چوغدەك يالقۇنلاپ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم.

بىردىنبىر سۈپ [بىر+دىن+بىر] بىرگىنە، يالغۇز، مۇھىم، پەقەت بىرلا: بىردىنبىر چارە. * بوۋاق بىلەن ئانىنى ئوخشاشلا قۇتقۇزۇش بىزنىڭ ھازىرقى مەنۇتتىكى بىردىنبىر بۇرچىمىز. * مەھسۇلات ئېشىشىنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى ئىلمىي تېرىقچىلىقنى يولغا قويغانلىق. * دىلدار، گۈلنارىنىڭ بىردىنبىر ئارزۇلۇق قىزدۇر. ئۇنىڭ باشقا تۇغقىنى يوق، بىردىنبىر تۇغقىنى مۇشۇ بالا.

بىردىنلا رەۋ. توساتتىن، ئۇشتۇمۇتۇت، تۇيۇقسىز، تاسادىپىي: ھاۋا بىردىنلا ئۆزگىرىپ كەتتى. * تۈتەكلەر ئارىسىدىن ئۇچۇپ كەلگەن ئوقلار ئۇنى بىردىنلا توختىشىپ قويدى. * ئۇنىڭ قاپقى بىردىنلا تۇرۇلدى — دە. كۆڭلىگە ئەندىشە

چۈشتى.

بىر زامان رەۋ [بىر+زامان] مەلۇم بىر چاغ، مەلۇم بىر مەزگىل، مەلۇم بىر ۋاقىت.

بىر زامانلاردا رەۋ [بىر+زامان+لار+دا] مەلۇم بىر چاغلاردا، مەلۇم بىر مەزگىلدە، مەلۇم بىر ۋاقىتتا: بىر زامانلاردا دۇنيانى تىترەتكەن، كېيىنچە ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلغان ئالتۇن ئوردىدا، ئىلىكخان ھاكىمىيىتىدىكى موڭغۇللارمۇ تەرەپچە ئىسىم - فامىلى قولىنىشقا باشلىدى.

بىر ئى. ئېغىن ئويىپ پۇل بىرلىكى.

بىر قانچە سۈپ [بىر+قانچە] بىردىن ئارتۇق، بەلگىلىك مىقداردا: ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بىر قانچە قۇللار ئۇنى مۇھاپىزەت قىلىپ مېڭىپتۇ. ئۇ ئايال ئۆتۈشى بىلەن، ھەممە تەرەپنى ئىپار، ئەتىرنىڭ خۇش بۇيى بېسىپتۇ. * بىز بىر قانچە ئادەم بىرگە بازارغا باردۇق.

بىر قانداق رەۋ [بىر+قانداق] قانداقتۇر بىر يوسۇندا، قانداقتۇر بىر خىلدا، قانداقتۇر بىر ھالەتتە: سەن ئاپتوبۇسقا چىققاندا بىر قانداق بولمىغانسەن؟ * ئانام بىر قانداق بولۇپ قالسا، دەرھال ماڭا خەۋەر قىلىڭلار!... دەپ تېلېفوننى ئاستا قويدى سىدىق قاسىم.

بىر قايىسى ئال [بىر+قايىسى] كىملىكى نامەلۇم، قانداقتۇر بىر، قايىسىبىر: مامۇت ئاخۇن قىزغا: بىر قايىسى مېنى ئىزدەپ كېلىپ قالسا «ھازىر كېلىدۇ» دەك، ئۆيىدە ئولتۇرۇپ تۇرسۇن، دەپ تاپىلاپ قويۇپ، تېز ئۆيىدىن چىقىپ كەتتى.

بىر قەپەس رەۋ [بىر+قەپەس] بىر نۆۋەت، بىر مەيدان: مەخسۇت بەگ چېرىكلەر بىلەن بىر قەپەس تۇتۇشۇپ باققان بولسىمۇ، لېكىن مەخسۇت بەگنى بۇلاپ، ئۇنىڭ ھەميانىنى تارتىۋالدى. * ئۇلارنىڭ ئەلپازىدىن دۈشمەنلىك نىيەتتە ئۆزلىرى بىلەن بىر قەپەس ئېلىشىشقا كېلىۋاتقانلىقى ئېنىق چىقىپ تۇراتتى.

بىر قەپەس ئېلىشماق بىر مەيدان جەڭ قىلماق، بىر قېتىم سىناشماق، بىر قېتىم

ئۆتۈشماق: جەڭچىلەر دۈشمەن ئەسكىرى بىلەن بىر قەپەس ئېلىشتى. * ئەگەر جەڭچىلەرنىڭ مەشىقىنى كۆرۈپ قايتىۋاتقان پەيچاڭ بىنا ئىچىدىن چىقىپ ئۇلارغا يەتكۈدەك تەنقىد بەرمىگەن بولسا ئىدى، ئۇلار يەنە بىر قەپەس ئېلىشقان بولاتتى.

بىر قەدەر رەۋ [بىر+قەدەر] مەلۇم دەرىجىدە، خېلى: يېقىندىن بۇيان چالغۇچىلىرىمىز بىزنىڭ سەھنىلىرىمىزدە ۋە بەزى كىنو مۇزىكىلىرىنى ئورۇنلاشتا ئېلېكترونلۇق چالغۇلارنى قوللىنىپ كىشىلەرنىڭ بىر قەدەر ياخشى باھاسىغا ئېرىشمەكتە.

بىر قۇر [بىر+قۇر] رەۋ ① بىر قېتىم، بىر باشتىن: يىگىت ئۇلارغا بىر قۇر قاراپ چىقتى، تۇن قاراڭغۇسىدا ئۇلارنىڭ كىملىكىنى پەرق ئەتكىلى بولمىسىمۇ، ئاق كۆڭۈل ئادەملەر ئىكەنلىكىنى مۆلچەرلەش قىيىن ئەمەس ئىدى. * موللام قوللىدىكى كىتابنى بىر قۇر ۋاراقلاپ چىقتى. * خېلىدىن كېيىن ئۇ خۇددى ئۇيغۇدىن چۆچۈپ ئويغانغاندەك، ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، ئەتراپقا بىر قۇر قاراپ چىقتى - دە ئالدىراپ تۆۋەنگە قاراپ ماڭدى. ② سۈپ بىر يۈرۈش، بىر پار (كىيىم - كېچەك ھەققىدە): مەن ئۆتكەن يەكشەنبە كۈنى بىر قۇر كىيىم تىككۈزدۈم. * ئۇ ھېيىت باھانىسى بىلەن بالىسىغا بىر قۇر كىيىم ئېلىپ بەردى.

بىر قىسىم سۈپ [بىر+قىسىم] بىر تۈرلۈك، باشقىچە، نورمالسىز، غەيرىي: ھويلا ئىچىدىن ئايال كىشىنىڭ غۇدۇراپ چالغۇسىغا بىر قىسىم ئاۋازى ئاڭلاندى. * ئۇنىڭ سېمىزلىكىدىن پۇشۇلداپ، قوللىرىنى كەينىگە تۇتۇپ مېڭىشلىرى بىر قىسىملا ئىدى. * جىددىي خىزمەت ھەم تىنىم تاپماي كېسەل بېقىش، ھارغىنلىق، ئۇيغۇسزلىق نەتىجىسىدە مەرھابانىڭ قوللىرى ئاشلانمىغان تېرىدەك يىرىكىلىشىپ، رەڭگى - رۇخسارىمۇ بىر قىسىم ئۆزگىرىپ كەتتى.

بىر قىسىم بولماق بىر تۈرلۈك، باشقىچە، بۆلەكچە، غەلىتە بولماق: نورمالسىزلاشماق:

ئۇل ئېسىل خىسلەتلىرى بىرلە دەرهخنىڭ تاجىسى. بىرلەر ئى < مات > سانلارنىڭ ئونلۇق سىستېمىدا بويىچە يېزىلىشىدىكى بىرىنچى خانىدىكى رەقەم.

بىرلەر خانىسى < مات > سانلارنى ئونلۇق سىستېمىدا بويىچە يېزىشتىكى بىرىنچى خانە.

بىرلەشتۈرگۈزمەك «بىرلەشتۈرمەك» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسىدە شەكلى: ئازادلىقتىن ئىلگىرى سازەندىلەر نوتا بىلىمگە چىكە، ئۆز شاگىرتىنى تەربىيەلەشتە داپ بىلەن، شۇنىڭدەك ساتار بىلەن يۈزلىگەن قوشاق ۋە غەزەلنى يادا ئالدۇراتتى. شېئىرىي ۋەزىنلەرنى ساز رېتىمىگە بىرلەشتۈرگۈزەتتى.

بىرلەشتۈرمەك «بىرلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى مەخسۇس ھۆججەت چۈشۈرۈپ، رايون-مىزدىكى خىزمىتى، ۋەزىپىسى ۋە خاراكتېرى ئوخشاش ياكى ئوخشاپ كېتىدىغان بەزىبىر ئىدارىلەرنى دەسلەپكى قەدەمدە بىرلەشتۈردى.

بىرلەشتۈرۈلمەك «بىرلەشتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ ناھىيىدە كۆچەت تىكىش بىلەن پەرۋىش قىلىش، باشقۇرۇش ئىشلىرى ئۆزئارا بىرلەشتۈرۈلدى. * شىنجاڭ داشۆدە مەخسۇس تېمىدا لېكسىيە سۆزلەش بىلەن سىستېمىلىق ئوقۇتۇش ئىشلىرى بىرلەشتۈرۈلدى.

بىرلەشكەن ① «بىرلەشمەك» پېئىلىنىڭ سۈپەتتىشى: ئايرىلغاننى بۆرە يەيدۇ، بىرلەشكەنلەر كۆپ ياشايدۇ (ماقال). ② بىر تۈردىكى ياكى ئورتاق مەقسەتتىكى كىشىلەر ۋە تەشكىلاتلاردىن تەركىب تاپقان: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى.

بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن، 1945-يىلى قۇرۇلغان خەلقئارا تەشكىلات، قىسقارتىلىپ «ب د ت» دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇنىڭ باش ئورگىنى ئامېرىدا كىنىڭ نيۇ-يورك شەھىرىدە. ئۇنىڭ ئاساسلىق ئاپپاراتلىرى بىرلەشكەن دۆلەتلەر

ئۇ يىغىلغانسىرى بالىلىق چاغلىرىدىكى ئوت كەتكەن كېچىدە كۆيۈپ كەتكەن ئاتا-ئانىم، يېتىملىكتە ئۆتكەن كۈنلىرىم يادىغا يېتىپ، كۆڭلۈم بىرقىسىما بولاتتى، بىچارە بالغا بەكمۇ ئىچىم ئاغرىيتتى.

بىرگەم ئى (بىر+گەم) بىرۋاقىت، بىرچاغ، بىرەزگىل: لۇتپۇللا يەنە خاتىرە يېزىشقا كىرىشىپ، خېلى بىرگەم بولغاندا ئاندىن ئۇخلىدى. * تاڭ سۆزۈلمەكتە، چوڭ-كىچىك مەسچىتلەردىن ئاڭلانغان ئەرزان ئاۋازى خېلى بىرگەمگىچە شەھەرنى قاپلىدى.

بىرگۈنى ئى (بىر+گۈنى) مەلۇم بىرگۈنى، بەلگىلىك بىرگۈنى، كۈنلەرنىڭ بىرى: بىرگۈنى غۇلام چاھار باغدا سەيلە قىلىپ، رەڭگا-رەڭ گۈللەر، ھەر تۈرلۈك جانئورلارنى كۆردى. * مەن ئۆتۈرمەن بىرگۈنى، يارىم يىراقتا بولسلا. ئېچىلۇرمەن غۇنچىدەك بىرلا قاراپ قويسلا. * ئانداق ئەتمەڭلار مېنى، مۇنداق ئەتمەڭلار مېنى؛ بىرگۈنى لازىم بولارمەن، تاشلىۋەتمەڭلار مېنى.

بىرگەم ئال (بىر+گەم) نامەلۇم بىرگىشى، كىمدۇ بىرى: بىرىنى بىرگەم بېرەر، كۆپىنى ئەمگەك بېرەر (ماقال). * پىخسىق باي ئەزەل-دىن ھېچنېمىنى بىرگىمگە ئارىيەت بەرمەيتتى. * ئەكبەر بىرىكىملەر ئۈستىدىكى خىمىيىۋى تەكشۈرۈشنى باشلاش ئۈچۈن پروبىرىكىنى ئەمدىلا قولغا ئېلىۋىدى، ئىشىكىنى بىرگىمنىڭ رېتىملىق، يېنىكىگە چەككەن ئاۋازى ئاڭلاندى.

بىرگە رەۋ ① بىر بولۇپ، بىرلىشىپ، قوشۇلۇپ، بىللە، بىرلىكتە: بىز بىرگە ئوقۇدۇق، بىرگە خىزمەت قىلدۇق، بۇ جەرياندا تېخىمۇ مېنى چۈشىنىپ بولمىغانىدىك؟ * كېتەرگىنى بىلەر بولسام، يولدا تۇراتتىم. يىغلاپ-يىغلاپ قالغىنىمدىن بىرگە باراتتىم. ② «بىلەن» سۆزى بىلەن كېلىپ «بىر قاتاردا» دېگەن مەنىدە كېلىدۇ: بەدەننى كۈچلەندۈرۈش ئۈچۈن مۇۋاپىق ئوزۇن-لىنىش بىلەن بىرگە تەنھەرىكەت بىلەنمۇ داۋاملىق شۇغۇللىنىش كېرەك.

بىرلە باغل. يېزىت. بىلەن، ئارقىلىق: ئوخشىمۇ گەر سېلىقىغا دەرەخنىڭ پارچىسى،

تەشكىلاتىنىڭ يىغىنى، خەۋەپسىزلىك كېڭىشى، ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي كېڭەش، كاتىبات باشقارمىسى قاتارلىقلاردۇر. بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئاساسىي نىزامنامىسىدا بەلگىلەنمىشچە، ئۇنىڭ مەقسىتى خەلقئارا تىنچلىق ۋە خەۋپسىزلىكنى قوغداپ، خەلقئارا دوستانە مۇناسىۋەتلەرنى راۋاجلاندۇرۇش؛ ئىقتىساد، مەدەنىيەت جەھەتلەردىكى خەلقئارا ھەمكارلىقنى ئىلگىرى سۈرۈشتىن ئىبارەت.

بىرلەشمە ① سۈپ. بىرقانچە تەرەپ ئۆزئارا بىرلەشتۈرۈلگەن، بىرلىكتە ماسلىشىپ ئېلىپ بارغان: بىرلەشمە كۆڭۈل ئېچىش. * باقى بىرلەشمە جەڭگە قاتناشقاندىن كېيىن، ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئايالى كېسەل بولۇپ قالدى. * چەت ئەلگە چىقىپ ئوقۇيدىغانلاردىن بىرلەشمە ئىمتىھان ئېلىنىشىغا بىر ئايدەك بولۇپ قالدى. ② ئى. مەلۇم بىر ئىجتىمائىي ئاساستا ياكى مەلۇم مەقسەتلەرنى كۆزدە تۇتۇپ بىرلىشىش ئاساسىدا ۋۇجۇدقا كەلگەن ئىجتىمائىي تەشكىلات ياكى ئۇيۇشما: چۈشتىن كېيىن ئاپتونوم رايونلۇق ياشلار بىرلەشمىسى، كوئىنلۇن مېھمانخانىسىدا باھار بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن سۆھبەت يىغىنى ئۆتكۈزدى.

بىرلەشمە ئاخبارات ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق دۆلەت، ھۆكۈمەت، پارتىيە-گۇرۇھلارنىڭ بىرلىشىپ ئېلان قىلغان ئاخباراتى.

بىرلەشمە ئارمىيە <ھەرب> ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق قوراللىق تەشكىلاتلار بىرلىشىپ تەشكىل قىلغان ئارمىيە.

بىرلەشمە كارخانا <س ئىق> ئۆزئارا باغلىنىشلىق بولغان ھەم ئۆزئارا پەرقلەندىرىدىغان ئىشلەپچىقىرىش جەريانى ياكى ئىشلەپچىقىرىش تارماقلىرى بىرلەشكەن كارخانا: غۇلجا ناھىيىسىدە يېڭى قۇرۇلغان تەمىنلەش بىلەن رېمونت قىلىش بىللە ئېلىپ بېرىلىدىغان، سودا-سانائەت بىرلەشتۈرۈلگەن يېزا ئىگىلىك بىرلەشمە كارخانىسى 1-ئاينىڭ باشلىرى رەسمىي

تىجارەت باشلىدى.

بىرلەشمە ھۆسابقە <تەن> ۋالىبول، ۋاسكىتبول، پۇتبول قاتارلىق مۇسابىقىلاردىكى ئۈچتىن ئارتۇق تەڭ دەرىجىلىك توپ كاماندىلىرى ئارىسىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان مۇسابىقە.

بىرلەشمە ھۆكۈمەت ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق پارتىيە-گۇرۇھ بىرلىشىپ تەشكىل قىلغان ھۆكۈمەت.

بىرلەشمە ك پ ① ئۆزئارا تۇتاشماق، ئۇلانماق، بىر-بىرىگە تېگىشمەك: ئاستا-ئاستا ئىككى گەۋدە بىرلەشتى، بۇ كۆرۈنۈشتە ئۇلار گويا مەڭگۈ مۇشۇنداق قوچاقلىشىپ تۇرىدىغاندەك، بىر مەنۇتمۇ ئاجراشمايدىغاندەك ئىدى. ② مەلۇم مەقسەت ياكى مەلۇم ئاساستا بىر-بىرىگە قوشۇلماق، ئۇيۇشماق: بىر ئېيىق بىلەن بىر دېھقان ئاغىنە ئىكەن. ئۇلار بىر يىلى بىرلىشىپ ياڭچى تېرىپتۇ. * سوتسىيالىستىك پىلانلىق ئىگىلىكنىڭ كەلگۈسىدىكى كوممۇنىزىملىق پىلانلىق ئىگىلىك بىلەن ئوخشىمايدىغان يېرى، ئۇنىڭ تاۋار ئىگىلىكى بىلەن بىرلىشىپ كېتىدىغانلىقىدا.

بىرلەمچى سۈپ <پەلس> بىرەر جەريان ياكى ھادىسىدە بىرىنچى ئورۇننى تۇتقان، ئاساسىي ئورۇندا تۇرغان: ماددا بىرلەمچى، چۈنكى ئۇ تۇيغۇ، تەسەۋۋۇر ۋە ئاڭنىڭ مەنبەسى؛ ئاڭ ئىككىلەمچى، ھاسىلى نەرسە، چۈنكى ئۇ ماددىنىڭ ئىنكاسى، مەۋجۇدىيەتنىڭ ئىنكاسى. * ئوبېيكتىپ رېئاللىق بىلەن پىسخىكىنىڭ مۇناسىۋىتى مەسىلىسىگە كەلگەندە ماددا بىرلەمچى، پىسخىكا ئىككىلەمچى دېگەن نۇقتىئىنەزەردە چىڭ تۇرۇشىمىز لازىم.

بىرلەمچى سۇ <سۇ> ماگما مۇزلاش جەريانىدا پەيدا بولغان يەر ئاستى سۈيى، ماگمىنىڭ مۇزلىشى بىلەن گاز ھالەتتىكى ماددىلار بۆلۈنۈشكە باشلايدۇ، تەركىبىدىكى ھىدروگېن بىلەن ئوكسىگېن يۇقىرى تېمپېراتۇرا ۋە يۇقىرى بېسىمدا بىرىكىپ سۇنى پەيدا قىلىدۇ.

بىرلەمچى كاتۇشكا ئىندۇكسىيەلىك كاتۇشكا ۋە ترانسىنفورماتورنىڭ توك مەنبەسىگە

ئىچىدىن ئۆلىنىدىغان كاتۇشكا.

بىرلەمچى مىنېرال <گېئول> كان ياتمىسى تەركىبىدىكى، شەكىللەنگەن ۋاقتىدىكى ھالىتى ۋە تەركىبىنى ساقلاپ قالغان مىنېراللار.

بىرلەن باغل. يېزىت. بىلەن، ئارقىلىق.

بىرلىك ① ئى. ئىتتىپاقلىق، ئىسناقلىق:

ئارمىيىمىزنىڭ ۋە خەلقىمىزنىڭ رايى مۇقەررەر ھالدا دۆلەتنى سوتسىيالىزم ئاساسىدا باي ۋە قۇدرەتلىك قىلىش، ۋە تەننىڭ تەيۋەننى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىرلىكىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتىن ئىبارەت ئاساسىي تەلەپ ئۈستىگە مەركەزلەشتۈرۈلۈشى كېرەك. ② سۈپ. كۆپچىلىككە تەئەللۇق بولغان، ئومۇمىيلىققا ئىگە: چەت ئەللەردىكى مۇھاجىر قېرىنداشلاردىن تەركىب تاپقان ئەڭ كەڭ ۋە تەنپەرۋەرلىك بىرلىك سېپىنى يەنىمۇ مۇستەھكەملەش ۋە كۈچەيتىش يولىدا كۈچىنىڭ بىرەنچە تىرىشچانلىق كۆرسىتىش كېرەك. ③

ئى <مات> شەيئىلەرنى ئۆلچەشتە ئۆلچەم قىلىۋېلىنغان مىقدارنىڭ نامى. مەنىلەن: سانئىمپىر — ئۇزۇنلۇقنى ھېسابلاش بىرلىكى: گرام — ماسسىنى ھېسابلاش بىرلىكى؛ سېكۇنت — ۋاقىتنى ھېسابلاش بىرلىكى ۋە باشقىلار: بۇغداينىڭ بىرلىك مەھسۇلاتىنى 500 جىڭدىن ئاشۇرۇپ، ئىلى ۋادىسىنى بۇغداي ئامبىرىغا ئايلاندۇرايلى. ④ ئى <تىل> ئىسىم ۋە ئىسىم خاراكىتىرلىك سۆزلەرنىڭ سان كاتېگورىيىسىنىڭ بىر تۈرى بولۇپ، كۆپلۈك سانغا نىسبەتەن ئېيتىلىدۇ؛ بىرلىك سان ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. ⑤ ئى <پەلس> دىئالېك-تىكىدا زىددىيەتنىڭ ئوخشاشلىقى، بىرلىكى ۋە بىردەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ. ئۇ بارلىق شەيئىلەردىكى زىددىيەت تەرەپلىرىنىڭ بىر-بىرىگە سىڭىشى، بىر-بىرىگە ئۆتۈ-شۈشى، بىر-بىرىگە بېقىنىشى، بىر-بىرىگە باغلىنىشى ۋە بىر-بىرىگە ئايلنىشىنى ئەكس

ئەتتۈرىدىغان پەلسەپىۋى كاتېگورىيە.

بىرلىك چەمبەر <مات> بىر بىرلىك ئۇزۇنلۇق-تىكى كېسىكى رادىئۇس قىلغان چەمبەر. بىرلىك سەپ بىرقانچە سىنىپ ياكى بىرقانچە پارتىيىنىڭ مەلۇم سىياسىي مەقسەت ئۈچۈن تۈزگەن ئىتتىپاقى: ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى مىللىي بىرلىك سەپ. خەلق دېموكراتىيىسى بىرلىك سېپى. * يىغىنىغا يەنە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم بىرلىك سەپ بۆلۈمى، مىللىي ئىشلار كومىتېتى قاتارلىق مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ بىر قىسىم مەسئۇللىرى قاتناشتى.

بىرلىككە كەلمەك ① بىر پۈتۈنلىككە ئىگە بولماق، بىر پۈتۈن بولماق: تەيۋەن، شاڭگاڭ، تاۋمېنلارنىڭ تىنچ يول بىلەن ۋە تەن قوينىغا قايتىش مەسلىسىنى ھەل قىلىپ، ۋە تىنىمىزنى زامانىۋىلاشقان، بىرلىككە كەلگەن قۇدرەتلىك دۆلەت قىلىپ قۇرۇپ چىقىش كېرەك. ② بىرەر ئىش-ھەرىكەت ياكى بىرەر پىكىردە بىرلىك ھاسىل بولماق؛ ئورتاقلاشماق، بىرلەشمەك: بۇ يىغىندا ئىككى ئىش توغرىسىدا بىرلىككە كەلدۇق.

بىرلىك مەھسۇلات <دې> بىر يىل ياكى بىر پەسىلدە بىرەر بىرلىك قىلىنغان يەر كۆل-مىدىن ئېلىنغان ھوسۇل، مەھسۇلات: ناھىيە بويىچە بۇغداينىڭ بىرلىك مەھسۇلاتى 400 جىڭغا، كۆممىقوناقنىڭ 700 جىڭغا يەتتى.

بىرلىك ۋېكتور <مات> ئۇزۇنلۇقى بىر بىرلىك ئۇزۇنلۇققا ئەڭ بولغان ۋېكتور.

بىرلىكتە رەۋ ① بىللە، بىر بولۇپ، قوشۇ-لۇپ: غۇلام ئۆي ئىگىسى بىلەن بىرلىكتە قوي سويۇۋاتاتتى. ② بىرلىشىپ، قوشۇلۇپ: بۇ قېتىمقى يىغىننى ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئىتتىپاق كومىتېتى، شەھەرلىك ياشلار بىرلەشمىسى ۋە ئۈرۈمچى رادىئو ئىستانسىسى بىرلىكتە ئۆتكۈزدى.

بىرەمەزگىل رەۋ (بىرەمەزگىل) بەلگىلىك بىر جەريان، مەلۇم بىر ۋاقىت: دەسلەپكى چاغ-لاردا قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقى ئەرەب يېزىقى بىلەن

قوغۇنلارنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ كەلگۈچە داۋام قىلدى.

بىر نەرسە ئال [بىر نەرسە] ① مۇئەييەن شەيئە، ياكى قانداقتۇر سادىر بولغان مەلۇم بىر ھادىسە، ۋەقە، ئىش: كۆزۈمگە بىر نەرسە كۆرۈندى. * بىر نەرسە سېتىۋېلىشقا بازارغا بارىمەن. * بىر نەرسە يېمىدىمۇ؟ ② مۇئەييەن بىر پىكىر، قاراش، گەپ سۆز: — ئوغلۇم داداڭ ساڭا بىر نەرسە دېدىمۇ؟ — دەدى ئانا جۈزىنىڭ يېنىغا كېلىپ ۋە كارىۋاتقا ئولتۇرۇپ. ③ كىشىلەرگە قارىتىپ ئېيتىلغاندا كەمسىتىشنى بىلدۈرىدۇ: — قانداق بىر نەرسە بۇ، خەقنىڭ ئۆيىگە ئىشىكىنى چەكەي كالىدەك كىرىپ كەلگىنىنى؟ — خاپا بولدى نىساخان ئاچا ئۆيگە كىرگەن كىشىگە چىرايمۇ ئاچماي غۇدۇراپ.

بىر نۆرى باغل [بىر نۆرى] مەيلى، تۇرۇپ تۇرسۇن: ئېيتىڭا، مانا ئوخشاش ئولتۇرسا — قوپسا دۈيىنىڭ پايدىسىنى كۆزلەيدىغان ئادەمنى يولىدىن ئازدىڭ دېسە قالمىشامدۇ، باشقىسىمۇ بىر نۆرى، مېنىڭ ھار ئالغىنىم ئەبىلغازنىڭ مۇشۇ سۈزى، ئېيتىڭا ئۇكام، مېنىڭ يۇقىرىقى سۆزلىرىم ئورۇنسىزمۇ؟

بىر نېمە ئال [بىر نېمە] ← بىر نەرسە: — ئاپا — ئاپا، — دەپ يۈگۈرۈپ كىردى غەيرەت، — كۆزۈمگە بىر نېمە كىرىپ كەتتى. * ئانا نېمە بولدى؟ دادام بىلەن بىر نېمە دېيىشىپ قالدىم. ڭلارمۇ؟ * مۇنۇ بۈگۈنكى ئىش توغرىسىدا شۇ ئادەم بىر نېمە دېيەلەيدۇ، مانا شۇنىڭ مەسىلىھەتى ھازىر كېرەك. * بۈگۈن يەكشەنبە، كوچىغا چىقساڭ خەجلىگۈدەك بىر نېمەڭ بارمۇ؟ بولمىسا مەن بېرەي. * ئۇ قانداق بىر نېمە؟ * ھاشىمكام — نىڭ ئەخمەت دېگەن بىر نېمىسى شۇنداق ئەسكى شۈمەتك بولۇپتۇ.

بىر نېمە بولار يا ئۇنداق، يا مۇنداق نەتىجىسى چىقار؛ خۇلاسىلىنار: ئانچە ئەنسىرەپ كەتتە، ئاخىرى بىر نېمە بولار. **بىر نېمە دېگىلى بولمايدۇ** مۇلچەرلىگىلى، ھۆكۈم قىلغىلى بولمايدۇ؛ پاكىتلار كۆپەيمىگۈچە

بىر مەزگىل تەڭ ئىشلىتىلگەن. * باسەت ئۇنى خۇددى باھاردىكى گۈلگە ئوخشاش بىر مەزگىل پۇراپ — پۇراپ تاشلىۋەتتى.

بىر مەھەل رەۋ (بىر مەھەل) مەلۇم بىر چەكلىك پەيت، ۋاقىت، چاغ؛ مەزگىل: ئىنسان ئۈچۈن بىر مەھەل زېرىكىشلىك ياكى يىرگىنچىلىك كۆرۈنگەن شارائىت ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن سېنىڭ ئۈچۈن كۆڭۈللۈك ۋە گۈزەل بولۇپ قالدىكەن. * مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە چوڭ بولغان، بىر مەھەل ئۇنى ناھايىتى ھۆرمەت قىلغانىدىم.

بىر مۇبىر ① ئۆز رەت — تەرتىپى بىلەن؛ بىرىدىن كېيىن يەنە بىرى: مەن ئۇنىڭغا بولغان ئەھۋالنى بىر مۇبىر سۆزلەپ بەردىم. * ئۇنىڭ خىيالىدىن رەھبەرلىك ئىستىلىدىكى توغرا بولمىغان خاھىشلارنى تەنقىد قىلىپ ئېيتقان سۆزلىرى بىر مۇبىر ئۆتۈشكە باشلىدى. ② ھەربىرنى، ئالاھىدە، ئايرىم، بىر — بىرلەپ: رەقىب بىزنى ئۇنىڭغا بىر مۇبىر تونۇشتۇردى. * مەن بۈگۈن سىلەرنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەلگۈچە بىر نەچچە يەردە سوراققا تارتىلدىم. ئۇچرىغانلا ئادەم خەت — ئالاقىلىرىمنى بىر مۇبىر تەكشۈردى.

بىر مۇنچە ئال [بىر مۇنچە] ① بىر نەچچە، بىر قانچە: بىر مۇنچە ۋاقىت. * 1981 — يىلى ناھايىتى زور نەتىجىلەرگە ئېرىشكەن بولساقمۇ، لېكىن ئىلگىرىلەش داۋامىدا يەنە بىر مۇنچە مەسىلىلەر ساقلانماقتا. ② مەلۇم مىقداردا، بەلگىلىك ساندا، مەلۇم دەرىجىدە، خېلى، چىمق: ئۇ يېنىغا قارىۋىدى، بىر مۇنچە دۈشمەن — نىڭ قېچىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆردى. * ئازگال ئەتراپىدا بىردەمدىلا بىر مۇنچە كىشى پەيدا بولۇپ، ئۇلاردىن بىر نەچچەسى ئالىمنىڭ يېنىغا چۈشتى.

بىر نەچچە ئال [بىر نەچچە] قانچە ئىكەنلىكى نامەلۇم، بىردىن كۆپ، ئاز بولمىغان: ئالىمانىڭ قۇلقىنىڭ تۇۋىدىن يەنە بىر نەچچە پاي ئوق ئۇچۇپ ئۆتۈپ كەتتى. * ئەزىمەتنىڭ قوغۇنلارنىڭ تۇر، خىلىلىرى توغرىسىدىكى ھېكايىسى چىنارخان بىر نەچچە خىل

قاتلىمىنى پارچىلاش ۋە تارقىتىۋېتىش بىلەن بىرۋاقىتتا، پروپىتارىياتنى ئىتتىپاقلاشتۇرىدۇ، بىرلەشتۈرىدۇ ۋە تەشكىللەيدۇ.

بىرۋاقىتتا رەۋ [بىر+ۋاقىت+لار+دا] ئۆتكەن بىرچاغلاردا، بىرزامانىلاردا: بىرۋاقىتلاردا ھەتتا، مېنىڭ كېلەچەكتىكى جۈپتۈم جەزمەن شۇ بولىدۇ، دەپمۇ ئويلىغان ھەم جەزمەن شۇ بولۇشىنى تىلگەندىم. * بىرۋاقىتلاردا باشلىقلار بۇرۇن ئازىيە تۈمەنلىگەن ئىشچىلارنىڭ قېنىنى شورا كۈن كەچۈرىدىغان پارازىتلار، دەۋاتتى.

بىرىنچى ئى [ر] ساقال ئالغۇچقا بېكىتىدىغان يۇپقا مېتال پىچاق، تىخ.

بىرىنچى گۈچى «بىرىنچى تۈرمەك» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى.

بىرىنچى گۈچى توقۇلما <بىئول> ئادەم ياكى ھايۋان تېنىدىكى سۆڭەك، كۆمۈرچەك، سىڭىر قاتارلىق بەرداشلىق بېرىش، ئوزۇقلاندۇرۇش، ئاسراش ۋە بىرىنچى تۈرمەك ئىقتىدارغا ئىگە توقۇلما.

بىرىنچى گۈزەك «بىرىنچى تۈرمەك» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجە شەكلى.

بىرىنچى تۈرمەك «بىرىنچى تۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئەگەر ئوكسىگېننى ئازوت ياكى گۇئىگۇرت بىلەن ئوخشاش بولمىغان نىسبەت بويىچە بىرىنچى تۈرمەك، بۇنىڭدىكى ھەربىر بىرىنچى تۈرمەك سۈپەت جەھەتتە باشقا ھەرقانداق جىسمىغا ئوخشاشمايدىغان بىر خىل جىسىم ھاسىل بولىدۇ.

بىرىنچى تۈرۈش «بىرىنچى تۈرمەك» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى.

بىرىنچى تۈرۈش مېتابولىزمى <بىئول> جانلىق-لارنىڭ ئوزۇقلۇق ماتېرىياللاردىن ھەر خىل مۇرەككەپ ئورگانىك ماددىلارنى بىرىنچى تۈرۈش-ۋېلىش جەريانى. مەسىلەن: ئۆسۈملۈك-لەرنىڭ كاربون (IV) ئوكسىدى ۋە سۇدىن

بۇ ئىشقا بىرىنچى دەپمەك بولمايدۇ.

بىرىنچى دەپمەك مۇئەييەن بىر پەسكىر، قاراش، تەدبىرنى ئوتتۇرىغا قويماق؛ بىرەر خۇلاسىغا كەلمەك: — سىز بېرىپ يۇقىرىنى بىرىنچى دەپ ئۇنىڭ، ئۇلار بىرىنچى دەپمەك، مېنىڭ بېجىرىمىڭم تەس ئەمەس — تە، — دەيدى دادۇي شۇجىسى. * شۇنى دەپمەسەن، لېكىن بۇ قىزمەن ئويلىغان قىزلاردىن ئەمەس، سەن ئۆزۈڭ بىرىنچى دەپمەك بولمىگەن يەردە، مەن قانداق بىرىنچى دەپمەك بولمىمەن.

بىرىنچى قىلماق بىرەر چارە ۋە ئىلاجىنى تېپىپ ئىشلەپ باقماق: — بۈگۈن كەچ كىرىپ خۇپتەن بولدى، بۇ چاغدا ئۇ يەرگە بېرىپ سىز دېگەن ئادەملەرنى تاپقىلى بولمايدۇ. ئىشائاللا ئەتە بېرىپ بىرىنچى قىلارمىز ئۇكام، — دەپ يولغا سالىدى مەھەممەت خەلىپەت.

بىرھازا رەۋ [بىر+ھازا] خېلى بىرۋاقىت، خېلى ئۇزاق ۋاقىت: بىز تونۇشۇپ بىرھازا پاراك قىلىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، راشىدىن ئاكام ئەسلى كېيىگە چۈشتى. * توختى پۇلىنى قولغا ئېلىپ ئۇنىڭغا بىرھازا قاراپ تۇرغاندىن كېيىن سانجىلا يېنىغا سېلىپ قويدى.

بىرھازالىق «بىرھازا» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بىرھازالىق نەغمە-ناۋادىن كېيىن يىگىتتىشى ناسىرغا ھەر خىل تەلەپلەر كېلىشكە باشلىدى.

بىرھالدا رەۋ [بىر+ھال+دا] بىر خىل رەۋىش-تە، ئوخشاش ھالەتتە.

بىرۋاراقى رەۋ [بىر+ۋاراق+ى] قەدەمىۋ-قەدەم، بىر-بىرلەپ، پەيدىنپەي، بارا-بارا، تەدرىجىي: بىرۋاراقى ئىشلەپ تۈگىتىمەن.

بىرۋاقىت رەۋ [بىر+ۋاقىت] بىر مەزگىل، بىرچاغ: بىرۋاقىتتىن كېيىن ئوقۇتقۇچى كىرىپ ھە دەپ ئابلىكىمنى تەنقىدلەشكە كىرىشىپ كەتتى.

بىرۋاقىتتا رەۋ [بىر+ۋاقىت+تا] ئوخشاش بىر چاغدا، شۇ بىر ۋاقىتنىڭ ئىچىدە: بۇرۇن ئازىيە دېھقانلارنى ۋە بازىلىق ئۇششاق بۇرۇن ئازىيە

سۈيدۈك ۋە بىرىكمە ئوغۇت 15 توننىغا يەتتى. بىرىكمە ئاھاڭ <مۇز> بىرقانچە مۇزىكىنىڭ ئاھاڭىدىن تەركىب تاپقان بىر يۈرۈش ئاھاڭ.

بىرىكمە سۇ <گېئول> مىنىپىرال ياكى باشقا خىمىيىۋى بىرىكمە تەركىبىدە - (OH)، H₂O، H⁺ شەكىللىرىدە ساقلىنىدىغان سۇ. كرىستال كاتەكچىسىدە ئۇنىڭ مەلۇم ئورنى بولىدۇ، ئۇنى خالغانچە ئۆزگەرتكىلى بولمايدۇ، پەقەت يۇقىرى تېمپېراتۇرىدا قىزدۇرۇپ، كرىستال كاتەكچىسىنى ئۆزگەرتىپ كەندە ياكى بۇزغاندىلا ئۇنى مىنىپىرال تەركىبىدىن ئاچرىتىۋالغىلى بولىدۇ.

بىرىكمە كۆھۈر قازغۇچ كۆمۈر قېزىش، پارچىلاش ۋە قاچىلاش ئىش تۈرلىرى مۇجەسسەملەنگەن ئۇنىۋېرسال ماشىنا.

بىرىكمە ئوغۇت <دې> تەركىبىدە ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن ئوشۇق ئاساسلىق ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلىرى بولغان ئوغۇتلار.

بىرىكىش ① «بىرىكمەك» پېئىلىنىڭ يەنە بىرخىل ئىسمىدىشى. ② ئى <خىم> ئىككى ياكى كۆپ خىل ماددىلارنىڭ خىمىيىۋى رېئاكسىيە ئارقىلىق يېڭى ماددا ھاسىل قىلىشى. مەسىلەن: ھىدروگېن بىلەن ئوكسىگېن بىرىكىپ سۇ ھاسىل بولغانغا ئوخشاش. بىرىكىشمەك «بىرىكمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

بىرىنچى ① سان. تەرتىپى «1» رەقەمى بىلەن بەلگىلەنگەن، 1-نومۇرلۇق: بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدە سوتسىيالىستىك ئىنقىلابچىلار سوتسىيالىستىك شۇۋىنىزىملىق مەۋقە تۇتتى. ② سۇپ. مەلۇم ۋەقە-ھادىسىلەردە ۋە شۇ قاتارلىق ئىشلاردا تەرتىپى جەھەتتىن ئەڭ ئالدىنقى ئورۇندا تۇرغان، باشقىلارغا نىسبەتەن ئەڭ ئالدىنقى: ئۆزىنى ماختىغان بىرىنچى

فوتوسىنتېز رولى ئارقىلىق قەنتلەرنى بىرىكتۈرۈۋېلىشى؛ بەزى جانلىقلارنىڭ ئاددىي ئازوتلۇق ماددىلاردىن ئاقسىللارنى بىرىكتۈرۈۋېلىشىگە ئوخشاش.

بىرىكتۈرۈشمەك «بىرىكتۈرمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

بىرىكتۈرۈلمەك «بىرىكتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

بىرىكىكەن سۇپ ① ئۆز ئارا قوشۇلغان، بىرلىشىپ كەتكەن: بىرىكىكەن خۇلاسى. بىرىكىكەن سۆز. ② <خىم> خىمىيىلىك قانۇنىيەتلەر بويىچە ئۆز ئارا رېئاكسىيەلەشكەن: بىرىكىكەن ماددا.

بىرىكىكەن خۇلاسى <لوگ> ئىككى كەسىمە ئۈچ ھۆكۈملۈكتىن ھاسىل بولغان، ئالدىنقى ئۈچ ھۆكۈملۈكنىڭ يەكۈنى كېيىنكى ئۈچ ھۆكۈملۈكنىڭ ئاساسى قىلىنىدىغان بىر خىل مۇرەككەپ خۇلاسى.

بىرىكىكەن سۆز <تىل> «بويىتاق، ئەتىياز، بۈگۈن...» گە ئوخشاش ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق سۆزدىن بىرىكىپ بىرلا ئۇقۇمنى ئىپادىلەيدىغان ياسالما سۆز.

بىرىكمە ① ئى. بەلگىلىك نىسبەتتە ئۆز ئارا قوشۇلۇش ۋە ئارىلىشىش بىلەن ھاسىل قىلىنغان ئارىلاشما؛ ئەگەر بۇ ئىككى بىرىكمە قوشۇلۇپ ماشىنا زاپچاسلىرىنى مايلاپ بېرىشتىن باشقا ئەكس تەسىر كۆرسەتمەسە، ھازىرقى ئەھۋال بىلەنمۇ ماشىنىنى قوزغاپ بەلگىلەنگەن جايغا يېتىپ بېرىشقا بولاتتى. ② ئى <خىم> بىرىكىش رېئاكسىيىسى نەتىجىسىدە ئىككى ياكى بىرنەچچە خىل ماددىنىڭ بىرلىشىشىدىن ھاسىل بولغان يېڭى ماددا. مەسىلەن: سۇ ھىدروگېن بىلەن ئوكسىگېننىڭ بىرىكىشى. ③ سۇپ. بىرىكىشكە ئىگە، بىرىكىش رولى بولغان، بىرىكىكەن: فوسفورلۇق ئوغۇت 20 توننىغا،

ئەخمەق، خوتۇننى ماختىغان ئىككىنچى ئەخمەق (ماقال). * مېنى بىرىنچى بولۇپ يوقلاپ كەلگەن ئادەم مۇشۇ قىز بولغىنى ئۈچۈن ناھايىتى خۇشال ئىدىم. ③ رەۋ. باشتىن كەچۈرۈلمىگەن، كۆرۈلمىگەن؛ ھاياتىدا ئەمدى بىرلا قېتىم يۈز بەرگەن، سادىر بولغان: ئۇلار شۇنداق مېڭىپ چۈشكە يېقىن شەھەرگە كىرىپ كەلدى، بۈگۈن جۈمە ئىدى، نالەم غۈلجا شەھىرىنى بىرىنچى قېتىم كۆردى. * بۇ مېنىڭ ئوقۇغۇچىلار ئالدىدا بىرىنچى قېتىم دەرس ئۆتۈپ بېقىشىم ئىدى. ④ سۈپ. ھەممىدىن ئالدىنقى قاتاردا تۇرغان، ئەڭ ماھىر، ئىلغار، ئەلا، پېشقەدەم: بۇ يىلقى مۇسابىقىمىزدە كوماندىرىمىز ساۋۇت بىرىنچى. ⑤ سۈپ. ھەممىدىن زۆرۈر، ئەڭ تېھتىياچلىق بولغان، ئەڭ مۇھىم، ئاساسىي؛ باش: ۋاقتىنى كۈندۈزى ئالتە سائەت، ئاخشىمى ئىككى سائەت قىلىپ ئورۇندلاشتۇرساق بولار. ئون ئىككى سائەتلىك پىلاننىڭ بېيجىڭغا بارغاندا ئىشلەيدۇ. بۇ يەردىكى بىرىنچى ۋەزىپە دەم ئېلىش، ئاندىن قالسا ئۆگىنىش. * ساۋاقداش باتۇرجان بەرگەن ئىمتىھان ئۆز كەسپى بويىچە ئەلا — بىرىنچى. * بۇ كىشى ئۆز كەسپىدە شەھىرىمىزدە بىرىنچى ئۇستا.

بىرىنچى ئاۋغۇست نەنچاڭ قوزغىلىڭى <تارىخ> 1927-يىلى 8-ئاينىڭ 1-كۈنى جۇڭخۇا، جۇدى، خېلۇڭ، يېتىڭ، ليۇ بوچىڭ قاتارلىقلار جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىگە ئەگەشكەنلەردىن 30 مىڭ كىشىلىك شىمالغا يۈرۈش قىلغان قوشۇنغا رەھبەرلىك قىلىپ، نەنچاڭدا قوراللىق قوزغىلاڭ كۆتۈردى، قوزغىلاڭ غەلبە قىلغاندىن كېيىن، ئىنقىلابىي كومىتېتلار قۇرۇلدى. نەنچاڭ قوزغىلىڭى گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىگە قارشى بىرىنچى توپىنى ئاتقان، جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى مۇستەقىل رەھبەرلىك قىلغان ئىنقىلابىي ئۇرۇشنىڭ باشلىنىشى ھېسابلىنىدۇ.

بىرىنچى ئاي — يانۋار. بىرىنچى ئەۋلاد <بىئول> جانلىقلارنىڭ جىنسلىق كۆپەيىشى جەريانىدا ھاسىل قىلىدىغان بىرىنچى ئەۋلادى. بىرىنچى باسقۇچلۇق ئەمەل <مات> ئەمەللەر ئارىلاش كەلگەن ۋاقىتتا ئالدىن بېجىرىلىدىغان ئەمەل.

بىرىنچى بولۇپ ئەڭ بالدۇر، ھەممىدىن ئىلگىرى: ياسىن ئۆتكەن يىلى يېزىمىزدىن بىرىنچى بولۇپ داشۆگە كىردى.

بىرىنچى دەرىجىلىك تەڭلىمە <مات> دەرىجىسى بىر بولغان ئالگېبرالىق تەڭلىمە. بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشى <تارىخ> جاھانگىر دۆلەتلەرنىڭ 1914-يىلىدىن 1918-يىلىغىچە مۇستەملىكىلەرنى قايتىدىن بۆلۈۋېلىش ۋە دۇنيا زومىگەرلىكىنى تالىشىش ئۈچۈن بىرىنچى قېتىم ئېلىپ بارغان دۇنياۋى ئۇرۇشى. ئۇرۇشقا قاتناشقان بىر تەرەپ گېرمانىيە، ئاۋستىرىيە، ۋېنگرىيە ئىمپېرىيىسى بولۇپ، «ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر» دەپ ئاتالغان؛ يەنە بىر تەرەپ ئەنگىلىيە، فرانسىيە، روسىيە، ئامېرىكا قاتارلىق دۆلەتلەر بولۇپ، «ئانتانتا دۆلەتلىرى» دەپ ئاتالغان، جۇڭگومۇ كېيىنرەك ئانتانتا دۆلەتلىرى قاتارىغا كىرگەن. ئۇرۇش ئىتتىپاقداش دۆلەتلەرنىڭ مەغلۇبىيىتى بىلەن ئاياغلاشقان.

بىرىنچى سىگنال سىستېمىسى <فىزىئول> شەيئى ۋە ھادىسە سەزگۈ ئەزاسىغا بىۋاسىتە تەسىر قىلىش ئارقىسىدا چوڭ مېڭە پوستىنىڭ مۇناسىپ دائىرىسىدە شەرتلىك باغلىنىش ھاسىل قىلىدۇ، چوڭ مېڭە پوستىنىڭ مۇشۇنداق ئىقتىدار سىستېمىسى بىرىنچى سىگنال سىستېمىسى دەپ ئاتىلىدۇ. بىرىنچى سىگنال سىستېمىسى ئىنسانلار ۋە يۇقىرى دەرىجىلىك ھايۋانلاردا بولىدۇ.

پۈتۈن دۇنيا ئەمگەكچى خەلقلەرنىڭ ئىتتى-
پاقلىق بايرام كۈنى، قىسقارتىلىپ «1-ماي»
دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

بىرىنچى ئەشەرى <مە> — قىسقىچە
ئەشەرى.

بىرىنچى ئوتاق زىرائەتلەر ئۈنۈپ تەكشۈ-
لمەنگەندىن كېيىن بىرىنچى سۈيۈپىدىن
ئىلگىرىكى ئوتاق.

بىرىنچى ئورۇنغا قويماق ئەڭ مۇھىم
دەپ ھېسابلىماق، ھەممىدىن بۇرۇن قىلىشقا
تېگىشلىك دەپ قارىماق؛ ئەڭ ئالدىنقى
قاتارغا تۇرغۇزماق؛ ئېنىگىلىس «دۆلەت ئۆز-
ئۆزىدىن ھالاك بولۇپ بارىدۇ» دېگەن پىرىنسىپتىن
چىقارغان ئاغىچىلارغا قارشى يەكۈننى بىرىنچى
ئورۇنغا قويغان.

بىرىنچى ئۆكتەبىر ① 10-ئاينىڭ 1-كۈنى.
② <تارىخ> 1949-يىلى 10-ئاينىڭ 1-كۈنى
جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغان
كۈنى. بولۇپ، بۇ كۈن جۇڭخۇا خەلق
جۇمھۇرىيىتىنىڭ دۆلەت بايرىمى كۈنى قىلىپ
بەلگىلەنگەن.

بىرىنچى ئىنتېرناتسىئونال <تارىخ> 1864-
يىلى 28-سېنتەبىردە لوندۇندا ئەنگىلىيە،
فرانسىيە، گېرمانىيە، ئىتالىيە، فىنلاندىيە
قاتارلىق دۆلەت ئىشچىلىرىنىڭ قاتنىشىشى
بىلەن ئېچىلغان خەلقئارا ئىشچىلار يىغىنىدا
قۇرۇلغان خەلقئارا پرولىتارىياتنىڭ تۇنجى
ئىنقىلابىي تەشكىلاتى. ماركس بىرىنچى
ئىنتېرناتسىئونالنىڭ قۇرغۇچىسى ۋە داھىسى.
بىرىنچى ئىيۇل ① 7-ئاينىڭ 1-كۈنى. ②
جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى دۇنياغا
كەلگەن خاتىرە كۈن. 1921-يىلى 1-
ئىيۇل كۈنى شاڭخەيدە جۇڭگو كوممۇنىستىك
پارتىيىسىنىڭ مەملىكەتلىك 1-قۇرۇلتىيى
چاقىرىلىپ، جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيە-

بىرىنچى قول ① رەھبەرلىك ۋەزىپىسىنى
ئۆتەۋاتقانلار ئىچىدىكى ئاساسىي مەسئۇللۇق
ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان كىشى، بىرىنچى
باشلىق؛ ئۇلارنىڭ مۇنداق قاراشتا بولۇشىنىڭ
ئاساسى بار ئىدى. چۈنكى مېھرىگۈلنىڭ تاغىسى
ۋىلايەتلىك كادىرلار باشقارمىسىنىڭ بىرىنچى قول
باشلىقى ئىدى. ② دەسلەپ قولغا كەلتۈرگەن،
دەسلەپ ئىگە بولغان؛ يېزا ئىقتىسادىي
سىياسەتلىرىنىڭ ئەمەللىشىش ئەھۋالىنى ئومۇم-
لاشتۇرۇپ تەكشۈرۈشى، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى
رەھبىرىي كادىرلارنىڭ 1982-يىللىق ئىشلەپچىقىرىش-
رىشىنى توغرا ئورۇنلاشتۇرۇشىغا بىرىنچى قول
ماتېرىيال توپلاپ بەردى. * دۇڭ تېخەن بۇ بىر-
ئىككى ئايدىن بۇيان ھەرقايسى يېزا-كەنتلەرنى
ئارىلاپ، پېشقەدەم دېھقانلار بىلەن سېرىشىپ،
ناھايىتى كۆپ بىرىنچى قول تىپىك ماتېرىيالغا
ئىگە بولدى.

بىرىنچى قېتىملىق ئىچكى ئىنقىلابىي ئۇرۇش
<تارىخ> 1924-يىلىدىن 1927-يىلىغىچە،
جۇڭگو خەلقى جۇڭگو كوممۇنىستىك
پارتىيىسىنىڭ رەھبەرلىكىدە، گومىنداڭ بىلەن
كوممۇنىستىك پارتىيە ھەمكارلىقىدىكى بىرلىك
سەپنى ئاساس قىلغان، جاھانگىرلىككە،
فېئودال مىلتارىستلارنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا
قارشى ئېلىپ بېرىلغان ئىنقىلابىي ئۇرۇش.
بۇ قېتىمقى ئۇرۇشتا (1926-، 1927-يىللىرى)
قوشۇن گۇاڭدۇڭدىن چىقىپ، شىمالغا
يۈرۈش قىلغاچقا، «شىمالغا يۈرۈش قىلىش
ئۇرۇشى» دەپمۇ ئاتالغان.

بىرىنچى ماي ① 5-ئاينىڭ 1-كۈنى. ②
<تارىخ> 1-ماي خەلقئارا ئەمگەكچىلەر
بايرىمىنىڭ قىسقارتىلغان نامى.

بىرىنچى ماي ئەمگەكچىلەر بايرىمى <تارىخ>
1889-يىلى ئېنگېلس تەشكىلاتچىلىقىدا
چاقىرىلغان، ئىككىنچى ئىنتېرناتسىئونالنى
قۇرۇش قۇرۇلتىيىدا تەسىس قىلىنغان،

بىكاردىن خۇدا بىزار (ماقال). * بۇ يەردىكى تاغلىقلارنىڭ ھەممىسى دوغدىن بىزار. // ئاكا-ئۇكىنىڭ ئازارى بولسىمۇ، بىزارى يوق (ماقال). بىزار بولماق تويۇپ كەتمەك، زېرىكمەك، يامان كۆرمەك: ئۆي ئىگىسى ئاستا-ئاستا بۇ مېھماندىن بىزار بولۇپتۇ. * ئازغان ياش-ئۆسۈرلەر يامان ئىشلارنى قىلغان، يامان ئادەت-لەرنى يۇقتۇرۇۋالغان، شۇڭا كىشىلەر ئۇلاردىن بىزار بولۇپ، ئۇلارغا يېقىنلىشىشنى خالىمايدۇ.

بىزار قىلماق تويدۇرماق، بەزدۈرمەك، زېرىك-تۈرمەك: ۋاي ئوغلۇم، سىزنى خۇدا يەتكۈزدىمۇ نېمە، ئېشەك دېگەننىڭ نامىمۇ ئۆزى بىلەن بىللە، قېرىغاندا كىشىنى ئېشەكمۇ بوزەك قىلىدىكەن، ئەتكەن يولغا چىققانىدىم، ئەسكى قوتۇر بىزار قىلىۋەتتى.

بىزە سۈپ. جان.ت. بىر ئاز، ئازراق: يارىم ئاڭلا بۇ سۆزنى، ساڭا بىزە گېپىم بار، خوپمۇ كۆيدۈم مەن ساڭا، يۈرىكىمدە ئوتۇڭ بار.

بىزەرەر سۈپ [پ+ئە] زەرەرسىز، زەرەر قىلمايدىغان: تۇرسۇنكا، سىز ئەندىلا سەپەردىن كەلدىڭىز، ئېلىڭ، بۇ سۇيۇق-سەلەڭ ئاش بولۇپتۇ. بۇ-سىزنىڭ ھاردۇقىڭىزغا بىزەرەر.

بىزەرى رەۋ. جان.ت. بىر ئاز، كىچىككىنە، بىزە: قەغەزدىن بىزەرى بەرگەنە.

بىزەڭ سۈپ. يۈزى قېلىن، ئىزا تارتمايدىغان، ئۇياتمايدىغان: نېمە رودۇپاي نېمىسىز؟! ئادەممۇ شۇنداق بىزەڭ بولامدۇ؟ * ئۇ بىزەڭنى كۆرىدىغان كۆزۈم يوق.

بىزەڭلەشمەك پ. يۈزى قېلىنلىق قىلماق: ئۇياتمايدىغان، ئىزا تارتمايدىغان بولۇپ كەتمەك: ئاچچىق كېلىپ قالغاندا خۇددى شۇ قىلماشماق ئىشلىرى ئۈچۈن يامان سۆزلەر بىلەن ئۇنى تىللايسەن، ئۇرسەن، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ بىزەڭلىشىپ، سۆزۈڭنى ئاڭلىمايدۇ.

بىزەڭلىك «بىزەڭ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: تولا بىزەڭلىك قىلىپ گۆشىپ تۇرما! * بىزەڭلىك قىلىۋاتسەنغۇ ھارامزادە، كۆتەر قاسقىڭنى!

سىزنىڭ رەسمىي قۇرۇلغانلىقى ئېلان قىلىنغان.

بىرىنچىدىن سان. گەپ-سۆزدە ساناپ ئۆتۈلىدىغان شەيئى، ۋەقە، ھادىسە ۋە شۇ قاتارلىقلارنىڭ ئەڭ ئالدىنقىسىنى كۆرسىتىش قولىنىلىدۇ: دۆلىتىمىزنىڭ قانۇنلىرىنىڭ توغرا تەتبىقى قىلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلىپ، سىياسىي-قانۇن ئورگانلىرى ئۆزلىرىنىڭ ۋەزىپىسىنى ياخشى ئورۇنلايدىغان قىلىش ئۈچۈن بىرىنچىدىن، پارتىيىنىڭ سىياسىي قانۇن خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىش لازىم.

بىرىنچىلىك ئى. سۈپەت، خۇسۇسىيەت، ماھارەت قاتارلىق جەھەتلەردىن ئەڭ ئۈستۈنلۈك، يۇقىرلىق: ئۇ ئادەتتىمۇ دەرس ۋە باشقا پائالىيەتلەردە سىنىپتا ھەمىشە بىرىنچى-لىكىنى تالىشاتتى. * ئۇ باشلانغۇچ مەكتەپتە ئەلاچى بولۇپ ئوقۇدى، ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگەتكەندە، مەكتەپ پۈتتۈرۈش ئىمتىھانىدا بىرىنچىلىكىنى ئالدى.

بىرىولى رەۋ [بىر+يول+ى] بىراقلا، بىر قېتىمدا: مۇھەممەت يىغىن زالىدىن ئەڭ ئاخىرىدا چىقتى، ئۇ بىرىولىلا قېرىپ كەتكەندەك تۇراتتى.

بىرىيلى ئى [بىر+يىل+ى] ئۆتكەن، بەلگە-لىك، مەلۇم بىر يىل: بۇ كىشى بىرىيلى بىزنىڭ ئۆيگە كەلگەن ساۋۇتوۋ دېگەن كىشى شۇ.

بىز ئال ① سۆزلىگۈچى ۋە ئۇ كۆزدە تۇتقان، بىرگە بولغان بىرقانچە كىشى: بىز-بۈگۈن بازارغا باردۇق. * بىز-شىنجاڭ داشۇنى تۇنجى قېتىم پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلار. ② بىرىنچى شەخس «مەن» ئورنىدا ئىشلىتىلىپ كەتمەزلىك ياكى ماختىنىش مەنىلىرىنى ئىپادىلەيدۇ: بىزنى كۆزگە ئىلمايۋاتامسىز؟ بىزچۇ؟! — ئۈرۈمچىدە باش كۆتۈرگەن يېگىت-لەرنىڭ بىرى. * سىز بىلەن بىز ياخشىدۇققۇ ھاشىم ئاكا.

بىزار سۈپ [پ] بەزگەن، تويغان، زېرىككەن:

بىزەڭلىك قىلماق يۈزى قېلىنلىق قىلماق، بىزەڭلەشمەك.

بىزەۋتە سۈپ. بىئارام، تەشۋىشلىك، بىسە- رەمجان؛ بىزەۋتە بولماق. بىزەۋتە قىلماق.

بىزەۋتە بولماق بىئارام، بىسەرەمجان بولماق، تەشۋىشلەنمەك؛ بىزەۋتە بولماق، مەن ھازىر قايتىمەن.

بىزەۋتە قىلماق ئاۋارە قىلماق، بىئارام، بىسەرەمجان قىلماق؛ تەشۋىشلەندۈرمەك: — تاغىچا خېنىم، — دېدى ئۇ تىترىگەن ئاۋازدا، — مۇھىم ئىشىم بولمىسا سىزنىمۇ بىزەۋتە قىلماپتەن، ئەپۇ قىلغايسىز، كېيىنرەك كېلەر مەن.

بىزىچە رەۋ — بىزىڭسىچە: — بۇ قانداق سالام، — دېدى زىۋىرشا كۈلۈپ، — يېرىمى بىزچە، يېرىمى رۇسچە.

بىزىڭسىچە رەۋ. بىزنىڭ ئويلىشىمىزچە، بىزنىڭ چۈشىنىشىمىزچە، بىز قىلغانغا ئوخشاش، بىز قىلغاندەك: بىزنىڭچە بۇ پىكىر توغرا.

بىزىڭكىكى ① ئال. بىزگە قاراشلىق، بىزگە تەئەللۇق، بىزگە تېگىشلىك: بالا بىزىڭكى، ئەقىل ئۆزىنىڭكى (ماقال). * بۇ ئۆي- ئىمارەت، باغ- ۋاراندلار بىزىڭكى. ② ئى. بىزنىڭ ئۆي، بىزنىڭ ئىمارەت: بۇ مېھمانلارنى بىزنىڭكىگە ئېلىپ بېرىڭ. * دوستۇم سەن بۈگۈن بىزنىڭكىدە قونۇپ قال.

بىزەزمان رەۋ [بىر+ئاز+زمان] جان ت. سۆزلەۋاتقان ۋاقىتتىن سەل كېيىن، بىر ئازدىن كېيىن، كېيىنرەك: بىز بىزمان بارىمىز. * بىزمان ئۇلار كېلىدۇ.

بىزمانلىققا رەۋ. جان ت. سۆزلەۋاتقان ۋاقىتتىن كېيىنكى بىر ۋاقىت ئىچىدە: بىزمان- لىققا ئۆيگە مېھمان كېلىدۇ. * سىز بىزمانلىققا ئۆيگە بىر كېلىپ كېتىڭ.

بىزۇرولبەنجى ئى <بوت> — مىڭدۇۋانە. بىزۇۋان سۈپ [پ] يېزت — زۇۋانىسىز. بىزىندە ئى. دىئال. بالىلارنى بۆشۈككە

بۆلىگەندە تېڭىپ قويمىدىغان قولتارتقۇ، باغ. بىسى ئى. پىچاق، ئۇستىرا، ئورغاق، قىلىچ قاتارلىق تىغلىق ئەسۋابلارنىڭ ئۆتكۈر قىرى: ئاتلىق ئەسكەر ئېتى ئالدىنقى ئايانلىرىنى يەرگە قويغاندا، دۈشمەننى قىلىچ بىلەن شۇنداق چاپتىكى، قىلىچنىڭ بىسى سۇنۇپ كەتتى.

بىسات ئى [ئە] ① ئۆي سەرەمجانلىرى: ئۇلار قاتتىق قىشتا ئۆي بىساتى بېسىلغان ئۈستى ئوچۇق ماشىنىغا ئولتۇرۇپ كەلگەندى. * ئۆيىنىڭ بىر بۆلۈكىدە پەقەت ئىككى سىرلانمىغان ساندۇق تۇراتتى، بۇنىڭدىن باشقا بىسات كۆرۈنىمىدى. * شەرىپ تەخسەلەرگە يېمىش تىزىۋاتقان ئابدۇشۈ- كۈردىن سورىدى: — ئابدۇشۈكۈر ئاكا، يالغۇز جېنىڭىزغا نېمانچە كۆپ بىسات يىغۋالدىڭىز؟ — قىزىقكەنسز سىڭلىم، ئەنە- ئۆگۈن ئوي قىلىمەن- دە، بۇ زاماننىڭ قىزلىرى ئادەمگە ئەمەس، بىساتقا ئامراق، — دېدى ئابدۇشۈكۈر. ② كىشىدە بولغان ھەممە نەرسە، بايلىق: مېنىڭ بارلىق بىساتىم مانا مۇشۇ بىر ساندۇق كىتاب. مەن بۇ كىتابلارنى جېنىمدەك ئاسراپ، شۇنداق ئېغىر كۈنلەردىمۇ يوقاتماي ساقلاپ كەلگەندىم. * بىساتىمنى ئاختۇرسام چىققىنى مانا مۇشۇ بىر تال ئۈزۈك. بۇ ئۈزۈك مېھرىبان ئانامدىن قالغان تەۋەررۈك ئىدى.

بىساتسىز سۈپ. بىسات سېلىنمىغان، بىساتى يوق.

بىساتلانماق پ. ئۆي ئۆي سەرەمجانلىرى بىلەن بىزەلمەك، جابدۇلماق: مۆمىن ئاخۇند- نىڭ ئىككى دېرىزىلىك پاكىز، ئاددىي بىساتلانغان ئۆيى. دېرىزىدىن سىرتتىكى دەرەخلەر كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. بىر چەتتە ئۈستەل ۋە ئورۇندۇقلىرى قويۇلغان.

بىساتلىق سۈپ. بىساتى بار، بىسات سېلىنغان.

بىساتلىققا رەۋ. دىئال. ئازغىنا ۋاقىتتىن كېيىن، بىردەمدىن كېيىن.

بىسات- مىسات ئائىلىگە قاراشلىق ھەر خىل سەرەمجانلار، مال- دۇنيالار: بۇلارنىڭ

ئىسىم شەكلى: ئائىلىمىزدە بىرەر توخۇ كاتىسى سالاسامۇ ئاز-تولا بىسەرەمجانلىق بولىدۇ، لېكىن بىز تۇخۇم بىلەن توخۇ گۆشى يېيىشى ئۈچۈن بۇنداق بىسەرەمجانلىقتىن قورقمايمىز. * ئۇ يارىلىرى باغلانغان ئوڭ قولىنى بېشىغا ياستۇق قىلىپ، پاخال تۆشكىدە بىسەرەمجانلىق بىلەن ئۇ ياق، بۇ ياققا ئۆرۈلەتتى.

بىسەرەمجان سۈپ [پ+ئە] يېزىت ← **سەرەمجان**: ئۆلۈم ھەربىر كىشىگە مۇقەررەر، لېكىن مەرھۇم-نىڭ بىسەرەمجان ئۆلۈمى ھەممىمىزنى دەردتە قالدۇردى.

بىسەرەمجان ئى [ئە] ← **سوزغۇچ** **بىسەرەمجان** سۈپ. بىسى بار، بىس چىقىرىلغان: يىگىت ئىككى بىسلىق قىلىچىنى ئېلىپ ئەجدىدا كەلگەن تەرەپكە قاراپ تۇرۇپتۇ. * بۇ چاغدا سۇلايمان ئىشتىنىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇپ ئېسىۋالغان ئىككى بىسلىق خەنجەرنى قولغا ئالدى.

بىسەرەمجان ئى [ئە] ① <دىن> قۇرئان سۈرد-لىرىنىڭ ۋە ئومۇمەن كونا كىتاب، كونا خەت-چەك قاتارلىقلارنىڭ باشلىنىش فورمۇسى، سۆزى: «بىسەرەمجان» دەپ بولۇپ، «ئاللاھۇ ئەكبەر» نى ئېيتقۇچە، «ئازادلىق» دەپ قوزغالغان، چوڭ دولقۇننى ئۇنىتۇما! ② بىرەر ئىشقا كىرىشكە، خۇسۇسەن تاماق يېيىشتىن ئىلگىرى ئىشلىتىلىدىغان باشلىنىش سۆزى: بوۋاي «بىسەرەمجان» دەپ يولغا چۈشتى. * دادام بىر پارچە ناننى «بىسەرەمجان» دەپ ئەمدى ئاغزىغا سېلىپ تۇراتتى، كۆچىدىن «قادىركا» دەپ قىچقارغان ئاۋاز ئاڭلاندى. ③ كۆچمە بىرەر ئىشنىڭ باشلىنىشى، مۇقەددىمىسى: مەن دەرھال كېلىشىمنىڭ سەۋەبىنى ئېيتىشقا باشلىدىم، ئەپسۇسكى، تېخى سۆزۈمنىڭ بىسەرەمجانلىقىنى ئېيتماي تۇرۇپ، تېلېفون يەنە جىرىڭلاپ كەتتى.

بىسوراق رەۋ. يېزىت ① رۇخسەت ئالماي؛ سۈرماي، رۇخسەتسىز: بىسوراق ئىش قىلىق. * مەن سىزنىڭ يەنە نېمىلەرنى دېمەكچى بولغىنىڭىزنىمۇ، ھەتتا مۇخبىرلىق قىلىمەن دەپ بىسوراق ماڭغانلىرىڭىزنىمۇ بىلىمەن. * ھاياجان

كالچىراشلىرىنى كۆرسەم، پۈتۈن بەدىنىمدىن زەرداپ تامچىلايدۇ، ئامال بولسا مۇشۇ زەينى تېخىمۇ كۆپەيتىدىغان! ئامال بولسا بۇلارنىڭ بىسات-مىساتىنى يەتتە قات يەرنىڭ تېگىگە تىقىۋېتىدىغان! ھەي....

بىسەرەمجان رەۋ [پ] ① سەرەمجانلاش-تۇرۇلمىغان؛ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى تەرتىپسىز، رەتسىز: ھاشىم ئاكام يۈسۈپ مەڭلىكىنى قۇدىس-نىڭكىگە باشلاپ كەلگەندە، ئۆي ئىچى تولىمۇ بىسەرەمجاندى. ② بىئارام، تەشۋىشلىك، خاتىرجەم ئەمەس: مەن سىلەنىڭ تۈز-تائام-لىرىنى كۆپ يېدىم، مېنى تۇتۇپ كەتكەندىن كېيىن كۆپ ئىزدەپ، شۇنچە ئاۋاز بولۇپلا. ئاخىرىمىدىنمۇ ئۆيلىرىدە قونۇپ، بىسەرەمجان قىلىدۇق. * تۈن قوينىدىن ئوتلۇق ئىزلار قالدۇرۇپ ۋىڭىلداپ ئۇچۇپ ئۆتىدىغان ئوقلارغا قارىغاندا ئۇلارنىڭ سۈرى يامانراق ئىدى، مۇشۇنداق ئىنچىسىز، بىسەرەمجان كۈنلەردە ئانا يالغۇز ئوغلى، كۆزىنىڭ نۇرى تىلۋالىدىدىن نېمىشقا ئەنسىرىمىسۇن.

بىسەرەمجان بولماق ① سەرەمجانلىرى تەرتىپسىز، رەتسىز ھالەتكە كېلىپ قالماق: ئۆي ئىچى تولىمۇ بىسەرەمجان بولۇپ كەتتى. ② بىئارام بولماق، خاتىرجەمسىز لەنمەك، تەشۋىشلەنمەك، ئەنسىرىمەك: غۇنچەم ئەنسىرەپ بۆلەكچىلا بىسەرەمجان بولۇۋاتىدۇ. * سىز مۇنداق يىغلىسىڭىز، ئۇنىڭ كۆڭلى بىسەرەمجان بولۇپ كېتىدۇ. * ئايىشەم نېمە قىلىشىمنى بىلمەي بىسەرەمجان بولۇپ تۇرغاندا، گۈلسۈم-خاننىڭ بالىسىنىڭ يىغلىغان ئاۋازى ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە جاراڭلىدى.

بىسەرەمجان قىلماق ① بىسەرەمجان، تەرتىپسىز ھالەتكە كەلتۈرمەك: ئۇ ھويلا-ئاراملىرىنى بىسەرەمجان قىلىۋەتتى. ② بىئارام قىلماق، تەشۋىشلەندۈرمەك، ئەنسىرەتمەك: جېنىم قىزىم، بىزنى تازىمۇ بىسەرەمجان قىلىۋەتتى. ئىك. ئاپاڭ بىلەن رازىلاشقىلى تاس قالدۇق. **بىسەرەمجانلىق** «بىسەرەمجان» سۆزىنىڭ

غەرەز بىلمەيدىغان، ئۇششۇق: بىغەرەزدىن دوزاخ قېچىپتۇ (ماقال). * ئۇنىڭ زەينەپكە سايى قىلغىنى 50 ياشتىن ئاشقان گاچا ئوغلى بولۇپ، بۇ بىغەرەزگە شۇ يۇرتتا ھېچ خوتۇن تەگمىگەنكەن.

بىغەرەزلىك «بىغەرەز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئوغلۇم مۇشۇنداق بىغەرەزلىك قىلىۋەر- سەڭ، بىر چىرايلىق تۇتقان ئۇيۇڭنىمۇ ۋەيران قىلىپ قويسەن.

بىغەم سۈپ [پ+ئە] ① غەم ۋە تەشۋىشنى بىلمەيدىغان، پەرۋايى پەلەك، پەرۋاسىز: ئۇ ئۇشتۇمتۇت تۆلۈپ قالسا ئۇنىڭ دۇنيادىن كەتكەنلىكىگە ھېچكىم ئىچ ئاغرىتمايدۇ. ئاجايىپ كىشىلەر — بىغەم، باغرى تاش كىشىلەر. * ئەي سۆيىڭۈ كۈنسېرى كۈچەيتتىڭ غەمىنى، بۇ دۇنيا كۆرگەنمۇ، زادى بىغەمنى؟! ... ② غەم ۋە تەشۋىشتىن خالىي، غەمسىز، خاتىرجەم: ئۇ، بىغەم ئولتۇرۇپ تۆمۈر سىمىلارنى كېسىۋات- تاتتى. * بىز كۈرەشچان ئەۋلاد، شۇنىڭ ئۈچۈن ھەتتا بىر مىنۇت كۈرەشنى تەرك ئەتمىدۇق، بىغەم ياتىمىدۇق.

بىغەملىك «بىغەم» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ئىش كۆرۈش ئىشەنچلىك بولىدۇ، ھەممە ئاكتىپ ئامىللارنى سەپەرۋەر قىلىشقا تۇرتكە بولىدۇ، ھۇرۇنلۇقتىن، بىغەملىك- تىن، باشقىلارغا تايىنىۋېلىشتىن ساقلايدۇ.

بىغۇبار سۈپ [پ+ئە] يېزىت ← غۇبارسىز: بىلدىم ئەمدى، قەلبىڭلار ئىكەن سۈتتەك بىغۇبار. ۋەتەن ئىشقى، ئەل مېھرى، ئىكەن ئاڭا ھەمراھ- يار.

بىقارار [پ+ئە] ① سۈپ. بىر خىل تۇرمايدىغان، تۇراقسىز، ئۆزگىرىشچان: ئۇ خۇددى ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، زور ئىرادىگە كەلگەندەك قىلىشىمۇ، ئەمەلىيەتتە پۈتۈنلەي بىقارار بىر ھالەتتە ئىدى. ② رەۋ. بىر قارار، بىر پىكىرگە كېلەلمىگەن؛ قارارسىز، ئىككىلەنگەن: نامان ئېغىزى تەگمەي جاۋىلىداۋەردى. ئاخىر قاسم سەل بىقارار بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ

ئۇچقۇنلىرىدىن بىرى بىسوراق سەكرەپ، ئەلانىڭ قۇلىقىغا تېگىپ كەتتى. ② سوراق قىلىنماي، سورالماي؛ سوراقسىز: بىسوراق قاماقتا ياتماق.

بىسىيار رەۋ [پ] يېزىت. كۆپ، زور، تۇلا: ئاتام ئىدى بىزگە غەمخار، ئانام يىغلاپ دائىم بىسىيار، ئانام ئىدى ماھى رۇخسار، تەقدىردىن كەلسە نەپلەردۇق.

بىشەكچى ئى ← **بىشەكشىرىن**: قوغۇن يۇرتى دەپ ئاتالغان ھوڭدا بىشەكچى، ئاق ناۋات قاتارلىق قوغۇنلار ئاجايىپ ئوخشايدۇ.

بىشەكشىرىن ئى [پ+ئە+پ] قوغۇننىڭ بىر تۈرى. بۇ خىل قوغۇننىڭ پوستى تالالىق، ئېتى قېلىن، سۇلۇق ھەم ناھايىتى تاتلىق بولىدۇ: تام تۆپىسىدە تۆت قوغۇن، ئىككىسى بىشەكشىرىن. ياندىشىپ تۇرغان يىگىتنىڭ، لەۋلىرى ئەجەب شېرىن.

بىشەم سۈپ [پ] ئىزا تارتىمايدىغان، يەتخۇي؛ قىلىقسىز: يۇنۇس ئەسلىدىمۇ كالتە پەم، بىشەمىرەك ئادەم ئىدى. ھازىرمۇ بىردىنلا ئىشنى يوغىناتقىلى تۇردى.

بىشەملىك «بىشەم» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: سارىخان ئىشنىڭ ئالدى- كەينىنى پۇختا ئويلايدىغان تەدبىرلىك ئايال بولسىمۇ، ئۆي ئىشلىرىدىن باشقا چوڭراق ئىشلاردا موللاخۇننىڭ بىشەملىك- كىدىن ئامالسىز ھالدا ئۇنىڭغا بويسۇنۇپ يۈرەتتى.

بىشەملىك قىلماق بەتخۇيلۇق، قىلىقسىزلىق قىلماق: مەخسۇت بەگ ھېلىقى چېرىكلەر بىلەن كېچىچە مەھەللە ئىچىدە قانداق بىشەملىك قىلغانلىقىنى ئاڭلىدىڭلارغۇ، چىداش يوق، بولدى، بىزنىڭ نەرمىز ئەر؟

بىشۇ ئى. قوي، ئۆچكە تېرىسىدىن كۆن، خۇرۇملارنى ئىشلەش ئۇسۇلى بىلەن ئىشلەنگەن ئۆتۈك، مەسە قاتارلىق ئاياغ كىيىم- لىرىگە ئەستەر قىلىنىدىغان يۇپقا تېرە.

بىغەرەز سۈپ [پ+ئە] غەرەز ئۇقمايدىغان،

بىقارارلىق — بىكار

ئىدى. ئانا ئاپتوبۇس ئىشكىنىڭ بىقىنىدا سىقىلىپ تۇرۇۋالدى، ئاپتوبۇس ھەربىر بېكەتتە توختىغاندا، چۈشۈپ چىققۇچىلار ئۇنى قىستاپ پۇتلىرىنى دەسسەشۈپتەتتى.

بىقىنىدىن تۆشۈك ئاچماق ← **بىقىنىدىن تۈگۈلۈك ئاچماق.**

بىقىنىدىن تۈگۈلۈك ئاچماق بىقىنىغا قاتتىق ئۇرۇپ زەخمىلەندۈرمەك، خۇددى بىقىنى تېشىلىپ كەتكەندەك ئەھۋالدا قالدۇرماق؛ — قاندا، سەن نوپىلىقنى ئازراق قىل! ھېلى بىكار بىقىنىڭدىن تۈگۈلۈك ئاچمەن، — دېدى ئوسمان چىرايىنى جىددىيلەشتۈرۈپ.

بىقىنىدىن ئىشىك ئاچماق ← **بىقىنىدىن تۈگۈلۈك ئاچماق.**

بىقىنى قىچىشماق ← **دۈھىسى قىچىشماق:**

بۇ تازا بىقىنى قىچىشىپ قالغان نېمە ئوخشايدۇ. **بىقىنىداشماق** «بىقىنىداشماق» پېئىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى؛ بىر — بىرى بىلەن تۇتۇشۇپ، بىقىنىدىشىپ ئويناۋاتقان بالىلار بىزنى كۆرۈپ نېمە ئۈچۈندۇ جىم بولۇپ قالدى.

بىقىنىداشماق پ. بىقىنىغا ئۇرماق، نوقۇماق؛ دېۋىتىمەك: يولۇچىلار بىر — بىرىنى بىقىنىداشماق، ئارىسىدا كېتىۋاتقان ھېلىقى ئادەمنى كۆرسىتىشەتتى. * موللازەيدىن ئاتنى بىقىنىداشماق، دۆڭلۈكلەر ئارىسىدىن تېزىرەك ئۆتۈپ كەتمەكچى بولدى، لېكىن بىر دۆڭنىڭ ئارقىسىدىن تۇيۇقسىز ئىككى ئادەم چىقىپ، بىرى موللازەيدىنگە ئېسىلدى.

بىقىنىداشماق «بىقىنىداشماق» پېئىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى.

بىقىنىداشماق پ ← **بىقىنىداشماق:** ھاياجاندا پاتتىم خيالغا، قالغانسىپى مەنزىل يېقىنلاپ. — كەلدۇق، — دېدى ھېلىقى جەڭچى، بىر چاغ مېنى ئاستا بىقىنلاپ.

بىكار [پ] ① سۈپ. ئىشىدىن خالىي، بوش، ئىشى يوق، ئىشىسىز؛ بىر بىكار ئونىنى بىكار قىلىپتۇ (ماقال). * مۇساتاغا ئابدۇرەھىمىنىڭ سوئالنى ئاڭلىغانىدەك: — بالام، بىكارمۇسەن،

گېپىنى بۆلدى. ③ رەۋ. كۆتۈپ تۇرالمايدىغان، ئىنتىزار، بىتاقەت: بۇ يىگىت ئەسلىدە باشقا بىر شەھەر پادىشاھىنىڭ ئوغلى بولۇپ، مەلىكىنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ دىندارىنى كۆرمەستىن ئاشىق بىقارار بولغانىكەن. * مەن كۆرۈپ سېنى جانان، غەمگە مۇپتىلا بولدۇم. ئوتنى ياقتىڭ يۈرەككە، ئاشىق بىقارار بولدۇم. **بىقارارلىق** «بىقارار» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ غوپۇر ئاخۇنىنىڭ بۇ سۆزلىرى قانداق دۇبجائىنىڭ بىقارارلىق بىلەن داۋالغۇپ تۇرغان كۆڭلىگە ناھايىتى چوڭ ۋەھىمە ئوتنى يېقىۋەتتى. **بىقىنىداشماق** «بىقىنىداشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بىقىنىداشماق سۈپ. پۇرىغان، بىقىنىغان، سېسىغان؛ ئۆيىنىڭ ھاۋاسى نېمىدېگەن بىقىنىغان، دېرىزىنى ئېچىۋېتىلى. * كوچا — كوچىدا قىلىدى ساياسى، قەغەز قالىپاق كىيگۈزۈپ ئاندىن. سولاپ قويدى بىقىنى قوتانغا، كەتكەن چاغدا تامامەن ھالدىن. **بىقىنىداشماق** پ. سېسىپ، ئېچىشقا باشلىماق، بەتبۇي پۇراق چىقارماق؛ بازاردىكى ئادەملەر — نىڭ كۆپلۈكىدىن بەزى كۈنلىرى ئات — ھارۋىلار بۇ يەردىن ئۆتەلمەي قالىدۇ، ھاۋاغا چاڭ — توزان، بىقىنىغان بۇس ئۈزلۈكسىز كۆتۈرۈلۈپ تۇرىدۇ. * قارىغا يۈتتى مېنى قان بىقىنىغان زىندان — قەپەس، ۋەھشىلىك ئىچىرە بوغۇلدى سۆز بىلەن ئەركىن نەپەس.

بىقۇۋۋەت سۈپ [پ+ئە] يېزىت. قۇۋۋەتسىز، كۈچسىز، ماغدۇرسىز؛ شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىنى ئاجىز، بىقۇۋۋەت ھېس قىلدى ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ، دەلدەكشىگەن ھالدا مانىنىڭ قولىنى تۇتتى.

بىقىن ئى ① <ئانات> گەۋدىنىڭ قولىتۇتىن يانپاش سۆڭىكىگىچە بولغان ئوڭ ۋە سول يان تەرىپى؛ ئوڭ بىقىن. سول بىقىن. * مەركىزەم تۈگۈلۈنۈپ بىرلا سەكرەپ ئورنىدىن تۇرىدۇ، لېكىن شۇ ئەسنادا نىزام قىلىچىنى ئۇنىڭ بىقىنىغا تىقمۇپتىدۇ. ② كۆچمە. بىرەر نەرسىنىڭ يان قىسمى، يان تەرىپى؛ ئاپتوبۇستا ئادەم كۆپ

— دەپ سورىدى. * سايىمنىڭ دەرۋازا ساقلاپ كېلىۋاتقىنىغا 20 يىلدىن ئاشتى. ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى سۈرۈشتۈرگەندە ئۇنىڭ ۋەزىپىسى بىكار ئېشەككە توقۇم توقۇپ قويغاندەك قۇرۇق نامدىنلا ئىبارەت بولۇپ، كۆپ ۋاقتى باشلىقنىڭ ئۆيىدە ئۆتتى. ② سۈپ. ئەھمىيەتسىز، پايدىسىز، كېرەك-سىز: سونۇر غۇلچىنى كەڭ كېرىپ قاۋانلىقنى كۆرسەتتى: مۇنۇ يەرلەرنى ئاغدۇرۇشقا تىراكتور دېگەن جانىۋاردىن باشقىسى بىكار-دە! * مەن گەپ-سۆز قىلىدىم، ئەلۋەتتە. شۇ تاپتا جەننەت-خانغا مىڭ ئېغىز دېگەن بىلەنمۇ بىكار ئىدى. * بولغان بىلەن سۈرىتى ئادەم، ھەقىقەتنى سۆيىمىسە بىكار. ئوت بولسىمۇ يۈرەك قېتىدا، ۋەتەن ئۈچۈن كۆيىمىسە بىكار. ③ رەۋ. ئورۇنسىز، سەۋەبسىز: گومىنداڭچىلار ئاشۇنداق ھەيۋىلىرىگە قارىماي بۇ يەردىنمۇ خۇددى ئۇۋىسى چۇۋۇلغان چۈمۈلىدەك پىتىراپ قېچىشقا باشلىدى. «گومىنداڭچىلار قېچىشقا ئۇستا، بىزنىڭ جەڭچىلەر ئېتىشقا ئۇستا» دېگەن سۆزنى خەلق بىكار ئېيتىمىغان-دە. * مەن بىگىت-لەرنىڭ قىزلار ئۈچۈن ئۆلگەنلىكى، ساراڭ بولغانلىقى ۋە سەۋدائى مىجەز بولۇپ قەھرىتان، تومۇزلاردا نەچچە كۈنلۈك يوللارنى باسقانلىرىنى ئاڭلىغان، بىراق، ئۇلارنى ئىرادىسىز ۋە ھاماقەت يىگىتلىرى ھېسابلىغانىدىم. مانا ئەمدى ئۆز بېشىمغا كەلگەن-دىلا ئۇلارنى بىكار ئەيىبلەنگەنلىكىمنى بىلىدىم. ④ سۈپ. ئىگىلەنمىگەن، بوش، قۇرۇق: شۇنچە چوڭ، ئازادە زالىدا بىكار ئورۇندۇق كۆرۈنمەيتتى. ⑤ رەۋ. ھەقسىز، پۇلسىز: ئەجرىسىز («غا، قا، گە، كە: دىن، تىن» قوشۇمچىلىرى ئولۇنۇپ كېلىپ): جىمىلىغان ئاچا بالىسىغا دائىم: — بالام، كىيىم بىكارغا كەلمەيدۇ، ئۇنى ئاسراپ، ئاياپ كىيىش كېرەك، — دەپ نەسەھەت قىلاتتى، * ئاكا، ئۇكامنى بىكاردىن رەنجىتىش، ئۇ بۈگۈن مەكتەپتىن كېلىپ ھېچقەيەرگە چىقماي دەرس تەييارلىغانىدى، — دېدى گۈلئايىم ئاكىسىغا.

بىكار بولماق ① ئىشىنى تۈگەتمەك، ئىشتىن چۈشەك: مەن نەچچە كۈندىن بېرى دەم ئالماي ئىشلەپ، بۈگۈن بىكار بولۇپ قالدىم.

② بوشانماق، قويۇۋېتىلمەك: ياسىن توشقان ئەتىيازدا تۈرمىدىن بىكار بولۇپ چىقتى. * بۇ مۇزاي خامان قوشۇقىدىن بىكار بولۇپ كېتىپتۇ. ③ يوققا چىقماق، كېرەكسىز بولۇپ چىقماق: قىلىنغان ئەمگەكنىڭ ھەممىسى بىكار بولۇپ كەتتى. ④ بوشماق، قۇرۇقداقماق: قاسم ئاخۇنىنىڭ بىر ئېغىز ئۆيى بىكار بوپتىكەن، ھازىرچە شۇ ئۆيگە كۆچۈپ كەلدىم. * قىزىم، — دېدى ئايىشەمخان ئىچكىرىكى ئۆيگە قاراپ، — چامادان بىكار بولدى، — دېدى، نەرسە-كېرەكلىرىڭنى ئاچىق.

بىكارغا كەتمەك يوققا چىقماق، ئەھمىيىتى بولماسلىق: ئوغلغا قىلغان بىر مۇنچە نەسەت-لىرىنىڭ بىكارغا كەتكەنلىكىگە چىداپ تۇرالماي، دەرھال ئۇنى كۆپچىلىك ئالدىدا تەنقىد قىلىشقا مەجبۇر بولدى.

بىكار قىلماق ① بوشاتماق، قۇرۇقداقماق: سېۋەتنى بىكار قىلماق. * ئاداش، تولا خىرقىرا-ۋەرمەي، ئۆيۈڭنى بىكار قىل، بولمىسا، لا-قا-لۇقاڭ توپا ئاستىدا قالدۇ. ② ئەمەلدىن قالدۇرماق، كۈچىدىن قالدۇرماق، ئىناۋەتسىز قىلماق: ئازادلىقتىن كېيىن بۇ تۈزۈم بىكار قىلىنىپ، ئوغۇللار 20، قىزلار 18 ياشتا توي قىلىدىغان ئىش ئادەتكە ئايلاندى. ③ بىكار-دىن-بىكار ئىشلىمەك، پايدىسى بولمىسىمۇ بېجىرمەك: سەن ئۇ ئىشنى بىكار قىلىدىڭ، ئۇنداق قىلىشنىڭ بىزگە ھېچقانداق پايدىسى يوق ئىدى.

بىكار كەتمەك زايىكەتمەك، پايدىسىز بولماق: كونا جەمئىيەتتە ئانام مېنىڭ بەختلىك بولۇشىمنى ئارزۇ قىلىپ ئېتىمنى بەختىغان قويغان بولسىمۇ، كونا جەمئىيەتتە ئۇنىڭ ئارزۇسى بىكار كەتكەنىدى.

بىكار گەپ ئەمەلگە ئاشمايدىغان، قۇرۇق ئەرزىمەس، ئورۇنسىز گەپ، يوق گەپ: بىكار گەپ قىلىش ئەخەقنىڭ ئىشى (ماقال). * يۇرت ئېتىكى كەڭ دېگەن بىكار گەپ ئەمەس.

بىكار تەلەپ سۈپ [بىكار+تەلەپ] ئەمگەك

بىكارلاشماق «بىكارلىماق» پېشىلىنىڭ ئۆملىك دەرىجىسى.

بىكارلانماق «بىكارلىماق» پېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

بىكارلىق «بىكار» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ئۆزىڭىزنى دەۋرى بالىسى، بەختلىك بىلىك، بۇ ۋاقىتتا بىكارلىقنى ھارام قىلىك!

بىكارلىماق پ. مەلۇم ئورۇن ياكى جايىنى بوشاتماق، نەرسە - كېرەكتىن خالىي قىلماق، قۇرۇق قىلماق؛ ئەجدىھا سۈرەتلىك پىيالەڭنى نېمىگە بىكارلاپ قويىدۇك. * قاڭرۇق ئوغۇل ئۆيىدىن قاچا بىكارلاپ تالاغا چىقىپ، تالادىن كوچا بىكارلاپ ئۆيگە كىرىپ يۈرىدىكەن.

بىكۆيۈم سۈپ. ← **كۆيۈمىسىز**: جامى لەۋلىرىنى مىدىرلىتىپ كۆزىگە ياش ئېلىپ؛ - مېنىڭ بالا - ۋاقام بىكۆيۈم، ئۇلار مېنى پاتىراق ئۆلىسكەن، دەيدۇ، ئۆرە بولۇپ ئالساملا ھەممىنى قوغلاپ چىقىرىمەن! - دەيتتى.

بىكېرەك سۈپ. ← **كېرەكسىز**: شۇنچە نەرسىنى بىكېرەك قىلىۋەتكەن چوڭ دادىسىغا ئەركىننىڭ ئۆچلۈكى كەلدى.

بىگانە سۈپ [پ] يېزىت. ① قېرىنداشلىقى، يېقىنلىقى بولمىغان؛ يات، ناتونۇش؛ ئەقىللىق ۋە جەسۇر ئايخان دەرھال ياساۋۇللارنى قىچقىرىپ؛ - نېمە ئۈچۈن بۇنداق بىگانە كىشىنى ئۆيۈمگە يېقىن كەلتۈرۈسەلەر؟! - دەپ توۋلاپتۇ. * قولۇم تىتىرەپ، قەلەم ماڭماس راۋانە، گويى جىسىم ئىرادەمگە بىگانە. ② مۇساپىر؛ غەرىپ؛ مەندەك بىگانە ئادەمنىڭ ئۆز گۇمانلىرى بىلەن ئانىلارنىڭ مېھرىبان قەلبىگە غۇلغۇلا سېلىشقا نېمە ھەددىم بار؟ * يارنىڭ كۆيىسىدا مەن دىۋانە بولدۇم ئاقشۈەت، خەلق ئارىسىدىن چىقىپ بىگانە بولدۇم ئاقشۈەت. * يارنىڭ ۋەسلى جامالىنى تىلەيدۇر نۆبىتى، دوستقا سادىق ئىرۇر مەنىكىم ئەمەس بىگانە. ④ ئايرىلغان، جۇدا بولغان؛ ئانار يۈزۈڭگە، مەستانە بولدۇم، ئەقلى ھوشۇمدىن بىگانە بولدۇم، ئايدەك جامالىڭ، سەۋرى نەھالىڭ، كۆيدۈردى مېنى، سەرسابە بولدۇم.

قىلمايدىغان، ئىش خۇش ياقمايدىغان، ھۇرۇن؛ بۇرۇن بىر يۇرتتا ئۈچ كىشى بار ئىكەن، ئۈچىلىسى يىگىتكەن، يىگىت بولغاندىمۇ قۇرۇق سۆلەت، بىكار نەلەپلەردىن ئىكەن.

بىكار تەلەپلىك ئى. ئەمگەك قىلماسلىق، ئىش خۇش ياقماسلىق، ھۇرۇنلۇق؛ ... جەمئىيەتتە بەزى كىشىلەر باركى ئۇلار ئىش قىلىشىنى خالىمايدۇ، بىكار تەلەپلىك، ھۇرۇنلۇق ئۇلارنىڭ ئادىتىگە ئايلىنىپ كەتكەن.

بىكار تەلەت [بىكار+تەلەت] ← **بىكار تەلەپ**: كۈزەرنىڭ دوقمۇشىدا ئۈچ - تۆت بىكار تەلەت بىر يەرگە كېلىپ قالسا بىردىنلا گەپ ئۇلغىيىپ كېتەتتى.

بىكارچى ئى. بىكار يۈرگۈچى؛ ئىشى يوق، بوش ئادەم؛ بىركۈنى ئەپەندىم بازاردىكى بىكارچىلارنىڭ سۆھبىتىگە قېتىلىپ قېلىپتۇ. ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى ئۆزلىرى كۆرگەن ياكى ئاڭلىغان ئاجايىپ - غارايىپلاردىن پۇتېتىشقا باشلاپتۇ.

بىكارچىلىق ئى. ئىشتىن خالىيلىق، ئىشسىزلىق، ئىشى يوقلۇق، ئىشتىن قولى بوشلۇق؛ يولۋاس ئىشخانغا كەلگەندە، جاپپار بىر كىشى بىلەن سۆزلىشىپ ئولتۇراتتى. سەلەي بولسا بىكارچىلىقتىن زېرىككەندەك بىر رەسىملىك ۋۇرنالنى ۋارقاش بىلەن مەشغۇل ئىدى.

بىكاردىن = **بىكار** ھېچبىر ئاساسسىز، سەۋەبسىز، ئورۇنسىز؛ سىز نېمىشقا مېنى بىكاردىن - بىكار ئازابلايسىز؟ * دادام توڭچىلارغا تولا دەپ جىلە بولۇپ كېتىدىغان بولدى. قارىسام، توك بىكاردىن - بىكار ئىسراپ بولۇپ كېتىۋاتىدۇ. سىزگە دەپ قوياي دېدىم.

بىكارلاتقۇزماق «بىكارلاتماق» پېشىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجە شەكلى.

بىكارلاتقۇزۇلماق «بىكارلاتقۇزماق» پېشىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

بىكارلاتماق «بىكارلىماق» پېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

* قېچىرىنىڭ بىگىسىنى سايدا كۆر، تاماشىسىنى لايدا كۆر (ماقال). * — قارىغاندا سېنىڭ بىگىڭ بار ئىكەن جۇمۇ. قېشىنى، خەتنى ئوقۇپ باقايلىلا. — دەدى ئەلى سوغۇق كۈلۈپ تۇرۇپ. **بىگگۈر** ئى [خەن] بىر خىل سوغۇق يېمەك-لىك. ئۇ سۇ، ئالما شەرىپىتى ۋە شېكەر قاتارلىقلارنى ئارىلاشتۇرۇپ مۇزلىتىش ئارقىلىق ياسىلىدۇ، ھەربىرىگە بىر ئالدىن چۈكچە ياغاچ ئىشلىتىلىدۇ. **بىگگۈرچى** ئى. بىگگۈر سېتىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئادەم.

بىگگۈرچىلىق «بىگگۈرچى» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى: ئايىمخان ئۆيىدە بىكار ئولتۇر-غۇچە بىگگۈرچىلىق قىلدى، چۈنكى ياز كۈنلىرى بىگگۈرنىڭ بازىرى ئىتتىك ئىدى.

بىلەتمەك «بىلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: غالىب قوينى بوغۇزلاشتىن بۇرۇن نىجاتقا پىچاقنى بىلەتتى.

بىلەر-بىلمەس ئېنىق بىلىمىگەن ھالدا، ئېنىق بىلىمەستىن تۇرۇپ، ئائېنىق: بىلەر-بىلمەس گەپ قىلماق.

بىلەرمەن سۈپ ① ھەببە ئىشتىن خەۋەردار؛ كۆپىنى بىلىدىغان؛ بىلىملىك؛ ئۇستا: بىلەرمەن كىشى. * بىز بۇ ئىشنى ئاللىقاچان كۆڭلىمىزگە پۈككەن، بىراق داداڭدەك بىز بىلەر-مەننىڭ جىم بولۇۋېلىشى بىزنىڭ يولىمىزنى توسۇپ تۇرىدۇ ئەمەسمۇ، ئەگەر ئۇ «مۇشۇ يەردە ئالستۇن بار» دەپ بىرەر يەرگە قولىنى سوزسىلا شۇ يەردىن ئاز-تولا نەرسە چىقماي قالمايدۇ. ھازىر بىز شۇنىڭغىلا قاراپ قالدۇق. ② ئۆزىنى بىلىم-لىك دەپ ھېسابلايدىغان؛ ھەممىنى بىلىدىغان قىلىپ كۆرسىتىدىغان: بۇرۇنقى زاماندا بىر-بىرىدىن «بىلەرمەن» نەر-خوتۇن بولغانىكەن. خوتۇنى ئېرىگە بىر مەسلىھەت سالسا، ئېرى گەپنىڭ تېگى-تەكتىگە يەتمەيلا «بىلىمەن» دەيدىكەن. خوتۇنمۇ ئېرىنىڭ گېپى تۈگە-تۈگىمەيلا «بىلىمەن» دەپ تۇرىدىكەن.

بىگانىلىك «بىگانە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

بىگۇمان سۈپ [پ] يېزىت. گۇمانى يوق، گۇمانسىز؛ ئىشەنچلىك: بىگۇمان ئالغانىدىم تاتلىق مېغىز، ئارىدىن قالىدى چىقىپ ئاچچىق مېغىز. * سۇندۇرالماس ھەق-ئادالەتنى جاھالەت-نىڭ سۈرى، ئىلىمۇتىرپان مەشئىلى پارلار جاھاندا بىگۇمان.

بىگۇناھ سۈپ [پ] گۇناھى، جىنايىتى يوق؛ گۇناھسىز: بىگۇناھ ئادەم. * سودىگەرنىڭ ئالتۇننى ياغاچچى بالا ئېلىپ كەتسە، سودىگەر ئاچچىقىدا بىگۇناھ بوۋايىنى ئولتۇرۇۋەتتى. * پادىشاھنىڭ بىگۇناھ ئادەمنى ئۆلۈمگە بۇيرۇغىغا غەزەپلەنگەن تۇرسۇن ياماچى قىلىچىنى يالىڭاچ-لاپ: — نېمە بولسام شۇ بولاي، بۇ قانخورنىڭ بىر ئەدىبىنى بېرەي، — دەپتۇ-دە، تەختتە ئولتۇرغان پادىشاھنىڭ كاللىسىنى ئېلىپتۇ.

بىگىز ئى. موزدۇزچىلىقتا ئىشلىتىلىدىغان، مېتالدىن يىڭىنگە ئوخشاش ئۇچلۇق قىلىپ ياسالغان ياغاچ ساپلىق ئەسۋاب: بىگىز سانجىماق. مەن موزدۇرغا يېڭى شاگىرت بولۇپ كىرگىنىمدە ھە دەپسىلا بىگىزنى قولۇمغا سانجىۋالاتتىم.

بىگىز تۇمشۇق [بىگىز+تۇمشۇق] <زوتول> — چىغىچىغىر.

بىگىز بارماق [بىگىز+بارماق] <ئانات> — بىگىز قول.

بىگىز قول ئى [بىگىز+قول] <ئانات> باش بارماقنىڭ يېنىغا جايلاشقان ئىككىنچى بارماق. **بىگىتۈەن** ئى [خەن] <ھەرب> ئارمىيە ئىچىدىكى بىر دەرىجىلىك تەشكىل. ئۇ بىرقانچە كورپۇس ياكى دىۋىزىيىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

بىگىسى ئى [خەن] كۈچ-قۇۋۋەت، ئىقتىدار، قابىلىيەت، كارامەت، ماھارەت، گۇمپا: بىگىسى بار كىشى. * ئادەمنىڭ بىگىسى قورساقتا، ھايۋاننىڭ بىگىسى تۇياقتا (ماقال).

بىلەنك ئارتېرېيىسى <ئانات> بىلەنكىنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى بىر تال قىزىل قان تومۇرى، ئۇ بىلەنكىنى بېغىشقىچە بولغان ئارىلىقتا بولىدۇ. **بىلەنك بېغىش سۆڭەكلىرى** <ئانات> ئالغاننى تەشكىل قىلغۇچى سۆڭەكلەرنىڭ ئومۇمىي نامى. ئۇلار سەككىز تال بولىدۇ.

بىلەنك سۆڭىكى <ئانات> ئۈستۈنكى ئۇچى پىرىزما شەكلىدە بولىدىغان ئۇزۇن سۆڭەك، ئورنى يان بىلەن سۆڭىكىنىڭ ئىچىدە بولىدۇ، ئۈستۈنكى ئۇچى توم ۋە چوڭ بولۇپ، يۇقىرىقى بىلەن سۆڭىكى بىلەن تۇتىشىدۇ، تۆۋەنكى ئۇچى بىلەن بېغىش سۆڭەكلىرى بىلەن تۇتىشىدۇ.

بىلەنك قىزىل تومۇرى <ئانات> ← **بىلەنك ئارتېرېيىسى**.

بىلىكىدە كۈچى بار كۈچ-قۇۋۋىتى بار، ئەمگەككە ياراملىق، قۇدرەتلىك؛ بىلىكىدە كۈچى بار ئادەم. * بىلىكىدە كۈچۈڭ بولمىسا ھېچنەمە قىلالمايسەن، ئوغۇل بالا دېگەن بىلەن كۈچىنى ئىشقا سېلىشى كېرەك.

بىلەنكلىك I سۈپ. بىلىكى بار؛ قوللۇق؛ ئۇزۇن پاچاق، يوغان بىلەنكى بىر ئادەم قېشىغا كېلىپ، گەپ قىلماستىن قولۇمنى تۇتۇۋىدى، قورققىنىدىن تىترەپ كەتتىم.

بىلەنكلىك II سۈپ. بىلەپ قويۇلغان، بىلەنگەن؛ بىلەنكىك پىچاق، بىلەنكىك ئورغاق. * ساتراشلار بىلەنكىك ئۇستىرىلار بىلەن خېرىدارلارنىڭ چاچ-ساقاللىرىنى ئېلىۋاتىدۇ.

بىلەن باغل ① ئىككى جۈملە ياكى جۈملە بۆلەكلىرىنى تەڭداش مۇناسىۋەتتە باغلاپ كېلىدۇ؛ ئاقسۇ سەنئەت ئۆمىكى ئويىناپ چىققان دراممىنىڭ مەزمۇنى بىلەن خوتەن سەنئەت ئۆمىكى ئويىناپ چىققان دراممىنىڭ مەزمۇنى ئاساسەن ئوخشاش. * مەن ئادىل بىلەن مۇختەرنى بازاردا ئۇچراتتىم. * «ئىتتىپاق». تىياتىرى بىلەن «ئۇزۇن سەپەر» كىنوخانىسىدا يېڭى كىنولار قويۇلۇۋاتىدۇ.

بىلەن رەنەنلىك «بىلەن رەنەن» سۆزىنىڭ ئىسمى شەكلى: بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن ئۇلار قۇلۇپ سېلىنغان ئىشكىنىڭ يوقۇقىدىن، ئۆي ئىچىدە نۇرغۇن كىتابلارنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قېلىپ ئىشكىنى چىقىپ، كىتابلارنى ئوغىرىلاپ چىقتى. نەچچىسى بۇ كىتابلارنى ۋارقلاپ باققان بولسىمۇ، ھېچقايسىسى بۇ كىتابتا نېمىلەرنىڭ يېزىلغانلىقىنى بىلمىدى. بىر ساۋاقداش بىلەن رەنەنلىك قىلىپ: — بۇ كىتابلار جەزمەن ئەكسىيەتچى كىتابلار بولۇشى مۇمكىن، بۇنى سېتىۋېتەيلى، — دېدى.

بىلەن رەنەنلىك قىلماق ئۆزىنى باشقىلاردىن بىلەن رەنەن، بىلىملىك دەپ ھېسابلىماق؛ ئۆزىنى باشقىلارنىڭ ئالدىدا ھەممىنى بىلىدىغان قىلىپ كۆرسەتمەك: — ھازىر ئىلى بانۇرلىرىنىڭ باشلىقى بىلەن چۇڭچىڭدىن كەلگەن ئەمەلدار دوتەي يامۇلدا بەھىس قىلىۋاتقۇ-دەك، — دەپتى بىزى ھارۋىكەشلىرى بىلەن رەنەنلىك قىلىپ.

بىلەن زۇك ئى [بىلەنك+ئۇزۇك] ئادەتتە ئالتۇن، كۈمۈش، تۇچ ياكى قاشتېشى قاتارلىقلاردىن ياسىلىدىغان، بىلەنكە سالىدىغان ھالقا شەكلىدىكى زىننەت بۇيۇمى؛ بىلەن زۇك سالماق. ئالتۇن بىلەن زۇك. * قۇربان قىزىنىڭ قولىدىكى بىلەن زۇككە، قۇلۇقىدىكى زىرىگە قاراپ، بېشىنى چايقىدى.

بىلەن ئىشەك «بىلىمەك» پېتىلىنىڭ ئۆمۈك دەرىجىسى؛ بالىلار ئورمىچىلارنىڭ دەم ئېلىۋاتقان ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ ئورغاقلىرىنى بىلىشىپ بەردى.

بىلەن ئى ① قولنىڭ بېغىشىدىن جەينەك-كىسپە بولغان قىسمى؛ بىلىكىدە كۈچى بار ئادەم. بىلەن سۆڭىكى. * ئالتۇن بولسا كۈمۈش بولسا، سالسام بىلەنككە، يىراقتىكى يارنىڭ ئۆتى تەگدى يۈرەككە. ② قول: بىلىكى يوغان بىرنى يېڭەر، بىلىمى يوغان مىڭىنى (ماقال). * ئۇكا، غەم قىلما، بۇنچىلىك زىيان نېمىدى. ئەگەر بىلىكىڭنىڭ كۈچى بولسا، تېخى مۇنداق پۇلدىن نەچچىنى تاپسەن.

② «غان، قان، گەن، كەن» بىلەن ئاخىرلاشقان سۈپەتداشتىن كېيىن كېلىپ، مەنە جەھەتتىن قارشى بولغان ئەگەشمە جۈملە بىلەن باش جۈملىنى باغلاش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇ: مەن بۇ شەھەرگە كەلمىگەن بىلەن، باشقا جايلارغا بارغانمەن. * بەزى جايلاردا ۋەكىللەر كېڭىشى بولغان بىلەنمۇ پەقەت ئىجرائىي كومىتېتىنى سايلىغۇچى ۋاقىتلىق ئورگان دەپ قارالماقتا. ③. ئىش-ھەرىكەتنىڭ ۋاسىتىسىنى بىلدۈرىدۇ: قولى بىلەن ئېلىپ، يۈنى بىلەن بېرىپتۇ (ماقال). * مەن بېلىمنى باغلىۋالدىم، قىل بىلەن ھەم سىم بىلەن. مەن كېتەرەمەن، سەن قالۇرسەن، ئۆيىدە يالغۇز كىم بىلەن. ④ ئابستراكت مەنىدىكى ئىسىملار بىلەن بىرىكىپ، ئىش-ھەرىكەتنىڭ قانداق روھىي ھالەتتە ئورۇنلىنىشىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇلار بىزنى خۇشاللىق بىلەن قارشى ئالدى. * ئۇ غەزەپ بىلەن كىرىپ كەلدى. — كىچىك ئەزىمەت-لەر ئۆز ۋەزىپىلىرىنى ساداقەتلىك بىلەن ئورۇنلىدى. ⑤ ۋاقىت، مەنىسىدىكى سۆزلەر بىلەن كېلىپ، ئىش-ھەرىكەتنىڭ قاچان سادىر بولغانلىقىنى، قانچە ۋاقىت داۋاملاشقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: خۇپتەن بىلەن كېۋىر ئاكنىڭ قىزى خەلچەم دوختۇرخانىغا تاماق ئېلىپ كەلدى. * ئۇلار قەشقەرگە تاڭ سەھەر بىلەن يېتىپ كەلگەنىدى. * شۇ كۈنى چۈشلەر بىلەن پادىشاھ ئادەت بويىچە قىزى مەلىكىنى يوقلاپ چۈشكىلى ئاسمانغا چىقىپتۇ. ⑥ ئورۇن، جايىنى بىلدۈردى: دىغان ئىسىملاردىن كېيىن كېلىپ، ئىش-ھەرىكەتنىڭ شۇ جايىنى بويلاپ يۆنەلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: مەن بازار بىلەن كەلدىم. * شانىياز قوناقلىقنىڭ ئىچى بىلەن يۈگۈرۈپ كەتتى. ⑦ «بىللە»، «بىرلىكتە» رەۋىشلىرى بىلەن كېلىپ، بىللىلىك ئۇقۇمىنى بىلدۈرىدۇ: ئاسىم ئۆزىنىڭ پارتىزان يىگىتلىرى بىلەن بىللە يېتىپ كەلدى. * مەكتەپ رەھبەرلىرى ئوقۇغۇچى-لار بىلەن بىرلىكتە ئەمگەككە قاتناشتى. ⑧ ئىككى

تەرەپ قاتنىشىش بىلەن بولىدىغان ئىش-ھەرىكەتنىڭ قارشى تەرىپىنى بىلدۈرىدۇ: مەن تۇرسۇن بىلەن ئىككى سائەت پاراڭلاشتىم. * ئانا ئىشك ئالدىدىكى ئاتونۇش يىگىت بىلەن سالاملاشتى. ⑨ ئىش-ھەرىكەت ياكى ھالەتنىڭ، ۋەقەنىڭ يۈز بېرىشىگە ئىۋازىدىن ئالدىنقى سۆز ئارقىلىق ئىپادىلەنگەن نەرسە سەۋەب، ئاساس بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۆز ئەجلى بىلەن ئۆلمەك. * قان بىلەن كىرگەن خۇي جان بىلەن چىقار (ماقال). * ئون يىللىق قالايمىقانچىلىقنىڭ تەسىرى بىلەن مۇنداق ساغلام بولمىغان ئىدىيەلەر پارتىيە ئىچىدە يامراپ كەتتى. * ئۇ كوماندىرنىڭ بۇيرۇقى بىلەن كەلدى. ⑩ رەۋىشداشلار بىلەن بىللە كېلىپ، مەلۇم بىر ئىش، ئوي-پىكىرگە بېرىلىپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: مەن پاراڭ بىلەن بولۇپ، مامۇتكامنىڭ كۆڭۈل غەشلىكىنى ئۇنتۇپلا كېتىپتەن. * ئۇ خىيال بىلەن ئولتۇرۇپ، مېنىڭ كىرگىنىمنى سەزمەي قالدى. ⑪ ۋاقىت، پەيت مەنىسىنى بىلدۈرىدىغان ئەگەشمە جۈملەلەردە ئىسىمداشتىن كېيىن كېلىپ، ئىش-ھەرىكەتنىڭ باش جۈملىدە ئىپادىلەنگەن ئىشتىن بۇرۇن بېجىرىلىگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: باش ئەتىياز كېلىشى بىلەن مەن سەرسان بولۇپ كېتىپ قالدىم. * ماشىنىنىڭ كۆۈرۈكتىن ئۆتكۈچە يېنىك سىلكىتىشى بىلەن مەھمۇتجاننىڭ خىيالى بۆلۈنۈپ كەتتى.

بىلەنمەك «بىلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: پىچاق بىلەندى. * ئەزىز بەگ بېشىدا ئەگىدى ماتەم، يىرتقۇچ يۈرىكىنى باسنى ئېغىر غەم. جاھالەت سۇلتانىدىن ياردەم تىلەندى، قايرىلغان تىغى ئۇنىڭ قايتا بىلەندى.

بىلەي ئى. تىغىلىق سايىمانلارنى بىلەپ ئىتتىكىلىتىش، پارقىرىتىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل قۇم تاش. بۇنىڭ بىر خىلى تەبىئىي تاشتىن، يەنە بىر خىلى سۈنئىي ئۇسۇلدا قاتۇرۇلۇپ ياسالغان سۈنئىي

قىنى بىلدۈردى. ④ كۆرسەتمەك: قارشىلىق بىلدۈرمەك.

بىلدۈرۈشمەك «بىلدۈرمەك» پېئىلنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئەزالار ئەستايىدىل مۇزاكىرە قىلىش ئارقىلىق بىردەك رەئىسنىڭ دوكلاتىدا ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئاپتونوم رايونىمىز- نىڭ ئىگىلىك ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىيات پىلانىنىڭ كونكرېت تەدبىرلىرى ئىشەنچلىك ۋە ئەمەلىيەتكە مۇۋاپىق دەپ ھېسابلىدى ھەم ئۇنى قەتئىي ھەمىياھ قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى.

بىلدۈرۈلمەك «بىلدۈرمەك» پېئىلنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

بىلگەن «بىلمەك» پېئىلنىڭ ئۆتكەن زامان سۈپەتلىشى؛ بىلگەننى قىلماق. * بىلگەن بىلگەننى قىلار، بىلمىگەن نېمىنى قىلار (ماقال).
بىلگەن پوقۇڭنى يە سەلب. نېمىنى خالىساڭ شۇنى قىل، قانداق قىلغۇڭ كەلسە شۇنداق قىل.

بىلگەننى قىلماق ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن ئىش قىلماق، ئۆز مەيلىچە ئىش قىلماق؛ سەنمۇ شۇ چاغدا ئۆز بىلگەننى قىل!
بىللاھ ئىم [ئە] خۇدا ھەققى، ئاللاننىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى؛ بىللاھى ئەزىم. **بىللاھى ئەزىم** ئۇلۇغ خۇدا ھەققى، ئۇلۇغ ئاللاننىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى؛ — بىللاھى ئەزىم، ھازىر نەق پۇلۇم يوق، — دېدى تۇرسۇن.

بىللە رەۋ «بىرگە، بىرلىكتە» دېگەن مەنىدە لەرنى بىلدۈرىدۇ؛ بىللە بارماق. بىللە ماڭماق. * ۋىلايەتلىك پارتكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمىدىن بىر قىسىم رەھبىرىي كادىرلار يەكەن، مارالبېشى ناھىيىلىرىگە بېرىپ ئامما بىلەن بىللە كۆچەت، چىرىم تىكتى. * كەتپەكچى بولۇپ قالدۇق، يار كېتەمدىكىن بىللە. يار كەتسە بىللە كەتسەك، ئويۇن — كۈلكىمىز بىرگە.

بىللە ماكانلىشىشى <زوتول> بەزى بىر- بىرىگە ئوخشىمىغان ئىككى خىل جانلىق،

تاشتىن بولىدۇ؛ ئۇ ئەمدىلا بىلەينى ئىككىنچى قېتىم ھۆللىگەندى، ئىشىك قاتتىق ئۇرۇلۇشقا باشلىدى. مامۇت ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشىكنى ئاچقۇچە ئىككى چېرىك ھويلا تېمىدىن سەكرەپ چۈشۈپ ئىشىكنى ئېچۈۋەتتى.

بىلەيزۇك (توغرىسى: بىلەزۇك) — **بىلەزۇك** **بىلجىرلاتماق** «بىلجىرلىماق» پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بىلجىرلاتماق «بىلجىرلىماق» پېئىلنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ جۈمە مۇشتۇملىرىنى چىڭ تۇگۇپ، بايىز خالۋاينىڭ يېنىدا — ئامبارنىڭ سۈپىسىدا پەيدا بولىدى؛ — ھوي خەق، ھەرقايسىگىغا نېمە بولۇشتى، نېمە دەپ بىلجىرلاشقىنىڭنى ئۇنتۇما، ھەممىسى تەتۈر گەپ، پىتتە، تېخى بېشىڭ بىلەن جاۋاب بېرىشىسەن! — دېدى ئۇ غەزەپتىن بوغۇلۇپ.

بىلجىرلىماق پ. ئاساسىز، بولمىغۇر گەپ قىلماق؛ ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلىمەك؛ ئالجماق؛ جۆيلۈمەك؛ دانىشمەن دەپ بىلۈر كىمدۇر ئۆزىنى، ماركىستىن باشلايدۇ ھەربىر سۆزىنى، بىراق، كېتەر بىلمەي ئىشنىڭ سىرىنى، كۆپ بىلجىرلاپ ئاخىر يۇمۇپ كۆزىنى.

بىلجىرلىماق (توغرىسى: بىلجىرلىماق) — **بىلجىرلىماق**.

بىلدۈرمەك ① «بىلمەك» پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئۇ، توپ-زەمبىرەكلەرنى قانداق ئىشلىتىشنى خەلق ئەسكەرلىرىگە بىلدۈردى. * مۇئەللىملەر ئوقۇتتى، بىلمىگەننى بىلدۈرۈپ. ياخشى يولغا باشلىدى، كۆڭلىمىزنى كۈلدۈرۈپ. ② **ئىپادىلىمەك**: مەستۇرە كۈلۈپ قويدى ۋە «ياق» دېگەننى بىلدۈرۈپ بېشىنى چايقىدى. * مەسچىت دېگەن سۆز ئەرەبچە «سەجدە قىلىدىغان جاي» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ③ **ئىزھار** قىلماق، ئېيتماق؛ تەشەككۈر بىلدۈرمەك. ئىپادە بىلدۈرمەك. * ئۇ ئىنقىلابنىڭ يېقىن ئارىدا تولۇق غەلبە قىلىدىغانلىقىنى ۋە پۈتۈن دۆلەتنىڭ ئىناق ئاكا-ئۆكۈدەك بىرلىشىپ كېتىشىگە ئىشىنىدىغانلىقى.

بىر — بىرىگە تايانماي بىللە ياشىسا بىرسىگە پايدىلىق بولۇپ، يەنە بىرسىگە پايدىسىمۇ، زىيىنىمۇ بولمايدۇ. بۇ خىل ياشاش ئۇسۇلى «بىللە ماكانلىشىش» دەپ ئاتىلىدۇ. مەسىلەن: لۇنخۇر قۇشى مەخسۇس سېرىق ھەرە ئۇۋىسىنىڭ يېنىغا چاڭگا سالىدۇ. سېرىق ھەرە زەھەرلىك بولغاچقا، نۇرغۇن ھايۋانلار يېقىنلىشالمايدۇ. نەتىجىدە لۇنخۇر قۇشى قوغدىلىپ قالىدۇ.

بىللە ياشاش <زوتول> بەزى بىر — بىرىگە ئوخشىمىغان ئىككى خىل جانلىق بىر — بىرىگە تايىنىپ بىللە ياشىسا، ھەر ئىككىسىگە پايدىلىق بولىدۇ. بۇ خىل ياشاش ئۇسۇلى «بىللە ياشاش» دەپ ئاتىلىدۇ. مەسىلەن: ئاق چۈمۈلە ئۇچىسىدە ياشىغۇچى قىل ئاياغ ئاق چۈمۈلنىڭ ياغاچ تاللىرىنى ھەزىم قىلىشىغا ياردەم بېرىدۇ؛ ئاق چۈمۈلنىمۇ قىل ئاياغنى ئوزۇقلۇق بىلەن تەمىنلەيدۇ؛ بۇلار بىر — بىرىدىن ئايرىلسا، مۇستەقىل ھايات كەچۈرەلمەيدۇ.

بىللۇر ئى. [ئە] رەڭسىز ھەم سۈزۈك ھالەتتىكى كۋارتس. ئۇ قىممەت باھالىق بىر خىل رودا بولۇپ، مەھسۇلات مىقدارى ئاز. ئۇنىڭدىن ئوپتىكا ئەسۋابلىرى، سەسىز رادىئو سايمانلىرى ۋە زىننەت بۇيۇمى قاتارلىقلارنى ئىشلەشكە بولىدۇ.

بىلىملىك شىمەك پ. بىرىگە بولماق، بىرلەشمەك، ئۇيۇشماق، ئۆملەشمەك: ئىپتىدائىي جەمئىيەتتە كىشىلەر ئورمان ئىچىدە مېۋە يىغىش، سۇدا بېلىق تۇتۇش ۋە تۇرار جايلىرىنى بىنا قىلىش ئۈچۈن، بىللەلىشىپ ئىشلەشكە مەجبۇر ئىدى. ئۇنداق قىلىسا، ئاچلىقتىن ئۆلەتتى، ياۋايى ھايۋانلار ياكى قوشنا قەبىلىلەرنىڭ قۇربانىغا ئايلىناتتى.

بىلمەس سۈپەتتە بىلمەيدىغان، ئوقمايدىغان: بىلمەسكە سالماق. * ياماننىڭ يامانلىقى بار، كىشى بىلمەس ھېيلىسى بار (ماقال).

بىلمەسكە سالماق بىلىمىمۇ بىلمىگەن قىياپەتكە كىرىۋالماق، بىلمەس بولۇۋالماق: ھاكىم بالىنىڭ ئەدەبىزلىك قىلغانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، باشقىلاردىن نومۇس قىلىپ لېۋىنى قاتتىق چىشلەپ بىلمەسكە سالىدۇ.

بىلمەك پ ① بىرەر ساھەدە مەلۇماتقا بىلمىگەن ئىگە بولماق: خەت بىلمەك. * كۆپ ئوقۇغان كۆپ بىلەر (ماقال). * بىلىگەنگە ئون ئىككى، بىلمىگەنگە ئوتتۇز ئىككى (ماقال). * شىن-جاڭ مائارىپ ئىنىستىتۇتىنىڭ مۇئەللىمى غوپۇر فىزىكىنى ناھايىتى ياخشى بىلىدۇ. * سىز ئەرەب-چىنى پىشىق بىلمەيسىز؟ ② خەۋەردار بولماق، ۋاقىپ بولماق، خەۋەر تاپماق: پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ھەممىنى بىلىدى. * سىيىت ئاكا ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ ئادىل ئىكەنلىكىنى، كۆمۈر يەتكۈزۈپ بېرىش ماشىنا بۆلۈمىدە ئىشلەيدىغانلىقىنى، بۇ يەرگە ئاللىبۇرۇن كەلگەنلىكىنى بىلىدى. ③ ئەسلى ماھىيىتىنى چۈشەنمەك، ئۇقماق، پەرق قىلماق، ئاجراتماق: گەپنىڭ تېگىنى بىلمەك. ئىشنىڭ تېگىنى بىلمەك. قازان ئالساڭ چېكىپ ئال، خوتۇن ئالساڭ بىلىپ ئال (ماقال). * ھەممە ئىشنى موللا بىلەر، موللا قوپۇپ كۆلگە سىيەر (ماقال). * مەن بىلمەن، سىزگە بەزىلەرنىڭ چوڭ گۇمانى بار. سىز ئۈنچىلىك يامان ئادەم ئەمەس. * مەن ئۇنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى ئەمدى بىلىدىم. ④ تونۇماق، تونۇش بولماق: بىلگەن يولۇڭنى ئاناڭغا بەرمە (ماقال). * بۇ يەردە مېنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. * زەيتۇنەم، سەن گۈلسۈمخان ئاچامنى بىلمەسەن؟ ⑤ ھېس قىلماق، سەزمەك: قولۇمنىڭ ئاغرىد-ۋاتقانلىقىنى ئەمدى بىلىدىم. * گۈلسۈمخان ئانا كەچتە سايرىنىڭ خېلى ئۇزاق ۋاقىتلارغىچە كىتاب ئوقۇيدىغانلىقىنى بىلىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ قانداق ۋاقىتتا ئۇخلاپ قالىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى. ⑥ قايىل بولماق، يەتمەك، قەدىرلىمەك: ئىزىتىنى بىلمەك. * ئۆزىنى بىلمىگەن خەقنى بىلمەس (ماقال). * ياخشىنىڭ قەدىرىنى بىلمەي بىر يامانغا دوست بولۇپ، دۈشمىنى تۇتسا

بىلىشنىڭ توغرا ياكى خاتالىقىنى تەكشۈردى. دىغان بىردىنبىر ئۆلچەم.

بىلىش جەريانى <لوگ> ئادەم مېڭىسىنىڭ ئوبيېكتىپ دۇنيانى ئەكس ئەتتۈرۈش جەريانى.

بىلىش نەزەرىيىسى <لوگ> ئىنسانلارنىڭ بىلىش مەنبەسى، بىلىش جەريانى، بىلىشنىڭ ئەمەلىيەت بىلەن بولغان مۇناسى-ۋىتى ھەمدە تەرەققىياتى توغرىسىدىكى تەلىمات. بىلىش نەزەرىيىسى تەپەككۈر بىلەن مەۋجۇدىيەتنىڭ قايسىسى بىرلەمچى ئىكەنلىكى توغرىسىدىكى جاۋابنىڭ ئوخشاش بولمىغانلىقى ۋەجىدىن «ئىدىئالىستىك بىلىش نەزەرىيىسى» ۋە «ماتېرىيالىستىك بىلىش نەزەرىيىسى» دەپ ئىككى چوڭ تۈرگە بۆلۈندۈ.

بىلىش ھەرىكىتى <لوگ> ئادەم مېڭىسىنىڭ ئوبيېكتىپ دۇنيانى ئەكس ئەتتۈرۈش ھەرىكىتى.

بىلىشمەك ① «بىلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: زىنۇرشا بىلەن سۇلايمان ئىككىسى ئەكەبەر بىلەن گەپ تالىشىپ نەپ ئالالمايدىغان-لىقىنى بىلىشەتتى، ئۇلار ئەمدى ئۆكتەملىك قىلىشقا ئۆتتى. ② تونۇشماق، تونۇش-بىلىش بولماق. * بىز بىر-بىرىمىز بىلەن ياخشى بىلىشىمىز.

بىلىم ئى ① كىشىلەرنىڭ تەبىئەت دۇنيا-سىنى ئۆزگەرتىش، بويسۇندۇرۇش يولىدىكى ئەمەلىيەت جەريانىدا ئېرىشكەن بىلىشى ۋە تەجرىبىسىنىڭ مەھسۇلى ياكى مۇئەييەن ساھەگە ئائىت بولغان مەلۇماتلار يىغىندىسى: بىلىم ئالماق. بىلىم ئاشۇرماق. بىلىم يۇرتى. بىلىم-ئەقىلنىڭ چىرىغى. ② مەدەنىيەت سەۋىيىسىنىڭ دەرىجىسى، مەلۇمات: ئۇنىڭ بىلىمى كۆپ. * كۆرەش قىلىش ئۈچۈن بىلىم

قەدەھنى سىر بېرىپ ئىچكەن نومۇس. ⑦ ھېساب-لىماق، سانىماق، چاغلىماق... دەپ ھېساب-لىماق، ... دەپ تونۇماق: غەنىمەت بىلىمەك. * ئۆزەڭنى ئەر بىلىسەڭ، ئۆزگىنى شىر بىل (ماقال). * سابىرنىڭ ئەل-جامائەت ئالدىدا يۈز-ئابرويى چوڭ، شۇڭا كىشىلەر ئۇنى خۇدادەك بىلىدۇ. * ياۋروپا بۇرۇنۇنلارمۇ روسىيىنىڭ ئارىلىشىشىنى ئۆزلىرىنىڭ ئەمدىلا ئويغىنىپ كېلىۋاتقان پروپىئارىياتقا تاقابىل تۇرۇشقا ياردەم بېرىدىغان بىردىنبىر نىجات يۇلتۇز دەپ بىلەتتى.

بىلىم - بىلىمەي گاھىدا بىلىم، گاھىدا بىلىمەي؛ ئەھۋال ئېنىق بولماي تۇرۇپ: 'ئۇ چاغدا بىز قايمۇقتۇرۇلغان. ھازىر ھەممىمىز ئىشنىڭ تېگىنى چۈشەندۈك، بىلىم-بىلىمەي قىلغان يامان ئىشلىرىمىزغا توۋا قىلدۇق.

بىلىم ۋە بىلىم ئى [ر-لات] <بىئول> ئىئوت شىرنىسى ئىچىدىكى بىر خىل پىگمېنت. ئۇنىڭ نورمال ئادەملەرنىڭ قان سۇيۇقلىقىدىكى مىقدارى ئىنتايىن ئاز بولىدۇ، مىقدارى ئېشىپ كەتكەندە سېرىق كېسەلنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

بىلىش ① «بىلىمەك» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسىمىدىشى: ئاكىسى بىرقانچە ئاي جاپالىق يوللارنى بېسىپ، بىر شەھەرگە كېلىپ قېلىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، شەھەردە ئادەم دىدارى يوق، ھەممىلا ئادەم دېگۈدەك شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ كەتكەن. بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلىش ئۈچۈن بالىمۇ شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپتۇ. * ئائىلەرنى زىيارەت قىلىشتىكى مەقسەت، ئالدى بىلەن ئوقۇغۇچىلار ئائىلىسىنىڭ ئەھۋالىنى، ئوقۇغۇچىنىڭ ئائىلىسىدىكى ئىپادىسىنى بىلىشتىن ئىبارەت. ② ئى <پەلس> ئادەم مېڭىسىنىڭ ئوبيېكتىپ دۇنيا توغرىسىدىكى ئىنكاسى. ئۇ ھېسسىي بىلىش ۋە ئەقلىي بىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئىجتىمائىي ئەمەلىيەت - بىلىشنىڭ مەنبەسى ھەم ئۇنىڭ تەرەققىي قىلىشىنىڭ ئاساسى،

زاۋۇت قۇرۇلغىلى يىگرمە ئىككى يىل بولۇپ قالدى. سەن كەلمەستە بۇ زاۋۇتتا بزمۇ رېمونتچى بولۇپ ئىشلىگەن، بىر چاقنى كەپشەرلىمەيمەن دېيىشكە قانداق تىلىك باردى؟ — دېدى ھېلىقى ئادەم مازاق ئارىلاش كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ.

بىلىمىدار ئى. بىلىملىك، بىلىمى بار كىشى؛ شۇ چاغدا ئورنىدا تۇرالماي قالغان قاراۋۇل ئۇنى يەنە بىر سىناش ئۈچۈن: — چىرەنشە، سەن بىلىمدار ئىكەنسەن. ئېيتىپ باققىنا، يېتىم نەچچە، غېرىب نەچچە؟ — دەپ سوراپتۇ.

بىلىمدان ئى. مول بىلىمگە، يۇقىرى مەلۇماتقا ئىگە بولغان؛ ئوقۇمۇشلۇق، بىلىملىك؛ مەلۇماتلىق ئادەم؛ شەھەرنىڭ داڭلىق بىر بېيى ئەپەندىمى ئۆيىگە چاقىرتىپ، ئۇنىڭدىن: — ئەپەندىم، سىزنى ناھايىتى موللا، بىلىمدان دەپ ئاڭلىدىم. ئېيتىپ بېقىڭا، قاچان قىيامەت بولىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

بىلىمدانلىق «بىلىمدان» سۆزىنىڭ ئابىستراكت ئىسىم شەكلى: ساختا بىلىمدانلىق بىلىمسىزلىكتىنمۇ يامان، بىلىمسىزلىك ھەيدىگىلى ۋە تېرىغىلى بولىدىغان ئاق يەرگە ئوخشايدۇ. ساختا بىلىمدانلىق بولسا، تۈگەتكۈسىز ئوت — چۆپ بېسىپ كەتكەن بىنەمگە ئوخشايدۇ.

بىلىمسىز سۈپ. بىلىمى، مەلۇماتى يوق؛ بىلىم سەۋىيىسىگە ئىگە ئەمەس؛ نادان؛ بىلىملىك ئاسمانغا چىقىپتۇ، بىلىمسىز ساماندا يېتىپتۇ (ماقال). * پادىشاھ: — ماڭا ئوخشاش بىلىمسىز ئادەملەر پادىشاھ بولغۇچە، مۇشۇنىڭدەك بىلىملىك ئادەم پادىشاھ بولسۇن، — دەپ پادىشاھلىقنى كۈيىمۇغلىغا بېرىپتۇ.

بىلىمسىزلىك «بىلىمسىز» سۆزىنىڭ ئابىستراكت ئىسىم شەكلى: بىلىمسىزلىك ئەقىل — پاراسەتنى ئۇرۇقسىز قالدۇرۇپ جۇددىتۇپتىدۇ. — بىلىمسىزلىكنى پەقەت ئوقۇش، ئىزدىنىپ ئۆگىنىش ئارقىلىقلا يەتكىلى بولىدۇ.

بىلىملىك سۈپ. بىلىمى بار، بىلىمگە ئىگە، بىلىمى مول؛ بىلىملىك زىيالىي. * بىلىملىكنىڭ كۆزىدە ئالەم بار، بىلىمسىزنىڭ كۆزىدە مالەم بار

كېرەك. ئەگەر سىز خالىسىڭىز مەن سىزگە ياردەم قىلاي. مەندە نۇرغۇن كىتاب بار، تاللاپ ئوقۇڭ. **بىلىم ئاشۇرماق** بىرەر مەخسۇس كۇرستتا ئوقۇش ياكى ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىش ئارقىلىق ئەسلىدىكى بىلىم سەۋىيىسىنى ئۆستۈرمەك؛ بىلىمىنى تولۇقلىماق: غوپۇر پارتىيىنىڭ غەمخورلۇقى بىلەن بېيجىڭ مىللەتلەر ئىنىستىتۇتىنىڭ سەنئەت فاكولتېتىدا ئىككى يىل ئوقۇپ بىلىم ئاشۇردى.

بىلىم ئوچىقى <مائار> بىلىم ئەھلىلىرىنى يېتىشتۈرۈپ چىقىدىغان تەربىيەلەش ئورنى، مەكتەپ.

بىلىم يۇرتى <مائار> ① ئومۇمەن، مەكتەپ قاتارلىق بىلىم ئېلىش ئورۇنلىرىنىڭ نامى، بىلىم ئالىدىغان جاي؛ كارخانا ئىچىدە ئىشچىلار باھالار مەھسۇلاتىنىڭ يېڭى سورتىنى، قەيەرگە قۇرۇشنى قىلىدۇ مۆلچەر، ئاممىۋى كۈلۈبىنى، بىلىم يۇرتىنى. ② ئۈچ ۋىلايەت دەۋرىدىكى شىنجاڭنىڭ ئىلى رايونىدا ئېچىلغان ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە پىداگوگىك ئىنىستىتۇت دەرىجىلىك ئوقۇش يۇرتىنىڭ نامى؛ ئۇ غۇلجىنىڭ سۈيىدۇڭ ناھىيىسىدىن بولۇپ، ئىلىدا ئەخمەتجان قاسىمى نامىدىكى بىلىم يۇرتىدا ئوقۇغانىكەن.

بىلىمچەك پ. تىغلىق سايمانلارنىڭ تىغىنى بىلەي تاش ۋە شۇ قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ يۈزىگە سۈركىمەك، ئىتتىكلەتمەك: پىچاق بىلىمچەك. ئۇستىرا بىلىمچەك. * ئالتۇن پىچاق، كۈمۈش پىچاق، بىلىمچەك ئۆتمەس. يىراقتىكى يارنىڭ ئوتى، سۇ قۇيسام ئۆچمەس.

بىلىمچان سۈپ. بىلىمى بار، بىلىملىك؛ بىلىمچان ئادەم. * تۇردى: — مانا بۇ ياخشى گەپ بولدى — دە، رەھىمەت ھاشىم ئاكا، سېنىڭ ئۈچۈن مەن رەھىمەت دەپ قويدۇم، گەپ قىلماي — سەنغۇ؟ ھاشىم: — ھەممىسى بىلىمچان بولۇپ كەتتى.

بىلىمچانلىق «بىلىمچان» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: — ۋاي — ۋاي بىلىمچانلىقنى سېنىڭ!

ئويلىساملا ئالغا باسمايۋاتقاندا، بىلىملىرىم زادىلا كۆپەيمەيۋاتقاندا بىلىندۇ. ② «بىلمەك» پېئىلىنىڭ مەچھۇل دەرىجىسى: كىشىنىڭ زېھنى - قۇۋۋىتى بىلىپ بولۇنغان ھەقىقەت ئۈستىدە توختاپ قالمىدۇ، ئۇ ئۈزلۈكسىز تۈردە تېخى بىلىنمىگەن ھەقىقەت تەرەپكە قاراپ ئىلگىرىلەيدۇ. * بوۋايغا ساپىرنىڭ كۆزلىرى غەزەپتىن يېنىۋات-قاندا، قاپاقلىرى لىپ-لىپ قىلىپ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈۋاتقاندا بىلىندى. ③ سېزىلمەك، ھېس قىلىنماق: ئالپىقا ئەتراپىدىكى ھاۋا بىردىنلا ئىسسىق كېتىپ تامىقى قۇرۇپ كېتىۋاتقاندا بىلىندى. * غۇلامجاننىڭ مۇنداق قوپال پوزىتسىيىسى ئارىسلانۇغا ئىنتايىن ھاقارەت بىلىندى. ④ نامايان بولماق، ئاشكارا بولماق * سېزىلمەك: ئەكس ئەتمەك: ئالتۇن ئوتتا، ئادەم مېھنەتتە بىلىنەر (ماقال). * مامۇتكام خۇشال ئىدى. ئۇنىڭ خۇشاللىقى گەپ-سۆزىدىنلا ئەمەس، چىرايىدىن ھەتتا گەپ قىلغان چاغدىكى ھەرىكەتلىرىدىنمۇ بىلىنىپ تۇراتتى.

بىلىۋېرىدىن ئى [ر]لات <ئىئول> ئىئوت سۇيۇقلۇقى تەركىبىدىكى بىر خىل پىگمېنت يەنى بىلىۋېرىدىننىڭ ئوكسىدلىنىشىدىن كېيىنكى ھاسىلات. قۇشلارنىڭ ئىئوت پىگمېنتى بىلىۋېرىدىننى ئاساس قىلىدۇ، ئادەمنىڭ ئىئوت سۇيۇقلۇقى تەركىبىدە ئۇ ناھايىتى ئاز مىقداردا بولىدۇ.

بىلىپارت ئى [ر]فران <تەن> ① مەخسۇس ياسالغان ئۈستەلدە شارلارنى مەخسۇس تايلاق بىلەن ئۇرۇپ ئۈستەلنىڭ يېنى ۋە بۇرجەكلىرىدىكى تۆشۈكچىگە چۈشۈرۈش ئويۇنى: بىلىپارت ئوينىماق. * - بۈگۈن زېرىكىپ يە بىلىپارت، يە شاھمات ئويناش خىيالىدا بولۇپ تۇراتتىم. * كېلىك، ئىككىمىز بۈگۈن بىلىپارت ئوينايىمىز، - دەپى لۇتپۇللا ئۇ يىگىتكە تەبەسسۇم بىلەن كۈلۈپ تۇرۇپ. ② شۇ ئويۇننىڭ ئۈستەل ۋە تايلاق - شارچىلىرى.

بىمار سۇپ [پ] بىرەر كېسەللىك بىلەن

(ماقال). * يەر تەۋرەشتە ئاتا - ئانىسىز قالغان بالىلار پارتىيىنىڭ سەمىمىي غەمخورلۇقىدا تەربىيەلىنىپ بىلىملىك كىشىلەردىن بولۇپ قالدى.

بىلىملىك بولماق بىلىمگە ئىگە بولماق، بىلىم ئەھلىگە ئايلىنماق: مەن گىمنازىيىگە كىشىلەر بىلىملىك بولسىلا، باشقىلارغا بوزەك بولمايدۇ دېگەن قاراش بىلەن ئوقۇشقا كىرگەن، لېكىن ئىككى يىللىق ھايات مېنى ئۆزگەرتىۋەتتى. **بىلىملىك قىلماق** بىلىمگە ئىگە قىلماق، بىلىم ئەھلىگە ئايلىندۇرماق: ئاتا - ئانىلار بىزنى كىچىكىمىزدىن بېقىپ چوڭ قىلىپ، ئوقۇتۇپ بىلىملىك قىلىپ قويدى.

بىلىنەر - بىلىنمەس سەل - پەل ياكى ئانچىكى بىلىنىدىغان، دېيەرلىك سېزىلمەيدىغان، ئانچە بىلىنمەيدىغان: بايقى كىشى قولىدىكى ئۆچۈپ قالغان تاماكىنى تۇتاشتۇردى. ئۇنىڭ سەرەڭگە تۇتقان قولى بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەيتتى. * ھەجەر ئاچا بىرھازادىن كېيىن كۆزىنى كېسەلدىن يۆتكەپ، بېشىنى بىلىنەر - بىلىنمەس لىڭشىتىپ گۈلباھارغا قاراپ قويدى.

بىلىنەرلىك سۈپ. بىلىنىدىغان، سېزىلىدىغان: پەرق ئەتكىلى بولىدىغان، پەرقلىق: ئارىدىن ئۈچ كۈن ئۆتتى. تەبىئەت ئۆز بەگباشلىقىنى ئاخىر قىلدى. شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن ھاۋا بىلىنەرلىك سوۋۇدى. * ئۇنىڭ نېمىدۇ بىرنەرسىنى ئېلىش ئۈچۈن قويىغا ئۇزاتقان قولى بىلىنەرلىك تىترەيتتى.

بىلىندۈرمەك «بىلىنمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەن ئۆيگە كىرگىنىمنى ئۇنىڭغا بىلىندۈرۈش ئۈچۈن يۆتەلدىم. ئۇ شۇ زامانلا بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئورنىدىن تۇردى. **بىلىندۈرۈشمەك** «بىلىندۈرمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

بىلىنمەك ① «بىلمەك» پېئىلى ③ ④ ⑤ ⑥ نىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: ئۇنىڭ كىم ئىكەنلىكى ئەمدى بىلىندى. * مەن مۇشۇنداق ئون نەچچە سائەتلىك ئۆگىنىش مەشغۇلاتى بىلەن ئۆتكەن ۋاقىتىمنى زاپا كېتىۋاتقاندا ھېس قىلىمەن،

دىغان، تەمسىز، لەززەتسىز: بىمەنزە قوغۇن.
 ② يارىماس، يامان، بولمىغۇر: بىمەنزە گەپ.
 * ئونىڭ قىلىقلىرى زەيتۇنەمگە بىمەنە ۋە بىمەنزە تۇيۇلاتتى. ③ قاملاشمىغان، مەنەسىز: شۇنداق بولسىمۇ، سىزگە ئېيتىپ قويايىكى، بۇ كېچە بىمەنزە، كۆڭۈلسىز ئۆتسۇ. چۈنكى قىزىق دوستلارنىڭ يېرىمى بارمايدۇ.

بىمەنزەزىلىك «بىمەنزە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

بىمەزگىل رەۋ. مەزگىلى، ۋاقتى كەلمەستىن، ئۆز مەزگىلىدىن بۇرۇن؛ ۋاقتىسىز: تازا بىمەزگىل ۋاقتتا كېلىپ قېلىپتۇق، سەل كېچىكىپ كېلىدىغان ئىش ئىكەن. * كېچە قوڭغۇزى غوڭغۇلداپ ئۆتەتتى، نەدىندۇر «بوڭ، بوڭ، بوڭ» قىلىپ سايىرىغان كۆل بۇقىسىنىڭ دەھشەتلىك ئاۋازى، يېقىنلا بىر يەردىن بىمەزگىل ھاڭرىغان ئېشەك بىلەن قاۋىغان ئىتلارنىڭ ئاۋازلىرى كېلەتتى.

بىمەنەسەل سۈپ [پ+ئە] ھېكمىتى يوق سۆز؛ مەنەسىز، تېتىقسىز: ئېزى ھەسەل، تولىسى بىمەنەسەل (ماقال).

بىمەنە سۈپ [پ+ئە] ① مەنەسى، مەزمۇنى يوق؛ مەنەسىز: بىمەنە سۆز. بىمەنە ئىسبارە. ② كۆچمە. قۇرۇق سەپسەتسىدىن ئىسبارەت بولغان، تېتىقسىز، بولمىغۇر، ئورۇنسىز: بىمەنە گەپ. * — تولا بىمەنە گەپ قىلىماڭ. كىم بىلىدۇ ئۇمۇ بىر مۇساپىر بەندىدۇر، — دېدىم مەن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ. * جاھىللارمۇ دەل ئۆزىنىڭ بىر پارتىيە مەسلىكىنى يۈرگۈزمەكچى بولغانلىقى ۋە بىرلىك سەپىنى ئىنكار قىلىماقچى بولغانلىقى ئۈچۈنلا كوممۇنىزمنى ئىنكار قىلىدىغان ئىنە شۇ بىمەنە سۆزلەرنى چىقاردى. ③ ئەقىلغە سىغمايدىغان، ئەمەلىيەتسىز، ئۇيغۇن ئەمەس؛ ئاساسسىز: ئادەملەر ھەر خىل شۇم خەۋەرلەرنى تېپىپ يۈرەتتى، ئۇ يەر، بۇ يەردىن ئاڭلىغان گەپلەرنى، بىمەنە خەۋەرلەرنى كۆتۈرۈپ يۈرەتتى. گېزىتىنىڭ بىرەر قۇرلۇق خەۋىرىدىن جانلىنىپ كېتىشەتتى. * ئۇنىڭ بۇ سۆزى پۈتۈنلەي توغرا،

ئاغرىغان، كېسەل، ئاغرىق: بىمار ئادەم. بىمار كىشى. * بۇ يىل ئاياللار كېسەللىكلىرى بۆلۈمى ئەسلىدىكى يەتمىش ئالتە كېسەل كارىۋىتىنى يۈزگە يەتكۈزۈپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن داۋالىنىشقا كەلگەن بىمارلارنىڭ داۋالىنىشى ئۈچۈن ياخشى شارائىت يارىتىپ بەرمەكچى.

بىمارلىق «بىمار» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بىمارلىقنىڭ ئازابىدىن قۇتۇلدۇڭ نەۋباھار بىرلە، ئېچىلدى ساڭا ھۈرلۈكىنىڭ بۈگۈن دەرۋازىسى قەشقەر.

بىمايى سۈپ [پ+ئە] يېزىت. ماس ئەمەس، ماس بولمىغان.

بىماكان سۈپ [پ+ئە] يېزىت. ماكانى يوق، ماكانسىز: ئەسىرلەردىن بېرى ئەجدادلار جەبىر-زۇلۇمدىن قاڭغىر قاقشىدى. ئۇلارنى ئەزدى مۇدەمىش شۇم زامان، قامغاقىتەك قىلىپ بىماكان، ئىرغىتىپ چۆللەرگە تاشلىدى.

بىمالال رەۋ [پ+ئە] ① ئوڭايىزلىق ھېس قىلماي، تارتىنماي، ئەركىن، بەھۇزۇر: بىمالال سۆزلەشمەك. * ئۇ كىشى ساراينغا خالىغان چاغدا بىمالال كىرىپ-چىقىپ يۈرەلەيتتى. * شاھزادىغا: — يىگىت، ئوقىڭىز ئۆي ئىچىدە، ئەگەر ئۇنى ئالماقچى بولسىڭىز، ئۇيغۇدا ياتقان دادىڭىزنىڭ يانچۇقىدىن ئاچقۇچنى ئېلىڭ، قاراۋۇلمۇ ئۇيغۇدا، بىمالال ئىشكىنى ئېچىپ كىرسىڭىز بولىۋېرىدۇ، — دېگەن بىر كىشىنىڭ يېقىملىق گېپى ئاڭلىنىپتۇ. ② خاتىرجەم: زۆھرەخان. ئاچا: — ئوغلىمىز مۇھەممەت دوختۇر بولسا نىمىدېگەن ياخشى-ھە؟ بىمالال كېسەل كۆرسىتىپ داۋالىنىدىغان بولدۇق، — دەپ كۈلۈپ قويدى. ③ توسقۇنسىز، قارشىلىقسىز؛ قىيىنا-ماي، ئاسان: پاتەمجان خەنزۇچە مەكتەپتە ئوقۇغانلىقى ئۈچۈن سۆزىدە چانمايتتى. خەنزۇچە ماتېرىياللاردىن بىمالال پايدىلىنىشلا بىتتى. ④ كاملىق قىلماي، تولۇق: بۇ بىر باك ماي ماشىنىمىز خوتەنگە بارغۇچە بىمالال يېتىدۇ.

بىمەنزە سۈپ [پ+ئە] ① ئېغىزغا تېتىنماي-

بۇنىڭغا مەن بىمىننەت رازى، لېكىن ھالا بۈگۈن-
كۈچە سەن مېنىڭ ئائىلىق نەسەتلىرىمنى بىر
پۇلغا ئالىدىڭ.

بىنا (بىناسى) [ئە] ① ئى. بىرقانچە بۆلمە
ياكى كۆپ قەۋەتلەردىن تەركىب تاپقان چوڭ
ئۆي؛ ئىمارەت: بىنانىڭ ئالدىدا چوڭ يول،
يولدىن ھەر خىل چىرايلىق كىچىك ماشىنىلار،
كوچا ئاپتوبۇسلىرى ئۈزۈلمەي ئۆتۈپ تۇراتتى.
* بۇلتۇر ياز ئايلىرى باشلانغان ئۈچ قەۋەتلىك
ئائىلىلىكلەر بىناسىدىن بىرى ئۆكتەبىرنىڭ ئاخىر-
لىرى پۈتۈپ، ئىشچىلارنىڭ بىر قىسمى شۇ بىناغا
كۆچۈپ چىقتى. ② كۆچمە. سۈپ. بەرپا،
پەيدا، مەۋجۇت: بىنا بولماق. بىنا قىلماق.
* دۇنيا بىنا بولغاندىن بۇيان جاھان شاھلىرىدىن:
سۇلايمان، ئىسكەندەر، نەسرۇت ۋە شەددات
قاتارلىقلار ئۆتتى.

بىنا بولماق ۋۇجۇدقا كەلمەك، بارلىققا
كەلمەك، بەرپا بولماق، قۇرۇلماق:
يېقىنقى يىللاردىن بېرى ئۈرۈمچىدە ئون نەچچە
قەۋەتلىك مېھمانخانىلار بىنا بولۇشقا باشلىدى.
* ئۆمرۈم بىنا بولۇپ مۇنداق ئاجايىپ ئويۇننى
كۆرگەن ئەمەسمەن. * ئالەم بىنا بولغاندا پۈتۈن
زېمىن دەشت-باياۋانغا ئوخشاش يارىتىلغان
بولۇپ، ئىنسانلار كېيىنچە قولىرىنى مېتىن ۋە
باشقا قوراللارنى ئېلىپ ئېرىق-ئۆستەڭ، قانا-
لارنى ئېچىپ، قاغىراپ ياتقان چۆللەرگە سۇ
كەلتۈردى.

بىنا قىلماق يوقلۇقتىن بارلىققا كەلتۈرمەك،
بەرپا قىلماق؛ ياراتماق؛ قۇرماق: سۇ بول-
مىسا، جىرىم تىكىپ ئورمان بىنا قىلغىلى بولمايدۇ،
بىنا قىلغاندىمۇ قۇرۇپ كېتىدۇ. * يۈسۈپ بەگ،
ئەھمەد بەگلەر كۆچۈپ كېلىپ بىر چىمەنزىلىققا
چۈشتى. ئۇ يەر ئاجايىپ خۇش ھاۋا جاي ئىدى.
بۇلار ھەر تەرەپكە ئۆستەڭ قېزىپ دېھقانچىلىق
قىلىپ، بىر گۈزەل شەھەر بىنا قىلدى.

بىنائەن رەۋ [ئە] يۈنلىش كېلىش بىلەن
تۈرلەنگەن ئىسىملارنىڭ كەينىگە ياندىشىپ
كېلىپ، «بويىچە»، «ئاساسەن» دېگەن

لېكىن ئۇنىڭ يەكۈنى پۈتۈنلەي بىمەنە يەكۈن.
④ ئىنسانغا مۇناسىپ بولمىغان، ئەخلاق-
سىز، ئەرزىمەس، بولمىغۇر، يارىماس:
بىمەنە قىلىق. بىمەنە ئىش. * سېيت: — قانداق
بىمەنە ئىشلارنى قىلمايدۇ، دەيسەن؟ خوجىمىز
بولسا ئۇقمايدۇ، — دېدى. * بەزى كىشىلەر ۋاقتىنى
بولۇشچە، كەلسە-كەلمەس ئىشلىتىپ، خىلمۇخىل
بىمەنە ئىشلارغا سەرپ قىلىدۇ. ⑤ لەززىتى
يوق، لەززەتسىز: گېنېرال ھەربىي خىزمەتتىن
بوشىنىپ 1812-يىلىدىكى ئۇرۇشتىن كېيىن
قايتىدىن قۇرۇلغان موسكۋاغا كۆچۈپ كەلگەندە،
ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا كېچە-كۈندۈز بىر خىل تۇرد-
دىغان، زېرىكەرلىك، بىمەنە تۇرمۇش مەنزىرىسى
ئېچىلدى.

بىمەنلەشتۈرمەك «بىمەنلەشمەك» پېتىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى.

بىمەنلەشمەك پ. بولمىغۇر، بەتقىلىق
ئىشلارنى قىلىشتىن يانمايدىغان بولۇپ
قالماق، لاۋزىلاشماق: ئۇلار بۇ ئىشتا تولىمۇ
بىمەنلەشتى.

بىمەنلىك «بىمەنە» سۆزىنىڭ ئىسىم
شەكلى: سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت
يارىتىش يولىدا غايەت زور تۆھپە قوشۇۋاتقان
ھازىرقى زامان ئارتىستلىرىغا نىسبەتەن باشقىچە
كۆز قاراشتا بولۇش ھەقىقەتەنمۇ بىمەنلىك.
* ئۇلار بەزىدە بەزى شەيئىلەرگە تەنقىدىي مۇئامىلە
قىلىش تۈپەيلىدىن بىمەنلىك بىلەن ھەممىدىن
گۇمانلىنىدۇ.

بىمەھەل رەۋ [پ+ئە] ① ۋاقتى كەلمەستىن،
ۋاقتىسىز؛ بالدۇر: ئىشكىنىڭ بىمەھەل چېكى-
لىشى شەھەرنىڭ چۈشلۈك ئۇيقۇسىنى بۇزۇۋەتتى.
② ئاسادىسى، ئويلىمىغان يەردىن: قەمەر
يېقىندىن بۇيان، بىرنەچچە كىشىنى بىمەھەل
ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇپ، ئۇلارنىڭ رەھىمىنى ئالدى.
* ئۇ ئۆز سىرىنى بىمەھەل ئېيتىپ قويغانلىقى
ئۈچۈن ئۆزىنى ئۆزى ئەيىبلەمەكتە.

بىمىننەت سۈپ [پ+ئە] مىننەت قىلماي،
مىننەتسىز؛ مىننەتدارلىق تەلەپ قىلماي:

مۇش، روھىي كەيپىيات ۋە ئىقتىسادىي بازىسى گەۋدىلىك ھالدا ئوبرازلىق ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ.

بىناكارلىق قۇرۇلۇشى <بىن> ئۆي-ئىما-رەت ۋە ھەر خىل ئەسلىھەلەرنىڭ ياسىلىشى، ئۆزگەرتىلىشى ۋە رېمونت قىلىنىشى؛ پارە تازىلىق، ھاۋا ئالماشتۇرۇش، يورۇتۇش، پار ئۆسكۈنىلىرىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى؛ ماشىنا ئۆسكۈنىلىرىنىڭ دەسلەپكى قۇرۇلۇش-تۇرۇلۇشى ۋە تۇرۇبا يوللىرىنىڭ ھەل قىلىنىشى قاتارلىق خىزمەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان قۇرۇلۇش مەشغۇلاتى.

بىناكارلىق ئىلمى <بىن> بىناكارلىق سەنئىتىنى تەتقىق قىلىدىغان ئىلىم. ئۇ قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى، بىنالارنىڭ قۇرۇلۇشى، قۇرۇلۇش قىلىش ۋە لايىھىلەش قاتارلىق كۆپ تەرەپلىمە خىزمەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

بىناكارلىق فوتوگرافىيىسى <كىنو> فوتو-گرافىيە سەنئەت تۈرلىرىنىڭ بىرى. فوتو-گرافىيىچى مەلۇم دەرىجىدە فوتو سۈرەتچىلىك تېخنىكا ماھارىتىنى ئىشقا سېلىپ، رەڭلەرنى ھەر خىل تەڭشەش يولى بىلەن بىنالارنىڭ ماتېرىيالى، شەكلى، ھالىتى ۋە ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىنى فوتو سۈرەت ئارقىلىق ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ.

بىناماز سۇپ [پ] ناماز ئۆتمەيدىغان، ناماز ئوقۇشقا ئادەتلەنمىگەن؛ بىركۈنى ئىمام كۈچىدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارغان ئەپەندىگە كايىپ: — ھەي، بىناماز! بۇندىن كېيىن نامازغا كەلمەسەڭ، يېزىدىن كۆچۈپ كەت! — دەپتۇ.

بىنامازلىق «بىناماز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى؛ ئەپەندىم بىنامازلىق بىلەن ئەيىبلەنپ، سوراققا تارتىلىپتۇ.

بىناھايەت [پ+ئە] يېزىت. ① سۇپ. ئاخىرى،

مەنىدە كېلىدۇ؛ ئەپەندىم توپتوغرا پادشاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئېشىكىدىن چۈشۈپتۇ — دە: — خوش پادشاھى ئالەم، بۇيرۇقلىرىغا بىنائەن كەلدىم، — دەپتۇ. * بوۋاينىڭ ئىلتىماسىغا بىنائەن، ياشانغان ئانا ۋە كېلىن ئۇنىڭ ئالدىغا داستىخان سېلىپ، نان — چاي تەييارلىدى.

بىناكار ئى [ئە] بىنا، ئۆي — ئىمارەتلەرنى سېلىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى، مەخسۇس قۇرۇلۇش ئۈستىسى؛ كۆكسۈڭدە ھەر بىنا كۆتۈرگەندە قەد، بىناكار ئوغلۇڭنىڭ قەلبى شادلىنار. چۈنكى شۇ بىنانىڭ كۆركەم ھۆسنىدە ئۇنىڭ ساپ مېھنىتى، ئەجرى — تەرى بار.

بىناكارلىق ① «بىناكار» سۆزىنىڭ كەسىپ نامى؛ بىناكارلىق مېنىڭ ئاتا كەسىپىم بولىدۇ. ② قۇرۇلۇش ئىشى، قۇرۇلۇش؛ بىناكارلىق فوتوگرافىيىسى. * شىنجاڭ 1 — بىناكارلىق — قۇرۇلۇش شىركىتى 1 — پەسىلدە 144 مىڭ 858 كىۋادرات مېتر قۇرۇلۇش سېلىپ، ئەسلىي پىلاننى 11.74 پىرسەنت ئاشۇرۇپ ئورۇنلىدى.

بىناكارلىق ئاۋاز ئىلمى <بىن> زال ۋە كۆلۈبلاردىكى ئاۋازنىڭ ئاڭلىنىش سۈپىتى، ئۆي — ئىمارەتلەردىكى شاۋقۇننى پەسەيتىش ۋە قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرىنىڭ ئاۋاز قايتۇرۇش خۇسۇسىيىتى قاتارلىقلارنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.

بىناكارلىق سانائىتى <بىن> بىناكارلىق قۇرۇلۇش كارخانىلىرىنىڭ ئومۇمىي گەۋدىسى، يەنى بىناكارلىقنىڭ ئاساسىي تەشكىلىي قىسمى.

بىناكارلىق سەنئىتى <بىن> قۇرۇلۇش توپلىرىنىڭ تەشكىللىنىشى، بىنالارنىڭ سىرتقى شەكلى، گەۋدە قۇرۇلمىسى، ئىچكى — تاشقى بوشلۇقلىرىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى، بېزىلىشى، رەڭگى قاتارلىق كۆپ تەرەپلىملىك ئورۇنلاشتۇرۇشلار ئارقىلىق شەكىللىنىدىغان ئۇنىۋېرسال سەنئەت. ئۇ ئىجتىمائىي تۈر —

بىناۋا — بىنەم

كۆپىرەك كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ياكى چاتقال تىپىدىكى ئۆسۈم-لۈكلەر كىرىدۇ. سامان غوللۇقلىرىنىڭ يىل-تىزسىمان غولى بولىدۇ، يوپۇرمىقى تاق ۋە ئۇزۇن ساپاقلىق كېلىدۇ. گۈلى قوش جىنسلىق بولۇپ، يالغۇز ئۆسىدۇ ۋە كۈنۈس-سىمان گۈل رېتىنى شەكىللەندۈرىدۇ؛ مېۋىسى يېرىلغان غوزىلىق مېۋە بولۇپ، شىرنىلىك كېلىدۇ، ئۇرۇقنىڭ سىرتى گۆشلۈك بولىدۇ.

بىنەپشە بىللۇر <گېئول> بىنەپشە رەڭلىك كۋارتس.

بىنەپشە پىروكسىپىن <گېئول> پىروكسىپىن تىپىدىكى مېنېراللارنىڭ بىر خىلى، خىمى-يىۋى تەركىبى $(\text{Mg, Fe})_2 (\text{Si}_2 \text{O}_6)$. بىنەپشە رەڭ بىنەپشە گۈلى رەڭگىدىكى، سۇس سۆسۈن رەڭ.

بىنەپشە بىلىك سۇپ. بىنەپشە گۈلى تېرىلغان، بىنەپشە گۈلى ئۆستۈرۈلگەن؛ قابا پەلەكنىڭ دەردىدە يۈرىكىمدە داغلار قالدى، بۆلىۋىلىنى ئايرىدى گۈلدىن بىنەپشەلىك باغلار قالدى.

بىنەپشە زەر [پ+ئە] ① سۇپ. نەزەر كۆزىنى سالغۇچىلىكى يوق، نەزەرگە ئالغۇسىز، نەزەر سالغۇسىز، ئەرزىمەس، يارىماس، كېرەكسىز؛ ئادەم مەيلى ئالىيچاناپ، ئۇلۇغ بولسۇن، ياكى يارىماس بىنەزەر بولسۇن، ھامان بىركۈنى قارا تويىغا كۆمۈلۈپ كېتىدىكەن. ئەمما، ئادەمنىڭ ھايات چېغىدا قالدۇرغان تەسىرى خېلى زامانلار-غىچە ئەل-جامائەت ئارىسىدا ياشايدىكەن. ② رەۋ. نەزەر سالماستىن، پەرۋاسسىز؛ ئۇچىسىغا كەمزۇل كىيگەن، پۇتىغا ئۇچى ئاسمانغا قاراپ تۇرىدىغان قېلىن چەملىك لاتا ئاياغ كېيگەن، قولىدا گۈللۈك بامبۇك يەلپۈگۈچ تۇتقان ھېلىقى كىشى گېدىيىپ بىنەزەر تۇرۇپتۇ.

بىنەم [پ] ① سۇپ. پەقەت يامغۇرنىڭ ياردىمىگە يۆلەنىپ تېرىلىدىغان؛ بىنەم

چېكى يوق؛ پۈتمەس-تۈگىمەس؛ چەكسىز؛ سەن ئەگەر لۇتىپى ئىنايەت ئەيلىسەڭ، بىناھايتدۇر ساۋابى بىر قەدەھ. ② رەۋ. غايەت زور دەرىجىدە، ناھايتى، ئىنتايىن، تولمۇ، بەكمۇ؛ ئۇ: قەدىرلىك ئاچا، غايەت شاد ۋە بىناھايت مەنەئىدارمەن، — دېدى ۋە يېنىمغا كېلىپ ئولتۇردى. * سېغىندۇق بىناھايت ئۆز-لىرىنى، تولا شېرىم مۇبارەك سۆزلىرىنى. نى سائەتتە كۆرەرمىز قىزىلگۈلدەك يۈزلىرىنى.

بىناۋا [پ] سۇپ. يېزىت. ھاياتنىڭ لەززىتىنى، ھۇزۇر-ھالاۋىتىنى، راھەت-پاراغىتىنى كۆرمىگەن، ئاجىز، بىچارە؛ نېچۈك قىسمەتتىكى بۇ دوستلار، ئەجەب بەختى قارا بولدۇم، تۇغۇلغان ئۆز دىيارىمدا مۇساپىر، بىناۋا بولدۇم. * دەۋر ئىلكىدە بۇ جانىم، بۆلىۋىل بىناۋا بولدى. سەيىرى ئەتمەككە جانىم، شەيدائى ھاۋا بولدى.

بىناۋالىق «بىناۋا» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى. بىنەپ سۇپ [پ+ئە] ئىسپاتى نەتىجە، پايدا، مەنپەئەت يەتكۈزمەيدىغان، پايدىسىز؛ بىنەپ ۋە پاسىق ئىشاندىن سەمىمىي بىر دېھقان ياخشى. بۇزۇلغان، سېسىغان مايدىن سىگەرلىك زاغرا نان ياخشى. * كىلىتسىز قۇلۇپ ئەمەس شېئىر ئاچقىلى بولمايدىغان، ھەم ئەمەس سىرلىق تېپىشماق تاپقىلى بولمايدىغان. گەر ئاشۇنداق بولسا ئۇ تەڭ ئىسپاتى بوش لاي توپ بىلەن، نېمە ھەددىگە ئۇ بىنەپنى ئەلگە سوۋغام دەيدىغان.

بىنەپشە [پ] ① ئى <بوت> بىنەپشە ئائىلە-سىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈم-لۈك، يوپۇرمىقى بۆرەك شەكىلدە بولۇپ، گىرۋەكلىرىدە ھەرە چىشىغا ئوخشاش چىش-لىرى بولىدۇ؛ گۈل تاجى ياپىراقچىسى تاق كېلىدۇ، ئۈستىدە بېغىر رەڭلىك يوللىرى بولىدۇ. ② سۇپ. رەڭگى بىنەپشىگە ئوخشاي-دىغان، بىنەپشە رەڭگىدىكى، سۇس سۆسۈن؛ بىنەپشە بىللۇر. بىنەپشە پىروكسىپىن.

بىنەپشە ئائىلىسى <بوت> قوش پەللىلىك ئۆسۈملۈكلەرنىڭ بىر ئائىلىسى. بۇنىڭغا

بىنەھەجى سۇپ [پ+ئە] يېزىت. تېگىشلىك نېسۋىسىدىن، ھەققىدىن مەھرۇم قالغان؛ بەھرىمەن بولالمىغان؛ بولغان ئىدۇق ئەسرلەر ئىركى جاھاندىن بىنەھەجى، دۇنياغا پاقىيۇرمىغان نائەھلى گەردەندىن بېسىپ، باش كۆتۈرسە يوق قىلاردى باش كېسىپ، دارغا ئېسىپ، شۇڭلاشقا زىندانلىرىغا مۇردىلار تولغان سېسىپ، قان يۇتارمەن ئويلىسام، بۇ چەرخى زەڭگەر ئالدىدا.

بىنىت ئى[ر] ئۇستىگە چاپلىشىدىغان كاۋچۇك سۈرۈلگەن، چاراهەت تاڭمىدىغان رەخت: جانىپىكىنىڭ پەقەت ئىككى كۆزىلا ئوچۇق، قالغان جايلىرى بىنىت بىلەن تېگىۋېتىلگەن ئىدى.

بىنىتلىماق پ. بىنىت بىلەن ئوراپ تاڭماق، باغلىماق: چاچنى بىنىتلىماق.

بىنىتى ئى. [ئە] <تارىخ> — ئىمىن: خوتەنلىك شائىر ۋە سازەندە ئىسمى تۇللا بىنىتى نېمىستۇللا 1854- يىلى خوتەن ھۆكۈمرانى ئېلىشىر ھېكىمبەگىنىڭ تاپشۇرۇشى بىلەن يازغان «تارىخى مۇسقىيۇن (مۇزىكانىتلار تارىخى)» ناملىق كىتابىدا بۇ ھەقتە خېلى توختالغان.

بىھاجەت سۇپ [پ+ئە] يېزىت. ئېھتىياجى، ھاجىتى يوق، ئېھتىياجسىز، ھاجەتسىز: مېنى ئەمدى يولدىن توسماق بىھاجەت، رۇخسەت ئەيلەك قىلىپ بىزگە شاپاكتەت. مەنىكى ياردىن ئايرىلىشقا بىتاقەت، ھەققىڭىزدە ھەققە قىلغۇم ئىبادەت.

بىھايالىق سۇپ [پ+ئە] شەرم-ھايانى، ئار-نومۇسىنى، ئۇيىلىشنى بىلمەيدىغان؛ ئۇيالىمايدىغان؛ ھايالىقلىمايدىغان؛ ھاياسىز؛ ئۇياتسىز: بىھايالىق ئادەم. * بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ غەزەپلىنىپ ھەرەمگە كىرىپتۇ ۋە پەررۇخ زادىگە: — ھەي بىھايالىق قۇل! مېنىڭ ھەرىمىمگە خىسايەت قىپسەنغۇ، — دەپ ۋارقىراپتۇ. * ئەخلاقسىز كىشىدە يوقتۇر پەزىلەت، ئۇنداقلار بەئەينى يەردىكى ئەخسەت، سەنمۇ شو ئەخلەتكە قالسىن ئوخشاپ، بىھايالىق ئادەمدىن ئالمىساڭ ئىبەرەت.

بىھايالىق ئى. بىھايالىق كىشىلەرگە خاس

يەر. ② ئى. پەقەت يامغۇرنىڭ ياردىمىگە يۆلىنىپ تېرىلىدىغان يەر: بولسا-سۇلۇق، بولمىسا-بىنەم (ماقال). * باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى 3-ئاي كىرىش بىلەنلا دەرسكە تەسەر يەتكۈزمىگەن ئاساستا ئالتە پۇك بىنەم ئېچىپ، ئون مىڭ تۇپ تېرەك، سۈگەت قەلەم-چىشى تىكتى.

بىنەھەجى ئى. بىنەم تېرىيدىغان كىشى؛ دېھقان: ئۇ يىلى بۇلاق ئەتراپىدىكى مانتىخانلاردا مانتىچىلار بىر-بىرلىرى بىلەن بەسلىشىپ ۋارقىرىشتى. يېتىمچىلار ۋە ئاشلىقىدىن ئۈمىد ئۈزگەن دېھقانلار ئۇ يەردىكى سەينادا توپ-توپ بولۇپ يۈرۈشەتتى. ئۇلارنى بىنەم-چىلەر ئېلىپ كېتەتتى.

بىنەھەلىك ئى. بىنەم قىلىپ تېرىلغان يەر، بىنەم يەر: بۇ يېزا باشقا يېزىلارغا قارىغاندا، دەل-دەرەخلەرنىڭ كۆپلۈكى بىلەن مەشھۇر بولۇپ، ياز كۈنلىرى سىرتتىن قارىغاندا، قويۇق چاڭگاللىقتەك كۆرۈنىدۇ. يېزىنىڭ ئۈچ تەرىپى بىنەھەلىك بىلەن ئورالغان.

بىنۇقسان سۇپ [پ+ئە] يېزىت. نۇقسانسىز: بىنۇقسان كىشى. * خاتالىق ھەم ئۇتۇق بولغاي جېنى جىسمىدا مەۋجۇتتا، خاتا قىلساڭ تۈزەت، ھېچكىمنى بىنۇقسان قىياس قىلما.

بىنومۇس سۇپ [پ] ئار-نومۇسىنى، ئۇيىلىشنى بىلمەيدىغان؛ نومۇس قىلمايدىغان؛ نومۇسسىز: بىنومۇس ئادەم. * ياشلىقنىڭ زىنىتى — ھۆسنىدۇر ئەخلاق، ياشلىقنى خار ئېتەر بىنومۇس ھەر ئان. ھاڭغا دۈم يىقىلار «مەن» دېگەن ئەخمەق، بولمىسا جىسمىدا گەر ھايالىق ۋىجدان.

بىنومۇسلۇق «بىنومۇس» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: زۇلال چىشىلىرىنى غۇچۇزلىتىپ: — قېلىن! ئەگەر سىزنىڭ بۇنچە قېلىن، بۇنچە بىنومۇسلۇقىڭىزنى بۇرۇنراق بىلگەن بولسام... خەير... بولدى، بۈگۈندىن باشلاپ ئارىمىز ئوچۇق! — دېدى قىزغا، — بىچارە قىز ئورۇندۇقتا چاپلاپ قويۇلغان ھەيكەلدەك قېتىپ قالغانىدى.

ئىش - ھەرىكەت، قىلىق: بەھالىق قىلماق.

بەھوش سۇپ [پ] ① ھوشىدىن كەتكەن، ھوشنى يوقاتقان، ھوشسىز: بەھوش بولماق. * بەھوش ھالەتتە ياتقان بالا كىشىنىڭ يۈرەك باغرىنى ئېچىشتۇرۇپ «ئېھ- ئېھ» دەپ ئىنچىق-لايىتى. * مەسۇمخان بىلەن سۇدۇرخان يېتىپ كېلىپ قارىغۇدەك بولسا خان غوجام قان دەرياسى ئىچىدە بەھوش يېتىپتۇ، ئۇلار ئۇكىسىنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى ئېتىپ زار-زار بوزلىنىپ خان غوجامنىڭ بېشىنى يۆلەپتۇ. ② ئەقلى، دىققىتى جايىدا ئەمەس؛ پەرىشان: مەن دۇنياغا، تۇرمۇشقا مەستنىڭ كۆزى بىلەن، مەستنىڭ بەھوش ئەقلى بىلەن قارىغان ئىكەنمەن.

بەھوش بولماق ھوشنى يوقاتماق، ھوشىدىن كەتمەك، ھوشسىزلانماق، بەھوشلانماق: بۇ لەخىمنىڭ چىقىش ئېغىزى دەل قىز ئولتۇرۇپ تاماق يەيدىغان ئورۇندۇقنىڭ تېگىدە بولۇپ، شۇ تاپتا قىز يالغۇز ئولتۇرۇپ غىزالنىۋاتقان ئىكەن. ئوغۇل بۇ خۇمار كۆزلۈك پەرىنى كۆرۈپ، ئۆزىنى تۇتالماي بەھوش بولۇپ يىقىلىپتۇ.

بەھوش قىلماق ھوشىدىن كەتكۈزمەك، بېشىنى ئايلىندۇرۇپ ئوخلىتىپ قويماق: دىۋە چېچىنى بىر كىسىلكىپ، بىر دەريا پەيدا قىلىپ، ئالىقىنى بىلەن شەرەت قىلسا، دەريا ئۈستىدە مەرۋايىت تاختىپۇش پەيدا بولىدىكەن. ئاندىن خالىبانۇمنى بەھوش قىلىپ، ئۆزى ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ كېتىدىكەن.

بەھوشلانماق پ. بەھوش ھالەتكە كېلىپ قالماق؛ ھوشنى، سېزىمىنى يوقىتىپ قويماق: مېھمانخانا يەنىلا پاراكەندە ئىدى، يېرىم بەھوشلانغان كېسەل يىگىت بىسئارام بولاتتى. ئانىنىڭ كۆز يېشى قۇرۇمايتتى.

بەھوشلۇق «بەھوش» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئالماس ئاكا يېرىم بەھوشلۇق ھالىتىدە ياناتتى. * سىز بۇنداق ھالەتنى بېشىڭىزدىن كەچۈرمىگەندىن كېيىن، بەھوشلۇقنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلىمەيسىز.

بەھۈدە سۇپ [پ] ① پايدىسىز، مەنپەئەتسىز، بىكار: مەن پەقەت بەھۈدە زايان بولغان ئون يىلغا ئېچىنمەن، قانداق كۆپ ئىشلارنى قىلىۋەتكىلى بولاتتى بۇ ئون يىلدا. * ھەرنەچچە مۇشكۈل سوتالساڭ بولسا دانادىن سورا، بەھۈدە نادان بىلەن بەھىس قىلىشىپ ئەقلىڭنى بەھۈدە زايە قىلما. ② ئورۇنسىز، ناھەق: ئۇ ئۆزىنىڭ يۈرت ئەھلىگە قىلغان ۋەدىسىنى ئادا قىلالماي بەھۈدە ئۆلۈپ كېتىشىدىن قاتتىق ئەنسىرەپتۇ. ③ مەزىنسىز، كېلىشمىگەن، ئاساسسىز، بولمىغۇر: پادىشاھنىڭ ئاچچىقى كېلىپ، ئەپەندىمنى چاقىرتىپ كەپتۇ - دە: ئەپەندىم، بەھۈدە گەپلەرنى قىلىپ، مېنىڭ ۋەزىرىمنىڭ شەنگە داغ كەلتۈرۈپسىز، ئېشىكىڭىزنىڭ ۋەزىرىمدىن ئەقىللىق ئىكەنلىكىگە ئىسپات كۆرسىتىڭ، بولمىسا سىزنى زىندانغا تاشلايمەن، - دەپتۇ.

بەھۈدىلىك «بەھۈدە» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ۋەيرانە ئۆيىلەر ۋە پاسكىنا ھويلىلار ئارىلىقىدا ناگان - ناگاندا كۆرۈنۈپ قالىدىغان قارامتۇل - خۇنۇك كونا قەسىر، ھەيۋىتىدىن قارىغاندا، تىرىشىپ - تىرىشىشىنىڭ بەھۈدىلىكىگە قارىماستىن، گويى ئۆزىنىڭ قەدىمىي سەلتەننى ۋە غۇرۇرىنى ساقلاپ قېلىشقا چېنىقنىڭ بېرىپچە تىرىشۋاتقان دەك قىلاتتى.

بەھۈرمەت سۇپ [پ+ئە] ھۈرمەتنى يوق، كىشىنى ھۈرمەتلىمەيدىغان، ھۈرمەتلىشىنى بىلمەيدىغان؛ ھۈرمەتسىز: ئەپەندىمنىڭ بەھۈرمەتلىكىدىن ئاچچىقى كەلگەن شەھەر ھاكىمى: - ھەي، بەھۈرمەت، ئەدەبىسىز، سېنىڭ ئېشەكتىن پەرقىڭ قانچىلىك زادى؟ - دەپتىكەن، ئەپەندىم دەرىۋ ھاكىم بىلەن ئېشەك ئوتتۇرىسىدىكى ئارىلىقنى غېرىچلاپ كۆرۈپ: - پەرق كۆپ ئەمەس ئىكەن، ئارانلا ئىككى غېرىچ! - دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بەھۈرمەتلىك «بەھۈرمەت» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بەھۈرمەتلىك قىلماق. * باست نۇرغا: - ھاي، ئائىنىساپ تارت تىلىڭنى، بەھۈرمەتلىك قىلما، - دەپتى.

بەھۈرمەتلىك قىلماق ئەدەبىسىزلىك

قىلماق، ھۈرمەتسىزلىك قىلماق؛ ئۇ، بالىنىڭ گېپىگە كىرمىگەنلىكىگە، شۇنداق مېھرىبان ئانىغا بەھۈرمەتلىك قىلىپ يانغانلىقىغا زەردىسى قاينىدى.

بەھىساب [پ+ئە] ← ھېسابسىز:

ئاسماندىكى بەھىساب يۇلتۇزلار 14 كۈنلۈك تولۇن ئاي ۋە يوللارغا ئورنىتىلغان ئېلېكتر لامپىلىرى يېزا كېچىسىنى ئالتۇن نۇرغا پۈركىگەندى. * تاغۇ دەريا چۆمدى نۇرغا، بولدى چۆللەر باغ-چىمەن، قەلبى چوغ، مەردلىككە تولغان بەھىساب پالۋان بىلەن.

بەھىمايە سۈپ [پ+ئە] يېزت، ھىمايەچىسى

يوق، ھىمايەسىز: ھىمايە قىل ئەي يار مېنىڭدەك زارى بەھىمايەڭنى، كۈتۈرمەن ئىتتىزارلىقتا ئىنسابۇ رىئايەڭنى.

بىئوگرافىيە ئى [ر<گربك] بىرەر كىشىنىڭ

ھايات يولى ۋە ئۇنىڭ كەچۈرمىشلىرى؛ تەرجىمىھال.

بىئوگرافىيىلىك سۈپ. بىئوگرافىيىگە ئائىت،

تارىخىي: بىئوگرافىيىلىك رومان.

بىئوئاسترونومىيە ئى [ر] <بىئول> ئالەم

قائىدىسىدىكى بىئولوگىيىلىك، مېدىتسىنالىق مەسىلىلەر ۋە ھەرىكەت مەسىلىلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان تارماق پەن.

بىئوپىگمېنت ئى [ر] <بىئول> تەبىئەتتە

مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان ئۆسۈملۈك ياكى ھايۋانلارنىڭ ھەرقانداق بىر پىگمېنتى.

بىئوتىن ئى [ر] <بىئول> ۋىتامىن «B»

گۈرۈپپىسىغا تەۋە بىرىكىمە ئىچىدە بولىدىغان رەڭسىز ۋە كرىستال ھالەتتىكى بىر خىل ۋىتامىن. ئۇ تەبىئەتكە كەڭ تارقالغان بولۇپ، ئاساسەن بىرىكىمە ھالەتتە ئۇچرايدۇ.

بىئوخىمىيە ئى [ر<گربك] جانلىقلارنى

خىمىيىنىڭ نەزەرىيە ۋە ئۇسۇللىرى ئارقىلىق تەتقىق قىلىدىغان ئارىلىق پەن. ۋەزىپىسى: جانلىقلارنىڭ خىمىيىۋى تۈزۈلۈشى ۋە ھەرد-

كىتىنى ئېنىقلاپ چىقىشتىن ئىبارەت.

بىئوستاتىستىكا ئى [ر] <بىئول> ماتېماتىكىلىك

ۋە فىزىكىلىك ستاتىستىكا قائىدىلىرى ئارقىلىق بىئولوگىيە ئىلمىدىكى سان ئۆلچەم-

رىشلىرىنى ئانالىز قىلىدىغان ۋە يېشىپ،

شەرھىلەپ بېرىدىغان بىر خىل تارماق

پەن. ئۇنىڭ تەجرىبە قىلىشتا، تەجرىبە

نەتىجىسىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش

ئىشلىرىدا ۋە ئۇلاردىن بىرقەدەر ئەمەلىي

بولغان يەكۈنلەرنى چىقىرىشتا ياردىمى بار.

ئۇ بىئولوگىيە، ئاگرونومىيە ۋە مېدىتسىنا

تەجرىبە تەتقىقاتلىرىدا كەڭ قوللىنىلىدۇ.

بىئوسىفېرا ئى [ر] <گېئول> يەر شارىنىڭ

جانلىقلار تارقالغان بەلبېغى. ئۇ ئاتموسفېرا

قەۋىتىنىڭ تۆۋەن قىسمى، گىدروسىفېرا،

تۇپراق ۋە چوڭقۇرلۇقى تەخمىنەن ئىككى

كىلومېتىر كېلىدىغان لىتوسىفېرا قاتارلىقلارنى

ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

بىئوفىزىكا ئى [ر<گربك] <بىئول> فىزىكا-

لىق پىرىنسىپ ۋە ئۇسۇللار ئارقىلىق جانلىق

ئورگانىزىملارنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە ئۇلارنىڭ

ھاياتلىق پائالىيىتى جەريانىدىكى مېخانىكا-

سىنى تەتقىق قىلىدىغان ئارىلىق پەن.

بىئولوگ ئى [ر] بىئولوگىيە ئالىمى، بىئولو-

گىيە مۇتەخەسسسى.

بىئولوگىيە ئى [ر] جانلىقلارنىڭ تۈزۈ-

لۈشى، خىزمىتى، پەيدا بولۇشى ۋە تەرەق-

قىيات قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان

پەن. ئۇ زوئولوگىيە، بوتانىكا، مىكروبىئو-

لوگىيە، پالېئونتولوگىيە قاتارلىقلارنى ئۆز

ئىچىگە ئالىدۇ.

بىئولوگىيىلىك سۈپ. بىئولوگىيىگە تەئە-

لۈق، مەنسۇپ بولغان.

بىئولوگىيىلىك ئالاھىدە خاسلىق ماددا

ئالماشتۇرۇش ۋە يېتىلىشنىڭ قانۇنىيەتلىك

ئىچىدىكى ئەڭ چوڭ بىئولوگىيەلىك مىقدارى 110 ۋە 315 گرام بولىدۇ.

بىئولوگىيەلىك نۇر چىقىرىش جانلىق ئورگانىزىملار كۆز بىلەن كۆرگىلى بولىدىغان دەرىجىدە نۇر چىقىرىدىغان بىر خىل بىئولوگىيەلىك ھادىسە.

بىئولوگىيەلىك ئوكسىدلىنىش ھۈجەيرە ئىچىدىكى ئوكسىدلىغۇچى - ئوكسىدسىزلىغۇچى بىر قاتار ئېنېرگىيەلىك كاتالىزاتور بولۇپ ئوكسىدلىنىش خىزمىتىنى بېجىرىدىغان رول. لىرىنىڭ ئومۇمىي نامى. ئۇ جانلىقلار تېنەدىن ئېنېرگىيە ئېلىشتىكى ئاساسلىق ئۇسۇل. بىئولوگىيەلىك ئېلېكتىر ئېقىمى جانلىقلار تېنەدىكى نېرۋا پائالىيىتى ۋە مۇسكۇل ھەردىكى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ناھايىتى ئاجىز بولغان ئېلېكتىر ئېقىمى ۋە ئېلېكتىر پوتېنسىئالنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىدۇ. بۇ خىل ئېلېكتىر ئېقىمى بىئولوگىيەلىك ئېلېكتىر ئېقىمى دەپ ئاتىلىدۇ.

بىئولوگىيەلىك ئېنىقلاش بەزى جانلىقلارنىڭ مەلۇم ماددىلارغا قارىتا پەۋقۇلئاددە ئېھتىياجى ياكى ئىنكاسىدىن پايدىلىنىپ، شۇ خىل ماددىلارنىڭ سۈپىتى، مىقدارى قاتارلىقلارنى ئېنىقلاپ چىقىش ئۇسۇلى. مەسىلەن: ئاق چاشقاننىڭ تارتىش قىلىش ئىنكاسىدىن پايدىلىنىپ ئىنساننى ئېنىقلاش؛ مىكرو ئورگانىزىملاردىن پايدىلىپ، ۋىتامىن B₁₂نى ئېنىقلاش قاتارلىقلار.

بىئولوگىيەلىك ياسالما مىكرو ئورگانىزىملاردىن ياسالغان كېسەللەردىن مۇداپىئە ئېلىنىش، دىئاگنوز قويۇش ۋە داۋالاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان دورىلار. مەسىلەن: ۋاكسىنا زەھەرگە قارشى قان زەردابى، ئانا-توكسىن، باكتېرىيەگە قارشى دورا قاتارلىقلار. بىئولوگىيەلىك يېمىرىلىش يېمىرىلىش

ئۇسۇللىرى ئارقىلىق يەككە تەن ۋە تۈرلەر - نىڭ ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيىتىنى بەلگىلەش پىرىنسىپى.

بىئولوگىيەلىك ئالدىنى ئېلىش بەزى جانلىقلاردىن پايدىلىنىپ، ئىنسانلار ئۈچۈن زىيانلىق بولغان جانلىقلاردىن مۇداپىئەلىنىش ئۇسۇلى. مەسىلەن: ئۆردەكلىرىدىن پايدىلىنىپ چېكەتكە لېچىنىكىسىنى ۋە شال ئېتىزلىرىدىكى زىيانداش قۇرتلارنى يوقىتىش؛ پارازىت ھەرىدىن پايدىلىنىپ يېشىل قۇرتنى يوقىتىش؛ باكتېرىيەلەردىن پايدىلىنىپ دالا چاشقىنىنى يوقىتىش قاتارلىقلار.

بىئولوگىيەلىك بىرىكتۈرۈش جانلىق ئورگانىزىملارنىڭ بىرىكتۈرۈش ياكى سۇسلاشتۇرۇش رولى ئارقىلىق يېڭى بىر خىل خىمىيەۋى ماددا ھاسىل قىلىش جەريانى.

بىئولوگىيەلىك پارچىلىنىش ① ئۆلگەن ۋە قايتىدىن پەيدا بولغان توقۇلمىلارنىڭ بۇزۇلۇشى. ② ئورگانىك ماتېرىياللارنىڭ جانلىقلار تەرىپىدىن پارچىلىنىشى.

بىئولوگىيەلىك جۇغراپىيە ھايۋانات ۋە ئۆسۈملۈكلەرنىڭ جۇغراپىيەلىك تارقىلىشىنى تەتقىق قىلىدىغان تارماق پەن.

بىئولوگىيەلىك قوراللار <ھەرب> ← باكتېرىيە قوراللىرى.

بىئولوگىيەلىك مىقدار بىر بىرلىك ھەجىم ياكى كۆلەمدە بولىدىغان بىر ياكى بىردىن ئارتۇق جانلىقلار تىپى ياكى جانلىقلار تىپى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر خىل جانلىقنىڭ، مۇئەييەن ۋاقىت ئىچىدىكى ئومۇمىي مىقدارى. مەسىلەن: دالىيەندىكى گۈللۈك قولۇلىنىڭ ھەر بىر كۋادرات مېتىر كۆلەم ئىچىدىكى ئەڭ چوڭ بىئولوگىيەلىك مىقدارى 72 ۋە 122.4 گرام؛ چىڭداۋنىڭ ئالاچىپار قۇلۇلىسىنىڭ ھەر كۋادرات مېتىر كۆلەم

ھېچقانداق كىشى ياردەم بېرەلمەيدۇ، دەپ ھېسابلايتتىم، ماڭا بىۋاسىتە خۇدادىن جاۋاب ئېلىش زۆرۈر ئىدى. * لېنىن: — كىشىلەر بىلىشىنىڭ جەريانى «جانلىق بىۋاسىتە كۆزىتىشى» ئاساسىدا تىراكت تەپەككۈرگە ئۆتۈش» جەريانىدىن ئىبارەت بولىدۇ، — دەپ كۆرسەتكەنىدى. ② ئوپتوغىرا، ئۆلتۈر، ئۇدۇل: ساپىر ئەت رەڭ لېنىتسىدا، تۇتۇز كەتكەن كاداڭ كونا ھارۋا يولغا چۈشتى، بۇ يول بىۋاسىتە يېڭىيەر يېزىسىغا ئېلىپ باراتتى. * ئوقۇغۇچىنىڭ ئۆگىنىش مۇددىتىنى كۆپىنچە ئۆگىنىش پائالىيىتى بىلەن بىۋاسىتە باغلىنىشلىق بولىدۇ. * ئۇ ماڭا: — ماقالە يېزىڭ، لېكىن ئۇيغۇرچە يېزىۋېلىپ تەرجىمە قىلىشىڭنى ھېساب ئەمەس، بىۋاسىتە خەنزۇ تىلىدا يېزىڭ. لېنىنمۇ تىل ئۆگىنىشتە دائىم باشقا مىللەت تىلى بىلەن ماقالە يېزىشنى ئەڭ ياخشى مەشىق دەپ قارىغانىدى، — دېدى.

بىۋاسىتە تەجرىبە <پەلس> «ۋاسىتىلىك تەجرىبە» نىڭ ئەكسى بولۇپ، رېئاللىقنى ئۆزگەرتىش يولىدىكى ئەمەلىيەتكە شەخسەن ئۆزى قاتنىشىشتىن ھاسىل قىلىنغان بىلىم. بىر ئادەمنىڭ بىلىمى بىۋاسىتە تەجرىبە ۋە ۋاسىتىلىك تەجرىبىدىن ئىبارەت ئىككى قىسىمدىن تەشكىل تاپىدۇ.

بىۋاسىتە سايلام <قا> ۋاسىتىلىك سايلامنىڭ ئەكسى، يەنى دۆلەتنىڭ ۋەكىللىك ئورگانلىرىدىكى ۋەكىللەر ياكى دۆلەت ئورگانلىرىدىكى رەھبەرلەرنى خەلق بىۋاسىتە ئاۋاز بېرىپ سايلاپ چىقىدىغان سايلام شەكلى. بىۋاسىتە قاراشلىق شەھەر مەركىزىي خەلق ھۆكۈمىتى بىۋاسىتە باشقۇرىدىغان چوڭ شەھەرلەر.

بىۋاسىتە قانداش تۇغقان بىۋاسىتە قانداشلىق مۇناسىۋىتىدىكى تۇغقانلار ياكى ئۆزىنى تۇغقان ئانا-ئانا ۋە ئۆزى تۇغقان پەرزەنتلەر.

بىۋاش (توغرىسى: بىباش) ← بىباش.

تەسىرنىڭ بىر خىلى، يەنى تاغ جىنسلىرى ۋە مىنېراللارنىڭ، ئۈستىدە ئۆسۈۋاتقان ئۆسۈملۈك ۋە ھايۋانات تەسىرىدە بۇزۇلۇپ ۋەيران بولۇش ھادىسىسى.

بىئومېتېئورولوگىيە [ر] <گرېك> [بىئول] جانلىقلار بىلەن ھاۋا كىلىماتى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.

بىئوكىلىماتولوگىيە [ر] <بىئول> تەبىئىي مۇھىتتىكى ھاۋا كىلىماتىنىڭ ئورگانىزىملارغا بولغان رولىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.

بىئومېتېئور [ر] <بىئول> نەپەسلىنىش رولى جەھەتتىكى مۆلچەر ئارقىلىق ئۆمۈر چېكىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.

بىۋاپا سۇپ [پ+ئە] ① ئەھدىسىنى بۇزدىغان؛ ساداقەتسىز، ۋاپاسىز: بىۋاپا يار. * چىرمىشىپ سۆيۈشكەندە، مەڭگۈلۈك يار دەپتە. مەن، بىۋاپا بولارنىڭ زەپ شۇ چاغ بىلمەپتەمەن. ② ھېچكىمگە ۋاپا قىلمايدىغان، ئەسقاتمايدىغان، مەڭگۈلۈك تۇرمايدىغان: بىۋاپا دۇنيا.

بىۋاپالىق «بىۋاپا» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بىۋاپالىق قىلماق. * بىۋاپالىقنى سەن قىلىپسەن، مېنى قىلمايدۇ دېمە. ھەممە كويدا سەن يۈرسەن، مېنى تۇيمايدۇ دېمە.

بىۋاپالىق قىلماق ئەھدىسىدىن يانماق، ۋاپاسىزلىق قىلماق: سەن ئۈچۈن دۈشمەنلىشىپ ئۇردۇم قىلىچ دوستلارغا مەن، بىۋاپالىق قىلماقتان بۇنچىلا قان ئالدىدا.

بىۋاقىت رەۋ [پ+ئە] بەلگىلەنگەن ۋاقىتتىن ئىلگىرى، ياكى كېيىن، ۋاقىتى-سائىتى كەلمەستىن، ۋاقىتسىز: ھەر ئۆمۈر بىر بىلەن باشلىنىپ ئاخىر، ھالقىغان كۆپ بولسا بىرەر يۈزلەردىن. ۋە لېكىن قېرىلىق ئۇنى بىۋاقىت، ئوغرىلاپ قېچىشقان ئوغۇل-قىزلاردىن.

بىۋاسىتە رەۋ [پ+ئە] ① توغرىدىن- توغرا؛ ۋاسىتىسىز: مەن بۇ ئىشتا ماڭا نە سىز، نە ئاپام—

بىۋاك سۈپ [پ] گەپكە كىرمەيدىغان، ھېيىقە-مايدىغان، كەپسىز: ئۇ ئوقۇتقان بالا ئىككى - ئۈچ ئايدىلا ساۋاتلىق بولىدۇ. ئاتا-ئانىسىنى چېنىدىن جاق تويغۇزغان بىۋاك، كەپسىز بالىمۇ ئۇنىڭ قولىدا يىكتەك تۇزىلىپ، ئەقىللىق، ئەدەب-لىك بولۇپ ئۆزگىرىدۇ.

بىۋاكلاشماق پ. گەپكە كىرمەيدىغان، ھېيىقمايدىغان بولۇپ كەتمەك، كەپسىز-لەشمەك: بالىنىڭ دادىسى مۇئەللىمگە: — ئەپەندىم، ئويلاپ باقسىلا، ئوبدانلا بىر بالا ئىككى - ئۈچ يىل ئىچىدىلا بۇنچۇلا ئاينىپ، بىۋاكلىشىپ كەتكەن بارمۇ؟ — دەپلا سۆزلەپ كەتتى.

بىۋەتەن سۈپ [پ+ئە] يېزىت ① ۋەتەنى، يۇرتى يوق؛ ئۆز جايىدىن ئايرىلغان؛ ۋەتەن-سىز: زېمىن-زېمىن زېمىن ئەمەس گويىكى، شېرىن ھەسەل ھەم قەنىت تاپتۇق بۇ يەردە. ياشار ئىدۇق چەت ئەللەردە بىۋەتەن، يېڭى، گۈزەل ۋەتەن تاپتۇق بۇ يەردە. ② ئۆي-جاي-سىز، باشپاناھسىز: ئورۇنسىز بوھتان قىلىشلار بىلەن سەمەت ئۈچ يىل قېچىپ يۈرۈپ بالىلىرىنى بىۋەتەن قىلدى.

بىۋىختىيار سۈپ [پ+ئە] ئىختىيارغا باغلىق بولمىغان، ئىختىيارسىز: ئايرىلىپ ئون يىل بۇرۇن يۇرت-ماكاندىن، ھەمدە قوۋم-قېرىنداش، بىر تۇغقاندىن؛ كېلىپ بۇ تامانغا بىۋىختىيار تۆكۈپ تەر ماڭلىيدىن دانە-دانە.

بىۋىتەنبار سۈپ [پ+ئە] يېزىت. ئېتىبارى يوق، ئېتىبارسىز.

بىيە ئى. بالىسى بار بايتال: ئات ياخشى تۈگىدىن، تۆگە ياخشى بېيىدىن، بىيە ياخشى پىيادىدىن (ماقال).

بىيە باغلىماق سېغىن بىيىلەرنى سېغىش ئۈچۈن بىر يەرگە توپلىماق، يىغماق.

بىۋرو ئى [ر>فران] سىياسىي پارتىيىلەر ۋە تەشكىلاتلاردىكى ئىجرائىي رەھبەرلىك ئورگىنى: مەركىزىي كومىتېت سىياسىي بىۋروسى.

بىۋرو ئەزالىرى.

بىۋروكرات سۈپ [ر>فران+گرېك] ئۆز ۋەزىپىسىگە رەسمىيەتچىلىك بىلەن قارايدىغان، رەسمىيەتنى دەستەك قىلغان ھالدا ئىش بېجىرىدىغان: بىۋروكرات كاپىتالىزم. بىۋروكرات بۇرژۇئازىيە.

بىۋروكرات بۇرژۇئازىيە <س ئىق> ئادەتتە مۇستەملىكە ۋە يېرىم مۇستەملىكە ئەللەردىكى دۆلەت ھاكىمىيىتى بىلەن بىرلىشىپ كەتكەن دەللال، فېئودال، بىۋروكرات بۇرژۇئازىيە كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

بىۋروكرات كاپىتال <س ئىق> يېرىم مۇستەملىكە ۋە يېرىم فېئوداللىق دۆلەتلەردە، دۆلەت ھاكىمىيىتىنى كونترول قىلىدىغان چوڭ پومبىشچىك، چوڭ بانكىر ۋە چوڭ دەللاللارنىڭ كاپىتالى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

بىۋروكرات كاپىتالىزم <س ئىق> يېرىم مۇستەملىكە ۋە يېرىم فېئوداللىق دۆلەتلەر-دىكى دەللال ۋە فېئودال خاراكتېرىدىكى دۆلەت مونوپول كاپىتالىزمى، ئالاھىدىلىكى: چەت ئەل جاھانگىرلىرى، ئۆز دۆلىتىدىكى فېئودال پومبىشچىكلار سىنىپى ۋە كونا باي دېھقانلار بىلەن زىچ بىرلەشكەن بولىدۇ. ئۇ كارخانا ئىشچىلىرىنى ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىپلا قالماستىن، سىياسىي ئىتتىپاقلىرىدىن پايدىلىنىپ، قالايمىقان پۇل تارقىتىش، دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى قەرزنى تۆلەش باھانىسى بىلەن ئىئانە توپلاش، ھايانكەشلىك قىلىش قاتارلىق ئۇسۇللار ئارقىلىق، كەڭ ئەمگەكچى خەلقنى دەھشەتلىك تۈردە تالان-تاراج قىلىدۇ.

بىۋروكراتلاشماق پ. بىۋروكراتقا ئايلانماق: ئەگەر ھازىرقى سوتسىيالىستىك جەمئىيەتتە ئىدىيىۋى تەربىيە خىزمىتى ياخشى ئىشلەنمىسە پرولېتارىياتنىڭ ھۆكۈمەت خادىملىرىنىڭ مەلۇم دەرىجىدە «بىۋروكراتلىشىپ» كېتىشى تۇرغان

گەپ.

بيۇروكراتلىق ① «بيۇروكرات» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى: بيۇروكراتلىق رەھبەر بولغۇچى

ئۈچۈن پايدىسىز. ② ئى. بيۇروكراتلارغا خاس

ئىش - ھەرىكەت: بيۇروكراتلىق قىلماق. ئىشقا

بيۇروكراتلىق بىلەن قارىماق.

بيۇروكراتىزم ئى [ر] <پەلس> ① كاپىتال -

ستىك جەمئىيەتتە مەملىكەتنى ھۆكۈمران

سىنىپلارنىڭ مەنپەئىتىنى كۆزلەيدىغان،

ئاممىدىن ئايرىلغان ئىستىيازلىق شەخسلەر،

تۆرىلەر ئارقىلىق ئىدارە قىلىش ئۇسۇلى:

بيۇروكراتىزمغا قارشى كۈرەش قىلماق.

② ئىشقا، ئۆز ۋەزىپىسىگە رەسمىي ئىچىلىك

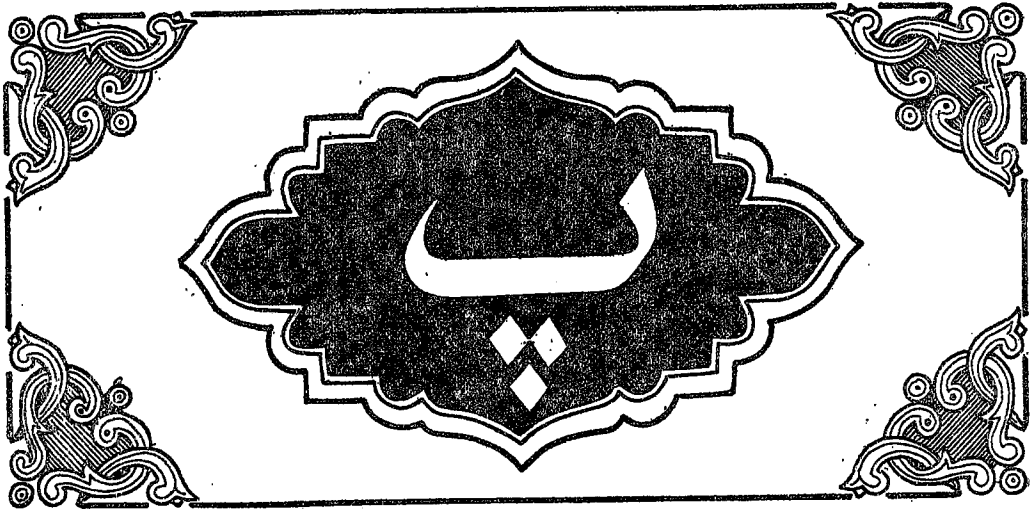
بىلەن قاراش؛ ئىجتىمائىي تۇرمۇشتىن،

رېئال جەمئىيەتتىن ۋە جەمئىيەت مەنپەئەت -

لىرىدىن ئايرىلغان ھالىدا قۇرۇق رەسىم -

يەتچىلىك بىلەن ئىش تۇتۇش: بيۇروكراتىزم

خەلقچىللىق بىلەن زادى چىقىشالمايدۇ.

پ ① ئۇيغۇر ئېلىپبەسىنىڭ تۆتىنچى ھەرپى. ② رەت تەرتىپى جەھەتتە تۆتىنچىنى كۆرسىتىدۇ.

پا ئىم. ئوت ۋە باشقا قىزىق نەرسىدە قاتتىق كۆيگەنلىك ئىماسىنى ئىپادىلەيدۇ؛ پاتىگۈل مەشنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ دىققەتسىزلىكتىن قولىنى قىزىق مەشكە يېقىۋالدى ۋە كۆيۈككە چىدىيالماي «پا!» دەپ ۋارقىرىۋەتتى.

پائال رەۋ [ئە] بىرەر ئىشقا غەيرەت بىلەن كىرىشكەن ھالدا، ئەستايىدىل، ئىزچىل، ئاكتىپ؛ پائال قاتناشماق. پائال ئىشلىمەك.

* باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇمىنى ئىگىلىشى پائال ئېلىپ بېرىلىدىغان مۇرەككەپ جەريان بولۇپ، چوڭلار ياكى ئوقۇتقۇچىلار تەييار ئوقۇمىنى ئۇلارغا ئاددىي ھالدا، ئەينەن «تاپشۇرۇپ» بەرمەيدۇ، بەلكى ئۆزلىرىنىڭ بىلىم تەجرىبىلىرى ئارقىلىق پائال سۈرەتتە ئىگىلەپ ئالىدۇ.

پائال تۈردە ئاكتىپ رەۋىشتە، ئەستايىدىللىق، تىرىشچانلىق بىلەن؛ ئوقۇتقۇچى پائال تۈردە «مەسلە» پەيدا قىلىش ئارقىلىق ئوقۇغۇچىلارنى دىققەتسىز ئوبدان مەركەزلەشتۈرۈپ،

رۇپ، ئاكتىپ پىكىر قىلىپ ئۆگىنىدىغان قىلىشى كېرەك.

پائالىيەت ئى [ئە] ① بىرەر ساھەدە ئېلىپ بېرىلىدىغان ئىش، مەشغۇلات، ھەرىكەت؛ بۈگۈن كەچتە پارتىيە ياچېيكىسى پائالىيىتى بار. * ئاقسۇ ۋىلايىتىدىكى ھەرقايسى ناھىيە بازارلىرىدا 80 مىڭدىن ئارتۇق ياش - ئۆسمۈر، تارباغاتاي ۋىلايىتىنىڭ ھەرقايسى ناھىيە بازىلىرى، يېزا - كەنتلىرىدە 33 مىڭدىن كۆپرەك ياش - ئۆسمۈر شۇ كۈنىدىكى تازىلىق پائالىيىتىگە قاتناشتى.

② ئىش ۋە ھەرىكەتنىڭ جەريانى؛ ئومۇمىي قابىلىيەت تەرەققىي قىلغانسېرى ئالاھىدە قابىلىيەت - نىڭ تەرەققىي قىلىشىغا پايدىلىق شارائىت ھازىرلىنىدۇ، ئەكسىچە ھەر خىل پائالىيەت داۋامىدا ئالاھىدە قابىلىيەتنىڭ تەرەققىي قىلىشى بىلەن بىرۋاقىتتا ئومۇمىي قابىلىيەتنىڭ تەرەققىي قىلىشىمۇ ئىلگىرى سۈرۈلىدۇ.

پائالىيەتچان سۇپ. پائالىيەت ئېلىپ بېرىشقا بېرىلىدىغان، پائالىيەت ئېلىپ بېرىشقا ماھىر؛ ئىشچان؛ ئاكتىپ؛ لۇتپۇللا، ئۇزاق ئۆتمەيلا سىنىپتا ئەڭ پائالىيەتچان ۋە ئىقتىدارلىق ئوقۇغۇچى بولۇپ، ئوقۇتقۇچى ۋە ساۋاقداشلىرىنىڭ دىققىتىنى

پائانگا ئى. تونگا پادىشاھلىقىنىڭ پۇل بىرلىكى. **پاپا** (پاپاسى) ئى [ر] <گربك> [دىن] <دىن> كاتولىك دىنىي جەمئىيىتىنىڭ ئەڭ ئالىي ھۆكۈمرانى. تارىختا، ئۇلار كارۋەنچىلار ئىچىدىن سايلىنىپ، ئۆمۈر بويى ۋەزىپە ئۆتىگەن، ۋاتىكان سارىيىدا تۇرغان.

پا-پا «پا» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: قۇلۇم كۆيدى پا-پا، پۇتۇم كۆيدى پا-پا. توپۇم قاچتى نەلەرگە، قانداق قىلاي جان ئانا.

پاپاخ ئى. مويى، تۈكى سىرتىغا تىكىلگەن ئۇزۇنچاق تەلپەك: بېشىغا پاپاخ كىيگەن بىر تۈرك پالۋانى جەڭ مەيدانىدا تولۇپ تاشقان جاسارەت بىلەن سۆزلەۋاتاتتى. * ئۇ پاكارغىنا، بۇرنى يوغان، پاپاخ كىيگەن بىر كىشى ئىدى.

پاپاق (توغرىسى: پاپاخ) — پاپاخ.

پاپالىق سۇپ. «پاپا» مەرتىۋىسىگە تەئەللۇق ۋە ئۇنىڭغا لايىق: پاپا سايلاش رىم خرىستىئانلىرىنىڭ بىر چوڭ ئىشى ئىدى. ئىلگىرى ۋەزىپە ئۆتىگەن پاپا ئۆلگەندىن كېيىن، پوپلارنىڭ ھەممىسى بېشىنى ئۇشلىشىپ، پاپالىق تەختىگە ئولتۇرۇش كويىغا چۈشكەنلىكتىن، ئىككى يىلغا سوزۇلغان ۋاقىت ئىچىدە يېڭى پاپا سايلاپ چىقىلىدى.

پاپوروتىنىكلار ئى [ر] <بوت> ئۆسۈملۈك. لەرنىڭ چوڭ بىر تىپى. بۇ تىپقا تەۋە ئۆسۈم-لۈكلەرنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى سامان غول-لۇق، ناھايىتى ئاز قىسمى ياغاچ غوللۇق بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەقىقىي يىلتىزى، غولى ۋە يوپۇرمىقى بولىدۇ، غولدا كاناللار باغلىمى بولىدۇ، يوپۇرمىقى كىچىك كېلىدۇ، سىپورا ئارقىلىق كۆپىيىدۇ؛ ئورمانلىق ۋە تاغلىق رايونلاردىكى نەم ۋە سالىقىن جايىلاردا ئۆسىدۇ. مەسىلەن: سارچە، پلاتون قاتار-لىقلارغا ئوخشاش.

پاپىروس ئى [ر] <نېم> چىكىش ئۈچۈن ئىچىگە تاماكا قاچىلانغان قەغەز نەيچە:

ۋە ھۈرمىتىنى قوزغىدى. **پائالىيەتچان بىخ** <بوت> ئۆسۈملۈكنىڭ ئۆسۈش مەزگىلىدە بىخلىنىپ گۈل ياكى شاخ ھاسىل قىلىدىغان بىخى.

پائالىيەتچانلىق «پائالىيەتچان» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: ماركسىزمچە پەلسە-پىنىڭ قارىشىچە، ئىنتايىن مۇھىم مەسىلە ئويىپىكتىپ دۇنيانىڭ قانۇنىيەتلىرىنى بىلىۋېلىپ، شۇنىڭ بىلەن دۇنيانى چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيدىغان بولۇشتا ئەمەس، بەلكى ئويىپىكتىپ قانۇنىيەتلەر توغرىسى-دىكى بۇ بىلىش ئارقىلىق دۇنيانى پائالىيەتچانلىق بىلەن ئۆزگەرتىشتە.

پائالىيەتچى ئى. پائالىيەت قىلغۇچى، پائالىيەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى، شەخس: ئېرلاندىيىلىكلەر، پۈلكلەر، پىنلار ۋە ياۋروپادىكى باشقا بەزى مىللەتلەر — ئىككىنچى ئىنتېرناتسىئونال پائالىيەتچىلىرى — تولۇق ھوقۇقى بولىدىغان مۇشۇ مىللەتلەرنىڭلا تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلەتتى.

پائالىيەتسىز سۇپ. پائالىيىتى يوق، بىرەر پائالىيەتكە ئاكتىپ كىرىشمەيدىغان، پاسسىپ: پائالىيەتسىز ئادەم.

پائالىيەتسىزلىك «پائالىيەتسىز» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: پائالىيەتسىزلىك ھۇرۇنلۇقنىڭ ئالامىتى.

پائالىيەتچى ئى [ئە+پ] پائالىيەت قىلىشقا، پائالىيەت ئېلىپ بېرىشقا ماھىر شەخس؛ پائالىيەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئادەم؛ پائالىيەتچى: سايىمىنىڭ پائالىيەتچى-ناسلىقى ئۇنىڭ ئورنىنىڭ ئۆسۈشىدە چوڭ رول ئوينىدى.

پائالىيەتلىك سۇپ ① ئەستايىدىل ئىشلەيدىغان، پائالىيەتچان، ئاكتىپ: پائالىيەتلىك ئادەم. ② پائالىيەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان: بۈگۈن ئۆسمۈرلەر تەنتەربىيە مۇسابىقىسىدا مەزمونلۇق، تەسىرلىك، ھەر خىل پائالىيەتلىك ھەرىكەتلەر كۆرسىتىلدى.

زامانىۋى ئۇسۇلدا يۆگەلگەن تاماكا: پاپىروس چەكمەك. ئۇ، ئۈستەل ئۈستىگە يان قورالنى يالغاچلاپ ئاغزىغا پاپىروسنى چىشىلگەن ھالدا ھەيۋەت بىلەن گىدىيىپ ئولتۇراتتى. پاپىلىماق پ.دىئال. ئۆمىلىمەك.

پات I ① ئى. يىپ ۋە رەختلەرنى قاتۇرۇپ چىداشلىقىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلدى. دىغان سۇيۇق ئۇماچ، شىلمىسىمان ياكى كراخىمال سۇيۇقلۇق: پات بەرمەك. ② ئى. كۆچمە. پات بېرىلگەن ھالەت، تۇرق؛ ئەسل، ئەينى: پېتىدىن چۈشمەك. ئۆز پېتى. شۇ پېتى. * ئۇ، كىتابتا نېمە بولسا، شۇ پېتى كۆچۈرۈپ قويدى. ③ باغل. بەزى سۈپەتداشلاردىن كېيىن ئۇچىدى. چى شەخس فورمىسىدا كېلىپ ئىش-ھەرد-كەتنىڭ مەلۇم بىر ھالىتىدە يەنە بىر ھەرىكەت ئورۇنلانغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ياسىن كەتمەننى كۆتۈرگەن پېتى ئۇ تەرەپكە قاراپ ماڭدى. * ساۋاق-داشلار كۈرەشنىڭ دېرىزە ئالدىدا، يىراق تاغ ئارقىسىغا ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان قۇياشقا تىكىلگەن پېتى ئۆرە تۇرغانلىقىنى كۆردى.

پات بەرمەك ← پاتلىماق: رەختكە پات بەرمەك.

پېتى چۈشمەك ئەسلىدىكى تۇرقىنى، قىياپىتىنى، ھالىتىنى ئۆزگەرتمەك، يوقاتماق؛ كونىرماق: پېتى چۈشكەن رەخت. * ئۇ رەختلەر قارىغاندا پېتى چۈشۈپ كونىرغاندەك كۆرۈنىدۇ. پېتىدىن چۈشمەك ئىززەت-ئابرويىنى، ئىناۋىتىنى يوقاتماق: ئاغىنە، پېتىدىن چۈشمەي دېسەك، بۇ ئىشنى قىلما!

پات II رەۋ. ئارىدىن كۆپ ۋاقىت ئۆت-مەي، تېز، چاپسان: پات كەلمەك. پات كەتمەك. * قۇمساڭغۇ يەرلەردىكى زىرائەتلەر پات ئۇسساپ كېتىدۇ. * «ئۆتمسۈن پۇرسەت» دېدىم، چىقىم سەپەرگە-يولغا پات، يانىدا مۇخپىرلىق قەلەم، سومكامدا دەپتەر، ئاپپارات.

پات ئارىدا ئارىدىن كۆپ كۆپ ۋاقىت ئۆتمىگەن مەزگىل ئىچىدە: يېقىندا: ئۇ پات

ئارىدا يېتىپ كېلىدۇ. * پات ئارىدا ئەتىيازلىق تېرىلغۇ باشلىنىدۇ. * ئۇ ئۇزاق. ئۆتمەي بۇ يەردىن كېتىدۇ. سەن چاڭجياڭ بولسەن، مەن بولسام شۇجى. بۇنى پات ئارىدا كۆرسەن.

پات پۇرسەتتە يېقىندا يېتىپ كېلىدىغان ئوڭۇشلۇق بىر پەرىت ياكى ۋاقىتتا، كۆپ ۋاقىت ئۆتمەي: بىز بۇ ۋەزىپىنى پات پۇرسەتتە ئورۇنداپ بولىمىز.

پات يېقىندا ئارىدىن كۆپ ۋاقىت ئۆتمەس-تىن، يېقىن كەلگۈسىدە: دادام قەشقەرگە كەتكىلى خېلى ۋاقىت بولدى، پات يېقىندا قايتىپ كېلىدۇ. * مەن پات يېقىندا بۇ يەردىن كۆچۈپ كېتىمەن. ماڭا كۆڭۈل تىنچلىقىدىن باشقا گەپ خۇش ياقمايدۇ.

پات III ئى [ر<لات] (شاھماتتا) قارىمۇ قارشى ئىككى تەرەپنىڭ كۈچى ئاساسەن ئوخشاش كېلىپ قېلىپ، شۇ قېتىمقى ئويۇننىڭ غەلبىسىز تاماملانغانلىقىنى ھېسابلاشنىڭ بىر تۈرى: ئويۇن پات بولدى.

پات بولماق شاھماتتا قارىمۇ قارشى تەرەپنىڭ ئويۇنى پات ھالەتتە يەنى ئوتۇق ھېچقايسىغا ھېساب بولماي ئاخىرلاشماق: ئۇلارنىڭ ئويۇنى پات بولدى.

پات IV تەق. ئاپتوموبىلنىڭ سىگنال كاناي-لىرى قاتارلىقلاردىن چىققان ئاۋاز: يىراقتىن بولكىۋاينىڭ «پات» قىلغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

پاتاسا ئى. شېكەر قىيامىنىڭ سېرىق ناۋات ئايرىۋېلىنغاندىن كېيىنكى قالدۇق قىسمىدىن ياسالغان قەغەزسىز كەمپۇت: ئۇ كىچىكىدىنلا بويىغا تەنزە ئېسىپ، كوچمۇكوچا ئايلىنىپ يۈرۈپ قەنىت، ناۋات، پاتاسا، پەشمەت سېتىش بىلەن شۇغۇللىناتتى.

پاتاق ئى. ئاق قوناقنىڭ يانچىغاندىن كېيىن قالغان دان شاكىلى.

پاتاكا ئى. ئاۋمېن رايونىنىڭ پۇل بىرلىكى. 1976-يىلىنىڭ ئاخىرى 13 پاتاكا بىر ئامېرىكا دوللىرىغا تەڭ بولغان. 1979-يىلى

قىلىپ چىققان ئاۋازنىڭ قاتتىقلىقىدىن بىر-بىر-
مىزنىڭ گېپىنى ئاڭلىيالمىي قالدۇق.

پاتىپاراق (توغرىسى: پاتىپاراق) ←
پاتىپاراق.

پاتتۇرماق (توغرىسى: پاتتۇرماق) ←
پاتتۇرماق.

پاتىرۇل ئى [ر<فران] ئامانلىق ساقلاش
ساقچىلىرى: ئۇرۇش ئاللىقاچان ئاياغلاشقان
بولسىمۇ، جەنۇبىي سېپىلنىڭ ئۈستى ۋە شەھەرنىڭ
رەستە كوچىلىرىغا قوراللىق پاتىرۇللار قويۇلغاندى.
پاتىرۇللۇق پاتىرۇللار بېجىرىدىغان ھەرد-
كەت ۋە ئىش: ئۇلارنىڭ بىر قىسمى ھويلىغا
كىردى، ئىككىنچى قىسمى كوچىدا پاتىرۇللۇقتا
قالغاندى.

پاتىرون ئى [ر<فران] ① <ماشىن> ئۈشكە،
ستانوڭ قاتارلىقلارنىڭ ئىخ ياكى دېتاللىرىنى
قىسىپ، مۇقىم تۇتۇپ تۇرىدىغان قىسمى،
قىسقىچى. ② <ئېل> ئېلېكتىر سىملىرىنىڭ
ئاخىرقى ئۇچىغا ئورنىتىلىدىغان ۋە لامپۇچ-
كىنى تۇتۇپ تۇرۇش رولىنى ئوينىيدىغان
قۇرۇلما.

پاتىرئارخ ئى [ر<گرېك] <تارىخ> ئۇرۇق-
داشلىق جەمئىيىتىدىكى ئۇرۇق باشلىقى.

پاتىرئارخال سۇپ [ر] <تارىخ> ئەزلەر
ھۆكۈمرانلىق قىلغان دەۋردىكى ئاتىلىق
ئۇرۇقداشلىققا ئائىت بولغان.

پاتىرئارخاللىق «پاتىرئارخال» سۆزىنىڭ
ئابستراكت ئىسىم شەكلى.

پاتقاق ئى. دەسسە پۇت كىرىپ كېتىدە-
غان، بوش لاي: ئادەمگە ئەقىل كېرەك،
پاتقاققا شېخىل كېرەك (ماقال). مەردان ئۇ يەردە
بىر ئادەمنىڭ پاتقاققا دومىلاپ ياتقىنىچە ئىنجاۋات-
قانلىقىنى كۆردى-دە، قولىدىكى چېلەكنى تاشلاپ
ئازگالغا سەكرەپ چۈشتى.

پاتقاققا پاتاق ① لايغا كىرىپ قېلىپ،
چىقالماي قالماق؛ چۆكەك: يولدا ھارۋىمىز

1- ئايدا 4.943 پاتاقا بىر ئامېرىكا دوللىرىغا
تەڭ بولغان.

پاتاق ئى ① ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ ئومۇرئىقا
سۆڭەكلىرىنى بويلاپ ئورۇنلاشقان چوڭ
پەي: كالا پاتىقى. تۆگە پاتىقى. پاتاق سالماق.

② بويۇننىڭ ئارقا تەرىپى، گەدەن: پاتاق
گۆش. پاتىقى يوغان. ③ كۆچمە. زىمە،
گەدەن، ئۆز ئۈستى: پاتىقىدىكى قەرزىلەر
كۈنسىرى كۆپىيىۋەرگەن ئەزالارنىڭ بەزىسى ياقا
يۇرتلارغا قېچىپ كېتىشتى.

پاتاق سالماق ئارىنىڭ ئىلىكلىرىنى ئارىنىڭ
سېپىغا پاتاق بىلەن تاڭماق؛ چەگمەك:
مەتمۇختى ئاكا 6- ئاينى كۆرۈپلا قىشتىن بېرى
يونۇپ، ئېگىپ تەييارلىغان يۇلغۇن بىلەن يۈز
ئارىغا پاتاق سېلىپ تەخ قىلىپ قويدى.

پاتاق گۆش بويۇن گۆش، ماي ئالمىغان
قاتتىق گۆش: پاتاق گۆش قاتتىق بولىدۇ.

پاتاق يېغىر بولماق ئىشنىڭ ئېغىرلىقىدىن
چارچىماق، ھالىدىن كەتمەك: ئۇنىڭ ئېتىزدا
پاتاق يېغىر بولغۇچە ئىشلىەپمۇ ئۇنىڭ توغۇ-
توخۇم چاغلىق بىرنەرسە ئېشىنالمىيدىغانلىقىنى
ئەتراپتىكىلەر ئەلۋەتتە بىلەتتى.

پاتاق گۆش ئى. دىئال ← پاتاق گۆشلىماق

پاتاق گۆشلىماق پ. دىئال ① پاتاققا
ئۇرماق، پاتاققا سالماق، گەجگە ئۇرماق.
② پۇلاڭلاتماق.

پات-پات I ۋاقتى-ۋاقتىدا، تېز-تېز:
ئۇ پات-پات كېلىپ تۇرىدۇ. * گۆڭشېنىڭ تۈپتۈز
تېرەكلىك يولىدا ئېتىنى پات-پات بېقىنداپ
قوغۇنلۇقتا كېتىۋاتقان كامىل بوغالتىر تۈزىنىڭ
سۆزلىرىنى ئويلىغانسىرى ئۇنىڭ ئىمىن ئاكا
توغرىسىدىكى خاتىرىلىرى كۆڭۈل ئەينىكىدە ئۆز
ئەكسىنى كۆرسەتمەكتە ئىدى. * ئارىدا تام
بولمىسا، يارىمىنى كۆرسەم پات-پات، يارىمىنىڭ
باسقان ئىزىدا ئېچىلدى گۈللەر قات-قات.

پات-پات II «پات IV» سۆزىنىڭ تەكرار-
لىنىشى: تراكتورنىڭ ماتورىدىن پات-پات

پاتقاققا پېتىپ قېلىپ، دېگەن مەزگىلدىن كېچىكپ قالدۇق. * نېمىسىنى ئېيتىسەن، «مەن ئالدىرايمەن ماڭغىلى، ئېشىكىم ئالدىرايدۇ ياتقىلى» دېگەندەك، ماشىنا يول ئۈستىدە نەچچە يەردە زەي- پاتقاققا پاتتى. ② كۆچمە. بىرەر سەلبىي مۇھىت ۋە ئوڭۇشسىز شارائىتقا دۇچ كەلمەك، مۇپتىلا بولماق: سېلىم تەنە قىلىپ: — يەنە سۆزلىسەك يەنە شۇ ئۆزەك پاتقاققا پېتىۋېرسەن، ۋە سېلام — دېدى.

پاتقاققا تىقلىماق — پاتقاققا پاتماق.

پاتقاقچىلىق ئى. پاتقاق بىلەن تولغان، پاتقاق بولۇپ كەتكەن ھالەت: نازىم غەزەپ بىلەن چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ: — ئۇ موتسىكىلىت بىلەن قاچقان بولسا بۇ پاتقاقچىلىقتا ئۇزاپ كېتەلمەيدۇ، — دېدى.

پاتقاقگازى ئى [پاتقاق+گازى] <خىم>

يۇندا ۋە سېسىق سۇ كۆلچەكلىرىگە كۆمۈلگەن ئۆسۈملۈك تەنلىرىنىڭ چىرىپ، سېسىپ ئېچىتىلىشىدىن ھاسىل بولغان گاز. بۇ خىل گازنى يەنە گەندە-سۈيدۈك ھەم ئۆسۈملۈكلەرنىڭ غول، يوپۇرماقلىرىنى قوشۇپ، ئارىلاشتۇرۇپ ۋە سېسىتىپ، ئۇنىڭغا مېتان باكتېرىيىسىنى قېتىپ ئېچىتىش ئار- قىلىقىمۇ ئىشلىگىلى بولىدۇ. بۇنىڭ ئاساسلىق تەركىبى مېتان، كاربون (IV) ئوكسىدى (CO_2)، ئازوت (N) قاتارلىقلاردىن ئىبارەت. بۇنى يېقىلغۇ ياكى خىمىيە سانائەت خام ئەشىياسى قىلىپ ئىشلەتكىلى بولىدۇ.

پاتقاقلاشماق پ. پاتقاق ھالەتكە كەلمەك، پاتقاق بولۇپ كەتمەك: شېغىل تۆكۈش ئۈچۈن يېڭىدىن كۆتۈرۈلگەن يول پاتقاقلىشىپ كەتكەچكە، ... ئىستىنى ئىتتەرسەممۇ ماڭغىلى بولىدى.

پ پ بىر يەرگە بارغاندىن ... دىدىن كەتتى، ئۇنىڭ راپ يامغۇر قۇيۇلۇپ، پ كەتتى.

«سۆزىنىڭ ئابىستراكت

پ
پ
ئۆتمە

ئىسىم شەكلى: تەتىياز پەسىلىدىكى پاتقاقلىق جەنۇبىي شىنجاڭ قاتنىشىدا دىققەت قىلىشقا تېگىش- لىك مەسىلە. ② ئى. پاتقاق بولۇپ كەتكەن يەر: ئەتىگەنلىكى قاتتىق سوغۇق بولدى، سازلىق ۋە پاتقاقلىقلار مۇزلاپ قالدى. ③ سۈپ. پاتقىقى بار، پاتقاق بىلەن قاپلانغان: بالىلار گۈرچەك سۈپۈرگىلەرنى كۆتۈرۈشۈپ، ئۇدۇل تەرەپتىكى پاتقاقلىق يولغا يۈرۈپ كەتتى.

پاتقۇزماق «پاتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي

دەرىجىسى: سىز، بۇ ئۆيىگە يەنە بىر كارىۋات پاتقۇزۇڭ. * قىز ئەمدى غەزىپىنى باسالماي: — ئىنىپ قىلايلى دادىكا! بىر ئاق كۆڭۈل ساددا ئادەمنى يامان دېمەيلى، بىزنى بۇ يۇرتقا پاتقۇز- غان، قولغا قول، پۇتقا پۇت بولغان، ئاش- تاماق بەرگىنى يەنلا شۇ يىگىت ئەمەسمۇ؟ — دېدى.

پاتقۇزۇشماق «پاتقۇزماق» پېئىلىنىڭ

ئۆملۈك دەرىجىسى: ئەسقەر بۇ نەرسىلىرىمنى تاغارغا پاتقۇزۇشۇپ بەردى

پاتقۇزۇلماق «پاتقۇزماق» پېئىلىنىڭ مەج- ھۇل دەرىجىسى: قاتتىق يامغۇردا بالىلار تەرىپىدىن لايغا پاتقۇزۇلغان ھارۋىنىڭ ئارانلا چاقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

پاتلىماق «پاتلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي

دەرىجىسى: مەتتوخىتى ئاكام سەرگەز بېسىشقا 50 خامنى پاتلىتىپ قويدى.

پاتلاشماق «پاتلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك

دەرىجىسى: ئۇستىلار ئەتلىسىنىڭ ئۇرۇش يىپلىرىنى پاتلاشقاندىن كېيىن ئۇنى چىڭ تارتىپ قۇرۇتۇشقا كىرىشتى.

پاتلانماق «پاتلىماق» پېئىلىنىڭ مەج-ھۇل

دەرىجىسى: بۇ رەخت ياخشى پاتلاندى. * ناخشىنىڭ بۇ دىۋانى خوتەننىڭ پاتلانغان قەغەزىگە يېزىلغان.

پاتلىماق پ. رەخت، يىپ، قەغەز قاتارلىق-

لارنى پاتقا چىلاپ قاتۇرۇپ، سىلىنلاپ پەردازلىماق؛ پات بەرمەك: رەختنى پاتلىماق. * زور ۋە كەك- كۈشادە سېلىنغان ھەيۋەتلىك سېختا

رەت - رېتى بىلەن جايلاشتۇرۇلغان توقۇش ستانوكلىرى بىر خىل شاۋقۇن بىلەن تاراقلاپ ئىشلىمەكتە. قىلىدىن ئىنچىكە تارتىلغان يىپەك يىپلار ئۇرچۇقلارغا ئورالماقتا، شۇ يىپلاردىن توقۇلۇپ چىققان توپ - توپ رەختلەر ئۆز نۆۋىتى بويىچە پاتلاش، بوياش ۋە رەتلەپ قاتلاش سېخلىرىغا توشۇلماقتا ئىدى. * ئاممەنىڭ چېچىنى، ئاق ناۋاتتا پاتلىغان. ئاممەنى ئىسلىدە، ئەمەت ئىمىنگە ساقلىغان.

رەت - رېتى بىلەن جايلاشتۇرۇلغان توقۇش ستانوكلىرى بىر خىل شاۋقۇن بىلەن تاراقلاپ ئىشلىمەكتە. قىلىدىن ئىنچىكە تارتىلغان يىپەك يىپلار ئۇرچۇقلارغا ئورالماقتا، شۇ يىپلاردىن توقۇلۇپ چىققان توپ - توپ رەختلەر ئۆز نۆۋىتى بويىچە پاتلاش، بوياش ۋە رەتلەپ قاتلاش سېخلىرىغا توشۇلماقتا ئىدى. * ئاممەنىڭ چېچىنى، ئاق ناۋاتتا پاتلىغان. ئاممەنى ئىسلىدە، ئەمەت ئىمىنگە ساقلىغان.

⑥ بىرەر ئىجابىي ھېس - ئۇيغۇ ياكى سەلبىي روھىي ھالەتتە بولماق: كەنجى ئوغلنىڭ دەرى - دىدە ئاتا - ئانا كۆپ قايغۇ - ھەسرەت چېكىپتۇ، بۇلبۇلگويامۇ ھېچ سايىرىماستىن مۇڭغا پېتىپتۇ. * بېيجىڭغا كېلىپ شادلىققا پاتتىم، ئالستۇندىن قىمەت گۆھەرنى تاپتىم. ⑦ ئۇيۇققا يوشۇرۇنۇپ كۆزدىن غايىب بولماق: يىگىت بىلەن قىز چۈشتىن تارتىپ كۈن پاتقۇچە، ئاخشامدىن تاڭ ئاتقۇچە زىياپەتتە ئولتۇرۇپ، نەغمە - ناۋا ئاڭلاپ، شېرىن سۆھبەتلەر قىلىشىپتۇ. * گۈلثايىم ھوشىدىن كەتتى شۇ دەمدە، نە تۇيغۇ، نە سېزىم قالدى بەدەندە. خېنىلار ئالدىرار سەمەن تەرەپكە، قۇياشمۇ پاتتى ئاستا، چۈشتى پەسكە. ⑧ سىغماق؛ ماس، لايىق كەلمەك: تاغقا پاتتىمىغان ئۆچكە قازانغا پاتار (ماقال). * داپچى ئۆزىنىڭ دېيىغا، دۇنارچى بولسا دۇنارنىڭ يۈزىنى ئېلىۋېتىپلا قورسىقىغا ئالتۇن قانچىلاپتۇ، سۇنايچى بالا قانچە ھەپىلەشسىمۇ سۇنىيىنىڭ ئىچىگە ئاران 40 تىللا پېتىپتۇ. * ماڭا 42 - نومۇرلۇق بەتتىكى پاتىدۇ. * يېڭى تىكتۇرگەن كىيىم ئاران پاتتى.

پاتماق پ ① سۇيۇق، يۇمشاق نەرسىنىڭ ئىچىگە، پاتقانلىققا كىرمەك، چۆكمەك: تۇرسۇننىڭ ماشىنىسى دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدا سۇغا چىلىشىپ، بارغانسېرى لايغا پاتتى. * ئۇلار يولغا چىققاندا گۈلثايىشەم ئوشۇقىچە توپىغا پاتتى. ② مەلەنمەك، كۆمۈلمەك: ئەرك ئۈچۈن سۆيگۈ ئۈچۈن قەلبىم خارلاندى، ئەزىز سۆيگۈم يەرگە پاتتى، يۈرەك زارلاندى. * دۈشمەن - لەر چىقىپ كەلدى، قايقا ئۈستىدىن ئۆتۈپ، شېھت بولغان يىگىتلەر، قالدى قانلارغا پېتىپ. ③ كۆچمە. غەرق بولماق، چۆكمەك: كۆڭۈللىرى تېخىمۇ پاراكەندە بولۇپ كەتكەن ئەيچى بىلەن ياسىن قازى ئۇنىڭ سۆزلىرىگە گام ئىشەنسىپ، گام ئىشەنمەي بىرپەس چوڭقۇر ئويغا پاتتى. * بىراقىچە مىنۇتتىن كېيىن، قۇددۇس ھوشىغا كېلىپ تام تەرەپكە ئالدىنى قىلدى - دە، كۆزىنى يۇمۇپ، خىيالغا پاتتى. * كېچە ئۈن - تىنىز ئىدى. ھەيۋەتلىك سۇۋادان تېرەكلەر كۈن بويى چاۋاك چېلىپ ئەمدى ئۇيۇققا كەتكەندەك، پۈتۈن شەھەر سۈكۈتكە پېتىپ، بۇ ئايالنىڭ قايغۇسىغا تەڭكەش بولۇۋاتقاندا ئىدى. ④ قاتتىق بېسىمىدىن ئىچىگە پۈكۈپ، يېرىپ ياكى سانجىلىپ كىرمەك: يەنە بىر قولىدا بېلىكىدىن ئۇشلاپ نازارەت قىلماقتا، بويىغا ئېسىلغان يوغان ۋە ئېغىر تاختايىلار باسقانسېرى، تاختاينى تۇتۇپ تۇرغان سىملار بۇ بىچارىنىڭ گەدەلىرىگە پېتىپ قىيىنماقتا، ھەتتا بەزىلىرىنىڭ بويىدىن قان ئېقىۋاتاتتى. * شىڭشىڭشاغا ماڭغاندا، يولدا ئۆلدى ئاتلىرىم. ئايىغىغا تاش پاتتى، كۆككە يەتتى ئاھلىرىم. ⑤ كۆچمە. قاتتىق تەگمەك،

پاتمان ① [پ] مسق <تارىخ> شىنجاڭدا قوللىنىلغان يېقىنقى زامان ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى، 1 پاتمان 180 كىلوگرامدىن 300 كىلوگرامغىچە بولىدۇ ياكى بىر پۈتتىن 11 پۈتقىچە بولىدۇ؛ خانلىق پەرماندا مۇنداق دېيىلىدۇ: بىرىنچى، پۇقرالاردىن ئېلىنىدىغان باج - پاراقلارنىڭ 25 پائىزى يەنى 400 پاتمان ئاشلىق، 100 چارەك پاختا، 400 چارەك زاراڭزا، 47 مىڭ سەر پۇل قىسقارتىلسۇن. ② سۈپ. بىر تالاي، ھېسابسىز، نۇرغۇن،

تولا، كۆپ، چىق: بىر پاتمان ئىش. بىر پاتمان گەپ. * تويچى قىز - يىگىتلەرنىڭ بەزمە ساداسى ئەۋجىگە چىققان سېرى كاللىسى بىر پاتمان ھەرە قاچىلانغان قاپقەك غوگۇلداشقا باشلىغان قۇربان ئاخۇن شۇنچە ئەسەبىلىشىپ كەتتى.

پاتمان - پاتمان ناھايىتى كۆپ؛ ناھايىتى ئېغىر؛ ناھايىتى كاتتا؛ كۈن نۇردا يالتۇنچاپ تۇرغان كوئىنلۇننىڭ ئېگىز چوققىسى گوبا پۇتۇن ئالەمگە نەزەر سېلىۋاتقان، ئاق رەختتىن تون كىيگەن ئاپئاق ساقاللىق مويىسىپىت بوۋايدەك ھەيۋەتلىك قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ قولتۇق، مۇرىلىرىدە بولسا، پاتمان - پاتمان بۇلۇت پادىلىرى لەپىلىشىپ يۈرەتتى.

پاتمان - پاتمان ئالپ ھەددى - ھېسابسىز كۆپ، ئىنتايىن كۆپ، ھەددىدىن ئارتۇق، ھەددىدىن زىيادە: بىزنىڭ گۆش ئىسكىلاتىمىزغا پاتمان - پاتمانلاپ گۆش بېسىلغان.

پاتمان ئالپ رەۋ. پاتمان - پاتمان مىقداردا: كېسەل پاتمانلاپ كىرەر، مىسقاللاپ چىقار (ماقال). * تراكتور پاتمانلاپ توپىلارنى تۆت مېتر ئېگىزلىككە كۆتۈرۈلگەن دامبىنىڭ ئۈستىگە تۇرتۇپ، ئىتتىرىپ چىقارماقتا.

پاتمانچۇق ئى <زوئول> سۆرەلگۈچىلەر سىنىپىغا ۋە ئۇچقۇر كەسلەنچۈك ئائىلىسىگە كىرىدىغان ھايۋان، تېنى 12 سانتىمېتر كېلىدۇ؛ بۇرۇن ئۈستى قاسىرىقى دانچە شەكىلدە بولۇپ، باش، دۈمبە قاسىرىقىدىن كىچىك بولىدۇ؛ بېشى، تۆت ئايىغى، ئومۇرتقىسى ۋە قورساق تەرەپلىرى تۇتۇق قوڭۇر ياكى قارا تۈل رەڭدە بولىدۇ؛ دۆلىتىمىزنىڭ غەربىي شىمالىغا تارقالغان.

پاتمانخوتۇن ئى [پاتمانمە + خوتۇن] ئاياللارغا مۇناسىپ بولغان ئىشلارنىمۇ قىلالايدىغان، ھەتتا چاقمۇ ئېگىرەلمەيدىغان ئايال: پاتمانخوتۇننىڭ چاقىدەك. * بۇنچىلىك ئىشلارنى پاتمانخوتۇنمۇ قىلالايدۇ. * ئۇغۇ بىر پاتمانخوتۇن، قورسىقىغا يېسە، بويىغا كىيسلا

بولدۇ، بۇنىڭدىن باشقىسىنى بىلمەيدۇ.

پاتولوگ ئى [ر] پاتولوگىيە ۋىراجى، پاتولوگىيە ئىلمىنى تەتقىق قىلىدىغان كىشى، پاتولوگىيە مۇتەخەسسسى، ئالىم.

پاتولوگىيە ئى [ر > گرىك] ئورگانىزمدىكى كېسەللىكلەرنىڭ پەيدا بولۇش، تەرەققىي قىلىش جەريانى ۋە قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.

پاتۇرماق «پاتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: قول پاتۇرماق. * ئاتا - ئانا دۇئاسى ئوتقا، سۇغا پاتۇرماس (ماقال). * ئۇ ماشىنىنى لايىغا پاتۇرۇپ قويدى. * ئۇ قولنى لايىغا پاتۇردى - دە، بىر ئاز ئۇيان، بۇيان مالتىلاپ بىرنەرسىنى سىقىملاپ «مانا تاپتىم» دەپ ۋارقىردى.

پاتۇرۇشماق «پاتۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: سۇغا چۆمۈلۈشكە بارغان بالىلار دەريا بويىدىكى لۆم - لۆم پاتقاققا پۇتلىرىنى پاتۇرۇشۇپ ئوينىدى.

پاتۇرۇلماق «پاتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: سۇغا پاتۇرۇلغان قاپاق كەينى - كەينىدىن «بۇلدۇق - بۇلدۇق» قىلىپ ئاۋاز چىقىراتتى.

پاتېفون ئى [ر > فران] پلاستىنكىغا ئېلىنغان ھەر خىل مۇزىكا، نۇتۇق ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارنى ئاڭلىتىپ بېرىدىغان ئۈسكۈنە. ئادەتتە ئۇ قول ئارقىلىق ھەرىكەتلەندۈرۈلۈپ، پاتېفون ۋە توك كۈچى ئارقىلىق ھەرىكەتلەندۈرۈلۈپ پاتېفون دەپ ئىككى خىل بولىدۇ.

پاتېفون بېشى پاتېفوننىڭ پاتېفون تەخسىسىگە تېگىپ تۇرىدىغان ۋە ئېلىنغان ئاۋازلارنى چىقىرىپ بېرىدىغان زاپچىسى: پاتېفون بېشى ئىشتىن چىقتى.

پاتېفون تەخسىسى شېللاك، يالىتىراق قاتارلىقلاردىن ئىشلەنگەن يۇمىلاق تەخسە،

يۈزىدە ئاۋاز ئۆزگىرىشلىرى خاتىرىلەنگەن ئايلىنىم سىزىقچىلار بولىدۇ. ئۇنىڭغا ئېلىنغان ئاۋازلارنى پاتېفون ئارقىلىق قوپۇپ قايتا ئاڭلىغىلى ۋە ئۇزاققىچە ساقلىغىلى بولىدۇ. پاتېفون يېڭىسى پاتېفون بېشىغا ئورنىتىلغان قىسقا يېڭىسىمان زاپچاس، ئادەتتە پولات ياكى سۈنئىي ئالماستىن ياسىلىدۇ.

پاتېپاراق رەۋ. تۇيۇقسىز يۈز بەرگەن بىرەر ئەھۋال تۈپەيلىدىن پەيدا بولغان جىددىي ھەرىكەت ۋە تاۋۇش ھەققىدە: «پاڭ! پاڭ! پاڭ!» تاپانچا ئېتىلماقتا، دەل شۇ چاغدا كاردوددا پاتېپاراق، جىددىي ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى. * كاردود تەرەپتىن ئاڭلانغان پاتېپاراق، ئوپۇر - ئوپۇر پۈتۈن بىنانىڭ جىملىقىنى بۇزۇۋەتتى.

پاتېپاراق بولماق پاتېپاراق ھالەتكە كېلىپ قالماق، قالايمىقان ۋە پاراكەندە - لەشمەك: دۈشمەن قوشۇنى پاتېپاراق بولۇپ كەتتى. * كوچىلاردا كىشىلەر ئۇ ياقىتىن بۇ ياققا قېچىشىپ، كىچىك بالىلار قىيا - چىيا قىلىپ، قالايمىقان ۋارقىراشلار، تىللاش - كايىش، نالە - زار بىلەن شەھەر ئىچى پاتېپاراق بولۇپ كەتتى. **پاتېپاراق قىلماق** پاتېپاراق ھالەتكە كەلتۈر - مەك، قالايمىقان ۋە پاراكەندە قىلىۋەتمەك: بىز نەچچە كۈندىن بۇيان نىسلىرىنى پاتېپاراق قىلىۋەتتۇق، كەچۈرسىلە. * قىزىل ئارمىيە دۈشمەننىڭ بىر بۆلەك ئەسكىرىنى پاتېپاراق قىلىۋەتتى.

پاتېپاراقچىلىق ئى. پاتېپاراق بولغان ھالەت: شەھەر ئىچىدىكى دۈشمەنلەر مىنادىن ئوت كەتكەن ئىسكىلاتلارنى ئۆچۈرۈش بىلەن ئاۋارە بولۇشۇپ كەتتى، شەھەر پاتېپاراقچىلىق ئىچىدە قالدى. * بىر مىنۇتنىڭ ئىچىدە شۇنداق پاتېپاراقچىلىق يۈز بەردىكى ئادەم - ئادەمگە قارىماي ئىتتىرىپ، توغرا كەلگەننى دەسەپ - چېقىپ، قېچىشقا باشلىدى.

پاتېپاراقلاشتۇرماق «پاتېپاراقلاشماق»

پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **پاتېپاراقلاشتۇرۇلماق** «پاتېپاراقلاشتۇرماق» پېئىلنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پاتېپاراقلاشماق پ. پاتېپاراق، ھالەتكە كەلمەك، قالايمىقان بولماق ۋە پاراكەندە - لەشمەك، پاتېپاراق بولماق: ئارقا تەرەپتىن ئوق ئاۋازى بىلەن دۈشمەنلەر پاتېپاراقلىشىپ سەپلىرى قالايمىقانلاشتى، ئەنجانباي قورشاۋ ئىچىدىن بۆسۈپ چىقتى، بىراق نەسىردىن يەنىلا ئەنجانباي بىلەن قوشۇلالىدى.

پاتېھە (پاتېھەسى) ئى [ئە] ① <دىن> قۇر -

ئاننىڭ بىرىنچى سۈرىسى، باشلىنىشى. ②

بىرنى يوقلاپ ياكى زىيارەت قىلىپ ھۇزۇرغا ۋە ئۆيىگە بارغاندا ئەھۋاللىشىشتىن ئىلگىرى ياخشىلىق تىلەپ ئېيتىلىدىغان دۇئا: ناۋادا يىگىتنىڭ كېسىلى ئۈنچە ئېغىر بولمىسا ئوغلنى قايتۇرۇپ ئېلىپ كەلمەكچى بولۇپ، مېھمانخاننىڭ تۆرىگە چىقىپ، يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ پاتېھە قىلغاندىن كېيىن، زۇۋان سۈرمەي ئولتۇردى. * - كەم دىدار بولۇپ كەتتىڭ دۇيچاڭ، - سەيدىن قارىي ئىككى تاقلاپ ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ سالماشتى، - تېرىمىدىن كەلگىنىنى ئاڭلاپ پاتېھە ئوقۇپ كېلەي دەپ كېلىۋىدىم. ③ تېرە ئىشىنى باشلىغان كىشىگە ياخشىلىقنى تىلگەن ھالدا بېرىلگەن رۇخسەت، ئىجازەت: سودىگەرلەر باشلىقى شەمسىدىن ھەر كۈنى ئەتىگەندە كېلىپ دۈكىنىغا ئولتۇرغان چېغدا، بازار ئاقساقىلى سودىگەرلەر بىلەن شەمسىدىننىڭ ئالدىغا كېلىپ: - خۇش كېلىپلا! - دەپ سالام بېرىپ ئۇنىڭدىن پاتېھە ئالغاندىن كېيىن، ھەركىم ئۆز تىجارەت ئورنىغا بېرىپ دۈكىنىنى ئاچىدىكەن. ④ ئۆلۈم ئۆزىتىل - گان ئۆيىدە ئۆلۈمدىن كېيىن بىرقانچە كۈن ئىچىدە ياكى ھېيت كۈنلىرى مەرھۇمنىڭ روھىغا ئاتاپ قىلىنغان دۇئا ۋە تەزىيىلەر: شەھەرنىڭ بىر چوڭ ئەمەلدارى ئۆلۈپتۇ. ئەپەندىم پاتېھەگە بېرىپ: - مەرھۇمنىڭ گۆرى چوڭقۇر بولسۇن، - دەپ دۇئا قىلىپتۇ. ⑤ قىز بىلەن

پاتىمە ئوقۇماق ① قۇرئاننىڭ قىسقا سۈردىلىرىدىن بىرنى ئوقۇپ مەرھۇمنىڭ روھىغا ۋە باشقىلارغا ياخشىلىق تىلىمەك: — خالىسىلا پاتىمە ئوقۇغاچ بېرىپ كۆرۈپ كەتسەكمۇ بولىدۇ، — دېدى مەزىن. ② بىراۋنىڭ ئۆيىگە ياكى تۇرغان يېرىگە بېرىپ ھال سورىماق: سۇلايمان رەھىمەت ئېيتىپ كېتىپ قالدى. ئەتىسى ئابدۇللا «قورسىقىم ئاغرىپ قالدى» دەپ يېتىۋېلىپ، زۇنۇننى ئۆز نامىدىن بوۋاينىڭ قېشىغا پاتىمە ئوقۇپ كېلىشكە ئەۋەتمەكچى بولدى.

پاچاق ئى. دىئال. گىلەم توقۇش چەللىسىنىڭ تۇۋرۇكى.

پاجىئە (پاجىئەسى) ئى [ئە] ئېچىنىشلىق، قايغۇلۇق، مۇڭلۇق ۋەقە؛ ھالاكەت؛ مۇسەبەت؛ بەختسىزلىك؛ دۇرنەم بالىنىڭ ئانىسىغا دادىسىنىڭ پاجىئەسىنى سۆزلەپ بەردى. بۇ قانلىق پاجىئە مېنىڭ بالىلىق يۈرىكىمنى تىرتىتىپ كۆزلىرىمنى پارقىتىپ دەھشەتلىك قورقۇنۇشقا ئاتقاندۇ. * دادامنىڭ پاجىئەسى ئۇنىڭ قەلبىنى ئېيتقۇسىز ھەسرەتكە تولدۇرغان بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا ئوقۇش ئىشتىياقىدا ياتاتتى. ئۇ، تۇن يېرىمىغىچە كىتاب كۆرۈپ، ئاللىقانداق بىرنېمەلەرنى ياسايتتى، سزاتتى.

پاجىئەلىك سۈپ. ئېچىنىشلىق، مۇسەبەتلىك، قايغۇلۇق؛ جېلىل بىگۇناھ ئۆلگەن ئاناخاننى، ئۇنىڭ پاجىئەلىك ئۆلۈمىنى ئويلىغاندا چىداپ تۇرالمىيىتى. * ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدىن قانلىق، پاجىئەلىك تۇرمۇش تىزىلىپ ئۆتۈشكە باشلىدى. باتۇرنىڭ سۆزلىرى ئاسماننى يېرىپ، ھەيۋەتلىك جاراڭلايتتى.

پاچاق (پا: چاق) ئى. [پ] ① ئادەم ۋە ھايۋانلار پۇتىنىڭ تىزىدىن تۆۋەنكى قىسمى؛ شىراق؛ ئۇزۇن پاچاق ئايال. پاچىقىنى چاقماق. پاچاققا ئېسىلماق. * كان بايلىقلىرىنى تەكشۈرۈش ئەترىتى كان بايلىقلىرىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن يولغا چىققاندا ماشىنا ئېگىز — پەس تاغ يوللىرىدا ئۆرۈلۈپ كېتىپ شوپۇرنىڭ پاچىقى قاتتىق يارىلاندى. ② شىمنىڭ (ئىستاننىڭ) تىزىدىن

يىگىت تۇرمۇش قۇرۇشىنى ماقۇل كۆرگەندىن كېيىن ئوغۇل تەرەپنىڭ قىز تەرەپ ئائىلىسىگە بارىكالا ئېيتىپ بەرگەن تەشەككۈر دۇئاسى: — قېنى قىلايلى، پاتىمە مۆھرى خۇدادۇر، — دېدى ۋە دۇئاغا قول كۆتۈردى، قالغانلار ئەگەشتى. * پاتىمەدىن كېيىن ئابدۇۋارس مۇپتى، مۇتىلا بەگدىن سورىدى: — بېگىم ئۇنداقتا داموللامنىڭ چېپىنى ۋە توي ۋاقتىنى قاچانغا توختاشساق بولار؟ ③ نىكاھ مۇراسىمىدا ئوقۇلغان خۇتبە دۇئاسى: ھاجى ئىشان ئالدىراپ تېزەپ نىكاھ پاتىمەسىنى ئوقۇدى ۋە قائىدە بويىچە ئۇلارنىڭ بىر — بىرىگە بولغان رازىلىق سۆزىنىمۇ ئالماستىن: — تىزلىنىڭلار. باشپاناھقا رەھىمەت ئېيتىڭلار، — دېدى.

پاتىمە ئالماق بىرەر ئىشنى بېجىرىشكە كىرىشكەن ئىلگىرى ئۆزىدىن ياشقا چوڭراق مۇنەۋەر كىشىلەردىن ئىشنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇشىغا دۇئا ۋە رۇخسەت تەلەپ قىلىماق: — بىر ئەھۋالنى مەن سىزگە ئېيتىپ قوياي! مىسىر سودىگەرلىرى سىزنى باشلىقلىقتىن ئېلىپ تاشلاپ، بۈگۈندىن باشلاپ، سىزدىن پاتىمە ئالماستىن مەسلىھەت قىلىشۇۋاتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بۇ يەرگە سىزنىڭ ئالدىڭىزغا كېلىشىمدى! — دەپ جاۋاب بەردى بازار ئاقساقلى.

پاتىمە بىرەك قىز — يىگىت تۇرمۇش قۇرۇشىنى ماقۇل كۆرگەندىن كېيىن ئوغۇل تەرەپ قىز تەرەپ ئائىلىسىگە بېرىپ تەشەككۈر دۇئاسى قىلىماق؛ داستىخان سېلىنىپ مېھمانلار چاي ئىچىۋاتقاندا ئۆيگە ياش ۋە ئۇزغىننا بىر چوكان كىرىپ كەلدى. كېيىن ئوقسىم، ھېلىقى شۇجى خېنىم ئىكەن، داستىخان يىغىلىپ پاتىمە بېرىلگەندىن كېيىن باشقىلار نەگىدۇ يوقلىشتى. مەن ئۆيىدە يالغۇز قالدىم.

پاتىمە قىلماق — پاتىمە ئوقۇماق: بەھدى رەئىس پاتىمە قىلغاندىن كېيىن ئامانلىق سوراشتى: — قارىم ھۈنەر قىلىۋېتىپتلا، — بوۋاي پاتىمە قىلغاندىن كېيىن كۆپ ئەھۋاللاشماستىنلا بېشىنى تۆۋەن سېلىپ جىمجىت ئولتۇردى.

بولسىمۇ كەمچىلىك، نۇقسانلىرىنى كۆرگەن ياكى سەزگەن ھامان ئېسىلىۋالدىغان؛ باشقىلاردىن نۇقسان ئىزدەشنىڭلا كويىدا يۈرىدىغان: پاچاقچى ئادەم.

پاچاقچىلىق ئى. قۇسۇرنى ئىزدەشنىڭلا كويىدا يۈرۈش ۋە ئۇنى شۇ ئان ئاشكارىلاش ھەرىكىتى، ئىشى: پاچاقچىلىق قىلماق. پاچاقچىلىق قىلغاننىڭ ئۆزىگىمۇ، باشقىلارغىمۇ پايدىسى يوق.

پاچاقچىلىق قىلماق ھەر دائىم بىر كىشىنىڭ كىچىككىنە نۇقسانلىرىنى ئىزدەش ۋە ئۇنىڭغا ئېسىلىۋېلىش كويىدا يۈرمەك ۋە شۇنىڭ بىلەن شۇغۇللانماق: ھاشىم دائىم پاچاقچىلىق قىلىپ باشقىلارنىڭ ئۆزئارا مۇناسىۋىتىگە يامان تەسىر كۆرسىتىدۇ.

پاچاقلىماق «پاچاقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجىزىسى: ئۈچ ۋىلايەت ئارمىيىسىنىڭ قوماندانلىق شتابى ئاقسۇغا بىر بۆلەك مۇنتىزىم-لاشقان ھەربىي قوشۇن ئەۋەتىپ، ئۇ يەردىكى دۈشمەننىڭ ئىستېھكاملىرىنى پاچاقلىتىۋەتتى.

پاچاقلاشماق «پاچاقلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆم-لۈك دەرىجىسى: بىزنىڭ ھەربىي قوشۇنلىرىمىز ماناس دەرياسىنىڭ ئىككى قىرغىقىغا ۋە ئۇنىڭدىن باشقا يەرلەرگە سېلىنغان دۈشمەن پوتەيلىرىنى تەرەپ-تەرەپتىن كېلىپ پاچاقلاشتى.

پاچاقلىنماق «پاچاقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: جەڭ نەتىجىسىدە نېمىس-لارنىڭ بەش تانكىسى پاچاقلىندى ۋە كۆيدۈرۈلدى. * قىساس بىزگە قارار بولسۇن! غەزەپلەر زۇلپىنخار بولسۇن! پاچاقلىنسىنۇن زۇلۇم تەختى، ئادالەت ئەلگە يار بولسۇن!

پاچاقلىماق پ ① ئېزىپ، پۈكۈپ، سۇد-دۇرۇپ مېچىقنى چىقارماق، پارچە-پارچە قىلىۋەتمەك: لى كۈي تامدىكى سۈرەتلەرنى سويۇۋېلىپ، شامغا تۇتۇپ كۆيدۈرۈپ ئۇ ياق، بۇ ياققا ئوت تۇتاشتۇردى، ئۇ بىر ياقىتىن ئوت قويۇپ، يەنە بىر ياقىتىن شام-كۈچە، شىرە-

پەستىكى قىسمى: ئىشتاننىڭ پاچىقى. پاچىقى تار ئىشتان. ② ئورۇندۇق، شىرە، كارىۋات قاتارلىق بۇيۇملارنىڭ يەرگە تايىنىپ تۇرىدىغان قىسمى: كارىۋاتنىڭ پاچىقى. شوتىنىڭ پاچىقى.

پاچاققا پىت چۈشمەك خىيالى ئۆزىگەرمەك، باشقا بىر خىيالغا كەلمەك، يېڭى بىر ئويغا كەلمەك: ھېلىقى ئوق ئاۋازىدىن بىزنى ئېلىپ كېتىۋاتقان ئېپىسلىرىنىڭ پاچىقىغا پىت چۈشتى. ئۇلارنىڭ گەپلىرىدىن «ئىلى ئوغرىلىرى كېلىپ قېلىپتۇ!» دېگەنلىرىنى ئاڭلاپ قالدىم، قارىغاندا، ھېلىقى بىز ئاڭلىغان ئىلى ئەسكەرلىرى راستتىنلا كەلگەن ئوخشايدۇ. * ھۆدەيچى كەتكەندىن كېيىن، قورغان بېگىنىڭ پاچىقىغا پىت چۈشۈپ قالدى.

پاچاققا ئېسىلماق بىر كىشىنىڭ بىرەر كەمچىلىكى، سەۋەنلىكىنى مەھكەم تۇتۇۋالماق: توختى ئاكا ناھايىتى پاچاقچى ئادەم، ئەگەر بىر كىشى بىلمەي، دىققەتسىزلىكتىن ئۇنىڭ شەخسىي مەنپەئىتىگە تېگىدىغان ئىش قىلىپ قويسا، ئۇ كىشى بولۇشىدىن قەتئىينەزەر پاچاققا ئېسىلىدۇ، جۇمۇ؟ **پاچاق** رەۋ. ئېزىلىپ، پۈكۈلۈپ سىنىغان، پارچىلانغان، ئەبجەق: بىر ئۇرۇپ پەرھات سۈپەت چاققۇم كېلىۋر، ئەھرىمەننىڭ تەختىنى ئەيلەپ پاچاق. جان تىكىپ دەۋرگە مەن ياققۇم كېلىۋر، ئىلىم-پەندىدىن مەڭگۈگە ئۆچمەس چىراغ. * ئېيتىنى بەگ: يۈرەيلى تېز تاشلاپ ئۇنى، قىيادىن دومىلاپ ئۆلسۇن بولۇپ پاچاق.

پاچاق-پاچاق ھەممە يېرى يانچىلىپ، پارچە-پارچە بولۇپ ئەبجەق چىققان، پاچاقلىنغان؛ ئەبجەق: مەن تۇل خوتۇن، يېتىم ئوغۇللارنىڭ ھالال ھەققىنى نەپىسى بالا، ئائەھلى ئادەملەرگە قۇربانلىق قىلىپ بەرمەسلىككە قەسەم قىلىدىم. قاسساپلىق پېچىقىمى تۆمۈرچىنىڭ سەندىلىگە قويۇپ بولغىسىدا پاچاق-پاچاق قىلىۋەتتىم.

پاچاقچى سۇپ ① پاچاقنى چىشلەيدىغان، پاچاقنى ئالىدىغان (ئىت ھەققىدە): پاچاقچى ئىت. ② كۆچمە. باشقىلارنىڭ كىچىككىنە

ئورۇندۇقلارنى پاچاقلۇۋەتتى. * ئۇلار ئەكبەرنى ھارغۇچە ئۇرۇپ، ئورنىدىن مىدىرلىيالماس قىلۇۋەتكەندىن كېيىن، بېشىغا خالىتا، قولىغا پەلەي كېيدى ۋە كالىتەك ئېلىپ ھەسەل ھەرىسى ساندۇقلىرى قويۇلغان تۆپىلىككە بېرىپ ساندۇقلارنى ئۇرۇپ پاچاقلدى. ② كۆچمە. تارمار قىلماق، ئەبجىقىنى چىقارماق؛ گۇمران قىلماق، يوقاتماق؛ بىزنىڭ ئىنقىلابىي قوشۇن-لىرىمىز دۈشمەن ئارمىيىسىنى پاچاقلدى. * ماركس-نىڭ پۈرۈدۈنغا ئوخشايدىغان يېرى شۇكى، ئۇلارنىڭ ئىككىلىسى ھازىرقى زامان دۆلەت ماشىنىسىنى «پاچاقلاپ تاشلاش» نى تەشەببۇس قىلىدۇ.

پاچكا ئى [ر] كېسىپ مەلۇم شەكىلگە كەلتۈرۈپ قەغەزگە ئورالغان، قاپقا ياكى قۇتغا قاچىلانغان بىر تۈردىكى نەرسە، قاپ، بولاق؛ بىر پاچكا تاماكا. بۈگۈن مەن بىر پاچكا تاماكا سېتىۋالدىم.

پاخال ئى ① بۇغداي، شال، ئارپا، تېرىق قاتارلىق باشاقلق زىرائەتلەرنىڭ دېنىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن قالغان قۇرۇق غول قىسمى؛ مۇھەممەت قولىدىكى بىر باغ پاخال بىلەن كۈنراپ كەتكەن چوڭ بىر پالاسىنى يەرگە قويۇپ، ئۈستىباشلىرىنى قېقىشقا باشلىدى. ئوسمان ئۆزىنى سۈپىدىكى پاخال ئۈستىگە تاشلىدى. ② سۈپ. كۆچمە. قىممىتىنى يوقاتقان، قىممىتى چۈشكەن، ئەرزىمەس؛ يارامسىز، كېرەكسىز؛ پاخال پۇل. * بىز كۆردۈق خاڭچىلارنىڭ تۇرمۇشىنى، ھاياتى سېتىلغاندۇر پاخال پۇلغا. ئېغىر ئىش، ئاچ-زارلىق قىلىپ ۋەيران، ئۇلارنى ئايلاندۇرغان بۇندا قۇلغا.

پاخال بولماق ① بۇغداي، شال ئارپا قاتارلىق زىرائەتلەر دېنىدىن ئايرىلىپ، پاخال ھالەتكە كەلمەك. ② كۆچمە. پۇل ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئىقتىسادىي قىممەتكە ئىگە نەرسىلەر ئۆز قىممىتىنى يوقاتماق، قىممىتى چۈشمەك، ئەرزىمەس بولۇپ قالماق؛ پاخال-لاشماق؛ كاپىتالىستىك ئەللەردە مال باھاسى

تۇراقسىز بولغاچقا، پۇل پاخال بولماقتا. **پاخاللاشتۇرماق** «پاخاللاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئامبىرىسكا ھۆكۈمىتى مال باھاسىنى ھەددىدىن تاشقىرى ئۆرلىستۈپتى پۇلنى پاخاللاشتۇرۇۋەتتى.

پاخاللاشتۇرۇلماق «پاخاللاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ ھە، بۇ ئىشلارغا ئانچە قىزىقىپ كەتكىلى بولمايدۇ، دېدى باشلىرى پارقراپ تۇرغان سودىگەر بىر تال سۆڭەكنى غاچاۋىتىپ، ھازىر پۇل پاخاللاشتۇرۇلغان چاغ.

پاخاللاشماق پ ① دانلىق زىرائەت ئۆسۈملۈكلىرى كۆككە زورلاپ دان ئالماي ياكى دېنى تولماي، پاخىلى كۆپىيىپ كەتمەك، پاخالغا ئايلىنىپ قالماق؛ بۇ يىل شەخسىي يەرگە تېرىغان بۇغداي كۆككە زورلاپ دان ئالماي پاخاللىشىپ كەتكەنلىكتىن مەھسۇلانى ئاينىدى. ② كۆچمە. پۇل ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئىقتىسادىي قىممەتكە ئىگە نەرسىلەر ئۆز قىممىتىنى يوقاتماق؛ قىممىتى چۈشمەك؛ ئەرزىمەس بولۇپ قالماق؛ پاخال بولماق؛ گومىنىداڭ ھۆكۈمىتى تەختكە چىقىپ بەش يىلغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە بىرنەچچە قېتىم پۇل پاخاللاشتى.

پاخاللىق ئى ① پاخال كۆپ دۆۋىلەنگەن جاي، پاخال كۆپ يەر؛ كىچىك بالىلار پاخاللىقتا بىر-بىرىنى بېسىشىپ ئوينىدا. ② كۆچمە. ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتە قىممىتى چۈشكەن ھالەت؛ مال باھاسى ئومۇميۈزلۈك ئۆستۈرۈلگەچكە پۇل پاخاللىقى كېلىپ چىقتى. * پۇل توپلاش ۋە مەبلەغ يىغىشتىمۇ تىزگىنلىمەي قېلىشنىڭ ۋە ئىناۋەتلىك قەرز پاخاللىقىنىڭ ئالدىنى ئېلىش لازىم.

پاخپاق سۈپ ① تەرتىپسىز ئۆسۈپ كەتكەن، چۇۋۇق (چاچ، ساقال، يۇڭ ھەققىدە)؛ پاخپاق چاچ. * ئۆڭكۈزە ئۈستىدە ئاپەت ئوقۇۋاتسام يېقىنلا يەردە پاخپاق

پاخىپايتىلماق «پاخىپايتىلماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئايىجامال پاخىپايتىلغان چاچلىرىنى ئەينەكتە كۆردى.

پاخىپايماق پ ① تەرتىپسىز ئېيۇسۇپ كەتسەك، چۇۋۇلۇپ رەتسىز ھالغا كەلسەك (چاچ، ساقال، يۇڭ ھەققىدە): ئۇ بادام دوپ-پىسىنى پاخىپىپ تۇرغان چاچلىرىنى باسۇرۇپ كىد-ۋالدى. * ئۇنىڭ چاچلىرى چوغۇندەكنىڭ چاڭگە-سىدەك پاخىپىپ، يۈز-كۆزلىرىنىمۇ توسۇۋاپتۇ. ② كۆچمە. كۆزلىرىنى ئالايىتىپ، گۈلەپ قارشىلىق بىلىدۈرمەك، نارازى بولماق: تۇرسۇن بىر پاخىپىۋىدى شۇجىنىڭ يېلى چىقتى.

پاختا ئى ① پاختا مەھسۇلاتى چىقىدىغان ئۆسۈملۈك: كېۋەز: يولداش ئارىلان قوناق، قوغۇن-تاۋۇز، پاختا زىرائەتلىرىنى كۆپلەپ تېرىشنى تەشەببۇس قىلدى. * قوناقنىڭ پىلاندىكى ساندىن ئاز تېرىلىپ، پاختا بىلەن قوغۇن-تاۋۇزنىڭ كۆپ تېرىلىشىنى يولداش مىجىت ھاشىم نېمىدەپ چۈشەندۈردى؟ ② كېۋەزنىڭ غوزىدىن چىقىدىغان ۋە ئىنچىكە تالالاردىن تەشكىل تاپقان ئاپئاق، يۇمشاق مەھسۇلات. ئۇ ئادەتتە چىگىتلىك ياكى چىگىتسىز بولىدۇ: پاختا تالاسى. ساپ پاختا: چىگىتلىك پاختا. * چەكسىز كەتكەن پاختىزىلىقتا ئاياللار بەس-بەس بىلەن پاختا تەرمەكتە.

پاختا ئاتماق ① چىگىتتىن ئايرىلغان پاختىنى ئاتقۇچىلىق دۈكىنىدا زەينى مۇش (توقىماق) بىلەن ئۇرۇش ئارقىلىق تىتىپ چىقارماق، يۇمشاتماق: قاسم ئاكام كۈنگە بىر تاغار پاختا ئاتىدۇ. ② كۆچمە. بىرەر ئىش، ھادىسىنى كۆپتۈرۈپ مۇبالىغە قىلماق: چوڭ سۆزلىمەك، لاپ ئۇرماق، پو ئاتماق: ئۇ ئاغزىدا پاختا ئاتقان بىلەن قولدىن كەلمەيدۇ. * ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى قايتۇرما ھۇجۇمغا ئاتلانمايدۇ، چۈنكى سايە ئاستىدا كۆزلىرىنى ئالايىتىپ، تىللىرىنى تولغاپ ئولتۇرىدىغان ئادەملەر سايىنىڭ تېشىدەك كۆپ، شۇڭا ئۇلار ھەيلە ئىشلىتىپ،

چاچلىق، ھىڭگاڭ چىشلىق، خادا بويۇق ئاچىپ سەت بىر موماي پەيدا بولدى. ② شاخ-يوپۇر-ماقلىرى تەرتىپسىز، كىرىشىپ بۈككىدە يانغا ئۆسكەن: يۇقىرىقى چاقاننىڭ پەللىمۇپەللى ئېگىز قىرلىق ئېتىزلىرى قويۇق، پاخىپاق چىگىدە-لىكىگە تۇتىشىدۇ. ③ چىڭغا ئولتۇرمايدىغان، چىڭ باسمايدىغان: ئىچى بوش؛ يەڭگىل: پۇچەك: پاخىپاق دان. * بۇغداي دان سۈپىگە قانمىغانلىقتىن پاخىپاق بولۇپ قالدى. ④ نېپىز، يېلىڭ: پاخىپاق كەمزۇل: پاخىپاق چاپان. ⑤ كۆچمە. ۋەزنى يوق، قۇرۇق پو (گەپ-سۆزلەر ھەققىدە): پاخىپاق گەپ.

* ئۇ كىشىنىڭ پاخىپاق گېپىگە ئىشەنگىلى بولمايدۇ. **پاخىپاق گەپ قۇرۇق**، يوغان گەپ: پو گەپ: ھەر قېتىم ئۇنىڭ پاخىپاق گەپلىرىنى ئاڭلىغىنىدا، بىر تەرەپتىن ئۇنىڭغا بولغان نەپرەتتىم ئاشسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىيتتى.

پاخىپايتقۇزماق «پاخىپايتىلماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: بىچارە «ئاغىنەم» ھەپتىدە ئىككى قېتىم چىچىنى ساتىراشخانىدا پاخىپايتقۇزۇپ... كۈنىدە بىر ياڭزا ئالغىچىپار كىيىم-لەرنى كىيىپ، كوچىلاردا لاغايلاپ يۈرۈشنى «بەخت» دەپ ھېسابلايتتى.

پاخىپايتىلماق ① «پاخىپايتىلماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۆرە يۇڭىنى پاخىپايتىپ، ئورۇقلۇقىنى بىلىدۈرمەس (ماقال). ② بۇدۇر قىلىپ ياساتماق (چاچ ھەققىدە): شەرىخانىنىڭ يەنە بىردىنلا سەپراسى ئۆرلەپ: — تېخى ئۆزەڭچە چاچلىرىڭنى پاخىپايتىپ، بىر سومكىنى مۇرەڭگە ئېسىپ قالىتىن بولۇپ كەتتىم دەمسىنا؟ — دەپ ئاچچىقلاندى.

پاخىپايتىشماق «پاخىپايتىلماق» پېئىلىنىڭ ئۆمۈلۈك دەرىجىسى: ئۇ ئاچا-سىڭىل ئىككىيلەن ئۆيىدە سەككىزىنچى مارت كۈنىدىكى ئاياللار بايرىمىغا تەييارلىق كۆرۈش ئۈچۈن چاچلىرىنى پاخىپايتىشتى. * ئۇلار چاچلىرىنى پاخىپايتىشىپ ھارغىن قىياپەتتە ئولتۇراتتى.

بىردەم پاختا ئاتسلا غەلبە قىلىۋېرىدۇ.
پاختا تەرەك ئېچىلغان پاختىنى غوزىسىدىن ئايرىپ ئالماق: — ئاكا، ئۆيىدە ئادەم يوق، ئاپام — ئاچاملار پاختا تەرگىلى چىقىپ كەتتى، ئۆيگە كىرسەك ئاچقۇچ مەندە، — دېدى ئىنىم.
پاختا توقۇلما پاختا يىپىدىن توقۇلغان بۇيۇم، رەخت.

پاختا توقۇمىچىلىق پاختا يىپىدىن ھەر خىل رەختلەرنى توقۇش كەسىپى، ھۈنەرى: «1-ئىيۇل» پاختا توقۇمىچىلىق باش زاۋۇتىدا پايدىنى ھۆددىگە بېرىش ۋە كىچىك كوللېكتىپ بويىچە ئاشۇرۇپ ئىشلىگەن ئىشقا قاراپ ئىش ھەققى بېرىش تۈزۈمى يولغا قويۇلغان.
پاختا چىقارماق چېگىتلىك پاختىنى چىغىرىق ياكى پاختا چىقىرىش ماشىنىسىدا چېگىتىدىن ئايرىماق.

پاختا دۈكىنى ① پاختا ئاتىدىغان، پاختىنى يۇمشىتىدىغان سايمان، جابدۇق. ② پاختا سېتىلىدىغان ماگىزىن: ئايشەم پاختا دۈكىنىدىن تور پاختا سېتىۋالدى.

پاختا نىسبىتى <دې> ساپ پاختا ئېغىرلىقى بىلەن چېگىتلىك پاختا ئېغىرلىقىنىڭ سېلىشتۇرما نىسبىتى، ئادەتتە پىرسەنت بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. ئۇ پاختا سورتىنىڭ يۇقىرى — تۆۋەنلىكىنى باھالاپ بېكىتىشنىڭ مۇھىم ئۆلچەملىرىنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ.

پاختا يۇلغۇن قوۋزىقى، ئۇرۇقى ۋە چېچىكى بوز رەڭدە، تۇۋىدىنلا شاخلايدىغان يۇلغۇن. بۇ ئادەتتە «بوز يۇلغۇن» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

پاختىنىڭ ئىچىدە ئوت ساقلىغاندەك ئەڭ قولايىسىز، ئەڭ خەتەرلىك شارائەتتەمۇ، ساقلاش مۇمكىن بولمايدىغان ۋە زىيەت ئاستىدىمۇ، بارلىق ئاماللارنى قىلىپ، ئۆز پېتى ساقلىغاندەك: ئانىسى: — ھېلىماخۇن، بارغىن بالام، بارغىن! سوقۇشقا ئوغۇل بالىنىڭمۇ ئوغۇل

بالىسى يارايدۇ. تەڭلىك ئۈچۈن بېرىڭلار بالىلىرىم، داداڭلارنىڭ روھى خۇش بولسۇن! خۇدايىم سىلەرنى پاختىنىڭ ئىچىدە ئوت ساقلىغاندەك ساقلا! كېلىنلىرىمىزنىڭ ئۈمىدى، چاقاللىق-لارنىڭ كۈتكىنى شۇنداق ئىكەن، — دەپ سۆزلىدى. * بويىغا يەتكەن قىزنى ساقلىماق — پاختىنىڭ ئىچىدە ئوت ساقلىغاندەك بىر ئىش.

پاختا يىپ پاختا تاللىرىدىن ئىشلەنگەن يىپ.

پاختەك ئى <زوتول> قۇشلارنىڭ بىر خىلى، تېنى كۈل رەڭ ياكى قوڭۇر، بويىنىڭ ئارقىسىدا ئاق ياكى سۇس قوڭۇر رەڭلىك دېغى بولىدۇ؛ تۇمشۇقى قىسقا، پۇتى سۇس قىزىل كېلىدۇ. پاختەك ھەمىشە توپلىشىپ ئېتىز-ئېرىق ياكى دالىلاردا زىرائەت دانلىرىنى تېرىپ يەيدۇ.

پاختەك تۈكى ① پاختەكنىڭ تۈكى. ② شۇنىڭغا ئوخشايدىغان سۇس كۈل رەڭ: پاختەك تۈكى رەخت. * تۈنۈگۈن كەچتە، كوچىدا سىزگە سالام قىلىپ تۆتكەن پاختەك تۈكى شىلەپە كىيگەن كىشى كىم بولىدۇ؟

پاختىكى ئوڭدا ئۇچماق بەختى، ئەلپى ئوڭدىن كەلمەك: كۈنلەردىن كۈنلەر كېلىپ، بۇ سىرلار ئاشكارا بولۇپ قالسا بالام، ئۇلارنىڭ پاختىكى ئوڭدا ئۇچىدۇ. ئۇرۇس يېرىدە مۇنداق ئىشلار كۆپ بولغان، بىز خاراب بولىمىز، بۇ گۈللەنگەن ئائىلىمىز ۋەيران بولىدۇ.

پاختىچى ئى ① پاختا تازىلاش، پىششىقلاش ۋە پاختا سودىسى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كىشى: ئۇنىڭ كەسىپى پاختىچى. ② پاختا تېرىش، پاختا يىپىتىشىش-تۈرۈش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان دېھقان: پاختىكار.

پاختىچىلىق ئى. پاختا تېرىش، ئۆستۈرۈش، پەرۋىش قىلىش، سېتىش بىلەن شۇغۇل-لىنىش پائالىيىتى: بىز تەدرىجىي ھالدا ئاپتونوم رايونىمىزنى پاختىچىلىق رايونى، قەنت-شېكەر ماتېرىياللىرى بازىسى، يەل-يېمىش، مېۋە-چېۋە

بازىسى ۋە مەملىكەت بويىچە ئەڭ ياخشى چارۋىدە - چىلىق بازىلىرىدىن بىرى قىلىپ قۇرۇپ چىقىشىمىز لازىم.

پاختىزار ئى. كېۋەز تېرىلغان، كېۋەز مايسىلىرى بىلەن قاپلانغان يەر: پاختىزاردا خۇش خۇي ئەرەب دېھقانلىقى، يۈرەر ئىدى توپا يۆلەپ، سۇ قويۇپ، كۆكتاتلىقتا قارا كۆز ئەرەب بالىلىرى، قىزىلچىلار كولىشاتتى بىر بولۇپ.

پاختىزارلىق «پاختىزار» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: غۇچچىدە ئېچىلغان پاختىزارلىق ۋە غايەت زور كەڭلىكتىكى يېشىل مەخمەلنى ئەسلىتىدىغان كۆزگى بۇغداي مايسىزارلىقى كىشىنىڭ كۆزىگە تاشلىنىپ تۇراتتى. * پاختىزارلىق قىتىن ئۇچۇپ كەلگەن قاناتلىرى رەڭمۇرەڭ كېپىنەكنىڭ مېۋىسى ئۇنىڭ دىققىتىنى دەرھال ئۆزىگە جەلپ قىلدى.

پاختىسىمان سۇپ. پاختىغا ئوخشاش يۇمشاق، يەڭگىل، ئاق ھالەتتىكى: پاختىسىمان بۇلۇت، پاختىسىمان نەرسە.

پاختىكار ئى. پاختا تېرىش، ئۆستۈرۈش، پەرۋىش قىلىش، سېتىش بىلەن شۇغۇللاندى. غۇچى دېھقان؛ پاختىچى: كىرىيە ناھىيىلىك پاختا - كەندىر شىركىتى بۇ يىلقى پاختا سېتىۋېلىشتا تىجارەت ۋاقتىنى ئۇزارتىپ پاختىكارلار ئۈچۈن قولايلىق يارىتىپ بەردى. * ئارزۇيۇم بىر بېرىپ كۆرسەم ئىكەن ئەي پاختىكار، ئۆستۈرۈپسەن بىر كېۋەزنى ئۈچ يۈز ئوتتۇز غوزا بار.

پاختىكارلىق «پاختىكار» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى: تۇرپان ئويمانلىقى ئۈزۈمچىلىك ۋە پاختىكارلىقى بىلەن دۇنياغا مەشھۇر.

پاختىلاشتۇرماق «پاختىلاشماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ دىققەتسىزلىكتىن، يېسىق ياققان ناننى شامال ئۆتۈپ تۇرىدىغان يەردە قويۇپ قويماي پاختىلاشتۇرۇۋەتتى.

پاختىلاشتۇرۇلماق «پاختىلاشتۇرماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى.

پاختىلاشماق پ <بئول> ئورگانىك ماددىلار

كۆكرىنىڭ زەمبۇرۇغىنىڭ پەيدا بولۇشى بىلەن بۇزۇلۇپ، سۈپىتىنى ئۆزگەرتىمەك.

پاختىلىق سۇپ ① پاختىسى بار، پاختا

سېلىنغان، پاختا سېلىپ تىكىلگەن: پاختىلىق چاپان. پاختىلىق ئىشتان. * ئابدۇللا پاختىلىق چاپىنىنىڭ ئىچىگە كىيىۋالغان سۇرخادانى چاپىنىنىڭ تۆش يانچۇقىغا قولىنى ئاپاردىيۇ، دەرھال تارتىۋالدى. * ئاپىماق يورۇتۇلغان يېزا يولىدىن قاتارلىشىپ قېلىن جۇۋا، پاختىلىق چاپانلارنى كىيىپ، بەللىرىنى چىڭ باغلىشىپ ئادەملەر كېلىشەكتە ئىدى. بۇلار يىغىنغا كېلىشە ۋاتقان پارتىيە ئەزالىرى ئىدى. ② ئى. پاختى - زارلىق: مەن ئەتىگەن پاختىلىققا بېرىپ ئىشلىدىم

پاختىلىق كىيىم تاش بىلەن ئەستەر ئارد - لىقىغا پاختا سېلىپ تىكىلىدىغان ھەر خىل كىيىم - كېچەك ۋە شۇ خىل كىيىم - كېچەكلەر - نىڭ ئومۇمىي نامى: پاختىلىق كىيىم تىكتۈرمەك. * پاختىلىق كىيىم ئۈچۈن تەييارلانغان رەخت.

پاختىئۈن سۇپ. پاختىدىن ئوق ياساپ سېلىنغان: ئوق سالماي، دورا سېلىپلا ئاتىدىغان: پاختىئۈن مىلىتى. پاختىئۈن پو.

پاختىئۈن قىلماق ماسلىقىنى ئوق ئورنىغا پاختا سېلىپ ئېتىشقا تەييارلىماق.

پاختىشە سۇپ [پ] ① كاردىن چىققان، چېقىلغان، بۇزۇلغان، سۇنۇق: پاختىشە تۇخۇم. پاختىشە كېسەك. ② كۆچمە. ئەرگە تەگكەن،

ئەر يۈزىنى كۆرگەن؛ پېچىتى بۇزۇلغان: بىرگە تەگكەن ياخشى، ئىككىگە تەگكەن پاختىشە، ئۈچكە تەگكەن ياخشى (ماقال). ئۇ، ئەردىن ئەرگە چىقىپ «پاختىشە» دېگەن نامنى ئېلىشىنى خالىمايتتى. ③ كۆچمە. مەغلۇپ بولغان،

ۋەتەننىڭ چېقىلغان، يېڭىلىگەن: كىشىلەر بېسىپ كىرگەندە نېمەتنىڭ يۈزى قانغا بويالغان بولۇپ، خۇددى سوقۇشۇپ پاختىشە بولغان خۇراز - لارغا ئوخشاپ قالغانىدى. كىشىلەر ئۇنى يۆلدى.

پاختىشە بولماق ① كاردىن چىققان، بۇزۇلۇپ كەتمەك؛ چېقىلماق، سۇنۇق، بۇزۇلماق:

پاخشە قىلماق — پادا — پادا

قارا بۇرۇلكا كىيگەن، پاخما چاچلىرىنى مايلاپ، سىلىق تارىغان.

پاخما باش بېشىدىكى چىچى چۇۋۇلغان، **پاخمايغان**: ھەي پاخما باش، ماڭ نېرى كەت، ئەسكى تاملىققا بار، كونا سامانلىققا بار، بۇ يەردە ساڭا ئارام يوق، يېشى مەھەللىمىزنى كۆرۈپ تېرىكىپ تېلىقپ قالسىن بىكار! **پاخما چىگە** دىئال. ئىلغانمىغان، بېسىلغان چىگە.

پاخماق (توغرىسى: پاخبا) ← **پاخما**. **پاخمىل** سۇپ [ر] ئىچىۋېلىشنى، ئىستېمال قىلىشنى بىلىدۇرىدىغان سۆز (ھاراق ھەق-قىندە): بۇ بىر ئەتىگەنلىك پاخمىل بولىدۇ.

پاخمىل قىلماق ناشتىلىق ئورنىدا يۇتۇۋەت-مەك، ئىستېمال قىلماق، ئىچىۋالماق، ئىچمەك: ئاخشام شۇنداق پەيزى ئولتۇرۇش بولىدىكى، ئۆلگۈدەك ئىچىۋېتىشمەن. بېشىمنىڭ ئاغرىپ تۇرغىنىنى قارىمامسەن، شۇڭا، سەھەردە بىر رومكا پاخمىل قىلىۋالاي دەۋاتىمەن.

پادا ئى [پ] چارۋا ماللارنىڭ بىرگە ھەيدەپ بېقىلىدىغان ياكى بىرگە ئوتلاپ يۈرىدىغان توپى: پادا باققاندا دوست ئىسە، يالغان چاقتاندا ئايرىلىدۇ (ماقال). ئۆتمۈشتە پادا بېقىپ، يالغانغا ئۆسكەن ئوغلىنىڭ كۈنلەر ئۆتۈپ ھاكىم بولۇپ قېلىشى موماينىڭ خىيالىغا كەلگەنمۇ؟! ئۇ بۇ ئىشلارنى ئويلىغانچە خۇشاللىقى دولقۇنلاپ، توپتوغرا ئىككى كېچە ئۇخلىيالمىدى.

پادا باققاق بىر توپ چارۋىنى ھەيدەپ باققاق، ئوتلاتماق: مىرزا ئالتە تارلىق راۋابىنى چېلىش بىلەن داڭ چىقارغانىدى، ئۇ ئېگىز تاغلاردا پادا باققاق «قىزىل گۈل» دېگەن ناخشىنى ئىجاد قىلىپ، توپ-مەرىكىلەردە راۋاب چېلىپ، ناخشا ئېيتىپ، خېلىلا ئىناۋەتكە ئېرىشتى.

پادا-پادا پادىلارغا بۆلۈنگەن، توپ-توپ: ئۇ يەردە پادا-پادا قويلار، قوتان-قوتان ئۇيلا، ئىشقىلىپ ھەممە نېمە بار ئىكەن، مەن ئۆزۈمگە تۇشلۇق ھەيدەپ كەلدىم. قالغانلىرى «پىزنىمۇ يورۇق ئالەمگە ھەيدىگەچ كەت» دەپ مەرىشىپ،

تۇخۇم پاخشە بولدى. * يېشى قويۇرۇلغان تام قۇرۇلۇپ كېتىپ كېسەكلىرى پاخشە بولدى. ② كۆچمە. مەغلۇپ بولماق، ۋە تۈەرىدىكى چىقماق؛ يېڭىلىمەك: ھابىل چېلىشتا ئىككىنى يېڭىپ بىردەم ئارام ئالغاندىن كېيىن يەنە ئوت-تۇرغا چىقتى. قارشى تەرەپتىكىلەر ئۇنىڭغا نېمە ئۇچۇندۇ بىرىنچى قېتىم ھابىلدىن يېڭىلىپ قالغان يىڭىنى ئەكەلدى. ھابىل ئۇنى كۆرۈپ: — ياق، ئۇ پاخشە بولدى. ماڭا ئۇچى ئەكىلىڭلار، — دېدى چاقچاق ئارىلاش راست گېپىنى ئېيتىپ.

پاخشە قىلماق ① كاردىن چىقارماق، كارغا كەلمەيدىغان قىلىپ قويماق؛ بۇزماق، سۇند-دۇرماق: ئۇ ئارقا-ئارقىدىن بەش تۇخۇمنى پاخشە قىلىۋەتتى. ② كۆچمە. مەغلۇپ قىلماق؛ يىقىتماق؛ ۋە تۈەرىدىكىنى چىقارماق: سادىق ئارقىسىغا يۈلەكلىك قوش تاۋار كۆرپىنى تېگىگە باستۇرۇپ ھەمراھلىرىغا قاراپ: — بۇدا ھەممىنى پاخشە قىلىسام، سادىق ئېتىمنى يۆتكۈۋېتىمەن، — دەپ تۈۋلىدى.

پاخشەك سۇپ. بېشىنى تازى يارىسى قاپلاپ كەتكەن، تاز: تازنى غوجام دەپتۇ، پاخشەكنى خېنىم دەپتۇ (ماقال). * ئۇ: — بۇ پاخشەكنىڭ كاللىسىغا تاش بىلەن سالاچۇ، — دېدى.

پاخشەك باش تىل ھا. بېشىدا يارىسى بار كىشىلەرنى ياكى كىچىكلەرنى كەمسىتىپ ھاقارەتلەشتە قوللىنىدىغان ھاقارەت سۆزى: پاخشەك باش تاز.

پاخشەك تاز ← **پاخشەك باش**: بۇنى كۆرگەن بايىنىڭ ناھايىتىمۇ ئاچچىقى كېلىپ: — ھەي، پاخشەك تاز، ئەتىگەندىن بېرى نېمە قىلىدىڭ؟ قېنى كولىغان گۆرۈك؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ.

پاخلان (توغرىسى: پاقلان) ← **پاقلان**.

پاخما سۇپ. تەرتىپسىز ئۆسكەن، پاخپىيىپ كەتكەن؛ پاخپايغان (چاچ، ساقال، تۈك، يۈك ھەققىدە): رەقەب بۈگۈن ئالاھىدە سۆز-مەن، خۇش چاقچاق بولۇپ كەتكەن، ھەتتا ئۇ بۈگۈن ئالاھىدە ياسىنىۋالغانىدى: قوڭۇر كاستۇم،

ھۆركىرىشىپ قالدى...

پادىشاھلىق ئى [ر] قولتۇقلاش.

پادىشاھلىق «پادىشاھلىق» پېتىلىنىڭ تۆمۈك دەرىجىسى.

پادىشاھلىق پ. قولتۇقلىماق، قولتۇقلاش-ماق: ئۇلار پادىشاھلىق ماڭغىنىچە ئۇدۇلدىكى زالىغا كىرىپ كەتتى. * ئەكبەر رۇقىمىنى ئۆيىگە ئۇزىتىپ قويماقچى بولۇپ، ئۇنىڭ قولتۇقىدىن پادىشاھلىق ئېلىپ كەتتى.

پادىشاھلىق ئى. پادا باققۇچى: بۈگۈن بۇ يەرگە يېقىن ئارىدىكى بىر پادىشاھلىق كېلىپ بوۋاي بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرغاننىڭ ئۈستىگە موللازەيدىن كىرىپ كەلدى.

پادىشاھلىق يۇلتۇز تۈركۈمى <ئاستر> شىمالىي ئاسمان يۇلتۇز تۈركۈملىرىنىڭ بىرى، مەركەزىي ئورنى: ئېكۋاتور ئۇزۇنلۇقى 14 سائەت 40 مىنۇت، ئېكۋاتور كەڭلىكى 33°؛ غەربىي قىسمى تايغان يۇلتۇز تۈركۈمى ۋە ۋېرونىكا چاچلىرى يۇلتۇز تۈركۈمى بىلەن تۇتىشىدۇ؛ جەنۇبىي قىسمى سۇنپۇلە يۇلتۇز تۈركۈمى ۋە نىلان يۇلتۇز تۈركۈمىگە يېتىپ بارىدۇ؛ شەرقىي قىسمى شىمالىي تاج يۇلتۇز تۈركۈمى ۋە گېركۇلېس يۇلتۇز تۈركۈمىگە قەدەر سوزۇلغان بولىدۇ.

پادىشاھلىق «پادىشاھلىق» سۆزىنىڭ كەسىپى نامى: ئۇ پۈتۈن ئۆمرىنى تاغدا پادىشاھلىق بىلەن ئۆتكۈزدى.

پادىشاھلىق (پادىشاھلىق) ئى [ب] قەدىمكى بەزى دۆلەتلەردىكى ئەڭ ئالىي ھاكىمىيەت يۈرگۈزگۈچى شەخس، شاھ؛ ھازىرقى بەزى دۆلەتلەرنىڭ دۆلەت باشلىقلىرىنىڭ ئەمەل نامى: بىخەرەز پادىشاھتىن چوڭ (ماقال). * تىلدىن كەلگەن قولدىن كەلسە، ھەركىم پادىشاھ بولار (ماقال). * ئەنگلىيە پادىشاھى ئىلزاۋىت خانىم ئامېرىكىنى زىيارەت قىلدى.

پادىشاھلىق ئالەم «ئالەمنىڭ پادىشاھلىقى»

دېگەن مەنىدىكى ھۆرمەت ۋە تەكەللۈپ سۆزى: ۋەزىر پادىشاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ: - خوش پادىشاھى ئالەم، سىلنىڭ بۇ خىزمەتلىرىگە بىز بېشىمىز بىلەن تەييارمىز، - دەپتۇ.

پادىشاھلىق ① «پادىشاھ» سۆزىنىڭ ئاساسى تىراكت ئىسىم شەكلى: بۇ قەلەندەر ئون تۆت يىل پادىشاھلىق قىلدى. شەھەرنىڭ سېپىلىرى يىقىلدى، پۇقرالىرى ھەر تەرەپكە قېچىپ كەتتى.

② سۈپ. پادىشاھلارغا خاس: پادىشاھلىق ئۇنۋان. پادىشاھلىق تۈزۈم. * پادىشاھ: - قۇش كىمىنىڭ بېشىغا قونسا شۇ ئادەم پادىشاھلىق تەختىگە ئولتۇرسۇن. بۇ قىزىمنى شۇ ئادەمگە بېرىڭلار، - دېگەنكەن. * ھاي خالايىق! ئاڭلىدىم دېمەڭلار، شەھىرىمىزنىڭ پادىشاھى ھۇرۇنلار سارىيى سالدۇردى. شەھەر خەلقى ئىچىدىكى ھەممە ھۇرۇنلار شۇ سارايدىكى پادىشاھلىق تاماق بىلەن بېقىلىدۇ. كىمە كىم ئىش قىلماي، پادىشاھلىق تاماق بىلەن جان بېقىشنى خالىسا، ھەپتە ئىچىدە شۇ سارايدا ياتسۇن! ③ ئى. <تارىخ> پادىشاھ قول ئاستىدىكى دۆلەت: سەئۇدى ئەرەبىستانى پادىشاھلىقى ھاكىمىيەت بىلەن دىن بىرلەشتۈرۈلگەن فېئوداللىق پادىشاھلىق. ④ ئى. پادىشاھلاردەك باياشاتلىق؛ ھۇزۇر-ھالاۋەت: تەننىڭ ساقلىقى - پادىشاھلىق (ماقال). * ياشلىق پادىشاھلىق، ھەر تەرەپتىن گۈل كېلۈر. تاڭلا بەش كۈندىن كېيىن، سېنىڭ قېشىڭغا كىم كېلۈر.

پادىشاھلىق قۇزۇم <تارىخ> پادىشاھ دۆلەتكە باشچىلىق قىلىدىغان بىر خىل ھاكىمىيەت شەكلى. مەسىلەن: قەدىمكى مىسىر، بابىل، پارس ۋە رىم ئىمپېرىيىسى (كېيىنكى مەزگىللىرى) قاتارلىق قۇبۇلۇق تۈزۈمىدىكى دۆلەتلەرنىڭ ھەممىسى پادىشاھلىق ياكى مۇستەبىت پادىشاھلىق تۈزۈمىنى قوللانغان. فېئوداللىق تۈزۈم ئاستىدىكى ياۋروپادىمۇ ئىلگىرى-ئاخىر بولۇپ دەسلەپكى فېئودال پادىشاھلىق تۈزۈم شەكىللىنىپ، ئوخشاش بولمىغان

بولدۇ. ئۇ پار كۈچى ئارقىلىق يۇقىرى-
تۆۋەن ھەرىكەتلىنىپ، قىزىتىلغان پولات
ياكى ھەر خىل پولات ماتېرىياللىرىنى
يېسىلايدۇ.

پاراغا ئايلىنىش <خىم> سۇيۇقلۇق
يۈزىنىڭ ئاستا-ئاستا گازغا ئايلىنىشى.

پارا قازىنى <سانا> سۇنى قاينىتىپ پار
چىقىرىدىغان ئۈسكۈنە. ئۇ ئادەتتە ئوتخانا،
سۇخانا قاتارلىق قۇرۇلمىلاردىن تەركىب تاپىدۇ؛
پولاتتىن ياسىلىدۇ. پار قازىنىدا ھاسىل
بولغان سۇ پارىدىن پايدىلىنىپ ئۆيلىرىنى
ئىسسىتىشقا ياكى ماشىنىلارنى ھەرىكەتلەندۈرۈشكە بولىدۇ. بەزى پار قازانلىرى خام
سۇنى قاينىتىش ئۈچۈنلا ئىشلىتىلىدۇ.

پارا ئۆلچىمگۈچ <مېتېئور> سۇنىڭ پارغا
ئايلىنىش مىقدارىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب.
ئۇ مېتالىدىن مەلۇم دىئامېتر ۋە چوڭقۇرلۇق
بويىچە ئىشلەنگەن چېلەك بولۇپ، ئۇنىڭغا
ھەر كۈنى مەلۇم مىقداردا سۈزۈك سۇ قۇيۇپ-
لۇپ 24 سائەت ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن
پاراغا ئايلىنىش تۈپەيلىدىن كېمە يىگەن سۇ
مىقدارى ئۆلچەپ تېپىلىدۇ.

پارا III تەق. قۇياش، چىراغ قاتارلىقلارنىڭ
نۇر چېچىش ھالىتى؛ ۋال: رازىيىنىڭ ھاشىرىنى
ياخشى كۆرۈپ قېلىشى بىر چاكانا ئىش. سەۋەبى،
رازىيە ئۇنىڭ چىرايىغا كۆيگەن، قەلبىنى تېخى
بىلمەيدۇ. بۇ خىل مۇھەببەت يوپۇرماق ئۈستىدىكى
بىر تامچە شەبنەم، كۈن پارلا قىلسا يوق.

پارا ئى [پ] مەلۇم بىر مۇددەتتا ياكى
مەسىلىلەرنى ھەل قىلىپ بەرگەنلىكى ئۈچۈن
شۇ ئىش بىلەن ئالاقىدار ئورۇن ياكى
شەخسكە قانۇندىن تاشقىرى بېرىلگەن پۇل
ياكى ماددىي نەرسە؛ ئارلىق: پارا بەرمەك.
پارا ئالماق. پارا يېمەك. * قازى دەۋادا ھە دەپ
پالنتۇايغا يان بېسىپتۇ. سورۇندا ناسۋاي قازىنىڭ
بۇ ھەرىكىتىدىن پالنتۇايىنىڭ ئۇنىڭغا بىرەر پارا

دەرىجىدە پادىشاھلىق ۋە مۇستەبىت پادىشاھ-
لىق تۈزۈمگە ۋەكىللىك قىلغان. كاپىتالىزم
دەۋرىدىكى پادىشاھلىق تۈزۈم ئادەتتە
پادىشاھلىق ئاساسىي قانۇنلۇق تۈزۈمدە
ئىپادىلىنىدۇ.

پارا I سۇپ [ر] ① بىر يۈرۈش، بىر قۇر
(كىيىم-كېچەك ھەققىدە): بىر پار كىيىم. بۇ
ھويلىدىكى قىزلارنىڭ ھەممىسى بىر پاردىن كىيىم
كېيىپتۇ. * دىلدار بۈگۈن بىر پار ھېيتلىق كىيىم
سېتىۋالدى. ② چۈپ: بىر پار پايپاق. بىر پار
ئايغ. بىر پار ياغلىق. * پار ئات قوشۇلغان خادىك
تەييار بولغانىدى، ئۇ دەرۋازىنىڭ ئىككى قانتىنى
ئاچتى. ③ بىر-بىرىگە ماس، تەك: - قانداق
خانمىلار، بىزنىڭ سەنۇبەر ھەر بىرلىرىگە پار
كېلەمدۇكەن؟ - پار كەلمەيدىغان، رۇستەم!
خۇددى گۈل ئىكەن، ھەقىقەتەن كۆزىڭىز بار
جۇمۇ سىزنىڭ!

پارا بولماق بىر-بىرىگە ماس، چۈپ ھالەتتە
بولماق: بۇ چىنىلەر بىر-بىرىگە پار بولدى.
* قىز - يىگىتلەر پار بولۇشۇپ كىنو كۆرگىلى كېتىشى.
پارا كەلمەك بىر-بىرىگە ماس، تەك، چۈپ
كەلمەك: ماسلاشماق، لايىقلاشماق: بۇ كۆڭ-
لەكلەر بىر-بىرىگە پار كەلدى. * بۇ ئىككى ئات
بىر-بىرىگە پار كېلىپتۇ.

پارا II ئى [ر] ① سۇنىڭ گاز ھالىتى؛
ھور: پار قازىنى. پار تۇرۇبىسى. پارغا ئايلان-
ماق. ② <بىن> پار قازىنىدا قىزدۇرۇپ
ئۆي-ئىبارەتلەرنى ئىسسىتىش ئۈچۈن تۇرۇبا
ئارقىلىق كەلتۈرۈلگەن ھور ياكى ئىسسىق سۇ.
③ <بىن> ئۆي ئىچىگە ئورنىتىلغان رادىئاتور
ۋە پار تۇرۇبىلىرىنىڭ ئومۇمىي نامى: ئۆيگە
پارا ئورناتماق.

پارا بازغىنى <سانا> سۇ پارىنىڭ كۈچى
بىلەن ھەرىكەتلىنىدىغان بىر خىل چوڭ تىپتىكى
بازغان. بازغان بېشى بىلەن سىلىندىرنىڭ
پورشىن دەستىسى بىر-بىرىگە تۇتاشتۇرۇلغان

تەننەنلىك كۆرەك: 1957-يىلى 1-ئاۋغۇست ئارمىيە بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن ھەربىي پارا ئالماق قىسمىز ئاتلىق ليەننىڭ ھەربىي تەلىم - تەربىيىسى بويىچە ماھارەت كۆپلەستى. ② بايرام مۇناسىۋىتى بىلەن تەنھەرىكەتچىلەر ۋە ئاللانغان ھەر ساھە كىشىلىرىنىڭ بەلگىلىك ھەرىكەت ۋە كىيىنىش بىلەن مەيداندىن تەننەنە قىلىپ ئۆتۈش ھەرىكىتى: 1985-يىلى 10-ئايدا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن، ئۈرۈمچىدە مىڭلىغان ئوقۇغۇچى ۋە تەنھەرىكەتچىلەر پارا ئالماقنى ئۆتتى.

پارات قوبۇل قىلماق سەھنىدە تۇرۇپ ياكى مەخسۇس ئۈستى ئوچۇق ماشىنا بىلەن پارا ئالماق كۆزدىن كەچۈرمەك: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىكى پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى خەلق مەيدانىنىڭ مۇنبىرىدە تۇرۇپ پارا قوبۇل قىلدى.

پاراتقى ئى [ر <گىرېك>] <تېب> ئۈچەي يولىدىكى تېز خاراكتېرلىك يۇقۇملۇق كېسەل، پارا ئالماق تاپاقچە باكتېرىيىسى تەرىپىدىن قوزغىلىدۇ، تولاراق پالسالاردا بولىدۇ؛ كېسەللىك دەرىجىسى ئۈچەي كېسەلگە قارىغاندا يېنىسىكرەك؛ كېسەل جەريانى قىسقىراق بولىدۇ.

پاراچ ئى. ئالتۇن كېنىدىكى شېغىلىنى بوشىتىدىغان ياغاچ ساپلىق، ئېگىلىگەن بارماققا ئوخشاش تۆمۈر چىشى بار قول سايمىنى.

پاراخوت ئى [ر] پار دۇنگاتېلى ئورنىدىن تىلغان، سۇدا يۈرىدىغان قاتناش قورالى؛ كېمە: — بىز پاراخوت بىلەن تىنىچ ئوكياننى كېسىپ ئۆتۈمىز، بۇنىڭغا ئون نەچچە كۈن كېتىدۇ، — دېدى قەيسەر ئويلانغان ھالدا.

پاراخوتچى ئى. پاراخوت ھەيدەيدىغان، پاراخوت باشقۇرىدىغان ئادەم ۋە پاراخوت

بەرگەنلىكىنى بايقاپتۇ - دە، ئاخشىمۇ ئۇمۇ قازىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئۇنىڭغا بىر موزاي پارا بېرىپتۇ.

پارا ئالماق — پارا يېمەك.

پارا بەرمەك بىراۋنىڭ مەلۇم مۇددەت ئاسىنى ياكى مەسىلىنىنى ھەل قىلىپ بەرگەنلىكى ئۈچۈن، شۇنىڭغا ئالاقىدار بولغان ئورۇن ياكى شەخسكە قانۇندىن تاشقىرى ياكى ماددىي نەرسە — ئارىلىق بەرمەك: ... يېزا بايلىرى، بەگ، ئۆلىمالار تەلەمەتنىڭ ھاشىرىغا ئادەم تۇتۇش ۋاقتى يېقىنلاشقانسىمۇ، خەلق بىلمەيدىغان يوللار بىلەن ئۇلۇغلارغا پارا بېرىپ، بۇ يېزىغا كەلگەن تۆرىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىپ، ئۆز بالىلىرىنى ئايرىپ قېلىشقا جەددىي كىرىشتى.

پارا يېمەك بىراۋنىڭ مەلۇم بىر مۇددەت ئاسىنى ھەل قىلىپ قويغانلىقى ئۈچۈن قانۇندىن سىرت پۇل ياكى ماددىي نەرسىلەرنى ئالماق، ئارىلىق ئالماق: ئۆمۈر بويى پارا يەپ، پارىغا ئادەتلىنىپ كەتكەن بۇ گۇندىپايلا باشلىق پۇلنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن تاشۋاينى يالغۇز ئۆيدىن كۆلپىكىپ ياتىدىغان كامېرا يۆتكىدى. * خىزمەت ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ پارا يېيىش، خەلقنىڭ دەردى بىلەن كارى بولماسلىق كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ كادىرى ئۈچۈن ئېيتقاندا، كەچۈرگۈسىز جىنايەت! نومۇس! خەلق ئۇلارنى كەچۈرمەيدۇ! پارتىيە ئۇلارنى كەچۈرمەيدۇ!

پارا بولا ئى [ر <گىرېك>] <مات> تەكشىلىكتىكى

بىر ھەرىكەتچان P نۇقتىنىڭ قوزغالماس نۇقتا O بىلەن قوزغالماس تۈز سىزىق AB غىچە بولغان تەڭ ئارىلىقلىرى (PQ=PO) نى ئۆزگەرتىمەي سىلجىشىدىن ھاسىل بولغان تراپېكتورىيە. بۇنىڭدىكى قوزغالماس نۇقتا O پارا بولاننىڭ فوكۇسى دېيىلىدۇ. بىر جىسىم - نىڭ يۇقىرىغا يانتۇ ئېتىلغاندا بېسىپ ئۆتكەن يولى پارا بولادىن ئىبارەت بولىدۇ.

پارات (پاراتى) ئى [ر <فران>] ① قوشۇنلار ۋە پائالىيەت دۈيىلىرىنىڭ ھەرىكەت تەييارلىقىنى كۆزدىن كەچۈرۈش مەقسىتىدە ئۆتكۈزۈلگەن

پاراخوتچىلىق — پارازىتلىق

قىسقىچ پۈتۈننىڭ چوڭ-كىچىكلىكىمۇ ئوخشىمايدۇ. ئۇ بۇرمىسىمان قۇلۇلە قېپىغا ئورۇنلاشقان ھالدا ياشايدۇ، قاينىڭ سىرتىدا ئاكتىنىيەرىيە بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن ئورتاق ھالدا ھايات كەچۈرىدۇ.

پارازىت كېسەللىكلىرى <تب> پارازىت قۇرتلار پەيدا قىلغان كېسەللىكلەر.

پارازىت ھەرە <بئول> ھاشارات، تېنى سەل كىچىك، خىللىرى ئىنتايىن كۆپ، تۇخۇم سېلىش كانىلى ئۇزۇن بولىدۇ. ئۇ كۆپىنچە كاپوستا كېپىنىكى، يېپىشقاق قۇرت، يېشىل قۇرت، كېۋەز پىتى قاتارلىق زىيانلىق قۇرتلارنىڭ لېچىنىكىسىغا ياكى قۇچىقى ئىچىگە تۇخۇم سالىدۇ. پارازىت ھەرىنىڭ لېچىنىكىسى يېزا ئىگىلىكىگە زىيانداش ھاشاراتلارنى يوقىتىۋالدىغان ئىقتىدارغا ئىگە، ئىنسانلار ئۈچۈن پايدىلىق.

پارازىت ئىگىسى <بئول> پارازىت جانلىقلار ھايات كەچۈرۈشتە تايىنىدىغان جانلىقلار. مەسىلەن: ئادەم—مەدەنىڭ پارازىت ئىگىسى. بۇ يەنە «پارازىت خوجايىنى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ. پارازىت يىلتىز <بوت> بىر قىسىم پارازىت ياشىغۇچى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يىلتىزى. ئۇ تۇپراقتىن ئوزۇقلۇق سۈمۈرمەستىن تۈزۈلۈشىنى ئالاھىدىلەشتۈرۈپ، پارازىت ئىگىسىگە بۆسۈپ كىرىپ، پارازىت ئىگىسىدىن ئوزۇقلۇق ۋە سۇ سۈمۈرىدۇ. بۇ خىل يىلتىز «پارازىت يىلتىز» دەپ ئاتىلىدۇ. مەسىلەن: شۇمبۇيىنىڭ يىلتىزى.

پارازىتلىق «پارازىت» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: بەزىلەر ھازىرمۇ ئىنسانىيەتكە ياخشى ئىش قىلىپ بېرىش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، بەلكى دېھقانلار جاپا تارتىپ ئاران تېرىغان زىرائەتلەرنى، باغلاردىكى مېۋە-چېۋىلەرنى يەپ، پارازىتلىق بىلەن جان باقماقتا.

بىلەن يۈك توشۇغۇچى كىشى: دادام ئون يىل پاراخوتچى بولغانىكەن. * مەن بۇ قېتىم پاراخوت بىلەن يول يۈرگىنىمىدە، پاراخوت ئىچى تىنچ بولغاچ، ھاۋالىنىش ئۈچۈن، پاراخوتنىڭ تۆمۈر رېشاتكىسىغا يېۋىلىنىپ، پىراققا نەزەر تاشلاۋاتاتتىم، ئۇزاق ئۆتمەي، بىر پاراخوتچى ئايالىنىڭ «تاماق ۋاقتى بولدى، تاماق يەڭ» دەپ چاقىرىغىنى ئاڭلاندى.

پاراخوتچىلىق ئى. پاراخوت قاتنىشى ۋە ئۇنىڭدا يۈك توشۇش بىلەن شۇغۇللىنىش كەسىپى: دۆلىتىمىزنىڭ ئوكيان پاراخوتچىلىقىدا تېز ئىلگىرىلەشلەر بولدى.

پارازىت [ر <گرېك>] ① <بئول> باشقا بىر خىل جانلىق تېنىنىڭ ئىچى ياكى سىرتىدا ياشاپ، شۇ خىلدىكى جانلىق تېنىدىن ئوزۇقلۇققا تېرىشىش ئارقىلىق ئۆز ھاياتىنى كاپالەتلەندۈرگۈچى قۇرت ياكى ئۆسۈملۈك.

② سۈپ. كۆچمە. باشقىلارنىڭ مېھنىتى ھېسابىغا ياشىغۇچى، تەبىئىي تاپ: مەن بۇ كىتابنى ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن پارازىت بايلارنىڭ كەمبەغەللەرنىڭ قېنىنى شوراپ باي بولغانلىقىنى چۈشەندىم. * بىر چاغلاردا باشلىقلار بۇرۇن ئازىيە تۈمەنلىگەن ئىشچىلارنىڭ قېنىنى شوراپ كۈن كەچۈرىدىغان پارازىتلار، — دەۋاتتتى. پارازىت قۇرتلار <بئول> ھاياۋانات ياكى ئۆسۈملۈك تېنىنىڭ ئىچى ياكى سىرتىدا پارازىت بولۇپ ياشايدىغان قۇرتلار. مەسىلەن: بۇرگە، پىت، مەدە قۇرت، فاسسىئولا ۋە بۇغداي قىل قۇرتى قاتارلىقلار. پارازىت قۇرتلار ئىگىسىنىڭ تېنىدىن ئوزۇق ئالىدۇ. بەزىلىرى ئىگىسىگە كېسەل يۇقتۇرىدۇ.

پارازىت قىسقىچ پاقا <زوتول> بوغۇم پۇتلىق ھاياۋان، باش، كۆكرەك قىسمى قاتتىق بولۇپ، يىرىك تۈكلىرى بولىدۇ؛ قورسىقى يۇمشاق كېلىدۇ؛ ئۇزۇنراق گەلگەن سەزگۈ مۇڭگۈزچىسى بولىدۇ؛ قىسقىچ پۇتى ئامبۇرغا ئوخشايدۇ، ئوڭ-سول تەرىپىدىكى

20 ياشلارغا كىرگەن بىر قىزى بولۇپ، ئۇ ناھايىتى پاراسەتلىك، ئىسمى جىسمىغا لايىق ئادالەتپەرۋەر بىر قىز ئىدى. ئۇ مەنتىقە، پەلسەپە ۋە قانۇنشۇناسلىق بىلىملەرنى پۇختا ئۆگىنىپ چىققانكەن.

پاراس-پاراس «پاراس» سۆزىنىڭ تەك-رارىلىنىشى: ئوچاققا تاشلانغان قارىغاي ئوتۇنى پاراس-پاراس قىلىپ كۆيۈۋاتاتتى...

پاراس-پۇرۇس ← «پاراس-پاراس»: تۇيۇقسىزلا پاراس-پۇرۇس ئوچ قېتىم پوچاڭزى ئېتىلىدى؛ تەختىراۋان يەرگە قويۇلدى.

پاراسسىدە رەۋ «پاراس» قىلغان ھالدا، «پاراس» قىلىپ: دەرەخ بىردىنبىلا يوغىناپ يىلاننى قەستەن ئۇزۇپ تاشلىدىمۇ، ئىش قىلىپ، يىلان خۇددى سېسىپ قالغان ئارغامچىدەكلا پاراسسىدە ئۇزۇلۇپ، پارچە-پارچە بولۇپ يەرگە چۈشۈپتۇ.

پاراسلىماق پ «پاراس» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق: پاراسلاپ لاۋۇلىداپ ھەممە يەرگە يامراۋاتقان ئوت ۋە ۋەھىمىلىك گۈرۈلدەپ ئەتراپنى سۈتتەك يورۇتۇۋەتتى. * ئوت پاراسلاپ كۆيۈپ، قازان پۇرۇقلاپ قاينىماقتا ئىدى، موماينىڭ ئويىچە ھەممىدىن يامنى ئەتە توختى ئاكىمىنىڭ چاي قىلىپ نىيازنى مۇبارەكلىمەكچى بولغانلىقى ئىدى. * پارتكومنىڭ بىناسى ئالدىدا دۇمباقلار ياڭراپ، پوچاڭزىلا پاراسلاپ خۇددى بايرامدەك قايناپ كەتتى.

پاراسمپاتىك سۈپ [ر<گربك] ← **پاراسمپاتىك نېرۋا.**

پاراسمپاتىك نېرۋا <تسب> نېرۋا سىستېمىسىنىڭ بىر قىسمى. يۇقىرى قىسمى ئوتتۇرا مېڭە بىلەن ئۇزۇنچاق مېڭىدىن، تۆۋەنكى قىسمى يۇلۇننىڭ ئەڭ تۆۋەنكى قىسمىدىن باشلىنىپ، بەدەندىكى ھەرقايسى ئورگانلارغا تارقىلىدۇ. ئۇنىڭ رولى سىمپاتىك نېرۋا-نىڭ ئەكسىچە بولۇپ، يۈرەك قىسقىرىشىنى تورمۇزلايدۇ، ياكى ئاستىلىتىدۇ، كۆز قارىچۇقىنى تارايىتىدۇ، ئۈچەي ھەرىكىتىنى كۈچەيتىدۇ.

پاراس تەق. پوچاڭزى ئاتقاندا، قۇرىدىغان چىۋىقلارنى سۇندۇرغاندا، ئوچاققا سېلىنغان ئوتۇن تۇتىشىپ كۆيىگەندە ۋە شۇ خىل ھاللاردا چىققان ئاۋاز؛ يىراقتىن «پاراس» قىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى.

پاراسەت ئى [ئە] ئادەملەردە بولىدىغان تېز ۋە توغرا چۈشىنىش، توغرا پەرق ئېتىش قابىلىيىتى؛ ئىدراك، ئەقىل، دىت: پاراسەت ئىگىسى. * ئەسەرلىرىمنى پۈتۈنلەي پاراسىتىمگە مەنسۇپ دەپ قارىمايمەن، ئەسەرلىرىم ئۆزۈمدىن تاشقىرى ماڭا خام ماتېرىيال يەتكۈزۈپ بەرگەن تۈمەننىڭلىغان ۋەقەلىكلەر ۋە كىشىلەرگىمۇ مەنسۇپ... مېنىڭ قىلغىنىم پەقەت باشقىلار ماڭا تېرىپ بەرگەن زىرائەتنى يىغۇپ-لىشلا، خالاس. * ئاسىم دوستلارچە يېقىنلىق ۋە سالماقلىق بىلەن: شۇنداق، لېكىن، باشقا كەلگەننى كۆرىمىز ئەمەس، بەلكى پاراسەت بىلەن كۆرەش قىلىپ، ئازادلىق كۈنىلىرىنى كۈتۈۋالىمىز، — دېدى.

پاراسەتسىز سۈپ. پاراسىتى بولمىغان، پاراسىتى يوق: پاراسەتسىز ئادەم. * پادىشاھ-نىڭ ئاچچىقى كېلىپ: قانداق، پاراسەتسىز ئادەمسىز؟ — دەپتۇ غەزەپ بىلەن، — بېلىمىدىكى ئالتۇن كەمەرنىڭ ئۆزىلا ئەللىك تىلغا توختايدۇ. * غۇبۇراخۇن دۇيچاڭنىڭ كەيپىياتىدىكى روھسىزلىق-نىڭ سەۋەبىنى ئەمدىلا ئېنىق چۈشەندى، دېمەك، ئەتىدىن كەچكەچە تەرلەپ-پىشىپ ئىشلەش بىلەن كۈنى ئۆتىدىغان بۇ پاراسەتسىز دۇيچاڭ ئۆز قولىدا شۇنچىلىك چوڭ ھوقۇقنىڭ بارلىقىغا قارىماستىن ئوسماننى يەنسلا بۇ ئىشتىن توختىتالماپتۇ — دە...

پاراسىزلىك «پاراسەتسىز» سۆزىنىڭ ئابستى-راكت ئىسىم شەكلى: كىشى پەم-پاراسەت بىلەنلا ئىش قىلسا ھاللا بولمايدۇ. پاراسەتسىزلىك تولا چاغلاردا كىشىلەرنى ھاللا تەككە ئېلىپ بارىدۇ.

پاراسەتلىك سۈپ. پەم-پاراسىتى بار، پەم-پاراسەتكە ئىگە، دىتلىق، ئەقىللىق: پاراسەتلىك كىشى. * شاھنىڭ ئادالەت ئىسىملىك

پاراشوك — پارافىن

ئۇلار كېتىۋاتقان تاغ جىلغىسىدا پاراشۇتلۇق ئىككى ئەسكەر ھوشسىز ياناتتى.

پاراشۇتلۇق سەكرەش تەنھەرىكىتى <تەن> دۆلەت مۇداپىئە تەنھەرىكىتى تۈرلىرىنىڭ بىرى. بۇ پاراشۇت بىلەن مۇناردىن سەكرەش، ھىدروگېن شارىدىن سەكرەش، ئايروپىلاندىن پاراشۇت بىلەن سەكرەش قاتارلىق مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. پاراشۇتلۇق سەكرەش مۇسابىقىسى ئادەتتە كۈندۈز ۋە كېچىدە، شەخس ۋە كوللېكتىپ بويىچە بوشلۇقتىن سەكرەش، ئالاھىدە ماھارەت كۆرسىتىپ سەكرەش، بەلگىلەنگەن نۇقتىغا سەكرەش، ئۇنىۋېرسال ھەرىكەتلىك سەكرەش، فىگۇرا چىقىرىپ سەكرەش، ئويۇن كۆرسىتىپ سەكرەش، ئورمانلىققا سەكرەش ۋە سۇغا سەكرەش قاتارلىق تۈرلەرگە ئايرىلىدۇ.

پاراغەت ئى [ئە] ① كىشى ئارام ئالدىغان ئەھۋال، شارائىت، تىنىچلىق؛ راھەت: پاراغەتكە بېرىلمەك. پاراغەتتە ياشىماق. پەمسىز-نىڭ پاراستى يوق، غەمسىزنىڭ پاراغىتى يوق (ماقال). * مەندە ھېچبىر پاراغەت يوق، ئۆتكەن كۈنىدە ھالاۋەت يوق. مۇندىن ئارتۇق پالاكەت يوق، ئۆلەر بولدۇم يار دەردىدىن. ② ئاياللار-نىڭ ئىسمى.

پاراغەتسىز سۈپ. راھەت-پاراغىتى يوق: پاراغەتسىز كۈنلەر. پاراغەتسىز تۇرمۇش. پاراغەتسىز ھايات.

پاراغەتلىك سۈپ. راھەت-پاراغەتكە ئىگە، راھەت-پاراغىتى بار: پاراغەتلىك تۇرمۇش. * بىز كۈتكەن پاراغەتلىك كۈنلەر چوقۇم يېتىپ كېلىدۇ. * ئۇ ئىلگىرىكى ئىززەت-ھۈرمەتلىك، بەخت-سائادەتلىك چاغلىرىنى، پاراغەتلىك كۈن-لىرىنى ئەسلىپ قاتتىق «ئاھ» ئۇرۇپ يىغلاپ تاشلاپتۇ.

پارافىن ئى [ر] <لات> <خىم> نېفىتتىن

پاراشوك ئى [ر] ① تالغان ھالىتىدىكى قاتتىق ماددا: چىش پاراشوكى. سوپۇن پاراشوكى.

② تالغان قىلىنغان دورا: دوختۇر ماڭا زۇكام-نىڭ تابلەت، پاراشوكلىرىنى يېزىپ بەردى. پاراشوك دورا سوقۇلۇپ پاراشوك ھالىتىگە كەلتۈرۈلگەن دورا.

پاراشوكسىمان سۈپ. پاراشوكقا ئوخشاپ-دېغان، پاراشوك ھالىتىدىكى: پاراشوكسىمان دورا.

پاراشۇت ئى [ر] <فران> <ھەرب> ھاۋانىڭ قارشىلىق كۈچىدىن پايدىلىنىپ، ئادەم ياكى نەرسىلەرنى ھاۋا بوشلۇقىدىن يەرگە ئاستا قوندۇرۇش ياكى سەكرەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان كۈنلۈكسىمان ئەسۋاب.

پاراشۇت بىلەن سەكرەمەك <ھەرب> پارا-شۇتنىڭ ياردىمىدىن پايدىلىنىپ، ھاۋا بوشلۇقىدىكى ئايروپىلان ياكى پاراشۇت مۇناردىن سەكرىمەك، يەرگە قونماق: ئۇچقۇچىلار دۇبى ئۆز ماھارەتلىرىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن، ئايروپىلاندىن پاراشۇت بىلەن سەكرەشنى مەشىق قىلىۋاتىدۇ.

پاراشۇت مۇنارى <تەن> پاراشۇت بىلەن سەكرەش مەشىقى ئۈچۈن سېلىنغان مۇنار-سىمان قۇرۇلۇش. ئۇنىڭ ئېگىزلىكى ئادەتتە 50 مېتر كېلىدۇ.

پاراشۇتچى ئى. پاراشۇت بىلەن ئايروپىد-لان قاتارلىقلاردىن يەرگە سەكرىگۈچى، يەرگە چۈشكۈچى كىشى: ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر-نىڭ پاراشۇتچىلىرى قىزىلارنى شىمالدىن، دېڭىز فلوتى بولسا بالتىق دېڭىزدىن سىقىشقا باشلايدۇ. پاراشۇتچى قىسىم <ھەرب> پاراشۇت ئارقىلىق ھاۋادىن يەرگە چۈشىدىغان ھەربىي قىسىم.

پاراشۇتلۇق ① رەۋ پاراشۇتنى ۋاسىتە قىلىپ، پاراشۇت بىلەن: پاراشۇتلۇق سەكرەش تەنھەرىكىتى. ② سۈپ. پاراشۇت كىيىگەن:

كۈلۈشۈپ كەتتى، لېكىن تەكتىدىن نېمە ئويۇن چىقىدىغانلىقىنى ئۇلار تېخىچىلا چۈشەنمەيتتى. **پاراقلىماق** «پاراقلىماق» پېشىلىنىڭ مەجمۇرىي دەرىجىسى.

پاراقلاشماق «پاراقلىماق» پېشىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: پاراقلىشىپ، كۈلۈشۈپ يىغىن ئەھلى جانلاندى. «جىم!» دەپ ئۆنلۈك ۋارقىراپ، باسماق بولدى چۇقانىنى.

پاراقلىماق پ «پاراق» قىلغان تاۋۇش چىقارماق: قازاندىكى سۇ پاراقلاپ قايىنىدى. * ئۆپكەسنى باسالماق زاكىر پائىلا قىلىپ بىر پاي ئېتىپ تاشلىدى، شۇنىڭ بىلەن تەرەپ-تەرەپتىن پاراقلاپ ئوق ئېتىلدى. كىشىلەر قورساقلىرىنى تۇتۇپ بىرھازا پاراقلاپ كۈلۈشتى.

پاراكەندە [پ] ① رەۋ. تەرەپ-تەرەپكە تارالغان، چىۋۇۋۇلغان، تىرىپىرەن، پاتىپاراق: كېچىلىرى ئاي چىقىپ مۇز ئۈستىگە ئۆز نۇرىنى چاچقاندا، پارتىزانلارنىڭ زەربىدار ئەترەتلىرى نۆۋەت بىلەن ھەرىكەتكە چىقىپ، يېزىلارغا بېرىپ دۈشمەنلەرنى پاراكەندە قىلاتتى. * ھاتەمنى يىراقتىن كۆرگەن دېۋىلەر قورققىنىدىن ئارقىسىغا قارىماي قاچاتتى. باشقا گېزەندە قۇشلارمۇ پاراكەندە بولۇپ جېنىنى يىراققا ئېلىشقا تىرىشاتتى. ② سۈپ. پەرىشان، دېلىغۇل، دەككە-دۈككە خاتىرجەم-سەس: نورۇز نۇردۇنىنىڭ ئۆيىدىن تېخىمۇ مىسكىن قايتىپ كەلدى. ئۇ ئۆيگە كىرىپ كەلگەندىمۇ پاراكەندە كۆڭلى تېخى بېسىلمىغانىدى.

پاراكەندە بولماق ① تەرەپ-تەرەپكە تارالماق، تىرىپىرەن بولماق، پاتىپاراقلاشماق: پارتىزانلارنىڭ ھەيۋىسى بىلەن دۈشمەنلەر پاراكەندە بولۇشتى. ② پەرىشان بولماق، دەككە-دۈككەدە قالماق، خاتىرجەم-سەزلەنمەك: بۈگۈن ئۇنىڭ كۆڭلى تولىمۇ پاراكەندە بولۇۋاتىدۇ. * — بۇ يولدا پىكاپ قانداقمۇ ماڭالسىۇن! پىكاپ جالاقلاپ، سىلكنىپ كەتسە ئۇنىڭ ئىچىدە ئولتۇرغان باشلىقنىڭ سالامەتلىكىگە تەسىر يەتمەيدۇ؟ كۆڭلى پاراكەندە بولماسدۇ! ھەرقايسى دادۇي، شياۋدۈيلەر ئەمگەك كۈچى

چەككەش ئارقىلىق ئايرىۋېلىنىدىغان ئاق ياكى سارغۇچ رەڭلىك مومسىمان ماددا، ياغ كىسلاتاسى، ئالىي سورتلىق ئىسپىرت، شام، ئىزولياتور ۋە دورا قاتارلىقلارنى ياساشتا ئىشلىتىلىدۇ.

پاراق I ئى. تېرىلغان يەرگە قاراپ، ھۆكۈ-مەتكە ئاپشۇرۇلىدىغان دېھقانچىلىق بېجى ياكى شۇ باج ھەققى ئورنىدا بېرىلىدىغان سېلىق ئاشلىق: غەللە-پاراق، پاراق تاپشۇرماق. * دېھقانلار بۇ يىل پاراقنى مۇددەتتىن بۇرۇن تاپشۇ-رۇپ بولدى. * گۇڭشى، دۈيلەرنىڭ يېڭىدىن ئاچقان تېرىلغۇ يېرىدىن ھوسۇل ئالغان يىلدىن باشلاپ بەش يىلغىچە پاراق ئېلىنمايدۇ. * ئۆتمۈشتىكى پاراقنى، كەمبەغەللىرى بېرەتتى. كەمبەغەلنى بوزەكلەپ، دورغا، يايى ئۇراتتى.

پاراق II تەق. كىشىلەرنىڭ قاتتىق كۈلۈشى ۋە سۇنىڭ قايىنىشىدىن چىققان ئاۋاز: ئىشكىنىڭ يېنىغا كېلىشىم بىلەن ئۆينىڭ ئىچىدىن پاراق قىلىپ كۈلگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. * توكىنىڭ توختىشى بىلەن پاراقلاپ قايىناۋاتقان قازانمۇ توختاپ قالدى.

پاراق-پاراق «پاراق II» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: تۆمۈر ئاتىنىڭ سۆزى داستىخان ئەتراپىدىكىلەرنى پاراق-پاراق كۈلدۈرۈۋەتتى، ھەممەيلىن باش لىگىشتىپ ماقۇل تېپىشتى.

پاراق-پۇرۇق — پاراق-پاراق: قازاندىكى سۇ پاراق-پۇرۇق قىلىپ قايىناۋاتىدۇ. * ئۇنىڭ گېيىگە كۆپچىلىك پاراق-پۇرۇق كۈلۈشۈپ كەتتى. **پاراقچى** ئى. پاراق ئاشلىقىنى تاپشۇرۇۋېلىش ئۈچۈن ھۆكۈمەت تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن كىشى، پاراق ئاشلىقىنى تاپشۇرۇۋال-غۇچى: ئۇنىڭ دادىسى بۇرۇن ناھىيىلىك ئاشلىق ئىدارىسىدە پاراقچى بولۇپ ئىشلىگەندى.

پاراققىدە رەۋ. «پاراق» قىلغان ئاۋاز چىقارغان ھالدا، «پاراق» قىلىپ: بالىلار قوشاقنى ئاڭلاپ پاراققىدە كۈلۈشۈپ كەتتى. * لۇتپۇللىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغانلارنىڭ ھەممىسى پاراققىدە

سىگە نېتىشى، شۇنىڭدەك ھەرقايسى باب، پارا-
گرافلارنى، تېكىستلارنىڭ مۇھىم، قىيىن نۇقتىلىرىنى
ۋە ھالقىلىق جايلىرىنى چىڭ تۇتۇۋېلىشى لازىم.

پاراڭ ئى ① ئىككى كىشى ئوتتۇرىسىدا
بولغان گەپ-سۆز؛ نۇتۇق؛ پاراڭ سالماق.
پاراڭغا چۈشمەك، پاراڭ قىلماق. * پاراڭ بىرمەھەل
داۋاملاشقاندىن كېيىن، سۇلايمان ئۆز گۇمانىنى
ئېيتتى. * ھازىر مېنىڭ مۇنداق پاراڭلارنى ئاڭلاشقا
ۋاقتىم يوق، مەن ئۈچۈن ھازىر دادامنىڭ كېسە-
لىگە قاراش مۇھىم. ② كۆچمە. مېشى-مېشى،
ئېنىق بولمىغان گەپ، سۆز، خەۋەر؛ ئۇنىڭ
قولغا ئېلىنىشى توغرىسىدىكى پاراڭ ھەر خىل
ئىدى. كېلىن ھۇرلىقا توغرىسىدا نېمە پاراڭلار
بولغانلىقىنى ئاڭلىدىم. ③ سۆھبەت، مۇلاھىزە؛
ئۇلار دەسلەپ ئۆزلىرىنىڭ ساۋاقداش ئىكەنلىكى-
دىن خۇشال بولۇشتى، كېيىن ياخشى دوستلاردىن
بولۇپ قېلىشتى. ئۇلارنىڭ پاراڭ تېمىسى ناھايىتى
كەڭ ئىدى.

پاراڭ سالماق گەپ قىلماق، سۆزلىمەك؛
ئايۋاندا ئىككى ئىگىلىز رەسساممۇ ئولتۇراتتى،
ئۇلارنىڭ بىرى تاغ مەنزىرىسىگە قاراپ رەسىم
سىزاتتى، يەنە بىرى ياندا تۇرۇپ پاراڭ سالاتتى.
* ئۇ كىشى بىزنى كۆرۈپلا ئوغلىنىڭ تۇرمۇش ئىشى
ھەققىدە بىر تالاي پاراڭ سېلىپ كەتتى.

پاراڭ سوقماق ← **پاراڭ سالماق**؛ بەكرى
ئاكانىڭ ساراي ئۆيىگە مەھەللىدىكى ياشانغانلار
ۋە ئوتتۇرا ياشلىق كىشىلەر توپلانغانىدى. بۇ
سارايدىكىلەر قېنىق دەملەنگەن چاپلىرىنى ئالدىرد-
ماي سۈمۈرۈشۈپ، تولاراق ھەر خىل تېمىلاردا
پاراڭ سوقشاتتى.

پاراڭغا چۈشمەك ئۆزئارا پاراڭ باشلىماق،
پاراڭ قىلىشماق؛ سادىق تەكلىپ قىلىپ قويغان
مېھمانلارنىڭ ئالدى كېلىشكە باشلىدى. ئۇلار
ئورمان بوۋاي بىلەن ئادىل توغرىسىدا سادىقتىن
بۇرۇنلا ئاڭلىغانلىقى ئۈچۈن، ئىشىكتىن كىرىپ
تونۇشۇش بىلەنلا قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى.
* بىز ئۇنىڭ مۇندىن بەش-ئالتە يىل بۇرۇنقى
شوخلۇقلىرىنى ئەسلەپ پاراڭغا چۈشتۇق.

پاراڭ قىلماق ← **پاراڭ سالماق**؛ ھېلىقى

ئاجرىتىپ بۇ يولنى دەرھال تۈزەڭلەر، دەپ
سۆزلەشكە باشلىدى ھېلىقى شۇجى.

پاراڭنىڭ قىلماق ① تەرەپ-تەرەپكە
تارقىتىۋەتمەك، ئوزۇتۇۋەتمەك، تىرىپىرەن
قىلىۋەتمەك، پاتىپاراقلاشتۇرۇۋەتمەك؛
ۋاڭنىڭ چېرىكلىرى نەگە ئورۇنلاشقان بولسا،
دەرھال شۇ يەرگە ھۇجۇم قىلىش كېرەك. بۇنىڭ
بىلەن دۈشمەننى پاراڭىدە قىلىپ كۈچىنى چېچى-
ۋەتكىلى بولىدۇ. ② دەككە-دۈككەگە سالماق،
پەرىشانلاشتۇرماق، خاتىرجەمسىزلىتىۋەتمەك؛
ئۇلارنىڭ زەھەرلىك تىل-ھاقارەتلىرى كىشىلەر-
نىڭ كۆڭلىنى پاراڭىدە قىلماقتا ئىدى.

پاراڭنىڭ قىلماق ① قالايمىغان
ھالەت؛ پاتىپاراقچىلىق، قالايمىغانچىلىق؛
ياپون قاراڭچىلىرى قورچاق ئەسكەرلەرنى باشلاپ
كېلىپ پوتەيگە جايلاشتى، پات-پات ئەتراپقا
چىقىپ پاراڭىدە چىلىپ تۇردى. ② خاتىر-
جەمسىزلىك، پەرىشانلىق، دەككە-دۈككەلىك؛
ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا سۈيۈزۈك يېپىلىپ ياتقان
كۆل سۈيى نامايان بولدى ۋە خۇددى ئۇلارنىڭ
كۆڭلىدىكى پاراڭىدە چىلىپكەلەرنى بىراقلا ئۇچۇرۇپ
كەتمەكچى بولغانىدەك، سالقىن شامال ئۇچۇپ
كىردى.

پاراڭنىڭ قىلماق ① قالايمىغان،
پاتىپاراق ھالەتنى كەلتۈرۈپ چىقارماق؛
بۇ خەۋەر توي بولۇۋاتقان ئۆي ئىچىنى
پاراڭىدە چىلىپكە سالدى. ② ئەندىشىگە
سالماق، پەرىشان قىلماق؛ مېنىڭ كۆڭلۈمگە تولا
پاراڭىدە چىلىپكە سالما.

پاراڭنىڭ قىلماق ① قالايمىغان،
پاتىپاراق ھالەتنى كەلتۈرۈپ چىقارماق؛
بۇ خەۋەر توي بولۇۋاتقان ئۆي ئىچىنى
پاراڭىدە چىلىپكە سالدى. ② ئەندىشىگە
سالماق، پەرىشان قىلماق؛ مېنىڭ كۆڭلۈمگە تولا
پاراڭىدە چىلىپكە سالما.

ئەسكەر غىزا يەۋېتىپ، ياپون قاراقچىلىرى بىلەن ئېتىشىپ ئۇلارنى چېكىندۈرگەنلىكى توغرىسىدا خۇشال پاراڭ قىلىپ بەردى.

پاراڭنى دۆڭ سالماق ① ئەركىن ھالەتتە، قورۇنماي پاراڭ قىلماق، تارتىنماي، بىمالال سۆزلىمەك: ئۇ يېنىدىكىلەرنىڭ كىم-كىم ئەمەسلىكىگە تازا پەرۋا قىلىپ كەتمەيلا پاراڭنى دۆڭ سالغىلى تۇردى. ② يوغان سۆزلىمەك، يوغان گەپ قىلماق، بىر خىلدا پاراڭ سوقماق، غېمىدا يوق سۆزلەۋەرمەك: مەن باشقىلار پاراڭنى دۆڭ سېلىۋاتقان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئاستا يانماقتىن چىقىپ ھېچكىم يوق، تېپتىنچ سىنىپقا كىردىم - دە، ئۆزەمنىڭ پارتىسىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، قەغەز - قەلەملەرنى تەييارلاپ، ئانامغا خەت يېزىشقا تەمىشەلدىم.

پاراڭچى سۈپ. پاراڭ سېلىشقا ئۇستا؛ پاراڭ قىلىشقا ئامراق، قىزىق پاراڭ سالىدىغان، سۆزمەن؛ قىزىقچى: بۇ پاراڭچى ئادەم ئىكەن، كۆڭلۈمگە ئوبدانلا يېقىپ قالدى. چاي ئىچكەچ ئۇنىڭغا ۋەزىپىمىز توغرىسىدا سۆزلەپ بەردىم. * لەيلىگۈل، ئۇنىڭ قېشىدىكىلەر بىلەن قىلىۋاتقان سۆھبىتىنى كۆزىتىپ ئۇنىڭ خۇش چاقچاق، پاراڭچى كىشى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى.

پاراڭخۇمار سۈپ. پاراڭلىشىشنى ياقتۇرىدىغان، پاراڭغا ئامراق: ئۇ تولىمۇ پاراڭخۇمار ۋە ھەممە نېمىگە قىزىقىدىغان بولغاچقا چوڭلاردىن پات-پاتلا «نېمە ئۈچۈن» دېگەن سوئالنى سوراپ تۇراتتى. * بۈگۈنكى بۇ توي شۇنىڭدىن باشلاپ پاراڭخۇمار چاچانا ئەھلىنىڭ تۈگىمەس سۆھبەتلىرىنىڭ باش تېمىسىغا ئايلىنىپ قالدى.

پاراڭلاشتۇرماق «پاراڭلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پاراڭلاشماق پ. ئۆزئارا گەپلەشمەك، سۆزلەشمەك: تاشۋاي بىلەن لەيلىگۈل بىر-بىرىنىڭ قوللىرىنى مەھكەم تۇتقان ھالدا قىزغىن پاراڭلاشماقتا. * ئايۇپ ئاكا بىلەن ئىككىمىز بىر-بىرىمىزدىن ئايرىلىشقاندىن كېيىنكى سەرگۈزەشتە-لىرىمىز ھەققىدە يەنە بىر قېتىم تەپسىلىي ھالدا

قىزغىن پاراڭلاشتۇق. **پارالېل** [ر] ① سۈپ <مات> بىر تەكشىلىكتە ياتقان ۋە ئۆزئارا كېسىشمەيدىغان؛ يانداش: پارالېل تۈز سىزىق. پارالېل تۆت تەرەپلىك. ② سۈپ. ئەينى ۋاقىتتا تەڭ بىللە تۇرغان؛ تەڭ دەرىجىدىكى: پارالېل سىنىپ. ③ ئى. <جۇغ> دۇنيا خەرىتىسىدىكى ئېكۋاتور سىزىق-قىغى يانداش قىلىپ سىزىلغان سىزىقلار. پارالېل ئالتە ياقىلىق <مات> ئىككى ئاساسى پارالېل تۆت تەرەپلىك بولغان پېرىزما.

پارالېل تۆت تەرەپلىك <مات> قارىمۇ قارشى تەرەپلىرى پارالېل بولغان تۆت تەرەپلىك. ئۇنىڭ يۈزى ئاساسى ئېگىزلىككە كۆپەيتكەنگە تەڭ، تىك تۆت بۇلۇڭ، رومبا، كۋادراتلار پارالېل تۆت تەرەپلىك نىڭ خۇسۇسىي ھاللىرىدۇر.

پارالېل سىزىقلار <مات> بىر تەكشىلىكتە خالغانچە داۋاملىشىدىغان ئەمما ئۆزئارا كېسىشمەيدىغان تۈز سىزىقلار.

پارالېل سىنىپ <مات> ئوقۇش يېمىلى ئوخشاش بولغان سىنىپ.

پارالېل يۆتكىلىش <فىز> مېخانىك ھەردە-كەتنىڭ بىر خىل ئالاھىدە شەكلى. پارالېل يۆتكىلىش جەريانىدا جىسمىدىكى خالغان ئىككى نۇقتا تۇتاشتۇرۇلۇپ ھاسىل قىلىنغان تۈز سىزىق باشتىن ئاخىر دەسلەپكى ئورنى بىلەن پارالېل بولىدۇ، نەتىجىدە جىسمىدىكى ھەربىر نۇقتا ئوخشاش ھەرىكەت ھالىتىگە ئىگە بولىدۇ.

پارالېل يۆنىلىشلىك ئايانما ئېقىم <مېتېئور> ئاتموسفېراغا كەڭ تارقالغان ۋە جەنۇبتىن شىمالغا قاراپ سۈرۈلۈپ، دولقۇن كۈچى ئاجىزراق بولغان قۇتۇپنى بويلاپ ئايلىنىدۇ-غان ھاۋا ئېقىمى. تارقالغان ۋاقىتتا، ھاۋا

بەلگىلىك قىممەتنى ئالغاندا، تەڭلىمە ۋەكىللىك قىلىدىغان چەمبەرنى سىزغىلى بولىدۇ، R بولسا چەمبەرنىڭ پارامېترى بولىدۇ.

پاراۋان سۈپ [پ] ھەممە جەھەتتىن تولۇق؛ يېتەرلىك؛ كۆپ؛ مول؛ باياشات؛ پاراۋان تۇرمۇش. پاراۋان ئائىلە. * ئۇ ھەر قېتىم «بوسىتان»دىكى كادىرلار بىلەن يىغىن ئاچقاندا: «بىز يېزىلاردا سوتسىيالىزمنى ئەمەلگە ئاشۇرۇپ، دېھقانلارنى پاراۋان تۇرمۇشقا ئېرىشتۈرۈپ، رەسمىي دەيدىكەنمىز، ئۇلار ئۈچۈن بىر ماھىر تەشكىلاتچى بولۇپلا قالماي، ئەڭ مۇھىمى، ئۇلارنىڭ چىن دوستى، چاكىرى بولۇشىمىز كېرەك،» دېگەن سۆزنى ئېيتىشنى زادى ئۇنتۇمايتتى.

پاراۋان بولماق ھەر جەھەتتىن تولۇق، يېتەرلىك مول، باياشات بولماق؛ بىزدە «ئالىم بولساڭ ئالەم سېنىڭكى» دېگەن بىر تەمسىل بار، مېنىڭ ئېرىم گەرچە ئالىملىق دەرىجىسىگە يەتمىگەن بولسىمۇ، ئىلىم - بىلىمدىن ئاز - تولا خەۋىرى بار ئادەم. پادىشاھلىق تەختىگە ئېرىم ئولتۇرسا، ئەل - يۇرت تېخىمۇ ئاۋات، پۇقرالىرى كۈندىن - كۈنگە پاراۋان بولارمىكەن دەيمەن.

پاراۋان قىلماق ھەر جەھەتتىن تولۇق، يېتەرلىك، مول باياشات قىلماق؛ ئۇلار پۈتۈن زېھنىي كۈچىنى دۆلەتنى قۇدرەت تاپتۇرۇش، ئارمىيىنى مۇنتىزىملاشتۇرۇش، خەلقنى پاراۋان قىلىشتىن ئىبارەت ئۇلۇغ ئىشقا سەرپ قىلىۋاتىدۇ.

پاراۋانلاشتۇرماق «پاراۋانلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ پارتىيىنىڭ كۆپ خىل ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىش ۋە ئۇنى تەرەققىي قىلدۇرۇش توغرىسىدىكى سىياسىتى دېھقانلارنىڭ تۇرمۇشىنى پاراۋانلاشتۇردى.

پاراۋانلاشتۇرۇلماق «پاراۋانلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ يېزا خەلقىنىڭ تۇرمۇشى پاراۋانلاشتۇرۇلدى.

پاراۋانلاشماق پ. ھەممە جەھەتتىن مول، يېتەرلىك، كۆپ، باياشات ھالەتكە كەلمەك؛ باياشاتلاشماق؛ پارتىيىنىڭ كۆپ خىل ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىش ۋە ئۇنى تەرەققىي قىلدۇرۇش.

شەرقتىن غەربگە قاراپ سۈرۈلىدۇ، قىسمەن ۋاقىتلاردا جەنۇبتىن شىمالغا قاراپ سۈرۈلىدۇ.

پاراللېلوگرام ئى [ر] <گرېك> [مات] < ← پاراللېل تۆت تەرەپلىك.

پارالىچ سۈپ [ر] <گرېك> [تسب] ئادەم بەدىنىنىڭ مەلۇم ئەزاسى ھەرىكەتتىن قالغان، ھەرىكەتتىن توختىغان؛ تۇتاس، باسمىس، پالەچ؛ ئۇ ئەمدى بەلنىڭ تۆۋىنى پارالىچ ئادەم بولۇپ، مەھبۇبەگە ئېغىر يۈك بولۇپ، ئۇزۇن يىل ئۆلمەي ياشايدۇ. * ئىشلەنسىمۇ دوختۇرنىڭ ھەممە تەدبىر - چارىسى؛ لېكىن شىپا بولمىدى، ئاڭا دورا، ئوكۇل ھېچ. بولۇپ قالدى مەردانجان شۇندىن بېرى پارالىچ.

پارامان ئى [پ] <بىن> ئۆي قۇرۇلۇشىدا جەڭگىلەرنىڭ تامغا چىشلەپ تۇرغان ئىككى بېشىغا (ئىككى جەڭگىنىڭ ئارىلىقىغا) قويۇلىدىغان ياغاچ تاختا.

پارامۇش رەۋ [پ] ① ئۇنتۇغان، ئېسىدىن چىقارغان ھالدا؛ پارامۇش بولۇپ قالماق. ② سەزگۈر بولمىغان، دېلىغۇل ھالەتتە؛ قارا كىيىم كىيگەن ساقچىلارمۇ يېتىپ كەلدى، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە تولۇق قوراللانغان بىر مۇنچە ئەسكەر ۋە ساقچى يېغىپ كەتتى. سۇ گۈەنلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، ھېچقانداق بولمىغاندەك، چىلان دەرىخىگە يۆلىنىپ، ئۇلارغا پارامۇش قاراپ تۇردى.

پارامۇش بولماق ① ئۇنتۇلماق، ئەستىن چىقماق. ② سەزگۈرلۈكنى، ھوشيارلىقنى يوقاتماق.

پارامېتر ئى [ر] <گرېك> [مات] تەڭلىمىدىكى مەلۇم بىر دائىرە ئىچىدە ئۆزگىرىدىغان تۇراقلىق سان. بۇ تۇراقلىق سان بەلگىلىك قىممەتنى ئالغاندا، شۇ تەڭلىمە ۋەكىللىك قىلىدىغان شەكىلگە ئىگە بولغىلى بولىدۇ. مەسىلەن: تەڭلىمە $X^2 + Y^2 = R^2$ نىكى R

رۇش توغرىسىدىكى سىياسىنى يولغا قويۇلغاندىن كېيىن دېھقانلارنىڭ تۇرمۇشى خېلى دەرىجىدە پاراۋانلاشتى.

پاراۋانلىق ① «پاراۋان» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: سوتسىيالىزم يولى — ئورتاق پاراۋانلىققا قاراپ مېڭىش يولى. ② سۇپ. تۇرمۇشنى پاراۋان قىلىشقا ئىشلىتىلىدىغان ۋە ئۇنىڭغا خاس بولغان: پاراۋانلىق پۇلى. پاراۋانلىق فوندى. * بۇ بوۋايغا بېرىلگەن ئەسلىدىكى ئۆي ئورنى دەرھال قايتۇرۇلۇپ پاراۋانلىق خىراجىتىدىن چىقىم قىلىپ، ئىككى ئېغىز ئۆي سالدۇرۇپ بېرىڭلار!

پاراۋانلىق پۇلى <س ئىق> پاراۋانلىق ئىشلىرى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان پۇل.

پاراۋانلىق فوندى <س ئىق> كوللېكتىپ ئىگىلىك ئېھتىياج ۋە ئېھتىماللىققا قاراپ، ھەر يىلى تەقسىم قىلىشقا بولىدىغان ئومۇمىي كىرىمدىن مەلۇم نىسبەتتە تۇتۇۋېلىنىدىغان ۋە ئىجتىمائىي كاپالەت، مەدەنىيەت — مائارىپ، سەھىيە قاتارلىق كوللېكتىپ پاراۋانلىق ئىشلىرى ئۈچۈن خىراجەت قىلىنىدىغان پۇل. پاراۋانلىق فوندى ئاساسەن تۇرمۇشتا ئىگە — چاقىسىز، قېرى — ئاجىز، يېتىم — يېسىر، ئاجىز — مېيىپ كىشىلەر ۋە تۇرمۇشتا قىيىنچىلىقى بار ھەربىي ئاۋابىئاتلىرى، قۇربان بولغانلارنىڭ ئائىلىلىرى، شۇنىڭدەك كوللېكتىپ پاراۋانلىق ئىشلىرى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

پاراۋوز ئى [ر] <قاتن> پويىزنىڭ ۋاگوندىن ئۆزى سۆرەپ ماڭىدىغان قىسمى، بۇقىسى. ئۇنىڭ پار، ئېلېكتىر كۈچى، ئىچىدىن ياندىغان دۈڭكاتېل قاتارلىقلار ئارقىلىق ماڭىدىغان بىرنەچچە خىللىرى بولىدۇ: ۋوگزالدا پاراۋوز بىر سوزۇپ ۋارقىرىغاندىن كېيىن ئازراقلا توختاپ قالىدى. * ھاڭ ئۈستىگە كەلگەن دەمدە پاراۋوز، بېتون كۆۋرۈك كەتتى شۇ ئان پارتلاپ. ئىز قوغلىشىپ پاراۋوز ۋە

ۋاگونلار، چوڭقۇر ھاڭغا چۈشۈپ كەتتى ئالدىراپ. **پاراۋوزچى ئى.** پاراۋوز باشقۇرغۇچى، پويىز ھەيدىگۈچى خادىم.

پارە ئى [پ] ① پارچىلانغان نەرسىنىڭ بىر قىسمى؛ بۆلەك، پارچە: پارە بولماق. پارە قىلماق. * ئىشك ئالدى تاختا كۆۋرۈك سۇدا پارە بولمىسا، ھەر كىشىنىڭ يارى بولسا كۆڭلى قارا بولمىسا. * يار دەردىدە ئاۋارە، بولدى يۈرىكىم پارە. ئۆزەڭ بىلىسەن يارىم، بۇ دەردكە نېمە چارە. ② قۇرئاننىڭ 30 بۆلۈكىنىڭ ھەربىر بۆلۈمى: 30 پارە قۇرئاننى يادا ئالماق.

پارە بولماق بىر پۈتۈن نەرسە سۇنۇپ پارچىلانغان ھالەتكە كەلمەك، پارچىلانماق: — بېشىم قاتتى بۇ ئىشقا تاپالمىدىم ھېچ چارە. بۇ ئەلەمنىڭ دەستىدىن بولدى يۈرەك مىڭ پارە.

پارە قىلماق بىر پۈتۈن نەرسىنى پارچە ھالەتكە كەلتۈرمەك، پارچىلىماق: سىزنىڭ ئوتىڭىز ئەجەب مېنى بىسچارە قىلدى. يۈرىكىمنى زەخمە ئەيلەپ مىڭ پارە قىلدى.

پارە-پارە پارچە-پارچە، بۆلەك-بۆلەك: پادىشاھ بۇ ئىشنى كۆرگەندىن كېيىن ياقىسىنى يىرتىپ پارە-پارە قىلىپتۇ، قۇشنىڭ ئۆلگىنىگە كۆپ پۇشايمان قىلىپتۇ. * ھاكىم قاتتىق يۆتىلىپ كېتىپ، بېشىنى يەرگە ساڭگىلاتقاندا، كۆزەينىكى يەرگە چۈشۈپ پارە-پارە بولۇپ كەتتى.

پارەش ئى. دىئال. ۋاڭنىڭ ئوردىسىدا ئاش-پەزلىك قىلىدىغان كىشى؛ ئوردا ئاشپىزى.

پارپا I ئى <بوت> زەنجىۋىل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىملىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يىلتىزسىمان غولى ئۇرچۇق شەكىلدە بولۇپ ئىككى ئۇچى ئۇچلۇق، خورما رەڭ، قاتتىق ۋە پارقۇراق كېلىدۇ، كەسىمە يۈزى توق كۈل رەڭ ياكى يېشىل سېرىق بولىدۇ؛ تىبابەتچىلىكتە يىلتىزسىمان غولى دورا قىلىنىدۇ، ئۇيۇغان قانىنى تارقىتىش، يەل ماڭدۇرۇش، مەيدىدىكى چىڭلىقنى يوقىتىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە.

پارپا II سۈپ. پاكار، پاكىنەك، پەتەك: پارپا ئادەم. پارپا بوي. پارپا توخۇ. * موللازە-دىن قوناق ناننى ھەممىنىڭ ئاستىغا چۈشۈرۈپ، ئاندىن ئارپا نانغا قاراپ سۆزىنى داۋام قىلدى: ھە... ئارپا، سەنمۇ خېلى يامان پارپا.

پارپا توخۇ <زوتول> تېنى سەل كىچىك، تۇخۇمىمۇ كىچىكرەك ۋە پۇتىنىڭ تۆۋەنكى قىسمىدا تۈكلىرى بولمىغان توخۇ كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

پار-پار ① «پارIII» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: ئۇنىڭ تېشى پار-پار بولغىنى بىلەن، ئىچى كار-كار دۇر. * ئايدىڭ دالا، ئاپئاق قار، يۇلتۇزلار چاقىنار پار-پار. مەن مۇز تاغدا كۆزەتتە، سەن نە ھالدا گۈزەل يار. ② پارقە-رايدىغان، پارقراق: پار-پار رەخت.

پار-پۇر نۇر ۋە پارقراق نەرسىلەرنىڭ ھەر خىل پارقىراش ھالىتى: پار-پۇر قىلماق. * پاراتتىن ئۆتكەن ئارتىسلارنىڭ كىيىۋالغان پار-پۇر كىيىملىرى كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىنى چاقىتاتتى. **پارت** تەق. بىرەر نەرسىنىڭ ئىتتىك ھەرد-كەت قىلىشى ياكى يىرتىلىشى، ئۈزۈلۈشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: سىلىدىن ئايرىلىپ ئىككى پوتەي ماڭا-ماڭماستىن ھېلىقى شۇجىدىن غەنىيەت ئالغان قويللىرى «پارت» قىلىپ قاچتى. * مىڭ تەستە تۇتۇپ كەلگەن جەرەن بالىسى «پارت» قىلىپ قېچىپ ھاي-ھۇي دېگۈچە كۆزدىن يوقالدى.

پارتا ئى [ر] مەكتەپلەردە ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئولتۇرۇپ دەرس ئاڭلاش ۋە خەت يېزىشى ئۈچۈن مەخسۇس ياسىتىلغان ئۈستەل: رۇستەم ئالدىنقى پارتىدا ئولتۇرغان قىز-ئوغۇلغا قاراپ خىيالغا چۆكتى. بىرچاغلاردا ئۇمۇ مۇشۇ مەكتەپتە ئايخان بىلەن بىر پارتىدا ئولتۇرۇپ دەرس ئاڭلىغان، ئىمتىمان چاغلىرىدا مەكتەپنىڭ ئارقىسىدىكى باغدا بىرلىكتە دەرس تەكرارلىغان.

پارتاڭچى سۈپ. دىئال. بەتخەج: ئىسراپخور: پارتاڭچى كىشى.

پارت-پۇرت ئادەم ياكى ھايۋانلارنىڭ ئىتتىك، جىددىي ھەرىكىتىدىن چىققان ئاۋاز: پارت-پۇرت قاچماق. * تۇتۇپ ئېلىپ كېلىنگەن بىر توپ بالىلار شەھەرنىڭ تۆت كوچىسىغا كەلگەندە ئەپىلىك پەيتىنى بايقاپ تۇرۇپ «پارت-پۇرت» قىلىپ قېچىپ كەتتى.

پارتكوم ئى [ر] ① پارتىيە كومىتېتى: ئابدۇۋېلىنىڭ تەكلىپى بويىچە تۈنۈگۈن ناھىيىلىك پارتكوم ئۈچ دەرىجىلىك كادىرلار سۆھبەت يىغىنى ئېچىپ، ئۇلاردىن پىكىر ئالدى. ② پارتىيە كومىتېتى ئورۇنلاشقان جاي: بىنا.

پارتىگ-ۇرۇپ-پا ئى [ر] ← **پارتىيە گۇرۇپپىسى**: پارتگۇرۇپپىدا پارتىيە ئىستىلىغا مۇناسىۋەتلىك بىر قاتار مەسىلىلەر مۇزاكىرە قىلىندى.

پارتلاتقۇچ سۈپ. پارتلىتىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولغان، پارتلىتىدىغان: پارتلاتقۇچ تۇرۇبا. پارتلاتقۇچ ماددا. پارتلاتقۇچ دورا. * ئۇ دۈمبىسىگە پارتلاتقۇچ دورىلارنى، بەش ئاپتوماتىنى ئارتىپ، سول پۇتىنى سۈرىگەن پېتى تەسلىكتە ئۆملىيىتى. // ئۇ ئاخىرى دۈشمەن پوتىيىسىگە يېقىن باردى-دە، پارتلاتقۇچنى كۈچ بىلەن ئارانلا تاشلىدى.

پارتلاتقۇچ تۇرۇبا <ھەرب> پولات تۇرۇبا بىنىڭ ئىچىگە پارتلاتقۇچ دورا ۋە كاپسۇل قاچىلانغان، دۈشمەننىڭ ئىستىھكاملىرىنى ياكى سىم توساقلىرىنى ۋەيران قىلىشتا ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل پارتلىتىش قورالى.

پارتلاتقۇچى ئى. پارتلىتىش ۋەزىپىسىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان ئادەم: سابىر شۇخىيال بىلەن كېتىۋاتقاندا، كەينى تەرەپتىن پارتلاتقۇچىلاردىن توختى بىلەن يەنە بىر خەلق ئەسكىرى يېتىپ كەلدى.

پارتلاتقۇزۇلماق «پارتلىماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پارتلاتقۇزۇلماق «پارتلاتقۇزۇلماق» پېئىلى-نىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

پارتلاتماق «پارتلىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئوسمان دۈشمەنىنىڭ ئوق-دورا ساقلاندىغان چوڭ ئامبىرىنى پارتلاتتى. * ئۆتكۈزدۈم شىخودىكى جەڭنى باشتىن، يامغۇردەك يېغۋاتقان ئوق ئاستىدا، شاللىقتىن يەر بېغىرلاپ پوتەيگىچە، پارتلاتتىم ئوت ئاغزىنى دەل ۋاقتىدا.

پارتلاش ① «پارتلىماق» پېئىلىنىڭ يەنە

بىر خىل ئىسمىدىشى. ② ئى. <خەم> جىسمىنىڭ ھەجىي ناھايىتى تېز كېڭىيىپ، ئەتراپتىكى ھاۋا بېسىمىنىڭ ئۈزگىرىشىگە كۈچلۈك تەسىر كۆرسىتىش نەتىجىسىدە كېلىپ چىقىدۇ. دىغان بىر خىل ھادىسە، يادوربىئاكسىد-پىسى، تېز ئوكسىدلىنىش ۋە ئاغزى ئېتىك قاچا ئىچىدىكى گاز بېسىمىنىڭ ئۈشتۈمتۈت ئارتىشى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى پارتلاشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

پارتلاش كۈچى <تەن> تەنتەربىيە ھەرىكەتلىرىدە بىردىنلا كۈچىگەندە بارلىققا كەلگەن كۈچ. مەسىلەن: يۈگۈرۈشتە پەللىدىن چىققاندا، سەكرىگەندە، گىرانات ياكى چويۇن توپ ئاتقاندا ۋە توپكا ئۇرغاندىكى كۈچەشلەر. بۇ «كۈچىنىش كۈچىمۇ» دېيىلىدۇ.

پارتلاشماق «پارتلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: پارتىزانلارنىڭ دۈشمەن يولىنى قامال قىلىش ئۈچۈن تاشلىغان قول بومبىلىرى ئارقا-ئارقىدىن پارتلاشتى.

پارتلانماق «پارتلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئارغىماقلار ئاتلاندى، چېرىك يېلى قاتلاندى. دەسلەپكى ئېلىشتا سەكسەن چېرىك پارتلاندى.

پارتلىتىش «پارتلاتماق» پېئىلىنىڭ يەنە

بىر خىل ئىسمىدىشى: پارتلىتىش تۈشۈكى. پارتلىتىش تۈشۈكى ① <ھەرب> يوشۇرۇ-ئۇش ئاكوپىدىكى زەمبىرەك ئاتىدىغان ئېغىز. ② <سانا> بۇرغا ئارقىلىق تاغ جىنىسلىرىنىڭ

سىرتقى تەرىپىدىن پارتلىتىش ئۈچۈن ئاچقان تۈشۈك.

پارتلىتىلماق «پارتلاتماق» پېئىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ يەر بەش قېتىم پارتلىتىلىپ ئاران مۇشۇنچىلىك بولدى.

پارتلىغۇچ سۈپ ① پارتلاش خۇسۇسىيىتىگە

ئىگە بولغان، پارتلايدىغان: پارتلىغۇچ دورا. پارتلىغۇچ ماددا. * كىچىك ئاكوپ ئاغزىدىن، كۆرۈپ تۇردۇم ھەممىنى. غەزەپ بىلەن ياندۇردۇم، شۇ پارتلىغۇچ بومبىنى. ② <تىل> تەلەپپۇز قىلغاندا نۇتۇق ئورگانلىرىدىن ھاۋانىڭ سىقىلىپ پارتلاپ چىقىشى بىلەن ھاسىل بولغان، ئېغىزدا توسقۇنلۇقنى يىمىرىپ پارتلاپ چىقىدىغان: پارتلىغۇچ تاۋۇش. * ئۇ، ئىگىلىزچە خەلقئارالىق تاۋۇش بەلگىسىنى ئۆگەنگەندە ئەڭ ئاسان دەپ ھېس قىلىدىغىنى ئۈچ جۈپ پارتلىغۇچ تاۋۇش ئىدى.

پارتلىغۇچ بوغۇز تاۋۇشى <تىل> ئۆپكىدىن چىققان ھاۋا ئېقىمىنىڭ بوغۇزدا تاۋۇش پەردىلىرىنىڭ ھىم يېپىلىش توسقۇنلۇقىغا ئۇچراپ ئاندىن بىردىنلا ئېچىلىشىدىن پارتلاپ چىقىدىغان ئۈزۈك تاۋۇش. مەسىلەن: ئەرەب تىلىدىكى ھەمزە، ئەين.

پارتلىغۇچ تاۋۇش <تىل> ئۆپكىدىن چىققان ھاۋا ئېقىمى ئېغىز بوشلۇقىنىڭ مەلۇم بىر ئورۇندىكى توسقۇنلۇقنى يېرىپ، پارتلاپ چىقىشىدىن ھاسىل بولغان ئۈزۈك تاۋۇش. مەسىلەن: ب، پ، د، ت، گ، ك تاۋۇشلىرى. پارتلىغۇچ دورا <خەم> مىلتىق دورىسىنىڭ بىر خىلى. ئۇنىڭ بەزىلىرى پارتلىغاندا ئىس پەيدا قىلىدۇ. مەسىلەن: قارا پۇرۇخ؛ بەزىلىرى ئىس پەيدا قىلمايدۇ. مەسىلەن: نىروسىللىلوزا.

پارتلىغۇچ سىپىرلاڭغۇ تاۋۇش <تىل> ئۆپكىدىن چىققان ھاۋا ئېقىمى مەلۇم بىر ئورۇندا توسۇلۇپ قېلىپ كېيىن تەدرىجىي

يوسۇن شۇ. ② كۆچمە. مۇنتىزىم بولمىغان، چېچىلاڭغۇ (تۇرمۇش ھەققىدە): سراجىدىن ئوقۇش پۈتكۈزۈپ خىزمەتكە بۆلۈنگەندىن بېرى بويتاقچىلىقتا زېرىكىپ، كۆڭلى نەدە خۇش بولسا، شۇ يەردە يۈردى، پارتىزانچە تۇرمۇش كەچۈردى. **پارتىزانلارچە** رەۋ. پارتىزانلار ھالىتىدە، پارتىزانلارغا ئوخشاش، پارتىزانلاردەك: پارتىزانلارچە ئۇرۇش قىلماق. پارتىزانلارچە جەڭ قىلماق. * ئافغانىستان غازاتچىلار پارتىيىسى ئۇدا بىرنەچچە يىل پارتىزانلارچە ئۇرۇش قىلىپ ئۆز زېمىن تەۋەلىكىدىكى رايونلارنىڭ بىر قىسمىنى ئازاد قىلدى.

پارتىزانلىق ① «پارتىزان» سۆزىنىڭ ئابىس-تراكت ئىسىم شەكلى: ئۇ ئۆز يۇرتىدا پارتىزانلىق قىلدى. ئۇلار شۇ ئايرىلغىنىچە مانا بۈگۈن كۆرۈشتى. ② سۈپ. پارتىزانلارچە خاراكتېر ئالغان، پارتىزانلار قاتناشقان: بىزنىڭ رايونىمىزدا نۆۋەتتىكى پارتىزانلىق ئۇرۇش تەلىم-تەربىيىسىنى ئېلىپ بېرىۋاتقىنىمىزغا بىرنەچچە كۈنلەر بولۇپ قالدى.

پارتىزانلىق ئۇرۇش <ھەرب> جانلىق، ھەرىكەتچان كىچىك قىسىملارنىڭ دۈشمەننىڭ ئارقا سېپىدە تۇيۇقسىز ۋە يوشۇرۇن زەربە بېرىش، بۇزغۇنچىلىق سېلىش، پاراكەندىچە-لىك سېلىش قاتارلىق ۋاسىتىلەرنى قوللىنىپ ئېلىپ بېرىلىدىغان ئۇرۇش.

پارتىيە ئى [ر <نېم>] <پەلس> مەلۇم سىنىپ، تەبىقە ياكى مەلۇم گۇرۇھقا ۋەكىللىك قىلىدىغان ۋە مەلۇم مەقسەت ئۈچۈن كۈرەش قىلىدىغان سىياسىي تەشكىلات: كوممۇنىستىك پارتىيە. جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى. **پارتىيە بايرىقى** <پەلس> بىر پارتىيىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان بايراق: جۇڭگو كومپارتىيىسىنىڭ پارتىيە بايرىقى سول بۇرجىكىنىڭ يۇقىرىسىغا سېرىق رەڭلىك ئورغاق-بولقىنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن بايراق تۇر.

پارتىيە پروگراممىسى <پەلس> پارتىيە

ئېچىلىش بىلەن سېرىلىپ چىقىدىغان ئۈزۈك تاۋۇش. مەسلەن: ج، چ تاۋۇشلىرى.

پارتىلىماق پ ① جىسىملارنىڭ ھەجىمى تېز كېڭىيىپ، ئەتراپتىكى ھاۋا بېسىمىنىڭ ئۆزگىرىشىگە كۈچلۈك تەسىر كۆرسىتىپ، تەرەپ-تەرەپكە يېيىلىپ پارچە-پارچە بولماق، بۆلەك-بۆلەككە ئاجراپ ئەتراپقا چېچىلماق. پىدا ئىيلار كېلىپ ياتقان جاي پىلىم-توقلىرى ئاستىدا قالغانىدى. بىردىن ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن ئالتە زەمبىرەك ئوقى ۋىزىلا-داپ كەينى-كەينىدىن ئۆتتى-دە، نېرىغا بېرىپ گۈمبۈرلەپ پارتلىدى. * دۈشمەن ئىستېھكامغا تاشلانغان قول بومبىلىرى ئارقا-ئارقىدىن پارتلىدى. ② كۆچمە. جەمئىيەتتە بەزى ۋەقە-ھادىسىلەر تۇيۇقسىز شىددەتلىك يۈز بەرمەك، پەيدا بولماق، كۆتۈرۈلمەك: قوزغىلاڭ پارتلىدى. * ئېلىخان دۆلىتى ۋە باتۇرخان ھۆكۈمرانلىقىدىكى قىپچاق دۆلىتى ئوتتۇرىسىدا بىر پارچە زېمىن بولۇپ، ئىككى تەرەپ ئۆز ئارا تالاشقانلىقتىن ئۇرۇش پارتلىغانىدى.

پارتىلىتۇرا ئى [ر <ئىستال>] <مۇز> ← **جەملەشكەن نوتا.**

پارتىداش [ر+پ] ئى بىر پارتىدا بىللە ئولتۇرىدىغان ساۋاقداش: مەن مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چېغىمدا قاھار بىلەن پارتىداش ئىدىم. **پارتىزان** ئى [ر <فران>] دۈشمەن بېسىۋالغان جايلاردا دۈشمەنگە قارشى ياكى بىرەر دۆلەتتە ھاكىمىيەتكە قارشى ئۆز ئىختىيارى بىلەن قوراللىق كۈرەش ئېلىپ بارغۇچىلار ئەترىتىنىڭ ئەزاسى: دادام مەن ئىككى ياشقا توشقاندا، پارتىزانلار سېپىدە ياپون قاراقچىلىرى بىلەن سوقۇشۇپ قۇربان بولغانىكەن.

پارتىزانچە سۈپ ① پارتىزان ھالىتىدە، پارتىزان قىياپىتىدە، پارتىزانغا ئوخشاش، پارتىزاندەك: ئاچتى خۇرۇم سومكىسىنى يېتەكچى، پەلەستىننىڭ بايرىقىنى ئالدى ئۇ. دېدى قەتئىي: قەسەم بېرىڭ قېرىنداش، بىزدە ھازىر پارتىزانچە

نەزەم نامىسىدىكى ئومۇمىي پروگرامما. ئۇ بىر پارتىيەنىڭ ئەڭ ئاساسىي سىياسىي پروگراممىسى ۋە تەشكىلىي پروگراممىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

پارتىيە كومىتېتى بەزى سىياسىي پارتىيە-لەرنىڭ ھەر دەرىجىلىك تەشكىلاتلىرىنىڭ نامى، دۆلىتىمىزدە خۇسۇسەن جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسىنىڭ ھەر دەرىجىلىك كومىتېتلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

پارتىيە گۇرۇپپىسى پارتىيەنىڭ بىرەر تەشكىلات، ئىدارە ئورۇنلىرىدا سىياسىي-ئىدىيىۋى خىزمەتنى تۇتىدىغان ۋە ئۇنىڭغا يېتەكچىلىك قىلىدىغان، ئۈچتىن ئارتۇق ئادەمدىن تەركىب تاپقان تەشكىلىي قۇرۇلمىسى.

پارتىيە گېزىتى پارتىيەنىڭ ئورگان گېزىتى. ئۇ پارتىيەنىڭ پروگراممىسى، لۇشىيەن ۋە سىياسەتلىرىنى تەشۋىق قىلىدىغان قورال. ئېلىمىزدە جۇڭگو كومپارتىيەسىنىڭ ھەر دەرىجىلىك تەشكىلاتلىرىنىڭ ئورگان گېزىتلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

پارتىيە مەكتىپى كوممۇنىستىك پارتىيەنىڭ پارتىيە كادىرلىرىنى يېتىشتۈرىدىغان ۋە ئۇلارنى تەربىيەلەيدىغان مەكتىپى.

پارتىيە نەزەم نامىسى بىر پارتىيەنىڭ تۈزگەن نەزەم نامىسى. ئادەتتە ئۇنىڭدا پارتىيەنىڭ ئومۇمىي پروگراممىسى، تەشكىلىي ئاپپاراتى، تەشكىلىي تۈزۈمى، پارتىيە ئەزالىرىنىڭ شەرتلىرى، ھوقۇقلىرى، مەجبۇرىيەتلىرى ۋە ئىنتىزامى قاتارلىقلار بەلگىلىنىدۇ. جۇڭگو كومپارتىيەسىنىڭ نەزەم نامىسى پارتىيە تەشكىلاتلىرى ۋە پارتىيە ئەزالىرىنىڭ ھەرىكەت نەزەم نامىدۇر. ئۇ پارتىيە قۇرۇلتىيىدا ماقۇللىنىدۇ.

پارتىيە ياچېيكىسى پارتىيەنىڭ ئاساسىي

قاننام تەشكىلاتى.

پارتىيە - گۇرۇھ ھەر خىل سىياسىي پارتىيە-لەر ياكى سىياسىي پارتىيە تەركىبىدىكى گۇرۇھلار؛ دېموكراتىك پارتىيە-گۇرۇھلار. يىغىن ھەرقايسى دېموكراتىك پارتىيە-گۇرۇھلار، ھەر مىللەتتىن قاتناشقان ئەزالار، ھەر ساھەدىكى ئەربابلارنى بىردەك ئىتتىپاقلىشىپ ئاپتونوم رايون-مىزانىڭ 1982-يىللىق پىلانىدا بەلگىلەنگەن تۈرلۈك ۋەزىپىلەرنى ئورۇنلاش ئۈچۈن يېڭى تۆھپىلەر قوشۇشقا چاقىرىدۇ.

پارتىيەسىز سۇپ. پارتىيەگە ئەزا ئەمەس، پارتىيەگە كىرمىگەن؛ ئەگەر پارتىيە ئۆزىنى كىچىك دائىرە ئىچىگە بەنەت قىلىپ قويۇپ، پارتىيەسىز ئامبىدىن ئايرىلىپ قالىدىغان بولسا، ئۇ ھالدا، پارتىيە پارتىيە بولالماي قالىدۇ.

پارتىيەسىزلىك «پارتىيەسىز» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى؛ ئۇنىڭ پارتىيەسىزلىكى بىرقانچە يىلدىن بېرى ئۇنىڭ ئورنىنىڭ ئۆسۈشىگە توسقۇنلۇق قىلىپ كېلىۋاتاتتى.

پارتىيەسىزلىك سۇپ. پارتىيەگە كىرگەن، پارتىيەگە قوبۇل قىلىنغان؛ پارتىيەسىز كادىر. جىنايىتى ئېغىر، قانۇن بويىچە جازا ھۆكۈم قىلىشقا تېگىشلىك پارتىيەسىز كادىرلارنىڭ پارتىيەسىزلىك ستاتۇسنىڭ ئۇزۇن-قىسقا بولۇشى، ئورنىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەن بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇلارنى ۋەزىپىسىدىن قەتئىي ئېلىپ تاشلاش، پارتىيەدىن چىقىرىۋېتىش لازىم.

پارتىيەسىز سۇپ. پارتىيە پىرىنسىپلىرى ۋە پارتىيە ئەزالىرىنىڭ ئىدىئولوگىيەسىگە تەئەللۇق؛ پارتىيەسىز تۇرمۇش. پارتىيەسىز مەيداندا تۇرماق.

پارتىيەسىزلىك ① «پارتىيەسىز» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى؛ مەنە ئاكا ئۆزىنىڭ پارتىيەسىزلىكى ئۇنداق ئىشلارغا يول قويمايدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلەتتى. ② ئى. بىرەر پارتىيەگە مەنسۇپلۇق، ئەزالىق؛ ھەر مىللەت رەھبىرىي كادىرلىرى پارتىيەسىزلىك ۋە پارتىيە سىياسىتى

پارچە - پارچە - پۇرات

مەبلەغ: پارچە خىراجەت قىلماق. بۆلۈمىمىزگە بۇ يىللىق پارچە خىراجەت ئۈچۈن 10 مىڭ يۈەن تەستىقلاپ بېرىلدى. پارچە سان <مات> ئونلۇق كەسىر چېكىتتىن دىن كېيىنكى سان.

پارچە سېتىش <سودا> تاۋارلارنى توپ بويىچە ساتماي بۆلۈپ-بۆلۈپ خېرىدارغا قانچىلىك لازىم بولسا شۇنچىلىك سېتىش: پارچە سېتىش باھاسى.

پارچە سېتىش باھاسى <س ئىق> تاۋارلارنى ئىستېمالچىلارغا بىۋاسىتە ساتقان ۋاقتىدا قوللىنىلىدىغان باھا كۆزدە تۇتۇلىدۇ. پارچە سېتىش باھاسى دۆلىتىمىزدە پىلانلىق پارچە سېتىش باھاسى ۋە پىلانسىز پارچە سېتىش باھاسىدىن ئىبارەت ئىككى خىل بولىدۇ.

پارچە قىلماق <پارچىلىماق>: ئۇ خالىتىدا قالغان ئاخىرقى بىر نانىنى ئىتتىك پىچاق بىلەن تەڭ ئالتە پارچە قىلدى ۋە ئۆزى بىلەن بىللە ياتقان بەش مەھسۇسقا بېرىدىن بېرىپ، بىرىنى ئۆزى يېدى.

پارچە گەپ <ئۇششاق گەپ> پارچە گەپ قىلماق <ئۇششاق گەپ قىلماق>: بۇنى دېگۈچى پارچە گەپ قىلىدىغان كىشى ئەمەس. مېنىڭچە، كېيىن سىزنى پۇشايمان يەپ قالمىسۇن دېگەندۇ.

پارچە-پارچە بىرقانچە پارچىغا بۆلۈنگەن، پارچىلىنىپ كەتكەن؛ بۆلەك-بۆلەك: پارچە-پارچە يەر. پارچە-پارچە بۆلۈتلەر: * ئاخشامقى بوراندا دېرىزە قاتتىق ئۇرۇلۇپ، ئەينەكلىرى چېقىلىپ پارچە-پارچە بولۇپ كەتتى. * ئۇنىڭ يېڭىلا كىيگەن قىزىل ماتا كۆڭلىكى پارچە-پارچە بولۇپ كەتكەنىدى. يوتىسىنىڭ ئىت چىشلىگەن يەرلىرى تۈز سەپكەندەك ئېچىشىپ ئاغرىيتتى.

پارچە-پۇرات ① چوڭ-كىچىك پارچىلار. دىن ئىبارەت، ھەر خىل چوڭلۇقتىكى پارچە-لارغا بۆلۈنگەن، پارچە-پارچە: پارچە-پۇرات رەخت. پارچە-پۇرات نەرسىلەر. پارچە-

مەيداندا چىڭ تۇرۇشى كېرەك.

پارچە [پ] ① ئى. بىر پۈتۈنلۈككە ئىگە نەرسىلەرنىڭ بىر بۆلىكى؛ پۈتۈن نەرسىدىن كېسىپ، سۇندۇرۇلۇپ ئېلىنغان ياكى ئۆزى ئاجراپ چىققان قىسمى؛ بۆلەك: قەغەز پارچىسى. باھار ئاسمىدا ئاپتاپ نۇرلىرىدىن ئېرىپ كېتىۋاتقان بۇلۇت پارچىلىرى ئۈزۈپ يۈرەتتى. * روزى مەكتەپكە كەلمىگەن بىرىنچى كۈنى ئەتىگەندە قوي بېقىپ ئىككى سائەتتىن كېيىن ئۆيگە كەپتۇ. دە، ناننىڭ پارچىلىرىنى يانچۇققا تىقىپلا مەكتەپكە يۈگۈرۈپتۇ. ② سۈپ. ئۆلچەم قىلىنغان مەلۇم بىرلىككە توشماي قالغان؛ پۈتۈن ساننىڭ ئەكسى (پارچىسى): پارچە پۇل. پارچە سان. ئۇ پۈتۈن پۇلنى پارچە پۇلغا ئالماشتۇرغىلى بولىدۇ. ③ مىق. نەرسىلەر. نىڭ مىقدارىنى بىلدۈرىدىغان سۆز: بىر پارچە خەت. بىر پارچە گىلەم. بىر پارچە ماقالە. * لوڧمان كېلىشتۈرۈپ بىر پارچە گىلەم توقۇپتۇ. * مەن ياخشى يازسامدۇ، يامان يازسامدۇ، ئىشقىلىپ، ھەر گېزىتنىڭ بىر سانغا بىر پارچىدىن ئەۋەتمەن. ④ ئى <ئەد> رومان، پوۋېست قاتارلىق ئەسەرلەرنىڭ مەلۇم بىر قىسمى، ئۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان باب، بۆلەك-لەر: ئۇ ئۆمۈر بويى پولىشلىق بارىنىگە ئاشىق بولغان ئىدىغۇ، مانا ئالدىدا بەختسىز يازغۇچىنىڭ ھاياتىدىن ئېلىنغان پارچىلار تۇرۇپتۇ. ⑤ ئى. <ئەد> ئاياغلاشقان، يەكۈنلەنگەن ئوي-پىكىرنى بىلدۈرگەن ماۋزۇسىز بىر كۇپلېت شېئىر.

پارچە بولماق <پارچىلانماق>. پارچە پۇل <سودا> پۇل بىرلىكىدىكى ئۇششاق بىرلىكلەر، ئۇششاق پۇل: مەنسۇر كۆپچىلىككە بىرنەچچە ئېغىز كۆڭۈل كۆتۈرىدىغان گەپلەرنى قىلغاندىن كېيىن، يانچۇقىدىكى پارچە پۇل بىلەن ھەممەيلەننى رازى قىلىپ يولغا سالدى. پارچە خىراجەت <سودا> ئۇششاق-چۈششەك چىقىم ئۈچۈن سەرپ قىلىنىدىغان پۇل،

پۇرات يەر . * ئۇنىڭ ئۇكىسى ئالىم پارچە - پۇرات قەغەزلىرىگە رەسىملەرنى سىزىپ ئوينىدى . * مەن ئادەتتىكى پارچە - پۇرات تەجرىبىنىڭ ھەقىقىي ئىلىم - پەننىڭ ئورنىنى ھېچقاچان باسالمايدىغانلىقىنى بارغانچە چوڭقۇر ھېس قىلىۋاتىمەن .
 ② مۇھىم بولمىغان ، ئاساسلىق ئەمەس : ئۇششاق - چۈششەك : پارچە - پۇرات ئىش . پارچە - پۇرات گەپ .

پارچىلانقۇزماق «پارچىلىماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى : لېگەنلەرگە بېسىلىدىغان گۆشلەرنى پولىنى ئۇسۇشتىن بۇرۇن ئوخشاش قىلىپ پارچىلانقۇزۇپ قويۇش كېرەك .
پارچىلانقۇزۇلماق «پارچىلانقۇزماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى : گۆش دۇكىنىدىكى بۈگۈن سېتىشقا پارچىلانقۇزۇلغان گۆش ئىككى سائەتكە قالماي سېتىلىپ تۈگىدى .

پارچىلانماق «پارچىلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى : - يىگىرمە كوي پۇلىنى پارچىلىتىپ تەييار قىلىپ قويدۇم ، يانچۇقلىرىغا سېلىۋالسا ، نامازدىن چىققاندىن كېيىن ئاجىز - ئورۇقلارغا تەشەپ بەرەرلا ، - دېدى ئايىمخان ئاچام ھېيت نامىزىنى ئوقۇش ئۈچۈن تەرەت ئېلىۋاتقان ئېرى قاسم ئاخۇنغا .

پارچىلاشماق «پارچىلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى : ئۇلار يالغۇز جەمئىيەتتىكى بەزى بۇزۇق ئەبەلەخلەر بىلەن ئېغىز - بۇرۇن يالىشىپ ، تىل بىرىكتۈرۈپلا قالماستىن ، بەلكى بىزنىڭ ئىنقىلابى قوشۇنىمىزنى پارچىلاشتى .

پارچىلانماق ① «پارچىلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى : ئاتوم يادروسىنىڭ پارچە - لىنىشى . * بۇ يالغۇز لۈكچەكلەر گۇرۇپپىسىنىڭ ئىشى ئەمەس ، ئۇنىڭ كەينىدە خوجايىنى بار ! ئۇ ئۆز ئىچىمىزدە ! ھازىر لۈكچەكلەر گۇرۇپپىسىمۇ پارچە - لاندى . ② «پارچىلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى : ئۇ بىر پومىزەك قارنى ماھىرەگە ئاتتى . قار ماھىرەنىڭ قىزىل يۈك شارپىسىغا تېگىپ پارچىلىنىپ كەتتى . * چوڭ دادام ھويلىدا ئوتۇن ياردى ، ئۇكام بىلەن ئىككىمىز پارچىلانغان

ئوتۇنلارنى بۇلۇڭغا يىغدۇق .
پارچىلىتىلماق «پارچىلانماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى .

پارچىلىماق پ ① كېسىپ ، چېپىپ ، يىر - تىپ ، سۇندۇرۇپ ، قىرقىپ بۆلەكلەرگە بۆلمەك ، ئاجراتماق ؛ پارچە قىلماق ، پارچە ھالەتكە كەلتۈرمەك : مۇزنى پارچىلىماق . * ساۋۇت ئاشقا بېسىلىدىغان گۆشلەرنى پارچىلاۋا - تاتتى . ھويلىنىڭ كۈنپېتىش تەرىپىدىكى لاپاس تېگىدە قاسم بوغاز بىلەن ئادىل يېڭى سويۇلغان قوينىڭ گۆشىنى پارچىلىماقتا ، ئاشخانا ئۆيىدە بولسا ، خېنىمخان بىلەن ئايىشەمخان ئاچا تاماققا تۇتۇش قىلىشىۋاتاتتى . ② بۆلۈۋەتمەك ، ئاجىزلاشتۇرماق : يۇرتنى پارچىلىماق . ئاممىنى پارچىلىماق . * يۇرتنى ۋە ئەلنى پارچىلاشتىن ئارتۇق ئېغىر گۇناھ بولمايدۇ . * دۈشمەن ھىيلىگەر . ئۇ بىزنىڭ كۈچىمىزنى پارچىلىماقچى ، بىزنىڭ دىققىتىمىزنى كەڭساي تاغ ئاغزىغا بۇراپ قويۇپ ، پەيتنى تېپىپ بىزگە ھۇجۇم قىلماقچى . ③ <خىم> تەركىبىي قىسىملارغا ئاجراتماق ، بىرىكىدىن ئاجرىتىپ ئالماق : ئاتومنى پارچىلىماق . ماددىنى پارچىلىماق .

پارچىلىنىش ① «پارچىلىماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر ئىسىمىدىشى . ② ئى <فىز> ئاتوم يادروسىنىڭ باشقا بىرنەچچە ئاتوم يادروسىغا پارچىلىنىش ھەمدە نېپتون قويۇپ بېرىش جەريانى . پارچىلىنىش ئادەتتە نېپتوننىڭ زەربىسىدىن بولىدۇ . بەزى ئېلېمېنتلار ئۆز - لۈكىدىنمۇ پارچىلىنىدۇ . ③ ئى <خىم> بىر خىل بىرىكىمنىڭ خىمىيىۋى رېئاكسىيە تۈپەيلىدىن ئىككى خىل ۋە ئۇنىڭدىن ئارتۇق ئاددىيىراق بىرىكمە ياكى ئاددىي ماددىغا ئاجرىلىش جەريانى . مەسىلەن : كالىي خلورات پارچىلىنىپ كالىي خلور بىلەن ئوكسىگېن ھاسىل قىلىدۇ .

پاررىدە رەۋ . «پار» قىلىپ ئاۋاز چىقارغان

پارچىلىنىشى، يېرىلىشى، ئېتىلىشى، چىڭ تارتقاندىن كېيىنكى ئۇزۇلۇش ۋە قاتتىق قېقىلىشى قاتارلىقلاردىن چىققان ئاۋاز: ئەنۋەر، تۇرغۇننى نېمە ئۇچۇندۇ پارس-پۇرس بىرنەچچە شاپلاق ئۇرۇپ سالىدى، ئەتراپتىكى كىشىلەر ئەجەبلەنگەنلىكىدىن داڭ قېتىپلا قالدى. * ئاخشامقى پارس-پۇرس ئېتىلىپ تۇرغان پوجاڭزا ئاۋازى كىشىنى زادى ئۇخلاتمىدى.

پارسچە سۈپ. پارس تىلىدا ئېيتىلغان ياكى يېزىلغان؛ پارس تىلىدىكى، پارس يېزىقىدىكى، پارسى: پارسچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت. پارسچە يېزىق. پارسچە دەزىلىك. ② ئى. پارس تىلى ياكى پارس يېزىقى: پارسچە ئوقۇماق. پارسچە ئۆگەنمەك. ئۇ پارسچىنى ياخشى بىلىدۇ. ③ سۈپ. پارس خەلقىنىڭ مىللىي ئۆرپ-ئادىتىگە خاس، پارس خەلقىنىڭ مىللىي ئەنئەنىسىگە ماس كېلىدىغان، پارس پاسونىدىكى: پارسچە كىيىم - كېچەك. پارسچە ياسانماق. تاجىكلارمۇ پارسچە كىيىنىدۇ.

پارسىلار ئى <ئىرق> ئىراننىڭ ئاساسىي ئاھالىسىنى تەشكىل قىلغۇچى خەلق يەنى پارس مىللىتىدىن بولغان خەلق. ئىراندىكى پارسىلارنىڭ ئومۇمىي نوپۇسى يىگىرمە نەچچە مىليوندىن ئاشىدۇ. ئۇلار دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق ۋە بۇنىڭدىن باشقا نېفىت سانائىتى، پاختا توقۇمىچىلىق سانائىتى قاتارلىق كەسىپلەر بىلەن شۇغۇللىنىدۇ؛ بىناكارلىق، ئويمىچىلىق، نەققاشلىق، قۇيىمە-چىلىق، گىلەم توقۇش قاتارلىق ساھەلەردە ھۈنەر-سەنئەتكە ماھىر؛ تارىخى ئۇزۇن؛ ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىدۇ، ئېتىقادچىلارنىڭ مۇتلەق كۆپ ساندىكىلىرى ئىسلام دىنىنىڭ شىئە مەزھىپىگە مەنسۇپ. ئىراندىكى پارس-لاردىن باشقا تەخمىنەن 5 مىليوندىن ئارتۇق ئاھالە ئافغانىستاندا ياشايدۇ. بۇنىڭدىن باشقا يەنە ئىراق ۋە شۇنىڭدەك ئەرەب

ياكى نۇر چاچقان ھالدا، «پار» قىلىپ: يامغۇردىن كېيىن، كۈن پاررىدە ئېچىلىپ كەتتى. بۇلۇت تارقاپ كۈن ئېچىلدى پاررىدە، بەس-بەس بىلەن كاككۇك، تورغاي سايرايتتى. يىگىت ۋە قىز يىغار ئىدى جىنەستە، ئاشۇ يەردە خۇشال ناخشا ياڭرايتتى.

پارسى I نەق. قاتتىق قىزىپ كۆيۈش، پارچىلىنىش، يېرىلىش، ئېتىلىش، چىڭ تارتقاندىن كېيىن ئۇزۇلۇش ۋە قاتتىق سىلكىنىپ قېقىلىشتىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: ئارغامچا، ھارۋىغا بېسىلغان ئوتۇننى تازا كۈچەپ تارتىپ تېگمۇتقاندا «پارس» قىلىپ ئۇزۇلۇپ كەتتى.

پارسى قىلماق «پارس» قىلغان ئاۋاز چىقار-ماق: «پارس» قىلىپ ئۇزۇلگەن تاننىڭ بىر ئۇچى قولۇمدا قالدى.

پارسى II ئى <ئىرق> ← **پارسىلار**: پارس تىلى. پارس ئايال. * ئۇ ئەرەب، پارس تىللىرىنى پىششىق بىلىدۇ.

پارسى تىلى <تىل> ھىندى-ياۋروپا تىللىرى سىستېمىسى، ھىندى-ئىران تىللىرى تۈركۈمىنىڭ ئىران تىللىرى تارمىقىغا كىرىدۇ. بۇ تىل ئىراننىڭ ئاساسىي ئاھالىسىنىڭ ئانا تىلى شۇنداقلا ئىراننىڭ دۆلەت تىلى ھېسابلىنىدۇ. بۇ تىل ئىراندىن باشقا ئافغانىستاننىڭ مەلۇم جايلىرىدىمۇ ئىشلىتىلىدۇ، ئەرەب يېزىقى بىلەن خاتىرىلىنىدۇ. بۇ تىلدا سۆزلىشىدىغان ئاھالىلارنىڭ ئومۇمىي سانى تەخمىنەن 30 مىليوندىن ئاشىدۇ.

پارس ئىمپېرىيىسى <تارىخ> ← **پېرسىيە ئىمپېرىيىسى**.

پارسى-پارس I «پارس I» سۆزىنىڭ تەكرار-لىنىشى: پوجاڭزا پارس-پارس قىلىپ ئېتىلىدى. * ئۇ ئوچاققا تاشلانغان ئوتۇننىڭ پارس-پارس قىلىپ كۆيۈۋاتقىنىغا قارىغىنىچە خىيال سۈرۈپ ئولتۇراتتى.

پارسى-پۇرسى قاتتىق قىزىپ كۆيۈش،

پارقىراق ئىدى. * كىشىلەرنىڭ ماڭا قانداق قارايدىغانلىقىنى بىلمەيمەن، لېكىن مەن ئۆزەمنى دېڭىز ياقىسىدا ئويىناپ يۈرگەن كىچىك بالا دەپ ھېس قىلىمەن. ئۇ يەردىن گاھىدا سىلىق ھەم پارقىراق تاشلارنى تېرىۋالىمەن، گاھىدا گۈزەل قۇلۇلە - مارجانلارنى ئۇچرىتىپ خۇشال بولىمەن.

پارقىراق تۆمۈر تاش <گېئول> كرىستاللىق كېماتىت. پارقىراقلىقى ئەينەككە ئوخشايدۇ؛ ئاساسىي تەركىبى تۆمۈر (III) ئوكسىدىدىن ئىبارەت. بەزى ۋاقىتلاردا يەنە ئاز مىقداردا تىتان ۋە ماگنىمۇ بولىدۇ، تارقىلىشى ناھايىتى كەڭ بولۇپ، ماگما جىنسلىرىدىن ئېلىنىدۇ.

پارقىراق قوڭغۇز <زوئول> بىر خىل ھاشارات، تېنى سارغۇچ سۆسۈن، سەزگۈچ مۇڭگۈزى يېپسىمان بولىدۇ. قورسىقىنىڭ ئاخىر تەرىپىدە نۇر چىقىرىش ئەزاسى بولۇپ، يېشىل نۇر چىقىرىدۇ، كۈندۈزى ئوت - چۆپ ئىچىگە يوشۇرۇنۇۋېلىپ، كېچىسى ئۇچۇپ چىقىدۇ.

پارقىراق ئىۋىگېلىنا <زوئول> ئاددىي ھايۋان، تېنى كىچىك، قىزىل رەڭلىك، سۈزۈك ۋە شارسىمان كېلىدۇ؛ يىرىك تۈكى بار، دېڭىز - ئوكيانلاردا لەيلىپ يۈرىدۇ، نۇر تارقىتالايدۇ؛ كۆپەيگەن چاغدا سۇنىڭ رەڭگى قىزىلغا ئۆزگىرىدۇ. ئۇ پارچىلىنىش، بىخ چىقىرىش يوللىرى ئارقىلىق كۆپىيىدۇ.

پارقىراقلىق ① «پارقىراق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى. ② ئى <گېئول> مىنېرال يۈزىنىڭ نۇر قايتۇرۇشىدىن پەيدا بولىدىغان چاقىناش ھادىسىسى.

پارقىراتىلماق «پارقىراتماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پارقىرىماق پ ① پارىدە قىلىپ يانماق، نۇر چاچماق، پارقىراپ تۇرماق، يورۇماق؛ چولپان يۇلتۇزى يول كۆرسەتكۈچى چىراغدەك

دۆلەتلىرىگە كەڭ تارقالغان.

پارسىلدا تاقۇزماق «پارسىلدىماق» پېئىلى - نىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پارسىلدا تاقۇزۇلماق «پارسىلدا تاقۇزماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پارسىلدا تاقماق «پارسىلدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پارسىلدا شىماق «پارسىلدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پارسىلدىماق پ «پارس - پارس» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «پارس - پارس» قىلماق؛ تونۇرغا سېلىنغان ھۆل ئوتۇن پارسىلداپ كۆيۈ - ۋاندىدۇ. * ئۇ ھارۋا ئۈستىدىكى تۇتۇرۇقلار بىلەن قومۇش ئوتۇنلارغا ئوت تۇتاشتۇردى، ئۇنىڭدىكى گۈڭگۈرت پارتلىغۇچلار پارسىلداپ كۆيۈپ، كۆكنى ئىس - تۈتەك قاپلاپ كەتتى.

پارسىي سۇپ [پ] پارس تىلىدا ئېيتىلغان ياكى يېزىلغان؛ پارسچە: ئابلەز مەخسۇم ئەرەبىي ۋە پارسى كىتابلارغا مۇكەممەل تەبىر بېرەتتى. * «بوستان - گۈلىستان» دېگەن كىتاب ئەسلىدە پارسى تىلىدا يېزىلغانىتى.

پارقىراتقۇزماق «پارقىرىماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پارقىراتقۇزۇلماق «پارقىراتقۇزماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پارقىراتماق «پارقىرىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ بىز ئۆتكەن ھەپتىنىڭ ئالتىنسى ئىشخانىنىڭ دېرىزە - ئەينەكلىرىنى پاك - پاكىز سۈرتۈپ پارقىرىتىۋەتتۇق. * موماي ياقۇت كۆزلۈك ھالىقا، ئۈزۈكلەرنى ھەر كۈنى بىر قېتىم ئېرتىپ پارقىرىتىپ قويدۇ.

پارقىراشماق «پارقىرىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پارقىراق سۇپ. پارقىراپ تۇرىدىغان، پار - قىراش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە، پارقىرايدىغان؛ ئۇنىڭ سىلىق تاملىرى كۆك ئاسمان رەڭگىدە سىرلانغان بولۇپ، جانان چىنىدەك پاكىز ۋە

يول يوق، جاپادىن قورقماي ئەگرى - توقاي بولساڭنى بېسىپ يۇقىرى ئۆزلىيەلسەڭ كىشلا پەننىڭ پارلاق چوققىسىغا چىقالايدۇ.

پارلامېنت ئى [ر<فران] كاپىستالستىك دۆلەتلەردە قانۇن تۈزۈدىغان ئەڭ يۇقىرى ئورگان. پارلامېنت ئادەتتە يۇقىرى - تۆۋەن ئىككى پالاتادىن تۈزۈلىدۇ؛ بەزى دۆلەتلەردە بىرلا پالاتا بولىدۇ. ئۇنىڭ ئەزالىرى ئادەتتە سايلام ئارقىلىق بارلىققا كېلىدۇ؛ قانۇن چىقىرىش ھوقۇقى، مەمۇرىي ھوقۇق، ئەدلىيە ھوقۇقىدىن ئىبارەت بۇ ئۈچ ھوقۇقنى ئايرىم - يىرىم ھالدا پارلامېنت، ھۆكۈمەت ۋە سوت مەھكىمىسى بۆرگۈزىدۇ.

پارلامېنت ئەزاسى پارلامېنتتا رەسمىي ۋەكىللىك سالاھىيىتىگە ۋە ئاۋاز بېرىش ھوقۇقىغا ئىگە بولغان كىشى، شەخس.

پارلامېنتلىق سۈپ. پارلامېنت تۈزۈمى يولغا قويۇلغان: بۇرۇن ئازىيىنىڭ ئاساسىي قانۇنىدا بەلگىلەنگەن پارلامېنتلىق تۈزۈم بۇرۇن ئازىيىنىڭ ھەرقايسى گۇرۇھلىرىنىڭ ۋەكىللىرىنى پارلامېنتقا قاتنىشىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىدۇ.

پارلاندىرماق I «پارلانماق I» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پارلاندىرماق II «پارلانماق III» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: دەل - دەرەخلەر كۈچلۈك يىلتىز سىستېمىسى ئارقىلىق سۇنى غولى ۋە شاخ - يۇپۇرماقلىرى بىلەن پارلاندىرۇپ، ھاۋانىڭ نىسبىي نەملىكىنى ئورمان يوق يەرگە قارىغاندا بەش - ئون پىرسەنتكىچە ئاشۇرىدۇ. نەتىجىدە ھۆل - يېغىن يىگىرمە پىرسەنت ئەتراپىدا كۆپىيىدۇ.

پارلاندىرۇلماق «پارلانماق I» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

پارلانماق I «پارلانماق I» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: قىزلار چۆرۈۋېلىشىپ - پاكىتلار ئاسماندىكى يۇلتۇزدىنمۇ كۆپ، قۇياشتەك پارلىنىپ تۇرىدۇغۇ، - دېيىشتى.

ئاسماندا پارقىراپ تۇراتتى. ② يالتىرىماق، جۇلالىماق: ئالتۇننىڭ پوقمۇ پارقىرايدۇ (ماقال). * ئۇ گەپ قىلغاندا ئاستىنقى بىر تال ئالتۇن چىشى پارقىراپ كۆرۈنەتتى. * يامغۇر بىلەن يۇيۇلۇپ پاك - پاكىز بولۇپ كەتكەن ئېگىز بىنالار، ئاسفالت يوللار سان - ساناقسىز ئېلېكتىر چىراغلىرىدا ئەينەكتەك پارقىرىماقتا ئىدى.

پارك ئى [ر<ئېنگ] گۈل ۋە يېشىللىق بىلەن قاپلانغان، سەيلە قىلىش، دەم ئېلىش، كۆڭۈل ئېچىش ئۈسكۈنىلىرى بار چوڭ باغ: بىز ئەتە دېڭىز بويلىرىغا بارىمىز، پاركلاردا ساياھەت قىلىمىز، ئېسىل كىيىملەرنى كىيىپ، سۈت، ماي، گۆشلەرگە تويۇپ ئۆتىمىز... **پارلاتقۇزماق** «پارلانماق II» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: بۇ يىلى 4 - ئايدىكى كېۋەز تېرىش مەزگىلىدە چىگىت پارلاشقا ئۆزىمىزنىڭ ئادەم كۈچى يېتىشمەي، سىرتتىن ئادەم چاقىرىپ چىگىت پارلاتقۇزدۇق.

پارلاتقۇزماق «پارلانماق II» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: گۈلشەن چىنە - قاچا ماگىزىنىدىكى دوستىغا گۈللىرى ئوپمۇ ئوخشاش بولغان چىنە، تەخسىلەرنى پارلىتىپ بەش جۈپ سېتىۋالدى.

پارلاشماق «پارلانماق II» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: زۆھرەخان بىلەن مەريەم ئايسىغا ياردەملىشىپ ئۇگۈت پارلىشىپ بەردى. * ئۇلار ھاردۇق - تالدۇق دېمەي ئەتىدىن كەچكىچە ئۈزۈم پارلاشتى.

پارلاق سۈپ ① پارلاپ، نۇر چېپىچىپ تۇرىدىغان، روشەن؛ نۇرلۇق: پارلاق قۇياش. پارلاق نۇر. * چىمەن دوپپا كىيگەن ئۇ قىزنىڭ يۈزىدە نۇرلۇق كۈننىڭ پارلاق شولىسى جىلۋە قىلماقتا. * مەن ئىشىنىمەنكى، ھامان بىركۈنى سىزنىڭ تالانتىڭىز ۋە شۆھرىتىڭىز، ئىلىم - پەن ئىشلىرىغا قوشقان يۈكسەك تۆھپىڭىز كەم ئۇچرايدىغان مۇشۇ ئالىماستەك پارلاق نۇر چاچىدۇ. ② كۆچمە. روناق تاپقان، باياشات، شانلىق: ئۇنىڭ كەلگۈسى زور ھەم پارلاق. * پەندە تۈپتۈز

يېتىلدۈرۈش ئۈچۈن قۇرۇلغان ئۈستى يېپىق ئەينەكلىك جاھازا؛ خانا؛ بۇ يەردە كۈن نۇرىنىڭ چۈشۈشى ۋە سۈنئىي ئۇسۇلدا ئىسسىقلىق بېرىش ئارقىلىق ئۆسۈملۈكنىڭ ئۆسۈشىدىكى مۇۋاپىق تېمپېراتۇرا ساقلاپ قېلىندۇ. * قوناقلارنىڭ پاسلىغا تېرىلغان قوغۇنلار بالدۇرلا چېچەكلەپ، يېلەك تارتتى، پارنىكتا ئۆستۈرۈپ، قوغۇنلۇققا يانداپ كۆچۈرۈلگەن شوخلا، لازىلارمۇ تېزلا ئايىنىپ، غۇچچىدە چېچەكلەپ كەتكەندى.

پارول ئى [ر] <فران> <ھەرب> ھەربىي خىزمەتتە ياكى يوشۇرۇن تەشكىلاتلاردا ئۆز كىشىلىرىنى تونۇش ئۈچۈن، ئۇچراشقاندا ئېيتىلىدىغان ۋە ئالدىن بەلگىلەپ قويۇلىدىغان شەرتلىك مەخپىي سۆز: — قالغان ئىشلارنى شۇ يەردىكى مەسئۇل كىشى ئورۇنلاشتۇرىدۇ، — ئېلىيۇ ماڭسا پارولىنى ئېيتىپ بەردى، ئاندىن ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ سۆزىنى داۋام قىلدى.

پارومومتىسىن ئى [ئىنگ] <تب> ئانتىبىئو-تىكلارنىڭ بىر خىلى؛ ئادەتتە ئىشلىتىلىدىغىنى پارومومتىسىننىڭ سۇلفاتلىق تۈزى بولۇپ، ئاق رەڭلىك پاراشوك ھالەتتە كېلىدۇ، ئامىوبا ۋە باكتېرىيىلەردىن بولىدىغان تولغاقنى داۋالاشتا ئىشلىتىلىدۇ.

پارۋاي ئى [ر] ئۆي-ئىمارەتلەرنى پار ئارقىلىق ئىسسىتىش ئۈچۈن ئورنىتىلىدىغان، تۇرۇبا ۋە پولات نەيچىلەردىن تۈزۈلگەن ئەسلىھە: ئەسكەر بالىنى پارۋاينىڭ قېشىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرغۇزۇپ قوللىرىنى سىلاپ ئىسسىتى.

پارۋايلىق سۈپ. پارۋاي ئورنىتىلغان، پارۋايى بار: پارۋايلىق ئۆي. پارۋايلىق زال. * ئىدارىمىزنىڭ ئىشچى-خىزمەتچىلىرى ئاللىقاچان پارۋايلىق ئۆيلەرگە كۆچۈپ بولغان.

پارىخور سۈپ [پ] پارا ئالىدىغان، پارا يەيدىغان، پارا يېيىشكە ئادەتلەنگەن: پارىخور ئادەم. * ئۆمەر: — مېنىڭ قولۇمدا پاكىت بار، سىز پارىخور ئادەمسىز ماشىنا زاپچاسلىرىنى

پارلانماق II «پارلىماق» پېيىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ھېيتلىق ئۇن تارتىلىدىغان ئۈگۈت پارلىنىپ بولۇپلا تاغارغا قاچىلاندى. * بۈگۈن جەمئىي بىر تاغار ئۈزۈم پارلاندى.

پارلانماق III پ. پارغا ئايلىنىماق، پار ھالىتىگە كەلمەك: پارلانغان سۇ. * دەل-دەرەخلەر كۈچلۈك يىلتىز سىستېمىسى ئارقىلىق سۈمۈرۈلگەن سۇلار دەرەخنىڭ غولى ۋە شاخ-يوپۇرماقلىرى بىلەن پارلىنىدۇ. * ھاراق ھاراق ئېچىنقۇسىنى قاسقانغا سېلىپ دۈمىلەپ، پارلانغان سۈيىنى سوۋۇتۇش نەيچىسىدىن ئۆتكۈزۈش ئارقىلىق راسلىنىدۇ.

پارلىق سۈپ ① پار بىلەن تولغان، پار ھاسىل بولغان، پارى بار: توك بولىمىسا كېچىسى قاراڭغۇ بولۇپ كەتمەيدۇ، پارلىق قازان ئىشچىلىرى قاراڭغۇدا قانداق ئىشلىيەلەيدۇ، شۇڭا دادامغا گەپ قىلمايلا سىزگە ئېيتىپ قويماي دېگەندىم. ② پار بىلەن يۇيۇلىدىغان، پار ئىشلىتىلىدىغان: پارلىق مۇنچا.

پارلىماق I پ. يارقىن نۇر چېچىپ تۇرماق، يورۇق يانماق؛ چاقىنماق: بۇلۇتسىز ئاسماندا قۇياش پارلىدى. * قۇياش يېقىملىق پارلاپ تۇرغان بىر يەكشەنبە ئەتىگەلىكى گۈلشاد ئارىسلاننىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدى. * كۆرۈپ ھۆسننى، قەلىم ياپرىدى. ئىلھام جۈش تۇرۇپ، بەختىم پارلىدى.

پارلىماق II پ ① مەلۇم ئۆلچەم ۋە نۇسخا بويىچە تۈرگە ئايرىماق؛ سورتقا ئايرىماق، خىللىماق، تاللىماق، ئىلغىماق: ئۈزۈم پارلىماق. ئۇرۇق پارلىماق. چىكىگىت پارلىماق. ئۈگۈت پارلىماق. * تال چوكان ئاراسىدىن تاللىۋالدىم مەن سېنى، شۇنچە خەلق ئاراسىدىن پارلىۋالدىم مەن سېنى. ② جۈپلىمەك، جۈپ-جۈپ ھالەتكە كەلتۈرمەك: پارلاپ تىزىلغان ئۆتۈكلەر مال تەكچىسىگە رەتلىك تىزىلغانىدى.

پارنىك ئى [ر] ھەر خىل گۈل-گىياھ، كۆكناز، مايسا قاتارلىقلارنى تېز ئۆستۈرۈش،

يېزىلارغا ۋاقتىدا يەتكۈزۈپ بەرمەي، ئامباردا ساقلانۇپ تۇلارنى كېرەكسىز نەرسىلەرگە ئايلاندۇردىڭىز، ئالدىڭىزغا كەلگەنلەردىن پارا ئېلىپ، ئاندىن ساتتىڭىز. بىلەمسىز، بۇ دۆلەتنىڭ مۈلكى. خەلقنىڭ قان - تەرىگە پۈتكەن نەرسىلەر، - دېدى. * ئۇ مېنىمۇ ئىككى قېتىم «يانچۇقچى» دەپ قامىتىپ قويدى، لېكىن ئۇ مېنىڭ نۇرغۇن پۇلۇمنى پارا ئېلىپ كەتكەنىدى. ئۇ ھەم پارخور ھەم چوڭ ئىشپون.

پارىخورلۇق «پارىخور» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسمى شەكلى: پارخورلۇق قىلماق. * ئۇ، پارخورلۇق، ئارقا ئىشكىن مېڭىشتەك يامان ئىللەتلەر ئۈستىدە سۆز بولۇۋاتقاندا، گەرچە ئۆز ئىسمى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويۇلمىغان بولسىمۇ، ئولتۇرالماي قالدى.

پارىژ ئى [فران] فرانسىيەنىڭ پايتەختى، سىر دەرياسى بويىغا جايلاشقان.

پارىژ كوممۇنىسى <تارىخ> فرانسىيە ئىشچىلار سىنىپى پارىژدا قۇرغان دۇنيا بويىچە تۇنجى قېتىملىق پرولېتارىيات ھاكىمىيىتى. 1871 - يىلى 18 - مارت كۈنى پارىژ ئىشچىلىرى قوراللىق قوزغىلاڭ كۆتۈرۈپ، بۇرژۇئازىيە ھاكىمىيىتىنى ئاغدۇرۇپ تاشلاپ، 28 - مارت كۈنى پارىژ كوممۇنىسىنى قۇرغان. ئۇ چاغدا ماركسىزىملىق پارتىيەنىڭ رەھبەرلىكى بولمى. خانلىقى، دېھقانلار بىلەن زىچ ئالاقە ئورنىتىلمىغانلىقى، ئەكسىلىنىڭلا بىچىلار قەتئىي تۈردە باستۇرۇلمىغانلىقى ئۈچۈن ئاخىر ئىچكى - تاشقى ئەكسىيەتچىلەر تەرىپىدىن ئۇچۇقتۇرۇۋېتىلگەن.

پارىغ سۇپ [ئە] يىزىت ← **پارىغ بولماق**. **پارىغ بولماق** بىرەر ئىش - ھەرىكەتتىن خالىي بولماق، بىكار بولماق، قۇتۇلماق: ئەبۇ سابر خوتۇنى ۋە پەرزەنتلىرىنىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ، ئەر - خوتۇن ۋە ئوغۇللىرى بىر - بىرى بىلەن كۆرۈشۈپ غەمدىن پارىغ بولۇپ، راھەت - پاراھەت بىلەن دۇنيادىن ئۆتۈپتۇ. * ئۇ كەچ

كىرگەندىلا نامازدىن پارىغ بولۇپتۇ.

پارىلدا تۇزماق «پارىلىدىماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پارىلدا تۇزۇلماق «پارىلىدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پارىلدا تىماق «پارىلىدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پارىلدا شىماق «پارىلىدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پارىلدا تىلىماق «پارىلىدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پارىلىدىماق «پار - پار» قىلىپ يېپىنىپ تۇرماق، يورۇق نۇر تارقىتىماق، نۇر چىچىپ تۇرماق، پاللىدىماق: قاراڭغۇ كېچىدىكى كۆك ئاسماندا پەقەت سان - ساناقسىزلىغان يۇلتۇزلار پارىلداپ كۆرۈنەتتى. * يول ئۈستىگە ئېقىپ چىقىپ كەتكەن سۇ ئاي يورۇقىدا ئەينەكتەك پارىلداپ كۆرۈنەتتى. * مېھنەت بىلىم، ئۇنىڭ نۇرىدا، قەلبىم بېغى بېزىلىپ بارار. شېئىرىمدا مېھنەت سۆيگەننىڭ ئىش ئىزلىرى پارىلداپ يانار.

پازىل [ئە] ① سۇپ. يېزىت. پەزىلەتلىك، ياخشى خۇلق ۋە خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە: مەن ھاكىم جانابلىرىنى رەھىمدىل، پازىل كىشى دەپ ئاڭلىغان بولساممۇ، تازا ئىشىنىپ كەتمىگەندىم، شۇڭلاشقا بۇ سۆز بىلەن سىناپ باقتىم. * ئۇ بىرنەچچە كۈن يول يۈرۈپ بىر شەھەرگە يېتىپ بېرىپتۇ. بۇ، نازۇنسىمەتلىرى مول، ھاۋاسى يېقىملىق، پادىشاھى ئادىل ۋە خەلقى پازىل بىر شەھەر ئىكەن. ② ئەرلەر ئىسمى.

پازىللىق «پازىل» سۆزىنىڭ ئىسمى شەكلى: ئۇ ھەقىقەتەن رەھىمدىل ۋە پازىللىقتا باشقىلاردىن ئېشىپ چۈشىدۇ.

پاژ تەق. سۇ ياكى تەركىبىدە سۇيۇقلۇق بولغان نەرسىلەر ئوتتا قىزىتىلغان ياكى قىزىق ياغقا سېلىنغاندىن كېيىن چىقىدىغان ئاۋاز: قىزىپ كەتكەن مەش ئۈستىگە قويۇلغان چەينەكتىكى سۇ قايناپ تېشىپ مەش ئۈستىگە

«پاژ» قىلىپ تۈگۈلگەندە چىققان ئاۋاز ئىچكىرىكى ئۆيگە ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

پاژ-پاژ «پاژ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: ئوت كۆيۈۋاتقاندا مەشنىڭ ئۈستىگە قويۇلغان سۇلۇق چۆگۈننىڭ تېگىدىكى يىڭىنىڭ كۆزدەك ئۇششاق تۇشۇكىچىلەردىن سرغىپ چىققان سۇ تامچىلىرى مەشىتىكى كۆيۈۋاتقان ئوتقا ئېقىپ چۈشۈپ پاژ-پاژ قىلىپ تۇراتتى.

پاژ-پۇژ سۇ ياكى تەركىبىدە سۇيۇقلۇق بار نەرسىلەر ئوتتا قىزىتىلغان ياكى قىزىق ياققا سېلىنغاندىن كېيىن چىققان ئاۋاز: ئاشخانىدىكى پاژ-پۇژ قىلىپ قورۇلۇۋاتقان سەينىڭ ئاۋازى مېھمانخانىغا ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

پاژئىدە رەۋ «پاژ» قىلغان ھالدا، «پاژ» قىلىپ: سەرەڭگە قېپىدا ئاران بىر تال سەرەڭگە قايتىسكەن، شۇنچە ئاۋايلاپ چاقساممۇ «پاژئىدە» قىلدى-دە، ئوت ئالماي ئۆچتى. شۇنداق قىلىپ بىر كېچە قاراڭغۇدا قالدۇق.

پاژئىلدىماق «پاژئىلدىماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھەلىمىخان بىز ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە ناھايىتى ئالدىراشلىق بىلەن مېھمانلار ئۈچۈن پاژئىلدىتىپ سەي قورۇۋاتقانكەن. **پاژئىلدىماق** پ «پاژ-پاژ» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق، «پاژ-پاژ» قىلماق: چۆگۈننىڭ پورۇقلاپ قايىناپ، سۇنىڭ مەش ئۈستىگە پاژئىلداپ تۈگۈلۈشى سادىق روزىنىڭ خىيالىنى بۆلۈۋەتتى.

پاسى I تەق. بىرنەرسىنىڭ ئىككىنچى نەرسىگە ئۇرۇلۇشىدىن، قاتتىق سىلىكىنىش ھەم ئۈزۈلۈشىدىن ھاسىل بولىدىغان ئاۋاز: ئۇ قولدىكى چىۋىن پاللىقى بىلەن شىرە ئۈستىگە قونۇۋالغان چىۋىنلەرنى «پاس» قىلىپ ئۇرۇپ ئۆلتۈردى. * ئاپىسى ئۇنىڭ پېشانىسىنى ئاستا سىلىدى، لېكىن ئەزىمەت قولىنى قاتتىق بىر شىلىتىۋىدى ئاپىسىنىڭ يۈزىگە «پاس» قىلىپ تەگدى.

پاسى II ئى [ئىنگ] <تەن> ← پاس بەرمەك. پاس بەرمەك <تەن> توپ ئويۇنلىرىدا توپنى ئۆز كاماندىسىنىڭ بىرەر ئەزاسىغا

قارىتىپ تاشلىماق، ئاتماق، تەپمەك، يەتكۈزۈپ بەرمەك: خەمىت چاققانلىق بىلەن توپنى پەرھاتقا پاس بەردى. * تەنتەربىيە ئوقۇتقۇچىسى سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ: — توپ قارشى تەرەپنىڭ ۋارتاسىغا يېقىنلاشقانسېرى، كۆپ پاس بېرىش كېرەك، — دېدى.

پاس III ئى [ر] <مۇز> ئەرلەرنىڭ ئەڭ پەس، يوغان ئاۋازى ۋە شۇنداق ئاۋازلىق ناخشىلارنىڭ رىتىمى، ئۇدار: رويالىنى پاس بېرىپ چالماق. * مۇزىكىنىڭ پاسى بولمىسا يېقىمسىز ئاڭلىنىدۇ.

پاسات ئى [ئە] قەستەن، مەقسەتلىك ھالدا قىلىنغان پىئىنە-ئىغۋا، ئويدۇرما: بۇ ئىشلار كىشىنى تولىمۇ بىئارام قىلىدۇ ۋە تۈرلۈك پاسات خىياللار كوچىسىغا باشلايدۇ.

پاساتچىلىق ئى. ئورۇنسىز گەپ-سۆز، ئويدۇرمىلار، پىئىنە-ئىغۋا ۋە شۇ ھەقتىكى سۆز-ھەرىكەت.

پاسار ئى. قوناق شېخىنىڭ پوسىت ۋە يوپۇرماقلىرى: مەن شاپاق دوپپىپام بىلەن باسۇرۇپ، ئۈچ پاقىنى تەستە تۇتۇپ قاپاققا سولاپ ئېلىپ كەلگىنىمدە ئاغىنەم پاسارغا ئوت قويۇپ كەتمەننى قىزدۇرۇۋاتتى. * ھارۋىدىن پاسار چۈشتى، قولۇمدىن ھاسا چۈشتى، سىلىدەك چاققان خېنىمغا مېنىڭ كۆڭلۈم راسا چۈشتى.

پاسار-پۇسقات پاسار ۋە پاسارغا ئوخشاش نەرسىلەر: ئۇ ئۆزىنىڭ ئالدىدا سوغۇقتا تىترەۋاتقان ھاپىزنى كۆرۈپ، ئۆچەي دەپ قالغان قوقاسنى كۈلۈڭغا تارتتى-دە، پاسار-پۇسقاتلارنى مورا ئوچاققا سېلىپ ئوتنى ئۇلغايىتى.

پاساڭ I ئى. باش قوناق، قوغۇن-تاۋۇز قاتارلىق ئۈزۈپ ئېلىنىدىغان زىرائەتلەرنىڭ چالا قالغان قىسمى: پاساڭ بولماق. پاساڭ قىلماق. * بۈگۈن پۈتۈن مەھەللىلەردىكى ئۇششاق بالىلار قوغۇن پاساڭ قىلدى.

پاساڭ بولماق باش قوناق، قوغۇن-تاۋۇز قاتارلىق ئۈزۈپ ئېلىنىدىغان زىرائەتلەرنىڭ

تىلغان: پاك ۋۇجۇدلىرى بىلەن ئۇ مەزلۇمەنىڭ خانىسىغا بۇ ساۋابلىق ئىش يۈزىسىدىن بىرقانچە رەت قەدەم تەشرىپ قىلىسىلا، پاساھەتلىك نۇتۇقلىرى، خالىس تاشلىغان قەدەملىرى بىرەر خەبەرلىك ھاسىلاتىنى ۋۇجۇدقا چىقىرار دەپ ئويلايمەن. * بوۋاي ئوغللىغا: — ھەي، ئوغلۇم، ئەگەر ۋەز سۆزلىگۈچى بولساڭ، سۆز مۇنبىرىگە چىقساڭ، ئۆزەڭنى مۇستەھكەم تۇت، خاتا سۆز-لىمە، سۆزۈڭنى پاساھەتلىك سۆزلەر بىلەن باشلا، ئالدىراپ سۆزلىمە، مەجلىستە ئالدىڭدا تۇرغانلارنى ئۆزەڭدىن ئىلىمدە، سۆزدە تۆۋەن تەسەۋۋۇر قىل. قورقماي، ئويالماي سۆزلە، — دەپ نەسەھەت قىلدى.

پاسپاس ئى. دىئال. كىيىم-كېچەكلەرگە تۈگمە ئورنىدا ئورنىتىلىدىغان پىستان، پىسىلداق.

پاس-پاس «پاس» سۆزىنىڭ تەكرار-لىنىشى: پاس-پاس ئاۋاز.

پاسپورت ئى [ر<فران] چەت ئەلگە چىقىدىغان پۇقرالارنىڭ سالاھىيىتىنى ئىسپاتلايدىغان دۆلەت تەۋەلىك گۇۋاھ-نامىسى؛ ھۈججەت؛ ئۇ ئۆز دۆلىتىنىڭ ئاساسلىق دىپلوماتىيە ئورگىنى تەرىپىدىن بېرىلىدۇ؛ گۈلنسا چەت ئەلگە تۇغقان يوقىغىلى چىقىش ئۈچۈن پاسپورت ئالدى.

پاس-پۇس بىرنەرسىنىڭ ئىككىنچى نەرسىگە ئۇرۇلۇشىدىن، قاتتىق سىلىكىنىش ھەم ئۇرۇلۇشىدىن چىققان ئاۋاز؛ قاسم شۇنداق دەپ تۇرۇپلا چاپىنىنىڭ تۈگىمىلىرىنىمۇ يەشمەي پاس-پۇس ئۇزۇپ، چاپىنىنى سېلىۋەتتى. * نىجات بۇ ئىشتا كەتكۈزۈپ قويغانلىقى ئۈچۈن، ئابدۇللا ئاچچىغا پايلىماي، ئۇنى پاس-پۇسلا ئۇرۇپ سالىدى.

پاستا ئى [ر<ئىتال] مېدىتسىنا، گىرەمچە-لىك، رەسساملىق ۋە شۇ قاتارلىقلاردا ئىشلىتىلىدىغان خېمىرسىمان ماددا؛ چىش پاستىسى. سوپۇن پاستىسى.

چالا قالغان قىسمى يىغىۋېلىنماق؛ پاساڭ-دالماق؛ لۈكچۈندە قوغۇن-تاۋۇز ئاللىقاچان پاساڭ بولۇپ كەتتى.

پاساڭ قىلماق ← **پاساڭدىماق**: ئۇلار بىر قېتىم ئۇزۇۋېلىنغان باش قوناقنى بىر باشتىن پاساڭ قىلىپ چىقتى.

پاساڭ II ئى. دىئال. ھارۋا شوتىسىنىڭ ئالدى-كەينىدىكى ئىككى شوتىنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان چېتىق ياغاچ؛ تەككىيە ياغاچ؛ ھارۋا پاسىڭى.

پاساڭداتماق «پاساڭدىماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ قوناقنى پاساڭداتماق. قوغۇننى پاساڭداتماق.

پاساڭداتماق «پاساڭدىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پاساڭدالماق «پاساڭدىماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى؛ قوغۇن-تاۋۇز، باش قوناقلارنىڭ ئاخىرى پاساڭدىلىپ تۈگەپ، ئېتىز-لارغا قوي-كالىلار قويۇپ بېرىلگەندى.

پاساڭدىماق پ. باش قوناق، قوغۇن-تاۋۇز قاتارلىق ئۇزۇۋېلىنىدىغان زىرائەت-لەرنىڭ چالا قالغان قىسمىنى يىغىۋالماق؛ پاساڭ قىلماق؛ بالىلار بۈگۈن قوغۇن پاساڭدىدى. * بىز بۈگۈن قوناق پاساڭدىدۇق.

پاساھەت ئى [ئە] يېزىت. چىرايلىق ۋە يېقىملىق سۆزلەش قابىلىيىتى؛ نۇتۇقنىڭ ئېنىق، چۈشىنىشلىك ھەم گۈزەللىكى؛ خىزمەتكار بىرنەچچە كۈن پادىشاھنىڭ قېشىدا تەۋەپتۇ. بىركۈنى پۇرسەت تاپقاندا قۇل ئىلىم-ئەدەبىتە كامىل، ئىكەنەن، —

ئادىلىق بىلەن
 نەت، پاراغەت
 باھەت... كۆپياكى
 يۈرىدۇ.
 ئىق، يېقىملىق،
 ھەت بىلەن ئېيى-

ئەبۇ
 كىرىپتو
 بىلەن كۆپ
 پاراغەت بىلەن

پاسسىپ سۈپ [ر<>لات] ① بىرەر ئىش - ھەرىكەتكە ئېتىبارسىز قارايدىغان، قىزىقمايدىغان، سۇس، «ئاكتىپ» نىڭ ئەكسى: پاسسىپ ئادەم. پاسسىپ ئوقۇغۇچى.

* ئۇ: - يولداش ئابباسنىڭ ئېيتقانلىرى دۇرۇس. يۇقىرىغا پاسسىپ قاراش توغرا ئەمەس، - دېدى.

* بۇ ھەرىكەتكە ئاكتىپ پوزىتسىيە تۇتقاندا - لارمۇ، پاسسىپ پوزىتسىيە تۇتقانلارمۇ بار. لېكىن پارتىيە ئەزالىرىنىڭ پاسسىپ مۇئامىلىدە بولۇشقا ھەقىقىي يوق. ② توغرا بولمىغان، ناتوغرا؛ ناچار، سەلبىي: پاسسىپ ئامىل. پاسسىپ ئىدىيە. * ئوقۇغۇچىلارنى تەرەققىيات يۆنىلىشى بويىچە ئالغا يېتەكلەپ، پاسسىپ ئامىلنى ئاكتىپ ئامىلغا ئايلاندۇرۇش لازىم. * ئاپەتتىن مۇداپىئە كۆرۈپ، چارۋا ماللىرىنى ئاسراش ئوبوروت پۇلى ئاجرىتىپ بېرىلسە، زاپاس ئۆت - چۆپ، يەم - خەشەكلەرنى ئاپەتتىن بۇرۇن توپىلىۋېلىپ، ئاپەتكە قارشى تۇرۇپ، چارۋا ماللىرىنى ئاسراشتىكى پاسسىپ ھالەتنى ئۆزگەرتكىلى بولىدۇ.

پاسسىپ گېمۇنتىت <تب> ئىممۇنتىتلىق خۇسۇسىيەتكە ئىگە قان زەردابىنى ئىممۇنتىت تېپىلغان ئورگانىزمغا ئوكۇل قىلغاندىن كېيىن ھاسىل بولىدىغان قىسقا مۇددەتلىك ئىممۇنتىت. ئۇ ئورگانىزمىدىكى ئانتىتېلا ئۆزىدە ھاسىل بولماي، سىرتتىن قوبۇل قىلىنىدۇ.

پاسسىپلاشتۇرماق «پاسسىپلاشماق» پېئىلنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئوقۇغۇچىلارغا بېرىلىدىغان تاپشۇرۇقنىڭ قېتىم سانى كۆپ بولغاندا ئوقۇغۇچىلارنىڭ يۈكسى ئېغىرلىشىپ، جىسمانىي كۈچى ۋە بەرداشلىق بېرىش كۈچىدىن ئېشىپ كەتسە ئوقۇغۇچىلارنى پاسسىپلاشتۇرۇپ، ئەكس تەسىر پەيدا قىلىدۇ.

پاسسىپلاشتۇرۇلماق «پاسسىپلاشتۇرماق» پېئىلنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

پاسسىپلاشماق پ. پاسسىپ ھالەتكە چۈشۈپ قالماق، ئۆز پائالىيىتىنى بوشاش -

پاستېر ئى [ر<>فران] <بېئول> ← پاستېر دېزىنڧىكسىيەسى.

پاستېر دېزىنڧىكسىيەسى <بېئول> تىۋۇەن ئىسسىقلىق (62°C) تا 30 مىنۇت قىزىتىپ، سپورىلىقلاردىن باشقا باكتېرىيەلەرنى ئۆلتۈرۈش ئۇسۇلى. بۇنىڭدا دېزىنڧىكسىيە قىلىنغۇچى ماددىنىڭ ئىچكى تەركىبلىرى بۇزۇلمايدۇ. ئادەتتە سۈت ئىسسىپىرتلىق بىرىكمىلەرگە قوللىنىلىدۇ.

پاسخا ئى [ر<>دىن] ← پاسخا بايرىمى. پاسخا بايرىمى ① خىرىستىئانلارنىڭ، ئەيسانىڭ قايتا تىرىلىشىگە ئاتاپ ئۆتكۈزدى. دىغان دىنىي بايرىمى. بۇ بايرام ئەتىيازدا كۈن - تۈن تەڭلىشىپ، بىرىنچى قېتىم ئاي تولغاندىن كېيىن كېلىدىغان دەسلەپكى يەكشەنبە كۈنى ئۆتكۈزۈلىدۇ. ② يەھۇدىي - لارنىڭ باھار پەسلى ئۆتكۈزۈلىدىغان دىنىي بايرىمى.

پاسسات ئى [ر<>نېم] <مېتېئور> ← پاسسات شامىلى.

پاسسات شامىلى <مېتېئور> ئېكۋاتورنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى تۋۇەن ئاتموسفېرا قەۋىتىدە، شىمالىي يېرىم شاردىن چىقىدىغان شەرقىي شىمال شامىلى ۋە جەنۇبىي يېرىم شاردىن چىقىدىغان شەرقىي جەنۇب شامىلى. بۇ خىل شامالنىڭ يۆنىلىشى ناھايىتى ئاز بىر قىسىم ۋاقىتلاردا ئۆزگىرىدۇ.

پاسساژىر ئى [ر<>نېم] ئايروپىلان، پويىز، پاراخوت، ماشىنا قاتارلىق قاتناش - ترانسپورت ۋاسىتىلىرى بىلەن قاتنايدىغان كىشى؛ يولۇچى: پاسساژىرلارغا خىزمەت قىلماق. پاسساژىر ئايروپىلانى. * چەكسىز كەتكەن تاقىر سايىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىكى ئۇزاققا سوزۇلغان تاشيول بويىدا چاڭ - توزان باسقان بىر ئۇزۇن يوللۇق پاسساژىر ئاپتوبۇسى تۇراتتى.

پاسسىپىلىق — پاسلاشماق

دلىشات تولا چاغلاردا كوچىدىكى پىر - ئۇستاز شېرىكلىرى بىلەن ئىچىشىپ پاسكىنىچىلىق ئىچىدە يېتىشىپ قالىدىغان بولدى. * تالىپ ياش بولسىمۇ، ئۇنىڭدا تۇجۇپىلەپ ئىشلەش، قېتىرقىنىپ تۆگەنىش، جاپادىن، پاسكىنىچىلىقتىن قاچمايدىغان ئىشچىغا خاس خۇسۇسىيەتلەر كۆپ.

پاسكىنىلاشتۇرماق «پاسكىنىلاشماق» پېتىدە لىنىيە مەجبۇرىي دەرىجىسى: كۆمۈرلۈكتىن يېڭىلا ئېلىپ كېلىپ ماشىنىدىن چۈشۈرۈلگەن كۆمۈرنىڭ توپىسى تۈزۈپ ھويىلا - ئارام ۋە ئۆي - نىڭ دېرىزە، ئەينەكلىرىنى پاسكىنىلاشتۇرۇۋەتتى. * ئۇ: - قارىڭا ئەلى، شۇنداق چىرايلىق جايىنى شۇنچىۋالا پاسكىنىلاشتۇرغىنىمىز قاملاشماپتۇ. دەرھال يىغىپ، ھەممىسىنى ئەخلەت ساندۇقىغا تاشلايلى، - دېدى.

پاسكىنىلاشتۇرۇلماق «پاسكىنىلاشتۇرماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: زۆھرەم پاسكىنىلاشتۇرۇلغان مېھمانخانىغا قاراپ، ئوغلنىڭ بەش - ئالتە بەتمۇ قام بالىلارنى يىغىپ ھاراق ئىچىپ، ئۆزىنىڭ يوقلۇقىدىن پايدىلانغانلىقىنى بىلدى.

پاسكىنىلاشماق پ. پاسكىنا ھالەتكە - كەلمەك، پاسكىنا بولۇپ كەتمەك: رابىيە قولىدىكى سومكىنى شىرە ئۈستىگە قويۇپ تۇرۇپ، يولدىشىغا: - قارىڭا، بىر كۈن بولمىسام ئۆيىنىڭ ئىچىمۇ پاسكىنىلىشىپ كېتىپتۇ، - دېدى.

پاسكىنىلىق «پاسكىنا» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۇ پۈتۈن باش - كۆزىنى پاسكىنىلىق بېسىپ كەتكەن بالىنى يۇيۇپ - تاراپ، پاكىز كىيىملەرنى كىيىدۈرۈپ قويغانىدى، ئۇنىڭغا باشقىچىلا ھۆسن كىرىپ قالدى. * شەھەر رەزىل پادىشاھىنىڭ قولىغا چۈشۈش بىلەن ھەممە ئەتراپىنى جازانخورلۇق، قىمارۋازلىق، ئىپلاسلىق، پاسكىنىلىق بېسىپ كەتتى.

پاسلاشماق پ <تەن> ئۆز ئارا بىر - بىرىگە پاس بېرىشمەك: توپ مۇسابىقىسى يېڭىباشتىن باشلاندى. قارشى تەرەپ روھسىزلاندىمىكىن، ھە دېگەندىلا توپنى تارتتۇرۇپ قويدى. 6 - ئوتتۇرا ھەكتەپ كامانىدىسىدىكىلەر توپنى ۋارقىرىشىپ

تۇرۇپ قويماق: ئوقۇغۇچىلارنىڭ يېشى پىسخىكىلىق ئالاھىدىلىكلىرى ۋە ئايرىم ئالاھىدە - لىكىلىرىنى نەزەردە تۇتماي، ئوقۇغۇچىلارغا زورمۇزور ھەممە نەرسىنى بىلدۈرمەن دېيىشمۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆگىنىشتە پاسسىپلىشىپ، زېرىكىش كەيپىياتىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

پاسسىپىلىق «پاسسىپ» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئوقۇتقۇچىلار ئوقۇتۇش خىزمىتىدە ھاردىم - تالدىم دېمەي زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىدىغان بولسا، تەربىيەلەنگۈچىلەرنى پەيدىن - پەي پاسسىپلىقتىن ئاكتىپلىققا ئۆزگەرتكىلى بولىدۇ. * گەرچە ئۇنىڭ نەق مەيداندىكى ئىشتىن قىلچە خەۋىرى بولمىسىمۇ، ئوت ئاپىتىنىڭ زىيىنى، خىزمەت كۆرسەتكەنلەرگە بېرىلىدىغان ئىنئام، پاسسىپلىق قىلغانلارغا كۆرۈلىدىغان چارە ھەققىدە ئەزىملىك بىلەن سۆزلەۋاتاتتى.

پاسكىنا سۈپ. بۇلغانغان، كىرلەشكەن، پاكىز بولمىغان، مەينەت، كىر: پاسكىنا نەرسە. پاسكىنا كىيىم. * قورۇ ئىچى قالايمىقان ۋە پاسكىنا ئىدى. ئۇ يەر، بۇ يەردە پارچە - پۇرات خىمىشلار چېچىلىپ ياتاتتى. * ئۇ ئەمگەك تەرى ئارقىلىق بەدىنىدىكى پاسكىنا نەرسىلەرنى يۇيۇپ تازىلاشقا بەل باغلاپ، ئوتتەك قىزغىنلىق بىلەن يېڭى تۇرمۇش قوينىغا ئۆزىنى تاتتى.

پاسكىنا بولماق پاسكىنا، مەينەت ھالەتكە كەلمەك؛ پاسكىنىلاشماق: سادىق روزىنىڭ ياتىقىغا كىرگەندە: - بەلى ئاداش، سەن مەندىنمۇ ۋەيران ئىكەنسەن. ئوقۇتقۇچىنىڭ تۇتقان ئۆيى شۇنداق پاسكىنا بولامدۇ؟ - دېدى.

پاسكىنا قىلماق پاسكىنا، مەينەت ھالەتكە كەلتۈرمەك، پاسكىنىلاشتۇرماق: قوي ئۆز ئايىغىنى پاسكىنا قىلار (ماقال). * ئابدۇبەسىر كېيىمىنى كىيگىلى ئۈچ كۈن بولا - بولمايلا پاسكىنا قىلۋەتتى. * ئۇ بالا كەلسە - كەلمەس نەرسىلەرنى تۇتۇپ قولىنى پاسكىنا قىلۋالدى.

پاسكىنىچىلىق ئى. پاسكىنا نەرسىلەر بىلەن قاپلىنىپ كەتكەن ھالەت، مەينەتچىلىك:

مانا بۇ شانلىق نامايەندە، ئۇلۇغ تارىخىي بۇرۇلۇش. سەپ بېشىدا پاسىبانىمىز، چېۋەر رول-چىمىز بولغاچقا بۇ ئۇلۇغۋار غايە چوقۇم ئەمەلگە ئاشدۇ. * سەن بولمىساڭ بىزگە پاسىبان، دىللارغا نۇر چېچىلارمىدى؟ نەۋباھارنى كەلمىشەڭ ئېلىپ، باغدا لالە ئېچىلارمىدى!؟

پاسىبانلىق «پاسىبان» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: كېچىلىرى يېرىم كېچىگىچە مەلىكە ئۇخلاپ، ئىنىكتانا پاسىبانلىق قىلسا، يېرىم كېچىدىن كېيىن ئىنىكتانا ئۇخلاپ، مەلىكە پاسىبانلىق قىلدى. * ئۇنىڭ قەلبىدە، ئۆزىگە پاسىبانلىق قىلغان، بېشىنى سىلغان پارتىيىگە، يېڭى دەۋرگە نىسبەتەن بىر خىل چوڭقۇر مۇھەببەت ئۇرغۇدى.

پاسىق سۇپ [ئە] ① بۇزۇلغان، چىرىگەن، سېسىغان: مانا ئەمدى، ھەممە ياقىنى چاڭ - توزان قاپلاپ، تۈتەك بېسىپ كەتتى؛ پاسىق سۆڭەكلەر ئاستىدىن چىنلار سەكرەپ چىقتى. شۇم قاغىلار قاناتلىرىنى كېرىپ قاقلىدىغىلى تۇردى. ② كۆچمە. يامان، ئەخلاقسىز: مەن

كەچۈرگۈسىز گۇناھقا گىرىپتار بولغان پاسىق ئادەم. * بىنەپ ۋە پاسىق ئىشاندىن سەمىيى بىر دېھقان ياخشى. بۇزۇلغان، سېسىغان مايدىن سىڭەرلىك زاغرا نان ياخشى. ③ پاسىكىنا، ئىپلاس: شاھزادە زار ئورنىدىن تۇرۇپ، بۇ پاسىق جادۇگەردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئۇدۇللا بوۋاينىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۆتكەن ۋەقەلەرنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

پاسىقلىق «پاسىق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: — سېنىڭ پاسىقلىقىڭدىن ئۆيدە بەرىكەت قاچتى، بەندە دېگەنگە ئەرەت بىلەن يۇرۇپ ئىبادەت ئۆتكۈزگەن ۋاقىت نېمىدېگەن ياخشى! — دەپ ۋەز - نەسەت قىلدى مەزىن.

پاسىل ئى [ئە] ئىككى دۆلەت، ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدىكى چېگرا، چەك، ئايرىما: پاسىل قوزۇقى. دېڭىز پاسىلى. پاسىل تام. * قوناقلىقنىڭ پاسىلىغا تېرىلغان قوغۇنلار بالىدۇرلا چېچەكلەپ پەلەك تارتتى. * ئىلى ۋادىسىنىڭ غەربىي شىمالىدىكى قورغاس ناھىيە - سىنىڭ چوڭ سېپى ۋە بۇ سايدا ئاقىدىغان قورغاس

پاسلىشىپ، ئېلىپ ماڭدى. * پۇتغا توپ ئىلىنىش - قان دىلشات ئاخىرقى سۆزىنى ۋارقىراپ ئېيتتى - دە، توپىنى خەمتىگە قارىتىپ تەپتى. ئۇلار تەبىئىي ھالدا شۇنداق ياخشى پاسلىشىپ ماڭدى.

پاسون [ر > فران] ① ئى. ھەر خىل كىيىم - كېچەكلەرنىڭ پىچىمى، تىكىلىشى ۋە شۇ خىلدىكى نەرسىلەرنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى، شەكلى، مودېلى: ئۇلاردىن يىگىرمە قەدەمچە نېرىدا ھەر خىل پاسوندا كىيىنگەن ئون نەچچە كىشى ئالدىرىماي قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتتى. * بۇ دۇكاننىڭ لايىھىلىنىشى يېڭى پاسوندا بولۇپ، كۆرۈنۈشى چىرايلىق، قۇرۇلۇش كۆلىمى 1500 كۋادرات مېتىردىن ئاشىدۇ. * پىكاپ ئالاھىزەل يەتتە - سەككىز مەنۇتچە يۈرگەندىن كېيىن، قەدىمكى پاسوندا ياسالغان، قىزىل سىرلىنىپ ئالتۇن رەڭ ھەل بېرىلگەن چوڭ بىر دەرۋازىدىن كىرىپ كەلدى. ② سۇپ. يېڭى مودا بىلەن ياسىنىپ يۈرىدىغان؛ چىرايلىق: پاسون قىز. پاسون بولۇپ كەتمەك.

پاسونلۇق سۇپ. پاسونى بار، يېڭى پاسوندا تىكىلگەن: ۋارىسجان گىمىنازىيىگە كەلگەندىن باشلاپلا بېشىغا شەپكە كىيىدى، ئۈچىسىغا قايرىما ياقىلىق ئاق كۆڭلەك، ئىسكەتلىك تىكىلگەن كاستۇم چاپان، كەم ئۇچرايدىغان سارجىدىن شىم، پۇتغا چىرايلىق پاسونلۇق كارىشىنىۋاي شىبىلت كىيىپ، ئۆزىنى ياساپ، تۈزەپ يۈرىدىغان بولۇپ قالغانىدى.

پاسىبان ئى [پ] يېزى ① بىرەر كىشى ياكى نەرسىنىڭ خەۋپسىزلىكىنى، ئامانلىقىنى، دەخلىسىزلىكىنى قوغداش ئۈچۈن كۆزەتكە، پوستقا قويۇلغان كىشى؛ قاراۋۇل، ساقچى: ئۆگزىنىڭ قاتتىق غاراسلاپ كەتكىنىدىن پادىشاھ چۆچۈپ ئويغىنىپ، دەررۇ پاسىبانلىرىغا نېمە ۋەقە بولغانلىقىنى بىلىپ كىرىشكە بۇيرۇپتۇ. * گۈل باغ ئارا گۈل تېرۇر تەر ئاققۇزۇپ باغۋەن، پوستتا سەگەك ساقلايدۇ بۇ ۋەتەننى پاسىبان. ② كۆچمە. ھىمايە قىلغۇچى، مۇھاپىزەت قىلغۇچى، ساقلىغۇچى؛ غەمخور؛ باشپاناھ:

پاشا كۈجىسى <خىم> بىر خىل كۈجە، تەركىبىدە. دورا بولىدۇ، كۆيگەندىن كېيىنكى چىقىدىغان پۇرىقى پاشىنى ئۆلتۈرۈش ۋە قوغلاش رولىنى ئوينايدۇ؛ شەكلى يېپسىمان ياكى تەخسىسىمان كېلىدۇ.

پاشا لېچىنىكىسى <زوتول> سۇدا پاشا تۇخۇ - مىدىن چىقىدىغان لېچىنىكا، تېنى ئۇزۇن ۋە ئىنچىكە، سۇ ئۈزگەن ۋاقىتدا بىر قىسقىراپ، بىر ئۇزىرايدۇ.

پاشىنى پىل قىلماق كىچىككەنە، ئەرزىمەس نەرسە، ئىشلارنى يوغان، مۇرەككەپ، سىر - لىق قىلىپ كۆرسەتمەك، ناھايىتى بەك كۆپتۈرۈپ مۇبالىغە قىلماق: ئەخمەت تازا ھولۇلۇپ بىر بالا بولۇپتۇ، ھە دېسلا سېكرېتارنىڭ يېنىغا بېرىپ پاشىنى پىل قىلىپ كۆرسىتىپ، يامان دېمىگەن ئادىمىمۇ قالدى.

پاشا II (پاشا) ئى ① بۇرۇنقى چاغلاردا تۈركىيە، مىسىر قاتارلىق مەملىكەتلەرنىڭ ئەڭ ئالىي ھەربىي ۋە مەمۇرىي ئەمەلدار - لىرىنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئۇنۋان نامى. ② خوتۇن - قىزلارنى چاقىرىشتا ھۈرمەتلەش ياكى ئەركىنلىتىش مەنىسىنى ئىپادىلەيدۇ: پاشا قىز. گۈلىمىرە پاشا. * گۈلنار، سەمىنە ئىسىملىك ئوماقنىڭ قىزىنى «پاشايىم، پاشايىم» دەپ ئەركىنلىتىدۇ. ③ خوتۇن - قىزلارنىڭ ئىسمى.

پاششاپ (پاششاپى) ئى [پ] تارس ① ۋاڭ ئوردىسىنىڭ كېچىلىرى كۆزەت قىلىدىغان جىڭ قاندىغان ساقچى ئەمەلدارى. ② ئۆتمۈشتە مەھەللە ياكى كوچىلارنىڭ ئامانلىقىغا مەسئۇل يەرلىك ئەمەلدار: قاسم توختى ئاي ئولتۇر - غاندىن كېيىن ئۆيىدىن ئاستا چىقتى - دە، ئوغرىسىدەك ماراپ كېلىپ، ھەسەن پاششاپنىڭ ئىشىكىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ئەتراپقا بىر قارىۋېلىپ دەرۋازىدىن غىپىدە كىرىپ كەتتى. پاششاپ بېگى تارس. ۋاڭ ئوردىسىدىكى

دەرياسى مەملىكىتىمىز بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقى ئوتتۇرىسىدىكى يەنە بىر پاسىل ھېسابلىنىدۇ. پاسىلداق ئى. دىئال. بۇغداي، قوناق، پۇرچاق قاتارلىقلاردىن قورۇپ پىشۇرۇلغان يېمەكلىكلەر؛ قوماچ.

پاش سۈپ [پ] ئە ھەممىگە مەلۇم، ئاشكارا، ئايان: پاش بولماق. پاش قىلماق. * قاشقباينىڭ يەتتە ئاي بۇرۇنقى باسقۇنچىلىق ئەنزىسى ئاسلىبەك ئاكا تەرىپىدىن پاش قىلىنغان - نىدى. * چىقسا كۈلۈپ كۆككە قۇياش، كېتەر قىزىپ يەر كۆك تۇتاش. زارلاپ تومۇزغا چىرقى - راپ، ئۆز دەردىنى ئەيلەيدۇ پاش.

پاش بولماق خەلقى ئالەم ئالدىدا ھەممە كىشىگە مەلۇم، ئايان بولماق؛ ئاشكارىلانماق: ئۇ ئەبلەخنىڭ شەھەردىمۇ بىر مۇنچە جىنايەتلىرى پاش بولۇپتۇ. * ئەگەر ئايسىخان قىلمىشلىرى پاش بولۇپ قالسا زەھەر يەپ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالماقچى ئىدى.

پاش قىلماق ھەممىگە ئايان قىلماق، ئاشكارىلىماق، ئېچىپ تاشلىماق: بىز ئۇلار ئۈستىدە ئاڭلىغان - بىلگەنلىرىمىزنى تولۇق پاش قىلدۇق. * ئۇزاق ئۆتمەي باشلاندى، يەر ئىسلاھات كۈرىشى. پومبىچىك غوجاملارنىڭ، پاش قىلىندى قىلمىشى.

پاشا I ئى [پ] <زوتول> ھاشارات، يېتىل - گىنىنىڭ تېنى ئىنچىكە ۋە ئۇزۇن گەۋدىسىدە بىر جۈپ قانات ۋە ئۈچ جۈپ ئۇزۇن، ئىنچىكە پۇتلىرى بولىدۇ؛ لېچىنىكا ۋە قورچاقلىرى سۇدا يېتىلىدۇ؛ ئەركىكى ئۆسۈملۈك شىرنىسى بىلەن، چىشى ئادەم ۋە ھايۋان قېنىنى شوراش بىلەن ھايات كەچۈرىدۇ؛ بەزگەك، يۇقۇملۇق مېڭە ياللۇغى قاتارلىق كېسەللەرنى تارقىتىدۇ. پاشا قونمىغان ← گەرگەك چىۋىدىن قونمىغان: سەن، ھەنسىپخاننى نېمە كۆرۈۋاتسەن، گەرچە ئۇنىڭ يېشى يىگىرمىدىن ئاشقان بولسىمۇ، ئۇنىڭغا تېخى پاشمۇ قونمىغان.

پاشاشاپلارنى باشقۇرغۇچى بەگ: ئۇ چاغلاردا مەشرەپنىڭ رەسىم - قائىدىسى بويىچە يىگىتتېشى ئەڭ تۆردە، قازى كۆپچىلىكنىڭ ئوتتۇرىسىدىراق، پاشاشاپ بېگى ۋە كۆل بەگلىرى تىۋەنرەك چايلاردا ئولتۇرۇشاتتى. پاشاشاپ بېگى ئولتۇرۇش - نىڭ تەرتىپىنى، كۆل بېگى بولسا يېمەك - ئىچمەك ئىشلىرىنى باشقۇراتتى.

پاشاشاپلىق ① ئى «پاشاشاپ» سۆزىنىڭ ۋەزىيە نامى؛ پاشاشاپلىق قىلماق. پاشاشاپلىق ئەمىلى. ② سۈپ. پاشاشاپلار ئىگىدارچىلىقىدىكى، پاشاشاپلارغا قاراشلىق، پاشاشاپلارغا خاس: موللاننىياز يەنە مۇنۇلارنىمۇ ئويلىدى: تۇردى بوۋايغا تەس بولدى. ۋاڭلىق، تەيجىلىك، قورماللىق، پاشاشاپلىق يەرلەرنى ھەيدىگەندە، سۆرەم سالغاندا، خامان تەپكەندە، چىققان ھوسۇلنى ئۇلارنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ بېرىدىغان چاغلاردا بۇ دېھقاننىڭ يۈكىنى يەڭگىللىتىدىغان ئەنە شۇ بىر كالا ئەمەسمىدى.

پاشنا ئى [پ] ئاياغ كىيىمنىڭ ئاپىنىغا قويۇلىدىغان، چەم ياكى باشقا نەرسىلەردىن ياسالغان قانۇرما؛ ئۆكچە: ئۆتۈكنىڭ پاشنىسى. بەتىنىڭ پاشنىسى. * دىلەپەر بۆگۈن رەڭدار شىپىڭ دۇخاۋا كۆڭلەك كىيگەن بولۇپ، پۈتىدىكى ئېگىز پاشنا توپلەي بىلەن تېخىمۇ گۈزەل تۈسكە كىرگەندى. * دىلنۇر دادىسىغا: - ئۇرۇمچىدە چىرايلىق مارجان، ھالقا، ئېگىز پاشنا ئاياغ بولسا ئەۋەتىپ بېرىڭ! - دېدى.

پاشنىلىق سۈپ ① پاشنا قويۇلغان، پاشنىسى بار: پاشنىلىق ئاياغ. پاشنىلىق بەتىنىكە. * مەخسۇت بەگ ئېگىز پاشنىلىق، تۇمشۇقى ۋە پاشنىسىغا ناھال قېقىلغان ئۆتۈكنى «گۈرس - گۈرس» دەسەپ، يەر ئاستى تۈرمىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. ② پاشنا بولىدىغان، پاشنا قىلىنىدىغان، پاشنا ئۈچۈن تەييارلانغان: پاشنىلىق چەم. * سۇلايمان ئۈستام تىبىرە - خۇرۇم زاۋۇتىدىن پاشنىلىق ئۈچۈن پارچە - پۇرات چەم سېتىۋالدى

پاشلىق ئى ④ پاشا كۆپ يەر: ئابدۇللا ھەر كۈنى ئون نەچچە كىلومېتىر يولنى پىيادە

بېسىپ، بۇ پاشلىققا كېلەتتى. ② پاشا چېقىشتىن ساقلىنىشى ئۈچۈن داكا، ماتا قاتارلىق رەختلەردىن تىكىلگەن چىمىلىدىق: پاشلىق تارتىماق. پاشلىق تىكىمەك. * قاغىتۇرۇ دېگەن يەرنىڭ پاشىسى يامان بولغاچ ئۇ يەرنىڭ خەلىق - لىرى ئۇخلىغاندا ئۆيىنىڭ ئىچى ياكى ياتىدىغان كارىۋىتىغا دائىم پاشلىق تارتىۋالىدىكەن.

پاشىۋوت ئى [پاشا+ئوت] <بوت> ئەتىزگۈل ئائىلىسىگە كىرىدىغان كۆپ يىلىلىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، غولى بىرەر مېتىر ئېگىزلىكتە بولۇپ تىك، يوپۇرمىقى نوۋەت - لىشىپ ئۆسىدۇ، يوپۇرمىقى تاق سانلىق پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، يوپۇرمىقىنىڭ كەينى تەرىپى ئاقۇش، ئۈستى يۈزى يېشىل كېلىدۇ؛ گۈلى چەكلىك كۈنلۈكسىمان گۈل رېتىدە، رەڭگى ئاق كېلىدۇ؛ مېۋىسى ئورۇق مېۋە بولۇپ ئۈچتىن بەش تالغىچە توپلىشىپ ئۆسىدۇ؛ يىلتىزى دورا قىلىنىدۇ، ئالتاي تاغلىرىدىن تېپىلىدۇ.

پاق تەق. نەرسىلەرنىڭ بىر - بىرىگە ئۇرۇ - لۇشى، ئېتىلىشى ۋە قاتتىق چۈشۈ - شىدىن چىققان ئىناۋاز: سادىق يەرگە ئېگىشكەن بولۇپ، ئوڭ پۇتى بىلەن جۈمەنىڭ تاپانچا تۇتقان قولىغا شۇنداق بىر تەپتىكى، تاپانچا ئۇنىڭ قولىدىن ئۇچۇپ چىقىپ ئورۇسقا تەگدى ۋە قاققىپ سىم كارىۋات ئۈستىگە «پاق» قىلىپ چۈشتى.

پاقا I ئى <زوتول> قوش ماكانلىق ھايۋان، بېشى ياپىلاق ھەم كەڭ؛ ئاغزى، كۆزى چوڭ؛ تېرىسى سىلىق، رەڭگى مۇھىتنىڭ ئوخشىماسلىقى بىلەن ئوخشاش بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئادەتتە يېشىل، كۈل رەڭ سەپكۈن - لىرى بولىدۇ؛ بارماق ئارىلىقىدا نېپىز پەنجىسى بار؛ سۇدا ياكى سۇغا يېقىن جايلاردا ياشايدۇ، كۆپىنچە قاراڭغۇدا ھەرىكەت قىلىدۇ؛ ئەركەكلىرىدە كۆركىراش ئورگىنى

بولىدۇ، ئۇنلۇك كۈركىرايدۇ؛ ئاساسەن ئېتىزلاردىكى زىيانداش ھاشاراتلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ؛ يېزا ئىگىلىكىگە پايدىلىق، بالىسى «قۇمچاق» دېيىلىدۇ. يېشىل پاقا ئادەتتە «ئېتىز توخۇسى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

پاقا ئالمايدىغان سار قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، ئىقتىدارسىز؛ پالاكەت؛ ئۇمۇ تازا پاقا ئالمايدىغان سارمۇ نېمە؟ نەچچە كۈن بولدى كىچىكىنە بىر ئىشىنىمۇ قىلىپ بولالمايۋاتىدۇ.

پاقا باش ئامبۇر مەخسۇس موزدۇزلۇقتا ئىشلىتىلىدىغان، بېشى پاقىنىڭ بېشىغا ئوخشايدىغان چوڭ ئامبۇر.

پاقا باش بېلىق ئاغزى كىرىتمەك ۋە تۈرۈك شەكىللىك، باش قىسمى پاقىنىڭ بېشىغا ئوخشايدىغان بىر خىل بېلىق.

پاقا پۇت بارماقلىرى دىقماق، قىسقا ۋە پەنجىلىك يېپىسىماق، كەڭ ھەم يوغان كېلىدىغان پۇت؛ پاقا پۇت ئادەم.

پاقىسى قانماق تىلىكى ئىجاۋەت بولماق، ئويلىغىنىدەك بولۇپ چىقماق، كۆڭلىدىكىدەك بولماق، ئارزۇسىغا يەتمەك؛ — ئەمدى پاقاڭ قانغاندۇ؟ 5000 يۈەنگە موتو ئېلىپ، ئۇنى مىنگەنگە ئاسمانغا چىقىپ كەتمەسسەن؟ — دەپدى ئاۋۇتكام ئوغلىنىڭ موتوسىغا قاراپ قويۇپ. * ئىلىياس باشقىلارغا شۇنداق دەيتتى: ئالماس ئاكنىڭ جىددىي قىلىپ، — زاۋۇتىنىڭ تەقسىم قىلغان كەسپىنى ياخشى ئۆگەن! — دېگەن بىر جۈملە سۆزى بىلەنلا ئۇنىڭ شوپۇر بولۇش ئارزۇسىنىڭ قانمى سۇنغا. نىدى. شۇنداقتىمۇ بۇنىڭلىق بىلەن ئىلىياسنىڭ پاقىسى قانمىدى. شوپۇر دوستلىرى بار ئىدى، ئەپ تاپسا رول تالىشىپ يۈرۈپ ماشىنا ھەيدەشنى ئۆگىنىۋالدى.

پاقا II ئى. تۈگمەننىڭ تېشىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرۈش ئۈچۈن، شۈمەكنىڭ ئۇچىغا ئورنىتىلغان، تۆپە تاشنىڭ تۆشۈكى ئىچىدە تۇرىدىغان تۆت بۇرجەك ياپىلاق تۆمۈر؛

تۈگمەننىڭ پاقىسى.

پاقالچاق ئى. پۇتنىڭ تىزىدىن تارتىپ ئوشۇققىچە بولغان قىسمى؛ كاللا دېسە پاقالچاق دېمەك. * بېشى باش بولسۇن، پاقالچىقى تاش بولسۇن (ماقال). * چىن تۆمۈر باتۇرنىڭ كاپ — كاپ كۈچۈكى يېتىپ كېلىپ يالماۋۇزنىڭ پاقالچىقىدىن چىشلەپ تارتىپتۇ.

پاقالچاق سۆڭىكى <ئانات> پاقالچاقنىڭ ئىچىدىكى ئۇزۇن سۆڭەك، ئۈستۈنكى ۋە ئاستىنقى ئۇچلىرى توم، توغرا كەسمە يۈزى ئۈچ بۇلۇڭ شەكلىدە كېلىدۇ.

پاقالچاق مۇسكۇللىرى <ئانات> پاقالچاقنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى مۇسكۇل. ئۇ پاقالچاقنىڭ تومىيىپ چىققان كەينى قىسمىدا بولىدۇ.

پاقام ئى — پاقام ئەتمەك.

پاقام ئەتمەك باغىرىنى باغرىغا ياقماق، قۇچاقلىماق؛ بۇرنۇمغا ئۇرۇلۇۋاتقان مەزىزلىك پۇراقلار ئىلى ۋادىسىدىكى يۇرتۇمنى — مەن ناخشا ئېيتىپ، شوخ سۆلىرىغا پاقام ئېتىپ، شاخلق دەرەخلىرىگە يامىشىپ چوڭ بولغان يېزامنى ئەسلىتىدۇ.

پاق-پاق «پاق» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى؛ پاق-پاق ئاۋاز. * خاماندا بۇغداي تەپكەن تراكتورنىڭ «پاق-پاق» قىلىپ چىققان ئاۋازى يىراققا ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

پاق-پۇق نەرسىلەرنىڭ بىر-بىرىگە ئۇرۇ-لۇشى، ئېتىلىشى ۋە قاتتىق چۈشۈشىدىن چىققان ئاۋاز؛ غالىب، نىيازنىڭ تۇيۇقسىز تۇرغانلىقىدىن پايدىلىنىپ پاق-پۇق بىر نەچچىنى ئۇرۇۋەتتى. * گومىنداڭنىڭ سوراق ئۆيىدە پاق-پۇق، تاراق-تۇرۇق قىلغان ئاۋاز ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

پاقشماق پ «پاق-پاق» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، پاقىلداپ تۇرماق، پاقىلدىماق. **پاققىدە** رەۋ «پاق» قىلغان ھالدا، «پاق» قىلىپ؛ ئابدۇراخمان بەنەينى «ئىقتىدار» دېگەن ئاتالغۇنى تۇتۇپ مىسجۇتە تىكۈسى كەلگەندەك

كەتچى سۇدا دۈم بولۇپ، ئىككى بىلىكى بىلەن سۇنى سىيرىيدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئىككى پۇتى بىلەن سۇنى تېپىپ ئاندىن قىسىدۇ. بۇ پاقلاننىڭ سۇ ئۈزۈشكە ئوخشاپ كېتىدۇ.

پاقلەش ئى [پاقلەش] <بوت> — ھىندى نېلۇپىرى.

پاقلداتماق «پاقلداتماق» پېئىلىنىڭ مەج-بۇرىي دەرىجىسى: يولداش داۋۇت مەغرۇر-لانغان ھالدا، يانچۇقىدىن بىر كورۇپكا نېمىس ئوقىنى ئېلىپ تۇرۇپ: — بۇ بەش تال، قوش-نېمىزنىڭ بالىسىدىن سورىۋالدىم، بەش كىشىگە بۆلۈپ بېرىمىز، بىر تالدىن پاقلداتىدۇ، — دېدى. **پاقلداق** سۈپ. پاقلداپ ئاۋاز چىقىرىد-دىغان، پاقلدايدىغان، پاقلدىغا: پاقلداق گاز. پاقلداق ئاۋاز.

پاقلداق گاز <خىم> ئىككى ھەجىم ھىدروگېن بىلەن بىر ھەجىم ئوكسىگېننىڭ ئارىلاشمىسى بولۇپ، يانغاندا پارتلاش پەيدا قىلىپ، يۇقىرى تېمپېراتۇرىدىكى ئىس-سېلىق ھاسىل قىلىدۇ.

پاقلداتماق پ «پاق-پاق» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق، «پاق-پاق» قىلماق: روزىمەت: — ئەمدى دېھقانچىلىقتىن بەرىكەت كەتتى، — دېدى. دە، كېيىنچە چوپىلا توقۇپ ساتىدىغان بولۇپ قالدى، ئۇ چوپىلارنى بىر-بىرىگە چېتىپ ئۆشنىسىگە ئارتىپ، يېزىنىڭ توپىلاڭ يوللىرىدا يالڭايغا پاقلداپ شەھەرگە ماڭاتتى.

پاقلیق I ① سۈپ. پاقا قاپلىغان، پاقا كۆپ، پاقا بار: پاقلیق يەر. پاقلیق كۆل. ② ئى. پاقا ماكانلاشقان، پاقا بىلەن تولۇپ تۇرغان يەر، جاي: يالقۇن بىلەن قاھار ئىككىيلەن پاقلققا ئوينىغىلى كەتتى.

پاقلیق II ئى ① تۈگىمەننىڭ پاقىسى ئايلىنىپ تۇرىدىغان، پاقا ئورنىتىلىدىغان ئورۇن، جاي. ② سۈپ. پاقا قىلىش ئۈچۈن

ئەلپازى بىلەن قولنى ئۈستەل ئۈستىگە پاقلدە بىرنى ئۇرۇپ مۇشتلىرىنى چىڭ تۈگىدى. * غۇلام پەرىشان قىياپەتتە ئەتراپقا بىرقۇر كۆز يۈگۈرۈتۈۋېلىپ، قولدىكى ئۈزۈمنى داستىخانغا پاقلدە تاشلىدى — دە، ئورنىدىن دەس تۇردى.

پاقلان ① ئى. ياشقا توشمىغان قوزا: پاقلان گۆشى. * ئابدۇراخمان قويچىنىڭ ئۆيىدە بىرنەچچە كۈن تۇرۇش قارارىغا كەلدى. مېھمان-دوست مالچى كەچتە قازاق ئادىتى بويىچە ئەل ئايىغى بېسىلغاندىن كېيىن ئابدۇراخماننى سېمىز پاقلان گۆشى بىلەن مېھمان قىلدى. ② سۈپ. ئەت ئالغان، سەمرىگەن (بوۋاق ھەققىدە): بۇ بالا پاقلان بولۇپتۇ. * ھېچقانداق سۈتسىز، چايناپ يېگۈزگەن ناننىڭ كۈچى بىلەن بالىنىڭ پاقلان، بۇدرۇق ئەي بولۇۋاتقىنىغا كىشىلەر ھەيران قالاتتى...

پاقۇل ئى. دىئال. قوماچ، پاسىلداق. **پاقچىچار** ئى [پاقا+چار] <زوتول> لوخۇ بېلىقنىڭ بىلەكتەك بولغان ۋاقتى؛ كۆزەل. **پاقچىچاناق** ئى [پاقا+چاناق] تاشپاقا قېپى، جۇڭگو تىبابەتچىلىكىدە دورا ماتېرىيالى قىلىندۇ.

پاقچىغىرىتمىقى ئى [پاقا+چىغىرىتماق+ى] <بوت> چىغىرىتماق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى خەنچەرسىمان بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ؛ گۈلى سارغۇچ قوڭۇر رەڭدە بولۇپ، يۈزىدە قىزىل دېغى بولىدۇ؛ مېۋىسى غوزىلىق مېۋە، ئۇرۇقى قارا كېلىدۇ؛ تىبابەتچىلىكتە يىلتىز-سىمان غولى دورا قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ قىزىت-مىنى يانسۇرۇش، زەھەرنى كېسىش رولى بار.

پاقچىچىلاپ رەۋ. سۇ ئۈزگەندە پۇت قولىنىڭ ھەرىكىتىنى پاقا سۇ ئۈزگەندىكىگە ئوخشاش قىلىپ: پاقچىچىلاپ ئۈزۈمەك.

پاقچىچىلاپ ئۈزۈش <تەن> سۇ ئۈزۈش تەنھەرىكەت تۈرلىرىنىڭ بىرى، تەنھەرىد-

تەييارلانغان: پاقىلىق تۆمۈر.

پاقىموت ئى [پاقا+موت] <بوت> ← **جامكا**.
پاقىيوپۇرماق ئى [پاقا+يوپۇرماق] <بوت>
پاقىيوپۇرماق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى ئۇزۇن ۋە تۇخۇمىسىمان؛ گۈلى باشاقسىمان گۈل رېتىدە؛ مېۋىسى غوزىلىق مېۋە؛ ئۇرۇق ۋە يوپۇرمىقى دورا قىلىنىدۇ؛ ئۇرۇقىنىڭ ئىچ سۈرۈشىنى توختىتىش ۋە سۈيىدۈكنى راۋان قىلىش؛ يوپۇرمىقىنىڭ ئىسسىقنى قايتۇرۇش رولى بار.

پاك سۈپ [پ] ① چاڭ-توزان كىر قاتار-لىقلاردىن خالىي، پاسكىنا بولمىغان، پاكىز؛ قولى پاك. كىيىم-كېچىكى پاك. * ئاق بولسۇن، پاك بولسۇن (ماقال). ② تەركىبى ساپ، بۇلغانمىغان، تازا: پاك سۇ. * باتۇر دەيدۇ خەلقىمىز، ئەل ئىشىدا كۆيگەننى؛ ئادالەت ھەم ھۈرلۈك دەپ، پاك قېنىنى تۆككەننى... ③ باشقا بىرىنىڭ ئەجرى ئارىلاشمىغان، ئۆزىگە خاس بولغان؛ ھالال: تاپقىنىم پاك، قۇلغىم ساق (ماقال). * قايناملاردىن قورقىمىغانلار سۈزەر گۆھەر، باغ ئېتىدۇ چۆلىنى باغۋەن تۆككەچ پاك تەر. پەرھات كەبى ئىشقى بولسا كىمنىڭ ئەگەر، مۇرادىغا يەتكۈزدۈ ئۇنى دىلپەر. ④ كۆچمە. نامىغا داغ تەگمىگەن، يامان ئىسلىت، يامان ئىشلاردىن خالىي، ساپ ۋىجدانلىق، ساپ: پاك دىل. پاك قىز. تارىخى پاك. پاك ئادەم. * ئۇ ھېلىقى پاك قىزنىڭ مۇھەببىتىنى پۈتۈنلەي ئۇنىتۇپ كەتتى. * مەن زاھىدىگە بولغان مۇھەببىتىمنى مەڭگۈ پاك ساقلاش قارارىغا كەلدىم. * خالىدىن چوڭلۇقى بادامدەك، توق ھال رەڭدە جۇلالىنىپ تۇرىدىغان قاشتېشى تېپىۋالدى. گۈلسۈر تاشنى قولغا ئېلىپ خۇشاللىقىدا كىچىك لەۋلىرىگە باشتى، ئۇ يەنە: — نېمىدىگەن چىرايلىق تاش، قېنى ئىككىمىز بۇ تاشقا قارايمىز. بىزنىڭ ۋاپادارلىقىمىز بۇ خىسلەتلىك تاش ئىچىدە پاك ساقلانسۇن! —

دېدى.

پاكار سۈپ. ئېگىز ئەمەس، پەس: قادىر-نىڭ بوۋىسى ھاسنى تۇتۇپ پاكار سۈپىدا ئول-تۇرىدۇ. * مەن جاسۇسقا قارىتىپ ئارقا-ئارقىدىن ئىككى پاي ئوق ئاتتىم - دە، بىر پاكار تامدىن ئارتىلىپ قاچتىم. * مەھەللىنىڭ كۈنچىقىشىغا جايلاشقان ئەڭ چەتتىكى پاكار، كونا ئۆيلەر باقى ئاكامنىڭ بۇرۇنقى جايى ئىدى.

پاكار پىچانگۈل <بوت> پىچانگۈلنىڭ بىر تۈرى، يەنى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك؛ يوپۇرماقلىرى توپلىشىپ ئۆسىدۇ، تار، ئۇزۇن ۋە ئۇچى ئۇچلۇق كېلىدۇ؛ يازدا چېچەكلەيدۇ، گۈلى سېرىق، خۇش بۇي پۇرايدۇ؛ مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ.

پاكار-پاكار «پاكار» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى؛ شاكىر مېھمانلارنى باشلاپ كىچىك ئېرىقتى بويلاپ ماڭدى. ئېرىق بويلاپ قاتارىغا پاكار-پاكار ئۆيلەر سېلىنغان بولۇپ، ئايرىم ئۆيلەرنىڭ قورۇسىدا تال باراڭلىرىغا ئىشلەۋاتقان ئادەملەر پاكار تاملاردىن ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

پاكارلاشماق پ. پاكار، پەس ھالەتكە كېلىپ قالماق، پاكارلىماق: بۈگۈن ئۇ ئاخشامقى زىيەتلىك كارامىتىدىن قوش ئېگەكلىرى تېخىمۇ پۈتۈپ، پاكارلىشىپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى.

پاكارلىتىلماق «پاكارلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: لېتىپنىڭ بويى ئېگىز بولغانلىقى ئۈچۈن، ماشىنىنىڭ شوپۇر ئولتۇرىدىغان ئورۇندۇقى پاكارلىتىلدى. * بۇ ماشىنىغا خېلى ئىلغار ئۈسكۈنىلەر ئورنىتىلغان بولۇپ، ھەتتا ئورۇندۇقلىرىمۇ ھەرىكەتچان ئاپتوماتىك ھالدا ئېگىز ياكى پاكارلىتىلىدۇ.

پاكارلىماق پ. پاكار ھالەتكە كەلمەك، پاكارلاشماق، پەسلىمەك: بۇ ئادەم قېرىغاندا

بولمايدىغان، رېئال، بار نەرسە؛ ھەقىقىي ۋەقە، ھادىسە ۋە شۇلار ھەققىدىكى مەلۇمات: پاكىت ئالدىدا پىل ئوسۇرۇپتۇ(ماقال). * رەھىم-تۇللا پالۋانىنىڭ سۆزىگە سايىر بىلەن ئېرىپنىڭ قايىل بولماسلىق پوزىتسىيىسىدە بولغانلىقىنى رەھىمتۇللا سېزىپ قالدى - دە: مانا قاراڭلا، قولىمىزدا پاكىت بار، ناشىتۇك ھازىر قەشقەر تەرەپتىن نۇرغۇن لەشكەر تارتىپ كېلىۋاتىدۇ، - دېدى. ② بىرەر ئىشى، نەرسە ھەققىدە خۇلاسىە چىقىرىش، قەتئىي بىر پىكىرگە كېلىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان، ئاساس، دەلىل، ھۆججەت: تارىخىي پاكىت. * پاكىت مۇنازىرىدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. * ئادەم پىسخىكىسىنى ئادەم مېڭىسى بەلگىلىمەيدۇ. يالغۇز ئادەم مېڭىسىنىڭ ئۆزىلا ئادەم پىسخىكىسىنى ھاسىل قىلالمايدۇ. بۇنى «بۆرە بالا» ھەققىدىكى پاكىت ئىسپاتلايدۇ.

پاكىتسىز سۈپ. پاكىتى بولمىغان، پاكىتى يوق: پاكىتسىز گەپ. پاكىتسىز ئىش.

پاكىتسىزلىق «پاكىتسىز» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى.

پاكىتلىق سۈپ. پاكىتى بولغان، پاكىتقا ئىگە، پاكىتى بار: پاكىتلىق ماتېرىيال. * بىز بۇ ئەھۋاللارنى ئازادلىقتىن كېيىن ھەرقايسى جايلاردىكى پېشقەدەم مۇقامچىلارنىڭ ئۈنئالغۇ لېنتىسىغا ئېلىنغان قولىمىزدىكى نەق پاكىتلىق ماتېرىياللاردىن ئېنىقلاپ چىقىتۇق. * بىزنىڭ سۆزىمىز قۇرۇق بولسماي، پاكىتلىق بولۇشى كېرەك.

پاكىز [پ] ① سۈپ. تازا، پاك، ئېرىغ، مەينەت ئەمەس: پاكىز سۇ. پاكىز چىنە. پاكىز كىيىم. * لۇتپۇللانىڭ سۆزى تۈگىشىگە ئۈلگۈرۈپ، تۇردى، ئوسمان ۋە دىلىبەر پاكىز يۇيۇلغان بىر سېۋەت ئۆرۈكىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ قېلىشتى. * جەڭچىلەر ئاخشام پاكىز سۇرتۇپ، تازىلاپ قويغان ماشىنا ئەتىگەنلىك قۇياشتا قېقىزىل چوغدەك يالىتىراپ تۇراتتى. ② سۈپ. تازىلىققا رىئايە قىلىنىدىغان، ئۆزىنى پاكىز تۇتىدىغان:

پاكارلاپ كەتتى.

پاك - پاكىز ① تاپتازا، ساپمۇساق، ناھا-يىتى پاكىز: سالقىن تاغ شاملى ئىشىك ئالدىدىكى ئاكتىسىيە يوپۇرماقلىرىنى لەرزىلەپ تىترىتىپ ئۆتەتتى. يامغۇر بىلەن يۇيۇلۇپ پاك - پاكىز بولۇپ كەتكەن ئېگىز بىنالار، ئاسفالىت يوللار سان - ساناقسىز ئېلېكتىر چىراغلىرىدا ئەينەكتەك پارقىرىماقتا. ② كۆچمە. بىرىنىمۇ قويىماي، پۈتۈنلەي: مېھمان، بىر تەخسە مانىتىنى پاك - پاكىز يەپ تۈگەتكەندىن كېيىن، ئالدىدىكى تاۋلىنىپ قالغان چايىنى راھەتلىنىپ ئىچىشكە باشلىدى.

پاكالاشتۇرماق «پاكالاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پاكالاشتۇرۇلماق «پاكالاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

پاكالاشماق پ. پاك ھالەتكە كەلمەك، پاك - لانماق: دوختۇرخانىلار پاكالاشتى. * مىللەتنىڭ تارىخى پاكالاشتى.

پاكالانماق ① «پاكالماق» پېئىلىنىڭ ئۆز - لۈك دەرىجىسى: ئۆي - ئۆيسەردىن تەرەت ئېلىپ پاكالانغان جامائەت بىر - بىرلەپ مەسچىتكە كېلىشكە باشلىدى. ② «پاكالماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: ئاشۇ تويدا سېنىڭ روھىڭ شادلاندى، گۈل بېغىمىز شۇمبۇيىدىن پاكالاندى.

پاكالىق «پاك» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: دىلدار يولدىشى نىيازغا كايىپ تۇرۇپ: - سەن ئۆزەڭنى پاك دەپ چاغلایسەن، پاكالقتا سەندىن كەم ئەمەس كىشىلەرمۇ جەمئىيەتتە كۆپقۇ، - دېدى. * مۇھەببەت سۆيگۈسى ۋىجدانغا باغلىق، مۇھەببەت قولىنى سەمىمىي - پاكالق.

پاكالماق پ. پاك ھالەتكە كەلتۈرمەك، پاك قىلماق، پاكىزلىماق: سەھەر سالقىن ھاۋاسىدا، يۈرەكلەرنى يۇيۇپ پاكالاپ، ھامان غەيرەت بىلەن سەكرەپ، كۈندىن - كۈنگە ئۆرلەيمىز.

پاكىت ئى [ر<لات] ① ئىنىكار قىلىغىلى

پاكىز لەتمەك — پاكىسىز

پاكىزلىقنى ساقلىماق. كىيىمنىڭ پاكىزلىقى. * گۈزەللىكىنىڭ مۇھىم مەزمۇنىدىن بىرى پاكىزلىقتۇر. * پاكىزلىق كىشىنىڭ روھىي كەيپىياتىنى يۇقىرى كۆتۈرىدۇ.

پاكىزلىمەك پ. پاكىز ھالەتكە كەلتۈر-مەك، پاكىز قىلماق، تازىلىماق: يوتقاننى پاكىزلىمەك. چىنىنى پاكىزلىمەك. * ھەيدەر كۆز ياشلىرىنى سۈرتىدى. گويا ئېقىۋاتقان بۇ ياش ئۇنىڭ قەلبىنىڭ چوڭقۇر جايلىرىدىكى يارىسىنى، ئار-نومۇس داغلىرىنى يۇيۇپ پاكىزلىۋاتقاندا تۇيۇلاتتى.

پاكىنەك سۈپ. بويى پاكىز، پاكىزغىنا، پەس (كەمسىتىش ھەم ئەركىنلىتىش مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ): پاكىنەك ئادەم. پاكىنەك بوۋاي. * ھېلىقى ئىمامنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرغان كەك ساقال، پاكىنەك كىشى ئاغزىدىكى لوقمىنى چايناپ ئولتۇرۇپ سۆزگە كىرىشتى.

پاگون ئى [ر] <ھەرب> ئوفىتسېر ۋە پارا-خوت كاپىتانلىرىنىڭ مۇرىسىگە تاقىلىدىغان ھەم ئۇلارنىڭ دەرىجىسىنى بىلدۈرىدىغان بەلگە: پاگون تاقىماق. * ئۇنىڭ ئىككى مۇرىسىگە پاگون قادالغان، ئۇ خۇددى كېچىلىرى خانىخانىسى ئۈستىدە چاقناپ تۇرىدىغان يۇلتۇزلارغا ئوخشايدىغان بەش بۇرچەكلىك سېرىق يۇلتۇزلاردا نۇر چېچىپ تۇراتتى.

پاگونسىز سۈپ. پاگونى يوق؛ پاگون تاقىمىغان: پاگونسىز ھەربىي كىيىم.

پاگونلۇق سۈپ. پاگونى بار، پاگون تاقىمىغان: پاگونلۇق كىيىم كىيگەن ئەسكەر. * شۇ كۈنى كەچقۇرۇن تۆت مەسچىتنىڭ ئىماملىرى، ئابرويۇلۇق بايلىرى، ھېيتىۋا قازىنىڭكىگە مېھمانغا ئېيتىلىپ، ئاشنى تارتىلدى. ئۆز گېزىكى بىلەن مەجلىس ئېچىلدى. روزاخۇن بولۇس يىغىلغانلارغا پاگونلۇق كىشىنى تونۇشتۇردى.

پاگى ئى ← خېمىرتۇرۇچ.

پاگى تۇتماق ← خېمىرتۇرۇچ تۇتماق.

پاگىسىز سۈپ. پاگى سالىمىغان، پاگىسى يوق؛ پېتىر: پاگىسىز خېمىر.

پاكىز بالا. پاكىز ئايال. * توپ ئارىسىدىكى چاچ-ساقىلنى پاكىز ياساتقان كىشى ئالدىراشلىق بىلەن توپ ئىچىدىن قىسىلىپ چىقىپ كىشىلەر ئارىسىدا راۋاب چېلىۋاتقان روزىنىڭ يېنىغا كەلدى. * باينىڭ دۇنيالىقتا پاكىز ھەم زېرەك چوڭ بولغان بىرلا قىزى بولۇپ، ئۆز قىزىنى ياخشىراق لايق تېپىپ ياتلىق قىلىشنى كېچە-كۈن-دۈز ئويلىنىدىكەن. ③ سۈپ. كۆچمە. ④ رەۋ. قالدۇرماي، پاكىز، توغرا؛ ئادىل: قىز دېمەك بولۇر پاكىز، پاكىزلىك دېمەككىم قىز. ھەرقاچان مۇھەببەتتە پاكىز قىزى تۇتقان بىز. ④ رەۋ. قالدۇرماي، پۈتۈنلەي، تامامەن، تولۇق، تەلئۇكۇس: يولدىكى قارلار پاكىز سۇپۇرۇۋېتىلدى. * بىز ھوسۇلنى پاكىز، ۋاقتىدا يىغىۋېلىشنىڭ ئەھمىيىتى ئۈستىدە يەنە بىر ئاز گەپ ئېچىپ، ئاندىن ئارام ئېلىش ئۈچۈن كەپىگە قايتىپ كىردۇق. * ئۇلار-نىڭ بىرى قىزىل ساقاللىق بوۋاي، ئىككىسى ساقال-بۇرۇتلىرىنى پاكىز قىردۇرغان ئوتتۇرا ياشلىق كىشىلەر ئىدى.

پاكىز لەتمەك «پاكىزلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پاكىز لەشمەك پ. پاكىز ھالەتكە كەلمەك، پاكىز بولماق، پاكىز لەشمەك: سۇ پاكىز لەشتى.

* كىيىم-كېچەكلەر پاكىز لەشتى.

پاكىز لەشمەك ① «پاكىزلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: شەمەر بۈگۈن ئەتىگەن مۇنچىغا بېرىپ «سەھرا توپىسى» دىن پاكىزلىنىپ كەلگەندىن كېيىن، مېھمانخانىغا كىردى. ②

«پاكىزلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى:

ئۈگۈت پاكىز لەندى. كۆكتات پاكىز لەندى.

* مەن ئەتىگەن قوپۇپ قارىسام ھويلا ۋە يوللار پاكىزلىنىپ قاپتۇ. ③ كۆچمە، پۈتۈنلەي، تامامەن تۈگىمەك: تۈگەشمەك: ئۇنىڭ قىمار-دىن بوغۇلغان قەرزىنى ئۆي مۈلكىدىن تۆلىدىم.

قارشىلىشىشقا كۈچۈم يوق ئىدى. ئاخىرى ئاتا-ئانامدىن قالغان ئوقەت پاكىزلىنىپ، تەمەج قالاش ھالىتىگە كەلدۇق.

پاكىزلىق «پاكىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى:

مەك: بۇ يىل بۇغدايغا ئوغۇت كۆپ بېرىلىپ كەتكەچكە بۇغداي پاڭ بولۇپ كېتىپ ھوسۇل كېمىيىپ كەتتى.

پاڭ IV تەق. بىردىنلا ئېتىلىش، يېپىرىلىش، پارچىلىنىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: مىلتىق «پاڭ» قىلىپ ئېتىلدى. * «پاڭ» قىلغان تاپانچا ئاۋازى بىلەن تەڭ تۆت نەپەر ئوقۇغۇچى باراۋەر ئالغا يۈگۈرۈپ كەتتى. ئۇلار مىڭ مېتىرغا يۈگۈرۈش مۇسابىقىسىدا تېز سۈرئەت تالىشۋاتقان كىچىك ئەزىمەتلەر ئىدى.

پاڭ پارىماق پ. دىئال. تولا سەھەردىن كېلگەن سىزلىشىپ كەتمەك.

پاڭ-پۇڭ بىردىنلا ئېتىلىش، يېپىرىلىش، پارچىلىنىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: شۇ چاغدا ئارال تەرەپتىن «پاڭ-پۇڭ» قىلغان مىلتىق ئاۋازلىرى ئاڭلىنىشقا باشلىدى. * پۈتكۈل شەھەر ئۇيقۇغا چۆمگەن بولۇپ، پەقەت ھەرەمباغ بىلەن دەريا بويى تەرەپتىنلا ئارىلاپ-ئارىلاپ «پاڭ-پۇڭ» قىلغان مىلتىق ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

پاڭچۇ ئى [خەن] <كى> ئارىلاشما يىپەك يىپىتىن توقۇلىدىغان ئۈز يوللۇق رەخت. ئۇ نېپىز ۋە يۈمىشاق بولۇپ، يازلىق كىيىم تىكەشكە باب كېلىدۇ: بوۋاي ئاق پاڭچۇ كۆڭلەك-تامبىلىنى كىيىپ، بىر سافادا ئولتۇراتتى.

پاڭشىڭ رەۋ [خەن] جان.ت. خاتىرجەم، بەخىرامان، بەخۇدۇك: ئېشەكچىلەر ئېشەك-لىرىنى سايىغا قوزۇق قېتىپ باغلاپ، چاپانلىرىنى يېشىپ تاشلاپ، پاڭشىڭ ئولتۇرۇشۇپتۇ. * شاھزادە يەنە ئۇچۇپ چىقىپ، مەلىكە بىلەن بەخىرامان بىر كېچە قونۇپ، ھاللىشىپ-مۇگىدىشىپ، ئەتىسى تاڭ ئاتقاندا يەرگە پاڭشىڭ قايتىپ چۈشۈپتۇ.

پاڭقاي I سۈپ. قۇلقى ئاڭلىمايدىغان، قۇلقى ئېغىر، ئاڭلىماس، ساغۇ: بوۋاي ھەر كۈنى ئۆزىنىڭ بوتكىسىنىڭ ئالدىنى تازىلاش بىلەنلا قالماي، بىزنىڭ دۇكانىنىڭ ئالدىدىنمۇ پاڭ-پاڭ تازىلاپ، ئەخەلەتلەرنىمۇ توشۇۋېتىدىغان بولۇۋالدى. بۇ ئادەم كور ياكى پاڭقايمىكىن!

پاڭلىق ① سۈپ. پاڭى سالغان، پاڭسى بار: پاڭلىق خېمىر. ② ئى. پاڭى قىلىندىدىغان، پاڭى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان نەرسە، ماتېرىيال.

پاڭ I سۈپ. قۇلقى ئاڭلىماس، گاس، ساغۇ: پاڭ قۇلاق. پاڭ بولماق. پاڭ قىلماق. * پاڭ بىلەن ئورتاق بولدۇم، گەپ ئاڭلىتالماي يورداق بولدۇم (ماقال). * ئۇ ئادەمنىڭ قۇلقىنى ئاغزىغا تىققۇدەك قىلىپ تۇرۇپ قاتتىق ۋارقىرىشىدىن ئالدىمدا تۇرغان بۇ كىشىنىڭ پاڭ ئىكەنلىكىنى بىلدىم.

پاڭ بولماق قۇلقى ئاڭلىماس، گاس، ساغۇ بولۇپ قالماق: ئىشك ئالدىدا «پاڭ-پۇڭ» قىلىپ ئېتىلغان پوجاغا ئاۋازىدىن خەيرۇلانىڭ قۇلاقلىرى پاڭ بولۇپ قالاي دېدى.

پاڭ قىلماق قۇلقىنى ئاڭلىماس، گاس ساغۇ قىلىپ قويماق: ساي تەرەپكە قاراپ چۈشۈپ كېتىۋاتقان سۇنىڭ شارقىرىغان ئاۋازى قۇلقىنى پاڭ قىلىۋەتكۈدەك سادا بىلەن كۈچەيدى.

پاڭ II ئى [خەن] قانار ئويۇنلىرىنىڭ بىر خىلى. پاڭ ئادەتتە تاختاي ۋە شۇنىڭدەك نەرسىلەرنىڭ يۈزىگە چاقماق شەكلىدە سىزدىلىدۇ. ئۇنىڭ سىزىلىغان يوللىرىدا پاڭ ئۇرۇقلىرىنى يۈرگۈزۈش ئارقىلىق ئويىلىدۇ: پاڭ ئويىنماق. پاڭ سىزماق.

پاڭ III سۈپ. غول-شاخلىرى ۋە يوپۇر-ماقلىرى ھەددىدىن زىيادە ئۆسۈپ، بۈكلىشىپ، ئۆزىنى كۆتۈرەلمەي يېتىشىپ كەتكەن: ھوسۇل بېرىشى كەم بولغان (بۇغ-داي، شال، ئارپا قاتارلىق دانلىق زىرا-ئەتلەر ھەققىدە): بۇغداي پاڭ بولۇپ كېتىپتۇ. * رازاقنىڭ بۇغدىيى پاڭ بولۇپ يېتىۋېلىپ، دان ئالامىدى.

پاڭ بولماق غول-شاخلىرى ۋە يوپۇرماقلىرى ھەددىدىن زىيادە ئۆسۈپ، بۈكلىشىپ، ئۆزىنى كۆتۈرەلمەي يېتىشىپ كەت-

بېرىدىغان ساختا بېشارەت: پال باقماق. پال سالماق. * پالچى موماي ھېلىقى تىزىلغان تاشلارنى يەنە چۈۈۈپ تاشلاپ، ئىككى كۆزنى يۇمۇۋالغان پېتى ئىككى قولنىڭ ھەممە بارماقلىرىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرۈپ تاشلارنى يەنە تىزىپ چىقتى. ئاندىن كۆزنى ئېچىپ، تاشلارغا بىرمەھەل قاراپ تۇرۇپ، پالنىڭ تەبىرىنى يەشتى. ② كۆچمە.

بىرەر نەرسە ھەققىدىكى تەخمىن، مۆلچەر، پەرەز: — ھوي، بۇلار راستتىنلا مۇشۇ يەردە كەلگەن، باقىنىڭ پالى توغرا چىقىپ قالدى، — دېدى ئىدىرەس ئىشىكتىن كىرىپ كېلىۋېتىپ.

پال ئاچماق — پال سالماق: بىر كۈنى مەھەللىمىزگە بىر پالچى پەيدا بولۇپ مېنىڭ ئۆيۈمگە يېقىن جايدا: — پال ئاچمەن، پالغا ئىشەنمە، پالسىز قالما... — دەپ ئۆز تەقدىرىنى بىلگۈسى كەلگەنلەرنى چاقىرىشقا باشلىدى.

پال باقماق — پال سالماق: بۇ قانداق كارامەتتۇ؟ دەپ پالچىنى راستتىن ئەۋلىيا ئىكەن، دۇئاسىنى ئالاي دەپ شۇنچە ئىزدەسم تاپالمىدىم. سۈرۈشتە قىلسام، شۇ كۈنى مەندىن كېيىن يەنە بىر ئادەم پال باقتۇرۇپ، پالچى بوۋاي بىلەن سوقۇشۇپ قاپتۇ. دە، ئۇنىڭ ساقلىدىن تۇتۇپ سۆرەپتۇ.

پال سالماق كىشىنىڭ ئالدىغا قاراش، كىتاب ۋاراقلاش، قارتا ئېچىش، تاش ۋە مایاقلارنى يۆتكەش قاتارلىق ئۇسۇللار بىلەن كىشىلەرنىڭ كەلگۈسىنى، شۇنىڭدەك كىشىلەر بىلىشكە قىزىققان نەرسە ياكى ھادىسىلەرنى ئۆزىچە گويا ئالدىن ئېيتىپ بەرمەك؛ قىياس قىلماق: پالچى، ئەكرەمنىڭ يۇتۇپ كەتكەن كالىسىنىڭ نەدە يۇرۇۋاتقانلىقىغا پال سالدى. * نەزىرە ياغلىقىنى يېشىپ، مومايغا يۈز — كۆزنى كۆرسەتكەندە، موماي: — ھېچقىسى يوق قىزم، مەن پال سېلىپ كۆرۈپ، دورىسىنى سىزگە ھازىرلا ئېيتىپ بېرىمەن، — دېدى — دە، ئاندىن ئويۇق بېشىغا ئېلىپ قويغان خالتىدىكى پال تاشلىرىنى كاڭ ئۈستىگە تۆكتى.

پال II تەق. قۇياش، يۇلتۇز، چىراغ،

پاڭقاي II ئى. ئات، كالا، قوي قاتارلىق سۆڭەكلىك ھايۋانلارنىڭ كەينى پۇتىنىڭ تىزىدىن ئوشۇقىغىچە بولغان ئىلىك ئۈستىخىنى؛ سۆڭىكى: قوي پاڭقىي. ئات پاڭقىي.

پاڭقۇش سۈپ [پاڭ+قۇش] كالىسى ئىشلىمەيدىغان، ساراڭ قېتىش؛ دۆت، كالۋا، ھاڭۋاقتى: پاڭقۇش ئادەم. * مەن بۇ يەردە ئەتىدىن كەچكىچە قېرى پاڭقۇش دادامنىڭ ئىشلىرىنى قىلىپ ھالىم قالماي، پۇت — قوللىرىم ياغاچتەك قېتىپلا قالدى. * ئادەم قېرىغاندا تازىمۇ پاڭقۇش بولۇپ قالىدىكەن.

پاڭگىدە رەۋ ① «پاڭ» قىلغان ھالدا، «پاڭ» قىلىپ: مىلىتتىن «پاڭگىدە» ئوق چىقىپ كەتتى. ② كۆچمە. بىردىنلا ئون سېلىپ، توساتتىن قاتتىق ئاۋاز بىلەن: ھېلىقى بالا جىلە بولغىنىدىن «پاڭگىدە» يىغلىۋەتتى. * دادىسى: — بالام، ئەزىمەتجان، سەن بۇ قىلىقنى تۈگەت، — دېيىشى بىلەن تەڭ ئەزىمەتجان «پاڭگىدە» يىغلاپ كەتتى.

پاڭگىلدىماق «پاڭگىلدىماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەنمۇ باشقىلاردەك بىر دۆڭنىڭ كەينىدە دۈم ياتتىم — دە، بەتلەكلىك مىلىتىمنى پاڭگىلدىتىپ ئېتىۋەردىم.

پاڭگىلدىماق پ «پاڭ — پاڭ» قىلغان ئاۋاز چىقارماق، «پاڭ — پاڭ» قىلماق: دەريانىڭ گاه ئۇ يېرىدە، گاه بۇ يېرىدە مىلىتتىن ئوقى پاڭلىداپ تۇراتتى. يېرىم كېچىدە ھەممە ياقنى جىمجىتلىق باسقاندا، توساتتىن دەريانىڭ ئۈچ جايىدىن قوشۇنلار نېرىقى تەرەپكە ئۆتۈشكە باشلىدى.

پال I (پالى) ئى [ئە] ① كىشىنىڭ ئالدىغا قاراش، كىتاب ۋاراقلاش، قارتا ئېچىش تاش ۋە مایاقلارنى يۆتكەش قاتارلىق ئۇسۇللار بىلەن كىشىلەرنىڭ كەلگۈسىنى، شۇنىڭدەك كىشىلەر بىلىشكە قىزىققان نەرسە ياكى ھادىسىلەرنى ئالدىن ئېيتىپ

ئوت قاتارلىقلارنىڭ يورۇقلۇق چىقىرىپ يېنىش ھالىتى: ئۆي ئىچىدە بىردىنلا «پال» قىلىپ چىراغ ياندى - دە، يەنە ئۆزىماي «لاپ» قىلىپ ئۆچتى.

پالاتا I ئى [ر<>لات] بەزى كاپىتالىستىك مەملىكەتلەردىكى پارلامېنت.

پالاتا II ئى [ر<>لات] داۋالاش ۋە دەم ئېلىش مۇئەسسەسىلىرىدە بىمارلار ياكى دەم ئالغۇچىلار ياتىدىغان ئالاھىدە بۆلمە؛ خانى، ئۆي، ياتاق؛ زالدا ئۇيان، بۇيان يۈرگەن ئاغرىقلار ئارىلاپ - ئارىلاپ تۇرسۇنقىز ياتقان پالاتاغا بېشىنى تىقىپ، سۈرلۈك قارىشىپ قوياتتى.

پالاتماق (پا: لاتماق) «پالماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ پادىشاھ ۋە زىرلىرىگە بۇيرۇق بېرىپ رۇستەمنىڭ سادىر قىلغان گۇناھى ئۈچۈن، ئۇنى ئۈچ يىللىق پالاتتى.

پالاس I ئى [پ] ئومۇمەن يەرگە، كارد - ۋاتىقا سېلىنىدىغان، يۈك ياكى پاخىتا يىمپىلىرىدىن توقۇلغان، گىلەم ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان بۇيۇم: پالاس سالماق. * داۋۋۇت ئاكتىنىڭ كاك سۇپىسىغا بىر چوڭ كونا پالاس ۋە پالاس ئۈستىگە كونىراپ كەتكەن بىر پارچە قارا كىگىز سېلىپ قويۇلغانىدى.

پالاس II تەق. ئادەملەرنىڭ مېڭىش ھەرىكىتىنىڭ كېلەگۈسىز ھالىتى: ئەختەم پالاسلاپ ئېتىزغا ماڭدى.

پالاس - پالاس «پالاس II» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى؛ قويچى ئالتىنچى ئاي كۈنلىرىدىمۇ يوغان پور جۇۋىنى كىيىۋېلىپ، قوي پادىسى ئارقىسىدىن پالاس - پالاس قىلىپ، تىنماي يۈرەتتى.

پالاسلاتماق «پالاسلىماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پالاسلىماق «پالاسلىماق» پېتىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى؛ ئەنۋەر بىلەن ئەركىن، پويىز مېڭىشقا ئون بەش مىنۇت قالغاندا پويىزغا ئۈلگۈرەلمەي قالمايلى دەپ پويىز ئىستانسىسىغا

پالاسلىشىپ پىيادە يۈرۈپ كەتتى. **پالاسلىماق** پ «پالاس - پالاس» قىلىنغان ھالەتتە ماڭماق؛ مەنسۇر تاغا قېرىغىنىدىن ئىتىدىن كەچكەچە ئۆي ئىشلىرى بىلەن پالاسلاپ يۈرەتتى.

پالاشماق پ. گۆش قاتارلىق نەرسىلەر ئىسسىقلىقتىن بۇزۇلۇپ ئۈستىگە تور باغلاپ كەتمەك.

پالاق I ئى [ئە] ① دىنىي مەكتەپلەردە ئوقۇغۇچىلارنى ئۇرىدىغان ياكى سوراقتا - نىلاردا گۇناھكارنى ئۇرىدىغان جازا قورالى؛ يېپسى تاپاق؛ پالاق بىلەن ئۇرماق. * يېڭى مەكتەپ ئوقۇغۇچىلارنى پالاققا بېسىپ جازا ئايدىغان كونا مەكتەپكە ئوخشىمايدۇ. ② كېمە، قېپىق، قولۋاقلارنى سۇدا ھەيدەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، سۇغا كىرىپ تۇرىدىغان، ئۇچى يېپسى قىلىپ ياسالغان ياغاچ؛ قېپىق پالىقى.

* كەچ كىرىپ، ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان كۈننىڭ قىزىل شولىسى كۈلگە چۈشۈپ كۆزنى قاماشتۇرۇشقا باشلىغاندا، ئۇلار ئورۇنغان قومۇشلىرىنى قېپىققا باستى، يۈك بېسىلغان ئېغىر قېپىق بەك ئاستا مىدىر - لايىتى. ئاكا - ئۇكا ئىككىلەن پۈتۈن كۈچى بىلەن پالاق ئۇرۇپ قېپىقنى قىرغاققا ئېلىپ كەلدى.

③ چىۋىن ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن سىم ياكى يالتىراق توردىن ياسالغان ساپلىق ئەسۋاب؛ چىۋىن پالىقى. ④ <تەن> تىكتاك توپ قاتارلىقلارنى ئۇرۇش ئۈچۈن ياغاچ ياكى باشقا نەرسىلەردىن مەخسۇس ياسالغان تەنتەربىيە سايمانى؛ تىكتاك توپ پالىقى. * پالاق بىلەن تىكتاك توپ ئوينىماق.

پالاق II سۈپ. بىخىشىغان، بۇزۇلغان، سېسىپ قالغان، كۆكرىپ قالغان (تۇخۇم ھەققىدە)؛ پالاق تۇخۇم. * ئابدۇۋېلىكامىنىڭ «ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ» دېگەن سۆزىگە دىققەت قىلىدىغانلارمۇ؟ ئۇ مۇسا دۇكانچى بىلەن پۈتۈشۈپ ئۆيىگە بارغاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ ھەم قوشنىلىرىنىڭ چۈچە چىقارماي سېسىپ قويناغان

بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ؛ دېڭىز پىلى، دېڭىز يىلپىزى قاتارلىقلارمۇ شۇ تۈركۈمگە كىرىدۇ.

پالاقشىماق «پالاقشىماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: روزى بالىلارنى ئارىلاپ ئۆتۈپ سەپتىكى مەشىق ۋاقتىدا تۇرغان ئورنىغا كەلدى - دە، ئۇزۇن يەڭلىرىنى پالاقشىتىپ تەنھەرىكەت ئويناشقا باشلىدى. * مۇشۇكىپالاق ئىختىيارسىز قاناتلىرىنى پالاقشىتىپ ئۇچتى.

پالاقشىماق پ ① پالاقلىغان ئاۋاز چىقار -

ماق، پالاقلىماق: ھەر كۈنى دەرس باشلانغاندا ئىشك ئالدىدا پالاقشىغان ئاۋاز ئاڭلىناتتى - دە، ئارقىدىنلا روزى ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ كىرىپ كېلەتتى، شۇنىڭ بىلەن بۇلۇڭ - بۇلۇڭدا پىخىلايدىغان كۈلكە پەيدا بولاتتى. ② كۆچمە. بىرەر ئىشنىڭ كويىدا يۈرمەك، ئۇنىڭ يولىدا ھەرىكەت قىلماق: ئۇزۇن تۆمۈر خادىغا كەپشەرلەتكەن ئاي يۇلتۇزنى ئەتراپىدىكى كورپۇسلاردىن ئېگىز قىلىپ ئورنىتىش ئۈچۈن غەيرەت بىر ياز پالاقشىدى. * داۋۇت بىلەن سادىق كونا ساۋاقداشلار ئىدى. ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگەتكەندىن كېيىن سادىق ئالىي مەكتەپكە كەتتى. ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگەن داۋۇت بىرەر يىل پالاقشىپ يۈرۈپ قىسقا مۇددەتلىك كۇرستا ئوقۇش پۇرسىتىگە ئېرىشتى.

پالاققىدە رەۋ «پالاق» قىلىپ ئاۋاز چىقار -

غان ھالدا، «پالاق» قىلىپ: كىتاب پالاققىدە يەرگە چۈشۈپ كەتتى. * مەھەللىگە ئاز قالغاندا، ئالدىدا كېتىۋاتقان ھىمىت توساتتىن «پالاققىدە» يىقىلىپ چۈشتى، چېلىكىدىكى سۇ پۈتۈنلەي تۆكۈلدى.

پالاقلاققۇزماق «پالاقلىماق» پېئىلىنىڭ

قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: بىز شەھەرگە كېلىۋاتقىنىمىزدا يول بويىدىكى ئۇزۇملۇك ھوي - لىدا بىر توپ ئۇششاق بالىلار قاننى بوغۇچلانغان كەپتەرلەرنى پالاقلاققۇزۇپ ئويناتاۋاتتى.

پالاقلاققۇزۇلماق «پالاقلاققۇزۇماق»

پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پالاقلاماق «پالاقلىماق» پېئىلىنىڭ

پالاق تۇخۇملىرىنى يىغىپتۇ - دە، مۇساغا ئاپىرىپ ۋەدىسىنى ئورۇنلاپتۇ...

پالاق III تەق. يىقىلىش، ئورۇنلۇش

ۋە ئېز ھەم ئاسادىپىي ھەرىكەتتىن چىقىدىغان ئاۋاز: سۇلايمان ئاتتىن «پالاق» قىلىپ يىقىلىش بىلەنلا داد - پەريات كۆتۈردى.

پالاق - پالاق «پالاق III» سۆزىنىڭ

تەكرارلىنىشى: «پالاق - پالاق قىلىپ» چىققان ئاۋاز يىراقتىن ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

پالاق - پۇلۇق يىقىلىش، ئورۇنلۇش ۋە تېز ھەم

ئاسادىپىي ھەرىكەتتىن چىققان ئاۋاز: پالاق - پۇلۇق سۇغا چۈشۈپ كەتمەك. پالاق - پۇلۇق يىقىلىپ چۈشمەك. * بالا چىنار ئۈستىدە قورقۇپ كېتىپ، «پالاق - پۇلۇق» قىلىپ، چىناردىن يىقىلىپ چۈشۈپتۇ.

پالاقچە ئى ① <زوئول> بېلىقلىرىنىڭ

ھەرىكەت ئورگىنى. ئۇ تىكەنسىمان سۆڭەك ۋە پەردە شەكىلىدىكى تىرەپ تۇرغۇچى كۆمۈرچەكلەردىن تۈزۈلدى. ئۇنى ئورۇنلاشقان ئورنىغا قاراپ كۆكرەك پالاقچىسى، قورساق پالاقچىسى، دۈمبە پالاقچىسى، ساغرا پالاقچىسى ۋە قۇيرۇق پالاقچىسى دەپ بىر قانچە تۈرگە بۆلۈشكە بولىدۇ. ② <بوت> باشاقلار ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك گۈللىرىنىڭ ئورۇقدا تۇۋىدە بولىدىغان سۇلۇق ۋە تەڭگىگە ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل قۇرۇلما. سانى ئىككى تال بولۇپ، كىچىك ۋە رەڭسىز كېلىدۇ. ئۇ سۇ سۈمۈرگەندىن كېيىن كۆپۈپ، گۈلنىڭ ئېچىلىشىنى تېزلىتىدۇ.

پالاقچە پۇتلۇقلار <زوئول> سۈت ئەمگۈچى

ھايۋانلارنىڭ بىر تۈركۈمى، تېنى ئۇزۇن ئۇرچۇق شەكىلدە، تېنىنىڭ ھەممىسىدە قىسقا تۈكچىلىرى بار؛ تۆت ئايىغى قىسقا ھەم كەڭ، شەكلى پالاققا ئوخشايدۇ؛ توپلىشىپ ياشاشقا ئادەتلەنگەن، دېڭىز - ئوكيانلاردا ياشايدۇ؛ بېلىق ۋە قاسراقلىق ھايۋانلار

مەجبۇرىي دەرىجىسى: خوراز قانىتىنى پالاقلاشنى.
* دىلسۇر ھېيت تەييارلىقى مۇناسىۋىتى بىلەن كىگىز - گىلەملىرىنى پالاقلىتىپ قېقىۋاتاتتى.

پالاقلاشماق «پالاقلاشماق» پېئىلىنىڭ ئۆم - لۈك دەرىجىسى: قىز چاڭلىداپ كۈلۈپ كەتتى، ئۇنىڭ بوم لېكىن جاراڭلىق كۈلكىسىدىن پېشايۋان لىمىدا تۇمشۇقىنى قانىتىغا تىقىپ ئۇيقۇدا ياتقان كەپتەرلەر ئۇرۇقۇشۇپ پالاقلاشتى.

پالاقلىماق پ ① «پالاق - پالاق» قىلىنغان ئاۋاز چىقارماق: ئۇ قاققلاپ كۈلۈۋىدى، كاتەك تەرەپتىن توخۇلارنىڭ پالاقلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. * قۇرغۇيۇم پالاقلايدۇ، كىمنىڭ بېغدا پاختەك. يار ئۆزىنى ماختايدۇ، ئالەمدە كىشى يوقتەك. ② كۆچمە. بىرەر ئىشنىڭ كۆيىدا يۈرمەك، ھەرىكەت قىلماق، غېمىنى يېمەك، ئىزدەند - مەك: نىزامىدىن كولىپكىتىپ ئىشلىرى ئۇچۇن ئۇدا بىر يىل پالاقلاپ يۈردى. * مېھرىبانەم مىڭ پالاقلىغان بىلەن قۇچاقتا بالىسى تۇرسا، قانچىلىك ئىش قىلالايدۇ.

پالاقمان ئى. دىمال. كامالەك، ياي.
پالاکەت [ئە] ① ئى. كىشىلەرنىڭ ئىختىيا - رىدىن، ئىرادىسىدىن تاشقىرى؛ ئۇشتۇمتۇت، كۈتۈلمىگەندە يۈز بېرىدىغان كۆڭۈلسىز ھادىسە؛ بەختسىزلىك؛ بالا - قازا؛ ئاپەت: پالاکەت باسماق. * خۇشال بولغاندا كۆزگە پالاکەت كۆرۈنمەس (ماقال). * ئېلىغا كەلگەن پالاکەت ئېلىنىڭ بەدىنىنى نابۇت قىلىش بىلەنلا توختىدى، ئۇ يەنە ئۇلارنىڭ گۈزەل تۇرمۇشىنى، غايىسىنى، غايە ئۇچۇن تۈزگەن پىلانلىرىنى كاردىن چىقاردى. ② سۈپ. كۆچمە. چاقىقان ئەمەس، لەقۇا، لايىغەزەل، ئېپىسى يوق؛ كېلەڭسىز: ئايۇپ ئاكنىڭ ئوغۇللىرى پۈتۈن - تىرىك كۆرۈنگىنى بىلەن ئەمما پالاکەت - ترەك يىگىتلەردىن ئىدى. * - ئاچچىق كەلمىسۇن بۇرادەر، - دېدى نەسىردىن زىياغا، - راستتىنلا پالاکەت نېمە ئىكەنەن. بولمىسا، ئۇچ كۈندىن بېرى مۇشۇنچىلىك ئىشنى قىلالىمىدەم دەپ كەلگىنىڭ نېمىسى؟

پالاکەت باسماق ئىختىيارسىز ھالدا خېيىم - خەتەرگە، ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىماق؛ نەس باسماق: پالاکەت باسما ئەسكى تامدا ئۆلۈك ئۇچرىشىدۇ (ماقال). * ئاتام ماڭ: مە بالام، ئېسىڭدە بولسۇن، بۇ دۇنيا ھەركىمگە باقمەندە ئەمەس، ئادەم بالىسىغا ئۇچ قېتىم ئامەت كېلىپ، ئۇچ قېتىم پالاکەت باسدۇ، - دېگەندى.

پالاکەتچىلىك ئى. پالاکەت باسقان، پالا - كەتكە يولۇققان ھالەت؛ پېشكەللىك، نەسلىك، بەختسىزلىك: ئۇنىڭ ئالدىدا خالىق تۇراتتى، ئۇ قايسىبىر باشلىقنىڭ قېشىدىن قايتىۋېتىپ بۇ پالاکەتچىلىك ئۈستىگە كېلىپ قالغانىدى.

پالاکەتلىشتۈرمەك «پالاکەتلىشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇنىڭ پۇتغا كىيگەن پېيىمى ھۆلچىلىكتە نەملى - شىپ ئېغىرلاشقان سېرى ئۇنى پالاکەتلىشتۈرۈپ، مېڭىش - تۇرۇشى قىيىنلاشتى.

پالاکەتلىشتۈرۈلمەك «پالاکەتلىشتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

پالاکەتلىشمەك پ. لەقۇا، لايىغەزەل، كېلەڭسىز ھالەتكە كېلىپ قالماق: پاتقاق يولدا ماڭغان سېرى پالاکەتلىشىپ، پۇتۇمنى تەستە سۆرەپ كېلىۋاتاتتىم.

پالاکەتلىك سۈپ. پالاکىتى بار، پالاکەت باسقان، پالاکەتكە يولۇققان: قاسىم خۇدا ئۇرغانلىقىنى چۈشەندى - دە، يۈرىكى «ۋاژىدە» كۆيىدى. ئۇ بۇ پالاکەتلىك دەۋانى قەيەرگە بېرىپ ئېيتالىمىسۇن؟ دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ كېچىلەپ مەھەللىسىگە قايتىپ كەلدى.

پالاکەتلىك قىلماق كېلەڭسىزلىك قىلماق، قولاشمىغان ھالدا ھەرىكەت قىلماق: كەپتەر باچكىسى سۇپىنىڭ گىرۋىكىگە كېلىپ قالدى - دە، ئۆزىنى باشقۇرالمىي پالاکەتلىك قىلىپ پەگاھقا يىقىلىپ چۈشتى.

پالاق ئى. بۇغداي، ئارپا، شال قاتارلىق سامان غوللۇق زىرائەتلىرىنىڭ يانچىلىغان، لېكىن سامانغا ئايلانمىغان غولى؛ پاخال:

پالانچى - پۇستانچى ① سۆزلىگۈچى ئېيتىم - ماقچى بولغان كىشىلەرنىڭ ئىسمىنى ئاتاشنى خالىمىغان ياكى ئۇلارنىڭ ئىسمىنى بىلمىگەن شارائىتتا شۇ كىشىلەرنىڭ ئىسمى ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ: سەن، پالانچى - پۇستانچىلار كېلىدۇ، دېۋىدىڭ، كەلمىدىغۇ؟ ② سۆزلىگۈچى ئېيتىشىنى ئەپ كۆرمىگەن ھاقارەت سۆزلىرى ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ: ئۇ گەرچە سېنى ھۇ «پالانچى - پۇستانچى» دەپ تىللاپ كەتسىمۇ قۇلىقىڭنى يوپۇرۇپ كېتىمۇ، رەسەڭ، جىسدەل چىقمايدۇ. ئۇنىڭ بىلەن تەڭ بولما، چۈنكى، پوققا چالما ئاتسا، يۈزىگە چاچرايدۇ.

پالانچى سۈپ ① چەت، ياقا يۇرتلارغا مەجبۇرىي ئەۋەتىلگەن، پالانغان، سۈرگۈن قىلىنغان؛ سۈرگۈن: خەلپىخان ئايلا لۈكچۈن ۋاڭنىڭ چىشىغا تېگىپ قويغانلىقى ئۈچۈن، ئۇزاق ئۆتمەي، ئۇ لۈكچۈن ۋاڭلىقى تەرىپىدىن نەگدۇ بىر يەرگە پالاندى قىلىندى. * كۆرەلمىدىم سېنى تالاي يىل، دىلنى ئۆرتىدى سېغىنىش، قاقشاش. پالاندى بولۇپ يۈردۈم چۆلىدۇم، لاچىن سوققان توشقانغا ئوخشاش. ② تىل ھا. باشقا يۇرتتىن كەلگەن كىشىلەرنى كەمسىتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ: ماۋۇ مامۇت پالاندى بەش كۈن بولماستىن ھومىيىدىغان بولۇۋالدىغۇ؟

پالانماق «پالماق» پىئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: سادىر پالساۋان خەلق ئارزۇسىنى يۈرەككە تېگىپ، مانجۇ زالىملىرىنى ئاغدۇرۇش ئۈچۈن ئىسيان كۆتۈرگەندىن كېيىن ئۇچ قېتىم زىندانغا تاشلاندى، قۇمۇلغا پالاندى. * سادىر دەپ ئېتىم يامان، ئون بەش ياشتا ئاتالغان. دەسلەپتە تۇتۇلغاندا قۇمۇل خانغا پالانغان.

پالانى ئال. ئادەم نەرسىنىڭ ئۆزىنى ئاتىمىغان شارائىتتا ئۇنىڭ ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ: پالانى ئادەم. پالانى جاي. پالانى نەرسە. * تۇغقانلار بىز پالانى كەلمىدى، ئۇ پالانى كۈنى پالانى نەرسىنى ئۆيىگە ئېلىپ كىرىپ كەتتى، دېگەن گەپلەرنى قويۇپ، مۇشۇ مەسىلە

شال پالنى. * تاشماق پەگاھنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تۈنكە مەشكە بىر ئېستەك پالاڭ بىلەن مەدەكىنى تىقتى. - دە، گۈركىرىنىپ ياندۇرۇۋەتتى.

پالان [ئە] سۆزلىگۈچىگە نامەلۇم بولغان ئادەم، نەرسىلەرنىڭ كىملىكى، نېمىلىكى، قانچىلىكى، قانداقلىقىنى بىلدۈرىدىغان ئېنىقسىزلىق ئالىمىشى رولىدا كېلىدۇ: پالان ئادەم. پالان كۈن. پالان ۋاقتىتا. پالان نەرسە. پالان جاي. * بىر ئۆلكۈنچى سودىگەر: - ھاي - ھاي بۇرادەر، سەن ھېلىقى پالان شەھەرنىڭ ھاكىمى ئەمەسمۇ؟ ئەجەب ئەمدى كالىپەزنىڭ ئوچىقىغا ئوت قالايدىغان ئەھۋالغا چۈشۈپ قاپسەنغۇ، - دەپ سوراپتۇ.

پالان - پۇستان ئۇ - بۇ، ئۇنداق - مۇنداق: زۇنۇن: - ئاغىنە «پالان - پۇستان» نى قوي ئەمدى. ئوشۇق گەپنىڭ پايدىسى يوق. مۇشۇنىڭ بىلەن ياخشىلىشىپ قېلىڭلار، - دەپ نەسىردىگە نەسەت قىلدى.

پالان - پوكۇن ← **پالان - پۇستان**: ھازىر بەزىلەر پالان - پوكۇننى يوقىتىمىز دەۋاتىدۇ، بۇنىڭغا دىققەت قىلىش كېرەك، بۇ، نۆۋەتتىكى كۈرەشتە ئەھۋالنىڭ مۇرەككەپلىكىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ، بىزنىڭ ھوشيارلىقىمىزنى ئۆستۈرىدۇ. **پالان - پۇستان دېيىشمەك** بىر - بىرى بىلەن ئېيتىشىش، ياخشى - يامان، سەن - مەن دېيىشىپ قالماق: بىز ئاغا - ئىنى ئىككىمىز ھېچقاچان پالان - پۇستان دېيىشىپ باقمىدۇق.

پالانچى ئال. بىراۋنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى ئېنىق ئاتىمىغان شارائىتتا شۇ ئىسىمنىڭ ئورنىدا كېلىدۇ: مەن تالىپتىن: - سىز بۇ ئىشنى كىمنىڭ مەسلىھىتى بىلەن قىلىدىڭىز، - دەپ سورىسام، ئۇ ھەرگىز «پالانچىنىڭ» دېيىدى.

پالانچى - پەھىمىنچى ← **پالانچى** - پۇستانچى.

پالانچى - پوكۇنچى ← **پالانچى** - پۇستانچى.

قالماق: رەھبەرلىك ئىدارە خىزمەتلىرىگە بولغان رەھبەرلىكنى بوشاشتۇرۇپ قويغانلىقى ئۈچۈن ئىدارە خىزمەتلىرى پالەچ ھالغا چۈشۈپ قالدى.

پالەچ قىلماق ① نېرۋا خىزمىتىنى توسقۇن-لۇققا ئۇچرىتىپ، بەدەننىڭ بىر قىسمىنى ياكى پۈتۈنلەي كاردىن چىقارماق، ئىشلىمەس قىلىپ قويماق: جادۇگەر سېھىر بىلەن يىگىتنىڭ ئەزا-

لىرىنى تامامەن پالەچ قىلىپ قويۇپتۇ، پۇتى باسمايدىكەن، قولى تۇتمايدىكەن، كۆزى كۆرمەيدىكەن، تېنى سەزمەيدىكەن. ② كۆچمە. بىرەر

ئىش ۋە خىزمەتلىرىنى پاسسىپ ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويماق، ئاقسىتىپ قويماق، توختىتىپ قويماق: ئۇ چاغلاردا كوللېكتىپ

ئۈچۈن جان كۆيدۈرۈپ كەلگەن نۇرغۇن پېشقە-دەم دۇي كادىرلىرى پالەچ قىلىپ قويۇلغان چاغلار ئىدى. * مەدەنىيەت ئىنقىلابىنىڭ

قالماقچىلىقى مائارىپنى پالەچ قىلىپ قويدى.

پالەچلەنمەك پ. پالەچ ھالەتكە كېلىپ قالماق؛ ھەرىكەت ئىقتىدارىدىن قالماق:

يولدىشى مەمەت ئېلىنىڭ بوش ئىگىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلىغان مەرھابا ئورنىدىن دەس تۇردى-دە،

بېلىنىڭ تۆۋىنى پالەچلەنگەن مەمەت ئېلىنى پۈتۈن كۈچىنى يىغىپ، ئاۋاپلاپ بىر تەرەپكە

ئۆرۈپ قويدى. بۇ چەكسىز مېھرىبانلىقتىن يۈرىكى سۆيۈنگەن مەمەت ئېلى كۆزىگە غىللىدە ياش

ئالدى.

پالەچلىك «پالەچ» سۆزىنىڭ ئابىستراكت ئىسىم شەكلى: كېسەلنى پالەچلىكتىن قۇتقۇزۇش-

نىڭ ئۈنۈملۈك چارىسى ئۇنى كۆڭۈل قويۇپ، قېتىرقىنىپ داۋالاشتىن ئىبارەت. * ئىدارىمىز

خىزمەتلىرىنىڭ چۇۋالچاقلىق، پالەچلىك ھالىتىنى چوقۇم ئۆزگەرتەيلى.

پالەك ئى <بوت> لويلا ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق سامان غوللۇق

ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى سەل-سەل ئۇچ بۇرجەك؛ يىلتىزى سەل قىزىل كېلىدۇ؛

ئوتياش ئورنىدا ئومۇميۈزلۈك ئىشلىتىلىدۇ.

ھەققىدە ئۆزىمىزگە مۇناسىۋەتلىك ئىشلار بولسا، ئېيتساق، ئۇنىڭدىن كېيىن پالانى-پۇستانلار ھەققىدىكى گەپمۇ قېچىپ كەتمەيدۇ.

پالانى - پەمىدىمانى < پالانى - پۇستانى:

ئۇكام، سەن-مەن، پالانى-پەمىدىمانى دېيىشىپ ئولتۇرمايلا، سودا دېگەننى كېسىپ بىر تەرەپ قىلىۋېتىلى، قانداق، مېتىرى توققۇز كويىدىن يۈز

مېتىرنى يىرتامسەن؟ **پالانى - پوكۇنى** < پالانى - پۇستانى.

پالانى - پۇستانى سۆزلىگۈچى ئېيتماقچى بولغان ئادەم ياكى نەرسىنىڭ ئىسمىنى

ئېيتىمىغان شارائىتتا شۇنىڭ ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ:

پالە ئى [خەن] < جەرمەنە. **پالە قويماق** < جەرمەنە قويماق.

پالەچ ئى [ئە] ① <تې> بىر خىل كېسەل-لىك. بۇنىڭدا، نېرۋا خىزمىتى توسقۇنلۇققا

ئۇچراپ، بەدەننىڭ بىر قىسمى ھەرىكەت ئىقتىدارىدىن پۈتۈنلەي ياكى قىسمەن ھالدا

مەھرۇم بولىدۇ. ② كۆچمە. بىرەر ئىش، خىزمەت يۈرۈشمىگەن، توختاپ قالغان؛

پاسسىپ ھالەتكە چۈشۈپ قالغان، ئاقساق قالغان ھالەت: خىزمەت پالەچ ھالەتكە چۈشۈپ

قالماق. * ھازىر بەزى جايلاردا رەھبەرلىك بوششىپ قالغانلىقتىن، ئىشلەپچىقىرىش دۇيى

ئاپپاراتى ۋە رەھبەرلىك بەنزىسى پالەچ ۋە يېرىم پالەچ ھالەتكە چۈشۈپ قېلىپ، نۇرغۇن خىزمەت-لەرگە مەسئۇل بولىدىغان كىشى بولماي قالدى.

پالەچ بولماق ① <تې> نېرۋا خىزمىتى توسقۇنلۇققا ئۇچراپ، بەدەننىڭ بىر قىسمى

ھەرىكەت ئىقتىدارىدىن قىسمەن ياكى پۈتۈنلەي قالماق: خەلىپىخاننىڭ ئىككىلا پۇتى

پالەچ بولغانلىقتىن تۆت يىلدىن بېرى يېرىم جان ھالەتتە ئوچاقنىڭ ئالدىدا يېتىپ، بايرام كۈنلىرى

رومان ئوقۇپ، باشقا كۈنلىرى پايپاق توقۇپتى. ② كۆچمە. بىرەر ئىش، خىزمەت يۈرۈشمەي

پاسسىپ ھالەتكە چۈشۈپ قالماق، توختاپ

ياپىلاق، شەكلى يوپۇرماققا ئوخشايدۇ، ئۇزۇن ئىللىپىس شەكلىدە بولۇپ، ئۇششاق تەڭگە-چىلىرى بار؛ سول يان تەرىپىدە بېغىر رەك قارا سەپكۈنلىرى بولىدۇ، ئوڭ تەرىپى ئاق رەڭلىك؛ ئىككى كۆزى سول تەرەپتە بولىدۇ؛ ئېغىزى چوڭ، چىشى ئۇچلۇق ۋە ئۆتكۈر كېلىدۇ؛ دېڭىزنىڭ تېپىز يېرىدە ياشايدۇ؛ دېڭىز ئاستىدا ئوڭ تەرەپنى تۇۋەن قىلىپ ياتىدۇ؛ كىچىك ھايۋانلارنى تۇتۇپ ئۇزۇقلىنىدۇ.

پالتۇك ئى. دىئال ① پەگاھنىڭ بىر چېتى. ② ئۆي ئىشىكىدىن سۇپىغىچە بولغان پەس جاي.

پالچى ئى <دىن> پال ئېچىش، پال سېلىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان شەخس؛ پال باقىدە-غان ئادەم؛ بىر كۈنى مەھەللىمىزگە بىر پالچى پەيدا بولۇپ مېنىڭ ئۆيۈمگە يېقىن جايدا «پال ئاچمەن، پالغا ئىشەنمە، پالسىز قالما...» دەپ ئۆز تەقدىرىنى بىلگۈسى كەلگەنلەرنى چاقىرىشقا باشلىدى.

پالچىق ئى ① سۇ يىغىلىپ قالغان جايلار-دىكى پانتاق، سۇيۇق لاي. ② ئات-ئۇلاغ ياكى پىيادىلەر كېچىپ ئۆتىدىغان سۇ بار كېچىك؛ ئېرىق، ئۆستەك.

پالچىلىق ئى. پال ئېچىش، پال سېلىش بىلەن شۇغۇللىنىش كەسپى، پال ئېچىش ئىشى؛ پالچىلىق قىلماق.

پالچىلىق قىلماق پال ئېچىش، پال سېلىش بىلەن شۇغۇللانماق؛ پال ئېچىشنى كەسىپ قىلماق؛ موللازەيدىن ئۆز يۇرتىدىن ئايرىلىپ ياقا يۇرتلارغا بارغاندىن كېيىن جان بېقىش يۈزىسىدىن، دىندار قېرى ئادەم قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ، ئاخىرى پالچىلىق قىلدى.

پالسىز سۇپ. پال سالدۇرماي، پالغا ئىشەنمەي، پالنى كېزەك قىلماي؛ پالسىز يۈرمە، پالغا ئىشەنمە (ماقال).

پالەكلىك ئى. پالەك ئۆستۈرۈلىدىغان جاي.

پال-پال «پال I» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى؛ مۇشۇك چاشقان ئۇۋىسىنىڭ تۆشۈكىگە كۆزىنى «پال-پال» قىلىپ قاراپ تۇراتتى.

پالپال سۇپ. پارقمراق، يالتىراق؛ تېشى پالپال، ئىچى غالىغال (ماقال). * ئۆزەڭگە باقماي تېخى مېنى زاغلىق قىلىۋاتامسەن، پالپال كۆز! — دېدى تېيىنمۇ بوش كەلمەي، — ئاۋۇ دىڭگىيىپ تۇرغان سەت بۇرۇتۇڭغا قاراپ باقىمىنا نېمىدېگەن كۈلكىلىك!

پال-پۇل يالتىراپ، يورۇق چىقىرىپ تۇرغان ھالەت؛ ئۇنىڭ كۆزىگە ئۇ يەر، بۇ يەر «پال-پۇل» قىلىپ تۇرغان يېشىل چىراغدەك بىرنېمىلەر كۆرۈنىدى. بۇ ئۇنىڭ ئېسىگە كىچىك ۋاقتىنى كەلتۈردى. * ساۋۇتجان سادەتنىڭ كارىۋىتىغا كېلىپ ئولتۇردى ۋە يانچۇقىدىن «پال-پۇل» قەغەزلىك پاپىرۇستىن بىرنى ئېلىپ تۇتاش-تۇردى. * ئەلۋەك سوپىنىڭ گۆشلۈك بۇرۇن ۋە سالىيىپ چۈشكەن ئېگەكلىرى تارتىشىپ كەتتى. چەكچەيگەن كۆزلىرى «پال-پۇل» قىلاتتى.

پالتا ئى. ياغاچ ماتېرىياللىرىنى كېسىش، ئوتۇن يېرىش قاتارلىقلار ئۇچۇن ئىشلىتىلىدىغان، ياغاچ ياكى تۆمۈر ساپلىق چۆلدەسى بار، تىغلىق سايىمان؛ ئاي پالتا. * ئۆز پۇتىغا ئۆزى پالتا چاپماق (ماقال). * پالتا چۈشكۈچە كۆتەك دەم ئاپتۇ (ماقال).

پالتا سېپى تەگمەك ← ساھانلىقنىڭ ئاچقۇچى تەگمەك.

پالتا-كەكەسىنى قاقستۇرماق قىلىمەن دېگەن ئىشنى ئەپلەشتۈرەلمىگەندىن كېيىن شۇ ئىشنى قىلىشتىن توختاپ قالماق، قىلغان ئىشلىرى بىكار كەتمەك؛ ئويلاپ ئىش قىل دېسەم ئۇنىماي كەينىدىن پالاقلىدىڭ، قانداق؟ ئەمدىغۇ پالتا، كەكەڭنى قاقستۇرۇپ تۇرغانسەن؟

پاتۇس ئى [لات] <زوتول> بېلىق، تېنى

«پاللىدە» قىلىپ چىراغ ياندى. * موماي بىر - بىرىگە جۇپىلەنگەن كىرىپىكلەرنى ئېچىۋىدى، گويا قاراڭغۇ ئۆيىدە بىردىنلا ئېلېكتىر چىرىغى يېقىلغاندەك، ئىككى كۆزى «پاللىدە» يورۇپ كەتتى.

پالما ئى [ر] ئىنگ] — پالما دەرىخى.

پالما ئائىلىسى <بوت> تاق يوپۇرماقلىق ئۆسۈملۈكلەرنىڭ بىر ئائىلىسى. بۇنىڭغا دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرەخ ياكى چاتقال ۋە ئاز بىرقىسىم پېلەك غوللۇق ئۆسۈملۈكلەر كىرىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكلەرنىڭ غولى تۈز ۋە بەزىدە ناھايىتى قىسقا ئۆسىدۇ؛ يوپۇرمىقى چوڭ ۋە نۆۋەتلىشىپ ئۆسۈپ، پەيسىمان ياكى بارماقسىمان يېرىلغان بولىدۇ؛ گۈلى كىچىك ھەم ئاچ يېشىل رەڭدە كېلىدۇ ۋە كۈنۈسسسىمان ياكى باشاقسىسىمان گۈل رېتىدە تىزىلغان بولىدۇ؛ مېۋىسى شىرنىلىك ياكى ئۇچكىلىك كېلىدۇ. مەسىلەن: پالما دەرىخى، پالما باھىۋىكى، ماي پالمىسى، كوكۇس پالمىسى، ھاراق پالمىسى، يەلپۈ-گۈچ پالمىسى، سىپپارى، ئالتىنىياريىيە قاتارلىقلار. بۇ ئۆسۈملۈكلەر ئىسسىق ۋە مۆتىدىل ئىسسىق بەلباغقا كەڭ تارقالغان، دۆلىتىمىزنىڭ جەنۇبىي ۋە تەيۋەن ئۆلكىسىدىمۇ تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

پالما باھىۋىكى <بوت> پالما ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇرىدىغان چاتقال، غولىنىڭ سىرتىدا تورسىمان تالا غىلىپى بولىدۇ؛ يوپۇر-مىقى ئالقانىسىمان چوڭقۇر يېرىلغان؛ گۈلى سۇس سېرىق، مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ؛ غولى ئىنچىكە ھەم قاتتىق بولۇپ ھاسا، كۈنلۈك سېپى قاتارلىقلارنى ياساشقا بولىدۇ.

پالما تالاسى <بوت> پالما دەرىخى يوپۇر-ماق غىلىپىنىڭ تالاسى. ئۇ دەرەخ غولىنىڭ سىرتىنى ئوراپ تۇرىدۇ، رەڭگى قىزغۇچ

پالوشوپكا ئى [ر] قايرىما ياقلىق، ئۇزۇن-لۇقى كاسىنى بېسىپ تۇرىدىغان تاشقى كىيىم؛ قىسقا پەلتو.

پالقان ئى. دىئال. ئاياغنىڭ سوڭىغا ئورنىتىلغان قەلەي.

پالکۆز سۈپ [پال + كۆز] چانقى كەڭ، پولاتسىيىپ چىقىپ تۇرىدىغان كۆز: سادىقنىڭ پالکۆزلىرى ھەمىشەم بىرلا نۇقتىغا قاراپ تۇراتتى. * ھاشىم سىپايىلىك بىلەن بىر پالکۆز يىگىتكە قاراپ تۇرۇپ: — سەن ھېلىقى مىخ قېقىلغان چومىقنى ئېلىپ كەل، چوڭلار تام ياقىلىرىغا مۆكۈنۈپ تۇرۇڭلار، ماۋۇ ئۇششاق بالىلار ئاۋۋال بېرىپ تاش ئاتسۇن، — دېدى.

پالکۆز بېلىق <زوتول> ئالتۇن بېلىقنىڭ بىر سورتى. ئۇنىڭ كۆز قارىچۇقى ناھايىتى چوڭ، كۆزى سىرتىغا پولاتسىيىپ چىققان بولۇپ، قورساق قىسمى چوڭ، قۇيرۇق پالاقچىسى ئالاھىدە چوڭ كېلىدۇ.

پاللادى ئى [ر] گىربك] <خىم> مېتال ئېلېمېنت، بەلگىسى (Palladium) Pd؛ كۆمۈشتەك ئاق، گازلارنى سۈمۈرۈش ئالا-ھىدىلىكىگە ئىگە، بولۇپمۇ ھىدروگېننى سۈمۈرىدۇ، ساپ ھىدروگېن ئېلىشتا سۈمۈرگۈچى قىلىنىدۇ؛ يەنە «كاتالىزاتور» مۇ قىلىنىدۇ. پاللادى قېتىشىمى چىشىنى داۋالاش ماتېرىيالى ۋە زىننەت بۇيۇملىرى قىلىنىدۇ.

پاللاس ئى [ر] — پاللاس بېلىق.

پاللاس بېلىق <زوتول> بېلىق، تېنى ياپىلاق ھەم ئۇزۇن، دۈمبە تەرىپى قارامتۇل، ئىككى يان تەرىپى ئاققا مايىل يېشىل رەڭلىك، يان سىزىقلىرى يوق، دېڭىزدا ياشايدۇ، مۇھىم ئىقتىسادىي بېلىقلار ھېسابلىنىدۇ.

پاللىدە رەۋ «پال» قىلغان ھالدا، «پال» قىلىپ: ھاشىمجان بىرنېمە دېمەكچى بولۇپ تەمىشلىشىگە زەينەپخان چوڭ ئانىنىڭ ئۆيىدە

قۇڭۇر؛ يامغۇرلۇق، ئارغامچا، چوتكا قاتار-
لىقلارنى ياساشقا بولىدۇ.

پالما دەرىخى <بوت> پالما ئائىلىسىدىكى
دائىم يېشىل تۇرىدىغان دەرەخ، غولى سېلىندىر
شەكلىدە بولۇپ شاخلىنىمايدۇ؛ يوپۇرمىقى
چوڭ، ئۇزۇن ساپاقلىق، ئالقانىسىمان چوڭقۇر
يېرىلغان، ياپراقلىرى تۆمۈنە شەكلىدە
كېلىدۇ؛ گۈلى سېرىق، ئاتلىق، ئائىلىقلىرى
ئايرىم تۈپتە بولىدۇ؛ ئۈچكىلىك مېۋىسى
ئۇزۇن ۋە يۇمىلاق كېلىدۇ؛ ياغىچىسىدىن
سايما ياشاشقا بولىدۇ.

پالما ھەرنى <بوت> زەمبۇرۇغلارنىڭ بىر
تۈرى، قارىغاي يىلتىزدا پارازىت ياشايدۇ،
شەكلى ئاتلىق ياڭيىغا ئوخشايدۇ، سىرتقى
پوستى قارا قوڭۇر رەڭلىك، ئىچى ئاق ياكى
ھال رەڭ بولىدۇ؛ تىبابەتچىلىكتە دورا
قىلىنىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەش، تىنچلاندۇرۇش
رولىغا ئىگە.

پالمتىن ئى [لات] ← پالمتىن كىسلاتا.
پالمتىن كىسلاتا <خىم> ئورگانىك بىرىك-
مە، مولېكۇلا فورمۇلاسى $C_{16}H_{31}COOH$ ،
رەڭسىز كرىستال جىسىم؛ ھايۋانات ۋە
ئۆسۈملۈك مايلىرى تەركىبىدە ئۇچرايدۇ؛
شام، سوپۇن، سىلىقلاش مېيى قاتارلىقلارنى
ئىشلەشتە قوللىنىلىدۇ.

پالمازلىق ئى ← پالمازلىق.
پالمازلىق ئى. پالما دەرىخى كۆپ ئۆسكەن
جاي، پالما دەرىخى بىلەن قاپلانغان يەر.
پالناھە ئى [ئەپ+] <دىن> پال سېلىش،
پال ئېچىش قائىدىلىرى يېزىلغان مەخسۇس
قوللانما، كىتاب؛ نەزىرە بۇنىڭدىن سەل بۇرۇن
بۇ ئۆيگە بىر قېتىم كەلگىنى ئۈچۈن، بۇ نۆۋەت
ھېچكىمنى باشلاتقۇزماي، ئۆزى يالغۇز كېلىۋەردى.
بېشىغا ئاق لېسچەك ئارتىۋالغان رەمىچى موماي
ئۆيىدە يالغۇز «پالناھە» ئوقۇپ ئولتۇرغانىدى.

پالوپا سۈپ. دىئال. ئاقساق ماڭمىدىغان،
تولا پۇتلىشىدىغان؛ پۇتلاشقاق.

پالۋان [پ] ① ئى. جىسمانىي جەھەتتىن
كۈچلۈك، بەقۇۋۋەت، جەسۇر؛ باتۇر كىشى؛
يۈگەنسىز ئاتىنى پالۋان مىنىسۇن (ماقال).
*مۇختار: — مەن بىر جەڭچى، پالۋانمەن، مەن
ھازىر بوز دۆڭگە قاراپ ئاتلىنىمەن. ھېلى سىلەر
ئوقۇغان خەت شائىرنىڭ جەڭ پەرمانى، مۇشۇ
پەرمان بويىچە تاغدا جەڭ باشلايمەن، — دېدى.
② سۈپ. جەڭدە، چېلىشتا زور كۈچ
كۆرسىتىپ باتۇر دەپ ئاتالغان؛ پالۋان
يىگىت. ③ سۈپ. قارىغا ئېتىشقا، چەنلەشكە
ماھىر؛ مەرگەن؛ خوجىنىياز پالۋان ياقۇپ
ياساۋۇلنى قوغلىدى. ئۇ قېچىپ كېتىۋېتىپ،
ھە دەپ ئوق چىقىراتتى.

پالۋانلارچە رەۋ پالۋانلارغا خاس، پالۋان-
لارغا ئوخشاش، پالۋانلاردەك؛ پالۋانلارچە
جەڭ قىلماق.

پالۋانلىق «پالۋان» سۆزىنىڭ ئابستىراكت
ئىسىم شەكلى؛ بەستىدىن پالۋانلىق چىقىپ
تۇرىدىغان گەۋدىلىك بىر ئوتتۇرا ئەترەت كومان-
دىرى؛ — بىزنىڭ بىرنەچچە قېتىملىق ئۇرۇشلاردىن
كېيىن كەلگەن خۇلاسىمىز مۇنداق؛ ھەربىر
دۈپىنىڭ رازۇبتىكا ئىشى ئۆز ئالدىغا بولىمىسا
قاملاشمايدىكەن، — دېدى.

پالپىۋىتولوگىيە ئى [ر] <گىرىك> [بىئول]
گېئولوگىيەلىك تارىخىي دەۋرلەردىكى
جانلىقلارنىڭ پەيدا بولۇش، تەرەققىي
قىلىش، تۈرلەرگە بۆلۈنۈش، ئۆزگىرىش ۋە
تارقىلىش قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان
ئىلىم. ئۇنىڭ تەتقىقات ئوبيېكتى جانلىق-
لارنىڭ يەر قاتلاملىرىدا، ساقلىنىپ قالغان
ئىز، جەسەتلىرى ۋە تاشقا ئايلىنغان قالدۇق-
لىرىدىن ئىبارەت.

پاللىداتقۇزماق «پاللىدماق» پېئىلىنىڭ
قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پاللىداتقۇزۇلماق «پاللىداتقۇزماق» پېئى-
دە

لىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پاللىدماق «پاللىدماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: چاشقان تۇشۇكىگە كۆزنى پاللىدەتتەپ قاراپ تۇرغان مۇشۇك ئىچكە-رىدىكى ئۆيدىن ئاڭلانغان قاتتىق جاراڭ-جۇرۇڭ ئاۋازدىن چۆچۈپ كەينىگە قارىدى.

پاللىداشماق «پاللىدماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئايدىڭ كېچە، ئاسمان چېھرىسىدىكى تۈركۈم-تۈركۈم يۇلتۇزلار پاللى-دېشاتتى. بۈك ئاكتاسىيەلەردىن چۈشكەن ئالا-بۇلا كۆلەڭگىلەر يەردە تىترىشەتتى.

پاللىدماق پ «پال-پال» قىلىپ يانماق، «پال-پال» قىلماق، يالتىرىماق: شىمالىي مېھناخانا يېنىدا تۇرغان ئاتلىق ساقچىلار بىردىنلا ئات يۈگۈرۈتۈپ كېلىشتى ھەم ئۇلارنىڭ بىسى كەڭ قىلىچلىرى پاللىدىدى. * ئەخمەتجان قاسىمى بولسا خەلقىمىز ئىچىدىن خۇددى قاراڭغۇدا پاللى-داپ كۆرۈنگەن چاقماقتەك نۇرلىنىپ چىققان خەلتنىڭ قىممەتلىك دوستى ۋە ھەقىقىي رەھبىرى ئىدى. ئۇنىڭ تېخى خەلق ئۇچۇن قىلىدىغان خىزمىتى، سۆزلەيدىغان سۆزلىرى ناھايىتى چىقى ئىدى.

پاللىماق پ ← **سۈرگۈن قىلماق**: خان لەشكەرلىرى خەلق قوزغىلىڭىنى باستۇرغاندىن كېيىن، قوزغىلاڭغا قاتنىشقان دېھقانلاردىن ساقى قالغان ئون مىڭدىن ئارتۇق كىشىنى زىمىستان قىشتا ئىلىغا پاللىدى. * كەلدى يېتىپ تۆت مانجۇ، قىلىچىنى ئويىناتتى. ھېكەم بەگ سوراپ قويسا، ئۆلتۈرمەيتتى پالايتتى!

پاللىلوگىيە ئى [ر] <گىرېك> [بوت] بوتاندە-كىنىڭ بىر تارمىقى، قەدىمكى ۋە ھازىرقى ئۆسۈملۈكلەرنىڭ سپورسى ۋە گۈل چېڭىنىڭ ھالىتى، يېرىلىشى، تۈرگە بۆلۈنۈشى، ئۆزگىرىشى، گېئولوگىيەلىك ۋە جۇغراپىيەلىك تارقىلىشى جەھەتلەردىكى قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىدۇ.

پاھپا ئى. دىئال. ئاخبارمىلىقتىكى يوغان چالما؛ داڭگال.

پاھپا (توغرىسى: پەمىدۇر) ← **پەمىدۇر**. **پانا** ئى. ياغاچتىن ياسالغان نەرسىلەرنىڭ ئاراچلىرىغا قېقىلىپ، چىكىتىش رولىنى ئوينىيدىغان ياكى بىرەر نەرسىنى، يېپىرىش ۋە ئاچرىتىشتا ئارىلىقىغا قىستۇرۇلىدىغان، ياغاچ ياكى تۆمۈردىن ئىشلىنىدىغان ياپىلاق سايمان؛ چوڭ شىنا؛ پانا قاقماق.

پانار ئى [ر] يورۇتۇش نۇقتىسى يەنى ئوتى، شېشە بىلەن ئورالغان چىمىراغ: ھۈسەن ئاكا سۆز-ھەرىكەتلىرىدە قوپال بولغىنى بىلەن قولى ئەپلىك ئىدى. «شتاب» قا قاراۋۇل-لۇق قىلغاندىن بېرى نەدىندۇر بىر پانار تاپتى. * ئوقۇغۇچىلارنى ئۇزىتىپ قويۇپ، لۇتپۇللا يەنە پانار يورۇقىدا يېزىشنى داۋاملاشتۇردى.

پانار يېغى دىئال. كىرىسەن. **پاناق** سۈپ. بۇرۇن كۆمۈرچىكى تەرەققىي قىلىمىغان، بۇرۇن پەس، قاڭشارسىز: ئۇنىڭ قىسقا ۋە پاناق بۇرىنىمۇ، چوڭقۇرراق قورۇقتا ئوخشاپ قالغان قىياچ كۆزلىرىمۇ كۈلۈم-سىرەش بىلەن تەڭ يوقىلىپ، ئۇنىڭ يۈزى كۈندە قورۇلۇپ قالغان خام قاپاققا ئوخشاپ قالدى.

پاناھ (پاناھى) [پ] ① ئى. ئۆز ھىمايىسىدە ساقلىغۇچى، قوغدىغۇچى، ھىمايە قىلغۇچى: روزى ئاخۇن بوۋاي: — دۇرۇس، دۇرۇس، ئەزا-لارنىڭ قۇلقى بىزدە، كۆزى بىزدە، كىچىك بالا ئانىسىدىن پاناھ ئىلىگەندەك ئەزالار بىزنى ئۆزلىرىگە پاناھ بولىدۇ دەپ ئۈمىد كۈتمەكتە، — دېدى. * ئۇ ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ، يەنىلا چىڭ تۇرۇش، يولداشلارنى تېپىش، تەشكىلنى تېپىش قارارىغا كەلدى... دۇرۇس، پارتىيەنى تاپقاندىلا پاناھ تېپىلىدۇ، ئىشەنچ تۇغۇلىدۇ... ② ئى. كۆچمە. ھىمايە، ھامىيلىق: ئانا قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ: — ئى ئالا، ئوغلۇمنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغىسەن! — دەپ ياش تۆكۈپ دۇئا قىلدى. ③ سۈپ. ساقلىنىشتا بولىدىغان، خالىي: پاناھ جاي. * بىرەر پاناھ جاي تېپىپ بىر ئاخشام ئۇخلىۋالسام، يەنە بىرمەزگىلىلىك

پاناھ بولماق — پاناھدماق

كەلدىم. * ھېكىم نۇر بىزدىن پاناھ تىلىدى. بىزگە ئاسىيلىق قىلغان بولسىمۇ، يەنىلا ئامانلىق بەردۇق.

پاناھ جاي پاناھ تېپىش مۇمكىن بولغان خالىي جاي؛ ئېلى نۇرىدىن جېنىنى قويدىغان جاي تاپالماي پايلاقچى قىزلارغا بىر ۋارقىرىغا. نىكەن، ئۇلار قورقۇپ قىپچىپ كېتىپتۇ ۋە پاناھ جاي تېپىپ يوشۇرۇنۇپتۇ.

پاناھ قىلماق پاناھلىنىدىغان جاي، ماكان قىلماق؛ بىز بۇ يەرگە ناھايىتى تەسلىكتە يېتىپ كەلدۇق، بۇ يەرنى پاناھ قىلىپ ياتتۇق. چۈنكى بۇ شەھەردە ھېچقانداق تونۇشمىز يوق! — دېيىپ- شېتۇ. * يالاقچىلار يەنە بىر- بىرىنى تالىشىدۇ، بىز بولساق، خۇدا مەدەت ئىلتىپات قىلسا، دەرھال مەغرىب تەرەپنى پاناھ قىلايلى...

پاناھ ئىزدەمەك ① پاناھ بولىدىغان جاي، ھىمايىسىغا ئالىدىغان ئادەم ئاخىتۇرماق؛ ئۇ: — مەن نەگە بېرىشىمنى ۋە نەدە تۇرۇشىمنى بىلىمەي، تەستىرەپ يۈرگىنىمدە بۇ مەسچىتكە كۆزۈم چۈشتى، پاناھ ئىزدەپ بۇ يەرگە كىردىم! — دەپتۇ. * ئەمدى ئۇلاردىن پاناھ ئىزدەسەك، ھەتتا ھاياتىڭ خەۋپ ئىچىدە قېلىشى مۇمكىن! قانداق، شۇنداق ئاقىۋەتكە قېلىشى خالامسەن؟

پاناھدار ئى [پ] يېزىت. ئۆز پاناھىدا ساقلانغان خۇچى، ئۆز پاناھىغا ئالغۇچى؛ ھىمايىچى؛ مەنمەنلىكتىن كۆردۈم بالا، بولىدى بىزگە باغرىڭ پاناھ، تىلىمىدۇر ھەمدۇسانا، قايدا پاناھدارىڭ سېنىڭ.

پاناھدماق [پ] ① خاتىرجەم، خالىي جايىنى ماكان قىلماق؛ ئۆزىنى دالىدىغا ئالماق؛ لۇ جۇنىيى سۆز ئاچتى: — مەن كېچە پال ئاچۇر- دۇم، پالدا ماڭا مۇشۇ يۈز كۈن ئىچىدە بىر قانلىق بالا- قازا دۇچ كېلىدىغانلىقى ئايان بولدى، بۇنىڭغا كۈنچىقىش تۇۋىنىدىكى يۈز چاقىرىمىدىن يىراق كېلىدىغان بىر جايغا بېرىپ پاناھدماقتىن باشقا چارە يوق ئىكەن. ② پاناھ ئىزدەمەك، پاناھ تارتماق؛ ۋېي يەن ئېتىنى چاقتۇرغان يېتى شەھەر سىرتىغا قېچىپ چىقتى، قارىسا

مادار تاپاتتىم. ④ ئى. ھىمايە، پاناھ تېپىش مۇمكىن بولغان جاي؛ پاناھ تاپماق.

پاناھ بولماق ① ئۆز ھىمايىسىدا ساقلماق، قوغدىماق؛ ھىمايە قىلماق؛ ئۇ ئويلىنا- ئويلىنا. ئاخىرى شاھقا شاھزادە تۇغلۇقنىڭ كەچۈرمىشلىرى. نى ئۆز كەچۈرمىشى قىلىپ سۆزلەپ بېرىپتۇ ۋە: — سىلە ماڭا ئاخىرغىچە پاناھ بولۇپ قالسىلا، مەن سىلەنىڭ ئوغۇللىرى بولاي، — دەپتۇ. ②

ھىمايىچى، يار- يۆلەك، ھامى بولماق؛ سىپىت ئاخۇن دېگەن گاڭگۈك جېنىدىن جۇدا بولدى. جاللاتلارغا خەن دارىن، يار- يۆلەك پاناھ بولدى، **پاناھ تاپماق** ئۆز ھىمايىسىدا ساقلانغان جايغا ھىمايىچىگە ياكى پاناھلىنىدىغان جايغا ئېرىشمەك؛ ئۇلار دۈشمەن قوشۇنلىرى قىلچە- لىرىنى يالغاڭچلاپ تۇرغان شارائىتتا يۈگۈرگىنىچە بىر خانقاغا كىرىۋېلىپ پاناھ تاپتى. * — مېي ھەدە، بۇلاڭچى ئەسكەرلەر راستتىنلا كىرىپ قالسا قانداق قىلىمىز؟ — دېدى چىن مېيىغا قاراپ. بۇ چاغدا ھەممەيلەن جۇشنىڭ ئۆيىگە توپلىنىۋېلىپ، پاناھ تېپىشنىڭ چارىسىنى مۇھاكىمە قىلماقتا ئىدى.

پاناھ تارتماق ھىمايىسىغا ئېرىشىشنى ئۈمىد قىلماق، ياردەم كۈتمەك، شەپقەت تىلىمەك؛ قەشقەر گەرچە ئىسلام دانالىرى جۇغلاشقان ئەزىزانە جاي بولسىمۇ، لېكىن ماڭا مەشە باب، مەشەنى پىنھان بىلىپ، ئۆزلىرىنى پاناھ تارتىپ كەلدىم. * ھېكمەت نېمە ئۇچۇن بۇ مەھەللىگە چىقتى؟ زادى ئۇ كىمنى پاناھ تارتىپ چىقتى؟ ئاسم ئۆزىنىڭ ھېكمەت ھەققىدىكى گۇمانلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

پاناھ تىلىمەك ئۆز ھىمايىسىدا ساقلانغان، غەمخورلۇق قىلىشنى ئۈمىد قىلماق؛ شەپقەت ۋە ياردەم كۈتمەك؛ مىرزا ئەھمەت ئېيتتىكى: — مىسىر شەھىرىدىن كېلۈرمەن، گۈزەل شاھنىڭ خەزىنىچىسى ئىدىم، بىر كېچە گۈزەل شاھ بىر يامان چۈش كۆرگەنىكەن، ھېچكىم تەبىر بېرەلمىدى، پادىشاھ قېشىدا تۇرغان كىشىلەرگە قەزەپ- لىنىپ، بەزىلىرىنى ئۆلتۈردى، بەزىلىرىنى قوغلاپ چىقاردى. مەن ھەرقايسىلىرىنىڭ تەرىپىنى ئاڭلاپ

تارلىق. * ئالمىخان ئېرىدىن ئۈزۈمەي كۆزىنى، تۇرغانچە تاقىتى بولدى بۇ دەم تاق. دەر ئىدى: سىلگە بەرگەن پاناھلىق، كىم ئىدى؟ ھە قېنى ئېيتىسلا پاتراق!

پاناھلىق تىلمەك قوغدىنىدىغان ئورۇن، جاي ۋە مېھىر-شەپقەت، ياردەم تەلەپ قىلماق: ئايىم بۇۋى قار شىۋىسىغا ئىچىدە قىزىنى يېتىلەپ چىقىپ، رەھىمنىڭ ئۆيىگە پاناھلىق تەلەپ كەلدى. * ھاتەم يەنە سەجدىگە باش قويۇپ، ئاللاتالاغا ئىلتىجالار قىلىپ ياش تۆكۈپ پاناھلىق تىلدى.

پاناھلىماق پ — پاناھلىماق: مەيپۇرۇش: — كەيپ بولۇپ قالدىلىمۇ، مېھمان؟ تۆۋەندە ئادەم ئۆلتۈرۈش ئىشلىرى بولۇۋاتىدۇ، مەيىنىڭ پۇلىنى چاققانراق تۆلەپ، باشقا يەرگە بېرىپ ئۆزلىرىنى پاناھلىسلا! — دېدى. * توختى بەگ قولىدىكى ئۇزۇن يىلان قامچا بىلەن سادىرغا تاياق سالدى. سادىر ئۆزىنى پاناھلاپ، توپاقنىڭ كەينىگە يوشۇرۇناتتى.

پانئامپىرىك ئىزم ئى [ر<گىرىك + ئىنگ] ئامپىرىكا قىتئەسىدىكى دۆلەتلەرنىڭ بىرلىشىشىنى تەرغىپ قىلىدىغان سىياسىي تەشەببۇس. بۇنى ئەسلى XIX ئەسىردە لاتىن ئامپىرىكىسى مىللىي ئىنقىلابىنىڭ رەھبەرلىرى ئىسپانىيە، پورتۇگالىيەنىڭ مۇستەملىكىچىلىك ھۆكۈمرانلىقىغا بىرلىكتە قارشى تۇرۇش ئۈچۈن ئوتتۇرىغا قويغان.

پانتوتېن ئى [گىرىك] — پانتوتېن كىسلاتا. پانتوتېن كىسلاتا <خم> ئورگانىك بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلاسى $C_9H_{17}O_5N$ ، ۋىتامىن B نىڭ بىر خىمىي يەنى رەڭسىز يېپىشقا سۇيۇقلۇق؛ چىگەر، فېرمېنت ۋە تۇخۇم سېپىرىقىدا بولىدۇ؛ ئادەم تېنىدە پانتوتېن كىسلاتاسى كەم بولسا تېرە كېسەللىكى، بۆرەك ئۈستى بېزىدىن قان چىقىش قاتارلىق كېسەللەر كېلىپ چىقىدۇ.

پانتوگرافى ئى [ر<گىرىك] مات<ھەرقانداق

ليۇ بېي كۆرۈنمەيتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ چاڭشا ھاكىمى خەن شۇەننى پاناھداپ شۇ ياققا يول تارتتى.

پاناھسىز سۇپ. پاناھلىنىدىغان ئورنى، ھىمايىچىسى، ئىگە-چاقىسى يوق: كونا جەمئىيەتتە پاناھسىز قالغان قىزچاق ئەلنىڭ ھىما-يىسى ۋە پارتىيىنىڭ غەمخورلۇقى بىلەن ئون ئۈچ يېشىدا بىرىنچى سىنىپقا ئوقۇشقا كىردى. * ئاي كۆردى: زېمىندا سانسىز تۇل-غېرىپ، ماكانسىز تەمتىرەپ كېزەر سەرگەردان. تاپىنى تېشىلگەن پاناھسىز يېتىم. ئاشپۇزۇل ئالدىدا ياتىدۇ نىمجان.

پاناھسىزلىق «پاناھسىز» سۆزىنىڭ ئابى-تىراكت ئىسىم شەكلى: ئېلىپ كەتتى شۇ مېھرىبان ئۆز ئاناڭنى ۋاقتىسىز ئۆلۈم. ئاتاڭ كۆڭلى بۆلۈد-گەن بۇرۇن... پاناھسىزلىق سەن ئۈچۈن زۇلۇم.

پاناھگاھ ئى [پ] يېزىت. پاناھ بولىدىغان جاي: بىر قىسىم زىيالىيلار موڭغۇل قوشۇنلىرى ۋە ھاكىمىيەتلىرى بىلەن بىللە چېچىلىپ كەتكەن بولسا، بىر قىسىم چىڭگىزخانغا قارشى ھالدا دېھلى سۇلتانلىقىنى پاناھگاھ قىلغانىدى.

پاناھلانماق [پ] پاناھ تېپىش مۇمكىن بولغان خاتىرجەم، خالىي جايغا يوشۇرۇنماق: ئاخىرى تاشۋاينىڭ بىرمەزگىل ئەنجان تەرەپكە بېرىپ پاناھلىنىش پىكرىگە قوشۇلۇشتى ۋە سەپەر ۋاقتىنى ئەتە سەھەر-بامدات ۋاقتى قىلىپ بېكىتتى. * مەن خەۋپتىن پاناھلىنىش ئۈچۈن قاچتىم. مەقسەت: جانىجان پارتىيىمىزگە مۇنۇ ئادالەتسىزلىك ئۈستىدىن شىكايەت قىلىش، پارتىيىدىن مەدەت ۋە ياردەم تەلەش.

پاناھلىق «پاناھ» سۆزىنىڭ ئابىتىراكت ئىسىم شەكلى: بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ گۈزەل قوينىدىكى مەركىزى كويچىلارنىڭ بىرىدە پاناھلىق ئۈچۈن ئازادە تۇرار جاي ئانا قىلدى.

پاناھلىق بەرمەك ساقلىنىدىغان، قوغدىنىدىغان ئورۇن، جاي، ماكان بەرمەك: كۆپ ئۆتمەي ئانىسى يول تاپتى ئاڭا-ئەمەلنىڭ سايىسى بەردى پاناھلىق. كەسپىمۇ يارىشىپ قالدى ئۇنىڭغا، بىر ئۈستەل، ئورۇندۇق قېپقالدى

بامبۇكزار ۋە قارىغايزارغا ئوخشاش ئېلېكتىر چىرىغى يوق جايلارغا دەرەخلەر ئارىسىغا قىزىل، يېشىل، سېرىق دېگەندەك خىلمۇخىل رەڭلىك پانۇسلار ئېسىلغانىدى. * ئۇنىڭ ئاياغ تەرىپىگە پانۇس، باش تەرىپىگە يوغان قەندەلدە شام يېقىلغانىكەن. شۇ ياتقىنىچە تۇنىنىڭ ئۈچتىن بىرى ئۆتكۈچە ئۇخلاپتۇ.

پانۇس دەرەخ <بوت> ساپىندۇس دەرەخلىرى ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ، يوپۇرمىقى پەيسىسمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرماقلىرى تۇخۇم شەكىلىدە؛ گۈلى سۇس سېرىق بولۇپ كۈنۇسسىمان گۈل رېتىدە تىزىلغان؛ غوزا مېۋىسى ئۇزۇن ئىللىپىس شەكىللىك، ئۇرۇقى يۇمىلاق قارا رەڭلىك؛ يوپۇرمىقىدا ئېچىنقۇ ماددىسى بولۇپ، تېرە ئەيلەش ماتېرىيالى ياساشقا، گۈلنى سېرىق بوياق ماتېرىيالى قىلىشقا بولىدۇ.

پانۇسچى ئى ① پانۇس ياساش ئىشى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كىشى؛ پانۇس ياسايدىغان ئۇستى: ئانچە ئۇزاق ئۆتمەي ئۇلارنى ساراي ئالدىغا ئېلىپ كېلىشى، بۇلارنىڭ ئىككىسى يايى، سەككىز- توققۇزى پانۇسچى ئۇستا ئىدى. ② پانۇس كۆتۈرىدىغان ئادەم.

پانۇسگۈل ئى [پانۇس+گۈل] <بوت> چىمىد-گۈل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى تۇخۇم ياكى تۆمۈنە شەكىللىك، گۈلى ئاق ياكى قىزىل؛ دولتىمىزنىڭ شىمالىدىن چىقىدۇ، مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ، دورا ئۈچۈنمۇ ئىشلىتىلىدۇ، قىزىتمىنى قايتۇرۇش، ئاغرىق پەسەيتىش رولىغا ئىگە.

پانئىدىراكىچىلىق ئى <پەلس> مەۋجۇدىيەت بىلەن تەپەككۇرنىڭ بىرلىكى توغرىسىدىكى ئىدىئالىستىك نەزەرىيە. پانئىدىراكىچىلىق تەبىئەت دۇنياسى بىلەن جەمئىيەتنىڭ

بىر شەكىلگە ئوخشاش شەكىلنى بەلگىلىك چوڭايتىش ياكى كىچىكلەتىش نىسبىتى بويىچە سىزىشتا قوللىنىلىدىغان بىر خىل ئەسۋاب.

پانتۇركىزم ئى [ر] تۈرك بۇرژۇئازلىرى ۋە پومبىشچىلىرى ئارىسىدا XX ئەسىرنىڭ باشلىرىدا پەيدا بولغان ۋە تۈركىي تىلىدا سۆزلىشىدىغان بارلىق خەلقلەرنى تۈركىيە ھۆكۈمرانلىقىغا بويسۇندۇرۇش، تۈرك دۆلىتىگە بىرلەشتۈرۈش ئىدىيىسىنى تەرغىپ قىلىدىغان بىر خىل كونا شوۋىنىزىملىق نەزەرىيە.

پانتۇركىست ئى [ر] پانتۇركىزمىنى ھىمايە قىلغۇچى، پانتۇركىزم تەرەپدارى.

پانتېپىزم ئى [ر] <گربك> [پەلس] خۇدانى تەبىئەت بىلەن بىر دەپ ھېسابلايدىغان ۋە تەبىئەت — خۇدانىڭ مۇجەسسەملەنگەن ھالىتى، دەپ قارايدىغان دىنىي پەلسەپىۋى تەلىمات.

پانروھچىلىق ئى <پەلس> پەن بىلەن زىتلىشىدىغان ئىدىئالىستىك نۇقتىئىنەزەر. ئۇ بارلىق تەبىئەت ھادىسىلىرىدە جان بار دەپ قارايدۇ.

پانساد ئى [پ] تارس. خانلىق دەۋرلىرىدە ئەسكەر باشلىقلىرىغا بېرىلگەن ئۇنۋانلاردىن بىرى؛ شۇ ئۇنۋانغا ئىگە بولغان شەخس؛ پانسادبېشى.

پانۇس ئى [ئە] <گربك> ئادەتتە قولدا كۆتۈرىدىغان ياكى بىرەر جايغا ئېسىپ قويۇلىدىغان، شامال ۋە ھۆل-يېغىندىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن سىرتى قەغەز ياكى ئەينەك بىلەن قاپلانغان، ئىچىگە شام ياكى كىرىس يېقىلىدىغان بىر خىل چىراغ؛ باغچىغا ئوڭ تەرەپتىن كىرگەندە سەيلە ئايۋىنىدىكى ئېلېكتىر چىراغلىرىنىڭ ھەممىسى ياندۇرۇلغانىدى.

پائىسلا مىزماق «پائىسلا مىق» پائىسلا مىق مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پائىسلا مىزماق «پائىسلا مىق» پائىسلا مىق مەجبۇر دەرىجىسى.

پائىسلا مىق سۈپ ① پائىسى بار. ② پائىس ئۈچۈن تەييارلانغان، پائىس قىلىشقا بولىدىغان؛ پائىسلىق ياغاچ.

پائىسلىق پ. بىرەر نەرسىگە پائىسنى كىرگۈزمەك، پائىس قاقماق.

پائىس سۈپ [ئە] تېز ئۆتۈپ كېتىدىغان؛ ۋاقىتلىق، ئۆتكۈنچى، ئامانەت: پائىس ئالەم؛ پائىس دۇنيا. * ئەزۋاھ دېگەن پائىس ئالەمدىكى. لەرگە بەخت قۇشى قونىسىمۇ خۇشال بولۇپ ئۇسسۇل ئوينىشار ئىمىش، ئىست، ئارماندا كەتكەن قېرىندىشىم!...

پائىس ئالەم — پائىس دۇنيا: ئۇزاق ئۆتمەي خوجا بەرزەخ پائىس ئالەم بىلەن ۋىدالىشىپ، باقىي ئالەمنىڭ يولىنى تۇتتى.

پائىس جاھان — پائىس ئالەم: بۇ ھاياتتا ھەر كىشىنىڭ نامۇرىزىقى باشقىدۇر، سەن بىلەن مەندىن ئېشىپ قالغاي يەنە پائىس جاھان.

پائىس دۇنيا ۋاقىتلىق، ئۆتكۈنچى دۇنيا، بۇدۇنيا، بۇ ئالەم: بوۋاي ۋەسىيىتىنى باشلاپ: — بالىلىرىم، ئۆمرۈمۈمۈ بىر يەرگە باردى. ناۋادا ياخشى كۈننىڭ يامىنى بولۇپ، قازا يېتىپ قالغۇ. دەك بولسا، بۇ پائىس دۇنيا بىلەن خوشلىشىش. مەن، — دېدى. * ئۇ يەنە ئۆزى بىلەن ئۆزەڭگە سوقۇشتۇرىدىغان بايلارنىڭ كەيىنى — كەيىندىن پائىس دۇنيادىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلىقى، ئۆزىڭمۇ نۆۋەت كېلىپ قالغانلىقى، ئەتە ياكى ئۆگۈن سالام بېرىپ ئۇلارنىڭ قېشىغا كېتىدىغانلىقىدىن ئەنسىرەيدىكەن.

پاھ ① بىرەر ئىش ياكى سۆز. ھەرىكەتكە ھەيران قېلىش، ئەجەبلىنىشنى بىلدۈرىدۇ: پاھ، قوللىرىڭىز نېمانچە قاتمال! * پائىس ئۇ يان ئويلاپ، بۇ يان ئويلاپ، بىر قارارغا كېلەلمىدى. سابىرىنى تېپىپ

پۇتۈكۈل تەرەققىياتى «ئالەم روھى» نىڭ ئەقلى، لوگىكىلىق پائىسلىقنىڭ ئىشقا ئاشۇرۇلۇشىدىن ئىبارەت دەپ قارايدۇ. ماركسىزىملىق ماتېرىيالىستىك پەلسەپە تۈپتىن ئۇنىڭ ئەكسىچە بولغان مەيدانىنى چىقىش قىلىپ، دۇنيا ماددا ھەرىكىتىنىڭ ئوبيېكتىپ قانۇنىيىتى بويىچە راۋاجلىنىدۇ، ئۇ ھېچ-قانداق «ئالەم روھى» غا موھتاج ئەمەس، دەپ ھۆكۈم قىلىدۇ.

پائىسلا مىزم ئى [ر > گرېك + ئە] XIX ئەسىر - نىڭ كېيىنكى يېرىمىدا يېقىن شەرققە پەيدا بولغان ۋە مۇسۇلمان ئەمگەكچىلىرىنىڭ سىنىپىي كۈرىشىنى باستۇرۇش مەقسىتىدە ئىسلام دىنىدىكى بارلىق خەلقلەرنى بىر دۆلەت قىلىپ بىرلەشتۈرۈشنى تەرغىپ قىلىپ كەلگەن ئەكسىيەتچىل دىنىي سىياسەت، ئېقىم.

پائىسلا مىزم ئى [ر > گرېك + ئە] پائىسلا - مىزمىنى تەرغىپ قىلىدىغان شەخس، پائىسلا مىزم تەرەپدارى.

پائىسلاھچىلىق ئى <پەلس> بىر خىل پەلسەپىۋى تەلىمات. بۇ خىل تەلىمات بويىچە بولغاندا، ئىلاھ ئىنسانىي بولمىغان مەنبە، بۇ مەنبە تەبىئەت دۇنياسىنىڭ سىرتىدا بولماستىن، بەلكى تەبىئەت دۇنياسى بىلەن تەڭ ئورۇندا تۇرىدۇ. دېمەك، پائىسلاھچىلىق روھىنى تەبىئەت دۇنياسىغا سىڭدۈرۈپ، تەبىئەتتىن تاشقىرى مەنبەنى ئىنكار قىلىدۇ. ئىلگىرى ماھىيەت جەھەتتە ماتېرىيالىستىك تەبىئەت قارىشى ھەمىشە پائىسلاھچىلىق شەكلىدە مەيدانغا كەلگەندى، ھازىر پائىسلاھچىلىق دۇنيانىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى ئىلاھقا باغلىق دەيدىغان ئىدىيالىستىك نەزەرىيەگە ئايلىنىپ، بۇرژۇئا پەلسەپىسىنىڭ پەن بىلەن دىنىنى ياراشتۇرۇش يولىدىكى ئەكسىيەتچىل ئۇرۇنۇشى بولۇپ قالدى.

پاھشە قىلىدىكەن.

پاھشەخانا ئى [ئە+پ] كونا جەمئىيەتتىكى ۋە كاپىتالىستىك جەمئىيەتلەردىكى پاھىشلەر تۇرىدىغان، پاھىشۋازلارنى قوبۇل قىلىدىغان جاي: «دىيانتە» توۋلانغان مەھكىمىلەردە پارىخورلۇق ئەۋج ئېلىۋاتىدۇ؛ «نومۇس» پەردىسى ئارتىلغان ماكاندا پاھىشخانىلار قۇرۇلۇۋاتىدۇ؛ مانا بۇ بۇزۇلۇش يىللىرى...

پاھىشۋاز ئى [ئە+پ] پاھىشلەر بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىشقا بېرىلگەن، ئەخلاقىي بۇزۇق ئەر؛ زىناخور: — بۇ پاھىشۋازلار ئەيىبنەمەي يەنە بىللە ئىشلەپ يۈرۈشىدۇ، — سەلەي غەزەپلەنگەن بىر ئىپادىنى كۆرسەتتى، ئاندىن چىرايلىرىنى پۇرۇشتۇرۇپ كۈلدى.

پاھىشۋازلىق ئى. پاھىشلەر بىلەن بۇزۇق-چىلىق قىلىشقا بېرىلىش ئادىتى؛ زىنا-خورلۇق: جاڭ ۋېنڭ ئوغرىلىق-يانچۇقچىلىق، پاھىشۋازلىق، ئۇرۇشۇش قاتارلىق يامان ئىشلارنى قىلغانلىقى ئۈچۈن ئاخىرى ئىككى يىللىق ئەمگەك بىلەن مەجبۇرىي ئۆزگەرتىلىشكە ھۆكۈم قىلىندى.

پاۋۇزا ئى [ر<لات] <مۇز> ① كۆي، شېئىر-قوشاقلاردىكى ئۇزۇلۇش، توختاش ۋە ئۇنىڭ بەلگىسى. ② ئوپېرا، بالېتلاردا پەردە ئارىلىقىدا چېلىنىدىغان ۋە ناخشا باشلىنىش ئالدىدا چېلىنىدىغان ئۇششاق مۇزىكا؛ مەغۇل: باس ت قوشۇپ قويدى: — «تاھىر-زۆھرە»دىن باشلاپ «غېرىب-سەنەم» گىچە ئۇرۇۋەر! دۇتار سايىرىدى، مۇڭلۇق پائۇزىدىن كېيىن غۇلامنىڭ سۈزۈك، جاراڭلىق ئاۋازى مۇشاۋرەك مۇقامنىڭ داستانغا ياڭرىدى.

پاۋان ئى. ئوۋچى؛ مەرگەن: پاۋان دەرد يەيدۇ، بالىلىرى گۆش يەيدۇ (ماقال). بەيگىدە ماھىر چەۋەنداز، ھەم چىۋەر پاۋان ئىدى. تەپسە تاغ ئۆرۈلگۈدەك قۇدرەتكە يار پاۋان ئىدى. * تاغقا چىقىم كېيىك ئاتتىم، تاغچى پاۋانلار بىلەن، ئۆمرۈم شۇنداق ئۆتۈرمۈ قەدىر بىلىمىس

ئۇنىڭغا مەسلىھەت سالغانىدى. سابىر تىت-تىت بولۇپ: — پاھ، تازىمۇ ئەقىلسىز ئىكەنسىز! بۇ بىر مەخپىي ئىش تۇرسا، نېمىشقا ماڭا دەپ يۈرۈيسىز؟ — دېدى. ② مەمنۇنلۇق، خۇشاللىق ۋە ھاياجاننى بىلدۈرىدۇ؛ پاھ، تازا ۋاقتىدا مېھمان بولۇپ كەپتىمەن — دە! * ئىمىن تۈلكە شەرىخانىڭ ئاغزىدىن چىققىنىنىڭ ھەممىسىگە رازىمەنلىك بىلەن ماقۇل بولدى. «پاھ! مۇنداقمۇ ئوڭۇشلۇق ئىش بولامدىغان» دەۋەتتى شەرىخان ئىمىن تۈلكە كەتكەندىن كېيىن. * پاھ! بۇ يەر نېمانچە گۈزەللىشىپ كەتكەن — ھە! بۇرۇن مەن كۆرگەن تارىم يېزىسى مۇشۇنداقمىدى...؟ كۆز ئالدىمدا بىردىنلا يىگىرمە سەككىز يىل ئىلگىرىكى يېزىنىڭ قىياپىتى پەيدا بولدى...

پاھ-پاھ «پاھ» سۆزىنىڭ تەكرار ئېيتىلىشى: — پاھ-پاھ، تازىمۇ ياخشى گەپ ئىكە، — دەپتۇ ئەپەندىم ۋە بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن، — قېنى ئەمدى ئىككىنچىسىنى ئاڭلايلى، — دەپتۇ. * ۋەزىر ساھىبجامالىنى كۆرۈپ، ساقلىنى تۇتۇپ «پاھ-پاھ» دەپتۇ.

پاھشە [ئە] ① ئى. نىساھالانىسىغان ئەر-ئاياللار ئوتتۇرىسىدىكى بۇزۇقچىلىق، زىناھ: پاھشە قىلماق. پاھشە ئۆتكۈزۈمەك. * جاڭ جىنلۇڭغا گەپ ئۆتمەيدىغانلىقىنى كۆرگەن شىياۋمېي ئۇنىڭدىن زېرىكتى، غەزەب بىلەن ياتقان يېرىدىن تۇرۇپ ئورنىدا ئولتۇردى ۋە: — بوپتۇ، غودۇڭشىما! خائىن بولساڭ بولمۇر. ھاراق ئىچىپ، پاھشە ئوينىپ، قىمارۋازلىق قىلىپ يۈرۈۋەر. سەن ۋىجىدانىڭنى يوقىتىپ ئادەمگەرچىلىكتىن چىقماقچىسەن! — دېدى. ② سۈپ (ئاياللار ھەققىدە) پاھشە، زىنا ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان؛ ئەخلاقىي بۇزۇق: پاھشە خوتۇنلار كۆپ ۋاقتتا سىزلام كېسىلىنىڭ ئاساسىي مەنبەسى ھېسابلىنىدۇ.

پاھشە قىلماق ناتوغرا جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولماق، زىنا قىلماق: پادىشاھ ئوغلىنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپتۇ. ئەمما شاھزادە شاھ كابول كېچە-كۈندۈز ھاراق-شاراب ئىچىدىكەن،

پائالىيەتلىرىنى دېھقانلار ئىقتىسادى مەنپەئەتى بىلەن بىرلەشتۈردى.

پاي توپلىماق بىرەر تىجارەت، بىرەر كەسىپنى يولغا قويۇش ئۈچۈن قەرزلىك قايتۇرۇلدىغان ياكى پايدىنى قايتۇرىدىغان سەرمايە توپلىماق؛ دەسمايە يىغماق؛ ناھىيە-مىزدە تەشكىل قىلىنغان تەشۋىق ئۆمىكى خوتۇن-قىزلار سانائەت كارخانىسىغا پاي توپلاش توغرىلۇق بىرىنچى ئاۋغۇستتىن ئون بەشىنچى ئاۋغۇستقا قەدەر شەھەر ئىچىدە تەشۋىق ئېلىپ بارغانىدى.

پاي چېكى <س ئىق> ھەسسىدارلىق شىركىتى پايچىكىلارغا تارقىتىپ بېرىدىغان بىر خىل دوکۇمېنت. ئۇ پايچىكىلارنىڭ قانچىلىك پاي قوشقانلىقىغا ئىسپات بولىدۇ.

پاي ئۆسۈمى <س ئىق> ھەسسىدارلىق شىركىتى پاي چېكىنىڭ سانلىق مىقدارىغا ئاساسەن ھەرقايسى پايچىكىلارغا بۆلۈپ بەرگەن پايدا.

پاي II [پ] ① ئى. پۈت، ئاياغ؛ تاپان؛ كۆرسەتكىن نىزارىنىڭ خانىسىنى، مەن ئۇنىڭ ئىز-پايىنى قىلاي تاۋاپ، تاپشۇراي مەھزۇنىنىڭ مەكتۇبىنى، نۇبىتى سالام ئېيتقان ئاتا ئانا. ② ئى. بىر چۈپ ئىشلىتىلىدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەربىرى؛ سىنار پاي ئاياغ. مەن موماي بىلەن بىر پاي چورۇقنى ئىزدەپ يېتىۋەردىم، كېتىۋەردىم، ھېچ يەرنى تاپالمىدىم؛ ئېگىز تاغلارنىڭ ئۈستىگە چىقىپ، پۈتۈن ئالەمگە قارىدىم، كۆرۈندى. ③ مىق. نەرسىلەرنىڭ مىقدارىنى بىلدۈرىدۇ؛ دانە، تال؛ جەڭچىلەر باتالىيون كوماندىرى ئەنۋەرنىڭ بۇيرۇقى بىلەن قوراللىرىدىن ئون ئىككى پاي ئوق ئۈزدى. — مۇشۇ ھۇجۇمىمىزنى، — دېدى ئەنۋەر تاپانچىسىنى قولغا ئېلىپ، — يولداش كېۋىرنىڭ نامى بىلەن باشلايلى! * خام كېسەكتىن قوپۇرۇلۇپ، سىلىق سۇۋالغان ئاشپەزلىك ئوچىقىدىكى قازانغا تۇت پاي قاسقان قوندۇرۇلغان. ④ ئى. ئاياغ ئىزى كۆپ تەگكەن؛ كۆپ دەسەسلىگەن يەر ياكى

يارلار بىلەن.

پاۋلونىيە ئى [لات] — پاۋلونىيە دەرىخى. پاۋلونىيە دەرىخى <بوت> چوقا ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرىخ، يوپۇرماقى چوڭ، تۇخۇم شەكلىدە ياكى يۈرەك شەكلىدە بولىدۇ، سىرتقى يۈزى سىلىق، ئارقا تەرد-پىدە يۇمشاق تۈكلەرى بولىدۇ؛ گۈلى كۈنۈس-سىمان گۈل رېتىدە تىزىلغان بولۇپ، گۈل تاجى سۆسۈن رەڭدە كېلىدۇ؛ غوزا مېۋىسى ئۇزۇن ۋە يۇمشاق؛ ياغىچى يۇمشاق بولۇپ مۇزىكا ئەسۋابلىرى، مودېل قاتارلىقلارنى ياساشقا بولىدۇ.

پاۋمىن ئى [ر] تۇمشۇق ئۇزۇن، بىر خىل چوڭ مايىمۇن. ئۇ ئافرىقا ۋە ئەرەبىستاندا ياشايدۇ.

پائىمىز ئى [ئە] يىزىت. پىرسەنت: مەملىكىتىمىزنىڭ 80 پائىمىزدىن ئوشۇقراق ئاھالىسى ساۋاتسىزدۇر.

پائىلاتۇن ئى [ئە] <ئەد> ئەرەب تىلى مورفولوگىيىسىدىكى ئىككىنچى بوغۇمى قىسقا سوزۇق تاۋۇش، قالغانلىرى ئۇزۇن سوزۇق تاۋۇش بولغان تۆت بوغۇملۇق سۆز فورمۇلىسى بولۇپ، ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ ئارۇز ۋەزنىدىكى بەھرى تەۋىل تۈركۈمىنىڭ ھەجەز بەھرى (- - V -) فورمۇلىسىنى كۆرسىتىدۇ؛ يازغىنىم يېڭى ئۇتۇقلارنىڭ پەقەت ئوندىن بىرى، پائىلاتۇن، پائىلاتۇن، پائىلاتۇن، پائىلۇن.

پاي I [پ] بىرەر تىجارەت ياكى كەسىپنى يولغا قويۇش ئۈچۈن شېرىكچىلىك ئاساسىدا قوشۇلغان ھەسسە؛ ئۇلۇش، دەسمايە؛ پاي پۇلى. پاي قوشماق. * ئۆلكە، شەھەر، ئاپتونوم رايونلار... ئىشلەپچىقىرىش دۈيلىرى ۋە دېھقانلارنى پاي قوشۇشقا جەلپ قىلىپ، تىجارەت پايدىسىنى پاي فوندى ۋە سېتىپ بەرگەن يېزا ئىگىلىك قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرىنىڭ سانى بويىچە تەقسىم قىلىپ، تەمىنات - سودا كوپىراتىپلىرىنىڭ تىجارەت

زاۋۇتتا پاكىزەك، يەڭگىلەرەك، ئاياللارغا باپ كېلىدىغانراق ئىش شۇ پاياتچىلىق.
پاياتلىماق پ. ئۆزۈلگەن، ئاجراالغان، سۇنغان مېتاللارنى ئوت، گاز ياكى ئېلېكتىر كۈچى بىلەن مېتاللارنى قىزدۇرۇپ بىر-بىرىگە تۇتاشتۇرۇپ ئۇلىماق؛ كەپشەرلىمەك؛ مەن ھازىر تەكشۈرۈپ كەلدىم. پار قازاننى پاياتلىماق، يەنە ئالتە-يەتتە يىل ئىشلىتىشكە بولىدۇ.

پايان (پايانى) ئى [پ] ① جاي، مۇساپە، يول قاتارلىقلارنىڭ ئاخىرقى نۇقتىسى؛ چېگرىسى؛ زەپ ئوخشىغان بۇغداينىڭ پايانى ھېچ كۆرۈنمەس؛ كېچە - كۈندۈز قۇندۇزنىڭ ھارغىنلىقى بىلىنمەس.
 ② ئىش-ھەرىكەت، گەپ-سۆز، ۋەقە-ھادىسىلەرنىڭ ئاخىرى؛ داۋامى؛ بىلىدىم كۈلپەتنىڭ بارمۇ پايانى، ئالەمگە ھەمراھكەن ئادەم پىغانى. ③ كۆچمە. ھېس-تۇيغۇ، كەچۈرمىش قاتارلىقلارنىڭ چېكى؛ ئاخىرى؛ تارقىلىپتۇ ئاخشامقى تۇن تۇمانى، ئېقىن بىلەن بىللە ئۇزدۇم باھاردا، بۇ ئېقىنغا ئىشقىمىنىڭ يوق پايانى، ئۇ ئاققان جاي بولغاچ قەلبىم ماكانى.
پايانى يوق ← پايانسىز؛ ئىگىز تاغنىڭ يان باغرى پايانى يوق جىلغا-ساي، قوي، يىل-قىلار بۇلۇتتەك، يايلاقلرى گۈزەل، باي.

پايانداز ئى [پ] ئىنتايىن ھۈرمەتلىك بولغان مېھمانلارنىڭ يولىغا سېلىنىدىغان گىلەم؛ پالاس؛ ھوي، نېمىسىنى ئېيتىسىز، شۇ كۈنلەردە خوتەن يېزىلىرىنىڭ قەيپىرىگە بارماق، كۆزىڭىزگە مەخمەل پايانداز ۋە رەڭدار كەشتە كۆرۈنىدۇ، ئاڭلايدىغىنىڭىز بولسا باھار ناخشىسى. * توي ئىگىلىرى، ساھىبخانىلار:—ۋاي ئېسىل مېھمان كەلدى، تويىمىزنىڭ ھۈرمىتى! — دەپ، قىزنى پاياندازلارغا دەسسەتىپ، خوتۇن خەقلەر قاينىغان كەڭ سورۇنلۇق ياسىداق سارايغا باشلاپتۇ.
پايانداز سالماق ئىنتايىن ھۈرمەتلىك بولغان مېھمانلارنىڭ يولىغا زىلچا-گىلەم سالماق؛ چوڭ خېنىم مۇندىن ئۇچ كۈن بۇرۇن كېنىزەكلەرگە:— پادىشاھنىڭ كېلەر ۋاقتى بولدى،

نەرسە: جۇۋازنىڭ پېيى.

پاي III ئى. بۇغداي، شال، ئارپا قاتارلىق زىرائەتلەرنىڭ ئورۇلۇپ، باغلانغان ھالىتى؛ پاي تىكەك.

پاي تىكەك بۇغداي، شال، ئارپا قاتارلىق زىرائەتلەرنىڭ باغلىرىنى ئۆرە تىكلەپ تىزماق؛ خامانغا توشۇلۇپ بولمىغان بۇغداي باغلىرى ئېتىزدا پاي تىكسەپ قويغان پېتى تۇرۇۋاتىدۇ.

پاي IV ئى. غەيرەت؛ چىدام، بەرداش؛ پاي بەرمەك.

پاي بەرمەك ← پايلىماق.

پايات ئى [پ] تۆمۈرچىلىك، قەلەبچىلىك، قۇيۇبىچىلىق، مىسكەرچىلىك، زەرگەرلىككە ئوخشاش ھۈنەر-كەسىپ ساھەسىدە ئۇزۇل-گەن، ئاجراالغان، سۇنغان مېتاللارنى بىر-بىرىگە تۇتاشتۇرىدىغان كەپشەر: گاز پايات. ئېلېكتىر پايات. * مانا بۈگۈن ئاخىرقى پايات قىلىش تاماملىنىپ، جاپالىق مېھنەت ھوسۇل بەردى، ھەممە ساۋاقداشلار زور قىزىقىش بىلەن رادىئو ئەتراپىدا «بېلىقچى بىلەن ئالتۇن بېلىق» ھەققىدىكى چۆچەك-نىڭ قىزىق بايانىنى ئاڭلىماقتا ئىدى. ئاڭلىتىش تۈگىدى.

پايات قىلماق ← پاياتلىماق.

پاياتچى ئى. پايات قىلىش ئىشى بىلەن شۇغۇللانغۇچى، كەپشەرلىگۈچى كىشى؛ ئۇ كۆپچىلىككە تەكشى نەزەر سېلىپ كۈلۈمسىرىگەن ھالدا كۆپچىلىكتىن:— سىزلىرىنىڭ سېختا مانتيپور-لار، پاياتچىلار ۋە تۆمۈرچىلەر تولۇقمۇ؟ ئۇلارنىڭ ئىش ئۈنۈمى قانداق؟— دەپ سورىدى.

پاياتچىلىق ئى. پاياتلاش ئىشى؛ پاياتلاش كەسپى؛ پەرنىزاتنىڭ ئۆزىمۇ ئۇنى نەدە كۆرسە شۇ يەردە بەزى يىغلاپ، بەزى غىلجىڭلاپ خىزمەتنى ئالماشتۇرۇپ قويۇشنى ئىلتىماس قىلدى:— قانداق قىلىمىز؟ ھەممە يەر ئوخشاش ماي، پاس-كىنا، ھەممە سېختا ئوخشاش جاپالىق ئىش،— دېدى. ئۇ ھىمىتىكىمۇ، پەرنىزاتنىڭ ئۆزىگىمۇ،—

ئوردىنى ياساپ- جابدۇپ، يولغا پايانداز سېلىپ قويۇڭلار، - دېدى.

پاياندازلىق سۇپ. پاياندازى بار، پايانداز سېلىنغان: قىزىل پاياندازلىق زال بىلەن مېڭىپ 218- نومۇرلۇق ياتاققا ئورۇنلاشتۇق.

پايانسىمۇ سۇپ. چېكى، چېگرىسى يوق؛ ناھايىتى كەڭ؛ كۆز يەتكۈسىز؛ بىپايان: ھاتەم ماڭا - ماڭا ئاخىرى بىر قومۇشلۇق باياۋانغا چۈشتى. ئۇنىڭ نە بېشىنى، نە ئايىغىنى بىلىپ بولمايتتى. ئۇ يەر پايانسىز جاڭگاللىق بولۇپ، سۇدىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى. * ئۈرۈمچى قىسىملىرى پارتكومنىڭ چېگرا مۇداپىئە لىنىيىلىرىدىكى ئىلغار تىپلارنى تەقدىرلىگەنلىكىدىن ئىبارەت خۇش خەۋەر پايانسىز چېگرا مۇداپىئە لىنىيىلىرىگە يېتىپ كەلگەندە، تەقدىرلەنگەن ئورۇنلار، شەخسلەر ۋە چېگرا مۇداپىئە پونكىتلىرىدىكى كوماندىر- جەڭچىلەر ئۇنىڭدىن ئىلھام ئالدى.

پايپە ئى [پ] بېزت ① ئېگىزلىككە چىقىپ چۈشۈشتە ئىشلىتىلىدىغان شوتتا، پەلەمپەي؛ باسقۇچ: ھاتەم ئورنىدىن تۇرۇپ، تەختىنىڭ بىرىنچى پايپىسىگە قەدەم قويۇشى بىلەن بىر بەتتەي- ۋەت ئاۋاز كۆتۈرۈلدىكى، گويا قەسىر ئۆرۈلگەندەك بولۇپ كەتتى. ② پۇت، ئاياغ: ئەتىرگۈلىدەك چىرايىغا بېقىپ، رەڭگىم چىلان بولدى، تىكەن پايەك تۈپەيلىدىن مېنىڭ كۆكسۈمۈ قان بولدى. ③ ياغاچ ياكى ساپالدىن ياسالغان چىراغ قويىدىغان جاھاز: ئالدىڭ ئۈچ ئاملىدىن «چىراغ» دېگەن نام، بىرى ياغ، بىلكۇ، بىرىدۇر پايپە. مەگەر بۇ ئۈچ ئامىل بولالمىسا جەم، قالدۇ قۇرۇق نام، خىيالىي سايە. ④ ئۆسۈملۈك- لەرنىڭ شېخى، يوپۇرمىقى، گۈلى ۋە مېۋىلىرىنى كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان يەر ئۈستى قىسمى؛ غولى، تۈپى: بەرپا قىلدۇق چۆللەردە گۈلشەن، شۇنچە كۆركەم گۈللەر پايپىسى. شۇڭا دەيمىز: ماڭلاي ئۈنچىسى، گۈزەللىكنىڭ گۈلى- تاجىسى. * تەنزىلەر چەيلەنگەن، ئۆي- گەمبەلەر ۋەيران، ئاشپۇزۇل- دۇكانلار تامام تاقالغان. ئەتراپتا كۆرۈنمەيدۇ ئىنسان سايىسى، باغلاردا

زەپىران گۈللەر پايپىسى. **پايپاسى** تەق [پ] تەمتىرەپ ھولۇقۇپ، بىر پۇتىنى ئېگىز، بىر پۇتىنى پەس كۆتۈرگەن ھالدا مېڭىش ھالىتى.

پايپاسى- پايپاسى «پايپاس» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: «پايپاس- پايپاس» مېڭىپلا يۈرەمسەن؟

پايپاسلاشقۇزماق «پايپاسلىماق» پېتىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئاپتوبۇستا نۇتۇلغان يانچۇقچىنى ئىككى ساقچى ئالدىغا سېلىپ پايپاسلاشقۇزۇپ ئېلىپ ماڭدى.

پايپاسلاشماق «پايپاسلىماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پايپاسلاشماق «پايپاسلىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: يول كەڭرىتىپ پوش- پوشلاپ، پايپاسلىشىپ يۈرۈپتۇ. شاھقا «شاھى- نىجات» دەپ، نامۇنىشان بېرىپتۇ.

پايپاسلىتىلماق «پايپاسلاتماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پايپاسلىماق پ. بىر خىل ئاۋاز چىقارغان ھالدا ھولۇقۇپ، تەمتىرەپ، ئالدىراپ ئېگىز- پەس دەسسەپ ماڭىشماق: بىر كۈنى خاڭدا براۋنىڭ نوچى خورمىزى بار ئىكەن، دەپ ئاڭلاپ، چار خورازنى چاپاننىڭ پېشىگە ئوراپ، شۇ يەرگە پايپاسلاپ چىقتىم. * سامىلاق جىسانىڭ خوتۇنى پايپاسلاپ چوڭ قىزىنى ئەگەشتۈرگەن پېتى يىغلاپ ساي بويىغا قاراپ ماڭدى.

پايپاق ئى ① پۇتنىڭ پەنجىسىدىن تارتىپ تىزىغىچە بولغان قىسمىنى ئوراپ، بېسىپ تۇرىدىغان، ھەر خىل يېپتىن توقۇلغان ئاياغ (پۇت) كىيىمى: يىپ پايپاق. يىپەك پايپاق. نىلۇن پايپاق. ② پۇتنى ئىسسىق ساقلاش ئۈچۈن رەخت، ئەيلىگەن قوي تېرىسى، قوي يۇڭىدىن تەييارلىنىدىغان ئاياغ كىيىمى: پاختىلىق پايپاق. تېرە پايپاق. كىسىز پايپاق. مەسىنىڭ پايپىقى. ③ ئۇچار قۇشلارنىڭ

پەنجىسى ئۈستىدىن ئۆسۈپ چىققان يۇمران پەيلەر.

پايپاققا دەسسەمەك ئوڭۇش-سىزلىققا ئۇچرىماق، پېشكەللىككە يولۇقماق.

پايپاققا نال قاققاندىك پەقەت جايغا چۈش-مىگەن، لايىقىدا بولمىغان؛ داڭقان پۇتى؛ خۇ ئەپەندى ئۆز مەيلىچە ئۆزگەرتىشكە باشى، شۇڭا پېقىرنىڭ سۆزىنى پايپاققا نال قاققاندىك سۆز دېمەس.

پايپاقلىق سۈپ ① پايپىقى بار، پايپاق كىيگەن: ھەممىنىڭ ئالدىدا كاستۇم-بۇرۇلكا كىيگەن بىر ئەر بىلەن پەلتو كىيىۋالغان كارىش-نىۋاي پايپاقلىق بىر ئايال كېلىۋاتاتتى. ② پەن-جىنىڭ ئۈستىنى يۇمشاق پەي قاپلىغان، تۈكلۈك، يۇڭلۇق (قۇشلار ھەققىدە): پايپاقلىق خوراز. پايپاقلىق كەپتەر. ③ پايپاق تىكىشىش، توقۇش ئۈچۈن لايىق، باپ: پايپاقلىق يۇك. پايپاقلىق يىپ. پايپاقلىق رەخت. * زەينەپ ئۇكىسى رىشاتقا پايپاق توقۇپ بېرىش ئۈچۈن بىر پايپاقلىق يۇك يىپ سېتىۋالدى.

پايپاقلىق ھوگۇ <بوت> موگۇنىڭ بىر خىلى، رەڭگى كۈل رەڭ بولۇپ قارا قوڭۇر رەڭلىك يولچىلىرى بولىدۇ، كۆپىنچە ئوت-چۆپ دۆۋىلىرىدە ئۆسىدۇ، يېڭىلى بولىدۇ.

پايپىتەك رەۋ [پاي+پىتەك] ئالدىراش-تېنەش، ئاۋارە، پاتىپاراق: ساھىبخانا قاسىم ئاخۇن ئاكا چاي قويۇش، نان ئوشتۇش، مېھمانلارنى مەزەگە ئېغىز تېگىشكە زورلاش بىلەن پايپىتەك ئىدى.

پايپىتەك بولماق ئالدىراپ-تېنەپ، ئاۋارە بولماق، پاتىپاراق بولماق: سۈرۈك ئۆتتى ۋاقتىدىن ئېشىپ، پايپىتەك بولدى، تېنىدى باشلىق. — ھەي كاتىپ! — دەپ يەنە ئالدى تېلېفون، — چاقىرىڭ! — دەپ ۋارقىردى قاتتىق. پايپىتەك قىلماق ئالدىراش-تېنەش ھالەتتە

قالدۇرماق، ھولۇقتۇرماق، پاتىپاراق قىلماق؛ تىرىپىرەن قىلماق: يېنىدىكى جەڭچىمۇ گرانات تاشلىدى. ئىككى دانە گرانات دۈشمەن ماشىنىسى ئۈستىگە چۈشۈپ پارتلىدى. شۇنىڭ بىلەن تەڭلا، ماشىنىسىدىكى ئوق-دورا پارتلاپ دۈشمەننى پايپىتەك قىلدۇرەتتى.

پايپىتەكچىلىك ئى «پايپىتەك» بولغان ھالەت: تاغام پايپاسلاپ كېلىپ ئايالغا ماشىنىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ بەردى. شۇنداق قىلىپ ئون مىنۇتقا قالماي، ئۆيىگە يېتىپ كەلدۇق. مانا شۇ كۈندىن باشلاپ پايپىتەكچىلىك باشلاندى.

پايپىلىقۇش سۈپ. قولى قىسقا، ھال-ئەھۋالى ناچار، نامرات، ئۆتتۈرلۈق.

پايپىتەخت ئى [پ] بىرەر دۆلەتنىڭ ئەڭ يۇقىرى ھاكىمىيەت ئورگانلىرى ئورۇنلاشقان شەھەر ۋە شۇ دۆلەتنىڭ سىياسىي مەركىزى؛ ۋەتىنىمىزنىڭ پايپىتەختى بېيجىڭ. * شۇنداق قىلىپ، پايپىتەخت ئالىي مەكتىپىدە ئوقۇشتىن ئىبارەت كىشىلەرگە ئاسانلىقچە نېسىپ بولمايدىغان بەخت-سائادەتنىڭ مېھرىدىن كېچىشىمگە توغرا كەلدى.

پايپىتىما ئى [پ] قونچىلۇق ئاياغ كىيگەندە پۇتقا ئورنىلىدىغان رەخت؛ ماتا، كىگىز پارچىسى؛ ئۇ ئەمدىلا ئۆتۈكىنىڭ ئىچىگە سۇ توشۇۋالغانلىقىنى سەزدى-دە، دەرھال ئۆتۈكىنى سېلىپ، ئىچىدىكى سۇنى تۆكۈپ تاشلاپ، پايپىتىمىنى سىقىۋېتىپ قايتىدىن ئوراپ كىيدى.

پايپىتىمىسى چۇۋۇلماق ئەپتى-بەشىرىسى ئېچىلماق، ئەپتى ئاشكارىلانماق.

پايپىتىمىسىنى قەتۇر ئورماق پالاكت باسماق، نەس باسماق، پېشكەللىككە يولۇقماق، تەلىسى قاچماق: — ھە، ئەمدى خېلى چۆچۈپ قاپسەن، ئالدىمغا چۈشۈپ ماڭ، — دېدى-دە، ماڭا ئوخشاش پايپىتىمىسىنى تەتۈر ئورغان سەيسىكەش بىر ئادەم بىلەن ئىككىمىزنى چۈشكىچە بېدە توغراتتى. ئۇندىن كېيىن نامازدىگەرگىچە قىغ توشۇتۇپ قويۇپ بەردى.

پايپىتىمىسىنى سۆرەپ يۈرمەك ئىشىنى

ئىشلەپچىقىرىش، سودا-سېتىق ۋە تۈرلۈك تىجارەت يوللىرى ئارقىلىق كىرگۈزگەن كىرىمىدىن، تەننەرقى ياكى دەسمايىنى ۋە باجنى چىقىرىۋەتكەندىن كېيىنكى ئاشقان سومما، ھايات: ئۇزۇن يىل سودىگەرچىلىكتە يۈرگەن تۇرخانىنىڭ پايدىغا ئۆگەنگەن كۆڭلى، پايدا دېسە ئۇيقۇسى كەلمەيدىغان كۆزلىرى، بۇلتۇرقى گۈرۈچتىن كىرگەن بىرمۇنچە ھايات بۇ يىلمۇ يەرنى كۆپىراتسىيىگە بەرمەستىن، تېرىشقا مەجبۇر قىلدى.

پايدا ئالماق بىرەر ئىش ياكى بىرەر نەرسىدىن نەپكە ئىگە بولماق، مەنپەئەتكە ئېرىشمەك: ساڭا ئەللىك سوم دەسمايە بېرى. سەن دەڭلەرگە بېرىپ، يېزا ۋە قىرلاردىن كەلگۈچىلەردىن سۇرۇشتۇرۇپ، تېرە-تەسەك سېتىپ ئال، ئۇنى جاللاپ (مويىچى سودىگەر)لارغا ساتساڭ پايدا ئالسەن.

پايدا بەرمەك بىرەر ئىش ياكى نەرسىدىن نەپ، مەنپەئەت يەتكۈزۈمەك، ھاياتغا ئېرىشتۈرمەك.

پايدا بولماق بىرەر ئىش ۋە نەرسىدىن نەپ، مەنپەئەت، ھايات كۆرۈلمەك: سۇلايماننىڭ تۈنۈگۈن ساتقان ئالتە سۈكەن شاپتۇلىدىن ئوتتۇز يۈەن پايدا بولدى.

پايدا تاپماق بىرەر ئىش ۋە نەرسىدىن نەپ، مەنپەئەت، ھاياتغا ئېرىشمەك: بەزىدە لەرنىڭ دېيىشىچە ئۇلار باغ ھېسابدا سېتىۋېلىپ ماشىنىلىرى بىلەن قەغەز زاۋۇتىغا ئاپىرىپ كىلولاپ ساتىدىكەن. شۇ چاغدا بىر باغ قومۇش ئەللىك يەتتە پۇڭغا يارايدىكەن. شۇنداق قىلىپ پايدا تېپىۋاتقان ھاياتكەشلەر ئوخشايدۇ، ئاكا.

پايدا تەگمەك بىرەر ئىش، بىرەر نەرسىدىن مەنپەئەت، نەپ يەتمەك؛ ھاياتغا ئېرىشمەك: بەزىدە كېچىكىپ قايتسا ئۆيىگە، زوربىخان توختىماي سۆزلەپ كېتەتتى: «ئۇلار قايتقىلى نەۋاق ئېتىزدىن، بېھۋەدە ئىشتىن نە پايدا تېگەتتى.» **پايدا چىقماق** نەپ، مەنپەئەت، ھايات

ئەپلەشتۈرەلمەي سۆزىلىپ يۈرمەك: ئۇنىڭ قاغان ئىشىنىڭ تايىنى يوق، پايتمىسىنى سۆرەپ يۈرۈپ كۈنى ئۆتكۈزۈىدۇ.

پايچىك ئى [پ+] ھەسسىدارلىق شىركىتى-دىكى پاي چىكىنى باشقۇرىدىغان ۋە پاي قوشقان كىشى، ھەسسىدار.

پايچىكىلىك «پايچىك» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: ھەسسىدارلىق شىركىتى ھەربىر پايچىكنىڭ پايچىكىلىك ھوقۇقىنى ئەلۋەتتە ئېتىراپ قىلىدۇ.

پايخان ئى ① بىرىنچى قېتىم سورۇلغان خاماندىن چىققان، قايتا يەنجىشىكە تەييارلانغان يىرىك سامان ۋە باشاقلار: تەخەيلىك ئېشەك پايخانغا يارىماس (ماقال). * ئۇلار زوڭزىيۋېلىپ يېرىم كېچىگىچە ئارپا يۇلدى. سىيرىلما يەر بىلەن تىۋەنگە قاراپ يۇلغاچقا تۇرسۇننىڭ گەجگىسى، تېقىمى قاتتىق ئاغرىدى. ئۇلار پايخاندىن چىققان كالىلاردەك چاڭقاپ كەپىگە ماڭدى. نە سۇ، نە تاماق يوق ئىدى.

② پاچاق سۆڭىكى: بەلىكى، چىن ئىنسانغا يانتۇر ئۆچ-ئاداۋەت ساقلىماق، ئىتتىلا خاس بىر ھۈنەردۇر ئەسلىي پايخان چاينىماق.

پايخان بولماق دەسسەلمەك، يانچىلىماق، چەيلەنمەك: قارىغىنا ئەتراپىڭدا قالماپتۇ چۆپ، بۇ ئوتلاقمۇ تۈگىشىپتۇ پايخان بولۇپ.

پايخان قىلماق ← **پايخانلىماق**: چاڭ تۈزۈتۈپ بېغىغا بىرچاغ، بىر توپ مەلئۇن كەلدى ئولشىپ. قىلدى رەڭدار گۈللەرنى پايخان، گۈل بەرگىمۇ كەتتى سولشىپ.

پايخانلىماق پ ← **پايخانلىماق**. **پايخانلىماق** پ دەسسەلمەك، يانچىماق، چەيلىمەك. **پايدا** ئى [پ] ① بىرەر كىشى ياكى نەرسىگە يېتىدىغان مەنپەئەت، نەپ: خەققە ئىشلىشىپ بەرگىلى بىكاردا قالغان كىشى بارمىكىن، قىلىدىغان ئىش بولمىسا، ئۆيگە بېرىپ ئۆز ئىشىمىزنى قىلساق شۇ پايدا ئەمەسمۇ؟ ② <س ئىق>

كۆرۈلمەك: بۇ يەردە تۇرىۋېرىشتىن ھېچ پايدا چىقمايدۇ. قايتىپ بېرىپ مەسلىھەت بىلەن بىرەر چارىسىنى قىلايلى...

پايدا قونماق بىرەر ئىش، بىرەر نەرسىدىن نەپ، مەنپەئەت، ھايان قوشۇلماق: بۇ سودىدا بىر تەڭگىگە بەش تەڭگە پايدا قوندى.

پايدا قماھاق ① بىرەر ئىش، بىرەر نەرسىدىن ئىقتىسادىي نەپ، مەنپەئەت يەتمەك: تۈنۈگۈن مەن بىر ھارۋا قوغۇن ئېلىپ سېتىۋىدىم، ئىز پۇلىدىن بىر ھەسسە ئوشۇق پايدا قىلدى.

② ئىجابىي نەتىجىگە بەرمەك، ياخشى نەتىجىگە كۆرسەتمەك: پەقەت قىزغا دورىلارنى ئوراپ بېرىپ بولغاندىن كېيىن بىر ئاز مەنلىك قىلىپ: — پايدا قىلىپ قالسا يەنە كېلەرسىز، — دېگەن سۆزنى ئارانلا دېيەلدىم.

پايدا كۆرمەك بىرەر ئىش، بىرەر نەرسىدىن نەپ كۆرمەك: مەنپەئەت، ھايان تاپماق: كىچىككىنە قىزنى بېغىلىتىپ، قانچىلىك لەززەت ئالدىم؟ ئوقۇتقۇچىغا يالغان ئېيتىپ نېمە پايدا كۆردۈم؟...

پايدا كۆزلىمەك بىرەر ئىش، بىرەر نەرسىدىن نەپ، مەنپەئەت، ھايان ئېلىشنى ئويلىماق: بۇنىڭ ھەممىسى پايدىسى كۆزلەپ قىلغان ئىش، چىن دوست ساڭا پايدا كۆزلەيدۇ، ئۆزىنى ئۇنتۇپ سېنى سۆزلەيدۇ.

پايدا نىسبىتى <س ئىق> قوشۇمچە قىممەت نىسبىتىنىڭ ئۆزگەرگەن شەكلى، پايدا نىسبىتىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەن بولۇشى تۆۋەن-دىكى ئۈچ ئامىلغا باغلىق. بىرىنچى، قوشۇمچە قىممەت نىسبىتى قانچىكى يۇقىرى بولسا، پايدا نىسبىتى شۇنچە يۇقىرى بولىدۇ. ئىككىنچى، كاپىتالنىڭ ئورگانىك تۈزۈلۈشى قوشۇمچە قىممەت نىسبىتى ئۆزگەرمىگەن شارائىتتا قانچىكى تۆۋەن بولسا، پايدا نىسبىتى شۇنچە يۇقىرى بولىدۇ. ئۈچىنچى، كاپىتالنىڭ ئوبوروت سۈرئىتى قانچىكى تېز بولسا، يىللىق پايدا نىسبىتى شۇنچە

يۇقىرى بولىدۇ.

پايدا ئۇندۇرمەك بىرەر ئىش بىلەن شۇغۇللىنىش جەريانىدا ئۇنىڭدىن نەپ، مەنپەئەت، ھايان قىسمىنى چىقىرىۋالماق: ئۇلار خەلىپە ھارۇن رەشىمنىڭ سېلىق-دارامەتلىرىنى ھۆددىگە ئېلىپ خەلقنى پايدا ئۇندۇرۇپ ئالغۇچى ئىككى جازانسىخور يەھۇدىيىنى كۆرۈپ قاپتۇ.

پايدا يەتكۈزەمەك بىرەر ئىش، بىرەر نەرسىدىن نەپ بەرمەك: مەنپەئەتكە، ھايانغا ئىگە قىلماق: مەيدان يېڭى قۇرۇلغان 1959-يىلىدىن بۇيان دۆلەتكە جەمئىي 99 مىڭ كۆب مېتىردىن ئارتۇق ياغاچ ماتېرىيالى يەتكۈزۈپ بەردى ۋە ھەر يىلى دۆلەتكە نەچچە ئون مىڭ يۈەن ئەتراپىدا پايدا يەتكۈزدى.

پايدا يېمەك ئەرزان ئېلىپ، قىممەت سېتىش، قولدىن قولغا ئۆتكۈزۈش، سودىنى كېلىشتۈرۈپ قويۇش قاتارلىق يوللار بىلەن نەپ ئالماق: — ئىنساپ قىلسىلا. شۇنىڭ ئۆزىدىمۇ بىر-ئىككى مىڭ كوي پايدا يەيلا ئەمەسمۇ؟ ئىش ئوڭۇشلۇق بولۇۋەرمەيدۇ قارىم.

پايدا-زىيان پايدا ۋە زىيان: ئەسلىنى ئېيتقاندا، پايدىسى يوق ئىشنى قىلىشقا ئۇرۇنۇشنىڭ ھاجىتى يوق. لېكىن بىر ياشنىڭ قەلبىنى پايدا-زىيان ھېساباتى بىلەن مەڭگۈ چىرىمەپ قويغىلى بولامدۇ؟ * ئەكبەر ئىشكىنىڭ تۇتقۇچىنى تۇتۇپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا: — مەن بۇ يەردە پايدا-زىيان قوغلىشىۋاتمايمەن، خاتىرجەم بولۇڭ! — دەپ جاۋاب بەردى.

پايدىسىز سۈپ ① پايدىسى، مەنپەئەتنى يوق، پايدا چىقمايدىغان: — قارىسلا سىلنىڭ ئەخمەقلىقىنى، مۇشۇنداق بىر پايدىسىز ئىشقا شۇنچە كۆپ ئاۋارە بولىدىلا. بولدى قىلسىلا ئەمدى، — دېدى ئايالى قاسم قارىغا نارازىلىق بىلەن. ② ئەھمىيەتسىز، زىيانلىق: پايدىسىز گەپ. * ئۇرۇشنىڭ ئۆزى ئۈچۈن پايدىسىز بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرگەن مىگرۇي دەرھال دۇمباقلىرىنى چالدۇرۇپ چېرىكلىرىنى چېكىنىشكە بۇيرۇق قىلدى.

دىغان ھاشاراتلار. مەسىلەن: مەشۇت چەقە-
رىدىغان پىلە قۇرتى، ھەسەل ئىشلەيدىغان
ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى چاڭلاشتۇرىدىغان ھەسەل
ھەرىسى، دېھقانچىلىقتا زىيانلىق ھاشىرات-
لارنى يوقىتىدىغان ياپىشۋەك، خانىقىز،
يېڭىناغۇچ قاتارلىقلار.

پايدىلىق ئېگىزلىك <ھەرب> تۆۋەننى
كۆرگىلى، ئەتراپتىكى يەرنىڭ ئېگىز-پەسلە-
كىنى ۋە بىناكارلىق قۇرۇلۇشلىرىنى كونترول
قىلغىلى بولىدىغان ئېگىزلىك.

پايدىلىنىش «پايدىلانماق» پېئىلىنىڭ يەنە
بىر خىل ئىسمىدىشى: تورمانچىلىق مەھسۇلات-
لىرىنى پىششىقلاپ ئىشلەش ۋە ئۇنىڭدىن ئومۇملاش-
تۇرۇپ پايدىلىنىش ھەمدە ئىشلەپچىقىرىش، خەلق
تۇرمۇشىنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش قاتارلىقلارنى
تەتقىق قىلىپ ھەل قىلىش لازىم.

پايدىلىنىش نىسبىتى <س ئىق> مەلۇم بىر
نەرسىنىڭ پايدىلىنىلغان قىسمىنىڭ ئومۇمىي
ساندا ئىگىلىگەن نىسبىتى.

پايدىلىنىشماق «پايدىلانماق» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى: ئابدۇۋېلى دادۇي ئىشخان-
سىدا دادۇي كادىرلىرىغا شۇنداق دەپ ۋارقىرا-
ۋاتاتتى: — ھەرقايسىڭ شۇنچە يىللاردىن بېرى
كوللېكتىپنىڭ مال-مۈلكىدىن خالىغانچە پايدىلى-
نىشتىڭ، بولار ئەمدى، ئىنساپ قىلىش...

پايدىلىنىلماق «پايدىلانماق» پېئىلىنىڭ
مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ خەتتىكى بەزى مىسرا-
لاردا ئەكس ئەتكەن پىكىرلەر شېرىمنىڭ پەرھاتقا
يازغان خېتىدىن پايدىلىنىلدى.

پايسۇق رەۋ. دىئال. پوسۇققىدە، تۇيۇقسىز،
تاسادىپىي.

پايسىندۇرماق «پايسىنماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەن ئاڭلىسام سەن
ھېساب دەرسىدە ھەممىدىن بۇرۇن قول كۆتۈرد-
دىكەنەن، بىلەمسەن، رەقىب مېنىڭ ئىنىم بولىدۇ.
سەن كەلبەستە ئۇ تۆتىنچى سىنىپتا ھەممىنىڭ
ئالدى ئىدى. سەن كېلىپ ھە دېسلا ئۇنىڭدىن

پايدىسىزلىق «پايدىسىز» سۆزىنىڭ ئابستراكت
ئىسىم شەكلى: ئەسكەرلەردىن گايىلىرى سوس-
تاۋغا يېتىۋېلىشقا ئۇرۇنۇپ كۆرگەن بولسىمۇ، لېكىن
ئۇنىڭ پايدىسىزلىقىنى بىلىپ، توختاپ قالدى.

پايدىكەش سۈپ [ئە+پ] دائىم پايدا
ئېلىش كويىدا بولىدىغان، ھايانكەش:
ئاھ، ئەجەب كۈنلەر ئىدى، ھەر ياندا ھىجران
قايغۇسى، پايدىكەش قاسساپقا ياغ، قوي، ئۆچكىگە
جان قايغۇسى، ئۆچتى، ئەي ئۇستاز، سېنىڭ
ئۆمرۈڭ — ھايانكەش پانۇسى، «ئىنتىقام!...» ئۆچمەس
يۈرەكتىن بۇ قىساسنىڭ تامغىسى.

پايدىلانۇرماق «پايدىلانماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پايدىلانماق پ. بىرەر ئادەم، نەرسە ياكى
ئىمكانىيەتتىن بەھرىمەن بولماق؛ ئۇنى
ئۆز ئىشى، ئېھتىياجى ئۈچۈن خىزمەت قىل-
دۇرماق؛ ئىشلەتمەك: ۋاقىتتىن پايدىلانماق،
كۈچىدىن پايدىلانماق. * ئۇ نجاتقا كىتاب، يېمەك-
ئىچمەك ياكى باشقا لازىمەتلىكلەرنى ئەكىرىپ
بەرمەكچى بولسا، كۆپىنچە ھاللاردا ئەخمەتنىڭ
كېچىك ئىنىلىرىنى ئىشقا سالاتتى. ئارىلاپ-
ئارىلاپ ئۆزىگە يېقىن بولغان بەزى قىز ئوقۇغۇچى-
لاردىنمۇ پايدىلاندى.

پايدىلىق سۈپ. پايدىسى بار؛ پايدا، مەن-
پەئەت كەلتۈرىدىغان؛ پايدىلىق ئىش. پايدىلىق
ئادەم. * قاسىمنىڭ كاللىسىنىمۇ نۇرغۇن چىگىش
خىياللار چىرمىۋالدى، ئۇمۇ ئۆزىگە پايدىلىق
گەپ-سۆزلەرنىڭ چىقىشىنى ئارزۇ قىلاتتى.
* مېۋىسىز باغ-بوستاندىن چۆل-باياۋان پايدىلىق،
مەنپەئەتسىز ئادەمدىن تىلسىز ھايۋان پايدىلىق.

پايدىلىق قۇشلار <زوئول> زىيانداش ھاشا-
رات ۋە زىيانداش ھايۋانلارنى تۇتۇپ يەپ،
بىۋاسىتە ياكى ۋاسىتىلىك ھالدا ئىنسانلارغا
پايدا يەتكۈزىدىغان قۇشلار. مەسىلەن:
قارلغاچ، كاككۆك، مۇشۇكىياپلاق قاتارلىقلار.
پايدىلىق ھاشاراتلار <زوئول> ئىنسانلارغا
بىۋاسىتە ياكى ۋاسىتىلىك ھالدا پايدا يەتكۈزۈد-

تۇرۇشقا قويۇلغان كىشى؛ كۆزەتچى، ساقچى؛
 ۋەزىرىنىڭ خوتۇنى قىز تۇرغان ئۆيىنىڭ ئىشىكىگە
 ئىككى ياش قىزنى پايلاقچى قىلىپ قويۇپ ئۇلارغا
 ھېچكىمنى بۇ ئۆيگە كىرگۈزمەسلىكىنى بۇيرۇدى.
 ② بىرەر كىشىنىڭ ھەرىكىتىنى يوشۇرۇن كۆزدە-
 تىپ مەلۇم قىلىپ تۇرۇشقا قويۇلغان كىشى؛
 خائىن، جاسۇس؛ راخمان ئەسىرنى ۋاقتىنچە
 پادىچى ساتمىسىدا نازارەت قىلىشنى بۇيرۇپ، كۆز
 ئالدىدىكى ئۇرۇش پىلانىنى ئويلاشقا باشلىدى. ئۇ
 پايلاقچىدىن مۇھىم ئاخباراتنى قولغا چۈشۈرۈۋال-
 غانلىقىغا تولمۇ خۇشال ئىدى.

پايلاقچىلىق «پايلاقچى» سۆزىنىڭ ئابستىراكت
 ئىسىم شەكلى: مەن ئەقلىمگە كەلگەندىن بۇيان
 ناسىر بەگنىڭ بوسۇغىسىدا پايلاقچىلىق قىلدىم،
 يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن قېرىپ، ماغدۇرۇمدىن
 كەتتىم. * گومىنداڭچىلار پارتىزانلارنىڭ ئارقا
 سېپىنى پاراكەندە قىلىش ئۈچۈن، ئەڭ تەجرىبىلىك
 جاسۇسلارنى تاللاپ يولغا سالدى. بۇ جاسۇسلار
 كىچىك تىجارەتچى، قەلەندەر نىقابى بىلەن ئاقسۇ،
 باي ناھىيىلىرىدە پايلاقچىلىق قىلاتتى.

پايلاقلىق سۈپ. ئارقىسىغا پايلاقچى
 قويۇلغان، نەزەربەند قىلىنغان: مەن نەگە
 بارالايمەن، بوينۇم قىلىدا باغلاقتى. ھەربىر
 باسقان قەدىمىم، مىڭ كۆز بىلەن پايلاقلىق.

پايلىماق I پ. بىرەر ئىش ياكى سۆز-
 ھەرىكەتتە بەرداشلىق بەرمەك، سەۋر
 قىلماق، ئاقەت قىلماق: بۇ بالغا بىر ئايغ جىق
 بولسا بىر ئاي پايلادۇ. * جۈپ ئۈزۈك قولۇمدا
 تۇرسا، دۇنيانى ئويلاپتىمەن. بىردەم ئايرىلماس
 يارىمنىڭ ئوتغا پايلاپتىمەن.

پايلىماق II پ. يوشۇرۇن كۆزەتمەك،
 كۆز-قۇلاق بولماق، مارقىماق؛ پېيىغا
 چۈشمەك: دۈشمەننى كۈندۈزى ئويلا، كېچىسى
 پايلما (ماقال). * قۇتلۇق دەل زەينۇنەم ئۆيىدىن
 چىقىدىغان پەيتىنى پايلاپ، ئالدىنقى كۈنى ئىككى-
 لەن خوشلاشقان ھېلىقى چىغىر يول ئاغزىدىكى
 ئېگىزلىققا ماللىرىنى قويۇۋېتىپ، سۇۋاداندەك
 ئېگىز ئۆسكەن بىر قۇپ نان جىگدىنىڭ ئۇچىغا

بۇرۇن قول كۆتۈرۈۋېرىپ ئۇنى پايسىندۇرۇۋەتتىڭ.
پايسىنماق پ ① بىرەر ئىش-ھەرىكەت
 ياكى گەپ-سۆز قىلىشتىن راھى قايتماق؛
 مەن بۇ ئىشنى قىلىشتىن سەل پايسىنىپ قالىدىم.
 مانا بۇ ئىشنىڭ ئارقىسىدا قانداقتۇر بىر خەۋپ-
 خەتەر يوشۇرۇنۇپ تۇرغاندەكلا تۇيۇلدى.
 ② بەرداشلىق بەرمەسلىك، بوشاشماق.
پايسىنىشماق «پايسىنماق» پېئىلىنىڭ
 ئۆملۈك دەرىجىسى.

پايقەدەم ئى [پ+ئە] تاشلانغان قەدەم،
 ئېلىنغان قەدەم: ئۇزۇندىن بېرى ئۆزلىرىنىڭ
 پايقەدەملىرى بۇ تەرەپكە يەتمىدى، نېمە بولغاندۇ؟
پايقا ئى. دىئال. مەخسۇس چىلىمدا تاماكا
 ساتقۇچى.

پايلاتماق «پايلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي
 دەرىجىسى.

پايلاشماق I پ. چىدىماق، پايلىماق؛
 — ھېلىمۇ مۇشۇ تاغلار پايلاشتى-دە، بوۋاي
 ئېغىر خورسىنىپ قويۇپ سۆزىنى داۋاملاش-
 تۇردى، — چوڭ سەكرەپ ئىلگىرىلەش دەمدۇ، بىر
 ھەرىكەت كەلدى. بەش ئادەم بار يەرگە بىردىن
 ئوچاق سېلىۋېلىپ، تۆمۈر تاۋلايمىز دەپ، ساي-
 سايلاردىكى دەل-دەرەخلەرنى كېسىپ كۆيدۈ-
 رۈشتى. بىزمۇ توسۇپ قالالمىدۇق.

پايلاشماق II «پايلىماق» پېئىلىنىڭ
 ئۆملۈك دەرىجىسى: ئەسكەر سۆزىنى داۋام
 قىلىپ، — مەرھۇم سىزدىن بۆلەك ھېچكىمگە
 بەرمىگەن دەپ تاپشۇرۇۋېدى. بالدۇرراق كېلەي
 دېسەم، ئىلاج قىلالىدىم؛ ئارقامدىن پايلاشتى.
 ماۋۇ كىيىملەرنى تېپىپ، ئاندىن كەلدىم.

پايلاق ئى. پايلاقچى تۇرىدىغان جاي؛
 تۇتۇپ تۇرۇش ئورنى؛ قاماقخانا، تۈرمە؛
 ھويلاڭلار ئەجەب ياخشى، كىرىپ كۆرگىلى
 بولماس، سەن قەپەستە پايلاقتا، بىرگەپ قىلغىلى
 بولماس.

پايلاقچى ئى ① بىرەر ئادەم ۋە نەرسىنىڭ
 ئامانلىقىنى، بىخەتەرلىكىنى ساقلاشقا، كۆزىتىپ

تۇخۇمدىن ئىككى يۈزنىڭ ئۈچ - پايىنىكىنى ئۇرۇۋا -
 لىمەن، دېسىمۇ قورقماي چېكىشىۋېرىمەن، - دېدى.
 ② كۆچمە. مىلىتىق، ئاپتومات، قىلىچ
 قاتارلىق قوراللارنىڭ تۇتىشىدىغان پېچىسى،
 دەستىسى: جانىپىك، كەلگەن پېتى قوش ئېغىزلىق
 مىلىتقىنىڭ. پايىنىكى بىلەن ھېلىقى كىشىگە يامىشۋات -
 قان بۇرنىڭ بېشىغا پۈتۈن كۈچى بىلەن بىرنى
 سالىدى. ③ باشنىڭ چاچ ئۈنمىگەن ۋە چاچ
 چۈشۈپ كەتكەن غىلتاڭ قىسمى، پارقىراق
 چوققىسى: قىلغان خىيالىنىڭ توللىقىدىن باش -
 لىرىمنىڭ تۈكى چۈشۈپ، ساتىراشنىڭ ئىۋرىقىدەك
 غىلتاڭ بولۇپ كەتتى دېسىلە... يىگىت بېشىدىن
 دوپپىسىنى يۇلۇۋېلىپ، قىپقىزىل پايىنەك چوققىسىغا
 شاپلاقتىدى.

پايىنەكباش ئى [پايىنەك + باش] بېشىغا
 چاچ ئۈنمىگەن، بېشىنىڭ چېچى چۈشۈپ
 كەتكەن، چېچى يوق، ئايپاڭباش، تاقىرباش:
 پايىنەكباش بۇ ئادەمنىڭ ئىنتايىن ئاچچىقى يامان
 ئىدى. شۇڭا كىشىلەر بۇ ئادەمگە كۆپ ھاللاردا
 چاقچاق قىلىشقىمۇ پېتىنالمىتتى.

پەپىلەتمەك «پەپىلىمەك» پېتىلىنىڭ
 مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پەپىلەشمەك «پەپىلىمەك» پېتىلىنىڭ
 ئۆلۈك دەرىجىسى.

پەپىلەنمەك «پەپىلىمەك» پېتىلىنىڭ مەجھۇل
 دەرىجىسى.

پەپىلىمەك پ. كۆيۈنۈپ ئاسرىماق، تەربىيە -
 لىمەك، قەدىرلىمەك: سىز مېنى ئۆلۈمدىن
 قۇتۇلدۇرۇپ، ئانا - ئانا تېپىپ بەردىڭىز، شۇ ئانا -
 ئانام مېنى پەپىلەپ ئۆستۈرۈپ، ئوقۇتۇپ ئادەم
 قىلدى.

پەپىلىقۇش ئى. دىئال. قولدىن ئىش
 كەلمەيدىغان، ئىقتىدارسىز ئادەم.

پەتە ئى [ئە] ① ئۆلۈم ئۆزىتىلغان ئۆيىدىكى
 ھازىدارلارنى يوقلاپ قايغۇ بىلىدۈرۈش;
 تەسەللى: - ئايال كىشىنىڭ بوسۇغا داۋىنىنى
 ئاتلاپ چىقىمى ئاسانمۇ، - دېدى ئۇ كۆز ياشلىرىنى

چىقىپ ئولتۇرۇپ، زەيتۇنەنىڭ ئۆيىدىن چىقىشىنى
 كۈتتى. * لۇتپۇلانىمۇ بىر يامان قىسمەت قوغلاشماقتا
 ئىدى. ئۇنىڭ كەينىدە بىر مۇدەھىش دىۋىنىنىڭ
 سايىسى ئەگىشىپ پايلاپ يۈرەتتى.

پايىمال ئى [پ] ← **پايىمال بولماق**.

پايىمال بولماق ① ئاياغ ئاستىدا دەس -
 سەلمەك، بېسىلماق، چەپلەنمەك، يانچىلماق.
 ② كۆچمە. ئاياغ ئاستى بولماق، دەپسەندە
 بولماق، خورلانماق: نەچچە ئون يىل مۇستە -
 بتلەرگە بولۇپ بىز پايىمال، بىرلىشىپ قىلدۇق
 كۈرەش، ھۈرلۈك ئۈچۈن تاپتۇق ئامال.

پايىمال قىلماق ① ئاياغ ئاستىدا دەسسىمەك،
 باسماق، يانچىماق، چەپلىمەك: ساۋۇت ئاكا
 بامداتتىن يېنىپ ئېتىزلىققا كەلسە ياۋا توڭگۇزلار
 زىرائەتلىرىنى ئاللىقاچان پايىمال قىلدۇم تەنەنەن.
 ② كۆچمە. ئاياغ ئاستى قىلماق، دەپسەندە
 قىلماق، خورلىماق: قىلدى ئەل بەختىنى
 پايىمال جۈت - شىۋىرغان بىر زامان، كۈلىمگەي
 ئەردى كۆڭۈل داۋايى كۆلۈپ بولمىسا.

پايىمۇپاي ① بىر پاي، بىر پايىدىن:
 پايىمۇپاي ئاياغ. ② باشمۇپاش: ئىسكەندەر
 ھارۋىسىنى ياسىنىڭ ھارۋىسىغا پايىمۇپاي
 تېگىشتى.

پايىقماق (توغرىسى: بايقىماق) ←
بايقىماق.

پايىناپ ئى ① يۇقىرى ئېقىن، سۇنىڭ
 بېشى: - سۇلايمان قېچىپتۇ، بۇ نېجىس تاشلىق
 پايىناپ ئايغىدىكى ئازغان يولىدىن ئۆتۈپ، ساي
 ئىچى بىلەن تاغ تەرەپكە قېچىپتۇ، - دەپ خەۋەر
 يەتكۈزدى. ② سۈپ. سۇ تەستە چىقىدىغان،
 سۇغا قېرىق: - بۇ پايىناپىراق يەر، مېنىڭ
 ئەمگەك كۈچۈم ئاز، شۇڭا مۇمكىن بولسا ماڭا سۇ
 ئىتتىكەرەك چىقىدىغان يەردىن بەرسەڭلار، - دەپ
 ئىلتىماس قىلدى رەقىب ئاخۇن.

پايىنەك ئى [پ] ① تۇخۇمنىڭ توم، يوغان
 تەرىپى (ئۇچىغا قارىمۇقارشى تەرىپى):
 سىيىت، مەشرەپكە كۆرەڭلەپ: - مۇشۇنداق

يازماق. * نىياز، قاسىمغا: — ھازىرقى كۈندە قىزنىڭ كۆڭلى بولمىسا پەتتە بەرمەيدىكەن، مانا شۇنىڭ ئۈچۈن قىزنى قولغا كەلتۈرۈش تەس بولۇۋاتىدۇ، — دېدى. ③ سەلىنىڭ مۇرىگە تاشلىنىپ تۇرىدىغان قىسمى؛ ئۇچى: ھاجى ئىشاننىڭ سۆزىنىڭ ئېغىر تەسىرى ئاستىدا، بېشىدىكى چوڭ سەللىنىڭ پەتتىسىنى مۇرىدىن ئارتىلىدۇرۇپ مەيدىسىگە چۈشۈرگەن، ئىككى بىلىكىگە بىر جۈپ كەھرىۋا تاشلىق تەسۋى ئاسقان، چوڭ «قۇرئان» نى ئىككى قوللاپ ئېچىپ تۇتقان ھالدا ھېسامدىن داموللا ئۆيىدىن چىقىپ كەلدى.

پەتەلمە ئى. كىيىم-كېچەكنىڭ تۈگىمەيدىغان تۆشۈكى: پەتەلمە ئاچماق. پەتەلمە تورلىماق.

پەتەنۈس ئى [ر] ئۈستىگە چىمىنە-قاچا، قەنت-گېزەك قاتارلىق يېمەكلىكلەرنى سېلىپ توشۇشقا ياكى داستىخانغا قويۇشقا ئىشلىتىلىدىغان تەخسە شەكىللىك مېتال بۇيۇم: ئىشىك ئېچىلىپ نان، چەينەك ۋە چىنە قويۇلغان پەتەنۈسنى كۆتۈرگەن گۈلچىبەرە مېھمان-خانغا كىرىپ كەلدى.

پەتەنچى ئى ① ئۆلۈم ئۆزىتىلغان ئۆيىدىكى ھازىردا لارغا تەسەللى بېرىپ، يوقلاپ كەلگەن كىشى: ئانا قىزى ئانا يادىغا چۈشسلا ئۆزىنى توختىتالماي ئىختىيارسىز يىغلايتتى. يىراق-يېقىندىن پەتەنچىلەر كەلسە، ئىختىيارسىز ئىككى قولىنى بېلىگە تىرەپ، پىغان بىلەن قوشاق قېتىپ ھازا ئاچاتتى. ② ئادەتتە ھېيت-ئايەم، ئوي-مەرىكە مۇناسىۋىتى بىلەن ئەل-ئاغىنە ۋە تونۇش-بىلىشلەرنى يوقلاپ كەلگەن كىشى: مەن بېيجىڭدىن قايتىپ كەلگەنمىدىن باشلاپ مېنى تەبىرىكلەپ كەلگەن پەتەنچىلەر ئۆزۈلمىدى. ھەممىلا كىشى مېنى خۇددى يېڭى تويۇم بولغاندەكلا مۇبارەكلەيتتى.

پەتەلمە تىمەك «پەتەلمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئايىمخان ئاچا بۈگۈن ئەتەگەندە ئۈرۈمچىدە ئوقۇپ كەلگەن قىزىنى

سۇرتۇپ تۇرۇپ، — ئەينىدىن تۇغقانلىرىنى يوقلىيالمى يۈرەتتىم، ئۆلۈم پەتلىرىنى بىرىۋىلا تۈگىتىپ چىقاي دەپ ماڭدىم. ② ئۇرۇق-تۇغقان، ئەل-ئاغىنلەرنى يوقلاپ قىلىنغان زىيارەت: پەتە قىلماق. * ئۇنىڭ نەزىرىدە، شەمەر چىققان كۈنى كېلەلمىسۇ، ئەتسى ئەتەگەندە چوقۇم بۇ ئۆيگە پەتەگە كېلىشى كېرەك ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ ئۈمىدى يوققا چىقتى. **پەتە قىلماق ①** ئۆلۈم ئۆزىتىلغان ئۆيىدىكى ھازىردا لارنى يوقلاپ، قايغۇ بىلىدۈرمەك: تەسەللى بەرمەك: مانا شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، كۈتۈلمىگەندە ئابدۇللا داموللا مەتقۇر-بانىنىڭ ئۆيىگە پەتە قىلىپ كىرىپ كەلدى. بۇ ئادەتتىكى پەتە ئىدى ② ئۇرۇق-تۇغقان، ئەل-ئاغىنلەرنى يوقلاپ، زىيارەت قىلماق: مەسۇمكام ماڭا قاراپ: — بىزنىڭ ئۆيلەرگىمۇ پەتە قىلىپ بېرىڭ، ئۇكام. يەڭگىزنىڭ قولى گۈل، قايماقلىق ئەتكەن چاي، تۇخۇم پوشكىلى بىلەن مېھمان قىلىدۇ، — دېدى.

پەتەك سۇپ. بويى ئۆسمىگەن؛ پاكار: ئوسمان بەگنىڭ ئۆيىگە ھەر-ھەر كاتتا مېھمانلار توشۇپ كېتىپتۇ، ئوسمان بەگ سەلەي موللامنىڭ كەلگەن-لىكىنى ئاڭلاپ، ئالدىراپ-تېزەپ ئالدىغا چىقىپتۇ. مېھمانلار: — ئوسمان بېگىم بۇ پەتەككە نېمىچە قىلىپ كېتىدىغاندۇ؟ — دەپ ھەيران قاپتۇ.

پەتەك بۇرۇن ئى [پەتەك+بۇرۇن] <بىن> نەقىش گۈللىرىنىڭ ئارىلىقلىرىغا گەج، لاي بېرىپ سىلىقلايدىغان ئەسۋاب.

پەتتە ئى ① قۇرۇلتاي، يىغىن قاتناشچە-لىرىنىڭ مەيدىسىگە ئاقايدىغان ۋەكىللىك بەلگىسى؛ لېنتا: سالى ئەپەندى كۆرۈنۈشىدىن كەسىپنى پەملىگىلى بولمايدىغان بۇ ھەمراھىغا كۆزىنىڭ قىرىدا ئاستا قارىدى. مەيدىسىدىكى قىزىل پەتتە ئۇنىڭ تۇرقى ھالىتىگە قىلچە ماسلاش-مىغانىدى. ② ئەر-ئاياللارنىڭ تۇرمۇش قۇرغانلىقىنى، توپلىشىشىنى ئىسپاتلايدىغان گۈۋاھنامە؛ نىكاھ خېتى: پەتتە ئالماق. پەتتە

كېلەي، — دەيدى مەنسۇر بېگىم ۋە شۇ ئان ئادىل پەتەنۋاچى يۇنۇس بەگ بىلەن بىللە سەككىز لەشكەرنى ئەگەشتۈرۈپ يۈرۈپ كەتتى.

پەتەنۋاچىلىق ئى. پەتەنۋا چىقىرىش، پەتەنۋا يېزىش بىلەن شۇغۇللىنىش ئىشى: پەتەنۋاچىلىق قىلماق. * مەن ئۇنىڭغا: — پەتەنۋاچىلىققا، كىتاب كۆچۈرۈشكە، چىرايلىق ھۆسەن خەتكە، ھېساب ۋە ماتېماتىكىغا ماھىرىمەن، — دەيدىم.

پەجىمۇردە سۈپ [پ] ① غەمكىن، سولغۇن: پەجىمۇردە بولغان بالا. * سۆھبەتچىلەر تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ، قىزىق سۆھبىتىنى بۆلۈۋەتكەن بۇ پەجىمۇردە يىگىتكە بىر ئاز نارازى بولغان ھالدا قاراشتى. ② تىتىلىغان، زەخمىلەنگەن، بۇزۇلغان: — بۇنىڭغىمۇ شۈكۈر، تېرەڭدە كېلىشتۈرۈپ بىر جۇۋا كىيەي، پەجىمۇردە قىلماي سويۇڭلار، — دەپتۇ پادىشاھ.

پەجىمۇردە بولماق ① غەمكىنلەشمەك، سولاشماق، سولماق. ② بۇزۇلماق، تىتىلماق، زەخمىلەنمەك: گۈللىرىم پەجىمۇردە بولدى، شاخۇ شاخ قوندۇڭ كېلىپ، بەرگلىرى يەرگە چېچىلدى شاخلىرى كەتتى سۇنۇپ. **پەجىمۇردە قىلماق** ① غەمكىنلەشتۈرمەك، سولاشتۇرماق، سولدۇرماق. ② بۇزماق، زەخمىلەندۈرمەك، تىتماق: ئىت چىشلەپ پەجىمۇردە قىلىۋەتكەن جۇۋامنى كۆتۈرۈپ، ھويلىدىن ئاران قېچىپ چىقتىم.

پەجىمۇردە (توغرىسى: پەجىمۇردە) — **پەجىمۇردە.**

پەچەك ئى. <دىئال> پۇتىنىڭ تىزىدىن تۆۋەنكى قىسمىنى ئىككى يان تەرەپكە كېرىپ ماڭىدىغان كىشى.

پەچىم [پ] ① سۈپ. يېرىق، چاڭ قاتارلىقلارنى قادايدىغان، ھىملاشتۇرىدىغان: چىڭتىدىغان: پەچىم مىخ. پەچىم ياغاچ. ② ئى. چىڭتىغان، ھىملاشتۇرۇلغان ھالەت: ئاغزىنىڭ پەچىمى يوق.

ئۇرۇق — تۇغقانلىرىنىڭ ئۆيىگە پەتەلەتكىلى ئېلىپ ماڭدى.

پەتەلەشمەك «پەتەلەشمەك» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ھېيت نامىزىدىن يانغان جامائەت ياقۇپ بوۋاينىڭ ئۆيىنى پەتەلەشتى.

پەتەلەشمەك پ ① ئۆلۈم ئۆزىتىلغان ئۆيدىكى ھازىردا لارنى يوقلاپ، مەرھۇمغا قايغۇ باسدۇرمەك: تەسەللى بەرمەك: جامائەت مەرھۇم ھاشىم ئاكنى ياد ئېتىپ ئۇنىڭ ئائىلىسىگە بېرىپ ئارقىمۇ ئارقا پەتەلەشتى. ② ئادەتتە ھېيت — ئايەم، توي — مەرىكە مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇرۇق — تۇغقان، ئەل — ئاغىنە، قولۇم — قوشنىلارنى يوقلىماق، زىيارەت قىلماق: كېلەر ئازنا كۈنى ئۆيدىكى ھەممەيلەن قىزنىڭ ھامىسىنىڭ ئۆيىگە پەتەلەپ بارىدىغان بولىدى. * ئۇلار بىر — بىرىگە ئېگىلىپ سالام بېرىشەتتى. سېتىمۇ ھەممە ئۆيىنى دېگۈدەك پەتەلەپ چىقاتتى. دىتىغا ياقىمىغان ئىشلارنى كۆرگەن ھامان: — ھوي، ئۇلۇغ ئاي، ئۇلۇغ كۈنلەردە يامان بولىدۇ، — دەپ نەسەھەت قىلاتتى.

پەتەنغان ئى [پ] <بوت> <—> **چەيزە:** توختاخۇن، بايسىز خالۋاپلارنىڭ مەسلىھىتى بويىچە تېرىلغان قوغۇن — تاۋۇز ھەم مەيداننىڭ ئالدى تەرىپىدىكى ئوتياشلىقتا تەرخەمەك، شوخلا، پەتەنغان، قىزىل مۇچ، جاڭدۇ، بەسەي، سەۋزە، پىيازىلار ئاللىقاچاندىن بېرى يېيىلىپ توشۇلماقتا ئىدى...

پەتەنۋا ئى [ئە] <دىن> بىرەر چىكىش، مۇشكۈل مەسلىھەتگە قارىتا شەرىئەت ۋە قانۇنغا ئاساسەن دىنىي ئۆلىمالار تەرىپىدىن چىقىرىلىدىغان خۇلاسى: قارار، ھۆكۈم: پەتەنۋا چىقارماق. * ھېسامىدىن داموللا مۇنداق چاغلاردا شەرىئەتنىڭ ئۆزى تەرىپىدىن جارى قىلىنىدىغان پەتەنۋا ئىسمى ھە دېگەندەلا ئويدۇرۇپ چىقىرىۋېرىشكە ماھىر ئىدى.

پەتەنۋاچى ئى. پەتەنۋا چىقارغۇچى كىشى، مۇپتى: — ئۆزلىرىنىڭ ئورنىدا پېقىر بېرىپ

قويماي رەتلىك تىزماق: ئۇلار شۇنداق يامغۇرغا قارىماي ماللارنى ماشىنىغا پەچىمەلەپ باستى ۋە ئۈستىنى ياپتى.

پەخەس رەۋ [پ] ھوشبار، دىققەت، ئاگاھ: پەخەس بولماق، پەخەس تۇرماق. * ئىشكىتىن چىقتى ئۇ سالىدى قۇلۇپنى، ئېز قايىتى ئارىدىن ئۆتمەي ئۇزاق. دېدى ۋە «پويىزغا قالدى ئون مىنۇت، مەڭ بېلەت، پەخەستە قوزغىلىڭ تېز رەك».

پەخەس بولماق دىققەت قىلماق؛ ئاگاھ بولماق، ئېھتىيات قىلماق، ھوشيار بولماق: مەخمۇت پەيزۇللاغا: — مەن ساڭا باشتىلا ئېيتقان ئىدىمغۇ، سەن ئەمدى پەخەس بول، بولمىسا ئۇنىڭ قانداق ئۆچ ئالغانلىقىنى تۇيمايلا قالسىن، — دېدى.

پەخەسلىك «پەخەس» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۇ چىشىنى چىشلەپ، غەيرەتكە كەلدى،

پەخەسلىك بىلەن قول بومبىسىنى قولغا ئالدى.

پەخىر (پەخىرى) ئى [ئە] ① مەمنۇنىيەتلىك ھېس — تۇيغۇ، مەمنۇنىيەت؛ غۇرۇر: ئېھا! شۇ كۈن جانلاندى چەكسىز دىيارىم، كېچىلەپ كەلدى ئەلنىڭ ئۇيقۇسى. ئېھا! سېنى ئۆستۈرگەن ئۇلۇغ ۋەتەننىڭ، ئۇرغىدى قەلبىدىن پەخىر تۇيغۇسى. ② ماختىنىشقا، غۇرۇرلىنىشقا ئەر زىيىدىغان ئادەم ۋە نەرسە، ئەڭ ياخشى نەمۇنە، ناما- يەندە؛ ئىپتىخار: ئېلىپ پارتىيىدىن قۇۋۋەت، ۋەتەندە تاپتى تەربىيەت، جاھاندا تاپتى شان- شۆھرەت، ۋەتەننىڭ پەخىرى ئارمىيە.

پەخىرلەنمەك پ. بىرەر ئادەم، نەرسە ياكى ئېرىشلىگەن مۇۋەپپەقىيەت تۈپەيلىدىن مەم- نۇن بولماق، غۇرۇرلانماق، ماختانماق: شاھ پەرى ھاتەمنىڭ بۇ يەرگە ئۆزلۈكىدىن كېلىشىدىن چوڭقۇر پەخىرلەندى. ھەددىدىن ئارتۇق ھۆرمەت- ئېھتىراملار بىلدۈردى. نەچچە كۈنلەرگىچە قانماي سۆھبەتلەشتى.

پەخىرلىك سۇپ. ھۆرمەت، شان- شەرەپ بېغىشلانغان، بەخشى ئېتىلىگەن، پەخىر- لەنسە ئەر زىيىدىغان؛ شەرەپلىك: خەلقىمىزنىڭ غۇرۇرى، مۇقام پىرى تۇردى ئاخۇن ئاكىنىڭ پەخىرلىك نامى گويىا بىر ئۆچمەس يۇلتۇزدەك،

پەچىم قاقماق ھىلاشتۇرۇپ چىگىتىدىغان نەرسىلەرگە پەچىمەم مىخ ياكى پەچىمەم ياغاچ قاقماق.

پەچىم مىخ بىر تەرىپى قالىپلىق يەنە بىر تەرىپى بىر ياكى ئىككى تىللىق، قېقىلىپ بولغاندىن كېيىن تىللىق ئۇچى يان تەرەپكە ياتقۇرۇۋېتىلىدىغان بىر خىل مىخ.

پەچىم ياغاچ بىر- بىرىگە ھىم قىلىپ قۇراشتۇرۇلغان تاختايلىرىنى چىڭ تۇتۇپ تۇرۇش ئۈچۈن تاختاينىڭ ئارقىسىدىكى ئويۇقىغا كىرگۈزۈپ چىگىتىدىغان، بىر ئۇچى ئىنچىكە بىر تەرىپى توم قىرلىق ياغاچ.

پەچىم ياندۇرماق پەچىم مىخنىڭ تىللىق ئۇچىنى قايرىپ ياندۇرۇپ، مىخلانغان جايىنى بوشمايدىغان قىلىپ چىگىتتاق: نۇراخۇن ئۈستام دەرۋازىنى مىخلاپ پەچىم ياندۇرۇپ تۇرۇشىغىلا يەنە ئەخمەت دۇيچاڭ ئالدىرىتىپ كىردى.

پەچىمەلمەك «پەچىمەلمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پەچىمەلمەك «پەچىمەلمەك» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: رىشت ھاجىم ۋە خوتۇندى- نىڭ كۆزلىرى بولسىمۇ بولىدىغان، بولمىسىمۇ بولىدىغان ئۆي سەرەمجانلىرىغا تىكىلدى ۋە ئۇلارنى ئېلىشقا سېتىپ، قورساقنى پەچىمەلەشتى.

پەچىمەلمەك «پەچىمەلمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

پەچىمەلمەك پ ① بىرەر نەرسىنىڭ چاك، يېرىقىنى ئەتمەك، ھەم- لەشتۈرمەك، چىگىت- ماق: ئاغزىنى پەچىمەلمەك. * ئۇكام، بۇ گەردۇن چىنىنى كىم قاندى؟ سالغان قانداق مىخلىرى خېلى كۆپكەن، ياخشى پەچىمەپتۇ جۇمۇ؟ ئاتا- ئانىدىن قالغان تەۋەررۈكنى تاشلىۋەتمەي، سۇنىمۇ قانداپ ئىشلەتكىنىمىز ياخشى بولۇپتۇ. ② بوش ئورۇن

ئەۋلادلار قەلبىدە مەڭگۈ ياشايدۇ!
پەخىرىي سۈپ [ئە] كۆرسەتكەن خىزمەتلىرى ئۈچۈن ھۆرمەت يۈزىسىدىن سايلانغان ياكى مەرتىۋىسى ساقلاپ قېلىنغان: پەخىرىي رەئىس. پەخىرىي ئەزا. پەخىرىي ئۇنۋان. * ئۇ ئەسلىدە بۇ كۆزگە زىمىنىڭ ئىچىلىش مۇراسىمىغا رىياسەتچىلىك قىلغۇچى باش ساھىبخانا ۋە لېنتا كەسكۈچى پەخىرىي ئادەم ئىدى.

پەخىرىي قاراۋۇل ① بىرەر دۆلەت ئەربابى ياكى ئالاھىدە كىشىلەر ھۆرمىتى ئۈچۈن قويۇلدىغان ھەربىي ئەترەت: قۇرۇقلۇق ئار-مىيە مەلۇم دىۋىزىيە شتابى پەخىرىي قاراۋۇللىققا بىر باتالىئوننى تەيىنلىدى. ② مەرھۇم ھۆرمىتى ئۈچۈن تاۋۇت قېشىدا تۇرىدىغان مەخسۇس كىشىلەر.

پەخىرىي يارلىق كۆرسەتكەن ئالاھىدە خىزمەتلىرى ئۈچۈن بېرىلگەن بىرەر ئەمەل-ئۇنۋان ھەققىدىكى رەسمىي ھۆججەت، ئۆقتۈرۈش، پەرمان.

پەخىرىي ئۇنۋان ياراتقان ئالاھىدە تۆھپە، كۆرسەتكەن پەۋقۇلئاددە خىزمەت ئۈچۈن بېرىلدىغان ئالىي ھۆرمەت نامى؛ دەرىجە.

پەدە ئى [پ] ① تۈرلۈك چالغۇ ئەسۋاب-لارنىڭ دەستىسىدىكى تاۋۇش نوتىلىرىنى بەلگىلەيدىغان بوغۇملار: پەدە باسماق. پەدە باغلىماق. * ئۇ مېنىڭ دۇتارغا يېڭىدىن ئىشنىپ باغلاپ پەدە بېسىشنى ئەمدى ئۆگىنىۋاتقان چاغ-لىرىم ئىدى. ② ئاھاڭ: ھەش-پەش دېگۈچە ئىككى ئۈستەل سىرتقا چىقىرىۋېتىلدى، تالىپ دۇتارنى باشقىدىن ساز قىلىپ شوخ پەدىلەرگە باشلىۋەتتى.

پەدە باسماق چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ دەستىسىدىكى تاۋۇش نوتىلىرىنى بەلگىلەيدىغان بوغۇملىرىنى ئاھاڭغا كەلتۈرۈپ قول بارماق-لىرى بىلەن باسماق: پەدە بېسىشتا پەدە باسقان بارماقتىن باشقىلىرى يۇمۇلۇپ قالماي تۆۋەنكى پەدىلەرنى بېسىش ئۈچۈن تەييار تۇرۇشى لازىم.

پەدە باغلىماق دۇتار، تەمبۇر، راۋابقا ئوخشاش چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ دەستىسىگە تار ياكى سىم بىلەن تاۋۇش نوتىلىرىنى بەلگىلەيدىغان بوغۇمچىلارنى يېڭىتمەك؛ باغلىماق: ئۆز زامانىسىدا راۋابمۇ ئىككى تارلىق، پەدىسىز بولىدىغان، سېنىڭ قولۇڭدا ئۇنىڭغا يەنە بىر تار قوشۇلدى، پەدىمۇ باغلاندى. ئاھ ئوغلۇم، سېنىڭدىن ئۈمىدىم چوڭ!

پەدە بېسىش ئۇسۇلى <مۇز> چالغۇ ئەس-ۋابلىرىنى ئىشلىتىشتىكى بارماق قوللىرىنىڭ تەقسىم قىلىنىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. نوتىدا ئاۋاز بەلگىسىنىڭ ئۈستى ياكى ئاستى تەرىپىگە قايىسى بارماق بىلەن چېلىنىدىغان-لىقى ئەرەب رەقىسى بىلەن كۆرسىتىپ بېرىلىدۇ.

پەدە چاقماق چالغۇ ئەسۋابلىرىدىكى پەدىلەر ئىنچىكە-توم ئورنىتىلىپ قالغانلىقتىن بېسىل-غان تار باشقا پەدىگە تېگىپ قالماق: راۋابنىڭ پەدىلىرى ئۇپراش سەۋەبىدىن پەدە چاقىدىغان بولۇپ قالدى.

پەدە يۆتكىمەك ① چالغۇ ئەسۋابلىرىنى بىرەر ناخشىغا چېلىۋېتىپ تۇرۇپ باشقا بىرەر ناخشىغا ئۆزگەرتىمەك؛ ناخشىنى يېڭىلىماق: ئېلىشا تەدرىجى پەدە يۆتكەپ، ئۆز قىسمەتلىرىنى بايان قىلىشقا باشلىدى. * كېنىزەك ئۇنىڭدىن كېيىن دىلنى ئۆزىگە تارتىدىغان «ياقام پارە» دېگەن پەدىگە يۆتكەپ چاپتۇ. ② كۆچمە. پىلاننى، ئۇسۇلنى ئۆزگەرتىمەك، باشقىچە يول تۇتماق: شۇ بولدى بىر قارار، يۆتكەلدى پەدە، ئورۇنلاشقا تەلەپنى بەردى ۋەدە.

پەدەر ئى [پ] يېزىت ① ئاتا، دادا: پەدەرنىڭ ۋاقتىدا جانابىي ئۆمەر سازهندىنىڭ ئوردىدىن كېتىپ قېلىشى توغرا ئىش بولمىغان ھەزرىتىم. بۇ ئىشتا پەدەرنىڭ ئەيىبى يوق، — دېدى ئابدۇرىشىخان. ② مۆتىۋەر، ئۇلۇغ، يېتەكچى كىشىلەرنى ھۆرمەتلەش يۈزىسىدىن قوللىنىلىدىغان

كۆمۈرچەك سۆڭەك: نەجمىدىننىڭ گۆشلۈك، پارقراق يۈزى ئېسىلىپ، كۆزلىرى پۇلتىيىپ چىقتى. بۇرۇن پەرەكلىرى كېرىلىپ، ئىنچىكە قارا بۇرۇنى قىمىرلاپ كەتتى.

پەرەك [پ+ئە] ① ئى. فرانسىيىلىك؛

فرانسۇز؛ غەربلىك: بوۋاي: — بۇ مېھمانلار ئامېرىكىدىن كېلەمدۇ، پەرەگىدىن كېلەمدۇ بىزنىڭ كارىمىز يوق، لېكىن ئۇلار ئۇيغۇرنىڭ ناخشىنى قانداق پەيزى ئېيتىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ قالسۇن! —

دېدى دىلبەرگە بېشىنى ئىرغىتىپ. ② سۇپ. فرانسىيەدە، ياۋروپادا، غەربتە تەييارلانغان ياكى كەلتۈرۈلگەن: پەرەك مېلىتىق. ③ كۆچمە. سۇپ.

ھەرقانداق ئىش قولىدىن كېلىدىغان؛ چېۋەر، ماھىر، ئۇستا؛ ئۇ قولى گۈل، پەرەك ئادەم. * مەھەممەت شەمشەر دولان بويىچە داڭلىق ھۈنەرۋەن ئىدى. ئۇنىڭ قولىدىن ئايروپىلان ياساشتىن باشقىسى كېلەتتى. ئۇنى شۇڭا كىشىلەر «مەھەممەت پەرەك» دەپمۇ ئاتىشاتتى.

④ كۆچمە. سۇپ. قىپقىزىل، قېنىق قىزىل: پەرەك ياغلىق. * رەيھان گويا سادىق بۇ سۆزنى باشقا بىرسىگە ئېيتىۋاتقاندا، دەسلەپ ئۇنىڭغا تىكىلگىنىچە تېڭىرقاپ تۇرۇپلا قالدى ۋە كېيىن سادىقنىڭ ھايانغا تولغان ئوتلۇق كۆزلىرىگە قاراپ، بىردىنلا ئاق سۈزۈك مەڭزىلىرى، قۇلاق، بويۇنلىرى پەرەگىدەك قىزىرىپ كەتتى.

پەرەك ياغلىق قىپقىزىل ياغلىق: يار بېشىدا پەرەك ياغلىق، قاش-كۆزى كۆرۈنمەيدۇ، يار يېنىدا ئولتۇرسا، تاڭ ئاتقان بىلىنمەيدۇ.

پەرەك گۈل ئى [پەرەك + گۈل] <بوت> ①

تۈگمە گۈل ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلاپ-دىغان چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ، يوپۇ-رىمى كەڭ، تۇخۇم شەكىللىك؛ گۈلى ئاق، ھال قىزىل ياكى قىزىل بولىدۇ، گۈل تاجىسى بىر قەۋەت ياكى قاتمۇقات؛ مېۋىسى غوزىلىق مېۋە بولۇپ، ياپىلاق تۈكلىك كېلىدۇ. ② مۇشۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ گۈلى.

پەرەنچە ئى [پ] ئازادلىقتىن ئىلگىرى

ھۈرمەت سۆزى: بۇ يۇرتتا كۆپ ئەسىرلەر ئىلگىرى بولغان ھۈنەر پەيدا، فارابى ھەم يۈسۈپ ئوخشاش ئۇلۇغ ئۇستاز پەدەر پەيدا. بولۇپ لۇتپى، ناۋايى ھەم قىدىرخانىدەك گۆھەر پەيدا، مۇقام-كۈي ئىقلىمى قىلدى بۈيۈك كەشپىتىن خەۋەر پەيدا.

پەدەك ئى. دىئال. تاماق يەيدىغان سىرلىق قاچا.

پەدىلىك سۇپ. پەدە باغلانغان، پەدىسى بار: پەدىلىك چالغۇ ئەسۋاب. * بۇ خىل سازلارنىڭ پەدىلىكى ئۈچۈن ئۈچەي تىركىشى، قوي تېرىسى تىركىشى، بوم تار، نىلۇن تار قاتارلىقلار ئىشلىتىلىپ كەلمەكتە.

پەر ئى [پ] (توغرىسى: پەي) — **پەي**.

پەرەز ئى [ئە] ① بىرەر نەرسە ھەققىدە ئالدىنلا قىلىنغان تەخمىنى مۇلاھىزە: قىياس: ھازىر مۇشۇلارنىڭ ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغان ۋاقتى. مېنىڭ پەرىزىمچە، سىلە تونۇشتۇرغۇچى بولۇشنى رەت قىلغانلىرى بىلەن ئۇنى تونۇشتۇرغۇچى چىلار يەنە چىقىدۇ. ② <پەلس> تېخى بىلىنمىگەن شەيى ياكى قانۇنىيەت توغرىسىدا بار دەلىل-ماتېرىياللارغا ھەم ئىلىم-پەن قائىدىلىرىگە ئاساسلىنىپ قىياس قىلىنغان چۈشەندۈرۈش، تەسەۋۋۇر.

پەرەز قىلماق بىرەر نەرسە ھەققىدە گۇمان، قىياس، مۆلچەر، تەخمىن قىلماق: سادىق ئۇلارنى «ھۆكۈمەت ئادىسى (سوراقچىلار)مىكىن» دەپ پەرەز قىلدى، سەل-پەل ئۈمىدلەنگەندەك بولدى. * مەن ئايالنىڭ ئۆزگىچە تەقى-تۇرقىدىنلا چوقۇم ۋاھىت ھاكىمنىڭ بايا بىز گېپىنى قىلغان جۇرپىن ئايالى شۇ دەپ پەرەز قىلدىم. ئۇ شۇنچىلىك كېلەتتى سەمىگەن ئىدىكى، چوڭ-چوڭ كۆزلىرىنىڭ ئاستىدىكى گۆشلىرى ئىششىغاندەك پەسكە ساڭگىلاپ قوش ئېڭىكى قاتلىشىپ تۇراتتى.

پەرەزىي سۇپ [ئە] پەرەزگە ئاساسلانغان؛ تەخمىنىي، خىيالىي.

پەرەك ئى. بۇرۇن تۆشۈكنىڭ ئارىسىدىكى

② ئى. پەرتۇق ئۈچۈن تەييارلانغان، پەر-
تۇق ئۈچۈن ئېلىنغان رەخت: پەرتۇقلۇق
ئالماق.

پەرتىمدە رەۋ. «پەرت» قىلىپ ئاۋاز چىقار-
غان ھالدا، «پەرت» قىلىپ: پەرتىمدە يىرت-
ماق. * ئايالى ئۇنىڭ ياقىسىغا ئېسىلدى - دە،
كۆڭلىكىنى پەرتىمدە يىرتىپ ئىككى قىلدۇرتتى.

پەرداز ئى [پ] ① نەرسىلەرنىڭ سىرتىنىڭ
بويىش، سىلىقلاش يوللىرى بىلەن چىراي-
لىق، كۆركەم قىلىنىشى: پەرداز قىلماق.

پەرداز بەرمەك: پەردىزى ياخشى بۇيۇم. * سەلەي
ئاخۇن ئۇستام ئەتە بازارغا ئېلىپ چىقىدىغان
چوڭ ئۆتۈكلەرنىڭ پەردىزىگە جىددىي ئىشلىمەكتە.

ئېلىجانمۇ ئىككى دانە بالا ئۆتۈكىنى پەردازدىن
چىقىرىشى كېرەك. ② ھۆسن تۈزەش ياكى
سۈنئىي گۈزەللىك ھاسىل قىلىش ئۈچۈن

ئوسما، خېنە، ئۇپا - ئەڭلىك سۈرتۈش ئىشى:
ئۇ ئۆزى كىچىك بولسىمۇ داۋاملىق پەرداز قىلىپ
يۈرىدىغان بالا بولۇپتۇ. ③ گىرىم ۋە شۇنداق

زىبۇ - زىننەتنىڭ ئۆزى: شەرىپە بۈگۈن ئۇنىڭ-
دىن ھاراقىتىن باشقا ئاياللارنىڭ پەرداز مېيىنىڭ

پۇرىقىمۇ كېلىۋاتقىنىنى سېزىپ گۇمانلاندى. ئۇ،
ئابدۇشۈكۈرنى بۇ دەرىجىگە يەتكەن ئادەم دەپ
ئويلىمايتتى.

پەرداز قىلماق ① بىرەر نەرسىنىڭ سىرتىنى
بويىماق، پارقىراتماق، سىرلىماق، گۈل-
لىمەك: مەتنىياز قىچا ئورۇشنى توختىتىپ

ئىززەتخانىنىڭ توپلىيىنى پەرداز قىلىپ چىقاردى.
② سۈنئىي گۈزەللىك ھاسىل قىلماق، ئۇپا -
ئەڭلىك سۈرمەك: گىرىم قىلماق، ھۆسن

تۈزىمەك: مەلىكە ئۆزىنى ياساپ - جابدۇپ،
پەرداز قىلىپ ئالدىدىكى خىزمەتكارلىرىنى «سىلەر
چىقىپ تۇرۇڭلار» دەپ چىقىرىۋېتىپتۇ، ئەمما

مېھرىنى تەختنىڭ ئاستىغا يوشۇرۇپ ئالدىدا ئېلىپ
قايتتۇ.

پەرداز كالتىكى موزدۇزچىلىقتا ئاياغ
كېيىمىنى پەردازلاشقا ئىشلىتىدىغان بىر خىل

ئاياللار باشقا ئەرمەكشىلەرگە يۈزىنى
كۆرسەتمەسلىك ئۈچۈن بېشىنى پۈركۈۋالدى -

دىغان، تونىسىمان ئۇزۇن يېپىپىنىچا:
مەن ئايالىمغا ئۆزىڭ ئايىملىرىنىڭ پەرىنجىسىدىن
كېيىدۈرسەم قىلچە چانمايدۇ، - دېدى زاھىرجان.

پەرەنجىلىك سۈپ. پەرەنجىسى بار، پەرەنجە
يېپىنغان: پەرەنجىلىك ئايال.

پەربۇن ئى <بوت> كۈنلۈكسىمان گۈللۈكلەر
ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق
ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى لېنتا شەكىللىك،

گۈللىرى كىچىك، رەڭگى سېرىق، مېۋىسى
سوقىچاق؛ يىلتىزى دورا قىلىندۇ؛ ئىسسىقنى
تارقىتىش، توسالغۇلارنى ئېچىپ ھەيزنى

تەڭشەش، ئاشقازان، ئاللارنىڭ پائالىيىتىنى
كۈچەيتىش رولى بار.

پەرت I [ئە] ① سۈپ. يەككە، يالغۇز؛ تەنھا:
شەرتى كېتىپ، پەرتى قالدى (ماقال). ② سۈپ.
<ئەد> كلاسسىك لىرىكىدا بىر بېيىتتىن

ئىبارەت كىچىك مۇستەقىل شېئىر.
پەرت II تەق. قورقۇپ قېچىش ياكى بەزى
رەختلەرنى يىرتىشتىن چىققان ئاۋاز:

«پەرت» قىلىپ قاچماق. «پەرت» قىلىپ يىرتماق.
پەرت قىلماق ① «پەرت» قىلىپ ئۆتۈپ
كەتمەك، «پەرت» قىلغان ئاۋاز چىقارماق:

پرىكازچىك بەش مېتر سىيامبۇنى مېترلاپ بولۇپ،
«پەرت» قىلىپ يىرتىدە، قاتلىمايلا خېرىدارنىڭ
ئالدىغا تاشلىدى.

پەرتۇق ئى [ر] نىم] — پەشتاھا: پەرتۇق
تارتماق. * ئوچاق ئالدىدا تۇرغان سەلىمە ئالدىغا
تارتقان پەرتۇقنى يېشىپ قوزۇققا ئىلدى - دە،

ئىشكىنى ئېچىپ يۈگۈرگەن پېتى تاشقى كېسەللەر
2 - بۆلۈمى تەرەپكە قاراپ كەتتى.

پەرتۇقلۇق ① سۈپ. پەرتۇقى بار، پەرتۇق
تارتقان: پەرتۇقلۇق دوختۇر. پەرتۇقلۇق چوكان.
* كەڭ دالدا ياڭزا - ياڭزا گۈللەر ئېچىلدى.

پاختىزارغا ئاق پەرتۇقلۇق قىزلار يېيىلدى.

زىياپەت ئۈچۈن ئەتەي يەتتە خىل غىزا تەييارلاپ، ھەربىر خىل تائامنى بىر ئىشكىتىن ئېلىپ كىرىپتۇ. ھەر قېتىم كىرگەندە كىيىم يەڭگۈشلەپ ئۆزىنى باشقا بىر خىل پەردازلاپتۇ. ② كۆچمە. ناچار تەرىپىنىمۇ ياخشى دېمەك: مەن تۈرلۈك ئۇسۇلدا ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىلەن ياخشى چىقىشىۋالدىم. ئىمكانلا تېپىلسا ئۇلارنى يوق ئۇتۇقلار بىلەن پەردازلاپ بولۇشچە ماختىدىم.

پەردە ① [پ] دېرىزە، ئىشىك، سەھنە قاتارلىقلارغا زىننەت بېرىش ياكى توسۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان رەخت: دۇخاۋا پەردە. چىت پەردە. پەردە ئاچماق. * خىزمەتچى مەلىكە بۇدۇرنىڭ تۇرغان قەسىرىگە قەمەرزۇزامانى باشلاپ كىرىپ، پەردە تۇتۇلغان ئىشكىنىڭ ئارقىسىدا توختىپتۇ. ② <ئانات> ئورگانىزىمدا ئايرىم ئورگانلارنى قاپلاپ، ئوراپ ياكى بىر-بىرىدىن ئاچرىتىپ تۇرىدىغان نېپىز شىلىق نەرسە؛ يۇپقا توقۇلما؛ قىزلىق پەردىسى. قۇلاق پەردىسى. * ھەمدۇلنىڭ قۇلقى يۇقۇملىنىپ يېرىڭلاپ، ئاخىرى قۇلاق ئىچكى پەردىسى تېشىلىپ، ئوڭ قۇلقى ئاڭلىماس بولۇپ قالدى. ③ <تيا> سەھنە ئەسىرىنىڭ، فىلىمنىڭ مۇستەقىل ۋە قەلىكتىن ئىبارەت بولغان تولۇق بىر قىسمى؛ — بۇ دراما قانچە پەردە ئىكەن؟ * كومېدىيە دېگەن بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر پەسىيدۇ، شۇنداق بولغاندىلا ئاندىن تەمى بولىدۇ. بىرىنچى پەردىسىنى ئوينىغان بولغانلىقىمىز ئۈچۈن ئىككىنچى پەردىسىنى ئۇلاپلا سەھنىگە ئېلىپ چىقايلى، — دېدى رېژىسور. ④ كۆچمە. ئاتا-بالا ۋە چوڭ-كىچىكلەر ئارا قىلىنىدىغان ھاي: پەردە ساقلماق.

پەردە ساقلماق ئاتا-ئانا، ئۇرۇق-تۇغ-قانلار ئوتتۇرىسىدىكى ھاي ۋە ھۆرمەتنى بۇزماي داۋاملاشتۇرماق.

پەردە قاناتلىقلار ئەترىتى <زوتول> ھاشا-راتلارنىڭ بىر ئەترىتى، بۇ ئەترەتكە كىرىدىغان ھاشارلارنىڭ تىۋت قانىتى سۈزۈك

سىلىق قىسقا كالتەك، «بالا بۇشتەك» مۇ دەيدۇ.

پەردازچى سۈپ. پەردازغا بېرىلگەن، پەرداز قىلىپ يۈرۈشنى ياخشى كۆرىدىغان؛ پەردازخور، ياسانچۇق؛ پەردازچى خوتۇن.

پەردازخور سۈپ [پ] داۋاملىق. پەرداز قىلىپ يۈرۈشكە ئادەتلەنگەن؛ پەردازخور ئايال. * نىساخان، ئاق پىشماق، قېشى قارا، بويى پاكارراق، سېمىز كەلگەن، پەردازخور چوڭ ئايال كىشى بولۇپ، ئۇزۇن يىلىق ئائىلە تۇرمۇشىدا ئېرىنىڭ مەجەز - خۇلقىنى ناھايىتى تولۇق بىلەتتى.

پەردازخورلۇق «پەردازخور» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى؛ لۇتپۇللا ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىدىلا شەكىلۈزلىق، پەردازخورلۇقتىن خالىي ئىدى، يەنە كېلىپ، ئۇ بۇنداق ئىللەتلەرنى كىمدە كۆرسە، قەيەردە كۆرسە يۈز تۇرمانە تۇرۇپ ئۇنىڭغا ئۆز پىكىرىنى ئېيتاتتى.

پەردازسىز سۈپ. پەرداز قىلىنمىغان، پەردىسىز يوق، پەرداز بېرىلمىگەن؛ ئاناڭنى داداڭغا پەردازسىز كۆرسەتمە (ماقال).

* ئىدارە باشلىقى مۇساڭنىڭ خوتۇنى رەيھان قىرىق بەش ياشلارغا كىرىپ قالغان بولسىمۇ تۇرقىدىن پەردازسىز يۈرمەيدىغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

پەردازلاتماق «پەردازلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ ئۇ توپىدا كېيىدىغان ئاياغ كېيىنى پەردازلىتىپ تەييارلىدى.

پەردازلاشماق «پەردازلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پەردازلانماق ① «پەردازلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى؛ شۇڭا جاپا تارتىپ ئەينەك ئالدىدا، پەردازلىنىپ، تارائماقتا بۇ خانىم. ئۆچەي دېگەن ئۆمىدىلىرى تۇتۇشىپ، كۆڭۈل قويۇپ ياسانماقتا بۇ خانىم. ② «پەردازلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ تۇماق پەردازلاندى.

پەردازلىماق پ ① پەرداز بەرمەك، گىرىم قىلماق، چىرايلىق قىلماق؛ مەلىكە بۇ قېتىمقى

ۋە نېپىز؛ قانات تومۇرى ئاز، ئېغىز ئورگە-
 نىنىڭ تۈزۈلۈشى ئالاھىدە بولۇپ، چېقىش،
 چايناش، يالاش، شوراش رولىنى ئۆتەيدۇ؛
 چىشىنىڭ قۇيرۇق ئۇچىدا تۇخۇم سېلىش
 ئورگىنى ياكى چېقىش تىكەنچىسى بولىدۇ؛
 شەكىل ئۆزگەرتىشى تولۇق ئۆزگىرىشكە
 كىرىدۇ؛ ھەسەل ھەرىسى مۇشۇ ئەترەتكە
 كىرىدۇ.

پەردە قوللۇق ئەجدىھا <زوتول> قەدىمكى
 سۆرەلگۈچى ھايۋان، ئالدىنقى ئايىغى بىلەن
 تېنىنىڭ ئىككى يان ئارىلىقىدا نېپىز پەردىسى
 بار؛ ئۇچالايدۇ، بېشى ئۇزۇن، تۇمشۇقى
 ئۇچلۇق، قۇيرۇقى قىسقا بولىدۇ. سىلور ۋە
 بور دەۋرلىرىدە ياشىغان.

پەردە قوللۇقلار ئەترىتى <زوتول> ئۈچىدە-
 ھان سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلارنىڭ بىر
 ئەترىتى، ئالدىنقى ئايىغى ياغاچ پەردىگە
 ئۆزگەرگەن، ئالدى ئايىغى بىلەن ئارقا
 ئايىغى ئارىلىقىدا ۋە ئارقا ئايىغى ئارىسىدا
 قانات پەردىسى بولىدۇ؛ كېچىدە ھەرىكەت
 قىلىدۇ. بۇنىڭغا ھەر خىل شەپەرەڭلەر كىرىدۇ.
پەردە ياللۇغى <تب> ئادەتتە كىشىلەردىكى
 تېز خاراكتېرنىڭ كۆز قىزىرىش كېسەللىكى.
پەردىسىمان سۈپ. پەردىگە ئوخشايدىغان،
 پەردە شەكىللىك.

پەردىشەپ ئى [پ] ① تۇن قاراڭغۇسى. ②
 تۇرمۇشتا بىر-بىرىدىن ھاي قىلىدىغان، ئۆزئارا
 شەخسىيەتكە تەئەللۇق ئىش ۋە قىلىقلار؛
 قاسىمجان بىلەن ئۇزۇندىن بېرى بىر پەردە
 ئىشلەپ كېلىۋاتىمىز، ئارىمىزدا ئاز-تولا پەردە-
 شەپبۇ بار ئىدى، مانا ئەمدى تۇغقان بولغاندىن
 كېيىن بۇنداق پەردىشەپ تېخىمۇ قويۇقلاشتى.

پەردىلەشمەك ① «پەردىلەشمەك» پېئىلىنىڭ
 ئۆملۈك دەرىجىسى. ② توسۇۋالدىغان پەردە
 ھاسىل بولماق، شەكىللەنمەك؛ ھېلىقى
 كىشىنىڭ كۆزى پەردىلىشىپ، كەچتە كۆرەلمەس

بولۇپ قالغانىكەن.
پەردىلەشمەك «پەردىلەشمەك» پېئىلىنىڭ
 مەجھۇل دەرىجىسى.

پەردىلىك سۈپ ① پەردىسى بار، پەردە
 تۇتۇلغان؛ پەردىلىك ئۆي. ② ئورگانىك
 پەردىگە ئىگە بولغان، پەردە بىلەن قاپلانغان؛
 ئۆردەك ۋە غاز قاتارلىق قۇشلار سۇ ئۆزگەندە
 پەردىلىك پەنجىلىرىنى ئۈزلۈكسىز ھەرىكەتلەندۈ-
 رۇپ تۇرىدۇ. ③ <تىيا> قىسمىغا ئاجرىتىلغان،
 بۆلەكلەرگە ئايرىلغان، پەردىلەرگە بۆلۈنگەن؛
 يالقۇنلۇق يۈرەكتىن ئۇرغۇپ چىققان سۆزلەر
 بىلەن بەش پەردىلىك «قانلىق ياشلار» دۇنياغا
 كەلدى! ④ پەردە ئۈچۈن مەخسۇس تەييار-
 لانغان؛ پەردىلىك رەخت. پەردىلىك دۇخاۋا.

پەردىلەشمەك پ ① پەردە بىلەن توسماق،
 پەردە تارتماق، پەردە تۇتماق؛ دېرىزىنى
 پەردىلەشمەك. ② كۆچمە. ئوچۇق-ئاشكارا
 ئىپادىلەشمەي، يوشۇرۇن خۇپىيانلىك بىلەن
 بىلىدۈرمەك؛ نىقابلىماق؛ ئۇلارنىڭ بۇنداق
 قىلىشتىكى مەقسىتى ئىرادىسىنىڭ سىنىپى ماھىيە-
 تىنى پەردىلەشتىن ئىبارەت.

پەرزنى ئى [ئە] ① <دىن> ئاللاننىڭ بەندى-
 لەرنىڭ ئادا قىلىشىغا ۋە ساقلىنىشىغا بۇيرۇغان
 ۋەزىپىلىرى؛ پەرزنى ئادا قىلماق. * تەجەل-
 لى: — ئۆز يېرىمىزدىكى ھەجەرى ئەسۋەدنىمۇ
 ئەلا بولغان بۇ جايغا بېرىپ دۇئا-تەكبىر قىلىش
 تېخىمۇ پەرز بولسا كېرەك، ھاجىم! — دېدى.
 ② چوقۇم ئورۇنداش زۆرۈر بولغان ۋەزىپە؛
 مەجبۇرىيەت؛ بۇ خەتنى ئوقۇپ، پادىشاھ
 خوجىبايغا ئانچە ئويلىنىپلا: — ئەلنى باشقۇرۇپ
 پۇقراغا ئاتىدارچىلىق قىلىۋاتقان بىزەر ئۈچۈن
 بۇ پەرز ھەم قەرز، — دەپتۇ.

پەرزنى ئادا قىلماق ① پەرز قىلىنغان
 مەجبۇرىيەتلەرنى بەجا كەلتۈرمەك؛
 ھاجىخان تەقۋادار ئايال، ئۇ ياشانغىنىغا قارىماي
 روزىسىنى تۇتۇپ، نامىزىنى ئوقۇپ پەرزىنى
 ئادا قىلىۋاتىدۇ. ② ئاتا-ئانىلار ئوغۇل-

پەرزەنتلىك سوپ ① پەرزەنتى بار، پەرزەنت كۆرگەن: پەرزەنتلىك ئايال. پەرزەنتلىك ئائىلە. * خالبۇۋى ئەنسىرىستىپ قويماسلىق ئۈچۈن بۇ گەپنى خەتتە يوشۇرغانىدى. يالغۇز پەرزەنتلىك بولۇپ ئۆتۈش تەقدىرى ئەر. خوتۇننىڭ تۇنجى ئوغۇل ئېلىشادا بولغان مېھىر. مۇھەببىتىنى چېكىدىن ئاشۇردى. ② پەرزەنتتە بولىدىغان، پەرزەنتتە بولۇشقا تېگىشلىك: پەرزەنتلىك بۇرچ. پەرزەنتلىك مەجبۇرىيەت. * قايناق جەڭدە غەيرىستىگە غەيرەت قوشار، ئەسلىسەم شۇ ئىلھام بەخش سۆزىڭىزنى: «گاڭ قورالنى مەھكەم تۇتۇڭ، تۇرۇپ ھوشيار، ئادا قىلىڭ چىن پەرزەنتلىك بۇرچىڭىزنى!»

پەرزىن ئى [پ] شاھمات ئويۇنىدا ئەڭ كۈچلۈك ئۇرۇق يەنى ۋەزىرنى كۆرسىتىدىغان ئۇرۇق.

پەرسەڭ ئى [پ] يېزىت. تەخمىنەن 6.24 كىلومېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى مۇساپە.

پەرق ئى [ئە] ئىش-ھەرىكەت، نەرسىلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئوخشاشماسلىق ئۆزگىچىلىكىنى ئايرىپ تۇرىدىغان بەلگە، ئايرىما: پەرق پەقەت بىلىۋېلىنغان نەرسىلەر بىلەن بىلىۋېلىنمىغان نەرسە ئوتتۇرىسىدىلا مەۋجۇت.

پەرق ئەتمەك ئىش-ھەرىكەت ياكى نەرسىلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئۆزگىچىلىك، ئوخشاشماسلىقنى سېلىشتۇرۇپ كۆرمەك؛ بىلمەك؛ ئايرىماق: — ئەلنى زۇلۇمدىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن، ھەممە ئادەم ئوقۇپ، ئاق-قارىنى پەرق ئېتىش، دوست-دۈشمەننى ئايرىش كېرەككەن، دادا، — دېدى ئوغلى ياسىن. * ھايات دېگەن شۇنداق ئۆتۈۋەردى. كىچىك ئاخۇننىڭ بولسا ئۆتۈۋاتقان كۈنلەرنى، ئايلىرىنى ۋە يىللارنى پەرق ئېتىش ئىقتىدارىمۇ يوقتەك كۆرۈنەتتى.

پەرق قىلماق — پەرق ئەتمەك: بىرچاغدا، قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن سول تەرەپتە قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان بىرنەچچە تۈپ قارىغايىنى ئارانلا پەرق قىلالىدىم ۋە خۇشاللىقتىن ۋارقىرىۋېتىشكە تاسلا

قىزلىرىنىڭ توي-نىكاھ ئىشلىرىنى بەجا كەلتۈرمەك: رۇسۇل ئاكىنىڭ «كۆزۈمنىڭ ئوچۇقچۇلۇقىدا پەرزىنى ئادا قىلسام بولاتتى...» دېگەندەك ئاتىلىق قەرزنىڭ ئالدىرىتىشى رەھىمىنى توي قىلىشقا مەجبۇر قىلماي تۇرالمىدى.

پەرزەنت ئى [پ] ئاتا-ئانىغا نىسبەتەن ئوغۇل ياكى قىز بالا؛ ئەۋلاد: پەرزەنت كۆرمەك. پەرزەنتلىك بولماق. * ئەكرەم بىلەن زۇمرەت چوڭقۇر ھاياجان بىلەن پەرزەنتلىرىنىڭ پېشانىسىغا سۆيۈپ قويدى. بۇ چاغدا ئۇلارنىڭ خۇشاللىق ۋە خېجىلىق ئارىلاش ئىسسىق كۆز ياشلىرى بوۋاقلارنىڭ يۇمران چاچلىرىغا تاماقتا ئىدى. ② كۆچمە. ئۆز ۋەتىنى ياكى خەلقىگە مەنپەئەت كەلتۈرىدىغان، ۋەتەن، خەلق ئۈچۈن جان پىدالىق بىلەن خىزمەت قىلىدىغان كىشى: پەرزەنت قوشۇن. خەلق پەرزەنتى. * ھەرقانداق مىللەت ئۆزىنىڭ مىللىي ئازادلىقى ۋە بەخت-سائادىتى ئۈچۈن كۈرەشكەن، ئۆز مەنپەئىتىنى خەلق مەنپەئىتى ئۈچۈن قۇربان قىلغان قەھرىمان پەرزەنتلىرىنى، ئۇلارنىڭ شانلىق نامىنى قەلبىدە ئەبەدىي ساقلايدۇ.

پەرزەنت كۆرمەك — بالا كۆرمەك: ھەۋزىلەن ئوسمان بىلەن تۇرمۇش قۇرغاندىن كېيىن، بىر پەرزەنت كۆرگەندى، لېكىن ئۇلارنىڭ بۇ پەرزەنتى ئۇزاق ئۆتمەي ۋاپات بولدى.

پەرزەنتسىز سوپ. پەرزەنتى يوق؛ بالىسىز: پەرزەنتسىز ئائىلە. پەرزەنتسىز ئەر-خوتۇن. * پادىشاھنىڭ دوستلىرىدىن بىرى: — پادىشاھى ئالەم، پەرزەنت دېگەن ئاتا-ئانىنىڭ تۈگمەس-پۈتمەس بەخت-دۆلىتى. پەرزەنتسىز ھاياتىنىڭ لەززىتىمۇ، ھۇزۇرىمۇ يوق. سىلىدەك بىر پادىشاھ-نىڭ پەرزەنت كۆرۈشى شەرت، — دەپتۇ.

پەرزەنتسىزلىك ر «پەرزەنتسىز» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: شەھرىمان شاھ ساقلى ئاقىرىپ، چىشلىرى سارغىيىپ، قەددى پۈكۈلگەنگە قەدەر بىرەر بالا يۈزىنى كۆرمەپتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ پەرزەنتسىزلىكىنى ئويلاپ ئىچى پۇشۇپ خاپا بولۇپتۇ.

قالدىم. * قاراڭغۇدا ئۇلارنى كۆرگىلى بولمايتتى. لېكىن، ئۇلارنىڭ ئاۋازىدىن بىرى قىز، بىرى ئوغۇل ئىكەنلىكىنى پەرق قىلغىلى بولاتتى. **پەرق - تاپاۋەت** پايدا-زىيان: بۇ ئىشتا بىز ئۈچۈن پەرق - تاپاۋەت ئانچە كۆپ ئەمەس، شۇنداق بولسىمۇ «قىلىپ كۆرەيلى» دەپ قالدۇق - دە.

پەرقسىز سۈپ. پەرقى يوق، پەرقلىنمەي-دىغان: دەھشەت باسقان تۈرمىدە مەن بىگۇناھ ئەركىز، دېسەم شۇ ئان راستىنى: «ئىككى دۇنيا پەرقسىز».

پەرقسىز تەڭپۇڭلۇق <فىز> ھەرىكەتسىز جىسىمنى يۆتكەندە، ئۇنىڭ ئېغىرلىق مەركەزىنىڭ ئېگىزلىكى ئۆزگەرمىسە، بۇ خىل جىسىم ھەرقانداق ئورۇننىڭ ھەممىسىدە تەڭپۇڭ تۇرالايدۇ، بۇ خىل تەڭپۇڭلۇق پەرقسىز تەڭ-پۇڭلۇق دېيىلىدۇ. يۇمىلاق شار بىلەن تۈز قوبۇلغان سىلىندىرلار مۇشۇ خىلدىكى تەڭپۇڭلۇققا كىرىدۇ.

پەرقلىنىدۇرمەك «پەرقلىنمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بەختسىز بارغانسېرى چىراي تۈزەپ ئىككى مەڭزى قىپقىزىل، بۇدۇرۇق-قىنا بىر ئوغۇل بولدى. لېكىن ئۇنىڭ چىرايىدىكى بىر خىل ئۆزگىچە ئايرىمچىلىق ئۇنى ئۆيىدىكىلەردىن پەرقلىنىدۇرۇپ تۇراتتى. * قانۇنسىز بۇ ۋەزىپىلەرنى ئورۇنلىيالايدىغان قىلىش ئۈچۈن دۇشمەن بىلەن ئۆز ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت بىلەن خەلق ئىچىدىكى زىددىيەتنى توغرا پەرقلىنە-دۈرۈش كېرەك.

پەرقلىنىدۇرۇشمەك «پەرقلىنىدۇرمەك» پېئىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى.

پەرقلىنىدۇرۇلمەك «پەرقلىنىدۇرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئىش ئۈنۈمىنىڭ بىرقەدەر ياخشى بولۇشى ئۈچۈن خىزمەت بىلەن دەم ئېلىش ۋاقتى ئەھۋالغا قاراپ پەرقلىنىدۇ-رۈلسە بولىدۇ.

پەرقلىنمەك پ. بىرەر نەرسە ئىككىنچى

بىر نەرسىدىن ئۆزىنىڭ ئالاھىدىلىك، خۇسۇسىيەتى يېتى ۋە ئوخشىماسلىقى بىلەن ئايرىلىپ تۇرماق: ھېكايىدا مەتەننىيازدىن باشقا يەنە ھەمرا، سېپىت، ساۋۇتجان، ئىززەتخان قاتارلىق بىرنەچچە پېرسوناژ بار بولۇپ، ئۇلارمۇ ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيەتلىرى بىلەن بىر-بىرىدىن روشەن پەرقلىنىدۇ. * شەھەردىن يىراق بولغان بۇ يېزا ئۆزىنىڭ گۈزەللىكى بىلەن ئەتراپتىكى باشقا يېزىلاردىن ئالاھىدە پەرقلىنىدۇ.

پەرقلىق سۈپ. پەرقى بار، پەرقلىنىپ تۇرىدىغان: پەرقلىق مۇئامىلە قىلماق. پەرقلىق داۋالىماق. * ئايال ئۆيىلىپ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ تۇرۇپ: - خۇدا ئادەملەرنىڭ بەزىسىنى بەزدە-سىدىن پەرقلىق ياراتتى. شۇ سەۋەبتىن ئەرلەر خوتۇنلاردىن ئۈستۈندۇر، - دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

پەرقلىق گاھپىشلىق كۆپىيىش <بىئول> چوڭ-كىچىكلىكى ئوخشاش بولمىغان ئىككى خىل شەكىلدىكى كۆپىيىش ھۈجەيرىلىرى ئۆزئارا بېرىكىدىغان بىر خىل جىنسلىق كۆپىيىش شەكلى، بۇ كۆپ ھۈجەيرىلىك جانلىقلارنىڭ كۆپىيىش ئۇسۇلى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ، تاق جىنسلىق ھۈجەيرىلىك جانلىقلاردا بولسا نىسبەتەن ئاز كۆرۈلىدۇ.

پەركا I ئى [پ] <سانا> سىركول.

پەركا II ئى. بۆز توقۇش دۈكسىدىكى ئىككى بېشى ئىككى تىك ئاچا ياغاچقا مىندۈ-رۈلگەن ئىككى جەينەك ئارقىلىق دەپتىنگە چېتىلغان، پۇت ئۈستىدىكى تاشنىڭ بېسىمىدىن جەينەك دەپتىنى كەينىگە ئىنتىرىپ تۇرىدىغان ھەرىكەتلىك چاتما ياغاچ.

پەركا قوزۇق پەركانى ئىككى تەرەپتىن كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان ئىككى تال ئاچا ياغاچ. **پەركا III** ئى. دىئال. ۋارۇنكا.

پەرلەتمەك «پەرلەتمەك» پېئىلى ①، ②، ③ نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: پەرىدەم چاپىنىنىڭ پەۋزىنى ئاپسىغا قايتىدىن پەرلەتتى.

پەرلەشمەك — پەرمايش

بۇنى دەرھال تۇتۇڭلار! — دەپ پەرمان بېرىپتۇ. ئۇلار شاھنىڭ ئەمرىگە مۇۋاپىق مەلىكىنى تۇتۇپ باغلاپتۇ.

پەرمان چۈشۈرمەك پەرماننى تىۋەننىڭ ئىجرا قىلىشى ئۈچۈن ئېغىزچە جاكارلىماق ياكى يازما تارقانماق؛ پادىشاھ ئۆز-ئۆزىگە: — مەن «ئەلىنى ئادىللىق بىلەن سورايمەن» دەپ زالىملىق قىلىشەن — دە! — دەپتۇ. شۇ كۈنىلا ئايالىنى ئوردىدىكى ئۆز ئۆيىگە كۆچۈرۈپتۇ. ئەتىسى ئەتىگەندە چىقىپ، جاللاتلارغا ئوڭ قول ۋەزىرىنى تۇتۇپ كېلىش پەرمانى چۈشۈرۈپتۇ.

پەرمان قىلماق بىرەر ئىش ياكى مەقسەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى بۇيرۇماق؛ شەھرىمان شاھ خىزمەتكار ساۋابتىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، بۇ ئىشقا سەۋەبچى بولغان ۋەزىرگە نەپرەت بىلەن قاراپ ئۇنىڭغا: — ماڭ، ھازىرلا بېرىپ ئوغلۇم قەمەرۇز زامانىنىڭ نېمە بولغانلىقىنى دەرھال ئېنىق بىلىپ كەل! — دەپ پەرمان قىپتۇ.

پەرمانبەردار ئى [پ] يېزىت. پەرمانغا، بۇيرۇققا ھەمىشە تەييار تۇرىدىغان؛ ئىتائەت-مەن: پەرمانبەردار بولماق. * ھەممىمىز ئاتلىق ئىددۇق، ئۇ خۇددى خان-پادىشاھ، بىز گويى قول-چاكار ئىددۇق. ھە دېسلا بىزنى پەرمانبەردار بولۇشقا چاقىراتتى.

پەرمانبەردارلىق «پەرمانبەردار» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: ئىغرىشان ۋەز-نەس-پەت قىلىپ: — ئەي بەگلەر! ئەي باتۇر چەۋەندازلار! كۆز ئوغلى سىلەرگە ھەرقانداق پەرمان. قىلسا، بەجانبىل پەرمانبەردارلىق قىلىڭلار! — دېدى.

پەرمانچى ئى. پەرماننى باشقىلارغا يەتكۈز-گۈچى؛ جاكارلىغۇچى.

پەرمانسىز سۈپ. پەرمان قىلىنمىغان، پەرمان بېرىلمىگەن: پەرمانسىز قالماق.

پەرمايش ئى [پ] يېزىت. پەرمان، بۇيرۇق، تاپشۇرۇق، كۆرسەتمە: ساۋ ساۋ جاڭگىننى تىنجىتىش توغرىسىدا ساۋ بىلەن ساۋ خۇڭغا بەش تۈمەن لەشكەر بىلەن يۈرۈش قىلىشنى پەرمايش قىلدى.

پەرلەشمەك «پەرلىمەك» پېئىلنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى: مىللىي كىيىم-كېچەك كارخانىسى-دىكى ئۇستىلار ھېيتلىق تەييارلىغان كىيىم-كېچەك-لەرنى قولبۇقۇل پەرلەشمەكتە ئىدى.

پەرلىگۈچ ئى. قارا چىراغنىڭ پىلىكىنى چىقىرىش ئۈچۈن ياسالغان نەرسە؛ بۇ كۆپىنچە سۆڭەكتىن ياسىلىدۇ.

پەرلەنمەك «پەرلىمەك» پېئىلى «①، ②» نىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پەرلىمەك پ ① چىراغنىڭ پىلىكىنى چىقارماق؛ پىلىكىنىڭ كۆيگەن قالدۇقىنى چۈشۈرۈپ ئۇچلىماق؛ چىراغلار ئۆچەي دەپتۇ، پەرلەپ قويسا كۆيەرمۇ، بىزنىڭ يارلار كەلمەپتۇ، چىلىلاپ قويسا كېلەرمۇ. ② قۇشلار تۇمشۇقى بىلەن قانات ۋە باشقا ئەزالىرىنى تارتماق؛ يوپۇرماقلار سارغايسا، سوغۇق يامغۇر تامچىلاپ، قانىتىڭنى پەرلىدىڭ، قارلىغىچم ئالدى-راپ. ③ كىيىم-كېچەك، داستىخان، ياغلىققا ئوخشاش نەرسىلەرنىڭ چۆرىسىنى پۈكمەك؛ تىكىمەك، تورلىماق؛ كۆڭلىكىڭ ياقىسىنى، سىم يىپ بىلەن پەرلىگەن. تاڭ ئاتقۇچە ئىشقىلىپ، چاق ئىگىرىپ يەلمىگەن.

پەرمان ئى [پ] ① ھاكىمىيەت ئورگانلىرى ئېلان قىلغان بۇيرۇق، يولىيورۇق، قارار قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھۆججەت: مەرگەنلىكتە داڭ چىقارغان مىرزا چاپپار دېگەن بىر ئادەم بار ئىدى، بۇ پەرماننى ئاڭلاپ، ئىشنى ھۆددىگە ئېلىپ شەھەر سىرتىغا چىقىپ بىر چوڭ تاغنىڭ ئۈستىدە ماراپ تۇردى. ② بىرەر ئىشنى ئورۇنلاش ھەققىدىكى بۇيرۇق، ئۇقتۇرۇش: — ئاتىسىنىڭ پەرمانىغا قۇلاق سالىمىغان بالىنى بالا دېگىلى بولامدۇ؟ ھەي خوتۇن ئۇنى دەرھال ئۆيىدىن ھەيدە! — دېدى سالى قاسساپ.

پەرمان بەرمەك بىرەر ئېغىزچە ياكى يازما ھالدىكى پەرماننى بېجىرگۈچىگە ئۇقتۇرماق؛ غەيۇرشاھ قىزى مەلىكە بۇدۇرنى بۇ ئەھۋالدا كۆرۈپ، خىزمەتچى، چۆرە، كېنىزە-كىلىرىگە: —

پەرمۇدە ئى [پ] خېمىرى تۇخۇم بىلەن يۇغۇرۇلۇپ بولدۇرۇلدىغان، قىيمىسىغا دورا-دەرمەكلەر ئارىلاشتۇرۇلدىغان بىر خىل سامسا، جۇۋاۋىغا ئوخشاش تۈگۈلدۈ: شىرە ئۈستى ھول-قۇرۇق مېۋە-چېۋە، خىلمۇ خىل سەي، چىلاندىك قىزىرىپ پىشقان پەرمۇدە، ھاراق-شاراب ۋە تاتلىق-تۇرۇملار بىلەن تولغانىدى.

پەرمۇدەچى ئى. پەرمۇدە پىشۇرۇش ۋە سېتىش بىلەن شۇغۇللانغۇچى: تاش ئاخۇن پەرمۇدەچىنىڭ دۈكىنىدىن يېڭى ياقىتۇرۇپ كەلگەن پەرمۇدە مېھمانلارنىڭ ئىشتىيىنى ئېچىۋەتكەنىدى.

پەرمۇدەچىلىك «پەرمۇدەچى» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى: دادام ئون بەش يىلدىن بېرى پەرمۇدەچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ.

پەرمۇق ئى [پ] چىنىڭگۈل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، 10—35 سانتىمىتر ئېگىز ئۆسىدۇ؛ شەكلى تۆمۈنسىمان، گۈلى ئاق بولۇپ، چەكلىك كۈنلۈكسىمان گۈل رېتىگە كىرىدۇ؛ غوزىلىق مېۋە تۇتىدۇ؛ تاغلىق جايلاردا كۆپ ئۇچرايدۇ.

پەرھىز ئى [پ] سالامەتلىككە تەسىر كۆرسىتىدىغان، زىيان قىلىدىغان يېمەك-ئىچمەكلەرنى يېيىش-ئىچىشتىن ساقلىنىش ۋە ۋاقتىنچە ئۆزىنى تارتىش: پەرھىز تۇتماق. پەرھىز قىلماق. * بۇرۇن پەرھىز قاتىدىلىرىگە قاتتىق ئەمەل قىلىدىغان بىر ئادەم ئۆتكەنكەن.

پەرھىز قۇتماق ① سالامەتلىككە زىيانلىق بولغان يېمەك-ئىچمەكلەرنى يېيىش-ئىچىشتىن ئۆزىنى چەكلىمەك، ساقلىنماق. توسماق: —زاپاس ئېلىۋالغان دورا ئاياغلاشقان ھامان خەت يېزىڭ، بولۇپمۇ زىيان قىلىدىغان نەرسىلەردىن بىرمەزگىل پەرھىز تۇتۇشنى ئۇنتۇماڭ، —دېدى مەسۇمخان مېھرىبان-لىق بىلەن ياسىغا قاراپ. ② غەيرىي ھەرىكەت-

لەردىن خالىي تۇرماق، ئۆزىنى تارتىماق: ليۇ بېي شىنئېيگە قايتىپ كەلدى. بىر كۈنى پالچىغا پال سالدۇرۇپ، ياخشى كۈندىن بىرىنى تاللاپ، ئۈچ كۈن پەرھىز تۇتتى.

پەرھىز قىلماق ① سالامەتلىككە زىيانلىق بولغان نەرسىلەردىن ئۆزىنى خالىي تۇتماق، ئۆزىنى چەكلىمەك، ئۆزىنى تارتىماق: تاماقتىن پەرھىز قىلماق. * قۇبلىي ۋە ۋەزىر-سەركەردىلەر، ئەسكىرىي ئەمەلدار ۋە ئەسكەر-لەر، پۇقرالارنىڭ ھەممىسى ئاق كىيىم كېيىشتى. بۇ خەنزۇلارنىڭ ئادىتى بىلەن ئوخشىمايتتى. خەنزۇلار ئاق كىيىمنى ماتەم كىيىمى دەپ ھېسابلاپ، بايرام كۈنلىرى ئاق كىيىم كېيىشتىن بەكمۇ پەرھىز قىلاتتى. ② ساقلىنماق، ھەزەر قىلماق.

پەرھىزدار ئى [پ] پەرھىز تۇتقۇچى شەخس: ئاغىنەم: —قېنى مېھمانلار، داستىخان ئاددىي بولسىمۇ ئىلتىپات قىلىشىسالا، —دېدى. مەن پەرھىزدار بولغانلىقىمدىن گۆش يېمەستىن بىر پارچە كاكچا ناننى چاپنىغاچ ئولتۇرۇپ ئۆي ئىچىگە سەپسالدىم.

پەرھىزكار سۇپ [پ] نەپىسىنى يېغۇچى، نەقۋادار: دادام پەرھىزكار، پاك كىشىلەردىن ئىدى. ئۇ ساددا، گۈل بولغىنى بىلەن قەلبى پاك بولغانلىقتىن، ھەمىنە ئادەم ھۈرمەت قىلاتتى.

پەرھىزكارلىق «پەرھىزكار» سۆزىنىڭ ئابىس-تىراكت ئىسىم شەكلى: ئەي ئوغۇل، يىگىت ئىكەن-سەن، يىگىت بول، قېرىغاندا قېرىلارچە ھەرىكەت قىل. قېرىلىقتا يىگىتلىك زوق، ئەپىش-ئىشەرەت-لىرىگە ھەۋەس قىلما. قېرىغاندا پەرھىزكارلىقنى ئاشۇرغىن، ئەي ئوغۇل، قېرىلىقتىن، يىگىتلىكتىن شىكايەت قىلدىم، بۇ سۆزلەرنى قوبۇل قىلغايىسەن.

پەرۋا (پەرۋايى) ئى [پ] ئادەم ۋە نەرسە-لەرگە بولغان دىققەت-ئېتىبار: قىزىقىش، كۆز سېلىش: پەرۋا قىلماسلىق.

پەرۋا قىلماسلىق دىققەت ئېتىبارىنى قاراتماسلىق، نەزەر سالماسلىق: پىسەنت

تېپىپ، گۈزەل ئارزۇ چىقتى تەختىگە. پەرۋاز قىلدى سۈنئىي ھەمراھىمۇ، چولپان قىزنىڭ تەلەي - بەختىگە.

پەرۋاسىز سۈپ. پەرۋا قىلمايدىغان، ئېتىبار بەرمەيدىغان؛ قىزىل بىنا ئالدىدىكى كىچىك باغچىنىڭ سوغۇق بەندىگىدە تەنھا ئولتۇرغان نىجات پەرىشانلىق، ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە ھاڭغىر - قاي ئوچۇق تۇرغان دەرۋازا ئارقىلىق چوڭ ئاسفالت كوچىدىن ياقىلىرىنى كۆتۈرۈشۈۋېلىپ دۈگىدەرەپ ئۆتۈشۈپ كېتىۋاتقان كىشىلەرگە پەرۋاسىز نەزەر تاشلايتتى.

پەرۋاسىزلىق «پەرۋاسىز» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: زەينۇرە رىقابەت نەزىرى بىلەن جەم - لەمگە كۆز يۈگۈرۈتۈپ، ئاندىن پەرۋاسىزلىق بىلەن قۇرۇققىنا تازىم قىلدى.

پەرۋانە ئىسى [پ] ① <زوتول> بىر خەل ھاشارات، قورسىقى قىسقا ۋە توم كېلىدۇ؛ تەڭگىچىسى بولغان تۆت دانە قاننى بولىدۇ؛ كېچىدە ھەرىكەت قىلىدۇ؛ يورۇقلۇققا قاراپ ئۆزىگە كۆپ نۇر دىكىلىرى دېھقانچىلىققا زىيان سالىدۇ؛ قاش قارايدىغان ۋاقىت ئىدى، كاۋا بارىڭى ئاستىدا چاقناپ تۇرغان لامپۇچكىسىنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانلار، پاشا - كۆمۈتلەر ئۇچۇشۇپ يۈرەتتى. ② كۆچمە. مەھلىيا، ئاشىق؛ مەپتۇن؛ قەمەر مومايىنى ئوچۇق چىرايى بىلەن كۈتۈۋاپتۇ. موماي ھۈسەن - نىڭ تەلپىنى بايان قىلىپ: - قىزىم، سېنىڭ ئىشقىڭدا كۆيگەن يەنە بىر پەرۋانە سېنى ئىزدەپ كەپتۇ، - دەپتۇ.

پەرۋانە بولماق ① مېھرىبانلىق ياكى خۇشامەتگۈيلىك بىلەن ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرمەك: ئەگەر تەمىنى بالىڭنىڭ تېتىپ قالغان كىشى خۇددى، بولۇپ پەرۋانە قېشىڭدىن كېتەلمەي ئايلىنارلىقا. * كېمىدۇ ئۇ، بۇ يەرگە تۇيۇقسىز كېلىپ، ئەۋلادلار غەپمىدە ئاۋارە بولغان؟! ئۆسمۈرلەر كۆڭلىنى تاغدەك شاد قىلىپ، ئاندىن كۆيۈنۈپ پەرۋانە بولغان. ② مەھلىيا بولماق، مەپتۇن بولماق، ئاشىق بولماق: مانا بۈگۈن

قىلماسلىق: دېلەپ بەزى كۈنلىرى ئاشخاندا تاماق يەۋاتقان چەت ئەللىكلەرگە قاراپ، ئىختىيارسىز ئۆزىنىڭ يىراق يېزىسىدىكى قولۇم - قوشنىلىرىنى، دوست - پارەنلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى. «ئۇلار ئېتىزلىقتا تونۇردەك يېلىنچاپ تۇرغان قىزىق ئاپتاپتىن دۇمبىسى كاۋاپ بولۇپ كۆيىمۇ پەرۋا قىلمايدۇ» دەپ ئويلاپ ئۇلارغا بولغان ھۆرمىتى يەنىمۇ ئاشاتتى.

پەرۋاىي پەلەك بولۇۋاتقان ئىش، ۋەقە، ھادىسىلەر بىلەن قىلچە چاتقى يوق، ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلمەيدىغان: - مەن ئۇنى مېنىڭ خاتىر - جەملىكىمنى بۇزغان دۈشمەن ئورنىدا كۆرىمەن، ئۇ ئۆلەمدۇ، تىرىلەمدۇ مېنىڭ پەرۋايم پەلەك، ئۇنىڭغا بولغان مېھرىم شۇنچىلىك، - دېدى. * مېھرىباننىڭ يۈرىكى «جىغ» قىلىپ كەتتى. چۈنكى رۇقىيە سۇيۇقلۇقنى تېز زەك ماڭدۇرۇش ئۈچۈن شېرىققا چوڭ يىگنە بېكىتكەندى، سۇيۇقلۇقنىڭ ئوندىن بىرى ماڭا - ماڭمايلا دۈم ياتقان بالا يىغدىن بوغۇلۇپ كەتتى. رۇقىيە بولسا پەرۋاىي پەلەك ھالدا ئىتتەرگۈچىنى كۈچ بىلەن بېسىپ تۇراتتى.

پەرۋاىغا كەلمەسلىك ← **پەرۋاىي پەلەك.** **پەرۋاز ئىسى [پ]** قانات كېرىپ ھەرىكەت قىلىش، ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈش؛ ئۇچۇش: پەرۋاز قىلماق. * بۈركۈتنىڭ پەرۋازى ھەممىگە ئايان، ئۇچىدۇ ئاسماندا بولغاچ قوش قانات. يادىكار قىلغاچ سىز ئۆلمەس «دسۋان»نى، بىر يېڭى مەنىگە تولدى بۇ ھايات. * ئاڭلىنىدۇ ئاشۇ خاڭدىن ناخشا ئاۋازى، ناخشىكى ئىشچىلارنىڭ ھايات پەرۋازى.

پەرۋاز ئەيلىمەك ← **پەرۋاز قىلماق:** كۆكتە پەرۋاز ئەيلىدى جۈپ قارلىغاچ، ئەلنى مەپتۇن ئەيلىدى زەپ سايرىغاچ.

پەرۋاز قىلماق ئاسمانغا كۆتۈرۈلمەك، ئېگىز ئۇچماق: پەرمانقۇل ئايالى بىلەن نەزمىنى ئوقۇپ بولۇپ، ئەڭگۈشتەرنى باغرىغا باسقىنچە، دۇلدۇلغا مىنىپ ئۆز يۇرتىنى بالايىشا - پەتتىن تېزىرەك قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن كۆككە پەرۋاز قىپتۇ. * ئىلىم - پەننىدىن كۈچ - قۇۋۋەت

ئۇلارنى «دورسى شىپالىق دوختۇر، قولدا قايچىسى بولسىمۇ قەلبىدە گۈل ئىشقى ياندىغان پەرۋىشكار باغۋەن» دەپ ئاتاپ، ئۇلارنىڭ ماقالە - نۇتۇق - لىرىدىن ئۆزلىرى ھېچقاچان سېزەلمىگەن نۇقسان - لىرىنى كۆرۈۋېلىپ، ئىختىيارسىز قايىلىق ھېس قىلاتتى.

پەرۋىشلىمەك پ. پەرۋىش قىلماق: بۇ تولىمۇ قەدىرلەشكە ئەرزىيدىغان قىممەتلىك روھ، شۇڭا تەھرىرلەر ئاپتورلارنى باغۋەن خۇددى كۆچەت - لەرنى ئاسرىغاندەك ئاسرىشى، پەرۋىشلىپ، قىزغىن ياردەم قىلىپ، ئۇنى شېرىن مېۋە بېرە - لەيدىغان دەرىجىگە يەتكۈزۈشكە يۈلەك بولۇشى كېرەك.

پەرى ئى [پ] ① ئەپسانىلاردىكى ئىنتايىن گۈزەل قىز قىنىياپەتلىك، پەرىشتىلەرگە ئوخشىتىلغان ئايال: بوۋاي، ئۆزلىرىدىنمۇ ماھىر باغۋەنلەرنىڭ بارلىقىغا ھەيران بولۇپ، بىر - بىرىگە قاراشتىنچە تۇرۇشۇپ قاپتۇ. شۇ ئەسنادا يىللىق شامال كۆتۈرۈلۈپ، دەل - دەرەخ، گۈل - چېچەكلەر گويا تەزىم قىلغاندەك يېقىملىق تەۋرىنىپتۇ - دە، ھاۋادىن بىرقانچە پەرى پەرۋاز قىلىشقانچە باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مەرمەر قىرغاقلىق كۆل يېنىغا كېلىپ قونۇشۇپتۇ. ② كۆچمە. ئىنتايىن گۈزەل، ساھىبجامال قىز: نازىنى: قەمەر بىلەن ئانىسى ئۇنى يېيىش - ئىچىشكە زورلايتتى. خەيرۇللا چاي سۈمۈرۈۋېتىپ پىيالىنىڭ قىرى بىلەن قەمەرگە كۆز تاشلىدى. قىز ھېيتلىق كىيىم - لەر بىلەن تېخىمۇ ئېچىلىپ پەرىلەردەك بولۇپ كەتكەندى، قەمەرمۇ ئۇنىڭغا قارايتتى.

پەرىجە ئى. ياقىسى ئويۇپ چىقىرىلغان، تۈگمە بېكىتمەيدىغان، ئىچ يانچۇقلۇق ئۇزۇن چاپان؛ تون: ئەپەندىم ئېشەك مىنىپ كېتىپ بېرىپ، بىر ئۆستەڭگە دۇچ كېلىپتۇ. تەرەت ئالماق بولۇپ، سەلىلە ۋە پەرىجىسىنى ئېشەككە ئارتىپ قويۇپ، ئۆزى سۇ بويىدا تەرەت ئېلىشقا ئولتۇرغىنىدا، ئوغرىلار ئۇنىڭ سەللىسى بىلەن پەرىجىسىنى ئوغرىلاپ كېتىپتۇ.

پەرىجىلىك سۇپ ① پەرىجە كىيگەن، پەرىجىسى بار؛ تونلۇق: «مۆھتەرم قارىي»

ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا، ئۇنىڭ «جانانىسى» ئۆزىگە كۆيۈپ پەرۋانە بولغان «يىگىتنىڭ» ئۆز ئىشقىنى ئىزھار قىلىشنى كۈتۈپ جىلۋە قىلىپ تۇرۇپتۇ...
پەرۋەردىگار ئى [پ] <دىن> بارلىقنى يارات - قۇچى؛ خۇدا: قازى بىرپەس ئۇن - تىنىسىز ئولتۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن: - كايىمىسىلا خوجام، ئۇلۇغ پەرۋەردىگارم ئەزىز بەندىلىرىنى ھېچقاچان خار قىلغان ئەمەس، - دەپ قويدى.

پەرۋىش ئى [پ] ئاسراش، ئۆستۈرۈش، ۋايىغا يەتكۈزۈش مەقسىتىدە قىلىنىدىغان ھەرىكەت؛ قاراش، بېقىش، تەربىيە: پەرۋىش قىلماق. * بىچارە ئانا پۈتۈن دەرد - ئەلەمنى ئىچىگە يۈتۈپ، بالىلارنى پەرۋىش قىلدى، ئوقۇتتى. ۋەتەن ئاسمىنىدىكى قارا تۇمانلار سۈپۈرۈپ تاشلانغاندىن كېيىن تۇرسۇننىڭ ئائىلىسى يېڭى ھاياتلىققا ئېرىشتى.

پەرۋىش قىلماق ئاسرىماق، ئۆستۈرمەك، تەربىيىلەمەك، ۋايىغا يەتكۈزۈمەك: بوۋاي: - پادىشاھى ئالەم، ھېلىقى ەپۋىنى مەن ئۈچ يىلدىن بېرى ياخشى پەرۋىش قىلىپ، مانا بۇ يىل بىردانە مېۋە ئالدىم، ئۇنى سىلنى يەپ كۆرسۇن دەپ ئەكىردىم، - دەپتۇ. * بىر گىياھكى تېپىلماس تېنى تۆمۈر، پەرۋىش قىلسا كۆرىدۇ يۈز يىل تۆمۈر.

پەرۋىشچى ئى. پەرۋىش قىلغۇچى، ئۆستۈرگۈچى، تەربىيىلىگۈچى كىشى: ھەر جاي - ماكاندا قىلسا باغ، پەرۋىشچىدە بولمايدۇ داغ، كۆرگەن كىشىنىڭ ۋاقتى چاغ، شاخ ماننا دەيمىز ئەنجۈرۈم.

پەرۋىشسىز سۇپ. پەرۋىش قىلىنمىغان، تەربىيىسىز؛ بېقىش تاپمىغان، ئاسرالمىغان: قورۇدىكى پېشايۋانغا تولۇپ تۇرغان تال باراڭلار پەرۋىشسىز تاشلىنىپ قالغان. ھويلا - ئارام پاسكىنا، قورۇنىڭ بۇلۇڭىغا ھاراق بوتۇلكىلىرى قالايمىقان تاشلانغان. بۇ قورۇ تاشلاندىق، ۋەيرانە جايغا ئوخشاپ قالغاندى.

پەرۋىشكار سۇپ [پ] پەرۋىش قىلىدىغان، تەربىيىلەيدىغان، ئاسرايدىغان؛ ئاپتورلار

قۇربان ئاقساقالنىڭ ئۆيىگە ئەتىۋارلىق «زىيارەت» كار مۇخلىس» بولۇپ ئورۇنلاشقاندىن كېيىن، خېلى بىر ۋاقىتلارغىچە شىرمەسىمەت سەللە-پەرىجىلىك بۇ ئەربابقا ھېچبىر قىزىقىمىدى. ② پەرىجە تىكتۇرۇش ئۈچۈن سېتىۋېلىنغان؛ پەرىجىگە ئاتاپ تەييارلانغان: پەرىجىلىك رەخت سېتىۋالماق.

پەرىزات ئى [پ] ① پەرى نەسلىدىن تۈرۈلگەن ئايال؛ پەرىلەر ئەۋلادى: — خۇداۋەندە كېسىم ئۆز كارامەتلىرى بىلەن ئاسماندىن پەرىزات ئەۋەتكەن بولسا، ئەگەر بۇ پەرىزات مانا نېسىپ بولسا، بۇنى قوبۇل قىلماسلىق چوڭ گۇناھ دېسەلە ئەقىسرا!... * — پادىشاھ ھەزرەتلىرى، — دەپتۇ ئايالى، — ئوغلنىڭنىڭ ئېلىپ كەلگىنى مايىمۇن سۈرىتىدىكى پەرىزات ئىكەن. مانا كۆرۈنۈش قىلدى. ② كۆچمە. خوتۇن-قىزلار ئىچىدىكى ئەڭ چىرايلىق، گۈزەل قىز: ئۆتكەن زاماندا بىر كەمبەغەل دېھقاننىڭ يالغۇز قىزى بولغانىكەن. قىز ئىنتايىن چىرايلىق بولۇپ، ئاي دېسە ئاي ئەمەس، كۈن دېسە كۈن ئەمەس، خۇددى بىر پەرىزات ئىكەن. * ئەتىسى تاڭ سەھەردە شاھزادە يەنە شىكارغا ماڭماقچى بولۇپ، كېنىزە كىلەرنى كۆزدىن كەچۈرگەنىكەن، زۆھىرە پەرىزاتتەك كۆزگە تاشلىنىپتۇ.

پەرىشان ئى [پ] ① سۈپ. ھەر تەرەپكە چېچىلغان، بىسەرەمجان، تەرتىپسىز: لەيلىگۈل دۈشمەنلەرنىڭ ياردەمسىز، پەرىشان ۋەزىيىتىدىن پايدىلانماقچى بولدى. دە، مۆكۈنۈپ تۇرغان ئورنىدىن ئۆمىلەپ رازىقنىڭ قېشىغا كەلدى. ② رەۋ. پىكىر-خىيالى، دىققەت-ئېتىبارى (زېھنى) بىر نۇقتىغا مەركەزلەشمىگەن، ھەر تەرەپكە بۆلۈنگەن، چېچىلغان، يىغىنچاق ئەمەس، تارقاق: ئەتە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتۇم بىلەن خوشلىشىدىغانلىقىم ئۈچۈنمىسكىن ياكى مۇشۇ كوچىلار بالىلىق چاغلىرىمنى ئېسىمگە سالغانلىق-تىنىمىكىن، نېمىشقىدۇر كۆڭلۈم پەرىشان ئىدى. **پەرىشان بولماق** كۆڭۈل غەش بولماق،

كەيپى ئۇچماق، بىسەرەمجان بولماق، پاراكەندە بولماق، چېچىلماق: — سىزنىڭ يېنىڭىزغا ھېچكىم كىرمىدى ۋە ھېچكىم ياتمىدى. ئەي شاھزادەم، ئارتۇقچە پەرىشان بولۇپ چېچىلماڭ! ئەقلىڭىزنى يىغىۋېلىڭ! — دەپتۇ ۋەزىر شاھزادە قەمەرزۇ زامانغا.

پەرىشان قىلماق كۆڭۈلنى غەش قىلماق، كەيپىنى ئۇچۇرماق، بىسەرەمجان قىلماق، پاراكەندە قىلماق، چېچىلدۇرماق: ئەنئەنە: — ئەي ھۈرمەتلىك مەلىكەم، مېنىڭ يۈرىكىمنى جاراھەت قىلىپ، خىيالىمنى پەرىشان قىلغانمۇ شۇ يىگىتنىڭ ئىشتىياقى ۋە ئىشقى! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

پەرىشانلىق «پەرىشان» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: تىنچىق ياز كېچىسىدە چىرىلىدىغان چېكەنكىلەرنىڭ ئاۋازى، ۋىزىلىدىغان تومۇزغىنىڭ ۋە كۆركىرىدىغان پاقىلارنىڭ ئاۋازىغا قوشۇلۇپ داۋۇتنىڭ پەرىشانلىقىنى تېخىمۇ كۈچەيتىۋەتتى.

پەرىشتە ئى [پ] <دىن> ① دىنىي چۈشەنچە بويىچە ئاللاننىڭ تاپشۇرۇقلىرىنى ئىجرا قىلىدىغان، جەننەت ۋە دوزاخنى باشقۇرىدىغان، قاناتلىق، غەيرىي تەبىئىي مەخلۇق؛ مالا ئىكە: ئۇلۇغ تەڭرى بۇ چۇپاننىڭ دىنغا قانچىلىك ئىخلاسى بىلەن بېرىلگەنلىكىنى، چىداملىقلىقىنى ئەمەلىيىتىدە سىناپ كۆرمەكچى بولۇپتۇ. پەرىشتىلىرىدىن بىرنى ئۇنىڭ قېشىغا ئەۋەتىپتۇ. پەرىشتە دەرھال چىرايلىق بىر خوتۇن كىشىنىڭ سۈرىتىگە كىرىپ، ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ② كۆچمە. ياخشى خۇلق-مىجەز، ئەقىل-پاراسەتكە ئىگە بولغان ۋە گۈزەللىكتە كامالەتكە يەتكەن كىشى: ئەكبەر سونۇرنىڭ مۇرىسىگە تايىنىپ تۇرۇپ، — ئەمما ئۇنداقلارنىڭ بازىرى تېخى بارىكەن، ۋىجدانىنى سېتىپ بىردەمدە پەرىشتە، بىردەمدە ئالۋاستى بولۇۋا-لىدىغانلارمۇ بەزىدە ئەتىۋارلىق بولۇپ قالىدۇ-كەن! — دېدى. * ئەي يىگىت سەن ھۈرمۇسەن، ياكى پەرىشتە، يا پەرى، يوق ئېرۇر يەنە جاھاندا! سەندەك چىرايلىق دىلبەرى.

بىلدۈرمەك؛ تۈزۈت قىلماق، ناز قىلماق؛ ھېزىم لام-جىم دېيەلمەي، تۇرغان جايىدا تۇرۇپ قالدى، ئۇ بەختىگۈلىنىڭ نازلىنىپ پەش قىلىۋاتقانلىقىنى نەدىنىمۇ بىلسۇن. * پەش قىلىپ: «مەنەسەپتىن تەمەيم يوق» دەيسەن، «چاپالسىق ئىشلىدىم، ئارامىم يوق» دەيسەن. ۋە لېكىن، ھەسەتتىن ئاردايدۇ قورساقلىق، «گەر مەنەسەپ بەرمىسە سالامىم يوق» دەيسەن.

پەش IV ئى [پ] ① چاپان، كۆڭلەك

قاتارلىق كىيىملەرنىڭ ئالدى تەرىپى؛ ئېتەك قىسمى: بۈگۈن بۇ يەردە ئىلىنىڭ كەك، مۇنبەت يەر-سۈيىنى بۆلۈشۈۋالغان زېمىنلار، ئۇزۇن چاچلىق تۆرىلەر، باشلىرىغا ئېگىز موزا كىيىپ، قوللىرىغا يەلپۈگۈچ تۇتۇپ، ئۇزۇن تاۋار چاپانلىرىنىڭ پەشلىرىنى كۆتۈرۈشۈۋالغان ئەمەلدارلار ئىرغاڭلىشىپ يۈرەتتى. ② دۈمبە

ئەتراپىدىكى ماي ئارىلاش جاي: پەش گۆش.

پەش قارتماق ئىختىيار قىلماق، كۆڭلى

تارتماق؛ ياقىتۇرۇپ قالماق؛ ئۇ شان-شەرەپكە

پەش تارتىش تۇرخۇن ئاكىمنىڭ خىيالىسىمۇ

كىرىپ چىقمايدۇ-دە، دەپ ئويلىدى. * — ئاڭ-

لىسام ئۇ بالا بىر قىزغا پەش تارتىپ يۈرىدىغان

ئوخشايدۇ، بۇنىڭغا بىزنىڭ باشقا پىكىرىمىز يوق،

لېكىن ئەتراپلىق ئويلاپ ئىش قىلسۇن، بۇ ئۆمۈر

سودىسى، — دەيدى سايت ئاخۇن ئاكام ماڭا ئوغلى

توغرۇلۇق.

پەش سۆرمەك — پەش قارتماق؛ رسالەت

كېتىپ ھەپتە ئۆتمەي غالىب تاجىنىسا ئىسىملىك

بىر قىزغا پەش سۆرەپ ھە دېگەندە ئارقا-

ئارقىدىن ئىككى پارچە «سۆيگۈ» خېتى يازدى.

پەش گۆش دۈمبە ئەتراپىدىكى ماي

ئارىلاش گۆش.

پېشىگە ئېسىلماق بىرەر ئىش-ھەرىكەتنى ۋە

مەقسەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا بىرەر سىنىڭ

داۋاملىق ياردىمىگە، غەمخورلۇققا ئېرىشىشنى

قولغا كەلتۈرمەك، ئۇنى چىڭ تۇتماق؛

بۇندىن كېيىن ۋاقىتتىن ئىبارەت خالىس، سېخىي،

شۇنداقلا رەھىمسىز بوۋاينىڭ پېشىگە مەھكەم

مۇلايىملىقنى ئويغاتتى. پەسە لەۋزىڭ ۋۇجۇدۇمغا بەئەينى بالىنى يامراتتى، يېقىملىق ھالىتىڭ ئىلھام بەخش بىر قىسسە ئاڭلاتتى. ② ئوچۇق، روشەن، راۋان، يېقىملىق؛ پەسە لەۋز. پەسە تىل. * ئۇ شۇ زاماندىكى ئۇيغۇر تىلىنىڭ لېكسىكا ۋە گرامماتىكا جەھەتتىن باي ھەم پەسە تىل ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

پەش I ئىم. مۇشۇكى قوغلاش-ھەيدەشتە

ئىشلىتىلىدىغان سۆز: مېھمان بار چاغدا

مۇشۇكىنى پەش دېمە (ماقال). * — بالام ئاۋۇ

مۇشۇكىنى «پەش!» دەپ قوغلۇۋەتكىنە، خېمىر-

تۇرۇچنى يەپ كەتمسۇن، — دېدى رەۋىخان ئاچا

قىزىغا. * ئاغىزى بۇيرۇققا ئۆگەنگەن ئادەم،

ئۇنىڭسىز تىلنى ئالىدۇ چىشلەپ، كۆڭلىنى خۇش

قىلار بولساغىدا ئۇ، توخۇنى «تاخ»، مۇشۇكىنى

«پەش» دەپ.

پەش II ئى [پ] <تىل> جۈملىدىكى تەڭ-

داش تەركىبلەر ۋە قوشما جۈملىدىكى

تارماق جۈملىلىرىنى ئايرىش ئۈچۈن

قوللىنىدىغان تىنىش بەلگىسى (،) .

پەش III رەۋ. — پەش قىلماق.

پەش قىلماق ① بىرەر ئىشى ياكى بىرەر

ئالاھىدىلىكى بىلەن كۆرەڭلىمەك،

ماختانماق، ئۇنى دەسمايە ۋە مىننەت

قىلماق؛ قاسم يۆتكىلىپ كەلگىگە ئانچە ئۇزۇن

بولمىغان بولسىمۇ خېلى تېز نام چىقاردى، ئۇ

بىرمەزگىل ئەھۋال كۆزەتتى. قەيەرگە بارسا

ئۆزىنىڭ «بىلىمى» توغرىلۇق ماختىنىپ، بۇرۇنقى

ئورنىدا جۈيىچاڭ بولغانلىقىنى پەش قىلدى.

② بىرەر نەرسە بىلەن باشقىلارغا دوق

قىلماق، پوپوزا قىلماق؛ بۇ قېرىلار يەر

ئىسلاھاتىدىن تارتىپ، كوپىراتسىيىلىشىش،

گۆڭشېلىشىش ۋاقىتلىرىدىكى تۆككەن تەرلىرىنى

تەسلىتىپ، ساقاللىرىنى پەش قىلىپ، كىچىك

ئاخۇن تەرەپ بولدى. * تۇردى ئورنىدىن تۇرۇپ

ئەگەر كىمكى يىغىن تەرتىپىگە رىئايە قىلمىسا

ئىنقىلابىي تەدبىر قوللىنىدىغانلىقىنى پەش قىلدى.

③ بىرەر ئىش، بىرەر نەرسىگە مەيلى يوقلۇقىنى

پاكىنەك، پاكار (ئادەملەرگە نىسبەتەن):
 ئېگىلىدىك تولمۇ بۇرادەر - دوستۇم، تېخىمۇ
 پەسلىدى سېنىڭ پەس بويۇك. ئېگىلىش ئارقىلىق
 بىرەر مەنەسكە ئېرىشىش ئىكەنغۇ نىيىتىڭ،
 ئويۇك. ③ كۆچسىز، بوش، تۆۋەن (تاۋۇش،
 ئاۋاز ھەققىدە): — بۇ مۇھەببەتتىكىن؟ دەپ
 پەس ئاۋازدا ئۆز-ئۆزىگە سوئال قويدى تەلئەت
 ۋە بىردىنلا پۈتۈن ۋۇجۇدىنى تەسۋىرلىگىلى
 بولمايدىغان بىر خىل ئىسسىق ھارارەتنىڭ ئوراپ
 ئالغانلىقىنى ھېس قىلدى. ④ كۆچمە. ئادەمگەر -
 چىلىكىنى يوقاتقان، ھەرقانداق ئەسكىلىكتىن
 يانمايدىغان؛ يۈزسىز، رەسۋا: پەس ئادەم.
 پەس قىلىق. * مەستۇرە ئەنۋەرگە: — ماڭا قارا،
 مەن ئۆزەمنى پۇلغا ساتىدىغان قىزمۇ؟ سەن مېنى
 مۇنچىلىك پەس چاغلىما، — دېدى. * پاتەمخان
 مەۋلۇدەنىڭ قۇلىقىنى سوزۇپ: — بۇ ئاياغىنى
 كىمنىڭ ئېلىپ بەرگەنلىكىنى بىلمەسەن؟ ھەي
 پەس، يوقال كۆزۈمدىن! — دېدى - دە، ئۇنى بىر
 كاچات سالىدى. ⑤ كۆچمە. قەدىرسىز، خار:
 قەست قىلغاننى پەس قىل (ماقال). * — ئاغىزى -
 قىمىنى سوراپ قالدىلا چىنىم ئاچا، بۇ ئاغرىقنىڭ
 سەۋەبى بولمامدىغان. بىز ئەزەلدىن تارتىپ باي
 غوجامىلارنىڭ ئالدىدا ئادەم ئەمەس، ئىتتىنىمۇ
 پەس سانىلىپ كېلىۋاتىمىز، — دېدى تۇخان
 ھەسرەت بىلەن. ⑥ كۆچمە. سىنىپىي جەمئەت -
 يەتتە، يۇقىرى تەبىقىنىڭ چۈشەنچىسى
 بويىچە ئەسلى زاتى يۇقىرى بولمىغان
 (كەمىتىش مەنىسىدە): تېگى پەس. نەسلى
 پەس.

پەس بارىپەر <ئەن> ئاتلاپ يۈگۈرۈشنىڭ
 بىر تۈرى، ئۇنىڭدا ئەرلەر پەس بارىپ -
 رىنىڭ بەلگىلەنگەن يۈگۈرۈش مۇساپىسى
 200 مېتىر، ئاياللارنىڭ پەس بارىپىرىنىڭ
 بەلگىلەنگەن يۈگۈرۈش مۇساپىسى 80
 مېتىر بولىدۇ.

پەس كۆرەك باشقىلارنى ئۆزىدىن تۆۋەن
 دەپ ھېسابلىماق، تۆۋەن سانىماق،

خارلىماق: زۇليار تىترەپ كەتتى: — ھۈرمەتلىك
 بىر ئادەمنى كىمدىن پەس كۆرۈۋاتىسەن؟ ئۇ
 قانداق ئادەم بىلمەسەن؟

پەسەندە سۇپ [پ] پەس، ئىپلاس، رەزىل
 مەنىسىدىكى تىل - ھاقارەت سۆزى:
 — چىقى، چىقى ھويلىنى مەينەت قىلماي، — دېدى
 ھېلىقى خوتۇن چالۋاقاپ، — ئەر كىشىنىڭ
 ئىچىدىنمۇ سەندەك پەسەندە ئادەم چىقىدىكەن.
 * گېزەندىلەر قۇرتلاپ، چېكەنكىلەر كۆپەيدى،
 ھارام تاماق تىرىك تاپ پەسەندىلەر كۆپەيدى.
 پەسەندىلىك «پەسەندە» سۆزىنىڭ
 ئىسىم شەكلى: ئۇنىڭ بۇ قىلمىشلىرى پەسەند -
 دىلىكتىن باشقا نەرسە ئەمەس.

پەسەينىكۈزمەك «پەسەيمەك» پېئىلىنىڭ
 قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: قاۋۇل ئۆيگە
 كىرىپ سۇپىنىڭ ئېگىز بولۇپ كەتكەنلىكىنى
 كۆرۈپ، بىرئاز پەسەيتكۈزمەكچى بولدى.

پەسەينىكەك «پەسەيمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇ -
 رىي دەرىجىسى: مەن پەسەنت قىلىدىم، ئۇ
 چاغلاردا ئارىمىزدا ئۇنىڭ ھەرقانداق تىكەنمۇ
 ساڭا بولغان قىزغىن مۇھەببىتىمنى پەسەيتىش
 قۇدرىتىگە ئىگە ئەمەس ئىدى. * ساۋۇر بىردەم
 زوقلىنىپ ئاڭلىدى، كېيىن ئاۋازىنى بىرئاز
 پەسەيتىپ قويدى - دە، قولىنى ئېتىكىگە تىرەپ
 خىيال سۈرۈشكە باشلىدى.

پەسەيمەك پ ① بىرەر تەكشىلىك ياكى
 تۆپىلىككە نىسبەتەن تۆۋەنلىمەك:
 بۈگۈن يەر بىرئاز ئۆسۈپ قالغانمۇ ياكى تورۇس
 سەل پەسەيگەنمۇ نېمە؟ — دەپ سورايتۇ ئىبىنىسنا
 ساۋاقدىشىدىن، ② بىرەر ۋەقە، ھادىسە
 ياكى ئادەم روھىي ھالىتىنىڭ دەرىجىسى
 تۆۋەنلىمەك، كۈچسىزلەنمەك، كېمەيمەك،
 سۇسلىماق: بوران توختاپ، دولقۇن پەسەيگەندە
 چوڭ ئارال دېڭىز ئۈستىگە پۇختا ئورۇنلىشىپ،
 تەۋرىمەيدىغان ھەم مىدىرلىمايدىغان بولۇپ
 قاپتۇ. ئارالدىكى خەلق خۇشال تەنتەنە قىلىشىپتۇ.
 * بۇ گەپنى ئاڭلىغان ھاۋاز «پوم» نىڭ چىرايى
 خەلتە بىر تۈزگىرىپ، دەرھال ئەسلىگە كەلدى:

پەسكويغا چۈشمەك بىرەر ۋەقە، ھادىسە، ئىش-ھەرىكەت ياكى ئادەم روھىي ھالىتىدىكى جىددىيلىك نورماللاشماق، ئەسلىگە كەلمەك: ئەتكەندىن بۇيان ئاتا-ئانىلار بىلەن ئۇششاق بالىلار قايناپ كەتكەن ئازاد كىچىك ئاھالە كومىتېت قورۇسى ئەمدىلىكتە سەل-پەل پەسكويغا چۈشتى. * بىر مەيدان قىسقا ئېلىشىشتىن كېيىن، يىغىن تەرتىپى ئەسلىگە كەلدى، ھېلىقى «باشلىق» مۇ پەسكويغا چۈشتى.

پەسلەتكۈزمەك «پەسلەشمەك» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئادالەت ۋېلىسىپىتىنىڭ ئېگىزىنى پەسلەتكۈزۈپ كېلىش ئۈچۈن رېمونتخانىغا ئەكەتتى.

پەسلەتتەك «پەسلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: شامال ھۇجۇمغا ئۆتكەن قىسىملارغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن ئاسمانغا كۆتۈرۈلگەن ئونلاپ ئايروپىلاننى بەرگە پەسلەتتەتتى. * مەريەمخان ئانا قازاننىڭ ئوتىنى سەل پەسلەتتى قوبۇپ، ئەمدىلا كاڭغا چىقىپ يېنىنى يەرگە قويۇۋىدى، ھويلىدا تايغا تۇشى ئاڭلىنىپ ئامنىم كىرىپ كەلدى.

پەسلەشتۈرمەك «پەسلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: يەزى ھاللاردا چېكىدىن ئېشىپ كەتكەن چاقچاقمۇ كىشىنىڭ ئۆز قىمىتىنى پەسلەشتۈرىدۇ، خالاس.

پەسلەشتۈرۈلمەك «پەسلەشتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پەسلەشمەك ① «پەسلەشمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: چارلىغۇچى ئايروپىلانلىرىمىز دۈشمەن ئىستېھكاملىرىنى بومباردىمان قىلىشقا تېز سۈرئەت بىلەن پەسلەشتى. ② كۆچمە رەزىنەلىشمەك، رەسۋالاشماق: — ۋاي بالام! — دەيدى ئانىسى ھەيران بولغان ھالىدا، — ھەرقانچە پەسلەشپ كەتسەڭمۇ، ئاشۇ ئاتا-ئانىسىنىڭ كۆزىدىلا بىزگە، ساڭا ۋاپاسزلىق قىلىپ قېچىپ كەتكەن بۇۋى ھەجەرنى ئالامسنا؟ بولدى قوي، ساڭىمۇ ئويىدىن لايىق تېپىلىپ قالار! بولمىغاندا يالغۇز ئۆتۈپ كەتكەن!

لېكىن باياتىنقى خۇشاللىقى خېلىلا پەسەيگەندى. * ئاتا-ئانا ۋە بالىلار ئارىسىدىكى ئۇرۇش-تالاش-لارنىڭ پەسىيىپ، ئائىلىدە خاتىرجەملىك بولۇشى بۇ ئەلۋەتتە ياخشى ۋە كۆڭۈلۈك ئەھۋال. ③ <مۇز> تاۋۇش، نوتىنىڭ رېتىم قائىدىسى بويىچە يۇقىرىدىن تۆۋەنگە ئاستىلاپ بارماق: تۆۋەنلىمەك (ئاۋاز، ئاھاڭ ھەققىدە): بىرپەس جىم ئولتۇرغاندىن كېيىن كۆكۈيۈن يەنە گەپ باشلىدى ۋە سۆزلىگەنسىرى ئاۋازى پەسىيىپ باردى.

پەستەۋەت سۈپ. دىئال. نومۇسسىزلىقتا ئۇچىغا چىققان؛ پەسكەش، ئىپلاس.

پەسكار [پ] (توغرىسى: پەسكوي) — پەسكوي.

پەسكارغا چۈشمەك (توغرىسى: پەسكويغا چۈشمەك) — پەسكويغا چۈشمەك.

پەسكەش سۈپ [پ] ئىززەت-ھۆرمىتىنى، نومۇسىنى تىۋىكىدىغان، نەزىرى پەس، رەزىل، ئىپلاس: ئادەملەرنىڭ تىل قورالى ھەر خىل ئادەملەردە ھەر خىل ۋەزىپە ئۆتەيدۇ؛ ئۇ بەزى پەسكەش ئادەملەر ئۈچۈن ئىغۋا تارقاتقۇچى بولۇپ، بەزى ئادەملەر ئۈچۈن خۇشامەت قىلغۇچى بولۇپ، بەزى ئادەملەر ئۈچۈن قان يۇتقۇچى بولۇپ خىزمەت قىلىدۇ.

پەسكەشلەشمەك پ. نومۇسسىز، پەسكەش قىلىقلار بىلەن شۇغۇللانماق؛ رەزىللىشمەك: جەمئىيىتىمىزدە بەزى كىشىلەر شەخسى مەنپەئەت يولىدا تولىمۇ پەسكەشلىنىپ كەتتى.

پەسكەشلىك «پەسكەش» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: تۇرسۇن ئاتا ئۇنىڭ سۆزىنى تەستىقلاپ: — كامال راست ئېيتىدۇ، بۇ ھەممە پەسكەشلىك، ھەممە جىنايەت بىلەن تولغان ئوردا ۋە سارايلار خەلقى ئالەم ئالدىدا شەرمەندىدۇر. بۇنى ۋەيران قىلىش، زۇلۇم قىلغۇچىلارنى يەر بىلەن يەكسان قىلىش بىزنىڭ ئۈمىدىمىز، — دەيدى. * مەن ھەممىنى چۈشەندىم، لېكىن چەننەتخانىنى بۇنداق پەسكەشلىك قىلار دەپ ئويلىمىغانىدىم.

پەسكوي سۈپ. — پەسكويغا چۈشمەك.

مۇۋاپىقلاشقان: پەسلىك تاۋار. پەسلىك سودا. پەسلىك ۋەزىپە. * — ئۇ پەسلىك قۇشلار، بىزگە مېھمان بولۇپ كېلىپتۇ، — دېدى قاسم ئاكا.

پەسلىك باھا <سودا> سېتىۋېلىش ۋە سېتىش كەسپىدە تاۋارلارنىڭ پەسلىگە قاراپ بەلگىلىنىدىغان ۋە ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان باھاسى.

پەسلىك شاھال <مېترو> پەسلىگە قاراپ يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتىدىغان شاھال. بۇنى ئاساسەن دېڭىز-ئوكيانلار بىلەن قۇرۇقلۇق ئوتتۇرىسىدىكى تېمپېراتۇرا پەرقى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئۇنىڭ يۆنىلىشى قىشتا قۇرۇق-لۇقتىن ئوكيانغا، يازدا ئوكياندىن قۇرۇقلۇققا يۆنەلگەن بولىدۇ.

پەسلىك كۆچۈش <زوتول> دېڭىز-ئوكيانلاردىكى بەزى بېلىقلار ھەر يىلى ياز، ئەتىياز پەسلىرىدە ئىسسىق ئېقىمغا ئەگىشىپ شىمالغا ئۆزىدۇ. كۈز، قىش پەسلىرىدە سوغۇق ئېقىم تەسىرى بىلەن جەنۇبقا ئۆزۈپ كېلىدۇ. بۇ خىل ھادىسە پەسلىك كۆچۈش دېيىلىدۇ.

پەسلىچان سۈپ. پەسلى خاراكىتىرىنى ئالغان، پەسلىگە باپ، پەسلىگە لايىق. **پەسلىچانلىق** پەسلىگە لايىقلىق، پەسلىگە باپلىق: ھەر خىل كىچىك تىپتىكى دېھقانچىلىق سايمانلىرىنىڭ پەسلىچانلىقى، يەرلىكلىكى كۈچلۈك بولىدۇ. تۈرى ۋە ئۆلچىمىمۇ كۆپ بولىدۇ.

پەسلىداش ئى. بىر پەسلىدە تۇغۇلغان، تەڭ دېمەتلىك؛ زامانداش: ئايلىنى، پەخرىم مېنىڭ ساڭا پەسلىداش بولغىنىم، بولسىدى بۇ پەسلىمىزمۇ مەڭگۈ پارلاق، بۇلبۇلۇم.

پەسلىدە سۈپ [ئە] يېزىت ① سۆزلەش سەنئىتى يۇقىرى، سۆزگە ئۇستا، سۆزمەن، ناتىق: ئوچۇق، گۈلكۈن يۈزۈك خۇددى باھار نۇرىنى پارلاتتى، ئېگىلىگەن ئەۋرىشىم قەددىڭ

پەسلىك «پەس» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: بۇ يېزىدا ئەپچىلەم دېگەن بىر يىگىت بولۇپ، بۇ يىگىت باينىڭ ئاشۇنداق پەسلىك — پىخسىقلىقىغا غەزەپلىنىپتۇ.

پەسلىمەك پ ① يۇقىرىدىن پەسكە قاراپ تۆۋەنلىمەك، ئېگىزدىن پەسكە چۈشمەك؛ پەسەيمەك: ئۈچ ئايروپىلان ئايلىنىپ كېلىپ، بازار ئۈستىدە پەسلىدى — دە، خەلق ئۈستىگە مۆلدۈردەك ئوق ياغدۇرۇشقا باشلىدى. * قارىغاندا بۇ قەبرىنىڭ ئالدىغا كېلىدىغان كىشىلەر ناھايىتى كۆپ بولسا كېرەك، ئەتراپتىكى بوش ئورۇن خېلىلا پەسلەپ كېتىپتۇ. ② ئىش ھەرىكەت ۋە ئادەم روھىي ھالىتىدىكى جىددىيلىك سۇسلاشماق، پەسكويغا چۈشمەك: ئاسماندا كۆكۈش قارامتۇل ئىس بۇلۇتلىرى لەيلەيتتى. ئېتىشىلار بىردەمدىلا پەسلەپ، بىردەمدىلا ئەۋج كېلىپ كېتەتتى ۋە ئاجايىپ توقۇنۇشلار باشلىنىپ كېتەتتى. ③ كۆچمە. ئاجىزلاشماق، بوشماق، تىنچلانماق (ئاۋاز، تاۋۇش ھەققىدە): ئۇچىنىڭ بېشى جەم بولۇپ، شاكىرنىڭ ئاۋازى پەسلەيدۇ، چىراغ تۆچىدۇ. * نۇراخۇننىڭ ئاۋازى پەسلىشى بىلەن ئايالنىڭمۇ يىغلىغان ئاۋازى پەسلەپ كەتتى.

پەسلى ئى [ئە] <ئاستر> بىر يىلنى تەشكىل قىلىدىغان تۆت مەۋسۇمنىڭ ھەربىرى (ئەتىياز، ياز، كۈز، قىش): مەزگىل: ئەتىسى كۈن قىزىلىدا ئۇلارنىڭ بوسۇغىسىدا دوختۇر ماشىنىسى پەيدا بولدى. مۇدىر بوۋايىنى يۇدۇپ ماشىنىغا ئاچتى. بۇ 1979-يىلى قىش پەسلى ئىدى. * بىر يىل دېگەن تۆت پەسلى، ھەر بىر پەسلى ئۈچ ئايدىن، ئۆتەر ئۆمرۈم يىل بىلەن، تۇتالمايەن ھېچ قايدىن.

پەسلى خاراكىتىرلىك تاۋار <سودا> سېتىش ۋە سېتىۋېلىش ۋاقتى خاراكىتىرىنى ئالغان، پەسلى خاراكىتىرلىكى كۈچلۈك، پەسلى ئالاھىدىلىكىگە ئىگە بولغان تاۋار.

پەسلىلىك سۈپ. پەسلى، ۋاقت خاراكىتىرىنى ئالغان، شۇ پەسلى ئۈچۈن

بىلدۈرمەك؛ تۈزۈت قىلماق، ناز قىلماق؛ ھېزىم لام - جىم دېيەلمەي، تۇرغان جايىدا تۇرۇپ قالدى، ئۇ بەختىگۈلنىڭ نازلىنىپ پەش قىلىۋاتقانلىقىنى نەدىنىمۇ بىلسۇن. * پەش قىلماق: «مەنەپتىن تەمەيىم يوق» دەيسەن، «چاپاللىق ئىشلىدىم، ئارامىم يوق» دەيسەن. ۋەلېكىن، ھەسەتتىن ئاردايدۇ قورسىقىڭ، «گەر مەنەسەپ بەرمىسە سالامىم يوق» دەيسەن.

پەش IV ئى [پ] ① چاپان، كۆڭلەك قاتارلىق كىيىملەرنىڭ ئالدى تەرىپى؛ ئېتەك قىسمى: بۈگۈن بۇ يەردە ئىلنىڭ كەك، مۇنبەت بەر - سۈيىنى بۆلۈشۈۋالغان زېمىندارلار، ئۇزۇن چاچلىق تۆرىلەر، باشلىرىغا ئېگىز موزا كىيىپ، قوللىرىغا يەلپۈگۈچ تۇتۇپ، ئۇزۇن تاۋار چاپانلىرىنىڭ پەشلىرىنى كۆتۈرۈشۈۋالغان ئەمەلدارلار ئىسراغىلىشىپ يۈرەتتى. ② دۈمبە ئەتراپىدىكى ماي ئارىلاش جاي: پەش گۆش. **پەش تارتماق** ئىختىيار قىلماق، كۆڭلى تارتماق؛ ياقتۇرۇپ قالماق: ئۇ شان - شەرەپكە پەش تارتىش تۇراخۇن ئاكىمنىڭ خىيالىسىمۇ كىرىپ چىقمايدۇ - دە، دەپ ئويلىدى. * - ئاڭ - لىسام ئۇ بالا بىر قىزغا پەش تارتىپ يۈرىدىغان ئوخشايدۇ، بۇنىڭغا بىزنىڭ باشقا پىكىرىمىز يوق، لېكىن ئەتراپلىق ئويلاپ ئىش قىلسۇن، بۇ ئۆمۈر سودىسى، - دېدى سايت ئاخۇن ئاكام ماڭا ئوغلى توغرىلۇق.

پەش سۆرمەك ← **پەش تارتماق**: رسالەت كېتىپ ھەپتە ئۆتمەي غالىب تاجىنىسا ئىسىملىك بىر قىزغا پەش سۆرەپ ھە دېگەندە ئارقا - ئارقىدىن ئىككى پارچە «سۆيگۈ» خېتى يازدى. **پەش گۆش** دۈمبە ئەتراپىدىكى ماي ئارىلاش گۆش.

پېشىگە ئېسىلماق بىرەر ئىش - ھەرىكەتنى ۋە ھەقسەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا بىرەرسىنىڭ داۋاملىق ياردىمىگە، غەمخورلۇقىغا ئېرىشىشىنى قولغا كەلتۈرمەك، ئۇنى چىڭ تۇتماق: بۇندىن كېيىن ۋاقىتتىن ئىبارەت خالىس، سېخىي، شۇنداقلا رەھىمسىز بوۋاينىڭ پېشىگە مەھكەم

مۇلايىملىقنى ئويغاتتى. پەسە لەۋزىڭ ۋۇجۇدۇمغا بەئەينى بالىنى يامراتتى، يېقىملىق ھالىتىڭ ئىلھام بەخش بىر قىسسە ئاڭلاتتى. ② ئوچۇق، روشەن، راۋان، يېقىملىق: پەسە لەۋز. پەسە تىل. * ئۇ شۇ زاماندىكى ئۇيغۇر تىلىنىڭ لېكسىكا ۋە گرامماتىكا جەھەتتىن باي ھەم پەسە تىل ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

پەش I ئىم. مۇشۇكىنى قوغلاش - ھەيدەشتە ئىشلىتىلىدىغان سۆز: مېھمان بار چاغدا مۇشۇكىنى پەش دېمە (ماقال). * - بالام ئاۋۇ مۇشۇكىنى «پەش!» دەپ قوغلەۋەتكەن، خېمىر - تۇرۇچىنى يەپ كەتمىسۇن، - دېدى رەۋىخان ئاچا قىزىغا. * ئاغزى بۇيرۇققا ئۆگەنگەن ئادەم، ئۇنىڭسىز تىلنى ئالدىۇ چىشلەپ، كۆڭلىنى خۇش قىلار بولىغاندا ئۇ، توخۇنى «تاخت»، مۇشۇكىنى «پەش» دەپ.

پەش II ئى [پ] <تىل> جۈملىدىكى تەڭ - داش تەركىبلەر ۋە قوشما جۈملىدىكى تارماق جۈملىلەرنى ئايرىش ئۈچۈن قوللىنىدىغان تىنىش بەلگىسى (،) .

پەش III رەۋ. ← **پەش قىلماق**.

پەش قىلماق ① بىرەر ئىشى ياكى بىرەر ئالاھىدىلىكى بىلەن كۆرەڭلىمەك، ماختانماق، ئۇنى دەسمايە ۋە مىننەت قىلماق: قاسم يۆتكىلىپ كەلگىنىگە ئانچە ئۇزۇن بولمىغان بولسىمۇ خېلى تېز نام چىقاردى، ئۇ بىر مەزگىل ئەھۋال كۆزەتتى. قەيەرگە بارسا ئۆزىنىڭ «بىلىمى» توغرىلۇق ماختىنىپ، بۇرۇنقى ئورنىدا جۇيچاڭ بولغانلىقىنى پەش قىلدى.

② بىرەر نەرسە بىلەن باشقىلارغا دوق قىلماق، پوپوزا قىلماق: بۇ قېرىلار يەر - ئىسلاھاتىدىن تارتىپ، كوپىراتسىيىلىشىش، گۇڭشېلىشىش ۋاقىتلىرىدىكى تۆككەن تەرلىرىنى ئەسلىتىپ، ساقاللىرىنى پەش قىلىپ، كىچىك ئاخۇن تەرەپ بولدى. * تۇردى ئورنىدىن تۇرۇپ ئەگەر كىمكى يىغىن تەرتىپىگە رىئايە قىلمىسا ئىنقىلابىي تەدبىر قوللىنىدىغانلىقىنى پەش قىلدى.

③ بىرەر ئىش، بىرەر نەرسىگە مەيلى يوقلۇقىنى

ھەشەمەتلىك قۇرۇلما: شاھزادە سىنچىلاپ قارىسا پەشتاق ۋە راۋاقلرى پۈتۈنلەي ئالتۇن - كۈمۈشتىن ياسالغان ئىمارەتلەر تۇرغۇدەك.

② خانقا ۋە مەسچىتلەردىكى مەزىن ئەزان ئېيتىدىغان، ھېيت - ئايەم، مۇراسىم كۈنلىرى ناغرا - سۇناي چالىدىغان جاي. مەزىن بامداتقا ئەزان ئېيتىپ بولۇپ پەشتاقتىن چۈشۈپ كېتىۋاتقاندا باش - كۆزنى چۈمكەپ، كۈچىنىڭ چېتى بىلەن خۇپىيانە كېتىۋاتقان ئايالىنى كۆرۈپ قالدى.

③ ئېگىز كۆتۈرۈلگەن پەلەمپەيلىك سۇپا؛ پەلەمپەينىڭ ئۈستۈنكى قەۋىتى: پەشتاق ياسماق. پەشتاق سالماق. * - سىلىگە بىر خۇش خەۋەر ئېلىپ كەلدىم، - دېدى ھۈرنىسا شارقى - راتما بېشىدىكى سېمونت پەشتاققا كېلىپ ئولتۇرۇپ. ④ ئايرودرودىكى ئايروپىلان بىلەن ئالاقىلىشىدىغان خەۋەرلىشىش ئورنى. شەكلى مۇنارغا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭغا رادىئو خەۋەرلىشىش ئاپپاراتلىرى ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولىدۇ.

پەشتاقلىق سۈپ. پەشتاق چىقىرىلغان، پەشتاقلىق بار: پەشتاقلىق سېپىل. پەشتاقلىق ئىمارەت. * ئالماس شىرمەمەتتىن قانائەت ھاسىل قىلىپ ئۆيىدىن چىققاندا، ئەل - جاھان چىمىققان بولۇپ «خۇدالىق مەدرىس» يېنىدىكى پەشتاقلىق مەسچىتتىن بەزى مويىسپىتلار خۇپىتەن نامىزىنى ئوقۇپ قايتىپ چىقىۋاتقانكەن.

پەشتاما ئى [پ+ئە] ← پەشمال: ھەلىم - خان پەشتاما تارتقان ھالدا داستىخان كۆتۈرۈپ چىقتى ۋە جۈمەشكە سەللا ئېگىلىپ تازىم قىلىپ داستىخاننى سېلىپ كىرىپ كەتتى.

پەشخۇن ئى [پ] خېمىرنى چەيلەپ يۇغۇ - رۇش، زوۋۇلا قىلىپ نان راسلاش ۋە سېتىلىدىغان نانلارنى تىزىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، ياغاچتىن ياسالغان تاختا: شەھەر دەرۋازىسىنىڭ قېشىدا بىر ناۋايخانا بولۇپ، ئېلىم - سېتىمنىڭ ئايغى ئۈزۈلمەيدىكەن. ئابدۇل كىشىلەر قاتارىغا ئۆتۈپ قارىغانسەن كۆزى

ئېسىلىپ، داۋاملىق يۇقىرى ئۆرلەيمەن... * ئادىل ئاكا، ئەمدى مەن سىزنىڭ پېشىڭىزگە چىماڭ ئېسىلدىم، سىز مېنىڭ ھەقىقىي ئۇستازىم، ماڭا كۆپ ئۆگىنىڭ، كۆپ ياردەم قىلىڭ.

پېشىنى تۇتماق ① بىرەر ئىش - ھەرىكەت ۋە مەقسەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا بىركىمنىڭ ياردىمىگە تايانماق، يۆلەنمەك، ئەگەشمەك، ئىزىدىن ماڭماق: مەن شۇ كادىرلارنىڭ پېشىنى تۇتقىنىمچە قويۇپ بەرمىدىم. ئۇلار ماڭا تۇغۇلۇپ مېھرىگە قانمىغان ئانام ۋە مېنىڭدىن ئۈمىدلىرىنىڭ شولسىنىمۇ كۆرەلمىگەن دادامنىڭ يوقلۇقىنى بىلىندۈرمىدى. مەن ھۆكۈمەت تەمىناتى بىلەن 1950 - يىلى غۇلجا شەھىرىدە بەشىنچى سىنىپقا ئوقۇشقا كىردىم. * تۇتۇپ سېنىڭ پېشىڭنى مەھكەم، كۆرەشلەردە ئۆستۈم يېتىلدىم، سەن باشلىغان جەڭگىۋار سەپكە، مەنمۇ جەڭچى بولۇپ قېتىلدىم. ② ئۆگەنمەك، يولغا كىر - مەك، بېرىلمەك: بۇ دۇنيادا ئادەم ئۇچۇن ئەڭ مۇھىم نەرسە بىرەر ھۈنەرنىڭ پېشىنى تۇتۇش. دېمەك، كىشىگە ئەسقاتىدىغىنى ھۈنەردۇر.

③ ئىگە بولماق، ئېرىشمەك: - ئەسسالام جالالىدىنجان، ھېلىتىن ئالدىڭىزغا باش ئۇرۇپ چىقسام ئەنە - ئۆگۈن بىرەر ئەمەلنىڭ پېشىنى تۇتسىڭىز قىيا كۆزىڭىز بىلەن باقمايدىكەنسىز - دە!؟ - مېھمان كۈلگىنىچە سايىم كۆرسەتكەن كىرىپسۇلغا ئەمدىلا سەمىرىشكە باشلىغان ئوتتۇرا ئەت تېشىنى تاشلىدى.

پېشىنى قاقماق قېيىدىماق، رەت قىلماق، قول ئۈزمەك، باش تارتماق: داۋۇت موللامنىڭ توختىغۇدەك سەۋر - تاقىتى قالمىغانىدى، ئۇ پېشىنى قېقىپ، كۆرسەك ئۆزەك كۆر دېگەندەك قىلىپ، ھەممىنى قارسقويۇق قارغاپ ئۆز يېزىسىغا كەتتى. * سابىر، ئىختىيارسىز ھالدا: - نىياز ئاكا، سېنىڭ ھېچنەمىدىن ھېچنەمە يوقلا پېشىڭنى قېقىپ يىغىندىن چىقىپ كەتكىنىڭ ساڭا يارىشىدىغان ئىشۇ؟ - دېدى پېشىنى لىڭشىتىپ.

پەشتاق ئى [پ] ① بىنالارنىڭ ئالدى تەرىپىگە، ئالدى كۆرۈنۈشىگە چىقىرىلغان

پەشخۇندىكى گىمىردە - شىرمەننارغا چۈشۈپتۇ. * مەتتىمىن مەخسۇم سۆزىنى مۇشۇ يەردە توختاتتى، گىمىردىلەر راسلىنىپ پەشخۇنغا تىزىلىپ بولغانىدى. بىز تونۇرغا ئوت سېلىپ ئاقارتتۇق - دە، بىرپەستلا ئانلارنى تونۇرغا يېقىپ تۈگەتتۇق. **پەششاپ** (توغرىسى: پاششاپ) ← **پاششاپ**. **پەششەپ** (توغرىسى: پاششاپ) ← **پاششاپ**. **پەششۇن** (توغرىسى: پەشخۇن) ← **پەشخۇن**. **پەششەك** «پەشلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: توختى باياتىن قاسساپقا پەششەكەن گۆشنى توڭلاتقۇغا سېلىشقا باشلىدى. **پەششەك** «پەشلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: داۋۇت ئۇستام پەششەكەن گۆشنى توغراشقا باشلىدى.

پەششەك سۈپ. تىكىلىدىغان كىيىمنىڭ پېشى ئۈچۈن تەييارلانغان رەخت، پەشكە ئاناپ كېسىلگەن رەخت. **پەششەك** پ. ئۆلتۈرۈلگەن قوينىڭ پەش گۆشى بىلەن پېشىگە تۇتاش يەرلىرىدىكى مايىنى شىلىپ ئالماق: سۇلايمان گۆشىنى پەشلىدى.

پەششال ئى [پەش + مال] تاماق ئەتكەندە ئالدىغا تارتىۋالدىغان بوغۇچلۇق لاتا. پەرتۇق، پەشتاما: پەشمال تارتماق. * — چاتاق يوق، — دېدى بويىنغا لۆڭگە ئېسىپ ئالدىغا پەششال تارتىۋالغان شاپ بۇرۇت تاڭجاك، ئۇ قازان بېشىغا قاراپ، ئاش بۇيرۇتۇپ بولغۇچە مېنى باشلاپ كىرگەن كىشىگە ئومۇتوخشاش ياسانغان ئىككى ياش بالا كىرىپ كەلدى.

پەششەت I ئى [پ] توغرا ياقىلىق، تىزنى بېسىپ تۇرىدىغان ئىچ پەتلىلىك چاپان: بېشىغا شاپاق دوپپا، ئۇچىسىغا ئۇزۇن پەششەت كىيگەن، پەرىشنىلەردەك ئاپئاق ساقاللىق، ئۇزۇن يىللىق مېھنەتتە بەللىرى مۇكچەيگەن، قولغا ھاسا تاپانغان بىر بوۋاي ماخا قاراپ تۇرىدۇ.

پەششەت II ئى [پ] ياغدا قورۇلغان ئۇن ۋە قىيامدىن تەييارلانغان، تالا - تالا يېپىمىن

يەرلىك تاتلىق يېمەكلىك: ھالۋايى پەششەت. * ئۇ كىچىكىدىنلا بويىنغا تەزە ئېسىپ كۆچمە كۇچا ئايلىنىپ يۈرۈپ قەنىت - ناۋات، پاتاسا، پەششەت سېتىش بىلەن شۇغۇللىناتتى. ۋ

پەششۇا ئى [پ] ① پۇت پەنجەپىسىنىڭ دۈمبىسى، ئالدى تەرىپى: پەششۇا ئاتماق. پەششۇا ئۇرماق. * ياشلار ئۇرۇشقاندا مۇشت، باش ۋە پەششۇالار بىلەن زەربە بېرىشتىن تاشقىرى كالتەك، چوماق، تۆمۈر مۇشت... پىچاق قاتارلىق ۋاسىتىلەرنى ئىشقا سالاتتى. ② تېپىك: ئۇ بىر پەششۇا يارماي موللاق ئېتىپ چۈشكەنچە، بىر سائەت قوپالماي ياتتى. ③ كۆچمە. زەربە، دەششەم: دەككە: پەششۇا بەرمەك. پەششۇا يېمەك. * بۇ نۇقتىئىنەزەر مۇقەررەر ھالدا ماتېرىيە يالزىمغا ئېلىپ بارىدۇ، پروفېسسورلۇق مەدرىس پەلسەپىسىنىڭ سان - ساناقسىز ئويدۇرمىلىرىنى بولسا بىر پەششۇا بىلەن ئۆرۈۋېتىدۇ.

پەششۇا ئاتماق پۇت پەنجەپىسى بىلەن ئۇرماق: تەپمەك: شەمشىدىن بىر پەششۇا ئېتىپ بىر دورغىنى يەر چىشىلىشتۈەتتى، بىر مۇشت ئۇرۇپ يەنە بىر دورغىنى ئېرىققا پۇكلىۋەتتى. **پەششۇا بەرمەك** دەككە بەرمەك، زەربە بەرمەك، دەششەم بەرمەك: ئاش بەرگەنگە مۇشت بېرىپتۇ، نان بەرگەنگە پەششۇا بېرىپتۇ (ماقال). * — ئۇ چاغدا سىز مېنىڭ ئۆيۈمگە ياخشى نىيەت بىلەن كەلگەن بولسىڭىزمۇ، ئەمما مەن پەششۇا بەردىم، قاتتىق تىلىدىم، — دېدى گۈلچىمەن ئۇزۇلۇپ قالغان سۆزىنى داۋام قىلىپ.

پەششۇا ئۇرماق ← **پەششۇا ئاتماق**: تۈزدۈردى گۈلۈمنى باھار شامىلى، بىر يۇتۇم سوغ سۇغا قىلدى ياز تەشنا. زەپىران ئەيلىدى كۈز چىرايىمنى، كۆكسۈمگە رەھىمسىز قىش ئۇردى پەششۇا.

پەششۇا يېمەك ① تېپىك يېمەك: بىردەمدىن كېيىن، دوک قىزىقچىلارنىڭ بىردىن پەششۇا يەپ، موللاق ئېتىپ، سەت قىياپەتتە پومزەكتەك يۇمىلاپ سەھنىدىن چىقىپ كەتتى. ② دەككە، زەربە، دەششەم يېمەك: ئومۇرۋايەت ئۆيلەنمەيمەن،

سەن: — چوڭ بولسام ئىنژېنېر بولىمەن، — دەيتتىڭ، بۇ مەقسەتكە پەقەت ئوقۇش بىلەنلا يەتكىلى بولىدۇ. ② بولۇشىسىز جۈملىدە «ھەرگىز» دېگەن مەنىدە كېلىدۇ؛ مەن بۇ يەرگە پەقەت كەلمىگەن. * ئۇ بالا يىغلاپ پەقەت ئۇنىمايۋاتىدۇ.

پەقەش ئى. دىئال. يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقتىڭ پوقى.

پەقىر سۇپ [ئە] (توغرىسى: پەقىر) — پەقىر. **پەكەش** ئى. تېرىنى ئەيلەشتىن بۇرۇن نەملەپ كېرىگەن ھالەت.

پەكەشلىمەك پ. تېرىنى ئەيلەشتىن بۇرۇن نەملەپ كەرمەك.

پەگاھ ئى [پ] ئۇنىڭ ئىشىكىگە يېقىن يېرى، ئورنىڭ قارىمۇقارشىسى: پەگاھتا ئولتۇرماق. پەگاھتا قالماق. * بۇ ئۆيدە يەنە ئون يەتتە — ئون سەككىز ياشلاردىكى بىر يىگىت پەگاھتا ھەرىكەتسىز ھالدا ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ چىرايى سولغۇن، بېشى ساڭگىلىغان بولۇپ، خۇددى گۇناھكار كىشىگە ئوخشايتتى.

پەگاھ چىراغ <تيا> سەھنە ئالدىنىڭ تۆۋەن تەرىپىگە ئورۇنلاشتۇرۇلغان بىر قاتار يورۇتۇش چىرىغى.

پەلەز (توغرىسى: پېلەك) — پېلەك.

پەلەك ئى [ئە] ① يەردىن گۈمبەز، قازان شەكلىدە بولۇپ كۆرۈنىدىغان ھاۋا بوشلۇقى؛ ئاسمان، كۆك: پەلەككە تۇتاشماق. پەلەككە يەتمەك. * خىيالىم قۇشلىرى ئۇچتى پەلەككە، ئالدىمدا تۇرىدۇ پايانسىز ئوكيان. مەن ئۇنىڭ قوينىدىن ئۇزۇپ ئۆتۈشكە، تاپماقچى بولىمەن ئەپلىك بىر ئىمكان. ② ئالەم، كائىنات، دۇنيا، جاھان، زامان: تىيەنئەنمېن ئۈستىگە چىقتى قىزىل تۇغ، باھارنىڭ پەيزىگە چۆمدى يۇرتىمىز، سۆيۈملۈك ئارمىيە بىزگە سۇ بەردى، پەلەكنى قاپلىدى شۇ چاغ كۈلكىمىز. ③ كۆچمە. تەقدىر، قىسمەت: شۇم پەلەك. * ھەي ۋاپاسىز پەلەك! — دەپ خىتاب قىلغانىدى مەھمۇت

دېگەندىم، كۆڭۈل دېگەن بۇ شەيتان مېنى يەنە ئازدۇردى. بىرقانچىسىگە گەپ قىلدىم، لېكىن ئۇلارنىڭ ھەممىسىدىن كېلىشتۈرۈپ پەشۋا يېدىم. **پەشۋاچى** ئى. پەشۋا ئېتىشقا ئۇستا ئادەم: ئابلىكىم كىچىكىدىنلا پەشۋاچى ئىدى، مانا ئەمدى ئۇنىڭ بۇ ھۈنرى ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىشكە باشلىدى.

پەشۋالاتماق «پەشۋالماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەنسۇر ئۆز غالىچىلىرى ئارقىلىق ئابدۇقادىرنى پەشۋالاتتى.

پەشۋالاشماق «پەشۋالماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ۋەھشىلەشكەن چوماقچىلار سۇلتاننى ئارىغا ئېلىۋېلىپ پەشۋالاشتى.

پەشۋالانماق «پەشۋالماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ھاشىم ئۇلارنىڭ يالاقچىلىرى ئارقىلىق پەشۋالاندى.

پەشۋالماق پ ① پەشۋا بىلەن ئۇرماق، پەشۋا بەرمەك: ئۇ بىردەم ئاكىسىنى پەشۋا-لسا، بىردەم ئىنىسىنى چوقۇلايتتى، سىڭىللىرىنى بوزەك ئېتىپ ئارام بەرمەيتتى. ② كۆچمە. تىيەنئەن دەككىسىنى بەرمەك: توغرىنىڭ شەپسىنى ئاڭلىغان ئەر — خوتۇن ئىككىسى يوشۇرۇنۇۋېلىپ ئەپچىللىك بىلەن پەشۋالاپ دەككىسىنى بەردى.

پەغەز ئى. ئۇچۇپ كەلگەن كەپتەرلەر قوندىغان قونداق: ئۇ ئۆيگە كەلگەندە، پەغەزگە ئاران قوندىرۇلغان كەپتەر يەنە پاراسلاپ ھاۋاغا كۆتۈرۈلۈپ كەتكەندەك بىر ئىش بولدى.

پەقەت يۈك [ئە] ① «يالغۇز» دېگەن مەنىدە چەكلىنىشنى بىلدۈرىدۇ: مەن پەقەت مۇشۇ ئىش ئۈچۈن كەلدىم. * سائادەت ماشىنا بىلەن بىر كۈن يول يۈرۈپ، كەچ نامازدىگەر بىلەن ئۆزى ئىشلەۋاتقان گۇڭشى دوختۇرخانىسىغا يېتىپ كەلگەندە، تىببىي خادىملار ئىشتىن چۈشۈپ بولۇپ، پەقەت دىجورنى دوختۇر گۈزەل-مۇرلا قالغانىدى. * يەنە قايتا دەيدىغىنىم شۇكى، ۋاقىتنى ئويۇنغا بەرمەي ئوبدان ئۆگەن،

ئەۋجىگە چىقماق: بىر ھەپتىدىن كېيىن گۈلسۈمنىڭ تويى بولدى، تويدا ساز چېلىپ، ناخشا ئېيتقان خۇشاللىق تەنئەنسى پەلەككە يەتتى. * ھەر مىللەت ئىشچى - خىزمەتچىلىرى ئايلىق ئىشلەپچىقىرىشتا روھلۇق بولۇپ، پەلەككە يەتكۈ - دەك غەيرەت بىلەن ئىشلىدى.

پەلەك گەردىشى تەتۈر چۆڭلىمەك ←
پەلەك چاقى تەتۈر چۆڭلىمەك.

پەلەك گەردىشى ئوڭ چۆڭلىمەك ← پەلەك چاقى ئوڭ چۆڭلىمەك: جاھان ئەمدى بىز - نىڭ، پەلەك گەردىشى ئەمدى ئوڭ ئايلىنىدىغانلىقىغا كۆزۈم يەتتى. مەن قىسمەت چورۇق نەدە يېتىپ - قوپىمەن، يا ئۆلگۈچە ماكانسىز تەمىتىرەپ يۈرۈۋەرسۇن دەمسىلەر؟

پەلەكنى قاپلىماق جاھاننى، ئالەمنى بىر ئالماق، ئالەمگە بىر كەلمەك: بىر مەيدان دەھشەتلىك ئۆز - يىقىت باشلىنىپ كەتتى. ئاتلارنىڭ تۇپاقلىرى ئاستىدا گۈلخانلا چېچىلىپ، قىپقىزىل ئۇچقۇن كۆتۈرۈلەتتى، تۇپاقلارنىڭ دۆپۈر - دۈپۈرلىرى، ئاتلارنىڭ كىشەشلىرى، قىلىچلارنىڭ بىر - بىرىگە سوقۇشۇپ «جاڭ - جۇڭ» قىلغان سادالىرى ۋە يارىدارلارنىڭ «داد - پەرياد» لىرى پەلەكنى قاپلاپ كەتتى.

پەلەكنىڭ گەردىشى تەقەبىر، كۆرگۈلۈك، پېشانە، قىسمەت: «مەن ئوغرى ئەمەس، بەلكى يەمەن دىيارىنىڭ پادىشاھىمەن، پەلەكنىڭ گەردىشىدىن بۇ زىندانغا چۈشۈپتىمەن» دەپتۇ يەمەن پادىشاھى. * تۆمۈر ئاتا: «گەپ زاماندا، پەلەك نىڭ گەردىشىنىڭ قايسى تەرەپكە قاراپ ئايلىنىدۇ، شىدا، ساقاللار ئاقىرىپ كەتكىنى بىلەن كۆڭۈل ياشىرىپ كەتتى. ئۆزەمنى ئوتتۇز - قىرىق ياشلىق بەردەم كىشىلەردەك سېزىمەن»، دېدى.

پەلەك ئوڭغا تارتماق قىلغان ئىشى ئىلگىرى باسماق، ئىش - ئوقىتى راۋاج تاپماق؛ بەخت - تەلپى كەلمەك: - ئالسام ئالاي، پېشانەمدىن كۆردۈم، - دېدى جامالىدىن بايىغا قاراپ، - ئونداق بولسا، گەپنى چىڭ - پىششىق قىلايلى. ناۋادا پەلەك ئوڭغا تارتىپ بۇ جىنازىغا

كۆڭلىدە ئۆز - ئۆزىگە پىغان بىلەن پىچىرلاپ، - جاھاننىڭ ئىشى ئەمدى مۇشۇلا بولسا، ھايات كەچۈرۈش بىرگەپ بولۇپ قالىدىغان ئوخشايدۇ. **پەلەك تەتۈر كەلمەك** بەخت - تەلپى قىچماق، تەقەبىرى يامان بولماق: - يا رەببىم، سىدىق، بۈگۈن ساڭا پەلەك تەتۈر كەلدى، - دېدى غۇلام. سىدىقنىڭ رەڭگى ئۆلۈك - نىڭ رەڭگىگە كىرىپ، ئاللاننىڭ بۇ رەھىمسىز - لىككە غەزەپلىنىپ، كۆزلىرى چانقىدىن چىقاي دېگەندى.

پەلەك چاقى تەتۈر چۆرۈلمەك ئازاب - ئوقۇبەتلىك، دەرد - ئەلەملىك دەۋر ھۆكۈم سۈرمەك: ئۇزاق يىللار تەتۈر چۆرۈلگەن پەلەكنىڭ چاقى ئاخىر ئۆز ئىزىغا چۈشتى، سان - ساناقسىز ئىنقىلابى قۇربانلارنىڭ ئىسسىق قېنى بەدىلىگە، ۋە تىنىمىزدە ئازادلىق تېڭى ئاتتى. * ئەسىرلەر چۆرۈلۈپ تەتۈر پەلەكنىڭ چاقى بۇ يۇرتتا، جاھالەت دوزىخى ئىچىرە كۆپەتتى كەمبەغەل ئوتتا.

پەلەك چاقى ئوڭ چۆرۈلمەك خۇشال - خۇرام، بەخت - سائادەتلىك زامان كەلمەك: قىسقىسى، كۈچى ھالال، گۈشى ھارام ھايۋانغا ئوخشاش، مۇشۇ مۇشەققەتتە تىرىكچىلىكىمىز ئۆتەتتى. سەۋر قاچىمىز يېرىلىشقا ئاز قالغاندا، پەلەكنىڭ چاقى (گەردىشى) ئوڭ چۆرۈلدى، كۈنۈم بەختىمىزگە كۈلۈپ قارايدىغان بولدى.

پەلەك چۆڭلىمەك ئالەم ئۆزگەرمەك، جاھان ئۆزگەرمەك، زامان ئۆزگەرمەك: ئايان بولدى پەلەك كۆپ چۆڭلىمەپتۇ، گۇناھ قانۇنمۇ كۆپ ئۆزگىرىپتۇ، كىتاب - زۇرنال ئوقۇشمۇ بىر گۇناھ ئىكەن، قوشاق - ناخشا ئوقۇشمۇ بىر گۇناھ ئىكەن. **پەلەككە كۆتۈرۈمەك** بىرەر ئىش - ھەرىكەت، ئادەم ۋە نەرسىنى ھەددىدىن زىيادە ماختىماق؛ ئاسمانغا ئۇچۇرماق، كۆككە كۆتۈرۈمەك: ئابدۇرۇشتخان: - بارىكالا، بالىلار، بىزنىڭ روھىمىزنى پەلەككە كۆتۈردۈڭلار، ئەجەب ياخشى، - دېدى.

پەلەككە يەتمەك ئەڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلمەك،

جان كىرىپ قالسا، كۆز قىزىرىدىغان ئىش بولماس.

پەلەمپەي ئى <بىن> ياغاچ-تاش، خىش ياكى بېتونلاردىن ياسالغان، يۇقىرى بىلەن تۆۋەننى تۇتاشتۇرىدىغان بەلدەملىك يول؛ باسقۇچ، پەلسە: قانداق پەلەمپەيدىن ئاستا تۇرۇپ، دەسلەپتە شۇنچە ئىسسىق، ئەمدىلىكتە بولسا شۇنچە سوغۇق كۆرۈنگەن يەرلەر بىلەن خوشلاشتى.

پەلەمپەي ئېتىز <دې> ئېگىز تۆپىلىكلەر ياكى تاغ باغرىدا تېرىقچىلىق قىلىش ئۈچۈن باسقۇچ يەنى پەلەمپەي شەكىلدە مەخسۇس ياسالغان ئېتىز: توختىكام كۆپچىلىككە: — بىز-نىڭ يەرلىرىمىز تاغلىق ياكى قىياش يانتۇ يەرلەر ئەمەس، ئاساسەن تۈز يەرلەر، شۇڭا پەلەمپەي ئېتىز ياساپ كۈچنى ئىسراپ قىلىشقا بولمايدۇ، — دېدى.

پەلەمپەيلىك سۈپ. ① پەلەمپەي قۇرۇلغان، پەلەمپەي ئورنىتىلغان، پەلەمپەي بار: پەلەمپەيلىك ئىبارەت. پەلەمپەيلىك شارقىراتما. * ئاسم يەر ئاستى ئۆيىنىڭ پەلەمپەيلىك ئىككىنچى تۆشۈكىدىن يەتتە نەپەر ئەسرنى ھەيدەپ يۇقىرىغا چىقتى. ② پەلەمپەي قۇرۇش ئۈچۈن تەييارلانغان، پەلەمپەي ياساشقا بولىدىغان: بەش پەلەمپەيلىك ماتېرىيال تەييارلاندى.

پەلەي ئى. قولى سوغۇقتىن، زەخمىلىنىش-تىن، زەھەرلىنىشتىن ساقلاش ئۈچۈن قولغا كېيلىدىغان بۇيۇم؛ قولتاپ: يۇڭ پەلەي. تېرە پەلەي. * ئۆزى زىلۋا، كېلىشكەن، قولغا يۇپىتقا ئاق پەلەي كىيگەن بىر ئايال بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، مەغرۇر دەسسەپ مەجلىس خانىغا كىرىپ كەلدى.

پەلەيلىك سۈپ. ① پەلەي كىيگەن، پەلەي بار: پەلەيلىك قىز. ② پەلەي تىكىش ئۈچۈن تەييارلانغان، پەلەي تىكىشكە ئاتالغان: بىر پەلەيلىك يىپ. بىر پەلەيلىك تېرە.

پەلتەك ئى. دىئال. تۆت پۈتلىق ئۇزۇن

ئورۇندۇق؛ بەندىك.

پەلتو ئى [ر>فران] بىر خىمىل سىرتقى كىيىم، ئادەتتە قايرىما ياقىلىق بولۇپ تىزدىن ئېشىپ تۇرىدۇ، يۇڭ رەخت ۋە ھەر خىل ئالىي سورتلۇق رەختلەردىن تىكىلىدۇ: سارجا پەلتو. * گۈلشەن سائەت ماگىزىنىغا كىرمەي كىيىم-كېچەك ماگىزىنلىرىنى ئايلىنىپ، قارا سوكونا پەلتودىن بىرنى ئالدى.

پەلتولۇق سۈپ ① پەلتو كىيگەن، پەلتوسى بار: پەلتولۇق ئايال. * بۇ ئايال بىزگە روبىرو كەلگەندە ئاغزىنى قوشۇپ ئورسۇۋالغان تىۋىست شالنى سەل تۆۋەن سېرىپ، باش ئىشارىسى بىلەن سالام بېرىپ كۈلۈمسىرىۋىدى، پەلتولۇق ئايالنىڭ چىرايىنى تېخىمۇ ئېنىقراق كۆرۈۋېلىشقا مۇۋەپپەقىيەت بولدى. ② پەلتو تىكتۈرۈش ئۈچۈن تەييارلانغان، پەلتو تىكتۈرۈشكە مۇۋاپىق: پەلتولۇق ئالماق. بىر پەلتولۇق رەخت.

پەلسەپە ئى ① [ئە>گرېك] دۇنيا قاراش ھەققىدىكى تەلىمات، كىشىلەرنىڭ پۈتكۈل دۇنيا (تەبىئەت دۇنياسى، جەمئىيەت ۋە تەپەككۈر) توغرىسىدىكى تۈپ كۆز قاراش-لىرىنىڭ سىستېمىسى، تەبىئەت بىلىملىرى بىلەن جەمئىيەت توغرىسىدىكى بىلىملەرنىڭ ئومۇملاشتۇرۇلۇشى ۋە يەكۈنى: ئابدۇغېنى شىنجاڭ داشۆنىڭ پەلسەپە كاتىپىنىڭ مەسئۇلى بولۇپ، ئۇ ئون بەش يىلدىن بېرى پەلسەپىدىن دەرس ئۆتۈپ كەلمەكتە. ② كۆچمە. ئاڭلىغاندىن كېيىن مۇلاھىزە قىلىشقا ئەرزىمەيدىغان، پاكىتىسىز، ئاساسسىز پىكىر، سەپسەتە، قۇرۇق گەپ: روزى سادىقنىڭ كېيىنى كېسىپ: — پەلسەپە ساتىساڭچۇ، ھويلىغا نەدىن كىردىڭ؟ — دېدى.

پەلسەپە ساتماق ئورۇنسىز، پايدىسىز، ئەرزىمەيدىغان، ئۇزۇن مۇلاھىزىلەرنى يۈرگۈزۈشكە: ئەمەلىيەتسىز، قۇرۇق گەپنى تولا قىلماق: — روزى، كەچكىچە بىكار

قاتارلىقلارنى سۈرمەك: ئۇكام مۇنۇ ماينى پۇتۇڭغا
 پەلكۈچلەپ قويماي، شىپا تاپسىمۇ ئەجەب ئەمەس.
پەللىە ئى [پ] ① پەلەمپەي، شوتا
 قاتارلىقلارنىڭ ھەربىر باسقۇچى، بالدېقى:
 ئۇ شوتىنىڭ ئەڭ يۇقىرى پەللىسىگە چىققاندا
 زادىلا بولالماي قالدى، ② بىرەر ئىش،
 ھەرىكەت، ۋەقە، ھادىسە قاتارلىقلارنىڭ
 راۋاجلىنىش جەريانىدىكى ئايرىم پەيتى،
 دەۋرى؛ باسقۇچى، دەرىجىسى: پەن مەلۇم
 پەللىگە يەتكەندە، ئۇنىڭ ئالدىدىكى يېڭى پەللىگە
 قاراپ ئىلگىرىلەيدىغان يېڭى يول نامايان بولىدۇ.
 ③ <تەن> يۈگۈرۈش مۇسابىقىسىدا، تەييارلىق
 ھالىتىدە تۇرىدىغان ياكى يېتىپ بارىدىغان
 ئورۇن؛ سىزىق، چەك: پەللىدىن چىقماق.
 پەللىگە يېتىپ بارماق. * ئۇ ئاخىرى ئوغلاقتى
 تارتقۇزماي پەللىگە كېلىپ توختىدى. ④
 بەلگىلەنگەن نۇقتا، نشان، مەنزىل: موللا
 زەيدىن تەمىرىمەستىن دېمىنى رۇسلاپ، زەڭگىنى
 گويا كىچىك بالىنى كۆتۈرگەندەك ئەڭ يۇقىرى
 پەللىگە كۆتۈرۈپ چىقتى. ⑤ <تەب> ئادەم
 بەدىنىنىڭ يېڭى سانسىچىغا بولىدىغان
 يېرى، بەدەندىكى نېرۋىلارنىڭ ئاخىرقى
 ئۇچلىرى زىچ توپلاشقان جايلىرى ياكى
 تومراق نېرۋا تاللىرى ئۆتىدىغان جايلا
 پەللى بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا تېرە
 كېسەللىرىدىكى داۋالىنىدىغان جايۇ پەللى
 ھېسابلىنىدۇ. ⑥ تاراز: نىڭ نەرسە قويۇلىدىغان
 تەخسىسى. ⑦ <بوت> ئۇرۇقنىڭ مۇستەقىل
 ئاجراغان ھەربىر بۆلىكى.
 پەللى بىزنىڭكى ئامەت، غەلبە، نىۋەت،
 دەۋر، زامان بىزنىڭكى.
 پەللى يوپۇرماق <بوت> ئۇرۇقلۇق ئوسۇم-
 لۈكلەر تۈرەلمىسىنىڭ تەركىبى قىسىملىرىنىڭ
 بىرى يەنى ئۇرۇقنىڭ ئۈنۈش ۋاقتىدىكى
 ۋېگېتاتىۋ ئەزاسى. تاق پەللىلىك
 ئۆسۈملۈكلەرنىڭ تۈرەلمىسىدە بىرلا پەللى

ۋالاقلاپ، پەلسەپە سېتىپ ۋاقتىنى ئىسراپ قىلغاندىن
 كۆرە، كىچىككىنە بولسىمۇ ئەمەلىي ئىش قىلغان
 ياخشى ئەمەسمۇ؟— دېدى سۇلايمان،
پەلسەپىچى ئى. پەلسەپە ئىلمى بىلەن
 شۇغۇللانغۇچى؛ پەلسەپە ئەھلى: ئۇ ئاتاقلىق
 پەلسەپىچى.
پەلسەپىۋاز سۈپ [تە+پ] پەلسەپىگە
 بېرىلگەن، پەلسەپىگە ئىشتىياق باغلىغان؛
 ھە دېسە پەلسەپە سۆزلەيدىغان.
پەلسەپىۋازلىق «پەلسەپىۋاز» سۆزىنىڭ
 ئىسىم شەكلى: پەلسەپىۋازلىق قىلماق.
پەلسەپىۋى سۈپ [تە] پەلسەپە ئاساسىدىكى،
 پەلسەپىگە دائىر، پەلسەپىگە ئالاقىدار
 بولغان: پەلسەپىۋى ئەسەر. پەلسەپىۋى مەسلە.
پەللىكەت سۈپ. دىئال. يامان، ئەسكى، ناچار؛
 پەللىكەت بالا. پەللىكەن رەخت.
پەلكۈچ ئى ① بىرەر نەرسىنى پەردازلاش،
 ياغلاش. سۈرتۈپ تازىلاش ئۈچۈن چوكا ياغاچ
 ياكى تۆمۈرنىڭ ئۇچ قىسمىغا پاختا ياكى يۈم-
 شاق نەرسە ئوراپ ياسالغان سايمان؛ سۈرتكۈچ؛
 ھېلىقى ئاغرىققا ئالتە چىڭ ئاق ئۇن تېپىلمايدىغان،
 قازاننى پەلكۈچ بىلەن ياغلايدىغان كۈنلەرمۇ
 كەلمەسكە كەتتى، دۈپلەردە خەلق ئەسكەرلىرى
 ئۆيۈمۈ ئۆي يۈرۈپ ئەزالارنى ئىشقا ھەيدەيدىغان،
 چىقالماي قالسا نومۇر بىلەن جازالاندىغان ئىشلارمۇ
 يوق. ② قارا چىراغنىڭ پىلىكىنى پەللىكەت يىدىغان
 ياغاچ؛ پەللىكۈچ: پەلكۈچ ياسىماق.
پەلكۈچلىمەك پ ① چوكسىمان ياغاچ ياكى
 شۇ خىلدىكى نەرسىنىڭ ئۇچىغا پاختا، يۇڭ
 قاتارلىق يۇمشاق نەرسىنى ئوراپ پەلكۈچ
 ياسىماق: ئۇ ئەتىسى ئەتىگەندە مەرھۇمنىڭ
 ئۈستىبېشىنى يەڭگۈشلەپ ئازراق پاختىنى
 ياغاچقا پەلكۈچلەپ، پەلكۈچنى ئوسىغا مىلەپ،
 ئانىسىغا كېلىشتۈرۈپ پەرداز قىلىپتۇ. ② چىراغ
 پىلىكىنى چىقارماق، پەللىمەك: چىراغنى
 پەلكۈچلىمەك. ③ پەلكۈچ بىلەن ماي، بوياق

قالدى. * گومىنداڭچىلار نەيزىلىك مىلتىقلار ئارىسىدا خۇددى سۇغا چۈشكەن ئىستىك دۈگدەرەپ، پادىدىن يانغان مالدەك پەلپەتەش توپۇرلىشىپ كەلمەكتە.

پەلپەتەشلىك «پەلپەتەش» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: قېرى پەيچاڭ ناھايىتى غەزەپ-لىنىپ، شۇاڭ شىغا قاراپ: — مەن ئىشلىمەيمەن! بۇ ئۇرۇشمۇ ياكى تاماشامۇ؟ ئۆتۈپ كەتكەن پەلپەتەشلىك بولدى، — دېدى.

پەللىگۈچ (توغرىسى: پەرلىگۈچ) — **پەرلىگۈچ.**

پەللىمەك (توغرىسى: پەرلىمەك) — **پەرلىمەك.**

پەم (پەمى) ئى [ئە] ① ئەقىل، ئىدراك، پاراسەت: پەم بىلەن ئىش قىلماق. * ھەر ئىشقا پەم كېرەك، ئۆتۈككە چەم كېرەك (ماقال). * ناۋادا مەنمۇ يۇنۇسقا ئەگىشىپ «راست بۇ سۇ ئىكەن» دېيىشىپ بەرسەم، ئەمەت جۈيچاڭنىڭ يۈزىگە سەت ئەمەسمۇ؟ ھەرقانداق ئىشتا بىر پەم كېرەك. ② كىشىلەر بىرەر ئىشنى بېجىرىشتە قوللىنىلغان ئىپ؛ چارە، ئامال، تەدبىر: پەم ئىشلەتمەك. * ياسىنىڭ پەمى بار ئىكەن، تىجارەت قىلىشقا باشلىغانغا ئانچە ئۇزاق بولمىدى، ئوبدانلا پىتىلىنىپ قالدى. ھازىر ناھىيىدە سەن ئەمەس مەن دەپ يۈرىدۇ. ③ كىشىلەرنىڭ بىرەر ئىشقا نىسبەتەن قىلغان ئوي، قىياسى، مۇلاچچەرى: — ئاكا، سېنىڭ پەمىڭچە، مۇشۇ كارخانىنى كۆتۈرە ئالساڭ، كېيىن «ئىست» دەپ قالمايمىزمۇ؟ — دېدى ئابدۇغېنى ئاكىسى ئازادنىڭ چىن كۆڭلىدىكى بىلىمى كىچى بولۇپ. ④ دىققەت، ئېھتىيات: ئالماس مەشرەپنىڭ قولىدىن تۇتۇپ پەم بىلەن ھويلىغا كىردى ۋە باراقسان ياڭاق دەرەخىنىڭ يېنىغا يوشۇرۇندى. * غەيرەت قومۇش-لۇق ئارىسىدىكى ئەگرى-بۇگرى چىغىر يولىدا ناھايىتى يېنىڭ دەسسەپ، پەم بىلەن كېتىپ باراقتى.

پەم ئەتمەك پەرق ئەتمەك، ئاڭقارماق، چۈشەنمەك، پەم قىلماق: غالىبقا تونۇش —

يوپۇرماق بولىدۇ؛ قوش پەللىلىك ئۆسۈم-لۈكلىرىنىڭ تۆرەلىمىسىدە بىر چۈپ پەللە يوپۇرماق بولىدۇ؛ يالىڭاچ ئۇرۇقلۇق ئۆسۈم-لۈكلىرىنىڭ تۆرەلىمىسىدە ئىككى ياكى ئۈچتىن ئارتۇق پەللە يوپۇرماق بولىدۇ.

پەللىدىن چىقماق <تەن> يۈگۈرۈش مۇسا-بىقىسىدا مۇسابىقە قائىدىسى بويىچە پەللىدە تەييارلىق قىياپەتتە تۇرۇپ بولغاندىن كېيىن يۈگۈرۈشنى باشلىماق.

پەللىك دىئال. ساغرا، كاسا.

پەللىمە سۈپ <مۇز> تۆۋەندىن يۇقىرىغا تەدرىجى ئۆزلەيدىغان ياكى يۇقىرىدىن تۆۋەنگە تەدرىجى چۈشىدىغان؛ باسقۇچمۇ باسقۇچ: پەللىمە ئاۋاز.

پەللىمە ئاۋاز <مۇز> نوتىدىكى تۆۋەندىن يۇقىرىغا باسقۇچلۇق ۋە رىتىملىق ھالدا ئۆرلەپ ماڭىدىغان ياكى يۇقىرىدىن تۆۋەنگە باسقۇچلۇق ۋە رىتىملىق ھالدا پەسىيدىغان ئاۋاز سىستېمىسى.

پەللىمەك پ. گوللىماق، ئالدىماق، خەيلى قىلماق: — ئۇنداق ئادەم پەللىمەسىلە بوغالتىر، — دېدى روزىمەت ئىشتىنىڭ لېيىزىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ قويۇپ، — ئەمەس ماۋۇ تام قوشنىلارغا بەش يىللىق ھۆددە بېرىپتۇغۇ، يا ئۇلار ھۆكۈمەتنى ئۆزلىرى ياساۋاپتۇمۇ؟

پەللىمۇ پەللە باسقۇچمۇ باسقۇچ، بالداقمۇ بالداق، دەرىجىمۇ دەرىجە: پەللىمۇ پەللە ئۆرلە-گەن ئېتىز قىرلىرى نۆۋەنكى چاقنىڭ ئايغىدىكى تۆمۈرچى مەھەللىسىدىن قارىغاندا خۇددى چوڭ يولدىن تاغقا سېلىنغان پەلپەيلەردەك كۆرۈنىدۇ.

پەلۋان (توغرىسى: پالۋان) — **پالۋان.**

پەلپەتەش سۈپ. قالايمىقان، تەرتىپسىز، چۇۋالچاق، مالىماتك: پەلپەتەش ئىش. پەلپەتەش ھەرىكەت. پەلپەتەش ئادەم. * ھەر خىل پەلپەتەش خىياللار بىلەن ئەركىننىڭ يۈرىكى سېلىپ، پۈتلىرى ئىختىيارسىز ئالمىشىپ ماڭالمىيالا

ئىچىرە، بۇ سىرنى بىلەلمەي مېيىقىدا كۈلدى. ۋە دېدى: پەرۋانە پەمسىزلىكىدىن، خەتەردىن قاچالماي بىكارغا ئۆلدى.

پەملەشمەك «پەملەمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار بۇ خىلدىكى ئىشلارنىڭ يېقىن ئارىدا ھەل بولمايدىغانلىقىنى پەملەشتى.

پەملەنمەك «پەملەنەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ياسىن دەككە - دۈككىگە چۈشۈشكە باشلىدى، چۈنكى رەنانىڭ كېلەلمەيدىغانلىقى پەملەنگەندى.

پەملەك سۈپ. بىرەر ئىشتا پەم ئىشلىتەلەيدىغان، پەم - پاراسەتلىك؛ پەمى بار: ئەي ئوغۇل، ئەگەر ھاكىم، سوراقچى (ئەمەلدار) بولساڭ ياۋاش، پەملەك، ھەق - ناھەقنى ئايرىغۇچى بولغايىسەن. ھەر ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ئوبدان ئويلاپ، خەلقنىڭ خاراكتېرىنى تونۇغايىسەن.

پەملەمەك پ ① گەپ - سۆز، ئىش - ھەردەكەت، ۋەقە - ھادىسىلەرنىڭ تېگى - تەكتىگە يەتمەك: قۇربان ھاشىم ئىشنىڭ ئەپلەشىگەنلىكىنى پەملەپ، ئۆزىنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ھەممىنى ساۋۇتجانغا دۇڭگىدى، ساۋۇتجان بولسا، غوۋغىنىڭ بۇنداق چوڭىيىپ، بۇنچە كۆپ سۆز بولۇپ كېتىشىنى پەقەتلا ئويلىمىغانىدى. ② ئوي - لىماق، مەقسەت قىلماق: سەن بىر نەرسىنى پەملەۋاتىسەنغۇ دەيمەن، - دېدى ئەختەم دوستى مۇسانىڭ جىددىي خىيال قىلىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ. ③ ئەپلىمەك، باپلىماق، چايلىماق: كامال، ئالماسنىڭ قېشىغا يېقىن كېلىپ قۇلىنغا: - ئاۋۇ ماش رەڭ چاپانلىقىنى كۆردۈڭمۇ؟ بارە، پۇل كاسا يانچۇقىدا جۇمۇ، قورقما، مەن ئاۋۇ كەپسكە شەپكىلىكىنى پەملەي، - دېدى.

پەمىدۇر ئى [ر > ئىتال] <بوت> < شوخلا. پەمىدۇر قىياھىسى > يېمى < ھۆل پەمىدۇردىن ياسىلىدىغان مۇزابا.

پەمىدۇرلۇق سۈپ. پەمىدۇر تېرىلىغان، پەمىدۇر ئۆسكەن: پەمىدۇرلۇق يەر. پەمىدۇرلۇق ئېتىز.

پەمىلە (توغرىسى: فامىلە) < فامىلە.

بىلىشلەر ئۇچرىسىدىمۇ ياكى ئۇچرىسىمۇ «ھاراق ئىچكەنگە توپىسۇن» دېدىمۇ، ئىشقىلىپ ئۇ ئۈچ سائەتكە يېقىن ئىگە - چاقىسىز يېتىپ قالدى. بىر كەمدە بېشىنى كۆتۈرۈپ يېتىپ قالغان يېرىنى ئاران پەم ئەتتى.

پەم قىلماق قىياس قىلماق، مۆلچەرلىمەك، پەم ئەتمەك: پەرەڭ ھەييار بىرنەچچە قېتىم ئۇ ياق، بۇ ياققا ئۆتۈپ سەپسالغان بولسىمۇ يىگىتنى بەھرامغا ئوخشىتالىمىدى، ئاخىر يېقىن كېلىپ قارىۋىدى، سەل - پەل ئوخشاشلىق بارلىقىنى پەم قىلدى.

پەم - پاراسەت پەم ۋە پاراسەت: ئۇزاق ئۆتمەي، ئايرودرومنى ئازاد قىلدۇق. يولداشلار چاقلىرى مۇز تېگىدە قالغان ئايروپىلانلارنى كۆرگەندە، نادىرنىڭ بانۇر، قەيسەرلىكى ۋە پەم - ياراسىتىگە ئاپىرىن ئوقۇشتى.

پەم - پاراسەتسىز پەم - پاراسىتى بولمىغان، پەم - پاراسىتى يوق: باسەت - ھەسەن، خەلق سېنى «دەردى بارنىڭ ئۈستىدىن كۈلسۇن»، دەپ دائىمىي كومىتېتنىڭ مۇدىرلىقىغا سايلىغان ئىكەن - دە؟! مەن يىغلايمەنۇ، سەن كۈلسەن، ئېيتقىننا، يەل تاپان، مېنى پەم - پاراسەتسىز قىلىپ كۆرسىتىش ئۈچۈن، سەككىز ئاياغلىق بولۇپ چېپىپ يۈرسەن، - دېدى.

پەم - پاراسەتلىك پەم - پاراسەتكە ئىگە، پەم - پاراسىتى بار: ھارۋىسكەش ئېگىز بوي، قاتاڭغۇر، قارىغا مايىل، ئەمگەكتە پىشقان ئادەم ئىدى. ئۇ ياغاچچىنىڭ بالىسى بولۇپ، كىچىكىدىلا ئانىسىدىن يېتىم قىلىپ، ئاتىسىغا ئەگىشىپ ئۇ يەر، بۇ يەرلەردە ئىش قىلىپ ئۆتكىنى ئۈچۈن قولى ئەپلىك، پەم - پاراسەتلىك ئادەم بولۇپ ئۆستى.

پەمسىز سۈپ. بىرەر ئىشقا پەم ئىشلىتەلمەيدىغان، پەمى يوق: پەمسىز ئايال. * پەمسىز پەلەمپەيدىن يىقىلار (ماقال). * تاماق ئېتىپ تۇز قۇيمىسا بولۇر تەمسىز، تۇز قۇيىدۇم دەپ تۇزلۇق قىلۇر ئاشنى پەمسىز.

پەمسىزلىك «پەمسىز» سۆزىنىڭ ئابىستراكت ئىسىم شەكلى: ھاڭ بېقىپ شەپەرەڭ ھەيرانلىق

سويدۇرۇپ شاراب ئاپىرىشنىڭ، زېمىن ۋە تامغىنى تەقدىم قىلىشنىڭ، شۇنىڭدەك شەخسەن دەريادىن كېچىپ يۈرۈشنىڭ ھاجىتى قالمايدۇ.

پەنت قىلماق تەدبىر كۆرسەتمەك، ھىيلە ئىشلەتمەك؛ ئالدىماق؛ شۇ جەرياندا نىياز پالۋان ئوڭغا تولغاپ پەنت قىلدى.

پەنت ئۇرماق پەم، ھىيلە ئىشلەتمەك، ئالدامغا چۈشۈرمەك، ئۇزاققا دەسسەتمەك؛ مەن بىر ئانىي ئادەم، پەنت ئۇرساڭ خۇدايىم بار. سەن ساغلىمىساڭ مېنى، ساغلىغۇچى ئىگەم بار.

پەنتىگە چۈشمەك ئالدىنىپ كەتمەك، نامغا چۈشمەك؛ ئۇزاققا دەسسەمەك.

پەن - تېخنىكا پەن ۋە تېخنىكا؛ ئىلىم، ھۈنەر؛ ئۇلارنىڭ بىخەتەر، كۆمۈرنى چىقىرىشى ئۈچۈن، زامانىۋى پەن - تېخنىكا لازىم ئىكەنلىكىنى چۈشەندىم. لېكىن زامانىۋى پەن - تېخنىكىنى ياخشى ئوقۇش ئارقىلىقلا قولغا كەلتۈرگىلى بولىدىكەن.

پەنچە I ئى [پ] ① قولنىڭ بارماقلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان قىسمى، بارماق؛ پەرىھات بۇ بىرنەچچە كۈندىن بېرى بولۇپ ئۆتكەن ئىشلاردىن كۆڭلىدە تۇغۇلغان سوئاللارغا جاۋاب ئىزدىگەندەك بېشىنى ئىككى قولىنىڭ پەنجىسىگە ئېلىپ خىرە يورۇپ تۇرغان تورۇسقا قاراپ خىيال سۈرۈپ ياتتى. * بولدى، ساتماي - مەن، مېنىڭمۇ قولۇمنىڭ پەنجىسى بەش، ئۆزەم تېرىمەن، - دېدى سېتىياز ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ. ② بەزى ھايۋان ۋە قۇشلار ئايە - خىنىڭ ئۈچ قىسمى؛ چاڭگال، تىرناق؛ پەنجىلىك ھايۋان. پەنجىلىك قۇشلار. * گويا بۇركۇت ئالدى قاچقان تۈلكىنى، تۆمۈر پەنجە بىلەن تۇتۇپ ۋە قارماپ، مىنىپ ئالدى باتۇر باققال ئۈستىگە، ئايان بولدى خەنجەر سوغۇق يالتىراپ. ③ دەستە: بىرپەنجە يانتاق، بىرپەنجە ئۈنچە. * ھېسامدىن ھەركۈنى باش توخۇدا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئېشىكىنى توقۇپ سايغا چىقىپ كېتەتتى - دە، باشقىلار ئورنىدىن تۇرۇپ بولغۇچە

پەمىلچاي ئى ← قىزىل پەمىلچاي.

پەن I ئى [ئە] <پەلس> تەبىئەت ۋە جەمئىيەتنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيەتلىرىنى ئېچىپ بېرىدىغان ھەمدە ئەتراپتىكى مۇھىتقا تەسىر كۆرسىتىدىغان بىلىملەر سىستېمىسى؛ پەن تەتقىقاتى. * بۇرۇن مېنىڭ ئۆگىنىشىم ئانچە ياخشى ئەمەس ئىدى، ھەرقايسى پەنلەردىن ئاران يەتمىش - سەكسەن نومۇر ئالاتتىم، ھازىر بولسا توقساندىن يۇقىرى نومۇر ئالدىغان بولدۇم.

پەن تەتقىقات پەن ھەققىدە ئېلىپ بېرىلە - دىغان ئىلمىي تەكشۈرۈش، ئىلمىي مۇلا - ھىزە، ئىلمىي تەھلىل؛ ئاشۇ سەپتىن ئورۇن ئالدى ياش تېخنىكا، كۆڭلۈمنىڭ پەن تەتقىقات ئورنىدا، ئەقىدىسى مېۋىلىدى چىچەكلەپ، بەھرە - قۇۋۋەت ئالغاچ بىلىم يۇرتىدا.

پەن II ئى [خەن] ← قاختاي؛ ھازىر بىر مېتر پەن ئىككى سوم دېگەن، پەن تىلغان ئادەم - نىڭ ھەققىنى بېرىۋەتسەممۇ ماڭا 500 سوم پۇل قالىدۇ. يەنە ئۇنىڭ شاخ - شۇمبا، يان تاختاي - لىرىچۇ تېخى.

پەنەر (توغرىسى: پانار) ← پانار.

پەنەرگە ئى [ر] نېم <بىن> ياغاچ قىرىندىللىرىنى تېخنىكىلىق يول بىلەن ماشىنىنىڭ بېسىم كۈچىدە يۇغۇرۇپ، ئۇزۇن، ئەنلىك، سىلىق ھەم پارقىراق قىلىپ ئىشلەنگەن كۆپ قەۋەت ياكى يالاڭ قەۋەتلىك بىر خىل نېپىز تاختاي، بۇنداق ماتېرىيال چىڭ، پۇختا بولىدۇ. ئادەتتە بىناكارلىق قۇرۇلۇشىغا، ئۆي - جاھازىلىرى ياساشقا ئىشلىتىلىدۇ؛ ياغاچ ماتېرىيالدىن ئومۇملاشتۇرۇپ پايدىلىنىشنى كەڭ يولغا قويۇش، پەنەرگە زاۋۇتى، قىرىندى تاختا زاۋۇتى ۋە ياغاچ ماتېرىياللىرىنى پىششىقلاپ ئىشلەيدىغان زاۋۇتلارنى كۆپلەپ قۇرۇش كېرەك.

پەنت ئى [پ] ئادەم ۋە نەرسە ئۈستىدىن غالىب كېلىش ئۈچۈن قوللىنىلغان تەدبىر؛ ھىيلە، ئالدام؛ پەنت قىلماق. پەنت ئۇرماق. * بىر پەنتىم باركى، ئۇ قوللىنىلسا قوي - پوي

چىقىمىدىن كېيىن ئاچچىقىدا ئۆيىنىڭ پەنجىرىسىگە كەپتۇ. دە، ئالدىدا كۆرۈپتۇ... ② ياغاچ ۋە تۆمۈردىن يانمۇيان قىلىپ تارغاقتا ئوخشاش ياسالغان توسۇق؛ شادا: مابىلىقىنىڭ ئاچىرىدە. سىدا، قورغان ئەتراپىنى ئورمۇلغان ۋە ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئالتۇندەك سىرلىرىنى دات بېسىپ كەتكەن تۆمۈر پەنجىرە كۆرۈنەتتى.

پەنجىرىلىك سۈپ ① پەنجىرە ئورنىتىلغان، پەنجىرىسى بار: پەنجىرىلىك ئۆي. پەنجىرىلىك ساراي. * كەڭ كامېر يېرىم قاراڭغۇ ئىدى. ئۇششاق پەنجىرىلىك ئىككى كىچىككەنە دېرىزە يورۇقمۇ ئۆتكۈزمەيتتى. ئادەمنىڭ نۇرغۇنلۇقىدىن قىمىرلاشقىمۇ بولماي قالدى، ئون بەش كىشى ئورنىغا ئوتتۇز بىر كىشى تىقىلىپ ياناتتى. ② پەنجىرە ياساش ئۈچۈن تەييارلانغان: پەنجىرىلىك ياغاچ. پەنجىرىلىك ماتېرىيال.

پەنجىرگاھ ئى [پ] <مۇز> ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى «ئون ئىككى مۇقام» نىڭ 5-سى. ئۇ 25 نەغمە، 240 مىسرا بولۇپ، چوڭ نەغمە 174 مىسرادىن؛ 3 داستان 6 نەغمە 24 مىسرادىن؛ 5 مەشرەپ 5 نەغمە 42 مىسرادىن تەركىب تاپقان: پەنجىرگاھ مۇقامى. پەنجىرگاھ داستانى. * بۈگۈن مۇقام توغرىسىدا قىلىنغان ئىشلىرىنىڭ نەتىجىسىنى سۇلتان ئالىيلىرىغا بايان قىلىش ئۈچۈن «پەنجىرگاھ» مۇقامىنىڭ بىر قىسمى جانابى ئۆمەر سازەندە باشچىلىقىدا ئورۇندىلىدۇ. **پەنجىرىلىك** سۈپ. پەنجىرىسى بولغان، پەنجىرىسى بار: كەڭ پەنجىرىلىك قول. * ئۇنىڭ كۆزلىرى قان توشقۇزۇلغان پىيالىدەك يوغىنىپ، كەڭ پەنجىرىلىك قوللىرى بازانىدەك تۈگۈلگەندى.

پەنجىلمەك ① ئارقاق يېمىنى چىگىتىماق، قۇرنى زىچلىماق؛ چىگىدىماق: گۈلنار توقۇۋات. قان گىلىمىنى سۈپەتلىك چىقىرىش ئۈچۈن قۇرمۇ قۇر پەنجىلەيتتى. ② سەيلىمەك، دەستىلىمەك، يىغىنچاقلىماق، ئايلىماق: زەيتۇنەم ئالدىراپ قالدى. ئۇ يەر، بۇ يەردە چېچىلىپ ياتقان يانتاقلارنى بىر-بىرلەپ يىمىغىسىپ، كەتمەن بىلەن ئۇرۇپ،

ئېشىكىگە ئون بەش-ئون ئالتە پەنجە يانتاقنى ئارتىپ كېلىپ بولاتتى. ④ گىلمەك توقۇشتا ئارقاقتا ئۆتكۈزۈلگەن يۇڭ يېمىنى چىگىدايدىغان تۇتقۇچلۇق، ئارغاقتىن تۆمۈر ئەسۋاب؛ دەستىگاھ: تېپىلدى نىيىدىن تارىخ گۇۋاھى، قەدىمىي پەنجە، زىلچە، دەستىگاھى.

پەنجە سالماق ← پەنجە ئۇرماق.

پەنجە ئۇرماق ئارقاقتا ئۆتكۈزۈلگەن يېمىنى چىگىدىماق؛ پەنجە سالماق، پەنجىلمەك: ئەتىدىن كەچكىچە پەنجە ئۇرۇپ، مۇكچىسىپ ئولتۇرۇشتىن زېرىكتىم ئادىل، ھازىر ئىلكىمىزدىمۇ ئانچە-مۇنچە ئېشىنچىمىز بار بولدى. تەۋەككۈل دەپ ئىمتىھان بېرىپ پېشانەمگە پۈتۈلگىنىنى سىناپ كۆرەيمىكىن.

پەنجە II ئى [پ] <بوت> تۈگمە گۈل ئائىلىسىگە مەنسۇپ يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ، يوپۇرمىقى ئالىقانسىمان، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ؛ گۈلى قوڭغۇراق شەكىللىك، ئادەتتە ئاق، قىزىل سۆسۈن رەڭلەردە بولىدۇ؛ غولىنىڭ ئەۋرىشىم قىسمىدىن تالا چىقىرىشقا بولىدۇ. ئۇ قەغەز ئىشلەشكە خام ئەشيا ۋە تىبابەتچىلىكتە دورا قىلىشقا ئىشلىتىلىدۇ؛ تەرجىمان ماركوغا ئۇنىڭ ياغاچ پاختا دەرىخى ئىكەنلىكىنى، جۇڭگونىڭ جەنۇبىدىمۇ بۇنداق دەرەخ بار بولۇپ، بەزىلەر ئۇنى «پەنجە دەرىخى» دەپ ئاتايدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ چوڭ گۈلى قەھرىمانلار تاقايدىغان چوڭ قىزىلگۈلگە ئوخشىغانلىقى ئۈچۈن يەنە بەزى كىشىلەر ئۇنى «قەھرىمان دەرىخى» دەپ ئاتايدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى.

پەنجىرە ئى [پ] <بىن> ① ئۆي-ئىمارەت-لەرنىڭ يورۇق بولۇشى ۋە ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرۇشى ئۈچۈن ياغاچ ياكى تۆمۈردىن تارغاقتىن ياكى ئۇششاق كاتەكچە چىقىرىپ ياسالغان جاھازى؛ روجەك، دېرىزە: بۆرە، موماي تاغقا كەلگەن ۋاقىتتا كېلىپ، يەنە ماراپ يېتىپتۇ، لېكىن بىرھازا كۈتۈپ يېتىپ، قوزا

ئۇنى نەچچە ئايغىچە بالىلىرى بىلەن قوشۇپ باقتۇق، ئاخىردا نېمە قىلدى دېسە؟ يېنىپ ئۈستى، شۇڭىمۇ زادى قوشنا ئولتۇرغۇزۇشقا پەندىيات قىلغانتۇق، — دەدى جەننەتخان.

پەنساد ئى [پ] <تارىخ> خانلىق دەۋرلىرىدە ئەسكەر باشلىقلىرىغا بېرىلىدىغان ئۇنۋانلارنىڭ بىر تۈرى ۋە شۇ ئۇنۋانغا ئىگە بولغان شەخس.

پەنشۇناس ئى [ئە+پ] بىر پۈتۈن تەبىئەت پەنلىرىنىڭ ماھىيىتى ۋە تەرەققىيات قانۇنىيىتى توغرىسىدىكى پەن تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئالىم، مۇتەخەسسس.

پەنشۇناسلىق ئى. بىر پۈتۈن تەبىئەت پەنلىرىنىڭ ماھىيىتى ۋە تەرەققىيات قانۇنىيىتى توغرىسىدىكى پەن. ئۇ بارلىق تەبىئەت پەنلىرىنى بىر پۈتۈن گەۋدە سۈپىتىدە ئۆزىنىڭ تەتقىقات ئوبيېكتى قىلىپ، ئۇنىڭ تۈپ خاراكتېرىنى تەتقىق قىلدۇ ۋە ئۇنىڭ ئومۇمىي تەرەققىيات قانۇنىيىتىنى يەكۈنلەيدۇ ھەمدە مۇشۇ ئومۇمىي قانۇنىيەتكە ئاساسلىنىپ، ئىلمىي تەتقىقاتنى تەشكىلىي باشقۇرۇشنىڭ ئاساسىي قائىدە-پىرىنسىپى ۋە ئومۇمىي ئۇسۇلى ھەققىدە ئىزدىنىدۇ. پەنشۇناسلىق تەتقىقاتىنىڭ ۋەزىپىسى ۋە مەقسىتى تەبىئەت پەنلىرىنىڭ ئەڭ كەۋزەل بولغان تەرەققىيات يولىنى تېپىشتىن ئىبارەت.

پەنلەر ئاكادېمىيىسى چوڭ كۆلەملىك ئىلمىي تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئورگان، ئۇ ئۇنىۋېرسال ۋە كەسىپىي خاراكتېرلىك ئىككى خىل بولىدۇ: چولپان بۇلاقتەك كۆزلىرىنى ئويىنىتىپ: — دىڭ ھاميا ئاچا، بىزگە سىز بولمىسىڭىز بولمايدۇ، پەنلەر ئاكادېمىيىسىدىكى يولداشلار سىزنىڭ قايتىپ كەلگەنلىكىڭىزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئىنتايىن خۇشال بولدى، — دەدى.

پەنلەمەك پ. بىرەر ئىش-ھەرىكەت ياكى

دەسسەپ، چىڭداپ پەنجىلەشكە؛ ئىشى ئاۋۇمغان. سېرى، كەتمەنگە قوشۇپ ئارىنىمۇ ئېلىۋالمىغىنىغا پۇشايماق قىلىشقا باشلىدى.

پەند ئى [پ] يېزت. ئۈگۈت، نەسسەت: سەن كىرگەن كوچىنىڭ كىرىش ئاغزىدا، بار ئىدى ئاقىللار سۆزلىرى، پەند: — ئازمىغىن! بىزمۇغۇ ئېيتقانداق ئۇنى، كۆنىدىك نېمىشقا يىغلايسەن ئەمدى؟

پەندنامە ئى [پ] كىشىلەرنى يامان يولدىن قايتىشقا، ياخشىلىقنى ئۆگىنىشكە دەۋەت قىلىدىغان، ئەدەب-ئەخلاقنى تەشەببۇس قىلىدىغان نەسسەت خېتى: پەندنامە يازماق. * بەش بالانىڭ ئىچىدە، چوڭى «پەندنامە» ئوقۇيدۇ، مېنى موبىتۇڭزىدا چاپسا، تېنىمنى قاغا چوقۇيدۇ.

پەند-نەسسەت پەند ھەم نەسسەت: ئۇلار يەنە ئالىملارنىڭ ئىلىم-پەن ئۆگىنىش توغرىسىدا قىلغان پەند-نەسسەتلىرىنى ئۆگىنىپ ۋە تەسرات سۆزلەش يىغىنلىرىنى ئېچىپ، سىنىپتا بەسلىشىپ ئۆگىنىشتەك ياخشى كەيپىياتنى ياراتتى. **پەندىيات ئى [پ]** قاتتىق بىزار بولغان، تويغانلىقنى بىلدۈرىدىغان، «ئەستە ساقلاشقا تېگىشلىك نەسسەت، ساۋاق» دېگەن مەنىدىكى پۇشايماق، ئەپسۇس سۆزى: يېڭىدىن خىزمەتكە چىقىپ مۇنداق ھاقارەتنى كۆتۈرەلمىگەن ئانا «پەندىيات!» دېگىنىچە مەكتەپكە كەلدى-دە، بولغان ۋەقەنى مۇدىرغا ئېيتىپ، سۈرۈشتە قىلىشنىمۇ خالىمىدى ۋە ھەپتە يول مېڭىپ باشقا كەسىپكە ئالمىشىپ كەتتى. * — بولدى، پەندىيات! ئەگەر خوتۇن مۇشۇنداق بولسا، ئىككىنچى ئۆيلەنمەپتىمەن، — دەدى ئۇ نىكاھتىن ئاجرىشىش خېتىنى قاتلاپ يانچۇقىغا سېلىۋېتىپ. **پەندىيات دېمەك** قاتتىق بىزار بولغانلىقنى، توۋا قىلغانلىقنى بىلدۈرىدۇ: ھەبەش پادىشاھى ئوغرىغا: — يالغان ئېيتىمىسەن ئوغرى، بۈگۈن ساڭا شۇنداق سىياسەت قىلايىكى، پۈتۈن ئالەم ئالدىدا پەندىيات دېگىن، — دەپتۇ.

پەندىيات قىلماق — پەندىيات دېمەك: —

گەپ-سۆزدە باشقىلارنى ئالدىماق، بۇردا قىلماق، ساختا قىلماق؛ بەزىلەر ئۆزىدە بىر كۆز بولسا، خېرىداردا مىڭ كۆز بارلىقىنى بىلمەي «قولدىن ئۆتتى، ئىش پۈتتى» دەپ ھۈنەر قىلىدۇ. خېرىدارنى پەنلەيمەن دەپ، ئۆزىنى پەنلەيدۇ. خېرىدار دېگەن خىزمىر-دە، خىزمىر!...

پەن - مەرىپەت پەن ۋە مەرىپەت: بىز شۇ كۆرۈۈك ئارقىلىق ئىنسانىيەتنىڭ دۇردانىلىرىدىن (بۇ كەڭ دۇنيانىڭ مۇجىزە، ھېكمەتلىرىدىن)، پەن - مەرىپىتىدىن خەۋەردار بولىدۇق، ساڭا ئايرىن!

پەننىي سۈپ [ئە] پەننىگە، ئىلىمىگە ئاساسلانغان؛ ئىلمىي: پەننىي بىلىم. پەننىي مەكتەپ، پەننىي ساۋات. * بىزگە مەلۇم، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ دەرسلىكلىرىنىڭ مەزمۇنى باشلان-غۇچ مەكتەپنىڭكىگە قارىغاندا پەن سىستېمىسىغا بېقىنلاشقان بولۇپ، نۇرغۇن ئابىستراكت ئۇقۇملار سىستېمىسى ۋە پەننىي قانۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولىدۇ.

پەننىي ساۋات ئىلىم ساھەسىدە ئېرىشلىگەن ئاساسىي بىلىم؛ ئۇقۇم، چۈشەنچە. پەننىي مەكتەپ ياش ئەۋلادلارنى ھازىرقى زامان پەننىي بىلىملەر بىلەن تەربىيەلەيدىغان ئوقۇتۇش ئورنى: پەننىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى. پەننىي مەكتەپتە ئوقۇماق.

پەننىيەلەشتۈرۈشكە «پەننىيەلەشمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: جۇڭگونى زامانىۋىلاشقان بىر دۆلەت قىلىش ئۈچۈن، پەننىي-لەشتۈرۈشنى بىرىنچى نىشان قىلىپ بەلگىلەپ، قەتئىي نىيەت بىلەن ئۆزگەرمەيدىغان قىلىشىمىز لازىم.

پەننىيەلەشتۈرۈلمەك «پەننىيەلەشمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى: جۇڭگونى زامانىۋىلاشقان دۆلەت قىلىمىز دېسەك، ئەلۋەتتە پۈتۈن مەملىكەتتىكى تۈرلۈك ئىشلەپچىقىرىش پەننىيەلەشتۈرۈلۈشى كېرەك.

پەننىيەلەشمەك پ. پەننىگە، ئىلىمىگە ئىگە بولماق، ئىلمىي ئاساسقا ئىگە بولماق؛

ئىلمىيەلەشمەك.

پەننىيەلەشمەك «پەننىي» سۆزىنىڭ ئابىستراكت ئىسىم شەكلى: پەننىيەلەشمەك ئەھمىيەت بېرىش دېگىنىمىز ئوقۇتۇشنىڭ مەزمۇنى، ئوقۇتۇشنىڭ ئۇسۇلى، ئوقۇتۇشنىڭ تەشكىلىي شەكلىدە قاتتىق ئىلمىيەلەشمەك بولۇش دېگەننى كۆرسىتىدۇ.

پەھلىۋان (توغرىسى: پالۋان) ← پالۋان.
پەۋاز ئى [پ] ① چاپان، كۆڭلەك قاتارلىق كىيىم-كېچەكلەرنىڭ پەش، ئېتەك قىسمىدىكى پۈكۈلگەن جايى؛ قىرغاق: پەۋىزنى تىكەك. پەۋازلىماق. * ئەستىرىدىن پەۋىزنى چوڭ (ماقال).
 ② جۇۋا پەۋىزنىڭ ئۈستىگە قوندۇرۇلغان تۈكى پەس، ياغاق تېرە؛ جىيەك: پەۋاز تۇتماق. پەۋاز چاتماق. پەۋاز قوندۇرماق.

پەۋاز قاپاق قاپىقى ساڭگىلىغان، ياپما قاپاق: قۇددۇسىمۇ ئۆز نۆۋىتىدە ئالدىدا ئولتۇرغان ئەزىزىنىڭ تەقى-تۇرقىغا بىرقۇر سەپسىلەپ چىقتى: شالاڭ ساقاللىرى تىكەندەك ئۆسۈپ كەتكەنلىكتىن، ئۇنىڭ چىرايى تېخىمۇ قارا، پەۋاز قاپاقلىرى تېخىمۇ ئىشىپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى.

پەۋازلىتماق «پەۋازلىتماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ماشىنىچى ئۇستام تىككەن كىيىملەرنىڭ پەۋىزنى شاگىرتىغا پەۋازلىتتى.

پەۋازلىشماق «پەۋازلىشماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پەۋازلىنماق «پەۋازلىنماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى: كىيىم پەۋازلىنىدى.

پەۋازلىشماق پ. ھەر خىل كىيىم-كېچەكلەرنىڭ چۆرىسىنى پۈكۈپ جىيەك تۇتماق، قىرغاق چىقارماق، پەۋىزنى ئەتىمەك: ئائىمە سەيبۇك ئۇستامنىڭ ئاسقۇسىدىكى پاختىلىق چاپىنىنى كۆرۈپ پەشلىرىنى بىرئاز كەڭرەك پەۋازلاپ قويغىنىنى ياراتمىدى.

پەۋان (توغرىسى: پالۋان) ← پالۋان.
پەۋەس سۈپ. توشۇپ كەتكەن، لىق: پەۋەس ئادەم. پەۋەس ئاشلىق. * قارىغىنا، بۇ يەرنىڭ ئۈستى ئالتۇنتاغ، ئاستى كۈمۈش

باغ، يۇرتداش دېسەڭ ئەتراپىڭدا پەۋەس، ئەل -
 ئاغىنە دېسەڭمۇ دوزىنىسى بىلەن تېپىلسدۇ.
 * سۇپىدا يەنە ئۇچ - تۆت. تاغارغا پەۋەس قاچىلان -
 خان يىرىك ئاشلىقمۇ ئالاھىدە كۆزگە تاشلىنىپ
 تۇراتتى. * ھايات قاينىمى شاۋقۇنلۇق، كېزەر
 مەمۇرچىلىق يۇرتى، كاۋاپ، گۆشگىردە، ئاشمانتۇ
 پەۋەس بازارىنى كۆردۈم.

پەۋقۇلئاددە [ئە] ① سۈپ. باشقىلارغا

ئوخشىمايدىغان، ئادەتتە ئۇچرىمايدىغان؛
 كۈتۈلمىگەن، ئاسادىپىي: پەۋقۇلئاددە
 ئەھۋال. پەۋقۇلئاددە ھادىسە. * ئانىسىدىن
 تۇغۇلغاندا ئوغۇزخان بولغانمىكەن پەۋقۇلئاددە
 خىسلەتلىك. يىگىت بوپتۇ قىرىق كۈندە چوڭىيىپ،
 ۋە قەھرىمان بوپتۇ ئەلدە ئىززەتلىك. ② رەۋ.
 ئادەتتىن تاشقىرى، ھەددىدىن زىيادە،
 غايەت، ئىنتايىن: پاتەمخان مۇئەللىم ئۆز
 سىنىپىغا خۇشاللىق بىلەن دەرسكە كىردى. بىراق
 بۇ سىنىپنىڭ بىر مەۋسۇم ئىچىدە پەۋقۇلئاددە
 ئۆزگىرىپ كەتكەنلىكىگە ھەيران بولدى.
 ③ سۈپ. ئالاھىدە ۋەقەلەر، ھادىسىلەر ياكى
 مەخسۇس شارائىت تەلپىسى بىلەن بەلگىلىنىد -
 دىغان، سادىر بولىدىغان؛ نۆۋەتتىن تاشقىرى:
 پەۋقۇلئاددە ۋەزىپە. پەۋقۇلئاددە ئەلچى.
 * ئۇلارنىڭ بىرى قاننىڭ بېسىمى مەلۇم بىر ئەزاسىغا
 ئالاھىدە كۈچلۈك تەسىر قىلسا، پەۋقۇلئاددە
 ھادىسە يۈز بېرىشى مۇمكىن دەپ ئېيتتى. شۇڭا
 بوۋاي گەپ قىلسا، گېپىگە دىققەت بىلەن قۇلاق
 سال. * ھازىر ئۇ، ساقچى ئەمەلدارى بىلەن
 يىپەك سەللىلىك ئاخۇننىڭ سۆزىدىن پەۋقۇلئاددە
 بىر يىپىڭلىقنى سەزدى، كۈتۈلگەن ئازادلىقنىڭ
 ئالدىنى ئەمدى ھېچكىمنىڭ توسالمايدىغانلىقىنى
 بىلدى، قەلبى دولقۇنلىنىپ كەتتى.

پەۋقۇلئاددە ئەلچى <ت ئش> دۆلەت
 ۋاقىتلىق ئەۋەتكەن، پەۋقۇلئاددە ۋەزىپىنى
 ئۆستىگە ئالغان دىپلوماتىك ۋەكىل.

پەۋقۇلئاددىلىق «پەۋقۇلئاددە» سۆزىنىڭ

ئىسىم شەكلى: ھاشىم بۇنداق ئەھۋالنىڭ يۈز
 بېرىشىنى زادىلا تەسەۋۋۇر قىلغان ئەمەس، بۇ

بىر پەۋقۇلئاددىلىق.

پەي I [پ] قۇش تېنىنى قاپلاپ
 تۇرىدىغان مۇڭگۈزسىمان نەيچىلەر ۋە شۇ
 نەيچىلەرنىڭ ئىككى يېنىدىن ئۆسۈپ
 چىقىدىغان يۇمشاق تۈك؛ موي: پەي ياستۇق.
 پەي يوتقان. پەي كۆرپە. * سۇلايمان پادىشاھ
 قۇشلارنىڭ گەپ - سۆزلىرىنى ئاڭلاش ئۈچۈن،
 باغقا كىرسە، قۇشلار ناھايىتى روھسىز، پەيلىرى
 توزۇغان ھالەتتە، باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ يۈرگۈدەك،
 پادىشاھ بۇ ئەھۋاللارنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ
 تۇرغىنىدا، ھۆپۈپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ: -
 ھۈرمەتلىك پادىشاھسى ئالەم، مەن يۇرتۇمنى
 بەكمۇ سېغىنىپ كەتتىم، بىر كۈنلۈك رۇخسەت
 بەرسىلە، يۇرتۇمنى كۆرۈپ كەلسەم، - دەپتۇ.
پەي توپ <تەن> ① توپ ئويۇنلىرىنىڭ بىر
 تۈرى، ئۇنىڭ قائىدىسى ۋە ئىشلىتىدىغان
 سايمانلىرى ئاساسىي جەھەتتىن چويلا توپقا
 ئوخشايدۇ. ② شۇ خىل توپ مۇسابىقىسىدا
 ئىشلىتىلىدىغان توپ، ئۇ ئۆچكە تېرىسى
 ئورالغان پۇرۇپكىغا پەي ئورنىتىلىپ
 ياسىلىدۇ.

پەي قەلەم قۇش قانىتىدىن ياسالغان،
 سىياھقا چىلاپ يازىدىغان قەلەم: پەي قەلەم
 بىلەن خەت يازماق.

پەي ياستۇق قۇشلارنىڭ پەيلىرىدىن
 تەييارلانغان ياستۇق: تۈلكە قۇيرۇقىنى
 شىپاڭلىتىپ: - ئېيىقباي، مەن سىزنىڭ بىقىنىڭىزغا
 تاش پاتىمىسۇن دەپ، پەي ياستۇق تەييارلاشنىڭ
 غېمىدە بولدۇم، - دەپ قولتۇقىدىكى بىر ياستۇقنى
 ئېيىققا ئۈزىتىپتۇ.

پەي II [پ] ① ئى. بەدەندىكى مۇسكۇللارنى

سۆڭەككە بىرلەشتۈرۈپ تۇرىدىغان ئاق
 رەڭلىك مۇستەھكەم، ئەرۋىشىم توقۇلما؛
 سىڭىر: پەي تار. پەي تارتىشماق. * قورساقلار
 تارتىشىپ پەي بولغاندا، سۆڭەكلەردە يىلىك
 تۈگەپ نەي بولغاندا ئەتىياز كېلىپتۇ. ② سۈپ.
 كۆچمە. چىڭ، مەزمۇت، پۇختا: پەي ئادەم.

پەي تار <مۇز> قوي، ئۆچكە ئۇچىپىدىن ئىشلەنگەن تار: دۇتارىمۇ دۇتارىم، دۇتارىمىدا پەي تارىم. تۇمۇچۇققا ئوخشايدۇ، لەۋلىرى ناۋات يارىم، ئاھ گۈللەللە...

پەي تارقىشىش <تب> بەدەن مۇسكۇللىرى تىنىشىنى يىغىلىۋالدىغان بىر خىل كېسەللىك ئالامىتى، كۆپىنچە پۇت-قول، يۈزدە كۆرۈلىدۇ.

پېيىدە بولماق بىرەر ئىش ۋە مەقسەتنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن شۇ ئىشنىڭ كويىغا كىرمەك: ئۆردەك گۆشى يېسەك، غازنىڭ پېيىدە بول (ماقال). * ۋېي رېن بىر تەرەپتىن ئاق تۇرنا بىلەن پاراڭلاشسا، بىر تەرەپتىن ئاق تۇرنىنى تۇتۇۋېلىشىنىڭ پېيىدە بولۇپتۇ.

پېيىدە يۈرمەك ← پېيىدە بولماق: مەريەمخان ئىلگىرى ئېرىدىن خېلى كۆپ پۇل-مال بىلەن تۇل قالغانىدى، مەن ئۇنىڭ چىرايلىق ھۆسنى-جامالىدىن كۆرە ئەنە شۇ پۇلغا كۆزۈم چۈشكەن-لىكتىن ئۇنىڭ پېيىدە يۈردۈم.

پېيىگە چۈشەك بىرەر ئىش ۋە مەقسەتنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن شۇ ئىشنىڭ غېمىدە بولۇپ ئۇنىڭ كەينىگە كىرمەك، شۇ يولدا ھەرىكەت قىلماق: نۇردۇن ئۆزىنىڭ توختى شۇجىنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى ئويلىغىنىدا، ۋۇجۇدىدا گويا ئاسماندىكى ئايىنىمۇ يۇلۇپ ئاللايدىغاندەك كۈچ-قۇۋۋەتنى ھېس قىلاتتى، شۇڭا ئۇ زور ئىشەنچ بىلەن كەپتەرنى مارتىغان مۇشۇكتەك قۇندۇزنىڭ پېيىگە چۈشتى.

پېيىگە كىرمەك ← پېيىگە چۈشەك.

پېيىنى قىرغىماق باشقىلارغا زىيانكەشلىك قىلماق، قەست قىلماق: — ئۇنىڭ بۇ سىرلىق ھەرىكەتلىرىگە قارىغاندا، ئۇ جەزمەن بىراۋنىڭ پېيىنى قىرغىماقچى، — دېدى ئاكام ئىشەنچ بىلەن. **پەي III** ئى [خەن] <ھەرب> ئارمىيە قۇرۇل-مىسىنىڭ شتات بىرلىكى، ئۇ ليەندىن تۆۋەن، بەندىن يۇقىرى بولىدۇ.

پەيت ئى ① مۇئەييەن ۋاقىت: پۇرسەت:

تېخى كۈن چىقىمىغان تاڭ سەھەر پەيتى، كۆڭلۈم شاد چىقىقتىم مەن گۈللۈككە — باغقا، ياپپىشىل ياپراقلار ئالتۇن چىنىسى تولۇپتۇ كۈمۈش رەڭ شەبىنەم — سىمابقا. ② دەۋر، زامان، مەزگىل، مەۋسۇم: جىددىي پەيت. ھالقىلىق پەيت. * باتۇر بىرقانچىلىغان ئاتلىق كىشىلەرنى باشلاپ كەلگەنلىكىنى نەپىسلىي چۈشەندۈرگەندىن كېيىن گالى پالوۋان شۇنچىلىك خۇشال بولۇپ كەتتىكى، — مەرھۇم دادامنىڭ ئىنتىقامىنى ئالدىغان پەيت كەپتۇ! — دېگىنىچە ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى ۋە ئالدىراپ باتۇر تەرەپكە ماڭدى. * ھازىر تازا گۈل تېرىدىغان پەيت، ئەتىدىن باشلاپ ئىشىك — دېرىزىلەر ئالدىدىكى مايماق تام — توساقلارنى چىقىپ تاشلاپ، پۈتۈن قورۇيمىزنى تۇتاش گۈلزارلىققا ئايلاند. دۇرۇشنى قارار قىلىدۇق. ③ بىرەر ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن قولايلىق پۇرسەت، ئىمكانىيەت: پەيت تاپماق. پەيتنى قولغا كەلتۈرمەك.

پەيت كەلمەك ۋاقىت، شارائىت پىشىپ يېتىلمەك: ئىمكانىيەت تۇغۇلماق، پۇرسەت كەلمەك، مۇرتى كەلمەك: — دوختۇر قاتتىق زۇكامداپ كەتتىم، بىر داۋالاپ قويىسلا، — دەپ يالۋۇردى. — مانا پەيتى كەلدى، — دېدىم — دە، دەرھال ئوكۇل ئۇرمىسا بولمايدىغانلىقىنى ئېيتىپ كاسسىدىن پالەچ قىلىش ئوكۇلى سېلىۋەتتىم — دە، تۆت — بەش تال دورا بەردىم.

پەيتۇن ئى [ر] كۆتۈرمە سايىۋەنلىك قىلىپ ياسالغان تۆت چاقلىق ھارۋا: ئىزۋۇش: ئايىشەمخان يولدىشى ساپىر بىلەن مەسۇم باينىڭ مالايلرى قاتارىدا ئىشلەيتتى. ئۇنىڭ يولدىشى باينىڭ پەيتۇنىغا قاتىدىغان ئاتلىرىنى بېقىپ، ھارۋىسىنى ھەيدەيتتى.

پەيتىدە رەۋ. مۇئەييەن ۋاقىت، مەزگىل، شارائىت، پۇرسەتتە: مانا شۇنداق جىددىي ئىش پەيتىدە ئىشچىلارنىڭ بۇ يەرگە يىغىلىپ ئۇلارنى ئەيىبلىشى ھۈرلۈككە يېڭىدىن كۈچ — قۇۋۋەت بېغىشلىغاندەك بولدى.

تەرىشىدىغان بولدۇق. نەتىجىدە ئۆز ئارا غەيۋەت - شىكايەت، جىدەل - ماجىرا پەيدا بولدى. ④ كۆرۈنمەك، نامايان بولماق، ئەكس ئەتمەك: بۈگۈن تۇرسۇن مۇئەللىم سۆزلەۋاتقاندا، سەلەي ئاخۇن ئۇستامنىڭ چىرايىدا ئۆتسەن كۈندىكىدەك گەپ قۇلاقتا ياقمايۇاتقان. لىقنىڭ ئالامىتى ئەمەس، دەل ئۇنىڭ ئەكسىچە، ئاڭلىغانسىرى ئاڭلىغۇسى كېلىۋاتقانلىقىنىڭ بېشارەتلىرى پەيدا بولدى.

پەيدا قىلماق ۋۇجۇتقا كەلتۈرمەك، بارلىققا كەلتۈرمەك، كەلتۈرۈپ چىقارماق، سادىر قىلماق: مۇزەپپەر بىر پارچە ماتېرىيالنى قولغا ئېلىپ: — بۇ زاكىر باسقۇنچىلىق قىلغان قىزنىڭ ئەرزى. بۇنى يەنە بىر نۇسخا كۆچۈرۈپ يۇقىرىغا يوللايمىز. مەن سىزگە ئۆتكەندە ئېيتقاندا، زاكىر يېقىندا مانا مۇشۇ باسقۇنچىلىق ئەنئىنىنى پەيدا قىلدى، — دېدى.

پەيدىن - پەي (توغرىسى: پەيدىنپەي)
← پەيدىنپەي.

پەيدىنپەي رەۋ. كەينى - كەينىدىن، ئارقا - ئارقىدىن: بىر - بىرلەپ، ئۈزلۈكسىز: چەت ئەل كاپىتالىزمى جۇڭگوغا تاجاۋۇز قىلىپ كىرگەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە جۇڭگو جەمئىيىتىدە كاپىتالىستىك ئامىللار پەيدىنپەي ئۆسۈشكە باشلىغاندىن تارتىپ، جۇڭگو جەمئىيىتى پەيدىنپەي مۇستەملىكە، يېرىم مۇستەملىكە ۋە يېرىم فېئودالىق جەمئىيەتكە ئايلاندى. * ياخشى ئادەم. ياخشى ئىشلارنى زور كۈچ بىلەن تەقدىرلەپ، ياخشى ئىجتىمائىي كەيپىياتنى پەيدىنپەي تىكلەۋېلىشىمىز لازىم.

پەيۈ [ئە] ① ئى. باشقىلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلىدىغان، زوق - شوق بېغىشلايدىغان، كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان خۇسۇسىيەت، ئالاھىدىلىك: قۇياش يىللىق نۇر سېپەتتى ۋە ھەممە يەر باھار پەيزى بىلەن جانلىنىشقا باشلىدى. * — پەيزىڭ بار يىگىت، — دېدى توختىكام نىجات دۇتارنى توختاتقاندىن كېيىن، — قولۇڭ دەرد كۆرمىسۇن، خۇدا ئۆمرۈڭنى ئۇزۇن قىلسۇن! ② سۈپ. گۈزەل، چىرايلىق، ياخشى:

پەيجاك ئى [خەن] <ھەرب> ئارمىيىنىڭ ئاساسىي قاتلىمىدا بىر ئەترەت جەڭچىگە رەھبەرلىك قىلغۇچى شەخس ۋە شۇ شەخسكە بېرىلگەن ھەربىي ئەمەل نامى: قىزغا ئوق تېگىپ ئاتىتىن يىقىلدى. دەل شۇ چاغدا، پەيجاك ئەسكەرلەرنى باشلاپ كېلىپ قىزنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى.

پەيجۇ ئى [خەن] <سودا> ① ماشىنا (ئاپتوموبىل)، ھارۋىلارنىڭ قاتنىشى ئۈچۈن ھۆكۈمەتتىن تارقىتىپ بېرىلگەن ھۆججەت؛ نومۇرلۇق تاختا، قاتناش گۇۋاھنامىسى. ② كونا جەمئىيەتتە تىجارەتچى سودىگەرلەر ئۈچۈن ھۆكۈمەت تەرەپتىن تارقىتىپ بېرىلدىغان رۇخسەت خېتى؛ تىجارەت كىنىشكىسى: پەيجۇ ئالماق.

پەيچۇسو ئى [خەن] <ھەرب> ئېلىمىز جامائەت خەۋپسىزلىك ئورۇنلىرىنىڭ ئاساسىي قاتلام ئورگىنى. ئۇ ئاھالىلارنىڭ نوپۇس ئىشلىرىنى بېجىرىش ھەم ئاساسىي قاتلامنىڭ ئامانلىقىنى ساقلاش قاتارلىق خىزمەتلىرىنى ئۆتەيدۇ.

پەيدا رەۋ [پ] ھاسىل، مەۋجۇت: پەيدا بولماق، پەيدا قىلماق. * چىمىن دوستلۇق ئىناقلىققا، يۈرىكىم ھامان شەيدى، بىرلىك - ئىتتىپاقلىقتىن، چۆللەردە چىمەن پەيدا.

پەيدا بولماق ① بارلىققا كەلمەك، يارد - تىلماق: خىزمى يەنە بىرقانچە زامانلاردىن كېيىن بۇ جايدىن ئۆتۈپتۇ، قارىسا سازلىقنىڭ ئورنىدا كاتتا بىر شەھەر پەيدا بولۇپ قاپتۇ. * شۇنىڭدىن ئون نەچچە يىل ئۆتكەندىن كېيىن دار ئويۇنى يەنە پەيدا بولۇپ قالدى. بۇ دارنى باغلىغان ئادەم جۇۋازچى بولۇپ، ياش ۋاقىتلىرىدا دارۋاز بولغانىكەن. ② كېلىپ قالماق، ھازىر بولماق يادىكار كوچىغا چىقىپ ئازراق ماڭغاندىن كېيىن، نەدىندۇر يەنە قانداق پەيدا بولۇپ قالدى. ③ ھاسىل بولماق، سادىر بولماق: ھەربىرىمىز بىرەر قەدەم يەرنى بولسىمۇ كۆپرەك ئىگىلىۋېلىشقا

مۇراد گۈللۈكنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىغا كىرىپ: — چاپسانىراق بولساڭچۇ، ئاداش، بۇ قالتىس پەيزى يەر ئىكەن، بىنا بىلەن قوشۇپ بىرنى تارتقىنا، — دەپ يەھيانى ئالدىدىراتتى. ③ ئى. ھۇزۇر، راھەت: پاقىۋاي خوراز بەگىنىڭ يېقىن كېلىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ، ناخشىنىڭ ئاخىرىدىكى «ئامان بول، مىڭ-مىڭ ياشا» دېگەن جۈملىنى شۇنداق ساز ئاۋاز بىلەن كېلىشتۈرۈپ ئېيتتىكى، ئۇنىڭ پەيزىدىن ئۆزىمۇ ھەيران قالدى.

پەيزى بار كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىدىغان، كىشىگە ھۇزۇر بېغىشلايدىغان، ئۆزگىچە گۈزەللىكى بولغان؛ ئالاھىدە خۇسۇسىيەتلىك: مەن دۇكاننى مۇشۇ يەرگە ئاچسىمەن، قارا بۇ، ھەقىقەتەن پەيزى بار جاي. * گۈزەل قىش پەسلىنىڭ ئەجەب پەيزى بار، ئۆرۈك چېچكىدەك تۆكۈلسە ئاق قار، ھەم يېنىڭدا بولسا ئۆزەك سۆيگەن يار، دالا سەيلىلىرى بەكمۇ يارىشار.

پەيزى سۈرمەك ھۇزۇر-ھالاۋەت كۆرمەك، لەززەتلەنمەك: غېرىب بىلەن سەنەم گۈلدەك ئېچىلىپ كۆرۈشتى، قول تۇتۇشۇپ چار باغقا يۈرۈشتى. شۇ يۈرگىنىچە قىرىق كۈنگىچە مۇھەببەت پەيزىنى سۈرۈشتى.

پەيزى قاچماق كەپپى بۇزۇلماق، ھۇزۇر-ھالاۋىتى يوقالماق، مەزىنىسى كەتمەك: — بىر ئوبدان پەيزى قىلىۋاتاتتۇق، نەدىن كەلدى، بۇ مەست، ئادەمنىڭ پەيزىنى قاچۇرۇپ، — دېدى نازاكەت يېنىدىكى دوستىغا ئاستا پىچىرلاپ.

پەيزى قىلماق مەزە قىلماق، كەيپ سۈرمەك، ھۇزۇر قىلماق، راھەتلەنمەك: ھېكم نۇر: — ئۆزئارا ئولتۇرۇش نۆۋىتى ماڭا كېلىپ قاپتىكەن، قاتنىشىپ بەرسىڭىز، دوستلىرىمىز بەك خۇش بولاتتى. خوجىكامۇ تەمبۇر بىلەن راسا پەيزى قىلىپ بەرسە، تۈردىكامۇ بارسا، — دەپ كۆپچىلىككە مۇراجىئەت قىلدى. * بۇگۈن راسا پەيزى قىلدۇق، ئەمدى يەنە بىر ھەپتە باش چۆكۈرۈپ ئىشلەيمىز. كېلەر يەكشەنبە خەير، ئەمەس، — دېدى زىياۋىدىن ئاغىنىلىرىگە قول

بېرىپ.

پەيزى ئۇچماق ← پەيزى قاچماق. پەيزى يوق كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلالا-مايدىغان، كىشىگە ھۇزۇر بېغىشلەيالمايدىغان، ئالاھىدە خۇسۇسىيىتى يوق، خۇنۇك، بېيەيز: پەيزى يوق ئويۇن.

پەيزىمۇ سۈپ. كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلالمايدىغان، ھۇزۇرى، پەيزى يوق: ئاخشامقى ئولتۇرۇش تازا بىر پەيزىمۇ ئولتۇرۇش بولدى - دە.

پەيزىلىك سۈپ. كىشىنى جەلپ قىلالايدىغان خۇسۇسىيەتكە ئىگە، پەيزى بار: يازنىڭ گۈزەل بىر ئاخشىمى پەيزىلىك ئەجەب، چاقنىماقتا كۆكتە يۇلتۇز، سوقىدۇ شامال. ئاي ئۇزىدۇ كۆك ئاسماندا ئالتۇن لېگەندەك، ئوماق قىزنىڭ يۈزلىرىدەك كۆرىنىپ جامال.

پەيزىمۇ سۈپ. پەيزى يوق. پەيسىمان سۈپ. پەيزىگە ئوخشايدىغان، پەي شەكىللىك: پەيسىمان يوپۇرماق. * ماركو بىللە كەلگەن خادىمدىن: — بۇ چوڭ دەرەخلەر چىنارغا بىرئاز ئوخشاپ كېتىدىكەن، بىراق يوپۇرماقلىرى پەيسىمان بولۇپ، شاخ ۋە دەرەخ غوللىرىدا كۈنۈسىمان تىكەنلەر ئۆسىدىكەن، بۇ قانداق دەرەخ، — دەپ سورىدى.

پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق <بوت> يوپۇرماق سېپىدا خۇددى قۇشنىڭ پېيىدەك رەتلىك تىزىلغان يوپۇرماقلىرى بولىدۇ. كىچىك يوپۇرماقلارنىڭ سانى تاق بولسا، تاق سانلىق پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق؛ ئۇنىڭ ئەكسىچە بولسا، جۈپ سانلىق پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق دېيىلىدۇ، مەسىلەن: چۈچۈكبۇيا، بۇيا، ئەرمىدۇن، كۆك پۇرچاق قاتارلىقلارنىڭ يوپۇرماقىغا ئوخشاش.

پەيشەنبە ئى [پ] ھەپتىنىڭ چارشەنبىدىن كېيىنكى جۈمەدىن بۇرۇنقى تۆتىنچى كۈنى: بۇ گۇلاخقا يېقىن بىر يەردە بىر ئاياغ كىيىم بازىرى بار ئىدى. بۇ بازار ھەر پەيشەنبە كۈنى

چىراي: جاھانغا كەلمگەي ئۇنىڭدەك پەيكەر، كېچە - كۈندۈز پىراقىدا كۆرۈمىنى غەرق ياش ئەتتى. * پەرى پەيكەر ئۆزىڭىز، راستمۇ مۇشۇ سۆزىڭىز؟ دەپ دەرەخنىڭ كەينىدىن، سادا چىققان غايىتىن...

پەيلى (پەيلى) ئى [ئە] ① كىشى خاراكتېرىنى، خۇلقىنى ئىپادىلەيدىغان روھى خۇسۇسىيەتلەر، ئەلپاز، تۇرق: «تەلەپمۇ قىل، سەۋەبمۇ قىل» دەيتكەن، ھاكىمنىڭ پەيلىدىن ئەزرائىلمۇ قورقۇدۇ، بەلكىم ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىسا ئەزرائىلمۇ قورقۇپ، ئۆيگە كىرمەي كېتىپ قالار، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم. * لېكىن ئۇ پېشايۋاننىڭ سۇپىسىغا چىقىش بىلەنلا يۈزلىگەن غەزەپلىك كۆز، تۈگۈلگەن مۇشت، كىرىشكەن چىشلارنى كۆرۈپ، بىردىن چىرايىدىن قان قاچتى، پۇتى سىرقىراپ قالدى. خەلقنىڭ پەيلىنى كۆرۈپ قورقتى. ② كىشىنىڭ مەلۇم پەيتتىكى روھىي ھالىتى، كەيپىياتى، مىجەز، خۇلق، قىلىق، خۇي: گۇمان قىلغىنىم دەك، توي بولۇپ ھەپتىدىن كېيىن ئۇنىڭ سەللىسى يوقالدى. ساراڭ كالىدىن بەتتەر يامان پەيلى ئاستا-ئاستا نامايان بولۇشقا باشلىدى. ③ مۇراد، مەقسەت، نىيەت: پەيلى ياماننىڭ خۇيى يامان (ماقال). * رەھىم ناۋاي ئۆمەر بايغا: — غوجام، پەيلىلىرىدىن يانسىلا، نېمە قىلىشىمۇ قىلسىلا، راۋابقا چىقىلمىسلا! تاشۋاي ئۈچۈن مەن ناماقۇل، — دەپ يالۋۇردى.

پەيلى بۇزۇق ① نىيىتى بۇزۇلغان، يامان نىيەت: سادىر بىر تۇغقانلىرىنى ئاستا ئويغى-تىپ: — موماينىڭ پەيلى بۇزۇق، سەگەك ياتايلى! — دەپ شۇبىرلاپتۇ. ② ئەلپازى، تۇرقى يامان: ھاۋا تۇتۇق، ئاسماننىڭ پەيلى بۇزۇق ئىدى.

پەيلى يامان ① نىيىتى بۇزۇلغان، يامان غەزەپلىك: بەتتىن نىيەت: ئۇ ھازىر نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ نىلقىغا قېچىپ بېرىپ قوزغىلاڭچىلارغا قوشۇلۇپ، ھۆكۈمەتكە قارشى ھەرىكەت قىلىۋاتقانلىقىنى، شۇڭا كېچىلىرى توپىلىشىپ پاراڭ قىلىدۇ.

شۇنچىلىك قايناپ كېتەتتىكى، مال ساتقۇچىلارنىڭ خېرىدار چاقىرىپ ۋارقىراشلىرى، بازارغا كەلگەن-لەرنىڭ ھەر خىل پاراڭ، كۈلكە-چاقچاقلىرىدىن كىشى چىداپ بولمايدىغان دەرىجىدە سۈرەن-شاۋقۇن كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى.

پەيشەنبە بازار ① ھەر ھەپتىنىڭ پەيشەنبە كۈنى ئاھالىلارنىڭ توپىلىشىپ سودا-سېتىق قىلىش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن كۈن. ② پەي-شەنبە كۈنى بازار بولىدىغان شۇ جاينىڭ نامى: بىز پەيشەنبە بازاردىن ئۆتسەن چاغدا كۈن ئولتۇردى.

پەيشەنبەلىك ئى. تارس. دىنىي مەكتەپلەردە پەيشەنبە كۈنى بالىلار موللامغا ئاتا ئېلىپ بارىدىغان پۇل ۋە ماددىي نەرسىلەر: ئوقۇش پۇلى، ئوقۇتۇش ھەققى: بالا دادىسىغا يالۋۇ-رۇپ: — موللام بالىلار پەيشەنبەلىككە ئېلىپ بارغان پوشكال، قاتلىما نانلارنى بورداتقان تۆت قوبىغا بېرىدۇ. بىزگە بەرسە ساۋاب بولماسمىدى! — دېدى.

پەيغەمبەر ئى [پ] <دىن> دىنىي ئېتىقاد بويىچە ئاللاننىڭ ئىرادىسى ۋە ئەمىر-پەرمان-لىرىنى بەندىلەرگە يەتكۈزگۈچى ئىلاھى ۋەكىل؛ نەبى: روسۇللىلا خورمىچىلارغا: — مەن دۇنيانىڭ پەيغەمبىرى ئەمەس، دىننىڭ پەيغەمبىرى، دۇنيانىڭ ئىشىنى ئۆزەڭلار ئوبدان بىلىسىلەر، — دېگەن.

پەيغەمبەرلىك «پەيغەمبەر» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى. **پەيغۇ ئى.** دىئال. ياستۇق.

پەيكان ئى [پ] يېزىت ① ئوقيا ئوقى ئۈچە-دىكى مېتال، ئوق: يا قىلىپ كۆزۈڭ قېشىڭنى ئاتتى بىر پەيكان ماڭا، سانجىلىپ قالدى يۈرەككە دەل تېگىپ شۇ ئان ماڭا. ② كۆچمە. كىرىپك: ئۇرۇنسا گەر ھەسەتخورلار گۈلۈڭنى خەستە ئەيىلەشكە، ئۇلارغا ئوق بولۇپ تەگسۇن كۆزۈڭ پەيكانىسى دىلبەر.

پەيكەر ئى [پ] يېزىت. بەدەن، گەۋدە؛

شىدىغان پەيلى يامان ئادەملەرگە دىققەت قىلىش-نىڭ لازىملىقىنى، ئەنئەنەلەرنىڭ يوقاپ كېتىشى - نىلىقىغا كەتكەنلىكىنىڭ بەلگىسى ئىكەنلىكى ھەققىدە سۆزلىدى. ② خۇبى ئەسكى، خۇبى يامان؛ بەتخۇبى: ياسىن كۆكېشى بالىنىڭ يېنىغا كېلىپ، بالىنى قانداق قىلىشنى ئويلىدى، ئۆيگە ئەكىتەي دېسە، ئاتنىڭ پەيلى يامان، ئالغۇز مايدۇ، ھەم بالا ئويغىنىپ كېتىپ، ئۆزىنى تونۇمايدىغانلا بىر ئادەمنىڭ كۆتۈرۈپ ئەكەتمەكچى بولۇۋاتقان-لىقىنى كۆرۈپ، كېچىدە قورقۇپ كېتىشى مۇمكىن. **پەيلىدىن يانماق** يامان غەرەز، يامان نىيەتتىن قايتماق: قارىسام ئۇستىخنى قاتمىغان كىچىك بالا ئىكەن، مۇشت كۆتۈرەلمىگۈدەك. شۇنىڭ بىلەن پەيلىدىن ياندىم. * قانداق ئاستا-ئاستا بوشىشىپ پەيلىدىن يېنىشقا مەجبۇر بولدى ۋە «بۇ يەردە تۇرىۋېرىشنىڭ ھاجىتى يوق، ئۇلار چىقىپمۇ قېلىشى مۇمكىن»، دەپ ئويلاپ كەينىگە بۇرۇلدى.

پەيلاسوپ ئى [ئە>گربك] ① پەلسەپە ئالىمى، مۇتەخەسسسى؛ پەلسەپە بىلەن شوغۇللانغۇچى كىشى: ئەبۇ ناسىر فارابى يالغۇز ئۇلۇغ شائىر بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئۇلۇغ مۇتەپەككۈر، ئالىم ۋە پەيلاسوپ ئىدى. ② كۆچمە. دانالارچە مۇھاكىمە يۈرگۈزىدىغان كىشى: ئۇ بۈگۈن كىشىنى ھاكىمەتقا قالدۇرغۇدەك دەرىجىدە پەيلاسوپ بولۇپ كەتكەندى.

پەيلاسوپلۇق ئى «پەيلاسوپ» سۆزىنىڭ كەسىپى نامى.

پەيلىك سۈپ. پەيلىرى كۆپ، پېيى بار: سايىراپ ھارماس كۆكتالغا، كۆكۈش پەيلىك مۇلايىم. مامۇق پەيدىن ئازغانغا، ئۇۋا سالار ھەر دائىم.

پەيچان (پەيمانى) ئى [پ] يېزىت ① بىرەر مەقسەت، نىشاننى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن قىلىنغان سۆز؛ قەسەم، ئەھدە، ۋەدە: پەيمان ئەيلىمەك. پەيچان قىلماق. * ئاجرىماي كەلدۇق ئىككىيەلەن نەچچە ئون يىلدىن بۇيان، دوست بولۇپ پەيمانغا سادىق، چىن ۋاپادار ئى قەلەم!

پەيچانە ئى [پ] قەدەھ، شاراب قاچىسى، پىيالە: چېچەكلەر بەرگىدە شەبەنەم قۇياشتا يالترار ھەر دەم، ئېچىلغان گۈل، قىزىل مەيگە تولۇر پەيمانە - پەيمانە.

پەيچانمىسى قوشماق ← **پەيچانمىسى تولماق**: سۈپى دېھقانغا قاراپ: - خەتتىمۇ ئەھۋال ناھايىدىكى ئېنىق يېزىلىپتۇ، سىز ھازىر ئۆيىڭىزگە قايتىپ تۇرۇڭ، بۇ ئوغرىنىڭ پەيچانمىسى توشتى، ئەمدى ئۇ جەزمەن ئۆز جازاسىنى تارتىدۇ، - دېدى.

پەيچانمىسى تولماق زاۋالغا يۈز تۇتماق، ئەجىلى توشماق، كىشىنى ئاخىرلاشماق: قازى سېنى بۈگۈن خۇدا تۇرغاندۇر، شۇم پەي-لىكىنى ھەممە كۆرۈپ تۇرغاندۇر. پەيچانەڭمۇ ئەمدى تولۇق تولغاندۇر، راست جاۋاب بەر قازى ئەمدى ئۆلەرسەن.

پەينەك (توغرىسى: پاپنەك) ← **پاپنەك**. **پەينەۋرە** ئى. ئوغلى ياكى قىزىنىڭ بالىسى-نىڭ بالىسى: تۆتىنچى ئەۋلاد، ئەۋرە: پەينەۋرە كۆرمەك. پەينەۋرەلىك بولماق. * پەي-نەۋرە كۆرمىز، چوڭ بولغىنىمىزنىڭ بېرى شۇ، ئويلاپراق گەپ قىلغىلار، مېنىڭچە، سېكىرىتارنىڭ دېگەنلىرى توغرا...

پەينەۋرەلىك سۈپ. پەينەۋرىسى بار، پەينەۋرە كۆرگەن: ئۆزلىرى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن، پەينەۋرەلىك ئادەم، ياش بالىلارنىڭ ۋاراڭ-چۇرۇڭىدا بىئارام بولۇپ قالارلىقىنى؟!

پەيۋەست سۈپ [پ] يېزىت. ئۇلىنىپ كەت-كەن، بىرىككەن، تۇتاش: قەلەم ئېيتتار: ۋۇجۇدۇمدا خۇنۇك، نۇر ئىككىسى پەيۋەست، مەگەر يۈكسەك دېسەك يۈكسەك، ئەگەر پەسكەش دېسەك پەسكەش. مېنىڭ دەۋرانى لەۋزىمگە تەپەككۈر رەھناما، ھاكىم... مەگەر قاتىل دېسەك قاتىل، ئەگەر دىلكەش دېسەك دىلكەش.

پەيۋەستە رەۋ [پ] يېزىت. ئۆزئارا باغلانغان، تۇتاش: شەھەرگە قايتىدىن قۇردۇق بىنالار كۆككە پەيۋەستە، ياسالدى ئاسفالت يوللار، دېگەيسەن كۆز سېلىپ كەشتە.

پەيۋەند سۈپ [پ] يېزىت. ئۆزئارا باغلان-

بىلىمىنى ئەمەلىيەتكە تەتبىقلىماق، تەجرىبە قىلماق، سىناقىدىن ئۆتكۈزۈمەك: تاشمەت بىر سىنىپ ئوقۇغۇچىنى باشلاپ كېلىپ مۇشۇ دوخ- تۇرخانىدا ئۈچ ئاي پراكتىكا قىلغان، شۇنىڭ بىلەن دەسلەپكى تونۇشلۇقىمىز كېيىنكى ئاغىنىدارچە-لىققا ئايلىنىپ كەتكەنىدى.

پراكتىكانت سۈپ [ر] پراكتىكا قىلىۋاتقان؛ پراكتىكانت ئوقۇغۇچى. پراكتىكانت دوختۇر. سۇ گۈەنلەن: — ياردەمچى دېگىنى قۇرۇق گەپ، ئەمەلىيەتتە خىمىيە ئاسپىرانتى ياكى پراكتىكانتتەن، — دېدى.

پراكتىكانتلىق «پراكتىكانت» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى.

پراگماتىزم ئى [ر > گرىك] ھازىرقى زامان بۇرژۇئا پەلسەپەسىدىكى سۈبىيېكتىپ ئىدىئالزىملىق ئىدىيىۋى ئېقىم، ئامېرىكىدا مەيدانغا كەلگەن. ئۇنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى: دۇنيانىڭ ماددىيلىقىنى، ھەقىقەتنىڭ ئوبىيېكتىپلىقىنى ئىنكار قىلىش؛ ئوبىيېكتىپ مەۋجۇدىيەت بىلەن سۈبىيېكتىپ تەجرىبىنى بىرلەشتۈرۈۋېتىش؛ تەپەككۈر بولسا مۇھىتتىكى مۇشكۈلاتلارنى ھەل قىلىشنىڭ ۋاسىتىسى دەپ قاراشتىن ئىبارەت («سۈيىش-تېمىلچىلىق» دەپمۇ ئاتىلىدۇ).

پروپېرگا ئى [ر] <خىم> لابوراتورىيە ئىشلىرىدا قوللىنىلىدىغان بىر تەرىپىي پۈتۈك نەيچىسىمان شېشە.

پروپورتسىيە ئى [ر > لات] ① <مات> ئىككى نىسبەتنىڭ تەڭلىكى؛ تاناسىپ؛ تەتۈر پروپورتسىيە. ئوڭ پروپورتسىيە. ② قىسسەلارنىڭ، ئۆلچەملەرنىڭ ئۆز ئارا نىسبىتى، ئومۇمەن نەرسىلەر ئوتتۇردە-سىدىكى مىقدارىي مۇناسىۋەت.

پروپورتسىيەلىك سۈپ. تەڭ نىسبەتلىك، نىسبەتلىك خۇسۇسىيەتكە ئىگە، نىسبەتلىك-كەن؛ تاناسىپلىق؛ پروپورتسىيەلىك تەڭلىمە.

غان، تۇتاش، پەيۋەست: قۇچاقىلار لەيلىنى ساقلاي دېگەندەك، ئۇنى باغرى بىلەن ئاسراي دېگەندەك. لېكىن لەيلى بۆلەك ئويلار بىلەن بەند، ئۇنىڭ بۇ ئويلىرى ئىقبالغا پەيۋەند.

پەيۋەندە رەۋ. يېزىت. پەيۋەستە قىلىنغان، ئۇلانغان.

پېتېروكارىيە ئى [لات] <بوت> <پتېروكارىيە دەرىخى>.

پېتېروكارىيە دەرىخى <بوت> ياڭاق ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرىخە، يوپۇرمىقى پەيىسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق بولۇپ نۆۋەتلىشىپ ئۆسۈدۇ، كىچىك يوپۇرمىقى ئۇزۇن ئىللىپىس شەكىللىك كېلىدۇ، ئۇششاق ھەرە چىشىلىرى بولىدۇ؛ پوتلىسىمان گۈل رېتى پەسكە ساڭگىلىغان بولىدۇ، گۈل يېپىنچىسى بولمايدۇ؛ مېۋىسى قاتتىق ۋە قاناتلىق؛ ياغىچىدىن سەرەڭگە تېلى ۋە ئۆي جاھازلىرىنى ياساشقا، قوۋزاق تالاسىدىن ئارغامچا ئېشىشكە، ئۇرۇقىدىن ياغ چىقىرىشقا، يوپۇرمىقىدىن دېھقانچىلىق دورىسى ئېلىشقا، كۆچمىتىنى ياڭاقنىڭ ئۇلاق تۈپى قىلىشقا بولىدۇ.

پرازېئودىمىي ئى [ر > گرىك] <خىم> مېتال ئېلېمېنت، بەلگىسى Pr (Praseodymium)، سېرىق رەڭلىك كرىستال، ئالاھىدە قېتىشما ۋە ئالاھىدە ئەينەك ياساشتا ئىشلىتىلىدۇ.

پراكتىكا ئى [ر > گرىك] خىزمەت ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈش ئۈچۈن، ئۆگەنگەن نەزەرىيىۋى بىلىمنى ئەمەلىي خىزمەتتە ئىشلىتىش ۋە سىناش جەريانى؛ كۇرستا زىرائەت ئۆستۈرۈش، ئىرسىيەت ۋە ئۇرۇقچىلىق، ئۆسۈملۈك ئاسراش، ئۆسۈملۈك فىزىئولوگىيىسى، تۇپراقچىلىق، ئوغۇتچىلىق، مېۋىچىلىك ئىلمى قاتارلىقلار دەرسلەر ئۆتۈلدى، بەزى دەرسلەرگە بىرلەشتۈرۈپ پراكتىكا ئېلىپ بېرىلدى.

پراكتىكا قىلماق ئۆگەنگەن نەزەرىيىۋى

ئاددىي، ئاسان قوبۇل قىلغىلى بولىدىغان ئامبىنو كىسلاتاسىغا ئايلاندۇرۇشتىن ئىبارەت.

پروتېستانت ئى [نېم] <دىن> خرىستىئان دىنىدىكى ئۈچ چوڭ مەزھەپنىڭ بىرى. ئۇ ئاساسەن ئەنگىلىيە، ئامېرىكا، گېرمانىيە، شىۋېتسارىيە، شىمالىي ياۋروپادىكى ھەرقايسى دۆلەتلەر ۋە ئاۋستىرالىيە، يېڭى زېلاندىيە قاتارلىق دۆلەتلەرگە كەڭ تارقالغان. ئەپيۇن ئۇرۇشىدىن بۇرۇن جۇڭگوغا كىرگەن.

پروتىي ئى [گرېك] <خىم> ھىدروگېن ئىزوتوپ-لىرىنىڭ بىرى، بەلگىسى ^1H (Protium)، ماسسا سانى 1. ئۇنىڭ ئاتومى بىر دانە پروتون بىلەن بىر دانە ئېلېكتروندىن تەركىب تاپقان. ئۇ ھىدروگېننىڭ مۇھىم تەركىبى بولۇپ، ئادەتتىكى ھىدروگېندا 99.98 پىرسەنت پروتىي بولىدۇ.

پروزا ئى [رات] <ئەد> نەسىر بىلەن يېزىلغان بەدىئىي ئەسەر (ھېكايە، ئوچىرىك، پوۋېست، رومان قاتارلىقلار): بەدىئىي پروزا بىلەن يېزىلغان ئەسەر. * زۇنۇن قادىر بەدىئىي ئەدەبىياتىنىڭ ھەممە تۈرىدە دېگۈدەك ئىشلىدى، لېكىن ئۇنىڭ ئىجادىيىتىدە سالىق ئورۇننى تۇتىدىغىنى پروزا بولۇپ، ھېكايە ئۇنىڭ ئاساسىنى تەشكىل قىلىدۇ.

پروژېچىلىق ئى. پروزا يېزىش بىلەن شۇغۇللىنىش كەسپى: ئاپتور «ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا پروزىنىڭ تەرەققىياتى» دېگەن ماقالىسىدا ھازىرقى زامان ئۇيغۇر پروژېچىلىقىنىڭ ئازادلىقتىن بۇيان بېسىپ ئۆتكەن ئەگرى-توقاي مۇساپىسىنى ئومۇميۈزلۈك ئېسىمىزگە سېلىپ، ئىجادىيىتىمىزدە قولغا كەلگەن مۇۋەپپەقىيەتلەرنى مۇئەييەنلەشتۈرگەن.

پروژېكتور ئى [ر <ئىنگ>] — قول چىراغ: ئەكبەر بۇلارنىڭ قەغەزلىرىگە پروژېكتور يورۇقىدا سىنچىلاپ قارىدى. قەغەز، تامغىلار ئۇنىڭ خاتىرىسىدىن مەھكەم ئورۇن ئالدى.

پروپورتسىيەلىك فورمۇلا.

پروتاكتىنىي ئى [لات] <خىم> رادىئوئاكتىپلىق مېتال ئېلېمېنت، بەلگىسى (Protactinium)، Pa ئاق كۈل رەڭ بولۇپ پارچىلىنىدۇ. ئۇ ئەڭ تۇراقلىق ئىزوتوپ ھېسابلىنىدۇ؛ يېرىم يىمىرىلىش دەۋرى تەخمىنەن ئوتتۇز ئىككى مىڭ يىل.

پروتوپلازما ئى [ر <گرېك>] <بىئول> ھۈجەيرىنىڭ ھاياتىي كۈچكە ئىگە تەركىبىي قىسمى. ئۇ ھاياتنىڭ ماددىي ئاساسى بولۇپ ئاقسىل، يادرو كىسلاتاسى، ماي، كاربون سۇ بىرىكمىلىرى، ئانىئورگانىك تۇز، سۇ قاتارلىقلاردىن تەركىب تاپىدۇ.

پروتوتىپ [ر <گرېك>] كونا — خام ماتېرىيال.

پروتوزوئا ئى [لات+گرېك] <زوئول> ئەڭ ئىپتىدائىي، ئەڭ ئاددىي ھاياتلار، سۇدا ياكى باشقا جانلىقلارنىڭ تېنى ئىچىدە ياشايدۇ، ھەممىسى دېگۈدەك بىر ھۈجەيە-رىلىك ھاياتلاردۇر، بەزىلىرى كۆپ ساندىكى يەككە تەنلەرنىڭ بىرلىشىشى ئارقىلىق توپلىشىپ ياشايدۇ.

پروتون ئى [ر <گرېك>] <فىز> ئاتوم يادروسىنى تەشكىل قىلغۇچى ئاساسىي زەررىچىلەرنىڭ بىرى، مۇسبەت زەرەتلىك، ئۇنىڭ زەرەت مىقدارى ئېلېكتروننىڭ 1836.5 ھەسسىسىگە باراۋەر كېلىدۇ. ھەر خىل ئاتوملارنىڭ تەركىبىدىكى پروتونلار سانى ئوخشاش بولمايدۇ.

پروتېئازا ئى [ر <گرېك>] <بىئول> ئورگانىك بىرىكمە، ئاساسەن ھاياتلار تېنىدە بولىدۇ. تۈرى كۆپ بولۇپ، ئاشقازان، ئۈچەي، ئاشقازان ئاستى بېزى قاتارلىق ھەزىم قىلىش ئەزالىرىنىڭ ھەممىسىدە بار. ئۇنىڭ رولى: مۇرەككەپ ئاقسىلنى پارچىلاپ،

پروپېسور ئى [ر > لات] < مائار > ئالىي مەكتەپلەردىكى ئالىي دەرىجىلىك ئىلمىي ئۇنۋان ئالغان ئوقۇتقۇچى: ئۇنىۋېرسىتېت پروپېسورى. * خۇرشدە جامالىدىنغا پىچىرلاپ: — ئوقۇتقۇچى بولدۇم، ئويلاپ بېقىڭا، ئوقۇتقۇچى بولۇش نېمىدىگەن شەرەپلىك — ھە، قايسى ئالىم، قايسى پروپېسور ئوقۇتقۇچىنىڭ دەرسنى ئاڭلىغان، — دېدى.

پروپېسورلۇق ئى. «پروپېسور» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى: پروپېسورلۇق قىلماق. پروپېسورلۇققا تەيىنلەنمەك.

پروكات ئى [ر] ئىككى ئايلانما غالتەك-سىمان ئوق ئارىسىدىن سىقىپ ئۆتكۈزۈش ئارقىلىق ھەر خىل شەكىللەرگە كەلتۈرۈلگەن دېتال، مەھسۇلات.

پروكاتلىماق پ. مېخانىكا ئۇسۇل بىلەن پروكات ھالەتكە كەلتۈرمەك: پروكاتلاپ چىقماق.

پروكاتىن ئى [ر] < تىب > دورا ئىسمى، ئورگانىك خىمىيە ئىلمى بىرىكمە، خىمىيەلىك فورمۇلىسى $C_{18}H_{20}O_2H_2$ ، ئاق رەڭلىك يېڭىنىسىمان كرىستال ياكى كرىستاللىق پاراشوك؛ تەمى قىرتاق، زەھەرلىك خۇسۇسىيىتى ئاجىزراق؛ بەزىدە ھوشسىزلاندۇرۇش دورىسى ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

پروكسىلىن ئى [لات] < خىم > ئادەتتىكى پاختا تالاسى بىلەن نىترات كىسلاتاسىنىڭ ئارىلاش-مىسى، پارتلاش ۋە يۇقىرى دەرىجىدىكى يېنىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە.

پروكۇراتۇرا ئى [لات] < قا > < تەپتىش مەھكىمىسى.

پروكۇرور ئى [ر] < قا > < باش تەپتىش: بەش يۈز كىشىلىك يىغىن زالى ئادەم بىلەن تولغانىدى. مىڭلىغان كۆزلەر سەھنىگە تىكلەتتى. سودىيە خالىق ئۈستىدىكى ئوچۇق سوتنىڭ باشلان-غانلىقىنى جاكارلىۋىدى، ياش پروكۇرور ئەيىبلەش

قەغىزىنى قولغا ئالدى. **پروكۇرورلۇق** ئى. ← باش تەپتىشلىك. **پروگرامما** ئى [ر > گرىك] ① قىلىنىدىغان ئىش-ھەرىكەتنىڭ پىلانى. ② سىياسىي پارتىيە، ھۆكۈمەت، جامائەت تەشكىلاتى ياكى ئايرىم دۆلەت، جامائەت ئەر-بايلىرىنىڭ دۇنيا قاراشلىرى، ۋەزىپە ۋە مەقسەتلىرى بايان قىلىنغان ھۆججەت: پروگرامما تۈزمەك. * ھازىرقى ئاساسىي قانۇننىڭ ئومۇمىي پروگراممىسىدا: «جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى — پۈتۈن جۇڭگو خەلقىنىڭ رەھبەرلىك يادروسى»، دەپ ئېنىق بەلگىلەنگەن. ③ رادىئو، تېلېۋىزىيە، كونسېرت، تىياتىر، سېرىك قاتارلىقلارنىڭ مەزمۇنى، ئۇنى ئورۇندۇ-خۇچىلارنىڭ ئىسمىلىكىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئېلان، چۈشەندۈرمە: ئاڭلىتىش پروگراممىسى. ④ مەكتەپ ۋە بىلىم يۇرتلىرىدىكى ئۆتۈلىدىغان دەرس ياكى ئوقۇتۇشنىڭ قىسقىچە مەزمۇنى: ئوقۇتۇش پروگراممىسى. تىل دەرسلىكى پروگراممىسى.

پروگراممىلىق سۈپ. پروگراممىغا ئىگە، پروگراممىسى بار: پروگراممىلىق ھەرىكەت. * مېنى يالغۇز «پارتىيىگە قارشى بىلگىنىڭ ئەزاسى» دەپلا ئەمەس، بەلكى «پارتىيىگە قارشى قۇرۇلغان پروگراممىلىق تەشكىلاتنىڭ غوللۇق ئەزاسى» دەپ قاتتىق تۇتۇپ كەتتى.

پروگرېسسىيە ئى [ر > لات] < مات > ھەرىبى ئالدىنقى سانغا بەلگىلىك ساننى قوشۇش ياكى كۆپەيتىش نەتىجىسىدە ھاسىل بولغان سانلار تەرتىپى: گېئومېترىيەلىك پروگرېسسىيە. ئالگېبرالىق پروگرېسسىيە.

پرولوگ ئى [ر > گرىك] < ئەد > ← مۇقەددىمە.

پروپېتار ئى [ر] < س ئىق > كاپىتالىستىك جەمئىيەتتە ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرىدىن مەھرۇم بولغان ياللانما ئىشچى، يوقسۇل:

پۈتۈن دۇنيا پرولېتارىلىرى، بىرلىشىڭلار.
پرولېتارىيات ئى [ر <نېم>] <پەلس> كاپىتا-
 لىستىك جەمئىيەتتە، بۇرژۇئازىيە تەرىپىدىن
 ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىنىدىغان، ئىشلەپچىقىرىش
 ۋاسىتىلىرىدىن مەھرۇم بولغان ياللانما
 ئىشچىلار سىنىپى؛ پرولېتارىلار سىنىپى؛
 پرولېتارىيات ئىنقىلابى. * بىز ئىزباسار تەربىيىلىد-
 گۈچىلەرمىز. پرولېتارىيات ئىنقىلابى ئىشلىرى
 ئۇچۇن ئەڭ پاراملىق كىشىلەرنى تەربىيىلەپ
 چىقىشىمىز كېرەك.

پرولېتارىيات دېموكراتىزىمى <پەلس>
 ← سوتسىيالىستىك دېموكراتىيە.

پرولېتارىيات دىكتاتورىسى <پەلس> پرولې-
 تارىيات قوراللىق ئىنقىلاب ئارقىلىق
 بۇرژۇئازىيىنىڭ دۆلەت ماشىنىسىنى بۇزۇپ
 تاشلىغاندىن كېيىن تىكلەنگەن يېڭى تىپتىكى
 دۆلەت ھاكىمىيىتى. ئۇنىڭ ئاساسلىق
 ۋەزىپىسى: مەملىكەت سىرتىدا، تاشقى
 دۈشمەننىڭ تاجاۋۇزى ۋە ئاغدۇرۇمچىلى-
 قىدىن مۇداپىئە كۆرۈش، مەملىكەت ئىچىدە،
 ئەكسىيەتچىلەر، ئەكسىيەتچى سىنىپ ۋە
 سوتسىيالىزمغا قارشى ئۇنسۇرلارنىڭ قارشىلى-
 قىنى باستۇرۇپ، سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشنىڭ
 ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا ۋە ئاخىرى
 كوممۇنىزىمنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا كاپالەتلىك
 قىلىشتىن ئىبارەت.

پرولېتارىيات ئىنتېرناتسىئونالىزمى
 <پەلس> ← ئىنتېرناتسىئونالىزم.

پرولېتارىيات ئىنقىلابى <پەلس> ←
 سوتسىيالىستىك ئىنقىلاب.

پرولېتارىيات ئىنقىلابى «پرولېتارىيات-
 لاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛
 كاپىتالىستىك ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىنىڭ تار دائى-
 رىسى تەرىپىدىن بوغۇلغان يىرىك سانائەت، بىر
 تەرەپتىن، بارلىق كەڭ خەلق ئامبىسىنى بارغان-
 سېرى پرولېتارىياتلاشتۇردى، يەنە بىر تەرەپتىن

بازىرى كاسات مەھسۇلاتلارنى بارغانسېرى كۆپ
 ئىشلەپ چىقاردى.

پرولېتارىياتلاشتۇرۇلماق «پرولېتارىيات-
 لاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.
پرولېتارىياتلاشماق پ. پرولېتارىياتلا-
 ماق. كەمبەغەللىشىمەك.

پرولېتارىياتلىق سۈپ. پرولېتارىياتقا
 خاس، پرولېتارىياتقا مەنسۇپ، پرولېتارىياتقا
 تەئەللۇق؛ لېنىن ئەخلاقىنىڭ سىنىپلىكىنى يوققا
 چىقىرىدىغان خىلمۇخىل كۆز قاراشلارنى پاش
 قىلغان ۋە تەنقىد قىلغاندا، پرولېتارىياتلىق ئەخلاققا
 بولۇشقا تېگىشلىك سىنىپلىكنىڭ ماھىيىتىنى ئېنىق
 كۆرسىتىپ بەرگەندى.

پرومېتېي ئى [گېرك] <خىم> رادىئوئاكتىپلىق
 مېتال ئېلېمېنت، بەلگىسى Pm (Promethium)،
 ئۇراننىڭ يىمىرىلىشىدىن ھاسىل بولىدۇ،
 يېرىم يىمىرىلىش دەۋرى 2.64 يىل،
 پرومېتېيىنىڭ نۇرى فوسفورنى نۇرلاند-
 دۇرىدۇ. ئۇ يالتىراق پاراشوك ۋە پاراخوت
 مايىكى ياساشقا قوللىنىلىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا
 يەنە كىچىك ۋە يەڭگىل ئاتوم باتارىيىسى
 ياساشتىمۇ قوللىنىلىدۇ.

پروپېكتور ئى [ر <لات>] يۇرۇقلۇقتىن پايدى-
 لىنىپ دېتاللارنىڭ پروپېكسىيىسىنى ئېكرانغا
 چوڭايتىپ چۈشۈرۈش ئارقىلىق، ئۇنىڭ
 ئۇزۇنلۇقى، بۇلۇڭ گىرادۇسى ۋە شەكلى
 قاتارلىقلارنىڭ توغرىلىق دەرىجىسى
 ئۈستىدە تەھلىل يۈرگۈزۈشتە ئىشلىتىلىدۇ.
 دىغان بىر خىل ئۆلچەش ئەسۋابى.

پروپېكسىيە ئى [ر <لات>] ① <فىز> يورۇقلۇق
 تەسىرىدە بىر جىسىمنىڭ باشقا بىر جىسىم
 يۈزىگە چۈشۈرۈلگەن كۆلەڭگىسى؛ ئەكسى.
 ② <مات> بىر نۇقتىدىن بىر نۇقتىغا
 ياكى بىر تەكشىلىككە تىك ئۆتكۈزۈلگەندە
 ئىگە بولغان تىك ئاساسىي نۇقتىنىڭ ئاشۇ
 تۈز سىزىق ياكى تەكشىلىكتىكى پروپېكسىيىسى

پروپېسلاش «پېرسىلماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى.

پېرسىلاش ستانوكى <ماشىن> پېرسىلاش ئۇسۇلى ئارقىلىق پولات تاختىلارنى شەكىلگە كەلتۈرىدىغان ياكى پولات تاختا ئۈستىگە تۆشۈك ئاچىدىغان بىر خىل ماشىنا. ئاپتو-موبىللارنىڭ سىرتقى قاپقىلىرى ۋە ھاراق بوتۇلكىلىرىنىڭ ئېغىزى قاتارلىقلار بۇ خىل ماشىندا ئىشلىنىدۇ.

پېرسىلاش قېلىپى <ماشىن> پېرسىلاش ستانوكىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان ۋە پىششىقلاپ ئىشلىنىدىغان ماتېرىيالنى شەكىلگە كەلتۈرۈشتە ئىشلىتىلىدىغان قېلىپ. ئۇ ئادەتتە ئەركەك-چىشى دەپ ئىككى قىسىمغا ئايرىلىدۇ.

پېرسىلاشماق «پېرسىلماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پېرسىلانماق «پېرسىلماق» پېئىلىنىڭ مەج-ھۇل دەرىجىسى: ھاشىم بەگكە ئەتىدىن كەچكەچە پېرسىلانغان پاختا قاپلىرىنى كۆتۈرۈش بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈش ھەقىقەتەن ھاقارەتلىك ئىش بولۇپ تۇيۇلىدۇ. لېكىن تەقدىرنىڭ ھەرقانداق خورلۇقلىرىغا چىداپ بولسىمۇ كېيىنكى ئامەت-لىك كۈنلەرگىچە ياشاپ قېلىش ئىستىكى پۈتۈن ۋۇجۇدىنى چۇلغۇۋالغان ھاشىم بەگ ئاخىرى بۇ ئىشقىمۇ كۆندى.

پېرسىلىتىلماق «پېرسىلاتماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: پېرسىلىتىلغان پاختا.

پېرسىلماق پ. پېرسى بىلەن باسماق، پېرسى بىلەن بېسىپ، سىغداپ تەخلىمەك: يۈزلىگەن ئىشچى پېرسىلانغان پاختىلارنى تايلاپ ياسىماقتا ئىدى.

پورتسېپ ئى [ر] پاراۋۇز ياكى ئاپتوموبىلغا چېتىلىدىغان، ئۆزىدە ھەرىكەتلەندۈرۈش قۇرۇلمىلىرى بولمايدىغان قاتناش قوراللىرى؛ كوزۇپ، ۋاگون: تەييارلىغان يۈكلىرىنى

دېيىلىدۇ؛ بىر كېسەك ئۈستىدىكى ھەرقايسى نۇقتىلارنىڭ بىر تۈز سىزىق ياكى بىر تەكشۈ-لىكتىكى پروپېكسىيىلىرىنى تۇتاشتۇرغۇچى سىزىق، بۇ كېسەكنىڭ ئاشۇ تۈز سىزىق ياكى تەكشۈلىكتىكى پروپېكسىيىسى بولىدۇ.

پروپېكسىيە ئاپپاراتى <فىز> نەرسىنىڭ پروپېكسىيىسىنى كۆرسىتىدىغان قۇرۇلما. ئۇ ئاساسەن يورۇقلۇق مەنبەسى، لىنزا ۋە ئاپپارات ساندۇقىدىن قۇرۇلىدۇ.

پروپۇس ئى [لات] <بوت> — پروپۇس گۈل.

پروپۇس گۈل <بوت> ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ، يوپۇرماقنى ئىللىمپىس ياكى تۇخۇم شەكىلدە بولۇپ، قارىياغاچ يوپۇرماقلىرىغا ئوخشاپ قالىدۇ؛ گۈل چېچىكى قىزىل بولىدۇ؛ ئۇچكىلىك مېۋىسى شار شەكىلدە بولۇپ، قىزىل كېلىدۇ؛ ئادەتتە مەنزىرە ئۆسۈملۈكى قىلىنىدۇ.

پروپۇس پېنت ئى [ر] رېسپۇبلىكا تۈزۈمىدە ئىدارە قىلىنىدىغان بەزى مەملىكەتلەرنىڭ دۆلەت باشلىقى؛ رەئىسى: ئالىي سوۋېت پېزىدېنتى. ئاق ش پېزىدېنتى.

پروپىس ئى [ر] ماتېرىياللارنى ماشىنا ياكى باشقا بەلگىلىك ئېغىرلىقتىكى نەرسىلەر بىلەن بېسىش، قىسىش.

پروپىس ماشىنىسى <ماشىن> پېرسىلاش ستانوكى.

پروپىستان ئى [ر] <قاتن> كېمە، پاراخوت توخ-تايدىغان جاي؛ پورت: گوگۇم مەزگىلىدىكى يول چىراغلىرىنىڭ يورۇقىدا چاڭ ۋېنىڭ ۋېلىسىپىتكە مىندى. ئىككى كۈن تۆتمەستىنلا، ئۇ ۋېلىسىپىت مىنىپ پروپىستان ياقىسىدا چاپالايدىغان بولدى.

پرسىلماق «پېرسىلماق» پېئىلىنىڭ نۇرپى دەرىجىسى.

پونىسپىكە قاچىلىماق.

پونىسپىل ئى [ر] <ھەرب> مىلتىق، زەمبىرەك-
لەرنىڭ قارىغا ئېلىش قىسمى. نىشاننىڭ
ئارىلىقىغا قاراپ پونىسپىلنى تەكشۈرگەندە
دەل تەكشۈرۈش ئۈنۈمىنى ئۆستۈرگىلى
بولدۇ.

پونىسپىل ئى [ئىگ] <خىم> ئورگانىك بىرىكمە،
مولېكۇلا فورمۇلىسى C_5H_5N ، رەڭسىز،
سېسىق پۇراقلىق سۇيۇقلۇق، ئېرىتكۈچى ۋە
خىمىيىلىك تەجرىبە دورىسى قىلىندۇ.

پونىسپىل ئى [ر <گىرېك>] ① <مات> كۆپ
تەرەپلىكلىرىنىڭ بىر خىلى. ئىككى ئاساسىي
پاراللېل بولغان تەك كۆپ تەرەپلىكتىن،
يان ياقلىرى پاراللېل تۆت تەرەپلىكتىن
ئىبارەت بولىدۇ؛ ھەجىمى ئاساسىنىڭ
يۈزىنى ئېگىزلىكىگە كۆپەيتكەنگە تەڭ. ②
<فىز> خۇددى شۇنداق شەكىلگە ئىگە
بولغان ۋە سۈزۈك جىسمىدىن ياسالغان
ئوپتىك ئەسۋاب. ئۇ نۇرنىڭ يۆنىلىشىنى
ئۆزگەرتىش، مۇرەككەپ نۇرنى سېپىكتىرغا
ئاچرىتىشتا ئىشلىتىلىدۇ.

پونىسپىل ئى [ر] <سودا> سودا ئورۇن-
لىرىدا تاۋارلارنى سېتىش ۋە سېتىۋېلىش
ئىشى بىلەن شۇغۇللانغۇچى خادىم؛ دۇكان
خىزمەتچىسى؛ خېرىدار مەيدىسىنى پوكەيگە
تىرەپ، بېشىنى ئالدىغا ئېگىشتۈردى، پونىسپىل
بولسا سول تەرەپتىكى شېرىكىنىڭ خېرىدارلار بىلەن
سودا قىلىۋاتقان ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ، سېرىق
قەغەزگە ئورالغان يوغان بىر بوپىنى بايقى كىشىگە
ئۇزاتتى.

پونىسپىل ئى «پونىسپىل» سۆزىنىڭ
كەسپىي نامى؛ ئۇلار ھەقىقەتەنمۇ بەختلىك
تۇرمۇشقا قاراپ يۈزلەنگەنىدى. مۇندىن بىر يىل
ئىلگىرى ئەر-ئايال ئىككىلىسى بىر يېزا ماگىزىنىدا
پونىسپىل قىلاتتى.

پونىسپىل ئى [لات] <زوتول> پونىسپىل

ئەترىتى.

پونىسپىل ئى [لات] <پونىسپىل> ئەترىتى.

پونىسپىل ئى [لات] <زوتول> سۈت ئەمگۈچى
ھايۋانلارنىڭ بىر ئەترىتى. مايۇن، ھىندى-
سىمان مايۇن قاتارلىقلار مۇشۇ ئەترەتكە
كىرىدۇ. بۇ ئەترەتكە كىرىدىغان ھايۋانلار
يۇقىرى دەرىجىدىكى سۈت ئەمگۈچى
ھايۋانلار بولۇپ، چوڭ مېڭىسى سەل
تەرەققىي قىلغان بولىدۇ؛ يۈز قىسمى
قىسقا كېلىدۇ؛ ئوقۇرەك سۆڭىكى ياخشى
يېتىلگەن بولىدۇ؛ تۆت پۇتنىڭ ھەممىسىدە
بەشتىن بارماق بولۇپ، نەرسە-كېرەكلەرنى
تۇتالايدۇ.

پونىسپىل ئى [لات] ئائىلىلەردە تاماق
پىشۇرۇش، سۇ ئىسسىتىش ئۈچۈن ئىشلىتىل-
لىدىغان مەخسۇس ياسالغان تۇرمۇش ئەس-
ۋابى؛ كىرىس ئوچاق؛ پونىسپىل ئوت باقماق.

پونىسپىل ئى [لات] <خىم> ئورگانىك
بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_4H_4N_2$ ،
رەڭسىز كرىستال، غىدىقلىغۇچى پۇراققا
ئىگە، خىمىيىۋى دورا ياساشتا ئىشلىتىلىدۇ.

پونىسپىل ئى [ر <فران>] ① <گىئول> ئاساس-
لىق گېئوتېكتونىك بۆلەكلەرنىڭ بىرى،
ئۇ گېئوسىنىكلىنال بىلەن قارىمۇقارشى
ھالەتتە مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان يەر
پوستىدىكى تۇراقلىقراق رايون ھېسابلىنىدۇ.
② <بىن> ۋوگزالدىكى، يولۇچىلارنىڭ
پويىزغا چىقىپ-چۈشۈشى ياكى مال قاچىلاش
مەقسەتلىرى ئۈچۈن يەر يۈزىدىن ئېگىز
قىلىپ ياسالغان سۇپا.

پونىسپىل ئى [لات] سۆز ۋە ھەرىكەتتە
ئەمەل قىلىشقا تېگىشلىك بولغان قانۇن،
نىزام؛ پونىسپىل چىڭ تۇرماق. پونىسپىل بويىچە
ئىش قىلماق. * سېتىۋالدى؛ تەھلىغۇ شەھەر
باشلىقىنىڭ تەستىقىنى ئەكەپسىز، ۋالىينىڭ تەستى-

سېپقا ياتىدىغان: پرنسپاللىق مەسىلە. پرنسپاللىق پەرق. * بەزى ئۇششاق - چۈششەك ئىشلاردا ئۆزئارا يول قويۇشۇپ، مۇرەسسە - مادارا بىلەن ئۆتۈشكە بولسىمۇ، لېكىن پرنسپاللىق مەسىلەردە مۇرەسسە قىلىشقا بولمايدۇ.

پرىيوم ئى [ر] ھەرقايسى ساھەلەرنىڭ ئۆزىگە ئېھتىياج بولغان بوشلۇقنى تولۇقلاش يۈزىسىدىن كۆزدىن كەچۈرۈپ، قولدىن ئۆتكۈزۈۋېلىنغان، قوبۇل قىلىنغان ماددىي بۇيۇم: پرىيوم قىلماق. پرىيوم پىلانى. * ئۇرۇق-لۇق سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن بۇ شىركەت ئۇرۇقلۇق پرىيوم قىلىش بويىچە بىر يۈرۈش قاتتىق تۈزۈم ئورناتتى.

پرىيوم قىلماق مەلۇم بىر ساھەگە ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى تەكشۈرۈپ بەلگىلەنگەن ئۆلچەم بويىچە تاللىماق.

پرىيومچىك ئى [ر] مەلۇم بىر ساھەدىكى ماددىي نەرسىلەرنى تەكشۈرۈپ، بەلگىلەنگەن ئۆلچەم بويىچە سېتىۋالغۇچى: قوبۇل قىلغۇچى، مال ئالغۇچى.

پسخولوگ ئى [ر]. <پسخول> ① پسخولوگىيە ئالىمى، پسخولوگىيە مۇتەخەسسسىسى. ② كۆچمە. كىشىنىڭ پسخولوگىيىسى، مىجەز-خۇلقى، روھىي ھالىتىنى ياخشى بىلىدىغان، شۇنىڭغا قاراپ مۇئامىلە قىلىدىغان سەزگۈر ئادەم.

پسخولوگىيە ئى [ر >گربك] ① پسخىكىلىق ھادىسىلەرنىڭ ئويىپېكىتىپ قاتۇنىپەتلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن. پسخىكىلىق ھادىسە دېگىنىمىز - بىلىش، ھېسسىيات، ئىرادە قاتارلىق پسخىكىلىق جەرياننى ۋە قابىلىيەت، خۇسۇسىيەت قاتارلىق پسخىكىلىق ئالاھىدەلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ تەتقىقات دائىرىسى ۋە تەتقىقا ۋەزىپىسىنىڭ ئوخشاشماسلىقىغا قاراپ ئومۇمىي پسخولوگىيە، بالىلار پسخولوگىيىسى، مائارىپ پسخولوگىيىسى

قىنى ئەكەلسىڭىزمۇ ئىككى پۇل! بىلىپ قويۇڭ، ھەممە ئىش پرنسپال بويىچە بولىدۇ. پرنسپاللىق چىقمايمەن، ئەۋلىيادىن قورقمايمەن! گەپ شۇ، بېرىپ ئۆز قىلىڭ! - دېدى.

پرنسپال سۇپ [ر] ① پرنسپاللىق كېلىپ چىقىدىغان، پرنسپاللىق ياتىدىغان، ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان؛ مۇھىم، جىددىي: پرنسپال مەسىلە. پرنسپال كۈرەش. * بەزىدە شەخسى مەنپەئەتكە ئالاقىدار مۇددىئا بىلەن ئىجتىمائىي ئېھتىياجقا ئالاقىدار مۇددىئا ئارىسىدا زىددىيەت كۈرەشى بولىدۇ. مانا بۇ پرنسپال كۈرەش. ② پرنسپاللىق قاتتىق رىئايە قىلىدىغان، پرنسپاللىق چىڭ تۇرىدىغان: پرنسپال ئادەم. پرنسپال بولماق. * بۇ تازا جايدا ئىش بولدى، ئۇ ھاكىمغۇ بىزگە تاغنى ئۆرۈپ بەرگىنى يوق، ئۆزى بەك پرنسپال ئادەم.

پرنسپاللىق «پرنسپال» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوقۇتقۇچىغا بەرگەن باھاسىدا ناھايىتى چوڭ كۆنۈپتلىق ۋە بىر تەرەپلىملىك بولىدۇ، پرنسپاللىق ۋە ئومۇملىق جەھەتتىن ئالغاندا يېتەرسىز بولىدۇ، ئوقۇتقۇچى بۇنىڭغا دىققەت قىلىشى لازىم.

پرنسپالسىز سۇپ. بىر پىكىردە چىڭ تۇرالمايدىغان؛ پرنسپاللىق كېرەك قىلمايدىغان، مەيدانسىز: پرنسپالسىز ئادەم. * بۇ گۇرۇھ ئىنقىلابىي تاكتىكىدا چىڭ تۇرۇپ، كاۋتۇسكىنىڭ «ئوتتۇرا گۇرۇھ» مەيدانىغا ئۆتۈپ كېتىپ، ماركسىزم بىلەن ئاغىچىلىق ئوتتۇرىسىدا پرنسپالسىز تەۋرەنپ يۈرگەنلىكىگە بىردەك ھەقىقىي ئىشەنگەندى.

پرنسپاللىق «پرنسپالسىز» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: پرنسپاللىق قىلماق. * سىز دېگەندەك بىر قىسىم كادىرلىرىمىزدا پرنسپاللىق، سوۋغات ئېلىش، ئارقا ئىشىك قىلىشلار مەۋجۇت، ئۇلار قائىدە - تۈزۈم ئورنىغا مۇناسىۋەتسىز، پرنسپاللىق ئورنىغا يېقىنچىلىقنى قويۇپ، بىر قىسىم ئىشلارنى ناھەق قىلىۋاتقان بولسىمۇ، ئاخىرى بۇنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى چۈشىنىدۇ.

پرنسپاللىق سۇپ. پرنسپاللىق بولغان، پرنسپاللىق

قاتارلىقلارغا بۆلۈنىدۇ. ② كىشىنىڭ ئىچكى دۇنياسى، روھىي ھالىتى.

پسخولوگىيىلىك سۈپ. پسخولوگىيىگە ئائىت، پسخولوگىيىگە دائىر؛ پسخولوگىيىلىك ھادىسە. پسخولوگىيىلىك خۇسۇسىيەت. * ئۆزلەشتۈرۈش دېگەن، ئالدىنقىلارنىڭ تەجرىبىسىنى تىل ئارقىلىق ئىگىلىگەندە پەيدا بولغان بىر خىل پسخولوگىيىلىك ھادىسە بولۇپ، ئالدىنقىلارنىڭ تەجرىبىسىنى ئىگىلەش جەريانىدىكى بىلىش باسقۇچى.

پسخىكا ئى [ر <گرېك> پەلس <ئوبىيكتىپ > ۋەقەلىكنىڭ ئاڭغا تەسىر قىلىشىدىن ھاسىل بولغان روھىي ھالەت.

پسخىكا تەسۋىرى <ئەد> ئەدەبىي ئەسەر- لەردىكى پېرسوناژلارنىڭ روھىي ھالىتى، ھەرىكىتى بىۋاسىتە يېزىلىپ، ئۇلارنىڭ ئىچكى دۇنياسى ئېچىپ بېرىلىدىغان تەسۋىر.

پسخىكىلىق سۈپ. پسخىكىغا دائىر، پسخىكىغا ئائىت؛ پسخىكىلىق تەجرىبە. پسخىكىلىق ھادىسە. * پسخولوگىيە پسخىكىلىق ھادىسىلەرنى تەتقىق قىلىدىغان، ئادەمنىڭ پسخىكىلىق پائالىيەتلىرىنىڭ قانۇنىيەتلىرىنى ئېچىپ بېرىدىغان پەن.

پسخىكىلىق تەجرىبە <پسخول > مەلۇم پسخىكىلىق ھادىسىنىڭ شارائىتىنى ئۆزگەرتىش ئارقىلىق ئۇنىڭ كېلىپ چىقىش سەۋەبىنى ياكى ئۆزگىرىش قانۇنىيىتىنى ئېچىپ بېرىشنى مەقسەت قىلغان بىر خىل پسخولوگىيىلىك تەتقىقات ئۇسۇلى. ئۇ لابوراتورىيە تەجرىبىسى ۋە تەبىئىي تەجرىبە دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ.

پسخىكىلىق جەريان <پسخول > بىلىش، ھېسسىيات ۋە ئىرادىنىڭ تەرەققىي قىلىش ھەم مۇكەممەللىشىش جەريانى.

پسخىكىلىق سىناش <پسخول > ئادەمنىڭ

ئەقلىي سەۋىيىسى، پسخىك ئالاھىدىلىكى جەھەتلەردىكى ئايرىم پەرقلىرىنى ئۆلچەشتە قوللىنىلىدىغان ئۇسۇل. پسخىكىلىق سىناشنىڭ تۈرى ناھايىتى كۆپ، ئاساسلىقلىرىدىن ئەقلىي سىناش، ئەخلاقىي سىناش، قابىلىيەت سىناشى، نەتىجە سىناشى قاتارلىقلار بار.

پلاتىنا ئى [ر <ئىسپان> <خىم> مېتال ئېلېمېنت، بەلگىسى Pt (Platinum). كۈمۈشتەك ئاق، پارقرايدۇ، سوزۇلىدۇ؛ توك ۋە ئىسسىقلىق ئۆتكۈزۈش خۇسۇسىيىتى ياخشى، خىمىيىۋى خۇسۇسىيىتى تۇراقلىق كېلىدۇ. ئۇنىڭدىن تېگىل ۋە ئېلېكتىر قۇتۇپى ياساشقا بولىدۇ؛ ئۇنى يەنە كاتالىزاتور قىلىشقا بولىدۇ؛ پلاتىنا بىلەن ئىرىدىيىنىڭ بىرىكمىسى سىياھ قەلەمنىڭ ئۇچىنى ئىشلەشتە خام ئەشيا قىلىنىدۇ.

پلازما ئى [ر <گرېك> ① <بىئول > ئورگانىزم ئىچىدىكى شىلىق پەردە تەرىپىدىن ئاجرىلىپ چىققان بىر خىل سۇيۇقلۇق. ئۇ رەڭسىز ۋە سۈزۈك بولۇپ، سىلىقلاشتۇرۇش رولىنى ئوينايدۇ. ② <فىز> مۇسبەت ئىئون ۋە ئىئونلاشقان ئېلېكترونلاردىن تەركىب تاپقان جىسىم، شۇنىڭدەك ماددىنىڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرىدا ئىئونلاشقان ھالىتى. ئۇ زەرەتسىز بولۇپ، توك ئۆتكۈزۈشچانلىقى ناھايىتى كۈچلۈك؛ كۈچلۈك توك ئۆتكەندە، ئېلېكترو ماگنىت تەسىرىدە زور دەرىجىدە قىسقىراپ، نەچچە مىليون گىرادۇستىن يۇقىرى بولغان ئىسسىقلىقنى پەيدا قىلىدۇ. قۇياش قاتارلىق كۆپلىگەن پلانېتلاردا پلازما بولىدۇ.

پلازما ئانا ھۈجەيرە <بىئول > تېخى يېتىلمىگەن پلازما ھۈجەيرىسىنىڭ دەسلەپكى ھالىتى.

پلازما ھالەت <بئول> ماددىنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىدىكى بىر خىل ھالىتى. يۇقىرى تېمپېراتۇرا، كۈچلۈك ئۇلترا بىنەپشە نۇر، X نۇرى ۋە گامما نۇرى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى گاز ھالەتتىكى ماددىلارنى پلازما ھالەتكە ئۆزگەرتىۋېتەلەيدۇ. پلازما پېت ئى [ر<گرېك>] <بئول> ستوپلازما ئىچىدىكى ئۆزلۈكىدىن كۆپىيەلەيدىغان بىر خىل تۇزۇلۇش. مەسلەن: خوندىرئوسوم. پلاستىم ئى [ر<تب>] مەخسۇس يارا ۋە جاراھەتكە چاپلىنىدىغان، يېپىشماقلىق مەلھىمى سۈرتۈلگەن لېنتا.

پلاستىنىكا ئى [ر] پاتېئون تەخسىسى. پىلاش ئى [ر] سۇ ئۆتكۈزمەيدىغان ماتېرىد- يالدىن تىكىلگەن، يامغۇردا كېيىلىدىغان ئۈست كىيىم؛ يامغۇرلۇق، يامغۇر چاپىنى: جۇش ئۇرۇپ يۈرىكىم شۇ مەھەل، تىكىلدىم پىلاشقا يېنىشلاپ، يايىرتار ئىدى بۇ تېنىمنى، ئاجايىپ يىللىقلىق بېغىشلاپ.

پىلاكات ئى [ر<نېم>] تەشۋىقات، ئاخبارات ئىشلىرىنى كەڭ ئاممىغا بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن قىسقا تېكىستلىك قىلىپ يېزىپ چاپلانغان، ئېسىلغان چاقىرىق، شوئار ياكى شوئالار يېزىلغان رەخت، تاختا: پىلاكات ئاسماق. پىلاكات چاپلىماق. پىلاكات كۆتۈرمەك. * سەھنە تېمىدىكى قىزىل پىلاكاتقا يېزىلغان «ھوشيارلىق- مىزنى ئاشۇرۇپ، چېگرا ئامانلىقىنى قوغدايلى!» دېگەن شوئار ھەيۋەتلىك چاقىنپ تۇراتتى.

پىلاكاتچى ئى. پىلاكات كۆتۈرۈپ ماڭىدىغان كىشى.

پىلاكتىمۇكلاز ئى [ر<گرېك>] <گېئول> دالا شىپاتلىرىنىڭ بىر تۈرى، تەركىبى ناتىرى بىلەن كالتسىينىڭ سىلىكاتلىرىدىن ئىبارەت، سەل چۈرۈك بولىدۇ؛ سۈزۈك كېلىدۇ؛ ئاق، يېشىل، قىزىل قاتارلىق رەڭلەردە بولىدۇ. ئۇ كۆپلىگەن تاغ جىنىسلىرى تەركىبىدە

ئۇچرايدۇ.

پىلانېتا ئى [ر<گرېك>] <ئاستر> قۇياش ئەتراپىدا ئايلىنىپ تۇرىدىغان ۋە ئۇنىڭدىن چۈشكەن يورۇقلۇقنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان ئاسمان جىسىملىرى؛ سەييارە.

پىلانېتارىي ئى [ر] <فىز> ئالاھىدە ئىشلەنگەن ئوپتىكىلىق پروپېكسىيە ئاپپاراتى. يۇلتۇزلۇق ئاسمان پروپېكسىيىسى بۇ خىل ئاپپارات ئارقىلىق يېرىم شار شەكىلىدىكى ئېكرانغا چۈشۈرۈلۈپ، قۇياش، ئاي ۋە يۇلتۇزلارنىڭ ھەرىكىتى؛ كۈن ۋە ئايىنىڭ تۇتۇلۇشى؛ ئاقار يۇلتۇز يامغۇرى قاتارلىق ئاسترونومىيەلىك ھادىسىلەر كۆرسىتىلىدۇ.

پىلانئاتسىيە ئى [ر<لات>] <دېھ> ① ئومۇمەن مەخسۇس پەرۋىشكە ئېھتىياجلىق بولغان زىرائەت ئېتىزلىرى؛ زىرائەت مەيدانى: بۇغداي پىلانئاتسىيىلىرى. پاختا پىلانئاتسىيىلىرى. ② شېكەر قومۇشى، كېۋەز، چاي، كوفى قاتارلىق ئىقتىسادىي زىرائەتلەرنى يېتىشتۈرىدىغان يىرىك كاپىتالىستىك دېھقانچىلىق ئىگىلىكى.

پىلانېر ئى [ر<فران>] <تەن> ھەرىكەتلىنىدۇر- گۈچى قۇرۇلمىلىرى يوق، تۈزۈلۈشى ئاددىي ۋە يېنىك بولغان بىر خىل ئۇچۇش ئەسۋابى. ئۇنىڭ قاننى بولىدۇ، ئۇچۇش مەشىقى ۋە ئاۋىئاتسىيە تەنھەرىكەتلىرىدە ئىشلىتىلىدۇ؛ ئادەتتە ئايروپىلان، ئاپتوموبىل ياكى ئېلاس-تىك ئارقانلار ئارقىلىق يەردىن كۆتۈرۈلىدۇ ۋە يۇقىرى ئۆرلىگەن ھاۋا ئېقىمىدىن پايدىلىنىپ بوشلۇقتا لەيلەپ ئۇچىدۇ.

پىلانېر تەنھەرىكىتى <تەن> دۆلەت مۇداپىئە تەنھەرىكەت تۈرى. تەنھەرىكەتچىلەر پىلانېر ئارقىلىق بوشلۇقتا ئۇچۇپ ئاۋىئاتسىيە بىلىملىرى ھەققىدە تەربىيە ۋە ئاساسلىق ھەيدەش ماھارىتى توغرىسىدا مەشىق ئېلىپ

ياساشنىڭ مۇھىم ماتېرىياللىرىنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ.

پليونكا ئى [ر] <گ سەن> يورۇقلۇق سەزگۈچى دورا سۈرتۈلگەن يالتىراق لېنتا. ئادەتتە فوتو سۈرەت ئىشلىرىدا ئىشلىتىلىدۇ.

پو I ئى [خەن] ① ئۇرۇشتا ئىشلىتىدىغان بىر خىل قورال: ئۇلار ئۈچ تاغ ئوتتۇرىسىدىكى كەڭ سايغا ئىچكىرىلەپ كىردى. چېرىكلەر بىرنەچچە بۆلەككە بۆلۈنۈپ، ئاۋۋال پو ئاتقۇچى چېرىكلەرگە يول بەردى. ② كۆچمە. سۈپ. ئارتۇقچە مۇبالغە قىلىدىغان؛ ئاشۇرۇلغان؛ قۇرۇق، يالغان (گەپ-سۆز ھەققىدە): سەمىمىي سۆزنى، راست سۆزنى ئۆزەڭگە بىر نىزام ئەيلە، قۇرۇق، پو سۆزنى، جا سۆزنى نومۇس دەپ بىل، ھارام ئەيلە. جېنىڭ راست سۆز بىلەن چىقسا، سېنى ئارىسلان خىلى دەرلەر، كى مەككەر تۈلكە بولدۇڭمۇ، بۇ دۇنيانى تامام ئەيلە.

پو ئاتماق چوڭ گەپ قىلماق، يوغان سۆز-لىمەك، پاختا ئاتماق، مۇبالغە قىلماق: — سىز، ئاغزىڭىزدا قورقمايمەن دەپ ھەرقانچە پو ئاتقىنىڭىز بىلەن، ئەمەلىيەتتە، ئالدىڭىزغا قاراپ يولۇستىن، كەينىڭىزگە قاراپ بۇرىدىن قورقسىز — دە، ئۇكام! — دېدى كاتىپ. * باياتىدىن بېرى ئاتقان پولىرى بەكرى تەرەپتىن بىر تىيىن بولغان. لىقىنى بىلگەن ئابدۇكېرىم ئەمدى گېپىنى نېمىدىن باشلاشنى بىلمەي قالدى.

پو سۆزلىمەك — پو ئاتماق: — ئاغىنە ئالدىرىما، پو سۆزلىگەنلەرنىڭ كارامىتىنى كۆرىدىغان پەيتلەرمۇ كېلىۋاتىدۇ، شۇ چاغدا ئاندىن كۆرۈشۈپ قالارمىز، — دېدى ئابىلەت دوستىغا.

پو II ئى. دىئال. ھور، پار، بۇس. **پوپ** ئى [ر] <گربك> [دەن] كاتولىك دىنى ۋە پراۋوسلاۋىيە دىنىنىڭ روھانىسى، ئادەتتە بىرەر چېركاۋغا باشچىلىق قىلىدۇ؛ كەچ سائەت توققۇزدا جەسەت بوش ئۆيدىكى كارىۋاتقا ياتقۇزۇلدى، ئۇنىڭ ئىككى يېقىدا ئىككى تال

بېرىشقا بولىدۇ. مۇسابىقە ئەرلەر، ئاياللار، يالغۇز كىشىلىك ۋە ئىككى كىشىلىك، ئوچۇق دەرىجە، ئۆلچەملىك دەرىجە ۋە ئون بەش مېتىرلىق دەرىجە قاتارلىق تۈرلەرگە ئايرىلىدۇ. **پلانېرچى** ئى. پلانېر ئۇچۇرىدىغان، پلانېر ھەيدەيدىغان كىشى.

پلانېتېرىيە ئى [ر] <لات + گربك> [مات] ماتېماتىكىنىڭ بىر تارمىقى. ئۇ تەكشىلىكتىكى گېئومېترىك شەكىللەرنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى (كۆرۈنۈشى، چوڭ-كىچىكلىكى، ئورنى قاتارلىقلار) نى تەتقىق قىلىدۇ.

پلائۇن ئى [ر] <بوت> پلائۇن ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يانما غولى ئىنچىكە ۋە ئۇزۇن بولۇپ، كۆپ يېرىدىن شاخلايدۇ؛ يوپۇرماق شەكلى تەڭگىچىگە ئوخشايدۇ؛ تاغلىق رايونلاردا ئۆسىدۇ.

پلۇتون ئى [گربك] <ئاستر> قۇياش سىستېمىسىدىكى توققۇز چوڭ پلانېتنىڭ بىرى. ئۇ توققۇز پلانېتنىڭ قۇياشقا بولغان يىراق-يېقىنلىق رەت تەرتىپىدىن سانغاندا توققۇزىنچى، شۇنىڭدەك قۇياشقا ئەڭ يىراق ۋە ئەڭ كىچىك پلانېتا ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ قۇياشنى ئايلىنىش ئومۇمىي دەۋرى 248 يىل؛ سىرتقى يۈزىنىڭ تېمپېراتۇرىسى 220°C؛ بىر دانە سەييارە يەنە ئۇنى ئايلىنىپ ھەرىكەت قىلىپ تۇرىدۇ.

پلۇتونىي ئى [ر] <لات> [خىم] رادىئوئاكتىپلىق ئېلېمېنت، بەلگىسى (Plutonium) Pu، سۇس كۆك رەڭدە پارقىرايدۇ، ھاۋادا ئوڭاي ئوكسىدلىنىدۇ. ھازىرغىچە ئۇنىڭ 12 خىل ئىزاتوپى بايقالدى، يېرىم يىمىردىن 500 مىڭ يىل، خىمىيىۋى خۇسۇسىيىتى ئۇران بىلەن ئوخشىشىپ كېتىدۇ. ئۇ ئاتوم بومبىسى

پوتا ئى [پ] بەلگە باغلىنىدىغان رەخت بەلباغ: يېتىمنىڭ ئاتىسى يوق، بېلىدە پوتىسى يوق (ماقال). موللا نىياز ئۆزىگە مۇلايىم تىكىلىپ ئولتۇرغان باتۇرغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ، بېلىگە باغلىغان سېرىق شايى پوتىسىنى يەشتى - دە، قايتىدىن چىگراق باغلىدى.

پوتا سالماق مەشرەپ ئويۇنلىرىدا بىر - بىرىگە پوتا سونۇپ ئۇسسۇلغا تەكلىپ قىلماق: سارىخان ئانارخاننى ئاتايسى سۇلتان مامۇتقا كۆرسەتمەكچى بولۇپ، ئۇنىڭ ئونىمىغىغا قارىماي، پوتا سېلىپ، ئوتتۇرىغا ئاچتى.

پوتا ئويۇنى ① مەشرەپلەردە ئەر - ئاياللار بىر - بىرىنى ئۇسسۇلغا تارتىشتا پوتا تاشلاش ئارقىلىق ئوينىلىدىغان بىر خىل ئويۇن: مەن ئۇنىڭ ئوينىغان ئۇسسۇلى بىلەن پوتا ئويۇنىدا ئېيتقان بېيىتلىرىگە قاراپ كۆيۈپتىمەن، ئەمدى قارىسام بىر يۈك بولدى. ② بالىلارنىڭ چەمبەر شەكلىدە چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ بىرىنىڭ ئارقىسىغا سەزدۈرمەي پوتا تاشلاپ قويۇش ئۇسۇلى بىلەن ئوينىلىدىغان بىر خىل ئويۇنى.

پوتال ئى. ھەر خىل ئەسۋابلارنى زىننەت - لەش، پەردازلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان زىننەت بۇيۇمى؛ ھەل.

پوتاللىق سۈپ. پوتال بىلەن زىننەتلەنگەن، پوتال بېرىلگەن، پوتىسى بار.

پوتەي ئى ① ئۇرۇشتا قارشى تەرەپنىڭ ھۇجۇمىدىن مۇداپىئەلىنىش ۋە قارشى تەرەپكە ئوق چىقىرىش مەقسىتىدە ياسالغان مۇنار شەكلىدىكى قۇرۇلۇش: ھېلىقى پارتلىتىۋېتىلگەن پوتەينى چۆرىدەپ پاراڭ سېلىشۋاتقانلارنىڭ سۆزى بىردىنلا مېنىڭ دىققىتىمنى قوزغىدى ② مىق س. ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى؛ بىر پوتەي ئون چاقىرىمغا تەڭ، يەنى بەش كىلومېتىرغا تەڭ كېلىدۇ: نىزامىدىن ھارۋىنى سۆرەپ تۈزلەڭگە چىقىرىشىپ بەرگەن چاغدا، كۈن خېلىلا قىيىلغان بولۇپ، كەنتكە تېخى ئون پوتەي بار ئىدى.

شام يېنىپ تۇراتتى، قېشىدا يالغۇز بىرلا پوپ ئولتۇراتتى.

پوپاڭ سۈپ (توغرىسى: پوپاڭ) ← پوپاڭ.

پوپاي سۈپ. دىئال. سېمىز، پاكار.

پوپايكا ئى [ر] <كى> ھەر خىل يۇڭ يىپ ۋە سۈنئىي تالالىق يىپلاردىن توقۇلىدىغان ئۈست كىيىم: ئۇ بىزنى ھەر خىل پوپايكىلار سېتىلىدىغان يەرگە باشلاپ باردى - دە، ئايالىمغا: - قىزىم خۇش بولغۇدەك پوپايكا ئالايلى، - دېدى.

پوپىكا ئى. دەرسلىك ماتېرىيال ۋە شۇ خىلدىكى نەرسىلەرنى سالىدىغان سومكا: خالىمۇرات شۇنچە ئالدىراش تۇرسا، ئۇ ئۇكىسىنىڭ سۆزى ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرمەيتتى؟ خالىدەم بىر قولىدا سامان بار سېۋەتنى، بىر قولىدا پوپكىنى ساڭگىلىتىپ ھويلىغا كىردى.

پوپوزا ئى. تەھدىت، ھەيۋە: باياتىن باشقا كېمىچىلەر گەپ قىلسا بۇتتەك تۇرغان ماشىنىلار مانا ئەمدى ھەسەن ئاكامنىڭ بىر پوپوزىسى بىلەن قوڭغۇزدەك ئۇ ياق، بۇ ياققا قىمىرلىشىپ يولنى بىكارلىغىلى تۇردى.

پوپوزا قىلماق: تەھدىت سالماق، ھەيۋە قىلماق: بۇنى كۆرگەن ھېلىقى ئەبلەخ كۆرەڭ - لەپ: - يېقىن كەلسەڭ جېنىڭنى ئالسىمەن! - دېگىنچە ئۇنىڭغا پوپوزا قىلدى. يىگىت ئىككى قەدەم داچىۋىدى، ئۇ پوپوزا قىلىپ قىستاپ كېلىشكە باشلىدى.

پوپوزىچى ئى. تەھدىت سالغۇچى، ھەيۋە قىلغۇچى: ئۇ پوپوزىچىلارنىڭ تاناۋىنى تارتىپ قويغاچقا، ھەممە ئۇنىڭدىن تەپ تارتىشاتتى.

پوپۇچ ئى. بىر ياشتىن ئىككى ياشقىچە بولغان بالىلارنىڭ ئاياغ كىيىمى: بۇ خالىسا قىلىپ، خالىمىسا تاشلاپ قويىدىغان سىلىنىڭ پوپۇچ تىكىشلىرىگە ئوخشىمايدۇ.

پوپىلىماق پ. دىئال. دەسسەپ چەڭدىماق، باسماق، نىختىماق.

پوتلا ئى ① بۇرۇندىن ئاققان شىلمىسىمان سۇيۇقلۇق؛ ماڭقا؛ زېرىكمەيتتى دوختۇر ھېچ ئۇنى تولا داۋالاپ. تېرىكمەيتتى دادىسى پوتلا-سىنى ئادالاپ. ② تېرەك، سۆگەت قاتارلىق دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماق چىقىرىشتىن بۇرۇن چىقىدىغان چېچىكى؛ دەرەخلەر پوتلا چىقىرىشقا باشلىغان ئەتىياز پەسلى ئىدى. ھاۋا بەزىدە ئېچىلىپ، بەزىدە تۇتۇلۇپ تۇراتتى. ③ قارا چىراغ، شام پىلىكلىرىنىڭ كۆيۈپ ياكى چالا كۆيۈپ، پولىتىپ ساڭگىلىغان قىسمى؛ چامغۇرغا ئورنىتىپ قويۇلغان شامنىڭ پوتلىسى ئۆسۈپ، ئىسلاشقان بۇ زەي ئۆيىنىڭ ئىچى بارغانسېرى قاراڭغۇلاشماقتا.

پوتلىلىق سۈپ. پوتلىسى بار، پوتلا چىقارغان. **پوتلىسىمان** سۈپ. پوتلىغا ئوخشايدىغان، پوتلا شەكىللىك.

پوتلىسىمان گۈل رېتى <بوت> چەكسىز گۈل رېتىنىڭ بىر خىلى، گۈللىرى يۇمران، گۈل ئوقنىڭ يېنىدىن ئۆسىدۇ، ئاق جىنسلىق بولىدۇ، گۈل ساپىقى بولمايدۇ؛ گۈللىرى ئېچىلغاندىن كېيىن ياكى مېۋىسى پىشقاندىن كېيىن پۈتۈن گۈل رېتى تۆكۈلۈپ كېتىدۇ. مەسلەن: تېرەك، سۆگەت، لاپىن دەرىخى قاتارلىقلارنىڭ گۈل رېتى ۋە ياڭاق، ئورمان ياڭىقى قاتارلىقلارنىڭ ئاتىلىق گۈل رېتى.

پوتېنىسىئال ئى [ر< لات] <فنز> ئېلېكتىر ياكى ماگنىت مەيدانىنىڭ مەلۇم نۇقتىدىكى ھالىتىنى خاراكتېرلەيدىغان مىقدار: تارتىش كۈچى پوتېنىسىئالى.

پوتېنىسىئال ئېنېرگىيە <فنز> جىسىمنىڭ تۇرغان ئورنى ياكى ئېلاستىك دېفورمات-سىيىسىدىن ئېرىشكەن ئېنېرگىيە. سۇنىڭ چۈشۈش پەرقى ۋە پۇرۇزىنىڭ ئىش قىلىش ئېنېرگىيىسى پوتېنىسىئال ئېنېرگىيە بولىدۇ.

پوتېنىسىئو پېتر ئى [لات+گرېك] <فنز> ئۆزلۈكىدىن تەڭشىگىلى بولىدىغان بېسىم بۆلگۈچتە ئىشلىتىدىغان ئۆزگىرىشچان قارشىلىق. تەركىب تاپقان ماتېرىياللىرى بويىچە ئوراملىق ۋە ئورامسىز دەپ ئىككى خىلغا بۆلۈنىدۇ.

پوتىلىق سۈپ ① پوتا باغلىغان، پوتىسى بار. ② پوتا ئۈچۈن تەييارلانغان، پوتىغا لايىق: پوتىلىق رەخت.

پوچاڭزا ئى [خەن] پارتلىغۇچ دورىنى قەغەزگە ئوراپ، ئۇچىغا ئوت تۇتاشتۇردى. دىغان پىلىك بېكىتىپ ياسالغان پارتلاتقۇچ: ئىدارە دەرۋازىلىرىغا قالدالغان «مەرھابا باھار بايرىمى» دېگەن چوڭ خەتلەر، پاراسلاپ ئېتىلىۋاتقان پوچاڭزىلار قوشۇلۇپ ئومۇمىي خۇشاللىقنى پەيدا قىلغانىدى.

پوچتا I ئى. يۆلىنىپ ئولتۇرىدىغان تۆت چاقىلىق ھارۋا. بۇنداق ھارۋىنىڭ يۆلىنىدىغان يېرىنىڭ ئۈستىدە كۈنلۈكى بولۇپ، ئۇنى لازىم بولغاندا ئېچىپ، لازىم بولمىغاندا يىغىپ قويۇشقا بولىدۇ؛ ئانچە ھايال ئۆتمەي قاتىرىسىغا ئۈچ كىشى ئولتۇرغان، ئالدىدا بىر ياش يىگىت ھەيدىگەن ئۈچ ئات قوشۇلغان پوچتا مەھەللىگە كىرىپ كەلدى.

پوچتا II ئى [ر< پولهك] ① پوسۇلكا، ھۇججەت، پۇل ۋە شۇ قاتارلىق نەرسىلەرنى قوبۇل قىلىپ، كۆرسىتىلگەن كىشى ياكى جايغا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان ئالاقە ئورنى ۋە شۇ ئورۇن جايلاشقان بىنا: شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسى. ② پوچتىخانىلار تەرىپىدىن تېگىشلىك ئورۇن ياكى شەخىسلەرگە يەتكۈزۈپ بېرىلىدىغان خەت، پۇل، پوسۇلكا قاتارلىق نەرسىلەر: بۈگۈن پوچتا كەلدى؟

③ پوچتىخانا: مەن بۈگۈن پوچتىغا باردىم.

پوچتا - تېلېگرافى پوچتا ۋە تېلېگراف.

پوچتا لیون ئى [ر] ← پوچتىسكەش: ئانام

پوچتاليونلۇق — پودۋال

قاراپلا ئۇنىڭ دوستۇم ئەيسانىڭ پوچپەركىسى ئىكەنلىكىنى تونۇۋالدىم.

پوچچىلىق ئى. چوڭ سۆزلەيدىغان، پوچچىلىق ئاتىدىغان سۆز-ھەرىكەت: يولۋاس پوچچىلىق بىلەن ماختىنىپ: — ئانا خاتىرجەم بول، ئوغلۇڭ بالانىڭ ئاغزىدىن ساق كىرىپ، كەينىدىن كۈلۈپ چىقىدۇ، — دېدى.

پوخور سۈپ. ئاياللارغا يامان نىيەتتە، ناتوغرا مۇناسىۋەتتە بولىدىغان؛ زىناخور: بۇ يىل كىرگەندىن باشلاپ، جامائەت ئارىسىدا شەيخىم توغرىلۇق كۇس-كۇس گەپلەر پەيدا بولۇشقا باشلىغانىدى. يەنى «شەيخ قېرىغىغا قارىماي پوخور ئىكەن»، «شەيخ نەپسانىيەتچى ئالا كۆڭۈلكەن»، — دېيىشەتتى.

پوخورلۇق ئى. ئاياللارغا يامان نىيەتتە، ناتوغرا مۇناسىۋەتتە بولىدىغان ھەرىكەت، قىلىق: ئۇ گالىستۇكىنى تۈزەشتۈرۈپ، كومېدىيەلىك ئۆپپەرا زالىدا ئولتۇرغان نەدىكى بىر ئايالغا پوخورلۇق قىلىپ قوياتتى.

پودوپولكوۋنىك ئى [ر] كونا — جۇڭشياۋ. **پودوكارپۇس** ئى [لات] — پودوكارپۇس قارىغىيى.

پودوكارپۇس قارىغىيى <بوت> پودوكارپۇس قارىغىيى ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىل تۇردىدىغان دەرەخ، ئۇنىڭ يوپۇرمىقى يىپىسىمان تۆمۈنە شەكىللىك بولۇپ، ئارقا تەرىپىدە ئاق پاراشوكى بولىدۇ. ئاتىلىق ۋە ئانىلىقى ئايرىم تۈپلەردە بولىدۇ؛ مېۋىسى يۇمىلاق تۇخۇم شەكىلىدە. ياغىچى قۇرۇلۇشقا ۋە ئۆي جاھازىلىرىنى ياساشقا ئىشلىتىلىدۇ.

پودۋال ئى ① ئۆي تاملىرىنىڭ پەستىكى تەرىپىگە قىلىنغان نەقىش بېرىلگەن سىر: پودۋال چىقارماق. ② گېزىت سەھىپىسىنىڭ ئالاھىدە ماقالە بېسىلغان تۆۋەنكى قىسمى ۋە شۇ سەھىپىنى ئىككىگە بۆلۈپ تۇرىدىغان تۈز سىزىق: بۈگۈنكى شىنجاڭ گېزىتىنىڭ ئۈچىنچى بەت پودۋال ئاستىغا بېسىلغان ماقالە

خېتىمنى پوچتاليوننىڭ قولىدىن تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن چوقۇم يۈزلىرىگە ياقىدۇ، لەۋلىرىگە يېقىپ سۆيىدۇ.

پوچتاليونلۇق «پوچتاليون» سۆزىنىڭ ئابى-تراكىت ئىسىم شەكلى: پوچتاليونلۇق قىلماق. **پوچتىچى** ئى — پوچتىكەش.

پوچتىكەش I ئى «پوچتا I» نى ھەيدى-گۈچى كىشى: تەختىراۋان يەنە بىر ئىشكىتىن ئۆتۈپ، سالاسۇنلىرى چىرايلىق سىرلانغان سەينادا توختىدى. شۇ چاغدا پوچتىكەش ئويناقلاپ تۇرغان ئاتلارنى كەينىگە شوخىشتىپ، پوچتىنىڭ ئىشىكىنى ئاچتى، خىزمەتچى ۋە مۇھاپىزەتچىلەر ۋاڭنى يۆلەپ پوچتىغا چىقاردى.

پوچتىكەش II ئى [ر+پ] پوچتىخاننىڭ خەت-ئالاقە، گېزىت-ژۇرنال قاتارلىق نەرسىلەرنى توشۇغۇچى خادىمى؛ پوچتاليون: دەرۋازا غىچىلداپ ئېچىلىپ، پوچتىكەش كىرىپ كەلدى، ئۇنىڭ قولىدا بىر پارچە خەت تۇراتتى. رۇسۇل ئاكا ئورنىدىن چاچراپ تۇردى-دە، خەتنى ئالدى.

پوچتىخانا ئى [ر+پ] پوچتى ۋە تېلېگراف ئىشلىرىنى باشقۇرىدىغان ئىدارە: مەن بىرھازا ئويلىنىپ، ئاخىرىدا ئوتتۇز يۈەن پۇل ئەۋەتىپ بېرىشنى ئۆتۈنۈپ، مىڭ تەسلىكتە خېتىمنى يېزىپ تۈگەتتىم-دە، ئىتتىمكى سىنىپتىن چىقىپ پوچتىخانغا بېرىپ خەتنى سېلىۋەتتىم.

پوچى I سۈپ. پوچتالىدىغان، يوغان گەپ قىلىدىغان، چوڭ سۆزلەيدىغان: ئادىلە خۇشال بولۇپ: — بىزنى باشقىلار «غۇلجىلىق پوچىلار» دېيىشىدىكەن. بىزدە پوچىلارمۇ بار، لېكىن مۇنۇ ئەلانۇردەك، سىزدەك، گۈزەل-ئايىدەك نوچىلارمۇ بار، — دېدى.

پوچى II ئى. كان كولاشتا ئىشلىتىدىغان ئۇچى ئۇچلۇق تىخ بېكىتىلگەن، بازغان شەكىللىك ئەسۋاب.

پوچپەركا ئى [ر] بىر كىشىنىڭ ئۆزىگە خاس خەت يېزىش ئۇسۇلى، خەت شەكلى: مەن ھېلىقى كۈنۈبىرتىنى ئېچىپ، ئىچىدىكى خەتكە

كشىلەرنىڭ دىققىتىنى قۇزىگە جەلپ قىلدى.
پور ① ئى. دەزەخ غولىنىڭ چىرىپ چىداملىقىنى يوقاتقان قىسمى: سۆڭەك پورى. * تۈزلەڭلىكتە ئۈجمە ئۆستۈرۈپ، پىلە باققان يوپۇرمىقىدا. تارتقان يىپەك - مەشۇتغا ئەل، بوياق بەرگەن ئۇنىڭ پورسىدا. ② سۇپ. پورلاشقان، پورى بار: پور تېرەك. پور سۆڭەك. ③ سۇپ. سۆڭەكنىڭ پورغا ئوخشاي-دىغان، قوڭۇر: پور رەڭ. * پور رەڭ كاستۇم كىيگەن بىر يىگىت ئالدىراش ئىشخانغا كىرىپ كەلدى - دە، بۆلۈمدە ئولتۇرغانلارغا سالامۇ بەرمەستىن سۆزلەپ كەتتى. ④ سۇپ. ئىچى كاۋاك، تېشىغا بۇرتۇپ چىققان، قاپارتىلغان، قاپلىقلىق: پور مىخ. پور سۈمبە.

پور سۈمبە ئۇچى كاۋاك سۈمبە.
پور سېمىز نورمالسىز ھالدا سەمرىگەن، خام سېمىز: ئاشۇ پور سېمىز ئۆزىنىڭ ئۇسسۇلچى ئاشنىسىنىڭكىدە تاماق يەيدىكەن. ھەي، ھەي مېنىڭ ۋەكالىتچىم ئۇنىڭغا پاكىتىنى كۆرسىتىپ ئۆتكەندە ئۇ غىڭ قىلالماي قالدى.

پور قاقماق مىسكەرچىلىكتە چۆگۈن، ئاپتۇۋا، چىلاپچا قاتارلىق نەرسىلەرگە قاپلىق گۈل چىقارماق.

پور مىخ قاپلىقلىق مىخ، قاپلىقى بار مىخ. **پوراچ** ئى. ياغاچ پوزمەك.

پورەك I ئى ① تېخى ئېچىلمىغان گۈل، غۇنچە: سالام ساڭا مۇئەللىم ساڭا چوڭقۇر يۈرەكتىن، تەربىيەدە ئېچىلغان مىڭلاپ غۇنچە - پورەكتىن. ② كۆپمە ھالەتتىكى، كۆپۈشكەن، كۆبجۈگەن: پورەك چاچ.

پورەك چاچ كۆبجۈپ، پورەكلەپ ئۆسكەن چاچ: پورەك چاچ بالا. * ئوقۇغۇچىلارنىڭ بەزىلىرى مەندىن خېلىلا چوڭ، ئۇنىڭ ئۈستىگە كاستۇم - بۇرۇلكا كىيىپ قېتىۋالغان يىگىتلەر، شەپكىسىنىڭ ئالدىدىن پورەك چاچلىرىنى چىقىرىۋالغان مەن دېمەتلىك بالىلار، چاچلىرىنى بۇدۇر قىلغان، يۈزلىرىگە گىرىم قىلغان چوڭ - چوڭ

قىزلارمۇ ئولتۇرۇشاتتى.

پورەك II ئى. دىئال. زاغرا.

پورەكلىمەك پ. غۇنچىلىماق، غۇنچىلاپ ئېچىلماق: بىنانىڭ ئەڭ چېتىدىكى 5 - قەۋەتنىڭ لەمپىسى باشقا لەمپىلەردىن ئالاھىدە بولۇپ، ھەشقىچەكلەر پېلەك تارتىپ، تەشتەكلەردىكى گۈللەر پورەكلەپ ئېچىلىپ كەتكەندى.

پورپاڭ ① سۇپ. توزۇپ تۇرىدىغان، توزۇيدىغان؛ بوش، يۇمشاق: ئاسفالت يولدا سىلىق كېلىۋاتقان ماشىنا بۇرۇلۇپ قارا يولغا چۈشكەندە جالاقلاپ سىلكىنىشكە باشلىدى - دە، پورپاڭ توپا ئاسمانغا تاغدەك كۆتۈرۈلۈپ، ھەمىنى چاڭ - توزانغا كۆمۈۋەتتى. ② كۆچمە. ئى. غوۋغا، ئالتىتوپىلاڭ: پورپاڭ كۆتۈرمەك. پورپاڭ چىقارماق * - مەن قۇمۇلدا پورپاڭ كۆتۈرۈپ تۇرپانغا بېرىپ، تۆمۈر خەلپە بىلەن ئالەمنى بىرئالغان تۇرسام مېنىڭدىن قورقمايدىغان كىم بار ئىكەن، - دېدى ھېلىقى كىشى غەزەپ بىلەن ۋارقىراپ.

پورپاڭ چىقارماق غوۋغا چىقارماق، ئالتىتوپىلاڭ قىلماق، قالايمىغانچىلىق تۇغدۇرماق: ئۇلار ھەر يەردە ئېقىپ يۈرگەن ماكانسىز سەرگەردانلارنى ئارقىغا سېلىۋېلىپ، شەھەرمۇشەھەر پورپاڭ چىقىرىپ يۈرگەنكەن.

پورپاڭ ساھاق ← **پورپاڭ چىقارماق**: ئۇ «نىجات ۋە نۇر ئەلىخانلارنىڭ ھەرقانداق ئىش - لەپچىقىرىش تېمىلىرىدا مۇزاكىرە ئېلىپ بېرىشى خاتا، ئەمەلىي قارار چىقىرىشى تېخىمۇ قاراملىق، نىشاندىن چەتنىگەنلىك» دېگەن سۆزلەر بىلەن پورپاڭ سالدى.

پورپاڭ قىلماق غوۋغا قىلماق، ئالتىتوپىلاڭ قىلماق، قالايمىغانچىلىق تۇغدۇرماق.

پورپاڭ كۆتۈرمەك غوۋغا كۆتۈرمەك، قالايمىغانچىلىق تۇغدۇرماق، ئالتىتوپىلاڭ قىلماق: ئەگەر ئۇ ئىجتىمائىي ئەھمىيەتكە ئىگە ياكى ئىبرەت ئېلىشقا تېگىشلىك تىپ بولدىكەن، بۇ ھەقتە گۇمانخورلارنىڭ پورپاڭ كۆتۈرۈشىنىڭ كارايىتى چاغلىق. بۇ خىل تىپىك ئىللەت كىمدە

پورپاڭلىق — پورداق كېسىلى

ئۇستۇنكى كۆزنىكى: ئۇ تېرئومبېترنى يىگىتنىڭ قولىتۇقىغا تىقتى ۋە دېرىزىنىڭ ئالدىغا كېلىپ پوررتۇچكىنى ئېچىۋەتتى.

پوررتۇپىت ئى [ر] <گسەن> كونسېرېست

ئادەملەرنىڭ ئوبرازى تەسۋىرلەنگەن رەسىم: ئۇ پوررتۇپىت تەسۋىرىدە پېرسوناژ قىياپىتىنىڭ خاراكتېر ئالاھىدىلىكىنى ئىپادىلەپ بېرىشكە بولىدىغان ماھىيەتلىك تەرەپلىرىنى تاللاپ تەسۋىرلىسە، تەبىئەت تەسۋىرىدە پېرسوناژنىڭ ئىچكى كەچۈرمىشىنى يورۇتۇپ بېرىشكە مۇناسىۋەتلىك بولغان مەنزىرە كۆرۈنۈشلىرىنى سىزدۇ.

پوررتۇپىت فوتوگرافىيىسى <گسەن>

فوتوگرافىيە سەنئىتىنىڭ بىر تۈرى. ئۇ باش سۈرەت، يېرىم بەدەن سۈرىتى، پۈتۈن بەدەن سۈرىتى ۋە كۆپ كىشىلىك سۈرەت قاتارلىق پېرسوناژلارنىڭ ئوبرازىنى تەسۋىرلەيدىغان فوتو سۈرەت ئەسەرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئادىر فوتو سۈرەت پوررتۇپىت ئەسەرلىرى پېرسوناژلارنىڭ تاشقى قىياپىتىنى تەسۋىرلەپلا قالماستىن، بەلكى پېرسوناژلارنىڭ ئىدىيىۋى ھېسسىياتى ۋە روھىي ھالىتىنىمۇ تەسۋىرلەپ بېرەلەيدۇ.

پوررتۇگال ئى <ئىرق> پوررتۇگالىيىدە

ئولتۇرۇشلۇق ئاساسلىق مىللەت ۋە خەلقلەر.

پورداق ① ئى. ئەركەك جىنسىلىقلارنىڭ

جىنسىي ئەزا قىسمىدىكى ئۇرۇقداننى ئوراپ تۇرىدىغان خالىتسىيان ماددا. ② پورداق كېسىلىگە گىرىپتار بولغان ئادەم. ③ كۆچمە. سۈپ. جىنسىي مۇئامىلىدە كېرەككە كەلمەيدىغان، پالاكەت (ئەرلەرگە نىسبەتەن).

پورداق كېسىلى <تېب> ئادەتتە يىرىق

ساھەسىگە چۈشكەن گىرىزا كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇ تولاراق قورساق پەردىسىنىڭ ئاجىز نۇقتىسىدىن ئىنچىكە ئۇچەي ئۇرۇقدان خالىتسىغا چىقىپ قېلىشتىن بولىدۇ. يىرىق ساھەسى بولمىسى چىقىپ ياكى ئۇرۇقدان خالىتسى

بولدىكەن، ئىللەتنى ئەيىبلەش نەشتىرى ئۇنىڭغا سانجىلىق كەتسە، بۇنىڭ نېمە زىيىنى؟

پورپاڭلىق سۈپ. توپىسى پورپاڭلاشقان، پورپاڭ توپىسى بار: پورپاڭلىق يەر. پورپاڭلىق ئېتىز.

پورت I ئى [ر <فران>] قاتن <سۇ يوللىرىدا

كېمە، پاراخوتلار توختايدىغان؛ يۈك بېسىش، يۈك چۈشۈرۈش ئۈچۈن مەخسۇس جاھازىدا-الانغان جاي: ئۇ 1978-يىلى شەھەرلىك سۇ ترانسپورت شىركىتى بويىچە ئىلغار ئىشلەپچىقارغۇچى باھالىنىپ، بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى، يەنە B شەھەرلىك پورتنىڭ سۇ ئۈستى بىخەتەرلىك ئاكتىپلىرى يىغىنىغا قاتناشتى.

پورت ھەققى <تئىش> پورتقا كىرىپ-

چىقىپ تۇرىدىغان پاراخوت-كېمىلەر ۋە تۈرلۈك ماللار ئۈچۈن ئېلىنىدىغان قائىدە-يوسۇن خىراجىتى ۋە مۇلازىمەت خىراجىتى قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي نامى.

پورت II تەق. يۇمشاق نەرسىلەرنىڭ

ئىچىدىكى گاز ياكى سۇيۇقلۇقنىڭ قاتتىق بېسىم تەسىرى بىلەن ئېتىلىپ چىقىشىدىن ھاسىل بولىدىغان ئاۋاز.

پورت-پورت «پورت» سۆزىنىڭ تەكرار-لىنىشى.

پورتقەدە رەۋ. «پورت» قىلغان ھالدا، «پورت» فىلىپ: پورتقەدە ئېتىلىپ كەتسەك.

پورتقان ئى [ر] خۇرۇم، يالتىراق قاتارلىقلاردىن تىكىلىدىغان، يانچۇققا ياكى سومكىغا ئېلىشقا قولاي؛ پۇل، بىلەك، فاكىتور قاتارلىق بېلىپ يۈرۈشكە ئەپلىك بىر نەرسە. زەيىتۈنەم ئېرىنىڭ ئاچتۇرسا تېپىلىپ رۇپ چىقتى.

ئە! لىڭ ھاۋاسىنى لىغان دېرىزىنىڭ

بىر ئۇچىدا
پەلتەك

چوڭ بوزلۇقنى كېسىپ ئۆتكەن پوركاپ توپىلىق ھارۋا يولىدا جېدەللەپ كېتىۋېتىپ، ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى...

پورشېن ئى [ر] <ماشىن> سىلىندىر ھاياكى ناسوس ئىچىدە تەكرار ھەرىكەتلىنىدىغان بىر خىل دېتال. يۇمىلاق كېلىدۇ. ئۇ ماتور سىلىندىرى ئىچىدە پار ياكى يېقىلغۇنىڭ پارتلىشى نەتىجىسىدە ھاسىل بولغان بېسىمنى مېخانىك ئېنېرگىيىگە ئايلاندۇرۇپ بېرىدۇ. **پورلاشتۇرماق** «پورلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پورلاشماق پور ھالەتكە كەلمەك، پور بولماق: دەرەخنىڭ غول شاخلىرىنى تولا كەسسە دەرەخ ئاسان پورلىشىپ قالىدۇ.

پورلۇق سۇپ. پور قويغان، پورى بار: پورلۇق چۆچەي.

پورلۇق چۆچەي ھالقىلىرىغا پور قويۇلغان، پور قويۇپ ئىشلەنگەن چۆچەي.

پورلۇق يۈگەن پور قويۇپ زىننەتلەنگەن، پور قويۇلغان يۈگەن.

پورما ئى. سوغا ئىچىگە ئورنىتىلغان ماروۋنى چىقىرىدىغان قاچا، كىچىك تۇڭ.

پوروخ ئى [ر] ← ھىلىقى دورىسى: جۇڭگودا تاڭ سۇلالىسىدىن بۇرۇنلا پوروخ كەشپ قىلىنغانىدى. * يىگىرمە سەككىز يىل بۇرۇن بۇ سايدا، چەڭ بولدى باسمىچى مەلئۇنلار بىلەن. پوروخنىڭ ئىسىغا تولدى يەر-ئاسمان، قاپلاندى ئەتراپىم يالقۇنلار بىلەن.

پورۇق تەق. قازاندىكى سۇ قاينىغاندا چىققان ئاۋاز.

پورۇق-پورۇق «پورۇق» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: پورۇق-پورۇق قاينىماق.

پورۇقشماق پ ← پورۇقشماق: ئوت پاراسلاپ كۆيۈپ، قازان پورۇقشاپ قاينىماقتا ئىدى.

پورۇقلاتماق «پورۇقلىماق» پېئىلىنىڭ

يوغىناپ، پات-پات قاتتىق ئاغرىيدۇ. بۇ ھال شوڭ ياكى ئۇچەي چىرىپ كېتىدىغان ھادىسىلەرگە سەۋەبچى بولۇشمۇ مۇمكىن. **پورداق يۈز** نومۇس قىلمايدىغان، ئىزا تارتمايدىغان؛ يۈزى قېلىن، يۈزسىز.

پورداقچى ئى. خۇشامەتنى، يالاقچىلىقنى ئادەت قىلغان كىشى؛ خۇشامەتچى، يالاقچى.

پورداقچىلىق «پورداقچى» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: پورداقچىلىق قىلماق.

پورفېر ئى [ر] <گرېك> [گېئول] بىر خىل ئورتا كىسلاتالىق ئېتىلىما جىنىس ياكى كىسلا-تالىق داغلىق تېپىمىز جىنىس. ئۇنىڭ ئالا-ھىدىلىكى: داغلىق قۇرۇلمىغا ئىگە؛ فىنوكرىستىلىرى ئاساسەن ئىشقارلىق دالاش-پاتىدىن تەشكىللەنگەن.

پورفېرىت ئى [ر] <گېئول> بىر خىل ئورتا نېگىزلىك ئېتىلىما جىنىس. تەركىبىدە رەڭگى قارامتۇل بولغان مېنېرال مىقدارى بىرقەدەر كۆپ بولىدۇ. لېكىن رەڭگى ئاچراق بولغان مېنېراللاردىن پلاگىئوكلاز، داغلىق قۇرۇلمىغا ئىگە تاغ جىنىسلىرىنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمىنى ئىگىلەيدۇ.

پورفىنلار ئى [ر] <گرېك> [خىم] بىر خىل ئورگانىك ماددا بولۇپ، خلووروفىل، قانغا قىزىلىق بەرگۈچى ئاقسىل قاتارلىقلارنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى ھېسابلىنىدۇ. بۇلار ئوكسىگېن مولېكۇلىسىغا ئوخشاش كىچىك مولېكۇلىلارنى ئۆزلىرىگە بىرىكتۈرۈۋالىدۇ ۋە ھۈجەيرىلەرنىڭ ئەڭ ئاساسىي خىمىيىۋى جەريانلىرىنى — فوتوسىنتېز، نەپەس ئېلىش جەريانلىرىنى ئىدارە قىلىدۇ.

پوركاپ ① ئى. ئۆتۈكنىڭ قونچىغا سېلىپ، پاشنىسىنى مىخلايدىغان دۈگىلەك ياغاچ كالتەك؛ پوركاپ كالتىكى. پوركاپ ياسىماق.

② سۇپ. ئۇۋالغان، يۇمشاق، ئۇۋاق: تۆمۈر ئاتا

مەجبۇرىي دەرىجىسى: پورۇقلىتىپ قايىناتماق. بالام قازاننى پورۇقلىتىپ قايىنئەۋەرمە، ئاستىراق قايىنسىمۇ بولىدۇ.

پورۇقلاشماق «پورۇقلىشماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بۇ چوڭ ئاشخانىدىكى بەس-بەس بىلەن پورۇقلىشىپ قايىناۋاتقان داش-قازانلار توك توختاش بىلەنلا لاسسىدە توختىدى. **پورۇقلىماق** پ. پورۇق قىلىپ ئاۋاز چىقار-ماق: ئوچاقتا لاۋۇلداپ ئوت كۆيۈۋاتاتتى، قايىناق سۇ پورۇقلاپ قايىناۋاتاتتى. ئۇ تېخىمۇ ھەيران بولۇپ تالاغا چىقتى.

پوزا ئى ① قىمارنىڭ بىر خىلى بولغان ئوشۇق ئويۇندا ئۇنقانلىقى، يەڭگەنلىكىنى بىلدۈرۈپ كېلىدىغان بىر خىل شەكىل: پوزا چۈشمەك. پوككا پوزا. ② قاتتىق مەستلىك ھالىتى.

پوزا بولماق ھاراق ئىچىپ ھوشنى بىلەل-مىگۈدەك مەست بولماق.

پوزا چۈشمەك ئوشۇق ئۇنقانلىقىنى بىلدۈرىدىغان شەكىلدە چۈشمەك.

پوزا قىلماق ھاراق ئىچۈرۈپ ھوشنى بىلەلمىگۈدەك مەست قىلماق.

پوزىترونى ئى [ر<لات] <فىز> ئاساسىي زەر-رىچىلەرنىڭ بىر خىلى، مۇسبەت زەرەتلىك، ماسسىسى ئېلېكتروننىڭ ماسسىسى بىلەن تەڭ. ئۇ ئېلېكتروننىڭ ئانتى زەررىچىسى.

پوزىتسىيە ئى [ر<لات] ① ئادەم ۋە نەرسە-لەرنىڭ تۇتقان ئورنى، ئىشغال قىلىپ تۇرغان جايى، مەۋقەسى، ۋەزىيىتى: 1945-يىل 13-يانۋار، تاڭ بىلەن بىزنىڭ قىسىملىرىمىز دۈشمەن پوزىتسىيىلىرىگە ھۇجۇم باشلىدى. ② كۆچمە. بىرەر مەسىلىگە قارىتا تۇتۇلغان يول، نۇقتىئىنەزەر: ئۆگىنىشتىكى ئاڭلىقلىق ئوقۇغۇچىنىڭ ئۆگىنىشنىڭ ئەھمىيىتىگە بولغان مەلۇم تونۇشى ۋە ئۇنىڭدىن ھاسىل بولغان ئۆگىنىشتىكى ئاكتىپ پوزىتسىيىسى بىلەن ھەرىكىتىنى كۆرسىتىدۇ.

پوزنەك ئى. دىئال دۆۋە.

پوزىتسىۋىزم ئى [ر<لات] <پەلس> يېقىنقى زامان بۇرژۇئا ئىدىئالىستىك پەلسەپىسىدىكى بىر مەزھەپ. ئۇنى فرانسىيىلىك ئىدىئالىست پەيلاسوپ كونت ياراتقان. ئۇ بىلىش ئوبيېكتى ھەقىقىي پاكىتلاردۇر، پەن پەقەت سۇبېيىكتىپ تەجرىبىنىڭ تەسۋىرىدۇر دەپ قاراپ، ماددىي دۇنيانىڭ ئوبيېكتىپلىقى ۋە ئۇنى بىلگىلى بولىدىغانلىقىنى ئىنكار قىلىدۇ.

پوس تەق. ئىچىگە گاز ياكى سۇبۇقلۇق قاچىلانغان يۇمشاق نەرسىلەرگە يېڭىنە قاتارلىقلارنى سانجىشتىن چىققان ئاۋاز.

پوس-پوس - پوس «پوس» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

پوست I ئى [پ] ① دەرەخ، مېۋە، كۆكتات، دان قاتارلىقلارنىڭ سىرتىنى ئوراپ تۇرغان قەۋىتى: ئەخمەقنىڭ دوستى تولا، پىيازنىڭ پوستى تولا (ماقال). * بۇ باغدىكى شاپتۇل، چىلان كۆچەتلىرى يېڭىدىن مېۋىگە كىرگەندى. بۇ شاپتۇل تازا پىشقان چاغ بولۇپ، پوستىنى سويغان ھامان سۈيى تېپىپ تۇراتتى. ② ئادەم ۋە جانىۋارلارنىڭ بەدىنىنى ئوراپ تۇرغان نېپىز توقۇلما، تېرە ئۈستىدىكى يۇپقا پەردە: ئىشەنمىگەن دوستۇڭغا، سامان تىقار پوستۇڭغا (ماقال). * بىركۈنى يىلان پوستىنى سېلىپ يوشۇرۇپ قويغان جايىنى ئۇنىڭ خوتۇنى كۆرۈپ قاپتۇ. * شۇندا قەست ئەيلەپ چايان ئۆز «دوستى»غا، نەيزىنى ئۇردى قايرىپ پوستغا. ③ يەرنىڭ ئۈستىكى قەۋىتى: يەر پوستى.

پوستغا كىرمەك بىركىم بىلەن غەرەزلىك ھالدا ئاپاق-چاپاق بولۇۋالماق، ئىشەنچسىگە ئېرىشمەك، شۇ ئارقىلىق ئۇنىڭ سىرتىنى بىلۋالماق: شاھزادىنىڭ دىلى يۇمشاپتۇ. مەلىكىنى باغرىغا ئاپتۇ، تەسەللى بېرىپ كۆڭلىنى ياساپتۇ. پاتىمە بولسا، قولىنى چىشلەپ، يېڭى تاپان-تۇزاققا ئىشلەپ يۈرۈپتۇ. شاھزادە بىلەن

پوستە كىچىلىك قىلىپ باشلىققا ياخشى كۆرۈنمە كىچى. **پوستە كىچىلىك قىلىماق** ① ئۇن تارتىش، تۈگمەنگە قاراش بىلەن شۇغۇللانماق. ② كۆچمە. خۇشامەتچىلىك، يالاقچىلىق قىلىماق.

پوستە پىياز ئى [پوستى+پىياز] پوستە-پىيازنىڭ رەڭگىگە ئوخشايدىغان، شاپىقى ئېپىز، بالدۇر پىشىدىغان يازلىق قوغۇننىڭ بىر خىلى.

پوستىلاق ئى <بىئول> ئىچكى ئەزالارنىڭ سىرتقى توقۇلمىسى.

پوستۇمبا ئى [پوست+دۈمبە] قوي قۇيرۇقىدىن ئىككى ئاستىن قىسمىدىكى ئېپىز تېرە ياكى يېغى بىلەن قوشۇپ ئېلىنغان قۇيرۇق تېرىسى. **پوستۇمبا كاۋاپ** پوستۇمبىدىن قىلىنغان كاۋاپ.

پوسكاللا ئى [پوس+كاللا] دېمە كىچى بولغان گەپ ياكى مەقسەتنىڭ ئاساسىي نېگىزى، تۈگىنى، نەق جايى: ئۇلار تاغدىن-باغدىن بىردەم ھال-مۇڭ بولۇشقاندىن كېيىن گەپنىڭ پوسكاللىسىنى ئاچتى. * گەپنىڭ پوسكاللىسى شۇكى، كۆزلىگەن نەرسەگە ئېرىشەي دېسەڭ، ئاخىرغىچە بوشاشما: ئۇنداق بولمىسا، ماۋۇ ئەخمىتخۇندەك بۇغداي ئورنىغا سامان ئېلىپ قالىدىغان ئىش.

پوسكاللىسىنى دېمەك دېمە كىچى بولغان گەپ ياكى مەقسەتنىڭ ئاساسىي نېگىزى، تۈگىنىنى ئېيتماق، جايىنى دېمەك: گەپنىڭ پوسكاللىسىنى دېسەم... ئىسما ئىلدەك قان قەرزى بار باندەتنىڭ سۇقۇنۇپ كىرىۋېلىشىغا زادى يول قويغىلى بولمايدۇ.

پوسما ئى ① يېپىشقا تولىمىغان بوۋاق بالىلارنىڭ ئەستەرىلىك ياكى ئېپىز پاختا سېلىنغان باش كىيىمى: موماينىڭ كۆزى ئوسىمىدا، گادايىنىڭ كۆزى پوسىمىدا (ماقال). * ئۇ قىزنىڭ كىيىملىرىنى قېقىشتۇرۇپ، قۇچقىغا ئالدى، بېشىدىكى پوسمىسىنى تۈزەپ، مەڭزىگە

سىڭلىسىنىڭ پوستىغا كىرىپ ئامراق بىر تۇغقان قېرىنداشلاردىن بولۇپتۇ.

پوست تاشلىماق <زوئول> نۇرغۇنلىغان بوغۇم ئاياغلىق ۋە ئۆملىگۈچى ھايۋانلار يېتىلىش جەريانىدا، ئۇلارنىڭ كونا پوستى چۈشۈپ كېتىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا يېڭىدىن پوست ئۆسۈپ چىقىدۇ. ئادەتتە ھەر قېتىم پوست تاشلىغاندا ئازراق چوڭلايدۇ.

پوستىغا سامان تىقماق ئېغىر زىيانكەشلىك قىلماق: ئىشەنمىگەن دوستۇڭغا، سامان تىقار پوستۇڭغا (ماقال).

پوست II ئى [ر<فران>] <ھەرب> ھەربىي قىسىم ئورۇنلاشقان جاي، ئىدارە-جەمئىيەت ۋە باشقا مۇھىم جايلارنى مۇھاپىزەت قىلىدىغان ئەسكەر، قاراۋۇل: پوستتا تۇرماق.

* ئۆي ئىگىسىنى گۆش سېلىشقا بۇيرۇدى، نۇر پالۋاننى قوتان تۇۋىدىكى قارىغايغا باغلاپ، يېنىغا پوست قويدى. قىزنى باشقا يەرگە جايلاشتۇردى.

پوستەك ئى [پ] تۈگمەن خامپىسىدىكى ئۇنى سۈپۈرۈشكە ئىشلىتىلىدىغان يۇڭلۇق تېرە پارچىسى: تېرە سۈپۈرگە: كۆپ تىرىشى، قېرىلىقنىڭ ئىزلىرى، بوياق بىلەن رەڭ ئاستىدا يوقالدى. ئاپئاق بولۇپ ئۇيا-ئەڭلىك ئىچىدە، پوستەك تۇتقان تۈگمەنچىدەك تۇس ئالدى.

پوستە كىچى ئى ① تۈگمەندە ئىشلەيدىغان كىشى، تۈگمەنچى: ھاشىم ئاكا، باينىڭ تۈگمىنىدە پوستە كىچى بولۇپ ئىشلىگەن. ② كۆچمە. باشقىلارغا خۇشامەت قىلىپ ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىدىغان كىشى، يالاقچى: توپ-توپ بەگ بالىلىرى، توپ-توپ باي بالىلىرى، توپ-توپ مەخسۇملار، ھۈنەرۋەن كاسىپلار، ھەتتا پوستەك-چىلەرمۇ توپ-توپ بولۇپ يۈرەتتى.

پوستە كىچىلىك ئى ① تۈگمەندە ئۇن تارتىش بىلەن مەشغۇل بولۇش ئىشى: ئۇ، قران ۋاقتىدا باينىڭ تۈگمىنىدە پوستە كىچىلىك قىلغان چاغدىكى ھۈنرىنى ئۇنتۇپ قالىغانىدى. ② كۆچمە. خۇشامەتچىلىك، يالاقچىلىق: ئۇ

سۆيۈپ قويدى. ② دوختۇر، سېسترا قاتارلىق - لارنىڭ ئىش ئۈستىدە كېيىدىغان يالاڭ باش كېيىمى: ئۇ ئۆز بۆلۈمىگە چىقىپ، ئاسقۇچىنى قاردەك يۇيۇلغان پوسما بىلەن خالاتقا قاراپ پىسىگىدە بىرنى كۈلدى - دە، ئاۋايلاپ كېيىدى، ئىش ئۈستىگە كېلىپ ئېلېكتر لامپىسى يورۇقىدا «كۆپ ئۇچرايدىغان كېسەللىكلەر ۋە ئۇنى داۋالاش ئۇسۇللىرى» تېمىسىدىكى ئىلمىي ماقالىسىنى يېزىشقا كىرىشتى.

پوسۇر تەق. ئادەم ماڭغاندا چىققان ئاۋاز. **پوسۇرلىماق** پ. «پوسۇر» قىلغان ئاۋاز چىقىرىپ ماڭماق؛ پايپاسلىماق.

پوسۇق بۇ بىرەر ئىشنىڭ تۇيۇقسىز يۈز بېرىش ھالىتىگە تەقلىد قىلىنغان سۆز.

پوسۇققىدە رەۋ. تۇيۇقسىز، ئۈشتۈمۈت، توساتتىن، بىردىنلا، كۈتۈلمىگەندە: توغرا، مەنئىمىن بوغالتىرنىڭ گۇناھى نېمە؟ ئەس - لىدىمىغۇ شۇ چاغدا بوغالتىر مۇدىر ئىشخانىسىغا كىرمىسە بوپتىكەن، قايسى شەيتان ئازدۇردى، ئۇ ئىشخانىغا پوسۇققىدە كىرىپ قالدى.

پوسۇلكا ئى [ر] ساندۇق، تاغار، خالتىغا ئوخشاش نەرسىگە ئوراپ بىر جايدىن ئىككىنچى بىر جاىغا پوچتا ئارقىلىق ئەۋەتىلگەن نەرسە: ئىككى دۆلەت مۇناسىۋىتى ياخشىلانغاندىن بېرى بىز بىر - بىرىمىزگە داۋاملىق خەت ۋە پوسۇلكىلار ئەۋەتىشىپ تۇرۇۋاتىمىز.

پوش ئىم. يول بېرىشنى تەلەپ قىلىش ياكى بۇيرۇق ئىماسىنى بىلدۈرىدۇ: — پوش! — دەپ ۋارقىرىدى ساتتار ئاتنىڭ بېشىنى تارتىپ، — يول بېرىڭلار، پوش، ھارۋىدا ئېغىر كېسەل بار، دوختۇرغا بەتكۈزۈۋالايلى.

پوش دېمەسلىك تەپ تارتىماسلىق، كۆزىگە ئىلماسلىق، نەزىرىگە ئىلماسلىق: مۇختەر راستىنلا ئويۇنقىپى ئىدى. ئۇ مەندىن تەپ تارتىمىمۇ، ئانىسىنى «پوش» دېمەيتتى. جىلتىسىغا كۆپ ھاللازدا ۋاراقلىرى يىرتىلىپ، ئىچى بىلەن تېشىنىڭ تايىنىنى يوق كىتاب - دەپتەرلىرىدىن

كۆپرەك باشقا نەرسىلەرنى سالاتتى. **پوش - پوش** «پوش» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: — پوش - پوش! — جۈمەش تېپىرلاپ تۇرغان ئېتىغا قامچا ئۇرىدۇ، ئات يۇلقۇنۇپ، قولى ئازغامچا بىلەن باغلانغان دېھقاننى يىقىتىپ سۆرەپ ئېلىپ ماڭىدۇ، كىشىلەر ئارىسىدا ساراسمە كۆتۈرۈلىدۇ، مۇس ئاكا يۈگۈرۈپ چىقىپ ئاتنىڭ تىزگىنىگە ئېسىلىدۇ، ئات تېپىرلاپ توختايدۇ.

پوشتا (توغرىسى: پوچتا) ← **پوچتا**. **پوشكا** ئى. دىئال. كۆنچىلەر تېرىنى ئەيلىگەندە تېرىنى ئارتىدىغان ياغاچ جازا.

پوشكال ئى. خېمىرنى نېپىز يېپىپ قىزىتىلغان ياغا سېلىپ پىشۇرىدىغان بىر خىل يېمەكلىك: داستىخانغا نان، چاي، جىنەستە، ئۆرۈك، ئۈجمە، قېتىق، پىشۇرۇلغان تۇخۇم ۋە پوشكال كەلتۈرۈلدى.

پوشكالچى ① ئى. پوشكال سېلىش ۋە ئۇنى سېتىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كىشى. ② كۆچمە. سۈپ. داۋاملىق نەزىر - چىراغ قوغلاپ يۈرىدىغان، نەزىر - چىراغنىڭ ئاتاملىرىنى يېپىشكە ئادەتلەنگەن؛ بىكار تاماقنى يېپىشكە ئامراق: پوشكالچى موللام.

پوشكالچىلىق ئى. داۋاملىق نەزىر - چىراغ، توي - تۆكۈن تاماقلىرى بىلەن قورساق تويغۇزۇشنى ياخشى كۆرىدىغان قىلىق، ئادەت: تۆت تۇستىخنى ساق ئادەم ئۈچۈن پوشكالچىلىق بىلەن قورساق تويغۇزۇش ئەلۋەتتە نومۇس.

پوق ئى ① ئادەم، ھايۋان قاتارلىق جانلىق - لارنىڭ چوڭ تەرىتى، گەندە: ئادەم پوقى. مۇشۇك پوقى. * ئورۇق كالىنىڭ پوقى يوغان (ماقال). ② مېتالنى تاۋلىغاندا قالغان قالدۇق: كۈمۈش پوقى. ③ كۆچمە. ئىقتىدارسىز، كېرەكسىز، قولدىن ئىش كەلمەيدىغان ئادەم: — ۋاي پوق، — دېدى دادىسى ئۇنىڭغا قاتتىق خاپا بولۇپ، — شۇنچىلىك ئىشنى قاملاشتۇرالمىي دۈمىسىپ تۇرغىنىنى. **پوق بولماق** خەلقى ئالەم ئالدىدا رەسۋا

بولماق، ئەپتى-بەشمى ئېچىلماق، چاۋىسى چىنقا يېيىلماق.

پوق پاچاق دىئال. لەقۋا، قولدىن ئىش كەلمەيدىغان، بوشاڭ ئادەم.

پوقتىن قۇتۇلماق يالغاندىن ئويدۇرۇلغان تۆھمەت-بەتناملاردىن قۇتۇلماق، پالاكەت-چىلىكتىن خالاس بولماق.

پوق چاينىما ← پوق يېمە: تولا پوق چاينىما! 8-ئارمىيە ياپونغا قارشى تۇرۇپ ۋەتەننى قۇتقۇزۇش يولىدا كۈرەشتى، پۇقرانىڭ ھەممىسى ئۇنى ھىمايە قىلىۋاتسا، نېمىشقا كۈنى ئۇزاققا بارمايدۇ.

پوق دەسسەپ يۈرمەك ھېجىر ئىش-ھەرىكەت بىلەن شۇغۇللانماي، تەييارغا ھەييار بولۇپ يۈرمەك.

پوق قىلىۋەتمەك ① بىرەر ئىشنى بۇزۇپ بىكار قىلماق، ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغان قىلىۋەتمەك. ② بىركىمنى ئەل جامائەت ئالدىدا رەسۋا قىلىپ، باش كۆتۈرگۈسىز قىلىۋەتمەك، ئىززەت-ئابرويىنى چۈشۈرمەك. پوق كۆتەم دىئال. ھۇرۇن، لەقۋا، قولدىن ئىش كەلمەيدىغان ئادەم.

پوقنىڭ پۆپۈكىنى بۇزماق بىر ئوبدان ئىشنى قالايمىقانلاشتۇرماق، ياخشى كېتىۋاتقان ئىشنى بۇزماق.

پوقنى ئىككىگە بۆلەلمەسلىك قولدىن ھېچ ئىش كەلمەسلىك، بىرەر مۇ ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالماسلىق.

پوقى بار مەسىلىسى، گۇناھى بار؛ ساپ ئەمەس: ئۇنىڭ شۇنچىۋالا پوقى بار تۇرۇقلۇق نېمىگە يوغانچىلىق قىلىدۇ؟

پوقى چوڭ بۇ سۆز قىلالمايدىغان، كۈچى يەتمەيدىغان، ھۆددىسىدىن چىقالمايدىغان ئىشلارنى قىلىشقا ئۇرۇندىغان ئادەملەرنى، ئاساسەن بالىلارنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

پوقى چىقماق ① مەسىلىسى چىقماق، چاتىقى چىقماق. ② ھېرىپ، چارچاپ، ماغدۇردىن كەتمەك، ھالسىزلىنىپ ئۆلەر ھالەتكە كەلمەك: بىر دېمە، ئۆي كۆچۈپ

بولغۇچە پوقۇم چىقاي دېدى پوقىدا شام قادايدىغان ئىنتايىن پەخسىق، خەسسى، كىشىگە نەپ بەرمەيدىغان.

پوقىدىن ئۈرگۈمەك قىلمىشىنىڭ ياكى مەسىلىسىنىڭ ئاشكارىلىنىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، دەككە-دۈككەدە تۇرماق: پوقىدىن ئۈرگۈپ يۈرمەك.

پوقىغا كەتمەك باشقا بىرىنىڭ خاتاسى تۈپەيلىدىن جاۋابكارلىققا تارتىلماق، باشقا بىرىنىڭ سورى بىلەن زىيان تارتماق: توختى سەمەتنىڭ پوقىغا كەتتى.

پوقى قاتماق جاھىللىقى تۇتماق، رازىلىقىدىن يېنىۋالماق، ئۇنىماي تۇرۇۋالماق. پوقى قىڭغىر دىئال. ئىچى يامان، نىيىتى بۇزۇق.

پوقىنى بوغۇزلىماق ئۆز ئۆزىگە قاتتىق خاپا بولماق، ئۆز-ئۆزىگە رەنجىمەك.

پوقىنى چېلىپ ئىچىدىغان ئەقىل ئىشلەتمەي، قارىسىغا ئىشلەپ، تەۋەككۈل قىلىپ ئىش بۇزىدىغان؛ كالۋا، دۆت.

پوقىنى ئېرىغدىماق چىققان مەسىلىنى، چاتاقنى تۈگەتمەك.

پوقىنى ئىلەشتۈرمەك ئۆزى قىلغان ئىشنى قالايمىقانلاشتۇرماق، ئارىلاشتۇرۇۋەتمەك، قىلغان ئىشنىڭ ئاخىرىنى ئۈزەلمەي بۇزۇپ قويماق.

پوقى يۇقماق ← پوقىغا كەتمەك. پوق يەۋالغاندەك بولۇپ قالماق كۆڭۈلگە شەك-گۇمان چۈشۈپ، ئەنسىزلىنىپ بىئارام بولماق؛ ئەندىشىدە قالماق؛ مەن ئۇنىڭ بۇ كۆڭۈلسىز گېپىنى ئاڭلاپ، پوق يەۋالغاندەك

چۈشكەندە چىققان ئاۋاز: شۇ چاغدا دەرەختىن سىلىكىگەن بىر توپ قار «پوك» قىلىپ قىزنىڭ بېشىغا چۈشۈپ ئۇنى چىرايلىق ئېچىلغان ئاپئاق كېۋەز غوزىسىغا ئايلاندۇرۇپ قويدى.

پوكان I ئى. ئادەم ۋە ئۇچار قۇشلارنىڭ تۇش قىسمى، كۆكرەك: ھەيدەر پوكىنى ئۈستەلگە قويغىنىچە كۆزى ئۇيقۇغا كەتتى.

پوكىنىغا باسماق دۆلەت ھەم شەخسلەرنىڭ نەرسىلىرىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىپ مەھكەم بېسىۋالماق: ئۇلار كولىكتىپنىڭ مال - مۈلكىنى ھەر خىل باھانىلەر بىلەن بۇزۇپ چاچتى ۋە پوكىنىغا باستى.

پوكان II سۈپ. چالا پىشقان (مېۋە - چېۋە ھەققىدە)، تولۇق قاتىمىغان، (زىرائەت دانلىرى ھەققىدە)، نەملىكىنى يوقاتمىغان، قۇرۇمىغان (كېسىم - كېچەك قاتارلىقلار ھەققىدە).

پوكانچى ئى. مەخسۇس مال سويۇش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەم؛ قاسساپ: قوچقارنى چۈلەۋۈردىن تۇتۇپ تۇرغان گەۋدىسى يوغان، ئېگىز پوكانچى قوچقارنى پۇتلىرىدىن تۇتۇپ كۆتۈرۈپ باستى، پۇتلىرىنى ئالماشتۇرۇپ بېلىدىكى چىگە بىلەن باغلىدى. ئاندىن ئۇ بېلىدىكى غىلاپتىن سېپىغا گۈل ئويۇلغان چوڭ پىچاقنى سۇتۇق بۇغراخانغا سۇندى.

پوكانچىلىق ئى. قاسساپلىق: پوكانچىلىق قىلماق، پوكانچىلىق قىلىدىغان ئادەم.

پوكەي ئى [خەن] سودا دۇكانلىرىدا ھەر خىل گەزمالارنى تىزىپ سېتىش ئۈچۈن ئىش - لىتىلىدىغان ياغاچ، كېسەك ياكى سېمونتتىن ياسالغان ئۈستەل شەكلىدىكى جاھازا؛ توسما: قولاقچىسىنى تەتۈر كىيگەن، كىچىك كۆزلىرى قىزىرىپ، لەۋلىرى تەتۈر ئورۇلۇپ تۇرىدىغان، ئورۇق ئېگىز ئادەم ئاغزىنى بۇزۇپ؛ قىسىلىپ ئۆتۈپ، پوكەيگە پوكىنىنى قويۇپ مۇكچەيدى ۋە تۇش يانچۇقىدىن بىر سىقىم پۇل چىقىرىپ سانمايلا ماگىزىنچىغا تەڭلىدى.

بولۇپ قالدىم.

پوق يېگەن خورازدەك مەڭزى قىزىل. پوق يېمە قىلىشقا ئېگىشلىك بولمىغان گەپنى، يوق گەپنى قىلما، يالغان سۆزلىمە. پوق يېمەك بىلىپ - بىلىمەي كەمچىلىك، خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويماق، توغرا يولدىن ئاداشماق.

پوقاق ① ئى. قالغان بەز ئىششىقى، يەنى بويۇندا بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك: موللام ئۆچكە ساقال، گېلىدە مۇشتتەك پوققى بار، يوغان بۇرۇن، ئەللىك ياشتىن ئاشقان، ئېگىز بوي سېرىقراق ئادەم ئىكەن. ② سۈپ. كۆپۈشۈپ چىققان، كۆپۈشكەن، كۆپكەن: پوقاق بولغان باشاقلار.

پوقاق بولماق <دې> شال، بۇغداي، ئارپا قاتارلىق زىرائەتلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى ئىچىدە ھاسىل بولغان باشاق يوپۇرماقنى يېرىپ چىقماق: بۇغدايلار پوقاق بوپتۇ.

پوقچى ئى ① مەخسۇس ھاجەتخانا تازىلاش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانغۇچى، پوق توشۇغۇچى. ② كىچىك بالىلارنى ئەركىنلىتىش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ئەركىلەتمە سۆز.

پوققورساق سۈپ [پوق+قورساق] ① قورسىقى يوغان، يوغان قورساق؛ پور سېمىز. ② قول - دىن ئىش كەلمەيدىغان؛ دۆت، كالۋا.

پوقلاق ئى. دىئال. ھاجەتخانا.

پوقلىماق پ. پوق قىلماق.

پوقلانماق «پوقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پوقلاشماق ① «پوقلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆمىلۈك دەرىجىسى. ② بىر - بىرى بىلەن ئۇرۇشۇپ، يامان گەپلەر بىلەن تىللاشماق، شۇ ھەۋەبتىن مۇناسىۋەتتە قاتتىق يىرىكلەشمەك. **پوك** تەق. بىرەر نەرسە ئېگىزدىن پەسكە

پوك - پوك «پوك» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: ئوغرىنىڭ يۈرىكى پوك - پوك (ماقال). * يىغىندىدىن يۈرىكى پوك - پوك قايتقان ئابدۇقەيۇم دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگەندە، ئۆيىدىن قولىغا قاتلانغان گىلەمنى قىستۇرۇپ كۆتۈرۈپ چىقىۋاتقان قاسم قارى بىلەن دوڭدۇرۇشتى.

پوكە يىدى ئى. سودا تىجارىتىدە سائىدىغان نەرسىلەرنى كۆتۈرۈپ يۈرۈپ سودا قىلىدىغان ئۇششاق تىجارەتچى؛ كۆتۈرمىچى.

پوككا ئى. ئوشۇقنىڭ كىندىك تەرىپىگە قارشى تەرىپى، دۈمبىسى. پوككا پوزا. پوككا چۈ. * قىمارۋازمۇ تۆت ئوشۇقنى دەتتىكام، دەپ ئاتىدۇ، يا چىككە ياكى پوككا چۈشۈدۇ، بىزنىڭ بۇ تاۋكا - يىمىز ئوشۇقنى ئېتىش بىلەنلا يىغىشتۇرۇلۇپ كەتتى.

پوككا پوزا تۆت ئوشۇقنىڭ ئوخشاش كىندىك تەرىپىنى يەرگە، دۈمبىسىنى ئاسمانغا قارىتىپ يېتىشى، قىمار ئويۇنىدا ئوشۇق ئاتقان ئادەمدە مۇشۇنداق چۈشە ئۇ ئۇتقان بولىدۇ.

پوككا چۈ تۆت ئوشۇقنىڭ بىرى ئۆرە تۇرۇپ قالغان ئۈچىنىڭ كىندىك تەرىپىنى يەرگە، دۈمبىسىنى ئاسمانغا قارىتىپ يېتىشى، قىمار ئويۇنىدا ئوشۇق ئاتقان ئادەمدە مۇشۇنداق چۈشە ئۇ ئۇتۇرغان بولىدۇ.

پوككىدە رەۋ ① «پوك» قىلغان ھالدا: مەن ھارۋىغا لىق يۈك بېسىپ كېلىۋاتقىنىدا، ھارۋا چاقى ئۇ ئويۇپ قويغان يوشۇرۇن ئۆرەككە پوك - كىدە چۈشۈپ، ئىچ كامبىرى ئېتىلىپ كەتتى. ② كۈتۈلمىگەندە، ئۇشتۇمتۇت: ئۇ ئىشكىگە كېلىپ ئەمدىلا بوسۇغىدىن ئاتلىشىغا، پوككىدە ئىككى ئادەم ئۆيىگە كىرىپ كەلدى: ئالدىدا كىرگىنى سىپاھ بەگلەرچە، كېيىن كىرگىنى مۇلازىمىلارچە ياسىنىۋالغانىدى.

پوكۇلداشماق «پوكۇلداشماق» پېشىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ھەي ئاقساقال، تايىنى يوق گەپنى قىلىپ ئۇنىڭ يۈرىكىنى

پوكۇلداشماق؟

پوكۇلداشماق «پوكۇلداشماق» پېشىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار كۇڭشىنىڭ يېنىدىكى بىر كوچىدىن ئۆتۈپ، يىراقىدا كۆرۈنۈپ تۇرغان بىر توپ ئادەمنى كۆرگىنىدە يۈرەكلىرىنىڭ پوكۇل - دىشىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىشقا باشلىدى.

پوكۇلداشماق پ «پوك» قىلغان ئاۋاز چىمە - ماق: ئابدۇللا ئىختىيارسىز دۇرنەمنى قويۇۋېتىپ كەينىگە داچىدى. باشقىلارنىڭ يىغىنى ئاڭلاپ قېلىشىدىن قورقۇپ يۈرىكى پوكۇلدىدى.

پوكۇنى ئال. مەلۇم بىر كىشى ياكى نەرسە: ئۇلارنىڭ ئەتىدىن كەچكىچە قورسىقى توق، قىلىدىغان ئىشى يوق، ئاشۇنداق «ۋاي پالانى ئانداق، پوكۇنى مۇنداق»، دەپ غەيۋەت قىلماي نېمە قىلسۇن!

پوكۇنچى ئال. مەلۇم بىر كىشى: پوكۇنچى كەلدى. پوكۇكچى كەلمىدى.

پوكۇۋاي ئى <كى> ئاياللار ئارتىدىغان قىشلىق يۇڭ ياغلىق: - ئۇكام ئەكبەر، ماگىزىغا پوكۇۋاي ياغلىق، دۇخاۋا كەلدى، ھەدەمگە ئېيتىپ قويارسىز، - دېدى ھېكمەت خوشلىشىۋېتىپ. پوك تەق. بىرنەرسە ئېتىلغان، يېرىلغان ياكى بىر يەرگە تەگكەندە چىققان ئاۋاز: لامپۇچكا «پوك» قىلىپ ئېتىلىپ كەتتى * قاياقىنىدۇر پوك قىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى.

پوك - پوك «پوك» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: «پوك - پوك» قىلىپ ئېتىلغان پوجاڭزا ئاۋازى قورۇنىڭ ئىچىنى بىر ئالدى.

پوك - پوك سۆزلىمەك گەپ - سۆزدە تۈزۈت قىلماي ئۇدۇلىشىغا سۆزلىمەك، خىيالىغا نېمە كەلسە، شۇنى دېمەك: توختىماي ئېچىلىپ - يېپىلىپ تۇرغان ئىشكىتىن ئۇرۇلغان سوغۇق شامال ئۇنىڭ ئوشۇقىغا كېلىپ تېگەتتى، دالاندا توپلىنىپ تۇرغان ئېگىز بويلۇق، كۆك چاپانلىرى ھۆل بولۇپ كەتكەن ھارۋىكەشلەر زالدىن چىققانلارنى خۇشال كەيپىياتتا پوك - پوك سۆزلەپ ھارۋىسىغا تەكلىپ قىلىشاتتى.

پوگزەك (توغرىسى: پومزەك) ← پومزەك.

خۇسۇسىيىتىنى ئوتقا، چىرىتىشكە، سۈركە-لىشكە چىداملىق قىلىپ ئۆزگەرتىشكە بولىدۇ. سانائەتتە ئۇ ناھايىتى زۆرۈر ماتېرىيال ھېسابلىنىدۇ. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

پولات ئارغامچا <بىن> ئىنچىكە پولات سىملاردىن ئېشىلگەن ئارغامچا. ئېغىرلىق كۆتۈرۈشتە ئىشلىتىلىدۇ.

پولات ئەينەك <خىم> ناھايىتى يۇقىرى مېخانىكىلىق كۈچىنىشچانلىققا ئىگە ئەينەك. ئادەتتىكى ئەينەكنى ئىسسىقلىقتا بىر تەرەپ قىلىش ئارقىلىق ياسىلىدۇ؛ زەربىگە چىداملىق ۋە ئېلاستىكىلىق كېلىدۇ؛ ئىسسىقلىق تۇراق-لىقى ئادەتتىكى ئەينەككە قارىغاندا بىر ھەسسە يۇقىرى بولىدۇ.

پولات قاختا <سانا> سوغۇق ياكى ئىسسىق پروكاتلاش ئاساسىدا پولاتتىن ياسالغان قاختايلار. ئادەتتە تۆت مىللىمېتىردىن يۇقىرى رىلارغا قارىتىلىدۇ. تۆت مىللىمېتىردىن تۆۋەن-لىرى «تۈنىكە» ياكى «قاڭالتىر» دېيىلىدۇ.

پولات قامغا ئىدارە، تەشكىلات، مەكتەپ، كارخانا قاتارلىق ھۆكۈمەت ئورگانلىرى ئىشلىتىدىغان ۋە پولاتتىن ياسالغان تامغا. ئۇ، كىنىشكا، ھۈججەتلەرگە بېسىلىدۇ، بېسىلغاندا قەغەز ئۈستىگە چوڭقۇر ئىزى قالىدۇ.

پولات تاۋلاش <سانا> چويۇن ۋە كېرەكسىز پولاتلارنى پولات ئېرىتىش ئۈچىنچىغا قاچىلاپ، يۇقىرى تېمپېراتۇرىدا ئېرىتىش ئارقىلىق، تەركىبىدىكى كاربوننىڭ ۋە ئارىلاشما ماددى-لارنىڭ مىقدارىنى بەلگىلەنگەن تەلەپكە يەتكۈزۈش ياكى تۈرلۈك كېرەكلىك ئېلىپىنت-لارنى قوشۇش ئارقىلىق ھەر خىل پولاتلارنى ياساپ چىقىش.

پولات تۇۋرۇك <بىن> ھەر خىل شەكىللىك پولاتلاردىن قۇراشتۇرۇپ ياسالغان تۇۋرۇك.

پوڭگىدە رەۋ ① «پوڭ» قىلغان ھالدا؛ جوزا ئۈستىدە تۇرغان چايدان پوڭگىدە يېرىلىپ ئىشخانىدا ئولتۇرغان ھەممەيلەننى چۆچۈتۈۋەتتى. ② ئۇشتۇمتۇت، بىردىنلا: پوڭگىدە يىغلىۋەت-مەك. پوڭگىدە سۆزلەپ تاشلىماق.

پوڭگۈلداتماق «پوڭگۈلدىماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئاتقان ئوقۇمنىڭ تەككەن - تەككىگە نىسبەتەن بىلەنمۇ ھېسابلاشماي پوڭگۈلدەتپ ئېتىۋەردىم. بىر ۋاقىتتا ئىزۋوت كومان-دىرىنىڭ: - ھەي، ناسىر، بىكارغا ئېتىۋېرەمسەن، بولىدى، بۇ ياققا كەل، - دېگەن سۆزى بىلەن ئېتىشنى توختىتىپ ئورنۇمدىن تۇردۇم.

پوڭگۈلدىماق پ. «پوڭ» قىلغان ئاۋاز چىق-ماق: پوڭگۈلداپ ئېتىلىۋاتقان پوچاڭزا ئاۋازى يىراقتىن ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

پول ئى [ر] كاربىدور ۋە ئۆيىنىڭ تاختاي ئورنىتىلغان ئاستى يۈزى: مۇختەر ئىچكى كېسەللەر بۆلۈمىدە پول سۈرتەتتى، تۈكۈرۈك قاچىلىرىنى تازىلايتتى، كېسەللەرنىڭ تەرىپتىنى تۆكەتتى، دوختۇرلارنىڭ قارا خىزمىتىنى قىلاتتى.

پولا سۈپ. پىشىپ ۋاقتى ئۆتۈپ يۇمشاپ كەتكەن؛ لۆم-لۆم، موس-موس: پولا قوغۇن. پولا بولماق. پولا بولۇپ كەتمەك.

پولا بولماق پىشىپ، ۋايىدىن ئېشىپ، يۇمشاپ، لۆمشىپ كەتمەك: پولا بولۇپ كەتكەن قوغۇن.

پولات ئى [ئە] ① تۆمۈر بىلەن كۆمۈرنىڭ قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان بىر خىل قېتىشما مېتال. ئۇنىڭ تەركىبىدە 1.7 پىرسەنتتىن تۆۋەن كۆمۈردىن باشقا، يەنە ئاز مىقداردا مانگان، كرىمنى، گۈڭگۈرت، فوسفور قاتارلىق ئېلىپىنتلار بار. پولات ئادەتتە چويۇن بىلەن كېرەكسىز تۆمۈر - تەرسەكلەرنى تاۋلاش ئارقىلىق ئېلىنىدۇ. ئۇ تۆمۈرگە نىسبەتەن يۇقىرى بولغان فىزىكىلىق ۋە مېخانىكىلىق خۇسۇسىيەتكە ئىگە. ئۇنى سۇغىرىشقا، يېس-سىلاشقا ۋە تەركىبىنى تەكشۈش ئارقىلىق

پولات چىۋىق <بىن> پولاتتىن ياسالغان، بېتون ئارىسىغا ئېلىنىدىغان چىۋىق. توغرا كەسىمە يۈزى ۋە سىرتقى شەكىلىگە قاراپ بىرقانچە تۈرگە بۆلۈنىدۇ.

پولات رۇلېتكا <بىن> پولاتتىن ياسالغان ۋە ياندا ئېلىپ يۈرۈشكە ئەپلىك قىلىپ تۆمۈر قاپچۇق ئىچىگە ئوراپ قويۇلغان مېتر. ئىشلىتىش ۋاقتىدا چىقىپ تۇرغان ئۇچىدىن تارتىپ چىقىرىپ ئىشلىتىلىدۇ، قويۇۋەتسە ئۆزلۈكىدىن كىرىپ كېتىدۇ.

پولات سىم <سانا> ئىنچىكە يۇمىلاق پولاتلارنى سوزۇش ئارقىلىق ياسالغان يىپ شەكىلىدىكى مەھسۇلات. ئوم ئىنچىكىلىكى ئوخشىمايدۇ. پۇرژىنا، پولات ئارغامچا، پولات تور قاتارلىقلارنى ياساشنىڭ ماتېرىيالى قىلىنىدۇ.

پولات قالىپاق <ھەرب> ئەسكەرلەر ۋە ئوت ئۆچۈرگۈچى خادىملار كىيىدىغان قالىپاق. پولاتتىن ياسىلىدۇ، باشنى ئاسراش رولىنى ئوينىيدۇ.

پولات لىم <بىن> پولاتتىن قۇراشتۇرۇلغان ياكى پولات تاختىلاردىن كەپشەرلەپ ياسالغان لىم.

پولات - تۆمۈر پولات ۋە تۆمۈر. پولات - تۆمۈر ئىشلەپ چىقارماق.

پولەك ئى ← پولەكلەر.

پولەكلەر ئى. <ئىرىق> پولىنىڭ ئاساسىي ئاھالىسىنى تەشكىل قىلغان، غەربىي سلاۋيانلارغا مەنسۇپ خەلق.

پولەكچە ① سۇپ. پولەكلەر فورمىسىدا، پولەكلەر يوسۇنى بويىچە، پولەكلەرگە خاس: بۇ پولەكچە كىيىم. ② ئى. پولەك تىلى: «خىتابنامە» نىڭ 1892 - يىلىدىكى پولەكچە نەشرىنى پولشا سوتسىيالىزىمىنىڭ «تاك نۇرى» ژۇرنىلى نەشرىياتى لوندوندا نەشر قىلدى.

پولتۇق تەق. مەلۇم ئېغىرلىقتىكى نەرسىنىڭ سۇغا چۈشۈشىدىن ھاسىل بولىدىغان ئاۋاز.

پولتۇق - پولتۇق «پولتۇق» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: كۆلدە بېلىق ئوينىسا پولتۇق - پولتۇق قىلىشىپ. خۇشال بولار بالىلار ئۇڭغا قاراپ كۈلۈشۈپ.

پولتۇققىدە رەۋ. «پولتۇق» قىلغان ھالدا، «پولتۇق» قىلىپ: ئەركىن كىيىملىرىنى سېلىپ پولتۇققىدە سۇغا سەكرىدى.

پولتۇقلاتماق «پولتۇقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پولتۇقلاشماق «پولتۇقلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پولتۇقلىماق پ «پولتۇق» قىلغان ئاۋاز چىقارماق: يوغان داش قازاندا پولتۇقلاپ ئۇماچ قاينىماقتا ئىدى.

پولتۇك تەق. مەلۇم ئېغىرلىقتىكى نەرسىنىڭ سۇغا چۈشۈشىدىن ھاسىل بولىدىغان ئاۋاز: تېز بولۇڭلار، ئىسسىق شامال كەلدى، چاپسان سۇغا سەكرەڭلار! - دەپ ۋارقىرىدى ھېلىقى مويىسىپت. ئارقىدىنلا ئۆزىمۇ «پولتۇك» قىلىپ كۆلچەككە سەكرەپ، يۈزىنى جەنۇب تەرەپكە قىلىۋالدى.

پولتۇك - پولتۇك «پولتۇك» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

پولتۇكلىماق ← پولتۇكلىماق: بۇ مېنىڭ دادام بولىدۇ. سىز كۆلدە پولتۇكلىماقتاندا، داداممۇ شۇ يەردە بار ئىدى، - دېدى ئەكبەر رۇقىيگە.

پولتۇكلىمىدە رەۋ. «پولتۇك» قىلىپ ئاۋاز چىقارغان ھالدا، «پولتۇك» قىلىپ: ئابىت پوچى پور تېرەكتەك پولتۇكلىمىدە ئۆستەڭگە موللاق ئېتىپ چۈشۈپ كەتتى.

پولتۇكلاتماق «پولتۇكلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: باغچىدىكى سۇ ئېقىۋات - قان ئېرىقنى بويلاپ ئولتۇرغان بالىلار بەس - بەستە پۇتلىرى بىلەن سۇنى پولتۇكلىتىپ ئوينىدى.

يەردە پولۇ يوق (ماقال). * ئەقىلسىز بىلەن پولۇ يېگۈچە، ئەقىللىق بىلەن تاش توشۇ (قالماق). * بوۋاي ئۆيگە كېلىپ خوتۇنغا، بولسا سەۋىدە، بولمىسا چامغۇر توغراپ پولۇ تەييارلاشنى بۇيرۇپتۇ. تۇزنى كەم قىلىشنى جېكەلەپتۇ.

پولىمىسوپىن ئى [گىربىك] <خىم> فېنىل ئېتىلېنىنىڭ پولىمىرلىنىشىدىن ھاسىل بولغان يالتىراق، ئىزولياتورلۇقى ناھايىتى يۇقىرى بولۇپ، ئېلېكتىر سائىتىدە كەڭ قوللىنىلىدۇ، ئۇلترا قىسقا دولقۇن، رادار ۋە تېلېۋىزور قاتارلىقلار ئۈسكۈنىلىرىنىڭ ئىزولياتور ماتېرىيالى قىلىنىدۇ.

پولىباش [پولا+باش] سۈپ. ئەر-خوتۇن-چىلىقتا خوتۇننىڭ ئەخلاقسىزلىقىغا يول قويدىغان، كۆرمەسكە، بىلمەسكە سېلىپ، بېشىنى ئىچىگە تىقىپ يۈرىدىغان؛ يۇمشاقباش؛ پولىباش ئادەم.

پولتېخنىكا سۈپ [ر] تېخنىكا تارماقلىرى، بۆلەكلىرى؛ تېخنىكا ساھەسى.

پولىمېرلار ئى [ر > گىربىك] <خىم> خىمىيىۋى تەركىبى بىر خىل، ئەمما مولېكۇلىلىرىدىكى ئاتوملار مىقدارى بىلەن بىر-بىرىدىن پەرقلىنىپ تۇرىدىغان ماددىلار.

پولىمېرلىنىش <خىم> ماددىنىڭ بىرقانچە مولېكۇلىلىرى ئۆزئارا بىرىكىپ، بىر چوڭ مولېكۇلا ھاسىل قىلىش جەريانى. بۇنىڭدا ماددا تەركىبى ئۆزگەرمەيدۇ، لېكىن فىزىكىلىق ۋە خىمىيىلىك خۇسۇسىيىتى ئۆزگىرىدۇ، مەسىلەن: ئېتىلېن پولىمىرلىنىپ پولىئېتىلېننى ھاسىل قىلىدۇ.

پولىيارسكوپ ئى [ر] <فىز> پولىيارىزاتسىيە-لەنگەن ۋە يورۇقلۇق ھاسىل قىلالايدىغان لىنزا (ئەينەك). سۈزۈك كالىتسىت قاتارلىقلاردىن ياسىلىدۇ.

پولىمورفىزم ئى [گىربىك] <گېئول>

پولتۇڭلاشماق «پولتۇڭلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پولتۇڭلىماق ① «پولتۇڭ» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق، «پولتۇڭ» قىلماق؛ پولتۇڭلاپ كەتمەك، پولتۇڭلاپ تۇرماق. ② كۆچمە. ئىككى تەرەپكە ئېغىنلاپ ماڭماق؛ كونا كەشنى پۇتغا سېپىپ ئىچ كۆڭلەك بىلەن پولتۇڭلاپ چىققان تەلەپخان بوغىچىغا سىنىچلاپ سەپسالىدى. **پولداڭ-سولداڭ** دىئال. ساڭگىل-سۆڭگۈل. **پولدۇرۇڭ** تەق. ئېسىقلىق تۇرغان نەرسىنىڭ تەۋرىنىش ھالىتى.

پولدۇرۇڭ-پولدۇرۇڭ ① «پولدۇرۇڭ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى. ② كۆچمە. بۇزۇپ چېچىپ، ئايىماي؛ باردا پولدۇرۇڭ-پولدۇرۇڭ، يوقتا قاراپ ئولتۇرۇڭ (ماقال).

پولكا ئى [ر > چېخ] <ئۇس> بىر خىل ئۇسسۇل، ئەسلىدە چېخلاردىن تارقالغان. ئۇنى ئىككى سەپكە تىزىلىپ، چۈپ-چۈپ بولۇپ ئوينىيدۇ؛ ناخشا ئورنىنى شوخ، جۇشقۇن پولكا ئالدى، ئاندىرى ھەممە نەرسىنى ئۇنتۇدى. ئۇ شۇنچىلىك ئىخلاسى بىلەن چالدىكى، ئويۇن سىتېفانىيىگىمۇ تەسىر قىلدى.

پولىكوۋنىك ئى [ر] كونا <ھەرب> ← شاڭشياۋ.

پولك ئى [ر] كونا <ھەرب> ← تۇەن. **پوللۇق** سۈپ. ئاستىغا تاختاي ئورنىتىلغان؛ ئۇلار بۇرۇن ئېگىز كۆتۈرۈپ سېلىنغان ئاستى پوللۇق ئۆيلەردە ئولتۇراتتى.

پولونىي ئى [لات] <خىم> رادىئوئاكتىپلىق مېتال ئېلېمېنت، بەلگىسى (Polonium) Po، يېرىم يىمىرىلىش دەۋرى تەخمىنەن 138 كۈن. **پولۇ** ئى. ئۇيغۇر خەلقىنىڭ بىر خىل ئەنئەنىۋى تامىقى، ئاساسىي ماتېرىيالى گۈرۈچ، ماي، گۆش، سەۋزە، پىياز قاتارلىقلار بولۇپ، قورۇپ، دەملەپ پىشۇرىدۇ؛ خۇدا دېگەن يەردە بالا يوق، شال تېرىغان

بۆلۈنىدۇ.

پومپاق سۈپ. پومپىيىپ چىققان، پومپىيىپ كۆتۈرۈلۈپ تۇرىدىغان؛ قېلىن: گەپنىڭ ئايىغى چۈشمەستىنلا، تەسرلەنگەن يىگىت مەستۇرنىڭ پومپاق لەۋلىرىگە ئىشتىياق بىلەن لېۋىنى باسقى.

پومپايتماق «پومپايتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: يولدا گومىنىڭ ئەس-كەلىرىنىڭ ئۆلۈكلىرى ئۇچراپ تۇراتتى. ئۆلۈك يەپ قورساقلىرىنى پومپايتىپ، كۆزلىرى قىزىرىپ-يېنىپ كەتكەن بۆرلەر شىددەت بىلەن كېلىۋاتقان قىسمىنى كۆرۈشى بىلەنلا قاچاتتى.

پومپايتىشماق «پومپايتماق» پېئىلىنىڭ ئۆمۈلۈك دەرىجىسى: يولىنىڭ ئوتتۇرىسىدا، يانلىرىدا ئورۇق، ئاجىز، ئىككى مۇرىسى كۆتۈرۈلۈپ چىققان، بويىنى ئىنچىكە، غەلىتە كۆرۈنىدىغان ئۇششاق بالىلار قورساقلىرىنى پومپايتىشىپ توپىغا مىلىنىپ ياتاتتى.

پومپايتماق پ. كۆپمەك، دومپايتماق؛ چولپان سۈتكە تويۇپ، قورسىقى پومپىيىپ كەتكەن پاقلىنى تۇتۇپ تۇرۇپ دادىسىدىن سورىدى. * مەخسۇت بەگ پۇتىغا تۇمشۇقى سەل ئىلمەك، ئېگىز باشلىق، ئۇزۇن قونچلۇق زەڭگەر ئۆتۈك كىيگەن، ئالدىغا پومپىيىپ چىققان قورسىقىنىڭ ئۈستىدىن ئاچ يېشىل شايى پوتا باغلىغان بولۇپ، ئۇنىڭغا مەسۋاك ۋە ساقال تارغىقى ئاسقان.

پومداق سۈپ. تۈرۈلۈپ يىغىلغان، كالىكە: ئۇ پومداق قەغەزنى يەردىن ئالدى، يورۇققا ئەكىلىپ، ئالدىرىماي ئېچىپ يايىدى.

پومداقلاشماق «پومداقلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆمۈلۈك دەرىجىسى: چۈجە - خورازلار پومداقلىشىشقا ئاز قالغاندا، ئابابەكرى ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى يېزا باشلىقى مۇرتىزا، كەنت باشلىقى زەپەرنىڭ ھەمراھلىقىدا يەردىن ئۇنۇپ چىققاندا كالا پەيدا بولۇپ قالدى.

پومداقلىماق پ. تۈرۈپ يىغماق، كالىكە قىلماق: ئۇ يىرتىلغان كىرلىكىنى پومداقلاپ سىيرىتىمغا سالدى - دە، ھاپىلا - شاپىلا كارىۋىتىنى

تەركىبى ئوخشاش بولغان بەزى ماددىلارنىڭ ئوخشاشمىغان تېرمودىنامىك شارائىتلاردا، قۇرۇلمىسى ئوخشىمىغان كرىستاللارنى پەيدا قىلىش ھادىسىسى. تەركىبى ئوخشاش لېكىن قۇرۇلمىسى ئوخشىمىغان كرىستاللار پولىمورفىزم ئۆزگەرمىلىرى دېيىلىدۇ. مەسىلەن: ئالماس بىلەن تاشسىياھ كۆمۈرنىڭ پولىمورفىزم ئۆزگەرمىسىدۇر.

پوم I ئى ① قوناق ئۇنىدىن خېمىر بۇغۇرۇپ ئۆگىگە بېرىش ئۈچۈن راسلانغان كۇمىلاچ: ئۇ زالىمنىڭ ئۆيىدە يەيدىغىنىم كېپەكتە ياققان پوم، كىيىدىغىنىم جۈلدۈر كېپەن، ئىش ھەقىقىتىگە ئالدىغىنىم تاياق، ئىزا - ئاھانەت بولۇپ، پۈتۈن ئەۋلادىم خار - زارلىقتا ئۆتكەندى. * كەلكۈندەك يامرايتتى قايناپ غەم - غۇسسە، ئاھ، قانداق ئۆتۈر كۈن، كەلمىسە كۆرۈپ. ئىككى پوم، جەرىسىنى چىگىپ ياغلىققا، ماڭدى ئۇ، تالاغا ئورنىدىن تۇرۇپ. ② مەلۇم دائىرە، چېگرا، پاسىلى بەلگىلەپ تۇرۇش ئۈچۈن توپىدىن سېلىنغان كىچىك دۆۋە: پاسىغا پوم سالماق.

پوم قىلماق كۇمىلاچلىماق، پوملىماق. پوم نان يۈزىنى بەك ئاچماي قېلىن قىلىپ ياققان نان: بۈگۈن بىر تونۇر چوڭ نان، بىر تونۇر پوم نان ياقىتۇق.

پوم II ئى. جانت. پومبىشچىك (پومبىشچىك سۆزىنىڭ قىسقارتىلمىسى): خەلىپە پوم. داۋۇت پوم.

پومبۇلاق دىئال. يۇپۇمىلاق، دومىلاق. **پومپا** ئى [ر <فران>] <سانا> سۇيۇقلۇقىنى سۈمۈرۈپ، تارتىپ چىقىرىدىغان بىر خىل ئۈسكۈنە. ئۇ ئارقىلىق سۇيۇقلۇقىنى بىر ئورۇندىن يەنە بىر ئورۇنغا ياكى تۆۋەندىن يۇقىرى ئورۇنغا تارتىپ چىقارغىلى بولىدۇ. ئىشلىتىلىشىگە قاراپ، سۇ پومپىسى، گاز پومپىسى ۋە ماي پومپىسى قاتارلىق تۈرلەرگە

يەردىن يۇلۇۋالدى. بۇ چاغدا خەلق چېرىكلەر بىلەن پوملاقلاشماقتا ئىدى.

پوملاقلاشماق «پوملاقلىشماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى.

پوملاقلىق سۈپ. پوملاقلاشماق: ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىدا پوملاقلىق، قىپقىزىل بىرنېمە تۇراتتى، ئانا سىنچىلاپ قارىدى ۋە ئۇنىڭغا قولىنى سوزدى.

پوملاقلىشماق پ. تۈرمەلەكلەپ يىغماق، كاللەك قىلماق: جىملىتىلگەن ئېسىپ مەكتەپكە كېتىپ بارغان بەزى بەگباش بالىلارغا ئۇچراپ قالسام، ئۇلار ماڭا قارىنى پوملاقلاپ ئېتىشتى.

پوملىشماق پ ① پوم قىلماق، پومزەكلەشكە: خېمىرنى پوملىشماق. لايىنى پوملىماق. * مەن ئۈچ - تۆت ئاغىنەم بىلەن يازنىڭ ئىسسىق كۈنى - لىرىنىڭ بىرىدە مەسچىتنىڭ ئالدىدىكى مەيداندا توپىدىن قىرى سېلىپ چۆنەك ئېتىپ، توپا پوملاپ، قوغۇنلۇق ياساپ ئويناۋاتاتتۇق. ② كۆچمە. كۆز بويىشماق، ئالدىشماق، ئەپلىشكە: پوملاپ ئۆتكۈزمەك.

پومېشچىك ئى [ر] كۆپ يەر ئىگىلىگەن، ئۆزى ئەمگەك قىلمايدىغان، يەرنى دېھقان - لارغا ئىجارىگە بېرىپ، ئۇلارنى ئېكىسپىلا - تاتىسىيە قىلىش بەدىلىگە تۇرمۇش كەچۈرد - دىغان شەخس: ئوڭۇشلۇقلۇق بولمىسا، قىيىنچە - لىق بولمايدۇ؛ قىيىنچىلىق بولمىسا، ئوڭۇشلۇقلۇقمۇ بولمايدۇ. پومېشچىك بولمىسا، ئىجارىگە ئالغۇچى دېھقان بولمايدۇ؛ ئىجارىگە ئالغۇچى دېھقان بولمىسا، پومېشچىكمۇ بولمايدۇ.

پومېشچىكلار سىنىپى <پەلس> كۆپ يەر ئىگىلىگەن، ئۆزى ئەمگەك قىلماي دېھقان - لارنى ئېكىسپىلاتاتسىيە قىلىش بىلەن ياشايدى - غان سىنىپ. پومېشچىكلار سىنىپى دېھقانلارنى ئاساسەن يەر ئىجارە شەكلى ئارقىلىق ئېكىسپىلاتاتسىيە قىلىدۇ.

پونكىت ئى [ر<لات] ① يەر يۈزى ياكى بوشلۇقتىكى ئالاھىدە بەلگە ۋە خۇسۇسىيىتى

تۈزەتتى. * تەرتىپ مۇدىرى بىردىنبىلا كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ئېتىلىپ كەلدى - دە، ئاۋۋال ئالماسنى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئېلىقۇل ۋە يەنە ئىككى ئوقۇغۇچىنى توخۇنى قاماللىغاندەك قاماللاپ، تۇيۇقسىز سۆرىگەن پېتى ئېلىپ بېرىپ، مەش مەيدانىنىڭ يېنىدىكى ھەمەك قېلىنلىقىدا مۇز تۇتقان مەكتەپ كۆلىگە پومداقلاپ تاشلىۋەتتى.

پومزەك ئى. توپ، كىچىك توپ: پومزەك ئويناشماق. * مەن سىلەرنى پوتبول ئويناشقا تەكلىپ قىلىمەن. بۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئىككى تەرەپكە بۆلۈنمىز، كىمكى پومزەكنى قارشى تەرەپ - نىڭ دەۋازىسىغا تېپىپ كىرگۈزۈۋېتەلسە، مانا شۇ «گاڭگۇك»، قايسى تەرەپ كۆپ كىرگۈزسە، شۇ تەرەپ ئۇتقان بولىدۇ.

پومساق سۈپ. دىئال. پومغا ئوخشايدىغان، دوملاق، يۇملاق.

پومسايتماق «پومسايماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: قورسىقنى پومسايتماق. **پومسايماق** پ. كۆپمەك، كۆپۈپ، ئۆرلەپ چىقىشماق، تۇرۇلمەك: قىزنىڭ ئالۇچىدەك چىرايلىق لەۋلىرى كۈلۈش ئۈچۈن پومسايىدى، كۈندە قىزارغان كىرىسىز، پاكىز يۈزلىرى ئاناردەك قىزاردى.

پوملاپ - سوملاپ بىرەر ئىشنى قولنىڭ ئۇچىدىلا، ئەپلەپ - سەپلەپ، بىر ئامال قىلىپ: پوملاپ - سوملاپلا ئۆتكۈزۈۋەتسەك.

پوملاشماق «پوملىشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پوملاشماق «پوملىشماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: تونۇر بېشىدىكى ئاياللار قوناق خېمىرىنى پوملاشماق ئۆزئارا قىزىق پاراڭلىشىۋاتاتتى.

پوملاق سۈپ. يۇملاق، دۈگىلەك: پوملاق لاي. پوملاق كۆمۈر.

پوملاقلاشماق «پوملاقلىشماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇ مىللىتىلارنى بۆسۈپ ئۆتۈپ ئانىنىڭ يەرگە تېگەي - تېگەيلا دەپ قالغان ئايالغىرىغا چىرمىشىپ يىغلاۋاتقان يالغۇچ بالىنى

ئەسەرلىرى يىغىندىسى؛ شېئىرلار: ئۇيغۇر پوئېزىيىسى.

پوئېرا رىيە ئى [لات] <بوت> ← پوئېرا رىيە چاتقىلى.

پوئېرا رىيە چاتقىلى <بوت> پۇرچاق ئائىلىسى - دىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، پېلەك تارتىپ ئۆسىدۇ. غولنىڭ ئۈستىدە سېرىق تۈكچىلىرى بولىدۇ؛ پوپۇرمىقى چوڭ بولۇپ، ئۈچكە يېرىلغان بولىدۇ؛ يىلتىزى توم كېلىدۇ. ئۇ تەرلىتىش، قىزىتىشنى قايتۇرۇش رولىغا ئىگە. ئۇنى كراخمال ۋە دورا ياساشتا ئىشلىتىشكە بولىدۇ.

پوئېزا ئى ← كەھەر.

پوئېز ئى [ر] <قاتن> بىر خىل قاتناش قورالى، ۋاگونلىرى بىر-بىرىگە ئارقىمۇ ئارقا چېتىلغان بولۇپ، تۆمۈر يول ئۈستىدە ئوت كۈچى ياكى توك كۈچى ئارقىلىق ھەرىكەتلىنىدۇ؛ يولداش ئىسمائىل پوئېز قوزغىلىشقا سىگنال بەردى.

پوئېز خىرمەتچىسى <قاتن> پوئېز ئۈستىدە خىزمەت قىلىدىغان خادىم.

پوئېز كەش ئى [ر+پ] پوئېز ھەيدىگۈچى، پوئېز باشقۇرغۇچى.

پوئېز يولى ← تۆمۈر يول.

پۇبلىستىكا ئى [ر] <لات> <ئەد> ئىجتىمائىي، سىياسىي مەسىلىلەرگە بېغىشلانغان ۋاقىت خاراكتېرلىك سىياسىي ماقالە، ئوبزور قاتارلىق ئەسەرلەر.

پۇت I ئى [پ] ① ئادەم، ھايۋان ياكى باشقا جانلىقلارنىڭ گەۋدىسىنىڭ يەرنى تايىنىپ تۇرۇشى، يۈرۈشى ياكى ئۆمىلىشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان قىسمى؛ ئاياغ؛ ئوڭ پۇت. پۇتنىڭ ئۇچى. پۇتنى ئالىماپ ئولتۇرماق. ② كارىۋات، ئۈستەل، ئورۇندۇق قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ يەرگە تېگىپ تۇرىدىغان

بىلەن ئايرىلىپ تۇرىدىغان نۇقتا، مەلۇم بىر جاي؛ ئاھالە ياشايدىغان پونكىت. * يەنلەر ئاكادېمىيىسىدىن ئەۋەتكەن يۇننەننىڭ بىر ئېگىز تاغدىكى ئالەم نۇرلىرىنى كۆزىتىش پونكىتى توغرىسىدىكى ماتېرىيالنى كۆردى، زامانىۋى يۇقىرى ئېنېرگىيە فېزىكىسىنىڭ تەرەققىياتىغا زىچ مۇناسىۋەتلىك بولغان بۇ ماتېرىيال خېلى بۇرۇنلا ئايال ئالىمنى قاتتىق جەلپ قىلغانىدى.

② بىرەر ئىشى، پائالىيەت، تەدبىر ئۈچۈن بېرىلگەن، مەخسۇس ئۈسكۈنىلەنگەن بىنا ياكى جاي؛ تېلېفون ئىستانسىسىنىڭ سۆزلىشىش پونكىتى. * ئۇ بۈگۈن چۈشتىن كېيىن ئات ھارۋا - سىنى قوشۇپ ئارىلىقى يەتتە كىلومېتر كېلىدىغان بازار ئاشلىق پونكىتىدىن لېنىگە ئۇن، ياغ ئېلىپ چىقتى - دە، ئۇنى ئاشپەزلەر بىلەن ھە - ھۇ دەپ ئىسكىلاتقا ئەكىرىۋەتكەندىن كېيىن، يۈز - كۆزلىرىدىكى تەرلىرىنى ياغلىقى بىلەن سۈرتكىنىچە ئىشخانىسىغا كىردى.

پوئېما ئى [ر] <گرېك> <ئەد> داستان.

پوۋېست ئى [ر] <ئەد> رومانغا نىسبەتەن كىچىكرەك، سۆزىتى ئاددىي راق بەدىئىي نەسرىي ئەسەر، قىسسە؛ كېيىنكى كۈنلەردە مەن ئۇنىڭغا ئاتاپ «ئارام باغ» ناملىق بىر پوۋېستىمۇ يازغان.

پوۋۇسكا ئى [ر] <قاتن> بىر ياكى ئىككى ئات قوشۇلىدىغان، چاقى ئېگىز رەك مەپە شەكىللىك ھارۋا؛ ئۇزۇن ئۆتمەي كېلىشىتى مېھمان جانابىلار، يېغىپ كەتتى پوۋۇسكا ھەم پىكاپلار.

پوئېتىك سۈپ [ر] <ئەد> پوئېزىيىگە، شېئى - رىيەتكە ئائىت، شېئىرىي: پوئېتىك ئەسەر.

پوئېتىكا ئى [ر] <گرېك> <ئەد> ئەدەبىيات ھەققىدىكى پەننىڭ شېئىرىيەتكە دائىر قىسمى.

پوئېزىيە ئى [ر] <گرېك> <ئەد> ① بەدىئىي ئىجادىيەتنىڭ شېئىرىي فورمىسى؛ شېئىرىيەت، نەزمە؛ پوئېزىيە نەزەرىيىسى. ② بىرەر شائىرنىڭ، خەلقنىڭ ياكى دەۋرنىڭ شېئىرىي

غىچە چىڭ تۇرماق: مەن پەقەتلا ئابدۇراخمان ئاكىنىڭ پۇت تىرەپ تۇرۇشى بىلەن ئوقۇشنى پۇتتۇرۇۋالدىم. ② مەۋجۇت بولۇپ تۇرماق، ئۆزىنى ساقلىماق: — پىنتە — ئىغۋا ھېچقاچان ھەقىقەت ئالدىدا پۇت تىرەپ تۇرالىغان ئەمەس! — دېدى مۇنەۋۋەر غەزەپ بىلەن. * سودا ئىدارىسىنىڭ مەسئۇللىرى، توپ مال تارقىتىش ئورۇنلىرىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى بىزگە يار — بۆلەكتە بولىدۇ، ئۇلار سىز بىزنىڭ پىلانىنى ئاشۇرۇپ ئورۇنلىشىمىز، شىركەتنىڭ پۇت تىرەپ تۇرۇشىمۇ قىيىن.

پۇت تىقماق مەلۇم دائىرە ۋە چېگرىدىن ھالقىپ، ئاتىلاپ كىرىمەك، دەپسەمەك: — ئۇ بالا بالىلىق قىپتۇ. مەن ئۇنىڭغا ئېيتاي، باغقا كىرىپ بېھى ئۈزۈمى، — دېدى بوۋاي بالغا ئىچى ئاغرىغان ھالدا، لېكىن بوۋاي گېپىنى تۈگىتىشىگىلا باغ ئىگىسى: — ئۇ يەنە باغقا پۇت تىقىدىغان بولسا، مەن ئۇنىڭ بويىنىنى ئۈزۈۋېتىمەن! — دەپ چار سالدى.

پۇت دەسەپ تۇرماق ← **پۇت تىرەپ تۇرماق.**

پۇت دەسەپ تۇرماق يەر يوق كىچىككىنىمۇ بوش ئورۇن يوق.

پۇتقا پۇت، قولغا قول بولماق ← **قولغا قول، پۇتقا پۇت بولماق:** مۇشۇ ئىككى يىلدىن بېرى مەھەممەت روزى نىيازنىڭ خىزمەتىنى يەنە بۇرۇنقىدەكلا قوللىغان ھەمدە ئۇنىڭ پۇتىغا پۇت، قولغا قول بولۇپ ھەمكارلىشىپ بىللە ئىشلىگەن.

پۇتقا ھۆل خىش قويماق بىراۋنى ئورۇنسىز ماختاپ ئۇچۇرماق، كۆككە كۆتۈرمەك: قويۇپ «دوست» لار پۇتۇمغا خىش، دېسە «سەن ھەممىدىن قالتىس». كۆرەڭلەپ مەنمۇ كۆڭلۈمدە دېدىم «مەن ھەممىدىن قالتىس».

پۇت گۆش ← **سان گۆش.**

پۇتى پۇتىغا تەگمەي بەك ئالدىراشلىق بىلەن، ناھايىتى جىددىي: 11 — ئاي كىرىشى بىلەنلا سىدىق ئاكا كارخانىنىڭ خوجىلىق خىزمەت —

قىسمى؛ ئايىغى: ئورۇندۇق پۇتى. سافانىڭ پۇتى. ئۈستەلنىڭ پۇتى.

پۇت ئاتماق ① پۇتىنى سوزۇپ تەپمەك: ئالىم يول ئۈستىدىكى قاراقچىلارنىڭ ھەيۋىتىدىن قورقۇپ قالمىدى، بىر پۇت ئېتىپلا بىرىنى يېقىتتى. ② ئۆزىدىن چوڭلارغا گەپ ياندۇرماق، ياندماق: بىزنىڭ زەرەپشاندا بەگىلەرگە، بايلارغا، بولۇپمۇ يەر ئىگىلىرىگە پۇت ئېتىپ، قول ياندۇردى. دىغان ئىش ئەلۋەتتە ئەزەلدىن بولمىغان. * بىزنىڭ بۇ يەردىكىلەردە ئاش بەرگەنگە پۇت ئاتىدىغان ئادەت بار، سىلەر بولساڭلار ئۇلارغا ئوخشىمايسىلەر.

پۇت بارماق سۆڭەككى <ئانات> پۇت بارمىقىنى تەشكىل قىلىدىغان كالتە ئەيسىمان سۆڭەك. بۇنداق سۆڭەكتىن چوڭ بارماقتا ئىككى تال، قالغان ھەربىرىدە ئۈچ تالدىن بولۇپ، بىر پۇتتا جەمئىي ئون تۆت تال بولىدۇ.

پۇت تەمرەتكىسى <تېب> تېرە كېسەللىكى. بۇ كېسەللىكنى بىر خىل كۆكرىك زەمبۇرۇغى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ، كۆپىنچە پۇت بارماقلىرى ئارىسىدا پەيدا بولىدۇ. ئالامەتلىرى: سۇلۇق قاپارتما پەيدا بولۇپ، دائىم قىچىشىدۇ، ئۇچى بۇزۇلغاندا سېرىق سۇ چىقىدۇ، ئېغىرراقلىرى جاراھەتكە ئايلىنىدۇ.

پۇت تېپىشمەك بىرەر ئىشتا قارشى تەرەپ بىلەن ئېلىشماق، زىتلاشماق، تالاشماق، رىقابەتلەشمەك: تۇرسۇن يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ پارتكوم شۇجىسى بولۇپ كۆتۈرۈلگەندىن كېيىن يوشۇرۇن ھالدا مەنسۇر بىلەن پۇت تېپىشمەكتە، ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى ئېلىشىش يەنىلا كەسكىن داۋاملاشماقتا ئىدى. * ئۇ دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانا بىلەن پۇت تېپىشىپ قالسا، ئۆزىنىڭ تىرىكچىلىك قىلىۋاتقان ئاشۇ يېرىدىن ئايرىلىپ قېلىشىدىن قورقۇپ تۇرۇۋاتامدىكىن.

پۇت تىرەپ تۇرماق ① ئۆزى قاتناشقان بىرەر ئىش — ھەرىكەت ياكى مەسىلىدە ئاخىر —

لىرىنى پۇتى پۇتقا تەگمەي ئىشلەشكە باشلىدى. پۇتقا چېتىق بولماق بىراۋنىڭ ئىشىغا پۇتلىكشاڭ، توسالغۇ بولماق.

پۇتقا چېتىۋالماق بىرەر ئىش ياكى ئەيىب-لىنىشكە باشقىلارنى شېرىك قىلىۋالماق؛ — ھەي، سادىغاڭ كېتەي، پوقۇڭ ئۆزەڭ بىلەنلا كەتسە بولماسمىدى، ئۇنى نېمىشقا پۇتۇڭغا چېتىۋالدىڭ؟

پۇتى كۆيگەن توخۇدەك بىر يەردە بىردەم جىم تۇرالمى، ھەر تەرەپكە چاپقان ھالدا، ناھايىتى ئالدىراش؛ پادىشاھ بۇ ئەھۋالنى ئاڭلاپ تېخىمۇ غەمگە چۈشۈپتۇ، پۇتى كۆيگەن توخۇدەك بىر يەردە تۇرالمى قاپتۇ.

پۇتىنى تارتىۋالماق ئوپچە ئىشلىگەن ئىش ياكى توختام، كېلىشىمدىن ئايرىلىپ چىقىمۇ ۋالماق، ئۆز ئالدىغا بولۇۋالماق.

پۇتىنى يەرگە تەگكۈزمەي ئىختىيارغا قويماي، زورلۇق بىلەن، مەجبۇرىي؛ دەرھال، تېز؛ ئامانلىق ساقلاش ئىدارىسى مەھمۇتىنىڭ قاتىللىقىنى بىلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ پۇتىنى يەرگە تەگكۈزمەي تۇتۇپ ئەكەتتى. * پادىشاھ ئۇنى پۇتىنى يەرگە تەگكۈزمەي ئەكىلىشكە تۆت نەپەر نەۋكەر ئەۋەتىپتۇ.

پۇت II مىق [ر] ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى، بىر پۇت 16.38 كىلوگرامغا تەڭ بولىدۇ؛ مەنسۇر ئالدىنقى يىلى يازلىق يىغىم مەزگىلىدە مەكتەپتىن تەتىل قىلغان بالىلىرىنى بىنەمگە باش تېرىشكە قوغلاپ، تۆت-بەش پۇت بۇغداي قىلىۋالغانىدى.

پۇتاتماق «پۇتتاق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ تۈنۈگۈن بالىلارغا تالنىڭ شاخلىرىنى پۇتاتتىم.

پۇتاشماق «پۇتتاق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى؛ ئىپارگۈل چوڭ ئايىلىرىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئۇزۇم يوپۇرماقلىرىنى پۇتاشىپ بەردى.

پۇتاق ئى ① دەل-دەرەخلەرنىڭ غولى ياكى چوڭ شاخلىرىدىن ئۆسۈپ چىققان

تارمىقى، يان شېخى؛ خېمىر باتۇر چىنار دەرەخىنىڭ تۈۋىگە كېلىپ، دېمىنى ئالغاندىن كېيىن، پۇتاقلارغا ئېسىلىپ چىنارغا چىقىپتۇ. قاق يېرىمىغا چىقىپلا دەريانى يېرىپ كېلىۋاتقان ئەجدىھانى كۆرۈپتۇ. ② كېسىلگەن شاخنىڭ غولىنى قالدۇقى؛ قاسم چاپان ۋە پوتىسىنى دەرەخنىڭ بىر پۇتىغا ئېلىپ قويۇپ كەتمەسنى قولغا ئالدى. ③ كۆچمە. بىر پۇتسۇن ياكى بىر يۈرۈش ئەقىدىلەرنىڭ مەلۇم تارمىقى، بۆلىكى؛ شەرئەتنىڭ پۇتىنى تولا. ④ كۆچمە. يېتەرسىزلىك، نۇقسان، كەمچىلىك؛ قۇسۇر؛ پۇتاق چىقارماق. * دادام ياغاچچىلىقنى ئۆگىستەي دېسە، ئۇ: — كۈنۈم قىرىندىلار ئارىسىدا ئۆتمەدۇ، مەن ياغاچنىڭ پۇتىنى ئالغۇچە ئۆزەمنىڭ مىڭبىر پۇتاقلىرىمنى تۈزىتەي، — دەپ زادىلا گەپكە كىرمىدى. * — سىزغۇ مېنىڭ گېپىمدىنمۇ، ئىشلىرىمدىنمۇ پۇتاق چىقىرىپلا تۇرىسىز، — دېدى ئايالى ئېرىدىن نارازى بولۇپ.

پۇتاق چىقارماق ① شاخلىماق. ② نۇقسان، چاتاق، قۇسۇر تاپىماق؛ يوق يەردىن پۇتاق چىقارماق. * — بۇ ئىشتىن يەنە بىر پۇتاق چىقارمۇ مەنسۇر؟ — دەپ سورىدى ئاسىم مەنسۇرنىڭ جەينىكىدىن ئاستا تۇرتۇپ.

پۇتاقسىز سۈپ. پۇتاق چىقارمىغان، پۇتىنى يوق، پۇتۇپتىلگەن.

پۇتاقلىق سۈپ ① پۇتىنى بار؛ ئاقموللا پۇتاقلىق كونا ئەگرى ھاسىغا تايانغىنىچە نازىمنىڭ ھېكايىلىرىنى كۆزلىرىنى يۇمۇپ، بېرىلىپ تىڭشىدى. ② پۇتىنى كۆپ؛ پۇتىنى، شېخى تولا؛ قېرى ئۈجمە دەرەخى كېچىدىكى سىرلىق پەچىرلاش-لارنى ئۆزىنىڭ پۇتاقلىق، كەڭ، قوپال غولىغا سىڭدۈرۈپ ھېچ نەرسە كۆرمىگەندەك سايە تاشلاپ تۇراتتى.

پۇتالماق «پۇتتاق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى؛ بۇ يول بويىدىكى دەرەخلەر ئاساسەن پۇتلىپ بولدى.

پۇتبول ئى [ر] ئىنگ] <تەن> ئىككى كامان-

قولۇمنى تۈزۈۋالاي دەپ ئولتۇرۇپ قاپتىكەنمەن، ئاغزىنى بۇزۇپ تىللاۋاتقىنىنى كۆرمەمسەن، - دېدى روزىخان، قوشنىسى ھەلىمىخانغا شياۋدۇيچاڭ سېيتىنىڭ ئۈستىدىن دەرد تۆكۈپ.

پۇت - قولنى چۈشمەك بىرەرسىنىڭ ھەرد - كىتىنى، پائالىيىتىنى چەكلەپ قويماق، قامال قىلماق، قىمىرلىيالمىدىغان قىلىپ قويماق: گومىنداڭ ھۆكۈمىتى خەلقنى ئەركىنلىكتىن مەھرۇم قىلىپ، خەلقنىڭ پۇت - قولنى چۈشەپ، ئۇلارنى ياپسون تاجاۋۇزچىلىرىغا قارشى تۇرالمىدىغان قىلىپ قويدى. * - ئاممىنىڭ پۇت - قولنى چۈشەپ - دىغان بۇنداق ئەمرىمەنرۇپنى بەلگىلەپ بېرىش ئىستايىم خاتا، - دەپ رەھبەرنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى ھىست ئورنىدىن تۇرۇپ ۋارقىراپ.

پۇت - قولنى يەرگە تەگكۈزمەي - پۇتىمنى يەرگە تەگكۈزمەي.

پۇت - قولى يەرگە تەگمەي - ئايىمى - ئايىمىغا تەگمەي: بۇ گەپنى خوتۇندىن ئاڭلىغان ئىمىللا ئاكا پۇت - قولى يەرگە تەگمەي، ئۇدۇل بۇغدايلىققا يۈگۈردى.

پۇتلاتماق «پۇتلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پۇتلاش ① «پۇتلىماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل ئىسمىدىشى. ② ئى. توسالغۇ، پۇت - لىكشاڭ: ئەسكى تامدا قۇشقاچ تولا، نامراتقا پۇتلاش تولا (ماقال). * تۇراخۇن ئاكا روزى شۇجىدىن: - سالا ئېتىزلارنى بەرپا قىلىش چوڭ ئەھمىيەتكە ئىگە، تراكتور، كومباينلارنى ئىشلە - تىشكە قولايلىق دەپ ئېيتتىڭىز، ئۇنداقتا ئاۋۇ دەرهخلەر تراكتورغا پۇتلاش بولمامدۇ؟ - دەپ سورىدى ئېڭىسى بىلەن ياڭاق دەرىخىنى ئىشارە قىلىپ.

پۇتلاشتۇرماق «پۇتلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: - ئەمما شۇنسى ئېنىق: ھەممىنىڭ كۆزى ئاۋۋال ساڭا چۈشىدۇ، قىغىر دەسسەڭلا پۇتلاشتۇرىدۇ، - دېدى زىۋىرشا، ئۇنىڭغا. * رەقبنىڭ كۆزەلئاي ئۇچۇن ھەرنېمە قىلىشقا تەييار ئىكەنلىكىنىمۇ بىلىمەن. ئۇ باھانە

دىنىڭ ئۇزۇن ئارا قارىمۇقارشى تەرەپلىرىدىكى ۋاراتاغا ئاياغ بىلەن تېپىش ياكى باش بىلەن ئۇسۇش ئارقىلىق كۆپرەك توپ كىرگۈزۈش مەقسىتىدە ئۆتكۈزۈلىدىغان ئىسپورت ئويۇنى ۋە شۇ ئويۇندا ئويىنىلىدىغان توپ: ئۆتكەن كۈن ئۇ ئىشتىن سىرتقى پۈتبول ئۆگىنىش مەيدانىغا مەشىق قىلغىلى بېرىپ بىر پۇتىنى قايرىۋالدى. ئۇ ماڭالمىتتى. ساۋاقداشلىرى قول ھارۋىسىغا ئولتۇرغۇزۇپ ئۆيىگە ئەكىلىپ قويدى.

پۇت - قول پۇت ۋە قول: قولدا جان قالماستىق. پۇت - قولى باغلىنىپ قالماق. پۇت - قولنى چۈشمەك. * ئۆز ئويۇمىنىڭ خۇشلۇقى - پۇت - قولۇمنىڭ بوشلۇقى (ماقال).

پۇت - قولى بوشاشماق پۇتسۇن بەدىنى كۈچسىز لەنەك، ماغدۇرسىز لانماق: بىردىنلا پۇت - قوللىرىم بوشىشىپ ئولتۇرۇپ قالدىم.

پۇت - قولى بوشماق ئىشنىڭ جىددىي ئال - دىراش ۋاقتى تۈگەپ بىكار بولۇپ قالماق: روزاخۇن ئۇنىڭ سوئالغا بىنائەن: - ھە، ئىش - پىش دەمىسنا، پۇت - قولسىمىز بوشاپ، زېرىكىپ تۇرۇۋاتقاندا ساڭا ئىش نەدە تۇرۇپتۇ، - دەپ جاۋاب قايتۇرۇپتۇ.

پۇت - قولدا جان قالماستىق ① پۇت ۋە قولدا، پۇتسۇن بەدىنىدە كۈچ ۋە ماددا قال - ماسلىق، بوشىشىپ كەتمەك: بۈگۈن ناشتسىز يۈرۈپ، پۇت - قولۇمدا جان قالماپتۇ. ② بىرەر قورقۇنچىتىن ۋە ھىمىگە چۈشمەك، قورقماق: نۇرمەت شاھىدەنىڭ بىر ياقىتىن كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قېلىپ، ئىچىدە «خۇدايىم بار، ئۇنى كۆرۈپ پۇت - قولۇمدا جان قالماستى، يەنە مېنى كۆرۈپ قالماستۇن» دەپ ئۆز - ئۆزىگە ئاستا پىچىرلىدى.

پۇت - قولنى تۈزىمەك پۇت - قولنىڭ تېلىشىنى، بەدەننىڭ ھاردۇقىنى چىقارماق؛ دەم ئالماق: - كوممۇنا، كوممۇنا بولۇپ بىر كۈنمۇ ئىشتىن ئايرىلىپ قالغىنىمنى ئۇقمايمەن. بۈگۈن بەك ھېرىپ كېتىپتىكەنمەن، بىر ئاخشام پۇت -

تېپىپ مېنى پۇتلاشتۇرۇشى، تۈز يولىدا تېپىل-
دۇرۇشمۇ مۇمكىن.

پۇتلاشتۇرۇلماق «پۇتلاشتۇرماق» پېتىلىنىڭ
مەجھۇل دەرىجىسى.

پۇتلاشماق پ ① يول يۈرگەندە، ماڭغاندا
پۇت بىرەر نەرسىگە ئۇرۇلۇپ ياكى تاقىشىپ
مۇدۇرۇلمەك: ئەپەندىم بازارغا كېتىپ بېرىپ،
بىر تاشقا پۇتلىشىپ يېقىلىپ چۈشۈپتۇ ۋە تاشنى
«مىڭ لەنەت، ساڭا!» دەپ تىللاپتۇ. * پەرھات
بىر قېتىم دالان ئۆيىدىن چاي ئېلىپ كىرگۈچە
پۇتلىشىپ كېتىپ قولىدىكى چايىمۇ تۆكۈلۈپ كەتتى.
② كۆچمە. بىرەر پېشكەللىك، ئوڭۇشسىزلىق،
كېلىشمەسلىكلەرگە دۈچ كەلمەك، يولۇقماق:
ئۇ ئادىلنىڭ بىرەر ئىشتا پۇتلىشىپ كېتىشىنى
تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ يۈردى، بەزىدە:
«بىرەر ئاۋارىگەرچىلىككە يولۇقۇپ، مەڭگۈلۈك
مېيىپ بولۇپ قالسا، ئەڭ ياخشىسى ئۆلۈپ
كەتسە» دېگەنلەرنىمۇ ئارزۇ قىلدى. ③ پۇتلىسكا-
شاڭ، توسقۇن بولماق، تاقاشماق: سەن،
مېنىڭ ئىشىمغا تولا پۇتلاشما.

پۇتلانماق «پۇتلىماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل
دەرىجىسى: يەرگە چاپلىشىپ ياتقان بۇغداي-
لاردىن بىرەر كىشىنىڭ مېڭىشىدىن پۇتلانغانلىقىنى
بىلگىلى بولاتتى.

پۇتلۇق I سۈپ. پۇتى بار، پۇت بېكىتىل-
گەن: تىۋت پۇتلۇق شىرە. * 25- فېۋرال كۈنى
ئەتىگەنلىكى شىمالىي مېھمانخانا ئالدىدا ئىنچىكە
پۇتلۇق، ئويناقلانغان سېرىق ئاتلارغا مىنگەن
ساقچىلار تۇراتتى. * پەگاھنىڭ جەنۇب تېپىغا
يۆلەپ تۆت پۇتلۇق ئاددىي ئۈستەل قويۇلغان،
ئۈستەلنىڭ ئۈستىنى ئوتتۇرىدىن ئىككىگە بۆلۈپ،
بىر تەرەپكە تاۋاق-قاچا، چوكا سالغۇچ، لازىچاڭ
قاچىسى، چىنە-چەينەك قاتارلىق نەرسىلەر
تىزىلغان، يەنە بىر تەرەپكە ئىسرىقدان، شامدان
قويۇلغانىدى.

پۇتلۇق II سۈپ. مىقدارى مەلۇم پۇت
ئېغىرلىقىدا بولغان: بىر پۇتلۇق گىر تېشى.
* كېۋىز بېدە باغلىسا مىڭ باغنى يېرىم كۈندە باغلاپ

بولدۇ. تاغار كۆتۈرسىچۇ، ئون پۇتلۇق تاغارنى
دەم ئالماستىن ھۆكۈمەت سېڭىنىڭ يۇقىرىسىغا
كۆتۈرۈپ ئاچقىدۇ.

پۇتلىكاشاڭ ئى [پۇتلا + كاشلا] توسىلىغۇ،
كاشلا بولىدىغان نەرسە ۋە ھادىسە:
ئاز ساندىكى كادىرلار ئۆز ئالدىغا يەرلىك
سىياسەت چىقىرىپ، پارتىيىنىڭ نۆۋەتتىكى يېزا
ئىگىلىك سىياسىتىگە پۇتلىكاشاڭ بولۇۋاتىدۇ.

پۇتلىكاشاڭ بولماق توسالغۇ بولماق،
دەخلى-تەرۈز كەلتۈرمەك: بۇ خەلق ئىگىلى-
كىنى تەڭشەشكە ئېغىر تەسىر يەتكۈزۈپ، ئىشلەپ-
چىقىرىشنىڭ راۋاجلىنىشىغا پۇتلىكاشاڭ بولماقتا.

پۇتلىكاشاڭلىق «پۇتلىكاشاڭ» سۆزىنىڭ
ئابىستراكت ئىسىم شەكلى: پۇتلىكاشاڭلىق
قىلماي، بىر چەتتىرەك تۇرساڭچۇ ئۇكام، — دەيدى
ئالدىراپ كېلىۋاتقان قاۋۇل ئاخۇن بوسۇغدا
تۇرۇۋالغان بالىنى بىر تەرەپكە ئىتتىرىپ.

پۇتلىماق پ ① پۇت بىلەن باشقا بىرىنىڭ
پۇتىنى ئىلىپ، يېقىتىشقا ئۇرۇنماق:
تۇرسۇن يولدا جىم كېتىۋاتقان ئەخمەتنى قەستەن
پۇتلىۋەتتى. ② كۆچمە. باشقىلارغا زىيان
يەتكۈزۈمەك، مەلۇم ئورۇن ۋە ۋەزىپىدىن
ئېلىۋېتىشقا ئۇرۇنماق: ئادىل ئىنىسىغا: —
سادىقنىڭ نىيىتى يامان ئادەم، ئۇنىڭ بىلەن
باردى — كەلدى قىلساڭ، ئاخىرى بىر كۈن سېنى
بىر ئىشتا پۇتلايدۇ، — دەپ قاتتىق چېكىلىدى.
* ئۇنىڭ چاقچاققا پۇتلاپ قىلغان ھەربىر جۈملە
سۆزى يۈرىكىگە نەشتەردەك سانجىلماقتا ئىدى.
ئەگەر باشقا چاغ بولىدىغان بولسا، ئۇنى ئاغزى-
بۇرنىغىچە تويغۇزۇپ قويغان بولاتتىم.

پۇتسىماق پ. دەل-دەرەخلەر ۋە بەزى
ئۆسۈملۈكلەرنىڭ كېرەكسىز شاخ-شۆمبىلىرىنى
كېسىۋەتمەك: ئۇ ئەتىگەنلىك چايغا كەلگۈچە
ھاسا بىلەن پوسۇرلاپ يۈرۈپ سالىنىڭ قارىياغاچ
ۋە سۆگەتلىرىدىن ئىككى-ئۈچ سېۋەتلىك شۇڭ
پۇتۋالدى.

پۇجۇڭ ئى [خەن] ئارس. ۋاڭنىڭ ئاياللىرىنىڭ
پەخىرى نامى: ۋاڭنىڭ خوتۇنى: پۇجۇڭ

خېنىم. چوڭ پۇجۇڭ ئاغىچا. كىچىك پۇجۇڭ ئاغىچا. * شامەخسۇت كېسەل بولۇپ يېتىپ قالغاندىن بۇيان، پۇجۇڭ ئاغىچا ھەر كۈنى بىر - ئىككى قېتىم يوقلاپ كىرەتتى. ئۇ كىرگەن چاغلاردا بۇ ھۇجرىدا ئەركەك جىنىسى قالماي، ھەتتا تۇرشا تۇغىبىگى بىلەن ئوردا تېۋىپلىرىمۇ كۆزدىن غايىب بولۇشى كېرەك ئىدى.

پۇچ سۈپ. ئىچى بوش، مېغىزى يوق، پۇچەك: پۇچ ياغاق. * قاسم ئاكام: — شاكجاڭ، قورساقنى ئېسىپ قويغىلى بولمايدۇ، بالىلارنىڭ يىلىكى پۇچ بولۇپ قالمىسۇن دەيمەن، — دېدى.

پۇچ بولماق پۇچەك بولۇپ قالماق، پۇچەكلىشمەك: بۇ يىلقى ياغاقلارنىڭ تولىسى پۇچ بولۇپ كېتىپتۇ. * بالىلار كىچىكىدە ئوبدان ئوزۇقلانمىسا، يىلىكى پۇچ بولۇپ قالىدۇ.

پۇچەك سۈپ ① ئىچى بوش، مېغىز ئاللىمىغان، مېغىزى يىگىلەپ كەتكەن؛ مېغىزى تولىمىغان: پۇچەك دان. پۇچەك بۇغداي. پۇچەك ئۇرۇق. * ئۇ بەلبىغا ئوربۇال-خان قوناقتىن ئىككى باشنى ئېلىپ ماڭا كۆرسەتتى، بۇ قوناقلارنىڭ ئىككىلىسى ئاق مەدەك ئۇرۇقىدىن بولسىمۇ، لېكىن بىرى ناھايىتى دانلىق ھەم بوغان ئىدى، يەنە بىرى بولسا پۇچەك ئىدى.

پۇچەك سۈپ ② كۆچمە. ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيدىغان، تايىنى يوق، قۇرۇق: سادىقجان جوزىغا موشتلاپ ۋارقىراپ بىر سائەتتىچە سۆزلىدى، ئاددىن كېيىن تېخىمۇ بىمەنىلىشىپ يەنە دېگىنىنى يەنە دەپ تۇتۇرۇقسىز پۇچەك گەپلەرنى قىلىشقا باشلىدى.

پۇچقاقتىن پۈۋلىمەك بىراۋنى ماختاپ ئۇچۇرماق، يەل بەرمەك: پۇچقاقتىن پۈۋلىمە ماختاپ بىراۋ، تانىسىز لەگىلەك كەبى كەتسە ئۇچۇپ. يۈرگىنىڭدە تور تۇتۇپ سەن يۇرت ئارا، قانچىلىك كۆپ ماختىسا مەدھىيە ئوقۇپ.

پۇچقاقتا پىت چۈشمەك ← پاچاققا پىت چۈشمەك.

پۇچەكلىشتۈرمەك «پۇچەكلىشمەك» پېتى - لىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» سوتسىيالىزمنى پۇچەكلەشتۈرۈۋەتتى.

پۇچەكلىشتۈرۈلمەك «پۇچەكلىشمەك» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پۇچقاقتى تۈرمەك بىرەر ئىش - ھەرىكەتكە كىرىشىش ئۈچۈن تەييار تۇرماق، ھازىر بولماق، ھازىرلانماق.

پۇچەكلىشمەك پ ① مېغىز ئاللىمىلىق، پۇچەك ھالەتكە كەلمەك، پۇچەك بولۇپ قالماق: تۇرىخان كۆڭلى يېرىم بولغان ھالدا: — يۇيىل شالىغا ئۇششۇك تېگىپ، پۇچەكلىشىپ

پۇچقاق II ① ئى. ھەر خىل پارچە - پۇرات تېرە پۇرۇچلىرى: پۇچقاق جۇۋا. ② سۈپ. مەللە رەڭ، ئالستاغىل: پۇچقاق مۇشۇك.

پۇچقاق جۇۋا ھەر خىل پارچە - پۇرات تېرە پۇرۇچلىرىدىن قۇراشتۇرۇلۇپ تىكىلگەن جۇۋا.

پۇچقاق مۇشۇك مەللە رەڭ، ئالستاغىل

پۇچۇلدرۇلماق «پۇچۇلدۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پۇچۇلماق پ ① بىر پۈتۈن ساق نەرسىنىڭ مەلۇم بىر يېرى سۇنۇپ كەتمەك، پۇچۇق-لانماق، پۇچۇق بولماق: چەينەكنىڭ جوغىسى پۇچۇلۇپ كەتتى. * چىنە يۇيۇلغۇچە دىققەتسىزلىكتىن تاشقا تېگىپ پۇچۇلدى. ② قاتلىنىپ پۇرلىشىپ، ئەسلى قىياپىتىدىن ئۆزگىرىپ كەتمەك: قول يازمىنىڭ چۆرىلىرى پۇچۇلۇپ بەزى يەرلىرىنىڭ خەتلىرى ئۆچۈپ كەتكەندى.

③ كۆچمە. دەرد-ئەلەم، ئازاب دەستىدىن ئەسلى كۆرۈنۈشىنى يوقاتماق، قورۇق چۈشۈپ، سەتلەشمەك (يۈز، چىراي ھەققىدە): ئۇنىڭ كۆزلىرى بەقەمدەك قىزىرىپ كەتكەن، چىرايىدىن توپا ئۆرلەپ، گۈزەل ھۆسىنى پۇچۇلغانىدى. * مۇشكۈل ئەمگەكتىن پۇچۇلغان ھەر چىراي، نۇر چېچىپتۇ شۇ كۈنى بوپ مىسلى ئاي.

پۇچىلانماق «پۇچىلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى.

پۇچىلاشماق «پۇچىلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى:

پۇچىلانماق «پۇچىلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: — ئادەمنىڭ نومۇسىنى كەلتۈرۈپ، بۇ جەن ئۇرغۇر مەستلەر «سىزگە ئۇنداق داق كۆيدۈم، بۇنداق پۇچىلاندىمەي، سىز ئۇنداق چىرايلىقمەي» دەپ مېنى جىلە قىلدى، — دەپدى ئايشەمخان خىجىل بولۇپ تۇرۇپ. * نومۇستىن يۈرىكى پۇچىلانغان قىز يۇرتىغا — ئانىسىنىڭ قېشىغا كەتتى.

پۇچىلىماق پ ① چوغ ياكى قوقاسقا تاشلاپ ئۇنىڭ ئۈستىدە ئۇيان-بۇيان ئۆرۈپ، سۈركەپ، ياكى كۆمۈپ پىشۇرماق: بالىلار كۆكباش پۇچىلاپ يېدى. * بېشىر، يەردىن ئاقلاند-مىغان ئىرغاي دەستىدىن ئىككىنى ئېلىپ چىقتى. ھويلىنىڭ بىر بۇلۇڭىغا گۈلخان يېقىپ دەستلەرنى پۇچىلاپ ماتىغۇچ بىلەن ماتىدى. ② كۆچمە.

مۇشۇك: يۇمشاق بىرنەرسە يۈزۈمنى سىپىغان-دەك مەلۇم بولدى. چۆچۈپ كۆزۈمنى ئاچسام، بىزنىڭ پۇچقاقلدق مۇشۇك! بىر ئۇ ياققا، بىر بۇ ياققا ئۆتۈپ قۇيرۇقى بىلەن يۈزۈمنى يۇمشاققىنا سىپاپ مېنى ئويغاتقاندىن.

پۇچقاقللىق سۈپ. پۇچقىلىق بار: ئۇنىڭ كاۋا چېچكى رەڭگە مايىل رەختتىن تىكىلگەن كەڭ پۇچقاقللىق ئىشتىنى، قىزىل خۇرۇمدىن تىكىلگەن ئېگىز پاشنىلىق بەتىنىكىسى، يېشىغا نامۇناسىپ ھالدا قويۇۋالغان بۇرۇتى بولمىسا بەئەينى ئايال كىشىنىڭ ئۆزى ئىدى.

پۇچقاقللىق ئىشتان پايىپىقى بولمىغان، ئىشتان-چاپىنى بىرگە تىكىلگەن قىشلىق بالىلار كىيىمى؛ ئىشتان.

پۇچماق (توغرىسى: پۇچقاق) — پۇچقاقل.

پۇچۇق ① سۈپ. پارچىلانغان، ئۇچۇپ كەتكەن؛ سۇنغان: پۇچۇق چىمىنە. * ئۇ، ئاتىسىدىن قالغان ھېلىقى بىر دانە پۇچۇق قازاننىڭ تارىخى توغرىسىدا خېلى تەپسىلىي توختالدى. ② پۈتۈن ئەمەس، يېرىم: پۇچۇق نان. * ئەخمەت ۋە نۇردۇن ئەنە شۇ بىر زاغرىنى پۇچۇق-تىن يېدى. ③ پاناق، ماكچايغان، كەمتۈك: بۇرنى پۇچۇق. * دورامچۇقنىڭ ئاغزى پۇچۇق (ماقال).

پۇچۇقلاشماق «پۇچۇقلىماق» پېئىلىنىڭ ئۆمۈملۈك دەرىجىسى: بىز ئىككىمىز بىر نان تاپساق پۇچۇقلىشىپ يەپ چوڭ بولغان ئوغۇللاردىن ئىدۇق.

پۇچۇقلانماق «پۇچۇقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: تەخسە پۇچۇقلىنىپ كەتتى.

پۇچۇقلىماق پ. پۈتۈن نەرسىنىڭ بىرەر يېرىنى سۇندۇرماق، پۇچۇق ھالەتكە كەلتۈرمەك، ئۇشتۇرماق: ئۆي ئىگىسى مېھمان-لارغا: — قېنى، مېھمانلار، چايغا باقايلى، — دېگەچ، لېگەندىكى ناننى پۇچۇقلىدى.

پۇچۇلدرماق «پۇچۇلماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى.

ئىشنى پۇختىلىق بىلەن قىلماق. * يىگىت ئەسكەر-
لىرىنى پۇختىلىق بىلەن جەڭگە تەييارلاپتۇ.
تاڭ سۈزۈلۈشى بىلەن يىگىت ئەسكەرلىرى بىلەن
دۈشمەن ئۆستىگە ئاتلىنىپتۇ.

پۇختىلىماق پ. پۇختا، چىڭ، مۇكەممەل
قىلماق؛ مۇستەھكەملىمەك؛ پىششىقلىماق؛
قاشنى پۇختىلىماق * بوۋاي، بۇ كۈنلەردە ئوبدانراق
پۇل يىغىپ تاشۋاينىڭ توي تەييارلىقىنىمۇ پۇختى-
لىيالىسام دەپ ئويلايتتى. * ئاندىن كىچىك كۆچەتنى
تىكىتى ئاستىنا ئاۋايلاپ. توپا تاشلاپ تۈۋىگە
چىكىتتى ھەم پۇختىلاپ.

پۇخۇن ئى. دىئال. قۇرغۇن.
پۇدەستە سۈپ. دىئال ① كۆڭلى قارا. ②
تۇم قارا.

پۇر I تەق. قۇشلار ئۇچقان چاغدا قانىتى-
نىڭ ھاۋادا ھەرىكەتلىنىشىدىن ھاسىل بولغان
ئاۋاز: ئۈزۈمگە قونغان بىر توپ قۇشقاچلار
مىلتىقنىڭ «پاڭ» قىلىپ ئېتىلىشى بىلەنلا «پۇر»
قىلىپ ئۇچۇپ كەتتى.

پۇر II رەۋ [پ] تولغان، تارقالغان، يېپىلغان،
بىر كەلسەن ھالەت: ئالەمگە پۇر كەتمەك.
ھۇشۇر ئەلەس دۈيگە كېلىشتىن ئىلگىرى ھۆكۈمەت-
تىن ئورۇنلىشىش سوممىسى ئالغانلىقى بۇ يەردىكى
دېھقانلارنىڭ ئاغزىدا پۇر ئىدى.

پۇر بولماق ← پۇر كەتمەك: بۇ ماجىسرا
ئەل ئاغزىدا پۇر بولۇپ، گۇڭشى باشلىقلىرىنىڭ
قۇلاقلىرىغىچە يەتتى، ئاخىرى ھادى باشقا
تراكتورغا يۆتكىلىپ، پولات بۇ تراكتورنىڭ
مۇستەقىل خوجايىنى بولدى.

پۇر قىلماق ئەتراپقا تارقىتىماق، يايماق؛
ئىش ھەمىشە ئوڭۇشلۇق بولۇۋەرمىدى، مەكتەپتە
يۈز بەرگەن بىر ئىش ساۋۇتجاننىڭ نامىنى
مەكتەپكە پۇر قىلدى.

پۇر كەتمەك ئەتراپقا تارقىتىماق، بىر ئالماق،
يېپىلماق، قاپلىماق؛ بۇ ۋەقە شۇ كۈنلا پۈتۈن
شەھەرگە پۇر كەتتى. * گۈزەلنى كىنو ئىستودىيە-
سىگە ئېلىپ كېتىدىكەن» دېگەن خەۋەر پۈتۈن
مەكتەپكە پۇر كەتتى.

ئازابلىماق، قىيىنماق؛ رەشىك ۋە كۈندەشلىك
ئوتلىرى مەنسۇر بەگنىڭ ۋۇجۇدىنى پۇچىلدى.

پۇخا (توغرىسى: پىغان) ← پىغان.
پۇخادىن چىقماق (توغرىسى: پىغاندىن
چىقماق) ← پىغاندىن چىقماق.

پۇخان (توغرىسى: پىغان) ← پىغان.
پۇختا سۈپ [پ] ① چىداملىق، چىڭ،
مۇستەھكەم، پىششىق؛ پۇختا رەخت. پۇختا
توقۇلغان پايپاق. پۇختا قەغەز. * ۋېلىسىپىتلەرنىڭ
ئىچىدە «كەپتەر» ماركىلىق ۋېلىسىپىت ئەڭ پۇختا
بولۇپ، ئۇنىڭغا 150 كىلوگرام يۈكنى ئارتىپ ماگىسمۇ
ھېچبىر چاتقى چىقمايدۇ. * ئاساسى قاتلاملارنىڭ
قۇرۇلۇشىنى زور كۈچ بىلەن كۈچەيتىپ، ئاساسى
قاتلامنىڭ سىياسىي خىزمىتىگە پۇختا ئاساس
سېلىش لازىم. * ئۆتكەن يىلى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ
سانائەت ئىشلەپچىقىرىشى ئىگىلىكىنى تەڭشەش
قاڭچىنى ئىزچىل ئىجرا قىلىش داۋامىدا پۇختا
قەدەم بىلەن ئىلگىرىلىدى. ② بىرەر ئىش
كەسىپ ۋە ئىلىمدا ياخشى، پىششىق،
مۇكەممەل: رەئۇپ ئىسىملىك بۇ خۇش چاقچاق
تاتار يىگىتى قازاق خەلقىنىڭ ئۆرپ-ئادەت ۋە
تىلىنى پۇختا بىلىدىكەن، گارمون چېلىشقىمۇ
ماھر ئىكەن. * تاھىر رۇس تىلىغا پۇختا ئاساس
سالىدى. * بۇرۇنقى زاماندا بىر بوۋاي بىلەن
موماي ئۆتكەن بولۇپ، بىرلا ئوغۇل پەرزەنتى
بار ئىكەن. ئۇلار ئوغلىنىڭ بەختىيار ئۆتۈشىنى
ئارزۇ قىلىپ، ئۇ بالىغا «بەختىيار» دەپ ئات
قويغانىكەن. بەختىيارمۇ تىرىشچان، ئۆي ئىشلىرىغا
پۇختا بالا بولۇپ چوڭ بولۇپتۇ.

پۇختىلتىماق «پۇختىلىماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پۇختىلتىماق «پۇختىلىماق» پېئىلىنىڭ
ئۆملۈك دەرىجىسى.

پۇختىلتىماق «پۇختىلىماق» پېئىلىنىڭ
مەجبۇل دەرىجىسى: پارتىزانلار تۈزۈشتى
پىلاننىمۇ باشقىچە. پۇختىلتىدى بۇ جەڭنىڭ
تەييارلىقى تاڭغىچە.

پۇختىلىق «پۇختا» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى:

پۇراتماق ① «پۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇ -

رەي دەرىجىسى: گۆشنى پۇرىتىپ قويماق. * گۈلسۇمخان ئانا ئۆتكەن پەيشەمبە كۈنى ئۆلۈك- لەرنىڭ روھىغا ئاتاپ ياغ پۇراتتى. ② كۆچمە. ئۆزىنىڭ قارشى تەرەپكە دېمەكچى بولغىنىنى ئەسكەرتىمەك، شەپقەت بەرمەك، دارىتماق: ئەخەت بۇ ھەقتە يېقىن قولۇم - قوشنىلارغا، ئۇرۇق - تۇغقانلارغا گام پۇرۇتۇپ، گام ئوچۇق - ئاشكارىلا ھال ئېيتاتتى. * ئۇ ئاخىرىدا بۇ ئىشلارغا توسالغۇلۇق قىلغۇچى كۈچلەرنىڭ يىمىرىپ تاشلىنىدىغانلىقىنى كەسكىن ئەسكەرتتى، بولۇپمۇ ئىقتىسادىي ئىشلارنى ئالاھىدە پۇراتتى.

پۇرىتىشماق «پۇراتماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك

دەرىجىسى: ئابدەمنىڭ ئۆلگەنلىك خەۋىرى قاراۋىغا يېتىپ كەلگەندە، ئايۇپ شۇجى قاتار- لىقلار قاتتىق ئېچىندى. رەناخان قاتارلىق ئاق كۆڭۈل ئاياللار بۇلۇك - پۇچقاقلاردا كۆز يېشى قىلدى. ئۇنىڭ روھىغا ئاتاپ خالىسى ياغ پۇرىتىشتى، دۇئا - تىلاۋەت قىلىشتى.

پۇراش «پۇرماق» پېئىلىنىڭ يەنە بىر خىل

ئىسمىدىشى: پۇراش سەزگۈسى. پۇراش نېرۋىسى.

پۇراش سەزگۈسى <پىسخول> پۇرايدىغان ماددىلارنىڭ گاز ھالىتىدىكى مولېكۇلىلىرى بۇرۇن پەردىسىگە تەسىر قىلغاندا ھاسىل بولغان سېزىم.

پۇراش سېزىمى <فىزىئول> بۇرۇن بوشلۇقى شىللىق پەردىسى سىرتقى ماددىلارنىڭ گاز مولېكۇلىلىرى بىلەن ئۇچراشقاندا پەيدا بولىدىغان سېزىم.

پۇراشتۇرماق «پۇراشماق» پېئىلىنىڭ

مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۈچ ئىت ئېرىق، چىغلارنى پۇراشتۇرۇپ، تىلىلىرىنى چىقىرىشىپ ئاتنىڭ ئالدىدا يول باشلاپ ماڭماقتا ئىدى.

پۇراشماق «پۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك

دەرىجىسى: ماشىنا ئەتراپىدا تۇرغانلارنىڭ ھەممىسى ماشىنا ئوت ئالغاندا بېزىنىڭ كۆيگەن

چاغدىكى سېسىق ھىددىنى پۇراشتى، چوڭ چاتاق چىققانلىقىغا ھېچكىمنىڭ گۇمانى قالمىدى. مۇناسى- ۋىتى بار ياكى يوق بولۇشىغا قارىماي بىرمۇنچە كىشىلەرنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى.

پۇراق ئى ① پۇراش سېزىمى ئارقىلىق

سېزىلگەن ھەر خىل ھىد: مەزىزلىك پۇراق. سېسىق پۇراق. * قازاندا پورۇقلاپ قايناۋاتقان گۆشنىڭ مەزىزلىك پۇزىقى ئىشتىھانى غىدىقلاپ دىماغقا ئۇرۇلۇپ تۇراتتى. ② كۆچمە. خىسلەت: ئالامەت، بەلگە، شەپقەت قىياپەت: ئۇ كىشىنىڭ سۆز - ھەرىكىتىدىن ئەمەلدارلىق پۇراق چىقىپ تۇراتتى. * جامالىدىننىڭ يۈرىكى دۈكۈلدەپ كەتتى. ئۇ مانا بۇ سۆزلەردىن ھەقىقەتنىڭ پۇرىقىنى سېزىۋالغانىدى. ③ كۆچمە.

سۆزدە، ناخشا، مۇزىكا قاتارلىقلاردا ئۆزگىچە بىلىنىپ تۇرىدىغان ئالاھىدىلىك، خۇسۇسىيەت: ئۇسلۇب: مەتتۇرسۇننىڭ تەلەپپۇزىدىن خوتەن تىلى دىئالېكتىنىڭ پۇرىقى چىقىپلا تۇرىدۇ.

پۇراقسىز سۈپ. پۇرىقى بولمىغان، پۇرىقى

يوق: چۆللەردە ياشىغان يانتاقنىڭ ئەسما، شېكىرى كېسەلگە بولىدۇ داۋا، پۇراقسىز گۈل بولۇپ باغدا ئۆسكەندىن، چۆلدىكى يانتاقتەك ياشىغان ئەلا.

پۇراقلىق سۈپ. پۇراپ تۇرىدىغان، پۇرىقى

بار: خۇش پۇراقلىق گۈل. * ھەنە، ۋاقىت زىچ، شەھەر ئەتراپىدىكى يېزىلاردا ئورما ئاللىقاچان باشلىنىپ كەتتى، - دېدى ۋالىي پۇراقلىق چايدىن بىر يۇتۇم ئىچىپ تۇرۇپ.

پۇراقلىق ئاپپانسىن <بوت> ① سۇزاپ

ئائىلىسىدىكى دائىم كۆكۈرۈپ تۇرىدىغان دەرەخ، يوپۇرمىقى ئۇزۇن تۇخۇمسىمان، گۈلى ئاق كېلىدۇ؛ مېۋىسىنىڭ شۆپىنىكى قېلىن بولۇپ خۇش بۇي پۇرايدۇ، ئېتى چۈچۈمەل كېلىدۇ، ئىستېمال قىلىشقا بولىدۇ. ② شۇخىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

پۇراقلىق ھوم <ئوزوكېرىت>

پۇر - پۇر «پۇر» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى:

بىركۈنى، ئىگەم ھويلىدا ئۆرە تۇرۇپ تاماكىسىنى پۇر - پۇر ئىس چىقىرىپ چىكىۋاتقانىكەن. مەن تېخى بۇ ئادەمزاننىڭ ئىستېمال قىلىدىغان ئەڭ ئېسىل بىر خىل نېمىسى ئوخشايدۇ دەپ دىققەت - ئېتىبارىم بىلەن قاراپ تۇرۇپتىمەن.

پۇرچا ئى. دىئال. پۇرسەت، ۋاقت.

پۇرچاق <ئى بوت> ① پۇرچاق ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك، دېنى ماشىتىن يوغان، سېرىق پۇرچاقتىن سەل كىچىكرەك، رەڭگى ئاق، سېرىق ۋە قارا بولىدۇ. دېنى قوشۇمچە يېمەكلىكلەر ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ دېنى: دادامغا يوق پۇرچاق ئاتامغا نەدە (ماقال).

پۇرچاق ئائىلىسى <بوت> قوش پەللىلىك ئۆسۈملۈكلەرنىڭ بىر ئائىلىسى؛ سامان غوللۇق، ياغاچ غوللۇق بولۇپ، تەخمىنەن مىڭ خىلدىن ئارتۇق ئۆسۈملۈكنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؛ مېۋىسى چوكا مېۋە؛ دادۇر، خاسىڭ، تۇخۇمەك قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەر بۇ ئائىلىگە كىرىدۇ.

پۇرچاق چېرىپ باشكىسى <زوتول> بىر خىل ھاشارات. بەدىنى كەڭ ھەم ياپىلاق بولۇپ، تۇخۇمغا ئوخشايدۇ؛ يېتىلگەنلىرىنىڭ رەڭگى قارا، تىۋىتى قويۇق ئۆسۈدۇ؛ قاننى قاتتىق، ئۆستىدە ئىللىپىس شەكىلىدىكى داغلاردىن ھاسىل بولغان تاغىل يوللىرى بولىدۇ؛ پۇتى قىزىلغا مايىل سېرىق كېلىدۇ. ئۇ پۇرچاقنىڭ زىياندىشى ھېسابلىنىدۇ.

پۇرچىقى پىشىشما سىلىق <پىپىزى پىشىش - ھاسىلىق>: مەنسۇر بىلەن نېمىشقا پۇرچىقى پىشىش - مايدىكىن، تاڭ؟ - دەپ سورىدى زۇلال. - نېمىشقا بولاتتى، مەنسۇر پۇلنى چىقراق تاپايلى دەيدى. كەن، ئەكبەر بولسا ئادەملەرنىڭ ئەگرى يەرلىرىنى تۈزەيلى دەيدىكەن، ئېيتماقتا ئاسان بولغان بىلەن بۇ ئىككى ئىش نۇرغۇن ئىشلاردا دوقۇرۇشۇپ قالىدىكەن.

پۇرچاقلىق ئى. پۇرچاق تېرىلغان، پۇرچاق ئۆسكەن يەر: بىز يەكشەنبە كۈنى پۈتۈن بىر كۈن پۇرچاقلىققا بېزىپ ئوت ئوتىدۇق.

پۇرچاقلار <بوت> پۇرچاق تىپىدىكى ئۆسۈم - لۈكلەرنىڭ ئومۇمىي نامى. مەسىلەن: چاڭدۇ، كۆك پۇرچاق، نوقۇت، ماقلە، دادۇر، سېرىق پۇرچاق، سەي پۇرچىقى قاتارلىقلار.

پۇررىدە رەۋ ① «پۇر» قىلغان ئاۋاز چىقىدۇ - رىپ، «پۇر» قىلغان ھالدا: ھويلا تىپىدىن شۇڭغۇپ كىرگەن بىر قارلىغاچ بېشىز ئۈستىدىن پۇررىدە ئۇچۇپ بېرىپ، پېشايۋاندىكى ئۇۋىغا قوندى ۋە بىز تەرەپكە قاراپ قۇيرۇقنى لىكىلدات - قىسچە ۋىچىرلاشقا باشلىدى. ② كۆچمە. ھەش - پەش دېگۈچە، تېزلا: قوناققا بىرلا سۇ كىرىش بىلەن پۇررىدە كۆتۈرۈلۈپ، غوللىرى جانلىنىپ كەتتى.

پۇرۇننا ئى [ر] ھەر خىل ماشىنا ۋە مېخا - نىزىملارغا ئورنىتىلغان، سىرتقى كۈچىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىشى بىلەن يېغىلىپ قىسقىرايدىغان ياكى ئۇزىرايدىغان ھەممىدە ئۇزىرىغان - دىن كېيىنمۇ ئەسلى ھالىتىگە قايتالايدىغان بۇرما شەكىللىك قاتتىق جىسىم. ئۇ ئادەتتە قېتىشما پولاتتىن ياسىلىدۇ؛ سائەتنىڭ پۇرۇز - نىسى ئۇزۇلۇپ كەتتى.

پۇرۇننا پولات <سانا> پۇرۇننا ياساش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان پولاتلارنىڭ ئومۇمىي نامى. ئادەتتە، تەركىبىدىكى كاربوننىڭ مىقدارى 0.50 پىرسەنتتىن 0.85 پىرسەنتكىچە بولىدۇ. ئۇ يۇقىرى ئېلاستىكىلىق چەك، چارچاش چېكى ۋە يېتەرلىك ئېلاستىكىلىققا ئىگە بولىدۇ. دائىم ئىشلىتىدىغان قېتىشما پۇرۇننىلىق پولات تەركىبىدە سىلتىسى، مانگان، خروم، ۋانادىي، مولېبدىن قاتارلىق ئېلېمېنتلار بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدىكى خروم، سىلتىسى، ۋانادىيلارنىڭ ئېلاستىكىلىقى ئەڭ يۇقىرى بولىدۇ.

پۇرۇنلىق سۇپ. پۇرۇنلىق بار، پۇرۇنلىق بېكىتىلگەن: پۇرۇنلىق ئورۇندۇق. * ئىچكىرىكى ئۆيدىكى ئىككى كىشىلىك قوش پۇرۇنلىق سىم كارىۋاتنىڭ بېشىدىن ئاشۇرۇپ يىغىلغان ئورۇن - كۆرپىگە بىر يۈك ئەدىيال يېپىلغان بولۇپ، ئۈستىدىكى ئىككى جۈپ پەي ياستۇق پۈۋلەپ قويغاندەك تىك تۇراتتى.

پۇرۇنلىق ئىشىك <بىن> كېشىكى بىلەن قاننى ئارىسىغا پۇرۇنلىق ئورۇنلاشتۇرۇلغان ۋە ئۈزلۈكسىز يېپىلىپ قالىدىغان ئىشىك.

پۇرسەت ئى [ئە] بىرەر ئىشنى بېجىرىش ئۈچۈن ئەڭ قولاي بولغان ۋاقىت، پەيت: پۇرسەت كەلمەك، پۇرسەت كۈتمەك. پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويماق * ھازىر ئۇلار دۈشمەننىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتىپ، ساي تەرەپتىن ھۇجۇم قىلىدىغان ئاساسىي قىسىم ئۈچۈن پۇرسەت ياراتماقتا ئىدى.

پۇرسەت تاپماق << پۇرسەت چىقماق: ئەركىن پۇرسەت تاپسىلا كىتاب ئوقۇيتتى. * ئاشىقلار شۇ يوسۇندا دىدار تېپىشتى، نە دىدار - كى، دىدار ئاتلىق گۈلزار تېپىشتى. شۇندىن بۇيان تاپسا پۇرسەت گاھى - گاھى، ئەيىلەر بولدى يار بويىنى قارار گاھى.

پۇرسەت چىقارماق ئەپلىك پەيت، ۋاقىتنى قولغا كەلتۈرمەك، ياراتماق: مەن پۇرسەت چىقىرىپ ئۇنىڭ يېنىغا بىر بېرىپ كېلەي دەۋاتىمەن.

پۇرسەت كەلمەك مۇۋاپىق پەيت، شەرت - شارائىت يېتىپ كەلمەك: ئازادلىقتىن كېيىن ئۆتمۈشتە ساۋاتسىز قالغان نۇرغۇن دېھقانلار ئۈچۈن بېلىم ئېلىش پۇرسىتى كەلدى.

پۇرسەتنى غەنىمەت بىلمەك ئەپلىك پۇرسەت ياكى ۋاقىتتىن مۇۋاپىق پايدىلانماق: پۇرسەتنى غەنىمەت بىلگەن شەيخ جامائەتكە يېتەكچىلىك قىلىپ مازارنىڭ بۇزۇلغان، ئۆرۈلگەن يەرلىرىنى رېمونت قىلدى. مەسچىت، چۈشكۈنخانلارنى يېڭى ھالەتكە كەلتۈردى. شۇ قاتاردا ئۆزىنىمۇ ئۇنتۇپ قالمىدى.

پۇرسەتنى قولدىن بەرمەك قولاي، ئەپلىك پۇرسەت ياكى ۋاقىتتىن پايدىلانماي، ئۇنى بىكار كەتكۈزۈۋەتمەك: شۇنداق ئەپلىك پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويۇپ ئەپلىككە «ۋاي ئىست» دېگەن بىلەن ئورنىغا كەلمەيدۇ.

پۇرسەتپەرەس سۇپ [ئە+پ] بىرەر مەقسەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يولىدا ھەرقانداق پۇرسەتنى قولدىن بەرمەيدىغان، پۇرسەت كۈتۈپ يۈرىدىغان، پۇرسەتنىڭ كويىغا چۈشكەن: پۇرسەتپەرەس ئادەم. پۇرسەتپەرەس كىشى. * ھۇشۇر گەپدان، ئىنتايىن پۇرسەتپەرەس بىر نېمە ئىدى. ھەيلى - مەككەدە يەتمەش ئىككى خەل ھۈنەر چىقىرالايتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ ئىشلەپچىقىرىش دۇبىدە ئۇنىڭ جەمەتى مۇتلەق ئۈستۈنلۈكىنى ئىگىلەيتتى.

پۇرسەتپەرەسلىك «پۇرسەتپەرەس» سۆزدىن ئىككى ئىسىم شەكلى: بۇنداق خىزمەت ئىستىلى جالالغا ئوخشاشلارنىڭ پۇرسەتپەرەسلىك قىلىپ ئۆز مەقسەتىنى ھەيلىگەرلىك بىلەن ئىشقا ئاشۇرۇشدا يېتەرلىك زېمىننى ھازىرلاپ بېرەتتى. * بەزى گۇمانلىق كىشىلەر ئاپتوبۇستىكى ئادەملەرنى قەستەن قىستاپ پۇرسەتپەرەسلىك قىلىدۇ.

پۇرقەت ئى (ئە) ① يېزىق. ئۆزىگە ئەزىز ۋە سۆيۈملۈك دەپ ھېسابلانغان كىشى ياكى نەرسىدىن ئايرىلىش: جۇدالىق، ھىجران: نىگارم خاكىپايى دەپ كۆزۈمگە تۇتيا قىلدىم، بويۇم يادەك ئېگىلىدى پۇرقەتتىڭدىن جان بولۇپ بىمار. * ئاڭلىسام ئايالىم كۈتمەپتۇ مېنى، ئۈستۈن ئابدۇللا كېتىپتۇ دەرتىنە. سىلەرنى ئىزدىدىم، ئاللىماي ئۇچۇر، قېپقالدىم ئالەمچە غەمدە، پۇرقەتتە. ② ئەرلەرنىڭ ئىسمى.

پۇرقەتلىك سۇپ. ئايرىلغان، جۇدا بولغان: ئەي ۋەتەن غېجىڭدا پۇرقەتلىك بېشىم، گەر ئۆلسەم زاتىمغا ئېتىم ئېلىشماس. سەن ئۈچۈن كۆزۈمدىن تۆكۈلگەن يېشىم، دۈشمەنگە قارشى گاڭ ئوقتىن قېلىشماس.

پۇرقۇتماق «پۇرقۇتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: بالادادىنىڭ كۆرسەت -

← پۇرۇپكا قەۋىتى

پۇرۇپكا قەۋىتى [ر] ① <بوت> ئۆسۈملۈكلەر -

نىڭ غولى ۋە يىلتىزى چوڭايغاندىن كېيىن تېپىنىڭ سىرتىدا ھاسىل بولىدىغان قوغدىغۇچى توقۇلما. يېتىلگەن پۇرۇپكا ھۈجەيرىلىرىنىڭ ھۈجەيرە پوستىدا كۆپ مىقداردا پۇرۇپكا ماددىسى بولىدۇ، ھۈجەيرە بوشلۇقىدا دەرەخ يىلىمى، تانىنىلىق بىرىكىمىلەر بولىدۇ، ياكى ھاۋا توشۇپ تۇرىدۇ. شۇڭا ئۇ پارقىراق ۋە يېپىنىك بولىدۇ، سۇ ئۆتكۈزۈمەيدۇ، ئېلاستىكىلىقى يۇقىرى بولىدۇ؛ توك، ئىسسىقلىق ۋە ئاۋاز قاتارلىقلارنى ياخشى ئۆتكۈزۈمەيدۇ. سانائەتتە ئۇنىڭ ئىشلىتىلىشى ناھايىتى كەڭ. ② بوتۇلكا، شېشە ۋە ئىدىش قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ ئاغزىنى ئېتىش ئۈچۈن پۇرۇپكا دەرەخىدىن ياسالغان قاپقاق، ياپقۇچ.

پۇرۇپكا دەرەخى <بوت> بۈك دەرەخى ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ، يوپۇرمىقى ئۇزۇن بولۇپ، يۇمىلاق ياكى تۆمۈنە شەكىللىك، يوپۇرمىقىنىڭ دۈمبىسىدە كۈل رەڭ ئاق تىۋىتى بار؛ ئۇرۇقى يۇمىلاق كېلىدۇ؛ دەرەخ قوۋزىقىنىڭ پۇرۇپكا قەۋىتى ئالاھىدە تەرەققىي قىلغان بولىدۇ. پۇرۇپكىنىڭ ئىشلىتىلىش دائىرىسى كەڭ بولۇپ ئۇنىڭدىن چايدان، بوتۇلكا ئاغزى قاتارلىقلار ياسىلىدۇ.

پۇرۇپكا قەۋىتى <بوت> ئۆسۈملۈك قوۋزىقىنىڭ بىر قىسمى، زىچ بىرىككەن ۋە بوشلۇقىغا ھاۋا تولغان ئۆلۈك ھۈجەيرىلەردىن تۈزۈلىدۇ. ئۇ ئۆسۈملۈك تېنىنى قوغداش، سۇنىڭ پارلىنىشىنى كونترول قىلىش ۋە سوغۇقتىن ساقلاش قاتارلىق روللارنى ئوينايدۇ، كۆپىنچە دەرەخلەرنىڭ غولىدا بولىدۇ.

مىسى بويىچە بىر پادا كالىنى ھەيدەپ مېڭىپتۇ، دەرۋەقە كالىلار بىر يەرگە بارغاندا قاتتىق ھۆركىرىشىپ ئالدى ئىككى پۇتىدا يەرنى تىلغاپ، توپىنى ئاسمانغا پۇرقۇتۇپتۇ. * بۈگۈن شاد تەنتەنە ئىچىدە گۈزەل غۇلجا ناۋا قىلدى. چېچەكلەر پۇرقۇتۇپ ئىپار، چىمەنلەر شوخ جۇلا قىلدى.

پۇرقۇشماق «پۇرقۇماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرەخىسى: ئۇلار بەس-بەستە گۈللەرگە سۇ پۇرقۇشۇۋاتاتتى.

پۇرقۇماق پ ① سۇياكى باشقا نەرسىلەرنى ناسۇس قاتارلىق نەرسىلەر بىلەن چاچماق: ئۇ بىكار بولسىلا گۈللەرگە سۇ پۇرقۇيتتى. ② ئات، ئېشەكلەر بوغۇز يېگەندە گېلىدا تۇرۇپ قالغان داننى ياندۇرۇش ئۈچۈن بۇرىدىن ئاۋاز چىقىرىشىغا ئېيتىلىدۇ؛ چىلان تورۇق ئات بوغۇز يەۋىتىپ، پات-پاتلا پۇرقۇپ قويايتتى.

پۇرقۇشماق «پۇرقۇشماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرەخىسى: كۆركەم سېلىنغان ئىككى قەۋەتلىك بىنا ئالدىدا ھەم يوغان ھەم ئېگىز بىر كىشى رېشانكىدىن ئاتلارغا قارىغان ھالدا پۇرقۇشماق تاماكا چەكمەكتە ئىدى. پۇرقۇشماق «پۇرقۇشماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرەخىسى.

پۇرقۇشماق پ. ئىس-تۈتەك، پار ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش گاز ھالىتىدىكى ماددىلار «پۇر-پۇر» قىلىپ كۆتۈرۈلمەك، ئۆرلىمەك: يېڭى سېلىنغان ئۆيىنىڭ تۇرخۇنىدىن پۇرقۇراپ ئىس چىقىشقا باشلىدى. * ئادىل كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ ئۇ نەرسىنىڭ دەستىدىن ئىس پۇرقۇراپ تۇرغان بىر تال گرانات ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، بېشىدا چاقماق چېقىلغاندەك بولۇپ كەتتى.

پۇرۇلاش (توغرىسى: پۇرلەش) ← پۇرلەش. پۇرۇلاشماق (توغرىسى: پۇرلەشمەك) ← پۇرلەشمەك.

پۇرۇلشماق (توغرىسى: پۇرۇلشەك)

ئۇندىن مېھرىك بىلىندى. ئۇلۇغ غايەك، ئىرادەك كۆز ئالدىمدا كۆرۈندى، ② بىرەر نەرسىنىڭ پۇرىقى ھاۋا بىلەن قوشۇلۇپ ئۆز ئەتراپىغا تارىماق؛ دىماغقا ئۇرۇلماق؛ سېپىلىمەك؛ دوختۇردىن دورا پۇرايدۇ. * ئۇ گەپ قىلغاندا ئاغزىدىن تاماكا پۇرايتتى. * قوشنىسى ئۇنىڭدىن: — پاتىگۇل، ئۆيىڭىزدە نېمە پۇرايدۇ-ھە؟ كارىۋاتنىڭ تېگىدە ماڭا قوغۇنىنى ساقلاۋېرىپ سېستىۋەتكەن ئوخشىماسىز نېمە؟ — دەپ سورىدى. ③ ئەسلىدىكى تەمى ۋە پۇرىقىدىن ئۆزگىرىپ باشقىچە پۇراق چىقىدىغان بولۇپ قالماق؛ نەقىسماق: قازاندىكى ئاش پۇراپ قاپتۇ. * يازنىڭ كۈنى گۆش ناھايىتى ئاسان پۇرايدۇ.

پۇرىن ئى [لات] <خىم> ئورگانىك بىرىكمە، ە-ۋىلىكۇلا فورمۇلىسى C_5H_7N ، رەڭسىز كرىستال، ئادەم بەدىنىدە ئوكسىدلىنىپ سۈيدۈك كىسلاتاسىغا ئايلىنىدۇ.

پۇزا ئى. ياغاچتىن ئىككى تەرەپى ئىنچىكە (تۇتقۇچىلىق) ئوتتۇرىسى توم قىلىپ ياسالغان، مانىتا، سامسىلارنىڭ جىلتىسىنى ئېچىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل سايمان.

پۇزا كالتەك خۇرۇم، كۆن قاتارلىق رەخت-لەرنى پارقىرىتىش ئۈچۈن، رەختنىڭ يۈزىگە سۈركىلىدىغان پۇزا شەكىللىك كالتەك.

پۇزەك ئى. دىئال. ياغاچنى رەندىلىگەندە چىقىدىغان نېپىز قاسراق، قىرىندى.

پۇزۇر سۈپ. چىرايلىق، سۆلەتلىك، مەدەنىي: باھ، بۈگۈن ئەلى نېمىدېگەن پۇزۇر ياسىنىۋالغان-ھە، خۇددى شاھزادىلەردەك كىشىنىڭ كۆزىنى قاماشتۇرىدۇ. * ئۇنىڭ ئىككى خوتۇنى قوللىرىغا ئالتۇن ئۈزۈك، قۇلاقلىرىغا ئالتۇن ھالقىلارنى سېلىپ پۇزۇر يۈرۈشەتتى.

پۇزىلىماق پ ① زوۋۇلا قىلىنغان خېمىرنى پۇزا بىلەن ئاچماق: خېمىرنى پۇزىلىماق. ② پۇزىنى ئاياغ كىيىمىگە سۈرتۈپ سىلىقلات-

پۇرۇپكىلىق ماددا <بوت> ئۆسۈملۈكلەرنىڭ پۇرۇپكا قەۋىتىنى تۈزگۈچى ھۈجەيرىلەرنىڭ تەركىبىدە بولىدىغان بىر خىل ئورگانىك ماددا.

پۇرۇپكىسىمان سۈپ. شەكلى پۇرۇپكىسىغا ئوخشايدىغان، پۇرۇپكىدەك: ماشىنىغا ھەر خىل، لېكىن، ئۆلچەملىك بولتىلار بىلەن ئۈستى، يان ۋە ماي تەڭنىسى قاپقاڭلىرى بېكىتىلدۇ. قاپقاڭلار بىلەن ماتور گەۋدىسى ئارىسىغا ماي ئۆتكۈزۈمەيدىغان مەخسۇس پۇرۇپكىسىمان قەغەز لەر قويۇلدى.

پۇرۇچ ئى. تېرە، رەخت قاتارلىقلاردىن كىيىم-كېچەك پىچقاندا قالغان ئۇششاق پارچىسى: تېرە پۇرۇچى. لاتا پۇرۇچى. * پۇرۇچ يىغىشاڭ تون بولۇر (ماقال). * كاسىپ، ئابدۇخالىق ئۇيغۇرغا: — ئاتىڭىز ئابدۇراخمان مەخسۇم بىلەنمۇ ئۇزۇندىن تونۇشىمىز. ئۆزەم پۇرۇچ چىچىپ ئولتۇرىدىغان كاسىپ بولساممۇ، كىشىلەرنىڭ ھاجىتىدىن چىقىدىغان بىر خىسلىتىم ئارتۇق. شۇنىڭ ئۈچۈن، كۆپ كىشىلەر بىلەن تونۇشىمەن، — دېدى.

پۇرۇلداقماق «پۇرۇلدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پۇرۇلداشماق «پۇرۇلدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پۇرۇلدىماق پ «پۇر-پۇر» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق: خاماندىكى چەشنىڭ ئۈستىگە قونغان بىر توپ قۇشقاچ مۇشۇكىنىڭ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان-لىقىنى كۆرۈپ پۇرۇلداپ ئۇچۇپ كەتتى.

پۇرۇتلىماق «پۇراتماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ياغ پۇرۇتلىماق.

پۇرىماق پ ① پۇراش سېزىمى ئارقىلىق بىرەر پۇراقلىق نەرسىنىڭ پۇرىقىنى سەزمەك: گۈل پۇرىماق. پۇراپ باقىماق. * ئات خۇددى ئۆزىگە تاپشۇرۇلغان ۋەزىپىنى بىلىدىغاندەك، قوي پادىسىنى ئايلىنىپ ئۆتتى-دە، يولنى نەچچە پۇراپ قويغاندىن كېيىن، پۇشقۇرغىنىچە يول جويلاپ ئالغا مېڭىپ كەتتى. * گۈللەرنى پۇرىسام

ئەمەس ئۇستام! ئەيسىب ماۋۇ جۇۋىدا، جۇۋا سىلنى قوي سۇرىتىدە قىلىپ پۇسكايتىپ كۆرسىتىپ قويىمىغان بولسا، بىز ھەرگىز تاپالمايتتۇق، — دېدى ھېلىقى كەكە ساقال تۆمۈر مەتئىسىيازغا كايىمىغان تەلەپپۇزىدا.

پۇسكايتىشماق «پۇسكايتماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پۇسكايتىلماق «پۇسكايتماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پۇسكايتماق پ. دوڭغايماق، دوپىيەسىپ كۆرۈنمەك: قارنىڭ ئاستىدا قىشچە كۆمۈلۈپ ياتقان جەسەت ئەتىيازدا مانا مەن دەپ پۇسكىيىپ چىققىنىدەك، ئۇنىڭ روھىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىكى نەرسىلەرمۇ بىرنەچچە ئايلىق جىددىي كۈرەشلەردە تاشكارىلاندى.

پۇسكىيىشماق «پۇسكايتماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پۇسماق سۈپ. ئاق پىشماق (چىراي، تەن قۇرۇلۇشى ھەققىدە): ئۇنىڭ ئاق پۇسىدا لاق كەلگەن بىرلا قىزى بار. * مەن ئۇلارنىڭ پۇسىماق، ئوماق چىرايلىرىغا، چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىگە زوق بىلەن تىكىلدىم.

پۇسۇر تەق. بەزى كىشىلەر يول يۈرگەندە ئايىغىدىن چىقىققان ئاۋاز: پۇسۇر قىلىپ ماڭماق.

پۇسۇر-پۇسۇر «پۇسۇر» سۆزىنىڭ تەكرار-لىنىشى: — پۇسۇر-پۇسۇر مېڭىپلا يۈرمەي، ئولتۇرۇپ دەرسىڭنى تەييارلىساڭچۇ، — دېدى ئانىسى ئوغلىغا نەسەت قىلىپ.

پۇسۇرلىماق پ «پۇسۇر» قىلىپ ماڭماق: ھەيدەر جامائەتتىن ئايرىلىپ زىۋىرشانىڭكىگە ماڭدى. زىۋىرشا ئادىتى-بويىچە ئورنىدىن سەھەر تۇرۇپ قاراڭغۇ ھويلىسىدا پۇسۇرلاپ يۈرگەنسەن. * ئۇ ھازىرمۇ ھە دېسىلا قومۇش سېتىپ پۇل تاپمەن، قاۋانلىقنى ئېچىپ ئاشلىق تېرىيمەن دەپ پۇسۇرلاپ يۈرۈۋاتىدۇ.

پۇسۇلدىماق پ «پۇس-پۇس» قىلىنغان ئاۋاز چىقارماق.

ماق، پارقاتماق: تۇرسۇن مۇئەللىم ئۆتۈكنى پەرتۇق ئۈستىدىن ئىككى يوتىسىنىڭ ئارىسىغا قىستۇرۇپ پاشنىسى تەرەپنى قورسىقىغا تاقاپ تۇرۇپ، پۇزىنى ئىككى قوللاپ ئۆتۈكنىڭ باشلىقىغا كۈچەپ سۈرۈشكە باشلىدى. باشلىقنى ئېچىپ، ئاپقۇتقا ئۆتتى. پۇزىلاپ بولغاندىن كېيىن چوغ ئۈستىدىكى پومۇلنى ئېلىپ، ھارارىتىنى تەڭشەپ پەرتۇققا بىرنەچچىنى سۈرتۈۋەتتى، ئاندىن كېيىن، پاشنا، چەم چۆرىسىگە، باشلىق ۋە ئاپقۇتلارغا پومۇل سۈردى.

پۇسى تەق. يەل ۋە گاز ھالىتىدىكى جىسىم-لارنىڭ قاچىلانغان نەرسىنىڭ تۆشۈكىدىن مەلۇم بېسىم بىلەن سىرتقا ئېتىلىپ چىققاندا ھاسىل بولغان ئاۋاز: ھارۋا كامبېرنىڭ يېلى پۇسى قىلىپ چىقىپ كەتتى.

پۇس-پۇس «پۇس» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: گەپنىڭ يامىنى كۇس-كۇس، ئوسۇرۇق-نىڭ يامىنى پۇس-پۇس (ماقال). * ئوچاققا تىقىپ قويغان سۆكسۆك ئوتۇن ئاچچىق ئىس چىقىرىپ پۇس-پۇس قىلىپ كۆيسە، جىنچىراغ يىلدىرلاپ يېنىپ تۇراتتى.

پۇستانى نامەلۇم ئادەم ياكى نەرسىلەرنى كۆرىنىتىدىغان ئېنىقسىز ئالماش: پۇستانى ئادەم. پۇستانى كىشى. پۇستانى نەرسە.

پۇستانىچى نامەلۇم كىشىنى كۆرىنىتىدىغان ئېنىقسىز ئالماش: ئۇ بېسىپ ئولتۇرۇپ بىر سائەت ئىشلىمەيتتى، پالاقلاپ يۈرۈپ كۆرگەنلا ئادەمگە «پالانىچى ئانداق، پۇستانىچى مۇنداق» دەپ غەبۇەت قىلىپ بېرەتتى.

پۇسىسىدە رەۋ. «پۇس» قىلىپ ئاۋاز چىقارغان ھالدا، «پۇس» قىلىپ: يولىدا كېتىۋاتقان ھارۋىنىڭ كامبېرىغا ئېمىدۇر بىرنەرسە كىرىپ پۇسىسىدە يېلى چىقىپ كەتتى. * يېلى چىقىپ كەتكەن توپتەك پۇسىسىدە بولۇپ قالغان غۇلام باشقىدىن جانلىنىپ چاچراپ ئورنىدىن تۇردى-دە، تاۋىكا تەرەپكە قاراپ ماڭدى.

پۇسكايتماق «پۇسكايتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: — ئەيىب سىلىدە

پۇشۇ تەق ① ئادەم ۋە بەزى ھايۋانلارنىڭ ھاسىراپ تىنىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: پۇش قىلىپ ھاسىرىماق. ② پار ياكى قايناق سۇنىڭ مەلۇم تۆشۈكتىن بېسىم بىلەن ئېتىلىپ چىقىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: پويىز بېكەتكە يېتىپ كېلىپ توختىشى بىلەن تەڭ، «پۇش» قىلىپ پار قويۇپ بەردى.

پۇشايىمان ئى [پ] ئۆز قىلمىشى ئۈچۈن روھىي جەھەتتىن ئازابلىنىش، ئەپسۇسلىنىش، ئۆكۈنچ؛ ھەسرەت، نادامەت: كېيىنكى پۇشايىمان ئۆزىگە دۈشمەن (قامال). * باي تۇلۇمدىن چىقىپ، ئەتراپتىكى پاتقان ئادەم سۆڭەكلىرىنى كۆرۈپ، قىلغان ئىشىغا پۇشايىمان قىپتۇ.

پۇشايىمان قىلماق ئەپسۇسلانماق، ئۆكۈندۈمەك، پۇشايىمان يېمەك: پادىشاھ ئەبۇئامىنى ئۆلتۈرگىنىگە كۆپ پۇشايىمان قىلغان بولسىمۇ، پۇشايىمان ھېچ پايدا بەرمەپتۇ. * بۆرە تۈلكىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ قىلغان ئىشىغا پۇشايىمان قىلىپ بارمىقىنى چىشلەپتۇ.

پۇشايىماننى ئالىدىغان قاچا تاپالماسلىق ئۆز قىلمىشلىرى ئۈچۈن قاتتىق ئۆكۈنمەك، ھەسرەت چەكمەك: تولا گەدەنكەشلىك قىلما، كېيىن پۇشايىماننى ئالىدىغان قاچا تاپالماي قالسىن!

پۇشايىمان يېمەك ← **پۇشايىمان قىلماق**: پانىگۈل ئۆز سوتالىنىڭ نىجاتىنى راستتىنلا خىجىل قىلىپ قويغانلىقىنى كۆرۈپ شۇ ھامان پۇشايىمان يېدى. تاجىمگۈل ئۆمرىنى ئەلگە خۇش پۇراق چېچىش ئۈچۈن ئەمەس، تاجىمىنى ئېچىلدۈرۈش ئۈچۈن سەرپ قىلغانلىقىغا قاتتىق پۇشايىمان يەپتۇ.

پۇشايىمانسىز سۈپ. پۇشايىمان قىلماي، پۇشايىمان يېمەي: ئۆمۈرنى پۇشايىمانسىز ئۆتۈۋالغۇزۇش ئۈچۈن، ۋەجدانىڭ بولسۇنكى جېنىڭدىن ئەلا. ھەر سۆزۈڭ قىلىچ بولۇپ قىرسۇن دۈش-جەننى، ئىرادەڭ ئالدىدا خەس بولسۇن بالا.

پۇشايىمانلىق سۈپ. پۇشايىمان يېگەن، پۇشايىماننى بار: ئۇنىڭ پۇشايىمانلىق ياشلىرى كۆزدۈ-

دىن خۇددى يېمى ئۈزۈلگەن مارجاندەك تۆگۈلۈشكە باشلىدى. * ئابدۇرەھىم ئۆزىنى ھەرقانچە خاتىرجەم تۇتاي دېسىمۇ، لېكىن پۇشايىمانلىق ئىشىنى ھامان ئېسىدىن چىقىرالمايتتى.

پۇش-پۇش «پۇش» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: يېڭىلا ئوپېراتسىيىدىن چىققان كېسەل «پۇش-پۇش» تىنىپ ئۇخلاۋېتىپتۇ. * ئىشخانىدا يەل قاچقان ناسۇستەك «پۇش-پۇش» قىلغان ئاۋازدىن ئۆزگە تۇمش ئاڭلانمايتتى.

پۇشت ئى [پ] ① ئادەم ياكى نەرسىلەرنىڭ ئۇرۇقى ياكى تۇخۇمىدا بولىدىغان، مەلۇم شارائىتتا راۋاجلىنىپ تۆرەلىمگە ئايلىنىدىغان، ئۆز راۋاجلىنىشىنىڭ باشلانغۇچ باسقۇچىدىكى ھۈجەيرىسى: مەن ئۆز پۇشتۇمدىن تاپقان بالىنىڭ خۇي-پەيلىنى بۈگۈن بىلىۋالدىم. ② ھەرقانداق بىر ئائىلىنىڭ ئۆزىدىن ئاۋۋالقى ئەجدادى ۋە كېيىنكى ئەۋلادى، نەسلى: خەپ توختاپتۇرا يەتمىش ئىككى پۇشتۇڭنى كۆزۈڭگە كۆرسەتمىسەم! — دېدى ئۇ يىغلامسىرىغاندەك مىشلىداپ. * ھاكىم ھەرقانچە ئەرشىئەلاغا چىقىپ كەتسىمۇ يەنە شۇ بوۋاينىڭ پۇشتىغۇ؟

پۇشتىدىن بولماق ئۆز نەسلى-ئۇرۇقىدىن تۆرەلمەك، تۇغۇلماق: مەن ئۆز پۇشتىمىدىن بولغان بالىنىڭ خۇي-پەيلىنى بۈگۈن بىلىۋالدىم. يۈزسىز!... دادىسىنىڭ ساقلىنى ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى كېسىدىغان يۈزسىز!...

پۇشتىدىن تاھماق ← **پۇشتىدىن بولماق**: ئۆز پۇشتىڭدىن تامغان جان-جىگەر ئوغلۇڭ شۇ دەرىجىگە يەتكەن يەردە باشقىلار قانداق بولۇشى مۇمكىن!؟

پۇشتاڭ ئى. دىئال. ئات توقۇغاندا كۆرپىنىڭ ئۈستىدىن تارتىدىغان تۆشلۈك.

پۇشتەك I ئى. مېتال، يالتىراق قاتارلىقلار. دىن ياسالغان، پۇۋلەپ چالىدىغان كىچىك سايمان. بۇ كۆپىنچە كىشىلەرنى بىر يەرگە يىغىش؛ گىمناستىكا، تەننەربىيە مۇسابىقىلىرى قاتارلىق پائالىيەتلەردە ئىشلىتىلىدۇ: پۇشتەك

چالماق. * ساقچىلار ئەترىتى بۇ يەرگە كېلىپ بىر پۇشتەك بىلەن ھەمىيە ياقىتىن ئادەم يىغىشقا باشلىدى.

پۇشتەك II رەۋ. ئالدىراش، ئىنىمىسىز.

پۇشتەك موللاق ئاتماق تىنىمىسىز ھەرىكەت قىلماق: نېمىشقىمۇ بۇ ئادەمگە رىزقىم قوشۇلۇپ قالغان بولغىيىتى. مەن خوتۇن كىشى جېنىمدا ئەتىدىن كەچكىچە مۇشۇ ئۆيىنىڭ غېمى بىلەن پۇش-تەك موللاق ئېتىپ يۈرمىن، ئۇنىڭ ئەھۋالى شۇ موللام ئېيتقان بايقى.

پۇشتىگەردان ئى [پ] نەققاشلارنىڭ نەقىش ئويۇشتا ئىشلىتىدىغان ئەگرى پىچىقى.

پۇشتىپاناھ ئى [پۇشت+ى+پاناھ] ئىشەنچ-لىك، ھىمايىچى، ھامىي: رەھىم ئەيلىدى ئول خۇدايىم، پىرلار بولدى پۇشتىپاناھىم، ھەققە يەتتى چەككەن ئاھىم، يۈسۈپ ئەھمەد شاھنى كۆردۈم.

پۇشقا (توغرىسى: پۇچقا) ← **پۇچقا**. **پۇشقۇرتماق** «پۇشقۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئۇ ئېشىكىنىڭ بۇرنىنى تاياق بىلەن غىدىقلاپ پۇشقۇرتاتتى.

پۇشقۇرماق پ. بۇرنىنى قاقماق، چۈشكۈر-مەك (ئات، ئېشەك، قېچىر قاتارلىق ھايۋان-لارغا قارىتا): قارا تەرگە چۈمگەن ئات ئۆزىگە قازاپ كېلىۋاتقان ئالماس، ئېلىقۇلارنى تونۇپ، قۇلاقلىرىنى دىڭگايتىپ پۇشقۇرۇپ كىشىنىدى. * ئۆرۈككە باغلانغان بوغاز ئېشەك ئۇزۇن-ئۇزۇن تاۋۇش بىلەن پۇشقۇرۇپ تۇراتتى.

پۇشقۇرۇشماق «پۇشقۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئاتلارمۇ ئىگىسىنىڭ كۆڭ-لىدىكىنى چۈشەنگەندەك پۇشقۇرۇشۇپ، قۇلاقلىرىنى دىڭ تۇتۇپ، يورغىلاپ ماڭماقتا ئىدى.

پۇشماق پ ← **ئىچى پۇشماق**. **پۇشمان** (توغرىسى: پۇشايىمان) ← **پۇشايىمان**. **پۇشۇرماق** «پۇشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: — بولدى، بولدى دۇبچاڭ، ئىچى-كىزىنى تولا پۇشۇرماڭ، — دېدى مەتكېرىم خۇشامەت

بىلەن ھىجىيىپ تۇرۇپ توختىنىيازغا. **پۇشۇرۇشماق** «پۇشۇرماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بولدى شۇنچىلىك ئىشقا بۇنچىۋالا ئىچىمىزنى پۇشۇرۇشۇپ ئولتۇرغىچە ناخشا-ساز بىلەن كۆڭلىمىزنى ئاچمايمىزمۇ، — دېدى ئارىسلان.

پۇشۇق ئى. مەلۇم سەۋەب بىلەن كىشىنىڭ روھىي كەيپىياتىدا ھاسىل بولىدىغان بىرخىل زېرىكىش، تىت-تىتلىق ھالەت: مەندە ئوقۇسا ئىچ پۇشۇقى چىقىرىدىغان كىتاب يوق. * قوشنىمىز ھەلىمىخان ئۆتكەن يەكشەنبە كۈنى «ئازراق ئىچ پۇشۇقۇمنى چىقىراي دەپ كىردىم» دەپ بىزنىڭ ئۆيگە كىرىپتۇ.

پۇشۇقماق پ. ئىچى تىتىلىدىماق، جىملە بولماق: ھاشىم ئاكام شېرىن ئۇيىقۇسىنىڭ بۆلۈنۈپ كەتكىنىگە پۇشۇقۇپ تۇرغاندا، تۇن يېرىمىدا ئىشك قاققۇچىمىنىڭ يۈسۈپ مەڭلىك چىقىپ قېلىشى ئۇنىڭ قۇيىقا چاچلىرىنى تىك تۇرغۇزۇۋەتتى.

پۇشۇلداتماق «پۇشۇلدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: — بارە، نېرى! بۇرنۇڭنى پۇشۇلداتماي، غەزىپىم ئۆرلەپ تۇرغاندا، بىكار كېيىن پۇشايىمان قىلىپ قالسىن، — دېدى خالىق ئاچچىقى بىلەن.

پۇشۇلداشماق «پۇشۇلدىماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: يۈك-تاقىلار ئۇ يەر، بۇ يەرلەرگە قالايمىقان چۈشۈرۈلگەن، يۈك يۈكلەنگەن قوتازلار بولسا ئېغىر پۇشۇلدىشىپ سۇرمانىڭ قېشىدا تىزىلىپ ياتتى.

پۇشۇلدىماق پ. بۇرۇن بىلەن «پۇش-پۇش» ئاۋاز چىقىرىپ تىنماق، ھاسىرىماق: كىچىك ئاخۇن بۇ ئىشنىڭ ئۆزىگە ھېچىر مۇناسى-ۋىتى يوقتەك، يەردىن بېشىنى كۆتۈرمىدى. ئۇ گوپا ئۇخلاۋاتقاندا پۇشۇلدايتتى. * ئۇ خۇددى يىراق يەردىن كەلگەندەك پۇشۇلداپ كەتتى.

پۇغان (توغرىسى: پىغان) ← **پىغان**. **پۇقرا** ئى [ئە] ① بىزەر دۆلەتنىڭ ئەۋەل-كىدىكى ۋە شۇ دۆلەتنىڭ قانۇنىدا بەلگىلەنگەن

ئىگە بولالىغۇدەك ھوقۇق، ئىمكانىيەت: چۈنكى دەردىنىڭ كۆپلۈكىدىن توشى كاردىز لىقىملىق، قانچە چاپسان كەلگىنىڭ بىزىلەر ئۇچۇن چوڭ پايدىلىق، بىزدە يوق زەررە گۇناھ، قانداق قىلاي پۇقراچىلىق، سېنى بىز سايلاپ ۋەكىل، تەكلىپ ئەۋەتتۇق، كەلسۇنا...

پۇقرادارچىلىق ئى. پۇقرالارچە تۇرمۇش كەچۈرۈش، پۇقراچە ياشاش: بۇ خورلۇق بىز پۇقرالارنىڭ جېنىمىزغا پاتىتى، سەۋر- تاقىتىمىز تۈگەدى. ئەمدى بىزنىڭ سەۋر قاچىمىز تولدى. ئۇلار ناۋادا بىزنى تىنچ پۇقرادارچىلىق قىلسۇن دەيدىغان بولسا، دەردى - ئەھۋالىمىزغا يېتەر.

پۇقرالىق سۈپ. پۇقرالارغا خاس، پۇقرا - لارغا تېگىشلىك: پۇقرالىق ھوقۇق. پۇقرالىق گۇۋاھنامە. * 1975 - يىلى 3 - ئايدا، مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتى يەنە قاماتىكى ھەممە ئۇرۇش جىمنايەتچىلىرىنى پەۋقۇلئاددە كەچۈرۈم قىلىپ قويۇپ بېرىشنى ھەمدە ئۇلارغا پۇقرالىق ھوقۇقى بېرىشنى قارار قىلدى. **پۇقرالىق ھوقۇقى** <قان> پۇقرالارنىڭ ئاساسىي قانۇندىكى بەلگىلىمىلەرگە ئاساسەن بەھرىمەن بولۇشقا تېگىشلىك ھوقۇقى.

پۇڭ I مىق [خەن] يەر يۈزى ئۆلچەم بىرلىكى، كۆلىمى تەخمىنەن 66 كۋادرات مېترغا تەڭ بولىدۇ: يېزىلىق ھۆكۈمەت بۇ يىلدىن باشلاپ ھەربىر يېزا ئاھالىسىگە سەككىز پۇڭدىن شەخسىي يەم - خەشەك يېرى قالدۇرۇشنى قارار قىلىپ بېكىتتى.

پۇڭ II مىق [خەن] ئەڭ كىچىك پارچە پۇل بىرلىكى، بىر پۇڭ ئون لىغا تەڭ بولىدۇ: ئۇ: - بۇ قارىماققا بىرنەچچە پۇڭ ئۈستىدىكى تالاش - تارتىشتەك كۆرۈنۈشمۇ، لېكىن ماھىيەتتە ئىككى خىل ئىدىيىنىڭ ئىنكاسى، - دەيدى.

پۇڭلۇق I سۈپ. كۆلىمى پۇڭغا باراۋەر كېلە - دىغان، پۇڭ چوڭلۇقىدا: ئۇنىڭ ئوي - خىيالى ئەنە شۇ ئۆزىگە بېرىلگەن ئىككى مو ئىككى پۇڭلۇق بۇغداي يېرىنى ياخشى سۇغىرىۋېلىش بولۇپ،

ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەتتىن بەھرىمەن بولىدۇ - خان كىشى: دۆلىتىمىزنىڭ ھەربىر پۇقراسى، دۆلەت قانۇنىنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى ئاڭلىق قوغدىشى، قانۇن ئالدىدا ھەممە ئادەمنىڭ باراۋەر بولۇشىدا چىڭ تۇرۇشى كېرەك. * بىركۈنى پادىشاھ ئەپەندىمىنى چاقىرتىپ: - ئەپەندىم، سىز مەملىكە - تىمىزنىڭ كۆپ جايلىرىنى ئايلىنىپ، پۇقرالار ئارىسىدا بولغانسىز، پۇقرالىرىمىزنىڭ ئەڭ خۇشال - لىق كۈنى قايسىكەن؟ - دەپ سوراپتۇ. @ ئاددىي ئاۋام خەلق: ئوت قويسا ئامبال يوق سوراق، پۇقرا ياقلايدۇ چىراغ (ماقال). * گالى پالۋانى كىشىلەر ياخشى كۆرەتتى. پۇقرالارغا ياخشىلىق قىلاتتى. ناھەق ئىشلارنى كۆرسە چىداپ تۇرالمايتتى.

پۇقرالارنىڭ ئاساسىي ھوقۇقى <قا> ئاساسىي قانۇندا بەلگىلەنگەن، پۇقرالار بەھرىمەن بولۇشقا تېگىشلىك ھوقۇق.

پۇقراپەرۋەر سۈپ [ئە+پ] پۇقرالارنىڭ تەلەپ - ئېھتىياجىنى، ئارزۇ - ھەۋەسلىرىنى ھىمايە قىلىدىغان ۋە ئۇلارغا ھېسداشلىق قىلە - دىغان ھەمدە مەرتەپىلىمە ياردەم بېرىدىغان؛ پۇقرالارنى ياقلايدىغان، پۇقرا تەرەپدار: ئۇنىڭ شاھ بولغىنىنى ئاڭلاپ، ئۇنى تەبىر - كىلگۈچىلەر ئۇنىڭ ئىزىنىڭ ئۇزۇن بولۇشىنى، بەخت - سائادىتىنى تەلەپ، ئۇنىڭ ئادالەتلىك، پۇقراپەرۋەر شاھ بولۇشى ئۈچۈن دۇئا قىلىشىپتۇ. * ئەنە شۇ يۇرتتا غەيۇر نىسىملىك بىر دانىشمەن بار ئىكەن، ئۇ ھەركۈنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرگەندە تۈپتۈزلا: - ئەي شاھىم، بىر ئاز پۇقراپەرۋەر بولساق، - دەپلا كەينىگە ياندىكەن.

پۇقراچە رەۋ. پۇقرالار پاسونىدا، پۇقرا - لارغا ئوخشاش، ئاددىي ئاۋام خەلقىگە: كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشاھ ئۆز ئادىتى بويىچە پۇقراچە كىيىنىپ شەھەر ئەتراپىدىكى بىر مەھەللىگە بېرىپتۇ.

پۇقراچىلىق ئى. پۇقرالارغا خاس تۇرمۇش؛ پۇقرالارغا خاس ھال - ئەھۋال؛ پۇقرالار

پۇڭلۇق II — پۇل ئوبوروتى

بۇ قېتىمقى ئولتۇرۇشقا ھەربىرىمىز بەش كويىدىن پۇل چىقاردۇق. * ئىدارە ئىشچى - خىزمەتچى - لىرىنىڭ داۋالنىشىغا ھۆكۈمەت پۇل چىقىرىدۇ.

پۇلغا چاقماق ← پۇلغا سۇندۇرماق:

ئۆمەر شاگىيو، زورىخانغا: — ئەگەر كالنى سېغىپ ئىچىشتىن قورقسىڭىز، نۇرنىڭ ئىشلىگەن پۇلغا چىقىپ كۆزدە بىرەر كالا بېرىۋىتىرىمىز، — دېدى.

پۇلغا سۇندۇرماق قىممىتىنى پۇل بىلەن

ھېسابلىماق، پۇلغا ئايلاندۇرماق: ئېمىن ئاكا ئوغلىنىڭ تويىدا، قوشنىسى خالىقتىن ئالغان قەرز پۇلىنىڭ بەدىلىگە مەلۇم مىقداردا پۇلغا سۇندۇرۇپ ياغاچ ماتېرىيالى بەردى.

پۇل قىلماق ① بىرەر نەرسىنى پۇلغا ساتماق:

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ساقى! نەگە كېتىپ بارىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ باقى. — سىلەرنىڭ شەھەرگە كېتىپ بارىمەن، ئۇ ياقتا ياڭاق قىممەت دەپ ئاڭلىدىم، مۇنۇ يوغان ياڭاقلارنى پۇل قىلىپ كېلەي، — دەپتۇ ساقى. ② پۇل تاپىماق، پۇل توپلىماق: ھەسەنجان توي قىلىش ئۈچۈن، ھەر ئايلىق مائاشىدىن ئاز - ئازدىن بانكىغا قويۇپ، خېلى پۇل قىلىۋالدى.

پۇل مۇئامىلە <س ئىق> ئالتۇن، كۈمۈش،

ھەرقايسى دۆلەت پۇللىرى، بانكا بېلىتى، چەك، قەرەللىك چەك، پاي چېكى، زاپوم قاتارلىق پۇل ۋە قىممەتكە ئىگە بېلەتلەرنى تارقىتىشقا؛ ئېكسپورت، ئىمپورت قىلىشقا؛ پېرېۋوت قىلىشقا، ئامانەت قويۇشقا، ئالماشتۇرۇشقا، سېتىۋېلىش - سېتىشقا، شۇنىڭدەك قەرز كاپىتالىنى ئامانەت قويۇشقا، سىرتقا چىقىد - رىشقا، سىرتتىن كىرگۈزۈشكە ۋە باشقىلارغا مۇناسىۋەتلىك ئىقتىسادىي پائالىيەتلەر.

پۇل ئوبوروتى <س ئىق> تاۋار مۇئامىلە -

سىدە پۇل ئۈزلۈكسىز تۈردە سېتىۋالغۇچىدىن ساتقۇچىنىڭ قولغا سېتىۋېلىش ۋاسىتىسى سۈپىتىدە ئۆتۈپ تۇرىدىغان ھەرىكەت. پۇل ئوبوروتى تاۋار مۇئامىلىسىدىن پەيدا بولىدۇ. تاۋار مۇئامىلىسى پۇل ئوبوروتىنىڭ

چوچۇك قارا كۆزلىرى ئاينىڭ شولىسى چۈشكەن بۇلاق سۈيىمەك يالتىراپ تۇراتتى.

پۇڭلۇق II سۈپ. پۇڭ قىممىتىدىكى، پۇڭغا

تەڭ: ئىككى پۇڭلۇق پۇل. * ئۇ يانچۇقىدىن بىر دانە بەش پۇڭلۇق مېتال پۇلنى ئالدى. * ئۇنىڭ بىر پۇڭلۇق نەرسىسى باشقىلارغا ئۆتۈپ قالسا، بىرنەچچە كۈن ئۇخلىيالماي قالاتتى.

پۇل ئى [پ > گرىك] ① سودا مۇئامىلىلىرىدە

ئىقتىساد ئالماشتۇرۇشتا ۋاسىتىلىك رول ئوينايدۇ. دىغان، دۆلەت مالىيىسىگە ئاساسەن دۆلەت تەرىپىدىن مەلۇم دەرىجىدە مۇقىم ۋە بەلگە - لىك ئىقتىسادىي قىممەتكە ئىگە قىلىپ تۇراق - لاشتۇرۇلغان، مېتال ياكى قەغەزدىن ياسالغان بەلگە؛ ئاقچا: قەغەز پۇل. * پۇل دېگەن قولنىڭ كىرى (ماقال). * پۇلۇڭغا ئىشەنگۈچە، ئەقلىڭگە ئىشەن (ماقال). * پۇل دۈشمەننى دوست قىلار، دوستنى دۈشمەن قىلار (ماقال). * مەن ئۇلارنىڭ ئات ھارۋىسىنى قەرز ئالمايمەن، پۇل قەرز ئالمەن، پۇل. ② كاپىتال، مەبلەغ: قۇرۇلۇشقا پۇل ئاجراتماق.

پۇل بولماق پۇلغا ئالماشتۇرۇلماق،

سېتىلماق: بۇ يىلقى مېۋە - چېۋىلەر ئۆتكەن يىلدىكىگە قارىغاندا خېلى پۇل بولدى.

پۇل پاخاللىقى <س ئىق> بازار مۇئامىلىسىدە -

دىكى قەغەز پۇللارنىڭ تارقىتىلىش مىقدارى مۇئامىلىدە ئەمەلىي كېرەكلىك ئالتۇن پۇل مىقدارىدىن ئېشىپ كېتىپ، قەغەز پۇلنىڭ كۆرسى چۈشۈش، مال باھاسى ئۆرلەشتەك بىر خىل ھادىسىنىڭ پەيدا بولۇشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

پۇل قىلماق مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن

پۇل پارا بەرمەك: ھاشم ئاكا، قەستەن ئادەم ئۇرغان دېگەن باھانە بىلەن ساقچىغا تۇتۇپ كېتىلگەن بىر تۇغقان ئىنىسى ئەركىنىنى قۇتۇلدۇ - رۇۋېلىش ئۈچۈن ساقچى ئەمەلدارلىرىغىچە پۇل تىقىپ باقتى.

پۇل چىقارماق پۇل قوشماق، پۇل بەرمەك:

ئاساسى بولىدۇ. پۇل ئوبوروتى - تاۋار مۇئامىلىسىنىڭ ئىپادىسى.

پۇل ئۆرۈمەك توي - تىۋىكۈن، بەزمە - مەشرەپلەردە توي ئىگىسى ۋە تاماشىبىنلار سورۇندا ئۇسسۇل ئوينىۋاتقان ئۇسسۇلچىلار لارنىڭ بېشىدىن ئۆرۈپ پۇل تەقدىم قىلماق: ھەسەن بەدرىدىن ئۆيگە كىرگەن سازچىلار، ئۇسسۇلچىلارغا پۇلنى ئايماي چېچىپتۇ، ھېچكىم ھەسەن بەدرىدىن ئۇسسۇلچىلىك پۇل ئۆرۈمەپتۇ. «دېلەرنىڭ ئۇسسۇلى كۆپچىلىككە ياراپ كەتكەن. ئىككىتىن، توي ئىگىسى ئۇنىڭ بېشىدىن ياغلىق ئۆرۈسە ۋە يەنە بەزىلەر پۇل ئۆرۈپ سورۇننىڭ تېخىمۇ كۆڭۈللۈك بولۇشى ئۈچۈن يول ئاچتى.

پۇل ئېتىقادچىلىقى <س ئىق> پۇلنى سىرلىقلاشتۇرىدىغان بىر خىل نۇقتىئىنەزەر. ئۇ ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرىگە بولغان خۇسۇسىي مۈلۈكچىلىكنى ئاساس قىلغان تاۋار ئىگىلىكىنىڭ مەھسۇلى ۋە تاۋار ئېتىقادچىلىقىنىڭ تېخىمۇ تەرەققىي قىلىشىدۇر. پۇل ئومۇمىي تەڭ قىممەتلىك بولۇپ، ھەرقانداق تاۋار - لارنى سېتىۋېلىشقا بولىدۇ. شۇڭلاشقا، كىشىلەردە گويا پۇلنىڭ ئۆزى كىشىلەرنىڭ تەقدىرىنى بەلگىلەيدىغان بىر خىل سىرلىق كۈچكە ئىگىدەك خاتا چۈشەنچىنى پەيدا قىلدۇ.

پۇلا ئى. بوتسۋانا جۇمھۇرىيىتىنىڭ پۇل بىرلىكى، 1977 - يىلى 4 - ئايدىكى سانلىق مەلۇماتقا ئاساسلانغاندا، بىر پۇلا 1.2075 ئامېرىكا دوللىرىغا تەڭ بولغان.

پۇلاڭ تەق. بىرنەرسىنىڭ مەلۇم بىر تەرەپكە سىلىكىنىپ يانتۇلىشىش ھالىتى: پۇلاڭ - پۇلاڭ. پۇلاڭ قىلماق.

پۇلاڭ - پۇلاڭ «پۇلاڭ» قىلىپ تەكرارلانغان ھالەت: ئاچال باشقۇرغۇچى ئۈچ بۇرچەكلىك بايراقچىسىنى ھاۋادا پۇلاڭ - پۇلاڭ قىلىپ، پويىزنىڭ مېڭىشىغا بەلگە بەردى.

پۇلاڭ - سالاڭ قوللىرىنى پۇلاڭلىتىشقا، پۇتلىرىنى قالايمىقان دەسسەسەگەن ھالەت: ئەسمۇتۇللا زىياپەت زالىدا ھاراقنى كۆپ ئىچىپ ئېغىر مەست بولغاچ، پۇلاڭ - سالاڭ قىلىپ ئارانلا ئۆيىگە يېتىپ كەلدى.

پۇلاڭلىتىشماق «پۇلاڭلىتىشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: - قارىماققا، تراكتور ئېلىشقا بولىدىغان ئوخشايدۇ، ئادىلجان شۇجى قاۋانلىقنى ئېچىشقا قالىتس قىزىقىدىكەن - دە! - دەپ سونۇر قوللىرىنى پۇلاڭلىتىشىپ سۆزلەپ كەتتى.

پۇلاڭلىتىشماق «پۇلاڭلىتىشماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى:

پۇلاڭلىتىشماق پ <پۇلاڭلىتىشماق> ئېز يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقان ئادالەتنىڭ قاپقارا توم، ئۇزۇن ئىككى چېچى توختىماستىن پۇلاڭلىتىپتى.

پۇلاڭلىتىدە رەۋ «پۇلاڭ» قىلغان ھالدا: پۇلاڭلىتىدە چۈشمەك. پۇلاڭلىتىدە يىقىلماق. * مەن دادام بىلەن بىر قېتىم ئاقناشقا ئوتۇنغا چىققانم - دىم، ئېسىمدە قېلىشچە ئۇ چاغدا ھارۋىغا بېسىلغان ئوتۇن بەك ئېگىز بولۇپ كەتكەچكە، ھارۋا ئاقناش يولىدا كېتىۋېتىپ پۇلاڭلىتىدە ئۆرۈلۈپ چۈشكەندى.

پۇلاڭلىتىشماق «پۇلاڭلىتىشماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پۇلاڭلىتىشماق «پۇلاڭلىتىشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سونۇر غۇلىچىنى كەڭ كېرىپ يوغان مۇشتۇمنى ھاۋادا پۇلاڭلىتى - دە، كۈچ بىلەن ئۈستەلگە ئۇردى. * ئاپتوبۇس ئاستا قوزغىلىش بىلەن تەڭ، ئۇلار دېرىزىدىن قوللىرىنى چىقىرىپ پاتەمخان بىلەن بەختىپارغا پۇلاڭلىتىپتى.

پۇلاڭلىتىشماق «پۇلاڭلىتىشماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پۇلاڭلىتىشماق «پۇلاڭلىتىشماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئۇلار يىراقتىن گەپنى ئاڭلىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ، قوللىرىنى شوخ پۇلاڭلىتىشتى. ئابىلەت بىلەن ئەزىز بولسا، بارلىق

رېي دەرىجىسى: ئۇ، ئىككى گەپنىڭ بىرى بولسا، قاپاقلارنى تۇرۇپ، كۆزلىرىنى پۇلتاي-تىپ، خۇددى ئادەمنى يەۋېتىدىغاندەك قىلىقلارنى قىلاتتى.

پۇلتايتىشماق «پۇلتايتماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پۇلتايتماق پ. ئىچكى قىسمىدىن تۈپەيلىپ سىرتقا چىقىپ تۇرماق: ئۇنىڭ يۈزىگە بىرنەرسە پۇلتىيىپ چىقىپ قاپتۇ. * ئوسمان ئىشىكتىن كىرگەن پېتى سالام-سائەتسىزلا، ئۈستىلىگە ئېڭىشىپ دىققەت بىلەن ماتېرىيال كۆرۈۋاتقان قىزىل دۇخاۋا بۆكۈك، چار بۇرۇت ئادەمگە كۆشلۈك قاپاقلارنى ئاستىدىكى توشقاننىڭكىدەك پۇلتىيىپ تۇرىدىغان سۈرلۈك كۆزلىرى بىلەن چەكچىيىپ قاراپ قويدى.

پۇلتىكۆز ئى. دىئال. پۇلتىيىپ چىقىپ تۇرغان كۆز، بادراك كۆز.

پۇلتىيىشچان سۈپ. ئاسانلا پۇلتىيىپ چىقىدۇ-دىغان، پۇلتىيىپ چىقىش بىلەن پەرقلىنىدۇ-غان: پۇلتىيىشچان قالغان بەز ئىششىقى.

پۇلتىيىشماق «پۇلتايتماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پۇلدار سۇپ [پ] كۆپ پۇلغا ئىگە بولغان، پۇلى كۆپ: پۇلدار ئادەم. پۇلدار ئائىلە. * ئۇ، مىڭ قىلغان بىلەن، پۇلدار كىشىلەردىن زادى نەپ تەگمەيدىغانلىقىنى بىلەتتى.

پۇلداق ئى [پ] مەخسۇس پۇل سېلىپ يۈرۈش ئۈچۈن ئىشلەنگەن قاپچۇق، پورتمان: كېنەك قىز زەرگەرنىڭ ئۆيىگە كېلىپ ئۇنىڭغا: — بېگىمىز سىزنىڭ ئېيتقان پىكىرىڭىزگە قوشۇلدى ۋە رازىلىق بەردى، — دەپتۇ. ئاندىن يانچۇقدىن تىللا سېلىنغان پۇلداقنى چىقىرىپ: — بېگىمىز سىزگە ئالاھىدە سالام ئېيتقاندىن كېيىن، ماۋۇ پۇلداقنى تىللا سىزگە ئەۋەتتى. «ئۇنى بىزگە ئاتاپ ئېلىنغان نەرسىلەرگە سەرپ قىلسۇن!» دېدى، — دەپتۇ.

پۇلدۇڭ تەق. بىرەر نەرسە سۇغا چۈشكەندە.

كۈچ-غەيرىتىنى ئىشقا سېلىپ كېمىنى شىددەت بىلەن ئالغا ئېلىپ كەتتى.

پۇلاڭلىق تىلماق «پۇلاڭلىق تىلماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پۇلاڭلىق تىلماق پ. ئىككى تەرەپكە سىلىكىمەك، چاقىلماق: باراڭدىكى قاپاقلار شامالدا پۇلاڭلاپ تۇراتتى. * مەن گەپ قىلماقچى بولدۇم، لېكىن ئۇنىڭ ئارقا-ئارقىدىن ئۇلىشىپ كېلىۋاتقان زەنجىرىمان جۈملىلىرىنى ئۈزۈۋېتىشكە كۆڭلۈم قىيىمدى، ئۇ، ھە دەپ سۆزلەيتتى، سۆزلىگەندە بىلىكىدىكى سېۋىتىمۇ ھە دەپ پۇلاڭلايتتى.

پۇل-بىسات پۇل ۋە پۇلغا يارايدىغان نەرسە-كېرەكلەر: ئادەملەردە مال-مۈلۈك ۋە پۇل-بىسات، ھېسابلىنار ئىدى كۈچ ۋە ئىناۋەت. ھە دېگەندە باشقىلارغا قول سوزماق قىلغان بولار ئىدى ئۇنى خىجالەت.

پۇلپەرەس سۈپ [پ] پۇلغا ئامراق، دائىم پۇلنىڭ غېمىدە بولىدىغان: ئۇ دۇنياغا تويماي-دىغان پۇلپەرەس ئادەملەرنىڭ بىرى. * پۇلپەرەس ئادەمدە بولمايدۇ ۋىجدان، ئۇنىڭغا بارچىمىدىن پۇلدۇر بەك ئوبدان، پۇلپەرەس نامەرد بىلەن پۇلۇ يېگەندىن، ياخشىدۇر مەرد بىلەن ئىچسە گەر يويدان.

پۇلپەرەسلىك «پۇلپەرەس» سۆزىنىڭ ئابىستراكت ئىسىم شەكلى: ئادەتتە، پۇلپەرەسلىك كىشىلەرگە ياخشى ئاقىۋەت كەلتۈرگەن ئەمەس.

پۇل-پۇچەك پۇل ۋە پۇلنىڭ رولىنى ئوينىيدىغان نەرسىلەر: ياغاچچى بىركۈنى بالىسىنى ئالدىغا چاقىرىپ: — ئوغلۇم، ھۇنەرنى قاچانلا بولمىسۇن ئۆگىنىۋالالايسەن، بىرنەچچە كۈن ئارام ئالغىن، شەھىرىمىزنى سەيلى قىل. پۇل-پۇچەك لازىم بولسا، تارتىنماي سورىغىن، — دەپتۇ. * — ياخشى كۈنلەر كېلىۋاتىدۇ. قورساق قايغۇسىدىن قۇتۇلۇپلا قالماي، پۇل-پۇچەككىمۇ، رۇزىغىمۇ ئېرىشتۇق، — دېدى مەسۇم ئاكام بىر يۆتلىپ قويۇپ.

پۇلتايتماق «پۇلتايتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇ-

ئۇنىڭدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: ئۇ، ئېرىقما قاراپ: توختا، كۈچەپ تۇرۇپ بىرلا سەكرىسەم، بەلكى ئۆتۈپ كېتەرمەن، دەپ ئويلاپتۇ ۋە خۇرجۇنىنى ئۇ قىرغاققا چۆرۈۋېتىپ، بارلىق كۈچىنى يىغىپ بىر سەكرىگەنسەن «پۇلدۇڭ» قىلىپ سۇنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشۈپتۇ.

پۇلسىرات ئى [پ-ئە] ① <دىن> دىنىي ئەقىدىلەرگە كۆرە، دوزاخ ئۈستىدىكى ساۋابلىق ئىش قىلغان كىشىلەرلا ئۆتەلەيدىغان كۆۋرۈك: قارىم، ئۆي ئىگىسىگە: خەير-ساخاۋەت، ئۆشەرە-زاكات بەرگەن كىشىگە ئۇ دۇنيادا شاپائەت كۆپ بولىدۇ، قىيامەت كۈنى پۇلسىراتتىن ئۆتىدىغان چاغدا ئۆشەرە-زاكات ئۇنى يۆلەيدۇ، دەپ ئېگىكى ئېگىكىگە تەگمەي سۆزلەپ كەتتى.

پۇلسىراتتىن ئۆتمەك جان كېتىدىغان، قىيىن، مۇشكۈل، خەتەرلىك ئىشلارنى پۈتتۈرمەك: بوۋاي: مەن سېنىڭ كۆڭلۈڭدەكىنى بىلىپ تۇرىمەن، بۇ، پۇلسىراتتىن ئۆتمەكتىنمۇ تەس بولغان بىر ئىش ئوغلۇم، — دېدى.

پۇلسىز سۈپ ① پۇلى بولمىغان، پۇلى يوق: پۇلسىز ئادەم. * مەن، بۇ يەردىن قايتقاندا پۇلسىز قالماي دەپ، پۇلۇمنىڭ يېرىمىنى بىر يەرگە يوشۇردۇم. ② پۇل تۆلەنمەيدىغان، ھەقسىز، بىكارغا: پۇلسىز داۋالىماق. پۇلسىز كىنو قويماق. * ھۆكۈمەت بالىلارنى پۇلسىز ئوقۇتتى.

پۇلسىزلىق «پۇلسىز» سۆزى ①نىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى.

پۇللۇق سۈپ ① پۇلى بار، پۇلى كۆپ: پۇللۇق ئادەملەردە بەختكە قارىغاندا غەم كۆپ بولىدۇ. * رەقب غۇلجا شەھىرىدىكى دادىسىدىن مىراس قالغان جايىنى سېتىپ پۇللۇق بولۇۋاپتۇ. ② كۆچمە، باھاسى يۇقىرى، قىممەت باھادىكى، قىممەتلىك: پۇللۇق نەرسە. * ئۆي ئىگىسى گۈلچېرىنى تاملىرىغا پۇللۇق گىلەملەر ئېسىلغان، سىم كارىۋات ۋە لۆم-لۆم ئورۇندۇقلار

قويۇلغان بىر كاتتا ئۆيگە باشلاپ كىردى. **پۇل - مال** پۇل ۋە مال، مال - دۇنيا: بۇ ئادەم ئاز ۋاقىت ئىچىدە بۇ يەردىن بىرمۇنچە پۇل - مال تېپىپ يۇرتىغا قايتىپ كەتكەن.

پۇل-مۇل پۇل ۋە پۇل تېپىگە كىرىدىغان نەرسىلەر: مەريەمخان ئاچا زورخاننىڭ ئۇرۇم-چىگە دوختۇرغا كۆرۈنگىلى چىقىمەن دېگىنىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا: — دوختۇرغا كۆرۈنگىلى يېتەرلىك پۇل-مۇلۇڭ بارمۇ، بولمىسا، مەن بېرىپ تۇراي، — دەپ ئۆزىغاھلىق ئېيتتى. **پۇلۇق** ئى. دىئال كىچىك سېۋەت، قوشۇقلۇق.

پۇمىي ئى — **پۇمىيلار**. **پۇمىي تىلى** <تىل> خەنزۇ-تىبەت تىللىرى سىستېمىسىنىڭ تىبەت-بىرما تىللىرى تۈركۈمىگە كىرىدىغان، مەملىكىتىمىزنىڭ يۈننەن ئۆلكىسىنىڭ لەنپىڭ، نىڭلاڭ، ۋېيشى قاتارلىق ناھىيىلىرىدىكى پۇمىيلار ئارىسىدا قوللىنىدىغان تىل.

پۇمىيچە ① سۈپ. پۇمىي خەلقى، تىلى ۋە مەدەنىيىتىگە ئائىت: پۇمىي خەلقىغا خاس بولغان: پۇمىيچە كىيىم. پۇمىيچە ئۇسسۇل. پۇمىيچە ياسانماق. ② ئى. پۇمىي تىلى: لىخۇڭ كېچىكىدىن پۇمىيلار ئارىسىدا چوڭ بولغاچقا، پۇمىيچىنى ناھايىتى ياخشى بىلىدۇ.

پۇمىيلار ئى <ئىرق> ئېلىمىزدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ بىرى بولۇپ، ئاساسەن يۈننەن ئۆلكىسىنىڭ لەنپىڭ، نىڭلاڭ، ۋېيشى قاتارلىق ناھىيىلىرىگە جايلاشقان.

پۇنۇس ئى <بوت> پۇرچاق ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى جۇپ سانلىق پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق؛ گۈلى سېرىق چوكا مېۋىسى ئۇزۇن بولۇپ مۇڭگۈزگە ئوخشايدۇ، تۆت قىرلىق كېلىدۇ؛ يۇمران مایىسى ۋە يۇمران مېۋىسىنى ئىستېمال قىلىشقا بولىدۇ؛

بېشىدىكى پۆپۈك شەكىلىدە بىرئاز ئېگىز ئۆسكەن تۈكلىرى: دەمدەرنىڭ پۆپۈكى. توخۇننىڭ پۆپۈكى. ④ بەزى زىرائەتلەر ۋە ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يوپۇرماق چىقىرىشى توختىغاندىن كېيىن ئۆسۈپ چىقىدىغان پۆپۈككە ئوخشاش قىسمى: قوناقلار تەكشى. پۆپۈك چىقارغان بولۇپ، يازنىڭ كەچكى سالقىن شاملىدا يېنىك تەۋرىنىپ تۇراتتى.

پۆپۈكى سۇغا چىلاشماق ← تەلپىكى سۇغا چىلاشماق.

پۆپۈكلىمەك پ. قوناق، قومۇش قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەر پۆپۈك چىقارماق

پۆپۈكلۈك سۈپ. پۆپۈكى بار، پۆپۈك ئورنىتىلغان: پۆپۈكلۈك مېكىيان. پۆپۈكلۈك قامچا. * يول ئەتراپىدىكى چوڭ-كىچىك قۇم دۆڭلىرى ئۈستىدە كۆكلىگەن پۆپۈكلۈك قومۇشلار ۋە يانتاقلار ھەر خىل رەڭدە كىشىگە سۈرلۈك كۆرۈنەتتى. * تۇراخۇن پۆپۈكلۈك قامچىسىنى ئوينىتىپ، قامچىسىنىڭ دەستىسى بىلەن كالىنى ئوقۇدى. * موللام مەھەللىدىن چىقىپ شەھەرگە ئاپىرىدىغان چوڭ يولغا بۇرۇلۇشى بىلەنلا يول چېتىدىكى قېرى قارىياغاچ كەينىدىن پۆپۈكلۈك نەيزە تۇتقان ئىككى كىشى چىقىپ ئۇنىڭ ئالدىنى توستى.

پۆرە ئى. خېمىرنىڭ ئىچىگە كۆكتات، گۆش، تۇخۇم قاتارلىقلاردىن قىلىنغان قىيمىنى سېلىپ، قازان ياكى تاۋىدا پەشۇرۇ-لىدىغان سامسا تۈرىدىكى بىر خىل تاماق: جۈسەي پۆرىسى.

پۆشۈلۈ سۈپ. دىئال. گاچا، دۆت ھاڭۋاقتى، پاڭقۇش.

پۇ (توغرىسى: پۇۋ) ← پۇۋ.

پۈتەي سۈپ. تېشىلىمىگەن ياكى تولۇق تېشىلىمىگەن: پۈتەي تۆمۈر. پۈتەي نوپەش.

پۈتەيلىك «پۈتەي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى.

ئۇرۇقنى چاي ئورنىدا ئىشلىتىشكە بولىدۇ؛ پېشقان ئۇرۇقى دورا قىلىنىدۇ؛ ئۆتىنى تازىلاش، ئىسسىق يەلنى ھەيدەش، كۆزنى روشەنلەشتۈرۈش، ئۈچەينى سىلىقلاش رولىغا ئىگە.

پۇيپۇلماق پ. دىئال ① ئاياغ ئاستى قىلماق، دەسسەمەك، بوزەك قىلماق، ② باھانە قىلماق، ئاغى قىلماق.

پۆپەك (توغرىسى: پۆپۈك) ← پۆپۈك.

پۆپۈچەك ئى. نەرسىلەرنىڭ پۆپۈككە ئوخشايدىغان قىسمى، پۆپۈكى: قوناقنىڭ پۆپۈ-چىكى. * رازىيە ھەر كۈنى تاڭ سەھەر تۇرۇپ ئاتلىرىغا يەم بېرىدۇ، ئۇلارنى سىلاپ-سىپاپ خۇددى كىچىك بالىنى ئەركىلەتكەندەك «ئېسىل جانىۋارلىرىم» دەپ پۆپۈچەكلىرىنى تاراپ كەتسە ئادەم ئىختىيارسىز كۈلۈۋېتىدۇ.

پۆپۈچەك تورغاي <زوتول> تورغايىنىڭ بىر خىلى، چوققىسىدا كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان پۆپۈچىكى بار، ھاۋاغا كۆتۈرۈلگەندە تېز-تېز قانات قېتىپ، بىر جايدا مەلۇم ۋاقىت تۇرالايدۇ. بەزى جايلاردا «سۈپى تورغاي» مۇ دېيىلىدۇ.

پۆپۈچەكلىك سۈپ. پۆپۈچىكى بار: ئىككى كەپتەر يورغىلاپ كېلىپ بوسۇغىدا خۇددى ئانىسىغا سالام بەرگەندەك پۆپۈچەكلىك قىسقا تۈمشۈقلىرىنى كۆپۈپ تۇرغان پوكانلىرىغا سۈركە-شپ، قاناتلىرىنى يېنىككەدە سىلكىشى.

پۆپۈك ئى ① نەرسىلەرنى بېزەش ئۈچۈن قالدىلىدىغان بىر باغلام يىپ ياكى تالا-تالا قىلىپ كېسىلگەن قەغەز ۋە رەخت ياكى رەڭدار قۇش يېپى: دوپپىنىڭ پۆپۈكى. * زەي-تۇن تاۋار دوپپاڭنىڭ پۆپۈكلىرى گۈل ئىكەن، ساڭا كۆيگەن يىڭىتلەر ئىندىگەن قۇرغۇي ئىكەن.

② بىرەر نەرسىنىڭ بىر ئۇچىغا ياكى چۆرىسىگە تۇتۇلغان ياكى ئۆزىدىن ئىشلەنگەن تالالار: قامچىنىڭ پۆپۈكى. نەيزە-نىڭ پۆپۈكى. لەۋھەنىڭ پۆپۈكى. ③ قۇشلارنىڭ

ئۆمرىنى ئاتاپ قويدى. * ئۇنىڭ خېتى: — قەدىر- دان دوستۇم ئابدۇرېشىتقا ۋە سەن ئارقىلىق پۈتكۈل ئۇرۇق- تۇغقان، يار- بۇرادەر، ۋە تەن- داشلىرىمغا! — دەپ باشلانغانىدى. *

پۈتمەس سۈپ ① «پۈتمەك» پېئىلىنىڭ بولۇشى سۈپەتتىكى. ② تۈگىمەيدىغان، چېكى يوق، چەكسىز: ھارۋىنىڭ جابدۇقى پۈتمەس، خوتۇن كىشىنىڭ كىيىمى پۈتمەس (ماقال). * ۋە تەن- ئانا، شانمىسەن، پۈتمەس بەخت كەلمەسەن. ئادا بولماس تەرىپىڭ، ناخشا مەدا بايان ئەتسەم.

پۈتمەس- تۈگىمەس پۈتمەيدىغان ھەم تۈگىمەيدىغان، چەكسىز، ھېسابسىز: لۈتپۇللا يۇشكىن، لېر مونستوۋ ۋە باشقا شائىر- يازغۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن پۈتمەس- تۈگىمەس مەنىۋى ئوزۇق ئالدى. * مەن پۈتمەس- تۈگىمەس خۇشاللىق ئىچىدە مۇئەللىمنىڭ كۆزلىرىگە باقتىم. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ئىشەنچ ۋە چوڭقۇر مۇھەببەت چاقنايتتى.

پۈتمەك I پ ① ئاخىرىغا يەتمەك، تامام- لانماق، تۈگىمەك، ئاياغلاشماق: تەييارلىق پۈتمەك. * پۇلۇڭنىڭ كەتكىنىگە، ئىشىڭنىڭ پۈتكىنىگە قارا (ماقال). * تارىم سۈيى پۈتمەيدۇ كېچە- كۈندۈز ئاققانغا، تۈگىمەيدۇ شەنڭىز قوشاقلارغا قاتقانغا. ② تەييار بولماق: كىيىم پۈتمەك. قۇرۇلۇش پۈتمەك. * ئۈستام كىيىمىم قاچان پۈتسەن؟ ئىلاجى بار ھېيتقىچە تىكىپ بەرسىلە. * كۆپچىلىكنىڭ جان پىسدالىق بىلەن ئىشلىشى ئارقىلىق قۇرۇلۇش مۇلاچەرلىگەن ۋاقىت ئىچىدە پۈتتى.

پۈتمەك II يازماق: ئامان شاھ ئۆز شەھىرىگە قايتقاندىن كېيىن، دەرھال بىر پۈتۈك پۈتۈپ ئەلچە- لەرگە تۇتقۇزۇپ يولغا سېلىپتۇ. پۈتۈكتە: — ياخشىلىقىچە، قىزىنى ماڭا بەرسۇن، بولمىسا لەشكەر تارتىپ بېرىپ شەھىرىنى تۈزۈلەپ، ئۆزلىرىنى باغلاپ كېلىمەن، — دېيىلگەنىكەن.

پۈتمەك III پ ① ئىچىدىكى بوشلۇق تىنىپ كەتمەك، تۆشۈكى ئېتىلىپ قالماق:

پۈتكۈزمەك I «پۈتمەك I» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: قاتار ئولتۇرۇشقان ئوقۇغۇچىلارنىڭ تۇرقىدىن بارلىق تەييارلىقىنى پۈتكۈزۈپ، جەڭگە ئاتلىنىش بۇيرۇقىنى كۈتۈپ تۇرغان كوماندىر- جەڭچىلەرنىڭ قىياپىتى چىقىپ تۇراتتى. * بۇ سۆھبەت بولۇپ ئۈچ كۈن ئۆتمەيلا، سۇلايمان ئۆزىنىڭ ماقالىسىنى يېزىپ پۈتكۈزدى.

پۈتكۈزمەك II «پۈتمەك II» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ناھايىتى خۇشال بولغان پادىشاھ لەشكىرى مىرزىنى ئالدىغا چاقىرتىپ تىلخەت پۈتكۈزۈپتۇ. * تولۇن ئايغا تىل تەگمىسۇن پۈتكۈزۈم تومار. سۇدىن قالغان لەھەك تاشتەك كۆزلىرى خۇمار.

پۈتكۈزمەك III «پۈتمەك III» پېئىلى- نىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: دوختۇر گۈلەپىرە- نىڭ كېسىلىگە ئەھمىيەت بېرىپ، بارلىق ئۇسۇللار بىلەن يارىسىنىڭ ئاغزىنى ناھايىتى قىسقا ۋاقىت ئىچىدە پۈتكۈزۈۋەتتى. * ئۇنىڭ بەرگەن دورىسى بۇرنۇمنى پۈتكۈزۈپ قويدى.

پۈتكۈزۈشمەك I «پۈتكۈزمەك I» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: * قەدىرلەشتى مەنۇت- سېكۈنتى، ئازايتە- شىچۈن ئۇلار زىيانىنى. غەلبە قىلىپ بۇ نازۇك ئىشتا، پۈتكۈزۈشتى يېڭى داستاننى. **پۈتكۈزۈشمەك II** «پۈتكۈزمەك II» پېئىلى- نىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پۈتكۈزۈشمەك III «پۈتكۈزمەك III» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پۈتكۈزۈلمەك I «پۈتكۈزمەك I» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: بۇ بىنا ناھايىتى تەستە پۈتكۈزۈلدى.

پۈتكۈزۈلمەك II «پۈتكۈزمەك II» پېئىلى- نىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پۈتكۈزۈلمەك III «پۈتكۈزمەك III» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پۈتكۈل سۈپ. بارلىق، پۈتۈن: ئەكسەر تۇپراقشۇناسلىق ۋە ئۆسۈملۈك تەتقىقاتى ئىشلىرى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ گۈزەل ياشلىقى ۋە پۈتكۈل

پۈتۈشمەك IV «پۈتۈمەك IV» پېتىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى: ھەرقايسىلىرى مېنىڭ گېيىمگە پۈتۈشمەيۋاتاملا نېمە؟

پۈتۈك I ئى. يېزىلغان، ئوبۇلغان ياكى بېسىلغان يېزىق؛ خەت، مەكتۇپ، كىتاب؛ مەن كۆرگەن تىبابەت پۈتۈكلىرىدە «ماش تالقىنى يۈرەكنى ئاسرايدۇ، ئاغرىقنىڭ زەھىرىنى يۈرەككە ئۆتكۈزمەيدۇ» دېيىلگەن. * ھېيلىگەر موماي ئۆيىگە بېرىپ، ئوقۇغىلى بولمايدىغان بىر پارچە پۈتۈكنى كۆتۈرۈپ پادىشاھقا كەلتۈرۈپتۇ: — مانا بالام، بۇ دۇئاغا تەزىم قىلغىن. بۇ سۇلايمان ئەلەيسالامنىڭ يادىكارلىرى، — دەپتۇ.

پۈتۈك II سۈپ ① بوشلۇق تىنىپ قالغان؛ تۆشۈكى ئېتىلىپ قالغان، پۈتەي: بۇ يىگىننىڭ كۆزى پۈتۈك ئىكەن. * زەيتۈنەنىڭ بۇرنى پۈتۈكۈمۈ ياكى ئۆز خىيالىلىرى بىلەن بەند بولۇپ كېتىپ، بۇ سېسىقچىلىقنى سەزمىدىمۇ، سۇدىكى قۇياشنىڭ ئەكسىگە تىكىلگىنىچە، تاتلىق كۈلۈم سىردى. ② بوغۇلغان، ياڭراق چىقمايدىغان بولۇپ قالغان: ئۇنى پۈتۈك.

پۈتۈكچى ئى. يېزىش ئىشى بىلەن شۇغۇللانغۇچى، كاتىپ: پۈتۈكچى بولسا مەكتۇپ يېزىۋاتىدۇ؛ بەھرام بىلەن مەردان شاھنىڭ ئۇدۇلىدا قول قوشتۇرۇپ ئولتۇرىدۇ. پۈتۈكچى مەكتۇپنى پۈتۈپ بولۇپ مۆھۈر بېسىپ شاھقا سۈنىدۇ. * ماركوپولو: — جۇڭگونىڭ قەدىمكى تارىخ پۈتۈكچىلىرى تارىخنى بامبۇك تۇرۇبىسى ئۈستىگە خاتىرىلەپتۇ دەپ ئاڭلىۋىدىم، — دېدى.

پۈتۈكچىلىك ئى «پۈتۈكچى» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى.

پۈتۈكلۈك سۈپ. پۈتۈلگەن، پۈتۈلگەن پېتى: خانىش كۈلۈپ كېتىپ، ئېرىنىڭ ئەمرى پۈتۈلگەن قەغەزنى قولغا ئاپتۇ: — مانا بۇنىڭغا پۈتۈكلۈك تۇرۇپتۇ، — دەپتۇ خانىش، — شاھزادەم بىرىنچىدىن، يىغلاشتىن بۇرۇن سىلىدىن ئىجازەت ئالدى، ئىككىنچىدىن يىغلاۋېرىپ ئەمىرلىرىنى كۆزگە ئىلىدى.

پۈتۈلمەك «پۈتۈمەك II» پېتىلىنىڭ مەجھۇل

پۈتەي ھالەتكە كەلمەك: يىگىننىڭ تۆشۈكى پۈتۈپ قاپتۇ. ② بوغۇلماق، گاراڭ بولۇپ قالماق: ئۇنىڭ قۇلقى پۈتۈپ قاپتۇ. * ناخشىچى قىزنىڭ ئاۋازى بىرتاز پۈتۈپ قالدى. * توي كۈنى ئانارخان تولا يىغلاپ، كۆزلىرى ئىشىشىپ، ئاۋازلىرى پۈتۈپ كەتتى.

پۈتۈمەك IV پ. ئىشەنمەك: باشقىلارنىڭ سۆزىگە پۈتۈمەك. * دۈشمەندۈر ھېيلىگەر، كۈلگەنگە پۈتۈمەك، ھەسەل دەپ زەھەرنى، گۈل دەپ تىكەننى، دۈمبە دەپ ئۆپكەننى بەرگەنگە پۈتۈمەك.

پۈتۈشمەك ئى. پېشانىگە پۈتۈلگەن كۆرگۈلۈك، تەقدىر: قارىغىنا گۈل، مېنىڭمۇ بۇ دۇنيا بىلەن خوشلىشىدىغان ۋاقىتىم ئاز قالدى. مۇشۇ گۈزەل زېمىندىن، قۇشلارنىڭ شوخ سايراشلىرىدىن ئايرىلغۇسى كەلمەيدۇ كىشىنىڭ، لېكىن نېمە چارە بار، پۈتۈشمەك تەن بېرىش كېرەك — تە!

پۈتۈشتۈرمەك «پۈتۈشمەك I» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پۈتۈشمەك I كېلىشمەك، توختاملاشماق، قارارلاشماق: ئۇلارنىڭ بىرى ئەمگەك كۈچى، دېھقانچىلىق سايمانلىرى چىقىرىپ، يەنە يېرى يەر ۋە ئۇرۇق چىقىرىپ شېرىك دېھقانچىلىق قىلىشقا پۈتۈشتى. * ئەزىز ئاق كۆڭۈل، ئەخلاقلىق قىز رەھىمە بىلەن دېكابىر ئايلىرىدا توي قىلىشقا پۈتۈشكەندى.

پۈتۈشمەك II «پۈتۈمەك II» پېتىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى: گۈلسۈمخان ساناق مەيدانىغا يېتىپ كېلىپ، گىدىيىپ تۇرغان تەيىجىنى كۆردى — دە، ئۇدۇل ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ غەزەپلەنگەن ھالدا: — تەيىجىگە خوجام مېنىڭ ئوغلىمنى ئۆمۈر بويى قۇل قىلىشقا خەت پۈتۈ- شۈپلا، بۇ نېمە ۋەجدىن؟ — دەپ سورىدى. * ئولتۇراتتى بالىلار، بۇندا كىتاب ئوقۇشۇپ، تەسىراتىنى بەس — بەستە، دەپتىرىگە پۈتۈشۈپ.

پۈتۈشمەك III «پۈتۈمەك III» پېتىلى ②» نىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى: مەرھۇمنىڭ بالىلىرى تولا يىغلىشىپ، ئاۋازلىرى پۈتۈشۈپ كەتتى.

دەرىجىسى: باقى قويىچى كەم چىققان قويىلارنى تۆلەشكە ھېچ ئامالى بولمىغانلىقى ئۈچۈن، بۇنىڭ ھېسابىغا باتۇر قازىغا ئۆمۈر بويى ئىشلەپ تۆلەيدۇ، دەپ خەت پۈتۈلدى. خەت پۈتۈلۈپ بولغاندىن كېيىن ئۆمۈر ساناق ئېلىۋاتقان تەبىئىي كۈمۈش تامغىسىنى باستى.

پۈتۈم ئى. توختام، كېلىشىم، قارار: ۋەزىر پادىشاھنىڭ ئەمرىگە ئەمەل قىلىپ، پۈتۈم يېزىپ، پادىشاھنىڭ مۆھۈرىنى بېسىپتۇ.
پۈتۈم تۈزۈمگە كېلىشىم ئىسزالماق، توختام قىلماق.

پۈتۈن سۈپ ① سۇنىمىغان، كەم يېرى يوق، پارچە ياكى يېرىم ئەمەس: پۈتۈن نان. * بوغۇزنى پۈتۈن يېسە، ئايغىدىن تۈتۈن چىسقار (ماقال). * تۈگمەننىڭ نورىدىن پۈتۈن چىقىپتۇ (ماقال). * مەخسۇت يېڭى چىققۇپتىلگەن ئەسكى تاملىق ئىچىدىن بەش يۈزدەك پۈتۈن كېسەك تاللاپ چىقتى. ② بارلىق، بارچە، ھەممە: پۈتۈن دۇنيا. پۈتۈن كادىرلار. * بۇ ئىشتىن دەرغەزەپكە كەلگەن ئەسكەر باشلىقى پۈتۈن ئەسكەرلىرىنى سەپكە تارتتى. * ئۇلار پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن قارىغا بېرىلىپ كەتكەن. لىكىن، ئابلىزغا قارايمۇ قويۇشمىدى. * ئۇ، ئۆزىنىڭ بىر ناخشىسى ئارقىلىق قەلب سىرنى پۈتۈن يۇرتقا جاكارلىدى. ③ تولۇق، مۇكەممەل: ئۇلار يىل بويى ئىشلىسىمۇ قورسىقى توپمايتتى، كېيىن پۈتۈن بولمايتتى. * دادام زۈمرەتخان ئاچىغا: — بالىنىڭ ئوقۇشى ئوبدان بولسا، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇغىنى ياخشى، پۈتۈن ئادەم بولىدۇ، — دېدى سۆز قىستۇرۇپ. ④ كۆچمە. خاتىرجەم: توق (كۆڭۈل ھەققىدە): مانا ھەببۇل ئەل غېمىدە ئەسكەر بولدى، يۇرت كۆردى، كۆزى ئېچىلدى، چىنقىتى، ئەمدى ئۇنى ھەرقانداق ئىشقا قويمايلى كۆڭلىمىز پۈتۈن تۇرىدۇ. ⑤ <مات> كەسىر سانى بولمىغان، كەسىرگە ئايلانمىغان: پۈتۈن سان. ⑥ چوڭ، پارچە ئەمەس (پۇل ھەققىدە): بانكىدىن مىڭ يۈەن پۇل ئالسام ساپ يۈز يۈەنلىك، ئون يۈەنلىك

پۈتۈن پۇل بەردى.

پۈتۈن ئەمگەك كۈچى <س ئىق> يېزا ئىگىلىكىدە بىر ئەمگەك كۈنىدە ئورۇنلاشقا تېگىشلىك ئەمگەكنى ئۆز ئۈستىگە ئالالايدىغان، جىسمانىي جەھەتتىن ياراملىق ئەمگەك كۈچى: ئۈچىنچى شياۋدۇيدىكى ئەمگەكچى 99 نەپەر بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە پۈتۈن ئەمگەك كۈچى 64 نەپەر، يېرىم ئەمگەك كۈچى 28 نەپەر، قالغىنى قوشۇمچە ئەمگەك كۈچى ئىدى.

پۈتۈن بۆلۈنۈش <مات> A سانى B سانىغا بۆلۈنگەندە كېلىپ چىققان نەتىجە پۈتۈن سان بولغان بۆلۈنۈش.

پۈتۈن سان <مات> ① ئاددىي كەسىر ياكى ئونلۇق كەسىرنى ئۆز ئىچىگە ئالمىغان سانلار يەنى نۆل، پىلوس ياكى مىنوس بەلگىلىرى بىلەن كەلگەن تەبىئىي سانلار. ② پارچە قىسمى بولمىغان سانلار، مەسىلەن: 10، 200، 3000، 40 مىڭ قاتارلىقلارغا ئوخشاش. **پۈتۈن سان قانۇنى <گېئول>** كرىستاللار-دىكى، كرىستال قىرلىرىغا پاراللېل بولغان ئۈچ تۈز سىزىقنى كوردىنات ئوقلىرى قىلىپ بەلگىلىسەك، ئۇ چاغدا كرىستالنىڭ خالىغان ئىككى يۈزىنىڭ شۇ ئۈچ كوردىنات ئوقىدىن كېسىلگەن ئارىلىقلىرى (يەنى $\overline{OA_1}$, $\overline{OB_1}$, $\overline{OC_1}$ ۋە $\overline{OA_2}$, $\overline{OB_2}$, $\overline{OC_2}$) نىڭ نىسبىي قەممەتلىرىنىڭ نىسبىتى چوقۇم بىر ئاددىي پۈتۈن سانلار نىسبىتى بولىدۇ. يەنى $\frac{\overline{OA_1}}{\overline{OA_2}} : \frac{\overline{OB_1}}{\overline{OB_2}} : \frac{\overline{OC_1}}{\overline{OC_2}} = q : q : r$. بۇ قانۇن پۈتۈن سان قانۇنى دېيىلىدۇ.

پۈتۈن كۈنلۈك تۈزۈم <مائار> بىر خىل مائارىپ تۈزۈمى. بۇنىڭدا ئوقۇغۇچىلار يېرىم كۈن ئوقۇپ، يېرىم كۈن ئىشلىمەي، پۈتۈن كۈننىڭ ھەممىسىدە دېگۈدەك ئاساسەن دەرس ئوقۇش بىلەن مەشغۇل بولىدۇ.

مەسلەھەتلىرى پۈتۈنلەي ئويلىمىغان يەردىن چىقۇراتتى. * يېقىندا يۇقىرى خەلق سوتىنىڭ ھۆكۈم قەغەزىنى تاپشۇرۇۋالدىم. ئۇنىڭدا مېنىڭ پۈتۈنلەي گۇناھسىز ئىكەنلىكىم، خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇلدىغانلىقىم ئېيتىلغانىكەن.

پۈتۈنلۈك ئى ① «پۈتۈن» سۆزىنىڭ ئىسمىم شەكلى: پۈتۈنلۈك نەزەرىيىسى. * بىزنىڭ مەملىكىتىمىز يېرى كەڭ، ئەھۋالى تولمۇ مۇرەككەپ مەملىكەت. بۇ ھال بىزدىن پۈتۈنلۈكنى تەتقىق قىلىش ۋە پۈتۈنلۈكنى چۈشىنىش بىلەن قىسمەنلىكنى تەتقىق قىلىش ۋە قىسمەنلىكنى چۈشىنىشنى زىچ بىرلەشتۈرۈشنى تەلەپ قىلىدۇ. ② <پەلس> زىددىيەتلىك ئىككى تەرەپنىڭ مۇئەييەن شەرت بىلەن بىر پۈتۈن نەرسىنىڭ بىللە تۇرۇشى، يەنى نىسبىي جەھەتتە ھالەتتە تۇرۇۋاتقان شەيئى ياكى جەريان. بۇ ۋاقىتتا شەيئىنىڭ پەقەت سان ئۆزگىرىشىلا بولۇپ خاراكتېر جەھەتتە ئۆزگىرىش بولمايدۇ. شۇڭا بىرلىك، بىرلىشىش، تەڭپۇڭلۇق، جەملىق قاتارلىق ھالەتلەر زاھىر بولىدۇ. ھەرقانداق بىر پۈتۈنلۈك زىددىيەتنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. قارىمۇ قارشىلىقنىڭ بىرلىكىدىن ئىبارەت بولىدۇ. قارىمۇ قارشى تەرەپلەرنىڭ بىر-بىرىگە ئايلىنىشىغا ئېلىپ بارىدۇ. بىر پۈتۈنلۈكنىڭ پارچىلىنىشى، بۇزۇلۇشىغا سەۋەب بولىدۇ، بۇ چاغدا شەيئىنىڭ خاراكتېرى جەھەتتە ئۆزگىرىش بولىدۇ. دە، كونا بىر پۈتۈنلۈكنىڭ ئورنىنى يېڭى بىر پۈتۈنلۈك ئالىدۇ. ھەرقانداق بىر پۈتۈنلۈك شەرتلىك، ۋاقىتلىق، ئۆتكۈنچى بولىدۇ. شۇڭا ئۇ نىسپىدۇر.

پۈتۈنلەمەك پ ① پۈتۈن ھالەتكە كەلتۈر-مەك، پۈتۈن قىلىماق: يېرىم كۈندىن بېرى ئاچ يۈرگەن بالا ئۆيگە كىرىپلا تەخسىدىكى ناننى ئالدى - دە سۇندۇردى. لېكىن بىرىنىڭ سىرتتىن كىرگەن ئاياغ تۇشىنى ئاڭلاپ ئاستا پۈتۈنلەپ قويدى. ② كېمىنى تولدۇرماق، تولۇقلىماق:

پۈتۈن - سۈرۈك پۈتۈن، راۋۇرۇس: پۈتۈن - سۈرۈك بىر قوينىڭ گۆشى. پۈتۈن - سۈرۈك بىر ئات. * ئەلى شاھزادە ئۇر كۈتۈۋەتكەن ئاتلارنى تاپمىەن دەپ، يىرتقۇچلارغا يەم بولدى. پۈتۈن - سۈرۈك بىر ئادەم ئات ئۇچۇن ھالاك بولدى.

پۈتۈنلەنمەك «پۈتۈنلەنمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: مەن پۈتۈن تىجارەتتە چۈشكەن بارلىق پارچە پۇللارنى بانكىدا پۈتۈنلىتىۋالدىم.

پۈتۈنلەشمەك پ. پۈتۈن ھالەتكە كەلمەك، پۈتۈن بولماق: بىزنىڭ تۇرمۇشىمىز كۈندىن - كۈنگە ياخشىلىنىپ، رىزقىمىز پۈتۈنلەشتى. * پۇقرالارنىڭ نېنى پۈتۈنلەشتى.

پۈتۈنلەش ① «پۈتۈنلەنمەك» پېئىلىنىڭ ئىسمىدىشى. ② <مات> ھېسابلاش ۋاقتىدىكى تەخمىنىي قىممەتنى ئېلىشنىڭ بىر خىل ئۇسۇلى. بۇنىڭدا ساننىڭ تاشلىۋېتىلىدىغان قىسمىنىڭ ئالدىنقى بىر خانىسىدىكى رەقەم بەشكە توشسا، ئېلىنىدىغان ساننىڭ ئاخىرقى خانىسىغا بىر قوشۇلىدۇ؛ بەشكە توشمىسا تاشلىۋېتىلىدۇ. مەسىلەن: 3.3785 نى ئىككى خانىلىق ئونلۇق كەسىرگىچە ئالساق 1.38 بولىدۇ؛ 1.2434 نى ئىككى خانىلىق ئونلۇق؛ كەسىرگىچە ئالساق 1.24 بولىدۇ.

پۈتۈنلەنمەك «پۈتۈنلەنمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پۈتۈنلەي رەۋ ① تامامەن، تولۇق: چىمەن ئۆزىدىن سەل نېرىدىلا پۈتۈنلەي قېرىپ ئۆزگەرىپ كەتكەن، چىرايلىرى سېرىق، ئۆڭۈپ كەتكەن دىكا شىمىنى تىزىغىچە تۇرۇۋالغان ناھايىتى تونۇش بىر چىرايىنىڭ ئۆزىگە قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. * ئايىشەم ھەدە ئۇنىڭ مەقسىتىنى پۈتۈنلەي چۈشەندى. ② ئۈزۈل - كېسىل؛ قەتئىي، تولۇق: مەن، دېھقانلىرىمىزنىڭ ئېغىر جىسمانىي ئەمگەكتىن تېخى پۈتۈنلەي قۇتۇلۇپ كەتمىگەنلىكىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. ③ ھېچ؛ ئەسلا؛ زادى: تاشۋاي ئۇچۇن گۇندىپاينىڭ بۇ

كېتىۋاتقان ئاياللارنى كۆرۈپ قالسام ماڭا گويا قۇلقىمىنىڭ تۇۋىدە بىرسى: «ئەخمەق، سەن ئالدىغان ئەنە شۇ، بېرىپ كۆرۈۋال» دېگەندەك تۇيۇلاتتى. * ئىشرەت ئوغرى قىزنى كۆيدۈزدىلا سۇغا چىققان يېرىدىن، بېشىنى پۈركەنچە بىلەن يېپىپ، ئاتنىڭ ئالدىغا ئېلىپ قېچىپتۇ.

پۈركۈتمەك «پۈركۈمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: سۇ پۈركۈتمەك. دورا پۈركۈتمەك. * ئۇستام شاگىرتىغا دەپ يېڭىلا پۈتكەن ئايالچە كاستۇمغا سۇ پۈركۈتۈپ دەزمال سالدۇردى.

پۈركۈگۈچ ئى ماشىن < ماشىن > شۈمۈرۈش رولىدىن پايدىلىنىپ سۇيۇقلاندۇرۇلغان دورا ياكى باشقا سۇيۇقلۇقلارنى تۇمان ھالەتتىكى ئۇششاق سۇ دانىچىلىرىغا ئايلاندۇرۇپ، نەرسىلەرنىڭ ئۈستىگە تەكشى پۈركۈپ چاچىدىغان ئۈسكۈنە.

پۈركۈشمەك «پۈركۈمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: يىگىرمىدەك ياش يىگىت ئېتىز ئارىلاپ شال مائىسىلىرىغا پۈركۈگۈچ بىلەن دورا پۈركۈشمەكتە ئىدى.

پۈركۈلمەك «پۈركۈمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: — خاپا بولماق. دەزمال سالىدىغان كۆڭلەككە پۈركۈمەكچى ئىدىم، دىققەتسىزلىكتىن چاپىنىڭغا پۈركۈلۈپ كەتتى، دەپ ئۆزىغاھلىق ئېيتتى ئايىم دوستىغا.

پۈركۈمەك پ. سۇ ياكى باشقا سۇيۇقلۇقلارنى باشقا نەرسىنىڭ ئۈستىگە سەپمەك، چاچماق: سۇ پۈركۈمەك. دورا پۈركۈمەك. * توخۇۋاز توخۇ سوقۇشۇۋاتقان مەيدانغا يۈگۈرۈپ چۈشۈپ، ئۆزىنىڭ خوربىنى ئاجرىتىۋېلىپ قاراڭغۇ ئۆيىگە ئېلىپ كىرىپ، باش كۆزىگە سۇ پۈركۈپ، تاجىسىنى مايلاپ چىقتى.

پۈركۈپ سۇغىرىش بىر خىل سۇغىرىش ئۇسۇلى، سۇ ماشىنا ۋە ھەرىكەتلىنىدىغان گۈچى ئۈسكۈنىلەر ئارقىلىق پۈركۈش ئاغزىدىن ھاۋاغا كۆتۈرۈلۈپ، ئېتىزلارغا پۈركۈلىدۇ.

ساۋۇركام تاغىنى ئاچتى - دە، يەنە ئۈچ چارەك بۇغداينى ھارۋا ئۈستىدىكى تاغارغا قۇيۇپ ئۇنى پۈتۈنلەپ ئون چارەك قىلىپ بازارغا سېتىشقا ماڭدى. ① ئۇششاق، پارچە پۇلنى چوڭ پۇلغا ئالماشتۇرماق: بۈگۈنكى سودىدا چۈشكەن پارچە پۇللارنى بانكىغا ئېلىپ بېرىپ پۈتۈنلەپ كەلدىم. ④ ساننىڭ تاشلىۋېتىلدىغان قىسمىنىڭ ئالدىنقى بىر خانىسىدىكى رەقەمگە قاراپ ئېلىنىدىغان ساننىڭ تەخمىنىي پۈتۈن سان قىممىتىنى بەلگىلەمەك.

پۇچەك (توغرىسى: پۇچەك) — **پۇچەك**. **پۈدۈمەك** (توغرىسى: پۈۋۈلمەك) — **پۈۋۈلمەك**.

پۈركەندۈرمەك «پۈركەنمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پۈركەلمەك «پۈركەمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: خىيالىدا ماتەم ماشىنىسى ئورنىدا «لاپ» قىلىپلا قىزىل رەختلەر ۋە قىزىل گۈللەرگە پۈركەلگەن كىچىك ماشىنا كۆرۈنگەندەك بولدى. * ئاپئاق قار بىلەن پۈركەلگەن ھەيۋەتلىك تاغ شەرقتىن غەربكە سوزۇلغان بولۇپ، خۇددى تىللىماتتىكى سېپىللاردەك ئالدىسىزنى توسۇپ تۇراتتى.

پۈركەنمەك ① «پۈركەمەك» پېئىلى «①» نىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: دۇختۇرنىڭ ئاپئاق يوتقەنىغا پۈركىنىپ ياتقان ساۋۇت تەسلىكتە كۆزىنى ئېچىپ ئۆزىگە قاراپ تۇرغان ئايىمخانىنى كۆردى. ② «پۈركەمەك» پېئىلى «②» نىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: يېزىمىز گۈل - چېچەكلەرگە پۈركەندى. * پۈتۈن شەھەر ئاپئاق قارغا پۈركەنگەن قىش كۈنلىرىنىڭ بىرى ئىدى. قار بولسا توختىماي لەپىلدەپ يېغۇناتتى. نىجات پەرىدە بىلەن پاراڭلاشقاچ كىنوخانا ئالدىغا كەلدى.

پۈركەنچە ئى. ئاياللار باش ۋە گەۋدىسىنى پۈركۈۋالدىغان چوڭ ياغلىق، رومال ياكى يەڭسىز كىيىم: مەن كوچىلاردا پۈركەنچە ئارتىپ

پۈركۈلگەن سۇ ئېتىزغا خۇددى تەكشى ياغقان يامغۇرغا ئوخشاش چۈشۈدۇ.

پۈركىمەك پ ① بىرەر نەرسە بىلەن باش-

تىن ئاياغ بېكىتىپ ئورماق، ئوراپ قويماق: ئەسقەر ئېرىنچەكلىك بىلەن ياستۇقتىن بېشىنى كۆتۈرۈپ سائەتكە خۇش ياقىمغاندەك قارىدى - دە، دادىسىنىڭ يېرىم سائەت بالدۇر ئويغىتىۋەت- كەنلىكىگە نارازى بولۇپ، ئۆزىنى ئورنىغا تاشلاپ، بېشىنى يوتقانغا چىڭ پۈركىدى. ② كۆچمە. قاپلىماق، چۆمدۈرمەك؛ تولىدۇرماق: بىسراق ئۇيۇقتىن قۇياش نۇر چاچاتتى، ئۇ، خۇددى قىزىل ياقۇتتەك جۇلالىنىپ، كەڭ دالنى قىزىلىققا پۈركىگەنىدى. * ياسايمىز قىزىل گۈلباغ، يۈرۈش قىلىپ قاقاس چۆلگە. پۈركەيمىز دالا - تۈزى، رەڭمۈرەك چېچەك - گۈلگە.

پۈرلەش سۈپ. پۈرلىشىپ قالغان، پۈرلەش- كەن: ئۇ مېھمانخانا ھۇجرىلىرىنىڭ كۆرۈنۈشى ناھايىتى سۆرۈندى: گاھ تۇتۇق، گاھ پارقىراپ كۆرۈنىدىغان، يول - يول پۈرلەش قىل رەخت بىلەن قاپلانغان بىرنەچچە دىۋان ۋە ئورۇندۇقلار قويۇلغان.

پۈرلەشتۈرمەك «پۈرلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: نەرسىنى تۈرۈپ، كەينىگە يۆلىنىپ ئولتۇرغان سوراقچى سەھنە كىتابىنىڭ قول يازمىسىنى پۈرلەشتۈرۈپ تۇتقىنىچە پۇلاڭلىتىپ تۈرۈپ: - خوش يازغۇچى ئەپەندى، بۇ ئىغۋانى توقۇپ چىقىشقا سىزنى نېمە مەجبۇر قىلدى؟ - دەپدى نادىرغا كۆزىنى قاتتىق تىكىپ تۈرۈپ. **پۈرلەشتۈرۈلمەك** «پۈرلەشتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى.

پۈرلەشمەك پ. قاتلاشقان، پۈرلەشكەن ھالەتكە كەلمەك، پۈرۈلۈپ قالماق، پۈرۈلمەك: سابىر يۈزىنى سۈرتۈۋېتىپ، پۈرلىشىپ كەتكەن ياقىلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ، زۆھرەخان ئاچىنىڭ ئالدىدا بىچارە قىياپەتتە سۆزلەشكە باشلىدى. * ئۇ يوشۇرۇپ ساقلاپ كەلگەن كىچىك بىر قۇتىنى ئېلىپ، ئۇنىڭدىن پۈرلەشكەن، رەڭگى ئۆچكەن بىر پارچە قەغەزنى چىقاردى.

پۈرلىمەك پ. قەغەز، رەخت قاتارلىق نەرسىلەرنى قول بىلەن ياكى باشقا نەرسىلەر بىلەن سىقىپ، يىغىپ، بېسىپ، تەكشى يۈزىنى بۇزۇپ پۈرلەشكەن ھالەتكە كەلتۈرمەك: قەغەزنى پۈرلىمەك. * ئىت مۇشۇكىنى پۈرلەپ باستى. * رىشىت ئاتا - ئانىسىدىن كەلگەن بىر پارچە خەتنىڭ ئاغزىنى يىرتىتىۋې، لېكىن ئۇنى ئوقۇغۇسى كەلمەي پۈرلەپلا يانچۇقىغا تىقتى.

پۈرمە ① سۈپ. پۈرۈپ قويۇلغان، پۈرۈل- گەن، پۈرۈم: پۈرمە يوپىكا. * سۈرمەتتە ئۇ خۇددى سەھنىگە چىقىپ ناخشا ئېيتىشقا تەمىشلى- ۋاتقان ئارتىسلاردەك تەبەسسۇم قىلىپ تۇراتتى. بەلىلىك ئاددىي پۈرمە كۆڭلەك بولسا ئۇنىڭ كېلىشكەن قامىتىگە قۇيۇپ قويغاندەك ياراشقاندى. ② ئى <گېئول> تاغ جىنس قاتلىمىنىڭ ھەرىكىتى نەتىجىسىدە بېسىمغا ئۇچراش بىلەن قىسىلىپ شەكىللەنگەن ئۇلانما ۋە ئەگرى ھالەتتىكى تۈزۈلمە شەكىل.

پۈرمە قاپاق پۈرۈلگەن، پۇرۇلۇپ تۇرىدى- غان قاپاق: سەلبە قاچا بىلەن قوشۇقنى يۇيۇشقا ماڭغاندا خۇرشىدىغان كىرىپ كەلدى. ئۇ پۈرمە قاپاق، دوغىلاق كەلگەن، كۆك كۆز، ئەللىك ياشلاردىكى ئايال ئىدى.

پۈرمە مۇسكۇل <ئانات> مەقئەت، دوۋساق ئېغىزى ۋە ئاشقازان چىقىش ئېغىزى قاتارلىق ئورۇنلاردىكى ھالقىسىمان مۇسكۇل. ئۇ يىغىلىش ۋە بوشاش ئىقتىدارىغا ئىگە، يىغىلغاندا مەقئەت، دوۋساق ئېغىزى ۋە ئاشقازان چىقىش ئېغىزى ئېتىلىپ قالىدۇ، بوشىغاندا ئېچىلىدۇ.

پۈرمەك I پ. پۈرمە - پۈرمە ھالەتكە كەلتۈرمەك، قاتلىماق: ئايشەمخان سىڭلىسى ئىسپارگۈلنىڭ كۆڭلىكىنى كۆكرىكىدىن پۈرۈپ تىكىپ بەردى. * ئۇ چىرايىنى پۈرۈپ خېلىغىچە گەپ قىلماي ئولتۇردى.

پۈرمەك II ئى. پۈرۈلگەن جاي، پۈرۈك: يېمەي تويدۇم بۇ شالنىڭ كۈرمىكىدىن، پۈتۈن

چىقتى قوڭۇمنىڭ پۇرمىكىدىن (ماقال).

پۇرمىلەنمەك «پۇرمىلەنمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئادەم چوڭ مېڭە پوستىلى-قىنىڭ يۈزى تەخمىنەن 2200 كۋادرات سانتىمېترغا بارىدۇ. ئۇ قاتلىنىپ پۇرمىلەنگەن شار شەكلىدە باش سۆڭىكى ئىچىگە جايلاشقان بولىدۇ.

پۇرمىلىك سۇپ. پۇرمىسى بار، پۇرمىلەنمەك: پۇرمىلىك بەلباغ. * گۈلمېرە ماگىزىنىدىن بەل پۇرمىلىك كۆڭلەكتىن بىرنى سېتىۋالدى.

پۇرمىلىك بەلباغ <گېئول> گېئوسىنىكىلىنال-دىكى چۆكمە جىنىس قاتلاملىرىنىڭ شىددەتلىك يەر پوستى ھەرىكىتى نەتىجىسىدە پۇرۇلۇپ ۋە كۆتۈرۈلۈپ چىقىشى تۈپەيلىدىن شەكىللەنگەن تاغ سىستېمىسىنى ھاسىل قىلغۇچى بەلباغ.

پۇرمىلەنمەك پ. پۇرمە ھالەتكە كەلتۈرمەك، پۇرمە قىلىپ تىكمەك: كۆڭلەكنىڭ ياقىسىنى پۇرمىلىمەك.

پۇرۇشتۇرمەك «پۇرۇشمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى: قانداق سۆزلەۋىتىپ ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن گۈپۈلدەپ ئۇرۇپ تۇرغان ھاراقنىڭ پۇرىقىدىن سەسكەنگەن بولسا كېرەك، بىردىنلا ئۇلاردىن ئۆزىنى تارتىپ، چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ يەرگە تۈكۈردى.

پۇرۇشتۇرۇلمەك «پۇرۇشتۇرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پۇرۇشمەك «پۇرمەك» پېئىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى: ئىشىك ئارقىسىدىكى ئەمەلدار سىياقىدىكى بىرنەچچە كىشى «گۈك-گۈك» بىرنەرسىلەرنى دېيىشىپ، مەسخىرە قىلغاندەك چىرايلىرىنى پۇرۇشتۇرۇپ تۇراتتى.

پۇرۇك I ① سۇپ. پۇرۇلۇپ كەتكەن، پۇرۇلگەن: شۇ تاپتا ئۇنىڭ گۆشلۈك قاپاقلىرى ئاستىدىكى پۇرۇك كۆزلىرى يۇمۇلۇپلا قالغاندى.

② ئى <زوئول> بەزى بېلىقلار، قوش ماكان-لىقلار، سۆرەلگۈچىلەر ۋە قۇشلارنىڭ ئۇچىمى، سۈيدۈك نەپچىسى ۋە كۆپىيىش بەزىنىڭ

ئېغىزلىرى بىر بوشلۇقتا بولىدۇ. بۇ بوشلۇق پۇرۇك دېيىلىدۇ. ③ ئى. قوڭ: توخۇنىڭ پۇرۇكى.

پۇرۇلمەك «پۇرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: تۇرسۇن ئەپەندىنىڭ كۆزلىرى غەزەپتىن چاقناپ، يۈزلىرى ئەلەمدىن پۇرۇلدى. * مەن ئايخاننىڭ بۇ جەھەتتىكى نەتىجىلىرىنى ناھىيە بويىچە تونۇشتۇرۇشنى ئويلاپ قويدۇم. لېكىن باسنىڭ چىرايى بىردىن تەۋىسەلەرچە پۇرۇلدى.

پۇرۇم ئى. دىئال. ياغاچتىن ياسالغان ياغ قۇتىسى.

پۈكتۈرمەك «پۈكمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى: مەرد، قەھرىمان بوۋىلار روھى، نۇرلاندۇردى خەلق قەلبىنى. ئاپراسىياپ بولۇپ پۈكتۈردى، ئىسكەندەرنىڭ مەغرۇر قەددىنى.

پۈكتۈرۈشمەك «پۈكتۈرمەك» پېئىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى.

پۈكتۈرۈلمەك «پۈكتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پۈكلەشتۈرمەك «پۈكلەشمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى: - كىتابنى پۈكلەشتۈر-مەيلى، بولمىسا سۇپىتىگە تەسىر يېتىدۇ، - دەيدى مۇئەللىم ئوقۇغۇچىلارغا قاراپ.

پۈكلەشتۈرۈلمەك «پۈكلەشتۈرمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پۈكلەشمەك ① «پۈكلەشمەك» پېئىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى: ئۇششاق بالىلار قەغەزنى ئايروپىلان ياسايمىز دەپ پۈكلەشپ ئوينىدى.

② پۈكلەنگەن ھالەتكە كىلىپ قالماق، پۈكلەنمەك، پۈكۈلمەك: رەيھان تۆنۈگۈنلا دەزمال سالغان كۆينەكلىرىنىڭ پۈكلەشپ كەتكەن-لىكىنى كۆرۈپ ئىشىك تۆۋىدىن كەينىگە ياندى.

پۈكلەكلەك سۇپ. پۈكلەنىپ قالغان، پۈك-لەنگەن: بوۋاي، ئەزىزنىڭ قولىدا تېخىچىلا پۈكلەكلەك خەت تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ: - سەن تېخى خەتنى ئوقۇپ بولماپسەنغۇ! ... دەپ

ھېلىقى ئادەم قولىدىكى ئاشقان پۇلارنى دىققەت بىلەن رەتلەپ، بىر-بىرلەپ سەيلەپ، پۇللارنىڭ پۈكۈلگەن بۇرچەكلىرىنى تۈزەپ چىقتى.
پۈگە ئى. دىئال. مەلۇم بىر يەرگە ياكى يەر پاسىلىغا ئورنىتىلغان بەلگە ياكى دۆڭ.
پۈگەت ئى ① بوتۇلكىنىڭ پۇرۇپكىسى. ② ئوقنىڭ مىشىكى.

پۈۋلەتمەك (توغرىسى: پۈۋلەتمەك) ←
 پۈۋلەتمەك.

پۈۋلەشمەك (توغرىسى: پۈۋلەشمەك) ←
 پۈۋلەشمەك.

پۈۋلىمەك (توغرىسى: پۈۋلىمەك) ←
 پۈۋلىمەك.

پۇھ ئىم. كىشى سېسىق پۇراقىلاردىن بىزار بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

پۇۋ تەق. ئاستى-ئۈستى كالىپۇكىنى بىر-بىرىگە جۈپلەپ تۇرۇپ، ھاۋانى قاتتىق چىقارغاندا ھاسىل بولغان ئاۋاز: ئېلىيوۋ كېچىدە بىرنەچچە كىشىنىڭ ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلىپ، ھەيۋە بىلەن ئۆيىگە كىرىپ كېلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كەتتى. يۈرىكى سالغاندەك بولدى-دە، «پۇۋ» قىلىپ چىراغنى ئۆچۈرۈپ بېشىنى چىڭ پۈركەپ يېتىۋالدى.

پۇۋەك ئى <زوتول> بەزى بېلىقلارنىڭ تىنىدىكى كۆپۈپ ۋە بوشىشىپ تۇرىدىغان خالتىسىمان ماددا، ئىچىگە ئازوت، ئوكسىگېن، كاربون (IV) ئوكسىدى قاتارلىق ئارىلاش گازلار تولۇپ تۇرغان بولىدۇ؛ بوشاشقان ۋاقىتتا بېلىق چۆكىدۇ، كۆپكەن ۋاقىتتا لەيلەيدۇ؛ بەزى بېلىقلارنىڭ پۇۋىكى ئاڭلاش ۋە نەپەسلىنىش رولىنىمۇ ئوينايدۇ.

پۈۋلەتمەك «پۈۋلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پۈۋلەشمەك «پۈۋلىمەك» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پۈۋلەنمەك «پۈۋلىمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

سوردى. **پۈكۈلمەك** ① «پۈكۈلمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئەختەرنىڭ يانچۇقىدا پات-پاتلا چىرايلىق قىلىپ تۇمارچە پۈكۈلەنگەن خەتلەر پەيدا بولۇپ قالاتتى. ② «پۈكۈلمەك» پېئىلىنىڭ ئۆزلىك دەرىجىسى: داۋۇت ئورنىدىن تۇرۇپ ئىككى پۈكۈلنى تەزىم قىلىپ، ناسىر شۇجى بىلەن تىنچلىق سوراقتى.

پۈكۈلمە سۈپ. پۈكۈلىدىغان، پۈكۈلىدىغان: پۈكۈلمە ئورۇندۇق. پۈكۈلمە سىزغۇچ. پۈكۈلمە بەلبۇگۈچ.

پۈكۈلمەك پ. قاتلىماق، قايرىماق، پۈك-مەك: شاھزادە ئەسەد تۈگۈنچەكنى قولغا ئېلىپ خەتنى ئېچىپ ئوقۇپتۇ. ئۇنىڭ مەزمۇنىدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن خەتنى پۈكۈلەپ شۇ پېتىچە يانچۇقىغا ساپتۇ.

پۈكۈمە سۈپ ← **پۈكۈلمە** لۇتۇن بېشىدىكى سادىر پالۋان نۇسخىسىدا چۆرىسىگە پۈكۈمە تىكىلگەن ئاپتاق تارانچى قالىپىنى قولغا ئالدى-دە، مەغرۇرلانغان ۋە ھاياجانلانغان ھالدا سۆزلەشكە باشلىدى.

پۈكۈمەك پ ① ئېگىپ قاتلىماق، قايرىماق، پۈكۈلمەك: سىمنى پۈكۈمەك. قەغەزنى پۈكۈمەك. * بوۋاي تىلىنىڭ ئاستىغا كاپ قىلىپ ناسۋال ئېتىۋېلىپ، بارماقلىرىنى پۈكۈپ ھېسابلاشقا كىرىشتى. ② كۆچمە. نىيەت قىلماق. قارار قىلماق. ئويلىماق: كۆڭلىگە پۈكۈمەك. * ئەزالار بوغالىتىردىن ھېساب ئېلىشنى خېلىدىن بېرى كۆڭلىگە پۈكۈپ يۈرەتتى.

پۈكۈك سۈپ. پۈكۈلگەن، پۈكۈلەنگەن: پۈكۈك قەغەز. * ئۇزۇلدى بىر غۇنچە ھايات باغدىن، ۋۇجۇدۇم پۈكۈكتۈر بۇ دەرد تاغدىن. **پۈكۈلمەك** ① «پۈكۈمەك» پېئىلىنىڭ ئۆزلىك دەرىجىسى: تۇردى ئاخۇن ئاكىنىڭ قەددى بارغانسېرى پۈكۈلۈپ، ھازىرلا ئېشەكتىن يىقىلىپ چۈشىدىغاندەك قلاتتى. * ئاڭلا خالىدەم، قەدىرىڭ ئۆتۈلدى. دەردىڭدە مېنىڭ قەددىم پۈكۈلدى.

② «پۈكۈمەك» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى:

دەرىجىسى.

پۇۋولمەك ب. ئىككى لەۋ ئارىسىدىن «پۇۋ» قىلىپ يەل چىقارماق: سۈت ئىچىپ ئاغزى كۆيگەن قېتىقىنىمۇ پۇۋلەپ ئىچەر (ماقال). * ئاسىم بۈگۈن بالىلارنىڭ سامان قەغەزگە يېزىلغان تاپشۇرۇق دەپتەرلىرىنى ئادەتتىكىدىن تېزىرەك كۆرۈپ تۈگەتتى - دە، چىراغنى پۇۋلەپ ئۆچۈردى.

پۇۋولمەي سالماق باشقىلارنىڭ نەرسىسىنى تەپ تارتمايلا ئۆزىنىڭ قىلىۋالماق، ھالال - ھارامنى ئىلغىماي يېمەك: توختىنىيازنىڭ شۇجى بولۇشى بۇرۇننىڭ قويىچى بولغىنىغا ئوخشاش بىر ئىش. ئۇ ھەرقانداق چاغدا پۇۋولمەي سالدۇ، - دېدى سەمەت، توختىنىيازنىڭ شۇجى بولغىنىغا نارازى بولۇپ.

پۇپپەك (توغرىسى: پۇپەك) < پۇپەك >

پۇپپتون ئى [ر] <گربك> [بېئول] ئاقسىللارنى كىسلاتا، ئىشقار ياكى ئاقسىل ئېزىمى ئارقىلىق پارچىلىغاندىن كېيىن كېلىپ چىقىدىغان نىسبەتەن ئاددىي بولغان ئورگا - نىك ماددا، مېدىتسىنادا باكتېرىيىلەرنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە ھەزىم قىلىش يولىدىن - نىڭ كېسەللىكلىرىنى داۋالاشقىمۇ ئىشلىتىلىدۇ.

پۇپپتەد ئى [ر] <گربك> [خىم] ئورگانىك بىرىكمە، ئامىنو كىسلاتاسى سۇسزىلانغاندىن كېيىن ھاسىل بولىدۇ، تەركىبىدە گىدروكسىل بىلەن ئامىنو رادىكالى بولىدۇ، ئۇ بىر خىل ئىككى ياقلىملىق بىرىكمە ھېسابلىنىدۇ.

پۇپپسىن ئى [ر] <گربك> [خىم] ئاشقازان سۇيۇقلۇقىنىڭ تەركىبىي قىسىملىرىنىڭ بىرى، ئاشقازان كىسلاتاسىنىڭ ياردىمىدە ئاقسىلنى ھەزىم قىلىدۇ.

پۇپتەك ئى. ئاياغ كىيىمنىڭ ئىچىگە سېلىش ئۈچۈن ماتا، كىگىز قاتارلىق نەرسىلەردىن

تەييارلانغان بۇيۇم: ئۆتۈككە پېستەك سالماق. * كۆڭلىكىڭنىڭ ئېتىكى، ئېتىكىدە چېچكى، بىزنى تاشلاپ سۇيگۈنۈك ئايغىمنىڭ پېتىكى.

پېستەك گۈل [پېتەك + گۈل] ئى <بوت> < > سەبە.

پېتىر سۇپ [ئە] ① بولدۇرۇلمىغان، ئۆرل - مىگەن (خېمىر ھەققىدە): پېتىر نان. پېتىر مانتا. * موللا خەقتىن پۇل ئالماق، پېتىر ناندىن قىل ئالماق (ماقال). * بۇ قېتىم يېقىلغان ناننىڭ خېمىرى پېتىر بولۇپ قاپتۇ. ② كۆچمە. ياخشى ئەمەس، چاتاق: ھالى پېتىر. * كىچىك ئاخۇننىڭ ئىشى پېتىر ئوخشايدۇ. ئاڭلىشىمچە نۆۋەتتىكى يىغىنىغا ئۇنى مەجبۇرلاپ ئەكىلىپ قاتناشتۇرۇپتۇدەك.

پېتىر قۇلاق < بەز قۇلاق: > سەن ئۇماچ تۇماقنىڭ ماۋۇ پېتىر قۇلقى، ئىشچىلار سىنىپى ھەممىگە رەھبەرلىك قىلىشى كېرەك، - دېگەن گەپنى ئاڭلىغانىدى؟

پېتىر ھانستا پېتىر خېمىردىن تۈگۈلگەن مانتا: شارپەت كەچتە مەشۇرنىڭ بازاردىن چىقىشىغا ئۈلگۈرتۈپ سېمىز قوي گۆشىدە پېتىر مانتا ئەتتى.

پېتىر نان پېتىر خېمىردىن قىلىنغان نان ياكى خېمىرى بولدۇرۇلمىغان نان.

پېتىر ناندىن قىل سۇغۇرغاندەك ناھايىتى تەس. ئىنتايىن مۇشكۈل: بۇنى ئاسان ھەل بولدى دەمىسىلە، خۇددى پېتىر ناندىن قىل سۇغۇرغاندەك بىر ئىش بولدى.

پېتىرغا يانماق ھەل بولمايدىغان تەرىپىگە قاراپ يۈزلەنمەك، خېمىغا يانماق، قىيىن - لاشماق: ئەبەيدۇللانىڭ ئايالىنىڭ خىزمىتىنى ئۈرۈمچىگە يۆتكەپ كېلىش ئىشى ئاخىرى بېرىپ يەنە پېتىرغا ياندى.

پېتروخىمىيە ئى [گربك + لات] <گېئول> پېترولوگىيىنىڭ بىر تارمىقى، تەتقىقات مەزمۇنى: ئۇ ئايرىم تاغ جىنىسلىرىنىڭ خىمىيىۋى تەركىبى، ئۇنىڭ ھاسىل بولۇشىغا

قەۋەتلىك ئون كارىۋات قويۇلغان بىر كىچىك ياتاقتىكى يېڭى ئوقۇغۇچىلارغا قاراپ «قانداق پېتىقلىماق؟» دەپ سورىدى.

پېتىق ئى ← **پاتقاق**: زاغرا نان قېتىققا ياخشى، قېرى كالا پېتىققا ياخشى (ماقال). * ئوت بار يەدە تۇتۇن بار، سۇ بار يەدە پېتىق بار (ماقال). * نەچچە سائەتلىك سانائەت ئىمتىھانى ئارقىلىق بۇ خىل ماشىنىنىڭ قاچىلاش كۈچى كۈچلۈك. ئۈنۈمى يۇقىرى ئىكەنلىكى، لۆم-لۆم پېتىق يوللاردىمۇ ماخالايدىغانلىقى ئىسپاتلاندى.

پېتىقچىلىق ئى، ھەممە يەر لاي، پاتقاق بولۇپ كەتكەن ھالەت، پاتقاقچىلىق: كېچە ياققان يامغۇردىن كېيىن، توپا يوللارنى پېتىقچىلىق قاپلىغان بولۇپ، يول مېڭىش تېخىمۇ قىيىنلاشتى.

پېتىقلىماق پ ← **پېتىقلىماق**: ئېلى نۇرىدىن ۋەزىرنى ئات ئۈستىدىن كاپلا قىلىپ يۇلۇۋاپتۇ ۋە شۇ ھامان يەرگە ئۇرۇپتۇ. ۋەزىر ئوڭدىسىچە لايغا يىقىلىپ چۈشۈپتۇ، ئېلى نۇرىدىن ئۇنى راسا پېتىقداپتۇ. چۇماقتەك يوغان مۇشتى بىلەن ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە ئۇرۇپتۇ.

پېتىقلاتماق «پېتىقلىماق» پېتىقلىماقنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: يۈسۈپ بوۋاي، ئۆزى ئۆينىڭ ئېشىكى ئالدىدا ھاسىغا تايىنىپ تۇردى. ۋە كىچىك نەۋرىلىرىگە كۆمۈر كېسىكىنىڭ لېيىنى پېتىقلاقتى.

پېتىقلاشماق «پېتىقلىماق» پېتىقلىماقنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئارىدىن ھېچقانچە ۋاقىت ئۆتمەي، ئىككى توپاق يەنە قوتاندىن پاتراقلاپ يۈگۈرۈ-شۈپ چىقتى. دە، بۇغدايلىقنى قالايمىقان دەسسەپ، چەيلەپ، پېتىقلىشىپ بىرقىلىۋەتتى.

پېتىقلىنماق «پېتىقلىماق» پېتىقلىماقنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پېتىقلىماق پ. ئۈستى-ئۈستىگە كەينى-كەينىدىن دەسسەمەك: لايىنى پېتىقلىماق. * ئادىل شۇجى سۆزۈمنى ئاڭلاپ بولۇپ، خۇددى ئۇنىڭ نەزىرىدە مەن يوقتەك، قايتا كەتمىنى قولىغا ئالدى ۋە ئاستىدىكى لايىلارنى پېتىقلىدى.

مۇناسىۋەتلىك بولغان ئۈزلۈك تاغ جىنىسلىرىنىڭ خىمىيىۋى تەركىب جەھەتتىكى ئۆزئارا مۇناسىۋىتى، تاغ جىنىسلىرىنىڭ خىمىيىۋى تەركىبىنى ھېسابلاش ئۇسۇلى ۋە مېنېراللارنىڭ تەركىبلىرى ئارىسىدىكى قانۇنىيەت قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

پېتروگرافىيە ئى [ر+گربك] <گېئول> پېترو- لوگىيىنىڭ بىر تارمىقى. ئۇ ئەمەلىي ماتېرىياللارغا ئاساسەن تاغ جىنىسلىرىنىڭ مېنېرال تەركىبى، خىمىيىۋى تەركىبى، قۇرۇلمىسى ۋە تۈرلەرگە ئايرىپ نام بېرىش قاتارلىق بىر قاتار مەسىلىلەرنى تەتقىق قىلىپ، تاغ جىنىسلىرىنىڭ ھاسىل بولۇش سەۋەبلىرى، ھەر خىل تاغ جىنىسلىرى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت ۋە ئۇلارنىڭ ئۆزگىرىش ھادىسىلىرىنى يېشىپ بېرىدۇ. شۇڭا ئۇ پېترولوگىيىنى تەتقىق قىلىشنىڭ ئاساسى ھېسابلىنىدۇ.

پېترولوگىيە ئى [ر+گربك] <گېئول> تاغ جىنىسلىرىنى تەتقىق قىلىدىغان ئىلىم، ئۇ تاغ جىنىسلىرىنىڭ خىمىيىلىك تەركىبى، مېنېرال تەركىبى، تۈزۈلۈشى، تۈرى، پەيدا بولۇش ھالىتى ۋە سەۋەبلىرى توغرىسىدىكى قانۇنىيەتلەرنى، ھەمدە تاغ جىنىسلىرىنىڭ مېنېراللىنىشى، خۇسۇسىيىتى ۋە پەيدا بولۇش ۋاقتىدىكى گېئولوگىيىلىك شارائىتنىڭ ئۆزگىرىشى ۋە تەرەققىياتى قاتارلىقلارنى تەتقىق قىلىدۇ.

پېتىشالماسلىق ئى. چىقىشالماسلىق، كېلىشەلمەسلىك: ھىسامدىن قارىنىڭ ئىككى كېلىنى دەسلەپ بىر-بىرى بىلەن ئانچە پېتىشالماي يۈردى، لېكىن قېيىن ئانىسى لەۋەن، شېرىن سۆز ئايال بولغاچقا ياخشى گەپ قىلىپ يۈرۈپ ئاخىرى ئاچا-سىڭىلدەك قىلىۋەتتى.

پېتىشماق «پاتىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئوقۇتقۇچى ياتاققا كىرىپ ئىككى

* ۋەزىر ئوڭدسىچە لايغا يېقىلىپ چۈشۈپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ئۇنى راسا پېتىنلاپتۇ.

پېتىنلە سۇپ. دىئال. غۇزمەك؛ توپ، دۆۋە.

پېتىنشىماق «پېتىنماق» پېتىنلىك ئۆملۈك دەرىجىسى: تىنباي يەر تاتلاپ ئوزۇق ئىزدىش.

ۋاتقان توخۇلار مەسۇم ئاكنىڭ قولىدىكى قاپاقنى كۆرگەن ھامان ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈشتى، ھەتتا بەزى ئەركىرەكلىرى ئاننىڭ چېچىلىشىغا تاقەت قىلالماي، مەسۇم ئاكنىڭ قولىرىغا قونۇشقىمۇ پېتىنشىتى.

پېتىنقى سۇپ. ئىچىگە پاتقان، ئويىمان؛ پېتىنقى لىنزا. پېتىنقى ئەينەك.

پېتىنقى ئەينەك <فمز> سىڧىرلىق ئەينەكنىڭ بىر خىلى، قايتۇرۇش يۈزى ئويىمان بولۇپ پاراللېل نۇرنى قايتۇرۇپ، ئەينەك ئالدىدىكى بىر نۇقتىغا يىغالايدۇ. بۇ نۇقتا «فوكۇس» دەپ ئاتىلىدۇ. ئەگەر نۇر مەنبەسى فوكۇستا بولسا، چىققان نۇر قايتۇرۇلغاندىن كېيىن، پاراللېل يورۇقلۇق دەستىسىنى شەكىللەندۈرىدۇ.

پېتىنقى لىنزا <فمز> لىنزانىڭ بىر خىلى، مەركىزى قىرلىرىدىن ئېيىم بولىدۇ. پاراللېل نۇر پېتىنقى لىنزىدىن ئۆتكەندىن كېيىن تىۋت ئەتراپقا تارىلىپ كېتىدۇ. يىراقىنى كۆرەلمەيدىغان كۆزگە تاقىلىدىغان كۆزەيە-نەكنىڭ ئەينىكى مۇشۇ تىپقا كىرىدۇ.

پېتىنماق پ. چۈرئەتكە كەلمەك، چۈرئەت قىلماق؛ گەپ قىلىشقا پېتىنماق. * پادىشاھ: —

ئەپەندىم، تەختىمدىن يۇقىرى يەردە ئولتۇرۇشقا قانداق پېتىندىڭىز؟ — دەپتۇ ئاچچىقى بىلەن.

* — خۇدا بەندىسىگە شۇنداق ئوتنى سېلىپ قويدىكەن ھاشىم ئاكا، خەيرىنىساغا كۆڭلۈم چۈشۈپ قالدى. ئۆزىگە بىرگەپ قىلىپ باقاي دېسەم ھېچ پېتىنالىمدىم، — دېدى نىياز ھاشىم ئاكامغا كۈلۈپ تۇرۇپ.

پېچەت ئى [ر] پايدىلىنىشىنى توسۇش ياكى باشقىلارنىڭ ئاچماسلىقى ئۈچۈن قويۇلغان بەلگە ياكى ئۇرۇلغان تامغا؛

پېچەت سالماق. پېچەت چاپلىماق. * ئۆلمەلەرنىڭ توخۇ كاتىكىدەك كېچىكىگە ئۆينىڭ قوپال ئىشىكى تاختاي بىلەن مىخلانغان بولۇپ، ئۇستىگە يوغان بىر پارچە ساقچى پېچىتى چاپلانغاندى.

پېچەت ئاھبۇرى <سانا> ساندۇق، تاغار، ۋاگون قاتارلىقلارغا قاچىلانغان ياكى رەختە-لەرگە ئورالغان يۈكلىرنىڭ ئاغزىنى پېچەتلىگەندە، يىپ ياكى سىم ئۆتكۈزۈلگەن قوغۇشۇن تۈگىمىنى قىسىپ پېچەتلىپ، بەلگىلىك ئىز قالدۇرىدىغان ئاھبۇر.

پېچىتى بۇزۇلمىغان ① پېچەت ھالىتىدىكى، پېچىتىدىن چىقىرىپ ئىشلىتىلمىگەن، پېچەت پېتى، يېپىپېڭى؛ پېچىتى بۇزۇلمىغان پۇل. پېچىتى بۇزۇلمىغان سەرەڭگە. * مۇدىرنىڭ ئۆيىدىكى زىياپەتلەردە پېچىتى بۇزۇلمىغان ئالىي سورتلىق ھاراقىلار سۈدەك ئىچىلەتتى، نازۇ نېپەتلەرنى ئىشتەي بىلەن يېيىشكەن مېھمانلار ئۆي ئىگىسىنىڭ سېخىلىقى، ئادەمگەرچىلىكى ھەققىدە بەس-بەس بىلەن ماختىشاتتى.

② كۆچمە. ئەركىشى بىلەن تېخى بىرگە بولمىغان، جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمىگەن، قىز پېتى: پېچىتى بۇزۇلمىغان قىز. ③ كۆچمە. تېخى ئوتتۇرىغا چىقمىغان، ئاشكارا بولمىغان، يوشۇرۇن ھالەتتىكى؛ يوشۇرۇن: — مەسىلە ئېغىر، تېخى پاش بولمىغان مەسىلىلەر، پېچىتى بۇزۇلمىغان ئىشلار بار. بۇ راستتىنلا قاراڭغۇ جاڭگال، — دېدى تۇرسۇن ھاكىم بېشىنى ئىرغىتىپ ۋىلايەتتىن كەلگەن ۋالىيغا.

پېچەتلىمەك «پېچەتلىمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: گومىنداڭچىلار غۇلامنى ئۆيىدىن تۇتۇپ ئاچىقىشى بىلەن تەڭ، گومىنداڭچىلارنىڭ باشلىقى يېنىدىكى بىر قولچۇمىقىغا بۇيرۇق بېرىپ ئۇنىڭ ئۆيىنى پېچەتلىتىۋەتتى.

پېچەتلىمەك «پېچەتلىمەك» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پېچەتلىمەك «پېچەتلىمەك» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئوقۇغۇچىلار ئىمتىھان

پېچىنە بىلەن چاي ئىچمەك. * ئۆي ئىگىسى ئۆيىدە بار گۆش، ساغزا ۋە پېچىنلەر بىلەن سەپەردىن ھېرىپ كەلگەن جەڭچىلەرنى مېھمان قىلدى.

پېداگوگ ئى [ر <گربك>] [مائار < ئوقۇتقۇ -

چىلىق، مائارىپ، تەلىم - تەربىيە ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كىشى؛ مائارىپچى، مۇئەللىم: رۇس پېداگوگى ئۇشنىسكى ئېيتقان. دەك: «پېداگوگ كىشىنى ھەممە تەرەپتىن تەربىيەلەشنى ئارزۇ قىلىدىكەن، ئۇ چاغدا ئالدى بىلەن ئادەمنى ھەممە تەرەپتىن چۈشىنىشى كېرەك».

پېداگوگىكا ئى [ر <گربك>] [مائار <

مائارىپنى تەتقىق قىلىش، مائارىپنىڭ قانۇنىيەتلىرىنى ئېچىپ بېرىشنى مەقسەت قىلىدىغان پەن.

پېداگوگىكىلىق سۈپ. پېداگوگىكىغا

مۇناسىۋەتلىك، پېداگوگىكىغا ئائىت: پېداگوگىكىلىق بالىلار ئەدەبىياتى. پېداگوگىكىلىق مائارىپ. * بىز «ئائىلە باشلىقلىرى مەكتىپى» دە ئۇلارغا بەزى پېداگوگىكىلىق بىلىملەرنى سۆزلەپ تۇرىمىز.

پېداگوگىكىلىق مائارىپ ئوقۇتقۇچى

تەربىيەلەشنى ئاساس قىلغان تەلىم - تەربىيە خىزمىتى.

پېدال ئى [ر <فران>] [ماشىن <

ئاپتوموبىل، ۋېلىسىپىت ۋە كىيىم تىكىش ماشىنىسى قاتارلىقلارنىڭ پۇت بىلەن بېسىپ ھەرىكەت - لەندۈرۈپ بېرىدىغان قىسمى، تەپكە: ئۇ ئەپچىللىك بىلەن ۋېلىسىپىتكە مىنىپ، پېدالنى بار كۈچى بىلەن تەپكىنىچە ئۆز ئۆيى تەرەپكە قاراپ چاپتى.

پېرە ئى [پ] [دەن <

تۇغ باغلاپ، داپ چېلىپ ئايەتلەرنى ئوقۇش ئارقىلىق كېسەل كىشىنى داۋالايىدىغان بىر خىل دىنىي پائالىيەت: پېرە ئويىنىماق. * كىملىرىنىڭدۇ مەسلىھىتى بىلەن سىڭلىنى پەرەڭنىڭ دوختۇرخا - نىسىغا ئاپاردۇق. كېيىن، قوشنىلارنىڭ: «ئۆزد -

مەيدانغا كىرىپ ھەممىسى ئۆز ئورۇنلىرىدا ئولتۇردى. مەيدان نازارەتچىلىرى پېچەتلەنگەن ئىمتىھان سوئاللىرىنىڭ پېچىتىنى يېشىپ ئوقۇغۇچى - لارغا تارقىتىشقا باشلىدى. * ھۇشۇرمۇ ئۇنىڭغا سېنىڭ بۇ ئۆيدە ئولتۇرۇۋېرىشكە ئەمدى ھەققىڭ يوق! ئۆيىدىكى مال - مۈلۈكلەر خەلقنىڭ، ھازىردىن باشلاپ پېچەتلىنىدۇ، - دەپ بىر ھازا كايىدى.

پېچە تىلىك سۈپ پېچىتى بار، پېچەت

چاپلانغان: پېچە تىلىك ھاراق. * نىساخان باياتىنى كەپلەرگە تېڭىرقاپ تۇرغان بولسىمۇ ئەمدى ئۇنىڭ كۆزى خۇرجۇندىن چىققان خالتىلاردىن پېچە تىلىك پۇلغا تىكىلدى.

پېچە تىلىمەك پ. باشقىلارنىڭ پايدىلىنىپ

كېتىشىنى توسۇش ياكى ئاچماسلىق ئۈچۈن پېچەت چاپلىماق، ئاچماسقا تاقىماق: گېزىتنى پېچە تىلىمەك. مال - مۈلۈكنى پېچە تىلىمەك. * قاتناش نازارىتىنىڭ باشلىقى بۇ قېتىمقى يىغىندا قاتناش - ترانسپورتىنى ئوبدان تۇتۇپ، تاشيول ترانسپورتىنى باشقۇرۇشتىكى قالايمىقان ھالەتنى ئۆزگەرتىپ، بەزىبىر ئاپتوموبىللارنى پېچەتلىپ ماي تېجەش خىزمىتىنى داۋاملىق ياخشى ئىشلەش توغرىسىدا دوكلات بەردى. * گۈزەلساي ئۆيى ياسىغان كۇنىلا كىتابلىرىمىنى بىر ياغاچ ساندۇققا قالايمىقان تاشلاپ ئۈستىنى پاكىز قەغەز بىلەن پېچەتلىپ زالغا ئاچىقىپ قويۇپتۇ.

پېچەك I ① ئى. يىپ ئورۇلىدىغان ئوقسىمان

غالتەك: پېچەككە يىپ ئورنىماق. ② مىق س. ئورالغان يىپنىڭ مىقدار سانىنى بىلدۈرىدۇ: بىر پېچەك يىپ سېتىۋالماق. بىر پېچەك يىپ ئورنىماق.

پېچەك II ئى. مەنپەسىنىڭ شېكەر قىيامىدىن

ياسىلىدىغان ئىككىنچى بىر خىلى.

پېچەكلىك سۈپ. پېچىكى بار. پېچەككە

ئورالغان: پېچەكلىك يىپ سېتىۋالماق.

پېچىنە ئى [ر] قەنىت، توخۇم، ياغ ۋە

سۈت قاتارلىقلار بىلەن يۇغۇرۇلغان خېمىردىن دۇخوپكىدا پىشۇرۇلىدىغان تاتلىق يېمەكلىك:

كۆپ كىشىلەرنى ئالداپ كەتتى.
پېرىخۇنلۇق قىلماق ← **باخشىلىق قىلماق**.
پېرىسكوپ ئى [ر<گربك] <فمز> سۇ ئاستى
 كېمىسى ياكى يەر ئاستىدىكى يوشۇرۇن
 ئاكوپ ئىچىدىن سۇ ئۈستى ياكى يەر ئۈستىدە
 دىكى دۈشمەن ئەھۋالىنى كۆزىتىشتە ئىشلىدە.
 تىلىدىغان ئوپتىك ئەسۋاب. ئۇ يورۇقلۇقنى
 سۇنىدۇرغۇچى بىرقانچە لىنىزىلاردىن تەركىب
 تاپىدۇ.

پېرىسىيە ئى ← **پېرىسىيە ئىمپېرىيىسى**.
پېرىسىيە ئىمپېرىيىسى <تارىخ> مىلادىدىن
 بۇرۇنقى 550-يىلى ئىران ئېگىزلىكىنىڭ
 غەربىدە ۋۇجۇدقا كەلگەن، قۇللۇق تۈزۈم-
 دىكى بىر دۆلەت، پايتەختى سوزا. بۇ
 ئىمپېرىيە داۋاملىق تۈردە سىرتقا كېڭىيىپ،
 كىچىك ئاسىيا، سۈرىيە ۋە پەلەستىن قاتار-
 لىق رايونلارنى بېسىۋالغان. مىلادىدىن
 بۇرۇنقى IV ئەسىرگە كەلگەندە، ئاجىزلىشىشقا
 قاراپ يۈزلىنىپ، مىلادىدىن بۇرۇنقى 330-
 يىلى ماكدون ئالىپكساندر تەرىپىدىن يوقىتىل-
 ىغان. مەزكۇر ئىمپېرىيە قەدىمكى شەرقتىكى
 ئەڭ ئىسپىك مۇستەبىت ھاكىمىيەتلەرنىڭ
 بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ «پارس
 ئىمپېرىيىسى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

پېرىسپې ئى [ر<گربك] <ئاستىر> ←
پېرىسپې يۇلتۇز تۈركۈمى.
پېرىسپې يۇلتۇز تۈركۈمى <ئاستىر> شىمالىي
 ئاسمان يۇلتۇز تۈركۈملىرىنىڭ بىرى،
 مەركىزىي ئورنى: ئېكۋاتور ئۇزۇنلۇقى 3
 سائەت 30 مىنۇت، ئېكۋاتور كەڭلىكى 45°
 بولۇپ، ئاندرومېدا يۇلتۇز تۈركۈمى، كاسسىئوپىيە
 يۇلتۇز تۈركۈمى، ھارۋىكەش يۇلتۇز تۈركۈمى ۋە
 سەۋر يۇلتۇز تۈركۈمى قاتارلىقلارنىڭ ئوتتۇرىسىغا
 توغرا كېلىدۇ.

پېرېۋوت ئى [ر]<سودا> بانكا ياكى پوچتا-
 تېلېگراف ئىدارىلىرى ئارقىلىق پۇل ئەۋەتىش

مىزنىڭ ئىرىسىنى قىلىپ باقايلى» دېگەن گېپى
 بىلەن باخشىغا پېرە ئويناتتۇق. پېرە بولغان كۈنى
 ئۆيىمىز قىزىپ كەتتى.

پېرە ئوينىماق <دىن> پېرە پائالىيەتنى
 ئېلىپ بارماق.

پېرسوناژ ئى [ر<فران] <ئەد> بەدىئىي
 ئەسەرلەردە (يەنى ھېكايە، پوۋېست،
 رومان، كىنو سېنارىيىسى، دراما ۋە
 قىسسە قاتارلىقلاردا) يارىتىلغان شەخس:
 پېرسوناژ تىلى. * ئاپتور قانداق قىلىپ ئۆز ھېكا-
 يىسىنى بۇنداق مۇۋەپپەقىيەتلىك يازالدى؟ بۇنىڭ
 تۈپ سەۋەبى شۇكى، ئاپتور ھېكايىسىدا ئەڭ
 ئاۋۋال باقىدىن ئىبارەت تىپىك پېرسوناژ ئوبرا-
 زىنى يارىتىپ، ئۆز ئەسىرىنى يېتەرلىك جانلىقلىق
 ۋە كۆنكۈرتلىققا ئىگە قىلدى.

پېرسوناژ تەسۋىرى <ئەد> ئەدەبىي
 ئەسەردىكى مەلۇم شەخسنىڭ سۆز-ھەرىكىتى،
 قىياپىتى، روھىي ھالىتى ۋە ئىچكى ھېسسىيا-
 تىنى سۆرەتلەش ئارقىلىق ئۇنىڭ خاراكتېر
 ئالاھىدىلىكىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىشنى
 مەقسەت قىلغان تەسۋىر. پېرسوناژلار
 تەسۋىرىنى بىۋاسىتە ئۇدۇل ئېلىپ بارغىلى
 ياكى ۋاسىتىلىك ھالدا، يان تەرەپتىن ئېلىپ
 بارغىلىمۇ بولىدۇ.

پېرسوناژ تىلى <ئەد> ئەدەبىي ئەسەرلەر-
 دىكى پېرسوناژلارنىڭ دىئالوگ ۋە مونولوگ-
 لىرىدا ئىشلىتىلىدىغان تىل. پېرسوناژ تىلى
 پېرسوناژلارنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى ئېچىپ
 بېرىشتە ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ.

پېرلىت ئى [ر] <گېئول> ← **ئۇنچە**
 جىنىس.

پېرىخۇن ئى [پ] <دىن> ← **باخشى**: ئۇ
 بالىسىنى داۋالاش ئۈچۈن پېرىخۇن چاقىرىپ
 كېلىپ، جىن-ئەرۋاھلاردىن مەدەت-ئامانلىق
 تىلەپتۇ.

پېرىخۇنلۇق ئى ← **باخشىلىق**: پېرىخۇنلۇق
 قىلماق. * ھېلىقى ئالدامچى پېرىخۇنلۇق قىلىپ

ھەمدە شۇ يول بىلەن ئەۋەتىلگەن ياكى تاپشۇ-
رۇۋېلىنغان پۇل: تاشقى پېرېۋوت. پېرېۋوت
چېكى. پېرېۋوت قىلماق.

پېرېۋوت چېكى <سودا> بانكا ياكى پوچتا-
تېلېگراف ئىدارىلىرى ئارقىلىق ئەۋەتىلىدىغان
ياكى تاپشۇرۇۋېلىنىدىغان پۇلنى ئېلىش
ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ھۆججەت.
پېرېۋوت قىلماق بانكا ياكى پوچتا-
تېلېگراف ئىدارىلىرى ئارقىلىق پۇل ئەۋەتىش
رەسمىيەتلىرىنى بېجىرمەك.

پېرىشتە (توغرىسى: پەرىشتە) — پەرىشتە.
پېرىمېتر ئى [ر] <گرېك> <مات> گېئومېترىيە-
رىيەلىك شەكىلنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنىڭ
ئۇزۇنلۇقىنى قوشقاندىكى يىغىندى.

پېسە ئى [پ] <تسب> — ئاق كېسەل.
پېسەندە سۈپ [پ] پەسكەش، ئىپلاس:
تۆھمەت بىلەن جان باققۇچى ئۇ پەسەندە، قاراپ
تۇرۇپ مېنى دەدى: «سەن گېزىدە».

پېسو ئى <سودا> ئارگېنتىنا، كۇبا،
مېكسىكا، ئۇرۇگۋاي قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ
پۇل بىرلىكى.

پېسپىتا ئى <سودا> ئىسپانىيە پۇل بىرلىكى،
1 پېسپىتا 100 سېنتىمۇغا تەڭ بولىدۇ.

پېسىمىزم ئى [ر] <پەلس> روھىي چۈش-
كۈنلۈك؛ ھاياتقا، كېلەچەككە ئۈمىدسىزلىك
بىلەن قاراش، چۈشكۈنلىشىش: پېسىمىزم —
زاۋاللىققا يۈز تۇتقان ئەكسىيەتچى سىنىپلار دۇنيا
قارىشىنىڭ خاراكتېرلىك خۇسۇسىيىتى.

پېسىمىزملىق سۈپ. پېسىمىزم تەسىرىگە
ئۇچرىغان، پېسىمىزم تەسىرىدىكى، پېسىمىزم
خاراكتېرىنى ئالغان: بىز كونا شەرىئەت ۋە
مۇقەممىنىڭ كونا تېكىستلىرىدە بىرقاتار ئىدېئالىستىك
تارىخىي كۆز قاراشلار ۋە پېسىمىزملىق ئىدېيە-
لەرنىڭ ساقلانغانلىقىنى ئۇچرىتىمىز. * ئۇلار
گەرچە جاھىل كۈچلەرگە قارشى كۈچلۈك ئىسيان
كۆتۈرۈش روھىغا ئىگە بولغان بولسىمۇ، بىراق

ئۇلار تۈرلۈك سەلبىي ئامىللاردىن، جۈملىدىن
پېسىمىزملىق ئالامەتلەردىن خالىي بولالمىغان.
پېشاپ (پېشابى) ئى [پ] چوڭ-كېچىك
ئەرەت: ئالدى پېشاپ. ئارقا پېشاپ. * تېۋىپ،
كامالىنىڭ ئاغزىنى ئاچقۇزۇپ تىلىنى كۆردى ۋە
ئۇنىڭ ئالدى پېشابىنىڭ رەڭگىنىڭ قانداقلىقىنى
سوردى.

پېشانە ئى [پ] ① يۈزىنىڭ قاشتىن
چاچقىچە بولغان قىسمى؛ ماڭگىلى: كەڭ
پېشانە. پېشانىسى كەڭ. پېشانىسى تار. * ئەخمەق
ناماز ئوقۇ دەپسە، پېشانىسى يېرىۋالار (ماقال).
* ماھيارشاھ ھاتەمنىڭ قىسىمىنى ئوقۇپ بولۇپ
ئورنىدىن تۇرۇپ ھاتەمنىڭ پېشانىسىغا سۆيۈپتۇ.
② كۆچمە (خۇراپاتلىقتا) تەقدىر، قىسمەت؛
پېشانىسى ئوڭ. پېشانىسى تەتۈر. شور پېشانە.
ئۆز پېشانىسىدىن كۆرمەك. * ئۇ ئۆزىنىڭ ھۇرۇد-
لۇقىنىمۇ ئانچە ئېتىراپ قىلغۇسى كەلمەيتتى. شۇڭا
ئۆزىنىڭ نامراتلىقىنى پېشانىسىدىن كۆرۈشكە
ئادەتلەنگەندى.

پېشانە تېرى مېھنەت، ئەجىر، ئەمگەك:
— دادام ئۆزى يانتاق سېتىپ قېنىلىپ، مېنى
ئوقۇتقان، دادامنىڭ پېشانە تېرى بىكار كەتمىسۇن
دەپ ياخشى ئوقۇدۇم، ئاخىر مۇشۇنداق ئادەم
بولدۇم، — دەپتۇ سەمەت.

پېشانە تېرىنى ئاققۇزماق مېھنەت سىڭدۈر-
مەك، ئەجىر قىلماق؛ ئەمگەك قىلماق:
— مەن بۇ يەرگە ئون يىل پېشانە تېرىمنى
ئاققۇزۇپ، ئۈنۈملۈك يەرگە ئايلاندۇردۇم.
ئەمدىلىكتە مەندىن بۇ يەرنى تارتىۋالدىغان
قانداق ئەۋلىيا ئىكەن ئۇ؟ — دەيدى زۇنۇن ئاخۇن
غەزەپ بىلەن.

پېشانە تېرىنى تۆكەك — پېشانە تېرىنى
ئاققۇزماق.

پېشانىدىن كەتمەسلىك مەڭگۈ ئاپا-ئەنىگە
قېلىش، باشقىلارنىڭ مىنىتىدىن قۇتۇلالا-
ماسلىق: ئەگەر بىز شۇنداق قىلىپ قويساق، بۇ
داغ ئۆلگۈچە پېشانىمىزدىن كەتمەيدۇ، — دەيدى
ئاۋۇتنىڭ ئانىسى سۆز قىستۇرۇپ.

تەنە، دوق ۋە مىننەت قىلىشىغا ئۇچرىماق. پېشانىغا قويماق مىننەت قىلماق، تاپا- تەنە قىلماق.

پېشانىغا قۇرماق ← پېشانىغا قويماق. پېشانىغا يېزىلغان <دىن> تۇغۇلغاندىلا تەڭرى تەرىپىدىن بەلگىلەپ قويۇلغان (دىنىي چۈشەنچىدە): ھاكى، ماگا: — بولدى، باشقا گېپىم يوق... ھازىر قانچە دېسەممۇ ئىشەن-مەيسەن، ئاڭلاشنىمۇ خالىمايسەن، مەيلى، بوپتۇ! بەلكىم كېيىن بىر كۈنلىرى چۈشىنىپ قالارسەن، مەنمۇ پېشانىغا يېزىلغاننى كۆرەرمەن، — دېدى كايىپ.

پېشايۋان ئى. [پ] ئۆيىنىڭ ئالدى تەرىپىگە چىقىرىلغان ئايۋان: پېشايۋان چىقارماق. پېشايۋان ياسىماق. * ئۆمەر باي لامپا كۆتۈر-گەن، زۇمۇرخان ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگەشكەن ھالدا پېشايۋاندىن ئالدىراپ ئۆتۈپ لەيلىگۈلنىڭ ھۇجرىسىنىڭ ئىشىكىنى ئاچىدۇ. * ئۇنىڭ خىزمە-تىگە ياردەمگە كىرگەن قولۇم — قوشنىلىرى قازان بېشىدا، پېشايۋاندا، باراڭ ئاستىدا خۇش چاقچاقلىق بىلەن ئالدىراشماقتا.

پېشايۋانلىق سۈپ. پېشايۋاننى بار، پېشايۋان قىلىنغان: قازى تار، يول ئارقىلىق كىچىك ئەگمە ئىشىكتىن ئۆتتى — دە، كەڭ پېشايۋانلىق ھويلىغا كىرىپ كەلدى. پېشايۋانلىق سۈپىنىڭ ئۈستىگە قىپقىزىل گىلەم سېلىنغان، گىلەم ئۈستى-دىكى نەچچە قەۋەت كۆرپىنىڭ ئۈستىدە ئىلىنىياز خوجا كەپتەر تۇخۇمى چوڭلۇقتىكى تۆت تال كۈمۈش شارچىنى ئويىناپ ئولتۇراتتى.

پېشقەدەم سۈپ [پ+ئە] مەلۇم بىر ئىش ياكى ساھە، كەسىپ بويىچە باشقىلارنىڭ ئالدىدا تۇرىدىغان، ئالدىدا يول ئېچىپ ماڭغۇچى، ئۆرنەك كۆرسەتكۈچى، پېشىۋا: پېشقەدەم ئوقۇتقۇچى. پېشقەدەم كادىر. * ئىككى تال ياش تامچىسى مەڭزىگە كېلىپ توختاپ قالغان پېشقەدەم. مۇزىكانات سەھنىگە زوق بىلەن تىكىلگىنىچە ھاياجىنىنى باسالماي پىچىرلاپتۇ. * ئۈرۈمچى شەھەرلىك پارتكوم پېشقەدەملەرنىڭ

پېشانىدىن كۆرمەك تەقدىردە يېزىلغاننى كۆرمەك، بېشىغا كەلگەننى كۆرمەك: مەختۇمسۇلا «ئەمدى قانداق قىلارمەن؟» دەپ يىغلاپ ئولتۇرسا، ئوڭ تەرىپىدە ئىتنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. سول تەرىپىدە تۇتۇن كۆرۈنۈپتۇ. مەختۇمسۇلاغا ئوت تېپىش قايغۇسى چۈشۈپتۇ. «نېمە بولسا بولسۇن، پېشانىدىن كۆرەي» دەپ ئىس چىققان تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ.

پېشانىسىنى سىلاپ باقماق ئۆزىنىڭ قىل-مىش — ئەتمىشىنى ئويلاپ كۆرمەك، ئۆزىنىڭ كەچۈرمىشىنى ئېسىگە ئالماق: زەيتۇنەنىڭ: — بۇ جەھەتتە مېنى ئەيىبلاشتىن بۇرۇن، ئۆز پېشا-نىڭنى سىلاپ بېقىڭ، — دېگەن گېپىنى ئاڭلىغان سېتىنسا خۇددى ئۈستىگە سوغۇق سۇ قۇيۇلغان قازانداك گېپىدىن شاپىدە توختاپ قالدى.

پېشانىسى ئوچۇق ئامىتى بار، ئامەتلىك، تەلەپلىك: — رەھمەتلىك ئاتاڭ مۇشۇ كۈنلەردە بولغان بولسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى، خۇشال-لىقتىن بۇرىكى ئىچىگە پاتماي كېتەتتى، ئۇ سەن پاقلان ۋاقتىڭدا قولىغا ئېلىپ ئەركىلىتىپ «بۇ بالىنىڭ پېشانىسى ئوچۇق، خۇدا ئۆمرىنى بەرسە ساڭا قول قانات بولۇپ قالسۇن، — دېگەندى. خۇدا ئۇنىڭ ياتقان يېرىنى جەننەتتىن قىلسۇن، — دېدى موماي.

پېشانىسى ئوڭ ← پېشانىسى ئوچۇق: — قارىسام پېشانىڭ ئوڭ، باشلىرىڭ مىس قازانداك پارقىراپ تۇرۇپتۇ، دۆلەتمەن بولۇپ قېلىشىڭ مۇمكىن، ئۇ چاغدا يەنە مېنى ئۇنتۇپ قالمىساڭ بولىدۇ! — دېدى موللازەيدىن ۋېلىخان بەگكە.

پېشانىغا پۈتۈلگەن ← پېشانىغا يېزىلغان: قىز، بۆشۈكتىكى چېغىدا بىراۋنىڭ پىچاق سېلىپ قاچقانلىقىنى، كېيىن داۋالاپ ساقايغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ، بۇنى ئاڭلاپ سوپى ئىشان يىگىرمە يىل بۇرۇن ئۆزىگە ئۇچرىغان «تەقدىر كەسكۈچى بوۋاي» نىڭ خىزمىتىگە ئىكەنلىكىنى، پېشانىغا پۈتۈلگەن تەقدىرىدىن ھېچكىمنىڭ قېچىپ قۇتۇلالمايدىغانلىقىنى بىلىپتۇ.

پېشانىغا تەگمەك باشقىلارنىڭ تاپا-

مەن سېنى مەنسۇرنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويماي، — دېدى موللام.

پېشىۋا (پېشىۋاسى) ئى [پ] مەلۇم بىر ساھە ياكى ئىشتا يولباشچى، يېتتەكچى شەخس: مەھمۇت قەشقەرى ئۇيغۇر لۇغەتچىلىكىنىڭ پېشىۋاسى. * يۇنۇس ئۆمرىنىڭ نۇرغۇن شېئىرلىرى خەلق ئىچىگە خۇددى خەلق قوشاقلىرىدەك كەڭ تارقالغان. تۈركلەر ئۇنى ئوسمانلى دەۋرىدىكى تۈرك شېئىرىيىتىنىڭ پېشىۋاسى، دەپ ئىززەتلەيدۇ.

پېشىۋالىق سۈپ. پېشىۋالار ئۈستىگە ئالا-لايدىغان، پېشىۋالارغا خاس، پېشىۋالارغا مۇناسىپ: بىز چوقۇم ئاۋانگارت، جەڭچىلىك رولىمىزنى جارى قىلدۇرۇشىمىز، باشقىچە ئېيتقاندا پېشىۋالىق رول ئوينىشىمىز لازىم.

پېقىمۇر [ئە] ① سۈپ. كەمبەغەل، نامرات، يوقسۇل: پېقىمۇر ئادەم. پېقىمۇر كىشى. * بۇلۇتنىڭ قەدرى يوق ئاي يېنىدا. پېقىمۇرنىڭ قەدرى يوق باي يېنىدا (ماقال). ② ئال. «كەمبەغەل، مەن» مەنىسىدىكى ئۆزىنى كىچىك پېشىۋا ۋە كەمبەغەل تۇتۇشىنى بىلدۈرىدىغان سۆز: ئەمەت ئۇستا بىلەن مۇتەئەسسىپ قاقاقلىشىپ كۈلۈشۈپ، بىر-بىرىنى تەبىرىكلەشتى. ئاندىن ئەمەت ئۇستا بايىقى خۇشاللىق ھېسسىياتى بىلەن: — ئەپەندىم، بايا قوشنىلارغىمۇ خەۋەر قىلىپ قويدۇم. بۈگۈن پېقىمۇرنىڭ خانىسىغا مېھمان كەلمەكچى، چەت ئەللىك دوستلار، — دېدى. * — پېقىمۇر تىجارەت بىلەن يىراق سەپەردىن يېقىندىلا كېلىشىم، كەلسەم قەدىناس خوتۇنۇم قازا قىلىپ ئۇ دۇنياغا كېتىپتۇ...، — دېدى نەسرەتتىن سۆز باشلاپ.

پېقىمۇرانە رەۋ [ئە+پ]. پېقىمۇرلەرگە خاس، پېقىمۇرلەرچە: ئەمەت پېقىمۇرانە تۇرمۇش كەچۈرمەكتە ئىدى.

پېقىمۇرپەرۋەر سۈپ [ئە+پ] پېقىمۇرلەرنى ياخشى كۆرىدىغان، پېقىمۇرلەرنى ياقتايدىغان، پېقىمۇر تەرەپدار: سەندە سەككىز ئەزگۈ، ئۇلۇغ خىسلەت بار، زامان ئەھلى دائىم ئەمىرىڭگە تەييار. ئىززەت-ئىكرام، ئېھسان، تەقۋا، زور

سالامەتلىك ئەھۋالىغا ئاساسەن ھەرقايسىنى مەسلىھەتچى، ئۆگەتكۈچى، يېتتەكلىگۈچى قاتارلىق ۋەزىپىلەرگە ئورۇنلاشتۇردى.

پېشكا ئى [ر] شاھماتنىڭ ئەڭ كىچىك ئورۇقنىڭ نامى: پېشكا يۈرمەك.

پېشكەل سۈپ [پ] پالاکەت باسقان، نەس باسقان، نەس: پېشكەل خوتۇن. * گۈلسۇمخاننىڭ قۇلقىغا بىردىنلا بىر تونۇش ئاۋاز ئاڭلانغاندەك بولدى. قۇلاق سېلىۋىدى، «پېشكەل ئايال... بەش كوي پۇل...» دېگەندەك گەپلەر ئاڭلاندى، ئىشكىتىن بېشىنى چىقىرىپ قاراپ باقتى.

پېشكەلچىلىك ئى — پېشكەللىك: ئۇ بۇ پېشكەلچىلىكتىن نېخىمۇ چىلە بولۇپ، ناسۇپلىنى دەھال تۈكۈردى-دە، پاتىگۈل ھەدىگە كۆز-لىرىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ بىر ئالايغاندىن كېيىن بايئىتال تەرەپكە ئالدىراپ ماڭدى. * بۇ پېشكەلچىلىكنى قارىمايدىغان، ماشىنىنىڭ ئارقا ئوقىنىڭ ئىچكى تەرىپىدىكى چاق خۇددى شاپتۇلدەك ئېزىلىپ كېتىپتۇ.

پېشكەللىك «پېشكەل» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: ئۇ پېشكەللىكلەرگە بالىلىق چاغلاردىن باشلاپلا ئۇچرىغان، ھازىرغا قەدەر قانچە قېتىم پېشكەللىككە ئۇچرىغانلىقىنى ئۇنىڭ ئۆزىمۇ تولۇق ئېيتىپ بېرىلمەيدۇ. * مەن شۇ كۈنى ئوپېراتسىيە تاماملانغۇچە ئىشخانىدا كۈتۈپ ئولتۇردۇم. مۇيەسسەر ئۈچ سائەتتىن كېيىن ناھايىتى ھارغىن ھالەتتە ئوپېراتسىيە ئۆيىدىن چىقتى. سېسترا-لارنىڭ ئېيتىشىچە، ئوپېراتسىيە پېرىملاشقاندا كېسەلنىڭ قان بېسىمى تۇيۇقسىز تۆۋەنلەپ، خېلى پېشكەللىك يۈز بېرىپتۇ.

پېشىن ئى [پ] <دىن> ① كۈن چۈشتىن سەل قايرىلغان ۋاقىت: ئۇلار يېتىپ كەلگەندە، كۈن ئاللىقاچان پېشىندىن قايرىلغان بولۇپ، ئاتلار قارا تەرگە چۆمۈپ، دەسسەپ تۇرغۇدەك ھالى قالمىغانىدى. ② پېشىن ۋاقتىدا ئوقۇلىدىغان ناماز: — ئەمدى بالىلىقىڭنى قوي، مەن پېشىننى ئوقۇۋالاي، ئاندىن مەن بىلەن كەت،

ئىشەنچ، پېقىرىپەرۋەر دانا سۆزۈك مەندار.
 پېقىرلىق «پېقىر» سۆزى ①نىڭ ئىسىم شەكلى: پېقىرلىقتا تۇرمۇش كەچۈرمەك. * بايلىق بىلەن پېقىرلىق ئىككىسى ئىككى ئات (ماقال).
 * ئاتام ماڭا: — پېقىرلىقتا قېلىشتىن ئەنسىرمە، ئوغلۇم، پۇل — مال سەندىن ئايلانسۇن، ھېچ نەرسە سىدىن غەم يېمە! ئاتاڭ ۋە ئائىلىمىزنىڭ ھەممە ئەزاسى سېنىڭ سالامەتلىكىڭدىن خۇشال، — دەيتتى.

پېقىرىما سۈپ. دىئال. پىژغىرىم.
پېقىشى سۈپ. دىئال. پارچە، يانجىلانغان، پاخشە.

پېكىتىن ئى [گربك] <خىم> ئورگانىك بېرىكمە، شەكلى تۇراقسىز يىلىمىسىمان ماددا بولۇپ، ئۆسۈملۈك مېۋىلىرىنىڭ ھۈجەيرە پەردىسىدە ساقلىنىدۇ، سۇدا ئېرىيدۇ. ئۇنىڭدىن مېۋە مۇرابباسى ۋە قەنت-گېزەكلەرنى ئىشلىگىلى بولىدۇ.

پېگاس ئى [گربك] <ئاستر> ← پېگاس يۇلتۇز تۈركۈمى.

پېگاس يۇلتۇز تۈركۈمى <ئاستر> شىما-لىي ئاسمان يۇلتۇز تۈركۈملىرىنىڭ بىرى. مەركىزىي ئورنى: ئېكۋاتور ئۇزۇنلۇقى 22 سائەت 40 مىنۇت، ئېكۋاتور كەڭلىكى 21°، ئاندرومېدا يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ غەربىي جەنۇبىغا، دەلۋە يۇلتۇز تۈركۈمىنىڭ شىمالغا توغرا كېلىدۇ.

پېگماتىت ئى [ر] <گېئول> دانىچە ھالەتتىكى ماگما جىنىس، كۆپرەك ئۇچرايدىغانلىرى دالاشپاتى، كۋارتس ۋە چىرىمە-تال قاتارلىق مىنېراللارنىڭ چوڭ كرىستاللىرىدىن تەركىب تاپىدۇ. ئۇنىڭ ئارىسىدا ھەمىشە گۆھەر ۋە ئاز ئۇچرايدىغان مېتاللار بولىدۇ.

پېلەك ئى [پ] <بوت> قوغۇن، تاۋۇز قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يەر بېغىرلاپ

ئۆسىدىغان غول، شاخ ۋە بەرگلىرى: بۇ يىل قاتتىق مۆلدىر چۈشۈپ جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ بەزى رايونلىرىدا قوغۇن-تاۋۇزلارنىڭ پېلىكىنى قۇرۇتۇۋەتتى.

پېلەك قارتھاق پېلەك چىقىرىپ ئۆسمەك، ئۇزۇن پېلەك چىقارماق: ھېلىقى قارلغاچ ئۇچۇپ كېلىپ ئۇنىڭ ئالدىغا بىر تال قاپاق ئۇرۇقىنى تاشلاپ قويۇپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن باي موماي ئىچ-ئىچىدىن خۇشاللىنىپ مەدىكارلارغا بۇ قاپاق ئۇرۇقىنى ئاپىرىپ تېرىشقا بۇيرۇق بېرىپتۇ. ئۇ، بارغانسېرى پېلەك تارتىپ يوغان بىر قاپاق چۈشۈپتۇ.

پېلەك غوللۇق ئۆسۈملۈكلەر <بوت> يۆگىمەچ غولى ياكى ياماشقۇچى غولى بار ئۆسۈملۈكلەر. ئادەتتە ياغاچ غوللۇق ئۆسۈملۈكلەرنى كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن: ئۈزۈم.

پېلەكسىز سۈپ. پېلىكى يوق، پېلەك تارتمايدىغان: پېلەكسىز ئۆسۈملۈكلەر.

پېلەكلىك سۈپ. پېلىكى بار، پېلەك تارتىپ ئۆسىدىغان: پېلەكلىك ئۆسۈملۈكلەر.

پېلەكلىمەك پ. پېلەك چىقارماق، پېلەك تارتماق.

پېلۇپتسىيە ئى [ر] <بوت> ← پېلۇپتسىيە ئوتى.

پېلۇپتسىيە ئوتى <بوت> پېلۇپتسىيە ئوتى ئائىلىسىدىكى دېڭىز يۈسۈنلىرىنىڭ بىر تۈرى، رەڭگى قوڭۇر، سۆسۈن ياكى يېشىل بولىدۇ، ياپىسلاق ۋە كەڭ كېلىدۇ؛ پۇتاقلىرى ئارا شەكىلدە بولۇپ، خۇددى بۇغىنىنىڭ مۇڭگۈ-زىگە ئوخشايدۇ؛ دېڭىز ساھىلىدىكى قورام تاشلار ئارىسىدا ئۇنىدۇ، ئۇنى ئىستېمال قىلىشقا ياكى يېپىشقا ماتېرىياللارنى ئىشلەشتە خام ئەشيا قىلىشقا بولىدۇ.

پېلىشماق پ. دىئال. سۇغا چىلاشماق، يوققا چىقماق، مۇۋەپپەقىيەتلىك بولماي قالماق.

پېنتادا ئى [گربك] <ئاستر> ← بەش كۈن.

پېنتادىلىق تېمپېراتورا ھەر بەش كۈننىڭ ئوتتۇرىچە ھاۋا تېمپېراتورىسى.

پېنتىسىللىن ئى [ر<لات] <تېب> ئانتىبىئو-تسكلارنىڭ بىر خىلى، يەنى پېنتىسىللىن زەمبۇرۇغىنى ئۆستۈرگۈچى سۇيۇقلۇق ئىچىدىن ئاجرىتىۋېلىنىدىغان بىر خىل دورا، كۆپ ئىشلىتىلىدىغانلىرى پېنتىسىللىننىڭ كالىيلىق، كالتسىيلىق ياكى ناترىيلىق تۇزلىرى بولۇپ، ئاق ۋە پاراشوك ھالىتىدە كېلىدۇ؛ شەكلى تۇراقسىز بولۇپ، سۇدا ئاسان ئېرىيدۇ؛ ئۈزۈمسىمان شارچە باكتېرىيە، زەنجىرسىمان شارچە باكتېرىيە، لىمپا شارچە باكتېرىيىسى ۋە ئۆپكە ياللۇغىنىڭ قوش شارچە باكتېرىيىسى قاتارلىقلارنى چەكلەش رولىنى ئوينايدۇ.

پېنسىيە ئى [ر<لات] گراۋدانلارنىڭ دۆلەتكە خىزمەت قىلىش ۋاقتى توشقانلىقى، قېرىپ ئىشقا يارىماس بولۇپ قالغانلىقى ۋە شۇ قاتارلىقلار تۈپەيلىدىن خىزمەتتىن ئايرىلىپ دەم ئېلىشى؛ پېنسىيە پۇلى. پېنسىيە پۇلى ئالماق. پېنسىيەگە چىقماق.

پېنسىيەگە چىقماق خىزمەت ئورنىدىن بوشىنىپ، دەم ئېلىشقا چىقىپ كەتمەك؛ قانداق قاسم ئۆتكەن يىلى پېنسىيەگە چىقىرىلغاندى. ئۇ پېنسىيەگە چىققاندىن كېيىنمۇ جەمئىيەتكە پايدىلىق ئىش قىلىشنى توختاتمىدى.

پېشىل I ئى [ئە] <تېل> شەيئەلەرنىڭ ئىش-ھەرىكىتى، ھالىتى، ئۆزگىرىشى، ئىپادىسى ۋە سېزىمى قاتارلىقلارنى بىلدۈرىدىغان سۆز تۈركۈمى؛ ئۆتۈملۈك پېشىل. تۆتۈم-سىز پېشىل. ياردەمچى پېشىل. پېشىل زامانلىرى. پېشىلنىڭ دەرىجە كاتېگورىيىسى <تېل> جۈملىدە پېشىل ئىپادىلىگەن ھەرىكەتنىڭ

گرامماتىك ئىگە بىلەن بولغان ھەر خىل مۇناسىۋەتلىرىنى بىلدۈرىدىغان گرامماتىكىلىق كاتېگورىيە. ئۇ باش دەرىجە، مەجھۇل دەرىجە، ئۆزلۈك دەرىجە، ئۆملۈك دەرىجە، مەجبۇرىي دەرىجە قاتارلىق بەش خىل دەرىجە شەكلىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

پېشىلنىڭ زامان كاتېگورىيىسى <تېل> پېشىللاردا ئىپادىلەنگەن ئىش-ھەرىكەتنىڭ سۆز قىلىنغان ۋاقىت بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى كۆرسىتىدىغان گرامماتىكىلىق كاتېگورىيە. ئۇ ھازىرقى زامان، ئۆتكەن زامان ۋە كېلەر زاماندىن ئىبارەت ئۈچكە بۆلۈنىدۇ.

پېشىلنىڭ شەخس كاتېگورىيىسى <تېل> ئىش-ھەرىكەتنىڭ قايسى شەخس تەرىپىدىن قىلىنغانلىقىنى ئىپادىلەيدىغان گرامماتىكىلىق كاتېگورىيە. ئۇ سۆزلۈگۈچى، تىڭشىغۇچى، ئۆزگەندىن ئىبارەت ئۈچ خىل شەخسىيەت ئىپادىلىنىدۇ.

پېشىلنىڭ ھەيىل كاتېگورىيىسى <تېل> پېشىلنىڭ خەۋەر شەكىللىرىدە كۆرۈلۈپ، جۈملىدە سۆزلۈگۈچىنىڭ ئىش-ھەرىكەتنىڭ ئېلىپ بېرىلىشىنى قانداق تەرزىدە ئىپادىلەشنى بىلدۈرىدىغان گرامماتىكىلىق كاتېگورىيە.

پېشىل II [ئە] كىشى خاراكتېرىنى تەشكىل قىلغۇچى روھىي خۇسۇسىيەتلەر يىغىندىسى، روھىي ھالەت، كەيپىيات؛ خاراكتېر، خۇلق؛ كېچىك پېشىل. * شۇ ۋاقىتلاردا ئاتام قىزىق ئىككى ياشلارغا كىرگەن، بۇغداي ئۆگۈلۈك ئېگىز بوي، كىشىلەر بىلەن ئاسان چىقىشىپ كېتە-لەيدىغان خۇش پېشىل، ئەمگەكچان ئادەم ئىدى.

پېشىللىق I سۈپ <تېل> سالىمىنى پېشىل ئىسكىلىگەن، پېشىل مەنىسى ئاساس قىلىنغان، پېشىل بىلەن ئاياغلاشقان؛ پېشىللىق بىرىكمە. پېشىللىق جۈملە.

پېشىللىق II سۈپ. بىرەر ئېنىقلىغۇچى بىلەن

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نى پىيپەن قىلىش يىغىنلىرىغا دادىسى بىلەن بىللە ئاكتىپ قاتنىشىپ تۇرىدۇ، ئەزالارغا گېزىت ئوقۇپ بېرىدۇ.

بىي - بىي تەق «بىي» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: «بىي - بىي» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق.

بىيى ئى ① <مۇز> سۇناي قاتارلىق پۈۋلەپ چېلىنىدىغان سازلارنىڭ ئېغىزدا پۈۋلەندىغان كىچىك نەيچىسى. ② پۈۋلەپ چېلىش ئۈچۈن سۆڭەت چىنۇقىنىڭ قوۋزىقىدىن ياسالغان نەيچە: بېشىل يۇمران تال سۆڭەتتىن بىيى ياسىدىم، ھەر يېقىغا نەقىش ئويۇپ، تازا بېزىدىم.

بىيى ئۇلاق <دې> نوتىنىڭ قوۋزىقىنى بىخ بىلەن قوشۇپ بىيى چىقىرىپ، ئۇلاق تۈۋىنىڭ ياغىچىغا كىيىدۈرۈپ ئۇلىنىدىغان ئۇلاق.

پىت ئى <زوتول> بىر خىل ھاشارات، ئېقىش كۈل رەڭ، ئاچ سېرىق ياكى قارا كۈل رەڭ كېلىدۇ؛ تېنىدە قىسقا تۈكچىلىرى بولىدۇ؛ بېشى كىچىك، قانىتى بولمايدۇ؛ قۇيرۇقى چوڭ، تۇخۇمى ئاق بولۇپ ئىللىپىس شەكىلدە؛ دائىم ئادەم، چوشقا ۋە كالا تېنىدە قان شوراپ پارازىت ياشايدۇ؛ قارا كېزىك، قايتۇرما كېزىك قاتارلىق كېسەللىكلەرنى تارقىتىدۇ.

پىت باقماق كىيىم ۋە بەدەندىن پىتنى تېپىپ ئۆلتۈرمەك، يوقاتماق: «AQ» مۇ كەمۇلنى يېشىپ، پىت باققىلى باشلىدى.

پىتتىن پوستۇمبا ئالماق ← بۇرگىدىن پوستۇمبا ئالماق.

پىتىنىڭ ئاچچىقىدا چاپاننى ئوتقا سالماق ئەرزىمەس ئىشلار ئۈچۈن چوڭراق بىرنەرسىنى زىيانغا ئۇچراتماق: - پىتىنىڭ ئاچچىقىدا چاپاننى ئوتقا سالغىلى بولمايدۇ، بالام، - دېدى ساۋۇتكام ئوغلى ناسىرغا تەسەللى بېرىپ، - بوپتۇ، بۇمۇ

بىللە كېلىپ بەلگىلىك خۇلق - مەسجەز، خاراكىتىرگە ئىگە دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: كىچىك پىتىلىق، غەيرىي پىتىلىق: قەمەر ئۇنىڭغا: سىز شۇنى بىلىڭىكى، ئەخلاقسىزلىق قىلىدىغان، غەيرىي پىتىلىق ئايال ئېرى يوق ۋاقىتلاردا ئەمەس، ھەتتا ئېرى يېنىدا بولغان ھالەتتىمۇ ئۆزىنى يامان ئىشلاردىن تارتىپ قالالمايدۇ.

بىيى تەق. بىيى قاتارلىق ئېغىز بىلەن پۈۋلەپ چالىدىغان نەرسىلەرنى چالغاندا ھاسىل بولىدىغان ئاۋاز.

پىئاننو ئى [ر<ئىتال] <مۇز> كۈنۈپكىلىق بىر خىل مۇزىكا ئەسۋابى. ئىچكى قىسمىغا نۇرغۇنلىغان مېتال تارلار ۋە تىۋىتلىق رەخت ئورالغان بولمىسىمۇ كىچىك تاياقچىلار ئورنىتىلغان بولۇپ، تىلى بارماق بىلەن بېسىلغان ھامان تاياقچىلار تارغا ئۇرۇلۇپ، ئاۋاز چىقىرىدۇ.

پىئاننوچى ئى. پىئاننو چالغۇچى كىشى: ئارتىسلار رېپېتىتسىيىدىن چۈشكەندىن كېيىن ئۇلار بىلەن پىئاننوچى ئوقتۇرىسىدا چاتاق چىقىپ قالدى. ئەپەندىم بۇنىڭ سەۋەبىنى سۈرۈشتۈرۈپ ئېنىقلىدى.

پىپا ئى [خەن] <مۇز> ← باربىت.

پىپەن ئى [خەن] تارس. خاتا ئىدىيە، خاتا كۆز قاراش ۋە خاتا سۆز - ھەرىكەتلەرگە ياكى شۇلارنى سادىر قىلغان كىشىگە قارىتا ئېلىپ بېرىلىدىغان بىر خىل تەنقىد ئۇسۇلى؛ بۇ ئادەتتە ئاغزاكى ياكى ماتېرىيال يۈزىدە بولىدۇ: پىپەننى قانات يايىدۇرماق. * سوۋېت ئىتتىپاقى پەيلاسوپلىرى يېقىنقى يىللاردا دېھورن ئېقىمىنىڭ ئىدىئالىزمىنى پىپەن قىلدى. * بىز بۇرۇن ئىدىيىسىنى ۋە باشقا ئېكسپىلاتاتسىيە قىلغۇچى سىنىپلارنىڭ ئىدىيىلىرىنى قاتتىق پىپەن قىلىشىمىز لازىم.

پىپەن قىلماق تەنقىد ۋە تەھلىل ئارقىلىق خاتالىقنى، خاتا ئىدىيە ۋە قاراشنى رەت قىلماق: ئۇ مەكتەپتەلا ئەمەس، بەلكى دۇيدىمۇ

سەن ئۇچۇن ساۋاق بولدى. بۇندىن كېيىن دىققەت قىلارسەن.

پىتىنىڭ ئاچچىقىدا كۆڭلەكنى ئوتقا سالماق — پىتىنىڭ ئاچچىقىدا چاپاننى ئوتقا سالماق.

پىتى ئۈچەي ئىچى تار، قورسىقى كىچىك: — مەن ئۆيدە تاغىنىڭ بىرنەچچە كۈن تۇرۇشىنى خالىمايدىغان ئىچى تار، پىتى ئۈچەي ئادەم مۇ ئەمەس، ئەلۋەتتە. لېكىن مۇنداق ئىككى تۈرلۈك ئەھۋال مېنى ئەندىشىگە سېلىپ قويغانىدى، — دېدى ئۇ ئۆزىنىڭ ھال — ئەھۋالىنى ئېيتىپ.

پىتى ئۈچەيلىك قىلماق ئىچى تارلىق، كۆزى كىچىكلىك قىلماق: شۇنداق قىلىپ مەسۇمخانىنىڭ ئۆزى تۇغقان بالىلىرىغىمۇ پىتى ئۈچەيلىك قىلىپ يىغىپ تۇشىگەن سەكسەن كوي پۇلى ۋە بىر چارەك ئاق ئۇنىنى ھېلىقى ئوغرى قۇرۇتۇپ قويدى.

پىتىنىڭ ئۈچەيلىكىگە ھېسىپ قويىدىغان كىچىككىنە مەنپەئەتلىرىمۇ ئۆتكۈزۈۋاتمايدىغان، ئۆتۈپ كەتكەن پەخسىق: ئۇ پىتىنىڭ ئۈچەيلىكىگە ھېسىپ قويىدىغاندىن بىرنەرسە ئالماق تەس، يۈر توختىكامدىن سوراپ باقايلى.

پىتى يېگەن ئىستىپايىن پاسكىنا؛ دۆت، كالۋا.

پىتىپاڭزا سۈپ. [پىتى+پاڭزا] ھەددىدىن زىيادە پەخسىق، بېخىل.

پىتىگۆز سۈپ [پىتى+گۆز] ① كۆزى كىچىك: — ئاۋۇ، ئاۋۇ، ئەنە ئاۋۇ شۇ! — دەپ چاشقانغا ئوخشاش چىرقىردى تاغزى مايماق، پىتىگۆز بىر ئەبلەخ قاسماق بېسىپ كەتكەن دوپپىسىنى تاقىر بېشىنىڭ كەينىگە ئىتتىرىپ قويۇپ.

② پەخسىق، بېخىل، ئاچكۆز، قىزغانچۇق: پىتىگۆز ئادەم. * ئۇكام بۇ سودىنىڭ ئىشىنى ئاكاڭ قاسم تەخەيىگە ئېيتىمىغىن، ئۇ تازا بىر پىتىگۆز بىرنېمە، ئىشىمىزغا كۈرۈكنى تۇتۇپ قېلىپ ھېلىقى ئېگىز دەرۋازىغا يۈگۈرمسۇن يەنە.

پىتىگۆز لۈك «پىتىگۆز سۆزى» ② نىڭ ئىسىم

شەكلى: پىتىگۆز لۈك قىلماق.

پىتىلاشماق ① «پىتىلماق» پىتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى. ② پىتى بېسىپ كەتمەك، پىتىلماق: ئۇزۇن ۋاقىت كېسىم — كېچەكلىرىمنى سالماي دۈم يېتىپ، دۈم قوپۇپ يۈرگەنلىكىمىزدىن كېيىنلىرىمىز پىتىلىشىپ كەتكەندى.

پىتىلانماق ① «پىتىلماق» پىتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى. ② كۆچمە. ئاز — تولا پۇل تاپماق، بېسىپماق، ھال — ئوقىتى ياخشىلانماق: — مەخپىركا، سېنىڭدىن رەنجىشىم يوق، — دېدى ئۇ پەس ئاۋازدا، — يولۇمغا پۇتلاشسىمىساڭ، بازاردا پۇلنى ئاسان دومىلاقتىلى بولىدىكەن، كىچىككىنە پىتىلىنىۋالاي.

پىتىلىق سۈپ. پىتى بار، پىتى بېسىپ كەتكەن، پىتى تولا: پىتىلىق ئادەم. * ئۇ قەلەندەر: — بايلار مېنى «پىتىلىق گاداى» دەپ يولاتمىسا، ئۆزەمگە ئوخشاش گاداىغۇ دەپ سىزگە كەلسەم، سىزمۇ قوغلىسىڭىز، قانداق قىلارمەن ئەمدى، بۇ پادىشاھنىڭ شەھىرىدە كۈن ئالماق تەس بولدى، — دەپ يالغاندىن يىغلاپتۇ.

پىتىلماق پ. پىتى بېسىپ كەتمەك، پىتى كۆپەيمەك، پىتىلاشماق: ھەممىمىز يۇيۇنۇپ پىتىلاپ كەتكەن ئىچ كېيىملىرىمىزنى سېلىپ تاشلاپ پاكىز كۆڭلەكلەرنى كىيگەندىن كېيىن ئادەم سىنىغا كىرىپ قالدۇق.

پىتىنە ئى [ئە] غەرەزلىك ھالدا بىراۋنى قارىلاش ئۈچۈن ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان يالغان سۆز، تۆھمەت: ئابلا خۇددى بىراۋ بوغۇزلاۋاتقاندىك چىرقىردى، شۇنىڭدىن كېيىن، زاۋۇتتا «ئادەم ئۆلتۈرۈلدى» دېگەن پىتىنە تارقالدى.

پىتىنە قىلماق يالغان سۆز — چۆچەك، ئىغۋا تارقىتىق: — ئاۋۇت بۇ ئىشنى قىلىشتا باشقىلارنىڭ پىتىنە قىلىشىدىن قورقۇۋاتىدۇ، — دېدى داۋۇت.

پىتىنە — پاسات يالغان ياۋىداق سۆز: جاڭگال — دىكى باشقا كۆپلىگەن ھايۋانلارمۇ تۈلكە كەلگەندىن

باشلاپ، ئۆزلىرىنىڭ ئىناقلىقى يوقالغانلىقى، پىتنە - پاسات كۆپىيىپ، جەدەل - ماجىرانىڭ ئاۋۇغانلىقىنى سېزىشكە باشلاپتۇ. * ئۇ، باتۇرلۇق بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىپ باندىتلارنىڭ پارتىيە، ھۆكۈمەتكە قارشى پىتنە - پاساتلىرىنى پاش قىلغان، خەلقنى باندىتلارغا ئەگەشمەسلىككە سەپەرۋەر قىلغان، باندىتلارنىڭ بۇلاڭچىلىقىنى توسقانكەن.

پىتنە - پاساتچى پىتنە - پاسات تېرىپ يۈرۈيدىغان كىشى، ئىغۋاگەر.

پىتنە - ئىغۋا پىتنە ۋە ئىغۋا: ئاۋۋال قازى موللاننىڭ دادامنى «دىنىمىزغا شەك كەلتۈرۈۋاتىدۇ، ناھايىتى يامان ئادەم» دېدى. ئاندىن بوۋا سېنى «موللاننىڭ بىلەن تىلى بىر، يېقىندا ئۈستۈمدىن پىتنە - ئىغۋا تارقىتىپتۇ» دېدى.

پىتنىخۇر سۈپ. پىتنە قىلىشقا ئادەتلەنگەن، پىتنە پەيدا قىلغۇچى؛ پىتنە تارقاتقۇچى: پىتنىخۇرنىڭ سۆزى يامان، سۆزىدىنمۇ ئۆزى يامان (ماقال). * ھېلىقى مەككە، پىتنىخۇر ۋەزىرلەر بىر - بىرىدىن كېلىپ تەخت تۇۋىدە پادىشاھ قېشىدا تۇرۇشۇپتۇ، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرسى باشقىلاردىن چوڭراق ئىكەن.

پىتنىخۇرلۇق «پىتنىخۇر» سۆزىنىڭ ئابسترات ئىسىم شەكلى: پىتنىخۇرلۇق قىلماق. * پىتنىخۇر - لۇق قىلغان ئادەم ئاخىرى ياخشىلىق كۆرمەيدۇ.

پىتىر I ئى[ئە] <دىن> ئىسلام دىنى قاندىلىرى بويىچە روزا ئېيى ئاخىرلاشقاندا كەمبەغەللەرگە بېرىدىغان سەدىقە، زاكات: پىتىر بەرمەك.

پىتىر II تەق. ئۆز ئورنىدا جىم تۇرماي ئۇ ياقىتىن بۇ ياققا تېز ھەرىكەت قىلىش ھالىتى: پىتىر قىلىپ قالماق. پىتىر قىلىپ ھەرىكەت قىلماق.

پىتىرا ئى. ئوۋ مېلىتىقىنىڭ ئوقى، چاچما ئوق.

پىتىراشماق «پىتىرلىماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پىتىراشماق «پىتىرلىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: بايسز ئاق سانجىلىغان ساقال - بۇرۇتلىرىنى تىترەتكەن ھالدا: - بەگ ئۆستىڭگە سۇ چىقىسا بىز ئاچ - ئورۇق خەقلەرگە نېمە زىيان، ئەمما، بەگ چىدىمايدۇ، بايلار پىتىرىشىدۇ، ئۆز يېغىمىزدا ئۆز گۆشىمىزنى قورۇشىدۇ، - دەپ زەردە بىلەن قاينىدى.

پىتىراڭغۇ سۈپ. پىتىراپ كېتىدىغان، چېچىلاڭغۇ.

پىتىر - پىتىر «پىتىر II» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى.

پىتىرلاشماق «پىتىرلىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: يېتىپ كەلدى بىرپەستە شۇرىلىشىپ، بېسىپ كىردى ھەم ئۆيگە پىتىر - لىشىپ. ھەممىسىلا ئېتىلدى قاسم جانغا، يار ئىشىدا پەرىھاتتەك باغرى قانغا.

پىتىرلىماق پ. ئۆزىنى ھەر يانغا ئۇرۇپ، پۇت - قولىنى سىلكىپ ھەرىكەت قىلماق؛ تېپىرلىماق: چوققىلار ئۈستىدە گۈرۈلدەر بوران. كەڭ يېپىپ قانىتىنى ئۇچىدۇ بۇرۇت، گويما ئۇ، قوغلايدۇ ئالدىغا سېلىپ، قاچماقتا پىتىرلاپ قارانتۇل بۇلۇت.

پىتىرلىماق پ. قالايىمقان چېچىلىپ، ھەر تەرەپكە تارىلىپ كەتمەك: ئانارگۈل باشلىق. يەتتە قىز بۇرۇلۇپ خانىدى تەرەپكە بېرىپ، ئاتلىق قىلچىلىرىنى ئويىنىتىپ جەڭگە كىرگەندە، خان لەشكەرلىرىنىڭ سېپى بۇزۇلۇپ، ھەر تەرەپكە پىتىراپ قېچىشتى. * كىشىلەر مەھبۇسلارنى يالاپ كېلىۋاتقان چېرىكلەرنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۈركىگەن قۇشلاردەك پىتىراپ قېچىشتى.

پىتىق تەق، ئۇماچ ۋە بوتىقا ھالىتىدىكى سۇيۇق جىسىملار قاينىغاندا چىقىدىغان ئاۋاز: پىتىق قىلىپ قاينىماق. پىتىق قىلغان ئاۋاز ئاڭلانماق.

پىتىق - پىتىق «پىتىق» سۆزىنىڭ تەكرار - لىنىشى: قازان پىتىق - پىتىق قايناپ كەتتى.

پىتىقلاشماق «پىتىقلىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك

دەرىجىسى.

پىتىقلىماق پ «پىتىق-پىتىق» قىلىپ قاينىدۇ. ماق، «پىتىق-پىتىق» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق: قازان پىتىقلاپ قايناپ كەتتى.

پىتىگە ئى. دىئال. كىچىك بالىلارنىڭ قورسىقى يوغاناپ بويغا ئۆسمەي قېلىش ھالىتى: پىتىگە بولۇپ قالغان بالا.

پىچاق ئى ① پولاتتىن ياسالغان بىر ياكى ئىككى بىسلىق، سېپى بار كېسىش ئەسۋابى: يىتكەن پىچاقنىڭ سېپى ئالتۇن (ماقال). * پىچاقنى ئالدى بىلەن ئۆزەڭگە سال، ئاغرىمسا ئۆزىگە سال (ماقال). * شاھزادە زار ئۈستۈنكى ئۆيگە چىقىپ، پىچاقنى ئېلىپ شوتىدىن چۈشۈۋاتقاندا تېپىلىپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ قولىدىكى پىچاق قولىدىن ئاچراپ چۈشۈپ بالىنىڭ كۆكرىكىگە سانجىلىپ قاپتۇ. ② <سانا> تۈرلۈك ستانوكلارنىڭ كەسكۈچى قىسمى.

پىچاق بىسى قالماق ناھايىتى ئاز قالماق، كىچىككىنە قالماق.

پىچاق تارتماق دىئال. چاقچاققا تېرىكەپ ئۆچ ئېلىشتا ئۆتمەك.

پىچاق سۆڭەككە قالدالماق ← پىچاق سۆڭەككە يەتمەك.

پىچاق سۆڭەككە يەتمەك ئەھۋال چىداپ بولمايدىغان دەرىجىگە كەلمەك، دەرد-ئەلەم ئەڭ ئاخىرقى چېكىگە يەتمەك: - سەۋر-تاقەتتىڭىمۇ چېكى بولىدۇ، - دېدى ئەنۋەر ئەپەندى، - ئاخىرى پىچاق سۆڭەككە يەتتى - دە، ئەمدى ھۆكۈمەتنىڭ چېرىكلىرىمۇ خەلقنىڭ غەزەپىنى باسالمايدۇ... * چىداپ بولماس كالتەككە، پىچاق يەتتى سۆڭەككە. يەتسىگۈچە تۇرمايمىز، ئاخىر ئەركىن تىلەككە!

پىچاق سۈرمەك بوغۇزلىماق، ئۆلتۈرمەك (قوي، كالا... قاتارلىق چارۋىلارغا نىسبە-تەن): - قوي! دادا، قويغىمۇ پىچاق سۈرسە تېپىرلايدىغۇ؟ بىز نېمە ئۈچۈن ئۆزەڭ ئېيتىپ بەرگەن چىن تۆمۈر باتۇرلاردەك بولالمايمىز؟! -

دېدى ئادىل.

پىچاققا يارىغۇدەك ئانچە ئورۇق ئەمەس، سوپىسا يامان ئەمەس گۆش چىقىدىغان (قوي-كالا قاتارلىق ماللار ھەققىدە).

پىچاق قوندىقى <ماشىن> ستانوكلاردىكى پىچاق ئورنىتىلىدىغان قونداق. پىچاقىلار بۇ قونداققا بولتىلار ئارقىلىق ئورنىتىلىدۇ.

پىچىقى كەسمەك ھوقۇقنى ئىشلەتمەك، گېپى ئۆتمەك: ئەسقەر بىر ئامال قىلىپ يېڭى رەھبەرلىك بەنزىدىكىلەر بىلەن بولۇپمۇ، ھازىر-نىڭ ئۆزىدە خىزمەتتىكى دېدىلىكى، ئادىللىقى ۋە ماھىرىلىقى بىلەن پىچىقى كېسىپ، جامائەتنىڭ ئارىسىدا نوپۇزى ئېشىپ كېتىپ بارغان سادىر چاڭجاڭ بىلەن يېقىنلىشىش پۇرسىتىنى ئىزدەيدىغان بولدى.

پىچاقچى ئى ① مەخسۇس پىچاق سوقۇش، ۋە سېتىش كەسپى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان دىغان كىشى: بالا، بوۋايغا بۇ قەلەمىتىراشنى بۇلتۇر يازدا پىچاقچى قوشنىسى ئىسمەت ئاكنىڭ سوقۇپ بەرگەنلىكىنى ئېيتتى. بوۋاي قەلەمىتىراشنى كۆزىگە يېقىن ئەكىلىپ، سىنچىلاپ قارىغاندى، ئۇنىڭ تىغىغا ئويۇلغان بىر قاتار رەقەملەر ئوچۇق كۆرۈندى، پىچاقچى ئۇستا ئۆز قولىدىن چىققان بۇ ئەسۋابقا سوقۇلغان ۋاقىتىنى ئويۇپ يېزىشنى ئۇنتۇمىغانىكەن. ② كۆچمە. ھە دېگەندە باشقىلارغا پىچاق كۆتۈرىدىغان، ئۇرۇش-تالاش بولغاندا پىچاقنى قورال قىلىدىغان كىشى.

پىچاقچىلىق ① «پىچاقچى» سۆزى «①» نىڭ كەسىپى نامى: ئەنۋەرلەرنىڭ ئائىلىسى ئەزەلدىن پىچاقچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. ② ھە دېگەندە باشقىلارغا پىچاق كۆتۈرۈش، ئۇرۇش-تالاش بولغاندا پىچاقنى قورال قىلىش ئادىتى، قىلىقى.

پىچاقلاشماق «پىچاقلىماق» پېتىلىنىڭ ئۆلمۈك دەرىجىسى: روزىخان ھەقىقەتەن يامان ئايال بولۇپ، ئۇ ۋاقىتى كەلسە ئەرلەر بىلەن

تەڭ مۇشتىلىشىپ، تەڭ چېلىشىپ، پىچاقلىشىپ ھۆددىسىدىن چىقاتتى.

پىچاقلىق ناماق «پىچاقلىق ناماق» پېتىلىنىڭ مەج- ھۇل دەرىجىسى: ئىشكىتە ئۆزى يالغۇز پوستتا تۇرغان قاراۋۇل قاراچىلار تەرىپىدىن پىچاقلىنىدى. **پىچاقلىق ناماق** پ. پىچاق سالماق، پىچاق تىقىماق، پىچاق بىلەن جاراھەتلەندۈرمەك ياكى ئۆلتۈرمەك: مەن، دۇنيادا ئەڭ ئاچچىق نەرسە دۈشمەن ئىكەنلىكىنى شۇنىڭدىن بىلىدىمكى، يېقىندا مۇشۇ مەھەللەدە ئىككى كىشى بىر- بىرىنى پىچاقلاپ ئۆلتۈرۈشتى، سەۋەبىنى سورىسام، ئۇلار كۆپتىن بېرى بىر- بىرىگە دۈشمەنلىشىپ يۈرگەنلىكىنى.

پىچاق قۇز ئى. ھە دېگەندە كىشىلەرگە پىچاق كۆتۈرىدىغان، ئۇرۇش- تالاشتا پىچاقنى قورال قىلىدىغان، پىچاق ئىشلى- تىدىغان كىشى: پىچاق قۇزلار تەشكىلاتى.

پىچاق قۇزلىق «پىچاق قۇز» سۆزىنىڭ ئاب- تراكت ئىسىم شەكلى.

پىچان ئى. سازلىق ۋە شور تاڭ يەردە ئۆس- دىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك: پىچان ئورماق.

پىچانگۈل [پىچان+گۈل] ئى <بوت> — **پاچاچىغىر تىمىقى**.

پىچانلىق ئى. پىچان بار يەر، پىچان كۆپ ئۆسكەن جاي: مەردان قېلىن ئۆسكەن پىچانلىق ئىچىدىن ئاق بوز ئاتنى بولۇشقا قويۇپ بېرىپ، چىنارنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە ئىككى دوستى بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى.

پىچەك (توغرىسى: پۇچەك) — **پۇچەك**

پىچەك گۈل ئى <بوت> پىچەك گۈل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، غولى يەر بېغىرلاپ ئۆسىدۇ؛ كۆپىنچە سۆسۈن رەڭدە بولىدۇ؛ تۈگۈنەك يىلتىزى يۇمىلاق تۈۋرۈك شەكلىدە كېلىدۇ؛ يوپۇرماقلىرى ئۇدۇل

ئۆسىدۇ، شەكلى تۇخۇمغا ياكى ئىللىپىسقا ئوخشايدۇ؛ گۈلى ئاق كېلىدۇ، ئاتىلىق- ئانىلىقلىرى ئايرىم تۈپتە بولىدۇ؛ تۈگۈ- نەك يىلتىزىدا كراخمال ۋە ئاقسىل بولىدۇ؛ ئىستېمال قىلىشقا بولىدۇ، دورا ئۈچۈن ئىش- لىتىلىدۇ، ئۆپكىنى قۇۋۋەتلىپ، يۈرەككە مەنپەئەت قىلىش، خىلىت ھاسىل قىلىپ ئۆسۈزلۈقنى بېسىش، ئېھتىلامنى تىزگىنلەش رولىغا ئىگە.

پىچماق پ ① كىيىم- كېچەك ئىككىش ئۈچۈن رەختىنى مەلۇم ئەندىزە ۋە ئۇل- چەملەردە كەسمەك: تون پىچماق. * خۇماخان ئاكىسىنىڭ سۆزىنى، يەڭگىسىنىڭ قارىشىنى تولۇق چۈشەندى. ئۇ بۇ كېچە خېلى بىر كەمگىچە خىيال سۈردى. تالاي كىيىملەرنى پىچىپ، ئۆيلىرىنى بېزەپ بولدى. ② كەسمەك، تىلىماق، توغرىماق: تاۋۇز پىچماق. قوغۇن پىچماق. * بوۋاي بالىنىڭ ئالدىدىكى كاسىدىن بىر تىلىم پىچىپ ئۇنىمۇ بەۋەتتى. — ھەي بوۋا، ئەمدى بۇنى كىچىك قىلىپ قويىدىڭىز! — دېدى بالا خېلى جىلە بولۇپ. ③ <زوتۇل> ئەركەك مالنىڭ جىنسىي بېزىنى ئېلىۋەتمەك. ④ كۆچمە. بەلگىلىمەك، بىر ھۆكۈمگە كەلمەك، كەسمەك (باھا، نەرخ، ئىش ھەققى ۋە شۇ قاتارلىقلار ھەققىدە): باھاسىنى پىچماق. * ئادىل ئورنىدىن تۇرۇپ، شەمسىدىنىڭ قورۇ- جايىنى كۆزدىن كەچۈردى ۋە ئارقىدىن باھا پىچىپ: — مېنىڭچە، قورۇ- جايلار ئون بەش سەر ئالتۇنغا يارايدۇ. مۇشۇنداق بولغاندا زىخۇ كۆيمەيدۇ، كاۋاپمۇ... — دېدى. * يەنە ئۆتۈر بەلىكى تالاي يىل، ئۆتۈشۈرمىز يەنە شۇ ھالدا. ئىككىمىزنىڭ نەرخ- ناۋاسىن، خەلق ئۆزى پىچار شۇ چاغدا... **پىچۇرماق** «پىچماق» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پىچۇرۇشماق «پىچۇرماق» پېتىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پىچۇرۇلماق «پىچۇرماق» پېتىلىنىڭ

مەجھۇل دەرىجىسى.

پىچىم ① تەق. سۆزلىگۈچى بىلەن ئاڭلىغۇ-چىنىڭ ئۆزلىرىلا ئاڭلاپ باشقىلار ئاڭلىيالمايدىغان پەس ئاۋاز: قاراڭغۇدا بولۇڭدا «پىچىم» قىلغان ئاۋاز ئاڭلىنىپ قالدى. ② ئى. شۇنداق ئېيتىلغان گەپ: گەپنىڭ يامىنى پىچىم، ئاتنىڭ يامىنى قېچىم (ماقال).

پىچىم-پىچىم ① «پىچىم» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: «پىچىم-پىچىم» قىلىپ سۆزلىمەك. * ئۇ كېتىۋېتىپ پات-پات ئارقىسىغا، ئانىسىنىڭ قەبرىسىگە قاراپ قويايتتى. ئاغزى بولسا «پىچىم-پىچىم» قىلىپ مۇنۇ سۆزدىن خەۋەر بېرەتتى: - خىزمىتىڭنى ياخشى قىلالىدىم ئانا، مەندىن رازى بولغىن ئانا... ② ئۆزئارا قىلىشقان خۇپىيانە گەپ-سۆز، سۆز-چۆچمەك: تۇرغۇن، پەردە-زاتنىڭ ئەتىلا بۇ «ئىنكاس»نى راستتىنلا ئىشچىلار ئارىسىدىن ئاڭلىغاندەك بولۇۋالدىغانلىقىنى ۋە بۇنىڭ بىلەن زاۋۇت ئىچىدىكى باشلىنىدىغان «پىچىم-پىچىم»لارنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى. پىچىملاشماق «پىچىملىماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى: سۆزلە ئەي، ئىشقىم تاڭلىرىغا ئۆرلىگەن چولپان، پىچىملىتىپ جىنەس-تىدەك لەۋلىرىڭنى سىر نېمىدە؟...

پىچىملاشماق «پىچىملىماق» پېتىلىنىڭ ئۆملىۈك دەرىجىسى: ئوردا قوۋۇق ئالدىغا نۇرغۇن ئادەملەر يىغىلغانىدى. كىشىلەر ئېگىزگە قانداقتۇر بىرنەرسىگە قارىغان پېتى نە تۇرۇش-نى، نە كېتىشنى بىلمەي، ھودۇقۇش ئىچىدە ئۆزئارا پىچىملىشاتتى. * ئوقۇغۇچىلار ئىختىيارسىز بىر-بىرىگە مەنلىك قارىشىپ، «ئاسم ئەپەندىم، ئاسم ئەپەندىم...» دەپ بىلىنەرلىك ئاۋاز چىقىرىپ پىچىملاشتى.

پىچىملىماق پ. باشقىلار ئاڭلىيالمايدىغان دەرىجىدە پەس ئاۋاز بىلەن گەپ قىلماق: ئىككى-ئۈچ قىز ئىشخانا تەرەپكە ئالدىراپ يۈگۈردى، يەنە بىرقانچىسى ئۇلارنىڭ كەينىدىن قارىغىنچە كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ قاراپ قالدى. ئۇلارنىڭ پاراڭلىرىنى ئاڭلاپ تۇرغان نىجات

ئۆز-ئۆزىگە پىچىملايتتى.

پىچىمگار ئى. تارس. ئوپېراتسىيە: قەدىمكى زاماندىمۇ بىزدە ئوپېراتسىيە قىلىش بولغان: ئوپېراتسىيەنى «پىچىگار»، ئوپېراتسىيە دوختۇر-لىرىنى «چەرراھ» دەپ ئاتىغانىدى، - دەيدى مەنئانى.

پىچىملىماق «پىچىماق» پېتىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: كېڭەش بىلەن پىچىلغان تون قىسقا كەلمەس (ماقال). بۇ كۈنلەردە نازىرنىڭ كۆڭلى زادىلا خاتىرجەم ئەمەس ئىدى: ئۆزىگە «باي» دېگەن تون پىچىلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، كېچىسى كۆزىگە ئۇيقۇ كىرمەيتتى، كۈندۈزى قولى ئىشقا بارمايتتى. * بىزنىڭ ئۇ سابىق شۇجىمىز ئەلەم كۈرەشلىرى كۆپىيىپ كەتكەن قىش كۈنلىرىنىڭ بىرىدە كىمەر تەرىپىدىندۇ قاتتىق ئۇرۇلۇپ سوغۇققا توڭلاپ تۇلگەندى. ئۆلگەندىن كېيىن «خائىن»، «گومىنداڭ ئىشپىيىنى» دېگەن قالىپاق پىچىلىپ، ئائىلىسىدىكىلەر يىراق بىر يېزىغا ئەۋەتىلگەندى.

پىچىم ئى ① رەختىنىڭ كىيىمگە ئۆلچەپ كېسىلىشى: پاسون: بۇ بۇرۇلدىكىنىڭ پىچىمى ياخشى بوپتۇ. جىسمىغا قاراپ ئىسمى بولىدۇ، بەستىگە قاراپ پىچىم بولىدۇ. ② كۆچمە. تاشقى كۆرۈنۈش، قەددى-قامەت: پىچىمى كېلىشكەن يىگىت، * مەن ئۇ قىزنىڭ خۇش پىچىم قىلالاشقان قامىتى، ھۆسن-جامالىنى پۈتۈن گۈزەللەرگە ئەندىزە ۋە ئۇنىڭ خۇش خۇلقى، يېقىملىق مىجەزى، قول ھۈنەر، خىسلەت-پەزىلەتلىرىنى ھەممە چەۋەندازلارغا ئۆلگە، ئۆرنەككە لايىق قىلالاشتۇرۇپ يارىتىپ قويغان تەبىئەتكە تەھسىن ئېيتىش. ③ كۆچمە. ئوخشىتىلغان، بېكىتىلگەن باھا: نەرخ: شەمسىدىن قۇرۇ-جاينىڭ پىچىمىنى ئاڭلاپ، ئۇجۇقۇپلا كەتتى.

پىچىمچى ئى. مەخسۇس كىيىم-كېچەك لايىھىلەپ پىچىملىغان ئادەم: كېسەلچى: سەيدىن قارى باش پىچىمچى ئۇستىمالارغا مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

پىچىمچىلىق ئى. كىيىم پىچىش كەسىپى:

ئەمما پىخسىقلىقتا داڭقى كەتكەن مىشا ھاجى، كېزىك بىلەن ئاغرىپ ياتقان پادىچىسى مىرزىمەتنى ئۆيىدىن قوغلاپ چىقاردى.

پىخىلدا تىماق «پىخىلدا تىماق» پىخىلدا تىماق مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئانا بالىلىرىنى پىخىلدا تىپ كۆلدۈردى.

پىخىلدا شىماق «پىخىلدا شىماق» پىخىلدا شىماق ئوملىك دەرىجىسى: — نېمە گەپ، — دەيدى ئوقۇتقۇچى، — دىل بەرگە نېمە بولدى؟ — قىزلار ئۆز-ئارا پىچىرلاشتى، بەزىلىرى پىخىلدا شىپ كۈلۈشتى. * ئىككى بالا پىخىلدا شىپ كۈلۈشكەنچە ئورۇند-لىرىدىن تۇرۇشۇپ بىر-بىرى بىلەن قىزغىن قول ئېلىشتى ۋە يۈگۈرۈپ ھويلىغا چىقىپ كېتىشتى.

پىخىلدا تىماق پ «پىخ-پىخ» قىلغان ئاۋاز چىقارماق: ئامىنە بېشىنى گۈلجامالنىڭ مەيدىسىگە قويۇپ ئۇنى چىڭ قۇچا قىلىۋالدى. ئۇلار ئېغىر ياتقۇ مەھەللىگىچە بىر-بىرىنى غىدىقلىشىپ پىخىلداپ كۈلۈشتى. * ئۇ سېمىزلىكىدىن پىخىلداپ يۈرەلمەي قاپتۇ.

پىدا ئى [ئە] ① بىرەر شەخس، ئىش-ھەرىكەت ياكى ئىدىيە ئۈچۈن ئۆزىنى بېغىش-لاش؛ قۇربان بېرىش: «ئانا يۇرتۇم بولسا ئامان، زەڭگىرۈيىم بولماس سامان»، قەلبىم سۆزى شۇكى مېنىڭ: ۋەتەن ئۈچۈن پىدا بۇ جان! ② ئەرلەر ئىسمى.

پىدا بولماق بىرەر شەخس، ئىش-ھەرىكەت ياكى ئىدىيە ئۈچۈن جان بەرمەك، ئۆزىنى ئاتىماق: سەن ئەگەر پىدا بولۇپ، ئەل يولىدا بولساڭ شېھىت، ئارمىنىڭ بولماس جاھاندا، روھىڭ ئۆلەس مەرد يىگىت.

پىدا قىلماق بىرەر شەخس، ئىش-ھەرىكەت ياكى ئىدىيە ئۈچۈن ئۆزىنى بېغىشلىماق؛ ئۆزىنى قۇربان قىلماق، ئۆزىنى ئاتىماق: ئۇلار خەلق ئازادلىق ئىشى ئۈچۈن ئۆزىنى پىدا قىلغان جەڭچىلەر. * ۋەتەن كۈتمەكتە، ئەي ئوغلۇم، پىدا قىل جاننى، ئەسكەر بول، كۈرەش يالغۇنىدا تاۋلان، تېپىپ كۈچ، جەڭدە قەيسەر بول.

نادىر تۆت ئاي ئىچىدە يالغۇز كىيىم ئىكشىنىلا ئەمەس، بەلكى پىچىم-پىچىلىقنىمۇ ياخشىلا ئۆگىنىۋالدى.

پىخ تەق ① كۈلگەندە تاماقتىن پارتلاپ چىققان قىسقا بوغۇق تاۋۇش: ئايشىگۈل «پىخ» قىلىپ كۈلدى. ② مۇشۇك ئۆز رەقىبىنى قورقۇتۇش ئۈچۈن ھۈرىيىپ تامىقىنى قىرىپ چىقارغان تاۋۇش: «پىخ» قىلغان تاۋۇشنى ئاڭلاپ، چۆچۈپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم. قارىسام دەرەخنىڭ تۆۋىدە يوغان بىر قارا مولۇن مۇشۇك كۆزىنى پارقىرىتىپ ماڭا قاراپ تۇرۇپتۇ. **پىخ قىلماق** بالىس. كەسمەك؛ سويماق؛ ئۆلتۈرمەك: قوينى پىخ قىلماق.

پىخ-پىخ «پىخ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: «پىخ-پىخ» قىلىپ كۈلمەك. ئۇ ئوقار، بىر كۆزى قىزلار تەرەپتە، بەزىدە قىزلارمۇ «پىخ-پىخ» كۈلەتتى. بويىندا بارماقتەك كۆپسە تومۇرلار، ئۈزۈلمەس مىسرالار داۋام ئېتەتتى.

پىخىدە رەۋ «پىخ» قىلىپ ئاۋاز چىقارغان ھالدا: ئامىنە ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بىر كۆرپىنى يېپىپ قويغاندىن كېيىن كاستۇرۇلكنىڭ ئىچىگە قاراپ بېقىپ، پىخىدە كۈلۈۋەتتى.

پىخىق سۈپ. كىشىگە نەپ بەرمەيدىغان، بېغىش: پىخىسىق ئادەم. * بىركۈنى بوۋاي ئوغۇللىرىنى يېنىغا چاقىرىپ، ئۇلارغا: — مەن كېسلىمدىن ساقىيالمىدىغان بولدۇم. نەپسىمنىڭ ئاخىرىدا سىلەرگە مۇنۇ ئۈچ ئىشنى تاپىلايمەن: بىرىنچىسى، ئاكا-ئۇكا ئىناق ئۆتۈڭلار؛ ئىككىنچىسى، ياش چېغىڭلاردا كىشىلەردىن بىلىم ۋە ئەقىل-پاراسەت ئۆگىنىڭلار، قېرىغان چاغدا پايدىسىنى كۆزىسىلەر؛ ئۈچىنچىسى، ھەرقانچە كۈلپەت-ئەلەملەرنى تارتساڭلارمۇ، يېزىمىزدىكى پىخىق بايغا يىللىقچى بولماڭلار... — دەپتۇ-دە، جان ئۈزۈپتۇ.

پىخىقلىق «پىخىسىق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: پىخىقلىق قىلماق. * شۇ يىلى باش كۈزدە قوشكۆل تەۋەسىدىكى تېرىلغۇ يەرنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەككىگە ئىگىدارچىلىق قىلىدىغان،

ياتالماسقا قاراپ ماڭدى. قانداق قاتارلىق پارتىزان يىگىتلەرمۇ قوراللىرىنى مۇرىسىگە ئېسىۋالغاندى. بۇگۈن پارتىزانلارنىڭ ھەمراھ بولغىنىدىن دىلبەر بەكمۇ خۇشال بولدى.

پىداكىي بولماق بىرەر شەخس، ئىش-ھەرىكەت ياكى ئىدىيە ئۈچۈن ئۆزىنى بېغىشلىماق، ئۆزىنى ئاتىماق، جان بەرمەك؛ پارتىزان شەكىلىدىن ئاستا-ئاستا مۇنتىزىم قىسىملارغا ئايلىنىۋاتقان بۇ جەڭچىلەر شۇ تاپتا ھەر خىل ئىشلار بىلەن مەشغۇل ئىدى، يېڭىدىن پىداكىي بولۇپ سەپكە كىرگەنلەر قورال ئىشلىتىش، مىلىتىق-پىلىسموتلارنى چۈشۈۋېتىش، قايتىدىن تۈزەشلەرنى مەشىق قىلىۋاتاتتى.

پىداكىي قوشۇن <ھەرب> دۈشمەن بىلەن بولغان ھەققانىي كۈرەشكە ئۆز ئىختىيارى بىلەن قوشۇلغان ۋە بۇ كۈرەش ئۈچۈن ئۆزلىرىنى بېغىشلىغانلاردىن تەشكىللەنگەن قوشۇن.

پىداكىيلارچە رەۋ. پىداكىيلارغا خاس، پىداكىيلارغا ئوخشاش، پىداكىيلاردەك؛ دۈشمەن بىلەن پىداكىيلارچە ئۇرۇشماق.

پىداكىيلىق «پىداكىي» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: قۇلۇڭغا قورال چىقىپ قاپتۇ، سەنمۇ پىداكىيلىققا يېزىلدىڭمۇ نېمە — دەپ سورىدى رۇستەم قادىردىن. * — مانا مەن ئوغلۇمنى پىداكىيلىققا بەردەم، ئۇ تالاي دۈشمەننىڭ كاللىسىنى ئالدى، — دېدى خەلىپىخان ئانا، شۇ ئەسنادا دەھشەتلىك گۈمبۈرلىگەن زەمبىرەك ئوقنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

پىداكىي (توغرىسى: پىداكىي) — پىداكىي. پىداكىگەن ئى [پ] <بوت> — چەيزە.

پىر I ئى [پ] ① ئۇزاق ئۆمۈر كۆرگەن ئادەم، قېرى كىشى؛ مەن چۈشۈمدە پىردەك چاچ ساقلى ئاقارغان بىر كىشىنى كۆرۈپتىمەن. ② <دىن> تەسەۋۋۇپچىلارنىڭ يېتەكچىسى، رەھبىرى: ئابدۇرىشتخان: — ھەزرىتى پىرىمنىڭ خەيىرخاھلىقىغا تەشەككۈر — دېدى. ③ بىرەر كەسپنىڭ ئاساسچىسى ۋە ئۇنى ۋۇجۇدقا

پىداكار سۈپ [ئە+پ] بىرەر شەخس، ئىش-ھەرىكەت ياكى ئىدىيە يولىدا جېنىنى پىدا قىلىدىغان، ئۆزىنى ئاتايدىغان؛ چەكسىز ساداقەتمەن: پىداكار جەڭچى. پىداكار كىشى. * ئاناڭنىڭ ئارزۇسى شۇكى، كۈرەشلەردە پىداكار بول، ۋەتەن چاقىرسا جەڭلەردە، ئېلىپ شەمشەرنى تەييار بول. // بۇ ۋەزىپىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن، باتالىيون كوماندىرى ئاپتوماتچىلاردىن بەشىمىزنى تاللاپ، پىداكارلار ئەترىتى قىلىپ تەشكىللىدى ھەمدە قېرىنداش قىسىمدىن ئايرودرومنىڭ يەر شارائىتىنى ئوبدان بىلىدىغان بىرەيلەننى ئەترەت باشلىقىغا تەكلىپ قىلدى.

پىداكاراڭ رەۋ. جاننى پىدا قىلىپ، ئىنتايىن ساداقەت بىلەن، بېرىلىپ: ئۇلارنىڭ پىداكاراڭە ئىشلىتىدىن تەسىرلەنگەن ئەتراپتىكى كىشىلەرمۇ ئوت ئۆچۈرۈشكە قاتناشتى. ئۇلار كېيىم-كېچەك-لىرىنىڭ كۆيۈشكە قارىماي، دۇكاندىكى ماللار سىرتقا توشۇلۇپ بولغۇچە ئوت بىلەن جەڭ قىلدى.

پىداكارلىق ① «پىداكار» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: ئەمما ئىبراھىم ئاكنىڭ دىققىتى تۇرسۇندا ئىدى، ئوغلنىڭ پىداكارلىق روھى، كىچىك بولۇشىغا قارىماي ئېتىز ئىشلىرىدىكى پائالىيەتچانلىقى، خۇددى دېھقاندىك ئورغاق بىلىشى ئۇنى خۇشال قىلاتتى. ② ئۆزىدىن كېچىپ، بېرىلىپ ئىشلەش، پىداكىيلىق: ھاياتقا مۇھەببەتتە شەخسنىڭ ئۆز ھاياتىدىن پىداكارلىق بىلەن كېچىشتەك يالقۇنلۇق يۈرىكى يوشۇرۇنغان؛ ھاياتقا مۇھەببەتتە شەخسنىڭ ئۆلۈمى بىلەن قولغا كېلىدىغان مەڭگۈلۈك ھاياتلىق بار.

پىدالىق «پىدا» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: سەمەت ساڭا تۇيغۇزماي تۇرۇپ شۇنچىلىك جان پىدالىق قىلدىكى، مەن ئۇنى ساڭا سۆزلەپمۇ تۈگىتەلمەيمەن.

پىداكىي سۈپ [ئە] بىرەر كىشى، ئىش-ھەرىكەت ياكى ئىدىيەگە سادىقلىق بىلەن بېرىلگەن، ئۇنىڭ ئۈچۈن جاندىن كېچىشكە تەييار بولغان، پىداكار، سادىق؛ دىلبەر يەرلىك پارتىزان پىداكىي يىگىتلەر بىلەن بىللە

چىقارغۇچى دەپ قارىلىدىغان كىشى؛ ياغاچچىنىڭ پىرى. * ھەرقايسى دەۋرلەردە تۆتكەن ئىستېداتلىق مۇزىكا پىرىلىرىنىڭ ئورۇنلاش سەنئىتى جەھەتتە قوشقان ئۇلۇغۋار تۆھپىلىرىنى ئۇيغۇر مۇزىكىسىنىڭ دۇنيا سەھنىسىدە نامايان بولۇشىدىكى مۇھىم سەۋەبلەرنىڭ بىرى دەپ قارىماي مۇمكىن ئەمەس. ④ كۆچمە. بىرەر ئىش، كەسىپ ياكى ساھەنى ياخشى ئىگەللىگەن كىشى، شۇ ساھەدە ئەڭ ماھىر، ئۇستا ئادەم؛ ئۇستاز: — ئوينىماي ئولتۇرسام بىلىمەمدىكەن دېمەك، تانسا دېگەننىڭ پىرى بىز! — دېدى نامەت. * — مەن ئۇ ئادەمنى پىر تۇتۇپ كەينىگە كىرگەن، ئەمدى باشقا ئۇستىنىڭ كەينىگە كىرسەم نامەردلىك بولىدۇ، — دەپ ئۇنىيىدىم.

پىر تۇتماق ئۇستاز قىلماق؛ پىشنى تۇتماق؛ چوقۇنماق (بىرەر كەسىپ ياكى ساھەدە): نەكىم سەئىدىن نازارىنى تۇتۇپ پىر، يازاتتى گاھى — گاھىدا غەزەل — شېئىر.

پىر II تەق. پىرقىرىغۇچ قاتارلىق نەرسە-لەرنىڭ ئايلىنىشىدىن ۋە قۇشقاچ قاتارلىق كىچىك قۇشلارنىڭ ئۇچۇشىدىن چىقىدىغان ئاۋاز: سۇ قوشتىن ئىتتىك ئېقىپ چۈشۈشى بىلەن تەڭ تۈگمەننىڭ چاقپىلىكى «پىر» قىلىپ ئايلاندى. * ئەنە بەخت مۇقامىغا ياڭرايدۇ دۇتار، ئۆكچىلەر-نىڭ ئاستىدا پىر ئايلىنىدۇ يەر، بۆلجۈل بولۇپ پەلەكلەرگە ئۇچىدۇ ھامان، قانتىنى يېيىپ توزدەك ئوينار پەرىلەر.

پىر III ← ھەپسىلىسى پىر بولماق.

پىراق ئى [ئە] يېزىت. ئەڭ يېقىن، سۆيۈم-لۈك كىشى ۋە ئۆزى ئۈچۈن قەدىرلىك بولغان نەرسىدىن ئايرىلىش، ھىجران: مىڭ پىراقىدىن بىر ئەلىمىڭ يامان (ماقال). * غۇلام كۈندۈزى پادىشاھقا خىزمەت قىلدى، كېچىسى ئاتا-ئانىسى ۋە قېرىندىشىنىڭ پىراقىدا يىغلاپ بىر يىلىنى ئۆتكۈزدى. * ئىش پىراقىدا بىتاقەت بولغان شاھزادە دەرھال چىن تۆمۈر باتۇرغا كىشى ئەۋەتىپ: — سىڭلىسىنى ماڭا بەرسۇن، بەرمىسە لەشكەر تارتىپ سوقۇشۇپ ئالمەن، —

دەپ پوپوزا قىلىپتۇ.

پىراقنامە ئى [ئە+پ] يېزىت. ئايرىلىش ئازابى ھەققىدە يېزىلغان خەت؛ جۇدالىق خېتى: ئەلىقىسسە، شاھ سەنەم بۇ پىراقنامىنى ئوقۇپ خۇن جىگىرىدىن زار-زار يىغلىدى. ئاغىچا ئانا: — ئى مەلىكە، نېھانچە يىغلايسىز، ماڭا ئەرزى ھالىڭىزنى بايان قىلىڭ، — دېدى.

پىرامىدا ئى [ر<گرىك] ① <مات> كۆپ ياقلىقنىڭ بىر خىلى. ئۇ بىر دانە كۆپ تەرەپلىك بىلەن بىر چوققىغا ئىگە بولغان بىرقانچە ئۇچبۇلۇڭلارنىڭ ئورنى ئارقىلىق تۈزۈلىدۇ. ھەجەم، ئاساسنىڭ يۈزى بىلەن ئېگىزلىكى كۆپەيتىمىسىنىڭ ئۈچتىن بىرىگە تەڭ كېلىدۇ. ② شۇ خىل شەكىلدىكى جىسىم. ③ قەدىمكى مىسىردا، پىرئەۋنلەرنىڭ شۇ خىل شەكىلدە ياسالغان تاش مەقبەرىسى؛ ئېھرام.

پىراۋا ئى [ر] ئاپتوموبىل، موتسىكلست ۋە شۇ قاتارلىق ھەر خىل ماتورلۇق قاتناش قوراللىرىنى ھەيدەش ھوقۇقىنىڭ بارلىقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن تارقىتىپ بېرىلىدىغان سالاھىيەت كىنىشكىسى، گۇۋاھنامە: ياش ساقچى: — مەسىلە ئېغىر، مەقسەتلىك ھالدا ماشىنا ئوغرىلىغان، مەست ۋە پىراۋىسىز ماشىنا ھەيدىگەن — دېدى.

پىراۋەدى سۈپ. دىئال. ھەممە ئىشنى ئالا قويمايدىغان، يامان.

پىرەندىك (ئوغرىسى: پىرەنىك) ← پىرەنىك. **پىرەنىك** ئى [ر] ئاق ئۇنغا ياغ، سۈت، تۇخۇم، ھەسەل ۋە شېكەر قاتارلىقلار ئارىلاشتۇرۇلۇپ يۇغۇرۇلغان نېھىردىن ھەر خىل شەكىلدە تەييارلانغان، دۇخۇپكىدا پىشۇرۇلىدىغان يېمەكلىك: تالىپ ئۈچىنچى كۈنى پىرەنىك، كەمپوت، ئالمىلارنى ئېلىپ دوختۇرغانغا پىنى يوقلاپ كەلدى. * ئۈستەلنىڭ ئىككى بېشىغا ئىككى چوڭ ۋازىدا ساڭزا، ئوتتۇرىغا

پەروول ئى [ر<گربك] <خىم> ئورگانىك بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى C_4H_5N ، رەڭسىز سۇيۇقلۇق، دورا ئىشلەشتە قوللىنىلىدۇ.

پەروئەدە رەۋ ① «پىر» قىلغان ھالىدا، «پىر» قىلىپ: رەيھان قىزىنى ئاۋايلاپقىنا كۆرپە ئۈستىگە ياتقۇزۇپ قويۇپلا، بېشىنى رۇسلىدى. ئەمما بېشى پەرىردە قىلىپ ئايلىنىپ، كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى. * مۇدىر خۇددى بىر كىشى چۆكىلىتۈۋەتكەندەك پەرىردە ئارقىسىغا ئۇرۇلدى - دە، يوتىسىغا پاقىقىدە بىرنى شاپىلاقلاپ، ئىشخانىسىغا كىرىپ كەتتى.

پەرسەنت ئى [ر<لات] ① <مات> 100نى مەخسەت قىلغان كەسىر. ئادەتتە «%» بەلگىسى بىلەن ئىپادىلەندۇ، مەسىلەن: $\frac{11}{100}$ ئادەتتە 11% قىلىپ يېزىلىدۇ. ② قەرز-ئامانەت ئىشلىرىدىكى ئۆسۈم: بۇ يىل دېھقانلارغا تارقىتىلغان چارۋا سېتىۋېلىش قەرز بۆلىمىنىڭ پەرسەنتى بارمىكەن؟ - دەپ سورىدى رىشىتام. **پەرسەنت بەلگىسى** <مات> پەرسەنتنى ئىپادىلەيدىغان بەلگە (%). مەسىلەن: بەش پەرسەنت — 5%.

پەرسەنتلەشتۈرۈش «پەرسەنتلەشمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: يۇقىرىدىن كەلگەنلەر كارخانىمىزنىڭ ئومۇمىي كىرىمىنى پەرسەنتلەشتۈرگەندى، بۇ يىللىق ئىقتىسادىي كىرىمىنىڭ ئۆتكەن يىلىدىكىگە قارىغاندا 25 پەرسەنت ئاشقانلىقى مەلۇم بولدى.

پەرسەنتلەشتۈرۈلمەك «پەرسەنتلەشتۈرمەك» پېتىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى: باغۋەنچىلىك مەيدانىنىڭ 1987 - يىلىدىكى كىرىمى بىلەن 1986 - يىلىدىكى كىرىمى پەرسەنتلەشتۈرۈلدى.

پەرسەنتلەشمەك پ. پەرسەنت بويىچە ھېسابلىماق، پەرسەنتكە سۇندۇرۇلماق.

پەرسەنتلىك سۈپ ① بەلگىلىك پەرسەنت قىممىتى بولغان، بەلگىلىك پەرسەنتكە ئىگە:

ئىككى پەنۇستا نان ئەتراپىغا پەرنەك، باقالى، كەمپۇت، يېمىشلەر تىزىلغاندى.

پەرقەۋن ئى [ئە] تارس. قەدىمكى مىسىر پادىشاھلىرىنىڭ ئومۇمىي نامى، ئۇنۋانى.

پەرو - پەرو «پەرو II» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: بوز تورغىيىم، بوز تورغاي، ئەجەب خۇش خۇي سايرايىسەن، «پەرو - پەرو» قىلىپ ھاۋادا، موللاق ئېتىپ ئوينايىسەن.

پەروت تەق. سۇيۇقلۇق قاچىلانغان يۇمشاق قاپلىق نەرسىلەرنى ياكى سۇلۇق مېۋىلەرنى قاتتىق سىغىغاندا سۇيۇقلۇقنىڭ ئېتىلىپ چىقىشىدىن ھاسىل بولغان ئاۋاز: سۇ ناسۇسىدىن «پەروت» قىلىپ سۇ چىقتى.

پەروت - پەروت «پەروت» سۆزىنىڭ تەكرار - لىنىشى: سۇ پۇر كىگۈچتىن «پەروت - پەروت» قىلىپ ئېتىلدى.

پەروئەدە رەۋ «پەروت» قىلىپ ئاۋاز چىقارغان ھالدا: پەرتىدە يەل چىقماق.

پەروۋىت ئى [گربك] <گېئول> بىر خىل

مىنېرال، خىمىيە ئىسمى Fe_1-Xs تەركىبى ئارقىلىق ئىپادىلەندۇ، $x = 0.1 - 0.2$ ، ئالتە يانلىق كرىستال سىستېمىسىدا بولىدۇ. ئۇ تاغ چىنىلىرى ئارىسىغا كالىك ھالىتىدە زىچ ياكى دانىچە ھالىتىدە تەرتىپسىز تارالغان؛ رەڭگى سېرىق، يوللىرى توق كۆل رەڭ، مېتال پارلاقلىقىدا بولىدۇ؛ سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 4.5 - 4.6، قاتتىقلىقى 3.5 - 4.5 بولۇپ، چۆرۈك كېلىدۇ؛ ماگنىتلىققا ئىگە بولۇپ، توكنى ياخشى ئۆتكۈزىدۇ. ئۇ ھەر خىل تىپتىكى ئىچكى قىسىمدا ھاسىل بولىدىغان كان ياتىملىرىدا كۆپ ئۇچرايدۇ؛ گۈڭگۈرت تاۋلاشتا خام ئەشيا قىلىنىدۇ؛ سانائەتتىكى قىممىتى ئانچە زور ئەمەس، ئەگەر نىكېل، مىس، ئارىلاشتۇرۇلسا، ئاندىن قىممىتى يۇقىرىلايدۇ.

توختىتىپ قويۇلغان، پۈتۈن گەۋدىسىدىن نۇر چېچىلىپ تۇرىدىغان نەپەس يېنىمىك ماشىنىغا ئولتۇرۇشتى.

پىر قىزىقماق «پىر قىزىقماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى.

پىر قىزىقماق ئى ① قەغەزدىن ياسىلىدۇ. خان، شامالغا قارشى يۈگۈرسە پىر قىزىقماق ئېلىپ كېتىلىشى. ② ئايروپىلان، ماتور، ئېلېكترلىق شامالچى قاتارلىقلارنىڭ پىر قىزىقماق ئايلىنىدىغان قاناتلىرى. ③ مۇز ئۈستىدە كىچىك بالىلار قامچا بىلەن ئۇرۇپ پىر قىزىتىپ ئوينىيدىغان ئويۇنچۇق، نۇر: پىر قىزىقماق ئوينىماق.

پىر قىزىقماق سۈپ. پىراقىراپ ھەرىكەت قىلىدىغان، پىراقىراش خۇسۇسىيەتكە ئىگە: كۇچا قىزىل مىڭ ئۆيىنىڭ 220 - ئۆيىگە تاڭ دەۋرىدىكى پىر قىزىقماق ئۇسۇلىنىڭ رەڭلىك سۈرىتى سىزىلغان. // سەمەت سۈيى قۇرۇپ ئۆلتۈرۈلۈپ چۈشەي دەپ قالغان پىر قىزىقماق پېئىلىغا كەلدى - دە، ئۇنىڭغا قاراپ ئۇلۇغ كىچىك بىر تىندى.

پىر قىزىقماق پ ① جىسىم بىرەر نۇقتا ياكى ئۆز ئوقى ئەتراپىدا چەمبەر شەكلىدە چۆگە - لىمەك، ئايلىنماق: چاق پىر قىزىقماق. چاقىلەك پىر قىزىقماق. * ئۆستەگە قۇرۇلغان ئېلېكتر ئىس - تانسىسىنىڭ 200 كىلوۋات سائەتلىك ئىككى گۇرۇپپا دىنامى قۇيۇندەك پىر قىزىدى. * پىر قىزىقماق ئورنىدا خۇددى تۈگمەن تېشىدەك، ناخشا ئېيتار يېقىملىق، خۇددى تىرىك كىشىدەك. ② قايماق، ئايلىنماق (باش ھەقىقىدە) - كىنو - خانا ئالدىدىكى كىشىلەر سەل شالاڭلىغان بولۇپ بېشىم تېخىچە پىر قىزىقماق ئاتىتى، دەل شۇ چاغدا غايىبىتىن پەيدا بولغاندەك ئىككى ئاغىنەم يېتىپ كەلدى، - دېدى نۇرمەت.

پىر كامىل ئى [پىر + كامىل] <دىن> دىنىي جەھەتتە كامالەتكە يەتكەن، يېتىشكەن، تولغان، پىر، ئۇستاز: كەمپىر نەئىمىنىڭ ئانىسىغا يېلىنىپ: - سېنىڭ بالاڭ مېنىڭمۇ بالام،

توقسان پىرسەنتلىك ئىسسىپىرتنى سۇ قوشماي ئىچشكە بولمايدۇ. ② <مات> پىرسەنت بىلەن ئىپادىلىنىدىغان، پىرسەنتكە ئائىت: سانلارنىڭ پىرسەنتلىك نىسبىتى.

پىرغاي سۈپ. دىئال. تولغىماق؛ بۇدرە. **پىر قە ئى** [ئە] قارس ① كىشىلەر توپى، گۇرۇھ، گۇرۇپپا: - ئالدىنقى ھەپتە ئاقسۇ بازىرىغا بېرىپ ئىلىخو تەرەپتە بىر ئاز چاتاق چىقىتۇ. ئورۇس دېگەن بىر پىر قە بار ئوخشايدۇ، شۇ خەلق ئىلىخونى بېسىۋاپتۇ دەپ ئاڭلىدىم. شۇنىڭغا چىرىك تۇتۇۋاتمايدۇ، كىم بىلسۇن! - دېدى بۇۋاي. ② پارتىيە: مەن بارلىق پىر قە ئەزالىرىنى يىغىپ، جاھاننىڭ دۆڭ - چوڭقۇرلىرىنى تىك - تىڭلاشتىن دوكلات ئالدىم. ئۇلار ماڭا ئاڭلىغان - بىلگەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى دوكلات قىلىشتى.

پىر قەت (توغرىسى: پۇر قەت) ← **پۇر قەت**. **پىر قىزىقماق** «پىر قىزىقماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇرىي دەرىجىسى: ئابلەت مۇشۇكىنىڭ قۇيرۇقىدىن تۇتۇۋالدى - دە، تاشقىرىغا ئاچىقىپ پىر قىزىتىپ چۆرۈۋەتتى. * تراكتور ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئەكەپ قوماندىلىق شتابىتىن لايىغا مىلەنگەن كىيىملىرى بىلەنلا يۈگۈرۈپ كەلدى. ئۇ كەلگەن پېتى ئارزۇگۈلنىڭ قوللىرىنى قىستى، مۇرىسىگە ئۇردى، سۇنۇرنىڭ يوغان گەۋدىسىنى چىڭ قۇچاقتى - دە، كۆتۈرۈپ پىر قىراتتى.

پىر قىزىقماق «پىر قىزىقماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجھۇرىي دەرىجىسى.

پىر قىزىقماق «پىر قىزىقماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: مەرھۇمنىڭ تۇغقانلىرى بۇ دۇنيادىن بالدۇر كۆز يۇمىغان مېيىت ئەترا - پىدا زار - زار يىغلىشىپ پەرۋاندەك پىر قىراش - ماقتا ئىدى. * ئىزغىرىم شامالدا قار ئۇچقۇنلىرى خۇددى تىتىپ تاشلانغان ياخشىدەك ھاۋا بوشلۇقىدا پىر قىرىشىپ، كۆرۈنگەن يەرگە قونماقتا.

پىر قىزىقماق ← **پىر قىزىقماق**: بۇلار زالىمنىڭ پىر قىزىقماق ئىشىكىدىن ئۆتۈپ پەلەمپەي ئاستىدا

ئوشۇقچە ماگنىيى - تۆمۈرلۈك جىنىسلارنىڭ بىرى، تەركىبىدىكى SiO_2 نىڭ مىقدارى 50% ئەتراپىدا بولىدۇ. ئۇ پۈتۈنلەي دېگۈدەك پىروكسىپىدىن تەشكىللەنگەن بولۇپ، ئاز مىقداردا زەپىتۇن تاش ئارىلاشقان؛ رەڭگى تۇتۇق، تەڭ دانىلىق تۈزۈلمىگە ئىگە. ئۇ پىروكسىپىتنىڭ ئارىلىشىش ئەھۋالىغا قاراپ بىنەپشە پىروكسىپىنت، سۈزۈك پىروكسىپىنت، برونزا پىروكسىپىنت، ماگنىيلىق پىروكسىپىنت، قوش پىروكسىپىنت قاتارلىقلارغا بۆلۈنىدۇ. پىروكسىپىنت تەركىبىدە كۆپرەك ماگنىيىت تاش، تىتانلىق تۆمۈر تاش قاتارلىقلار بولىدۇ. ئۇ كۆپرەك خروم، نىكېل، كۋىتال قاتارلىق مېتال كان مەھسۇلاتلىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ.

پىروفېلىسپىت ئى [گرېك] <گېئول> بىر خىل مېنېرال، خىمىيىۋى تەركىبى $Al_2 [Si_4 O_{10}] (OH)_2$. يەككە يانستۇلۇق كرىستال سىستېمىسىدا بولۇپ، كۆپىنچە زىچ كالىكسىمان، تارشىسىمان ۋە چاچما نۇرسىمان قۇرامساق ھالىتىدە بولىدۇ؛ رەڭگى ئاق، ئاچ سېرىق ياكى ئاچ يېشىل ئارىلاش كېلىدۇ؛ يېرىم سۈزۈك ۋە ئەينەك پاراقراقلىقىدا؛ قاتتىقلىقى 1 — 2، سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 266 — 290؛ ئاساسەن يانار تاغ جىنىسلىرىدىكى ئورۇن ئالماشتۇرغان كان ياتىملىرىدا ئۇچرايدۇ؛ كالىك ھالەتتىكىلىرى قەغەزچىلىك، فارفور بۇيۇملىرى سانائىتى، ئوتقا چىداملىق ماتېرىياللار سانائىتى، ئېلېكتر سانائىتى قاتارلىقلاردا كەڭ قوللىنىلىدۇ.

پىروزا [پ] ① ئى. ھاۋا رەڭلىك، قىممەت باھالىق زىننەت بۇيۇمىغا ئىشلىتىلىدىغان تاش. ② سۈپ. ھاۋا رەڭ.

پىروزا كۆز كۆك كۆز: قارا كۆز ئارىسىدا،

سەن بۇ بالىغا قانداق كۆيۈنسەڭ مەنمۇ شۇنداق كۆيۈنمەن، قىزىڭغا ئۇلۇغلارنىڭ، پىركامىللارنىڭ دۇئاسىنى ئېلىپ بېرەي دەيمەن، — دەپ ئانىسىنى ئالداپ قىزنى ئاچقىپ كېتىپتۇ.

پىرەمە ئى <بوت> ← قارىغان.

پىروخلور ئى [گرېك] <گېئول> بىر خىل مېنېرال، خىمىيىۋى تەركىبى $(Na, Ca \dots)_2 (Nb, Ta \dots)_2 Ob (F, OH)$ پەيدا بولۇش شارائىتىغا قاراپ تەركىبى ئۆزگىرىدۇ؛ تەڭ ئوقلۇق كرىستال سىستېمىسىدا، كرىستاللىرى سەككىز يۈزلۈك، رەڭگى قوڭۇر ياكى قارا بولىدۇ؛ يوللىرى ئاچ قوڭۇر ياكى ئاچ سېرىق، يېرىم سۈزۈك ياكى سۈزۈك كېلىدۇ؛ مايلىق پاراقراقلىققا ئىگە؛ قاتتىقلىقى 5 — 5.5 بولۇپ، چۈرۈك كېلىدۇ؛ سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 4.03 — 4.36؛ ئاچراش-چانلىقى بولمايدۇ، كەسمە يۈزى سەدەپسىمان كېلىدۇ؛ كۈچلۈك رادىئوئاكتىپلىققا ئىگە؛ ئىشقا ئورۇن جىنىسلار، زور كرىستاللىق جىنىسلار ۋە كاربونات جىنىسلاردا ئۇچرايدۇ؛ ئاز ئۇچرايدىغان يەر ئېلېمېنتلىرى، نىئوبى، تانتال ۋە رادىئوئاكتىپلىق مېتاللارنى تاۋلاشتا خام ئەشيا قىلىنىدۇ.

پىروكسىپىن ئى [ر] <گرېك> <گېئول> بىر خىل مېنېرال، خىمىيىۋى تەركىبى تۆمۈر، كالتسىي، ماگنىي، مانگان قاتارلىقلارنىڭ سىلىكاتلىرىدىن ئىبارەت بولۇپ، دانىچە ياكى تۈۋرۈك ھالىتىدە بولىدۇ؛ كۈل رەڭ، ئاق، يېشىل ياكى قارا رەڭلەردە ئۇچرايدۇ؛ ئەينەك پاراقراقلىقىدا بولۇپ چۈرۈك كېلىدۇ؛ قاتتىقلىقى 5 — 6؛ سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى 3.2 — 3.6 غىچە؛ يانار تاغ جىنىسلىرىنىڭ مۇھىم تەركىبلىرىنىڭ بىرى؛ تەبىئەتتە كەڭ تارقالغان.

پىروكسىپىنت ئى [ر] <گرېك> <گېئول>

پىروزا كۆز بىرە - بىرە. پىروزا كۆز ئالدىدا، قارا كۆز تەرمەچ تېرە.

پىر - ئۇستاز پىر ۋە ئۇستاز: سەيدۇللا موللا ھېكايىچىلىكنىڭ پىر - ئۇستازى ئىدى.

پىرىق I تەق. كۈلگەندە دىماغتىن چىقىدۇ - خان ئۈزۈك - ئۈزۈك ئاۋاز: زەيتۈنەم «پىرىق» قىلىپ كۈلدى..

پىرىق II سۇپ. پوستى سولشىپ، تەركىبىدىكى شىرنىسى تەمسىز سۇغا ئايلىنغان (ئۈزۈم ھەققىدە): پىرىق ئۈزۈم.

پىرىق - پىرىق «پىرىق» سۆزىنىڭ تەك - رارلىنىشى: پىرىق - پىرىق قىلىپ يىغىلىماق. پىرىق - پىرىق قىلىپ كۈلمەك.

پىرىلداشماق «پىرىلداشماق» سۆزىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: كۈز پەسلى، كوچىدا بىرقانچە بالا پىرقىرىغۇچلىرىنى پىرىلدىتىپ ئويناپ يۈرەتتى.

پىرىلداشماق «پىرىلداشماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پىرىلداق ئى. قەغەزدىن ياسالغان بالىلار ئويۇنچۇقى. ئۇ شامالغا قارشى يۈگۈرگەندە پىرقىرايدۇ.

پىرىلداشماق پ. «پىر - پىر» قىلغان ئاۋاز چىقارماق: ماتور پىرىلداپ چۆگىلىدى. * رەھىم قولنى قارلىغاچنىڭ ئۇۋىسىغا ئۇزىتىشى بىلەنلا، ئانا قارلىغاچ ئۆز نەسلىنى ھىمايە قىلىپ، شىددەت بىلەن رەھىمنىڭ بېشى ئۈستىدە پىرىلداپ ئۇچۇپ، تۇمشۇقى بىلەن ھۇجۇم قىلىشقا باشلىدى.

پىرۇ تەق. نەم نەرسىلەر ئوتتا كۆيگەندە چىقىدىغان ئاۋاز: يېڭى كېسىلگەن ئۈجمە ياغىچى تونۇردا «پىرۇ» قىلىپ كۆيدى. * غەم يېگەن قاقشال ۋۇجۇدۇمغا تۇتاشتى ياندى ئوت، «پىرۇ» ئېتىپ كۆيدى يۈرىكىم، يار دېدىم جاندىن كېچىپ.

پىرۇ - پىرۇ ① «پىرۇ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: پىر - پىر قىلىپ كۆيىمەك. ② كۆيدۈرگۈدەك ئىسسىق: كارۋانلار شەھەردىن ئايرىلىپتۇ. دەشتۇ - باياۋان، قۇملۇق چۆلىلەرنى ئارىلاپ مېڭىپتۇ.

ماڭغاندىمۇ مول مېڭىپتۇ. پىر - پىر ئاپتاپتا ئابدۇلنىڭ پېشانىسى كۆيۈپتۇ. كۆزلىرى تولىشىپ، لەۋلىرى قۇرۇپ، ئۇھ دېگۈچىلىك مادارى قالماپتۇ. **پىرۇغىرىم** سۇپ. «پىرۇ» قىلىپ كۆيدۈرىدىغان:

پىرۇغىرىم ئاپتاپ. تاشماق مۇشۇنداق پىرۇغىرىم ئىسسىقتا ۋېلىسىپت بىلەن ئون نەچچە چاقىرىم يولنى بېسىپ، مانا شۇ «ئىشلار» توغرىسىدا باسنىنى ۋاقىپلاندىرۇش ئۈچۈن كەلگەندى.

پىرۇزىدە رەۋ. «پىرۇ» قىلغان ھالدا: شۇ تاپتا ئەركىننىڭ قورسىقى يەنە پىرۇزىدە ئاچقانداك بولدى. بىراق ئاۋۇتكامنىڭ بايىقى ئەلپازىنى ئويلىدى - دە، پۇتغا باشقىدىن مەدەت بېرىپ، چوڭ - چوڭ دەسسەپ كېتىۋەردى.

پىرۇلداشماق «پىرۇلداشماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: جانان قىزلار كۈيلىشەتتى بۇلبۇل كەبى، ئانار گۈلنىڭ شادلىقىنى يار - يار قىلىپ. ئەتراپىدا ئايلىنىشقان يىگىتلەرنىڭ، يۈرىكىگە پىرۇلدىتىپ ئوتلار سېلىپ.

پىرۇلداشماق «پىرۇلداشماق» پېئىلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى.

پىرۇلداشماق پ «پىر - پىر» قىلغان ئاۋاز چىقارماق: بوۋاينىڭ ئۆيىدە ساماۋارلار پورۇقلاپ قاينايتتى، كۈپلەردە لېپىۋىلىپ تۇرغان قىمىزلار، كاۋاپدانلاردا پىرۇلداپ پىششۇاتقان كاۋاپلارنىڭ ئۆتكۈر پۇرىقى كىشىنىڭ ئىشتىھاسىنى غىدىقلايتتى.

پىس تەق. تار ھەم كىچىك تۆشۈكچىدىن ھاۋا يەل، گاز چىققاندا ياكى چوغقا سۇ سېپىلگەندە ۋە شۇنداق ھاللاردا چىققان ئاۋاز: ۋېلىسىپتنىڭ «پىس» قىلىپ يېلى چىقىپ كەتتى.

پىسەنت ئى [پ] دىققەت، ئېتىبار، نەزەر، پەرۋا: تۇن نېسىبى، تاغ تەرەپتىن نەم كۆز شامىلى ئۇرۇپ تۇراتتى. جاسارەتلىك ئەزىمەتلەر نە سوغۇق، نە ئۇيقۇسىزلىققا پىسەنت قىلمايتتى.

پىسەنت قىلماق نەزەرگە ئىلماسلىق، مەنىستەمەسلىك: مامۇت چېرىكلەرنىڭ ھەيۋىسىگە پىسەنت قىلماي، چەبەدەسلىك بىلەن كەينى - كەينىدىن بىرقانچە چېرىكنى تېپىۋىدى، چېرىكلەر

قالماق، مەسىلە كۆرۈلمەك: — ئۇنداقتا ئىمىنكامنى نېمىشقا سايلىمايسىلەر ياكى پىستىن چاقىدىغان يېرى بارمۇ؟ — سورىدى كامىل ئوسمانكامدىن.

پىستىنلىق سۈپ. پىستىننى بار، پىستىن ئور- نىتىلغان: زەپتۈنەم نىياز قۇربانغا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپ، پىستىنلىق ئىخچام بەتىنىكە كىيۈلغان ئىككى پۈتىنى كۆرسەتتى ۋە ئۇنىڭغا: — دادۇيىم يېقىن، سىز يېڭىيەرگە بارغۇچە، مەن ئۆزەمنى ئايدىڭكۆلدە كۆرىمەن، — دېدى.

پىستىن I ئى [پ] <پوت> ① سىر دەرىخى ئائىلىسىدىكى ئېگىز ئۆسدىغان چوڭ دەرەخ، يوپۇرمىقى يۈەران نوتىلاردا توپلىشىپ ئۆسىدۇ، تاق سانلىق پەيىسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرماقلىرى توخۇم- سىمان؛ گۈلى قارامتۇل يېشىل، ئۈچكىلىك مېۋىسى تۇخۇم شەكلىدە بولۇپ قىزغۇچ سېرىق رەڭلىك كېلىدۇ؛ مېغىزى دورا قىلىنىدۇ؛ بۆرەكنى ئىسسىتىپ، مۇسپەلىككە ياردەم بېرىدۇ؛ ئىشتىھانى ئېچىپ ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

پىستىن II ئى [پ] <زۈۈل> ئىتنىڭ بىر سورتى، تېنى كىچىك، تۈكلىرى ئۇزۇن، پۈتى قىسقا بولىدۇ، كىشىلەر تاماشا قىلىش ئۈچۈن باقىدۇ. «خورخور» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

پىستىنە-بادام پىستىن ۋە بادام. **پىستىرما** ئى <ھەرب> توساتتىن ھۇجۇم قىلىش ياكى مۇداپىئە قىلىش ئۈچۈن پايدىلىنىدىغان يوشۇرۇن قۇرۇلما، جاي: پىستىرما قوشۇن. تاشخان ئالتە نەپەر جەڭچى بىلەن دۈشمەنگە ئۇدۇل زەربە بېرىش ئۈچۈن جىلغا ئىچكىرىسىگە ئورۇنلاشتۇرۇلدى. ئۇلار جىلغا ئىچىدە تاشلاردىن ئىستىھكام ياسىدى. ھامۇت باشچىلىقىدا ئالتە نەپەر جەڭچىنى پىستىرماغا ئەۋەتتى.

پىستىرما قوشۇن يوشۇرۇنۇپ تۇرۇپ،

ئارقا-ئارقىدىن يەرگە دۈم چۈشتى. **پىستىمىگە ئالماسلىق** — پىستىن قىلماسلىق. **پىستىمىگە سىغىماسلىق** كۆڭلىدىكىدەك بولماسلىق، كۆڭلىگە ياقماسلىق، دىققەت-ئېتىبارنى تارتماسلىق: — كەيىپىياتىڭدىن قارىغاندا ئۇ قىز ئانچە پىستىمىگە سىغىمىدىغۇ دەيمەن؟ — دېدىم مەن ئۇنى سىناش ئۈچۈن. **پىستىمىگە كەلمەسلىك** — پىستىمىگە سىغىماسلىق: شېرىپنىڭ توپلۇق دەپ تىككۈزگەن كاستۇم-بۇرۇلكىسى غۇلامنىڭ پىستىمىگە كەلمىدى.

پىستىسى دىئال ① ئى. پىستىن، پىستىلداق. ② سۈپ. ئىشنى ناھايىتى ئاستا قىلىدىغان، ئالدىرمايدىغان.

پىسى-پىسى «پىسى» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: بار ۋۇجۇدۇم ئەل ئۈچۈن تۇرسا قىزىپ يانماق بولۇپ، ئوت ئېلىپ يالقۇنلىماي، «پىسى-پىسى» قىلىپ قانداق تۈتەي.

پىستىن ئى [ر] <فران> ① <ھەرب> ئوق مىشكىنىڭ كەينى قىسمىدىكى ئوت ئېلىش قۇرۇلمىسى: پىستىن چاقماق. ئۇ پىستىننىڭ كەينىدىكى SBP ھەرپلەرنىڭ ئاستىغا 763 سىمىز يېزىلغان بولۇپ، بۇ ساقچىلار ئىشلىتىدىغان «54» ماركىلىق يان قورال ئوقىنىڭ پىستىنى ئىدى. ② بەتىنىكە قاتارلىق ئاياغ كىيىمىنىڭ بوغۇچ ئۆتكۈزىدىغان تۆشۈككە بېكىتىلىدىغان يۇمىلاق تۆشۈكلۈك بۇيۇم: بەتىنىكە پىستىن بېكىتمەك. ③ كۆڭلەك، چاپان قاتارلىق كىيىم-لەرگە قادىلىپ تۈگمە ۋە پەتلە رولىنى ئوينىمايدىغان ئەركەك-چىشىلىق بۇيۇم. **پىستىن چاققۇچ** ھەربىي قوراللاردا ئوقنىڭ ئېتىلىپ چىقىشىغا تەسىر كۆرسىتىدىغان پۇرۇشلىق تەپكۈ.

پىستىن چاقماق ① ئوق ئېتىلىماي قالماق: ئارقا ياقىتىن جىڭ جاللات دەرھال تەپكىنى باس-تى. پىستىن چىقىپ مىلتىقى، ئۆزى يىقىلىپ ياتتى. ② كۆچمە. چاتاق چىقىماق، ئەپلەشمەي

پۇرسەت كۆتۈپ دۈشمەنگە زەربە بېرىدىغان قوشۇن.

پىسىر I تەق. ئاستا، سۇس قىلىنغان ھەرىكەتتىن چىققان پەس ئاۋاز.

پىسىر II سۇپ. دىئال. ئېزىلەنگۈ، مىس-مىس.

پىسىر - پىسىر «پىسىر I» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: قوماندان بۇتنىڭ ئالدىدا تۆرە تۇرۇپ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئاغزىدا «پىسىر - پىسىر» قىلىپ بىرنېمىلەرنى ئوقۇپ، جېنىنىڭ ئامانلىقى، يۇرتىغا سالامەت قايتىشى ئۈچۈن دۇئا - تەلەپ قىلىۋاتاتتى.

پىسىرلىماق پ. بوش ئاۋاز چىسقارماق: پىسىرلاپ سۆزلىمەك.

پىسىسىدە رەۋ «پىس» قىلىپ ئاۋاز چىقارغان ھالدا: ماشىناڭ پىسىسىدە يەل قويۇۋەتتىمۇ نېمە، - دېدى پېشقەدەم ئۇستام ئەمەت ئاكا، ئابلەتكە چاقچاق قىلىپ.

پىسىق ئى [ئە] كىشىلەرنىڭ ئارقىسىدا قىلىنغان غەيۋەت.

پىسىق - پاسات بىرەر كىشى توغرىسىدا تارقىتىلغان ئويىدۇرما گەپ، بوھتان: - ئارقامدىن دائىم پىسىق - پاسات تارقىتىپ يۈرگىنىڭ يەتتەي، ئەمدى ئاشكارا زىيانكەشلىككە ئۆتكەن بولساڭ، بۇنىڭغىمۇ مەيلى، قېنى، قولۇڭدىن كەلگىنىنى قىلىپ باق، - دېدىم مەن ئۇنىڭ تۆمۈردەك كۆكرىسىپ كەتكەن چىرايىغا قاراپ تۇرۇپ.

پىسىق - پاساتچى پىسىق - پاسات تارقاق - قۇچى، تۆھمەتخور.

پىسىڭ تەق. يۇقىرى ئاۋاز چىسقارماي، تەبەسسۇم بىلەن كۈلۈش ھالىتى: ئۇنىڭ ۋارقىراپ ھەيۋە قىلىشلىرى ھاشىر ئاكامغا قىلچە تەسىر قىلىدى، ھاشىر ئاكام مەنىستىگەندەك «پىسىڭ» قىلىپ كۈلۈپ سۆزىنى باشلىدى.

پىسىڭ - پىسىڭ «پىسىڭ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: «پىسىڭ - پىسىڭ» قىلىپ

كۆلمەك.

پىسىڭىدە رەۋ. «پىسىڭ» قىلغان ھالدا: مەن بەش ياشلىق ئوغلۇم شۆھرەتنى كۆتۈرۈۋېلىپ ئىككى ئايلاندىرۇپ يەرگە قويدۇم. ئۇ قۇۋىقىمىدىن چىقىپ قولىدىكى كەمپۇتنى چىڭ سىقىمىدىغان ھالدا ئىككى يانچۇقىنى تۇتۇپ كۆردى - دە، ماڭا قاراپ پىسىڭىدە كۈلۈپ قويدى.

پىسىلداشماق «پىسىلدىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پىسىلداشماق «پىسىلدىماق» پېئىلىنىڭ تۆمۈك دەرىجىسى: پېشايىۋان تۆرىسىدىكى ئۇۋىدا بولسا، خۇددى ئاشۇنىڭدەك ئىككى قارلىغاچ بالىسى گويا قېرىندىشى ئۈچۈن قايغۇرۇ - ۋاتقاندىك، باشلىرىنى پەسكە ساڭگىلاتقان ھالدا پىسىلداشاتتى.

پىسىلدىماق پ «پىس - پىس» قىلىپ ئاۋاز چىقارماق: ۋېلىسىپىتنىڭ سۇغا چىلانغان ئىچ كامېرىدىن پىسىلداپ يەل چىقىۋاتاتتى.

پىسىنچا ئى. دىئال. گىرە، گىرەچە.

پىشى ئىم. مۇشۇكىنى چاقىرىشقا ئىشلىتىلىدۇ. **پىشا** ئىم. دىئال. مۇشۇكىنى ھەيدىۋېتىشتە ئىشلىتىلىدۇ.

پىشاڭ ئى <فمز> ① بىر خىل ئاددىي مېخانىزم يەنى قوزغالماس نۇقتىنى ئوق قىلىپ ئايلىنىدىغان خادا. خادا ئايلىنىغاندا ئوق قىلىنغان نۇقتا تايىنىش نۇقتىسى بولىدۇ، كۈچنى ئاشۇرىدىغان نۇقتا كۈچ نۇقتىسى بولىدۇ، كۈچ ھاسىل قىلىدىغان نۇقتا ئېغىرلىق نۇقتىسى بولىدۇ؛ ئۈچ نۇقتىنىڭ ئىككى ئارىلىقىنىڭ نىسبەتەن قىممىتىنى ئۆزگەرتىش ئارقىلىق كۈچنىڭ چوڭ - كىچىكلىكىنى ئۆزگەرتكىلى بولىدۇ؛ پىشاڭنىڭ بۇ خۇسۇسىيىتىدىن پايدىلىنىپ تىۋرلۇك مېخانىزمىلارنى ياسىغىلى بولىدۇ. ② ئېغىر نەرسىنىڭ ئاستىغا تىقىپ ئۇنى قوزغاش ياكى كۆتۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان كالتەك

ياكى لوم تۆمۈر. **پىشاڭ سالماق** ① پىشاڭنى ئاستىغا تىقىماق: توختى بىرقانچە ياش يىگىتلەرگە باشلامچىلىق قىلىپ، دۈمبىلىرىدە چوڭ-چوڭ تاشلارنى كۆتۈرۈشۈپ، تەشمە يولىغا دۆۋىلەۋېتىپتۇ، ئابابەكرى ئۇزۇن لوم تۆمۈرلەر بىلەن سەمەت تىرەپ تۇرغان بىر قورام تاشنىڭ ئاستىغا پىشاڭ سېلىۋاتاتتى. ② كۆچمە. سۆزلەۋاتقان كىشىنىڭ سۆزىگە سۆز قوشۇپ ئۇنىڭ سۆزىنىڭ تېخىمۇ ئۆزلىشىگە تۈرتكە بولماق.

پىشاڭلىق سۈپ ① پىشاڭلىق بار، پىشاڭ ئورۇنلاشتۇرۇلغان. ② پىشاڭ بولۇشقا يارايدىغان، پىشاڭ بولىدىغان؛ پىشاڭغا ئوخشاش: پىشاڭلىق ياغاچ. پىشاڭلىق لوم تۆمۈر. پىشاڭلىق رولى. * ھەر دەرىجىلىك خەلق ھۆكۈمەتلىرى باج يىغىۋېلىش خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكىنى ھەقىقىي كۈچەيتىشى، باجنىڭ خەلق ئىگىلىكىدىكى پىشاڭلىق رولىنى كۈچەيتىپ، باج يىغىۋېلىش ئاپپاراتلىرىنى يەنىمۇ مۇكەممەللەش-تۈرۈپ ۋە كۈچەيتىپ، باج تارماقلىرىنىڭ خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىشىنى قوللىشى كېرەك.

پىش-پىش «پىش» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: مۇشۇك «پىش-پىش» دېگەن ئاۋازنى ئاڭلاپلا ئىشكىنىڭ بوسۇغىسىغا تۇمشۇقنى سۆرتكىلى تۇردى.

پىشىش ① سۈپ. پىشىش يېتىلىگەن، پىشقان (مېۋە-چېۋە ۋە دانلىق زىرائەتلەر ھەققىدە): پىشىشقا تاۋۇز. * پەتتار بوۋاي، نەۋرىسى ئەكرىپ بەرگەن پىشىش قوغۇنىنى كاسا قىلىپ ئىشىتىپ بىلەن يەۋاتاتتى. ② سۈپ. پىشۇرۇلغان، خام ئەمەس، پىشقان: پىشىشقا خىش. پىشىشقا گۆش. * پۈتۈنلەي پىشىشقا خىش بىلەن ياسالغان، ياغاچلىرىغا ھەر خىل نەقىشلەر چېكىلگەن مۇنداق ئېسىل دەرۋازىنى پەقەت شەھەرلەردىلا ئۇچرىتىش مۇمكىن ئىدى. ③ سۈپ. كۆچمە. بىرەر ئىش ياكى ھەرىكەتنى قىلىشقا ماھىر، ئۇستا: نادىر تېخى ئالىدىنىقى

ھەپتىدىلا بۇنى بىزگە باشقىچە تونۇشتۇرۇپ: — ئۇ كەسىپتە پىشىشقا، سەۋىيىسىمۇ يۇقىرى، ئۇ خۇددى تۇپا ئاستىدا بېسىلىپ قالغان ئالتۇن، — دېدى. ④ رەۋ. پۇختا؛ مۇكەممەل؛ تولۇق؛ راۋان؛ ياخشى: زەۋقى ئىسكىرىپكا چالدى، بالىلار ئەگىشىپ ئوقۇشقا باشلىدى، يىرىم سائەتتىن كېيىن بالىلار بۇ ناخشىنى خېلى پىشىشقا ئۆگىنىۋالدى. * مەسۇم ئاخۇن باشقا مىللەت تىللىرىدىن بىرنەچچىنى پىشىشقا بىلەتتى. شۇڭا ئۇ ئۆز زامانىسىدىكى تاشكەنت، قازان شەھەر-لىرىدە نەشىر قىلىنغان رۇسچە، تاتارچە، ئۆزبېكچە كىتاب-ژۇرناللارنى دائىم كۆرۈپ تۇراتتى. * رەۋەيدۇللا مۇئەللىم، بىزگە تۈركچە دەرسنىڭ تېكىستلىرىنى پىشىشقا ئوقۇپ كېلىش ھەققىدە تاپشۇ-رۇق بەردى. ⑤ سۈپ. يېپىتىن-يېڭىسىگىچە، ئەپسىلى، تولۇق: ناھىيىلىك پارتكوم سېكرېتارى بۇ جاينىڭ ئەھۋالىنى پىشىشقا بىلىدىغان دېھقانلار بىلەن يەنە بىر قېتىم سۆزلىشىپ چىقتى. ⑥ سۈپ. كۆچمە. مول-ھوسۇلۇق، مۇنبەت: پىشىشقا يەر، ⑦ سۈپ. كۆچمە. باشقىلارغا بىرنەرسە بەرمەيدىغان؛ بېخىل: پىشىشقا ئادەم. ⑧ سۈپ. كۆچمە. پۇختا، مۇستەھكەم، چىداملىق؛ ئوڭاي-ئاسان ئۆزۈلمەيدىغان، يىرتىلمايدىغان؛ بەك: پىشىشقا رەخت، پىشىشقا ئارغامچا. * خالىق كەينىگە بۇرۇلۇپ قارىۋالدى، راست دېگەندەك بىر غەپرىچ كەلگۈدەك پىشىشقا ئاق يېپىنىڭ ساڭگىلاپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. ⑨ سۈپ. كۆچمە. ئورۇنلۇق، مەزمۇنلۇق: سۆزنىڭ پىشىشى ياخشى، ئاشنىڭ ئىسسىقى ياخشى (ماقال). ئۇ ناھايىتى تىلى پىشىشقا بالىكەن.

پىشىشقا ئاش ① پىشۇرۇلغان، پىشۇرۇپ تەييارلانغان تاماق: خام ئاشنىڭ ئەتىۋارى بار، پىشىشقا ئاشنىڭ ئەتىۋارى يوق (ماقال). ② دەرھال ئېھتىياجىنى قاندۇرالايدىغان تەييار نەرسە: — پۇل دېگەن پىشىشقا ئاش، ئۇنى يانچۇقتا ساقلىغىلى بولمايدۇ. بانىكاغا ئاپىرىپ قويىساڭ بولامدېكەن، — دېدى شەرىھان ئانا ئوغلى ئادىلغا،

ياكى لوم تۆمۈر. **پىشاڭ سالماق** ① پىشاڭنى ئاستىغا تىقىماق: توختى بىرقانچە ياش يىگىتلەرگە باشلامچىلىق قىلىپ، دۈمبىلىرىدە چوڭ-چوڭ تاشلارنى كۆتۈرۈشۈپ، تەشمە يولىغا دۆۋىلەۋېتىپتۇ، ئابابەكرى ئۇزۇن لوم تۆمۈرلەر بىلەن سەمەت تىرەپ تۇرغان بىر قورام تاشنىڭ ئاستىغا پىشاڭ سېلىۋاتاتتى. ② كۆچمە. سۆزلەۋاتقان كىشىنىڭ سۆزىگە سۆز قوشۇپ ئۇنىڭ سۆزىنىڭ تېخىمۇ ئۆزلىشىگە تۈرتكە بولماق.

پىشاڭلىق سۈپ ① پىشاڭلىق بار، پىشاڭ ئورۇنلاشتۇرۇلغان. ② پىشاڭ بولۇشقا يارايدىغان، پىشاڭ بولىدىغان؛ پىشاڭغا ئوخشاش: پىشاڭلىق ياغاچ. پىشاڭلىق لوم تۆمۈر. پىشاڭلىق رولى. * ھەر دەرىجىلىك خەلق ھۆكۈمەتلىرى باج يىغىۋېلىش خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكىنى ھەقىقىي كۈچەيتىشى، باجنىڭ خەلق ئىگىلىكىدىكى پىشاڭلىق رولىنى كۈچەيتىپ، باج يىغىۋېلىش ئاپپاراتلىرىنى يەنىمۇ مۇكەممەللەش-تۈرۈپ ۋە كۈچەيتىپ، باج تارماقلىرىنىڭ خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىشىنى قوللىشى كېرەك.

پىش-پىش «پىش» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى: مۇشۇك «پىش-پىش» دېگەن ئاۋازنى ئاڭلاپلا ئىشكىنىڭ بوسۇغىسىغا تۇمشۇقنى سۆرتكىلى تۇردى.

پىشىش ① سۈپ. پىشىش يېتىلىگەن، پىشقان (مېۋە-چېۋە ۋە دانلىق زىرائەتلەر ھەققىدە): پىشىشقا تاۋۇز. * پەتتار بوۋاي، نەۋرىسى ئەكرىپ بەرگەن پىشىش قوغۇنىنى كاسا قىلىپ ئىشىتىپ بىلەن يەۋاتاتتى. ② سۈپ. پىشۇرۇلغان، خام ئەمەس، پىشقان: پىشىشقا خىش. پىشىشقا گۆش. * پۈتۈنلەي پىشىشقا خىش بىلەن ياسالغان، ياغاچلىرىغا ھەر خىل نەقىشلەر چېكىلگەن مۇنداق ئېسىل دەرۋازىنى پەقەت شەھەرلەردىلا ئۇچرىتىش مۇمكىن ئىدى. ③ سۈپ. كۆچمە. بىرەر ئىش ياكى ھەرىكەتنى قىلىشقا ماھىر، ئۇستا: نادىر تېخى ئالىدىنىقى

ھايۋانلىرى ھەققىدە): تۇن كېچىدە ئۆزەم يالغۇز ئاتلىق كېتىپ باراقتىم، ئەتراپ جىمجىت، پەقەت ئانىنىڭ تۇياق ئاۋازى ۋە ئارىلاپ-ئارىلاپ پىشقىرىغان ئاۋازىدىن باشقا بىرەز شەپە يوق ئىدى. **پىشقىن** ئى. ھاك: گۈل-چىچەكلەرگە ئوراپ كۆكنى تۇتتۇم خوش ئالسىلا، دۇنيانىڭ كارى نېمە يىراققىغا تاشلىسىلا، ئېگىز-ئېگىز تۆپىلىرىنى پىشقىن بىلەن ئاقلىسىلا، ئۇنداق قىلماي ئاشۇ ئۆيگە بىزنى پات-پات باشلىسىلا.

پىشكە سۈپ. دىئال. جان ت. ئازراق، كېچىككەنە، بىرئاز.

پىشلاق ① ئى. سۈننى ئېچىتىپ تەييارلىنىدۇ. دىغان يېمەكلىك: بۆرتالا چارۋىچىلىرى بەكمۇ تەملىك ۋە ئوزۇقلۇقى مول بولغان قېتىق ۋە پىشلاق ياساشقا ئىنتايىن ماھىر كېلىدۇ. شۇڭا ئۇ يەردىن ئۆتكەن ھەربىر يولۇچى ئۇ جايىنىڭ قېتىقىنى ئىچەتتى ۋە پىشلىقىنى تېتىپ كۆرەتتى. ② سۈپ. كۆچمە. سۈيى چىقىپ تۇرىدىغان: پىشلاق كۆز.

پىشلىدۇرماق «پىشلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: جىرتاق كۆز تەرتىپ مۇدىرىنى مۇزلۇق كۆلگە پىشلىدۇرۇش، ئوقۇغۇچى ۋە بەزى ئوقۇتقۇچىلارنىڭ مەكتەپ مۇدىرىنىڭ جازا تەدبىرىگە نارازىلىق بىلدۈرۈش ھەرىكىتى پارتلىغان كۈنى ئاسىمنىڭ بۇ مەكتەپكە كەلگىنىگە ئۈچ ئاي بولغانىدى.

پىشلىماق «پىشماق II» پېئىلىنىڭ ئۆزلۈك دەرىجىسى: تەرتىپ مۇدىرى مۇزلۇق كۆل ئىچىدە سۇغا پىشلىپ پالاقشىپ يۈرگەندە ئوقۇغۇچىلار ئۆز غەلبىسىدىن خۇشال بولۇپ، تەننە قىلىپ ئىسقىرتىپ-چاۋاك چېلىشىپ كەتتى.

پىشماق I ① ئۆسۈپ، راۋاجلىنىپ ئىستېمال قىلىشقا، ئىشلىتىلىشكە بولىدىغان، ياراملىق ھالغا كەلمەك: يېتىلمەك (مېۋە-چېۋە، دانلىق زىرائەت ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلار ھەققىدە): پىشقان قوغۇن ساپىقىدا تۇرماس

پىششىقلىق تىلماق «پىششىقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پىششىقلىق تىلماق «پىششىقلىماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇل دەرىجىسى: رۇستەم ئادەت بويىچە ئىشلەپ قاتتىق تاپشۇرۇق، پىششىقلىنىپ دەرسى تاپتى كۆڭلى ئارام، زوق.

پىششىقلىق «پىششىق» سۆزىنىڭ ئىسىم شەكلى: مەن دادامنىڭ پىششىقلىق بىلەن تۈككەن تۈگۈچىنى بۇزۇپ-چاچتىم يوقاتتىم. * زەينەپنىڭ چىرايلىق بەستى، ئۆي ئىشلىرىغا شۇنچە پىششىقلىقى ئايسخاننى سۆيۈندۈرۈۋەتتى.

پىششىقلىماق پ ① تەكىرارلاش ۋە تولۇقلاش ئارقىلىق بىرەر ئىشنى، نەرسىنى پىششىق، پۇختا ئۆگەنمەك: ئۇ، بىر يىلىدىن بۇيان مەركىزىي دوختۇرخانىنىڭ بالىلار كېسەللىكى بۆلۈمىدە ئىشلىدى، كەسپىنى پىششىقلىدى. رەھبەرلىك ۋە ئاممىنىڭ ئىشەنچ-ھۆرمىتىگە ئېرىشتى، ② ياخشى، مۇكەممەل ھالەتكە كەلتۈرمەك: مۇھەررىر ماقالىنىڭ دەسلەپكى ئورگىنىلىنى تەھرىرلەش جەريانىدا ئۇنى پىششىقلاپ ئىشلىدى. ③ چىڭىتىماق، چىڭ پۇختا ھالەتكە كەلتۈرمەك: گىلىمنى پىششىقلىماق. كىگىزنى پىششىقلىماق.

پىششىقلاپ ئىشلىمەك <سانا> خام ئەشيا ماتېرىياللىرى ۋە يېرىم تەييار مەھسۇلاتلارنى قايتا ئىشلەپ، ئۇنىڭ سۈپىتىنى ياخشىلاپ، بەلگىلەنگەن تەلەپكە يەتكۈزمەك.

پىششىقماق پ. بەك تورلىنىپ كەتكەنلىكتىن غۇزمەكلىشىپ تۈرۈلۈلماق (يىپ، ئارغامچا قاتارلىقلار ھەققىدە).

پىشقىدەم (توغرىسى: پىشقىدەم) ← پىشقىدەم.

پىشقىرتماق «پىشقىرتماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى.

پىشقىرتماق پ. بۇزۇندىن كۈچلۈك ھەم بوغۇق ئاۋاز چىقارماق (ئات-ئېشەك، ئۆي

پىشۇرغۇزماق «پىشماق» پېئىلىنىڭ قوش مەجبۇرىي دەرىجىسى: بەختىيار پادىشاھ بىر لېگەن تۇخۇمنى رەڭدار قىلىپ پىشۇرغۇزۇپ، بۇ ئادەمنىڭ ئالدىغا يەنە بىر قېتىم قويۇپتۇ.

پىشۇرماق I «پىشماق I» پېئىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى: ئەپەندىم بىر كۈنى بازاردىن كۆش ئەكەلسە، خوتۇنى ئۇنى پىشۇرۇپ يەۋە-لىپ، ئەپەندىگە ئىت يەپ كەتتى، — دەپتۇ. * ئېتىزغا قوغۇن تېرىپ، پىشۇرۇپ ساتىمەن ئەمدى. مېھرىباندىن ئايرىلىپ، يالغۇز ياتىمەن ئەمدى.

پىشۇرۇشماق «پىشۇرماق I» پېئىلىنىڭ ئۆمۈلۈك دەرىجىسى: ئۇلار بىر-بىرى بىلەن ئىناق ئولتۇرۇپ مەسلىھەتنى پىشۇرۇشتى، ئېلىشات كامىل بىلەن قالىدىغان بولدى. مەريەم مەرھابانى ئېلىپ كېتىدىغان بولدى.

پىشۇرۇقلۇق سۈپ. پىشۇرۇپ قويۇلغان، پىشۇرۇلغان: ئادىل مەيدە يانچۇقىدىن بەش يۈەنلىك پۇلدىن بىرنى شىرە ئۈستىگە قويدى، ساماۋارچى پۇلنى ئېلىۋېتىپ: — يەيدىغانغىچۇ؟ يۇمشاق نان، پىشۇرۇقلۇق توخۇمىمۇ بار، ئالامسىز، — دەپ سورىدى.

پىشۇرۇلماق «پىشۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجبۇر دەرىجىسى: ئەپەندىم ئوردىدا ئولتۇرغاندا بىر كىشى پادىشاھقا پىشۇرۇلغان غازنى سوۋغا قىلىپتۇ، پادىشاھ غازنى ئەپەندىگە بېرىپ: — قېنى، ئەپەندىم، غازنى ئادىللىق بىلەن بۆلۈپ بېرىڭ، — دەپ ئىلتىماس قىلىپتۇ.

پىشۇم مىق. تەخمىنەن بىر قېتىم ئاش-ئاماق ئېتىپ پىشۇرۇش ئۈچۈن كەتكەن ۋاقىتىنى بىلدۈرىدۇ: دەرۋازا قېقىلىشقا باشلىدى. خاسىيەت تېز قەدەملەر بىلەن بېرىپ دەرۋازىنى ئاچتى. دەرۋازا ئېچىلىشى بىلەنلا بىر يىگىت: — ئاللا كارامەت، خاسىيەت، سىزمۇ بار ئىكەنسىز، ھە؟ — دېدى خۇشلۇقىنى بىلدۈرۈپ، — مەن كەلگىلى بىر ئاش پىشۇم بولاي دېدى.

پىغان ئى [پ] يېزىت، قاتتىق خاپا بولۇش ۋە ئىچ پۇشۇقتىن كېلىپ چىققان نالە-پەرياد، ھەسرەت-دەرد-ئەلەم، يىغا: پىغان

(ماقال). * ئۈجمە پىش ئاغزىغا چۈش (تەمسىل). * ئەتىيازدا ھەممىدىن بۇرۇن ئۈجمە پىشىدۇ. ئاندىن ئۆرۈك پىشىدۇ، ئۆرۈك تۈگىگەندىن كېيىن شاپتۇل پىشىدۇ، شاپتۇل تۈگىگەندىن كېيىن، ئۈزۈم پىشىدۇ، ئاندىن ئالبا پىشىدۇ، ھەر خىل مېۋىلەر كەينى-كەينىدىن پىشىپ تۇرىدۇ.

② قورۇش، قاينىتىش، دۈملەش قاتارلىق ئۇسۇللار ئارقىلىق ئىسسىتمال ئۈچۈن تەييارلانماق: تاماق پىشماق. * بەرمەسنىڭ

ئېشى پىشماس، ئوچاق پىشىدىن چۈشمەس (ماقال). * شاھزادە قورسقى تويغاندىن كېيىن، ئۇ ئاشپەزنى چاقىرىپ: — ئۈستام، مۇشۇ مانتا ئاشۇ قاسقاندا پىشىتىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

③ كۆچمە. بىرەر ئىشقا، ساھەگە تەجرىبىلىك بولۇپ يېتىلمەك: كەسپكە پىشماق. ياسىن

خوجا خۇددى پىشقان ئارتىستەك شۇ گەپنى قىلىپ تۇرۇپ، بىر باشتىن كىشىلەر بىلەن قول ئېلىشىپ، دول قېقىپ كۆرۈشتى. ④ كۆچمە. چىنىقماق، تاۋلانماق: بەختىيار سۆزلەۋېتىپ، ئەمگەكتە پىشقان قاتمال قوللىرى بىلەن سائادەتنىڭ پاختىدەك ئاق، يۇمشاق قوللىرىنى ئاستا تۇتتى. ⑤ كۆچمە. قارار

قىلماق، بىرلىككە كەلمەك (مەسلىھەت ھەققىدە): شۇ كېچىدە مەسلىھەت پىشتى، بۇنى چىبىرىكلەرگە ئۇقتۇرۇش، باش توخۇدا ئاشتا قىلىش، تاڭ يورۇشتىن ئاۋۋال جابدۇنۇپ بولۇش ۋە تاڭ ئاتقاندا جەڭگە ئاتلىنىشقا پەرمان بېرىلدى. ⑥ كۆچمە. يېتىپ كەلمەك: ھازىرلانماق

(ۋاقىت، پەيت، شەرت-شارائىت ھەققىدە): شەرت-شارائىتى پىشماق. ⑦ كۆچمە. سىڭىش بولۇپ قالماق، ئادەت بولماق (كۆزى ۋە قۇلاققا): كۆزى پىشماق. بۇ گەپلەرنى تولا ئاڭلاپ، مېنىڭ قۇلقىم پىشىپ قالدى. ⑧ كۆچمە. چىڭدالماق، پىشىقلاتماق: كىگىز پىشتى.

خىش ياخشى پىشتى.

پىشماق II پ. سۇ ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش سۇيۇقلۇققا چىلاپ ھۆل قىلماق، چۆمۈلدۈر-مەك: سۇغا پىشماق.

چەككەك. * مۇيەسسەر ھەمشە قاپسىقنى تۇرۇپ، جىمىدە يۈرەتتى. قارىغاندا ئۇنىڭ دائىملىق ھەمراھى ئۇنىسىز پىغان ۋە چوڭقۇر قايغۇ ئىدى. * تۆكۈلۈپتۇ يامغۇردەك ئۆكسىنىڭ ياشلىرى. پىغاندىن ئېرىپتۇ ھەتتا تاغنىڭ تاشلىرى.

پىغان چەككەك نالە قىلىماق، يىغلىماق، ھەسرەتلىنمەك: ياش ئەمەس ئاقارمىش ئىككى كۆزىدىن، يۇلغۇننىڭ رەڭگىدە تامچە - تامچە قان. سامانلار ھەيرانمىش سولغۇن يۈزىدىن، كۆيەر-مىش بىر ئوتتا چېكەرمىش پىغان.

پىغاندىن چىقماق كۆڭۈلدىكى ئىچ پۇشۇقى، غەم ئەندىشىسى، دەرد-ئەلمى، خاپىلىقى چىقىپ كەتمەك، بېسىلماق: راخمان مۇدىر، ئۇنىڭدىن پىغاندىن چىققۇچە ئۆچىنى ئېلىۋالدى. * — پاه، پىغاندىن چىققۇدەك ئوينىدۇق - دە، - دېدى ئۇ ئاخىرى ئۆزىنى ساقاغا تاشلاپ تۇرۇپ.

پىغانسىز سۈپ. پىغانى يوق، پىغاندىن خالىي: سەن كۆرۈندۈڭ يانبۇلاق ئەينەك بولۇپ، كۆرىمەن سادىرنى كۆرگەندەك بولۇپ. مەن پىغانسىز ناخشا ئېيتسام ئالدىدا، كەتتى يايىراپ چېبرىسى گۈلدەك بولۇپ.

پىغانلىق سۈپ. دەرد-ئەلەم، نالە-پەيادقا تولغان، پىغان چىقىپ تۇرىدىغان: پىغانلىق كۈنلەر. * بىردىن جىلغا بويىدا تونۇش نەي ئاۋازى ياڭرىدى. گۈلئېرەي ئورنىدا تۇرۇپ قالدى. نەي ساداسى شۇنچە پىغانلىق ۋە مۇڭلۇق، مۇھەببەت دەرياسىدەك دولقۇنلۇق ئىدىكى، گاھ بىچارە قىزنىڭ يۈرەك دەردىنى سۆزلىگەندەك، گاھ ماھىر نەيچىنىڭ كۆڭلىدىكى سۆيگۈ ۋە ئەقىدىسىنى بايان قىلىۋاتقاندەك ئىدى. * قەشقەر خەلقىنىڭ پىغانلىق كۆز يېشى بىلەن قوشۇلۇپ ئاققان تۈمەن دەرياسى بويىدا، كوزىچى يار بېشى قويىنىدا سېپىت ئىسىملىك بىر ئەزىمەت بارلىققا كەلدى. ئۇ شىرنىڭدەك كەڭ كۆكرىكى، يولسۇس قاپلىنىشىدەك ئالىقنى بىلەن ھەممىنى ئۆزىگە جەلپ قىلدى.

پىككاپ ئى [ر<ئىنگ] كىچىك ماشىنىلارنىڭ ئومۇمىي نامى. ئۇ مەخسۇس ئادەم ئول-

تۇرۇش ئۈچۈن لايىھىلەنگەن بولۇپ، يۈرۈشكە قولايلىق، يەڭگىل ۋە ياسىلىشى سېپتا كېلىدۇ: ئۇ ئۆزىنىڭ ئوڭايسىزلىغانلىقىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن دەرھال كەينىگە بۇيۇلۇپ، ئايۋاندىن ئۆتۈپ، سىرتقا چىقىپ كەتتى، ئۇنىڭ «سانتانا» ناملىق قارا پىككاپى پەلەمپەينىڭ ئالدىدا تۇراتتى.

پىككوات ئى [ر<گرېك] <خىم> ← پىككات كىسلاتا.

پىككات كىسلاتا <خىم> ئورگانىك بىرىكمە، تەركىبى ئۈچ نىستروفىنول؛ مولېكۇلا فور-مۇلىسى $C_6H_2(NO_2)_3OH$ ، سېرىق رەڭلىك كرىستال؛ زەھەرلىك؛ قورۇتۇلغاندا ئاسانلا پارتلايدۇ، پارتلىغۇچى دورا ياكى سېرىق رەڭلىك بويلاق ياساشتا قوللىنىلىدۇ، كۆپىنچە سېرىق رەڭلىك پارتلىغۇچى دورا دېيىلىدۇ.

پىككۇس ئى [لات] <بوت> ئۈجمە ئائىلىسى - دىكى دائىم كۆكەرىپ تۇرىدىغان دەرەخ، يوپۇرمىقى چوڭ، ئىللىپىس شەكلىدە، قېلىن ۋە پارقىراق كېلىدۇ؛ تېنىدە سۈتى بولۇپ، كاۋچۇك ئېلىنىدۇ؛ ئەسلى ماكانى ھىندىستان؛ ئادەتتە تەشەكتە بېقىلىدۇ.

پىككور ئى [ئە] <لوگ> ① بىرەر نەرسە ياكى كىشى ھەققىدىكى ئوي-خىيال، مۇلاھىزە: لەيلىگۈلنىڭ مېڭىسىدە «ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ» دېگەن دەھشەتلىك پىكىر لاۋۇلىداپ يېنىپ كەتتى ۋە ئۆزىنى ئېتىپ «دوختۇرخانىم» نى قۇچاقلۋالدى. ② بىرەر ئىش ھەققىدە قىلىنىدىغان تەكلىپ؛ مەسىلەت: رۇستەم دوستىنىڭ پىكىرىگە قوشۇلدى، لېكىن شائىرنى بۇنىڭغا كۆندۈرۈش ئاسانغا چۈشمەيتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇلار ئات ھازىرلاش توغرىسىدا خېلى ئۇزۇن ئويلاشتى. ③ بىرەر نەرسىگە ئېرىشىش، بىرەر ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ھەققىدىكى نىيەت، مەقسەت: ئەركىن خەلپەمنىڭ كۆزىدىن چىققان ئىككى تامچە ياشنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۇنى

شىنى، چۈشەنچىسىنى بايان قىلماق، سۆزلىمەك: بۇ قېتىمقى يىغىندا نۇرغۇن يولداش-لار خېلى ئەتراپلىق پىكىر قاتناشتۇردى.

پىكىر قىلماق ← پىكىر بەرمەك: زاۋۇتنىڭ بۇ يىلقى ئىشلەپچىقىرىش پىلانى توغرىسىدا كۆپ-چىلىك بەس-بەس بىلەن پىكىر قىلىشتى.

پىكىر ئېقىمى <بەس> مەلۇم تارىخىي دەۋردە مۇئەييەن سىنىپ ياكى قاتلامنىڭ مەنپەئىتى ۋە تەلپىنى ئەكس ئەتتۈرگەن بىر خىل ئىدىيىۋى خاھىش. ئۇ «ئىدىيىۋى ئېقىم» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

پىكىرى چېچىلماق دىققەت-ئېتىبارى مەركەزلەشمەي قالماق، ئۆي-پىكىرى قالايمىقانلاشماق: ئۇنىڭ پىكىرى چېچىلغان ۋە كۆڭلى غەش بولغان ھالدا ياتقىغا قاراپ ماڭدى ۋە چىمەنزارلىققا يېتىپ بارمايلا، يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان ئىنسىنى كۆردى.

پىكىرى ئېچىلماق مەسىلىگە بولغان چۈشەن-چىسى، تونۇشلۇقى چوڭقۇرلاشماق، زېھنى كۈچى ۋە تەسەۋۋۇرى بېيىماق: مەن ئۇنىڭغا-ئۇ يەردە سىز ئالىملار بىلەن سۆزلىشىسىز، مەلۇماتىڭىز ئېشىپ، پىكىرىڭىز ئېچىلىدۇ،- دېدىم. * زەينۇللا چەت ئەللەرگە بېرىپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن پىكىر يۈرگۈ-زۈشكە تېخىمۇ ماھىر بولۇپ قالغان. ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا، ئۇنىڭ پىكىرى تېخىمۇ ئېچىلغاندى.

پىكىر يۈرگۈزمەك مۇئەييەن بىرەر خۇلاسىغا كېلىش ئۈچۈن نەرسە ياكى ھادىسىلەر ھەققىدە مۇلاھىزە قىلماق، تەھلىل قىلماق: سابىر گويا ئەقىل دەرياسىغا چۈمگەندەك، بۇ پارلاق، ئىلھام بەخش جۈملە ئۈستىدە قايتا-قايتا پىكىر يۈرگۈزدى.

پىكروەن رەۋ [ئە] پىكىرگىلا ئاساسلىنىپ: خىيالەن: سېلىشتۇرۇش ئوبيېكتلارنى پىكروەن پەرقلىنىدۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئوخشاشلىق ۋە ئوخشاشمىلىقلىرىنى ئېنىقلاش ئارقىلىق ئومۇملاشتۇ-

يەنە ئەيىبلەش پىكىرىدىن قايتتى. ④ بىرەر نەرسە ئۈستىدە يۈرگۈزۈلگەن مۇلاھىزە نەتىجىسى؛ يەكۈن، خۇلاسە: ئۇلار ئۇزۇن مۇزاكىرىلىشىپ ئاخىرى بىر پىكىرگە كەپتۇ. ⑤ چۈشەنچە، بىلىم؛ ئاڭ، ئەقىل: پىكىرى ئوچۇق. * ھەرقانداق ئادەم ئەقىل بىلەن پىكىرنى كىتابتىن شۇنداقلا ئەمەلىي تۇرمۇشتىن قوبۇل قىلىدۇ. ⑥ دۇنيا قاراش، مەسىلەك: - نېمە ئۈچۈن، ئەزىزىم، ئادەملەرگە يامان پىكىردە بولۇپىرسىز؟- دېدى سادىر ھەيران بولۇپ.

پىكىر ئالماق بىرەر مەسىلە، ئىش ھەرىكەت ھەققىدە باشقىلاردىن مەسلىھەت، پىكىر سورىماق: بۇنىڭغا ئاساسەن مەيدان رەھبەرلىكى ئۆتكەن يىلنىڭ بېشىدا ئاممىدىن پىكىر ئالدى ۋە كۆچەت باشقۇرۇشنى شەخسلەرگە كۆتۈرە بەردى.

پىكىر بەرمەك بىرەر ئىش ياكى بىرەر مەسىلە ھەققىدە ئۆزىنىڭ پىكىرىنى (ئوي، خىيال، نىيەت، مەقسەت، تەسەۋۋۇر، مۇددىئاسىنى) بايان قىلماق، ئېيتماق: ئەزالار بەس-بەس بىلەن پىكىر بېرىشكە باشلىدى، لېكىن چۈشۈۋاتقان پىكىرلەردىن يىپ ئۇچى چىقماي، كۆپچىلىك بەزىدە تېڭىرقىغاندەك شۈك بولۇپ قالاتتى. * بۆلۈم باشلىقنىڭ بەزى ناتوغرا ئىشلىرى ئۈستىدە بىرنەچچە قېتىم پىكىر بېرىپ قويغانلىقى ئۈچۈن ئابدۇللا باشلىقنىڭ كۆڭلىگە ياقماي قالدى.

پىكىر چۈشمەك بىرەر كىشى ياكى بىرەر ئورگاننىڭ خىزمەتتىكى يېتەرسىزلىكىنى پاش قىلىدىغان ۋە ئېچىپ ئاشلايدىغان پىكىر-تەلەپلەر ئوتتۇرىغا قوبۇلماق: تۈنۈگۈنكى يىغىندا ئابدۇللا قارىيىنىڭ ئىستىلى مەسىلىلىرى ھەققىدە خېلى كۆپ پىكىر چۈشۈپتۇ.

پىكىر قاتناشتۇرماق يىغىن ياكى مۇھاكە-مىلەردە مۇزاكىرە قىلىنىۋاتقان مەسىلىگە نىسبەتەن ئۆزىنىڭ تونۇشىنى، كۆز قارى-

رۇشنى ئىلگىرى سۈرۈشنىڭ مۇھىم شەرتى.
پىكىر - ئەلەپ پىكىر ۋە ئەلەپ: بىز قىسىمغا كەلگەن ئاتا-ئانىلاردىن ھال سورىدۇق ۋە ئۇلارنىڭ قىسىم قۇرۇلۇشىغا بولغان پىكىر - ئەلەپ - لىرىنى ئاڭلاپ، بالىلىرىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش ئەھۋالىنى تونۇشتۇردۇق.

پىكىر - خىيال پىكىر ۋە خىيال: ئاچ قورساققا ئىچىلگەن ئاچچىق ھاراق ئۇنىڭ كېكىردىكىدىن تارتىپ ئۇچەيلىرىگىچە كۆيدۈرۈپ ئۆتتى. بىراق، بالا دېھقاننىڭ پۈتۈن پىكىر - خىيالى بايىقى موتسىكىلتتا ئىدى. * ئامنىخاننىڭ پىكىر - خىيالى ھازىر پەرزەنت كۆرۈشتىلا قالدى.

پىكىرداش ئى [ئە+پ] بىرەر كىشى بىلەن بىر خىل پىكىردە، بىر مەسىلەكتە بولغان كىشى؛ مەسىلەكداش: نىزامى - XII ئەسىردە ئۆتكەن، ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە پارس دۇنياسىدا داڭقى چىققان، ئۇ پەيلاسوپ ئۆمەر ھەبىيام بىلەن زامانداش ۋە پىكىرداش شائىر ئىدى.

پىكىرلەشمەك پ. بىرەر ئىش ياكى نەرسە، ھادىسە ھەققىدە مۇئەييەن بىر خۇلاسسىغا كېلىش ئۈچۈن مۇلاھىزە قىلىشماق، پىكىر يۈرگۈزۈشمەك؛ ئويلاشماق؛ مەنىسى بىلەن ئەكبەر ئۈستىلگە جەينەكىلىرىنى قويۇپ ئالدىدا ئىچىقلىق تۇرغان خەت توغرىسىدا پىكىرلەشمەكتە ئىدى.

پىكىرلىك سۈپ. ئويلىيالايدىغان، ئەتراپ - لىق پىكىر قىلالايدىغان، چوڭقۇر مۇلاھىزىد - لىك؛ ئاسىم رەسىم ئوقۇتقۇچىسىنىڭ ئەھۋالىنى ئۇزاق سۈرۈشتۈرۈپ تىگىشىدى ۋە ئىلغار پىكىر - لىك بۇ ئادەمنىڭ ئېتىلىپ كەتكەنلىكىگە ئىشىنىپ ئېچىندى....

پىگمېنت ئى [لات] <بىئول> ھەر خىل جان - لىق ئورگانىزىملارنى تۈرلۈك رەڭگە كىرگۈ - زىدىغان ماددىلار. مەسىلەن: قىزىلگۈلىنىڭ قىزىل بويىقىغا ئوخشاش. بەزى پىگمېنتلار ھاياتلىق پائالىيىتىدە مۇھىم رول ئوينايدۇ. مەسىلەن: قاندىكى ھېموجلوبىن بەدەندە

ئوكسىگېن توشۇش رولىنى ئوينايدۇ؛ ئۆسۈم - لۈكلەر تېنىدىكى خىلوروفىل نۇر سېنتىزلاش رولىنى ئوينايدۇ.

پىگمېنتلىق سۈپ. تەركىبىدە پىگمېنت ماددىلىرى بولغان.

پىگمېنتلىق ھۈجەيرە <بىئول> تۆۋەن دەرىجىلىك ھاياتلارنىڭ تېرىسى ۋە چوڭقۇرراق بولغان بەزى قەۋەتلەردىكى توقۇلمىلاردا بولىدىغان بىر تۈرلۈك ھۈجەيرە، تەركىبىدە تارىلىش ۋە يىغىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە بولغان رەڭلىك دانىچىلار بولىدۇ.

پىگىلو ئى [خەن] بالون چاقىلىق چوڭ ھارۋا؛ ئۇ ئەركىن نەپەس ئېلىپ قۇيرۇقى ئۈزۈلمەي دۆڭگە يامىشۋاتقان ھارۋىلارغا قارىدى، ئۇنىڭ ئالدىدا ئاسمان - پەلەك باغ باسقان ئۈچ ئات قوشقان بىر پىگىلو كېلىۋاتاتتى.

پىك I تەق. بىرنەرسىنىڭ تۆۋەندىن يۇقىرىغا تېز، يەڭگىل ئۆرلەپ چىقىشتىكى ھالىتى؛ ئەخەتنىڭ ئۇرغان توپى «پىك» قىلىپ يۇقىرى ئۆرلىدى - دە، سىرتقا چىقىپ كەتتى.

پىك II ئى [خەن] ياز كۈنلىرى ئاپتاپنى توسۇش ئۈچۈن ھارۋىنىڭ ئۈستىگە ئورۇنلاشتۇرۇلغان جاھازلىق سايىۋەن. ئۇ ئەھۋالغا قاراپ، لاتا ياكى بىرىدىن ياسىلىدۇ؛ سىگانلار ئادەتتە پىك ئورنىتىلغان ھارۋىلارغا چۈشۈپ، قەبىلە بويىچە يۈرتمۇيۇرت كۆچۈپ جاھانگەشتىلىك قىلىدۇ.

پىك - پىك «پىك I» سۆزىنىڭ تەكرار - لىنىشى؛ ئەمەت يىراقتىن دادىسىنىڭ قارىسىنى كۆرۈپ «پىك - پىك» يۈگۈرگەن پېتى ئالدىغا باردى.

پىگىفالىق مىق [خەن] <كۋادرات پىگىمىدە رەۋ «پىك» قىلغان ھالدا، ناھايىتى تېز؛ ئۆمەر يىراقتىن قولىدا قورال كۆتۈرۈشۈۋالغان بىر توپ كىشىلەرنىڭ كېلىۋاتقان - لىقىنى كۆرۈپ، خۇددى سادىن ئۈرگۈگەن

چۈمىدەك پىڭگىدە يۈگۈرۈپ ئۆيىگە كېرىپ كەتتى. **پىڭلىق** سۈپ. پىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلغان، پىڭى بار: سىگانلار قەدىمكى زامانلاردا قازان-قۇمۇچ، يۈك-ئاقلىرىنى ئېلىپ، پىڭلىق ھارۋىلاردا قاتارلىشىپ سەپەر قىلىپ، يۇرتىمۇ يۇرت، دۆلەتمۇ دۆلەت جاھانگەشتىلىك قىلىپ تۇرمۇش كەچۈرگەندى.

پىڭلىداشماق «پىڭلىدماق» پىڭلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: ئايرىلىش ئاخىرى، كۈن ئىسىغان، يېزا بالىلىرى يالساڭغا بولۇۋېلىپ، توپىلىق يەرلەردە پىڭلىدىشىپ يۈگۈرۈشۈپ ۋەللەي ئوينىماقتا ئىدى.

پىڭلىدماق پ «پىڭ-پىڭ» قىلغان ھالدا تېز ھەرىكەت قىلماق: ئادىلجان ئوينىۋاتقان ئويۇننى تاشلاپ، ئاتلىق كىشىگە ئەجەبلىنىپ قارىدى، ئاتلىق كىشى بالغا كۈلۈمسىرەپ قارىغا-ئىدى، ئۇ بىردىنلا تونۇپ قالدى-دە، كەينىگە قاراپ پىڭلىداپ يۈگۈرگىنىچە ۋارقىردى.

پىل [ئە>پ] <زوئول> قۇرۇقلۇقتىكى ئەڭ چوڭ سۈت ئەمگۈچى ھايۋان، قۇلقى چوڭ كېلىدۇ؛ بۇرنى ئۇزۇن بولۇپ كانايغا ئوخشايدۇ ۋە يىغىلايدۇ. بىر جۈپ ئۇزۇن چىشى ئېغىزنىڭ سىرتىغا چىقىپ تۇرىدۇ؛ پۈتۈن تېنىدىكى تۈكلىرى ناھايىتى شالاڭ، تېرىسى قېلىن كېلىدۇ؛ ياۋا سەي ۋە يۇمران ئوت قاتارلىقلار بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ؛ مەملىكە-تىمىزنىڭ يۇننەن ئۆلكىسىنىڭ جەنۇبى، ھىندىستان، ئافرىقا قاتارلىق ئىسسىق بەلباغ يەرلىرىدە ياشايدۇ؛ بەزىلىرىنى بېقىپ ئۆگە-تىش ئارقىلىق ترانسپورت قورالى سۈپىتىدە پايدىلىنىشقا بولىدۇ. چىشىدىن تۈرلۈك ھۈنەر سەنئەت بۇيۇملىرىنى ياساشقا بولىدۇ. **پىل پۇتى كېسەللىكى** <تېب> بىر خىل تېرە كېسەللىكى. بۇ كېسەل نەتىجىسىدە ئاياغ، ساغرا، ئۇرۇقدان خالىتا تېرىلىرى قېلىن-لىشىپ، خۇددى پىل تېرىسىگە ئوخشاپ

قالدۇ.

پىل II تەق. چىراغنىڭ كۆيۈۋاتقان چاغدىكى ھالىتى: چىراغپايدىكى مېيى تۈگىگەن قارا چىراغ «پىل» قىلىپ ئۆچۈپ قالدى.

پىلات (توغرىسى: پىلاتى) ← **پىلاتى**.

پىلاتا (توغرىسى: پىلاتى) ← **پىلاتى**.

پىلاتى ئى [ر] بەدەننىڭ يۇقىرى قىسمىغا كىيىلىدىغان ئەستەرسىز يازلىق چاپان: ئەزىزانىڭ ئىشخانىسىغا بىر كاستۇم پەيدا بولۇپ قالغان، ئاياللارنىڭ ئېيتىشىچە، كاستۇمنىڭ ئىگىسى ئۇنى پىلاتى قىلىپ ئۆزگەرتىپ كىچىكەن.

پىلان ئى [ر>لات] خىزمەت ياكى ئىش-ھەرىكەتنىڭ ئالدىن بېكىتىلگەن مەزمۇنى ۋە ئۇنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ قەدەم-باس-قۇچلىرى: تاغام قاۋۇز شۇجىنىڭ شېھىتىقۇمنىڭ ئىستىقبالى ۋە ئۇنى ئېچىشنىڭ ئون يىللىق پىلانى ھەققىدىكى دوكلاتنى ئاڭلاپ خۇشاللىق كۈلكىسىنى باسالماي قالدى-دە، بىرىنچى بولۇپ ئۆزىنى تىزىمغا ئالدۇردى.

پىلانچان سۈپ. پىلان بىلەن ئىش قىلىدىغان: يۈسۈپ ئاكام خىيالىغا كەلگەننى قىلۋەرمەيدىغان، يەتتە ئۆلچەپ بىر كېسىدىغان، پىلانچان ئادەم.

پىلانچانلىق «پىلانچان» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: بىز يېزا بىلەن شەھەرگە، ئىچكى بازاردا سېتىش بىلەن ئېكسپورت قىلىشقا، شۇنىڭدەك ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئالاھىدە ئېھتىياجىغا تەڭ ئېتىبار بېرىشىمىز؛ ئەمىنلەش، ئىشلەپچىقىرىش ۋە سېتىشنى تەڭپۇڭ قىلىپ ئويۇشتۇرۇشىمىز؛ پىلانچانلىقنى كۈچەيتىپ، بازارنى تەكشۈرۈش ۋە ئالدىن مۆلچەرلەش ئىشنى كۈچەيتىپ، قارىسىغا ئىش قىلىشنى تۈگىتىشىمىز لازىم.

پىلانچى ئى. پىلان تۈزۈشكە ۋە كۆرسىتىشكە ئۇستاز، ئېپى بار كىشى: توپنىڭ ئالدىدا تۇرغان ياقۇب تاغا، ئۇ كىشىگە: — توغرا، قىزىمىز ئالىم-خان «ئارىيار»نى بويىسۇندۇرغان ئۇستاز پىلانچى، — دەپ جاۋاب بەردى. * مېنىڭ ئېسىمدە قېلىشىچە كېۋىر ئاخۇن ئىمام تولىمۇ پىلانچى بولىدىغان.

پىلانچىلىق «پىلانچى» سۆزىنىڭ ئابسترا-

ئۆملۈك دەرىجىسى: كىچىك دوستلار ئەتە دەم ئېلىش كۈنىدىن پايدىلىنىپ ياخشى ئىش قىلىشى پىلانلاشتى.

پىلانلاشماق «پىلانلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: ئاقىنباز ئۇنى ئاقىۋەت كۆندۈردى ۋە ئىشەندۈردى. قوۋۇرغا، تۆمۈر، تاش تەييارلاشتى. ھاجەتخانىنىڭ ئۆشمىكى بىلەن قېچىش پىلانلاندى. * بۇ يىل 350 مىڭ مو يەردە ئورمان بىنا قىلىش پىلانلاندى، بۇ ئۆتكەن يىلى بەرپا قىلىنغان 380 مىڭ مو يەردىكى ئورماندىن ئاز، شۇڭا بۇ يىلنى پىلاننى 380 مىڭ موغا كۆپەيتىش لازىم.

پىلانلىماق سۈپ. پىلانى بار، ئالدىن پىلانلاشتۇرۇلغان، مۇئەييەن تەرتىپلىك، قائىدىلىك: سوتسىيالىستىك دۆلەت ۋە قانۇنلارنىڭ ئىگىلىكىنى پىلانلىق ئۇيۇشتۇرۇشتىكى رولى ئېكسپىلاناتسىيە قىلغۇچى سىنىپلارنىڭ دۆلىتى ۋە قانۇنلىرىنىڭ ھېچقايسىدا يوق.

پىلانلىق باشقۇرۇش <س ئىق> پىلان تۈزۈش، ئىجرا قىلىش، تەكشۈش ۋە تۈزىتىش ئارقىلىق كارخانىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش پائالىيىتىنى تەشكىللەيدىغان باشقۇرۇش.

پىلانلىق باھا <س ئىق> سوتسىيالىستىك دۆلەتلەردىكى قىممەت قانۇنىنىڭ ئوبىيېكتىپ تەلپىگە ئاساسەن، دۆلەتنىڭ مۇناسىۋەتلىك سىياسەتلىرى بويىچە تۈزۈلگەن باھا.

پىلانلىق تەكشۈش <س ئىق> سوتسىيالىستىك دۆلەتلەردىكى خەلق ئىگىلىكىنىڭ پىلانلىق نىسبەت بويىچە تەرەققىي قىلىش قانۇنىيىتىنىڭ تەلپىگە ئاساسەن، بىر تۇتاش پىلان بويىچە ئىشلەپچىقىرىش ۋە ئالماشتۇرۇشنى تەكشۈش.

پىلانلىق تۇغۇت پىلان بويىچە تۇغۇش كۆزدە تۇتۇلىدۇ. دۆلىتىمىزنىڭ ئاساسىي قانۇنىدا كېچىكىپ توي قىلىش، تۇغۇتقا

كت ئىسىم شەكلى: ئۆمەر ساتتارنى «ئۇنداق پىلانچى، بۇنداق پىلانچى»، دەپ ئىسھاققا ماختىغىلى تۇردى. بۇ ماختاشلارنى ئاڭلىغان ئىسھاق: — ۋاي، ئۇنىڭ پىلانچىلىقىمۇ تايىنلىقكەن، بىز ئۇنى ياخشى بىلىمىز، — دەپ ساتتارنىڭ گېپىگە لوڧما سالدى.

پىلانسىز سۈپ ① پىلانغا ئاساسلانمىغان، ئالدىن پىلان قىلىنمىغان: پىلانسىز ئىگىلىك. پىلانسىز ئىش يوق ئىش (ماقال). ② پىلان بىلەن ئىش قىلمايدىغان، پىلانى يوق: پىلانسىز ئادەم. پىلانسىز بالا.

پىلانسىزلىق «پىلانسىز» سۆزىنىڭ ئابستىراكت ئىسىم شەكلى: پىلانسىزلىقنى تۈگىتىش كېرەك.

پىلانلىماق «پىلانلىماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: سۇ ئامبارنىڭ قۇرۇلۇشىنى يولداش جۈمە ئۈرۈمچىدىن كەلگەن تېخنىكلەرگە پىلانلىتىپ، ئۇنىڭ ئەمەلىي ئىشلىرىنى ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىڭ تەستىقلىشى بىلەن بىرنەچچە يېزىلىق ھۆكۈمەتلەرگە تەقسىم قىلىپ بەرگەندى.

پىلانلاشتۇرماق ① «پىلانلاشماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: يېزا ئىگىلىكىنى پىلانلاشتۇرماق. ② ئىش، تەدبىر، پروگ-رامما قاتارلىقلارنىڭ بىر يۈرۈش پىلاننى تۈزۈمەك، ئومۇمىي پىلان ئىچىگە كىرگۈزۈمەك، پىلانلاشقان ھالەتكە كەلتۈرۈمەك: فاكۇلتېتتىن ئوقۇتقۇچىلارنىڭ دەرسىنى پىلانلاشتۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

پىلانلاشتۇرۇلماق «پىلانلاشتۇرماق» پېئىلىنىڭ مەجھۇل دەرىجىسى: سادىق شۆيۈەننى پۈتتۈرۈش ئىمتىھانىدا دادىلىق بىلەن «ئادەتتىكى بىر يېزا ئىگىلىك ناھىيىسى قانداق پىلانلاشتۇرۇلۇشى ھەمدە قانداق قىلىپ، تەبىئىي شەرت-شارائىتىدىن تولۇق پايدىلىنىپ مەخسۇسلىشىشقا قاراپ يۈزلىنىشى كېرەك؟» دېگەن تېمىدا ئىلمىي تەسەۋۋۇر ماقالىسى يېزىپ، يۇقىرى باھاغا ئېرىشكەندى.

پىلانلاشماق «پىلانلىماق» پېئىلىنىڭ

ئۈستەك ئېلىش، توسما سېلىش، كۆرۈك سېلىش، شارقىرتما ياساش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىنى تېخنىكلار پىلانلاپ چىقىدۇ. راستىنى ئېيتسام، مەن بۇ تېخنىكلارنى باشقۇرغىنىم بىلەن ئۇلار قىلالىغان ئىشنى قىلالمايمەن. * چەنداردىن ئۆتكەن قېتىم ئالداغانلىقىنى ھېسابقا ئېلىپ، بۇ قېتىم باتۇرنى ئالداپ كۆرۈشنى پىلانلىدى.

پىلە ئى [پ] پىلە قۇرتى چىقارغان مەھسۇلات يەنى مەشۇت.

پىلە تۇخۇمى <زوتول> پىلە كېپىنىكى تۇغقان تۇخۇم.

پىلە غوزىكى <زوتول> پىلە قۇرتى چىقارغان مەشۇتتىن ھاسىل بولغان غوزەك، ئىللىپىس شەكىلدە بولىدۇ، پىلە ئۇنىڭ ئىچىدە قۇرۇتقا ئايلىنىدۇ. ئۇ توقۇمىچىلىق سانائىتىدە يىپەكچىلىك ماتېرىيالى قىلىنىدۇ.

پىلە قازىنى پىلەنى قاينىتىپ پىشۇرىدىغان قازان.

پىلە قۇرتى <زوتول> ھاشارات، لېچىنىكىسى ئېقىش كۈل رەك بولىدۇ؛ ئۈجمە يوپۇرمىقىنى يەيدۇ، تۆت قېتىم تېرە تاشلايدۇ؛ مەشۇت چىقىرىپ غوزەك ھاسىل قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ ئىچىدە قۇرتقا ئايلىنىدۇ؛ قۇرتى پىلە پەرۋانىسى بولۇپ چىقىدۇ، پەرۋانىسى چېتىشىپ تۇخۇم سالغاندىن كېيىن ئۆلۈپ كېتىدۇ. لېچىنىكىنىڭ چىقارغان مەشۇتى توقۇمىچىلىقنىڭ مۇھىم خام ئەشياسى ھېسابلىنىدۇ.

پىلە كېپىنىكى <زوتول> پىلە قۇرتىنىڭ يېتىلگەن ۋاقتى، رەڭگى ئاق بولىدۇ؛ سەزگۈچ مۈڭگۈزچىسى پەيگە ئوخشايدۇ؛ بىر جۈپ قانتى بولسىمۇ، ئانچە ئۇچالمايدۇ؛ ئېغىزى رودمېنىتىلاشقان بولۇپ، ئوزۇقلىنالمىيدۇ.

پىلە مايقى <زوتول> پىلە قۇرتىنىڭ

چەك قويۇش ۋە ئىلمىي ئۇسۇل بىلەن تۇغۇتنى پىلانلىق ئورۇنلاشتۇرۇش تەشەببۇس قىلىنىدۇ. پىلانلىق تۇغۇت سوتسىيالىستىك ئىنقىلاب ۋە قۇرۇلۇشقا، ئانا-بالىلارنىڭ تەربىيىلىنىشىگە، خەلقنىڭ تەن ساغلاملىقىغا پايدىلىق بولۇپ، ئۇنى يولغا قويۇش ئارقىلىق مىللەتنىڭ گۈللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرگىلى بولىدۇ.

پىلانلىق ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرىگە بولغان ئومۇمىي مۈلۈكچىلىك تۈزۈمى ئاساسىدا، سوتسىيالىزىمنىڭ ئاساسلىق ئىقتىسادىي قانۇنىيىتى ۋە خەلق ئىگىلىكىنىڭ پىلانلىق، نىسبەت بويىچە تەرەققىي قىلىش قانۇنىيىتىنىڭ تەلپىگە ئاساسەن دۆلەت بىر تۇتاش پىلانلىق باشقۇرىدىغان خەلق ئىگىلىكى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇ سوتسىيالىزىمنىڭ ئەۋزەللىكلىرىنىڭ بىرى. ئۇنى يولغا قويغاندا ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئادەم كۈچى، ماددىي كۈچ ۋە مالىيە كۈچىنى تېجىگىلى ۋە ئۇنىڭدىن مۇۋاپىق تۈردە پايدىلانغىلى، پەن-تېخنىكا تەرەققىياتىنى تېزەتكىلى، سوتسىيالىستىك ئىشلەپچىقىرىشنى يۇقىرى سۈرئەت بىلەن راۋاجلاندۇرۇپ، خەلقنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسىنى ئۈزلۈكسىز ئۆستۈرۈشكە كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ.

پىلانلىقلىق «پىلانلىق» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى؛ بۇ ئىشنىڭ ئەۋزەللىكىنى جارى قىلدۇرۇش جەھەتتە، يەرلىك ئورۇنلار، تارماقلار، كارخانىلارنىڭ ئاكتىپلىقى چوقۇم سوتسىيالىستىك ئىشلەپچىقىرىشنىڭ پىلانلىقلىقى بىلەن ئۆزئارا بىرلەشتۈرۈلۈش لازىم.

پىلانلىقماق پ. بىرەر خىزمەت ياكى ئىش-ھەرىكەتنىڭ ۋە ئۇنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ ئالدىن پىلانلىنىشى تۈزۈپ چىقماق؛

مايسقى، قارا ۋە دانىچە ھالەتتە بولىدۇ، تىبابەتچىلىكتە دورا قىلىنىدۇ.

پىلە ئۈچكى <زوتول> پىلە قۇرتىنىڭ ھەر قېتىم تېرە تاشلاشتىن بۇرۇنقى ئوزۇقلانماي جىم تۇرۇۋېلىش ھالىتى، پىلە يېتىلىش جەريانىدا تۆت قېتىم تېرە تاشلايدۇ.

پىلپىل ئى [پ] <بوت> قارىمۇچ ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق پىلەك غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى تۇخۇمسىمان بولۇپ، يۈرەككە ئوخشايدۇ؛ ئاتىلىق ۋە ئانىلىقى ئايرىم تۈپتە بولىدۇ؛ مېۋىسى شىرنىلىك بولۇپ، تۇخۇم شەكىلدە بولىدۇ، مېۋە باشقى تىبابەتچىلىكتە دورا قىلىنىپ، سوغۇقتىن بولغان قورساق ئاغرىش، قۇسۇش، ئىچ سۈرۈشنى داۋالاشتا ئىشلىتىلىدۇ.

پىلپىل قارىمۇچى <بوت> قارىمۇچ ئائىلىسىدىكى دائىم كۆكرىپ تۇرىدىغان ياغاچ غوللۇق ئۆسۈملۈك، يەر بېغىرلاپ ئۆسىدۇ؛ يوپۇرمىقى ئىللىپىس شەكىلدە؛ گۈلى يېشىل؛ مېۋىسى ئاچچىق-چۈچۈك بولىدۇ.

پىل-پىل «پىل II» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى؛ ئۇدۇلدىكى ئۆي ئىچىدە «پىل-پىل» قىلىپ يېنىۋاتقان قارا چىراغنىڭ شولىسى ئىشىك يوپۇقىدىن غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئابلەي قاۋان بىرىنچى بولۇپ، ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى چەكتى. * ئاسماندا شالاڭ يۇلتۇزلار ئاندا-ساندا «پىل-پىل» كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

پىلپىلگۈل ئى [پىلپىل+گۈل] <بوت> پىياز ئائىلىسىدىكى كىچىك، كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، ئۇ باش باھاردا ئۆسۈپ چىقىدۇ؛ يەر ئاستىدىكى تەڭگىسىمان غولى شار شەكىلدە بولۇپ، سىرتىنى كۆپ قەۋەت قارامتۇل خورما رەڭلىك پەردىلەشكەن تەڭگىچىلەر ئوراپ تۇرىدۇ، يەر ئۈستىدىكى غولى تىك بولۇپ، شاخلىمايدۇ؛ يوپۇرمىقى تۈۋىدىن ئۆسىدۇ،

شەكلى تۆمۈنىگە ئوخشايدۇ؛ گۈلى سېرىق بولۇپ، ئۈچىدىن ئۆسىدۇ، قوڭغۇراق-سىمان كېلىدۇ؛ غوزا مېۋىسى سوقىچاق كېلىدۇ؛ تەڭگىسىمان غولى دورا قىلىنىدۇ؛ ئىسسىقنى قايتۇرۇپ، زەھەرنى تارقىتىش، ئىششىقنى ياندۇرۇپ، تۈگۈنچەكلەرنى تارقىتىش رولىغا ئىگە.

پىلتە ئى [پ] ① دوپپىنىڭ تۆپىلىكى بىلەن ئەستىرى ئارىسىغا ياكى تونلارنىڭ قىرىغا پىلەك شەكىلدە قىلىپ بېرىلىدىغان پاختا ياكى قەغەز: — خوجا قەغەز بۇلدىن ۋازكەچتى.

نېپىشقا دېسەڭ، قەغەز پۇل كاسات. خەق ئۇنى — ھېلىقى گەنجىڭ تىزا بارغۇ، ھە ئۇنى دوپپىغا پىلتە قىلىدىغان، چىڭلاپ سېتىۋالىدىغان بولدى، — دېدى شاتۇر دورغا ② پارتلىتىش

بومبىلىرىنىڭ ئوت ئېلىش نۇقتىسىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئىنچىكە بوغۇقچ، يىپ: شۇنداق قىلىپ، ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ، يېڭى ياسالغان پارتلىتىش دورىسى بىلەن رەسمىي سىناق ئېلىپ بېرىلىدىغان بولدى. تۇرغۇن پىلتىلارغا ئوت يېقىپ بولۇپ كېيىكتەك تاقلاپ ئۆزىنى دالىدىغا ئالدى. تۇيۇقسىز قۇلاقنى يارغۇدەك گۈمبۈرلەش بىلەن تاغلار سىلكىنىپ، ئىس-تۈتەكلەر چوققىلارغا كۆتۈرۈلدى.

③ سۇيۇقساش، لەڭمەنگە ئوخشاش غىزالاردا، ئاۋۋال يوغانلىقى تەخمىنەن پارماقتەك قىلىپ، سىرتىغا سۇ ھېپى سۈركەپ راسلىنىدىغان خېمىر: لەڭمەنگە پىلتە قىلماق. * پاتىسە ئۆيگە كىرىپ تۆت پىلتە ئاشنى چاچتەك سوزۇپ ئىككى نەۋرىسىگە سېلىپ بەردى. بالىلار ئېشىنى يەپ بولۇپلا، يەنە ئوينىغىلى تالاغا يۈگۈرۈشتى.

پىلتە بەرھەك دوپپىنىڭ تۆپىلىكى بىلەن ئەستىرىنىڭ ئارىلىقىغا پىلتىنى زىخ ئارقىلىق ئۆتكۈزۈمەك.

پىلتە قۇيماق مەخسۇس يۇغۇرۇلغان خېمىردىن ئىككى پىلتىنى بىرلەشتۈرۈپ

ياغدا پىشۇرۇلغان ئۇزۇنچاق قۇيماق.

پىلتىگۈچ ئى ① پاختا ياكى قەغەز پىلتىلەرنى دوپپىنىڭ ئەستىرىنىڭ ئارىسىغا تىقىپ كىرگۈزۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، دەستىلىك ئىنچىكە تۆمۈر چوكا؛ تۆپە پىلتىگۈچ. كېزەك پىلتىگۈچ. * پىلتىگۈچ بىلەن دوپپىنىڭ كېزىكىگە پىلتە بەرمەك. ② قۇلاق كولاشتا ۋە بەدەنگە دورا سۈرتۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئۇچىغا پاختا ئورالغان ياغاچ.

پىلتىڭ تەق. بېلىق قاتارلىقلارنىڭ يەڭگىل ھالدا سۇ يۈزىگە سىلىكىنىپ چىقىش، شۇڭغۇش ھالىتى؛ بېلىق پىلتىڭ قىلىپ سۇ ئۈستىگە سەكرەپ چىقتى.

پىلتىڭ - پىلتىڭ «پىلتىڭ» سۆزىنىڭ تەكرارلىنىشى؛ بالا پىلتىڭ - پىلتىڭ قىلىپ ماڭدى.

پىلتىڭلاشماق «پىلتىڭلىماق» پىلتىڭنىڭ ئۇملۇك دەرىجىسى؛ بەختىگۈل باراڭ ئاستىدىكى سۇپىدا ئولتۇرۇپ، تەلەڭگىدىكى توخۇملارنى ساناۋاتاتتى، كىچىكىگە سادىق بىلەن پاتىگۈل قوللىرىدا بىرى بىردىن تۇخۇمنى تۇتقىنىچە كاتەك تەرەپتىن پىلتىڭلىشىپ مېڭىپ كەلدى. * گايىتكامنىڭ سېۋىتىدىكى كۆلدىن تۇتۇپ كېلىنگەن يوغان كارىپ بېلىقلار پىلتىڭلىشىپ، قۇيرۇقلىرىنى تولغىشىپ تۇراتتى.

پىلتىڭلىماق پ. «پىلتىڭ - پىلتىڭ» ھەرىكەت قىلىماق؛ سادىق ئىتتىك بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئۆز ئۆيىنىڭ ئالدىدا ئەمدىلەتتىن بىر ياشقا كىرگەن ئوغلى پەرھاتنى كۆتۈرۈۋالغان ئىككى قات ئايالى رەيھاننى كۆردى. پەرھات ئانىسىنىڭ قۇچقىدا پىلتىڭلاپ، ھە دەپ دادىسىغا تەلپۈنۈپ قوللىرىنى سوزۇپ: - دادا، دادا، - دېمەكتە ئىدى. * سۇپۇرگە ئاكا قىپىلىڭچا كەنجىتايىنىڭ ئۆزىنىڭ كەينىدىن پىلتىڭلاپ ئەگىشىپ چىققىنىنى كۆرمىدى.

پىلتىڭگەدە رەۋ «پىلتىڭ» قىلغان ھالدا،

«پىلتىڭ» قىلىپ؛ بېلىق پىلتىڭگەدە سۇ ئۈستىگە تۇرلىدى.

پىلتىلىك سۈپ. پىلتىسى بار، پىلتە ئورنىتىلغان، پىلتە بېرىلگەن؛ پىلتىلىك گرانات. پىلتىلىك دورا. پىلتىلىك مىلتىق.

پىلتىلىك پ. پىلتە ھالىتىگە كەلتۈرمەك، پىلتە قىلىماق؛ مەريەمخان ئانا لەغمەننىڭ خېمىرىنى پىلتىلەپ قويۇپ، سەينىمۇ قورۇپ بولدى. ئىشىك ئالدىغا ئىككى قېتىم چىقىپ قارايمۇ باقتى. يا قىزى ئامىنەم، يا كۈيىمۇغلى مۇھەممەت - جان كۆرۈنمەيتتى.

پىلتىخانا ئى [ئەپ] پىل بېقىشقا تەييارلاز - خان ئۆي: پىل بىلەن دوست بولساڭ، پىلتىخانىنى راسلا (ماقال).

پىلدىر تەق. يەڭگىل، تېز ھەرىكەت قىلىش، ئايلىنىش ھالىتى.

پىلدىر پەلەك ئى. دىئال. قوناق ئۇنىنى چىلان شەكىلدە يۇمىسلاپ پىشۇرۇل - دىغان بىر خىل تاماق.

پىلدىرراق ئى <تەن> بالىلار ئويۇنچۇق - لىرىنىڭ بىر خىلى. ئۇ ياغاچ ياكى پىلاس - تىماسسىتىن ياسىلىدۇ؛ شەكلى ياپىلاق ياكى يۇمىلاق كېلىدۇ؛ ئوتتۇرىسىدا بىر بېشى ھەم ئۇچلۇق ئوقى بولىدۇ؛ قول بىلەن ئوقىنى يىپ ئەشكەندەك بۇراپ پىرقىرتىپ ئويناشقا بولىدۇ.

پىلدىر - پىلدىر «پىلدىر» سۆزىنىڭ تەكرار - لىنىشى؛ كېيىنەكخان، كېيىنەك، پىلدىر - پىلدىر ئۇچەسەن، پۇراپ قويۇپ بىر گۈلىنى، باشقىنى قۇچسەن.

پىلدىرلاتماق «پىلدىرلىماق» پىلتىڭنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى؛ نادىرنىڭ ئىزىنى بېسىپ قالغان ئادىلجان كىچىكىگە كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ ھەيرانلىق بىلەن بىر ئاكىسىغا، بىر مومىسىغا قاراپ - قاراپ قوياتتى. * چاپپار قات - قات گۈلنىڭ ئېچىلىپ تۇرغان نازۇك بەرگىلىرىدىن ئىككى تالنى ئۇزۇۋالدى. ئۇنى قولدا پىلدىرلىتىپ ئويناشقا

باشلىدى.

پىلدىرلاشماق «پىلدىرلاشماق» پىلىكلىنىڭ ئۆملۈك دەرىجىسى: قانات قېقىپ شوخ تور- غايىلار پىلدىرلاشتى، قارلىغاچلار ئۇسسۇل ئويىناپ ۋىچىرلاشتى.

پىلدىرلىغۇچ ئى. شامال كۈچى بىلەن پىلدىرلاپ ئاپلىنىدىغان، قەغەزدىن تەييارلىنىدىغان بالىلار ئويۇنچۇقى.

پىلدىرلىماق پ. تېز ھەرىكەت قىلماق، ئايلىنىماق: گۈلزارلىقتا ئۇ ياندىن بۇ يانغا پىلدىرلاپ ئۇچۇپ يۈرۈپ ھېرىپ قالغان كېيىنەك ھۈپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن بىر تال قىزىلگۈل بەرگىگە قونۇۋالدى. * جىنازا مەھەللىدىن ئوزىتىلدى. ناھايىتى جىنازا ئالدىدا باقىنىڭ يەتتە ياشلىق ئوغلى يىغلاسىراپ، بۇرنىنى تارتىپ، ئۆز گەۋدىسىنى باشقۇرالمى، مۇدۇرۇپ - مۇدۇرۇپ كېتىپ باراتتى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بولسا بەش ياشلىق سىڭلىسى پىلدىرلاپ ئەگىشىپ ماڭدى.

پىلىسرات (توغرىسى: پولسىرات) ← پولسىرات.

پىللىدە رەۋ «پىل» قىلغان ھالدا، «پىل» قىلىپ: چىراغ پىللىدە يېنىپ يەنە ئۆچتى. * «ئاھ جېنىم دادام!»، دەپ زارلاندى مەھمۇت شۇ ئان ئۇنىڭ يىغلاپ يۈرۈپ قۇرۇپ كەتكەن، كۆزلىرىدىن «پىللىدە» ياش ئۇرغۇپ چىقتى.

پىلۇس ئى [ر<لات] <مات> قوشۇش بەلگىسى (+) نىڭ نامى.

پىلۇس ئالاھىتى <مات> ماتېماتىكىدىكى مۇسبەت ساننى ئىپادىلەيدىغان بەلگە (+)، قوشۇش بەلگىسى.

پىلۇس زەرەت <فمز> ← ھۇسبەت زەرەت.

پىلىپاختا ئى [پىلە+پاختا] پىلە غوزىسىنى سۇدا پىشۇرۇپ يىپ چىقىرىۋالغاندىن كېيىنكى قېپقالغان قالدۇق قىسمى، سەيناخ.

پىلىتا ئى [ر] كۆمۈر قالايدىغان ئوچاقلار- نىڭ ئۈستى قىسمىغا ئورۇنلاشتۇرۇلىدىغان،

كۆپ ئېغىزلىق چويۇن قاپقاق: ئۆمەر ئاكا دەرھال ماقۇل بولدى. ئۇ پىلىتنىڭ كىچىك كۆزىنى ئېچىپ ئوچاققا ئىككى كۆرەك كۆمۈر سېلىۋەتتى.

پىلىچەك ئى. دىئال. ماروژنى ئۇسىدىغان كىچىك ساپال كۇرۇشكا.

پىلىچى ئى. پىلە بېقىش ۋە يېتىشتۈرۈش ئىشى بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى: — خۇش خەۋەر! بىزنىڭ دادۇيىگە ئۈچ نەپەر پىلىچى قىز چىقىدىكەن. بۇلار قەشقەردىن كەپتۇ... — دەيدى ئابدۇقادىر.

پىلىچىلىك ئى «پىلىچى» سۆزىنىڭ كەسپىي نامى: كورلا ناھىيىسى ئۆتكەن يىل پاختىچىلىق، پىلچىلىك ۋە باغۋەنچىلىكتە كەسپلەر بويىچە ھۆددىگە بېرىش، مەھسۇلاتقا بىرلەشتۈرۈپ ھەق ھېسابلاش، مەھسۇلاتنى ئائىلىلەرگە ھۆددىگە بېرىشكە ئوخشاش ھەر خىل ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرىنى يولغا قويدى. * ئۇلارنىڭ بىرى ناھىيىلىك ئورمان-چىلىق بۆلۈمىنىڭ مەسئۇلى، يەنە بىرى پىلچىلىك مەيدانىنىڭ باشلىقى ئىدى.

پىلىخانغا ئى [ئە+پ] پىلە باقىدىغان جاي، ئورۇن: قەمەرنىسا ياغاچچىلارغا ياردەملەشمەكچى بولدى، خالىدەم پىلىخاننىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا مەسئۇل بولدى. * ئۇلار دادۇي پىلىخاننىڭ تەجرىبە ياراتماقچى بولۇشقانىدى. * ئابدۇقادىر قىسقىغىنا بىر يىغىن چاقىرىپ، قەمەرنىسانىڭ كېسلى توغرىسىدا ئاسىمگۈل ۋە باشقىلار بىلەن مەسلىھەتلەشتى. ئاخىرىدا ئاسىمگۈلگە دوستىنى گەپكە كۆندۈرۈش ھەققىدە تەكىلىپ بەردى. ئارىدىن يەنە ئىككى كۈن ئۆتۈپ كەتتى. قەمەرنىسا ئاۋۋالقۇدەك پىلىخانمۇ پىلىخانغا ئايلىنىپ يۈرۈۋەردى.

پىلىك ① ئى. بىر ئۇچى چىراغنىڭ يېغىغا چىلىنىپ تۇرىدىغان، يەنە بىر ئۇچىغا ئوت يېقىلىدىغان، پاختىدىن ئېشىلگەن ياكى ماتادىن تىكىلگەن بۇيۇم: چىراغ پىلىكى. شام پىلىكى. * سابىر ئورنىدىن تۇرۇپ، قىزغۇچ نور چىچىپ تۇرغان پەنەرنىڭ پىلىكىنى چوڭرات

چىقاردى، نېمىندۇ ئويلىنىپ قالدى، ئىختىيارسىز قوشۇملىرى تۇرۇلدى، دېرىزە ئالدىغا كەلدى. ② سۇپ. كۆچمە. يۇمشاق، بوش، ياۋاش: ئۇنىڭدىن غەم يېمە، - دېدى زاھىر ماڭا، - ئۇ 15 كۈنلۈك تۇتۇپ تۇرۇشتىن چىققاندىن كېيىن پىلىك بولۇپ كەتتى. بۇرۇنقى «نوچى» لىقلىرى نەدە دەيسەن.

پىلىكار ئى [ئە+پ] ← پىلىچى: بىركۈنى تەڭ كېچىدە كۈتۈلمىگەن ھادىسە يۈز بېرىپ، پىلىكار-لارنىڭ يۈرىكىنى سوغۇرۇۋالغىلى تاس قالدى. **پىلىكلىك** سۇپ ① پىلىكى بار، پىلىك بىلەن ياندىغان، پىلىك ئورنىتىلغان: كارسودردىكى ئون پىلىكلىك كىرىس ئوچاققا ئېسىلغان قازاندىن سۇيۇقماش سۇيىنىڭ مەزىلىك پۇرىقى بىنا ئىشكى ئالدىدىن ئۇتۇۋاتقان تامچىلار-نىڭ دېمىغىغا ئۇرۇلاتتى. ② پىلىك قىلىشقا بولىدىغان، پىلىك قىلىشقا ئىشلىتىدىغان: پىلىكلىك پاختا. پىلىكلىك لاتا.

پىلىموت ئى (ر) <ھەرب> ئاپتوماتىك ھالدا تېز ئېتىلىدىغان قوراللارنىڭ ئومۇمىي نامى: «تا-تا-تات» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ بىرقانچە پاي پىلىموت ئوقى بايا مەن تۇرغان يەرگە چۈشۈپ قارلارنى توزۇتۇۋەتتى. يېزىنىڭ شەرقىدىكى پوتەيدىكىلەر مىلىتى ئاۋازىنى ئاڭلاپ بۇلارغا پىلىموت ئاتتى. پىلىموتلارنىڭ ئوقلىرى بۇلارنىڭ بېشىدىن ئۆتۈشكە باشلىدى.

پىلىموتچى ئى. پىلىموت ئاتىدىغان، پىلىموت بىلەن قوراللانغان ئادەم: ئەڭ ئۈستۈنكى قەۋەتكە بىرىنچى بولۇپ چىققان نىزامدىن كۈچ بىلەن ئىشكى تېپىپ ئېچىۋەتتى - دە، گومىنداڭ پىلىموتچىسىنى غەزەپ بىلەن غولىدىن كۈتۈرۈپ ئېلىپ دېرىزىدىن يەرگە چۈشۈرۈۋەتتى.

پىلىموتلۇق سۇپ. پىلىموتى بار، پىلىموت تۇتقان، پىلىموت ئاسقان: پىلىموتلۇق ئىككى ئەسكەر يولىدىن ئۇچقانداك ئۆتۈپ ئۆزىنى تامنىڭ دالدىسىغا ئالدى.

پىنان I ئى [ئىنگ] <خىم> ئورگانىك بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_{10}H_{18}$ ، خىمىيىۋى خۇسۇسىيىتى تۇراقلىق، نىئورگانىك كىسلاتا ۋە ئوكسىدلىغۇچىلار تەرىپىدىن ئاسانلىقچە پارچىلانمايدۇ.

پىنان II ئى [ئېنگ] <بوت> پاپىروتىنىك-لارنىڭ بىر تۈرى، تېپىز سۇدا ئۇسىدۇ؛ غولى پانتاقتا توغرىسىغا تۇرىدۇ؛ يۇمشاق كېلىدۇ؛ شاخلىنىدۇ؛ يوپۇرمىقى ئۇزۇن ساپاقلىق بولىدۇ، تۆت تال كىچىك يوپۇرمىقى يوپۇرماق سېپە-نىڭ ئۈچىدا ئۇسىدۇ، ياز ۋە كۈز پەسلىگە بارغاندا يوپۇرماق سېپىنىڭ تۈۋى قىسمىدىن كىچىك شاخلار ئۆسۈپ چىقىدۇ، بۇ شاخلارنىڭ ئۈستىدە سېپورا خالىتىلىرى بولۇپ، ئىچىدە سېپورلىرى بولىدۇ.

پىلىداقماق «پىلىدىماق» پىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **پىلىدىماق پ** «پىل-پىل» قىلماق: ئۇ ئۇيقۇ-لۇق كۆزلىرىنى قىيا ئېچىپ، ئۈستىدە غەلۋىرچىلىك كۆرۈنۈپ تۇرغان كۆكۈش ئاسمانغا قارىدى: سۈبھى

پىنان I ئى [ئىنگ] <خىم> ئورگانىك بىرىكمە، مولېكۇلا فورمۇلىسى $C_{10}H_{18}$ ، خىمىيىۋى خۇسۇسىيىتى تۇراقلىق، نىئورگانىك كىسلاتا ۋە ئوكسىدلىغۇچىلار تەرىپىدىن ئاسانلىقچە پارچىلانمايدۇ.

پىنان II ئى [ئېنگ] <بوت> پاپىروتىنىك-لارنىڭ بىر تۈرى، تېپىز سۇدا ئۇسىدۇ؛ غولى پانتاقتا توغرىسىغا تۇرىدۇ؛ يۇمشاق كېلىدۇ؛ شاخلىنىدۇ؛ يوپۇرمىقى ئۇزۇن ساپاقلىق بولىدۇ، تۆت تال كىچىك يوپۇرمىقى يوپۇرماق سېپە-نىڭ ئۈچىدا ئۇسىدۇ، ياز ۋە كۈز پەسلىگە بارغاندا يوپۇرماق سېپىنىڭ تۈۋى قىسمىدىن كىچىك شاخلار ئۆسۈپ چىقىدۇ، بۇ شاخلارنىڭ ئۈستىدە سېپورا خالىتىلىرى بولۇپ، ئىچىدە سېپورلىرى بولىدۇ.

پىلىداقماق «پىلىدىماق» پىلىنىڭ مەجبۇرىي دەرىجىسى. **پىلىدىماق پ** «پىل-پىل» قىلماق: ئۇ ئۇيقۇ-لۇق كۆزلىرىنى قىيا ئېچىپ، ئۈستىدە غەلۋىرچىلىك كۆرۈنۈپ تۇرغان كۆكۈش ئاسمانغا قارىدى: سۈبھى

پىننە ① ئى. تېرىق دېننىڭ سىرتقى پوستى، قاسىرىقى، پىننىسى. ② سۇپ. دان ئاللىد-غان، پۇچەك: پىننە شال.

پىننەك ئى. جان ت. نەشە: ساقى، - ھەي ئوغۇل بالىلار، پىننەك يوقۇ، پىننەك! بولسا يۆگەشمەسەن، تارتىشۇالايلى! - دېدى.

پىننىڭ ئى [خەن] گۆشنى سوڭپىياز قاتارلىق سەيلەر بىلەن قوشۇپ، سۇ قۇيۇلغاندىن كېيىن پىنتوزا سېلىپ پىشۇرۇلدىغان بىر خىل سۇيۇق تاماق.

پىنتوزا ئى [خەن] ماش، تاتلىقياڭيۇ قاتارلىق كراخماللاردىن سىمدەك ئىنچىكە قىلىپ تەييارلىنىدىغان، سەي قىلىپ ئىشلىتىلىدىغان خام يېمەكلىك.

پىنجەك ئى. ئارىسىغا پاختا ياكى تېرە ئېلىد-نىدىغان، يېڭى ۋە ياقىسى يوق، قىسقا كىيىم؛ جىلتىكە: تۇرسۇن ئاكا ئىككى قات يۇڭ پوپايكا سىرتىغا سوكىدىن تاشلانغان، بۆرسۇق تېرىسىدىن تىكىلگەن پىنجەك كىيىۋالغانىدى. ئۇ ئەكبەرنى كۆرۈپ كۈلۈپ ئورنىدىن تۇردى.

پىنجەكلىك ① سۇپ. پىنجىكى بار، پىنجەك كىيگەن: يولىنىڭ ئۇ چىتىدە پىنجەكلىك بىر يىگىت بۇ ئىشلارغا ھەيران بولغىنىچە قاراپ تۇرماقتا. ② پىنجەك تىكىشكە يارايدىغان، پىنجەك بولىدىغان: بىر پىنجەكلىك تېرە.

پىندەك سۇپ. پاكار، پەتەك: تەلغەت بىر تۇرۇپ: - لۇتپۇللا مېنى تام گېزىتىگە چىقىرىپ رەسۋا قىلغان، ئۇ ماڭا ھەرگىز چىن كۆڭلىدىن ياردەم بەرمەيدۇ، - دەپ ئويلايتتى؛ يەنە بىر تەرەپتىن، ئۆزىگە بوي تۇرقى تەڭ ياكى چوڭراق بالىلاردىن بىرەرسىنى بەلگىلىمەي، سىنىپ بويىچە ھەممىدىن كىچىك بىر «پىندەك» نى بەلگىلەپ قويۇشقانلىقىغا خاپا بولاتتى.

پىندىق ئى <بوت>، <پىندىق ياڭىقى>. پىندىق ياڭىقى <بوت> ① سوپۇن دەرەخى ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ، يوپۇرمىقى پەيسىمان

مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرمىقى تار ئىللىپىس شەكلىدە؛ گۈل بەرگى ئاق رەڭدە بولۇپ، سۆسۈن سىزىقچىلىرى بولىدۇ؛ مېۋىسى يېشىل، يېيىشكە ۋە ياغ چىقىرىشقا بولىدۇ. ② شۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى.

پىنگۈن ئى [فران <لات>] <زوتول> سۇ قۇشى، تېنىنىڭ ئۇزۇنلۇقى تەخمىنەن بىر مېتىر كېلىدۇ؛ تۇمشۇقى ئىنتايىن مەزمۇت؛ بېشى، دومبە قىسىملىرى قارا رەڭلىك، قورساق قىسمى ئاق؛ پۇتلىرى قىسقا، قويۇقسۇ قىسقا، قاننى كىچىك كېلىدۇ؛ ئۇچالمايدۇ؛ سۇ ئۇزۇشكە، چۆكۈشكە ماھىر كېلىدۇ؛ قۇرۇقلۇقتا تىك تۇرغاندا يىراققا قارىغاندەك كۆرۈنىدۇ؛ ئانتاركتىكا ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى ئاراللاردا توپلىشىپ ياشايدۇ.

پىننە ئى <بوت> كالىۋكسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يوپۇرمىقى ئۇزۇن بولۇپ، يۈرەك شەكىللىك كېلىدۇ؛ گۈلى كۆك سۆسۈن رەڭدە بولىدۇ؛ ئۇرۇق مېۋىسى دۈم ھالەت-تىكى تۇخۇمغا ئوخشايدۇ؛ غول ۋە يوپۇرمىقى خۇش بۇي پۇرايدۇ؛ دورا قىلىنىدۇ، ئىسسىق ئۆتۈشنى، ھۆللۈكنى قايتۇرىدۇ، ئاشقازاننى ياخشىلاپ، قۇسۇشنى توختىتىدۇ.

پىننە چېپى پىننە ياغىچى سېلىپ دەملەنگەن چاي.

پىننىلىك ① سۇپ. پىننە سېلىنغان، پىننىسى بار. ② ئى. پىننە ئۆستۈرۈلگەن چاي، ئېتىز.

پىنھان سۇپ [پ] ① كىشىنىڭ نەزىرىدىن خالىي، كىشى نەزىرى ئاسان چۈشمەيدىغان، خىلۋەت، خالىي: پىنھان يەر. * بىز مېڭىپ بىر جىلغا يېتىپ كەلدۇق، بۇ يەر ئىنسان ئايىغى باسىمىغان پىنھان چاي ئىدى. ئازراق يەر ئېچىپ تېرىدۇق. * مۇتەللىپ قوشئاۋاتنىڭ شىمالىدىكى

ئېلىپ بارىدىغان ئورنى: بۇ يىل مەكتەپ رەھبەرلىكى ئوقۇغۇچىلارنى پىئونىرلار لاگېرىغا ئېلىپ چىقىشنى قارار قىلدى.

پىئونىرلىق «پىئونىر» سۆزىنىڭ ئابستراكت ئىسىم شەكلى: سادىق تېخى بۇ يىل مەكتەپكە كىرگەن، يېرىم يىللىق ئوقۇشتا «ئۈچتە ياخشى» بولۇپ باھالىنىپ، پىئونىرلىققا ئۆتكەندى. * پىئونىرلىق بۇرچىنى ئادا قىلىپ ھەرقاچان، ۋەتەن ئۈچۈن ئۆگىنىپ، كەلتۈرىمىز شەرەپ - شان. **پىۋا** ئى [ر] ئارىپىغا ياۋا قۇلماق ياكى قۇلماق قوشۇپ، ئېچىتىپ ئىشلىنىدىغان بىر خىل ئىچىملىك. ئۇنىڭ كۆپۈكى ۋە ئۆزىگە خاس ئالاھىدە بىر خىل پۇرىقى بولىدۇ؛ تەمى سەل قىرتاق، ئىسپىرت مىقدارى نىسبەتەن ئاز بولىدۇ؛ پىۋا ئىچمەك. پىۋا ئىچىتماق.

پىۋا ئېچىتقۇسى <بىئول> ئېچىتىپ پىۋا ئىشلەش جەريانىدا، قوشۇمچە يېمەكلىك قاتارىدا يىغىۋېلىنىدىغان قۇرۇق ئېچىتقۇ ھۈجەيرىسى. ئۇ ۋىتامىن «B» ۋە ئاقسىللارنى تەييارلاشتىكى تەبىئىي مەنبەدۇر.

پىۋىچى ئى. پىۋا ئىشلەپچىقىرىدىغان ياكى پىۋا سېتىش ئىشى بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى.

پىۋىچىلىك ئى. پىۋا ئىشلەپچىقىرىش ياكى سېتىش بىلەن شۇغۇللىنىش كەسپى.

پىۋىخانا ئى [ر+پ] مەخسۇس پىۋا ساتىدىغان ۋە كىشىلەر سېتىۋالغان پىۋىنى ئىچىدىغان دۇكان.

پىيادە [پ] ① رەۋ. قاتناش قورالسىز، ئۇلاغسىز، ئۆز ئايىغى بىلەن، يايلاق: ئاتلىق يالغۇز ماڭغۇچە، پىيادە بىللە ماڭ (ماقال). * كونا بوز داستىخانغا ئورالغان پۈتۈن بىر پاقلا - نىڭ گۆشىنى يەلگىسىگە ئارتقىمىچە پىيادە مېڭىپ كەلگەن خېۋىر كۈن پېتىپ شەپەق باغلانغان چاغدىلا يېزىغا يېتىپ كەلدى. ② كۆپلۈك قوشۇمچىسى بىللە كېلىپ قاتناش قورالسىز،

چوڭ ئۆستەڭنى بويلاپ، مېڭىپ چوڭ يولدىن يېرىم كىلومېتىر يىراق جايدىكى غولى مۇكچىپ كەتكەن بىر چوڭ سۆگەتنىڭ ئۈستىگە چىقتى ۋە پىنھاندا ئولتۇرۇپ، سۆگەت ئۈستىدىكى ئاق قۇچقاچلارنىڭ ۋىچىرلىشىغا قۇلاق سالىدى. ② يوشۇرۇن، مەخپىي: ئۇ يىگىت، قىزغا بولغان ئىشقى - مۇھەببىتىنى يۇرىكىدە پىنھان تۇتۇپ كۆيۈپ يۈرمەكتە ئىدى. * قىز ماڭا قاراپ: - سەن بۇ يەردە كۆرگەنلىرىڭنىڭ ھەممىسىنى كىشىلەرگە ئېيتىپ يۈرمە! - دېدى، مەن: - ئەلۋەتتە پىنھان تۇتسىمەن! - دېدىم ۋە بېشىمنى ئەگدىم.

پىنھانە رەۋ [پ] يېزىت. كىشىلەردىن مەخپىي ھالدا، بىركىمگە بىلدۈرمەي، يوشۇرۇنچە: ھە، مانا كەلدى ئۇ كۈتكەن يېرىگە، ئۆزىنى بىر ئوبدان دالدىغا ئالدى. قىزىشقان بىر توپ ياش سۆھبەت ئۈستىدە، ئۇلارغا پىنھانە باقتى، كۆز سالىدى.

پىئونىر ئى [ر > فران] <مائار> سوتسىيالىستىك مەملىكەتلەردە كوممۇنىستىك پارتىيە رەھبەرلىكىدىكى ئۆسمۈرلەر تەشكىلاتىنىڭ ھەربىر ئەزاسى: كىشىلەر «چىگرا بۇركۈتى» دەپ نام قويۇۋالغان ئون تۆت ياشلىق پىئونىر غەيرەت توغرىسىدىكى ھېسايە مېنى قاتتىق ھايجانغا سالىدى.

پىئونىرلار ئەترىتى <مائار> پىئونىرلارنىڭ ئاممىۋى تەشكىلاتى: مەكتەپ نىزامنامىسىدا: - ئوقۇغۇچىلارنىڭ ياخشى پائالىيەتلىرىنى تەقدىرلەشنى سېنىپ مۇدىرى، ياشلار ئىتتىپاقى ۋە پىئونىرلار ئەترىتىنىڭ مەسئۇلىرى ياكى باشقا ئوقۇتقۇچىلار سېنىپ يىغىنىدا ئېلىپ بارسا بولىدۇ، - دەپ بەلگىلەنگەن.

پىئونىرلارچە رەۋ. پىئونىرلارغا خاس، پىئونىرلاردا بولىدىغان، پىئونىرلاردەك: ھەجەر ئاممىنە مۇئەللىمگە پىئونىرلارچە سالام بېرىپ ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتى. ئۇ سېنىپقا كىرگەندە، ھېچكىم ئۇنىڭغا قاراپ كۈلمىدى.

پىئونىرلار لاگېرى پىئونىرلارنىڭ ئۆزلىرى تۇرۇشلۇق جايدىن سىرتقا چىقىپ پائالىيەت

كۆپۈپ تۈگۈنەككە ئوخشايدۇ، غولى تىك، ئۈچ قىرلىق بولىدۇ؛ يوپۇرماقلىرى نۆۋەتلىك شىپ ئۆسىدۇ؛ باشقا قىسىمى گۈل رېتى بىر تەرەپكە توپىلىشىپ ئۆسۈپ، مۇزەگكەپ باشقا قىسىمى گۈل رېتىنى شەكىللەندۈرىدۇ؛ تۈگۈنەك غولىدا كىراخمال بولىدۇ، ھاراق ئېچىتىشقا بولىدۇ؛ غولى قەغەز ياساشقا ئىشلىتىلىدۇ؛ تۈگۈنەك غولى دورا قىلىنىدۇ، قانىنى ماڭغۇزۇپ خۇنىنى راۋان قىلىش، ھەزىم قىلىشقا ياردەم بېرىش، يەلنى تارقىتىش رولىغا ئىگە.

پىيما ئى [ر] قوي يۇڭىدىن بېسىپ تەييارلىنىدىغان قونچىلىق قىشلىق ئاياغ كىيىمى؛ پىيما باسماق. * مەن دادۇپىدىن چىقىم. پۈتۈمدا يوغان پىيما، ئۇچامدا ئۇزۇن جۇۋا، قولۇمدا تاپىنىدىغان بىر ھاسا، قۇلاقچامنى چۆكۈرۈپ كىيىپ، يوتامغىچە قار كەچكەن ھالدا ئېغىر-ئېغىر قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتىمەن.

پىيىمچى ئى. پىيما بېسىش ئىشى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان، پىيما بېسىشنى كەسىپ قىلغان ئادەم؛ دولقۇن خېلى ئۇستا پىيىمچى، دەپ ئاتىلىدۇ، بۇ يالغان ئەمەستۇ؟ — دەيدى ئايىشەم دولقۇنغا قاراپ كۈلۈپ. — ياق، مەن تېخى پىيىمچى، دېگەن نامغا ئېرىشكىنىم يوق، — دەيدى دولقۇن جاۋابەن.

پىيىمچىلىق «پىيىمچى» سۆزىنىڭ كەسىپى نامى؛ — ئەمىتخۇننىڭ پىيىمچىلىق بىلەن شۇغۇللانغىنىغا توپتوغرا يىگىرمە يىل بولۇپ قالدى، — دەيدى ساۋۇت ئاكام ئالىجانغا ئۇنى تونۇشتۇرۇپ.

پىيىملىق سۈپ. پىيىمى بار، پىيما كىيگەن؛ ئابدۇبەسەر بىلەن ئابدۇقادىر تار كوچىدا ئېگىز قار دۆۋىلىرى ئارىسىدىن كېتىپ باراتتى. قار ياغماقتا، ئاياغ ئاستى غىمچىرلاپ تۇراتتى. پاكار چاننى چاپتۇرۇپ كېتىۋاتقان پىيىملىق كىشى قېتىپ كەتكەن ئايىغىنى سائىگىلىتىپ ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتكەندە: — ھوي، يىگىتلەر، پوش-پوش، چانا بېسۋالىدۇ، — دەپ ۋارقىرىدى.

ئۇلاغسىز يول يۈرىدىغان كىشىنى بىلدۈرىدۇ؛ پىيادىلەر يولى. * بۇ يولدا ماشىنا-تراكتورلار، ئات-ئېشەك ھارۋىلىرى، پىيادىلار تىنماي، ئۇ ياقىتىن بۇ ياققا ئۆتۈپ تۇراتتى. * بارات ئاكا كوچىنىڭ پىيادىلار يولىدا ئالدى تەرەپتىن كېلىۋاتقان ئاتمىش ياشلاردىكى بىر كىشىنى كۆردى. — دە، دەرھال ئۇنىڭ ئالدىغا باردى...

پىيادە ئەسكەر <ھەرب> پىيادە يۈرۈپ ئۇرۇش قىلىدىغان قىسىمنىڭ جەڭچىسى. پىيادە قىسىم پىيادە ئەسكەرلەر قىسىمى.

پىيادىلەر يولى <قائىن> چوڭ يولىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى پىيادىلەر ماڭىدىغان يول. **پىياز ئى [پ]** <بوت> ← باش پىياز. **پىياز كۆكى رەڭ** <گ سەن> سۇس يېشىل ۋە سەل قىزغۇچ بولىدىغان بىر خىل رەڭ.

پىيىزى پىشماسلىق كېلىشەلمەسلىك، چىقىشالماسلىق، پېتىشالماسلىق؛ — ئۆيدە بىكار يېتىپ كەلسە — كەلمەس يۈرسەڭ ئۇنىڭ خاپىلىقىنى مەن تارتىدىكەنمەن، يەنە شۇنداقلا بولىدىغان بولساڭ، پىيىزىمىز پىشماي قالدۇ، — دەيدى رابىيە يولدىشى ئۆمەرگە كايىپ.

پىيىزى گىچ-گىچ ئىككى خىيالدا، تازا پىششىغان، ئارىسالدى ھالەتتە؛ ھەي! بۇ ئىشنىڭ پىيىزى گىچ-گىچ جۇمۇ، شۇڭا، مەن تازا ئىشەنچ قىلالمايۋاتىمەن.

پىياز گۈل ئى [پىياز+گۈل] <بوت> ← **گۈلساھساق.**

پىيالا ئى [پ] <گرېك> تۇۋىدىن يۇقىرىغا قاراپ كېتىگەن، قورسىقى كىچىك بولىدىغان كىچىك چىنە؛ چاي چىنىسى (ئاساسەن چاي ئىچىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ)؛ روزىخان ئىككى پىيالا بىلەن بىر چەينەك چاي كۆتۈرۈپ كىرىپ ئاتىسىنىڭ يېنىغا قويغاندىن كېيىن چىقىپ كەتتى.

پىيىزەك ئى [بوت] قىياق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، يەر ئاستى غولى توغرىسىغا ئۆسىدۇ، بوغۇمى

ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى

تۈزگۈچىلەر: ئابلىز ياقۇب، غەننات غەيۇرانى، زاپىت ھېۋىل،
ئىسمائىل قادىر، ھەمدۇللا ئابدۇراخمان، ئابلىز
ئەمەت، پەرھات نۇر.

مەسئۇل مۇھەررىرلەر: ئابلىز ياقۇب، غەننات غەيۇرانى.

مەسئۇل كوررېكتور: رىشىت ۋاھىدى.

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: تۇردى قادىر نازىرى.

خۇش خەتنى يازغۇچى: ئوبۇلقاسىم مۇمىن.

نەشىر قىلغۇچى ۋە تارقاقچۇچى: مىللەتلەر نەشرىياتى

ساتقۇچى: جاپلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى

باشقۇچى: مىللەتلەر باسما زاۋۇتى

1990-يىلى 5-ئايدا 1-قىتىم نەشىر قىلىندى

1990-يىلى 5-ئايدا بېيجىڭدا 1-قىتىم بېسىلدى

باھاسى: 18.50 يۈەن

维吾尔语详解辞典

(维吾尔文)

阿布拉孜·牙库甫, 艾尼扎提·艾尤拉尼,
扎依提·艾维利, 司马义·卡的尔,
海木都拉·阿布都热合满, 阿布拉孜·

艾买提, 帕力哈提·努尔编

责任编辑: 阿布拉孜·牙库甫

艾尼扎提·艾尤拉尼

责任校对: 热西提·瓦依提

民族出版社出版发行 各地新华书店经销
民族印刷厂印刷

开本: 787×1092毫米1/16 印张: 52 1/2

1990年5月第1版

1990年5月第1次印刷

印数: 0001—7,000册

ISBN 7-105-00928-4/Z·51

民文 (维3) 定价: 18.50元